מדרש · אגדה

עין יעקב

לוי בן חביב, יעקב בן שלמה אבן חביב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עין יעקב

לוי בן חביב, יעקב בן שלמה אבן חביב

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עין-יעקב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

ברכות 4
שבת 95
עירובין 172
פסחים 196
יומא 236
סוכה 288
ביצה 305
ראש השנה 310
מגילה 332
תענית 369
מועד קטן 415
חגיגה 433
יבמות 458
כתובות 485
נדרים 515
נזיר 536
גיטין 541
סוטה 569
קידושין 626
בבא קמא 658
בבא מציעא 677
בבא בתרא 707
סנהדרין 763
מכות 901
שבועות 911
עדויות 920
עבודה זרה 922
הוריות 947
זבחים 955
מנחות 966
חולין 981
בכורות 1005
ערכין 1013
תמורה 1025
כריתות 1029
מעילה 1030
תמיד 1031
קינים 1034
כלים 1035
נגעים 1036
נידה 1037
ידיים 1049
עוקצין 1051
מידות 1051

ברכות

פרק א

ברכות פרק א מאימתי קורין - מאימתי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּעַרְבִית? מִשָּׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָתָן, עַד סוֹף הָאַשְׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, [דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר]. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד חֲצוֹת. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. מַעֲשֶׂה וּבָאוּ בָנָיו מִבֵּית הַמִּשְׁתֶּה, אָמְרוּ לוֹ: לֹא קָרִינוּ אֶת שְׁמַע, אָמַר לָהֶם: אִם לֹא עָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, חַיָּבִין אַתֶּם לִקְרוֹת.

וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים: "עַד חֲצוֹת", מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. הֶקְטֵר חֲלָבִים וְאֵבָרִים, מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. וְכָל הַנֶּאֱכָלִים לְיוֹם אֶחָד, מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. אִם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים: "עַד חֲצוֹת"? כְּדֵי לְהַרְחִיק אָדָם מִן הָעֲבֵרָה.

גְּמָרָא. מִכְּדֵי, כֹּהֲנִים אֵימַת קָא אָכְלֵי בִּתְרוּמָה? מִשְּׁעַת צֵאת הַכּוֹכָבִים, לֵיתְנֵי: "מִשְּׁעַת צֵאת הַכּוֹכָבִים"! מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחָא קָא מַשְׁמַע לָן: כֹּהֲנִים אֵימַת קָא אָכְלֵי בִּתְרוּמָה? מִשְּׁעַת צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן: דְּכַפָּרָה לָא מְעַכְּבָא. כִּדְתַנְיָא: "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר", בְּיֹאת שְׁמְשׁוֹ מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בִּתְרוּמָה, וְאֵין כַּפָּרָתוֹ מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בִּתְרוּמָה. וּמַמַּאי דְּהַאי "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ", בְּיֹאת הַשֶּׁמֶשׁ? וְהַאי "וְטָהֵר", טָהֵר יוֹמָא? דִּלְמָא, בְּיֹאת אוֹרוֹ הוּא, וּמַאי "וְטָהֵר"? טָהֵר גַּבְרָא! אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא: אִם כֵּן לֵימָא קְרָא: "וְיִטְהַר", מַאי "וְטָהֵר"? טָהֵר יוֹמָא! כִּדְאָמְרֵי אִינְשֵׁי: אִיעָרֵב שִׁמְשָׁא וְאִדְכֵּי יוֹמָא. בְּמַעֲרְבָא, הָא דְּרַבָּה בַּר רַב שִׁילָא לָא שְׁמִיעָא לְהוּ, וּבָעוּ לָהּ מִבָּעְיָא: הַאי "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ", בְּיֹאת שְׁמְשׁוֹ הוּא, וּמַאי "וְטָהֵר"? טָהֵר יוֹמָא, אוֹ דִּלְמָא בְּיֹאת אוֹרוֹ הוּא, וּמַאי "וְטָהֵר"? טָהֵר גַּבְרָא. וְהָדַר פָּשְׁטוּ לָהּ מִבְּרַיְתָא, מִדְּקָתָנֵי בִּבְרַיְתָא: סִימָן לַדָּבָר "צֵאת הַכּוֹכָבִים", שְׁמַע מִינָּהּ, 'בְּיֹאת שְׁמְשׁוֹ' הוּא, וּמַאי "וְטָהֵר"? טָהֵר יוֹמָא!

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כְּהֶרֶף־עַיִן, זֶה נִכְנָס וְזֶה יוֹצֵא, וְאֵי־אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עָלָיו.

ב עַד סוֹף הָאַשְׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מַאי קָסָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר? אִי קָסָבַר: שָׁלֹשׁ מִשְׁמָרוֹת הֱוֵי הַלַּיְלָה, לֵימָא: "עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת"! וְאִי קָסָבַר: אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת הֱוֵי הַלַּיְלָה, לֵימָא: "עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת"! לְעוֹלָם קָסָבַר: שָׁלֹשׁ מִשְׁמָרוֹת הֱוֵי הַלַּיְלָה, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן: דְּאִיכָּא מִשְׁמָרוֹת בָּרָקִיעַ וְאִיכָּא מִשְׁמָרוֹת בְּאַרְעָא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מִשְׁמָרוֹת הֱוֵי הַלַּיְלָה, וְעַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְשׁוֹאֵג כַּאֲרִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה כה) "ה' מִמָּרוֹם יִשְׁאָג, וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ, שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ".

וְסִימָן לַדָּבָר: מִשְׁמָרָה רִאשׁוֹנָה חֲמוֹר נוֹעֵר. שְׁנִיָּה כְּלָבִים צוֹעֲקִים. שְׁלִישִׁית תִּינוֹק יוֹנֵק מִשְׁדֵי אִמּוֹ, וְאִשָּׁה מְסַפֶּרֶת עִם בַּעְלָהּ.

מַאי קָחָשִׁיב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר? אִי תְּחִלַּת מִשְׁמָרוֹת קָחָשִׁיב, תְּחִלַּת מִשְׁמָרָה רִאשׁוֹנָה סִימָנָא לָמָּה לִי? אוֹרְתָא הוּא! אִי סוֹף מִשְׁמָרוֹת קָחָשִׁיב, סוֹף מִשְׁמָרָה אַחֲרוֹנָה סִימָנָא לָמָּה לִי, יְמָמָא הוּא! אֶלָּא, חָשִׁיב סוֹף מִשְׁמָרָה רִאשׁוֹנָה וּתְחִלַּת מִשְׁמָרָה אַחֲרוֹנָה וְאֶמְצָעִית דְּאֶמְצָעִיתָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: כּוּלְּהוּ, סוֹף מִשְׁמָרוֹת קָחָשִׁיב. וְכִי תֵּימָא: אַחֲרוֹנָה לָא צָרִיךְ! לְמַאי נַפְקָא מִינַּהּ? לְמִקְרֵי קְרִיאַת שְׁמַע לְמַאן דְּגָנֵי בְּבֵית אָפֵל וְלָא יָדַע זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע אֵימַת, כֵּיוָן דְּאִשָּׁה מְסַפֶּרֶת עִם בַּעְלָהּ וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְׁדֵי אִמּוֹ, לֵיקוּם וְלִיקְרֵי.

אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל, אָמַר רַב: שָׁלֹשׁ מִשְׁמָרוֹת הֲוֵי הַלַּיְלָה, וְעַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְשׁוֹאֵג כַּאֲרִי, וְאוֹמֵר: אוֹי (שֶׁהֶחֱרַבְתִּי) [לַבָּנִים שֶׁבַּעֲוֹנוֹתֵיהֶם] הֶחֱרַבְתִּי אֶת בֵּיתִי וְשָׂרַפְתִּי אֶת הֵיכָלִי וְהִגְלֵיתִי אֶת בָּנַי לְבֵין הַגּוֹיִם.

ג תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְנִכְנַסְתִּי לְחָרְבָּה אַחַת מֵחָרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם לְהִתְפַּלֵּל, וּבָא אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב, וְשָׁמַר לִי עַל הַפֶּתַח וְהִמְתִּין לִי עַד שֶׁסִּיַּמְתִּי תְּפִלָּתִי. לְאַחַר שֶׁסִּיַּמְתִּי תְּפִלָּתִי, אָמַר לִי: "שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי", וְאָמַרְתִּי לוֹ: "שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וּמוֹרִי". אָמַר לִי: "מִפְּנֵי מָה נִכְנַסְתָּ לְחָרְבָּה זוֹ"? אָמַרְתִּי לוֹ: "לְהִתְפַּלֵּל". אָמַר לִי: (מפני מה לא התפללת) ["הָיָה לְךָ לְהִתְפַּלֵּל] בַּדֶּרֶךְ". אָמַרְתִּי לוֹ: "מִתְיָרֵא הָיִיתִי שֶׁמָּא יַפְסִיקוּנִי עוֹבְרֵי דְּרָכִים". אָמַר לִי: "הָיָה לְךָ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לִמַּדְתִּי מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: לִמַּדְתִּי שֶׁאֵין נִכְנָסִין לְחָרְבָּה. וְלִמַּדְתִּי שֶׁמִּתְפַּלְּלִין בַּדֶּרֶךְ. וְלִמַּדְתִּי שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ, מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה. וְאָמַר לִי: בְּנִי, מַה קּוֹל שָׁמַעְתָּ בְּחָרְבָּה זוֹ? וְאָמַרְתִּי לוֹ: שָׁמַעְתִּי בַּת־קוֹל שֶׁמְּנֶהֱמֶת כְּיוֹנָה וְאוֹמֶרֶת: אוֹי (שהחרבתי) [לַבָּנִים שֶׁבַּעֲוֹנוֹתֵיהֶם הֶחֱרַבְתִּי] אֶת בֵּיתִי וְשָׂרַפְתִּי אֶת הֵיכָלִי וְהִגְלֵיתִי אֶת בָּנַי לְבֵין הַגּוֹיִם. אָמַר לִי: בְּנִי, חַיֶּיךָ וְחַיֵּי רֹאשְׁךָ, לֹא שָׁעָה זוֹ בִּלְבַד אוֹמֶרֶת כָּךְ, אֶלָּא בְּכָל יוֹם וָיוֹם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אוֹמֶרֶת כָּךְ. וְלֹא (עוד) [זוֹ בִּלְבַד], אֶלָּא (בכל זמן) [בְּשָׁעָה] שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְעוֹנִין: (אמן) "יְהֵא שְׁמֵיהּ (רבא מברך) [הַגָּדוֹל מְבֹרָךְ"], הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (כביכול) מְנַעְנֵעַ רֹאשׁוֹ וְאוֹמֵר: אַשְׁרֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּקַלְּסִין אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ כָּךְ. וּמַה לוֹ לָאָב שֶׁהִגְלָה אֶת בָּנָיו לְבֵין הַגּוֹיִם, וְאוֹי לָהֶם לַבָּנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם.

תָּנוּ רַבָּנָן: מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵין נִכְנָסִין לְחָרְבָּה: מִפְּנֵי חֶשֶׁד, וּמִפְּנֵי [הַ]מַפֹּלֶת, וּמִפְּנֵי מַזִּיקִין.

ד תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת הֲוֵי הַלַּיְלָה, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן? דִּכְתִיב: (שופטים ו) "וַיָּבֹא גִּדְעוֹן וּמֵאָה אִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּקְצֵה הַמַּחֲנֶה, רֹאשׁ

הָאַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה". תָּנָא: אֵין 'תִּיכוֹנָה' אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, וְרַבִּי, מַאי 'תִּיכוֹנָה'? אַחַת מִן הַתִּיכוֹנָה שֶׁבַּתִּיכוֹנוֹת. וְרַבִּי נָתָן, מִי כְּתִיב: 'תִּיכוֹנָה שֶׁבַּתִּיכוֹנוֹת'? 'תִּיכוֹנָה' כְּתִיב! מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? אָמַר רַבִּי אַמִּי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (תהלים קיט) "חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (תהלים קיט) "קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת", הָא כֵּיצַד? אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת הֲוֵי הַלַּיְלָה. וְרַבִּי נָתָן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, (דאמר) [דְּתָנָן, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:] עַד שֶׁלֹּשׁ שָׁעוֹת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ מְלָכִים לַעֲמֹד בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת. שִׁית דְּלֵילְיָא וְתַרְתֵּי דִּימָמָא, הֲווּ לְהוּ שִׁתֵּי מִשְׁמָרוֹת. רַב אַשִׁי אָמַר: מִשְׁמָרָה וּפַלְגָּא נַמֵּי 'מִשְׁמָרוֹת' קְרֵי לְהוּ.

ה וְאָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אַמִּי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין אוֹמְרִין בִּפְנֵי הַמֵּת אֶלָּא דְּבָרָיו שֶׁל מֵת. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: לָא אֲמָרָן אֶלָּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה, אֲבָל מִילֵּי דְּעָלְמָא לֵית לָן בָּהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: לָא אֲמָרָן אֶלָּא [אֲפִלּוּ] בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וְכָל־שֶׁכֵּן מִילֵּי דְּעָלְמָא.

ו כְּתִיב: (שם) "חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ", וְכִי דָּוִד בְּפַלְגָּא דְּלֵילְיָא הֲוָה קָאֵי? מֵאוֹרְתָּא הֲוָה קָאֵי! דִּכְתִיב: (שם) "קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וַאֲשַׁוֵּעָה". (ומאי משמע) [וּמִמַּאי] דְּהַאי 'נֶשֶׁף' אוֹרְתָּא הוּא? דִּכְתִיב: (משלי ז׳:ט׳) "בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם, בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה". אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: הָכִי קָאָמַר דָּוִד: מֵעוֹלָם לֹא עָבַר עָלַי חֲצוֹת לַיְלָה בְּשֵׁנָה. רַבִּי זֵירָא אָמַר: עַד חֲצוֹת לַיְלָה הָיָה מִתְנַמְנֵם כְּסוּס, מִכָּאן וְאֵילָךְ הָיָה מִתְגַּבֵּר כַּאֲרִי. רַב אַשִׁי אָמַר: עַד חֲצוֹת לַיְלָה הָיָה עוֹסֵק בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וְ'נֶשֶׁף', אוֹרְתָּא הוּא? 'נֶשֶׁף' צַפְרָא הוּא! דִּכְתִיב: (שמואל א ל׳:י״ז) "וַיַּכֵּם דָּוִד מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם". מַאי לָאו: מִצַּפְרָא וְעַד לֵילְיָא. לָא מֵאוֹרְתָּא וְעַד אוֹרְתָּא. אִי הָכִי, לְכְתּוֹב: "מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד הַנֶּשֶׁף", אוֹ: "מֵהָעֶרֶב וְעַד הָעֶרֶב". אֶלָּא אָמַר רָבָא: תְּרֵי נְשֵׁפֵי הֲווּ, נָשַׁף לֵילְיָא וְאָתָא יְמָמָא, נָשַׁף יְמָמָא וְאָתָא לֵילְיָא. וְדָוִד, מִי הֲוֵי יָדַע (חצות לילה) [פַּלְגָּא דְּלֵילְיָא] אֵימַת? הַשְׁתָּא מִשֶּׁה רַבֵּנוּ לָא הֲוֵי יָדַע, דִּכְתִיב: (שמות יא) "כֹּה אָמַר ה': כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה" וְגוֹ'. מַאי 'כַּחֲצוֹת'? אִילֵימָא דְּאָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 'כַּחֲצוֹת', וּמִי אִיכָּא סְפֵיקָא קַמֵּי (רקיע) [שְׁמַיָּא]? אֶלָּא דְּאָמַר לוֹ: לְמָחָר בַּחֲצוֹת כִּי הַשְׁתָּא, וְאָתָא אִיהוּ וְאָמַר: 'כַּחֲצוֹת'. אַלְמָא מְסַפְּקָא לֵיהּ, וְדָוִד הֲוָה יָדַע? דָּוִד, סֵימָנָא הֲוָה לֵיהּ: (סנהדרין פ"א וע"ש מהרש"א) דְּאָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: כִּנּוֹר הָיָה תָּלוּי לְמַעְלָה מִמִּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ חֲצוֹת לַיְלָה, [בָּא] רוּחַ צְפוֹנִית (מנשבת. ונושבות) [וְנוֹשֶׁבֶת] בּוֹ, (והיה) [וְ]מְנַגֵּן מֵאֵלָיו, (והיה דוד יושב) [מִיָּד הָיָה עוֹמֵד] וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה עַד (שהגיע) [שֶׁעָלָה] עַמּוּד הַשַּׁחַר. וְכֵיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, נִכְנְסוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ: אָדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל

צָרִיכִין פַּרְנָסָה. אָמַר לָהֶם: יֵלְכוּ וְיִתְפַּרְנְסוּ זֶה מִזֶּה. אָמְרוּ לוֹ: אֵין הַקֶּמַח מַשְׁבִּיעַ אֶת הָאֲרִי, וְאֵין הַבּוֹר מִתְמַלֵּא מֵחֶלְיָתוֹ. אָמַר לָהֶם: לְכוּ וּפִשְׁטוּ יְדֵיכֶם בִּגְדוּד. מִיָּד יוֹעֲצִים בַּאֲחִיתֹפֶל, וְנִמְלָכִין בַּסַּנְהֶדְרִין, וְשׁוֹאֲלִין בָּאוּרִים וְתֻמִּים.

אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָא? [דִּכְתִיב] (דברי הימים א כ״ז:ל״ד) "וְאַחֲרֵי אֲחִיתֹפֶל, יְהוֹיָדָע בֶּן בְּנָיָהוּ וְאֶבְיָתָר וְשַׂר צָבָא לַמֶּלֶךְ יוֹאָב". 'אֲחִיתֹפֶל', זֶה יוֹעֵץ, וְכֵן הַכָּתוּב אוֹמֵר: (שמואל ב ט״ז:כ״ג) "וַעֲצַת אֲחִיתֹפֶל אֲשֶׁר יָעַץ בַּיָּמִים הָהֵם כַּאֲשֶׁר יִשְׁאַל (אִישׁ) בִּדְבַר הָאֱלֹהִים". 'יְהוֹיָדָע בֶּן בְּנָיָהוּ', זֶה סַנְהֶדְרִין. ['אֶבְיָתָר', אֵלּוּ אוּרִים וְתֻמִּים. וְכֵן הַכָּתוּב אוֹמֵר: (שמואל ב כ׳:כ״ג) "וּבְנָיָה בֶּן יְהוֹיָדָע עַל הַכְּרֵתִי וְעַל הַפְּלֵתִי". ('אביתר' אלו אורים ותומים.) וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם 'כְּרֵתִי'? שֶׁכּוֹרְתִים דִּבְרֵיהֶם. 'פְּלֵתִי', שֶׁמַּפְלִאִים (במעשיהם) [דִּבְרֵיהֶם]. (ולמה נקרא שמם 'אורים'? שמאירים את דבריהם. 'תומים' משלימים את דבריהם.) וְאַחַר־כָּךְ שַׂר־ צָבָא לַמֶּלֶךְ, יוֹאָב.

אָמַר רַב יִצְחָק בַּר (רב) אַדָּא, [וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: מַאי קְרָא? (תהילים נ״ז:ט׳) "עוּרָה כְבוֹדִי, עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר, אָעִירָה שָׁחַר". רַבִּי זֵירָא אָמַר: מֹשֶׁה, (רבינו מידע) [לְעוֹלָם] הֲוֵי יָדַע, וְדָוִד נַמִּי הֲוָה יָדַע. וְכֵינָן דְּדָוִד הֲוָה יָדַע, כִּנּוֹר לָמָּה לֵיהּ? לְאִתְעוּרֵיהּ מִשְׁנָתֵיהּ! וְכֵינָן דְּמֹשֶׁה הֲוָה יָדַע, לָמָּה לֵיהּ לְמֵימַר: 'כַּחֲצוֹת'? [מֹשֶׁה קָסָבַר]: שְׁמָא יִטְעוּ אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה, וְיֹאמְרוּ, מֹשֶׁה בַּדַּאי הוּא. וְהַיְנוּ דְּאָמַר מַר: לְמַד לְשׁוֹנְךָ לוֹמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ', שְׁמָא תִּתְבַּדֶּה וְתֵאָחֵז. רַב אַשִׁי אָמַר: בְּפַלְגָא אוֹרְתָא דְּתִלְיסַר נָגְהֵי אַרְבִּיסַר הֲוָה קָאֵי, וְהָכִי קָאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לְמָחָר כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה, כִּי (השתא) [הָאֵידָנָא], אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם.

ז "שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי". (תהלים פו) רַבִּי לֵוִי וְרַבִּי יִצְחָק, חַד אָמַר: כָּךְ אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא חָסִיד אֲנִי? שֶׁכָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב יְשֵׁנִים עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וַאֲנִי: (שם קיט) "חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ". וְאִידָךְ, כָּךְ אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא חָסִיד אֲנִי? שֶׁכָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב יוֹשְׁבִים אֲגֻדּוֹת בְּכִבּוֹדָם, וַאֲנִי, יָדַי מְלֻכְלָכוֹת בְּדָם וּבְשָׁפִיר וּבְשִׁלְיָא, כְּדֵי לְטַהֵר אִשָּׁה לְבַעְלָהּ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל מַה שֶּׁאֲנִי עוֹשֶׂה, אֲנִי נִמְלָךְ בִּמְפִיבֹשֶׁת רַבִּי. וְאוֹמֵר לוֹ: מְפִיבֹשֶׁת רַבִּי, יָפָה דַּנְתִּי? יָפָה חִיַּבְתִּי? יָפָה זִכִּיתִי? יָפָה טִהַרְתִּי? יָפָה טִמֵּאתִי? וְלֹא בִּשְׁתִּי. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: דָּרַב אִידִי: מַאי קְרָא? (תהילים קי״ט:מ״ו) "וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ". תָּנָא: לֹא 'מְפִיבֹשֶׁת' שְׁמוֹ, אֶלָּא 'אִישׁ־בֹּשֶׁת' שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'מְפִיבֹשֶׁת'? שֶׁהָיָה מְבַיֵּשׁ פְּנֵי דָּוִד בַּהֲלָכָה, לְפִיכָךְ זָכָה דָּוִד וְיָצָא מִמֶּנּוּ כִּלְאָב. וְאָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: לֹא 'כִּלְאָב' שְׁמוֹ, אֶלָּא 'דָּנִיֵּאל' שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'כִּלְאָב'? שֶׁהָיָה מַכְלִים פְּנֵי מְפִיבֹשֶׁת בַּהֲלָכָה,

וְעָלָיו אָמַר שְׁלֹמֹה [בְּחָכְמָתוֹ]: (משלי כ״ג:ט״ו) "בְּנִי, אִם חָכַם לִבְּךָ, יִשְׂמַח לִבִּי גַּם אָנִי", וְאוֹמֵר: (שם כז) "חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי, וְאָשִׁיבָה חֹרְפִי דָּבָר". וְדָוִד, הֵיכִי קָרֵי לְנַפְשֵׁיהּ 'חָסִיד'? וְהָא כְּתִיב: (תהילים כ״ז:י״ג) "לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים". וְתָנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי: לָמָּה נָקוּד עַל 'לוּלֵא'? אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֻבְטָח אֲנִי בְּךָ שֶׁאַתָּה מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יֵשׁ לִי חֵלֶק בֵּינֵיהֶם אִם לָאו. (סבר) שֶׁמָּא יִגְרֹם הַחֵטְא, כִּדְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, דְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי רָמֵי, כְּתִיב: (בראשית כ״ח:ט״ו) "וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ", וּכְתִיב: (שם לב) "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד", אָמַר: שֶׁמָּא יִגְרֹם הַחֵטְא. כִּדְתַנְיָא: (שמות ט״ו:ט״ז) "עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה', עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ". "עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'" זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה. "עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ" זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: רְאוּיִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל לֵעָשׂוֹת לָהֶם נֵס בִּימֵי עֶזְרָא כְּדֶרֶךְ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא.

תַּנְיָא, חֲכָמִים עָשׂוּ סְיָג לְדִבְרֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם בָּא מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וְאוֹמֵר: אֵלֵךְ לְבֵיתִי וְאֹכַל קְמְעָא, וְאֶשְׁתֶּה קְמְעָא, וְאִישַׁן קְמְעָא, וְאַחַר כָּךְ אֶקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְאֶתְפַּלֵּל, וְחוֹטַפְתּוֹ שֵׁנָה, וְנִמְצָא יָשֵׁן כָּל הַלַּיְלָה. אֶבָל אָדָם בָּא מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב, נִכְנָס לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אִם רָגִיל לִקְרוֹת קוֹרֵא, וְאִם רָגִיל לִשְׁנוֹת שׁוֹנֶה, וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וּמִתְפַּלֵּל, וְאוֹכֵל פִּתּוֹ וּמְבָרֵךְ. וְכָל הָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים חַיָּב מִיתָה. מַאי שְׁנָא: בְּכָל דַּכְתֵּא דְּלָא קָתָנֵי 'חַיָּב מִיתָה', וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּקָתָנֵי 'חַיָּב מִיתָה'? אִי בָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם דְּאִיכָּא אֹנֶס שֵׁנָה, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: לְאַפּוּקֵי מִמַּאן דְּאָמַר: תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת, קָא מַשְׁמַע לָן דְּחוֹבָה. אָמַר מַר: "קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וּמִתְפַּלֵּל". מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵיזֶהוּ בֶּן עוֹלָם הַבָּא? זֶה הַסּוֹמֵךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה שֶׁל עַרְבִית. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר: תְּפִלּוֹת, בָּאֶמְצַע תִּקְּנוּם. בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי? אִי בָּעֵית אֵימָא: קָרָא, אִי בָּעֵית אֵימָא: סְבָרָא. אִי בָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, דְּרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר: גְּאֻלָּה, מֵאוֹרְתָּא נַמִּי הֲוָה, אֶלָּא גְּאֻלָּה מְעַלְּיָתָא לָא הֲוֵי אֶלָּא עַד צַפְרָא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סָבַר: כֵּיוָן דְּלָא הֲוֵי אֶלָּא מִצַּפְרָא, לָא הֲוֵי גְּאֻלָּה מְעַלְּיָתָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא קָרָא, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, דִּכְתִיב: (דברים ו) "בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ", רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר: מַקִּישׁ 'שְׁכִיבָה' לְ'קִימָה', מָה קִימָה, קְרִיאַת שְׁמַע וְאַחַר כָּךְ תְּפִלָּה, אַף שְׁכִיבָה נַמִּי, קְרִיאַת שְׁמַע וְאַחַר כָּךְ תְּפִלָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סָבַר: מַקִּישׁ שְׁכִיבָה לְקִימָה, מָה קִימָה, קְרִיאַת שְׁמַע סָמוּךְ לְמִטָּתוֹ, אַף שְׁכִיבָה נַמִּי, קְרִיאַת שְׁמַע סָמוּךְ לְמִטָּתוֹ. מֵתִיב מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִּינָא: בָּעֶרֶב מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ וּשְׁתַּיִם לְאַחֲרֶיהָ, וְאִי אָמְרַתְּ: בָּעֵי לִסְמוֹךְ, הָא לָא קָא סָמֵךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה? דְּהָא בָּעֵי לְמֵימַר 'הַשְׁכִּיבֵנוּ'! אָמְרֵי: כֵּיוָן דְּתַקִּינוּ רַבָּנָן 'הַשְׁכִּיבֵנוּ', כִּגְאֻלָּה אֲרִיכְתָּא דַּמְיָא. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, שַׁחֲרִית, הֵיכִי מָצֵי סָמִיךְ? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

בְּתִחְלָה אוֹמֵר: (תהלים נא) "ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח", וְלִבְסוֹף הוּא אוֹמֵר: (שם יט) "יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי". אֶלָּא הָתָם, כֵּיוָן דְּתַקִּינוּ רַבָּנָן לְמֵימַר: "ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח", כִּתְפִלָּה אֲרִיכְתָּא דָּמְיָא, הָכָא נַמִי, כֵּיוָן דְּתַקִּינוּ רַבָּנָן לְמֵימַר: 'הַשְׁכִּיבֵנוּ', כִּגְאֻלָּה אֲרִיכְתָּא דָּמְיָא.

ח רַבִּי אֶלְעָזָר (בר) [אָמַר רַבִּי] אֲבִינָא: כָּל הָאוֹמֵר: (תהילים קמ״ה:א׳) "תְּהִלָּה לְדָוִד" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם (דכתיב ביה אלפא) [דְּאַתְיָא בְּאַלְפָא] בֵּיתָא, לֵימָא: "אַשְׁרֵי תְמִימֵי דֶרֶךְ", דְּאַתְיָא בְּתַמָּנְיָא אַפֵּי! אֶלָּא מִשּׁוּם דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שם) "פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן", לֵימָא: "הַלֵּל הַגָּדוֹל"! דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שם קלו) "נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר"! אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי מַה לֹּא נֶאֶמְרָה נו"ן בְּאַשְׁרֵי? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַפַּלְתָּן שֶׁל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ה׳:ב׳) "נָפְלָה, לֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל". בְּמַעֲרָבָא מְתַרְצֵי לָהּ הָכִי: נָפְלָה, וְלֹא תּוֹסִיף לִנְפֹּל עוֹד, קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֲפִלּוּ הָכִי, חָזַר דָּוִד וּסְמָכָהּ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קמ״ה:י״ד) "סוֹמֵךְ ה' לְכָל הַנֹּפְלִים".

ט וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבִינָא: גָּדוֹל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּמִיכָאֵל יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּגַבְרִיאֵל, דְּאִלּוּ בְּמִיכָאֵל כְּתִיב: (ישעיהו ו׳:ו׳) "וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים", וְאִלּוּ (בגבריאל) [גַּבֵּי גַּבְרִיאֵל] כְּתִיב: (דניאל ט׳:כ״א) "וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בֶחָזוֹן בַּתְּחִלָּה, מֻעָף בְּיָעף". מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'אֶחָד' בְּמִיכָאֵל כְּתִיב? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַתְיָא 'אֶחָד' 'אֶחָד'. כְּתִיב הָכָא: "וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים", וּכְתִיב הָתָם: (שם י׳) "וְהִנֵּה מִיכָאֵל, אַחַד (מן) הַשָּׂרִים הָרִאשֹׁונִים בָּא לְעָזְרֵנִי". תְּנָא: מִיכָאֵל בְּאַחַת, גַּבְרִיאֵל בִּשְׁתַּיִם, אֵלִיָּהוּ בְּאַרְבַּע, וּמַלְאֲךְ־הַמָּוֶת בִּשְׁמוֹנָה, וּבִשְׁעַת הַמַּגֵּפָה בְּאַחַת.

[אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אַף עַל פִּי שֶׁקָּרָא אָדָם קְרִיאַת שְׁמַע בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת, מִצְוָה לִקְרוֹתוֹ עַל מִטָּתוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַאי קְרָאָה? (תהילים ד׳:ה׳) "רִגְזוּ וְאַל תֶּחֱטָאוּ, אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם, וְדֹמּוּ סֶלָה". וְאָמַר רַב נַחְמָן: אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, אֵין צָרִיךְ. אָמַר אַבַּיֵי: אַף תַּלְמִיד חָכָם מִבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר חַד פְּסוּקִי דְּרַחֲמֵי, כְּגוֹן: (שם לא) "בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי, פָּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֱמֶת"].

י אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא, אָמַר (ריש לקיש) [רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ]: לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם יִצֶר טוֹב עַל יֵצֶר הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ד׳:ה׳) "רִגְזוּ וְאַל תֶּחֱטָאוּ". (אי אזיל) [אִם נִצְּחוֹ] מוּטָב, וְאִם לָאו יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם". (אי אזיל) [אִם נִצְּחוֹ] מוּטָב, אִם לָאו יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל מִשְׁכַּבְכֶם". (אי אזיל) "[אִם נִצְּחוֹ] מוּטָב, אִם לָאו יַזְכִּיר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדֹמּוּ סֶלָה". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ, כְּאִלּוּ אוֹחֵז חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִּיּוֹת בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קמט) "רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם,

וְחָרֵב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם". מַאי מַשְׁמַע? אָמַר מַר זוּטְרָא, וְאִיתֵימָא רַב אַשִׁי: מֵרִישֵׁיהּ (דקרא) [דְּעַנְיָנָא], דִּכְתִיב: (תהילים קמ״ט:ה׳) "יַעֲלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד, יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) "רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם, וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם". וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ, מַזִּיקִין בְּדֵלִין מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה׳:ז׳-ח׳) "וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף", וְאֵין 'עוּף' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ג:ה׳) "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ". וְאֵין 'רֶשֶׁף' אֶלָּא מַזִּיקִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ב:כ״ד) "וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי".

יא וְאָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (שמות כ״ד:י״ב) "וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם". 'לֻחֹת' (האבן) אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָּרוֹת. 'וְהַתּוֹרָה' זוֹ מִקְרָא. 'וְהַמִּצְוָה' זוֹ מִשְׁנָה. 'אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי', אֵלּוּ נְבִיאִים וּכְתוּבִים. 'לְהוֹרֹתָם' זוֹ גְּמָרָא. מְלַמֵּד, שֶׁכֻּלָּם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

יב אָמַר (ריש לקיש) [רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ]: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, יְסוּרִין בְּדֵלִין הֵימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה) "וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף". וְאֵין 'עוּף' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ג:ה׳) "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ". וְאֵין 'רֶשֶׁף' אֶלָּא יִסּוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לב) "וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף". אָמַר [לֵיהּ] רַבִּי יוֹחָנָן: הָא, אֲפִלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ! שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט״ו:כ״ו) "וַיֹּאמֶר, אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה" וְגוֹ'. אֶלָּא, (אימא) כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא עָלָיו יִסּוּרִין מְכֹעָרִין וְעוֹכְרִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל״ט:ג׳) "נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה, הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב, וּכְאֵבִי נֶעְכָּר". וְאֵין 'טוֹב' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ד׳:ב׳) "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי זֵירָא, וְאִיתֵימָא רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. [מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם], אָדָם מוֹכֵר חֵפֶץ לַחֲבֵרוֹ, מוֹכֵר עֵצֶב לוֹקֵחַ שָׂמֵחַ. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, נָתַן [לָהֶם] תּוֹרָה (לישראל) וְשָׂמַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם" וְגוֹ'. אָמַר רָבָא (אמר רב הונא) [וְאִיתֵימָא רַב חִסְדָּא]: אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיִּסּוּרִין בָּאִין עָלָיו, יְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ג׳:מ׳) "נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה" [וְגוֹ']. (פשפש במעשיו ומצא יעשה תשובה, שנאמר: (איכה ג׳:מ׳) "ונשובה עד ה'".) פִּשְׁפֵּשׁ וְלֹא מָצָא, יִתְלֶה בְּבִטּוּל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ״ד:י״ב) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ, וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ". וְאִם תָּלָה וְלֹא מָצָא, בְּיָדוּעַ שֶׁיִּסּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ג׳:י״ב) "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ". אָמַר רָבָא, אָמַר רַב סְחוֹרָה, אָמַר רַב הוּנָא: כָּל שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ בּוֹ, מְדַכְּאוֹ בְּיִסּוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ג:י׳) "וַה' חָפֵץ דַּכְּאוֹ הֶחֱלִי". יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא קִבֵּל מֵאַהֲבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "אִם תָּשִׂים אָשָׁם נַפְשׁוֹ". מָה אָשָׁם לְדַעַת, אַף יִסּוּרִין לְדַעַת. וְאִם קִבֵּל, (עליו מאהבה) מַה שְּׂכָרוֹ? (שם) "יִרְאֶה זֶרַע יַאֲרִיךְ יָמִים", וְלֹא

עוֹד אֶלָּא שֶׁתַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ג:י') "וְחֵפֶץ ה' בְּיָדוֹ יִצְלָח". פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי וְרַבִּי (חמא) [אַחָא] בַּר חֲנִינָא, חַד אָמַר: (כל יסורין שיש בהם בטול תורה אינן יסורים של אהבה) [אֶלּוּ הֵם יִסּוּרִים שֶׁל אַהֲבָה: כָּל שֶׁאֵין לָהֶם בִּטּוּל תּוֹרָה], שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ"ד:י"ב) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ, וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ". (ואידך) [וְחַד] אָמַר: (כל יסורין שיש בהם בטול תפילה אינן יסורין של אהבה.) [אֶלּוּ הֵם יִסּוּרִים שֶׁל אַהֲבָה: כָּל שֶׁאֵין לָהֶם בִּטּוּל תְּפִלָּה], שֶׁנֶּאֱמַר: (שם סו) "בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא הֵסִיר תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי". אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: הָכִי אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֶלּוּ וְאֶלּוּ יִסּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה הֵן! שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ג':י"ב) "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ". אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ"? אַל תִּקְרָא: 'תְּלַמְּדֶנּוּ' אֶלָּא 'תְּלַמְּדֵנוּ'. דָּבָר זֶה, מִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֵנוּ.

קַל־וָחֹמֶר מִשֵּׁן וְעַיִן, מַה שֵּׁן וְעַיִן שֶׁהוּא אֶחָד מֵאֲבָרָיו שֶׁל אָדָם, [עֶבֶד] יוֹצֵא בָּהֶם לְחֵרוּת, יִסּוּרִין שֶׁמְּמָרְקִין כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, (לא כל שכן) [עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה]! וְהֵיכָנוּ (דאמר רבי לוי) [דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ]: נֶאֱמַר: 'בְּרִית' בְּמֶלַח, וְנֶאֱמַר: 'בְּרִית' בְּיִסּוּרִין. [נֶאֱמַר 'בְּרִית' בְּמֶלַח דִּכְתִיב: (ויקרא ב':י"ג) "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית", וְנֶאֱמַר 'בְּרִית', בְּיִסּוּרִין, דִּכְתִיב: (דברים כ"ח:ס"ט) "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית"]. מַה 'בְּרִית' הָאֲמוּרָה בְּמֶלַח, מֶלַח מְמַתֶּקֶת אֶת הַבָּשָׂר, אַף 'בְּרִית' הָאֲמוּרָה בְּיִסּוּרִין, יִסּוּרִין מְמָרְקִין [כָּל] עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם.

יג תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת [טוֹבוֹת] נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְכֻלָּם, לֹא נִתְּנָן אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין, וְאֵלּוּ הֵן: תּוֹרָה, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהָעוֹלָם הַבָּא. תּוֹרָה מִנַּיִן? דִּכְתִיב: (תהלים צד) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ, וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ". אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִנַּיִן? דִּכְתִיב: (דברים ח':ה') "וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבֶךָ, כִּי כַּאֲשֶׁר יִיַסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ, ה' אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָ", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה". הָעוֹלָם הַבָּא מִנַּיִן? דִּכְתִיב: (משלי ו':כ"ג) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר, וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוּסָר".

תָּנֵי תָּנָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, (שם ע"ב) וְקוֹבֵר אֶת בָּנָיו, מוֹחֲלִין לוֹ [עַל] כָּל עֲוֹנוֹתָיו. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: בִּשְׁלָמָא תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב: (משלי ט"ז:ו') "בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן". 'חֶסֶד' זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כא) "רֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד [יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד"]. 'אֱמֶת' זוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כג) "אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר". אֶלָּא קוֹבֵר אֶת בָּנָיו, (מנלן?) [מִנַּיִן]? תָּנָא לֵיהּ הַהוּא סָבָא מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: אַתְיָא 'עָוֹן' 'עָוֹן', כְּתִיב הָכָא: "בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן", וּכְתִיב הָתָם: (ירמיה ל"ב) "וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נְגָעִים וּבָנִים,

אֵינָן יְסוּרִין שֶׁל אַהֲבָה. וּנְגָעִים לֹא?! (הוו יסורין של אהבה?) וְהָא (אמר מר) [תַּנְיָא]: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחַת מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת נְגָעִים הַלָּלוּ, אֵינָן אֶלָּא מִזְבַּח כַּפָּרָה?! "מִזְבַּח כַּפָּרָה" הֲוֵו, יְסוּרִין שֶׁל אַהֲבָה לָא הֲווּ! וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא לָן וְהָא לְהוּ.

וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא בְּצִנְעָא וְהָא בְּפַרְהֶסְיָא. וּבָנִים לֹא? הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דַּהֲווּ לֵיהּ וּמִיתוּ, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דֵּין גַּרְמָא דַּעֲשִׂירָאָה בִּיר. אֶלָּא, הָא דְּלָא הֲווּ לֵיהּ כְּלָל. וְהָא דַּהֲווּ לֵיהּ וּמִיתוּ.

יד רַבִּי יוֹחָנָן חָלַשׁ, עָאל לְגַבֵּיהּ רַבִּי חֲנִינָא, אָמַר לוֹ: חֲבִיבִין עָלֶיךָ יִסּוּרִין? אָמַר לוֹ: לֹא הֵן וְלֹא שְׂכָרָן. אָמַר לוֹ: הַב לִי יָדָךְ, יָהַב לֵיהּ יָדֵיהּ וְאוּקְמֵיהּ. אַמַּאי? לוּקִים רַבִּי יוֹחָנָן לְנַפְשֵׁיהּ! דְּהָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא חָלַשׁ, וְעָאל לְגַבֵּיהּ רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמַר לֵיהּ: חֲבִיבִין עָלֶיךָ יִסּוּרִין? אָמַר לֵיהּ: לֹא הֵן וְלֹא שְׂכָרָן. אָמַר לֵיהּ: הַב לִי יָדָךְ, יָהַב לֵיהּ יָדָא וְאוּקְמֵיהּ. וְלֵיקוּם אִיהוּ לְנַפְשֵׁיהּ? אָמְרֵי: אֵין חָבוּשׁ מַתִּיר אֶת עַצְמוֹ מִבֵּית הָאָסוּרִין. רַבִּי אֶלְעָזָר חָלַשׁ, עָאל לְגַבֵּי רַבִּי יוֹחָנָן, חָזָא דַּהֲווֹ קָא גָּנֵי בְּבֵית אָפֵל, גַּלְיֵיהּ לְדַרְעֵיהּ וְנָפַל נְהוֹרָא, חַזְיֵיהּ דַּהֲווֹ קָא בָּכֵי רַבִּי אֶלְעָזָר. אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי קָא בָּכֵית? אִי מִשּׁוּם תּוֹרָה דִּילָא אַפֵּשְׁתְּ? שָׁנִינוּ: אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. וְאִי מִשּׁוּם מְזוֹנֵי, לֹא כָּל אָדָם זוֹכֶה לִשְׁתֵּי שֻׁלְחָנוֹת. אִי מִשּׁוּם בָּנַי, דֵּין גַּרְמָא דַּעֲשִׂירָאָה בִּיר. אָמַר לֵיהּ: לְהַאי שׁוּפְרָא דְּבָלְיֵי בְּעַפְרָא קָא בָּכֵינָא. אָמַר לֵיהּ: עַל דָּא וַדַּאי קָא בָּכֵית, וּבְכוּ תַּרְוַיְהוּ. אַדְּהָכִי וְהָכִי אָמַר לֵיהּ: חֲבִיבִין עָלֶיךָ יִסּוּרִין? אָמַר לֵיהּ: לֹא הֵן וְלֹא שְׂכָרָן. אָמַר לֵיהּ: הַב לִי יָדָךְ, יָהַב לֵיהּ יָדֵיהּ וְאוּקְמֵיהּ. רַב הוּנָא (הוו ליה ארבע מאות דני דחמרא, איתקוף) [תְּקִיפוּ לֵיהּ אַרְבַּע מְאָה דָּנֵי דְּחַמְרָא]. עָאל לְגַבֵּיהּ רַב יְהוּדָה אַחוּהָ דְּרַב סָלָא חֲסִידָא וְרַבָּנָן. [וְאָמְרֵי לָהּ: רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה וְרַבָּנָן], וְאָמְרוּ לֵיהּ: לִיעַיֵּין מַר בְּמִילֵיהּ. אָמַר לְהוּ: וּמִי חֲשִׁידְנָא בְּעֵינַיְכוּ? אָמְרֵי לֵיהּ: מִי חָשִׁיד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּעָבִיד דִּינָא בְּלָא דִּינָא? אָמַר לְהוּ: אִי אִיכָּא [מַאן] דְּשָׁמִיעַ עָלַי מִלְּתָא, לֵימָא! אָמְרֵי לֵיהּ: הָכִי שְׁמִיעַ לָן, דְּלָא יָהִיב מַר שְׁבִישָׁא לַאֲרִיסֵיהּ. אָמַר לְהוּ: מִי קָא שָׁבִיק לִי מִידֵּי מִינֵּיהּ? הָא קָא גָּנֵיב לֵיהּ כּוּלֵּיהּ. אָמְרֵי לֵיהּ: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: בְּתַר גַּנְבָא גְּנוֹב וְטַעְמָא טָעִים. אָמַר לְהוּ: קַבִּילְנָא עָלַי דְּיָהִיבְנָא לֵיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: הָדַר חַלָּא וַהֲוָה חַמְרָא. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: אַיְקַר חַלָּא וְאַזְדַּבַּן בְּדַמֵּי דְּחַמְרָא.

טו תַּנְיָא, אַבָּא בְּנִימִין אוֹמֵר: עַל שְׁנֵי דְּבָרִים הָיִיתִי מִצְטַעֵר כָּל יָמַי, עַל תְּפִלָּתִי שֶׁתְּהֵא לִפְנֵי מִטָּתִי. וְעַל מִטָּתִי שֶׁתְּהֵא נְתוּנָה בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם. [עַל תְּפִלָּתִי שֶׁתְּהֵא לִפְנֵי מִטָּתִי], מַאי "לִפְנֵי מִטָּתִי"? אִילֵימָא לִפְנֵי מִטָּתִי מַמָּשׁ, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, (ואמרי לה) [וְאִיתֵימָא] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: (ואמרי לה במתניתא תנא, אבא בנימין אומר:) מַנִּין לַמִּתְפַּלֵּל, שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין הַכֹּתֶל? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל"ח:ב') "וַיָּסֹב חִזְקִיָּהוּ

פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה'". לָא תֵּימָא: "לִפְנֵי מִטָּתִי", אֶלָּא אֵימָא: "סָמוּךְ לְמִטָּתִי". וְעַל מִטָּתִי שֶׁתְּהֵא נְתוּנָה [בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם], דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַנּוֹתֵן מִטָּתוֹ בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם, הַוָיִן לֵיהּ בָּנִים זְכָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י"ז:י"ד) "וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם, יִשְׂבְּעוּ בָנִים". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אַף אֵין אִשְׁתּוֹ מַפֶּלֶת נְפָלִים, כְּתִיב הָכָא ["וּצְפוּנְךָ] תְּמַלֵּא בִטְנָם", וּכְתִיב הָתָם: (בראשית כ"ה:כ"ד) "וַיִּמָּלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת, [וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ"]. תַּנְיָא, אַבָּא בִּנְיָמִין אוֹמֵר: שְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לְהִתְפַּלֵּל, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶם לְהִתְפַּלֵּל, וְיָצָא, וְלֹא הִמְתִּין לַחֲבֵרוֹ, טוֹרְפִין לוֹ תְּפִלָּתוֹ בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י"ח:ד') "טֹרֵף נַפְשׁוֹ בְּאַפּוֹ, הַלְמַעַנְךָ תֵּעָזֵב אָרֶץ". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְיַעְתֵּק צוּר מִמְּקֹמוֹ", וְאֵין 'צוּר' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל"ב:י"ח) "צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי". וְאִם הִמְתִּין לוֹ, מַה שְׁכָרוֹ? אָמַר רַבִּי (אסי) [יוֹסֵי] בְּרַבִּי חֲנִינָא: זוֹכֶה לַבְּרָכוֹת הַלָּלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ"ח:י"ח) "לוּא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי, וַיְהִי כַנָּהָר שְׁלוֹמֶךָ וְגוֹ', וַיְהִי כַחוֹל זַרְעֶךָ" וְגוֹ'.

טז תַּנְיָא, אַבָּא בִּנְיָמִין אוֹמֵר: אִלְמָלֵי נִתְּנָה רְשׁוּת לָעַיִן לִרְאוֹת, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד מִפְּנֵי הַמַּזִּיקִים. אָמַר אַבַּיֵי: אִינְהוּ נְפִישֵׁי מִינָן, וְקָיְמֵי עָלָן כִּי כִּסְלָא לְאוּגְיָא. אָמַר רַב הוּנָא: כָּל חַד וְחַד מִינָן, אַלְפָא מִשְּׂמָאלֵיהּ וְרִבְוָתָא מִימִינֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ"א:ז') "יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף (בב"ר משמע דהך אלף לשמור מן המזיקין) וּרְבָבָה מִימִינֶךָ". אָמַר רָבָא: הַאי דּוּחְקָא דַּהֲוֵי בְּכַלָּה, מִינַיְהוּ הֲוֵי. הַנֵי בִּרְכֵי דְּשַׁלְהֵי, מִינַיְהוּ. (הוי) הַנֵי מָאנֵי דְּרַבָּנָן דְּבָלוּ, מֵחוּפְיָא דִּידְהוּ. הַנֵי כַּרְעֵי דְּמַנָּקְפִין, מִינַיְהוּ. הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמֵידַע לְהוּ, לֵיתֵי קִיטְמָא נְהִילָא, וְנֶהְדַּר אַפּוּרַיֵּיהּ, וּבְצַפְרָא חָזֵי כִּי כַּרְעֵיהּ דְּתַרְנְגוֹלָא. הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמֵחְזְינְהוּ, לֵיתֵי שִׁלְיָתָא דְּשׁוּנְרָתָא, אוּכְמְתָא בַּת אוּכְמְתָא, בּוּכְרֵיתָא בַּת בּוּכְרֵיתָא, וְלִיקְלִי בְּנוּרָא, וְלִישְׁחְקֵיהּ, וְלִמְלֵיהּ לְעֵינֵיהּ מִינֵיהּ וְחָזֵי לְהוּ. וְלִשְׁדֵּייהּ בְּגוּבְתָא דְּפַרְזְלָא, וְלִתְחְמֵיהּ בְּגוּשְׁפַּנְקָא דְּפַרְזְלָא, דִּלְמָא גַּנְבֵי מִינֵיהּ. וְלַחְתּוֹם פּוּמֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיתְזַק. רַב בֵּיבִי בַּר אַבַּיֵי עָבַד הָכִי, [חָזָא] וְאִתְזַק, וּבָעוּ רַבָּנָן רַחֲמֵי עֲלֵיהּ, וְאִתְסִי.

יז תַּנְיָא, אַבָּא בִּנְיָמִין אוֹמֵר: אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת, אֶלָּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ח':כ"ח) "לִשְׁמֹעַ אֶל הָרִנָּה וְאֶל הַתְּפִלָּה". ("אשר עבדך מתפלל לפניך בבית הזה") בְּמָקוֹם רִנָּה שָׁם תְּהֵא תְּפִלָּה. אָמַר רַבִּין בַּר [רַב] אַדָּא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְנַיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָצוּי בְּבֵית הַכְּנֶסֶת? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פב) "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". וּמְנַיִן לַעֲשָׂרָה שֶׁמִּתְפַּלְּלִין, שֶׁשְּׁכִינָה עִמָּהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". וּמְנַיִן לִשְׁלֹשָׁה שֶׁיּוֹשְׁבִין בַּדִּין, שֶׁשְּׁכִינָה עִמָּהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". וּמְנַיִן לִשְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁשְּׁכִינָה עִמָּהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג':ט"ז) "אָז נִדְבְּרוּ

יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע, וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו, לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ". (קדושין פ"א וע"ש מהרשא) מַאי "וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ"? אָמַר רַב אַשִׁי: אֲפִלּוּ חָשַׁב אָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנֶאֱנַס וְלֹא עֲשָׂאָהּ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ. וּמִנַּיִן לְאֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שֶׁשְּׁכִינָה עִמּוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ׳:כ״א) "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ". וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִלּוּ (אחד) [חַד], תְּרֵי מִיבָּעְיָא?! תְּרֵי, מִיכְתְּבָן מַלְיְהוּ בְּסֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת, חַד, לָא מִיכְתְּבָן מַלְיֵהּ [בְּסֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת]. וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִלּוּ תְּרֵי, תְּלָתָא מִבָּעְיָא?! מַהוּ דְּתֵימָא: דִּינָא, שְׁלָמָא בְּעָלְמָא הוּא, וְלָא אַתְיָא שְׁכִינָה, קָא מַשְׁמַע לָן, דְּדִין נַמִּי הַיְנוּ תּוֹרָה. וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִלּוּ תְּלָתָא, עֲשָׂרָה מִיבָּעְיָא? עֲשָׂרָה, קָדָמָה שְׁכִינָה וְאַתְיָא, תְּלָתָא, עַד דְּיָתְבֵי.

יח אָמַר (רבין) [רַבִּי אַבִּין] בַּר רַב אַדָּא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַנִּיחַ תְּפִלִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ב:ח׳) "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ", וְאֵין 'יְמִינוֹ' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לג) "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ". וְאֵין 'עֻזּוֹ' אֶלָּא תְּפִלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ״ט:י״א) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן". וּמִנַּיִן שֶׁהַתְּפִלִּין עֹז הֵם לְיִשְׂרָאֵל? דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:י׳) "וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ [וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ"]. וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב חִיָּא בַּר אַבִּין: [הַנַּי] תְּפִלִּין דְּמָארֵי עָלְמָא, מַה כְּתִיב בְּהוּ? אָמַר לֵיהּ: (דברי הימים א י״ז:כ״א) "וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד". וּמִי מְשָׁתַּבַּח קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּשִׁבְחַיְהוּ דְּיִשְׂרָאֵל? אִין! דִּכְתִיב: (דברים כ״ו:י״ח) "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם, וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם". אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אַתֶּם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה [פירש ציור אחד בעולם כלומר דבר הנכר שאין כמותו. ערוך ערך אמר] אַחַת בָּעוֹלָם, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶתְכֶם חֲטִיבָה אַחַת בָּעוֹלָם. אַתֶּם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, דִּכְתִיב: (שם ו) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד". (אף אני) [וַאֲנִי] אֶעֱשֶׂה אֶתְכֶם חֲטִיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, דִּכְתִיב: "וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ". אָמַר לוֹ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: תֵּינַח בְּחַד בֵּיתָא, בִּשְׁאָר בָּתֵּי מַאי? אָמַר לֵיהּ: (דברים ד׳:ח׳) "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל", "וּמִי גּוֹי גָּדוֹל", (שם לג) "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל", (שם ד) "אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים", (שם כו) "וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן", אִי הָכִי, נְפִישֵׁי לְהוּ טוּבָא [בְּהֵי]?! אֶלָּא: "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל", וּ"מִי גּוֹי גָּדוֹל", דְּדָמְיָין לַהֲדָדֵי, בְּחַד בֵּיתָא. "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל", וּמִי כְעַמְּךָ, בְּחַד בֵּיתָא. "אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים", בְּחַד בֵּיתָא. "וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן", בְּחַד בֵּיתָא. (שם ע״ב) וְכוּלְּהוּ, כְּתִיבִי בְּאֶדְרְעֵיהּ.

יט אָמַר רַבִּין בַּר רַב אַדָּא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הָרָגִיל לָבוֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְלֹא בָא יוֹם אֶחָד, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁאִיל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ׳:י׳) "מִי בָכֶם יְרֵא ה' שֹׁמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר הָלַךְ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ". אִם לִדְבַר מִצְוָה הָלַךְ, נֹגַהּ לוֹ. וְאִם לִדְבַר הָרְשׁוּת הָלַךְ,

אֵין נִגַּהּ לוֹ. "יִבְטַח בְּשֵׁם ה'". מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דַּהֲוָה לוֹ לִבְטֹחַ בְּשֵׁם ה' וְלֹא בָּטַח. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא (לבית) [בְּבֵית] הַכְּנֶסֶת, וְלֹא מָצָא בָּהּ עֲשָׂרָה, מִיָּד הוּא כּוֹעֵס, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ׳:ב׳) "מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ? קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה"? כ אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: כָּל הַקּוֹבֵעַ מָקוֹם לִתְפִלָּתוֹ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִהְיֶה בְּעֶזְרוֹ. וּכְשֶׁמֵּת אוֹמְרִין (עליו) [לוֹ]: (אי חסיד אי עניו) [אֵי עָנָו, אֵי חָסִיד], מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְאַבְרָהָם אָבִינוּ, מְנָא לָן דְּקָבַע מָקוֹם? דִּכְתִיב: (בראשית י״ט:כ״ז) "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ה'". וְאֵין 'עֲמִידָה' אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״ו:ל׳) "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל הַקּוֹבֵעַ מָקוֹם לִתְפִלָּתוֹ, אוֹיְבָיו נוֹפְלִים תַּחְתָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ז׳:י׳) "וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וּנְטַעְתִּיו, וְשָׁכַן תַּחְתָּיו, [וְלֹא יִרְגַּז עוֹד], וְלֹא יֹסִיפוּ בְנֵי עַוְלָה לְעַנּוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה". רַב הוּנָא רָמֵי: כְּתִיב: "לְעַנּוֹתוֹ", וּכְתִיב: "לְכַלּוֹתוֹ". בִּתְחִלָּה 'לְעַנּוֹתוֹ', וְלִבְסוֹף 'לְכַלּוֹתוֹ'.

כא אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אַל יַפְסִיעַ פְּסִיעָה גַּסָּה. אָמַר אַבַּיֵי: לָא אָמְרָן אֶלָּא לְמֵיפַּק, אֲבָל לְמֵיעַל, (כל־שכן דרהיטנא) [מִצְוָה לְמִרְהַט], שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ו׳:ג׳) "וְנֵדְעָה נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת ה'". אָמַר (רב זביד) [רַבִּי זֵירָא]: מֵרֵישׁ, כִּי הָווּ חָזֵינָא לְהוּ לְרַבָּנָן דְּקָא רַהֲטֵי לְפִרְקָא בְּשַׁבְּתָא, אֲמִינָא: קָא מְחַלְּלֵי רַבָּנָן שַׁבְּתָא. כֵּיוָן (דשמעתיה) [דְּשָׁמַעְנָא] לְהָא (דאמר) [דְּ]רַבִּי (טרפון) [תַּנְחוּם], אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לְעוֹלָם יָרוּץ אָדָם לְדָבָר (מצוה) [הֲלָכָה], וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יא) "אַחֲרֵי ה' יֵלֵכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג", אֲנָא נַמִי (הוה) רָהִיטְנָא. אָמַר רַבִּי זֵירָא: אַגְרָא דְּפִרְקָא, רִיהֲטָא. אָמַר אַבַּיֵי: אַגְרָא דְּכַלָּה, דּוּחְקָא. אָמַר רָבָא: אַגְרָא דִּשְׁמַעְתְּתָא, סְבָרָא. אָמַר רַב פָּפָּא: אַגְרָא דְּבֵי טַמְיָא, שְׁתִיקוּתָא. אָמַר רַב (ששת) [מַר זוּטְרָא]: אַגְרָא דְּתַעֲנִיתָא, צְדָקָתָא. [אָמַר רַב שֵׁשֶׁת]: אַגְרָא דְּהֶסְפֵּדָא, דְּלוּיֵי. [אָמַר רַב אַשִׁי]: אַגְרָא דְּבֵי הִלּוּלָא, מִילֵּי.

כב (אמר רבי חלבו) אָמַר רַב הוּנָא: [כָּל] הַמִּתְפַּלֵּל אֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת, נִקְרָא: 'רָשָׁע', שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ב:ט׳) "סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן, כְּרֹם זֻלֻּת לִבְנֵי אָדָם". אָמַר אַבַּיֵי: לָא אָמְרָן אֶלָּא דְּלָא מִיהַדַּר אַפֵּיהּ לְבֵי כְּנִישְׁתָּא, אֲבָל מִיהַדַּר אַפֵּיהּ לְבֵי כְּנִישְׁתָּא, לֵית לָן בָּהּ. הַהוּא גַּבְרָא דְּקָא מַצְלֵי אֲחוֹרֵי (בית הכנסת) [בֵּי כְּנִישְׁתָּא], וְלָא מִיהַדַּר אַפֵּיהּ לְבֵי כְּנִישְׁתָּא. חֲלַף אֵלִיָּהוּ, אִידְמֵי לֵיהּ כְּטַיְיעָא. אָמַר לֵיהּ: כְּדוּ בַּר קַיְימַת קָמֵי מָרָךְ? שְׁלַף סַפְסִירָא וְקַטְלֵיהּ. אָמְרוּ לֵיהּ [הַהוּא מִ]רַבָּנָן לְרַב בֵּיבִי [בַּר אַבַּיֵי], וְאָמְרֵי לְהּ רַב בֵּיבִי לְרַב נַחְמָן [בַּר יִצְחָק]: מַאי "כֶּרֶם זֻלֻּת לִבְנֵי אָדָם"? אָמַר לֵיהּ: אִלּוּ דְּבָרִים הָעוֹמְדִים בְּרוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבְנֵי אָדָם מְזַלְזְלִים בָּהֶם. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: כֵּיוָן שֶׁנִּצְרָךְ אָדָם לַבְּרִיּוֹת, פָּנָיו

מִשְׁתַּנּוֹת כִּכְרוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ב:ט׳) "כְּרֻם זֻלַּת לִבְנֵי אָדָם". מַאי 'כְּרֻם'? כִּי אָתָא רַב דִּימִי, אָמַר: עוֹף אֶחָד יֵשׁ בִּכְרַכֵּי הַיָּם וּשְׁמוֹ 'כְּרוּם', וְכֵיוָן שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת עָלָיו, מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה גְוָנִין. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: כְּאִלּוּ נִדּוֹן בִּשְׁנֵי דִינִין, אֵשׁ וּמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם סו) "הֲרְכַבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ, בָּאנוּ בָאֵשׁ וּבַמָּיִם".

כג וְאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, [אָמַר רַב הוּנָא]: לְעוֹלָם יְזַהֵר אָדָם בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁהֲרֵי אֵלִיָּהוּ לֹא נֶעֱנָה אֶלָּא בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א י״ח:ל״ו) "וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה, וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמַר [וְגוֹ']. עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי". 'עֲנֵנִי', שֶׁתֵּרֵד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם. וַ'עֲנֵנִי', שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מַעֲשֶׂה כְּשָׁפִים הֵם. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף בִּתְפִלַּת עַרְבִית, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קמ״א:ב׳) "תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ, מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עָרֶב". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אַף בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ה׳) "ה בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי" [וְגוֹ'].

כד וְאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִסְּעוּדַת חָתָן וְאֵינוֹ מְשַׂמְּחוֹ, עוֹבֵר בְּחָמֵשׁ קוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל״ג:י״א) "קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל אֹמְרִים הוֹדוּ". וְאִם מְשַׂמְּחוֹ, מַה שְּׂכָרוֹ? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: זוֹכֶה לְתוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּחָמֵשׁ קוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ט:ט״ז) "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְגוֹ' וַיְהִי קֹלֹת וְגוֹ', וְקֹל שֹׁפָר וְגוֹ', וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר וְגוֹ', וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" וְגוֹ'. אֵינִי?! וְהָכְתִיב: (שם) "וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת"! אוֹתָן קוֹלוֹת, דִּקֹּדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ. רַבִּי אַבָּהוּ אוֹמֵר: כְּאִלּוּ הִקְרִיב תּוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל״ג:י״א) "מְבִאִים תּוֹדָה בֵּית ה'". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: כְּאִלּוּ בָּנָה אַחַת מֵחָרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לג) "כִּי אָשִׁיב אֶת שְׁבוּת הָאָרֶץ כְּבָרִאשֹׁנָה, אָמַר ה'".

כה וְאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם, דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת י״ב:י״ג) "סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע, אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם". מַאי "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל זֶה. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר: שָׁקוּל זֶה כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי [אוֹמֵר, וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא] אוֹמֵר: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא לְצֶוֶת לָזֶה.

כו וְאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: כָּל שֶׁיּוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רָגִיל לִתֵּן לוֹ שָׁלוֹם, יְקַדְּמֶנּוּ שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל״ד:ט״ו) "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ", וְאִם נָתַן לוֹ וְלֹא הֶחֱזִיר, נִקְרָא 'גַּזְלָן', שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ג׳:י״ד) "וְאַתֶּם בִּעַרְתֶּם הַכֶּרֶם גְּזֵלַת הֶעָנִי בְּבָתֵּיכֶם".

כז אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: (בן זמרא) מַנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְפַּלֵּל? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם נו) "וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי, וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי", 'תְּפִלָּתָם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא

(בבית) 'תְּפִלָּתִי', (מלמד) [מִכָּאן] שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (מצלי) [מִתְפַּלֵּל]. מַאי מַצְלִי? אָמַר (רבא) [רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבְיָה, אָמַר רַב]: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שֶׁיְּכַבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעֲסֶךָ, וְיָגוֹלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְאֶתְנַהֵג עִם בָּנֶיךָ בְּמִדַּת הָרַחֲמִים, וְאֶכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע: פַּעַם אַחַת נִכְנַסְתִּי לְהֶקְטֵיר קְטֹרֶת לִפְנֵי וְלִפְנִים, וְרָאִיתִי אַכַּתְרִיאֵל, יְהֹ ה' צְבָאוֹת, יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא, וְאָמַר לִי: יִשְׁמָעֵאל בְּנִי, בָּרְכֵנִי. אָמַרְתִּי (לפניו) [לוֹ]: (רבונו של עולם) יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שֶׁיְּכַבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעֲסֶךָ, וְיָגוֹלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִם בָּנֶיךָ בְּמִדַּת הָרַחֲמִים, וְתִכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וְנַעֲנַע לִי בְּרֹאשׁוֹ. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? בִּרְכַּת הֶדְיוֹט, אַל תְּהִי קַלָּה בְּעֵינֶיךָ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לְעוֹלָם אַל תְּהִי בִּרְכַּת הֶדְיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי שְׁנֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, בֵּרְכוּם שְׁנֵי הֶדְיוֹטִים, וְנִתְקַיְּמָה בָּהֶם בִּרְכָתָם, אֵלּוּ הֵן: דָּוִד וְדָנִיֵּאל, דָּוִד, דִּכְתִיב: וַיְבָרְכֵיהוּ אַרְוָנָה, (היבוסי) דִּכְתִיב: (שמואל ב כ"ד:כ"ג) "וַיֹּאמֶר אַרְוָנָה אֶל הַמֶּלֶךְ: ה' אֱלֹהֶיךָ יִרְצֶךָּ". דָּנִיֵּאל, דִּבָּרְכֵיהּ דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא, דִּכְתִיב: (דניאל ו':י"ז) "אֱלָהֲךָ דִּי אַנְתְּ פָּלַח לֵהּ בְּתְדִירָא, הוּא יְשֵׁיזְבִנָּךְ". כח אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: מִנַּיִן שֶׁאֵין מְרַצִּין לוֹ לָאָדָם בִּשְׁעַת כַּעֲסוֹ? דִּכְתִיב: (שמות ל"ג:י"ד) "פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִיחֹתִי לָךְ". אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁיַּעַבְרוּ פָּנִים שֶׁל זַעַם וְאַנִּיחַ לְךָ. וּמִי אִיכָּא רִיתְחָא קַמֵּיהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא? אִין, דִּתְנַיָא: (תהילים ז':י"ב) "וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם". וְכַמָּה זַעְמוֹ? רֶגַע, וְכַמָּה 'רֶגַע'? אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת רִבּוֹא וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנָה בְּשָׁעָה, וְזוֹ הִיא 'רֶגַע', וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לְכַוֵּן אוֹתָהּ הַשָּׁעָה, חוּץ מִבִּלְעָם הָרָשָׁע, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (במדבר כ"ד:ט"ז) "וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן". הַשְׁתָּא, דַּעַת בְּהֶמְתּוֹ לָא הָוָה יָדֵע, דַּעַת עֶלְיוֹן הָוָה יָדֵע? (מַאי דַּעַת בְּהֶמְתּוֹ? דְּאָמְרֵי לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא רָכַבְתְּ אַסּוּסְיָא? אָמַר לְהוּ: בְּרִטְיבָא שַׁדָּאי לָהּ. מִיָּד אָמְרָה לֵיהּ: "הֲלֹא אָנֹכִי אֲתוֹנְךָ", בִּטְעִינָא בְּעַלְמָא. "אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי", אַקְרָאֵי בְּעַלְמָא. "מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהָיְתָה עוֹשָׂה עִמּוֹ מַעֲשֶׂה אִישׁוּת בַּלַּיְלָה. כְּתִיב הָכָא: (שם כב) "הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי", וּכְתִיב הָתָם: (מלכים א א':ב') "וַתְּהִי לוֹ סוֹכֶנֶת".) אֶלָּא מִלְּמֵד שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לְכַוֵּן אוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹעֵס בָּהּ. וְהֵינוּ דְּאָמַר לְהוּ נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: (מיכה ו':ה') "עַמִּי, זְכָר נָא מָה יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, (וּמָה עָנָה אוֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִן הַשִּׁטִּים עַד הַגִּלְגָּל,) לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת ה'". מַאי "לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת ה'"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: (ראו) [דְּעוּ] כַּמָּה צְדָקוֹת עָשִׂיתִי עִמָּכֶם שֶׁלֹּא כָּעַסְתִּי בִּימֵי בִּלְעָם הָרָשָׁע, שֶׁאִלְמָלֵי כָּעַסְתִּי, לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִשּׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט. וְהֵינוּ דְּקָאָמַר לֵיהּ בִּלְעָם לְבָלָק: (במדבר כ"ג:ח') "מָה אֶקֹּב? לֹא קַבֹּה אֵל, וּמָה אֶזְעֹם? לֹא זָעַם ה'", מְלַמֵּד [שֶׁכָּל] (ש)אוֹתָם הַיָּמִים לֹא זָעַם. וְכַמָּה זַעְמוֹ? רֶגַע. וְכַמָּה 'רֶגַע'? אָמַר

רַבִּי אַבִּין, וְאִי תֵּימָא רַבִּי אֶבְינָא: רֶגַע, כְּמֵימְרֵיהּ. וּמְנָא לָן דְּרֶגַע רָתַח? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל׳:ו׳) "כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ". וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (ישעיהו כ״ו:כ׳) "חֲבִי כִמְעַט רֶגַע, עַד יַעֲבָר זָעַם". וְאֵימַת רָתַח? אָמַר אַבַּיֵי: בְּהַנָּךְ תְּלָת שָׁעֵי קָמַיְתָא, כִּי חָזְרָא כַּרְבַלְתָּא דְּתַרְנְגוֹלָא, וְקָאֵי אֲחַד כַּרְעָא. כָּל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא, נַמִּי קָאֵי הָכִי! כָּל שַׁעְתָּא אִית בֵּיהּ שׁוּרַיְקֵי סוּמְקֵי, בְּהַהִיא שַׁעְתָּא לֵיהּ בֵּיהּ שׁוּרַיְקֵי סוּמְקֵי. הַהוּא מִינָאָה דַּהֲוָה בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲוָה קָא מְצַעֵר לֵיהּ טוּבָא בִּקְרָאֵי. יוֹמָא חַד שְׁקַל תַּרְנְגוֹלָא וְאוּקְמֵיהּ בֵּין כַּרְעֵיהּ דְּעַרְסָא וְעַיֵּין בֵּיהּ, סָבַר, כִּי מָטָא הַהִיא שַׁעְתָּא, אֲלַטְיֵיהּ. כִּי מָטָא הַהִיא שַׁעְתָּא, נַיֵּים. אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְמֶעֱבַד הָכִי, (תהילים קמ״ה:ט׳) "וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו" כְּתִיב, וּכְתִיב: (משלי י״ז:כ״ו) "גַּם עָנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב". תָּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר: בְּשָׁעָה שֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת, וְכָל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב מַנִּיחִין (עטרותיהם) [כִּתְרֵיהֶם] בְּרָאשֵׁיהֶם וּמִשְׁתַּחֲוִים לַחַמָּה, מִיָּד כּוֹעֵס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

כט וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: טוֹבָה מַרְדּוּת אַחַת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם יוֹתֵר מִכַּמָּה מַלְקִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ב׳:ט׳) "וְרָדְפָה אֶת מְאַהֲבֶיהָ וְגוֹ', וְאָמְרָה: אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל אִישִׁי הָרִאשׁוֹן, כִּי טוֹב לִי אָז מֵעָתָּה". וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: יוֹתֵר מִמַּאָה מַלְקִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ז:י׳) "תֵּחַת גְּעָרָה בְמֵבִין מַהַכּוֹת כְּסִיל מֵאָה".

ל וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: (עיקרים מ"ג פ"כ) שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בְּקֹשׁ מֹשֶׁה מִלְּפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנָתַן לוֹ. בְּקֹשׁ שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְנָתַן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״ג:ט״ז) "הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ". בְּקֹשׁ שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְנָתַן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ". בְּקֹשׁ לְהוֹדִיעוֹ דְּרָכָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְנָתַן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "הוֹדִעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶךָ". אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (עיקרים מ"ג פ"ד) מִפְּנֵי מַה יֵּשׁ צַדִּיק וְטוֹב לוֹ, וְיֵשׁ צַדִּיק וְרַע לוֹ? יֵשׁ רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, וְיֵשׁ רָשָׁע וְרַע לוֹ? אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה, "צַדִּיק וְטוֹב לוֹ", צַדִּיק בֶּן צַדִּיק. "צַדִּיק וְרַע לוֹ", צַדִּיק בֶּן רָשָׁע. "רָשָׁע וְטוֹב לוֹ", רָשָׁע בֶּן צַדִּיק. "רָשָׁע וְרַע לוֹ", רָשָׁע בֶּן רָשָׁע. אָמַר מַר: "צַדִּיק וְטוֹב לוֹ", צַדִּיק בֶּן צַדִּיק. "צַדִּיק וְרַע לוֹ", צַדִּיק בֶּן רָשָׁע. אֵינִי? וְהָא כְּתִיב: (שמות כ׳:ה׳) "פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים", וּכְתִיב: (דברים כ״ד:ט״ז) "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת". (סנהדרין פ"ג ע"ש מהרש"א) וּרְמִינְהִי קְרָאֵי אַהֲדָדֵי, וּמְשַׁנְיָנָן: לָא קַשְׁיָא, הָא כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם, הָא כְּשֶׁאֵין אוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. אֶלָּא הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: "צַדִּיק וְטוֹב לוֹ", צַדִּיק גָּמוּר. "צַדִּיק וְרַע לוֹ", צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר. "רָשָׁע וְטוֹב לוֹ", רָשָׁע שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר. "רָשָׁע וְרַע לוֹ", רָשָׁע גָּמוּר. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר: שְׁתַּיִם נָתְנוּ לוֹ, וְאַחַת לֹא נָתְנוּ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות

ל"ג:י"ט) "וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן" אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן. "וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם" אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן.

לא "וַיֹּאמֶר: לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת פָּנָי" (שמות ל"ג:כ'.) תָּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: [כָּךְ] אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: כְּשֶׁרָצִיתִי לֹא רָצִיתָ, עַכְשָׁיו שֶׁאַתָּה רוֹצֶה, אֵינִי רוֹצֶה. וּפְלִינָא דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: בִּשְׁכַר שֶׁלֹּשׁ זָכָה לְשָׁלֹשׁ. בִּשְׁכַר: (עיקרים מ"ב פכ"ב) (שמות ג':ו') "וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו", זָכָה לְקַלַסְתֵּר פָּנִים. בִּשְׁכַר: "כִּי יָרֵא", זָכָה לְ"וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו". בִּשְׁכַר "מַהַבִּיט", זָכָה לְ"וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט". (עד כאן בגמרא. באלה שמות רבה פרשה ג' כתוב מאמר זה יותר באורך וזה לשונו:) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, אֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר: לֹא יָפָה עָשָׂה מֹשֶׁה כְּשֶׁהִסְתִּיר פָּנָיו, שֶׁאִלּוּלֵי לֹא הִסְתִּיר פָּנָיו, גִּלָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מַה לְמַעְלָה מַה לְמַטָּה וּמַה שֶׁהָיָה וּמַה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת. וּבַסּוֹף בִּקֵּשׁ לִרְאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לג) "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: אֲנִי בָּאתִי לְהַרְאוֹת לְךָ פָּנִים וְהִסְתַּרְתָּ פָּנֶיךָ, עַכְשָׁיו אֲנִי אוֹמֵר לְךָ: "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי". כְּשֶׁבִּקַּשְׁתִּי, לֹא בִּקַּשְׁתָּ. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: אַף עַל פִּי כֵן, הֶרְאָה לוֹ. בִּשְׁכַר: (שם ג) "וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו", (שם לג) "וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים". וּבִשְׁכַר: "כִּי יָרֵא", "וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו". וּבִשְׁכַר "מַהַבִּיט", (במדבר י"ב:ח') "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט". וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּה אָמַר: יָפָה עָשָׂה מֹשֶׁה שֶׁהִסְתִּיר פָּנָיו. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי בָּאתִי לְהַרְאוֹת לְךָ פָּנִים, וְחָלַקְתָּ לִי כָּבוֹד וְהִסְתַּרְתָּ פָּנֶיךָ, חַייֶךָ שֶׁאַתָּה עָתִיד לִהְיוֹת אֶצְלִי בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, לֹא לֶאֱכֹל וְלֹא לִשְׁתּוֹת, וְאַתָּה עָתִיד לֵהָנוֹת מִזִּיו הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל"ד:כ"ט) "וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו". אֲבָל נָדָב וַאֲבִיהוּא פָּרְעוּ רָאשֵׁיהֶם וְזָנוּ עֵינֵיהֶם מִזִּיו הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כד) "וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ". וְהֵם לֹא קִבְּלוּ עַל מַה שֶׁעָשׂוּ. (עכ"ל ואלה שמות רבה.) (שם לג) "וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אָחֹרָי", אָמַר רַב חָמָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין.

לב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה אָדָם שֶׁקָּרָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'אָדוֹן', עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם וְקָרָאוֹ 'אָדוֹן', שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט"ו:ח') "וַיֹּאמַר: אֲדֹנָי אֱלֹהִים, בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה?". אָמַר רַב: אַף דָּנִיֵּאל לֹא נַעֲנָה, אֶלָּא בִּשְׁבִיל אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ט':י"ז) "וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ (וְגוֹ') וְאֶל תַּחֲנוּנָיו, וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם], לְמַעַן אֲדֹנָי". "לְמַעַנְךָ", מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא, לְמַעַן אַבְרָהָם שֶׁקְּרָאֲךָ 'אָדוֹן'.

לג וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, לֹא הָיָה אָדָם שֶׁהוֹדָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁבָּאתָ לֵאָה וְהוֹדֵתְוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ"ט:ל"ה) "הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת ה'". "רְאוּבֵן", אָמַר רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר]: אָמְרָה לֵאָה: רְאוּ מַה בֵּין בְּנֵי לְבֶן חָמִי. דְּאִלּוּ בֶּן חָמִי, אַף עַל גַּב דְּמַדַּעְתֵּיהּ זַבְנָהּ לְבָכִירוּתֵיהּ, דִּכְתִיב: (בראשית כ"ה:ל"ג) "וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב", חָזֵי מַה כְּתִיב בֵּיהּ: (שם כז) "וַיִּשְׁטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב", וּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר: הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם" [וְגוֹ'].
וְאִלּוּ בְּנֵי, אַף עַל גַּב דְּעַל כָּרְחֵיהּ שַׁקְלֵיהּ יוֹסֵף לְבְכִירוּתֵיהּ מִינַיְהוּ, דִּכְתִיב: (דברי הימים א ה':א') "וּבְחַלְלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו, נִתְּנָה בְּכֹרָתוֹ לִבְנֵי יוֹסֵף", אֲפִלּוּ הָכִי, לָא אִיקְּנָא בֵּיהּ, דִּכְתִיב: (בראשית ל"ז:כ"א) "וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם". 'רוּת' (ב"ב י"ד ועי"ש מהרש"א) מַאי 'רוּת'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁזָּכְתָה וְיָצָא מִמֶּנָּה דָּוִד, שֶׁרִוָּהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וּמְנָא לָן דִּשְׁמָא גָּרִים? אָמַר רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר]: דְּאָמַר קְרָא: (תהילים מ"ו:ט') "לְכוּ חֲזוּ מִפְעָלוֹת ה' אֲשֶׁר שָׂם שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ". אַל תִּקְרֵי 'שַׁמּוֹת' אֶלָּא 'שְׁמוֹת'.
לד וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְטוֹבָה, אֲפִלּוּ עַל תְּנַאי, לֹא חָזַר בּוֹ. מְנָא לָן? מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט':י"ד) "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת שְׁמָם וְגוֹ', וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ". וְאַף עַל גַּב דְּבָעֵי מֹשֶׁה רַחֲמֵי עֲלֵיהּ דְּמִלְּתָא וּבְטָלָהּ, אֲפִלּוּ הָכִי אוּקְמֵיהּ בְּזַרְעֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א כ"ג:י"ז) "בְּנֵי מֹשֶׁה, גֵּרְשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר, וַיִּהְיוּ בְנֵי אֱלִיעֶזֶר רְחַבְיָה הָרֹאשׁ וְגוֹ', וּבְנֵי רְחַבְיָה רַבּוּ לְמַעְלָה" וְגוֹ', וְתָנֵי רַב יוֹסֵף: לְמַעְלָה מְשִׁשִּׁים רִבּוֹא. אַתְיָא 'רְבִיָּה' 'רְבִיָּה'. כְּתִיב הָכָא: "רָבוּ לְמַעְלָה", וּכְתִיב הָתָם: (שמות א':ז') "פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ".
לה ואמר ר' יוחנן משום רשב"י קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג שנאמר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וכתיב בתריה ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי ואלו גבי מלחמת גוג ומגוג כתיב למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק ואלו מה רבו צרי לא כתיב מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו מזמור לדוד קינה לדוד מבעי ליה אמר ר"ש בר יוחאי למה הדבר דומה לאדם שיצא עליו שטר חוב קודם שפרעו היה עצב לאחר שפרעו שמח אף כאן דוד כיון שאמר לו הקב"ה הנני מקים עליך רעה מביתך היה עצב אמר שמא עבד או ממזר הוא דלא חייס עלי כיון דחזא דאבשלום הוא שמח משום הכי אמר מזמור אמר סתם ברא דרחים על אבא.
לו ואמר רבי יוחנן משום רשב"י מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם תניא נמי הכי רבי דוסתאי בר מתון אומר מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע ואם לחשך אדם לומר

והכתיב לדוד אל תתחר במרעים גו' אמור לו מי שלבו נוקפו אומר כן אלא אל תתחר במרעים להיות במרעים ואל תקנא בעושי עולה להיות כעושי עולה ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היות איני והא אמר רבי יצחק אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנאמר יחילו דרכיו בכל עת ולא עוד אלא שזוכה בדין שנאמר מרום משפטיך מנגדו ולא עוד אלא שרואה בצריו שנאמר כל צורריו יפיח בהם לא קשיא הא במילי דידיה הא במילי דשמיא ואי בעית אימא הא והא במילי דשמיא ולא קשיא הא ברשע שהשעה משחקת לו הא ברשע שאין השעה משחקת לו ואי בעית אימא הא והא ברשע שהשעה משחקת לו ולא קשיא הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור דאמר רב הונא מאי דכתיב למה תביט בוגדים תחריש כבלע רשע צדיק ממנו וכי רשע בולע צדיק והכתיב ה' לא יעזבנו בידו וכתיב לא יאונה לצדיק כל און אלא צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע ואב"א שעה משחקת לו שאני.

לז ואמר ר' יוחנן משום רשב"י גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה שנאמר היש פה אלישע בן שפט אשר יצק מים ע"י אליהו למד לא נאמר אלא יצק מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה.

לח אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן מאי טעמא לא אתי מר לבי כנשתא לצלויי אמר ליה לא יכילנא אמר ליה לכנפי למר עשרה ולצילי אמר ליה טריחא לי מלתא ולימא ליה מר לשליחא דצבורא דלודע ליה למר בעדנא דמצלי צבורא אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה דאמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי מ"ד ואני תפלתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללים ר' יוסי בר חנינא אמר מהכא כה אמר ה' בעת רצון עניתיך רבי אחא בר חנינא אמר מהכא הן אל כביר לא ימאס וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי תניא נמי הכי רבי נתן אומר מנין שאין הקב"ה מואס תפלתן של רבים שנאמר הן אל כביר לא ימאס וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו' אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאלו פדה בני.

לט אמר רבי לוי כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע שנא' כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה וגו' ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו שנאמר הנני נותשם בעל אדמתם ואת בית יהודה אתוש מתוכם אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בחוצה לארץ לא כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניו קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנשתא כי היכי דתוריכו חיי אמר רבי אחא ברבי חנינא מאי קרא אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום

יום לשמור מזוזות פתחי וכתיב בתריה כי מוצאי מצא חיים אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם ב' פתחים בב"הכ ב' פתחים ס"ד אלא אימא שעור ב' פתחים ואחר כך יתפלל.
מ על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא אמר ר' חנינא לעת מצוא זו אשה שנאמר מצא אשה מצא טוב במערבא כי נסיב איניש אתתא אמרי ליה הכי מצא או מוצא מצא דכתיב מצא אשה מצא טוב מוצא דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה רבי נתן אומר לעת מצוא זו תורה דכתיב כי מוצאי מצא חיים רב נחמן בר יצחק אמר לעת מצוא זו מיתה שנאמר למות תוצאות תניא נמי הכי תתק"ג מיני מיתה בנראו בעולם שנאמר למות תוצאות תוצאות בגימטריא הכי הוה קשה שבכולם אסכרה ניחא שבכולם נשיקה אסכרה דני כחיזרא אגבבא דעמרא דלאחורי נשרא א"ד כפיטורי בפי ושט נשיקה דמיא כמשחל ביניתא מחלבא ר' יוחנן אמר לעת מצו' זו קבורה אמר ר' ינינא מ"ק השמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו קבר אמר רבא בר רב שילא היינו דאמרי אינשי ליבעי איניש רחמי אפילו עד זיבולא בתרייתא שלמא מר זוטרא אמר לעת מצוא זו בית הכסא אמרי במערבא הא דמר זוטרא עדיפא מכולהו
מא אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא מבילי דבי כנישתא אמר ליה הכי אמר רב חסדא מ"ד אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות והיינו דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולה מיום שחרב ה"ה אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד ואמר אביי מריש הוה גריסנא בגו ביתי ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמענא להא דא"ר חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד לא הוה מצילנא אלא היכא דגריסנא רב אמי ורב אסי אף ע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא מצלו אלא ביני עמודי היכ' דהוו גרסי אמר רבי חייא [בר אמי] משמיה דעולא לעולם ידור אדם במקום רבו שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה והתניא אל ידור לא קשיא הא דכייף לאה הא דלא כייף ליה ואמר רבי חייא [בר אמי] משמיה דעולא גדול הנהנה ביגיעו יותר מירא שמים דאלו גבי ירא שמים דכתיב אשרי איש ירא את ה' ואלו גבי נהנה מיגעיו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא ולגבי ירא שמים לא כתיב ביה טוב לך
מב רב ביבי בר אביי סבר לאשלמינהו לפרשייתא דכולא שתא במעלי יומא דכיפורא תנא ליה חייא בר רב מדפתי כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב וכי

בתשעה מתענין וכו' אמר ליה רבי יהושע בן לוי לבניה הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחים בארון

מג אמר להו רבא לבניה כשאתם חותכים בשר אל תחתכו על גב היד א"ד משום סכנה וא"ד משום קלקול סעודה ואל תשבו על מטת ארמית ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין אל תשבו על מטת ארמית איכא דאמרי אל תגנו כלא ק"ש וא"ד דלא תנסבו גיורתא וא"ד ארמית ממש ומשום מעשה דרב פפא דרב פפא אזל לגבי ארמית (הוציאו) [הוציאה] לו מטה (אמרו) אמרה לו שב אמר (להן) [לה] איני יושב עד שתגביהו את המטה הגביהו את המטה ומצאו שם תינוק מת מכאן אמרו חכמים אסור לישב על מטת ארמית ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין וכו'

מד תניא אמר רבי עקיבא בג' דברים אוהב אני את המדיים כשחותכין את הבשר אין חותכין אלא על גב השלחן כשנושקין אין נושקין אלא על גב היד וכשיועצין אין יועצין אלא בשדה אמר רב אדא בר אהבה מאי קרא וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו תניא אמר רבן גמליאל בשלשה דברים אני אוהב את הפרסיים הם צנועים באכילתם וצנועים בבית הכסא וצנועים בדבר אחר אני צויתי למקודשי תני רב יוסף אלו הפרסיים המזומנים ומקודשים לעונש

אמר ר' אבא הכל מודים כשגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב שנאמר הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה וכשיצאו לא יצאו אלא ביום שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה על מה נחלקו על שעת חפזון דר"א ב"ע סבר מאי חפזון חפזון דמצרים ור"ע סבר מאי חפזון חפזון דישראל תניא נמי הכי הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה וכי בלילה יצאו והלא לא יצאו אלא ביום שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב

מה דבר נא באזני העם וגו' אמרי דבי רבי ינאי אין נא אלא לשון בקשה אמר לו הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם אמרו לו ולואי שנצא בעצמנו משל לאדם שהיה חבוש בבית האזורים והיו אומרים לו בני אדם למחר מוציאין אותך מבית האסורים ונותנים לך ממון הרבה ואומר להם בבקשה מכם הוציאוני מיד ואיני מבקש כלום וישאילום אמר רבי אמי מלמד שהשאילום בעל כרחם א"ד בעל כרחם דמצרים וא"ד בעל כרחם דישראל מ"ד בעל כרחם דמצרים דכתיב ונות בית תחלק שלל ומאן דאמר בעל כרחם דישראל משום משוי וינצלו את מצרים

אמר רב אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן ור"ל אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים

מו אהיה אשר אהיה א"ל הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בשעבוד גליות אמר לפניו רבש"ע דיה לצרה בשעתה אמר ליה הקב"ה לך אמור להם אהיה שלחני אליכם ענני ה' ענני אמר רבי אבהו למה אמר אליהו ענני ה' פעמים מלמד שאמר אליהו לפני הקב"ה רבונו של עולם ענני שתרד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח וענני שתסיח דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם שנא' ואתה הסיבות את לבם אחורנית

מז מכדי האי יהיו לרצון אמרי פי משמע לבסוף ומשמע מעיקרא דבעינן למימר מאי טעמא תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות לימרו מעיקרא אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר שמונה עשרה ברכות הני תמני סרי תשסרי הויין אשרי האיש ולמה רגשו חדא פרשתא היא דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מאה ושלש פרשיות אמר דוד ולא אמר הללויה עד שראה במפלתן של רשעים שנאמר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה הני מאה ושלש מאה וארבע הויין אלא שמע מינה אשרי האיש ולמה רגשו חדא פרשה היא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [יוחנן] כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה אשרי האיש וסיים באשרי דכתיב אשרי כל חוסי בו

מח הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דרבי מאיר והוו קא מצערי ליה טובא הוה קא בעי ר"מ רחמי עלייהו כי היכי דלימותו אמרה ליה ברוריה דביתהו מאי דעתיך משום דכתיב יתמו חטאים מי כתיב חוטאים חטאים כתיב ועוד שפיל לסיפיה דקרא ורשעים עוד אינם אלא בעי רחמי עלייהו דלהדרי בתשובה ורשעים עוד אינם בעא רחמי עלייהו והדרי בתשובה אמר לה ההוא צדוקי לברוריה כתיב רני עקרה לא ילדה משום דלא ילדה רני אמרה ליה שטיא שפיל לסיפיה דקרא כי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה' אלא מאי לא ילדה רני כנסת ישראל שדומה לאשה עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם

מט אמר ליה ההוא צדוקי לר' אבהו כתיב מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וכתיב לדוד מכתם בברחו מפני שאול במערה הי מעשה הוה ברישא מכדי מעשה דשאול הוה ברישא ליכתוב ברישא אמר ליה אתון דלא דרשיתון סמוכים קשיא לכו אנן דדרשינן סמוכים לא קשיא לן דאמר ר' יוחנן סמוכים מן התורה מנין שנאמר סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג שאם יאמר לך אדם

כלום יש עבד שמורד ברבו אף אתה אמור לו כלום יש בן שמורד באביו אלא הוה הכי נמי הוה

נ אמר רבי יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה כנגד מי אמר שלמה מקרא זה לא אמרו אלא כנגד דוד אביו שדר בה' עולמות ואמר שירה דר במעי אמו ואמר שירה שנאמר ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו יצא לאויר העולם ונסתכל בכוכבים ובמזלות ואמר שירה שנאמר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח ועושי דברו לשמוע בקול דברו ברכו ה' כל צבאיו וגו' ינק משדי אמו ונסתכל בדדיה ואמר שירה שנאמר ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו מאי כל גמוליו אמר רבי אבהו שעשה לה דדים במקום בינה טעמא מאי אמר רב יהודה כדי שלא ישתכל בערוה רבי מתנה אמר כדי שלא יינק ממקום הטנופת ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה שנאמר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שנאמר ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת

מאי משמע דעל יום המיתה נאמר אמר רבא [רבה] בר רב שילא מסיפא דענינא דכתיב תסתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון רב שימי בר עוקבא ואמרי לה מר עוקבא הוה שכיח קמיה דר' שמעון בן פזי והוה מסדר אגדתא קמיה דרבי יהושע בן לוי א"ל מ"ד ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו א"ל בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם בדת ב"ו צר צורה על הכותל ואינו יכול להטיל בו רוח ונשמה קרבים ובני מעים והקב"ה אינו כן צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים והיינו דאמרה חנה אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו מאי כי אין בלתך אמר רב יהודה בר מנסיא אל תקרי כי אין בלתך אלא אין לבלותך שלא כמדת הקב"ה כמדת בשר ודם בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו הקב"ה מבלה מעשיו אמר ליה אנא הכי קא אמינא לך הני ה' ברכי נפשי כנגד מר אמרן דוד לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה מה הקב"ה מלא כל העולם אף נשמה מלאה כל הגוף מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינו נראית מה הקב"ה זן את כל העולם כולו אף נשמה זנה כל הגוף מה הקב"ה טהור אף נשמה טהורה מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים יבא מי שיש בו חמשה דברים הללו וישבח למי שיש בו חמשה דברים הללו

נא אמר רב המנונא מאי דכתיב מי כהחכם ומי יודע פשר דבר מי כהקב"ה שיודע לעשות פשרה בין ב' צדיקים בין חזקיהו לישעיהו חזקיהו אמר ליתי ישעיהו גבאי דהכי אשכחן באליהו דאזיל לגבי אחאב שנאמר וילך אליהו להראות אל אחאב ישעיהו אמר ליתי

חזקיהו גבאי דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזיל לגבי אלישע מה עשה הקב"ה הביא יסורין על חזקיהו ואמר לו לישעיה לך ובקר את החולה שנאמר בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר כה אמר ה' צבאות צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו' מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה אמר ליה משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מנאי בנין דלא מעלי א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת אבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קדושא בריך הוא לעביד אמר ליה השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בני דמעלי אמר ליה כבר נגזרה עליך גזרה אמר ליה בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים אתמר נמי רבי יוחנן ורבי אליעזר [אלעזר] דאמרי תרוייהו אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר הן יקטלני לו איחל לסוף יהב ליה ברתיה נפק מיניה מנשה ורבשקה יומא חדא רכבינהו אכתפיה לאמטוייהו לבי מדרשא אמר חד מינייהו חזי רישא דאבא למטוי ביה גלדאני וחד אמר חזי רישא דאבא לקרובי עליה קרבנא לע"א חבטינהו בארעה מנשה חיה ורבשקה מת קרי אנפשיה וכלי כליו רעים אמר רב נחמן [חנן] אפילו בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה את האלהים ירא מיד ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה' מאי קיר א"ר שמעון בן לקיש מקירות לבו שנאמר מעי מעי אוחילה קירות לבי וגו' רבי לוי אמר על עסקי הקיר אמר לפניו רבונו של עולם ומה שונמית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה דחיית את בנה אבי אבא שחפה את ההיכל כלו בכסף וזהב עאכ"ו זכר נא את אששר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי מאי והטוב בעיניך עשיתי אמר רב יהודה אמר רב שסמך גאולה לתפילה רבי לוי אמר שגנז ספר רפואות

נב אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים וכל התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו משה תלה בזכות אחרים שנאמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך תלו לו בזכות עצמו שנא' ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו' חזקיה תלה בזכות עצמו דכתיב זכר נא את אשר התהלכתי לפניך תלו לו בזכות אחרים שנאמר וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי והיינו דריב"ל דאריב"ל באי דכתיב הנה לשלום מר לי מר אפי' בשעה ששגר לו הקב"ה שלום מר הוא לו

נג נעשה נא עליית קיר קטנה רב ושמואל ח"א עלייה פרוצה היתה וקירה וחד אמר אכסדרה גדולה היתה וחלקוה לשנים בשלמא למאן דאמר אכסדרה היינו דכתיב קיר אלא למאן דאמר עלייה מאי קיר שקירוה בשלמא למאן דאמר עלייה היינו דכתיב עליית (קיר) אלא למאן דאמר אכסדרה מאי עליית (קיר) מעולה שבבתים ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה אמר אביי ואי תימא רבי יצחק הרוצה ליהנות יהנה כאלישע ושאינו רוצה ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר ותשובתו הרמתה כי שם ביתו ואמר רבי יוחנן שכל מקום שהלך שם ביתו עמו ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא אמר רבי יוסי בר חנינא מכאן שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש קדוש הוא מנא ידעה רב ושמואל ח"א שלא ראתה זבוב עובר על שלחנו וח"א וכו'

קדוש הוא אמר ר' יוסי בר חנינא הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש שנאמר ויגש גיחזי להדפה עובר עלינו תמיד אמר רבי יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב כל המראה תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב תמידין

נד רבי יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל שנאמר ממעמקים קראתיך ה' וכתיב תפלה לעני כי יעטוף ואמר רבי יוסי בר חנינא משום ראב"י המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנאמר ורגליהם רגל ישרה ואמר רבי יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב מאי דכתיב לא תאכלו על הדם לא תאכלו קודם שיתפללו על דמכם אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב כל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גוך אל תקרי גוך אלא גאיך אמר הקב"ה לאמר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים

אמר רבי מני גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה מדקתני הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה מכלל דקורא בעונתה עדיף

אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפלין שנאמר בהן פאר שנאמר פארך חבוש עליך

תנו רבנן בה"א עומדין וקורין יושבין וקורין מטין וקורין ומעשה ברבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד היה ר"י מוטה וראב"ע זקוף כשהגיע זמן ק"ש הטה רבי אלעזר וזקף רבי ישמעאל א"ל ראב"ע ישמעאל אחי אמשול לך משל למה הדבר דומה לאחד שאמר לו זקנך מגודל א"ל יהיה כנגד המשחיתים אף כך אתה כל זמן שאני זקוף אתה מוטה עכשיו שאני הטתי אתה זקפת א"ל אני עשיתי כדברי ב"ה ואתה עשית כדברי ב"ש ולא עוד אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות

מאי מברך א"ר יעקב אמר ר' אושעיא יוצר אור ובורא חשך לימא יוצר אור ובורא נגה כדכתיב קאמרינן אלא מעתה עושה שלום ובורא רע מי קאמרינן כדכתיב אלא כתיב רע וקרינן הכל לישנא מעליא ה"נ לימא נגה לישנא מעליא אלא אמר רבא כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום בשלמא מדת לילה ביום [כדאמרינן] יוצר אור ובורא חשך אלא מדת יום בלילה היכי משכחת לה אמר אביי גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור נה תנן התם אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת יוציב ועבודה וברכת כהנים ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא אמר מר וקורין עשרת הדברות וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומות הצדוקין תניא נמי הכי וכו' רבה בר בר חנה סבר למקבעינהו בסורא א"ל רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומות הצדוקים וכן אמימר [סבר למקבעינהו] בנהרדעא א"ל רב אשי כבר בטלום וכו' ובשבת מוסיפין וכו' מאי היא א"ר חלבו משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה היא ישכין ביניכם אהבת ואחוה ושלום וריעות

נו אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל מי שלא אמר אמת יוציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות

ואמר רבה בר חנינא [חיננא סבא] משמיה דרב המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מ"ט דרב דכתיב ה' זוקף כפופים מיתיבי מפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב א"ל שמואל לחייא בר רב בר אוריין תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם רב ששת כי כרע כרע כחיזרא כי זקיף זקיף כחויא

נז ואמר רבי [רבה בר] חיננא סבא משמיה דרב כל שאפשר לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא שנאמר גם אנכי חלילה לי מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם אמר רבא אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו מאי טעמא אילימא משום דכתיב ואין חולה מכם עלי ואין גולה את אזני דלמא מלך שאני אלא מהכא ואני בחלותם לבושי שק ואמר רב חיננא [רבה בר חיננא] סבא משמיה דרב כל העושה דבר עבירה ומתבייש בה מוכלין לו כל עונותיו שנאמר למען תזכרי ובשת וגו' בכפרי לך על כל [לכל] אשר עשית דלמא צבור שאני אתא מהכא ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני וגו' ויאמר שאול צר לי וגו' ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות ואלו אורים ותומים לא קאמר משום דקטליה לנוב עיר הכהנים ומנין דאחילו ליה מן שמיא שנאמר ויאמר שמואל אל שאול

מחר אתה ובניך עמי ואמר רבי יוחנן עמי במחיצתי ורבנן אמרי מהכא והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה' יצאתה בה קול ואמרה בחיר ה'
אמר רבי אבהו בן זוטרתי א"ר יהודה בר זבידא בקשו לקבוע פרשת בלק בק"ש ומפני מה לא קבעוה מפני טורח צבור מ"ט אילימא משום דכתיב בה אל מוציאו ממצרים לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים אלא א"ר יוסי בר אבין משום דכתיב בה האי קרא כרע שכב כארי וכלביא בי יקימו ולימא האי פסוקא ותו לא גמירי כל פרשה דפסקה מרע"ה פסקינן דלא פסקה מרע"ה לא פסקינן
נח תניא אמר להם בן זומא לחכמים וכי מזכירים יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא יציאת מצרים טפל כיוצא בו אתה אומר לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך לא שיעקר יעקב ממקומו אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו וכן הוא אומר אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו אל תזכרו ראשונות זה שעבוד גליות בבל ומדי וקדמוניות אל תתבוננו זו יציאת מצרים הנני עושה חדשה עתה תצמח תני רב יוסף זו מלחמת גוג ומגוג משל למה"ד לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצול ממנו והיה מספר והולך מעשה זאב פגע בו ארי וניצול ממנו והיה מספר והולך מעשה ארי פגע בו נחש וניצול ממנו שכח מעשה שניהם והיה מזפר והולך מעשה נחש
נט אברם הוא אברהם בתחלה נעשה אב לארם ולבסוף נעשה אב לכל העולם כלו שרי היא שרה בתחלה נעשה שרי לאומתה ולבסוף נעשית שרה לכל העולם כולו תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה שנאמר והיה שמך אברהם ר' אליעזר אומר עובר בלאו שנא' ולא יקרא עוד את שמך אברם אלא מעתה הקורא לשרה שרי הכי נמי התם הקב"ה אמר לאברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי שאני התם דהדר אהדריה קרא דכתיב ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב מתיב רבי יוסי בר אבין ואיתימא רב יוסי בר זבידא אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם (והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם) אמר ליה התם נביא הוא דקא מסדר לשבחיה דרחמנא מאי דהוה מעיקרא

פרק ב

ברכות פרק ב היה קורא - ס אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: לָמָּה קָדְמָה פָּרָשַׁת "שְׁמַע" לְ"וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ"? כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו

עֹל מִצְוֹות. "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ" לְ"וַיֹּאמֶר"? שָׁ"וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ" נוֹהֵג בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, "וַיֹּאמֶר" אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בַּיּוֹם בִּלְבָד. (עוד כתוב בסוף פרק שלמעלה מענין זה) פָּרָשַׁת צִיצִית, מִפְּנֵי מָה קְבָעוּהָ בִּקְרִיאַת שְׁמַע? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר חֲבִיבָא: מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ (ששה) [חֲמִשָּׁה] דְּבָרִים: מִצְוַת צִיצִית, יְצִיאַת מִצְרַיִם, עֹל מִצְוֹות, וְאֶפִּיקוֹרְסוּת, הִרְהוּר עֲבֵרָה וְהִרְהוּר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. בִּשְׁלָמָא הַנֵּי תְּלָת, מִפְּרָשָׁן, עֹל מִצְוֹות, דִּכְתִיב: (במדבר ט״ו:ל״ט) "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'". צִיצִית, דִּכְתִיב: (שם) "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית" וְגוֹ'. יְצִיאַת מִצְרַיִם, דִּכְתִיב: "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם" וְגוֹ'. אֶלָּא אֶפִּיקוֹרְסוּת, הִרְהוּר עֲבֵרָה, וְהִרְהוּר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מְנָא לָן? דְּתַנְיָא: "אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" זוֹ אֶפִּיקוֹרְסוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים י״ד:א׳) "אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים". "אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" זוֹ הִרְהוּר עֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים י״ד:ג׳) "וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו: אוֹתָהּ קַח לִי, כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי". "אַתֶּם זֹנִים" זוֹ הִרְהוּר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם ח) "וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים" .

תַּנְיָא, סוּמְכוֹס אוֹמֵר: [כָּל] הַמַּאֲרִיךְ בְּ'אֶחָד', מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר יַעֲקֹב: וּבְדָלֶ"ת. אָמַר רַבִּי אַסִי: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲטֹף בְּחֵי"ת. רַבִּי יִרְמְיָה הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַבִּי [חִיָּא בַּר אַבָּא], חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה (קא) מַאֲרִיךְ טוּבָא. אָמַר לֵיהּ: כֵּיוָן דְּאַמְלִיכְתֵּיהּ לְמַעְלָה וּלְמַטָּה וּלְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם, תּוּ לָא צְרִיכַת.

אָמַר רַב יוֹסֵף: פְּרַקְדָּן, לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע. (קריאת שמע) [מִקְרָא] הוּא דְּלָא יִקְרָא, הָא מִיגְנַי, שַׁפִּיר דָּמִי? וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לַייֵט אַמַּאן דְּגָנֵי אַפַּרְקִידְ! אַמְרֵי: מִיגְנָא כִּי מַצְלֵי, שַׁפִּיר דָּמִי. מִיקְרֵי, אַף עַל גַּב דְּמַצְלֵי, נַמִּי אַסִּירָא. וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן מַצְלֵי וְקָרֵי? שַׁאנִי רַבִּי יוֹחָנָן, דְּבַעַל בָּשָׂר הֲוָה.

חוֹזֵר וְאוֹמֵר 'אֱמֶת' אוֹ אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹמֵר 'אֱמֶת'? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חוֹזֵר! וְרַבָּה אָמַר: אֵינוֹ חוֹזֵר! הַהוּא דְּנָחִית קַמֵּיהּ דְּרַבָּה, שַׁמְעֵיהּ רַבָּה דְּאָמַר 'אֱמֶת' 'אֱמֶת' תְּרֵי זִמְנֵי. אָמַר רַבָּה: כָּל 'אֱמֶת' 'אֱמֶת' תַּפְסֵיהּ לְהַאי.

סא אָמַר עוּלָּא: כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִלִּין, כְּאִלּוּ מֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר בְּעַצְמוֹ.

וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה, וְזֶבַח בְּלֹא נְסָכִים. (אמר רבה בר בר חנה) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרוֹצֶה שֶׁיִּקָּבֵל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם שְׁלֵמָה, יִפָּנֶה, וְיִטֹּל יָדָיו, וְיָנִיחַ תְּפִלִּין, וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְיִתְפַּלֵּל, וְזוֹ הִיא מַלְכוּת שָׁמַיִם שְׁלֵמָה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַנִּפְנֶה, וְנוֹטֵל יָדָיו, וּמַנִּיחַ תְּפִלִּין, וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, וּמִתְפַּלֵּל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ בָּנָה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ״ו:ו׳) "אֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי, וַאֲסֹבְבָה אֶת מִזְבַּחֲךָ, ה'". אָמַר לֵיהּ רָבָא: לָא סָבַר

לָהּ מַר, כְּאִלּוּ טָבַל"? (אמר ליה שפיר קאמרת) דִּכְתִיב: "אֶרְחַץ [בְּנְקִיּוֹן"], וְלָא כְּתִיב: "אַרְחִיץ [כַּפַּי"].

אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרָבָא: חָזֵי מַר, הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּאָתָא מִמַּעֲרָבָא, וְאָמַר: מִי שֶׁאֵין לוֹ מַיִם לִרְחֹץ [יָדָיו], מְקַנְּחַ יָדָיו בְּעָפָר וּבְצְרוֹר וּבְקֵיסָמִים. אָמַר לֵיהּ: שַׁפִּיר קָאָמַר, מִי כְּתִיב 'בְּמַיִם'? 'בְּנְקִיּוֹן' כְּתִיב! כָּל מִידֵי דִּמְנַקֵּי.

סב אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וּמְדַקְדֵּק בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ, מְצַנְּנִין לוֹ גֵּיהִנּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם סח) "בְּפָרֵשׂ שַׁדַּי מְלָכִים, בָּהּ תַּשְׁלֵג בְּצַלְמוֹן", אַל תִּקְרִי: 'בְּפָרֵשׂ' אֶלָּא 'בְּפָרֵשׁ'. אַל תִּקְרִי: 'בְּצַלְמוֹן', אֶלָּא: 'בְּצַלְמָוֶת'. וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: לָמָּה נִסְמְכוּ אוֹהָלִים לִנְחָלִים? דִּכְתִיב: (במדבר כ"ד:ו') "כִּנְחָלִים נִטָּיוּ, כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר, כַּאֲהָלִים נָטַע" וְגוֹ'. לוֹמַר לְךָ: מָה נְּחָלִים מַעֲלִים אֶת הָאָדָם מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה. אַף אוֹהָלִים מַעֲלִים אֶת הָאָדָם מִכַּף חוֹבָה לְכַף זְכוּת.

רַבִּי אַמִי וְרַבִּי אַסִי, הֲווּ קָא קַטְרִין לֵיהּ גְּנָנָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר. אָמַר לְהוּ: אַדְּהָכִי וְהָכִי אֵיזִיל וְאִשְׁמַע מִלְּתָא דְּבֵי מִדְרָשָׁא וְאָיְתֵי וְאֵימָא לְכוּ. אָזִיל, אַשְׁכְּחֵיהּ לְתָנָא דְּקָתָנֵי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: קָרָא וְטָעָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהֵיכָן טָעָה, בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק יַחֲזוֹר וְכוּ'. אָתָא וְאָמַר לְהוּ. אָמְרוּ לֵיהּ: אִלּוּ לֹא בָּאנוּ אֶלָּא לִשְׁמֹעַ דָּבָר זֶה, דַּיֵּנוּ.

תָּנוּ רַבָּנָן: עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, אֵין עוֹמְדִים עֲלֵיהֶם בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם בִּרְכַּת אֲבֵלִים, (ולא) [וְ]תַנְחוּמֵי אֲבֵלִים. מַעֲשֶׂה וּמֵתָה שִׁפְחָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נִכְנְסוּ תַּלְמִידָיו לְנַחֲמוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם, עָלָה לַעֲלִיָּה וְעָלוּ אַחֲרָיו, נִכְנַס לְאַנְפִּילוֹן, נִכְנְסוּ אַחֲרָיו. נִכְנַס לְטַרְקְלִין, נִכְנְסוּ אַחֲרָיו. אָמַר לָהֶם: כְּמְדֻמֶּה (לי) [אֲנִי] שֶׁאַתֶּם נִכְוִין בְּפוֹשְׁרִין, עַכְשָׁיו אִי אַתֶּם נִכְוִין אֶפִלּוּ בְּחַמֵּי חַמִּין. לֹא כְּךָ שָׁנִיתִי לָכֶם: עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, אֵין עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים, אֶלָּא מָה אוֹמְרִין עֲלֵיהֶם? כְּשֵׁם שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לְאָדָם עַל שׁוֹרוֹ וְעַל חֲמוֹרוֹ שֶׁמֵּתוּ: "הַמָּקוֹם יְמַלֵּא חֶסְרוֹנְךָ". [כָּךְ אוֹמְרִים לוֹ עַל עַבְדּוֹ וְעַל שִׁפְחָתוֹ: "הַמָּקוֹם יְמַלֵּא חֶסְרוֹנְךָ"]. תַּנְיָא אִידָךְ: עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, אֵין מַסְפִּידִין אוֹתָם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם עֶבֶד כָּשֵׁר הוּא, (אומר) [אוֹמְרִים] עָלָיו: "הוֹי אִישׁ טוֹב וְנֶאֱמָן וְנֶהֱנֶה מִיגִיעוֹ". אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, מָה הִנְחַתְּ לַכְּשֵׁרִים?

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין קוֹרִין 'אָבוֹת' אֶלָּא לִשְׁלֹשָׁה, וְאֵין קוֹרִין 'אִמָּהוֹת' אֶלָּא לְאַרְבַּע. ['אָבוֹת'] מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּלָא יָדְעִינַן אִי מֵרְאוּבֵן קָא אָתֵינַן, אִי מִשִּׁמְעוֹן קָא אָתֵינַן, אִי הָכִי אִמָּהוֹת נַמִּי לָא יָדְעִינַן אִי מֵרָחֵל קָא אָתֵינַן, אִי מִלֵּאָה קָא אָתֵינַן? אֶלָּא עַד הָכָא חֲשִׁיבִי, טְפֵי לָא חֲשִׁיבִי.

סג אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ס״ג:ה׳) "כֵּן אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי, בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי". "כֵּן אֲבָרֶכְךָ" זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע. "בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי" זוֹ תְּפִלָּה. וְאִם עָשָׂה כֵּן, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (שם) "כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנּוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמִים, הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת יְהַלֶּל פִּי", (שְׁתֵּי רְנָנוֹת הַלָּלוּ לָמָּה? אֶחָד בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֶחָד בָּעוֹלָם הַבָּא).

סד אָמַר רַב: כָּל הַנּוֹתֵן שָׁלוֹם לַחֲבֵרוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל, כְּאִלּוּ עָשָׂאוֹ בָּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ב׳:כ״ב) "חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ, כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא". אַל תִּקְרֵי 'בַּמֶּה', אֶלָּא 'בָּמָה'. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בַּמָּה חֲשַׁבְתּוּ לְזֶה וְלֹא לֵאלוֹהַּ? מַתִּיב רַב שֵׁשֶׁת: בַּפְּרָקִים, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכָּבוֹד וּמֵשִׁיב. תִּרְגְּמָא רַבִּי אַבָּא: בְּמַשְׁכִּים לְפִתְחוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹנָה, אָמַר רַבִּי זְיָרָא: כָּל הַנּוֹתֵן שָׁלוֹם לַחֲבֵרוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל, עָשָׂאוֹ בָּמָה. אָמַר לֵיהּ: 'בָּמָה' קָאָמַרְתְּ? אָמַר לֵיהּ: (לא) 'אָסוּר' קָאָמִינָא, כִּדְרַב אִידִי בַּר אַבִּין, דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אַבִּין, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַשְׁיָאן: אָסוּר (לו) לְאָדָם (לִתֵּן שָׁלוֹם לַחֲבֵרוֹ וְלָצֵאת לַדֶּרֶךְ) [לַעֲשׂוֹת חֲפָצָיו] קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים פה) "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ, [וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו"]. וְאָמַר רַב אִידִי בַּר אַבִּין, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַשְׁיָאן: כָּל הַמִּתְפַּלֵּל וְיוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֲפָצָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ, וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו".

סה אָמַר רַבִּי [יוֹנָה, אָמַר רַבִּי] זְיָרָא: כָּל הַלָּן (שִׁבְעָה לֵילוֹת) [שִׁבְעַת יָמִים] בְּלֹא חֲלוֹם, נִקְרָא 'רָע', שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ט:כ״ג) "וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל יִפָּקֵד רָע". אַל תִּקְרֵי 'שָׂבֵעַ' אֶלָּא 'שָׂבֵעַ'. אָמַר לֵיהּ רַבִּי [אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי] חִיָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּא: הָכִי אָמַר רַבִּי [חִיָּא, אָמַר רַבִּי] יוֹחָנָן: כָּל הַמַּשְׁבִּיעַ עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלָן, אֵין מְבַשְּׁרִין אוֹתוֹ בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂבֵעַ יָלִין, בַּל יִפָּקֵד רָע".

רַבִּי (אֶלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר], בָּתַר דִּמְסַיֵּם צְלוֹתֵיהּ, אָמַר הָכִי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּשְׁכֵּן בְּפוּרֵינוּ אַהֲבָה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת, וְתַרְבֶּה גְּבוּלֵנוּ בְּתַלְמִידִים. וְתַצְלִיחַ סוֹפֵנוּ אַחֲרִית וְתִקְוָה, וְתָשִׂים חֶלְקֵנוּ בְּגַן־עֵדֶן, וְתַקְנֵנוּ בְּחָבֵר טוֹב וְיֵצֶר טוֹב בְּעוֹלָמֶךָ, וְנַשְׂכִּים וְנִמְצָא יְחוּל לְבָבֵנוּ לְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ, וְתָבוֹא לְפָנֶיךָ קוֹרַת נַפְשֵׁנוּ לְטוֹבָה. רַבִּי יוֹחָנָן, בָּתַר דִּמְסַיֵּם צְלוֹתֵיהּ, אָמַר הָכִי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּצִיץ בְּבִשְׁתֵּנוּ, וְתַבִּיט בְּרֵעָתֵנוּ, וְתִתְלַבֵּשׁ בְּרַחֲמֶיךָ, וְתִתְכַּסֶּה בְּעֻזֶּךָ, וְתִתְעַטֵּף בַּחֲסִידוּתֶךָ, וְתִתְאַזֵּר בַּחֲנִינוּתֶיךָ, וְתָבוֹא לְפָנֶיךָ מִדַּת טוּבְךָ וַעֲנָוְתָנוּתְךָ. רַבִּי זְיָרָא, בָּתַר דִּמְסַיֵּם צְלוֹתֵיהּ, אָמַר הָכִי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁלֹּא נֵחָטֵא, וְלֹא נֵבוֹשׁ, וְלֹא נִכָּלֵם מֵאֲבוֹתֵינוּ. רַבִּי חִיָּא, בָּתַר דְּמַצְלֵי, אָמַר הָכִי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּהֵא תּוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ, וְאַל יִדְוֶה לִבֵּנוּ, וְאַל יֶחְשְׁכוּ עֵינֵינוּ. רַב, בָּתַר צְלוֹתֵיהּ, אָמַר הָכִי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּתֵּן לָנוּ חַיִּים אֲרֻכִּים, חַיִּים

שֶׁל שָׁלוֹם, חַיִּים שֶׁל טוֹבָה, חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה, חַיִּים שֶׁל פַּרְנָסָה, חַיִּים שֶׁל חִלּוּץ עֲצָמוֹת, חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת חֵטְא, חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִימָה, חַיִּים שֶׁל עֹשֶׁר וְכָבוֹד, חַיִּים שֶׁתְּהֵא בְּנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם, חַיִּים שֶׁתְּמַלֵּא לָנוּ אֶת כָּל מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה.

סו רַבִּי, בָּתַר צְלוֹתֵיהּ, אָמַר [הָכִי]: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' (אֱלֹהַי) [אֱלֹהֵינוּ] וֵאלֹהֵי (אֲבוֹתַי) [אֲבוֹתֵינוּ], שֶׁתַּצִּילֵנִי מֵעַזֵּי פָנִים, וּמֵעַזּוּת פָּנִים, מֵאָדָם רָע, וּמִפֶּגַע רָע, מֵחָבֵר רָע, מִיֵּצֶר רָע, מִשָּׂכֵן רָע, וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית, וּמִדִּין קָשֶׁה, וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה. בֵּין שֶׁהוּא בֶּן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶּן בְּרִית, וְאַף עַל גַּב דְּקַיְימֵי קְצוּצֵי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי. רַב סַפְרָא, בָּתַר דְּמַסֵּים צְלוֹתֵיהּ, אָמַר הָכִי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּשִׂים שָׁלוֹם בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבְפַמַלְיָא שֶׁל מַטָּה, וּבֵין הַתַּלְמִידִים הָעוֹסְקִים בְּתוֹרָתֶךָ, בֵּין עוֹסְקִים לִשְׁמָהּ, בֵּין עוֹסְקִים שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וְכָל הָעוֹסְקִים שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיִּהְיוּ עוֹסְקִים לִשְׁמָהּ.

רַבִּי אַלְכְּסַנְדְּרִי, בָּתַר צְלוֹתֵיהּ, אָמַר הָכִי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲמִידֵנוּ בְּקֶרֶן אוֹרָה, וְאַל תַּעֲמִידֵנוּ בְּקֶרֶן חֲשֵׁכָה, וְאַל יִדְוֶה לִבֵּנוּ, וְאַל יֶחְשְׁכוּ עֵינֵינוּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָא, רַב הַמְנוּנָא מַצְלִי לָהּ.

סז רַבִּי אַלְכְּסַנְדְּרִי, בָּתַר צְלוֹתֵיהּ, אָמַר הָכִי: רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁרְצוֹנֵנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ, וּמִי מְעַכֵּב? שְׂאוֹר שֶׁבָּעִסָּה וְשִׁעְבּוּד גָּלֻיּוֹת. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּכְנִיעֵם מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וְנַשּׁוּבָה לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. מַר בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא, בָּתַר צְלוֹתֵיהּ, אָמַר הָכִי: אֱלֹהַי, נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע, [וְשִׂפְתוֹתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִּדֹּם, וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה, פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ, וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשִׁי, וְתַצִּילֵנִי מִפֶּגַע רָע, מִיֵּצֶר הָרָע, וּמֵאִשָּׁה רָעָה, וּמִכָּל רָעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבוֹא בָּעוֹלָם, וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ, ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי] [גו'. עד צורי וגואלי).

רָבָא, בָּתַר צְלוֹתֵיהּ, אָמַר הָכִי: אֱלֹהַי, עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְּדַאי, וְעַכְשָׁיו שֶׁנּוֹצַרְתִּי, כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי. עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי קַל־וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי, הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בּוּשָׁה וּכְלִמָּה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, [ה' אֱלֹהַי] וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד, וּמַה שֶׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ, מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יִסּוּרִים וַחֲלָאִים רָעִים, וְהַיְנוּ וִדּוּי דְּרַב הַמְנוּנָא זוּטָא (ביום הכפורים) [בְּיוֹמָא דְּכִפּוּרָא].

רַב שֵׁשֶׁת, כִּי הֲוָה יָתִיב בְּתַעֲנִיתָא, בָּתַר דְּמַצְלֵי, אָמַר הָכִי: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, אָדָם חוֹטֵא וּמַקְרִיב קָרְבָּן, וְאֵין מַקְרִיבִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ וּמִתְכַּפֵּר לוֹ, וְעַכְשָׁיו יָשַׁבְתִּי בְּתַעֲנִית וְנִתְמַעֵט חֶלְבִּי וְדָמִי, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שֶׁיְּהֵא חֶלְבִּי וְדָמִי שֶׁנִּתְמַעֵט, כְּאִלּוּ הִקְרַבְתִּיו לְפָנֶיךָ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְתִרְצֵנִי.

סח (אמר) רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הֲוָה מְסַיֵּם (רבי מאיר) סִפְרָא דְּאִיּוֹב, אָמַר הָכִי: סוֹף אָדָם לָמוּת, וְסוֹף בְּהֵמָה לִשְׁחִיטָה, וְהַכֹּל לְמִיתָה הֵם עוֹמְדִים, אַשְׁרֵי (אדם) [מִי] שֶׁגִּדֵּל בַּתּוֹרָה, וַעֲמָלוֹ בַּתּוֹרָה, וְעוֹשֶׂה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ, וְגָדֵל בְּשֵׁם טוֹב, וְנִפְטָר בְּשֵׁם טוֹב מִן הָעוֹלָם, וְעָלָיו אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: (קהלת ז׳:א׳) "טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב, [וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ"].
מַרְגְּלָא בְּפוּמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר: גְּמֹר בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְדַעַת אֶת דְּרָכַי, וְלִשְׁקֹד עַל [דַּלְתֵי תּוֹרָתִי].
(דלתותי יום יום. נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה.) נְצֹר תּוֹרָתִי בְּלִבֶּךָ, וְנֶגֶד עֵינֶיךָ תִּהְיֶה יִרְאָתִי. שְׁמוֹר פִּיךָ מִכָּל חֵטְא, וְטַהֵר וְקַדֵּשׁ עַצְמְךָ מִכֹּל אַשְׁמָה וְעָוֹן, וַאֲנִי אֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכָל (שָׁעָה) [מָקוֹם]. מַרְגְּלָא בְּפוּמַיְהוּ דְּרַבָּנָן דְּיַבְנֶה: אֲנִי בְּרִיָּה וַחֲבֵרַי בְּרִיָּה, אֲנִי, מְלַאכְתִּי בָּעִיר, וְהוּא, מְלַאכְתּוֹ בַּשָּׂדֶה, אֲנִי מַשְׁכִּים לְמְלַאכְתִּי, וְהוּא מַשְׁכִּים לְמְלַאכְתּוֹ. כְּשֵׁם שֶׁהוּא אֵינוֹ מִתְגַּדֵּר בִּמְלַאכְתִּי, כָּךְ אֲנִי אֵינִי מִתְגַּדֵּר בִּמְלַאכְתּוֹ. שֶׁמָּא תֹּאמַר: אֲנִי מַרְבֶּה וְהוּא מְמַעֵיט, שָׁנִינוּ: אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמְמַעֵיט, וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. מַרְגְּלָא בְּפוּמֵיהּ דְּאַבַּיֵי: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם עָרוּם בְּיִרְאָה, מַעֲנֶה רַךְ וּמֵשִׁיב חֵמָה, וּמְדַבֵּר שָׁלוֹם עִם אֶחָיו וְעִם קְרוֹבָיו וְעִם כָּל אָדָם. וַאֲפִלּוּ עִם גּוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים] בַּשּׁוּק, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא אָהוּב לְמַעְלָה וְנֶחְמָד לְמַטָּה, (ומתקבל) [וְיהֵא מְקֻבָּל] עַל הַבְּרִיּוֹת. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁלֹּא הִקְדִּימוֹ אָדָם שָׁלוֹם מֵעוֹלָם, אֲפִלּוּ גּוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים] בַּשּׁוּק. מַרְגְּלָא בְּפוּמֵיהּ דְּרָבָא: תַּכְלִית חָכְמָה, תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, וּבוֹעֵט בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ אוֹ בְּרֵבּוֹ אוֹ בְּמִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קיא) "רֵאשִׁית חָכְמָה, יִרְאַת ה', שֵׂכֶל טוֹב לְכָל עֹשֵׂיהֶם, תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד". 'לְלוֹמְדֵיהֶם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'לְעֹשֵׂיהֶם', לָעוֹשִׂים לִשְׁמָהּ, וְלֹא לָעוֹשִׂים שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. וְכָל הָעוֹשִׂים שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, נֹחַ לָהֶם שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ. מַרְגְּלָא בְּפוּמֵיהּ דְּרַב: לֹא כְּהָעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה, וְלֹא שְׁתִיָּה, וְלֹא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְלֹא מַשָּׂא וּמַתָּן, וְלֹא קִנְאָה, וְלֹא שִׂנְאָה, וְלֹא תַּחֲרוּת, אֶלָּא צַדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כד) "וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ". תָּנוּ רַבָּנָן: (עקידה שפ"ב) גְּדוֹלָה הַבְטָחָה שֶׁהִבְטִיחָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנְּשָׁמוֹת, (משל) [יוֹתֵר] מִן] הָאֲנָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה לב) "נָשִׁים שַׁאֲנַנּוֹת [קוּמְנָה, שְׁמַעְנָה קוֹלִי. בָּנוֹת בֹּטְחוֹת, הַאֲזֵנָּה אִמְרָתִי"]. אָמַר לוֹ רַב לְרַבִּי חִיָּא: נָשִׁים, בְּמַאי זָכְיָן? בְּאַקְרוּיֵי בְּנֵיהוּ לְבֵי כְּנִישְׁתָּא, וּבְאַתְנוּיֵי גַּבְרֵיהוּ בֵּי רַבָּנָן, וּמְנָטְרָן לְגַבְרֵיהוּ עַד דְּאָתוּ מִבֵּי רַבָּנָן. כִּי הֲווּ מִפְטְרֵי רַבָּנָן מִבֵּי רַבִּי אַמִּי, וְאָמְרֵי לַהּ מִבֵּי רַבִּי חֲנִינָא, אָמְרֵי לֵיהּ הָכִי: עוֹלָמְךָ תִּרְאֶה בְּחַיֶּיךָ, וְאַחֲרִיתְךָ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְתִקְוָתְךָ לְדוֹר דּוֹרִים, לִבְּךָ יֶהְגֶּה תְּבוּנָה, פִּיךָ יְדַבֵּר חָכְמוֹת, וּלְשׁוֹנְךָ יַרְחִישׁ רְנָנוֹת, עַפְעַפֶּיךָ יַיְשִׁירוּ נֶגְדֶּךָ,

עֵינֶיךָ יָאִירוּ בְּמְאוֹר תּוֹרָה, וּפָנֶיךָ יָזְהִירוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ, שִׂפְתוֹתֶיךָ יַבִּיעוּ דַּעַת וְכִלְיוֹתֶיךָ תַּעֲלֹזְנָה מֵישָׁרִים, וּפִעֲמֶיךָ יָרוּצוּ לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי עַתִּיק יוֹמִין. כִּי הֲווּ מִפְטָרֵי רַבָּנָן מִבֵּי רַב חִסְדָּא, וְאָמְרֵי לָהּ מִבֵּי רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמְרוּ לֵיהּ הָכִי: (תהלים קמד) "אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים" [וְגוֹ'. "אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים"]. רַב וּשְׁמוּאֵל, וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: 'אַלּוּפֵינוּ' בַּתּוֹרָה, וּ'מְסֻבָּלִים' בְּמִצְוֹות. וְחַד אָמַר: 'אַלּוּפֵינוּ' בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹות, וּ'מְסֻבָּלִים' בְּיִסּוּרִין. "אֵין פֶּרֶץ" שֶׁלֹּא תְּהֵא סִיעָתֵנוּ כְּסִיעָתוֹ שֶׁל שָׁאוּל, שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ דֹּאֵג הָאֲדֹמִי. "וְאֵין יוֹצֵאת" שֶׁלֹּא תְּהֵא סִיעָתֵנוּ כְּסִיעָתוֹ שֶׁל דָּוִד, שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ אֲחִיתֹפֶל. "וְאֵין צְוָחָה" שֶׁלֹּא תְּהֵא סִיעָתֵנוּ כְּסִיעָתוֹ שֶׁל אֱלִישָׁע, שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ גֵּיחֲזִי. "בִּרְחֹבֹתֵינוּ" שֶׁלֹּא יִהְיֶה (בינינו) [לָנוּ] בֵּן אוֹ תַּלְמִיד שֶׁמַּקְדִּימִין תַּבְשִׁילוֹ בָּרַבִּים. (ישעיה מו) "שִׁמְעוּ אֵלַי אֲבִירֵי לֵב, הָרְחוֹקִים מִצְּדָקָה", רַב וּשְׁמוּאֵל, וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזּוֹנִין בִּצְדָקָה, וְהֵם נִזּוֹנִין בִּזְרוֹעַ. (ואידך) [וְחַד] אָמַר: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזּוֹנִין בִּזְכוּתָן, וְהֵם אֶפְלּוּ (בזכותן) [בִּזְכוּת עַצְמָן] אֵינָן נִזּוֹנִין. כִּדְרַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, (תענית וע"ש רש"א) דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּכָל יוֹם וְיוֹם בַּת־קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר־חוֹרֵב וְאוֹמֶרֶת: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזּוֹן בִּשְׁבִיל חֲנִינָא בְּנִי, וַחֲנִינָא בְּנִי, דַּי לוֹ בְּקַב חֲרוּבִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. וּפְלִיגָא דְּרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: מַאן "אַבִּירֵי לֵב"? גּוֹבָאֵי טִפְשָׁאֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף: תֵּדַע, דְּהָא (מעולם) לָא אַגַּיֵּיר (חד) [גִּיּוֹרָא] מִנַּיְהוּ. אָמַר רַב אַשִׁי: וְהָלֵין בְּנֵי מָתָא מְחַסְיָא, "אַבִּירֵי לֵב" נִינְהוּ, דְּהָא קָא חָזוּ בְּשִׁבְחָא דְּאוֹרָיְתָא תְּרֵי זִימְנֵי בְּשַׁתָּא, וְלָא מְגַיְּיר גִּיּוֹרָא מִנַּיְהוּ.

פרק ג

ברכות פרק ג מי שמתו - תַּנְיָא: לֹא יְהַלֵּךְ אָדָם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וְסֵפֶר תּוֹרָה בְּזְרוֹעוֹ, וְקוֹרֵא. וְאִם עוֹשֶׂה כֵּן, עוֹבֵר מִשּׁוּם: (משלי י"ז:ה') "לֹעֵג לָרָשׁ, חֵרֵף עֹשֵׂהוּ".
תָּנוּ רַבָּנָן: הַמּוֹלִיךְ עֲצָמוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנֵם בְּדַקְסָקְיָא וְיִתְּנֵם עַל גַּבֵּי חֲמוֹר, וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם. מִפְּנֵי שֶׁנּוֹהֵג בָּהֶם מִנְהַג בִּזָּיוֹן. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ מִפְּנֵי לִסְטִים, מֻתָּר, וּכְדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בַּעֲצָמוֹת, כָּךְ אָמְרוּ בְּסֵפֶר תּוֹרָה.
סט אָמַר רַחְבָה, אָמַר רַב יְהוּדָה: (אמר רב) [כָּל] הָרוֹאֶה (את) הַמֵּת וְאֵינוֹ מְלַוֵּהוּ, עוֹבֵר מִשּׁוּם: (שם) "לֹעֵג לָרָשׁ, חֵרֵף עֹשֵׂהוּ", וְאִם הִלְוָהוּ, מַה שְּׁכָרוֹ? אָמַר רַבִּי אַסִי: [עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר:] (שם יט) "מַלְוֵה ה', חוֹנֵן דָּל, (שם יד) [וּמְכַבְּדוֹ, חוֹנֵן אֶבְיוֹן"]. רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי יוֹנָתָן, הֲווּ שַׁקְלֵי וְאָזְלֵי בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, חֲוֵי קְשָׁדְיָא תְּכֶלְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹנָתָן, אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא: דַּיְלֵייהּ! כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: לְמָחָר בָּאִין אֶצְלֵנוּ, וְעַכְשָׁיו מְחָרְפִין אוֹתָנוּ. אָמַר לֵיהּ: וּמִי יַדְעֵי כּוּלֵי הַאי? וְהָא כְּתִיב: (קהלת ט':ה') "וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה". אָמַר לֵיהּ: אִם קָרִיתָ לֹא שָׁנִיתָ, וְאִם שָׁנִיתָ לֹא שִׁלַּשְׁתָּ, וְאִם שִׁלַּשְׁתָּ לֹא פֵּרְשׁוּ לְךָ; (יפה.) "כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים

שֶׁיְּמֻתוּ", אֶלּוּ צַדִּיקִים, שֶׁבְּמִיתָתָן קְרוּיִים חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב כ"ג:כ') "וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַיִל רַב פְּעָלִים מִקַּבְצְאֵל, הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב, וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת הָאֲרִי בְּתוֹךְ הַבּאֹר בְּיוֹם הַשָּׁלֶג". "בֶּן אִישׁ חַי", אַטו כּוּלֵי עָלְמָא בְּנֵי מֵתֵי נִינְהוּ? אֶלָּא "בֶּן אִישׁ חַי" שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִיתָתוֹ קְרוּי 'חַי'. "רַב פְּעָלִים מִקַּבְצְאֵל" שֶׁרִבָּה וְקִבֵּץ פְּעָלִים לַתּוֹרָה, "וְהוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב" שֶׁלֹּא הֵנִיחַ כְּמוֹתוֹ, לֹא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וְלֹא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי. "וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת הָאֲרִי בְּתוֹךְ הַבּאֹר בְּיוֹם הַשָּׁלֶג", אִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּתָנָא גְּזֵירַי דְּבַרְדָּא וְנָחַת וְטָבַל. אִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּתָנָא סִפְרָא דְּבֵי רַב בְּיוֹמָא דְּסִיתְוָא. "וְהַמִּתִּים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה" אֵלּוּ רְשָׁעִים שֶׁבְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים 'מֵתִים', שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ"א:ל') "וְאַתָּה חָלָל רָשָׁע נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל". וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (דברים י"ז:ו') "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת". חַי הוּא, אֶלָּא הַמֵּת, מֵעִיקָּרָא. בְּנֵי רַבִּי חִיָּא נָפְקוּ לְקָרְיָיתָא, אַיְקַר לְהוּ תַּלְמוּדַיְהוּ, הֲווּ קָא מְצַעֲרֵי לְאִדְכּוּרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ חַד לְחַבְרֵיהּ: יָדַע אֲבוּן בְּהַאי צַעֲרָא? אָמַר לֵיהּ אִידָךְ: מְנָא יָדַע? וְהָא כְּתִיב: (איוב י"ד:כ"א) "יִכְבְּדוּ בָנָיו וְלֹא יֵדָע". אָמַר לֵיהּ אִידָךְ: [וְלֹא יָדַע]? וְהָא כְּתִיב: (שם) "אַךְ בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב וְנַפְשׁוֹ עָלָיו תֶּאֱבָל", וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: קְשָׁה רִמָּה בִּבְשַׂר הַמֵּת כְּמַחַט בִּבְשַׂר הַחַי. אַמְרִי: בְּצַעֲרָא דִּידְהוּ יָדְעִי, בְּצַעֲרָא דְּאַחֲרִינִי לָא יַדְעִי. וְלָא? וְהַתַּנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁנָּתַן דִּינָר לֶעָנִי בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה בִּשְׁנֵי בַּצֹּרֶת, וְהִקְנִיטָתוּ אִשְׁתּוֹ, וְהָלַךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, וְשָׁמַע שְׁתֵּי רוּחוֹת שֶׁמְּסַפְּרוֹת זוֹ לְזוֹ. אָמְרָה חֲדָא לַחֲבֶרְתָּהּ: חֲבֶרְתִּי, בּוֹאִי וְנָשׁוּט בָּעוֹלָם וְנִשְׁמַע מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרְגּוֹד מַה פֻּרְעָנוּת בָּא לָעוֹלָם. אָמְרָה לָהּ: חֲבֶרְתִּי, אֵינִי יְכוֹלָה, שֶׁאֲנִי קְבוּרָה בְּמַחְצֶלֶת שֶׁל קָנִים. אֶלָּא לְכִי אַתְּ, וּמַה שֶּׁאַתְּ שׁוֹמַעַת, (בּוֹאִי וְ)אִמְרִי לִי. הָלְכָה הִיא וְשָׁטָה וּבָאָה. וְאָמְרָה לָהּ חֲבֶרְתָּהּ: חֲבֶרְתִּי, מַה שָּׁמַעְתְּ מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרְגּוֹד? אָמְרָה לָהּ: שָׁמַעְתִּי שֶׁכָּל הַזּוֹרֵעַ בְּרֶבִיעָה רִאשׁוֹנָה, בָּרָד מַלְקֶה אוֹתוֹ. הָלַךְ הוּא וְזָרַע בְּרֶבִיעָה שְׁנִיָּה, שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִלְקֶה, שֶׁלּוֹ לֹא לָקָה. לְשָׁנָה הָאַחֶרֶת הָלַךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, וְשָׁמַע אוֹתָן שְׁתֵּי רוּחוֹת שֶׁמְּסַפְּרוֹת זוֹ עִם זוֹ. אָמְרָה חֲדָא לַחֲבֶרְתָּהּ: בּוֹאִי וְנָשׁוּט בָּעוֹלָם וְנִשְׁמַע מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרְגּוֹד מַה פֻּרְעָנוּת בָּא לָעוֹלָם. אָמְרָה לָהּ חֲבֶרְתָּהּ: לֹא כְּךְ אָמַרְתִּי לָךְ, אֵינִי יְכוֹלָה, שֶׁאֲנִי קְבוּרָה בְּמַחְצֶלֶת שֶׁל קָנִים, אֶלָּא, לְכִי אַתְּ, וּמַה שֶּׁאַתְּ שׁוֹמַעַת, בּוֹאִי וְאִמְרִי לִי. הָלְכָה וְשָׁטָה, וּבָאָה (ואמר) [וְאָמְרָה] לָהּ חֲבֶרְתָּהּ: חֲבֶרְתִּי, מַה שָּׁמַעְתְּ מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרְגּוֹד? אָמְרָה לָהּ: שָׁמַעְתִּי שֶׁכָּל הַזּוֹרֵעַ בְּרֶבִיעָה שְׁנִיָּה, שִׁדָּפוֹן מַלְקֶה אוֹתוֹ. הָלַךְ וְזָרַע בְּרֶבִיעָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִשְׁדַּף. וְשֶׁלּוֹ לֹא נִשְׁדַּף. אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: מִפְּנֵי מָה אֶשְׁתַּקֵּד שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לָקָה וְשֶׁלְּךָ לֹא לָקָה, וְעַכְשָׁיו, שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִשְׁדַּף וְשֶׁלְּךָ לֹא נִשְׁדַּף? סָח לָהּ כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ. אָמְרוּ: לֹא הָיוּ יָמִים מְעָטִים עַד שֶׁנִּפְלָה קְטָטָה בֵּין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חָסִיד,

וּבֵין אִמָּהּ שֶׁל אוֹתָהּ רִיבָה. אָמְרָה לָהּ: לְכִי וְאַרְאֵךְ בִּתֵּךְ, שֶׁהִיא קְבוּרָה בְּמַחְצֶלֶת שֶׁל קָנִים. לְשָׁנָה הָאַחֶרֶת הָלַךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, וְשָׁמַע אוֹתָן רוּחוֹת שֶׁמְּסַפְּרוֹת זוֹ עִם זוֹ. אָמְרָה לָהּ:

חֲבֶרְתִּי, בּוֹאִי וְנָשׁוּט בָּעוֹלָם, וְנִשְׁמַע מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרְגוֹד מַה פֻּרְעָנוּת בָּא לָעוֹלָם, אָמְרָה לָהּ: חֲבֶרְתִּי, הַנִּיחִינִי, דְּבָרִים שֶׁבִּינִי לְבֵינֵךְ כְּבָר נִשְׁמְעוּ בֵּין הַחַיִּים. אַלְמָא יַדְּעֵי! דִּלְמָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא שָׁכִיב וְאָזִיל וְאָמַר לְהוּ. תָּא שְׁמַע: דְּזְעִירִי, הֲוָה מַפְקִיד זוּזֵי לְגַבֵּי אוּשְׁפִּזְיכְתֵּיהּ, עַד דְּאָתָא וְאָזִיל לְבֵי רַב, שְׁכִיבָא. אָזַל בַּתְרֵהּ לַחֲצַר־מָוֶת. אָמַר לָהּ: זוּזֵי הֵיכָא? אָמְרָה לֵיהּ: זִיל שַׁקְלִינְהוּ מִתּוּתֵי צִינּוֹרָא דְּדָשָׁא בְּדוּפֵּךְ פְּלָן, וְאֵימָא לֵהּ לְאִימָא, תִּשְׁדַּר לִי מַסְרָקָאי וְגוּבְתָּאי דְּכוֹחְלָא בַּהֲדֵי פְּלָנִיתָא דְּאַתְיָא לְמָחָר. אַלְמָא יַדְּעֵי! דִּלְמָא, דּוּמָה קְדִים וּמַכְרִיז לְהוּ. תָּא שְׁמַע: דַּאֲבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל, הֲוּוּ קָא מַפְקְדֵי גַּבֵּיהּ זוּזֵי דְּיָתְמֵי. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ לָא הֲוָה שְׁמוּאֵל גַּבֵּיהּ. הֲווּ קָא קָרוּ לֵיהּ: "בַּר אָכִיל זוּזֵי דְּיָתְמֵי". אָזַל אַבַּתְרֵיהּ לַחֲצַר־מָוֶת. אָמַר לְהוּ: בָּעֵינָא 'אַבָּא'. אָמְרוּ לֵיהּ: טוּבָא 'אַבָּא' אִיכָּא הָכָא. אָמַר לְהוּ: בָּעֵינָא "אַבָּא בַּר אַבָּא". אָמְרוּ לֵיהּ: (טובא) "אַבָּא בַּר אַבָּא" נַמִּי [טוּבָא] אִיכָּא הָכָא. אָמַר לְהוּ: בָּעֵינָא "אַבָּא בַּר אַבָּא אֲבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל" הֵיכָא? אָמְרוּ לֵיהּ: סְלִיק לְמָתִיבְתָּא דְּרָקִיעָא. אַדְּהָכִי, חַזְיֵיהּ לְלֵוִי דְּיָתִיב אַבְּרָאי. אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי יְתִיבְתְּ אַבְּרָאי? מַאי טַעְמָא לָא סָלְקְתְּ? אָמַר לֵיהּ: דְּאָמְרֵי לִי, כָּל הֶנָּךְ שְׁנֵי דְּלָא סָלְקְתְּ לְמָתִיבְתָּא דְּרַבִּי אֶפֶס וְאַחְלִישְׁתָּא לְדַעְתֵּיהּ, לָא מַעֲלִינַן לָךְ לְמָתִיבְתָּא דְּרָקִיעָא. אַדְּהָכִי וְהָכִי אִתָּא אֲבוּהָ, חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה קָא בָּכֵי וְאָחִיךְ. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא קָא בָּכֵית? אָמַר לֵיהּ: דְּלַעֲגָל אָתִית. (לן). מַאי טַעְמָא אַחִיכְתְּ? דְּחִשְׁשִׁבַת בְּהַאי עָלְמָא טוּבָא. אָמַר לֵיהּ: אִי חֲשִׁיבְנָא, נַעֲיְלוּהוּ לְלֵוִי, וְעַיְלוּהוּ לְלֵוִי. אָמַר לֵיהּ: זוּזֵי דְּיָתְמֵי הֵיכָא? אָמַר לֵיהּ: זִיל שַׁקְלִינְהוּ בְּאַמְתְּא דְּרֵיחַיָּא, עִילָּאֵי וְתַתָּאֵי דִּידָן, וּמְצִיעֵי דְּיָתְמֵי. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא עָבַדְתְּ הָכִי? אָמַר לֵיהּ: אִי גַּנְבֵי גַּנְבֵי, מִיגַּנְבוּ מִדִּידָן. אִי אָכְלָא אַרְעָא, אָכְלָה מִדִּידָן. אַלְמָא [דִּלְמָא] שַׁאנֵי יְדַעֵי! [דִּלְמָא] שַׁאנֵי שְׁמוּאֵל, כֵּיוָן דְּחָשִׁיב, מְקַדְּמֵי וּמַכְרְזֵי: "פַּנּוּ מָקוֹם". וְאַף רַבִּי יוֹנָתָן הָדַר בֵּיהּ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן לַמֵּתִים שֶׁמְּסַפְּרִים זֶה עִם זֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל"ד:ד') "וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו: זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר", מַאי 'לֵאמֹר'? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: לֵךְ אֱמֹר לָהֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָכֶם, כְּבָר קִיַּמְתִּיהָ לִבְנֵיכֶם. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּלָא יַדְּעֵי, כִּי אָמַר לְהוּ, מַאי הֲווּ? אֶלָּא מַאי, דְּיַדְּעֵי! לָמָּה לֵיהּ לְמֵימַר לְהוּ? לְאַחְזוּקֵי לֵיהּ טִיבוּתָא לְמֹשֶׁה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַמְסַפֵּר אַחֲרֵי הַמֵּת, כְּאִלּוּ מְסַפֵּר אַחֲרֵי הָאֻבָּן. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: דְּלָא יַדְּעֵי, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: דְּיַדְּעֵי וְלָא (איקפד) [אִכְפַּת] לְהוּ. אֵינִי? וְהָא [אָמַר] רַב פָּפָּא: [חַד] אִשְׁתָּעִי [מִלְּתָא] בַּתְרֵיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל, וְנָפַל קָנְיָא מִטְּלָלָא, וּבַזְעָא לְאַרְנָקָא דְּמוֹחֵיהּ. שַׁאנִי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן, דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא תָּבַע בִּיקָרֵיהּ.

ע אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַמְּסַפֵּר אַחַר מִטָּתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, נוֹפֵל בַּגֵּיהִנּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קכ"ה:ה') "וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם, יוֹלִיכֵם ה' אֶת פֹּעֲלֵי הָאָוֶן, שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל". אֶפְלוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל, יוֹלִיכֵם ה' אֶת פֹּעֲלֵי הָאָוֶן. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִם רָאִיתָ תַּלְמִיד חָכָם שֶׁעָבַר עֲבֵרָה בַּלַּיְלָה, אַל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו בַּיּוֹם, שֶׁמָּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה. 'שֶׁמָּא', סַלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא, וַדַּאי עָשָׂה תְּשׁוּבָה! (אמר רבה: לא אמרן אלא) [וְהָנֵי מִילֵי בִּ]דְבָרִים שֶׁבְּגוּפוֹ, אֲבָל בְּמָמוֹנָא, עַד דְּמַהֲדַר לְמָרֵיהּ. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בָּתֵּי־דִּין הָיוּ מְנַדִּין עַל כְּבוֹד הָרַב, וְכֻלָּן שָׁנִינוּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר: הֵיכָא? אָמַר לֵיהּ: לְכִי תִּשְׁכַּח! נָפַק, דַּק וְאַשְׁכַּח תְּלָתָא: הַמְסַפֵּר אַחַר מִטָּתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְהַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם. וְהַמֵּגִיס (אֶת) דַּעְתּוֹ כְּלַפֵּי (שָׁמַיִם) [מַעְלָה]. הַמְסַפֵּר אַחַר מִטָּתָן [שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים], מַאי הִיא? דְּתָנָן: הוּא הָיָה אוֹמֵר: אֵין מַשְׁקִין לֹא אֶת הַגִּיֶּרֶת וְלֹא אֶת הַמְשֻׁחְרֶרֶת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַשְׁקִין. אָמְרוּ לֵיהּ: מַעֲשֶׂה בְּכַרְכְּמִית אַחַת, (שהיתה) שִׁפְחָה [מְשֻׁחְרֶרֶת] בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִשְׁקוּהָ שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן. וְאָמַר לְהוּ: דַּגְמָא הִשְׁקוּהָ, וְנִדּוּהוּ וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ (ושלחו בית דין) וְסָקְלוּ [בֵּית־דִּין] אֶת אֲרוֹנוֹ. הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם, מַאי הִיא? דְּתָנָן: אָמַר רַבִּי (יוסי) [יְהוּדָה]: חַס־וְשָׁלוֹם שֶׁעֲקִבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל נִתְנַדָּה, שֶׁאֵין הָעֲזָרָה נִגְעֶלֶת עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל בְּחָכְמָה וּבְטָהֳרָה וּבְיִרְאַת חֵטְא, כַּעֲקִבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל, שֶׁאֲפִלּוּ אֶת מִי נִדָּה? אֶת (רבי) אֶלְעָזָר בֶּן חָנוֹךְ, שֶׁפִּקְפֵּק בִּנְטִילַת יָדַיִם, וּכְשֶׁמֵּת שְׁלָחוּ בֵּית־דִּין וְהִנִּיחוּ אֲבָן גְּדוֹלָה עַל אֲרוֹנוֹ. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל (מי שנתנדה) [הַמִּתְנַדֶּה] וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ, בֵּית־דִּין סוֹקְלִין אֶת אֲרוֹנוֹ. הַמֵּגִיס דַּעְתּוֹ כְּלַפֵּי (שמים) [מַעְלָה], מַאי הִיא]? (היינו כגון חוני המעגל) [דְּתָנָן: שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח לְחוֹנִי הַמְעַגֵּל: צָרִיךְ אַתָּה לְהִתְנַדּוֹת, וְאִלְמָלֵא חוֹנִי אַתָּה, גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ נִדּוּי, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאַתָּה מִתְחַטֵּא לְפָנֵי הַמָּקוֹם, וְעוֹשֶׂה לְךָ רְצוֹנְךָ, כְּבֵן שֶׁמִּתְחַטֵּא לִפְנֵי אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ, וְעָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר: (משלי כ"ג:כ"ה-כ"ו) "יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ, וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ"]. (ע"ש מהרש"א במסכת תענית) תָּנוּ רַבָּנָן: הָעוֹסְקִים בְּהֶסְפֵּד, בִּזְמַן שֶׁהַמֵּת מֻטָּל לִפְנֵיהֶם, נִשְׁמְטִין אֶחָד אֶחָד וְקוֹרְעִין. אֵין הַמֵּת מֻטָּל לִפְנֵיהֶם, הֵן יוֹשְׁבִין וְקוֹרְעִין וְהוּא יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם. הֵם עוֹמְדִין וּמִתְפַּלְּלִין וְהוּא עוֹמֵד וּמַצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין, וְאוֹמֵר: רִבּוֹן (כָּל) הָעוֹלָמִים, הָרַבֵּה חָטָאתִי לְפָנֶיךָ, וְלֹא נִפְרַעְתָּ מִמֶּנִּי אֶחָד מִנִּי אֶלֶף, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּגְדֹּר פִּרְצוֹתֵינוּ וּפִרְצוֹת כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. אָמַר אַבַּיֵי: לָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֵימַר הָכִי, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְכֵן תָּנָא מַשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי: לְעוֹלָם אַל יִפְתַּח אָדָם פִּיו לַשָּׂטָן. וְאָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָאָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו א':י') "כִּמְעָט, כִּסְדֹם הָיִינוּ", מַאי אַהֲדַר לְהוּ נְבִיא? (שם) "שִׁמְעוּ דְּבַר ה' קְצִינֵי סְדֹם".

עא אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: הַמּוֹצֵא כְּלָאִים בְּבִגְדוֹ, פּוֹשְׁטָן אֲפִלּוּ בַּשּׁוּק, מַאי טַעְמָא? (משלי כ״א:ל׳) "אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד ה׳", כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: מַאי שְׁנָא (קמאי) [רִאשׁוֹנִים] דְּמִתְרְחִישׁ לְהוּ נִיסָּא, וּמַאי שְׁנָא אַנָּן, דְּלָא מִתְרְחִישׁ לָן נִיסָּא? אִי מִשּׁוּם תְּנוּיֵי, בַּשְׁנֵי דְּרַב יְהוּדָה כּוּלֵי תְּנוּיֵי בִּנְזִיקִין הֲוָה, וַאֲנַן קָא מַתְנִינַן שִׁיתָּא סִדְרֵי. וְכִי הֲוָה מָטֵי רַב יְהוּדָה בְּעֻקְצִין, "הָאִשָּׁה שֶׁכּוֹלֶשֶׁת יָרָק בִּקְדָרָה", וְאָמְרֵי לְהּ, "זֵיתִים שֶׁכְּבָשָׁן בְּטַרְפֵּיהֶן, טְהוֹרִין", אָמַר: הֲוָיוֹת דְּרַב וּשְׁמוּאֵל קָא חָזִינָא הָכָא. וַאֲנַן, קָא מַתְנִינַן בְּעֻקְצִין תְּלִיסַר מָתִיבְתָּא. וְאִלּוּ רַב יְהוּדָה, כִּי שָׁלִיף חַד מָסָאנָא, אָתָא מִיטְרָא, וַאֲנַן קָא מְצַעֲרִינַן נַפְשִׁין וּמְצַוַּוח קָא צַוַּחִינַן וְלֵית דְּמַשְׁגַּח בָּן. אָמַר לֵיהּ: קַמָּאֵי הֲווּ קָא מַסְרֵי נַפְשַׁיְיהוּ אַקִּדֻּשַׁת הַשֵּׁם, אַנַן לָא מַסְרִינַן נַפְשִׁין אַקִּדֻּשַׁת הַשֵּׁם. כִּי הָא דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, חֲזָיֵיהּ לְהַהִיא כּוּתִית דַּהֲוָת לְבִישַׁת כַּרְבַּלְתָּא בְּשׁוּקָא. סָבַר דְּבַת יִשְׂרָאֵל הִיא. קָם קָרְעֵיהּ מִינָהּ, אִגְּלָאי מִלְּתָא דְּכוּתִית הִיא. שַׁיְּימוּהָ בְּאַרְבַּע מְאָה זוּזֵי. אָמַר לָהּ: מַה שְׁמֵךְ? [אָמְרָה לֵיהּ]: 'מָתוּן'. אָמַר לָהּ: מָתוּן מָתוּן, אַרְבַּע מְאָה זוּזֵי שַׁוְיָא. עב רב גִּידֵל, הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה [קָא] אָזִיל וְיָתֵיב בְּשַׁעֲרֵי טְבִילָה. אָמַר לְהוּ: הָכִי טְבִילוּ וְהָכִי טְבִילוּ. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן: לָא מִיסְתַּפֵּי מַר מִייֵּצֶר הָרָע? אָמַר לְהוּ: דַּמְיָין בְּאַפֵּי כִּי קָאקֵי חִיוְרֵי. (פרק הפועלים וע"ש רש"א) רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה [קָא] אָזִיל וְיָתֵיב בְּשַׁעֲרֵי טְבִילָה. אָמַר: כִּי סָלְקָן וְאָתְיָין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל (מן נהרא) [מִטְּבִילָה], לִיסְתַּכְּלָן בִּי, דִּלְהֲוֵי לְהוּ זַרְעָא שַׁפִּירֵי כְּוָתֵי. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן: לָא [קָא] מִסְתַּפֵּי מַר מֵעֵינָא בִּישָׁא? אָמַר לְהוּ: אֲנָא, מִזַּרְעָא דְּיוֹסֵף קָא אָתֵינָא, דְּלָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: (בראשית מ״ט:כ״ב) "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עָלֵי עָיִן", וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַל תִּקְרֵי: "עָלֵי עָיִן", אֶלָּא "עוֹלֵי עַיִן". רַבִּי [יוֹסֵי בַּר] חֲנִינָא אָמַר מֵהָכָא: (שם מח) "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ", מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין (אותן) [עֲלֵיהֶן] וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין הָעַיִן [הָרָע] שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: (עלי עין) [עַיִן שֶׁלֹּא רְצָתָה לְהַזּוֹן מִמַּה שֶּׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ], אֵין עַיִן הָרָע שׁוֹלֶטֶת בּוֹ.

עג דָּרַשׁ רַב עֻוירָא, זְמָנִין אָמַר לֵיהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי, וְזְמָנִין אָמַר לֵיהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִּי: אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּתִיב בְּתוֹרָתְךָ: (דברים י׳:י״ז) "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד", וַהֲלֹא אַתָּה נוֹשֵׂא פָּנִים לְיִשְׂרָאֵל? דְּכְתִיב: (במדבר ו׳:כ״ו) "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ". אָמַר לָהֶם: (ולא) [וְכִי לֹא] אֶשָּׂא פָּנִים לְיִשְׂרָאֵל? שֶׁכָּתַבְתִּי לָהֶם [בַּתּוֹרָה:] (דברים ח׳:י׳) "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ [אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ"], וְהֵם דִּקְדְּקוּ עַל עַצְמָם עַד כְּזַיִת וְעַד כְּבֵיצָה.

אָמַר רַב יְהוּדָה: מְנַיִן לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן לְאַחֲרֶיהָ מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ח׳:י׳) "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ". מְנַיִן לְבִרְכַּת הַתּוֹרָה לְפָנֶיהָ מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לב) "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ".

אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: מְנַיִן שֶׁאֵין הַיָּחִיד אוֹמֵר קְדֻשָּׁה? שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ב:ל״ב) "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה לֹא יְהֵא בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה. (מנא הני מילי?) [מַאי מַשְׁמַע]? דְּתָנָא (רבינא) [רַבָּנַאי] אַחוּהָ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: אַתְיָא 'תּוֹךְ' 'תּוֹךְ'. כְּתִיב הָכָא: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב הָתָם: (במדבר ט״ז:כ״א) "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת". [וְאַתְיָא 'עֵדָה' 'עֵדָה', דִּכְתִיב הָתָם: (שם) "עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת"]. מַה לְהַלָּן עֲשָׂרָה, אַף כָּאן עֲשָׂרָה.

תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא [הָיָה] אוֹמֵר: אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מְקַבְּלִין טֻמְאָה. מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁהָיָה מְגַמְגֵּם וְקוֹרֵא לְמַעְלָה מֵרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא. אָמַר לוֹ: בְּנִי, פְּתַח פִּיךָ וְיֵאִירוּ דְּבָרֶיךָ, שֶׁאֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ״ג:כ״ט) "הֲלוֹא כֹה דְּבָרִי, כָּאֵשׁ, נְאֻם ה'", מָה אֵשׁ אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה אֵינָם מְקַבְּלִים טֻמְאָה.

[הָיָה מִתְפַּלֵּל וּמָצָא צוֹאָה בִּמְקוֹמוֹ, אָמַר רַבָּה: אַף עַל פִּי שֶׁחָטָא, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. מַתְקִיף לַיהּ רָבָא, וְהָא: (משלי כ״א:כ״ז) "זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה"?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: הוֹאִיל וְחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה].

[אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: הַנִּצָּרְךְ לִנְקָבָיו, הֲרֵי זֶה לֹא יִתְפַּלֵּל, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ב) "הָכוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל"].

עַד וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת ד׳:י״ז) "שְׁמוֹר רַגְלְךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים". ("וְקָרוֹב לִשְׁמֹעַ מִתֵּת הַכְּסִילִים זָבַח, כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע". שְׁמוֹר רַגְלְךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים.) שְׁמֹר עַצְמְךָ שֶׁלֹּא תֶחֱטָא, וְאִם תֶּחֱטָא הֱבֵא קָרְבָּן לְפָנַי. "וְקָרוֹב לִשְׁמֹעַ [דִּבְרֵי חֲכָמִים]. ("מִתֵּת הַכְּסִילִים זָבַח".) אָמַר רָבָא: הֱוֵי קָרוֹב לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁאִם חוֹטְאִים מְבִיאִין קָרְבָּן וְעוֹשִׂין תְּשׁוּבָה. ["מִתֵּת הַכְּסִילִים"], וְאַל תְּהִי כַּכְּסִילִים, שֶׁחוֹטְאִין וּמְבִיאִין קָרְבָּן וְאֵין עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה. "כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע", אִי הָכִי, צַדִּיקִים נִינְהוּ! אֶלָּא, אַל תְּהִי כַּכְּסִילִים שֶׁחוֹטְאִין וּמְבִיאִין קָרְבָּן, וְאֵינָם יוֹדְעִים אִם עַל הַטּוֹבָה הֵם מְבִיאִים אוֹ עַל הָרָעָה הֵם מְבִיאִים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בֵּין טוֹב לְרַע אֵינָן מַבְחִינִין, [וְהֵם] קָרְבָּן מְבִיאִין לְפָנַי?! (אמר) רַב (אסי) [אַשִׁי], וְאִיתֵּימָא רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא [אָמַר]: שְׁמֹר נְקֵבֶיךָ בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה לְפָנַי.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: טָפַח בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, לְמַאי? אִילֵימָא לְאִסְתַּכּוֹלֵי בָּהּ, וְהָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לָמָּה מָנָה הַכָּתוּב תַּכְשִׁיטִין שֶׁבַּחוּץ עִם תַּכְשִׁיטִין שֶׁבִּפְנִים? לוֹמַר לְךָ: כָּל הַמִּסְתַּכֵּל

בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁל אִשָּׁה כְּאִלּוּ מִסְתַּכֵּל בִּמְקוֹם הַתֹּרֶף. אֶלָּא בְּאִשְׁתּוֹ וְלִקְרִיאַת שְׁמַע. אָמַר רַב חִסְדָּא: שׁוֹק בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ"ז:ב'-ג') "גַּלִּי שׁוֹק עִבְרִי נָהָרוֹת", וּכְתִיב: (שם) "תִּגָּל עֶרְוָתֵךְ גַּם תֵּרָאֶה חֶרְפָּתֵךְ". אָמַר שְׁמוּאֵל: קוֹל בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ב':י"ד) "כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה", אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: שֵׂעָר בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ד) "שַׂעֲרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים". הַתּוֹלֶה תְּפִלָּיו, יִתְלוֹ לוֹ חַיָּיו. דּוֹרְשֵׁי חֲמוּרוֹת אָמְרוּ: (דברים כ"ח:ס"ו) "וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד", זֶה הַתּוֹלֶה תְּפִלָּיו.

רַבִּי אַבָּא הֲוָה קָא מְשַׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, דַּהֲוָה בָּעֵי לְמֵיסַק (לארץ) [לְאַרְעָא דְּ]יִשְׂרָאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל הָעוֹלֶה מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ"ז:כ"ב) "בָּבֶלָה יובָאוּ, וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פָּקְדִי אֹתָם, נְאֻם ה'". אָמַר: אֵיזִיל וְאֶשְׁמַע מִינֵּיהּ מִלְּתָא, (ואתי) [מִבֵּית] וַעֲדָא, וַהֲדַר אַפִּיק]. אָזַל, אַשְׁכְּחֵיהּ לְתָנָא דְּקָתָנִי קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה: הָיָה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה וְנִתְעַטֵּשׁ, מַמְתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה הָרוּחַ וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, אִיכָּא דְּאָמְרֵי: הָיָה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה וּבִקֵּשׁ לְהִתְעַטֵּשׁ, מַרְחִיק לְאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, וּמִתְעַטֵּשׁ, וּמַמְתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה הָרוּחַ וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, וְאוֹמֵר: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יְצָרַתְנוּ נְקֵבִים נְקֵבִים, חֲלוּלִים חֲלוּלִים, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ חֶרְפָּתֵנוּ וּכְלִמָּתֵנוּ בְּחַיֵּינוּ, וּבְאַחֲרִיתֵנוּ רִמָּה וְתוֹלֵעָה". וּמַתְחִיל מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק. אָמַר לוֹ: אִלּוּ לֹא בָּאתִי אֶלָּא לִשְׁמֹעַ דָּבָר זֶה, דַּיִּי.

תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמְּבוֹאוֹת הַמְטֻנָּפוֹת, לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאִם הָיָה קוֹרֵא וּבָא, פּוֹסֵק, לֹא פָּסַק, מַאי? אָמַר רַבִּי מְיָאשָׁא בַּר בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (יחזקאל כ':כ"ה) "וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים, וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָהֶם". רַבִּי אַסִי אָמַר: (ישעיהו ה':י"ח) "הוֹי מֹשְׁכֵי הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא". רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר מֵהָכָא: (במדבר טו) "כִּי דְבַר ה' בָּזָה". וְאִם פָּסַק, מַה שְׁכָרוֹ? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (דברים ל"ב:מ"ז) "וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים".

פרק ד

ברכות פרק ד תפילת השחר - עה אִיתְּמַר, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: תְּפִלּוֹת, אָבוֹת תִּקְּנוּם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: תְּפִלּוֹת, כְּנֶגֶד תְּמִידִים תִּקְּנוּם. (אנשי כנה"ג, רש"י) תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, וְתַנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אַבְרָהָם תִּקֵּן תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י"ט:כ"ז) "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם". (את פני ה') וְאֵין 'עֲמִידָה' אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק"ו:ל') "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל". ("ותעצר המגפה") יִצְחָק תִּקֵּן תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ"ד:ס"ג) "וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב". וְאֵין 'שִׂיחָה' אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קב) "תְּפִלָּה לֶעָנִי כִּי יַעֲטֹף, וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ". יַעֲקֹב תִּקֵּן תְּפִלַּת עַרְבִית,

שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ"ח:י"א) "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם". ("כי בא השמש") וְאֵין 'פְּגִיעָה' אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ז':ט"ז) ["וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה], וְאַל תִּשָּׂא בַּעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה, וְאַל תִּפְגַּע בִּי". תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: תְּפִלַּת הַשַּׁחַר עַד חֲצוֹת? שֶׁהֲרֵי תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר קָרֵב וְהוֹלֵךְ עַד חֲצוֹת, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: [עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת] וְכוּ'.

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַמִּתְפַּלֵּל אָחוֹרֵי רַבּוֹ, וְהַנּוֹתֵן שָׁלוֹם לְרַבּוֹ, וְהַמַּחֲזִיר שָׁלוֹם לְרַבּוֹ. וְהַחוֹלֵק עַל יְשִׁיבָתוֹ שֶׁל רַבּוֹ, וְהָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ, גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל.

עוֹ תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ: רַבִּי, תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת אוֹ חוֹבָה? אָמַר לוֹ: רְשׁוּת. בָּא לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לוֹ: רַבִּי, תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת אוֹ חוֹבָה? אָמַר לוֹ: חוֹבָה. אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לִי 'רְשׁוּת'. אָמַר לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיִּכָּנְסוּ בַּעֲלֵי תְּרִיסִין לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בַּעֲלֵי תְּרִיסִין, (לבית המדרש) עָמַד הַשּׁוֹאֵל וְשָׁאַל: תְּפִלַּת עַרְבִית, רְשׁוּת אוֹ חוֹבָה? אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: חוֹבָה. אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים: כְּלוּם יֵשׁ אָדָם שֶׁחוֹלֵק [בְּדָבָר זֶה? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: 'לָאו'. אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא מִשְּׁמְךָ אָמְרוּ: 'רְשׁוּת'! אָמַר לוֹ: יְהוֹשֻׁעַ, עֲמֹד עַל רַגְלֶיךָ וְיַעִידוּ בְּךָ! עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר: אִלְמְלֵא אֲנִי חַי וְהוּא מֵת, יָכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַמֵּת, וְעַכְשָׁיו, שֶׁאֲנִי חַי וְהוּא חַי, הֵיאַךְ יָכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַחַי? הָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו, עַד שֶׁרָנְנוּ כָּל הָעָם וְאָמְרוּ לְחוּצְפִּית הַמְתֻרְגְּמָן: עֲמֹד! וְעָמַד. אָמְרוּ: עַד כַּמָּה נְיַצְּרֶיהּ וְלֵיזִיל? (אתא) בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶשְׁתַּקֵד, צְעָרֵיהּ. (אתא) בִּבְכוֹרוֹת, בְּמַעֲשֶׂה דְּרַבִּי צָדוֹק, צְעָרֵיהּ. הָכָא נַמִּי קָא מְצַעֵר לֵיהּ. (כולי האי לצעריה וליזיל.) תָּא וְנַעַבְרֵיהּ. מַאן נוּקְמֵיהּ [לֵיהּ]? נוּקְמֵיהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, (הוה ליה בעל דבר) [בַּעַל מַעֲשֶׂה הוּא]. נוּקְמֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא, [דְּלָמָא עָנִישׁ לֵיהּ, דְּ]לֵית לֵיהּ זְכוּת אָבוֹת. (ועניש ליה) אֶלָּא נוּקְמֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּהוּא חָכָם וְהוּא עָשִׁיר וְהוּא עֲשִׁירִי לְעֻזָּרָא. הוּא חָכָם, דְּאִי מַקְשֵׁי לֵיהּ, מְפָרֵק לֵיהּ. הוּא עָשִׁיר, דְּאִי מַפְלַח לְבֵי קֵיסָר, הַאי נַמִּי מָצֵי מַפְלַח כְּוָתֵיהּ. וְהוּא עֲשִׁירִי לְעֻזָּרָא, דְּאִית לֵיהּ זְכוּת אָבוֹת, וְלָא מָצֵי עָנִישׁ לֵיהּ. אַתּוּ וְאָמְרֵי לֵיהּ: נִיחָא לְמַר לְמֵהֲוֵי רֵישׁ מְתִיבְתָּא? אָמַר לְהוּ: אֵיזִיל וְאֶמְלִיךְ בְּאַנְשֵׁי בֵּיתָאִי. אָזַל וְאֶמְלִיךְ בְּדְבִיתְהוּ. אָמְרָה לֵיהּ: (דף כח) דִּלְמָא מַעֲבִירִין לָךְ. (אמר לה: מעלין בקדש ולא מורידין, דלמא עניש לך) אָמַר לָהּ: (אמרי אינשי) לִשְׁתַּמִּישׁ [אִינִישׁ] יוֹמָא חָדָא בְּכַסָּא דְּמוּקְרָא וּלְמָחָר לִיתְבַר. אָמְרָה לֵיהּ: לֵית לָךְ חִוּוּרְתָּא. הַהוּא יוֹמָא, בַּר תַּמְנֵי סְרֵי שְׁנֵי הֲוָה. אִתְרְחִישׁ לֵיהּ

נִיסָא וְהַדְרוּ לֵיהּ תַּמְנֵי סְרֵי דְּאַרֵי חִוָּורְתָּא. וְהַיְנוּ דְּקָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא בֶּן שִׁבְעִים שָׁנָה.

תָּנָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם סִלְקוּהוּ לְשׁוֹמֵר הַפֶּתַח, וְנִתְּנָה רְשׁוּת לַתַּלְמִידִים לִכָּנֵס, שֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל מַכְרִיז וְאוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כִּבְרוֹ אַל יִכָּנֵס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. (מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן: כָּל הַשּׁוֹנֶה לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, כְּאִלּוּ זוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: הַנִּי מִילֵּי הֵיכָא דְּקִים לֵן שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה דָּרַשׁ: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ) [שֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל מַכְרִיז וְאוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כִּבְרוֹ, לֹא יִכָּנֵס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ]. הַהוּא יוֹמָא אִתְוַסְפוּ כַּמָּה סַפְסָלֵי. (בבית המדרש.) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פְּלִיגֵי בָּהּ (רבי יוסי) [אַבָּא יוֹסֵף] בַּר דּוֹסְתָּאִי וְרַבָּנָן, חַד אָמַר: אִתְוַסְּפוּ אַרְבַּע מֵאוֹת סַפְסָלֵי, וְחַד אָמַר: שְׁבַע מֵאוֹת סַפְסָלֵי. הֲוָה קָא חַלְּשָׁא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר: דִּלְמָא חַס־וְשָׁלוֹם מָנַעְתִּי תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. אַחְזוּ לֵיהּ בְּחֶלְמָא, חַצְבֵי חִיוְרֵי דְּמַלְיָין קִיטְמָא. וְלָא הֵיא, אֶלָּא לִיתּוּבֵיהּ דַּעְתֵּיהּ הוּא דְּאַחְזוּ לֵיהּ.

תָּנָא: עֲדֵיּוֹת, בּוֹ בַּיּוֹם נִשְׁנֵית. וְכָל הֵיכָא דְּאָמְרִי: 'בּוֹ בַּיּוֹם', הַהוּא יוֹמָא הֲוָה. וְלֹא הָיְתָה הֲלָכָה שֶׁהָיְתָה תְּלוּיָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּהָ. וְאַף רַבָּן גַּמְלִיאֵל לֹא מָנַע עַצְמוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ [אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת] דִּתְנַן: בּוֹ בַּיּוֹם (עמד) [בָּא] יְהוּדָה גֵּר עַמּוֹנִי לְפָנֵיהֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. אָמַר לָהֶם: מָה אֲנִי לְבוֹא בַּקָּהָל? אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: אָסוּר אַתָּה [לְבוֹא בַּקָּהָל]. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מֻתָּר אַתָּה [לְבוֹא בַּקָּהָל]. אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (דברים כ"ג:ד') "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'". אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי עַמּוֹן וּמוֹאָב, בִּמְקוֹמָן הֵם יוֹשְׁבִין? וְהֲלֹא כְּבָר עָלָה סַנְחֵרִיב [מֶלֶךְ אַשּׁוּר] וּבִלְבֵּל אֶת כָּל הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י':י"ג) "וְאָסִיר גְּבוּלֹת עַמִּים [וַעֲתוּדֹתֵיהֶם שׁוֹסֵתִי, וְאוֹרִיד כַּאבִּיר יוֹשְׁבִים"]. וְכָל דְּפָרִישׁ, מֵרֻבָּא פָּרִישׁ. אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (ירמיהו מ"ט:ו') "וְאַחֲרֵי כֵן אָשִׁיב אֶת שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן" וּכְבָר שָׁבוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (עמוס ט':י"ד) "וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל" וְעֲדַיִן לֹא שָׁבוּ. (סוטה פ"ק וע"ש מהרש"א) (אלא דהדרי הכא נמי דהדרי) מִיָּד הִתִּירוּהוּ לָבוֹא בַּקָּהָל.

אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: (איכו השתא) [הוֹאִיל וְהִכִּי הֲוֵי], אֵיזִיל וַאֲפַיְּיסֵיהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. (אזל) כִּי מָטָא לְבֵיתֵיהּ, חֲזִינְהוּ לַאֲשִׁיתָא דְּבֵיתֵיהּ דְּמִשְׁחָרָן. אָמַר לֵיהּ: מִכָּתְלֵי בֵּיתְךָ [אַתָּה] נָכֹר שֶׁפָּחֲמֵי אַתָּה. אָמַר לֵיהּ: אוֹי לוֹ לַדּוֹר שֶׁאַתָּה פַּרְנָסוֹ, (ואוי לה לספינה שאתה קברניטה.) שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ בְּצַעֲרָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, בַּמָּה הֵן (עסוקים) [מִתְפַּרְנְסִין] וּבַמָּה הֵם נִזּוֹנִין. אָמַר לֵיהּ: נַעֲנֵיתִי לְךָ, מְחֹל לִי. לָא אַשְׁגַּח בֵּיהּ. עֲשָׂה בִּשְׁבִיל כְּבוֹד אַבָּא, אִיפַּיֵּיס. אָמְרוּ: מַאן לֵיזִיל וְלֵימָא לְהוּ לְרַבָּנָן? אָמַר לְהוּ הַהוּא כּוֹבֵס: אֲנָא אֵזִילְנָא. שָׁלַח רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ

לְבֵית הַמִּדְרָשׁ: מַאן דְּלָבֵישׁ מַדָּא, יִלְבַּשׁ מַדָּא, וּמַאן דְּלָא לָבֵישׁ מַדָּא, יֵימַר לְמַאן דְּלָבֵישׁ מַדָּא: שְׁלַח מַדָּךְ וַאֲנָא אַלְבְּשֵׁיהּ? אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבָּנָן: טָרוּקוּ גַּלֵי! דְּלָא לֵיתוּ עַבְדֵי דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְלִיצַעֲרוּ רַבָּנָן. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מוּטָב דְּאֵיקוּם וְאֵיזִיל אֲנָא לְגַבַּיְהוּ. אָתָא, (רבי יהושע) טָרַף (אדשא) [אַבָּא], וְאָמַר לְהוּ: מַזֶּה בֶּן מַזֶּה, יֵזֶה. שֶׁאֵינוֹ לֹא מַזֶּה וְלֹא בֶּן מַזֶּה, יֹאמַר לְמַזֶּה בֶּן מַזֶּה: מֵימֶיךָ מֵי־מְעָרָה, וְאֶפְרָךְ אֵפֶר־מִקְלֶה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, נִתְפַּיַּסְתָּ? כְּלוּם עָשִׂינוּ אֶלָּא לִכְבוֹדְךָ, לְמָחָר אֲנִי וְאַתָּה נִשְׁכִּים לְפִתְחוֹ. (ואפילו הכי לא עברוה לרבי אלעזר בן עזריה, דהוה דריש רבן גמליאל תרתי שבתא, ודריש רבי אלעזר בן עזריה חדא שבתא) [אָמְרִי: הֵיכִי נַעֲבִיד? נַעֲבְרֵיהּ, גְּמִירֵי: מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין. נִדְרֹשׁ מַר חָדָא שַׁבְּתָא וּמַר חָדָא שַׁבְּתָא, אַתּוּ לְקַנְאוּיֵי, אֶלָּא לִדְרֹשׁ רַבָּן גַּמְלִיאֵל תְּלָתָא שַׁבְּתָא, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה חָדָא שַׁבְּתָא]. וְהַיְנוּ דְּאָמַר מַר: "שַׁבָּת שֶׁל מִי הָיְתָה"? שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הָיְתָה, וְאוֹתוֹ תַּלְמִיד, (ששאל ערבית רשות או חובה) רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי הָוָה.

רַבִּי זֵירָא, כִּי הֲוָה חָלִישׁ מִגִּירְסֵיהּ, הֲוָה אָמַר: אֵיזִיל וְאֵיתִיב אַפִּתְחָא דְּבֵי רַבִּי נָתָן [בַּר טוֹבְיָה], אָמַר: כִּי חַלְפֵי רַבָּנָן, אֵיקוּם מִקַּמַּיְהוּ וְאַקַּבֵּל אַגְרָא. נָפַק, אָתָא רַבִּי נָתָן [בַּר טוֹבְיָה], אָמַר: מַאן אָמַר הָלָכָה בֵּי מִדְרָשָׁא? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: (וכו')

מַתְנִיתִין, רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנֶה הָיָה מִתְפַּלֵּל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבִיצִיאָתוֹ, תְּפִלָּה קְצָרָה. אָמְרוּ לוֹ: מָה מָקוֹם לִתְפִלָּה זוֹ? אָמַר לָהֶם: בִּכְנִיסָתִי אֲנִי מִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא יֶאֱרַע תְּקָלָה עַל יָדִי, וּבִיצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָאָה עַל חֶלְקִי.

גמרא תָּנוּ רַבָּנָן: בִּכְנִיסָתוֹ מַהוּ אוֹמֵר? יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהַי, שֶׁלֹּא יֶאֱרַע דָּבָר תְּקָלָה עַל יָדִי, וְלֹא אֶכָּשֵׁל בְּדָבָר הֲלָכָה, וְיִשְׂמְחוּ בִּי חֲבֵרַי, וְלֹא אוֹמַר עַל טָמֵא טָהוֹר וְלֹא עַל טָהוֹר טָמֵא. וְלֹא יִכָּשְׁלוּ חֲבֵרַי בְּדָבָר הֲלָכָה וְאֶשְׂמַח בָּהֶם. וּבִיצִיאָתוֹ אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהַי, שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת, שֶׁהֵם מַשְׁכִּימִים וַאֲנִי מַשְׁכִּים, הֵם מַשְׁכִּימִים לִדְבָרִים בְּטֵלִים, וַאֲנִי מַשְׁכִּים לִדְבָרֵי תוֹרָה. אֲנִי עָמֵל וְהֵם עָמֵלִים, אֲנִי עָמֵל וּמְקַבֵּל שָׂכָר, וְהֵם עָמֵלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר. אֲנִי רָץ וְהֵם רָצִים, אֲנִי רָץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת.

עז תָּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נִכְנְסוּ תַּלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ. אָמְרוּ לוֹ: רַבִּי, לַמְּדֵנוּ אֲרָחוֹת חַיִּים וְנִזְכֶּה בָּהֶם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לָהֶם: הִזָּהֲרוּ בְּכָבוֹד חַבְרֵיכֶם, וּכְשֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִים, דְּעוּ לְפְנֵי מִי אַתֶּם (מתפללים) [עוֹמְדִים], וּמְנָעוּ בְּנֵיכֶם מִן הַהֶגְיוֹן, וְהוֹשִׁיבוּם בֵּין בִּרְכֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וּבִשְׁבִיל כָּךְ תִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וּכְשֶׁחָלָה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, נִכְנְסוּ תַּלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם, הִתְחִיל (והיה בוכה) [לְבְכּוֹת]. אָמְרוּ לוֹ:

רַבֵּנוּ, נֵר יִשְׂרָאֵל, עַמּוּד הַיְמָנִי, פַּטִּישׁ הֶחָזָק, מִפְּנֵי מָה אַתָּה בּוֹכֶה? אָמַר לָהֶם: אִלּוּ לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם הָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתִי, שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר, שֶׁאִם כָּעַס עָלַי, אֵין כַּעֲסוֹ כַּעַס עוֹלָם, וְאִם אוֹסְרֵנִי, אֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם, וְאִם מְמִיתֵנִי, אֵין מִיתָתוֹ מִיתַת עוֹלָם, וַאֲנִי יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בְּדְבָרִים וּלְשַׁחֲדוֹ בְּמָמוֹן, וְאַף עַל פִּי כֵן הָיִיתִי בּוֹכֶה. וְעַכְשָׁיו שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם (לעד) [וְלָעוֹלָם] וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי, כַּעֲסוֹ כַּעַס עוֹלָם. וְאִם אוֹסְרֵנִי, אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם, וְאִם מְמִיתֵנִי, מִיתָתוֹ מִיתַת עוֹלָם. וְאֵין אֲנִי יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בְּדְבָרִים וּלְשַׁחֲדוֹ בְּמָמוֹן, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לְפָנַי שְׁנֵי דְּרָכִים, אֶחָד שֶׁל גֵּיהִנּוֹם וְאֶחָד שֶׁל גַּן־עֵדֶן, וְאֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן מוֹלִיכִין אוֹתִי, וְלֹא אֶבְכֶּה?! אָמְרוּ לוֹ: רַבֵּנוּ, בָּרְכֵנוּ. אָמַר לָהֶם: יְהִי רָצוֹן, שֶׁיְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בָּשָׂר־וָדָם. אָמְרוּ לוֹ: (רבינו) [תַּלְמִידָיו]: עַד כָּאן? (ותו לא) אָמַר לָהֶם: וּלְוַאי! תֵּדְעוּ, כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה, אוֹמֵר: "שֶׁלֹּא יִרְאַנִי אָדָם". בִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ, אָמַר לָהֶם: פַּנּוּ כֵּלִים מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה, וְהָכִינוּ כִּסֵּא לְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁבָּא.

עוֹד תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁמְעוֹן הַפָּקוּלִי הִסְדִּיר שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל עַל הַסֵּדֶר בְּיַבְנֶה. אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים: כְּלוּם יֵשׁ אָדָם שֶׁיּוֹדֵעַ לְתַקֵּן בִּרְכַּת הַמִּינִים? יָרַד שְׁמוּאֵל הַקָּטָן וְתִקְּנָהּ. לַשָּׁנָה הָאַחֶרֶת שְׁכָחָהּ. וְהִשְׁקִיף בָּהּ שִׁבְעִים וְשִׁלֹּשׁ שָׁעוֹת וְלֹא הֶעֱלוּהוּ, וְאָמְרוּ לֹא הֶעֱלוּהוּ? וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: טָעָה בְּכָל הַבְּרָכוֹת כָּלָן, אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ. בִּבְרִכַּת הַמִּינִים, מַעֲלִין אוֹתוֹ, חֲיִשִּׁינָן, שֶׁמָּא מִין הוּא. שַׁאנִי שְׁמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִיהוּ תִּקְּנָהּ. [וְנֵיחוּשׁ] (ו)דִּלְמָא הָדַר בֵּיהּ? אָמַר אַבַּיֵי: גְּמִירֵי: "טָבָא לָא הֲוֵי בִּישָׁא". וְלָא? וְהָכְתִיב: (יחזקאל י״ח:כ״ד) "וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל". (דייק מדכתיב: "ובשוב צדיק" ששב לרשעו דמעיקרא. מהר"י ז"ל) הַהוּא רָשָׁע מֵעִקָּרוֹ, אֲבָל צַדִּיק מֵעִקָּרוֹ, לָא. וְלָא? וְהָתְנַן: אַל תַּאֲמֵן בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ, שֶׁהֲרֵי יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שִׁמֵּשׁ בְּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְלִבְסוֹף נַעֲשָׂה צָדוֹקִי. אָמַר אַבַּיֵי: הוּא יַנַּאי, הוּא יוֹחָנָן. רָבָא אָמַר: יַנַּאי לְחוּד, יוֹחָנָן לְחוּד. יַנַּאי, רָשָׁע מֵעִקָּרוֹ, יוֹחָנָן, צַדִּיק מֵעִקָּרוֹ. לְאַבַּיֵי נִיחָא, אֶלָּא לְרָבָא קַשְׁיָא. אָמַר לְךָ רָבָא: צַדִּיק מֵעִקָּרוֹ נַמִּי, דִּלְמָא הָדַר בֵּיהּ. אִי הָכִי, אַמַּאי לָא אַסְקוּהוּ? שַׁאנִי שְׁמוּאֵל הַקָּטָן, דְּהָא אַתְחִיל בָּהּ, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, וְאִי תֵּימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא הִתְחִיל בָּהּ, אֲבָל הִתְחִיל בָּהּ, גּוֹמְרָהּ.

עַט הַנִּי שִׁבְעָה דְּשַׁבְּתָא כְּנֶגֶד מִי? אָמַר רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן שָׁאוּל: כְּנֶגֶד שִׁבְעָה קוֹלוֹת שֶׁאָמַר דָּוִד עַל הַמַּיִם. הַנִּי תֵּשַׁע דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּנֶגֶד מִי? אָמַר רַבִּי (אבא) [יִצְחָק] דְּמִן קְרָטִיגְנִין: כְּנֶגֶד תֵּשַׁע אַזְכָּרוֹת שֶׁאָמְרָה חַנָּה בִּתְפִלָּתָהּ, דְּאָמַר מַר: בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדָה שָׂרָה, רָחֵל וְחַנָּה. וְהַנִּי עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע דְּתַעֲנִיתָא כְּנֶגֶד מִי? אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רְנָנוֹת

שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּשָׁעָה שֶׁהִכְנִיס אָרוֹן לְבֵית קׇדְשֵׁי הַקׇדָשִׁים. אִי הָכִי, בְּכָל יוֹמָא נַמִּי נִמְרִינְהוּ! (אמר ליה) אֵימַת אַמְרִינְהוּ שְׁלֹמֹה? בְּיוֹמֵי דְּרַחֲמֵי, (אף) אֲנָן נַמִּי, בְּיוֹמָא דְּרַחֲמֵי אַמְרִינָן לְהוּ.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ קֶבַע וְכוּ'. מַאי 'קֶבַע'? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: כָּל שֶׁתְּפִלָּתוֹ דּוֹמָה עָלָיו כְּמַשָּׂאוֹי. וְרַבָּנָן אַמְרִי: כָּל [מִי] שֶׁאֵינוֹ אוֹמְרָהּ בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף, דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְחַדֵּשׁ בָּהּ דָּבָר. אָמַר רַבִּי זֵירָא: אֲנָא יָכִילְנָא לְחַדּוּשֵׁי בָּהּ מִלְּתָא, וּמִסְתַּפֵּינָא דִּלְמָא מִטְרִידְנָא. אַבַּיֵי בַּר אַבִּין, וְרַבִּי (חייא) [חֲנִינָא] בַּר אַבִּין, דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: כָּל שֶׁאֵינוֹ מִתְפַּלֵּל עִם דִּמְדּוּמֵי חַמָּה, [דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִצְוָה לְהִתְפַּלֵּל עִם דִּמְדּוּמֵי חַמָּה]. וְאָמַר רַבִּי (חייא) [זֵירָא]: מַאי קְרָאָה? (תהילים ע"ב:ה') "יִירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ, וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים". לֵיטֵי עֲלָהּ בְּמַעֲרָבָא, אַמַּאן דְּמַצְלֵי עִם דִּמְדּוּמֵי חַמָּה. מַאי טַעְמָא? דִּלְמָא מִיטַרְפָא לֵיהּ שַׁעְתָּא.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הַמְהַלֵּךְ בְּמָקוֹם סַכָּנָה, מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה, וְאוֹמֵר: הוֹשַׁע ה' אֶת עַמְּךָ אֶת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל בְּכָל פָּרָשַׁת הָעִבּוּר וְכוּ'. מַאי "פָּרָשַׁת הָעִבּוּר"? אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: אֶפִּלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה (מעלה) [מִתְמַלֵּא] עֲלֵיהֶם עֶבְרָה כְּאִשָּׁה עֲבָרָה, יְהִיוּ [כָּל] צָרְכֵיהֶם לְפָנֶיךָ. (אמר רבא) [אִיכָּא דְּאָמְרִי:] אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: אֶפִּלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁהֵם עוֹבְרִים (עבירה) [עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה], יְהִיוּ כָּל צָרְכֵיהֶם לְפָנֶיךָ.

פ אָמַר לוֹ אֱלִיָּהוּ לְרַב יְהוּדָה אָחִיהָ דְּרַב סָלָא חָסִידָא: לָא תִּרְתַּח וְלָא תֶּחֱטָא. לָא תִּרְוֵי וְלָא תֶּחֱטָא. וּכְשֶׁאַתָּה יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, הִמְלֵךְ בְּקוֹנְךָ וְצֵא. מַאי "הִמְלֵךְ בְּקוֹנְךָ וְצֵא"? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, אָמַר רַב חִסְדָּא: זוֹ תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ. וְהֵיכִי מַצְלִי לֵהּ? רַב חִסְדָּא אָמַר: מְעֻמָּד. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֶפִּלּוּ מְהַלֵּךְ. רַב חִסְדָּא וְרַב שֵׁשֶׁת הֲווּ קָא אָזְלֵי בְּאוֹרְחָא, קָם רַב חִסְדָּא וְקָא מַצְלֵי. אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת לְשַׁמְעֵיהּ: מַאי קָא עָבִיד רַב חִסְדָּא? אָמַר לֵיהּ: קָאֵי וּמַצְלֵי. אָמַר לֵיהּ: אוּקְמָן נַמִּי לְדִידִי וְאַצְלִי, "מִהְיוֹת טוֹב אַל תִּקְרֵי רָע".

תָּנוּ רַבָּנָן: סוּמָא וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן [אֶת] הָרוּחוֹת, יְכַוֵּן לִבּוֹ כְּנֶגֶד אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ"א ח) "וְהִתְפַּלְלוּ אֶל ה' אֱלֹהֵיהֶם". הָיָה עוֹמֵד בְּחוּץ לָאָרֶץ, יְכַוֵּן לִבּוֹ כְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ אַרְצָם" וְכוּ'. עַר נִמְצָא כָּל יִשְׂרָאֵל מְכַוְּנִים אֶת לִבָּם לְמָקוֹם אֶחָד. אָמַר רַבִּי אַבִּין, וְאִיתֵּימָא רַבִּי אֲבִינָא: מַאי קְרָא? (שיר ד) "כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת". תֵּל (שהכל) [שֶׁכָּל פִּיּוֹת] פּוֹנִים בּוֹ.

כַּמָּה יִשְׁהֶה בֵּין תְּפִלָּה לִתְפִלָּה? רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר: כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹנֵן דַּעְתּוֹ עָלָיו. וְחַד אָמַר: כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹלֵל דַּעְתּוֹ עָלָיו. מַאן דְּאָמַר: כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹנֵן דַּעְתּוֹ עָלָיו, דִּכְתִיב:

(דברים ג) "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה'". וּמַאן דְּאָמַר: כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹלֵל דַּעְתּוֹ עָלָיו, דִּכְתִיב: (שמות לב) "וַיְחַל מֹשֶׁה".

פרק ה

ברכות פרק ה אין עומדין - פא [מִשְׁנָה]. אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִין שָׁעָה אַחַת וּמִתְפַּלְּלִין, כְּדֵי שְׁיְכַוְּנוּ לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. גְּמָרָא. מְנָא הַנֵי מִילֵי? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: דְּאָמַר קְרָא: (שמואל א א:י') "וְהִיא מָרַת נָפֶשׁ, וַתִּתְפַּלֵּל". [מַמַּאי]? (ו)דִּילְמָא שַׁאנִי חַנָּה, [דַּהֲוָות] (ד) מְרִירָא לִבָּהּ טוּבָא? אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מֵהָכָא: (תהילים ה':ח') "וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ, [אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ"]. [וּמַמַּאי]? (ו)דִּילְמָא דָּוִד שַׁאנִי, דַּהֲוָה מְצַעֵר נַפְשֵׁיהּ בְּרַחֲמֵי טוּבָא. אֶלָּא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מֵהָכָא: (תהילים כ"ט:ב') "הִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ", אַל תִּקְרֵי "בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ", אֶלָּא, "בְּחֶרְדַּת קֹדֶשׁ". מַמַּאי? דִּילְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ 'הַדְרַת' מַמָּשׁ, כִּי הָא דְּרַב יְהוּדָה מְצַיֵּן נַפְשֵׁיהּ וַהֲדַר מַצְלֵי. אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מֵהָכָא: (שם ב) "עִבְדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה, וְגִילוּ בִּרְעָדָה". מַאי "וְגִילוּ בִּרְעָדָה"? אָמַר רַב אַדָּא בַּר (אהבה) [מַתְנָה], אָמַר רַב: בִּמְקוֹם גִּילָה, שָׁם תְּהֵא רְעָדָה. רַבִּי יִרְמְיָה הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ (דרב) [דְּרַבִּי זֵירָא], חֲזָיֵיהּ דַּהֲוָה [קָא] בָּדַח טוּבָא. אָמַר לֵיהּ: "וְגִילוּ בִּרְעָדָה" כְּתִיב. אָמַר לֵיהּ: [אָנָא], תְּפִלִּין מַנַּחְנָא. אַבַּיֵי הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַבָּה, חֲזָיֵיהּ דַּהֲוָה יָתִיב וְקָא בָּדַח טוּבָא. אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מַר: (משלי י"ד:כ"ג) "בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר". אָמַר לֵיהּ: [אָנָא], תְּפִלִּין מַנַּחְנָא. תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל, לֹא מִתּוֹךְ עַצְבוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה, וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבָרִים בְּטֵלִים, אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה. וְכֵן לֹא יִפְטֹר אָדָם מֵחֲבֵרוֹ, לֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבָרִים בְּטֵלִים, אֶלָּא מִתּוֹךְ דָּבָר הֲלָכָה, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בַּנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁסִּימוּ דִּבְרֵיהֶם בְּדִבְרֵי שָׂבַח וְתַנְחוּמִים. וְכֵן תְּנִי מָרִי [בַּר] בְּרִיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרִיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: אַל יִפְטֹר אָדָם מֵחֲבֵרוֹ אֶלָּא מִתּוֹךְ דָּבָר הֲלָכָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ זוֹכְרֵהוּ. כִּי הָא דְּרַב כַּהֲנָא אַלְוֵייהּ לְרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי מִפּוּם נַהֲרָא עַד בֵּי צִינִיתָא דְּבָבֶל. כִּי מָטָא לְהָתָם, אָמַר לֵיהּ: מַר, וַדַּאי דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: הַנֵי צִינִיתָא דְּבָבֶל, אִיתְנְהוּ מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן וְעַד הַשְׁתָּא? אָמַר לֵיהּ: אַדְכַּרְתָּן מִלְּתָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו ב':ו') "בְּאֶרֶץ [אֲשֶׁר] לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ, וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם", וְכִי מֵאַחַר דְּלָא עָבַר, הֵיאַךְ יָשַׁב? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל אֶרֶץ שֶׁגָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לְיִשּׁוּב, נִתְיַשְּׁבָה, וְכָל אֶרֶץ שֶׁלֹּא גָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לְיִשּׁוּב, לֹא נִתְיַשְּׁבָה.

פב מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא עָבַד הִלּוּלָא לִבְרֵיהּ, חֲזָנְהוּ לְרַבָּנַן דַּהֲווּ קָא בַּדְחֵי טוּבָא. אַיְתִי כַּסָּא דְּמוּקְרָא, בַּת אַרְבַּע מֵאוֹת זוּזֵי, וְתָבַר קָמֵיהוּ, וְאִיעֲצִיבוּ. רַב אַשִׁי עָבַד הִלּוּלָא לִבְרֵיהּ, חֲזָנְהוּ לְרַבָּנַן דַּהֲווּ קָא בַּדְחֵי טוּבָא, אַיְתִי כַּסָּא דְּזוּגִיתָא חִינְּרָתָא וְתָבַר קָמֵיהוּ וְאִיעֲצִיבוּ. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב הַמְנוּנָא זוּטֵי בְּהִלּוּלָא דְּמַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא: לֵישְׁרֵי לָן מַר! אָמַר לְהוּ: "וַי לָן דְּמֵיתְנָן, וַי לָן דְּמֵיתְנָן". אֲמָרֵי לֵיהּ: אֲנָן, מָה נַּעֲנֵי בַּתָּרָךְ? אָמַר לְהוּ: (אי תורה ואי מצוה דבטלי מינן. איכא דאמרי הכי קאמר להו:) "הֵי תּוֹרָה וְהֵי מִצְוָה דְּמַגְּנוּ עָלָן". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָוִי: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּמַלֵּא שְׂחוֹק פִּיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קכ"ו:ב') "אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ, וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה", אֵימָתַי? בְּזָמַן שֶׁיֹּאמְרוּ בַּגּוֹיִם: "הִגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה". אָמְרוּ עָלָיו עַל רֵישׁ לָקִישׁ, שֶׁמִּימָיו לֹא מִלֵּא שְׂחוֹק פִּיו [בָּעוֹלָם הַזֶּה], מִכִּי שָׁמְעָה מֵרַבִּי יוֹחָנָן רַבִּיהּ.

פג תָּנוּ רַבָּנָן: הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: סִימָן לַדָּבָר: (תהילים י':י"ז) "תָּכִין לִבָּם, תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ". תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: כָּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר, הָיָה מְקַצֵּר וְעוֹלֶה, מִפְּנֵי טִרַח צִבּוּר, וּכְשֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, אָדָם מַנִּיחוֹ בְּזָוִית זוֹ וּמוֹצְאוֹ בְּזָוִית אַחֶרֶת. וְכָל כָּךְ לָמָּה? מִפְּנֵי כְּרִיעוֹת וְהִשְׁתַּחֲוָיוֹת. [אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: לְעוֹלָם יִתְפַּלֵּל אָדָם בְּבַיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חַלּוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ו':י"א) "וְכַוִּין פְּתִיחָן לֵהּ" וְגוֹ'. יָכוֹל יִתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ? כְּבָר מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי דָּנִיֵּאל: (שם) "וְזִמְנִין תְּלָתָה" וְגוֹ'. יָכוֹל מִשֶּׁבָּא לַגּוֹלָה הוּתַּלָּה? כְּבָר נֶאֱמַר: (שם) "דִּי הֲוָא עָבֵד מִן קַדְמַת דְּנָה". יָכוֹל יִתְפַּלֵּל אָדָם לְכָל רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (לקבל) "[וְנֶגֶד] יְרוּשָׁלָיִם". יָכוֹל יְהֵא כּוֹלְלָן בְּבַת אַחַת? כְּבָר מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי דָּוִד, דִּכְתִיב: (תהילים נ"ה:י"ח) "עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם" וְגוֹ'. יָכוֹל יַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ בִּתְפִלָּתוֹ, כְּבָר מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי חַנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א א':י"ג) "וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ". יָכוֹל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָיו וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל? כְּבָר מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ח':כ"ח) "לִשְׁמֹעַ אֶל הָרִנָּה וְאֶל הַתְּפִלָּה". 'רִנָּה' זוֹ תְּפִלָּה, 'תְּפִלָּה' זוֹ בַּקָּשָׁה. אֵין אוֹמֵר דָּבָר (בקשה) אַחַר "אֱמֶת וְיַצִּיב", אֲבָל אַחַר הַתְּפִלָּה, אֲפִלּוּ כְּסֵדֶר וּדְוִי שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, אוֹמֵר. אִיתְּמַר נַמִּי: אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי, אָמַר רַב: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: שׁוֹאֵל אָדָם צָרְכָיו בְּשׁוֹמַע תְּפִלָּה, אִם בָּא לוֹמַר אַחַר תְּפִלָּתוֹ, אֲפִלּוּ כְּסֵדֶר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, אוֹמֵר. אָמַר רַב הַמְנוּנָא: כַּמָּה הִלְכְתָא גַּבְרָוָתָא אִיכָּא לְמִשְׁמַע מֵהָנֵי קְרָאֵי דְּחַנָּה.

(שמואל א א':י"ג) "וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ", מִכָּאן לַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן (את) לִבּוֹ. "רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת", מִכָּאן לַמִּתְפַּלֵּל (צריך) שֶׁיַּיְחִתֵּךְ בִּשְׂפָתָיו. "וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ", מִכָּאן (למתפלל שלא ישמיע) [שֶׁאָסוּר לְהַגְבִּיהַּ] קוֹלוֹ בִּתְפִלָּתוֹ. "וַיַּחְשְׁבֶהָ עֵלִי לְשִׁכּוֹרָה", מִכָּאן

שֶׁהַשִּׂכּוֹר אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל. (שם) "וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֵלִי: עַד מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין" וְגוֹ', [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:] מִכָּאן לָרוֹאֶה [בַּחֲבֵרוֹ] דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, (בחברו שחייב) [צָרִיךְ] לְהוֹכִיחוֹ. (שם) "וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר: לֹא אֲדֹנִי", אָמַר עוּלָא, [וְאִיתֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא:], אָמְרָה לֵיהּ: לֹא אָדוֹן אַתָּה בְּדָבָר זֶה, וְלֹא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלֶיךָ, שֶׁאַתָּה חוֹשְׁדֵנִי בַּדָּבָר הַזֶּה. אִיכָּא דְּאָמְרֵי, הָכִי אָמְרָה לֵיהּ: לֹא אָדוֹן אַתָּה, (בדבר זה) לֹא אִיכָּא שְׁכִינָה וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ גַּבְּךָ, שֶׁדַּנְתַּנִי לְכַף חוֹבָה, וְלֹא דַּנְתַּנִי לְכַף זְכוּת, מִי לָא יָדַעְתְּ דְּ"אִשָּׁה קְשַׁת רוּחַ אָנֹכִי, וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי", [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:] מִכָּאן (לחושדין אותו) [לַנֶּחְשָׁד] בְּדָבָר [שֶׁאֵין] (ואין) [בּוֹ], שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ. (שם) "אַל תִּתֵּן אֶת אֲמָתְךָ לִפְנֵי בַּת־בְּלִיָּעַל", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִכָּאן לְשִׁכּוֹר שֶׁמִּתְפַּלֵּל, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּתִיב הָכָא: "לִפְנֵי בַּת בְּלִיָּעַל", וּכְתִיב הָתָם: (דברים י״ג:י״ד) "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיָּעַל [מִקִּרְבֶּךָ"], מַה לְּהַלָּן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אַף כָּאן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. (שם) "וַיַּעַן עֵלִי וַיֹּאמֶר: לְכִי לְשָׁלוֹם". [אָמַר רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר:] מִכָּאן לַחוֹשֵׁד בַּחֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ, שֶׁצָּרִיךְ לְפַיְּסוֹ, (בדברים) וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְבָרְכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת שֵׁלָתֵךְ".

פד ["וַתִּדֹּר נֶדֶר וַתֹּאמַר: ה' צְבָאוֹת"]. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, לֹא הָיָה אָדָם שֶׁקָּרָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'צְבָאוֹת', עַד שֶׁבָּאתָ חַנָּה וּקְרָאתּוֹ 'צְבָאוֹת'. אָמְרָה חַנָּה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִכָּל צְבָאֵי צְבָאוֹת שֶׁבָּרָאתָ בְּעוֹלָמְךָ, קָשֶׁה בְּעֵינֶיךָ לִתֵּן לִי בֵּן אֶחָד? (מהם) מָשָׁל [לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה?] לְמֶלֶךְ בְּשָׂר־וָדָם שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה (גדולה וזימן כל בני עירו) [לְעַבָדָיו], בָּא עָנִי אֶחָד וְעָמַד עַל הַפֶּתַח. אָמַר לָהֶם: תְּנוּ לִי פְּרוּסָה אַחַת, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עָלָיו. [דַּחַק וְנִכְנַס אֵצֶל הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ:] אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ, מִכָּל סְעוּדָה (גדולה) שֶׁעָשִׂיתָ, קָשֶׁה בְּעֵינֶיךָ לִתֵּן לִי (פת) [פְּרוּסָה] אַחַת בֵּינֵיהֶם? (שמואל א א׳:י״א) "אִם רָאֹה תִרְאֶה". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמְרָה חַנָּה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם רָאוֹי, מוּטָב. וְאִם לָאו, תִּרְאֶה. אֵלֵךְ וְאֶסְתַּתֵּר בִּפְנֵי אֶלְקָנָה בַּעְלִי, וְיִקְנֶא בִּי, וְיַשְׁקֵנִי מֵי־סוֹטָה, וְאֵין אַתָּה עוֹשֶׂה תּוֹרָתְךָ פְּלַסְתֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ה׳:כ״ח) "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע". הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: אִם הָיְתָה עֲקָרָה, נִפְקֶדֶת, שֶׁפִּיר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: [אִם הָיְתָה] יוֹלֶדֶת בְּצַעַר, יוֹלֶדֶת (בנחת) [בְּרֶוַח], נְקֵבוֹת, יוֹלֶדֶת זְכָרִים, קְצָרִים, יוֹלֶדֶת אֲרֻכִּים, שְׁחוֹרִים, יוֹלֶדֶת לְבָנִים, [מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? דְּתַנְיָא: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", מְלַמֵּד שֶׁאִם הָיְתָה עֲקָרָה, נִפְקֶדֶת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם כֵּן, יֵלְכוּ כָּל הָעֲקָרוֹת כֻּלָּן וְיִסְתַּתְּרוּ, וְזוֹ שֶׁלֹּא קִלְקְלָה נִפְקֶדֶת. אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר, יוֹלֶדֶת בְּרֶוַח. קְצָרִים, יוֹלֶדֶת אֲרֻכִּים, שְׁחוֹרִים יוֹלֶדֶת לְבָנִים, אֶחָד, יוֹלֶדֶת שְׁנַיִם], מַאי "אִם רָאֹה תִרְאֶה"? דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. "בָּעֲנִי אֲמָתֶךָ, וּזְכַרְתַּנִי, וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת אֲמָתֶךָ,

וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ". (אמר רבי אלעזר:) [אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָא:] שְׁלֹשׁ אֲמָתוֹת הַלָּלוּ לָמָּה? אָמְרָה חַנָּה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁלֹשָׁה בִּדְקֵי מִיתָה בָּרָאתָ בָּאִשָּׁה, וְאַמְרֵי לָהּ: שְׁלֹשׁ דִּבְקֵי מִיתָה בָּרָאתָ בָּאִשָּׁה, וְאֵלּוּ הֵן: נִדָּה וְחַלָּה וְהַדְלָקַת הַנֵּר. כְּלוּם עָבַרְתִּי עַל אַחַת מֵהֶן? "וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים". מַאי "זֶרַע אֲנָשִׁים"? אָמַר רַב: גַּבְרָא בְּגוּבְרִין, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: זֶרַע שֶׁיִּמְשַׁח שְׁנֵי אֲנָשִׁים, וּמַאן נִינְהוּ? שָׁאוּל וְדָוִד. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: זֶרַע שֶׁשָּׁקוּל כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים, וּמַאן נִינְהוּ? מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ״ט:ו׳) "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו, וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ". וְרַבָּנָן אָמְרֵי: "זֶרַע [אֲנָשִׁים", זֶרַע] שֶׁמַּבְלִיעַ בֵּין אֲנָשִׁים. כִּי אָתָא רַב דִּימִי, אָמַר: לֹא אָרֹךְ וְלֹא גּוּץ, [וְלֹא קָטָן וְלֹא אַלְם], לֹא צָחוֹר וְלֹא גִּיחוֹר, וְלֹא חָכָם וְלֹא טִפֵּשׁ.

"אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצָּבֶת עִמָּכָה בָּזֶה". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִכָּאן שֶׁאָסוּר לֵישֵׁב בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל תְּפִלָּה. (עיין בתוספות וטור פי' בע"א) "אֶל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁמוּאֵל, מוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ב׳:כ״ו) "וַיִּשְׁחֲטוּ אֶת הַפָּר, וַיָּבִאוּ אֶת הַנַּעַר אֶל עֵלִי", מְשׁוּם דְּ"וַיִּשְׁחֲטוּ אֶת הַפָּר", הֵבִיאוּ אֶת הַנַּעַר אֶל עֵלִי? אֶלָּא אָמַר לָהֶם עֵלִי: קְרָאוּ כֹּהֵן, לֵיתֵי וְלִשְׁחֹט. חֲזִנְהוּ שְׁמוּאֵל דַּהֲווּ מְהַדְּרֵי בָּתַר כֹּהֵן לְמִשְׁחַט. אָמַר לָהוּ: לָמָּה לְכוּ לְאַהֲדוּרֵי בָּתַר כֹּהֵן לְמִשְׁחַט? שְׁחִיטָה בְּזָר, כְּשֵׁרָה. אַיְתוּהוּ לְקַמֵּיהּ דְּעֵלִי. אָמַר לֵיהּ: מָנָא לָךְ הָא? אָמַר לֵיהּ: מִי כְּתִיב: "וְשָׁחַט הַכֹּהֵן", ("את בן הבקר", אלא "ושחט את בן הבקר", והדר) "וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים" כְּתִיב! מִקֻּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, מִכָּאן לִשְׁחִיטָה שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר. אָמַר לֵיהּ: מֵימַר שַׁפִּיר קָא אָמַרְתָּ, מֵיהוּ, מוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבָּךְ אַתְּ, וְכָל הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ חַיָּב מִיתָה. אַתְיָא חַנָּה וְקָא צָוְחָה קַמֵּיהּ: "אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצָּבֶת עִמָּכָה בָּזֶה" וְגוֹ'. אָמַר לָהּ: שַׁבְקִי לִי דְּאֵעָנִישֵׁיהּ, וּבָעִינָא רַחֲמֵי וְיָהִיב לָךְ רַבָּה מִינֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: [לֹא]! "אֶל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי". "וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: עַל עִסְקֵי לִבָּהּ, אָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ בָּאִשָּׁה, לֹא בָּרָאתָ דָּבָר אֶחָד לְבַטָּלָה, עֵינַיִם לִרְאוֹת, וְאָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ, חוֹטֶם לְהָרִיחַ, פֶּה לְדַבֵּר, יָדַיִם לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מְלָאכָה, רַגְלַיִם לְהַלֵּךְ בָּהֶם, דְּדִים לְהָנִיק בָּהֶם. דְּדִים הַלָּלוּ שֶׁנְּתַתָּ עַל לִבִּי, לָמָּה? לֹא לְהָנִיק בָּהֶם? תֵּן לִי בֵּן וְאָנִיק בָּהֶן.

פֹּה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית בְּשַׁבָּת, קוֹרְעִין לוֹ גְּזַר דִּינוֹ שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאַף עַל פִּי כֵן, חוֹזְרִין וְנִפְרָעִין מִמֶּנּוּ דִּין עֹנֶג שַׁבָּת. מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לֵיתֵיב תַּעֲנִיתָא לְתַעֲנִיתָא.

פּוּ וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: חַנָּה, הִטִּיחָה דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"א א) "וַתִּתְפַּלֵּל עַל ה'", מְלַמֵּד שֶׁהִטִּיחָה דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵלְיָהוּ הִטִּיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי

מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א י״ח:ל״ז) "וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת לִבָּם אֲחֹרַנִּית". אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר רַב יִצְחָק: מִנַּיִן שֶׁחָזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוֹדָה לוֹ לְאֵלִיָּהוּ? דִּכְתִיב: (מיכה ד) "וַאֲשֶׁר הֲרֵעֹתִי". וְאָמַר רַבִּי חַנָּא בֶּן רַבִּי חֲנִינָא: אִלְמָלֵא שֶׁלֹּשׁ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, נִתְמוֹטְטוּ רַגְלֵיהֶם [שֶׁל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל]. חַד דִּכְתִיב: "וַאֲשֶׁר הֲרֵעֹתִי". וְחַד דִּכְתִיב: (ירמיהו י״ח:ו׳) "הִנֵּה כַחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר, כֵּן אַתֶּם בְּיָדִי, בֵּית יִשְׂרָאֵל". וְחַד, דִּכְתִיב: (יחזקאל ל״ו:כ״ו) "וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם, וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר". רַב פָּפָּא אָמַר, מֵהָכָא: (שם) "וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם, וְעָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מֹשֶׁה הִטִּיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״א:ב׳) "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה'", אַל תִּקְרֵי "אֶל ה'" אֶלָּא, "עַל ה'", שֶׁכֵּן דִּבֵּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב קוֹרִין לְ'אַלְפִין' 'עַיְינִין' וּלְ'עַיְינִין' 'אַלְפִין'. דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרֵי, מֵהָכָא: (דברים א׳:א׳) "וְדַי זָהָב", מַאי וְ'דַי זָהָב'? אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בִּשְׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁאָמְרוּ 'דַּי', הוּא גָּרַם שֶׁעָשׂוּ אֶת הָעֶגֶל. אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: אֵין אֲרִי נוֹהֵם מִתּוֹךְ קֻפָּה שֶׁל תֶּבֶן, אֶלָּא מִתּוֹךְ קֻפָּה שֶׁל בָּשָׂר. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיְתָה לוֹ פָּרָה כְּחוּשָׁה וּבַעֲלַת אֲיבָרִים, הֶאֱכִילָהּ כַּרְשִׁינִין וְהָיְתָה מְבַעֶטֶת בּוֹ, וְאָמַר לָהּ: מִי גָּרַם לִיךְ שֶׁתְּהֵא מְבַעֶטֶת בִּי? אֶלָּא כַּרְשִׁינִין שֶׁהֶאֱכַלְתִּיךְ! אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָשָׁל לְאָדָם אֶחָד, שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, הִרְחִיצוֹ וְסָכוֹ, וְהֶאֱכִילוֹ וְהִשְׁקָהוּ, וְתָלָה לוֹ כִּיס עַל צַוָּארוֹ, וְהוֹשִׁיבוֹ עַל פֶּתַח שֶׁל זוֹנוֹת, מַה יַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַבֵּן שֶׁלֹּא יֵחֶטָא? אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: מְלֵי כְּרֵיסֵיהּ זַנֵי בִּישֵׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״ג:ו׳) "כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבָּעוּ, שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם, עַל כֵּן שְׁכֵחוּנִי". רַב נַחְמָן (בר יצחק) אָמַר, מֵהָכָא: (דברים ח׳:י״ד) "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וְרַבָּנָן אָמְרֵי מֵהָכָא: ["וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה". וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא]: (שם לב) "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁחָזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוֹדָה לוֹ לְמֹשֶׁה? שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ב׳:י׳) "וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ, וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל".

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה: לֶךְ רֵד". (שמות ל״ב:ז׳.) [מַאי "לֶךְ רֵד"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:] אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, [מֹשֶׁה], (לך) רֵד מִגְּדֻלָּתְךָ. כְּלוּם נָתַתִּי לְךָ גְּדֻלָּה אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, עַכְשָׁיו שֶׁיִּשְׂרָאֵל חָטְאוּ, לָמָּה (לך גדולה) [לִי]? מִיָּד תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְלֹא הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְדַבֵּר. כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ: (דברים ט׳:י״ד) "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם", אָמַר מֹשֶׁה: דָּבָר זֶה תָּלוּי בִּי, מִיָּד [עָמַד וְ]נִתְחַזֵּק בִּתְפִלָּה וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים. (עליהם) מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם (שהכה את בנו) [שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ, וְהָיָה מַכֵּהוּ מַכָּה גְּדוֹלָה], וְהָיָה אוֹהֲבוֹ יוֹשֵׁב לְפָנָיו, וְהָיָה מִתְיָרֵא לְהַצִּילוֹ. כֵּיוָן שֶׁאָמַר: אִלְמָלֵא פִּלּוֹנִי אוֹהֲבִי הַיּוֹשֵׁב לְפָנַי, הָרַגְתִּיךָ, אָמַר: דָּבָר זֶה

תָּלוּי בִּי, מִיָּד עָמַד וְהִצִּילוֹ. (שמות ל"ב:י') "וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי" [וְגוֹ']. [אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ]: אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב, אִי־אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, מְלַמֵּד שֶׁתְּפָסוֹ מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּבְיָכוֹל, כְּאָדָם שֶׁתּוֹפֵס לַחֲבֵרוֹ בִּבְגָדוֹ, וְאָמַר (ליה איני) [לְפָנָיו] רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין אֲנִי [מַנִּיחֲךָ עַד שֶׁתִּמְחַל וְתִסְלַח (לעונותיהן של ישראל) [לָהֶם]. (שמות ל"ב:י') "וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל" וְגוֹ'. (עקידה שער כג) "אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַה כֹּחָא שֶׁל שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד (בפני) [לְפָנֶיךָ בְּשָׁעַת] כַּעַסְךָ, כֹּחָא שֶׁל רֶגֶל אֶחָד (האיך יכול לעמוד בפני כעסך) [עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה]! וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לִי בֹּשֶׁת פָּנִים מֵאֲבוֹתַי, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: רְאוּ מַה פֵּרְנָס הֶעֱמִיד לָהֶם, בִּקֵּשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמוֹ וְלֹא בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עֲלֵיהֶם. (שמות ל"ב:י"א) "וַיְחַל מֹשֶׁה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מְלַמֵּד שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַד שֶׁהָחֱלָה. (אביי אמר: עד שהחלהו להקדוש ברוך הוא.) וְרָבָא אָמַר: עַד שֶׁהִתִּיר לוֹ נְדָרוֹ. כְּתִיב הָכָא: "וַיְחַל מֹשֶׁה", וּכְתִיב הָתָם: (במדבר ל':ג') "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", וְאָמַר מַר: הוּא אֵינוֹ מוֹחֵל, אֲבָל אֲחֵרִים מוֹחֲלִין לוֹ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁמְּסַר עַצְמוֹ לְמִיתָה עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל"ב:ל"ב) "וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא". [אָמַר רָבָא, אָמַר] רַבִּי יִצְחָק: (אמר) עַד שֶׁהוּחַל עֲלֵיהֶם מִדַּת רַחֲמִים. רַבָּנָן אָמְרֵי: חוּלִּין הוּא לְךָ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: מְלַמֵּד שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַד שֶׁאָחֲזָתוּ 'אֲחִילוּ'. מַאי 'אֲחִילוּ'? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵשׁ שֶׁל עֲצָמוֹת. מַאי אֵשׁ שֶׁל עֲצָמוֹת? אֶשְׁתָּא דְּגַרְמֵי. (שם) "זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ". מַאי 'בָּךְ'? אָמַר רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר]: אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִלְמָלֵי בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם, הָיִיתִי אוֹמֵר: מַה שָּׁמַיִם וָאָרֶץ בְּטֵלִים, אַף שְׁבוּעָתְךָ בְּטֵלָה. עַכְשָׁיו, שֶׁבְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל נִשְׁבַּעְתָּ, מַה שִּׁמְךָ הַגָּדוֹל, חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, כָּךְ שְׁבוּעָתְךָ קַיֶּמֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. "וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי", "אֲשֶׁר אָמַרְתָּ" מִבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עַד כָּאן דִּבְרֵי תַּלְמִיד, מִכָּאן וָאֵילָךְ דִּבְרֵי הָרַב. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: אֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי תַּלְמִיד הֵן, וְהָכִי קָאָמַר: דְּבָרִים שֶׁאָמַרְתָּ לִי, לְךָ אֶמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁמִי, הֲלַכְתִּי וְאָמַרְתִּי לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁמְךָ, עַכְשָׁיו מָה אוֹמַר לָהֶם?

פח "מִבַּלְתִּי יְכֹלֶת ה'". (במדבר י"ד:ט"ז.) "יָכוֹל ה'" מִבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: תִּשַּׁשׁ כֹּחוֹ כִּנְקֵבָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַצִּילָן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בן עמרם) [לְמֹשֶׁה]: וְהָלֹא רָאוּ כְּבָר נִסִּים [וּגְבוּרוֹת] שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם עַל הַיָּם. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ: לְפִנֵי מֶלֶךְ אֶחָד יָכוֹל לַעֲמֹד, לִפְנֵי שִׁלֹּשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁחָזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהוֹדָה לוֹ [לְמֹשֶׁה]? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֹּאמֶר ה': סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ".

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּדְבָרֶךָ עֲתִידִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁיֹּאמְרוּ, אַשְׁרֵי תַּלְמִיד שֶׁרַבּוֹ מוֹדֶה לוֹ. (במדבר י״ד:כ״א) "וְאוּלָם חַי אָנִי", אָמַר רָבָא, אָמַר רַב יִצְחָק: מְלַמֵּד שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: מֹשֶׁה, הֶחֱיִתַנִי בִּדְבָרֶיךָ.

פט דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלָאִי: לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. מְנָא לָן? מִמֹּשֶׁה, דִּכְתִיב: (דברים ג׳:כ״ג) "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִיא", וּכְתִיב: (שם) "ה' אֱלֹהִים, אַתָּה הַחִלוֹתָ" וְגוֹ'. וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) "אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גְּדוֹלָה תְּפִלָּה יוֹתֵר מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁאֵין לְךָ גָּדוֹל בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, אַף עַל פִּי כֵן, לֹא נַעֲנָה אֶלָּא בִּתְפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי" וְגוֹ', וְסָמִיךְ לֵיהּ: "עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה".

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גְּדוֹלָה תְּפִלָּה יוֹתֵר מִן הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו א׳:י״א) "לָמָּה לִּי רֹב זִבְחֵיכֶם", וּכְתִיב: (ישעיהו א׳:י״א) "וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם". [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל כֹּהֵן שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ"]. (פ' הזהב וע"ש במהרש"א) וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִנְעֲלוּ שַׁעֲרֵי תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ג׳:ח׳) "גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ, שָׂתַם תְּפִלָּתִי". וְאַף עַל פִּי שֶׁשַּׁעֲרֵי תְּפִלָּה נִנְעֲלוּ, שַׁעֲרֵי דִּמְעָה לֹא נִנְעֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל״ט:י״ג) "שִׁמְעָה תְפִלָּתִי ה' וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה, אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִפְסְקָה חוֹמַת בַּרְזֶל בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ד׳:ג׳) "וְאַתָּה בֶן אָדָם קַח לְךָ מַחֲבַת בַּרְזֶל, וְנָתַתָּ אוֹתָהּ קִיר בַּרְזֶל בֵּינְךָ וּבֵין הָעִיר". אָמַר רַבִּי חֲנִין, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ חוֹזֶרֶת רֵיקָם, מְנָא לָן? מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט׳:י״ט) "וָאֶתְפַּלֵּל אֶל ה'", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) "וַיִּשְׁמַע ה' אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִיא". אֵינִי, וְהָא אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ וּמְעַיֵּן בָּהּ, סוֹף בָּא לִידֵי כְּאֵב לֵב, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ג:י״ב) "תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה לֵב", מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ? יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְעֵץ חַיִּים תַּאֲוָה בָאָה", וְאֵין "עֵץ חַיִּים" אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ג) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ". לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּמַאֲרִיךְ וּמְעַיֵּן [בָּהּ], הָא דְּמַאֲרִיךְ וְלָא מְעַיֵּן [בָּהּ]. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: אִם רָאָה אָדָם שֶׁהִתְפַּלֵּל וְלֹא נַעֲנָה, יַחֲזֹר וְיִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ״ז:י״ד) "קַוֵּה אֶל ה' חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ, וְקַוֵּה אֶל ה'". תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבַּע צְרִיכִין חִזּוּק. וְאֵלּוּ הֵן: תּוֹרָה, וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, תְּפִלָּה, וְדֶרֶךְ אֶרֶץ. תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע א׳:ז׳) "רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַתּוֹרָה". 'חֲזַק' בַּתּוֹרָה, 'וֶאֱמַץ' בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים. תְּפִלָּה מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ״ז:י״ד) "קַוֵּה אֶל ה' חֲזַק

וַיַּאֲמֵץ לִבֶּךָ, וְקִוִּיתָ אֶל ה'". דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב י':י"ב) "חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עַמֵּנוּ" וְגוֹ'.

צ וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גְּדוֹלָה תַּעֲנִית יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה, מַה טַּעַם? זֶה בְּגוּפוֹ וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ. רָבָא לָא גָּזַר תַּעֲנִיתָא בְּיוֹמָא דְּעִיבָא, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ג':מ"ד) "סַכּוֹתָה בֶעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה".

צא "וַתֹּאמֶר צִיּוֹן: עֲזָבַנִי ה', וַה' שְׁכֵחָנִי". (ישעיהו מ"ט:י"ד.) "הַיְנוּ 'עֲזוּבָה', הַיְנוּ 'שְׁכוּחָה'? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה עַל אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, זוֹכֵר מַעֲשֶׂה הָרִאשׁוֹנָה, אַתָּה עֲזַבְתַּנִי וּשְׁכַחְתַּנִי. (התשכח אשה עולה) אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בִּתִּי, שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מַזָּלוֹת בָּרָאתִי בָּרָקִיעַ וְעַל כָּל מַזָּל וּמַזָּל בָּרָאתִי לוֹ שִׁלְשִׁים חַיִל, וְעַל כָּל חַיִל וְחַיִל בָּרָאתִי [לוֹ] שְׁלשִׁים לְגְיוֹן, וְעַל כָּל לְגְיוֹן וְלְגְיוֹן בָּרָאתִי [לוֹ] שְׁלשִׁים רַהֲטוֹן, וְעַל כָּל רַהֲטוֹן וְרַהֲטוֹן בָּרָאתִי לוֹ שְׁלשִׁים קְרָטוֹן. וְעַל כָּל קְרָטוֹן וּקְרָטוֹן בָּרָאתִי לוֹ שְׁלשִׁים גַּסְטְרָא, וְעַל כָּל גַּסְטְרָא וְגַסְטְרָא תָּלִיתִי (בה) [בוֹ] שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה אַלְפֵי רִבּוֹא כּוֹכָבִים, כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחַמָּה, וְכֻלָּן לֹא בָּרָאתִי אֶלָּא בִּשְׁבִילֵךְ, וְאַתְּ אָמַרְתְּ: "עֲזַבְתַּנִי וּשְׁכַחְתַּנִי"?! "הַתִּשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָהּ". (ישעיהו מ"ט:י"ד-ט"ו.) אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כְּלוּם אֶשְׁכַּח עוֹלוֹת אֵילִים וּפִטְרֵי רְחָמִים שֶׁהִקְרַבְתְּ לְפָנַי בַּמִּדְבָּר? אָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וְאֵין שִׂכְחָה לְפָנֶיךָ כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ, שֶׁמָּא לֹא תִּשְׁכַּח לִי מַעֲשֶׂה הָעֶגֶל? אָמַר לָהּ: (שם) "גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה". אָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וְיֵשׁ שִׂכְחָה לְפָנֶיךָ כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ, שֶׁמָּא תִּשְׁכַּח לִי מַעֲשֶׂה סִינַי? אָמַר לָהּ: (שם) "וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ". וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַאי דִּכְתִיב: "גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה", זֶה מַעֲשֶׂה הָעֶגֶל. "וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ", זֶה מַעֲשֶׂה סִינַי.

צב חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִין שָׁעָה אַחַת וְכוּ'. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: דְּאָמַר קְרָא: (תהילים פ"ד:ה') "אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ". ("עוד יהללוך סלה") וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמִּתְפַּלֵּל, צָרִיךְ שֶׁיִּשְׁהֶה שָׁעָה אַחַת לְאַחַר תְּפִלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קמ) "אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיִּשְׁהֶה שָׁעָה אַחַת קֹדֶם תְּפִלָּתוֹ, וְשָׁעָה אַחַת אַחַר תְּפִלָּתוֹ. (שעה אחת) קֹדֶם תְּפִלָּתוֹ מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ". לְאַחַר תְּפִלָּתוֹ מִנַּיִן? דִּכְתִיב: "אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים" וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן: חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִין שָׁעָה אַחַת, וּמִתְפַּלְּלִין שָׁעָה אַחַת, וְחוֹזְרִין וְשׁוֹהִין שָׁעָה אַחַת. וְכִי מֵאַחַר שֶׁשּׁוֹהִין תֵּשַׁע שָׁעוֹת בַּיּוֹם לִתְפִלָּה, תּוֹרָתָן הֵיאַךְ מִשְׁתַּמֶּרֶת? וּמְלַאכְתָּן אֵימָתַי נַעֲשֵׂית? אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁחֲסִידִים הֵן, תּוֹרָתָן מִשְׁתַּמֶּרֶת וּמְלַאכְתָּן מִתְבָּרֶכֶת.

צג תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ, וּבָא הֶגְמוֹן אֶחָד וְנָתַן לוֹ שָׁלוֹם וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם. הִמְתִּין לוֹ עַד שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ. לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ אָמַר לוֹ: רֵיקָא, וַהֲלֹא כָּתוּב בְּתוֹרָתְכֶם: (דברים ד':ט') "רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד", וּכְתִיב: (שם) "וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם". כְּשֶׁנָּתַתִּי לְךָ שָׁלוֹם, לָמָּה לֹא הֶחֱזַרְתָּ לִי שָׁלוֹם? אִם (חתכתי את) [הָיִיתִי חוֹתֵךְ] רֹאשְׁךָ בְּסַיִף, מִי [הָיָה] תּוֹבֵעַ [אֶת] דָּמְךָ מִיָּדִי? אָמַר לוֹ: הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֲפַיְּסְךָ בְּדִבְרִים. אָמַר לוֹ: אִלּוּ לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם הָיִיתָ עוֹמֵד, וּבָא אֶחָד וְנָתַן לְךָ שָׁלוֹם, הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ שָׁלוֹם? אָמַר לוֹ: לָאו. וְאִם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ, מָה הָיוּ עוֹשִׂים לְךָ? אָמַר לוֹ: הָיוּ חוֹתְכִין אֶת רֹאשִׁי בְּסַיִף. אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר. מָה אַתָּה, שֶׁהָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר, (היו חותכין את ראשך בסייף,) [כָּךְ]! אֲנִי, שֶׁהָיִיתִי עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! מִיָּד נִתְפַּיֵּס אוֹתוֹ הֶגְמוֹן, וְנִפְטַר אוֹתוֹ חָסִיד לְבֵיתוֹ לְשָׁלוֹם.

תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּמָקוֹם אֶחָד שֶׁהָיָה בּוֹ עָרוֹד, וְהָיָה מַזִּיק אֶת הַבְּרִיּוֹת. בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, אָמַר לָהֶם: הַרְאוּנִי אֶת חוֹרוֹ. הָלְכוּ וְהֶרְאוּהוּ חוֹרוֹ, וְהִנִּיחַ עֲקֵבוֹ עַל פִּתְחוֹ. יָצָא וּנְשָׁכוֹ, וּמֵת אוֹתוֹ עָרוֹד. נָטְלוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְהוֹלִיכוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. אָמַר לָהֶם: בָּנַי, רְאוּ שֶׁאֵין עָרוֹד מֵמִית אֶלָּא חֵטְא מֵמִית. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: אוֹי לוֹ לְאָדָם שֶׁפָּגַע בּוֹ עָרוֹד, וְאוֹי לוֹ לְעָרוֹד שֶׁפָּגַע בּוֹ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא.

צד אָמַר רַבִּי (אלעזר) [אַמִּי]: גְּדוֹלָה דֵּעָה שֶׁנֶּאֶמְרָה בִּתְחִלַּת בְּרָכוֹת שֶׁל חוֹל. וְאָמַר רַבִּי (אלעזר) [אַמִּי]: גְּדוֹלָה דֵּעָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"א ב) "כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'", וְכָל מִי שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה, אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ"ז:י"א) "כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא, עַל כֵּן לֹא יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גָּדוֹל מְקֻדָּשׁ שֶׁנִּתַּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט"ו:י"ז) "פָּעַלְתָּ ה' מִקְדָּשׁ ה'". (כוננו ידיך") וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דֵּעָה, כְּאִלּוּ נִבְנָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו. 'דֵּעָה' נִתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. 'בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ' נִתַּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא קַרְחִינָאָה: אֶלָּא מַעֲתָּה, גְּדוֹלָה נְקָמָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת? דִּכְתִיב: (תהילים צ"ד:א') "אֵל נְקָמוֹת ה'". אָמַר לֵיהּ: אִין, בְּמִלְּתֵיהּ מִיהָא גְּדוֹלָה הִיא. (כדעולא) [וְהֵינוּ] דְּאָמַר עוּלָּא: שְׁתֵּי נְקָמוֹת הַלָּלוּ לָמָּה? אַחַת לְטוֹבָה, וְאַחַת (לפורענות] [לְרָעָה]. לְטוֹבָה כְּדִכְתִיב: (דברים ל"ג:ב') "הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן". (לפורענות) [לְרָעָה] דִּכְתִיב: (תהלים צד) "אֵל נְקָמוֹת ה', אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ".

צה מִשְׁנָה, הָאוֹמֵר: "עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ", "וְעַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ", "מוֹדִים מוֹדִים", מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. גְּמָרָא. בִּשְׁלָמָא "מוֹדִים מוֹדִים" מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ, מִשּׁוּם דְּמִיחְזֵי כִּשְׁתֵּי רָשֻׁיּוֹת, וְ"עַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ", נַמִּי מַשְׁמַע עַל הַטּוֹבָה וְלֹא עַל הָרָעָה, וּתְנַן: חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ

עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה. אֶלָּא "עַל קֶן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ", מַאי טַעְמָא? (לא? אמר עולא:) פְּלִיגֵי בָּהּ תְּרֵי אֲמוֹרָאֵי בְּמַעֲרָבָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַבִּין וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא, חַד אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁמַּטִּיל קִנְאָה בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וְחַד אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁעוֹשֶׂה מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים, וְאֵינָן אֶלָּא גְּזֵרוֹת. הַהוּא דְּנָחִית קַמֵּיהּ דְּרַבָּה וְאָמַר: "אַתָּה חַסְתָּ עַל (הקן) [קֶן צִפּוֹר], חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ". אָמַר רַבָּה: כַּמָּה יָדַע הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן לְרַצּוּיֵי לְמָרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְהָא "מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ" תְּנַן?! וְרַבָּה נַמִּי, לְחַדּוּדֵי לְאַבַּיֵי הוּא דְּבָעֵי. צוֹ הַהוּא דְּנָחִית קַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, אָמַר: הָאֵל הַגָּדוֹל, הַגִּבּוֹר, וְהַנּוֹרָא, וְהָאַדִּיר, וְהָאַמִּיץ וְהָעַזּוּז, הָאָמִתִּי, וְהַיָּרְאוּי, הֶחָזָק, [וְהַוַּדַּאי], וְהַנִּכְבָּד. (מורה ח"א פ' כ" יומא פ' בא לו ע"ש במהרש"א.) הִמְתִּין לוֹ עַד דְּסֵיֵּם. כִּי סֵיֵּם, אָמַר לֵיהּ: סַיְּמְתִינְהוּ (לשבחי) [לְכוּלְּהוּ שְׁבָחֵי] דְּמָרָךְ? לָמָּה לָךְ כּוּלֵּי הַאי? (השתא ומה) [אָנָן], הַנֵי תְּלָת [דְּאָמְרִינָן], (הגדול הגבור והנורא) אִי לָאו דְּאָמְרִינְהוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּאוֹרַיְתָא, וְאַתּוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וְתַקְּנִינְהוּ בַּתְּפִלָּה, אֲנָן לָא הֲוָה אָמְרִינָן, וְאַתְּ שַׁבַּחְתֵּיהּ כּוּלֵּי הַאי? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ מְשַׁבְּחִין אוֹתוֹ בְּאֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי כֶּסֶף, וְהָיוּ לוֹ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב, וַהֲלֹא גְּנַאי הוּא לוֹ.

צוֹ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י:י"ב) "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ? כִּי אִם לְיִרְאָה" וְגוֹ'. אַטּוּ (ליראה) [יִרְאַת שָׁמַיִם], מִלְּתָא זוּטְרָתָא הִיא? וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: אֵין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּבֵית גְּנָזָיו, אֶלָּא אוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל"ג:ו') "יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ". אֵין, לְגַבֵּי מֹשֶׁה מִלְּתָא זוּטְרָתָא הִיא, [דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא]: מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמְּבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ כְּלִי גָּדוֹל וְיֵשׁ לוֹ, דּוֹמֶה עָלָיו כִּכְלִי קָטָן, קָטָן וְאֵין לוֹ, דּוֹמֶה עָלָיו כִּכְלִי גָּדוֹל.

מֵיתִיבִי: הַקּוֹרֵא שְׁמַע וְכוֹפְלָהּ, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה וְכוּ'. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: וְדִלְמָא מֵעִיקָּרָא לָא כַּוֵּן דַּעְתֵּיהּ, [וּבְסוֹף כַּוֵּן דַּעְתֵּיהּ]? אָמַר לֵיהּ: חַבְרוּתָא כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא מִי אִיכָּא? אִי לָא כַּוֵּן דַּעְתֵּיהּ מֵעִיקָּרָא, מַחְיְנָן לֵיהּ בְּמַרְזַפְתָּא דְּנַפָּחָא עַד דְּמִכַּוֵּין דַּעְתֵּיהּ.

תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, רֻבָּן קָשָׁה וּמְעוּטָן יָפֶה, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁאוֹר, מֶלַח וְסַרְבָּנוּת. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתֵּבָה לִפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָיָה מַאֲרִיךְ יוֹתֵר מִדַּאי. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבֵּנוּ, כַּמָּה אַרְכָּן הוּא זֶה? אָמַר לָהֶם: כְּלוּם מַאֲרִיךְ יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ? דִּכְתִיב בֵּיהּ: (דברים ט':כ"ה) "אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת אַרְבָּעִים הַלָּיְלָה" וְגוֹ'. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד, שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתֵּבָה לִפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָיָה מְקַצֵּר יוֹתֵר מִדַּאי. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: כַּמָּה קַצָּרָן הוּא זֶה? אָמַר לָהֶם: כְּלוּם מְקַצֵּר יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ? דִּכְתִיב בֵּיהּ: (במדבר י"ב:י"ג) "אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ".

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵלּוּ בְּרָכוֹת שֶׁאָדָם שׂוֹחֶה בָּהֶם: בְּאָבוֹת, תְּחִלָּה וְסוֹף. בְּהוֹדָאָה, תְּחִלָּה וְסוֹף. וְאִם בָּא לְשׁוּחַ בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה וּבִתְחִלַּת כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁחֶה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן [בֶּן פָּזִי], אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: הֲדָיוֹט, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. כֹּהֵן גָּדוֹל, בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה [וּבְרָכָה], וְהַמֶּלֶךְ, תְּחִלַּת כָּל בְּרָכָה [וּבְרָכָה] וְסוֹף כָּל בְּרָכָה [וּבְרָכָה]. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי: לְדִידִי מְפָרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲדָיוֹט, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. כֹּהֵן גָּדוֹל, בִּתְחִלַּת כָּל בְּרָכָה [וּבְרָכָה]. הַמֶּלֶךְ, כֵּיוָן שֶׁכָּרַע, שׁוּב אֵינוֹ זוֹקֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ח׳:נ״ד) "וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל וְגוֹ', קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח ה' מִכְּרֹעַ עַל בִּרְכָּיו". ("וכפיו פרושות")

תָּנוּ רַבָּנָן: קְדָה, עַל אַפַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם א) "וַתִּקֹּד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם (ארצה") [אָרֶץ"]. כְּרִיעָה, עַל בִּרְכַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ח) "מִכְּרֹעַ עַל בִּרְכָּיו". הִשְׁתַּחֲוָאָה, זוֹ פִּשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״ז:י׳) "הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה".

צח מִשְׁנָה. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עַל הַחוֹלִים וְאוֹמֵר: "זֶה חַי וְזֶה מֵת". אָמְרוּ לוֹ: מִנַּיִן אַתָּה יוֹדֵעַ? אָמַר לָהֶם: אִם שְׁגוּרָה תְּפִלָּתִי בְּפִי, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקֻבָּל. וְאִם לָאו, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְטֹרָף.

גְּמָרָא. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? (אמר רבי חייא בר אבא: אמר רבי יוחנן:) [אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אָמַר קְרָא: (ישעיהו נ״ז:י״ט) "בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם, שָׁלוֹם שָׁלוֹם [לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב, אָמַר ה' וּרְפָאתִיו"]. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה וְחָלָה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְשִׁגֵּר שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עָלָיו. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם, עָלָה לַעֲלִיָּה וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עָלָיו. בִּירִידָתוֹ אָמַר לָהֶם: לְכוּ, שֶׁכְּבָר חֲלָצַתּוּ חַמָּה. אָמְרוּ לוֹ: וְכִי נָבִיא אַתָּה? אָמַר לָהֶם: לֹא נָבִיא אֲנִי, וְלֹא בֶּן נָבִיא אֲנִי, אֶלָּא כָּךְ מְקֻבָּלַנִי: (מבית אבי אבא:) אִם שְׁגוּרָה תְּפִלָּתִי בְּפִי, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקֻבָּל, וְאִם לָאו, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְטֹרָף. [יָשְׁבוּ וְ]כָתְבוּ וְכִוְּונוּ אוֹתָהּ שָׁעָה. וּכְשֶׁבָּאוּ אֵצֶל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לָהֶם: הָעֲבוֹדָה, לֹא חִסַּרְתֶּם וְלֹא הוֹתַרְתֶּם, [אֶלָּא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה], בְּאוֹתָהּ שָׁעָה חָלְצָתּוּ חַמָּה, וְשָׁאַל לָנוּ מַיִם לִשְׁתּוֹת.

וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, שֶׁהָלַךְ לִלְמֹד תּוֹרָה אֵצֶל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְחָלָה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אָמַר לוֹ: חֲנִינָא בְּנִי, בַּקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים וְיִחְיֶה. הִנִּיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים וְחָיָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: אִלְמָלֵי הִטִּיחַ בֶּן זַכַּאי אֶת רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ], לֹא הִשְׁגִּיחוּ עָלָיו. אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: וְכִי (הוא) [חֲנִינָא] גָּדוֹל מִמְּךָ? אָמַר לָהּ: לָאו, אֶלָּא הוּא דּוֹמֶה כְּעֶבֶד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וַאֲנִי דּוֹמֶה כְּשַׂר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

צט אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּם לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה, אֲבָל צַדִּיקִים גְּמוּרִים, (ישעיהו ס״ד:ג׳) "עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ". וּפְלִיגָא

דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין, אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים עוֹמְדִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם נז) "שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב", 'לָרָחוֹק' בְּרִישָׁא, וְהָדַר 'לַקָּרוֹב'. (ואידך) [וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָךְ]: מַאי 'רָחוֹק'? [שֶׁהָיָה] רָחוֹק מֵעֲבֵרָה מֵעִיקָּרָא. [מַאי] 'קָרוֹב'? [שֶׁהָיָה] קָרוֹב לַעֲבֵרָה (מעיקרא) וְנִתְרַחֵק מִמֶּנָּה הַשְׁתָּא.

וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַנְּבִיאִים לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא, "עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ". וּפְלִיגָא דִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֶלָּא שִׁעְבּוּד גָּלֻיּוֹת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט"ו:י"א) "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ". וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַנְּבִיאִים [כֻּלָּן] לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְמַשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם, וּלְעוֹשֶׂה פְּרַקְמַטְיָא לְתַלְמִיד חָכָם, וְלִמְהַנֶּה לְתַלְמִיד חָכָם מִנְּכָסָיו, אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עַצְמָן, "עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ, [יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ"]. מַאי "עַיִן לֹא רָאֲתָה"? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: זֶה יַיִן הַמְשֻׁמָּר בַּעֲנָבָיו מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. (ריש לקיש) [רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי] אָמַר: זֶה עֵדֶן, שֶׁלֹּא רָאֲתָה עַיִן מֵעוֹלָם. וְאִי תֵּימָא: אָדָם [הָרִאשׁוֹן] הֵיכָן הָיָה דָּר? בַּגָּן. וְשָׁמָא תֹּאמַר: 'גַּן' זֶה 'עֵדֶן'? תַּלְמוּד לוֹמַר: (בראשית ג) "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן. (תענית פ"ק וע"ש מהרש"א) 'גַּן' לְחוּד וְ'עֵדֶן' לְחוּד.

ק וְאָמַר רַבִּי (חֲנִינָא) [חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:] אַל יִתְפַּלֵּל אָדָם אֶלָּא בְּבֵית שֵׁשׁ (בה) [שָׁם] חַלּוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ו':י"א) "וְכַוִּין פְּתִיחָן לֵהּ בְּעִלִּיתֵהּ (לקבל) [נֶגֶד] יְרוּשְׁלֶם". אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, (בר אידי) [אָמַר] (רבי יוחנן) [רַב חִסְדָּא]: כָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ. (מנא לן? ממשה רבינו) שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י"ב:י"ג) "אֵל נָא, רְפָא נָא לָהּ", וְלָא קָא מַדְכַּר שְׁמָהּ דְּמִרְיָם. אָמַר רַב כַּהֲנָא: חְצִיף עָלַי מַאן דְּמַצְלֵי בְּבֵקְתָּא. וְאָמַר רַב כַּהֲנָא: חְצִיף עָלַי מַאן דְּמְפָרֵשׁ חֵטְאֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל"ב:א') "אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע, כְּסוּי חֲטָאָה".

פרק ו

ברכות פרק ו כיצד מברכין - כֵּיצַד מְבָרְכִין עַל הַפֵּרוֹת? וְכוּ', מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: (ויקרא י"ט:כ"ד) "קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'", מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם. מִכָּאן אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּטְעֹם כְּלוּם קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ט':י"ג) ["וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגֶּפֶן]: הֶחֱדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי, הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים", אִם אֱנָשִׁים מְשַׂמֵּחַ, אֱלֹהִים בַּמֶּה מְשַׂמֵּחַ? מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן.

קא תְּנוּ רַבָּנָן: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיֵּהָנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, מָעַל. מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? יֵלֵךְ אֵצֶל תַּלְמִיד חָכָם. [יֵלֵךְ אֵצֶל] תַּלְמִיד חָכָם, מַאי עָבִיד לֵיהּ? הָא עָבַד לְאִיסּוּרֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: יֵלֵךְ אֵצֶל חָכָם מֵעִיקָּרָא וִילַמְּדֵנוּ בְּרָכוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי מְעִילָה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, כְּאִלּוּ נֶהֱנָה מִקָּדְשֵׁי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ"ד:א') "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ". רַבִּי לֵוִי רָמִי, כְּתִיב: "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", וּכְתִיב: (שם קטו) "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה', וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם", לָא קַשְׁיָא, כָּאן קֹדֶם בְּרָכָה, כָּאן לְאַחַר בְּרָכָה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, כְּאִלּוּ גּוֹזֵל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ח:כ"ד) "גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְאוֹמֵר: אֵין פֶּשַׁע, חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית". 'אָבִיו' זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל"ב:ו') "הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קָנָךְ", וְאֵין 'אִמּוֹ' אֶלָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי א':ח') ["שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ], וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ". מַאי "חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית"? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: חָבֵר הוּא לְיָרְבָעָם בֶּן נְבָט, שֶׁהִשְׁחִית אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

קב רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמֵי, כְּתִיב: (הושע ב':י"א) ("לכן אשוב") "וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ" [וְגוֹ']. וּכְתִיב: (דברים י"א:י"ד) "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ", לָא קַשְׁיָא, כָּאן בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כָּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. תָּנוּ רַבָּנָן: "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ" וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע א':ח') "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ", יָכוֹל דְּבָרִים כִּכְתָבָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ". (נהוג) [הַנְהֵג] בָּהֶם מִנְהַג דֶּרֶךְ אֶרֶץ, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: אֶפְשָׁר, אָדָם חוֹרֵשׁ בְּשָׁעַת חֲרִישָׁה, וְזוֹרֵעַ בְּשָׁעַת זְרִיעָה, וְקוֹצֵר בְּשָׁעַת קְצִירָה, וְדָשׁ בְּשָׁעַת דִּישָׁה, וְזוֹרֶה בְּשָׁעַת הָרִוּחַ, תּוֹרָה מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, מְלַאכְתָּן נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס"א:ה') "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם" [וְגוֹ']. וּבִזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, מְלַאכְתָּן נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי עַצְמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י"א:י"ד) "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּלַאכְתָּ אֲחֵרִים נַעֲשֵׂית עַל יָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כח) "וְעָבַדְתָּ אֶת אוֹיְבֶיךָ". אָמַר אַבַּיֵי: הִרְבֵּה עָשׂוּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְעָלְתָה בְיָדָם, (והרבה עשו) כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְלֹא עָלְתָה בְיָדָם. אָמַר לְהוּ רָבָא לְרַבָּנָן: בְּמָטוּתָא (בעינא) מִינַיְכוּ, דְּלָא תֵּיתוּ קַמְאֵי, לָא בְּיוֹמֵי נִיסָן וְלָא בְּיוֹמֵי תִּשְׁרֵי, (ואף לבי רב לא תיתו) כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּטָּרְדוּ בְּמִזּוֹנַיְכוּ כּוּלְּהּ שַׁתָּא. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי: בּוֹא וּרְאֵה מַה בֵּין דּוֹרוֹת רִאשׁוֹנִים לְדוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים, דּוֹרוֹת רִאשׁוֹנִים שֶׁעָשׂוּ תּוֹרָתָן קֶבַע וּמְלַאכְתָּן עֲרַאי, זֶה וָזֶה נִתְקַיְּם בְּיָדָם. דּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים שֶׁעָשׂוּ מְלַאכְתָּן קֶבַע

וְתוֹרָתָן עֲרַאי, זֶה וְזֶה לֹא נִתְקַיֵּם בְּיָדָם. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְּעַאי: בּוֹא וּרְאֵה מַה בֵּין דּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים לְדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים. דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַכְנִיסִין פֵּרוֹתֵיהֶן דֶּרֶךְ טְרַקְסִימוֹן, כְּדֵי לְחַיְּבָן בְּמַעֲשֵׂר, דּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים מַכְנִיסִין פֵּרוֹתֵיהֶן דֶּרֶךְ גַּגּוֹת, דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת, דֶּרֶךְ קַרְפִּיפוֹת, כְּדֵי לְפָטְרָן מִן הַמַּעֲשֵׂר. (לפיכך לא נתברכו פירותיהן) דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי: אֵין הַטֶּבֶל מִתְחַיֵּב בְּמַעֲשֵׂר עַד שֶׁיִּרְאֶה פְּנֵי הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ו:י"ג) "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת". ("וגם נתתיו ללוי") וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִלּוּ חָצֵר קוֹבַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ".

הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י"ט:כ"ג) "וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁעֵץ מַאֲכָל הוּא? אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵץ מַאֲכָל"? לְהָבִיא עֵץ שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה, וְאֵיזֶהוּ? זֶה הַפִּלְפְּלִין, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַפִּלְפְּלִין חַיָּבִין בְּעָרְלָה, וּלְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרָה כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ח':ט') "אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם, לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ".

מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בָּעֲלִיָּה בִּירִיחוֹ, וְהֵבִיאוּ לִפְנֵיהֶם כּוֹתָבוֹת וְאָכְלוּ, וְנָתַן רַבָּן גַּמְלִיאֵל רְשׁוּת לְרַבִּי עֲקִיבָא לְבָרֵךְ, קָפַץ וּבֵרַךְ רַבִּי עֲקִיבָא בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ. אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: [עֲקִיבָא], עַד מָתַי אַתָּה מַכְנִיס רֹאשְׁךָ בֵּין הַמַּחֲלֹקֶת? אָמַר לוֹ: רַבֵּנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאַתָּה אוֹמֵר כֵּן, וַחֲבֵרֶיךָ אוֹמְרִים כֵּן, לְמַדְתָּנוּ רַבֵּנוּ: יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים.

תָּנוּ רַבָּנָן: מַהוּ אוֹמֵר? "הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ", רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: "מוֹצִיא [לֶחֶם מִן הָאָרֶץ]". אָמַר רָבָא: בְּ"מוֹצִיא" כּוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, דְּאַפִּיק מַשְׁמַע, דִּכְתִיב: (במדבר כ"ג:כ"ב) "אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם", כִּי פְּלִיגִי, בְּ"הַמּוֹצִיא", רַבָּנָן סָבְרִי: "הַמּוֹצִיא" דְּאַפִּיק מַשְׁמַע, דִּכְתִיב: (דברים ח':ט"ו) "הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ", וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר: "הַמּוֹצִיא" דְּמַפִּיק מַשְׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ו':ז') "הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם". וְרַבָּנָן? הַהוּא, הָכִי קָאָמַר לְהוּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא [לְיִשְׂרָאֵל]: כַּד מַפִּיקְנָא לְכוּ, עָבִידְנָא לְכוּ מִלְּתָא, כִּי הֵיכִי דְּיִדְּעִתּוּ דַּאֲנָא הוּא דְּאַפֵּיקִית יָתְכוֹן מִמִּצְרַיִם, דִּכְתִיב: (שם) "וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם" וְגוֹ'.

קג הַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ קַמֵּיהּ דְּבַר קַפָּרָא, הֵבִיאוּ לְפָנָיו כְּרוּב וְדוּרְמַסְקִין וּפַרְגִּיּוֹת, נָתַן בַּר קַפָּרָא רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶם לְבָרֵךְ, קָפַץ וּבֵרַךְ עַל הַפַּרְגִּיּוֹת. לְגָלֵג עָלָיו חֲבֵרוֹ. כְּעַס בַּר קַפָּרָא, אָמַר: לֹא עַל הַמְבָרֵךְ אֲנִי כּוֹעֵס, אֶלָּא עַל הַמְּלַגְלֵג אֲנִי כּוֹעֵס. אִם חָבֵרְךָ דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם בָּשָׂר מֵעוֹלָם, אַתָּה, עַל מַה לִּגְלַגְתָּ עָלָיו? חָזַר וְאָמַר: לֹא עַל הַמְּלַגְלֵג אֲנִי

כוֹעֵס, אֶלָּא עַל הַמְבָרֵךְ אֲנִי כוֹעֵס. וְאָמַר: אִם חָכְמָה אֵין כָּאן, זִקְנָה אֵין כָּאן? תְּנָא: וּשְׁנֵיהֶם לֹא הוֹצִיאוּ שְׁנָתָם.

תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַנִּיחַ הַפְּרוּסָה בְּתוֹךְ הַשְּׁלֵמָה [וּבוֹצֵעַ] וּמְבָרֵךְ. אָמַר לֵיהּ: מַה שְׁמְךָ? אָמַר לֵיהּ: שַׁלְמוֹן. אָמַר לֵיהּ: שְׁלוֹם אַתָּה וּשְׁלֵמָה מִשְׁנָתְךָ, שֶׁשִּׁמְּתָ שָׁלוֹם בֵּין הַתַּלְמִידִים.

רַב אַמִּי וְרַב אַסִי, כִּי הֲוָה מִתְרַמֵי לְהוּ רִיפְתָּא דְּעַרוּבָא, מְבָרְכִין עֲלֵיהּ, "הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ". אָמְרִי: הוֹאִיל וְאִתְעֲבִיד בֵּיהּ מִצְוָה חֲדָא, נַעֲבִיד בֵּיהּ מִצְוָה אַחֲרִיתִי.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיֹּאכַל קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן מַאֲכָל לִבְהֶמְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״א:ט״ו) "וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ", וַהֲדַר: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ".

אָמַר (רבה) [רָבָא] בַּר שְׁמוּאֵל מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: אַחַר כָּל אֲכִילָתְךָ אֱכֹל מֶלַח, וְאַחַר כָּל שְׁתִיָּתְךָ שְׁתֵה מַיִם, וְאִי אַתָּה נִזּוֹק. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אַחַר כָּל אֲכִילָתְךָ אֱכֹל מֶלַח, וְאַחַר כָּל שְׁתִיָּתְךָ שְׁתֵה מַיִם, וְאִי אַתָּה נִזּוֹק. תַּנְיָא אִידָךְ: אֲכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אֲכַל מֶלַח, שָׁתָה כָּל מַשְׁקִין וְלֹא שָׁתָה מַיִם, בַּיּוֹם, יִדְאַג מֵרֵיחַ הַפֶּה, וּבַלַּיְלָה, מִפְּנֵי אַסְכָּרָה. תָּנוּ רַבָּנָן: הַמְקַפֵּה אֲכִילָתוֹ בְּמַיִם, אֵינוֹ בָּא לִידֵי חֹלִי מֵעַיִם. וְכַמָּה? אָמַר רַב חִסְדָּא: קִיתּוֹן לְפַת. אָמַר רַב מָרִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרָגִיל בַּעֲדָשִׁים, אֶחָד לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, מוֹנֵעַ אַסְכָּרָה מִבֵּיתוֹ. אֲבָל כָּל יוֹמָא, לָא. מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דְּקַשֶּׁה לְרֵיחַ הַפֶּה. וְאָמַר רַב מָרִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרָגִיל בְּחַרְדָּל, אֶחָד לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, מוֹנֵעַ חֲלָאִים מִבֵּיתוֹ, אֲבָל כָּל יוֹמָא, לָא. מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דְּקַשֶּׁה לְחוּלְשָׁא דְּלִיבָּא. אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי: אָמַר רַב: הָרָגִיל בְּדָגִים קְטַנִּים, אֵינוֹ בָּא לִידֵי חֹלִי מֵעַיִם, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁדָּגִים קְטַנִּים מַפְקִירִין וּמַרְבִּין, וּמַבְרִין גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: הָרָגִיל בְּקֶצַח, אֵינוֹ בָּא לִידֵי כְּאֵב לֵב. מֵיתִיבִי: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: קֶצַח, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים סִימָנֵי הַמָּוֶת [הוּא], וְהַיָּשֵׁן בְּמִזְרָח גָּרְנוֹ, דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּרֵיחוֹ, הָא בְּטַעְמוֹ.

[מִשְׁנָה, בָּרַךְ וְכוּ', וְעַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", לֹא יָצָא. גְּמָרָא,] פְּשִׁיטָא! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: חִטָּה, מִין אִילָן הִיא, דְּתַנְיָא: אִילָן שֶׁאָכַל מִמֶּנּוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: גֶּפֶן הָיָה, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמֵּבִיא יְלָלָה עַל אָדָם אֶלָּא יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט׳:כ״א) "וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: תְּאֵנָה הָיְתָה, דְּבַדָּבָר שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ בּוֹ נִתְקְנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ג) "וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חִטָּה הָיְתָה, שֶׁאֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לְקָרוֹת 'אַבָּא' וְ'אִמָּא', עַד שֶׁיִּטְעֹם טַעַם דָּגָן. [סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה: חִטָּה מִין אִילָן הִיא, לִיבְרִיךְ עֲלֵיהּ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", קָא מַשְׁמַע לָן וְכוּ'].

קד אָמַר רַב: כָּל בָּרְכָה שֶׁאֵין בָּהּ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם, אֵינָהּ בְּרָכָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כָּל בְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ מַלְכוּת, אֵינָהּ בְּרָכָה. אָמַר אַבַּיֵי: כְּוָותֵיהּ דְּרַב מִסְתַּבְּרָא, דְּתַנְיָא: (דברים כ״ו:י״ג-י״ד) "לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ, וְלֹא שָׁכָחְתִּי". "לֹא עָבַרְתִּי" מִלְּבָרֵךְ, "וְלֹא שָׁכָחְתִּי" מִלְּהַזְכִּיר שִׁמְךָ עָלָיו. וְאִלּוּ (שמך ומלכותך עליו) [מַלְכוּת] לָא קָתָנֵי.

קה אָמַר רַבִּי זֵירָא וְאִי תֵּימָא רַבִּי (חֲנִינָא) [חִינְנָא] בַּר פָּפָּא: בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, כְּלִי רֵיקָן מַחֲזִיק, מָלֵא אֵינוֹ מַחֲזִיק. (ומדת הקדוש ברוך הוא) [אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן], מָלֵא מַחֲזִיק, רֵיקָן אֵינוֹ מַחֲזִיק, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט״ו:כ״ו) "וַיֹּאמֶר, אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ", "אִם שָׁמוֹעַ" תִּשְׁמַע, וְאִם לָאו לֹא תִּשְׁמַע. דָּבָר אַחֵר: "אִם שָׁמוֹעַ" בְּיִשָּׁן, "תִּשְׁמַע" בֶּחָדָשׁ, וְאִם יִפְּנֶה לְבָבְךָ שׁוּב לֹא תִּשְׁמַע.

קו וְעַל הַיָּרָקוֹת הוּא אוֹמֵר: "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "בּוֹרֵא מִינֵי דְּשָׁאִים". אָמַר רַבִּי זֵירָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: מַאי קְרָאָה? (תהילים ס״ח:כ׳) "בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם", וְכִי בַּיּוֹם מְבָרְכִין אוֹתוֹ, וּבַלַּיְלָה אֵין מְבָרְכִין אוֹתוֹ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: בְּכָל יוֹם וָיוֹם, תֵּן לוֹ מֵעֵין בִּרְכוֹתָיו, הָכָא נַמִּי, כָּל מִין וּמִין, תֵּן לוֹ מֵעֵין בִּרְכוֹתָיו. אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁמְּבָרְכִין עַל (כל ריח טוב) [הָרֵיחַ]? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קנ) "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ, הַלְלוּיָהּ", אֵי זֶהוּ דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה נֶהֱנֵית מִמֶּנּוּ וְאֵין הַגּוּף נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה הָרֵיחַ.

רַב חִסְדָּא וְרַב הַמְנוּנָא הֲווּ יָתְבֵי בִּסְעוּדְתָא, אַיְתוּ לְקַמַּיְהוּ תַּמְרֵי וְרִמּוֹנֵי. שְׁקַל רַב הַמְנוּנָא, בָּרִיךְ אַתַּמְרֵי בְּרֵישָׁא. אָמַר לֵיהּ [רַב חִסְדָּא]: לָא סָבַר לֵיהּ מַר לְהָא דְּאָמַר רַב יוֹסֵף, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַמַּקְדֵּם בְּפֶסּוּק זֶה, קוֹדֵם לִבְרָכָה. אָמַר לֵיהּ: זֶה שֵׁנִי לְ'אֶרֶץ', וְזֶה חֲמִישִׁי לְ'אֶרֶץ'. אָמַר לֵיהּ: מַאן יָהִיב לָן נְגָרֵי דְּפַרְזְלָא וּנְשַׁמְעִינָךְ.

קז [אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי, אָמַר רַב: שָׁלֹשׁ תְּכִיפוֹת הֵן: תֵּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה. תֵּכֶף לִגְאֻלָּה תְּפִלָּה. תֵּכֶף לְנְטִילַת יָדַיִם בְּרָכָה]. אָמַר אַבַּיֵי: אַף (אנן נמי תנינא) [אָנוּ נֹאמַר:] תֵּכֶף לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים בְּרָכָה (במעשה ידיהם,) שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל׳:כ״ז) "וַיְבָרֲכֵנִי ה' בִּגְלָלֶךָ". וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (שם לט) "וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף".

כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב, אָזְלוּ תַּלְמִידָיו בַּתְרֵיהּ. כִּי הַדְרֵי, אַמְרֵי: נֵיזוֹל וְנֵיכוֹל לַחְמָא אַנְהַר דַּנָק. בָּתַר דִּכְרִיכוּ, יָתְבֵי וְקָא מְבָעְיָא לְהוּ: 'הֵסֵבּוּ' דַּוְקָא תְּנָן, אֲבָל 'יָשְׁבוּ' לֹא, אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּאָמְרִי: "נֵיזִיל וְנֵיכוֹל רִיפְתָּא בְּדוּכְתָּא פְּלָנְיָתָא" כִּי הֵסֵבּוּ דְּמִי? לָא הֲווּ בְּיַדַיְהוּ, קָם רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אַהֲדַר קַרְעֵיהּ לַאֲחוֹרֵיהּ, וְקָרַע קְרִיעָה אַחֲרִינָא. אָמַר: נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב,

וּבְרָכַת מְזוֹנָא לָא גַּמְרִינָן. עַד דְּאָתָא הַהוּא סָבָא, רָמֵי לְהוּ מַתְנִיתָא אַבְּרַיְיתָא, וְשַׁנִּי לְהוּ: כֵּיוָן דְּאַמְרֵי: "נֵיזוֹל וְנֵיכוֹל לַחְמָא בְּדוּכְתָּא פְּלָן" כְּהֵסֵבוּ דָּמֵי.

[אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי, אָמַר רַב:] הַנּוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה בָּאֲחֵרוֹנָה, הוּא מְזֻמָּן לִבְרָכָה. רַב וְרַבִּי חִיָּא הֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי בְּסָעוּדְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְרַב: קוּם מַשֵּׁי יָדָיךְ, חֲזֵייהּ דַּהֲוָה מְרַתֵּת, אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא: בַּר פַּחְתֵּי, עַיֵּין בְּבִרְכַת מְזוֹנָא קָאָמַר לָךְ.

קח וְאָמַר רַב (חסדא) [זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה], אָמַר רַב: עָתִידִין כָּל בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא, שֶׁיִּתְּנוּ רֵיחַ כַּלְבָּנוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״ד:ז׳) "יֵלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו, וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ, וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן". אָמַר רַב (חסדא) [זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה] אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת ג׳:י״א) "אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ", מְלַמֵּד, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד, יְפֶה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲמָנוּתוֹ בְּפָנָיו. אָמַר רַב פָּפָּא: הַיְנוּ דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי: תַּלְּי [לֵיהּ] קוֹרָא לְדָבָר אַחֵר, וְאִיהוּ דִּידֵיהּ עָבִיד. וְאָמַר רַב זוּטְרָא [בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב, וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַב חָנָן בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: (סוטה פ"ק וע"ש מהרש"א) נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, מְנָא לָן? מִתָּמָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית לח) "הִיא מוּצֵאת" וְגוֹ'.

קט תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁשָּׁה דְּבָרִים גְּנַאי לוֹ לְתַלְמִיד חָכָם: אַל יֵצֵא כְּשֶׁהוּא מְבֻשָּׁם לַשּׁוּק, וְאַל יֵצֵא בְּמִנְעָלִים הַמְטֻלָּאִים, וְאַל יֵצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה, וְאַל יִסַּפֵּר עִם אִשָּׁה בַּשּׁוּק, וְאַל יְכַנֵּס בָּאֲחֵרוֹנָה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְאַל יָסֵב (במסיבה) [בַּחֲבוּרָה] שֶׁל עַמֵּי־הָאָרֶץ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף אַל יַפְסִיעַ פְּסִיעָה גַּסָּה, וְאַל יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה. אַל יֵצֵא כְּשֶׁהוּא מְבֻשָּׁם לַשּׁוּק, אָמַר רַבִּי [אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי] חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּמָקוֹם שֶׁחֲשׁוּדִין עַל מִשְׁכָּב זְכוּר. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לָא אָמְרָן אֶלָּא בְּבִגְדוֹ, אֲבָל בְּגוּפוֹ, זֵעָה מַעְבְּרָא לֵיהּ. אָמַר רַב פָּפָּא: וּשְׁעָרוֹ, (נמי) כְּבִגְדוֹ דָּמֵי, וְאָמְרֵי לֵיהּ: כְּגוּפוֹ דָּמֵי. וְאַל יֵצֵא בְּמִנְעָלִים הַמְטֻלָּאִים, [מְסַיְּעֵי לֵיהּ לְרַב חִיָּא בַּר אַבָּא, דְּאָמַר רַב חִיָּא בַּר אַבָּא: גְּנַאי הוּא לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁיֵּצֵא בְּמִנְעָלִים הַמְטֻלָּאִים]. אִינִי, וְהָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא נָפִיק! אָמַר מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: בִּטְלַאי עַל גַּבֵּי טְלַאי. וְלָא אֲמָרָן, אֶלָּא בְּפַנְתָּא, אֲבָל בְּגִילְדָּא, לֵית לָן בָּהּ. וּבְפַנְתָּא, לָא אֲמָרָן, אֶלָּא בְּאוֹרְחָא, אֲבָל בְּבֵיתָא לֵית לָן בָּהּ. וְלָא אֲמָרָן, אֶלָּא בִּימוֹת הַחַמָּה, אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים לֵית לָן בָּהּ. וְאַל יֵצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה, מִשּׁוּם חֲשָׁדָא. וְלָא אֲמָרָן, אֶלָּא דְּלָא קָבַע לֵיהּ עִדָּנָא, אֲבָל קָבַע לֵיהּ עִדָּנָא, (אמרי) [מֵידַע יְדִיעַ], לְעִדָּנֵיהּ קָאָזִיל. וְאַל יְסַפֵּר עִם אִשָּׁה בַּשּׁוּק, אָמַר רַב חִסְדָּא: אֲפִלּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: (אל יספר אדם עם אשה בשוק ו) אֲפִלּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ, וַאֲפִלּוּ הִיא בִּתּוֹ, וַאֲפִלּוּ הִיא אֲחוֹתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בִּקְרוֹבוֹתָיו. וְאַל יְכַנֵּס בָּאֲחֵרוֹנָה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, [מִשּׁוּם] דְּקָרוּ לֵיהּ 'פּוֹשֵׁעַ'. וְאַל יָסֵב בִּמְסִבָּה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ,

(דאתי) [מַאי טַעְמָא? דִּלְמָא אַתְּיָא לְאַמְשׁוּכֵי בַּתְרֵיהּוּ. וְאַל יַפְסִיעַ פְּסִיעָה גַּסָּה, דְּאָמַר מַר: פְּסִיעָה גַּסָּה נוֹטֶלֶת אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מִמְּאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. וּמַאי תַּקָּנְתֵּיהּ? לְהֶדַר לֵיהּ בְּקִידּוּשָׁא דְּבֵי שְׁמֶשֵׁי. וְאַל יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, (דלאו אורח ארעא) דְּאָמַר מַר: כָּל הַהוֹלֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, אֶפְלּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּאִלּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה, דִּכְתִיב: (ישעיה ו) "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ".

כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: עִיר אַחַת הָיְתָה לוֹ לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ בְּהַר הַמֶּלֶךְ, שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִין מִמֶּנָּה שִׁשִּׁים רִבּוֹא סִפְלֵי טָרִית לְקוֹצְצֵי תְּאֵנִים, מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. כִּי אָתָא רַבִּין אָמַר: אִילֵּן אֶחָד הָיָה לוֹ לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ בְּהַר הַמֶּלֶךְ, שֶׁהָיוּ מוֹרִידִין מִמֶּנּוּ אַרְבָּעִים סְאָה גוֹזָלוֹת מִשֶּׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת בַּחֹדֶשׁ. כִּי אָתָא רַבִּי יִצְחָק אָמַר: עִיר אַחַת הָיְתָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְ'גוּפְנִית' שְׁמָהּ, שֶׁהָיוּ בָהּ שְׁמוֹנִים זוּגוֹת אַחִים כֹּהֲנִים נְשׂוּאִין לִשְׁמוֹנִים זוּגוֹת אֲחָיוֹת כֹּהֲנוֹת. וּבָדְקוּ רַבָּנָן מִסּוּרָא וְעַד נְהַרְדְּעָא, וְלָא אַשְׁכְּחוּ בַּר (מברתיה) [מִבַּנְתֵּיהּ] דְּרַב חִסְדָּא, דַּהֲווּ נְסִיבָן לְרַמֵּי בַּר חָמָא וּלְמַר עוּקְבָא בַּר חָמָא, וְאַף עַל גַּב דְּאִינְהִי הֲווּ כָּהֲנָתָא, אִינְהוּ לָא הֲווּ כָּהֲנֵי.

אָמַר רַבִּי יַנַּאי, [אָמַר רַב:] כָּל שֶׁהוּא כְּבֵיצָה, בֵּיצָה טוֹבָה מִמֶּנּוּ. כִּי אָתָא רַבִּין אָמַר: טָבָא בֵּיעָתָא מְגוּלְגָּלְתָּא, מִשִּׁיתָּא קַיְסֵי סוּלְתָּא. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: טָבָא בֵּיעָתָא מְגוּלְגָּלְתָּא מִשִּׁיתָּא, מַטְוִיתָא, מֵאַרְבַּע, מְבוּשַׁלְתָּא, כָּל שֶׁהוּא כְּבֵיצָה, בֵּיצָה טוֹבָה הֵימֶנּוּ, לְבַר מִבִּשְׂרָא.

תָּנוּ רַבָּנָן: טְחוֹל יָפֶה לַשִּׁנַּיִם וְקַשֶּׁה לִבְנֵי מֵעַיִם. כְּרִישִׁין קָשִׁים לַשִּׁנַּיִם וְיָפִים לִבְנֵי מֵעַיִם. כָּל יָרָק חַי מוֹרִיק, וְכָל קָטָן מַקְטִין. וְכָל נָפֶשׁ מְשִׁיב [אֶת] הַנָּפֶשׁ. וְכָל קָרוֹב לַנָּפֶשׁ מֵשִׁיב [אֶת] הַנָּפֶשׁ. כְּרוּב לְמָזוֹן, וּתְרָדִים לִרְפוּאָה, אוֹי לוֹ לַבַּיִת שֶׁהַלֶּפֶת עוֹבֶרֶת בְּתוֹכוֹ.

פרק ז

ברכות פרק ז שלשה שאכלו - מִשְׁנָה. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאַחַת חַיָּבִין לְזַמֵּן וְכוּ'. גְּמָרָא. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַב אַסִי: דְּאָמַר קְרָא: (תהילים ל"ד:ד') "גַּדְּלוּ לַה' אִתִּי, וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו". רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, מֵהָכָא: (דברים ל"ב:ג') "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ". אָמַר רַב חָנָן בַּר (רבא) [אַבָּא]: מִנַּיִן לְעוֹנֶה 'אָמֵן', שֶׁלֹּא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַמְבָרֵךְ? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל"ד:ד') "גַּדְּלוּ לַה' אִתִּי, וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן (לקיש) [פָּזִי]: מִנַּיִן שֶׁאֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַקּוֹרֵא? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י"ט:י"ט) "מֹשֶׁה יְדַבֵּר, וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל". [שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקוֹל"], מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקוֹל"? בְּקוֹלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַקּוֹרֵא, וְאִם אִי־אֶפְשָׁר לַמְתַרְגֵּם לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ (עם) [כְּנֶגֶד] הַקּוֹרֵא, יְמַעֵּךְ הַקּוֹרֵא קוֹלוֹ וְיִקְרָא.

רַבִּי זֵירָא חָלַשׁ, עַל לְגַבֵּיהּ רַבִּי אַבָּהוּ. קַבִּיל עֲלֵיהּ אִי מִתְפַּח קְטִינָא חֲרִיךְ שְׁקֵי, עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן. אִתְפַּח, עֲבִיד סְעוּדְתָא לְכוּלְהוּ רַבָּנָן. כִּי מָטָא לְמַשְׁרֵי, אָמַר לֵיהּ לְרַבִּי זֵירָא: לִישְׁרֵי לָן מַר! אָמַר לֵיהּ: לָא סְבִירָא לֵיהּ מַר לְהָא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּעַל הַבַּיִת בּוֹצֵעַ. שָׁרָא לְהוּ. כִּי מָטָא לִבְרוּכֵי, אָמַר לֵיהּ: נְבָרִיךְ לָן מַר! אָמַר לֵיהּ: לָא סְבִירָא לֵיהּ מַר לְהָא דְּרַב הוּנָא דְּמִן בָּבֶל, [דְּאָמַר]: בּוֹצֵעַ מְבָרֵךְ. וְאֵיהוּ כְּמַאן סְבִירָא לֵיהּ? כִּי הָא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: בַּעַל הַבַּיִת בּוֹצֵעַ וְאוֹרֵחַ מְבָרֵךְ. בַּעַל הַבַּיִת בּוֹצֵעַ, כְּדֵי שֶׁיִּבְצַע בְּעַיִן יָפָה. וְאוֹרֵחַ מְבָרֵךְ, כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ לְבַעַל הַבַּיִת. מַאי מְבָרֵךְ? יְהִי רָצוֹן, שֶׁלֹּא יֵבוֹשׁ בַּעַל הַבַּיִת בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא יִכָּלֵם לָעוֹלָם הַבָּא. וְרַבִּי מוֹסִיף בָּהּ דְּבָרִים: וְיִצְלַח מְאֹד בְּכָל נְכָסָיו, וְיִהְיוּ נְכָסָיו וּנְכָסֵינוּ [מֻצְלָחִים] וּקְרוֹבִים (ומוצלחים) לָעִיר. וְאַל יִשְׁלֹט שָׂטָן בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו וּבְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְאַל יְזַדְּקֵר [לֹא] לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוּם דְּבַר הַרְהוּר חֵטְא וַעֲבֵרָה וְעָוֹן, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְכַבְּדִין, לֹא בַּדְּרָכִים, וְלֹא בַּגְּשָׁרִים, וְלֹא בְּיָדַיִם מְזֹהָמוֹת. רַבִּין וְאַבַּיֵי הֲווּ קָאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא, קַדְּמֵיהּ חַמְרֵיהּ דְּרַבִּין לְדַאֲבַיֵי, וְלָא אָמַר לֵיהּ: נֵיזִיל מַר. אָמַר: מִדְּסָלִיק הַאי מֵרַבָּנָן מִמַּעֲרָבָא, גַּס לֵיה דַּעְתֵּיהּ. כִּי מָטָא לְפִתְחָא דְּבֵי כְּנִישְׁתָּא, אָמַר לֵיהּ: נֵיעוֹל מַר. אָמַר לֵיהּ: וְעַד הַשְׁתָּא, לָאו 'מַר' אֲנָא? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין מְכַבְּדִין אֶלָּא בְּפֻתַּח שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מְזוּזָה. דְּאִית בָּהּ מְזוּזָה אִין, דְּלֵית בָּהּ מְזוּזָה לָא? אֶלָּא מֵעַתָּה בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ, דְּלֵית בְּהוּ מְזוּזָה הָכִי נַמִּי דְּאֵין מְכַבְּדִין?! אֶלָּא אֵימָא: בְּפֻתַּח הָרָאוּי לִמְזוּזָה.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין עוֹנִין לֹא אָמֵן חֲטוּפָה, וְלֹא אָמֵן קְטוּפָה, וְלֹא אָמֵן יְתוֹמָה, וְלֹא יְזִרֹק בְּרָכָה מִפִּיו. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כָּל הָעוֹנֶה אָמֵן יְתוֹמָה, יִהְיוּ בָנָיו יְתוֹמִים. חֲטוּפָה, יִתְחַטְּפוּ יָמָיו, קְטוּפָה, יִתְקַטְּפוּ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. וְכָל הַמַּאֲרִיךְ בְּאָמֵן, מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו.

תַּנְיָא: אֵיזֶהוּ עַם הָאָרֶץ? כָּל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל חֻלָּיו בְּטָהֳרָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְעַשֵּׂר פֵּרוֹתָיו כָּרָאוּי. וְהֵנֵי כּוּתָאֵי, עַשּׂוּרֵי מְעַשְּׂרֵי כִּדְחָזוּ, דִּבְמַאי דִּכְתִיב בְּאוֹרַיְתָא, מִזֶּהֶר זְהִירֵי, דְּאָמַר מַר: כָּל מִצְוָה שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ כּוּתִים הַרְבֵּה, מְדַקְדְּקִים בָּהּ יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל.

קִ תָּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ עַם הָאָרֶץ? כָּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין מַנִּיחַ תְּפִלִּין. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדּוֹ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין לוֹ מְזוּזָה עַל פִּתְחוֹ. רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵינוֹ מְגַדְּלָן לְתַלְמוּד תּוֹרָה.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: תִּשְׁעָה וְעֶבֶד מִצְטָרְפִין. מֵיתִיבִי: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְלֹא מָצָא עֲשָׂרָה, וְשִׁחֲרֵר עַבְדּוֹ וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה. שִׁחֲרֵר אֵין, לָא שִׁחֲרֵר לָא?

תְּרֵי אִיצְטְרִיכוּ, שְׁחֲרֵר חַד, וְנָפִיק בְּחַד. וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: הַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ה:מ״ו) "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". לְדַבֵּר מִצְוָה שַׁאנִי. מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה הִיא? מִצְוָה דְּרַבִּים שַׁאנִי.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לְעוֹלָם יַשְׁכִּים אָדָם לְבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה וְיִמָּנֶה עִם עֲשָׂרָה הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאֲפִלּוּ מֵאָה בָּאִים אַחֲרָיו, קִבֵּל (עליו) [שְׂכַר] כֻּלָּם. "שְׂכַר כֻּלָּם" סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּנֶגֶד כֻּלָּם.

קִיא אָמַר רַב נַחְמָן: קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, מְזַמְּנִין עָלָיו. אַבַּיֵי וְרָבָא הֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרַבָּה, אָמַר לְהוּ רַבָּה: לְמִי מְבָרְכִין? אָמְרוּ לֵיהּ: לְרַחֲמָנָא, וְרַחֲמָנָא הֵיכָא יָתִיב? רָבָא אַחֲוִי לְשִׁמֵּי טְלָלָא, אַבַּיֵי נָפֵק לְבָרָא, אַחֲוִי כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא. אָמַר לְהוּ רַבָּה: תַּרְוַיְכוּ, רַבָּנָן הֲווּיתוּ. הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי: בּוּצִין בּוּצִין, מְקַטְפֵּיהּ יְדִיעַ.

קִיב יַנַּאי מַלְכָּא וּמַלְכְּתָא כְּרִיכוּ רִיפְתָּא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וּמִדְּקָטַל לְהוּ לְרַבָּנָן לָא הֲוָה לֵיהּ אִינִישׁ לְבָרוּכֵי לְהוּ. אָמַר לָהּ לְדִבְיתוּ: מַאן יָהֵב לָן גַּבְרָא דְּמְבָרֵךְ לָן. אָמְרָה לֵיהּ: (דבית‌הוו) אִישְׁתַּבַּע לִי דְּאִי מַיְתִינָא לָךְ גַּבְרָא, דְּלָא מְצַעֲרַתְּ לֵיהּ. אִשְׁתַּבַּע לָהּ. אַיְתִיתֵיהּ (לרבי) [לְ]שִׁמְעוֹן בֶּן שְׁטָח אֲחוּהָ. אוֹתְבֵיהּ בֵּין דִּידֵיהּ לְדִידָהּ. אָמַר לֵיהּ: חָזֵי כַּמָּה יְקָרָא עָבְדָא לָךְ. אָמַר לֵיהּ: לָאו אַתְּ [קָא] מוֹקְרִית לִי, אֶלָּא אוֹרַיְתָא הִיא דְּמוֹקְרָא לִי, דִּכְתִיב: (משלי ד׳:ח׳) "סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ, (ובין נדיבים תושיבך) [תְּכַבֵּדֶךָּ כִּי תְחַבְּקֶנָּה"]. אָמַר לָהּ: קָא חָזֵית, דְּלָא מְקַבְּלֵי מָרוּת. יְהָבוּ לֵיהּ כַּסָּא לְבָרוּכֵי. אָמַר: הֵיכִי אֲבָרִיךְ? בָּרוּךְ שֶׁאָכַל יַנַּאי וַחֲבֵרָיו מְשֻׁלּוֹ? שְׁתֵיהּ לַהֲהוּא כַּסָּא. יְהָבוּ לֵיהּ כַּסָּא אֲחָרִיתִי וּבָרִיךְ. אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁמְעוֹן בֶּן שְׁטָח דְּעָבַד, לְגַרְמֵיהּ הוּא דְּעָבִיד, דְּהָכִי אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְעוֹלָם אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן, עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת דָּגָן.

אָמַר רַב נחמן: מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל "בִּרְכַּת הַזָּן", בְּשָׁעָה שֶׁיֵּרַד לָהֶם הַמָּן. יְהוֹשֻׁעַ תִּקֵּן "בִּרְכַּת הָאָרֶץ", כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ. דָּוִד וּשְׁלֹמֹה תִּקְּנוּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם". דָּוִד תִּקֵּן: "עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ". וּשְׁלֹמֹה תִּקֵּן: "עַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ". "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" בְּיַבְנֶה תִּקְּנוּהָ, כְּנֶגֶד הֶרוּגֵי בֵּיתֵר, דְּאָמַר רַב מַתְנָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּתְּנוּ הֶרוּגֵי בֵּיתֵר לִקְבוּרָה, תִּקְּנוּ בְּיַבְנֶה, "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". "הַטּוֹב" שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ, "וְהַמֵּטִיב" שֶׁנִּתְּנוּ לִקְבוּרָה.

קִיג תְּנוּ רַבָּנָן: מְנַיִן לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ח׳:י״ט) "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ" [זוֹ בִּרְכַּת הַזָּן, "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" זוֹ בִּרְכַּת הַזִּמּוּן. "עַל הָאָרֶץ" זוֹ בִּרְכַּת הָאָרֶץ. "הַטּוֹבָה" זוֹ בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם ג) "הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן", "אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" זוֹ "הַטּוֹב

וְהַמֵּטִיב". אֵין לִי אֶלָּא לְאַחֲרָיו, לְפָנָיו מִנַּיִן? אָמַרְתָּ קַל־וָחֹמֶר: כְּשֶׁהוּא שָׂבֵעַ, מְבָרֵךְ, כְּשֶׁהוּא רָעֵב, לֹא כָל־שֶׁכֵּן! רַבִּי אוֹמֵר: [אֵינוֹ צָרִיךְ], "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ" זוֹ בִּרְכַּת הַזָּן, אֲבָל בִּרְכַּת הַזִּמּוּן, מִ"גַּדְּלוּ לַה' אִתִּי" (תהילים ל"ד:ד') נַפְקָא. "עַל הָאָרֶץ" זוֹ בִּרְכַּת הָאָרֶץ. 'הַטּוֹבָה' זוֹ בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן". "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" בְּיַבְנֶה תִּקְנוּהָ, אֵין לִי אֶלָּא לְאַחֲרָיו, לְפָנָיו מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" מִשֶּׁנִּתַּן לָךְ. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (שמות כ״ג:כ״ה) "וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ" אַל תִּקְרֵי 'וּבֵרַךְ', אֶלָּא 'וּבֵרֵךְ'. וְאֵימָתַי קְרוּי 'לֶחֶם'? קֹדֶם שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ! רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אֵין צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (שמואל א ט׳:י״ג) "כִּבְאֲכֶם הָעִיר, כֵּן תִּמְצְאוּן אֹתוֹ, בְּטֶרֶם יַעֲלֶה הַבָּמָתָה לֶאֱכֹל, כִּי לֹא יֹאכַל הָעָם עַד בֹּאוֹ, כִּי הוּא יְבָרֵךְ הַזֶּבַח, אַחֲרֵי כֵן יֹאכְלוּ הַקְּרֻאִים". וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁהַנְּשִׂים דַּבְּרָנִיּוֹת הֵן. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: כְּדֵי לְהִסְתַּכֵּל בְּיָפְיוֹ שֶׁל שָׁאוּל, דִּכְתִיב: (שם) "מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה גָּבֹהַּ מִכָּל הָעָם". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לְפִי שֶׁאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ אֶפִלּוּ כְּמִלֹא נִימָא. וְאֵין לִי אֶלָּא בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, בִּרְכַּת הַתּוֹרָה מִנַּיִן? אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קַל־וָחֹמֶר, עַל חַיֵּי שָׁעָה מְבָרֵךְ, עַל חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, לֹא כָל שֶׁכֵּן!

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הָרָעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים ח׳:י׳) "אֲשֶׁר נָתַן [לְךָ] ה' אֱלֹהֶיךָ", דַּיְּנֵהוּ בְּכָל דִּין שֶׁדָּנְךָ, בֵּין מִדָּה טוֹבָה וּבֵין מִדָּה פֻּרְעָנִיּוֹת.

מִשְׁנָה. כֵּיצַד מְזַמְּנִין? בִּשְׁלֹשָׁה אוֹמֵר "נְבָרֵךְ". בִּשְׁלֹשָׁה וְהוּא, אוֹמֵר: "בָּרְכוּ". גְּמָרָא. אָמַר שְׁמוּאֵל: לְעוֹלָם אַל יוֹצִיא אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל.

קִיד מְבָרְכוֹתָיו שֶׁל אָדָם נָכָר, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, אִם לָאו. כֵּיצַד? רַבִּי אוֹמֵר: "וּבְטוּבוֹ" הֲרֵי זֶה תַּלְמִיד חָכָם, "וּמִטּוּבוֹ" הֲרֵי זֶה בּוּר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי: וְהָא כְּתִיב: (שמואל ב ז׳:כ״ט) "וּמִבִּרְכָתְךָ יְבֹרַךְ (את) בֵּית עַבְדְּךָ לְעוֹלָם". בִּשְׁאֵלָה, שַׁאנִי. בִּשְׁאֵלָה נַמִּי, הָכְתִיב: (תהלים פא) "הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ". הַהוּא, בְּדִבְרֵי תוֹרָה כְּתִיב.

תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבָּעָה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּפַת, אֵין מַנִּיחִין בָּשָׂר חַי עַל הַפַּת, וְאֵין מַעֲבִירִין כּוֹס מָלֵא עַל הַפַּת, וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַפַּת, וְאֵין סוֹמְכִין אֶת הַקְּעָרָה בַּפַּת. אַמֵּימָר וּמַר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי, כָּרִיכוּ רִיפְתָּא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. אֵיתּוּ לְקַמֵּיהּ תַּמְרֵי וְרִמּוֹנֵי. שָׁקַל מַר זוּטְרָא, פָּתַק לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי דְּסָתְנָא. אָמַר לֵיהּ: לָא סְבִירָא לֵיהּ מַר לְהָא דְּתַנְיָא: אֵין מְזָרְקִין אֶת הָאוֹכָלִים? הַהִיא בְּפַת תַּנְיָא. וְהָתַנְיָא: כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְזָרְקִין אֶת הַפַּת, כָּךְ אֵין מְזָרְקִין אֶת הָאוֹכָלִים? אָמַר לֵיהּ: וְהָתַנְיָא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְזָרְקִין אֶת הַפַּת, מְזָרְקִין אֶת הָאוֹכָלִים. [אֶלָּא] לָא קַשְׁיָא, הָא בְּמִידֵּי דְּמִמְאִיס, הָא בְּמִידֵּי דְּלָא מְמָאִיס. תָּנוּ רַבָּנָן: מַמְשִׁיכִין יַיִן בְּצִנּוֹרוֹת לִפְנֵי

חָתָן וְכַלָּה, וְזוֹרְקִין לִפְנֵיהֶם קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים בִּימוֹת הַחַמָּה, אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אֲבָל לֹא גְּלוּסְקָאוֹת, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

תָּנוּ רַבָּנָן: אַסְפָּרְגוּס, יָפֶה לַלֵּב וְטוֹב לָעֵינַיִם, וְכָל־שֶׁכֵּן לִבְנֵי מֵעַיִם, וְהָרְגִיל בּוֹ, יָפֶה לְכָל גּוּפוֹ, וְהַמִּשְׁתַּכֵּר הֵימֶנּוּ, קָשֶׁה לְכָל גּוּפוֹ.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְבָרֵךְ עַל כּוֹס מָלֵא, נוֹתְנִין לוֹ נַחֲלָה בְּלֹא מְצָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:כ״ג) "וּמָלֵא בִּרְכַּת ה', יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה". רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר: זוֹכֶה וְנוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמִים, הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא.

קטו תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין פְּרִי בִּטְנָהּ שֶׁל אִשָּׁה מִתְבָּרֵךְ אֶלָּא מִפְּרִי בִּטְנוֹ שֶׁל אִישׁ? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ז׳:י״ג) "וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ", "פְּרִי בִטְנָהּ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "פְּרִי בִטְנְךָ". עוֹלָא אִיקְּלַע לְבֵי רַב נַחְמָן, כָּרִיךְ רֵיפְתָּא וּבֵרַךְ בִּרְכַּת מְזוֹנָא. יָהֵב לֵיהּ כַּסָּא דְּבִרְכְתָא [לְרַב נַחְמָן]. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נַחְמָן: לִשְׁדַּר מַר כַּסָּא דְּבִרְכְתָא לְיַלְתָּא. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין פְּרִי בִּטְנָהּ שֶׁל אִשָּׁה [מִתְבָּרֵךְ, אֶלָּא מִפְּרִי בִּטְנוֹ שֶׁל אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ", "פְּרִי בִטְנָהּ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "פְּרִי בִטְנְךָ"]. (ולא שדר לילתא דביתהו דרב נחמן מטעם ברייתא זאת) אַדְּהָכִי, שְׁמַעְתֵּהּ יַלְתָּא, קָמָא בְּזִיהֲרָא וְעַלְתָּה לְבֵי חַמְרָא, וְתַבְרָא אַרְבַּע מְאָה דַּנֵּי דְּחַמְרָא. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: נִשְׁדַּר לָהּ מַר כַּסָּא אַחֲרִינָא. שָׁלַח לָהּ: כָּל כִּי הַאי, נַבְגָּא דְּבִרְכְתָא הִיא. שָׁלְחָה לֵיהּ: מִמַּהֲדוּרֵי מִילֵי, וּמִסְּמַרְטוּטֵי כַּלְמֵי.

קטז הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ עֲבָרִין שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ח:כ״ז) "בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מְמְקוֹר יִשְׂרָאֵל". (תַּנְיָא) אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע: שִׁלּשָׁה דְּבָרִים סָח לִי סוּרִיאֵל שַׂר הַפָּנִים: אַל תִּטֹּל חֲלוּקְךָ שַׁחֲרִית מִיַּד הַשַּׁמָּשׁ וְתִלְבַּשׁ. וְאַל תִּטֹּל יָדֶיךָ מִמַּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו. וְאַל תַּחֲזִיר כּוֹס אַסְפָּרְגוּס אֶלָּא לְמִי שֶׁנָּתְנוּ לְךָ, מִפְּנֵי שֶׁתַּכְסִיפַת, וְאַמְרֵי לָהּ, אִיסְתַּלְגְּנִית שֶׁל מַלְאֲכֵי חַבָּלָה (יושבין ו) מְצַפִּין לוֹ לָאָדָם, וְאוֹמְרִים: אֵימָתַי יָבוֹא אָדָם לִידֵי אֶחָד מֵהַדְּבָרִים הַלָּלוּ וְיִלְבֹּד. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שִׁלּשָׁה דְּבָרִים סָח לִי מַלְאַךְ הַמָּוֶת: אַל תִּטֹּל חֲלוּקְךָ שַׁחֲרִית מִיַּד הַשַּׁמָּשׁ וְתִלְבַּשׁ. וְאַל תִּטֹּל יָדֶיךָ מִמַּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו. וְאַל תַּעֲמֹד לִפְנֵי הַנָּשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁחוֹזְרוֹת מִן הַמֵּת, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי מְרַקֵּד וּבָא לִפְנֵיהֶם, וְחַרְבִּי בְיָדִי, וְיֵשׁ לִי רְשׁוּת לְחַבֵּל. וְאִי פָּגַע, מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? לִינָשׁוֹף מִדּוּכְתֵּיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, אִי אִיכָּא נַהֲרָא, לִיעַבְרֵהּ, וְאִי אִיכָּא דַּרְכָּא אַחֲרִינָא, לִיזִיל בֵּהּ, וְאִי אִיכָּא גּוּדָא, לִיקוּם אֲחוֹרֵהּ, וְאִי לָא, לִיהֲדַר אַפֵּיהּ, וְלִימָא: (זכריה ג׳:ב׳) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן: יִגְעַר ה' בְּךָ הַשָּׂטָן" וְגוֹ', עַד דְּחַלְפֵי מִינֵיהּ. (כתוב למעלה בפרק כיצד מברכין ענין שדים וזה לשונו:) אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב: אֲבוּקָה כִּשְׁנַיִם, וְיֵרֵחַ כִּשְׁלשָׁה. אִיבָּעְיָא לְהוּ: אֲבוּקָה כִּשְׁנַיִם, בַּהֲדֵי דִּידֵיהּ, אוֹ דִילְמָא אֲבוּקָה כִּשְׁנַיִם, לְבַר מִדִּידֵיהּ? תָּא

שְׁמַע: וְיֵרַח כִּשְׁלֹשָׁה, אִי אָמַרְתָּ בִּשְׁלָמָא בַּהֲדֵי דִּידֵיהּ, שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמַרְתָּ, לְבַר מִדִּידֵיהּ, אַרְבַּע לָמָּה לִי? וְהָאָמַר מַר: לְאֶחָד, נִרְאֶה וּמַזִּיק, לִשְׁנַיִם, נִרְאֶה וְאֵינוֹ מַזִּיק, לִשְׁלֹשָׁה, אֵין נִרְאֶה כָּל עִקָּר. אֶלָּא, לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, אֲבוּקָה כִּשְׁנַיִם, בַּהֲדֵי דִּידֵיהּ, שְׁמַע מִינָּהּ.

אָמַר רַב אַסִי: אֵין מְסִיחִין עַל כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה. וְאָמַר רַב אַסִי: אֵין מְבָרְכִין עַל כּוֹס שֶׁל פֵּרְעָנוּת. מַאי "כּוֹס שֶׁל פֵּרְעָנוּת"? אָמַר רַבִּי נָתָן בֶּן יוֹסֵי: כּוֹס שֵׁנִי. (תני תנא) [תַּנְיָא נַמִּי הָכִי]: הַשּׁוֹתֶה כְּפָלַיִם, לֹא יְבָרֵךְ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ד׳:י״ב) "הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל", וְהַאי, לָא מִתְקַן.

פרק ח

ברכות פרק ח אלו דברים - מַשְׁנָה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: "שֶׁבָּרָא מְאוֹר הָאֵשׁ". וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: "בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ". גְּמָרָא. אָמַר רָבָא: בְּ"בָרָא" כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, דְּבָרָא מַשְׁמַע. כִּי פְּלִיגִי, בְּ"בוֹרֵא", בֵּית שַׁמַּאי (אומרים) [סָבְרֵי]: "בוֹרֵא" דְּעָתִיד לְמִיבְרָא, וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי: "בוֹרֵא" נַמִּי דְּ"בָרָא" מַשְׁמַע. מַתִּיב רַב יוֹסֵף: (ישעיה מה) "יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ", (עמוס ד) "יוֹצֵר הָרִים וּבֹרֵא רוּחַ", (ישעיה מב) "בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם". אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּ"בָרָא" וּ"בוֹרֵא", כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, דְּ"בָרָא" מַשְׁמַע, כִּי פְּלִיגִי, בְּ"מָאוֹר" וּ"מְאוֹרֵי", בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי: חַד נְהוֹרָא אִיכָּא בִּנְוּרָא, וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי: טוּבָא נְהוֹרֵי אִיכָּא בִּנְוּרָא. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: הַרְבֵּה מְאוֹרוֹת יֵשׁ בָּאוּר.

תְּנוּ רַבָּנָן: הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְהֵבִיאוּ אוּר לִפְנֵיהֶם, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֶחָד מְבָרֵךְ לְכֻלָּם. מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ד:כ״ח) "בְּרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ". בִּשְׁלָמָא בֵּ"ה, מְפָרְשֵׁי טַעְמָא, אֶלָּא בֵּ"ש, מַאי טַעְמָא? סָבְרֵי: מִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ אוֹמְרִים "מַרְפֵּא" בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, מִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ.

קִיז [מַשְׁנָה]. מִי שֶׁאָכַל וְשָׂכַח וְלֹא בֵּרַךְ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ וְיָבֵרֵךְ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יְבָרֵךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר. גְּמָרָא. הַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי, חַד עָבֵד בְּשׁוּגֵּג כְּבֵית שַׁמַּאי, וְאַשְׁכַּח אַרְנָקָא דְּדַהֲבָא, וְחַד עָבֵד בְּמֵזִיד כְּבֵית הִלֵּל, וְאַכְלֵיהּ אַרְיָא. רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה הֲוָה אָזֵל (באורחא) בְּשַׁיָּרָא, אֲכַל וְאִישְׁתְּלִי וְלָא בָּרִיךְ. אָמַר: הֵיכִי אֶעֱבִיד? אִי אֵמִינָא לְהוּ דְּאִנְשָׁאֵי לְבָרוּכֵי, אֲמָרֵי לִי, בְּרִיךְ! (הָכָא) דְּכָל הֵיכָא דִּמְבָרְכִתְּ, לְרַחֲמָנָא קָא מְבָרְכִתְּ. מוּטָב דַּאֲמִינָא לְהוּ, אִנְשָׁאֵי יוֹנָה דְּדַהֲבָא. אָמַר לְהוּ: אַנְטְרוּ לִי, דְּאִנְשָׁאֵי יוֹנָה דְּדַהֲבָא. (הדר ו) אָזֵיל וּבָרִיךְ, וְאַשְׁכַּח יוֹנָה דְּדַהֲבָא. וּמַאי שְׁנָא יוֹנָה? (דנקט משום) דְּאִמְּתְלָא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כְּיוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סח) "כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף". מַה יוֹנָה אֵינָהּ נִצּוֹלֶת

אֶלָּא בִּכְנָפֶיהָ, אַף יִשְׂרָאֵל אֵינָן נִצּוֹלִין אֶלָּא בַּמִּצְווֹת. (לישנא אחרינא: מה יונה זה כנפיה מגינות עליה, אף ישראל מצוות מגינות עליהם).

פרק ט

ברכות פרק ט הרואה - [מַתְנִיתִין. הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נְסִים לְיִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נְסִים לַאֲבוֹתֵינוּ" וְכוּ']. גְּמָרָא. מָנָא הֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּאָמַר קְרָא: (שמות יח) "וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ: "בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם" וְגוֹ'. אַנִיסָא דְּרַבִּים מְבָרְכִינָן, אַנִיסָא דְּיָחִיד לָא מְבָרְכִינָן? וְהָא הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָאָזִיל בְּעֵבֶר יַמִּינָא, נָפַל עֲלֵיהּ אַרְיָא, אִיתְעָבִיד לֵיהּ נִיסָא וְאִתְּצַל מִינֵּיהּ. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא וְאָמַר לֵיהּ: כָּל אֵימַת דְּמָטֵית לְהָתָם, בָּרִיךְ: "בָּרוּךְ (המקום) שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה". וּמַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא הֲוָה קָאָזִיל בְּפַקְתָּא דַּעֲרָבוֹת, וְצָחֲא לְמַיָּא. אִיתְעָבִיד לֵיהּ נִיסָא, אִיבְּרִי לֵיהּ עֵינָא דְּמַיָּא וְאִישְׁתִּי. וְתוּ זִמְנָא חָדָא הֲוָה קָאָזִיל בְּרִיסְתָּקָא דְּמָחוֹזָא, וְנָפַל עָלֵיהּ גַּמְלָא פְּרִיצְתָּא, אִיתְפַּרְקָא לֵיהּ אֲשִׁיתָא, עַל לְגַבֵּהּ. כִּי מָטָא לַעֲרָבוֹת בְּרִיךְ: "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּעֲרָבוֹת וּבְגַמְל", כִּי מָטָא לְרִיסְתָּקָא דְּמָחוֹזָא בְּרִיךְ: "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בְּגַמְל וּבַעֲרָבוֹת". אַמְרֵי: אַנִיסָא דְּרַבִּים, כְּלֵי עָלְמָא מְבָרְכֵי, אַנִיסָא דְּיָחִיד, אִיהוּ חַיָּיב לְבָרוּכֵי.

תָּנוּ רַבָּנָן: הָרוֹאֶה מַעְבְּרוֹת הַיָּם וּמַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן, מַעְבְּרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן, אַבְנֵי אֶלְגְּבִישׁ בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרוֹן, וְאֶבֶן שֶׁבִּקֵּשׁ לִזְרֹק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן עַל יִשְׂרָאֵל, וְאֶבֶן שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ מֹשֶׁה בְּשָׁעָה שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ מִלְחָמָה בַּעֲמָלֵק, וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט, וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה בִּמְקוֹמָהּ, (כל הרואה אותם) [עַל כֻּלָּן], צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָאָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם. בִּשְׁלָמָא, מַעְבְּרוֹת הַיָּם, דִּכְתִיב: (שמות יד) "וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה". מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן, דִּכְתִיב: (יהושע ג) "וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים וְגוֹ' וְכָל יִשְׂרָאֵל עֹבְרִים בֶּחָרָבָה". אֶלָּא מַעְבְּרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (במדבר כא) "עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה', אֶת וָהֵב בְּסוּפָה" וְגוֹ', תָּנָא: "אֶת וָהֵב בְּסוּפָה", שְׁנֵי מְצָרְעִין הָיוּ, וְהָיוּ מְהַלְּכִין בְּסוֹף מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וְכִי הָווּ חַלְפֵי יִשְׂרָאֵל, אַתּוּ אֱמוֹרָאֵי, (טשו להו בנחלי ארנון) עֲבָדֵי לְהוּ נְקִירוּתָא (ויתבי) [וְטָשׁוּ] בְּהוֹן. אַמְרֵי: כִּי חַלְפֵי יִשְׂרָאֵל [הָכָא], (חלפינן עלייהו) נְקָטְלִינָן לְהוּ, וְלָא הֲווּ יַדְעֵי, דְּאָרוֹן קָא מַסְגֵי קַמַּיְהוּ דְּיִשְׂרָאֵל, וַהֲוָה (קא מאכי) [מַמִּיךְ לְהוּ] טוּרֵי מִקַּמַּיְהוּ. כֵּיוָן דְּאָתָא אָרוֹן, דַּבִּיקוּ טוּרֵי בַּהֲדֵי הָדָדֵי וּקְטַלִינוּן, וְנָחַת דְּמַיְהוּ לְנַחֲלֵי אַרְנוֹן. כִּי אַתּוּ אֶת וָהֵב, חָזוּ דְּמָא דְּקָא נָפִיק מִבֵּינֵי טוּרֵי, אַתּוּ, אָמְרוּ לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ שִׁירָה, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) "וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים" וְגוֹ'. "אַבְנֵי אֶלְגְּבִישׁ", [מַאי "אַבְנֵי אֶלְגְּבִישׁ"?] תָּנָא: אֲבָנִים שֶׁעָמְדוּ עַל גַּב אִישׁ, וְיָרְדוּ עַל גַּב אִישׁ. "עָמְדוּ עַל גַּב אִישׁ", [זֶה מֹשֶׁה], דִּכְתִיב: (שם יב) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה [עָנָו

מְאֹד"]. וּכְתִיב: (שמות ט) "וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד, וּמָטָר לֹא נִתַּךְ אָרְצָה". "יָרְדוּ עַל גַּב אִישׁ" זֶה יְהוֹשֻׁעַ, דִּכְתִיב: (במדבר כז) ["קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן], אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ". (בית חורון דכתיב) [וּכְתִיב]: (יהושע י) "וַיְהִי בְּנָסָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הֵם בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרוֹן, וַה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת". אֶבֶן שֶׁבִּקֵּשׁ עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לִזְרֹק עַל יִשְׂרָאֵל, גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ. אָמַר: מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל כַּמָּה הֲוָה? תְּלָתָא פַּרְסֵי, (אמר) אֵיזִיל וְאֵיעֲקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי, וְאֶשְׁדֵּי עֲלַיְיהוּ [וְאֵיקְטְלִינְהוּ]. אָזַל, עָקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי, וְאוֹתְבֵיהּ אַרֵישֵׁיהּ. אַיְתֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהּ קוּמְצֵי, וְנַקְבוּהָ, וְנַחֵית לֵיהּ אַצַוְּארֵיהּ. בָּעָא לְמִשְׁלְפֵיהּ, מָשְׁכוּהָ שִׁינַיְיהוּ לְהַאי גִּיסָא וּלְהַאי גִּיסָא, וְלָא מָצֵי מִישְׁלְפָהּ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: (תהלים ג) "שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ". (ואמר ריש לקיש) [וְכִדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ]: אַל תִּקְרֵי: "שִׁבַּרְתָּ", אֶלָּא "שִׁרְבַּבְתָּ". מֹשֶׁה כַּמָּה הֲוָאי? עֶשֶׂר אַמִּין. שְׁקַל נַרְגָּא בַּת עֶשֶׂר אַמִּין, וְשָׁוַר עֶשֶׂר אַמִּין, וּמַחֵיהּ בְּקַרְסוּלֵיהּ וְקָטְלֵיהּ. וְאֶבֶן שָׁיְשַׁב עָלֶיהָ מֹשֶׁה, דִּכְתִיב: (שמות יז) "וְיָדֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים, וַיִּקְחוּ אֶבֶן, וַיָּשִׂימוּ תַּחְתָּיו, וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ". וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט, דִּכְתִיב: (בראשית יט) "וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו, וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח". חוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה בִּמְקוֹמָהּ, דִּכְתִיב: (יהושע ו) "וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ". בְּשֶׁלָּמָא כּוּלְהוּ נִיסָא, אֶלָּא אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט, פּוּרְעָנוּתָא הִיא? דְּאָמַר: "בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת". וְהָא הוֹדְאָה וּשְׁבַח קָתָנֵי? תְּנִי: עַל לוֹט וְעַל אִשְׁתּוֹ מְבָרְכִין שְׁתַּיִם. עַל אִשְׁתּוֹ אוֹמַר: "בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת". וְעַל לוֹט אוֹמַר: "בָּרוּךְ זוֹכֵר הַצַּדִּיקִים". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת כַּעֲסוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא זוֹכֵר הַצַּדִּיקִים, דִּכְתִיב: (בראשית יט) "וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם" וְגוֹ'. וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה. [וְחוֹמַת יְרִיחוֹ] נִבְלְעָה? וְהָא נָפְלָה! דִּכְתִיב: (יהושע ו) "וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ". כֵּיוָן דְּפוּתְיָהּ וְרוּמָהּ, כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ, מִשּׁוּם הָכִי אִבְלְעָהּ בְּלוּעֵי.

קִיט אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אַרְבָּעָה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: יוֹרְדֵי הַיָּם, וְהוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת, וּמִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא, וּמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְיָצָא. יוֹרְדֵי הַיָּם, מְנָלָן? דִּכְתִיב: (תהלים קז) "יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת וְגוֹ', הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי ה' וְגוֹ', וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וְגוֹ', יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת וְגוֹ', יָחוֹגּוּ וְיָנוּעוּ וְגוֹ', וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם, וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם. וַיִּשְׁמְחוּ כִּי יִשְׁתֹּקוּ וְגוֹ', יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ" וְגוֹ'. הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת מְנָלָן? דִּכְתִיב: (שם) "תָּעוּ בַמִּדְבָּר וְגוֹ', רְעֵבִים גַּם צְמֵאִים וְגוֹ', וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' וְגוֹ', וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה וְגוֹ', יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ" וְגוֹ'. מִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא מְנָלָן? דִּכְתִיב: (שם) "אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וְגוֹ', כָּל אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם וְגוֹ', וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' וְגוֹ', יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וְגוֹ', יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ" וְגוֹ'. וּמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְיָצָא, מְנָלָן? דִּכְתִיב:

"יִשְׂבֵי חִשֶּׁךָ וְצַלְמָוֶת וְגוֹ', כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל וְגוֹ', וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם וְגוֹ', וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' וְגוֹ', יוֹצִיאֵם מֵחִשֶּׁךְ וְצַלְמָוֶת וְגוֹ', יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ" וְגוֹ'. מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר רַב יְהוּדָה: "בָּרוּךְ גּוֹמֵל (לחייבים טובות שגמלני כל טוב) [חֲסָדִים טוֹבִים"]. וְאָמַר אַבַּיֵי: צָרִיךְ לְאוֹדוּיֵי קַמֵּי עַשָּׂרָה, דִּכְתִיב: (תהלים קז) "וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם". מַר זוּטְרָא אָמַר: וּתְרֵין מִנַּיְהוּ רַבָּנָן, דִּכְתִיב: "וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ". מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: וְאֵימָא (בעשרה) [כּוּלְּהוּ] רַבָּנָן? מִי כְּתִיב: "בִּקְהַל זְקֵנִים", "בִּקְהַל עָם" כְּתִיב! וְאֵימָא בַּעֲשָׂרָה שֶׁאֵר עַמָּא, וּבִתְרֵין רַבָּנָן? קַשְׁיָא. רַב יְהוּדָה חָלֵשׁ וְאִתְּפַח, עַל לְגַבֵּיהּ רַב חַנָּא בַּגְדָּתָאָה וְרַבָּנָן. אָמְרִי לֵיהּ: "בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּיָהֲבָךְ לָן, וְלָא יְהָבָךְ לְעַפְרָא". אָמַר לְהוּ: פְּטַרְתּוּן יָתִי מֵאוֹדוּיֵי. וְהָא [אָמַר אַבַּיֵי]: בָּעֵי אוֹדוּיֵי בְּאַפֵּי עֲשָׂרָה, [דַּהֲווּ בֵּי עֲשָׂרָה. וְהָא אִיהוּ לָא קָא מוֹדֶה? לָא צָרִיךְ], דְּעָנֵי בַּתְרֵיהוּ 'אָמֵן'. אָמַר רַב יְהוּדָה: שְׁלֹשָׁה צְרִיכִין שִׁמּוּר, וְאֵלּוּ הֵן: חוֹלֶה, חָתָן וְכַלָּה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: חוֹלֶה, חַיָּה, חָתָן וְכַלָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף אָבֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף תַּלְמִיד חָכָם בַּלַּיְלָה.

קכ וְאָמַר רַב יְהוּדָה: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַאֲרִיכִין יָמָיו [וּשְׁנוֹתָיו] שֶׁל אָדָם. וְאֵלּוּ הֵן: הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, וְהַמַּאֲרִיךְ בְּשֶׁלְּחָנוֹ, וְהַמַּאֲרִיךְ בְּבֵית הַכִּסֵּא. הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ מַעֲלִיוּתָא הִיא? וְהָא אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ וּמְעַיֵּן בָּהּ, סוֹף בָּא לִידֵי כְּאֵב לֵב, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי יג) "תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה לֵב", וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַזְכִּירִין עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, וְאֵלּוּ הֵן: קִיר נָטוּי, וְעִיּוּן תְּפִלָּה, וּמוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵרוֹ לַשָּׁמַיִם. הָא לָא קַשְׁיָא, הָתָם דְּמַאֲרִיךְ וּמְעַיֵּן, הָכָא דְּמַאֲרִיךְ וְלָא מְעַיֵּין. וְהֵיכִי עָבִיד? מַפִּישׁ בְּרַחֲמֵי. וּמַאֲרִיךְ עַל שֶׁלְּחָנוֹ, דִּלְמָא אַתֵּי עַנְיָא וְיָהֵיב לֵיהּ מִידֵּי, דִּכְתִיב: (יחזקאל מא) "הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ", וּכְתִיב: (שם) "וַיְדַבֵּר אֵלַי, זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'", פָּתַח בְּ"מִזְבֵּחַ" וּמְסַיֵּם בְּ"שֻׁלְחָן"? רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְהוּ: בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, מִזְבֵּחַ מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשָׁיו, שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר עָלָיו. [וְהַמַּאֲרִיךְ בְּבֵית הַכִּסֵּא, מַעֲלִיוּתָא הוּא? וְהָתַנְיָא: עֲשָׂרָה דְּבָרִים מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי תַּחְתּוֹנִיּוֹת: הָאוֹכֵל עֲלֵי קְנִים, וַעֲלֵי גְּפָנִים, וְלוּלְבֵי גְּפָנִים, וּמוֹרְגֵי בְּהֵמָה, וְשִׁדְרוֹ שֶׁל דָּג, וְדָג מָלִיחַ שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל כָּל צָרְכּוֹ, וְהַשּׁוֹתֶה שְׁמָרֵי יַיִן, וְהַמְקַנֵּחַ בְּסִיד וּבְחַרְסִית, וְהַמְקַנֵּחַ בִּצְרוֹר שֶׁקְּנַח בּוֹ חֲבֵרוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַתּוֹלֶה עַצְמוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא יוֹתֵר מִדַּאי. לָא קַשְׁיָא, הָא דְּמַאֲרִיךְ וְתָלֵי, הָא דְּמַאֲרִיךְ וְלָא תָלֵי. כִּי הָא דְּאָמְרָה לֵיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי: פָּנֶיךָ דּוֹמִים לִמְגַדְּלֵי חֲזִירִים וּלְמַלְוֵי בְּרִבִּית. אָמַר לָהּ: הֵימָנוּתָא, לְדִידִי, תַּרְוַיְהוּ אֲסִירָן, אֶלָּא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בֵּית הַכִּסֵּא אִיכָּא מֵאוּשְׁפִּיזָאי לְבֵי מִדְרָשָׁא, דְּכִי אֲזִילְנָא, בָּדְקִינָא נַפְשָׁאי בְּכוּלְּהוּ]. וְאָמַר רַב יְהוּדָה: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְקַצְּרִין יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם: מִי שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, וְכוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, וְהַמַּנְהִיג

עַצְמוֹ בָּרַבָּנוּת. מִי שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרֹא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, דִּכְתִיב: (דברים ל) "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ". וְכוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, דִּכְתִיב: (בראשית יב) "וַאֲבָרְכָה מְבָרֲכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר". וְהַמַּנְהִיג עַצְמוֹ בָּרַבָּנוּת, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: מִפְּנֵי מַה מֵת יוֹסֵף קֹדֶם אֶחָיו? מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עַצְמוֹ בָּרַבָּנוּת.

קכא וְאָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: שִׁלְשָׁה צְרִיכִין רַחֲמִים, וְאֵלּוּ הֵן: חֲלוֹם טוֹב, וְשָׁנָה טוֹבָה, וּמֶלֶךְ טוֹב. חֲלוֹם טוֹב, דִּכְתִיב: (ישעיה לח) "וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵינִי". שֵׁנָה טוֹבָה, דִּכְתִיב: (דברים יא) "תְּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ, מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". מֶלֶךְ טוֹב, דִּכְתִיב: (משלי כא) "פַּלְגֵי מַיִם לֵב מֶלֶךְ בְּיַד ה'".

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה [דְּבָרִים] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עֲלֵיהֶם בְּעַצְמוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: רָעָב, וְשָׂבָע, וּפַרְנָס טוֹב. רָעָב, דִּכְתִיב: (מ"ב ח) "כִּי קָרָא ה' לָרָעָב" [וְגוֹ']. שָׂבָע, דִּכְתִיב: (יחזקאל לו) "וְקָרָאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ". פַּרְנָס טוֹב, דִּכְתִיב: (שמות לא) "[וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה] לֵאמֹר: רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל" [וְגוֹ']. אָמַר רַבִּי (יוחנן) [יִצְחָק]: אֵין מַעֲמִידִין פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְלָכִין בַּצִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לה) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: מֹשֶׁה, הָגוּן עָלֶיךָ בְּצַלְאֵל? אָמַר לוֹ: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם לְפָנֶיךָ הָגוּן, לְפָנַי לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?! אָמַר לוֹ: אַף עַל פִּי כֵן, לֵךְ אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל. הָלַךְ וְאָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: הָגוּן עֲלֵיכֶם בְּצַלְאֵל? אָמְרוּ לוֹ: (משה רבינו) אִם לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּלְפָנֶיךָ הָגוּן, לְפָנֵינוּ לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?! אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: "בְּצַלְאֵל", עַל שֵׁם חָכְמָתוֹ נִקְרָא. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: לֵךְ אֱמֹר לוֹ לְבְצַלְאֵל: עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן, אָרוֹן וְכֵלִים, הָלַךְ מֹשֶׁה (ואמר להפך) [וְהִפֵּךְ וְאָמַר לוֹ:] עֲשֵׂה (כלים ארון) [אָרוֹן וְכֵלִים] וּמִשְׁכָּן. אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיס לְתוֹכוֹ כֵּלִים, וְאַתָּה אוֹמֵר: (לִי) עֲשֵׂה כֵּלִים, אָרוֹן וּמִשְׁכָּן. כֵּלִים שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה, לְהֵיכָן אַכְנִיסֵם? שְׁמָא כָּךְ אָמַר לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עֲשֵׂה מִשְׁכָּן אָרוֹן וְכֵלִים. אָמַר לוֹ: [שְׁמָא] בְּצֵל אֵל הָיִיתָ וְיָדַעְתָּ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: יוֹדֵעַ הָיָה בְּצַלְאֵל לְצָרֵף אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶן שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כְּתִיב הָכָא: (שמות לה) "וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים [בְּחָכְמָה, בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת"], וּכְתִיב הָתָם: (משלי ג) "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ, כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה", וּכְתִיב: (שם ג) "בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן חָכְמָה, אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ב) "יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין, [וּמַנְדְּעָא לְיָדְעֵי בִינָה"]. שָׁמַע רַב תַּחְלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא, אָזַל, אֲמָרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ. אָמַר לֵיהּ: אַתּוּן מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לָהּ, אֲנָן מֵהָכָא מַתְנִינָן לָהּ, [דִּכְתִיב]: (שמות לא) "וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב נָתַתִּי חָכְמָה".

קכב אָמַר רַב חִסְדָּא: כָּל חֲלוֹם (בלא) [וְלֹא] טָוֹת. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: חֶלְמָא בִּישָׁא, עֲצִיבוּתֵיהּ מְסְתַּיֵּיהּ. חֶלְמָא טָבָא, חֶדְוָוֵיהּ מְסְתַּיֵּיהּ. אָמַר רַב יוֹסֵף: חֶלְמָא טָבָא, אֲפִלּוּ לְדִידִי, בְּדִיחוּתֵיהּ מְפַכְּחָא לֵיהּ. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: חֶלְמָא בִּישָׁא עָדִיף (מבטא) [מֵחֶלְמָא טָבָא]. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: לָא חֶלְמָא טָבָא מִתְקַיֵּם כּוּלֵּיהּ, וְלָא חֶלְמָא בִּישָׁא מִתְקַיֵּם כּוּלֵּיהּ. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: חֶלְמָא דְּלָא מְפַשַּׁר, כְּאִגַּרְתָּא דְּלָא מִיקְרְיָא. וְאָמַר רַב (יהודה) [חִסְדָּא]: חֶלְמָא בִּישָׁא קָשֶׁה מִנְּגָדָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ג׳:י״ד) "וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו". וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה חֲלוֹם רָע. (ירמיהו כ״ג:כ״ח) "הַנָּבִיא אֲשֶׁר אִתּוֹ חֲלוֹם, יְסַפֵּר חֲלוֹם, [וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ, יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת, מַה לַּתֶּבֶן אֶת הַבָּר, נְאֻם ה'"]. וְכִי מָה עִנְיַן בָּר וְתֶבֶן אֵצֶל חֲלוֹם? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כְּשֵׁם שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לַבָּר בְּלֹא תֶּבֶן, כָּךְ אִי־אֶפְשָׁר לַחֲלוֹם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: חֲלוֹם, אַף עַל פִּי (שרובו) [שֶׁמִּקְצָתוֹ] מִתְקַיֵּם, כֻּלּוֹ אֵין מִתְקַיֵּם.

מָנָא לָן? מִיוֹסֵף, דִּכְתִיב: (בראשית לז) ["וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְגוֹ"], הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה". (ואלו) [וְהֵיכִא שַׁעְתָּא], אִמֵּיהּ לָא הַוְיָא. אָמַר רַבִּי לֵוִי: לְעוֹלָם יְצַפֶּה אָדָם לַחֲלוֹם טוֹב עַד עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, מְנָא לָן? מִיוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ["אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב], יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה" וְגוֹ', וּכְתִיב: (שם מא) "וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה" וְגוֹ'. מִשְּׁבַע עֶשְׂרֵה וְעַד שְׁלֹשִׁים, כַּמָּה הֲוָאי? תְּלֵיסַר. שִׁבְעָה דְּשָׁבְעָא וְתַרְתֵּין דְּכַפְנָא, הֲוו עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם. אָמַר רַב הוּנָא: (בר לוואי) לְאָדָם טוֹב [אַיִן] מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם (רע) [טוֹב], וּלְאָדָם רָע [אַיִן] מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם (טוב) [רַע]. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דָּוִד לֹא רָאָה חֲלוֹם טוֹב, וְכָל שְׁנוֹתָיו שֶׁל אֲחִיתֹפֶל, לֹא רָאָה חֲלוֹם רַע. (איני) וְהָכְתִיב: (תהלים צא) "לֹא תֵאָנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה", וְאָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: שֶׁלֹּא יַבְהִילוּךָ חֲלוֹמוֹת רָעִים וְהִרְהוּרִים רָעִים. "וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ", שֶׁלֹּא תִּמְצָא אִשְׁתְּךָ סָפֵק נִדָּה בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה בָּא מִן הַדֶּרֶךְ. [אֶלָּא], אֵיהוּ לָא חָזֵי [לֵיהּ], (אבל) [אַחֲרִינִי] חָזוּ לֵיהּ. וְכִי לָא חָזֵא אֵיהוּ, מַעֲלְיוּתָא הוּא? וְהָא (אמר רבי ינאי) אָמַר רַבִּי (זירא) [זְעִירָא]: כָּל הַלָּן שִׁבְעָה יָמִים בְּלֹא חֲלוֹם, נִקְרָא 'רַע', שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי יט) "וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל יִפָּקֵד, רָע", אַל תִּקְרֵי 'שָׂבֵעַ' אֶלָּא 'שָׂבַע'.

(כי קאמרינן כגון) [אֶלָּא הָכִי קָאָמַר]: דְּחָזָא וְלָא יָדַע מַאי (קא) חָזָא. אָמַר רַב (חנן) [הוּנָא] בַּר אַמִּי, אָמַר רַבִּי פְּדָת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרוֹאֶה חֲלוֹם וְנַפְשׁוֹ עֲגוּמָה, (עליו) יֵלֵךְ וְיִפְתְּרֶנּוּ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. יִפְתְּרֶנּוּ? וְהָא אָמַר רַבִּי חִסְדָּא: חֶלְמָא דְּלָא מְפַשַּׁר, כְּאִגַּרְתָּא דְּלָא מִקַּרְיָא. אֶלָּא אֵימָא: יְטִיבֶנּוּ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. לֵיתֵי תְּלָתָא, (דמרחמי ליה) וְלֵימָא לְהוּ: "חֶלְמָא טָבָא חֲזָאי" וכו'.

קכג אַמֵימָר וּמַר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי הֲווּ יָתְבֵי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. אַמְרֵי: כָּל חַד וְחַד מִינָן, לֵימָא מִלְּתָא דְּלָא שְׁמִיעַ לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ. פָּתַח חַד מִינַיְהוּ וְאָמַר: הַאי מַאן דְּחָזֵי חֶלְמָא, וְלָא יָדַע מַאי חָזָא, לֵיקוּם קַמֵּי כָּהֲנֵי בְּעִדְנָא דְּפַרְסֵי יְדֵיהוּ וְלֵימָא הָכִי: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי שֶׁלְּךָ וַחֲלוֹמוֹתַי שֶׁלְּךָ, חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה הוּא. בֵּין שֶׁחָלַמְתִּי אֲנִי לְעַצְמִי, [וּבֵין שֶׁחָלְמוּ לִי חֲבֵרַי, וּבֵין שֶׁחָלַמְתִּי עַל אֲחֵרִים, אִם טוֹבִים הֵם, חַזְּקֵם וְאַמְּצֵם כַּחֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף [הַצַּדִּיק], וְאִם צְרִיכִים רְפוּאָה, רְפָאֵם כְּמֵי מָרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּכְמִרְיָם מְצֹרַעְתָּהּ, וּכְחִזְקִיָּהוּ מֵחָלְיוֹ, וּכְמֵי יְרִיחוֹ עַל יְדֵי אֱלִישָׁע, וּכְשֵׁם שֶׁהָפַכְתָּ קְלָלַת בִּלְעָם הָרָשָׁע לִבְרָכָה, כֵּן הָפֵךְ כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי לְטוֹבָה]. (עד לשמחה ולשלום) וְלִיסַּיֵּם בַּהֲדֵי כָּהֲנֵי, דְּעָנֵי צִבּוּרָא "אָמֵן". וְאִי לָא, לֵימָא הָכִי: אַדִּיר בַּמָּרוֹם, שׁוֹכֵן בִּגְבוּרָה, [אַתָּה שָׁלוֹם וְשִׁמְךָ שָׁלוֹם. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתָּשִׂים עָלֵינוּ שָׁלוֹם]. פָּתַח אִידָךְ וְאָמַר: הַאי מַאן (דסליק) [דְּעָיֵל] לְמָתָא וְדָחִיל מֵעֵינָא בִּישָׁא, לִינְקוֹט זְקָפָא דְּיָדָא דְּיַמִּינֵיהּ בְּיָדָא דִּשְׂמָאלֵיהּ, וְזָקְפָא דְּיָדָא דִּשְׂמָאלֵיהּ בְּיָדָא דְּיַמִּינֵיהּ, וְלֵימָא הָכִי: אֲנָא פְּלוֹנִי בַּר פְּלָנְיָתָא, מִזַּרְעָא דְּיוֹסֵף קָא אָתֵינָא, דְּלָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: (בראשית מ״ט:כ״ב) "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עָלֵי עָיִן" וְגוֹ'. וְאָמַר רַב: לָא תֵּימָא "עָלֵי עָיִן" אֶלָּא, "עֹלֵי עָיִן". וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר חֲנִינָא אָמַר מֵהָכָא: (שם מח) "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ", מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין (אותם) [עֲלֵיהֶם], וְאֵין (העין) [עַיִן רָעָה] שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין עַיִן רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם. וְאִי דְּחִיל מֵעֵינָא בִּישָׁא דִּילֵיהּ, לִיחֲזֵיהּ אַטְרֵפֵיהּ דְּנַחְיֵרֵיהּ דִּשְׂמָאלָא. פָּתַח אִידָךְ וְאָמַר: הַאי מַאן דְּחָלִישׁ, יוֹמָא קָמָא לָא (לימא מידי) [לְגַלֵּי], כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיתְרַע מַזְלֵיהּ, מִכָּאן וְאֵילָךְ, לְגַלֵּי, כִּי הָא דְּרָבָא, כִּי הֲוָה חָלִישׁ, יוֹמָא קָמָא [לָא מְגַלֵּי, מִכָּאן וְאֵילָךְ] אָמַר לֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ: (טרוקו גלי ולא תגלו, למחר אמר ליה:) פּוּקוּ וְאַכְרִיזוּ: (עלי בשוקא) "רָבָא חָלַשׁ, רָבָא חָלַשׁ", מַאן דְּרָחִים לִי, לִבָּעֵי עָלַי רַחֲמֵי, וּמַאן דְּסַנֵּי לִי, לִחְדֵי לִי, וּכְתִיב: (משלי כ״ד:י״ז-י״ח) "בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח, וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ, פֶּן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ".

שְׁמוּאֵל, כִּי הֲוָה חָזֵא חֶלְמָא בִּישָׁא, אָמַר: (זכריה י׳:ב׳) "וַחֲלֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ". וְכִי הֲוָה חָזֵא חֶלְמָא טָבָא, (הוה מתמה ו) "אָמַר: "וְכִי הַחֲלֹמוֹת שָׁוְא יְדַבֵּרוּ"? וְהָא כְּתִיב: (במדבר י״ב:ו׳) "בַּחֲלוֹם אֵדַבֶּר בּוֹ". רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: "בַּחֲלוֹם אֵדַבֶּר בּוֹ", וּכְתִיב "וַחֲלֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ". לָא קַשְׁיָא, כָּאן עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְכָאן עַל יְדֵי שֵׁד. אָמַר רַבִּי בִּיזְנָא בַּר זַבְדָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר רַבִּי פַּנְדָא, אָמַר רַבִּי (תנחום) [נַחוּם], אָמַר רַבִּי בִּירִים מִשּׁוּם זָקֵן אֶחָד, וּמַנּוּ? רַבִּי בְּנָאָה: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פּוֹתְרֵי חֲלוֹמוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, פַּעַם אַחַת חָלַמְתִּי חֲלוֹם, וְהָלַכְתִּי אֵצֶל כֻּלָּם, מַה שֶּׁפָּתַר לִי זֶה, לֹא פָּתַר לִי זֶה, וְכֻלָּם נִתְקַיְּמוּ בִּי, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה". אַטּוּ "כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה" קְרָא הוּא?

אין! וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִנַּיִן שֶׁכָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ״א:י״ג) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה". וְאָמַר רָבָא: וְהוּא דְּמַפְשַׁר לֵיהּ מֵעֵין חֶלְמֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר". (שם) "וַיַּרְא שַׂר הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר", מְנָא יָדַע? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד, הֶרְאוּהוּ חֲלוֹמוֹ וּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִשְׁכִּים וְנָפַל לוֹ פָּסוּק לְתוֹךְ פִּיו, הֲרֵי זוֹ נְבוּאָה קְטַנָּה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה חֲלוֹמוֹת מִתְקַיְּמִין, (ואלו הם) חֲלוֹם שֶׁל שַׁחֲרִית, וַחֲלוֹם שֶׁחָלַם לוֹ חֲבֵרוֹ, וַחֲלוֹם שֶׁנִּפְתָּר בְּתוֹךְ חֲלוֹמוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף חֲלוֹם שֶׁנִּשְׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מב) "וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם" וְגוֹ'. אָמַר (רבא) [רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן]: (מנין ש) אֵין מַרְאִין לוֹ לְאָדָם אֶלָּא מַהְרְהוּרֵי לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ב׳:כ״ט) "אַנְתְּ מַלְכָּא, רַעְיוֹנָךְ עַל מִשְׁכְּבָךְ סְלִקוּ". וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (שם) "וְרַעְיוֹנֵי לִבְבָךְ תְּנַדַּע". אָמַר (רב יוסף) [רָבָא]: תֵּדַע, דְּלָא חָזֵי אִינִישׁ, (בחלמיה) לָא דִּקְלָא דְּדַהֲבָא, וְלָא פִּילָא דְּעַיִל בְּקוּפָּא דְּמַחָטָא.

אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: אַמְרִיתוּ, חַכְמִיתוּ טוּבָא, אֵימָא לִי מַאי חֶזְיְנָא בְּחֶלְמָאי? אָמַר לֵיהּ: חֶזְית דְּאַתּוּ פַּרְסָאֵי דִּמְשַׁחֲרֵי לָךְ, וְרָעוּ בָךְ שַׁקְצֵי, בְּחוּטְרָא דְּדַהֲבָא. הִרְהֵר כּוּלֵיהּ יוֹמָא, וּלְאוֹרְתָּא חָזָא. אָמַר לֵיהּ שְׁבוּר מַלְכָּא לִשְׁמוּאֵל: אַמְרִיתוּ, דְּחַכְמִיתוּ טוּבָא, אֵימָא לִי מַאי חֶזְיְנָא בְּחֶלְמָאי. אָמַר לֵיהּ: חֶזְית דְּאַתּוּ רוֹמָאֵי וְשַׁבוּ לָךְ, וְטָחְנוּ בָךְ קַשְׁיָאתָה בְּרֵיחַיָּא דְּדַהֲבָא. הִרְהֵר (וחזא) [כּוּלֵיהּ יוֹמָא וּלְאוֹרְתָּא חָזָא].

בַּר הֶדְיָא, מְפַשַּׁר חֶלְמִין הֲוָה. מַאן דַּהֲוָה יְהִיב לֵיהּ אַגְּרָא, מַפְשַׁר לֵיהּ לְמַעֲלְיוּתָא, וּלְמַאן דְּלָא (הוה) יְהִיב לֵיהּ אַגְּרָא, מַפְשַׁר לֵיהּ לְגַרְיעוּתָא. אֲבַיֵּי וְרָבָא חָזוּ חֶלְמָא, אֲבַיֵּי יְהִיב לֵיהּ (אגרא) [זוּזָא], רָבָא לָא (הוה) יְהִיב לֵיהּ (אגרא) [זוּזָא]. אֲמְרֵי לֵיהּ: אַקְרִינָן בְּחֶלְמִין. (דברים כ״ח:ל״א) "שׁוֹרְךָ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ" וְגוֹ'. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: פַּסִּיד עִסְקָךְ, וְלָא אַהֲנֵי לָךְ לְמֵיכַל מֵעוּצְבָא דְּלִבָּךְ. לְאֲבַיֵּי אָמַר לֵיהּ: נָפֵישׁ עִסְקָךְ, וְטָבַחְתְּ וְלָא אָכַלְתְּ וְשָׁתִית מֵחֶדְוָתָא דְּלִבָּךְ. אֲמְרֵי לֵהּ: אַקְרִינָן (דברים כ״ח:מ״א) "בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד" וְגוֹ'. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: כְּבִישׁוּתֵיהּ. לְאֲבַיֵּי אָמַר לֵיהּ: בְּנָךְ וּבְנָתָךְ נְפִישִׁין, וּמִנְסָבָן בְּנָתָךְ לְעָלְמָא, וְדַמְיָין בְּאַפָּךְ כִּדְקָא אָזְלָן בַּשְׁבִיָּה. אַקְרִינָן (שם) "בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר", לְאֲבַיֵּי אָמַר לֵיהּ: בְּנָךְ וּבְנָתָךְ נְפִישִׁין, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ, לִקְרִיבֵי יְהֵיבְנָא לְהוֹן, וְהֵיא אָמְרָה, לִקְרִיבָהּ, וְאַכְפָּהּ לָךְ וִיהַבְתְּ לְהוֹן לִקְרִיבָהּ, וַהֲוָת לָךְ כְּ"עַם אַחֵר". לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: דְּבִיתְהוּ שְׁכִיבָא, וְאַתּוּ בְּנֵיהּ וּבְנָתֵיהּ לִידֵי אִתְּתָא אַחֲרִיתָא. דְּאָמַר [רָבָא, אָמַר] רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (שם) "בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר", ("ועיניך רואות") זוֹ אֵשֶׁת הָאָב. אַקְרִינָן [בְּחֶלְמִין] (קהלת ט׳:ז׳) "לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ". ("ושתה בלב טוב יינך") לְאֲבַיֵּי אָמַר לֵיהּ: מַרְוַח עִסְקָךְ,

(וטבחת) וְאָכַלְתְּ וְשָׂתִית, וְקָרִית פְּסוּקָא מֵחָדְוָא דְּלִבָּךְ. לְרָבָא אָמַר: פָּסִיד עִסְקָךְ, טָבַחְתְּ וְלָא אָכַלְתְּ, וְשָׂתִית וְקָרִית (פְּסוּקָא) לְפִכּוּחֵי פַּחֲדָךְ. אַקְרִינָן (דברים כ״ח:ל״ח) "זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה", לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ: מֵרִישֵׁיהּ. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: מִסּוֹפֵיהּ. אַקְרִינָן (שם) "זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל גְּבוּלֶךָ" וְגוֹ'. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ: מֵרִישֵׁיהּ. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: מִסּוֹפֵיהּ. אַקְרִינָן (שם) "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ". ("כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ".) לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ: נָפִיק לָךְ שְׁמָא, דְּרֵישׁ מְתִיבְתָּא חֲוִית, (ודחיל כולי עלמא מינך) [אֵימְתָךְ נַפְלִית בְּעָלְמָא]. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: [בְּדַיְנָא דְּמַלְכָּא אִתְבַּר, ו]מִיתְפַּסְתְּ כְּגַנְבֵי, (ביזינא דמלכא,) וְדַיְּין כּוּלֵי עָלְמָא קַל־וָחֹמֶר מִינָּךְ. לְמָחָר, אִתְּבַר (בי זינא) [בְּדַיְנָא] דְּמַלְכָּא, וְאַתּוּ וְתַפְשׁוּהָ לֵיהּ לְרָבָא. (דחיל כולי עלמא ואמרי: רבא אתפס, אנן לא כל־שכן.) אַמְרֵי לֵיהּ: חָזָן, חַסָּא עַל פּוּם דָּנֵי. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ: עַיְּיף עִסְקָךְ כְּחַסָּא. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: מָרִיר עִסְקָךְ כְּחַסָּא. (ועוד רבות כאלה) [אַמְרֵי לֵיהּ: חָזָן בְּשָׂרָא עַל פּוּם דָּנֵי. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ: בַּסִּים חַמְרָךְ, וְאַתּוּ כּוּלֵי עָלְמָא לְמִזְבַּן בִּשְׂרָא וְחַמְרָא מִינָּךְ. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: תַּקִּיף חַמְרָךְ וְאַתּוּ כּוּלֵי עָלְמָא לְמִזְבַּן בִּשְׂרָא לְמֵיכַל בֵּיהּ. אַמְרֵי לֵיהּ: חָזָן חֲבִיתָא דְּתִלֵּי בְּדֵיקְלָא. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ: מִדְּלֵי עִסְקָךְ כְּדֵיקְלָא. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: חִלֵּי עִסְקָךְ כְּחַמְרֵי. אַמְרֵי לֵיהּ: חָזָן רוּמְנָא דְּקַדְחֵי אַפּוּם דָּנֵי. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ: עֲשִׂיק עִסְקָךְ כְּרוּמְנָא. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: קָאוֵי עִסְקָךְ כְּרוּמְנָא. אַמְרֵי לֵיהּ: חָזָן חֲבִיתָא דְּנָפַל לְבֵירָא. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ: מִתְבָּעֵי עִסְקָךְ, כְּדְאָמַר: נָפַל פִּתָּא בְּבֵירָא וְלָא אִשְׁתַּכַּח. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: פָּסִיד עִסְקָךְ וְשַׁדֵּיהּ לֵיהּ לְבֵירָא]. אַמְרֵי לֵיהּ: חָזִינָן בַּר חַמְרָא דְּקָאֵי אַאִיסְדָן וְנוֹעֵר. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ: מַלְכָּא חֲוִית וְקָאֵי אַמּוֹרָאָה עֲלָךְ. לְרָבָא אָמַר לֵיהּ: פֶּטֶר חֲמוֹר גָּהִיט בִּתְפִלָּךְ. אָמַר לֵיהּ: לְדִידִי חֲזָאֵי לִי וְאִיתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: וְא"ו דְּפֶטֶר חֲמוֹר וַדַּאי גָּהִיט מִתְּפִלָּךְ. (עיין רבא ואשכח וא"ו דפטר חמור גהיט בתפיליה) לְסוֹף אָזַל רָבָא לְחוּדֵיהּ לְגַבֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאֵי דְּשָׁא בְּרֵיתָא דְּנָפַל. אָמַר לֵיהּ: אִתְּתָךְ שָׁכְבָא. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאֵי כַּכֵּי וְשִׁנֵּי דְּנַתּוּר. אָמַר לֵיהּ: בְּנָךְ וּבְנָתָךְ שָׁכְבָן, אָמַר לֵיהּ: חֲזָאֵי תְּרֵי יוֹנֵי דְּפַרְחָן, אָמַר לֵיהּ: תַּרְתֵּי נָשֵׁי מְגָרְשָׁתְּ, אָמַר לֵיהּ: חֲזָאֵי תַּרְתֵּי גַּרְגְּלִידֵי דְּלִיפְתָּא, אָמַר לֵיהּ: תְּרִין קוּלְפֵי בָּלְעָתְּ. אָזַל רָבָא הַהוּא יוֹמָא וְיָתִיב בֵּי מִדְרְשָׁא כּוּלֵי יוֹמָא. אַשְׁכַּח הַנָּהוּ תְּרֵי סַגֵּי נְהוֹרֵי, דַּהֲווּ קָא מְנַצֵּי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. אָזַל רָבָא לְפָרוֹקֵינְהוּ וּמַחוּהָ לְרָבָא תְּרֵי. דְּלוּ לְמְחוּיֵיהּ אַחֲרִיתִי. אָמַר: מִסְתַּיֵּיהּ, תְּרִין חֲזָאֵי. לְסוֹף אָתָא רָבָא וְיָהִיב לֵיהּ אַגְרָא, אָמַר לֵיהּ: חֲזָאֵי אֲשִׁיתָא דְּנָפַל. אָמַר לֵיהּ: נָכָסִים בְּלֹא מְצָרִים קָנִיתָ. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאֵי אַפַּדְנָא דְּאַבַּיֵי דְּנָפַל, וְכַסְיָן אַבְקֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אַבַּיֵי שָׁכִיב, וּמְתִיבְתֵּיהּ אַתְיָא לְגַבָּךְ. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאֵי אַפַּדְנָא דִּידִי דְּנָפַל, וְאַתּוּ כּוּלֵי עָלְמָא וְשָׁקוּל לְבֵינְתָא לְבֵינְתָא. אָמַר לֵיהּ: שְׁמַעְתְּתָךְ מִבַּדְּרָן בְּעָלְמָא. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאֵי דְּאִבְקַע רֵישֵׁי וְנָתַר מוֹקְרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אוּדְרָא מִבֵּי סַדְיָא נָפִיק. אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיוּן הַלֵּלָא מִצְרָאָה

בְּחֶלְמָא. אָמַר לֵיהּ: נִיסָא מִתְרַחֲשִׁי לָךְ. הֲוָה קָא אָזִיל בַּהֲדֵיהּ בְּאַרְבָּא, אָמַר: בַּהֲדֵי גַּבְרָא דְּמִתְרַחִישׁ לֵיהּ נִיסָא, לָמָּה לִי. בַּהֲדֵי דְּקָא סָלִיק, נָפַל סִפְרָא מִינֵיהּ, אַשְׁכְּחֵיהּ רָבָא וְחָזְיָא דַּהֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ: "כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה". אָמַר: רָשָׁע, בְּדִידָךְ קַיְימָא וְצַעַרְתָּן כּוּלֵי הַאי, כּוּלְּהוּ מָחֲילְנָא לָךְ, בַּר מִבְּרָתֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא. יְהֵא רַעֲוָא דְּלִימְסַר הַהוּא גַּבְרָא לִידֵי דְּמַלְכוּתָא דְּלָא מְרַחֲמֵי עֲלֵיהּ. אָמַר: מַאי אַעֲבִיד? גְּמִירִי, דְּקִלְלַת חָכָם, אֲפִלּוּ בְּחִנָּם הִיא בָּאָה, וְכָל־שֶׁכֵּן רָבָא, דִּבְדִינָא קָא לַיְיט. אָמַר: אֵיקוּם וְאֵיגְלֵי, דְּאָמַר מַר: גְּלוּת מְכַפֶּרֶת עָוֹן. קָם גְּלֵהּ לְבֵי רוֹמָאֵי, אֲזַל יְתִיב אַפִּתְחָא דְּרֵישׁ טוּרְזִינָא דְּמַלְכָּא. רֵישׁ טוּרְזִינָא חָזָא חֶלְמָא. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאֵי חֶלְמָא דְּעַיִל מַחֲטָא בְּאֶצְבְּעָתִי. אָמַר לֵיהּ: הַב לִי זוּזָא, וְלָא יָהֵב לֵיהּ. לָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידִי. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאֵי דְּנָפַל תִּכְלָא בְּתַרְתֵּין אֶצְבְּעוֹתַי. אָמַר לֵיהּ: הַב לִי זוּזָא, וְלָא יָהֵב לֵיהּ. לָא אָמַר לֵיהּ. חֲזָאֵי דְּנָפַל תִּיכְלָא בְּכוּלָּהּ יָדָא. (אמר ליה: עילוי מאי אפקדוך, אמר ליה: עילוי שיראי דמלכא.) אָמַר לֵיהּ: נָפַל תִּיכְלָא בְּכוּלָּהּ שִׁירָאֵי. שַׁמְעֵי בֵּי מַלְכָּא וְאַתְיוּהָ לְרֵישׁ טוּרְזִינָא, קָא קָטְלוּ לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא אַמַּאי אַתְיוּהָ, לְהַאי דַּהֲוָה יָדַע וְלָא אָמַר. אַתְיוּהָ לְבַר הֲדָיָא, אַמְרֵי לֵיהּ: אַמְטוּ זוּזָא דִּידָךְ חָרְבוּ שִׁירָאֵי דְּמַלְכָּא. כָּפְתוּ תְּרֵי אַרְזָא בְּחַבְלָא, אִסְרוּ חַד כַּרְעֵיהּ לְחַד אַרְזָא, וְחַד כַּרְעֵיהּ לְחַד אַרְזָא, וְשָׁרוּ לְחַבְלָא עַד דְּאִסְתַּלִּיק. (אמר רבא: לא מחילנא ליה) עַד דְּאִסְתַּלִּיק רֵישֵׁיהּ, אָזַל כָּל חַד וְחַד וְקָם אַדּוּכְתֵּיהּ וְאִסְתַּלִּיק (רישיה,) וְנָפַל בִּתְרֵין.

שְׁלֹשָׁה נִכְנָסִין לַגּוּף וְאֵין הַגּוּף נֶהֱנֶה מֵהֶן; גַּדְגְּדָנִיּוֹת, וְכַפְנִיּוֹת, וּפִגֵּי תְמָרָה. שְׁלֹשָׁה אֵין נִכְנָסִין לַגּוּף, וְהַגּוּף נֶהֱנֶה מֵהֶם, [וְאֵלּוּ הֵן:] סִיכָה, רְחִיצָה וְתַשְׁמִישׁ. שְׁלֹשָׁה מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, אֵלּוּ הֵן: שֵׁנָה, שֵׂיחָה וְתַשְׁמִישׁ. תַּשְׁמִישׁ דְּמַאי? אִילֵימָא תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וַהֲלֹא מַכְחִישׁ כָּחִישׁ? אֶלָּא תַּשְׁמִישׁ נְקֵבִים. שְׁלֹשָׁה מְשִׁיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם [וְאֵלּוּ הֵן:] קוֹל, וּמַרְאֶה וְרֵיחַ. שְׁלֹשָׁה מַרְחִיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, [וְאֵלּוּ הֵן:] דִּירָה נָאָה, וְאִשָּׁה נָאָה, וְכֵלִים נָאִים. חֲמִשָּׁה, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, וְאֵלּוּ הֵן: אֵשׁ, דְּבַשׁ, שַׁבָּת, וְשֵׁנָה וַחֲלוֹם. אֵשׁ, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְגֵיהִנֹּם. דְּבַשׁ, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְמָן. שַׁבָּת, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְעוֹלָם הַבָּא. שֵׁנָה, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְמִיתָה. חֲלוֹם, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לִנְבוּאָה.

קִכֵּד תְּנוּ רַבָּנָן: הָרוֹאֶה מֶרְקוּלִיס, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ". מָקוֹם שֶׁנַּעֲקָרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים (מן המקום הזה) [מֵאַרְצֵנוּ], וּכְשֵׁם שֶׁעָקַר מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה, כָּךְ יַעֲקֹר מִכָּל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶן לְעָבְדֶךָ. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ אֵין צָרִיךְ לוֹמַר: (כן) [וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶן לְעָבְדֶךָ], מִפְּנֵי שֶׁרֻבָּן גּוֹיִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בְּחוּצָה לָאָרֶץ צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁעֲתִידִין לְהִתְגַּיֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (צפניה ג׳:ט׳) "כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה".

(לִקְרֹא כָּלָם בְּשֵׁם ה'") [דְּרַשׁ רַב הַמְנוּנָא: הָרוֹאֶה בָּבֶל הָרְשָׁעָה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ חָמֵשׁ בְּרָכוֹת. רָאָה בָּבֶל אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב בָּבֶל הָרְשָׁעָה". רָאָה בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב אֶת בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע". רָאָה גֹּב שֶׁל אֲרָיוֹת, אוֹ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה". רָאָה מֶרְקוּלִיס, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ". רָאָה מָקוֹם שֶׁנּוֹטְלִין מִמֶּנּוּ עָפָר, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם". רָבָא, כִּי הֲוָה חָזֵי חַמְרֵי דְּשָׁקְלֵי עַפְרָא, טָרִיף לְהוּ יָדָא עַל גַּבַּיְהוּ וְאָמַר: "רְהוּטוּ צַדִּיקֵי לְמֶעֱבַד רְעוּתָא דְּמָרֵיכוּ". מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא, כִּי הֲוָה מָטֵי לְבָבֶל, הֲוָה שָׁקִיל עַפְרָא בְּסוּדְרֵיהּ, וְשָׁדֵי לִבְרָא, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י״ד:כ״ג) "וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֶד". אָמַר רַב אַשִׁי: אֲנָא, הָא דְּרַב הַמְנוּנָא לָא שְׁמִיעַ לִי, אֶלָּא מִדַּעְתָּאי בְּרִיכְתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ]. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה [בֶּן אֶלְעָזָר]: נִתְקַלְּלָה בָּבֶל, נִתְקַלְּלוּ שְׁכֵנֶיהָ. [נִתְקַלְּלָה שׁוֹמְרוֹן, נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֶיהָ. נִתְקַלְּלָה בָּבֶל, נִתְקַלְּלוּ שְׁכֵנֶיהָ]. דִּכְתִיב: (ישעיהו י״ד:כ״ג) "וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי מָיִם". נִתְקַלְּלָה שׁוֹמְרוֹן, נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֶיהָ], דִּכְתִיב: (מיכה א׳:ו׳) "וְשַׂמְתִּי שֹׁמְרוֹן לְעִי הַשָּׂדֶה, לְמַטָּעֵי כָרֶם".

קכה עוּלָּא וְרַב חִסְדָּא הֲווּ קָאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא, כִּי מָטוּ אַפִּתְחָא דְּבֵי רַב חַנָּא בַּר חֲנִילָאִי, נָגַד רַב חִסְדָּא וְאִתְנַח. אָמַר לֵיהּ עוּלָּא: אַמַּאי קָא מִתְנַחְתְּ? וְהָאָמַר רַב: אֲנָחָה שׁוֹבֶרֶת חֲצִי גּוּפּוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ״א:י״א) "וְאַתָּה בֶן אָדָם הֵאָנֵח בְּשֹׁבְרוֹן מָתְנַיִם" וְגוֹ'. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף כָּל גּוּפּוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ: עַל מַה אַתָּה נֶאֱנָח וְגוֹ' וְכֻהֲתָה כָּל רוּחַ" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ: הֵיכִי לָא אִתְנַח? בֵּיתָא, דַּהֲווּ בֵּיהּ שִׁיתִּין אַפֵּיתָא בִּימָמָא וְשִׁיתִּין אַפֵּיתָא בְּלֵילְיָא, וַאֲפֵיקָן לְכָל מַאן דִּצְרִיךְ, וְלָא שָׁקַל יָדָא מִן כִּיסָא, דְּסָבַר, דִּילְמָא אָתָא עַנְיָא בַּר טוֹבִים וְאַדְמָטוּ לֵיהּ לְכִיסָא, קָא מִכְסֵיף. וְתוּ, הֲווּ פְּתִיחִין לֵיהּ אַרְבַּע בָּבֵי לְאַרְבַּע רוּחֲתָא דְּעָלְמָא, וְכָל דַּהֲוָה עָיֵיל כַּפִּין, נָפֵיק כִּי שָׂבֵעַ, וַהֲוָה שָׂדוּ לֵיהּ חִטֵּי וְשַׂעֲרֵי בִּשְׁנֵי בַּצֹּרֶת אַבְּרָאי, דְּכָל מַאן דִּכְסֵיפָא לֵיהּ מִלְּתָא לְמִשְׁקַל בִּימָמָא, אַתֵּי וְשָׁקִיל בְּלֵילְיָא. הַשְׁתָּא, נָפַל בְּתֵלָא, וְלָא אִתְנַח?! אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל בָּתֵּיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁיֵּחָרְבוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ה׳:ט׳) "בְּאָזְנָי ה' צְבָאוֹת, אִם לֹא בָּתִּים רַבִּים לְשַׁמָּה יִהְיוּ, גְּדֹלִים וְטוֹבִים מֵאֵין יוֹשֵׁב". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לְיִשּׁוּבָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קכ״ה:א׳) "הַבֹּטְחִים בַּה' כְּהַר צִיּוֹן" וְגוֹ'. מָה הַר צִיּוֹן, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירוֹ לְיִשּׁוּבוֹ, אַף בָּתֵּיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לְיִשּׁוּבָן. חֲזָיֵיהּ דְּלָא מְיָתְבָא דַּעְתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: דַּיּוֹ לָעֶבֶד שֶׁיִּהְיֶה כְּרַבּוֹ.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה". לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אוֹמֵר: "בָּרוּךְ מְחַיֵּה הַמֵּתִים". אָמַר רַב: אֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב, אֶלָּא לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל"א:י"ג) "נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב, הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד". רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ הֲווּ קָא אָזְלִי בְּאוֹרְחָא, פָּגְעוּ בֵּיהּ בְּרַב חֲנִינָא דְּרַב אִיקָא. אָמְרוּ לֵיהּ: בַּהֲדֵי דַּחֲזִינָךְ, בָּרְכִינָן עָלָךְ תַּרְתֵּי: "בָּרוּךְ שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו", וְ"שֶׁהֶחֱיָנוּ". אָמַר לְהוּ: אֲנָא נַמִּי, כֵּיוָן דַּחֲזִיתִינְכוּ חֲשַׁבְתִּינְכוּ עִילָּוָא כְּשִׁשִּׁים רִבְוָן יִשְׂרָאֵל, וּבָרְכְנָא עֲלַיְיכוּ שָׁלֹשׁ, הֲנָךְ שְׁתַּיִם, וּ"בָרוּךְ חָכָם הָרָזִים". אָמְרוּ לֵיהּ: חַכִּימְתְּ כּוּלֵּי הַאי? יְהֲבֵי בֵּיהּ עֵינַיְיהוּ, וְשָׁכֵיב.

קָכוּ מִשְׁנָה. עַל הַזִּיקִים, וְעַל הַזְּוָועוֹת, וְעַל הָרַעֲמִים, וְעַל הָרוּחוֹת, וְעַל הַבְּרָקִים, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ מָלֵא עוֹלָם". גְּמָרָא. מַאי 'זִיקִים'? אָמַר שְׁמוּאֵל: כּוֹכְבָא דְּשָׁבִיט, וְאָמַר שְׁמוּאֵל: נְהִירֵי לִי שְׁבִילֵי

דְּרָקִיעָא כְּשְׁבִילֵי דִּנְהַרְדְּעָא, לְבַר מִכּוֹכְבָא דְּשָׁבִיט, דְּלָא יָדַעְנָא מַאי נִיהוּ, וּגְמִירִי: דְּלָא עָבַר כְּסָלָא, וְאִי עָבַר כְּסָלָא, חָרַב עָלְמָא. וְהָא קָא חָזִינָא דְּעָבַר! (זיהרא) [זִיוֵיהּ] הוּא דְּעָבַר, וּמִתְחֲזֵי כִּדְעָבַר אִיהוּ. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: וִילּוֹן הוּא דְּמִיקְרַע, (דמגלגל) וְמֶחֱזֵי נְהוֹרָא דְּרָקִיעָא. רַב אַשִׁי אָמַר: כּוֹכְבָא (דשביט) הוּא דְּעָקַר מֵהַאי גִּיסָא דְּכִסְלָא, וְחָזֵי לֵיהּ חַבְרֵיהּ מֵהַהוּא גִּיסָא, וּמֶחֱזֵי כְּמַאן דְּעָבַר. שְׁמוּאֵל רָמֵי, כְּתִיב: (איוב ט':ט') "עֹשֶׂה עָשׁ כְּסִיל וְכִימָה", וּכְתִיב: (עמוס ה':ח') "עֹשֵׂה כִימָה וּכְסִיל", הָא כֵּיצַד? אִלְמָלֵא חַמָּתָהּ שֶׁל כְּסִיל, לֹא מִתְקַיְּים עָלְמָא מִפְּנֵי צִנָּה שֶׁל כִּימָה, וְאִלְמָלֵא צִנָּה שֶׁל כִּימָה, לֹא מִתְקַיְּים עָלְמָא מִפְּנֵי חַמָּתָהּ שֶׁל כְּסִיל. וּגְמִירִי, אִי לָאו עוּקְצָא דְּעִקְרְבָא דְּמַנַּח בִּנְהַר דִּינוּר, כָּל מַאן דַּהֲוָה טָרְקָא לֵיהּ עַקְרְבָא, לָא הֲוָה חַיֵּי. וְהַיְינוּ דְּקָא אָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְאִיּוֹב: (איוב ל"ח:ל"א) "הַתְקַשֵּׁר מַעֲדַנּוֹת כִּימָה, [וּמִשְׁכוֹת כְּסִיל תְּפַתֵּחַ"]. מַאי 'כִּימָה'? אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּמֵאָה כּוֹכְבֵי. אָמְרֵי לָהּ, דְּמִיכַּנְפָּן וְאָמְרֵי לָהּ, דְּמִיבַּדְרָן. מַאי 'עָשׁ'? אָמַר רַב יְהוּדָה: 'יוּתָא'. מַאי 'יוּתָא'? אָמְרֵי לָהּ: זְנַב טָלֶה, וְאָמְרֵי לָהּ: רֵישָׁא דְּעֶגְלָא. וּמִיסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר: זְנַב טָלֶה, דִּכְתִיב: (שם) "וְעַיִשׁ עַל בָּנֶיהָ תַּנְחֵם", אַלְמָא חָסְרָא, וּמִתְחֲזֵי (כמטרף) [כְּטַרְפָּא] דְּטָרִיף. וְהָא דְּקָא אָזְלָא אַבַּתְרֵהּ, דְּאָמְרָה לָהּ: "הַב לִי בָּנַי", (הב לי בני) שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, נָטַל שְׁנֵי כּוֹכָבִים מִכִּימָה וְהֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ לְסָתְמָהּ, נָטַל שְׁנֵי כּוֹכָבִים מִן עָשׁ, וּסְתָמָהּ. וְלִהֲדַר לָהּ? (מדיליה) אֵין הַבּוֹר מִתְמַלֵּא מֵחֲלִיתוֹ! אִי נַמִּי: אֵין קְטַגּוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר. וְלִיבְרֵי לֵיהּ תְּרֵי כּוֹכְבֵי אַחֲרִינִי? (קהלת א':ט') "וְאֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ"! אָמַר רַבִּי נָתָן: (בר יצחק) עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לָהּ, דִּכְתִיב: (איוב ל"ח:ל"ב) "וְעַיִשׁ עַל בָּנֶיהָ תַּנְחֵם".

קכז וְעַל הַזְּוָעוֹת. מַאי 'זְוָעוֹת'? אָמַר רַב קְטִינָא: גּוֹהֲא. רַב קְטִינָא הֲוָה קָא אָזִיל בְּאוֹרְחָא. כִּי מָטָא אַפִּתְחָא דְּבֵי אוֹבָא טַמְיָא, נָנַח 'גּוֹהֲא'. אָמַר: מִי יָדַע אוֹבָא טַמְיָא הַאי 'גּוֹהֲא' (דגנח) מַהוּ? רָמָא לֵיהּ קַלָּא: קְטִינָא קְטִינָא, אַמַּאי לָא יָדַעְנָא? בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר אֶת בָּנָיו שֶׁשְּׁרוּיִים בְּצַעַר בֵּין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כְּבָיְכוֹל, מוֹרִיד שְׁתֵּי דְּמָעוֹת לַיָּם הַגָּדוֹל, וְקוֹלָם נִשְׁמָע מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְהֵינוּ 'גּוֹהֲא'. אָמַר רַב קְטִינָא: אוֹבָא טַמְיָא, כַּדִּיב הוּא, וּמִילֵּיהּ כַּדִּיבִין. אִי הָכִי, "גּוֹהֲא, גּוֹהֲא", מַבָּעֵי לֵיהּ. (אין) [וְלָא הִיא], "גּוֹהֲא גּוֹהֲא" עָבִיד, וְהַאי דְּלָא אוֹדִי לֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִטְעוּ כּוּלֵּי עָלְמָא אַבַּתְרֵיהּ. וְרַב קְטִינָא דִּידֵיהּ אָמַר: כַּפָּיו סוֹפֵק זוֹ עַל גַּב זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ״א:כ״ב) "וְגַם אֲנִי אַכֶּה כַפַּי אֶל כַּפִּי, וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי". רַבִּי (יונתן) [נָתָן] אוֹמֵר: אֲנָחָה מִתְאַנֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ה) "וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי בָּם וְהִנָּחֲמְתִּי". רַבָּנָן אָמְרֵי: בּוֹעֵט בָּרָקִיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ״ה:ל׳) "הֵידֵד כְּדֹרְכִים יַעֲנֶה אֶל כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ". רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: דּוֹחֵק אֶת רַגְלָיו תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ו:א׳) "כֹּה אָמַר ה׳: הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי". (ויש אומרים: שואג בקולו ומרעיש עולמות, שנאמר: (שם כה) "ה' ממרום ישאג" וגו')

וְעַל הָרֶעָמִים. מַאי 'רְעָמִים'? אָמַר שְׁמוּאֵל: עַנְנֵי (דאתיא) בְּגַלְגַּלָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ע״ז:י״ט) "קוֹל רַעַמְךָ בַּגַּלְגַּל הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ". וְרַבָּנָן אָמְרֵי: עַנְנֵי דְּשַׁפְכֵי מַיָּא לַהֲדֵדֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו י׳:י״ג) "לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמָיִם". רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: בָּרָקָא תַּקִּיפָא, דְּבָרִיק עַנְנָיָא וּמְתַבַּר גְּזִיזֵי דְּבַרְזָא. רַב (אסי) [אַשִׁי] אָמַר: עַנְנֵי, חַלְחוּלֵי מְחַלְחְלֵי, וְאַתְיֵי זִיקָא וּמְנַשֵּׁב אַפּוּמַיְהוּ, וְדָמֵי כְּזִיקָא עַל פּוּם דְּנֵי. וּמִסְתַּבְּרָא כְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, דְּבָרִיק בָּרָקָא וּמְנַהֲמֵי עַנְנֵי וְאַתְיֵי מִטְרָא.

וְעַל הָרוּחוֹת. מַאי 'רוּחוֹת', אָמַר אַבַּיֵי: זַעֲפָא. וְאָמַר אַבַּיֵי: גְּמִירִי, דְּזַעֲפָא בְּלֵילְיָא לָא הֲוֵי. וְהָא קָא חָזְיָנַן דַּהֲוֵי? הַהוּא, דְּאַתְחוּלֵי בֵּימָמָא. וְאָמַר אַבַּיֵי: גְּמִירִי דְּזַעֲפָא, שְׁתֵּי שָׁעֵי לָא קָאֵי, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (נחום א׳:ט׳) "לֹא תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה", וְהָא קָא חָזְיָנַן דְּקָאֵי? דְּמַפְסִיק בֵּינֵי בֵּינֵי.

וְעַל הַבְּרָקִים אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם". מַאי 'בְּרָקִים'? אָמַר רָבָא: בַּרְקָא. וְאָמַר רָבָא: בַּרְקָא יְחִידָאָה, וּבַרְקָא חִיוָּרָא, וּבִרְקָא יְרוֹקְתָא, וְעַנְנֵי דְּסִלְקָן בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית וְאַתְיָן מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית, וּשְׁתֵּי עַנְנֵי דְּסִלְקָן חֲדָא לְאַפֵּי חֲבֶרְתָּהּ, כּוּלְּהוּ קַשְׁיָן. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לְמִיבְּעֵי רַחֲמֵי. וְהֵנֵי מִילֵּי בְּלֵילְיָא, אֲבָל בְּצַפְרָא, לֵית בְּהוּ מְשָׁשָׁא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: הֵנֵי עַנְנֵי דְּצַפְרָא, לֵית בְּהוּ מְשָׁשָׁא, דִּכְתִיב: (הושע ו׳:ד׳) "וְחַסְדְּכֶם כַּעֲנַן בֹּקֶר" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: הָא אָמְרֵי אִינְשֵׁי: כַּד מִפְּתַח בָּבֵי־מִטְרָא, בַּר חַמְרָא, מוֹךְ שַׁקִּיךְ וְגַנֵּי. לָא קַשְׁיָא, הָא דְּקָטַר בְּעִיבָא, הָא דְּקָטַר בַּעֲנָנָא.

קכח אָמַר רַבִּי אַלְכְּסַנְדְּרִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא נִבְרְאוּ רָעָמִים אֶלָּא (כדי) לְפַשֵּׁט עַקְמוּמְיוּת שֶׁבַּלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ג׳:י״ד) "וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו". וְאָמַר רַבִּי אַלְכְּסַנְדְּרִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרוֹאֶה [אֶת הַ]קֶּשֶׁת בֶּעָנָן, צָרִיךְ שֶׁיִּפֹּל עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל א׳:כ״ח) "כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן [וְגוֹ'], וָאֵרְאֶה וָאֶפֹּל עַל פָּנָי". לֵיטֵי עֲלָהּ בַּמַּעֲרָבָא, מְשׁוּם דְּמֶחֱזֵי כְּמַאן דְּקָא סָגִיד לְקַשְׁתָּא. אֲבָל בְּרוּכִי, וַדַּאי מְבָרְיךְ. מַאי מְבָרֵךְ? אוֹמֵר: "בָּרוּךְ זוֹכֵר הַבְּרִית". בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: "נֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ". וְאָמַר רַב פָּפָּא: הִלְכָךְ, נַיְמְרִינְהוּ לְהוּ לְתַרְוַיְהוּ: "בָּרוּךְ זוֹכֵר הַבְּרִית, נֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ".

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרוֹאֶה רָקִיעַ בְּטָהֳרָתָהּ, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית". אֵימָתַי? אָמַר אַבַּיֵי: כִּי אָתָא מִטָּרָא כּוּלֵי לֵילְיָא, וּבְצַפְרָא אַתֵּי אִסְתְּנָא וּמְגַלְיָא לְהוּ לִשְׁמַיָּא. וּפְלִיגָא דְּרַפְרָם בַּר פָּפָּא, [אָמַר רַב חִסְדָּא], דְּאָמַר רַפְרָם בַּר פָּפָּא, אָמַר רַב חִסְדָּא: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא נִרְאֵית רָקִיעַ בְּטָהֳרָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ׳:ג׳) "אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת, וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם".

תָּנוּ רַבָּנָן: הָרוֹאֶה חַמָּה בִּתְקוּפָתָהּ, לְבָנָה בִּגְבוּרָתָהּ, וְכוֹכָבִים בְּמִסְלוֹתָם, וּמַזָּלוֹת בְּסִדְרָן, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית". וְאֵימַת הֲוֵי? אָמַר אַבַּיֵי: כָּל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה שְׁנִין, וַהֲדַר מַחֲזוֹר, וְנָפְלָה תְּקוּפַת נִיסָן בְּשַׁבְּתַּאי, בְּאוֹרְתָּא דְּתִלְתָּא נָגְהֵי אַרְבַּע.

[מִשְׁנָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל", בְּזְמַן שֶׁרוֹאֵהוּ לִפְרָקִים. גְּמָרָא]. 'לִפְרָקִים', עַד כַּמָּה? אָמַר רָמֵי בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק: עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאָמַר רָמֵי בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הָרוֹאֶה פְּרָת אַגּוּשְׁרָא דְּבָבֶל, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית". וְהָאִידָנָא דְּשַׁנְיוּהָ פַּרְסָאֵי, מִבֵּי שְׁבוּר וּלְעֵיל. [רַב יוֹסֵף אָמַר: מֵאִיהִי דְּקִירָא וּלְעֵיל]. וְאָמַר רָמֵי בַּר אַבָּא: הָרוֹאֶה דִּיגְלַת אַגּוּשְׁרָא דְּשַׁבִּיסְתְּנָא, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית".

מַאי 'חִדֶּקֶל'? אָמַר רַב אַשִׁי: שֶׁמֵּימָיו חַדִּין וְקַלִּין. מַאי 'פְּרָת'? שֶׁמֵּימָיו פָּרִין וְרַבִּין. וְאָמַר רָבָא: הַאי דַּחֲרִיפֵי בְּנֵי מְחוֹזָא, מִשּׁוּם דְּשָׁתוּ מַיָּא דְּדִגְלַת.

מְבָרֵךְ עַל הָרָעָה מֵעֵין עַל הַטּוֹבָה, הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן דְּשָׁקִיל בִּידְקָא בְּאַרְעֵיהּ, אַף עַל גַּב דְּטָבָא הִיא לְדִידֵיהּ, דְּמַסְקָא אַרְעָא שִׂרְטוֹן וְשַׁבְּחָא, הַשְׁתָּא מִיהָא רָעָה הִיא. וְעַל הַטּוֹבָה מֵעֵין עַל הָרָעָה, הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן דְּאַשְׁכַּח מְצִיאָה, אַף עַל גַּב דְּרָעָה הִיא לְדִידֵיהּ, דְּאִי שָׁמַע בָּהּ מַלְכָּא, שָׁקִיל לָהּ מִינֵיהּ, הַשְׁתָּא מִיהָא טוֹבָה הִיא.

קכט מִשְׁנָה. הַצּוֹעֵק עַל מַה שֶּׁעָבַר, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא, כֵּיצַד? הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, וְאוֹמֵר: "יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר", הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא. הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה

בָּעִיר, וְאוֹמֵר: "יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא יְהֵא בְּתוֹךְ בֵּיתִי", הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא. גְּמָרָא. וְלָא מְהַנוּ רַחֲמֵי? וְהָא מוֹתִיב (רבי אבא) [רַב יוֹסֵף]: (אַמַּאי דִּכְתִיב) (בראשית ל׳:כ״א) "וְאַחַר יָלְדָה בַּת [וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה"]. מַאי 'וְאַחַר'? אָמַר רַב: לְאַחַר שֶׁדָּנָהּ לְאָה דִּין בְּעַצְמָהּ. אָמְרָה: (לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם) שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים עֲתִידִין לָצֵאת מִיַּעֲקֹב, שִׁתָּא דִּידִי וְאַרְבַּע דִּבְנֵי שִׁפְחוֹת, הָא עַשְׂרָה. אִם זָה זָכָר, לֹא תְּהֵא רָחֵל אֲחוֹתִי כְּאַחַת (מן) הַשִּׁפָחוֹת. מִיָּד נֶהֶפְכָה וְהָיְתָה לְבַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה". (שדנה דינה לעצמה) אֵין מַזְכִּירִין מַעֲשֶׂה נְסִים. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: (התם) [מַעֲשֶׂה דְּלֵאָה], בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים [יוֹם] הֲוָה, כִּדְתַנְיָא: שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ, מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד אַרְבָּעִים, [יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים] שֶׁיְּהֵא זָכָר, מֵאַרְבָּעִים [יוֹם] וְעַד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, [יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים] שֶׁלֹּא יְהֵא סַנְדָּל. מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁשָּׁה, [יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים] שֶׁלֹּא יְהֵא נֵפֶל, מִשִּׁשָּׁה וְעַד תִּשְׁעָה, [יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים] שֶׁיֵּצֵא בְּשָׁלוֹם.

קל תנו רבנן מעשה הלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוחה [בעיר] ואמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי עליו הכתוב אומר משמועה רעה לא ייירא נכון לבו בטוח בה' אמר רבא כל היכי דדרשת להאי קרא מרישיה לסיפיה מדריש ומסיפיה לרישיה מדריש מרישיה לסיפיה מדריש משמועה רעה לא ייירא מאי טעמא משום דנכון לבו בטוח בה' מסיפיה לרישיה מדריש נכון לבו בטוח בה' משמועה רעה לא ייירא ההוא תלמידא דהוה שקיל ואזיל אבתריה דרבי ישמעאל ברבי יוסו [בשוקא דציון] חזייה דקא מפחד א"ל חטאה את דכתיב פחדו בציון חטאים א"ל והא כתיב אשרי אדם מפחד תמיד [א"ל] ההוא בדברי תורה כתיב יהודה בר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנונא חזייה דקא מיתנח א"ל יסורי קא בעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה דכתיב כי פחד פחדתי ויאתיני א"ל והא כתיב אשרי אדם מפחד תמיד ההוא בדברי תורה כתיב

ת"ר הנכנס לבית המרחץ אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתצילני מזה וכיוצא ואל יארע בי דבר קלקלה [ועון] ואם יארע בי דבר קלקלה ועון תהא מיתתי כפרה על עונותי אמר אביי לא לימא אינש הכי דלא ליפתח פומיה לשטן דאר"ל וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן א"ר יוסי [יוסף] מאי קראה דכתיב כסדום היינו לעמורה דמינו מאי אהדר להו נביא שמעו דבר ה' קציני סדום וגו' כי נפיק מאי אומר א"ר אחא מודה אני לפניך ה' אלהי שהצלתני מן האור רבי אבהו על לבי בני אפחית בי בני מתותיה איתרחיש ליה ניסא קם על עמודא שזיב מאה וחד גברי בחד איבריה אמר היינו [דרבי אחא] רב אחא (אמר רב) הנכנס להקיז דם אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני כי אל רופא נאמן אתה ורפואתך אמת לפי

שאין דרכן של בני אדם לרפאות אלא שנהגו אמר אביי לא לימא איניש הכי דתני דבי רבי ישמעאל ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות כי קאי מאי אומר אמר רב אחא ברוך רופא חנם

קלא משנה חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך גו' בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך ובכל מאדך בכל ממונך דבר אחר בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו מאד מאד

[גמ' חייב אדם לברך וכו'] מאי חייב אילימא דמברך על הרעה הטוב והמטיב ועל הטובה הטוב והמטיב והתנן (על הגשמים ו) על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת אמר רבא לא נצרכה אלא לקבלינהו בשמחה מנה"מ אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [רבי שמואל ברבי נחמני אמר] דאמר קרא בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר זו מדה טובה באלהים אהלל דבר זו מדת פורענות רבי אבהו [רב אחא משום רבי לוי] אמר מהכא חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה אם לחסד אשירה ואם למשפט אשירה רבי תנחום אמר מהכא כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא רבנן אמרי אמר קרא ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך אמר רב הונא אמר רבי [רב] משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דרבי עקיבא לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעבדין מן שמיא לטב כי הא דרבי עקיבא הוה אזיל באורחא והוה בהדיה חמרא ותרנגולא ושרגא מטא האי דוכתא בעא אושפיזא ולא יהבו ליה אמר כל דעבדין מן שמיא לטב אזל בת בדברא אתא אריה אכליה לחמריה אתא שונרא אכלא לתרנגולא אתא זיקא כביה לשרגא אמר כל דעבדין מן שמיא לטב בלילה אתא גייסא שבייה למתא אמר להו היינו דאמרי כל דעבדין מן שמיא לטב ואמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר לעולם יהיו דבריו של אדם מועטים לפני הקב"ה שנאמר אל תבהל על פיך וגו' על כן יהיו דבריך מעטים

קלב (פיסקא בכל לבבך בשני יצריך) דרש רב נחמן בר [רב] חסדא מאי דכתיב וייצר ה' בשני יודין (ב' יצירות הללו למה אחד לטובה ואחד לפורענות) [שני יצרים ברא הקב"ה אחד יצר טוב ואחד יצר רע] מתקיף לה רב נחמן [בר יצחק] אלא מעתה גבי בהמה דלא כתיב בה וייצר ה"נ דלא שליט בה יצר הרע והא קא חזינן דמזקא ונשכא ובעטא אלא כדרבי שמעון בן פזי דאמר אוי לי מיוצרי אוי לי מיצרי [אי נמי כרבי ירמיה בן אלעזר דאמר רבי ירמיה בן אלעזר דו פרצופין ברא הקב"ה באדם הראשון שנאמר אחור וקדם צרתני] ויבן ה' אלהים את הצלע רב ושמואל חד אמר פרצוף וח"א לא פרצוף בשלמא

למ"ד פרצוף היינו דכתיב אחור וקדם צרתני אלא למ"ד כו' מאי אחור וקדם צרתני כדרבי אמי דא"ר אמי אחור למעשה בראשית וקדם לפורענות בשלמא אחור למעשה בראשית היינו דלא איבראי עד מעלי שבתא אלא וקדם לפורענות פורענות דמאי אילימא פורענות (דקללה [דנחש] והתניא רבי (מאיר) אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקלקלה מן הקטן בגדולה מתחילין מן הגדול דכתיב ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר בניו הנותרים וגו' ובקלקלה מתחילין מן הקטן שהרי בתחלה נתקלל נחש ולבסוף נתקללה חוה ולבסוף נתקלל אדם אלא פורענות דמבול דכתיב וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה ברישא אדם והדר בהמה בשלמא למ"ד פרצוף היינו דכתיב וייצר בשני יודין אלא למ"ד כו' מאי וייצר כדרבי שמעון בן פזי דאר"ש מן פזי אוי לי מיוצרי אוי לי מיצרי בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב זכר ונקבה בראם אלא למאן דאמר כו' מאי זכר ונקבה בראם כדרבי אבהו דרבי אבהו רמי כתיב הכא זכר ונקבה בראם וכתיב כי בצלם אלהים עשה את האדם הא כיצד בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף נברא יחידי בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב ויסגור בשר תחתנה אמר [רבי ירמיה ואיתימא] רב זביד ואיתימא רב נחמן בר יצחק לא נצרכא אלא למקום חתך בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב ויבן אלא למ"ד פרצוף מאי ויבן מיבעי ליה לכדרבי שמעון בן מנסיא דאמר ר"ש בן מנסיא באי דכתיב ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד שקלעה הקב"ה לחוה והביאה אל האדם שכן בכרבי הים קורין לקלעתא בניתא דבר אחר ויבן אמר רב חסדא ואמרי לה במתניתא תנא מלמד (שברא) [שבנאה] הקב"ה לחוה כבנין אוצר מה אוצר זה רחב מלמטה וקצר מלמעלה כדי לקבל את הפירות אף אשה רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה כדי לקבל את הולד ויביאה אל האדם [אמר רבי ירמיה בן אלעזר] מלמד שעשה הקב"ה לאדם הראשון שושבינות מכאן למדה תורה דרך ארץ שיחזור גדול עם קטן בשושבינות ואל ירע לו למאן דאמר פרצוף הי מינייהו סגי ברישא א"ר נחמן בר יצחק מסתברא דזכר סגי ברישא דתניא לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפילו היא אשתו נזדמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדין וכל העובר אחורי אשה בנהר אין לו חלק לעולם הבא

קלג תנו רבנן המרצה מעות לאשה מידו לידה (או מידה לידו) כדי להסתכל בה אפילו קבל תורה מסיני כמרע"ה דכתיב ביה מימינו אש דת למו לא ינצל מדינה של גיהנם שנאמר יד ליד לא ינקה רע מאי לא ינקה רע מדינה של גיהנם שנקרא רע אמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה שנאמר וילך מנוח אחרי אשתו מתקיף לה רב יצחק אלא מעתה גבי אלישע דכתיב ויקם ילך אחריה הכי נמי אחריה ממש אלא אחר דבריה ואחר עצתה הכא

נמי אחר דבריה ואחר עצתה אמר רב אשי למאי דקאמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה אפילו בי רב נמי לא קרא דכתיב ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש אחרי האיש ולא לפני האיש

אמר רבי יוחנן אחורי ארי ולא אחורי אשה אחורי אשה ולא אחורי אלילים אחורי אלילים ולא אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין ולא אמרן אלא דליכא פתחא אחרינא אבל איכא פתחא אחרינא לא ולא אמרן אלא דלא רכיב חמרא ולא דארי טונא ודלא מנח תפילין אבל איכא חד מהני לא

קלד אמר רב יצר הרע דומה לזבוב ויושב על ב' מפתחי הלב שנאמר זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח ושמואל אמר דומה לחטה שנא' לפתח חטאת רובץ ת"ר ב' כליות יש בו באדם יועצות אחת לטובה ואחת לרעה ומסתברא דטובה מימין ורעה משמאל שנאמר לב חכם לימינו ולב כדיל לשמאלו ת"ר לב מבין כליות יועצות קנה מוציא קול ושט מכנים כל מיני מאכל ריאה שואבת כל מיני משקין לשון מחתך פה גומר כבד כועס מרה זורקת בו טפה ומניחתו טחול שוחק קורקבן טוחן קיבה ישנה אף ניעור ננער הישן וישן הנעור נימוק והולך לו תנא אם שניהם ישנים או שניהם נעורים מיד מת

קלה תניא רבי יוסי הגלילי אומר צדיקים יצר הטוב שופטן שנאמר לבי חלל בקרבי רשעים יצר הרע שופטן שנא' נאם פשע לרשע בקרב לבי ובינונים זה וזה שופטן שנאמר כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו אמר רבה כגון אנו בינונים א"ל אביי לא שבק מר חיי לכל בריה אמר רבא [רבה] ידע איניש בנפשיה אי צדיק הוא או רשע הוא אמר רבה [רבא] לא איברא עלמא אלא לצדיקים גמורים ולרשעים גמורים אמר רב לא נברא העולם אלא בשביל אחאב בן עמרי ורבי חנינא בן דוסא לאחאב העו"הז ולרבי חנינא בן דוסא העולם הבא

קלו ואהבת את ה' אלהיך וגו' תניא רבי אליעזר הגדול אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך לומר לך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך [רבי עקיבא אומר בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך ת"ר] מעשה שגזרה מלכות גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה מה עשה רבי עקיבא הלך והקהיל קהלות ברבים וישב ודרש מצאו פפוס בן יהודה א"ל אי אתה מתירא מפני אומה זו א"ל אתה פפוס שאומרים עליך חכם אתה אי אתה אלא טפש אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על שפת הנהר ראה דגים שהיו רצים לכאן ולכאן אמר להם מפני מה אתם רצים אמרו לו מפני הרשתות והמכמורות הבאות עלינו אמר להם

רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כדרך שדרו אבותי ואבותיכם אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות אי אתה אלא טפש ומה במקום חיותנו אנו מתיראים במקום מיתתנו לא כל שכן ואף אנו כך בזמן שאנו עוסקים בתורה דכתיב בה כי היא חייך ואורך ימיך אנו מתיראים כשאנו פוסקים מדברי תורה עאכ"ו לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו אמר לו מי הביאך כאן אמר לו אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה איו לי שנתפסתי על דברים בטלים אמרו כשהוציאוהו לרבי עקיבא להריגה זמן ק"ש היה והיו סורקין את בשרו במסרקאות של ברזל והיה מתכוין לקבל עליו עול מלכות שמים האהבה אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה בכל נפשך ואפילו הוא נוטל את נפשך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד יצתה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד אמרו מלאכי השרת לנפי הקב"ה רבש"ע זו תורה וזו שכרה אמרו ממתים ידך ה' ממתים מחלד אמר להם חלקם בחיים יצתה בת קול ואמרה לו אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד ואתה מזומן לחיי העולם הבא...

תניא אמר רבי עקיבא פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא ולמדתי ממנו ג' דברים למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל אמר לו בן עזאי כל כך העזת פניך ברבך א"ל תורה היא וללמוד אני צריך

מפני מה אין מקנחין בימין אלא בשמאל אמר רבה מפני שהתורה נתנה בימין שנאמר מימינו אש דת למו רבה בר בר חנה אמר מפני שהיא קרובה לפה ורשב"ל אמר מפני שקושר בה תפילין ר"נ בר יצחק אמר מפני שמראה בה טעמי תורה כתנאי ר"א אומר מפני שכתוב בה [ר"ע אומר מפני שמראה בה טעמי תורה]

אמר רבי תנחום בר חנילאי כל הצנוע בבית הכסא נצול משלשה דברים מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקים ויש אומרים אף חלומותיו ביושבין עליו ההוא בית הכסא דהוה בטבריא כי הוו עיילי בי תרי אפילו ביממא הוו מיתזקו רבי אמי ורב אסי הוו עיילי ביה חד וחד לחודיה ולא מתזקי אמרו להו רבנן לא מיסתפיתו אמרי ליה אנן קבלה גמירנא קבלה דבית הכסא צניעותא ושתיקותא קבלה דייסורי שתיקותא ומבעי רחמי אבייי מרבייא ליה אימיה אימרא למיעל בהדיה לבית הכסא ולרביא ליה גדיא שעיר בשעיר מיחלף רבא מקמי דהוה רישא מקרקשא ליה בת רב חסדא אמגוזא בלקנא בתר דהוה רישא עבדא ליה כוותא ומנחא ליה ידא אריש

ההוא ספדנא דנחית קמיה דרב נחמן אמר האי צנוע באורחותיו הוה אמר ליה רב נחמן את עיילת בהדיה לב"הכ וידעת אי צנוע אי לא דתניא אין קורין צנוע אלא למי שצנוע בב"הכ ור"נ מאי נפקא ליה מניה משום דתניא כשם שנפרעים מן המתים כך נפרעין מן הספדנים ומן העונים אחריהם

תניא בן עזאי אומר על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע על כל מושב שב חוץ מן הקורה אמר שמואל שינה בעמוד השחר כאסטמא לפרזלא יציאה בעמוד השחר כאסטמא לפרזלא בר קפרא הוה מיזבן מילי בדינרי עד דכפנת אכול עד דצחית שתי עד דרתחא קדרך שפוך קרנא קריא ברומי בר מזבין תאני תאני דאבוך זבין

קלז ואמר להרגך ותחס עליך ואמר ואמרתי מבעי ליה ותחס וחסתי מיבעי ליה א"ר אלעזר אמר ליה דוד לשאול מן התורה רודף אתה אלא צניעות שהיתה בך היא חסה עליך ומאי צניעותא היתה בו בשאול דכתיב ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא אל שאול להסך את רגליו תנא גדר לפנים מגדר ומערה לפנים ממערה להסך א"ר אלעזר מלמד שסיכך עצמו כסוכה ויקם דוד ויכרות את כנף המעיל אשר לשאול בלט א"ר יוסי בר חנינא כל המבזה את הבגדים לסוף אינו נהנה מהם שנא' והמלך דוד זקן וגו' ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו

קלח:

אם ה' הסיתך בי אר"א אמר ליה הקב"ה לדוד מסית קרית לי חייך שאני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן מכירין בו שנאמר כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כופר נפשו. מיד ויעמוד שטן על ישראל וכתיב ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל וכיון דמננהו לא שקל מינייהו כופר וכתיב ויתן ה' דבר בישראל מהבקר עד עת מועד: מאי עד עת מועד א"ר שמואל סבא חתניה דרבי חנינא [משמיה דרבי חנינא] משעת שחיטת תמיד ועד זריקתו. ורבי יוחנן אמר עד חצות ממש. ויאמר למלאך המשחית בעם רב. מאי רב [אמר רבי אלעזר] א"ל הקב"ה למלאך טול הרב שבהן שיש לי ליפרע מהן כמה חובות באותה שעה מת אבישי בן צרויה ששקול כרובה של סנהדרין וכהשחית ראה ה' וינחם על הרעה. מאי ראה אמר רב יעקב אבינו ראה שנא' ויאמר יעקב כאשר ראם. ושמואל אמר אפרו של יצחק ראה שנאמר אלהים יראה לו השה. רבי יצחק [נפחה] אמר כסף כפורים ראה שנאמר ולקחת את כסף הכפורים. ורבי יוחנן אמר בית המקדש ראה דכתיב בהר ה' יראה. פליגי בה רבי יעקב [בר אידי] ורבי שמואל [בר נחמני] חד אמר כסף כפורים ראה וחד אמר בית המקדש ראה. ומסתברא כמאן דאמר בית המקדש ראה שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה:

ורקיקה מק"ו ממנעל ומה מנעל שאין בו דרך בזיון אמרה תורה של נעליך מעל רגליך. רקיקה שהיא דרך בזיון לא כ"ש. רבי יוסי בר יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק והלא דברים ק"ו ומה שק שאינו מאוס לפני ב"ו כך רקיקה שהיא מאוסה לפני מלך מלכי המלכים לא כל שכן:

קלט:

משנה כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם משקלקלו האפקורסים ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם. והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם שנאמר והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'. ואומר ה' עמך גבור החיל ואומר אל תבוז כי זקנה אמך. ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך. רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה':

גמ' וכל כך למה לפי שאין עונין במקדש אמן ומנין שאין עונין אמר במקדש שנא' קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ואומר ויברכו את שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה. יכול כל הברכות כלן תהא להן תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה. על כל ברכה וברכה תן לו תהלה: והתקינו שיהא אדם שואל בשלום חבירו וכו'. מאי ואומר וכי תימא בועז מדעתיה דנפשיה קאמר ת"ש ה' עמך גבור החיל וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך. אמר רבא האי קרא מרישיה לסיפיה מדריש מסיפיה לרישיה מדריש. מרישיה לסיפיה מדריש עת לעשות לה' מה טעם משום הפרו תורתך מסיפיה לרישיה מדריש הפרו תורתך מה טעם משום עת לעשות לה'. תניא הלל הזקן אומר בשעת המכנסים פזר בשעת המפזרים כנס. אם ראית דור שהתורה חביבה עליו פזר שנאמר יש מפזר ונוסף עוד. ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס שנא' עת לעשות לה' הפרו תורתך. דרש בר קפרא זלת קפץ קנה מינה באתר דלית גבר תמן הוי גבר אמר אביי ש"מ באתרא דאית גבר תמן לא תהוי גבר. פשיטא לא נצרכה אלא כששניהם שוים. דרש בר קפרא איזו היא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך. אמר רב פפי [רבא] אפילו לדבר עבירה. אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי. דרש בר קפרא לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה. מאי היא אמר רב יהודה מחטא דתלמיותא:

קמ:

תנו רבנן הרואה אוכלוסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים. לפי שאין דעתם דומות זו לזו ואין פרצופיהם דומות זו לזו. בן זומא ראה אוכלוס' ע"ג מעלה בהר הבי' אמר ברוך חכם

הרזים וברוך שברא כל אלה לשמשני. הוא היה אומ' כמה יגיעו' יגע אדה"ר עד שמצא פת לאכול חרש וזרע וקצר ועמר ודש וזרה ובירר וטחן והרקיד ולש ואפה ואח"כ אכל ואני משכים ומוצא כל אלו כשהוא מתוקן לפני. וכמה יגיעות יגע אדה"ר עד שמצא בגד ללבוש גזז ולבן ונפץ וטוה וארג וצבע ותפר ואחר כך לבש. ואני משכים ומוצא כל אלו כשהוא מתוקן לפני: [כל אומניות שוקדות ובאות לפתח ביתי ואני משכים ומוצא כל אלו לפני] הוא היה אומר אורח טוב מה הוא אומר כמה טרחות טרח בעל הבית לפני כמה יין הביא לפני וכמה בשר הביא לפני וכמה גלוסקאו' הביא לפני כל הטורח שטרח לא טרח אלא בשבילי. אבל אורח רע מה הוא אומר מה טרחות טרח בעל הבית זה מה יין הביא מה בשר הביא מה גלוסקאות הביא כל מה שטרח לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. על אורח טוב מהו אומר זכור כי תשגיא פעלו וגו'. על אורח רע כתיב לכן יראוהו אנשים. והאיש בימי שאול זקן בא באנשי' וגו' א"ר [רבא] ואיתימא ר' אבהו [זביד ואיתימא רב אושעיא] זה ישי אבי דוד שיצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא ודרש באוכלוסא אמר עולא [נקטינן] אין אוכלוסא בבבל תנא אין אוכלוסא פחותה מששים רבוא: תנו רבנן הרואה מלכי ישראל אומר ברוך שחלק מכבודו ליראיו. חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו ליראיו. רב ששת סגי נהור הוה. הוו קאזלי כולי עלמא לקבולי אפי מלכא וקם אזל בהדייהו רב ששת. אשכחיה ההוא צדוקא אמר ליה חצבי לנהרא כגני לייא. אמר ליה תא חזי דידענא טפי מינך. חלף גונדא קמייתא כי קא אוושא א"ל חליף מלכא א"ל לאו. חליף אחריתי א"ל חליף מלכא א"ל לאו. אתאי תליתאה דהוה שתקא. אמר ליה אתא מלכא א"ל אין. אמר ליה מנא ידעת. אמר ליה מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא דכתיב ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה. כי אתא מלכא פתח רב ששת וקאמר ברוך. אמר ליה וכי לא חזית היכי מברכת. ומאי הוה עליה דההוא גברא. איכא דאמרי חברוהי כחלינהו לעיניה ואיכא דאמרי רב ששת נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות:

קמא:

רבי שילא נגדיה להההוא גרבא דבעל זונה אזל אכל קורציה ביה מלכא אמר איכא גברא חד ביהודאי דדאין דינא בלא הורמנא דמלכא שדר עליה. פריסתקא כי אתא א"ל מ"ט נגדתיה להההוא גברא אמר להו משום דבעל אסורה. אמרו ליה אית לך סהדי אמר להו אין. אתא אליהו ז"ל אתדמי להו כאיניש ואסהיד. אמרו ליה א"ה בר קטלא הוא. אמר אנן מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל אתון מאי דבעיתון עבידו ביה. עד דמעייני ביה בדינא פתח רב שילא ואמר לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי

כל בשמים ובארץ. אמרי ליה מאי קאמרת אמר להו הכי קאמינא בריך רחמנא דיהב מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא ויהיב לכו שולטנא ורחמי דינא. א"ל הואיל וחשבינן עלייכו יקרא דמלכותא לידון האי לכולי דינא יהבו ליה קולפא דפרזלא אמר ליה תיב אפתחא דרומי ודון דינא. כי הוה נפק אמר הואיל ואיתעביד לי ניסא בהאי קרא דרשינן ליה. נפק לבי מדרשא ודרש לך ה' הגדולה זה מעשה בראשית וכה"א עושה גדולות עד אין חקר. והגבורה זו יציאת מצרים וכה"א וירא ישראל את היד הגדולה. והתפארת זו חמה ולבנה שעמדו לו ליהושע שנאמר וידום השמש וירח עמד. והנצח זו מפלתה [של מחריבי הבית] וכה"א ויז נצחם על בגדי. וההוד זו מלחמת נחלי ארנון שנאמר על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה וגו'. כי כל בשמים ובארץ זו מלחמת סיסרא וכה"א מן השמים נלחמו. לך ה' הממלכה זו מלחמת עמלק שנאמר ויאמר כי יד על כס יה. והמתנשא זו מלחמת גוג ומגוג וכה"א הנני אליך גוג נשיא ראש משך ותובל. לכל לראש אמר רב חנן בר אבא אפילו ריש גרגותא מן שמיא מוקמי. במתניתא תנא משמיה דר"ע לך ה' הגדולה זו קריעת ים סוף. והגבורה זו מכת בכורות. והתפארת זו מתן תורה. והנצח זו ירושלים וההוד זו בנין בית המקדש יהי רצון שיבנה במהרה בימינו:

קמב:

תניא רבי אומר לעולם אל ירבה אדם ריעים בתוך ביתו שנאמר איש רעים להתרועע תניא רבי אומר אל ימנה אדם אפוטרופוס בתוך ביתו שאלמלא לא מינה פוטיפר את יוסף אפוטרופוס בתוך ביתו לא בא לאותו דבר תניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. אמר חזקיה בריה דרבי פרנך א"ר יוחנן למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת תרומות ומעשרות לומר לך שכל שיש לו תרומות ומעשרות ואינו נותנן לכהן סוף נצרך לכהן על ידי אשתו. שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו וסמיך ליה איש איש כי תשטה אשתו וכתיב והביא האיש את אשתו וגו'. ולא עוד אלא סוף שנצרך להן שנאמר ואיש את קדשיו לא יהיו. אמר רב נחמן בר יצחק ואם נותנם סוף מתעשר שנאמר איש אשר יתן לכהן לו יהיה. לו יהיה ממון הרבה. אמר רב הונא בר ברכיה משום ר"א הפקר כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו שנאמר והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך. רבי שמואל בר נחמני אמר פרנסתו מעופפת לו כצפור שנאמר וכסף תועפות לך. א"ר יאשיה כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה שנא' התרפית ביום צרה צר כחכה. א"ר אמי בר מתנה אמר שמואל אפילו מצוה אחת שנאמר התרפית מכל מקום:

קמג:
אמר רב ספרא רבי אבהו הוה משתעי כשירד חנניה בן אחי רבי יהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ. שגרו אחריו שני ת"ח רבי יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל כיון שראה אותם אמר להם למה באתם אמרו לו ללמוד תורה באנו הכריז עליהם אנשים הללו גדולי הדור הם ואבותיהם שמשו בבית המקדש כאותה ששנינו זכריה בן קבוטל אומר הרבה פעמים קריתי לפניו בספר דניאל. התחיל הוא מטמא והם מטהרים והוא אוסר והם מתירין הכריז עליהם אנשים הללו של שוא הן של תוהו הם אמרו לו כבר בנית ואי אתה יכול לסתור. כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ. אמר להם מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים אני אוסר ואתם מתירין אמרו לו מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ אמר להם והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ אמרו לו הנה רבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ ישראל. אמר להם אף אני לא הנחתי כמותי בארץ ישראל אמרו לו גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים והם שגרוני אצלך וכך אמרו לנו לכו ואמרו לו בשמנו אם שמוע מוטב ואם לאו יהא בנדוי ואמרו לאחינו שבגולה אם שומעים מוטב ואם לאו יעלו להר אחיה יבנה מזבח חנניה ינגן בכנור ויכפרו כלם ויאמרו אין להם חלק באלהי ישראל מיד געו כל העם בבכיה ואמרו חס ושלום יש לנו חלק באלהי ישראל וכל כך למה משום שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. בשלמא הוא מטהר והן מטמאין לחומרא אלא הוא מטמא והן מטהרים היכי הוה והתניא חכם שטמא אין חברו רשאי לטהר אסר אין חברו רשאי להתיר. קא סברי כי היכא דלא נגררו בתריה:

קמ"ד
ת"ר כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היה שם ר"י ורבי יוסי ורבי נחמיה ור"א בנו של רבי יוסי הגלילי פתחו כלם בכבוד אכסניא ודרשו פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה והלא דברים ק"ו ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא י"ב מיל אמרה תורה והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד ת"ח שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה עאכ"ו. ודבר ה' אל משה פנים אל פנים א"ר יצחק א"ל הקב"ה למשה משה אני ואתה נסביר פנים בהלכה. איכא דאמרי כך א"ל [הקב"ה למשה] משה כשם שאני הסברתי לך פנים כך אתה הסבר פנים לישראל והחזר האהל למקומו. ושב אל המחנה וגו' אמר ר' אבהו א"ל הקב"ה למשה עכשיו יאמרו הרב בכעס ותלמיד בכעס ישראל מה תהא עליהם אם אתה מחזיר האהל למקומו מוטב ואם לאו יהושע בן נון תלמידך משרת תחתיך והיינו דכתיב ושב

אל המחנה. אמר רבא אע"פ כן לא יצא הדבר לבטלה שנאמר ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל:

קמ"ה:

ועוד פתתח רבי יהודה בכבוד תורה ודרש הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם. וכי אותו היום נתנה תורה לישראל והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני. אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו תדע שהרי אדם קורא ק"ש שחרית וערבית. וערב אחד אינו קורא דומה כמי שלא קרא ק"ש מעולם. הסכת עשו כתות כתות ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה כדרבי יוסי בר חנינא דאמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב חרב אל הבדים וגואלו. חרב על שונאיהם של ת"ח שיושבין בד בבד ועוסקין בתורה ולא עוד אלא שמטפשין כתיב הכא וגואלו וכתיב התם אשר גואלנו. ולא עוד אלא שחוטאין שנאמר ואשר חטאנו. ואי בעית אימא מהכא נואלו שרי צוען. ד"א הסכת ושמע ישראל כתתו עצמכם על דברי תורה כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מנין שאין דברי תורה ומתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה שנא' זאת התורה אדם כי ימות באהל. ד"א הסכת ושמע ישראל הס ואחר כך כתת. כדרבא דאמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך יהגה. אמרי דבי רבי ינאי מאי דכתיב כי מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם ומיץ אפים יוציא ריב. במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה. ומיץ אף יוציא דם כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושניה ושותק זוכה להבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות דתנן רבי ישמעאל אומר הרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן שהן כמעין נובע. א"ר שמואל בר נחמני מ"ד אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה. כל המנבל עצמו על ד"ת סופו להתנשא ואם זמם יד לפה:

קמ"ו:

פתח רבי נחמיה בכבוד אכסניא ודרש מ"ד ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל. והלא דברים ק"ו ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו כך. המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה. פתח רבי יוסי בכבוד אכסניא ודרש לא תתעב אדומי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. והלא דברים ק"ו ומה מצריים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן שנאמר ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי כך. המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו

אעכ"ו. פתח ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניא ודרש ויברך ה' את בית עובד אדום הגתי בעבור ארון האלהים. והלא דברים ק"ו ומה ארון שלא אכל ושתה אלא כבד ורבץ לפניו כך. המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו עאכ"ו. מה היא ברכה שברכו אמר רב יהודה בר זבידא זו חמות וח' כלותיה שילדו ו' ו' בכרס אחת שנאמ' פעלתי השמיני כי ברכו אלהים וכתיב כל אלה בני עובד אדום המה ובניהם ואחיהם איש חיל בכח לעבודה ששים ושנים לעובד אדום:

קמ"ז:

אמר רבי אבין הלוי כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו מאבשלום. וכל הנדחה מפני השעה שעה עומדת לו מדרבה ורב יוסף. דרב יוסף סיני ורבה עוקר הרים אצטריכא להו שעתא שלחו להתם סיני ועוקר הרים איזה מהם קודם שלחו להר סיני קודם שהכל צריכין למרי חטיא. אף על פי כן לא קבל עליו רב יוסף דאמרי ליה כלדאי מלכת תרתין שנין. מלך רבה עשרין ותרתין שנין מלך רב יוסף תרתין שנין ופלגא. כל הני שני דמלך רבה אפי' אומנא לביתיה לא קרא. וא"ר אבין הלוי מ"ד יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב. אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק מכאן לבעל הקורה שיכנס בעוביה של קורה. אמר ר' אבין הלוי כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו שכינה שנאמר ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים. וכי לפני האלהים אכלו והלא לפני משה אכלו אלא לומר לך כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו שכינה:

קמ"ח:

ואמר רבי אבין הלוי הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום שהרי יתרו שאמר לו למשה לך לשלום עלה והצליח. דוד שאמר לו לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה. וא"ר אבין הלוי הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום אלא בשלום שנאמר ואתה תבא אל אבותיך בשלום. א"ר לוי בר חייא היוצא מב"ה ונכנס לבהמ"ד (ומבית המדרש לבהכ"נ) ועוסק בתורה זוכה להקביל פני השכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון אמר רבי חייא בר אשי אמר רב ת"ח אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. אמר ר' אלעזר א"ר חנינא ת"ח מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך וגו' עד יברך את עמו בשלום:

שבת

פרק א

שבת פרק א יציאות השבת - אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא לְרַב: בַּר פַּחְתִּי, לָא אָמִינָא לָךְ: כִּי קָאֵי רַבִּי בְּהָא מַסֶּכֶת, לָא תְּשַׁיְּילֵיהּ בְּמַסֶּכֶת אַחֲרִיתִי! דִּלְמָא לְאוּ אַדְּעָתֵיהּ, דְּאִי לָאו דְּרַבִּי, גַּבְרָא רַבָּה הוּא, כְּסַפְּתֵיהּ, דְּמִשַּׁנִּי לָךְ שִׁנּוּיָא דְּלָאו שִׁנּוּיָא הוּא. הַשְׁתָּא מִיהַת, שַׁפִּיר מְשַׁנִּי לָךְ. מֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת תְּפִלָּה? אָמַר רַבִּי אַבִּין: מִשֶּׁיְּעָרֶה מַעֲפִירַת שֶׁל סַפָּרִים עַל כְּתֵפָיו. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת מָרְחָץ? אָמַר רַבִּי אַבִּין: מִשֶּׁיְּעָרֶה מַעֲפִירָתוֹ הֵימֶנּוּ. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת בּוּרְסָקִין? מִשֶּׁיְּקַשֵּׁר בֵּין כְּתֵפָיו. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת אֲכִילָה? רַב אָמַר: מִשֶּׁיִּטֹּל יָדָיו, וְרַבִּי חֲנִינָא: אָמַר מִשֶּׁיְּתִיר חֲגוֹרָה, וְלָא פְּלִיגִי, הָא לָן, וְהָא לְהוּ.

רָבָא בַּר רַב הוּנָא רָמֵי פּוּזְמְקֵי וּמַצְלֵי. אָמַר: (עמוס ד) "הָכוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל". רָבָא שָׁדֵי גְּלִימָא וּפָכַר יָדֵיהּ וּמַצְלֵי. אָמַר: כְּעַבְדָּא קַמֵּיהּ מָרֵיהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: חָזִינָא לֵיהּ לְרַב כַּהֲנָא, כִּי אִיכָּא צַעֲרָא בְּעָלְמָא, שָׁדֵי גְּלִימֵיהּ וּפָכַר יָדֵיהּ וּמַצְלֵי. אָמַר: כְּעַבְדָּא קַמֵּיהּ מָרֵיהּ. כִּי אִיכָּא שְׁלָמָא, לָבִישׁ וּמִתְכַּסֵּי וּמִתְעַטֵּף וּמַצְלֵי. אָמַר: "הָכוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל". רָבָא חָזֵיהּ לְרַב הַמְנוּנָא, דְּקָא מַאֲרִיךְ בִּצְלוֹתֵיהּ. אָמַר: מַנִּיחִין חַיֵּי הָעוֹלָם*) וְעוֹסְקִים בְּחַיֵּי שָׁעָה. וְהוּא סָבַר: זְמַן תְּפִלָּה לְחוּד וּזְמַן תּוֹרָה לְחוּד. רַבִּי יִרְמְיָה הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, וַהֲווּ עַסְקֵי בִּשְׁמַעְתָּא. נָגַהּ לְצִלּוּיֵי וַהֲוָה קָא מְסָרְהֵב רַבִּי יִרְמְיָה. קָרֵי עֲלֵיהּ רַבִּי זֵירָא: (משלי כח) "מֵסִיר אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ תּוֹרָה, גַּם תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה".

רַב אַמִּי וְרַב אַסִי הֲווּ יַתְבֵי וְגָרְסֵי בֵּינֵי עַמּוּדֵי, וְכָל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא הֲווּ טָפְחֵי אַעִיבְּרָא דְּדָשָׁא וְאָמְרֵי: אִי אִיכָּא דְּאִית לֵיהּ דִּינָא, לֵיעוֹל וְלֵיתֵי. רַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא הֲווּ יַתְבֵי בְּדִינָא כּוּלֵיהּ יוֹמָא, הֲוָה קָא חָלִישׁ לֵיבַיְהוּ. תָּנָא לְהוּ רַב חִיָּא בַּר רַב מִדְּפָתֵי: (שמות י"ח:י"ג) "וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב". וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁמֹּשֶׁה יוֹשֵׁב וְדָן כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, תּוֹרָתוֹ מָתַי נַעֲשֵׂית? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ נַעֲשָׂה שֻׁתָּף לְהַקְדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. כְּתִיב הָכָא: "וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב", וּכְתִיב הָתָם: (בראשית א':ה') "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם אֶחָד". עַד מָתַי יוֹשְׁבִין בַּדִּין? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: עַד זְמַן סְעוּדָה. אָמַר רַב חָמָא: מַאי קְרָאָה? דִּכְתִיב: (קהלת י':ט"ז-י"ז) "אַי לָךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר, וְשָׂרֶיךָ בַּבֹּקֶר יֹאכֵלוּ, אַשְׁרֵיךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן חוֹרִים, וְשָׂרֶיךָ בָּעֵת יֹאכְלוּ, בִּגְבוּרָה וְלֹא בַשְּׁתִי" בִּגְבוּרָה שֶׁל תּוֹרָה, וְלֹא בִּשְׁתִיָּה שֶׁל יַיִן. תָּנוּ רַבָּנָן: שָׁעָה רִאשׁוֹנָה מַאֲכַל לוֹדִים. שְׁנִיָּה מַאֲכַל לִסְטִים. שְׁלִישִׁית מַאֲכַל יוֹרְשִׁים. וְרְבִיעִית מַאֲכַל פּוֹעֲלִים. חֲמִישִׁית מַאֲכַל כָּל אָדָם. אִינִי, וְהָאָמַר רַב פָּפָּא: רְבִיעִית זְמַן סְעוּדָה לְכָל אָדָם. אֶלָּא], רְבִיעִית מַאֲכַל כָּל אָדָם. חֲמִישִׁית מַאֲכַל פּוֹעֲלִים.

שִׁשִּׁית מַאֲכַל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, מִכָּאן וָאֵילָךְ, כְּזוֹרֵק אֶבֶן לְחֵמֶת. אָמַר אַבַּיֵי: לָא אֲמָרַן, אֶלָּא דְּלָא טָעֲיִם מִידֵּי בְּצַפְרָא, אֲבָל טָעֲיִם מִידֵּי בְּצַפְרָא, לֵית לָן בָּהּ.

מְסַיֵּע לֵיהּ לְרַב הַמְנוּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא, דְּאָמַר: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתֵּן שָׁלוֹם לַחֲבֵרוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ו׳:כ״ד) "וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם". אֶלָּא מֵעַתָּה, 'הֵימְנוּתָא' נַמִּי ׳ אָסוּר לְמֵימַר בְּבֵית הַכִּסֵּא? דִּכְתִיב: (דברים ז׳:ט׳) "הָאֵל הַנֶּאֱמָן". וְכִי תֵּימָא: הָכִי נַמִּי, וְהָאָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא, אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: שְׁרִי לְמֵימַר 'הֵימְנוּתָא' בְּבֵית הַכִּסֵּא! הָתָם, שֵׁם גּוּפֵיהּ לָא אִקְרִי הָכִי, דִּמְתַרְגְּמִינַן: אֱלָהָא מְהֵימְנָא. הָכָא, שֵׁם גּוּפֵיהּ אִיקְרִי "שָׁלוֹם", דִּכְתִיב: "וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם".

וְאָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא, אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״א:י״ג) "לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם", אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי, וְשַׁבָּת שְׁמָהּ, וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ לִיתְּנָהּ לְיִשְׂרָאֵל, לֵךְ וְהוֹדִיעֵם. מִכָּאן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: הַנּוֹתֵן פַּת לְתִינוֹק, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאִמּוֹ. מַאי עָבִיד לֵיהּ? אָמַר אַבַּיֵי: שָׁאִיף לֵיהּ מִשְׁחָא, וּמָלֵי לֵיהּ כּוּחְלָא. וְהָאִידָנָא דְּחַיְשִׁינַן לְכַשָּׁפִים, מַאי? אָמַר רַב פָּפָּא: שָׁאִיף לֵיהּ מֵאוֹתוֹ הַמִּין. אֵינִי, וְהָאָמַר רַב חָמָא בַּר חֲנִינָא: הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, אֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״ד:כ״ט) "וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו, בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ". לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּמִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינְגְלוּיֵי, הָא בְּמִלְּתָא דְּלָא עֲבִידָא לְאִינְגְלוּיֵי. וְהָא שַׁבָּת דַּעֲבִידָא לְאִינְגְלוּיֵי? מַתָּן שְׂכָרָהּ, לָא עֲבִיד לְאִינְגְלוּיֵי.

רַב חִסְדָּא הֲוָה נָקִיט בִּיָדֵיהּ תַּרְתֵּי מַתְנָתָא דְּתוֹרָא. אָמַר: כָּל מַאן דְּאַתִּי וְאָמַר לִי שְׁמַעְתְּתָא חַדְתָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, יְהִיבְנָא לְהוּ נִיהֲלֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר מְחַסְיָא: הָכִי אָמַר רַב: הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לא) "לָדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם". יָהֲבָהּ נִיהֲלֵיהּ. אָמַר: חֲבִיבִין עָלָךְ שְׁמַעְתְּתָא דְּרַב כּוּלֵי הַאי? אָמַר לֵיהּ: אִין. אָמַר לֵיהּ: הַיְנוּ דְּאָמַר רַב: "מִלְּתָא אֲלַבְּשִׁיהוּ יַקִּירָא". אָמַר לֵיהּ: אָמַר רַב הָכִי? בַּתְרַיְתָא, עֲדֵיפָא לִי מִקַּמַּיְתָא, וְאִי הֲוָה נָקִיטְנָא אַחֲרִיתָא, יְהִיבְנָא לָךְ. וְאָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא, אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם בְּנוֹ בֵּין הַבָּנִים, שֶׁבִּשְׁבִיל מִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים מֵילַת, שֶׁנְּתַן יַעֲקֹב לְיוֹסֵף יוֹתֵר מִשְּׁאָר בָּנָיו, נִתְקַנְּאוּ בּוֹ אֶחָיו, וְנִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר, וְיָרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם. וְאָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא, אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: לְעוֹלָם יְחַזֵּר אָדָם, וְיֵשֵׁב בְּעִיר שֶׁיִּשִּׁיבָתָהּ קְרוֹבָה, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיִּשִּׁיבָתָהּ קְרוֹבָה, עֲוֹנוֹתָיהּ מוּעָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י״ט:כ׳) "הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה, וְהִיא מִצְעָר". מַאי "קְרוֹבָה"? אִילֵימָא דְּמִיקְרְבָא וְזוּטָא, וְהָא קָא חָזוּ לָהּ (למה ליה למימר הכי)? אֶלָּא, מִתּוֹךְ שֶׁיִּשִּׁיבָתָהּ קְרוֹבָה,

עָוֹנוֹתֶיהָ מֻצָּעָרִין. אָמַר רַבִּי אַבִּין: מַאי קְרָאָה? דִּכְתִיב: (שם) "אִמְלְטָה נָא שָׁמָּה", "נָא" בְּגִימַטְרִיָּא חֲמִשִּׁין וְחַד הֲוֹו, וְשֶׁל סְדוֹם חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם. וְשַׁלְוָתָהּ עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ, דִּכְתִיב: (שם יד) "שִׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת כְּדָרְלָעֹמֶר, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרָדוּ, וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְדָרְלָעֹמֶר" וְגוֹ'.

וְאָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא, אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: כָּל עִיר, שֶׁגַּגּוֹתֶיהָ גְּבוֹהִים מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, לְסוֹף חֲרֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (עזרא ט׳:ט׳) "לְרוֹמֵם אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ, וּלְהַעֲמִיד אֶת חָרְבֹתָיו". וְהַנֵי מִילֵי בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֲבָל בְּקִשְׁקוּשֵׁי וְאַבְרוּרֵי, לֵית לָן בָּהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: אֲנָא עָבְדָא לְמָתָא מְחַסְיָא, דְּלָא חָרְבָה. וְהָא חָרְבָה? מַאוֹתוֹ עָוֹן, לֹא חָרְבָה.

וְאָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא, אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: תַּחַת יִשְׁמָעֵאל וְלֹא תַּחַת גּוֹי. תַּחַת גּוֹי וְלֹא תַּחַת חָבֵר. תַּחַת חָבֵר וְלֹא תַּחַת תַּלְמִיד חָכָם. תַּחַת תַּלְמִיד חָכָם וְלֹא תַּחַת יָתוֹם וְאַלְמָנָה.

וְאָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא, אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: כָּל חוֹלִי וְלֹא חוֹלִי מֵעַיִם. כָּל כְּאֵב וְלֹא כְּאֵב לֵב. כָּל מֵחושוּלֹא מֵחושׁ רֹאשׁ. כָּל רָעָה וְלֹא אִשָּׁה רָעָה.

וְאָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא, אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: אִם יִהְיוּ כָּל הַיַּמִּים דְּיוֹ, וַאֲגַמִּים קוּלְמוֹסִים, וְשָׁמַיִם יְרִיעוֹת, וְכָל בְּנֵי אָדָם לַבְלָרִין, אֵין מַסְפִּיקִין לִכְתּוֹב חֻלָּלָהּ שֶׁל רָשׁוּת. מַאי קְרָאָה? אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא: (משלי כה) "שָׁמַיִם לָרוּם, וָאָרֶץ לְעֹמֶק, וְלֵב מְלָכִים אֵין חֵקֶר".

רַב יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אִיקְלַע לְבֵי רַב אַשִׁי, עָבְדוּ לֵיהּ עֶגְלָא תִּלְתָא. אָמְרוּ לֵיהּ: לִיטְעוֹם מַר מִידֵי. אָמַר לְהוּ: בְּתַעֲנִיתָא יָתִיבְנָא. אָמְרוּ לֵיהּ: וְלָא סָבַר לֵיהּ מַר, לְהָא דְּרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: לוֹוֶה אָדָם תַּעֲנִיתוֹ וּפוֹרֵעַ? אָמַר לְהוּ: תַּעֲנִית חֲלוֹם הוּא, וְאָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא, אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: יָפָה תַּעֲנִית לַחֲלוֹם, כְּאֵשׁ לִנְעוֹרֶת. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: וּבוֹ בַּיּוֹם. וְאָמַר רַב יוֹסֵף: וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת!

[תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: יוֹצֵא אָדָם בִּתְפִלִּין עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה, מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן] דְּאָמַר (רבא) [רַבָּה] בַּר רַב הוּנָא: חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּתְפִלִּין כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה, קַל־וָחֹמֶר מִצִּיץ. מַה צִּיץ, שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא אַזְכָּרָה אַחַת, אָמְרָה תּוֹרָה: (שמות כ״ח:ל״ח) "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד" שֶׁלֹּא יָסִיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ, תְּפִלִּין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם אַזְכָּרוֹת הַרְבֵּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! הִלְכָךְ, מִידְכַּר דְּכִיר לְהוּ. תַּנְיָא, חֲנַנְיָא אוֹמֵר: חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּבְגָדוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: הִלְכְתָא רַבָּתִי לְשַׁבָּת.

תָּנוּ רַבָּנָן: הַנִּכְנָס לְבֵקֵר אֶת הַחוֹלֶה בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר: שַׁבָּת הִיא מִלְּזַעֵק, וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לָבוֹא. וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יְכוֹלָה הִיא שֶׁתִּתְרַחֵם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: [הַמָּקוֹם יְרַחֵם עָלֶיךָ וְעַל חוֹלֶי

יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר]: הַמָּקוֹם יְרַחֵם עָלֶיךָ בְּתוֹךְ חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁבְּנָא אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם, בְּכְנִיסָתוֹ אוֹמֵר: שָׁלוֹם. וּבִיצִיאָתוֹ אוֹמֵר: שַׁבָּת הִיא מִלְּזַעֵק, וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לָבוֹא, וְרַחֲמָיו מְרֻבִּים, וְשִׁבְתּוּ בְּשָׁלוֹם. כְּמַאן אַזְלָא, הָא דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, צָרִיךְ שֶׁיְּעָרְבֶנּוּ בְּתוֹךְ חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמַאן? כְּרַבִּי (יהודה) [יוֹסֵי]. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: בְּקֹשִׁי הִתִּירוּ לְנַחֵם אֲבֵלִים, וּלְבַקֵּר חוֹלִים בְּשַׁבָּת. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: כִּי הֲוָה אַזְלִינַן בַּתְרֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְשִׁיּוּלֵי בְּתָפֵיחָא, זְמְנִין אָמַר לֵיהּ: הַמָּקוֹם יִפְקְדֵךְ לְשָׁלוֹם. וְזִימְנִין אָמַר לֵיהּ: רַחֲמָנָא יִדְכְּרִינָךְ לִשְׁלָם. הֵיכִי עָבִיד הָכִי? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכֵיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרְכָיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, אֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ, שֶׁאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי. שַׁאנִי חוֹלֶה דִּשְׁכִינְתָּא עִמּוֹ, דְּאָמַר רַב עָנָן, אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁשְּׁכִינָה סוֹעֵד אֶת הַחוֹלֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״א:ד׳) "ה' יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוָי". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: הַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, לֹא יֵשֵׁב עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא, אֶלָּא מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב לְפָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוָי".

[לֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר, אָמַר רָבָא: אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, מֻתָּר]. מֵיתִיבִי: לֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר, שֶׁמָּא יַטֶּה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע: אֲנִי אֶקְרָא, וְלֹא אַטֶּה. פַּעַם אַחַת קָרָא וּבִקֵּשׁ לְהַטּוֹת. אָמַר: כַּמָּה גְּדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: "לֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר"! רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: קָרָא וְהִטָּה, וְכָתַב עַל פְּנָקְסוֹ: אֲנִי, [יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע] קָרִיתִי וְהִטִּיתִי נֵר בְּשַׁבָּת, לְכְשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָבִיא חַטָּאת שְׁמֵנָה. אָמַר רַבִּי אַבָּא: שַׁאנִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע, הוֹאִיל וּמֵשִׂים עַצְמוֹ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה כְּהֶדְיוֹט.

תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁשָּׁנָה הַרְבֵּה, וְקָרָא הַרְבֵּה, וְשִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַרְבֵּה, וּמֵת בַּחֲצִי יָמָיו. וְהָיְתָה אִשְׁתּוֹ נוֹטֶלֶת תְּפִלִּין, וּמְחַזֶּרֶת בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וְאוֹמֶרֶת לָהֶם: כָּתוּב בַּתּוֹרָה: (דברים ל׳:כ׳) "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ", בַּעֲלִי שֶׁשָּׁנָה הַרְבֵּה, וְקָרָא הַרְבֵּה, וְשִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַרְבֵּה, מִפְּנֵי מָה מֵת בַּחֲצִי יָמָיו? וְלֹא הָיָה אָדָם מַחֲזִירָהּ דָּבָר. פַּעַם אַחַת נִתְאָרְחָתִי אֶצְלָהּ, וְהָיְתָה מְסִיחָה כָּל אוֹתוֹ מְאֹרָע, וְאָמְרָתִי לָהּ: בִּתִּי, בִּימֵי נִדּוּתַיִךְ, מַהוּ אֶצְלֵיךְ? אָמְרָה לִי: חַס־וְשָׁלוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה לֹא נָגַע בִּי. בִּימֵי לִבּוּנַיִךְ, מַהוּ אֶצְלֵיךְ? אָכַל עִמִּי, וְשָׁתָה עִמִּי, וְיָשַׁן עִמִּי בְּקֵרוּב בָּשָׂר, וְלֹא עָלְתָה דַּעְתּוֹ עַל דָּבָר אַחֵר. וְאָמַרְתִּי לָהּ: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁהֲרָגוֹ, שֶׁלֹּא נָשָׂא פָּנִים לַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה אָמְרָה: (ויקרא י״ח:י״ט) "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב". כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: מִטָּה חָדָא הַוְיָא. בְּמַעֲרָבָא אַמְרִי: אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף: סְנָף מַפְסִיק בֵּינוֹ לְבֵינָהּ.

תָּנוּ רַבָּנָן: מִי כָּתַב מְגִלַּת תַּעֲנִית? אָמְרוּ: חֲנַנְיָה וְסִיעָתוֹ, שֶׁהָיוּ מְחַבְּבִין אֶת הַצָּרוֹת. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אַף אָנוּ מְחַבְּבִין אֶת הַצָּרוֹת, אֶבָל מַה נַּעֲשֶׂה, שֶׁאִם בָּאנוּ לִכְתֹּב, אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין. דָּבָר אַחֵר: אֵין שׂוֹטֶה נִפְגָּע. דָּבָר אַחֵר: אֵין בְּשֵׂר הַמֵּת מַרְגִּישׁ בְּאִזְמֵל. אֵינִי, וְהָאָמַר רַב יִצְחָק: קָשָׁה רִמָּה לַמֵּת, כְּמַחַט בִּבְשַׂר הַחַי, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י״ד:כ״ב) "אַךְ בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב". אֵימָא: אֵין בְּשֵׂר הַמֵּת שָׁבַח, מַרְגִּישׁ בְּאִזְמֵל. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בָּרָם, זְכוּר הָאִישׁ הַהוּא לְטוֹב, וַחֲנַנְיָה בֶּן חִלְקִיָּה שְׁמוֹ, שֶׁאִלְמָלֵא הוּא, נִגְנַז סֵפֶר יְחֶזְקֵאל, שֶׁהָיוּ דִּבָּרָיו סוֹתְרִין דִּבְרֵי תּוֹרָה, מָה עָשָׂה? הֶעֱלוּ לוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵי־שֶׁמֶן, וְיָשַׁב בָּעֲלִיָּיה, וּדְרָשָׁן.

אָמַר רַב כַּהֲנָא: כְּשֶׁחָלָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, שָׁלְחוּ לוֹ: רַבִּי, אֱמוֹר לָנוּ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, שֶׁאֲמַרְתָּ לָנוּ מִשּׁוּם אָבִיךָ. שָׁלַח לָהֶם: כָּךְ אָמַר אַבָּא: מֵאָה שְׁמוֹנִים שָׁנָה, עַד שֶׁלֹּא חָרַב הַבַּיִת, פָּשְׁטָה (מלכות אדום) [הַמַּלְכוּת] עַל יִשְׂרָאֵל; שְׁמוֹנִים שָׁנָה, עַד שֶׁלֹּא חָרַב הַבַּיִת, גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל אֶרֶץ הָעַמִּים, וְעַל כְּלֵי זְכוּכִית; אַרְבָּעִים שָׁנָה, עַד שֶׁלֹּא חָרַב הַבַּיִת, גָּלְתָה לָהּ סַנְהֶדְרִין, וְיָשְׁבָה לָהּ בַּחֲנָיוֹת. לְמַאי הִלְכְתָא? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: לוֹמַר, שֶׁלֹּא דָּנוּ דִּינֵי קְנָסוֹת. דִּינֵי קְנָסוֹת, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: שֶׁלֹּא דָּנוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת. (ואגב מאמר זה הזכירו ברייתא דתניא):

הִלֵּל וְשַׁמָּעוֹן, גַּמְלִיאֵל וְשִׁמְעוֹן, נָהֲגוּ נְשִׂיאוּתָן מֵאָה שָׁנָה לִפְנֵי הַבַּיִת.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּשָׁעָה שֶׁתִּקֵּן שְׁלֹמֹה עֲרוּבִין וּנְטִילַת יָדַיִם, יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: (משלי כ״ג:ט״ו) "בְּנִי, אִם חָכַם לִבֶּךָ, יִשְׂמַח לִבִּי גַּם אָנִי". (שם כז) "חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי, וְאָשִׁיבָה חֹרְפִי דָּבָר". אָמַר רַבִּי פַּרְנָךְ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאוֹחֵז סֵפֶר תּוֹרָה עָרֹם, נִקְבָּר עָרֹם. 'עָרֹם', סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא: עָרֹם בְּלֹא מִצְווֹת. בְּלֹא מִצְווֹת, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא [אֵימָא]: עָרֹם בְּלֹא אוֹתָהּ מִצְוָה.

שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח תִּקֵּן כְּתֻבָּה לְאִשָּׁה, וְגָזַר טֻמְאָה עַל כְּלֵי מַתְכוֹת. כְּלֵי מַתְכוֹת? דְּאוֹרַיְתָא נִינְהוּ! דִּכְתִיב: (במדבר ל״א:כ״ב) "אַךְ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף" וְגוֹ'. לֹא נִצְרְכָה, אֶלָּא לְטֻמְאָה יְשָׁנָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּשֶׁלְצִיּוֹן הַמַּלְכָּה, שֶׁעָשְׂתָה מִשְׁתֶּה לִבְנָהּ, וְנִטְמְאוּ כָּל כֵּלֶיהָ, וְשִׁבְּרָתָן, וּנְתָנָתָן לַצּוֹרֵף וְרִתְּכָן, וְעָשָׂה מֵהֶם כֵּלִים חֲדָשִׁים. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יַחְזְרוּ לְטֻמְאָתָן יְשָׁנָה. מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם גֶּדֶר מֵי־חַטָּאת נָגְעוּ בָּהּ.

אָמַר לֵיהּ הִלֵּל לְשַׁמַּאי: מִפְּנֵי*)) מַה בּוֹצְרִין בְּטָהֳרָה, וְאֵין מוֹסְקִין בְּטָהֳרָה? אָמַר לֵיהּ: אִם תַּקְנִיטֵנִי, גּוֹזְרַנִי טֻמְאָה אַף עַל הַמְּסִיקָה. נָעֲצוּ חֶרֶב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אָמְרוּ: הַנִּכְנָס יִכָּנֵס, וְהַיּוֹצֵא אַל יֵצֵא. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה הִלֵּל כָּפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי שַׁמַּאי כְּאֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים,

וְהָיָה קָשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, כַּיּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל. וְנָזוּר שַׁמַּאי וְהִלֵּל וְלֹא קִבְּלוּ מֵהֶם, וְאַתּוּ תַּלְמִידָיְהוּ וְנָזוּר, וְקִבְּלוּ מִינַיְהוּ.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי צָדוֹק: כָּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין כְּלֵי לָבָן לַכּוֹבֵס, שִׁלְשָׁה יָמִים קֹדֶם לַשַּׁבָּת, וּצְבוּעִין אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּמִדְּבְרֵיהֶם לָמַדְנוּ, שֶׁהַלְּבָנִים קָשִׁים לְכַבְּסָן, יוֹתֵר מִן הַצְּבוּעִין. אַבַּיֵּי הֲוָה יָהִיב לֵיהּ הַהוּא מָנָא דִּצְבִיעָא לְקַצָּרָא, אָמַר לֵיהּ: כַּמָּה בָּעֵית עִלּוּיֵהּ? אָמַר לֵיהּ: כִּדְחִיוָּרָא. אָמַר לֵיהּ: כְּבָר קְדָמוּךְ רַבָּנָן. אָמַר אַבַּיֵּי: הַאי מַאן דְּיָהִיב מָנָא לְקַצָּרָא בְּמִשְׁחָא נַיְתִיב לֵיהּ, וּבְמִשְׁחָא לִישְׁקוֹל מִינֵּיהּ, דְּאִי טָפֵי אַפְסְדֵיהּ, דְּמַתְחֵיהּ, וְאִי בְּצִיר אַפְסְדֵיהּ, דְּכַוְּצֵי.

הַהוּא תַּלְמִידָא, דְּאוֹרִי בְּחַרְתָּא דְּאַרְגִּיז, כְּרִבִּי שִׁמְעוֹן, שַׁמְתֵּיהּ רַב הַמְנוּנָא. וְהָא, כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לָן?! בְּאַתְרֵיהּ דְּרַב הֲוָה, וְלָא אִיבָּעֵי לֵיהּ (למימר) [לְמֶעֱבַד] הָכִי.

וּמַאֲחִיזִין אֶת הָאוּר בִּמְדוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד. מָנָא הַנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב הוּנָא: (שמות ל"ה:ג') "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם" בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם אִי אַתָּה מַבְעִיר, אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר בִּמְדוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד. מַתְקִיף לָהּ רַב חִסְדָּא: אִי הָכִי, אַפְלוּ בְּשַׁבָּת נַמִּי! אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: קְרָא כִּי אָתָא, לְמִישְׁרֵי אֵיבָרִים וּפְדָרִים הוּא דְּאָתָא, וְכֹהֲנִים זְרִיזִין הֵם.

פרק ב

שבת פרק ב במה מדליקין - וְלֹא בְּשֶׁמֶן קִיק. מַאי 'שֶׁמֶן־קִיק'? אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁאִילְתִּינְהוּ לְכָל נְחוּתֵי יַמָּא, וְאָמְרוּ לִי: עוֹף אֶחָד יֵשׁ בִּכְרַכֵּי הַיָּם, וְ'קִיק' שְׁמוֹ. רַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה אָמַר: מִשְׁחָא דְּקַאזָא. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: קִיקְיוֹן דְּיוֹנָה. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: לְדִידִי חָזֵי לִי קִיקְיוֹן דְּיוֹנָה, לְצָלוֹלִיבָא דָּמִי, וּמִדְּפַשְׁקֵי רָבִי, וְעַל פּוּם חֲנוּתָא מִדְלָן יָתֵיהּ, וּמִפְּרָצִידוֹהִי עַבְדֵי מִשְׁחָא, וּבַעֲנָפוֹהִי נַיְחָן כָּל בְּרִיחֵי דְּמַעֲרָבָא.

תָּנֵי רָמֵי בַּר חָמָא: פְּתִילוֹת וּשְׁמָנִים שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת, אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כז) "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד". הוּא תָּנֵי לָהּ וְהוּא אָמַר לָהּ: כְּדֵי שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ, וְלֹא שֶׁתְּהֵא עוֹלָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר. תְּנַן: מִבְּלֹאֵי מִכְנְסֵי כֹהֲנִים וּמֵהֶמְיָנֵיהֶם הָיוּ מַפְקִיעִין, וּמֵהֶן מַדְלִיקִין. שִׁמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה שַׁאנִי.

יב כְּשֶׁבָּאוּ בַּגְּמָרָא לְפָרֵשׁ שְׁמָנִים וּפְתִילוֹת דְּמַתְנִיתִין, הִזְכִּירוּם לְעִנְיָן חֲנֻכָּה. וְאָמַר רַב: מַדְלִיקִין בָּהֶן. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: מַאי טַעְמָא דְּרַב? קָסָבַר: כָּבְתָה אֵין זָקוּק לָהּ וְכוּ'. אַמְרוּהָ רַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵּי מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, וְלָא קִבְּלָהּ. כִּי אָתָא רַבִּין, אַמְרוּהָ רַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵּי מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְקִבְּלָהּ. אָמַר: אִי זָכְאִי, גְּמִירְתֵּהּ לִשְׁמַעְתָּא מֵעִיקָּרָא. וְהָא גְּמָרָהּ! נַפְקָא מִינֵּיהּ, לְגָרְסָא דְּיַנְקוּתָא.

תָּנוּ רַבָּנָן: מִצְוַת חֲנֻכָּה, נֵר אִישׁ וּבֵיתוֹ, וְהַמְהַדְּרִין, נֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וְהַמְהַדְּרִין מִן הַמְהַדְּרִין, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יוֹם רִאשׁוֹן מַדְלִיק שְׁמוֹנָה, מִכָּאן וָאֵילָךְ פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יוֹם רִאשׁוֹן מַדְלִיק אֶחָד, מִכָּאן וָאֵילָךְ מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ. אָמַר עוּלָּא: פְּלִיגֵי בָּהּ תְּרֵי אֱמוֹרָאֵי בְּמַעֲרָבָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַבִּין וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא. חַד אָמַר: טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי: כְּנֶגֶד יָמִים הַנִּכְנָסִין, וְטַעְמָא דְּבֵית הִלֵּל: כְּנֶגֶד יָמִים הַיּוֹצְאִין. וְחַד אָמַר: טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי: כְּנֶגֶד פָּרֵי הֶחָג, וְטַעְמָא דְּבֵית הִלֵּל: מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁנֵי זְקֵנִים הָיוּ בְּצִיפּוֹרִין, אֶחָד עָשָׂה כְּבֵית שַׁמַּאי, וְאֶחָד עָשָׂה כְּבֵית הִלֵּל, זֶה נוֹתֵן טַעַם לְדָבָרָיו, כְּנֶגֶד פָּרֵי הֶחָג. וְזֶה נוֹתֵן טַעַם לְדָבָרָיו, דְּמַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין.

מַאי חֲנֻכָּה? דְּתָנוּ רַבָּנָן: בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה בְּכִסְלֵו, יוֹמֵי דְּחֲנֻכָּה; תְּמַנְיָא אינון, דְּלָא לְמִסְפַּד בְּהוֹן, וּדְלָא לְהִתְעַנּוֹת בְּהוֹן; שֶׁכְּשֶׁנִּכְנְסוּ יְוָנִים לַהֵיכָל, טִמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, וּכְשֶׁגָּבְרָה מַלְכוּת בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְנִצְּחוּם, בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא פַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן, שֶׁהָיָה מֻנָּח בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, וְלֹא הָיָה בּוֹ אֶלָּא לְהַדְלִיק יוֹם אֶחָד. נַעֲשָׂה בּוֹ נֵס, וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנָה יָמִים. לְשָׁנָה אַחֶרֶת קְבָעוּם וַעֲשָׂאוּם יָמִים טוֹבִים בְּהַלֵּל וְהוֹדָאָה.

אָמַר רַב כַּהֲנָא: דָּרַשׁ רַב נָתָן בַּר מַנְיוּמִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי תַּנְחוּם: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית ל״ז:כ״ד) "וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבּוֹר רֵק", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם? אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵין בּוֹ מָיִם"? מַיִם אֵין בּוֹ, אֲבָל נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ בּוֹ.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב (אשי) [אַסִּי], אָמַר רַב: אָסוּר לְהַרְצוֹת מָעוֹת כְּנֶגֶד נֵר חֲנֻכָּה. כִּי אֲמָרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר לִי: וְכִי נֵר, קְדֻשָּׁה יֵשׁ בָּהּ? מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: וְכִי דָּם, קְדֻשָּׁה יֵשׁ בּוֹ? דְּתַנְיָא: (ויקרא יז) "וְשָׁפַךְ וְכִסָּה", בַּמֶּה שֶׁשָּׁפַךְ יְכַסֶּה, שֶׁלֹּא יְכַסֶּנּוּ בְּרֶגֶל, שֶׁלֹּא יְהוּ מִצְוֹות בְּזוּיוֹת עָלָיו. הָכָא נַמִּי שֶׁלֹּא יְהוּ מִצְוֹות בְּזוּיוֹת עָלָיו.

מַתִּיב רַב שֵׁשֶׁת: (שמות כ״ז:כ״א) "מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ". וְכִי לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ? וַהֲלֹא כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָלְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ! אֶלָּא עֵדוּת הוּא לְבָאֵי עוֹלָם, שֶׁהַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל. מַאי עֵדוּת? אָמַר רַב: זוֹ נֵר מַעֲרָבִי, שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חַבְרוֹתֶיהָ, וּמִמֶּנָּה הָיָה מַדְלִיק, וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּם.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַשְּׁמָנִים יָפִים לִדְיוֹ, וְשֶׁמֶן זַיִת מִן הַמֻּבְחָר. אִיבָּעְיָא לְהוּ: לְגַבֵּלאוֹ לְעַשֵּׁן? תָּא שְׁמַע: דְּתָנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר זוּטְרָא: כָּל הַשְּׁמָנִים יָפִים לִדְיוֹ, וְשֶׁמֶן זַיִת מִן הַמֻּבְחָר], בֵּין לְגַבֵּל בֵּין לְעַשֵּׁן (ושמן זית מן המובחר) רַב שְׁמוּאֵל בַּר זוּטְרָא מַתְנִי לָהּ הָכִי: כָּל (השמנים) [הָעֲשָׁנִים] יָפִים לִדְיוֹ, וְשֶׁמֶן זַיִת מִן הַמֻּבְחָר. אָמַר רַב הוּנָא: כָּל הַשְּׁרָפִים יָפִים לִדְיוֹ, וּשְׁרַף קְטָף יָפֶה מִכֻּלָּם.

מַאי מְבָרֵךְ? מְבָרֵךְ: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה".*) וְהֵיכָן צִוָּנוּ? רַב אַוְיָא אָמַר: (דברים יז) מ"לֹא תָסוּר". רַב נְחֶמְיָה אָמַר: (שם לב) "שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ, זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ".

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים אָמְרָה תּוֹרָה לְהַנִּיחַ פֵּאָה בְּסוֹף שָׂדֵהוּ; מִפְּנֵי גֶּזֶל עֲנִיִּים, וּמִפְּנֵי בִּטּוּל עֲנִיִּים, וּמִפְּנֵי הַחֶשְׁד, וּמִשּׁוּם בַּל תְּכַלֶּה. מִפְּנֵי גֶּזֶל עֲנִיִּים, שֶׁלֹּא יְרָאֶה בַּעַל הַבַּיִת שָׂעָה פְּנוּיָה, וְיֹאמַר לִקְרוֹבוֹ עָנִי: הֲרֵי זוֹ פֵּאָה. וּמִפְּנֵי בִּטּוּל עֲנִיִּים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ עֲנִיִּים יוֹשְׁבִין וּמְשַׁמְּרִין, עַכְשָׁיו מַנִּיחַ בַּעַל הַבַּיִת פֵּאָה. וּמִפְּנֵי הַחֶשְׁד, שֶׁלֹּא יִהְיוּ עוֹבְרִים וְשָׁבִים אוֹמְרִים: תָּבוֹא מְאֵרָה עַל אָדָם, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ פֵּאָה בְּשָׂדֵהוּ. וּמִשּׁוּם "בַּל תְּכַלֶּה". אַטּוּ כּוּלְּהוּ לָאו מִשּׁוּם "בַּל תְּכַלֶּה" נִינְהוּ? אָמַר רָבָא: מִפְּנֵי הָרַמָּאִין.

יג אָמַר רַב הוּנָא: הָרָגִיל בְּנֵר, (חנוכה) הַוְיָין לֵיהּ בָּנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. הַזָּהִיר בִּמְזוּזָה, זוֹכֶה לְדִירָה נָאָה. הַזָּהִיר בְּצִיצִית, זוֹכֶה לְטַלִּית נָאָה. הַזָּהִיר בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם, זוֹכֶה וּמַמְלֵא גַּרְבֵּי יַיִן. רַב הוּנָא הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה חָלִיף וְתָנֵי אַפֵּיתְחָא דְּרַבִּי אַבִּין נַגָּרָא. חָזָא דַּהֲוָא רָגִיל בִּשְׁרָגָא טוּבָא. אָמַר: תְּרֵי גַּבְרֵי רַבְרְבֵי נַפְקֵי מֵהָכָא. נַפְקֵי מִינַּיְהוּ רַב אִידִי בַּר אַבִּין, וְרַב חִיָּא בַּר אַבִּין. רַב חִסְדָּא הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה חָלִיף וְתָנָא אַפֵּיתְחָא דְּבֵי נָשָׂא דְּרַב שֵׁיזְבִי, חָזָא דַּהֲוָא רָגִיל בִּשְׁרָגָא טוּבָא, אָמַר: גַּבְרָא רַבָּה נָפַק מֵהָכָא, נָפַק מִינַּיְהוּ רַב שֵׁיזְבִי. דְּבֵיתְהוּ דְּרַב יוֹסֵף, הֲוּת מְאַחֲרָה וּמַדְלֶקֶת לֵהּ. אָמַר לָהּ רַב יוֹסֵף: תְּנִינָא: (שמות י״ג:כ״ב) "לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם, וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה", מִלַּמֵּד שֶׁעַמּוּד הֶעָנָן מַשְׁלִים לְעַמּוּד הָאֵשׁ, וְעַמּוּד הָאֵשׁ מַשְׁלִים לְעַמּוּד הֶעָנָן.*)*) סָבְרָה לְאַקְדּוּמָהּ. אָמַר לָהּ הַהוּא סָבָא: תְּנִינָא: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַקְדִּים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְאַחֵר. אָמַר רָבָא: דְּרָחִים רַבָּנָן, הַוּוּ לֵיהּ בְּנִין רַבָּנָן; דְּמוֹקִיר רַבָּנָן, הַוּוּ לֵיהּ חַתְנָוָתָא רַבָּנָן. דְּדָחִיל מֵרַבָּנָן, הוּא גּוּפֵיהּ הֲוֵי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן; וְאִי לָאו בַּר הָכִי הוּא, מִשְׁתַּמְּעָן מִילֵּיהּ, כְּצוּרְבָא מֵרַבָּנָן.

יד שַׁאוּל שְׁאֵלְתָא זוֹ לְעֵילָא מֵרַבִּי תַּנְחוּם דְּמִן נוֹי: מַהוּ לְכַבּוּיֵי בּוּצִינָא דְּנוּרָא מִקַּמֵּיהּ בְּאִישָׁא בְּשַׁבְּתָא? פָּתַח וְאָמַר: אִנְתְּ שְׁלֹמֹה מַלְכָּא, אֶן חָכְמָתָךְ? אֶן סוּכְלְתָנוּתָךְ? לֹא דַּיֶּךָּ שֶׁדִּבָּרֶיךָ סוֹתְרִים דִּבְרֵי דָּוִד אָבִיךָ, אֶלָּא שֶׁדִּבָּרֶיךָ סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה. דָּוִד אָבִיךָ אָמַר: (תהילים קטו) "לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ". וְאַתְּ אָמַרְתְּ: (קהלת ד) "וְשַׁבֵּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ". וְחָזַרְתְּ וְאָמַרְתְּ: (שם ט) "כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת". לָא קַשְׁיָא, הָא דְּקָאָמַר דָּוִד: "לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ", הָכִי קָאָמַר: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֵּת, בָּטֵל מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת, וְאֵין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבַח בּוֹ. וְהֵיכִי דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים פ״ח:ו׳) "בַּמֵּתִים חָפְשִׁי"? כֵּיוָן שֶׁמֵּת אָדָם, נַעֲשָׂה חָפְשִׁי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת. וּדְקָאָמַר שְׁלֹמֹה: "וְשַׁבֵּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר

מֵתוּ", שֶׁכְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, עָמַד מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָמַר כַּמָּה תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים לְפָנָיו, וְלֹא נַעֲנָה, וּכְשֶׁאָמַר: (שמות לב) "זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ", מִיָּד נַעֲנָה. וְלֹא יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה: "וְשַׁבֵּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ". דָּבָר אַחֵר: מְנָהֳגוֹ שֶׁל עוֹלָם, שַׂר בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵרָה, סָפֵק מְקַיְּמִין אוֹתָהּ, סָפֵק אֵין מְקַיְּמִין אוֹתָהּ. וְאִם תִּמְצִי לוֹמַר מְקַיְּמִין אוֹתָהּ, בְּחַיָּיו מְקַיְּמִין אוֹתָהּ, בְּמוֹתוֹ אֵין מְקַיְּמִין אוֹתָהּ. וְאִלּוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ גָּזַר כַּמָּה גְּזֵרוֹת, וְתִקֵּן כַּמָּה תַּקָּנוֹת, וְקַיָּמוֹת הֵן לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. וְלֹא יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה: "וְשַׁבֵּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ". דָּבָר אַחֵר: "וְשַׁבֵּח אֲנִי", וְגוֹ', כְּדָרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים פ"ו:י"ז) "עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה, וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ", אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מָחֹל לִי עַל אוֹתוֹ עָוֹן. אָמַר לוֹ: מָחוּל לָךְ. אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת בְּחַיַּי. אָמַר לֵיהּ: בְּחַיֶּיךָ אֵינִי מוֹדִיעַ, בְּחַיֵּי שְׁלֹמֹה בִּנְךָ אֲנִי מוֹדִיעַ. כְּשֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בִּקֵּשׁ לְהַכְנִיס אָרוֹן לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דָּבְקוּ שִׁעָרִים זֶה בָּזֶה. אָמַר שְׁלֹמֹה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רִנָּנוֹת, וְלֹא נַעֲנָה. פָּתַח וְאָמַר: (שם כד) "שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם, וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד". רָהֲטוּ בַּתְרֵיהּ לְמִבְלְעֵיהּ. אָמְרוּ: "מִי (הוא) זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד?" אָמַר לְהוּ: "ה' עִזּוּז וְגִבּוֹר". חָזַר וְאָמַר: "שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם, וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד, מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד, ה' צְבָאוֹת, הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה", וְלֹא נַעֲנָה. כֵּיוָן שֶׁאָמַר: (דברי הימים ב ו:מ"ב) "ה' אֱלֹהִים אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ, זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִיד עַבְדֶּךָ", מִיָּד נַעֲנָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָהֲפְכוּ פְּנֵי כָל שׂוֹנְאֵי דָּוִד כְּשׁוּלֵי קְדֵרָה, וְיָדְעוּ כָּל הָעָם וְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּחַל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אוֹתוֹ עָוֹן. וְלֹא יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה: "וְשַׁבֵּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ". וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב: (מלכים א ח) "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת הָעָם, וַיְבָרְכוּ אֶת הַמֶּלֶךְ, וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי־לֵב עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְדָוִד עַבְדּוֹ, וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ". "וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם" (שמחים) שֶׁמָּצְאוּ נְשׁוֹתֵיהֶם בְּטָהֳרָה. (דבר אחר) "שְׂמֵחִים" שֶׁנָּהֲנוּ מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. "וְטוֹבֵי־לֵב" שֶׁנִּתְעַבְּרוּ נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְיָלְדָה זָכָר.

"עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְדָוִד עַבְדּוֹ" שֶׁמָּחַל לוֹ עַל אוֹתוֹ עָוֹן. "וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ" דְּאַחִיל לְהוּ עָוֹן יוֹם כִּפּוּרִים. וּדְקָאָמַר שְׁלֹמֹה: "כִּי לְכָלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת", כְּדָרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב (תהלים לט) "הוֹדִיעֵנִי ה' קִצִּי וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא, אֵדְעָה מֶה חָדֵל אָנִי", אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, "הוֹדִיעֵנִי ה' קִצִּי". אָמַר לוֹ: גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, שֶׁאֵין מוֹדִיעִין קִצּוֹ שֶׁל בָּשָׂר־וָדָם. "וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא"? גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, שֶׁאֵין מוֹדִיעִין מִדַּת יָמָיו שֶׁל אָדָם. "וְאֵדְעָה מֶה חָדֵל אָנִי", אָמַר לוֹ: בְּשַׁבָּת תָּמוּת. אָמוּת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת. אָמַר לוֹ: כְּבָר הִגִּיעַ מַלְכוּת שְׁלֹמֹה בִּנְךָ,

וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ, אֲפִלּוּ כִּמְלֹא נִימָא. אָמוּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת. אָמַר לֵיהּ: (שם פד) "כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף" טוֹב לִי יוֹם אֶחָד שֶׁאַתָּה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, מֵאֶלֶף עוֹלוֹת, שֶׁעָתִיד שְׁלֹמֹה בִּנְךָ לְהַקְרִיב לְפָנַי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. כָּל יוֹמָא דְּשַׁבְּתָא, הֲוָה יָתִיב וְגָרִיס כּוּלֵּיהּ יוֹמָא. הַהוּא יוֹמָא דְּבָעֵי לְמֵינַח נַפְשֵׁיהּ, קָם מַלְאַךְ־הַמָּוֶת קַמֵּיהּ, וְלָא יָכִיל לֵיהּ, דְּלָא הֲוָה פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּירְסָא. אָמַר: מָה אַעֲבִיד לֵיהּ? הֲוָה לֵיהּ בּוּסְתָּנָא אָחוֹרֵי בֵּיתֵיהּ, אָתָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת, [סָלִיק] וּבָחִישׁ בְּאִילָנֵי, נָפַק לְמֵיחֲזֵי, הֲוָה סָלִיק בְּדַרְגָּא, אֵיפְחֵית דַּרְגָּא מִתּוּתֵיהּ, אֵישְׁתִּיק וְנָח נַפְשֵׁיהּ. שְׁלַח שְׁלֹמֹה לְבֵי מִדְרְשָׁא: אַבָּא מֵת וּמָטָל בַּחַמָּה, וּכְלָבִים שֶׁל בֵּית אַבָּא רְעֵבִים, מָה אֶעֱשֶׂה? שְׁלְחוּ לֵיהּ: חֲתוֹךְ נְבֵלָה וְהַנַּח לִפְנֵי הַכְּלָבִים, וְאָבִיךָ, הַנַּח עָלָיו כְּכָר אוֹ תְּינוֹק, וְטַלְטְלוֹ. וְלֹא יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה: (קהלת ט) "כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת". וּלְעִנְיַן שְׁאֵלָה דְּשָׁאֲלָנָא קֶדֶמֵיכוֹן: נֵר קְרוּיָה 'נֵר', וְנִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם קְרוּיָה 'נֵר'. מוּטָב תִּכְבֶּה נֵר שֶׁל בֶּשֶׂר וָדָם מִפְּנֵי נֵרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

טו כְּתִיב: (איכה ג) "וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי", אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: זוֹ הַדַּלָּקַת נֵר בְּשַׁבָּת. "נָשִׁיתִי טוֹבָה", אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: זוֹ בֵּית הַמֶּרְחָץ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: זוֹ רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם בְּחַמִּין. רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: זוֹ מִטָּה [נָאָה וְכֵלִים נָאִים שֶׁעָלֶיהָ. רַבִּי אַבָּא אָמַר: זוֹ מִטָּה] מֻצַּעַת, וְאִשָּׁה מְקֻשֶּׁטֶת לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי; עֶרֶב שַׁבָּת מְבִיאִין לוֹ עֲרָבָה־מִלְאָה חַמִּין, וְרוֹחֵץ פָּנָיו, יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב בְּסִדְינִין הַמְצֻיָּצִין, וְדוֹמֶה לְמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ עָשִׁיר? כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַחַת רוּחַ בְּעָשְׁרוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאָה כְּרָמִים, וּמֵאָה שָׂדוֹת, וּמֵאָה עֲבָדִים שֶׁעוֹבְדִין בָּהֶן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה נָאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית־הַכִּסֵּא סָמוּךְ לְשֻׁלְחָנוֹ.

הַהִיא חֲמָתָא, דַּהֲוָה סְנִיאָה לָהּ לְכַלָּתָהּ. אָמְרָה לָהּ: זִיל אִיקְשִׁיט בְּמִשְׁחָא דַּאֲפַרְסְמָא, אָזְלָא אִיקְשִׁיט. כִּי אֲתָאי, אָמְרָה לָהּ: זִיל, אִתְּלִי שְׁרָגָא. אַזְלָא, אִתְּלָא שְׁרָגָא, אִינַּפַּח בָּהּ נוּרָא, וַאֲכַלְתָּהּ.

(ירמיה נב) "וּמִדַּלּוֹת הָאָרֶץ הִשְׁאִיר נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים לְכֹרְמִים וּלְיֹגְבִים". 'כּוֹרְמִים', תָּנֵי רַב יוֹסֵף: אֵלּוּ מְלַקְּטֵי אֲפַרְסְמוֹן מֵעֵין גֶּדִי וְעַד רָמָתָא. 'יוֹגְבִים', אֵלּוּ צַיָּדֵי חִלְזוֹן מִסֶּלְמוֹת שֶׁל צוֹר עַד חֵיפָה.

רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבַד. עָמַד רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי עַל רַגְלָיו וְאָמַר: מַה יַּעֲשׂוּ אַנְשֵׁי בָבֶל, שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא שֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין? וּמַה יַּעֲשׂוּ אַנְשֵׁי מָדַי, שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא שֶׁמֶן אֲגוֹזִים? וּמַה יַּעֲשׂוּ אַנְשֵׁי אֶלְכְּסַנְדְּרִיָא, שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא שֶׁמֶן צְנוֹנוֹת? וּמַה

יַעֲשׂוּ אַנְשֵׁי קַפּוֹטְקִיָּא, שֶׁאֵין לָהֶם לֹא כָּךְ וְלֹא כָּךְ, אֶלָּא נֵפֶט? אֶלָּא, אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים: "אֵין מַדְלִיקִין".

טז מַאי הֲוֵי עֲלָהּ דְּתַחַשׁ שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה? אָמַר רַבִּי אִלְעָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר: 'תַּחַשׁ' שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה, בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הָיָה, וְלֹא הִכְרִיעוּ בּוֹ חֲכָמִים, אִם מִין חַיָּה הוּא, אִם מִין בְּהֵמָה הוּא, וְקֶרֶן אַחַת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחוֹ, וּלְפִי שֶׁעָה נִזְדַּמֵּן לוֹ לְמֹשֶׁה, וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ מִשְׁכָּן, וְנִגְנַז. מִדְּקָאָמַר: קֶרֶן [אַחַת הָיְתָה לוֹ] בְּמִצְחוֹ, שְׁמַע מִינַּהּ טָהוֹר הָיָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן, קֶרֶן אַחַת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סט) "וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס". 'מַקְרִן' תַּרְתֵּי מַשְׁמַע? אָמַר רַבִּי נַחְמָן [בַּר יִצְחָק]: 'מִקֶּרֶן' כְּתִיב. וְלִיפְשׁוֹט מִינֵּיהּ דְּמִין בְּהֵמָה הוּא? כֵּיוָן דְּאִיכָּא 'קֶרֶשׁ', דְּמִין חַיָּה הוּא, וְלֵית לֵיהּ אֶלָּא חַד קַרְנָא, אִיכָּא לְמֵימַר מִין חַיָּה הוּא.

יז אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר (שילא) [שִׁילַת], מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: בִּקְּשׁוּ חֲכָמִים לִגְנוֹז סֵפֶר קֹהֶלֶת, מִפְּנֵי שֶׁדְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה, וּמִפְּנֵי מַה לֹּא גְּנָזוּהוּ? מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה, וְסוֹפוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה. תְּחִלָּתוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב: (קהלת א׳:ג׳) "מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ", וְאַמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ הוּא דְּאִין לוֹ, קֹדֶם הַשֶּׁמֶשׁ יֵשׁ לוֹ. סוֹפוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב: (שם יב) "סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע, אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא, וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם".

מַאי, "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לֹא נִבְרָא, אֶלָּא בִּשְׁבִיל זֶה. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר: שְׁקוּל זֶה, כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, וְאָמְרֵי לְהּ שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר: לֹא נִבְרָא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אֶלָּא לְצֶוֶת לָזֶה. וּמַאי: דִּבָּרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה? כְּתִיב: (קהלת ז׳:ג׳) "טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק", וּכְתִיב: (שם ב) "לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל". כְּתִיב: (שם ח) "וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַשִּׂמְחָה", וּכְתִיב: (שם ב) "וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּה עֹשָׂה"? לָא קַשְׁיָא, "טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק" טוֹב כַּעַס שֶׁכּוֹעֵס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִשְּׂחוֹק שֶׁמְּשַׂחֵק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. "לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל" זֶה שְׂחוֹק שֶׁמְּשַׂחֵק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַבָּא. "וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַשִּׂמְחָה" זוֹ שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה. "וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּה עֹשָׂה" זוֹ שִׂמְחָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מִצְוָה, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה [לֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְבוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה, וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבָרִים בְּטֵלִים, אֶלָּא] מִתּוֹךְ דָּבָר שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב ג׳:ט״ו) "וְעַתָּה קְחוּ לִי" וְגוֹ'. אָמַר רַב יְהוּדָה: וְכֵן לִדְבַר הֲלָכָה. אָמַר רָבָא: וְכֵן לַחֲלוֹם טוֹב. אֵינִי, וְהָאָמַר רַב גִּידֵּל, אָמַר רַב: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְאֵין שִׂפְתוֹתָיו נוֹטְפוֹת מוֹר, תִּכָּוֶינָה. שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ה׳:י״ג) "שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים

נִטְפוֹת מוֹר עֹבֵר", אַל תִּקְרֵי, "מוֹר עֹבֵר", אֶלָּא, "מַר עוֹבֵר". אַל תִּקְרֵי, "שׁוֹשַׁנִּים", אֶלָּא, "שֶׁשּׁוֹנִים". לָא קַשְׁיָא, הָא בְּרַבָּה, הָא בְּתַלְמִידָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּרַבָּה, וְלָא קַשְׁיָא, הָא מִקַּמֵּי דְּלִיפְתַּח הָא לְבָתַר דְּפָתַח. כִּי הָא דְּרַבָּה, מִקַּמֵּיהּ דְּפָתַח לְהוּ לְרַבָּנָן, אָמַר מִלְּתָא דִּבְדִיחוּתָא, וּבָדְחֵי רַבָּנָן. לְסוֹף, יָתִיב בְּאֵימָתָא וּפָתַח בִּשְׁמַעְתָּא.

יח וְאַף סֵפֶר מִשְׁלֵי בִּקְּשׁוּ לִגְנֹז, שֶׁהָיוּ דְבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה, וּמִפְּנֵי מַה לֹּא גְּנָזוּהוּ? אַמְרֵי: סֵפֶר קֹהֶלֶת [לָאו] עַיְינִינַן וְאַשְׁכְּחִינַן טַעְמָא, הָכָא נַמִּי לֵיעַיְינַן. וּמַאי: דְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה? כְּתִיב: (משלי כ״ו:ד׳) "אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ", וּכְתִיב: (שם) "עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ". לָא קַשְׁיָא, הָא בְּדִבְרֵי תוֹרָה, הָא בְּמִילֵּי דְּעָלְמָא. כִּי הָא דְּהַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אָמַר לֵיהּ: אִשְׁתְּךָ אִשְׁתִּי, וּבָנֶיךָ בָּנַי. אָמַר לֵיהּ: רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה כּוֹס שֶׁל יַיִן? שָׁתָה וּפָקַע. הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי [חֲיָא] אָמַר לֵיהּ: אִמְּךָ אִשְׁתִּי, וְאַתָּה בְּנִי. אָמַר לֵיהּ: רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה כּוֹס שֶׁל יַיִן? שָׁתָה וּפָקַע. אָמַר רַבִּי חֲיָא: אַהֲנָיָא לֵיהּ צְלוּתֵיהּ לְרַבִּי, דְּלָא לִישַׁוְיֵיהּ [בָּנַי] מַמְזֵרָא. דְּרַבִּי, כִּי הֲוָה מָצָלֵי, אָמַר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם מֵעַזֵּי פָּנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים. בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מַאי הִיא? כִּי הָא דְּיָתִיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְקָדְרִישׁ: עֲתִידָה אִשָּׁה, שֶׁתִּלֵּד בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל״א:ח׳) "הָרָה וְיוֹלֶדֶת יַחְדָּו". לְגָלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, אָמַר: (קהלת א׳:ט׳) "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ". אָמַר לוֹ: בּוֹא וְאַרְאֶךָּ דֻּגְמָתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה. נָפַק, אַחְוֵי לֵיהּ תַּרְנְגוֹלֶת. וְתוּ, יָתִיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְקָדְרִישׁ: עֲתִידִין אִילָנוֹת, שֶׁמּוֹצִיאִין פֵּרוֹת בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל י״ז:כ״ג) "וְנָשָׂא עָנָף וְעָשָׂה פֶּרִי", מָה עָנָף בְּכָל יוֹם, אַף פֵּרִי בְּכָל יוֹם. לְגָלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, אָמַר: וְהָכְתִיב: "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ"? אָמַר לוֹ: בּוֹא וְאַרְאֶךָּ דֻּגְמָתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה. נָפַק, אַחְוֵי לֵיהּ צָלָף. וְתוּ, יָתִיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְקָדְרִישׁ:

עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת וּכְלֵי מֵילֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ע״ב:ט״ז) "יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ". לְגָלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד וְאָמַר: "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ". [אָמַר לוֹ: בּוֹא וְאַרְאֶךָּ דֻּגְמָתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה]. נָפַק, אַחְוֵי לֵיהּ כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת, וְאִכְּלֵי מֵילֶת, נַבְרָא בַּר קוֹרָא.

יט תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם עַנְוְתָן כְּהִלֵּל, וְאַל יְהֵא קַפְדָּן כְּשַׁמַּאי. מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, שֶׁהִמְרוּ זֶה עִם זֶה, אָמְרוּ: כָּל מִי שֶׁיֵּלֵךְ וְיַקְנִיט אֶת הִלֵּל, יִטֹּל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. אָמַר אֶחָד מֵהֶם: אֲנִי אַקְנִיטֶנּוּ. אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה, וְהִלֵּל חוֹפֵף אֶת רֹאשׁוֹ. הָלַךְ וְעָבַר עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ. אָמַר: מִי כָּאן הִלֵּל? מִי כָּאן הִלֵּל? נִתְעַטֵּף וְיָצָא לְקָרְאתוֹ. אָמַר לוֹ: בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ? אָמַר לוֹ: שְׁאֵלָה יֵשׁ לִי לִשְׁאוֹל. אָמַר לוֹ: שְׁאַל בְּנִי, שְׁאַל. מִפְּנֵי מָה רֹאשֵׁיהֶם שֶׁל בַּבְלִיִּים סְגַלְגַּלּוֹת? אָמַר לוֹ: בְּנִי, שְׁאֵלָה גְּדוֹלָה שָׁאַלְתָּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חַיּוֹת פִּקְחוֹת. הָלַךְ וְהִמְתִּין שָׁעָה אַחַת, חָזַר וְאָמַר: מִי כָּאן הִלֵּל? מִי כָּאן הִלֵּל? נִתְעַטֵּף וְיָצָא לְקָרְאתוֹ.

אָמַר לוֹ: בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ? אָמַר לוֹ: שְׁאֵלָה יֵשׁ לִי לִשְׁאֹל. אָמַר לוֹ: שְׁאַל בְּנִי, שְׁאַל. מִפְּנֵי מָה עֵינֵיהֶן שֶׁל תַּרְמוֹדַיִּין טְרוּטוֹת? אָמַר לוֹ: בְּנִי, שְׁאֵלָה גְּדוֹלָה שָׁאַלְתָּ. מִפְּנֵי שֶׁדָּרִין בֵּין הַחוֹלוֹת. הָלַךְ וְהִמְתִּין שָׁעָה אַחַת, חָזַר וְאָמַר: מִי כָּאן הִלֵּל? מִי כָּאן הִלֵּל? נִתְעַטֵּף וְיָצָא לִקְרָאתוֹ. אָמַר לוֹ: בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ? אָמַר לוֹ: שְׁאֵלָה יֵשׁ לִי לִשְׁאֹל. אָמַר לוֹ: שְׁאַל בְּנִי, שְׁאַל. מִפְּנֵי מָה רַגְלֵיהֶם שֶׁל אַפְרִקִיִּים רְחָבוֹת? אָמַר לוֹ: בְּנִי, שְׁאֵלָה גְּדוֹלָה שָׁאַלְתָּ, מִפְּנֵי שֶׁדָּרִין בֵּין בִּצְעֵי הַמַּיִם. אָמַר לוֹ: שְׁאֵלוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ לִי לִשְׁאֹל, וּמִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא תִּכְעֹס. נִתְעַטֵּף וְיָשַׁב לְפָנָיו, אָמַר לוֹ: כָּל שְׁאֵלוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ לִשְׁאֹל, שְׁאַל. אָמַר לוֹ: אַתָּה הוּא הִלֵּל, שֶׁקּוֹרִין אוֹתְךָ "נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל"? אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: אִם אַתָּה הוּא, לֹא יִרְבּוּ כְמוֹתְךָ בְּיִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ: בְּנִי, מִפְּנֵי מָה? אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁאִבַּדְתִּי עַל יָדְךָ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. אָמַר לוֹ: הֲוֵי זָהִיר בְּרוּחֲךָ, כְּדַאי הוּא הִלֵּל שֶׁתְּאַבֵּד עַל יָדוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְאַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְהִלֵּל לֹא יַקְפִּיד. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּנָכְרִי אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי שַׁמַּאי, אָמַר לוֹ: כַּמָּה תּוֹרוֹת יֵשׁ לָכֶם? אָמַר לוֹ: שְׁתַּיִם, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה. אָמַר לוֹ: שֶׁבִּכְתָב אֲנִי מַאֲמִינְךָ, וְשֶׁבְּעַל־פֶּה, אֵינִי מַאֲמִינְךָ. גַּיְּרָנִי עַל מְנָת שֶׁתְּלַמְּדֵנִי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. גָּעַר בּוֹ וְהוֹצִיאוֹ בְּנִזְיפָה. בָּא לִפְנֵי הִלֵּל, גַּיְּרֵיהּ. יוֹמָא קַמָּא אָמַר לֵיהּ: א"ב ג"ד. לְמָחָר, אַפְּיֵהּ לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: וְהָא אֶתְמוֹל, לָא אָמַרְתְּ לִי הָכִי? אָמַר לֵיהּ: לָאו עָלַי דִּידִי קָא סָמַכְתְּ? דְּעַל־פֶּה נַמִּי סְמוֹךְ עָלַי. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּנָכְרִי אֶחָד, שֶׁבָּא לִפְנֵי שַׁמַּאי. אָמַר לוֹ: גַּיְּרֵנִי, עַל מְנָת שֶׁתְּלַמְּדֵנִי כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, כְּשֶׁאֲנִי עוֹמֵד עַל רֶגֶל אַחַת. דְּחָפוֹ בְּאַמַּת הַבִּנְיָן שֶׁבְּיָדוֹ. בָּא לִפְנֵי הִלֵּל, גַּיְּרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: דַּעֲלָךְ סָנֵי, לְחַבְרָךְ לָא תַּעֲבִיד, זוֹ הִיא כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְאִידָךְ, פֵּירוּשָׁא הוּא, זִיל גְּמוֹר. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּגוֹי (עובד כוכבים ומזלות) אֶחָד, שֶׁהָיָה עוֹבֵר אֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְשָׁמַע קוֹל סוֹפֵר שֶׁהָיָה אוֹמֵר: (שמות כ"ח:ד') "וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ, חֹשֶׁן וְאֵפוֹד". אָמַר: הַלָּלוּ לְמִי? אָמַר לוֹ: לְכֹהֵן גָּדוֹל. אָמַר אוֹתוֹ גּוֹי (עובד כוכבים ומזלות) בְּעַצְמוֹ: אֵלֵךְ וְאֶתְגַּיֵּר, בִּשְׁבִיל שֶׁיִּשַּׁימוּנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. בָּא לִפְנֵי שַׁמַּאי, אָמַר לוֹ: גַּיְּרֵנִי, עַל מְנָת שֶׁתְּשַׁיְּמוּנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. דְּחָפוֹ בְּאַמַּת הַבִּנְיָן שֶׁבְּיָדוֹ. בָּא לִפְנֵי הִלֵּל, גַּיְּרֵיהּ. אָמַר לוֹ: כְּלוּם מַעֲמִידִין מֶלֶךְ, אֶלָּא מִי שֶׁיּוֹדֵעַ טַכְסִיסֵי מַלְכוּת, לֵךְ לְמֵד טַכְסִיסֵי מַלְכוּת. הָלַךְ וְקָרָא, כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ (במדבר ג':י') לְ"וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", אָמַר לוֹ: מִקְרָא זֶה עַל מִי נֶאֱמַר? אָמַר לוֹ: אֲפִלּוּ עַל דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. נָשָׂא אוֹתוֹ גֵּר קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ, וּמַה יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרְאוּ 'בָּנִים' לַמָּקוֹם, וּמִתּוֹךְ אַהֲבָה שֶׁאֲהֵבָם, קָרָא לָהֶם (שמות ד':כ"ב) "בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל", כְּתִיב עֲלֵיהֶם: "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", גֵּר הַקָּל, שֶׁבָּא בְּמִקְלוֹ וּבְתַרְמִילוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! בָּא לִפְנֵי שַׁמַּאי, אָמַר לוֹ: כְּלוּם רָאוּי אֲנִי לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל? וַהֲלֹא כְּתִיב בַּתּוֹרָה: "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת"! בָּא לִפְנֵי הִלֵּל, אָמַר לוֹ: עֲנָוְתָן הִלֵּל, יְנוּחוּ לְךָ בְּרָכוֹת עַל רֹאשְׁךָ, שֶׁהִקְרַבְתַּנִי תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.

לְיָמִים, נִזְדַּוְּגוּ שִׁלְשָׁתָן לְמָקוֹם אֶחָד, אָמְרוּ: קַפְּדָנוּתוֹ שֶׁל שַׁמַּאי בְּקִשָּׁה לְטוֹרְדָנוּ מִן הָעוֹלָם, עַנְוָתָנוּתוֹ שֶׁל הִלֵּל קֵרְבָנוּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.

כ אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו ל"ג:ו') "וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ, חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת" וְגוֹ'. 'אֱמוּנַת' זֶה סֵדֶר זְרָעִים. 'עִתֶּיךָ' זֶה סֵדֶר מוֹעֵד. 'חֹסֶן' זֶה סֵדֶר נָשִׁים. 'יְשׁוּעֹת' זֶה סֵדֶר נְזִיקִין. 'חָכְמַת' זֶה סֵדֶר קָדָשִׁים. 'וָדָעַת' זֶה סֵדֶר טָהֳרוֹת. וַאֲפִלּוּ הָכִי, "יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ". אָמַר (רב) [רָבָא]: בְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיסִין אָדָם לַדִּין, (אומר) [אוֹמְרִים] לוֹ: נָשָׂאתָ וְנָתַתָּ בֶּאֱמוּנָה? קָבַעְתָּ עִתִּים לַתּוֹרָה? עָסַקְתָּ בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה? צָפִיתָ לִישׁוּעָה? פִּלְפַּלְתָּ בְּחָכְמָה? הֲבַנְתָּ דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר? וַאֲפִלּוּ הָכִי, אִי "יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ", אִין, אִי לָא, לָא. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: הַעֲלֵה לִי [כּוֹר] חִטִּין לָעֲלִיָּה, הִלַּךְ וְהֶעֱלָה לוֹ. אָמַר לֵיהּ: עֵרְבְתָּ [לִי] בָּהֶן קַב חֻמְטִין? אָמַר לֵיהּ: לָאו. אָמַר לֵיהּ: מוּטָב אִם לֹא הֶעֱלִיתָ. תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָעֲרַב אָדָם קַב חֻמְטִין בְּכוֹר שֶׁל תְּבוּאָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹרָה, וְאֵין בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם, דּוֹמֶה לְגִזְבָּר שֶׁמָּסְרוּ לוֹ מַפְתְּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, וּמַפְתְּחוֹת הַחִיצוֹנוֹת לֹא מָסְרוּ לוֹ, בְּהֵי עַיֵּיל? מַכְרִיז רַבִּי יַנַּאי: חֲבָל עַל דְּלֵית לֵיהּ (ביתא) [דִּירְתָּא] וְתַרְעָא לְדִירְתָּא, עֲבִיד. אָמַר רַב יְהוּדָה: לֹא בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ג':י"ד) "וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו". רַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר הֲווּ יָתְבֵי, חֲלִיף וְאָזִיל רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא. אָמַר לֵיהּ חַד לְחַבְרֵיהּ: נֵיקוּם מִקַּמֵּיהּ, דִּגְבַר דָּחִיל חֲטָאִין הוּא. אָמַר לֵיהּ אִידָךְ: נֵיקוּם מִקַּמֵּיהּ, דִּגְבַר בַּר־אוֹרְיָן הוּא. אָמַר לֵיהּ: אֲמִינָא לָךְ אֲנָא: דִּגְבַר דָּחִיל חֲטָאִין הוּא, וְאָמַרְתְּ לִי אַתְּ: (דגבר) בַּר אוֹרְיָן הוּא? תִּסְתַּיֵּים דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הוּא דְּאָמַר: דִּגְבַר דָּחִיל חֲטָאִין הוּא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, אֶלָּא יִרְאַת שָׁמַיִם בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י':י"ב) "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (איוב כ"ח:כ"ח) "וַיֹּאמֶר לָאָדָם: הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה" וְגוֹ', שֶׁכֵּן בְּלָשׁוֹן יָוָנִי, קוֹרִין לְאַחַת: 'הֵן', תִּסְתַּיֵּים.

כא דָּרַשׁ רַב עוּלָּא: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת ז':י"ז) "אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה" וְגוֹ', 'הַרְבֵּה' הוּא דְּלָא לִירְשַׁע, הָא מְעַט לִירְשַׁע? אֶלָּא, מִי שֶׁאָכַל שׁוּם וְרֵיחוֹ נוֹדֵף, יַחֲזֹר וְיֹאכַל שׁוּם אַחֵר וְיֵהֵא רֵיחוֹ נוֹדֵף?! דָּרַשׁ רָבָא בַּר רַב עוּלָּא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ע"ג:ד') "כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם, וּבָרִיא אוּלָם". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא דַּיָּן לָרְשָׁעִים, שֶׁאֵינָן חֲרֵדִין וַעֲצֵבִין מִיּוֹם הַמִּיתָה, אֶלָּא שֶׁלִּבָּם בָּרִיא לָהֶן כְּאוּלָם. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבָּה: מַאי דִּכְתִיב: (שם מט) "זֶה דַּרְכָּם כֶּסֶל לָמוֹ", יוֹדְעִין רְשָׁעִים שֶׁדַּרְכָּם לְמִיתָה, וְיֵשׁ לָהֶם חֵלֶב עַל כִּסְלָם. שֶׁמָּא תֹּאמַר: שְׁכוּחָה הִיא מֵהֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה".

כב מַתְנִיתִין: עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לֵדָתָן, עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּנִדָּה, וּבְחַלָּה, וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר. גְּמָרָא. (על שלש עבירות וכו'). נִדָּה, מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הֵיא קִלְקְלָה בְּחַדְרֵי בִּטְנָהּ, לְפִיכָךְ תִּלְקֶה בְּחַדְרֵי בִּטְנָהּ. תֵּינַח נִדָּה, חַלָּה וְהַדְלָקַת הַנֵּר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? כִּדְדָרַשׁ הַהוּא גְּלִילָאָה עֲלֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רְבִיעִית דָּם נָתַתִּי בָּכֶם, עַל עִסְקֵי דָּם הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם. רֵאשִׁית קָרָאתִי אֶתְכֶם, עַל עִסְקֵי רֵאשִׁית הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם. נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתִּי בָּכֶם קְרוּיָה 'נֵר' עַל עִסְקֵי נֵר הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם. אִם אַתֶּם מְקַיְּמִים אוֹתָם מוּטָב, וְאִם לֹא, הֲרֵינִי נוֹטֵל נִשְׁמַתְכֶם (מכם). מַאי שְׁנָא בִּשְׁעַת לֵדָתָן? אָמַר רָבָא:*) נָפַל תּוֹרָא, חַדֵּד לְסַכִּינָא. אַבַּיֵי אָמַר: תַּפּוּשׁ תֵּירוּס אַמְתָא, בְּחַד מַחְטְרָא לִיהֱוֵי. רַב חִסְדָּא אָמַר: שַׁבְקֵיהּ לְרַוָיָא, דְּמִנַּפְשֵׁיהּ נָפִיל. מַר עוּקְבָא אָמַר: רַעְיָא חִגְרָא, וְעִיזֵי רָהֲטָן, אַבַּב חוּטָרָא מִילֵּי, וְאַבֵּי דְּרֵי חוּשְׁבָּנָא. רַב פָּפָּא אָמַר: אַבַּב חָנְוָאתָא נְפִישֵׁי אֲחֵי וּמְרַחֲמֵי, אַבַּב בְּזִיוֹנֵי לָא אֲחֵי וְלָא מְרַחֲמֵי. וְגַבְרֵי הֵיכָא מִיבְּדְקֵי? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בְּשָׁעָה שֶׁעוֹבְרִים עַל הַגֶּשֶׁר. גֶּשֶׁר, וְתוּ לָא? אֵימָא: כְּעֵין גֶּשֶׁר. רַב, לָא עָבַר בְּמַבְרָא דְּיָתִיב בֵּיהּ גּוֹי (עובד כוכבים), אָמַר: דִּילְמָא מִיפְקִיד לֵיהּ דִּינָא עֲלֵיהּ, וּמִתְפִּיסְנָא בַּהֲדֵיהּ. שְׁמוּאֵל לָא עָבַר אֶלָּא בְּמַבְרָא דְּאִית בֵּיהּ גּוֹי (עובדי כוכבים), אָמַר: שִׁטְנָא בִּתְרֵי אוּמֵי, לָא שָׁלִיט. רַבִּי יַנַּאי בָּדִיק וְעָבַר. רַבִּי יַנַּאי לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: לְעוֹלָם אַל יַעֲמֹד אָדָם בִּמְקוֹם סַכָּנָה, לוֹמַר שֶׁעוֹשִׂין לוֹ נֵס, שֶׁמָּא אֵין עוֹשִׂין לוֹ [נס], וְאִם עוֹשִׂין לוֹ נֵס מְנַכִּין לוֹ מִזְכֻיּוֹתָיו. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מַאי קְרָאָה? (בראשית ל"ב:י"א) "קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדֶּךָ". רַבִּי זֵירָא, בְּיוֹמָא דְּשׁוּתָא, לָא נָפֵיק לְבֵינֵי דִּיקְלֵי. תָּנוּ רַבָּנָן: עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת, יוֹלְדוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נָשִׁים מֵתוֹת יָלְדוֹת. רַבִּי אַחָא אוֹמֵר: בַּעֲוֹן שֶׁמְּכַבְּסוֹת צוֹאַת בְּנֵיהֶן בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: עַל שֶׁקּוֹרִין לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ 'אַרְנָא'. תַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בַּעֲוֹן שְׁנֵי דְּבָרִים עַמֵּי־הָאָרֶץ מֵתִים, עַל שֶׁקּוֹרִין לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ 'אַרְנָא'. וְעַל שֶׁקּוֹרִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת 'בֵּית־עַם'. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה בְּדָקֵי מִיתָה נִבְרְאוּ בָּאִשָּׁה, וְאִמְרֵי לְהּ, שְׁלֹשָׁה דְּבָקֵי מִיתָה: נִדָּה, חַלָּה, וְהַדְלָקַת הַנֵּר. חָדָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲדָא כְּרַבָּנָן.

כג אָמַר רַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא יֶחֱלֶה, שֶׁאִם יֶחֱלֶה, אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא זְכוּת, וְהִפָּטֵר. אָמַר מַר עוּקְבָא: מַאי קְרָא? (דברים כ"ב:ח') "כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ" מִמֶּנּוּ לְהָבִיא רְאָיָה. תַּנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ", 'מִמֶּנּוּ' רָאוּי זֶה לִפֹּל מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁהֲרֵי לֹא נָפַל, וְהַכָּתוּב קְרָאוֹ: "נוֹפֵל", אֶלָּא, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי, וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב. תָּנוּ רַבָּנָן: מִי שֶׁחָלָה, וְנָטָה לָמוּת, אוֹמְרִים לוֹ: הִתְוַדֵּה, שֶׁכֵּן כָּל הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין. אָדָם יוֹצֵא לַשּׁוּק, יְהִי דּוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁנִּמְסַר לְסַרְדִּיוֹט. חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ, יְהִי דּוֹמֶה בְּעֵינָיו, כְּמִי שֶׁנִּתְנוּהוּ בְּקוֹלָר. עָלָה לַמִּטָּה וְנָפַל,

יְהִי דּוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁהֶעֱלוּהוּ לַגַּרְדּוֹם לִידוֹן, שֶׁכָּל הָעוֹלֶה לַגַּרְדּוֹם לִידוֹן, אִם יֵשׁ לוֹ פְּרַקְלִיטִין גְּדוֹלִים, נִצּוֹל. אִם לָאו אֵינוֹ נִצּוֹל. וְאֵלּוּ הֵן פְּרַקְלִיטִין שֶׁל אָדָם: תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וַאֲפִלּוּ תִּשַּׁע מֵאוֹת תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה מְלַמְּדִים עָלָיו חוֹבָה, וְאֶחָד מְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, נִצּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל"ג:כ"ג-כ"ד) "אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ, אֶחָד מִנִּי אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ וַיְחֻנֶּנּוּ, וַיֹּאמֶר: פְּדֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת" וְגוֹ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ תִּשַּׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה בְּאוֹתוֹ מַלְאָךְ, לְחוֹבָה, וְאֶחָד לִזְכוּת, נִצּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף".

כד תַּנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הִלְכוֹת הֶקְדֵּשׁ, תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, הֵן הֵן גּוּפֵי תּוֹרָה, וְנִמְסְרוּ לְעַמֵּי הָאָרֶץ. תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: בַּעֲוֹן נְדָרִים, מֻתָּה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כב) "אִם אֵין לְךָ לְשַׁלֵּם, לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ"? רַבִּי אוֹמֵר: בַּעֲוֹן נְדָרִים בָּנִים מֵתִים כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ה) "אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ וְגוֹ', לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלֶךָ וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ". אֵי זֶה הֵן מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל אָדָם? הֱוֵי אוֹמֵר: בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שֶׁל אָדָם. תָּנוּ רַבָּנָן: בַּעֲוֹן נְדָרִים בָּנִים מֵתִים, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: בַּעֲוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: בַּעֲוֹן נְדָרִים, כְּדַאֲמָרַן. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: בַּעֲוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה, מַאי קְרָאָה? דִּכְתִיב: (ירמיה ב) "לֹשָׁוְא הִכֵּיתִי אֶת בְּנֵיכֶם, מוּסָר לֹא לָקָחוּ". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: לְמַאן דְּאָמַר: בַּעֲוֹן נְדָרִים, נַמִּי מַהָכָא: "לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת בְּנֵיכֶם" עַל עִסְקֵי שָׁוְא. מִכְּדֵי, רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא, הַיְנוּ רַבִּי, וְרַבִּי, בַּעֲוֹן נְדָרִים קָאָמַר! בְּתַר דְּשָׁמְעָה מֵרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וְרַבִּי יוֹסֵי, חַד אָמַר: בַּעֲוֹן מְזוּזָה, וְחַד אָמַר: בַּעֲוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה. לְמַאן דְּאָמַר: בַּעֲוֹן מְזוּזָה, מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו, וְלֹא לִפְנֵי פָּנָיו. וּלְמַאן דְּאָמַר: בַּעֲוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה, מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו, וְלִפְנֵי פָּנָיו. פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי מֵאִיר, חַד אָמַר: בַּעֲוֹן מְזוּזָה, וְחַד אָמַר: בַּעֲוֹן צִיצִית. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: בַּעֲוֹן מְזוּזָה, דִּכְתִיב: (דברים יא) "וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ". וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: בַּעֲוֹן צִיצִית, מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב כַּהֲנָא, [וְאִיתֵּימָא שִׁילָא מָרִי], דִּכְתִיב: (ירמיה ב) "גַּם בִּכְנָפַיִךְ נִמְצְאוּ דַם נַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים נְקִיִּים". (לא במחתרת מצאתים") רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: לְמַאן דְּאָמַר: בַּעֲוֹן מְזוּזָה, נַמִּי מֵהָכָא, [דִּכְתִיב: (שם) "לֹא בַמַּחְתֶּרֶת מְצָאתִים"] שֶׁעָשׂוּ פֻּתְחִים (במחתרת) [כְּמַחְתֶּרֶת]. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַזְּהִיר בְּצִיצִית, זוֹכֶה וּמְשַׁמְּשִׁין לוֹ שְׁנֵי אֶלָפִים וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ח) "כֹּה אָמַר ה' [צְבָאוֹת]: בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם, [וְהֶחֱזִיקוּ] בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר: נֵלְכָה עִמָּכֶם" וְגוֹ'. תַּנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: בַּעֲוֹן שִׁנְאַת חִנָּם, מְרִיבָה רַבָּה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ

שֶׁל אָדָם, וְאִשְׁתּוֹ מַפֶּלֶת נְפָלִים, וּבָנָיו וּבְנוֹתָיו שֶׁל אָדָם מֵתִים כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּעֲוֹן חַלָּה אֵין בְּרָכָה בַּמְכֻנָּס, וּמְאֵרָה מְשְׁתַּלַּחַת בַּשְּׁעָרִים, וְזוֹרְעִין זְרָעִים וַאֲחֵרִים אוֹכְלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כו) "אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹּאת לָכֶם, וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה, אֶת הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת הַקַּדַּחַת, מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ, וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם, וַאֲכָלֵהוּ אֹיְבֵיכֶם". אַל תִּקְרֵי: 'בֶּהָלָה', אֶלָּא, 'בְּחַלָּה'. וְאִם נוֹתְנִין מִתְבָּרְכִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל מד) "וְרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן, לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ". בַּעֲוֹן בִּטּוּל תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת שְׁמִטִּים נֶעֱצָרִים מִלְּהוֹרִיד טַל וּמָטָר, וְהַיְקֵר הוֹלֵךְ, וְהַשָּׂכָר אָבֵד, וּבְנֵי אָדָם רָצִין אַחַר פַּרְנָסָתָן וְאֵין מַגִּיעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כד) "צִיָּה גַּם חֹם יִגְזְלוּ מֵימֵי שֶׁלֶג, שְׁאוֹל חָטְאוּ". מַאי מַשְׁמַע? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּשְׁבִיל דְּבָרִים שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא עֲשִׂיתֶם, יִגְזְלוּ מִכֶּם מֵימֵי שֶׁלֶג בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. וְאִם נוֹתְנִין מִתְבָּרְכִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג) "הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר, וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי, וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת, אָמַר ה' צְבָאוֹת: אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֵת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם, וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי". מַאי "עַד בְּלִי דָי"? אָמַר רַמִּי בַּר (רב) [חָמָא], אָמַר רַב: עַד שֶׁיִּבְלוּ שִׂפְתוֹתֵיכֶם מִלּוֹמַר 'דַּי'. בַּעֲוֹן גֶּזֶל, הַגּוֹבַאי עוֹלֶה, וְהָרָעָב הוֹלֵךְ, וּבְנֵי אָדָם אוֹכְלִין בְּשֵׂר בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ד) "שִׁמְעוּ הַדָּבָר הַזֶּה פָּרוֹת הַבָּשָׁן אֲשֶׁר בְּהַר שֹׁמְרוֹן, הָעֹשְׁקוֹת דַּלִּים, הָרֹצְצוֹת אֶבְיוֹנִים". אָמַר רָבָא: כְּגוֹן הַנֵּי נְשֵׁי דִּמְחוֹזָא, דְּאָכְלָן וְלָא עָבְדָן. וּכְתִיב: (שם) "הִכֵּיתִי אֶתְכֶם בַּשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן [וְגוֹ'] וּתְאֵנֵיכֶם יֹאכַל הַגָּזָם". וּכְתִיב: (יואל א) "יֶתֶר הַגָּזָם אָכַל הָאַרְבֶּה, וְיֶתֶר הָאַרְבֶּה אָכַל הַיֶּלֶק, וְיֶתֶר הַיֶּלֶק אָכַל הֶחָסִיל". וּכְתִיב: (ישעיה ט) "וַיִּגְזֹר עַל יָמִין וְרָעֵב, וַיֹּאכַל עַל שְׂמֹאול וְלֹא שָׂבֵעוּ, אִישׁ בְּשַׂר זְרֹעוֹ יֹאכֵלוּ", אַל תִּקְרֵי: "בְּשַׂר זְרֹעוֹ", אֶלָּא: "בְּשַׂר זַרְעוֹ". בַּעֲוֹן עִנּוּי הַדִּין, וְעִוּוּת הַדִּין, וְקִלְקוּל הַדִּין, וּבִטּוּל תּוֹרָה, חֶרֶב וּבְזָה רַבָּה, וְדֶבֶר וּבַצֹּרֶת בָּא, וּבְנֵי אָדָם אוֹכְלִין וְאֵינָן שְׂבֵעִים, וְאוֹכְלִין לַחְמָם בְּמִשְׁקָל, דִּכְתִיב: (ויקרא כו) "וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם בְּרִית" [וְגוֹ']. וּכְתִיב: (שם) "בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה לָחֶם, וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים" וְגוֹ'. וְאֵין 'בְּרִית', אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה לג) "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם) "יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ". בַּעֲוֹן שְׁבוּעַת שָׁוְא, וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר, וְחִלּוּל הַשֵּׁם, וְחִלּוּל שַׁבָּת, חַיָּה רָעָה רַבָּה, וּבְהֵמָה כָּלָה, וּבְנֵי אָדָם מִתְמַעֲטִין, וְהַדְּרָכִים מְשְׁתּוֹמְמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאִם בָּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי", אַל תִּיקְרֵי: "בָּאֵלֶּה", אֶלָּא: "בָּאָלָה". וּכְתִיב: (שם) "וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה" וְגוֹ'. וּכְתִיב בִּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר: (שם יט) "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר, וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ". וּבְחִלּוּל הַשֵּׁם כְּתִיב: (שם כב) "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי". וּבְחִלּוּל שַׁבָּת כְּתִיב: (שמות לא) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", וְיָלִיף 'חִלּוּל', 'חִלּוּל' מִשְּׁבוּעַת שֶׁקֶר. בַּעֲוֹן שְׁפִיכוּת דָּמִים, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב, וּשְׁכִינָה מִסְתַּלֶּקֶת מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר:

(במדבר לה) "וְלֹא תַחֲנִיפוּ וְגוֹ' וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ, אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ", הָא אִם אַתֶּם מְטַמְּאִין אוֹתָהּ, אֵינְכֶם יוֹשְׁבִים בָּהּ, וְאֵינִי שׁוֹכֵן בְּתוֹכָהּ. בַּעֲוֹן גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְהַשְׁמָטַת שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת, גָּלוּת בָּא לָעוֹלָם, וּמַגְלִין אוֹתָם וּבָאִין אֲחֵרִים וְיוֹשְׁבִין בְּמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא יח) "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ" וְגוֹ'. וּכְתִיב: "וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם) "וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ". וּבְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כְּתִיב: (שם כו) "וְנָתַתִּי [אֶת] פִּגְרֵיכֶם" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם) "וַהֲשִׁמוֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְגוֹ' וְאֶתְכֶם אָזֵרֶה בַגּוֹיִם". בִּשְׁמִטִּין וּבְיוֹבְלוֹת כְּתִיב: (שם) "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי הָשַּׁמָּה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם) "כָּל יְמֵי הָשַּׁמָּה תִּשְׁבֹּת".

כה בַּעֲוֹן נַבְלוּת הַפֶּה, צָרוֹת רַבּוֹת, וּגְזֵרוֹת קָשׁוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת, וּבַחוּרֵי שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל מֵתִים, יְתוֹמִים וְאַלְמָנוֹת צוֹעֲקִים וְאֵינָם נַעֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ט':ט"ז) "עַל כֵּן עַל בַּחוּרָיו לֹא יִשְׂמַח ה', וְאֶת יְתֹמָיו וְאֶת אַלְמְנֹתָיו לֹא יְרַחֵם, כִּי כֻלּוֹ חָנֵף וּמֵרַע, וְכָל פֶּה דֹּבֵר נְבָלָה, בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אַפּוֹ, וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה". מַאי, "וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה"? אָמַר רַב חַנִּין בַּר רָבָא: הַכֹּל יוֹדְעִין, כַּלָּה לָמָּה נִכְנְסָה לְחֻפָּה, אֶלָּא כָּל הַמְנַבֵּל אֶת פִּיו, אֲפִלּוּ חוֹתְמִין עָלָיו גְּזַר דִּין שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה לְטוֹבָה, הוֹפְכִין עָלָיו לְרָעָה. אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: כָּל הַמְנַבֵּל [אֶת] פִּיו מַעֲמִיקִין לוֹ גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ב:י"ד) "שׁוּחָה עֲמֻקָּה פִּי זָרוֹת". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אַף שׁוֹמֵע וְשׁוֹתֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "זְעוּם ה' יִפֹּל שָׁם". אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: כָּל הַמְמָרֵק אֶת עַצְמוֹ לַעֲבֵרָה, חֲבוּרוֹת וּפְצָעִים יוֹצְאִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כ) "חַבֻּרוֹת פֶּצַע תַּמְרוּק בָּרָע". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁנִּדּוֹן בְּהִדְרוֹנָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּמַכּוֹת חַדְרֵי בָטֶן". אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: סִימָן לַעֲבֵרָה, הִדְרוֹנָן.

כו תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁלְשָׁה מִינֵי הִדְרוֹנָן הֵן: שֶׁל עֲבֵרָה עֲבֵה. וְשֶׁל רָעָב תָּפוּחַ. וְשֶׁל כְּשָׁפִים דַּק. שְׁמוּאֵל הַקָּטָן חָשׁ בֵּיהּ, אָמַר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי מֵפִיס? אִתְּסִי. אֲבַיֵּי חָשׁ בֵּיהּ, אָמַר (רבה) [רָבָא]: יָדַעְנָא בֵּיהּ בְּנַחְמָנִי, דְּמַכְפִּין נַפְשֵׁיהּ. רָבָא חָשׁ בֵּיהּ, וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר: נְפִישֵׁי קְטִילֵי קֶדֶר, מִנְּפִישֵׁי כְּפָן? שַׁאנִי רָבָא דְּאַנְסֵי לֵיהּ רַבָּנָן בְּעִידְנֵיהּ, בְּעַל כָּרְחוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבָּעָה סִימָנִים הֵן: סִימָן לַעֲבֵרָה, הִדְרוֹנָן. סִימָן לְשִׁנְאַת חִנָּם, יֵרָקוֹן. סִימָן לְנַסּוּת הָרוּחַ, עֲנִיּוּת. סִימָן לְלָשׁוֹן הָרַע, אַסְכָּרָה. תָּנוּ רַבָּנָן: אַסְכָּרָה בָּאָה לָעוֹלָם עַל הַמַּעֲשֵׂר. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: עַל לָשׁוֹן־הָרַע. אָמַר (רבה) [רָבָא], וְאִי תֵּימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי קְרָא? (תהילים ס"ג:י"ב) "וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים, יִתְהַלֵּל כָּל הַנִּשְׁבָּע בּוֹ, כִּי יִסָּכֵר פִּי דּוֹבְרֵי שָׁקֶר". אִיבָּעְיָא לְהוּ: רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, עַל לָשׁוֹן הָרַע קָאָמַר, אוֹ דִּילְמָא, אַף עַל לָשׁוֹן הָרַע נַמִּי קָאָמַר? תָּא שְׁמַע: כְּשֶׁנִּכְנְסוּ רַבּוֹתֵינוּ לְכֶרֶם בְּיַבְנֶה, הָיוּ שָׁם רַבִּי יְהוּדָה,

וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוֹ בְּפָנֵיהֶם: מַכָּה זוֹ, מִפְּנֵי מַה מַּתְחֶלֶת בִּבְנֵי־מֵעַיִם וְגוֹמֶרֶת בַּפֶּה? נַעֲנָה רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֶלְעַאי, רֹאשׁ הַמְדַבְּרִים בְּכָל מָקוֹם, וְאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁכְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת, וְלֵב מֵבִין, וְלָשׁוֹן מְחַתֵּךְ פֶּה גּוֹמֵר. נַעֲנָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי וְאָמַר: מִפְּנֵי שֶׁאוֹכְלִין בָּהּ דְּבָרִים טְמֵאִים. [דְּבָרִים] טְמֵאִים, סַלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא שֶׁאוֹכְלִין בָּהּ דְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְתֻקָּנִים. נַעֲנָה רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמַר: בַּעֲוֹן בְּטוּל תּוֹרָה. אָמְרוּ לוֹ: נָשִׁים יוֹכִיחוּ! שֶׁמְּבַטְּלוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. כּוּתִים יוֹכִיחוּ! שֶׁמְּבַטְּלִין אֶת יִשְׂרָאֵל. תִּינוֹקוֹת יוֹכִיחוּ! שֶׁמְּבַטְּלִים אֶת אֲבִיהֶם. תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹכִיחוּ! הֲתָם כִּדְרַבִּי גּוּרְיוֹן, דְּאָמַר רַבִּי גּוּרְיוֹן, וְאִיתֵּימָא רַב יוֹסֵף בְּרַבִּי שְׁמַעְיָה: בִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיקִים בַּדּוֹר, צַדִּיקִים נִתְפָּסִים עַל הַדּוֹר. אֵין צַדִּיקִים בַּדּוֹר, תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן נִתְפָּסִים עַל הַדּוֹר. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר זְעִירִי, וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְזִירָא: מַאי קְרָא? (שיר השירים א׳:ח׳) "אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים, צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן" וְגוֹ'. וְאָמְרִינָן, גְּדָיִים הַמְּמֻשְׁכָנִים עַל הָרוֹעִים, שְׁמַע מִינָּהּ: אַף עַל לְשׁוֹן הָרַע [נַמִּי] קָאָמַר, שְׁמַע מִינָּהּ! וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ, "רֹאשׁ הַמְדַבְּרִים בְּכָל מָקוֹם"? דְּיָתְבֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְיָתִיב יְהוּדָה בֶּן גֵּרִים גַּבַּיְהוּ; פָּתַח רַבִּי יְהוּדָה וְאָמַר: כַּמָּה נָאִים מַעֲשֶׂיהָם שֶׁל אֻמָּה זוֹ, תִּקְנוּ שְׁוָקִים, תִּקְנוּ גְּשָׁרִים, תִּקְנוּ מֶרְחָצָאוֹת. רַבִּי יוֹסֵי שָׁתַק. נַעֲנָה רַבִּי שִׁמְעוֹן [בֶּן יוֹחַאי] וְאָמַר: כָּל מַה שֶּׁתִּקְנוּ, לֹא תִּקְנוּ אֶלָּא לְצָרְכָּן עַצְמָן; תִּקְנוּ שְׁוָקִים, לְהוֹשִׁיב בָּהֶם זוֹנוֹת, מֶרְחָצָאוֹת, לְעַדֵּן בָּהֶם עַצְמָן, גְּשָׁרִים, לִטֹּל מֵהֶם מֶכְסִים. הָלַךְ יְהוּדָה בֶּן גֵּרִים וְסִפֵּר (דברים) [דְּבָרֵיהֶם], וְנִשְׁמְעוּ לַמַּלְכוּת. אָמְרוּ: יְהוּדָה שֶׁעָלָה, יִתְעַלֶּה. יוֹסֵי שֶׁשָּׁתַק, יִגָּלֶה לְצִפּוֹרִי. שִׁמְעוֹן שֶׁגִּנָּה, יֵהָרֵג. אָזַל הוּא וּבְרֵיהּ, טָשׁוּ בֵּי מִדְרָשָׁא. כָּל יוֹמָא הֲוָת מַיְתֵי לְהוּ דְּבִיתְהוּ רִיפְתָּא וְכוּזָא דְּמַיָּא, וְכָרְכֵי. כִּי תְקִיף גְּזֵירָתָא, אָמַר לֵיהּ לִבְרֵיהּ: נָשִׁים, דַּעְתַּן קַלָּה עֲלֵיהֶן, דִּילְמָא מְצַעֲרֵי לָהּ וּמְגַלְיָא לָן. אָזְלוּ, טָשׁוּ בְּמְעָרְתָּא. אִתְרְחִישׁ נִיסָּא, אִיבְּרִי לְהוּ חֶרוּבָא וְעֵינָא דְּמַיָּא, (והוו יתבי) וַהֲווּ מְשַׁלְחֵי מָנַיְהוּ, וַהֲווּ יָתְבֵי עַד צַוָּארֵיהוּ בְּחָלָא. כּוּלֵי יוֹמָא גַּרְסֵי, בְּעִדָּן צְלוּיֵי, לָבְשׁוּ, מִיכְסוּ, וּמַצְלוּ, וַהֲדַר מְשַׁלְחֵי מָנַיְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיבְלוּ. אִיתֵּיבוּ תְּרֵיסַר שְׁנֵי בְּמְעָרְתָּא. אָתָא אֵלִיָּהוּ וְקָם אַפִּתְחָא דְּמְעָרְתָּא, אָמַר: מַאן לוֹדְעֵיהּ לְבַר (יוחאי) [יוֹחַי] דְּמִית קֵיסָר, וּבָטִיל גְּזֵירְתֵּיהּ? נָפְקוּ, חָזוּ אִינְשֵׁי דְּקָא כָּרֵבֵי וְזָרְעֵי, אָמַר: מַנִּיחִין חַיֵּי עוֹלָם וְעוֹסְקִין בְּחַיֵּי שָׁעָה?! כָּל מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִין עֵינֵיהֶם, מִיָּד נִשְׂרָף. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם: לְהַחֲרִיב עוֹלָמִי יְצָאתֶם? חִזְרוּ לְמְעָרְתְכֶם! הֲדוּר אָזוּל, אִיתֵּיבוּ תְּרֵיסַר יַרְחָא שַׁתָּא, אָמְרֵי: מִשְׁפַּט רְשָׁעִים בְּגֵיהִנֹּם, שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: צְאוּ מִמְּעָרָתְכֶם! נָפְקוּ, כָּל הֵיכָא דַּהֲוָה מַחֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, הֲוָה מָסֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. אָמַר לוֹ: בְּנִי, דַּי לָעוֹלָם אֲנִי וְאַתָּה. בַּהֲדֵי פַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא, חָזוּ הַהוּא סָבָא, דַּהֲוָה נָקִיט תְּרֵי מְדָאנֵי אָסָא, וְרָהִיט בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. אָמְרוּ

לֵיהּ: הַנֵּי לָמָּה לָךְ? אָמַר לְהוּ: לִכְבוֹד שַׁבָּת. וְתִסְגֵּי לָךְ בְּחַד? חַד כְּנֶגֶד 'זָכוֹר', וְחַד כְּנֶגֶד 'שָׁמוֹר' . אָמַר לֵיהּ לְבָרְיהּ: חָזֵי כַּמָּה חֲבִיבִין מִצְוֹות עַל יִשְׂרָאֵל, יָתְיב דַּיְתַיְהוּ. שָׁמַע רַבִּי פִּינְחָס בֶּן יָאִיר חַתְנֵיהּ, וְנָפַק לְאַפֵּיהּ. עַיְּילֵיהּ לְבֵי בַּאנֵי, הֲוָה קָא אָרִיךְ לֵיהּ לְבֵישְׁרֵיהּ, חָזָא דַּהֲווּ בֵּיהּ פִּילֵי בְּגוּפֵיהּ, הֲוָא קָא בָּכֵי, קָא נָתֵרן דִּמְעַת עֵינֵיהּ, וְקָמַצְווּח לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אוֹי לִי שֶׁרְאִיתִיךְ בְּכָךְ. אָמַר לֵיהּ: אַשְׁרֶיךָ שֶׁרְאִיתַנִי בְּכָךְ, שֶׁאִלְמָלֵא לֹא רְאִיתַנִי בְּכָךְ, לֹא מָצְאָתָ בִּי כָּךְ, דְּמֵעִיקְרָא, כִּי הֲוָה מַקְשֵׁי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי קוּשְׁיָא, הֲוָה מְפָרֵק לֵיהּ רַבִּי פִּינְחָס בֶּן יָאִיר תְּרֵיסַר פֵּירוּקֵי. לְסוֹף, כִּי [הֲוָה] מַקְשֵׁי רַבִּי פִּינְחָס בֶּן יָאִיר קוּשְׁיָא, הֲוָה מְפָרֵק לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פֵּירוּקֵי. אָמַר: הוֹאִיל וְאִתְרַחִישׁ נִיסָא, אֵיזִיל אִתְקִין מִלְּתָא, דְּכְתִיב: (בראשית ל"ג:י"ח) "וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם", וְאָמַר רַב: 'שָׁלֵם' בְּגוּפוֹ, 'שָׁלֵם' בְּמָמוֹנוֹ, 'שָׁלֵם' בְּתוֹרָתוֹ. (בראשית ל"ג:י"ח) "וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר", אָמַר רַב: מַטְבֵּעַ תִּקֵּן לָהֶם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: שְׁוָקִים תִּקֵּן לָהֶם. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מֶרְחֲצָאוֹת תִּקֵּן לָהֶם. אָמַר: אֵיכָא מִלְּתָא דְּבָעֵי לְתֵיקוּנֵי? אָמְרוּ לֵיהּ: אֵיכָא דּוּכְתָּא, דְּאֵית בֵּיהּ סְפֵק טוּמְאָה, וְאֵית לְהוּ צַעֲרָא לַכֹּהֲנִים לְאַקּוּפֵי. אָמַר: אֵיכָא אִינִישׁ דְּיָדַע דְּאִיתְחַזֵּק הָכָא טָהֳרָה? אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא: כָּאן קְצַץ בֶּן זַכַּאי תּוּרְמוּסֵי תְּרוּמָה. עָבַד אֵיהוּ נַמֵּי הָכֵי, כָּל הֵיכָא דַּהֲוָה קָשֵׁי, טָהֳרֵיהּ. וְכָל הֵיכָא דַּהֲוָה רָפֵי, צַיְּינֵיהּ. אָמַר הַהוּא סָבָא: טָהֵר בֶּן יוֹחַאי בֵּית הַקְּבָרוֹת. אָמַר לֵיהּ: (אילמלא) [אִלְמָלֵי] (לא) הָיִיתָ עִמָּנוּ, וַאֲפִלּוּ הָיִיתָ עִמָּנוּ וְלֹא נִמְנֵיתָ עִמָּנוּ, יָפֶה אַתָּה אוֹמֵר. עַכְשָׁיו שֶׁהָיִיתָ עִמָּנוּ, וְנִמְנֵיתָ עִמָּנוּ, יֹאמְרוּ: זוֹנוֹת מְפָרְכְסוֹת זוֹ אֶת זוֹ, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! יָהֵב בֵּיהּ עֵינֵיהּ וְנָח נַפְשֵׁיהּ. נָפַק לְשׁוּקָא, חַזְיֵיהּ לִיהוּדָה בֶּן גֵּרִים, אָמַר: עֲדַיִן יֵשׁ לָזֶה בָּעוֹלָם? נָתַן בּוֹ עֵינָיו וְעָשָׂהוּ גַּל [שֶׁל] עֲצָמוֹת.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה וְכוּ'. מָנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, [וְאָמַר קְרָא]: (איוב ה':כ"ד) "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ, וּפָקַדְתָּ נָוְךָ, וְלֹא תֶחֱטָא".

אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: אַף עַל גַּב דְּאָמוּר רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר וְכוּ', צָרִיךְ לְמֵימְרִינְהוּ בְּנִיחוּתָא, כִּי הֵיכִי דְּלִיקַבְּלִינְהוּ מִינֵיהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: אֲנָא, לָא שְׁמִיעַ לִי הָא דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, וְקַיְּמִתִּי מִסָּבָרָא.

אֵיזֶהוּ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת? מִשֶּׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, וְכָל זְמַן שֶׁפָּנֶיהָ מִזְרָח מַאֲדִימִין. הִכְסִיף הַתַּחְתּוֹן וְלֹא הִכְסִיף הָעֶלְיוֹן, בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. הִכְסִיף הָעֶלְיוֹן וְהִשְׁוָה לַתַּחְתּוֹן, זֶהוּ לַיְלָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ אָדָם מִשֶּׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה חֲצִי מִיל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, כְּהֶרֶף עַיִן, זֶה נִכְנָס וְזֶה יוֹצֵא, וְאִי־אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עָלָיו.

אָמַר רַבִּי חִיָּא: הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם, יַעֲלֶה לְרֹאשׁ הַכַּרְמֶל וְיִצְפֶּה, וְיִרְאֶה כְּמִין כְּבָרָה בַּיָּם, וְזוֹ הִיא בְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם. אָמַר רַב: מַעְיָן הַמִּטַלְטֵל, טָהוֹר, וְזוֹ הִיא בְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי (בן) [בְּרַבִּי] זְבִידָא: הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בִּשְׁנֵי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, חַיָּב חַטָּאת מִמַּה נַּפְשָׁךְ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לִשְׁמְעֵיהּ: אַתּוּן דְּלָא קִים לְכוּ בְּשִׁיעוּרָא דְּרַבָּנָן, אַדְּשִׁימְשָׁא אַרִישׁ דִּקְלֵי, אִתְּלוּ שְׁרָנָא. בְּיוֹם הַמְעֻנָּן [מַאי]? בְּמָתָא, חֲזִי תַּרְנְגוֹלָא, בְּדַבְּרָא, חֲזִי עוֹרְבָא, אִי נַמִי, אַדְּאנֵי.

פרק ג

שבת פרק ג כירה - כז רַבִּי זֵירָא הֲוָה קָא מִשְׁתַּמִּיט מִדְּרַב יְהוּדָה, דְּבָעֵי לְמֵיסַק לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל הָעוֹלֶה מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עוֹבֵר בַּ'עֲשֵׂה', שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ"ז:כ"ב) "בָּבֶלָה יוּבָאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ".

תַּנְיָא: אָכַל וְלֹא שָׂתָה, אָכִילָתוֹ דָּם. וְזֶהוּ תְּחִלַּת חֳלִי מֵעַיִם. אָכַל וְלֹא הָלַךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, אָכִילָתוֹ מַרְקֶבֶת, וְזֶהוּ תְּחִלַּת רֵיחַ רַע. הִנִּיחַ לִנְקֵבָיו וְאָכַל, דּוֹמֶה לְתַנּוּר שֶׁהִסִּיקוּהוּ עַל גַּבֵּי אֶפְרוֹ, וְזֶהוּ תְּחִלַּת רֵיחַ זוּהֲמָא. רָחַץ בְּחַמִּין וְלֹא שָׂתָה מֵהֶן, דּוֹמֶה לְתַנּוּר שֶׁהִסִּיקוּהוּ מִבַּחוּץ וְלֹא הִסִּיקוּהוּ מִבִּפְנִים. רָחַץ בְּחַמִּין וְלֹא נִשְׁתַּטֵּף בְּצוֹנָן, דּוֹמֶה לְבַרְזֶל שֶׁהִכְנִיסוּהוּ לָאוּר וְלֹא הִכְנִיסוּהוּ לַצּוֹנָן. רָחַץ וְלֹא סָךְ, דּוֹמֶה לְמַיִם עַל גַּבֵּי חָבִית.

פרק ד

שבת פרק ד במה טומנין - כח אָמַר רַבִּי יַנַּאי: תִּפְלִּין צְרִיכִין גּוּף נָקִי, כֵּאֲלִישָׁע "בַּעַל כְּנָפַיִם". [מַאי הִיא? אַבַּיֵּי אָמַר: שֶׁלֹּא יָפִיחַ בָּהֶן. רָבָא אָמַר: שֶׁלֹּא יִישַׁן בָּהֶן]. וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ, "בַּעַל כְּנָפַיִם"? שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה [מַלְכוּת אֱדוֹם גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין יְנַקְּרוּ אֶת מֹחוֹ. וְהָיָה אֱלִישָׁע מַנִּיחָם וְיוֹצֵא לַשּׁוּק. רָאָהוּ קַסְדּוּר אֶחָד, רָץ מִפָּנָיו, וְרָץ אַחֲרָיו, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ אֲצָלוֹ, נָטָלָן מֵרֹאשׁוֹ וַאֲחָזָן בְּיָדוֹ. אָמַר לוֹ: מַה זֶּה בְּיָדְךָ? אָמַר לוֹ: כַּנְפֵי יוֹנָה. פָּשַׁט אֶת יָדוֹ וְנִמְצְאוּ כַּנְפֵי יוֹנָה, לְפִיכָךְ קוֹרִין אוֹתוֹ: "אֱלִישָׁע בַּעַל כְּנָפַיִם". וּמַאי שְׁנָא "כַּנְפֵי יוֹנָה" מִשְּׁאָר עוֹפוֹת? מִשּׁוּם דְּאִמְּתִיל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְיוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס"ח:י"ד) "כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף" וְגוֹ'. מַה יּוֹנָה, כְּנָפֶיהָ מְגִינוֹת עָלֶיהָ, אַף יִשְׂרָאֵל, מִצְוֹת מְגִינוֹת עָלֶיהָ].

יָתִיב רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עֲכִינַאי, וְרַבִּי יוֹנָתָן בֶּן רַבִּי אֶלְעָזָר וְכוּ', וְקַמְבָּעְיָא לְהוּ: הָא דִּתְנַן: אֲבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת, כְּנֶגֶד מִי? אָמַר לְהוּ רַבִּי חֲנִינָא בַּר חָמָא: כְּנֶגֶד עֲבוֹדוֹת הַמִּשְׁכָּן. אָמַר לְהוּ רַבִּי יוֹנָתָן בְּרַבִּי אֶלְעָזָר: כָּךְ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן לָקוּנְיָא: כְּנֶגֶד "מְלָאכָה", "מְלַאכְתּוֹ", וּ"מְלֶאכֶת",*) שֶׁבַּתּוֹרָה, אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת. בָּעֵי רַב יוֹסֵף:

(בראשית ל"ט:י"א) "וַיְבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ", מִמְּנָיְנָא הוּא, אוֹ לָא? אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְלֵיתֵי סֵפֶר תּוֹרָה וְלִמְנֵי! מִי לָא [אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה], אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא זָזוּ מִשָּׁם, עַד שֶׁהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה וּמְנָאוּם! אָמַר לֵהּוּ: כִּי קָא מְסַפְּקָא לִי, מִשּׁוּם דִּכְתִיב: (שמות ל"ו:ז') "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם", מִמְּנָיְנָא הוּא, וְהָא, כְּמַאן דְּאָמַר: לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו נִכְנַס. אוֹ דִלְמָא "וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ", מִמְּנָיְנָא הוּא, וְהַאי "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם", הָכִי קָאָמַר: דְּשָׁלִים לֵיהּ עֲבִידְתָּא? תֵּיקוּ.

כט אַמִּימַר וּמַר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי הֲווּ יַתְבֵי בְּסָעוּדָה, אַיְתוּ לְקַמַּיְהוּ (בדרא) [בַּרְדָּא], אַמִּימַר וְרַב אַשִׁי מָשׁוּ יְדַיְהוּ, מַר זוּטְרָא לָא מָשֵׁי יְדַיהּ. אַמְרֵי לֵיהּ: לָא סָבַר לְהּ מַר לְהָא דְּאָמַר רַב שֵׁשֶׁת: (בדרא) [בַּרְדָּא] שָׁרֵי? אָמַר (ליה) [לְהוּ] רַב מָרְדֳּכַי: בַּר מִינַּיהּ דְּמַר, דַּאֲפִלּוּ בְּחֹל נַמִּי לָא סְבִירָא לֵיהּ, דְּסָבַר לָהּ כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: מְגָרֵר אָדָם גְּלָדֵי צוֹאָה וְגִלְדֵי מַכָּה מֵעַל בְּשָׂרוֹ, בִּשְׁבִיל צַעֲרוֹ. וְאִם בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, אָסוּר. וְאִינְהוּ כְּמַאן סַבְרוּהָ? כִּי הָא דְּתַנְיָא: רוֹחֵץ אָדָם פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּכָל יוֹם, בִּשְׁבִיל כְּבוֹד קוֹנָהוּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט"ז:ד') "כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ". אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: אָסוּר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. (והתנן) [וְהָתַנְיָא]: רַבִּי הִתִּיר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. לָא קַשְׁיָא, הָא מִקַּמֵּי דְּלִישַׁמְעֵיהּ מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, הָא לְבָתַר דְּלִשַׁמְעֵיהּ. כִּי הָא, (דרבי אמר) [דְּיָתִיב רַבִּי וְאָמַר]: אָסוּר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: אַבָּא הִתִּיר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן! אָמַר: כְּבָר הוֹרָה זָקֵן. אָמַר רַב פָּפָּא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה מְחַבְּבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁאִלּוּ רַבִּי יוֹסֵי קַיָּים, הָיָה כָּפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי, דְּהָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו הָווּ, וְכָפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי, וְקָאָמַר: "כְּבָר הוֹרָה זָקֵן". אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לִדְרוֹ עַבְדֵּיהּ: אַטְמִין לִי צוֹנֵן, וְאַיְתִי לִי מַיָּא דְּאַחִים קְפֵילָא אַרְמָאָה. שָׁמַע רַבִּי אַמִּי, אִיקְפַּד. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי טַעְמָא אִיקְפַּד? כְּרַבָּנָותָא עָבַד, חָדָא כְּרַב, וַחֲדָא כִּשְׁמוּאֵל. [כִּשְׁמוּאֵל], דְּאָמַר [רַב יְהוּדָה, אָמַר] שְׁמוּאֵל: מֻתָּר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. וּכְרַב, דְּאָמַר [רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, אָמַר רַב]: כָּל שֶׁהוּא נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי נָכְרִים. וְהוּא סָבַר, אָדָם חָשׁוּב, שַׁאנִי.

פרק ה

שבת פרק ה במה בהמה - כִּי סָלִיק רַבִּי זֵירָא, אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת, דְּיָתִיב וְקָאָמַר לֵיהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: נוֹתְנִים מַרְדַּעַת עַל גַּבֵּי חֲמוֹר בְּשַׁבָּת. אָמַר לֵיהּ: יִשַּׁר, וְכֵן תִּרְגְּמָהּ אַרְיוֹךְ בְּבָבֶל. 'אַרְיוֹךְ' מַנּוּ? שְׁמוּאֵל. וְהָא רַב נַמִּי אָמְרָהּ! אֶלָּא שַׁמְעֵיהּ דַּהֲוָה מְסַיֵּים בֵּיהּ: וְאֵין תּוֹלִין טָרַסְקָל בְּשַׁבָּת. אָמַר לֵיהּ: יִשַּׁר, וְכֵן תִּרְגְּמָהּ אַרְיוֹךְ בְּבָבֶל.

ל תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ, וְהִנִּיחָה בֵּן לִינֹק, וְלֹא הָיָה לוֹ שְׂכַר מֵנִיקָה לְתֵּן, וְנַעֲשָׂה לוֹ נֵס וְנִפְתְּחוּ לוֹ דַּדֵּי כִּשְׁנֵי דַּדֵּי אִשָּׁה, וְהֵנִיק אֶת בְּנוֹ. אָמַר רַב יוֹסֵף: בּוֹא וּרְאֵה,

כַּמָּה גָּדוֹל אָדָם זֶה, שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס כָּזֶה. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אַדְּרַבָּה! כַּמָּה גָּרוּעַ אָדָם זֶה, שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ לוֹ סִדְרֵי (מעשה) בְּרֵאשִׁית. אָמַר רַב יְהוּדָה: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ עָלָיו סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית. אָמַר רַב נַחְמָן: תֵּדַע, דְּמִתְרָחִישׁ נִיסָא, וְלָא אִיבְּרוּ מְזוֹנֵי. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד, שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה גְּדֵמֶת, וְלֹא הִכִּיר בָּהּ עַד יוֹם מוֹתָהּ. אָמַר*) רַב (יוסף): בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה צְנוּעָה אִשָּׁה זוֹ, שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ בַּעְלָהּ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא: זוֹ דַּרְכָּהּ בְּכָךְ, אֶלָּא כַּמָּה צָנוּעַ אָדָם זֶה, שֶׁלֹּא הִכִּיר בְּאִשְׁתּוֹ.

הָרְחֵלִים יוֹצְאוֹת כְּבוּלוֹת. מַאי 'כְּבוּלוֹת'? שֶׁמְּכַבְּלִים אֲלֵיהֶן שֶׁלְהֶן לְמַטָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ הַזְּכָרִים עַל הַנְּקֵבוֹת. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'כְּבוּל' לִישְׁנָא דְּלָא עָבִיד פְּרִי הוּא? דִּכְתִיב: (מלכים א ט':י"ג) "מָה הֶעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי, אָחִי, וַיִּקְרָא לָהֶם 'אֶרֶץ כָּבוּל' עַד הַיּוֹם הַזֶּה". מַאי 'אֶרֶץ כָּבוּל'? [אָמַר רַב הוּנָא]: שֶׁהָיוּ בָהּ בְּנֵי אָדָם שֶׁמְּכַבְּלִין בְּכֶסֶף וּבְזָהָב. אָמַר לֵיהּ רָבָא: אִי הָכִי הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) "וְלֹא יָשְׁרוּ בְּעֵינָיו", מִפְּנֵי שֶׁמְּכַבְּלִים בְּכֶסֶף וְזָהָב לֹא יָשְׁרוּ בְּעֵינָיו? אָמַר לֵיהּ: אִין, כֵּיוָן דְּעַתִּירֵי [וּמְפַנְּקִי] לָא עַבְדֵי עֲבִידְתָּא. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אֶרֶץ חֲמָטִין הָיְתָה. אַמַּאי קָרוּ לָהּ 'כָּבוּל'? דְּמִשְׁתַּרְגָא בָּהּ כַּרְעָא עַד כַּבְלָא. וְאָמְרֵי אִינָשֵׁי: אַרְעָא מְכַבְּלָא דְּלָא עָבִיד פֵּירֵי.

פִּסְקָא. לֹא עָקוּד וְלֹא רָגוּל. אָמַר רַב יְהוּדָה: 'עָקוּד' עֲקִידַת יָד וְרֶגֶל, כִּיצְחָק בֶּן אַבְרָהָם. 'רָגוּל' שֶׁלֹּא יָכֹף יָדוֹ עַל גַּבֵּי זְרוֹעוֹ וְיִקְשׁוֹר].

לֹא מִשְׁנָה. פָּרָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הָיְתָה יוֹצֵאת בִּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ, שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים.

גְּמָרָא. וְחָדָא פָּרָה הַוְיָא לֵיהּ? וְהָא אָמַר רַב, וְאָמְרֵי לְהּ, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: תִּרֵיסַר אַלְפֵי עִגְלֵי הֲוָה מְעַשֵּׂר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מֵעֲדָרֵיהּ כָּל שַׁתָּא וְשַׁתָּא. תָּנָא: לֹא שָׁלוּ הָיְתָה, אֶלָּא שֶׁל שְׁכֶנְתּוֹ הָיְתָה, וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא מִחָה, נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ. רַב וְרַבִּי חֲנִינָא, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַב חֲבִיבָא, מַתְנוּ בְּכוּלֵיהּ סֵדֶר מוֹעֵד כָּל כִּי הַאי זוּגָא, חֲלוּפֵי רַבִּי יוֹחָנָן וּמְעַיֵּיל רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל [מִי] שֶׁאֶפְשָׁר לִמְחוֹת בְּאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ וְלֹא מִחָה, נִתְפָּס עַל אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ. בְּאַנְשֵׁי עִירוֹ, נִתְפָּס עַל אַנְשֵׁי עִירוֹ. בְּכָל הָעוֹלָם [כֻּלּוֹ], נִתְפָּס עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אָמַר רַב פָּפָּא: וְהַנֵי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא, נִתְפָּסִים עַל כּוּלֵי עָלְמָא. (אמר) [כִּי הָא דְּאָמַר] רַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו ג':י"ד) "ה' בְּמִשְׁפָּט יָבוֹא עִם זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו". אִם שָׂרִים חָטְאוּ, זְקֵנִים מָה חָטְאוּ? אֶלָּא אֵימָא: עַל זְקֵנִים שֶׁלֹּא מִחוּ בַּשָּׂרִים. רַב יְהוּדָה הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲתָאי הַהִיא אִתְּתָא, קָא צָוְחַת קַמֵּיהּ, וְלָא הֲוָה מַשְׁגַּח בָּהּ. אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לֵיהּ מַר: (משלי כ"א:י"ג) "אֹטֵם אָזְנוֹ מִזַּעֲקַת דָּל, גַּם הוּא יִקְרָא וְלֹא יֵעָנֶה"? אָמַר לֵיהּ: שִׁינְנָא, רֵישָׁךְ בִּקְרִירֵי, רֵישָׁא דְּרֵישָׁךְ בַּחֲמִימֵי, הָא יָתִיב מַר עוּקְבָא, אַב בֵּית דִּין, דִּכְתִיב: (ירמיהו כ"א:י"ב) "בֵּית דָּוִד

כֹּה אָמַר ה': דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט, וְהַצִּילוּ" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי סִימוֹן: לוֹכְחִינְהוּ מַר לְהַנֵי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא. אָמַר לֵיהּ: לָא מְקַבְּלֵי מִינָאי. אָמַר לֵיהּ: אַף עַל גַּב דְּלָא מְקַבְּלֵי, לוֹכְחִינְהוּ מַר, דְּאָמַר רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מֵעוֹלָם לֹא יָצָתָה מִדָּה טוֹבָה מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְחָזַר בָּהּ לְרָעָה, חוּץ מִדָּבָר זֶה, דִּכְתִיב: (יחזקאל ט':ד') "וַיֹּאמֶר ה' אֵלָו: עִבְרוּ בְתוֹךְ הָעִיר, [בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם], וְהִתְוִיתָ תָּו עַל מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים עַל כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְגַבְרִיאֵל: לֵךְ וּרְשֹׁם עַל מִצְחָן שֶׁל צַדִּיקִים תָּו שֶׁל דְּיוֹ, שֶׁלֹּא יִשְׁלְטוּ בָּהֶם מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, וְעַל מִצְחָם שֶׁל רְשָׁעִים תָּו שֶׁל דָּם, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְטוּ בָּהֶם מַלְאֲכֵי חַבָּלָה. אָמְרָה מִדַּת הַדִּין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה נִּשְׁתַּנּוּ אֵלּוּ מֵאֵלּוּ? אָמַר לָהּ: הַלָּלוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים, וְהַלָּלוּ רְשָׁעִים גְּמוּרִים. אָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הָיָה בְּיָדָם לִמְחוֹת וְלֹא מִחוּ. אָמַר לָהּ: גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי שֶׁאִם יִמְחוּ בָּהֶם, לֹא יְקַבְּלוּ מֵהֶם. אָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם לְפָנֶיךָ גָּלוּי, לָהֶם מִי גָּלוּי? וְהֵנִינוּ דִּכְתִיב: (שם) "זְקֵן, בָּחוּר וּבְתוּלָה וְטַף וְנָשִׁים, תַּהַרְגוּ לְמַשְׁחִית, וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הַתָּו אַל תִּגָּשׁוּ, וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלּוּ". וּכְתִיב: (שם) "וַיָּחֵלּוּ בָּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבָּיִת". תְּנֵי רַב יוֹסֵף: אַל תִּקְרֵי: "מִמִּקְדָּשִׁי", אֶלָּא: "מִמְקַדְּשַׁי", אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁקָּיְמוּ אֶת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, מֵאָלֶף וְעַד תָּו. וּמִיָּד: (יחזקאל ט':ב') "וְהִנֵּה שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים בָּאִים מִדֶּרֶךְ [שַׁעַר] הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר מָפְנֶה צָפוֹנָה, וְאִישׁ כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ, וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו, וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת". מִזְבַּח נְחֹשֶׁת מִי הָוֶה? אָמַר לְהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַתְחִילוּ מִמָּקוֹם שֶׁאוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי. וּמַאן נִינְהוּ, "שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים"? אָמַר רַב חִסְדָּא: קֶצֶף, אַף, וְחֵמָה, וּמַשְׁחִית, וּמְשַׁבֵּר, וּמְכַלֶּה. וּמַאי שְׁנָא 'תָּו'? [אָמַר רַב]: 'תָּו' תְּחִיֶּה. 'תָּו' תְּמוּת.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר: תַּמָּה זְכוּת אָבוֹת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: תָּחֹן זְכוּת אָבוֹת. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: 'תָּו', סוֹף חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'אֱמֶת'. (אמר) רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי [אָמַר]: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁקָּיְמוּ אֶת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, מֵאָלֶף וְעַד תָּו. מֵאֵימָתַי תַּמָּה זְכוּת אָבוֹת? אָמַר רַב: מִימוֹת הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ב':י"ב) "אֲגַלֶּה אֶת נִבְלָתָהּ לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ, וְאִישׁ לֹא יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מִימֵי חֲזָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב י"ג:כ"ב-כ"ג) "וַחֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם לָחַץ אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי יְהוֹאָחָז". וּכְתִיב: (שם) "וַיָּחֶן ה' אֹתָם וַיְרַחֲמֵם, וַיִּפֶן אֲלֵיהֶם לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְלֹא אָבָה הַשְׁחִיתָם, וְלֹא הִשְׁלִיכָם מֵעַל פָּנָיו עַד עָתָּה". וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: מִימֵי אֵלִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א י"ח:ל"ו) "וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה, וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא, וַיֹּאמַר: ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל, הַיּוֹם יִוָּדַע" וְגוֹ'. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִימֵי חִזְקִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר:

(ישעיהו ט׳:ו׳) "לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה, וּלְשָׁלוֹם אֵין קֵץ, עַל כִּסֵּא דָוִד, וְעַל מַמְלַכְתּוֹ, לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם, קִנְאַת ה' צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה זֹאת" וְגוֹ'.
לב אָמַר רַב אַמִּי: אֵין מִיתָה בְּלֹא חֵטְא, וְאֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן. אֵין מִיתָה בְּלֹא חֵטְא, דִּכְתִיב: (יחזקאל י״ח:ד׳) "הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָּמוּת" [וְגוֹ']. אֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן, דִּכְתִיב: (תהלים פט) "וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם, וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם". [שם ע"ב] מֵיתִיבִי: אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה קָנַסְתָּ מִיתָה עַל אָדָם הָרִאשׁוֹן? אָמַר לָהֶם: מִצְוָה קַלָּה צִוִּיתִיו, וְעָבַר עָלֶיהָ. [אָמְרוּ לֵיהּ]: וְהָלֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁקִּיְּמוּ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וּמֵתוּ? אָמַר לָהֶם: (קהלת ט׳:ב׳) "מִקֶּרֶה אֶחָד לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע, לַטּוֹב" וְגוֹ'. הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּחֶטְאָם מֵתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ׳:י״ב) "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי" וְגוֹ'. הָא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי, עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם. מֵיתִיבִי: אַרְבָּעָה מֵתוּ בְּעֶטְיוֹ שֶׁל נָחָשׁ, וְאֵלּוּ הֵן: בִּנְיָמִין בֶּן יַעֲקֹב, וְעַמְרָם אֲבִי מֹשֶׁה, וְיִשַׁי אֲבִי דָּוִד, וְכִלְאָב בֶּן דָּוִד, וְכוּלְּהוּ גְּמָרָא, לְבַר מִיִּשַׁי אֲבִי דָּוִד, דִּמְפָרֵשׁ בֵּיהּ [קְרָא], דִּכְתִיב: (שמואל ב י״ז:כ״ה) "וְאֶת עֲמָשָׂא שָׂם אַבְשָׁלֹם תַּחַת יוֹאָב עַל הַצָּבָא, וַעֲמָשָׂא בֶן אִישׁ וּשְׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרְאֵלִי, אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַל בַּת נָחָשׁ אֲחוֹת צְרוּיָה אֵם יוֹאָב". וְכִי "בַּת־נָחָשׁ" הֲוָאי? וַהֲלֹא בַּת יִשַׁי הַוְיָא! דִּכְתִיב: (ד"ה א ב) "וְאַחְיֹתֵיהֶם צְרוּיָה וַאֲבִיגָיִל". אֶלָּא, בַּת מִי שֶׁמֵּת בְּעֶטְיוֹ שֶׁל נָחָשׁ. מַנִּי? אִילֵימָא תַּנָּא דְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וַהֲלֹא אִיכָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן! אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא, וּשְׁמַע מִינָּהּ: יֵשׁ מִיתָה בְּלֹא חֵטְא, וְיֵשׁ יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן, וּתְיוּבְתָּא דְּרַב אַמִּי, תְּיוּבְתָּא.
לג אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הָאוֹמֵר: רְאוּבֵן חָטָא, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״ה:כ״ב) "וַיְהִיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר", מְלַמֵּד, שֶׁשִּׁקְּלוּם כְּאֶחָד. אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (שם) "וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו"? מְלַמֵּד, שֶׁבִּלְבֵּל מַצָּעוֹ שֶׁל אָבִיו, וּמַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁכַב עִם בִּלְהָה. תָּנֵי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מָצָל אוֹתוֹ צַדִּיק מֵאוֹתוֹ עָוֹן, וְלֹא בָּא מַעֲשֶׂה זֶה לְיָדוֹ. אֶפְשָׁר, עָתִיד זַרְעוֹ לַעֲמֹד עַל הַר עֵיבָל, וְלוֹמַר: (דברים כ״ז:כ׳) "אָרוּר שֹׁכֵב עִם אֵשֶׁת אָבִיו", וְיָבוֹא חֵטְא זֶה לְיָדוֹ? אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו"? עָלְבּוֹן אִמּוֹ תָּבַע, אָמַר: אִם אֲחוֹת אִמִּי הָיְתָה צָרָה לְאִמִּי, שִׁפְחַת אֲחוֹת אִמִּי, תְּהֵא צָרָה לְאִמִּי? עָמַד וּבִלְבֵּל אֶת מַצָּעָהּ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: שְׁתֵּי מַצָּעוֹת בִּלְבֵּל, אַחַת שֶׁל שְׁכִינָה, וְאַחַת שֶׁל אָבִיו. וַהֲיָנוּ דִּכְתִיב: (בראשית מ״ט:ד׳) "אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה". (אל תקרי "יצועי", אלא "יצועיי".) כְּתַנָּאֵי: (שם) "פַּחַז כַּמַּיִם אַל תּוֹתַר", רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: פְּזָתָּ, חֲבָתָּ, זַלְתָּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: פָּסַעְתָּ עַל דָּת, חָטָאתָ, זָנִיתָ. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: פִּלַּלְתָּ, חִלַּלְתָּ, זָרַחְתָּ תְּפִלָּתְךָ. אָמַר רַבִּי גַּמְלִיאֵל: עֲדַיִן צְרִיכִין אָנוּ לְמוֹדְעֵי,

רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר: הֲפֹךְ אֶת הַתֵּבָה וְדוֹרְשָׁהּ: זְעֻזָעָתָה, הִרְתִּיעָתָ, פָּרְחָה חֵטְא מִמְּךָ. רָבָא אָמַר, וְאָמְרֵי לָהּ, רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: זָכַרְתָּ עָנְשׁוֹ שֶׁל דָּבָר, חָלִיתָ עַצְמְךָ חֹלִי גָּדוֹל, פִּרַשְׁתָּ מִלַּחֲטוֹא.

לד אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הָאוֹמֵר בְּנֵי עֵלִי חָטְאוּ, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א א׳:ג׳) "וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי עֵלִי, חָפְנִי וּפִנְחָס כֹּהֲנִים לַה'". סָבַר לָהּ כְּרַב, דְּאָמַר [רַב]: פִּנְחָס לֹא חָטָא, מַקִּישׁ חָפְנִי לְפִנְחָס, מַה פִּנְחָס לֹא חָטָא, אַף חָפְנִי לֹא חָטָא. אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (שם ב) "אֲשֶׁר יִשְׁכְּבֶן אֶת הַנָּשִׁים"? מִתּוֹךְ שֶׁשִּׁהוּ אֶת קְנִיָּתָן, שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֵצֶל בַּעֲלֵיהֶן, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שְׁכָבוּם. גּוּפָא, אָמַר רַב: פִּנְחָס לֹא חָטָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יד) "וַאֲחִיָּה בֶן אֲחִיטוּב אֲחִי אִיכָבוֹד בֶּן פִּינְחָס בֶּן עֵלִי, כֹּהֵן ה'" וְגוֹ'. אֶפְשָׁר, חֵטְא בָּא לְיָדוֹ, וְהַכָּתוּב מְיַחֲסוֹ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (מלאכי ב׳:י״ב) "יַכְרֵת ה' לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה (וְגוֹ' לא יהיה לו) עֵר וְעֹנֶה מֵאָהֳלֵי יַעֲקֹב, וּמַגִּישׁ מִנְחָה לַה' צְבָאוֹת". אִם יִשְׂרָאֵל הוּא, לֹא יִהְיֶה לוֹ עֵר בַּחֲכָמִים, וְלֹא עוֹנֶה בַּתַּלְמִידִים. וְאִם כֹּהֵן הוּא, לֹא יִהְיֶה לוֹ בֵּן מַגִּישׁ מִנְחָה. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: פִּינְחָס לֹא חָטָא. אֶלָּא הָא כְּתִיב: (שמואל א ב) "אֲשֶׁר יִשְׁכְּבֶן"? "יִשְׁכְּבוּן" כְּתִיב. וְהָכְתִיב: (שמואל א ב׳:כ״ד) "אַל בָּנָי, כִּי לוֹא טוֹבָה הַשְּׁמֻעָה"? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "בְּנִי" כְּתִיב. וְהָכְתִיב: "מַעֲבִרִים"? אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: "מַעֲבִירִם" כְּתִיב. וְהָכְתִיב: (שם) "בְּנֵי עֵלִי, בְּנֵי בְלִיָּעַל"? מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה לוֹ לְפִנְחָס לְמָחוֹת בְּחָפְנִי וְלֹא מִחָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ חָטָא.

לה אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הָאוֹמֵר בְּנֵי שְׁמוּאֵל חָטְאוּ, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ח׳:א׳) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל וְגוֹ' וְלֹא הָלְכוּ בָנָיו בִּדְרָכָו". בִּדְרָכָיו הוּא דְּלָא הָלְכוּ, מִחְטָא נַמִּי לָא חָטְאוּ. אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (שם) "וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע"? שֶׁלֹּא עָשׂוּ כְּמַעֲשֵׂה אֲבִיהֶם, שֶׁהָיָה שְׁמוּאֵל הַצַּדִּיק מְחַזֵּר בְּכָל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְדָן אוֹתָם בְּעָרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ז) "וְהָלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית אֵל וְהַגִּלְגָּל וְהַמִּצְפָּה, וְשָׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל". וְהֵם לֹא עָשׂוּ כֵן, אֶלָּא יָשְׁבוּ בְּעָרֵיהֶם כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שָׂכָר לְחַזָּנֵיהֶם וּלְסוֹפְרֵיהֶם. כְּתַנָּאֵי: "וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע", רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חֶלְקָם שָׁאֲלוּ בְּפִיהֶם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִלְאֵי הִטִּילוּ עַל בַּעֲלֵי בָּתִּים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: קֻפָּה יְתֵרָה שֶׁל מַעֲשֵׂר נָטְלוּ בְּזָרוֹעַ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מַתָּנוֹת נָטְלוּ בְּזָרוֹעַ.

לו אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הָאוֹמֵר דָּוִד חָטָא, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י״ח:י״ד) "וַיְהִי דָּוִד לְכָל דְּרָכָו מַשְׂכִּיל, וַה' עִמּוֹ". אֶפְשָׁר, חֵטְא בָּא לְיָדוֹ, וּשְׁכִינָה עִמּוֹ? אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (שם ב יב) "מַדּוּעַ בָּזִיתָ אֶת דְּבַר ה' לַעֲשׂוֹת הָרַע"? שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת וְלֹא עָשָׂה. אָמַר רַב: רַבִּי, דְּאַתְּי מִדָּוִד מְהַפֵּךְ וְדָרִישׁ בִּזְכוּתֵיהּ דְּדָוִד; "מַדּוּעַ

בָּזִיתָ אֶת דְּבַר ה' לַעֲשׂוֹת הָרַע", רַבִּי אוֹמֵר: מְשֻׁנֶּה 'רָעָה' זוֹ מִכָּל רָעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁכָּל רָעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה כְּתִיב בְּהוּ: "וַיַּעַשׂ", וְכָאן כְּתִיב: "לַעֲשׂוֹת" שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת וְלֹא עָשָׂה. (שם) "אֵת אוּרִיָּה הַחִתִּי הִכִּיתָ בַּחֶרֶב" שֶׁהָיָה לְךָ לְדוּנוֹ בְּסַנְהֶדְרִין וְלֹא דַּנְתָּ. "וְאֶת אִשְׁתּוֹ לָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה"

לִקּוּחִין יֵשׁ לְךָ בָּהּ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הַיּוֹצֵא לְמִלְחֶמֶת בֵּית דָּוִד, כּוֹתֵב (ספר) [גֵּט] כְּרִיתוּת לְאִשְׁתּוֹ, [שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י"ז:י"ח) "וְאֵת עֶשֶׂרֶת חֲרִיצֵי הֶחָלָב הָאֵלֶּה תָּבִיא לְשַׂר הָאָלֶף, וְאֶת אַחֶיךָ תִּפְקֹד לְשָׁלוֹם, וְאֶת עֲרֻבָתָם תִּקָּח". מַאי "עֲרֻבָתָם"? תְּנִי רַב יוֹסֵף: דְּבָרִים הַמְעֹרָבִים בֵּינוֹ לְבֵינָהּ]. (שמואל ב י"ב:ט') "וְאֹתוֹ הָרַגְתָּ בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן", מָה חֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן אִי אַתָּה נֶעֱנָשׁ עָלָיו, אַף אוּרִיָּה הַחִתִּי אִי אַתָּה נֶעֱנָשׁ עָלָיו. מַאי טַעְמָא? מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת הָוֶה, דְּאָמַר לֵיהּ: (שם יא) "וַאדֹנִי יוֹאָב וְעַבְדֵי אֲדֹנִי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֹנִים". אָמַר רַב: כִּי מְעַיְּינַתְּ בֵּיהּ בְּדָוִד, לָא מַשְׁכַּחַתְּ בֵּיהּ, בַּר מִדְּאוּרִיָּה, דִּכְתִיב: (מלכים א ט"ו:ה') "רַק בִּדְבַר אוּרִיָּה הַחִתִּי". אַבַּיֵי קְשִׁישָׁא רָמֵי דְּרַב אַדְּרַב: מִי אָמַר רַב הָכִי? וְהָאָמַר רַב: קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרַע. קַשְׁיָא. גּוּפָא, רַב אָמַר: קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרַע, דִּכְתִיב: (שמואל ב ט':ד') "וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ: אֵיפֹה הוּא? וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל הַמֶּלֶךְ: הִנֵּה הוּא בֵּית מָכִיר בֶּן עַמִּיאֵל (בלא) [בְּלוֹ] דְּבָר". וּכְתִיב: (שם) "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ (דוד) וַיִּקָּחֵהוּ מִבֵּית מָכִיר בֶּן עַמִּיאֵל (מלא) [מְלוֹ] דְּבָר". מִכְּדֵי, חֲזָיֵיהּ דִּשְׁקָרָא הוּא, כִּי הֲדַר אַלְשִׁין עֲלֵיהּ, מַאי טַעְמָא קִבֵּלֵהּ מִינַּיְיהוּ? דִּכְתִיב: (שם טז) "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ: (אל ציבא) וְאַיֵּה בֶּן אֲדֹנֶיךָ? וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל הַמֶּלֶךְ: הִנֵּה יוֹשֵׁב בִּירוּשָׁלַיִם" וְגוֹ'. וּמְנָא לָן דְּקִבֵּל מִינַּיְיהוּ? דִּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ (לציבא) הִנֵּה לְךָ כֹּל אֲשֶׁר לִמְפִיבֹשֶׁת. וַיֹּאמֶר צִיבָא: הִשְׁתַּחֲוֵיתִי, אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לֹא קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרַע, דִּבְרֵי הַנִּכְרִים חָזָא בֵּיהּ, דִּכְתִיב: (שם יט) "וּמְפִבֹשֶׁת בֶּן שָׁאוּל יָרַד לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ וְלֹא עָשָׂה רַגְלָיו, וְלֹא עָשָׂה שִׂפְמוֹ, וְאֶת בְּגָדָיו לֹא כִבֵּס" וְגוֹ'. וּכְתִיב: "וַיְהִי כִּי בָא יְרוּשָׁלַיִם לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ, וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ: לָמָּה לֹא הָלַכְתָּ עִמִּי, מְפִיבֹשֶׁת? וַיֹּאמֶר: אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ, עַבְדִּי רִמָּנִי, כִּי אָמַר עַבְדְּךָ: אֶחְבְּשָׁה לִּי הַחֲמוֹר, וְאֶרְכַּב עָלָיו, וְאֵלֵךְ אֶת הַמֶּלֶךְ, כִּי פִסֵּחַ עַבְדֶּךָ, וַיִּרְגֵּל בְּעַבְדְּךָ אֶל אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ, וַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ, כְּמַלְאַךְ הָאֱלֹהִים, וַעֲשֵׂה הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְגוֹ', וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ: לָמָּה תְּדַבֵּר עוֹד דְּבָרֶיךָ? אָמַרְתִּי: אַתָּה וְצִיבָא תַּחְלְקוּ אֶת הַשָּׂדֶה, וַיֹּאמֶר מְפִיבֹשֶׁת אֶל הַמֶּלֶךְ: גַּם אֶת הַכֹּל יִקָּח, אַחֲרֵי אֲשֶׁר בָּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּיתוֹ". אָמַר לוֹ: אֲנִי אָמַרְתִּי, מָתַי תָּבוֹא בְּשָׁלוֹם, וְאַתָּה עוֹשֶׂה לִי כָּךְ? לֹא עָלֶיךָ יֵשׁ לִי תַּרְעֹמֶת, אֶלָּא עַל מִי שֶׁהֶבִיאֲךָ בְּשָׁלוֹם. הַיְינוּ דִּכְתִיב: (ד"ה א ט) "וּבֶן יְהוֹנָתָן מְרִיב בָּעַל", וְכִי 'מְרִיב בַּעַל' שְׁמוֹ? וַהֲלֹא 'מְפִיבֹשֶׁת' שְׁמוֹ? אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁעָשָׂה מְרִיבָה עִם בְּעָלָיו, יָצְאתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: נִצָּא בַּר נִצָּא. 'נִצָּא' הָא

דַּאֲמָרַן. 'בַּר־נַצָּא' דִּכְתִיב: (שמואל א ט"ו:ה') "וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד עִיר עֲמָלֵק, וַיָּרֶב בַּנָּחַל". אָמַר רַבִּי מָנִי: עַל עִסְקֵי נַחַל. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר (שמואל) [רַב]: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר דָּוִד לִמְפִיבֹשֶׁת: "אַתָּה וְצִיבָא תַּחְלְקוּ אֶת הַשָּׂדֶה", יָצְאָתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: רְחַבְעָם וְיָרָבְעָם יַחְלְקוּ אֶת הַמְּלוּכָה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אִלְמָלֵי לֹא קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרַע, לֹא נֶחֱלְקָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, וְלֹא עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְלֹא גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ.

לז אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הָאוֹמֵר, שְׁלֹמֹה חָטָא, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א י"א:ד') "וְלֹא הָיָה לְבָבוֹ שָׁלֵם עִם ה' אֱלֹהָיו כִּלְבַב דָּוִד אָבִיו". "כִּלְבַב דָּוִד אָבִיו" הוּא דְּלָא הֲוָה, מִיחְטָא נַמִּי לָא חָטָא. אֶלָּא, מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (שם) "וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה, נָשָׁיו הִטּוּ אֶת לְבָבוֹ"? הַהִיא, כְּרַבִּי נָתָן, דְּרַבִּי נָתָן רְמִי, כְּתִיב: "וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה נָשָׁיו הִטּוּ", וְהָכְתִיב: "כִּלְבַב דָּוִד אָבִיו" כִּלְבַב דָּוִד אָבִיו, הוּא דְּלָא הֲוָה, מִיחְטָא נַמִּי לָא חָטָא? הָכִי קָאָמַר: "וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה, נָשָׁיו הִטּוּ אֶת לְבָבוֹ לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים" וְלֹא הָלַךְ. וְהָכְתִיב: (שם) "אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה לִכְמוֹשׁ שִׁקֻּץ מוֹאָב"? שֶׁבִּקֵּשׁ לִבְנוֹת, וְלֹא בָּנָה. אֶלָּא מַעֲתָּה (יהושע ח':ל') "אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ לַה'" שֶׁבִּקֵּשׁ לִבְנוֹת וְלֹא בָּנָה? אֶלָּא דְּבָנָה, הָכָא נַמִּי, דְּבָנָה. [אֶלָּא] כִּדְתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: (מלכים ב כ"ג:י"ג) "וְאֶת הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר מִימִין לְהַר הַמַּשְׁחִית,*) אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְעַשְׁתֹּרֶת שִׁקֻּץ צִידֹנִים" וְגוֹ'. אֶפְשָׁר, בָּא אָסָא וְלֹא בִּעֲרָם, יְהוֹשָׁפָט וְלֹא בִּעֲרָם, עַד שֶׁבָּא יֹאשִׁיָּהוּ וּבִעֲרָם? הֲלֹא כָּל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁבְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָסָא וִיהוֹשָׁפָט בִּעֲרוּם? אֶלָּא מַקִּישׁ רִאשׁוֹנִים לְאַחֲרוֹנִים, מָה אַחֲרוֹנִים לֹא עָשׂוּ וְתָלָה בָּהֶן לְשֶׁבַח, אַף רִאשׁוֹנִים לֹא עָשׂוּ וְתָלָה בָּהֶן לְגֶנאי. וְהָכְתִיב: (שם א יא) "וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה הָרַע בְּעֵינֵי ה'"? אֶלָּא, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִמְחוֹת בְּנָשָׁיו וְלֹא מִחָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ חָטָא. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: נוֹחַ לוֹ לְאוֹתוֹ צַדִּיק, שֶׁיְּהֵא שַׁמָּשׁ לְדָבָר אַחֵר וְאַל יִכָּתֵב בּוֹ: "וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי ה'". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּשָׁעָה שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, הִכְנִיסָהּ לוֹ אֶלֶף מִינֵי זֶמֶר, וְאָמְרָה לוֹ: כָּךְ עוֹשִׂין לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פְּלוֹנִית, וְכָךְ עוֹשִׂין לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פְּלוֹנִית וְלֹא מִחָה בָּהּ.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּשָׁעָה שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, יָרַד גַּבְרִיאֵל וְנָעַץ קָנֶה בַּיָּם, וְעָלָה בָּהּ שִׂרְטוֹן, וְעָלָיו נִבְנָה כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁל רוֹמִי. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהִכְנִיס יָרְבָעָם שְׁנֵי עֶגְלֵי זָהָב, אֶחָד בְּבֵית־אֵל וְאֶחָד בְּדָן, נִבְנָה צָרִיף אֶחָד וְזֶהוּ אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הָאוֹמֵר, יֹאשִׁיָּהוּ חָטָא, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב כ"ב:ב') "וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה', וַיֵּלֶךְ בְּכָל דֶּרֶךְ דָּוִד אָבִיו". אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (שם כג) "וְכָמֹהוּ לֹא הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר שָׁב" וְגוֹ'? שֶׁכָּל דִּין שֶׁדָּן, מִבֵּן

שְׁמוֹנֶה עַד שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, הֶחֱזִירָם לָהֶם. שֶׁמָּא תֹּאמַר: נָטַל מִזֶּה וְנָתַן לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכָל מְאֹדוֹ" שֶׁנָּתַן לָהֶם מִשֶּׁלּוֹ. וּפְלִיגָא דְּרַב, דְּאָמַר רַב: אֵין לְךָ גָּדוֹל בְּבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה יוֹתֵר מִיֹּאשִׁיָּהוּ בְּדוֹרוֹ, וְאֶחָד בְּדוֹרֵנוּ, וּמַנּוּ? אַבָּא, אֲבוּהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, וְאָמְרֵי לָהּ: אַחָא, אֲחוּהּ דְּאַבָּא, אֲבוּהּ דְּרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא. דְּאָמַר מַר: רַבִּי אַבָּא וְאַחָא, אַחֵי הֲווּ. אָמַר רַב יוֹסֵף: וְעוֹד אַחֵר בְּדוֹרֵנוּ וּמַנּוּ? עוּקְבָן בַּר נְחֶמְיָה רֵישׁ גָּלוּתָא, וְהַיְנוּ: נָתָן*) צוּצִיתָא. אָמַר רַב יוֹסֵף: הֲוָה יָתֵיבְנָא בְּפִירְקָא וַהֲוָה קָא מְנַמְנֵם, וַחֲזָאי בְּחֶלְמָא דְּקָא פָּשַׁט יָדֵיהּ, וְקַבְּלֵיהּ.

פרק ו

שבת פרק ו במה אשה - וְלֹא בְּעִיר שֶׁל זָהָב. מַאי "בְּעִיר שֶׁל זָהָב"? רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יְרוּשָׁלַיִם דְּדַהֲבָא, כִּדְעָבַד לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לִדְבֵיתְהוּ.

אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב: אִתָּא גַּבְרָא רַבָּה אֲרִיכָא לְנַהַרְדְּעָא וּמִטְלַע, וְדָרַשׁ: כְּלִילָא שְׂרִי. אָמַר: מַאן גַּבְרָא רַבָּה אֲרִיכָא [דְּאִיטְלַע]? לֵוִי, שְׁמַע מִינָּהּ: נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי אֶפֶס, וְיָתִיב רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵישָׁא, וְלָא הֲוָה לֵיהּ אִינִישׁ לְלֵוִי לְמֵיתַב גַּבֵּיהּ, וְקָאתֵי לְהָכָא. וְדִילְמָא נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, וְרַבִּי אֶפֶס, כִּדְקָאֵי קָאֵי, וְלָא הֲוָה לֵיהּ אִינִישׁ לְלֵוִי לְמֵיתַב גַּבֵּיהּ, וְקָאתֵי לְהָכָא? אִם אִיתָא דְּרַבִּי חֲנִינָא שְׁכִיב, לֵוִי לְרַבִּי אֶפֶס, מֵיכַף הֲוָה כַּייֵף לֵיהּ. וְתוּ, דְּרַבִּי חֲנִינָא לָא סָגֵי דְּלָא מָלֵיךְ, דְּכִי הֲוָה קָא נַיְחָא נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי, אָמַר: חֲנִינָא בְּרַבִּי חָמָא יָתִיב בִּרְאשׁ! וּכְתִיב בֵּהּ בְּצַדִּיקִים: (איוב כ"ב:כ"ח) "וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ" וְגוֹ'.

סַנְדָּל הַמְסֻמָּר, מַאי טַעְמָא? אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁלֻפֵי הַגְּזֵרָה הָיוּ, וְהָיוּ נָחְבָּאִים בִּמְעָרוֹת, וְאָמְרוּ: הַנִּכְנָס יִכָּנֵס, וְהַיּוֹצֵא אַל יֵצֵא. נָהֲפַךְ סַנְדָּלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, כִּסְבוּרִים הֵם, אֶחָד (ממנו) [מֵהֶם] יָצָא, וְרָאוּהוּ אוֹיְבִים, וְעָכְשָׁיו בָּאִין עֲלֵיהֶם. דָּחֲקוּ זֶה בָּזֶה, וְהָרְגוּ זֶה אֶת זֶה, יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָרְגוּ בָּהֶם הָאוֹיְבִים. רַבִּי אֶלְעָאי בַּר אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בַּמְּעָרָה הָיוּ יוֹשְׁבִין, וְשָׁמְעוּ קוֹל מֵעַל גַּבֵּי הַמְּעָרָה.

[כִּסְבוּרִין הָיוּ שֶׁבָּאוּ עֲלֵיהֶם אוֹיְבִים], דָּחֲקוּ זֶה בָּזֶה, וְהָרְגוּ זֶה אֶת זֶה, יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָרְגוּ בָּהֶן הָאוֹיְבִים. רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל אָמַר: בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִין, וְשָׁמְעוּ קוֹל מֵאֲחוֹרֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ. כִּסְבוּרִים הָיוּ שֶׁבָּאוּ עֲלֵיהֶם אוֹיְבִים, דָּחֲקוּ זֶה בָּזֶה, וְהָרְגוּ זֶה אֶת זֶה, יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָרְגוּ בָּהֶם אוֹיְבִים. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: אַל יֵצֵא אָדָם בְּסַנְדָּל הַמְסֻמָּר. אִי הָכִי, בְּחֹל נַמִּי לִיתְּסַר? מַעֲשֶׂה כִּי הֲוָה, בְּשַׁבָּת הֲוָה.

תָּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁהוּא נוֹעֵל, נוֹעֵל שֶׁל יָמִין וְאַחַר כָּךְ נוֹעֵל שֶׁל שְׂמֹאל. וּכְשֶׁהוּא חוֹלֵץ, חוֹלֵץ שֶׁל שְׂמֹאל וְאַחַר כָּךְ שֶׁל יָמִין. כְּשֶׁהוּא רוֹחֵץ, רוֹחֵץ שֶׁל יָמִין, וְאַחַר כָּךְ שֶׁל שְׂמֹאל. כְּשֶׁהוּא סָךְ, סָךְ שֶׁל יָמִין וְאַחַר כָּךְ שֶׁל שְׂמֹאל. וְהָרוֹצֶה לְסוּךְ כָּל גּוּפוֹ, סָךְ רֹאשׁוֹ תְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֶלֶךְ עַל כָּל אֵבָרָיו.

הֲרֵי תְּפִלִּין, דִּמְחֻפֶּה עוֹר, וְתַנְיָא: הַנִּכְנָס לְבֵית הַכִּסֵּא, חוֹלֵץ תְּפִלִּין בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת וְנִכְנָס? הָתָם, מִשּׁוּם שִׁי"ן, דְּאָמַר אַבַּיֵי: שִׁי"ן שֶׁל תְּפִלִּין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְאָמַר אַבַּיֵי: דָּלֶ"ת שֶׁל תְּפִלִּין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְאָמַר אַבַּיֵי: יו"ד שֶׁל תְּפִלִּין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. לח (עמוס ו) "הַשֹּׁכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן, וּסְרָחִים עַל עַרְשׂוֹתָם". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד, שֶׁהָיוּ מַשְׁתִּינִים מַיִם בִּפְנֵי מִטּוֹתֵיהֶן עֲרֵמִים. מְגַדֵּף בָּהּ רַבִּי אַבָּהוּ: אִי הָכִי, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) "לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים", מְשׁוּם דְּמַשְׁתִּינִין מַיִם בִּפְנֵי מִטּוֹתֵיהֶן עֲרֵמִים, יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גּוֹלִים? אֶלָּא אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים זֶה בָּזֶה, וְדוֹבְקִין מִטּוֹתֵיהֶן זוֹ בְּזוֹ, וּמַחֲלִיפִים נְשׁוֹתֵיהֶן זֶה עִם זֶה, וּמַסְרִיחִין עַרְשׂוֹתָם בְּשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהֶם. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, וְאָמְרֵי לָהּ, בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי עֲנִיּוּת, וְאֵלּוּ הֵן: הַמַּשְׁתִּין מַיִם בִּפְנֵי מִטָּתוֹ עָרֹם, וְהַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם, וְשֶׁאִשְׁתּוֹ מְקַלְקֶלְתּוֹ בְּפָנָיו. הַמַּשְׁתִּין מַיִם בִּפְנֵי מִטָּתוֹ [עָרֹם], אָמַר רָבָא: לָא אֲמָרַן, אֶלָּא דְּמְהַדַּר אַפֵּיהּ לְפוּרְיָא. אֲבָל לִבְרָאֵי, לֵית לָן בָּהּ. וּמְהַדַּר אַפֵּיהּ לְפוּרְיָא, נַמִי, לָא אֲמָרַן אֶלָּא לְאַרְעָא, אֲבָל בְּמָנָא, לֵית לָן בָּהּ. וּמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם, [אָמַר רָבָא]: לָא אֲמָרַן, אֶלָּא דְּלָא מָשָׁא יָדֵיהּ כְּלָל, אֲבָל, מָשָׁא וְלָא מָשָׁא, לֵית לָן בָּהּ. וְלָאו מִלְּתָא הִיא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: אֲנָא מָשָׁאי מָלֵא חָפְנַאי מַיָּא וְיָהֲבוּ לִי מָלֵא חָפְנַאי טִיבוּתָא. וְשֶׁאִשְׁתּוֹ מְקַלְקֶלְתּוֹ בְּפָנָיו, אָמַר רָבָא: עַל עִסְקֵי תַּכְשִׁיטֶיהָ, וְהַנֵי מִילֵי הוּא דְּאִית לֵיהּ וְלָא עָבִיד.

לט דָּרַשׁ (רבה) [רָבָא] בְּרֵיהּ דְּרַב עִילָאִי: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיה ג) "וַיֹּאמֶר ה': יַעַן כִּי גָבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן" שֶׁהָיוּ מְהַלְּכוֹת בְּקוֹמָה זְקוּפָה. "וַתַּלֶכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן" שֶׁהָיוּ מְהַלְּכוֹת ע�ָקֵב בְּצַד גּוּדֶל. "וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינָיִם" דַּהֲווּ מְלָאן כּוּחְלָא לְעֵינֵיהוּ וּמְרַמְּזָן. (שם) "הָלוֹךְ וְטָפוֹף תֵּלַכְנָה" שֶׁהָיוּ מְהַלְּכוֹת אֲרֻכָּה בְּצַד קְצָרָה. (שם) "וּבְרַגְלֵיהֶם תְּעַכַּסְנָה" אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דְּבֵי רַבִּי אַמִּי: מְלַמֵּד, שֶׁמַּטִּילוֹת מוֹר וַאֲפַרְסְמוֹן בְּמְנָעֲלֵיהֶן, וּמְהַלְּכוֹת בְּשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעוֹת אֵצֶל בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל, בּוֹעֲטוֹת בַּקַּרְקַע, וּמַתִּיזוֹת עֲלֵיהֶם, וּמַכְנִיסוֹת יֵצֶר הָרַע בָּהֶם, כְּאֶרֶז בְּכָעוּס. מַאי פֶּרְעָנוּתֵיהֶן? כִּדְדָרִישׁ (רבה) [רָבָא] בַּר עוּלָּא: (שם) "וְהָיָה תַּחַת בֹּשֶׂם, מַק יִהְיֶה". מָקוֹם שֶׁהָיוּ מִתְבַּשְּׂמוֹת בּוֹ נַעֲשֶׂה נְמָקִים נְמָקִים. "וְתַחַת חֲגוֹרָה נְקֻפָּה". מָקוֹם שֶׁהָיוּ חֲגוּרוֹת בְּצִלְצוּל, נַעֲשֶׂה נְקָפִים נְקָפִים. (שם) "וְתַחַת מַעֲשֶׂה מִקְשֶׁה קָרְחָה". מָקוֹם שֶׁהָיוּ מִתְקַשְּׁטוֹת בּוֹ, נַעֲשֶׂה קָרְחִים קָרְחִים. (שם) "וְתַחַת פְּתִיגִיל מַחֲגֹרֶת שָׂק". פְּתָחִים הַמְּבִיאִים לִידֵי גִּילָה, יִהְיוּ לְמַחֲגֹרֶת שַׂק. (שם) "כִּי תַחַת יְפִי", אָמַר רָבָא: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: חְלוּפֵי שׁוּפְרָא, כִּיבָא. (שם) "וְשִׂפַּח ה' קָדְקֹד בְּנוֹת צִיּוֹן", אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מְלַמֵּד שֶׁפָּרְחָה בָּהֶן צָרַעַת, כְּתִיב הָכָא: "וְשִׂפַּח", וּכְתִיב הָתָם: (ויקרא יד) "וְלַשְּׂאֵת וְלַסַּפַּחַת".

אָמַר רַחֲבָה, אָמַר רַב יְהוּדָה: עֲצֵי יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁל קִנָּמוֹן הָיוּ, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיוּ מַסִּיקִין מֵהֶן, רֵיחָן נוֹדֵף בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמִשֶּׁחָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, נִגְנְזוּ, וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר אֶלָּא כִּשְׁעוֹרָה, וּמִשְׁתַּכַּח בְּגַזְאֵי דְּצִמְצָמֵי מַלְכָּתָא.

מ מִשְׁנָה. לֹא יֵצֵא הָאִישׁ, לֹא בְּסַיִף, וְלֹא בְּקֶשֶׁת, [וְלֹא בְּתָרִיס, וְלֹא בְּאַלָּה, וְלֹא בְּרֹמַח. וְאִם יָצָא, חַיָּב חַטָּאת]. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תַּכְשִׁיטֵי הֵן לוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ אֶלָּא לִגְנַאי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ב) "וְכִתְּתוּ חַרְבוֹתָם לְאִתִּים, וַחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת וְגוֹ', וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה".

גמרא. תַּנְיָא, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי מֵאַחַר דְּתַכְשִׁיטִין הֵן לוֹ, מִפְּנֵי מָה הֵן בְּטֵלִים לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ? אָמַר לָהֶם: לְפִי שֶׁאֵינָן צְרִיכִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב". וְתֶהֱוֵי לְנוֹי בְּעָלְמָא? אָמַר אַבַּיֵי: מִידֵּי דַּהֲוָה אַשְׁרָגָא בְּטִיהֲרָא. וּפְלִיגָא דִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים טו) "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ". מְסַיַּע לֵיהּ לְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: כָּל הַנְּבִיאִים, לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא, (ישעיה סד) "עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ". וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי מֵאַחַר שֶׁתַּכְשִׁיטִין הֵן לוֹ, מִפְּנֵי מָה הֵן בְּטֵלִים לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ? אָמַר לֵיהּ: אַף לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֵינָן בְּטֵלִים, הֵינוּ דִּשְׁמוּאֵל. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי, וְאָמְרֵי לָהּ, לְרַב אַוְיָא, וְאָמְרֵי לָהּ, רַב יוֹסֵף לְרַב דִּימִי, וְאָמְרֵי לָהּ, לְרַב אַוְיָא, וְאָמְרֵי לָהּ, אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף]: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר: תַּכְשִׁיטִין הֵן לוֹ? דִּכְתִיב: (תהילים מה) "חָגוֹר חַרְבְּךָ עַל יָרֵךְ גִּבּוֹר, הוֹדְךָ וַהֲדָרְךָ". אָמַר לֵיהּ רַב כַּהֲנָא לְמַר בְּרֵיהּ דְּרַבִּינָא: הַאי, בְּדִבְרֵי תוֹרָה כְּתִיב?! אָמַר לֵיהּ: אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִדֵּי פְּשׁוּטוֹ (לעולם).

מא אָמַר רַב כַּהֲנָא: כַּד הֲוִינָא בַּר תַּמְנֵי סְרֵי שְׁנִין, וַהֲוָה גָּמִירְנָא לֵיהּ לְכוּלֵּיהּ תַּלְמוּדָא, וְלָא הֲוָה יָדַעְנָא דְּאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִדֵּי פְּשׁוּטוֹ, עַד הַשְׁתָּא. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? דְּלִיגְמַר אִינִישׁ וַהֲדָר לֵיסְבַּר. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְחַדְּדִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצְלִיחַ לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים מה) "וַהֲדָרְךָ [צְלַח]". אַל תִּקְרִי "וַהֲדָרְךָ", אֶלָּא "וְחַדֶּדְךָ". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעוֹלִין לְגַדְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "צְלַח רְכַב". יָכוֹל אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "עַל דְּבַר אֱמֶת". יָכוֹל אִם הִגִּיס דַּעְתּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְעַנְוָה צֶדֶק". וְאִם עוֹשִׂים כֵּן זוֹכִין לְתוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּיָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְתוֹרְךָ נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: זוֹכִין לִדְבָרִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ בִּימִינָהּ שֶׁל תּוֹרָה. (אמר) [דְּאָמַר] רָבָא בַּר רַב שִׁילָא, וְאָמְרֵי לָהּ, [אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ג׳:ט״ז) "אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד". אֶלָּא, בִּימִינָהּ,

אֹרֶךְ יָמִים אִיכָּא, עֹשֶׁר וְכָבוֹד לֵיכָּא? אֶלָּא, לַמַּיְמִינִים בָּהּ, אֹרֶךְ יָמִים אִיכָּא, וְכָל־שֶׁכֵּן עֹשֶׁר וְכָבוֹד. לַמַּשְׂמְאִילִים בָּהּ, עֹשֶׁר וְכָבוֹד אִיכָּא, אֹרֶךְ יָמִים לֵיכָּא. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַנּוֹחִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַקְשִׁיב לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג׳:ט״ז) "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" וְגוֹ'. אֵין 'דִּבּוּר' אֶלָּא נַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״ז:ד׳) "יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ". מַאי "וּלְחִשְׁבֵי שְׁמוֹ"? אָמַר רַבִּי (אסי) [אַמִּי]: אֲפִלּוּ חִשֵּׁב לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנֶאֱנַס וְלֹא עֲשָׂאָהּ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ. אָמַר רַב חִינְנָא [בַּר אִידִי]: כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה כְּמַאֲמָרָהּ, אֵין מְבַשְּׂרִין אוֹתוֹ בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח׳:ה׳) "שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע". אָמַר רַבִּי אַסִי, וְאִיתֵּימָא רַבִּי חֲנִינָא: אֲפִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר גְּזֵרָה, הוּא מְבַטְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "בַּאֲשֶׁר דִּבַּר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, וּמִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע". אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמַּקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵע לְקוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ח׳:י״ג) "הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים, חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ, הַשְׁמִיעֵנִי", וְאִם אֵין עוֹשִׂין כֵּן, גּוֹרְמִין לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ח׳:י״ד) "בְּרַח דּוֹדִי" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, הַמַּדְגִּילִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֲבָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ב) "וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה". אָמַר רָבָא: וְהוּא, דְּיַדְעֵי צוּרְתָא דִּשְׁמַעְתָּא, וְהוּא, דְּלִית לְהוּ רַבָּה [בְּמָתָא] לְמִגְמַר מִינֵּיהּ. מב וְאָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: גָּדוֹל הַמַּלְוֶה, יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה צְדָקָה, וּמַטִּיל בַּכִּיס יוֹתֵר מִכֻּלָּם. אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אִם תַּלְמִיד חָכָם נוֹקֵם וְנוֹטֵר כְּנָחָשׁ הוּא, חֲגֵרהוּ עַל מָתְנֶיךָ. אִם עַם־הָאָרֶץ הוּא חְסִיד, אַל תְּדוּר בִּשְׁכוּנָתוֹ. אָמַר רַב כַּהֲנָא, [אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַב אַסִי, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ], וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל הַמְגַדֵּל כֶּלֶב [רָע] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מוֹנֵעַ חֶסֶד מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ו) "לַמָּס מֵרֵעֵהוּ חָסֶד", שֶׁכֵּן בִּלְשׁוֹן יְוָנִים קוֹרִין לְ'כֶלֶב' 'לַמָּס'. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אַף פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְיִרְאַת שַׁדַּי יַעֲזוֹב". הַהִיא אִתְּתָא, דְּעַיְּלָא לְהַהוּא בֵּיתָא לְמֵיפָא, נָבַח בָּהּ כַּלְבָּא, אִיתְעֲקַר וְלָדָהּ. אָמַר לָהּ מָרָא דְּבֵיתָא: לָא תִּדְחֲלִי, דִּשְׁקִילֵי נִיבֵיהּ וּשְׁקִילֵין טוּפְרֵיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: שְׁקִילָא טִיבוּתִיךְ וְשַׁדְיָא אַחִיזְרֵי, כְּבָר נָד וְלַד. אָמַר רַב הוּנָא: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת יא) "שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ, וִיטִיבְךָ [לִבְּךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ, וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבְמַרְאֵה עֵינֶיךָ, וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה] יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט". עַד כָּאן דִּבְרֵי יֵצֶר הָרַע. מִכָּאן וְאֵילָךְ דִּבְרֵי יֵצֶר טוֹב. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: עַד כָּאן דִּבְרֵי תוֹרָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ לְמַעֲשִׂים טוֹבִים.

מג תַּנְיָא: צִיץ, כְּמִין טַס שֶׁל זָהָב, וְרָחְבּוֹ שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת, וּמַקֵּף מֵאָזֶן לְאָזֶן, וְכָתוּב עָלָיו בִּשְׁתֵּי שִׁיטִין, 'יו"ד־ה"א' מִלְמַעְלָה, וְ'קֹדֶשׁ־לָמֶ"ד', לְמַטָּה. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי: אֲנִי רְאִיתִיו בְּרוֹמִי, וְכָתוּב: "קֹדֶשׁ לַה'" בְּשִׁיטָה אַחַת.

מד "וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה' אִישׁ וְגוֹ', טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז". (במדבר לא) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: 'עָגִיל' זֶה דְּפוּס שֶׁל דַּדִּין. 'כּוּמָז' זֶה דְּפוּס שֶׁל בֵּית הָרֶחֶם. אָמַר רַב יוֹסֵף: אִי הָכִי, הַיְנוּ דְּמָתַרְגְּמִינָן: 'מָחוּךְ' דָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי גִּחוּךְ. אָמַר לֵיהּ: (רבא) [רַבָּה]: מְגוּפֵּיהּ דְּקָרָא שְׁמַע מִינָּהּ: 'כּוּמָז' כָּאן מָקוֹם זִמָּה. (שם) "וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל". אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: שְׁמָא חֲזַרְתֶּם לְקִלְקוּלְכֶם הָרִאשׁוֹן? אָמְרוּ [לוֹ]: "לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ". אָמַר לָהֶם: אִם כֵּן, כַּפָּרָה לָמָּה? אָמְרוּ לוֹ: אִם מִידֵי עֲבֵרָה יָצָאנוּ, מִידֵי הָרְהוּר לֹא יָצָאנוּ. מִיָּד "וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה'". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִפְּנֵי מָה הֻצְרְכוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר כַּפָּרָה? מִפְּנֵי שֶׁזָּנוּ עֵינֵיהֶם מִן הָעֲרָוָה. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מִפְּנֵי מַה מָּנָה הַכָּתוּב תַּכְשִׁיטֵי שֶׁבַּחוּץ, עִם תַּכְשִׁיטֵי שֶׁבִּפְנִים? לוֹמַר לְךָ: [כָּל] הַמִּסְתַּכֵּל בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁל אִשָּׁה, כְּאִלּוּ מִסְתַּכֵּל בִּמְקוֹם הַתֶּרְפָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, אֲפִלּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר. תְּנַן: וְלֹא בְּזוּג, אַף עַל פִּי שֶׁפָּקוּק, וְתַנְיָא אִידָךְ: פּוֹקֵק לָהּ זוּג בְּצַוָּארָהּ, וּמְטַיֵּל עִמָּהּ בָּחֻצָר. תַּנָּאֵי הִיא וְכוּ'.

אָמַר עוּלָא: כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ. כִּדְתַנְיָא: (ויקרא טו) "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ", זְקֵנִים הָרִאשׁוֹנִים אָמְרוּ: שֶׁלֹּא תִּכְחֹל, וְלֹא תִּפְקֹס, וְלֹא תִּתְקַשֵּׁט בִּבְגָדֵי צִבְעוֹנִין. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: אִם כֵּן, אַתָּה מְגַנֶּה עַל בַּעְלָהּ, וְנִמְצָא בַּעְלָהּ מְגֻרָּשָׁה, וְאֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ"? בְּנִדָּתָהּ תִּהֵא עַד שֶׁתָּבוֹא בַּמַּיִם.

מה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְאִישְׁתָּא צְמִירְתָּא, לִשְׁקוֹל סַכִּינָא דְּכוּלָּא פַּרְזְלָא, וְלֵיזִיל לְהֵיכָא דְּאִיכָּא וַרְדִּינָא, וְלִיקְטַר בֵּיהּ נִירָא בַּרְקָא. יוֹמָא קַמָּא לִיחְדּוֹק בֵּיהּ פּוּרְתָּא, וְלֵימָא: (שמות ג) "וַיֵּרָא מַלְאַךְ ה' אֵלָיו" וְגוֹ'. לְמָחָר לִיחְדּוֹק בֵּיהּ פּוּרְתָּא, וְלֵימָא: (שם) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: אָסֻרָה נָּא וְאֶרְאֶה". לְמָחָר לִיחְדּוֹק בֵּיהּ פּוּרְתָּא וְלֵימָא: (שם) "וַיַּרְא ה' כִּי סָר לִרְאוֹת" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ* רַב אַחָא בְּרֵיהּ (דרב אשי) [דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי]: וְלֵימָא: (שם) "וַיֹּאמֶר אַל תִּקְרַב הֲלֹם" וְגוֹ'! אֶלָּא: לֵימָא קַמָּא לֵימָא: "וַיַּרְא מַלְאַךְ ה' וְגוֹ' וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה" [וְגוֹ']. וּלְמָחָר לֵימָא: (ויאמר משה) "וַיַּרְא ה' כִּי סָר לִרְאוֹת". לְמָחָר: "וַיֹּאמֶר (ה') אַל תִּקְרַב הֲלוֹם". וְכִי פָּסַק לֵיהּ, לִיתְּתֵיהּ וּלִיפְסְקֵיהּ, וְלֵימָא הָכִי: הַסְּנֶה הַסְּנֶה, לָאו מִשּׁוּם דִּגְבִיהֲתָּ מִכָּל אִילָנֵי, אַשְׁרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁכִינְתֵּיהּ עָלַיְיךְ, אֶלָּא, מִשּׁוּם דְּמַיְיכַתְּ מִכָּל אִילָנֵי, אַשְׁרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁכִינְתֵּיהּ עָלַיְיךְ, וְכִי הֵיכִי דַּחֲמִיתֵיהּ אִישְׁתָּא לְחָנָנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה וַעֲרִיקַת מִן קֳדָמוֹהִי, כֵּן תַּחֲמִינֵיהּ אִישְׁתָּא לִפְלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִית, וְתִיעֲרוֹק מִן קֳדָמוֹהִי. לְסִימְטָא, לֵימָא

הָכִי: בַּזְבֵּזְייהּ, מַסְמְסֵייהּ, כַּסְכְּסֵיהּ, שַׁרְלָאִי וְאַמְרְלָאִי, אִילֵּין מַלְאָכֵי, דְּאִשְׁתַּלְחוּ מֵאַרְעָא דִּסְדוֹם לְאַסָּאָה שְׁחִינֵיהּ כְּאִיבִין, בַּזָּךְ, בָּזִיךְ, בַּזְבְּזִיךְ, מַסְמָסְמִיךְ, כַּמּוֹן, כַּמִּין, עֵיינָיִךְ בִּיךְ, עֵינָךְ בִּיךְ, אַתְּרִיךְ בִּיךְ, זַרְעִיךְ כְּקָלוּט וּכְפִרְדָּה דְּלָא פָּרָה וְלָא רָבְיָא, כָּךְ לָא תִּפְרֶה וְלָא תִּרְבֶּה בְּגוּפֵייהּ דְּפָלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִית. [לְכִיפָּה, לֵימָא הָכִי: חֲרֵב שְׁלוּפָה, וְקֶלַע נְטוּשָׁה, לָא שְׁמֵיהּ יוֹכָב, חוֹלִין מַכְאוֹבִין. לְשִׁידָא, לֵימָא הָכִי: הֲוִית דְּפָקִיק, דְּפָקִיק הֲוִית, לִיטָא תְּבוּר וּמְשׁוּמַת, בַּר־טִיט, בַּר־טָמֵא, בַּר־טִינָא, כְּשַׁמְגַּז מְרִיגַז וְאִיסְטָמְאי. לְשִׁידָא דְּבֵית־הַכִּסֵּא, לֵימָא הָכִי: אַקְרְקְפֵי דַּאֲרִי, וְאַאוְסֵי דְּגוּרְיֵיתָא אַשְׁפַּחְתּוּן לְשִׁידָאי בַּר שִׁירִיקָא פַּנְדָּא, בְּמֵישְׁרָא דְּכַרְתִּי חַבְטֵיהּ, בְּלוֹעָא דְּחַמְרָא חֲטַרְתֵּיהּ]. אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְהוּ: כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רְפוּאָה, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הָא אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רְפוּאָה, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי? וְהָתַנְיָא: אֵילָן שֶׁמַּשִּׁיר פֵּרוֹתָיו, סוֹקְרוֹ (וצובע) אוֹתוֹ בְּסִיקְרָא וְטוֹעֲנוֹ בַּאֲבָנִים. בְּשְׁלָמָא, טוֹעֲנוֹ בַּאֲבָנִים, כִּי הֵיכִי דְּלִיכְחוֹשׁ חֵילֵיהּ, אֶלָּא "סוֹקְרוֹ בְּסִיקְרָא", מַאי רְפוּאָה קָעָבִיד? כִּי הֵיכִי דְּלִיחֲזֵייהּ אִנְשֵׁי וְלִבָּעֵי עֲלֵיהּ רַחֲמֵי, כִּדְתַנְיָא: (ויקרא יג) "וְטָמֵא טָמֵא יִקָּרֵא", צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים יְבַקְּשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים.

הָאוֹמֵר: גַּד גְּדִי, וּסְנוּךְ לָא, אוּשְׁכִּי וּבוּשְׁכִּי, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: 'גַּד' אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה סה) "הָעוֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן". הוּא בִּשְׁמָהּ וְהִיא בִּשְׁמוֹ, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. דּוּנוּ דָּנֵי, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין 'דָּן' אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ח) "הַנִּשְׁבָּעִים בְּאַשְׁמַת שֹׁמְרוֹן, וְאָמְרוּ חַי אֱלֹהֶיךָ דָּן". הָאוֹמֵר לְעוֹרֵב: (שרק) [צְרַח], וּלְעוֹרֶבֶת: שְׁרִיקִי, וְהַחֲזִיר לִי זְנָבִיךְ לְטוֹבָה, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הָאוֹמֵר: שַׁחֲטוּ תַּרְנְגוֹל זֶה, שֶׁקְּרָא עַרְבִית, וְתַרְנְגֹלֶת שֶׁקָּרְאָה גַּבְרִית, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. (האומר) אֶשְׁתָּה וְאוֹתִיר, אֶשְׁתֶּה וְאוֹתִיר, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַמְבַקֵּעַת בֵּיצִים בַּכּוֹתֶל (והטח) בִּפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. וְהַמַּגִּיס בִּפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַמְרַקֶּדֶת וְהַמּוֹנָה (על גבי) [שִׁבְעִים וְאֶחָד] אֶפְרוֹחִים, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יָמוּתוּ, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַמְרַקֶּדֶת לְכוּתָּח, וְהַמְשַׁתֶּקֶת לַעֲדָשִׁים, וְהַמְצַוַּחַת לַגְּרִיסִין, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַמַּשְׁתֶּנֶת בִּפְנֵי קְדֵרָתָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְבַּשֵּׁל מְהֵרָה, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי.

(תנו רבנן:) [אָבָל], נוֹתְנִים קֵיסָם שֶׁל תּוּת, וְשִׁבְרֵי זְכוּכִית בַּקְּדֵרָה, כְּדֵי שֶׁתִּתְבַּשֵּׁל מְהֵרָה, וַחֲכָמִים אוֹסְרִים בְּשִׁבְרֵי זְכוּכִית, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. תָּנוּ רַבָּנָן: נוֹתְנִים בּוּל שֶׁל מֶלַח לְתוֹךְ הַנֵּר, בְּשְׁבִיל שֶׁתְּאִיר וְתַדְלִיק. וְנוֹתְנִים טִיט וְחַרְסִית תַּחַת הַנֵּר בְּשְׁבִיל שֶׁתַּמְתִּין וְתַדְלִיק. אָמַר מַר זוּטְרָא: הַאי מַאן, דְּמִכְסֵי שְׁרָגָא דְּמִשְׁחָא, וּמְגַלֵּי נַפְטָא, קָעָבַר מִשּׁוּם "בַּל תַּשְׁחִית".

מו [חַמְרָא וְחַיֵּי לְפוּם רַבָּנָן, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי]. מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁעָשָׂה מִשְׁתֶּה לִבְנוֹ, וְעַל כָּל כּוֹס וְכוֹס שֶׁהֵבִיא, אָמַר: חַמְרָא וְחַיֵּי לְפוּם רַבָּנָן, חַיֵּי וְחַמְרָא לְפוּם רַבָּנָן וּלְפוּם תַּלְמִידֵיהוֹן.

פרק ז

שבת פרק ז כלל גדול - אָמַר רַב הוּנָא: הָיָה מְהַלֵּךְ (בדרך או) בַּמִּדְבָּר, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵימָתַי שַׁבָּת, מוֹנֶה שִׁשָּׁה יָמִים, וּמְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד. חִיָּא בַּר רַב אוֹמֵר: מְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד, וּמוֹנֶה שִׁשָּׁה (ימים). בְּמַאי קָמִיפְּלְגֵי? מַר סָבַר, כִּבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַר סָבַר, כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן.

כִּי אָתָא רַב דִּימִי, אָמַר: שַׁבְּתָא דְּרַב בֵּיבִי הֲוַאי, וְאִיקְלְעוּ רַב אַמִּי וְרַב אַסִי; שְׁדָא קַמַּיְיהוּ כַּלְכָּלָה דְּפֵירֵי, וְלָא יָדְעָנָא אִי מִשּׁוּם דְּסָבַר: אֹכֶל מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת, אָסוּר. אִי מִשּׁוּם, 'עַיִן־יָפָה' הוּא דְּמָכַוִּין.

הַקּוֹשֵׁר וְהַמַּתִּיר. קְשִׁירָה בַּמִּשְׁכָּן הֵיכָא הֲוַאי? אָמַר רָבָא: שֶׁכֵּן קוֹשְׁרִים בִּיתֵדוֹת אֹהָלִים. [אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי]: קוֹשְׁרִים?! הַהוּא, קֶשֶׁר עַל מְנָת לְהַתִּיר הוּא! אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: שֶׁכֵּן אוֹרְגֵי יְרִיעוֹת שֶׁנִּפְסַק לָהֶם נִימָא, קוֹשְׁרִין אוֹתָהּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא: תֵּרַצְתָּ 'קוֹשֵׁר', 'מַתִּיר', מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? וְכִי תֵּימָא: דְּאִי מִתְרַמֵּי לֵיהּ תְּרֵי חוּטֵי קְשָׁרֵי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, שְׁרִי חַד וְקָטַר חַד, הַשְׁתָּא, לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם אֵין עוֹשִׂין כֵּן! לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עוֹשִׂים? אֶלָּא, אָמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא רַבִּי אֶלְעָאי: שֶׁכֵּן צָדֵי חִלָּזוֹן, קוֹשְׁרִים וּמַתִּירִים.

אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב: הַמּוֹתֵחַ חוּט שֶׁל תְּפִירָה בְּשַׁבָּת, חַיָּיב חַטָּאת, וְהַלּוֹמֵד דָּבָר אֶחָד מִן הָאַמְגּוּשׁ, חַיָּיב מִיתָה, וְהַיּוֹדֵעַ לְחַשֵּׁב תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת וְאֵינוֹ חוֹשֵׁב, אָסוּר לְסַפֵּר הֵימֶנּוּ. (מגושתא) ['אַמְגּוּשָׁא'], רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'חַרְשֵׁי', וְחַד אָמַר: 'גְּדוּפֵי'. תִּסְתַּיֵּים דְּרַב אָמַר: 'גְּדוּפֵי', דְּאָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב: הַלּוֹמֵד דָּבָר אֶחָד מִן הָאַמְגּוּשׁ, חַיָּיב מִיתָה, דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ, 'חַרְשֵׁי', וְהָכְתִיב: (דברים י״ח:ט׳) "לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת", אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת, תִּסְתַּיֵּים.

מז אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: כָּל הַיּוֹדֵעַ לְחַשֵּׁב בִּתְקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת וְאֵינוֹ חוֹשֵׁב, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ישעיהו ה׳:י״ב) "וְאֶת פֹּעַל ה' לֹא יַבִּיטוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא רָאוּ". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, [אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן]: מִנַּיִן, שֶׁמִּצְוָה עַל אָדָם לְחַשֵּׁב תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד׳:ה׳-ו׳) "וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם, כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים". אֵי זוֹ הִיא חָכְמָה וּבִינָה שֶׁהִיא לְעֵינֵי הָעַמִּים? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה חִשּׁוּב תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת.

פרק ח

שבת פרק ח המוציא - מח אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לֹא בָּרָא דָּבָר אֶחָד לְבַטָּלָה; בָּרָא שַׁבְּלוּל לְכָתִית, בָּרָא זְבוּב לְצִרְעָה. יַתּוּשׁ לְנָחָשׁ. וְנָחָשׁ לְחֻפָּפִית, וּסְמָמִית לְעַקְרָב. הֵיכִי עָבִיד לֵיהּ? מַיְתֵי חֲדָא אוּכְמָא וַחֲדָא חִיוָּרָא, וְשַׁלְקֵי לֵיהּ וְשַׁיְפֵי לֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: חֲמִשָּׁה אֵימוֹת הֵן, אֵימַת חַלָּשׁ עַל גִּבּוֹר, אֵימַת מַפְגִּיעַ עַל אֲרִי, אֵימַת יַתּוּשׁ עַל הַפִּיל, אֵימַת סְמָמִית עַל עַקְרָב, אֵימַת סְנוּנִית עַל הַנָּשֶׁר, אֵימַת כִּלְבִּית עַל לְוָיָתָן. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי קְרָאָהּ? (עמוס ה׳:ט׳) "הַמַּבְלִיג שֹׁד עַל עָז". רַבִּי זֵירָא אַשְׁכַּח לְרַב יְהוּדָה, דַּהֲוָה קָאֵי אַפִּיתְחָא דְּבֵי חֲמוּהָ, וְחָזְיֵהּ דַּהֲוָה בְּדִיחָא דַּעְתֵּיהּ, וְאִי בָּעֵי מִינֵיהּ כָּל חֲלָלֵי עָלְמָא, הֲוָה אָמַר לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא, עִזֵּי מַסְגֵּן בְּרֵישָׁא, וַהֲדָר אִימְרֵי? אָמַר לֵיהּ: כִּבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, דִּבְרֵישָׁא חֻשּׁוּכָא וַהֲדָר נְהוֹרָא. מַאי טַעְמָא, הָנֵי מִיכְסְיֵין וְהָנֵי מִיגַּלְיֵין? הָנֵי (דמכסין) [דְּמִכְסְיָנָן] מִינַיְהוּ, מִכְסְיֵין, וְהָנֵי דְּלָא (מכסין) [מְכַסְיָנָן] מִינַיְהוּ, מִיגַּלְיֵין. מַאי טַעְמָא, גַּמְלָא, זוּטְרָא גְּנוּבְתֵּיהּ? מְשׁוּם דְּאָכַל כִּיסֵּי. מַאי טַעְמָא, תּוֹרָא, אֲרִיכָא גְּנוּבְתֵּיהּ? מְשׁוּם דְּדָיַר בְּאַגְמֵי, וּבָעֵי לְכַרְכּוּשֵׁי בַּקֵּי. מַאי טַעְמָא, קָרְנָא דְּקַמְצָא, רַכִּיכָא? מְשׁוּם דְּדָיְרָא בְּחֵילְפֵי, וְאִי קַשְׁיָא, נָדְיָא וּמִתְעַוְּרָא, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הַאי מַאן דְּבָעֵי דְּלִסְמֵיהּ לְקַמְצָא, לִשְׁלוּפֵינְהוּ לְקַרְנָא. מַאי טַעְמָא, הַאי תִּימְרָא דְּתַרְנְגוֹלְתָּא, מִדְּלֵי לְעֵילָּא? דְּדָיְרִי אַדַּפֵּיהּ, וְאִי עַיֵּיל קִטְרָא, מִתְעַוְּרָא. דָּשָׁא' דֶּרֶךְ שָׁם. 'דַּרְנָא' דֶּרֶךְ גַּג. 'מַתְכּוֹלִיתָא' (אימתי) [מָתַי] תִּכְלֶה דָּא. 'בֵּיתָא' בּוֹא וְאֵיתִיב (בהו) [בָּהּ]. 'בִּיקְתָא' בֵּי עַקְתָא. 'כּוּפְתָּא' כּוּף וְתִיב. 'לִבְנֵי' לִבְנֵי־בְנֵי. 'הוּצָא' חֲצִיצָא. 'חַצְבָּא' שָׁחוֹצֵב מַיִם מִן הַנָּהָר. 'כּוּזָא' כָּזֶה. 'שׁוּטִיתָא' שְׁטוּתָא. 'מְשִׁיכְלָא' מָאשִׁי כּוּלָּא. 'מְשִׁיכְלְתָא' מָשְׁיָא כַּלְתָּא. 'אִסְיתָא' חֲסִירְתָּא. 'בּוּכְנָא' בּוֹא וְאַכֶּנָּהּ. 'לְבוּשָׁא' לֹא בּוּשָׁה. 'גְּלִימָא' שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ כְּגֹלֶם. 'גּוּלְתָּא' גַּלִּי וְאֵיתִיב. 'פּוּרְיָא' שֶׁפָּרִין וְרָבִין עֲלֶיהָ. 'בּוֹר זִינְקָא' בּוֹר זֶה נָקִי. 'סוּדְרָא' סוֹד ה' לִירֵאָיו. 'אַפַּדְנָא' אַפִּיתְחָא דֵּין. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִין, מוֹסִיפִין גְּבוּרָה, וְאֵלּוּ הֵן: דָּג וְנָחָשׁ וַחֲזִיר.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: דָּם, כְּדֵי לִכְחֹל עַיִן אַחַת, שֶׁכֵּן כּוֹחֲלִין לְבַרְקִית, וּמַאי נִיהוּ? דָּמָא דְּתַרְנְגוֹלְתָּא בְּרָא. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: דָּם, כְּדֵי לִכְחֹל בּוֹ עַיִן אַחַת, שֶׁכֵּן כּוֹחֲלִין לְיָארוּד, וּמַאי נִיהוּ? דָּמָא דִּכְרוּשְׁתִּינָא, וְסִימָנִיךְ, גַּוָּא לְגַוָּא, וּבָרָא לְבָרָא.

סִיד, כְּדֵי לָסוּד. תָּנָא: כְּדֵי לָסוּד אֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁבַּבָּנוֹת. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִגִּיעוּ לְפִרְקָן, וְלֹא הִגִּיעוּ [לְשָׁנִים], בְּנוֹת עֲנִיִּים טוֹפְלוֹת אוֹתָן בְּסִיד, בְּנוֹת עֲשִׁירִים טוֹפְלוֹת אוֹתָן בְּסֹלֶת, בְּנוֹת מְלָכִים טוֹפְלוֹת אוֹתָן בְּשֶׁמֶן הַמֹּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (אסתר ב׳:י״ב) "שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר". מַאי "שֶׁמֶן הַמֹּר"? רַב הוּנָא בַּר חִיָּא אָמַר: סַטְבַּת. רַב יִרְמְיָה

בַּר אַבָּא אָמַר: שֶׁמֶן זַיִת שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁלִישׁ. תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַנְפִּיקְנוֹן, שֶׁמֶן זַיִת שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁלִישׁ. וְלָמָּה סָכִין אוֹתוֹ? שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר, וּמְעַדֵּן אֶת הַבָּשָׂר. רַב בֵּיבִי הֲוָה לֵיהּ בְּרָתָא, טָפְלָהּ אֵבֶר אֵבֶר, שָׁקִיל בָּהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּזֵי. הֲוָה הַהוּא כּוּתִי בִּשְׁבָבוּתֵיהּ, הַוְיָא לֵיהּ בְּרָתָא, טָפְלָהּ בְּחַד זִימְנָא וּמֵתָה. אָמַר: קַטְלָהּ רַב בֵּיבִי לִבְרָתִי. אָמַר רַב נַחְמָן: רַב בֵּיבִי, דְּשָׁתֵי שִׁיכְרָא, בַּעְיָן בַּנְתֵּיהּ טַפְלָא. אֲנָן, דְּלָא שַׁתִּינָן שִׁיכְרָא, לָא בַּעְיָן בַּנְתִּין טַפְלָא. כִּי הָא דְּהַהוּא גְּלִילָאָ, דְּאָמְרוּ לֵיהּ: קוּם דְּרֹשׁ לָנוּ בְּמַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה. אָמַר לְהוּ: אֵידְרוֹשׁ לְכוּ כְּדְרָשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה לְחַבְרֵיהּ, וְנָפְקַת עַרְעִיתָא מִן כּוֹתְלָא, מַחְתִּי בְּאַנְדִּיפֵי [וּמִית]. אָמַר לֵיהּ: מִן דִּילֵיהּ דָּא לֵיהּ.

אָמַר לֵיהּ מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא לְבְרֵיהּ: מִי שְׁמִיעַ לָךְ, "בִּיצָה קַלָּה" מַאי הִיא? אָמַר לֵיהּ: בֵּיעָתָא דְּצִלְצָלָא. מַאי טַעְמָא, מִשּׁוּם דְּזוּטָרָא? אֵימָא, דְּצִפֵּירְתָּא! אִישְׁתִּיק. אָמַר לֵיהּ: מִידִּי שְׁמִיעַ לָךְ בְּהָא? [וְאָמַר לֵיהּ: הָכִי] אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: בֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת.

אַמַּאי קָרוּ לֵיהּ: "בֵּיצָה קַלָּה"? שִׁעֲרוּ חֲכָמִים, אֵין לְךָ בֵּיצָה קַלָּה לְבַשֵּׁל יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת.

עֲשָׂרָה דְּבָרִים מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי תַּחְתּוֹנִיּוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: הָאוֹכֵל עֲלֵי קָנִים, וַעֲלֵי גְּפָנִים, וְלוּלְבֵי גְּפָנִים, וּמוֹרְגֵי בְּהֵמָה בְּלֹא מֶלַח, וְשִׁדְרוֹ שֶׁל דָּג, וְדָג מָלִיחַ שֶׁלֹּא בִּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, וְהַשּׁוֹתֶה שִׁמְרֵי יַיִן, וְהַמְקַנֵּחַ בְּסִיד וּבְחַרְסִית, [וְהַמְקַנֵּחַ] בִּצְרוֹר שֶׁקְּנֵחַ בּוֹ חֲבֵרוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַתּוֹלֶה עַצְמוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא.

מט רַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, הֲווּ קָאָזְלֵי בְּאַרְבָּא. אָמְרָה לְהוּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא: אוּתְבַן בַּהֲדַיְיכוּ, וְלָא אוּתְבוּהָ. אָמְרָה אִיהִי מִלְּתָא, אֲסַרְתָּהּ לְאַרְבָּא. אָמְרוּ אִינְהוּ מִלְּתָא, שַׁרְיוּהָ. אָמְרָה לְהוּ: מַאי אַעְבִּיד לְכוּ, דְּלָא מְקַנַּח לְכוּ בְּחַסְפָּא, וְלָא קָטִיל לְכוּ כִּנָּה אַמַּנְיָכוּ, וְלָא שָׁלִיף לְכוּ יַרְקָא וְאָכִיל לְכוּ, מַכִּישָׁא דְּאַסִּיר גִּינָּאָה.

אמר לֵיהּ רַב הוּנָא (לרבא) [לְרַבָּה] בְּרֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא שְׁכִיחַת קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, דְּמָחֲדָן שְׁמַעְתֵּיהּ? אָמַר לֵיהּ: מַאי אֵיזִיל לְגַבֵּיהּ? דְּכִי אֲזִילְנָא לְגַבֵּיהּ, מוֹתִיב לִי בְּמִילֵי דְּעָלְמָא, אָמַר לִי: מַאן דְּעַיֵּיל לְבֵית הַכִּסֵּא, לָא לֵיתִיב בְּהֶדְיָא, וְלָא לִיטְרַח טְפֵי, דְּהַאי כַּרְכַּשְׁתָּא, אַתְּלַת שִׁינֵי יָתִיב, דִּלְמָא מְשַׁמְטֵי שִׁינֵי דְּכַרְכַּשְׁתָּא, וַאֲתֵי לִידֵי סַכָּנָה. אָמַר לֵיהּ: הוּא עָסִיק בְּחַיֵּי דִּבְרֵיָתָא, וְאַתְּ אָמְרַתְּ: בְּמִילֵי דְּעָלְמָא? כָּל־שֶׁכֵּן זִיל לְגַבֵּיהּ.

פרק ט

שבת פרק ט רבי עקיבא - מַתְנִיתִין. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מִנַּיִן לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁמִּטְמְאָה בְּמַשָּׂא כְּנִדָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל׳:כ״ב) "תְּזָרֵם כְּמוֹ דָוָה, צֵא תֹאמַר לוֹ". מַה

נִדָּה מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, אַף עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא. [גְּמָרָא]. אָמַר (רבא) [רַבָּה]: 'תִּזָּרֵם' דְּאָמַר קְרָא, נַכְרִינְהוּ מִינָךְ כְּזָר, 'צֵא' תֹּאמַר לוֹ 'הִכָּנֵס' אַל תֹּאמַר לוֹ.

נ תְּנִינָן: (שופטים ח':ל"ג) "וַיָּשִׁימוּ לָהֶם בַּעַל בְּרִית לֵאלֹהִים" זֶה זְבוּב בַּעַל עֶקְרוֹן, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד עָשָׂה דְּמוּת יְרֵאָתוֹ, וּמַנִּיחָהּ בְּתוֹךְ כִּיסוֹ, כֵּיוָן שֶׁזּוֹכְרָהּ, מוֹצִיאָהּ מִתּוֹךְ כִּיסוֹ וּמְחַבְּקָהּ וּמְנַשְּׁקָהּ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: סְפִינַת הַיְרֵדֵן טְמֵאָה? מִפְּנֵי שֶׁטּוֹעֲנִין אוֹתָהּ בַּיַּבָּשָׁה וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ לַמַּיִם. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לְעוֹלָם אַל יִמְנַע אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, וַאֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים נִשְׁנֵית מִשְׁנָה זוֹ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא נִתְגַּלְּתָה טַעְמָהּ, עַד שֶׁבָּא רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא וּפֵרְשָׁהּ. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: לְעוֹלָם אַל יִמְנַע אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ וּמִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י"ט:י"ד) "זֹאת הַתּוֹרָה, אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל" אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מִיתָה, תְּהֵא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּמִין, אֶלָּא, בְּמִי שֶׁמֵּמִית עַצְמוֹ עֲלֵיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת הַתּוֹרָה, אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל". (גם בגיטין פרק הניזקין)

נא אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (דברים י"ט:י"ד) "לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ [אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשׁוֹנִים"]. גְּבוּל שֶׁגָּבְלוּ רִאשׁוֹנִים, לֹא תַסִּיג. מַאי גָּבְלוּ רִאשׁוֹנִים? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי (יונתן) [יוֹחָנָן]: (מאי) דִּכְתִיב]: (בראשית ל"ו:כ') "אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי, יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ". אַטוּ כּוּלֵּי עָלְמָא, יוֹשְׁבֵי רָקִיעַ נִינְהוּ? אֶלָּא, שֶׁהָיוּ בְּקִיאִים בִּישׁוּבָהּ שֶׁל אֶרֶץ, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: מְלֹא קַנָּה זֶה לְזַיִת, מְלֹא קַנָּה זֶה לִגְפָנִים, מְלֹא קַנָּה זֶה לִתְאֵנָה. וְ'חֹרִי' שֶׁמְּרִיחִין אֶת הָאָרֶץ. וְ'חִוִּי' אָמַר רַב פָּפָּא: שֶׁהָיוּ טוֹעֲמִים אֶת הָאָרֶץ כְּחִוָּיָא. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: 'חֹרִי', שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי חוֹרִין מִנִּכְסֵיהֶן.

מַתְנִיתִין. מִנַּיִן לְפוֹלֶטֶת שִׁכְבַת זֶרַע בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי (שתהא) [שֶׁהִיא] טְמֵאָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י"ט:ט"ו) "וֶהְיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים". מִנַּיִן שֶׁמַּרְחִיצִין אֶת הַמִּילָה בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל"ד:כ"ה) "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים". מִנַּיִן שֶׁקּוֹשְׁרִין לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית בְּרֹאשׁ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו א':י"ח) "אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים, כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ". מִנַּיִן לְסִיכָה שֶׁהִיא כִּשְׁתֵּיָה, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים? אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, [שֶׁנֶּאֱמַר]: (תהילים ק"ט:י"ח) "וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ, וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו".

נב אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: מֹשֶׁה, בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה, וּבְהַשְׁכָּמָה יָרַד. בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה, דִּכְתִיב: (שמות ל"ד:ד') "וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל הַר־סִינַי". בְּהַשְׁכָּמָה יָרַד, דִּכְתִיב: (שם יט) "לֶךְ רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ", מַקִּישׁ יְרִידָה לַעֲלִיָּה, מָה עֲלִיָּה, בְּהַשְׁכָּמָה, אַף יְרִידָה, בְּהַשְׁכָּמָה. [לָמָּה לֵיהּ לְמֵימְרָא לְהוּ? וְהָא אָמַר רַב הוּנָא: יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵן, וְאֵין

מְשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶן בַּיּוֹם. הָא אָמַר רָבָא: אִם הָיָה בַּיִת אָפֵל, מֻתָּר. וְאָמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא רַב פָּפָּא: תַּלְמִיד חָכָם מַאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ וּמֻתָּר. וְהָא טְבוּלֵי־יוֹם נִינְהוּ? אַבַּיֵי בַּר רַבִּין וְרַב חֲנִינָא בַּר אַבִּין, דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְהוּ: נִתְּנָה תוֹרָה לִטְבוּל־יוֹם. יָתִיב מְרֵימַר וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לִמְרֵימַר: נִתְּנָה קָאָמַרְתְּ, אוֹ 'רְאוּיָה' קָאָמַרְתְּ? אָמַר לֵיהּ: 'רְאוּיָה' קָאָמִינָא. וְלִיטְבְּלוּ בֵּינֵי שִׁימְשֵׁי, וְלִיקַבְּלוּ תּוֹרָה בֵּינֵי שִׁימְשֵׁי! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: (ישעיהו מ״ח:ט״ז) "לֹא מֵרֹאשׁ בַּסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי". וְלִיטְבְּלוּ בְּצַפְרָא דְּשַׁבְּתָא, וְלִיקַבְּלוּ תּוֹרָה בְּצַפְרָא דְּשַׁבְּתָא! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: שֶׁלֹּא יְהֵא הַלְּוּי הוֹלְכִין לְקַבֵּל תּוֹרָה, וְהַלְּוּי הוֹלְכִין לְטָבִילָה]. תָּנוּ רַבָּנָן: בְּשִׁשִּׁי בַּחֹדֶשׁ נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה בּוֹ. אָמַר רָבָא: דְּכוּלֵי עָלְמָא, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אַתּוּ לְמִדְבַּר סִינַי, כְּתִיב הָכָא: (שמות י״ט:א') "בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי", וּכְתִיב הָתָם: (שם יב) "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים". מַה לְּהַלָּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אַף כָּאן רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וּדְכוּלֵי עָלְמָא, בְּשַׁבָּת נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּתִיב הָכָא: (שמות כ׳:ח') "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ", וּכְתִיב הָתָם: (שם יג) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם: זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה" וְגוֹ'. מַה לְּהַלָּן בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם, אַף כָּאן בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם. כִּי פְּלִיגִי, בְּקִבְיעָא דְּיַרְחָא, רַבִּי יוֹסֵי סָבַר: בְּחַד בְּשַׁבָּא אִיקְבַּע יַרְחָא, וּבְחַד בְּשַׁבָּא לָא אָמַר לְהוּ וְלָא מִידֵּי, מְשׁוּם חוּלְשָׁא דְּאוֹרְחָא. בְּתַרֵי בְּשַׁבָּא אָמַר לְהוּ: (שם יט) "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים". בְּתָלְתָּא (בשבא) אָמַר לְהוּ מִצְוַת הַגְבָּלָה, בְּאַרְבָּעָה עָבוּד פְּרִישָׁה. וְרַבָּנָן סָבְרֵי: בְּתַרֵי בְּשַׁבָּא אִיקְבַּע יַרְחָא, בְּתַרֵי בְּשַׁבָּא לָא אָמַר לְהוּ וְלָא מִידֵּי, מְשׁוּם חוּלְשָׁא דְּאוֹרְחָא, וּבְתָלְתָּא אָמַר לְהוּ: "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי". בְּאַרְבָּעָה, אָמַר לְהוּ מִצְוַת הַגְבָּלָה, בַּחֲמִשָּׁה, עָבוּד פְּרִישָׁה. מֵיתִיבִי: (שמות י״ט:י') "וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר", קִשְׁיָא לְרַבִּי יוֹסֵי. אָמַר לְךָ רַבִּי יוֹסֵי: יוֹם אֶחָד הוֹסִיף מֹשֶׁה מִדַּעְתּוֹ, דְּתַנְיָא: שִׁלְשָׁה דְּבָרִים עָשָׂה מֹשֶׁה מִדַּעְתּוֹ, וְהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמּוֹ. הוֹסִיף יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, וּפֵרַשׁ מִן הָאִשָּׁה, וְשִׁבֵּר אֶת הַלּוּחוֹת. הוֹסִיף יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, מַאי דָּרַשׁ? "הַיּוֹם וּמָחָר", הַיּוֹם כְּמָחָר, מַה לְּמָחָר, לֵילוֹ עִמּוֹ, אַף הַיּוֹם, לֵילוֹ עִמּוֹ. וְלֵילְיָא דְּהַאִידְנָא נָפַק לֵיהּ, שְׁמַע מִינַּהּ: תְּרֵי יוֹמֵי לְבַר מֵהַאִידְנָא. וּמְנָא לָן דְּהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמּוֹ? דִּלְמָא שָׁרְיָא שְׁכִינָה עַד צַפְרָא דְּשַׁבְּתָא. וּפֵרַשׁ מִן הָאִשָּׁה, מַאי [דָּרַשׁ]? נָשָׂא קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ, אָמַר: וּמַה יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא דִּבְּרָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם אֶלָּא שָׁעָה אַחַת, וְקָבַע לָהֶם זְמַן, אָמְרָה תּוֹרָה: (שם) "אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה". אֲנִי, שֶׁכָּל שָׁעָה וְשָׁעָה שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת עִמִּי, וְאֵינוֹ קוֹבֵעַ לִי זְמַן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמְנָא לָן דְּהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדוֹ? דִּכְתִיב: (דברים ה׳:כ״ח) "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". וְאִית דְּאָמְרֵי: (במדבר י״ב:ח') "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ". שִׁבֵּר אֶת הַלּוּחוֹת, מַאי דָּרַשׁ? אָמַר: וּמַה פֶּסַח שֶׁהוּא אֶחָד מִתַּרְיַ"ג מִצְוֹות,

אָמְרָה תּוֹרָה: (שמות י״ב:מ״ג-מ״ד) "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ", הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ [כָּאן], וְיִשְׂרָאֵל מוּמָרִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וּמְנָא לָן דְּהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לד) "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ. תָּא שְׁמַע: (שם יט) "וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי", קַשְׁיָא לְרַבִּי יוֹסֵי. הָא אָמְרִינָן: יוֹם אֶחָד הוֹסִיף מֹשֶׁה מִדַּעְתּוֹ.

נג תַּנְיָא: (שמות י״ט:ח׳) "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה'", וּכְתִיב: "וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה'". מָה אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה? וּמָה אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל? וּמָה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה? וּמָה הֵשִׁיב מֹשֶׁה לִפְנֵי הַגְּבוּרָה? זוֹ מִצְוַת הַגְּבָלָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר: בְּתְחִלָּה פֵּרַשׁ עָנְשָׁהּ, דִּכְתִיב: "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה", דִּבְרִים שֶׁמְּשַׁבְּבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם. וְלִבְסוֹף פֵּרַשׁ מַתַּן שְׂכָרָהּ, דִּכְתִיב: "וַיַּגֶּד מֹשֶׁה", דְּבָרִים שֶׁמּוֹשְׁכִין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם כְּאַגָּדָה. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּתְחִלָּה פֵּרַשׁ מַתַּן שְׂכָרָהּ, דִּכְתִיב: "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה", דְּבָרִים שֶׁמְּשִׁיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, וְלִבְסוֹף פֵּרַשׁ עָנְשָׁהּ, דִּכְתִיב: "וַיַּגֶּד מֹשֶׁה", דְּבָרִים שֶׁקָּשִׁין לְאָדָם כְּגִידִין. תָּא שְׁמַע: 'שִׁשִּׁי' שִׁשִּׁי בַּחֹדֶשׁ, שִׁשִּׁי בְּשַׁבָּת, קַשְׁיָא לְרַבָּנָן. הָא נַמִּי רַבִּי יוֹסֵי הִיא. 'שִׁשִּׁי', לְמַאי? רָבָא אָמַר: לַחֲנָיָתָן. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: לְמַסָּעָן. וְקָא מִיפְלְגֵי בְּ'שַׁבַּת־דְּמָרָה', דִּכְתִיב: (דברים ה׳:י״ב) "כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ, בְּמָרָה. מַר סָבַר: אַ'שַׁבָּת' אִיפְקוּד, אַ'תְּחוּמִין' לָא אִיפְקוּד, וּמַר סָבַר: אַ'תְּחוּמִין' נַמִּי אִיפְקוּד.

נד תָּא שְׁמַע: נִיסָן שָׁבוּ יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שָׁחֲטוּ פִּסְחֵיהֶם, וּבָחֳמִשָּׁה עָשָׂר יָצְאוּ, וְלֶעָרֶב לָקוּ בְּכוֹרוֹת. 'לֶעָרֶב', סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, מִבָּעֶרֶב לָקוּ בְּכוֹרוֹת, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם, חֲמִשָּׁה בְּשַׁבָּת הָיָה. מִדַּחֲמִיסָר בְּנִיסָן, חֲמִשָּׁה בְּשַׁבָּת, רֵישׁ יַרְחָא דְּאִיָּיר, שַׁבְּתָא, וְרֵישׁ יַרְחָא דְּסִיוָן, חַד בְּשַׁבָּת, קַשְׁיָא לְרַבָּנָן! אַמְרֵי לָךְ רַבָּנָן: אִיָּיר דְּהַהוּא שַׁתָּא, עַבּוּרֵי עַבְּרוּהָ. *)תָּא שְׁמַע: (שמות מ׳:י״ז) "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן". תָּנָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת; רִאשׁוֹן לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, רִאשׁוֹן לַנְּשִׂיאִים, רִאשׁוֹן לַכְּהֻנָּה, רִאשׁוֹן לַעֲבוֹדָה, רִאשׁוֹן לִירִידַת הָאֵשׁ, רִאשׁוֹן לַאֲכִילַת קָדָשִׁים, רִאשׁוֹן לִשְׁכוֹן שְׁכִינָה, רִאשׁוֹן לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, רִאשׁוֹן לְאִסּוּר הַבָּמוֹת, רִאשׁוֹן לַחֲדָשִׁים. וּמִדְּרֵישׁ יַרְחָא דְּנִיסָן דְּהַאי שַׁתָּא, חַד בְּשַׁבָּא, דְּאָשְׁתְּקַד, אַרְבָּעָה בְּשַׁבָּא, דִּתְנַיָּא: אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֵין בֵּין עֲצֶרֶת לַעֲצֶרֶת, וְאֵין בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֶלָּא אַרְבָּעָה יָמִים בִּלְבָד. וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת, חֲמִשָּׁה. הָוֶה לֵיהּ, רֵישׁ יַרְחָא דְּאִיָּיר, מַעֲלֵי שַׁבְּתָא, וְרֵישׁ יַרְחָא דְּסִיוָן, שַׁבְּתָא. קַשְׁיָא, בֵּין לְרַבִּי יוֹסֵי בֵּין לְרַבָּנָן! לְרַבִּי יוֹסֵי, שִׁבְעָה חֲסֵרִין עֲבוּד. לְרַבָּנָן, שְׁמוֹנָה חֲסֵרִים עֲבוּד.

נה דְּרַשׁ הַהוּא גְּלִילָאָה עֲלֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: בְּרִיךְ רַחֲמָנָא, דִּיהַב אוֹרָיְן תְּלִיתָאִי, לְעַם תְּלִיתָאִי, עַל יַד תְּלִיתָאִי, בְּיוֹם תְּלִיתָאִי, בְּיַרְחָא תְּלִיתָאִי. כְּמַאן? כְּרַבָּנָן. (שמות י״ט:י״ז) "וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר", אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי בַּר חָמָא [בַּר חָסָא]: מְלַמֵּד, שֶׁכָּפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית, וְאָמַר לָהֶם: אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה, מוּטָב. וְאִם לָאו, שָׁם תְּהֵא קְבוּרַתְכֶם. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: מִכָּאן, מוֹדָעָא רַבָּה לְאוֹרָיְתָא. אָמַר רָבָא: אַף עַל פִּי כֵן, הֲדוּר קִבְּלוּהָ בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, דִּכְתִיב: (אסתר ט׳:כ״ז) "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים" קִיְּמוּ מַה שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר.

נו אָמַר חִזְקִיָּה: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ע״ו:ט׳) "מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין, אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקְטָה", אִם 'יָרְאָה' לְמָה 'שָׁקְטָה'? וְאִם 'שָׁקְטָה' לָמָּה 'יָרְאָה'? אֶלָּא, בִּתְחִלָּה 'יָרְאָה', וְלִבְסוֹף 'שָׁקְטָה'. וְלָמָּה יָרְאָה? כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית א׳:ה׳) "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי", הֵ"א יְתֵרָה לָמָּה לִי? מְלַמֵּד, שֶׁהִתְנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וְאָמַר לָהֶם: אִם יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלִין אֶת הַתּוֹרָה, אַתֶּם מִתְקַיְּמִין. וְאִם לָאו, אֲנִי מַחֲזִיר אֶתְכֶם לְתֹהוּ וָבֹהוּ.

נז דְּרַשׁ רַבִּי סִימַאי: בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל 'נַעֲשֶׂה' לְ'נִשְׁמַע', בָּאוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל קָשְׁרוּ לוֹ שְׁנֵי כְתָרִים, אֶחָד כְּנֶגֶד 'נַעֲשֶׂה', וְאֶחָד כְּנֶגֶד 'נִשְׁמַע'. וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל, יָרְדוּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, וּפֵרְקוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״ג:ו׳) "וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב". אָמַר רַב חָמָא בַּר חֲנִינָא: בְּחוֹרֵב טָעֲנוּ, בְּחוֹרֵב פָּרְקוּ.

בְּחוֹרֵב טָעֲנוּ, כִּדְאָמְרִינָן. בְּחוֹרֵב פָּרְקוּ, דִּכְתִיב: "וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכֻלָּן, זָכָה מֹשֶׁה וּנְטָלָן, דְּסָמִיךְ לֵיהּ: (שמות ל״ג:ז׳) "וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל״ה:י׳) "וּפְדוּיֵי ה' יְשֻׁבוּן, וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה, וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם, שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ, וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה", שִׂמְחָה שֶׁמֵּעוֹלָם, עַל רֹאשָׁם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל 'נַעֲשֶׂה' לְ'נִשְׁמַע', יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם: מִי גִּלָּה לִבָּנַי רָז זֶה, שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ? דִּכְתִיב: (תהילים ק״ג:כ׳) "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי־כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ, לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ". בְּרֵישָׁא 'עֹשֵׂי', וְהָדַר 'לִשְׁמֹעַ'.

נח אָמַר רַב חָמָא בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (שיר השירים ב׳:ג׳) "כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר" וְגוֹ', לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְתַפּוּחַ? לוֹמַר לְךָ: מַה תַּפּוּחַ זֶה, פִּרְיוֹ קוֹדֵם לְעָלָיו, אַף יִשְׂרָאֵל, הִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע. הַהוּא צְדוּקִי, דְּחַזְיֵיהּ לְרָבָא, דְּקָא מְעַיֵּין בִּשְׁמַעְתָּא, וְיָתְבָא אֲצִבְּעָתָא דְּיַדֵּיהּ תּוּתֵי כַּרְעֵייהּ, וְקָא מַיֵּיץ בְּהוּ, וְקָא מַבְעָן אֲצִבְּעָתֵיהּ דָּמָא. אָמַר לֵיהּ:

עַמָּא (פחוזא) [פְּזִיזָא], דְּקַדְמִיתוּ (פומא לאודניה) [פּוּמַיְכוּ לְאוּדְנַיְכוּ], אַכַּתִּי בְּפַחֲזוּתַיְכוּ קַיְמִיתוּ. בְּרֵישָׁא אִיבָּעֵי לְכוּ לְמִשְׁמַע, אִי מָצִיתוּ, קַבָּלִיתוּ, וְאִי לָא, לָא קַבָּלִיתוּ! אָמַר לֵיהּ: אַנָן, דְּסַגִּינָן בִּשְׁלֵמוּתָא, כְּתִיב בָּן: (משלי י״א:ג׳) "תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם". הַנָּךְ אִנְּשֵׁי, דְּסָנָן בַּעֲלֵילוּתָא, כְּתִיב בְּהוּ: (שם) "וְסֶלֶף בּוֹגְדִים יְשָׁדֵּם".

נט אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (שה"ש ד) "לִבַּבְתִּנִי אֲחוֹתִי כַלָּה, לִבַּבְתִּנִי בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ". בִּתְחִלָּה, "בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ", לְכְשֶׁתַּעֲשֶׂה, "בִּשְׁתֵּי עֵינַיִךְ". אָמַר עוּלָּא: עָלוּבָה כַּלָּה מְזֻנָּה מִתּוֹךְ חֻפָּתָהּ. אָמַר רַב מָרִי בָּרֵהּ דְּבַת שְׁמוּאֵל: מַאי קְרָא? (שם א) "עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּמְסִבּוֹ, נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ". אָמַר רַב: וַעֲדַיִן חֲבִיבוּתָא הִיא גַּבָּן, דִּכְתִיב: "נָתַן", וְלָא כְּתִיב: "הִסְרִיחַ".

ס תָּנוּ רַבָּנָן: הַנֶּעֱלָבִים וְאֵינָם עוֹלְבִים, שׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְאֵינָם מְשִׁיבִים, עוֹשִׂים מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִים בְּיִסּוּרִים, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: (שופטים ה׳:ל״א) "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ס״ח:י״ב) "ה' יִתֵּן אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת צָבָא רָב", כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי הַגְּבוּרָה, נֶחֱלַק לְשִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: (ירמיהו כ״ג:כ״ט) "וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע", מַה פַּטִּישׁ זֶה נֶחֱלָק לְכַמָּה נִיצוֹצוֹת, אַף כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נֶחֱלַק לְשִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת. אָמַר רַב חֲנַנְאֵל בַּר פָּפָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ח׳:ו׳) "שִׁמְעוּ, כִּי נְגִידִים אֲדַבֵּר", לְמָה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּנָגִיד? לוֹמַר לְךָ: מַה נָּגִיד זֶה, יֵשׁ בּוֹ לְהַמִית וּלְהַחֲיוֹת, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה, יֵשׁ בּוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת. הֵינוּ דְּאָמַר רָבָא: לַמַּיְמִינִים בָּהּ, סַמָּא דְּחַיֵּי, לַמַּשְׂמְאִילִים בָּהּ, סַמָּא דְּמוֹתָא. דָּבָר אַחֵר: "נְגִידִים", כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, קוֹשְׁרִים לוֹ שְׁנֵי כְתָרִים. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: (שיר השירים א׳:י״ג) "צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין", אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַף עַל פִּי שֶׁמְּצַר וּמֵמֵר לִי דּוֹדִי, "בֵּין שָׁדַי יָלִין" . (שם) "אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי", מִי שֶׁהַכֹּל שֶׁלּוֹ, מְכַפֵּר לִי עַל *)עָוֹן גְּדִי שֶׁכָּרְמְתִּי לִי. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'כַּרְמֵי', לִישְׁנָא (דמכבש) [דְּמִכְנִישׁ] הוּא? אָמַר מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: כְּדִתְנַן: כִּסֵּא שֶׁל כּוֹבֵס, שֶׁכּוֹרְמִין עָלָיו אֶת הַכֵּלִים. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: (שיר השירים ה׳:י״ג) "לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם", כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נִתְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּשָׂמִים. וְכֵיוָן שֶׁמִּדִּבּוּר רִאשׁוֹן נִתְמַלֵּא, דִּבּוּר שֵׁנִי לְהֵיכָן הָלַךְ? הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו, וְהֵיָה מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר", אַל תִּקְרֵי 'שׁוֹשַׁנִּים', אֶלָּא 'שֶׁשּׁוֹנִים'. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָצְתָה נִשְׁמָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ". וּמֵאַחַר שֶׁמִּדִּבּוּר רִאשׁוֹן

יָצְאָה נִשְׁמָתָן, דִּבּוּר שֶׁנִּי הֵיאַךְ קִבְּלוּ? הוֹרִיד טַל שֶׁעָתִיד לְהַחֲיוֹת בּוֹ מֵתִים, וְהֶחֱיָה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ח:י׳) "גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חָזְרוּ יִשְׂרָאֵל לַאֲחוֹרֵיהֶם שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, וְהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְדַדְּיִן אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן". אַל תִּקְרֵי 'יִדֹּדוּן', אֶלָּא 'יְדַדּוּן'.

סא וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה לִּילוּד אִשָּׁה בֵּינֵינוּ? אָמַר לָהֶם: לְקַבֵּל הַתּוֹרָה בָּא. אָמְרוּ לְפָנָיו: חֶמְדָּה גְנוּזָה, שֶׁגְּנוּזָה לְךָ (משנת ימי בראשית) תְּשַׁע מֵאוֹת שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת, קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה מְבַקֵּשׁ לִתְּנָהּ לְבָשָׂר וָדָם"? (תהילים ח׳:ה׳) "מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ?" (שם) "ה' אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: הַחֲזֵר לָהֶם תְּשׁוּבָה! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא יִשְׂרְפוּנִי בְּהֶבֶל שֶׁבְּפִיהֶם. אָמַר לוֹ: אֱחֹז בְּכִסֵּא כְּבוֹדִי וְהַחֲזֵר לָהֶם תְּשׁוּבָה. שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ״ו:ט׳) "מְאַחֵז פְּנֵי כִסֵּה פָּרְשַׂז עָלָיו עֲנָנוֹ". וְאָמַר רַבִּי (תנחום) [נַחוּם]: מְלַמֵּד שֶׁפָּרַשׂ שַׁדַּי מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ וַעֲנָנוֹ עָלָיו. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תּוֹרָה שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לִי, מַה כְּתִיב בָּהּ? (שמות כ׳:ב׳) "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". אָמַר לָהֶם: לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם? לְפַרְעֹה הִשְׁתַּעְבַּדְתֶּם? תּוֹרָה, לְמָה תִּהֵא לָכֶם? שׁוּב, מַה כְּתִיב בָּהּ? (שם) "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים". בֵּין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אַתֶּם שְׁרוּיִים, שֶׁעוֹבְדִין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? שׁוּב, מַה כְּתִיב בָּהּ? (שם) "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ". כְּלוּם אַתֶּם עוֹשִׂים מְלָאכָה, שֶׁאַתֶּם צְרִיכִין שְׁבוּת? שׁוּב, מַה כְּתִיב בָּהּ? (שם) "לֹא תַעֲשֶׂה". מַשָּׂא וּמַתָּן יֵשׁ בֵּינֵיכֶם? שׁוּב, מַה כְּתִיב בָּהּ? (שם) "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ". אָב וָאֵם יֵשׁ לָכֶם? שׁוּב, מַה כְּתִיב בָּהּ? (שם) "לֹא תִרְצָח, לֹא תִנְאָף, לֹא תִגְנֹב". קִנְאָה יֵשׁ בֵּינֵיכֶם? יֵצֶר הָרַע יֵשׁ בֵּינֵיכֶם? מִיָּד, הוֹדוּ לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ח׳:ב׳) "ה' אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ" וְגוֹ', וְאִלּוּ "תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם", לָא כְּתִיב.

מִיָּד, כָּל אֶחָד וְאֶחָד נַעֲשָׂה לוֹ אוֹהֵב, וּמָסַר לוֹ דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ח:י״ט) "עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶּׁבִי, לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם". בִּשְׂכַר שֶׁקָּרָאוּךָ 'אָדָם' לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת. וְאַף מַלְאַךְ־הַמָּוֶת מָסַר לוֹ דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״ז:י״ב-י״ג) "וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם". וְאוֹמֵר: (שם) "וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים" וְגוֹ'. אִי לָאו דְּאָמַר לֵיהּ, מְנָא הֲוָה יָדַע?

סב וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּא שָׂטָן וְאָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תּוֹרָה הֵיכָן הִיא? אָמַר לֵיהּ: נְתַתִּיהָ לָאָרֶץ. הָלַךְ אֵצֶל אֶרֶץ, אָמַר

לָהּ: תּוֹרָה הֵיכָן הִיא? אָמְרָה לֵיהּ: (איוב כ"ח:כ"ג) "אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ" וְגוֹ'. הָלַךְ אֵצֶל יָם, וְאָמַר לֵיהּ: "אֵין עִמָּדִי". הָלַךְ אֵצֶל תְּהוֹם, וְאָמַר לֵיהּ: "אֵין בִּי", שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "תְּהוֹם אָמַר: לֹא בִי הִיא, וְיָם אָמַר: אֵין עִמָּדִי וְגוֹ', אֲבַדּוֹן וּמָוֶת אָמְרוּ בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ שִׁמְעָהּ". חָזַר וְאָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חִפַּשְׂתִּיהָ בְּכָל הָאָרֶץ, וְלֹא מְצָאתִיהָ. אָמַר לֵיהּ: לֵךְ אֵצֶל בֶּן עַמְרָם. הָלַךְ אֵצֶל מֹשֶׁה, וְאָמַר לֵיהּ: תּוֹרָה שֶׁנָּתַן לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵיכָן הִיא? אָמַר לֵיהּ: וְכִי מָה אֲנִי, שֶׁנָּתַן לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָה? אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: בַּדַּאי אַתָּה? אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חֶמְדָּה גְּנוּזָה יֵשׁ לְךָ, שֶׁאַתָּה מְשַׁתַּעֲשֵׁעַ בָּהּ בְּכָל יוֹם, אֲנִי אַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמִי? אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: הוֹאִיל וְמִעַטְתָּ עַצְמְךָ, תִּקָּרֵא עַל שִׁמְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג':כ"ב) "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי" וְגוֹ'. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם, מָצְאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהָיָה קוֹשֵׁר כְּתָרִים לָאוֹתִיּוֹת. אָמַר לֵיהּ: מֹשֶׁה, אֵין שָׁלוֹם בְּעִירְךָ? אָמַר לְפָנָיו: כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן שָׁלוֹם לְרַבּוֹ? אָמַר לֵיהּ: הָיָה לְךָ לְעַזְּרֵנִי. מִיָּד אָמַר לוֹ: (במדבר י"ד:י"ז) "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה' כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ".

סג אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: (שמות ל"ב:א') "וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה", אַל תִּקְרֵי: 'בֹּשֵׁשׁ', אֶלָּא, "בָּאוּ שֵׁשׁ". בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם, אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ אֲנִי בָּא. לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם, בָּא שָׂטָן וְעֵרְבֵב אֶת הָעוֹלָם. אָמַר לָהֶם: מֹשֶׁה רַבְּכֶם, הֵיכָן הוּא? אָמְרוּ לוֹ: עָלָה לַמָּרוֹם. אָמַר לָהֶם: 'בָּאוּ שֵׁשׁ', וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עָלָיו. 'מֵת', וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עָלָיו. הֶרְאָה לָהֶם דְּמוּת מִטָּתוֹ. וְהֵינוּ דְּקָאָמְרוּ לֵיהּ לְאַהֲרֹן: (שם) "כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ" וְגוֹ'.

סד אָמַר לֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנָן לְרַב כַּהֲנָא: מִי שְׁמִיעַ לָךְ מַאי "הַר־סִינַי"? אָמַר לֵיהּ: הַר שֶׁנֶּעֱשׂוּ בּוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל. "הַר נִיסָאִי" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא: הַר שֶׁנֶּעֱשָׂה בּוֹ סִימָן טוֹב לְיִשְׂרָאֵל. "הַר סִימָנָאי" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא שְׁכִיחַת קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דִּמְעַיְּנֵי בְּאַגַּדְתָּא דְּרַב חִסְדָּא (ורבא) [וְרַבָּה] בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא, דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: מַאי "הַר־סִינַי"? הַר שֶׁיָּרְדָה שְׂנְאָה לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עָלָיו. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ: "מִדְבַּר צִין" שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עָלָיו. "מִדְבַּר קֶדֶשׁ" שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל עָלָיו. "מִדְבַּר קֶדְמוֹת" שֶׁנִּתְּנָה קְדוּמָה עָלָיו. "מִדְבַּר פָּארָן" שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ עָלָיו יִשְׂרָאֵל. "מִדְבַּר סִינַי" שֶׁיָּרְדָה שִׂנְאָה לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עָלָיו. וּמַה שְׁמוֹ? "חוֹרֵב" שְׁמוֹ. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: "הַר־סִינַי" שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא "הַר חוֹרֵב"? שֶׁיָּרְדָה חֳרְבָּה לַגּוֹיִם עָלָיו.

סה [מַתְנִי'] מִנַּיִן שֶׁקּוֹשְׁרִין לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית בְּרֹאשׁ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו א':י"ח) "אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים" וְגוֹ'. גְּמָרָא. 'כַּשָּׁנִים'? 'כַּשָּׁנִי' מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי

יִצְחָק: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים הַלָּלוּ, שֶׁסְּדוּרוֹת וּבָאוֹת מְשֻׁשָּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית וְעַד עַכְשָׁיו, כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו א׳:י״ח) "לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה, יֹאמַר ה׳". 'לְכוּ נָא'? 'בּוֹאוּ נָא' מִיבָּעֵי לֵיהּ! 'יֹאמַר הַשֵּׁם'? 'אָמַר הַשֵּׁם' מִבָּעֵי לֵיהּ! עֲתִיד לָבוֹא, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: לְכוּ נָא אֵצֶל אֲבוֹתֵיכֶם, וְיוֹכִיחוּ אֶתְכֶם! וְיֹאמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵצֶל מִי נֵלֵךְ? אֵצֶל אַבְרָהָם, שֶׁאָמַרְתָּ לוֹ: (בראשית ט״ו:י״ג) "יָדֹעַ תֵּדַע", וְלֹא בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עָלֵינוּ? אֵצֶל יִצְחָק, שֶׁבֵּרַךְ אֶת עֵשָׂו: (שם כז) "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד", וְלֹא בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עָלֵינוּ? אֵצֶל יַעֲקֹב, שֶׁאָמַרְתָּ לוֹ: (שם מו) "אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה", וְלֹא בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עָלֵינוּ? אֵצֶל מִי נֵלֵךְ? עַכְשָׁיו: "יֹאמַר ה׳"! אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הוֹאִיל וּתְלִיתֶם עַצְמְכֶם בִּי, "אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים, כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ"!

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו ס״ג:ט״ז) "כִּי אַתָּה אָבִינוּ, כִּי אַבְרָהָם לֹא יָדָעֻנוּ, וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֻנוּ, אַתָּה ה׳ אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ" וְגוֹ'. לֶעָתִיד לָבוֹא, אוֹמֵר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: בָּנֶיךָ חָטְאוּ [לִי]. אוֹמֵר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יִמַּחוּ עַל קִדֻּשַׁת שְׁמֶךָ. אָמַר: אֵימָא לֵיהּ לְיַעֲקֹב, דַּהֲוָה לֵיהּ צַעַר גִּדּוּל בָּנִים, אֶפְשָׁר דְּבָעֵי רַחֲמֵי עֲלַיְיהוּ. אָמַר לֵיהּ: בָּנֶיךָ חָטְאוּ, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יִמַּחוּ עַל קִדֻּשַׁת שְׁמֶךָ. אָמַר: *)) לֹא בְּסָבֵי טַעֲמָא, וְלֹא בְּדָרְדְּקֵי עֲצָה. אָמַר לֵיהּ לְיִצְחָק: בָּנֶיךָ חָטְאוּ [לִי]. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, 'בָּנַי' וְלֹא 'בָּנֶיךָ'? בְּשָׁעָה שֶׁהִקְרִיבוּ לְפָנֶיךָ 'נַעֲשֶׂה' לְ'נִשְׁמַע', קָרָאתָ לָהֶם: (שמות ד׳:כ״ב) "בְּנִי בְכֹרִי". עַכְשָׁיו 'בָּנַי' וְלֹא 'בָּנֶיךָ'? וְעוֹד, כַּמָּה חָטְאוּ? כַּמָּה שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, שִׁבְעִים שָׁנָה. דַּל עֶשְׂרִים, דְּלָא עָנְשַׁתְּ עֲלַיְיהוּ, פָּשׁוּ לְהוּ חַמְשִׁין. דַּל עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דְּלֵילְוָותָא, פָּשׁוּ לְהוּ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה, דַּל תַּרְתֵּי סְרֵי וּפַלְגָּא דְצִלּוּיֵי, וּמֵיכַל, וּדְבֵית הַכִּסֵּא, פָּשׁוּ לְהוּ תַּרְתֵּי סְרֵי וּפַלְגָּא. אִם אַתָּה סוֹבֵל אֶת כֻּלָּם, מוּטָב. וְאִם לָאו, פַּלְגָא עָלַי וּפַלְגָא עָלָךְ. וְאִם תֹּאמַר: כּוּלְהוּ עָלַי, הָא קְרִיבִית נַפְשִׁי קָמָךְ. פָּתְחוּ וְאָמְרוּ: (כי) "אַתָּה אָבִינוּ". אוֹמֵר לָהֶם יִצְחָק: עַד שֶׁאַתֶּם מְקַלְקְסִין לִי, קַלְּסוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמַחְוִי לְהוֹן יִצְחָק, קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּעֵינֵיהוּ. מִיָּד, נוֹשְׂאִים עֵינֵיהֶם לַמָּרוֹם וְאוֹמְרִים: (ישעיהו ס״ג:ט״ז) "אַתָּה ה׳ אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רָאוּי הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ לֵירֵד לְמִצְרַיִם בְּשַׁלְשֶׁלְאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, אֶלָּא שֶׁזְּכוּתוֹ גָּרְמָה לוֹ, דִּכְתִיב: (הושע י״א:ד׳) "בְּחַבְלֵי אָדָם אֶמְשְׁכֵם, בַּעֲבֹתוֹת אַהֲבָה, וָאֱהִיֶה לָהֶם כְּמְרִימֵי עֹל עַל לְחֵיהֶם וְאַט אֵלָיו אוֹכִיל".

תָּנוּ רַבָּנָן: [הָאוֹמֵר]: הֲרֵי עָלַי בַּרְזֶל, אֲחֵרִים אוֹמְרִים: לֹא יִפְחֹת מֵאַמָּה עַל אַמָּה. לְמַאי חַזְיָא? אָמַר רַב יוֹסֵף: לְכַלְיָא עוֹרֵב. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, אֲחֵרִים אוֹמְרִים: לֹא יִפְחֹת מִכַּלְיָא עוֹרֵב, וְכַמָּה? אָמַר רַב יוֹסֵף: אַמָּה עַל אַמָּה.

פרק י

שבת פרק י המצניע - אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַמּוֹצִיא מַשּׂאוֹי לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, חַיָּב, שֶׁכֵּן מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת, מָנָא לָן? דִּכְתִיב: (במדבר ג) "עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב". מַקִּישׁ 'מִזְבֵּחַ' לְ'מִשְׁכָּן', מַה מִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת, אַף מִזְבֵּחַ עֶשֶׂר אַמּוֹת. וּמִשְׁכָּן גּוּפֵיהּ, מָנָלָן? דִּכְתִיב: (שמות כו) "עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ". וּכְתִיב: (שם מ) "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן". וְאָמַר רַב: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ פָּרְשׂוֹ, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד גְּבָהָן שֶׁל לְוִיִּים, עֶשֶׂר אַמּוֹת. וּגְמִירֵי דְּכָל טוּנָא דְּמִידְלִי בְּמוֹטוֹת, תִּלְתָּא מִלְּעֵיל וּתְרֵי תִּלְתֵּי מִלְּתַחַת, אִישְׁתַּכַּח דַּהֲוָה מִידְלִי טוּבָא. וְאַבָּעִית אֵימָא: מֵאֲרוֹן, דְּאָמַר מַר: אָרוֹן תִּשְׁעָה, וְכַפֹּרֶת טֶפַח, הֲרֵי כָּאן עֲשָׂרָה, וּגְמִירֵי, דְּכָל טוּנָא דְּמִידְלֵי בְּמוֹטוֹת, תִּלְתָּא מִלְּעֵיל וּתְרֵי תִּלְתֵּי מִלְּרַע, אִישְׁתַּכַּח דִּלְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה הֲוָה [קָאי].

אֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל חָכָם, גִּבּוֹר, וְעָשִׁיר, וּבַעַל קוֹמָה. (חָכָם, דִּכְתִיב: (משלי כ״א:כ״ב) "עִיר גִּבֹּרִים עָלָה חָכָם וַיֹּרֶד עֹז מִבְטֶחָה". גִּבּוֹר וּבַעַל קוֹמָה, דְּאָמַר רַב: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, עֶשֶׂר אַמּוֹת הָיְתָה קוֹמָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות מ׳:י״ט) "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן". עָשִׁיר, דִּכְתִיב: (שם לד) "פְּסָל לְךָ", מִשֶּׁלְךָ).

[פִּסְקָא. אֶת הַחַי בַּמִּטָּה, פָּטוּר אַף עַל הַמִּטָּה. לֵימָא מַתְנִיתִין רַבִּי נָתָן הִיא, וְלֹא רַבָּנָן? דְּתַנְיָא]: הַמּוֹצִיא בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בֵּין חַיִּין בֵּין שְׁחוּטִין, חַיָּב. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: עַל שְׁחוּטִין חַיָּב, וְעַל חַיִּין פָּטוּר, שֶׁהַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ. אָמַר (רבה) [רָבָא]: אַפִּלּוּ תֵּימָא: רַבָּנָן, עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי רַבָּנָן עָלֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן, אֶלָּא בִּבְהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, דִּמְשַׁרְבְּטֵי נַפְשַׁיְיהוּ, אֲבָל אָדָם חַי, דְּנוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ, אֲפִלּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּמוֹדֶה רַבִּי נָתָן בְּכָפּוּת. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְנָא לְאַבַּיֵּי: וְהָא הַנֵּי פַּרְסָאֵי, דְּכַמָּאן דְּכָפֵיתֵי דָּמוּ, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֶּן בְּתֵירָא, וְרַבִּי נָתָן אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. הָתָם, רָמוּת רוּחָא הוּא דְּנָקִיט לְהוּ, דְּהַהוּא פַּרְדַּשְׁכָּא דְּרָתַח מַלְכָּא עִילּוֹיֵיהּ, וְרָהִיט תִּלְתָּא פַּרְסֵי בְּכַרְעֵיהּ.

גּוֹדֶלֶת וּפוֹקֶסֶת, מִשּׁוּם 'בּוֹנֶה'. וְכִי דֶּרֶךְ בְּנָיָן בְּכָךְ? אֵינוֹ כִּדְדָרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא: (בראשית ב) "וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע", מְלַמֵּד שֶׁקִּלְקֵלָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה, וַהֲבִיאָהּ אֵצֶל אָדָם. שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לְקִלְקֵלָתָא: 'בִּינְיָתָא'.

פרק יא

שבת פרק יא הזורק - סז תְּנוּ רַבָּנָן: מְקוֹשָּׁשׁ, זֶה צְלָפְחָד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (במדבר טו) "וַיְהִיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר" וְגוֹ', וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: (שם כז) "אֲבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר". מַה לְּהַלָּן צְלָפְחָד, אַף כָּאן צְלָפְחָד, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: עֲקִיבָא, בֵּין

כָּךְ וּבֵין כָּךְ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין; אִם כִּדְבָרֶיךָ, הַתּוֹרָה כִּסַּתּוּ, וְאַתָּה מְגַלֶּה אוֹתוֹ! וְאִם לָאו, אַתָּה מוֹצִיא לַעַז עַל אוֹתוֹ צַדִּיק. וְאֶלָּא, הָא גָּמַר גְּזֵרָה שָׁוָה? גְּזֵרָה שָׁוָה לָא גָּמִיר. אֶלָּא מֵהֵיכָא הָוֵה? (ממדבר ד"ויעפילו"). (שם יד) [מ"וַיַּעְפִּלוּ"] הָוֵה. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (שם יב) "וַיִּחַר אַף ה' בָּם וַיֵּלַךְ", מְלַמֵּד, שֶׁאַף אַהֲרֹן נִצְטָרַע, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה [בֶּן בְּתֵירָא]: עֲקִיבָא, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין; אִם כִּדְבָרֶיךָ, הַתּוֹרָה כִּסַּתּוּ וְאַתָּה מְגַלֶּה אוֹתוֹ! וְאִם לָאו, אַתָּה מוֹצִיא לַעַז עַל אוֹתוֹ צַדִּיק. וְאֶלָּא הָא כְּתִיב: 'בָּם'? הַהוּא בִּנְזִיפָה בְּעָלְמָא. תַּנְיָא כְּמַאן דְּאָמַר: אַף אַהֲרֹן נִצְטָרַע, דִּכְתִיב: (במדבר טו) "וַיִּפֶּן אַהֲרֹן אֶל מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרַעַת". תָּנָא: שֶׁפָּנָה מִצָּרַעְתּוֹ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַחוֹשֵׁד בְּכְשֵׁרִים לוֹקֶה בְּגוּפוֹ, דִּכְתִיב: (שמות ד) "וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי" וְגוֹ', וְגַלְיָא קַמֵּיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דְּמְהֵימְנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר: אִלּוּ הֵן מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים, וְאַתָּה, אֵין סוֹפְךָ לְהַאֲמִין]. הֵם מַאֲמִינִים, דִּכְתִיב: (שם) "וַיַּאֲמֵן הָעָם". בְּנֵי מַאֲמִינִים: (בראשית טו) "וְהֶאֱמִין בַּה'"". אַתָּה, אֵין סוֹפְךָ לְהַאֲמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ) "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי" וְגוֹ'. מִמַּאי דְּלָקָה? דִּכְתִיב: (שמות ד) "וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד הָבֵא נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ" וְגוֹ'. אָמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מִדָּה טוֹבָה מְמַהֶרֶת לָבוֹא מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, דְּאִלּוּ בְּמִדַּת פֻּרְעָנוּת כְּתִיב: (שמות ד) "וַיּוֹצִאֵהוּ, וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג". וְאִלּוּ בְּמִדָּה טוֹבָה כְּתִיב: (שם) "וַיּוֹצִאֵהוּ מֵחֵיקוֹ, וְהִנֵּה שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ", מֵחֵיקוֹ הוּא, דְּשָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ. (שם ז) "וַיִּבְלַע מַטֵּה אַהֲרֹן אֶת מַטֹּתָם". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: נֵס בְּתוֹךְ נֵס.

תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: 'דְּבָרִים', 'הַדְּבָרִים', 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים', אֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע מְלָאכוֹת, שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי.

כתוב בַּמִּשְׁנָה: הַמּוֹשִׁיט חַיָּב וְהַזּוֹרֵק פָּטוּר, שֶׁכָּךְ הָיְתָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם וְכוּ'. (אגב זה מפרש בגמרא מעשה המשכן. וכתוב בסוף מאמר זה) [תָּנוּ רַבָּנָן: חֲרוּצִים הָיוּ קְרָשִׁים, וַחֲלוּלִים הָיוּ אֲדָנִים], וְנִרְאִין קְרָסִין בַּלּוּלָאוֹת, כַּכּוֹכָבִים בָּרָקִיעַ. תָּנוּ רַבָּנָן: יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת, וְשֶׁל אַרְגָּמָן, וְשֶׁל תּוֹלַעַת שָׁנִי, וְשֶׁל שֵׁשׁ. וְעֶלְיוֹנוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂה עִזִּים. וּגְדוֹלָה חָכְמָה שֶׁנֶּאֶמְרָה בָּעֶלְיוֹנוֹת, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנֶּאֶמְרָה בַּתַּחְתּוֹנוֹת, דְּאִלּוּ בַּתַּחְתּוֹנוֹת כְּתִיב: (שמות ל"ה:כ"ה) "וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ". וְאִלּוּ בָּעֶלְיוֹנוֹת כְּתִיב: (שם) "וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת הָעִזִּים". וְתַנְיָא מִשּׁוּם רַבִּי נְחֶמְיָה: (שטוו) [שָׂטוּף] בָּעִזִּים, וְטָווּי מִן הָעִזִּים.

פרק יב

שבת פרק יב הבונה - סט תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר: נֶאֱמַר בַּשֵּׁנִי: 'וְנִסְכֵּיהֶם'. בַּשִּׁשִּׁי: 'וְנִסְכָּיהָ'. בַּשְּׁבִיעִי: 'כְּמִשְׁפָּטָם'. הֲרֵי, מ"ם, יו"ד, מ"ם, 'מַיִם'. מִכָּאן רָמָז לְנִסּוּךְ מַיִם מִן הַתּוֹרָה.

הנני צריך לכתוב קצת לשון סוגית הגמרא לכתיבת מאמרים רשומים וז"ל וּמִדְּפָתוּחַ וַעֲשָׂאוֹ סָתוּם, כָּשֵׁר, סָתוּם נַמִּי, [סָתוּם] וַעֲשָׂאוֹ פָּתוּחַ, כָּשֵׁר. מִי דָּמִי? פָּתוּחַ וַעֲשָׂאוֹ סָתוּם עִלּוּיֵי קָא מְעַלֵּי לֵיהּ, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: מֵם וְסָמֶךְ שֶׁבַּלּוּחוֹת, בְּנֵס הָיוּ עוֹמְדִים. אֶלָּא סָתוּם וַעֲשָׂאוֹ פָּתוּחַ, גְּרוּעֵי קָא מְגָרַע לֵיהּ! דְּאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וְאִי תֵּימָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: מַנְצְפַּ"ךְ, צוֹפִים אָמְרוּם. וְתִסְבְּרָא? וְהָא כְּתִיב: (ויקרא כ"ז:ל"ד, ובמדבר ל"ו:י"ג) "אֵלֶּה הַמִּצוֹת", שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה! [אֶלָּא], מֵהֲוָה הֲוָאי, מֵידַע לָא הֲוָה יָדְעִין, הֵי בְּאֶמְצַע תֵּבָה, הֵי בְּסוֹף תֵּבָה, וְאַתּוּ צוֹפִים, תַּקְּנִינְהוּ. וְאַכַּתִּי, "אֵלֶּה הַמִּצוֹת", שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה! אֶלָּא שִׁכְחוּם, וְחָזְרוּ וְיִסְּדוּם.

גּוּפָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: מֵם וְסָמֶךְ [שֶׁבַּלּוּחוֹת, בְּנֵס עוֹמְדִים]. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: כְּתָב שֶׁבַּלּוּחוֹת, נִקְרָא מִבְפְּנִים וְנִקְרָא מִבַּחוּץ. כְּגוֹן: נָבוּב/בּוּבָן. רַהַב/בְּהַר. סָרוּ/וְרָס. אֲמָרֵי לֵיהּ רַבָּנָן לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אַתּוּ דַּרְדְּקֵי הָאִידָּנָא לְבֵי מִדְרָשָׁא, וְאָמְרוּ מִילֵּי, דַּאֲפִלּוּ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, לָא אִיתְּמַר כְּוָותַיְהוּ: אָלֶף־בֵּית, אַלֵּף בִּינָה. גִּימֶל־דָּלֶת, גְּמוֹל דַּלִּים. מַאי טַעְמָא, פָּשׁוּט כַּרְעֵיהּ דְּגִימֶל לְגַבֵּי דָּלֶת? שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל גּוֹמֵל חֲסָדִים לָרוּץ אַחֲרֵי דַּלִּים. וּמַאי טַעְמָא, פָּשׁוּט כַּרְעֵיהּ דְּדָלֶת לְגַבֵּי גִּימֶל? דְּלִמְצִי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ (ולא לצטערן). וּמַאי טַעְמָא, מְהַדֵּר אַפֵּיהּ דְּדָלֶת מִגִּימֶל? דְּלִתֵּן לֵיהּ בְּצִנְעָא, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיכְסוֹף מִינֵּיהּ. הֵא־וָו, זֶה שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. זַיִן־חֵית, טֵית־יוֹד, כַּף־לָמֶד, אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זָן אוֹתְךָ, וְחָן אוֹתְךָ, וּמֵטִיב לְךָ, וְנוֹתֵן לְךָ יְרוּשָׁה, וְקוֹשֵׁר לְךָ כֶּתֶר לָעוֹלָם הַבָּא. מֵם־פְּתוּחָה, מֵם־סְתוּמָה, מַאֲמַר פָּתוּחַ, מַאֲמַר סָתוּם. נוּן־כְּפוּפָה, נוּן־פְּשׁוּטָה, נֶאֱמָן כְּפוּף, נֶאֱמָן פָּשׁוּט. סָמֶךְ־עַיִן, סְמֹךְ עֲנִיִּים. לְשׁוֹן אַחֵר: סִימָנִין עֲשֵׂה בַּתּוֹרָה וּקְנֵה אוֹתָהּ. פֵּא־כְּפוּפָה, פֵּא־פְּשׁוּטָה, פִּי פָתוּחַ, פִּי סָתוּם. צָדִי־כְּפוּפָה וְצָדִי־פְּשׁוּטָה, צַדִּיק כָּפוּף, צַדִּיק פָּשׁוּט. הַיְנוּ, נֶאֱמָן כָּפוּף, נֶאֱמָן פָּשׁוּט? הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב כְּפִיפָה עַל כְּפִיפָתוֹ. מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה בְּמִנּוֹד רֹאשׁ. קוּף, קָדוֹשׁ. רֵישׁ, רָשָׁע. מַאי טַעְמָא, מְהַדֵּר אַפֵּיהּ דְּקוּף מֵרֵישׁ? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין אֲנִי יָכוֹל לְהִסְתַּכֵּל בְּרָשָׁע. וּמַאי טַעְמָא, מְהַדֵּר תָּגֵּיהּ דְּקוּף לְגַבֵּי רֵישׁ? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִם חוֹזֵר בּוֹ, אֲנִי קוֹשֵׁר לוֹ כֶּתֶר כְּמוֹתִי. וּמַאי טַעְמָא, כַּרְעֵיהּ דְּקוּף תְּלוּיָה? אִי הָדַר בֵּיהּ, לִיעֱיֵיל. (וליזל) [וְלִיעוֹלֵי] בְּהַהִיא: מְסֵיַּע לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ג':ל"ד) "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ, וְלַעֲנָוִים

יִתֵּן חֵן", בָּא לִטַּמֵּא, פּוֹתְחִין לוֹ, בָּא לִטָּהֵר, מְסַיְּעִין אוֹתוֹ. שִׁין, שֶׁקֶר. תָּו, אֱמֶת. מַאי טַעְמָא, שֶׁקֶר מְקָרְבָן מִילֵּיהּ, אֱמֶת, מְרָחְקָן מִילֵּיהּ? שִׁיקְרָא שְׁכִיחַ, קוּשְׁטָא לָא שְׁכִיחַ. וּמַאי טַעְמָא, שִׁיקְרָא, אַחֲדָא כַּרְעֵיהּ קָאֵי, וְאֱמֶת, מְלַבֵּן לִבּוּנֵי? קוּשְׁטָא, קָאֵי, שִׁיקְרָא, לָא קָאֵי. א"ת־ב"ש', אוֹתִי תִּעֵב, אֶתְאַוֶּה לוֹ? ב"ש', בִּי לֹא חָשַׁק, שְׁמִי יָחוּל עָלָיו? ג'ר', גּוּפוֹ טַמֵּא, אֲרַחֵם עָלָיו? ד'ק', דַּלְתוֹתַי נָעַל, קַרְנוֹהִי לָא אֲגַדַּע? עַד כָּאן מִדַּת רְשָׁעִים, אֲבָל מִדַּת צַדִּיקִים: א"ת־ב"ש', אִם אַתָּה בוֹשׁ, ג'ר־ד'ק'. אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, גּוּר בְּדוֹק. ה"ץ־ו"ף', חֲצִיצָה הֲוֵי בֵּינְךָ לְבֵין אַף. ז'ע־ח"ס־ט"ן', וְאֵין אַתָּה מְזַדַּעְזֵעַ מִן הַשָּׂטָן. י"ם־כ"ל', אֲמַר שַׂר שֶׁל גֵּיהִנֹּם לִפְנֵי הַקָּבָ"ה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לַיָּם כָּל. א"ח־ס־ב־ט־ע־ג־י"ף', אָמַר הַקָּבָ"ה: אֲנִי חָס עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי שֶׁבָּעֲטוּ בְּגִיף. ד'כ"ץ', דַּכִּים הֵם, כֻּנִּים הֵם, צַדִּיקִים הֵם. ה'ל'ק', אֵין לְךָ חֵלֶק בָּהֶם. ו'מ'ר־ז'ן־ש'ת'. אָמַר גֵּיהִנֹּם לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם: מָרִי, זַנֵּנִי מִזִּרְעוֹ שֶׁל שֵׁת. א'ל־ב'ם־ג'ן־ד'ס'. לְהֵיכָן אוֹלִיכֵם? לְגַן הֶדֶס. ה'ע־ו'ף'. אָמַר גֵּיהִנֹּם לִפְנֵי הַקָּבָ"ה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲיֵף אָנֹכִי. ז'ץ־ח'ק', הַלָּלוּ זַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק. ט'ר־י'ש־כ'ת', טַר יֵשׁ לִי כְּתוֹת כְּתוֹת שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְךָ.

אָמַר רַבִּי (יהודה) [יוֹחָנָן], מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: מְנַיִן לִלְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י"ז:ה'-ו') "כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ". 'אָב' נְתַתִּיךָ לָאֻמּוֹת. 'בָּחוּר' נְתַתִּיךָ בָּאֻמּוֹת. 'הֲמוֹן חָבִיב' נְתַתִּיךָ בָּאֻמּוֹת. 'מֶלֶךְ' נְתַתִּיךָ לָאֻמּוֹת. 'וְתִיק' נְתַתִּיךָ בָּאֻמּוֹת. 'נֶאֱמָן' נְתַתִּיךָ לָאֻמּוֹת. רַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר: 'אָנֹכִי' נוֹטְרִיקוֹן: אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית. רַבָּנָן אָמְרֵי: אֲמִירָה, נְעִימָה, כְּתִיבָה, יְהִיבָה. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: 'אָנֹכִי' לְמַפְרֵעַ: יְהִיבָה, כְּתִיבָה, נֶאֱמָנִין אֲמֶרֶיהָ. דְּבֵי רַבִּי נָתָן אָמְרֵי: (במדבר כ"ב:ל"ב) "כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי": יָרְאָה, רָאָתָה, נָטָתָה. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: (ויקרא ב) 'כַּרְמֶל': כַּר מָלֵא. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: (מלכים א ב':ח') "קְלָלָה נִמְרֶצֶת" נוֹטְרִיקוֹן: נוֹאֵף הוּא, מוֹאֲבִי הוּא, רוֹצֵחַ הוּא, צוֹרֵר הוּא, תּוֹעֲבָה הוּא. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: (בראשית מ"ד:ט"ז) "מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק": נְכוֹנִים אֲנַחְנוּ, צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ, טְהוֹרִים אֲנַחְנוּ, דַּכִּים אֲנַחְנוּ, קְדוֹשִׁים אֲנַחְנוּ:

פרק יג

שבת פרק יג האורג - עא תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מִשּׁוּם [חֵילְפָּא בַּר אַגָּרָא, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם] רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן (גוריה) [נוּרִי]: הַמְקָרֵעַ בְּגָדָיו בַּחֲמָתוֹ, וְהַמְשַׁבֵּר כֵּלָיו בַּחֲמָתוֹ, וְהַמְפַזֵּר מָעוֹתָיו בַּחֲמָתוֹ, יְהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁכָּךְ אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כָךְ, לְמָחָר אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כָךְ, עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ: עֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְהוֹלֵךְ וְעוֹבֵד. אָמַר רַבִּי אַבִּין: מַאי קְרָאָה? (תהלים פא) "לֹא יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר". אֵיזֶהוּ "אֵל־זָר" שֶׁיֵּשׁ בְּגוּפוֹ שֶׁל אָדָם? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה יֵצֶר הָרַע.

וְאִי עָבַד לְמִרְמָא אִימְתָא אַאִנְשֵׁי בֵּיתֵיהּ, שָׁרִי. כִּי הָא דְּרַב יְהוּדָה, שָׁלִיף מְצִבְיֵיתָא, רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, תָּבַר מָנֵי תְּבִירֵי. רַב שֵׁשֶׁת, רָמֵי לֵיהּ לְאַמְתֵּיהּ, מוֹנִינֵי אַרִישָׁא. רַבִּי אַבָּא, (מיתבר) [תָּבַר] נַכְתְּמָא.

אָמַר (רבי יהושע) [רַבִּי שִׁמְעוֹן] בֶּן פָּזִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: כָּל הַמּוֹרִיד דְּמָעוֹת עַל אָדָם כָּשֵׁר, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סוֹפְרָן וּמַנִּיחָן בְּבֵית גְּנָזָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים נ"ו:ט') "נֹדִי סָפַרְתָּה אָתָּה שִׂימָה דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ, הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל חָכָם, רָאוּי לְקָבְרוֹ בְּחַיָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע כ"ד:ל') "וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בִּגְבוּל נַחֲלָתוֹ בְּתִמְנַת סֶרַח [וַאֲשֶׁר] בְּהַר אֶפְרָיִם מִצְּפוֹן לְהַר גָּעַשׁ". מְלַמֵּד, (שגעש) [שֶׁרָגַשׁ] עָלֶיהָן הָהָר לְהָרְגָן. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל חָכָם, אֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: ישעיה כז) "בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה". אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן: (שופטים ב':ז') "וַיַּעַבְדוּ הָעָם אֶת ה' כֹּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְכֹל יְמֵי הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הֶאֱרִיכוּ יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ". אָמַר לֵיהּ: בַּבְלָאֵי, יָמִים הֶאֱרִיכוּ, שָׁנִים לֹא הֶאֱרִיכוּ! אֶלָּא מַעֲתָּה: דברים יא) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם", יָמִים וְלֹא שָׁנִים? בְּרָכָה שֹׁאנִי. וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֶחָד מִן הָאַחִים שֶׁמֵּת, יִדְאֲגוּ כָּל הָאַחִים כֻּלָּן; אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁמֵּת, תִּדְאַג כָּל הַחֲבוּרָה כֻּלָּהּ. אִמְרֵי לֵהּ: דְּמֵת גָּדוֹל, וְאִמְרֵי לֵהּ: דְּמֵת קָטָן.

אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: הָכָא, בְּצִפּוֹר דְּרוֹר עַסְקִינַן, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת מָרוּת. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לָמָּה נִקְרָא 'צִפּוֹר־דְּרוֹר'? שֶׁדָּרָה בַּבַּיִת כְּבַשָּׁדֶה.

פרק יד

שבת פרק יד שמונה שרצים - עֹג אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת הֱוֵי הַיּוֹם, שֶׁלֹּשׁ שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת, יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. שְׁנִיּוֹת, יוֹשֵׁב וְדָן אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ וְכוּ'. שְׁלִישִׁית, יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְזָן אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, מִקַּרְנֵי רְאֵמִים וְעַד בֵּיצֵי כִּנִּים. עַד כָּאן. וּבַמָּקוֹם הַזֶּה, לְעִנְיָן דִּינָא דְּהַהוֹרֵג כִּנָּה בְּשַׁבָּת, אָמַר רַב יוֹסֵף: דְּאֵינָהּ פָּרָה וְרָבָה, וְאָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְכִנָּה, אֵין פָּרָה וְרָבָה? וְהָאָמַר מַר: יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְזָן, מִקַּרְנֵי רְאֵמִים וְעַד בֵּיצֵי כִּנִּים? מִינָא הוּא, דְּמִיקַּרֵי: 'בֵּיצֵי־כִּנִּים'. וְהַתַּנְיָא: טְפוּיֵי וּבֵיצֵי כִּנִּים? מִינָא הוּא, דְּמִיקַּרֵי: 'בֵּיצֵי־כִּנִּים'].

עַד שְׁמוּאֵל וְקַרְנָא הֲווּ יַתְבֵי אַגּוּדָא דִּנְהַר מַלְכָּא, חֲזִינְהוּ לְמַיָּא דְּקָא דָּלוּ וַעֲכִירֵי. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְקַרְנָא: גַּבְרָא רַבָּה קָאָתֵי [מִמַּעֲרָבָא], וְחָיִישׁ בְּמֵעֵיהּ, וְקָא דָּלוּ מַיָּא לְאַקְבּוּלֵי אַפֵּיהּ קַמֵּיהּ. זִיל תָּהֵי אַקַּנְקַנֵּיהּ. אָזַל, אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַב, אָמַר לֵיהּ: מִנַּיִן שֶׁאֵין כּוֹתְבִין תְּפִלִּין,

אֶלָּא עַל גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה? אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (שמות י״ג:ט׳) "לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ", מִן הַמֻּתָּר (לפיך) [בְּפִיךָ].

מְנַיִן לְדָם שֶׁהוּא אָדֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב ג׳:כ״ב) "וַיִּרְאוּ מוֹאָב מִנֶּגֶד אֶת הַמַּיִם אֲדֻמִּים כַּדָּם". מְנַיִן לְמִילָה שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם? נֶאֱמַר כָּאן: 'עָרְלָתוֹ' וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: 'עָרְלָתוֹ'. מַה לְהַלָּן; דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה פְּרִי, אַף כָּאן; דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה פְּרִי. אֵימָא לִבּוֹ? דִּכְתִיב: (דברים י׳:ט״ז) "וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם". אֵימָא אָזְנוֹ? דִּכְתִיב: (ירמיהו ו׳:י׳) "הִנֵּה עֲרֵלָה אָזְנָם". דְּנִין עָרְלָתוֹ תַּמָּה, מֵעָרְלָתוֹ תַּמָּה, וְאֵין דְּנִין עָרְלָתוֹ תַּמָּה, מֵעָרְלָה שֶׁאֵינוֹ תַּמָּה. אָמַר לֵיהּ: מַאי שְׁמָךְ? 'קַרְנָא'. אָמַר לֵיהּ: יְהֵא רַעֲוָא דְּתֵיפּוֹק לֵיהּ קַרְנָא בְּעֵינֵיהּ. לְסוֹף עַיְּלֵיהּ שְׁמוּאֵל לְבֵיתֵיהּ, אוֹכְלֵיהּ נַהֲמָא דְּשַׂעֲרֵי, וְכַסָּא דְּחַרְסָנָא, וְאַשְׁקֵיֵיהּ שִׁכְרָא, וְלָא אַחֲוֵי לֵיהּ בֵּית־הַכִּסֵּא, כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁתַּלְשֵׁל. לֵייט [רַב] וְאָמַר: מַאן דְּמְצַעֲרָן, לָא לוֹקְמֵיהּ לֵיהּ בְּנֵי, וְכֵן הֲוָה.

עַה שָׁאַל בַּיְתוֹסִי [אֶחָד] אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגְּרְסִי: מִנַּיִן שֶׁאֵין כּוֹתְבִין תְּפִלִּין עַל גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה? דִּכְתִיב: "לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ", מִדָּבָר הַמֻּתָּר בְּפִיךָ. אֶלָּא מֵעַתָּה עַל גַּבֵּי [עוֹר] נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת אַל יִכָּתְבוּ? אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּתְחַיְּבוּ הֲרִיגָה לַמַּלְכוּת; אֶחָד הָרַג הָרַגוּ מֶלֶךְ, וְאֶחָד הָרַג אִיסְפַּקְלִיטוֹר, אֵיזֶה מֵהֶן מְשֻׁבָּח? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה שֶׁהָרַגוּ מֶלֶךְ. אֶלָּא מֵעַתָּה, יֹאכְלוּ? אָמַר לֵיהּ: הַתּוֹרָה אָמְרָה: (דברים י״ד:כ״א) "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה", וְאַתָּה אָמַרְתָּ: יֹאכְלוּ?! אָמַר לֵיהּ: קָאלוּס.

תָּנֵי רַב יְהוּדָה בַּר חֲבִיבָא: אֶתְרוֹג, צָנוֹן וּבֵיצָה, אִלְמָלֵא קְלִפָּתָן הַחִיצוֹנָה, אֵינָם יוֹצְאִים מִבְּנֵי מֵעִים לְעוֹלָם. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: מֵעוֹלָם לֹא טָבַע גַּבְרָא בְּיַמָּא דְּסְדוֹם. אָמַר רַב יוֹסֵף: הֲפוּכָה סְדוֹם וַהֲפוּכָה מִילֵּי, גַּבְרָא הוּא דְּלָא טָבַע, כְּשׁוּרָא טָבַע? אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי: לָא מִיבָּעְיָא קָאָמַר: לָא מִיבָּעְיָא כְּשׁוּרָא, שֶׁאֲפִלּוּ בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם לֹא טָבַע. אֶלָּא אֲפִלּוּ גַּבְרָא, דְּטָבַע בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, בְּיַמָּא דְּסְדוֹם, לֹא טָבַע.

שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי יַנַּאי לְמַר עוּקְבָא: לִישְׁדַּר לָן מַר, מֵהַנָּךְ קִילּוּרִין דְּמַר שְׁמוּאֵל. שָׁלַח לֵיהּ: שַׁדּוּרֵי מְשַׁדַּרְנָא לָךְ, דְּלָא תֵּימָא: צַר־עַיִן אֲנָא, אֶלָּא הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: טוֹבָה טִפַּת צוֹנֵן שַׁחֲרִית, וּרְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם [בַּחַמִּין] עַרְבִית, מִכָּל קִילּוּרִין שֶׁבָּעוֹלָם.

תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אָמַר רַב (הונא) [מוֹנָא], מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה: טוֹבָה טִפַּת צוֹנֵן שַׁחֲרִית, וּרְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם עַרְבִית, מִכָּל קִילּוּרִין שֶׁבָּעוֹלָם. הוּא הָיָה אוֹמֵר: יָד לָעַיִן תִּקְצֵץ. יָד לַחֹטֶם תִּקְצֵץ. יָד לַפֶּה תִּקְצֵץ. יָד לָאֹזֶן תִּקְצֵץ. יָד לַחֲסוּדָה תִּקְצֵץ. יָד לָאַמָּה תִּקְצֵץ. יָד לְפִי טַבַּעַת תִּקְצֵץ. יָד לְגִיגִית תִּקְצֵץ. יָד מְסַמָּא. יָד מַחֲרֶשֶׁת. יָד מַעֲלָה פּוֹלִיפּוּס. תַּנְיָא, (רבן גמליאל) [רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: בַּת חוֹרִין הִיא זוֹ, וּמַקְפֶּדֶת עַד שֶׁיִּרְחֹץ יָדָיו שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פּוּךְ מַעֲבִיר בַּת־מֶלֶךְ, וּפוֹסֵק אֶת הַדְּמָעָה, וּמַרְבֶּה שֵׂעָר בָּעַפְעַפַּיִם.

עו הַהוּא בַּר קַשָּׁא דְּפוּמְבְּדִיתָא, דְּטַרְקֵיהּ חִוְיָא. הֲוָה תְּלֵיסַר חַמְרֵי חִיוְרָתָא בְּפוּמְבְּדִיתָא, קַרְעִינְהוּ לְכוּלְּהוּ, וְאִישְׁתַּכְּחוּ טָרֵפָה. הֲוָאי חָדָא בְּהַהוּא גִּיסָא דְּפוּמְבְּדִיתָא, עַד דְּאַזְלֵי מַיְתֵי לָהָּ, אָכְלָהּ אַרְיֵה. אָמַר לְהוּ אַבַּיֵי: דִּילְמָא חִיוְיָא דְּרַבָּנָן טַרְקֵיהּ, דְּלֵית לֵיהּ אָסוּתָא, דִּכְתִיב: (קהלת י׳:ח׳) "וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכָּנוּ נָחָשׁ". אַמְרֵי לֵיהּ: אֵין רַבִּי, דְּכִי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב, גָּזַר רַב יִצְחָק בַּר (ביזנא) [בִּיסְנָא], דְּלָא לִימְטֵיהּ אָסָא וְגִידְמֵי לְבֵי הִילּוּלָא בְּטַבְלָא, וְאָזַל אִיהוּ, אַמְטִי אָסָא וְגִידְמֵי לְבֵי הִילּוּלָא בְּטַבְלָא, טַרְקֵיהּ חִוְיָא וּמֵית.

פרק טו

שבת פרק טו ואלו קשרים - עז "וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ" וְגוֹ' (ישעיה נח). 'וְכִבַּדְתּוֹ', שֶׁלֹּא יְהֵא מַלְבּוּשְׁךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּמַלְבּוּשְׁךָ שֶׁל חֹל. וְכִי הָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, קָרֵי לְמָאנֵיהּ: 'מְכַבְּדוּתֵיהּ'. "מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ", שֶׁלֹּא יְהֵא הִלּוּכְךָ שֶׁל שַׁבָּת, כְּהִלּוּכְךָ שֶׁל חֹל. (שם) "מִמְצוֹא חֶפְצְךָ", חֲפָצֶיךָ אֲסוּרִים, חֶפְצֵי שָׁמַיִם מֻתָּרִים. "וְדַבֵּר דָּבָר" שֶׁלֹּא יְהֵא דִּבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת, כְּדִבּוּרְךָ שֶׁל חֹל. דִּבּוּר אָסוּר, הִרְהוּר מֻתָּר. בְּשִׁלְמָא כּוּלְּהוּ לְחַיֵּי, אֶלָּא "שֶׁלֹּא יְהֵא הִלּוּכְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּהִלּוּכְךָ שֶׁל חֹל", מַאי הִיא? כְּדְבָעָא מִינֵיהּ [רַבִּי] מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: מַהוּ לְפָסֵעַ פְּסִיעָה גַּסָּה בְּשַׁבָּת? אָמַר לֵיהּ: וְכִי בְּחֹל מִי הֻתְּרָה? שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: פְּסִיעָה גַּסָּה, נוֹטֶלֶת אַחַת מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מִמְּאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם, וּמְהַדֵּר לֵיהּ בְּקִדּוּשָׁא דְּבֵי שְׁמֵשֵׁי. אָמַר רַבִּי אַמִּי: כָּל הָאוֹכֵל מֵעֲפָר שֶׁל בָּבֶל, כְּאִלּוּ אוֹכֵל מִבְּשַׂר אֲבוֹתָיו, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: כְּאִלּוּ אוֹכֵל שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, דִּכְתִיב: (בראשית ז) "וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם" וְגוֹ'. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'שִׁנְעָר'? שֶׁכָּל מֵתֵי מַבּוּל נִנְעָרוּ לְשָׁם. [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'מְצוֹלָה'? שֶׁכָּל מֵתֵי עוֹלָם נִצְלְלוּ לְשָׁם. (רות ג) "וְרָחַצְתְּ, וָסַכְתְּ, [וְשַׂמְתְּ שִׂמְלֹתַיִךְ"] וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵלּוּ בְּגָדִים שֶׁל שַׁבָּת.

עח "תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד" (משלי ט). "אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זוֹ רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. 'רוּת', דְּאִלּוּ נָעֲמִי קָאָמַר לָהּ: (רות ג) "וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ וְגוֹ' וְיָרַדְתְּ הַגֹּרֶן". וְאִלּוּ בְּדִידָהּ כְּתִיב: "וַתֵּרֶד הַגֹּרֶן", וְהָדַר, "וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוַּתָּה חֲמוֹתָהּ". שְׁמוּאֵל, דְּאִלּוּ עֵלִי קָאָמַר לֵיהּ: (שמואל א ג) "שְׁכָב, וְהָיָה (כי) [אִם] יִקְרָא אֵלֶיךָ, וְאָמַרְתָּ: דַּבֵּר ה', כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ". וְאִלּוּ בְּדִידֵיהּ כְּתִיב: (שם) "וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצַּב וַיִּקְרָא כְּפַעַם בְּפַעַם 'שְׁמוּאֵל' 'שְׁמוּאֵל', וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: דַּבֵּר כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ". וְלֹא אָמַר: "דַּבֵּר ה'". (רות ב) "וַתֵּלֶךְ וַתָּבוֹא וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁהָלְכָה וּבָאתָה, הָלְכָה וּבָאתָה, עַד שֶׁמָּצְאָה בְּנֵי אָדָם הַמְהֻגָּנִים לֵילֵךְ עִמָּהֶם. (שם) "וַיֹּאמֶר בֹּעַז וְגוֹ' לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת", וְכִי דְּרִכּוֹ שֶׁל בֹּעַז לִשְׁאֹל בְּנַעֲרָה? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: דְּבַר חָכְמָה רָאָה בָּהּ, שְׁנֵי שִׁבֳּלִים לָקְטָה, שְׁלֹשָׁה שִׁבֳּלִים אֵינָהּ לָקְטָה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: דְּבַר צְנִיעוּת רָאָה בָּהּ, עוֹמְדוֹת, מְעֻמָּד, נוֹפְלוֹת, מְיֻשָּׁב. (שם) "וְכֹה תִדְבָּקִין

עִם נַעֲרֹתָי". וְכִי דַּרְכּוֹ שֶׁל בֹּעַז לְדַבֵּק עִם הַנָּשִׁים? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כֵּיוָן דְּחָזָא: (רות א) "וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ, וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ", אָמַר: שָׁרֵי לְאִדְבּוּקֵי בָּהּ. (שם ב) "וַיֹּאמֶר לָהּ בֹּעַז הֲאֹכֶל גֹּשִׁי הֲלֹם", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: רֶמֶז רָמַז לָהּ, עָתִידָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד לָצֵאת מִמֶּנָּה. דִּכְתִיב בֵּיהּ: "הֲלֹם", שֶׁנֶּאֱמַר: (שמ"ב ז) "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'", וַיֹּאמֶר: מִי אָנֹכִי, ה' אֱלֹהִים? וּמִי בֵיתִי? כִּי הֲבִיאֹתַנִי עַד הֲלֹם". (רות ב) "וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִכָּאן שֶׁהַחֹמֶץ יָפֶה לַשֹּׁרֶב. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אוֹמֵר: רֶמֶז רָמַז לָהּ, עָתִיד בֶּן לָצֵאת מִמֵּךְ שֶׁמַּעֲשָׂיו קָשִׁים כַּחֹמֶץ, וּמַנּוּ? מְנַשֶּׁה. (שם) "וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקֹּצְרִים", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִצַּד הַקּוֹצְרִים וְלֹא בְּתוֹךְ הַקּוֹצְרִים. רֶמֶז רָמַז לָהּ, עָתִידָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד שֶׁתִּתְחַלֵּק. (שם) "וַיִּצְבָּט לָהּ קָלִי וַתֹּאכַל" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: 'וַתֹּאכַל' בִּימֵי דָּוִד, 'וַתִּשְׂבַּע' בִּימֵי שְׁלֹמֹה, 'וַתֹּתַר' בִּימֵי חִזְקִיָּה. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: 'וַתֹּאכַל' בִּימֵי דָּוִד וּבִימֵי שְׁלֹמֹה, 'וַתִּשְׂבַּע' בִּימֵי חִזְקִיָּה, 'וַתֹּתַר' בִּימֵי רַבִּי. דְּאָמַר מַר: אֲהוּרוּרֵיהּ דְּרַבִּי, הֲוָה עַתִּיר מִשְּׁבוּר מַלְכָּא. בְּמַתְנִיתָא תְּנָא: 'וַתֹּאכַל' בָּעוֹלָם הַזֶּה, 'וַתִּשְׂבַּע' לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, 'וַתֹּתַר' לֶעָתִיד לָבוֹא.

עט "וְתַחַת כְּבֹדוֹ יֵקַד יְקֹד כְּיקוֹד אֵשׁ" (ישעיה י), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "וְתַחַת כְּבֹדוֹ", וְלֹא כְּבוֹדוֹ מַמָּשׁ. רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ, דְּקָרֵי לְמָאנֵיהּ: "מְכַבְּדוֹתֵיהּ". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: "וְתַחַת כְּבֹדוֹ", [וְתַחַת כְּבוֹדוֹ] מַמָּשׁ! רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אוֹמֵר: "תַּחַת כְּבֹדוֹ", כְּשֹׁרֶפֶת בְּנֵי אַהֲרֹן, מַה לְּהַלָּן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם, אַף כָּאן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם. אָמַר רַב אַחָא בַּר (אדא) [אַבָּא], אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְנַיִן לְשִׁנּוּי בְּגָדִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא ו) "וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו, וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לִמְּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן קְדֵרָה לְרַבּוֹ, אַל יִמְזֹג בָּהֶם כּוֹס לְרַבּוֹ. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּנַאי הוּא לְתַלְמִיד חָכָם, שֶׁיֵּצֵא בְּמִנְעָלִים הַמְטֻלָּאִים לַשּׁוּק. [וְהָא, רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא נָפִיק? אָמַר רַבִּי אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: בְּטַלַּאי עַל גַּבֵּי טַלַּאי]. וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁנִּמְצָא רָבָב עַל בְּגָדָיו, חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ח) "כָּל מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת". אַל תִּקְרֵי: 'מְשַׂנְאַי', אֶלָּא 'מַשְׁנִיאַי'. רַבִּינָא אָמַר: 'רְבָד' [אִיתְמַר], (שנאמר: (שם ז "מרבדים רבדתי ערשי"). וְלָא פְּלִיגִי, *)הָא בִּגְלִימָא, הָא בִּלְבוּשָׁא. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיה כ) "כַּאֲשֶׁר הָלַךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָהוּ עָרוֹם וְיָחֵף". 'עָרוֹם' בִּבְגָדִים בְּלוּאִים, וְ'יָחֵף' בְּמִנְעָלִים הַמְטֻלָּאִים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים נִקְרָאִים 'בַּנָּאִין', מִפְּנֵי שֶׁעוֹסְקִים בְּבִנְיָנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל יְמֵיהֶם. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמַּחֲזִירִין לוֹ אֲבֵדָה בִּטְבִיעוּת הָעַיִן? זֶה הַמַּקְפִּיד עַל חֲלוּקוֹ לְהָפְכוֹ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמְּמַנִּין אוֹתוֹ פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר? זֶה שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ דְּבַר הֲלָכָה בְּכָל

מָקוֹם וְאוֹמְרָהּ, וַאֲפִלּוּ בְּמַסֶּכֶת כַּלָּה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְצַוִּין לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלַאכְתּוֹ? זֶה שֶׁמַּנִּיחַ חֲפָצָיו וְעוֹסֵק בְּחֲפָצֵי שָׁמַיִם. וְהַנֵּי מִילֵּי לְמִטְרַח בְּרִיפְתֵּיהּ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם? כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ הֲלָכָה בְּכָל מָקוֹם וְאוֹמָרָהּ. לְמַאי נַפְקָא מִינַּיהּ? לְמִנּוּיֵיהּ פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, אִי בַּחֲדָא מַסֶּכְתָּא, בְּאַתְרֵיהּ, אִי בְּכוּלֵּיהּ תְּנוּיֵיהּ, בְּרֵישׁ מְתִיבְתָּא.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יוֹם כִּפּוּר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחֹל, מְפַצְּעִין בֶּאֱגוֹזִים וּמְפָרְכְּסִים בְּרִמּוֹנִים, מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, מִפְּנֵי עֲגָמַת נָפֶשׁ. דְּבֵי רַב יְהוּדָה מְקַנְּבֵי כְּרָבָא. דְּבֵי (רבא) [רַבָּה], גַּרְדֵּי קָאֲרֵי. כֵּיוָן דְּחָזוּ דַּהֲווּ קָא מְחַרְפֵּי, אָמַר לְהוּ: אָתָא אִיגַּרְתָּא מִמַּעֲרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָסִיר.

פרק טז

שבת פרק טז כל כתבי - מִשְׁנָה. כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מַצִּילִין אוֹתָן מִן הַדְּלֵקָה, בֵּין שֶׁקּוֹרִין בָּהֶם, בֵּין שֶׁאֵין קוֹרִין בָּהֶם. וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּתוּבִין בְּכָל לָשׁוֹן, טְעוּנִין גְּנִיזָה. וּמִפְּנֵי מָה אֵין קוֹרִין בָּהֶם? מִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ.

גְּמָרָא. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּאַבָּא חֲלַפְתָּא, שֶׁהָלַךְ אֵצֶל רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי, לְטִבֶּרְיָא, וּמְצָאוֹ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל יוֹחָנָן הַנָּזוּף, וּבְיָדוֹ סֵפֶר אִיּוֹב תַּרְגּוּם, וְהוּא קוֹרֵא בּוֹ. אָמַר לוֹ: זָכוּר אֲנִי בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל אָבִי אָבִיךָ, שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל גַּב מַעֲלָה בְּהַר הַבַּיִת, וְהֵבִיאוּ לְפָנָיו סֵפֶר אִיּוֹב תַּרְגּוּם, וְאָמַר לַבַּנַּאי: שַׁקְּעֵהוּ תַּחַת הַנִּדְבָּךְ! אַף הוּא צִוָּה עָלָיו, וּגְנָזוֹ.

תְּנוּ רַבָּנָן: הַבְּרָכוֹת וְהַקְּמֵיעִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם וּמַעֲנְיָנוֹת הַרְבֵּה שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵין מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה, אֶלָּא נִשְׂרָפִין בִּמְקוֹמָם, [הֵן וְאִזְכָּרוֹתֵיהֶן]. מִכָּאן אָמְרוּ: כּוֹתְבֵי בְּרָכוֹת כְּשׁוֹרְפֵי תּוֹרָה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהָיָה כּוֹתֵב בְּצִידָּן, בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְהָלַךְ [רַבִּי יִשְׁמָעֵאל] לְבָדְקוֹ. כְּשֶׁהָיָה עוֹלֶה בַּסֻּלָּם, הִרְגִּישׁ בּוֹ, וְנָטַל טוּמּוֹס שֶׁל בְּרָכוֹת וְשִׁקְּעָן בְּסֵפֶל שֶׁל מַיִם. וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: גָּדוֹל עֹנֶשׁ הָאַחֲרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן.

פ תָּנוּ רַבָּנָן: (במדבר י) "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה", פָּרָשָׁה זוֹ, עָשָׂה לָהּ [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] סִימָנִיּוֹת מִלְּמַעְלָה וּמִלְּמַטָּה, לוֹמַר: שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמָהּ. רַבִּי אוֹמֵר: לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁסֵּפֶר חָשׁוּב הוּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ. כְּמַאן אַזְלָא, הָא דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר (נחמן) [נַחְמָנִי], אָמַר רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: (משלי ט) "חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה", אֵלּוּ שִׁבְעָה סִפְרֵי תּוֹרָה, כְּמַאן? כְּרַבִּי. מַאן תַּנָּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי? רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא, דְּתַנְיָא: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עֲתִידָה פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁתֵּעָקֵר מִכָּאן וְתִכָּתֵב בִּמְקוֹמָהּ, וְלָמָּה נִכְתְּבָה כָּאן? כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין פָּרָעָנוּת רִאשׁוֹנָה לְפָרָעָנוּת שְׁנִיָּה. פָּרָעָנוּת שְׁנִיָּה, מַאי הִיא?

(במדבר יא) "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים". פֶּרֶעָנוּת רִאשׁוֹנָה, (שם י) "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה'", וְאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: שֶׁפָּרוּ מֵאַחֲרֵי ה'. וְהֵיכָן מְקוֹמָהּ? אָמַר רַב אַשִׁי: בְּדָגָלִים.

פא תַּנְיָא: הַגִּלְיוֹנִין וְסִפְרֵי צְדוּקִין, אֵין מַצִּילִין אוֹתָם מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּחֹל קוֹדֵר אֶת הָאַזְכָּרוֹת שֶׁבָּהֶן, וְגוֹנְזָן, וְהַשְּׁאָר שׂוֹרְפָן.

אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: אֲקַפֵּחַ אֶת בָּנַי, שֶׁאִם יָבוֹאוּ לְיָדִי, שֶׁאֲנִי אֶשְׂרֹף אוֹתָן וְאֶת הָאַזְכָּרוֹת שֶׁבָּהֶן, שֶׁאֶפְלוּ אָדָם רוֹדֵף אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ, וְנָחָשׁ רָץ לְהַכִּישׁוֹ, נִכְנָס לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵין נִכְנָס לְבָתֵּיהֶם שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁהֲלָלוּ מַכִּירִין וְכוֹפְרִין, וְהֵלָּלוּ אֵין מַכִּירִין וְכוֹפְרִין. וְעַלֵּיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ישעיה נז) "וְאַחַר הַדֶּלֶת וְהַמְּזוּזָה שַׂמְתָּ זִכְרוֹנֵךְ". אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: קַל־וָחֹמֶר, וּמָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אָמְרָה תּוֹרָה: שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה, יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם, הַלָּלוּ, שֶׁמַּטִּילִים קִנְאָה וְאֵיבָה וְתַחֲרוּת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד: (תהלים קלט) "הֲלוֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה' אֶשְׂנָא וְגוֹ' תַּכְלִית שִׂנְאָה" וְגוֹ'. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מַצִּילִין אוֹתָם מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה, כָּךְ אֵין מַצִּילִין אוֹתָן, לֹא מִן הַמַּפֹּלֶת, וְלֹא מִן הַמַּיִם, וְלֹא מִדֶּבֶר הַמְאֻבָּדָן.

פב אִימָא שָׁלוֹם, דְּבֵיתְהוּ דְּרַבִּי (אלעזר) [אֶלְיֶעֶזֶר], אַחְתֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל הֲוָאי, הֲוָה הַהוּא פִּילוֹסוֹפָא בְּשָׁבִיבוּתֵיהּ, דַּהֲוָה שָׁקִיל שְׁמָא דִּלָּא מְקַבֵּל שׁוּחְדָא. בָּעֵי לְאַחוּכֵי בֵּיהּ, עַיְּלָא לֵיהּ שְׁרָגָא דְּדַהֲבָא, וְאָזוּל לְקַמֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: בָּעֵינָא דְּנִפְלְגֵי לִי בְּנִכְסֵי דְּבֵי־נָשָׁא. אָמַר לְהוּ: פְּלוּגִי! אָמַר לֵיהּ: כְּתִיב לָן: בְּמִקּוֹם בָּרָא, בְּרַתָּא לָא תֵּירוּת! אָמַר לֵיהּ: מִן יוֹמָא דְּגָלִיתוּן מֵאַרְעָכוֹן, אִתְנָטְלִית אוֹרָיְתָא דְּמֹשֶׁה וְאִיתְיְהִיבַת סִפְרָא אַחֲרִיתִי, וּכְתִיב בֵּיהּ: בְּרָא וּבְרַתָּא, כַּחֲדָא יֵירְתוּן. לְמָחָר הָדַר עַיֵּיל לֵיהּ אִיהוּ, חַמְרָא לוּבָא. אָמַר לְהוּ: שְׁפִילִית לְסֵיפֵיהּ [דְּסִפְרָא], וּכְתִיב בֵּיהּ: אֲנָא, לָא לְמֵיפַק מֵאוֹרַיְתָא דְּמֹשֶׁה אַתֵּיתִי, (אלא) [וְלָא] לְאוֹסוּפֵי עַל אוֹרַיְתָא דְּמֹשֶׁה אַתֵּיתִי, וּכְתִיב בֵּיהּ: בְּמִקּוֹם בָּרָא, בְּרַתָּא לָא תֵּירוֹת! אָמְרָה לֵיהּ: נְהוֹר נְהוֹרַיְךְ כִּשְׁרָגָא. אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: אָתָא חַמְרָא וּבָטַשׁ לִשְׁרָגָא.

אָמַר רַב חִסְדָּא: לְעוֹלָם יַשְׁכִּים אָדָם לְהוֹצָאַת שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות טז) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ", לְאַלְתַּר. אָמַר רַבִּי אַבָּא: בְּשַׁבָּת חַיָּב אָדָם לִבְצֹעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת, דִּכְתִיב: "לֶחֶם מִשְׁנֶה". אָמַר רַב אַשִׁי: חֲזִינָא לְרַב כַּהֲנָא, דְּנָקַט תְּרֵי וּבָצַע חָדָא, אָמַר: 'לְקָטוּ' כְּתִיב. רַבִּי זֵירָא הֲוָה בָּצַע אַכּוּלְהוּ שֵׁרוּתֵיהּ. אָמַר לֵיהּ (רב כהנא) [רַבִּינָא] לְרַב אַשִׁי: וְהָא מִחְזִי כְּרַעֲבָתָנוּתָא? [אָמַר לֵיהּ]: כֵּיוָן דְּכָל יוֹמָא לָא עָבִיד, וְהָאִידָנָא הוּא דְּעָבִיד, לָא מִחְזִי כְּרַעֲבָתָנוּתָא.

פג תָּנוּ רַבָּנָן: כַּמָּה סְעוּדוֹת חַיָּב אָדָם לֶאֱכֹל בְּשַׁבָּת? שָׁלֹשׁ. רַבִּי חִידְקָא אוֹמֵר: אַרְבַּע. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דְּרָשׁוּ. (שמות טז) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: אִכְלֻהוּ הַיּוֹם, כִּי

שַׁבָּת הַיּוֹם לַה', הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה". רַבִּי חִידְקָא סָבַר: הַנֵי תְּלָתָא 'הַיּוֹם', לְבַר מֵאוֹרְתָּא. וְרַבָּנָן סָבְרֵי: בַּהֲדֵי דְּאוֹרְתָּא. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: כָּל הַמְקַיֵּם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בְּשַׁבָּת, נִצּוֹל מִשָּׁלֹשׁ פֻּרְעָנֻיּוֹת. מֵחֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, וּמִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, וּמִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. מֵחֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, כְּתִיב הָכָא: 'יוֹם', וּכְתִיב הָתָם: (מלאכי ג) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה'" וְגוֹ'. מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, כְּתִיב הָכָא: 'יוֹם', וּכְתִיב הָתָם: (צפניה א) "יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא". מִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג, כְּתִיב הָכָא: 'יוֹם', וּכְתִיב הָתָם: (יחזקאל לח) "בְּיוֹם בּוֹא גּוֹג".

פד אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: כָּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת, *)נוֹתְנִין לוֹ נַחֲלָה בְּלֹא מְצָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ח:י"ד) "אָז תִּתְעַנַּג עַל ה' וְגוֹ' וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ" וְגוֹ'. לֹא כְּאַבְרָהָם, שֶׁכָּתוּב בּוֹ: (בראשית י"ג:י"ז) "קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ". וְלֹא כְּיִצְחָק, שֶׁכָּתוּב בּוֹ: (שם כו) "כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל". אֶלָּא כְּיַעֲקֹב, שֶׁכָּתוּב בּוֹ: (שם כח) "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה". רַב נָחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: נִצּוֹל מִשִּׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת, כְּתִיב הָכָא: "וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ". וּכְתִיב הָתָם: (דברים ל"ג:כ"ט) "וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת, נוֹתְנִין לוֹ מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל"ז:ד') "וְהִתְעַנַּג עַל ה' וְיִתֶּן לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבֶּךָ". 'עִנֶּג' זֶה אֵיזִי יוֹדֵעַ מָה הוּא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (ישעיהו נ"ח:י"ג) "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג", הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה עִנֶּג שַׁבָּת. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְשַׁמֵּר שַׁבָּת כְּהִלְכָתוֹ, אֲפִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כֶּאֱנוֹשׁ, מוֹחֲלִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם נו) "אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וְגוֹ' מֵחַלְלוֹ". אַל תִּקְרֵי: 'מֵחַלְלוֹ', אֶלָּא 'מְחוֹל לוֹ'. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אִלְמָלֵי שָׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, לֹא שָׁלְטָה בָּהֶם אֻמָּה וְלָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט"ז:כ"ז) "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וַיָּבֹא עֲמָלֵק". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: אִלְמָלֵי מְשַׁמְּרִים יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת כְּהִלְכָתָן, מִיָּד נִגְאָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו נ"ו:ד') "כֹּה אָמַר ה' לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתָי", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי" וְגוֹ'.

פה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מֵאוֹכְלֵי שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בְּשַׁבָּת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִגּוֹמְרֵי הַלֵּל בְּכָל יוֹם. אֵיזִי, וְהָאָמַר מַר: הַקּוֹרֵא הַלֵּל בְּכָל יוֹם, הֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף. כִּי קָאָמְרִינַן בְּפָסוּקֵי דְּזִמְרָא. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מֵהַמִּתְפַּלְּלִין עִם דְּמְדוּמֵי חַמָּה. [אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא], אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִצְוָה לְהִתְפַּלֵּל עִם דְּמְדוּמֵי חַמָּה. אָמַר רַבִּי זֵירָא: מַאי קְרָאָה? (תהילים ע"ב:ה') "יִירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ, וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים". וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמִּתִּים בָּחֳלִי מֵעַיִם. דְּאָמַר מַר: רֶבֶן שֶׁל צַדִּיקִים, מֵתִים בָּחֳלִי מֵעַיִם. וְאָמַר רַבִּי

יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמֵּתִים בְּדָרָךְ מִצְוָה. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמַּכְנִיסֵי שַׁבָּת בִּטְבֶרְיָא, וּמִמּוֹצִיאֵי שַׁבָּת בְּצִפּוֹרִי. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא מִמַּעֲמִידֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִגַּבָּאֵי צְדָקָה, וְלֹא מִמְּחַלְקֵי צְדָקָה. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמִּי שֶׁחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ. אָמַר רַב פָּפָּא: לְדִידִי חַשְׁדָן, וְלָא הֲוָה בִּי. [וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: חָמֵשׁ בְּעֵילוֹת בָּעַלְתִּי, וְנָטַעְתִּי חֲמִשָּׁה אֲרָזִים בְּיִשְׂרָאֵל, וּמַאן אִינּוּן: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בָּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי חֲלַפְתָּא בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי אַבְטִילָס בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי. וְהָאִיכָּא וַרְדִּימַס? הַיְנוּ 'וַרְדִּימַס', הַיְנוּ 'מְנַחֵם'. וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ 'וַרְדִּימַס'? שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶרֶד. לְמֵימְרָא, דְּרַבִּי יוֹסֵי, מִצְוַת עוֹנָה לֹא קַיֵּים? אֶלָּא אֵימָא: חָמֵשׁ בְּעֵילוֹת בָּעַלְתִּי וְשָׁנִיתִי. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מֵימַי לֹא קָרָאתִי לְאִשְׁתִּי: 'אִשְׁתִּי', וּלְשׁוֹרִי: 'שׁוֹרִי', אֶלָּא: לְאִשְׁתִּי: 'בֵּיתִי'. וּלְשׁוֹרִי: 'שָׂדִי']. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מֵימַי לֹא נִסְתַּכַּלְתִּי בְּמֵילָה שֶׁלִּי. אֵינִי, וְהָאָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי: מַאי טַעְמָא קָרוּ לָךְ: "רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ"? אָמַר לָהֶם: מֵימַי לֹא נִסְתַּכַּלְתִּי בְּמֵילָה שֶׁלִּי. בְּרַבִּי, מִלְּתָא אַחֲרִיתִי הֲוָה בֵּיהּ, שֶׁלֹּא הִכְנִיס יָדוֹ תַּחַת אַבְנֵטוֹ. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מֵימַי לֹא רָאוּ קוֹרוֹת בֵּיתִי אִמְרֵי חֲלוּקִי. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מֵימַי לֹא עָבְרָתִי עַל (דעת) [דִּבְרֵי] חֲבֵרַי, יוֹדֵעַ אֲנִי בְּעַצְמִי שֶׁאֵינִי כֹּהֵן, אִם אוֹמְרִים לִי חֲבֵרַי: עֲלֵה לַדּוּכָן, אֲנִי עוֹלֶה. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מֵימַי לֹא אָמְרָתִי דָּבָר, וְחָזְרָתִי לְאָחוֹרַי.

פּוּ אָמַר רַב נַחְמָן: תֵּיתִי לִי, דְּקַיְימִית שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בְּשַׁבָּת. וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה: תֵּיתִי לִי, דְּקַיְימִית עִיּוּן תְּפִלָּה. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: תֵּיתִי לִי, דְּלָא סַגִינָא אַרְבַּע אַמּוֹת בְּגִלּוּי הָרֹאשׁ. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: תֵּיתִי לִי, דְּקַיְימִית מִצְוַת תְּפִלִּין. וְאָמַר רַב נַחְמָן: תֵּיתִי לִי, דְּקַיְימִית מִצְוַת צִיצִית. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לְרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַבָּה: אֲבוּךְ, בְּמַאי זָהִיר טְפֵי? אָמַר לֵיהּ: בְּצִיצִית. יוֹמָא חַד, הֲוָה קָא סָלִיק בְּדַרְגָּא, אִיפְּסִיק לֵיהּ חוּטָא, וְלָא נָחִית וְאָתָא, כַּמָּה דְּלָא רְמָיֵיהּ. וְאָמַר אַבַּיֵי: תֵּיתִי לִי, דְּכִי חָזִינָא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דִּשְׁלִים מַסֶּכְתֵּיהּ, עָבְדִינָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן. אָמַר רָבָא: תֵּיתִי לִי, דְּכִי אַתֵּי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן לְקַמָּאי לְדִינָא, לָא מָזִיגְנָא רֵישָׁא אַבֵּי סַדְיָא, כַּמָּה דְּלָא מְהַפֵּיכְנָא בִּזְכוּתֵיהּ. אָמַר מַר בַּר רַב אַשֵׁי: פְּסִילְנָא לֵיהּ לְצוּרְבָא מֵרַבָּנָן לְדִינָא, מַאי טַעְמָא? דְּחָבִיב עָלַי כְּגוּפְאִי, וְאֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ. רַבִּי חֲנִינָא מִיעֲטַף וְקָאֵי בְּפַנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא, אָמַר: בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת שַׁבָּת מַלְכְּתָא. ומאמרים אחרים במצות כבוד שבת ע"כ.

רבי יַנַּאי לְבֵישׁ מָאנֵי, מַעֲלֵי שַׁבְּתָא וְאָמַר: בּוֹאִי כַלָּה בּוֹאִי כַלָּה. רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אִיקְלַע לְבֵי רַבָּה בַּר רַב נַחְמָן, קְרִיבוּ לֵיהּ תִּלַת סָאנֵי טַחְיֵי. אָמַר לֵיהּ: מִי הֲוָה יָדְעִיתוּן דְּאַתְיָנָא? אָמְרוּ לֵיהּ: מִי עֲדִיפַת לָן מִינָּהּ? [דִּכְתִיב: "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג"]. רַבִּי אַבָּא, זָבֵן בִּתְלֵיסַר אַסְתִּירֵי פִּשִׁיטֵי בִּישְׁרָא, מִתְלֵיסַר טַבְחֵי, וּמַשְׁלִים לְהוּ אַצִינּוֹרָא דְּדָשָׁא, וְאוֹמֵר לָהֶם: אֲשׁוּר

הַיָּיא, אֲשׁוּר הַיָּיא. רַבִּי אַבָּהוּ הֲוָה יָתִיב אַתַּכְתֵּכָא דְּשִׁינָא, וּמוֹשִׁיךְ נוּרָא. רַב עָנָן, לְבֵישׁ גּוּנְדָא, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶם קְדֵרָה לְרַבּוֹ, אַל יִמְזֹג בָּהֶם כּוֹס לְרַבּוֹ. רַב סַפְרָא, מַחְרִיךְ רֵישָׁא. רָבָא מָלַח שִׁיבּוּטָא. רַב הוּנָא מַדְלִיק שְׁרָגֵי. רַב פָּפָּא גָּדִיל פְּתִילְתָּא. רַב חִסְדָּא פָּרִיס סִלְקָא. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף מְצַלְּחֵי צִיבֵי. רַבִּי זֵירָא מְצַתֵּת צְתוּתֵי. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מְכַתֵּף וְעַיֵּיל, מְכַתֵּף וְנָפִיק. אָמַר: אִלּוּ מִקַּלְעִין לִי, רַב אַמִי וְרַב אַסִי, מִי לָא מְכַתְּפִינָא קָמַיְהוּ? וְאֵיכָּא דְּאָמְרִי: רַב אַמִי וְרַב אַסִי מְכַתְּפֵי וְעַיְּלֵי, מְכַתְּפֵי וְנָפְקֵי, אָמְרִי: אִלּוּ מִקַּלְעִין לָן רַבִּי יוֹחָנָן, מִי לָא מְכַתְּפִינָן קַמֵּיהּ.

פז יוֹסֵף מוֹקִיר שַׁבֵּי, הֲוָה הַהוּא נָכְרִי בְּשִׁבְבוּתֵיהּ, דַּהֲווּ נְפִישֵׁי נִכְסֵיהּ טוּבָא. אָמְרוּ לֵיהּ כַּלְדָּאֵי: כּוּלְּהוּ נִכְסֵי, יוֹסֵף מוֹקִיר שַׁבֵּי אָכִיל לְהוּ. אָזַל, זַבְּנִינְהוּ לְכוּלְּהוּ נִכְסֵי, זָבַן בְּהוּ מַרְגָּנִיתָא, אוֹתְבָהּ בְּסַיְנֵיהּ. בַּהֲדֵי דְּקָא עָבַר מַבָּרָא, אַפְּרְחֵיהּ זִיקָא, שַׁדְיֵיהּ (בימא) [בְּמַיָּא]. בַּלְעֵיהּ כַּוָּרָא. אַסְקוּהָ, אַיְתוּהָ אַפַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. אָמְרִי: מַאן זָבִין כִּי הַשְׁתָּא? אָמְרֵי לְהוּ: זִילוּ אֲמָטוּיֵהּ לְגַבֵּי יוֹסֵף מוֹקִיר שַׁבֵּי, דְּרָגִיל דְּזָבִין, אֲמָטְיוּהָ נִיהֲלֵיהּ, זַבְּנֵיהּ. קָרְעֵיהּ, אַשְׁכַּח בֵּיהּ מַרְגָּנִיתָא, זַבְּנֵיהּ בִּתְלֵיסַר עִילְיָתָא דְּדִינְרֵי דְּדַהֲבָא. פָּגַע בֵּיהּ הַהוּא סָבָא, אָמַר: מַאן דְּיָזִיף שַׁבְּתָא, פָּרַעֵיהּ שַׁבְּתָא.

בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: עֶשְׂרִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בַּמָּה הֵם זוֹכִים? אָמַר לֵיהּ: בִּשְׁבִיל שֶׁמַּעֲשְׂרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ד:כ״ב) "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". עֲשֵׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר. שֶׁבְּבָבֶל, בַּמָּה הֵן זוֹכִין? אָמַר לֵיהּ: בִּשְׁבִיל שֶׁמְּכַבְּדִין אֶת הַתּוֹרָה. וְשֶׁבִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, בַּמָּה הֵן זוֹכִין? אָמַר לֵיהּ: בִּשְׁבִיל שֶׁמְּכַבְּדִין אֶת הַשַּׁבָּת, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: פַּעַם אַחַת נִתְאָרְחָתִי אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת בְּלוּדְקִיָּא, וְהֵבִיאוּ לְפָנַיי שֻׁלְחָן שֶׁל זָהָב, מַשּׁוֹי שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנֵי אָדָם, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שַׁלְשָׁלְאוֹת שֶׁל כֶּסֶף קְבוּעוֹת בּוֹ, וּקְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ, וְעָלָיו כָּל מִינֵי מַאֲכָל, וְכָל מִינֵי מְגָדִים וּבְשָׂמִים. וּכְשֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ אוֹמְרִים: (תהילים כ״ד:א׳) "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ" וְגוֹ'. וּכְשֶׁמְּסַלְּקִים [אוֹתוֹ] אוֹמְרִים: (שם קטו) "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם". אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, בַּמָּה זָכִית לְכָךְ? אָמַר לִי: קַצָּב הָיִיתִי, וְכָל בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה נָאָה, אָמַרְתִּי: "תְּהֵא זוֹ לְשַׁבָּת". אָמַרְתִּי לוֹ: [אַשְׁרֶיךָ שֶׁזָּכִיתָ], וּבְרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁזִּכְּךָ לְכָךְ. אָמַר לוֹ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: מִפְּנֵי מַה תַּבְשִׁיל שֶׁל שַׁבָּת, רֵיחוֹ נוֹדֵף? אָמַר לוֹ: תַּבְלִין אֶחָד יֵשׁ לָנוּ, וְ'שַׁבָּת' שְׁמוֹ, שֶׁאָנוּ מַטִּילִין לְתוֹכוֹ, וְרֵיחוֹ נוֹדֵף. אָמַר לוֹ: תֵּן לָנוּ הֵימֶנּוּ. אָמַר לוֹ: כָּל הַמְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת מוֹעִיל לוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת אֵינוֹ מוֹעִיל לוֹ.

אָמַר לֵיהּ רֵישׁ גָּלוּתָא לְרַב הַמְנוּנָא: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו נ״ח:י״ג) "לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד"? אָמַר לוֹ: זֶה יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁאֵין בּוֹ, לֹא אֲכִילָה, וְלֹא שְׁתִיָּה. אָמְרָה תּוֹרָה: כַּבְּדֵהוּ בִּכְסוּת

נְקֵיָּה. 'וְכִבַּדְתּוֹ', רַב אָמַר: לְהַקְדִּים. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לְאַחֵר. אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי רַב פָּפָּא בַּר אַבָּא לְרַב פָּפָּא: כְּגוֹן אַנָן, דְּשָׁכִיחַ לָן בִּישָׁרָא וְחַמְרָא כָּל יוֹמָא, בְּמַאי נְשַׁנֵּייהּ? אָמַר לְהוּ: אִי רְגִילְתּוּ לְאַקְדּוּמֵי, אַחֲרוּהָ, אִי רְגִילְתּוּ לְאַחוּרֵי, אַקְדְּמוּהָ. רַב שֵׁשֶׁת, בְּקֵיטָא, מוֹתִיב לְהוּ לְרַבָּנָן הֵיכָא דְּמַטְיָא שִׁמְשָׁא, בְּסִיתְוָא, מוֹתִיב לְהוּ לְרַבָּנָן הֵיכָא דְּמַטְיָא טוּלָא, כִּי הֵיכִי דְּלֵיקוּמוּ הַיָּיא.

פח אָמַר רַב הַמְנוּנָא: כָּל הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְאוֹמֵר 'וַיְכֻלּוּ', מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נַעֲשָׂה שֻׁתָּף לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית א) 'וַיְכֻלּוּ', אַל תִּקְרֵי: 'וַיְכֻלּוּ', אֶלָּא: 'וַיְכַלּוּ'. אָמַר רַבִּי (אלעזר) [אֶלִיעֶזֶר]: מִנַּיִן שֶׁהַדִּבּוּר כְּמַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל"ג:ו') "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ". אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: כָּל הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְאוֹמֵר: 'וַיְכֻלּוּ', שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְלַוִּין לוֹ לָאָדָם, וּמַנִּיחִין יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ: (ישעיהו ו':ז') "וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר". תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְלַוִּין לוֹ לָאָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵיתוֹ, אֶחָד טוֹב, וְאֶחָד רָע. וּכְשֶׁבָּא לְבֵיתוֹ, וּמָצָא נֵר דָּלוּק, וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ, וּמִטָּתוֹ מֻצַּעַת, מַלְאָךְ טוֹב אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת כָּךְ. וּמַלְאָךְ רַע, עוֹנֶה 'אָמֵן' בְּעַל כָּרְחוֹ. וְאִם לָאו, מַלְאָךְ רַע אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת כָּךְ, וּמַלְאָךְ טוֹב, עוֹנֶה 'אָמֵן' בְּעַל כָּרְחוֹ.

(ראוי לחבר אל זה מאמר אחד, המזכיר גם כן ענין מלאכים המלוין לו לאדם, והוא בבראשית רבא, על אודות מלאכי יעקב אבינו עליו השלום, וזה לשונו:) אָמַר רַבִּי מֵאִיר: עָשָׂה אָדָם מִצְוָה אַחַת, נוֹתְנִין לוֹ מַלְאָךְ אֶחָד. שְׁתֵּי מִצְוֹות, נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַלְאָכִים. מִצְוֹות הַרְבֵּה, נוֹתְנִין לוֹ מַלְאָכִים הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ"א:י"א) "כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ". וְלָמָּה? כְּדֵי לְשָׁמְרוֹ מִן הַמַּזִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פא) "יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לָמָּה מִן הַיָּמִין רְבָבָה, וּמִן הַשְּׂמֹאל אֶלֶף? אֶלָּא, שֶׁהַשְּׂמֹאל אֵינָהּ צְרִיכָה מַלְאָכִים הַרְבֵּה, לְפִי שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּתוּב בִּתְפִלִּין, שֶׁנּוֹתְנִים בִּשְׂמֹאל. אָמַר רַב חֲנִינָא: לֹא כְתִיב: "יִהְיֶה מִצִּדְּךָ אֶלֶף", אֶלָּא: "יִפֹּל", שְׂמֹאל שֶׁאֵינָהּ פְּשׁוּטָה בְּמִצְוֹות, שֶׁאֵינָהּ שׁוֹלֶטֶת אֶלָּא בְּמִצְוֹת תְּפִלִּין לְבַד, אֵינָהּ מַפֶּלֶת אֶלָּא אֶלֶף מַזִּיקִין. אֲבָל יָמִין, שֶׁהִיא שׁוֹלֶטֶת בְּכָל הַמִּצְוֹות, מַפֶּלֶת רִבּוֹא מַזִּיקִין.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם שֻׁלְחָנוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְכַזַּיִת. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם שֻׁלְחָנוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְכַזַּיִת. חַמִּין בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מְלוּגְמָא. פַּת חַמָּה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מְלוּגְמָא. רַבִּי אַבָּהוּ, הֲווּ עַבְדִּין לֵיהּ בְּאַפּוּקֵי שַׁבְּתָא, עִיגְלָא תִּילְתָא, הֲוָה אָכִיל מִינֵּיהּ כּוּלֵּיתָא. כִּי גָּדִיל אֲבִימִי

בְּרִיהּ, אָמַר לֵיהּ: לָמָּה לָךְ לְאַפְסוּדֵי כּוּלֵי הַאי? נִשְׁבּוֹק כּוּלֵיְיתָא מִמַּעֲלֵי שַׁבְּתָא. שַׁבְּקוּהָ, וְאָתָא אַרְיָא, אַכְלֵיהּ.

פט אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הָעוֹנֶה "אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רָבָא מְבָרַךְ" בְּכָל כֹּחוֹ, קוֹרְעִים לוֹ גְּזַר דִּינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ה׳:ב׳) "בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ ה'". מַה טַּעַם, "בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת"? מִשּׁוּם, דְּ"בָרְכוּ ה'". רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ שֶׁמֶץ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מוֹחֲלִים לוֹ, כְּתִיב הָכָא: "בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת", וּכְתִיב הָתָם: (שמות לב) "כִּי פָרֻעַ הוּא". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הָעוֹנֶה 'אָמֵן' בְּכָל כֹּחוֹ, פּוֹתְחִין לוֹ שַׁעֲרֵי גַּן־עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ו:ב׳) "פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גּוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים". אַל תִּקְרֵי: "שֹׁמֵר אֱמֻנִים", אֶלָּא "שֶׁאוֹמְרִים אָמֵן". מַאי 'אָמֵן'? וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא]: אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן.

צ אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל, מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: אֵין הַדְּלֵקָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו י״ז:כ״ז) "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, וּלְבִלְתִּי שְׂאֵת מַשָּׂא וְגוֹ', וְהִצַּתִּי אֵשׁ בִּשְׁעָרֶיהָ, וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא תִכְבֶּה". מַאי "וְלֹא תִכְבֶּה"? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: בְּשָׁעָה שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין לְכַבּוֹתָהּ. אָמַר אַבַּיֵי: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁחִלְּלוּ בָהּ אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ״ב:כ״ו) "וּמִשַּׁבְּתוֹתַי הֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם, וְאֵחַל בְּתוֹכָם". אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁבִּטְּלוּ קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית. שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ה׳:י״א) "הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם) "וְהָיָה כִנּוֹר וְנֵבֶל, תֹּף וְחָלִיל וְיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם, וְאֵת פֹּעַל ה' לֹא יַבִּיטוּ". וּכְתִיב: (שם) "לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָּעַת". אָמַר רַב (כהנא) [הַמְנוּנָא]: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁבִּטְּלוּ בָהּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ו׳:י״א) "שְׁפֹךְ עַל עוֹלָל בַּחוּץ". מַה טַּעַם, "שְׁפֹךְ"? מִשּׁוּם דְּ"עוֹלָל בַּחוּץ".

צא אָמַר עוּלָּא: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם בּוּשֶׁת פָּנִים זֶה מִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ו׳:ט״ו) "הוֹבִישׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ, גַּם בּוֹשׁ לֹא יֵבוֹשׁוּ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁהִשְׁווּ קָטָן וְגָדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ד:ג׳) "וְהָיָה כָעָם כַּכֹּהֵן". וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) "הִבּוֹק תִּבּוֹק הָאָרֶץ". אָמַר רַב עַמְרָם בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא הוֹכִיחוּ זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה א׳:ו׳) "הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאַיָּלִים לֹא מָצְאוּ מִרְעֶה". מָה אַיָּל זֶה, רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד זְנָבוֹ שֶׁל זֶה, אַף יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, כָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע, וְלֹא הוֹכִיחוּ זֶה אֶת זֶה. אָמַר רַב יְהוּדָה: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁבִּזּוּ בָהּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ד"ה ב לו) "וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים, וּבוֹזִים דְּבָרָיו, וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִאָיו עַד עֲלוֹת חֲמַת ה' בְּעַמּוֹ עַד לְאֵין מַרְפֵּא". מַאי: "עַד לְאֵין מַרְפֵּא"? אָמַר רַב יְהוּדָה,

[אָמַר רַב]: כָּל הַמְבַזֶּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֵין לוֹ רְפוּאָה לְמַכָּתוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ק"ה:ט"ו) "אַל תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי, וּלְנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ", "אַל תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי", אֵלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן. "וּלְנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ", אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה: אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, אֶלָּא בַּשְׁבִיל הֶבֶל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי: דִּידִי וְדִידָךְ, מַאי? אָמַר לֵיהּ: אֵינוֹ דּוֹמֶה הֶבֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵטְא, לְהֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה: אֵין מְבַטְּלִין תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, אֲפִלּוּ לִבְנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה: כָּךְ מְקֻבָּלַנִי מֵאֲבוֹתַי, וְאָמְרֵי לָהּ, מֵאֲבוֹתֶיךָ: כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, מַחֲרִיבִין אוֹתָהּ! רַבִינָא אָמַר: מַחֲרִימִין אוֹתָהּ. וְאָמַר רָבָא: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁפָּסְקוּ מִמֶּנָּה אַנְשֵׁי אֱמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ה':א') "שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַ‍ִם וּרְאוּ נָא וּדְעוּ וּבַקְשׁוּ, אִם יֵשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט, מְבַקֶּשׁ אֱמוּנָה" וְגוֹ'. אֵינִי, וְהָאָמַר רַב קְטִינָא: אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת כִּשְׁלוֹנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַ‍ִם, לֹא פָּסְקוּ מִמֶּנָּה אַנְשֵׁי אֱמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ג':ו') "כִּי יִתְפֹּשׂ אִישׁ בְּאָחִיו בֵּית אָבִיו שִׂמְלָה לָכָה, קָצִין תִּהְיֶה לָנוּ", דְּבָרִים שֶׁבְּנֵי אָדָם מִתְכַּסִּין בָּהֶם כַּשִּׂמְלָה, יֶשְׁנָן תַּחַת יָדֶיךָ. (שם) "וְהַמַּכְשֵׁלָה הַזֹּאת תַּחַת יָדֶךָ", דְּבָרִים שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם, אֶלָּא אִם כֵּן נִכְשָׁלִים בָּהֶם, יֶשְׁנָן תַּחַת יָדֶיךָ, "קָצִין תִּהְיֶה לָנוּ". (שם) "יִשָּׂא בַיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: לֹא אֶהְיֶה חֹבֵשׁ" וְגוֹ'. אֵין "יִשָּׂא", אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמות כ) "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה'". "לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ", לֹא אֶהְיֶה מַחוֹבְשֵׁי עַצְמָן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. "וּבְבֵיתִי אֵין לֶחֶם וְאֵין שִׂמְלָה", שֶׁאֵין בְּיָדִי, לֹא מִקְרָא, וְלֹא מִשְׁנָה, וְלֹא תַּלְמוּד. מַמַּאי? דִּלְמָא שַׁאנִי הָתָם, דְּאִי אָמַר לְהוּ: גְּמִירְנָא, אָמְרֵי לֵיהּ: "אֵימָא לָן"! הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר: גָּמַר וְשָׁכַח. מַאי: "לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ"? [כְּלֹל]. לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּדִבְרֵי תוֹרָה, כָּאן בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן.

צב תְּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה וְנָפְלָה דְּלֵקָה בַּחֲצֵרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן סִימַאי בִּשְׁאָן, וּבָאוּ אַנְשֵׁי גַּסְטָרָא שֶׁל צִפּוֹרֵי לְכַבּוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁל מֶלֶךְ הָיָה, וְלֹא הִנִּיחָן מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, וְנַעֲשָׂה לוֹ נֵס, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְכִבּוּ. לֶעֱרֶב שִׁגֵּר לְכָל אֶחָד מֵהֶם שְׁנֵי סִילְעִין, וְלְאַפְּרַכּוּס שֶׁבָּהֶם שָׁלֹשׁ. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכָךְ, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: נָכְרִי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין אוֹמְרִים לוֹ: 'כַּבֵּה', וְ'אַל־תְּכַבֵּה', מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶם.

אַבָּא בַּר מַרְתָּא, דְּהוּא אַבָּא [בַּר] מַנְיוּמִי, הֲווּ מַסְקֵי בֵּיהּ דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא זוּזֵי, אֵיתוּהָ, קָא מְצַעֲרֵי לֵיהּ. הֲוָה שָׁדֵי רוֹקָא. אָמַר לְהוּ רֵישׁ גָּלוּתָא: אֵיתוּ מָנָא, סְחֵיפוּ עִלּוּיֵהּ. אָמַר לְהוּ: לָא צְרִיכְתּוּ, הָכִי אָמַר רַב יְהוּדָה: רֹק, דּוֹרְסוֹ לְפִי תֻּמּוֹ. אָמַר לְהוּ: צוּרְבָא מֵרַבָּנַן הוּא, שַׁבְקוּהוּ.

פרק יז

שבת פרק יז - אין אגדות בפרק זה.

פרק יח

שבת פרק יח מפנין - צו אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים כְּהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, דְּקָתָנֵי: מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים, וּמִפְּנֵי בְּטוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ. וְרַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא אָמַר: יוֹתֵר מֵהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, דְּקָתָנֵי: מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים, וַהֲדַר: וּמִפְּנֵי בְּטוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר רַב: גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, דִּכְתִיב: (בראשית יח) "וַיֹּאמַר: אֲדֹנָי אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל נָא תַּעֲבֹר" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, אֵין קָטָן יָכוֹל לוֹמַר לְגָדוֹל: הַמְתֵּן עַד שֶׁאָבוֹא אֶצְלְךָ. וְאִלּוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתִיב: (בראשית יח) "וַיֹּאמַר: אֲדֹנָי אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ" וְגוֹ'. [אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר שִׁילָא], אָמַר רַב אַסִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁשָּׁה דְּבָרִים אוֹכֵל אָדָם פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלּוּ הֵן: הַכְנָסַת אוֹרְחִים, וּבִקּוּר חוֹלִים, וְעִיּוּן תְּפִלָּה, וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְהַמְגַדֵּל בָּנָיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהַדָּן אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת. אִיכָּא, וְהָא אֲנַן תְּנַן: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָן, אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלּוּ הֵן: כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. [הֲנֵי אִין, מִידִּי אַחֲרִינָא לָא]! הֲנֵי נַמֵּי (בגמילות חסדים חסדים שייכי. לישנא אחרינא: הני) בְּהֲנֵי שַׁיְכֵי.

תָּנוּ רַבָּנָן: הַדָּן אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת, דָּנִין אוֹתוֹ לִזְכוּת. וּמַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד, שֶׁיָּרַד מִגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, וְנִשְׂכַּר אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת אֶחָד בַּדָּרוֹם שָׁלֹשׁ שָׁנִים. עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, אָמַר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי, וְאֵלֵךְ וְאָזוֹן אֶת אִשְׁתִּי וּבָנַי. אָמַר לוֹ: אֵין לִי מָעוֹת. אָמַר לוֹ: תֵּן לִי פֵּרוֹת. אָמַר לוֹ: אֵין לִי. תֵּן לִי קַרְקַע. אֵין לִי. תֵּן לִי בְּהֵמָה. אֵין לִי. תֵּן לִי כֵּרִים וּכְסָתוֹת. אֵין לִי. הִפְשִׁיל כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו, וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ. לְאַחַר הֶרֶגֶל, נָטַל בַּעַל הַבַּיִת שְׂכָרוֹ בְּיָדוֹ, וְעָמוֹ מַשּׂוֹי שְׁלֹשָׁה חֲמוֹרִים; אֶחָד שֶׁל מַאֲכָל, וְאֶחָד שֶׁל מִשְׁתֶּה, וְאֶחָד שֶׁל מֵינֵי בְּגָדִים, וְהָלַךְ לוֹ לְבֵיתוֹ. אַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְנָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ, אָמַר לוֹ: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי: תֵּן לִי שְׂכָרִי, וְאָמַרְתִּי: אֵין לִי מָעוֹת, בַּמֶּה חָשַׁדְתָּנִי? אָמַרְתִּי: שֶׁמָּא פְּרַקְמַטְיָא בְּזוֹל נִזְדַּמֵּן לְךָ, וְלָקַחְתָּ בָּהֶן. וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי: תֵּן לִי בְּהֵמָה, וְאָמַרְתִּי: אֵין לִי בְּהֵמָה, בַּמֶּה חָשַׁדְתָּנִי? אָמַרְתִּי: [שֶׁמָּא] מֻשְׂכֶּרֶת בְּיַד אֲחֵרִים. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי: תֵּן לִי קַרְקַע, וְאָמַרְתִּי לְךָ: אֵין לִי קַרְקַע, בַּמֶּה חָשַׁדְתָּנִי? אָמַרְתִּי: [שֶׁמָּא] מֻחְכֶּרֶת בְּיַד אֲחֵרִים [הִיא]. וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ: אֵין לִי פֵּרוֹת, בַּמֶּה חָשַׁדְתָּנִי? אָמַרְתִּי: שֶׁמָּא אֵינָן מְעֻשָּׂרִין. וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ: אֵין לִי כֵּרִים וּכְסָתוֹת, בַּמֶּה חָשַׁדְתָּנִי? אָמַרְתִּי: שֶׁמָּא הִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו לַשָּׁמַיִם. אָמַר לוֹ: הֲעָבוֹדָה, כְּךָ הָיָה, הִדְרְתִּי כָּל נְכָסַי בִּשְׁבִיל הוֹרְקְנוּס בְּנִי, שֶׁלֹּא עָסַק בַּתּוֹרָה. וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵרַי בַּדָּרוֹם, הִתִּירוּ לִי כָּל נְדָרַי. וְאַתָּה, כְּשֵׁם שֶׁדַּנְתָּנִי לִזְכוּת, הַמָּקוֹם יָדִין אוֹתְךָ לִזְכוּת. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד

אֶחָד, שֶׁפָּדָה רִיבָה אַחַת בַּת יִשְׂרָאֵל, וְלַמָּלוֹן, הִשְׁכִּיבָהּ תַּחַת מַרְגְּלוֹתָיו. לְמָחָר, יָרַד וְטָבַל, וְשָׁנָה לְתַלְמִידָיו. אָמַר לָהֶם: בְּשָׁעָה שֶׁהִשְׁכַּבְתִּיהָ תַּחַת מַרְגְּלוֹתַי, בַּמָּה חֲשַׁדְתּוּנִי? אָמְרוּ: שֶׁמָּא יֵשׁ בָּנוּ תַּלְמִיד שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק לְרַבִּי. בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַדְתִּי וְטָבַלְתִּי, בַּמָּה חֲשַׁדְתּוּנִי? אָמְרוּ: שֶׁמָּא מִפְּנֵי טֹרַח הַדֶּרֶךְ אֵרַע קְרִי לְרַבִּי. אָמַר לָהֶם: הָעֲבוֹדָה, כָּךְ הָיָה. וְאַתֶּם, כְּשֵׁם שֶׁדַּנְתּוּנִי לְכַף זְכוּת, הַמָּקוֹם יָדִין אֶתְכֶם לְכַף זְכוּת.

תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעַם אַחַת הֻצְרַךְ דָּבָר אֶחָד לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים אֵצֶל מַטְרוֹנִיתָא אַחַת, שֶׁכָּל גְּדוֹלֵי רוֹמִי מְצוּיִין אֶצְלָהּ. אָמְרוּ: מִי יֵלֵךְ? אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אֲנִי אֵלֵךְ. הָלַךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְתַלְמִידָיו. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפֶתַח בֵּיתָהּ, חָלַץ תְּפִלָּיו בְּרַחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת וְנִכְנַס, וְנָעַל הַדֶּלֶת בְּפְנֵיהֶם. אַחַר שֶׁיָּצָא, יָרַד וְטָבַל, וְשָׁנָה לְתַלְמִידָיו. וְאָמַר לָהֶם: בְּשָׁעָה שֶׁחָלַצְתִּי תְּפִלִּין, בַּמָּה חֲשַׁדְתּוּנִי? אָמְרוּ: כְּסָבוּר רַבִּי, אַל יִכָּנְסוּ דִּבְרֵי קְדֻשָּׁה בִּמְקוֹם טֻמְאָה. בְּשָׁעָה שֶׁנַּעֲלְתִּי, בַּמָּה חֲשַׁדְתּוּנִי? אָמְרוּ: שֶׁמָּא דָּבָר מַלְכוּת יֵשׁ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ. בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַדְתִּי וְטָבַלְתִּי, בַּמָּה חֲשַׁדְתּוּנִי? אָמְרוּ: שֶׁמָּא נִתְזָה צְנוֹרָא מִפִּיהָ עַל בְּגָדָיו שֶׁל רַבִּי. אָמַר לָהֶם: הָעֲבוֹדָה, כָּךְ הָיָה. וְאַתֶּם, כְּשֵׁם שֶׁדַּנְתּוּנִי לְזְכוּת, הַמָּקוֹם יָדִין אֶתְכֶם לְזְכוּת.

אַבְלַט אַשְׁכְּחֵיהּ לִשְׁמוּאֵל דְּגָנֵי בְּשִׂמְשָׂא, אָמַר לֵיהּ: חַכִּימָא דִּיהוּדָאֵי, בִּישָׁא מִי הֲוֵי טָבָא? אָמַר לֵיהּ: יוֹמָא דְּהַקָּזָה הוּא. וְלָא הִיא, אֶלָּא אִיכָּא [יוֹמָא] דְּמַעֲלֵי בָּהּ שִׂמְשָׂא בְּכוּלֵּיהּ שַׁתָּא, יוֹמָא דְּנָפְלָה בֵּיהּ תִּקּוּפַת תַּמּוּז, וְסָבַר, לָא אִיגְלֵי לֵיהּ. רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: כָּל הַמַּקֵּל בְּסָעוּדַת הַקָּזַת דָּם, מְקִילִין לוֹ מְזוֹנוֹתָיו מִן הַשָּׁמַיִם, וְאוֹמְרִים: הוּא עַל חַיָּיו לֹא חָס, אֲנִי אָחוּס עָלָיו?

אָמַר מַר: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים קְרוֹבִים לְמִיתָה יוֹתֵר מִן הַחַיִּים, [וְאֵלּוּ הֵן]: אָכַל וְעָמַד, שָׁתָה וְעָמַד, יָשַׁן וְעָמַד, וְהִקִּיז דָּם וְעָמַד, שִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ וְעָמַד.

צד אָמַר שְׁמוּאֵל: פּוּרְסָא דְּדָמָא, כָּל תְּלָתִין יוֹמִין. בֵּין הַפְּרָקִים יְמַעֵט, וּבֵין הַפְּרָקִים יַחֲזֹר וִימַעֵט. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: פּוּרְסָא דְּדָמָא, חַד בְּשַׁבְּתָא, אַרְבָּעָה, וּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. אֲבָל שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי לָא. דְּאָמַר מַר: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת אָבוֹת, יַקִּיז דָּם בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, שֶׁבֵּית־דִּין שֶׁל מַעְלָה וְשֶׁל מַטָּה שָׁוִין כְּאֶחָד. בִּתְלָתָא בְּשַׁבְּתָא, מַאי טַעְמָא לָא? מִשּׁוּם דְּקַיְמָא לֵיהּ מַאְדִּים בְּזָוִוי. מַעֲלֵי שַׁבְּתָא, נַמִּי קַיְמָא בְּזָוִוי? כֵּיוָן דְּדָשׁוּ בֵּיהּ רַבִּים, (תהלים קטז) "שֹׁמֵר פְּתָאִים ה'". אָמַר שְׁמוּאֵל: אַרְבַּע דְּהוּא אַרְבַּע, אַרְבַּע דְּהוּא אַרְבֵּיסַר, אַרְבַּע דְּהוּא עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, אַרְבַּע דְּלֵילְיָא אַרְבַּע בַּתְרֵיהּ, סַכַּנְתָּא. רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְשֵׁנִי לוֹ, חוּלְשָׁא. שְׁלִישִׁי לוֹ, סַכַּנְתָּא. מַעֲלֵי יוֹמָא טָבָא, חוּלְשָׁא. מַעֲלֵי יוֹמָא טָבָא דַּעֲצַרְתָּא, סַכַּנְתָּא, וְנָזְרוּ רַבָּנָן אַכּוּלְּהוּ מַעֲלֵי יוֹמָא טָבָא, מִשּׁוּם מַעֲלֵי יוֹמָא טָבָא דַּעֲצַרְתָּא, דְּנָפֵק בֵּיהּ זִיקָא וּשְׁמֵיהּ 'טְבוּחַ', דְּאִי לָא קַבְּלוּ יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה, הֲוָה טָבַח לְהוּ לְבִשְׂרֵיהוּ וּלְדַמֵּיהוּ.

אָמַר רַב נַחְמָן (בר יצחק), אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהָ, אָמַר רַב: כָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת תּוֹכֵחָה, עוֹשִׂין לְחַיָּה בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל טז) "וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הִוָּלֶדֶת אוֹתָךְ, לֹא כָרַת שָׁרֵךְ, וּבַמַּיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׂעִי, וְהָמְלֹחַ לֹא הֻמְלַחַתְּ, וְהָחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ". "וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הִוָּלֶדֶת", מִכָּאן שֶׁמְּיַלְּדִין אֶת הַוָּלָד בְּשַׁבָּת. "לֹא כָרַת שָׁרֵךְ", מִכָּאן שֶׁחוֹתְכִין הַטַּבּוּר בְּשַׁבָּת. "וּבַמַּיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׂעִי", מִכָּאן שֶׁרוֹחֲצִין הַוָּלָד בְּשַׁבָּת. "וְהָמְלֹחַ לֹא הֻמְלַחַתְּ", מִכָּאן שֶׁמּוֹלְחִין הַוָּלָד בְּשַׁבָּת. "וְהָחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ", מִכָּאן שֶׁמְּלַפְּפִין הַוָּלָד בְּשַׁבָּת.

פרק יט

שבת פרק יט רבי אליעזר דמילה - צה מִשְׁנָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם לֹא הֵבִיא כְּלִי מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מֵבִיאוֹ בְּשַׁבָּת מְגֻלֶּה, וּבַסַּכָּנָה מְכַסֶּהוּ עַל פִּי עֵדִים.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: עִיר אַחַת הָיְתָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָיוּ מֵתִים בִּזְמַנָּם. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת רוֹמִי שְׁמָד עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל הַמִּילָה. וְעַל אוֹתָהּ הָעִיר לֹא גָּזְרָה. תַּנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מִצְוָה שֶׁקִּבְּלוּ (ישראל) עֲלֵיהֶם בְּשִׂמְחָה, כְּגוֹן מִילָה, דִּכְתִיב: (תהילים קי״ט:קס״ב) "שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ" וְגוֹ', עֲדַיִן עוֹשִׂין אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה. וְכָל מִצְוָה שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּקָטָטָה, כְּגוֹן עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב: (במדבר י״א:י׳) "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו", עַל עִסְקֵי מִשְׁפְּחוֹתָיו, עֲדַיִן עוֹשִׂין אוֹתָהּ בְּקָטָטָה. דְּלֵיכָּא כְּתוּבָה, דִּלְא רָמוּ בָּהּ תִּיגְרָא.

צו תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מִצְוָה שֶׁמָּסְרוּ יִשְׂרָאֵל עַצְמָן עָלֶיהָ לְמִיתָה בִּשְׁעַת הַשְׁמָד, כְּגוֹן: עֲבוֹדָה זָרָה [וּמִילָה], עֲדַיִן הִיא מֻחְזֶקֶת בְּיָדָם, וְכָל מִצְוָה שֶׁלֹּא מָסְרוּ יִשְׂרָאֵל עַצְמָן עָלֶיהָ לְמִיתָה, כְּגוֹן: תְּפִלִּין, עֲדַיִן הִיא מְרֻפָּה בְּיָדָם. דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי: תְּפִלִּין צְרִיכִין גּוּף נָקִי, כֶּאֱלִישָׁע בַּעַל כְּנָפַיִם. (מאי טעמא?) [מַאי הִיא? אָמַר אַבַּיֵי]: שֶׁלֹּא יְפַיֵּחַ בָּהֶם. רָבָא אָמַר: שֶׁלֹּא יִישַׁן בָּהֶם. וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ: 'אֱלִישָׁע בַּעַל כְּנָפַיִם'? שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת רוֹמִי שְׁמָד עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין עַל רֹאשׁוֹ, יִקְרוּ אֶת מוֹחוֹ. וְהָיָה אֱלִישָׁע מַנִּיחַ תְּפִלִּין, וְיָצָא לַשּׁוּק. וְרָאָהוּ קַסְדּוֹר אֶחָד, וְרָץ מִלְּפָנָיו וְרָץ אַחֲרָיו. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ אֲצָלוֹ, נָטַלְן מֵרֹאשׁוֹ וַאֲחָזָן בְּיָדוֹ. אָמַר לֵיהּ: מַה בְּיָדְךָ? אָמַר לוֹ: כַּנְפֵי יוֹנָה. פָּשַׁט אֶת יָדוֹ, וְנִמְצְאוּ בָּהּ כַּנְפֵי יוֹנָה, לְפִיכָךְ הָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ: (אלישע) "בַּעַל כְּנָפַיִם". מֵאי שְׁנָא, "כַּנְפֵי יוֹנָה" דְּאָמַר לוֹ, וְלֹא אָמַר לוֹ שְׂאָר עוֹפוֹת? מְשׁוּם דְּדַמְיָא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְיוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ח:י״ד) "כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף, וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ". מַה יּוֹנָה זוֹ, כְּנָפֶיהָ מְגִינוֹת עָלֶיהָ, אַף יִשְׂרָאֵל, מִצְוֹת מְגִינוֹת עֲלֵיהֶם.

צז תַּנְיָא: (שמות ט״ו:ב׳) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", הִתְנָאֶה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת: עֲשֵׂה לְפָנָיו סֻכָּה נָאָה, וְלוּלָב נָאֶה, וְשׁוֹפָר נָאֶה, צִיצִית נָאֶה, סֵפֶר תּוֹרָה נָאֶה, וּכְתֹב בּוֹ לִשְׁמוֹ, בְּדִיו נָאֶה, בְּקוּלְמוֹס

נָאֶה, בְּלַבְלָר אֻמָּן, וְכוֹרְכוֹ בְּשִׁירַאִין נָאִין. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: "וְאַנְוֵהוּ", הֱוֵי דּוֹמֶה לוֹ; מָה הוּא חַנּוּן וְרַחוּם, אַף אַתָּה, הֱיֵה חַנּוּן וְרַחוּם.

אָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: אִסְפְּלָנִיתָא דְּכוּלְהוּ כִּיבֵי, שֵׁב מִינָּאֵי תַּרְבָּא וְחַד קִירָא. רָבָא אָמַר: קִירָא וְקַלְבָּא [רִישִׁינָא]. דָּרְשָׁהּ רָבָא בִּמְחוֹזָא, קָרְעִינְהוּ בְּנֵי מִנְיְמִין אַסְיָא לְמָנַיְהוּ.

אָמַר לְהוּ: שָׁבְקִי לְכוּ חֲדָא, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הַאי מַאן דְּמָשֵׁי אַפֵּיהּ וְלָא נְגִיבִי טוּבָא, נִקְטְרֵי לֵיהּ חַסְפְּנִיתָא. מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? לִימְשֵׁי טוּבָא בְּמַיָּא דְּסִילְקָא.

צח תַּנְיָא: אֵין טוֹרְפִין יַיִן וְשֶׁמֶן לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אַף טוֹרְפִין יַיִן וְשֶׁמֶן. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: פַּעַם אַחַת, חָשׁ רַבִּי מֵאִיר בְּמֵעָיו, וּבִקְּשׁוּ לִטְרֹף לוֹ יַיִן וְשֶׁמֶן וְלֹא הִנִּיחָנוּ. אָמְרוּ לוֹ: דְּבָרֶיךָ יִבָּטְלוּ בְּחַיֶּיךָ? אָמַר לָנוּ: אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי אוֹמֵר כָּךְ, וַחֲבֵרַי אוֹמְרִים כָּךְ, מֵימַי לֹא מְלָאֻנִי לִבִּי, לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי. הוּא נִיהוּ דְּאַחְמִיר אַנַּפְשֵׁיהּ, אֲבָל לְכוּלֵּי עָלְמָא, שָׁרֵי.

[פִּסְקָא. אֵין עוֹשִׂין לָהּ חָלוּק וְכוּ'. אָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: הַאי חָלוּק דִּינוּקָא, לְפַנְיָהּ לְסִיטְרָא לְעֵילָאי, דִּילְמָא מִידְבִּיק גַּרְדָּא מִינֵּיהּ, וְאַתֵּי לִידֵי כְּרוּת שָׁפְכָה. אִימֵּיהּ דְּאַבַּיֵי עָבְדָה כִּסְתָּתָא לְפַלְגָא. אָמַר אַבַּיֵי: הַאי יְנוּקָא דְּלֵית לֵיהּ חָלוּק, לֵיתֵי בְּלֵילְיָא דְּאֵית לֵיהּ שִׁיפְתָּא, וְלִיכְרְכֵיהּ לְשִׁיפְתָּא לְתַתָּאי, וְעַייְף לֵיהּ לְעֵילָאי. וְאָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: הַאי יְנוּקָא דְּלָא יְדִיעַ מַפַּקְתֵּיהּ, לְשַׁיְפֵיהּ מִישְׁחָא, וְלוּקְמוּהּ לַהֲדֵי יוֹמָא, וְהֵיכָא דְּזִיג, לְקַרְעִיתֵיהּ בְּשַׁעֲרָתָא שְׁתֵּי וְעֵרֶב. אֲבָל בִּכְלֵי מַתְּכוֹת לָא, מְשׁוּם דְּזָרִיף]. וְאָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: הַאי יְנוּקָא דְּלָא מָייֵץ, מֵיקַר הוּא דְּקַר פּוּמֵּיהּ, מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? לֵיתֵי כַּסָּא גוּמְרֵי, וְלִינְקְטֵיהּ לֵיהּ לַהֲדֵי פּוּמֵּיהּ דְּחַיִּים פּוּמֵּיהּ וּמָייֵץ. וְאָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: הַאי יְנוּקָא דְּלָא מִינְשְׁתִּים, לִינְפְּיֵיהּ בְּנַפָּוְותָא וּמִנְשְׁתִּים. וְאָמַר אַבַּיֵי: [אָמְרָה לִי אֵם]: הַאי יְנוּקָא דְּלָא מַעֲוֵי, לֵיתוּ שִׁלְיָתָא דְּאִימֵּיהּ, וְלִשַׁרְקֵיהּ עִלּוּיֵהּ וּמַעֲוֵי. וְאָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: הַאי יְנוּקָא דְּקָטֵין, לֵיתוּ לְשִׁלְיָתָא דְּאִימֵּיהּ, וְלִשַׁרְקֵיהּ עִלּוּיֵהּ מִקּוּטְנָא לְאוּלְמָא. וְאִי אָלִים, מֵאוּלְמָא לְקוּטְנָא. וְאָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: הַאי יְנוּקָא דְּסוּמָק, דְּאַכַּתִּי לָא אִיבְלַע בֵּיהּ דְּמָא, לִיתְּרָחוּ לֵיהּ עַד דְּאִיבְלַע בֵּיהּ דְּמָא, [וְלִימְהַלֵּיהּ]. דְּיָרוֹק, דְּאַכַּתִּי לָא נָפַל בֵּיהּ דְּמָא, לִיתְּרָחוּ עַד דְּנָפַל בֵּיהּ דְּמָא, וְלִימְהַלֵּיהּ. דְּתַנְיָא: אָמַר רַבִּי נָתָן: פַּעַם אַחַת הָלַכְתִּי לִכְרַכֵּי הַיָּם, וּבָאתָה אִשָּׁה אַחַת לְפָנַי, שֶׁמָּלְָה בְּנָהּ רִאשׁוֹן וּמֵת, שֵׁנִי וּמֵת, שְׁלִישִׁי הֶבִיאַתּוּ לְפָנַי, רְאִיתִיו שֶׁהוּא אָדֹם. אָמַרְתִּי לָהּ: הַמְתִּינִי לוֹ עַד שֶׁיִּבָּלַע בּוֹ דָּמוֹ, הִמְתִּינָה לוֹ עַד שֶׁנִּבְלַע בּוֹ דָּמוֹ, וּמָלְָה אוֹתוֹ וְחָיָה. וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ "נָתָן הַבַּבְלִי" עַל שְׁמִי. שׁוּב פַּעַם אַחַת הָלַכְתִּי לִמְדִינַת קַפּוּדְקִיָּא, וּבָאתָה אִשָּׁה אַחַת לְפָנַי, שֶׁמָּלְָה בְּנָהּ רִאשׁוֹן וּמֵת, שֵׁנִי וּמֵת, שְׁלִישִׁי הֶבִיאַתּוּ לְפָנַי, רְאִיתִיו

שֶׁהוּא יָרֹק. הֵצַצְתִּי בּוֹ וְלֹא רָאִיתִי בּוֹ דַּם בְּרִית. אָמַרְתִּי לָהּ: הַמְתִּינִי לוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל דָּמוֹ, וְהִמְתִּינָה לוֹ וּמָלָה אוֹתוֹ וְחָיָה, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ "נָתָן הַבַּבְלִי" עַל שְׁמִי.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל נוֹלָד כְּשֶׁהוּא מָהוּל, שֶׁצָּרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית, מִפְּנֵי שֶׁעָרְלָה כְּבוּשָׁה הִיא. עַל מַה נֶּחְלְקוּ? עַל (מי) [גֵּר] שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּשֶׁהוּא מָהוּל, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית.

הַמָּל אֶת הַגֵּרִים אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה". וְהַמְבָרֵךְ אוֹמֵר: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל אֶת הַגֵּרִים וּלְהַטִּיף מֵהֶם דַּם בְּרִית, שֶׁאִלְמָלֵא דַּם בְּרִית, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה לג) אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה, חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי, בָּרוּךְ אַתָּה ה', כּוֹרֵת הַבְּרִית". הַמָּל אֶת הָעֲבָדִים אוֹמֵר: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה". וְהַמְבָרֵךְ אוֹמֵר: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל אֶת הָעֲבָדִים, וּלְהַטִּיף מֵהֶם דַּם בְּרִית. שֶׁאִלְמָלֵא דַּם בְּרִית, חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא נִתְקַיְּמוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי, בָּרוּךְ אַתָּה ה', כּוֹרֵת הַבְּרִית".

פרק כ

שבת פרק כ תולין - צט אָמַר רַב: עֲתִידָה תּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ח:נ״ט) "וְהִפְלָא ה' אֶת מַכֹּתְךָ", "הַפְלָאָה" זוֹ, אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (ישעיהו כ״ט:י״ד) "לָכֵן הִנְנִי יוֹסִף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא, וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו, וּבִינַת נְבוֹנָיו תִּסְתַּתָּר". הֱוֵי אוֹמֵר: "הַפְלָאָה", זוֹ תּוֹרָה. תָּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁנִּכְנְסוּ רַבּוֹתֵינוּ לְכֶרֶם בְּיַבְנֶה, אָמְרוּ: עֲתִידָה תּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ח׳:י״א) "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' [אֱלֹהִים], וְהִשְׁלַחְתִּי רָעָב בָּאָרֶץ, לֹא רָעָב לַלֶּחֶם, וְלֹא צָמָא לַמָּיִם, כִּי אִם לִשְׁמֹעַ אֶת דִּבְרֵי ה'". וּכְתִיב: (שם) "וְנָעוּ מַיִם עַד יָם (ממזרח וממערב) [וּמִצָּפוֹן וְעַד מִזְרָח], יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה', וְלֹא יִמְצָאוּ". "דְּבַר ה'" זוֹ הֲלָכָה. "דְּבַר ה'" זֶה הַקֵּץ. "דְּבַר ה'" זוֹ נְבוּאָה. וּמַאי "יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה'"? אָמְרוּ: עֲתִידָה אִשָּׁה שֶׁתִּטֹּל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה, וְתַחֲזֹר בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת לֵידַע אִם טְמֵאָה הִיא אִם טְהוֹרָה הִיא, וְאֵין מֵבִין. אִם טְמֵאָה הִיא וְאִם טְהוֹרָה הִיא? בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ: (ויקרא י״א:ל״ד) "מִכֹּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל". אֶלָּא, לֵידַע אִם רְאשׁוֹנָה הִיא וְאִם שְׁנִיָּה הִיא. "וְאֵין מֵבִין"? הָא נַמִּי, מַתְנִיתִין הִיא וְכוּ':

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: חַס וְשָׁלוֹם שֶׁתִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״א:כ״א) "כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ". אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה' וְלֹא יִמְצָאוּ"? שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ הֲלָכָה בְּרוּרָה וּמִשְׁנָה בְּרוּרָה בְּמָקוֹם אֶחָד.

ק תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן אֱלִישָׁע אוֹמֵר: אִם רָאִיתָ דּוֹר שֶׁצָּרוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, צֵא וּבְדֹק בְּדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל פֻּרְעָנוּת שֶׁבָּאָה לָעוֹלָם, לֹא בָאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ג׳:ט׳) "שִׁמְעוּ נָא זֹאת רָאשֵׁי בֵּית יַעֲקֹב, וּקְצִינֵי בֵית יִשְׂרָאֵל הַמְתַעֲבִים מִשְׁפָּט, וְאֵת כָּל הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשׁוּ". וּכְתִיב: (שם) "בֹּנֶה צִיּוֹן בְּדָמִים וְגוֹ', רָאשֶׁיהָ בְּשֹׁחַד יִשְׁפֹּטוּ, וְכֹהֲנֶיהָ בִּמְחִיר יוֹרוּ, וּנְבִיאֶיהָ בְּכֶסֶף יְקֹסֵמוּ, [וְעַל ה' יִשָּׁעֵנוּ" וְגוֹ']. רְשָׁעִים הֵם, אֶלָּא שֶׁתָּלוּ בְּטָחוֹנָם בְּמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, לְפִיכָךְ מֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּשׁ פֻּרְעָנִיּוֹת, כְּנֶגֶד שְׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדָם. שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ג׳:י״ב) "לָכֵן בִּגְלַלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ, וִירוּשָׁלַיִם עִיִּין תִּהְיֶה, וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר". וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁיִּכְלוּ שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים רָעִים מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו א׳:כ״ה-כ״ו) "וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ, וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ, [וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ], וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה, וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה" וְגוֹ'. אָמַר עוּלָא: אֵין יְרוּשָׁלַיִם נִפְדֵּית, אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה". אָמַר רַב פָּפָּא: אִי בָּטְלֵי יְהִירֵי, בָּטְלֵי אַמְגּוּשֵׁי. [אִי בָּטְלֵי דַּיָּנֵי, בָּטְלֵי גְּזִירְפַּטֵי. אִי בָּטְלֵי יְהִירֵי, בָּטְלֵי אַמְגּוּשֵׁי], דִּכְתִיב: (שם) "וְאָצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ" וְגוֹ'. אִי בָּטְלֵי דַּיָּנֵי, בָּטְלֵי גְּזִירְפַּטֵי, דִּכְתִיב: (צפניה ג׳:ט״ו) "הֵסִיר ה' מִשְׁפָּטַיִךְ, פִּנָּה אֹיְבֵךְ".

אָמַר רַבִּי מַלְאִי מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו י״ד:ה׳) "שִׁבַּר ה' מַטֵּה רְשָׁעִים שֵׁבֶט מֹשְׁלִים", "שִׁבַּר ה' מַטֵּה רְשָׁעִים", אֵלּוּ הַדַּיָּנִים, שֶׁנַּעֲשׂוּ מַקֵּל לְחַזְּנֵיהֶם. "שֵׁבֶט מֹשְׁלִים", אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּמִשְׁפְּחוֹת הַדַּיָּנִים. מַר זוּטְרָא אָמַר: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמְּלַמְּדִים הֲלָכוֹת צְבוּר לְדַיָּנֵי בּוּר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַלְאִי מִשּׁוּם רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (שם נט) "כִּי כַפֵּיכֶם נְגֹאֲלוּ בַדָּם וְאֶצְבְּעוֹתֵיכֶם בָּעָוֹן, שִׂפְתוֹתֵיכֶם דִּבְּרוּ שֶׁקֶר, לְשׁוֹנְכֶם עַוְלָה תֶּהְגֶּה". "כִּי כַפֵּיכֶם נְגֹאֲלוּ בַדָּם", אֵלּוּ הַדַּיָּנִים. "וְאֶצְבְּעוֹתֵיכֶם בָּעָוֹן", אֵלּוּ סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין. "שִׂפְתוֹתֵיכֶם דִּבְּרוּ שֶׁקֶר", אֵלּוּ עוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין. "לְשׁוֹנְכֶם עַוְלָה תֶּהְגֶּה", אֵלּוּ בַּעֲלֵי דִּינִין.

קא וְאָמַר רַבִּי מַלְאִי מִשּׁוּם רַבִּי יִצְחָק מִגְּדֵלָאָה: מִיּוֹם שֶׁפָּרַשׁ יוֹסֵף מֵאֶחָיו, לֹא טָעַם טַעַם יַיִן, דִּכְתִיב: (בראשית מ״ט:כ״ו) "וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו". רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר: אַף הֵם לֹא טָעֲמוּ טַעַם יַיִן, דִּכְתִיב: (שם מג) "וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ", מִכְּלָל, דְּעַד הַאִידָּנָא לָא הֲווֹ שִׁכְרוּת. וְאִידָךְ? שִׁכְרוּת הוּא דְּלָא הֲווֹ, שְׁתִיָּה מִיהָא הֲווֹ. וְאָמַר רַבִּי מַלְאִי: בְּשָׂכָר (שמות ד׳:י״ד) "וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ", זָכָה לְחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל לִבּוֹ.

קב [וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּזָבְין יַרְקָא, לִיזְבִּין אֲרִיכָא, כִּישָׁא כִּי כִּישָׁא, וְאוּרְכָּא מְמֵילָא. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּזָבְין קַנְיָא, לִיזְבִּין אֲרִיכָא, טוּנָא כִּי טוּנָא, וְאוּרְכָּא

מִמֵּילָא]. אָמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב, לָא לֵיכוּל יַרְקָא, מִשּׁוּם דְּגָרִיר [לִבָּא]. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: אֲנָא, לָא בַּעֲנִיוּתִי אַכְלִי יַרְקָא, וְלָא בַּעֲתִירוּתִי אַכְלִי יַרְקָא. בַּעֲנִיוּתִי, מִשּׁוּם דְּגָרִיר. בַּעֲתִירוּתִי, דַּאֲמִינָא: הֵיכָא דְּעַיֵּיל יַרְקָא, לֵיעוּל בִּשָּׂרָא וְכַוְּרֵי. [וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּלָא נְפִישָׁא לֵיהּ רֵיפְתָּא, לָא לִיבְצַע בִּיצּוּעֵי. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּלָא נְפִישָׁא לֵיהּ רֵיפְתָּא, לָא לִיבְצַע, מַאי טַעְמָא? דְּלָא עָבִיד בְּ'עַיִן יָפָה'. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: אֲנָא מֵעִיקָּרָא לָא הֲוָאי בָּצַעְנָא, עַד דְּשָׁדְאִי יָדֵי בְּכוּלֵי מָנָא, וְאַשְׁכְּחִי [בֵּיהּ כָּל צָרְכִּי]. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: הַאי מַאן דְּאָפְשָׁר לֵיהּ לְמֵיכַל נַהֲמָא דְּשַׂעֲרֵי, וְאָכַל דְּחִיטֵי, קָעָבַר מִשּׁוּם: "בַּל תַּשְׁחִית". וְאָמַר רַב פָּפָּא: הַאי מַאן דְּאָפְשָׁר לְמִשְׁתֵּי שִׁיכְרָא, וְשָׁתֵי חַמְרָא, עוֹבֵר מִשּׁוּם: "בַּל תַּשְׁחִית". וְלָאו מִלְּתָא הִיא, "בַּל תַּשְׁחִית" דְּגוּפָא עָדִיף. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּלֵית לֵיהּ מִשְׁחָא, נִימְשֵׁי בְּמַיָּא דַּחֲרִיצֵי. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּזַבְּנִין אוּמְצָא, לִיזְבִּין אוּנְקָא, דְּאִית בֵּיהּ תְּלָתָא מִינֵי בִּשָּׂרָא. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּזַבְּנִין כִּיתּוֹנֵיתָא, לִיזְבִּין מִדִּינָהַר אַבָּא, וְנִיחַוְּוֹרֵיהּ כָּל תְּלָתִין יוֹמִין, דְּמִפַּטְיָא לֵיהּ תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, וַאֲנָא עַרְבָא. מַאי "כִּיתּוֹנֵיתָא"? כִּתָּא נָאָה. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב, לָא לֵיתֵיב אַצִּיפְתָּא חַדְתָּא, דְּמָכְלָיְא מָאנֵיהּ. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב, לָא לִישְׁדַּר מָאנֵיהּ לְאוּשְׁפִּיזֵיהּ לְחַוּוּרֵי לֵיהּ, דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא, דִּילְמָא חָזֵי בֵּיהּ מִידִי, וְאָתֵי לְמִגְנְיָא]. אָמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא לְבַנְתֵּיהּ: תִּיהֲווּ צְנִיעָן בְּאַפֵּי גַּבְרֵיכוּ, לָא תֵּיכְלוּן נַהֲמָא בַּהֲדֵי גַּבְרֵיכוּ, לָא תֵּיכְלוּן יַרְקָא בְּלֵילְיָא, לָא תֵּיכְלוּן תַּמְרֵי בְּלֵילְיָא, וְלָא תִּשְׁתּוּן שִׁכְרָא בְּלֵילְיָא, וְלָא תִּפְנוּן הֵיכָא דְּמִפְנוּ גַּבְרֵיכוּ, וְכִי קָא קָרֵי אַבָּא אִינִישׁ, לָא תֵּימְרוּן: מַנּוּ? אֶלָּא: מַנַּי? נְקוֹט מַרְגָּנִיתָא וְכוּ'.

פרק כא

שבת פרק כא - אין אגדות בפרק זה.

פרק כב

שבת פרק כב חבית - קג יְתֵיב רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וְרַב אַסִי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְיָתֵיב רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא מְנַמְנֵם. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא לְרַבִּי אַסִי: מִפְּנֵי מָה עוֹפוֹת שֶׁבְּבָבֶל שְׁמֵנִים? אָמַר לֵיהּ: כַּלֵּךְ לְמִדְבַּר עַזָּה, וְאַרְאֶךָּ שְׁמֵנִים מֵהֶם. מִפְּנֵי מַה מוֹעֲדִים שֶׁבְּבָבֶל שְׂמֵחִים? מִפְּנֵי שֶׁהֵם עֲנִיִּים. מִפְּנֵי מַה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל מְצֻיָּנִים? לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי תוֹרָה. מִפְּנֵי מַה בַּבְלִיִּים מְזֹהָמִים? מִפְּנֵי שֶׁאוֹכְלִים שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. אִתְּעַר בְּהוּ רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לְהוּ: דַּרְדְּקֵי, לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לָכֶם: (משלי ז׳:ד׳) "אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ"! אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר כַּאֲחוֹתְךָ, שֶׁהִיא אֲסוּרָה לָךְ, אָמְרֵהוּ! וְאִם לָאו, אַל תֹּאמְרֵהוּ! אָמְרוּ לֵיהּ: וְלֵימָא לָן (איזי מיהת) [מַר אֵיזֶה מֵהֶם]. מִפְּנֵי מָה עוֹפוֹת שֶׁבְּבָבֶל שְׁמֵנִים? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גָּלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו מ״ח:י״א) "שַׁאֲנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו, וְשֹׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו וְגוֹ', וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ" וְגוֹ'.

וְהָכָא, מְנָלָן דְּגָלוּ? דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה לֹא עָבַר אִישׁ בִּיהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ט) "עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְגוֹ' (שם) "מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ". "בְּהֵמָה" בְּגִימַטְרִיָּא, חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כֵּלָן חָזְרוּ, חוּץ מִקּוֹלְיָס הָאִיסְפָּנִין. דְּאָמַר רַב: הַנֵּי מַדְרֵי דְּבָבֶל מְהַדְּרֵי מַיָּא לְעֵין־ עֵיטָם, וְהַאי, כֵּיוָן דְּלָא שָׁרִיר שִׁידְרֵיהּ, לָא מָצֵי סָלִיק. מִפְּנֵי מַה מוֹעֲדִים שֶׁבְּבָבֶל שְׁמֵחִים? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ קְלָלָה, דִּכְתִיב: (הושע ב׳:י״ג) "וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ, חַגָּהּ, חָדְשָׁהּ, וְשַׁבַּתָּהּ, וְכֹל מוֹעֲדָהּ". וּכְתִיב: (ישעיהו א׳:י״ד)"חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי, הָיוּ עָלַי לָטֹרַח". מַאי: "הָיוּ עָלַי לָטֹרַח"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא דַּיָּין לְיִשְׂרָאֵל שֶׁחוֹטְאִין לְפָנַי, אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי לֵידַע אֵיזוֹ גְּזֵרָה קָשָׁה אָבִיא עֲלֵיהֶן. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵין לְךָ כָּל רֶגֶל וָרֶגֶל, שֶׁלֹּא בָּאָתָה בּוֹלֶשֶׁת לְצִפּוֹרִי. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֵין לְךָ כָּל רֶגֶל וָרֶגֶל, שֶׁלֹּא בָּא לִטְבֶרְיָה אֶגְמוֹן, וְקָמְטוֹן, וּבַעַל זְמוֹרָה. מִפְּנֵי מַה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל מְצֻיָּנִין? לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי מְקוֹמָן, דְּאָמְרֵי אִנְשֵׁי: בְּמָתָא שְׁמָאי, בְּלָא מָתָא תּוֹתְבָאי.

קג "הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב, יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל" (ישעיהו כ״ז:ו׳). תָּנָא רַב יוֹסֵף: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁעוֹשִׂין צִיצִין וּפְרָחִין לַתּוֹרָה. מִפְּנֵי מַה בַּבְלִיִּים מְזֹהָמִין? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָמְדוּ עַל הַר־סִינַי, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה, הִטִּיל בָּהּ זֻהֲמָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר־סִינַי, פָּסְקָה זֻהֲמָתָן, בַּבְלִיִּים, שֶׁלֹּא עָמְדוּ עַל הַר־סִינַי, לֹא פָּסְקָה זֻהֲמָתָן. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: גֵּרִים מַאי? אָמַר לֵיהּ: אַף עַל גַּב דְּאֵינְהוּ לָא הֲווֹ, מַזְּלַיְהוּ הֲווֹ, דִּכְתִיב: (דברים כ״ט:י״ד) "אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם וְגוֹ', וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה" וְגוֹ'. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: עַד שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, לֹא פָּסְקָה זֻהֲמָא מֵאֲבוֹתֵינוּ, אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִשְׁמָעֵאל, יִצְחָק הוֹלִיד אֶת עֵשָׂו, יַעֲקֹב הוֹלִיד אֶת שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שׁוּם דֹּפִי.

אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: חַמְרָא דִּפְרוּגִיתָא, וּמַיָּא דְּיוֹמְסִית, קִפְּחוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים מִיִּשְׂרָאֵל. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ אֵיקְלַע לְהָתָם, אֵימְשִׁיךְ בַּתְרֵיהוּ, אֵיעֲקַר תַּלְמוּדֵיהּ. כִּי הָדַר, אָתָא, קָם לְמֵיקְרֵי בְּסֵיפְרָא, בָּעָא לְמֵיקְרֵי: (שמות י״ב:ב׳) "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם". אָמַר: "הַחֳרֵשׁ הָיָה לִבָּם". בָּעוּ רַבָּנָן רַחֲמֵי עֲלֵיהּ, וְהָדַר תַּלְמוּדֵיהּ. וְהַיְינוּ דִּתְנַן: רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: הֱוֵי גּוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה, וְאַל תֹּאמַר: שֶׁהִיא תָּבוֹא אַחֲרֶיךָ, שֶׁחֲבֵרֶיךָ יְקַיְּמוּהָ בְּיָדֶךָ. (משלי ג׳:ה׳) "וְאֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן". תָּנָא: לֹא רַבִּי נְהוֹרַאי שְׁמוֹ, אֶלָּא רַבִּי נְחֶמְיָה שְׁמוֹ, וְאֶמְרֵי לְהּ, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "רַבִּי נְהוֹרַאי"? שֶׁמְּנַהֵיר עֵינֵי חֲכָמִים בַּהֲלָכָה.

רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אִיקְלַע לְפוּמְבְּדִיתָא, לָא עַל לְפִירְקֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה. שַׁדְּרֵיהּ לְאַדָּא דַּיְילָא. אָמַר לֵיהּ: זִיל גַּרְבֵּיהּ! אָזִיל גַּרְבֵּיהּ דְּקָא דָרִישׁ: אֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשָּׁבָר.

אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַב חַנָּא בַּגְדָתָאָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה מַחֲזִירִין אֶת הַשָּׁבָר. אָמַר לֵיהּ: הָא, חַנָּא דִּידָן, וְהָא, שְׁמוּאֵל דִּידָן, וְלָא שְׁמִיעַ לִי, (אמר ליה) לָאו בְּדִינָא גְּרַבְתִּיךְ?

פרק כג

שבת פרק כג שואל - תָּנוּ רַבָּנָן: כְּתָב הַמְהַלֵּךְ תַּחַת הַצּוּרָה וְתַחַת הַדְּיוֹקְנָאוֹת, אָסוּר לְקָרוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, וּדְיוֹקְנָא עֲצָמָהּ, אַף בְּחֹל אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י״ט:ד׳) "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִם". מַאי תַּלְמוּדָא? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אַל תִּפְנוּ 'אֵ־ל' מִדַּעְתְּכֶם. קוֹ אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בְּרֵהּ דְּבַת יַעֲקֹב: כָּל שֶׁחֲבֵרוֹ נֶעֱנָשׁ עַל יָדוֹ, אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בִּמְחִצָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מְנָא לָן? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: (מלכים א כ״ב:כ׳) "וַיֹּאמֶר ה׳: מִי יְפַתֶּה אֶת אַחְאָב וְיַעַל וְיִפֹּל בְּרָמוֹת גִּלְעָד? וַיֹּאמֶר זֶה בְּכֹה וְזֶה אָמַר בְּכֹה, וַיֵּצֵא הָרוּחַ, וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי ה׳, וַיֹּאמֶר: אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ וְגוֹ', וַיֹּאמֶר: אֵצֵא וְהָיִיתִי רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו. וַיֹּאמֶר: תְּפַתֶּה וְגַם תּוּכָל, צֵא וַעֲשֵׂה כֵּן". וְאַמְרִינַן: מַאי 'רוּחַ'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה רוּחַ שֶׁל נְבוֹת. וּמַאי 'צֵא'? אָמַר רַב: צֵא מִמְּחִצָּתִי. וְדִלְמָא הָתָם הַיְנוּ טַעְמָא, דִּכְתִיב: (תהילים ק״א:ז׳) "דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי". אֶלָּא מֵהָכָא: (חבקוק ב׳:ט״ז) "שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד, שְׁתֵה גַם אַתָּה וְהֵעָרֵל" וְגוֹ'. "שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד", זֶה נְבוּכַדְנֶאצַּר. "שְׁתֵה גַם אַתָּה וְהֵעָרֵל", זֶה צִדְקִיָּהוּ. חָדָא, דְּכוּלֵיהּ קְרָא בִּנְבוּכַדְנֶאצַּר כְּתִיב, וְעוֹד, צִדְקִיָּהוּ צַדִּיקָא, מַאי הֲוֵי לֵיהּ לְמֶעֱבַד לֵיהּ? דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשָׁע לַעֲשׂוֹת לְאוֹתוֹ צַדִּיק כָּךְ, נִמְשְׁכָה עָרְלָתוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה. אֶלָּא מֵהָכָא: (משלי י״ז:כ״ו) "גַּם עָנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב". אֵין "לֹא טוֹב", אֶלָּא רַע, וּכְתִיב: (תהילים ה׳:ה׳) "כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה, לֹא יְגָרְךָ רָע". וְצַדִּיק אַתָּה ה׳ שֶׁלֹּא יָגוּר בִּמְגוּרְךָ רָע. (בסנהדרין פ׳ חלק, מאמר מקושר עם זה). מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו י״ד:י״ב) "אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל וְגוֹ' חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם", אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: [מְלַמֵּד], שֶׁהָיָה מַטֵּל פּוּר עַל גְּדוֹלֵי מַלְכוּת, לֵידַע אִי זֶה בֶּן יוֹמוֹ שֶׁל מִשְׁכַּב זְכוּר, וּכְתִיב: (שם) "כָּל מַלְכֵי גוֹיִם כֻּלָּם שָׁכְבוּ בְכָבוֹד אִישׁ בְּבֵיתוֹ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שָׁנְחוּ מִמִּשְׁכַּב זְכוּר. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, לֹא נִמְצָא שְׁחוֹק בְּפִיהוּ כָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "נָחָה שָׁקְטָה כָּל הָאָרֶץ, פָּצְחוּ רִנָּה". מִכְּלַל דְּעַד הַשְׁתָּא לָא הֲוָה רִנָּה. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָסוּר לְעָמֹד בְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יג) "וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשָׁע לַעֲשׂוֹת לְאוֹתוֹ צַדִּיק כָּךְ, נִמְשְׁכָה עָרְלָתוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְהָיְתָה מְחֻזֶּרֶת עַל כָּל הַמִּסְבָּה כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק) "שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד, שְׁתֵה גַם אַתָּה וְהֵעָרֵל". "עָרֵל" בְּגִימַטְרִיָּא, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲוֵי. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁיֵּרֵד אוֹתוֹ רָשָׁע לְגֵיהִנֹּם, רָעֲשׁוּ כָּל יוֹרְדֵי גֵּיהִנֹּם. אָמְרוּ: שֶׁמָּא לְמָשׁל עָלֵינוּ הוּא בָּא? אוֹ (ליחלש) [לֵיחָלוֹת] כְּמוֹתָם הוּא בָּא? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו

י״ד:י׳) "גַּם אַתָּה חָלִיתָ כָמוֹנוּ, אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ". יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: (יחזקאל ל״ב:י״ט) "מִמִּי נָעַמְתָּ רְדָה וְהָשְׁכְּבָה אֶת עֲרֵלִים". (ישעיהו י״ד:ד׳) "אֵיךְ שָׁבַת נֹגֵשׂ, שָׁבְתָה מַדְהֵבָה". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שָׁבְתָה אֻמָּה זֹאת שֶׁאָמְרָה: מְדֹד וְהָבֵא. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: שֶׁאָמְרָה, מְאֹד מְאֹד הָבֵא בְּלֹא מִדָּה. (דניאל ד׳:ל״ג) "וּרְבוּ יַתִּירָא הוֹסָפַת לִי". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: [מְלַמֵּד], שֶׁרָכַב עַל אֲרִי זָכָר, וְקָשַׁר תַּנִּין בְּרֹאשׁוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ״ז:ו׳) "וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ לְעָבְדוֹ".

וְדִבּוּר מִי אָסוּר? וְהָא רַב חִסְדָּא וְרַב הַמְנוּנָא, דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל מִצְוָה מֻתָּר לְחַשְׁבָן בְּשַׁבָּת. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: פּוֹסְקִים צְדָקָה לָעֲנִיִּים בְּשַׁבָּת. וְאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְפַקְּחִין פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ וּפִקּוּחַ רַבִּים בְּשַׁבָּת. וְהוֹלְכִין לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים בְּשַׁבָּת. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הוֹלְכִים לְתֵיאַטְרָאוֹת וּלְקִרְקָסָאוֹת וּלְבָסִילְקָאוֹת לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים בְּשַׁבָּת. וְתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה: מְשַׁדְּכִין עַל הַתִּינוֹקוֹת לֵיאָרֵס בְּשַׁבָּת, וְעַל הַתִּינוֹק לְלַמְּדוֹ סֵפֶר, וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת. אָמַר קְרָא: (ישעיהו נ״ח:י״ג) "מִמְצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר", חֶפְצֵי שָׁמַיִם מֻתָּרִים.

קז תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד, שֶׁנִּפְרְצָה לוֹ פֶּרֶץ בְּתוֹךְ שֶׁדֵּהוּ, וְנִמְלַךְ עָלֶיהָ לְגוֹדְרָהּ, וְנִזְכַּר שֶׁשַּׁבָּת הָיְתָה, וְנִמְנַע אוֹתוֹ חָסִיד וְלֹא גְדָרָהּ. וְנַעֲשָׂה לוֹ נֵס, וְעָלְתָה בּוֹ צָלָף, וּמִמֶּנָּה הָיְתָה פַּרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ.

קח "עַד אֲשֶׁר לֹא יֵרָתֵק חֶבֶל הַכֶּסֶף", (קהלת י״ב:ו׳) זֶה חוּט הַשִּׁדְרָה. "וְתָרֵץ גֻּלַּת הַזָּהָב", זֶה אַמָּה. "וְתִשָּׁבֵר כַּד עַל הַמַּבּוּעַ", זֶה הַכֶּרֶס. "וְנָרֹץ הַגַּלְגַּל אֶל הַבּוֹר", זֶה פֶּרֶשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (מלאכי ב׳:ג׳) "וְזֵרִיתִי פֶּרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם, פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם". אָמַר רַב הוּנָא, [וְאָמְרֵי לְהּ, אָמַר רַב חַגָּא]: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם, שֶׁמַּנִּיחִין דִּבְרֵי תוֹרָה, וְעוֹשִׂים כָּל יְמֵיהֶם כְּחַגִּים. אָמַר רַב לֵוִי, אָמַר רַב פַּפָּא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים כִּרְסוֹ נִבְקָעַת, וְנוֹפֶלֶת לוֹ עַל פָּנָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: טֹל מַה שֶּׁנָּתַתָּ בִּי. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עֲשֵׂה עַד שֶׁאַתָּה מוֹצֵא, וּמָצוּי לְךָ, וְעוֹדְךָ בְּיָדֶךָ. וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ: (קהלת י״ב:א׳) "וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְּחוּרֹתֶיךָ, עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה", אֵלּוּ יְמֵי הַזִּקְנָה. "וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֵפֶץ", אֵלּוּ יְמֵי הַמְּשִׁיחַ, שֶׁאֵין בָּהֶם, לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

קט תַּנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים עַל מִדָּה זוֹ, שֶׁאִם הוּא לֹא בָּא, בָּא בְּנוֹ. וְאִם בְּנוֹ לֹא בָּא, בָּא בֶּן בְּנוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט״ו:י׳) "כִּי בִגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה".

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: גַּלְגַּל הוּא שֶׁחוֹזֵר בָּעוֹלָם. אָמַר רַב יוֹסֵף: נַקְטִינַן, הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנַן לָא מִיעֲנִי. וְהָא קָא חָזֵינָא דְּמִיעֲנִי? אִם אִיתָא דְּמִיעֲנִי, אַהֲדוּרֵי אַפִּיתְחָא לָא מִיהַדַּר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא לִדְבִיתְהוּ: כִּי אָתָא עַנְיָא, אַקְדִּים לֵיהּ רֵיפְתָּא, כִּי הֵיכִי דְּלִקַדְמוּ לְבָנַיִךְ. אָמְרָה

לֵיהּ: מֵילַט קָא לַיְטַת לְהוּ? אָמַר לָהּ: קְרָא כְּתִיב: "כִּי בְּגִלַּל הַדָּבָר הַזֶּה". וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: גַּלְגַּל הוּא שֶׁחוֹזֵר בָּעוֹלָם. תַּנְיָא, רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי אוֹמֵר: (שם יג) "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחֲמְךָ וְהִרְבֶּךָ", כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, מְרַחֲמִין עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, אֵין מְרַחֲמִין עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם.

קִ' תַּנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי, מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. אָמְרָה תוֹרָה: חַלֵּל עָלָיו שַׁבָּת אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה. דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֵת, אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו, כֵּיוָן שֶׁמֵּת אָדָם, בָּטֵל מִן הַמִּצְווֹת, וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: (תהלים פח) "בַּמֵּתִים חָפְשִׁי", כֵּיוָן שֶׁמֵּת אָדָם, נַעֲשָׂה חָפְשִׁי מִן הַמִּצְווֹת. וְתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי, אֵין צָרִיךְ לְשׁוֹמְרוֹ מִן הַחֲלָדָה וּמִן הָעַכְבָּרִים. אֲבָל עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן מֵת, צָרִיךְ לְשׁוֹמְרוֹ מִן הַחֲלָדָה וּמִן הָעַכְבָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט׳:ב׳) "וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה", כָּל זְמַן שֶׁאָדָם חַי, אֵימָתוֹ מֻטֶּלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, כֵּיוָן שֶׁמֵּת, בָּטְלָה אֵימָתוֹ. אָמַר רַב פָּפָּא: נַקְטִינָן, אַרְיֶא, אַבֵּי תְּרֵי לָא נָפִיל. הָא קָא חָזְינָן דְּנָפִיל! הַהוּא כִּדְרָמֵי בַּר אַבָּא, דְּאָמַר רָמֵי בַּר אַבָּא: אֵין חַיָּה שׁוֹלֶטֶת בָּאָדָם, עַד שֶׁנִּדְמֶה לוֹ כִּבְהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״ט:י״ג) "וְאָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין, נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אָסוּר לִישֵׁן בְּבֵית יְחִידִי, וְכָל הַיָּשֵׁן בְּבֵית יְחִידִי.

קיא "עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשָּׁמֶשׁ", (קהלת י״ב:ב׳) זוֹ פַּדַּחַת. "וְהָאוֹר", זֶה הַחֹטֶם. "וְהַיָּרֵחַ", זוֹ נְשָׁמָה. "וְהַכּוֹכָבִים", אֵלּוּ הַלְּסָתוֹת. "וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגָּשֶׁם", זוֹ מְאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם, שֶׁהוֹלֵךְ אַחַר הַבְּכִי. אָמַר שְׁמוּאֵל: הַאי דְּמָעָתָא, עַד אַרְבְּעִין שְׁנִין הַדְּרָא, מִכָּאן וַאֲיֵלֵךְ לָא הַדְּרָא. וְאָמַר רַב נַחְמָן: הַאי כּוּחְלָא, עַד אַרְבְּעִין שְׁנִין מַרְוַוח, מִכָּאן וַאֲיֵלֵךְ, אֲפִלּוּ מַלְיָא כַּאֲבִיסְנָא דְּגִירְדָאֵי, אוּקוּמֵי מוֹקִים, אַרְוַוחֵי לָא מַרְוַוח. [מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? דְּכַמָּה דְּאַלִּים מִכּוּחְלָא, טְפֵי מַעֲלֵי]. רַבִּי חֲנִינָא, שְׁכִיבָא לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ, לָא הֲוָה קָא בָּכֵי עִילָּוֵהּ. אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ: תַּרְנְגוֹלְתָּא אַפֵּקַת מִבֵּיתָךְ? אָמַר לָהּ: תַּרְתֵּי?! תִּיכְלָא וְעַוִּירָא? סָבַר לָהּ כִּי הָא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִצְרָתָה: שֵׁשׁ דְּמָעוֹת הֵן, שְׁלֹשׁ יָפוֹת וְשָׁלֹשׁ רָעוֹת; שֶׁל עָשָׁן, וְשֶׁל בְּכִי, וְשֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא, רָעוֹת. שֶׁל סָם, וְשֶׁל שְׂחוֹק, וְשֶׁל פֵּרוֹת, יָפוֹת.

שם "בְּיוֹם שֶׁיָּזֵעוּ שֹׁמְרֵי הַבַּיִת וְהִתְעַוְּתוּ" וְגוֹ'. "שֹׁמְרֵי הַבַּיִת", אֵלּוּ הַכְּסָלִים וְהַצְּלָעוֹת. "וְהִתְעַוְּתוּ אַנְשֵׁי הֶחָיִל", אֵלּוּ שׁוֹקַיִם. "וּבָטְלוּ הַטּוֹחֲנוֹת", אֵלּוּ שִׁנַּיִם. "וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת בָּאֲרֻבּוֹת", אֵלּוּ עֵינַיִם. אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: מַאי טַעְמָא לָא אַתְּיָא לְבֵי אֲבִידָן? אָמַר לֵיהּ: טוּר תְּלַג, סַהֲרָנוֹהִי גְּלִידִין, כַּלְבּוֹהִי לָא נָבְחִין, טַחֲנוֹהִי לָא טָחֲנִין. דְּבֵי רַב אָמְרֵי: אַדְּלָא אֲבִידְנָא בָּחִישְׁנָא. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִיסְמָא אוֹמֵר: טָבָא תְּרֵי מִתְּלַת, וַי לָהּ לַחֲדָא דְּאַזְלָא וְלָא אַתְיָא. מַאי הִיא? אָמַר רַב חִסְדָּא: יַנְקוּתָא. כִּי אָתָא רַב דִּימִי

אָמַר: יַנְקוּתָא, כְּלִילָא דְּוַרְדָּא. סָבוּתָא, כְּלִילָא דְּחִילְפֵי. תְּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר: דּוֹק בְּכָכֵי וְתִשְׂכַּח בְּנִגְרֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו מ"ד:י"ז) "וַנִּשְׂבַּע לֶחֶם, וַנִּהְיֶה טוֹבִים, וְרָעָה לֹא רָאִינוּ". אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל (לרבי יהושע) [לְרַב יְהוּדָה]: שִׁינָּנָא, שָׂרֵי שַׁקִּיךְ וְעַיֵּיל לַחְמָא. עַד אַרְבְּעִין שְׁנִין, מִיכְלָא מַעֲלִי. מִכָּאן וָאֵילָךְ, מִשְׁתֵּי מַעֲלִי. אָמַר לֵיהּ הַהוּא גּוֹזָאָה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: מֵהָכָא לְקָרְחִינָאָה כַּמָּה הָווֹ? אָמַר לֵיהּ כְּמֵהָכָא לְגוֹזִינָאָה. אָמַר לֵיהּ מִינָּאָה: בַּרְחָא קָרְחָא, בְּאַרְבַּע. אָמַר לֵיהּ: עַקִּירָא שְׁלִיפָא, בִּתְמַנְיָא. חַזְיֵיהּ דְּלָא סַיִּים מְסָאנֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: דְּעַל סוּס, מָלֵךְ. דְּעַל חֲמוֹר, בֶּן חוֹרִין. וּדְמִנְעֲלֵי בְּרִגְלוֹהִי, בַּר אֵינִישׁ. דְּלָא הָא וְלָא הָא, דְּחָפִיר וְקָבִיר טָב מִינֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: גּוֹזָא גּוֹזָא, תְּלַת אָמְרַתְּ לִי, תְּלַת אַמְרֵי לָךְ: הַדְרַת פָּנִים, זָקֵן. שִׁמְחַת לֵב, אִשָּׁה. (תהילים קכ"ז:ג') "נַחֲלַת ה', בָּנִים", בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁמְּנָעוֹ לְאוֹתוֹ הָאִישׁ מִכֻּלָּם. אָמַר לֵיהּ: קָרְחָא, מַצוּיְינָא? אָמַר לֵיהּ: עַקִּירָא שְׁלִיפָא, תּוֹכֵחָא?! אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא: מִפְּנֵי מַה לֹּא הִקְבִּילְנוּ פָּנֶיךָ בָּרֶגֶל, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִקְבִּילוּ אֲבוֹתַי לַאֲבוֹתֶיךָ? אָמַר לֵיהּ: סְלָעִים (קטנים) נַעֲשׂוּ גְּבוֹהִים, קְרוֹבִים נַעֲשׂוּ רְחוֹקִים, מִשְׁתַּיִם נַעֲשׂוּ שָׁלֹשׁ, מֵשִׁים שָׁלוֹם בַּבַּיִת בָּטֵל. (קהלת י"ב:ד') "וְסָגְרוּ דְּלָתַיִם בַּשּׁוּק", אֵלּוּ נְקָבָיו שֶׁל אָדָם. "בִּשְׁפַל קוֹל הַטַּחֲנָה", בִּשְׁבִיל קֵרְקְבָן שֶׁאֵינוֹ טוֹחֵן. "וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר", שֶׁאֲפִלּוּ צִפּוֹר מְנַעַרְתּוֹ מִשְּׁנָתוֹ. "וְיִשַּׁחוּ כָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר", שֶׁאֲפִלּוּ קוֹל שִׁירִים וְשִׁירוֹת דּוֹמוֹת עָלָיו כְּשִׂיחָה. אַף בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי אָמַר לְדָוִד: (שמואל ב י"ט:ל"ו) "בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם, הַאֵדַע בֵּין טוֹב לָרָע"? מִכָּאן, שֶׁדַּעְתָּן שֶׁל זְקֵנִים מִשְׁתַּנּוֹת. "אִם יִטְעַם עַבְדְּךָ אֶת אֲשֶׁר אֹכַל וְאֶת אֲשֶׁר אֶשְׁתֶּה"? מִכָּאן, שֶׁשִּׁפְתוֹתֵיהֶם שֶׁל זְקֵנִים מִתְרַפְּטוֹת. (שם) "אִם אֶשְׁמַע עוֹד בְּקוֹל שָׁרִים וְשָׁרוֹת", מִכָּאן, שֶׁאָזְנֵיהֶם שֶׁל זְקֵנִים מִתְכַּבְּדוֹת. אָמַר רַב: בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי שֶׁקְּרָא הָווֹ, דְּהַהִיא אִמְּתָא דַּהֲוָאי בֵּית רַבִּי, בַּת תִּשְׁעִים וְתַרְתֵּין שְׁנִין, וַהֲוָת טָעֲמָא קִידְּרָא. רָבָא אָמַר: בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי שָׁטוּחַ בְּזִמָּה הָווֹ, וְכָל הַשָּׁטוּחַ בְּזִמָּה, זִקְנָה קוֹפֶצֶת עָלָיו.

קִיב תַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִין, חָכְמָה נִתּוֹסֶפֶת בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י"ב:י"ב-י"ג) "בִּישִׁישִׁים חָכְמָה, וְאֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה". וְעַמֵּי הָאָרֶץ, כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִין, טִפְּשׁוּת נִתּוֹסֶפֶת בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "מֵסִיר שְׂפָה לְנֶאֱמָנִים, וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח". (קהלת י"ב:ה') "גַּם מִגָּבֹהַּ יִירָאוּ", שֶׁאֲפִלּוּ גַּבְשׁוּשִׁית קְטַנָּה דּוֹמָה עָלָיו כְּהָרֵי הָרִים. "וְחַתְתִּים בַּדֶּרֶךְ", בְּשָׁעָה שֶׁמְּהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, נַעֲשָׂה (לבו) [לוֹ] תְּוֹהִים תְּוֹהִים. "וְיֵנֵאץ הַשָּׁקֵד", זוֹ קְלִיבּוֹסֶת. "וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב", אֵלּוּ עֲגָבוֹת. "וְתָפֵר הָאֲבִיוֹנָה", זוֹ חֻמְדָּה. רַב כַּהֲנָא הָווֹ פָּסִיק סִדְרָא קַמֵּיהּ דְּרַב, כִּי מָטָא לְהַאי קְרָא, נָגִיד וְאִתְּנַח, אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ, בָּטֵל [לֵיהּ] חֻמְדֵּיהּ דְּרַב. אָמַר רַב כַּהֲנָא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ל"ג:ט') "כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי", זוֹ אִשָּׁה. "הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד", אֵלּוּ בָּנִים.

קיג "כִּי הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ" (קהלת י״ב:ה׳). אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְלַמֵּד, שֶׁכָּל צַדִּיק וְצַדִּיק, (עושים) [נוֹתְנִים] לוֹ מָדוֹר לְפִי כְּבוֹדוֹ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁנִּכְנַס הוּא וַעֲבָדָיו לְעִיר. כְּשֶׁהֵם נִכְנָסִין, כֻּלָּם בְּשַׁעַר אֶחָד נִכְנָסִין. כְּשֶׁהֵן לָנִין, כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתְנִין לוֹ מָדוֹר לְפִי כְּבוֹדוֹ. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שם יא) "כִּי הַיַּלְדוּת וְהַשַּׁחְרוּת הָבֶל", דְּבָרִים שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה בִּיַלְדוּתוֹ, מַשְׁחִירִים פָּנָיו לְעַת זִקְנָתוֹ. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: קָשֶׁה רִמָּה לַמֵּת כְּמַחַט בִּבְשַׂר הַחַי, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י״ד:כ״ב) "אַךְ בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב". אָמַר רַב חִסְדָּא: נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַבֶּלֶת עָלָיו כָּל שִׁבְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְנַפְשׁוֹ עָלָיו תֶּאֱבָל". [וּכְתִיב: (בראשית נ׳:י׳) "וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים"]. אָמַר רַב יְהוּדָה: מֵת שֶׁאֵין לוֹ מְנַחֲמִין, הוֹלְכִים עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם, וְיוֹשְׁבִים בְּמְקוֹמוֹ. הַהוּא דְּשָׁכִיב בְּשִׁבִּיבוּתֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, לָא הֲוָה לוֹ מְנַחֲמִין, כָּל יוֹמָא הֲוָה דַּבָּר רַב יְהוּדָה בֵּי עֲשָׂרָה, וְיָתְבֵי בְּדוּכְתֵּיהּ. [לְאַחַר שִׁבְעָה יָמִים], אִתְחֲזֵי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, וְאָמַר לֵיהּ: תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ שֶׁהִנַּחְתָּ אֶת דַּעְתִּי. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כָּל (שאומר להם) [שֶׁאוֹמְרִים] בְּפְנֵי הַמֵּת, יוֹדֵעַ, עַד שֶׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֵל. פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן (בר אבא) [בְּרַבִּי], חַד אָמַר: עַד שֶׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֵל, וְחַד אָמַר: עַד שֶׁיִּתְעַכֵּל הַבָּשָׂר. מַאן דְּאָמַר: עַד שֶׁיִּתְעַכֵּל הַבָּשָׂר, דִּכְתִיב: (איוב י״ד:כ״ב) "אַךְ בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב". מַאן דְּאָמַר: עַד שֶׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֵל, דִּכְתִיב: (קהלת י״ב:ז׳) "וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה". תָּנוּ רַבָּנָן: (שם) "וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ", תְּנָהּ לוֹ, כְּמוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לְךָ בְּטָהֳרָה, אַף אַתָּה בְּטָהֳרָה. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁחִלֵּק בִּגְדֵי מַלְכוּת לַעֲבָדָיו. פִּקְחִים שֶׁבָּהֶם קִפְּלוּם וְהִנִּיחוּם בְּקוּפְסָא. טִפְּשִׁים שֶׁבָּהֶם הָלְכוּ וְעָשׂוּ בָּהֶם מְלָאכָה. לְיָמִים בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת כֵּלָיו. פִּקְחִים שֶׁבָּהֶם הֶחֱזִירוּם לוֹ כְּשֶׁהֵם מְגֹהָצִין. טִפְּשִׁים שֶׁבָּהֶם הֶחֱזִירוּם לוֹ כְּשֶׁהֵם מְלֻכְלָכִין. שָׂמַח הַמֶּלֶךְ לִקְרַאת פִּקְחִים, וְכָעַס לִקְרַאת טִפְּשִׁים. עַל הַפִּקְחִים אָמַר: יִנָּתְנוּ כֵלִים לָאוֹצָר, וְהֵם יֵלְכוּ לְבָתֵּיהֶם לְשָׁלוֹם. וְעַל הַטִּפְּשִׁים אָמַר: כֵּלִים יִנָּתְנוּ לְכְבִיסָה, וְהֵם יִתְחַבְּשׁוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא! עַל גּוּפָם שֶׁל צַדִּיקִים אוֹמֵר: (ישעיהו נ״ז:ב׳) "יָבוֹא שָׁלוֹם יְנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם". וְעַל נִשְׁמָתָם הוּא אוֹמֵר: (שמואל א כ״ה:כ״ט) "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים". עַל גּוּפָן שֶׁל רְשָׁעִים הוּא אוֹמֵר: (ישעיהו מ״ח:כ״ב) "אֵין שָׁלוֹם אָמַר ה' לָרְשָׁעִים".

וְעַל נִשְׁמָתָן הוּא אוֹמֵר: (שמואל א כ״ה:כ״ט) "וְאֶת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקֶּלַע".

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נִשְׁמָתָן שֶׁל צַדִּיקִים גְּנוּזוֹת תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים". וְשֶׁל רְשָׁעִים, זוֹמְמוֹת וְהוֹלְכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקֶּלַע". אָמַר לֵיהּ (רבא) [רַבָּה] לְרַב נַחְמָן: שֶׁל בֵּינוֹנִים מַאי? אָמַר לֵיהּ: אִיכָּא שָׂכִיבְנָא, לָא אֲמָרֵי לְכוּ הַאי מִלְּתָא, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אִלּוּ וְאִלּוּ לְדוּמָה

נִמְסָרִים, הַלָּלוּ יֵשׁ לָהֶם מָנוֹחַ, וְהַלָּלוּ אֵין לָהֶם מָנוֹחַ. אָמַר (ליה) רַב מָרִי: עֲתִידִין צַדִּיקִים דַּהֲווּ עַפְרָא, דִּכְתִיב: (קהלת י״ב:ז׳) "וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה". הַנָּהוּ קְפוּלָאֵי דַּהֲווּ קַקְפֵּלֵי בְּאַרְעָא דְּרַב נַחְמָן. נָחַר בָּהוּ רַבִּי אַחַאי בַּר יֹאשִׁיָּה, אַתּוּ וְאַמְרֵי לֵיהּ לְרַב נַחְמָן: נָחַר בַּן גַּבְרָא, אָתָא וְאָמַר לֵיהּ: מַאן נִיהוּ מַר? אָמַר לֵיהּ: אֲנָא אַחַאי בַּר יֹאשִׁיָּה. אָמַר לֵיהּ: וְלָאו אָמַר רַב מָרִי: עֲתִידֵי צַדִּיקֵי דַּהֲווּ עַפְרָא? אָמַר לֵיהּ: וּמַנּוּ מָרֵי דְּלָא יַדְעָנָא לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: וְהָא קְרָא כְּתִיב: "וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה"! אָמַר לֵיהּ: דְּאַקְרֵיךְ קוֹהֶלֶת לָא אַקְרֵיךְ מִשְׁלֵי, דִּכְתִיב: (משלי י״ד:ל׳) "וּרְקָב עֲצָמוֹת קִנְאָה", כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִנְאָה בְּלִבּוֹ עַצְמוֹתָיו מַרְקִיבִין; כָּל שֶׁאֵין לוֹ קִנְאָה בְּלִבּוֹ, אֵין עַצְמוֹתָיו מַרְקִיבִין. גַּשְּׁשֵׁיהּ, חַזְיֵיהּ דְּאִית בֵּיהּ מְשָׁשָׁא. אָמַר לֵיהּ: לֵיקוּם מַר לְגַוֵּיהּ דְּבֵיתָא. אָמַר לֵיהּ: גָּלִית אַדַּעְתִּיךְ דַּאֲפִלּוּ נְבִיאֵי לָא קָרֵית, דִּכְתִיב: (יחזקאל ל״ז:י״ג) "וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' בְּפִתְחִי אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם, וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם, עַמִּי". [אָמַר לֵיהּ]: וְהָכְתִיב: (בראשית ג׳:י״ט) "כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב". אָמַר לֵיהּ: הַהוּא, שָׁעָה אַחַת קֹדֶם תְּחִיַּת הַמֵּתִים.

קִיד אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָאָה לְרַבִּי אַבָּהוּ: אַמְרִיתוּ: נִשְׁמָתָן שֶׁל צַדִּיקִים גְּנוּזוֹת תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד, אוּבָא טַמְיָא, הֵיכִי אַסְקֵיהּ לִשְׁמוּאֵל בְּנְגִידָא? אָמַר לֵיהּ: הָתָם, בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ הָוָה, דְּתַנְיָא: כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, גּוּפוֹ קַיָּם וְנִשְׁמָתוֹ עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת. לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, הַגּוּף בָּטֵל וְנִשְׁמָתוֹ עוֹלָה, וְשׁוּב אֵינָהּ יוֹרֶדֶת. אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: מַהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל אָדָם נָכָר, אִם בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא הוּא אִם לָאו. אֵינִי? וְהָאָמַר לֵיהּ רַב לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת: אָחִים בְּהֶסְפְּדָאֵי דְּהָתָם קָאֵימְנָא. לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּמֵחָמוּ לֵיהּ (וחאים) [וְאָחִים], הָא, דְּמֵחָמוּ לֵיהּ וְלָא (חאים) [אָחִים]. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַבָּה: כְּגוֹן מַר, דְּסָנוּ לֵיהּ כּוּלְהוּ פּוּמְבְּדִיתָאֵי, מַאן אָחִים הֶסְפֵּדֵידֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: מִיסְתַּיָּא, אַתְּ וְרַבָּה בַּר רַב חָנָן. בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר מֵרַב: אֵיזֶה הוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא? אָמַר לֵיהּ: (ישעיהו ל׳:כ״א) "וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר: זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ". רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: כָּל שֶׁדַּעַת רַבּוֹתָיו נוֹחָה הֵימֶנּוּ. (קהלת י״ב:ה׳) "וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסּוֹפְדִים". בְּנֵי גְלִילָאָה אָמְרֵי: עֲשֵׂה דְּבָרִים לִפְנֵי מִטָּתְךָ. בְּנֵי יְהוּדָה אָמְרֵי: עֲשֵׂה דְּבָרִים לְאַחַר מִטָּתְךָ. וְלָא פְּלִיגִי, מַר כִּי אִתְרֵיהּ, וּמַר כִּי אִתְרֵיהּ.

קְטוֹ תְּנַן הָתָם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ. שְׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי אָדָם יוֹדֵעַ אֵיזֶה יוֹם יָמוּת? אָמַר לָהֶם: וְכָל־שֶׁכֵּן! יָשׁוּב הַיּוֹם, שֶׁמָּא יָמוּת לְמָחָר, וְנִמְצָא כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה. וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ: (קהלת ט׳:ח׳) "בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים, וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסָר". אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזִּמֵּן אֶת עֲבָדָיו לְסְעוּדָה, וְלֹא קָבַע לָהֶם זְמָן. פִּקְחִים שֶׁבָּהֶם קִשְּׁטוּ אֶת עַצְמָן, וְיָשְׁבוּ עַל פֶּתַח בֵּית

הַמֶּלֶךְ. אָמְרוּ: כְּלוּם חָסֵר לְבֵית הַמֶּלֶךְ? טִפְּשִׁין שֶׁבָּהֶם הָלְכוּ לְמַלֵּאכְתָּן. אָמְרוּ: כְּלוּם יֵשׁ סְעוּדָה בְּלֹא טִרַּח? פִּתְאוֹם בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת עֲבָדָיו, פִּקְחִים שֶׁבָּהֶם נִכְנְסוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כְּשֶׁהֵן מְקֻשָּׁטִים, וְהַטִּפְּשִׁין שֶׁבָּהֶן נִכְנְסוּ לִפָנָיו כְּשֶׁהֵן מְלֻכְלָכִין. שָׂמַח הַמֶּלֶךְ לִקְרַאת פִּקְחִין, וְכָעַס לִקְרַאת טִפְּשִׁים. אָמַר: הַלָּלוּ, שֶׁקִּשְּׁטוּ אֶת עַצְמָן לַסְּעוּדָה, יֵשְׁבוּ וְיֹאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ. הַלָּלוּ, שֶׁלֹּא קִשְּׁטוּ אֶת עַצְמָן לַסְּעוּדָה, יַעַמְדוּ וְיִרְאוּ. חָתְנוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר הָיָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: וְהַלְוַאי שֶׁיִּהְיוּ הַלָּלוּ עוֹמְדִין וְנִרְאִין כִּמְשַׁמְּשִׁין. אֶלָּא, אֵלּוּ וְאֵלּוּ יוֹשְׁבִין, הַלָּלוּ אוֹכְלִין, וְהַלָּלוּ רְעֵבִים. הַלָּלוּ שׂוֹתִים, וְהַלָּלוּ צְמֵאִים. שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ה:י״ג) "כֹּה אָמַר ה': הִנֵּה עֲבָדַי יֹאכֵלוּ, וְאַתֶּם תִּרְעָבוּ, הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׁתּוּ, וְאַתֶּם תִּצְמָאוּ. וְגוֹ' הִנֵּה עֲבָדַי יָרֹנּוּ מִטּוֹב לֵב, וְאַתֶּם תִּצְעֲקוּ מִכְּאֵב לֵב". דָּבָר אַחֵר: "בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים", אֵלּוּ צִיצִית. וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסָר", אֵלּוּ תְּפִלִּין.

פרק כד

שבת פרק כד מי שהחשיך - קיו מִי שֶׁהֶחְשִׁיךְ (לו) בַּדֶּרֶךְ, נוֹתֵן כִּיסוֹ לְגוֹי (עובד כוכבים). וְאִם אֵין עִמּוֹ גוֹי (עובד כוכבים), מַנִּיחוֹ עַל הַחֲמוֹר. וְשָׁאֲלָה בַּגְּמָרָא עַל מִשְׁנָה זוֹ: אֵין שָׁם לֹא גוֹי (עובד כוכבים), וְלֹא חֲמוֹר, וְלֹא חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן, מַאי? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: עוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה, וְלֹא רָצוּ חֲכָמִים לְגַלּוֹתָהּ. מַאי, עוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה? מוֹלִיכוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. אַמַּאי לֹא רָצוּ חֲכָמִים לְגַלּוֹתָהּ? מִשּׁוּם: (משלי כ״ה:ב׳) "כְּבוֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר, וּכְבוֹד מְלָכִים חֲקֹר דָּבָר". וְהָכָא מַאי "כְּבוֹד אֱלֹהִים" אִיכָּא? דִּילְמָא אַתְּיָא לְאַתּוּיֵי אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בּוֹ בַּיּוֹם גָּדְשׁוּ סְאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בּוֹ בַּיּוֹם מָחֲקוּ סְאָה. תַּנְיָא: מָשָׁל דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְקֻפָּה מְלֵאָה קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין, אָדָם נוֹתֵן לְתוֹכָהּ חַרְדָּל וְהִיא מַחֲזֶקֶת. מָשָׁל דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לַעֲרֵבָה מְלֵאָה דְּבַשׁ, נָתַן לְתוֹכָהּ רִמּוֹנִים וֶאֱגוֹזִים [וְהִיא] מְקִיאָה.

קיז דָּרַשׁ רַבִּי יוֹנָה אַפִּתְחָא דְּבֵי נְשִׂיאָה, מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ט:ז׳) "יֹדֵעַ צַדִּיק דִּין דַּלִּים", יוֹדֵעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָלָּב שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו מוּעָטִים, לְפִיכָךְ שׁוֹהֶה אֲכִילָתוֹ בְּמֵעָיו שְׁלֹשָׁה יָמִים. כְּדִתְנַן: כַּמָּה תִּשְׁהֶה אֲכִילָתוֹ בְּמֵעָיו וְיהֵא טָמֵא? בְּכָלָּב; שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת. וּבְעוֹפוֹת וּבְדָגִים; כְּדֵי שֶׁתִּפֹּל לְאוּר וְתִשָּׁרֵף. אָמַר רַב הַמְנוּנָא: שָׁמַע מִינָּהּ, אוֹרַח אַרְעָא לְמִשְׁדָּא אוּמְצָא לְכַלְבָּא, וְכַמָּה? אָמַר רַב מָרִי: מִשַּׁח אוּדְנֵיהּ וְחוּטְרָא אַבַּתְרֵיהּ. הַנֵּי מִילֵּי בְּדַבְּרָא, אֲבָל בְּמָתָא לָא, דְּאָתָא לְמִסְרַךְ. אָמַר רַב פָּפָּא: לֵית דְּעָנֵי מִכַּלְבָּא, וְלֵית דְּעָתִיר מֵחֲזִירָא.

קיח כָּתוּב אַפִּינְקְסֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַאי מַאן דִּבְחַד בְּשַׁבָּא, יְהֵא גְּבַר וְלָא חֲדָא בֵּיהּ. מַאי: [וְ"לָא חֲדָא בֵּיהּ"?] אִילֵימָא, וְלָא חֲדָא לְטִיבוּתָא? וְהָאָמַר רַב אַשִׁי: אֲנָא בְּחַד

בְּשַׁבָּא הֲוָאי. אֶלָּא לָאו, חָדָא לְבִישׁוּ. וְהָאָמַר רַב אַשִׁי: אֲנָא וְדִימִי בַּר (קוזיתא) [קַקוּזְתָּא] הַוְיָין בְּחַד בְּשַׁבָּא, אֲנָא מֶלֶךְ, וְהוּא הֲוָה רֵישׁ גַּנְבֵי. אֶלָּא, אוֹ כּוּלֵּיהּ לְטִיבוּ, אוֹ כּוּלֵּיהּ לְבִישׁוּ. (מאי טעמא? דאיברו ביה אור וחשך) הַאי מַאן דְּבַתְרֵי בְּשַׁבָּא, יְהֵא גְּבַר רַגְזָן. מַאי טַעְמָא? מְשׁוּם דְּאִיפְּלִיגוּ בֵּיהּ מַיָּא. הַאי מַאן דְּבַתְלָתָא בְּשַׁבָּא, יְהֵא גְּבַר עָתִיר וְזַנָּאי יְהֵא. מַאי טַעְמָא? מְשׁוּם דְּאִיבְּרוּ בֵּיהּ עֲשָׁבִים. הַאי מַאן דְּבַאַרְבָּעָה בְּשַׁבָּא, יְהֵא גְּבַר חַכִּים וְנָהִיר. מַאי טַעְמָא? מְשׁוּם דְּאִתְּלוּ בֵּיהּ מְאוֹרוֹת. הַאי מַאן דְּבַחַמְשָׁא בְּשַׁבָּא, יְהֵא גְּבַר גּוֹמֵל חֲסָדִים. מַאי טַעְמָא? מְשׁוּם דְּאִיבְּרוּ בֵּיהּ דָּגִים וְעוֹפוֹת. הַאי מַאן דְּבַמַּעֲלֵי שַׁבְּתָא, יְהֵא גְּבַר חַזָּרָן. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: חַזָּרָן בְּמִצְוֹות. הַאי מַאן דְּבְשַׁבְּתָא יְהֵי, בְּשַׁבְּתָא יְמוּת, עַל דְּאַחֵילוּ עֲלוֹהִי יוֹמָא רָבָא דְּשַׁבְּתָא.

אָמַר רָבָא בַּר רַב שִׁילָא: וְקַדִּישָׁא רַבָּה יִתְקְרֵי. אָמַר לְהוּ רַבִּי חֲנִינָא: פּוּקוּ אִמְרוּ לֵיהּ לְבַר לֵיוָאי: לֹא מַזָּל יוֹם גּוֹרֵם, אֶלָּא מַזָּל שָׁעָה גּוֹרֵם. הַאי מַאן דְּבַחַמָּה, יְהֵי גְּבַר זִיוָתָן, יְהֵא אָכִיל מְדִילֵּיהּ, וְשָׁתֵי מְדִילֵּיהּ, וְרָזוֹהִי גַּלְיָן; אִי גָּנֵיב, לָא מַצְלַח. הַאי מַאן דְּבְכוֹכָב נוֹגַהּ, יְהֵא גְּבַר עָתִיר, וְזַנָּאי יְהֵא. מַאי טַעְמָא? מְשׁוּם דְּאִתְּלִיָּא בֵּיהּ נוּרָא. הַאי מַאן דְּבְכוֹכָב, יְהֵא גְּבַר נָהִיר וְחַכִּים, מְשׁוּם דְּסַפְּרָא דְּחַמָּה הוּא. הַאי מַאן דְּבִלְבָנָה; יְהֵא גְּבַר סָבִיל מַרְעִין, בָּנַאי וְסָתִיר, סָתִיר וּבָנַאי, אָכִיל דְּלָא דִּילֵּיהּ, וְשָׁתֵי דְּלָא דִּילֵּיהּ, וְרָזוֹהִי כַּסְיָן, אִי גָּנֵב, מַצְלַח. הַאי מַאן דְּבְשַׁבְּתַאי, יְהֵא גְּבַר מַחֲשַׁבְתֵּיהּ בְּטֵלִין. וְאִית דְּאָמְרֵי: כָּל דְּמְחַשְּׁבִין עֲלוֹהִי בְּטֵלִין. הַאי מַאן דְּבְצֶדֶק, יְהֵא גְּבַר צַדְקָן. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וְצַדְקָן בְּמִצְוֹות. הַאי מַאן דְּבְמַאְדִּים, יְהֵא גְּבַר אַשְׁיד דָּמָא. אָמַר רַב אַשִׁי: אִי אוּמָנָא, אִי גַּנָּבָא, [אִי טַבָּחָא], אִי מָהוֹלָא. אָמַר רַבָּה: אֲנָא, בְּמַאְדִּים הֲוָאי! אָמַר אַבַּיֵי: מַר נַמֵּי, עָנִישׁ וְקָטִיל. אִיתְּמַר, רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: מַזָּל מַחְכִּים, מַזָּל מַעֲשִׁיר, וְיֵשׁ מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, וְאַזְדָּא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל? שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו י׳:ב׳) "כֹּה אָמַר ה׳: אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ, וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחַתּוּ, כִּי יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה". גּוֹיִם יֵחַתּוּ, וְלֹא יִשְׂרָאֵל. (אמר רב) [וְאַף רַב סָבַר:] אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט״ו:ה׳) "וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה". אָמַר אַבְרָהָם לְפָנֶיךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (שם) "בֶּן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי". אָמַר לוֹ: לָאו, "כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ". אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, נִסְתַּכַּלְתִּי בְּאַצְטַגְנִינוּת שֶׁלִּי, וְאֵינִי רָאוּי לְהוֹלִיד בֵּן. אָמַר לוֹ: צֵא מֵאַצְטַגְנִינוּת שֶׁלְּךָ, שֶׁאֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל.

מַאי דַּעְתִּיךְ, דְּקָאֵי צָדֶק בְּמַעֲרַב, מְהַדְּרִינָא וּמוֹקְמִינָא לֵיהּ בְּמִזְרָח. וְהֵיכִי דִּכְתִיב: (ישעיהו מ״א:ב׳) "מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק, יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ". וּמִדְּשָׁמוּאֵל נַמֵּי, אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, דְּשָׁמוּאֵל וְאַבְלֵט הֲווּ יַתְבֵי, וַהֲווּ קָאָזְלֵי הֲנָךְ אִנְשֵׁי לְאַגְמָא. אָמַר לֵיהּ אַבְלֵט לְשָׁמוּאֵל:

הַאי גַּבְרָא אָזִיל וְלָא אַתֵּי, דְּטָרִיק לֵיהּ חִוְיָא וּמָיֵית. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל: אִי בַּר יִשְׂרָאֵל הוּא, אָזִיל וְאַתֵּי. אַדְּיַתְבֵי, אָזִיל וְאָתָא. קָם אַבְלֵט, שָׁדֵי לְטוּנֵיהּ, אַשְׁכַּח בֵּיהּ חִוְיָא, דְּפָסִיק וְשָׁדֵי בְּתַרְתֵּי גּוֹבֵי. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל: מַאי עָבַדְתְּ? אָמַר לֵיהּ: כָּל יוֹמֵי הֲוֵי מַרְמִינָן רִיפְתָּא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי וְאַכְלִינָן. הָאִידָנָא, הֲוָה אִיכָּא חַד מִינָן, דְּלָא הֲוָה [לֵיהּ] רִיפְתָּא, (בהדיה) וַהֲוָה קָא מְכַסֵּיף. אֲמִינָא לְהוּ: אֲנָא קָאִימְנָא וּמַרְמִינָא. כִּי מַטָאי לְגַבֵּיהּ, שַׁוְאִי נַפְשָׁאי כְּמַאן דִּשְׁקִילִי מִינֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לֵיכְסֵיף. אָמַר לֵיהּ: מִצְוָה עֲבַדְתְּ. נָפַק שְׁמוּאֵל וְדָרַשׁ: (משלי י״א:ד׳) "וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת", לֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֶלָּא מִמִּיתָה עַצְמָהּ. וּמִדְּרַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי, אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, דְּרַבִּי עֲקִיבָא הַוְיָא לֵיהּ בְּרִתָּא. אָמְרֵי לֵיהּ כַּלְדָּאֵי: הַהוּא יוֹמָא דְּעַיְלָא לְבֵי־גְּנָנָא; טָרִיק לָהּ חִוְיָא וּמִיתָא. הֲוָה דְּאִיגָא (מילתא) [אַמִּילְתָא] טוּבָא. הַהוּא יוֹמָא, שָׁקַלְתָּא לְמַכְבַּנְתָּא, דַּצְתָּא בְּגוּדָּא, אִיתְרַמֵּי, אִיתִיב בְּעֵינֵיהּ דְּחִוְיָא. לְצַפְרָא, כִּי קָא שָׁקְלָא לָהּ, הֲוָה קָא סָרִיךְ וְאַתֵּי חִוְיָא בַּתְרָהּ. אָמַר לָהּ אֲבוּהָ: מַאי עָבַדְתְּ? אָמְרָה לֵיהּ: בְּפַנְיָא, אָתָא עַנְיָא, קָרָא אַבָּבָא, וַהֲוָה טְרִידִי כּוּלֵּי עָלְמָא בִּסְעוּדְתָא, וְלֵיכָּא דְּשַׁמְעֵיהּ. (אנא) [קָאִימְנָא], שָׁקַלְתֵּיהּ דִּיסְתְּנָאי דִּיהָבַת לִי, יְהַבְתֵּיהּ נִיהֲלֵיהּ. אָמַר לָהּ: מִצְוָה קָעֲבַדְתְּ. נָפַק רַבִּי עֲקִיבָא וְדָרַשׁ: "וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת", וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֶלָּא מִמִּיתָה עַצְמָהּ*). וּמִדְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק נַמִּי; אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, דְּאִימֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אָמְרוּ לָהּ כַּלְדָּאֵי: בְּרִיךְ, גַּנְבָא הֲוָה! לָא שְׁבַקְתֵּיהּ גְּלוּיֵי רֵישֵׁיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: כַּסֵּי רֵישֵׁיךְ, כִּי הֵיכִי דְּתִיהֱוֵי עָלָךְ אֵימְתָא דִּשְׁמַיָּא, וּבָעֵי רַחֲמֵי. לָא הֲוָה יָדַע אַמַּאי קָאָמְרָה לֵיהּ. יוֹמָא חַד יָתִיב קָא גָּרִיס תּוּתֵי דִּיקְלָא. נָפַל גְּלִימָא מֵעִילָּוֵי רֵישֵׁיהּ. דָּלִי עֵינֵיהּ, חָזָאָה לְדִיקְלָא, אַלְמַיהּ יְצָרֵיהּ, סָלִיק, פַּסְקֵיהּ לְקִיבּוֹרָא בְּשִׁינֵיהּ.

סַלְקָא לָהּ מַסֶּכֶת שַׁבָּת

עירובין

פרק א

עירובין פרק א - אַשְׁכְּחָן 'מִקְדָּשׁ' דְּאִיקְרִי 'מִשְׁכָּן', וּ'מִשְׁכָּן' דְּאִיקְרִי 'מִקְדָּשׁ'. בְּשִׁלְמָא 'מִקְדָּשׁ' דְּאִיקְרִי 'מִשְׁכָּן', דִּכְתִיב: (ויקרא כ״ו:י״א) "וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם". אֶלָּא 'מִשְׁכָּן' דְּאִיקְרִי 'מִקְדָּשׁ', מְנָא לָן? אִילֵימָא מֵהָא דִּכְתִיב: (במדבר י׳:כ״א) "וְנָסְעוּ הַקָּהָתִים נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בּוֹאָם". הַהוּא, בָּאָרוֹן כְּתִיב! אֶלָּא מֵהָכָא: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם". (שמות כ״ה:ח׳)

א אָמְרֵי אִינְשֵׁי: קְדֵרָה דְּשַׁתְּפִי לָא קְרִירָא וְלָא חֲמִימָא.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כְּשֶׁהָיִיתִי לוֹמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, הָיִיתִי מַטִּיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לִי: בְּנִי, מַה מְּלַאכְתְּךָ? אָמַרְתִּי לוֹ: לַבְלָר אֲנִי. אָמַר לִי: בְּנִי, הֱוֵי זָהִיר בְּמְלַאכְתְּךָ, שֶׁמְּלַאכְתְּךָ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא. שֶׁמָּא אַתָּה מְחַסֵּר אוֹת אַחַת, אוֹ מְיַתֵּר אוֹת אַחַת, נִמְצָא (אתה) מַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אָמַרְתִּי לוֹ: דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי, וְ'קַנְקַנְתּוֹם' שְׁמוֹ, שֶׁאֲנִי מַטִּיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ. אָמַר לִי: וְכִי מַטִּילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ? וַהֲלֹא אָמְרָה תּוֹרָה: (במדבר ה) 'וְכָתַב', 'וּמָחָה', כְּתָב שֶׁיָּכוֹל לִמְחוֹת. מַאי קָאָמַר לֵיהּ? וּמַאי קָא מְהַדַּר לֵיהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: לָא מִיבַּעְיָא בַּחֲסֵרוֹת וִיתֵרוֹת, דְּלָא טָעֵינָא [דְּבָקֵי אֲנָא], אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵיחַשׁ לִזְבוּב, נַמֵּי, דִּלְמָא אַתֵּי וְיָתֵיב אַתַּגֵּיהּדְּדָלֶ"ת וּמָחֵיק לֵיהּ, וּמַשְׁוֵי לֵיהּ רֵי"ש, דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי וְ'קַנְקַנְתּוֹם' שְׁמוֹ, שֶׁאֲנִי מַטִּיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ.

ב אָמַר רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁאֵין בְּדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר כְּמוֹתוֹ, וּמִפָּנֵי מַה לֹּא קָבְעוּ הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא (עמדו) [יָכְלוּ] חֲבֵרָיו [לַעֲמֹד] עַל סוֹף דַּעְתּוֹ, שֶׁהָיָה אוֹמֵר עַל טָמֵא, טָהוֹר, וּמַרְאֶה לוֹ פָּנִים. וְעַל טָהוֹר, טָמֵא, וּמַרְאֶה לוֹ פָּנִים. תָּנָא, לֹא רַבִּי מֵאִיר שְׁמוֹ, אֶלָּא רַבִּי *)) מֵיאֶשָּׁה שְׁמוֹ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ רַבִּי מֵאִיר? שֶׁהָיָה מֵאִיר עֵינֵי חֲכָמִים בַּהֲלָכָה. וְלֹא רַבִּי נְהוֹרַאי שְׁמוֹ, אֶלָּא רַבִּי נְחֶמְיָה שְׁמוֹ, וְאָמְרִי לְהּ: רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ רַבִּי נְהוֹרַאי? שֶׁמַּנְהִיר עֵינֵי חֲכָמִים בַּהֲלָכָה. אָמַר (רב) [רַבִּי]: הַאי דִּמְחַדְּדְנָא מֵחַבְרַאי, דַּחֲזִתֵּיהּ לְרַבִּי מֵאִיר מֵאָחוֹרֵיהּ, וְאִלְמָלֵא חֲזִתֵּיהּ מִקַּמֵּיהּ, הֲוַאי מְחַדְּדְנָא טְפֵי, דִּכְתִיב: (ישעיהו ל׳:כ׳) "וְהָיוּ עֵינֶיךָ רוֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ".

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תַּלְמִיד אֶחָד הָיָה לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר וְ'סוּמְכוֹס' שְׁמוֹ, שֶׁהָיָה אוֹמֵר עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל טֻמְאָה, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה טַעֲמֵי טֻמְאָה. וְעַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל טָהֳרָה, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה טַעֲמֵי טָהֳרָה. תָּנָא: תַּלְמִיד וָתִיק הָיָה בְּיַבְנֶה, שֶׁהָיָה מְטַהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים טַעֲמִים. אָמַר (רבא) [רַבִּינָא]: אֲנִי אָדוֹן וַאֲטַהֲרֶנּוּ: וּמַה נָּחָשׁ שֶׁמִּמִּית [וּמַרְבֶּה טֻמְאָה, טָהוֹר, שֶׁרֶץ, שֶׁאֵין מֵמִית וּמַרְבֶּה טֻמְאָה, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן? וְלֹא הִיא, מַעֲשֶׂה קוֹץ בְּעָלְמָא קָעָבִיד]. אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁלֹשׁ שָׁנִים נֶחְלְקוּ בֵּית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל, הַלְלוּ אוֹמְרִים: הֲלָכָה כְּמוֹתָנוּ, וְהַלְלוּ אוֹמְרִים: הֲלָכָה כְּמוֹתָנוּ, יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם: אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים הֵן, וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵּית־הִלֵּל. וְכִי מֵאַחַר דְּאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים הֵן, מִפְּנֵי מַה זָּכוּ בֵּית הִלֵּל לִקְבֹּעַ הֲלָכָה כְּמוֹתָן? מִפְּנֵי שֶׁנּוֹחִין וַעֲלוּבִין (הן) [הָיוּ], וְשׁוֹנִין דִּבְרֵיהֶם וְדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּקְדִּימִין דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי לְדִבְרֵיהֶם, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: מִי שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּסֵּכָּה, וְשִׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת; בֵּית

שַׁמַּאי פּוֹסְלִין וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: לֹא כָךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, שֶׁהָלְכוּ זְקֵנֵי בֵּית שַׁמַּאי וְזִקְנֵי בֵּית הִלֵּל לְבַקֵּר אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן הַחוֹרוֹנִית, וּמְצָאוּהוּ (שהיה) יוֹשֵׁב רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּסַּכָּה וְשֵׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת (ולא אמרו לו דבר)?! אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי: מִשָּׁם רְאָיָה? אַף הֵם אָמְרוּ לוֹ: אִם כָּךְ הָיִיתָ נוֹהֵג, לֹא קִיַּמְתָּ מִצְוַת סֻכָּה מִיָּמֶיךָ. לְלַמְּדְךָ, שֶׁכָּל הַמַּשְׁפִּיל (את) עַצְמוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַגְבִּיהוֹ, וְכָל הַמַּגְבִּיהַּ עַצְמוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּילוֹ. וְכָל הַמַּחֲזִיר אַחַר הַגְּדֻלָּה, גְּדֻלָּה בּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ, וְכָל הַבּוֹרֵחַ מִן הַגְּדֻלָּה, גְּדֻלָּה מְחַזֶּרֶת (עליו) [אַחֲרָיו]. וְכָל הַדּוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה, שָׁעָה דּוֹחַקְתּוֹ. וְכָל הַנִּדְחֶה מִפְּנֵי הַשָּׁעָה, שָׁעָה עוֹמֶדֶת לוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, הַלָּלוּ אוֹמְרִים: נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁלֹּא נִבְרָא נִבְרָא, וְהַלָּלוּ אוֹמְרִים: נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁנִּבְרָא יוֹתֵר מִשֶּׁלֹּא נִבְרָא. נִמְנוּ וְגָמְרוּ: נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁלֹּא נִבְרָא יוֹתֵר מִשֶּׁנִּבְרָא, וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּבְרָא, יְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו! וְאַמְרִי לָהּ: יְמַשְׁמֵשׁ בְּמַעֲשָׂיו!

ג תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, הָיָה מַחֲזִיק מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מִקְוֵה־טָהֳרָה. מִכְּדֵי, מִקְוֶה כַּמָּה הֲוֵי? [אַרְבָּעִים סְאָה], כִּדְתַנְיָא: (ויקרא ט״ו:ה׳) "וְרָחַץ (את בשרו) בַּמַּיִם"; בְּמֵי מִקְוֶה. "כָּל בְּשָׂרוֹ"; מַיִם שֶׁכָּל גּוּפוֹ עוֹלֶה בָּהֶן, וְכַמָּה הֵן? אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת. וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים מֵי מִקְוֶה, אַרְבָּעִים סְאָה. תָּנֵי רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל: יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, שָׁלֹשׁ אַמּוֹת תַּחְתּוֹנוֹת מְרֻבָּעוֹת, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת עֶלְיוֹנוֹת עֲגוּלוֹת. נְהִי דְּאִיפְּכָא לֹא מָצֵית אָמַרְתְּ, דִּ"שְׂפָתוֹ עָגוֹל" כְּתִיב, אֵימָא חֲדָא! לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: (מלכים־א ז) "אַלְפַּיִם בַּת יָכִיל". 'בַּת', כַּמָּה הַוְיָא? שָׁלֹשׁ סְאִין, דִּכְתִיב: (יחזקאל מ״ה:י״ד) "מַעְשֵׂר הַבַּת מִן הַכֹּר", דַּהֲוָה לֵיהּ שִׁיתָּא אַלְפֵי גְּרִיוֵי. וְהָכְתִיב: (ד"ה־ב ד) "[מַחֲזִיק בָּתִּים] שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים (בת) יָכִיל"! הַהוּא לְגוּדְשָׁא. אָמַר אַבַּיֵי: שְׁמָע מִינַּהּ: הַאי גּוּדְשָׁא, תִּלְתָּא הֲוָה וְכוּ'.

תָּנוּ רַבָּנָן: מַחֲנֶה הַיּוֹצֵאת לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, מֻתָּרִים בְּגֶזֶל עֵצִים יְבֵשִׁים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר: אַף חוֹנִים בְּכָל מָקוֹם, וּבְמָקוֹם שֶׁנֶּהֱרָגִין, שָׁם נִקְבָּרִים.

תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: לוֹקִין עַל עֵרוּבֵי תְּחוּמִין דִּבְרֵי תוֹרָה. מֻתְקָּיף לֵיהּ רַבִּי יוֹנָתָן: וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבְּ'אַל'? מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אֶלָּא מֵעַתָּה, דִּכְתִיב: (ויקרא י״ט:ל״א) "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאוֹבוֹת", הָכִי נַמִּי דְּלָא לָקֵי?! רַבִּי יוֹנָתָן, הָכִי קָשְׁיָא לֵיהּ: (וכי לוקין על לאו [של] שביתה?!) לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת [מִיתַת] בֵּית־דִּין הוּא! וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת [מִיתַת] בֵּית־דִּין, אֵין לוֹקִין עָלָיו! אָמַר רַב אַשִׁי: מִי כְּתִיב: "אַל יוֹצִיא"? "אַל יֵצֵא" כְּתִיב! (שמות טו)

פרק ב

עירובין פרק ב עושין פסין - ד אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: דּוּ פַּרְצוּף פָּנִים הָיוּ לוֹ לָאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קל״ט:ה׳) "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי". כְּתִיב: (בראשית ב׳:כ״ב)

"וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: פַּרְצוּף', וְחַד אָמַר: זָנָב'. בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר: פַּרְצוּף, הַיְנוּ דִּכְתִיב: "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: זָנָב, מַאי "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי"? וכו' בשלמא למ"ד פרצוף היינו דכתיב ויצר תרי יודי"ן אלא למ"ד וכו'

וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּנִדּוּי, הוֹלִיד רוּחִין וְשֵׁדִין וְלִילִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ה) "וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ", מִכְּלַל, דְּעַד הָאִידְנָא לָאו 'כְּצַלְמוֹ' אוֹלִיד. מֵיתִיבִי, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָדָם הָרִאשׁוֹן חָסִיד גָּדוֹל הָיָה. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁנִּקְנְסָה מִיתָה עַל יָדוֹ, יָשַׁב בְּתַעֲנִית מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וּפֵרַשׁ מִן הָאִשָּׁה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וְהֶעֱלָה זַרְזִיּ תְּאֵנִים עַל בְּשָׂרוֹ מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה.

ה וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: אוֹמְרִים מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. מִקְצָת שִׁבְחוֹ בְּפָנָיו, דִּכְתִיב: (בראשית ז׳:א׳-ב׳) "כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה", וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, דִּכְתִיב: (שם ו) "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו". וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (שם ח) "וְהִנֵּה עָלֶה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ", אָמְרָה יוֹנָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יְהִיוּ מְזוֹנוֹתַי מְרוֹרִין כַּזַּיִת, וְיִהְיוּ מְסוּרִין בְּיָדֶךָ, וְאַל יְהוּ מְתוּקִין כִּדְבַשׁ, (ויהיו מסורין) [וּתְלוּיִין] בְּיַד בָּשָׂר וָדָם. (מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי "טָרָף" לִישְׁנָא דִּמְזוֹנֵי הוּא?) כְּתִיב הָכָא "טָרָף בְּפִיהָ", וּכְתִיב הָתָם: (משלי ג) "הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי".

ו וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: כָּל בַּיִת שֶׁנִּשְׁמָעִין בּוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה בַּלַּיְלָה, שׁוּב אֵינוֹ נֶחֱרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל"ה:י') "וְלֹא אָמַר: אַיֵּה אֱלוֹהַ עֹשָׂי נֹתֵן זְמִרוֹת בַּלָּיְלָה". וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דַּיּוֹ לְעוֹלָם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״נ:ו׳) "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ". וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: נִתְקַלְקְלָה בָּבֶל, נִתְקַלְקְלוּ שְׁכֵנֶיהָ. [נִתְקַלְקְלָה שׁוּמְרוֹן, נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֶיהָ. נִתְקַלְקְלָה בָּבֶל נִתְקַלְקְלוּ שְׁכֵנֶיהָ, דִּכְתִיב: (ישעיהו י״ד:כ״ג) "וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי מָיִם". נִתְקַלְקְלָה שׁוּמְרוֹן, נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֶיהָ, דִּכְתִיב: (מיכה א׳:ו׳) "וְשַׂמְתִּי שֹׁמְרוֹן לְעִי הַשָּׂדֶה, [לְמַטָּעֵי כָּרֶם"]. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: בֹּא וּרְאֵה, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, אָדָם נִתְחַיֵּב הֲרִיגָה לַמַּלְכוּת, מַטִּילִין לוֹ חַכָּהלְתוֹךְ פִּיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַלֵּל אֶת הַמֶּלֶךְ, וּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָדָם נִתְחַיֵּב הֲרִיגָה לַמָּקוֹם, שׁוֹתֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ה:ב׳) "לְךָ דֳמִיָּה תְהִלָּה", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּשַׁבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "תְּהִלָּה", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁדּוֹמָה עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּלְךָ יְשֻׁלַּם נֶדֶר". וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: (שם פד) "עוֹבְרֵי בְעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ" וְגוֹ'. 'עוֹבְרֵי', אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹבְרִים עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. 'עֵמֶק', שֶׁמַּעֲמִיקִים לָהֶם גֵּיהִנֹּם, 'הַבָּכָא', שֶׁבּוֹכִים וּמוֹרִידִין דְּמָעוֹת כְּמַעְיָן שֶׁל שִׁיתִּין.

"גַּם בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה", שֶׁמַּצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין וְאוֹמְרִים לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יָפָה דַּנְתָּ, יָפָה זְכִיתָ, יָפָה חִיַּבְתָּ, יָפָה תִּקַּנְתָּ גֵּיהִנֹּם לָרְשָׁעִים, וְגַן־עֵדֶן לַצַּדִּיקִים. אֵינִי?! וְהָא אָמַר רַבִּי לֵוִי: רְשָׁעִים, אָפִלּוּ עַל פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם אֵינָם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה! שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ו:כ״ד) "וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי". "שֶׁפָּשְׁעוּ בִּי" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "הַפּוֹשְׁעִים", שֶׁפּוֹשְׁעִין וְהוֹלְכִין לְעוֹלָם. לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, כָּאן בְּפוֹשְׁעֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִם כֵּן קַשְׁיָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ אַדְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אַיִן אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן; קַל־וָחֹמֶר מִמְּזַבַּח הַזָּהָב, וּמַה מִּזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁאֵין עָלָיו אֶלָּא כְּעֹבִי דִּינָר זָהָב, עָמַד כַּמָּה שָׁנִים וְאֵין אוּר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְלֵאִים מִצְוֹות כְּרִמּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ד׳:ג׳) "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ", וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אַל תִּקְרֵי 'רַקָּתֵךְ', אֶלָּא 'רֵיקָנֵיךְ', שֶׁאֲפִלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּךְ, מְלֵאִים מִצְוֹות כְּרִמּוֹן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וְאֶלָּא הָא דִּכְתִיב: "עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ"? הַהוּא דִּמְחַיְּבֵי דִּינָא דְּגֵיהִנֹּם חָדָא שַׁעְתָּא, וְאַתֵּי אַבְרָהָם וּמְקַבֵּל לְהוּ, וּמַסִּיק לְהוּ, לְבַר מִיִּשְׂרָאֵל הַבָּא עַל כְּנַעֲנִית, וּמוֹשֵׁךְ בְּעָרְלָתוֹ וְלֹא מְבַשְׁקַר לֵיהּ. מַתְקִיף לָהּ רַב כַּהֲנָא: הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ: "הַפּוֹשְׁעִים", דְּפָשְׁעֵי וְאָזְלֵי הוּא, אֶלָּא מַעַתָּה דִּכְתִיב: 'הַמּוֹצִיא', 'וְהַמַּעֲלֶה'; דְּמַפִּיק וּדְמַסִּיק הוּא?! אֶלָּא דְּאַפִּיק וּדְאַסִּיק הוּא, הָכִי נַמִּי: דְּפָשְׁעֵי הוּא. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: שְׁלֹשָׁה פְּתָחִים יֵשׁ לְגֵיהִנֹּם; אֶחָד בַּמִּדְבָּר, וְאֶחָד בַּיָּם, וְאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם. בַּמִּדְבָּר, דִּכְתִיב: (במדבר ט״ז:ל״ג) "וְיָרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאוֹלָה". בַּיָּם, דִּכְתִיב: (יונה ב׳:ג׳) "מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי, שָׁמַעְתָּ קוֹלִי". בִּירוּשָׁלַיִם, דִּכְתִיב: (ישעיהו ל״א:ט׳) "אֲשֶׁר אוּר לוֹ בְּצִיּוֹן, וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלִָם". וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "אֲשֶׁר אוּר לוֹ בְּצִיּוֹן", זוֹ גֵּיהִנֹּם. "וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלַיִם", זוֹ פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. וְתוּ לֵיכָּא? וְהָאָמַר רַבִּי מוֹרְיוֹן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְאָמְרֵי לָהּ: תָּנָא (רבא בר מרי) [רַבָּה בַּר מוֹרְיוֹן] בִּדְבֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: שְׁנֵי תְּמָרִים יֵשׁ בְּגֵי־בֶּן־הִנֹּם, וְעוֹלֶה עָשָׁן מִבֵּינֵיהֶם, וְזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ: "צִינֵי הַר הַבָּרְזֶל כְּשֵׁרוֹת", וְזוֹ הִיא פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. דִּילְמָא הַיְנוּ דִּירוּשָׁלַיִם.

ז אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שִׁבְעָה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ לְגֵיהִנֹּם, [וְאֵלּוּ הֵן]: שְׁאוֹל, וַאֲבַדּוֹן, וּבְאֵר־שַׁחַת, וּבוֹר־שָׁאוֹן, וְטִיט־הַיָּוֵן, וְצַלְמָוֶת, וְאֶרֶץ־תַּחְתִּית. 'שְׁאוֹל', דִּכְתִיב: (יונה ב׳:ג׳) "מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי". 'אֲבַדּוֹן', דִּכְתִיב: (תהלים פח) "הֲיְסֻפַּר בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ? אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן". 'בְּאֵר־שַׁחַת', דִּכְתִיב: (שם טז) "כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל, לֹא תִתֵּן חָסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת". וּ'בוֹר־שָׁאוֹן' וְ'טִיט הַיָּוֵן', דִּכְתִיב: (שם מ) "וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן, מִטִּיט הַיָּוֵן". (וְגוֹ') 'צַלְמָוֶת', דִּכְתִיב: (תהלים קו) "יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת". 'וְאֶרֶץ תַּחְתִּית', גְּמָרָא [הוּא]. וְתוּ לֵיכָּא? וְהָא אִיכָּא 'גֵּיהִנֹּם'! גַּי, שֶׁעֲמוּקָה כְּגֵיהִנֹּם, שֶׁהַכֹּל יוֹרְדִין בָּהּ עַל עִסְקֵי

חִנָּם. וְהָאֵיכָא 'תְּפִתֶּה'! דִּכְתִיב: (ישעיהו ל׳:ל״ג) "כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה". הַהוּא, שֶׁכָּל הַמִּתְפַּתֶּה בְּיֵצְרוֹ נוֹפֵל שָׁם. גַּן־עֵדֶן, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא, בֵּית־שְׁאָן פִּתְחָהּ, וְאִם בְּעַרְבֶיָא הוּא, בֵּית־גֶּרֶם פִּתְחָהּ, אִם בֵּין הַנְּהָרוֹת הוּא, דּוּרַמַסְקָנִית פִּתְחָהּ. בְּבָבֶל, אַבֵּיי מְשְׁתַּבֵּחַ בְּפַּיְרֵי דַּעֲבַר יְמִינָא, רָבָא מְשְׁתַּבֵּחַ בְּפֵּיְרֵי דְּהַרְפַּנְיָא.

ח אָמַר רַב חִסְדָּא: דָּרַשׁ מָרִי בַּר מַר, מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קי״ט:צ״ו) "לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ, רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד". דָּבָר זֶה אָמְרוּ דָּוִד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ, אָמְרוּ אִיּוֹב וְלֹא פֵּרְשׁוֹ, אָמְרוּ יְחֶזְקֵאל וְלֹא פֵּרְשׁוֹ, עַד שֶׁבָּא זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ וּפֵרְשׁוֹ. אָמְרוּ דָּוִד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ, דִּכְתִיב: "לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ" וְגוֹ'. אָמְרוּ אִיּוֹב וְלֹא פֵּרְשׁוֹ, דִּכְתִיב: (איוב י״א:ט׳) "אָרְכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ וּרְחָבָה מִנִּי יָם". אָמְרוּ יְחֶזְקֵאל וְלֹא פֵּרְשׁוֹ, דִּכְתִיב: (יחזקאל ב׳:י׳) "וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי, וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר, וְכָתוּב [אֲלֵיהָ] קִנִים וָהֶגֶה וָהִי". 'קִינִים', אֵלּוּ פּוּרְעָנוּתָם שֶׁל צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל ל״ב:ט״ז) "קִינָה הִיא וְקוֹנְנוּהָ" וְגוֹ'. 'וְהֶגֶה', זוֹ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים צ״ב:ד׳) "עָלֵי עָשׂוֹר, וַעֲלֵי נֵבֶל, עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר". 'וָהִי', זוֹ פּוּרְעָנוּתָם שֶׁל רְשָׁעִים לֶעָתִיד לָבֹא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל ז׳:כ״ו) "הוֹוָה עַל הוֹוָה תָּבוֹא" וְגוֹ'. עַד שֶׁבָּא זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ וּפֵרְשׁוֹ, דִּכְתִיב: (זכריה ה׳:ב׳) "וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה? וָאֹמַר: אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה, אָרְכָּהּ עֶשְׂרִים בָּאַמָּה, וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר בָּאַמָּה". וְכִי פִּשַּׁטְתָּ לָהּ, (כמה) הַוְיָא [לָהּ] עֶשְׂרִים בְּעֶשְׂרִים. וּכְתִיב: "וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר", וְכִי קְלַפְתָּ לָהּ, כַּמָּה הַוְיָא [לָהּ]? אַרְבָּעִין בְּעֶשְׂרִין. וּכְתִיב: (ישעיהו מ׳:י״ב) "מִי מָדַד בְּשָׁעֲלוֹ מָיִם, וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן" וְגוֹ'. נִמְצָא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אֶחָד מִשְּׁלִשִּׁית אֲלָפִים וּמָאתַיִם בַּתּוֹרָה.

ט וְאָמַר רַב חִסְדָּא: דָּרַשׁ מָרִי בַּר מַר, מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ד:א׳) "הֶרְאַנִי ה', וְהִנֵּה שְׁנֵי דּוּדָאֵי תְאֵנִים מוּעָדִים לִפְנֵי הֵיכַל ה' וְגוֹ'. הַדּוּד הָאֶחָד; תְּאֵנִים טוֹבוֹת מְאֹד כִּתְאֵנֵי הַבִּכּוּרוֹת". אֵלּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים. "וְהַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת". אֵלּוּ רְשָׁעִים גְּמוּרִים. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: אָבַד סְבָרָם וּבָטַל סִכּוּיָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שיר השירים ז׳:י״ד) "הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ", אֵלּוּ וְאֵלּוּ עֲתִידִים שֶׁיִּתְּנוּ רֵיחַ. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: "הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ", אֵלּוּ בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא. וְעַל פִּתְחֵינוּ כָּל מְגָדִים", אֵלּוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁמַּגִּידוֹת פִּתְחֵיהֶן לְבַעֲלֵיהֶם. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא: שְׁאוֹגְדוֹת פִּתְחֵיהֶן לְבַעֲלֵיהֶן. (שם) "חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים, דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ", אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הָרַבֵּה גְּזֵרוֹת גָּזַרְתִּי עַל עַצְמִי, יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלַי, וְקַיַּמְתִּים. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְהַהוּא מְרַבָּנָן, דַּהֲוָה [קָא] מְסַדֵּר אַגַּדְתָּא קַמֵּיהּ: מִי שְׁמִיעַ לָךְ: "חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים, דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ", מַאי הִיא? אָמַר לֵיהּ: אֵלּוּ מִצְוֹת קַלּוֹת וּמִצְוֹת חֲמוּרוֹת. אָמַר לֵיהּ: וְכִי תּוֹרָה, פְּעָמִים

פְּעָמִים נִתְּנָה? אֶלָּא, הַלָּלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, וְהַלָּלוּ דִּבְרֵי סוֹפְרִים. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י״ב:י״ב) "וְיוֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ". בְּנִי, הִזָּהֵר בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁהַלָּלוּ (בדברי תורה יש בהן) עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְהַלָּלוּ (בדברי סופרים כל העובר עליהן) חַיָּב עָלֶיהָן מִיתָה [בִּידֵי שָׁמַיִם]. שָׁמָא תֹּאמַר: אִם יֵשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ, מִפְּנֵי מַה לֹּא נִכְתְּבוּ? אָמַר קְרָא: "עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ".

י תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְהָיָה [רַבִּי] יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי מְשָׁרְתוֹ. בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ מַכְנִיסִין לוֹ מַיִם בְּמִדָּה. פַּעַם אַחַת מְצָאוֹ שׁוֹמֵר בֵּית הָאֲסוּרִין, אָמַר לוֹ: (מפני מה) הַיּוֹם מַיְמִיךְ מְרֻבִּין, שְׁמָא לַחְתֹּר בֵּית הָאֲסוּרִין אַתָּה צָרִיךְ? שָׁפַךְ חֶצְיָן וְהִנִּיחַ חֶצְיָן. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ: יְהוֹשֻׁעַ, אִי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזְּקֵן אֲנִי וְחַיַּי תְּלוּיִין בְּחַיֶּיךָ? סָח לוֹ כָּל [אוֹתוֹ] הַמְּאֹרָע. אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מַיִם לִטֹּל יָדַיִם. אָמַר לוֹ: לִשְׁתּוֹת, אֵין מַגִּיעִין, לִטֹּל יָדַיִם, מַגִּיעִין? אָמַר לוֹ: וּמָה אֶעֱשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָן מִיתָה [בִּידֵי שָׁמַיִם], מוּטָב שֶׁאָמוּת מִיתַת עַצְמִי, וְאַל אֶעֱבֹר עַל דַּעַת חֲבֵרַי. אָמְרוּ: לֹא טָעַם כְּלוּם, עַד שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ מַיִם וְנָטַל יָדָיו. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ: וּמַה בְּזִקְנוּתוֹ כָּךְ, בְּיַלְדוּתוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וּמַה בְּבֵית הָאֲסוּרִים כָּךְ, בְּבֵיתוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר (רב) [שְׁמוּאֵל]: בְּשָׁעָה שֶׁתִּקֵּן שְׁלֹמֹה עֲרוּבִין וּנְטִילַת יָדַיִם, [וַיִּצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: (משלי כ״ג:ט״ו) "בְּנִי, אִם חָכָם לִבְּךָ, יִשְׂמַח לִבִּי גַּם אָנִי". וְאוֹמֵר: (שם כז) "חָכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי, וְאָשִׁיבָה חֹרְפִי דָּבָר"].

יא דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (שיר ז) "לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה" וְגוֹ'. אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תְּדִינֵנִי כִּיוֹשְׁבֵי כְּרַכִּים, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם גֶּזֶל, וַעֲרָיוֹת, [וּשְׁבוּעַת שָׁוְא], וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר. אֶלָּא "נֵצֵא הַשָּׂדֶה", בֹּא וְאַרְאֶךָּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַדָּחָק. "נָלִינָה בַכְּפָרִים", אַל תִּקְרֵי: 'בַּכְּפָרִים', אֶלָּא 'בַּכּוֹפְרִים'; אַרְאֶךָּ בְּנֵי עֵשָׂו שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם טוֹבָתְךָ, וְכָפְרוּ בְּךָ. "נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים", אֵלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. "נִרְאֶה, אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן", אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא. "פִּתַּח הַסְּמָדַר", אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. "הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים", אֵלּוּ בַּעֲלֵי תַּלְמוּד. "שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי לָךְ", שֶׁאַרְאֶךָּ [כְּבוֹדִי וּגְדֻלַּת] שָׁבַח בָּנַי וּבְנוֹתַי.

יב אָמַר רַב הַמְנוּנָא, מַאי דִּכְתִיב: (מ"א ד) "וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאֶלֶף". (שהיה מדמה דברים זה לזה) מְלַמֵּד, שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל תּוֹרָה, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל. וְעַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל סוֹפְרִים, הָיָה אוֹמֵר אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה טְעָמִים. דָּרַשׁ (רבי אבא) [רָבָא]: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י״ב:ט׳) "וְיוֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם, עוֹד לִמֵּד דַּעַת אֶת הָעָם", דְּאַגְמְרֵיהּ בְּסִימָנֵי טַעְמָא, (לְסַבַּר בִּדְדָמֵי) [וְאַסְבָּרֵהּ בְּמַאי דְּדָמֵי לֵיהּ].

"וְאִזֵּן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה", אָמַר עוּלָּא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בַּתְּחִלָּה הָיְתָה הַתּוֹרָה דּוֹמָה (לְקֻפָּה) [לִכְפִיפָה] שֶׁאֵין לָהּ אָזְנַיִם, עַד שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה וְעָשָׂה לָהּ אָזְנַיִם. (שיר השירים ה׳:י״א) "קְוָצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים", (שחורות כעורב) אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: מְלַמֵּד (שהיה דורש) [שֶׁיֵּשׁ לִדְרֹשׁ] עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ תִּלֵּי תִּלִּים שֶׁל הֲלָכוֹת. (שם) "שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב", בְּמִי אַתְּ מוֹצְאָן? (סדרי תורה). בְּמִי שֶׁמַּשְׁכִּים וּמַעֲרִיב עֲלֵיהֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. רַבָּה אָמַר: בְּמִי שֶׁמַּשְׁחִיר פָּנָיו עֲלֵיהֶם כָּעוֹרֵב. רָבָא אָמַר: בְּמִי שֶׁמְּשִׁים עַצְמוֹ אַכְזָרִי עַל בָּנָיו [וְעַל בְּנֵי בֵיתוֹ] כָּעוֹרֵב, כִּי הָא דְּרַב אַדָּא בַּר מַתְנָא הֲוָה קָא אָזֵיל לְבֵי רַב, אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ: יְנוּקֵי [דִּידָךְ], מַאי אַעֲבִיד לְהוּ? אָמַר לָהּ: (איכא) [מִי שְׁלִימוּ] קוּרְמֵי בְּאַגְמָא?

יג "וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ", (דברים ז׳:י׳) "אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב, אִי־אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, כְּבְיָכוֹל כְּאָדָם שֶׁנּוֹשֵׂא מַשּׂוֹאוּ עַל פָּנָיו, וּמְבַקֵּשׁ לְהַשְׁלִיכוֹ מִמֶּנּוּ. "לֹא יְאַחֵר [לְשׂוֹנְאוֹ]", אָמַר רַבִּי אִילָא: לְשׂוֹנְאָיו הוּא דְּלֹא יְאַחֵר, אֲבָל מְאַחֵר הוּא לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים. וְהֵיכִי דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַאי דִּכְתִיב: (שם) "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", וְלֹא לְמָחָר לַעֲשׂוֹתָם. "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" וּלְמָחָר לִטֹּל שְׂכָרָן. אָמַר רַבִּי (חנא) [חַגַּי], וְאִיתֵימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מַאי דִּכְתִיב: (שמות ל״ד:ו׳) "אֶרֶךְ אַפַּיִם"? (ולא כתיב:) "אֶרֶךְ־אַף" [מִבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא], אֶרֶךְ אַפַּיִם לָרְשָׁעִים, וְאֶרֶךְ אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים.

(בסוף הפרק הזכירו פסוק שבסוף מלכים, כשחלה חזקיהו (מלכים ב כ׳:א׳) "ויבא אליו ישעיהו" וגו', ללמוד ממנו לענין עירוב. ושאלו על פסוק זה בגמרא)

יד יְשַׁעְיָהוּ, מַאי בָּעֵי הָתָם? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְלַמֵּד שֶׁחָלָה חִזְקִיָּהוּ, וּבָא יְשַׁעְיָהוּ לְהוֹשִׁיב יְשִׁיבָה עַל פִּתְחוֹ. מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁחָלָה, שֶׁמּוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל פִּתְחוֹ. וְלָאו מִלְּתָא הִיא, דְּלָמָא אַתְּיָא לְאִינְרוּיֵי בְּשָׂטָן.

פרק ג

עירובין פרק ג בכל מערבין - טו תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יֹאכַל אָדָם בָּצָל, מִפְּנֵי נָחָשׁ שֶׁבּוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא שֶׁאָכַל חֲצִי בָצָל וַחֲצִי נָחָשׁ שֶׁבּוֹ, וְחָלָה, וְנָטָה לָמוּת. וּבִקְּשׁוּ עָלָיו חֲבֵרָיו רַחֲמִים וְחָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה (לכך) [לוֹ].

(קודם מפלפל הגמרא שאין צריך להשלים תענית בערב שבת, ורבן גמליאל גם כן מודה שאין משלימין, ואחר כך איתא שם)

תַּנְיָא: לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, נִכְנַס רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְהַפֵּר אֶת דְּבָרָיו. עָמַד רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי עַל רַגְלָיו וְאָמַר: חָזִי אֲנָא, דְּבָתַר רֵישָׁא, גּוּפָא אָזַל, כָּל יָמָיו שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל קָבַעְנוּ הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, עַכְשָׁיו אַתָּה מְבַקֵּשׁ לְבַטֵּל דְּבָרָיו? יְהוֹשֻׁעַ, אֵין שׁוֹמְעִין לְךָ, שֶׁכְּבָר נִקְבְּעָה

הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁעֵרְעֵר בַּדָּבָר כְּלוּם. בְּדוֹרוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל עָבִיד כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. בְּדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי עָבִיד כְּרַבִּי יוֹסֵי. וּבְדוֹרוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל עָבִיד כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק: אֲנִי (הייתי) מִבְּנֵי סְנָאָה בֶּן בִּנְיָמִין, פַּעַם אַחַת חָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, וּדְחִינוּהוּ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, וְהִתְעַנִּינוּ בּוֹ וְלֹא הִשְׁלַמְנוּהוּ, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם טוֹב שֶׁלָּנוּ הָיָה. טַעְמָא דְּיוֹם טוֹב וְכוּ'

פרק ד

עירובין פרק ד מי שהוציא - טז תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַעֲבִירִין אֶת הָאָדָם עַל דַּעְתּוֹ וְעַל דַּעַת קוֹנוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וּרוּחַ רָעָה, וְדַקְדּוּקֵי עֲנִיּוּת. לְמַאי נַפְקָא מִינַּיהּ? לְמִיבָּעֵי עֲלַיְיהוּ רַחֲמֵי. שְׁלֹשָׁה אֵין רוֹאִין פְּנֵי גֵּיהִנֹּם, וְאֵלּוּ הֵן: דַּקְדּוּקֵי עֲנִיּוּת, וְחוֹלֵי מֵעַיִם, וְהָרְשׁוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה רָעָה. וְאִידָךְ? אִשָּׁה רָעָה, מִצְוָה לְגָרְשָׁהּ. וְאִידָךְ? זְמַנִּין דִּכְתֻבָּתָהּ מְרַבָּה, וְלָא מָצֵי לְגָרְשָׁ לָהּ. אִי נַמִי: יֵשׁ לוֹ בָּנִים מִמֶּנָּה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְגָרְשָׁהּ. לְמַאי נַפְקָא מִינַּיהּ? לְקַבּוּלֵי מֵאַהֲבָה. שְׁלֹשָׁה מֵתִים כְּשֶׁהֵם מְסַפְּרִים, וְאֵלּוּ הֵן: חוֹלֵי מֵעַיִם, וְחַיָּה וְהִדְרוֹקָן. לְמַאי נַפְקָא מִינַּיהּ? לְמִשְׁמוּשֵׁי לְהוּ זְוָדְתָא.

יז תָּא שְׁמַע: הַנֵּי שֵׁב שְׁמַעְתְּתָא דְּאִיתַּמָּרָן בְּצַפְרָא בְּשַׁבְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא בְּסוּרָא, וּבַהֲדֵי פַּנְיָא דְּשַׁבְתָּא קַמֵּי (דרבה) דְּרָבָא] בְּפוּמְבְּדִיתָא, מַאן אֲמְרִינְהוּ? לָאו, אֵלְיָהוּ אֲמְרִינְהוּ! אַלְמָא אֵין תְּחוּמִין לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה! לָא, דִּילְמָא יוֹסֵף שִׁידָא אֲמְרִינְהוּ. תָּא שְׁמַע: הֲרֵינִי נָזִיר בְּיוֹם שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בּוֹ, מֻתָּר לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים. וְאָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן כָּל יְמֵי הַחֹל. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא: יֵשׁ תְּחוּמִין, מִשּׁוּם הָכִי שָׁרֵי, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ: אֵין תְּחוּמִין, אַמַּאי מֻתָּר? שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: (מלאכי ג׳:כ״ג) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בֹּא יוֹם ה'". וְהָא לָא אַתְּי אֵלִיָּהוּ מֵאֶתְמוֹל. אִי הָכִי, בְּחֹל נַמִּי, כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא לִשְׁתְּרֵי, דְּהָא לָא אָתָא אֵלִיָּהוּ מֵאֶתְמוֹל? אֶלָּא אָמְרִינַן: לְבֵית־דִּין הַגָּדוֹל אָתָא, הָכָא נַמִּי לֵימָא: לְבֵית־דִּין הַגָּדוֹל אָתָא? כְּבָר מֻבְטָח לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין אֵלִיָּהוּ בָּא, לֹא בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְלֹא בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי הַטֹּרַח. קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ: מִדְּאֵלִיָּהוּ לָא אַתְּי, מָשִׁיחַ נַמִּי לָא אַתְּי, בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא לִשְׁתְּרֵי! אֵלִיָּהוּ לָא אַתְּי, מָשִׁיחַ אַתְּי?

תַּנְיָא: שְׁפוֹפֶרֶת הָיְתָה לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁהָיְתָה מַבֶּטֶת וְצוֹפָה בָּהּ אַלְפַּיִם אַמָּה בַּיָּבָשָׁה, וּכְנֶגְדָּהּ אַלְפַּיִם אַמָּה בַּיָּם. הָרוֹצֶה לֵידַע כַּמָּה עָמְקוֹ שֶׁל גַּיְא, מֵבִיא שְׁפוֹפֶרֶת וּמַבִּיט בָּהּ, (ביבשה) וְיֵדַע כַּמָּה עָמְקוֹ שֶׁל גַּיְא. וְהָרוֹצֶה לֵידַע כַּמָּה גָּבְהוֹ שֶׁל דֶּקֶל, יִמְדֹּד [קוֹמָתוֹ], וְצִלּוֹ, וְצֵל קוֹמָתוֹ, וְיֵדַע כַּמָּה גָּבְהוֹ שֶׁל דֶּקֶל. הָרוֹצֶה שֶׁלֹּא תִּשָּׁרֶה חַיָּה רָעָה בְּצֵל קִבְרוֹ, נוֹעֵץ קָנֶה בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וְיִרְאֶה לְהֵיכָן צִלּוֹ נוֹטֶה, מְשַׁפֵּעַ וְעוֹלֶה מְשַׁפֵּעַ וְיוֹרֵד.

(בתחילה מקשה התלמוד מברייתא דקתני: "הבא להציל מן הגייס וכו', יש לו אלפים אמה ולא יותר", על מתניתין, דקתני: "כל היוצאין להציל, חוזרין למקומן", ומשמע אפילו טובא, ועל זה מתרץ)

אָמַר [רַב יְהוּדָה אָמַר] רַב: שֶׁחוֹזְרִין בִּכְלֵי זַיִן לִמְקוֹמָן, כִּדְתַנְיָא: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מַנִּיחִין כְּלֵי זַיִן בַּבַּיִת הַסָּמוּךְ לַחוֹמָה. פַּעַם אַחַת הִכִּירוּ בָּהֶם אוֹיְבִים, וְרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם, וְנִכְנְסוּ לְטֹל כְּלֵי זַיִן, וְנִכְנְסוּ אוֹיְבִים אַחֲרֵיהֶם דָּחֲקוּ זֶה אֶת זֶה, וְהָרְגוּ זֶה אֶת זֶה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָרְגוּ (בהם) אוֹיְבִים. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְקִינוּ, שֶׁיְּהוּ חוֹזְרִין בִּכְלֵי זַיִן לִמְקוֹמָם. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: לָא קַשְׁיָא, כָּאן שֶׁנִּצְּחוּ יִשְׂרָאֵל אֶת אוֹיְבֵיהֶם, כָּאן שֶׁנִּצְּחוּ הָאוֹיְבִים אֶת עַצְמָן. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: גּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] שֶׁצָּרוּ עַל עִירוֹת יִשְׂרָאֵל, אֵין יוֹצְאִין עֲלֵיהֶם בִּכְלֵי זַיִן, וְאֵין מְחַלְּלִין עֲלֵיהֶם אֶת הַשַּׁבָּת. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: גּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] שֶׁצָּרוּ וְכוּ', בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ עַל עִסְקֵי מָמוֹן, אֲבָל בָּאוּ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת, יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶם אֶת הַשַּׁבָּת, וּבָעִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר, אֲפִלּוּ לֹא בָּאוּ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת, (ולא על עסקי ממון) אֶלָּא עַל עִסְקֵי תֶּבֶן וְקַשׁ, יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי, אָמַר רַב נַחְמָן: וּבָבֶל, כְּעִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר דָּמְיָא, וְתַרְגּוּמָא: נְהַרְדְּעָא. דָּרַשׁ רַבִּי דּוֹסְתָּאי דְּמִן בֵּירִי: מַאי דִּכְתִיב: (שמואל א כ"ג:א') "וַיַּגִּידוּ לְדָוִד לֵאמֹר: הִנֵּה פְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּקְעִילָה, וְהֵמָּה שֹׁסִים אֶת הַגָּרְנוֹת". תֶּנָא: 'קְעִילָה', עִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר הָיְתָה, וְהֵם לֹא בָּאוּ אֶלָּא עַל עִסְקֵי תֶּבֶן וְקַשׁ, דִּכְתִיב: "וְהֵמָּה שֹׁסִים [אֶת הַגָּרְנוֹת"], וּכְתִיב: (שם) "וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּה' לֵאמֹר: הַאֵלֵךְ וְהִכִּיתִי בַּפְּלִשְׁתִּים הָאֵלֶּה? וַיֹּאמֶר ה' אֶל דָּוִד: לֵךְ וְהִכִּיתָ בַּפְּלִשְׁתִּים, וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת קְעִילָה". מַאי קָא מִיבָּעְיָא לֵיהּ? אִילֵימָא: אִי שָׁרֵי, אִי אָסִיר? הָרֵי בֵּית־דִּין שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי קַיָּם אֶלָּא: אִי מַצְלַח אִי לָא מַצְלַח. דִּיקָא נַמִּי, דִּכְתִיב: "לֵךְ וְהִכִּיתָ בַּפְּלִשְׁתִּים וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת קְעִילָה", שְׁמַע מִינָּהּ.

וּמְטַמֵּא לִשָּׂא אִשָּׁה וְלִלְמֹד תּוֹרָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא לִלְמֹד, אֲבָל מוֹצֵא לִלְמֹד, לֹא יְטַמֵּא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף בִּזְמַן שֶׁמּוֹצֵא לִלְמֹד נַמִּי יְטַמֵּא, לְפִי שֶׁאֵין מִן הַכֹּל אָדָם זוֹכֶה לִלְמֹד.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן, שֶׁהָלַךְ אֵצֶל רַבּוֹ לְצַיְדָן לִלְמֹד תּוֹרָה, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּאַנְשֵׁי בֵּית־מַמַל, וּבְאַנְשֵׁי בֵּית־גּוּרוֹן, בַּאֲרוֹמָה, שֶׁהָיוּ מְחַלְּקִין גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִין לַעֲנִיִּים בִּשְׁנֵי בַצָּרוֹת, וּבָאִין עֲנִיֵּי כְּפַר־שִׁיחִין, וַעֲנִיֵּי כְּפַר־חֲנַנְיָה, וּמַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם, לְמָחָר מַשְׁכִּימִין וּבָאִין.

פרק ה

עירובין פרק ה כיצד מעברין - יח "מְעֻרַת הַמַּכְפֵּלָה", (בראשית כג) רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: שְׁנֵי בָּתִּים, זֶה לְפָנִים מִזֶּה. וְחַד אָמַר: בַּיִת, וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: שְׁנֵי בָּתִּים זֶה עַל גַּב זֶה, הַיְינוּ דִּכְתִיב: 'מַכְפֵּלָה'. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: שְׁנֵי בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה, מַאי 'מַכְפֵּלָה'? שֶׁכְּפוּלָה בְּזוּגוֹת. (שם לה) "מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע", אָמַר רַבִּי יִצְחָק: קִרְיַת אַרְבַּע זוּגוֹת: אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. (שם יד) "וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל", רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'נִמְרוֹד' שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'אַמְרָפֶל'? שֶׁאָמַר וְהִפִּיל אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ. וְחַד אָמַר: 'אַמְרָפֶל' שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'נִמְרוֹד'? שֶׁהִמְרִיד אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּמַלְכוּתוֹ עָלָיו. (שמות א) "וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרָיִם", רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: חָדָשׁ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו. [מַאן דְּאָמַר: חָדָשׁ מַמָּשׁ, דִּכְתִיב: 'חָדָשׁ'. וּמַאן דְּאָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו, מִדְּלָא כְּתִיב: "וַיִּמְלֹךְ". וּלְמַאן דְּאָמַר: שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו, הָא כְּתִיב: "אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף"? מַאי "אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף"? דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן דְּלֹא יָדַע לֵיהּ לְיוֹסֵף כְּלָל.

(סימן: "שמונה עשרה". "ושנים עשר". "למדנו", "בדורו", "לבן")]. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים גָּדַלְתִּי אֲצֶל רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרַבִּי, וְלֹא לָמַדְתִּי מִמֶּנּוּ אֶלָּא דָּבָר אֶחָד בְּמִשְׁנָתֵנוּ: כֵּיצַד מְאַבְּרִין אֶת הָעֲרִים, בְּאֶלֶ"ף. אֵינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁנַיִם־עָשָׂר תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרַבִּי, וּשְׁמוֹנָה־עָשָׂר יָמִים גָּדַלְתִּי (אצלו) [בֵּינֵיהֶן], וְלָמַדְתִּי לֵב כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְחָכְמַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד! לֵב כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְחָכְמַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד גָּמַר, גָּמְרָא לָא גָּמַר. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מִינַיְהוּ דִּידְהוּ גָּמַר, מִינַיהּ דִּידֵיהּ לָא גָּמַר. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתֵנוּ, קָאָמַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּשֶׁהָיִינוּ לוֹמְדִים תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי אוֹשַׁעְיָא (ברבי), הָיִינוּ יוֹשְׁבִים אַרְבַּע אַרְבַּע בְּאַמָּה. אָמַר רַבִּי: כְּשֶׁהָיִיתִי לוֹמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, הָיִינוּ יוֹשְׁבִים שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה בְּאַמָּה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרַבִּי בְּדוֹרוֹ, כְּרַבִּי מֵאִיר בְּדוֹרוֹ. מָה רַבִּי מֵאִיר בְּדוֹרוֹ, לֹא עָמְדוּ חֲבֵרָיו עַל סוֹף דַּעְתּוֹ, אַף רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, (ברבי) לֹא עָמְדוּ חֲבֵרָיו עַל סוֹף דַּעְתּוֹ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לִבָּן שֶׁל רְאשׁוֹנִים כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוּלָם, [וְשֶׁל] אַחֲרוֹנִים כְּפִתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל. וְאָנוּ, כִּמְלֹא נָקֶב מַחַט [סְדָקִית]. מַאי רְאשׁוֹנִים? רַבִּי עֲקִיבָא. אַחֲרוֹנִים? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: רְאשׁוֹנִים, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ. אַחֲרוֹנִים, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרַבִּי. וְאָנוּ, כִּמְלֹא נָקֶב מַחַט [סְדָקִית]. אָמַר אַבַּיֵי: וַאֲנָן, כִּי סִיכְתָּא בְּגוּדָא לְגַמְרָא. אָמַר רָבָא: וַאֲנָן, כִּי אֶצְבַּעְתָּא בְּקֵירָא לִסְבָרָא. אָמַר רַב אַשִׁי: וַאֲנָן כִּי אֶצְבַּעְתָּא בְּבֵירָא לְשִׁכְחָה. [כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת, פֶּרֶק: "וְאֵלּוּ קִשְׁרִים" וְזֶה לְשׁוֹנוֹ]: אָמַר (רבי זירא) [רָבָא בַּר זִימוּנָא]: אִם רְאשׁוֹנִים בְּנֵי מַלְאָכִים, אָנוּ בְּנֵי אֲנָשִׁים, וְאִם רְאשׁוֹנִים בְּנֵי

אֲנָשִׁים, אָנוּ כַּחֲמוֹרִים, וְלֹא כַּחֲמוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, וְשֶׁל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר, אֶלָּא כִּשְׁאָר חֲמוֹרִים. (עד כאן)

יט אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּנֵי יְהוּדָה שֶׁהִקְפִּידוּ עַל לְשׁוֹנָם, נִתְקַיְּמָה תּוֹרָתָן בְּיָדָן. בְּנֵי גָּלִיל שֶׁלֹּא הִקְפִּידוּ עַל לְשׁוֹנָם, לֹא נִתְקַיְּמָה תּוֹרָתָן בְּיָדָן. מִידִּי, בְּהֶקְפֵּידָא תַּלְיָא מִלְּתָא? אֶלָּא בְּנֵי יְהוּדָה (מתוך שהקפידו על לשונם דהוו) דַּיְקֵי לֵישָׁנָא, וּמַתְנְחֵי לְהוּ סִימָנֵי, נִתְקַיֵּם תַּלְמוּדָן בְּיָדָן. בְּנֵי גָּלִיל דְּלָא דַּיְקֵי לֵישָׁנָא וְלָא מַתְנְחֵי לְהוּ סִימָנֵי, לֹא נִתְקַיֵּם תַּלְמוּדָן בְּיָדָן.

אִיבָּעֵית אֵימָא: בְּנֵי יְהוּדָה גְּמִירֵי מֵחַד רַבָּה, נִתְקַיְּמָה תּוֹרָתָם בְּיָדָם. בְּנֵי גָּלִיל, דְּלָא גְּמִירֵי מֵחַד רַבָּה, לֹא נִתְקַיֵּם תּוֹרָתָם בְּיָדָם. רַבִּינָא אָמַר: בְּנֵי יְהוּדָה, דְּגָלוּ מַסָּכְתָּא, נִתְקַיֵּם תַּלְמוּדָן בְּיָדָן, בְּנֵי גָּלִיל, דְּלָא גָּלוּ מַסָּכְתָּא, לֹא נִתְקַיֵּם תַּלְמוּדָן בְּיָדָן. דָּוִד, גָּלֵי מַסָּכְתָּא, שָׁאוּל, לָא גָּלֵי מַסָּכְתָּא. דָּוִד דְּגָלֵי מַסָּכְתָּא, כְּתִיב בֵּיהּ: (תהילים קי״ט:ט״ד) "יֵרָאֻיךְ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ". שָׁאוּל דְּלָא גָּלֵי מַסָּכְתָּא, כְּתִיב בֵּיהּ: (שמואל א י״ד:מ״ז) "וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁמָּחַל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אוֹתוֹ עָוֹן? (לשאול) שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כח) "וּמָחָר אַתָּה וּבָנֶיךָ עִמִּי", "עִמִּי", בְּמֶחְצָתִי! בְּנֵי יְהוּדָה דַּיְקֵי לֵישָׁנָא, מַאי הִיא? דְּהַהוּא בַּר יְהוּדָה דְּאָמַר לְהוּ: טַלִּית יֵשׁ לִי לְמִכֹּר, אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי גַּוְונַהּ טַלִּיתָךְ? אָמַר לְהוּ: כִּתְרָדִין עֲלֵי אֲדָמָה. בְּנֵי גָּלִיל דְּלָא דַּיְקֵי לֵישָׁנָא, מַאי הִיא? דְּהַהוּא בַּר גְּלִילָא דְּאָמַר לְהוּ: "אֲמַר לְמַאן?" "אֲמַר לְמַאן?" אָמְרוּ לֵיהּ: גְּלִילָאָה שׁוֹטֶה, 'חֲמַר' לְמִרְכַּב? אוֹ 'חֲמַר' לְמִשְׁתֵּי? 'עְמַר' לְמַלְבֵּשׁ? אוֹ 'אֵימַר' לְאִתְכַּסָאָה? [הַהִיא אִתְּתָא דְּבַעְיָא לְמֵימַר לַחֲבֶרְתָּהּ: "תָּאֵי דְּאוֹכְלִיךְ חֲלָבָא", אָמְרָה לָהּ: "שְׁלֵיכְתִּי תּוּכְלִיךְ לְבֵיא"]. הַהִיא אִתְּתָא דְּאַתְיָא לְקַמֵּיהּ דְּדַיְנָא, אָמְרָה לֵיהּ: "מָרִי כִּירִי, תַּפְלָא חֲוֹת לִי, וּגְנָבוּךְ מִין. וּכְדוּ חֲוֹת, דְּכַד שָׁדְרוּ לָךְ עִילָוָה, לָא מַטִּי כַּרְעִיךְ אַאַרְעָא".

אַמְּהָתָא דְּבֵי רַבִּי, כִּי הֲוָה (משתעיין) [מִשְׁתַּעְיָא] בִּלְשׁוֹן חָכְמָה, (אמרין))*) [אָמְרָה] הָכִי: "עַלַּת נָקְפָּתְ בְּכַד, יְדָאוּן נִשְׁרַיָּא לְקִינֵיהוֹן". אוֹ: "יַעְדִּי בָּתַר חֲבֶרְתָּהּ מִינָהּ". כִּי הֲוָה נִיחָא לָהּ דְּלִילוֹן, אָמְרָה לְהוֹן: "יְדָאוּן נִשְׁרַיָּא לְקִינֵיהוֹן". כִּי בָּעֵי דְּלִיתְבוּן, הֲוָה אָמְרָה לְהוֹן: "יַעְדִּי בָּתַר חֲבֶרְתָּהּ מִינָהּ, וְתִתְקְפִי עַלַּת בְּכַד, כְּאִילְפָא דְּאַזְלָא בְּיַמָּא". רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַסְיָין, כִּי הֲוָה מְשַׁתְּעֵי בִּלְשׁוֹן חָכְמָה, אָמַר: "עֲשׂוּ לִי שׁוֹר מִשְׁפָּט, בְּטוּר מִסְכֵּן". וְכַד הֲוָה שָׁאֵיל בְּאוּשְׁפִּיזָא, אָמַר הָכִי: "גְּבַר פּוּם דִּין חַי? מַה זּוֹ טוֹבָה יֵשׁ".

כ רַבִּי אַבָּהוּ, כִּי הֲוָה מְשַׁתְּעֵי בִּלְשׁוֹן חָכְמָה, הֲוָה אָמַר הָכִי: "אַתְרִיגוּ לְפָחֲמִין, אַרְקִיעוּ לִזְהָבִין, וַעֲשׂוּ לִי שְׁנֵי מַגִּידֵי בַּעֲלָטָה". אִיכָּא דְּאָמְרִי: "וְיַעֲשׂוּ לִי בָּהֶן שְׁנֵי מַגִּידֵי בַּעֲלָטָה". אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַבִּי אַבָּהוּ: "הַצְפִּינֵנוּ, הֵיכָן רַבִּי אִלְעַאי צָפוּן". אָמַר לְהוּ: "עָלַץ בְּנַעֲרָה אַהֲרוֹנִית, אַחֲרוֹנִית, עֲרָנִית וְהִנְעִירַתּוּ". אַמְרֵי לָהּ: אִשָּׁה, וְאַמְרֵי לָהּ מַסָּכְתָּא. אָמְרוּ לֵיהּ

לְרַבִּי אִלְעַאי: "הַצְּפִינֵנוּ, הֵיכָן רַבִּי אַבָּהוּ [צָפוּן]". אָמְרוּ לְהוּ: "נִתְיַיעֵץ בַּמַּכְתֵּירִ, וְהִנְגִּיב לְמִפִּיבֹשֶׁת". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: מֵימֵי לֹא נִצְחַנִי אָדָם, אֶלָּא אִשָּׁה, תִּינוֹק וְתִינֶקֶת. אִשָּׁה, מַאי הִיא? פַּעַם אַחַת נִתְאָרְחָתִי אֵצֶל אַכְסַנְיָא [אַחַת], וְעָשְׂתָה לִי פִּלִּין, פַּעַם רִאשׁוֹנָה סָעַדְתִּי וְלֹא שִׂיַּרְתִּי כְּלוּם. שְׁנִיָּה, סָעַדְתִּי וְלֹא שִׂיַּרְתִּי כְּלוּם. שְׁלִישִׁית, הִקְדִּימַתְנִי בְּמֶלַח, כֵּיוָן שֶׁטָּעַמְתִּי, מָשַׁכְתִּי יָדַי הֵימֶנּוּ. אָמְרָה לִי: "רַבִּי, מִפְּנֵי מָה מָשַׁכְתָּ יָדֶיךָ הֵימֶנּוּ?" אָמַרְתִּי לָהּ: "כְּבָר סָעַדְתִּי מִבְּעוֹד יוֹם". אָמְרָה לִי: "הָיָה לְךָ לִמְשׁוֹךְ יָדְךָ מִן הַפַּת"! אָמְרָה לִי: "רַבִּי, שָׁמָא לֹא הִנַּחְתָּ פֵּאָה בָּרֹאשׁוֹנָה? וְלֹא כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מְשַׁיְּרִין פֵּאָה בַּאִלְפָּס, אֲבָל מְשַׁיְּרִין פֵּאָה בַּקְּעָרָה"?! תִּינֶקֶת, מַאי הִיא? פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, (בשדה) וְהָיְתָה דֶּרֶךְ עוֹבֶרֶת בַּשָּׂדֶה, וְהָיִיתִי מְהַלֵּךְ בָּהּ. אָמְרָה לִי תִּינֶקֶת אַחַת: "רַבִּי, לָאו שָׂדֶה הוּא"? אָמַרְתִּי לָהּ: "לֹא בְּדֶרֶךְ כִּבּוּשָׁה אֲנִי מְהַלֵּךְ"? אָמְרָה לִי: "לִסְטִים שֶׁכְּמוֹתְךָ כְּבָשׁוּהָ". תִּינוֹק, מַאי הוּא? פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְרָאִיתִי תִּינוֹק אֶחָד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל פָּרְשַׁת דְּרָכִים, אָמַרְתִּי לוֹ: "בְּנִי, בְּאֵי־זֶה דֶּרֶךְ נֵלֵךְ לָעִיר"? אָמַר לִי: "זוֹ אֲרֻכָּה וּקְצָרָה, וְזוֹ קְצָרָה וַאֲרֻכָּה". הָלַכְתִּי בַּקְּצָרָה וַאֲרֻכָּה. כֵּיוָן שֶׁהִגַּעְתִּי לָעִיר, הָיוּ מַקִּיפוֹת לָהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים. חָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי. אָמַרְתִּי לוֹ: "בְּנִי, לֹא כָּךְ אָמַרְתָּ לִי: זוֹ קְצָרָה?" אָמַר לִי: "רַבִּי, וְלֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לְךָ, (קצרה) וַאֲרֻכָּה?!" נִשַּׁקְתִּיו עַל רֹאשׁוֹ, וְאָמַרְתִּי לוֹ: אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, שֻׁכֻּלְּכֶם חֲכָמִים אַתֶּם, מִגְּדוֹלְכֶם וְעַד קְטַנְּכֶם. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָוֶה קָא אָזיל בְּאוֹרְחָא, אַשְׁכְּחֵהּ לְבְרוּרְיָה, אֲמַר לֵהּ: "בְּאֵי־זוֹ דֶּרֶךְ נֵלֵךְ לָעִיר לֹד?" אֲמָרָה לֵיהּ: "גְּלִילִי שׁוֹטֶה, לֹא כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: אַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה?! הָיָה לְךָ לוֹמַר: בְּאֵי־זוֹ לְלֹד".

כא בְּרוּרְיָה, אַשְׁכַּחְתֵּיהּ לְהַהוּא תַּלְמִידָא דַּהֲוָה [קָא] גָּרִיס בִּלְחִישָׁאבְּטְשָׁא בֵּיהּ וְאָמְרָה לֵיהּ: לָאו הָכִי כְּתִיב: (שמואל ב כ״ג:ה׳) "עֲרוּכָה בַכֹּל וּשְׁמֻרָה"! אִם עֲרוּכָה בְּמָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים שֶׁל אָדָם, שְׁמוּרָה בַּלֵּב. תָּנָא: תַּלְמִיד אֶחָד הָיָה לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (בן יעקב), שֶׁהָיָה שׁוֹנֶה בְּלַחַשׁ, לְאַחַר שְׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ. תָּנָא: תַּלְמִיד אֶחָד הָיָה לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (בן יעקב) שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵפָה לַמָּקוֹם, אָמְרוּ: הַנִּיחוּ לוֹ, שֶׁאָדָם גָּדוֹל שִׁמֵּשׁ. אָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינְנָא, פְּתַח פּוּמָךְ קָרֵי, פְּתַח פּוּמָךְ תָּנֵי, כִּי הֵיכִי דְּתוֹרִיךְ חַיִּין וְתַתְקְיֵם בְּיָדָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ד׳:כ״ב) "כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם, וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא". אַל תִּקְרֵי "לְמוֹצְאֵיהֶם", אֶלָּא "לְמוֹצִיאֵיהֶם" בַּפֶּה. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינְנָא, חֲטוֹף אֲכוֹל, חֲטוֹף אִישְׁתִּי, דְּעָלְמָא דְּאַזְלִינָן מִינֵיהּ, לְבֵי הִלּוּלָא דְּמִי. אָמַר לֵיהּ רַב לְרַב הַמְנוּנָא: בְּנִי, אִם יֵשׁ לְךָ, הֱיֵטֵב לָךְ, כִּי אֵין בִּשְׁאוֹל תַּעֲנוּג, וְאֵין לַמָּוֶת הִתְמַהְמְהֵהּ, וְאִם תֹּאמַר: אַנִּיחַ לְבָנַי (ולבנותי) חֹק, בִּשְׁאוֹל מִי (יודה) [יַגִּיד] לָךְ? בְּנֵי אָדָם דּוֹמִים לְעִשְׂבֵי הַשָּׂדֶה; הַלָּלוּ נוֹצְצִים, וְהַלָּלוּ נוֹבְלִין.

כב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ לְוָיָה, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי א׳:ט׳) "כִּי לִוְיַת חֵן". חָשַׁבְרָאשׁוֹ, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "הֵן לְרֹאשֶׁךָ". חָשׁ בִּגְרוֹנוֹ, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרוֹתֶיךָ". חָשׁ בִּבְנֵי־מֵעַיִם, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ג) "רְפָאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ". חָשׁ בְּעַצְמוֹתָיו, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ". חָשׁ בְּכָל גּוּפוֹ, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ד) "וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא". אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: בּוֹא וּרְאֵה, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם; אָדָם נוֹתֵן לַחֲבֵרוֹ סַם, יָפֶה לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, סַם חַיִּים לְכָל גּוּפָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא". אָמַר רַב (אסי [אַמי]): מַאי דִּכְתִיב: (שם כב) "כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ, יִכֹּנוּ יַחְדָּו עַל שְׂפָתֶיךָ".אֵימָתַי דִּבְרֵי תוֹרָה נְעִימִים? "כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ". וְאֵימָתַי "תִּשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ"? בְּשָׁעָה שֶׁ"יִּכֹּנוּ יַחְדָּו עַל שְׂפָתֶיךָ". רַבִּי זֵירָא אָמַר מֵהָכָא: שִׂמְחָה לָאִישׁ בְּמַעֲנֵה פִיו, וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב", (שם טו) אֵימָתַי "שִׂמְחָה לָאִישׁ"? בְּשָׁעָה שֶׁ"מַּעֲנֵה בְּפִיו". [לָשׁוֹן אַחֵר: אֵימָתַי "שִׂמְחָה לָאִישׁ בְּמַעֲנֵה פִיו"? בִּזְמַן שֶׁ"דָּבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב"]. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא: "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ", (דברים ל׳:י״ד) אֵימָתַי "קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד"? בִּזְמַן שֶׁ"בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ". רָבָא אָמַר מֵהָכָא: "תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּה לוֹ, וַאֲרֻשַּׁת שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶלָה". (תהילים כ״א:ג׳) אֵימָתַי "תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּ לוֹ"? בְּשָׁעָה שֶׁ"אַרֻשַּׁת שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶלָה". רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: "תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּ לוֹ". וּכְתִיב: "אֲרֻשַּׁת שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶלָה". זָכָה, "תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּ לוֹ", לֹא זָכָה, "וַאֲרֻשַּׁת שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶלָה". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'נֶצַח', 'סֶלָה', 'וָעֶד', אֵין לוֹ הֶפְסֵק (לעולם ולעולמי עוֹלָמִים. 'נֶצַח', דִּכְתִיב: (ישעיהו נ״ז:ט״ז) "כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב, וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף". 'סֶלָה', דִּכְתִיב: (תהלים מ ח) "כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר ה' צְבָאוֹת, בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה". 'וָעֶד', דִּכְתִיב: (שמות ט״ו:י״ח) "ה' יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד". *)) אָמַר רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר]: מַאי דִּכְתִיב: (משלי א׳:ט׳-י׳) "וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרוֹתֶיךָ", אִם מֵשִׂים אָדָם אֶת עַצְמוֹ כְּעָנָק זֶה, שָׂרָף לַצַּוָּאר, וְנִרְאֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ, וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.

כג וְאָמַר רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר]: מַאי דִּכְתִיב: (שה"ש ה) "לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם", אִם מֵשִׂים אָדָם עַצְמוֹ כַּעֲרוּגָה זוֹ, שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין בָּהּ, (אי נמי) וְכַבֹּשֶׂם הַזֶּה, שֶׁהַכֹּל מִתְבַּשְּׂמִין מִמֶּנּוּ, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם (בידו). וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם (בידו). וְאָמַר רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר]: מַאי דִּכְתִיב: (שמות לב) "לוּחוֹת אֲבָן"? אִם מֵשִׂים אָדָם לְחָיָו כְּאֶבֶן זוֹ שֶׁאֵינָהּ נִמְחֶה, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. וְאָמַר רַבִּי (אליעזר)

[אֶלְעָזָר]: מַאי דִּכְתִיב: (שמות ל) "מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת" וְגוֹ'. אִלְמָלֵי לֹא נִשְׁתַּבְּרוּ לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, לֹא נִשְׁתַּכְּחָה תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: אֵין כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן יְכוֹלָה לִשְׁלֹט בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "חָרוּת עַל הַלּוּחוֹת", אַל תִּקְרֵי "חָרוּת", אֶלָּא "חֵרוּת". כד אָמַר רַב מַתְנָא: מַאי דִּכְתִיב: (במדבר כ"א:י"ח) "וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה"? אִם מֵשִׁים אָדָם עַצְמוֹ כַּמִּדְבָּר הַזֶּה, שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין בּוֹ, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ, וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. רָבָא [בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא], הַוְיָא לֵיהּ מִלְתָא לְרַב יוֹסֵף בַּהֲדֵיהּ, כַּד מָטָא מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי, אָמַר: אֵיזִיל אִיפַּיְּסֵיהּ. אָזַל אַשְׁכְּחֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ דְּקָא מָזֵיג לֵיהּ כַּסָּא. אָמַר לֵיהּ: הַב לִי דְּאֵימְזֵיג לֵיהּ אֲנָא. [יְהַב לֵיהּ], מָזֵג לֵיהּ. כַּד טָעֲמֵיהּ, אָמַר: דָּמֵי הַאי מִזְיְגָא, לְמִזְיְגָא דְּרָבָא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא הֲוָא. אָמַר לֵיהּ: לָא תֵּיתֵיב אַכַּרְעֵיךְ עַד דְּמָפָרְשְׁתְּ לִי לְהַנֵּי קְרָאֵי. מַאי דִּכְתִיב: "וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה, וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל, וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת, וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא"? אָמַר לֵיהּ: אִם מֵשִׁים אָדָם אֶת עַצְמוֹ כַּמִּדְבָּר הַזֶּה, שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין (אותו) [בּוֹ], תּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ בְּמַתָּנָה. (שנאמר: "וממדבר מתנה".) וְכֵיוָן שֶׁנִּתְּנָה לוֹ (תורה) בְּמַתָּנָה, נַחֲלוֹ־אֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל". וְכֵיוָן שֶׁנִּתְחַלּוֹ־אֵל, עוֹלֶה לְגִבְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת". וְאִם מֵגִיס דַּעְתּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא". וְאִם חוֹזֵר בּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַגְבִּיהוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ׳:ד׳) "כָּל גַּיְא יִנָּשֵׂא". כה אָמַר רַב הוּנָא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ס"ח:י"א) "חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ בָהּ תָּכִין בְּטוּבָתְךָ לֶעָנִי אֱלֹהִים"? אִם מֵשִׁים אָדָם עַצְמוֹ כְּחַיָּה זוֹ שֶׁדּוֹרֶסֶת וְאוֹכֶלֶת, וְאֹמְרִי לְהּ: שֶׁמַּסְרַחַת וְאוֹכֶלֶת, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.

וְאִם עוֹשֶׂה (אדם) כֵּן, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ סְעוּדָה בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּכִין בְּטוּבָתְךָ לֶעָנִי אֱלֹהִים". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ"ז:י"ח) "נוֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ"? לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כַּתְּאֵנָה? (לומר לך) מַה תְּאֵנָה זוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם מְמַשְׁמֵשׁ בָּהּ, מוֹצֵא בָּהּ תְּאֵנִים, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם הוֹגֶה בָּהֶן, מוֹצֵא בָּהֶן טַעַם. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: (אמר רבי יונתן) מַאי דִּכְתִיב: (שם ה) "אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן", מִפְּנֵי מַה נִּמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה 'כְּאַיָּלָה'? לוֹמַר לְךָ: מָה אַיָּלָה זוֹ, רַחְמָהּ צַר, וַחֲבִיבָה עַל בּוֹעֲלָהּ כָּל שְׁעָה וְשְׁעָה כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה חֲבִיבִין עַל לוֹמְדֵיהֶן כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה. "וְיַעֲלַת חֵן", שֶׁמַּעֲלַת חֵן עַל לוֹמְדֶיהָ. "דַּדֶּיהָ יְרַוּךָ בְּכָל עֵת", [לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּדַד]? מַה דַּד זֶה, כָּל זְמַן שֶׁתִּינוֹק מְמַשְׁמֵשׁ בּוֹ, מוֹצֵא בּוֹ חָלָב, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם הוֹגֶה בָּהֶן, מוֹצֵא בָּהֶן טַעַם. "בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָּמִיד", כְּנֶגֶד רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת. (דתניא) אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בַּשּׁוּק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל צִפּוֹרִי וְעָסַק בַּתּוֹרָה, וּסְדִינוֹמֵטֶל בַּשּׁוּק הָעֶלְיוֹן שֶׁל צִפּוֹרִי. (תניא) אָמַר

רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר: פַּעַם אַחַת בָּא אָדָם אֶחָד לִטְּלוֹ, וּמָצָא (נחש) שָׂרָף עָלָיו. תָּנָא דְּבֵי רַב עָנָן, מַאי דִּכְתִיב: (שופטים ה':י') "רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת" וְגוֹ'. "רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת" *)) אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהוֹלְכִים מֵעִיר לְעִיר וּמִמְּדִינָה לְמְדִינָה לִלְמֹד תּוֹרָה, וּמְבָאֲרִים אוֹתָהּ כַּצָּהֳרַיִם. (שם) "יוֹשְׁבֵי עַל מִדִּין", שֶׁיּוֹשְׁבִים וְדָנִין דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ. 'וְהוֹלְכֵי', אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא. 'עַל דֶּרֶךְ', אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. 'שִׂיחוּ', אֵלּוּ בַּעֲלֵי תַּלְמוּד, שֶׁכָּל שִׂיחָתָן דִּבְרֵי תוֹרָה.

כו אָמַר רַב שְׁבִי מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ב:כ״ז) "לֹא יַחֲרֹךְ רְמִיָּה צֵידוֹ", לֹא יְחֶיֶה וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים צַיָּד הָרַמַּאי. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: צַיָּד הָרַמַּאי, יַחֲרֹךְ. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: מָשָׁל לְצַיָּד שֶׁצָּד צִפֳּרִים, אִם רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מְשַׁבֵּר אֶת כְּנָפָיו (מתקיים בידו), מְשֻׁתַּמֵּר], וְאִם לָאו, אֵין (מתקיים בידו) [מְשֻׁתַּמֵּר]. אָמַר רָבָא, אָמַר רַב סְחוֹרָה, אָמַר רַב הוּנָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ג:י״א) "הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט, וְקֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה"? אִם מֵשִׂים אָדָם אֶת תּוֹרָתוֹ חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת, מִתְמַעֲטָת, וְאִם *)) קוֹבֵץ עַל יָד עַל יָד, יַרְבֶּה. אָמַר רָבָא: גְּמִירֵי לָהּ רַבָּנָן לְהָא מִלְּתָא, וְעַבְרֵי עֲלָהּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: (בדידי הוה עובדא) [אֲנָא עָבִידְתָּהּ] וְאִתְקַיֵּים בִּי.

כז תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד סֵדֶר מִשְׁנָה? מֹשֶׁה לָמַד מִפִּי הַגְּבוּרָה, נִכְנַס אַהֲרֹן וְשָׁנָה לוֹ מֹשֶׁה פִּרְקוֹ. נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן וְיָשַׁב לִשְׁמֹאל מֹשֶׁה. נִכְנְסוּ בָּנָיו, וְשָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָן. נִסְתַּלְּקוּ בָּנָיו, אֶלְעָזָר יָשַׁב לִימִין מֹשֶׁה, וְאִיתָמָר יָשַׁב לִשְׂמֹאל אַהֲרֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם אַהֲרֹן לִימִין מֹשֶׁה הוּא חוֹזֵר. נִכְנְסוּ זְקֵנִים וְשָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָן. [נִסְתַּלְּקוּ זְקֵנִים], נִכְנְסוּ כָּל הָעָם וְשָׁנָה לָהֶם פִּרְקָן. נִמְצָא בְּיַד אַהֲרֹן אַרְבָּעָה, וּבְיַד בָּנָיו שְׁלֹשָׁה, וּבְיַד זְקֵנִים שְׁנַיִם, וּבְיַד כָּל הָעָם אֶחָד. נִסְתַּלֵּק מֹשֶׁה, שָׁנָה לָהֶם אַהֲרֹן פִּרְקוֹ, נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן, שָׁנוּ לָהֶם בָּנָיו פִּרְקָן. נִסְתַּלְּקוּ בָּנָיו שָׁנוּ לָהֶם זְקֵנִים פִּרְקָן. נִמְצָא בְּיַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד אַרְבָּעָה. מִכָּאן אָמַר רַבִּי (אלעזר בן עזריה) [אֶלְיֶעֶזֶר]: חַיָּב אָדָם לִשְׁנוֹת אֵת תַּלְמִידָיו אַרְבַּע פְּעָמִים, וְקַל־וָחֹמֶר! וּמָה אַהֲרֹן שֶׁלָּמַד מִפִּי מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה, אַרְבָּעָה. הֶדְיוֹט מִפִּי הֶדְיוֹט, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה?! רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁחַיָּב אָדָם לִשְׁנוֹת לְתַלְמִידוֹ עַד שֶׁיִּלְמְדֵנוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״א:י״ט) "וְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּמִנַּיִן עַד שֶׁתְּהֵא סְדוּרָה בְּפִיהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "שִׂימָהּ בְּפִיהֶם". וּמִנַּיִן שֶׁחַיָּב לְהַרְאוֹת לוֹ פָּנִים בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״א:א') "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם". וּנְעַיְּלוּ כּוּלְהוּ וְנִגְמְרוּ מִמֹּשֶׁה? כְּדֵי לַחֲלֹק כָּבוֹד לְאַהֲרֹן, וְכָבוֹד לְבָנָיו, וְכָבוֹד לְזְקֵנִים. וְלֵיעוֹל אַהֲרֹן וְלֵילִיף מִמֹּשֶׁה? וְלֵיעַיְּלוּ בָּנָיו וְלֵילְפֵי מֵאַהֲרֹן? וְלֵעַיְּלוּ זְקֵנִים וְלֵילְפוּ מִבָּנָיו? וְלֵיעַיְּלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְלֵילְפוּ מִזְּקֵנִים? מֹשֶׁה, כֵּיוָן דְּמִפִּי הַגְּבוּרָה גָּמַר, מִסְתַּיְּעָא מִלְּתֵיהּ. אָמַר מַר: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם אַהֲרֹן לִימִין מֹשֶׁה הוּא (יושב [חוֹזֵר], כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא: שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, הָרַב בָּאֶמְצַע, גָּדוֹל בִּימִינוֹ,

וְקָטָן בְּשִׁמְאֹלוֹ, (כמאן?) נֵימָא רַבִּי יְהוּדָה הִיא וְלֹא רַבָּנָן? אֶפִּלּוּ תֵּימָא: רַבָּנָן, מִשּׁוּם טִרְחָא דְּאַהֲרֹן.

כח רַבִּי פְּרִידָא הֲוָה לֵיהּ הַהוּא תַּלְמִידָא, דַּהֲוָה תָּנֵי לֵיהּ אַרְבַּע מֵאָה זִימְנֵי, וְגָמַר. זִימְנָא חֲדָא בַּעְיוּהָ לְמִלְּתָא דְּמִצְוָה, תָּנָא לֵיהּ וְלָא גָּמַר. אָמַר לֵיהּ: הָאִידָנָא, מַאי שְׁנָא? אָמַר לֵיהּ: מֵהַאי שַׁעְתָּא דְּאָמְרוּ לֵיהּ לְמַר, אִיכָּא מִלְּתָא דְּמִצְוָה, (איטרדי) אַסַּחְתִּי לְדַעְתָּאי, [וְכָל שַׁעְתָּא] אֲמִינָא: "הַשְׁתָּא קָאֵי מַר", "הַשְׁתָּא קָאֵי מַר". אָמַר לֵיהּ: הַב דַּעְתָּךְ דְּאַתְנֵי לָךְ, [הָדַר] תָּנָא לֵיהּ אַרְבַּע מֵאָה זִימְנֵי אַחֲרִינֵי וְגָמַר. נִפְקָא בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לֵיהּ: נִיחָא לָךְ דְּלִיסְפּוּ עַל חַיֵּיךְ אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁנֵי? אוֹ דְּתִזְכֶּה אַתְּ וְדָרָךְ לְעָלְמָא דְּאַתְיָי? אָמַר לֵיהּ: בָּעֵינָא דְּאָזְכֶּה אֲנָא וְדָרַאי לְעָלְמָא דְּאַתְיָי. אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: תְּנוּ לוֹ זוֹ וְזוֹ.

כט אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַתּוֹרָה נִקְנֵית אֶלָּא בְּסִימָנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״א:י״ט) "שִׂימָה בְּפִיהֶם", אַל תִּקְרֵי 'שִׂימָה', אֶלָּא 'סִימָנָה'. שְׁמֹעָה רַב תַּחְלִיפָא בְּמַעֲרָבָא, אָזַל אָמְרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ. אָמַר: אַתּוּן מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לָהּ? אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינָן לָהּ: (ירמיהו ל״א:כ״א) "הַצִּיבִי לָךְ צִיוֻנִים" וְגוֹ', עֲשׂוּ צִיוּנִים לַתּוֹרָה. וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'צִיּוּן' לִישָׁנָא דְּסִימָנָא הוּא? דִּכְתִיב: (יחזקאל ל״ט:ט״ו) "וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן". רַב (אליעזר) [אֶלְעָזָר] אָמַר מֵהָכָא: (משלי ז׳:ד׳) "וּמוֹדָע לַבִּינָה תִּקְרָא"; עֲשֵׂה מוֹדָעִים לַתּוֹרָה.

רב [רָבָא] אָמַר: עֲשֵׂה מוֹעָדִים לַתּוֹרָה, וְהַיְנוּ דְּאָמַר (רב דימי) [אַבְּדִימִי] בַּר חָמָא [בַּר דּוֹסָא]: מַאי דִּכְתִיב: (דברים ל׳:י״ג) "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא, וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא". "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא", שֶׁאִם בַּשָּׁמַיִם הִיא, אַתָּה צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ. "וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא", שֶׁאִם מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא, אַתָּה צָרִיךְ לַעֲבֹר אַחֲרֶיהָ. (רבה) [רָבָא] אָמַר: "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא", לֹא תִּמָּצֵא בְּמִי שֶׁמַּגְבִּיהַּ דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ כַּשָּׁמַיִם. "וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא", לֹא תִּמָּצֵא בְּמִי שֶׁמַּרְחִיב דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ כַּיָּם. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא", לֹא תִּמָּצֵא בְּגַסֵּי־הָרוּחַ. "וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא", לֹא תִּמָּצֵא בַּסַּחְרָנִים וְלֹא בַּתַּגָּרִים.

ל אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: יוֹשְׁבֵי צְרִיפִים וּמְהַלְּכֵי מִדְבָּרוֹת, חַיֵּיהֶם אֵינָם חַיִּים, וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם אֵינָם שֶׁלָּהֶם. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אֶלְיֶעֶזֶר אִישׁ בִּירָה אוֹמֵר: יוֹשְׁבֵי צְרִיפִים, כְּיוֹשְׁבֵי קְבָרוֹת, וְעַל בְּנוֹתֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: (שם כז) "אֲרוּר שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה". מַאי טַעְמָא? עוּלָּא אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם מֶרְחָצָאוֹת. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁמַּרְגִּישִׁין זֶה לָזֶה בְּטָבִילָה. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, נָהֲרָא (דמקרב למתא) [דְּסָמִיךְ לְבֵיתָא]. אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ יָרָק, אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לָדוּר בְּתוֹכָהּ. מִיתִיבִי שלשה מרבין וכו'

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַעֲלוֹת וּמוֹרָדוֹת, אָדָם וּבְהֵמָה [שֶׁבָּהּ] מֻתָּרִים בַּחֲצֵי יְמֵיהֶם. מֻתָּרִים, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: מַזְקִינִין בַּחֲצֵי יְמֵיהֶם. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הָנֵי מוּלְיָיתָא דְּבֵי בִּירֵי וּדְבֵי נָרֵשׁ, אַזְקִנּוּן.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: אֵין לְךָ שֶׁיְּפֶה לְמִדְיָנִי יוֹתֵר מִשַּׁלְשְׁלָאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, אֲבָל מַה נַּעֲשֶׂה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה: (זכריה ב':ה') "וּבְיָדוֹ חֶבֶל מְדָדָה". וְהָכְתִיב: (יחזקאל מ':ה') "וּבְיַד הָאִישׁ קְנֵה הַמִּדָּה"! הַהוּא לְתַרְעֵי. תָּנֵי (רבי יוסי) [רַב יוֹסֵף]: שִׁלְשָׁה חֲבָלִים הֵם: שֶׁל מֶגֶד, וְשֶׁל נְצָרִים, וְשֶׁל פִּשְׁתָּן. שֶׁל מֶגֶד, לְפָרָה, כִּדְתָנֵן כְּפִתּוּהָ בְּחֶבֶל הַמֶּגֶד, וּנְתָנוּהָ עַל גַּב מַעֲרָכָתָהּ. שֶׁל נְצָרִים, לְסוֹטָה, דִּתְנַן: וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל מִצְרִי וְקוֹשֵׁר לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ. שֶׁל פִּשְׁתָּן, לְמִדְיָנִי.

פרק ו

עירובין פרק ו הדר - לֹא רַבִינָא הָוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי, חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא (דקטיר חמריה) [דְּקָא אָסַר לֵיהּ לְחַמְרֵיהּ] בְּצִינִיתָא בְּשַׁבְּתָא, רְמֵיהּ בֵּיהּ קַלָּא, לָא אַשְׁגַּח בֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: לַהֲוֵי הַאי גַּבְרָא בְּשַׁמְתָּא. אָמַר לֵיהּ: כִּי הַאי גַּוְנָא מִי מִיתְחֲזֵי כְּאַפְקִירוּתָא? אָמַר לֵיהּ: (משלי כ"א:ל') "אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד ה'"; כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל ה', אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב. אָמַר רָבָא: בְּפָנָיו, אֲסוּר וְחַיָּיב מִיתָה, שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אָסוּר וְאֵין חַיָּיב מִיתָה. וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֹא? וְהָתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מֻתּוּ בָּנָיו שֶׁל אַהֲרֹן אֶלָּא עַל שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן. מַאי דָּרוּשׁ? (ויקרא א':ז') "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ", אָמְרוּ: אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט. וְתַלְמִיד אֶחָד הָיָה לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁהוֹרָה הֲלָכָה (בפני רבו) [בְּפָנָיו]. אָמַר לָהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְאִמָּא שָׁלוֹם אִשְׁתּוֹ: תְּמַהַנִי אִם יוֹצִיא זֶה שְׂנָתוֹ, וְלֹא הוֹצִיא שְׂנָתוֹ. אָמְרָה לוֹ: נָבִיא אַתָּה? אָמַר לָהּ: לֹא נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶּן נָבִיא אָנֹכִי, אֶלָּא כָּךְ מְקֻבָּלַנִי: כָּל הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ, חַיָּיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתוֹ תַּלְמִיד, יְהוּדָה בֶּן גּוּרְיָא שְׁמוֹ, וְהָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת. בְּפָנָיו הָוָה. וְהָא "רָחוֹק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת" קָאָמַר! וּלְטַעְמִיךָ, שְׁמוֹ וְשֵׁם אָבִיו לָמָּה? אֶלָּא, שֶׁלֹּא תֹּאמַר 'מָשָׁל' הָיָה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ, רָאוּי לְהַכִּישׁוֹנָחַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל"ב:ו') "וַיַּעַן אֱלִיהוּא בֶּן בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי וַיֹּאמֶר: צָעִיר אָנִי לְיָמִים, וְאַתֶּם יְשִׁישִׁים, עַל כֵּן זָחַלְתִּי וָאִירָא מֵחַוֹת דֵּעִי אֶתְכֶם". כְּתִיב הָכָא 'זָחַלְתִּי', וּכְתִיב הָתָם: (דברים ל"ב:כ"ד) "עִם חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר". זְעִירִי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: נִקְרָא 'חוֹטֵא', שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי"ט:י"א) "בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ, לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא לָךְ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל"א:כ"א) "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא". וְאַף עַל גַּב דְּאָמַר: לַאֲחִי אַבָּא

צִוָּה, לִי לֹא צִוָּה, אֶפְלוּ הָכִי אַשְׁכְּחָן דְּאֵעֲנַשׁ, דִּכְתִיב: (שם כז) "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד, וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה'" וְגוֹ'. וְלֹא אַשְׁכְּחָן דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ.

לב רַב הַמְנוּנָא רָמֵי, כְּתִיב: (תהילים קי״ט:י״א) "בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ", וּכְתִיב: (שם) "בִּשַׂרְתִּי צֶדֶק בְּקָהָל רָב", [לָא קַשְׁיָא], כָּאן בִּזְמַן שֶׁעִירָא הַיְאִירִי קַיָּם, כָּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין עִירָא הַיְאִירִי קַיָּם. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר (כהנא) זַבְדָּא]: כָּל הַמְשַׁגֵּרמַתְנוֹתָיו לְכֹהֵן אֶחָד, מֵבִיא רָעָב לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל־ב כ) "וְגַם עִירָא הַיָּאִרִי הָיָה כֹּהֵן לְדָוִד" וְגוֹ'. וְכִי לְדָוִד הוּא דַּהֲוֵי כֹּהֵן, לְכוּלֵּי עָלְמָא לָא הֲוֵי כֹּהֵן? אֶלָּא שֶׁהָיָה מְשַׁגֵּר לוֹ כָּל מַתְּנוֹתָיו. וּכְתִיב [בַּתְרֵיהּ]: (שם כא) "וַיְהִי רָעָב בִּימֵי דָוִד שָׁלֹשׁ שָׁנִים". אָמַר רַבִּי: (אבא) (לוי) כָּל דְּמוֹתִיב מִלָּה קַמֵּיהּ רַבֵּיהּ, אָזִיל לְשָׁאוֹל בְּלָא וָלָד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י״א:כ״ח)אשתשר "וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבַּחוּרָיו וַיֹּאמַר: אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם" וּכְתִיב: (ד"ה א ו) "נוּן בְּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ". וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא: לֹא נֶעֱנַשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶלָּא עַל שֶׁבִּטֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה לַיְלָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ה׳:י״ג) "וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּיְרִיחוֹ" וְגוֹ', וּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר: לֹא, כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה', עַתָּה בָּאתִי". אָמַר לֵיהּ: אֶמֶשׁ בִּטַּלְתֶּם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְעַכְשָׁיו בִּטַּלְתֶּם תַּלְמוּד תּוֹרָה. אָמַר לֵיהּ: עַל אֵיזֶה מֵהֶם בָּאתָ? אָמַר לֵיהּ: "עַתָּה בָּאתִי".

מִיָּד (שם ח) ("וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העם", וכתיב (שם) ["וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא] בְּתוֹךְ הָעֲמָק". [וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: מְלַמֵּד, שֶׁלָּן בְּעֶמְקָהּ שֶׁל הֲלָכָה. וּגְמִירִי, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאָרוֹן וּשְׁכִינָה שְׁרוּיִין שָׁלֹא בִּמְקוֹמָן, יִשְׂרָאֵל אֲסוּרִין בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר (אויא) [אוּנְיָא] מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מֵהַקְרָבַת תְּמִידִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ה) "עַתָּה בָּאתִי".

לג אָמַר רַב בְּרוֹנָא, אָמַר רַב: כָּל הַיָּשֵׁן בְּקִילְעָא שֶׁאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ שְׁרוּיִין בָּהּ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (מיכה ב׳:ט׳) "נְשֵׁי עַמִּי תְּגָרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנֻגֶיהָ". אָמַר רַב יוֹסֵף: (לא נצרכה) אֲפִלּוּ אִשְׁתּוֹ נִדָּה. רָבָא אָמַר: אִם אִשְׁתּוֹ נִדָּה, תָּבוֹא עָלָיו בְּרָכָה! וְלֹא הִיא, עַד הָאִידָּנָא מַאן נַטְרֵיהּ?

לד אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַשּׁוֹתֶה רְבִיעִית יַיִן, אַל יוֹרֶה. אָמַר רַב נַחְמָן: לָאו מַעַלְיָא הַאי שְׁמַעְתָּא, דְּהָא אֲנָא, כַּמָּה דְּלָא שַׁתִּינָא רְבִיעָתָא דְּחַמְרָא, לָא צֵילְאִי דַּעְתַּאי. אָמַר לֵיהּ רָבָא: מַאי טַעְמָא אָמַר מַר הָכִי? הָאָמַר רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ט:ג׳) "וְרֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֵּד הוֹן"? כָּל הָאוֹמֵר: שְׁמוּעָה זוֹ נָאָה וּשְׁמוּעָה זוֹ אֵינָהּ נָאָה, מְאַבֵּד הוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

אָמַר לוֹ: הַדְרֵי בִּי. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: שָׁתוּי אַל יִתְפַּלֵּל, וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. שִׁכּוֹר אַל יִתְפַּלֵּל, וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה. הֵיכִי דָּמֵי 'שָׁתוּי'? וְהֵיכִי דָּמֵי 'שִׁכּוֹר'? כִּי הָא (דרבה) [דְּרַבִּי אַבָּא] בַּר שׁוּמְנִי וְרַב מְנַשְּׁיָא בְּרַבִּי יִרְמְיָה מִגִּיפְתִּי הֲווּ קָמַפְטְרֵי מֵהָדְרֵי אַמַּעְבָּרָא דִּנְהַר יוּפְתִּי, אַמְרֵי: נֵימָא מִלְּתָא כָּל חַד וְחַד מִינָן דְּלָא שְׁמִיעַ לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ, דְּאָמַר מָרֵי בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא: (בריה דרב ירמיה) לֹא יִפָּטֵר אָדָם מֵחֲבֵרוֹ, אֶלָּא מִתּוֹךְ דְּבַר הֲלָכָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ זוֹכְרוֹ. פָּתַח חַד (מינייהו) וְאָמַר: הֵיכִי דָּמֵי 'שָׁתוּי', וְהֵיכִי דָּמֵי 'שִׁכּוֹר'? 'שָׁתוּי', כָּל שֶׁיָּכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ, 'שִׁכּוֹר', כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ. פָּתַח אִידָךְ וְאָמַר: הַמַּחֲזִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר, כֵּיצַד יַעֲשֶׂה וִיקַיְּמֵנּוּ בְּיָדוֹ? יִקַּח בָּהֶן סֵפֶר תּוֹרָה. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֲפִלּוּ בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ. רָבָא אָמַר: אֲפִלּוּ עֶבֶד עִסְקָא וְרָוַח. רַב פָּפָּא אָמַר: אֲפִלּוּ מָצָא מְצִיאָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אֲפִלּוּ כָּתַב תְּפִלִּין. אָמַר רַבִּי חָנָן, וְאִי תֵּימָא רַבִּי חֲנִינָא: מַאי קְרָאָה? [דִּכְתִיב]: (במדבר כ״א:ב׳) "וַיִּדֹּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר (לאמר) לַה' וַיֹּאמֶר", וְגוֹ'].

תַּנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, וְהָיָה מְהַלֵּךְ מֵעַכּוֹ לְכְזִיב, וְהָיָה רַבִּי אֶלְעָאי מְהַלֵּךְ אַחֲרָיו, מָצָא גְּלוּסְקִין בַּדֶּרֶךְ, אָמַר לוֹ: אֶלְעָאי טוֹל גְּלוּסְקִין מִן הַדֶּרֶךְ. מָצָא נָכְרִי אֶחָד, אָמַר לוֹ: מַכְנָאִי, טוֹל גְּלוּסְקִין הַלָּלוּ מֵאֶלְעָאי! נִטְפַּל בּוֹ רַבִּי אֶלְעָאי, אָמַר לוֹ: מֵהֵיכָן אַתָּה? אָמַר לוֹ מֵעֲיָירוֹת שֶׁל בּוּרְגָנִין. (אני) וּמַה שְׁמְךָ? 'מַכְנָאִי' שְׁמֵנִי. כְּלוּם הִכִּירְךָ רַבָּן גַּמְלִיאֵל מֵעוֹלָם? אָמַר לוֹ: לָאו. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לִמַּדְנוּ, שֶׁכְּוֵן רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ. וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים לִמַּדְנוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: לִמַּדְנוּ שֶׁאֵין מַעֲבִירִין עַל הָאוֹכְלִין, וְלִמַּדְנוּ שֶׁהוֹלְכִים אַחַר רֹב עוֹבְרֵי דְּרָכִים, וְלִמַּדְנוּ שֶׁחֲמֵצוֹ שֶׁל נָכְרִי אַחַר הַפֶּסַח מֻתָּר בַּהֲנָאָה. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְכְזִיב, בָּא אֶחָד לִשְׁאֹל עַל נִדְרוֹ. אָמַר לְזֶה שֶׁעִמּוֹ: כְּלוּם שָׁתִינוּ רְבִיעִית יַיִן הָאִיטַלְקִי? אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: אִם כֵּן יְטַיֵּלאַחֲרֵינוּ עַד שֶׁיָּפִיג יֵינֵנוּ. וְטַיֵּל אַחֲרֵיהֶם שְׁלֹשָׁה מִילִין עַד שֶׁהִגִּיעַ לְסֶלָמָהּ שֶׁל צוֹר. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְסֶלָמָהּ שֶׁל צוֹר, יָרַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִן הַחֲמוֹר וְנִתְעַטֵּף, וְיָשַׁב וְהִתִּיר לוֹ נִדְרוֹ, וְהִרְבֵּה דְּבָרִים לִמַּדְנוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: לִמַּדְנוּ: שָׁרְבִיעִית יַיִן הָאִיטַלְקִי מְשַׁכֵּר. וְלִמַּדְנוּ: שִׁכּוֹר אַל יוֹרֶה. [וְלִמַּדְנוּ: שֶׁדֶּרֶךְ מְפִינָה אֶת הַיַּיִן]. וְלִמַּדְנוּ: שֶׁאֵין מְפִירִין נְדָרִים, לֹא רָכוּב וְלֹא מְהַלֵּךְ וְלֹא עוֹמֵד, אֶלָּא יוֹשֵׁב.

תַּנְיָא הִיא, דְּאִיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר: פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה, וְאִיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר: שֶׁאֵין פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה. דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי פָּתַח לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְהַהוּא גַּבְרָא? (משלי י״ב:י״ח) "יֵשׁ בּוֹטֶה כְּמַדְקְרוֹת חָרֶב, וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא". כָּל הַבּוֹטֶה, רָאוּי לְדָקְרוֹ בַּחֶרֶב, אֶלָּא שֶׁלְּשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא.

אָמַר מַר: "וְאֵין מַעֲבִירִין עַל הָאוֹכְלִין". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאֵין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בְּכִשָּׁפִים. אֲבָל בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים,

שֶׁבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בִּכְשָׁפִים, מַעֲבִירִין. תָּנָא: שְׁלֹמִין מַעֲבִירִין, פִּתִּיתִין אֵין מַעֲבִירִין. אָמַר לוֹ רַב אַסִי לְרַב אַשִׁי: וְאַפִּתִּיתִין לָא עַבְדָן? וְהָכְתִיב: (יחזקאל י״ג:י״ח-י״ט) "וַתְּחַלְּלֻנָה אֹתִי אֶל עַמִּי בְּשַׁעֲלֵי שְׂעֹרִים, וּבְפִתּוֹתֵי לֶחֶם". הָתָם, דְּשַׁקְלֵי בְּאַגְרֵיהוּ.

לה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: יְכוֹלַנִי לִפְטֹר אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִן הַדִּין מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְעַד עַכְשָׁיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה נא) "לָכֵן שִׁמְעִי נָא זֹאת, עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת וְלֹא מְיָיִן". מֵיתִיבִי: שִׁכּוֹר, מְקֻחוֹ מֻקָּח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר. עֲבַר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִיתָה, הָיוּ מְמִיתִין אוֹתוֹ. מַלְקוֹת, הָיוּ מַלְקִין אוֹתוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הוּא כְּפוֹקֵחַ לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁפָּטוּר מִן הַתְּפִלָּה. מַאי: 'יְכוֹלַנִי לִפְטֹר' נַמִּי דְּקָאָמַר? מִדִּין תְּפִלָּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לָא שָׁנוּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט. אֲבָל הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט, פָּטוּר מִכֻּלָּם. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַמַּפִּיק מָגֵן בִּשְׁעַת גַּאֲוָה סוֹגְרִין וְחוֹתְמִין צָרוֹת בַּעֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב מא) "גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים סָגוּר חוֹתָם צָר". מַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי 'אָפִיק' לִישָׁנָא דְּעַבּוּרֵיהוּא? דִּכְתִיב (שם ו) "אַחַי בָּגְדוּ כְמוֹ נָחַל, כַּאֲפִיק נְחָלִים יַעֲבֹרוּ". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: 'כָּל שֶׁאֵינוֹ מַפִּיק' אִיתְּמַר. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'מַפִּיק' לִישָׁנָא דִּגְלוּיֵי הוּא? דִּכְתִיב: (שמואל ב כב) "וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי־יָם, יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל". מִכְּדֵי, קְרֵאי מַשְׁמַע כְּמַר וּמַשְׁמַע כְּמַר, בְּמַאי פְּלִיגֵי? בִּדְרַב שֵׁשֶׁת, דְּרַב שֵׁשֶׁת מָסַר שְׁנָתֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ, מַר אִית לֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, וּמַר לֵית לֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַשִׁי, אָמַר רַב: כָּל שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו, אַל יִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּצַּר אַל יוֹרֶה".

רַבִּי חֲנִינָא, בְּיוֹמָא דְּרַתַּחלָא מַצְלִי, אָמַר: "בַּצַּר אַל יוֹרֶה" כְּתִיב. מַר עוּקְבָא, בְּיוֹמָא דְּשׁוּתָא לָא נָפִיק לְדִינָא. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: צְרִיכָא שְׁמַעְתָּא צִילּוּתָא, כְּיוֹמָא דְּאִסְתָּנָא. אָמַר אַבַּיֵי: אִי אָמְרָה לִי אֵם "קְרִיב כּוּתְחָא", לָא תָּנְאִי. אָמַר (רבינא) [רָבָא]: אִי קְרַצְתָּן כִּינָּה, לָא תָּנְאִי. מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא עָבְדָה לֵיהּ אִמֵּיהּ שִׁבְעָה לְבוּשֵׁי לְשִׁבְעָה יוֹמֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה: לָא אִיבְּרָא לֵילְיָא אֶלָּא לְשֵׁינְתָא. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לָא אִיבְּרָא סִיהֲרָאֶלָּא לְגִירְסָא. אַמְרֵי לֵיהּ (רבנן) לְרַבִּי זֵירָא: מְחַדְּדִין שְׁמַעְתָּתָךְ. אָמַר לְהוּ דִּימְמָא נִינְהוּ. אַמְרֶן לֵיהּ בַּנְתֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב חִסְדָּא: לָא בָּעֵי מַר נִינּוּם פּוּרְתָא? אָמַר לְהוּ: הַשְׁתָּא אַתּוּ יוֹמֵי דַּאֲרִיכֵי וּקְטִינֵי וְנַיְנִים טוּבָא. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֲנָן פּוֹעֲלֵי דִּימְמָא אֲנַן. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב יָזִיף וּפָרַע. לו אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַבָּא בַּדֶּרֶךְ אַל יִתְפַּלֵּל שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עזרא ח׳:ט״ו) "וָאֶקְבְּצֵם אֶל הַנָּהָר הַבָּא אֶל אַהֲוָא, וַנַּחֲנָה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה, וָאֶבִינָה בָּעָם". אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, כִּי (הוה) אַתֵּי בְּאוֹרְחָא, תְּלָתָא יוֹמֵי לָא הֲוָה מַצְלֵי. שְׁמוּאֵל לָא מַצְלֵי בְּבֵיתָא דְּאִית בֵּיהּ שִׁכְרָא. רַב פָּפָּא לָא מַצְלֵי בְּבֵיתָא דְּאִית בֵּיהּ הַרְסָנָא. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל הַמִּתְפַּתֶּה בְּיֵינוֹ, יֵשׁ בּוֹ מִדַּעַת קוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ח׳:כ״א) "וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחוֹחַ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי חִיָּא:

(בר אשי, אמר רב) כָּל (שדעתו מיושבת עליו) [הַמִּתְיַשֵּׁב] בְּיֵינוֹ, יֵשׁ בּוֹ מְדַעַת שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים. 'יַיִן' נִתָּן בְּשִׁבְעִים אוֹתִיּוֹת, וְ'סוֹד' נִתָּן בְּשִׁבְעִים אוֹתִיּוֹת, נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד. אָמַר רַב חָנָן: לֹא נִבְרָא יַיִן בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא לְנַחֵם אֲבֵלִים, וּלְשַׁלֵּם בּוֹ שָׂכָר לָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ל"א:ו') "תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי (חנינא) [חָנָן] בַּר פָּפָּא: כָּל שֶׁאֵין יַיִן נִשְׁפָּךְ בְּבֵיתוֹ כַּמַּיִם, אֵינוֹ בְּכְלָל בְּרָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ"ג:כ"ה) "וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ", מַה לֶּחֶם שֶׁנִּקּוּח בְּכָסֶף־מַעֲשֵׂר, אַף (הנך) מַיִם דְּנִקּוּחִים בְּכֶסֶף־מַעֲשֵׂר, וּמַאי נִיהוּ? יַיִן! וְקָא קָרֵי לֵהּ 'מַיִם'. אִי נִשְׁפָּךְ בְּבֵיתוֹ כַּמַּיִם, אִיכָּא בְּרָכָה, וְאִי לָא, לָא. אָמַר רַב (פפא) [אֵילָעָא]: בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָדָם נִכָּר: בְּכוֹסוֹ, בְּכִיסוֹ, בְּכַעֲסוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף בְּשְׂחוֹקוֹ.

תָּנוּ רַבָּנָן: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵשׁ נָשִׁים מְקַבְּלוֹת פְּרָס מְבַעֲלֵיהֶן, וַחֲמִשָּׁה עֲבָדִים מְקַבְּלִין פְּרָס מֵרַבֵּיהֶן. רַבִּי יְהוּדָה [בֶּן בְּתֵירָה] מַתִּיר בַּנָּשִׁים וְאוֹסֵר בַּעֲבָדִים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא מַתִּיר בַּעֲבָדִים וְאוֹסֵר בַּנָּשִׁים. אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא? דִּכְתִיב (דניאל ב':מ"ט) "וְדָנִיֵּאל בִּתְרַע מַלְכָּא".

פרק ז

עירובין פרק ז חלון - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חַלּוֹן עָגֹל, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בְּהֶקֵּפוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע טְפָחִים, וּשְׁנַיִם וּמַשֶּׁהוּ מֵהֶם בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה. דְּכִי מְרַבַּעַת לֵיהּ, אִיכָּא מַשֶּׁהוּ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה. מִכְּדֵי, כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּהֶקֵּפוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, יֵשׁ בּוֹ בְּרָחְבּוֹ טֶפַח, בְּתֵרֵיסָר סָגֵי! הַנֵּי מִילֵּי בְּעִגּוּלָא, אֲבָל בְּרִבּוּעָא, בָּעֵינָן טְפֵי. מִכְּדֵי, כַּמָּה מְרֻבָּע יָתֵר עַל הָעִגּוּל? רְבִיעַ, בְּשִׁיתְסַר סָגֵי! הַנֵּי מִילֵּי עִגּוּלָא דְּנָפֵיק מִגּוֹ רִבּוּעָא, אֲבָל רִבּוּעָא דְּנָפֵיק מִגּוֹ עִגּוּלָא, בָּעֵינָן טְפֵי, מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם מוּתְּשָׁא דְּקַרְנָתָא. מִכְּדֵי, כָּל אַמְּתָא בְּרִבּוּעָא, אַמְּתָא וּתְרֵי חוּמְשֵׁי בַּאֲלַכְסוֹנָא, בְּשִׁבְסְרֵי נַכִּיחוּמְשָׁא סַגְיָא! רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּי דַּיְנֵי דְּקֶסָרֵי, וְאָמְרֵי לָהּ כִּי רַבָּנָן דְּקֶסָרֵי דְּאָמְרֵי: עִגּוּלָא מִגּוֹ רִבּוּעָא, רִיבְעָא. רִבּוּעָא מִגּוֹ עִגּוּלָא, פַּלְגָא.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין, אָמַר רַב: מְעָרְבִין בְּפַת עֲדָשִׁים. [אֵינִי!] וְהָא הַהוּא דַּהֲוָאי בְּשָׁנֵי דְּמַר שְׁמוּאֵל, וְשַׁדְיוּהוּ לְכַלְבֵּיהּ וְלָא אֲכָלֵיהּ. הַהִיא, דְּשָׁאַר מִינִין הֲוָה, דִּכְתִיב: (יחזקאל ד':ט') "וְאַתָּה קַח לְךָ חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וּפוֹל וַעֲדָשִׁים וְדֹחַן וְכוּסְמִין" וְגוֹ'. רַב פָּפָּא אָמַר: הַהִיא, צְלוּיָה בְּצוֹאַת אָדָם הֲוָאי, דִּכְתִיב: "וְהִיא בְּגֵלְלֵי צֵאַת הָאָדָם תַּעֲגֶנָּה לְעֵינֵיהֶם". מַאי "וְעֶגֶת שְׂעֹרִים תֹּאכְלֶנָּה"? אָמַר רַב (חמא) [חֲסְדָּא]: לְשַׁעוּרִים. רַב פָּפָּא אָמַר: עֲרֵיכָתָהּ כַּעֲרֵיכַת שְׂעוֹרִים וְלֹא כַּעֲרֵיכַת חִטִּים.

פרק ח

עירובין פרק ח כיצד משתתפין - ראיתי שני מאמרים אשר כפי הנראה יש סתירה ביניהם, האחד בפרק זה, שמשבח העשירים, והם יושבים לפני אלקים, ובמסכת

יום־טוב, בפרק המביא, מאמר אחד שאומר: שהעשירים יורדי גיהנום. וההבדל האמיתי ביניהם מבואר בפירושם. כי העשירים שעושים צדקה וחסד יושבים עולם לפני אלקים. אמנם העשירים שהם אכזרים ולא רחמנים, הנה הנם מיורדי גהנום, וזה לשון המאמר שבמס' עירובין:

לז בּוֹנְיוּס בֶּן בּוֹנְיוּס אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אָמַר לְהוּ: פַּנּוּ מָקוֹם לְבֶן מֵאָה מָנֶה, אָתָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא, אָמַר לְהוּ: פַּנּוּ מָקוֹם לְבֶן מָאתַיִם מָנֶה. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי, יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: רַבִּי, אֲבִיו שֶׁל זֶה יֵשׁ לוֹ אֶלֶף סְפִינוֹת בַּיָּם, וּכְנֶגְדָּן אֶלֶף עֲיָרוֹת בַּיַּבָּשָׁה. אָמַר לֵיהּ: כְּשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ אֵצֶל אֲבִיו, אֱמוֹר לוֹ: אַל תְּשַׁגְּרֵהוּ לְפָנֵי בַּכֵּלִים הַלָּלוּ. רַבִּי, מְכַבֵּד עֲשִׁירִים, וְרַבִּי עֲקִיבָא, מְכַבֵּד עֲשִׁירִים, כִּדְדָרִישׁ רַבָּה בַּר מָרִי: (תהילים ס״א:ח׳) "יֵשֶׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים, חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יְנַצְּרֵהוּ". אֵימָתַי "יֵשֶׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים"? בִּזְמַן שֶׁ"חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יְנַצְּרֵהוּ". (וזה לשון המאמר שבמסכת יום־טוב פרק המביא:) (דף לב ע"ב) אָמַר רַב נָתָן [בַּר אַבָּא, אָמַר רַב]: עֲתִידִין בָּבֶל, יוֹרְדֵי גֵּיהִנֹּם הֵם. כִּי הָא דְּשַׁבְּתַי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי מָרִינוּס אִיקְלַע לְבָבֶל, בָּעָא מִינַּיְהוּ זוּזֵי לְעִיסְקָא, וְלָא יְהֲבוּ לֵיהּ. מְזוֹנֵי, מֵיזוֹן נַמִּי לָא זָנוּהוּ. אָמַר: הַנֵּי, מֵעֲרֵב־רַב קָאתֵי, דִּכְתִיב: (דברים י״ג:י״ח) "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ"; כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, מְרַחֲמִים עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם. וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, אֵין מְרַחֲמִים עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם. כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ מִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְאָמַר רַב נָתָן בַּר אַבָּא, אָמַר רַב: כָּל הַמְצַפֶּה לְשֻׁלְחָן חֲבֵרוֹ, הָעוֹלָם חָשֵׁךְ בְּעֵדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ט״ו:כ״ג) "נֹדֵד הוּא לַלֶּחֶם אַיֵּה, יָדַע כִּי נָכוֹן בְּיָדוֹ יוֹם חֹשֶׁךְ", רַב חִסְדָּא אָמַר: אַף חַיָּיו אֵינָם חַיִּים. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, חַייֵהֶן אֵינָם חַיִּים, וְאֵלּוּ הֵן: הַמְצַפֶּה לְשֻׁלְחָן חֲבֵרוֹ, וּמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ מוֹשֶׁלֶת עָלָיו, וּמִי שֶׁיְּסוּרִין מוֹשְׁלִים בְּגוּפוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּקאָחָד. וְתַנָּא קַמָּא, אַמַּאי לָא חָשִׁיב לָהּ? אֶפְשָׁר דִּמְעַיֵּין בֵּיהּ.

פרק ט

עירובין פרק ט כל גגות - אָמַר רבי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה וְהָיִינוּ מַעֲלִין סֵפֶר תּוֹרָה מֵחָצֵר לַגַּג, וּמִגַּג לֶחָצֵר, וּמֵחָצֵר לְקַרְפַּף לִקְרוֹת בּוֹ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין שְׁעַת הַסַּכָּנָה רְאָיָה.

פרק י

עירובין פרק י המוצא תפילין - תָּנָא: מִיכַּל בַּת כּוּשִׁי הָיְתָה מַנַּחַת תְּפִלִּין, וְלֹא מִחוּ בָּהּ חֲכָמִים. וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל יוֹנָה הָיְתָה עוֹלָה לָרֶגֶל, וְלֹא מִחוּ בָּהּ חֲכָמִים. מִדְּלָא מִחוּ בָּהּ חֲכָמִים, אַלְמָא קְסַבְרִי: מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין הַזְּמַן גְּרָמָא הִיא.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כִּיחֲבִפְנֵי רַבּוֹ, חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ח׳:ל״ו) "כָּל מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת". אַל תִּקְרֵי: 'מְשַׂנְאַי', אֶלָּא 'מַשְׁנִיאַי'. וְהָא מֵינַס אָנִיס? כִּיחַ וְרַק קָאַמְרִינַן.

אָמַר רָמֵי בַּר אַבָּא, אָמַר רַב אַסִי: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ט:ב׳) "וְאָץ בְּרַגְלַיִם, חוֹטֵא". תְּנִי חֲדָא: מֻתָּר לֵילֵךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת, וְתַנְיָא אִידָךְ: אָסוּר! לָא קַשְׁיָא, הָא בְּלַחִים, הָא בִּיבֵשִׁים. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּלַחִים, כָּאן בִּימוֹת הַחַמָּה, וְכָאן בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בִּימוֹת הַחַמָּה, וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּסַיִּים מְסַאנֵיהּ, הָא דְּלָא סַיִּים מְסַאנֵיהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דְּסַיִּים מְסַאנֵיהּ, וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִית לֵיהּ עוּקְצֵי, הָא דְּלֵית לֵיהּ עוּקְצֵי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דְּאִית לֵיהּ עוּקְצֵי, וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִית לֵיהּ שְׁרָכָא, וְהָא דְּלֵית לֵיהּ שְׁרָכָא. וְהָאִידָנָא דְּקָיְמָא לָן כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כּוּלְּהוּ שָׁרֵי! וְאָמַר רַב (אשי) [רָמֵי בַּר חָמָא, אָמַר רַב אַסִי]: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּכַוֵּן אִשְׁתּוֹ לְדָבָר מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא". דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַכּוֹפֶה אִשְׁתּוֹ לְדָבָר מִצְוָה, הַוָּיִן לֵיהּ בָּנִים שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִים. אָמַר רַב אִיקָא בַּר חִינְנָא, מַאי קְרָאָה? (שם) "גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב".

לח (אמר) רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: עֶשֶׂר קְלָלוֹת נִתְקַלְּלָה חַוָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ג׳:ט״ז) "הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרוֹנֵךְ". "הַרְבָּה אַרְבֶּה", אֵלּוּ שְׁתֵּי טִפֵּי דָמִים, אֶחָד דַּם נִדָּה, וְאֶחָד דַּם בְּתוּלִים. "עִצְּבוֹנֵךְ", זֶה צַעַר גִּדּוּל בָּנִים. "וְהֵרוֹנֵךְ", זֶה צַעַר הָעִבּוּר. "בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים", כְּמַשְׁמָעוֹ. "וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ", מְלַמֵּד, שֶׁהָאִשָּׁה מִשְׁתּוֹקֶקֶת עַל בַּעְלָהּ בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא לְדֶרֶךְ. "וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ", מְלַמֵּד, שֶׁהָאִשָּׁה תּוֹבַעַת בַּלֵּב וְהָאִישׁ תּוֹבֵעַ בַּפֶּה.

זוֹ הִיא מִדָּה יָפָה שֶׁבַּנָּשִׁים. הַנַּי, שֶׁבַע הַוָּיִן! כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: עֲטוּפָה כְּאָבֵל, וַחֲבוּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִין, וּמְנֻוָּלָה מִכָּל אָדָם. מַאי: 'מְנֻוָּלָה מִכָּל אָדָם'? אִי נֵימָא: דְּאֲסִירָא לְיִחוּדֵי בַּהֲדֵי גַּבְרָא דְּלָאו דִּידָהּ, אִיהוּ נַמִּי אָסוּר לְיִחוּדֵי בַּהֲדֵי אִתְּתָא דְּלָאו דִּידֵיהּ! אֶלָּא: דַּאֲסִירָא לְבֵי תְּרֵי. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: מְגֻדֶּלֶת שֵׂעָר כְּלִילִית, וְיוֹשֶׁבֶת וּמַשְׁתֶּנֶת מַיִם כַּבְּהֵמָה, וְנַעֲשֵׂית כַּר לְבַעְלָהּ. וְאִידָךְ? הַנַּי, שֶׁבַח הוּא לָהּ.

לט אָמַר רַב חִיָּא: מַאי דִּכְתִיב: (איוב ל״ה:י״א) "מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת אָרֶץ, וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ". "מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת אָרֶץ", זוֹ פְּרָדָה, שֶׁכּוֹרַעַת וּמַשְׁתֶּנֶת מַיִם. "וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ", זֶה תַּרְנְגוֹל, שֶׁמְּפַיֵּס וְאַחַר כָּךְ בּוֹעֵל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִלְמָלֵי לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, לְמַדְנוּ צְנִיעוּת מֵחָתוּל, וְגֶזֶל מִנְּמָלָה, וַעֲרָיוֹת מִיּוֹנָה, וְדֶרֶךְ־אֶרֶץ מִתַּרְנְגוֹל, שֶׁמְּפַיֵּס וְאַחַר כָּךְ בּוֹעֵל. מַאי אָמַר לָהּ? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָכִי קָאָמַר לָהּ: זִינָא זַבִּינְנָא לִיךְ דְּמַטֵי לִיךְ עַד אַרְעָא. וּבָתַר הָכִי אָמַר לָהּ: לִישַׁמְטֵיהּ לְכַרְבַּלְתֵּיהּ דְּהַהוּא תַּרְנְגוֹלָא, אִי אִית לֵיהּ וְלָא זַבְנִינָא לָךְ.

מ אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: חִזְקָאָה, דִּכְתִיב בְּכוּ: (מיכה ז׳:ד׳) "טוֹבָם כְּחֵדֶק". אָמַר לֵיהּ: שַׂטְיָא, שַׁפִּיל לְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא: "יָשָׁר מִמְּסוּכָה". אֶלָּא מַאי "טוֹבָם כְּחֵדֶק"? מָה חֲדָקִים הַלָּלוּ מְגִינִים עַל הַפִּרְצָה, כָּךְ טוֹבִים שֶׁבָּנוּ מְגִינִים עָלֵינוּ. דָּבָר אַחֵר: "טוֹבָם כְּחֵדֶק", טוֹבִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מְחַדְּקִין אֶת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ד) "קוּמִי וְדוֹשִׁי בַת־צִיּוֹן, כִּי קַרְנֵךְ אָשִׂים בַּרְזֶל, וּפַרְסֹתַיִךְ אָשִׂים נְחוּשָׁה, וַהֲדִקוֹת עַמִּים רַבִּים".

[פִּסְקָא. מְמַלְּאִין מִבּוֹר הַגּוֹלָה וְכוּ' בְּשַׁבָּת, וּמִבְּאֵר־הַקֶּר בְּיוֹם טוֹב]. מַאי 'בְּאֵר־הַקֶּר'? אָמַר שְׁמוּאֵל: בּוֹר שֶׁהִקְרוּ עָלֶיהָ דְּבָרִים וְהִתִּירוּהָ. מֵיתִיבִי: לֹא כָּל הַבּוֹרוֹת הַקְּרוּיוֹת הִתִּירוּ, אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, וְאִי אָמַרְתְּ: שֶׁהִקְרוּ עָלֶיהָ דְּבָרִים וְהִתִּירוּהָ, מַאי זוֹ בִּלְבַד? אֶלָּא אָמַר רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק: בְּאֵר מַיִם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ו׳:ז׳) "כְּהָקִיר בֵּיר מֵימֶיהָ כֵּן הֵקֶרָה" וְגוֹ'. גּוּפָא, לֹא כָּל הַבּוֹרוֹת הַקְּרוּיוֹת הִתִּירוּ, אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, כְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה חָנוּ עָלֶיהָ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְהִתִּירוּ לָהֶם. (ולא התירו להם) [וְלֹא הֵם הִתִּירוּ], אֶלָּא מִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם.

תָּנֵי רַב כַּהֲנָא: מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״א:כ״ג) "אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא", יָכוֹל לֹא יְהוּ כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי־מוּמִין נִכְנָסִים בֵּין הָאוּלָם וְהַמִּזְבֵּחַ לַעֲשׂוֹת רְקוּעֵי פַּחִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ", חָלַק. מִצְוָה בִּתְמִימִים, אֵין שָׁם תְּמִימִים, נִכְנָסִין בַּעֲלֵי־מוּמִין. מִצְוָה בִּטְהוֹרִים, אֵין שָׁם טְהוֹרִים נִכְנָסִים טְמֵאִים. אִידִי וְאִידִי כֹּהֲנִים אֵין, [יִשְׂרְאֵלִים] לָא! אִיבָּעְיָא לְהוּ: טָמֵא וּבַעַל־מוּם, אֵיזֶה מֵהֶן נִכְנָס? רַבִּי חִיָּא בַּר אַשִׁי, אָמַר רַב: טָמֵא נִכְנָס, דְּהָא אִישְׁתְּרִי בַּעֲבוֹדַת צִבּוּר. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בַּעַל־מוּם נִכְנָס, דְּהָא אִישְׁתְּרִי בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים.

סְלִיק מַסֶּכֶת עֵרוּבִין

פסחים

פרק א

פסחים פרק א - א אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּכִי טוֹב וְיֵצֵא בְּכִי טוֹב. ב כתיב: (שמואל ב כ״ג:ד׳) "וּכְאוֹר בֹּקֶר יִזְרַח שֶׁמֶשׁ", אַלְמָא אוֹר, יָמָמָא הוּא! מִי כְּתִיב: "אוֹר בֹּקֶר"? "וּכְאוֹר בֹּקֶר" כְּתִיב! וְהָכִי קָאָמַר: וּכְאוֹר בֹּקֶר בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּעֵין זְרִיחַת שֶׁמֶשׁ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא.

מֵיתִיבִי, (תהילים קמ״ח:ג׳) "הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר", אַלְמָא 'אוֹר', אוֹרְתָּא הוּא! הָכִי קָאָמַר: הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכָבִים הַמְאִירִים. אֶלָּא מֵעַתָּה, כּוֹכָבִים הַמְאִירִים הוּא דְּבָעוּ שַׁבּוּחֵי, שֶׁאֵינָן מְאִירִים לָא בָּעוּ שַׁבּוּחֵי? וְהָא כְּתִיב: (שם) "הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו"! אֶלָּא, הָא קָא

מַשְׁמַע לָן, דְּאוֹר דְּכוֹכָבִים נַמִּי אוֹר הוּא, לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לְנוֹדֵר מִן הָאוֹר, דִּתְנַן: הַנּוֹדֵר מִן הָאוֹר, אָסוּר בְּאוֹרָן שֶׁל כּוֹכָבִים.

מֵיתִיבִי: (איוב כ"ד:י"ד) "לָאוֹר יָקוּם רוֹצֵחַ יִקְטָל עָנִי וְאֶבְיוֹן, וּבַלַּיְלָה יְהִי כַגַּנָּב", הָא מִדְּקָאָמַר: "וּבַלַּיְלָה יְהִי כַגַּנָּב", אַלְמָא אוֹר, יָמָא הוּא! הָתָם, הָכִי קָאָמַר: אִי פְּשִׁיטָא לָךְ מִלְּתָא כִּנְהוֹרָא דְּאַנְפָּשׁוּת קָאָתֵי, רוֹצֵחַ הוּא וְנָתַן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, וְאִי מְסַפְקָא לָךְ מִלְּתָא כְּלֵילְיָא, יְהִי בְּעֵינֶיךָ כְּגַנָּב, וְלֹא נָתַן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ.

ג כתיב: (תהילים קל"ט:י"א) "וָאֹמַר: אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי, וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדֵנִי", אַלְמָא 'אוֹר', יָמָא הוּא! הָתָם, הָכִי קָאָמַר דָּוִד: אֲנִי אָמַרְתִּי: "אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי" לְעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְיוֹם, וְעַכְשָׁיו, אֲפִלּוּ הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְלַיְלָה, אוֹר בַּעֲדֵנִי.

ד אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לְעוֹלָם אַל יוֹצִיא אָדָם דָּבָר מְגֻנֶּה מִפִּיו, שֶׁהֲרֵי עִקֵּם הַכָּתוּב שְׁמוֹנָה אוֹתִיּוֹת, וְלֹא הוֹצִיא דָּבָר מְגֻנֶּה מִפִּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ז':ח') "מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהוֹרָה". רַב פָּפָּא אָמַר: תֵּשַׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ג:י"א) "כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה לָיְלָה". רַבִינָא אָמַר: עֶשֶׂר, וָא"ו דְּטָהוֹר. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א כ':כ"ו) "כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא, בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא, כִּי לֹא טָהוֹר". תַּנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לְעוֹלָם יְסַפֵּר אָדָם בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה, שֶׁהֲרֵי בְּזַב קְרָאוֹ: 'מֶרְכָּב', וּבְאִשָּׁה קְרָאוֹ: 'מוֹשָׁב', וְאוֹמֵר: (איוב ט"ו:ה') "וְתִבְחַר לְשׁוֹן עָרוּמִים", וְאוֹמֵר: (שם לג) "וְדַעַת שִׂפָתַי בָּרוּר מִלֵּלוּ". מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: הַנֵּי מִילֵי בְּדְאוֹרַיְתָא, אֲבָל בְּדְרַבָּנָן לָא, תָּא שְׁמַע: [וְאוֹמֵר]: "וְתִבְחַר לְשׁוֹן עָרוּמִים". וְכִי תֵּימָא: הַנֵּי מִילֵי בְּדְרַבָּנָן, אֲבָל בְּמִילֵי דְּעֶלְמָא לָא, תָּא שְׁמַע: [וְאוֹמֵר]: "וְדַעַת שִׂפָתַי בָּרוּר מִלֵּלוּ". [וּבְאִשָּׁה לָא כְּתִיב בָּהּ: 'מֶרְכָּב'? וְהָכְתִיב: (בראשית כ"ד:ס"א) "וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרוֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים"? הָתָם, מִשּׁוּם בִּיעָתוּתָא דְּגְמַלִּים, אוֹרְחָא הִיא. וְהָכְתִיב: (שמות ד':כ') "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמוֹר"? הָתָם, מִשּׁוּם בָּנָיו, אוֹרְחָא הוּא. וְהָכְתִיב: (שמואל א כ"ה:כ') "וְהִיא רֹכֶבֶת עַל הַחֲמוֹר"?! הָתָם, מִשּׁוּם בִּיעָתוּתָא דְּלֵילְיָא, אוֹרְחָא הוּא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם בִּיעָתוּתָא דְּלֵילְיָא לֵיכָּא, מִשּׁוּם בִּיעָתוּתָא דְּדָוִד אִיכָּא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בִּיעָתוּתָא דְּדָוִד נַמִּי לֵיכָּא, מִשּׁוּם בִּיעָתוּתָא דְּהַר אִיכָּא. וּבְאוֹרַיְתָא מִי לָא כְּתִיב 'טָמֵא'? אֶלָּא כָּל הֵיכָא דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ, מִשְׁתַּעֵי בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה, כָּל הֵיכָא דְּנִפְשִׁישִׁין מִילֵּי, מִשְׁתַּעֵי בְּלָשׁוֹן קְצָרָה, כִּדְאָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב, וְאָמְרֵי לְהּ אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: "לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִידוֹ דֶּרֶךְ קְצָרָה". וְכָל הֵיכָא דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ, מִשְׁתַּעֵי בִּלְשׁוֹן כָּבוֹד? וְהָא 'רוֹכֶבֶת' וְ'יוֹשֶׁבֶת' דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ, וְקָאָמַר: "רוֹכֶבֶת"! רֹכֶבֶת כְּתִיב. הַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי, דַּהֲווּ יַתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרַב, חַד אָמַר: שְׁוִיתִינָן

הַאי שְׁמַעְתָּא כְּ"דָבָר אַחֵר מְסַנְקֵן", וְחַד אָמַר: שְׁוִיתִינָן הַאי שְׁמַעְתָּא כִּ"גְדִי מְסַנְקֵן", וְלָא אִישְׁתְּעִי רַב, בַּהֲדֵי דְּהַאִיךְ]. הַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי, דַּהֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּהִלֵּל, וְחַד מִנַּיְהוּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאַמְרֵי לָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי, וְחַד מִנַּיְהוּ רַבִּי יוֹחָנָן. חַד אָמַר לְהוּ: "מִפְּנֵי מַה בּוֹצְרִין בְּטָהֳרָה וּמוֹסְקִין בְּטָמְאָה"? וְחַד אָמַר: "מִפְּנֵי מַה בּוֹצְרִין בְּטָהֳרָה וְאֵין מוֹסְקִין בְּטָהֳרָה"? אָמַר: מָבְטָח אֲנִי בָּזֶה שֶׁמּוֹרֶה הוֹרָאוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ: לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים, עַד שֶׁהוֹרָה הוֹרָאוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. הַנְהוּ תְּלָתָא כַּהֲנֵי, חַד אָמַר [לְהוּ]: הִגִּיעַנִי כְּפוֹל, וְחַד אָמַר: הִגִּיעַנִי כְּזַיִת, וְחַד אָמַר: הִגִּיעַנִי כִּזְנַב הַלְּטָאָה. בָּדְקוּ אַחֲרָיו וּמָצְאוּ בּוֹ שֶׁמֶץ פְּסוּל. וְהָתַנְיָא: אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה? לָא תֵּימָא: "שֶׁמֶץ פְּסוּל", אֶלָּא אֵימָא: "שֵׁחַץ פְּסוּל". וְאִי בָּעֵית אֵימָא: שַׁאנִי הָתָם, דְּאִיהוּ הוּא דְּאַרַע אַנַּפְשֵׁיהּ.

ה הַהוּא עוֹבֵד כּוֹכָבִים, דַּהֲוָה סָלִיק וְאָכִיל פְּסָחִים בִּירוּשָׁלַיִם, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, אָמַר לֵיהּ: כְּתִיב: (שמות י״ב:מ״ג-מ״ד) "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ", וּכְתִיב: (שם) "כָּל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ", וַאֲנָא, הָא קָאֲכִילְנָא מִשּׁוּפְרֵי שׁוּפְרֵי! אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: מֵאַלְיָה מִי קָא סָפוּ לָךְ? אָמַר לֵיהּ: לָא. אָמַר לֵיהּ: כַּד סָלְקָתְּ לְהָתָם, אֵימָא [לְהוּ]: "סְפוּ לִי מֵאַלְיָה"! כִּי סָלִיק הָתָם, אָמַר לְהוּ: "מֵאַלְיָה סְפוּ לִי"! אָמְרוּ לֵיהּ: "מַאי קָא אָמַרְתְּ"? אַלְיָה, לְגָבוֹהַּ סַלְקָא! אָמְרוּ לֵיהּ: "מַאן אָמַר לָךְ הָכִי"? אָמַר לְהוּ: "רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אָמַר לִי". אָמְרִי: "מַאי [הַאי] דְּקַמְּן"?] בָּדְקוּ אַחֲרָיו וְאַשְׁכְּחוּהָ דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא, וְקַטְלוּהָ. שָׁלְחוּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: שְׁלָם לָךְ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, דְּאַתְּ בִּנְצִיבִין וּמְצוּדָתְךָ פְּרוּסָה בִּירוּשָׁלַיִם.

ו רַב כַּהֲנָא חָלַשׁ, שַׁדְרוּהָ רַבָּנָן לְרַב יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי. אָמְרִי לֵיהּ: זִיל בְּדוֹק מַאי דִּינֵיהּ. אָתָא, אַשְׁכְּחֵיהּ דְּנָח נַפְשֵׁיהּ, קָרְעֵיהּ לִלְבוּשֵׁיהּ וְאַהַדְּרֵיהּ לְקָרְעֵיהּ לַאֲחוֹרֵיהּ וּבָכִי וְאַתֵּי. אָמְרֵי לֵיהּ: "נָח נַפְשֵׁיהּ"? אָמַר לְהוֹן: "אַתּוּן קַאֲמְרִיתוּ, אֲנָא, לָא קָאֲמִינָא", (משלי י׳:י״ח) "וּמוֹצִיא דִּבָּה הוּא כְּסִיל".

יוֹחָנָן חֲקוּקָאָה נָפַק לְקַרְיָתָא, כִּי אֲתָא, אָמְרוּ לֵיהּ: "חִטִּין נַעֲשׂוּ יָפוֹת"? אָמַר לְהוּ: "שְׂעוֹרִין נַעֲשׂוּ יָפוֹת". אָמְרוּ לֵיהּ: "צֵא וּבַשֵּׂר לַסּוּסִים וְלַחֲמוֹרִים", דִּכְתִיב: (מלכים א ה׳:ח׳) "וְהַשְּׂעוֹרִים וְהַתֶּבֶן לַסּוּסִים וְלָרֶכֶשׁ". מַאי הֲוֵי לֵיהּ לְמֵימַר? "אֶשְׁתַּקַד, נַעֲשׂוּ חִטִּין יָפוֹת", אִי נַמִּי: "עֲדַשִּׁים נַעֲשׂוּ יָפוֹת". רַב, בַּר אֲחוּהָ דְּרַבִּי חִיָּא וּבַר אַחְתֵּיהּ, כִּי סָלִיק לְהָתָם, אָמַר לֵיהּ: אֵיבוּ קַיְּם? אָמַר לֵיהּ: אֵימָא קַיֶּמֶת? אָמַר לֵיהּ: אֵימָא קַיֶּמֶת? אָמַר לֵיהּ: (אֵיבוּ) [אַבָּא] קַיֶּם? אָמַר לֵיהּ לְשַׁמְּעֵיהּ: חֲלֹשׁ לִי מִנְּעָלַי, וְהוֹלִיךְ אַחֲרֵי כֵּלֵי לְבֵית הַמֶּרְחָץ! שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת: שְׁמַע מִינָּהּ, אָבֵל אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וּשְׁמַע מִינָּהּ, שְׁמוּעָה רְחוֹקָה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד, וּשְׁמַע מִינָּהּ, מִקְצָת הַיּוֹם, כְּכֻלּוֹ.

ו הַהוּא, דַּהֲוָה קָאָמַר: "דִּנּוּ דִינִי", אָמְרִי: שְׁמַע מִינָּהּ, מִדֵּן קָאָתֵי, דִּכְתִיב: (בראשית מ״ט:ט״ז) "דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל". הַהוּא דַּהֲוָה קָאָזִיל וְאָמַר: "אַכֵּיף יַמָּא, אַסִיסְנִי בִּירָאתָא". בָּדְקוּ וְאַשְׁכְּחוּהָ דְּמִזְבּוּלוּן קָאָתֵי, דִּכְתִיב: (שם) "זְבוּלוּן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכּוֹן".

ז תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בִּשְׂכַר שְׁלֹשָׁה "רִאשׁוֹן" זָכוּ לִשְׁלֹשָׁה "רִאשׁוֹן": לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, וּלְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלִשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ. לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, דִּכְתִיב: (בראשית כ״ה:כ״ה) "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר". וּלְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב: (ירמיהו י״ז:י״ב) "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ". וְלִשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, דִּכְתִיב: (ישעיהו מ״א:כ״ז) "רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם". אָמַר רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (חבקוק ג׳:ד׳) "וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ, [וְשָׁם חֶבְיוֹן עֻזּוֹ"]? לְמַה צַדִּיקִים דּוֹמִים בִּפְנֵי הַשְּׁכִינָה? כְּנֵר בִּפְנֵי הָאֲבוּקָה.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ לְאוֹר הַנֵּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ב:י״ט) "שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם". וְאוֹמֵר: (בראשית מ״ד:י״ב) "וַיְחַפֵּשׂ, בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה, [וַיִּמָּצֵא]". וְאוֹמֵר: (צפניה א׳:י״ב) "בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלַיִם בַּנֵּרוֹת". וְאוֹמֵר: (משלי כ׳:כ״ז) "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם, חוֹפֵשׂ". מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: הַאי "בָּעֵת הַהִיא", קוּלָא הוּא דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא, לָא בָּדִיקְנָא לַהּ לִירוּשָׁלַיִם בִּנְהוֹרָא דַּאֲבוּקָה, דְּנָפִישׁ נְהוֹרֵיהּ טוּבָא, אֶלָּא בִּנְהוֹרָא דִּשְׁרָגָא, דְּזוּטָר נְהוֹרָא טְפֵי, דְּעָוֹן רַבָּה מְשׁוּתַּכַּח, וְעָוֹן זוּטָר לָא מְשׁוּתַּכַּח. תָּא שְׁמַע: "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם".

ח אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָם נִזּוֹקִין, לֹא בַּהֲלִיכָתָן וְלֹא בַּחֲזִירָתָן. רַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר, כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּלַפֵּי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה: (שמות לד) "וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצֶךָ", מְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא פָּרָתְךָ רוֹעָה בָּאֶפֶר וְאֵין חַיָּה מַזִּיקָתָהּ. תַּרְנְגֹלְתְּךָ מְנַקֶּרֶת בָּאַשְׁפָּה, וְאֵין חֻלְדָּה מַזִּיקָתָהּ, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמָה (מי) [אֵלּוּ] שֶׁדַּרְכָּן לִזּוֹק, אֵין נִזּוֹקִין, (מי) [בְּנֵי אָדָם] שֶׁאֵין דַּרְכָּן לִזּוֹק, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אֵין לִי אֶלָּא בַּהֲלִיכָה, בַּחֲזָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים טז) "וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאָהָלֶיךָ", מְלַמֵּד שֶׁתֵּלֵךְ וְתִמְצָא אוֹהֶלְיךָ בְּשָׁלוֹם. וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִלּוּ בַּחֲזָרָה, בַּהֲלִיכָה לָמָּה לִי? אֶלָּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אֲמִי, דְּאָמַר רַבִּי אַמִי: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע, עוֹלֶה לָרֶגֶל, שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע, אֵינוֹ עוֹלֶה לָרֶגֶל. אָמַר [רַב] רַבִּין בַּר (אבא) [רַב אַדָּא] אָמַר רַב: מִפְּנֵי מָה אֵין פֵּרוֹת גִּינוֹסָר בִּירוּשָׁלַיִם? שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹלֵי רְגָלִים אוֹמְרִים: אִלְמָלֵי לֹא עָלִינוּ אֶלָּא לֶאֱכֹל פֵּרוֹת גִּינוֹסָר [בִּירוּשָׁלַיִם], דַּיֵּנוּ, וְנִמְצֵאת עֲלִיָּה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, אָמַר רַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יַנַּאי:

מִפְּנֵי מָה אֵין חַמֵּי טְבֶרְיָא בִּירוּשָׁלַיִם? כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹלֵי רְגָלִים אוֹמְרִים: אִלְמָלֵי לֹא עָלִינוּ אֶלָּא לִרְחֹץ בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא, דַּיֵּנוּ, וְנִמְצֵאת עֲלִיָּה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. (עוֹד הִזְכִּירוּ בַּגְּמָרָא עִנְיָן אֱמוּנִי, רְאוּי לְכָתְבוֹ כָּאן, שֶׁלֹּא הִצְרִיכוּ לִבְדֹּק חֻמְּץ בְּגַל הַנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי כֹּתֶל שֶׁנָּפַל, וְהַטַּעַם מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה,וְהִקְשׁוּ עַל זֶה) וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין"? אָמַר רַב (משרשיא) [אַשֵׁי]: שֶׁמָּא תֹּאבַד לוֹ מַחַט, וְאַתְּי לְעַיּוּנֵי בַּתְרָהּ. וּכְהַאי גַּוְנָא, לָאו מִצְוָה הִיא? וְהָתַנְיָא: הָאוֹמֵר: סֶלַע זֶה לִצְדָקָה, בִּשְׁבִיל שֶׁיִּחְיוּ בָנַי, אוֹ כְּדֵי שֶׁאֶהְיֶה בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, הֲרֵי זֶה צַדִּיק גָּמוּר! דִּילְמָא, בָּתַר דְּבָדַק, אַתְּי לְעַיּוּנֵי בַּתְרָהּ וְכוּ'. וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין! הֵיכָא דִּשְׁכִיחַ הֶזֵּיקָא, שַׁאנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"א טז) "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: אֵיךְ אֵלֵךְ? וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי! וַיֹּאמֶר ה': עֶגְלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיָדֶךָ" וְגוֹ'. בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב: הַנֵּי בֵּי רַב, דְּדָיְרֵי בְּבָבְנָא, מַהוּ לְמֵיתֵי קִדּוּמָא וַחֲשׁוּכָא לְבֵי רַב? אָמַר לְהוּ: נֵיתוּ, עָלַי וְעַל צַוָּארִי! נֵיזִיל, מַאי? אָמַר לְהוּ: לָא יָדַעְנָא.

ט כְּתִיב: (חגי ב':י"ב) "הֵן יִשָּׂא אִישׁ בְּשַׂר קֹדֶשׁ בִּכְנַף בִּגְדּוֹ וְנָגַע בִּכְנָפוֹ אֶל הַלֶּחֶם וְאֶל הַנָּזִיד וְאֶל הַיַּיִן וְאֶל הַשֶּׁמֶן וְאֶל כָּל מַאֲכָל, הֲיִקְדָּשׁ? וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ: לֹא". רַב אָמַר: אִשְׁתַּבּוּשׁ כַּהֲנֵי, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לָא אִשְׁתַּבּוּשׁ כַּהֲנֵי, רַב אָמַר: אִשְׁתַּבּוּשׁ כַּהֲנֵי, רְבִיעֵי בַּקֹּדֶשׁ בָּעָא מִינַּיהוּ, וְאָמְרֵי לֵיהּ: 'טָהוֹר'. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לָא אִשְׁתַּבּוּשׁ כַּהֲנֵי, חֲמִשִּׁי בַּקֹּדֶשׁ בָּעָא מִינַּיהוּ, וְאָמְרֵי לֵיהּ: 'טָהוֹר'. בִּשְׁלָמָא רַב, הַיְנוּ דִּכְתִיב: 'אַרְבָּעָה', לֶחֶם, וְנָזִיד, וְיַיִן, וְשֶׁמֶן. אֶלָּא לְשְׁמוּאֵל, 'חֲמִשִּׁי' מְנָא לָן? מִי כְּתִיב: "וְנָגַע בִּכְנָפוֹ"? "וְנָגַע בִּכְנָפוֹ" כְּתִיב! בַּמֶּה שֶׁנָּגַע בִּכְנָפוֹ. תָּא שְׁמַע: (שם) "וַיֹּאמֶר חַגַּי: אִם יִגַּע טְמֵא נֶפֶשׁ בְּכָל אֵלֶּה, הֲיִטְמָא"? (וְהַסּוּגְיָא אֲרֻכָּה קְצָת וְרֹאשׁ"י הֶאֱרִיךְ בְּפֵירוּשָׁהּ וּמַה שֶּׁרָאוּי לְכָתֹב כָּאן, שֶׁחַגַּי הַנָּבִיא הָיָה בּוֹדֵק הַכֹּהֲנִים בּוֹנֵי הַבַּיִת בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ, לֵידַע אִם הָיוּ בְּקִיאִים בְּהִלְכוֹת טֻמְאָה, לְפִי שֶׁהִשְׁתַּכְּחוּ מֵהֶם בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁלֹּא נִתְעַסְקוּ בְּקָדָשִׁים. וְכָתַב לְבַסּוֹף:) אָמַר רַב זוּטְרָא וְאִיתֵימָא רַב אַשִׁי: מִתּוֹךְ שֶׁקִּלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם, מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִקְרִיבוּ בְּטֻמְאָה.

פרק ב

פסחים פרק ב כל שעה - י תַּנְיָא, שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי וְאָמְרֵי לָהּ נְחֶמְיָה הָעַמְסוֹנִי, הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל 'אֶתְיִן' שֶׁבַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְ"אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", פֵּרַשׁ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, כָּל אֶתְיִן שֶׁדָּרַשְׁתָּ, מָה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? אָמַר לָהֶם: כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה, כָּךְ אֲנִי מְקַבֵּל שָׂכָר עַל הַפְּרִישָׁה. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא (ולימד) וְדָרַשׁ: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים.

יא אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "בַּכֹּל מִתְרַפְּאִין חוּץ מֵעֲצֵי אֲשֵׁרָה". הֵיכִי דָּמֵי? אִי נֵימָא דְּאִיכָּא סַכָּנָה, אֲפִלּוּ עֲצֵי אֲשֵׁרָה נַמִּי! וְאִי דְּלֵיכָּא סַכָּנָה, אֲפִלּוּ כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה

נַמִי לָא! לְעוֹלָם דְּאִיכָּא סַכָּנָה, וַאֲפִלּוּ הָכִי, עֲצֵי אֲשֵׁרָה לָא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נֶאֱמַר: (דברים ו) "בְּכָל נַפְשְׁךָ", לָמָּה נֶאֱמַר: "בְּכָל מְאֹדֶךָ"? וְאִם נֶאֱמַר: "בְּכָל מְאֹדֶךָ", לָמָּה נֶאֱמַר: "בְּכָל נַפְשְׁךָ"? אֶלָּא לוֹמַר לָךְ: אִם יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁגּוּפוֹ חָבִיב עָלָיו מִמָּמוֹנוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "בְּכָל נַפְשְׁךָ", וְאִם יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "בְּכָל מְאֹדֶךָ". כִּי אָתָא רַבִּין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּכֹּל מִתְרַפְּאִין חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. עֲבוֹדָה זָרָה, הָא דַּאֲמָרַן. גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: (דברים כב) "כִּי כַאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ, כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה", וְכִי מָה עִנְיָן רוֹצֵחַ אֵצֶל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה? הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד! מַקִּישׁ נַעֲרָה מְאֹרָסָה לְרוֹצֵחַ, וְרוֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, מַה נַּעֲרָה הַמְאֹרָסָה, נִתָּן לְהַצִּילָהּ בְּנַפְשׁוֹ, אַף רוֹצֵחַ [נִתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. וְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה מֵרוֹצֵחַ], מָה רוֹצֵחַ, יֶהֱרֹג וְאַל יַעֲבֹר, אַף נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, תֶּהֱרֹג וְאַל תַּעֲבֹר. (ורוצח) [וּשְׁפִיכוּת דָּמִים] גּוּפֵיהּ, מְנָא לָן? סְבָרָא הוּא, כִּי הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לֵיהּ: "מָארִי דּוּרְאִי אָמַר לִי: זִיל קַטְלֵיהּ לְפָלָנְיָא, וְאִי לָא, קַטְלִינָא לָךְ"! אָמַר לֵיהּ: (רבא:) לִקְטְלָךְ וְלָא תִּקְטְלִינֵיהּ! דְּמַאי חָזֵית, דְּדָמָא דִּידָךְ סוּמָק טְפֵי? דִּילְמָא דָּמָא דְּהַהוּא גַּבְרָא סוּמָק טְפֵי?

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: קוֹל וּמַרְאֶה וְרֵיחַ, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְעִילָה.

שָׁתַק רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: הֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: "כַּפָּא, דְּחָטָא נַגְּרָא, בְּגַוֵּיהּ נְשָׁרוֹף חַרְדְּלָא". אָמַר אַבַּיֵי: (נגרא) [סַדָּנָא], בְּסָדְנֵי יָתִיב, מִדְּוִיל יְדֵיהּ, מְשַׁתַּלְּיִם. רָבָא אָמַר: גִּירָאָה, בְּגִירֵיהּ מְקַטֵּיל, מִדְּוִיל יְדֵיהּ מְשַׁתַּלְּיִם.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְנַיִן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנָה מַשְׁכּוֹן? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כד) "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה", אִם אֵינוֹ קוֹנֶה מַשְׁכּוֹן, צְדָקָה מִנַּיִן? מִכָּאן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן.

הַחְמִיץ בְּתַלּוּשׁ, הָכִי נַמִי דְּקָדְשָׁה? אָמַר לֵיהּ: אִין, (דניאל ד) "בְּגִזְרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא", וְכֵן מוֹרִין בְּבֵי מִדְרָשָׁא כְּוָתֵי.

אָמַר רָבָא: מַאי 'חֻזֶּרֶת'? 'חָסָא', מַאי 'חָסָא'? דְּחָס רַחֲמָנָא עִלָּוֵן. וְאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: לָמָּה נִמְשְׁלוּ מִצְרִיִּים (בחזרת ובמרור) [כְּמָרוֹר]? לוֹמַר לְךָ: מַה (חזרת) [מָרוֹר] זֶה, שֶׁתְּחִלָּתוֹ רַךְ וְסוֹפוֹ קָשֶׁה, אַף מִצְרִיִּים, תְּחִלָּתָן רַכָּה וְסוֹפָן קָשֶׁה.

פרק ג

פסחים פרק ג אלו עוברין - יב תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן (בֶּן אֶלְעָזָר) אוֹמֵר: כָּל סְעוּדָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מִצְוָה, אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לֵהָנוֹת מִמֶּנָּה, כְּגוֹן מַאי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּגוֹן בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, וּבַת תַּלְמִיד חָכָם לְעַם־הָאָרֶץ. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, (בת תלמיד

חכם לעם הארץ) אֵין זוּוּגָן עוֹלֶה יָפֶה. מַאי הִיא? אָמַר רַב חַסְדָּא: אוֹ אַלְמָנָה, אוֹ גְּרוּשָׁה, אוֹ זֶרַע אֵין לָהּ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אוֹ קוֹבַרְתּוֹ, אוֹ מְבִיאָתוֹ לִידֵי עֲנִיּוּת. אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרוֹצֶה שֶׁיִּתְעַשֵּׁר, יִדְבַּק בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁתּוֹרָה וּכְהֻנָּה מְעַשְּׁרָתוֹ. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּתַלְמִיד חָכָם, הָא בְּעַם הָאָרֶץ. (כִּי הָא דְּרַב יְהוּדָה) [רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ] נָסִיב כָּהֲנָתָא, חָלַשׁ. אָמַר: לָא נִיחָא לֵיהּ לְאַהֲרֹן דְּאֶדְבַּק בְּזַרְעֵיהּ, דַּהֲוָה לֵיהּ חַתְנָא כִּי אֲנָא. (וְאִתְּסִי) רַב אִידִי בַּר אַבִּין נָסִיב כָּהֲנָתָא, וַהֲווּ לֵיהּ תְּרֵי בְּנֵי סְמִיכֵי. ('סְמִיכֵי' סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: דְּחָזוּ לְסְמִיכָה. וּמַאן אִנּוּן?) רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, וְרַב יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי.

אָמַר רַב פָּפָּא: אִי לָא דִּנְסִיבְנָא כָּהֲנָתָא, לָא אִיעַתְּרִי. אָמַר רַב כָּהֲנָא: אִי לָא דִּנְסִיבְנָא כָּהֲנָתָא לָא גַּלְאִי. אָמְרוּ לֵיהּ: וְהָא לְמָקוֹם תּוֹרָה גָּלִיתָ? לָא גַּלְאִי כִּדְגָלוּ אִינְשֵׁי. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִסְּעוּדַת הָרְשׁוּת, לְסוֹף גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ו׳:ד׳) "וְאוֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן, וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) "לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים". תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל תַּלְמִיד חָכָם הַמַּרְבֶּה סְעוּדָתוֹ בְּכָל מָקוֹם, לְסוֹף מַחֲרִיב אֶת בֵּיתוֹ, וּמְאַלְמֵן אֶת אִשְׁתּוֹ, וּמְיַתֵּם אֶת גּוֹזָלָיו, וְתַלְמוּדוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ מִמֶּנּוּ, וּמַחֲלוֹקוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, וּדְבָרָיו אֵינָן נִשְׁמָעִים, וּמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם וְשֵׁם אָבִיו וְשֵׁם רַבּוֹ, וְגוֹרֵם שֵׁם רַע לוֹ וְלִבְנוֹ וּלְבֶן בְּנוֹ, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. מַאי הִיא? אָמַר אַבַּיֵי: קְרוּ לֵיהּ: "בַּר מֵיחַם תַּנּוּרֵי". רָבָא אָמַר: "בַּר מְרַקֵּד בֵּי כּוּבֵי". רַב פָּפָּא אָמַר: "בַּר מְלַחֵךְ פִּנְכֵי". רַב (הונא) [שְׁמַעְיָה] אָמַר: "בַּר מָךְ רָבַע".

יג תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם יִמְכֹּר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁאִם מֵת אוֹ גוֹלֶה, מֻבְטָח לוֹ שֶׁבָּנָיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְלֹא יִשָּׂא בַּת עַם־הָאָרֶץ, שֶׁאִם מֵת אוֹ גוֹלֶה, בָּנָיו עַמֵּי־הָאָרֶץ. תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם יִמְכֹּר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ [וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם], וְיִשָּׂא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם, מָשָׁל לְעִנְבֵי הַגֶּפֶן בְּעִנְבֵי הַגֶּפֶן, דָּבָר נָאֶה וּמִתְקַבֵּל. וְלֹא לְעַם הָאָרֶץ, מָשָׁל לְעִנְבֵי הַגֶּפֶן בְּעִנְבֵי הַסְּנֶה, דָּבָר מְכֹעָרְוַאינוּ מִתְקַבֵּל. תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם יִמְכֹּר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם. לֹא מָצָא בַּת תַּלְמִיד חָכָם, יִשָּׂא בַּת גְּדוֹלֵי הַדּוֹר. לֹא מָצָא [בַּת גְּדוֹלֵי הַדּוֹר], יִשָּׂא בַּת רָאשֵׁי כְּנֵסִיּוֹת, לֹא מָצָא [בַּת רָאשֵׁי כְּנֵסִיּוֹת], יִשָּׂא בַּת גַּבָּאֵי צְדָקָה, לֹא מָצָא [בַּת גַּבָּאֵי צְדָקָה], יִשָּׂא בַּת מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת, וְלֹא יִשָּׂא בַּת עַמֵּי הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֶׁקֶץ וּנְשׁוֹתֵיהֶם שֶׁרֶץ, וְעַל בְּנוֹתֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: (דברים כ״ז:כ״א) "אָרוּר שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה". תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: עִם הָאָרֶץ אָסוּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י״א:מ״ו) "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף", כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מֻתָּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּהֵמָה וָעוֹף, וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אָסוּר.

יד תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁהָיִיתִי עַם־הָאָרֶץ, אָמַרְתִּי: "מִי יִתֶּן לִי תַּלְמִיד חָכָם וַאֲנַשְּׁכֶנּוּ כַּחֲמוֹר". אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, אֱמֹר: 'כְּכֶלֶב'. אָמַר לָהֶם: זֶה נוֹשֵׁךְ וְשׁוֹבֵר הָעֶצֶם, וְזֶה

נוֹשֵׁךְ וְאֵינוֹ שׁוֹבֵר הָעֶצֶם. תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְעַם־הָאָרֶץ, כְּאִלּוּ כּוֹפְתָהּ וְנוֹתְנָהּ לִפְנֵי אֲרִי: מָה אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל וְאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת פָּנִים, אַף עַם הָאָרֶץ מַכֶּה וּבוֹעֵל וְאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת פָּנִים. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (בן יעקב) אוֹמֵר: אִלְמָלֵא צְרִיכִין אָנוּ לָהֶם לְמַשָּׂא וּמַתָּן, הָיוּ הוֹרְגִים אוֹתָנוּ. תָּנִי רַבִּי חִיָּא: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּפְּנֵי עַם־הָאָרֶץ, כְּאִלּוּ בּוֹעֵל אֲרוּסָתוֹ בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל"ג:ד') "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה", אַל תִּקְרֵי 'מוֹרָשָׁה' אֶלָּא 'מְאֹרָסָה'. וּגְדוֹלָה שִׁנְאָה, שֶׁשּׁוֹנְאִין עַמֵּי־הָאָרֶץ אֶת חֲכָמִים, יוֹתֵר מִשְּׁנָאָה שֶׁשּׁוֹנְאִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֶת יִשְׂרָאֵל, וּנְשׁוֹתֵיהֶן יוֹתֵר מֵהֶם. תָּנָא: שְׁנָה וּפֵרֵשׁ (קשה) יוֹתֵר מִכֻּלָּן.

טו (זכריה י"ד:ו') "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת וְקִפָּאוֹן", מַאי "אוֹר יְקָרוֹת וְקִפָּאוֹן"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זֶה אוֹר שֶׁיְּקָר בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְקָפוּי הוּא לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי (יהושע) [יוֹחָנָן] אוֹמֵר: אֵלּוּ נְגָעִים וְאָהֳלוֹת, שֶׁיְּקָרוֹת הֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה וּקְפוּיוֹת הֵן לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי (יוחנן) [יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי] אָמַר: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם יְקָרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּקְפוּיִין הֵם לָעוֹלָם הַבָּא. כִּי הָא דְּרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אִיחְלַשׁ וְאִתְנְגִיד. [כִּי הַדַּר], אָמַר לֵיהּ אֲבוּהָ: מַאי חָזֵית? אָמַר לֵיהּ: עוֹלָם הָפוּךְ רָאִיתִי, עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה. אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, עוֹלָם בָּרוּר רָאִיתָ! וַאֲנַן, הֵיכִי חָזֵיתִינַן תַּמָּן? אָמַר לֵיהּ: כִּי הֵיכִי דְּחַשְׁבִינַן הָכָא, חַשְׁבִינַן הָתָם. וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: "אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ", וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: "אַשְׁרֵי הֲרוּגֵי מַלְכוּת שֶׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד בִּמְחִצָּתָן". מַאי נִינְהוּ? אִילֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, מִשּׁוּם דַּהֲרוּגֵי מַלְכוּת וְתוּ לָא?! אֶלָּא הֲרוּגֵי לֹד.

טז (זכריה י"ד:כ') "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה עַל מְצִלּוֹת הַסּוּס קֹדֶשׁ לַה'", מַאי "עַל מְצִלּוֹת"? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם עַד שָׁעָה שֶׁהַסּוּס רָץ וּמֵצֵל. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מְצִלּוֹת שֶׁתּוֹלִין לוֹ לַסּוּס בֵּין עֵינָיו יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: כָּל בְּזָה שֶׁבָּזוּ יִשְׂרָאֵל עַד שָׁעָה שֶׁהַסּוּס רָץ וּמֵצֵל, יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: "כָּל בְּזָה", הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) "וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה' כַּמִּזְרָקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: הַנָּךְ תַּרְתֵּי, מַאי "וְהָיָה הַסִּירוֹת כַּמִּזְרָקִים"? מִלְתָא אַחֲרִיתָא קָאָמַר, דְּמַעְתְּרוּ יִשְׂרָאֵל וּמִתְנַדְּבֵי וּמֵיתוּ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: "כָּל בְּזָה", הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) "וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנִי עוֹד בְּבֵית ה' צְבָאוֹת", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: הַנָּךְ תַּרְתֵּי, מַאי "וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנִי עוֹד"? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר רַב אַוְיָא: "אֵין כָּאן עָנִי". וּ'כְּנַעֲנִי', מָנָא לָן דְּאִיקְּרִי 'תַּגָּר'? דִּכְתִיב: (בראשית ל"ח:ב') "וַיַּרְא שָׁם יְהוּדָה בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי", מַאי 'כְּנַעֲנִי'? אִילֵימָא כְּנַעַן מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר בָּא אַבְרָהָם וְהִזְהִיר אֶת יִצְחָק, בָּא יִצְחָק וְהִזְהִיר אֶת יַעֲקֹב, וְאָזַיל יְהוּדָה וְנָסֵיב בַּת כְּנַעֲנִי? אֶלָּא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בַּת גַּבַּר תַּגָּרָא, כְּדִכְתִיב: (הושע י"ב:ח') "כְּנַעַן בְּיָדוֹ"

מֹאזְנֵי מִרְמָה". וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: (ישעיהו כ"ג:ח') "אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים, כְּנַעֲנֶיהָ נִכְבְּדֵי אָרֶץ".

יז (זכריה י"ד:ח'-ט') "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד", אַטוּ (עד) הָאִידְנָא לָאו אֶחָד הוּא?! אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא: (אמר רב אסי) לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא, הָעוֹלָם הַזֶּה, עַל שְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר: ["בָּרוּךְ] הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", וְעַל שְׁמוּעוֹת רָעוֹת אוֹמֵר: "בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת". אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא, כֻּלּוֹ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". "וּשְׁמוֹ אֶחָד", [מַאי "אֶחָד"?] אַטוּ (עד) [הָאִידְנָא לָאו שְׁמוֹ אֶחָד הוּא?! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לֹא כְּהָעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא, הָעוֹלָם הַזֶּה נִכְתָּב בְּיו"ד הֵ"א וְנִקְרָא בְּאָלֶ"ף דָּלֶ"ת, [וְאָבֵל] הָעוֹלָם הַבָּא, [כֻּלּוֹ אֶחָד], נִכְתָּב בְּיו"ד הֵ"א וְנִקְרָא בְּיו"ד הֵ"א. סָבַר רָבָא לְמִדְרְשֵׁי"ה בְּפִירְקָא. אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא:'לְעֹלָם' כְּתִיב! [רַבִּי אֲבִינָא רָמֵי, כְּתִיב:] (שמות ג':ט"ו) "זֶה שְׁמִי לְעֹלָם", [וּכְתִיב:] "וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר". אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא, נִכְתָּב אֲנִי בְּיו"ד הֵ"א וְנִקְרָא [אֲנִי] בְּאָלֶ"ף דָּלֶ"ת.

פרק ד

פסחים פרק ד מקום שנהגו - בְּנֵי מְדִינַת הַיָּם נַמִּי, כֵּיוָן דְּלָא שְׁכִיחֵי רַבָּנָן גַּבַּיְיהוּ, כְּכוּתִים דָּמוּ.

הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם וְכוּ'. בִּשְׁלָמָא הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין, נוֹתְנִין עָלָיו חֲמֵרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם, וְאַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת, וְלֹא לִיעָבִיד. אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂים, אַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת, וְנַעֲבִיד? הָא אָמַרְתְּ: "נוֹתְנִים עָלָיו חֲמֵרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ שָׁם וְחֲמֵרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם"?! אָמַר אַבַּיֵי: אַרֵישָׁא וְכוּ'.

בְּמַעֲרָבָא, מִמְּנוּ אַנְגִּידָא דְּבַר בֵּי רַב, וְלָא מִמְּנוּ אַשַּׁמְתָּא.

תַּנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: סִימָן לֶהָרִים, מִילִין, סִימָן לָעֲמָקִים, דְּקָלִים, סִימָן לַגְּחָלִים, קָנִים, [סִימָן לַשִּׁפְלָה, שִׁקְמָה], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א י') "וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים, וְאֶת הָאֲרָזִים נָתַן כַּשִּׁקְמִים אֲשֶׁר בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב". סִימָן לֶהָרִים, מִילִין. סִימָן לָעֲמָקִים, דְּקָלִים. נַפְקָא מִינָּה, לְבִכּוּרִים, דִּתְנַן: אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין, וְלֹא מִדְּקָלִין שֶׁבֶּהָרִים, וְלֹא מִפֵּרוֹת שֶׁבָּעֲמָקִים. סִימָן לַגְּחָלִים, קָנִים, נַפְקָא מִינָּה, לְנַחַל אֵיתָן. סִימָן לַשִּׁפְלָה, שִׁקְמָה, נַפְקָא מִינָּה, לְמִקַּח וּמִמְכָּר. הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי, כּוּלְּהוּ נַמִּי, לְמִקַּח וּמִמְכָּר.

עוּלָּא הֲוָה רָכִיב חַמְרָא וְאָזֵיל, וַהֲווּ שַׁקְלֵי וְאָזְלֵי רַבִּי אַבָּא מִימִינֵיהּ וְרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה מִשְּׂמָאלֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְעוּלָּא: וַדַּאי דְּאַמְרִיתוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אֵין מְבָרְכִין עַל הָאוּר אֶלָּא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, הוֹאִיל וּתְחִלַּת בְּרִיָּתוֹ הוּא? הָדַר עוּלָּא חָזֵא בֵּיהּ בְּרַבָּה בַּר

בַּר חַנָּה בְּבִישׁוּת. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא, לָאו אַהָא אַמְרִי, אֶלָּא אַהָא אַמְרִי, דְּתָנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אַף בְּמָקוֹם שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק, מַדְלִיקִין, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, וְעָנֵי רַבִּי יוֹחָנָן בַּתְרֵיהּ: "וְחָכְמִים אוֹסְרִים". אָמַר לֵיהּ: "עָדָא תְּהֵא". קְרִי עֲלֵיהּ רַב יוֹסֵף: (משלי כ) "מַיִם עֲמֻקִּים, עֵצָה בְלֶב אִישׁ, וְאִישׁ תְּבוּנָה יְדַלֶּנָּה". ["מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְלֶב אִישׁ"], זֶה עוּלָא. ["וְאִישׁ תְּבוּנָה יְדַלֶּנָּה"], זֶה רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה.

יח תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁשָּׁה דְּבָרִים עָשָׂה חִזְקִיָּה הַמֶּלֶךְ; עַל שְׁלֹשָׁה הוֹדוּ לוֹ, וְעַל שְׁלֹשָׁה לֹא הוֹדוּ לוֹ. (וְאֵלּוּ הֵן שֶׁהוֹדוּ לוֹ:) גֵּרַר עֲצָמוֹת אָבִיו בְּמִטָּה שֶׁל חֲבָלִים, [וְהוֹדוּ לוֹ]. כִּתֵּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת, [וְהוֹדוּ לוֹ]. וְגָנַז סֵפֶר רְפוּאוֹת, וְהוֹדוּ לוֹ. (וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא הוֹדוּ לוֹ:) קִצֵּץ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל וְשִׁגְּרָם לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר, [וְלֹא הוֹדוּ לוֹ]. סָתַם אֶת מוֹצָא מֵי גִּחוֹן [הָעֶלְיוֹן, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ]. עִבֵּר נִיסָּן בְּנִיסָן, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ.

יט הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וּבְעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת וּבְמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם נְדָנוּד עֲבֵרָה, לְאַתּוּיֵי תַּעֲנִית צִבּוּר, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. תָּנוּ רַבָּנָן: יֵשׁ זָרִיז וְנִשְׂכָּר, וְיֵשׁ זָרִיז וְנִפְסָד. יֵשׁ שָׁפָל וְנִשְׂכָּר, וְיֵשׁ שָׁפָל וְנִפְסָד. "זָרִיז וְנִשְׂכָּר", דְּעָבִיד כּוּלָּהּ שַׁבְּתָא וְלָא עָבִיד בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. "זָרִיז וְנִפְסָד", דְּעָבִיד כּוּלָּהּ שַׁבְּתָא וְעָבִיד בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. "שָׁפָל וְנִשְׂכָּר", דְּלָא עָבִיד כּוּלָּהּ שַׁבְּתָא וְלָא עָבִיד בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. "שָׁפָל וְנִפְסָד", דְּלָא עָבִיד כּוּלָּהּ שַׁבְּתָא וְעָבִיד בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. אָמַר (רב) [רָבָא]: הַנֵּי נָשֵׁי דְּמִחוֹזָא, אַף עַל גַּב דְּהָא דְּלָא עַבְדָן עֲבִידְתָּא בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא, מִשּׁוּם מְפַנְקוּתָא הוּא, דְּהָא כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא נַמֵּי לָא [קָא] עַבְדָן, אֲפִלּוּ הָכִי, "שָׁפָל וְנִשְׂכָּר" קָרִינָא לְהוּ.

כ רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: (תהלים קח) "כִּי גָדוֹל מֵעַל שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ", וּכְתִיב: (שם נז) "כִּי גָדוֹל עַד שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ", הָא כֵּיצַד? כָּאן בְּעוֹשִׂין לִשְׁמָהּ, כָּאן בְּעוֹשִׂין שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹות, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, בָּא לִשְׁמָהּ.

כא תָּנוּ רַבָּנָן: הַמְצַפֶּה לִשְׂכַר אִשְׁתּוֹ, וְרַחֲמֶיהָ, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. שְׂכַר אִשְׁתּוֹ, מַתְקוֹלְתָא. וְרַחֲמֶיהָ, אַגַּרְתָּא. אֲבָל עֲבָדָה וּמְזַבְּנָא, אִשְׁתַּבּוּחֵי מִשְׁתַּבַּח בָּהּ קְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ל״א:כ״ד) "סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר". תָּנוּ רַבָּנָן: הַמִּשְׁתַּכֵּר בְּקַנְקָנִים וּבְקַנְקָנִים, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּנָפִישׁ אַפְחָזְיהוּ, שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא. תָּנוּ רַבָּנָן: תַּגָּרֵי סְמָטָא, וּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה, וְקוֹצְצֵי אִילָנוֹת טוֹבוֹת, וְנוֹתְנִין עֵינֵיהֶם בְּחֵלֶק יָפֶה, אֵינָם רוֹאִים סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. מַאי טַעְמָא? דְּתָהוּ בְּהוּ אִינְשֵׁי.

תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבַּע פְּרוּטוֹת אֵין בָּהֶם סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם; שְׂכַר כּוֹתְבִין, שְׂכַר מְתָרְגְּמָנִין, מָעוֹת יְתוֹמִים, מָעוֹת הַבָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם. בִּשְׁלָמָא שְׂכַר מְתָרְגְּמָנִין, מִשּׁוּם דְּמֵיחְזֵי כִּשְׂכַר שַׁבָּת. מָעוֹת יְתוֹמִים נַמִּי, דְּלָאו בְּנֵי מְחִילָה נִינְהוּ. מָעוֹת הַבָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם, [מִשּׁוּם] דְּלָאו כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא מִתְרָחִישׁ נִיסָּא. אֶלָּא שְׂכַר כּוֹתְבִין, אַמַּאי? שֶׁאִם יִתְעַשְּׁרוּ, אֵינָם כּוֹתְבִין. תָּנוּ רַבָּנָן: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת יָשְׁבוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה עַל כּוֹתְבֵי סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׁרוּ, שֶׁאִלְמָלֵי יִתְעַשְּׁרוּ, אֵינָן כּוֹתְבִין. תָּנוּ רַבָּנָן: כּוֹתְבֵי סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, הֵן וְתַגָּרֵיהֶן וְתַגָּרֵי תַגָּרֵיהֶן, וְכָל הָעוֹסְקִים בִּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם, לְאַתּוּיֵי מוֹכְרֵי תְּכֵלֶת, אֵינָם רוֹאִים סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם, וְאִם עוֹסְקִין לִשְׁמָן, רוֹאִים. בְּנֵי בֵּישָׁן נָהוּג, דְּלָא הֲווּ אַזְלֵי מְצוֹר לְצִידוֹן בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. אַתּוּ בְּנַיְהוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמְרוּ לֵיהּ: אַבְהָתָנָא, אֶפְשָׁר לְהוּ, אַנָן, דְּלָא אֶפְשָׁר לָן, מַאי? אָמַר לְהוּ: כְּבָר קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֲבוֹתֵיכֶם, [שֶׁנֶּאֱמַר]: [משלי א) "שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ".

כב אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: תּוֹדוֹס אִישׁ רוֹמִי הִנְהִיג אֶת בְּנֵי רוֹמִי לֶאֱכֹל גְּדָיִים מְקֻלָּסִים בְּלֵילֵי פְּסָחִים. שָׁלְחוּ לוֹ: אִלְמָלֵא תּוֹדוֹס אִישׁ רוֹמִי אַתָּה, גּוֹזְרִנוּ עָלֶיךָ נִדּוּי, שֶׁאַתָּה מַאֲכִיל אֶת יִשְׂרָאֵל קָדְשִׁים בַּחוּץ. ['קָדְשִׁים', סַלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא אֵימָא: קָרוֹב לְהַאֲכִיל אֶת יִשְׂרָאֵל קָדְשִׁים בַּחוּץ]. אִיבָּעְיָא לְהוּ: תּוֹדוֹס אִישׁ רוֹמִי, גַּבְרָא רַבָּה הֲוָה, אוֹ בַּעַל אֶגְרוֹפִין הֲוָה? תָּא שְׁמַע: עוֹד זוֹ דָּרַשׁ תּוֹדוֹס אִישׁ רוֹמִי: מָה רָאוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שֶׁמָּסְרוּ עַצְמָן עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ. נָשְׁאוּ קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמָם [מִצְּפַרְדְּעִים]; וּמַה צְּפַרְדְּעִים שֶׁאֵינָן מְצַוִּין עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם, כְּתִיב בְּהוּ: (שמות ז) "וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל מִטָּתֶךָ, וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ", אֵימָתַי מִשְׁאֶרֶת מְצוּיָה אֵצֶל הַתַּנּוּר? בְּשָׁעָה שֶׁהַתַּנּוּר חַם, אָנוּ, [שֶׁמְּצַוִּין עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם], עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! (שְׁמַע מִינָּהּ, תּוֹדוֹס אִישׁ רוֹמִי, גַּבְרָא רַבָּה הֲוָה). רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַבִּין אָמַר: מַטִּיל מְלַאי לְכִיס תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הֲוָה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמַּטִּיל מְלַאי לְכִיס שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, זוֹכֶה וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ז) "כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכֶּסֶף".

כג אוּר, בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אִיבְּרִי, (והקשה על זה בעל התלמוד) וְהָתַנְיָא: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֵלּוּ הֵן: בְּאֵר, מָן, וְקֶשֶׁת, כְּתָב, וּמִכְתָּב, וְלוּחוֹת, וְקִבְּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וּמְעָרָה שֶׁעָמַד בָּהּ מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ, וּפִתְיחַת פִּי הָאָתוֹן, וּפִתְיחַת פִּי הָאָרֶץ לִבְלֹעַ אֶת הָרִשָּׁעִים. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר מִשּׁוּם אָבִיו: אַף הָאוּר וְהַפֶּרֶד. רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אוֹמֵר [מִשּׁוּם אָבִיו]: אַף הָאַיִל וְשָׁמִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַצְּבָת. הוּא הָיָה אוֹמֵר: צֲבָתָא, בְּצַבְתָּא מִתְעַבְּדָא, וְצַבְתָּא קָמַיְתָא מַאן עָבַד? הָא לַאי, בְּרִיָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא. אָמְרוּ לוֹ: אֶפְשָׁר יַעֲשֶׂנָּה בִּדְפוּס וְיִקְבָּעֶנָּה כֵּיוָן. הָא לַאי, בְּרִיָּה בִּידֵי אָדָם הִיא. קָתָנֵי מִיהָא, רַבִּי נְחֶמְיָה

אוֹמֵר: אַף הָאוּר? לָא קַשְׁיָא, הָא בְּאוּר דִּידָן, הָא בְּאוּר דְּגֵיהִנֹּם. אוּר דִּידָן, בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. אוּר דְּגֵיהִנֹּם, בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

כד וְאוּר דְּגֵיהִנֹּם, בְּעֶרֶב שַׁבָּת אִבְּרִי? וְהָא תַּנְיָא: שִׁבְעָה דְּבָרִים נִבְרְאוּ קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, אֵלּוּ הֵן: תּוֹרָה, וּתְשׁוּבָה, וְגַן־עֵדֶן, וְגֵיהִנֹּם, וְכִסֵּא הַכָּבוֹד, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ. תּוֹרָה מְנַיִן? דִּכְתִיב: (משלי ח) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ". תְּשׁוּבָה מְנַיִן? דִּכְתִיב: (תהלים צ) "בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ" וְגוֹ', וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) "תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא, וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם". גַּן־עֵדֶן דִּכְתִיב: (בראשית ב) "וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם". גֵּיהִנֹּם דִּכְתִיב: (ישעיה ל) "כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה". כִּסֵּא הַכָּבוֹד וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מְנַיִן? דִּכְתִיב: (ירמיה יז) "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ". וּשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ דִּכְתִיב: (תהלים עב) "לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ". [אָמְרִי:] חֲלָלָהּ, קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וְאוּר דִּידָהּ, בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְאוּר דִּידָהּ, בְּעֶרֶב שַׁבָּת אִבְּרִי? וְהָא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אוּר שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת, אֵין לוֹ כְּבִיָּה עוֹלָמִית, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה סו) "וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי, כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת, וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה". וְאָמַר רַבִּי בְּנָאָה [בְּרֵיהּ דְּרַב עוּלָּא:] מִפְּנֵי מַה לֹּא נֶאֱמַר: "כִּי טוֹב" בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת? מִפְּנֵי שֶׁנִּבְרָא בּוֹ אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ: "כִּי טוֹב", חָזַר וּכְלָלוֹ בְּשִׁשִּׁי בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית א) "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד". אֶלָּא, חֲלָלָהּ, קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וְאוּר דִּידֵיהּ, בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת. וְאוּר דִּידָן, עֲלָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹאוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא נִבְרָא עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת. דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁנֵי דְּבָרִים עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹאוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְלֹא נִבְרְאוּ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת. וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בינה) [דֵּעָה] בְּאָדָם הָרִאשׁוֹן מֵעֵין דֶּגְמָא שֶׁל מַעְלָה, (ולקח) [וְהֵבִיא] שְׁתֵּי אֲבָנִים, וּטְחָנָן זוֹ בְּזוֹ, וְיָצָא מֵהֶן זוֹ אוּר, וְהֵבִיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת וְהִרְכִּיב זוֹ עַל זוֹ וְיָצָא מֵהֶן פֶּרֶד. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: פֶּרֶד, בִּימֵי עָנָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית לו) "הוּא עָנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיְמִם בַּמִּדְבָּר". דּוֹרְשֵׁי חֲמוּרוֹת אָמְרוּ: עָנָה, פִּסּוּל הָיָה, לְפִיכָךְ הֵבִיא פְּסוּלִין לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אֵלֶּה בְנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה". וּכְתִיב: (שם) "וְאֵלֶּה בְנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה". ("הוא ענה", חשיב ליה באחיה וחשיב ליה בבניה!) אֶלָּא מְלַמֵּד, שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד מֵמֶנָּה עָנָה. וְדִלְמָא, תְּרֵי 'עָנָה' הֲווּ? אָמַר רָבָא: [אֲמִינָא] מִלְּתָא דְּלָא אֲמָרָהּ שְׁבוּר מַלְכָּא, וּמַנּוּ? שְׁמוּאֵל. (אומרה אנא) אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב פָּפָּא: [אֲמִינָא] מִלְּתָא דְּלָא אֲמָרָהּ שְׁבוּר מַלְכָּא, וּמַנּוּ? [רַבָּה], (רבה אומרה אנא) אָמַר קְרָא: "הוּא עָנָה", הוּא עָנָה דְּמֵעִיקָּרָא.

כה תָּנוּ רַבָּנָן: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: בְּאֵר, וּמָן, וְקֶשֶׁת, כְּתָב, וּמִכְתָּב, וְלוּחוֹת, וְקִבְרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמְעָרָה שֶׁעָמַד בָּהּ מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ, וּפִתְיחַת פִּי

הָאִתּוֹן, וּפִתְיחַת פִּי הָאָרֶץ לִבְלֹעַ אֶת הָרְשָׁעִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף מַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שְׁקֵדֶיהָ וּפְרָחֶיהָ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַמַּזִּיקִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף בְּגָדָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן. תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁבְעָה דְּבָרִים מְכֻסִּין מִבְּנֵי אָדָם: יוֹם הַמִּיתָה, וְיוֹם הַנֶּחָמָה, וְעֹמֶק הַדִּין, וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ בַּמֶּה מִשְׁתַּכֵּר, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מָתַי תַּחֲזֹר לִמְקוֹמָהּ, וּמַלְכוּת פָּרַס מָתַי תִּכְלֶה. תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁלְשָׁה דְּבָרִים עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרוֹאוֹת, וְאִם לֹא עָלוּ, דִּין הוּא שֶׁיַּעֲלוּ: עַל הַמֵּת שֶׁיִּסְרִיחַ, וְעַל הַמַּת שֶׁיִּשְׁתַּכַּח מִן הַלֵּב, וְעַל הַתְּבוּאָה שֶׁתֵּרָקֵב, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף עַל הַמַּטְבֵּעַ שֶׁיֵּצֵא.

כו שְׁנֵינוּ בַּמִּשְׁנָה: אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ הָיוּ כּוֹרְכִין אֶת שְׁמַע, וְלֹא מִחוּ בְּיָדָם חֲכָמִים. [הֵיכִי עֲבֵדִי? אָמַר רַב יְהוּדָה: אוֹמְרִים, (דברים ו) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד", וְלֹא הָיוּ מַפְסִיקִין. רָבָא אָמַר: מַפְסִיקִין הָיוּ, אֶלָּא שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: "הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ", דְּמַשְׁמַע, הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ וְלֹא מָחָר עַל לְבָבֶךָ]. תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד הָיוּ כוֹרְכִין אֶת שְׁמַע? אוֹמְרִים: (שם) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד", וְלֹא הָיוּ מַפְסִיקִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַפְסִיקִין הָיוּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיוּ אוֹמְרִים: "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד". וַאֲנָן, מַאי טַעְמָא אַמְרִינַן לֵיהּ? כִּדְדָרֵישׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן (פזי) [לָקִישׁ], דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן [לָקִישׁ]: (בראשית מט) "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו" וְגוֹ', בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לְגַלּוֹת קֵץ הַיָּמִין לְבָנָיו, וְנִסְתַּלְּקָה מֵמֶּנּוּ שְׁכִינָה, אָמַר: שֶׁמָּא, חַס־וְשָׁלוֹם, יֵשׁ פְּסוּל בְּמִטָּתִי, כְּאַבְרָהָם אֲבִי אַבָּא, שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל, וּכְיִצְחָק אָבִי, שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו? אָמְרוּ [לוֹ בָּנָיו]: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד", אָמְרוּ: כְּשֵׁם שֶׁאֵין בְּלִבְּךָ אֶלָּא אֶחָד, כָּךְ אֵין בְּלִבֵּנוּ אֶלָּא אֶחָד. מִיָּד, פָּתַח יַעֲקֹב [אָבִינוּ] וְאָמַר: "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ, לְעוֹלָם וָעֶד". אָמְרוּ רַבָּנָן: הֵיכִי נַעֲבִיד? נֵימְרֵיהּ? לָא אַמְרֵיהּ מֹשֶׁה [רַבֵּנוּ]! לָא נֵימְרֵיהּ? הָא אַמְרֵיהּ יַעֲקֹב! הִתְקִינוּ, שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים [אוֹתוֹ] בַּחֲשַׁאי. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי אֲמִי: מָשָׁל לְבַת־מֶלֶךְ שֶׁהֵרִיחָה צִיקֵי קְדֵרָה, תֹּאמַר, יֵשׁ לָהּ גְּנַאי, לֹא תֹּאמַר, יֵשׁ לָהּ צַעַר. הִתְחִילוּ עֲבָדֶיהָ לְהָבִיא לָהּ בַּחֲשַׁאי. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּקוֹל־רָם, מִפְּנֵי תִּרְעֹמֶת הַצְּדוֹקִים, וּבִנְהַרְדְּעָא דְּלֵיכָּא צְדוֹקִים, עָדַיִן אוֹמְרִים אוֹתוֹ בַּחֲשַׁאי.

תָּנָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: קוֹרוֹת שֶׁל (ארזים) [שִׁקְמָה] הָיוּ בִּירִיחוֹ, וְהָיוּ בַּעֲלֵי זְרוֹעוֹת נוֹטְלִין אוֹתָן בִּזְרוֹעַ, עָמְדוּ בְּעָלִים וְהִקְדִּישׁוּם לַשָּׁמַיִם. עָלֵיהֶם וְעַל כֵּיוֹצֵא בָּהֶם אָמַר אַבָּא שָׁאוּל בֶּן בָּטְנִית, מְשׁוּם אַבָּא יוֹסֵף בֶּן חַנִּין: אוֹי לִי מִבֵּית בַּיְתוֹס, אוֹי לִי מַאֲלָתָן. אוֹי לִי מִבֵּית חַנִּין, אוֹי לִי מִלְּחִישָׁתָן. אוֹי לִי מִבֵּית קַתְרוֹס, אוֹי לִי מִקַּלְמוּסָן. אוֹי לִי מִבֵּית יִשְׁמָעֵאל בֶּן פִּיאַבִּי, אוֹי לִי מֵאֶגְרוֹפָן, שֶׁהֵם כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וּבְנֵיהֶם גִּזְבָּרִין, וְחַתְנֵיהֶם אֲמַרְכָּלִין, וְעַבְדֵיהֶן חוֹבְטִין אֶת הָעָם בְּמַקְלוֹת.

כז תְּנוּ רַבָּנָן: אַרְבַּע צָוְחוֹת צָוְחָה עֶזְרָה, רִאשׁוֹנָה: צְאוּ מִכָּאן בְּנֵי עֵלִי שֶׁטִּמְּאוּ הֵיכַל ה'. וְעוֹד צָוְחָה עֶזְרָה: צֵא מִכָּאן יִשָּׁשכָר אִישׁ כְּפַר בַּרְקַאי, שֶׁמְּכַבֵּד [אֶת] עַצְמוֹ וּמְחַלֵּל קָדְשֵׁי שָׁמַיִם. מַאי הֶוָה עָבִיד? (הוה) [דַּהֲוָה] כָּרִיךְ יָדֵיהּ בְּשִׂירָאֵי, וְעָבִיד (עבודת שמים) [עֲבוֹדָה]. וְעוֹד צָוְחָה עֶזְרָה: שְׁאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְיִכָּנֵס יִשְׁמָעֵאל בֶּן פִּיאַבִּי [פִּיאָכִי] תַּלְמִידוֹ שֶׁל פִּינְחָס, וִישַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה. וְעוֹד צָוְחָה עֶזְרָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וְיִכָּנֵס יוֹחָנָן בֶּן נְדָבָאי תַּלְמִידוֹ שֶׁל פִּינְקָאי, וִימַלֵּא כְּרֵסוֹ מִקָּדְשֵׁי שָׁמַיִם. אָמְרוּ עָלָיו עַל יוֹחָנָן בֶּן נְדָבָאי, שֶׁהָיָה אוֹכֵל בְּסָעוּדָתוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֲגָלִים, וְהָיָה שׁוֹתֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵי יַיִן, וְאוֹכֵל אַרְבָּעִים סְאָה גּוֹזָלוֹת בְּקִנּוּחַ סְעוּדָה. אָמְרוּ: כָּל יָמָיו שֶׁל יוֹחָנָן בֶּן (נְדָבָאי) [נְדָבָאי], לֹא נִמְצָא נוֹתָר בַּמִּקְדָּשׁ. מַאי סַלְקָא בֵּיהּ, בְּיִשָּׁשכָר אִישׁ כְּפַר בַּרְקַאי? אַמְרֵי: מַלְכָּא וּמַלְכְּתָא הֲווּ יָתְבֵי. מַלְכָּא אָמַר: גַּדְיָא יָאֵי, מַלְכְּתָא אָמְרָה: אִמְרָא יָאֵי. אָמְרֵי: מַאן מוֹכַח? כֹּהֵן גָּדוֹל, דְּקָא מַסִּיק קָרְבָּנוֹת כָּל יוֹמָא. (וְיוֹמָא.) אָתָא (יִשָּׁשכָר אִישׁ כְּפַר בַּרְקַאי) [אֵיהוּ], אַחְוֵי בְּיָדֵיהּ (כְּלַפֵּי מַלְכְּתָא, וְלָאו אוֹרַח אַרְעָא לְאַחוּיֵי בְּיָדֵיהּ קַמֵּי מַלְכָּא, אָמַר לֵיהּ:) אִי גַּדְיָא יָאֵי, נִסְקֵיהּ לִתְמִידָא! אָמַר מַלְכָּא: הוֹאִיל וְלָא הֲוָה לֵיהּ אֵימְתָא דְּמַלְכוּתָא, נִפְסְקוּהָ לִימֵינֵיהּ! יְהַב שׁוּחֲדָא וּפְסְקוּהָ לִשְׂמָאלֵיהּ. שְׁמַע מִלְּכָּא וּפְסְקוּהָ לִימֵינֵיהּ. אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּרִיךְ רַחֲמָנָא, דְּשַׁקְלֵיהּ לְיִשָּׁשכָר אִישׁ כְּפַר בַּרְקַאי לְמִטַּרְפְּסֵיהּ [מִינֵיהּ] בְּהַאי עָלְמָא. אָמַר רַב אַשִׁי: יִשָּׁשכָר אִישׁ כְּפַר בַּרְקַאי לָא תָּנָא מַתְנִיתִין, דִּתְנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּבָשִׂים קוֹדְמִין לְעִזִּים בְּכָל מָקוֹם, יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁמַּבְחָרִים בְּמִינָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא ד) "וְאִם כֶּבֶשׂ", מְלַמֵּד, שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים כְּאֶחָד. רַבִינָא אָמַר: אַף מִקְרָא נַמִּי לָא קָרָא, דִּכְתִיב: (ויקרא ג) "אִם כֶּבֶשׂ", וּכְתִיב: "וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ", אִי בָּעֵי כֶּבֶשׂ, לֵיתֵיהּ, וְאִי בָּעֵי עֵז, לֵיתֵיהּ.

פרק ה

פסחים פרק ה תמיד נשחט - כח רַבִּי שִׁמְלָאִי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: נְתָנִי לִי מַר סֵפֶר יוֹחֲסִין. אָמַר לֵיהּ: מֵהֵיכָא אַתְּ? אָמַר לֵיהּ: מִלֹּד. וְהֵיכָא מוֹתָבְךְּ? בִּנְהַרְדְּעָא. אָמַר לֵיהּ: אֵין (שונין) [נְדוֹנִין] לֹא לְלֹדִים וְלֹא לִנְהַרְדְּעִים, וְכָל שֶׁכֵּן דְּאַתְּ מִלֹּד, וּמוֹתָבְךְּ בִּנְהַרְדְּעָא. אֲכַפֵּיהּ וְאַרְצֵי. (אמר ליה מתנינא לך) אָמַר לֵיהּ: לִתְנִי לִי מַר בְּתָלָתָא יַרְחֵי. אָמַר לֵיהּ: וּמַה בְּרוּרְיָה דְּבִיתְהוּ דְּרַבִּי מֵאִיר, בְּרַתֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן, דַּהֲוַת גָּמְרָה תְּלַת מְאָה שְׁמַעְתְּתָא בְּיוֹמָא דְּסִתְוָא מִתְּלַת מְאָה רַבְּוָתָא, וַאֲפִלּוּ הָכִי, בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים לֹא יָצְתָה יְדֵי חוֹבָתָהּ, וְאַתְּ אָמַרְתְּ: לִתְנִי לִי מַר בְּתָלָתָא יַרְחֵי?! שָׁקַל קָלָא פָּתַק בֵּיהּ. בַּהֲדֵי דְּקָא רָהִיט וְאָזִיל, אָמַר לֵיהּ: [רַבִּי], מַה בֵּין לִשְׁמוֹ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ וְכוּ'? אָמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וְצוּרְבָא מֵרַבָּנָן אַתְּ, תֵּא וְאֵימָא לָךְ וְכוּ'. אָמַר רָמֵי בַּר (אבין) [רַב יְהוּדָה] אָמַר רַב: מִיּוֹם שֶׁנִּגְנַז סֵפֶר

יוֹחֲסִין, תְּשַׁשׁ כֹּחָן שֶׁל חֲכָמִים וְכָהָה מְאוֹר עֵינֵיהֶם, דְּאָמַר מַר זוּטְרָא: בֵּין 'אָצַל' לְ'אָצַל' טְעִינוּ אַרְבַּע מְאָה גַּמְלֵי דִּדְרָשָׁה.

כט מִשְׁנָה. הַפֶּסַח נִשְׁחָט בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ב:ו׳) "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם", 'קָהָל' וְ'עֵדָה' וְ'יִשְׂרָאֵל'. נִכְנְסָה כַּת רִאשׁוֹנָה, נִתְמַלְּאָה הָעֲזָרָה וְנֶעֱלוּ דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה. תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וְהַכֹּהֲנִים עוֹמְדִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת, וּבְיָדָם בָּזִיכֵי כֶּסֶף וּבָזִיכֵי זָהָב, שׁוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ כֶּסֶף, כֶּסֶף, וְשֶׁכֻּלָּהּ זָהָב, זָהָב, לֹא הָיוּ מְעֹרָבִים. וְלֹא הָיוּ לַבָּזִיכִין שׁוּלַיִם, שֶׁמָּא יַנִּיחוּם וְיִקְרֹשׁ הַדָּם. שָׁחַט יִשְׂרָאֵל וְקִבֵּל הַכֹּהֵן, נָתְנוֹ כֹּהֵן לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, מְקַבֵּל אֶת הַמָּלֵא וּמַחֲזִיר אֶת הָרֵיקָן מִיַּד הַכֹּהֵן הַקָּרוֹב אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ, זוֹרֵק זְרִיקָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד. יָצְאַת כַּת רִאשׁוֹנָה, נִכְנְסָה כַּת שְׁנִיָּה. יָצְאַת כַּת שְׁנִיָּה, נִכְנְסָה כַּת שְׁלִישִׁית. כְּמַעֲשֶׂה רִאשׁוֹנָה, כָּךְ מַעֲשֶׂה שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. קָרְאוּ אֶת הַהַלֵּל, אִם גָּמְרוּ, שָׁנוּ, וְאִם שָׁנוּ, שִׁלְּשׁוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁלְּשׁוּ מִימֵיהֶם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מִימֵיהֶם שֶׁל כַּת שְׁלִישִׁית, לֹא הִגִּיעָה לְ"אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה'", מִפְּנֵי שֶׁעַמָּהּ מוּעָטִין.

ל אִיתְּמַר, אַבַּיֵי אָמַר: 'נִנְעָלִין' תְּנַן, וְרָבָא אָמַר: 'נוֹעָלִין' תְּנַן. בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי? בְּמִסְמַךְ אַנִּיסָא, מַר סָבַר: כַּמָּה דְּעַיְילֵי, נֵיעוֹל, וְסָמְכִינַן אַנִּיסָא, וּמַר סָבַר: לָא סָמְכִינַן אַנִּיסָא. [וְהָא דִּתְנַן, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: חַס־וְשָׁלוֹם שֶׁעֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל נִתְנַדָּה, שֶׁאֵין עֲזָרָה נֶעֱלֶת עַל כָּל אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל בְּחָכְמָה וּבְיִרְאַת חֵטְא כַּעֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל. אַבַּיֵי מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ וְרָבָא מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ. אַבַּיֵי מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ: אֵין בָּעֲזָרָה, בְּשָׁעָה שֶׁנֶּעֱלֶת עַל כָּל אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל בְּחָכְמָה וּבְיִרְאַת חֵטְא, כַּעֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל. רָבָא מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ: אֵין בָּעֲזָרָה, בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹעָלִין אוֹתָהּ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּחָכְמָה וּבְיִרְאַת חֵטְא, כַּעֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל]. תְּנוּ רַבָּנָן: מֵעוֹלָם לֹא נִתְמַעֵט אָדָם בָּעֲזָרָה, חוּץ מִפֶּסַח אֶחָד שֶׁהָיָה בִּימֵי הִלֵּל, שֶׁבּוֹ נִתְמַעֵט זָקֵן אֶחָד, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ פֶּסַח מְעוּכִין. תְּנוּ רַבָּנָן: פַּעַם אַחַת, בִּקֵּשׁ אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ לִתֵּן (את) עֵינָיו בְּאוּכְלוּסֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל: תֵּן עֵינֶיךָ בַּפְּסָחִים. נָטַל כּוּלְיָתָא מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְנִמְצְאוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא זוּגוֹת כְּלָיוֹת, כִּפְלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, חוּץ מִטְּמֵא וְשֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה. וְאֵין לְךָ כָּל פֶּסַח וּפֶסַח שֶׁלֹּא נִמְנוּ עָלָיו יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ פֶּסַח מְעֻבִּין.

פרק ו

פסחים פרק ו עלו דברים - לֹא תְּנוּ רַבָּנָן: הֲלָכָה זוֹ נִתְעַלְּמָה מִבְּנֵי בְּתֵירָא, שֶׁפַּעַם אַחַת חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְשָׁכְחוּ וְלֹא יָדְעוּ אִם פֶּסַח דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אִם הַשַּׁבָּת, אִם לָאו. אָמְרוּ: כְּלוּם יֵשׁ אָדָם שֶׁיּוֹדֵעַ, אִם פֶּסַח דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אִם לָאו? אָמְרוּ לָהֶם: (יש אחד עלה) [אָדָם אֶחָד יֵשׁ, שֶׁעָלָה] מִבָּבֶל, וְהִלֵּל הַבָּבְלִי שְׁמוֹ, שֶׁשִּׁמֵּשׁ שְׁנֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שְׁמַעְיָה

וְאַבְטַלְיוֹן, וְיוֹדֵעַ אִם פֶּסַח דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אִם לָאו. שָׁלְחוּ וְקָרְאוּ לוֹ, וְאָמְרוּ לוֹ: כְּלוּם אַתָּה יוֹדֵעַ, פֶּסַח, אִם דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאִם לָאו? אָמַר לָהֶם: וְכִי פֶּסַח אֶחָד יֵשׁ לָנוּ בַּשָּׁנָה שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת? וַהֲלֹא הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמָּאתַיִם פְּסָחִים יֵשׁ לָנוּ בַּשָּׁנָה שֶׁדּוֹחִים אֶת הַשַּׁבָּת! אָמְרוּ לוֹ: מִנַּיִן לְךָ? אָמַר לָהֶם: נֶאֱמַר: (במדבר ט) 'בְּמוֹעֲדוֹ' בְּפֶסַח, וְנֶאֱמַר: (שם כח) 'בְּמוֹעֲדוֹ' בְּתָמִיד, מַה 'מוֹעֲדוֹ' הָאָמוּר בְּתָמִיד, דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אַף 'מוֹעֲדוֹ' הָאָמוּר בְּפֶסַח, דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. וְעוֹד, קַל־וָחֹמֶר [הוּא], וּמַה תָּמִיד שֶׁאֵין עָנוּשׁ כָּרֵת, דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, פֶּסַח שֶׁעָנוּשׁ כָּרֵת, לֹא כָּל שֶׁכֵּן! [אֵינוֹ דִּין שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת]! מִיָּד הוֹשִׁיבוּהוּ בָּרֹאשׁ, וּמִנּוּהוּ נָשִׂיא עֲלֵיהֶם, וְהָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בְּהִלְכוֹת פֶּסַח כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. הִתְחִיל מְקַנְטְרָן בְּדִבָּרִים. אָמַר לָהֶם: מִי גָּרַם לָכֶם שֶׁאֲעֶלֶה מִבָּבֶל, וְאֶהְיֶה נָשִׂיא עֲלֵיכֶם? עִצְלוּת שֶׁהָיְתָה בָּכֶם, שֶׁלֹּא שִׁמַּשְׁתֶּם שְׁנֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן. אָמְרוּ לוֹ: רַבִּי, שָׁכַח וְלֹא הֵבִיא סַכִּין מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מַהוּ? אָמַר לָהֶם: הֲלָכָה זוֹ שָׁמַעְתִּי וְשָׁכַחְתִּי, אֶלָּא הַנִּיחוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, אִם אֵין נְבִיאִים הֵם, בְּנֵי נְבִיאִים הֵם. לְמָחָר, מִי שֶׁפִּסְחוֹ טָלֶה, תָּחַב לוֹ בְּצַמְרוֹ, מִי שֶׁפִּסְחוֹ גְּדִי, תָּחַב לוֹ בֵּין קַרְנָיו. רְאֵה מַעֲשֶׂה וְנִזְכַּר הֲלָכָה, וְאָמַר: כָּךְ מְקֻבָּלַנִי מִפִּי שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן. לֵב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמִּתְיַהֵר, אִם חָכָם הוּא, חָכְמָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ, וְאִם נָבִיא הוּא, נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ. אִם חָכָם הוּא [חָכְמָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ], מֵהִלֵּל, דְּאָמַר מַר: הִתְחִיל מְקַנְטְרָן בְּדִבָּרִים, וְקָאָמַר לְהוּ: הֲלָכָה זוֹ שָׁמַעְתִּי וְשָׁכַחְתִּי. וְאִם נָבִיא הוּא, נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ, מִדְּבוֹרָה, דִּכְתִיב: (שופטים ה׳:ז׳) "חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדָלוּ, עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב: (שם) "עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה, עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי שִׁיר". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל אָדָם שֶׁכּוֹעֵס, אִם חָכָם הוּא, חָכְמָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ, וְאִם נָבִיא הוּא, נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ, אִם חָכָם הוּא, חָכְמָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ, דִּכְתִיב: (במדבר ל״א:י״ד) "וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל" [וְגוֹ']. וּכְתִיב: (במדבר ל״א:י״ד) "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן" וְגוֹ', מִכְּלַל, דְּמֹשֶׁה, אִיעַלֵּם מִינֵּיהּ! אִם נָבִיא הוּא, נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ, מֵאֱלִישָׁע, דִּכְתִיב: (מלכים ב ג׳:י״ד) "כִּי לוּלֵי פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נֹשֵׂא, אִם אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָּ". וּכְתִיב: (שם) "וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן, וַתְּהִי עָלָיו יַד ה'". אָמַר רַבִּי מָנִי בֶּן פַּטִישׁ: כָּל אָדָם שֶׁכּוֹעֵס, אֲפִלּוּ פּוֹסְקִין לוֹ גְּדֻלָּה מִן הַשָּׁמַיִם, מִוֹרִידִין אוֹתוֹ. מְנָא לָן? מֵאֱלִיאָב, דִּכְתִיב: (שמואל א י״ז:כ״ח) "וַיִּחַר אַף אֱלִיאָב בְּדָוִד וַיֹּאמֶר" וְגוֹ'. וְכִי אָזַל שְׁמוּאֵל לְמִמְשְׁחֵינְהוּ, בְּכוּלְּהוּ כְּתִיב בְּהוּ: (שם טז) "לֹא בָזֶה בָּחַר ה'", וּבֶאֱלִיאָב כְּתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל: אַל תַּבֵּט אֶל מַרְאֵהוּ וְאֶל גְּבֹהַּ קוֹמָתוֹ, כִּי מְאַסְתִּיהוּ", מִכְּלַל, (דמעיקרא הוה חזי) [דַּהֲוָה רָחִים לֵיהּ עַד הָאִידְנָא].

לג [פִּסְקָא. מְחוּי קְרֶבָיו וְכוּ'. מַאי "מְחוּי קְרֶבָיו"? רַב הוּנָא אָמַר: שֶׁמְּנַקְּבָן בְּסַכִּין. (רב) חִיָּא בַּר רַב אָמַר: שֶׁיִּרְקָא דְּמֵעַיָּא, דְּנָפְקָא אַגַּב דּוּחֲקָא דְּסַכִּינָא. אָמַר רַבִּי (אֶלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר:] מַאי טַעְמָא דְּחִיָּא בַּר רַב? דִּכְתִיב: (ישעיהו ה':י"ז) "וְחָרְבוֹת מֵחִים, גָּרִים יֹאכֵלוּ", מַאי מַשְׁמַע? כְּדְמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף: "וְנִכְסֵיהֶן דִּרְשִׁיעַיָּא, צַדִּיקַיָּא יַחְסְנוּן". (שם) "וְרָעוּ כְבָשִׂים כְּדְבָרָם", אָמַר מְנַשְּׁיָא בַּר יִרְמְיָה, אָמַר רַב: כַּמְּדֻבָּר בָּם. מַאי "כַּמְּדֻבָּר בָּם"? אָמַר אַבַּיֵי: "וְחָרְבוֹת מֵחִים, גָּרִים יֹאכֵלוּ"]. אָמַר לֵיהּ רָבָא: בִּשְׁלָמָא, אִי כְּתִיב: (בחרבות) ["חָרְבוֹת"], כִּדְקָאָמַרְתְּ. הַשְׁתָּא דִּכְתִיב: "וְחָרְבוֹת", מִלְּתָא אַחֲרִיתִי הִיא. אֶלָּא [אָמַר רָבָא]: כְּדְרַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב: עֲתִידִין צַדִּיקִים שֶׁיְּחַיּוּ אֶת הַמֵּתִים, כְּתִיב הָכָא: "וְרָעוּ כְבָשִׂים כְּדָבְרָם", וּכְתִיב הָתָם: (מיכה ז':י"ד) "יִרְעוּ בָשָׁן וְגִלְעָד כִּימֵי עוֹלָם", "בָּשָׁן", זֶה אֶלִישָׁע הַבָּא מִן הַבָּשָׁן, דִּכְתִיב: (דברי הימים א ה':י"ב) "וְיוֹאֵל וְשָׁפָט בַּבָּשָׁן", וּכְתִיב: (מלכים ב ג':י"א) "פֹּה אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפָט אֲשֶׁר יָצַק מַיִם עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ". "גִּלְעָד", זֶה אֵלִיָּהוּ, [שֶׁנֶּאֱמַר]: (מלכים א י"ז:א') "וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי מִתֹּשְׁבֵי גִלְעָד" [וְגוֹ']. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: עֲתִידִין צַדִּיקִים שֶׁיְּחַיּוּ מֵתִים, דִּכְתִיב: (זכריה ח':ד') "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת: עוֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחוֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם, וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ". וּכְתִיב: (מלכים ב ד':כ"ט) "וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל פְּנֵי הַנַּעַר". עוּלָא רָמֵי: כְּתִיב: (ישעיהו כ"ה:ח') "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח", וּכְתִיב: (שם סה) "כִּי הַנַּעַר בֶּן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת", לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיִשְׂרָאֵל, הָא בְּגוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים]. וְגוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] מַאי בָּעוּ הָתָם? אֵין, דִּכְתִיב: (שם סא) "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם" וְגוֹ'. רַב חִסְדָּא רָמֵי: כְּתִיב: (שם כד) "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה", וּכְתִיב: (שם ל) "וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה, וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים". (וְגוֹ'.) לָא קַשְׁיָא, כָּאן לָעוֹלָם הַבָּא, כָּאן לְימוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבַד, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אִידֵי וְאִידֵי לָעוֹלָם הַבָּא, [וְלָא קַשְׁיָא], כָּאן בְּמַחֲנֵה שְׁכִינָה, כָּאן בְּמַחֲנֵה צַדִּיקִים. רָבָא רָמֵי: כְּתִיב: (דברים ל"ב:ל"ט) "אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה", וּכְתִיב: "מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא", הַשְׁתָּא אַחוּיֵי מְחַיֵּי, אַסּוּיֵי, לֹא כָּל־שֶׁכָּן! אֶלָּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כְּשֵׁם שֶׁמָּחַצְתִּי אֲנִי אֶרְפָּא, כָּךְ כְּשֶׁאֲנִי מֵמִית אֲנִי מְחַיֶּה. תְּנוּ רַבָּנָן: "אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה", יָכוֹל מִיתָה בְּאֶחָד וְחַיִּים בְּאֶחָד, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעוֹלָם נוֹהֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא", מַה מַּכָּה וּרְפוּאָה בְּאֶחָד, אַף (חיים ומיתה) [מִיתָה וְחַיִּים] בְּאֶחָד. מִכָּאן תְּשׁוּבָה לָאוֹמְרִים, אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. דָּבָר אַחֵר: בַּתְּחִלָּה, מַה שֶּׁאֲנִי מֵמִית אֲנִי מְחַיֶּה, וַהֲדַר, מַה שֶּׁמָּחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא.

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין לָאָדָם בְּיוֹם־טוֹב, אֶלָּא אוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, אוֹ יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: חֲלָקֵהוּ, חֶצְיוֹ לָאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, וְחֶצְיוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (דברים ט"ז:ח') "עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (במדבר כ"ט:ל"ה) "עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: אוֹ כֻּלּוֹ לַה', אוֹ כֻּלּוֹ לָכֶם. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: [חֲלָקֵהוּ], חֶצְיוֹ לַה' וְחֶצְיוֹ לָכֶם.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַכֹּל מוֹדִים בַּעֲצֶרֶת, דְּבָעִינַן נַמֵּי 'לָכֶם', מַאי טַעְמָא? יוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה הוּא. אָמַר רַבָּה: הַכֹּל מוֹדִים בְּשַׁבָּת, דְּבָעִינַן נַמֵּי 'לָכֶם', מַאי טַעְמָא? (ישעיהו נ"ח:י"ג) "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג". אָמַר רַב יוֹסֵף: הַכֹּל מוֹדִים בְּפוּרִים, דְּבָעִינַן נַמֵּי 'לָכֶם'? מַאי טַעְמָא? (אסתר ט':כ"ב) "יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה", כְּתִיב בֵּיהּ. מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא, כּוֹלֵיהּ שַׁתָּא הֲוָה יָתִיב בְּתַעֲנִיתָא, לְבַר מֵעֲצַרְתָּא, וּפוּרְיָא, וּמַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי.

לֵד רַב יוֹסֵף, בְּיוֹמָא דַּעֲצַרְתָּא (עבדי ליה) [אָמַר: עִבְדוּ לִי] עֶגְלָא תִּלְתָּא. אָמַר: אִי לָאו הַאי יוֹמָא דְּקָא גָּרִים, כַּמָּה יוֹסֵף אִיכָּא בְּשׁוּקָא. רַב שֵׁשֶׁת, כָּל תְּלָתִין יוֹמִין מְהַדַּר לֵיהּ תַּלְמוּדֵיהּ, וְתָלֵי וְקָאֵי בְּעֵיבְרָא דְּדָשָׁא, אָמַר: חֲדָאי נַפְשָׁאי, חֲדָאי נַפְשָׁאי, לָךְ קָרֵאי, לָךְ תָּנֵאי. אֵינִי? וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אִלְמָלֵא תּוֹרָה, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל"ג:כ"ה) "אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה, חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי", מַעִיקְרָא, כִּי עָבִיד אִינִישׁ, אֲדַעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ עָבִיד.

תַּנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁלֹּא בָּא אֶמֶשׁ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. לְשַׁחֲרִית, מְצָאוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לֵיהּ: מִפְּנֵי מָה לֹא בָּאתָ אֶמֶשׁ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ? אָמַר לֵיהּ: "עֲבוֹדָה עֲבַדְתִּי". אָמַר לֵיהּ: כָּל דְּבָרֶיךָ אֵינָן אֶלָּא דִּבְרֵי תֵּמַהּ, וְכִי עֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה מְנַיִן? אָמַר לֵיהּ: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (במדבר י"ח:ז') "עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם", עֲשֵׂה הַכָּתוּב אֲכִילַת תְּרוּמָה בִּגְבוּלִין, כַּעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

פרק ז

פסחים פרק ז כיצד צולין - וְגֶחָלִים שֶׁל מַתֶּכֶת לָאוּ אֵשׁ הוּא? וְהָא גַּבֵּי בַּת כֹּהֵן דִּכְתִיב: (ויקרא כ"א:ט') "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", וְאָמַר רַב מַתְנָה: פִּתִילָה שֶׁל אֲבָר הָיוּ עוֹשִׂין לָהּ! שַׁאנִי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", "תִּשָּׂרֵף", לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵפוֹת הַבָּאוֹת מִן הָאֵשׁ, וְכֹל־שֶׁכֵּן אֵשׁ עַצְמָהּ. וְנַקִּיף לָהּ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וְנִקְלֶהּ? אַתְיָא "שְׂרֵפָה", "שְׂרֵפָה", מִבְּנֵי אַהֲרֹן. מַה לְּהַלָּן, שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם, אַף כָּאן, שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם. וְנַעֲבִיד לָהּ חַמֵּי הָאוּר? מִשּׁוּם דְּרַב נַחְמָן, [דְּאָמַר רַב נַחְמָן]: אָמַר קְרָא: (שם יט) "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", בְּרֹר לוֹ מִיתָה יָפָה.

תַּנְיָא: צִיץ, בֵּין שֶׁיָּשְׁנוּ עַל מִצְחוֹ וּבֵין שֶׁאֵינוּ עַל מִצְחוֹ, מְרַצֶּה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עוֹדְנוּ עַל מִצְחוֹ, מְרַצֶּה, אֵין עוֹדְנוּ עַל מִצְחוֹ, אֵינוֹ מְרַצֶּה. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן: כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹכִיחַ, שֶׁאֵינוֹ עַל מִצְחוֹ וּמְרַצֶּה! אָמַר לוֹ: הַנַּח לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁטָּמְאָה הַתּוֹרָה בְּצִבּוּר.

תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין בְּפֶסַח אֶחָד? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ב:ו׳) "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל", וְכִי כָּל הַקָּהָל שׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ? וַהֲלֹא אֵין שׁוֹחֵט אֶלָּא אֶחָד! אֶלָּא מְלַמֵּד, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין בְּפֶסַח אֶחָד.

הַכַּלָּה הוֹפֶכֶת אֶת פָּנֶיהָ וְכוּ'. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי שֶׁהִיא בּוֹשָׁה. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן, אִיקְּלַע לְבֵי רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אְמְרוּ לֵיהּ: מַה שְׁמָךְ? אָמַר לְהוּ: "רַב הוּנָא". אָמְרוּ לֵיהּ: לֵיתֵיב מַר אַפּוּרְיָא, יְתֵיב. יְהָבוּ לֵיהּ כַּסָּא, קַבְּלֵיהּ בְּחַד זְמְנָא וְשַׁתְיֵיהּ בִּתְרֵי זְמְנֵי, וְלָא אַהֲדַר אַפֵּיהּ. אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי טַעְמָא קָרֵית לָךְ "רַב הוּנָא"? אָמַר לְהוּ: בַּעַל הַשֵּׁם אָנִי. מַאי טַעְמָא, כִּי אָמְרוּ לָךְ: נֵיתֵיב אַפּוּרְיָא, יָתֵבְתְּ? אָמַר לְהוּ: כָּל מַה שֶׁיֹּאמַר לָךְ בַּעַל הַבַּיִת, עֲשֵׂה, חוּץ מִצֵּא. מַאי טַעְמָא, כִּי יְהָבוּ לָךְ כַּסָּא, קַבְּלְתְּ בְּחַד זְמְנָא? אָמַר לְהוּ: מְסָרְבִין לְקַטָן וְאֵין מְסָרְבִין לְגָדוֹל. מַאי טַעְמָא שַׁתְיֵיהּ בִּתְרֵי זְמְנֵי? אָמַר לְהוּ: דְּתַנְיָא: הַשּׁוֹתֶה כּוֹסוֹ בְּבַת אַחַת, הֲרֵי זֶה גַּרְגְּרָן. שְׁנַיִם, דֶּרֶךְ אֶרֶץ. שְׁלֹשָׁה, הֲרֵי זֶה מְגַסֵּי־הָרוּחַ. מַאי טַעְמָא לָא אַהֲדַרְתְּ אַפֵּךְ? אָמַר לְהוּ: "כַּלָּה הוֹפֶכֶת פָּנֶיהָ" תְּנַן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אִיקְּלַע לְבֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן לְקוֹנְיָא, יְהָבוּ לֵיהּ כַּסָּא, קַבְּלֵיהּ בְּחַד זְמְנָא וְשַׁתְיֵיהּ בְּחַד זְמְנָא. אָמְרֵי לֵיהּ: לָא סָבַר לֵהּ מַר, הַשּׁוֹתֶה כּוֹסוֹ בְּבַת אַחַת, הֲרֵי זֶה גַּרְגְּרָן! אָמַר לְהוּ: לָא אָמְרֵי בְּכוֹסְךָ קָטָן וְיֵינְךָ מָתוֹק וּכְרֵסִי רְחָבָה.

פרק ח

פסחים פרק ח האשה - לו "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא, נְאֻם ה', תִּקְרְאִי אִישִׁי, וְלֹא תִקְרְאִי לִי עוֹד בַּעְלִי". (הושע ב) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּכַלָּה בְּבֵית חָמִיהָ וְלֹא כְּכַלָּה בְּבֵית אָבִיהָ. וּכְתִיב: (שיר השירים ח) "אֲז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאַת שָׁלוֹם", כְּכַלָּה שֶׁנִּמְצֵאת שְׁלֵמָה בְּבֵית חָמִיהָ וְהִיא רְדוּפָה לֵילֵךְ לְהַגִּיד שִׁבְחָהּ בְּבֵית אָבִיהָ. (שם) "אַחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ עֵילֶם, שֶׁזִּכְתָה לִלְמֹד וְלֹא זָכְתָה לְלַמֵּד. "אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "אֲנִי חוֹמָה", זוֹ עֵילֶם, "וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת", אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְרָבָא אָמַר: "אֲנִי חוֹמָה", זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, "וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת", אֵלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת.

לז אָמַר רַב זוּטְרָא [בַּר טוֹבִיָּה] אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (תהלים קמד) "אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם", אֵלּוּ בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא. "בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיּוֹת מְחֻטָּבוֹת", אֵלּוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹגְדוֹת פִּתְחֵיהֶן לְבַעֲלֵיהֶן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (זכריה ט)

"וּמָלְאוּ כַּמִּזְרָק כְּזָוִיֹּת מִזְבֵּחַ", וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (תהלים קמד) "מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל זַן, צֹאנֵינוּ מַאֲלִיפוֹת מֵרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ". "מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל", אֵלּוּ וְאֵלּוּ מַעֲלֶה עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נִבְנָה הֵיכָל בִּימֵיהֶן.

לח ["דְּבַר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ וְגוֹ']. בִּימֵי עֻזִּיָּה, יוֹתָם, אָחָז, יְחִזְקִיָּה מַלְכֵי יְהוּדָה" (הושע א׳:א׳). בְּפֶרֶק אֶחָד נִתְנַבְּאוּ אַרְבָּעָה נְבִיאִים, וְגָדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן הוֹשֵׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "תְּחִלַּת דִּבֶּר ה' בְּהוֹשֵׁעַ", וְכִי עִם הוֹשֵׁעַ דִּבֵּר תְּחִלָּה, וַהֲלֹא מִמֹּשֶׁה עַד הוֹשֵׁעַ הָיוּ כַּמָּה נְבִיאִים! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תְּחִלָּה לְאַרְבָּעָה נְבִיאִים, שֶׁנִּתְנַבְּאוּ בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק, וְאֵלּוּ הֵן: הוֹשֵׁעַ וְיֶשַׁעְיָה, עָמוֹס וּמִיכָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹשֵׁעַ: [בָּנֶיךָ] חָטְאוּ, (ישראל) הָיָה לוֹ לוֹמַר: בָּנֶיךָ הֵם, בְּנֵי (בחוניך) [חֲנוּנֶיךָ] הֵם, בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, גַּלְגֵּל עֲלֵיהֶם מִדַּת רַחֲמֶיךָ. לֹא דַּיּוֹ שֶׁלֹּא אָמַר כָּךְ, אֶלָּא אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם, שֶׁלְּךָ הוּא, הַעֲבִירֵם בְּאֻמָּה אַחֶרֶת. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מָה אֶעֱשֶׂה לְזָקֵן זֶה. אֲנִי אוֹמֵר לוֹ: לֵךְ, קַח לְךָ אִשָּׁה זוֹנָה וְתוֹלִיד לְךָ בְּנֵי זְנוּנִים, וְאַחַר כָּךְ אֹמַר לוֹ: לֵךְ וְשַׁלְּחָהּ מֵעַל פָּנֶיךָ, אִם יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ, אַף אֲנִי אֲשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל! שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע א׳:ב׳) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הוֹשֵׁעַ: לֵךְ קַח לְךָ אֵשֶׁת זְנוּנִים וְיַלְדֵי זְנוּנִים וְגוֹ', וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח אֶת גֹּמֶר בַּת דִּבְלָיִם". 'גֹּמֶר', [אָמַר רַב]: שֶׁהַכֹּל גּוֹמְרִים בָּהּ. "בַּת דִּבְלָיִם", דִּבָּה רָעָה בַּת דִּבָּה רָעָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: שֶׁמְּתוּקָה בְּפִי הַכֹּל כְּדְבֶלָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין בָּהּ כִּדְבֶלָה. דָּבָר אַחֵר: 'גֹּמֶר', אָמַר רַב יְהוּדָה: שֶׁבִּקְּשׁוּ לִגְמֹר מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בָּזְזוּ וְגָמְרוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב יי״ג:ז׳-ח׳) "כִּי אִבֵּד מֶלֶךְ אֲרָם וַיְשֹׂמֵם כָּעָפָר לָדֹשׁ". (הושע א׳:ג׳-ד׳) "וַתַּהַר וַתֵּלֶד לוֹ בֵּן, וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו: קְרָא שְׁמוֹ 'יִזְרְעֶאל', כִּי עוֹד מְעַט וּפָקַדְתִּי אֶת דְּמֵי יִזְרְעֶאל עַל בֵּית יֵהוּא, וְהִשְׁבַּתִּי מַמְלְכוּת בֵּית יִשְׂרָאֵל. וַתַּהַר [עוֹד] וַתֵּלֶד בַּת, וַיֹּאמֶר [לוֹ]: קְרָא שְׁמָהּ 'לֹא־רֻחָמָה', כִּי לֹא אוֹסִיף עוֹד אֲרַחֵם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּי נָשֹׂא אֶשָּׂא לָהֶם. וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן, וַיֹּאמֶר: קְרָא שְׁמוֹ 'לֹא־עַמִּי', כִּי אַתֶּם לֹא עַמִּי" וְגוֹ'. לְאַחַר שֶׁנּוֹלְדוּ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים וּבַת אַחַת, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹשֵׁעַ: לֹא הָיָה לְךָ לִלְמֹד מִמֹּשֶׁה רַבְּךָ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁדִּבַּרְתִּי עִמּוֹ פֵּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה, אַף אַתָּה, בְּדֹל עַצְמְךָ הֵימֶנָּה! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יֵשׁ לִי בָּנִים הֵימֶנָּה, וְאֵינִי יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ וּלְגָרְשָׁהּ. אָמַר לוֹ [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא]: וּמָה אַתָּה, שֶׁאִשְׁתְּךָ זוֹנָה וּבָנֶיךָ זְנוּנִים, וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ אִם שֶׁלְּךָ הֵם, אִם שֶׁל אַחֵרִים הֵן, כָּךְ! יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵן בָּנַי, בְּנֵי בְּחוּרַי, בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, אֶחָד מֵאַרְבָּעָה קִנְיָנִים שֶׁקָּנִיתִי בָּעוֹלָמִי: תּוֹרָה, שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְיִשְׂרָאֵל. תּוֹרָה, קִנְיָן אֶחָד, מִנַּיִן? דִּכְתִיב: (משלי ח׳:כ״ב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ, קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז". שָׁמַיִם וָאָרֶץ, קִנְיָן אֶחָד, מִנַּיִן? דִּכְתִיב: (בראשית י״ד:י״ט) "קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ". בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, קִנְיָן אֶחָד, מִנַּיִן? דִּכְתִיב: (תהילים ע״ח:נ״ד) " הַר זֶה קָנְתָה

יְמִינוֹ". יִשְׂרָאֵל, קְנָיִן אֶחָד, מִנַּיִן? דִּכְתִיב: (שמות ט״ו:ט״ז) "עַם זוּ קָנִיתָ", וְאַתָּה אָמַרְתָּ: הַעֲבִירֵם בְּאֶמָּה אַחֶרֶת?! כֵּיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁחָטָא, הִתְחִיל מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עַד שֶׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמְךָ, בַּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁגָּזַרְתִּי עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּשׁ גְּזֵרוֹת בַּעֲבוּרְךָ. עָמַד וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים וּבִטֵּל הַגְּזֵרוֹת, וְהִתְחִיל וּבֵרְכָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ב׳:א׳) "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר, וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם: לֹא עַמִּי אַתֶּם, יֵאָמֵר לָהֶם: בְּנֵי אֵל חָי. וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה" וְגוֹ'. (הושע ב׳:א׳-ב׳) "וּזְרַעְתִּיהָ לִי בָּאָרֶץ, וְרִחַמְתִּי אֶת לֹא־רֻחָמָה, וְאָמַרְתִּי לְלֹא־עַמִּי, עַמִּי אַתָּה".

לט אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹי לָהּ לָרַבָּנוּת, שֶׁמְּקַבֶּרֶת אֶת בְּעָלֶיהָ, שֶׁאֵין לְךָ כָּל נָבִיא וְנָבִיא שֶׁלֹּא קִפַּח אַרְבָּעָה מְלָכִים בְּיָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה א) "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם, בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם, אָחָז, יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה".

מ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי מַה זָּכָה יָרְבָעָם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לִמָּנוֹת עִם מַלְכֵי יְהוּדָה? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִבֵּל לָשׁוֹן־הָרַע עַל עָמוֹס. מְנָא לָן דְּאִימְנִי? דִּכְתִיב: (הושע א) "דְּבַר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי בִּימֵי עֻזִּיָּה, יוֹתָם, אָחָז יְחִזְקִיָּה מַלְכֵי יְהוּדָה, וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל". וּמְנָא לָן דְּלָא קַבִּיל לָשׁוֹן־הָרַע? דִּכְתִיב: (עמוס ז) "וַיִּשְׁלַח אֲמַצְיָה כֹּהֵן בֵּית אֵל אֶל יָרָבְעָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: קָשַׁר עָלֶיךָ עָמוֹס בְּקֶרֶב בֵּית יִשְׂרָאֵל, לֹא תוּכַל הָאָרֶץ לְהָכִיל אֶת כָּל דְּבָרָיו, כִּי כֹה אָמַר עָמוֹס: בַּחֶרֶב יָמוּת יָרָבְעָם, וְיִשְׂרָאֵל גָּלֹה יִגְלֶה מֵעַל אַדְמָתוֹ". אָמַר: חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא אָמַר אוֹתוֹ צַדִּיק כָּךְ, וְאִם אָמַר, מָה אֶעֱשֶׂה לוֹ? שְׁכִינָה אָמְרָה לוֹ.

מא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֶפִלּוּ בִּשְׁעַת כַּעֲסוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זוֹכֵר אֶת הָרַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע א) "[כִּי] לֹא אוֹסִיף עוֹד אֲרַחֵם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל". רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא: (שם) "כִּי נָשֹׂא אֶשָּׂא לָהֶם". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא הָגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֶלָּא, כְּדֵי שֶׁיִּתּוֹסְפוּ עֲלֵיהֶם גֵּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּזְרַעְתִּיהָ לִי בָּאָרֶץ", כְּלוּם אָדָם זוֹרֵעַ סְאָה, אֶלָּא לְהַכְנִיס מִמֶּנָּה כַּמָּה כוֹרִין! וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מֵהָכָא: (שם) "וְרִחַמְתִּי אֶת לֹא־רֻחָמָה, וְאָמַרְתִּי לְלֹא־עַמִּי: עַמִּי אַתָּה".

מב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ל׳:י׳) "אַל תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו, פֶּן יְקַלֶּלְךָ וְאָשַׁמְתָּ", וּכְתִיב: (משלי ל׳:י׳-י״א) "דּוֹר אָבִיו יְקַלֵּל, וְאֶת אִמּוֹ לֹא יְבָרֵךְ", מִשּׁוּם דְּאָבִיו קִלֵּל וְאֶת אִמּוֹ לֹא יְבָרֵךְ, אַל תַּלְשֵׁן? אֶלָּא, אֲפִלּוּ דּוֹר שֶׁאָבִיו יְקַלֵּל, וְאֶת אִמּוֹ לֹא יְבָרֵךְ, אַל תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל אֲדוֹנָיו, מְנָא לָן? מֵהוֹשֵׁעַ.

מג אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַאי דִּכְתִיב: (שופטים ה) "צִדְקֹת פְּרָזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל", צְדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁפִּזְּרָם.

מד תְּנִי רַבִּי חִיָּא: מַאי דִּכְתִיב: (איוב כח) "אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ, וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָהּ", יוֹדֵעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל גְּזֵרוֹת שֶׁל עֵשָׂו וְשֶׁל יִשְׁמָעֵאל, לְפִיכָךְ הִגְלָה אוֹתָם לְבָבֶל.*)) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא הֶגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲמֻקָּה כִּשְׁאוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע יג) "מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם, מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם". רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁקָּרוֹב לְלָשׁוֹן תּוֹרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁשִּׁגְּרָן לְבֵית אִמָּם. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁכָּעַס עַל אִשְׁתּוֹ, לְהֵיכָן מְשַׁגְּרָהּ? לְבֵית אִמָּהּ. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי אַלְכְּסַנְדְּרִי: שְׁלֹשָׁה חָזְרוּ לְמַטַּעְתָּן, אֵלּוּ הֵן: יִשְׂרָאֵל, כֶּסֶף מִצְרַיִם, וּכְתַב לוּחוֹת. יִשְׂרָאֵל, הָא דַּאֲמָרַן. כֶּסֶף מִצְרַיִם, דִּכְתִיב: (מלכים א יד) "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם, עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל יְרוּשָׁלִָם.

וַיִּקַּח אֶת אֹצְרוֹת בֵּית ה' וְאֶת אוֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת הַכֹּל לָקָח" וְגוֹ'. כְּתַב לוּחוֹת, דִּכְתִיב: (דברים ט':י"ז) "וַאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם", תָּנָא: לוּחוֹת נִשְׁתַּבְּרוּ וְאוֹתִיּוֹת פּוֹרְחוֹת. עוּלָא אָמַר: כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ תְּמָרִים וְיַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה. עוּלָא אִיקְלָע לְפוּמְבְּדִיתָא, קָרִיבוּ לֵיהּ טִירְיָנָא דְּתַמְרֵי. אָמַר לְהוּ: כַּמָּה כִּי הַנֵּי בְּזוּזָא? אָמְרוּ לֵיהּ: תְּלָת. אָמַר: מְלֹא צַנָּא דְּדוּבְשָׁא בְּזוּזָא בְּבָבֶל, וּבַבְלָאֵי לָא עַסְקֵי בְּאוֹרַיְתָא? בְּלֵילְיָא צַעֲרֵיהּ. אָמַר: מְלֹא צַנָּא סַמָּא דְּמוֹתָא בְּזוּזָא בְּבָבֶל, וְעַסְקֵי בַּבְלָאֵי בְּאוֹרַיְתָא! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (מיכה ד':ב') "וְהָלְכוּ גּוֹיִם רַבִּים, וְאָמְרוּ: לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה', וְאֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב", "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "אֱלֹהֵי יַעֲקֹב". לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁכָּתוּב בּוֹ: 'הַר', שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ"ב:י"ד) "בְּהַר ה' יֵרָאֶה". וְלֹא כְּיִצְחָק שֶׁכָּתוּב בּוֹ: 'שָׂדֶה', שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כד) "וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה". אֶלָּא כְּיַעֲקֹב, שֶׁקָּרָאוֹ 'בַּיִת', שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לה) "וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית אֵל". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּדוֹל יוֹם קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת, כְּיוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ בּוֹ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ב':ב') "וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ, כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל", וּכְתִיב: (בראשית א':ה') "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם אֶחָד".

שׁוּב פַּעַם אַחַת נִמְצֵאת הִלְטָאָה בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, וּבִקְּשׁוּ לְטַמֵּא כָּל הַסְּעֻדָּה כֻּלָּהּ. בָּאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ, אָמַר [לָהֶם]: לְכוּ וְשַׁאֲלוּ אֶת הַמַּלְכָּה, בָּאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת הַמַּלְכָּה, אָמְרָה לָהֶם: לְכוּ וְשַׁאֲלוּ אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל, בָּאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר לָהֶם: בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם רוֹתֵחַ אוֹ צוֹנֵן? אָמְרוּ לוֹ: רוֹתֵחַ. אָמַר לָהֶם: לְכוּ וְהַטִּילוּ עָלָיו כּוֹס שֶׁל צוֹנֵן. הָלְכוּ וְהִטִּילוּ עָלָיו כּוֹס שֶׁל צוֹנֵן וְרָחֲשָׁה, וְטָהֵר רַבָּן גַּמְלִיאֵל כָּל הַסְּעֻדָּה כֻּלָּהּ. נִמְצָא מֶלֶךְ תְּלוּי בַּמַּלְכָּה, וְהַמַּלְכָּה תְּלוּיָה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, נִמְצֵאת כָּל הַסְּעֻדָּה כֻּלָּהּ תְּלוּיָה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל.

פרק ט

פסחים פרק ט מי שהיה טמא - מח מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר וְעַד הָנֵץ הַחַמָּה, חֲמִשָּׁה מִילִין. מְנָא לָן? מִלּוֹט, דִּכְתִיב: (בראשית י״ט:ט״ו) "וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה, וַיְאִיצוּ" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם) "הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ וְלוֹט" וְגוֹ'. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לְדִידִי חָזֵי לִי הַהוּא אַתְרָא, וַהֲוֵי חֲמִשָּׁה מִילִין. אָמַר רָבָא: שִׁית אַלְפֵי פַּרְסֵי הֲוָה עָלְמָא, וְסוּמְכָא דְּרָקִיעָא, אַלְפָּא פַּרְסֵי, חָדָא גְּמָרָא, וְחָדָא סְבָרָא וכו'. והסוגיא ארוכה וביחוד מאמר בענין גן עדן וגהינם. מִצָּרִים, אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה. מִצָּרִים, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים מִכּוּשׁ, וְכוּשׁ, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בָּעוֹלָם, וְעוֹלָם, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בַּגַּן. וְגַן, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בָּעֵדֶן. וְעֵדֶן, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּגֵיהִנֹּם. נִמְצָא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כִּכְסוּי קְדֵרָה לְגֵיהִנֹּם.

תָּא שְׁמַע, דְּתָנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: כָּל הַיִּשּׁוּב כֻּלּוֹ, תַּחַת כּוֹכָב אֶחָד הוּא עוֹמֵד. תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי אָדָם נוֹתֵן עֵינוֹ בְּכוֹכָב אֶחָד, הוֹלֵךְ לַמִּזְרָח, עוֹמֵד כְּנֶגְדּוֹ, לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, עוֹמֵד כְּנֶגְדּוֹ. מִכְּלָל, דְּכָל הַיִּשּׁוּב כֻּלּוֹ, תַּחַת כּוֹכָב אֶחָד עוֹמֵד, תְּיוּבְתָּא! תָּא שְׁמַע: עֲגָלָה בַּצָּפוֹן וְעֵקֶרֶב בַּדָּרוֹם, וְכָל הַיִּשּׁוּב כֻּלּוֹ אֵינוֹ יוֹשֵׁב אֶלָּא בֵּין עֲגָלָה לְעֵקֶרֶב. וְכָל הַיִּשּׁוּב כֻּלּוֹ, אֵינוֹ אֶלָּא שָׁעָה אַחַת בַּיּוֹם. [שֶׁאֵין חַמָּה נִכְנֶסֶת לַיִּשּׁוּב, אֶלָּא שָׁעָה אַחַת בַּיּוֹם]. תֵּדַע, שֶׁבְּחֲמֵשׁ, חַמָּה בַּמִּזְרָח, וּבְשֵׁבַע, חַמָּה בַּמַּעֲרָב. חֲצִי שֵׁשׁ וַחֲצִי שֶׁבַע, חַמָּה עוֹמֶדֶת בְּרֹאשׁ כָּל אָדָם, תְּיוּבְתָּא! [תָּא שְׁמַע: דְּאָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: מַה תְּשׁוּבָה הֱשִׁיבַתּוּ בַּת־קוֹל לְאוֹתוֹ רָשָׁע, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר: (ישעיהו י״ד:י״ד) "אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב, אֲדַמֶּה לְעֶלְיוֹן"? יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: רָשָׁע בֶּן רָשָׁע, בֶּן בְּנוֹ שֶׁל נִמְרוֹד הָרָשָׁע, שֶׁהִמְרִיד אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ עָלַי בְּמַלְכוּתוֹ. כַּמָּה שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם? שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בִּגְבוּרוֹת, שְׁמוֹנִים שָׁנָה. שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים צ׳:י׳) "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בִּגְבוּרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה". מִן הָאָרֶץ עַד לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְעָבְיוֹ שֶׁל רָקִיעַ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וּבֵין (כָּל) רָקִיעַ לְרָקִיעַ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְכֵן בֵּין כָּל רָקִיעַ וְרָקִיעַ, (ישעיהו י״ד:ט״ו) "אַךְ אֶל שְׁאוֹל תּוּרַד, אֶל יַרְכְּתֵי בוֹר", תְּיוּבְתָּא]!

תָּנוּ רַבָּנָן: חֲכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: גַּלְגַּל קָבוּעַ וּמַזָּלוֹת חוֹזְרִין. וְחַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים: גַּלְגַּל חוֹזֵר וּמַזָּלוֹת קְבוּעִין. אָמַר רַבִּי: תְּשׁוּבָה לִדְבְרֵיהֶם; מֵעוֹלָם לֹא מָצִינוּ עֲגָלָה בְּדָרוֹם וְעֵקֶרֶב בְּצָפוֹן. מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: וְדִילְמָא, כְּבוּצִינָא דְּרֵיחַיָּא? אִי־נַמִי, כְּצִינּוֹרָא דְּדָשָׁא? חֲכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: בַּיּוֹם, חַמָּה מְהַלֶּכֶת לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ, וּבַלַּיְלָה, לְמַעְלָה מִן הָרָקִיעַ. וְחַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים: בַּיּוֹם, חַמָּה מְהַלֶּכֶת לְמַעְלָה מִן הָרָקִיעַ, וּבַלַּיְלָה, לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ. [אָמַר רַבִּי]: וְנִרְאִין דִּבְרֵיהֶן מִדִּבְרֵינוּ, שֶׁבַּיּוֹם, מַעֲנִנּוֹת צוֹנְנִין וּבַלַּיְלָה, רוֹתְחִין. תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: בִּימוֹת הַחַמָּה, חַמָּה מְהַלֶּכֶת בְּגוֹבַהּ שֶׁל רָקִיעַ, לְפִיכָךְ כָּל

הָעוֹלָם כֻּלּוֹ רוֹתֵחַ וּמַעֲיָנוֹת צוֹנְנִין. בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, חַמָּה מְהַלֶּכֶת בְּשִׁפּוּלֵי רָקִיעַ, לְפִיכָךְ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ צוֹנֵן וּמַעֲיָנוֹת רוֹתְחִין. תְּנוּ רַבָּנָן: בְּאַרְבָּעָה שְׁבִילִין חַמָּה מְהַלֶּכֶת: נִיסָן, אִיָּר, סִיוָן, מְהַלֶּכֶת בֶּהָרִים, כְּדֵי לְפַשֵּׁר אֶת הַשַּׁלְגִּים. תַּמּוּז, אָב וֶאֱלוּל, [מְהַלֶּכֶת] בַּיְשׁוּב, כְּדֵי לְבַשֵּׁל אֶת הַפֵּרוֹת. תִּשְׁרֵי, חֶשְׁוָן וְכִסְלֵו, [מְהַלֶּכֶת] בַּיַּמִּים, כְּדֵי לְיַבֵּשׁ אֶת הַנְּהָרוֹת. טֵבֵת, שְׁבָט וַאֲדָר, מְהַלֶּכֶת בַּמִּדְבָּר, שֶׁלֹּא לְיַבֵּשׁ אֶת הַזְּרָעִים.

פרק י

פסחים פרק י ערבי פסחים - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּנָן שֶׁל קְדוֹשִׁים אוֹמֵר: אַחַת, וְנָהֲגוּ הָעָם לוֹמַר שָׁלֹשׁ. מַאן נִיהוּ "בְּנָן שֶׁל קְדוֹשִׁים"? רַבִּי מְנַחֵם בַּר סִימָאִי, וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ: "בְּנָן שֶׁל קְדוֹשִׁים"? דְּלָא אִסְתַּכֵּל בְּצוּרְתָּא דְּזוּזָא.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמַּבְדִּיל, צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר מֵעֵין הַבְּדָלוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. מֵיתִיבִי: סֵדֶר הַבְּדָלוֹת הֵיאַךְ? אוֹמֵר: הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר, בֵּין הַיָּם לֶחָרָבָה, בֵּין מַיִם הָעֶלְיוֹנִים לַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים, בֵּין כֹּהֲנִים, לְלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים, וְחוֹתֵם בְּ"סֵדֶר בְּרֵאשִׁית", וַאֲחֵרִים אוֹמְרִים: בְּ"יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית". [וגו' וְאִם אֵיתָא, הָא "בֵּין הַיָּם לֶחָרָבָה" לָא כְּתִיבָא בְּיֵיהּ הַבְדָּלָה! וכו'.]

מַתְנִיתִין. סָמוּךְ לְמִנְחָה לֹא יֹאכַל אָדָם עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ וכו'. [רַבִּי יִצְחָק מַטְבִּיל בְּיִרְקִין]. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: הַשַּׁמָּשׁ מַטְבִּיל בִּבְנֵי מֵעַיִם, וְנוֹתְנָם לִפְנֵי הָאוּרְחִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ד) "נִירוּ לָכֶם נִיר, וְאַל תִּזְרְעוּ אֶל קֹצִים".

תְּנוּ רַבָּנָן: חַיָּב אָדָם לְשַׂמֵּחַ אֶת אִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵיתוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים יז) "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ", בַּמֶּה מְשַׂמְּחָן? בְּיַיִן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲנָשִׁים בְּרָאוּי לָהֶן, וְנָשִׁים בְּרָאוּי לָהֶן. אֲנָשִׁים בְּרָאוּי לָהֶן, בְּיַיִן. וְנָשִׁים בְּרָאוּי לָהֶן, בְּמַאי? תְּנִי רַב יוֹסֵף: בְּבָבֶל, בִּבְגָדֵי צִבְעוֹנִין, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בִּבְגָדֵי פִּשְׁתָּן מְגֹהָצִין. תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כז) "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם, וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קד) "וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ".

מו וְלֹא יִפְחֲתוּ לוֹ מֵאַרְבַּע כּוֹסוֹת וכו'. הֵיכִי קָיְמִי רַבָּנָן וּמְתַקְּנֵי מִלְּתָא דְּאַתְּי בָּהּ לִידֵי סַכָּנְתָּא? וְהָא תַּנְיָא: לֹא יֹאכַל אָדָם 'תְּרֵי', וְלֹא יִשְׁתֶּה 'תְּרֵי', וְלֹא יְקַנַּח 'תְּרֵי', וְלֹא יַעֲשֶׂה צְרָכָיו 'תְּרֵי'? אָמַר רַב נַחְמָן (בר יצחק), אָמַר קְרָא: (שמות י״ב:מ״ב) "לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַה'", לַיְלָה הַמְשֻׁמָּר וּבָא מִן הַמַּזִּיקִים. רָבָא אָמַר: כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה מְצָטָרֵף לְטוֹבָה, וְאֵינוֹ מְצָטָרֵף לְרָעָה. רַבִינָא אָמַר: אַרְבַּע כּוֹסֵי תַּקִּינוּ רַבָּנָן דֶּרֶךְ חֵרוּת, כָּל חַד וְחַד מִצְוָה בְּאַפֵּי

נַפְשֵׁיהּ הוּא. [לֹא יַעֲשֶׂה צָרְכָיו 'תְּרֵי', אַמַּאי? נִמְלַךְ הוּא! אָמַר אַבַּיֵי: הָכִי קָאָמַר: לֹא יֹאכַל 'תְּרֵי', וְיִשְׁתֶּה 'תְּרֵי', וְלֹא יַעֲשֶׂה צָרְכָיו אֶפִלּוּ פַּעַם אַחַת, דִּלְמָא חָלִישׁ וּמִיתְרַע. תָּנוּ רַבָּנָן: שׁוֹתֶה כִּפָלַיִם, דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה: אֵימָתַי? בְּזְמַן שֶׁלֹּא רָאָה פְּנֵי הַשּׁוּק, אֲבָל רָאָה פְּנֵי הַשּׁוּק, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. אָמַר רַב אַשִׁי: חֲזִינָא לֵיהּ לְרַב חֲנַנְיָא בַּר בֵּיבִי דְּאַכַּל כַּסָּא, הֲוָה נָפִיק וְחָזֵי אַפֵּי שׁוּקָא. וְלָא אָמְרִן, אֶלָּא לְצֵאת לַדֶּרֶךְ, אֲבָל בְּבֵיתוֹ, לָא. אָמַר רַבִּי זֵירָא: וְלִישָׁן, כְּלְצֵאת לַדֶּרֶךְ דְּמִי. אָמַר רַב פָּפָּא: וְלְצֵאת לְבֵית הַכִּסֵּא, כְּלְצֵאת לַדֶּרֶךְ דְּמִי. וּבְבֵיתוֹ לָא? וְהָא רָבָא, מַנִּי כְּשׁוּרֵי, וְאַבַּיֵי, כִּי שָׁתֵי חַד כַּסָּא, מַנְקֵיט לֵיהּ אִימֵּיהּ תְּרֵי כַּסֵּי בִּתְרֵי יָדֵיהּ. וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, כִּי הֲוָה שָׁתֵי תְּרֵי כַּסָּא, מַנְקֵיט לֵיהּ שַׁמְעֵיהּ חַד כַּסָּא. חַד כַּסָּא, מַנְקֵיט לֵיהּ תְּרֵי כַּסֵּי בִּתְרֵי יָדֵיהּ. אָדָם חָשׁוּב שַׁאנִי. אָמַר עוּלָּא: עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת. עוּלָּא לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר עוּלָּא, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת תִּקְּנוּ חֲכָמִים בְּבֵית הָאָבֵל. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ: עֶשֶׂר כּוֹסוֹת יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת, הֵיכִי קָיְמֵי רַבָּנָן וְתִקְּנוּ מִלְּתָא דְּאִתֵּי לִידֵי סַכָּנָה?! אֶבָל תְּמַנְיָא יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת.

רַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: "שָׁלוֹם", לְטוֹבָה מִצְטָרֵף, לָרָעָה לֹא מִצְטָרֵף. אֲבָל שִׁיתָּא יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף, דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: "וִיחֻנֶּךָּ", לְטוֹבָה מִצְטָרֵף, לָרָעָה לֹא מִצְטָרֵף. אֲבָל אַרְבָּעָה, יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת. אַבַּיֵי וְרָבָא, דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: "וְיִשְׁמְרֶךָּ", לְטוֹבָה מִצְטָרֵף, לָרָעָה לֹא מִצְטָרֵף. וְאַזְדָּא רָבָא לְטַעֲמֵיהּ, דְּרָבָא אַפְקְרֵיהּ לְרַבָּנָן בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת, אַף עַל גַּב דְּאִתְּזַק. רָבָא בַּר לִיוַאי לָא חָשׁ לֵיהּ לְמִלְּתָא, דְּאָמַר: הַהוּא, מִשּׁוּם דְּאוֹתָבַן בְּפִרְקָא הֲוָה]. [אָמַר] רַב יוֹסֵף: (אמר:) אָמַר לִי יוֹסֵף שִׁידָא: אַשְׁמְעֵיהּ, מַלְכָּא דְּשֵׁידֵי, מְמַנֶּה הוּא אַכּוּלְהוּ זוּגֵי, וּמַלְכָּא לָא אִיקְרֵי 'מַזִּיק'. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: אַדְרָבָא! מַלְכָּא, רְשׁוּתֵיהּ בְּיָדֵיהּ, דְּמַאי דְּבָעֵי עָבִיד, [שֶׁהַמֶּלֶךְ פּוֹרֵץ גָּדֵר לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ וְאֵין מוֹחִין בְּיָדוֹ]. אָמַר רַב פָּפָּא: אָמַר לִי יוֹסֵף שִׁידָא: בִּתְרֵי קַטְלִינָן, בְּאַרְבָּעָה מַזְקִינָן. בִּתְרֵי, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד. בְּאַרְבָּעָה, בְּמֵזִיד אִין, בְּשׁוֹגֵג לָא. וְאִי אִשְׁתְּלִי וְאִקְרִי וְנָפִיק, מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? לְנָקוֹט זַקְפָּא דְּיַדֵיהּ דִּימִינֵיהּ בִּידֵיהּ דִּשְׂמָאלֵיהּ, וְזַקְפֵיהּ דְּיַדֵיהּ דִּשְׂמָאלֵיהּ בִּידֵיהּ דִּימִינֵיהּ, וְנֵימָא הָכִי: "אַתּוּן וַאֲנָא, הָא תְּלָתָא". וְאִי שָׁמַע אִינִישׁ דְּאָמַר: "אַתּוּן וַאֲנָא, הָא אַרְבָּעָה", נֵימָא [לֵיהּ:] "אַתּוּן וַאֲנָא, הָא חַמְשָׁא". וְאִי שְׁמִיעַ לֵיהּ דְּאָמַר: "אַתּוּן וַאֲנָא, הָא שִׁיתָּא", נֵימָא לֵיהּ: "אַתּוּן וַאֲנָא, הָא שִׁבְעָה". הֲוָה עוּבְדָא, עַד מֵאָה וְחַד, וּפָקַע שִׁידָא. אָמַר אַמֵּימָר: אָמְרָה לִי דִּשְׁתִּינְהוּ (רִשְׁתִּינְהוּ) דְּנָשִׁים כַּשְׁפָנְיוֹת: הַאי מַאן דְּפָגַע בְּהוּ בְּנָשִׁים כַּשְׁפָנְיוֹת, נֵימָא הָכִי: חֲרֵי חֲמִימֵי בְּדֵיקוּלָא בְּזָיָא, לְפוּמֵיכוּ נָשֵׁי דְּחַרְשַׁיָּא, קָרַח קָרְחַיְכִי, פָּרַח פָּרְחַיְכִי, אִיבְּדוּר תַּבְלוּנַיְכִי, פַּרְחָא זִיקָא לְמוֹרִיקָא חַדְתָּא דְּנַקְטִיתוּ, נָשִׁים כַּשְׁפָנְיוֹת. אַדְחָנַנִי וְחָנַנְכִי, לָא אַתִּיתִי לְגוֹ, הַשְׁתָּא דְּאַתִּיתִי לְגוֹ, קָרְחַנַנִי וַחָנַנְכִי. בְּמַעֲרָבָא, לָא קַפְדֵי אַזּוּגֵי. רַב דִּימִי

מִנְהַרְדְּעָא קַפִּיד, אֲפִלּוּ אַרוּשְׁמָא דְּחָבִיתָא. הֲוָה עוּבְדָא וּפָקַע חָבִיתָא. כְּלָלָא דְּמִלְּתָא: כָּל דְּקַפִּיד, קַפְּדֵי בַּהֲדֵיהּ; כָּל דְּלָא קַפִּיד, לָא קַפְּדֵי בַּהֲדֵיהּ, וּמִיהוּ, לְמֵיחַשׁ מִיבָּעֵי.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אַרְבָּעָה דְּבָרִים, (כל) הָעוֹשֶׂה אוֹתָן דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וּמִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: הַנִּפְנֶה בֵּין דֶּקֶל לְכוֹתֶל, וְהָעוֹבֵר בֵּין שְׁנֵי דְּקָלִים, וְהַשּׁוֹתֶה מַיִם שְׁאוּלִין, וְהָעוֹבֵר עַל מַיִם שְׁפוּכִים, [וַאֲפִלּוּ שְׁפָכָתוֹ אִשְׁתּוֹ בְּפָנָיו. הַנִּפְנֶה בֵּין דֶּקֶל לְכוֹתֶל, לָא אָמְרָן אֶלָּא דְּלֵית לֵיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, אֲבָל אִית לֵיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, לֵית לָן בָּהּ. וְכִי לֵית לֵיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, לָא אָמְרָן אֶלָּא דְּלֵיכָּא דַּרְכָּא אַחֲרִינָא, אֲבָל אִיכָּא דַּרְכָּא אַחֲרִינָא, לֵית לָן בָּהּ. וְהָעוֹבֵר בֵּין שְׁנֵי דְּקָלִים, לָא אָמְרָן אֶלָּא דְּלָא פַּסְקִינְהוּ רְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל פַּסְקִינְהוּ רְשׁוּת הָרַבִּים, לֵית לָן בָּהּ. הַשּׁוֹתֶה מַיִם שְׁאוּלִין, לָא אָמְרָן אֶלָּא דְּשַׁיְּלִינְהוּ קְטָן, אֲבָל גָּדוֹל, לֵית לָן בָּהּ. וַאֲפִלּוּ שַׁיְּלִינְהוּ קְטָן, נַמִּי לָא אָמְרָן, אֶלָּא בְּשָׁדֶה, דְּלָא שְׁכִיחֵי, אֲבָל בָּעִיר דִּשְׁכִיחֵי, לֵית לָן בָּהּ. וַאֲפִלּוּ בְּשָׁדֶה נַמִּי, לָא אָמְרָן אֶלָּא מַיָּא, אֲבָל חַמְרָא וְשִׁכְרָא, לֵית לָן בָּהּ. וְהָעוֹבֵר עַל מַיִם שְׁפוּכִין, לָא אָמְרָן אֶלָּא דְּלָא אַפְסְקִינְהוּ בְּעַפְרָא, וְלָא תָּף בְּהוּ רוֹקָא, אֲבָל אַפְסְקִינְהוּ, אוֹ תָּף בְּהוּ רוֹקָא, לֵית לָן בָּהּ. וְלָא אָמְרָן, אֶלָּא דְּלָא עָבַר עֲלַיְהוּ שִׁמְשָׁא, וְלָא עָבַר עֲלַיְהוּ שִׁיתִּין נִיגְרֵי, אֲבָל עָבַר עֲלַיְהוּ שִׁמְשָׁא וְעָבַר עֲלַיְהוּ שִׁיתִּין נִיגְרֵי, לֵית לָן בָּהּ. וְלָא אָמְרָן, אֶלָּא דְּלָא רָכִיב חַמְרָא וְלָא סַיִם מְסָנֵי, אֲבָל רָכִיב חַמְרָא וְסַיִם מְסָנֵי, לֵית לָן בָּהּ. וְהַנֵּי מִילֵי, הֵיכָא דְּלֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לִכְשָׁפִים, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמֵיחַשׁ לִכְשָׁפִים, אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא כָּל הַנֵּי, חֵישִׁינַן. (וְהַהוּא) [כְּהַהוּא] גַּבְרָא דְּרָכִיב חַמְרָא וְסַיִם מְסָנֵי, וְגָמוּד מְסָאנֵיהּ וְצָוּוּ כַּרְעֵיהּ]. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה לֹא מְמַצְּעִין וְלֹא מִתְמַצְּעִין, וְאֵלּוּ הֵן: הַדֶּקֶל, וְהַכֶּלֶב, וְהָאִשָּׁה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַחֲזִיר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַנָּחָשׁ, וְאִם מַמְצִיעִינְהוּ, מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? אָמַר רַב פָּפָּא: לִיפְתַּח בְּ'אֵל' וִיסַיֵּם בְּ'אֵל'. אִי נַמִּי לִיפְתַּח בְּ'לֹא' וִיסַיֵּם בְּ'לֹא'. הַנֵּי [בֵּי] תְּרֵי דַּהֲווּ יָתְבֵי, וּפָסְקָה אִשָּׁה נִדָּה בֵּינַיְהוּ, אִם תְּחִלַּת נִדָּה הִיא, הוֹרֶגֶת אֶת אַחַד מֵהֶן, וְאִם סוֹף נִדָּה הִיא, עוֹשָׂה מְרִיבָה בֵּינֵיהֶם. מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? לִיפְתַּח (ב'לֹא) בְּ'אֵל' וִיסַיֵּם (ב'לֹא') בְּ'אֵל'. הַנֵּי תַּרְתֵּי נָשֵׁי, דְּיָתְבָן בְּפָרְשַׁת דְּרָכִים, חָדָא בְּהַאי גִּיסָא דִּשְׁבִילָא וַחֲדָא בְּהַאי גִּיסָא, וּמִתְכַּוְּנָן אַפַּיְהוּ לַהֲדָדֵי, הַנְהֵי, וַדַּאי בִּכְשָׁפִין עָסְקָן, לָא לִיחְלִיף בֵּינַיְהוּ. מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? אִי אִיכָּא דַּרְכָּא אַחֲרִינָא, לֵיזִיל [בָּהּ]. (ולא ליזיל ביניהו כלל). וְאִי לֵיכָּא דַּרְכָּא אַחֲרִינָא, אִי אִיכָּא אִינִישׁ בַּהֲדֵיהּ, נְנַקְטוּ לִידַיְהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי וְנֵיחֲלְפֵי, וְאִי לָא, נֵימָא הָכִי: (אזלת אגרת) אַגַּרְתָּ, אַזְלַתְּ], (בת מחלת) אַסְיָא, בְּלוּסְיָא, מִתְקַטְּלִין בְּחֵץ קָבָל. הַאי מַאן דְּפָגַע בְּאִתְּתָא בְּעִידְנָא דְּסַלְקָא מִטְּבִילַת מְצָוָה, אִי אִיהוּ קָדִים וּמְשַׁמֵּשׁ, אַחְדָּא לֵיהּ לְדִידֵיהּ רוּחַ זְנוּנִים, אִי אִיהִי קָדְמָה וּמְשַׁמְּשָׁה, אַחְדָּא לָהּ לְדִידָהּ רוּחַ זְנוּנִים.

מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? לֵימָא הָכִי: (תהילים ק״ז:מ׳) "שֹׁפֵךְ בּוּז עַל נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא דָרֶךְ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שם כג) "גֹּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת, לֹא אִירָא רָע, כִּי אַתָּה עִמָּדִי", זֶה הַיָּשֵׁן בְּצֵל דָּקֶל יְחִידִי, וּבְצֵל דָּקֶל יְחִידִי, לָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּלָא נָפַיל טוּלָא דְּחַבְרֵיהּ עִלּוּיֵהּ, אֲבָל נָפַל טוּלָא דְּחַבְרֵיהּ עִלּוּיֵהּ, לֵית לָן בָּהּ, אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: "הַיָּשֵׁן בְּצֵל דָּקֶל יְחִידִי בְּחֻצֵּר, וְהַיָּשֵׁן בְּצֵל לְבָנָה, דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ", הֵיכִי דָּמֵי? אִי לֵימָא, דְּלָא נָפַל טוּלָא דְּחַבְרֵיהּ עִלּוּיֵהּ, אֲפִלּוּ בַּשָּׁדֶה נַמִּי! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, בֶּחָצֵר, אַף עַל גַּב דְּנָפַיל טוּלָא דְּחַבְרֵיהּ עִלּוּיֵהּ, שְׁמַע מִינָּהּ. וּבְצִלָּהּ שֶׁל לְבָנָה, לָא אֲמָרַן אֶלָּא בְּמַעֲרָבָה, אֲבָל בְּמִדִּינְחָתָא, לֵית לָן בָּהּ. הַאי מַאן, דְּמִפַּנֵּי אַגִּירְדָּא דְּדִיקְלָא, אַחְדָא לֵיהּ לְדִידֵיהּ רוּחַ פַּלְגָא. וְהַאי מַאן דְּמַצְלֵי רֵישֵׁיהּ אַגִּירְדָּא דְּדִיקְלָא, אַחְדָא לֵיהּ רוּחַ צְרָדָא. הַאי מַאן דְּפַסְעֵי אַדִּקְלָא, אִי מְקַטַּל, קָטִיל, אִי אִיעֲקַר, מִיעֲקַר וּמַיִּית. הַנֵּי מִילֵּי דְּלָא מַנַּח כַּרְעֵיהּ עִלּוּיֵהּ, אֲבָל מַנַּח כַּרְעֵיהּ עִלּוּיֵהּ, לֵית לָן בָּהּ. (חֲמִשָּׁה) טוּלֵי הֲוֵי, טוּלָא דְּדִקְלָא יְחִידָא, טוּלָא דְּכַנְדָּא, טוּלָא דְּחַרְחָא, טוּלָא דִּזְרַדְתָּא. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: אַף טוּלָא דְּאַרְבָּא וְטוּלָא דְּעַרְבְתָּא. כְּלָלָא דְּמִלְּתָא: כָּל דְּנָפִישׁ עַנְפֵּיהּ, קָשֵׁי טוּלֵיהּ, וְכָל דְּקָשֵׁי סִילְוֵיהּ, קָשֵׁי טוּלֵיהּ, לְבַר מִכְּרוּ־מְשָׁא, אַף עַל גַּב דְּקָשֵׁי סִילְוֵיהּ, לָא קָשֵׁי טוּלֵיהּ, דְּאָמְרָה לָהּ שִׁידָא לִבְרָהּ: "פְּרַח נַפְשָׁךְ מִכְּרוּ־מְשָׁא, דְּאִיהוּ הוּא דְּקָטִיל לַאֲבוּךְ וְקָטִיל לְדִידַיהּ.

אָמַר רַב אַשִׁי: חֲזִינָא לְרַב כַּהֲנָא, דְּפָרִישׁ מִכּוּלְּהוּ טוּלֵי. בֵּי־פִּרְחֵי, 'רוּחֵי', דְּבֵי־זַרְדְּתָא, 'שִׁידָא', דְּבֵי־אִיגְרֵי, 'רִישְׁפֵּי'. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לְקַמֵּיעָא. דְּבֵי־פִּרְחֵי, בְּרִיָּה שֶׁאֵין לָהּ עֵינַיִם, לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לְגַוְזֵי לָהּ. זִמְנָא חָדָא הֲוָה אָזֵיל צוּרְבָא מֵרַבָּנָן לְאַפְנוּיֵי לְבֵי־פִּרְחֵי, שְׁמַע דְּקָא אָתָא עִילּוּיֵהּ, וְגָזֵי לָהּ. כִּי אַזְלָא, חַבְקֵיהּ לְדִיקְלָא, צַוַח דִּיקְלָא וּפָקְעָה הִיא. פִּרְחָא דְּבֵי זַרְדְּתָא, 'שֵׁידִי', הָא זַרְדְּתָא דִּסְמִיכָה לְמָתָא, לָא פָּחֲתָא מִשִּׁיתִּין שֵׁידִי. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לְמִכְתַּב לָהּ קְמֵיעָא. הַהוּא בַּר־קַשָּׁא דְּמָתָא, דְּאָזֵיל וְקָאֵי גַּבֵּי זַרְדְּתָא דַּהֲוָה סָמִיךְ לְמָתָא, עָלוּ בֵּיהּ שִׁיתִּין שֵׁידִי וְאִסְתַּכַּן. אָתָא לְהַהוּא מֵרַבָּנָן דְּלָא יָדַע דִּזְרַדְתָּא דְּשִׁיתִּין שֵׁידִי הִיא, כָּתַב לָהּ קְמֵיעָא לַחֲדָא שִׁידָא, שְׁמַע דְּתָלוּ חִינְגָּא בְּגַוֵּיהּ, וְקָא מַשְׁרוּ הָכִי: "סוּדְרֵיהּ דְּמַר כִּי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן, בָּדִיקְנָא בֵּיהּ בְּמַר דְּלָא יָדַע בְּרוּךְ". אָתָא הַהוּא מֵרַבָּנָן דְּיָדַע דִּזְרַדְתָּא שִׁיתִּין שֵׁידִי הֲוָה, כָּתַב לָהּ קְמֵיעָא דְּשִׁיתִּין שֵׁידִי, שְׁמַע דְּתָלוּ חִינְגָּא בְּגַוֵּיהּ, וְקָא אָמְרוּ: פַּנּוּ מָנָיכוּ מֵהָכָא). "קָטֶב מְרִירִי"; תְּרֵי קִטְבֵי הֲווּ, חַד מִקַּמֵּי טִיהֲרָא, וְחַד בָּתַר טִיהֲרָא. דְּמִקַּמֵּי טִיהֲרָא, "קָטֶב מְרִירִי" שְׁמֵיהּ, וּמִיחְזֵי כְּכַדָּא דְּכַמְכָא, וַהֲדַר בֵּיהּ בַּחֲשָׁא. דְּבָתַר טִיהֲרָא, (תהילים צ״א:ו׳) "מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם" שְׁמֵיהּ, וּמִיחְזֵי כְּקַרְנָא דְּעִיזָא, וַהֲדַר בֵּיהּ כִּי נָפְיָא. אַבֵּיי הֲוָה קָאָזֵיל בְּאָרְחָא, וְרַב פָּפָּא מֵימִינֵיהּ וְרַב הוּנָא בֶּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִשְּׂמָאלֵיהּ. חַזְיֵיהּ לְהַהוּא קֶטֶב מְרִירִי דְּקָאתֵי לַהֲדֵי שְׂמָאלֵיהּ, וְאַהַדְרֵיהּ לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ

דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִימֵינֵיהּ, וּלְרַב פָּפָּא מִשְּׂמָאלֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא: וַאֲנָא, מַאי שְׁנָא [דְּלָא חָשַׁשׁ לִי?] אָמַר לֵיהּ: אַתְּ, שַׁעְתָּא קָיְמָא לָךְ. מֵחַד בְּתַמּוּז עַד שִׁיתְסַר בֵּיהּ, וַדַּאי שְׁכִיחֵי. מִכָּאן וְאֵילָךְ, סָפֵק שְׁכִיחֵי סָפֵק לָא שְׁכִיחֵי. [וּמִשְׁתַּכְחֵי בְּטוּלֵי דְּחַצְבָא דְּלָא חָצַב גַּרְמִידָא, וּבְטוּלֵי דְּצַפְרָא וּפַנְיָא דְּלָא הֲווֹ גַּרְמִידָא, וְעִיקָּר בְּטוּלֵי דְּבֵית־הַכִּסֵּא. אָמַר רַב יוֹסֵף: הַנֵּי תְּלַת מִילֵּי יְהִיב אַרְבּוּנָא לִנְהוֹרָא: מַן דְּסָרִיךְ רֵישֵׁיהּ יָבֵשׁ, וּמַן דְּשָׁתֵי טִיף טִיף, וּמַן דְּסַיֵּים מָסָנֵי אַדְמִיתְנֵיהּ כַּרְעָא. תַּלְאֵי בְּבֵיתָא, קָשֵׁי לַעֲנִיוּתָא, כִּדְאָמְרֵי אִינָשֵׁי: "תְּלָא סִילְתָּא, תְּלָא מְזוֹנֵיהּ". וְלָא אֲמָרַן, אֶלָּא רִיפְתָּא, אֲבָל בִּשְׂרָא וְכַוְרֵי, לֵית לָן בָּהּ, אוֹרְחֵיהּ הִיא. פְּאַרֵי בְּבֵיתָא, קָשֵׁי לַעֲנִיוּתָא. נִשְׁוָרֵי בְּבֵיתָא, קָשֵׁי לַעֲנִיוּתָא. בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת וּבְלֵילֵי רְבִיעִית שָׁרוּ מַזִּיקִין עֵילוּיֵהּ. אִיסְרָא דְּמָזוֹנֵי, 'נָקִיד' שְׁמֵיהּ, אִיסְרָא דַּעֲנִיוּתָא, 'נָבָל' שְׁמֵיהּ. צָעָא אַפּוּמָא דְּחַצְבָא, קָשֵׁי לַעֲנִיוּתָא. מַאן דְּשָׁתֵי מַיָּא בְּצָעֵי, קָשֵׁי לִבְרוֹקְתֵי. דְּאָכַל תַּחֲלֵי וְלָא מָשֵׁי יָדֵיהּ, מִפְּחִיד תְּלָתִין יוֹמִין. דְּמָסוּבַּר וְלָא מָשֵׁי יָדֵיהּ, מִפְּחִיד שִׁבְעָה יוֹמֵי. דְּשָׁקִיל מַזֵּייהּ וְלָא מָשֵׁי יָדֵיהּ, מִפְּחִיד תְּלָתָא יוֹמֵי. דְּשָׁקִיל טוּפְרֵיהּ וְלָא מָשֵׁי יָדֵיהּ, מִפְּחִיד חַד יוֹמָא וְלָא יָדַע מַאי קָא מִפְּחִיד. יָדָא אַאוּסְיָא, דַּרְגָּא לְפַחֲדָא. יָדָא אַפּוּתָא, דַּרְגָּא לְשִׁינְתָּא. תָּנָא: אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין תַּחַת הַמִּטָּה, אֲפִלּוּ מְחֻפִּין בִּכְלֵי בַּרְזֶל, רוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶן]. תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם מַיִם, לֹא בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וְלֹא בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, וְאִם שָׁתָה, דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. מַאי סַכָּנָה? רוּחַ רָעָה. וְאִי צַחִי, מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? אִי אִיכָּא חַבְרֵיהּ בַּהֲדֵיהּ, נְנַעֲרֵיהּ וְלֵימָא: "פְּלָנְיָא, צַחִינָא מַיָּא"! וְאִי לָא, לֵימָא בְּרֵישָׁא שִׁבְעָה קוֹלוֹת דְּאָמַר דָּוִד עַל הַמַּיִם, וַהֲדַר נְשְׁתֵּי, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ"ט:ג'-ד') "קוֹל ה' עַל הַמָּיִם, אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים ה' עַל מַיִם רַבִּים, [קוֹל ה' בַּכֹּחַ, קוֹל ה' בֶּהָדָר, קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים, וַיְשַׁבֵּר ה' אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן. קוֹל ה' חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ, קוֹל ה' יָחִיל מִדְבָּר, יָחִיל ה' מִדְבַּר קָדֵשׁ, קוֹל ה' יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד". וְאִי לָא, (נימא) לֵימָא הָכִי: "לוּל שָׁפָן אֲנִיגְרוֹן אֲנִירְדְּפִין, בֵּין כּוֹכְבֵי יְתִיבְנָא, בֵּין בְּלִילֵי שְׁמֵינֵי אַזִילְנָא". וְאִי לָא, אִי אִיכָּא אִינִישׁ בַּהֲדֵיהּ, נִתְעַרְיהּ וְלֵימָא לֵיהּ: "פְּלָנְיָא בַּר פְּלָנְתָּא, צַחִינָא מַיָּא", וַהֲדַר נִישְׁתֵּי. וְאִי לָא, מְקַרְקֵשׁ נַכְתְּמָא אַחַצְבָא וַהֲדַר נִישְׁתֵּי. וְאִי לָא, נִישְׁדֵי בָּהּ מִידֵי וַהֲדַר נִשְׁתֵּי].

תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם מַיִם, לֹא מִן הַנְּהָרוֹת וְלֹא מִן הָאֲגַמִּים בַּלַּיְלָה, וְאִם שָׁתָה, דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. מַאי סַכָּנָה? סַכָּנַת שַׁבְרִירֵי. וְאִי צַחִי, מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? אִי אִיכָּא אִינִישׁ גַּבֵּיהּ, נֵימָא לֵיהּ: "פְּלָנְיָא בַּר פְּלָנְיָתָא, צַחִינָא מַיָּא" וַהֲדַר נִשְׁתֵּי]. וְאִי לָא, לֵימָא אִיהוּ לְנַפְשֵׁיהּ: "פְּלָנְיָא בַּר פְּלָנְיָתָא, אָמְרָה (לך אימך) [לִי אִמִּי]: אִזְדְּהִיר מִשַּׁבְרִירֵי בְּרִירֵי רִירֵי יְרֵי רִי, צַחִינָא מַיָּא בְּכַסֵּי חִיוְרֵי".

מז פִּסְקָא. וְלֹא יִפְחֲתוּ לוֹ מֵאַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, וַאֲפִלּוּ מִן הַתַּמְחוּי. פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, הָכָא, מִשּׁוּם פִּרְסוּמֵי נִיסָּא, מוֹדֶה. תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, אֲבָל עוֹשֶׂה אָדָם דָּבָר מוּעָט בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וּמַאי נִינְהוּ? אָמַר רַב פָּפָּא: כַּסָּא דְּהַרְסָנָא, כְּדְתָנֵי: [רַבִּי] יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר: הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר, וְקַל כַּנֶּשֶׁר, וְרָץ כַּצְּבִי, וְגִבּוֹר כָּאֲרִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁבְעָה דְּבָרִים צִוָּה רַבִּי עֲקִיבָא אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ: [בְּנִי], אַל תֵּשֵׁב בְּגַבְהָהּ שֶׁל עִיר וְתִשְׁנֶה, וְאַל תְּדוּר בְּעִיר שֶׁרָאשֶׁיהָ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְאַל תִּכָּנֵס בְּבֵיתְךָ פִּתְאוֹם, כָּל שֶׁכֵּן לְבֵית חֲבֵרְךָ, וְאַל תִּמָּנַע מִנְּעָלִים מֵרַגְלֶיךָ. הַשְׁכֵּם וֶאֱכֹל, בַּקַּיִץ, מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַחֹרֶף, מִפְּנֵי הַצִּנָּה. וַעֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וֶהֱוֵי מִשְׁתַּדֵּל עִם מִי שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ. אָמַר רַב פָּפָּא: לָא לְמִזְבַּן מִינֵּיהּ וְלָא לְזִבּוּנֵי לֵיהּ, (דחטיף ליה מזליה) אֶלָּא לְאִשְׁתַּתּוּפֵי בַּהֲדֵיהּ. וְהַשְׁתָּא דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל, אָמַר רַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (איוב א׳:י׳): "מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ", כָּל הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב, מְתִבָּרֵךְ, אֲפִלּוּ לְמִזְבַּן מִינֵּיהּ וְלִזְבּוּנֵי לֵיהּ, [שַׁפִּיר דָּמִי]. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים צִוָּה רַבִּי עֲקִיבָא אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, כְּשֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאָסוּרִין. אָמַר לוֹ: רַבִּי, לַמְּדֵנִי תּוֹרָה! אָמַר לוֹ: אֵינִי מְלַמֶּדְךָ. אָמַר לוֹ: אִם אֵי אַתָּה מְלַמְּדֵנִי, אֲנִי אוֹמֵר לְיוֹחַאי אַבָּא, וּמוֹסֶרְךָ לַמַּלְכוּת. אָמַר לוֹ: בְּנִי, יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָעֶגֶל רוֹצֶה לִינָק, פָּרָה רוֹצָה לְהֵינִיק. אָמַר לוֹ: מִי בְּסָכָּנָה? וַהֲלֹא עֵגֶל בְּסָכָּנָה! אָמַר לוֹ: אִם בַּקָּשְׁתְּ לֵיחָנֵק, הִתָּלֵה בְּאֵילָן גָּדוֹל. וּכְשֶׁאַתָּה מְלַמֵּד אֶת בִּנְךָ תּוֹרָה, לַמְּדֵהוּ בְּסֵפֶר מָגֻהּ. מַאי הִיא? אָמַר (רב) [רָבָא] וְאִיתֵּימָא רַב מְשַׁרְשְׁיָא: בְּחַדְתָּא, דְּשַׁבָּשְׁתָּא, כֵּיוָן דְּעַל עַל. וְאַל תִּבַּשֵּׁל בִּקְדֵרָה שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ חֲבֵרְךָ, מַאי הִיא? (אמר רב פפא) בִּגְרוּשָׁה בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, דְּאָמַר מַר: גָּרוּשׁ שֶׁנָּשָׂא גְּרוּשָׁה, אַרְבַּע דֵּעוֹת בַּמִּטָּה. אִי בָּעֵית אֵימָא: אֲפִלּוּ בְּאַלְמָנָה, לְפִי שֶׁאֵין כָּל הָאֻצְבָּעוֹת שָׁווֹת. מִצְוָה וְגוּף גָּדוֹל, אוֹכֵל פֵּרוֹת וְלֹא שָׂכָר, וּמִצְוָה וְגוּף טָהוֹר, נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְלוֹ בָּנִים.

מח שִׁלְשָׁה דְּבָרִים צִוָּה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אֶת רַבִּי: אַל תַּעַשׂ מוּם בְּעַצְמְךָ, מַאי הִיא? דִּלְא תֶּהֱוֵי לָךְ דִּינָא בַּהֲדֵי תִּלְתָא, דְּחַד הֲוֵי בַּעַל דִּינְךָ וּתְרֵי הֲווּ סָהֲדֵי. וְאַל תַּעֲמֹד עַל הַמָּקוֹם בְּשָׁעָה שֶׁאֵין לְךָ דָּמִים. אִשְׁתְּךָ טָבְלָה, אַל תְּזַדַּקֵּק לָהּ לְיָלָה הָרִאשׁוֹן. אָמַר (רבא) [רַב]: וּבְנַדָּה דְּאוֹרַיְתָא, הוֹאִיל וְהַחְזַק מַעְיָן פָּתוּחַ, דִּילְמָא מָשְׁכָה זִיבָה. שִׁלְשָׁה דְּבָרִים צִוָּה רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֶת רַבִּי: אַל תֵּצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה, וְאַל תַּעֲמֹד לִפְנֵי הַנֵּר עָרֹם, וְאַל תִּכָּנֵס לְמָרְחָץ חָדָשׁ, שֶׁמָּא תִּפָּחֵת. וְעַד כַּמָּה? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאַל תַּעֲמֹד בִּפְנֵי הַנֵּר עָרֹם, כִּדְתַנְיָא: הָעוֹמֵד בִּפְנֵי הַנֵּר עָרֹם, הֲוָה נִכְפֶּה. הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ לְאוֹר הַנֵּר, הַוְיָן לוֹ בָּנִים נִכְפִּים. תָּנוּ רַבָּנָן: הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ עַל הַמִּטָּה שֶׁהַתִּינוֹק יָשֵׁן

עָלֶיהָ, אוֹתוֹ תִּינוֹק נִכְפֶּה. וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא, דְּלָא הֲוֵי בַּר שַׁתָּא, אֲבָל הֲוֵי בַּר שַׁתָּא, לֵית לָן בָּהּ. (וּדְלָא הֲוֵי בַּר שַׁתָּא, לָא אֲמָרַן, אֶלָּא דִּנִים, אֲבָל תִּיר, לֵית לָן בָּהּ.) וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא, דְּגַנֵּי גַּבֵּי כַּרְעֵיהּ, אֲבָל גַּבֵּי רֵישֵׁיהּ, לֵית לָן בָּהּ. וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא, דְּלָא מָנַח יָדֵיהּ עִילּוֹיֵיהּ, אֲבָל מָנַח יָדֵיהּ עִילּוֹיֵיהּ, לֵית לָן בָּהּ. אַל תֵּצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה, דְּתַנְיָא: לֹא יֵצֵא אָדָם יְחִידִי בַּלַּיְלָה, לֹא בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וְלֹא בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאַגְרַת בַּת מַחֲלַת יוֹצֵאת, הִיא וּשְׁמוֹנָה עָשָׂר רִבּוֹא מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְחַבֵּל בְּפָנֵי עַצְמוֹ. מֵעִיקָּרָא, הָוֹת שְׁכִיחָא כָּל יוֹמָא, זִמְנָא חֲדָא פַּגַע בָּהּ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, אֲמְרָה לֵיהּ: אִי לָאו דְּמַכְרִיזִי עָלָךְ בִּרְקִיעָא: הִזָּהֲרוּ בַּחֲנִינָא (בני) וְתוֹרָתוֹ, (משוינא לדמך תרתי פשיטי) [סַכְּנְתִּיךְ]. אֲמַר לָהּ: אִי חֲשִׁיבְנָא בִּרְקִיעָא, (כֻּלֵי הַאי) גּוֹזְרִנִי עָלַיְיךְ, שֶׁלֹּא תַּעַבְרִי בְּיִשּׁוּב לְעוֹלָם! אֲמְרָה לֵיהּ: בְּמָטוּתָא מִינָּךְ, שְׁבוֹק לִי רַוְחָא פּוּרְתָּא. שָׁבִיק לָהּ לֵילֵי שַׁבָּתוֹת וְלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת. וְתוּ, יוֹמָא חַד פָּגְעָה בֵּיהּ בְּאַבַּיֵי, אֲמְרָה לֵיהּ: אִי לָאו דְּמַכְרִיזִי עָלָךְ בִּרְקִיעָא: "הִזָּהֲרוּ בְּנַחְמָנִי וּבְתוֹרָתוֹ", (משוינא ליה לדמך תרי מעי) [הֲוָה סַכְּנְתִּיךְ]! אֲמַר לָהּ: אִי חֲשִׁיבְנָא בִּרְקִיעָא, גּוֹזְרִנִי עָלַיְיךְ, שֶׁלֹּא תַּעַבְרִי בְּיִשּׁוּב לְעוֹלָם! וְהָא קָא חָזֵינָא לְהוּ דְּאִיכָּא? הַהוּא גַּזְיָתָא נִינְהוּ דְּמַשְׁתַּמְּטֵי לְהוּ סוּסוּתַיְיהוּ וְאַתֵּי דַּבְרֵי לְהוּ. אֲמַר לֵיהּ רַב לְרַב אַסִי: אַל תְּדוּר בְּעִיר דְּרֵישָׁא אַסְיָא, וְאַל תְּדוּר בְּמָתָא דְּלָא צָנִיף בָּהּ סוּסְיָא, וְלָא נָבַח בָּהּ כַּלְבָּא, וְלָא תִּינָסֵב תַּרְתֵּי, וְאִי נָסְבַתְּ תַּרְתֵּי, נְסִיב תְּלַת. אֲמַר לֵיהּ רַב לְרַב כַּהֲנָא: הֲפֹךְ בִּנְבֵילְתָא וְלָא תְּהַפֵּיךְ בְּמִילֵי. פְּשׁוֹט נְבֵילְתָא בְּשׁוּקָא וְטוֹל אַגְרָא, וְלָא תֵּימָא: "כַּהֲנָא רַבָּא אֲנָא, גַּבְרָא רַבָּא אֲנָא, וְזִילָא בִּי מִלְתָא". אִי סָלְקָתְ לְאִיגְרָא, שֵׁירוּתָךְ (בכנפיך) [בַּהֲדָךְ]. מֵאָה קָרֵי בְּמָתָא בְּזוּזָא, תּוּתֵי כְּנָפַיְיךְ לִיהֲווּ. אֲמַר לֵיהּ רַב (לרב) לְחִיָּא בְּרֵיהּ: לָא תִּשְׁתֵּי סַמָּא, וְלָא תִּשְׁוַר נִיגְרָא, וְלָא תַּעֲקֹר כַּכָּא, וְלָא תְּקַנֵּי בְּחִוְיָא, וְלָא תְּקַנֵּי בְּאַרְמָאֵי.

מט אַרְבָּעָה דְּבָרִים צִוָּה רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ אֶת בָּנָיו: אַל תָּדוּר בִּשְׁכֶנְצִיב, מִשּׁוּם דְּאִינְשֵׁי לֵיצָנֵי נִינְהוּ, וּמַשְׁכֵי לָךְ בְּלֵיצָנוּתָא. וְאַל תֵּשֵׁב עַל מִטַּת אֲרַמִּית, אִיכָּא דְּאָמְרֵי: דְּלָא תִּיגְנֵי בְּלָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: דְּלָא תִּנְסַב גִּיּוֹרְתָא, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: (מטה) אֲרַמִּית מַמָּשׁ, וּמִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּרַב פָּפָּא וְכוּ'. וְאַל תַּבְרִיחַ אֶת עַצְמְךָ מִן הַמֶּכֶס, דְּיִלְמָא מַשְׁכְּחֵי לָךְ וְשָׁקְלֵי כּוּלֵי מָמוֹנָךְ. וְאַל תַּעֲמֹד בִּפְנֵי הַשּׁוֹר בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלֶה מִן הָאָגָם, מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׂטָן מְרַקֵּד לוֹ בֵּין קַרְנָיו. אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּשׁוֹר שָׁחוֹר וּבְיוֹמֵי נִיסָן, וְתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַרְחִיקִין מִשּׁוֹר תָּם חֲמִשִּׁים אַמָּה, וּמִשּׁוֹר הַמּוּעָד כְּמִלְא עֵינָיו. תָּנֵי (רב הושעיא) מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: רֵישׁ תּוֹרָא בְּדִיקוּלָא, סַךְ לְאִיגְרָא וְשָׁדֵי דַּרְגָּא מִתּוּתָךְ. אָמַר רַב: נִזָּהָא דְּתוֹרָא, 'הֵן הֵן', נַזָּהָא דְּאַרְיָא, 'זַא זַא', נַזָּהָא דְּגַמְלָא, 'דָּא דָּא', נַזָּהָא דְּאַרְבָּא, "הֵילֵנִי הַיָּיא, [הֵילָא וְהֵילוּק הֵילָא"]. אָמַר אַבַּיֵי: עוֹר, וְדָג, וכו'

נ תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה אֵין מִתְקַנְּאִין בָּהֶם, וְאֵלּוּ הֵן: עוֹבֵד כּוֹכָבִים קָטָן, וְנָחָשׁ קָטָן, וְתַלְמִיד קָטָן. מַאי טַעְמָא? דְּמַלְכוּתַיְהוּ, בָּתַר אוּדְנַיְהוּ קָיְמָא. אָמַר לֵיהּ רַב לְאַיְבוּ בְּרֵיהּ: טָרְחִי בָּךְ בִּשְׁמַעְתָּא וְלָא אִסְתַּיְּעָא מִלְּתָא, תָּא אַגְמְרָךְ מִילֵּי דְעָלְמָא; (דזבינא זבינא) אַדְּחָלָא אַכַּרְעִיךְ, זְבִינָךְ זַבִּין. כָּל מִילֵּי זַבִּין וּתְחָרֵט, בַּר מֵחַמְרָא, דְּתְזַבִּין וְלָא תִּתְחָרֵט. שָׁדֵי בְּכִיסָךְ וּפְתַח שַׁקָּךְ. קַבָּא מֵאַרְעָא וְלָא כּוּרָא מֵאִיגְרָא. תַּמְרֵי בַּחֲלוּזָךְ, לְבֵי סוּדְנָא רְהוֹט. עַד כַּמָּה? אָמַר רַב פָּפָּא: עַד תְּלַת סָאוֵי, דְּאָמַר רַב פָּפָּא: אִי לָאו דְּרַמָּאי שִׁכְרָא, לָא אִיעַתְּרִי. [אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב חִסְדָּא: אִי לָאו דְּרַמָּאי שִׁכְרָא, לָא אִיעַתְּרִי]. מַאי סוּדְנָא? אָמַר רַב חִסְדָּא: סוֹד נָאָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים. אָמַר רַב פָּפָּא: כָּל אַגַּב, גְּבִיָּה בַּעְיָא. כָּל אַשְׁרַאי, סָפֵק אָתָא סָפֵק לָא אָתָא. וּדְאַתְּי נַמֵּי, מָעוֹת רָעוֹת הֵן. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: כְּשֶׁאַתָּה יוֹצֵא לְמִלְחָמָה, אַל תֵּצֵא בָּרִאשׁוֹנָה, אֶלָּא בָּאַחֲרוֹנָה צֵא, כְּדֵי שֶׁתִּתְכַּנֵּס בָּרִאשׁוֹנָה. וַעֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וֶהֱוֵי מִשְׁתַּדֵּל עִם מִי שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: אַל תַּרְבֶּה בִּגְנוּת, מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. בְּתִּתְךָ בָּגְרָה, שַׁחְרֵר עַבְדְּךָ (ותנה) [וְתֵן] לָהּ. וֶהֱוֵי זָהִיר בְּאִשְׁתְּךָ מֵחֲתָנָהּ הָרִאשׁוֹן. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב חִסְדָּא: מִשּׁוּם זְנוּת. רַב כַּהֲנָא אָמַר: מִשּׁוּם מָמוֹן. וְאִיתָא לְהָא וְאִיתָא לְהָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה [מַן] נוֹחֲלֵי הָעוֹלָם הַבָּא, אֵלּוּ הֵן: הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַמְגַדֵּל בָּנָיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהַמַּבְדִּיל עַל הַיַּיִן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת. מַאי הִיא? דְּמְשַׁיֵּר מִקִּדּוּשָׁא לְאַבְדָּלְתָּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עֲלֵיהֶם בְּעַצְמוֹ בְּכָל יוֹם; עַל רַוָּק הַדָּר בְּכָרְךְ וְאֵינוֹ חוֹטֵא, וְעַל עָנִי הַמַּחֲזִיר אֲבֵדָה לִבְעָלֶיהָ, וְעַל עָשִׁיר הַמְעַשֵּׂר פֵּרוֹתָיו בְּצִנְעָא. רַב סַפְרָא, רַוָּק הַדָּר בְּכָרְךְ הָוָה, תָּנֵי תַּנָּא לְהָא קַמֵּיהּ דְּרָבָא וְרַב סַפְרָא, צָהֲבוּ פָּנָיו דְּרַב סַפְרָא. אָמַר לֵיהּ רָבָא: לָא כְּגוֹן (את) [מַר], אֶלָּא כְּגוֹן רַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשַׁעְיָא, דַּהֲווּ אוֹשְׁכְּפֵי בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, וְיָתְבוּ בְּשׁוּקָא דְּזוֹנוֹת, וְעַבְדֵי לְהוּ מְסָאנֵי לְזוֹנוֹת, וְעָיְלוּ וּמְסַיְּמֵי לְהוּ בְּכַרְעֵיהוּ, וְלָא מַדְלֵן עֵינַיְהוּ לְאִסְתַּכּוּלֵי בְּהוּ. (וכי ממיאן, הכי ממיאן:) [וּמוֹמְתַיְהוּ הָכִי:] בְּחַיֵּיהוֹן דְּרַבָּנָן קַדִּישֵׁי דְּבַאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. שְׁלֹשָׁה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֲבָן; מִי שֶׁאֵינוֹ כּוֹעֵס. וּמִי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּר, וּמִי שֶׁאֵינוֹ מַעֲמִיד עַל מִדּוֹתָיו.

נא תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹנְאָן; הַמְדַבֵּר אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב. וְהַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לַחֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ, וְהָרוֹאֶה דָּבָר עֶרְוָה בַּחֲבֵרוֹ וּמֵעִיד בּוֹ יְחִידִי. כִּי הָא דְּטוֹבְיָה חָטָא, וְאָתָא זִיגּוּד לְחוּדֵיהּ וְאַסְהִיד בֵּיהּ קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא. נַגְדֵיהּ רַב פָּפָּא. אָמַר לֵיהּ: "טוֹבְיָה חָטָא וְזִיגּוּד מִינַּגַּד"?! אָמַר לֵיהּ: אִין! אַתְּ לְחוּדָךְ קָמַסְהַדְתְּ בֵּיהּ, שֵׁם רַע בְּעָלְמָא קָא מַפְקַתְּ עֲלֵיהּ, דִּכְתִיב: (דברים י״ט:ט״ו) "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, אָמַר רַב: מֻתָּר לִשְׁנֹאתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ג:ה׳) "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ".

מַאי שׁוֹנֵא? אִילֵימָא: שׁוֹנֵא כּוּתִי, וְהָא תַּנְיָא: שׁוֹנֵא שֶׁאָמְרוּ: שׁוֹנֵא יִשְׂרָאֵל וְלֹא שׁוֹנֵא כּוּתִי! אֶלָּא פְּשִׁיטָא שׁוֹנֵא יִשְׂרָאֵל, הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּקָא עָבֵיד אִסּוּרָא, שָׁרֵי לְמַסְנֵיהּ! אִי דְּלָא קָעָבֵיד וְלָא מִידִּי, מִי שָׁרֵי לְמַסְנֵיהּ? וְהָכְתִיב: (ויקרא י״ט:י״ז) "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ"? אֶלָּא דְּאִיכָּא סַהֲדֵי דְּעָבֵיד אִסּוּרָא, כּוּלֵי עָלְמָא נַמִּי מִיסְנוּ סָנוּ לֵיהּ! מַאי שְׁנָא הַאי? אֶלָּא כִּי הַאי גַּוְנָא, דְּחָזֵי בֵּיהּ אִיהוּ דְּבַר עֶרְוָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מִצְוָה לִשְׂנֹאתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ח׳:י״ג) "יִרְאַת ה' שִׂנְאַת רָע". אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: מַהוּ לְמֵימַר לֵיהּ לְרַבֵּיהּ עִלּוּיֵהּ וּלְמַסְנֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: אִי מְהֵימַן לֵיהּ לְרַבֵּיהּ כְּבֵי תְּרֵי, נֵימָא לֵיהּ, וְאִי לָא, לָא נֵימָא לֵיהּ. כִּי הָא דְּטוֹבְיָה חָטָא וְכוּ', עַד נַגְּדֵיהּ רַב פָּפָּא. אָמַר לֵיהּ: "טוֹבְיָה חָטָא וְזִיגּוּד מִינְגַּד"?! תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, חַיֵּיהֶם אֵינָם חַיִּים, אֵלּוּ הֵם: הָרַחֲמָנִין, וְהָרַתְחָנִין, וַאֲנִינֵי הַדַּעַת. אָמַר רַב יוֹסֵף: כּוּלְּהוּ אִתְּנְהוּ בִּי. תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, אֵלּוּ הֵם: הַגֵּרִים, וְהָעֲבָדִים, וְהָעוֹרְבִים. שְׁלֹשָׁה שׂוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה: הַכְּלָבִים, וְהַתַּרְנְגוֹלִים, וְהַחֲבָרִין. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַזּוֹנוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל.

נב אַרְבָּעָה, אֵין הַדַּעַת סוֹבַלְתָּן, אֵלּוּ הֵן: דַּל גֵּאֶה, עָשִׁיר מְכַחֵשׁ, זָקֵן מְנָאֵף, וּפָרְנָס הַמִּתְגָּאֶה עַל הַצִּבּוּר בְּחִנָּם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּמַחֲזִירָהּ. וְתָנָא קַמָּא? זְמָנִין דִּכְתָבָתָהּ מְרֻבָּה, אִי נַמִי, שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים הֵימֶנָּה, וְלָא מָצֵי מְגָרֵשׁ לָהּ. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים צִוָּה כְּנַעַן אֶת בָּנָיו: אֲהֵבוּ זֶה אֶת זֶה, אֲהֵבוּ אֶת הַגָּזֵל, אֲהֵבוּ אֶת הַזִּמָּה, וְשִׂנְאוּ אֶת אֲדוֹנֵיכֶם, וְאַל תְּדַבְּרוּ אֱמֶת. שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּסוּס: אוֹהֵב אֶת הַזְּנוּת, אוֹהֵב אֶת הַמִּלְחָמָה, וְרוּחוֹ גַּסָּה, וּמוֹאֵס אֶת הַשֵּׂנָה, וְאוֹכֵל הַרְבֵּה וּמוֹצִיא קְמָעָא, וּמְהַלֵּךְ עַל צַדֵּי דְּרָכִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף מְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג בְּעָלָיו בַּמִּלְחָמָה.

נג (שמונה) [שְׁבָעָה], כְּמִנְדִּין לַשָּׁמַיִם, אֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה וְאֵין לוֹ בָּנִים (ממנה) וְאֵינוֹ מְגָרְשָׁהּ, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵינוֹ מְגַדְּלָם לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וּמִי שֶׁאֵין לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וּבִזְרוֹעוֹ, וְצִיצִית בְּבִגְדּוֹ, וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ, וּמוֹנֵעַ מִנְעָלִים מֵרַגְלָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף מִי שֶׁאֵינוֹ מֵסֵב בַּחֲבוּרָה שֶׁל מִצְוָה.

נד אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי (יצחק בר) שְׁמוּאֵל בַּר מַרְתָּא, אָמַר רַב מִשּׁוּם (יוסף) [רַבִּי יוֹסֵי] אִישׁ הוּצָל: מִנַּיִן שֶׁאֵין שׂוֹאֲלִים בְּכִלְיֵיהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ח:י״ג) "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ". וּמִנַּיִן לְיוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ אָפְלוּ בְּדָבָר אֶחָד, שֶׁחַיָּב לִנְהֹג בּוֹ כָּבוֹד? שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ו׳:ד׳) "כָּל קֳבֵל דִּי רוּחַ יַתִּירָא בֵּהּ, וּמַלְכָּא עָשִׁית, לְהָקֵמוּתֵהּ עַל כָּל מַלְכוּתָא". [וְהֵיאֵיךְ] עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֲפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ, עַד כַּמָּה? אָמַר רַב: עוֹנָה. תָּנָא: הוּא יוֹסֵף אִישׁ הוּצָל, הוּא יוֹסֵף הַבַּבְלִי, הוּא אִיסִי בֶּן גּוּר אַרְיֵה, הוּא אִיסִי בֶּן יְהוּדָה, הוּא אִיסִי בֶּן גַּמְלִיאֵל, הוּא אִיסִי בֶּן מַהֲלַלְאֵל, וּמַה שְׁמוֹ? אִיסִי בֶּן עֲקַבְיָה שְׁמוֹ. הוּא רַבִּי יִצְחָק

בֶּן טַבְלָא, הוּא רַבִּי יִצְחָק בֶּן חַקְלָא, הוּא רַבִּי יִצְחָק בֶּן אִלְעָא, הוּא רַבִּי יִצְחָק בֶּן אַחָא דִּשְׁמַעְתָּא, הוּא רַבִּי יִצְחָק בֶּן פִּינְחָס דְּאַגַּדְתָּא. וְסָמְנִיךְ (שִׁמְעוּ נָא אַחַי וְרֵעַי.) וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי: אֶכֹל בָּצָל וְשֵׁב בַּצֵּל, וְלָא תֵּיכוֹל אַוְזִין וְתַרְנְגוֹלִים וְיֵהֵא לִבְּךָ רוֹדֵף עָלֶיךָ. פְּחוֹת מִמֵּיכָלְךָ וּמִמִּשְׁתְּיֵךְ, וְתוֹסִיף עַל דִּירָתֶךָ. כִּי אִתָא עוּלָא אָמַר: מָתְלִין מַתְלַיָּא בְּמַעֲרָבָא: דְּאָכִיל אַלְיָתָא, טָשֵׁי בְּעִילִיתָא. דְּאָכִיל קָקוּלֵי, אַקִּיקְלָא דְּמָתָא שָׁכִיב.

מַתְחִיל בִּגְנוּת וּמְסַיֵּם בְּשֶׁבַח. מַאי 'בִּגְנוּת'? רַב אָמַר: "מִתְּחִלָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ". (ורבא) וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה". אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לִדְרוּ עַבְדֵּיהּ: עַבְדָּא דְּמַפֵּיק לֵיהּ מָאתַרְיֵהּ לְחֵרוּת, וְיָהֵיב לֵיהּ כַּסְפָּא וְדַהֲבָא, מַאי בָּעֵי לְמֵימַר לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: בָּעֵי לְאוֹדוּיֵי וּלְשַׁבּוּחֵי. אָמַר לֵיהּ: פִּטַרְתָּן לְמֵימַר: "מַה נִּשְׁתַּנָּה". פָּתַח וְאָמַר: "עֲבָדִים הָיִינוּ".

נה גְּמָרָא. אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: 'הַלְלוּיָהּ', וְ'כַסְיָהּ', וְ'יְדִידְיָהּ' שֵׁם אַחַת הֵן. (פירוש: "כי יד על כס יה", כמו 'כסא') (ורבא) [וְרַב אָמַר: 'כֵּסְיָהּ', וּ'מָרְחַבְיָהּ', אַחַת הֵן. וְרַבָּה אָמַר: 'מָרְחַבְיָהּ' בִּלְבָד. אִיבָּעְיָא לְהוּ: "מָרְחַבְיָהּ" לְרַב חִסְדָּא, מַאי? תֵּיקוּ. אִיבָּעְיָא לְהוּ: 'יְדִידְיָהּ' לְרַב, מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב: 'יְדִידְיָהּ' נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם, לְפִיכָךְ 'יְדִיד', חֹל, וְ'יָהּ', קֹדֶשׁ. אִיבָּעְיָא לְהוּ: 'הַלְלוּיָהּ' לְרַב, מַאי? תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רַב: חֲזִינָא לְהוּ לְתִהְלֵּי (דרב) [דְּבֵי] חֲבִיבֵי, דִּכְתִיב בְּהוּ: 'הַלְלוּ' בְּחַד גִּיסָא, וְ'יָהּ' בְּחַד גִּיסָא, וּפְלִינָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי 'הַלְלוּיָהּ'? הַלְלוּהוּ בְּהַלְלוּיוֹת הָרִבָּה, וּפְלִינָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת [שֶׁל שֶׁבַח] נֶאֱמַר סֵפֶר תְּהִלִּים, בְּ'נִצּוּחַ', בְּ'נִגּוּן', בְּ'מַשְׂכִּיל', בְּ'מִזְמוֹר', בְּ'שִׁיר', בְּ'אַשְׁרֵי', בִּ'תְהִלָּה', בִּ'תְפִלָּה', בְּ'הוֹדָאָה' וּ'בְהַלְלוּיָהּ', וְגָדוֹל שֶׁבְּכֻלָּם, 'הַלְלוּיָהּ', שֶׁכּוֹלֵל שֵׁם וְשֶׁבַח בְּבַת אַחַת. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שִׁיר שֶׁבַּתּוֹרָה, מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ (ישראל) מִן הַיָּם. וְהַלֵּל זֶה, מִי אָמְרוֹ? נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם תִּקְּנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִין אוֹתוֹ עַל גְּאֻלָּתָם, וְעַל כָּל פֻּרְקָן וּפֻרְקָן, וְעַל כָּל צָרָה וְצָרָה שֶׁלֹּא תָּבוֹא עֲלֵיהֶם, וְלִכְשֶׁנִּגְאָלִין, אוֹמְרִים אוֹתוֹ עַל גְּאֻלָּתָם. (תְּנוּ רַבָּנָן) [תַּנְיָא], רַבִּי מֵאִיר הָיָה אוֹמֵר: כָּל שִׁירוֹת וְתוּשְׁבְּחוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסֵפֶר תְּהִלִּים, [כֻּלָּן], דָּוִד אָמָרָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ע"ב:כ') "כָּלוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן יִשָׁי". אַל תִּקְרֵי: 'כָּלוּ', אֶלָּא 'כָּל אֵלּוּ'. וְהַלֵּל זֶה, מִי אָמְרוֹ? רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֶלְעָזָר בְּנֵי אוֹמֵר: מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה (שעמדו ישראל על) [שֶׁעָלוּ מִן] הַיָּם, וַחֲלוּקִין עָלָיו חֲבֵרָיו לוֹמַר, שֶׁדָּוִד אָמָרוֹ, וְנִרְאִין דְּבָרָיו מִדִּבְרֵיהֶם. אֶפְשָׁר שָׁחָטוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פִּסְחֵיהֶן, וְנָטְלוּ אֶת לוּלְבֵיהֶן,

(עד שבא דוד) וְלֹא אָמְרוּ שִׁירָה? (ויש אומרים) [דָּבָר אַחֵר:] הֲרֵי פְּסָלוֹ שֶׁל מִיכָה עוֹמֵד בְּבֵכִי, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (עליו) אֶת הַהַלֵּל?

נו תָּנוּ רַבָּנָן: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל שִׁירוֹת וְתוּשְׁבָּחוֹת שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים, כְּנֶגֶד עַצְמוֹ אֲמָרָן. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּנֶגֶד צִבּוּר אֲמָרָן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ מֵהֶם כְּנֶגֶד עַצְמוֹ, וְיֵשׁ מֵהֶם כְּנֶגֶד צִבּוּר. הָאָמוּר בִּלְשׁוֹן יָחִיד, כְּנֶגֶד עַצְמוֹ, וְהָאֲמוּרוֹת בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כְּנֶגֶד צִבּוּר. 'נְצוּחַ' וְ'נְגוּן', לֶעָתִיד לָבוֹא. 'מַשְׂכִּיל', עַל יְדֵי תַּרְגְּמָן. "לְדָוִד מִזְמוֹר", מְלַמֵּד שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה, וְאַחַר כָּךְ אָמַר שִׁירָה. "מִזְמוֹר לְדָוִד", מְלַמֵּד שֶׁאָמַר שִׁירָה, וְאַחַר כָּךְ שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה, לֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְבוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבָרִים בְּטֵלִים, אֶלָּא מִתּוֹךְ דָּבָר שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב ג׳:ט״ו) "וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן, וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן, וַתְּהִי עָלָיו יַד ה'".

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: וְכֵן לְדַבֵּר הֲלָכָה. אָמַר (רבא) [רַב נַחְמָן]: וְכֵן לַחֲלוֹם טוֹב. אֵינִי, וְהָא אָמַר רַב גִּידֵּל, אָמַר רַב: כָּל תַּלְמִיד חָכָם הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְאֵין שִׂפְתוֹתָיו נוֹטְפוֹת מוֹר, תְּפָוֶינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ה׳:י״ג) "שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר", אַל תִּקְרֵי: 'שׁוֹשַׁנִּים', אֶלָּא: 'שֶׁשּׁוֹנִים', וְאַל תִּקְרֵי: "מוֹר עוֹבֵר", אֶלָּא: "מַר (עובר) [עֹבֵר]". לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּרַבָּה, הָא בְּתַלְמִידָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּרַבָּה, וְלָא קַשְׁיָא, הָא, מִקַּמֵּי דְּנִפְתַּח, הָא, בָּתַר דְּנִפְתַּח. כִּי הָא דְּרַבָּה, כִּי הֲוָה בָּעֵי לְמִפְתַּח בִּשְׁמַעְתָּא, אָמַר בְּרִישָׁא מִילֵּי דִּבְדִיחוּתָא, וְקָא בָּדְחֵי רַבָּנָן, וְהָדַר יָתְבֵי בְּאֵימְתָּא, וּפָתַח בִּשְׁמַעְתָּא.

נז תָּנוּ רַבָּנָן: הַלֵּל זֶה, מִי אָמְרוֹ? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּהוּ, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ עַל הַיָּם, הֵם אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ ה'" וְגוֹ'. מֹשִׁיבָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמְרָה [לָהֶם]: (ישעיהו מ״ח:י׳-י״א) "לְמַעֲנִי לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה, כִּי אֵיךְ יֵחָל" וְגוֹ'. רַבִּי (יהושע) [יְהוּדָה] אוֹמֵר: יְהוֹשֻׁעַ וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּהוּ, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ עֲלֵיהֶם מַלְכֵי כְנַעַן, הֵם אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ", וּמֹשִׁיבָה וְכוּ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר: דְּבוֹרָה וּבָרָק אָמְרוּהוּ, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ עֲלֵיהֶם סִיסְרָא (ויבין) הֵם אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ", מֹשִׁיבָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמְרָה לָהֶם: "לְמַעֲנִי לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה, כִּי אֵיךְ יֵחָל" וְגוֹ'. רַבִּי (אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה) [עֲקִיבָא] אוֹמֵר: חֲנַנְיָה וּמִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה אָמְרוּהוּ, בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע, הֵם אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ", וּמֹשִׁיבָה וְכוּ'. רַבִּי (עקיבא) [אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה] אוֹמֵר: חִזְקִיָּה וְסִיעָתוֹ אָמְרוּהוּ, בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם סַנְחֵרִיב הָרָשָׁע, הֵם אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ" וּמֹשִׁיבָה וְכוּ'. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מָרְדֳּכַי וְאֶסְתֵּר אָמְרוּהוּ, בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הָמָן הָרָשָׁע, הֵם אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ", וּמֹשִׁיבָה וְכוּ'. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם תִּקְּנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ עַל כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק, וְעַל כָּל צָרָה וְצָרָה שֶׁלֹּא תָּבוֹא עֲלֵיהֶם, וְלִכְשֶׁנִּגְאָלִין, אוֹמְרִים אוֹתוֹ עַל הַגְּאֻלָּה. [אָמַר רַב חִסְדָּא: 'הַלְלוּיָהּ', סוֹף פִּרְקָא.

רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר: 'הַלְלוּיָהּ', רֵישׁ פִּרְקָא. אָמַר רַב חִסְדָּא: חֲזִינָא לְהוּ לְתַלְּיֵי דְּבֵי רַב חַנִּין בַּר רַב, דִּכְתִיב בְּהוּ 'הַלְלוּיָהּ' בְּאֶמְצַע פִּרְקָא, אַלְמָא מְסַפְּקָא לֵיהּ. אָמַר רַב חַנִּין בַּר רָבָא: הַכֹּל מוֹדִים, (תהילים קמ״ה:כ״א) בִּ'תְהִלַּת ה' יְדַבֶּר פִּי, וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", (הללויה) 'הַלְלוּיָהּ' דְּבַתְרֵיהּ, רֵישׁ פִּרְקָא. (שם קיב) "רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעָס, שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס, תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד", 'הַלְלוּיָהּ' דְּבַתְרֵיהּ, רֵישׁ פִּרְקָא. (שם קלה) וְ"שֹׁעֲמְמִים בְּבֵית ה'", 'הַלְלוּיָהּ' דְּבַתְרֵיהּ, רֵישׁ פִּרְקָא. קְרָאֵי מוֹסִיפִין אַף אֶת אֲלוּ: (תהילים ק״י:ז׳) "מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ", 'הַלְלוּיָהּ' דְּבַתְרֵיהּ, רֵישׁ פִּרְקָא. (שם קיא) "רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה', שֵׂכֶל טוֹב לְכָל עוֹשֵׂיהֶם", 'הַלְלוּיָהּ' דְּבַתְרֵיהּ, רֵישׁ פִּרְקָא. נֵימָא כְּתַנָּאֵי]: עַד הֵיכָן הוּא אוֹמֵר? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עַד (שם קיג) "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה", וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד (שם קיד) "הַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם".

נח (שמואל ב ז׳:ט׳) "וְעָשִׂתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ", תָּנֵי רַב יוֹסֵף: זֶה שֶׁאוֹמְרִים: "מָגֵן דָּוִד". (בראשית י״ב:ב׳) "וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: זֶה שֶׁאוֹמְרִים: "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם". (שם) "וַאֲבָרֶכְךָ", זֶה שֶׁאוֹמְרִים: "אֱלֹהֵי יִצְחָק". (שם) "וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ", זֶה שֶׁאוֹמְרִים: "אֱלֹהֵי יַעֲקֹב". יָכוֹל יְהוּ חוֹתְמִין בָּכֻלָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וֶהְיֵה בְּרָכָה", בְּךָ חוֹתְמִין וְלֹא בְּכֻלָּם! תָּנוּ רַבָּנָן: רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל, וְאוֹמֵר עָלָיו "הַלֵּל הַגָּדוֹל", דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: (תהילים כ״ג:א׳) "ה' רֹעִי לֹא אֶחְסָר". מֵהֵיכָן "הַלֵּל הַגָּדוֹל"? אָמַר רַב יְהוּדָה: (שם קלו) מ"הוֹדוּ" עַד (שם קלז) "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: (שם קלד) מִ"שִׁיר הַמַּעֲלוֹת" עַד "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל". רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: (תהילים קי״ה:ד׳) מִ"כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ", וְעַד "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "הַלֵּל הַגָּדוֹל"? [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: מִפְּנֵי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בִּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמְחַלֵּק מְזוֹנוֹת לְכָל בְּרִיָּה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲנֵי עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה "כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", כְּנֶגֶד מִי? כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דּוֹרוֹת שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, וְלֹא נָתַן לָהֶם תּוֹרָה, וְזָן אוֹתָם בְּחַסְדּוֹ.

וְאָמַר (רבי יהושע בן לוי) [רַב חִסְדָּא]: מַאי דִּכְתִיב: (שם קלו) "הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב"? הוֹדוּ (למי) [לַה'] שֶׁגּוֹבָה חוֹבָתוֹ שֶׁל אָדָם בְּטוֹבָתוֹ; עָשִׂיר בְּשׁוֹרוֹ, עָנִי בְּשֵׂיוֹ, יָתוֹם בְּבֵיצָתוֹ, אַלְמָנָה בְּתַרְנְגוֹלְתָּהּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: קְשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם כִּפְלַיִם כְּיוֹלַדָּה, דְּאִלּוּ בְּיוֹלַדָּה כְּתִיב (בראשית ג׳:ט״ז) "בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים", וְאִלּוּ בִּמְזוֹנוֹת כְּתִיב: (שם) "בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: קְשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם כִּקְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קל״ו:י״ג) "נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "לְגֹזֵר יַם סוּף לְגָזָרִים". וְאָמַר רַבִּי (אלעזר) [יוֹחָנָן]: קְשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם יוֹתֵר מִן הַגְּאֻלָּה, דְּאִלּוּ בַּגְּאֻלָּה כְּתִיב: (בראשית מ״ח:ט״ז)

"הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע", מַלְאָךְ בְּעָלְמָא, וְאִלּוּ בִּמְזוֹנוֹת כְּתִיב: (שם) "הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אוֹתִי". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם הָרִאשׁוֹן: (שם ג) "וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ", זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי וַחֲמוֹר נֹאכַל בְּאֵבוּס אֶחָד?! כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ: (שם) "בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם", מִיָּד נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אַשְׁרֵינוּ, (אם) [שֶׁלֹּא] עָמַדְנוּ בָּרִאשׁוֹנָה. אָמַר אַבַּיֵי: אַכַּתִּי לָא פַּלְטִינַן מִינָּהּ, דִּיקָא אַכְלִינַן עִשְׂבָּא דְּחַקְלָא. אָמַר רַב שֵׁיזְבִי מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: קְשִׁין מְזוֹנוֹתַיו שֶׁל אָדָם כְּקְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"א:י"ד) "מְהַר צֹעֶה לְהִפָּתַח וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ". וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וְאָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו". (תהילים קל"ו:י"ג) ("נותן לחם לכל בשר" וסמיך ליה: "לגוזר ים סוף לגזרים".) וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר [בֶּן עֲזַרְיָה]: קְשִׁין מְזוֹנוֹתָיו [נְקָבָיו] שֶׁל אָדָם כְּיוֹם הַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְהַר צֹעֶה לְהִפָּתַח וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר [בֶּן עֲזַרְיָה]: קְשִׁין נְקָבָיו שֶׁל אָדָם כְּיוֹם הַמִּיתָה [וְכִקְרִיעַת יַם סוּף], שֶׁנֶּאֱמַר: "מְהַר צֹעֶה לְהִפָּתַח וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת". [וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו"]. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: כָּל הַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל"ד:י"ח) "אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר". וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: כָּל הַמְסַפֵּר לְשׁוֹן־הָרַע, וְכָל הַמְקַבֵּל לְשׁוֹן־הָרַע, וְכָל הַמַּעְיִד עֵדוּת־שֶׁקֶר לַחֲבֵרוֹ, רְאוּי לְהִשְׁלִיכוֹ לַכְּלָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כב) "לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן אוֹתוֹ", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם כג) "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא", קְרִי בֵּיהּ: "לֹא תַשְׁא". וּקְרִי בֵּיהּ: "לֹא תַשִּׂיא".

נט וְכִי מֵאַחַר דְּאֵיכָא "הַלֵּל הַגָּדוֹל", אַנַן, מַאי טַעְמָא אַמְרִינַן הַאי? (אמר רבי יוחנן:) מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, אִלּוּ הֵן: יְצִיאַת מִצְרַיִם, וּקְרִיעַת יַם־סוּף, וּמַתַּן תּוֹרָה, וּתְחִיַּת הַמֵּתִים, וְחֻרְבָּנוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ. "יְצִיאַת מִצְרַיִם" דִּכְתִיב: (תהילים קי"ד:א') "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם". "קְרִיעַת יַם־סוּף" דִּכְתִיב: (שם) "הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס". "מַתַּן תּוֹרָה" דִּכְתִיב: (שם) "הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים". (גבעות כבני צאן) "תְּחִיַּת הַמֵּתִים" דִּכְתִיב: (שם קטז) "אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים". "חֻרְבָּנוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ" דִּכְתִיב: (שם קטו) "לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ" וְגוֹ'. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ["לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ"], זוֹ שִׁעְבּוּד גָּלֻיּוֹת, אֵיכָא דְּאָמְרֵי: (תניֵ) [אָמַר] רַבִּי יוֹחָנָן: "לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ", זֶה מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִלּוּט נַפְשָׁם שֶׁל צַדִּיקִים מִגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קטז) "אֲנָא ה' מַלְּטָה נַפְשִׁי". חִזְקִיָּה אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יְרִידָתָן שֶׁל צַדִּיקִים בְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ, וַעֲלִיָּתָן מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ. "יְרִידָתָן", [דִּכְתִיב]: "לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ". אָמַר חֲנַנְיָה. "כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד" אָמַר מִישָׁאֵל. "עַל חַסְדְּךָ וְעַל אֲמִתֶּךָ" אָמַר עֲזַרְיָה. (תהילים קט"ו:ב') "לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם" אָמְרוּ כֻּלָּם. בַּעֲלִיָּתָן,

(שם קיז) "הַלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם" אָמַר חֲנַנְיָה. "שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים" אָמַר מִישָׁאֵל. "כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ" אָמַר עֲזַרְיָה.

"וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ" אָמְרוּ כֻּלָּם. (ורבי יוחנן אמר:) [וְיֵשׁ אוֹמְרִים]: "וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ" גַּבְרִיאֵל אָמַרוֹ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל נִמְרוֹד הָרָשָׁע אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ בְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ, אָמַר גַּבְרִיאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵרֵד וַאֲצַנֵּן וְאַצִּיל אֶת הַצַּדִּיק מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי יָחִיד בָּעוֹלָמִי, וְהוּא יָחִיד בָּעוֹלָמוֹ, נָאֶה לַיָּחִיד לְהַצִּיל אֶת הַיָּחִיד. וּלְפִי שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, אָמַר לוֹ: תִּזְכֶּה וְתַצִּיל שְׁלֹשָׁה מִבְּנֵי בָּנָיו. כְּדְרָרֵשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן (הצידוני) [הַשְּׁלוֹנִי]: בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע אֶת חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, אָמַר יוֹרְקְמִי, שַׂר הַבָּרָד, לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵרֵד וַאֲצַנֵּן אֶת הַכִּבְשָׁן, וְאַצִּיל אֶת הַצַּדִּיקִים הַלָּלוּ [מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ]. אָמַר לוֹ גַּבְרִיאֵל: אֵין גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָךְ, שֶׁאַתָּה שַׂר שֶׁל בָּרָד, וְהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַמַּיִם מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ, אֶלָּא אֲנִי, שַׂר שֶׁל אֵשׁ, אֵלֵךְ וַאֲקָרֵר מִבִּפְנִים וְאַקְדִּיחַ מִבַּחוּץ, וְאֶעֱשֶׂה נֵס בְּתוֹךְ נֵס. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רֵד! בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּתַח גַּבְרִיאֵל וְאָמַר: "וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם, הַלְלוּיָהּ". (ויש אומרים:) [רַבִּי נָתָן אוֹמֵר]: "וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם", דְּגִים שֶׁבַּיָּם אָמְרוּהוּ. כְּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, מְקֻטָּנֵי אֱמָנָה הָיוּ, וְכִדְרָרֵשׁ רַבָּה בַּר מָרִי: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ק"ו:ז'-ח') "וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף, וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ", מְלַמֵּד, שֶׁהִמְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְאָמְרוּ: כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים מִצַּד אֶחָד, כָּךְ מִצְרִיִּים עוֹלִים מִצַּד אַחֵר. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׂר שֶׁל יָם: פְּלֹט אוֹתָם לַיַּבָּשָׁה! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ? אָמַר לוֹ: אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶחָד וּמֶחֱצָה שֶׁבָּהֶם. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁתּוֹבֵעַ אֶת רַבּוֹ לַדִּין? אָמַר לוֹ: נַחַל קִישׁוֹן יְהֵיֶה עֲרַב. מִיָּד, פָּלְטָם וְהִשְׁלִיכָם לַיַּבָּשָׁה, וּבָאוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אוֹתָם, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (שמות י"ד:ל') "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם". וּמַאי "אֶחָד וּמֶחֱצָה שֶׁבָּהֶם"? דְּאָלוּ בְּפַרְעֹה כְּתִיב: (שם) "שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר", וְאָלוּ בְּסִיסְרָא כְּתִיב: (שופטים ד':י"ג) "תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל", וְכִי אֶתָּא סִיסְרָא, אֶתָּא עָלַיְהוּ בְּדִקְרֵי דְּפַרְזְלָא, הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם כּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם, דִּכְתִיב: (שם ה) "מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם" וְגוֹ', כֵּיוָן דְּנָחֵיתוּ כּוֹכָבִים עֲלַיְהוּ, (אקדימו) [אַקְדִּירוּ] הַנָּךְ דִּקְרֵי דְּפַרְזְלָא, נְחֵיתוּ לְאַקּוּרֵי נַפְשַׁיְהוּ בְּנַחַל קִישׁוֹן. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנַחַל קִישׁוֹן: לֵךְ וְהַשְׁלֵם עֲרֵבוֹנְךָ לַיָּם. מִיָּד גָּרָפָם נַחַל קִישׁוֹן וְהִשְׁלִיכָם לַיָּם, (הגדול). שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "נַחַל קִישׁוֹן גָּרָפָם, נַחַל קְדוּמִים". מַאי "נַחַל קְדוּמִים"? נַחַל שֶׁנַּעֲשָׂה עֶרֶב מִקֶּדֶם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּתְחוּ דָּגִים [שֶׁל יָם] וְאָמְרוּ: "וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם, הַלְלוּיָהּ".

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קי״ג:ט׳) "מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת"? אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שַׁמּוּנִי בָּנַיִךְ כְּחֵלְדָּה זוֹ שֶׁדָּרָה בְּעִקָּרֵי בָּתִּים.

ס דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קט״ז:א׳) "אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע", אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵימָתַי אֲנִי אֲהוּבָה לְפָנֶיךָ? בִּזְמַן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ קוֹל תַּחֲנוּנָי. (שם) "דַּלְתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ", אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַף עַל פִּי שֶׁדַּלָּה אֲנִי מִן הַמִּצְווֹת, [לְךָ אֲנִי], וְלִי נָאֶה לְהוֹשִׁיעַ. אָמַר רַב כַּהֲנָא: כְּשֶׁחָלָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, שָׁלַח לוֹ רַבִּי: אֱמֹר לָנוּ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁאָמַרְתָּ לָנוּ מִשּׁוּם אָבִיךָ. שָׁלַח לוֹ: כָּךְ אָמַר אַבָּא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קי״ז:א׳) "הַלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם", אֻמּוֹת הָעוֹלָם מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ? (אלא) הָכִי קָאָמַר: "הַלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם", אַגְּבוּרוֹת וְנִפְלָאוֹת דְּקָא עָבִיד לְהוּ, כָּל־שֶׁכֵּן אַנָן! "כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ". וְעוֹד שָׁלַח לוֹ: עָתִידָה מִצְרַיִם שֶׁתָּבִיא דּוֹרוֹן לַמָּשִׁיחַ, (כסבורה) [כְּסָבוּר] שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל הֵימֶנָּה, אוֹמֵר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמָּשִׁיחַ: קַבֵּל מֵהֶם! אַכְסַנְיָא עָשׂוּ לָבָנַי בְּמִצְרַיִם. מִיָּד: (שם סח) "יֵאָתָיו חַשְׁמַנִּים מִנִּי מִצְרָיִם". נָשְׂאָה כּוּשׁ קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמָה: וּמָה הַלְלוּ שֶׁנִּשְׁתַּעְבְּדוּ בָהֶן, כָּךְ, אָנוּ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּעְבַּדְנוּ בָהֶן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: קַבֵּל מֵהֶם! מִיָּד (שם) "כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים". נָשְׂאָה מַלְכוּת אֱדוֹם קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמָהּ, אָמְרָה: וּמָה הַלְלוּ שֶׁאֵינָן אֲחֵיהֶם, כָּךְ, אָנוּ שֶׁאֲחֵיהֶם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְגַבְרִיאֵל: (שם) "גְּעַר חַיַּת קָנֶה", גְּעֹר חַיָּה וּקְנֵה לְךָ עֵדָה. דָּבָר אַחֵר: "גְּעַר חַיַּת קָנֶה" שֶׁדָּרָה בֵּין הַקָּנִים, דִּכְתִיב: (שם פ) "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר לוֹ: גְּעֹר בְּחַיָּה, שֶׁכָּל מַעֲשֶׂיהָ נִכְתָּבִין בְּקוּלְמוֹס אֶחָד. (שם סח) "עֲדַת אַבִּירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים"; שֶׁשָּׁחֲטוּ אַבִּירִים, כַּעֲגָלִים שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים. (שם) "מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי כָסֶף", שֶׁפּוֹשְׁטִים יְדֵיהֶם לְקַבֵּל מָמוֹן, וְאֵינָן עוֹשִׂין רָצוֹן בְּעָלִים. (שם) "בְּזַר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ", מִי גָּרַם לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְפַּזְּרוּ בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם? קְרָבוֹת שֶׁהָיוּ חֲפֵצִין בָּהֶם. (אמר ליה ועוד חדא) [וְעוֹד שָׁלַח לוֹ]: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה שְׁוָקִים יֵשׁ בִּכְרַךְ גָּדוֹל שֶׁבִּרוֹמִי, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ בִּירְנִיּוֹת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ מַעֲלוֹת, וְכָל מַעֲלָה יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְזוּן אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי, וְאַמְרֵי לֵיהּ רַבִּי (שמעון) [יִשְׁמָעֵאל] בְּרַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי: הַנֵּי לְמַאן? אָמַר לֵיהּ: לָךְ וּלְחַבְרָךְ וּלְחַבְרֵי חַבְרָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ג:י״ח) "וְהָיָה סַחְרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ לַה', לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יֵחָסֵן, כִּי לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי ה' יִהְיֶה" וְגוֹ'. [מַאי "לֹא יֵאָצֵר"?] תָּנֵי רַב יוֹסֵף: "לֹא יֵאָצֵר" זֶה בֵּית אוֹצְרוֹתָיו. "וְלֹא יֵחָסֵן" זֶה בֵּית גְּנָזָיו. "כִּי לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי ה'

יְהֶיה סַחְרָה, לֶאֱכֹל לְשָׂבְעָה וְלִמְכַסֶּה עָתִיק". מַאי "לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי ה'"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זֶה הַמַּכִּיר מְקוֹם חֲבֵרוֹ בִּישִׁיבָה. אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זֶה הַמְקַבֵּל פְּנֵי חֲבֵרוֹ בִּישִׁיבָה. מַאי "וְלִמְכַסֶּה עָתִיק"? זֶה הַמְכַסֶּה דְּבָרִים שֶׁכִּסָּה עַתִּיק יוֹמַיָּא. וּמַאי נִינְהוּ? סִתְרֵי תּוֹרָה. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: זֶה הַמְגַלֶּה דְּבָרִים שֶׁכִּסָּה עַתִּיק יוֹמַיָּא. וּמַאי נִינְהוּ? טַעֲמֵי תּוֹרָה.

סא אָמַר רַב כַּהֲנָא מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ד׳:א׳) "לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד", זַמְּרוּ לְמִי שֶׁנּוֹצְחִין אוֹתוֹ וְשָׂמֵחַ. בּוֹא וּרְאֵה, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם; מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, נוֹצְחִין אוֹתוֹ וְעָצֵב, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נוֹצְחִין אוֹתוֹ וְשָׂמֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קו) "וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם, לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ" וְגוֹ'. וְאָמַר רַב כַּהֲנָא מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבָּנָן אָמְרֵי מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָהּ: מַאי דִּכְתִיב: (יחזקאל א׳:ח׳) "וְיֹדֵי אָדָם מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם", 'יָדוֹ' כְּתִיב, זֶה יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהִיא פְּרוּשָׂה תַּחַת כַּנְפֵי הַחַיּוֹת, כְּדֵי לְקַבֵּל בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה מִפְּנֵי מִדַּת הַדִּין.

סב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם, יוֹסֵף לִקְטוֹ וֶהֱבִיאוֹ לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ״ז:י״ד) "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן וּבִשְׁאָר אֲרָצוֹת מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם מא) "וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה". וּכְשֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הֶעֱלוּהוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ב:ל״ו) "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם". אָמַר (רבי שמעון בן לקיש) [רַב אַסִי:] עֲשָׂאוּהָ כִּמְצוֹלָה זוֹ, שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים. (רב אסי) [וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ] אָמַר: כִּמְצוּדָה, שֶׁאֵין בָּהּ דָּגָן.

וְהָיָה מָנָח עַד רְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה. בָּא שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל יְרוּשָׁלַיִם וּנְטָלוֹ מֵרְחַבְעָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א י״ד:כ״ה) "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל יְרוּשָׁלָיִם. וַיִּקַּח אֶת אֹצְרוֹת בֵּית ה' וְאֶת אוֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ, וְאֶת הַכֹּל לָקָח, וַיִּקַּח אֶת כָּל מָגנֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה". בָּא זֶרַח מֶלֶךְ כּוּשׁ וּנְטָלוֹ מִשִּׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם. בָּא אָסָא וּנְטָלוֹ מִזֶּרַח מֶלֶךְ כּוּשׁ, וְשִׁגְּרוֹ לְהַדְרִימוֹן בֶּן טַבְרִימוֹן. בָּאוּ בְּנֵי עַמּוֹן וּנְטָלוּהוּ מֵהַדְרִימוֹן בֶּן טַבְרִימוֹן. בָּא יְהוֹשָׁפָט וּנְטָלוֹ מִבְּנֵי עַמּוֹן, וְהָיָה מָנָח עַד אָחָז. בָּא סַנְחֵרִיב וּנְטָלוֹ מֵאָחָז. בָּא חִזְקִיָּהוּ וּנְטָלוֹ מִסַּנְחֵרִיב. וְהָיָה מָנָח עַד צְדָקִיָּהוּ. בָּאוּ כַּשְׂדִּיִּים וּנְטָלוּהוּ מִצְּדָקִיָּהוּ. וּבָאוּ פָּרְסִיִּים וּנְטָלוּהוּ מִכַּשְׂדִּיִּים. בָּאוּ יְוָנִים וּנְטָלוּהוּ מִפָּרְסִיִּים, בָּאוּ רוֹמִיִּים וּנְטָלוּהוּ מִיְוָנִים, וַעֲדַיִן מָנָח בְּרוֹמִי.

סג אָמַר רַבִּי (אחאי) [חָמָא] בַּר חֲנִינָא: שְׁלֹשׁ מַטְמוֹנִיּוֹת הִטְמִין יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם; אַחַת נִתְגַּלְּתָה לְקֹרַח. וְאַחַת לְאַנְטוֹנִינוּס בֶּן אַסְוִירוּס. וְאַחַת גְּנוּזָה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא. (קהלת ה׳:י״ב) "עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: זֶה עֹשֶׁרוֹ שֶׁל קֹרַח. (שנאמר): (דברים

י״א:ו׳) "וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זֶה מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו. אָמַר רַבִּי לֵוִי: מַשְׂאוֹי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פְּרָדוֹת לְבָנוֹת הָיוּ מַפְתְּחוֹת בֵּית גְּנָזָיו שֶׁל קוֹרַח, וְכוּפְלָהוּ, אַקְלִידֵי וְקוּפְלֵי, דְּגִלְדֵי.

סד אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: (סימן דיא"ש אדי"ש כשד"ך כולן מאודך ולמטה) (תהילים קי״ח:כ״א-כ״ב) "אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה" אָמַר דָּוִד. "אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה" אָמַר יְשַׁי. "מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵנוּ" אָמְרוּ אֶחָיו. "זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ" אָמַר שְׁמוּאֵל. "אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא" אָמְרוּ אֶחָיו. "אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא" אָמַר דָּוִד. "בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה'" אָמַר יְשַׁי. "בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית ה'" אָמַר שְׁמוּאֵל. "אֵל ה' וַיָּאֶר לָנוּ" אָמְרוּ כֻּלָּם. "אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ" אָמַר שְׁמוּאֵל. "אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ" (אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ) אָמַר דָּוִד, וְאָמְרוּ כֻּלָּם: ("הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ".) ["אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ"].

סה דָּרַשׁ רַב עֻוירָא, זִימְנִין אָמַר לֵיהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי, וְזִימְנִין אָמַר לֵיהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אַסִּי: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית כ״א:ח׳) "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל" וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל, בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת יִצְחָק", מַאי "בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת יִצְחָק? עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת סְעֻדָּה לַצַּדִּיקִים בַּיּוֹם שֶׁיִּגָּמֵל חֶסֶד עִם זַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק. לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, נוֹתְנִין לוֹ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְאַבְרָהָם לְבָרֵךְ, אוֹמְרִים לוֹ: בָּרֵךְ, אוֹמֵר לָהֶם: אֵינִי לֹא אֲבָרֵךְ, לְפִי שֶׁכְּבָר יָצָא מִמֶּנִּי יִשְׁמָעֵאל. נוֹתְנִין לוֹ לְיִצְחָק, אוֹמֵר לָהֶם: אֵינִי רָאוּי לְבָרֵךְ, לְפִי שֶׁכְּבָר יָצָא מִמֶּנִּי עֵשָׂו. נוֹתְנִין לוֹ לְיַעֲקֹב, אוֹמֵר לָהֶם: אֲנִי לֹא אֲבָרֵךְ, לְפִי שֶׁכְּבָר נָשְׂאתִי שְׁתֵּי אֲחָיוֹת בְּחַיֵּיהֶן, שֶׁעֲתִידָה תּוֹרָה לְאָסְרָן עָלַי. אוֹמְרִין לוֹ לְמֹשֶׁה: טֹל אַתָּה וּבָרֵךְ, אוֹמֵר לָהֶם: אֲנִי לֹא אֲבָרֵךְ, לְפִי שֶׁלֹּא זָכִיתִי לִכְנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא בְּחַיַּי וְלֹא בְּמוֹתִי. אוֹמְרִין לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: טֹל אַתָּה וּבָרֵךְ, אוֹמֵר [לָהֶן]: אֵינִי מְבָרֵךְ, שֶׁלֹּא זָכִיתִי לִבֵּן, דִּכְתִיב: (דברי הימים א ז׳:כ״ז) "נוּן בְּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ". אוֹמְרִים לוֹ לְדָוִד, טוֹל אַתָּה וּבָרֵךְ, אוֹמֵר לָהֶם: אֲנִי אֲבָרֵךְ וְלִי נָאֶה לְבָרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קט״ז:י״ג) "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא".

סו כֵּיצַד צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח? מְבִיאִין שַׁפּוּד שֶׁל רִמּוֹן וְתוֹחֲבוֹ מִתּוֹךְ פִּיו עַד בֵּית נְקוּבָתוֹ, וְנוֹתֵן אֶת כְּרָעָיו וְאֶת בְּנֵי מֵעָיו לְתוֹכוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּמִין בִּשּׁוּל הוּא זֶה, אֶלָּא תּוֹלִין חוּצָה לוֹ. אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח, לֹא בְּשַׁפּוּדוֹלֹא בְּאַסְכָּלָה. אָמַר רַבִּי צָדוֹק: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁאָמַר לְטָבִי עַבְדּוֹ: צֵא וּצְלֵה לָנוּ אֶת הַפֶּסַח עַל הָאַסְכָּלָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נִתְנַמְנְמוּ־אֹכְלוֹ, נִרְדְּמוּ, לֹא יֹאכְלוּ. הֵיכִי דָּמֵי 'מִתְנַמְנְמִים'? אָמַר רַב אַשִׁי: נִים וְלֹא נִים, תִּיר וְלֹא תִּיר. כְּגוֹן: דְּקָרֵי לֵיהּ וְעָנֵי, וְלָא יָדַע לְאַהֲדוּרֵי סְבָרָא, וְכִי מַדְכְּרוּ לֵיהּ

מִדְכַּר. אַבַּיֵי הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַבָּה, חָזְא דְּקָא נָמְנֵם. אָמַר לֵיהּ: מֵינַם קָא נָאֵים מַר? אָמַר לֵיהּ: מֵינוּמֵי קָא מְנַמְנֵם, וּתְנַן: נִתְנַמְנְמוּ, יֹאכְלוּ, נִרְדְּמוּ, לֹא יֹאכְלוּ.
סְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת פְּסָחִים

יומא

פרק א

יומא פרק א - [מַתְנִיתִין]. שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים מַפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכַּת פַּרְהֶדְרִין, וּמַתְקִינִין לוֹ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו, שֶׁמָּא יֵאָרַע בּוֹ פְּסוּל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף אִשָּׁה אַחֶרֶת מַתְקִינִין לוֹ, שֶׁמָּא תְּמוּת אִשְׁתּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא ט"ז:ו') "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ", זוֹ אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ: אִם־כֵּן, אֵין לַדָּבָר סוֹף!
מַאי 'בִּירָה'? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָקוֹם הָיָה בְּהַר הַבַּיִת, וּ'בִירָה' שְׁמוֹ, וְרִישׁ לָקִישׁ אָמַר: כָּל הַמְקֻדָּשׁ כֻּלּוֹ קָרוּי 'בִּירָה', שֶׁנֶּאֱמַר: (דה"א כט) "לַהַבִּירָה אֲשֶׁר הֲכִינוֹתִי".
א תַּנְיָא (שמות ל':כ"ג) "קַח לְךָ", מִשֶּׁלְךָ. (במדבר י':ב') "עֲשֵׂה לְךָ", מִשֶּׁלְךָ. (שמות כ"ז:כ') "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ", מִשֶּׁל צִבּוּר, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: בֵּין "קַח לְךָ" בֵּין "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ", מִשֶּׁל צִבּוּר. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "קַח לְךָ"? כִּבְיָכוֹל, מִשֶּׁלְךָ אֲנִי רוֹצֶה (ואיני רוצה) [יוֹתֵר] מִשֶּׁלָּהֶם. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי (אֶלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר]: כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (דברים י':א'-ב') "וְעָשִׂיתָ לְךָ אָרוֹן עֵץ", וְכְתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שמות כ"ה:י') "וְעָשׂוּ אָרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים" הָא כֵּיצַד? כָּאן בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כָּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם.
ב תַּנְיָא: מֹשֶׁה עָלָה בֶּעָנָן וְנִתְכַּסָּה [בֶּעָנָן] וְנִתְקַדֵּשׁ בֶּעָנָן, [כְּדֵי] לְקַבֵּל תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר־סִינָי", וְזֶה הָיָה מַעֲשֶׂה אַחַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, (שהוא) [שֶׁהָיוּ] תְּחִלָּה לְאַרְבָּעִים יוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה'", (על הר סיני) מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ, "וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן", לָהָר. "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", (ביום השביעי) מֹשֶׁה וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים, וְלֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲלֹק כָּבוֹד לְמֹשֶׁה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְמָרֵק אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁבְּמֵעָיו, כְּדֵי לְשׁוֹמוֹ כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת.
רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאַיֵּם עָלָיו, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא תּוֹרָה נְתוּנָה בְּאֵימָה, בְּיִרְאָה, (ברעד), בִּרְתֵּת וּבְזִיעַ. שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ב':י"א) "עִבְדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִרְעָדָה". מַאי "וְגִילוּ בִרְעָדָה"? אָמַר רַב אַדָּא בַּר מַתְנָה, אָמַר רַב: בְּמָקוֹם גִּילָה שָׁם תְּהֵא רְעָדָה. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי עֲקִיבָא? בִּפְלוּגְתָּא דְּהַנֵּי תַּנָּאֵי,

(קא מיפלגי) דְּתַנְיָא: בְּשִׁשָּׁה לַחֹדֶשׁ נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה בּוֹ. מַאן דְּאָמַר: "בְּשִׁשָּׁה", בַּשִּׁשִּׁי נִתְּנָה, בַּשְּׁבִיעִי עָלָה. (דכתיב: (שמות כ"ד:ט"ז) ויקרא אל משה ביום השביעי") וּמַאן דְּאָמַר: "בְּשִׁבְעָה", בַּשְּׁבִיעִי נִתְּנָה, וּבַשְּׁבִיעִי עָלָה, [דִּכְתִיב: "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי"]. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר לָהּ כְּתַנָּא קַמָּא דְּאָמַר: בַּשִּׁשִּׁי לַחֹדֶשׁ נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, הִלְכָךְ זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה אַחַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת. "וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר־סִינַי, וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שִׁשֶּׁת יָמִים". (לְמֹשֶׁה) "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן", לְקַבּוּלֵי [שְׁאָר] תּוֹרָה, (כולה) דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ "וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה'", מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ, "וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן", לְהָר, "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי", לְקַבּוּלֵי (תורה) [עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת], (הוא,) הָא קַבִּילוּ לְהוּ מִשִּׁשָּׁה! וְהָא אִסְתַּלֵּק לֵיהּ עָנָן מִשִּׁשָּׁה! וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר: בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי עֲקִיבָא, הַיְנוּ דְּמַשְׁכַּחַת לָהּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת; עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּסִיוָן, וְשִׁתְּסָר דְּתַמּוּז, מָלוּ לְהוּ אַרְבָּעִים יוֹם דַּהֲוָה בָּהָר, בְּשִׁבְסָר דְּתַמּוּז נָחִית וְאָתָא וְתַבְרִינְהוּ לַלּוּחוֹת. אֶלָּא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּאָמַר: שִׁשָּׁה דְּפְרִישָׁה, וְאַרְבָּעִים דְּהַר, עַד עֶשְׂרִים וּתְלָתָא בְּתַמּוּז לָא אַתְּבוּר לוּחוֹת?! אָמַר לְךָ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: אַרְבָּעִים דְּהַר, בַּהֲדֵי שִׁשָּׁה דְּפְרִישָׁה. אָמַר מַר: "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", מֹשֶׁה וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים. מְסַיַּע לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", מֹשֶׁה וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין, וְלֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲלֹק לוֹ כָּבוֹד לְמֹשֶׁה.

ג מֵיתִיבִי: "קוֹל לוֹ", "קוֹל אֵלָיו", מֹשֶׁה שָׁמַע וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּסִינַי, הָא בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְלָא קַשְׁיָא, הָא בִּקְרִיאָה, הָא בְּדִבּוּר. רַבִּי זְרִיקָא רְמִי קְרָאֵי (אהדדי) [קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וַאֲמְרֵי לָהּ, אָמַר רַבִּי זְרִיקָא, רַבִּי אֶלְעָזָר רָמִי]: כְּתִיב: (שמות מ':ל"ה) "וְלֹא יָכוֹל מֹשֶׁה לָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם כד) "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן" וְגוֹ'? מְלַמֵּד שֶׁתִּפְסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וֶהֱבִיאוֹ בֶּעָנָן. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: נֶאֱמַר כָּאן: 'בְּתוֹךְ', דִּכְתִיב: "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן". וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'בְּתוֹךְ', דִּכְתִיב: (שמות י"ד:ט"ז) "וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם". מַה לְּהַלָּן 'שְׁבִיל', דִּכְתִיב: (שם) "וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה". אַף כָּאן 'שְׁבִיל'. (ויקרא א':א') "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר", לְמָה הִקְדִּים קְרִיאָה לְדִבּוּר? לְמִדָּה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם דָּבָר לַחֲבֵרוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן קוֹרֵאהוּ. מְסַיַּע לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לֹא יֹאמַר אָדָם לְחֲבֵרוֹ דָּבָר, אֶלָּא אִם כֵּן קוֹרֵאהוּ. 'לֵאמֹר', אָמַר (רבי מנסיא בר בריה דרבי מנסיא משמיה דרבי מנסיא) רַבָּה: מִנַּיִן לְאוֹמֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ, שֶׁהוּא בְּ"בַל יֹאמַר", עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: "לֵךְ אֱמֹר"! תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר".

ד כֵּיצַד הִלְבִּישָׁן. "כֵּיצַד הִלְבִּישָׁן"? מַאי דַּהֲוָה הֲוָה! אֶלָּא כֵּיצַד מַלְבִּישָׁן לֶעָתִיד לָבוֹא? לֶעָתִיד לָבוֹא נַמִּי, לְכְשֶׁיָּבֹאוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ יָבֹא עִמָּהֶם וְיֹאמַר! אֶלָּא "כֵּיצַד הִלְבִּישָׁן; לְמִסְבַּר קְרָאֵי? (ובמסכת זבחים פרק רביעי דף מד ע"ב נאמר כיוצא בזה) תַּנְיָא, רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר] אוֹמֵר, מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: פִּגֵּל בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ וְכוּ'. אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אַבָּהוּ: הֲלָכָה כְּרַבִּי (אֱלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר] שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף: הִלְכְתָא לְמִשִׁיחָא?! אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אֶלָּא מַעֲתָּה, כָּלְהּ שְׁחִיטַת קָדְשִׁים לָא נִיתְנֵי, הִלְכְתָא לְמִשִׁיחָא? אֶלָּא דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, הָכִי נַמִּי דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. הָכִי קָאָמֵינָא לָךְ: הִלְכְתָא לְמָה לִי? (ע"כ)

אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּתְפִלָּיו בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה, קַל־וָחֹמֶר מִ'צִּיץ'. וּמַה 'צִּיץ' שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא אַזְכָּרָה אַחַת, אָמְרָה תּוֹרָה: "עַל מִצְחוֹ תָּמִיד", שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ, תְּפִלִּין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן אַזְכָּרוֹת הַרְבֵּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה]!

לְלִשְׁכַּת פַּרְהֶדְרִין וְכוּ'. תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וְכִי לִשְׁכַּת פַּרְהֶדְרִין הָיְתָה? וַהֲלֹא לִשְׁכַּת בַּלְווֹטִי הָיְתָה? אֶלָּא בַּתְּחִלָּה הָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ "לִשְׁכַּת בַּלְווֹטִי", וּמִתּוֹךְ שֶׁנּוֹתְנִים עָלָיו מָמוֹן לַכֹּהֲנָה וּמַחֲלִיפִים אוֹתָהּ כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, כְּפַרְהֶדְרִין הַלָּלוּ שֶׁמַּחֲלִיפִים אוֹתָן כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, לְפִיכָךְ הָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ "לִשְׁכַּת פַּרְהֶדְרִין".

ה אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י:כ"ז) "יִרְאַת ה' תּוֹסִיף יָמִים, וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצַרְנָה", "יִרְאַת ה' תּוֹסִיף יָמִים", זֶה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, שֶׁעָמַד אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנִים, וְלֹא שִׁמְּשׁוּ בּוֹ אֶלָּא שִׁמּוֹנָה עָשָׂר כֹּהֲנִים [גְּדוֹלִים]. "וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצַרְנָה", זֶה מִקְדָּשׁ שֵׁנִי, שֶׁעָמַד אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְשִׁמְּשׁוּ בּוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים. צֵא מֵהֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל, וְעֶשֶׂר שֶׁשִּׁמֵּשׁ יִשְׁמָעֵאל בֶּן פִּיאבִי, וְאָמְרֵי לָהּ: אַחַת עֶשְׂרֵה שֶׁשִּׁמֵּשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חָרְסוֹם, מִכָּאן וָאֵילָךְ, צֵא וַחֲשֹׁב! כָּל אֶחָד [וְאֶחָד] לֹא הוֹצִיא שְׁנָתוֹ. (אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן תּוֹרְתָא: וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁהָיוּ לוֹקְחִים אוֹתָהּ בְּדָמִים, דְּאָמַר רַבִּי אַסָּא: תַּרְקְבָא דְּדִינְרֵי עַיְלָא לֵיהּ מַרְתָּא בַּת בַּיְתוֹס לְיַנַּאי מַלְכָּא, עַד דְּאוּקְמֵיהּ לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא בְּכַהֲנֵי רַבְרְבֵי). וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן תּוֹרְתָא: מִפְּנֵי מָה חָרְבָה שִׁילֹה? מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ שָׁם שְׁנֵי דְּבָרִים, גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּבִזּוּי קָדָשִׁים. "גִּלּוּי עֲרָיוֹת" דִּכְתִיב: (שמואל א ב׳:כ"ב) "וְעֵלִי זָקֵן מְאֹד, וְשָׁמַע אֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן בָּנָיו לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְאֵת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנָּשִׁים הַצֹּבְאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד". וְאַף עַל גַּב דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הָאוֹמֵר: בְּנֵי עֵלִי חָטְאוּ", אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, מִתּוֹךְ שֶׁשִּׁהוּ אֶת קְנֵיהֶם, [מִיהָא] מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שְׁכָבוּם. "בִּזּוּי קָדָשִׁים" דִּכְתִיב: (שמואל א ב׳:ט"ו) "גַּם בְּטֶרֶם יַקְטִרוּן אֶת הַחֵלֶב, וּבָא נַעַר הַכֹּהֵן וְאָמַר

לְאִישׁ הַזֹּבֵחַ וְגוֹ', וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאִישׁ: קַטֵּר יַקְטִרוּן כַּיּוֹם הַחֵלֶב וְגוֹ', (עַד) כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים אֵת מִנְחַת ה'".

ו מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן מִפְּנֵי מָה חָרַב? מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ בוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: "עֲבוֹדָה זָרָה", "גִּלּוּי עֲרָיוֹת", וּ"שְׁפִיכוּת דָּמִים". "עֲבוֹדָה זָרָה" דִּכְתִיב: (ישעיהו כ"ח:כ'-כ"א) "כִּי קָצַר הַמַּצָּע מֵהִשְׂתָּרֵעַ וְהַמַּסֵּכָה צָרָה כְּהִתְכַּנֵּס". מַאי "כִּי קָצַר הַמַּצָּע מֵהִשְׂתָּרֵעַ"? (אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן) [אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן]: קָצַר מַצָּע זֶה (מהשתרע) [מֵהִשְׂתָּרֵר] עָלָיו שְׁנֵי רֵעִים כְּאֶחָד. "וְהַמַּסֵּכָה צָרָה כְּהִתְכַּנֵּס", אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: (אמר רבי יונתן:) כִּי מָטָא רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן] לְהַאי פְּסוּקָא, בָּכִי, אָמַר: מַאן דְּכְתִיב בֵּיהּ: (תהילים ל"ג:ז') "כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם", תַּעֲשֶׂה לוֹ מַסֵּכָה צָרָה?! "גִּלּוּי עֲרָיוֹת" דִּכְתִיב: (ישעיהו ג':ט"ז) "וַיֹּאמֶר ה' יַעַן כִּי גָּבְהוּ בְנוֹת צִיּוֹן, וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן" וְגוֹ', "יַעַן כִּי גָּבְהוּ בְנוֹת צִיּוֹן", שֶׁהָיוּ מְהַלְּכוֹת אֲרֻכָּה בְּצַד קְצָרָה. "וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן", שֶׁהָיוּ מְהַלְּכוֹת בְּקוֹמָה זְקוּפָה. "וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינַיִם", דַּהֲווּ מַלְיָין כּוּחְלָא עֵינַיְהוּ. "הָלוֹךְ וְטָפוֹף תֵּלַכְנָה", שֶׁהָיוּ מְהַלְּכוֹת עֻקֵּב בְּצַד גּוּדָל. "וּבְרַגְלֵיהֶן תְּעַכַּסְנָה", אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מְבִיאוֹת מוֹר וַאֲפַרְסְמוֹן, וּמַנִּיחוֹת בְּמִנְעָלֵיהֶן וּמְהַלְּכוֹת בְּשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעוֹת אֵצֶל בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל, בּוֹעֲטוֹת בַּקַּרְקַע וּמַתִּיזוֹת עֲלֵיהֶם, וּמַכְנִיסוֹת בָּהֶם יֵצֶר הָרַע כְּאֶרֶס. (דעכנא) "שְׁפִיכוּת דָּמִים" דִּכְתִיב: (מלכים ב כ"א:ט"ז) "וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד, עַד אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת יְרוּשָׁלַם פֶּה לָפֶה, לְבַד מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה'". *)) רְשָׁעִים הֵם, אֶלָּא שֶׁתָּלוּ בְּטָחוֹנָם בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָתָאן לְמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, דִּכְתִיב: (מיכה ג':י"א) "רֹאשֶׁיהָ בְּשֹׁחַד יִשְׁפֹּטוּ, וְכֹהֲנֶיהָ בְּמְחִיר יוֹרוּ, וּנְבִיאֶיהָ בַּכֶּסֶף יְקַסֵּמוּ, וְעַל ה' יִשָּׁעֲנוּ" וְגוֹ'. לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם שָׁלֹשׁ פּוּרְעָנִיּוֹת כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁבָּיְדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "לָכֵן בִּגְלָלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ, וִירוּשָׁלַיִם עִיִּין תִּהְיֶה, וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר". אֲבָל מִקְדָּשׁ שֵׁנִי (שאנו בקיאים בו) שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְווֹת וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים מִפְּנֵי מָה חָרַב? מִפְּנֵי שִׂנְאַת חִנָּם שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶם. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁשִּׂקּוּלָה שִׂנְאַת חִנָּם כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת: "עֲבוֹדָה זָרָה", וְ"גִלּוּי עֲרָיוֹת", וּ"שְׁפִיכוּת דָּמִים". וּבְמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן לֹא הָיְתָה שִׂנְאַת חִנָּם?! וְהָכְתִיב: (יחזקאל כ"א:י"ז) "מְגוּרֵי אֶל חֶרֶב הָיוּ אֶת עַמִּי, לָכֵן סְפֹק אֶל יָרֵךְ", וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁאוֹכְלִים וְשׁוֹתִין זֶה עִם זֶה, וְדוֹקְרִים זֶה אֶת זֶה בַּחֲרָבוֹת שֶׁבִּלְשׁוֹנָם! הַהוּא, בִּנְשֹׁאֵי יִשְׂרָאֵל הוּא דַּהֲוָאי, דִּכְתִיב: (שם) "זְעַק וְהֵילֵל בֶּן אָדָם, כִּי הִיא הָיְתָה בְּעַמִּי" וְגוֹ'. וְתָנָיָא: "זְעַק וְהֵילֵל", יָכוֹל לַכֹּל? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "הִיא בְּכָל נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל". (מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספוק אל ירך) רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר קָאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: רְאשׁוֹנִים שֶׁנִּתְגַּלָּה עָוֹנָם, נִתְגַּלָּה קְצָם. אַחֲרוֹנִים שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה עָוֹנָם, לֹא נִתְגַּלָּה קְצָם.

ז אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: טוֹבָה צְפָרְנָן שֶׁל רִאשׁוֹנִים מִכְּרֵסָן שֶׁל אַחֲרוֹנִים. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: אַדְּרַבָּה! אַחֲרוֹנִים עֲדִיפֵי, דְּאַף עַל גַּב דְּאִיכָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת, קָא עָסְקֵי בַּתּוֹרָה! (אמר ליה: באר תוכיח שחזרה למשה ולא חזרה ליהושע. איכא דאמרי:) אָמַר לֵיהּ: בִּירָה תּוֹכִיחַ, שֶׁחָזְרָה לָרִאשׁוֹנִים וְלֹא חָזְרָה לָאַחֲרוֹנִים! שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר: רִאשׁוֹנִים גְּדוֹלִים, אוֹ אַחֲרוֹנִים? אָמַר לָהֶם: תְּנוּ עֵינֵיכֶם בַּבִּירָה. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר לָהֶם: עֲדֵיכֶם בִּירָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר לָקִישׁ הָוֶה קָא סָחִיבְּמֵיָא דְּיַרְדֵּן, אֲתָא רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, יָהִיב לֵיהּ יְדָא, אָמַר לֵיהּ: אֱלָהָא, סָנֵינָאלְכוּ, דִּכְתִיב: (שיר ח) "אִם חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כֶּסֶף" וְגוֹ'. "אִם חוֹמָה", אִם עֲשִׂיתֶם עַצְמְכֶם כַּחוֹמָה וַעֲלִיתֶם כֶּלְכֶם בִּימֵי עֶזְרָא, נִמְשַׁלְתֶּם כְּכֶסֶף שֶׁאֵין הָרָקָב שׁוֹלֵט בּוֹ, עַכְשָׁיו שֶׁעֲלִיתֶם כִּדְלָתוֹת, נִמְשַׁלְתֶּם כְּאֶרֶז שֶׁהָרָקָב שׁוֹלֵט בּוֹ. מַאי 'אֶרֶז'? אָמַר עוּלָא: סַסְמַגָּר. מַאי 'סַסְמַגָּר'? אָמַר רַבִּי אַבָּא: בַּת־קוֹל. כִּדְתַנְיָא: מְשֻׁמֶּתוּ נְבִיאִים אַחֲרוֹנִים; חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וַעֲדַיִן [הָיוּ] מְשָׁתַּמְּשִׁין בְּבַת־קוֹל. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר לָקִישׁ, מִי מְשָׁתְּעֵי בַּהֲדֵי רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה?! הַשְׁתָּא, וּמָה רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּמָרָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל הֲוָה, וְלָא הֲוָה מְשָׁתְּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר לָקִישׁ בַּהֲדֵיהּ, דְּכָל מַאן דַּהֲוָה מְשָׁתְּעֵי בַּהֲדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר לָקִישׁ בְּשׁוּקָא, יַהֲבֵי לֵיהּ עִסְקָא בְּלָא סַהֲדֵי, בַּהֲדֵי רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה מְשָׁתְּעֵי?! אָמַר רַב פָּפָּא: שָׁדֵי גַּבְרָא בֵּינַיְיהוּ; אִי רֵישׁ לָקִישׁ [הָוֶה] וּזְעִירֵי, אִי רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה [הָוֶה] וְרַבִּי אֶלְעָזָר.

ח כִּי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: לָאו הַיְינוּ טַעְמָא, דְּאִי נַמִּי סְלִיקוּ כּוּלְּהוּ בִּימֵי עֶזְרָא, לָא שַׁרְיָא שְׁכִינָה בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, (ולא הוה מידי) דִּכְתִיב: (בראשית ט׳:כ״ז) "יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם", (ויהי כנען עבד למו") אַף עַל גַּב דְּ"יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת", אֵין הַשְׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא בְּאָהֳלֵי שֵׁם. וּפַרְסָאֵי, מָנָא לָן דְּמִיֶּפֶת אַתּוּ? דִּכְתִיב: (שם י) "בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר, וּמָגוֹג, וּמָדַי, וְיָוָן, וְתֻבָל, וּמֶשֶׁךְ, וְתִירָס". 'גֹּמֶר' זוֹ (גמרמיא) [גֶּרְמַמְיָא]. 'מָגוֹג' זוֹ (גומתא) [קַנְדִּיָא]. 'וּמָדַי' (כמשמעו) [זוֹ מַקֶּדוֹנְיָא]. 'יָוָן' (זו מקדוניא) [כְּמַשְׁמָעוֹ]. 'תֻּבָל' זוֹ בֵּית אִינְקִי. 'מֶשֶׁךְ' זוֹ מוּסְיָא. וְ'תִירָס', פְּלִיגֵי בֵּהּ רַבִּי סִימַאי וְרַבָּנָן, [וְאָמְרֵי לְהּ רַבִּי סִימוֹן וְרַבָּנָן], חַד אָמַר: זוּ (תורקי) [בֵּית תַּרְייקִי], וְחַד אָמַר: זוֹ פָּרָס. (שם) "וּבְנֵי כוּשׁ; סְבָא, וַחֲוִילָה, וְסַבְתָּה, וְרַעְמָה, וְסַבְתְּכָא". תְּנֵי רַב יוֹסֵף: ['תִּירָס' זוֹ פָּרָס. "סַבְתָּה, וְרַעְמָה, וְסַבְתְּכָא". תְּנֵי רַב יוֹסֵף]: סַקִּיסְתָּן גָּוַיְיתָא, וְסַקִּיסְתָּן בָּרַיְיתָא, בֵּין חָדָא לַחֲדָא מֵאָה פַּרְסֵי, וְהֶקֵּפָן אַלְפָּא פַּרְסֵי. (שם) "וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר". 'בָּבֶל' כְּמַשְׁמָעָהּ. 'אֶרֶךְ' זוֹ (ארכש) [אַרִיכּוּת]. וְ'אַכַּד' זוֹ בַּשְׁכַּר. 'וְכַלְנֵה' זוֹ (ניכר) [נוֹפָר נִינְפֵי]. (שם) "מִן הָאָרֶץ הַהִיא יָצָא אַשּׁוּר" (ויבן את נינוה ואת רחובות עיר ואת כלח). תְּנֵי רַב יוֹסֵף: 'אַשּׁוּר' זוֹ סִילַק, "וַיִּבֶן אֶת נִינְוֵה" כְּמַשְׁמָעָהּ. "רְחוֹבוֹת עִיר" זוֹ פְּרָת דְּמֵישָׁן.

"וְאֶת כָּלַח" זוֹ פֶּרֶת דְּבוֹרְסִיף. "וְאֶת רֶסֶן, בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה", 'רֶסֶן' זוֹ (איקניספן) [אַקְטִיסְפוֹן]. "הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה" אֵינִי יוֹדֵעַ אִם 'נִינְוֵה' "הָעִיר הַגְּדוֹלָה", אוֹ 'רֶסֶן' הִיא "הָעִיר הַגְּדוֹלָה"? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (יונה ג׳:ג׳) "וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה" וְגוֹ, הֲוֵי אוֹמֵר "נִינְוֵה", הָעִיר הַגְּדוֹלָה. (במדבר י״ג:כ״ב) "וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי (וְגוֹ') [יְלִדֵי הָעֲנָק", תָּנָא]: 'אֲחִימַן', מְיֻמָּן שֶׁבְּאֶחָיו. 'שֵׁשַׁי', שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ כְּשִׁחִיתוּת. 'תַּלְמַי' שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים. דָּבָר אַחֵר: 'אֲחִימַן' בָּנָה עֲנָת. 'שֵׁשַׁי' בָּנָה אֲלוּשׁ. 'תַּלְמַי' בָּנָה תַּלְבּוּשׁ. 'יִלְדֵי הָעֲנָק', שֶׁמַּעֲנִיקִין אֶת הַחַמָּה בְּקוֹמָתָן.

ט אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אָמַר רַבִּי: עֲתִידָה רוֹמִי שֶׁתִּפֹּל בְּיַד פָּרַס, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו מ״ט:כ׳) "לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת ה' אֲשֶׁר יָעַץ אֶל אֱדוֹם וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל יוֹשְׁבֵי תֵימָן, אִם לוֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן" וְגוֹ'. מַתְקִיף לָהּ (רבא) [רַבָּה] בַּר עוּלָּא: וּמִמַּאי דְּהַאי "צְעִירֵי הַצֹּאן", פָּרַס הוּא, דִּכְתִיב: (דניאל ח׳:כ׳) "הָאַיִל אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּעַל הַקְּרָנַיִם מַלְכֵי מָדַי וּפָרָס", וְאֵימָא: יָוָן, דִּכְתִיב: (שם) "וְהַצָּפִיר הַשָּׂעִיר מֶלֶךְ יָוָן"? כִּי סָלִיק (רב אבא) [רַב חֲבִיבָא בַּר סוּרְמָקִי], אָמְרָה קַמֵּיהּ דְּהַהוּא מַרְבָּנָן. אָמַר לֵיהּ: וּמַאן דְּלָא יָדַע פֵּרוּשֵׁי דִּקְרָאֵי, מוֹתִיב תְּיוּבְתָּא לְרַבִּי?! מַאי "צְעִירֵי הַצֹּאן"? זוּטְרָא דַּאֲחוֹהִי, דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: 'תִּירָס' זוֹ פָּרַס. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי: עֲתִידָה רוֹמִי שֶׁתִּפֹּל בְּיַד פָּרַס, קַל־וָחֹמֶר מִמְּקוֹדֶשׁ רִאשׁוֹן, וּמַה מְּקוֹדֶשׁ רִאשׁוֹן שֶׁבְּנָאוּהוּ בְּנֵי שֵׁם וְהֶחֱרִיבוּהוּ כַּשְׂדִּיִּים, נָפְלוּ כַּשְׂדִּיִּים בְּיַד פָּרְסִיִּים, מִקְּדֶשׁ שֵׁנִי שֶׁבְּנָאוּהוּ פָּרְסִיִּים וְהֶחֱרִיבוּהוּ רוֹמָיִים, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּפְּלוּ רוֹמָיִים בְּיַד פָּרְסִיִּים! אָמַר רַב: עֲתִידָה פָּרַס שֶׁתִּפֹּל בְּיַד רוֹמִי. אָמְרוּ לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִי לְרַב: בַּנָּאֵי בְּיַד סְתוֹרָאֵי?אָמַר לְהוּ: אִין, גְּזֵרַת מָלֵךְ הִיא. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר לְהוּ: אִינְהוּ נַמִּי קָא סָתְרֵי בֵּי כְּנִישְׁתָּא. תָּנֵיָא נַמִּי הָכִי: עֲתִידָה פָּרַס שֶׁתִּפֹּל בְּיַד רוֹמִי. חֲדָא, דְּסָתְרֵי בֵּי כְּנִישְׁתָּא, וְעוֹד, גְּזֵרַת מָלֵךְ הִיא שֶׁיִּפְּלוּ בּוֹנִים בְּיַד סוֹתְרִים, (ואמר) [וְאָמַר] רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אֵין בֶּן דָּוִד בָּא, עַד שֶׁתִּפְשֹׁט מַלְכוּת רוֹמִי תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ה׳:ב׳) "לָכֵן יִתְּנֵם עַד עֵת יוֹלֵדָה יָלָדָה וְיֶתֶר אֶחָיו יְשׁוּבוּן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (וְגוֹ)

י תָּנוּ רַבָּנָן: "בִּשְׁעָרֶיךָ", אֶחָד שַׁעֲרֵי בָתִּים וְאֶחָד שַׁעֲרֵי חֲצֵרוֹת וְאֶחָד שַׁעֲרֵי מְדִינוֹת וְאֶחָד שַׁעֲרֵי עֲיָרוֹת, יֵשׁ בָּהֶם חוֹבַת מְצוָה לַמָּקוֹם, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ו׳:ט׳) "וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ".

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּאַרְטְבִּין אֶחָד, שֶׁהָיָה בּוֹדֵק מְזוּזוֹת בַּשּׁוּק הָעֶלְיוֹן שֶׁל צִפּוֹרִי, וּמְצָאוֹ קַסְדּוֹר אֶחָד וְנָטַל הֵימֶנּוּ אֶלֶף זוּז. וְהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין?

הֵיכָא (דשכיחא) [דְּקָבִיעָא] הֵיזֵקָא שַׁאנִי, דִּכְתִיב: (שמואל א ט״ז:ב׳) "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: אֵיךְ אֵלֵךְ, וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי"? וְגוֹ'.

תַּנְיָא אִידָךְ: בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַשְּׁתָפִין וּבֵית הָאִשָּׁה מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: (ויקרא י״ד:ל״ה) "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת", 'לוֹ' וְלֹא 'לָהּ'; 'לוֹ' וְלֹא 'לְהֶן', קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמֵּי? אָמַר קְרָא: (שם) "בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם". אֶלָּא 'לוֹ', לָמָּה לִי? לְמִי שֶׁמְּיַחֵד בֵּיתוֹ לוֹ, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁאִיל כֵּלָיו, וְאוֹמֵר שֶׁאֵין לוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַרְסְמוֹ, כְּשֶׁמְּפַנֶּה אֶת בֵּיתוֹ, פְּרָט לְמַשְׁאִיל כֵּלָיו לַאֲחֵרִים.

תַּנְיָא: מָה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה? הַר הַבַּיִת, הַלִּשְׁכוֹת, וְהָעֲזָרוֹת. וּמָה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין? אוּלָם, וְהֵיכָל, וּבֵית קׇדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וּרְצוּעָה הָיְתָה יוֹצְאָה מֵחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְנִכְנֶסֶת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וּבָהּ הָיָה הַמִּזְבֵּחַ בָּנוּי. וּבִנְיָמִין הַצַּדִּיק הָיָה מִצְטַעֵר עָלֶיהָ לְבָלְעָהּ בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:י״ב) "חוֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם". לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָן לַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן".

יא מִשְׁנָה, מָסְרוּ לוֹ זְקֵנִים מִזְּקֵנֵי בֵּית־דִּין, וְקוֹרִין לְפָנָיו בְּסֵדֶר הַיּוֹם, וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל קְרָא אַתָּה בְּפִיךָ, שֶׁמָּא שָׂכַחְתָּ, אוֹ שֶׁמָּא לֹא לָמַדְתָּ. עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בַּשַּׁחֲרִית מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַר הַמִּזְרָח וּמַעֲבִירִים לְפָנָיו פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מַכִּיר וְרָגִיל בַּעֲבוֹדָה. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִים מִמֶּנּוּ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים עִם חֲשֵׁכָה לֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לֶאֱכֹל הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּאֲכָל מֵבִיא [אֶת] הַשֵּׁנָה. גְּמָרָא בְּשִׁלְמָא שֶׁמָּא שָׂכַח', לְחַיֵּי. אֶלָּא 'שֶׁלֹּא לָמַד', מִי מוּקְמִינַן כִּי הַאי גַּוְנָא? וְהָתַנְיָא: (ויקרא כ״א:י׳) "וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו", שֶׁיְּהֵא גָּדוֹל מֵאֶחָיו, בְּנוֹי, בְּכֹחַ, בְּעֹשֶׁר וּבְחָכְמָה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: מִנַּיִן שֶׁאִם אֵין לוֹ, שֶׁאֶחָיו הַכֹּהֲנִים מְגַדְּלִין אוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו", גַּדְּלֵהוּ מִשֶּׁל אֶחָיו! אָמַר רַב יוֹסֵף: לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּמַקְדֵּשׁ רִאשׁוֹן הָא, בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי. דְּאָמַר רַבִּי (יוסי) [אַסִי]: תַּרְקָבָא דְּדִינְרֵי עַיְילָא לֵיהּ מַרְתָּא בַּת בַּיְתוּס לְיַנַּאי מַלְכָּא (עד) [עַל] דְּאוּקְמֵיהּ לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא בְּכַהֲנֵי רַבְרְבֵי.

וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים. תָּנָא: אַף הַשְּׂעִירִים. וְתַנָּא דִּידָן, מַאי טַעְמָא לָא תָּנֵי 'שְׂעִירִים'? כֵּיוָן דְּעַל חֵטְא הוּא דְּאָתֵי, חָלְשָׁא דַּעְתֵּיהּ. אִי הָכִי, פָּרִים נַמִּי, עַל חֵטְא הוּא דְּאָתֵי וְחָלְשָׁא דַּעְתֵּיהּ? פַּר, כֵּיוָן דְּעָלְיו וְעַל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים הוּא דְּאָתֵי, בְּאֶחָיו הַכֹּהֲנִים, אִי אִיכָּא אִינָשׁ דְּאִית בֵּיהּ מִלְּתָא, מֵידַע יָדַע בֵּיהּ וּמְהַדַּר לֵיהּ בְּתִשּׁוּבָה, בְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל לָא יָדַע. אָמַר רַבִּינָא: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: אִי בַּר אַחְתִּיךְ דַּיְילָא (ניהו) [הֲוֵי], חְזִי בְּשׁוּקָא, קַמֵּיהּ לָא תַּחֲלִיף.

תָּנוּ רַבָּנָן: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מְבִיאִים אֶת הָאָדָם לִידֵי טֻמְאָה וְאֵלּוּ הֵם: הַשּׁוּם, וְהַשַּׁחֲלִים, וַחֲלָגְלוֹגוֹת, וְהַגַּרְגִּיר, וְהַבֵּיצִים. (מ"ב ד) "וַיֵּצֵא אֶחָד אֶל הַשָּׂדֶה לְלַקֵּט אֹרֹת", תַּנָּא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר: זֶה גַּרְגִּיר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן 'אֹרֹת'? שֶׁמְּאִירוֹת אֶת הָעֵינַיִם. אָמַר רַב הוּנָא: הַמּוֹצֵא גַּרְגִּיר, אִם יָכוֹל לְאָכְלוֹ אוֹכְלוֹ, וְאִם לָאו, מַעֲבִירוֹ עַל גַּבֵּי עֵינָיו. אָמַר רַב פָּפָּא: בְּגַרְגִּירָא מַצְרָנָאָה. אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: אַכְסָנַאי, לֹא יֹאכַל בֵּיצִים, וְלֹא יֵישַׁן בְּטַלִּיתוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

רַב, כִּי מִקְלַע לְדַרְשִׁישׁ, מַכְרִיז: מַאן הַוְיָא לְיוֹמָא? רַב נַחְמָן כִּי מִקְלַע לִשְׁכֶנְצִיב, מַכְרִיז: מַאן הַוְיָא לְיוֹמָא? וְהָתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה בִּמְדִינָה זוֹ וְיֵלֵךְ וְיִשָּׂא אִשָּׁה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, שֶׁמָּא יִזְדַּוְּגוּ זֶה (וזה) [אֲצֶל זוֹ] וְנִמְצָא אָח נוֹשֵׂא אֶת אֲחוֹתוֹ, (ואב נושא בתו) וּמְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מַמְזֵרוּת, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: (ויקרא יט) "וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה". אַמְרֵי: רַבָּנָן, קָלָא אִית לְהוּ. וְהָאָמַר רָבָא: תְּבָעוּהָ לְהִנָּשֵׂא וְנִתְפַּיְּסָה, צְרִיכָה לֵישֵׁב שִׁבְעָה נְקִיִּים. רַבָּנָן, אוֹדוּעֵי הֲווּ מוֹדְעֵי לְהוּ, מִקֶּדֶם הֲווּ מְקַדְּמֵי (להו) וּמְשַׁדְּרֵי שְׁלוּחֵי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: יִיחוּדֵי הֲווּ מְיַיחֲדֵי לְהוּ, לְפִי שֶׁאֵין דּוֹמָה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ. יב מִשְׁנָה. מְסָרוּהוּ זְקֵנֵי בֵית־דִּין לִזְקֵנֵי כְּהֻנָּה (והוליכוהו) [וְהֶעֱלוּהוּ] לַעֲלִיַּת בֵּית אַבְטִינַס, וְהִשְׁבִּיעוּהוּ, וְנִפְטְרוּ וְהָלְכוּ לָהֶם. וְאָמְרוּ לוֹ: "אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית־דִּין, וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וּשְׁלִיחַ בֵּית־דִּין, מַשְׁבִּיעִין אָנוּ עָלֶיךָ בְּמִי שֶׁשִּׁכֵּן שְׁמוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה, שֶׁלֹּא תְּשַׁנֶּה דָּבָר מִכָּל מַה שֶּׁאָמַרְנוּ לְךָ". הוּא פּוֹרֵשׁ וּבוֹכֶה, וְהֵם פּוֹרְשִׁין וּבוֹכִין. [אִם הוּא הָיָה חָכָם, דּוֹרֵשׁ. וְאִם לָאו, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דּוֹרְשִׁים לְפָנָיו. וְאִם רָגִיל לִקְרוֹת, קוֹרֵא. וְאִם לָאו, קוֹרִין לְפָנָיו. וּבַמֶּה קוֹרִין לְפָנָיו? בְּאִיּוֹב, וּבְעֶזְרָא, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים. זְכַרְיָה בֶּן קְבוּטַל אוֹמֵר: פְּעָמִים הַרְבֵּה קָרִיתִי לְפָנָיו בְּדָנִיֵּאל].

גְּמָרָא. הוּא פּוֹרֵשׁ וּבוֹכֶה, שֶׁחֲשָׁדוּהוּ בְּצָדוֹקִי, וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבוֹכִין, דְּאָמַר (ריש לקיש) [רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי]: כָּל הַחוֹשֵׁד בְּכָשֵׁרִים לוֹקֶה בְּגוּפוֹ, וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁלֹּא יְתַקֵּן מִבַּחוּץ וַיַּכְנִיס מִבִּפְנִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַצְּדוֹקִין עוֹשִׂין. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּצְדוֹקִי אֶחָד, שֶׁתִּקֵּן מִבַּחוּץ וְהִכְנִיס לִפְנִים. בִּיצִיאָתוֹ הָיָה שָׂמֵחַ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה, פָּגַע בּוֹ אָבִיו, אָמַר לוֹ: בְּנִי, אַף עַל פִּי שֶׁצְּדוֹקִין אָנוּ, מִתְיָרְאִין אָנוּ מִן הַפְּרוּשִׁים. אָמַר לוֹ: כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל הַמִּקְרָא הַזֶּה: (ויקרא טז) "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת", אָמַרְתִּי: אֵימָתַי יָבוֹא לְיָדִי וַאֲקַיְּמֶנּוּ, עַכְשָׁיו שֶׁבָּא לְיָדִי, לֹא אֲקַיְּמֶנּוּ?! אָמְרוּ: לֹא הָיוּ יָמִים מֻעָטִים עַד שֶׁמֵּת, וְהֻטַּל בָּאַשְׁפָּה וְהָיוּ תוֹלְעִים יוֹצְאוֹת מֵחָטְמוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: בִּיצִיאָתוֹ נִגַּף, דִּתְנֵי רַבִּי חִיָּא: כְּמִין קוֹל נִשְׁמַע בָּעֲזָרָה, שֶׁבָּא מַלְאָךְ וַחֲבָטוֹ עַל פָּנָיו, וְנִכְנְסוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, וּמָצְאוּ כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל בֵּין כְּתֵפָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל י) "וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה, וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל".

יג מִשְׁנָה. בְּקֹשׁ לְהִתְנַמְנֵם, פִּרְחֵי כְּהֻנָּה מַכִּין לְפָנָיו בְּאֶצְבַּע צְרֵדָה [וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל עֲמֹד וְהַפְגֵאחַת עַל הָרִצְפָּה]. וּמַעֲסִיקִין אוֹתוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן הַשְׁחִיטָה. גְּמָרָא. [וְאוֹמְרִים לוֹ וְכוּ'. אָמַר רַב יִצְחָק: עַל חֲדַת. מַאי הִיא? אָמְרֵי לֵיהּ: אַחְוֵי קִידָּה]. מְיַקִּירֵי יְרוּשָׁלַיִם לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים כָּל הַלַּיְלָה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמַע כֹּהֵן גָּדוֹל קוֹל הֶבָרָה וְלֹא תְּהֵא שֵׁנָה חוֹטַפְתּוֹ. תָּנָא: אֵין מַעֲסִיקִין אוֹתוֹ, לֹא בְּנֶבֶל, וְלֹא בְּכִנּוֹר, אֶלָּא בַּפֶּה, וְהָיוּ אוֹמְרִים: (תהלים קכז) "אִם ה' לֹא יִבְנֶה בַּיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ". תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף בְּגִבּוּלִין עוֹשִׂין כָּךְ, זֶבֶר לְמִקְדָּשׁ, אֶלָּא שֶׁחוֹטְאִין. אָמַר אַבַּיֵי, וְאִיתֵּימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: תַּרְגּוּמָא, אַנְהַרְדְּעָא. אָמַר לֵיהּ אֱלִיָּהוּ לְרַב יְהוּדָה אֲחוּהָ דְּרַב סָלָא חֲסִידָא: אַמְרִיתוּ: אַמַּאי לָא אַתִּי מְשִׁיחָא? וְהָאֵידָנָא יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי הוּא, וְאִיבָּעוּל כַּמָּה בְּתוּלוֹת בִּנְהַרְדְּעָא! אָמַר לֵיהּ: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאי אָמַר: אָמַר לֵיהּ: (בראשית ד) "לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ". אָמַר לֵיהּ: וְשָׁטָן מַאי אָמַר? אָמַר לֵיהּ: שָׂטָן בְּיוֹמָא דְּכִפּוּרֵי לֵית לֵיהּ רְשׁוּתָא לְאֵיסְטוּנֵי, מִמַּאי? דְּאָמַר רָמִי בַּר חָמָא: 'הַשָּׂטָן' בְּגִימַטְרִיָּא שִׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְאַרְבָּעָה הֲוֵי, בְּהַנֵּי, אִית לֵיהּ רְשׁוּתָא לְאֵסְטוּנֵי, בְּיוֹמָא דְּכִפּוּרֵי לֵית לֵיהּ רְשׁוּתָא [לְאֵסְטוּנֵי].

וְלֹא הָיְתָה קְרִיאַת הַגֶּבֶר מַגַּעַת עַד שֶׁהָיְתָה הָעֲזָרָה מְלֵאָה מִישְׂרָאֵל. מַאי "קְרִיאַת הַגֶּבֶר"? רַב אָמַר: קְרָא גַּבְרָא. רַבִּי שִׁילָא אָמַר: קְרָא תַּרְנְגוֹלָא. רַב אִיקְלַע לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁילָא, לָא הֲוָה אָמְרִינָא לְמֵיקָם עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁילָא, קָם רַב עֲלֵיהּ, וְקָא מְפָרֵשׁ: מַאי "קְרִיאַת הַגֶּבֶר"? קְרָא גַּבְרָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁילָא: וְלֵימָא מַר: קְרָא תַּרְנְגוֹלָא? אָמַר לֵיהּ: אַבּוּב לְחָרֵי, זָמֵר, לְגַרְדָּאֵי, לָא מְקַבְּלוּהּ מִינֵיהּ? כִּי הֲוָה קָאֵימְנָא עֲלֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא וּמְפָרְשִׁינָא: מַאי קְרִיאַת הַגֶּבֶר, קְרָא גַּבְרָא, וְלָא אָמַר לִי וְלָא מִידִי, וְאַתְּ אָמַרְתְּ לִי: אֵימָא קְרָא תַּרְנְגוֹלָא? אָמַר לֵיהּ: מַר נִיהוּ רַב?! נֵינַח מַר. אָמַר לֵיהּ: אַמְרֵי אִינְשֵׁי: אִיתַּגַּרְתְּ לֵיהּ, פּוֹץ עַמְרֵיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: [הָכִי] אָמַר לֵיהּ: מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין.

יד תַּנְיָא [כְּוָותֵיהּ דְּרַב]: גְּבִינִי כָּרוּז מַהוּ אוֹמֵר: עִמְדוּ כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדַתְכֶם, וּלְוִיִּים לְדוּכַנְכֶם, וְיִשְׂרָאֵל לְמַעֲמָדְכֶם. וְהָיָה קוֹלוֹ נִשְׁמָע בְּשָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת. מַעֲשֶׂה בְּאַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה (מהלך בלילה) [שָׁבָא בַּדֶּרֶךְ], וְשָׁמַע קוֹלוֹ בְּשָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת, וּכְשֶׁבָּא לְבֵיתוֹ שִׁגֵּר לוֹ מַתָּנוֹת הַרְבֵּה. וְאַף עַל פִּי כֵן, (של) כֹּהֵן גָּדוֹל מְשֻׁבָּח מִמֶּנּוּ, דְּאָמַר מַר: (כשהיה אומר) [וּכְבָר אָמַר]: "אָנָּא הַשֵּׁם חָטָאתִי", וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בִּירִיחוֹ. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִירוּשָׁלַיִם לִירִיחוֹ עֶשֶׂר פַּרְסָאוֹת הֲוֵו, וְאַף עַל גַּב דְּהָכָא אִיכָּא חוּלְשָׁא, וְהָכָא לֵיכָּא חוּלְשָׁא, וְהָכָא יְמָמָא, וְהָכָא לֵילְיָא, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי: מִפְּנֵי מָה אֵין קוֹלוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמָע בַּיּוֹם כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּשְׁמָע בַּלַּיְלָה? מִפְּנֵי גַּלְגַּל חַמָּה, הַמְנַסֵּרבָּרְקִיעַ כְּחָרָשׁ שֶׁמְּנַסֵּר בָּאָרֶז. וְהַאי חִירְגָא דְּיוֹמָא, 'לָא' שְׁמֵיהּ, וְהַיְנוּ דְּקָאָמַר נְבוּכַדְנֶצַּר: (דניאל ד) "וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא (כלא)

[כְּלָה] חֲשִׁיבִין". תָּנוּ רַבָּנָן: אִלְמָלֵא קוֹל גַּלְגַּל חַמָּה, נִשְׁמַע קוֹל הֲמוֹנָהּ שֶׁל רוֹמִי, וְאִלְמָלֵא קוֹל הֲמוֹנָהּ שֶׁל רוֹמִי, נִשְׁמַע קוֹל גַּלְגַּל חַמָּה.

תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, קוֹלָן הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: קוֹל גַּלְגַּל חַמָּה, וְקוֹל הֲמוֹנָהּ שֶׁל רוֹמִי, וְקוֹל נְשָׁמָה בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצְאָה מִן הַגּוּף. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף לֵדָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף רִיד, וּבָעוּ רַבָּנָן רַחֲמֵי אַנְשָׁמָה בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצְאָה מִן הַגּוּף וּבִטְלוּהָ.

תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי שִׁילָא: הַיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ קוֹדֶם קְרִיאַת הַגֶּבֶר, דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁנֶה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: עַד שֶׁיִּשְׁלֹשׁ, וּבְאֵיזֶה תַּרְנְגוֹל אָמְרוּ? בְּתַרְנְגוֹל בֵּינוֹנִי.

טוּ אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר (שמואל) [רַב]: כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלִין לָרֶגֶל, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים, וְנִמְשָׁכִים אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה אֲחוֹרֵי בֵּית הַכַּפֹּרֶת. (תניא נמי הכי: כשהיו וכו') מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: אַף עַל גַּב שֶׁנִּמְשָׁכִים אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה אֲחוֹרֵי בֵּית הַכַּפֹּרֶת וְעוֹמְדִים צְפוּפִים, כְּשֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ רְוָחִים. וְזֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה נִסִּים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, דִּתְנַן: עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלַיִם. פָּתַח בַּמִּקְדָּשׁ, וְסִיֵּם בִּירוּשָׁלַיִם? אֵיכָא תַּרְתֵּי אַחֲרָנֵיתָא בַּמִּקְדָּשׁ, דִּתְנַיָא: מֵעוֹלָם לֹא כִּבּוּ גְּשָׁמִים אֵשׁ [שֶׁל עֲצֵי] הַמַּעֲרָכָה. וַעֲשָׂן הַמַּעֲרָכָה, אֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ, אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ. וְתוּ לֵיכָּא? הָא תָּנֵי (רבי) [רַב] שְׁמַעְיָה מִקַּלְנְבוּ: שִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס נִבְלָעִין בְּמִקּוֹמָן. וְאָמַר אַבַּיֵי: מוּרְאָה, וְנוֹצָה, וְדִשּׁוּן מְזִבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְהַמְּנוֹרָה, נִבְלָעִין בְּמִקּוֹמָן! פְּסוּלֵי, תְּלָתָא הֲווּ, חַשְׁבִינְהוּ כְּחַד, אַפֵּיק תְּרֵי וְעַיֵּיל תְּרֵי. אִי הָכִי 'בְּלוּעִין' נַמִּי, תְּרֵי הֲווּ, חַשְׁבִינְהוּ כְּחַד, חָסְרוּ לְהוּ! אֵיכָּא נַמִּי אַחֲרִיתִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נֵס גָּדוֹל נַעֲשָׂה בְּלֶחֶם הַפָּנִים, סִלּוּקוֹ כְּסִדּוּרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"א כא) "לָשׂוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ". וְתוּ לֵיכָּא?! וְהָא אָמַר רַבִּי לֵוִי: דָּבָר זֶה מָסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מָקוֹם אָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה. וְאָמַר רַבְנַאי, אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּרוּבִים, בְּנֵס הֵם עוֹמְדִים! נִסֵּי דִּבְרַאי קָחָשִׁיב, נִסֵּי דְּגַוְּאֵי, לָא קָא חָשִׁיב. וְהָא לֶחֶם הַפָּנִים נִמֵּי, נִסֵּי דְּגַוְּאֵי הוּא! לֶחֶם הַפָּנִים (נמי) נִסֵּי דִּבְרַאי הוּא, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (ויקרא כד) "עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר", 'טָהוֹר' מִכְּלַל שֶׁהוּא טָמֵא? כְּלִי־עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת הוּא, וְכָל כְּלִי־עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, [וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי טֻמְאָה]! אֶלָּא מִלַּמֵּד, שֶׁמַּגְבִּיהִין אוֹתוֹ (ומראין לחם הפנים) לְעוֹלֵי רְגָלִים, וְאוֹמְרִין לָהֶם: רְאוּ חִבָּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁסִּלּוּקוֹ כְּסִדּוּרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָשׂוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ".

אָמַר רַב אוֹשַׁעְיָא: בְּשָׁעָה שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים שֶׁל זָהָב, וְהָיוּ מוֹצִיאִין פֵּרוֹתֵיהֶם בִּזְמַנָּן, וּכְשֶׁהָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בָּהֶן, נוֹשְׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ע"ב:ט"ז) "יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ". וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ הָאוֹיְבִים לָהֵיכָל, יָבֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחום א':ד') "וּפֶרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל". וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל"ה:א'-ב') "פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל, אַף גִּילַת וְרַנֵּן, כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ".

טז אָמַר מַר: וַעֲשֵׂן הַמַּעֲרָכָה. וּמִי הֲוָה עָשֵׁן בַּמַּעֲרָכָה?! וְהָתַנְיָא: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּאֵשׁ שֶׁל מַעֲרָכָה: רְבוּצָה כַּאֲרִי, וּבָרָה כַּחַמָּה, וְיֵשׁ בָּהּ מַמָּשׁ, וְאוֹכֶלֶת לַחִין כְּיבֵשִׁין, וְאֵינָהּ מַעֲלָה עָשָׁן. כִּי קָא אַמְרִינַן בְּדֶהֱדְיוֹט, דְּתַנְיָא: (ויקרא א':ז') "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ". אַף עַל פִּי שֶׁאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט. רְבוּצָה כַּאֲרִי, וְהָתַנְיָא: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים: אֲנִי רְאִיתִיהָ וּרְבוּצָה כְּכֶלֶב! לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, הָא, בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי. וּבְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי מִי הֲוֵי? וְהָא אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אוּנְיָא: (אמר רב אחא) מַאי דִּכְתִיב: (חגי א':ח') (עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית) "וְאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבֵד". (אמר ה'") וְקָרִינָן "וְאֶכָּבְדָה", מַאי שְׁנָא דִּמְחַסַּר ה"א? אֶלּוּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בֵּין מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן לְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, וְאֵלּוּ הֵן: אָרוֹן, כַּפֹּרֶת וּכְרוּבִים, אֵשׁ, וּשְׁכִינָה, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אוּרִים וְתֻמִּים. אַמְרֵי: [אִין], מְהַוָּה הֲוּוּ, סִיּוּעֵי הוּא דְּלָא מְסַיְּעָא.

יז תָּנוּ רַבָּנָן: שֵׁשׁ אִשּׁוֹת הֵן, יֵשׁ (אש) אוֹכֶלֶת וְאֵינָהּ שׂוֹתָה. וְיֵשׁ שׂוֹתָה וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת. וְיֵשׁ אוֹכֶלֶת וְשׂוֹתָה. וְיֵשׁ (שותה) [אוֹכֶלֶת] לַחִין כְּיבֵשִׁין. וְיֵשׁ אֵשׁ דּוֹחָה אֵשׁ. וְיֵשׁ אֵשׁ אוֹכֶלֶת אֵשׁ. יֵשׁ [אֵשׁ] אוֹכֶלֶת וְאֵינָהּ שׂוֹתָה, הָא דִּידָן. שׂוֹתָה וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת, דְּחוֹלִין. אוֹכֶלֶת וְשׂוֹתָה, דְּאֱלִיָּהוּ, דִּכְתִיב: (מלכים א י"ח:ל"ח) (ותפול אש ה' ותאכל את העולה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר) "וְאֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּתְּעָלָה לִחֵכָה". אוֹכֶלֶת לַחִין כְּיבֵשִׁין, דְּמַעֲרָכָה. [יֵשׁ] אֵשׁ דּוֹחָה אֵשׁ, דְּגַבְרִיאֵל. [וְיֵשׁ] אֵשׁ אוֹכֶלֶת אֵשׁ, דִּשְׁכִינָה, דְּאָמַר מַר: הוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בֵּינֵיהֶם וּשְׂרָפָן. וַעֲשֵׂן הַמַּעֲרָכָה, אֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם (באות ונושבות בו) אֵין מְזִיזוֹת אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ. וְהָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב אַחֲרוֹן שֶׁל חַג הַכֹּל צוֹפִין בַּעֲשַׁן הַמַּעֲרָכָה, נוֹטָה כְּלַפֵּי צָפוֹן, עֲנִיִּים שְׂמֵחִין, בַּעֲלֵי בָּתִּים עֲצֵבִין, מִפְּנֵי שֶׁגִּשְׁמֵי שָׁנָה מְרֻבִּין, וּפֵרוֹתֵיהֶם מַרְקִיבִין. נוֹטָה כְּלַפֵּי דָּרוֹם, עֲנִיִּים עֲצֵבִים. וַעֲשִׁירִים שְׂמֵחִין, מִפְּנֵי שֶׁגִּשְׁמֵי שָׁנָה מוּעָטִין וּפֵרוֹתֵיהֶם מִשְׁתַּמְּרִין. נוֹטָה כְּלַפֵּי מִזְרָח, הַכֹּל שְׂמֵחִים. נוֹטָה כְּלַפֵּי מַעֲרָב, הַכֹּל עֲצֵבִים! (דכייף ופשיט) [דְּאָזֵיל וְאָתֵי] כְּדִיקְלָא. וְאִיבְּדוּרֵילָא הֲוָה מִיבְּדַר. אָמַר מַר: כְּלַפֵּי מִזְרָח, הַכֹּל שְׂמֵחִים, נוֹטָה כְּלַפֵּי מַעֲרָב, הַכֹּל עֲצֵבִים. וּרְמִינְהוּ: מִזְרָחִית, לְעוֹלָם יָפָה, מַעֲרָבִית, לְעוֹלָם קָשָׁה, רוּחַ צְפוֹנִית יָפָה לַחִטִּים, בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ, וְקָשָׁה לַזֵּיתִים, בְּשָׁעָה שֶׁהֵן חוֹנְטִין. רוּחַ דְּרוֹמִית יָפָה לַזֵּיתִים, [בְּשָׁעָה שֶׁהֵן חוֹנְטִין], וְקָשָׁה

לַחִטִּים, [בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ]. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, וְאִיתֵּימָא מַר זוּטְרָא: (ואיתימא רב נחמן בר יצחק:) וְסִימָנֵיךְ: שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, הָא, מַרְבֵּיהּ דִּידֵיהּ, וְהָא, מַרְבֵּיהּ דִּידֵיהּ! לָא קַשְׁיָא, הָא לָן וְהָא לְהוּ.

פרק ב

יומא פרק ב - יח אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָסוּר לְמָנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ לִדְבַר מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י״א:ח׳) "וַיִּפְקְדֵם בְּבָזֶק". מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: מִמַּאי דְּהַאי 'בָּזֶק' לִישְׁנָא דְּבִיזְקָא הוּא, דִּלְמָא שְׁמָא דְּמָתָא הוּא? כְּדִכְתִיב: (שופטים א׳:ה׳) "וַיִּמְצְאוּ אֶת אֲדֹנִי בֶזֶק בְּבָזֶק", אֶלָּא מֵהָכָא: (שמואל א ט״ו:ד׳) "וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת הָעָם, וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמּוֹנֶה אֶת יִשְׂרָאֵל, עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ב׳:א׳) "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר". רַב נַחְמָן [בַּר יִצְחָק] אָמַר: עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, רַבִּי יוֹנָתָן רָמֵי, כְּתִיב: "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם". וּכְתִיב: "אֲשֶׁר לֹא יִמַּד, וְלֹא יִסָּפֵר"? לָא קַשְׁיָא, כָּאן בִּזְמַן שֶׁעוֹשִׂין יִשְׂרָאֵל רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כָּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. (רבי אסי אומר:) [רַבִּי אוֹמֵר מְשׁוּם אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתָּאִי]: לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בִּידֵי אָדָם, כָּאן, בִּידֵי שָׁמַיִם. אָמַר (רבי חנינא) [רַב נְהוֹלַאי] בַּר אִידִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, (מיד) מִתְעַשֵּׁר. מֵעִיקָּרָא כְּתִיב: ["וַיִּפְקְדֵם] בְּבָזֶק", וּלְבָסוֹף כְּתִיב: ["וַיִּפְקְדֵם] בַּטְּלָאִים". וְדִלְמָא טְלָאִים דִּידְהוּ? אִם כֵּן מַאי רְבוּתָא דְּמִלְּתָא.

יט "וַיֵּרֶב בַּנָּחַל" וְגוֹ' (שמואל א ט״ו:ה׳). אָמַר רַבִּי מַנִי: עַל עִסְקֵי נַחַל. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּבָ"ה לְשָׁאוּל: (שמואל א ט״ו:ג׳) "לֵךְ וְהִכִּיתָ אֶת עֲמָלֵק", אָמַר: וּמָה אִם בִּשְׁבִיל נֶפֶשׁ אַחַת, אָמְרָה תּוֹרָה: הָבִיאוּ עֶגְלָה עֲרוּפָה בַּנַּחַל, כָּל (הנשמות) [הַנְּפָשׁוֹת] הַלָּלוּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמָה מָה חָטְאָה! אִם גְּדוֹלִים חָטְאוּ, קְטַנִּים מָה חָטְאוּ! מִיָּד יָצְאַת בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: (קהלת ז׳:ט״ז) "אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה". וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ שָׁאוּל לְדוֹאֵג: (שמואל א כ״ב:י״ח) "סֹב אַתָּה וּפְגַע בַּכֹּהֲנִים וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה", יָצְאַת בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: (קהלת ז׳:י״ז) "אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה". אָמַר רַב הוּנָא: כַּמָּה לָא חָלֵי וְלָא מַרְגִּישׁ גַּבְרָא, דְּמָרִיהּ סַיְּעֵיהּ, שָׁאוּל בְּאַחַת וְעָלְתָה לוֹ. דָּוִד בִּשְׁתַּיִם וְלֹא עָלְתָה לוֹ. "שָׁאוּל בְּאַחַת" מַאי נִינְהוּ? מַעֲשֶׂה דַּאֲגָג. וְהָא אֵיכָּא נַמִּי מַעֲשֶׂה דְּנוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים? בְּמַעֲשֶׂה דַּאֲגָג כְּתִיב: (שמואל א ט״ו:י״א) "נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שָׁאוּל [לְמֶלֶךְ]". "דָּוִד בִּשְׁתַּיִם" מַאי נִינְהוּ? מַעֲשֶׂה דְּאוּרְיָה וּדְהַסְתָּה. וְהָא אֵיכָּא נַמִּי מַעֲשֶׂה דְּבַת שֶׁבַע? (הא) [הָתָם] אִפְּרְעוּ מִינֵּיהּ, דִּכְתִיב: (שמואל ב י״ב:ו׳) "וְאֶת הַכִּבְשָׂה יְשַׁלֵּם אַרְבַּעְתָּיִם"; יֶלֶד, אַמְנוֹן, תָּמָר, וְאַבְשָׁלוֹם. אִי הָכִי, הַסְתָּה נַמִּי אִפְּרְעוּ מִינֵּיהּ! דִּכְתִיב: (שמואל ב כ״ד:ט״ו) "וַיִּתֵּן ה' דֶּבֶר

(בעם) [בְּיִשְׂרָאֵל] מֵהַבֹּקֶר וְעַד (הערב) [עֵת מוֹעֵד]", הָתָם לָא אִפְּרְעוּ מִגּוּפֵּיהּ, (הכא) [הָתָם נַמִּי לָא אִפְּרְעוּ מִגּוּפֵּיהּ? לַאיי], אִפְּרְעוּ מִגּוּפֵּיהּ, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שִׁשָּׁה חֲדָשִׁים נִצְטָרַע דָּוִד, וּפֵרְשׁוּ מִמֶּנּוּ סַנְהֶדְרִין, וְנִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי״ט:ע״ט) "שׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ". וּכְתִיב: (שם נא) "הָשִׁיבָה לִי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ". (ורוח נדיבה תסמכני) וְהָא אָמַר רַב: קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרַע! כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: לֹא קִבֵּל, וּלְרַב דְּאָמַר: קִבֵּל, הָא אִפְּרְעוּ מִינֵּיהּ! דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ דָּוִד לְמְפִיבֹשֶׁת: (שמואל ב י״ט:ל׳) "אַתָּה וְצִיבָא תַּחְלְקוּ אֶת הַשָּׂדֶה", יָצְאת בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: רְחַבְעָם וְיָרְבְעָם יַחְלְקוּ בְּמַלְכוּתְךָ.

כ "בֶּן שָׁנָה שָׁאוּל בְּמָלְכוֹ" (שמואל א י״ג:א׳). אָמַר רַב הוּנָא: כְּבֶן שָׁנָה שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם חֵטְא. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֵימָא, 'כְּבֶן שָׁנָה' שֶׁמְּלֻכְלָךְ בְּטִיט וּבְצוֹאָה? חָזָא רַב נַחְמָן סִיּוּטָא בְּחֶלְמֵיהּ, אָמַר: נַעֲנֵיתִי לָכֶם עַצְמוֹת שָׁאוּל [בֶּן קִישׁ]. הֲדַר חָזָא סִיּוּטָא בְּחֶלְמֵיהּ, אָמַר: נַעֲנֵיתִי (לך) [לָכֶם עַצְמוֹת] שָׁאוּל בֶּן קִישׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: מִפְּנֵי מָה לֹא נִמְשְׁכָה מַלְכוּת בֵּית שָׁאוּל? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ שׁוּם דֹּפִי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: אֵין מַעֲמִידִין פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן קֻפָּה שֶׁל שְׁרָצִים תְּלוּיָה לוֹ מֵאֲחוֹרָיו, שֶׁאִם תְּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו, אוֹמְרִים לוֹ: חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מִפְּנֵי מָה נֶּעֱנַשׁ שָׁאוּל? מִפְּנֵי שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י׳:כ״ז) "וּבְנֵי בְלִיַּעַל אָמְרוּ: מַה יֹּשִׁעֵנוּ זֶה? וַיִּבְזֻהוּ, וְלֹא הֵבִיאוּ לוֹ מִנְחָה, [וַיְהִי כְּמַחֲרִישׁ"]. וּכְתִיב: (שם) "וַיַּעַל נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי" וְגוֹ'. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם (רבי שמעון בן יוחאי) [רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק]: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵינוֹ נוֹקֵם וְנוֹטֵר כְּנָחָשׁ, אֵינוֹ תַלְמִיד חָכָם. וְהָא כְּתִיב: (ויקרא י״ט:י״ח) "לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר"? הַהוּא, בְּמָמוֹן הוּא דִּכְתִיב, דְּתַנְיָא: אֵיזוֹ הִיא נְקִימָה, וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה? 'נְקִימָה', אָמַר לוֹ: "הַשְׁאִילֵנִי (קרדומך) [מַגָּלְךָ"], אוֹמֵר לוֹ: "לָאו". לְמָחָר אוֹמֵר לוֹ הוּא: "הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְךָ", אוֹמֵר לוֹ: "אֵינִי רוֹצֶה לְהַשְׁאִילְךָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי", זוֹ הִיא 'נְקִימָה'. וְאֵיזוֹ הִיא 'נְטִירָה'? אָמַר לוֹ: "הַשְׁאִילֵנִי (מגלך) [קַרְדֻּמְךָ"], אָמַר לוֹ: "לָאו". לְמָחָר אָמַר לוֹ: "הַשְׁאִילֵנִי (קרדומך) [חֲלוּקְךָ"], וְאָמַר לוֹ: "הֵילְךָ, וְאֵינִי עוֹשֶׂה כְּמוֹתְךָ, שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי", זוֹ הִיא 'נְטִירָה'. וְצַעֲרָא דְּגוּפָא לָא? וְהָא תַּנְיָא: הַנַּעֲלָבִין וְאֵינָן עוֹלְבִין, שׁוֹמְעִין חֶרְפָּתָן וְאֵינָן מְשִׁיבִין, עוֹשִׂין מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִים בְּיִסּוּרִין, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: (שופטים ה׳:ל״א) "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ". לְעוֹלָם, דְּנָקִיט לֵיהּ בְּלִבֵּיהּ. וְהָא אָמַר רָבָא: כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו? דְּמַפֵּיסוּ לֵיהּ וּמְפַיֵּס.

לָמָּה מְפִיסִין? (וכו') לָמָּה מְפִיסִין? כְּדַאֲמָרָן! אֶלָּא: לָמָּה מְפִיסִין וְחוֹזְרִין וּמְפִיסִין? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּדֵי לְהַרְגִּישׁ כָּל הָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים נ"ה:ט"ו) "אֲשֶׁר יַחְדָּו נַמְתִּיק סוֹד, בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ".

מַתְנִיתִין. פַּיִס הַשְּׁלִישִׁי: חֲדָשִׁים לַקְּטֹרֶת, בּוֹאוּ וְהָפִיסוּ, וְהָרְבִיעִי: חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים, מִי מַעֲלֶה אֲבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ?

תָּנָא: מֵעוֹלָם לֹא שָׁנָה אָדָם בָּהּ, מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי: מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂרֶת. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: (דברים ל"ג:י"א) "יָשִׂימוּ קְטֹרָה בְּאַפֶּךָ", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ", אִי הָכִי, עוֹלָה נַמִּי, דִּכְתִיב: "וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ"? אָמַר לֵיהּ: הָא שְׁכִיחָא וְהָא לָא שְׁכִיחָא.

כא אָמַר רָבָא: לָא מַשְׁכַּחַת צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּמוֹרֶה, אֶלָּא דְּאִתֵּי מִשֵּׁבֶט לֵוִי אוֹ מִשֵּׁבֶט יִשָּׂשכָר. לֵוִי דִּכְתִיב: (דברים ל"ג:י') "יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב". יִשָּׂשכָר דִּכְתִיב: (דה"א יב) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל". וְאֵימָא נַמִּי יְהוּדָה דִּכְתִיב: (תהילים ס':ט' וקח) "יְהוּדָה מְחֹקְקִי"! אַסּוּקֵי שְׁמַעְתָּא אַלֵּיבָא דְּהִלְכָתָא קָאַמְרִינַן.

אָמַר רַב אַשִׁי: אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא: וְלַמְנַצֵּחַ אוֹמֵר לוֹ: "הַגְבַּהּ יָדֶיךָ", שֶׁפַּעַם אַחַת נִסַּךְ צְדוֹקִי אֶחָד עַל גַּבֵּי רַגְלָיו, וּרְגָמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאֶתְרוֹגֵיהֶן.

כב תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים, שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִים וְרָצִים, וְעוֹלִים בַּכֶּבֶשׁ, קָדַם אֶחָד מֵהֶם לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל חֲבֵרוֹ, נָטַל סַכִּין וְתָקַע לוֹ בְּלִבּוֹ. עָמַד רַבִּי צָדוֹק עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם (בהר הבית) וְאָמַר: אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל, שְׁמָעוּ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (דברים כ"א:א') "כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה, וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ". אָנוּ, עַל מִי לְהָבִיא עֶגְלָה [עֲרוּפָה]? עַל הָעִיר? אוֹ עַל הָעֲזָרוֹת? גָּעוּ כָּל הָעָם בִּבְכִיָּה. בָּא אֲבִיו שֶׁל תִּינוֹק, וּמְצָאוֹ כְּשֶׁהוּא מִפְרְפֵּר, וְאָמַר לָהֶם: הֲרֵי הוּא כַּפָּרַתְכֶם, וַעֲדַיִן בְּנֵי מְפַרְפֵּר, וְלֹא נִטְמָא הַסַּכִּין. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁקָּשָׁה עֲלֵיהֶם טָהֳרַת כֵּלִים יוֹתֵר מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (מלכים ב כ"א:ט"ז) "וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד" וגו'. עָמַד רַבִּי צָדוֹק עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם בְּהַר הַבַּיִת וְכוּ'. וִירוּשָׁלַיִם בַּת אַתּוּיֵי עֶגְלָה עֲרוּפָה הִיא? וְהָתַנְיָא: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְזוֹ (היא) אַחַת מֵהֶם: אֵינָהּ מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה, [וְעוֹד: (דברים כ"א:א') "לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ" כְּתִיב! וְהָכָא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ]. [אֶלָּא], כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּכִיָּה בִּישְׂרָאֵל.

פרק ג

יומא פרק ג - אָמַר רַב סַפְרָא: צְלוֹתֵיהּ דְּאַבְרָהָם, מְכִי מְשַׁחֲרֵי כְּתַלֵּי. אָמַר רַב יוֹסֵף: אַנָן, מֵאַבְרָהָם נַיְקוּם וְנִגְמַר? אָמַר רָבָא: תַּנָּא גְּמַר מֵאַבְרָהָם, וַאֲנַן לָא גַּמְרִינַן מִינֵּיהּ? דְּתַנְיָא: (ויקרא י"ב:ג') "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ", מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְמִילָה,

אֶלָּא שֶׁהַזְּרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְווֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י״ט:כ״ז) "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ה'". אֶלָּא אָמַר רָבָא: רַב יוֹסֵף, הָא קָא קַשְׁיָא לֵיהּ, וכו'.

כג (אמר רבי) חַמָּא בַּר חֲנִינָא: מִימֵּיהֶם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ, לֹא פָּסְקָה יְשִׁיבָה מֵהֶם. הָיוּ בְּמִצְרַיִם, יְשִׁיבָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ג׳:ט״ז) "לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל". הָיוּ בַּמִּדְבָּר, יְשִׁיבָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״א:ט״ז) "אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל". אַבְרָהָם אָבִינוּ, זָקֵן וְיוֹשֵׁב הֲוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״ד:א') "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים". יִצְחָק אָבִינוּ, זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הֲוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כז) "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק". יַעֲקֹב אָבִינוּ, זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הֲוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מח) "וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן". אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הֲוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מח) "וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן". אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הֲוָה שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כד) "וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ". אָמַר רַבִּי (יצחק) [אֶלְעָזָר]: שֶׁמּוֹשֵׁל בְּתוֹרַת רַבּוֹ. (שם טו) "הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר". [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר]: שֶׁדּוֹלֶה וּמַשְׁקֶה מִתּוֹרַת רַבּוֹ לַאֲחֵרִים.

אָמַר רַב: קַיֵּם אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״ו:ה') "עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי" [וְגוֹ']. אָמַר לֵיהּ: רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא לְרַב: וְאֵימָא שֶׁבַע מִצְווֹת? (ותו לא?) הָא הֲוָאי נַמֵּי מִילָּה. (אלא) וְאֵימָא שֶׁבַע מִצְווֹת וּמִילָּה? אָמַר לֵיהּ: אִם כֵּן "מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי" לָמָּה לִי? אָמַר (רב) [רָבָא], וְאִיתֵּימָא רַב (אסי) [אַשִׁי]: קַיֵּם אַבְרָהָם אָבִינוּ אֲפִלּוּ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתוֹרֹתַי", אֶחָד דִּבְרֵי תוֹרָה וְאֶחָד דִּבְרֵי סוֹפְרִים.

תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ דּוֹמֶה תִּמּוּר שֶׁל לְבָנָה לְתִמּוּר שֶׁל חַמָּה; תִּמּוּר שֶׁל לְבָנָה מִתַּמֵּר וְעוֹלֶה [כְּמַקֵּל], תִּמּוּר שֶׁל חַמָּה מַפְצִיעַלְכָאן וּלְכָאן.

כד אָמַר (רפרם) [רַב נַחְמָן]: [זוּהֲמָא] דְּשִׁמְשָׁא (כשמשא) [קַשָּׁה מִשִּׁמְשָׁא], וְסִימָנִיךְ: דַּנָּא דְּחַלָּא. שַׁבְּרִירֵי דְּשִׁמְשָׁא קַשִּׁין מִשִּׁמְשָׁא, וְסִימָנִיךְ: דִּילְפָּא. הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה קַשִּׁין מֵעֲבֵרָה,*) וְסִימָנִיךְ: רֵיחָא דְּבִשְׂרָא. שִׁלְהֵי דְּקַיְטָא קַשָּׁה מִדְּקַיְטָא, וְסִימָנִיךְ, תַּנּוּרָא שְׁגִירָא. אֶשְׁתָּא דְּסִיתְוָא קַשָּׁה מִדְּקַיְטָא, וְסִימָנִיךְ, תַּנּוּרָא קְרִירָא. מִגְּמַר בְּעַתִּיקָא קַשָּׁה מֵחַדְתָּא, וְסִימָנִיךְ, טִינָא בַּר טִינָא.

כה "לַמְנַצֵּחַ עַל אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר" (תהילים כ״ב:א'). מָה אַיָּלָה זוֹ קַרְנֶיהָ מְפֻצָּלוֹת לְכָאן וּלְכָאן, אַף שַׁחַר זֶה (מפציל) [מַפְצִיעַ] לְכָאן וּלְכָאן. אָמַר רַבִּי זֵירָא: לָמָּה נִמְשְׁלָה אֶסְתֵּר לְאַיָּלָה? לוֹמַר לְךָ: מָה אַיָּלָה זוֹ, רַחְמָהּ צַר וַחֲבִיבָה עַל בַּעְלָהּ כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה, אַף אֶסְתֵּר הָיְתָה חֲבִיבָה עַל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה. אָמַר רַבִּי אַסִי: לָמָּה נִמְשְׁלָה אֶסְתֵּר לְשַׁחַר? לוֹמַר לְךָ: מַה שַּׁחַר סוֹף כָּל הַלַּיְלָה, אַף אֶסְתֵּר סוֹף כָּל הַנְּסִים (כולם). וְהָא אִיכָּא חֲנֻכָּה? נִתְּנָה לִכָּתֵב קָא אָמִינָא.

הָא נִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: "מְגִילַת אֶסְתֵּר נִתְנָה לִכָּתֵב". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: "לֹא נִתְנָה לִכָּתֵב", מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? מוֹקֵי לָהּ כְּרַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יָפֶת, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יָפֶת, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לָמָּה נִמְשְׁלָה תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים לְאַיָּלָה? לוֹמַר לְךָ: מָה אַיָּלָה זוֹ, כָּל זְמַן שֶׁמַּגְדֶּלֶת, קַרְנֶיהָ מַפְצִילוֹת, אַף צַדִּיקִים כָּל זְמַן שֶׁמַּרְבִּים בִּתְפִלָּתָן, תְּפִלָּתָן נִשְׁמַעַת. כו אַבַּיֵי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִּגְמָרָא וְאַלִּיבָּא דְּאַבָּא שָׁאוּל: מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת, קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גְּזָרֵי עֲצִים, וְסִדּוּר שְׁנֵי גְּזָרֵי עֲצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת, וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד, וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת, וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת, וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים, וְאֵבָרִים קוֹדְמִין לְמִנְחָה, וּמִנְחָה קוֹדֶמֶת לַחֲבִתִּים, וַחֲבִתִּים קוֹדְמִין לַנְּסָכִים, וּנְסָכִים קוֹדְמִין לְמוּסָפִין, וּמוּסָפִין קוֹדְמִין לְבָזִיכִין, וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא ו׳:ה׳) "וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעוֹלָה, וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים". עָלֶיהָ הַשָּׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם.

תָּנֵי רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה, וְאָמְרֵי לָהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה: אַחַר שֶׁכָּלְתָה עֲבוֹדַת צִבּוּר, כֹּהֵן שֶׁעָשָׂתָה לוֹ אִמּוֹ כֻּתֹּנֶת, לוֹבְשָׁהּ וְעוֹבֵד בָּהּ עֲבוֹדַת יָחִיד, וּבִלְבַד שֶׁיִּמְסְרֶנָּה לַצִּבּוּר. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: נֵיחוּשׁ (שלא) [שֶׁמָּא לֹא] יִמְסְרֶנָּה יָפֶה יָפֶה, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן פַּאבִּי, שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ כֻּתֹּנֶת שֶׁל מֵאָה מָנֶה, וּלְבָשָׁהּ וְעָבַד בָּהּ עֲבוֹדַת יָחִיד, וּמְסָרָהּ לַצִּבּוּר. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם, שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ כֻּתֹּנֶת שֶׁל שְׁתֵּי רִבּוֹא, וְלֹא הִנִּיחוּהוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים לִלְבָשָׁהּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעֶרֹם (ומתחזי). [וּמִי מִתְחֲזֵי?] וְהָא אָמַר מַר: חוּטָן כְּפוּל שִׁשָּׁה? אָמַר אַבַּיֵי: כְּחַמְרָא בְּמִזְגָּא.

כז תָּנוּ רַבָּנָן: עָנִי, וְעָשִׁיר, וְרָשָׁע, בָּאִין לַדִּין. לָעָנִי אוֹמְרִים לוֹ: מִפְּנֵי מַה לֹּא עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה? אִם אָמַר: עָנִי הָיָה, וְטָרוּד בְּמִזּוֹנוֹתָיו הָיָה, אוֹמְרִים לוֹ: כְּלוּם אַתָּה עָנִי יוֹתֵר מֵהִלֵּל?! אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל הַזָּקֵן, שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיָה עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּכֵּר בְּטַרְפָּעִיק, חֶצְיוֹ [הָיָה] נוֹתֵן לְשׁוֹמֵר בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְחֶצְיוֹ לְפַרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ. פַּעַם אַחַת לֹא מָצָא לְהִשְׁתַּכֵּר, וְלֹא הִנִּיחוֹ שׁוֹמֵר בֵּית הַמִּדְרָשׁ לִכָּנֵס. עָלָה וְנִתְלָה, וְיָשַׁב עַל פִּי אֲרֻבָּה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמַע דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים מִפִּי שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן. אָמְרוּ: אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה, וּתְקוּפַת טֵבֵת הָיָה, וְיָרַד עָלָיו שֶׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם, (וכסהו) כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, אָמַר לוֹ שְׁמַעְיָה לְאַבְטַלְיוֹן: [אַבְטַלְיוֹן] אָחִי, בְּכָל יוֹם הַבַּיִת מֵאִיר, וְהַיּוֹם אָפֵל, שֶׁמָּא מְעֻנָּן הוּא? הֵצִיצוּ עֵינֵיהֶם וְרָאוּ דְּמוּת אָדָם בָּאֲרֻבָּה, עָלוּ וּמָצְאוּ עָלָיו רוּם שְׁלֹשׁ אַמּוֹת שֶׁלֶג, פֵּרְקוּהוּ, וְהִרְחִיצוּהוּ, וְסָכוּהוּ, וְהוֹשִׁיבוּהוּ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה. אָמְרוּ: רָאוּי זֶה לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. לֶעָשִׁיר אוֹמְרִים לוֹ: מִפְּנֵי מַה לֹּא עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה? אִם אוֹמֵר: עָשִׁיר הָיָה, וְטָרוּד בְּמָמוֹן הָיָה, אוֹמְרִים לוֹ:

כְּלוּם הָיָה עָשִׁיר יוֹתֵר מֵרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם?! אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם, שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו אֶלֶף עֲיָרוֹת בַּיַּבָּשָׁה, וּכְנֶגְדָּן אֶלֶף סְפִינוֹת בַּיָּם. וְכָל יוֹם וָיוֹם הָיָה נוֹטֵל (משאוי) [נוֹד שֶׁל קֶמַח] עַל כְּתֵפָיו, וּמְהַלֵּךְ מֵעִיר לְעִיר, וּמִמְּדִינָה לִמְדִינָה לִלְמֹד תּוֹרָה. פַּעַם אַחַת מְצָאוּהוּ עֲבָדָיו, וְעָשׂוּ בּוֹ אַנְגַּרְיָא, אָמַר לָהֶם: בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, הַנִּיחוּנִי, שֶׁאֵלֵךְ וְאֶלְמֹד תּוֹרָה. אָמְרוּ לוֹ: חַיֵּי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם, שֶׁאֵין (אנו) מַנִּיחִים לְךָ. (הלך נתן להם ממון הרבה כדי שיניחו אותו). וּמִיָּמָיו לֹא [הָלַךְ וְרָאָה] אוֹתָם, אֶלָּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה. רָשָׁע, אוֹמְרִים לוֹ: מִפְּנֵי מַה לֹּא עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה? אִם אוֹמַר: נָאֶה הָיָה, וְטָרוּד בְּיִצְרוֹ הָיָה, אוֹמְרִים לוֹ: כְּלוּם (היה טרוד ביצרו יותר) [נָאֶה הָיִיתָ] מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק?! אָמְרוּ עָלָיו עַל יוֹסֵף הַצַּדִּיק: בְּכָל יוֹם [וְיוֹם], הָיְתָה אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר מְשַׁדֶּלַתּוּ בִּדְבָרִים. בְּגָדִים שֶׁלְּבָשָׁה לוֹ שַׁחֲרִית, לֹא לְבָשָׁה [לוֹ] עַרְבִית. עַרְבִית, לֹא לְבָשָׁה [לוֹ] שַׁחֲרִית, אָמְרָה לוֹ: הִשָּׁמַע לִי. אָמַר לָהּ: לֹא! אָמְרָה לוֹ: הֲרֵינִי חוֹבַשְׁתְּךָ בְּבֵית הָאָסוּרִין! אָמַר לָהּ: (תהילים קמ"ו:ז') "ה' מַתִּיר אֲסוּרִים". (אמרה לו) הֲרֵינִי כּוֹפֶפֶת אֶת קוֹמָתֵךְ! (שם) "ה' זוֹקֵף כְּפוּפִים". הֲרֵינִי מְסַמֵּאת [אֶת] עֵינֶיךָ! (שם) "ה' פּוֹקֵחַ עִוְרִים". נָתְנָה לוֹ אֶלֶף כִּכַּר כֶּסֶף, וְלֹא בָּא אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (בראשית ל"ט:י') "וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ". "לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ", בָּעוֹלָם הַזֶּה, "לִהְיוֹת עִמָּהּ", בָּעוֹלָם הַבָּא. נִמְצָא הֵלֵל מְחַיֵּב אֶת הָעֲנִיִּים. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם מְחַיֵּב אֶת הָעֲשִׁירִים. יוֹסֵף הַצַּדִּיק מְחַיֵּב אֶת הָרְשָׁעִים. כח תְּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד מִתְוַדֶּה? (אומר) עָוִיתִי, פָּשַׁעְתִּי, חָטָאתִי. וְכֵן בְּשָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ הוּא אוֹמֵר: (ויקרא ט"ז:כ"א) "וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתָם". וְכֵן בְּמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר: (שמות ל"ד:ז') "נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה". (ונקה) דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "עֲוֹנוֹת" אֵלּוּ זְדוֹנוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (במדבר ט"ו:ל"א) "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עֲוֹנָהּ בָּהּ". "פְּשָׁעִים" אֵלּוּ הַמְּרָדִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (מלכים ב ג':ז') "מֶלֶךְ מוֹאָב פָּשַׁע בִּי". וְאוֹמֵר: (שם ח) "אָז תִּפְשַׁע לִבְנָה בָּעֵת הָהִיא". ["לְכָל] חַטֹּאתָם" אֵלּוּ שְׁגָגוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ויקרא ד':ב') "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה". וּמֵאַחַר שֶׁהִתְוַדָּה עַל הַזְּדוֹנוֹת וְעַל הַמְּרָדִים, חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה עַל הַשְּׁגָגוֹת? אֶלָּא (אומר) [כָּךְ הָיָה מִתְוַדֶּה]: חָטָאתִי, פָּשַׁעְתִּי [לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וְכוּ']. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: (תהילים ק"ו:ו') "חָטָאנוּ עִם אֲבוֹתֵינוּ, הֶעֱוִינוּ וְהִרְשָׁעְנוּ". וְכֵן בִּשְׁלֹמֹה הוּא אוֹמֵר: (מלכים א ח':מ"ז ודברי הימים ב ו':ל"ז) "חָטָאנוּ וְהֶעֱוִינוּ, רָשָׁעְנוּ". וְכֵן בְּדָנִיֵּאל הוּא אוֹמֵר: (דניאל ט':ה') "חָטָאנוּ, וְעָוִינוּ, וְהִרְשַׁעְנוּ, וּמָרַדְנוּ". אֶלָּא מַהוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: (שמות ל"ד:ז') "נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה"? (ונקה?) אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּשָׁעָה שֶׁחוֹטְאִין יִשְׂרָאֵל, וְעוֹשִׂין תְּשׁוּבָה, עֲשֵׂה לָהֶם זְדוֹנוֹת כִּשְׁגָגוֹת.

כט תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: (דברים ל"ב:ג') "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ". אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מַזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם "הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ". חֲנַנְיָה בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: (משלי י':ז') "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה". אָמַר לָהֶם (משה) [נָבִיא] לְיִשְׂרָאֵל: בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מַזְכִּיר (זכר) צַדִּיק עוֹלָמִים, אַתֶּם תְּנוּ בְּרָכָה.

ל מִשְׁנָה. מוֹנְבַז הַמֶּלֶךְ עָשָׂה כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל זָהָב. הֵילֵנִי אִמּוֹ עָשְׂתָה נִבְרֶשֶׁת שֶׁל זָהָב עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל. אַף הִיא עָשְׂתָה טַבְלָאשֶׁל זָהָב שֶׁפָּרְשַׁת סוֹטָה כְּתוּבָה עָלֶיהָ. נִיקָנוֹר, נַעֲשׂוּ נִסִּים לְדַלְתוֹתָיו, וּמַזְכִּירִין (אותו) [אוֹתָן] לְשֶׁבַח.

אָמַר רַב יְהוּדָה: הַמְהַלֵּךְ לִימִין רַבּוֹ הֲרֵי זֶה בּוּר. תְּנַן: הַסְּגָן בִּימִינוֹ, וְרֹאשׁ בֵּית אָב בִּשְׂמֹאלוֹ, וְעוֹד תַּנְיָא: שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, הָרַב בָּאֶמְצַע, גָּדוֹל מִימִינוֹ, וְקָטָן בִּשְׂמֹאלוֹ. וְכֵן מָצִינוּ בִּשְׁלֹשָׁה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁבָּאוּ אֵצֶל אַבְרָהָם, מִיכָאֵל בָּאֶמְצַע, גַּבְרִיאֵל בִּימִינוֹ, רְפָאֵל בִּשְׂמֹאלוֹ. תִּרְגְּמָהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר פָּפָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַדָּא: כְּדֵי שֶׁיִּתְכַּסֶּה בּוֹ רַבּוֹ. וְהָתַנְיָא: הַמְהַלֵּךְ כְּנֶגֶד רַבּוֹ, הֲרֵי זֶה בּוּר, אֲחוֹרֵי רַבּוֹ, הֲרֵי זֶה מְגַסֵּי הָרוּחַ? דְּמְצַדַּד אַצְדּוּדֵי.

לא מִשְׁנָה. וְאֵלּוּ לְנָנַאי: [שֶׁל] בֵּית גַּרְמוֹ לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים. [שֶׁל] בֵּית אַבְטִינַס לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת, הוּגְרַס בֶּן לֵוִי הָיָה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בַּשִּׁיר וְלֹא רָצָה לְלַמֵּד. בֶּן־קַמְצָר לֹא רָצָה לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַכְּתָב. עַל הָרִאשׁוֹנִים נֶאֱמַר: (משלי י':ז') "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה", וְעַל אֵלּוּ נֶאֱמַר: (שם) "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב". גְּמָרָא. [פִּסְקָא] הֵילֵנִי אִמּוֹ עָשְׂתָה נִבְרֶשֶׁת שֶׁל זָהָב וְכוּ'], תְּנָא: בְּשָׁעָה שֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת, נִיצוֹצוֹת יוֹצְאוֹת מִמֶּנָּה, (ויודעים) [וְהַכֹּל יוֹדְעִין] שֶׁהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע. מֵיתִיבִי: הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית עִם אַנְשֵׁי מִשְׁמָר וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד, לֹא יָצָא, מִפְּנֵי שֶׁאַנְשֵׁי מִשְׁמָר מַשְׁכִּימִין, וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד מְאַחֲרִין. אָמַר אַבַּיֵי: לְשֶׁאַר עַמָּא דְּבִירוּשָׁלַיִם.

לב תְּנוּ רַבָּנָן: מַה נִּסִּים נַעֲשׂוּ לְדַלְתוֹתָיו? אָמְרוּ: כְּשֶׁהָלַךְ נִיקָנוֹר לְהָבִיא דְּלָתוֹת מֵאֶלְכְּסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, בַּחֲזָרָתוֹ עָמַד עָלָיו נַחְשׁוֹלְשָׁבַיִם לְטַבְּעוֹ, וְנָטְלוּ אַחַת מֵהֶן וְהִטִּילוּהָ לַיָּם, וַעֲדַיִן לֹא נָח הַיָּם מִזַּעְפּוֹ, בִּקְּשׁוּ לְהַטִּיל אֶת חֲבֶרְתָּהּ, עָמַד הוּא וּכְרָכָהּ, אָמַר לָהֶם: הַטִּילוּנִי עִמָּהּ! מִיָּד נָח הַיָּם מִזַּעְפּוֹ. הָיָה מִצְטַעֵר עַל חֲבֶרְתָּהּ. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְנֶמַלְהֹשֶׁל עַכּוֹ, הָיְתָה מְבַצְבֶּצֶתוְיוֹצֵאת מִתַּחַת דְּפָנֵי הַסְּפִינָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: בְּרִיָּה שֶׁבַּיָּם בְּלַעְתָּהּ וְהַקִּיאַתְהּ לַיַּבָּשָׁה, וְעָלֶיהָ אָמַר שְׁלֹמֹה: (ש"ה א) "קְרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים, רָהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים". אַל תִּקְרֵי 'בְּרוֹתִים' אֶלָּא: (בְּרִיתִים. בְּרִית־יָם) ['בְּרִיתְ־יָם']. לְפִיכָךְ, כָּל הַשְּׁעָרִים שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ נִשְׁתַּנּוּ לִהְיוֹת שֶׁל זָהָב, חוּץ מִשַּׁעֲרֵי נִיקָנוֹר, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּהֶם נִסִּים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי שֶׁנִּחְשְׁתְּנוּ מֲצֻהֶבֶת [הָיְתָה]. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: נִחְשֶׁת קְלוֹנִיתָא הָיְתָה, וְהָיְתָה מְאִירָה כְּשֶׁל זָהָב.

לג תָּנוּ רַבָּנָן: בֵּית גַּרְמוֹ הָיוּ בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים, וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד. שְׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אֻמָּנִין מֵאֶלְכְּסַנְדְּרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם, וְהָיוּ יוֹדְעִין לֶאֱפוֹת כְּמוֹתָן, וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין לְרַדּוֹתְכְּמוֹתָן. שֶׁהַלְּלוּ מַסִּיקִין מִבַּחוּץ וְאוֹפִין מִבַּחוּץ, וְהַלְּלוּ מַסִּיקִין מִבִּפְנִים וְאוֹפִין מִבִּפְנִים. הַלְּלוּ פִּתָּן מִתְעַפֶּשֶׁת, וְהַלְּלוּ אֵין פִּתָּן מִתְעַפֶּשֶׁת. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ: כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לְכְבוֹדוֹ בָּרָאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ג:ז׳) "כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו". וְחָזְרוּ בֵּית גַּרְמוֹ לְמְקוֹמָן. שְׁלְחוּ לָהֶם חֲכָמִים, וְלֹא בָּאוּ, כָּפְלוּ לָהֶם שְׂכָרָם, וּבָאוּ. בְּכָל יוֹם הָיוּ נוֹטְלִין שְׁנַיִם עָשָׂר מָנֶה, וְהַיּוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. (דברי רבי מאיר) רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְהַיּוֹם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים: מָה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לְלַמֵּד? אָמְרוּ לָהֶם: יוֹדְעִים הָיוּ [שֶׁל] בֵּית אַבָּא, שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ עָתִיד לֵחָרֵב, וְשֶׁמָּא יִלְמֹד אָדָם שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, וְיֵלֵךְ וְיַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּכָךְ. וְעַל דָּבָר זֶה מַזְכִּירִין אוֹתָם לְשֶׁבַח, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא נִמְצֵאת פַּת נְקִיָּה בְּיַד בְּנֵיהֶם, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִלֶּחֶם הַפָּנִים הֵם נֶהֱנִים, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל״ב:כ״ב) "וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל".

לד תָּנוּ רַבָּנָן: בֵּית אַבְטִינַס הָיוּ בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת, וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד. שְׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אֻמָּנִין מֵאֶלְכְּסַנְדְּרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם, וְהָיוּ יוֹדְעִים לְפַטֵּם כְּמוֹתָם וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין לְהַעֲלוֹת עָשָׁן כְּמוֹתָן; שֶׁל הַלְּלוּ מִתַּמֵּר וְעוֹלֶה כְּמַקֵּל, וְשֶׁל הַלְּלוּ מַפְצִיעַ לְכָאן וּלְכָאן. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ: כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (למענהו) [לְכְבוֹדוֹ] בָּרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט״ז:ד׳) "כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ". וְחָזְרוּ בֵּית אַבְטִינַס לְמְקוֹמָן. שְׁלְחוּ לָהֶם חֲכָמִים, וְלֹא בָּאוּ, כָּפְלוּ לָהֶם שְׂכָרָם וּבָאוּ. בְּכָל יוֹם הָיוּ נוֹטְלִין שְׁנַיִם עָשָׂר מָנֶה, וְהַיּוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה (מנה, דברי רבי מאיר). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְהַיּוֹם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים: מָה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לְלַמֵּד? אָמְרוּ לָהֶם: יוֹדְעִים הָיוּ בֵּית אַבָּא שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ עָתִיד לֵחָרֵב, וְשֶׁמָּא יִלְמֹד אָדָם שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, וְיֵלֵךְ וְיַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּכָךְ. וְעַל דָּבָר זֶה מַזְכִּירִין אוֹתָם לְשֶׁבַח, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא יָצְאת כַּלָּה מְבֻשֶּׁמֶת מִבְּתֵּיהֶן, וּכְשֶׁנּוֹשְׂאִין נָשִׁים מִמָּקוֹם אַחֵר, מַתְנִין עִמָּהֶן שֶׁלֹּא תִּתְבַּשֵּׂם, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: מִמַּעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת הֵם מִתְבַּשְּׂמִין, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל״ב:כ״ב) "וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל". תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: פַּעַם אַחַת מָצָאתִי אֶחָד מִבְּנֵי בְנֵיהֶם, אָמַרְתִּי לוֹ: אֲבוֹתֶיךָ בִּקְּשׁוּ לְהַרְבּוֹת כְּבוֹדָם, [וְרָצוּ] לְמַעֵט כְּבוֹד הַמָּקוֹם, עַכְשָׁיו כְּבוֹד מָקוֹם בְּמְקוֹמוֹ, וְהַמָּקוֹם מְעֻט כְּבוֹדָם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: סָח לִי (ר"ש בן גולה) [רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן לוֹנָא]: פַּעַם אַחַת יָצָאתִי אֲנִי וְאֶחָד מִבְּנֵי בְנֵיהֶם לַשָּׁדֶה לְלַקֵּט עֲשָׁבִים, רְאִיתִיו שֶׁבָּכָה וְשָׂחַק, אָמַרְתִּי לוֹ: מִפְּנֵי מַה בָּכִיתָ? אָמַר לִי: כְּבוֹד אֲבוֹתַי נִזְכַּרְתִּי. וּמִפְּנֵי מַה שָׂחַקְתָּ?

אָמַר לִי: שָׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירוֹ לָנוּ. וּמָה רָאִיתָ? אָמַר לִי: 'מַעֲלֶה עָשָׁן' כְּנֶגְדִּי. הַרְאֵהוּ לִי. אָמַר לִי: שְׁבוּעָה הִיא בְּיָדֵינוּ, שֶׁאֵין מַרְאִין אוֹתוֹ לְכָל אָדָם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: [פַּעַם אַחַת] מָצָאתִי זָקֵן אֶחָד, וּמִגִּלַּת סְמָנִין בְּיָדוֹ, אָמַרְתִּי לוֹ: מַאַיִן אַתָּה? אָמַר לִי: מִבֵּית אַבְטִינַס אֲנִי. וּמַה בְּיָדְךָ? אָמַר לִי: מְגִלַּת סְמָנִין. הַרְאֵהוּ לִי. אָמַר לִי: כָּל זְמַן שֶׁבֵּית אַבָּא הָיוּ (צנועין) [קַיְמִין], לֹא הָיוּ מוֹסְרִין אוֹתָהּ לְכָל אָדָם, עַכְשָׁיו הֲרֵי הִיא לְךָ וְהִזָּהֵר בָּהּ. וּכְשֶׁבָּאתִי וְסַחְתִּי דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לִי: מַעֲתָּה אָסוּר לְסַפֵּר בִּגְנוּתָן שֶׁל אֵלּוּ. מִכָּאן אָמַר בֶּן עַזַּאי: בְּשִׁמְךָ יִקְרָאוּךָ, וּבְמִקּוֹמְךָ יוֹשִׁיבוּךָ, וּמִשֶּׁלְךָ יִתְּנוּ לְךָ, וְאֵין אָדָם נוֹגֵעַ בַּמּוּכָן לַחֲבֵרוֹ, וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ, אֲפִלּוּ כְּמִלֹּא נִימָא. בֶּן קַמְצָר לֹא רָצָה לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַכְּתָב, אָמְרוּ [עָלָיו]: שֶׁהָיָה נוֹטֵל אַרְבָּעָה קוֹלְמוֹסִין בֵּין (חמש) אֶצְבְּעוֹתָיו, וְאִם הָיְתָה תֵּבָה שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת, הָיָה כּוֹתְבָהּ בְּבַת־אַחַת. אָמְרוּ לוֹ: מָה רָאִיתָ שֶׁלֹּא לְלַמֵּד? כֻּלָּם מָצְאוּ תְּשׁוּבָה לְדִבְרֵיהֶם, בֶּן קַמְצָר לֹא מָצָא תְּשׁוּבָה לְדָבָרָיו. עַל הָרִאשׁוֹנִים אוֹמְרִים: (משלי י״ז) "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה". וְעַל בֶּן קַמְצָר וַחֲבֵרָיו נֶאֱמַר: (שם) "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב". מַאי "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: רַקְבּוּבִית תַּעֲלֶה בִּשְׁמוֹתֵיהֶם. מַאי הִיא? אָמַר רַבִּינָא: דְּלָא מַסְקִינַן בִּשְׁמַיְהוּ.

הוּגַרְס בֶּן לֵוִי וְכוּ'. תַּנְיָא: כְּשֶׁהָיָה נוֹתֵן קוֹלוֹ בִּנְעִימָה, מַכְנִיס גּוּדְלוֹ לְתוֹךְ פִּיו, וּמַנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ בֵּין הַנִּימִין, עַד שֶׁהָיוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים נִזְקָרִים בְּבַת־רֹאשׁ לַאֲחוֹרֵיהֶם.

לה מֵתִיב רַבִינָא: מַעֲשֶׂה בְּדוֹאֵג בֶּן יוֹסֵף שֶׁהִנִּיחוֹ אָבִיו בֶּן קָטָן, וְאִמּוֹ בְּכָל יוֹם מוֹדַדְתּוֹ בְּטִפָּחִים, וְנוֹתֶנֶת מִשְׁקָלוֹ זָהָב לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. כֵּיוָן שֶׁגָּבַר אוֹיֵב, טָבְחָתּוּ וַאֲכָלַתּוּ. וְעָלֶיהָ קוֹנֵן יִרְמְיָה: (איכה ב כ) "אִם תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פְּרִיָם עֹלְלֵי טִפָּחִים". מְשִׁיבָתּוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמְרָה לוֹ: (שם) "אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ ה' כֹּהֵן וְנָבִיא". חָזֵי מַאי סָלִיק בֵּיהּ.

לו אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: צַדִּיק מֵעַצְמוֹ וְרָשָׁע מֵחֲבֵרוֹ. צַדִּיק מֵעַצְמוֹ, דִּכְתִיב: (משלי י״ז) "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה". רָשָׁע מֵחֲבֵרוֹ, דִּכְתִיב: (שם) "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב". אָמַר לֵיהּ רַב הַמְנוּנָא לְהַהוּא מֵרַבָּנָן דַּהֲוָה מְסַדֵּר אַגַּדְתָּא קַמֵּיהּ: מְנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן: "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה"? אָמַר לֵיהּ: הָא כְּתִיב: "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה"! מִדְּאוֹרַיְתָא, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (בראשית י״ח:י״ז) "וַה' אָמָר: הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם" וְגוֹ'. וּכְתִיב: "וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה" וְגוֹ'. מְנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן: "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב"? אָמַר לֵיהּ: הָא כְּתִיב: "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב"! מִדְּאוֹרַיְתָא, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: "וַיְאֻהַל עַד סְדֹם". וּכְתִיב: (שם) "וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: צַדִּיק דַּר בֵּין שְׁנֵי רְשָׁעִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. רָשָׁע דַּר בֵּין שְׁנֵי צַדִּיקִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. צַדִּיק דַּר [בֵּין שְׁנֵי רְשָׁעִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם], עוֹבַדְיָה. רָשָׁע דַּר [בֵּין שְׁנֵי צַדִּיקִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם], עֵשָׂו. וְאָמַר

רַבִּי אֶלְעָזָר: מִבִּרְכָתָן שֶׁל צַדִּיקִים אַתָּה לָמֵד קְלָלָה שֶׁל רְשָׁעִים. מִקְּלָלָתָן שֶׁל רְשָׁעִים אַתָּה לָמֵד בְּרָכָה שֶׁל צַדִּיקִים. מִבִּרְכָתָן שֶׁל צַדִּיקִים [אַתָּה לָמֵד קְלָלָה לָרְשָׁעִים], דִּכְתִיב: (שם יח) "כִּי יָדְעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו" וְגוֹ'. [וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ]: "וַיֹּאמֶר ה', זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה" וְגוֹ'. וּמִקְּלָלָתָן שֶׁל רְשָׁעִים אַתָּה לָמֵד בְּרָכָה שֶׁל צַדִּיקִים, דִּכְתִיב: (שם יג) "וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים" וְגוֹ'. "וַה' אָמַר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט מֵעִמּוֹ" וְגוֹ'.

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֲפִלּוּ בִּשְׁבִיל צַדִּיק אֶחָד עוֹלָם נִבְרָא, דִּכְתִיב: (בראשית א׳:ד׳) "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב". וְאֵין 'טוֹב' אֶלָּא צַדִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ג׳:י׳) "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמְשַׁכֵּחַ דָּבָר אֶחָד מִתַּלְמוּדוֹ, גּוֹרֵם גָּלוּת לְבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:ו׳) "וַתִּשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ, אֶשְׁכַּח בָּנֶיךָ גַּם אָנִי". רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ("נדמו עמי מבלי הדעת") "כִּי אַתָּה הַדַּעַת מָאַסְתָּה וָאֶמְאָסְךָ מִכַּהֵן לִי". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין צַדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, עַד שֶׁנִּבְרָא צַדִּיק כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א׳:ה׳) "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ". עַד שֶׁלֹּא כָּבְתָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי, זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁצַּדִּיקִים מוּעָטִים, עָמַד וּשְׁתָלָן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ב׳:ח׳) "כִּי לַה' מְצֻקֵי אֶרֶץ, וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל". וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִלּוּ בִּשְׁבִיל צַדִּיק אֶחָד, עוֹלָם מִתְקַיֵּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י׳:כ״ה) "וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם". רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא דִּידֵיהּ אָמַר: מֵהָכָא: (שמואל א ב׳:ט׳) "רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר". "חֲסִידָיו" (תרתי) [טובא] מַשְׁמַע! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "חֲסִידוֹ" כְּתִיב. וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ רֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם וְלֹא חָטָא, שׁוּב אֵינוֹ חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר". דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא אָמְרֵי: כֵּיוָן שֶׁבָּא (לחכם) [לְאָדָם] דְּבַר עֲבֵרָה לְיָדוֹ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וְלֹא חָטָא, שׁוּב אֵינוֹ חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר".

לח אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן (לקיש) [לָוִי]: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ג) "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ, וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן". בָּא לִטַּמֵּא פּוֹתְחִין לוֹ, בָּא לִטָּהֵר מְסַיְּעִין אוֹתוֹ. תְּנִי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה מוֹכֵר נֵפֶט וַאֲפַרְסְמוֹן בָּא (למכור) [לְמִדּוֹד] נֵפֶט, אוֹמֵר לוֹ: מְדֹד אַתָּה לְעַצְמְךָ. בָּא (למכור) [לְמִדּוֹד] אֲפַרְסְמוֹן, אוֹמֵר לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁאֶמְדֹּד (לך אנא) [עִמְּךָ], כְּדֵי שֶׁאֶתְבַּשֵּׂם (גם) אֲנִי וְאַתָּה. תְּנִי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עֲבֵרָה מְטַמְטֶמֶת לִבּוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא יא) "וְלֹא תְטַמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם". אַל תִּקְרֵי: 'וְנִטְמֵתֶם', אֶלָּא: 'וְנִטְמְתֶם'. תְּנוּ רַבָּנָן: "וְלֹא תְטַמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם". אָדָם מְטַמֵּא עַצְמוֹ מְעַט, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה. מִלְמַטָּה, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ מִלְמַעְלָה. בָּעוֹלָם הַזֶּה, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. תְּנוּ רַבָּנָן: (שם)

"וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים". אָדָם מְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ מְעַט, מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ הַרְבֵּה. מִלְמַטָּה, מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ מִלְמַעְלָה. בָּעוֹלָם הַזֶּה, מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ לָעוֹלָם הַבָּא.

פרק ד

יומא פרק ד - טָרַף בַּקַּלְפֵּי וְהֶעֱלָה שְׁנֵי גּוֹרָלוֹת. אֶחָד, כָּתוּב עָלָיו לַה' וְכוּ']. גְּמָרָא. לָמָּה לִי "טָרַף בַּקַּלְפֵּי"? כִּי הֵיכִי דְּלָא נִיכְוִין וְלִישְׁקוֹל. אָמַר רָבָא: קַלְפֵּי שֶׁל עֵץ הָיְתָה, וְשֶׁל חֹל הָיְתָה, וְאֵינָהּ מַחֲזֶקֶת אֶלָּא שְׁתֵּי יָדַיִם. מַתְקִיף לָהּ רַבִּינָא: בִּשְׁלָמָא "אֵינָהּ מַחֲזֶקֶת אֶלָּא שְׁתֵּי יָדַיִם", כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיכַוִּין וְלִישְׁקוֹל, אֶלָּא "שֶׁל חוֹל", נִיקַּדְּשׁוּהָ! אִם כֵּן הָוֶה לֵיהּ כְּלִי שָׁרֵת שֶׁל עֵץ, וּכְלִי שָׁרֵת שֶׁל עֵץ לָא עַבְדִינַן. וְנַעְבְּדֵיהּ דְּכֶסֶף! וְנַעְבְּדֵיהּ דְּזָהָב! הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

לט תְּנוּ רַבָּנָן: אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁשִּׁמְּשׁוּ שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה גּוֹרֵל עוֹלֶה בְּיָמִין, מִכָּאן וְאֵילָךְ, פְּעָמִים עוֹלֶה בְּיָמִין, פְּעָמִים עוֹלֶה בִּשְׂמאל. וְהָיָה לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית מַלְבִּין. מִכָּאן וְאֵילָךְ, פְּעָמִים מַלְבִּין, פְּעָמִים אֵינוֹ מַלְבִּין. וְהָיָה נֵר מַעֲרָבִי דּוֹלֵק, מִכָּאן וְאֵילָךְ, פְּעָמִים דּוֹלֵק, פְּעָמִים כָּבֶה. וְהָיְתָה אֵשׁ שֶׁל מַעֲרָכָה מִתְגַּבֶּרֶת, וְלֹא הָיוּ כֹּהֲנִים צְרִיכִין לְהָבִיא עֲצִים לַמַּעֲרָכָה, חוּץ מִשְּׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים, כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת עֲצִים. מִכָּאן וְאֵילָךְ, תְּשַׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל מַעֲרָכָה, פְּעָמִים מִתְגַּבֶּרֶת, פְּעָמִים אֵינָהּ מִתְגַּבֶּרֶת. וְלֹא הָיוּ כֹּהֲנִים נִמְנָעִים לְהָבִיא עֲצִים לַמַּעֲרָכָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וְנִשְׁתַּלְחָה בְּרָכָה בָּעֹמֶר, וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וּבְלֶחֶם הַפָּנִים. וְכָל כֹּהֵן שֶׁמַּגִּיעוֹ כְּזַיִת, יֵשׁ אוֹכֵל וְשָׂבֵעַ, יֵשׁ שֶׁבֵּעַ וּמוֹתִיר. מִכָּאן וְאֵילָךְ, נִשְׁתַּלְחָה מְאֵרָה בָּעֹמֶר, וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וּבְלֶחֶם הַפָּנִים. וְכָל כֹּהֵן שֶׁמַּגִּיעוֹ כְּפוּל מִצְרִי, הַצְּנוּעִין מוֹשְׁכִין [אֶת] יְדֵיהֶם, וְהַגַּרְגְּרָנִין נוֹטְלִין וְאוֹכְלִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנָּטַל חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵרוֹ וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתוֹ "בֶּן חַמְצָן" עַד יוֹם מוֹתוֹ. אָמַר (רבא) [רַבָּה] בַּר רַב שִׁילָא: מַאי קְרָא: (תהילים ע"א:ד') "אֱלֹהַי, פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע, מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ". רָבָא אָמַר, מֵהָכָא: (ישעיהו א':י"ז) "לִמְדוּ הֵיטֵב, דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט, אַשְּׁרוּ חָמוֹץ". אַשְּׁרוּ 'חָמוֹץ', וְאַל תְּאַשְּׁרוּ 'חוֹמֵץ'. תְּנוּ רַבָּנָן: אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁמֵּת בָּהּ שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, אָמַר לָהֶם: בְּשָׁנָה זוֹ הוּא מֵת. אָמְרוּ לוֹ: מִנַּיִן אַתָּה יוֹדֵעַ? אָמַר לָהֶם: בְּכָל יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה מְזַדַּמֵּן לִי זָקֵן אֶחָד לָבוּשׁ לְבָנִים וְעָטוּף לְבָנִים, נִכְנַס עִמִּי וְיוֹצֵא עִמִּי, (שנה זו) [וְהַיּוֹם] נִזְדַּמֵּן לִי זָקֵן אֶחָד לָבוּשׁ שְׁחוֹרִים וְעָטוּף שְׁחוֹרִים, נִכְנַס עִמִּי וְלֹא יָצָא עִמִּי. אַחַר הֶרֶגֶל חָלָה שִׁבְעַת יָמִים וָמֵת, וְנִמְנְעוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים מִלְּבָרֵךְ בַּשֵּׁם. (זאת הברייתא הביאוה בגמ' מס' מנחות פ' י"ג (דף קט). והיא יותר ארוכה, מזכרת ענין חדש שלא נזכר פה, וראוי לחברה כאן להיות כל הענין במקום אחד וז"ל:) מִכְּלָל, דְּבֵית חוֹנְיוֹ לָאו בֵּית עֲבוֹדָה זָרָה הוּא, דְּתַנְיָא: אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁמֵּת בָּהּ שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. (כו' עד מלברך בשם) בְּשָׁעַת פְּטִירָתוֹ, אָמַר לָהֶם: חוֹנְיוֹ בְּנִי יְשַׁמֵּשׁ תַּחְתַּי. נִתְקַנֵּא בּוֹ שִׁמְעִי אָחִיו, שֶׁהָיָה

גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה. אָמַר לוֹ: בּוֹא וַאֲלַמְּדְךָ סֵדֶר עֲבוֹדָה. הִלְבִּישׁוֹ בְּאוּנְקְלִי, וַחֲגָרוֹ בְּצִלְצוּל, וְהֶעֱמִידוֹ אֵצֶל מִזְבֵּחַ. אָמַר לָהֶם לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים: רְאוּ מַה נָּדַר וְקַיֵּם זֶה לַאֲהוּבָתוֹ: "אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁאֲשַׁמֵּשׁ בְּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה אַלְבִּישׁ בְּאוּנְקְלִי שֶׁלִּיכִי, וְאֶחְגֹּר בְּצִלְצוּל שֶׁלִּיכִי". בִּקְּשׁוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים לְהָרְגוֹ (רץ מפניהם) [וְרָצוּ אַחֲרָיו], וְהָלַךְ לְאַלֶּכְסַנְדְּרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם, וּבָנָה [שָׁם] מִזְבֵּחַ, וְהֶעֱלָה עָלָיו לְשׁוּם עֲבוֹדָה זָרָה. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים, אָמְרוּ: מַה זֶּה, שֶׁלֹּא יָרַד לָהּ, כָּךְ! הַיּוֹרֵד לָהּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: לֹא כָךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֶלָּא לֹא קִבֵּל עָלָיו חוֹנְיוֹ, שֶׁהָיָה שׁוֹמְעֵי אָחִיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה, וְאַף עַל פִּי כֵן נִתְקַנֵּא בּוֹ חוֹנְיוֹ בְּשׁוֹמְעֵי אָחִיו, אָמַר: בּוֹא וַאֲלַמְּדְךָ סֵדֶר עֲבוֹדָה. הִלְבִּישׁוֹ בְּאוּנְקְלִי וַחֲגָרוֹ בְּצִלְצוּל, וְהֶעֱמִידוֹ אֵצֶל מִזְבֵּחַ. אָמַר לָהֶם לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים: רְאוּ מַה נָּדַר זֶה וְקַיֵּם לַאֲהוּבָתוֹ: "אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁאֲשַׁמֵּשׁ בְּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, אַלְבִּשׁ בְּאוּנְקְלִי שֶׁלִּיכִי, וְאֶחֱגֹר בְּצִלְצוּל שֶׁלִּיכִי". בִּקְּשׁוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים לְהָרְגוֹ, סָח לָהֶם כָּל הַמְּאֹרָע. בִּקְּשׁוּ לַהֲרֹג אֶת חוֹנְיוֹ. רָץ מִפְּנֵיהֶם, וְרָצוּ אַחֲרָיו. רָץ לְבֵית הַמֶּלֶךְ, וְרָצוּ אַחֲרָיו. כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ, אוֹמֵר: זֶה הוּא. הָלַךְ לְאַלֶּכְסַנְדְּרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם, וּבָנָה מִזְבֵּחַ, וְהֶעֱלָה עָלָיו לְשׁוּם שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י״ט:י״ט) "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לַה' בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם". וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ: וּמַה זֶּה שֶׁבָּרַח מִמֶּנָּה, כָּךְ! הַמְבַקֵּשׁ לֵירֵד לָהּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

מ אָמַר לֵיהּ מַר קְשִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא (לרב אשי) [לְאַבַּיֵי]: רַבִּי מֵאִיר, הַאי קְרָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מַאי עֲבִיד לֵיהּ? לְכִדְתַנְיָא: לְאַחַר מַפַּלְתּוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב, יָצָא חִזְקִיָּה, וּמָצָא בְּנֵי מְלָכִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין בְּקָרוֹנוֹתֵשֶׁל זָהָב. הִדִּירָן שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ חֲמֵשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנַעַן וְנִשְׁבָּעוֹת לַה' צְבָאוֹת". הָלְכוּ לְאַלֶּכְסַנְדְּרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם, וּבָנוּ מִזְבֵּחַ, וְהֶעֱלוּ עָלָיו לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לַה' בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם". (שם) ["עִיר הַהֶרֶס יֵאָמֵר לְאֶחָת"]. מַאי "עִיר הַהֶרֶס יֵאָמֵר לְאֶחָת"? כְּדִמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף: "קַרְתָּא דְּבֵית שֶׁמֶשׁ דַּעֲתִידָא לְמֶחְרַב יִתְאֲמַר, דְּהִיא חֲדָא מִנְהוֹן". וּמַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי 'חֶרֶס' לִישְׁנָא דִּשְׁמְשָׁא הוּא? שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ט׳:ז׳): "הָאֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא יִזְרָח, וּבְעַד כּוֹכָבִים יַחְתֹּם". (עד כאן במנחות) תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבָּעִים שָׁנָה קֹדֶם חָרְבַּן הַבַּיִת, לֹא הָיָה גּוֹרָל עוֹלֶה בְּיָמִין, וְלֹא הָיָה לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית מַלְבִּין, וְלֹא הָיָה נֵר מַעֲרָבִי דּוֹלֵק, וְהָיוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל נִפְתָּחוֹת מֵאֲלֵיהֶן, עַד שֶׁגָּעַר בָּהֶן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאָמַר [לוֹ]: הֵיכָל, הֵיכָל, מִפְּנֵי מָה אַתָּה מַבְעִיתֵאֶת עַצְמְךָ? יוֹדֵעַ אֲנִי בְּךָ שֶׁסּוֹפְךָ [עָתִיד] לֵחָרֵב, וּכְבָר נִתְנַבֵּא עָלֶיךָ זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ: (זכריה י״א:א׳) "פְּתַח לְבָנוֹן דְּלָתֶיךָ וְתֹאכַל אֵשׁ בַּאֲרָזֶיךָ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר טַבְלַאי: לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'לְבָנוֹן'? שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה: (אמר רב) לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'יַעַר', דְּכְתִיב: (מלכים א ז׳:ב׳) "בֵּית

יַעַר הַלְּבָנוֹן"? לוֹמַר לְךָ: מַה יַּעַר מְלַבְלֵב, אַף בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מְלַבְלֵב. דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: בְּשָׁעָה שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים שֶׁל זָהָב, וְהָיוּ מוֹצִיאִין פֵּרוֹתֵיהֶן בִּזְמַנֵּיהֶן, וְכֵיוָן שֶׁהָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בָּהֶן, מַשִּׁירִים אֶת פֵּרוֹתֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ע"ב:ט"ז) "יְרַעֲשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ". וּמֵהֶם הָיְתָה פַּרְנָסָה לַכְּהֻנָּה. וְכֵיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ גּוֹיִם לַהֵיכָל, יָבֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחום א':ד') "וּפֶרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל". וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירוֹ לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל"ה:א'-ב') "פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל, אַף גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ". תָּנוּ רַבָּנָן: עֶשֶׂר פְּעָמִים מַזְכִּיר כֹּהֵן גָּדוֹל אֶת הַשֵּׁם בּוֹ בַּיּוֹם, שִׁלְשָׁה בְּוִדּוּי רִאשׁוֹן, וּשְׁלֹשָׁה בְּוִדּוּי שֵׁנִי, וּשְׁלֹשָׁה בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְאֶחָד בַּגּוֹרָלוֹת. וּכְבָר אָמַר: "[אָנָא] הַשֵּׁם", וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בִּירִיחוֹ. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: מִירוּשָׁלַיִם לִירִיחוֹ עֶשֶׂר פַּרְסָאוֹת. צִיר דַּלְתוֹת הֵיכָל (היה) נִשְׁמַע בִּשְׁמוֹנָה תְּחוּמֵי שַׁבָּת. עִזִּים שֶׁבִּירִיחוֹ הָיוּ מִתְעַטְּשׁוֹת מֵרֵיחַ קְטֹרֶת. נָשִׁים שֶׁבִּירִיחוֹ אֵינָן צְרִיכוֹת לְהִתְבַּשֵּׁם מֵרֵיחַ קְטֹרֶת. כַּלָּה שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם אֵינָהּ צְרִיכָה (להתבשם) [לְהִתְקַשֵּׁט] מֵרֵיחַ הַקְּטֹרֶת.

בָּא לוֹ אֵצֶל פָּרוֹ שְׁנִיָּה וְכוּ'. מַאי שְׁנָא בְּוִדּוּי רִאשׁוֹן דִּלְא אָמַר: "וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ", וּמַאי שְׁנָא בְּוִדּוּי שֵׁנִי דְּאָמַר: "וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ"? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּדֵי הִיא מִדַּת הַדִּין נוֹתֶנֶת: מוּטָב יָבוֹא זַכַּאי וִיכַפֵּר עַל הַחַיָּב, וְאַל יָבוֹא חַיָּב וִיכַפֵּר עַל הַחַיָּב.

אָמַר רַב חִסְדָּא: שִׁבְעָה זְהָבִים הֵם: זָהָב, וְזָהָב טוֹב, וּזְהַב אוֹפִיר, וְזָהָב מוּפָז, וְזָהָב שָׁחוּט, וְזָהָב סָגוּר, וּזְהַב פַּרְוַיִם. "זָהָב" וְ"זָהָב טוֹב", שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ב':י"א-י"ב) "וּזְהַב הָאָרֶץ הַהִיא טוֹב". "זְהַב אוֹפִיר", דְּאָתֵי מֵאוֹפִיר. "זָהָב מוּפָז", שֶׁדּוֹמֶה לְפָז. "זָהָב שָׁחוּט", שֶׁנִּטְוֶה כַּחוּט. "זָהָב סָגוּר", בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְתַּח, כָּל הַחֲלָיוֹת נִסְגָּרוֹת. "זְהַב פַּרְוַיִם", שֶׁדּוֹמֶה לְדַם הַפָּרִים. רַב אַשִׁי אָמַר: חֲמִשָּׁה הֵן, וְכָל חַד וְחַד אִית בֵּיהּ "זָהָב" וְ"זָהָב טוֹב". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: בְּכָל יוֹם הָיָה זְהָבוֹ יָרוֹק, וְהַיּוֹם אָדֹם. וְהֵינוּ: "זְהַב פַּרְוַיִם", שֶׁדּוֹמֶה לְדַם הַפָּרִים.

פרק ה

יומא פרק ה - מא [אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קָמְחִית, שֶׁהָיָה חוֹפֵן אַרְבַּעַת קַבִּין בְּמִלּוֹא חָפְנָיו, וְאוֹמֵר: כָּל הַנָּשִׁים זָרְדוּ, וְזָרַד אִמָּא עָלָה לַגֹּג. אֵיכָא דְּאָמְרֵי: בְּעַרְסָן, וְכִדְרַבָּה בַּר יוֹנָתָן, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר יוֹנָתָן, אָמַר רַבִּי יְחִיאֵל: עַרְסָן, יָפֶה לַחוֹלֶה, וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי: בְּשִׁכְבַת זֶרַע, וְכִדְרַבִּי אַבָּהוּ, דְּרַבִּי אַבָּהוּ רָמֵי, כְּתִיב (שמואל כ כב): "וַתַּזְרֵנִי [חַיִל] לַמִּלְחָמָה", וּכְתִיב: (תהילים י"ח:מ') "וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה". אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֵרִיתָנִי, וְזַרְזִתָנִי]. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קָמְחִית: פַּעַם אַחַת יָצָא וְסִפֵּר עִם עֲרָבִי אֶחָד בַּשּׁוּק, וְנִתְּנָה צְנוֹרָא מִפִּיו עַל בִּגְדוֹ, וְנִכְנַס יְשֵׁבָב אָחִיו וְשִׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו, וְרָאֲתָה אִמָּן שְׁנֵי בָנֶיהָ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים בְּיוֹם אֶחָד. [וְשׁוּב אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי

יִשְׁמָעֵאל בֶּן קָמְחִית: פַּעַם אַחַת יָצָא וְסִפֵּר עִם אָדוֹן אֶחָד בַּשּׁוּק, וְנִתְּנָה צִנּוֹרָא מִפִּיו עַל בְּגָדָיו, וְנִכְנַס יוֹסֵף (עם) אֶחָיו, וְשִׁמֵּשׁ תַּחְתֵּיהֶן, וְרָאֲתָה אִמָּן שְׁנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים בְּיוֹם אֶחָד].
תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁבְעָה בָּנִים הָיוּ לָהּ לְקָמְחִית, וְכֻלָּן שִׁמְּשׁוּ בְּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה. אָמְרוּ לָהּ חֲכָמִים: מֶה עָשִׂית, שֶׁזְּכִית לְכָךְ? אָמְרָה לָהֶם: מִימַי לֹא רָאוּ קוֹרוֹת בֵּיתִי קַלְעֵי שְׂעָרַי.אָמְרוּ לָהּ: הַרְבֵּה נָשִׁים עָשׂוּ כֵּן וְלֹא הוֹעִילוּ.
[קודם קאמר בגמרא שרבי חנינא מתיר לשתות שחלים בשבת לרפואה ועל זה קאי.] מַאי שְׁנָא רַבִּי חֲנִינָא? מִשּׁוּם דְּבָקֵי בִּרְפוּאוֹת הֲוָה, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מֵעוֹלָם לֹא שְׁאָלַנִי אָדָם עַל מַכַּת פִּרְדָּה לְבָנָה וְחִיָּה. וְהָא קָא חָזֵינָן דְּחַיֵּי! אֵימָא: 'וְחַיֵּית. וְהָא קָא חָזֵינָא דְּמִתְסְיָי! בְּסוּמְקָן אִינְהוּ וְחִיוְרָן רֵישׁ כְּרַעֲיְהוּ קָאָמְרִינַן.
מב מִשְׁנָה. נָטַל אֶת הַמַּחְתָּה בִּימִינוֹ וְאֶת הַכַּף בִּשְׂמֹאלוֹ, הָיָה מְהַלֵּךְ בַּהֵיכָל עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְבֵין שְׁתֵּי הַפָּרוֹכוֹת הַמַּבְדִּילוֹת בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּבֵינֵיהֶם אַמָּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא הָיְתָה אֶלָּא פָּרֹכֶת אַחַת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ"ו:ל"ג) "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת" וְגוֹ'. הַחִיצוֹנָה [הָיְתָה] פְּרוּפָה מִן הַדָּרוֹם, וְהַפְּנִימִית מִן הַצָּפוֹן. מְהַלֵּךְ בֵּינֵיהֶן עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַצָּפוֹן. הִגִּיעַ לַצָּפוֹן, הוֹפֵךְ פָּנָיו לַדָּרוֹם, מְהַלֵּךְ לִשְׂמֹאלוֹ עִם הַפָּרֹכֶת, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרוֹן. הִגִּיעַ לָאָרוֹן, נָתַן אֶת הַמַּחְתָּה בֵּין שְׁנֵי הַבַּדִּים. צָבַר אֶת הַקְּטֹרֶת עַל גַּבֵּי הַגֶּחָלִים וְנִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת [כֻּלּוֹ] עָשָׁן, וְיָצָא [וּבָא] לוֹ דֶּרֶךְ בֵּית כְּנִיסָתוֹ, וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בַּבַּיִת הַחִיצוֹן, וְלֹא הָיָה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת יִשְׂרָאֵל. מְשֻׁנְּטַל אָרוֹן, אֶבֶן הָיְתָה שָׁם מִימוֹת הַנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, וּ'שְׁתִיָּה' הָיְתָה נִקְרֵאת, וְגָבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וְעָלֶיהָ הָיָה נוֹתֵן אֶת הַמַּחְתָּה. גְּמָרָא. [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בָּעֵי יוֹסֵף אִישׁ הוּצָל: (מלכים א ו':י"ט) "וּדְבִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת מִפְּנִימָה הֵכִין לְתִתֵּן שָׁם אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה'".
אִיבָּעְיָא לְהוּ: הֵיכִי קָאָמַר קְרָא: "וּדְבִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת מִפְּנִימָה הֵכִין לְתִתֵּן שָׁם", אוֹ דִּלְמָא הָכִי קָאָמַר: "וּדְבִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת מִפְּנִימָה"? וּמִי מְסַפְּקָא לֵיהּ, וְהָתַנְיָא, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: חָמֵשׁ מִקְרָאוֹת בַּתּוֹרָה אֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ: "שְׂאֵת", "מְשֻׁקָּדִים", "מָחַר", "אֲרוּר", "וְקָם". וְהָתַנְיָא:הוּא יוֹסֵף אִישׁ הוּצָל, הוּא יוֹסֵף הַבַּבְלִי, הוּא אִיסִי בֶּן יְהוּדָה, הוּא אִיסִי בֶּן גּוּר אַרְיֵה, הוּא אִיסִי בֶּן גַּמְלִיאֵל, הוּא אִיסִי בֶּן מַהֲלַלְאֵל, וּמַה שְׁמוֹ? אִיסִי בֶּן עֲקִיבָא שְׁמוֹ. בְּדַאוֹרַיְתָא לֵיכָּא, בְּדִנְבִיאֵי אִיכָּא! וּבְדַאוֹרַיְתָא לֵיכָּא?! וְהָא אִיכָּא! דְּבָעֵי רַב חִסְדָּא: (שמות כ"ד:ה') "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת, (כבשים) וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים [לַה']" פָּרִים". אוֹ דִּלְמָא אִידֵי וְאִידֵי פָּרִים? לְרַב חִסְדָּא מְסַפְּקָא לֵיהּ, לְאִיסִי בֶּן יְהוּדָה פְּשִׁיטָא לֵיהּ]. בְּמַאי עַסְקִינַן, אִילֵימָא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, מִי הֲווּ פָּרוֹכוֹת? וְאֶלָּא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, מִי הֲוָה אָרוֹן? וְהָתַנְיָא: מִשֶּׁנִּגְנַז אָרוֹן, נִגְנְזָה עִמּוֹ צִנְצֶנֶת הַמָּן, וּצְלוּחִית שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּמַקְלוֹ

שֶׁל אַהֲרֹן, בִּשְׁקֶדֶיהָ וּפְרָחֶיהָ, וְאָרְגָן שֶׁשָּׁלְחוּ פְּלִשְׁתִּים דּוֹרוֹן לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ו׳:ח׳) "וּלְקַחְתֶּם אֶת אֲרוֹן ה' וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל הָעֲגָלָה, וְאֵת (כל) כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֲשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם, תָּשִׂימוּ בָאַרְגָּז מִצִּדּוֹ, וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָךְ". וּמִי גְּנָזוֹ? יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה גְּנָזוֹ. מֶה רָאָה שֶׁגְּנָזוֹ? מָצָא כָּתוּב בּוֹ: (דברים כ״ח:ל״ו) "יוֹלֵךְ ה' אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ" וְגוֹ'. עָמַד וּגְנָזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים ב ל״ה:ג׳) "וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה', תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, (כי) אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַכָּתֵף, עַתָּה עִבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַתְיָא 'שָׁמָה', 'שָׁמָה', וְאַתְיָא 'דּוֹרוֹת' 'דּוֹרוֹת', וְאַתְיָא 'מִשְׁמֶרֶת' 'מִשְׁמֶרֶת'! לְעוֹלָם בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, וּמַאי: "הִגִּיעַ לָאָרוֹן"? מְקוֹם אָרוֹן. וְהָא קָתָנֵי: "נָתַן אֶת הַמַּחְתָּה בֵּין שְׁנֵי הַבַּדִּים"? אֵימָא: "כְּבֵין שְׁנֵי הַבַּדִּים".

מג רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִצְרִיכָן הַכָּתוּב לְשָׁלִיחַ.

אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמִּתְפַּלֵּל, צָרִיךְ שֶׁיְּפַסְּיעַ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן שָׁלוֹם. אָמַר לוֹ רַב מָרְדְּכַי: כֵּיוָן שֶׁפָּסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, הָתָם אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיקָם! מִשָּׁל לְתַלְמִיד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ, אִם חוֹזֵר לְאַלְתַּר דּוֹמֶה לְכֶלֶב שֶׁשָּׁב עַל קִיאוֹ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: הַמִּתְפַּלֵּל, צָרִיךְ שֶׁיְּפַסְּיעַ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן שָׁלוֹם שָׁלוֹם. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, רָאוּי לוֹ שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל. וּמִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמְרוּ: שְׁנוֹתֵן שָׁלוֹם לִימִין, וְאַחַר כָּךְ לִשְׂמֹאל, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לג) "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ", וְאוֹמֵר: (תהילים צ״א:ז׳) "יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף, וּרְבָבָה מִימִינֶךָ". מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: אוֹרְחָא דְּמִלְתָא הִיא לְמֵיתַב בְּיָמִין, תָּא שְׁמַע: "יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ". רַבָּא חַזְיֵיהּ לְאַבַּיֵּי דְּיָהֵיב שְׁלָמָא לִימִינֵיהּ בְּרֵישָׁא, אָמַר לֵיהּ: מִי סָבַרְתְּ: לְיָמִין דִּידָךְ וְלִשְׂמֹאל דִּידָךְ [קָא אָמִינָא]? לִשְׂמֹאל דִּידָךְ, שָׁהוּא יְמִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא! אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא:אשתשר חֶזְיָא לְהוּ לְאַבַּיֵּי וְרָבָא דְּפַסְעֵי לְהוּ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת בִּכְרִיעָה אַחַת.

מד רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הֲוָה קָאָזִיל בְּאוֹרְחָא, שָׁדָא מִטָּרָאעֲלֵיהּ. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹן הָעוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּנַחַת, וַחֲנִינָא בְּצַעַר? פַּסַק מִטָּרָא! כִּי אָתָא לְבֵיתֵיהּ, אָמַר: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, כָּל הָעוֹלָם [כֻּלּוֹ] בְּצַעַר, וַחֲנִינָא בְּנַחַת? אָתָא מִטָּרָא! אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי אַהֲנָיְא לֵיהּ צְלוֹתֵיהּ דְּכַהֲנָא רָבָא לְגַבֵּי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא?

מה תְּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד שֶׁהֶאֱרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, וְנִמְנוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים לְכָנֵס אַחֲרָיו. הִתְחִילוּ הֵן נִכְנָסִין וְהוּא יוֹצֵא. אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי מָה הֶאֱרַכְתָּ בִּתְפִלָּתְךָ? אָמַר לָהֶם: קָשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם שֶׁהִתְפַּלַּלְתִּי עֲלֵיכֶם וְעַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא יֶחֱרַב? אָמְרוּ לוֹ: אַל תְּהִי רַגִּיל לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: "לֹא הָיָה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת יִשְׂרָאֵל".

יָצָא וּבָא לוֹ דֶּרֶךְ כְּנִיסָתוֹ. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אָמַר קְרָא: (ד"ה ב' א) "וַיָּבֹא שְׁלֹמֹה לַבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן יְרוּשָׁלָיִם". וְכִי מָה עִנְיָן 'גִּבְעוֹן' אֵצֶל 'יְרוּשָׁלָיִם'? אֶלָּא מַקִּישׁ יְצִיאָתוֹ מִגִּבְעוֹן לִירוּשָׁלַיִם, לְבִיאָתוֹ מִירוּשָׁלַיִם לְגִבְעוֹן, מַה בִּיאָתוֹ מִירוּשָׁלַיִם לְגִבְעוֹן, פָּנָיו כְּלַפֵּי בָּמָה, [כְּדֶרֶךְ בִּיאָתוֹ], אַף יְצִיאָתוֹ מִגִּבְעוֹן לִירוּשָׁלַיִם, פָּנָיו כְּלַפֵּי בָּמָה [כְּדֶרֶךְ בִּיאָתוֹ]. וְכֵן כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָם וְיִשְׂרְאֵל בְּמַעֲמָדָם. כְּשֶׁהֵם נִפְטָרִים, לֹא הָיוּ מַחֲזִירִין פְּנֵיהֶם וְהוֹלְכִים, אֶלָּא מְצַדְּדִין פְּנֵיהֶם וְהוֹלְכִים. וְכֵן תַּלְמִיד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ, לֹא יַחֲזִיר פָּנָיו וְיֵצֵא, אֶלָּא יְצַדֵּד פָּנָיו וְיֵצֵא. כִּי הָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי הֲוָה מִיפְּטַר מֵינֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן כִּי הֲוָה בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן לְסָגוּיֵי, הֲוָה גָּחִין וְקָאִים רַבִּי אֶלְעָזָר אַדּוּכְתֵּיהּ, עַד דַּהֲוָה מְכַסֵּי רַבִּי יוֹחָנָן מִינֵיהּ, וְכִי הֲוָה בָּעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר לְסָגוּיֵי, הֲוָה אָזֵיל לַאֲחוֹרֵיהּ, עַד דַּהֲוָה מְכַסֵּי מִינֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. רָבָא, כִּי הֲוָה מִיפְּטַר מִינֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף, הֲוָה אָזֵיל לַאֲחוֹרֵיהּ עַד דַּהֲווּ מְנַנְּפָן כַּרְעֵיהּ, וּמִתְוָסָאן אִסְקוּפְתָּאדֵי רַב יוֹסֵף, דְּמָא. אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף: הָכִי קָא עָבִיד רָבָא, אָמַר לְהוּ: יְהֵא רַעֲוָא דִּתְרוּם רֵישֵׁיךְ אַכּוּלְּהּ כְּרָכָא.

וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בַּבַּיִת הַחִיצוֹן. מַאי מַצְלִי? רָבָא בַּר רַב אַדָּא וְרַבִּין בַּר רַב אַדָּא, תַּרְוַיְיהוּ מְשַׁמֵּיהּ דְּרַב אָמְרִי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּהֵא שָׁנָה זוֹ גְּשׁוּמָה וּשְׂחוּנָה. 'שְׂחוּנָה' מַעֲלִיוּתָא הִיא? אֶלָּא אֵימָא: אִם שְׂחוּנָה תְּהֵא גְּשׁוּמָה. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מְסַיֵּם בָּהּ מְשַׁמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה: לֹא יַעֲדֵי עָבִיד שׁוּלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה, וְלֹא יִהְיוּ עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צָרִיכִין לְפַרְנֵס זֶה מִזֶּה, וְלֹא תִּכָּנֵס לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְּרָכִים].

מו פִּסְקָא. מְשֻׁנְּטַל הָאָרוֹן וְכוּ'. 'מְשֻׁנְּנָנז' לֹא קְתָנֵי, אֶלָּא 'מְשֻׁנְּטַל'. תְּנַן כְּמַאן דְּאָמַר: אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ל"ו:י"): "וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה, שָׁלַח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר, וַיְבִאֵהוּ בָּבֶלָה עִם כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית ה', וַיַּמְלֵךְ אֶת צִדְקִיָּהוּ אָחִיו עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב' כ) ("אשר) "לֹא יִוָּתֵר דָּבָר, אָמַר ה'", אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁבּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה (בן לקיש) אוֹמֵר: אָרוֹן, בִּמְקוֹמוֹ נִגְנַז, שֶׁנֶּאֱמַר(שם א' ח): "וַיֹּאמְרוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר, וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה, וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה". וּפְלִינָא דְּעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא: שָׁאַל רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בְּרוֹמִי: וְכִי מֵאַחַר שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְלַמְּדֵנוּ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה: אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל, רִאשׁוֹנָה, הָא דַּאֲמָרַן: ["וַיְבִאֵהוּ בָּבֶלָה עִם כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית ה'"], שְׁנִיָּה מַאי הִיא? דִּכְתִיב (איכה א':ו'): "וַיֵּצֵא מִן בַּת צִיּוֹן כָּל הֲדָרָהּ". מַאי "כָּל הֲדָרָהּ"? חֲדָרָהּ! אַתָּה, מָה אַתָּה אוֹמֵר? אָמַר לוֹ: שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: אָרוֹן בִּמְקוֹמוֹ הוּא נִגְנַז, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּאַרְכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל

פְּנֵי הַדְּבִיר, וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה, וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה". (ירושלמי. ורבנין אמרי: בלשכת דיר העצים נגנז)

מז אָמַר רַב נַחְמָן: תָּנָא, וְחָכָמִים אוֹמְרִים: אָרוֹן בְּלִשְׁכַּת דִּיר הָעֵצִים הוּא נִגְנַז. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אֲנָן נַמִּי תְּנִינָא: מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק, וְרָאָה אֶת הָרִצְפָּה שֶׁהִיא מְשֻׁנָּה מֵחַבְרוֹתֶיהָ, בָּא לְהוֹדִיעַ אֶת חֲבֵרָיו, וְלֹא הִסְפִּיק לְגָמֹר אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתוֹ, וְיָדְעוּ בְּיִחוּד שֶׁשָּׁם הָאָרוֹן נִגְנַז. (שמע מינה) מַאי הֲוָה קָא עָבִיד? אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: מִתְעַסֵּק בְּקַרְדֳּמוֹ הָיָה. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: שְׁנֵי כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי־מוּמִין, הָיוּ שָׁהִיוּ מַתְלִיעִין בָּעֵצִים, וְנִשְׁמְטָה קַרְדֳּמוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן וְנָפְלָה שָׁם, (ונצתה אור) [וְיָצְתָה אֵשׁ] וַאֲכָלַתּוּ.

מח כְּתִיב: (מלכים א ח׳:ח׳) "וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים" וְגוֹ'. מִכָּאן שֶׁאָרוֹן בְּמְקוֹמוֹ נִגְנַז. אָמַר לֵיהּ (רבא) [רַבָּה] לְעוּלָא: מַאי מַשְׁמַע? (א"ל) דִּכְתִיב: "עַד הַיּוֹם הַזֶּה". וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב: "עַד הַיּוֹם הַזֶּה" לְעוֹלָם הוּא? וְהָא כְּתִיב: (שופטים א׳:כ״א) "וְאֶת הַיְבוּסִי יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם לֹא הוֹרִישׁוּ בְּנֵי בִנְיָמִין וַיֵּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת בְּנֵי בִנְיָמִין בִּירוּשָׁלַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה", הָכִי נַמִּי דְּלָא גָּלוּ? וְהָא תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה לֹא עָבַר אִישׁ בִּיהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ט׳:ט׳) "עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי, וְעַל נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה, כִּי נִצְתוּ מִבְּלִי אִישׁ עוֹבֵר, וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה, מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ". 'בְּהֵמָה' בְּנִימַטְרְיָא, הָכִי הֲווּ. וְתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שֶׁבַע שָׁנִים נִתְקַיְּמָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: "גְּפְרִית וָמֶלַח". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי? דְּאַתְיָא 'בְּרִית' 'בְּרִית'. כְּתִיב הָכָא: (דניאל ט׳:כ״ז) "וְהִגְבִּיר בְּרִית לָרַבִּים שָׁבוּעַ אֶחָד", וּכְתִיב הָתָם: (דברים כח) "וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם". (מה התם, שבוע אחד, אף הכא שבוע אחד) אָמַר לֵיהּ: הָכָא כְּתִיב: 'שָׁם', הָתָם לָא כְּתִיב: 'שָׁם'. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב 'שָׁם' לְעוֹלָם הוּא?! (והאמר רב יוסף: מאי דכתיב) [מֵיתִיבִי]: (ד"ה א ד) "וּמֵהֶם, מִן בְּנֵי שִׁמְעוֹן (אשר) הָלְכוּ לְהַר שֵׂעִיר אֲנָשִׁים חֲמֵשׁ מֵאוֹת, וּפְלַטְיָה, וּנְעַרְיָה, וּרְפָיָה, וְעֻזִּיאֵל בְּנֵי יִשְׁעִי בְּרֹאשָׁם, וַיַּכּוּ אֶת שְׁאֵרִית הַפְּלֵטָה (אשר) לַעֲמָלֵק, וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה". (הכי נמי דלא גלו? והא אמר מר: דגלו) [וּ]כְבָר עָלָה סַנְחֵרִיב [מֶלֶךְ אַשּׁוּר] וּבִלְבֵּל אֶת כָּל (האומות) [הָאַרְצוֹת], שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י׳:י״ג) "וְאָסִיר גְּבוּלֹת עַמִּים"! תִּיּוּבְתָּא.

מט רַב יְהוּדָה רָמֵי, כְּתִיב: (מלכים א ח׳:ח׳) "וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים". וּכְתִיב: (שם) "וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה", הָא כֵּיצַד? (דוחקין ובולטין בפרוכת) נִרְאִין וְאֵינָן נִרְאִין. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: (ויאריכו הבדים) ["וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים"], יָכוֹל לֹא יְהוּ זָזִין מִמְּקוֹמָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ("ויראו ראשי הבדים") ["וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים"]. (אי "וירא ראשי הבדים") יָכוֹל יְהוּ מְקָרְעִין וְיוֹצְאִין בַּפָּרֹכֶת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה". (אי "ולא יראו החוצה", יכול

לא יהו נוגעין? תלמוד לומר: "ויראו"). הָא כֵּיצַד? דּוֹחֲקִין וּבוֹלְטִין, וְיוֹצְאִין בַּפָּרֹכֶת, וְנִרְאִין (כמין שני) [כִּשְׁנֵי] דַּדֵּי אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"ה א) "צְרוֹר הַמּוֹר דּוֹדִי לִי, בֵּין שָׁדַי יָלִין". אָמַר רַב קְטִינָא: בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלִין לָרֶגֶל, (מגלין) [מְגַלְגְּלִין] לָהֶם אֶת הַפָּרֹכֶת, וּמַרְאִין לָהֶם אֶת הַכְּרוּבִים שֶׁהָיוּ מְעוּרִין זֶה בָּזֶה, וְהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם: רְאוּ חִבָּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, כְּחִבַּת זָכָר עִם נְקֵבָה.

נ אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לַהֵיכָל, מָצְאוּ כְּרוּבִים הַמְעֹרָין זֶה בָּזֶה, הוֹצִיאוּ אוֹתָן לַשּׁוּק, וְאָמְרוּ: יִשְׂרָאֵל הַלָּלוּ, שֶׁבִּרְכָתָן בְּרָכָה וְקִלְלָתָן קְלָלָה, עוֹסְקִין בַּדְּבָרִים הַלָּלוּ? מִיָּד הִזִּילוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה א׳:ח׳) "כָּל מְכַבְּדֶיהָ הִזִּילוּהָ, כִּי רָאוּ עֶרְוָתָהּ".

נא פִּסְקָא. וּשְׁתֵּיָה הָיְתָה נִקְרֵאת וְכוּ'. תָּנָא: שְׁמְמָנָה הֶחֱשְׁתִּית הָעוֹלָם. (תנא) [תָּנָן] כְּמַאן דְּאָמַר: עוֹלָם, מִצִּיּוֹן נִבְרָא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עוֹלָם, מֵאֶמְצָעִיתוֹ נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ח:ל״ח) "בְּצֶקֶת עָפָר לַמּוּצָק וּרְגָבִים יִדְבָּקוּ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מִצִּדָּדִין נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לז) "כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר: הֱוֵא אָרֶץ וְגֶשֶׁם מָטָר וְגֶשֶׁם מִטְרוֹת עֻזּוֹ". רַבִּי יִצְחָק אָמַר: אֶבֶן יָרָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּיָּם וּמִמֶּנָּה הֶחֱשְׁתִּית הָעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לח) "עַל מָה אֲדָנֶיהָ הָטְבָּעוּ? אוֹ מִי יָרָה אֶבֶן פִּנָּתָהּ". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִצִּיּוֹן נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים נ׳:א׳) "מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל אֱלֹהִים ה' דִּבֶּר וַיִּקְרָא אֶרֶץ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ". וְאוֹמֵר: (שם) "מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ", מִמֶּנּוּ מֻכְלָל יָפְיוֹ שֶׁל עוֹלָם. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר [הַגָּדוֹל] אוֹמֵר: תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם, מִשָּׁמַיִם נִבְרְאוּ. תּוֹלְדוֹת הָאָרֶץ, מֵהָאָרֶץ נִבְרְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ב׳:ד׳) "אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵלּוּ וָאֵלּוּ מִצִּיּוֹן נִבְרְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי", מִמֶּנּוּ מֻכְלָל יָפְיוֹ שֶׁל עוֹלָם.

נב אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָאָה לְרַבִּי חֲנִינָא: הַשְׁתָּא בָּרִי טָמֵאִין אַתּוּן, דִּכְתִיב: (איכה א׳:ט׳) "טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ" אָמַר לֵיהּ: תָּא חֲזִי מַאי כְּתִיב בְּהוּ: (ויקרא ט״ז:ט״ז) "הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם", אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה עִמָּהֶם

פרק ו

יומא פרק ו - מְסָרוֹ לְמִי שֶׁהָיָה מוֹלִיכוֹ, הַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהוֹלִיכוֹ, אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים [גְּדוֹלִים] קֶבַע, וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין אֶת יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה וְהוֹלִיכוֹ עַרְסְלָא וְיִשְׂרָאֵל הָיָה. וְכֶבֶשׂ עָשׂוּ לוֹ מִפְּנֵי הַבַּבְלִיִּים שֶׁהָיוּ מְתַלְּשִׁין בִּשְׂעָרוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ: טֹל וְצֵא! טֹל וְצֵא!

נד שְׁאֵלָה אִשָּׁה חָכְמָה אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמַּעֲשֶׂה הָעֵגֶל שָׁוִין, מִפְּנֵי מָה אֵין מִיתָתָן שָׁוָה? אָמַר לָהּ: אֵין חָכְמָה לָאִשָּׁה אֶלָּא בַּפֶּלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״ה:כ״ה) "וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ". אִתְּמַר, רַב וְלֵוִי, חַד אָמַר: זִבֵּחַ וְקִטֵּר, בְּסַיִף. גִּפֵּף וְנִשֵּׁק,

בְּמִיתָה. שָׁמַח בְּלִבּוֹ, בְּהַדְרוֹקָן. וְחַד אָמַר: עֵדִים וְהַתְרָאָה, בְּסַיִף. עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה, בְּמִיתָה. בְּלֹא עֵדִים (והתראה) [וְלֹא הַתְרָאָה], בְּהַדְרוֹקָן. אָמַר רַב יְהוּדָה: (אמר שמואל) שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי לֹא עָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לב) "וַיֵּעָמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה, וַיֹּאמֶר: מִי לַה' אֵלַי, וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי". יְתִיב רַבִינָא וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא. (קמיה) אִיתְיֵיבִיה בְּנֵי רַב פָּפָּא בַּר אַבָּא לְרַבִינָא: (דברים ל"ג:ט') "הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ: לֹא רְאִיתִיו", אָמַר לְהוּ: 'אָבִיו', אֲבִי אִמּוֹ מִישְׂרָאֵל. 'אִמּוֹ', אִמּוֹ מִישְׂרָאֵל. 'אָחִיו', אָחִיו מֵאִמּוֹ מִישְׂרָאֵל. 'בָּנָיו', בְּנֵי בִּתּוֹ מִישְׂרָאֵל.

[שְׁאָלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: חָלָה, מַהוּ שֶׁיְּרַכִּיבוּהוּ עַל כְּתֵפוֹ? אָמַר לָהֶם: יָכוֹל הוּא לְהַרְכִּיב אֲנִי וְאַתֶּם. חָלָה מְשַׁלְּחוֹ, מַהוּ שֶׁיְּשַׁלְּחֻנּוּ בְּיַד אַחֵר? אָמַר לָהֶם: אֶהֱא בְּשָׁלוֹם אֲנִי וְאַתֶּם. דְּחָפוֹ וְלֹא מֵת, מַהוּ שֶׁיֵּרֵד אַחֲרָיו וִימִיתֶנּוּ? אָמַר לָהֶם: (שופטים ה':ל"א) "כֵּן יֹאבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ ה'". וְחַכְמִים אוֹמְרִים: חָלָה, מַרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ. חָלָה מְשַׁלְּחוֹ, יְשַׁלְּחֻנּוּ בְּיַד אַחֵר. דְּחָפוֹ וְלֹא מֵת, יֵרֵד אַחֲרָיו וִימִיתֶנּוּ]. שְׁאָלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: פְּלוֹנִי, מַהוּ לָעוֹלָם הַבָּא? אָמַר לָהֶם: לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל פְּלוֹנִי. מַהוּ לְהַצִּיל כִּשְׁבָּה מִן הָאֲרִי? אָמַר לָהֶם: לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל כִּשְׁבָּה. מַהוּ לְהַצִּיל רוֹעֶה מִן הָאֲרִי? אָמַר לָהֶם: לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל הָרוֹעֶה. (שְׁאָלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: פְּלוֹנִי, מַהוּ לָעוֹלָם הַבָּא?

מִי סְבִירָא לֵיהּ הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: נָשִׁים, בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, וּפִילַגְשִׁים, בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, אוֹ לֹא? אָמַר לָהֶם: לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל פְּלוֹנִי. וּפְלוֹנִי, מַהוּ לָעוֹלָם הַבָּא? מִי סְבִירָא לֵיהּ הָא דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הָאוֹמֵר: "שְׁלֹמֹה חָטָא", אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה אוֹ לֹא? אָמַר לָהֶם: לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל פְּלוֹנִי. מַהוּ לְהַצִּיל כִּשְׁבָּה מִן הָאֲרִי? מִי סְבִירָא לֵיהּ, הָא דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הַיּוֹצֵא לְמִלְחֶמֶת בֵּית דָּוִד, גֵּט כְּרִיתוּת כּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ, אוֹ לֹא? אָמַר לָהֶם: לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל הַכִּשְׁבָּה. מַהוּ לְהַצִּיל רוֹעֶה מִיַּד אֲרִי? מִי סְבִירָא לֵיהּ, דְּחוֹלְקִין כָּבוֹד לַתַּלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב, וְלָאו מוֹרֵד בְּמַלְכוּת הוּא, אוֹ לֹא? אָמַר לָהֶם: לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל הָרוֹעֶה). מַמְזֵר, מַהוּ לִירַשׁ? אָמַר לָהֶם: מַהוּ לְיַבֵּם? מַהוּ לְסוּד אֶת בֵּיתוֹ? אָמַר לָהֶם: מַהוּ לָסוּד אֶת קִבְרוֹ? לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִפְלִיגָם בִּדְבָרִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ.

נה תָּנוּ רַבָּנָן: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ קוֹשְׁרִין לְשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית עַל פֶּתַח אוּלָם מִבַּחוּץ. הִלְבִּין, הָיוּ שְׂמֵחִין, לֹא הִלְבִּין, הָיוּ עֲצֵבִין וּמִתְבַּיְּשִׁין. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ עַל פֶּתַח אוּלָם מִבִּפְנִים, וַעֲדַיִן הָיוּ מְצִיצִין וְרוֹאִין. הִלְבִּין, הָיוּ שְׂמֵחִים, לֹא הִלְבִּין, הָיוּ עֲצֵבִין וּמִתְבַּיְּשִׁין. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ, חֶצְיוֹ בַּסֶּלַע וְחֶצְיוֹ בֵּין קַרְנָיו. (של שעיר המשתלח) אָמַר רַבִּי נַחוּם בַּר (נפח) (פָּפָּא) מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ קוֹשְׁרִין לְשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית

עַל פֶּתַח אוּלָם מִבִּפְנִים, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ שָׁעִיר לַמִּדְבָּר, הָיָה מַלְבִּין, וְיוֹדְעִין שֶׁנִּתְעַשָּׂה מִצְוָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו א':י"ח) "אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים, כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ". תַּנְיָא: 'גְּזֵרָה', אֵין 'גְּזֵרָה' אֶלָּא חֻתּוֹכָה. דָּבָר אַחֵר: אֵין 'גְּזֵרָה' אֶלָּא דָּבָר הַמִּתְגַּזֵּר וְיוֹרֵד. דָּבָר אַחֵר: 'גְּזֵרָה', שֶׁמָּא תֹּאמַר: מַעֲשֶׂה תּוֹהוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲנִי ה'", גְּזָרְתִּיו וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶם! תָּנוּ רַבָּנָן: 'עֲזָאזֵל', שֶׁיְּהֵא עַז וְקָשֶׁה, יָכוֹל בַּיְּשׁוּב? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'בַּמִּדְבָּר'. וּמִנַּיִן שֶׁבַּצּוּק? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'גְּזֵרָה'. תַּנְיָא אִידָךְ: 'עֲזָאזֵל', קָשֶׁה שֶׁבֶּהָרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל י"ז:י"ג) "וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח"]. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: 'עֲזָאזֵל', שֶׁמְּכַפֵּר עַל עֲוֹן עֲזָא וַעֲזָאֵל. תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא י"ח:ד') "אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ", דְּבָרִים שֶׁאִלְמָלֵא לֹא נִכְתְּבוּ, דִּין הוּא שֶׁיִּכָּתְבוּ. אֵלּוּ הֵן: עֲבוֹדָה זָרָה, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְנֶזֶל, וּבִרְכַּת הַשֵּׁם. (ויקרא י"ח:ד') "וְאֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ", דְּבָרִים שֶׁהַשָּׂטָן וְהָאוֹמוֹת (עובדי כוכבים ומזלות) מְשִׂיבִים עֲלֵיהֶם, וְאֵלּוּ הֵן: אֲכִילַת חֲזִיר, וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, וַחֲלִיצַת יָבָמָה, וְטָהֳרַת מְצֹרָע, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, ופרה אדומה. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: מַעֲשֶׂה תּוֹהוּ הֵן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וַאֲנִי ה'"], אֲנִי ה' חָקַקְתִּים, אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶם"!

מַתְנִיתִין. אָמְרוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל: הִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. וּמִנַּיִן הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר? דִּירְכָאוֹת הָיוּ עוֹשִׁין, וּמְנִיפִין בְּסוּדָרִין, וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא סִימָן גָּדוֹל הָיָה לָהֶם, מִירוּשְׁלַיִם וְעַד בֵּית חִדּוּדוּ שִׁלְשָׁה מִילִין, הוֹלְכִין מִיל וְחוֹזְרִין מִיל, וְשׁוֹהִין כְּדֵי מִיל, וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: וַהֲלֹא סִימָן אַחֵר הָיָה לָהֶם, לְשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית הָיָה קָשׁוּר עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל וּכְשֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר הָיָה הַלָּשׁוֹן מַלְבִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו א':י"ח) "אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים, כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ".

פרק ז

יומא פרק ז - נו בִּגְדֵי כְהֻנָּה, הַיּוֹצֵא בָהֶן, בַּמְּדִינָה אָסוּר, וּבַמִּקְדָּשׁ, בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, וּבֵין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁבִּגְדֵי כְהֻנָּה נִתְּנוּ לֶהָנוֹת בָּהֶם. וּבַמְּדִינָה אָסוּר? וְהָתַנְיָא: (באחד) [בַּחֲמִשָּׁה] וְעֶשְׂרִים בְּטֵבֵת, יוֹם הַר גְּרִזִּים הוּא, דִּלְמָא לְמִסְפַּד בֵּיהּ. יוֹם שֶׁבִּקְּשׁוּ כּוּתִיִּים אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ מֵאֶלְכְּסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן לְהַחֲרִיבוֹ, וְנָתַן לָהֶם רְשׁוּת. בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ לְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. מָה עָשָׂה שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק? לָבַשׁ בִּגְדֵי כְהֻנָּה, וְנִתְעַטֵּף בִּבְגְדֵי כְהֻנָּה, וּמִיַּקִּירֵי יְרוּשָׁלַיִם עִמּוֹ, וַאֲבוּקוֹת שֶׁל אוּר בִּידֵיהֶם, וְהָיוּ מְהַלְכִין כָּל הַלַּיְלָה כֻּלּוֹ. הַלְּלוּ מְהַלְכִין מִצַּד זֶה, וְהַלָּלוּ מְהַלְכִין מִצַּד זֶה, עַד שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, אָמַר לָהֶם: מִי הֵם הַלָּלוּ? אָמְרוּ לוֹ: הַלָּלוּ יְהוּדִים שֶׁמָּרְדוּ בָךְ. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְאַנְטִיפְרַס, זָרְחָה חַמָּה, פָּגְעוּ זֶה בָּזֶה. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אֶת שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, יָרַד מִמֶּרְכַּבְתּוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה לוֹ. אָמְרוּ לוֹ: מֶלֶךְ שֶׁכְּמוֹתְךָ מִשְׁתַּחֲוֶה לַיְּהוּדִי הַזֶּה?! אָמַר לָהֶם: דְּמוּת דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל זֶה הִיא

מְנַצַּחַת לְפָנַי בְּבֵית מִלְחַמְתִּי. אָמַר לָהֶם: לָמָּה בָּאתֶם? אָמְרוּ לוֹ: בַּיִת שָׁאָנוּ מִתְפַּלְּלִין עָלֶיךָ וְעַל מַלְכוּתְךָ, שֶׁלֹּא תֶּחֱרַב, יִתְעוּךָ כּוּתִיִּים הַלָּלוּ לְהַחֲרִיבוֹ, וְתִתֵּן לָהֶם רְשׁוּת?! אָמַר לָהֶם: מִי הֵם הַלָּלוּ? אָמְרוּ לוֹ: הַלָּלוּ כּוּתִים (שעוברים) [שֶׁעוֹמְדִים] לְפָנֶיךָ. אָמַר לָהֶם: הֲרֵי הֵם מְסוּרִין בִּידֵיכֶם. מִיָּד נָקְבוּם בְּעִקְבֵיהֶם, וּתְלָאוּם בְּזַנְבֵי סוּסֵיהֶם, וְהָיוּ מְגָרְרִים אוֹתָם עַל הַקּוֹצִים וְעַל הַבַּרְקָנִים, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר גְּרִזִים. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר גְּרִזִים, חָרְשׁוּהוּ וְזָרְעוּהוּ כַּרְשִׁינִין, כְּדֶרֶךְ שֶׁבִּקְּשׁוּ לַעֲשׂוֹת אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עָשְׂאוּהוּ יוֹם טוֹב. אִבָּעֵית אֵימָא: רְאוּיִין הֵם לְבִנְדֵי כְּהֻנָּה, קָאָמַר. וְאִבָּעֵית אֵימָא: (תהילים קי״ט:קכ״ו) "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ".

נז [מִשְׁנָה. כֹּהֵן גָּדוֹל הָיָה קוֹרֵא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּסֵפֶר תּוֹרָה וְכוּ']. הֵיכָן קוֹרְאִין בּוֹ? בָּעֲזָרָה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהַר־הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ח׳:ג׳) "וַיִּקְרָא בּוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמָּיִם, מִן הָאוֹר עַד מַחֲצִית הַיּוֹם, נֶגֶד הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַמְּבִינִים וְאָזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה". אָמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים. (שם) "וַיְבָרֶךְ עֶזְרָא אֶת ה' הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל, וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם: אָמֵן אָמֵן, בְּמֹעַל יְדֵיהֶם, וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַה' אַפַּיִם אָרְצָה". מַאי 'הַגָּדוֹל'? (אמר רב אסי) [אָמַר רַב יוֹסֵף], אָמַר רַב: שֶׁגִּדְּלוֹ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. רַב גִּידֵל אָמַר (רב): (ד"ה א טז) "בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם". אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי: וְדִלְמָא, שֶׁגִּדְּלוֹ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ? אָמַר לֵיהּ: אֵין אוֹמְרִים שֵׁם הַמְפֹרָשׁ בִּגְבוּלִין. וְלֹא?! וְהָכְתִיב: (נחמיה ח׳:ד׳) "וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַסּוֹפֵר עַל מִגְדַּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר". וְאָמַר רַב גִּידֵל: (אמר רב) שֶׁגִּדְּלוֹ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ? הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. (שם ט) "וַיָּקָם עַל מַעֲלֵה הַלְוִיִּם, יֵשׁוּעַ, וּבָנִי, קַדְמִיאֵל, שְׁבַנְיָה, בָּנִי, שֵׁרֵבְיָה, בָּנִי, כְּנָנִי, וַיִּזְעֲקוּ בְּקוֹל גָּדוֹל אֶל ה' אֱלֹהֵיהֶם". מַאי אָמוּר? אָמַר רַב, (יהודה) וְאִי תֵּימָא רַבִּי יוֹחָנָן: "בַּיָּיא בַּיָּיא", הַיְנוּ הַאי דְּאַחְרֵיהּ לְבֵי מִקְדְּשָׁא, וְקָלְיֵיהּ לְהֵיכְלָא, וְקַטְלֵינְהוּ לְצַדִּיקַיָּא, וְאַגְלִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל מִן אַרְעָהוֹן, וַעֲדַיִן קָא מְרַקֵּד בֵּינָתָא. כְּלוּם יְהַבְתִּיהּ נִיהָלָן, אֶלָּא לְקַבּוּלֵי בֵּיהּ אַגְרָא, לָא אִיהוּ בְּעֵינָן וְלָא אַגְרֵיהּ בָּעֵינָן! נָפַל לְהוּ פִּיתְקָא מֵרְקִיעָא, דְּכָתוּב בֵּהּ: 'אֱמֶת'! אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: שְׁמַע מִינָּהּ: חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'אֱמֶת'. יָתְבִי בְּתַעֲנִיתָא תְּלָתָא יוֹמֵי וּתְלָתָא לֵילֵי, מַסְרֵיהּ נִיהֲלִינְהוּ, נָפַק, אָתָא כִּי גּוּרְיָא דְּנוּרָא מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. אָמַר לֵיהּ נָבִיא [לְיִשְׂרָאֵל]: הַיְנוּ הוּא יְצָרָא דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ה׳:ח׳) "וַיֹּאמֶר: זֹאת הָרִשְׁעָה" וְגוֹ'. בַּהֲדֵי דְּתָפְסוּ לֵיהּ, אִישְׁתַּמִּיט בֵּינֵיתָא מִן מַזֵּיהּוְרָמָא קָלָא, אָזַל קָלֵיהּ אַרְבַּע מְאָה פַּרְסֵי, אָמְרֵי: הֵיכִי נַעֲבִיד לֵיהּ! דִּילְמָא חַס־וְשָׁלוֹם מְרַחֲמֵי עָלֵיהּ מִן שְׁמַיָּא. אָמַר לְהוּ נָבִיא: שַׁדְיוּהוּ בְּדוּדָא דְּאִבְרָא, וְחַפְיוּהוּ לְפוּמָא בְּאִבְרָא, דְּשָׁאִיב קָלָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֹּאמֶר: זֹאת הָרִשְׁעָה, וַיַּשְׁלֵךְ אֹתָהּ אֶל תּוֹךְ הָאֵיפָה, וַיַּשְׁלֵךְ אֶת אֶבֶן הָעוֹפֶרֶת אֶל

פִּיהָ". אָמְרִי: הוֹאִיל וְעֵת רָצוֹן הוּא, נִבָּעֵי רַחֲמֵי עַל יְצָרָא דַּעֲבֵרָה, בָּעוּ רַחֲמֵי וְאִמְסַר בִּידֵיהוּ. אָמַר לְהוּ נָבִיא: חָזוּ, דְּאִי קַטְלִתּוּן לְהַהוּא, (גברא, איחרב כולי) [כַּלְיָא] עָלְמָא. חַבְשׁוּהוּ (גבייהו) תְּלָתָא יוֹמֵי, אִבָּעֵי בֵּיעָתָא בַּת יוֹמָא לְחוֹלֶה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אִישְׁתַּכַּח. אָמְרִי: הֵיכִי נַעֲבִיד? נְיקְטְלֵיהּ! אִיחְרִיב כּוּלֵיהּ עָלְמָא! נִבָּעֵי רַחֲמֵי לְפַלְגָא? פַּלְגָא מֵרְקִיעָא לָא יַהֲבֵי! כַּחְלִינְהוּ לְעֵינֵיהּ וּשְׁבָקוּהוּ, (ואתנו ביה) [וְאַהֲנֵי (כי היכי) דְּלָא מִיגְרֵילֵיהּ לְאִינִישׁ בְּקִרּוּבְתָּא.

בְּמַעֲרָבָא מַתְנוּ הָכִי: (אמר) רַב גִּידֵל אָמַר: (רב) ['גְּדוֹל'], שֶׁגִּדְּלוֹ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. רַב מַתְנָא אָמַר: (נחמיה ט׳:ל״ב) "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא", וְהָא דְּרַב מַתְנָא אַתְיָא כְּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם: 'אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה'? שֶׁהֶחֱזִירוּ אֶת הָעֲטָרָה לְיָשְׁנָהּ. [אָתָא] מֹשֶׁה, אָמַר: (דברים י׳:י״ז) "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא". אָתָא יִרְמְיָה אָמַר: עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת (מרקדים) [מְקַרְקְרִין]בְּהֵיכָלוֹ. אַיֵּה נוֹרְאוֹתָיו? לֹא אָמַר: "נוֹרָא". אָתָא דָּנִיֵּאל וְאָמַר: גּוֹיִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מְשַׁתַּעְבְּדִין בְּבָנָיו. אַיֵּה גְּבוּרוֹתָיו? לֹא אָמַר: "גִּבּוֹר". אַתּוּ (אנשי כנסת הגדולה) אֲינְהוּ, וְאָמְרוּ: אַדְרַבָּה! זוֹ הִיא גְּבוּרָתוֹ, (ואלו נוראותיו. זו היא גבורתו) שֶׁכּוֹבֵשׁ אֶת כַּעֲסוֹ, וְנוֹתֵן אֶרֶךְ אַפַּיִם לָרְשָׁעִים, וְאֵלּוּ הֵם נוֹרְאוֹתָיו! שֶׁאִלְמְלֵא נוֹרְאוֹתָיו, אֲמָה אַחַת, הֵיאַךְ יְכוֹלָה לְהִתְקַיֵּם בֵּין שִׁבְעִים אֻמּוֹת? וְרַבָּנָן, הֵיכִי סָמְכִי אַדַּעְתַּיְהוּ וְעַקְּרֵי מַה דְּאָמַר מֹשֶׁה? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי אֶלְעָזָר: [מְתוּךְ] שֶׁיּוֹדְעִים בְּהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֱמִתִּי הוּא, לְפִיכָךְ לֹא כִּזְּבוּ לוֹ.

נח אָתֵי מְשַׁלַּח מְצָאוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל בַּשּׁוּק, אוֹמֵר לוֹ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, עֲשֵׂינוּ שְׁלִיחוּתְךָ. מְצָאוֹ בְּבֵיתוֹ, אוֹמֵר לוֹ: מְחַיֶּה חַיִּים, עֲשֵׂינוּ שְׁלִיחוּתוֹ. אָמַר (רבא) [רַבָּה]: כִּי מִפְטְרֵירַבָּנָן מַהֲדָדֵי בְּפוּמְבְּדִיתָא, אָמְרֵי הָכִי: מְחַיֶּה חַיִּים יִתֵּן (לנו) [לְךָ] חַיִּים אֲרֻכִּים טוֹבִים וּמְתֻקָּנִים. (אמר רבה: כי מפטרי רבנן מבי רב נחמן בשכנציב, אמרי הכי: מחיה חיים יתן לך חיים ארוכים טובים ומתוקנים)

נט (תהילים קט״ז:ט׳) "אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים". אָמַר רַב יְהוּדָה: זֶה מָקוֹם שְׁוָקִים. (משלי ג׳:ב׳) "כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ", וְכִי יֵשׁ שָׁנִים שֶׁל חַיִּים, וְיֵשׁ שָׁנִים שֶׁאֵינָם שֶׁל חַיִּים? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵלּוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, שֶׁמִּתְהַפְּכִין לוֹ מֵרָעָה לְטוֹבָה. (שם ח) "אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא" וְגוֹ', אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁיּוֹשְׁבִים וְדוֹמִים כְּנָשִׁים וְעוֹשִׂין גְּבוּרָה כָּאֲנָשִׁים. וְאָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: הָרוֹצֶה (שינסך) [לְנַסֵּךְ] יַיִן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, יְמַלֵּא גְּרוֹנָם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא". וְאָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁתּוֹרָה פּוֹסֶקֶתמִזִּרְעוֹ, יֵלֵךְ וְיִשָּׂא בַּת

תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י״ד:ח׳-ט׳) "אִם יַזְקִין בָּאָרֶץ שָׁרְשׁוֹ [וּבֶעָפָר יָמוּת גִּזְעוֹ], מֵרֵיחַ מַיִם יַפְרִיחַ".

ס פְּסָקָא. וְיוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה לְאוֹהֲבָיו וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד שֶׁיָּצָא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָווּ קָא אָזְלֵי כּוּלֵי עָלְמָא בַּתְרֵיהּ, כַּד חָזְיוּהָ לִשְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן דַּהֲווּ קָא אַתּוּ, שָׁבְקוּהוּ לְדִידֵיהּ וְאָזְלוּ לְבָתַר שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן. לְסוֹף אַתּוּ שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן לְאִפְטוּרֵי מִינֵיהּ דְּכֹהֵן גָּדוֹל, אָמַר לְהוֹן: יֵיתוּן בְּנֵי עַמְמִין לְשָׁלְם. אָמְרוּ לֵיהּ: יֵיתוּן בְּנֵי עַמְמִין לְשָׁלְם, דְּעַבְדֵי עוּבְדָא דְּאַהֲרֹן, וְלָא לֵיתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן לְשָׁלְם, דְּלָא עַבְדֵי עוּבְדָא דְּאַהֲרֹן.

סא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה זֵרִים הֵם: שֶׁל מִזְבֵּחַ, שֶׁל שֻׁלְחָן, וְשֶׁל אָרוֹן. שֶׁל מִזְבֵּחַ, זָכָה אַהֲרֹן וּנְטָלוֹ. שֶׁל שֻׁלְחָן, זָכָה דָּוִד וּנְטָלוֹ. שֶׁל אָרוֹן, עֲדַיִן הוּא מֻנָּח, כָּל הָרוֹצֶה לִטֹּל, יָבוֹא וְיִטֹּל. שֶׁמָּא תֹּאמַר פָּחוּת שֶׁבָּהֶן הוּא. תַּלְמוּד לוֹמַר: (משלי ג) "בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ" וְגוֹ'. רַבִּי יוֹחָנָן רָמֵי: כְּתִיב: 'זָר' וְקָרֵינָן 'זֵר'? זָכָה, נַעֲשֵׂית לוֹ 'זֵר', לֹא זָכָה, (נעשית לו) זָרָה הֵימֶנָּה. רַבִּי יוֹחָנָן רָמֵי: כְּתִיב: (דברים י׳:א׳-ב׳) "וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ", וּכְתִיב: (שמות כ״ה:י׳) "וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים"? מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם, שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְצַוִּים לַעֲשׂוֹת [לוֹ] מִלַּאכְתּוֹ. (שם) "מִבֵּית וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ". אָמַר רָבָא: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ, אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם. אַבַּיֵי, וְאִי תֵּימָא (רבא) [רַבָּה] בַּר עוּלָּא אָמַר: (אף) נִקְרָא: 'תּוֹעֵבָה', שֶׁנֶּאֱמַר: (באיוב) (איוב ט״ו:ט״ז) "אַף כִּי נִתְעָב וְנֶאֱלָח, אִישׁ שׁוֹתֶה כַמַּיִם עַוְלָה".

סב אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ז:ט״ז) "לָמָּה זֶּה מְחִיר בְּיַד כְּסִיל לִקְנוֹת חָכְמָה, וְלֵב אָיִן"? אוֹי לָהֶם (לתלמידי חכמים) [לְשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים] שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, וְאֵין בָּהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם. מַכְרִיז רַבִּי יַנַּאי: חֶבֶל עַל מַאן דְּלֵית לֵיהּ דַּרְתָּא, וְתַרְעָא לְדַרְתֵּיהּ עָבִיד. אָמַר לְהוּ רָבָא לְרַבָּנָן: בְּמָטוּתָא מִינַיְכוּ, לָא תֵּירְתּוּ תַּרְתֵּי גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: (דברים ד׳:מ״ד) "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה"? זָכָה, נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים. לֹא זָכָה, נַעֲשֵׂית לוֹ סַם מִיתָה. וְהַיְנוּ דְּאָמַר רָבָא: (מאן דזכי הויא ליה) [דְּאוּמָן לָהּ], סַמָּא דְּחַיֵּי, דְּלָא (זכה תהוי) [דְּאוּמָן לָהּ], סַמָּא דְּמוֹתָא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: רַבִּי יוֹנָתָן רָמֵי, כְּתִיב: (תהילים י״ט:ט׳) "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב", וּכְתִיב: (שם יח) "אִמֶרֶת ה' צְרוּפָה"? זָכָה, מְשַׂמַּחְתּוֹ, לֹא זָכָה, צוֹרַפְתּוֹ לְמִיתָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: מִגּוּפֵיהּ דִּקְרָא נַפְקָא, זָכָה צוֹרַפְתּוֹ לְחַיִּים. לֹא זָכָה צוֹרַפְתּוֹ לְמִיתָה. (שם יט) "יִרְאַת ה' טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד". אָמַר רַבִּי (נחוניא) [חֲנִינָא]: זֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּטָהֳרָה, מַאי הִיא? נוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְאַחַר כָּךְ, לוֹמֵד תּוֹרָה. (תהילים י״ט:ח׳) "עֵדוּת ה' נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי". אָמַר רַבִּי חִיָּא [בַּר אַבָּא]: נֶאֱמָנָה הִיא לְהָעִיד בְּלוֹמְדֶיהָ.

סג מִשְׁנָה. כֹּהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ בִּשְׁמוֹנָה (בגדים) [כֵּלִים]. וְהַהֶדְיוֹט בְּאַרְבָּעָה וְכוּ'. בְּאֵלּוּ נִשְׁאָלִין בְּאוּרִים וְתֻמִּים, וְאֵין נִשְׁאָלִין בָּהֶם לְהֶדְיוֹט אֶלָּא לַמֶּלֶךְ. (ולבית דין) [וּלְאַב בֵּית־דִּין]. וּלְמִי שֶׁצָּרִךְ הַצִּבּוּר בּוֹ. [וְגָמָרָא]. תְּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד שׁוֹאֲלִין? הַשּׁוֹאֵל פָּנָיו כְּלַפֵּי הַנִּשְׁאָל, וְהַנִּשְׁאָל פָּנָיו כְּלַפֵּי הַשְּׁכִינָה. הַשּׁוֹאֵל אוֹמֵר: (שמואל א ל׳:ט״ו) "אֶרְדֹּף אַחֲרֵי הַגְּדוּד הַזֶּה"? (האשיגנו) הַנִּשְׁאָל אוֹמֵר: רְדֹף! "כֹּה אָמַר ה' עֲלֵה וְהַצְלַח"! רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר: "כֹּה אָמַר ה'", אֶלָּא: "עֲלֵה וְהַצְלַח"! אֵין שׁוֹאֲלִין בְּקוֹל, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״ז:כ״א) "וְשָׁאַל לוֹ" ("במשפט האורים") וְאֵינוֹ מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ("על פיו יצאו, ועל פיו יבאו") ["וְשָׁאַל לוֹ" וְגוֹ']. אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שְׁהִבְּרָה חַנָּה בִּתְפִלָּתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א א׳:י״ג) "וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ". וְאֵין שׁוֹאֲלִין שְׁנֵי דְּבָרִים כְּאֶחָד, וְאִם שָׁאַל, אֵין מַחֲזִירִין לוֹ אֶלָּא אֶחָד, וְאֵין מַחֲזִירִין לוֹ אֶלָּא רִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כג) "הֲיַסְגִּרֻנִי בַּעֲלֵי קְעִילָה בְּיָדוֹ? הֲיֵרֵד שָׁאוּל (קעילה) כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עַבְדֶּךָ? ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, הַגֶּד נָא לְעַבְדֶּךָ! וַיֹּאמֶר ה': יֵרֵד". וְהָא אָמְרַתְּ: אֵין מַחֲזִירִין אֶלָּא רִאשׁוֹן? אֶלָּא, דָּוִד שָׁאַל (דף עג ע"ב) שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר, וְהֶחֱזִירוּ לוֹ כְּסֵדֶר. כֵּיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁשָּׁאַל שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר, חָזַר וְשָׁאַל כְּסֵדֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר דָּוִד: הֲיַסְגִּרוּ בַּעֲלֵי קְעִילָה אוֹתִי וְאֶת אֲנָשַׁי בְּיַד שָׁאוּל? וַיֹּאמֶר ה': יַסְגִּירוּ". וְאִם הוּצְרַךְ הַדָּבָר לִשְׁנַיִם, מַחֲזִירִין לוֹ לִשְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ל) "וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּה' לֵאמֹר: אֶרְדֹּף אַחֲרֵי הַגְּדוּד הַזֶּה? הַאַשִּׂגֶנּוּ? וַיֹּאמֶר לוֹ: רְדֹף, כִּי הַשֵּׂג תַּשִּׂיג! וְהַצֵּל תַּצִּיל"! וְאַף עַל פִּי שֶׁגְּזֵרַת נָבִיא חוֹזֶרֶת, גְּזֵרַת אוּרִים וְתֻמִּים אֵינָהּ חוֹזֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כז) "בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם "אוּרִים וְתֻמִּים"? 'אוּרִים', שֶׁמְּאִירִים אֶת דְּבָרֵיהֶם. 'תֻּמִּים', שֶׁמַּשְׁלִימִין לְדִבְרֵיהֶם. וְאִם תֹּאמַר: בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין, מִפְּנֵי מַה לֹּא הִשְׁלִימוּ? (להם? מפני) [הֵם] שֶׁלֹּא בְּחָנוּ אִם לִנְצֹחַ אִם לְנָצַחַ. וּבָאַחֲרוֹנָה שֶׁבְּחָנוּ, הִסְכִּימוּ! (והשלימו להם) שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים כ׳:כ״ח) "וּפִינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר (הכהן) [בֶּן אַהֲרֹן] עֹמֵד לְפָנָיו בַּיָּמִים הָהֵם לֵאמֹר: הַאוֹסִף עוֹד (לגשת) [לָצֵאת] לַמִּלְחָמָה עִם [בְּנֵי] בִנְיָמִין אָחִי אִם אֶחְדָּל? וַיֹּאמֶר ה': (עלה) [עֲלוּ]! כִּי מָחָר אֶתְּנֶנּוּ בְיָדֶךָ". כֵּיצַד נַעֲשֵׂית? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בּוֹלְטוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: מִצְטָרְפוֹת. הָא לָא כְּתִיב [בְּהוּ] צָדֵ"י? אָמַר [רַב] שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק: "אַבְרָהָם, יִצְחָק, וְיַעֲקֹב" כְּתִיב שָׁם. וְהָא לָא כְּתִיב טֵי"ת? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: "שִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן" כְּתִיב שָׁם. מֵיתִיבֵי: כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּדַבֵּר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וּשְׁכִינָה שׁוֹרָה עָלָיו, שׁוֹאֲלִים בּוֹ. שֶׁהֲרֵי שָׁאַל צָדוֹק וְעָלָה לוֹ, וְשָׁאַל אֶבְיָתָר וְלֹא עָלָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ט״ו:כ״ד) "וַיַּעַל אֶבְיָתָר". דִּמְסַיֵּיעַ סִיּוּעֵי בַּהֲדֵיהוּ.

סד פִּסְקָא. וְאֵין נִשְׁאָלִין בָּהֶם לְהֶדְיוֹט, אֶלָּא לַמֶּלֶךְ (ולבית דין) [וּלְאַב בֵּית־דִּין], וּלְמִי שֶׁצָּרִךְ הַצִּבּוּר בּוֹ. מְנָא הֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר קְרָא: (במדבר כ״ז:כ״א) "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר

הַכֹּהֵן יַעֲמוֹד וְשָׁאַל לוֹ" וְגוֹ', 'הוּא', זֶה מֶלֶךְ. "וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ", זֶה מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, "וְכָל הָעֵדָה", זוֹ סַנְהֶדְרִין.

פרק ח

יומא פרק ח - תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא טז) "תְּעַנּוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם". יָכוֹל, יֵשֵׁב בַּחַמָּה אוֹ בַּצִּנָּה, כְּדֵי שֶׁיִּצְטַעֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ". מַה מְּלָאכָה, שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה, אַף עִנּוּי נֶפֶשׁ, שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה. וְאֵימָא: הֵיכָא דְּיָתֵיב בֵּי שְׁמָשָׁא וְחָמִים לֵיהּ, לָא נֵימָא לֵיהּ: קוּם תּוּב בְּטוּלָא! יָתֵיב בְּטוּלָא וְקָרִיר לֵיהּ, לָא נֵימָא לֵיהּ: קוּם תּוּב בְּשִׁמְשָׁא! דּוּמְיָא דִּמְלָאכָה! מַה מְּלָאכָה, לֹא חִלַּקְתָּ בָּהּ, אַף עִנּוּי לֹא תַחֲלֹק בּוֹ.

סה כְּתִיב: (דברים ח) "הַמַּאֲכִלְךָ מָן בַּמִּדְבָּר [לְמַעַן עַנֹּתְךָ"]. (וכתיב: (שם) "ויענך ויעיבך") רַבִּי אַמִי וְרַבִּי אַסִי, חַד אָמַר: אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ, לְמִי שֶׁאֵין לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ. וְחַד אָמַר: אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁרוֹאֶה וְאוֹכֵל, לְמִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה וְאוֹכֵל. אָמַר רַב יוֹסֵף: מִכָּאן רֶמֶז לַסּוּמִין, שֶׁאוֹכְלִין וְאֵינָן שְׂבֵעִין. אָמַר רַבִּי זֵירָא: מַאי קְרָאָה: (קהלת ו) "טוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם מֵהֲלֹךְ נָפֶשׁ". אָמַר אַבַּיֵי: הִלְכָךְ, מַאן דְּאִית לֵיהּ סְעוּדְתָא, לָא נֵיכְלֵהּ אֶלָּא בֵּימָמָא. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: "טוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם" בְּאִשָּׁה, יוֹתֵר מִגּוּפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "טוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם מֵהֲלֹךְ נָפֶשׁ". (משלי כג) "כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים". רַבִּי אַמִי וְרַבִּי אַסִי, חַד אָמַר: כָּל הַנּוֹתֵן עֵינוֹ בְּכוֹסוֹ, כָּל הָעוֹלָם [כֻּלּוֹ] דּוֹמֶה עָלָיו כְּמִישׁוֹר. וְחַד אָמַר: כָּל הַנּוֹתֵן עֵינוֹ בְּכוֹסוֹ, כָּל הָעֲרָיוֹת דּוֹמוֹת עָלָיו כְּמִישׁוֹר. (שם יב) "דְּאָגָה בְלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה". רַבִּי אַמִי וְרַבִּי אַסִי, חַד אָמַר: יְסִיחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ. וְחַד אָמַר: יְשִׁיחֶנָּה לַאֲחֵרִים. (ישעיה סה) "וְנָחַשׁ עָפָר לַחְמוֹ". רַבִּי אַמִי וְרַבִּי אַסִי. חַד אָמַר: אֲפִלּוּ אוֹכֵל כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, טוֹעֵם בָּהֶם טַעַם עָפָר. וְחַד אָמַר: אֲפִלּוּ אוֹכֵל כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, אֵין דַּעְתּוֹ (מתקררת) [מְיֻשֶּׁבֶת], עַד שֶׁיֹּאכַל עָפָר.

תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בּוֹא וּרְאֵה, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם; [מִדַּת] בָּשָׂר־וָדָם, מַקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ, יוֹרֵד עִמּוֹ עַד לְחַיָּיו, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן! קַלֵּל אֶת הַנָּחָשׁ, עוֹלֶה לַגֵּג, מְזוֹנוֹתָיו עִמּוֹ, יוֹרֵד לַקַּרְקַע, מְזוֹנוֹתָיו עִמּוֹ. קִלֵּל אֶת כְּנַעַן, אוֹכֵל מַה שֶּׁרַבּוֹ אוֹכֵל, וְשׁוֹתֶה מַה שֶּׁרַבּוֹ שׁוֹתֶה. קִלֵּל אֶת הָאִשָּׁה, הַכֹּל רָצִין אַחֲרֶיהָ. קִלֵּל אֶת הָאֲדָמָה, הַכֹּל נִזּוֹנִין הֵימֶנָּה. (במדבר יא) "זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: דָּגִים, וְחַד אָמַר: עֲרָיוֹת. מַאן דְּאָמַר: דָּגִים, דִּכְתִיב: 'נֹאכַל'. וּמַאן דְּאָמַר: עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב: 'חִנָּם'. (בשלמא למאן דאמר: 'דגים', היינו דאמר: 'נאכל', אלא) וּלְמַאן דְּאָמַר: 'עֲרָיוֹת' (מאי) [הָא כְּתִיב]: 'נֹאכַל'! לִישָׁנָא מַעֲלֵיָא נָקֵט, דִּכְתִיב: (משלי ל) "כֵּן דֶּרֶךְ אִשָּׁה מְנָאֲפֶת, אָכְלָה וּמָחֲתָה פִּיהָ [וְאָמְרָה: לֹא פָעַלְתִּי אָוֶן"]. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר:

'עֲרִיוֹת', הַיְנוּ דִּכְתִיב: 'חִנָּם', אֶלָּא, לְמַאן דְּאָמַר: 'דָּגִים', מַאי 'חִנָּם'? דַּהֲווּ מַשְׁכְּחֵי וּמַיְתֵי מֵהֶפְקֵרָא, דְּאָמַר מַר: כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲבִין מַיִם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם [בְּתוֹךְ הַמַּיִם] דָּגִים קְטַנִּים בְּכַדֵּיהֶם. בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר: דָּגִים', אֲבָל עֲרָיוֹת לָא פָּרְצֵי בְּהוּ, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (ש"ה ד) "גַּן נָעוּל אֲחוֹתִי כַּלָּה" [וְגוֹ']. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: 'עֲרָיוֹת', מַאי: (משתבח בהו קרא בהנך דאסירא בהו, לא פרצי בהו, היינו דכתיב: "גן נעול", דבאשת איש לא פקרין["מַעְיָן חָתוּם"? מֵהַנָּךְ דַּאֲסִירִין, לָא פְּרִיצֵי בְּהוּ]. בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר: 'עֲרָיוֹת', הַיְנוּ דִּכְתִיב: (במדבר יא) "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו", עַל עִסְקֵי מִשְׁפְּחוֹתָיו, שֶׁנֶּאֶסְרוּ לָהֶם לִשְׁכַּב אֶצְלָם. אֶלָּא, לְמַאן דְּאָמַר: דָּגִים, מַאי ("וישמע משה את העם) ["בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו"]? הָא וְהָא הֲוָאי בְּהוּ! (במדבר יא) "אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֶת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת הֶחָצִיר וְאֶת הַבְּצָלִים וְאֶת הַשּׁוּמִים". רַבִּי אַמִי וְרַבִּי אַסִי. חַד אָמַר: כָּל הַמִּינִים כֻּלָּם, טָעֲמוּ בַּמָּן טַעֲמָן, וְאוֹתָן חֲמִשָּׁה הַמִּינִים לֹא טָעֲמוּ טַעֲמָן. וְחַד אָמַר: כָּל הַמִּינִים כֻּלָּם טָעֲמוּ טַעֲמָן וּמַמָּשָׁן, וְאוֹתָן חֲמִשָּׁה הַמִּינִים טַעֲמָן וְלֹא מַמָּשָׁן. (שמות טז) "וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן".

אָמַר רַבִּי אַסִי: (אמר רבי יוחנן) עָגֹל כְּגִגְדָּא, וְלָבָן כְּמַרְגָּלִית. תָּנוּ רַבָּנָן: 'גַּד', דּוֹמֶה לְזֶרַע פִּשְׁתָּן בְּגִבְעוֹלִין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: 'גַּד', דּוֹמֶה לְדִבְרֵי אַגָּדָה הַמּוֹשְׁכִין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם כַּמַּיִם. וְתַנְיָא אִידָךְ: 'גַּד', שֶׁהָיָה מַגִּיד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, אִם בֵּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, אִם בֵּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן. וְ'לְבָן', שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁהַנְּבִיא הָיָה מַגִּיד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, מַה שֶּׁבַּחוֹרִים וּמַה שֶּׁבַּסְּדָקִים, כָּךְ הַמָּן מַגִּיד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁבַּחוֹרִים וּמַה שֶּׁבַּסְּדָקִים. כֵּיצַד? שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה לַדִּין, זֶה אוֹמֵר: עַבְדִּי גְּנַבְתָּ, וְזֶה אוֹמֵר: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: 'דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט"! לְמָחָר, אִם נִמְצָא עֹמֶר בְּבֵית רַבּוֹ רִאשׁוֹן, בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה גְּנָבוֹ. נִמְצָא עֹמֶר בְּבֵית רַבּוֹ שֵׁנִי, בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה מְכָרוֹ לוֹ. וְכֵן אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁבָּאוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה לַדִּין. הוּא אוֹמֵר: הִיא סָרְחָה עָלַי. וְהִיא אוֹמֶרֶת: הוּא סָרַח עָלַי. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: "דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט"! [לְמָחָר], אִם נִמְצָא עֹמֶר בְּבֵית בַּעְלָהּ, בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא סָרְחָה עָלָיו. וְאִם נִמְצָא עֹמֶר בְּבֵית אָבִיהָ, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא סָרַח עָלֶיהָ. (נוסח אחר: אם נמצא עומרה בבית בעלה, בידוע שהוא סרח עליה. ואם נמצא בבית אביה, בידוע שהיא סרחה עליו)

כְּתִיב: (במדבר יא) "וּבָרֶדֶת הַטַּל עַל הַמַּחֲנֶה לָיְלָה" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שמות טז) "וַיְצֵא הָעָם וְלָקְטוּ" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (במדבר יא) "שָׁטוּ הָעָם וְלָקָטוּ" וְגוֹ'. הָא כֵּיצַד? צַדִּיקִים, יוֹרֵד לָהֶם עַל פֶּתַח בָּתֵּיהֶם. בֵּינוֹנִים, יָצָא הָעָם וְלָקָטוּ. רְשָׁעִים, שָׁטוּ הָעָם וְלָקָטוּ. [כְּתִיב: 'לֶחֶם', וּכְתִיב: 'עֲגוֹת', וּכְתִיב: 'וְטָחֲנוּ', הָא כֵּיצַד? צַדִּיקִים, 'לֶחֶם', בֵּינוֹנִים, 'עֲגוֹת', רְשָׁעִים, 'טָחֲנוּ בָּרֵיחַיִם'. (במדבר יא) "אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה", אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, וְאִיתֵּימָא רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עִם הַמָּן תַּכְשִׁיטֵי נָשִׁים, דָּבָר שֶׁנִּדּוֹךְ בַּמְּדוֹכָה.

(שם) "וּבִשְׁלוּ בַּפָּרוּר", אָמַר רַבִּי חָמָא: מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עִם הַמָּן צִיקֵי קְדָרָה]. (שמות לו) "וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר", מַאי "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר"? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: (מן היורד להם לישראל בבקר בבקר הוריד להם) [מִדָּבָר שֶׁיָּרַד לָהֶם בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, מְלַמֵּד שֶׁיָּרְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל] אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת [עִם הַמָּן] (שנאמר): (שם לה) "וְהַנְּשֹׂאִם הֵבִיאוּ [אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם"]. (ו)תָּנָא: נְשִׂיאִים מַמָּשׁ, וְכֵן הַכָּתוּב אוֹמֵר: (משלי כה) "נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אַיִן". (במדבר יא) "וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמָן", אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַל תִּקְרֵי 'לְשַׁד' אֶלָּא: 'שַׁד'. מַה שַּׁד זֶה מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה גְּוָנִים, אַף הַמָּן מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה טְעָמִים. אִיכָּא דְּאָמְרִי: שַׁד מַמָּשׁ. מַה שַּׁד זֶה, כָּל זְמַן שֶׁהַתִּינוֹק מְמַשְׁמֵשׁ בּוֹ, מוֹצֵא בּוֹ כַּמָּה טְעָמִים, אַף הַמָּן, כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִין אוֹתוֹ, מוֹצְאִין בּוֹ כַּמָּה טְעָמִים. (שמות טז) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: בְּתֵת ה' לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבַּע".

תָּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: לֶחֶם שֶׁשָּׁאֲלוּ כַּהֹגֶן, נִתַּן לָהֶם כַּהֹגֶן. בָּשָׂר שֶׁשָּׁאֲלוּ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, נִתַּן לָהֶם שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן. מִכָּאן לִמְּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם בָּשָׂר אֶלָּא בָּעֶרֶב. וְהָא אָמַר אַבַּיֵי: הַאי מַאן דְּאִית לֵיהּ סְעוּדְתָא, לָא נֵיכְלֵיהּ אֶלָּא בֵּימָמָא! מַאי 'יְמָמָא'? כְּעֵין יְמָמָא [קָאַמְרִינַן]. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אָמַר רַב חִסְדָּא: בַּתְּחִלָּה הָיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין לְתַרְנְגוֹלִין שֶׁמְּנַקְּרִין בָּאַשְׁפָּה, עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה וְקִבֵּעַ לָהֶם זְמַן סְעוּדָתָם. (במדבר יא) "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם) "עַד חֹדֶשׁ יָמִים", הָא כֵּיצַד? בֵּינוֹנִים, (נידונים) לְאַלְתַּר [מָתוּ]. רְשָׁעִים, מִצְטַעֲרִים וְהוֹלְכִים עַד חֹדֶשׁ יָמִים. (שם) "וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אַל תִּקְרֵי: 'וַיִּשְׁטְחוּ', אֶלָּא 'וַיִּשְׁחֲטוּ'. מְלַמֵּד, שֶׁנִּתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁחִיטָה. 'שָׁטוֹחַ', תָּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: אַל תִּקְרֵי 'שָׁטוֹחַ', אֶלָּא 'שָׁחוֹט', מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עִם הַמָּן דָּבָר שֶׁטָּעוּן שְׁחִיטָה. אָמַר לוֹ רַבִּי (יוסי): וְכִי מִכָּאן אַתָּה לָמֵד? (שטעון שחיטה) וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (תהלים עח) "וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כָּעָפָר שְׁאֵר, וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף כָּנָף". וְתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר (מה תלמוד לומר): (דברים יב) "וְזָבַחְתָּ [וְגוֹ'] כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ", מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַוּשֶׁט, וְעַל הַקִּנָּה, וְעַל רֹב אֶחָד בָּעוֹף, וְעַל רֹב שְׁנַיִם בַּבְּהֵמָה. אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: 'שָׁטוֹחַ'? מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד לָהֶם מִשְׁטִיחִי מִשְׁטִיחִין.

כְּתִיב: (שמות טז) 'לֶחֶם', וּכְתִיב: 'שֶׁמֶן', וּכְתִיב: 'דְּבַשׁ'. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: הָא כֵּיצַד? לַנֶּעֱרִים לֶחֶם, לִזְקֵנִים שֶׁמֶן, לַתִּינוֹקוֹת דְּבַשׁ. כְּתִיב: 'שְׁלָו' וְקָרִינַן 'סְלָו'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: צַדִּיקִים אוֹכְלִים אוֹתוֹ בְּשַׁלְוָה וּרְשָׁעִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ וְדוֹמִים לָהֶם כְּסַלְוִים. אָמַר רַב חָנָן בַּר (אבא) [רָבָא]: אַרְבָּעָה מִינֵי שְׁלָו הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: שִׁיבְלִי, וְקִיבְלִי, פֶּסְיוֹנִי, וּשְׁלָו. מַעֲלִי מִכּוּלְהוּ 'שִׁיבְלִי'. גְּרִיעָא דְּכוּלְהוּ 'שְׁלָו', וַהֲוֵי כִּי צַפְרְתָּא, וּמַלְחֵי לֵיהּ, וּמוֹתְבֵיהּ לֵיהּ

בְּתַנּוּרָא, וְתָפַח וְרָבִי, עַד דְּמַלִּי לֵיהּ לְתַנּוּרָא. וּמַסְקֵי לֵיהּ, וּמוֹתְבֵי לֵיהּ (אתריסר) [אַתְּלֵיסַר] רִיפְּתֵי. וּבַתְרֵיתָא דְּכוּלְהוּ, לָא מִתְאַכְלָת אֶלָּא עַל יְדֵי תַּעֲרֹבֶת. רַב יְהוּדָה מַשְׁכַּח לֵיהּ בֵּינֵי דָּנֵי. רַב חִסְדָּא, מַשְׁכַּח לֵיהּ בֵּינֵי צִיבֵי. רָבָא הֲוָה רָגִיל, מַיְתֵי לֵיהּ צַיְדָא כָּל יוֹמָא מֵאַגְמָא, הַהוּא יוֹמָא לָא אַיְתֵי לֵיהּ. אָמַר: מַאי הַאי? סָלִיק לְאֵיגָּרָא שַׁמְעֵיהּ לֵינוּקָא דְּקָאָמַר: (חבקוק ג) "שָׁמַעְתִּי וַתִּרְגַּז בִּטְנִי" וְגוֹ'. אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ, נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב חִסְדָּא, (והיינו דאמרי אינשי:) וּבְדִיל רַבָּה אָכִיל תַּלְמִידָא. כְּתִיב: (במדבר יא) "וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל הַמַּחֲנֶה לָיְלָה, יֵרֶד הַמָּן עָלָיו", וּכְתִיב: (שמות טז) "וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: טַל מִלְמַעְלָה, וְטַל מִלְמַטָּה, וְנִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁמַּנָּח בְּקוּפְסָא. "דַּק מְחֻסְפָּס", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: דָּבָר שֶׁנִּמּוֹחַ עַל פִּסַּת הַיָּד. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: דָּבָר שֶׁנִּבְלַע בְּמָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים. שֶׁכֵּן 'מְחֻסְפָּס' בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הֲוֵי. 'מְחוּסְפָּס', טוּבָא הֲוֵי! אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק: 'מְחֻסְפָּס' כְּתִיב! תָּנוּ רַבָּנָן: (תהלים עח) "לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ", לֶחֶם שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹכְלִין אוֹתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וּכְשֶׁנֶּאֶמְרוּ הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לָהֶם: צְאוּ וְאִמְרוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא: עֲקִיבָא, טָעִית, וְכִי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹכְלִים לֶחֶם? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (דברים ט) "לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי" [וְגוֹ'], אֶלָּא, מָה אֲנִי מְקַיֵּם "לֶחֶם אַבִּירִים"? אַל תִּקְרֵי "לֶחֶם אַבִּירִים", אֶלָּא "לֶחֶם אֲבָרִים", לֶחֶם שֶׁנִּבְלַע בְּמָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים. וְאֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (שם כג) "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ" וְגוֹ'? בְּדְבָרִים שֶׁתַּגְּרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹכְרִים לָהֶם. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן (פתרוס) [פַּרְטָא] אוֹמֵר: אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁתַּגְּרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹכְרִין לָהֶם, מָן מְפַיְּנָן. אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ"? לְאַחַר שֶׁסָּרְחוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי אָמַרְתִּי, שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְאַתֶּם לֹא עֲשִׂיתֶם כֵּן, עַכְשָׁיו אֲנִי מַטְרִיחַ אֶתְכֶם שֶׁלֹּשׁ פַּרְסָאוֹת, דִּכְתִיב: (במדבר לג) "וַיִּחֲנוּ עַל הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשִׁימֹת עַד אָבֵל הַשִּׁטִּים", וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: לְדִידִי חָזֵי לִי הַהוּא דּוּכְתָא, וּתְלָתָא פַּרְסֵי הֲוָא. וְתָנָא: כְּשֶׁהֵן נִפְנִין, אֵין נִפְנִין לֹא לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְצִדֵּיהֶם אֶלָּא לַאֲחוֹרֵיהֶם. (במדבר יא) "וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל", אָמְרוּ: עִתִּיד מָן זֶה שֶׁיִּתְפַּח בְּמֵעֵיהֶם וְיַהַרְגֵם, כְּלוּם יֵשׁ לְךָ יְלוּד אִשָּׁה שֶׁמַּכְנִיס וְאֵינוֹ מוֹצִיא?! וּכְשֶׁנֶּאֶמְרוּ הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לָהֶם: אַל תִּקְרֵי 'אַבִּירִים' אֶלָּא 'אֲבָרִים', דָּבָר שֶׁנִּבְלַע בְּמָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים. אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ"? דְּבָרִים שֶׁמְּבִיאִים לָהֶם מִמְּדִינַת הַיָּם. דָּבָר אַחֵר: "לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ", זֶה יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁיָּרַד לוֹ מָן כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב הָכָא: "לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ", וּכְתִיב הָתָם: (שם כז) "אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ". וְאִימָא מֹשֶׁה? דִּכְתִיב: (שם יב) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד"? דְּנִין 'אִישׁ', מֵ'אִישׁ', וְאֵין דָּנִין 'אִישׁ' מֵ'הָאִישׁ'.

שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: מִפְּנֵי מַה לֹּא הָיָה יוֹרֵד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מָן פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה? אָמַר לָהֶם: אֶמְשֹׁל לָכֶם מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, וְקָבַע עָלָיו פַּרְנָסָתוֹ פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה. וְלֹא הָיָה מַקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו אֶלָּא פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה. עָמַד וְקָבַע לוֹ פַּרְנָסָתוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם, לֹא רָאוּי לְאוֹתוֹ בֵּן שֶׁיַּקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו בְּכָל יוֹם וְיוֹם? וְאַף כָּךְ יִשְׂרָאֵל, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה בָּנִים, הָיָה דּוֹאֵג וְאוֹמֵר: שֶׁמָּא לְמָחָר אֵין הַמָּן יוֹרֵד, וְנִמְצְאוּ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו מֵתִים בָּרָעָב. וְנִמְצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מְכַוְּנִים אֶת לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. דָּבָר אַחֵר: (מן) שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא חַם. דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי מַשּׂוּי הַדֶּרֶךְ. וּכְבָר הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן [וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל] וּזְקֵנִים יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בְּפָרָשַׁת הַמָּן, וְהָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם. נַעֲנָה רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי וְאָמַר: מָן שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה גְּבוֹהַּ שִׁשִּׁים אַמָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן: מוֹדָעִי, עַד מָתַי אַתָּה מְגַבֵּב דְּבָרִים, וּמֵבִיא עָלֵינוּ? אָמַר לוֹ: רַבִּי, מִקְרָא אֲנִי דּוֹרֵשׁ. (בראשית ז׳:כ׳) *) "חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם" וְגוֹ'. וְכִי חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה בָּעֲמֶק, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה (בשפלה) [בֶּהָרִים]? וְכִי מַיָּא, שׁוּרֵי שׁוּרֵי הֲווּ קָיְמֵי? וְתוּ, תֵּיבוֹתָא, הֵיכִי סָגְיָא? אֶלָּא, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב: (שם) "נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה", עַד דְּשָׁווּ מַיָּא לְטוּרֵי, וּלְבָסוֹף (כתיב) (שם) "חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם" וְגוֹ'. וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרֻבָּה, מִדָּה טוֹבָה, אוֹ מִדַּת פֻּרְעָנוּת? הֱוֵי אוֹמֵר: מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת! בְּמִדַּת פֻּרְעָנוּת הוּא אוֹמֵר: (שם) "וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ". וּבְמִדָּה טוֹבָה כְּתִיב: (תהילים ע״ח:כ״ד) "וַדַּלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח". וְאוֹמֵר: "וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל", וְתָנָא: כַּמָּה אֲרֻבּוֹת יֵשׁ בְּדֶלֶת? אַרְבַּע אַרְבַּע. הֲרֵי כָּאן שְׁמוֹנָה. נִמְצָא מָן שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ שִׁשִּׁים אַמָּה. תַּנְיָא, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: מָן שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, מִתְגַּבֵּר וְעוֹלֶה עַד שֶׁרוֹאִין אוֹתוֹ כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כג) "תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צוֹרְרָי וְגוֹ', [כּוֹסִי רְוָיָה"]. אָמַר אַבַּיֵי: שְׁמַע מִינָּהּ, כַּסָּא דְּדָוִד לְעָלְמָא דְּאָתֵי מָאתַן וְעֶשְׂרִין וְחַד לוּגָא מַחֲזִיק, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כּוֹסִי רְוָיָה". "רְוָיָה" בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הֲווּ. (מי דמי) [הָא לָא דָּמְיָא]! הָתָם אַרְבָּעִים יוֹם, וְהָכָא חֲדָא שַׁעְתָּא? הָתָם לְכוּלֵּי עָלְמָא, הָכָא לְיִשְׂרָאֵל לְחוּדֵּיהּ! אִם כֵּן נָפִישׁ לְהוּ טְפֵי! אֶלָּא רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי 'פִּתְיחָה', 'פִּתְיחָה' גְּמַר. סו כְּתִיב: (הושע ד) "זְנוּת וְיַיִן וְתִירוֹשׁ יִקַּח לֵב", אַמַּאי קְרֵי לֵיהּ 'יַיִן'? וְאַמַּאי קְרֵי לֵיהּ 'תִּירוֹשׁ'? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: 'יַיִן', שֶׁמֵּבִיא יְלָלָה לָעוֹלָם. 'תִּירוֹשׁ', שֶׁכָּל הַמִּתְגָּרֶה בּוֹ נַעֲשָׂה רָשׁ. רַב כַּהֲנָא רָמֵי, כְּתִיב: 'תִּירָשׁ', וְקָרֵינַן: 'תִּירוֹשׁ'? זָכָה נַעֲשָׂה רֹאשׁ, לֹא זָכָה נַעֲשָׂה רָשׁ. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: 'יְשַׁמַּח', וְקָרֵינַן 'יְשַׂמַּח'? זָכָה מְשַׂמְּחוֹ, לֹא זָכָה מְשַׂמְּמוֹ. וְהֵינוּ דְּאָמַר רָבָא: חַמְרָא וְרֵיחָנֵי פַּקְחִין. סִיכָּה אִקְרֵי עִנּוּי, דִּכְתִיב בְּדָנִיֵּאל: (דניאל י) "וְסוֹךְ לֹא סַכְתִּי"

וּכְתִיב: (שם) "אַל תִּירָא דָּנִיֵּאל, כִּי מִן הַיּוֹם [הָרִאשׁוֹן] אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ, נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ".

סז "וַאֲנִי בָּאתִי בִּדְבָרֶיךָ, וְשַׂר מַלְכוּת פָּרַס" וְגוֹ'. מַאי: "וַאֲנִי בָּאתִי בִּדְבָרֶיךָ"? [הַיְנוּ] דִּכְתִיב: (יחזקאל ח) "וְשִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי בֵית יִשְׂרָאֵל, וְיַאֲזַנְיָהוּ בֶן שָׁפָן עֹמֵד בְּתוֹכָם, עֹמְדִים לִפְנֵיהֶם וְאִישׁ מִקְטַרְתּוֹ בְּיָדוֹ, וַעֲתַר עֲנַן הַקְּטֹרֶת עָלָה", וּכְתִיב: (שם) ["וַיִּשְׁלַח תַּבְנִית יָד וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי" וְגוֹ']. "וַיָּבֵא אוֹתִי אֶל חֶצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית, וְהִנֵּה פֶתַח הֵיכַל ה' בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ, כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ, אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה', וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה, וְהֵמָּה מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ". מִמַּשְׁמַע שְׁנָאֲמַר: "וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'? אֶלָּא, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'"? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַפְרִיעִים אֶת עַצְמָם, וּמַתְרִיזִין כְּלַפֵּי מַטָּה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִיכָאֵל: מִיכָאֵל, סָרְחָה אֻמָּתְךָ! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, דַּיָּם לַטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם. אָמַר לֵיהּ: הֲרֵינִי שׁוֹרֵף אוֹתָם וְאֶת הַטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם! מִיָּד: (שם י) "וַיֹּאמֶר אֶל הָאִישׁ לְבֻשׁ הַבַּדִּים, וַיֹּאמֶר: בֹּא אֶל בֵּינוֹת לַגַּלְגַּל, אֶל תַּחַת לַכְּרוּב, וּמַלֵּא חָפְנֶיךָ גַחֲלֵי־אֵשׁ מִבֵּינוֹת לַכְּרֻבִים, וּזְרֹק עַל הָעִיר. וַיָּבֹא לְעֵינָי". (וכתיב) [מִיָּד]:

שם "וַיִּשְׁלַח הַכְּרוּב אֶת יָדוֹ מִבֵּינוֹת לַכְּרוּבִים אֶל הָאֵשׁ אֲשֶׁר בֵּינוֹת הַכְּרֻבִים, וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן אֶל חָפְנֵי לְבֻשׁ הַבַּדִּים. וַיִּקַּח וַיֵּצֵא". אָמַר רַב (חמא) [חַנָּא] בַּר (כהנא) [בִּיזְנָא], אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: אִלְמָלֵא לֹא נִצְטַנְּנוּ גָּחָלִים מִיָּדוֹ שֶׁל מִיכָאֵל לְיָדוֹ שֶׁל גַּבְרִיאֵל, לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִשּׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט, וּכְתִיב: (שם ט) "וְהִנֵּה הָאִישׁ לְבֻשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר הַקֶּסֶת בְּמָתְנָיו מֵשִׁיב דָּבָר לֵאמֹר: עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי". (אמר רבי יוחנן: באותה שעה אפקוה לגבריאל מאחורי הפרגוד[אַמַּאי לָא עָבַדְתְּ] כַּד פַּקְדוּךְ? וְעוֹד, אִי עָבַדְתְּ, (כד פקדוך, לא איבעי לך לאהדורי?) לֵית לָךְ: "אֵין מְשִׁיבִין עַל הַקַּלְקָלָה"? (בההיא שעתא עיילי) [אַתְיָא] לְדֶבִּיאֵל שָׂרָא דְּפַרְסָאֵי, וְאוּקְמֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ, (ספרים אחרים: בחריקיה) וְשִׁמֵּשׁ עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם. וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (דניאל י:י״ג) "וְשַׂר מַלְכוּת פָּרַס עֹמֵד לְנֶגְדִּי עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם". (וְגוֹ'. אמרו: אתיהיבו) ["וְהִנֵּה מִיכָאֵל, אֶחָד הַשָּׂרִים הָרִאשֹׁנִים בָּא לְעָזְרֵנִי, וַאֲנִי נוֹתַרְתִּי שָׁם אֵצֶל מַלְכֵי פָּרַס". יְהָבוּ לֵיהּ] עֶשְׂרִים וְחַד מַלְאָכֵי, וּפַרְוָותָא דְּמַשְׁמְהִיג. אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּכַרְגָּא! כָּתְבוּ לֵיהּ. כִּתְבוּ לִי רַבָּנָן בְּכַרְגָּא! כָּתְבוּ לֵיהּ, בְּעִידְנָא דְּבָעֵי לְמֵיחְתָּם לֵיהּ, עָמַד גַּבְרִיאֵל מֵאַחֲרֵי הַפָּרְגּוֹד, אָמַר: (תהילים קכ״ז:ב׳) "שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם, מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת, אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים, כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא". [מַאי "כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא"?] אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמְּנַדְּדוֹת שֵׁנָה מֵעֵינֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְזוֹכוֹת לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. לָא אַשְׁגַּחוּ בֵּיהּ. הֲדַר אָמַר: רִבּוֹנוֹ

שֶׁל עוֹלָם! אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּכַף מֹאזְנַיִם, וְדָנִיֵּאל אִישׁ חֲמוּדוֹת בְּכַף שְׁנִיָּה, [לֹא נִמְצָא] מַכְרִיעַ אֶת כֻּלָּם? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִי הוּא זֶה שֶׁמְּלַמֵּד זְכוּת עַל בָּנַי? אָמְרוּ לֵיהּ: גַּבְרִיאֵל, אָמַר לְהוּ: נִיעוּל! עַיְלוּהָ. וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: "וַאֲנִי בָּאתִי בִּדְבָרֶיךָ". כִּי אָתָא, אַשְׁכְּחֵיהּ דַּהֲוָה נָקִיט פִּיתְקָא בִּידֵיהּ דְּדַבִּיאֵל, בָּעָא לְמֵירְמָא מִינֵיהּ, בָּלְעָהּ. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: מִכְתָּב הֲוָה כְּתִיב, מִחְתָּם לָא הֲוָה חָתִים. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: מִחְתָּם נַמִּי חָתְמָהּ, וְאַיְדִי דְּבָלְעָהּ, אִימְחִיק לֵהּ מִינֵהּ. הַיְנוּ דְּאִיכָּא בְּמַלְכוּתָא דְּפַרְסָאֵי, (שני פרסאי) אִיכָּא דְּיָהֵיב כַּרְגָּא, וְאִיכָּא דְּלָא יָהֵיב. (דניאל י':כ') "וַאֲנִי יוֹצֵא, וְהִנֵּה שַׂר יָוָן בָּא", (אמר:) עַוֵי עַוֵי וְלָא אַשְׁגְּחוּ בֵּיהּ.

סח מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו ב':כ"ה) "מִנְעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף וּגְרוֹנֵךְ מִצַּמְאָה"? מִנְעִי עַצְמֵךְ מֵחֵטְא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ רַגְלַיִךְ לִידֵי יְחוּף. מִנְעִי לְשׁוֹנֵךְ מִדְּבָרִים בְּטֵלִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא גְּרוֹנֵךְ לִידֵי צְמָאָה.

סט אָמַר רַבִּי פִּנְחָס [מְשׁוּם רַב הוּנָא] צְפוֹרָאָה: מַעְיָן הַיּוֹצֵא מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, בִּתְחִלָּה דּוֹמֶה כְּמִין קַרְנֵי חֲגָבִים, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפֶתַח הַהֵיכָל, נַעֲשָׂה כְּחוּט שֶׁל שְׁתִי, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפֶתַח הָאוּלָם, נַעֲשָׂה כְּחוּט שֶׁל עֵרֶב, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפֶתַח הָעֲזָרָה, נַעֲשָׂה כְּפִי פִּי קָטָן, [וְהַיְנוּ דִּתְנַן, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מַיִם מְפַכִּין עֲתִידִין לִהְיוֹת יוֹצְאִין מִתַּחַת מִפְתַּן הַבַּיִת]. מִכָּאן וְאֵילָךְ, מִתְגַּבֵּר וְעוֹלֶה, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְפֶתַח בֵּית דָּוִד. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפֶתַח בֵּית דָּוִד, נַעֲשָׂה כְּנַחַל שׁוֹטֵף, שֶׁבּוֹ רוֹחֲצִין זָבִין וְזָבוֹת, נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה י"ג:א') "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מָקוֹר נִפְתָּח לְבֵית דָּוִד, וּלְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לְחַטָּאת וּלְנִדָּה". (דברי רבי אליעזר בן יעקב תנא: מים מפכים עתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית. אמר רב יהודה: אף מלאך המות אין לו רשות לעבור לשם, כתיב הכא: (ישעיהו ל"ג:כ"א) "בל תלך בו אניות־שיט", וכתיב התם: (איוב א) "משוט בארץ")

תָּנוּ רַבָּנָן: תִּינוֹקוֹת מֻתָּרִין בְּכֻלָּן, חוּץ מִנְּעִילַת הַסַּנְדָּל. מַאי שְׁנָא נְעִילַת הַסַּנְדָּל? דְּאָמְרֵי: אִינְשֵׁי עָבְדוּ לֵיהּ. הָנָךְ נַמִּי [אָמְרֵי]: אִינְשֵׁי עָבְדוּ לֵיהּ! רְחִיצָה וְסִיכָה, אֵימַר, מֵאֶתְמוֹל עָבְדוּ לֵיהּ, סַנְדָּל, לָא אֶפְשָׁר דְּמֵאֶתְמוֹל עָבְדוּ לֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמִיטְעַם טַעְמָא דְּמִיתוּתָא, לִיסַּיֵּים מְסָאנָא וְלִילְבְּשֵׁנִי. וְהָא, מֻתָּרִין לְכַתְּחִלָּה קָתָנֵי! אֶלָּא, הָנָךְ, דְּלָאו רְבִיתַיְהוּ, גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן, הָנָךְ, דִּרְבִיתַיְהוּ הוּא, לָא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן. דְּאָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: הַאי רְבִיתָא דִּינוּקָא, מַיָּא חֲמִימֵי וּמְשָׁחָא, גְּדֵל פּוּרְתָּא, בֵּיעָתָא בְּכוּתְחָאגְּדַל פּוּרְתָּא, תְּבֵירֵי מָאנֵי, כִּי הָא דְּרַבָּה זַבִּין לְהוּ מָאנֵי גְּזִיזֵי דְּפַחָרָא לִבְנֵיהּ, וּמַתְבִּיר לְהוּ.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁעוּרִין וְעֻנְשִׁין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. 'עֻנְשִׁין'? מִכְתָּב כְּתִיבִי! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁעוּרִין שֶׁל עֻנְשִׁין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: שִׁעוּרִין שֶׁל

עֲנָשִׁין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: בֵּית דִּינוֹ שֶׁל יַעְבֵּץ תִּקְּנוּם. וְהָכְתִיב: (ויקרא כ״ז:ל״ד) "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת", שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה? אֶלָּא שְׁכָחוּם, וְחָזְרוּ וְיִסְּדוּם.

ע תַּנְיָא: (ויקרא כ״ג:ל״ב) "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ", יָכוֹל, [יַתְחִיל וְ]יִתְעַנֶּה בְּתִשְׁעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּעֶרֶב", אִי "בָּעֶרֶב", יָכוֹל מַשְׁתֶּחְשַׁךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּתִשְׁעָה", הָא כֵּיצַד? מַתְחִיל וּמִתְעַנֶּה מִבְּעוֹד יוֹם. מִכָּאן, שֶׁמּוֹסִיפִין מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. אֵין לִי אֶלָּא בְּכְנִיסָתוֹ, בִּיצִיאָתוֹ מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב". אֵין לִי אֶלָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים, שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם", בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'שְׁבִת', מוֹסִיפִין מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. וְתַנָּא דְּ'עֶצֶם' 'עֶצֶם', הַאי בְּ"תִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ", מַאי עָבִיד לֵיהּ? מַצְרִיךְ לֵיהּ לְהַאי קְרָא, לְכְדָתָנֵי חִיָּא בַּר רַב [מַדִּיפְתִּי]: "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ", וְכִי בְּתִשְׁעָה מִתְעַנִּין? וַהֲלֹא בֶּעָשׂוֹר מִתְעַנִּין! אֶלָּא, לוֹמַר לְךָ: כָּל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּתִשְׁעָה בּוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִתְעַנָּה תִּשְׁעִי וַעֲשִׂירִי. (ובמסכת עירובין פרק בכל מערבין (עירובין דף מ ע"ב) כתוב ענין דומה לזה) רַב וּשְׁמוּאֵל, דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: אֵין אוֹמֵר זְמַן, אֶלָּא בְּשֶׁלֹּשׁ רְגָלִים וְכוּ'. מֵיתִיבִי: (קהלת י״א:ב׳) "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה", רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: 'לְשִׁבְעָה', אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, 'לִשְׁמוֹנָה', אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי מִילָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: 'לְשִׁבְעָה', אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח, 'לִשְׁמוֹנָה', אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וְגַם', לְרַבּוֹת עֲצֶרֶת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים. מַאי לָאו, לוֹמַר 'זְמַן'? לֹא, לְבָרְכָה).

תָּנוּ רַבָּנָן: מִי שֶׁאָחַז בּוּלְמוּס, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבַשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה. שֶׁהַדְּבַשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה מְאִירִין מְאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֶכֶר לַדָּבָר: (שמואל א י״ד:כ״ט-ל׳) "רְאוּ נָא כִּי אֹרוּ עֵינַי, כִּי טָעַמְתִּי מְעַט הַדְּבַשׁ הַזֶּה", וּמַאי "אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר"? דְּהָתָם לָאו בּוּלְמוּס אַחְזֵיהּ. אָמַר אַבַּיֵי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְאַחַר אֲכִילָה, אֲבָל קֹדֶם אֲכִילָה, מֵיגְרַר גָּרִיר, דִּכְתִיב: (שם ל) "וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִצְרִי בַּשָּׂדֶה, וַיִּקְחוּ אֹתוֹ אֶל דָּוִד, וַיִּתְּנוּ לוֹ לֶחֶם וַיֹּאכַל, וַיַּשְׁקוּהוּ מָיִם. וַיִּתְּנוּ לוֹ פֶּלַח דְּבֵלָה וּשְׁנֵי צִמֻּקִים וַיֹּאכַל, (וישת) וַתָּשָׁב רוּחוֹ אֵלָיו, כִּי לֹא אָכַל לֶחֶם, וְלֹא שָׁתָה מַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת". אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל: מִי שֶׁאָחַז בּוּלְמוּס, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ אֲלִיָּה בִּדְבַשׁ. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: אַף סֹלֶת נְקִיָּה בִּדְבַשׁ. רַב פָּפָּא אָמַר: אֲפִלּוּ קִימְחָא דְּשַׁעֲרֵי בְּדוּבְשָׁא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פַּעַם אַחַת אָחַזַנִי בּוּלְמוּס, וְרָצִיתִי לְמִזְרְחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה, וְקַיְמִתִּי בְּעַצְמִי (קהלת ז׳:י״ב) "הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ", דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: הָרוֹצֶה לִטְעֹם טַעַם תְּאֵנָה, יִפְּנֶה לְמִזְרְחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:י״ד) "וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ". רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי הֲווּ

קָאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא, אַחֲזֵיהּ בּוּלְמוּס לְרַבִּי יְהוּדָה, קַפְּחֵיהּ לְרוֹעֶה, אַכְלֵיהּ לְרִיפְּתָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי: קִפַּחְתָּ אֶת הָרוֹעֶה. כִּי מָטוּ לְמָתָא, אֲחָזוֹ בּוּלְמוּס לְרַבִּי יוֹסֵי, אַהַדְּרוּהָ בְּלָגֵי וְצָעֵי. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: אֲנִי קִפַּחְתִּי אֶת הָרוֹעֶה, וְאַתָּה קִפַּחְתָּ אֶת הָעִיר כֻּלָּהּ.

עא וְתוּ, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי, הֲווּ קָאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא, רַבִּי מֵאִיר הֲוָה דַּיִיק בִּשְׁמָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי לָא הֲווּ דַּיְקֵי בִּשְׁמָא. כִּי מָטוּ לְהַהוּא דּוּכְתָּא, בָּעוּ אוֹשְׁפִּיזָא, [יְהָבוּ לְהוּ]. אָמְרוּ לֵיהּ: מַה שְׁמָךְ? אָמַר לְהוּ: 'כִּידּוֹר'. אָמַר (להו רבי מאיר): שְׁמַע מִינָּהּ: אָדָם רָשָׁע הוּא, דִּכְתִיב: (דברים ל״ב:כ׳) "כִּי דוֹר תַּהְפֻּכוֹת הֵמָּה". רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי אַשְׁלִימוּ לֵיהּ כִּיסַיְהוּ, רַבִּי מֵאִיר לָא אַשְׁלִים לֵיהּ כִּיסֵיהּ. אָזַל (רבי מאיר) אוֹתְבֵיהּ בְּכַדָּא, וְקַבְּרֵיהּ בְּקִבְרָא דַּאֲבוּהָ דְּהַהוּא גַּבְרָא בְּרֵישֵׁיהּ. אִיתְחֲזֵי לֵיהּ אֲבוּהָ בְּחֶלְמָא: "תָּא שָׁקִיל כִּיסָא, דְּמַנַּח בְּרֵישֵׁיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא". לְמָחָר (אתא לקמיה דרבי מאיר) אָמַר לְהוּ: הָכִי אִיתְחֲזִי לִי בְּחֶלְמָאי. אָמְרוּ לֵיהּ: חֶלְמֵי דְּבֵי־שִׁמְשֵׁי, (בטלי אינון) [לֵית בָּהֶן מַמָּשָׁא]. אָזַל רַבִּי מֵאִיר נָטַרֵיהּ כּוּלֵּי יוֹמָא. לְאוֹרְתָּא שַׁקְלֵי לְכִיסֵיהּ, וְאָתָא. לְמָחָר, אָמְרוּ לֵיהּ: הַב לָן כִּיסִין. אָמַר לְהוּ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם. אָמַר לְהוּ רַבִּי מֵאִיר: אַמַּאי לָא תִּבְדְּקוּ בִּשְׁמָא? אָמְרוּ לֵיהּ: אַמַּאי לָא אָמַרְתְּ לָן מַר? אָמַר לְהוּ: אֵימוּר דְּאַמְרֵי אֲנָא, אַחֲשָׁשָׁא, אַחְזוּקֵי, מִי אַמְרֵי? מַשְׁכּוּהָ וְעַיְלוּהוּ לַחֲנוּתָא, (אשקיוה חמרא) חָזוּ טָלְפְּחֵי (בדיקניה) [אַשְׁפָּמֵיהּ]. אָזְלוּ וְיהָבוּ סִימָנָא לְדְבֵיתְהוּ, וְשַׁקְלוּהוּ לְכִיסֵיהּ, [וְאֵיתוּ]. אָזַל אִיהוּ וְקָטְלָה לְאִתְּתֵיהּ. הַיְינוּ (דתנן) [דְּתַנְיָא]: מַיִם הָרִאשׁוֹנִים הֲאֲכִילוּ בְּשַׂר חֲזִיר, מַיִם הָאַחֲרוֹנִים הָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. לְסוֹף הֲווּ דַּיְקֵי בִּשְׁמָא. כִּי מָטוּ לְבֵיתֵיהּ דְּגַבְרָא דְּשָׁמֵיהּ 'בָּלָה'. לָא עַיְּילֵי לְגַבֵּיהּ. אָמְרוּ: שְׁמַע מִינָּהּ, רָשָׁע הוּא, דִּכְתִיב: (יחזקאל כג) "וָאֹמַר לַבָּלָה נְאוּפִים".

עב תָּנוּ רַבָּנָן: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּכֶלֶב שׁוֹטֶה: פִּיו פָּתוּחַ, וְרִירוֹ נוֹטֵף, וְאָזְנָיו סְרוּחוֹת, וְזָנְבוֹ מֻנָּחַת לוֹ בֵּין יַרְכוֹתָיו, וּמְהַלֵּךְ עַל צַדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף נוֹבֵחַ וְאֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע. מִמַּאי הֲוֵי? רַב אָמַר: נָשִׁים כַּשְׁפָנִיּוֹת מְשַׂחֲקוֹת בּוֹ. שְׁמוּאֵל אָמַר: רוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עָלָיו. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ לְמִיקְטְלֵיהּ בְּדָבָר הַנִּזְרָק. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: כְּשֶׁהוֹרְגִין אוֹתוֹ, אֵין הוֹרְגִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּדָבָר הַנִּזְרָק, דְּחָזֵיף בֵּיהּ מִסְתַּכֵּן. דְּנָכִית לֵיהּ מָאִית. דְּחָזֵיף בֵּיהּ מִסְתַּכֵּן, מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? נִשְׁלַח מָאנֵיהּ (ונשדינהו קמיה) וְנִירְהוֹט. כִּי הָא דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, הֲוָה קָאֵי בְּשׁוּקָא, חָף בֵּיהּ [חַד מִינַיְיהוּ בְּשׁוּקָא]. שְׁלַח מָאנֵיהּ (ושדא קמיה) וְרָהַט. אָמַר: קַיְּמִתִּי בְּעַצְמִי: (קהלת ז׳:י״ב) "הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ". דְּנָכִית לֵיהּ, מָאִית, מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? אָמַר אַבַּיֵי: נֵיתֵי מַשְׁכָּא דְּאַפָּא דִּיכְרָא, וְנִיכְתּוֹב עֲלָהּ: אֲנָא פְּלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִיתָא, אַמַּשְׁכָא דְּאַפָּא דִּיכְרָא כָּתִיבְנָא עָלָךְ: קַנְנִי, קַנְדִי, קְלוֹרִיס, קַנְתִּי. וְאָמְרֵי לָהּ: קַנְדִי, קַנְסִי, קְלִירוֹס יְ־הֹ יְ־הֹ ה' צְבָ־אוֹת אָמֵן אָמֵן סֶלָה. וְנִשְׁלַח מָאנֵיהּ וְנִקְבְּרִינְהוּ

בְּקִבְרָא (בפרשת דרכים) עַד תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא. לְבָתַר הָכִי, נִיפְקִינְהוּ, וְנִיקְלִינְהוּ לְמָאנֵיהּ, וְנִיבְדּוֹר קִיטְמָא בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים, וּבְתוֹךְ תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא לָא יִשְׁתֶּה מַיָּא אֶלָּא בְּגוּבְתָא דִּנְחָשָׁא, דִּילְמָא חָזוּ לֵיהּ בָּבוּאָה דְּשֵׁד וּמִסְתַּכֵּן. כִּי הָא דְּאַבָּא בַּר מַרְתָּא, דְּהוּא אַבָּא בַּר מַנְיוּמִי, עָבְדָה לֵיהּ אִימֵּיהּ גּוּבְתָא דִּדְהָבָא, וְאִתְּסִי.

רַבִּי יוֹחָנָן: חָשׁ בְּצַפְּדִינָא, אָזַל גַּבֵּהּ דְּהַהִיא מַטְרוֹנִיתָא, עָבְדָא לֵיהּ מִילְתָא, חַמְשָׁא וּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. אָמַר לָהּ: בְּשַׁבָּת מַאי? אָמְרָה לֵיהּ: לָא צְרִיכַת. אִי מִצְטָרִיכְנָא, מַאי? אָמְרָה לֵיהּ: אִישְׁתַּבַּע לִי דְּלָא מְגַלֵּית. אִישְׁתַּבַּע "לֵאלֹהָא דְיִשְׂרָאֵל לָא מְגַלֵּינָא". (גליא ליה) נָפַק, דְּרְשָׁהּ בְּפִירְקָא. וְהָא אִישְׁתַּבַּע לָהּ? "לֵאלֹהָא דְיִשְׂרָאֵל לָא מְגַלֵּינָא", הָא לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, מְגַלֵּינָא. וְהָא אִיכָּא חִלּוּל הַשֵּׁם? דְּמַגְלֵי לָהּ מֵעִיקָּרָא. מַאי עָבְדָא לֵיהּ? אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמִּי: מֵי־שְׁאוֹר, וְשֶׁמֶן־זַיִת, וָמֶלַח. [רַב יְיאמַר אָמַר: שְׁאוֹר גּוּפֵיהּ, שֶׁמֶן־זַיִת וּמֶלַח]. רַב אַשִׁי אָמַר: מִישְׁחָא דְּגַדְפָא דְּאַוְוזָא. אָמַר אַבַּיֵי: אֲנָא עַבְדִית לְכוּלְהוּ וְלָא אִתְּסָאי, עַד דְּאָמַר לִי הַהוּא טַיָּעָא: אַיְתִי קַשְׁיָיתָא דְּזֵיתָא דְּלָא מָלוּ תִּילְתָא, וְקַלְינְהוּ בְּנוּרָא, אַמָּרָא חַדְתָּא, וְאַדְבֵּיק בְּכָכֵי דְּדָרֵיהּ. עַבְדִי הָכִי וְאִתְּסָאי. מַמַּאי הֲוֵי? מֵחֲמִימֵי חֲמִימֵי דְּחִטֵּי, וּמִשִּׁיוּרֵי כַּסָּא דְּהַרְסָנָא. וּמַאי סִימָנֵיהּ? רָמֵי מִידֵּי בְּכָכֵיהּ וְאָתָא דְּמָא מִבֵּי דָּרֵי. רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי חָשׁ בְּצַפְּדִינָא, עָבַד הָכִי בְּשַׁבָּתָא, וְאִתְּסִי.

וְרַבִּי יוֹחָנָן, הֵיכִי עָבִיד הָכִי? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: שַׁאנִי צַפְּדִינָא, הוֹאִיל וּמַתְחִיל בַּפֶּה וְגוֹמֵר בִּבְנֵי מַעַיִם.

תָּנוּ רַבָּנָן: מְפַקְּחִין פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ בְּשַׁבָּת. וְהַזָּרִיז, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְאֵין צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית־דִּין. הָא כֵּיצַד? רָאָה תִּינוֹק שֶׁנָּפַל לַיָּם, פּוֹרֵשׂ מְצוּדָה וּמַעֲלֵהוּ, וְהַזָּרִיז, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, וְאֵין צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית־דִּין. וְאַף עַל גַּב דְּקָא צַיִד כַּוָּרֵי. רָאָה תִּינוֹק שֶׁנָּפַל לְבוֹר, עוֹקֵר חוּלְיָא וּמַעֲלֵהוּ, וְהַזָּרִיז, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, וְאֵין צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית־דִּין, וְאַף עַל גַּב דְּקָא מְתַקֵּן דַּרְנָא. רָאָה שֶׁנִּנְעֲלָה דֶּלֶת בִּפְנֵי תִּינוֹק, שׁוֹבְרָהּ וּמוֹצִיאוֹ, וְהַזָּרִיז, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, וְאֵין צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית־דִּין, וְאַף עַל גַּב דְּקָא מְכַבֵּין בִּשְׁיפֵי. מְכַבִּין וּמַפְסִיקִין מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה בְּשַׁבָּת, וְהַזָּרִיז, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, וְאֵין צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית־דִּין, וְאַף עַל גַּב דְּקָא מְמַכִּיךְ מִכּוּכֵי.

תָּנוּ רַבָּנָן: עַד הֵיכָן הוּא בּוֹדֵק? עַד חָטְמוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: עַד לִבּוֹ. בָּדַק וּמָצָא עֶלְיוֹנִים מֵתִים, לֹא יֹאמַר: כְּבָר מֵתוּ הַתַּחְתּוֹנִים. מַעֲשֶׂה הָיָה, וּמָצְאוּ עֶלְיוֹנִים מֵתִים, וְתַחְתּוֹנִים חַיִּים. לֵימָא הַנֵי תַּנָּאֵי כִּי הַנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא, מֵהֵיכָן הַוָּלָד נוֹצָר? מֵרֹאשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ע״א:ו׳) "מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי", וְאוֹמֵר: (ירמיהו ז׳:כ״ט) "גֵּזִי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי". אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מִטַּבּוּרוֹ, וּמְשַׁלֵּחַ שְׂרָשָׁיו אֵילָךְ וָאֵילָךְ. אֶפְלוּ תֵּימָא, אַבָּא שָׁאוּל, עַד כָּאן לָא קָאָמַר

אַבָּא שָׁאוּל הָתָם, אֶלָּא לְעִנְיַן יְצִירָה, דְּכָל מִידִי, מִמְּצִיעָתֵיהּ מִתְּצַר. אֲבָל לְעִנְיַן פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ, אֲפִלּוּ אַבָּא שָׁאוּל מוֹדֶה, דְּעִקָּר חִיּוּתָא, בְּאַפֵּיהּ הוּא, דִּכְתִיב: (בראשית ז׳:כ״ב) "כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו". אָמַר רַב פָּפָּא: מַחֲלֹקֶת, מִמַּטָּה לְמַעְלָה, אֲבָל מִמַּעְלָה לְמַטָּה, כֵּיוָן דְּבָדַק לֵיהּ עַד חָטְמוֹ, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ, דִּכְתִיב: "כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו". וּכְבָר הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, [וְרַבִּי עֲקִיבָא], וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְלֵוִי הַסַּדָּר, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְהַלְּכִין אַחֲרֵיהֶן. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוֹ לִפְנֵיהֶם: מִנַּיִן לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ, שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת? נַעֲנָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְאָמַר: (שמות כ״ב:א׳) "אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת", וּמַה זֶּה, שֶׁסְּפֵק עַל מָמוֹן בָּא, סְפֵק עַל נְפָשׁוֹת בָּא, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ, וְגוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל, נִתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, קַל־וָחֹמֶר לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ, שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא [וְאָמַר]: (שם כא) "וְכִי יָזִיד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וְגוֹ', מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת", "מֵעִם מִזְבְּחִי" וְלֹא מֵעַל מִזְבְּחִי. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְהָמִית, אֲבָל לְהַחֲיוֹת, אֲפִלּוּ מֵעַל מִזְבְּחִי. וּמַה זֶּה, שֶׁסְּפֵק יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו, סְפֵק אֵין מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו, וַעֲבוֹדָה חֲמוּרָה דּוֹחֶה שַׁבָּת, קַל־וָחֹמֶר לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ, שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. נַעֲנָה רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר: וּמַה מִּילָה, שֶׁהוּא אֶחָד מִמָּאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים שֶׁבָּאָדָם, דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, קַל־וָחֹמֶר לְכָל גּוּפוֹ, שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: (שם לא) "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", יָכוֹל לַכֹּל? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'אַךְ', חֵלֶק. רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן] בֶּן יוֹסֵף אוֹמֵר: (שם) "כִּי קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם", מְסוּרָה הִיא בְּיֶדְכֶם, וְלֹא אַתֶּם מְסוּרִים בְּיָדָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: (שם) "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת", אָמְרָה תּוֹרָה חַלֵּל עָלָיו שַׁבָּת אַחַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: אִי הֲוָאי הָתָם, הֲוָה אָמִינָא: דִּידִי, עֲדִיפָא מִדִּידְהוּ: (ויקרא י״ח:ה׳) "וָחַי בָּהֶם", וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. אָמַר רָבָא: לְכוּלְהוּ אִית לְהוּ פִּירְכָא, בַּר מִדִּשְׁמוּאֵל, דְּלֵית לֵיהּ פִּירְכָא.

עג תניא רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר "וְנִקָּה", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: (שמות לד) "לֹא יְנַקֶּה", וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר "לֹא יְנַקֶּה", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "וְנִקָּה". הָא כֵּיצַד? מְנַקֶּה הוּא לַשָּׁבִים, וְאֵינוֹ מְנַקֶּה לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים. שְׁאַל רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בְּרוֹמִי: שָׁמַעְתָּ אַרְבָּעָה חִלּוּקֵי כַּפָּרָה, שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ? אָמַר לוֹ: שְׁלֹשָׁה הֵן, וּתְשׁוּבָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד. עֲבַר אָדָם עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, (מוחלין לו מיד) [אֵינוֹ זָז מִשָּׁם, עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ], שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ג׳:כ״ב) "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים, אֶרְפָּא מְשׁוּבֹתֵיכֶם", עָבַר אָדָם עַל מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, תְּשׁוּבָה תּוֹלָה, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא ט״ז:ל׳) "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם". עָבַר אָדָם עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת

בֵּית־דִּין, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים תּוֹלִין וְיִסּוּרִים מְמָרְקִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פט) "וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם" וְגוֹ', אֲבָל מִי שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם בְּיָדוֹ, אֵין כֹּחַ לֹא בִּתְשׁוּבָה לִתְלוֹת, וְלֹא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְכַפֵּר, וְלֹא בְּיִסּוּרִין לְמָרֵק, אֶלָּא כֻּלָּן תּוֹלִין וּמִיתָה מְמָרֶקֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ"ב:י"ד) "וְנִגְלָה בְאָזְנָי ה' צְבָאוֹת, אִם יְכֻפַּר הֶעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תְּמֻתוּן" וְגוֹ'. הֵיכִי דָּמֵי חִלּוּל הַשֵּׁם? אָמַר רַב: כְּגוֹן אֲנָא, דְּשָׁקֵילְנָא בִּשְׂרָא מִבֵּי טַבְחָא, וּלְאַלְתַּר לָא יָהֲיבְנָא דְּמֵי. [אָמַר אַבַּיֵי]: וְהַנֵּי מִילֵי, בְּאַתְרָא דְּלָא תְּבְעֵי, אֲבָל בְּאַתְרָא דְּתָבְעֵי, לֵית לָן בָּהּ. אָמַר רַבִינָא: הָא מָתָא מְחַסְיָא, אַתְרָא דְּתָבְעֵי הוּא. אַבַּיֵי, כִּי הֲוָה שָׁקִיל בִּשְׂרָא מִבֵּי תְּרֵי שׁוּתְפֵי, יָהֵיב זוּזָא (לחד) [לְהַאי, וְזוּזָא לְהַאי], וְקָרְבִינְהוּ אַהֲדָדֵי, וְעָבֵיד לְהוּ חֻשְׁבָּנָא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כְּגוֹן אֲנָא, דְּאָזְלִינָא אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תְּפִלִּין וּבְלֹא תּוֹרָה. (רב יצחק בר אבדימי) [וְדַבֵּי רַבִּי יַנַּאי] אָמַר: כָּל שֶׁחֲבֵרָיו בּוֹשִׁין מִשְּׁמוּעָתוֹ. הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כְּגוֹן דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי: שָׁרָא לֵיהּ מָרֵיהּ לְפַלַנְיָא. אַבַּיֵי אָמַר: כִּדְתַנְיָא: (דברים ו':ה') "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדֶךָ; שֶׁיְּהֵא אָדָם קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְדַבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וּמִקְחוֹ וּמַתָּנוֹ בַּשּׁוּק נָאֶה, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה. מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים עָלָיו? אַשְׁרֵי פְלוֹנִי, שֶׁלָּמַד תּוֹרָה, אַשְׁרֵי אָבִיו, שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה, אַשְׁרֵי רַבּוֹ, שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה. אוֹי לָהֶם לִבְנֵי אָדָם, שֶׁלֹּא לָמְדוּ תּוֹרָה, רְאִיתֶם פְּלוֹנִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה, כַּמָּה יְפִים דְּרָכָיו, כַּמָּה מְתֻקָּנִים מַעֲשָׂיו. עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ישעיהו מ"ט:ג') "וַיֹּאמֶר לִי: עַבְדִּי אָתָּה, יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר", וּבְזְמַן שֶׁאָדָם קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה [וּמְשַׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים], וְאֵין דִּבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין מַתָּנוֹ וּמַקָּחוֹ נָאֶה בַּשּׁוּק, וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו? אוֹי לוֹ לְפְלוֹנִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה, אוֹי לוֹ לְאָבִיו שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה, אוֹי לוֹ לְרַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה, אַשְׁרֵי בְנֵי אָדָם שֶׁלֹּא לָמְדוּ תּוֹרָה, פְּלוֹנִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה, [רְאוּ] כַּמָּה מְכֹעָרִים מַעֲשָׂיו, כַּמָּה מְקֻלְקָלִים דְּרָכָיו. עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (יחזקאל ל"ו:כ') "בָּאֳמֹר לָהֶם: עַם ה' אֵלֶּה, וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ".

עַד אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, שֶׁמְּבִיאָה רְפוּאָה לָעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ג':י"ד) "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים" (ארפה) וְגוֹ'. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא רָמֵי, כְּתִיב: (שם) "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים", דְּמַעִיקָּרָא שׁוֹבָבִים אַתֶּם, וּכְתִיב: (שם) "אֶרְפֶּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם"! לֹא קַשְׁיָא, כָּאן מֵאַהֲבָה, כָּאן מִיִּרְאָה. (אמר) רַב יְהוּדָה (רב אמי) רָמֵי, כְּתִיב: (ירמיהו ג':כ"ב) "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפֶּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם", וּכְתִיב: (שם) "כִּי אָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָכֶם, [וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה"]. לֹא קַשְׁיָא, כָּאן, מֵאַהֲבָה (ומיראה) [אוֹ מִיִּרְאָה], כָּאן, עַל יְדֵי יִסּוּרִין.

עה אָמַר רַבִּי לֵוִי: גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, שֶׁמַּגַּעַת עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״ד:ב׳) "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, שֶׁהִוחָה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ג׳:א׳) "[וְאַתְּ] הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר" וְגוֹ', עַד "וְשׁוּב אֵלַי, נְאֻם ה'". (לא־קשיא, הא ביחיד, והא בצבור) אָמַר רַבִּי (יוסי הגלילי) [יוֹחָנָן]: גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, (שמביאה גאולה) [שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הַגְּאֻלָּה], שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ט:כ׳) "וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע [בְּיַעֲקֹב]". מַאי טַעְמָא, "וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל"? מִשּׁוּם "וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב". (אמר רבי יונתן: גדולה תשובה שמקרבת גאולה לעולם. שנאמר: (שם נו) "שמרו משפט ועשו צדקה, כי קרובה ישועתי לבא, וצדקתי להגלות") עו אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת (להם) [לוֹ] כִּשְׁגָגוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״ד:ב׳) "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ, כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ". הָא 'עָוֹן', מְזִיד הוּא! וְקָרֵי לֵיהּ 'מִכְשׁוֹל'. אֵינִי? וְהָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת (להם) [לוֹ] כִּזְכֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל״ג:י״ט) "וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וְגוֹ', עֲלֵיהֶם הוּא יִחְיֶה". לָא קַשְׁיָא, כָּאן מֵאַהֲבָה, כָּאן מִיִּרְאָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, שֶׁמַּאֲרֶכֶת (ימיו ו) שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם. שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יח) "[וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ] (חיו) יִחְיֶה". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אַמְרֵי בְּמַעֲרָבָא מִשְׁמֵיהּ (דרבא) [דְּרַבָּה] בַּר מָרִי: בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם; מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, אָדָם מַקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ [בִּדְבָרִים], סָפֵק מִתְפַּיֵּס מִמֶּנּוּ, סָפֵק אֵין מִתְפַּיֵּס מִמֶּנּוּ. וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר, מִתְפַּיֵּס מִמֶּנּוּ, סָפֵק מִתְפַּיֵּס מִמֶּנּוּ בְּדָבָרִים, (ספק מתפייס ממנו בממון) [סָפֵק אֵין מִתְפַּיֵּס בִּדְבָרִים]. אֲבָל (מדת) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (אינו כן) אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר, מִתְפַּיֵּס מִמֶּנּוּ בִּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״ד:ג׳) "קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל ה'". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּחֲזִיק לוֹ טוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְקַח טוֹב". וְלֹא עוֹד אֶלָּא, (שדומה כמי שבנה מזבח והקריב) [שֶׁמַּעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִקְרִיב] עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְנִשַּׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ". וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: פָּרֵי חוֹבוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "אֹהֲבֵם נְדָבָה". (אמר מר זוטרא בר טוביה, אמר רב:) [תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר]: גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, (שאפילו) [שֶׁבִּשְׁבִיל] יָחִיד שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, מוֹחֲלִין לוֹ וּלְכָל הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם, אֹהֲבֵם נְדָבָה, כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ". 'מֵהֶם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ'. הֵיכִי דָּמֵי בַּעַל תְּשׁוּבָה? [אָמַר רַב יְהוּדָה]: כְּגוֹן, שֶׁבָּא דְּבַר עֲבֵרָה לְיָדוֹ, פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה (ופירש) [וְנִצַּל] הֵימֶנָּה. מַחְוִי רַב יְהוּדָה: בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וּבְאוֹתָהּ אִשָּׁה, וּבְאוֹתוֹ פֶּרֶק. אָמַר רַב יְהוּדָה: רַב רָמִי, כְּתִיב: (משלי כ״ח:י״ג) "מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ, וּמוֹדֶה וְעֹזֵב" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (תהילים ל״ב:א׳) "אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה"? לָא

קַשְׁיָא, כָּאן, בְּחֵטְא מְפֻרָסָם, כָּאן, בְּחֵטְא שֶׁאֵינוֹ מְפֻרְסָם. רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר [רַב נַחְמָן]: כָּאן, בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כָּאן, בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

עוֹז תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה: עָבַר אָדָם עֲבֵרָה פַּעַם רִאשׁוֹנָה, מוֹחֲלִין לוֹ. שְׁנִיָּה, מוֹחֲלִין לוֹ. שְׁלִישִׁית, מוֹחֲלִין לוֹ. רְבִיעִית, אֵין מוֹחֲלִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ב׳:ו׳) "כֹּה אָמַר ה׳: עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ". וְאוֹמֵר: (איוב ל״ג:כ״ט) "הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל, פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר". מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: הַנֵּי מִילֵּי בְּצִבּוּר, אֲבָל בְּיָחִיד, לֹא. תָּא שְׁמַע: "הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל, פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר". תְּנוּ רַבָּנָן: עֲבֵרוֹת שֶׁהִתְוַדָּה עֲלֵיהֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים זֶה, לֹא יִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר. וְאִם שָׁנָה בָּהֶן, צָרִיךְ שֶׁיִּתְוַדֶּה עֲלֵיהֶם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר. וְאִם לֹא שָׁנָה בָּהֶן, [וְחָזַר] וְהִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶן, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (משלי כ״ו:י״א) "כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵאוֹ, כְּסִיל שׁוֹנֶה בְאִוַּלְתּוֹ". רַבִּי אֶלְיעֶזֶר בְּרַבִּי (יהודה) [יַעֲקֹב] אוֹמֵר: כָּל שֶׁכֵּן! הָרֵי זֶה מְשַׁבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים נ״א:ה׳) "כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע, וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד", אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם, "כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵאוֹ"? כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, הֻתְּרָה לוֹ. 'הֻתְּרָה לוֹ', סַלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא אֵימָא: נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר.

תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר: וְצָרִיךְ (אדם) לְפָרֵט אֶת הַחֵטְא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״ב:ל״א) "אָנָּא, חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדוֹלָה, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל״ב:א׳) "אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה", אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם, "וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב"? כִּדְרַבִּי יַנַּאי, דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי: אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּשָׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁבָּלוּ שִׂפְתוֹתֵיהֶם מִלּוֹמַר 'דַּי', גָּרַם לָהֶם לַעֲשׂוֹת אֱלֹהֵי זָהָב.

עוֹד שְׁנֵי פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ הֵם: מֹשֶׁה וְדָוִד. מֹשֶׁה אָמַר: יִכָּתֵב סוּרְחָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ב:נ״א) ("על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש מדבר צין, על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל") ["יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי" וְגוֹ']. דָּוִד אָמַר: לֹא יִכָּתֵב סוּרְחָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל״ב:א׳) "אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה". מָשָׁל דְּמֹשֶׁה וְדָוִד, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלּוֹקוֹת בְּבֵית־דִּין. אַחַת קְלָקְלָה, וְאַחַת אָכְלָה פֵּגֵי שְׁבִיעִית. זוֹ שֶׁאָכְלָה פֵּגֵי שְׁבִיעִית, אָמְרָה לָהֶם: בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, הוֹדִיעוּ עַל מַה הִיא לוֹקָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: עַל מַה שֶּׁזּוֹ לוֹקָה זוֹ לוֹקָה. מִיָּד הֵבִיאוּ פֵּגֵי שְׁבִיעִית, וְתָלוּ לָהּ בְּצַוָּארָהּ, וְהִכְרִיזוּ עָלֶיהָ: עַל כָּךְ הִיא לוֹקָה.

עַט מְפָרְסְמִין אֶת הַחֲנֻפִּים מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ג׳:כ׳) "וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקוֹ וְעָשָׂה עָוֶל, וְנָתַתִּי מִכְשׁוֹל לְפָנָיו, הוּא יָמוּת, כִּי לֹא הִזְהַרְתּוֹ" וְגוֹ'. תְּשׁוּבַת הַמַּחְלָטִין

מְעַכֶּבֶת אֶת הַפֶּרְעָנוּת, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁנֶּחְתַּם גְּזַר דִּינָם שֶׁל פֶּרְעָנוּת. שַׁלְוַת רְשָׁעִים סוֹפָהּ תַּקָּלָה, וְהָרְשׁוּת מְקַבֶּרֶת אֶת בְּעָלֶיהָ, עָרֹם נִכְנָס לָהּ, וְעָרֹם יוֹצֵא מִמֶּנָּה. וּלְוַאי, שֶׁתְּהֵא יְצִיאָה כְּבִיאָה. רַב, כִּי הֲוָה נָפִיק לְמֵידַן דִּינָא, אָמַר הָכִי: בִּצְבוּ נַפְשָׁאי לְקָטְלָא נַפִּיק, וּצְבִי בֵּיתִי לֵית אֲנָא עָבִיד, וְרֵיקָן לְבֵיתִי אֵיעוֹל. (ערום אכנס לה, וערום אצא ממנה) וּלְוַאי, שֶׁתְּהֵא בִּיאָה כִּיצִיאָה. כִּי הֲוָה חָזֵי אַמְבּוּהָא דְּאָזִיל בַּתְרֵיהּ, אָמַר הָכִי: (איוב כ׳:ו׳-ז׳) "אִם יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שְׁאֵתוֹ, וְרֹאשׁוֹ לֶעָב יַגִּיעַ, כְּגֵלָלוֹ לָנֶצַח יֹאבֵד, רֹאָיו יֹאמְרוּ: אַיּוֹ". מַר זוּטְרָא, (חסידא) כִּי הֲווּ מְכַתְּפֵי לֵיהּ בְּשַׁבְּתָא דְּרִיגְלָא, אָמַר: (משלי כ״ז:כ״ד) "כִּי לֹא לְעוֹלָם חֹסֶן" וְגוֹ'.

פ "שְׂאֵת פְּנֵי רָשָׁע לֹא טוֹב". (משלי י״ח:ה׳) לֹא טוֹב [לָהֶם] לָרְשָׁעִים, שֶׁנּוֹשְׂאִין לָהֶם פָּנִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. לֹא טוֹב לוֹ לְאַחְאָב (בן עמרי), שֶׁנָּשָׂא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לוֹ פָּנִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א כ״א:כ״ט) "הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב מִלְּפָנָי, לֹא אָבִיא הָרָעָה בְּיָמָיו". (טוב) (משלי י״ח:ה׳) "לְהַטּוֹת צַדִּיק בַּמִּשְׁפָּט", טוֹב לָהֶם לַצַּדִּיקִים, שֶׁלֹּא נָשָׂא לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פָּנִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. אַשְׁרֵיהֶם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁלֹּא נָשָׂא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָהֶם פָּנִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ׳:י״ב) "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי" וְגוֹ'. הָא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי, עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם.

אַשְׁרֵיהֶם לַצַּדִּיקִים! לֹא דַּיָּן שֶׁזּוֹכִין לְעַצְמָן, אֶלָּא שֶׁמְּזַכִּין לִבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. (הרבה) [שְׁכַּמָּה] בָּנִים הָיוּ לוֹ לְאַהֲרֹן, שֶׁרְאוּיִין לִשְׂרֵף כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא? שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י׳) "הַנּוֹתָרִים", אֶלָּא שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָם עֲמָדָה לָהֶם. אוֹי לָהֶם לָרְשָׁעִים, לֹא דַּיָּן שֶׁמְּחַיְּבִין עַצְמָן, אֶלָּא שֶׁמְּחַיְּבִין לִבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. הַרְבֵּה בָּנִים הָיוּ לוֹ לִכְנַעַן, שֶׁהָיוּ רְאוּיִין לִסָּמֵךְ כְּטָבְי עַבְדּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֶלָּא שֶׁחוֹבַת אֲבִיהֶם גָּרְמָה לָהֶם.

פא כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים, אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ, וְכָל הַמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים, אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים, אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ, מַאי טַעְמָא? שֶׁלֹּא יְהֵא הוּא בְּגֵיהִנֹּם, וְתַלְמִידָיו בְּגַן־עֵדֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ט״ז:י׳) "כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל, לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת". וְכָל הַמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים, אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, שֶׁלֹּא יְהֵא הוּא בְּגַן־עֵדֶן, וְתַלְמִידָיו בְּגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ח:י״ז) "אָדָם עָשֹׁק בְּדַם נָפֶשׁ עַד בּוֹר יָנוּס, אַל יִתְמְכוּ בוֹ".

פב מִשְׁנָה. הָאוֹמֵר: "אֶחֱטָא וְאָשׁוּב, אֶחֱטָא וְאָשׁוּב", אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. "אֶחֱטָא וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר", אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ. אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: (ויקרא ט״ז:ל׳) "מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ". עֲבֵרוֹת

שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל! לִפְנֵי מִי אַתֶּם מִטַּהֲרִין? וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם? אֲבִיכֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל״ו:כ״ה) "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם". וְאוֹמֵר: (ירמיה יז) "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל ה'", מָה הַמִּקְוֶה מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים, אַף הַקָּבָ"ה מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל.

גמ'. אֶחָטָא וְאָשׁוּב, אֶחָטָא וְאָשׁוּב, תְּרֵי זִימְנֵי לָמָּה לִי? כִּדְרַב הוּנָא [אָמַר רַב], דְּאָמַר רַב הוּנָא, [אָמַר רַב]: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, הֻתְּרָה לוֹ. "הֻתְּרָה לוֹ", סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר! אֶחָטָא וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר! לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא [רַבִּי אוֹמֵר]: עַל כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה, בֵּין לֹא עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה, יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. אֶפְלוּ תֵּימָא רַבִּי, אַגַּב שַׁאנִי. רָמֵי לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּר חַבּוּ לְרַבִּי אַבָּהוּ, תְּנַן: עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, דִּכְתִיב: (ויקרא ט״ז:ל׳) "מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ", וְהָא כְּתִיב: (שמואל א ב׳:כ״ה) "אִם יֶחֱטָא אִישׁ לְאִישׁ, וּפִלְלוֹ אֱלֹהִים". מַאן 'אֱלֹהִים'? דַּיָּנָא! אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: (שם) "וְאִם לַה' יֶחֱטָא אִישׁ, מִי יִתְפַּלֶּל לוֹ"? אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: "אִם יֶחֱטָא אִישׁ לְאִישׁ, וּפִלְלוֹ", אֱלֹהִים יִמְחל לוֹ. "וְאִם לַה' יֶחֱטָא אִישׁ, מִי יִתְפַּלֶּל לוֹ"? תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים!

פג אמר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַמַּקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים, צָרִיךְ לְפַיְּסוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ו׳:א׳-ב׳) "בְּנִי, אִם עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ, תָּקַעְתָּ לַזָּר כַּפֶּיךָ", וּכְתִיב: (שם) "נוֹקַשְׁתָּ בְאִמְרֵי פִיךָ, נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי פִיךָ. עֲשֵׂה זֹאת אֵפוֹא בְנִי וְהִנָּצֵל, כִּי בָאתָ בְכַף רֵעֶךָ, לֵךְ הִתְרַפֵּס וּרְהַב רֵעֶיךָ". אִם מָמוֹן יֵשׁ לוֹ בְּיָדְךָ, הַתֵּר לוֹ פִּסַּת יָד, וְאִם לָאו, הַרְבֵּה עָלָיו רֵעִים. אָמַר רַב חִסְדָּא: וְצָרִיךְ לְפַיְּסוֹ בְּשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ג:כ״ז) "יָשֹׁר עַל אֲנָשִׁים וַיֹּאמֶר: חָטָאתִי, וְיָשָׁר הֶעֱוֵיתִי, וְלֹא שָׁוָה לִי". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: כָּל הַמְבַקֵּשׁ מָטוּ מֵחֲבֵרוֹ, אַל יְבַקֵּשׁ מִפָּמְנוּ יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית נ׳:י״ז) "כֹּה תֹּאמְרוּ לְיוֹסֵף: אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם" וְגוֹ'. ["וְעַתָּה שָׂא נָא" וְגוֹ']. וְאִם מֵת, אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר חַבּוּ: מֵבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וּמַעֲמִידָן עַל קִבְרוֹ, וְאוֹמֵר: חָטָאתִי לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלִפְלוֹנִי זֶה שֶׁחָבַלְתִּי בּוֹ.

פד רבי יִרְמְיָה, הֲוָה לֵיהּ מִילְתָא לְרַבִּי אַבָּא בַּהֲדֵיהּ, אָזַל וְיָתִיב אַדְּשָׁא דְּרַבִּי אַבָּא, (נפקא אמתיה, ושדיא לה כנישא[בַּהֲדֵי דְּשָׁדְיָא אַמְתָא] מַיָּא, (אקיקלתאמְטָא זַרְזִיפֵי דְּמַיָּא אַרֵישֵׁיהּ.

אָמַר: עֲשָׂאוּנִי אַשְׁפָּה, וְקָרֵי אַנַפְשֵׁיהּ: (תהילים קי״ג:ז׳) "מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן" (שבקיה וקא אזיל) שָׁמַע רַבִּי אַבָּא, נָפַק (אבתריה, אדהכי, הדר רבי יִרְמְיָה אפיה, ואתא בתריה,

אמר ליה: לא צריכא, השתא עלי רמי) [לְאַפּוֹיֵי, אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא צְרִיכְנָא לְמֵיפַק אַדְּעָתָךְ], דִּכְתִיב: (משלי ו׳:ג׳) "לֵךְ הִתְרַפֵּס וּרְהַב רֵעֶיךָ". רַבִּי זֵירָא, כָּל מַאן דַּהֲוָה לֵיהּ מִלְּתָא בַּהֲדֵיהּ, הֲוָה מַמְצֵי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ, וְחָלִיף וְתָנֵי קַמֵּיהּ, וּמַמְצֵי לֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּנֵיתֵי וְנֵיפּוֹק לֵיהּ מִדַּעְתֵּיהּ.

פה רַב, הֲוָה לֵיהּ מִלְּתָא בַּהֲדֵי הַהוּא טַבָּחָא, אָזַל תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, לָא אָתָא. כִּי מָטָא מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי וְלָא אָתָא, אָמַר: אֵיזִיל אֶנָא לְפַיְסֵיהּ. פָּגַע בֵּיהּ רַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ: הֵיכָא קָאָזֵיל מַר? אָמַר לֵיהּ: לְפִיּוּסֵי לְפַלָנְיָא. אָמַר: אָזֵיל אַבָּא לְמִיקְטַל גַּבְרָא! אָזַל קָרָא אַבָּבָא. אָמַר לֵיהּ: [אַבָּא אַתְּ]? זִיל, לֵית לִי מִלְּתָא בַּהֲדָךְ. הֲוָה קָא פָּלִיג רֵישָׁא, אֵישְׁתַּמִּיט (נרגא) [גַּרְמָא], מַחְיֵיהּ אַרֵישֵׁיהּ וְקַטְלֵיהּ.

פו רב הֲוָה פָּסִיק סִידְרָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי. [עַיֵּל] אָתָא רַבִּי חִיָּא, הָדַר לְרֵישָׁא. עַיֵּל בַּר קַפָּרָא, הָדַר לְרֵישָׁא. אָתָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי, הָדַר לְרֵישָׁא. אָתָא רַבִּי חֲנִינָא (בר) [בְּרַבִּי] חָמָא, אָמַר לֵיהּ: כָּל דְּאָתֵי, נַיְמָא: הָדַר לְרֵישָׁא? נָקֵט רַבִּי חֲנִינָא מִלְּתָא בַּהֲדֵיהּ. אָזַל רַב לְגַבֵּיהּ תְּרֵיסַר מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי, וְלָא אִיפַּיֵּס. וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: כָּל הַמְבַקֵּשׁ מָטוּ מֵחֲבֵרוֹ, אַל יְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים. רַב שַׁאנִי. וְרַבִּי חֲנִינָא, הֵיכִי עָבִיד הָכִי? וְהָאָמַר רָבָא: כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו! אֶלָּא, רַבִּי חֲנִינָא, חֶלְמָא חָזָא לֵיהּ לְרַב, דְּזִקְפֵי לֵיהּ בְּדִיקְלָא, וּגְמִירִי: מַאן דְּזִקְפֵי לֵיהּ בְּדִיקְלָא, רֵישָׁא הֲוֵי. אָמַר: *)) אִדַּחְיֵיהּ וְלָא נִדְחַיָּין.

פז תָּנוּ רַבָּנָן: הָרוֹאֶה קְרִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, יוֹרֵד וְטוֹבֵל, וְלֶעֱרֶב יְשַׁפְּשֵׁף. תָּנָא (דבי רבי ישמעאל) [תָּנָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן]: הָרוֹאֶה קְרִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, עָנוֹתָיו מְחוּלִין לוֹ. וְהָא תַּנְיָא: עָנוֹתָיו סְדוּרִין לוֹ! מַאי 'סְדוּרִין'? סְדוּרִין לְמָחֳל. תָּנֵי (תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק) [דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל]: הָרוֹאֶה קְרִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, יְדֵאג כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ. וְאִם עָלְתָה לוֹ שָׁנָה, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: תֵּדַע, שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ רָעֵב וְהוּא שָׂבֵעַ. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: (אמרי במערבא) מַפִּישׁ חַיֵּי, סַגֵּי, וּמַסְגֵּי. (במסכת תענית פ' ב' מאמר קצר בענין תשובה יאות לסדרו בסוף מסכת זו) תָּנוּ רַבָּנָן: אָדָם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עֲבֵרָה וּמִתְוַדֶּה, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בָּהּ, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁתּוֹפֵס בְּיָדוֹ שֶׁרֶץ, שֶׁאֲפִלּוּ טוֹבֵל בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. זְרָקוֹ מִיָּדוֹ, מִיָּד עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ח:י״ג) "וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם", וְאוֹמֵר: (איכה ג׳:מ״א) "נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם".

הַדְרָן עָלָךְ פֶּרֶק יוֹם הַכִּפּוּרִים וּסְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת יוֹמָא

סוכה

פרק א

סוכה פרק א - א תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מֵעוֹלָם לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְמַטָּה (מעשרה), וְלֹא עָלָה מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ לַמָּרוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קט״ו:ט״ז-י״ז) "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם". וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְמַטָּה? וְהָכְתִיב: (שמות י״ט:כ׳) "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר־סִינַי"! לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים! וְהָכְתִיב: (זכריה י״ד:ד׳) "וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּיתִים"? לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים! וְלֹא עָלָה מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ לַמָּרוֹם? וְהָא כְּתִיב: (שמות י״ט:ג׳) "וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים"? לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה! וְהָכְתִיב: (מלכים ב ב׳:י״א) "וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם"? לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה! וְהָכְתִיב: (איוב כ״ו:ט׳) "מֹאֵחֵז פְּנֵי כִסֵּה, פָּרַשׂ עָלָיו עֲנָנוֹ", וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: מְלַמֵּד, שֶׁפִּרֵשׂ שַׁדַּי מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ וַעֲנָנוֹ עָלָיו. [לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה]! מִכָּל מָקוֹם, "מֹאֵחֵז פְּנֵי כִסֵּא" כְּתִיב? דְּאִשְׁתַּרְבּוּבֵי אִשְׁתַּרְבּוּבֵי לֵיהּ כִּסֵּא עַד עֲשָׂרָה, וְנָקִיט בֵּיהּ!

תְּנֵי רַבִּי חֲנִינָא: כָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, נָתְנָה בָּהֶן תּוֹרָה מִדַּת אָרְכָּן וּמִדַּת רָחְבָּן וּמִדַּת קוֹמָתָן. כַּפֹּרֶת, מִדַּת אָרְכָּהּ וּמִדַּת רָחְבָּהּ נָתְנָה, וּמִדַּת קוֹמָתָהּ לֹא נָתְנָה. צֵא וּלְמַד מִפָּחוּת שֶׁבַּכֵּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ה:כ״ה) "וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב". מַה לְּהַלָּן טֶפַח, אַף כָּאן טֶפַח.

וּמַאי 'כְּרוּב'? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כְּרַבְיָא, שֶׁכֵּן בְּבָבֶל קוֹרִין לֵינוּקָא 'רַבְיָא'. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי: אֶלָּא מַעֲתָּה, דִּכְתִיב: (יחזקאל י׳:י״ד) "פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב, וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם", הַיְנוּ 'כְּרוּב', הַיְנוּ 'אָדָם'? אַפֵּי רַבְרְבֵי וְאַפֵּי זוּטְרֵי!

מַתְנִיתִין. סֻכָּה יְשָׁנָה, בֵּית־שַׁמַּאי פּוֹסְלִין וּבֵית־הִלֵּל מַכְשִׁירִין. גְּמָרָא. מַאי טַעְמָא דְּבֵית־שַׁמַּאי? אָמַר קְרָא: (ויקרא כ״ג:ל״ד) "חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'", סֻכָּה הָעֲשׂוּיָה לְשֵׁם חַג בָּעִינַן. וּבֵית־הִלֵּל? הַהוּא מִיבָּעֵי לְכִדְרַב שֵׁשֶׁת, דְּאָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא: מִנַּיִן לַעֲצֵי סֻכָּה שֶׁאָסוּרִים כָּל שִׁבְעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'", וְתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁחָל שֵׁם שָׁמַיִם עַל הַחַגִּיגָה, כָּךְ חָל שֵׁם שָׁמַיִם עַל הַסֻּכָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'", מָה חַג לַה', אַף סֻכָּה לַה'.

ב אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לָמָּה נִמְשְׁלָה תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים כְּעֶתֶר? לוֹמַר לְךָ: מָה עֶתֶר זֶה, מְהַפֵּךְ אֶת הַתְּבוּאָה בַּגֹּרֶן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אַף תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים, מְהַפֶּכֶת מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמִּדַּת רַגְזָנוּת לְמִדַּת רַחֲמָנוּת.

פרק ב

סוכה פרק ב - [מַשְׁנָה. הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בְּרֹאשׁ הָעֲגָלָה אוֹ בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה, כְּשֵׁרָה].

גמ' מַנִּי מַתְנִיתִין? רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּתַנְיָא: הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה, רַבָּן גַּמְלִיאֵל פּוֹסֵל וְרַבִּי עֲקִיבָא מַכְשִׁיר. מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיוּ בָּאִין בִּסְפִינָה, עָמַד רַבִּי עֲקִיבָא וְעָשָׂה סֻכָּה בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה, לְמָחָר נָשְׁבָה רוּחַ וַעֲקַרְתָּהּ. אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: עֲקִיבָא, הֵיכָן סֻכָּתְךָ?

וְהָעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה, מֵהָכָא נַפְקָא? מֵהָתָם נַפְקָא! דְּתַנְיָא: (במדבר ט) "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם" וְגוֹ', אוֹתָם אֲנָשִׁים מִי הָיוּ? נוֹשְׁאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן [הָיוּ], שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּנָדָב וַאֲבִיהוּא. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: אִם נוֹשְׁאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ, כְּבָר הָיוּ יְכוֹלִין לִטָּהֵר! אִם מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ, יְכוֹלִין [הָיוּ] לִטָּהֵר! אֶלָּא, עוֹסְקִים בְּמֵת מִצְוָה הָיוּ, שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלָּהֶן לִהְיוֹת בְּעֶרֶב פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא". "בַּיּוֹם הַהוּא" אֵינָם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת, הָא לְמָחָר יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת.

תנו רבנן: אוֹכְלִים אֲכִילַת עֲרַאי חוּץ לַסֻּכָּה, וְכַמָּה אֲכִילַת עֲרַאי? אָמַר רַב יוֹסֵף: תַּרְתֵּי אוֹ תְלָת בֵּיעֵי. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְהָא זִימְנִין סַגֵּיאִין סָגֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ בְּהָכִי, וַהֲוָה לֵיהּ סְעוּדַת קֶבַע? אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: כִּדְטָעֲמִים בַּר בֵּי רַב, וְעַיִל לְכַלָּה. תְּנוּ רַבָּנָן: אוֹכְלִין אֲכִילַת עֲרַאי חוּץ לַסֻּכָּה, וְאֵין יְשֵׁנִין שְׁנַת עֲרַאי חוּץ לַסֻּכָּה. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב אַשִׁי: [גְּזֵרָה], שֶׁמָּא יֵרֵדֵם. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: יָשֵׁן אָדָם שְׁנַת עֲרַאי בְּתִפְלִין, אֲבָל לֹא שְׁנַת קֶבַע, לְיִחּוּשׁ שֶׁמָּא יֵרֵדֵם. אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב עִילָאי: בְּמוֹסֵר שְׁנָתוֹ לַאֲחֵרִים. מַתְקִיף לָהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָא: עַרְבָךְ, עַרְבָא צָרִיךְ. אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּמַנִּיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו עַסְקִינַן, רָבָא אָמַר: אֵין קֶבַע לְשֵׁנָה.

שָׁאַל אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁל אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כְּגוֹן אֲנִי, שֶׁאֵינִי רָגִיל לֶאֱכֹל אֶלָּא סְעוּדָה אַחַת בַּיּוֹם, מַהוּ שֶׁאֹכַל אֲכִילָה אַחַת וְאֶפְטֹר? אָמַר לוֹ: בְּכָל יוֹם וָיוֹם אַתָּה מַמְשִׁיךְ כַּמָּה פַּרְפְּרָאוֹת לִכְבוֹד עַצְמְךָ, וְעַכְשָׁו אִי אַתָּה מַמְשִׁיךְ פַּרְפֶּרֶת אַחַת לִכְבוֹד קוֹנְךָ?

תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אִילְעַאי, שֶׁהָלַךְ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר רַבּוֹ בֶּרֶגֶל בְּלוֹד. אָמַר לֵיהּ: אִילְעַאי, אֵינְךָ מְשׁוֹבְתֵי הָרֶגֶל? שֶׁהָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְשַׁבְּחַ אֲנִי אֶת הָעֲצָלִנִים, שֶׁאֵין יוֹצְאִין מִבָּתֵּיהֶן בֶּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט"ז:י"ד) "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ" וְגוֹ'. אֵינִי?! וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִנַּיִן שֶׁחַיָּב אָדָם לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ בֶּרֶגֶל? שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים־ב ד) "מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם, לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת". מִכְּלָל, דִּבְחֹדֶשׁ וְשַׁבָּת מִיחַיֵּיב אָדָם לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ? לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּאָזֵיל וְאָתֵי בְּיוֹמֵיהּ, הָא, דְּאָזֵיל וְלָא אָתֵי בְּיוֹמֵיהּ.

ד תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁשָּׁבַת בַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן, בְּסֻכָּתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן [רַבִּי] אִלְעַאי בְּקֶסָרִי, וְאָמְרֵי לְהוּ: בְּקֵסָרִין. הִגִּיעַ חַמָּה לְסֻכָּתוֹ, אָמַר לוֹ: רַבִּי, מַהוּ שֶׁאֶפְרֹשׂ

עָלֶיהָ סָדִין? אָמַר לוֹ: אֵין לְךָ כָּל שַׁבָּט וְשַׁבָּט מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הֶעֱמִיד מִמֶּנּוּ שׁוֹפֵט. הִגִּיעַ חַמָּה לַחֲצִי הַסֶּכָּה, אָמַר לוֹ: מַהוּ שֶׁאֶפְרֹשׂ עָלֶיהָ סָדִין? אָמַר לוֹ: אֵין לְךָ כָּל שַׁבָּט וְשַׁבָּט מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יָצְאוּ מִמֶּנּוּ נְבִיאִים, וְשַׁבָּט יְהוּדָה וְשַׁבָּט בִּנְיָמִין הֶעֱמִידוּ מְלָכִים עַל פִּי הַנְּבִיאִים. הִגִּיעַ חַמָּה לְמַרְגְּלוֹתָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נָטַל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן אֵילְעַאי סָדִין וּפֵרַשׂ עָלֶיהָ. הִפְשִׁיל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר טַלִּיתוֹ (עליו) (לַאֲחוֹרָיו) [לְאָחוֹרָיו] וְיָצָא, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִפְלִיגוּבְדְבָרִים, אֶלָּא [מִפְּנֵי] שֶׁלֹּא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ.

ה תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁשָּׁבַת בַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן, וּשְׁאָלוּהוּ שִׁלְשִׁים הֲלָכוֹת בְּהִלְכוֹת סֻכָּה. שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה, אָמַר לָהֶם: שָׁמַעְתִּי, וּשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, אָמַר לָהֶם: לֹא שָׁמַעְתִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חִלּוּף הַדְּבָרִים, שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, אָמַר לָהֶם: שָׁמַעְתִּי. שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה, אָמַר לָהֶם: לֹא שָׁמַעְתִּי. אָמְרוּ לוֹ: רַבִּי, כָּל דְּבָרֶיךָ אֵינָן אֶלָּא מִפִּי הַשְּׁמוּעָה? אָמַר לָהֶם: הַזְקִקְתּוּנִי לוֹמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַעְתִּי מִפִּי רַבּוֹתַי. (אמר להם:) מֵימַי לֹא קִדְּמַנִי אָדָם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא יָשַׁנְתִּי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא שְׁנַת קֶבַע וְלֹא שְׁנַת עֲרָאי, וְלֹא הִנַּחְתִּי אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְיָצָאתִי, וְלֹא שִׁחְתִּי שִׂיחַת חֻלִּין, וְלֹא אָמַרְתִּי דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַעְתִּי מִפִּי רַבִּי לְעוֹלָם. ו אָמַר רַב אַחָא בַּר אַדָּא, אָמַר רַב הַמְנוּנָא, אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ שִׂיחַת [תַּלְמִידֵי] חֲכָמִים צְרִיכָה לִמּוּד? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים א) "וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל". אָמַר רַב [אַסִי]: אָסוּר לְאָדָם לִישַׁן בַּיּוֹם יוֹתֵר מִשְּׁנַת הַסּוּס, וְכַמָּה [שְׁנַת הַסּוּס?] שִׁיתִּין נְשִׁמֵי. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: מֵימָיו לֹא שָׁח שִׂיחַת חֻלִּין, וְלֹא הָלַךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תּוֹרָה וּבְלֹא תְּפִלִּין, וְלֹא יָשַׁן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לֹא שְׁנַת קֶבַע וְלֹא שְׁנַת עֲרָאי, וְלֹא קִדְּמָהוּ אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא הִנִּיחַ אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְיָצָא, וְלֹא הִרְהֵר בְּמִבּוֹאוֹת הַמְּטֻנָּפוֹת, וְלֹא מְצָאוֹ אָדָם יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם, אֶלָּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה, וְלֹא פָּתַח אָדָם דֶּלֶת לְתַלְמִידָיו אֶלָּא הוּא בְּעַצְמוֹ, וְלֹא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ לְעוֹלָם, וְלֹא אָמַר: הִגִּיעַ עֵת לַעֲמֹד מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, חוּץ מֵעַרְבֵי פְּסָחִים וְעַרְבֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תַּלְמִידוֹ נוֹהֵג אַחֲרָיו.

ז תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁמוֹנִים תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְהִלֵּל הַזָּקֵן, שְׁלֹשִׁים מֵהֶם רְאוּיִין שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עֲלֵיהֶם כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּשְׁלֹשִׁים מֵהֶם רְאוּיִין שֶׁתַּעֲמֹד לָהֶם חַמָּה כִּיהוֹשֻׁעַ [בִּן נוּן], וְעֶשְׂרִים מֵהֶם בֵּינוֹנִים. גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן, יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל, וְקָטָן שֶׁבְּכֻלָּן, רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ מִקְרָא, מִשְׁנָה, תַּלְמוּד, הֲלָכוֹת וְהַגָּדוֹת, דִּקְדּוּקֵי תּוֹרָה, וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים, קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת, וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת, תְּקוּפוֹת, וְגִימַטְרִיָּאוֹת, שִׂיחַת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְשִׂיחַת שֵׁדִים, וְשִׂיחַת דְּקָלִים, מְשָׁלוֹת כּוֹבְסִים, מְשָׁלוֹת שׁוּעָלִים, דָּבָר קָטָן, וְדָבָר גָּדוֹל. דָּבָר גָּדוֹל, מַעֲשֶׂה מֶרְכָּבָה, וְדָבָר קָטָן, הֲוָיוֹת דְּאַבָּיֵי וְרָבָא, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (משלי ח׳:כ״א) "לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא". וְכִי מֵאַחַר שֶׁבְּקָטָן שֶׁבְּכֻלָּם כָּךְ, גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמְרוּ עָלָיו

עַל יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב (ושונה) וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, כָּל עוֹף שֶׁפּוֹרֵחַ עָלָיו בָּאֲוִיר, מִיָּד נִשְׂרָף.

[תָּנוּ רַבָּנָן: "תֵּשְׁבוּ כְּעֵין תָּדוּרוּ, מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים עוֹשֶׂה אָדָם סֻכָּתוֹ קֶבַע וּבֵיתוֹ עֲרַאי. כֵּיצַד? הָיָה לוֹ כֵּלִים נָאִים, מַעֲלָן לַסֻּכָּה. מַצָּעוֹתָנָאוֹת, מַעֲלָן לַסֻּכָּה. אוֹכֶל, וְשׁוֹתֶה, וּמְטַיֵּל בַּסֻּכָּה, וּמְשַׁנֵּן בַּסֻּכָּה]. אֵינִי, וְהָאָמַר רָבָא: מַקֵּרֵי וּמַתְנֵי בִּמְטַלְטְלָתָא, וּתְנוּיֵי בַּר מִמְטַלְטְלָתָא? לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּמִגְרַס, הָא, בְּעִיּוּנֵי! כִּי הָא דְּרָבָא וְרָמֵי בַּר חָמָא, כִּי הֲווּ קָיְמֵי מִקַּמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, מְרַהֲטֵי בְּגִמְרָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וַהֲדַר מְעַיְּנֵי בִּסְבָרָא.

ח תָּנוּ רַבָּנָן: בִּזְמַן שֶׁהַחַמָּה לוֹקָה, סִימָן רַע לְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בְּשָׂר־וָדָם שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה לְכָל עֲבָדָיו, וְהִנִּיחַ פָּנָס לִפְנֵיהֶם. כָּעַס הַמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם וְאָמַר לְעַבְדּוֹ: טֹל פָּנָס מִפְּנֵיהֶם, וְהוֹשִׁיבָם בַּחֹשֶׁךְ. תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁמְּאוֹרוֹת לוֹקִין, סִימָן רַע לְשׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁמְּלַמְּדִין בְּמַכּוֹתֵיהֶם. מָשָׁל לְסוֹפֵר שֶׁבָּא לְבֵית הַסֵּפֶר וּרְצוּעָה בְּיָדוֹ, מִי דּוֹאֵג? מִי שֶׁרָגִיל לְלָקוֹת בְּכָל יוֹם הוּא דּוֹאֵג. תָּנוּ רַבָּנָן: בִּזְמַן שֶׁהַחַמָּה לוֹקָה, סִימָן רַע לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים. לְבָנָה לוֹקָה, סִימָן רַע לְשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹנִין לַלְּבָנָה וְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים לַחַמָּה. לוֹקָה בַּמִּזְרָח, סִימָן רַע לְיוֹשְׁבֵי מִזְרָח. בַּמַּעֲרָב, סִימָן רַע לְיוֹשְׁבֵי מַעֲרָב. בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ, סִימָן רַע לְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. פָּנֶיהָ שֶׁל חַמָּה דּוֹמִים לְדָם, חֶרֶב בָּא לָעוֹלָם. לְשַׁח, [חִצִּי] רָעָב בָּא לָעוֹלָם. לְזָה וּלְזָה, חֶרֶב וְחִצֵּי רָעָב בָּאִים לָעוֹלָם. לָקָה בְּכִנִּיסָתוֹ, פֻּרְעָנוּת שׁוֹהָה לָבוֹא. בִּיצִיאָתוֹ, פֻּרְעָנוּת מְמַהֶרֶת לָבוֹא לָעוֹלָם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: חִלּוּף הַדְּבָרִים. וְאֵין לְךָ כָּל אֻמָּה וְאֻמָּה שֶׁהִיא לוֹקָה, שֶׁאֵין אֱלֹהֶיהָ לוֹקֶה עִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ב:י״ב) "וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים". וּבִזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵין מִתְיָרְאִין מִכָּל אֵלּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו י׳:ב׳) "כֹּה אָמַר ה': אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ, וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחָתּוּ, כִּי יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה", עוֹבְדֵי כוֹכָבִים יֵחַתּוּ וְלֹא יִשְׂרָאֵל יֵחַתּוּ.

ט תָּנוּ רַבָּנָן: בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים חַמָּה לוֹקָה; עַל אַב בֵּית־דִּין שֶׁמֵּת וְאֵינוֹ נִסְפָּד כַּהֲלָכָה, וְעַל הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָסָה שֶׁצָּעֲקָה בָּעִיר וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ, וְעַל מִשְׁכָּב זְכוּר, וְעַל שְׁנֵי אַחִים, שֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָם כְּאֶחָד. וּבִשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים מְאוֹרוֹת לוֹקִין; עַל כּוֹתְבֵי פְּלַסְתֵּר, וְעַל מְעִידֵי עֵדוּת שֶׁקֶר, וְעַל מְגַדְּלֵי בְהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְעַל קוֹצְצֵי אִילָנוֹת טוֹבוֹת. וּבִשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים נִכְסֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים נִמְסָרִין לַמַּלְכוּת; עַל מַשְׁהֵי שְׁטָרוֹת פְּרוּעִים, וְעַל מַלְוֵי בְּרִבִּית, וְעַל שֶׁהִסְפִּיקוּ בְּיָדָם לִמְחוֹת וְלֹא מִחוּ, וְעַל פּוֹסְקֵי צְדָקָה בָּרַבִּים וְאֵין נוֹתְנִין. [אָמַר רַב] (ו)בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים נִכְסֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים יוֹרְדִין לְטִמְיוֹן; עַל כּוֹבְשֵׁי שְׂכַר שָׂכִיר, וְעַל עוֹשְׁקֵי שְׂכַר שָׂכִיר, וְעַל שֶׁפּוֹרְקִין עֹל מִצַּוְּארֵיהֶן וְנוֹתְנִין עַל חַבְרֵיהֶן, וְעַל גַּסֵּי־הָרוּחַ,

וְגַסּוּת־הָרוּחַ כְּנֶגֶד כֻּלָּן. אֲבָל בַּעֲנָוִים כְּתִיב: (תהילים ל"ז:י"א) "וְעַנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ (נצר מטעי מעשה ידי להתפאר) [וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם"].

פרק ג

סוכה פרק ג - י אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיה סא) "כִּי אֲנִי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט, שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁהָיָה עוֹבֵר עַל בֵּית הַמֶּכֶס, אָמַר לַעֲבָדָיו: תְּנוּ מֶכֶס לַמּוֹכְסִים, אָמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו: אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, כָּל הַמֶּכֶס שֶׁלְּךָ הוּא. אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי יִלְמְדוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים שֶׁלֹּא יַבְרִיחוּ עַצְמָם מִן הַמֶּכֶס. וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּךְ אָמַר: "כִּי אֲנִי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט" וְגוֹ'. מִפְּנֵי יִלְמְדוּ בָּנַי וְיַבְרִיחוּ עַצְמָן מִן הַגָּזֵל. אִתְּמַר נָמִי, אָמַר רַבִּי אַמִּי: יָבֵשׁ פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ הָדָר. גָּזוּל פָּסוּל, מִפְּנֵי דַּהֲוָה [לֵיהּ] מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה.

יא אָמַר רַבִּי מַרְיוֹן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְאָמְרֵי לָהּ, תָּנֵי רַבָּה בַּר מָרִי מִשּׁוּם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: שְׁתֵּי תְּמָרוֹת יֵשׁ בְּגֵי בֶּן הִנֹּם, וְעוֹלֶה עָשָׁן מִבֵּינֵיהֶם. וְזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ: "צִינֵי הַר הַבַּרְזֶל כְּשֵׁרוֹת", וְזוֹ הִיא פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

מַתְנִיתִין. וְהֵיכָן הָיוּ מְנַעְנְעִין? בְּ"הוֹדוּ לַה'" תְּחִלָּה וְסוֹף, וּ"בָאנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָא", דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. וּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אַף בְּ"אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָא". אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: צוֹפָה הָיִיתִי בְּרִבְנַן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁכָּל הָעָם הָיוּ מְנַעְנְעִין בְּלוּלְבֵיהֶן, וְהֵם לֹא נִעְנְעוּ אֶלָּא בְּ"אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא".

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לְמִי שֶׁאַרְבַּע רוּחוֹת שֶׁלּוֹ. מַעֲלֶה וּמוֹרִיד לְמִי שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ.

בְּמַעֲרָבָא מַתְנוּ הָכִי, אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, כְּדֵי לַעֲצֹר רוּחוֹת רָעוֹת. מַעֲלֶה וּמוֹרִיד, כְּדֵי לַעֲצֹר טְלָלִים רָעִים. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַבִּין, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא: זֹאת אוֹמֶרֶת, שִׁיְרֵי מִצְוָה, מְעַכְּבִין אֶת הַפֶּרֶעָנוּת, שֶׁהֲרֵי תְּנוּפָה, שִׁיְרֵי מִצְוָה הִיא, וְעוֹצֶרֶת רוּחוֹת וּטְלָלִים רָעִים. אָמַר רָבָא: וְכֵן לוּלָב. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מַמְטֵי לֵיהּ וּמֵיתֵי לֵיהּ, אָמַר: דֵּין, גִּירָא בְּעֵינֵיהּ דְּשִׂטְנָא, וְלָאו מִלְּתָא הִיא, מִשּׁוּם דְּאַתֵּי לְאַגְרוּיֵי בֵּיהּ.

מַתְנִיתִין. מִי שֶׁהָיָה עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן מַקְרִין אוֹתוֹ, עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים, וּתְהִי לוֹ מְאֵרָה. [אִם הָיָה גָּדוֹל מַקְרֶא אוֹתוֹ, עוֹנֶה אַחֲרָיו "הַלְלוּיָהּ". מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִכְפֹּל, יִכְפֹּל. לִפְשֹׁט, יִפְשֹׁט. לְבָרֵךְ, יְבָרֵךְ. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה]. גְּמָרָא. תְּנוּ רַבָּנָן: בֶּאֱמֶת אָמְרוּ: בֵּן מְבָרֵךְ לְאָבִיו, וְעֶבֶד מְבָרֵךְ לְרַבּוֹ, וְאִשָּׁה מְבָרֶכֶת לְבַעְלָהּ. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: תָּבוֹא מְאֵרָה לְאָדָם, שֶׁאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מְבָרְכִין לוֹ.

יב אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: מִנַּיִן לְשׁוֹמֵעַ כְּעוֹנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב כ"ב:ט"ז) "אֵת כָּל דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר קָרָא (יאשיהו) מֶלֶךְ יְהוּדָה". וְכִי יֹאשִׁיָּהוּ קָרָאוֹ? וַהֲלֹא שָׁפָן קָרָאוֹ! שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיִּקְרְאוּ הוּ שָׁפָן (את כל הדברים האלה) לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ". אֶלָּא מִכָּאן לְשׁוֹמֵעַ כְּעוֹנֶה. וְדִילְמָא, לְבָתַר דְּקָרִינְהוּ שָׁפָן, עַיֵּין בֵּיהּ אִיהוּ וְקָרִינְהוּ? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: (שם) "יַעַן רַךְ לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע מִפְּנֵי ה' בְּשָׁמְעֲךָ", "בְּשָׁמְעֲךָ" וְלֹא "בְּקָרְאֲךָ"! אָמַר רָבָא: לָא לֵימָא אִינִישׁ, "בָּרוּךְ הַבָּא", וַהֲדַר "בְּשֵׁם ה'", אֶלָּא לֵימָא: "בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה'" כַּהֲדָדֵי. (אמר ליה רב ספרא משה, שפיר וקאמרת, אלא הכא והתם אמרי, אסוקי מלתא היא, ולית לן בה) וְאָמַר רָבָא: לָא לֵימָא אִינִישׁ, "יְהֵא שְׁמֵיהּ רָבָא", וַהֲדַר "מְבָרַךְ", אֶלָּא: "יְהֵא שְׁמֵיהּ רָבָא מְבָרַךְ" כַּהֲדָדֵי. אָמַר רַב סַפְרָא: מֹשֶׁה, שַׁפִּיר קָאָמַרְתְּ? אֶלָּא הָכָא וְהָתָם אַמְּרֵי, אַסּוּקֵי מִלְּתָא הִיא, וְלֵית לָן בָּהּ.

יג כתיב ביחזקאל (יחזקאל יז) "וַיִּקַּח מִזֶּרַע הָאָרֶץ וַיִּתְּנֵהוּ בִּשְׂדֵה זָרַע, קָח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שָׂמוֹ". אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי כְּ"קָח עַל מַיִם רַבִּים", וּמַאי נִיהוּ? עֲרָבָה! וְהֵם שָׂמוּ עַצְמָם כְּצַפְצָפָה בֵּין הֶהָרִים.

משנה. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְבָרֵךְ, (אחריו) יְבָרֵךְ. אָמַר אַבַּיֵי: לָא שָׁנוּ אֶלָּא לְאַחֲרָיו, אֲבָל לְפָנָיו, מִצְוָה לְבָרֵךְ. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַמִּצְוֹות כֻּלָּן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עוֹבְרֹלַעֲשָׂיתָן. וּמַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי 'עוֹבֵר', לִישְׁנָא דְּאַקְדּוּמֵי הוּא? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דִּכְתִיב: (שמואל ב יח) "וַיָּרָץ אֲחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוּשִׁי". אַבַּיֵי אָמַר: מֵהָכָא: (בראשית לג) ["וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם". וְאִבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא]: (מיכה ב) "וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם, וַה' בְּרֹאשָׁם".

מָנָא לָן, דְּעַבְדִינַן זֶכֶר לַמִּקְדָּשׁ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּאָמַר קְרָא: (ירמיהו ל':י"ז) ("הנני מעלה") ["כִּי אַעֲלֶה] אָרֳכָה לָךְ וּמִמַּכּוֹתַיִךְ אֶרְפָּאֵךְ, נְאֻם ה', כִּי נִדָּחָה קָרְאוּ לָךְ, צִיּוֹן הִיא, דֹּרֵשׁ אֵין לָהּ". "דּוֹרֵשׁ אֵין לָהּ", מִכְּלָל, דְּבָעֵי דְּרִישָׁה.

וּמַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיוּ בָּאִין בִּסְפִינָה, וְלֹא הָיָה לוֹבֶל אֶלָּא לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בִּלְבַד, שֶׁלְּקָחוֹ בְּאֶלֶף זוּז. נָטְלוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְיָצָא בּוֹ, [וּנְתָנוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכוּ'], לְמָה לֵיהּ לְמֵימַר: שֶׁלְּקָחוֹ בְּאֶלֶף זוּז? לְהוֹדִיעֲךָ כַּמָּה מִצְוֹות חֲבִיבוֹת עֲלֵיהֶן.

קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ. תָּנוּ רַבָּנָן: קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ, חַיָּב בְּלוּלָב. לְהִתְעַטֵּף, חַיָּב בְּצִיצִית. לְשָׁמֹר תְּפִלִּין, אָבִיו לוֹקֵחַ לוֹ תְּפִלִּין. יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, אָבִיו מְלַמְּדוֹ תּוֹרָה וּקְרִיאַת שְׁמַע. 'תּוֹרָה',

מַאי הִיא? אָמַר רַב הַמְנוּנָא: (דברים ל"ג:ד') "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב". קְרִיאַת שְׁמַע, מַאי הִיא? פָּסוּק רִאשׁוֹן.

פרק ד

סוכה פרק ד - אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: בַּר אוֹרְיָא, תָּא וְאֵימָא לָךְ מִלְּתָא מַעֲלְיָתָא, דַּהֲוָה אָמַר אֲבוּךְ: הָא דְּתָנַן: כָּל הַיּוֹם מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ פַּעַם אַחַת, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים, הָכִי אָמַר אֲבוּךְ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר: בְּלוּלְבֵי! אִיתְּבֵיהּ: לוּלָב דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת בְּתְחִלָּתוֹ, וַעֲרָבָה בְּסוֹפוֹ. פַּעַם אַחַת חָל שְׁבִיעִי שֶׁל עֲרָבָה לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְהֵבִיאוּ מֵרְבִיּוֹת שֶׁל עֲרָבָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְהִנִּיחוּם בָּעֲזָרָה, וְהִכִּירוּ בָּהֶם בַּיְתוֹסִים, וּנְטָלוּם וּכְבָשׁוּם תַּחַת הָאֲבָנִים. לְמָחָר הִכִּירוּ בָּהֶם עַמֵּי־הָאָרֶץ, וּשְׁמָטוּם מִתַּחַת הָאֲבָנִים וֶהֱבִיאוּם הַכֹּהֲנִים וּזְקָפוּם בְּצִדֵּי הַמִּזְבֵּחַ, לְפִי שֶׁאֵין בַּיְתוֹסִים מוֹדִים שֶׁחִבּוּט עֲרָבָה דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. אַלְמָא בִּנְטִילָה הִיא? תִּיּוּבְתָּא.

אִיתְּמַר, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר: עֲרָבָה, יְסוֹד נְבִיאִים, וְחַד אָמַר: עֲרָבָה, מְנָהֵג נְבִיאִים. תִּסְתַּיֵּם דְּרַבִּי יוֹחָנָן הוּא דְּאָמַר: "יְסוֹד נְבִיאִים". דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: 'עֲרָבָה', יְסוֹד נְבִיאִים הוּא, תִּסְתַּיֵּם!

אָמַר אַיְבוּ: הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק, אֲתָא הַהוּא גַּבְרָא, אָמַר לֵיהּ: קְרִיָתָא אִית לִי, כַּרְמַיָּא אִית לִי, זֵיתַיָּא אִית לִי, וַאֲתוּ בְּנֵי קְרִיָתָא, וּמְקַשְׁקְשִׁין בְּכַרְמַיָּא, וְאוֹכְלִין בְּזֵיתַיָּא, אֲרִיךְ אוֹ לָא אֲרִיךְ? אָמַר לֵיהּ: לָא אֲרִיךְ. הֲוָה קָא שָׁבִיק לֵיהּ וְאָזִיל. אָמַר: כְּדוּ הֲוֵיתִי דַּיִּר בְּאַרְעָא הָדָא אַרְבְּעִין שְׁנִין, וְלָא חָמִיתִי בַּר אֵינִישׁ מְהַלֵּךְ בְּאוֹרְחִין דְּמִתְקָנָן כְּדֵין. הָדָר וְאָתָא, אָמַר לֵיהּ: וּמַאי אִיעְבַּד? אָמַר לֵיהּ: אַפְקַר זֵיתַיָּא לַחֲשׁוּכַיָּא, וְהַב פִּרְיטַיָּא לְקַשְׁקוּשֵׁי כַּרְמַיָּא.

אָמַר (אביי) [אַיְבוּ] מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק: אַל יְהַלֵּךְ אָדָם בָּעֲרֵבֵי שַׁבָּתוֹת יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת. אָמַר רַב כַּהֲנָא: לָא אֲמָרָן אֶלָּא לְבֵיתֵיהּ, אֲבָל לְאוּשְׁפִּיזֵיהּ, אַמַּאי דְּנָקִיט סָמוּךְ. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַב כַּהֲנָא: לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לְבֵיתֵיהּ. אָמַר רַב כַּהֲנָא: בְּדִידִי הֲוָה עוּבְדָא, וַאֲפִלּוּ כַּסָּא דְּהַרְסָנָא לָא אַשְׁכְּחֵי.

יד אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: יָכוֹל אֲנִי לִפְטֹר אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִן הַדִּין מִיּוֹם שֶׁנִּבְרֵאתִי וְעַד עַכְשָׁיו. וְאִלְמָלֵי אֶלְעָזָר בְּנִי עִמִּי, מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְעַד עַכְשָׁיו. וְאִלְמָלֵי יוֹתָם בֶּן עֻזִּיָּהוּ עִמָּנוּ, מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. (אמר) [וְאָמַר] רַבִּי חִזְקִיָּה, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: רָאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵם מוּעָטִים, אִם אֶלֶף הֵם, אֲנִי וּבְנֵי מֵהֶם. אִם מֵאָה הֵם, אֲנִי וּבְנֵי מֵהֶם. אִם שְׁנַיִם הֵם, אֲנִי וּבְנֵי הֵם. וּמִי זוּטָרֵי כּוּלֵּי הַאי? וְהָאָמַר (מר) [רָבָא]: תַּמְנֵי סְרֵי אַלְפֵי (פרסי הוו בדרא

קמיה דקודשא בריך הוא) [דְּרָא הֲוָה דְּקַמֵּיהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא], שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל מ״ח:ל״ה) "סָבִיב שְׁמוֹנָה עָשָׂר אָלֶף". לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּמִסְתַּכְּלֵי בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה, הָא, דְּמִסְתַּכְּלֵי בְּאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה. וּדְמִסְתַּכְּלֵי בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה, מִי זוּטְרֵי כּוּלֵי הַאי? (אם שנים הם אני ובני הם) וְהָאָמַר אַבַּיֵי: לָא פָּחוּת עָלְמָא מִתְּלָתִין וְשִׁיתָּא צַדִּיקֵי, דְּמְקַבְּלֵי פְּנֵי שְׁכִינָה כָּל יוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל׳:י״ח) "אַשְׁרֵי כָּל חוֹכֵי לוֹ". ל"ו' בְּגִימַטְרִיָּא, תְּלָתִין וְשִׁיתָּא הֲווּ! לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּעַיְילֵי בְּבַר, הָא, דְּעַיְילֵי בְּלָא בַּר.

טו אָמַר רַבִּי זֵירָא, וְאִי תֵּימָא רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: בּוֹא וּרְאֵה, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, כְּלִי רֵיקָן מַחֲזִיק, מָלֵא אֵינוֹ מַחֲזִיק. מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלִי מָלֵא מַחֲזִיק, רֵיקָן אֵינוֹ מַחֲזִיק, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות טז) "וַיֹּאמֶר: אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע" וְגוֹ'. אִם שָׁמוֹעַ, תִּשְׁמַע, וְאִם לָאו, לֹא תִּשְׁמַע. דָּבָר אַחֵר: אִם אַתָּה שׁוֹמֵעַ בְּיָשָׁן, תִּשְׁמַע בְּחָדָשׁ. וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ, שׁוּב לֹא תִּשְׁמַע.

טז מִשְׁנָה. נִסּוּךְ הַמַּיִם כֵּיצַד? צְלוֹחִית שֶׁל זָהָב מַחֲזֶקֶת שְׁלֹשֶׁת לוֹגִין, הָיָה מְמַלֵּא אוֹתָהּ מִמֵּי הַשִּׁלּוֹחַ, הִגִּיעוּ לְשַׁעַר הַמַּיִם, תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לִשְׂמֹאלוֹ, וּשְׁנֵי סְפָלִין שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ שָׁם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל סִיד הָיוּ, אֶלָּא שֶׁהָיוּ מֻשְׁחָרִין פְּנֵיהֶם מִפְּנֵי הַיַּיִן, וּמְנֻקָּבִין כְּמִין שְׁנֵי חֻטְמִין דַּקִּין, אֶחָד מְעֻבֶּה וְאֶחָד דַּק, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶם כְּלִין כְּאֶחָד. מַעֲרָבִית שֶׁל מַיִם, וּמִזְרָחִית שֶׁל יַיִן. עֵרָה שֶׁל מַיִם לְתוֹךְ שֶׁל יַיִן, וְשֶׁל יַיִן לְתוֹךְ שֶׁל מַיִם, יָצָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּלֹג הָיָה מְנַסֵּךְ כָּל שְׁמוֹנָה, וְלַמְנַסֵּךְ אוֹמֵר לוֹ: "הַגְבֵּהַּ אֶת יָדְךָ"! שֶׁפַּעַם אַחַת נִסֵּךְ אֶחָד עַל גַּבֵּי רַגְלָיו, וּרְגָמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאֶתְרוֹגֵיהֶן. תָּנֵי, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: נֶאֱמַר בַּשֵּׁנִי: 'וְנִסְכֵּיהֶם', בַּשִּׁשִּׁי: 'וּנְסָכֶיהָ', בַּשְּׁבִיעִי: 'כְּמִשְׁפָּטָם', מ״ם יו״ד מ״ם, הֲרֵי כָּאן 'מַיִם'! מִכָּאן רָמָז, לְנִסּוּךְ הַמַּיִם מִן הַתּוֹרָה.

יז אָמַר [רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר] רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁיתִּין, מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"ה ז) "חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן". "חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ", אֵלּוּ הַשִּׁיתִּין, "כְּמוֹ חֲלָאִים", שֶׁמְּחֻלָּלִין וְיוֹרְדִין עַד הַתְּהוֹם, "מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן", מַעֲשֵׂה יְדֵי אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: 'בְּרֵאשִׁית', אַל תִּקְרֵי 'בְּרֵאשִׁית', אֶלָּא 'בָּרָא־שִׁית'. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שִׁיתִּין, מְחֻלָּלִין וְיוֹרְדִין עַד הַתְּהוֹם, וַעֲלֵיהֶם (בנה) [כָּרָה] דָּוִד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אֶלֶף אַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ה׳:א׳) "אָשִׁירָה נָא לִידִידִי [שִׁירַת דּוֹדִי לְכַרְמוֹ, כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן], וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ וַיִּטָּעֵהוּ שֹׂרֵק, וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ, וְגַם יֶקֶב חָצֵב בּוֹ". "וַיִּטָּעֵהוּ שֹׂרֵק" זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. "וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ" זֶה מִזְבֵּחַ, "וְגַם יֶקֶב חָצֵב בּוֹ" אֵלּוּ שִׁיתִּין.

יח אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל (המקיים) [הַמְנוֹטֵל לוּלָב בְּאַגְּדוֹ, וַהֲדַס בַּעֲבוֹתוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ בָּנָה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי"ח:כ"ז) "אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ". אָמַר [רַבִּי יִרְמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, וְ]רַבִּי יוֹחָנָן [מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן] הַמְחוֹזִי מִשּׁוּם רַבִּי (יוסי המכוזי) [יוֹחָנָן הַמַּכּוֹתִי]: כָּל הָעוֹשֶׂה אֲסוּר לֶחָג בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ בָּנָה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ".

יט אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: כָּל הַמִּצְווֹת כֻּלָּן, אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהֶן אֶלָּא דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כו) "עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים", שֶׁמַּעֲמִידָן דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן. דְּבָר אַחֵר: 'עֹמְדִים', שֶׁמַּעֲמִידִין אֶת צִפּוּיָן. דְּבָר אַחֵר: 'עֹמְדִין', שֶׁמָּא תֹּאמַר אָבַד סִבְרָן וּבָטֵל סִכּוּיָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים", שֶׁעוֹמְדִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים.

כ מִשְׁנָה. בְּכָל יוֹם מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ פַּעַם אַחַת וְאוֹמְרִים: "אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּא ה' (הושיעה) [הַצְלִיחָה] נָא". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "אֲנִי וָהוּ הוֹשִׁיעָה נָּא, אֲנִי וָהוּ (הושיעה) [הַצְלִיחָה] נָא". אוֹתוֹ הַיּוֹם מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים. בִּשְׁעַת פְּטִירָתָן מָה הֵם אוֹמְרִים? יִפֵּי לְךָ מִזְבֵּחַ, יִפֵּי לְךָ מִזְבֵּחַ. רַבִּי אֶלְעָזָר (בן יעקב) אוֹמֵר: לְיָהּ וּלְךָ מִזְבֵּחַ, לְיָהּ וּלְךָ מִזְבֵּחַ. גְּמָרָא. וְהָא קָא מִשְׁתַּתֵּף שֵׁם שָׁמַיִם וְדָבָר אַחֵר? וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: כָּל הַמִּשְׁתַּתֵּף שֵׁם שָׁמַיִם וְדָבָר אַחֵר, נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כב) "בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ". הָכִי קָאָמְרִי: לְיָהּ אָנוּ מוֹדִים וּלְךָ אָנוּ מְקַלְּסִים, לְיָהּ אָנוּ מוֹדִים וּלְךָ אָנוּ מְשַׁבְּחִים. [תָּנוּ רַבָּנָן: הָיוּ לְפָנָיו מִצְווֹת הַרְבֵּה, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּצְווֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? דִּכְתִיב: (תהלים סח) "בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם", וְכִי בְּיוֹם מְבָרְכִין אוֹתוֹ, וּבַלַּיְלָה אֵין מְבָרְכִין אוֹתוֹ? אֶלָּא בָּא לוֹמַר לְךָ: בְּכָל יוֹם וְיוֹם תֵּן לוֹ מֵעֵין בְּרָכוֹתָיו. הָכִי נַמִּי, בְּכָל דָּבָר וְדָבָר תֵּן לוֹ מֵעֵין בְּרָכוֹתָיו. וְאָמַר רַבִּי זֵירָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם; מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, כְּלִי רֵיקָן מַחֲזִיק, מָלֵא אֵינוֹ מַחֲזִיק. אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָלֵא מַחֲזִיק, רֵיקָן אֵינוֹ מַחֲזִיק. שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כח) "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע" וְגוֹ', אִם שָׁמוֹעַ, תִּשְׁמַע, וְאִם לָאו, לֹא תִּשְׁמַע. דָּבָר אַחֵר: אִם שָׁמוֹעַ, בְּיָשָׁן, תִּשְׁמַע, בְּחָדָשׁ. (שם ל) "וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ" שׁוּב לֹא תִּשְׁמַע.

הַנְהוּ תְּרֵי מִינִים, חַד שְׁמֵיהּ: 'שָׂשׂוֹן', וְחַד שְׁמֵיהּ: 'שִׂמְחָה'. אָמַר לֵיהּ שָׂשׂוֹן לְשִׂמְחָה: אֲנָא עָדִיפְנָא מִינָךְ, דִּכְתִיב: (ישעיה לה) "שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ שִׂמְחָה לְשָׂשׂוֹן:

אֲנָא עֲדִיפְנָא מִינָךְ, דִּכְתִיב: (אסתר ח) "שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים". אָמַר לֵיהּ שָׂשׂוֹן לְשִׂמְחָה: חַד יוֹמָא שַׁבָּקוּךְ וְשַׁוְיוּךְ פַּרְוָונְקָא, דִּכְתִיב: (ישעיה נה) "כִּי בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ". אָמַר לֵיהּ שִׂמְחָה לְשָׂשׂוֹן: חַד יוֹמָא שַׁבָּקוּךְ וּמָלוּ בָּךְ מַיָּא, דִּכְתִיב: "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן". אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִין דִּשְׁמֵיהּ שָׂשׂוֹן לְרַבִּי אַבָּהוּ: עֲתִידִיתוּ דִּתְמָלוּ לִי מַיִם לְעָלְמָא דְּאַתֵּי, דִּכְתִיב: "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן". אָמַר לֵיהּ: אִי הָוֶה כְּתִיב: "לְשָׂשׂוֹן" כִּדְקָאָמַרְתְּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב: "בְּשָׂשׂוֹן", מַשְׁכֵּיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא מַשְׁוִינַן לֵיהּ גּוּדָא, וּמָלִינַן בֵּיהּ מַיָּא].

[אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בִּזְמַן שֶׁמְּנַסְּכִין יַיִן עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ, פּוֹקְקִין אֶת הַשִּׁיתִין, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (במדבר כח) "בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ] שֵׁכָר לַה'". מַאי מַשְׁמַע? אָמַר רַב פָּפָּא: 'שֵׁכָר', לְשׁוֹן שְׁתִיָּה, לְשׁוֹן שְׁבִיעָה, לְשׁוֹן שִׁכְרוּת. אָמַר רַב פָּפָּא: שְׁמַע מִינָּהּ: כִּי שָׂבַע אִינִישׁ חַמְרָא, מִגְרוֹנֵיהּ שָׂבַע. אָמַר רָבָא: צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּלָא נְפִישָׁא לֵיהּ חַמְרָא, לֵיגְמַע גְּמוּעֵי. רָבָא, אַכַּסָּא דְּבִרְכָתָא, אַגְמַע גְּמוּעֵי.

כא דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב: (שיר השירים ז׳:ב׳) "מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים [בַּת נָדִיב", מַה יָּפוּ פַּעֲמוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלִין לָרֶגֶל. "בַּת נָדִיב", בְּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנִּקְרָא 'נָדִיב', שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״ז:י׳) "נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם". "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם", וְלֹא "אֱלֹהֵי יִצְחָק וְיַעֲקֹב"? אֶלָּא: "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם", שֶׁהָיָה תְּחִלָּה לַגֵּרִים]. תָּנָא דְּבֵי רַב עָנָן: "חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן", לְמָה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה לְיֶרֶךְ? לוֹמַר לְךָ: מַה יֶּרֶךְ בְּסֵתֶר, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה בְּסֵתֶר. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (מיכה ו׳:ח׳) "הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב, וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ, כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד, וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ". "עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט", זֶה הַדִּין, "וְאַהֲבַת חֶסֶד", זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים, "וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ", זוֹ הַכְנָסַת כַּלָּה [לְחֻפָּה], (והוצאת) [וְהַלְוָיַת] הַמֵּת. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לֵעָשׂוֹת בְּפַרְהֶסְיָא, אָמְרָה תוֹרָה "הַצְנֵעַ לֶכֶת", דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לֵעָשׂוֹת בְּצִנְעָא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

כב אָמַר רַבִּי [אֶלְעָזָר]: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל הַקְּרְבָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כא) "עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַה' מִזָּבַח". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גְּדוֹלָה גְּמִילוּת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י) "זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה, קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד". אִם אָדָם זוֹרֵעַ, סְפֵק אוֹכֵל סְפֵק אֵינוֹ אוֹכֵל, אִם אָדָם קוֹצֵר וַדַּאי אוֹכֵל. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין הַצְּדָקָה מִשְׁתַּלֶּמֶת, אֶלָּא לְפִי גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה, קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד".

כג תָּנוּ רַבָּנָן: בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים גְּדוֹלָה גְּמִילוּת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה; שֶׁהַצְּדָקָה בְּמָמוֹנוֹ, גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין בְּמָמוֹנוֹ בֵּין בְּגוּפוֹ. צְדָקָה לַעֲנִיִּים, גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לַעֲנִיִּים בֵּין לַעֲשִׁירִים. צְדָקָה לַחַיִּים, גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לַחַיִּים בֵּין לַמֵּתִים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל

הָעוֹשֶׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, כְּאִלּוּ מִלְּאוֹ לָעוֹלָם כֻּלּוֹ חֶסֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים לג) "אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, חֶסֶד ה' מָלְאָה הָאָרֶץ". שֶׁמָּא תֹּאמַר: כָּל הַבָּא לִקְפֹּץ קוֹפֵץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם לו) "מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים". יָכוֹל אֲפִלּוּ יֵרֵא שָׁמַיִם כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (תהלים קג) "וְחֶסֶד ה' מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו". [אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר פָּפָּא: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חֵן, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא יֵרֵא שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֶסֶד ה' מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו"]. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (משלי לא) "פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה, וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ". וְכִי יֵשׁ תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד וְיֵשׁ תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל חֶסֶד? אֶלָּא תּוֹרָה לִשְׁמָהּ, זוֹ הִיא תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד. תּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, זוֹ הִיא תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל חֶסֶד. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: תּוֹרָה לְלַמְּדָהּ, זוֹ הִיא תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד, שֶׁלֹּא לְלַמְּדָהּ, זוֹ הִיא תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל חֶסֶד.

תַּנְיָא: מִסְנֶנְתֵּישׁ בּוֹ מְשׁוּם גִּלּוּי. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה מְגֻלָּה, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה מְכֻסָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶלְיוֹנָה מְגֻלָּה, אֵין בָּהּ מְשׁוּם גִּלּוּי, מִפְּנֵי שֶׁאֶרֶס נָחָשׁ דּוֹמֶה לִסְפוֹג, צָף וְעוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ.

פרק ה

סוכה פרק ה - מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר: "עִקַּר שִׁירָה בִּכְלִי"? דִּכְתִיב: (ד"ה ב כט) "וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעֹלָה לְהַמִּזְבֵּחַ, וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה, הֵחֵל שִׁיר ה' וְהַחֲצֹצְרוֹת, וְעַל יְדֵי כְּלֵי דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל". מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר: "עִקַּר שִׁירָה בַּפֶּה"? דִּכְתִיב: (שם ה יג) "וַיְהִי כְּאֶחָד לַמְחַצְּצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד". וְאִידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב: "וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ"! הָכִי קָאָמַר: הֵחֵל שִׁיר ה' בַּפֶּה, עַל יְדֵי כְּלֵי דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, לְבָסוֹמֵי קַלָּא. וְאִידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב: "וַיְהִי כְּאֶחָד לַמְחַצְּצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים"! הָכִי קָאָמַר: מְשֹׁרְרִים דּוּמְיָא דְּמְחַצְּצְרִים, מַה מְּחַצְּצְרִים בִּכְלִי, אַף מְשׁוֹרְרִים בִּכְלִי.

כד מִשְׁנָה. אָמְרוּ: מִי שֶׁלֹּא רָאָה שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה, לֹא רָאָה שִׂמְחָה מִיָּמָיו. גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: מִי שֶׁלֹּא רָאָה שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה, לֹא רָאָה שִׂמְחָה מִיָּמָיו. וּמִי שֶׁלֹּא רָאָה יְרוּשָׁלַיִם בְּתִפְאַרְתָּהּ, לֹא רָאָה כֶּרֶךְ נֶחְמָד מִיָּמָיו. וּמִי שֶׁלֹּא רָאָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּבִנְיָנוֹ, לֹא רָאָה בִּנְיָן מְפֹאָר מֵעוֹלָם. מַאי הִיא? אָמַר אַבַּיֵי וְאִיתֵּימָא רַב חִסְדָּא: [זֶה] בִּנְיַן הוֹרְדוֹס. בְּמַאי בַּנְיֵיהּ? אָמַר (אביי) [רָבָא]: בְּאַבְנֵי שִׁישָׁא וּמַרְמָרָא. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: בְּאַבְנֵי שִׁישָׁא, כּוּחְלָא וּמַרְמָרָא. אַפִּיק שָׁפָא וְעַיֵּל שָׁפָא, כִּי הֵיכִי דְּלִקַּבֵּיל סִידָא. סָבַר לְמִשְׁעֵיהּ בְּדַהֲבָא, אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן: שַׁבְקֵיהּ, דְּהָכִי שַׁפִּיר טְפֵי, דְּמִתְחֲזֵי כִּי אַדְוָתָא דְּיַמָּא.

מַתְנִיתִין. הִגִּיעוּ לַשַּׁעַר הַיּוֹצֵא מִמִּזְרָח, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם [מִמִּזְרָח] לְמַעֲרָב, וְאָמְרוּ: "אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל וּפְנֵיהֶם קֶדְמָה, וּמִשְׁתַּחֲוִים קֶדְמָה לַשֶּׁמֶשׁ. וְאָנוּ: לְיָהּ עֵינֵינוּ". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָיוּ שׁוֹנִין וְאוֹמְרִים: "אָנוּ לְיָהּ, וּלְיָהּ עֵינֵינוּ".

כה תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִי שֶׁלֹּא רָאָה דְּיוֹפְלוֹסְטוֹן שֶׁל אַלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, לֹא רָאָה בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מֵעוֹלָם. אָמְרוּ: כְּמִין בָּסִילְקֵי גְּדוֹלָה הָיְתָה, סְטָיולְפְנִים מִסְטָיו, פְּעָמִים שֶׁהָיוּ שָׁם שִׁשִּׁים רִבּוֹא כִּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם. וְאָמְרֵי לָהּ: כִּפְלַיִם כִּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְשִׁבְעִים וְאַחַת קַתְדְּרָאוֹתשֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים וְאֶחָד זְקֵנִים, וְכָל אַחַת וְאַחַת אֵינָהּ פְּחוּתָה מֵעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה רִבּוֹא (דינרי) [כִּכְרֵי] זָהָב, וּבִימָה שֶׁל עֵץ בְּנוּיָה בָּאֶמְצַע, וְחַזָּן הַכְּנֶסֶת עוֹמֵד עָלֶיהָ, וְהַסּוּדְרִין בְּיָדוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַעֲנוֹת "אָמֵן", (היה) [הַלָּה] מֵנִיף בַּסּוּדְרִין, וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו "אָמֵן". וְלֹא הָיוּ מְעָרְבָבִין וְיוֹשְׁבִין, אֶלָּא זָהֳבִין בִּפְנֵי עַצְמָן, וְכַסָּפִים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְנַפָּחִים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְטַרְסִיִּים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְגַרְדִּיִּים בִּפְנֵי עַצְמָן, וּכְשֶׁאַכְסָנַאי אוֹ עָנִי נִכְנָס לְשָׁם, הָיָה מַכִּיר בְּנֵי אֻמָּנוּתוֹ, וְנִפְנָה לְשָׁם, וּמִתְפָּרְנֵס מִשָּׁם הוּא וְאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ. אָמַר אַבַּיֵי: וְכוּלְהוּ, קַטְלִינְהוּ אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן. מַאי טַעְמָא אִיעֲנִישׁוּ? [דְּעָבְרוּ אַהַאי קְרָא] דִּכְתִיב: (שמות יד) ("לֹא תוֹסִיפוּ לִרְאוֹתָם עוֹד"). [(דברים י״ז:ט״ז) "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד"]. וְאִינְהוּ הָדוּר וְאָזוּל. אָתָא וְאַשְׁכְּחִינְהוּ דַּהֲווּ קָרוּ בְּסִיפְרָא: (שם כח) "יַשֶּׁךָּ ה' עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחוֹק", אָמַר: מִכְּדֵי, הַהוּא גַּבְרָא הוּא דְּבָעֵי לְמֵיתֵי בְּסִפֵּינְתָּא בַּעֲשָׂרָה יוֹמֵי, וְדָלֵי זִיקָא וְאַיְתֵיתָא סְפִינְתָּא בַּחֲמִשָּׁה יוֹמֵי, נָפַל עָלַיְהוּ וְקַטְלִינְהוּ.

כו מַשְׁנָה. בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג, יוֹרְדִין לְעֶזְרַת נָשִׁים, וְהָיוּ מְתַקָּנִים שָׁם תִּקּוּן גָּדוֹל. וּמְנוֹרוֹת שֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם, וְאַרְבָּעָה סְפָלִים שֶׁל זָהָב בְּרָאשֵׁיהֶם, וְאַרְבָּעָה סֻלָּמוֹת, עַל כָּל מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה, וְאַרְבָּעָה יְלָדִים מִפִּרְחֵי כְהֻנָּה, וּבִידֵיהֶם כַּדֵּי שֶׁמֶן שֶׁל מֵאָה וְעֶשְׂרִים לֹג, וְהֵם מַטִּילִים לְתוֹךְ כָּל סֵפֶל וְסֵפֶל. מִבְּלָאֵי [מִכְנְסֵי] הַכְּהֻנִּים וּמֵהֶמְיָנֵיהֶם, [מֵהֶן] הָיוּ מַפְקִיעִין, וּבָהֶם הָיוּ מַדְלִיקִין, וְלֹא הָיְתָה חָצֵר בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁלֹּא הָיְתָה מְאִירָה מֵאוֹר בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה. הַחֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה הָיוּ מְרַקְּדִים לִפְנֵיהֶם בַּאֲבוּקוֹת שֶׁל אוֹר שֶׁבִּידֵיהֶם, וְאוֹמְרִים לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת, וְהַלְוִיִּם בְּכִנּוֹרוֹת, וּבִנְבָלִים, וּבִמְצִלְתַּיִם, וּבַחֲצוֹצְרוֹת, וּבְכָל כְּלֵי שִׁיר בְּלֹא מִסְפָּר. עַל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הַיּוֹרְדוֹת מֵעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרַת נָשִׁים, כְּנֶגֶד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה 'שִׁיר הַמַּעֲלוֹת' שֶׁבְּסֵפֶר תְּהִלִּים, שֶׁעֲלֵיהֶם עוֹמְדִים הַלְוִיִּים בִּכְלֵי שִׁיר, וְאוֹמְרִים שִׁירָה.

גְּמָרָא. מַאי תִּקּוּן גָּדוֹל? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: חֲלָקָה הָיְתָה בָּרִאשׁוֹנָה, וְהִקִּיפוּהָ גְּזוּזְטְרָא, כְּדֵי שֶׁיִּהוּ נָשִׁים רוֹאוֹת מִלְמַעְלָה, וַאֲנָשִׁים מִלְמַטָּה. תָּנוּ רַבָּנָן: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ נָשִׁים מִבִּפְנִים וַאֲנָשִׁים מִבַּחוּץ, וְהָיוּ בָּאִין לִידֵי קַלּוּת־רֹאשׁ. הִתְקִינוּ, שֶׁיִּהוּ נָשִׁים יוֹשְׁבוֹת מִבַּחוּץ, וַאֲנָשִׁים מִבִּפְנִים, וַעֲדַיִן הָיוּ בָּאִים לִידֵי קַלּוּת־רֹאשׁ. הִתְקִינוּ, שֶׁיִּהוּ נָשִׁים יוֹשְׁבוֹת מִלְמַעְלָה, וַאֲנָשִׁים מִלְמַטָּה.

כז וְהֵיכִי עַבְדֵי הָכִי? וְהָכְתִיב: (ד"ה א כח) "הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל"? אָמַר רַב: (יוסף) קְרָא אַשְׂכְּחוּ וְדָרְשׁוּ (זכריה י"ב:י"ב) "וְסָפְדָה הָאָרֶץ מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת לְבָד, מִשְׁפַּחַ ת בֵּית דָּוִיד לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד" וְגוֹ'. [אָמְרוּ]: וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה לֶּעָתִיד לָבוֹא, שֶׁהֵם עוֹסְקִים בְּהֶסְפֵּד, וְאֵין יֵצֶר הָרַע מִתְגָּרֶה בָּהֶם, אָמְרָה תּוֹרָה: נָשִׁים לְבַד וַאֲנָשִׁים לְבַד, עַכְשָׁיו שֶׁעוֹסְקִין בְּשִׂמְחָה, וְיֵצֶר הָרַע מִתְגָּרֶה בָּהֶן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

כח וְהַאי הֶסְפֵּדָא, מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי דּוֹסָא וְרַבָּנָן, חַד אָמַר: עַל מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף שֶׁנֶּהֱרַג, וְחַד אָמַר: עַל יֵצֶר הָרַע שֶׁנֶּהֱרַג. בִּשְׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר: עַל מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף שֶׁנֶּהֱרַג, (שנאמר) [הַיְנוּ דִּכְתִיב]: (שם) "וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֵת אֲשֶׁר דָּקָרוּ, וְסָפְדוּ עָלָיו כְּמִסְפֵּד עַל הַיָּחִיד וְהָמַר עָלָיו כְּהָמַר עַל הַבְּכוֹר". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: עַל יֵצֶר הָרַע שֶׁנֶּהֱרַג, הֶסְפֵּדָא בְּעוּ לְמֶעֱבַד? שִׂמְחָה בָּעוּ לְמֶעֱבַד! אַמַּאי בָּכוּ? כִּדְדָרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְּעַאי: לֶעָתִיד לָבוֹא מְבִיאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיֵצֶר הָרַע וְשׁוֹחֲטוֹ בִּפְנֵי הַצַּדִּיקִים וּבִפְנֵי הָרְשָׁעִים. צַדִּיקִים נִדְמֶה לָהֶם כְּהַר גָּבוֹהַּ, רְשָׁעִים נִדְמֶה לָהֶם כְּחוּט הַשַּׂעָרָה. הַלָּלוּ בוֹכִין וְהַלָּלוּ בוֹכִין. צַדִּיקִים בוֹכִין וְאוֹמְרִים: הֵיאַךְ יָכוֹלְנוּ לִכְבּשׁ אֶת הָהָר הַגָּבוֹהַּ הַזֶּה?! רְשָׁעִים בוֹכִין וְאוֹמְרִים: הֵיאַךְ לֹא יָכוֹלְנוּ לִכְבּשׁ אֶת חוּט הַשַּׂעָרָה הַזֶּה?! וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תְּמֵהַּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ח':ו') "כִּי יִפָּלֵא בְעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה וְגוֹ', [גַּם בְּעֵינַי יִפָּלֵא"]. אָמַר רַבִּי אַסִי: יֵצֶר הָרַע בְּתַחְלָּה דּוֹמֶה לְחוּט שֶׁל בּוּכְיָא, וּלְבַסּוֹף דּוֹמֶה כַּעֲבוֹתוֹת הָעֲגָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ה':י"ח) "הוֹי מֹשְׁכֵי הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא, וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה".

כט תְּנוּ רַבָּנָן: מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד שֶׁעָתִיד לְהִגָּלוֹת בְּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אוֹמֵר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בְּנִי, שְׁאַל מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ, וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ב':ז') "אֲסַפְּרָה אֶל חֹק ה' אָמַר אֵלַי: בְּנִי אַתָּה וְגוֹ', שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גּוֹיִם נַחֲלָתֶךָ, וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי אָרֶץ". כֵּיוָן שֶׁרוֹאֶה לְמָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף שֶׁנֶּהֱרַג, אוֹמֵר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵינִי מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ אֶלָּא חַיִּים. אוֹמֵר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עַד שֶׁלֹּא (עמדת) [אָמַרְתָּ], כְּבָר הִתְנַבֵּא עָלֶיךָ דָּוִד אָבִיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כא) "חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לוֹ".

ל דָּרַשׁ רַב עֻוירָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שֶׁבַע שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ לַיֵּצֶר הָרַע, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ: 'רַע', שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ח':כ"א) "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו". מֹשֶׁה קְרָאוֹ: 'עָרֵל', שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י':ט"ז) "וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם". דָּוִד קְרָאוֹ: 'טְמֵא', שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים נ"א:י"ב) "לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים", מִכְּלַל דְּאִיכָּא טָמֵא. שְׁלֹמֹה קְרָאוֹ: 'שׁוֹנֵא', שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ה:כ"א-כ"ב) "אִם רָעֵב שׂוֹנַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ לָחֶם, וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם, כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל רֹאשׁוֹ, וַה' יְשַׁלֶּם לָךְ", אַל תִּקְרֵי: "יְשַׁלֶּם לָךְ", אֶלָּא: יַשְׁלִימֶנּוּ לָךְ". יְשַׁעְיָהוּ קְרָאוֹ: 'מְכַשּׁוֹל', שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ז:י"ד) "וְאָמַר סֹלּוּ [סֹלּוּ] פַּנּוּ דָּרֶךְ, הָרִימוּ

מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי". יְחֶזְקֵאל קְרָאוֹ: אֶבֶן', שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל"ו:כ"ו) "וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם" וְגוֹ'. יוֹאֵל קְרָאוֹ: צְפוֹנִי', שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ב':כ') "וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם".

לא תְּנוּ רַבָּנָן: "וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם", זֶה יֵצֶר הָרַע, שֶׁצָּפוּן וְעוֹמֵד בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם. (שם) "וְהִדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה", לְמָקוֹם שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין לְהִתְגָּרוֹת בָּהֶן. ["אֶת] פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמֹנִי", שֶׁנָּתַן אֶת עֵינָיו בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וְהֶחֱרִיבוֹ, וְהָרַג תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבּוֹ. "וְסֹפוֹ אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן", שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי וְהֶחֱרִיבוֹ, וְהָרַג תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבּוֹ. "וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ", שֶׁמִּנִּיחַ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִתְגָּרֶה בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל. "כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת", אָמַר אַבַּיֵי: וּבְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹתֵר מִכֻּלָּן, כִּי הָא מַעֲשֶׂה, דְּאַבַּיֵי שַׁמְעֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָאָמַר לְהַהִיא אִיתְתָא: לְמָחָר נִיקְדּוֹם וְנֵיזוֹל בְּדוּכְתָּא פְּלָן, אָמַר: אֵיזִיל אַפְרְשִׁינְהוּ מֵאִיסּוּרָא. אָזַל בַּתְרַיְהוּ תְּלָתָא פַּרְסֵי בְּאַגְמָא, כִּי (פטרי) [הָווּ פָּרְשֵׁי] מֵהֲדֵדֵי, שַׁמְעִינְהוּ דְּקָאָמְרֵי: אוֹרְחִין רְחִיקָא, וְצַוָּתִין בְּסִימָא, (לא יכילנא, אזלו כל חד לדוכתיה) אָמַר אַבַּיֵי: אִי מַאן דְּסָאנִי לִי הֲוָה, לָא הֲוָה מָצֵי לְאוּקּוֹמֵיהּ אֲנַפְשֵׁיהּ. אָזַל תְּלָה נַפְשֵׁיהּ בְּעֵיבְרָא דְּדָשָׁא, וַהֲוָה קָא מְצַטַּעַר.

לב אָמַר רַבִּי יִצְחָק: יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם (מתחדש) [מִתְגַּבֵּר] עָלָיו בְּכָל יוֹם וָיוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ו':ה') "וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל"ז:ל"ב) "צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ", וְאִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' לֹא יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ" וְגוֹ'. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּנִי, אִם פָּגַע בְּךָ מְנַוָּל זֶה, מָשְׁכֵהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אִם אֶבֶן הוּא, נִמּוֹחַ, דִּכְתִיב: (איוב י"ד:י"ט) "אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם", וְאֵין 'מַיִם' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ה:א') "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם". אִם בַּרְזֶל הוּא מִתְפּוֹצֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ"ג:כ"ט) "הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ, נְאֻם ה', וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: יֵצֶר הָרַע מַסִּיתוֹ לְאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּמֵעִיד עָלָיו לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ט:כ"א) "מְפַנֵּק מִנֹּעַר עַבְדּוֹ, וְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה מָנוֹן", שֶׁכֵּן בְּ'אטב"ח' דְּבֵי רַבִּי חִיָּא, קוֹרִין לְ'סַהֲדָה': 'מָנוֹן'. רַב הוּנָא רְמִי, כְּתִיב: (הושע ד':י"ב) "כִּי רוּחַ זְנוּנִים הִתְעָם", וּכְתִיב: (שם ה) "כִּי רוּחַ זְנוּנִים בְּקִרְבָּם"? בְּתְחִלָּה 'הִתְעָם', וְלִבְסוֹף 'בְּקִרְבָּם'. אָמַר רָבָא: יֵצֶר הָרַע, בְּתְחִלָּה קְרָאוֹ: 'הֶלֶךְ', וְלִבְסוֹף קְרָאוֹ 'אוֹרֵחַ', וְלִבְסוֹף קְרָאוֹ 'אִישׁ', שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב י"ב:ד') "וַיָּבֹא הֵלֶךְ לְאִישׁ הֶעָשִׁיר, וַיַּחְמֹל לָקַחַת מִצֹּאנוֹ וּמִבְּקָרוֹ [לַעֲשׂוֹת] לְאֹרֵחַ". וּכְתִיב: (שם) "וַיַּעֲשֶׂהָ לָאִישׁ הַבָּא אֵלָיו". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲבָל קָטָן יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, מַשְׁבִּיעוֹ, רָעֵב, מַרְעִיבוֹ, שָׂבֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע יג) "כִּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבָּעוּ" וְגוֹ'.

לג אָמַר (רבין) [רַב חַנָּא] בַּר (רב) אַחָא: אָמְרֵי בֵּי רַב: אַרְבָּעָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְחָרֵט עֲלֵיהֶם עַל שֶׁבָּרָאָם, אֵלּוּ הֵן: כַּשְׂדִּיִּים, וְיֵצֶר הָרַע, יִשְׁמָעֵאל, גָּלוּת. (וראיות הפסוקים בסדר זה) 'כַּשְׂדִּיִּים', דִּכְתִיב: (ישעיהו כ"ג:י"ג) "הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה" וְגוֹ'. וְ'יֵצֶר הָרַע', דִּכְתִיב: (מיכה ד':ו') "וַאֲשֶׁר הֲרֵעֹתִי". 'גָּלוּת', דִּכְתִיב: (ישעיהו נ"ב:ה') "וְעַתָּה מַה לִּי פֹה, נְאֻם ה'" וְגוֹ'. 'יִשְׁמָעֵאל', דִּכְתִיב: (איוב י"ב:ו') "יִשְׁלְיוּ אֹהָלִים לְשֹׁדְדִים וּבַטֻּחוֹת לְמַרְגִּיזֵי אֵל". אָמַר רַבִּי (אחא בר חנינא) [יוֹחָנָן]: אִלְמָלֵא שְׁלֹשָׁה מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, נִתְמוֹטְטוּ רַגְלֵיהֶן שֶׁל שׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, חַד: (מיכה ד) "אֹסְפָה הַצֹּלֵעָה, וְהַנִּדָּחָה אֲקַבֵּצָה, וַאֲשֶׁר הֲרֵעֹתִי" וְגוֹ'. וְאִידָךְ: (ירמיהו י"ח:ו') "הִנֵּה כַחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר, כֵּן אַתֶּם בְּיָדִי בֵּית יִשְׂרָאֵל". וְאִידָךְ: (יחזקאל ל"ו:כ"ו) "וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם". רַב פָּפָּא אָמַר: אַף מֵהַאי קְרָא: (שם) "וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם" וְגוֹ'.

לד 'וַיַּרְאֵנִי ה' אַרְבָּעָה חָרָשִׁים". (זכריה ב':ג') מַאן נִינְהוּ 'אַרְבָּעָה חָרָשִׁים'? אָמַר רַבִּי חַנָּא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: זֶה מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, וּמָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, וְאֵלְיָהוּ, וְכֹהֵן צֶדֶק. מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת: אִי הָכִי, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) "אֵלֶּה הַקְּרָנוֹת אֲשֶׁר זֵרוּ אֶת יְהוּדָה", הַנֵּי, יְתוּבֵי מוֹתְבֵי לִיהוּדָה! אָמַר לֵיהּ: שַׁפִּיל לְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא: "וַיָּבֹאוּ אֵלֶּה לְהַחֲרִיד אֹתָם" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ: אָנָא, בַּהֲדֵי חַנָּא בַּאֲגַדְתָּא לָמָּה לִי?

לה "וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם אַשּׁוּר כִּי יָבוֹא בְאַרְצֵנוּ, וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ, וַהֲקֵמֹנוּ עָלָיו שִׁבְעָה רֹעִים וּשְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם". (מיכה ה':ד') מַאן נִינְהוּ "שִׁבְעָה רֹעִים"? דָּוִד בַּאֲמְצַע, אָדָם, שֵׁת, וּמְתוּשֶׁלַח מִימִינוֹ. אַבְרָהָם, וְיַעֲקֹב, וּמֹשֶׁה מִשְּׂמֹאלוֹ. וּמַאן נִינְהוּ "שְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם"? יִשַׁי, וְשָׁאוּל, וּשְׁמוּאֵל, וְעָמוֹס, צְפַנְיָה, *)) חִזְקִיָּהוּ, וְאֵלְיָהוּ, וּמָשִׁיחַ.

לו אַף הוּא רָאָה גֻּלְגֹּלֶת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אָמַר לָהּ: עַל דְּאַטַּפְתְּ אַטְּפוּךְ, וְסוֹף מְטַיְּפַיִךְ יְטוּפוּן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רַגְלוֹהֵי דְּבַר אִינִישׁ, אִינוּן עָרְבִין בֵּיהּ, לְאַתְרָא דְּמִתְבָּעֵי, לְתַמָּן מוֹבִילִין יָתֵיהּ. הַנְהוּ תְּרֵי כּוּשָׁאֵי, דַּהֲווּ קָיְמֵי קַמֵּיהּ דִּשְׁלֹמֹה, (מלכים א ד':ג') "אֱלִיחֹרֶף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא, סֹפְרִים" דִּשְׁלֹמֹה. יוֹמָא חַד חֲזִיֵיהּ לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת דַּהֲוָה עָצִיב, אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי עָצִיבַת? אָמַר לֵיהּ: דְּקָא מִיתְבָּעֵי מִינָּאֵי הַנֵּי תְּרֵי כּוּשָׁאֵי דְּיָתְבֵי הָכָא. מַסְרִינְהוּ לַשְׁעִירִים, אָמַר לְהוּ: (אמטונהו) [שַׁדְּרִינְהוּ] לְמְחוֹזָא דְּלוּז, כִּי מָטוּ אַבָּאשְׁכִיבוּ. לְמָחָר חֲזִיֵיהּ לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת דַּהֲוָה קָא בָּדַח, אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי קָא בְּדִיחַת? אָמַר לֵיהּ: הֵיכָא דְּאִיבָּעוּ מִינָּאֵי, הָתָם שְׁדַּרְתִּינְהוּ. [מִיָּד] פָּתַח שְׁלֹמֹה וְאָמַר: רַגְלוֹהֵי דְּבַר אִינִישׁ, אִינוּן עָרְבִין בֵּיהּ, לְאַתְרָא דְּמִתְבָּעֵי, לְתַמָּן מוֹבִילִין יָתֵיהּ.

(גם בירושלמי במסכת)

לז תַּנְיָא: אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל הַזָּקֵן, כְּשֶׁהָיָה שָׂמֵחַ שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה, הָיָה אוֹמֵר: אִם אֲנִי כָּאן, הַכֹּל כָּאן. וְאִם אֵין אֲנִי כָּאן, מִי כָּאן? לְמָקוֹם שֶׁאֲנִי אוֹהֵב, רַגְלַי מוֹלִיכוֹת אוֹתִי. וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר: אִם אַתָּה תָּבוֹא לְבֵיתִי אָבוֹא לְבֵיתְךָ, וְאִם אַתָּה לֹא תָּבוֹא אֶל בֵּיתִי אֲנִי לֹא אָבוֹא אֶל בֵּיתְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ׳:כ״א) "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ.

לח תַּנְיָא: אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, כְּשֶׁהָיָה שָׂמֵחַ שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה, הָיָה נוֹטֵל שְׁמוֹנָה אֲבוּקוֹת שֶׁל אוּר בְּיָדוֹ אַחַת, וְזוֹרְקָן כְּלַפֵּי מַעְלָה, וְזוֹרֵק אַחַת וּמְקַבֵּל אַחַת, וְאֵין אַחַת מֵהֶן נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ. וּכְשֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה, נוֹעֵץ שְׁנֵי גוּדָלָיו בָּאָרֶץ וְשׁוֹחֶה וְנוֹשֵׁק אֶת הָרִצְפָּה וְזוֹקֵף, מַה שֶּׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְזוֹ הִיא 'קְדֵה'. לֵוִי אַחְוִי קְדֵה קַמֵּיהּ דְּרַבֵּי וְאִיטְלַעְוֹהָא, גְּרָמָא לֵיהּ? וְהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם אַל יָטִיחַ אָדָם דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, שֶׁהֲרֵי אָדָם גָּדוֹל הֵטִיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה וְאִיטְלַע, ומַנוּ? לֵוִי. הָא וְהָא גְּרָמָא לֵיהּ! לֵוִי הָווֹ מְטַיֵּל קַמֵּיהּ דְּרַבִּי בִּתְמַנְיָא סַכִּינָא, וּשְׁמוּאֵל קַמֵּיהּ דִּשְׁבוּר מַלְכָּא בִּתְמַנְיָא מַזְגֵי חַמְרָא. אַבַּיֵי קַמֵּיהּ דְּרַבָּה בִּתְמַנְיָא בֵּיעֵי, וְאָמְרֵי לָהּ בְּאַרְבַּע בֵּיעֵי.

לט תְּנוּ רַבָּנָן: יֵשׁ מֵהֶן אוֹמְרִים: אַשְׁרֵי יַלְדוּתֵנוּ שֶׁלֹּא בִּיְּשָׁה אֶת זִקְנָתֵנוּ, אֵלּוּ חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. וְיֵשׁ מֵהֶן אוֹמְרִים: אַשְׁרֵי זִקְנָתֵנוּ שֶׁכִּפְּרָה עַל יַלְדוּתֵנוּ, אֵלּוּ בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה. אֵלּוּ וְאֵלּוּ אוֹמְרִים: אַשְׁרֵי מִי שֶׁלֹּא חָטָא, וּמִי שֶׁחָטָא, יָשׁוּב וְיִמְחֹל לוֹ.

מ תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: כְּשֶׁהָיִינוּ שְׂמֵחִים שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה, לֹא (היינו רואים) [רְאִינוּ] שֵׁנָה בְּעֵינֵינוּ, כֵּיצַד? שְׁעָה רִאשׁוֹנָה לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, וּמִשָּׁם לִתְפִלַּת הַשַּׁחַר, וּמִשָּׁם לְקָרְבָּן מוּסָפִים, וּמִשָּׁם לִתְפִלַּת מוּסָפִים, וּמִשָּׁם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וּמִשָּׁם לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, וּמִשָּׁם לִתְפִלַּת הַמִּנְחָה, וּמִשָּׁם לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ, לְשִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה. אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁבּוּעָה שֶׁלֹּא אִישַּׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים, מַלְקִין אוֹתוֹ וְיָשֵׁן לְאַלְתַּר! [הָכִי קָאָמַר]: מַאי "לֹא רָאִינוּ שֵׁנָה בְּעֵינֵינוּ"? לֹא טָעַמְנוּ טַעַם שֵׁנָה, (קאמר) דַּהֲווּ מְנַמְנְמֵי אַכְּתְפֵי דַּהֲדָדֵי.

מא מִשְׁנָה. עָמְדוּ שְׁנֵי הַכֹּהֲנִים בַּשַּׁעַר הָעֶלְיוֹן הַיּוֹרֵד מֵעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרַת נָשִׁים, וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָם, קָרָא הַגָּבָר, תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. הִגִּיעוּ לְמַעֲלָה עֲשִׂירִית, תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. הִגִּיעוּ לָעֲזָרָה, תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. הָיוּ תוֹקְעִים וְהוֹלְכִים עַד שֶׁמַּגִּיעִין לַשַּׁעַר הַיּוֹצֵא לַמִּזְרָח. הִגִּיעוּ לַשַּׁעַר הַיּוֹצֵא לַמִּזְרָח, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם [מִמִּזְרָח] לְמַעֲרָב, אָמְרוּ: אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה' וּפְנֵיהֶם קֶדֶמָה, וְהֵמָּה מִשְׁתַּחֲוִים קֶדֶמָה לַשֶּׁמֶשׁ, וְאָנוּ לְיָהּ עֵינֵינוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָיוּ שׁוֹנִין (אותה לומר) [וְאוֹמְרִין]: אֲנוּ לְיָהּ, וּלְיָהּ עֵינֵינוּ. גְּמָרָא. אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי זֵירָא: כָּל הָאוֹמֵר: 'שְׁמַע' 'שְׁמַע', כְּאוֹמֵר: 'מוֹדִים', 'מוֹדִים'

דְּמִי? דְּאַמְרֵי הָכִי: אָנוּ לְיָיהּ מִשְׁתַּחֲוִים וּלְיָיהּ עֵינֵינוּ מְיַחֲלוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ח׳:ט״ז) "וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'? [אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'"?] אֶלָּא מְלַמֵּד, שֶׁהָיוּ מַפְרִיעִין אֶת עַצְמָן, וּמַתְרִיזִין כְּלַפֵּי מַטָּה.

מב אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְהַהוּא מֵרַבָּנָן דַּהֲוָה מְסַדֵּר אֲגַדְתָּא קַמֵּיהּ: מִי שְׁמִיעַ לָךְ, הַנֵּי חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה 'שִׁיר הַמַּעֲלוֹת', כְּנֶגֶד מִי אֲמָרָן דָּוִד? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁכָּרָה דָּוִד שִׁיתִּין, קָפָא תְּהוֹמָא וְאִבְּעִי לְמִשְׁטְפֵיהּ לְעָלְמָא. אָמַר דָּוִד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְאַחְתֵּיהּ. אִי הָכִי, [חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה] מַעֲלוֹת? "יוֹרְדוֹת" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וְאַדְכְּרָתָן, (מלתא) הָכִי אִיתְּמַר: בְּשָׁעָה שֶׁכָּרָה דָּוִד שִׁיתִּין, קָפָא תְּהוֹמָא וּבְעִי לְמִשְׁטְפֵיהּ לְעָלְמָא, אָמַר דָּוִד: מִי אִיכָּא דְּיָדַע דְּשָׁרֵי לְמֵיכְתַּב שֵׁם אַחַסְפָּא, (ומשדא ביה לאחותיה לדוכתיה או לא?) [וְנִשְׁדֵּיהּ בִּתְהוֹמָא וּמָנַח?] לֵיכָּא דְּאָמַר לֵיהּ מִידִּי. אָמַר דָּוִד: הַיּוֹדֵעַ לוֹמַר, וְאֵינוֹ אוֹמֵר, יֶחֱנַק בִּגְרוֹנוֹ! נָשָׂא אֲחִיתֹפֶל קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ: וּמַה לַּעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אָמְרָה תּוֹרָה: שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם, לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לָאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה?! אָמַר לֵיהּ: שָׁרִי. כָּתַב שֵׁם אַחַסְפָּא, שְׁדִי בֵּיהּ, נָחִית תְּהוֹמָא שִׁיתְּסַר אַלְפֵי גַּרְמִידֵי. כֵּיוָן דְּחָזְא דְּנָחִית טוּבָא, אָמַר: כַּמָּה דְּמִידְלֵי, טְפֵי מִירְטַב עָלְמָא. אָמַר חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְאַסְקֵיהּ חֲמִיסַר אַלְפֵי גַּרְמִידֵי, וְאוּקְמֵיהּ בְּאַלְפֵי גַּרְמִידֵי. אָמַר (אביי) [עוּלָּא]: שְׁמַע מִינָּהּ, סוּמְכָא דְּאַרְעָא, אַלְפֵי גַּרְמִידֵי. וְהָא קָא חָזְינָן, דְּאִי כָּרוּ פּוּרְתָּא וְקָא נָבְעֵי מַיָּא? אָמַר רַב מָשַׁרְשִׁיָּא: הַנָּהוּ, מְסוּלְמֵי דִּפְרָת הָווּ.

מג תַּנְיָא: בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, בָּרִאשׁוֹן מַהוּ אוֹמֵר? (תהילים כ״ט:א') "הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים". בַּשֵּׁנִי מַהוּ אוֹמֵר? (שם נ) "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים". בַּשְּׁלִישִׁי מַהוּ אוֹמֵר? (שם צד) "מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים". בָּרְבִיעִי מַהוּ אוֹמֵר? (שם) "בִּינוּ בַעֲרִים בָּעָם". בַּחֲמִשִּׁי מַהוּ אוֹמֵר? (שם פא) "הֶסִירוֹתִי מִסֶּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו" וְגוֹ'. בַּשִּׁשִּׁי מַהוּ אוֹמֵר? (שם פב) "יִמּוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ". וְאִם חָל שַׁבָּת לִהְיוֹת בְּאֶחָד מֵהֶם, "יִמּוֹטוּ" נִדְחֶה.

מד אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַנֵּי שִׁבְעִים פָּרִים, כְּנֶגֶד מִי? כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת. פַּר יְחִידִי לָמָּה? כְּנֶגֶד אֻמָּה יְחִידָה. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו: עֲשׂוּ לִי סְעוּדָה גְּדוֹלָה. לְיוֹם אַחֲרוֹן אָמַר לְאוֹהֲבוֹ: עֲשֵׂה לִי סְעוּדָה קְטַנָּה, כְּדֵי שֶׁאֶהֱנֶה מִמְּךָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹי לָהֶם לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁאִבְּדוּ וְאֵין יוֹדְעִין מַה שֶּׁאִבְּדוּ. בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, מִזְבֵּחַ מְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, וְעַכְשָׁיו, מִי מְכַפֵּר עֲלֵיהֶם.

מה תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּמֹרִים בַּת בִּילְגָּה שֶׁהֶמִירָה דָּתָהּ, וְהָלְכָה וְנִשֵּׂאת לְסַרְדְּיוֹטָאֶחָד מִמַּלְכֵי יְוָנִים. כְּשֶׁנִּכְנְסוּ יְוָנִים לַהֵיכָל, הָיְתָה מְבַעֶטֶת בְּסַנְדָּלָהּ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאָמְרָה:

"לוּקוּס, לוּקוּס, עַד מָתַי אַתָּה מְכַלֶּה מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאִי אַתָּה עוֹמֵד עֲלֵיהֶם בִּשְׁעַת הַדְּחָק"? וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, קָבְעוּ אֶת טַבַּעְתָּהּ, וְסָתְמוּ אֶת חַלּוֹנָהּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מִשְׁמַרְתּוֹ שׁוֹהֶה לָבוֹא, וְנִכְנַס יְשֵׁבָב אָחִיו עִמּוֹ וְשִׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁכֵנֵי הָרָעִים לֹא נִשְׁתַּכְּרוּ, שְׁכֵנֵי בִּילְגָּה נִשְׁתַּכְּרוּ, שֶׁבִּילְגָּה לְעוֹלָם חוֹלֶקֶת בַּדָּרוֹם, וְיֹשֵׁבָב אָחִיו בַּצָּפוֹן. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: מִשְׁמַרְתּוֹ שׁוֹהֶה לָבוֹא, הַיְנוּ דִּקְנְסִינָן (לה) לְכוּלָּהּ מִשְׁמָרָה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: מִרְיָם בַּת בִּילְגָּה שֶׁהֵמִירָה דָּתָהּ. (איהי חטאה, ואנן קניסנן לכולה משמרה?) [מִשּׁוּם בְּרָתָא, קָנְסִינַן לֵיהּ לְדִידֵיהּ?] אָמַר אַבַּיֵי: אֵין, כְּדַאֲמָרֵי אִינְשֵׁי: שׁוּתָא דִּינוּקָא בְּשׁוּקָא, אוֹ דַּאֲבוּהָ אוֹ דְּאִימֵּיהּ. וּמִשּׁוּם אֲבוּהָ וְאִימֵּיהּ קָנְסִינָן לְכוּלָּהּ מִשְׁמָרָה? אָמַר אַבַּיֵי: אוֹי לָרָשָׁע וְאוֹי לִשְׁכֵנוֹ, טוֹב לַצַּדִּיק וְטוֹב לִשְׁכֵנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ג׳:י׳) "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב, כִּי פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ".

הַדְרָן עָלָךְ פֶּרֶק הֶחָלִיל וּסְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת סֻכָּה

ביצה

פרק א

ביצה פרק א - אוֹשְׁפִּזֵיכְנֵיהּדְּרַב פָּפָּא, וְאָמְרֵי לָהּ: הַהוּא גַּבְרָא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא, הֲוָה לֵיהּ הַנָּךְ בֵּיצִים מִשַּׁבָּת לְיוֹם־טוֹב, אָתָא לְקַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: מַהוּ לְמֵיכְלִינְהוּ לְמָחָר? אָמַר לֵיהּ: זִיל הַאִידָּנָא וְתָא לְמָחָר, דְּרַב לָא מוּקִים אָמוֹרָא עִלּוּיֵהּ מִיּוֹמָא טָבָא לְחַבְרֵיהּ, מִשּׁוּם שִׂכְרוּת. כִּי אָתָא לְמָחָר, אָמַר לֵיהּ: אִכּוּ הַשְׁתָּא, אִישְׁתְּלָאי וְאָמְרֵי לָךְ: רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן, [וְהָא] אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב בְּהַנֵי תְּלָת, בֵּין לְקוּלָּא בֵּין לְחוּמְרָא.

פרק ב

ביצה פרק ב - א תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ בְּהִלְכוֹת יוֹם־טוֹב. יָצְתָה כַּת רִאשׁוֹנָה, אָמַר: הִלְּלוּ בַּעֲלֵי פִּטְסִין. כַּת שְׁנִיָּה, אָמַר: הִלְּלוּ בַּעֲלֵי חִבְּיוֹת. כַּת שְׁלִישִׁית, אָמַר: הִלְּלוּ בַּעֲלֵי כַּדִּין. כַּת רְבִיעִית, אָמַר: הִלְּלוּ בַּעֲלֵי לְגִינִין. כַּת חֲמִישִׁית, אָמַר: הִלְּלוּ בַּעֲלֵי כּוֹסוֹת. הִתְחִילוּ כַּת שִׁשִּׁית לְצֵאת, אָמַר: הִלְּלוּ בַּעֲלֵי מְאֵרָה. נָתַן עֵינָיו בַּתַּלְמִידִים, הִתְחִילוּ פְּנֵיהֶם מְשְׁתַּנִּין. אָמַר לָהֶם: בָּנַי, לֹא לָכֶם אֲנִי אוֹמֵר, אֶלָּא לְהַלָּלוּ שֶׁיָּצְאוּ, שֶׁמַּנִּיחִין חַיֵּי עוֹלָם וְעוֹסְקִין בְּחַיֵּי שָׁעָה. בִּשְׁעַת פְּטִירָתָן אָמַר לָהֶם: (נחמיה ח׳:י׳) "לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים, וּשְׁתוּ מַמְתַקִּים, וְשִׁלְחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ, כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ, וְאַל תֵּעָצֵבוּ, כִּי חֶדְוַת ה' הִיא מָעֻזְּכֶם". מַאי "כִּי חֶדְוַת ה' הִיא מָעֻזְּכֶם"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן

מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: בָּנַי, לְווּ עָלַי וְקַדְּשׁוּ קְדֻשַּׁת הַיּוֹם, וְהַאֲמִינוּ בִּי, וַאֲנִי פּוֹרֵעַ.

אָמַר מַר: שֶׁמַּנִּיחִין חַיֵּי הָעוֹלָם וְעוֹסְקִין בְּחַיֵּי שָׁעָה. וְהָא שִׁמְחַת יוֹם־טוֹב, מִצְוָה הִיא! רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: שִׂמְחַת יוֹם־טוֹב רְשׁוּת! דְּתַנְיָא: רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין לוֹ לְאָדָם בְּיוֹם־טוֹב, אֶלָּא אוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, אוֹ יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: חֲלֻקָּהוּ, חֶצְיוֹ לַה' וְחֶצְיוֹ לָכֶם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (דברים ט"ז:ח') "עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (במדבר כ"ט:ל"ה) "עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם". הָא כֵּיצַד? רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר סָבַר: אוֹ כֻּלּוֹ לַה', אוֹ כֻּלּוֹ לָכֶם. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: חֲלֻקָּהוּ, חֶצְיוֹ "לַה'" וְחֶצְיוֹ "לָכֶם". מַאי "לְאַיִן נָכוֹן לוֹ"? [וְאָמַר רַב חִסְדָּא]: לְמִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין. אִיכָּא דְּאָמְרִי: לְמִי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְהָנִיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין, אֲבָל מִי שֶׁהָיָה לוֹ לְהָנִיחַ וְלֹא הִנִּיחַ, פּוֹשֵׁעַ הוּא.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: הָרוֹצֶה שֶׁיִּתְקַיְּמוּ נְכָסָיו, יִטַּע בָּהֶם אֶדֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ"ג:ד') "אַדִּיר בַּמָּרוֹם ה'". אִי־נַמִּי: 'אִידְּרָא' כִּשְׁמֵיהּ, כִּדְאָמְרִי אִינָשֵׁי: מַאי 'אִידְּרָא'? דְּקִימָא לְדָרֵי־דָּרֵי. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: שָׁדֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֶדֶר אֵינָהּ נִגְזֶלֶת וְאֵינָהּ נֶחְמֶסֶת, וּפֵרוֹתֶיהָ מִשְׁתַּמְּרִין.

ב תָּנֵי רַב תַּחְלִיפָא אַחוּהָ דְּרַבְנַאי חוֹזְנָאָה: כָּל מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם קָצוּבִין לוֹ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, חוּץ מֵהוֹצָאַת שַׁבָּתוֹת, וְהוֹצָאַת יָמִים טוֹבִים, וְהוֹצָאַת בָּנָיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה, שֶׁאִם פּוֹחֲתִין לוֹ, וְאִם הוֹסִיף, מוֹסִיפִין לוֹ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מַאי קְרָאָהּ? (תהלים פא) "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר, בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ", אֵיזֶהוּ חַג שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה! וּכְתִיב: (תהלים פא) "כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא, מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב". מַא מַשְׁמַע, דְּהַאי 'חֹק', לִישָׁנָא דִּמְזוֹנֵי הוּא? דִּכְתִיב: (בראשית מ"ז:כ"ב) "וְאָכְלוּ אֶת חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה". מַר זוּטְרָא אָמַר מֵהָכָא: (משלי ל':ח') "הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי". תַּנְיָא: אָמְרוּ עָלָיו עַל שַׁמַּאי הַזָּקֵן, כָּל יָמָיו הָיָה אוֹכֵל לִכְבוֹד שַׁבָּת; מָצָא בְּהֵמָה נָאָה, אוֹמֵר: "זוֹ לְשַׁבָּת". מָצָא אַחֶרֶת נָאָה הֵימֶנָּה, מַנִּיחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה וְאוֹכֵל אֶת הָרִאשׁוֹנָה. אֲבָל הִלֵּל הַזָּקֵן, מִדָּה אַחֶרֶת הָיְתָה בּוֹ, שֶׁכָּל מַעֲשָׂיו הָיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס"ח:כ') "בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מֵחַד שַׁבִּיךְ, לְשַׁבְּתִיךְ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: "בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם".

ג אָמַר רַב חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, אֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לד) "וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו". [וַמֵּיתִיבִי: (שם לא) "לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: מֹשֶׁה! מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי, וְשַׁבָּת שְׁמָהּ,

וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ לִתְּנָהּ לְיִשְׂרָאֵל. לֵךְ וְהוֹדִיעַ אוֹתָם. מִכָּאן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: הַנּוֹתֵן פַּת לְתִינוֹק, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאִמּוֹ. לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּמַתָּנָה דַּעֲבִידָא לְאִגְלוּיֵי, הָא, בְּמַתָּנָה דְּלָא עָבִידָא לְאִגְלוּיֵי. שַׁבָּת נַמִי, מַתָּנָה דַּעֲבִידָא לְאִגְלוּיֵי! מַתַּן שְׂכָרָה לָא עָבִידָא לְאִגְלוּיֵי. אָמַר מַר: מִכָּאן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: הַנּוֹתֵן פַּת לְתִינוֹק, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאִמּוֹ. מַאי עָבִיד לֵיהּ? שַׁיְיף לֵיהּ מִשְׁחָא, וּמָלֵי לֵיהּ כּוּחְלָא. וְהָאִידָנָא דְּחַיְישִׁינַן לִכְשָׁפִים, מַאי? אָמַר רַב פָּפָּא: שַׁיֵּיף לֵיהּ מֵאוֹתוֹ הַמִּין]. אָמַר רַבִּי (יוסי) [יוֹחָנָן] מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל מִצְוָה שֶׁנִּתַּן הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, נָתַן לָהֶם בְּפֵרְהֶסְיָא, חוּץ מִשַּׁבָּת, שֶׁנִּתַּן לָהֶם בְּצִנְעָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לא) "בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אִי הָכִי, לָא לִיעַנְשׁוּ גּוֹיִם עֲלֵיהּ? שַׁבָּת אוֹדְעִינְהוּ, מַתַּן שְׂכָרָהּ לָא אוֹדְעִינְהוּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מַתַּן שְׂכָרָה נַמִי אוֹדְעִינְהוּ, נְשָׁמָה יְתֵרָה לָא אוֹדְעִינְהוּ. דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: נְשָׁמָה יְתֵרָה (נתן) [נוֹתֵן] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאָדָם עֶרֶב שַׁבָּת, וּלְמוֹצָאֵי שַׁבָּת נוֹטְלִין אוֹתָהּ הֵימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לד) "שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ", כֵּיוָן שֶׁשָּׁבַת, וַוי, אָבְדָה נֶפֶשׁ.

הַהוּא סַמְיָא, דַּהֲוָה מְסַדֵּר מַתְנִיתָא קַמֵּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל. חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה עָצִיב. אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי עָצִיבַת? אָמַר לֵיהּ: דְּלָא אוֹתִיבִי עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין. אָמַר לֵיהּ: סְמוֹךְ אַדִּידִי. לְשָׁנָה, חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה עָצִיב, [אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי עָצִיבַת? אָמַר לֵיהּ: דְּלָא אוֹתִיבִי עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין]. אָמַר לֵיהּ: פּוֹשַׁע אַתְּ! לְכֹלֵי עָלְמָא שְׁרִי, וּלְדִידְךְ אָסוּר!

שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד מִתַּלְמִידֵי בֵּית הִלֵּל, שֶׁהֵבִיא עוֹלָתוֹ לַעֲזָרָה לִסְמֹךְ עָלֶיהָ. מְצָאוֹ תַּלְמִיד אֶחָד מִתַּלְמִידֵי בֵּית שַׁמַּאי. אָמַר לוֹ: מַה זּוֹ, סְמִיכָה?! אָמַר לֵיהּ: מַה זּוֹ, שְׁתִיקָה?! שְׁתֹק בְּנִזְיפָה וְהָלַךְ לוֹ. אָמַר אַבַּיֵי: הִלְכָךְ, הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּאָמַר לֵיהּ חַבְרֵיהּ מִלְּתָא, לָא לִיהֲדַר לֵיהּ מִלְּתָא טְפֵי מִמַּאי דְּאָמַר לֵיהּ חַבְרֵיהּ, דְּאִיהוּ אָמַר לֵיהּ: "מַה זּוֹ, סְמִיכָה"! וְאִיהוּ אָמַר לֵיהּ: "מַה זּוֹ, שְׁתִיקָה"!

בָּעָא מִינֵּיהּ רַב אַוְיָא סָבָא מֵרַב הוּנָא: בְּהֵמָה, חֶצְיָהּ שֶׁל נָכְרִי וְחֶצְיָהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַהוּ לְשָׁחְטָהּ בְּיוֹם־טוֹב? אָמַר לֵיהּ: מֶתֶר! אָמַר לֵיהּ: וְכִי מַה בֵּין זֶה לִנְדָרִים וּנְדָבוֹת? אָמַר לֵיהּ: עוּרְבָא פָּרַח. כִּי נָפַק, אָמַר לֵיהּ רַבָּה בְּרֵיהּ: לָאו הַיְינוּ רַב אַוְיָא סָבָא, דְּמִשְׁתַּבַּח לֵיהּ מַר בְּגַוֵּיהּ, דְּגַבְרָא רַבָּה הוּא? אָמַר לֵיהּ: וּמַה אַעֲבִיד לֵיהּ? אֲנִי הַיּוֹם: (שה"ש ב) "סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת, רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים", וּבָעָא מִינַּאי מִלְּתָא, דְּבָעְיָא טַעְמָא.

מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַתֵּימְנִי, שֶׁלֹּא בָּא אֶמֶשׁ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. בְּשַׁחֲרִית מְצָאוֹ יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, אָמַר לֵיהּ: מִפְּנֵי מָה לֹא בָּאתָ אֶמֶשׁ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ? אָמַר לוֹ: בַּלֶּשֶׁת בָּאָה לְעִירֵנוּ וּבִקְּשָׁה לַחֲטֹף אֶת כָּל הָעִיר, וְשַׁחַטְנוּ לָהֶם עֶגֶל, וְהֶאֱכַלְנוּם, וּפִטַּרְנוּם לְשָׁלוֹם.

[מִשְׁנָה. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מַתִּיר וַחֲכָמִים אוֹסְרִים; פָּרָתוֹ יוֹצְאָה בְּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ וְכוּ'].

גמ' לְמֵימְרָא, דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, חָדָא פָּרָה הַוְיָא לֵיהּ? וְהָאֲמַר רַב, וְאַמְרֵי לָהּ, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: תְּלֵיסַר אַלְפֵי עֶגְלֵי הֲוָה מְעַשֵּׂר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מֵעֶדְרֵיהּ כָּל שַׁתָּא וְשַׁתָּא! תְּנָא: לֹא שָׁלוּ הָיְתָה, אֶלָּא שֶׁל שְׁכֶנְתּוֹ הָיְתָה, וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא מִחָה בָּהּ, נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ.

פרק ג

ביצה פרק ג - ד תַּנְיָא: לֹא יֹאכַל אָדָם שׁוּם וּבָצָל מֵרֹאשׁוֹ, אֶלָּא מֵעָלָיו, וְאִם אָכַל, הֲרֵי זֶה רַעֲבְתָּן. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם כּוֹסוֹ בְּבֵית אַחַת, וְאִם שָׁתָה, הֲרֵי זֶה גַּרְגְּרָן. תָּנוּ רַבָּנָן: הַשּׁוֹתֶה כּוֹסוֹ בְּבֵית־אַחַת הֲרֵי זֶה גַּרְגְּרָן, שְׁנַיִם, דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שְׁלֹשָׁה, מְגַסֵּי־הָרוּחַ.

ה אָמַר רָמִי בַּר (חמא) [אַבָּא]: חָצוּבָא, מְקַטְּעָא רַגְלֵיהוֹן דִּרְשִׁיעַיָּא. נְטִיעָה, מְקַטְּעָא רַגְלֵיהוֹן דְּקַצָּבַיָּא וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת. תּוּרְמוּסָא, מְקַטְּעָא רַגְלֵיהוֹן דְּשׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים י״ו:ו׳) "וַיֹּסִיפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה', וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת הָעַשְׁתָּרוֹת וְגוֹ', וַיַּעַזְבוּ אֶת ה' וְגוֹ' וְלֹא עָבָדוּהוּ". מַמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעַזְבוּ אֶת ה'", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עָבָדוּהוּ? אֶלָּא, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא עָבָדוּהוּ"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲפִלּוּ כְּתוּרְמוּס זֶה, שֶׁשּׁוֹלְקִין אוֹתוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּקִנּוּחַ סְעוּדָה, לֹא עֲשָׂאוּנִי בָּנַי.

ו תָּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר: מִפְּנֵי מָה נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל? מִפְּנֵי שֶׁעַזִּין הֵן. (שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לג) "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ" ו)תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "מִימִינוֹ, אֵשׁ דָּת לָמוֹ", רְאוּיִין הַלָּלוּ לִתֵּן לָהֶם דָּת שֶׁל אֵשׁ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: דָּתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ, אֵשׁ, שֶׁאוֹכֶלֶת (לא) נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, אֵין כָּל (בריה) [אֻמָּה וְלָשׁוֹן] יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּפָנֵיהֶם. הֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שְׁלֹשָׁה עַזִּין הֵן; יִשְׂרָאֵל בָּאֻמּוֹת. כֶּלֶב בַּחַיּוֹת. תַּרְנְגוֹל בָּעוֹפוֹת. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אַף עֵז בִּבְהֵמָה דַּקָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף צָלָף בָּאִילָנוֹת.

ז מִשְׁנָה. אוֹמֵר אָדָם לְחֶנְוָנִי: מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה, אֲבָל לֹא בְּמִדָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה כְּלִי שֶׁל מִדָּה, לֹא יְמַלְּאֶנּוּ. מַעֲשֶׂה בְּאַבָּא שָׁאוּל בֶּן בָּטְנִית, שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת מִדּוֹתָיו מֵעֶרֶב יוֹם־טוֹב וְנוֹתְנָן לַלָּקוֹחוֹת בְּיוֹם־ טוֹב. אֲבָא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף בַּמּוֹעֵד (היה) עוֹשֶׂה כֵּן, מִשּׁוּם בֵּרוּרֵי הַמִּדּוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף בַּחֹל עוֹשִׂין כֵּן מִפְּנֵי מְצוּי הַמִּדּוֹת. [וְגָמְרָא]. תָּנָא: אַף בַּמּוֹעֵד עוֹשֶׂה כֵּן, מִפְּנֵי בְּטוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ. תָּנוּ רַבָּנָן: הוּא כִּנֵּס שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵי יַיִן מִן בֵּרוּרֵי הַמִּדּוֹת. וַחֲבֵרוֹ כִּנֵּס שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵי שֶׁמֶן מִן מְצוּי הַמִּדּוֹת, וְהֵבִיאוּם לִפְנֵי הַגִּבְעֹנִים בִּירוּשָׁלַיִם. אָמְרוּ לָהֶם: אֵין אַתֶּם זְקוּקִים לְכָךְ. אָמְרוּ לָהֶם: אַף אָנוּ אֵין רְצוֹנֵנוּ בְּכָךְ. אָמְרוּ

לָהֶם: הוֹאִיל וְהֶחְמַרְתֶּם עַל עַצְמְכֶם (לכו ו)עֲשׂוּ בָּהֶן צָרְכֵי רַבִּים, דְּתַנְיָא: גָּזַל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי גָּזַל, יֵלֵךְ וְיַעֲשֶׂה מֵהֶן צָרְכֵי רַבִּים. מַאי הִיא? אָמַר רַב חִסְדָּא: בּוֹרוֹת, שִׁיחִין וּמְעָרוֹת. ח אָמַר רַב: לְעוֹלָם אַל יִמְנַע אָדָם עַצְמוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, דַּאֲנָא וְלֵוִי הֲוֵינָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי, כִּי אֲמָרָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא, בְּאוֹרְתָּאאָמַר: מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה, בְּצַפְּרָאאָמַר: מֻתָּרִין לְקַבֵּל. אָנָא, דַּהֲוָא בֵּי מִדְרָשָׁא, הַדְרִי בִּי, לֵוִי, דְּלָא הֲוָה בֵּי מִדְרָשָׁא, לָא הָדַר בֵּיהּ.

פרק ד

ביצה פרק ד - ט אָמַר רַב נָתָן בַּר אַבָּא, אָמַר רַב: עַתִּירֵי בָּבֶל, יוֹרְדֵי גֵּיהִנֹּם הֵם, [כִּי הָא דְּשַׁבְּתַאי בַּר מָרִינוּס אִקְלַע לְבָבֶל. בָּעָא מִינַּיְהוּ עִסְקָא, וְלָא יְהָבוּ לֵיהּ. מְזוֹנֵי, מֵיזַן נַמִּי לָא זַיְינוּהוּ. אָמַר: הַנֵּי, מֵעֲרֶב־רַב קָא אַתּוּ, דִּכְתִיב: (דברים י״ג:י״ח) "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ", כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ מִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ]. וְאָמַר רַב נָתָן בַּר אַבָּא, אָמַר רַב: כָּל הַמַּצְפֶּה לְשֻׁלְחָן חֲבֵרוֹ, הָעוֹלָם חָשֵׁךְ בַּעֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ט״ו:כ״ג) נֹדֵד הוּא לַלֶּחֶם אַיֵּה, יָדַע כִּי נָכוֹן בְּיָדוֹ יוֹם חֹשֶׁךְ". רַב חִסְדָּא אָמַר: אַף חַיָּיו אֵינָן חַיִּים. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, חַיֵּיהֶם אֵינָן חַיִּים, אֵלּוּ הֵן: הַמְצַפֶּה לְשֻׁלְחָן חֲבֵרוֹ, וּמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ מוֹשֶׁלֶת עָלָיו, וּמִי שֶׁיִּסּוּרִין מוֹשְׁלִין בְּגוּפוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד. וְתַנָּא קַמָּא, אַמַּאי לָא חָשִׁיב לֵהּ? אֶפְשָׁר דִּמְעַיֵּין בְּמָאנֵיהּ.

פרק ה

ביצה פרק ה - תְּנַן, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: נָזִיר לֹא יָחֹף רֹאשׁוֹ בָּאֲדָמָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁרֵאת הַשֵּׂעָר.

תָּנוּ רַבָּנָן: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּגַחֶלֶת: הַגַּחֶלֶת כִּרְגְלֵי הַבְּעָלִים, וְשַׁלְהֶבֶת בְּכָל מָקוֹם. גַּחֶלֶת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ מוֹעֶלֶת בָּהּ, וְשַׁלְהֶבֶת, לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. גַּחֶלֶת שֶׁל גּוֹיִם אֲסוּרָה, וְשַׁלְהֶבֶת מֻתֶּרֶת. הַמּוֹצִיא גַּחֶלֶת לִרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב, וְשַׁלְהֶבֶת פָּטוּר. הַמַּדֵּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ, אָסוּר בְּגַחַלְתּוֹ וּמֻתָּר בְּשַׁלְהַבְתּוֹ.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵלּוּ הֵן מִדְּבָרִיּוֹת, וְאֵלּוּ הֵן בֵּיתִיּוֹת; מִדְּבָרִיּוֹת, כָּל שֶׁיּוֹצְאוֹת בְּפֶסַח וְרוֹעוֹת בָּאָפֶר, וְנִכְנָסוֹת בְּרִבִיעָה רִאשׁוֹנָה. וְאֵלּוּ הֵן בֵּיתִיּוֹת: כָּל שֶׁיּוֹצְאוֹת וְרוֹעוֹת חוּץ לַתְּחוּם וּבָאוֹת וְלָנוֹת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם. רַבִּי אוֹמֵר: אֵלּוּ וָאֵלּוּ בֵּיתִיּוֹת הֵן, אֶלָּא, אֵלּוּ הֵן מִדְּבָרִיּוֹת? כָּל שֶׁיּוֹצְאוֹת וְרוֹעוֹת בָּאָפֶר וְאֵין נִכְנָסִין לַיִּשּׁוּב לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

הַדְּרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת בֵּיצָה

ראש השנה

פרק א

ראש השנה פרק א - כִּי נָח נַפְשִׁיהּ דְּאַהֲרֹן, אַכַּתִּי הֲוָה סִיחוֹן קַיָּם, דִּכְתִיב: (במדבר כא) "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד", מַה שְּׁמוּעָה שָׁמַע? שָׁמַע שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד, וּכְסָבוּר, נִתְּנָה רְשׁוּת לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל. וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם כ) "וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן". וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַל תִּקְרֵי: "וַיִּרְאוּ" אֶלָּא "וַיֵּרָאוּ", כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת, 'אִי', 'דִּילְמָא', 'אֶלָּא', 'דְּהָא'. מִי דָּמִי? הָתָם 'כְּנַעַן', הָכָא 'סִיחוֹן'! תָּנָא: הוּא 'סִיחוֹן', הוּא 'עֲרָד', הוּא 'כְּנַעַן'. 'סִיחוֹן', שֶׁדּוֹמֶה לְסִיָּח בַּמִּדְבָּר, 'כְּנַעַן', עַל שֵׁם מַלְכוּתוֹ, וּמַה שְּׁמוֹ? 'עֲרָד' שְׁמוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: 'עֲרָד', שֶׁדּוֹמֶה לְעָרוֹד בַּמִּדְבָּר. 'כְּנַעַן', עַל שֵׁם מַלְכוּתוֹ, וּמַה שְּׁמוֹ? 'סִיחוֹן' שְׁמוֹ.

[תַּנְיָא: דְּבָרִים שֶׁאָמַר חֲנָנִי לִנְחֶמְיָה בְּכִסְלֵו, אֲמָרָן נְחֶמְיָה לַמֶּלֶךְ בְּנִיסָן. דְּבָרִים שֶׁאָמַר חֲנָנִי לִנְחֶמְיָה בְּכִסְלֵו, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה א) "דִּבְרֵי נְחֶמְיָה בֶן חֲכַלְיָה. וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ כִּסְלֵו, שְׁנַת עֶשְׂרִים, וַאֲנִי הָיִיתִי בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה, וַיָּבֹא חֲנָנִי, אֶחָד מֵאַחַי, הוּא וַאֲנָשִׁים מִיהוּדָה. וָאֶשְׁאֲלֵם עַל הַיְּהוּדִים, הַפְּלֵיטָה אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ מִן הַשֶּׁבִי, וְעַל יְרוּשָׁלָיִם. וַיֹּאמְרוּ לִי: הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ מִן הַשֶּׁבִי שָׁם בַּמְּדִינָה, בָּרָעָה גְדֹלָה, וּבְחֶרְפָּה, וְחוֹמַת יְרוּשָׁלַם מְפֹרָצֶת, וּשְׁעָרֶיהָ נִצְּתוּ בָאֵשׁ". אֲמָרָן נְחֶמְיָה לַמֶּלֶךְ בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ב) "וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, שְׁנַת עֶשְׂרִים לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ, יַיִן לְפָנָיו, וָאֶשָּׂא אֶת הַיַּיִן וָאֶתְּנָה לַמֶּלֶךְ, וְלֹא הָיִיתִי רַע לְפָנָיו. וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ: מַדּוּעַ פָּנֶיךָ רָעִים, וְאַתָּה אֵינְךָ חוֹלֶה? אֵין זֶה כִּי אִם רַע לֵב! וָאִירָא הַרְבֵּה מְאֹד. וָאֹמַר לַמֶּלֶךְ: הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם יִחְיֶה, מַדּוּעַ לֹא יֵרֵעוּ פָנַי? אֲשֶׁר הָעִיר, בֵּית קִבְרוֹת אֲבֹתַי, חֳרֵבָה, וּשְׁעָרֶיהָ אֻכְּלוּ בָאֵשׁ. וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ: עַל מָה זֶּה אַתָּה מְבַקֵּשׁ? וָאֶתְפַּלֵּל אֶל אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם, וָאֹמַר לַמֶּלֶךְ: אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב, וְאִם יִיטַב עַבְדְּךָ לְפָנֶיךָ, אֲשֶׁר תִּשְׁלְחֵנִי אֶל יְהוּדָה, [וְאֶל] עִיר קִבְרוֹת אֲבֹתַי וְאֶבְנֶנָּה. וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ, וְהַשֵּׁגֶל יוֹשֶׁבֶת אֶצְלוֹ: עַד מָתַי יִהְיֶה מַהֲלָכְךָ? וּמָתַי תָּשׁוּב? וַיִּיטַב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וַיִּשְׁלָחֵנִי, וָאֶתְּנָה לוֹ זְמָן"].

א אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כֹּרֶשׁ, מֶלֶךְ כָּשֵׁר הָיָה, לְפִיכָךְ מָנוּ לוֹ כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: [חָדָא], דְּאִם כֵּן קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי, דִּכְתִיב: (עזרא ו) "וְשֵׁשְׁבַּצַּר בַּיְתָה דְּנָה עַד יוֹם תְּלָתָה לְיַרַח אֲדָר, דִּי הִיא שְׁנַת שֵׁת [לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא". וְתַנְיָא: בְּאוֹתוֹ זְמַן לַשָּׁנָה הַבָּאָה, עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל וְגָלוּתוֹ עִמּוֹ. וּכְתִיב: (שם ז) "וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ". וְאִם אִיתָא, "שְׁנַת הַשִּׁמִינִית", מִבָּעֵי לֵיהּ? וְעוֹד, מִי דָּמִי? הָתָם, 'כֹּרֶשׁ', הָכָא 'דָּרְיָוֶשׁ'? תָּנָא: הוּא 'כֹּרֶשׁ', הוּא 'דָּרְיָוֶשׁ', הוּא 'אַרְתַּחְשַׁסְתְּא'. 'כֹּרֶשׁ', שֶׁמֶּלֶךְ

כְּשֵׁר הָיָה. 'אַרְתַּחְשַׁסְתְּא', עַל שֵׁם מַלְכוּתוֹ. וּמַה שְׁמוֹ? 'דְּרְיָוֶשׁ' שְׁמוֹ. מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא! אָמַר רַבִּי יִצְחָק:] לָא קַשְׁיָא. כָּאן, קֹדֶם שֶׁהֶחֱמִיץ, כָּאן, לְאַחַר שֶׁהֶחֱמִיץ. מַתְקִיף לָהּ רַב כַּהֲנָא: וּמִי הֶחֱמִיץ?! וְהָכְתִיב: (שם ו) "וּמָה חִשָּׁחַן, וּבְנֵי תוֹרִין, וְדִכְרִין, וְאִמְּרִין, לַעֲלָוָן לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא, חִנְטִין, מְלַח, חֲמַר, וּמְשַׁח, כְּמֵאמַר כָּהֲנַיָּא דִּי בִירוּשְׁלֶם, לֶהֱוֵא מִתְיְהֵב לְהֹם יוֹם בְּיוֹם, דִּי לָא שָׁלוּ". אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִצְחָק: [רַבִּי], מִטּוּנְךָ! "דִּי לֶהֱוֹן מְהַקְרְבִין נִיחוֹחִין לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא, וּמְצַלַּיִן לְחַיֵּי מַלְכָּא וּבְנוֹהִי". וּמַאן דְּעָבִיד הָכִי, לָאו מַעַלְיוּתָא הִיא? וְהָתַנְיָא: הָאוֹמֵר: (תנו) סֶלַע זֶה (לפלוני) לִצְדָקָה בִּשְׁבִיל שֶׁיִּחְיוּ בָּנַי, וּבִשְׁבִיל שֶׁאֶזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, הֲרֵי זֶה צַדִּיק גָּמוּר, לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּיִשְׂרָאֵל, כָּאן, בְּגוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים]. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מְנָא לָן דְּאַחְמִיץ? מֵהָכָא) [דִּכְתִיב]: (עזרא ו) "נִדְבַּכִין דִּי אֶבֶן גְּלָל תְּלָתָא, וְנִדְבַּךְ דִּי אָע חַדַת" וְגוֹ'. לָמָּה לֵיהּ לְמֵיעֲבַד הָכִי? סָבַר: אִי מָרְדוּ בֵּי יְהוּדָאֵי, אֵיקַלְיֵיהּ בְּנוּרָא. אֶטוּ שְׁלֹמֹה לָא עָבַד הָכִי? וְהָכְתִיב: (מלכים א ו) ("וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה") "שְׁלֹשָׁה טוּרֵי גָזִית, וְטוּר כְּרֻתֹת אֲרָזִים". שְׁלֹמֹה עָבַד מִלְמַעְלָה, וְאִיהוּ עָבַד מִלְמַטָּה. שְׁלֹמֹה שַׁקְעֵיהּ בְּבִנְיָנָא, וְאִיהוּ לָא שַׁקְעֵיהּ בְּבִנְיָנָא. (וְאִי בָּעֵית אֵימָא:) שְׁלֹמֹה סַדְּיֵיהּ בְּסִידָא, [אִיהוּ לָא סַדְּיֵיהּ בְּסִידָא]. (אָמַר רַב יִצְחָק:) אָמַר רַב יוֹסֵף, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יִצְחָק: (וְאִיתֵּימָא רַב נַחְמָן:) מְנָא לָן דְּאַחְמִיץ? מֵהָכָא: (נחמיה ב) "וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ, וְהַשֵּׁגַל יוֹשֶׁבֶת אֶצְלוֹ". מַאי 'שֵׁגַל'? אָמַר (רָבָא) [רַבָּה] בַּר לִיתָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כַּלְבְּתָא. אֶלָּא מֵעַתָּה, הָא דִּכְתִיב: (דניאל ה) "וְעַל מָרֵא שְׁמַיָּא הִתְרוֹמַמְתָּ, וּלְמָאנַיָּא דִּי בֵיתֵהּ הַיְתִיו קָדָמָךְ, וְאַנְתְּ וְרַבְרְבָנָךְ, שֵׁגְלָתָךְ, וּלְחֵנָתָךְ, חַמְרָא שָׁתַיִן בְּהוֹן". וְאִי 'שֵׁגַל', כַּלְבְּתָא הִיא. כַּלְבְּתָא, בַּת שָׁתְיָא חַמְרָא הִיא? (אָמַר לֵיהּ:) "הָא לָא קַשְׁיָא, דְּמַלְכֵּי לָהּ וְשָׁתְיָא. אֶלָּא מֵעַתָּה, דִּכְתִיב: (תהלים מה) "בְּנוֹת מְלָכִים בִּיקָרוֹתָיִךְ, נִצְּבָה שֵׁגַל לִימִינֵךְ בְּכֶתֶם אוֹפִיר". וְאִי 'שֵׁגַל' כַּלְבְּתָא הִיא, מַאי קָא מְבַשַּׂר לְהוּ נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל? הָכִי קָאָמַר: בִּשְׂכַר שֶׁחָבִיבָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּשֵׁגַל זוֹ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, זָכוּ לְכֶתֶם אוֹפִיר. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם 'שֵׁגַל', מַלְכְּתָא הִיא, (ורבא) [וְרַבָּה] בַּר לִיתָא גְּמַר לָהּ. וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ 'שֵׁגַל'? שֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה עָלָיו כְּשֵׁגַל. אִי נַמִי, שֶׁהוֹשִׁיבָהּ בְּמָקוֹם שֵׁגַל.

תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים כג) 'מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ' זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. 'תִּשְׁמֹר', זוֹ מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה. 'וְעָשִׂיתָ', אַזְהָרָה לְבֵית־דִּין שֶׁיְּעַשּׂוּךָ. "כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ" זֶה נֶדֶר. "לַה' אֱלֹהֶיךָ" אֵלּוּ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים. 'נְדָבָה', כְּמַשְׁמָעָהּ. "אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ" אֵלּוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת. 'בְּפִיךָ' זוֹ צְדָקָה. [כְּתִיב: (תהילים פ״א:ד׳) "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר, בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ". אֵיזֶהוּ חַג שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּכְתִיב: (שם) "כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא, מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב"].

"וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים", (ויקרא כה) "מְלַמֵּד: שֶׁמִּתְקַדֶּשֶׁת וְהוֹלֶכֶת מֵהֶתְחִלָּתָהּ, מִכָּאן אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה: מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא הָיוּ עֲבָדִים נִפְטָרִים לְבָתֵּיהֶם, וְלֹא מִשְׁתַּעְבְּדִים לַאֲדוֹנֵיהֶם, אֶלָּא אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים, וְעַטָּרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַכִּפּוּרִים, תָּקְעוּ בֵּית־דִּין בַּשּׁוֹפָר, נִפְטְרוּ עֲבָדִים לְבָתֵּיהֶן, וְשִׁדּוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן.

ב תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּתִשְׁרֵי נִבְרָא הָעוֹלָם. בְּתִשְׁרֵי נוֹלְדוּ אָבוֹת. בְּתִשְׁרֵי מֵתוּ אָבוֹת. בְּפֶסַח נוֹלַד יִצְחָק. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדוּ שָׂרָה, וְרָחֵל, וְחַנָּה. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יָצָא יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִין. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּטְלָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. בְּנִיסָן נִגְאֲלוּ, (יִשְׂרָאֵל) וּבְתִשְׁרֵי עֲתִידִין לְהִגָּאֵל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בְּנִיסָן נִבְרָא הָעוֹלָם. בְּנִיסָן נוֹלְדוּ אָבוֹת. בְּנִיסָן מֵתוּ אָבוֹת. בְּפֶסַח נוֹלַד יִצְחָק. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדוּ שָׂרָה, רָחֵל, וְחַנָּה. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יָצָא יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִין. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּטְלָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. בְּנִיסָן נִגְאֲלוּ וּבְנִיסָן עֲתִידִין לְהִגָּאֵל. תַּנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁבִּתִשְׁרֵי נִבְרָא הָעוֹלָם? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית א) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא, עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זָרַע, עֵץ פְּרִי" וְגוֹ'. אֵיזֶהוּ חֹדֶשׁ שֶׁהָאָרֶץ מוֹצִיאָה דְּשָׁאִים, וְאֵילָן מַלֵּא פֵּרוֹת? הֱוֵי אוֹמֵר, זֶה תִּשְׁרֵי. וְאוֹתוֹ הַפֶּרֶק, זְמַן רְבִיעָה הָיָה, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים (עֲלֵיהֶם) וְצָמְחוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ב) "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁבְּנִיסָן נִבְרָא הָעוֹלָם? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם א) "וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ, וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי" וְגוֹ'. אֵיזֶהוּ חֹדֶשׁ שֶׁהָאָרֶץ (מוֹצִיאָה) [מְלֵאָה] דְּשָׁאִים וְאֵילָן מוֹצִיא פֵּרוֹת? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה נִיסָן, וְאוֹתוֹ הַפֶּרֶק, זְמַן בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁמִּזְדַּוְּגִין זֶה עִם זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סה) "לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן" וְגוֹ'. וְאִידָךְ נַמִּי, הָא כְּתִיב: (בראשית א) "וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי"? הַהוּא, לְבָרָכָה לְדוֹרוֹת הוּא דִּכְתִיב! וְאִידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב: "עֵץ פְּרִי"? הַהוּא, כְּרִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, בְּקוֹמָתָן נִבְרְאוּ, לְדַעְתָּן נִבְרְאוּ, לְצִבְיוֹנָם נִבְרְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ב) "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְכָל צְבָאָם". אַל תִּקְרֵי 'צְבָאָם' אֶלָּא 'צִבְיוֹנָם'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁבִּתִשְׁרֵי נוֹלְדוּ אָבוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים־א ח) "וַיַּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֵתָנִים בֶּחָג" וְגוֹ', יֶרַח שֶׁנּוֹלְדוּ בוֹ אֵיתָנֵי עוֹלָם. מַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי 'אֵיתָן' לִישְׁנָא דְּתַקִּיפִין הוּא? דִּכְתִיב: (במדבר כד) "אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר: (מיכה ו) "שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה', וְהָאֵתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר: (ש"ה ב) "קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא (וְגוֹ') [מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת"]. "מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים", בְּזְכוּת אָבוֹת. "מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת", בִּזְכוּת אִמָּהוֹת.

ג רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁבְּנִיסָן נוֹלְדוּ אָבוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים־א ו) "וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו" וְגוֹ'. יֶרַח

שֶׁנּוֹלְדוּ בּוֹ זִיּוֹתָנִי עוֹלָם. וְהָכְתִיב: "בְּיֶרַח הָאֶתָנִים"? הָתָם, דְּתַקִּיפֵי בְּמִצְוֹוֹת. וְאִידָךְ, הָכְתִיב נַמִּי: "בְּחֹדֶשׁ זִו"? הַהוּא, מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ זִיוָא לְאִילָנֵי, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: הַאי מַאן דְּנָפִיק בְּיוֹמֵי דְּנִיסָן, וְחָזֵי לְאִילָנֵי דְּמַלְבְּלְבֵי, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁלֹּא חִסֵּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם, וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבִים לְהִתְנָאוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם". מַאן דְּאָמַר: בְּנִיסָן נוֹלְדוּ אָבוֹת, בְּנִיסָן מֵתוּ. מַאן דְּאָמַר: בְּתִשְׁרֵי נוֹלְדוּ, בְּתִשְׁרֵי מֵתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לא) "בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם" וְגוֹ'. שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'הַיּוֹם', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'הַיּוֹם'? הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וּמְמַלֵּא שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מִיּוֹם לְיוֹם, וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כג) "אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא". בְּפֶסַח נוֹלַד יִצְחָק, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (בראשית יח) "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן". אֵימַת קָאֵי? אִילֵימָא בְּפֶסַח וְקָאָמַר לֵיהּ: בַּעֲצֶרֶת, בְּחַמְשִׁין יוֹמִין מִי קָא יָלְדָה? אֶלָּא דְּקָאֵי בַּעֲצֶרֶת, וְקָאָמַר לֵיהּ: בְּתִשְׁרֵי. אַכַּתִּי, בַּחֲמִשָּׁה יַרְחֵי מִי קָא יָלְדָה? אֶלָּא דְּקָאֵי בֶּחָג, וְקָאָמַר לֵיהּ: בְּנִיסָן. וְאַכַּתִּי, בְּשִׁיתָּא יַרְחֵי מִי קָא יָלְדָה? תְּנָא: אוֹתָהּ שָׁנָה, מְעֻבֶּרֶת הָיְתָה. סוֹף סוֹף, כִּי מַדְלִי מַר יְמֵי טָמְאָה, בָּצְרֵי לְהוּ! אָמַר מַר זוּטְרָא: אֲפִלּוּ לְמַאן דְּאָמַר: 'יוֹלֶדֶת לְתִשְׁעָה', אֵינָהּ יוֹלֶדֶת לְמִקְּטָעִין, (כל) 'יוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה', יוֹלֶדֶת לְמִקְּטָעִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א א) "וַיְהִי לִתְקוּפוֹת הַיָּמִים" וְגוֹ'. מְעוּט 'תְּקוּפוֹת', שְׁתַּיִם. וּמְעוּט 'יָמִים', שְׁנַיִם. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדָה שָׂרָה, רָחֵל וְחַנָּה, מְנָא לָן? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַתְיָא 'זְכִירָה' 'זְכִירָה', וְאַתְיָא 'פְּקִידָה' 'פְּקִידָה'. (אתיא 'זכירה' 'זכירה') כְּתִיב בָּהּ בְּרָחֵל: (בראשית ל) "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל". וּכְתִיב בָּהּ בְּחַנָּה: (שמואל־א א) "וַיִּזְכְּרֶהָ ה'". וְאַתְיָא 'זְכִירָה' 'זְכִירָה' מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דִּכְתִיב: (ויקרא כג) "זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ". וְאַתְיָא 'פְּקִידָה' 'פְּקִידָה'. כְּתִיב בָּהּ בְּשָׂרָה: (בראשית כא) "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר". וּכְתִיב בָּהּ בְּחַנָּה: "כִּי פָקַד ה' אֶת חַנָּה". בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יָצָא יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִים, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (תהלים פא) "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר, בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ (וכתיב) (שם) כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב". (וכתיב) (שם) "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, שִׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע". בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּטְלָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם (מנא לן? אתיא 'סבילה' 'סבילה') כְּתִיב הָכָא: (שמות ו) "מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם". וּכְתִיב הָתָם: (תהלים פא) "הֲסִירוֹתִי מִסֶּבֶל שִׁכְמוֹ" וְגוֹ'. בְּנִיסָן נִגְאֲלוּ, כִּדְאִיתָא. וּבְתִשְׁרֵי עֲתִידִין לִגָּאֵל, (מנא לן?) אַתְיָא 'שׁוֹפָר' 'שׁוֹפָר', כְּתִיב הָכָא: "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר". וּכְתִיב הָתָם: (ישעיה כז) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בְּנִיסָן נִגְאֲלוּ וּבְנִיסָן עֲתִידִין לִגָּאֵל, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (שמות יב) "לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַה'". לַיְלָה הַמְשֻׁמָּר וּבָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. ("שמורים לכל בני ישראל לדורותם". לילה משמר לעתיד לבא) וְאִידָךְ? הַהוּא, לַיְלָה הַמְשֻׁמָּר וּבָא מִן הַמַּזִּיקִין.

וְאָזְדוּ לְטַעֲמַיְהוּ, דְּתַנְיָא: (בראשית ז) "בַּשְּׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ, בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אוֹתוֹ הַיּוֹם, שִׁבְעָה־עָשָׂר בְּאִיָּר הָיָה, יוֹם שֶׁמַּזַּל כִּימָה שׁוֹקֵעַ בַּיּוֹם וּמַעֲיָנוֹת מִתְמַעֲטִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁשִּׁנּוּ מַעֲשֵׂיהֶן, שִׁנָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, וְהֶעֱלָה מַזַּל כִּימָה בַּיּוֹם, וְנָטַל שְׁנֵי כוֹכָבִים מִכִּימָה וְהֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אוֹתוֹ הַיּוֹם שִׁבְעָה־עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן הָיָה, יוֹם שֶׁמַּזַּל כִּימָה עוֹלֶה בַּיּוֹם, וּמַעְיָנוֹת מִתְגַּבְּרִים. וּמִתּוֹךְ שֶׁשִּׁנּוּ מַעֲשֵׂיהֶן, שִׁנָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶן מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, וְהֶעֱלָה מַזַּל כִּימָה בַּיּוֹם וְנָטַל שְׁנֵי כוֹכָבִים, וְהֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם.

ד מִשְׁנָה. בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים הָעוֹלָם נִדּוֹן, בְּפֶסַח עַל הַתְּבוּאָה, בַּעֲצֶרֶת עַל פֵּרוֹת הָאִילָן, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כָּל בָּאֵי עוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו כִּבְנֵי מָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים לג) "הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם". וּבֶחָג, נִדּוֹנִין עַל הַמַּיִם. גְּמָרָא. הָא תְּבוּאָה? (דְּאֵימַת?) אִילֵימָא הַךְ תְּבוּאָה דְּקַיְימָא, כָּל הַנֵּי הַרְפַּתְקֵי דְּעָדוּ עֲלָהּ, (וַעֲדַיִין קַיְימָא) אֵימַת אִיתְּדוֹן? אֶלָּא תְּבוּאָה דְּמִזְרְעָה! לְמֵימְרָא: דְּחַד דִּינָא מִיתְּדָנָא? וְהָתַנְיָא: תְּבוּאָה שֶׁאֵרַע בָּהּ קְרִי אוֹ אֹנֶס קֹדֶם הַפֶּסַח נִדּוֹנֶת לְשֶׁעָבַר, אַחַר הַפֶּסַח נִדּוֹנֶת לְהַבָּא. וְאָדָם שֶׁאֵרַע בּוֹ קְרִי אוֹ אֹנֶס קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים נִדּוֹן לְשֶׁעָבַר. אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים נִדּוֹן לְהַבָּא. אָמַר רָבָא: שְׁמַע מִינָּהּ, תְּרֵי דִּינֵי מִתְּדָנָא (שַׁתָּא). אָמַר אַבַּיֵי: הִלְכָךְ, כִּי חָזֵי אִינַשׁ דְּמַצְלַח זַרְעָא אַפְלָא, לִיקְדִים וְלִיזְרַע חָרְפָּא, דְּעַד דְּמַטֵּי לְמַדַּיְנֵיהּ, קָדִים וְסָלִיק.

ה מַנִּי מַתְנִיתִין? לֹא רַבִּי מֵאִיר וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי וְלֹא רַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא: הַכֹּל נִדּוֹנִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּגְזַר־דִּין שֶׁלָּהֶם נֶחְתָּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַכֹּל נִדּוֹנִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּגְזַר־דִּין שֶׁלָּהֶם נֶחְתָּם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ, בְּפֶסַח עַל הַתְּבוּאָה, בַּעֲצֶרֶת עַל פֵּרוֹת הָאִילָן, בֶּחָג עַל הַמַּיִם, וְאָדָם נִדּוֹן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּגְזַר־דִּין שֶׁלּוֹ נֶחְתָּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ז׳:י״ח) "וַתִּפְקְדֶנּוּ לִבְקָרִים". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אָדָם נִדּוֹן בְּכָל שָׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "לִרְגָעִים תִּבְחָנֶנּוּ". וְכִי תֵּימָא: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְכִי קָתָנֵי מַתְנִיתִין, אַגְזַר־דִּין. אִי הָכִי, קַשְׁיָא 'אָדָם'! אָמַר רָבָא: (הכא) הַאי תַּנָּא (תנא) דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוּא, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים הָעוֹלָם נִדּוֹן; בְּפֶסַח עַל הַתְּבוּאָה, בַּעֲצֶרֶת עַל פֵּרוֹת הָאִילָן, וּבֶחָג עַל הַמַּיִם, וְאָדָם נִדּוֹן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּגְזַר־דִּין שֶׁלּוֹ נֶחְתָּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכִי קָתָנֵי מַתְנִיתִין, אַתְּחִלַּת דִּין. אָמַר רַב חִסְדָּא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי? מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי? כִּדְקָאָמַר טַעְמָא! "וַתִּפְקְדֶנּוּ לִבְקָרִים"! אֲנַן, הָכִי קָאָמְרִינַן: כְּרַבִּי נָתָן מַאי טַעְמָא לֹא קָאָמַר? 'בְּחִינָה', עִיּוּנִי בְּעָלְמָא הִיא. 'פְּקִידָה' נַמִּי, עִיּוּנִי בְּעָלְמָא הִיא! אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי מֵהָכָא: (מלכים־א ח) "לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ, וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ". וְאָמַר רַב חִסְדָּא: מֶלֶךְ

וְצִבּוּר, מֶלֶךְ נִכְנָס תְּחִלָּה לַדִּין, דִּכְתִיב: "לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ". וַהֲדַר "מִשְׁפַּט עַמּוֹ". מַאי טַעְמָא? אִיבָּעֵית אֵימָא: דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא לְמֵיתַב מַלְכָּא מֵאִבָּרָאי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מִקַּמֵּי דְּלֵיפּוּשׁ חֲרוֹן־אַף. אָמַר רַב יוֹסֵף: כְּמַאן מַצְלִינָן הָאִידָּנָא אַקְצִירֵי וַאֲמִרְיֵי? כְּמַאן? כְּרַבִּי יוֹסֵי! וְאִי בָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם כְּרַבָּנָן, וּכְדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: יָפָה צְעָקָה לְאָדָם בֵּין קֹדֶם גְּזַר־דִּין בֵּין לְאַחַר גְּזַר־דִּין.

ו תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: הָבִיאוּ עֹמֶר בְּפֶסַח? מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּסַח, זְמַן תְּבוּאָה הוּא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַקְרִיבוּ לְפָנַי עֹמֶר בְּפֶסַח, כְּדֵי שֶׁתִּתְבָּרֵךְ לָכֶם תְּבוּאָה שֶׁבַּשָּׂדוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: הָבִיאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בַּעֲצֶרֶת? מִפְּנֵי שֶׁעֲצֶרֶת זְמַן פֵּרוֹת אִילָן הוּא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַקְרִיבוּ לְפָנַי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בַּעֲצֶרֶת, כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ פֵּרוֹת שֶׁבָּאִילָן. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: נָסְכוּ (לפני) מַיִם בֶּחָג? (מפני שהחג זמן גשמי שנה) אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: נָסְכוּ לְפָנַי מַיִם בֶּחָג, כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ לָכֶם גִּשְׁמֵי שָׁנָה. וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִמְרוּ לְפָנַי: מַלְכֻיּוֹת, זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. 'מַלְכֻיּוֹת', כְּדֵי שֶׁתַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם. 'זִכְרוֹנוֹת', כְּדֵי שֶׁתָּבוֹא זִכְרוֹנֵיכֶם לְפָנַי לְטוֹבָה, וּבַמָּה? 'בְּשׁוֹפָר'. [אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: לָמָּה תּוֹקְעִין בְּשׁוֹפָר שֶׁל אַיִל? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: תִּקְעוּ לְפָנַי בְּשׁוֹפָר שֶׁל אַיִל, כְּדֵי שֶׁאֶזְכֹּר לָכֶם עֲקֵדַת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, וּמַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ עֲקַדְתֶּם עַצְמְכֶם לְפָנַי. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: לָמָּה תּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה? לָמָּה תּוֹקְעִין? רַחֲמָנָא אָמַר תִּקְעוּ! אֶלָּא לָמָּה מְרִיעִין? 'מְרִיעִין'? רַחֲמָנָא אָמַר: "זִכְרוֹן תְּרוּעָה"! אֶלָּא לָמָּה תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין כְּשֵׁהֵן יוֹשְׁבִין, וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין? כְּדֵי לְעָרֵב הַשָּׂטָן. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל שָׁנָה שֶׁאֵין תּוֹקְעִין לָהּ בִּתְחִלָּתָהּ, מְרִיעִין לָהּ בְּסוֹפָהּ, מַאי טַעְמָא? דִּלְמָא אִיעָרֵב שָׂטָן].

ז אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל שָׁנָה שֶׁרָשָׁה בִּתְחִלָּתָהּ, מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ, מַאי טַעְמָא? דִּכְתִיב: (דברים י״א:י״ב) "מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". 'מֵרֵשִׁית' כְּתִיב. "וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה", (מכלל) [סוֹפָהּ], דְּאִית לָהּ אַחֲרִית. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵין דָּנִין אֶת הָאָדָם אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל אוֹתָהּ שָׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״א:י״ז) "כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם". וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְזַכִּירִין עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, אֵלּוּ הֵן: קִיר נָטוּי, וְעִיּוּן תְּפִלָּה, וּמוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵרוֹ. דְּאָמַר רַבִּי חָנָן: כָּל הַמּוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵרוֹ, הוּא נֶעֱנָשׁ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם טז) "וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם: חֲמָסִי עָלֶיךָ" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם כג) "וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפּוֹד לְשָׂרָה" וְגוֹ'. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אַרְבָּעָה דְּבָרִים מְקָרְעִין גְּזַר־דִּינוֹ שֶׁל אָדָם, אֵלּוּ הֵן: 'צְדָקָה', 'צְעָקָה', 'שִׁנּוּי הַשֵּׁם' וְ'שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה'. 'צְדָקָה' דִּכְתִיב: (משלי י׳:ב׳) "וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת". 'צְעָקָה' דִּכְתִיב: (תהילים ק״ז:ו׳) "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם" וְגוֹ'.

וְ'שִׁנּוּי הַשֵּׁם' דִּכְתִיב: (בראשית י״ז:ט״ו) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ, לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ 'שָׂרַי' כִּי 'שָׂרָה' שְׁמָהּ". וְלִבְסוֹף: "וּבֵרַכְתִּי אוֹתָהּ, וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה" וְגוֹ'. 'שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה' דִּכְתִיב: (יונה ג׳:י׳) "וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה". [וּכְתִיב: "וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לָהֶם וְלֹא עָשָׂה"]. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף 'שִׁנּוּי מָקוֹם' שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י״ב:א׳) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ" וְגוֹ'. וַהֲדַר, "וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל". וְאֵידָךְ? הַהוּא, זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא דְּאַהֲנֵיא לֵיהּ. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: חַיָּב אָדָם לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים־ב ד) "וַיֹּאמֶר: מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם? לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת". מִכְּלָל, דִּבְחֹדֶשׁ וְשַׁבָּת אִיבָּעֵי לְהּ לְמֵיזַל!

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: חַיָּב אָדָם לְטַהֵר אֶת עַצְמוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י״א:ח׳) "וּבִנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ", תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "וּבִנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ", יָכוֹל יְהוּ יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִים עַל מַגַּע נְבֵלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם כא) "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן", בְּנֵי אַהֲרֹן מֻזְהָרִין, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מֻזְהָרִין. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה טֻּמְאָה חֲמוּרָה, כֹּהֲנִים מֻזְהָרִין, יִשְׂרָאֵל אֵין מֻזְהָרִין, טֻּמְאָה קַלָּה לֹא כָּל־שֶׁכֵּן! אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבִנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ"? בָּרֶגֶל!

ח אָמַר רַבִּי כְּרוּסְפְּדָאי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁלְשָׁה סְפָרִים נִפְתָּחִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֶחָד שֶׁל צַדִּיקִים גְּמוּרִים, וְאֶחָד שֶׁל רְשָׁעִים גְּמוּרִים, וְאֶחָד שֶׁל בֵּינוֹנִיִּים. שֶׁל צַדִּיקִים גְּמוּרִים, נִכְתָּבִים וְנֶחְתָּמִים לְאַלְתַּר לְחַיִּים. שֶׁל רְשָׁעִים גְּמוּרִים, נִכְתָּבִים וְנֶחְתָּמִים לְאַלְתַּר לְמִיתָה. וּבֵינוֹנִיִּים, תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים. זָכוּ, נִכְתָּבוּ לְחַיִּים, לֹא זָכוּ, נִכְתָּבִים לְמִיתָה. אָמַר רַבִּי (אַבָּהוּ) [אַבִּין]: מַאי קְרָאָה? (תהילים ס״ט:כ״ט) "יִמָּחוּ מִסֵּפֶר חַיִּים, וְעִם צַדִּיקִים אַל יִכָּתֵבוּ". 'יִמָּחוּ מִסֵּפֶר', זֶה סִפְרָן שֶׁל רְשָׁעִים גְּמוּרִים. 'חַיִּים', זֶה סִפְרָן שֶׁל צַדִּיקִים גְּמוּרִים. 'וְעִם צַדִּיקִים אַל יִכָּתֵבוּ', זֶה סִפְרָן שֶׁל בֵּינוֹנִיִּים. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא: (שמות ל״ב:ל״ב) "וְאִם אַיִן, מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ". 'מְחֵנִי נָא', זֶה סִפְרָן שֶׁל רְשָׁעִים גְּמוּרִים. 'מִסִּפְרְךָ', זֶה סִפְרָן שֶׁל צַדִּיקִים גְּמוּרִים. 'אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ', זֶה סִפְרָן שֶׁל בֵּינוֹנִיִּים.

ט תַּנְיָא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁלֹשׁ כִּתּוֹת הֵן לְיוֹם הַדִּין, אֶחָד שֶׁל צַדִּיקִים גְּמוּרִים, וְאֶחָד שֶׁל בֵּינוֹנִיִּים, וְאֶחָד שֶׁל רְשָׁעִים גְּמוּרִים. (של) צַדִּיקִים גְּמוּרִים נִכְתָּבִין וְנֶחְתָּמִין לְאַלְתַּר לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. (של) רְשָׁעִים גְּמוּרִים נִכְתָּבִין וְנֶחְתָּמִין לְאַלְתַּר לְגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל י״ב:ב׳) "וְרַבִּים מִיְּשֵׁנֵי אַדְמַת עָפָר יָקִיצוּ, אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם, וְאֵלֶּה לַחֲרָפוֹת לְדִרְאוֹן עוֹלָם". בֵּינוֹנִיִּים יוֹרְדִין לְגֵיהִנֹּם וּמִצַּפְצְפִין וְעוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה י״ג:ט׳) "וְהֵבֵאתִי אֶת הַשְּׁלִשִׁית בָּאֵשׁ וְגוֹ' הוּא יִקְרָא בִשְׁמִי וַאֲנִי אֶעֱנֶה אֹתוֹ". וַעֲלֵיהֶם אָמְרָה חַנָּה: (שמואל־א ב) "ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה" וְגוֹ'. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: "וְרַב־חֶסֶד", מַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד. וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד:

(תהילים קט"ז:א') "אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי". וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמְרָה כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ: (תהילים קט"ז:א') "דַּלֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ". פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוּפָן וּפוֹשְׁעֵי גּוֹיִים בְּגוּפָן, יוֹרְדִין לְגֵיהִנָּם (ונידונין בגיהנם) וְנִדּוֹנִין בָּהּ שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ, לְאַחַר שְׁנֵים־ עָשָׂר חֹדֶשׁ, גּוּפָן כָּלֶה וְנִשְׁמָתָן נִשְׂרֶפֶת, וְרוּחַ מְפַזָּרְתָן, וְנַעֲשִׂים אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵי הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג':כ"א) "וְעָסוֹתֶם רְשָׁעִים, כִּי יִהְיוּ אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם". אֲבָל הַצַּדּוֹקִים, וְהַמְּסוֹרוֹת לְאַנְסִים, וְהַמּוּמָרִים לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְהָאַפִּיקוֹרְסִים, וְשֶׁכָּפְרוּ בַּתּוֹרָה, וְשֶׁכָּפְרוּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, וְשֶׁפֵּרְשׁוּ מִדַּרְכֵי צִבּוּר, וְשֶׁנָּתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ הַחַיִּים, וְשֶׁחָטְאוּ, וְשֶׁהֶחֱטִיאוּ אֶת הָרַבִּים, כְּגוֹן: יָרָבְעָם בֶּן נְבָט וַחֲבֵרָיו, יוֹרְדִין לְגֵיהִנָּם וְנִדּוֹנִין בָּהּ לְדוֹרֵי דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס"ו:כ"ד) "וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים" וְגוֹ'. גֵּיהִנָּם כָּלָה וְהֵם אֵינָם כָּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ"ט:ט"ו) "וְצוּרָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל". (מזבול לו) וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁפָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בִּזְבוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "מְזֻבָּל לוֹ", וְאֵין זְבֻל' אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ח':י"ג) "בָּנֹה בָנִיתִי בֵית זְבֻל לָךְ" וְגוֹ'. (אמר מר: ועליהם אמרה חנה: "ה' ממית ומחיה") [וַעֲלֵיהֶם אָמְרָה חַנָּה: (שמואל־א ב) "ה' יַחֲתּוּ מְרִיבָיו"]. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבִּין: וּפְנֵיהֶם דּוֹמִין לְשׁוּלֵי קְדֵרָה. אָמַר רָבָא: וְאֵינָהוּ, מְשַׁפִּירֵי בְּנֵי מְחוֹזָא, וּמִקַּרְיָן: 'בְּנֵי־גֵּיהִנֹּם'. אָמַר מַר: בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: 'וְרַב־ חֶסֶד', מַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד. וְהָכְתִיב: "וְהֵבֵאתִי אֶת הַשְּׁלִשִׁית בָּאֵשׁ"? הָתָם, עָוֹן דְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוּפָן. וְהָאָמַרְתְּ: לֵית לְהוּ תַּקָּנָה? הָתָם, בְּרוּבָּא עָוֹנוֹת, הָכָא, בְּמֻחֱצָה עָוֹנוֹת וּמֻחֱצָה זְכֻיּוֹת. (והכי קאמר: אי הוה במחצה עונות) וְאִית בֵּיהּ [נַמִי] עָוֹן דְּ'פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוּפָם' לָא סַגְיָא דְּלָאו "וְהֵבֵאתִי אֶת הַשְּׁלִשִׁית בָּאֵשׁ". וְאִם לָאו: "וְרַב־חֶסֶד", מַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד. וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד: (תהילים קט"ז:א') "אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה'" וְגוֹ'.

י דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קט"ז:א') "אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה'"? אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵימָתַי אֲנִי אֲהוּבָה לְפָנֶיךָ? בִּזְמַן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל תַּחֲנוּנַי. "דַּלֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ", אַף עַל פִּי שֶׁדַּלָּה אֲנִי בְּמִצְווֹת, לִי נָאֶה לְהוֹשִׁיעַ. 'פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוּפָן' מַאי נִינְהוּ? אָמַר רַב: קַרְקַפְתָּא דְּלָא מָנַח תְּפִלִּין. 'פּוֹשְׁעֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּגוּפָן'? אָמַר רַב: בַּעֲבֵרָה. וְ'שֶׁנָּתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ הַחַיִּים' אָמַר רַב חִסְדָּא: זֶה פַּרְנָס, הַמַּטִּיל אֵימָה יְתֵרָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל פַּרְנָס, הַמַּטִּיל אֵימָה יְתֵרָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵינוֹ רוֹאֶה בֶּן תַּלְמִיד־חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל"ז:כ"ד) "לָכֵן יִרְאוּהוּ אֲנָשִׁים, לֹא יִרְאֶה כָּל חַכְמֵי־לֵב".

יא אָמַר מַר: וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: "וְרַב חֶסֶד", מַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד. הֵיכִי עָבְיד? רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: 'כּוֹבֵשׁ', שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ז׳:י״ט) "יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ, יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ" וְגוֹ'. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: 'נוֹשֵׂא', שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע".

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, וְכָךְ הִיא הַמִּדָּה. אָמַר רָבָא: וַעֲוֹן עַצְמוֹ אֵינוֹ נִמְחָק, דְּאִי אִיכָּא רוּבָּא עָוֹנוֹת, מִיחְשַׁשִׁיב בַּהֲדַיְיהוּ. אָמַר רָבָא: כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע". לְמִי 'נוֹשֵׂא עָוֹן'? לְמִי שֶׁ'עוֹבֵר עַל פֶּשַׁע'. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ חָלַשׁ, עַל רַב פָּפָּא לְשַׁיְּילֵי בֵּיהּ. חָזָא (דתקיף) [דְּחָלִישׁ] לֵיהּ עָלְמָא, אָמַר לְהוּ: עִיבִידוּ לֵיהּ זַוְדָתָא. לְסוֹף אִיתְפַּח. הָווֹ קָא מִיכְסִיף רַב פָּפָּא לְמֶחֱזֵיהּ. אֲמָרֵי לֵיהּ: מַאי חָזִית? אָמַר (ליה) [לְהוּ]: אֵין, הָכִי הָווּ! וְאָמַר לְהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הוֹאִיל וְלָא מוּקִים בְּמֵילֵיהּ, לָא תּוּקְמוּ בַּהֲדֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ("מִי אֵל כָּמוֹךָ) "נֹשֵׂא עָוֹן" וְגוֹ' [לְמִי 'נוֹשֵׂא עָוֹן'? לְ'עֹבֵר עַל פֶּשַׁע' (שם) "לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ"]. אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא: אַלְיָה וְקוֹרֶט בָּהּ, "לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ" וְלֹא לְכָל נַחֲלָתוֹ. לְמִי שֶׁמַּשִּׂים עַצְמוֹ כִּשְׁיֵרִים.

יב "וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא" (שמות לד). אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב, אִי־אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְעַטֵּף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשְׁלִיחַ־צִבּוּר, וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה סֵדֶר תְּפִלָּה. אָמַר לוֹ: כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל חוֹטְאִין, (לפני) יַעֲשׂוּ לְפָנַי כַּסֵּדֶר הַזֶּה, וַאֲנִי אֶמְחֹל לָהֶם עֲוֹנוֹתֵיהֶם. (שמות לד) "הַשֵּׁם הַשֵּׁם", אֲנִי הוּא קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא אָדָם, אֲנִי הוּא לְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא אָדָם וְיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה. "אֵ־ל רַחוּם וְחַנּוּן, אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת". אָמַר רַב יְהוּדָה: בְּרִית כְּרוּתָה לִשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית" וְגוֹ'. אֵילְפָא רָמֵי, כְּתִיב: (שם) "וְרַב חֶסֶד", וּכְתִיב: (שם) "וֶאֱמֶת". בִּתְחִלָּה "אֱמֶת", וְלִבְסוֹף "וְרַב חֶסֶד". רַבִּי אֶלְעָזָר רָמֵי, כְּתִיב (תהלים סב) "וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד", וּכְתִיב: (שם) "כִּי אַתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ", בִּתְחִלָּה, "כִּי אַתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ", וְלִבְסוֹף "וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד". רַב הוּנָא רָמֵי, כְּתִיב: (שם קמה) "צַדִּיק ה' בְּכָל דְּרָכָיו", וּכְתִיב: (שם) "וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו", בִּתְחִלָּה "צַדִּיק", וְלִבְסוֹף "חָסִיד".

יג אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, שֶׁמְּקָרַעַת גְּזַר־דִּינוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ו׳:י׳) "הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה [וְאָזְנָיו הַכְבֵּד, וְעֵינָיו הַשַּׁע, פֶּן יִרְאֶה בְעֵינָיו, וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע, וּלְבָבוֹ יָבִין, וְשָׁב וְרָפָא לוֹ"]. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: וְדִלְמָא קֹדֶם גְּזַר־דִּין? אָמַר לֵיהּ: "וְשָׁב וְרָפָא לוֹ" כְּתִיב. אֵי־זֶהוּ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ רְפוּאָה? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה גְּזַר־דִּין. מֵיתִיבִי: הַשָּׁב בֵּינָתַיִם, מוֹחֲלִין לוֹ, לֹא שָׁב בֵּינָתַיִם, אֲפִלּוּ הֵבִיא כָּל אֵילֵי נְבָיוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין מוֹחֲלִין לוֹ. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר. מֵיתִיבִי: (דברים י״א:י״ב) "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית" וְגוֹ'. עִתִּים לְטוֹבָה, וְעִתִּים לְרָעָה. 'עִתִּים לְטוֹבָה' כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים גְּמוּרִים

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּפָסְקוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים מוּעָטִים, לְסוֹף, חָזְרוּ בָּהֶם, לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם אִי־אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרִידָן בְּזִמָּנָן, עַל הָאָרֶץ שֶׁצְּרִיכָה לָהֶם, הַכֹּל לְפִי הָאָרֶץ. 'עִתִּים לְרָעָה' כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל צַדִּיקִים גְּמוּרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּפָסְקוּ לָהֶם גְּשָׁמִים מְרֻבִּין, לְסוֹף, (סרחו) [חָזְרוּ]. לִפְחוֹת מֵהֶן אִי־אֶפְשָׁר, שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרִידָן שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן, עַל הָאָרֶץ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לָהֶם. לְטוֹבָה מִיהָא, לֵיקְרַע לְגַזַר־דִּינַיְהוּ, וְלוֹסִיף בְּהוּ! שַׁאנִי הָתָם, דְּאֶפְשָׁר בְּהָכֵי. תָּא שְׁמַע: (תהילים ק״ז:כ״ג-כ״ד) "יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת, עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם רַבִּים, הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי ה' וְנִפְלְאוֹתָיו בִּמְצוּלָה, וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וְגוֹ', יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת וְגוֹ', יָחוֹגּוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר וְגוֹ', וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם וְגוֹ', יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם". (הקדוש ברוך הוא) עָשָׂה לָהֶם סְמָנִיּוֹת, כְּ'אַכִּין' וְ'רַקִּין' שֶׁבַּתּוֹרָה, לוֹמַר לְךָ: צָעֲקוּ קֹדֶם גְּזַר־דִּין, נַעֲנוּ. לְאַחַר גְּזַר־דִּין, לֹא נַעֲנוּ! הַנָּךְ נַמִּי, כִּיחִידִים דָּמוּ.

תָּא שְׁמַע: שָׁאֲלָה בְלוֹרְיָאה הַגִּיּוֹרֶת אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל, כָּתוּב בְּתוֹרָתְכֶם: (דברים י׳:י״ז) "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד", וּכְתִיב: (במדבר ו׳:כ״ו) "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם". נִטְפַּל לָהּ רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, אָמַר לָהּ: אֶמְשֹׁל לָךְ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה: לְאָדָם שֶׁנּוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה, וְקָבַע לוֹ זְמַן בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְנִשְׁבַּע לוֹ בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ. הִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן לוֹ כְּלוּם, בָּא לְפַיֵּס אֶת הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ: עֶלְבּוֹנִי מָחוּל לְךָ, לֵךְ וּפַיֵּס אֶת חֲבֵרְךָ. אַף הָכָא נַמִּי, כְּאן בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, כְּאן בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: כָּאן קֹדֶם גְּזַר־דִּין, כָּאן לְאַחַר גְּזַר־דִּין! הָכָא נַמִּי בְּיָחִיד. וּגְזַר־דִּין דְּיָחִיד גּוּפֵיהּ, תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא: הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שְׁנַיִם שֶׁעוֹלִין לְמִטָּה וְחָלְיָן שָׁוֶה, וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁעוֹלִין לַגַּרְדּוֹם לְדִין, וְדִינָם שָׁוֶה, זֶה יָרַד וְזֶה לֹא יָרַד, זֶה נִצּוֹל וְזֶה לֹא נִצּוֹל, מִפְּנֵי מַה זֶּה יָרַד וְזֶה לֹא יָרַד? זֶה נִצּוֹל וְזֶה לֹא נִצּוֹל? זֶה הִתְפַּלֵּל וְנַעֲנָה, וְזֶה הִתְפַּלֵּל וְלֹא נַעֲנָה. וּמִפְּנֵי מַה זֶּה הִתְפַּלֵּל וְנַעֲנָה, וְזֶה הִתְפַּלֵּל וְלֹא נַעֲנָה? זֶה שֶׁהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה שְׁלֵמָה, נַעֲנָה, וְזֶה שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה שְׁלֵמָה, לֹא נַעֲנָה. רַבִּי (אֶלְיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר] אוֹמֵר: כָּאן קֹדֶם גְּזַר־דִּין, כְּאן לְאַחַר גְּזַר־דִּין. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: יָפֶה צְעָקָה לְאָדָם, בֵּין קֹדֶם גְּזַר־דִּין, בֵּין לְאַחַר גְּזַר־דִּין. וּגְזַר־דִּין דְּצִבּוּר, מִי מִקְרַע?! וְהָכְתִיב: (ירמיהו ד׳:י״ד) "כַּבְּסִי מֵרָעָה לִבֵּךְ יְרוּשָׁלַם לְמַעַן" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם ב) "כִּי אִם תְּכַבְּסִי בַּנֶּתֶר, וְתַרְבִּי לָךְ בֹּרִית" וְגוֹ'. מַאי לָאו, כָּאן, קֹדֶם גְּזַר־דִּין, כָּאן, לְאַחַר גְּזַר־דִּין? לֹא! אִידִי וְאִידִי לְאַחַר גְּזַר־דִּין, וְלָא קַשְׁיָא, כָּאן, בִּגְזַר־דִּין שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שְׁבוּעָה, כָּאן, בִּגְזַר־דִּין שֶׁאֵין עִמּוֹ שְׁבוּעָה, כִּדְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, וְאָמְרֵי לָהּ: [אָמַר] רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: מִנַּיִן לִגְזַר־דִּין שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שְׁבוּעָה, שֶׁאֵינוֹ מִתְקָרֵעַ? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל־א ג) "וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית־עֵלִי, אִם יִתְכַּפֵּר עֲוֹן בֵּית־עֵלִי

בְּזָבַח וּבְמִנְחָה" וְגוֹ'. אָמַר (רבא) [רַבָּה]: "בְּזָבַח וּבְמִנְחָה" אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר, אֲבָל מִתְכַּפֵּר הוּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה. אַבַּיֵי אָמַר: "בְּזָבַח וּבְמִנְחָה" אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר, אֲבָל מִתְכַּפֵּר הוּא בְּתוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים. כִּי הָא (דרבא) [דְּרַבָּה] [וְאַבַּיֵי, תַּרְוַיְיהוּ מִדְּבֵית־עֵלִי קָאָתוּ; (רבא) [רַבָּה] דְּעָסַק בַּתּוֹרָה, חַיֵּי אַרְבָּעִין שְׁנִין. אַבַּיֵי דְּעָסַק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, חַיֵּי שִׁתִּין שְׁנִין. תָּנוּ רַבָּנָן: מִשְׁפָּחָה אַחַת הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ מֵתֶיהָ מֵתִים בְּנֵי שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּבָאוּ וְהוֹדִיעוּ אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית־עֵלִי אַתֶּם? דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שמואל א ב׳:ל״ג-ל״ד) "וְכָל מַרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים". לְכוּ וְעִסְקוּ בַּתּוֹרָה וְחָיוּ. הָלְכוּ וְעָסְקוּ בַּתּוֹרָה וְחָיוּ, וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ, "מִשְׁפַּחַת [רַבָּן] יוֹחָנָן" עַל שְׁמוֹ.

יד אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אִינְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: מִנַּיִן לְגֶזֶר־דִּין שֶׁל צִבּוּר שֶׁאֵינוֹ נָחְתָּם? "שֶׁאֵינוֹ נָחְתָּם"?! וְהָכְתִיב: (ירמיהו ב׳:כ״ב) "נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי". אֶלָּא, מִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְתָּם, מִתְקָרֵעַ? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד׳:ז׳) "כִּי מִי ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו". וְהָכְתִיב: (ישעיהו נ״ה:ו׳) "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ"? הָתָם בְּיָחִיד, הָכָא בְּצִבּוּר. וּבְיָחִיד אֵימַת? אָמַר (רב נחמן אמר) רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת יָמִים, שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים. (שמואל־א כה) "וַיְהִי כַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים, וַיִּגֹּף ה' אֶת נָבָל". "עֲשֶׂרֶת יָמִים", מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כְּנֶגֶד עֶשֶׂר לְגֵימוֹת, שֶׁנָּתַן נָבָל לְעַבְדֵי דָּוִד. (אמר) רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אַבָּהוּ: (כנגד) [אֵלּוּ] עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים.

טו פִּסְקָא. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כָּל בָּאֵי עוֹלָם וְכוּ'. מַאי 'כִּבְנֵי מָרוֹן'? הָכָא תַּרְגִּימוּ,כִּבְנֵי אִימְּרָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: כְּמַעֲלוֹת בֵּית (חורון) [מָרוֹן]. [וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּחַיָּלוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכֻלָּן נִסְקָרִין בְּסִקְרִירָה אַחַת. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אֲנָן נַמִּי תְּנִינָן: (תהילים ל״ג:ט״ו) "הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם, הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם". מַאי קָאָמַר? אִילֵּימָא דְּהָכִי קָאָמַר: דְּבָרִינְהוּ לְכוּלֵּי עָלְמָא לְלִיבַּיְיהוּ מְיַחֵד כִּי הֲדָדֵי, הָא קָא חָזִינָן דְּלָאו הָכִי [הוּא!] אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: הַיֹּצֵר רוֹאֶה יַחַד לִבָּם, וְהוּא מֵבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם.

טז מִשְׁנָה. עַל שִׁשָּׁה חֲדָשִׁים שְׁלוּחִין יוֹצְאִין: [עַל נִיסָן, מִפְּנֵי הַפֶּסַח, עַל אָב, מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית, עַל אֱלוּל, מִפְּנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה. עַל תִּשְׁרֵי, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַמּוֹעֲדוֹת. עַל כִּסְלֵו, מִפְּנֵי חֲנֻכָּה. עַל אֲדָר, מִפְּנֵי הַפּוּרִים. וּכְשֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, יוֹצְאִים אַף עַל אִיָּר, מִפְּנֵי פֶּסַח קָטָן. גְּמָרָא]. וְלֵיפּוֹק נַמִּי אַ'תַּמּוּז' וְאַ'טֵּבֵת'! דְּאָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חַסִידָא: מַאי דִּכְתִיב: (זכריה ח׳:י״ט) "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת: צוֹם הָרְבִיעִי, וְצוֹם הַחֲמִישִׁי, וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְצוֹם הָעֲשִׂירִי, יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה" וְגוֹ'. קָרֵי לְהוּ 'צוֹם' וְקָרֵי לְהוּ: 'שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה'? אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר: בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁלוֹם, יִהְיֶה 'לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה',

אֵין שָׁלוֹם, 'צוֹם'! אָמַר רַב פָּפָּא: הָכִי קָאָמַר: בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁלוֹם, יִהְיֶה 'לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה'. יֵשׁ גְּזֵרָה, 'צוֹם', אֵין גְּזֵרָה וְאֵין שָׁלוֹם, רָצוּ, מִתְעַנִּין, רָצוּ, אֵין מִתְעַנִּין. אִי הָכִי, תִּשְׁעָה־בְּאָב נַמִּי! אָמַר רַב פָּפָּא: שַׁאנִי תִּשְׁעָה־ בְּאָב, הוֹאִיל וְהֻכְפְּלוּ בּוֹ צָרוֹת, דְּאָמַר מַר: בְּתִשְׁעָה־בְּאָב חָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשְּׁנִיָּה, וְנִלְכְּדָה בֵּיתָר, וְנֶחְרְשָׁה הָעִיר.

יז תַּנְיָא, (רבי שמעון בן יוחאי אומר:) [אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן:] אַרְבָּעָה דְּבָרִים הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא דּוֹרֵשׁ, וְאֵין אֲנִי דּוֹרֵשׁ כְּמוֹתוֹ; (וזה אחד מהן:) "צוֹם הָרְבִיעִי" זֶה (שבעה עשר) [תִּשְׁעָה] בְּתַמּוּז, שֶׁבּוֹ הָבְקְעָה הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו נ"ב:ו') "בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי, בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ, וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר". וּכְתִיב: (שם) "וַתִּבָּקַע הָעִיר (ותניא: בראשונה, בתשעה לחדש, ובשניה בשבעה עשר לחדש) אַמַּאי קָרוּ לֵיהּ: "רְבִיעִי"? רְבִיעִי לְחֲדָשִׁים. "צוֹם הַחֲמִישִׁי" זֶה תִּשְׁעָה־בְּאָב, שֶׁבּוֹ נִשְׂרַף בֵּית אֱלֹהֵינוּ. אַמַּאי קָרוּ לֵיהּ: "חֲמִישִׁי"? חֲמִישִׁי לְחֲדָשִׁים. "צוֹם הַשְּׁבִיעִי" זֶה שְׁלֹשָׁה בְּתִשְׁרֵי, שֶׁבּוֹ נֶהֱרַג גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם, וּמִי הֲרָגוֹ? יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה הֲרָגוֹ. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁשְּׁקוּלָה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים כְּשִׂרְפַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ. אַמַּאי קָרוּ לֵיהּ "שְׁבִיעִי"? שְׁבִיעִי לַחֲדָשִׁים. "צוֹם הָעֲשִׂירִי" זֶה עֲשָׂרָה בְּטֵבֵת, שֶׁבּוֹ סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ"ד:א'-ב') "וַיְהִי דְּבַר ה' אֵלַי בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית, בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי, בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר". וּכְתִיב: (יחזקאל כ"ד:א'-ב') "בֶּן אָדָם, כְּתָב לְךָ אֶת שֵׁם הַיּוֹם, אֶת עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל יְרוּשָׁלַיִם". וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ "עֲשִׂירִי"? עֲשִׂירִי לַחֲדָשִׁים, וַהֲלֹא הָיָה רָאוּי זֶה לִכָּתֵב רִאשׁוֹן, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן? כְּדֵי לְהַסְדִּיר חֳדָשִׁים כְּתִקְנָן. וַאֲנִי אֵינִי אוֹמֵר כֵּן, אֶלָּא, "צוֹם הָעֲשִׂירִי" זֶה חֲמִשָּׁה בְּטֵבֵת, שֶׁבּוֹ בָּאת שְׁמוּעָה לַגּוֹלָה שֶׁהַכְּתָה הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לג) "וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּעֲשִׂרִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ, לְגָלוּתֵנוּ, בָּא אֵלַי הַפָּלִיט מִירוּשָׁלַיִם לֵאמֹר: הֻכְּתָה הָעִיר". וְעָשׂוּ 'יוֹם־שְׁמוּעָה' כְּ'יוֹם־שְׂרֵפָה'. וְנִרְאִין דְּבָרַי מִדְּבָרָיו, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן. וְהוּא אוֹמֵר עַל אַחֲרוֹן רִאשׁוֹן וְעַל רִאשׁוֹן אַחֲרוֹן. (ועוד, שאני מונה לסדר פורעניות ולסדר חדשים, והוא אינו מונה אלא לסדר חדשים בלבד) [אֶלָּא, שֶׁהוּא מוֹנֶה לְסֵדֶר חֳדָשִׁים, וַאֲנִי מוֹנֶה לְסֵדֶר פֻּרְעָנֻיּוֹת].

יח כָּתוּב בְּמְגִלַּת תַּעֲנִית: בִּתְלָתָא בְּתִשְׁרֵי בְּטֵילַת אַדְכַּרְתָּא מִן שְׁטָרַיָּא, שֶׁפַּעַם אַחַת גְּזְרָה מַלְכוּת יָוָן הָרִשָׁעָה גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם עַל פִּיהֶם. וּכְשֶׁגָּבְרָה מַלְכוּת בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְנִצְּחוּם, הִתְקִינוּ, שֶׁיִּהוּ מַזְכִּירִין שֵׁם שָׁמַיִם, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁטָרוֹת. וְכָךְ הָיוּ מוֹנִין: בִּשְׁנַת כָּךְ וְכָךְ לְיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהוּא כֹּהֵן לְאֵל־עֶלְיוֹן. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ: לְמָחָר פּוֹרֵעַ זֶה אֶת חוֹבוֹ, וְנִמְצָא שְׁטָר מֻטָּל בַּאֲשָׁפָה, וּבְטֵלוּם, וְאוֹתוֹ יוֹם עֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב.

יט בְּעֶשְׂרִין וּתְמַנְיָא בַּאֲדָר אִתָא בְּשׁוֹרְתָא טַבְתָא לִיהוּדָאֵי, דְּלָא יְעִידוּן מִן אוֹרַיְתָא, שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, אשתשר שֶׁלֹּא יַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה, וְשֶׁלֹּא יָמוּלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְשֶׁיְּחַלְּלוּ שַׁבָּת. מֶה עָשָׂה יְהוּדָה בֶּן שַׁמּוּעַ וַחֲבֵרָיו? הָלְכוּ וְנָטְלוּ עֵצָה מִמַּטְרוֹנִיתָא אַחַת, שֶׁכָּל גְּדוֹלֵי רוֹמִי מְצוּיִין אֶצְלָהּ. אָמְרָה לָהֶם: בּוֹאוּ וְהַפְּגִינוּ בַּלַּיְלָה. הָלְכוּ וְהִפְּגִינוּ בַּלַּיְלָה, אָמְרוּ: אֵי־שָׁמַיִם, לֹא אֲחֵיכֶם אֲנַחְנוּ? לֹא בְּנֵי אָב אֶחָד אֲנַחְנוּ? וְלֹא בְּנֵי אֵם אַחַת אֲנַחְנוּ? מַה נִּשְׁתַּנֵּינוּ מִכָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן, שֶׁאַתֶּם גּוֹזְרִין עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת? וּבְטֻלוּם, וְאוֹתוֹ יוֹם עֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב.

כ כְּתִיב: (תהילים י״ב:ז׳) "אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת, כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ, מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִּינָה נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם, וְכֻלָּם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה, (בסיני) חָסֵר אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ח) "וַתְּחַסְּרֵהוּ מְעַט מֵאֱלֹהִים". בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לְהִיוֹת כְּמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת י״ב:י׳) "בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִמְצֹא דִּבְרֵי חֵפֶץ". יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: "וְכָתוּב יָשָׁר דִּבְרֵי אֱמֶת". (דברים ל״ד:י׳) "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה". וְחַד אָמַר: בַּנְּבִיאִים לֹא קָם, אֲבָל בַּמְּלָכִים קָם! אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם, "בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִמְצֹא דִּבְרֵי חֵפֶץ"? בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לָדוּן דִּינִין שֶׁבַּלֵּב, שֶׁלֹּא בְּעֵדִים וְשֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה, יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: "וְכָתוּב יָשָׁר דִּבְרֵי אֱמֶת". (שם יז) "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר".

פרק ב

ראש השנה פרק ב - [בָּרְאשׁוֹנָה הָיוּ מְקַבְּלִין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ מִכָּל אָדָם. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַבַּיְתּוֹסִים וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: מַה קִּלְקוּל קִלְקְלוּ הַבַּיְתּוֹסִין? פַּעַם אַחַת, בִּקְּשׁוּ בַּיְתּוֹסִין לְהַטְעוֹת אֶת חֲכָמִים. שָׁכְרוּ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם בְּאַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, אֶחָד מִשֶּׁלָּנוּ וְאֶחָד מִשֶּׁלָּהֶם. שֶׁלָּהֶם הֵעִיד עֵדוּתוֹ וְיָצָא. שֶׁלָּנוּ, אָמְרוּ לוֹ: אֱמֹר כֵּיצַד רָאִיתָ אֶת הַלְּבָנָה! אָמַר לָהֶם: עוֹלֶה הָיִיתִי בְּמַעֲלֵה אֲדֻמִּים, וּרְאִיתִיו שֶׁהוּא רָבוּץ בֵּין שְׁנֵי סְלָעִים, רֹאשׁוֹ דּוֹמֶה לְעֶגֶל, אָזְנָיו דּוֹמִין לִגְדִי, קַרְנָיו דּוֹמוֹת לִצְבִי, וּזְנָבוֹ מֻנָּחַת לוֹ בֵּין יַרְכוֹתָיו, וְהֵצַצְתִּי בּוֹ וְנִרְתַּעְתִּי, וְנָפַלְתִּי לַאֲחוֹרַי, וְאִם אֵין אַתֶּם מַאֲמִינִים לִי, הֲרֵי מְאתַיִם זוּז צְרוּרִים לִי בְּסִדְינִי. אָמְרוּ לוֹ: מִי הִזְקִיקְךָ לְכָךְ? אָמַר לָהֶם: שֶׁמַּעְתִּי שֶׁבִּקְּשׁוּ בַּיְתּוֹסִים לְהַטְעוֹת אֶת הַחֲכָמִים, אָמַרְתִּי: אֵלֵךְ אֲנִי וְאוֹדִיעַ לָהֶם, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִין, וְיַטְעוּ אֶת הַחֲכָמִים. אָמְרוּ לוֹ: מָאתַיִם זוּז נְתוּנִין לְךָ בְּמַתָּנָה, וְהַשְׁתָּא יְכֹרְךָ יְמָתַח עַל הָעַמּוּד. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְקִינוּ, שֶׁלֹּא יְהוּ מְקַבְּלִין אֶלָּא מִן הַמַּכִּירִין].

מַתְנִיתִין. בָּרְאשׁוֹנָה הָיוּ מַשִּׁיאִין מַשּׂוֹאוֹת. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַכּוּתִים, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ שְׁלוּחִין יוֹצְאִין. כֵּיצַד הָיוּ מַשִּׁיאִין מַשּׂוֹאוֹת? מְבִיאִין כְּלוֹנְסָאוֹת שֶׁל אֶרֶז אֲרֻכִּין, וְקַנִּים, וַעֲצֵי שֶׁמֶן, וּנְעֹרֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְכוֹרֵךְ בְּמִשִּׁיחָה, וְעוֹלֶה לְרֹאשׁ הָהָר, וּמַצִּית בָּהֶן אֶת הָאוּר, וּמוֹלִיךְ

וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד, עַד שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּן בְּרֹאשׁ הָהָר הַשֵּׁנִי, וְכֵן בְּרֹאשׁ הָהָר הַשְּׁלִישִׁי. [וּמֵאַיִן הָיוּ מַשִּׁיאִין מַשּׂוֹאוֹת? מֵהַר הַמַּשְׁחָה וְכוּ'].

כא כְּתִיב: (ישעיהו ל"ג:כ"א) "וְצִי אַדִּיר לֹא יַעֲבָרֶנּוּ". (אמר רב יהודה:) אָמַר רַב: זוֹ בּוּרְנִי גְּדוֹלָה. הֵיכִי עֲבָדֵי? מַיְתִין שִׁיתָּא אַלְפֵי גַּבְרֵי בִּתְרֵיסַר יַרְחֵי־שַׁתָּא, וְאַמְרֵי לָהּ: תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרָא בְּשִׁיתָּא יַרְחֵי־[שַׁתָּא]. (ומייתי ספינתא) וְטָעֲנִין לָהּ חַלָּא עַד דְּשַׂכְנָא. וְנָחִית בַּר־אַמּוֹרָאֵי וְקָטַר אַטוּנֵי דְּכִיתְנָא בְּכִיסְתָּא, וְקָטַר לְהוּ בְּסִפִּינְתָּא, וְנָטְלוּ חַלָּא וְשָׁדוּ לְאַבְּרָאֵי, וְכַמָּה דְּמִידַּלְיָא, עָקְרָא וּמַיְתְיָא, וּמְחַלַּף עַל חַד תְּרִין בְּכַסְפָּא. תְּלַת פַּרְוָתָא הַוְיָין, תַּרְתֵּי בֵּי רוֹמָאֵי, וַחֲדָא בֵּי פַּרְסָאֵי. דְּבֵי רוֹמָאֵי מַסְקֵן כִּיסְתָּא, דְּבֵי פַּרְסָאֵי מַסְקֵן מַרְגָּלְיָתָא, וּמְקָרְיָא: 'פַּרְוָותָא דְּמַשְׁמְהִיג'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שִׁטָּה וְשִׁטָּה שֶׁנִּטְּלוּ גּוֹיִם מִירוּשָׁלַיִם, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מא) "אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז, שִׁטָּה, וַהֲדַס, וְעֵץ שָׁמֶן" וְגוֹ'. וְאֵין 'מִדְבָּר' אֶלָּא יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם סד) "צִיּוֹן מִדְבָּר הָיְתָה, יְרוּשָׁלַם שְׁמָמָה". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַלּוֹמֵד תּוֹרָה וְאֵינוֹ מְלַמְּדָהּ, דּוֹמֶה לַהֲדַס בַּמִּדְבָּר. (דליכא דליתהני מיניה) וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: (אמר רבי יוחנן:) כָּל הַלּוֹמֵד תּוֹרָה וּמְלַמְּדָהּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, דּוֹמֶה לַהֲדַס בַּמִּדְבָּר, דְּחָבִיב! (לכל, ומאן דשקיל, מיניה שקיל) וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹי לָהֶם לַגּוֹיִם, (עובדי כוכבים) שֶׁאֵין לָהֶם תַּקָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס':י"ז) "תַּחַת הַנְחשֶׁת אָבִיא זָהָב, וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶּסֶף, וְתַחַת הָעֵצִים נְחשֶׁת" וְגוֹ'. תַּחַת רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, מַאי מְבִיאִין? וְעַלֵּיהֶם נֶאֱמַר: (יואל ד':כ"א) "וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי, וַה' שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן".

[פִּסְקָא. וּמֵאַיִן הָיוּ מַשִּׁיאִין מַשּׂוֹאוֹת וְכוּ'. וּמְבֵית בַּלְתִּין. מַאי 'בֵּית בַּלְתִּין'? אָמַר רַב: זוֹ 'בִּירָם'. מַאי 'גּוֹלָה'? אָמַר רַב: יוֹסֵף זוֹ 'פּוּמְבְּדִיתָא'. מַאי, 'כִּמְדוּמֶּרֶת הָאֵשׁ'? תָּנָא: כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל אֲבוּקָה בְּיָדוֹ, וְעוֹלֶה לְרֹאשׁ גַּגּוֹ. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף חָרִים וְכַיָּיר וְגֶדֶר וְחַבְרוֹתֶיהָ. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: בֵּינִי וּבֵינִי הֲווּ קַיְמִי, אִיכָּא דְּאָמְרֵי: לְהַהִוא גִּיסָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲווּ קַיְמִי. מַר חָשִׁיב דְּהַאי גִּיסָא, וּמַר חָשִׁיב דְּהַאי גִּיסָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת שְׁמוֹנָה פַּרְסָאוֹת. כַּמָּה הֲוֵי לְהוּ? תְּלָתִין וְתַרְתֵּין. וְהָא הָאִידְנָא, טוּבָא הֲווּ? אָמַר אַבַּיֵי: אִסְתַּתּוּמֵי אִסְתַּתּוּם לְהוּ דַּרְכֵּי, דִּכְתִיב: (הושע ב':ח') "לָכֵן הִנְנִי שֵׂךְ אֶת דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מֵהָכָא, דִּכְתִיב: (איכה ג) "נְתִיבוֹתַי עִוָּה"].

אָמַר אַבַּיֵי: פְּגִימָתָהּ לִפְנֵי הַחַמָּה אוֹ לְאַחַר הַחַמָּה? אִם אָמַר: 'לִפְנֵי הַחַמָּה' לֹא אָמַר כְּלוּם, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (איוב כ"ה:ב') "הַמָּשֵׁל וָפַחַד עִמּוֹ, עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו"? מֵעוֹלָם לֹא רָאֲתָה חַמָּה פְּגִימָתָהּ שֶׁל לְבָנָה, וְלֹא פְּגִימָתָהּ שֶׁל קֶשֶׁת. פְּגִימָתָהּ שֶׁל לְבָנָה, דְּחָלְשָׁא דַּעְתָּהּ. פְּגִימָתָהּ שֶׁל קֶשֶׁת, דְּלָא לֵימְרוּ עוֹבְדֵי חַמָּה: גִּירָא קָא מְשַׁדְּיָא.

מַתְנִיתִין. רֹאשׁ בֵּית־דִּין אוֹמֵר: 'מְקַדֵּשׁ' וְכָל הָעָם עוֹנִין אַחֲרָיו: 'מְקַדֵּשׁ, מְקַדֵּשׁ' וְכוּ'. גְּמָרָא. מָנָא הֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר גַּמְדָּא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל, אָמַר (רב) [רַבִּי]: אָמַר קְרָא: (ויקרא כ"ג:מ"ד) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה'", מִכָּאן, שֶׁרֹאשׁ בֵּית־דִּין אוֹמֵר: 'מְקַדֵּשׁ', וְכָל הָעָם עוֹנִין אַחֲרָיו: 'מְקַדֵּשׁ, מְקַדֵּשׁ'. מְנָלָן? אָמַר רַב פָּפָּא: אָמַר קְרָא: (שם) "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם". קְרִי בֵּיהּ: 'אַתֶּם'. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: (שם) "אֵלֶּה מוֹעֲדָי". הֵם יֹאמְרוּ: 'מוֹעֲדַי'! 'מְקַדֵּשׁ', 'מְקַדֵּשׁ', תְּרֵי זִימְנֵי לָמָּה לִי? דִּכְתִיב: "מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ".

מַתְנִיתִין. דְּמוּת צוּרוֹת לְבָנוֹת הָיוּ לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּטַבְלָא וּבַכֹּתֶל בַּעֲלִיָּתוֹ, שֶׁבָּהֶן מַרְאֶה אֶת הַהֶדְיוֹטוֹת, וְאוֹמֵר: הֲכָזֶה רְאִיתֶן? אוֹ כָּזֶה? גְּמָרָא. וּמִי שְׁרִיר? וְהָכְתִיב: (שמות כ':כ') "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי", לֹא תַּעֲשׂוּן כְּדְמוּת שַׁמָּשַׁי? אָמַר אַבַּיֵי: לֹא אָסְרָה תּוֹרָה, אֶלָּא שַׁמָּשִׁין שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתָן, כְּדַתַנְיָא: לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם בַּיִת, תַּבְנִית הֵיכָל, [אַכְסַדְרָה, תַּבְנִית אוּלָם, חָצֵר כְּנֶגֶד עֲזָרָה, שֻׁלְחָן כְּנֶגֶד שֻׁלְחָן, מְנוֹרָה כְּנֶגֶד מְנוֹרָה, אֲבָל עוֹשֶׂה שֶׁל חֲמִשָּׁה וְשֶׁל שִׁשָּׁה וְשֶׁל שְׁמוֹנָה, וְשֶׁל שִׁבְעָה לֹא יַעֲשֶׂה, אֲפִלּוּ שֶׁל שְׁאָר מִינֵי מַתְּכוֹת. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁל עֵץ לֹא יַעֲשֶׂה, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשׂוּ מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנַאי. אָמְרוּ לוֹ: מִשָּׁם רְאָיָה? שִׁפּוּדִין שֶׁל בַּרְזֶל הָיוּ, וְחִפּוּם בְּבַעַץ, הֶעֱשִׁירוּ, עֲשָׁאוּם שֶׁל כֶּסֶף, חָזְרוּ וְהֶעֱשִׁירוּ, עֲשָׂאוּם שֶׁל זָהָב. וְשַׁמָּשִׁין שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתָן, מִי שְׁרִיר? וְהָתַנְיָא: (שמות כ':כ') "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי", לֹא תַּעֲשׂוּן כִּדְמוּת שַׁמָּשַׁי הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנַי בַּמָּרוֹם. אָמַר אַבַּיֵי: לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא דְּמוּת אַרְבַּע פָּנִים בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. אֶלָּא מַעַתָּה פַּרְצוּף אָדָם לְחוּדֵיהּ תִּשְׁתְּרֵי! אַלְמָה תַּנְיָא: כָּל הַפַּרְצוּפוֹת מֻתָּרִין, חוּץ מִפַּרְצוּף אָדָם? אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: מִפִּירְקֵיהּ דְּאַבַּיֵי שְׁמִיעָא לִי: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי", לֹא תַּעֲשׂוּן אוֹתִי]. וּשְׁאַר שַׁמָּשִׁין מִי שְׁרִיר? וְהָא תַּנְיָא: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי", לֹא תַּעֲשׂוּן כִּדְמוּת שַׁמָּשַׁי הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנַי בַּמָּרוֹם, כְּגוֹן: אוֹפַנִּים וּשְׂרָפִים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. אָמַר אַבַּיֵי: לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא שַׁמָּשִׁין שֶׁבַּמְּדוֹר הָעֶלְיוֹן. וְשֶׁבַּמְּדוֹר הַתַּחְתּוֹן מִי שְׁרִיר? וְהָתַנְיָא: (שם) "אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם" לְרַבּוֹת חַמָּה וּלְבָנָה, כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. 'מִמַּעַל', לְרַבּוֹת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. כִּי תַּנְיָא הַאי, 'לְעָבְדָם'! אִי 'לְעָבְדָם', אֲפִלּוּ שִׁלְשׁוּל קָטָן נַמִּי? אֵין הָכִי נַמִּי! דְּתַנְיָא: (שם) "אֲשֶׁר בָּאָרֶץ" [לְרַבּוֹת הָרִים וּגְבָעוֹת, יַמִּים וּנְהָרוֹת, אֲפִיקִים וְגֵאָיוֹת. "מִתַּחַת", לְרַבּוֹת שִׁלְשׁוּל קָטָן. וַעֲשִׂיָּה גְּרִידְתָא מִי שְׁרִיר? וְהָתַנְיָא: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי", לֹא תַּעֲשׂוּן כִּדְמוּת שַׁמָּשַׁי הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנַי, כְּגוֹן: חַמָּה וּלְבָנָה, כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת? שַׁאנִי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, דַּאֲחֵרִים עָשׂוּ לוֹ. וְהָא רַב יְהוּדָה, דַּאֲחֵרִים עָשׂוּ לוֹ וְאָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינָּנָא, סַמֵּי עֵינֶיהּ דְּדִין! הָתָם, חוֹתָמוֹ בּוֹלֵט הֲוָה, וּמְשׁוּם חֲשָׁדָא, כִּדְתַנְיָא: וְטַבַּעַת, חוֹתָמָהּ בּוֹלֵט, אָסוּר לְהַנִּיחָהּ וּמֻתָּר לַחְתֹּם בָּהּ. חוֹתָמָהּ שׁוֹקֵעַ, מֻתָּר לְהַנִּיחָהּ וְאָסוּר לַחְתֹּם בָּהּ. וּמִי חַיְשִׁינַן לַחֲשָׁדָא? וְהָא הַהוּא בֵּי כְּנִישְׁתָּא דְּשָׁף וְיָתִיב

בִּנְהַרְדְּעָא, דַּהֲוָה בֵּיהּ אַנְדְּרְטָא, וְהַווּ עַיְּלֵי רַב וּשְׁמוּאֵל וַאֲבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל וְלֵוִי, וּמַצְלֵי הָתָם וְלָא חַיְשֵׁי לְהַשָּׁדָא? רַבִּים שַׁאנִי. וְהָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל, יָחִיד הוּא! כֵּיוָן דְּנָשֵׂיא הוּא, שְׁכִיחֵי רַבִּים גַּבֵּיהּ]. אִיבָּעֵית אֵימָא: דִּפְרָקִים הֲוָה, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְהִתְלַמֵּד עָבֵד, וּכְתִיב: (דברים י״ח:ט׳) "לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת" אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת.

כב מַתְנָה. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: רְאִינוּהוּ שַׁחֲרִית בַּמִּזְרָח וְעַרְבִית בַּמַּעֲרָב. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: עֵדֵי שֶׁקֶר הֵן. וּכְשֶׁבָּאוּ לְיַבְנֶה, קִבְּלָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל. וְעוֹד בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: רְאִינוּהוּ בְּזְמַנּוֹ וְלֵיל עִבּוּרוֹ לֹא נִרְאָה, וְקִבְּלָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הָרְכִינַס: עֵדֵי שֶׁקֶר הֵן, הֵיאַךְ מְעִידִים עַל הָאִשָּׁה שֶׁיָּלְדָה וּלְמָחָר כִּרְסָהּ בֵּין שִׁנֶּיהָ? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרֶיךָ. שָׁלַח לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: גּוֹזֵר אֲנִי עָלֶיךָ, שֶׁתָּבוֹא אֶצְלִי בְּמַקֶּלְךָ וּבְמָעוֹתֶיךָ בַּיּוֹם שֶׁחָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת בְּחֶשְׁבּוֹנְךָ! הָלַךְ וּמְצָאוֹ רַבִּי עֲקִיבָא מֵצַר, אָמַר לוֹ: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד שֶׁכָּל מַה שֶּׁעָשָׂה רַבָּן גַּמְלִיאֵל עָשׂוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כג) "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ" וְגוֹ', בֵּין בִּזְמַנָּן וּבֵין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן, אֵין לִי מוֹעֲדוֹת, אֶלָּא אֵלּוּ! בָּא לוֹ אֵצֶל רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הָרְכִינַס, אָמַר לֵיהּ: אִם בָּאִין אָנוּ לָדוּן אַחַר בֵּית דִּינוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, צְרִיכִין אָנוּ לָדוּן אַחַר כָּל בֵּית־דִּין וּבֵית־דִּין שֶׁעָמַד לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל מִימוֹת מֹשֶׁה עַד עַכְשָׁו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כד) "וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", לָמָּה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן שֶׁל זְקֵנִים? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל שְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשָׁה (שנתמנו) [שֶׁעָמְדוּ] בֵּית־דִּין עַל יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי הֵן כְּבֵית־דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. נָטַל מַקְלוֹ וּמָעוֹתָיו בְּיָדוֹ וְהָלַךְ לְיַבְנֶה, אֵצֶל רַבָּן גַּמְלִיאֵל בַּיּוֹם שֶׁחָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת בְּחֶשְׁבּוֹנוֹ. עָמַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ. אָמַר לוֹ: בּוֹא בְּשָׁלוֹם רַבִּי וְתַלְמִידִי. רַבִּי: בְּחָכְמָה, וְתַלְמִידִי: שֶׁקִּיַּמְתָּ אֶת דְּבָרַי. [גְּמָרָא. תַּנְיָא: אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים: כָּךְ מְקֻבָּלַנִי מִבֵּית אָבִי אַבָּא: פְּעָמִים שֶׁבָּא בַּאֲרֻכָּה וּפְעָמִים שֶׁבָּא בִּקְצָרָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? דִּכְתִיב: (תהלים קד) "עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים, שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ". 'שֶׁמֶשׁ' הוּא דְּיָדַע מְבוֹאוֹ, 'יָרֵחַ' לֹא יָדַע מְבוֹאוֹ. רַבִּי חִיָּא חֲזָיֵיא לְסֵיהֲרָא, דַּהֲוָה קָאֵי בְּצַפְרָא דְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה, שָׁקַל קָלָא פָּתַק בֵּיהּ, אָמַר: לְאוּרְתָּא בָּעֵינָן לְקִדּוּשֵׁי בָּךְ, וְאַתְּ קַיְמַתְּ הָכָא? זִיל אֵיכְסֵי! אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְרַבִּי חִיָּא: זִיל לְעֵין־טַב וְקַדְּשֵׁיהּ לְיַרְחָא, וּשְׁלַח לִי סִימָנָא, "דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם". תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעַם אַחַת נִתְקַשְּׁרוּ שְׁמַיִם בָּעָבִים, וְנִרְאֵית דְּמוּת לְבָנָה בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ, כִּסְבוּרִים הָעָם לוֹמַר: 'רֹאשׁ־חֹדֶשׁ', וּבְקִשּׁוּ בֵּית־דִּין לְקַדְּשׁוֹ. אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל: כָּךְ מְקֻבָּלַנִי מִבֵּית אָבִי אַבָּא, אֵין חִדּוּשָׁהּ שֶׁל לְבָנָה פְּחוּתָה מֵעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה יוֹם וּמֶחֱצָה, וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי שָׁעָה, וְשִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵתָה אִמּוֹ שֶׁל בֶּן זָזָאָה, וְהִסְפִּידָהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל הֶסְפֵּד גָּדוֹל, לֹא מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה לְכָךְ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הָעָם שֶׁלֹּא קִדְּשׁוּ בֵּית־דִּין אֶת הַחֹדֶשׁ.

הָלַךְ רַבִּי עֲקִיבָא (ומצאו) מֵצַר וְכוּ'. אִיבָּעְיָא לְהוּ: מִי מֵצַר? רַבִּי עֲקִיבָא' מֵצַר? אוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ' מֵצַר? תָּא שְׁמַע: דְּתַנְיָא: הָלַךְ רַבִּי עֲקִיבָא וּמְצָאוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁהוּא מֵצַר, אָמַר לוֹ: [רַבִּי], מִפְּנֵי מָה אַתָּה מֵצַר? אָמַר לוֹ (רבי) עֲקִיבָא: רָאוּי לוֹ שֶׁיִּפֹּל לַמִּטָּה שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְאַל יִגְזֹר עָלָיו גְּזֵרָה זוֹ. אָמַר לוֹ: רַבִּי, תַּרְשֵׁנִי לוֹמַר לְפָנֶיךָ דָּבָר אֶחָד שֶׁלִּמַּדְתַּנִי. אָמַר לוֹ: אֱמֹר! אָמַר לוֹ: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (ויקרא כג) 'אֹתָם' 'אֹתָם' 'אֹתָם' 'אֹתָם' שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, 'אֹתָם', אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִין, 'אֹתָם', אֲפִלּוּ מְזִידִין, 'אֹתָם', אֲפִלּוּ מֻטְעִין. בַּלְשׁוֹן הַזֶּה אָמַר לוֹ: "עֲקִיבָא, נַחְמְתַּנִי נִחַמְתַּנִי"].

כג תָּנוּ רַבָּנָן: "וְשִׁבְעִים (איש) מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", לָמָּה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָם שֶׁל זְקֵנִים [הַלָּלוּ]? שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: פְּלוֹנִי כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן? פְּלוֹנִי כְּאֶלְדָּד וּמֵידָד? פְּלוֹנִי כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא? וְאוֹמֵר: (שמואל־א יב) "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם: ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן" וְגוֹ'. [וְאוֹמֵר]: "וַיִּשְׁלַח ה' אֶת יְרֻבַּעַל, וְאֶת בְּדָן וְאֶת יִפְתָּח, וְאֶת שְׁמוּאֵל". 'יְרֻבַּעַל' זֶה גִּדְעוֹן, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'יְרֻבַּעַל'? שֶׁעָשָׂה מְרִיבָה עִם הַבַּעַל. 'בְּדָן' זֶה שִׁמְשׁוֹן, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'בְּדָן'? דְּאָתֵי מִדָּן. 'יִפְתָּח' כְּמַשְׁמָעוֹ, וְאוֹמֵר: (תהילים צ״ט:ו׳) "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו, וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ". שִׁקֵּל הַכָּתוּב שְׁלֹשָׁה קַלֵּי עוֹלָם כִּשְׁלֹשָׁה חֲמוּרֵי עוֹלָם, לוֹמַר לְךָ: יְרֻבַּעַל בְּדוֹרוֹ, כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ. בְּדָן בְּדוֹרוֹ, כְּאַהֲרֹן בְּדוֹרוֹ. יִפְתָּח בְּדוֹרוֹ, כִּשְׁמוּאֵל בְּדוֹרוֹ. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֲפִלּוּ קַל שֶׁבַּקַּלִּים וְנִתְמַנָּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, הֲרֵי הוּא כְּאַבִּיר שֶׁבָּאַבִּירִים.

וְאוֹמֵר: (דברים יז) "וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם". וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל שׁוֹפֵט שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָמָיו? הָא, אֵין לְךָ [לֵילֵךְ] אֶלָּא [אֵצֶל] שׁוֹפֵט שֶׁהָיָה בְּיָמָיו. וְאוֹמֵר: (קהלת ז) "אַל תֹּאמַר: מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה".

פִּסְקָא. נָטַל מַקְלוֹ וּמָעוֹתָיו בְּיָדוֹ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, עָמַד (על רגליו) מִכִּסְאוֹ, וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ. אָמַר לוֹ: שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וְתַלְמִידִי. רַבִּי, שֶׁלִּמַּדְתַּנִי תּוֹרָה בָּרַבִּים. תַּלְמִידִי, שֶׁאֲנִי גּוֹזֵר עָלֶיךָ גְּזֵרָה וְאַתָּה מְקַיְּמָהּ (עליך) כְּתַלְמִיד. אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַגְּדוֹלִים נִשְׁמָעִין לַקְּטַנִּים, קַל־וָחֹמֶר קְטַנִּים (נשמעין) לַגְּדוֹלִים. 'קַל־ וָחֹמֶר'? חִיּוּבָא הוּא! אֶלָּא, מִתּוֹךְ שֶׁהַגְּדוֹלִים נִשְׁמָעִין לַקְּטַנִּים, (נשאו) [נוֹשְׂאִים] קְטַנִּים קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמָן.

פרק ג

ראש השנה פרק ג - [מַתְנִיתִין. כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת כְּשֵׁרִים חוּץ מִשֶּׁל פָּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרֶן. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת נִקְרְאוּ 'קֶרֶן'? שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ו) "בִּמְשֹׁךְ בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל". גְּמָרָא. שַׁפִּיר קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי! וְרַבָּנָן? כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת אִיקְרוּ 'שׁוֹפָר' וְאִיקְרוּ 'קֶרֶן', דְּפָרָה, 'קֶרֶן' אִיקְרִי, 'שׁוֹפָר' לָא אִיקְרִי, דִּכְתִיב: (דברים לג) "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ, וְקַרְנֵי רְאֵם

קָרְנָיו". וְרַבִּי יוֹסֵי אָמַר לְךָ: דְּפָרָה נַמִּי אִיקְרִי 'שׁוֹפָר', דִּכְתִיב: (תהלים סט) "וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פָּר", אִם 'שׁוֹר' לָמָּה 'פָּר'? וְאִם 'פָּר' לָמָּה 'שׁוֹר'? אֶלָּא: מַאי 'שׁוֹר־פָּר'? מְשׁוֹפָּר. וְרַבָּנָן? כִּדְרַב מַתָּנָה, דְּאָמַר רַב מַתָּנָה: מַאי 'שׁוֹר־פָּר'? שֶׁהוּא גָּדוֹל כְּ,פָר'! עוּלָּא אָמַר: הַיְנוּ טַעְמָא דְּרַבָּנָן, כִּדְרַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: מִפְּנֵי מָה אֵין כֹּהֵן גָּדוֹל נִכְנָס בְּבִגְדֵי זָהָב לְפָנַי וּלְפָנִים לַעֲבוֹדָה? לְפִי שֶׁאֵין קַטֵּגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר].

תַּנְיָא. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁהָלַכְתִּי לַעֲרַבְיָא, הָיוּ קוֹרִין לְ'דִכְרָא' 'יוֹבְלָא'. וְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְגַלְיָא, הָיוּ קוֹרִין לְ'נְדָה', 'גַּלְמוּדָה'. מַאי 'גַּלְמוּדָה'? גְּמוּלָה דָּא מִבַּעְלָהּ. וְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְאַפְרִיקִי, הָיוּ קוֹרִין לְ'מָעָה', 'קְשִׁיטָה'. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לְפָרוּשֵׁי (בראשית לג) "מֵאָה קְשִׂיטָה" דְּאוֹרַיְתָא, מֵאָה דַּנְקֵי. אָמַר רַבִּי: כְּשֶׁהָלַכְתִּי לִכְרַכֵּי הַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לְ'מְכִירָה', 'כִּירָה', לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לְפָרוּשֵׁי (שם נ) "אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְתְחוּם קַן־נִשְׁרַיָּיא, הָיוּ קוֹרִין לְ'כַלָּה', 'נִינְפֵּי', וּלְ'תַּרְנְגוֹל', 'שָׂכְוִי'. לְכַלָּה נִינְפֵּי, מַאי קְרָאָה? "יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ". וּלְתַרְנְגוֹל שָׂכְוִי? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: וְאִי בָּעֵית אֵימָא (רבי שמעון בן לקיש) [רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי]: מַאי קְרָאָה? (איוב לח) "מִי שָׁת בַּטֵּחוֹת חָכְמָה? אוֹ מִי נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִּינָה"? ["מִי שָׁת בַּטֵּחוֹת חָכְמָה", אֲלוּ כְּלָיוֹת. "אוֹ מִי נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִּינָה"], זֶה תַּרְנְגוֹל. לֵוִי אִיקְלַע לְהַהוּא אַתְרָא, אֲתָא גַּבְרָא לְקַמֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: "קַבְעָן פְּלָנְיָא". לָא הֲוָה יָדַע מַאי אֲמַר לֵיהּ. אֲתָא שָׁאֵיל בֵּי־מִדְרְשָׁא, אֲמְרוּ לֵיהּ: 'גְּזָלָן' אָמַר לְךָ, דִּכְתִיב: (מלאכי ג) "הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים, [וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה" וְגוֹ']. אֲמַר לֵיהּ רָבָא מִבַּרְנִישׁ לְרַב אַשִׁי: אִי הֲוָאי הָתָם, הֲוָה אֲמִינָא לֵיהּ: הֵיכִי קְבָעָךְ? בְּמַאי קְבָעָךְ? וְאַמַּאי קָבָעָךְ? וּמִמֵּילָא הֲוָה יָדְעִינָן. וְאִיהוּ סָבַר מִלְּתָא דְּאִיסּוּרָא קָאָמַר לֵיהּ. [לָא הֲווּ יָדְעֵי רַבָּנָן מַאי 'סְרוּגִין', שְׁמָעוּהָ לְאַמְּתָא דְּבֵי רַבִּי, דְּחָזַתְנְהוּ רַבָּנָן דַּהֲווּ עַיְלֵי פִּסְקֵי פִּסְקֵי. אָמְרָה לְהוּ: עַד מָתַי אַתֶּם נִכְנָסִין סְרוּגִין סְרוּגִין? לָא הֲווּ יָדְעֵי רַבָּנָן מַאי 'חֲלוֹגְלוֹגוֹת', יוֹמָא חַד שְׁמָעוּהָ לְאַמְּתָא דְּבֵי רַבִּי דְּחָזִית לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא מְבַדַּר פַּרְפַּחֵינֵיהּ, אָמְרָה לֵיהּ: עַד מָתַי אַתָּה מְפַזֵּר חֲלוֹגְלוֹגֶיךָ]?

[מְצָווֹת, אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן אֶלָּא בִּזְמַנָּן]. מַתִּיב רַב שֵׁמֶן בַּר אַבָּא: מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁעוֹלֶה לַדּוּכָן, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְנָתְנָה לִי תּוֹרָה רְשׁוּת לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, אוֹסִיף בְּרָכָה אַחַת מִשֶּׁלִּי, כְּגוֹן: (דברים א) "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם", תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם ד) "לֹא תֹסִפוּ עַל הַדָּבָר". [וְהָא הָכָא, כֵּיוָן דְּבָרִיךְ לֵיהּ, עֲבָרָה לֵיהּ זְמַנֵּיהּ, וְקָתָנֵי: דְּעָבַר וְכוּ']. כה מִשְׁנָה. (שמות יז) "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. וְכִי יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה עוֹשׂוֹת מִלְחָמָה אוֹ שׁוֹבְרוֹת מִלְחָמָה? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: בְּזְמַן שֶׁמִּסְתַּכְּלִין יִשְׂרָאֵל כְּלַפֵּי מַעְלָה, וּמְשַׁעְבְּדִין לִבָּן לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, הָיוּ מִתְגַּבְּרִין. וְאִם לָאו, הָיוּ נוֹפְלִין. כַּיּוֹצֵא

בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (במדבר כא) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף" וְגוֹ'. וְכִי נָחָשׁ מֵמִית אוֹ מְחַיֶּה? אֶלָּא, בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה, וּמְשַׁעְבְּדִין לִבָּן לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, הָיוּ מִתְרַפְּאִין וְאִם לָאו, הָיוּ נְמוֹקִין.

פרק ד

ראש השנה פרק ד - כו תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא: בְּרֹאשׁוֹן, מַהוּ אוֹמֵר? (תהילים כ"ד:א') "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָה, תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ", עַל שׁוּם שֶׁקָּנָה וְהִקְנָה וְשָׁלַט בְּעוֹלָמוֹ. בַּשֵּׁנִי, מַהוּ אוֹמֵר? (שם מח) "גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד" וְגוֹ', עַל שֵׁם שֶׁחִלֵּק מַעֲשָׂיו, וּמָלַךְ עֲלֵיהֶם, וְנִתְעַלָּה וְיָשַׁב בַּמָּרוֹם. בַּשְּׁלִישִׁי, מַהוּ אוֹמֵר? (תהלים פב) "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל", עַל שֵׁם שֶׁגִּבָּה אֶרֶץ בְּחָכְמָתוֹ, וְהֵכִין תֵּבֵל לַעֲדָתוֹ. בָּרְבִיעִי, מַהוּ אוֹמֵר? (שם צד) "אֵל נְקָמוֹת ה', אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ", עַל שֵׁם שֶׁבָּרָא חַמָּה וּלְבָנָה, וְעָתִיד לִפָּרַע מֵעוֹבְדֵיהֶן. בַּחֲמִשִּׁי, מַהוּ אוֹמֵר? (שם פא) "הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵנוּ, הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב", עַל שֵׁם שֶׁבָּרָא עוֹפוֹת וְדָגִים לִשְׂבֹּחַ לִשְׁמוֹ. בַּשִּׁשִּׁי, מַהוּ אוֹמֵר: (שם צג) "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ", עַל שֵׁם שֶׁגָּמַר (מעשיו) [מְלַאכְתּוֹ], וּמָלַךְ עֲלֵיהֶם. בַּשְּׁבִיעִי, מַהוּ אוֹמֵר? (שם צב) "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת". אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: וְכִי מָה רְאָה *)) רַבִּי עֲקִיבָא לְחַלֵּק בֵּין הַפְּרָקִים הַלָּלוּ? אֶלָּא, בְּרֹאשׁוֹן שֶׁקָּנָה וְהִקְנָה וְשָׁלַט בְּעוֹלָמוֹ. בַּשֵּׁנִי, שֶׁחִלֵּק מַעֲשָׂיו וּמָלַךְ עֲלֵיהֶם, וְנִתְעַלָּה וְיָשַׁב בַּמָּרוֹם. בַּשְּׁלִישִׁי, שֶׁגָּבָּה אֶרֶץ בְּחָכְמָתוֹ, וְהֵכִין תֵּבֵל לַעֲדָתוֹ. בָּרְבִיעִי, שֶׁבָּרָא חַמָּה וּלְבָנָה וְעָתִיד לִפָּרַע מֵעוֹבְדֵיהֶם. בַּחֲמִשִּׁי, שֶׁבָּרָא עוֹפוֹת וְדָגִים לִשְׂבֹּחַ לִשְׁמוֹ. בַּשִּׁשִּׁי, שֶׁגָּמַר (מעשיו) [מְלַאכְתּוֹ] וּמָלַךְ עֲלֵיהֶם, בַּשְּׁבִיעִי, עַל שֵׁם שֶׁשָּׁבַת. וְקַמְפְּלֵגֵי בִּדְרַב קְטִינָא, דְּאָמַר רַב קְטִינָא: שִׁיתָּא אַלְפֵי שְׁנִין הֲוֵי עָלְמָא, וְחַד חָרִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ב':י"א) "וְנִשְׂגָּב ה' לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא". אַבַּיֵי אָמַר: תְּרֵי חָרוּב! שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ו':ב') "יְחַיֵּינוּ מִיּוֹמָיִם". [בְּמוֹסְפֵי דְּשַׁבְּתָא, מָה הָיוּ אוֹמְרִים? אָמַר רַב עָנָן בַּר רָבָא, אָמַר רַב: 'הַזִּי"ו־לָ"ךְ'. וְאָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, אָמַר רַב: כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִים כָּאן, כָּךְ חֲלוּקִין בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת. בְּמִנְחָה דְּשַׁבְּתָא, מָה הָיוּ אוֹמְרִים? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "אָז יָשִׁיר", וּ"מִי כָמוֹךָ", וְ"אָז יָשִׁיר". אַבָּעְיָא לְהוּ: הַנֵּי כּוּלְּהוּ, בְּחַד שַׁבְּתָא אָמַר לְהוּ? אוֹ דִּילְמָא, כָּל שַׁבְּתָא וְשַׁבְּתָא אָמְרֵי חַד? תָּא שְׁמַע: דְּתַנְיָא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: עַד שֶׁהָרִאשׁוֹנָה אוֹמֶרֶת אַחַת, שְׁנִיָּה חוֹזֶרֶת שְׁתַּיִם, שְׁמַע מִינָּהּ כָּל שַׁבְּתָא וְשַׁבְּתָא אָמְרֵי חַד, שְׁמַע מִינָּהּ].

כז אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר אִידִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֶשֶׂר מַסָּעוֹת נָסְעָה שְׁכִינָה (וכולהו), מִקְּרָאֵי, וּכְנֶגֶדָן גְּלְתָה סַנְהֶדְרִין, מִגְּמָרָא. עֶשֶׂר מַסָּעוֹת נָסְעָה שְׁכִינָה, מִקְּרָאֵי: מִכַּפֹּרֶת לְכָרוּב, וּמִכָּרוּב [לְכָרוּב, וּמִכָּרוּב] לְמִפְתָּן, וּמִמִּפְתָּן לֶחָצֵר, וּמֵחָצֵר לַמִּזְבֵּחַ, וּמִמִּזְבֵּחַ לַגַּג, וּמִגַּג לַחוֹמָה, וּמֵחוֹמָה לָעִיר, וּמֵעִיר לַהַר, וּמֵהַר לַמִּדְבָּר, וּמִמִּדְבָּר עָלְתָה וְיָשְׁבָה בִּמְקוֹמָהּ,

שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ה׳:ט״ו) "אֵלֵךְ אָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי". מְכַפֶּרֶת לִכְרוּב, וּמִכְרוּב לִכְרוּב, וּמִכְרוּב] לְמִפְתָּן, דִּכְתִיב: (שמות כ״ה:כ״ב) "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם, וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שמואל ב כ״ב:י״א) "וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעָף". וּכְתִיב: (יחזקאל ט׳:ג׳) "וּכְבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲלָה מֵעַל הַכְּרוּב אֲשֶׁר הָיָה עָלָיו, אֶל מִפְתַּן הַבָּיִת". וּמִמִּפְתָּן לֶחָצֵר, דִּכְתִיב: (שם י׳) "וַיֵּרֶם כְּבוֹד ה' מֵעַל הַכְּרוּב עַל מִפְתַּן הַבַּיִת וַיִּמָּלֵא הַבַּיִת אֶת הֶעָנָן וְהֶחָצֵר מָלְאָה אֶת נֹגַהּ כְּבוֹד ה'". וּמֵחָצֵר לַמִּזְבֵּחַ, דִּכְתִיב: (עמוס ט׳:א׳) "רָאִיתִי אֶת ה' נִצָּב עַל הַמִּזְבֵּחַ". וּמִמִּזְבֵּחַ לַגָּג, דִּכְתִיב: (משלי כ״א:ט׳) "טוֹב לָשֶׁבֶת עַל פִּנַּת גָּג". וּמִגָּג לַחוֹמָה, דִּכְתִיב: (עמוס ז׳:ז׳) "וְהִנֵּה ה' נִצָּב עַל חוֹמַת אֲנָךְ". וּמֵחוֹמָה לָעִיר, דִּכְתִיב: (מיכה ו׳:ט׳) "קוֹל ה' לָעִיר יִקְרָא". וּמֵהָעִיר לָהָר, דִּכְתִיב: (יחזקאל י״א:כ״ג) "וַיַּעַל כְּבוֹד ה' מֵעַל תּוֹךְ הָעִיר וַיַּעֲמֹד עַל הָהָר". וּמֵהַר לַמִּדְבָּר, דִּכְתִיב: (משלי כ״א:י״ט) "טוֹב שֶׁבֶת בְּאֶרֶץ מִדְבָּר". וּמִמִּדְבָּר עָלְתָה וְיָשְׁבָה בִּמְקוֹמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ה׳:ט״ו) "אֵלֵךְ אָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר יֶאְשְׁמוּ".

כח אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁשָּׁה חֲדָשִׁים נִתְעַכְּבָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, שֶׁמָּא יַחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, (ולא) [כֵּיוָן שֶׁלֹּא] חָזְרוּ, אָמְרָה: תִּפַּח (נפשן) [עַצְמָן], שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י״א:כ׳) "וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלֶינָה, וּמָנוֹס אָבַד מִנֵּהֶם, וְתִקְוָתָם מַפַּח נָפֶשׁ". וּכְנֶגְדָּן גָּלְתָה סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה, גְּמָרָא. מִלְּשְׁכַּת הַגָּזִית לַחֲנָיוֹת, וּמֵחֲנָיוֹת לִירוּשָׁלַיִם, וּמִירוּשָׁלַיִם לְיַבְנֶה, וּמִיַּבְנֶה לְאוּשָׁא, וּמֵאוּשָׁא [לְיַבְנֶה, וּמִיַּבְנֶה לְאוּשָׁא, וּמֵאוּשָׁא] לְשִׁפְרְעָם, וּמִשִּׁפְרְעָם לְבֵית־שְׁעָרִים, וּמִבֵּית־שְׁעָרִים לְצִפּוֹרִי, וּמִצִּפּוֹרִי לְטִבֶרְיָא, וּטְבֶרְיָא עֲמוּקָה מִכֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ט:ד׳) "וְשָׁפְלָה תֵּאֶרֶץ תְּדַבֵּרִי, וּמֵעָפָר תִּשַּׁח אִמְרָתֵךְ". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שֵׁשׁ [גָּלִיּוֹת] גָּלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כו) "כִּי הֵשַׁח יֹשְׁבֵי מָרוֹם, קִרְיָה נִשְׂגָּבָה יַשְׁפִּילֶנָּה, יַשְׁפִּילָהּ עַד אֶרֶץ, יַגִּיעֶנָּה עַד עָפָר". (וכתיב: (שם) "תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים") אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּמִשָּׁם עֲתִידִין לִגָּאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם נב) "הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי, שְׁבִי יְרוּשָׁלִַם".

כט תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים 'אְבוֹת'? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ״ט:א׳) "הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים". וּמִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים 'גְּבוּרוֹת'? שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבוּ לַה' כָּבוֹד וָעֹז". וּמִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים 'קְדֻשּׁוֹת'? (השם) שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבוּ לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ, [הִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ"]. וּמִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים 'מַלְכִיּוֹת, זִכְרוֹנוֹת' וְ'שׁוֹפָרוֹת'? (תַּנְיָא:) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: דִּכְתִיב: (ויקרא כ״ג:כ״ד) "שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה, מִקְרָא קֹדֶשׁ". 'שַׁבָּתוֹן', זוֹ קְדֻשַּׁת הַיּוֹם, 'זִכְרוֹן', אֵלּוּ זִכְרוֹנוֹת. 'תְּרוּעָה', אֵלּוּ שׁוֹפָרוֹת. "מִקְרָא קֹדֶשׁ", קַדְּשֵׁהוּ בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. [אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: מִפְּנֵי מַה לֹּא נֶאֱמַר 'שַׁבָּתוֹן', שְׁבוּת, שֶׁבּוֹ פָּתַח הַכָּתוּב תְּחִלָּה? אֶלָּא 'שַׁבָּתוֹן', קַדְּשֵׁהוּ בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. 'זִכְרוֹן', אֵלּוּ זִכְרוֹנוֹת. 'תְּרוּעָה', אֵלּוּ שׁוֹפָרוֹת. 'מִקְרָא קֹדֶשׁ', זוֹ קְדֻשַּׁת הַיּוֹם. מִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים

'מַלְכֻיּוֹת'? תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: (שם) "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם". "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", זוֹ 'מַלְכוּת'. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (במדבר י׳:י׳) "וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם"? זֶה בָּנָה אָב לְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'זִכְרוֹנוֹת' יִהְיוּ 'מַלְכֻיּוֹת' עִמָּהֶן. וְהֵיכָן אוֹמְרָה לְ'קְדֻשַּׁת הַיּוֹם'? תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר: עִם הַמַּלְכֻיּוֹת אוֹמְרָהּ, מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם, בָּרְבִיעִית, אַף כָּאן בָּרְבִיעִית. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עִם הַזִּכְרוֹנוֹת אוֹמְרָהּ, מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם, בְּאֶמְצַע, אַף כָּאן בְּאֶמְצַע, וּכְשֶׁקִּדְּשׁוּ בֵּית־דִּין אֶת הַשָּׁנָה בְּאוּשָׁא, יָרַד רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא לִפְנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְעָשָׂה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. אָמַר לוֹ רַבָּן שִׁמְעוֹן: לֹא הָיוּ נוֹהֲגִין כֵּן בְּיַבְנֶה. לַיּוֹם הַשֵּׁנִי, יָרַד רַבִּי חֲנִינָא בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְעָשָׂה כְּרַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: כָּךְ הָיוּ נוֹהֲגִין בְּיַבְנֶה. לְמֵימְרָא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבְיְרָא לֵיהּ? וְהָא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: 'מַלְכֻיּוֹת' עִם 'קְדֻשַּׁת הַיּוֹם' אָמַר לְהוּ! רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: 'קְדֻשַּׁת־הַיּוֹם' עִם הַ'זִּכְרוֹנוֹת' אָמַר לְהוּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא: לוֹמַר, שֶׁתּוֹקְעִין לְמַלְכֻיּוֹת. לַיּוֹם הַשֵּׁנִי, יָרַד רַבִּי חֲנִינָא. מַאי 'שֵׁנִי'? אִילֵימָא: 'יוֹם־טוֹב שֵׁנִי', לְמֵימְרָא: דְּעִבְּרוּהָ לֶאֱלוּל? וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר כַּהֲנָא: מִימוֹת עֶזְרָא וְאֵילָךְ לֹא מָצִינוּ אֱלוּל מְעֻבָּר! אֶמַר רַב חִסְדָּא: מַאי 'שֵׁנִי'? לְיוֹם שֵׁנִי, לְשָׁנָה הַבָּאָה.

מַתְנִיתִין. אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֲשָׂרָה מַלְכֻיּוֹת, מֵעֲשָׂרָה זִכְרוֹנוֹת, מֵעֲשָׂרָה שׁוֹפָרוֹת. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אִם אָמַר שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ מִכֻּלָּן, יָצָא]. גְּמָרָא. הֵנִי 'עֲשָׂרָה מַלְכֻיּוֹת' כְּנֶגֶד מִי? אָמַר רַבִּי לֵוִי: כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה הִלּוּלִים שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים. 'הִלּוּלִים', טוּבָא הֲווּ? הַנָּךְ, דִּכְתִיב בְּהוּ: (תהילים ק״נ:ג׳) "הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר". רַב יוֹסֵף אָמַר: כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁנֶּאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם. מַאי נִינְהוּ? אִילֵימָא 'וַיֹּאמֶר' דִּבְרֵאשִׁית, הֵנֵי תִּשְׁעָה הֲווּ! 'בְּרֵאשִׁית' נַמִּי, מַאֲמַר הוּא, דִּכְתִיב: (שם לג) "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ".

[תַּנְיָא: אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֲשָׂרָה מַלְכֻיּוֹת, מֵעֲשָׂרָה זִכְרוֹנוֹת, מֵעֲשָׂרָה שׁוֹפָרוֹת. וְאִם אָמַר שֶׁבַע מִכֻּלָּן, יָצָא, כְּנֶגֶד שִׁבְעָה רְקִיעִים. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר: הַפּוֹחֵת לֹא יִפְחֹת מִשֶּׁבַע. וְאִם אָמַר שָׁלֹשׁ מִכֻּלָּן, יָצָא, כְּנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים. וְאָמְרֵי לָהּ: כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. מַתְנִיתִין. אֵין מַזְכִּירִין (זכרון מלכות ושופר) שֶׁל פֻּרְעָנוּת. מַתְחִיל בַּתּוֹרָה וּמַשְׁלִים בַּנְּבִיא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם הִשְׁלִים בַּתּוֹרָה, יָצָא. גְּמָרָא. 'מַלְכֻיּוֹת' כְּגוֹן: (יחזקאל כ׳:ל״ג) "חַי אֲנִי נְאֻם ה' [אֱלֹהִים], אִם לֹא בְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם". וְאַף עַל גַּב דְּאָמַר רַב נַחְמָן: כָּל כִּי הַאי רִיתְחָא, לִירְתַח קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָלָן, וְלִיפְרוֹקִינָן. כֵּיוָן דִּבְרִיתְחָא

אָמוּר, אַדְכּוּרֵי רִיתְחָא בְּרֵישׁ שַׁתָּא לָא מַדְכְּרִינָן. 'זִכָּרוֹן' כְּגוֹן: (תהילים ע"ח:ל"ט) "וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הֵמָּה" וְגוֹ'. 'שׁוֹפָר' כְּגוֹן: (הושע ה':ח') "תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה" וְגוֹ'. אֲבָל אִם בָּא לוֹמַר 'מַלְכוּת', 'זִכָּרוֹן', וְ'שׁוֹפָר' שֶׁל פֻּרְעָנוּת שֶׁל גּוֹיִים אוֹמֵר. 'מַלְכוּת' כְּגוֹן: (תהילים צ"ט:א') "ה' מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים". וּכְגוֹן: (שם י') "ה' מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד, אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ". 'זִכָּרוֹן' כְּגוֹן: (שם קלז) "זְכֹר ה' לִבְנֵי אֱדוֹם" וְגוֹ'. 'שׁוֹפָר' כְּגוֹן: (זכריה ט':י"ד-ט"ו) "וַה' אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע, וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן". וּכְתִיב: (שם) "ה' צְבָאוֹת יָגֵן עֲלֵיהֶם". אֵין מַזְכִּירִין זִכָּרוֹן שֶׁל יָחִיד, וַאֲפִלּוּ לְטוֹבָה, כְּגוֹן: (תהילים ק"ו:ד') "זָכְרֵנִי ה' בִּרְצוֹן עַמֶּךָ". וּכְגוֹן: (נחמיה ה':י"ט) "זָכְרָה לִי אֱלֹהַי לְטוֹבָה". 'פִּקְדּוֹנוֹת' הֲרֵי הֵן כְּזִכָּרוֹנוֹת, כְּגוֹן: (בראשית כ"א:א') "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה". וּכְגוֹן: (שמות ג':ט"ז) "פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם", דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינָן כְּזִכָּרוֹנוֹת. וּלְרַבִּי יוֹסֵי, נְהִי נַמִּי דְּ'פִּקְדּוֹנוֹת' הֲרֵי הֵן כְּ'זִכָּרוֹנוֹת', "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה", פִּקָּדוֹן דְּיָחִיד הוּא! כֵּיוָן דְּאָתוּ רַבִּים מִינָּהּ, כְּרַבִּים דָּמְיָא.

(תהילים כ"ד:ז'-ח') "שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם, וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. מִי (הוא) זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד, ה' עִזּוּז וְגִבּוֹר ה' גִּבּוֹר מִלְחָמָה. שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם, וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד ה' צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה". רִאשׁוֹנָה, שְׁתַּיִם. שְׁנִיָּה, שָׁלֹשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רִאשׁוֹנָה, אַחַת. שְׁנִיָּה, שְׁתַּיִם. שְׁתַּיִם. שְׁנִיָּה, שָׁלֹשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רִאשׁוֹנָה, אַחַת. שְׁנִיָּה, שְׁתַּיִם. שְׁתַּיִם. שְׁתַּיִם. דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַחַת. וְשָׁוִין בְּ"מֶלֶךְ אֱלֹהִים עַל גּוֹיִם, אֱלֹהִים יָשַׁב עַל כִּסֵּא קָדְשׁוֹ", שֶׁהִיא אַחַת. 'זִכָּרוֹן' שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּרוּעָה, כְּגוֹן: (ויקרא כ"ג:כ"ד) "שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ", אוֹמְרָהּ עִם הַזִּכְרוֹנוֹת, וְאוֹמְרָהּ עִם הַשּׁוֹפָרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ אוֹמְרָהּ אֶלָּא עִם הַזִּכְרוֹנוֹת [בִּלְבַד]. 'מַלְכוּת' שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ תְּרוּעָה, כְּגוֹן: (במדבר כ"ג:כ"א) "ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ", אוֹמְרָהּ עִם הַמַּלְכֻיּוֹת, וְאוֹמְרָהּ עִם הַשּׁוֹפָרוֹת, דִּבְרֵי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ אוֹמְרָהּ אֶלָּא עִם הַמַּלְכֻיּוֹת בִּלְבַד. 'תְּרוּעָה' שֶׁאֵין עִמָּהּ לֹא כְלוּם, כְּגוֹן: (במדבר כ"ט:א') "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם", אוֹמְרָהּ עִם הַשּׁוֹפָרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ אוֹמְרָהּ כָּל עִיקָר: מַתְחִיל בַּתּוֹרָה וּמַשְׁלִים בַּנְּבִיא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם הִשְׁלִים בַּתּוֹרָה, יָצָא. אִם הִשְׁלִים, דִּיעֲבַד אִין, לְכַתְּחִלָּה לָא? וְהָתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַמַּשְׁלִים בַּתּוֹרָה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח! אֵימָא: 'מַשְׁלִים'! וְהָא, "אִם הִשְׁלִים" קָתָנֵי, דִּיעֲבַד אִין, לְכַתְּחִלָּה לָא! הָכִי קָאָמַר: מַתְחִיל בַּתּוֹרָה וּמַשְׁלִים בַּנְּבִיא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מַשְׁלִים בַּתּוֹרָה, וְאִם הִשְׁלִים בַּנְּבִיא יָצָא. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: וְתִיקִין הָיוּ מַשְׁלִימִין אוֹתָהּ בַּתּוֹרָה. בִּשְׁלָמָא 'זִכְרוֹנוֹת' וְ'שׁוֹפָרוֹת' אִיכָּא טוּבָא, אֶלָּא 'מַלְכֻיּוֹת', תְּלָת הוּא דְּהַוְיָן! (שם כג) "ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ". (דברים ל"ג:ה')

"וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ". (שמות ט"ו:י"ח) "ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד". וַאֲנַן בָּעִינַן עֶשֶׂר, וְלֵיכָּא? אָמַר רַב הוּנָא: תָּא־שְׁמַע: (דברים ו':ד') "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", מַלְכוּת! דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינָהּ מַלְכוּת! (שם ד) "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד", מַלְכוּת! דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינָהּ מַלְכוּת! (שם) "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ", מַלְכוּת! דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינָהּ מַלְכוּת]!

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵין אוֹמְרִין בּוֹ 'הַלֵּל'! מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה אֵין אוֹמְרִין לְפָנֶיךָ יִשְׂרָאֵל שִׁירָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים? אָמַר לָהֶם: אֶפְשָׁר, מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין, וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִים לְפָנָיו, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה?

ל תַּנְיָא: כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיוּ; אַרְבָּעִים שָׁנָה עָסַק בְּפִרְקְמַטְיָא, אַרְבָּעִים שָׁנָה לָמַד, אַרְבָּעִים שָׁנָה לִמֵּד. (כתוב במקומות אחרים, שגם שנותיו של הלל הזקן היו מאה ועשרים, וגם רבי עקיבא, ארבעים שנה עסק בפרקמטיא וכו'. ובסוף מאה ועשרים נהרג על קדוש השם יתברך)

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה

מגילה

פרק א

מגילה פרק א - א אמר רבי ירמיה ואי תימא רבי חייא בר אבא מנצפ"ך צופים אמרום ותסברא צופים ולא משה והכתיב (ויקרא כ"ז:ל"ד) אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ועוד הא אמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות (דף ג) בנס היו עומדין (פ' הבונה וע"ש בח"ה ובתא"ג ובפ' כ"ג) אין מהוה הוה ולא הוו ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה ואתו צופים ותיקנו פתוחים באמצע תיבה סתומים בסוף תיבה. סוף סוף והכתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש בהם דבר מעתה אלא שכחום וחזרו צופים ויסדום:

ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע ושל נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ובאותה שעה נזדעזעה ארץ ישראל ת' פרסה על ת' פרסה יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה את סודי לבני אדם עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגליתי את סתריך לבני אדם וגלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי

אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקת בישראל ועוד בקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו דייך מאי טעמא משום דאית בה קץ משיח. ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו והאמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב (נחמיה ח׳:ח׳) ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא. ויקראו בספר תורת האלהים זה מקרא. מפורש זה תרגום. ושום שכל אלו הפסוקים. ויבינו במקרא אלו פסקי טעמים ואמרי לה אלו המסורות שכחום וחזרו ויסדום. מאי שנא אדאורייתא דלא אזדעזעה ומאי שנא אדנביאים דאזדעזעה דאורייתא מיפרשן מילי דנביאים איכא מילי דמסתמן ואיכי מילי דמיפרשן איכא מילי דמסתמן כגון (זכריה י״ב:י״א) ביום ההוא יגדל המספד בירושלים כמספד הדדרמון בן טברימון ברמות גלעד ובמספד יאשיהו בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגדו:

(דניאל י׳:ז׳) וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא מאן נינהו אנשים אמר רבי ירמיה ואי תימא אבי חייא בר אבא חגי זכריה ומלאכי אינהו עדיפי מיניה והיה עדיף מינייהו אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא הוא ואיהו עדיף מינייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מאי טעמא איבעיתו אף על גב דאינהו לא חזו מידי אבל מזלייהו מיהא קא חזי אמר רבינא ש"מ האי מאן דמיבעית אף על גב דאיהו לא חזי מידי מזליה חזי מאי תקנתיה ליקרי ק"ש ואי קאי במקום הטינופת לינשף מדוכתיבה ארבע (אמות) [גרמידי] ואי קאי בדוכתא מנוולתא [לא] לימא הכי עיזי דבי טבחא שמיני מינאי:

תניא כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה וקל וחומר מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה מבטלין. תלמוד תורה לא כל שכן. ועבודה עדיפא מתלמוד תורה והא כתיב (יהושע ה, יג-יד) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך יהושע אליו וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי ויפול יהושע על פניו ארצה וישתחו (פ' הדר וע"ש מהרש"א) והיכי עביד הכי והא אמר רבי יהושע בן לוי אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא שאני התם דקאמר ליה כי אני שר צבא ה' עתה באתי ודלמא משקרי ליה אמר אביי גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה. אמר ליה אמש בטלתם תמיד של בין הערביים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה אמר ליה על איזה מהם באת אמר ליה עתה באתי על של עתה באתי מיד (יהושע ח, יג) וילן יהושע בלילה

ההוא בתוך העמק. אמר רבי יוחנן (שם ע"ב) מלמד שלן בתוך עומקה של הלכה. ואמר רבי שמואל גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין, שנאמר עתה באתי, לא קשיא הא דרבים הא דיחיד:

(דף ד) אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס: ואמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום שנא' (תהילים כ"ב:ג') אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי סבור מינה למיקרייה בליליא ולמיתנא מתניתין דידה ביממא אמר ליה רבי ירמיה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי חייא בר אבא כגון דאמרי אינשי אעבור פרשתא דא ואתניה. איתמר נמי אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר (תהילים ל':י"ג) למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך:

ח"ב מגילה פרק ראשון ה' ע"ב

א"ר יוחנן (נהירנא) כי הוינא טליא אמרינא מלתא ושאילנא לסביא [דף ו' ע"א] ואישתכח (מלתא) כוותי חמת זו טבריא ולמה נקרא [שמה] חמת על שום חמי טבריא [רקת זו צפורי ולמה נקרא שמה רקת משום דמידליא כרקתא דנהרא כנרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה כנרת דמתיקי פירא כקלא דכינרי. אמר רבא מי איכא למ"ד רקת לאו טבריא היא והא כי שכיב אינש הכא התם ספדי ליה הכי גדול הוא בששך ושם לו ברקת וכי מסקי ארונא להתם ספדי ליה הכי אוהבי שרידים יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עומק. כי נח נפשיה דר' זירא פתח עליה ההוא ספדנא ארץ שנער וגו' אוי נא לה אמרה רקת וגו' אלא אמר רבא חמת זו חמי גרר רקת זו טבריא כנרת זו גנוסר ולמה נקרא שמה רקת שאפי' ריקנין שבה מלאין מצות כרמון ר' ירמיה אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שיושבת בטבורה של א"י רבה אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שטובה ראייתה] אמר זעירי קטרון זו צפורי ולמה נקרא שמה צפורי (אמר רב פפא) שיושבת בראש ההר כצפור. וקטרון צפורי היא והא קטרון בחלקו של זבולון היה דכתיב (שופטים א':ל') זבולון לא הוריש את יושבי קטרון [ואת יושבי נהלול] וזבולון מתרעם על מדותיו הוה דכתיב (שם ה) זבולון עם חרף נפשו למות מה טעם משום דנפתלי עם מרומי שדה אמר זבולון לפני הקב"ה רבש"ע לאחיי נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות א"ל כולן צריכין לך על ידי חלזון שנאמ' (דברים ל"ג:י"ט) עמים הר יקראו וגו' ושפוני טמוני חול ותני רב יוסף שפוני זה חלזון טמוני זו טרית חול זו זכוכית לבנה אמר לפניו רבש"ע מי מודיעני (על זאת) (שם) א"ל שם יזבחו זבחי צדק סימן זה יהיה לך שכל הנוטל ממך בלא דמים אינו מועיל בפרקמטיא שלו

כלום ואי ס"ד קטרון זו צפורי אמאי מתרעם על מדותיו והא הוה (ליה) צפורי [מלתא] דעדיפא טובא וכ"ת דלית בה ארץ זבת חלב ודבש והאמר ריש לקיש לדידי חזי לי (ארץ) זבת חלב ודבש דצפורי והוי שיתסר מיל על שיתסר מיל וכי תימא דלא נפיש דידיה כדאחוה והאמר רבה בר בר חנה [א"ר יוחנן] לדידי חזי לי (ארץ) זבת חלב ודבש דכל ארץ ישראל והוה כמבי כובי ועד אקרא דתולבקני והויא עשרין ותרתי פרסי באורכא ובפותייה שיתא (עשר) פרסי. אפילו הכי שדות וכרמים (הוו) עדיפי (להו) [ליה] דיקא נמי דכתיב (שופטים ה':י"ח) ונפתלי על מרומי שדה ש"מ. א"ר אבהו (צפניה ב':ד') עקרון תעקר זו קסרי בת אדום שיושבת בין החולות והיא היתה יתד תקועה לישראל בימי יונים וכשגברו מלכי בית חשמונאי ולכדוה היו קורין אותה אחידת מגדל (צור) [שיר]:

א"ר יוסי בר חנינא מ"ד והסירותי דמיו מפיו זו בית (כריא) [במיא] שלהן ושקוציו מבין שניו זו בית גליא שלהן ונשאר גם הוא לאלהינו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבאדום והיה כאלוף ביהודה ועקרון כיבוסי אלו טיאתריאות וקרקסיאות שלהן שעתידין שרי יהודה ללמד בהם תורה ברבים. א"ר יצחק לשם זו פמיאס עקרן [תעקר] זו קסרי בת אדום שהיא היתה מטרפולין של מלכים א"ד דמרבו בה מלכי וא"ד דמוקמי מינה מלכי. קיסרי וירושלים אם יאמר לך אדם שחרבו שתיהן אל תאמן ישבו שתיהן אל תאמן חרבה קיסרי וישבה ירושלים (תאמן) חרבה ירושלים וישבה קיסרי תאמן שנאמר (יחזקאל כ"ו:ב') אמלאה החרבה אי מלאה זו חרבה זו [אי מלאה זו חרבה זו]. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (בראשית כח) ולאום מלאום יאמץ. וא"ר יצחק מ"ד (ישעיהו כ"ו:י') יוחן רשע בל למד צדק בארץ נכוחות יעול ובל יראה גאות ה' אמר יצחק לפני הקב"ה רבש"ע יוחן עשו א"ל רשע הוא. א"ל בל למד צדק. [א"ל] בארץ נכוחות יעול. א"ל א"כ בל יראה גאות ה' וגו'. וא"ר יצחק מ"ד (תהלים קט) אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק ירומו סלה. אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע אל תתן לעשו תאות לבו. זממו אל תפק ירומו סלה זו [שם ע"ב] גרמומיא של אדום שאלמלא הן יוצאין מחריבין את כל העולם כולו דא"ר חמא בר חנינא ש' (מלכי) קטרי תאגי איכא בגרמומיא של רומי ושס"ה מרזבני איכא (ברומי) [בבל] כל יומא נפקי הני לאפי הני (והנה לאפי הני) ומקטיל או חד מהני או חד מהני ומטרדי לאוקמי מלכא אחרינא. וא"ר יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן. מצאתי ולא יגעתי אל תאמן. יגעתי ומצאתי תאמן והני מילי בד"ת אבל במשא ומתן סייעתא דשמיא היא ובד"ת לא אמרן אלא לאיחדודי אבל לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא היא. וא"ר יצחק אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה התגרה בו שנאמר (תהילים

ל"ז:א') אל תתחר במרעים וגו' [ולא עוד אלא שדרכיו מצליחין שנאמ' (שם י) יחילו דרכיו בכל עת ולא עוד אלא שזוכה בדין שנא' (שם) מרום משפטיך מנגדו ולא עוד אלא שרואה בשונאיו שנא' (שם) כל צורריו יפיח בהם איני והאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר (משלי כ"ח:ד') עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם ותניא ר' דוסתאי בר מתון אמר מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה ואם לחשך אדם לומר אל תתחר במרעים ואל תקנא בעושי עולה מי שלבו נוקפו אומר כן אלא אל תתחר במרעים להיות כמרעים ואל תקנא בעושה עולה להיות כעושה עולה ואומר (שם כג) אל יקנא לבך בחטאים וגו' לא קשיא הא במילי דידיה הא במילי דשמיא ואיבעית אימא הא והא במילי דידיה ולא קשיא הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור דאמר רב הונא מאי דכתיב (חבקוק א':י"ג) למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע ואי בעית אימא שעה משחקת לו שאני]:

ז: שם אמר עולא איטליא של יון זה כרך גדול של רומי והויא ש' פרסה על ש' פרסה ויש בה שס"ה שווקים כמנין ימות החמה וקטן שבכולם של מוכרי עופות והויא ט"ז מיל על ט"ז מיל ומלך סועד בכל יום באחד מהן והדר בו אע"פ שאינו נולד בו נוטל פרס מבית המלך והנולד בו אע"פ שאינו דר בו נוטל פרס מבית המלך וג' אלפים בי בני יש בו וה' מאות חלונות מעלים עשן חוץ לחומה צדו אחת ים וצדו אחת הרים וגבעות צדו אחת מחיצה של ברזל וצדו אחת חולסית ומצודה:

דף ז ע"א. לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית (אסתר ט':כ"ט) אמר (רב יהודה אמר שמואל) [רב שמואל בר יהודה] בתחלה קבעוה בשושן ולבסוף קבעוה בכל העולם. אמר (רבי) [רב] שמואל בר (יצחק) [יהודה] שלחה [להם] אסתר לחכמים קבעוני לדורות שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו בין האומות שלחה להם כבר כתובה אני (ומונחת) על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס. רב ור' חנינא ור' יוחנן ורב חביבא מתנו ובכוליה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי ר' יוחנן ומעייל ר' יונתן שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני (בספר) [לדורות] שלחו לה (משלי כ"ב:כ') הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת שלישים ולא רביעים עד שמצאו לה מקרא מן התורה שאמר (שמות י"ז:י"ד) כתוב זאת זכרון בספר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה. תניא רבי אליעזר אומר מגילת אסתר ברוה"ק נאמרה שנאמר (אסתר ו':ו') ויאמר המן בלבו רבי עקיבא אומר מגילת אסתר ברוה"ק נאמרה שנאמר (שם ג) ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (רבי יוסי בן דורמסקית) [רבי מאיר] אומר מגילת אסתר ברוה"ק נאמרה שנאמר (שם) ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה

(ר' מאיר) [רבי יוסי בן דורמסקית] אומר מגילת אסתר ברוה"ק נאמרה שנאמר (אסתר ט':י') ובבזה לא שלחו את ידם. (אמר רב יהודה) אמר שמואל אי הואי התם הוה אמרי להו מילתא דעדיפא מדכולהו שנאמר (שם ט) קיימו וקבלו היהודים קיימו למעלה מה שקבלו למטה. אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר (מדרבי יהודה אמר שמואל) [מדשמואל] דלית ליה פירכא [דר"א סברא הוא דלא הוה אינש דחשיב למלכא כוותיה והאי כי קא מפיש טובא ואמר אדעתא דנפשיה קאמר דר"ע דילמא כר' אלעזר דאמר מלמד שכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו והא דרבי מאיר דילמא כרבי חייא בר אבא דאמר בגתן ותרש שני טרשיים היו והא דרבי יוסי בן דורמסקית דילמא פריסתקי שדור דשמואל ודאי ליה פירכא]. אמר רבינא (ואי תימא רב נחמן בר יצחק) היינו דאמרי אינשי טבא חדא פלפלא חריפא ממליא צנא דקרי רבי יוסף אמר מהכא (שם) וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים ורב נחמן בר יצחק אמר מהכא (שם) וזכרם לא יסוף מזרעם: תניא ר' שמעון בן מנסיא אומר קהלת אינו מטמא את הידים מפני שחכמתו של שלמה היא אמרו לו וכי זו בלבד אמר והלא כבר נאמר (ס"א ד) וידבר שלשת אלפים משל ואומר (משלי ל':ו') אל תוסף על דבריו מאי ואומר וכי תימא מימר טובא אמר דאי בעי איכתוב ודאי בעי לא איכתוב ת"ש אל תוסף על דבריו:

(דף ז ע"ב) אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי:

(דף ח' ע"ב) משנה אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ותפילין ומזוזות אין נכתבים אלא אשורית רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא בלשון יונית:

(דף ט ע"א) גמ' אמר רב יהודה אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה ומשום מעשה דתלמי המלך מאי היא דתניא מעשה בתלמי המלך שכנס ע"ב זקנים והושיבם בע"ב בתים ולא גילה להם על מה כנסם ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקדוש ברוך הוא עצה בלב כל אחד ואחד והסכימה דעתם לדעת אחד וכתבו לו (בראשית א':כ"ז) אלהים ברא בראשית (שם) אעשה אדם בצלם ובדמות (שם ב) ויכל ביום הששי, וישבות ביום השביעי. (שם ח) זכר ונקבה בראו. (שם יא) הבה ארדה ואבלה שם שפתם. (שם יח) ותצחק שרה בקרוביה לאמר. (שם מט) כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבוס. (שמות ד':כ') ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם. (שם יב) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות שלשים שנה וארבע מאות שנה. (שם כד) וישלח את זאטוטי בני ישראל

(שם) ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו. (ע"ב) (במדבר ט"ז:ט"ו) לא חמר אחד מהם נשאתי. (דברים ד':י"ט) אשר חלק ה' אלהיך אותם להאיר לכל העמים תחת כל השמים. (שם יז) וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעובדם. וכתבו לו במקום (ויקרא יא) הארנבת את צעירת הרגלים ולא כתבו לו את הארנבת מפני שאשתו של תלמי המלך ארנבת שמה כדי שלא יאמר שחקו בי יהודאי וכתבו שם אשתי בתורה. [פיסקא] רבי שמעון בן גמליאל אומר וכו'. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן הלכה כרבי שמעון בן גמליאל. ואמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל דכתיב (בראשית ט':כ"ז) יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם יפיפותו של יפת יהא באהלי שם: (דף י ע"ב) ויהי בימי אחשורוש אמר רבי לוי ואי תימא רבי (יוחנן) [יונתן] דבר זה מסורת הוא בידינו מאבותינו מאנשי כנסת הגדולה שכל מקום שנאמר ויהי אינו אלא צער (אסתר א':א') ויהי בימי אחשורוש הוה המן (רות א':א') ויהי בימי שפוט השופטים הוה רעב (בראשית ו':ב') ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה וגו' ויראו בני האלהים וגומר. (שם יא) ויהי בנסעם מקדם וגו' הבה נבנה לנו עיר (שם יד) ויהיה בימי אמרפל מלך שנער וגומר עשו מלחמה (יהושע ה':י"ג) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו. (שם ז) ויהי ה' את יהושע וימעלו בני ישראל מעל. (שמואל א, א, א) ויהי איש אחד מן הרמתים כי את חנה אהב וה' סגר רחמה (שם ח) ויהי כאשר זקן שמואל ולא הלכו בניו בדרכיו (שם יח) ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו ויהי שאול עוין את דוד. (שמואל ב ז':א') ויהי כי ישב המלך בביתו רק אתה לא תבנה הבית. והא כתיב (ויקרא ט':א') ויהי ביום השמיני ותנא אותו היום שמחה גדולה היתה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו שמים וארץ כתיב הכא ויהי ביום השמיני וכתיב התם (בראשית א':ה') ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד הא שכיב נדב ואביהו והכתיב (מ"א ו, א) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל והכתיב (בראשית כ"ט:י') ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו והא כתיב (שם א) ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד והאיכא שני והאיכא שלישי והאיכא ויהי טובא אלא אמר רב אשי ויהי איכא הכי ואיכא הכי כל ויהי בימי ודאי לשון צער הוא והוו ה' ויהי בימי אחשורוש ויהי בימי שפוט השופטים ויהי בימי אמרפל (ישעיהו ז':א') ויהי בימי אחז (ירמיהו א':ג') ויהי בימי יהויקים:

אמר רבי לוי ואיתימא רבי יוחנן דבר זה מסורת הוא בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחי הוו מאי קמשמע לן כי הא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנין לן מתמר דכתיב (בראשית

ל"ח:ט"ו) ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה ויחשבה לזונה אלא אמר רבי אלעזר משום שכסתה פניה בבית חמיה לפיכך יצאו ממנה מלכים ונביאים מלכים מדוד ונביאים מאמוץ דאמר רבי לוי מסורה בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחי הוו. וכתיב (ישעיהו א':א') חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה:

רבי יונתן פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (שם יד) וקמת עליהם נאם ה' צבאות והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאם ה' שם זדה הכתב ושאר זה הלשון ונין זה מלכות ונכד זה ושתי. רבי שמואל בר נחמני פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (ישעיה נה) תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת וגומר תחת הנעצוץ זה המן הרשע שעשה עצמו ע"ז דכתיב (שם ז) ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים יעלה ברוש זה מרדכי הצדיק שנקרא ראש לבשמים שנאמר (שמות ל) ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמינן מרי דכיא ותחת הסרפד זו ושתי הרשעה בת בנו של נ"נ הרשע ששרף בית מרפידו של אלהינו דכתיב בהי (ש"ה ג) רפידתו זהב יעלה הדס זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה שנאמר (אסתר ב) ויהי אומן את הדסה היא אסתר בת דודו וכתיב (זכריה א) והוא עומד בין ההדסים והיה לה' לשם אלו ימי פורים לאות עולם לא יכרת זה מקרא מגילה:

רבי יהושע בר חנינא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (דברים כ"ח:ס"ג) והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם וגו' כן ישיש להרע אתכם ומי חדי קודש אבריך הוא במפלתו של רשע והא כתיב (דברי הימים ב כ':כ"א) בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו, ואמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר כי טוב בהודאה זו לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים. ואמר רבי יוחנן מ"ד (שמות י"ד:כ') ולא קרב זה אל זה כל הלילה באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני אמר רבי יוסי ברבי חנינא הוא אינו שש אבל אחרים משיש דיקא נמי דכתיב ישיש ולא כתיב ישוש ש"מ:

רבי אבא בר כהנא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (קהלת ב':כ"ו) כי לאדם טוב שטוב לפניו נתן חכמה ודעת וגו' כי לאדם שטוב לפניו זה מרדכי. ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה המן הרשע. לתת לטוב לפני האלהים זה מרדכי דכתיב בהי (אסתר ח':ב') ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. רבי אבא בר עופרן פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (דף יא) (עזרא ט':ט') כי עבדים אנחנו ובעבדותינו לא עזבנו אלהינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי ויט עלינו חסד בימי מרדכי. רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (תהילים ס"ו:י"ב) הרכבת אנוש לראשינו באנו באש ובמים ותוציאנו לרויה בימי המן. רבי יוחנן פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (שם

צה) זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי וגו' אימתי ראו כל זה, בימי מרדכי ואסתר. ר"ל פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (משלי כה) ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוהם זה נבוכדנאצר הרשע דכתיב ביה (ירמיהו ד':ז') עלה אריה מסבכו ודוב שוקק זה אחשורוש דכתיב ביה במלכות פרס (דניאל ז':ה') וארו היוה אחרי תנינה דמיה לדוב ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם דלים מן המצות. רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (תהילים קכ"ד:א') שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו וגו' בקום עלינו אדם, אדם ולא מלך. רבא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (משלי כ"ט:ב') ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם ברבות צדיקים זה מרדכי ואסתר ישמח העם כדכתיב (אסתר ח':ט"ו) ומרדכי יצא מלפני המלך, והעיר שושן צהלה ושמחה. במשול רשע יאנח עם זה המן וכן הוא אומר (שם ג) והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה. רב מתנה אמר מהכא (דברים ד':ז') כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו. רב אשי אמר מהכא (שם) או הנסה אלהים לבוא וגומר:

ויהי בימי אחשורוש. אמר רב וי והי נתקיים מה שכתוב בתורה (דברים כ"ח:ס"ח) והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה. ושמואל אמר (ויקרא כ"ו:מ"ד) לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים בימי אנטיוכוס ולא געלתים בימי אספסיינוס קיסר לכלותם בימי המן. להפר בריתי אתם בימי רומיים כי אני ה' אלהיהם לימות גוג ומגוג. במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים, בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר. לכלותם בימי אנטיוכוס שהעמדתי להם שמעון הצדיק ומתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו. להפר בריתי אתם בימי רומיים שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות. כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבא דאין כל עובדי כוכבים ולשון שולטת בהם. רבי לוי פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (במדבר צג) ואם לא תורישו את יושבי הארץ. רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מהכא (שם) והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם:

ויהי בימי אחשורוש אמר רבי לוי אחיו של ראש ובן גילו של ראש. אחיו של ראש אחיו של נבוכדנאצר הרשע שנקרא ראש שנא' (דניאל ב':ל"ח) אנת הוא ראשה די דהבא. ובן גילו של ראש נבוכדנאצר הרג והוא בקש להרוג נבכדנאצר החריב והוא בקש להחריב וכן הוא אומר (עזרא ד':ו') ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים. ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדירה רבי

חנינא אמר שכל הזוכרו אומר אח לראשו רבי יוחנן אמר שהכל נעשו בימיו רשים שנאמר (אסתר י׳:א׳) וישם המלך אחשורוש מס על הארץ׃
הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו. (בראשית ל״ו:ט׳) הוא עשו אבי אדום הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו. (ד״ה ב׳ כח) הוא המלך אחז הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו. וכן הוא דתן ואבירם. וכן לענין (במדבר כ״ו:ט׳) צדיקים (ד״ה א) אברם הוא אברהם. אברהם הוא בצדקתו מתחילתו ועד סופו. (שמות ו׳:כ״ו) הוא אהרן ומשה, הן בצדקן מתחלתן ועד סופן. (שמואל א י״:י״ד) ודוד הוא הקטן. הוא בקטנותו מתחילתו ועד סופו. כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה, כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה׃
שם המולך, אמר רב שמלך מעצמו, אמרי לה לשבח, ואמרי לה לגנאי. לשבח דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה. לגנאי דלא חזי למלכותא ויהב ממונא יתירא וקם. תנו רבנן שלשה מלכים הם שמלכו בכפה אחאב בן עמרי ונבוכדנאצר ואחשורוש אחאב בן עמרי דקאמר ליה עובדיהו לאליהו (מלכים א י״ח:י׳) חי ה׳ אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך ואמרו אין והשביע את הממלכה ואת הגוי וגו׳ ואי לאו דהוה מליך עלייהו היכי מצי לאשבועינהו ונבוכדנאצר דכתיב ביה (ירמיהו כ״ז:ח׳) והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אותו את נבוכדנאצר מלך בבל. אחשורוש (כדאיתא בסנהדרין) (שם ע״ב) ותו ליכא והא איכא שלמה. שלמה לא סליק מלכותיה. הא ניחא למאן דאמר מלך והדיוט אלא למאן דאמר מלך והדיוט ומלך מאי איכא למימר שאני שלמה דמילתא אחריתי הוה ביה שמלך על העליונים ועל התחתונים שנאמר (ד״ה א כט) וישב שלמה על כסא ה׳ וגומר והא איכא סנחריב דכתיב (מלכים ב י״ח:ל״ה) מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי הא הויא ירושלים דלא כביש ליה והא איכא דריוש דכתיב (דניאל ו׳:כ״ו) דריוש מלכא כתב לכל עממיא וגו׳ שלמכון ישגא הויא שבע דלא מלך עלייהו דכתיב (שם) שפר קדים דריוש והקים על מלכותא לאחשדרפניא מאה ועשרין. והא איכא כורש דכתיב ביה (ד״ה ב לו) כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה׳ וגומר התם אשתבוחי הוא דקא משתבח בנפשיה׃
(אסתר א׳:ג׳) כשבת המלך וכתיב בתריה בשנת שלוש למלכו אמר רבא מאי כשבת לאחר שנתישבה דעתו׃ אמר בלשאצר מנה וטעה אנא מנינא ולא טעינא. מאי היא דכתיב (ירמיהו כ״ט:י׳) כה אמר ה׳ כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וגו׳ וכתיב (דניאל ט׳:ב׳) למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה חשיב מ״ה שנין דנבוכדנאצר וכ״ג דאויל מרודך ותרתי דידיה הוו שבעים אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהון ומנא לן

דנ"נ מ"ה [שנין] מלך דאמר מר גלו בשבעה גלו בשמונה גלו בי"ח גלו בי"ט (וכי ד' גליות גלו והא ב' גליות גלו אלא) גלו בשבעה לכבוש יהויקים [גלות יהויכין] שהיא שנת ח' לנ"נ גלו בי"ח לכבוש יהויקים גלות צדקיהו שהיא שנת י"ט למלכות נ"נ דאמר מר שנה ראשונה כיבש נינוה שנה שניה כיבש יהויקים מלך יהודה וכתיב (מלכים ב כ"ה:כ"ז) ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין מלך יהודה בשנים עשר חדש בעשרים ושבעה לחדש נשא אויל מרודך מלך בבל בשנת מלכו את ראש יהויכין מלך יהודה [ויוציא אותו מבית הכלא] תמני ותלתין ושבע הרי מ"ה שנין דנ"נ וכ"ג דאויל מרודך גמרא ותרתי דידיה (דבלשאצר) הא שבעים (כיון דחזא דמלו שבעין ולא איפרוק) אמר תו לא איפרקי אפיק ואייתי מאני דבי מקדשא ואשתמש בהון והיינו דקאמר ליה דניאל לבלשאצר (דניאל ה':כ"ג) ועל מארי שמיא התרוממת ולמאניא די ביתיה היתיו קדמך וכתיב (שם) ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא כשדאה וכתיב (שם ו) ודריוש מדאה קביל מלכותא כבר שנין שיתין ותרתין אמר איהו מנה וטעה אנא מנינא ולא טעינא מי כתיב למלכות בבל (לפי מלאת) לבבל כתיב מאי לבבל לגלות בבל (שהוא יהויכין סוף סוף) כמה בצירן תמני חשיב ועייל תמני חילופייהו חדא דבלשאצר (ותרתי). [וחמש] דדריוש (ותלתא) [ו]דכורש ותרתי דידיה הא שבעין כיון דחזא דמלו שבעין ולא איפרוק אמר (מדלא איפרוק) השתא ודאי [תו] לא מיפרקי אפיק ואייתי מניא דבי מקדשא ואשתמש בהון אתא שטן ורקד ביניהם והרג את ושתי. והא שפיר חשיב איהו נמי מיטעא טעה דהוה ליה למימני מחרבות ירושלים סוף סוף כמה בצירן חד סרי איהו כמה מלך ארביסר ובארביסר דיליה איבעי ליה לאיבנויי מקדשא אלמא כתיב (עזרא ד':כ"ד) באדין בטילת עבידת בית אלהא די בירושלם (והות בטלה עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס). אמר רבא שנים מקוטעות הוו. [דף יב ע"א] תניא נמי הכי עוד שנה אחרת (יש) לבבל ועמד דריוש והשלימה. אמר רבא ואף דניאל בההוא מנינא מנה וטעה דכתיב (דניאל ט':ב') בשנת אחת למלכו אני דניאל בינותי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה מדקאמר אני בינותי בספרים מכלל דאיהו נמי טעה מ"מ קשו קראי אהדדי כתיב (ירמיהו כ"ט:י') לפי מלאת לבבל שבעים שנה וכתיב (דניאל ט':ט"ז) להרבות ירושלם [אמר רבא] לפקידה בעלמא והיינו דכתיב (עזרא א':ב' וד"ה ב' לו) (ובשנת אחת לכורש מלך פרס וכתיב (שם) לכלות דבר ה' בפי ירמיהו וכתיב (שם) כה אמר כורש מלך פרס [כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם] (וכתיב מי בכם מכל עמו ה' אלהיו עמו ויעל) דרש רב נחמן בר (יצחק) [רב חסדא] מאי דכתיב (ישעיהו מ"ה:א') כה אמר ה'

למשיחו לכורש וכי כורש משיח (הוא) [היה] אלא אמר הקב"ה למשיח קובל אני עליך על כורש אני אמרתי הוא יבנה (עירי) [ביתי] ויקבץ גליותי והוא אמר (ד"ה ב' לו) מי בכם מכל עמו ה' אלהיו עמו ויעל. כתיב חיל פרס ומדי הפרתמים וכתיב למלכי מדי ופרס אמר (רב חסדא) [רבא] אתנויי אתנו בהדי הדדי אי מנייכו מלכי מינן אפרכי ואי מינן מלכי מנייכו אפרכי:

(דף יב) בהראותו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר וגומר אמר רבי יוסי ברבי חנינא מלמד שלבש בגדי כהונה ונתעטף ועמד כתיב הכא את יקר תפארת גדולתו וכתיב התם (שמות כ"ח:ב') לכבוד ולתפארת. ובמלאת הימים האלה וגומר רב ושמואל חד אמר מלך פקח היה וחד אמר טפש היה למאן דאמר פקח היה שפיר עביד דקריב רחיקי ברישא דבני מאתיה כל אימת דבעי להו מקרב להו ומאן דאמר טפש היה בני מאתיה איבעי ברישא לקרובי דאי מרדו הנך הני הוו קיימי בהדיה:

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו לי אתם אמרו לו מפני מה שנהנו מסעודתו של אותו רשע אמר להם אם כן של שושן יהרגו של כל העולם כולו לא יהרגו אמרו לו אמור לנו אתה אמר להם שהשתחוו לצלם אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה אלא לפנים והיינו דכתיב (איכה ג':ל"ג) כי לא ענה מלבו ויגה בני איש:

בחצר גינת ביתן המלך רב ושמואל חד אמר הראוי לחצר לחצר הראוי לגינה לגינה הראוי לביתן לביתן וחד אמר הושיבן בחצר ולא החזיקתן בגינה ולא החזיקתן עד שהכניסם לביתן והחזיקתן. במתניתא תנא הושיבן בחצר ופתח להם שני פתחים אחד לגינה ואחד לביתן. חור כרפס ותכלת מאי חור רב ושמואל חד אמר חורי חורי וח"א מילת לבנה הציע להם. כרפס א"ר יוסי בר חנינא כרים של פסים. מטות זהב וכסף תניא א"ר יהודה הראוי לכסף לכסף הראוי לזהב לזהב אמר ליה ר' נחמיה א"כ קנאה אתה מטיל בסעודה אלא הן של כסף ורגליהם של זהב. רצפת בהט וששׁ מאי בהט א"ר (יוסי בר חנינא) [אסי] אבנים שמתחוטטות על בעליהן (וי"א אבנים המתחוטטות לעינים במקומן) וכן הוא אומר (זכריה ט':ט"ז) כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו. ודר וסוחרת רב אמר דארי דארי ושמואל אמר אבן טובה יש בכרכי הים ודרה שמה (והניחה להם בסעודה והאירה) ,הושיבה באמצע סעודה ומאירה] להם (לכל בעלי סעודה) [בצהרים] דבי רבי ישמעאל תנא שקרא דרור לכל בעלי סחורה:

שם והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים משונים מבעי ליה אמר (רבה) [רבא] יצתה בת קול ואמרה להם ראשונים כלו מפני כלים ואתם שונים ושותים בהם ויין מלכות אמר רב מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שהוא גדול ממנו בשנים. והשתיה כדת אמר רב ענן משום רבי מאיר כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה. אין אונס אמר רבא מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין של מדינתו. כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש [אמר רבא] לעשות כרצון מרדכי והמן. מרדכי דכתיב איש יהודי היה. המן דכתיב איש צר ואויב. גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות בית הנשים מיבעי ליה אמר (רבי אבא בר כהנא) [רבא] מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו היינו דאמרי אינשי איהו בי קרי ואיתתיה [שם ע"ב] בי בוציני. ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אטו עד יום השביעי לא טב לביה ביין אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תושבחות אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא [בדברי] תפלות וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו אינו לא מדי ולא פרסי אלא כשדי רצונכם לראותה אמרו ליה אין ובלבד שתהא ערומה. שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה את בנות ישראל ומפשיטתן ערומות והיתה עושה בהן מלאכה בשבת (לפיכך נגזר עליה שתשחט בשבת ערומה) והיינו דכתיב זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה כאשר עשתה כן נגזר עליה. ותמאן המלכה ושתי מכדי פריצתא הויא דאמר מר שניהם לדבר עבירה נתכוונו אמאי לא אתאי א"ר יוסי בר חנינא מלמד שפרחה בה צרעת במתניתא תנא בא גבריאל ועשה לה זנב. ויקצוף המלך מאד (וחמתו בערה בו מאי שלחה ליה דדלקה ביה חמתיה ואזלא) [אמאי דלקה ביה כולה האי] אמר רבא שלחה ליה (בר) אחורייריה דאבא אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי והאי גברא אשתטי ליה מחמרא מיד וחמתו בערה בו:

יד: שם ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים מאן חכמים רבנן יודעי העתים שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים. כדת מה לעשות אמר להו דיינוה ניהלה אמרי היכי נעביד נימא דליקטלה למחר מפכח ליה חמרא ודכיר לה ובעי לה מינן. נימא ליה לשבקה השתא לימא לא איכפת להו בזילותא דיליה ומלכותיה. (אלא מוטב ניסלק נפשין) אמרו לו מיום שחרב בהמ"ק וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות אלא זיל לגבי עמון ומואב דיתבי אדוכתייהו. כחמרא דיתיב על דורדייה (ולא פג טעמיה) וטעמא אמרו ליה דכתיב (ירמיה פח) שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל

שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך [על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר]. מיד והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן א"ר לוי פסוק זה כולו על שם קרבנות נאמר כרשנא אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כלום הקריבו לפניך עובדי כוכבים (פרים) [כרים] בני שנה כדרך שהקריבו ישראל [לפניך]. שתר כלום הקריבו לפניך שתי תורים (ובני יונה). אדמתא כלום בנו לפניך (עובדי כוכבים) מזבח של אדמה כדכתיב (שמות כ׳:כ״א) מזבח אדמה תעשה לי. תרשיש כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב [בהו] (שם כח) תרשיש ושהם וישפה. מרס כלום מרסו לפניך בדם מרסנא כלום מרסו לפניך במנחות. ממוכן כלום הכינו לפניך שולחן של לחם הפנים. מיד ויאמר ממוכן תנא ממוכן זה המן ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות אמר רבי (אבא בר) כהנא מכאן שהדיוט קופץ בראש. להיות כל איש שורר בביתו אמר רבא אלמלא אגרות ראשונות לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. אמרי מאי האי דשדר לן להיות כל איש שורר בביתו פשיטא דאפילו קרחה בביתיה פרדשכא ליהוי. ויפקד המלך פקידים אמר רבא מאי דכתיב (משלי י״ג:ט״ז) כל ערום יעשה כדעת וכסיל יפרוש אולת כל ערום יעשה בדעת זה דוד מלך ישראל דכתיב ביה (מלכים א א׳:ב׳) ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדוני המלך נערה בתולה וכל מאן דהוה ליה ברתא אייתה נהליה. וכסיל יפרוש אולת זה אחשורוש דכתיב ביה ויפקד המלך פקידים דמאן דהוה ליה ברתא אטמרה מיניה:

איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי וגומר איש ימיני. מה נפשך אי ליחוסיה קא אתא ליחסיה וליזיל עד בנימין בר יעקב מאי שנא הני תלתא ותו לא. תנא כולן על שמו נקראו בן יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו. בן שמעי בן ששמע אל תפלתו. בן קיש שהקיש על דלתי רחמים ופתחו לו. קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה רבה בר רב הונא ורבה בר בר חנה משמיה דרבי יהושע בן לוי אמרו אביו מבנימין ואמו מיהודה ורבנן אמרי משפחות מתגרות זו בזו משפחת יהודה אומרת אנא גרמי דמתיליד מרדכי דלא קטליה דוד לשמעי בן גרא ומשפחת בנימין אומרת מיני קאתי רבא אמר כנסת ישראל היא דקאמרה להך גיסא ולהך גיסא ראו מה עשה לי יהודה ומה שלם לי ימיני. מה עשה לי יהודה (דף יג) דלא קטליה דוד לשמעי בן גרא שאלמלי לא היה שמעי בן גרא וקטליה דוד לא הוה מתיליד מרדכי דמקני ביה המן וגרם צער לישראל, ומה שלם לי ימיני דלא קטליה שאול לאגג שאלמלי לא היה אגג וקטליה שאול לא הוה מתיליד המן דמקני ביה מרדכי וגרם ליה צערא לישראל ורבי יוחנן אמר לעולם מבנימין קאתי ואמאי קרו ליה

יהודי על שם שכפר בעבודה זרה שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי שנא' (דניאל ג':י"ב) איתי גוברין יהודאין די מנית יתהון וגומר:

אשר הגלה מירושלים אמר רבא שגלה מעצמו. ויהי אומן את הדסה היא אסתר קרי לה אסתר וקרי לה הדסה תניא רבי מאיר אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שנקראו הדסים וכן הוא אומר (זכריה א) והוא עומד בין הדסים אשר במצולה. רבי יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקרא שמה אסתר מפני שהיתה מסתרת את דבריה וכן הוא אומר אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה. רבי נחמיה אומר הדסה שמה ולמה נקרא שמה אסתר שהעובדי כוכבים היו קורין אותה על שם אסתהר. בן עזאי אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה מפני שהיתה בינונית לא ארוכה ולא קצרה אלא בינונית כהדס (וכמו שאמרה חנה זרע אנשים כו') רבי יהושע בן קרחה אומר אסתר ירקרקת היתה וחוט של חסד משוך עליה. (עי' ברכות פ' אין עומדין) כי אין לה אב ואם (וכתיב) ובמות אביה ואמה למה לי אמר רב חסדא עיברתה אמה מת אביה ילדתה אמה מתה אמה. לקחה מרדכי לו לבת תנא משום רבי מאיר אל תקרי לבת אלא לבית (פי' לאשה) וכן הוא אומר (ש"ב יב) ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת משום דמפתו תאכל ותהי לו כבת אלא כבית הכא נמי לבית. ואת שבע הנערות הראויות לתת לה. אמר רבא מלמד שהיתה מונה בהן שבעת ימי שבת:

טז: שם וישנה ואת נערותיה לטוב אמר רב שהאכילה מאכל יהודי. ושמואל אמר שהאכילה קדלי דחזירי ורבי יוחנן אמר שהאכילה זרעונים וכה"א (דניאל א) ויהי המלצר נושא את פת בגם ויין משתיהם ונותן להם זרעונים. ששה חדשים בשמן המור מאי שמן המור (רב הונא בר חייא) [ר' חייא בר אבא] אמר סטכת (ורבי ירמיה בר אבא) [רב הונא] אמר שמן זית שלא הביא שליש. תניא רבי יהודה אומר אנפיקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השער ומעדן את הבשר. בערב היא באה ובבקר היא שבה א"ר יוחנן מגנותו של אותו רשע למדנו (צניעות שלו) [שבחו] שלא שמש מטתו ביום אלא בלילה. ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה א"ר אלעזר מלמד שלכל אחד ואחד מרואיה נדמתה לו מאומתו. ותלקח אסתר וגו' הוא חדש טבת אמר רב חסדא ירח שהגוף נהנה מן הגוף. ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות (קרי לה אשה וקרי לה בתולה) אמר רב (חסדא) בקש לטעום טעם בתולה טועם. [טעם] בעולה טועם. ויעש המלך משתה גדול עבד משתיא ולא גליא ליה

(והנחה למדינות עשה) דלי כרגא ולא גילא ליה (ויתן משאת כיד המלך) שדר פרדשני ולא גליא ליה:

יז: שם ובהקבץ בתולות שנית וגו' אזל שקל עצה ממרדכי א"ל אין אשה מתקנאת אלא בירך חברתה ואפ"ה [לא גליא ליה דכתיב] אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה א"ר (חמא) [אלעזר] מ"ד [שם ע"ב] (איוב לו) לא יגרע מצדיק עיניו בשכר צניעות שהיה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר. ומאי צניעותא דהויא ברחל דכתיב (בראשית כט) ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא אלא (כיון דאתא ואמר בן רבקה אנא אמרה ליה אמאי אתית) אמר לה מנסבת לי אמרה ליה אין מינסיבנא לך אלא אבא רמאי הוא ולא מצית למיקם ביה אמר לה אי רמאי הוא אחוה אנא ברמאותא אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא אמר לה אין דכתיב (תהלים יח) עם נבר תתברר ועם עקש תתפתל. אמר לה ומאי רמאותיה אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מנסיב לי מקמה (וכי מטא ההוא יומא מעייל לה לגבך מה עשה יעקב) מסר לה סימנים לרחל כי מטא (ההוא יומא) [ליליא] (ועאיל ליה ללאה) אמרה רחל השתא מכספא אחתאי מיד אותן סימנין שנתן יעקב לרחל מסרתן רחל ללאה והיינו דכתיב (בראשית כט) ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו לאה היא אלא מתוך סימנין שמסר יעקב לרחל ורחל מסרתן ללאה לא הוה ידע עד השתא לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול ומאי צניעותיה דשאול דכתיב (שמואל א' י) ויאמר שאול אל דודו הגד הגיד לנו כי נמצאו האתונות ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל לפיכך זכה ויצאת ממנו אסתר (ואסתר מאי היא דכתיב (אסתר ג) אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה) (א"ר אליעזר) [וא"ר אלעזר] (אמר רבי חנינא) כשהקב"ה פוסק לו גדולה לאדם פוסק לו ולבניו לבני בניו עד סוף כל הדורות שנאמר (איוב לו) ויושיבם לנצח ויגבהו (וגו'). ואם הגיס דעתו הקב"ה משפילו שנאמר (שם) ואם אסורים בזיקים ילכדון בחבלי עוני. ואת מאמר מרדכי אסתר עושה א"ר (חנינא בר אבא) [ירמיה] מלמד שהיתה מראה דם [נדה] לחכמים. כאשר היתה באמנה אתו אמר (רבי אבא) [רבא] בר לימא מלמד שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי:

(אסתר ב) בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש אמר רבי (אחא) [חייא] בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקדוש ברוך הוא אדונים על עבדים לעשות רצון צדיק ועבדים על אדוניהם לעשות רצון צדיק. אדונים על עבדים דכתיב (בראשית מא) פרעה קצף על עבדיו לעשות רצון צדיק ומנו יוסף דכתיב (שם) ושם אתנו נער

עברי וגומר. עבדים על אדוניהם דכתיב קצף בגתן ותרש שני סריסי המלך משומרי הסף לעשות רצון צדיק ומנו מרדכי דכתיב ויודע הדבר למרדכי. אמר רבי חייא בר אבא בגתן ותרש טרסיים הוו והיו מספרים לשון טורסי ואומרים זה לזה מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בוא ונטיל ארס של סם מיתה בספל של מים כדי שימות והם לא ידעו שמרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע שבעים לשונות אמר ליה והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר ליה אני אשמור משמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב ויבוקש הדבר וימצא שלא נמצא במשמרתו:

אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש. אחר מאי אחר שברא הקדוש ברוך הוא והקדים רפואה למכה דאמר רבי שמעון בן לקיש אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אלא אם כן מקדים ובורא להם רפואה בתחלה שנאמר (הושע ו) כרפאי לישראל ואחר כך ונגלה עון אפרים אבל הנכרים אינן כן אלא מכה אותן ואחר כך רופא אותן שנאמר (ישעיה יט) ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא בתחלה נגוף ואחר כך רפוא. ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו אמר רבא בתחלה במרדכי ואחר כך בעם מרדכי מאן נינהו רבנן ולבסוף להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים. הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה רבן והוא לא ידע שבז' באדר מת משה רבינו וכן בז' באדר נולד משה רבינו. ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידיע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ואיגרי בהו אמר ליה מתירא אני שכל המתגרה בהון אלהיהם עושה עמו דין. אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית רבנן בגווייהו דמבעי עלייהו רחמי אמר ליה עם אחד הן ושמא תאמר אעשה קרחה במלכות מפוזר ומפורד מפוזרים הם בין העמים. ושמא תאמר איכא מינייהו פירי. ומפורד כפרדה זו שאינה עושה פירות. ושמא תאמר דאיכא חדא מדינתא מינייהו תלמוד לומר בכל מדינות מלכותך. ודתיהם שונות מכל עם דלא אכלי בהדן ואל שתו בהדן ולא נסבי מינן ולא מינסבי לן מינייהו. ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי ליה לכולא שתא בשה"י פה"י. ולמלך אין שוה להניחם דאכלי ושתו:

אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף וגומר. אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד זה המן הרשע לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקלי המן והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא בר כהנא (דף יד) משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה לשני בני אדם אחד יש לו תל בשדהו ואחד יש לו חריץ בתוך שדהו אמר בעל התל מי יתן לי חריץ זה בתוך שדי ובעל

חריץ אומר מי יתן לי תל זה בתוך שדי. לימים נזדווגו שניהם אמר לו בעל החריץ לבעל התל מכור לי תילך אמר ליה הלואי טול אותו בחנם. ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים וז' נביאות שנתנבאו להם לישראל שמ"ח נביאים וז' נביאות שנתנבאו להם לישראל לא החזירום למוטב ואלו הסרת זו טבעת החזירתן למוטב:

תנו רבנן מ"ח נביאים וז' נביאות שנתנבאו להם לישראל לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה קל וחומר ומה מעבדות לחירות אומרים שירה לחיים על אחת כמה וכמה אי הכי הלילא נמי נימא אמר רבי יצחק לפי שאין אומרים הלל על הנסים שבחוצה לארץ. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק והרי יציאת מצרים דנסים שבחוץ לארץ וקאמרינן הלילא התם כדתניא עד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו לומר שירה רב נחמן בר יצחק אמר קריאתה זה הוא הלילא. רבא אמר התם (תהלים קיג) הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אחשורוש הכא נימא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן:

שבע נביאות נתנבאו להם לישראל מאן נינהו שרה מרים, דבורה חנה, אביגיל, חולדה, אסתר שרה דכתיב (בראשית יא) אבי מלכה ואבי יסכה ואמר רבי יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה [שסכתה] ברוח הקודש והיינו דכתיב (שם כא) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. מרים דכתיב (שמות טו) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגומר אחות אהרן ולא אחות משה אמר רב נחמן אמר רב מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל כיון שנולד משה נתמלא כל הבית כולו אורה עמד אביה ונשקה אמר לה בתי נתקימה נבואתך וכיון שהטילוהו ביאור עמדה אמה וטפחה על ראשה אמרה לה היכן נבואתך והיינו דכתיב (שמות ב) ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו מה יהא בסוף נבואתה. דבורה דכתיב (שופטים ד) ודבורה אשה נביאה אשת לפידות אמר רבי יצחק מלמד שהיתה עושה פתילות למשכן. (שם) והיא יושבת תחת תומר מאי שנא תחת תומר אמר רבי שמעון בן אבשלום משום יחוד. ד"א מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל שבאותו דור (אין) [לא היה] להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים. חנה דכתיב (ש"א ב(ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' רמה קרני. רמה קרני ולא רמה פכי. דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו אמר רבי יהודה בן מנשיא (ברכות פ"ק) אל תקרי בלתך אלא

לבלותיך בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו אבל הקדוש ברוך הוא הוא מבלה את מעשיו. ואין צור כאלהינו אל תקרי אין צור אלא אין צייר. מנהגו של עולם אדם צר צורה בכותל ואין יכול להטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים. אבל הקדוש ברוך הוא צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים. אביגיל דכתיב (ע"ב) (שם) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך כי הוה אזיל קאמרה ליה (שם) והיטיב ה' לאדוני וזכרת את אמתך אמר רב נחמן היינו דאמרי אינשי איתתא בהדי שותא פילכא אי נמי שפיל ואזיל בר אווזא ועינוהי מטייפין. חולדה דכתיב (מלכים ב' כב) וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור ושפן ועשיה אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקוה ובמקום דקאי ירמיה היכי מתנבאה איהי אמרי בי רב משמיה דרב חולדה קרובת ירמיה היתה ולא אקפיד עלה ויאשיהו גופיה היכי שביק ירמיה וקא משדר לה לחולדה אמר רבי שילא מפני שהנשים רחמניות הן. רבי יוחנן אמר ירמיה הוא דלא הוה תמן שהלך להחזיר עשרת השבטים ומנ"ל דאהדור דכתיב (יחזקאל ז) כי המוכר אל הממכר לא ישוב אפשר דיובל בטל הוא ונביא מתנבא עליו שיבטל אלא מלמד שהחזירן ירמיה ויאשיה בן אמון מלך עליהם מנ"ל דכתיב (מלכים ב כג) מה הציון הלז אשר אני רואה ויאמר אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על המזבח בית אל וכי מה טיבו של יאשיהו על המזבח בבית אל אלא מלמד שירמיה החזירן ויאשיהו מלך עליהם רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (הושע ו) גם יהודה שת קציר לך בשובי שבות עמי. אסתר דכתיב (אסתר ח) ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. מלכות בגדי מלכות מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא מלמד שלבשתה רוח הקודש כתיב הכא ותלבש אסתר מלכות וכתיב התם (ד"ה א יב) ורוח לבשה את עמשי:

ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וגומר אמר רב שגבה לבו של המן מאחשורוש. ותקרא אסתר להתך אמר רב התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו. ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה אמר רבי יצחק נפחא שלחה ליה שמא עברו על חמשה חומשי תורה דכתיב ביה (שמות לב) מזה ומזה הם כתובים. ויגידו למרדכי את דברי אסתר ואלו איהו לא אזיל לגביה אמר רבי אבא בר כהנא מכאן שאין משיבין על הקלקלה. ויעבור מרדכי רב אמר שהעביר יום טוב הראשון של פסח בתענית ושמואל אמר עורקמא דמיא עבר:

כד: ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות בגדי מלכות מיבעי ליה א"ר אלעזר אמר רבי חנינא מלמד שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא ותלבש וכתיב התם (ד"ה א' יב) ורוח

לבשה את עמשי. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי ב' גדולי הדור ברכום ב' הדיוטות ונתקיימה בהם ואלו הן דוד ודניאל. דוד דברכיה ארונה דכתיב (ש"ב כד) ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך. דניאל דברכיה דריוש דכתיב (דניאל ו) אלהך די אנת פלח ליה וגומר. ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה (בראשית כ) הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בזרעה שנאמר (שם כז) ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם אדם שופת את הקדירה ואחר כך נותן לתוכה מים והקדוש ברוך הוא נותן מים ואחר כך שופת את הקדירה לקיים מה שנאמר (ירמיה י) לקול תתו המון מים בשמים. ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא צדיק אבד לדורו משל לאדם שאבדה ממנו מרגלית כל מקום שהיא מרגלית שמה והיא לא אבדה אלא לבעלה. ואמר ר"א אמר רבי חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר (אסתר ב) ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא מאי דכתיב וכל זה איננו שוה לי מלמד שכל גנזיו של אותו רשע היו חקוקים לו על לבו וכשראה את מרדכי יושב בשער המלך היה אומר וכל זה איננו שוה לי וכי משום דרואה מרדכי יושב בשער המלך אומר וכל זה איננו שוה לי אין כדאמר רב חסדא זה בא בפרוזבולי וזה בא (שם ע"ב) בפרוזבוטי בולי אלו עשירים שנא' (ויקרא כו) ושברתי את גאון עוזכם ותני רב יוסף אלו בולאות שביהודה. בוטי אלו עניים וכ"ה אומר (דברים טו) והעבט תעביטנו אמר רב פפא וקארו עבדא דאזדבן בטלומי דנהמא. ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא עתיד הקדוש ברוך הוא לתת עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר (ישעיה כח) ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי וגומר (חלק וע"ש מהרש"א) מאי לעטרת צבי לעושים צביונו ולצפירת תפארה למצפים תפארתו יכול לכל תלמוד לומר לשאר עמו מאי לשאר עמו למשים עצמו כשירים. ולרוח משפט זה הדן דין אמת לאמיתו. ולגבורה, זה המתגבר על יצרו. משיבי מלחמה אלו שנושאין ונותנין במלחמתה של תורה. שערה אלו תלמידי חכמים שמשכימין ומעריבין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מה נשתנו אלו מאלו אמר לה הקדוש ברוך הוא ישראל עסקו בתורה נכרים לא עסקו בתורה אמר ליה (ישעיה כח) וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו פקו פליליה ואין פקו אלא גיהנם שנאמר (ש"א כה) ולא תהיה זאת לך לפוקה ואין פליליה אלא דיינים שנאמר (שמות כא) ונתן בפלילים:

ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית אמר רבי לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה ממנה שכינה ואמרה (תהלים כב) אלי אלי למה עזבתני וגומר שנא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון. ויהי כראות המלך וגו' אמר רבי יוחנן ג' מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה אחד שהגביה את צוארה ואחד שמשך עליה חט של חסד ואחד שמתח שרביטו של אחשורוש וכמה מתכו אמר רבי ירמיה בר אבא שתי אמות היה והעמידו על י"ב ואמרי לה על י"ז רבי יהושע בן לוי אמר כ"ח ורב חסדא אמר ס' וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים דכתיב (תהלים ג) שיני רשעים שברת ואמר ר"ל (פ' הרואה) אל תקרי שברת אלא שרבבת. רבה בר עופרן אמר משום רבי אלעזר ששמע מרבו ורבו מרבו מאתים: ויאמר לה המלך גו' עד חצי המלכות (אמר רבא) עד חצי המלכות ולא כל המלכות ולא דבר שחוצץ במלכות ומאי הוא זה בנין בהמ"ק.
ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבא המלך והמן אל המשתה תנו רבנן מה ראתה אסתר שזמנה את המן. רבי אליעזר אומר פחים טמנה ללכדו שנאמר (תהלים סט) יהי שולחנם לפניהם לפח. רבי יהושע אומר מבית אביה למדה שנאמר (משלי כה) אם רעב שונאך האכילהו לחם וגומר. רבי מאיר אומר כדי שלא יטול עצה וימרוד. רבי יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית. רבי נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך ויסיחו דעתם מן הרחמים רבי יוסי אומר כדי שיצא מצוי לה בכל עת. רבי שמעון בן מנסיא אומר אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס. רבי יהושע בן קרחה אומר הסבירה לו פנים כדי שיהרג הוא והיא:
אמר רבן גמליאל אחשורוש מלך הפכפך היה ואמר רבן גמליאל עדיין צריכין אנו למודעי דתניא רבי אליעזר המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים. רבה אמר (שם טז) לפני שבר גאון. אביי ורבא דאמרי תרווייהו (ירמיה נא) בחוסם אשית את משתיהם. אשכחיה רבה בר אבהו לאליהו אמר ליה כמאן חזייא אסתר ועבדה הכי אמר ליה ככולהו תנאי וככלוהו אמוראי: ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו וכמה רוב בניו רב (חסדא) אמר שלשים י' מתו וי' נתלו וי' שמחזרים על הפתחים רבנן אמרי אותם שמחזרים על הפתחים ע' היו שנאמר (ש"א ב) שבעים בלחם נשכרו אל תקרי שבעים אלא שבעים ורמי בר (חמא) [אבא] אמר כולן מאתים ושמונה היו שנאמר ורוב בניו ורוב בגמטריא הכי הוי. ורוב בגמטריא מאתן וארביסר הוי אמר רב נחמן בר יצחק ורב כתיב.
בלילה ההוא נדדה שנת המלך אמר רבה נדדה שנת המלך אחשורוש ממש נפלה ליה מלתא בדעתיה אמר מאי דקמן דזמנתיה אסתר להמן בהדאי דילמא עצה קא שקיל עליה דההוא גברא למקטליה הדר אמר אי הכי הוה לא איניש דרחים לי והוה מודע לי

הדר אמר דלמא איכא איניש דעביד לי טיבותא ולא פרעתיו משום הכי מימנעי אינשי ולא מגלו לי מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות וגומר ויהיו נקראים מלמד שנקראים מאליהם. וימצא כתוב כתב מיבעיה ליה אמר רבי יצחק נפחא מלמד (דף טז) ששמשי מוחק וגבריאל כותב. אמר רבי אסי אמר רבי חנינא בר פפא דרש רבי שילא איש כפר חמרתא ומה כתב של מטה שלזכותן של ישראל אינו נמחק כתב של מעלה על אחת כמה וכמה. ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה וגומר לא נעשה עמו דבר תנא לא מפני שאוהבים את מרדכי אלא מפני ששונאים את המן. הכין לו תנא לו הכין. ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן וגומר ויבא המן וגומר ועשה כן למרדכי אמר ליה נו מרדכי אמר ליה מרדכי היהודי אמר ליה טובא מרדכי איכא ביהודאי אמר ליה היושב בשער המלך אמר ליה הוא סגי בחדא דסקרתא אי נמי בחדא נהרא אמר ליה אל תפל דבר מכל אשר דברת גמר והב ליה. ויקח המן את הלבוש ואת הסוס אזל ואשכח רבנן דיתבי קמי ומחו להו הלכות קמיצה כיון דחזיה מירתת אמר להו לרבנן האי רשיעא למקטל נפשי קא אתי זילו מקמיה די לא תכוו בנחתו בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא אתא המן ויתיב ליה קמייהו ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה. אמר ליה במאי עסקיתו א"ל דכי הוה בית מקדשא קיים רחמנא אמר מאן דמנדב מנחה לייתי מליא קומציה דסולתא וליקטר על גבי מדבחא וליכפר ליה אמר ליה לייתי מלא קומצא דקמחא דידכו ולידחי י' אלפא ככרי כספא דההוא גברא א"ל רשע עבדא דקנה נכסים עבדא דמאן נכסים דמאן א"ל קום לבוש הני מאני ורכיב האי סוסיא דקא בעי לך מלכא אמר ליה לא יכילנא עד דאזילנא לבי בני ואשקול למיזאי דלאו אורח ארעא אשתמושי במאני דמלכותא הכי. אדהכי והכי שדרה אסתר ואסרתינהו לכולהו בי בני ולכולהו אומני עייליה איהו לבי בני ואסחיה ואזל ואייתי זוגא מביתיה וקא שקיל למזייא בתר דקא שקיל ליה אינגיד ואיתנח אמר ליה אמאי קא מתנחת אמר ליה גברא דחשיב ליה מלכא מכולהו רברבנוהו השתא שוייה בלאני וספר אמר ליה רשע לאו ספר בכפר קרצום היית תנא המן ספר של כפר קרצום הוה כ"ב שנה. בתר דאשקיל ליה למזייא אלבשיה אמר ליה סליק רכיב אמר ליה לא יכילנא דכחיש חילאי מתעניתא. נחין ליה ורכיב. ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דמתא חזיתיה ברתיה דהות קיימת באיגרא סברא האי דרכיב אבוה הוא והאי דמסני גמיה מרדכי שקלה עציצא דבית הכסא ושדיא ליה אריסיה דאבוה דלי עיניה וחזייה כיון דחזאי דאבוהא הוי נפסלה מאיגרא ומתה. והיינו דכתיב וישב מרדכי אל שער המלך אמר רב ששת ששב לשקו ולתעניתו והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש אבל על בתו וחפוי ראש מדבר שאירעו:

ויספר המן לזרש אשתו גו' מאי שנא התם דקרי להו אוהביו ומאי שנא הכא דקרי להו חכמיו אמר רבי יוחנן מלמד שכל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם נקרא חכם. אם מזרע היהודים מרדכי גומר. א"ל אם משאר שבטי ישראל קא אתי יכלת ליה ואם משבט יהודה מנשה ואפרים ובנימין קא אתי לא יכלת ליה יהודה דכתיב (בראשית מט) ידך בעורף אויביך שבט אפרים ובנימין ומנשה דכתיב (תהלים פ) לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו. כי נפול תפול לפניו דרש רבי יהודה ברבי אלעאי שתי נפילות אלו מלמד שאמרו לו אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים כשהן יורדין יורדין עד עפר וכשהן עולין עולין [עד לכוכבים]. עודם מדברים עמו וסריסי המלך וגומר מלמד שהביאוהו בבהלה. כי אין הצר שוה בנזק המלך אמרה ליה צר זה אינו שוה בנזק מלך איקני בושתי וקטלה ואיקני בדידי ובעי למקטלי. והמלך קם בחמתו וגומר. והמלך שב מגנת הביתן מקיש שיבה לקימה מה קימה בחמה אף שיבה בחמה דאזל ואשכח מלאכי השרת דאיזדמו ליה לגברי דקיימי ועקרי אילני דבוסתנא ושדו אמר להו מאי עבידתייכו אמרו ליה דפקדינן המן אתא לביתיה והמן נופל על המטה נפל מיבעיה ליה אמר רבי אלעזר שבא מלאך והפילו עליה אמר וי מדברא וי ממתא. ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכרה עמי בבית ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים וגומר אמר רבי חמא בר חנינא אף חרבונה הרשע באותה עצה היה כיון שראה שלא נתקיימה עצתו מיד ברח והיינו דכתיב (איוב כז) וישלך עליו ולא יחמול מידו ברוח יברח. וחמת המלך שככה שתי שכיכות הללו למה אחד של מלכו של עולם ואחד של אחשורוש איכא דאמרי אחד של אסתר ואחד של ושתי:

(בראשית מה) לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן וגו' וחמש חליפות שמלות אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו. (ע"ב) דאמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר נוריא אמר רב בשביל משקל ב' סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים אמר רבי בנימין בר יפת רמז לו שעתיד לצאת ממנו בן שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות ומנו מרדכי דכתיב ומרדכי יצא מלפני המלך וגומר (שם) ויפול על צואר בנימין אחיו וגומר כמה צוארי הוו ליה לבנימין. אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר ממד שבכה יוסף על מקדש ראשון ועל מקדש שני שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב ובנימין בכה על צואריו בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב (שם) והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר אמר להם כשם שאין בלבי כלום על בנימין אחי שלא היה במכירתי כך אין בלבי עליכם שהייתם

במכירתי (בראשית מה) כי פי המדבר אליכם אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר כפי כך לבי (שם) ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים מטוב מצרים אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר שלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו:

(שם נ) וילכו גם אחיו ויפלו לפניו אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר היינו דאמרי אינשי תעלא בעידניה סגיד ליה תעלא מאי בצירותיה מאחוה אלא אי איתמר הכי איתמר (שם מז) וישתחו ישראל על ראש המטה אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר היינו דאמרי אינשי תעלא בעידניה מגיד ליה. (שם נ) וינחם אותם וידבר על לבם אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר שאמר להם דברים המתקבלים על הלב ומה עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד היאך הר אחד יכול לכבות עשרה נרות:

ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר אמר רבי אלעזר אמר רבי יהודה אורה זו תורה וכן הוא אומר (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור. שמחה זה יום טוב וכן הוא אומר (דברים טז) ושמחת בחגך. וששון (אמר רבי אלעזר) זו מילה וכן הוא אומר (תהלים קיט) שש אנכי על אמרתך. ויקר אלו תפילין וכה"א (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש:

ואת פרשנדתא ואת דלפון גומר עשרת בני המן אמר רבי חייא דמן יפו עשרת בני המן ועשרת בעי למימרינהו בנשימה אחת מאי טעמא דכולהו בהדי הדדי נפקי נשמתייהו אמר רבי יוחנן וא"ו דויזתא צריך לממתח' בזקיפא כמורדי' דלברות מאי טעמא כולהו בחדא זקיפא אזדקיפו:

דברי שלום ואמת אמר רבי תנחום ואמרי לה אמר רבי אסי מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה. ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה מאמר אסתר אין דברי הצומות וזעקתם לא אמר רבי יוחנן הכי קאמר דברי הצומות וזעקתם ומאמר אסתר קיים דברי הפורים האלה. כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש גומר ורצוי לרוב אחיו תנא רב יוסף לרוב אחיו ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין. אמר רב יוסף גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות דאלו מעיקרא ק אחשיב למרדכי בתר ד' ולבסוף בתר ה' מעיקרא כתב (עזרא ב) אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי בלשן ולבסוף כתיב (נחמיה ז) הבאים על זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן:

כו: דף ז ע"א ומתנות לאביונים. תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו ב' מנות לאדם אחד ומתנות לאביונים ב' מתנות לב' בני אדם. ר' יהודה הנשיא שלח ליה לר' אושעיא אטמא דעגלא תילתא (ותלתא גרבי) [וגרבא] דחמרא שלח ליה [שם ע"ב] קיימת בנו

רבינו ומשלוחי מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. רבה שדר ליה למרי בר מר בידא דאביי מליא טסקא דקישבי ומלי (צנא) [כסא] דקמחא דאבישונא. אמר ליה אביי השתא אמר מרי בר מר אי חקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית הדר שדר ליה איהו מלא טסקא דזנגבילא ומלא (טסקא) [כסא] דפלפלי אריכתא אמר אביי השתא אמר מר אנא שדרית ליה חוליא יאיהו שדר לי חורפא. אמר אביי כי נפקי מבי מר הואי שבענא וכי מטאי להתם קריבו לי שיתין צעי דשיתין מיני קדרה ואכלי בהון שיתין פלוני וצעא דבישולא בתראה קרו ליה צלי קדרה בעאי למכסייה לצעא בתראה אמר אביי היינו דאמרי אינשי כפין עניא ולא ידע (אי כפין אי לא כפין) אי נמי רווחא לבסומי שכיחא אביי בר אבין רב חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי. אמר רבא מיחייב איניש לבסומי (נפשיה) בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן רבי ור' זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי בתר דאיבסום קם רבה ושחטיה לר' זירא למחר (כי פכח מיניה חמרא) בעא רחמי עליה ואחייה לשנה (אחרת) א"ל לייתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי א"ל לאו כל שעתא ושעתא מיתרחיש ניסא. רב אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא נגה ולא אתו רבנן אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן דלמא טרידי בסעודת פורים אמר ליה ולא הוה אפשר למיכליה באורתא אמר ליה לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו. אמר ליה אמר רבא הכי אמר ליה אין תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנה בכיסיה:

ע"ב אמר רב ואי תימא רב שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש שכל זמן שהיה ברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש (עליהם דאמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן) [דאמר מר] [דף יז ע"א] למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב דכתיב (בראשית כח) ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים כמה קשיש ישמעאל מיצחק י"ד שנים דכתיב (שם טז) ואברם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברהם וכתיב (שם כא) ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו וכתיב (שם כה) ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם. בר כמה הוה [ליה] לישמעאל כשנולד יעקב בר ע"ד כמה פיישן משניה ס"ג. ותניא בבן ס"ג שנים היה יעקב אבינו בשעה שנתברך מאביו ובאותו פרק מת ישמעאל דכתיב (שם כח) וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב וישמע יעקב אל אביו וגו' וירא עשו כי רעות בנות כנען וגו' וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל אחות נביות

ממשמע שנאמר מחלת בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות (אלא) מלמד שקדשה ישמעאל אביה ומת והשיאה נביות אחיה וי"ד דהוה בבית לבן עד דאתיליד יוסף הא ע"ז וכתיב (בראשית מ"א:מ"ו) ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה מלך מצרים הא ק"ז וז' דשבעא וב' דכפנא הא קט"ז וכתיב (שם מז) ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה והא קט"ז הויין אלא ש"מ י"ד שנין דהוה בבית עבר לא חשיב להו. (תנ"ה) [דתניא] יעקב אבינו היה מוטמן בבית עבר ומשמש י"ד שנה ולאחר ירידתו של יעקב לארם נהרים ב' שנים מת עבר יצא משם ובא לו לארם נהרים נמצא כשעמד על הבאר בן ע"ז שנים ומנא לן דלא איענש יעקב אבינו דתניא [נמצא] יוסף שפירש מאביו שלא ראהו כ"ב שנה כשם שפירש יעקב מאביו כ"ב שנה. דיעקב תלתין ושתא הויין אלא (ש"מ) י"ד דבית עבר לא חשיב להו סוף סוף דבית לבן כ' הויין אלא משום דאישתהי ב' שנים באורחא דתניא יצא מארם נהרים ובא לו לסכות ועשה שם י"ח חדש שנאמ' (שם לג) ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית (בימי החורף) ולמקנהו עשה סוכות (קיץ) ובבית אל עשה ו' חדשים והקריב זבחים לאלהו אביו יצחק:תור

פרק ב

מגילה פרק ב - כח מִשְׁנָה. הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה לְמַפְרֵעַ לֹא יָצָא וְכוּ'. גְּמָרָא. תָּנָא: וְכֵן בְּהַלֵּל, וְכֵן בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִתְפִלָּה. הַלֵּל מְנָא לָן? רַבָּה אָמַר: דִּכְתִיב: "מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ". רַב יוֹסֵף אָמַר: "זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה'". רַב אַוְיָא אָמַר: "יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְאִיתֵּימָא רַבִּי אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר מֵהָכָא: "מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם". קְרִיאַת שְׁמַע דְּתַנְיָא: קְרִיאַת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּכָל לְשׁוֹן. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? אָמַר קְרָא: 'וְהָיוּ', בַּהֲוָיָתָן יְהוּ. וְרַבָּנָן, מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: 'שְׁמַע', בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. וְרַבִּי נַמִּי, הָא כְּתִיב: 'שְׁמַע'? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ, הַשְׁמַע לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. וְרַבָּנָן סְבְרֵי כְּמַאן דְּאָמַר: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, יָצָא. וְרַבָּנָן נַמִּי, הָכְתִיב: 'וְהָיוּ'? הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ, שֶׁלֹּא יִקְרָא לְמַפְרֵעַ. וְרַבִּי, 'שֶׁלֹּא יִקְרָא לְמַפְרֵעַ' מְנָא לֵיהּ? מִ'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים'. וְרַבָּנָן, 'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים' לָא מַשְׁמַע לְהוּ. לֵימָא קָסָבַר רַבִּי: כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמְרָה, לָמָּה לִי לְמִכְתָּב: 'וְהָיוּ'? אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ 'שְׁמַע', כְּרַבָּנָן, כָּתַב רַחֲמָנָא: 'וְהָיוּ'. לֵימָא קָסָבְרֵי רַבָּנָן: כָּל הַתּוֹרָה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמְרָה? דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה, לָמָּה לִי לְמִכְתָּב 'שְׁמַע'? אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, 'וְהָיוּ' כְּרַבִּי, כָּתַב רַחֲמָנָא: 'שְׁמַע'.

תְּפִלָּה, מְנָלָן? דְּתַנְיָא: שִׁמְעוֹן הַפַּקּוּלִי הִסְדִּיר שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל עַל הַסֵּדֶר בְּיַבְנֶה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: מֵאָה וְעֶשְׂרִים זְקֵנִים, וּמֵהֶם כַּמָּה נְבִיאִים, תִּקְּנוּ שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת עַל הַסֵּדֶר. תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים 'אֱלוֹת'? שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים". וּמִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים 'גְּבוּרוֹת'? שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבוּ לַה' כָּבוֹד וָעֹז". וּמִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים 'קְדֻשּׁוֹת'? שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבוּ לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ, הִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ". וּמָה רָאוּ לוֹמַר 'בִּינָה' אַחַר 'קְדֻשָּׁה'? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְדִּישׁוּ אֶת קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, וְאֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "וְיָדְעוּ תֹעֵי רוּחַ בִּינָה". וּמָה רָאוּ לוֹמַר 'תְּשׁוּבָה' אַחַר 'בִּינָה'? דִּכְתִיב: "וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא לוֹ". אִי הָכִי, לֵימָא 'רְפוּאָה' בָּתַר 'תְּשׁוּבָה'! לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: "וְיָשֹׁב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ, וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ". וּמַאי חָזֵית דְּסָמַכְתְּ אֲהָא? סְמוֹךְ אֲהָא! כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא: "הַסֹּלֵחַ לְכָל עֲוֹנֵכִי, הָרֹפֵא לְכָל תַּחֲלוּאָיְכִי, הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיֶּיְכִי". לְמֵימְרָא דִּ'נְאֶלָּה' וּ'רְפוּאָה' בָּתַר 'סְלִיחָה' הִיא? וְהָכְתִיב: "וָשָׁב וְרָפָא לוֹ". הַהוּא, לָאו רְפוּאָה דְּתַחֲלוּאִים הִיא, אֶלָּא רְפוּאָה דִּסְלִיחָה הִיא. וּמָה רָאוּ לוֹמַר 'גְּאֻלָּה' בַּשְּׁבִיעִית? אָמַר רָבָא: מִתּוֹךְ שֶׁעֲתִידִין לִגָּאֵל בַּשְּׁבִיעִית, לְפִיכָךְ קְבָעוּהָ בַּשְּׁבִיעִית. וְהָאָמַר מַר: בַּשִּׁשִּׁית קוֹלוֹת, בַּשְּׁבִיעִית מִלְחָמוֹת, בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית בֶּן־דָּוִד בָּא? מִלְחָמָה נַמִּי, אַתַּחְלְתָּא דִּגְאֻלָּה הִיא. וּמָה רָאוּ לוֹמַר 'רְפוּאָה' בַּשְּׁמִינִית? אָמַר רַבִּי אַחָא: מִתּוֹךְ שֶׁנִּתְּנָה מִלָּה בַּשְּׁמִינִית, שֶׁצְּרִיכָה רְפוּאָה, לְפִיכָךְ קְבָעוּהָ בַּשְּׁמִינִית.

וּמָה רָאוּ לוֹמַר בְּרָכַת 'הַשָּׁנִים' בַּתְּשִׁיעִית? אָמַר רַבִּי אַלֶּכְסַנְדְּרִי: כְּנֶגֶד מַפְקִיעֵי שְׁעָרִים, דִּכְתִיב: "שִׁבֹּר זְרוֹעַ רָשָׁע" וְגוֹ', וְדָוִד כִּי אֲמָרָהּ, בַּתְּשִׁיעִית אֲמָרָהּ! וּמָה רָאוּ לוֹמַר 'קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת' לְאַחַר בְּרָכַת 'הַשָּׁנִים'? דִּכְתִיב: "וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל, עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ, וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קֵרְבוּ לָבֹא". וְכֵיוָן שֶׁנִּתְקַבְּצוּ גָּלֻיּוֹת, נַעֲשֶׂה דִּין בָּרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַשִּׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ, וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ". וּכְתִיב: "וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה". וְכֵיוָן שֶׁנַּעֲשֶׂה דִּין מִן הָרְשָׁעִים, כָּלוּ 'הַמִּינִין', וְכוֹלֵל זֵדִים עִם הַמִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֶׁבֶר פֹּשְׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדָּו וְגוֹ', יִכְלוּ". וְכֵיוָן שֶׁכָּלוּ הַמִּינִין, מִתְרוֹמֶמֶת קֶרֶן צַדִּיקִים, דִּכְתִיב: "וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ, תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק". וְכוֹלֵל גֵּרֵי הַצֶּדֶק עִם הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם, וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר". וְהֵיכָן מִתְרוֹמֶמֶת קַרְנָם? בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׂאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם, יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ". וְכֵיוָן שֶׁנִּבְנֵית יְרוּשָׁלַיִם, בָּא דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחַר יָשֻׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם, וְאֵת דָּוִיד מַלְכָּם". וְכֵיוָן שֶׁבָּא דָּוִד, בָּאתָ 'תְּפִלָּה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי, וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי". וְכֵיוָן שֶׁבָּאתָ תְּפִלָּה, בָּאתָ 'עֲבוֹדָה', שֶׁנֶּאֱמַר: "עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי". וְכֵיוָן שֶׁבָּאתָ 'עֲבוֹדָה', בָּאתָ 'הוֹדָאָה', שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי". וּמָה רָאוּ לוֹמַר 'בִּרְכַּת כֹּהֲנִים' אַחַר

'הוֹדָאָה'? דִּכְתִיב: "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם, וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים". אֵימָא, קֻדָּם עֲבוֹדָה? לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: "וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת" וְגוֹ'. מִי כְּתִיב: 'לַעֲשֹׂת'? 'מֵעֲשֹׂת' כְּתִיב! וְאֵימָא, אַחַר הָעֲבוֹדָה? לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: "זֹבֵחַ תּוֹדָה". מַאי חָזֵית דְּסָמְכַתְּ אֲהָא? סְמוֹךְ אַהָא! מִסְתַּבְּרָא, עֲבוֹדָה וְהוֹדָאָה חֲדָא מִלְּתָא הִיא. וּמָה רָאוּ לוֹמַר 'שִׂים שָׁלוֹם' אַחַר 'בִּרְכַּת כֹּהֲנִים'? דִּכְתִיב: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם". בְּרָכָה דְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, 'שָׁלוֹם', שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם". וְכִי מֵאַחַר דְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים זְקֵנִים, וּמֵהֶם כַּמָּה נְבִיאִים, תִּקְּנוּ תְּפִלָּה עַל הַסֵּדֶר, שְׁמֹעוֹן הַפַּקּוּלִי מַאי הִסְדִּיר? שְׂכְחוּם וְחָזַר וְסִדְּרָם. מְכָּאן וְאֵילָךְ, אָסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: "מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת ה', יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ", לְמִי נָאֶה לְמַלֵּל גְּבוּרוֹת ה'? לְמִי שֶׁיָּכוֹל לְהַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִדַּאי, נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲיִסָּפֵר לוֹ כִּי אֲדַבֵּר?! אִם אָמַר אִישׁ כִּי יְבֻלָּע"? דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר גִּבּוֹרַיָּא, וְאָמְרִי לָהּ, אִישׁ כְּפַר גִּבּוֹר חַיִל: מַאי דִּכְתִיב: "לְךָ דֳמִיָּה תְהִלָּה"? סָמָא דְּכוּלָּא, מַשְׁתּוֹקָא! כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: אַמְרֵי אָמַר: מִלָּה בְּסֶלַע, מַשְׁתּוֹקָא בִּתְרֵין". אָמַר רַבִּי אַחָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מְנַיִן שֶׁקָּרָאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב 'אֵ־ל'? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּצֶּב שָׁם מִזְבֵּחַ, וַיִּקְרָא לוֹ: אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ, לַמִּזְבֵּחַ קְרֵי לֵיהּ יַעֲקֹב 'אֵל', "וַיִּקְרָא לוֹ יַעֲקֹב" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא וַיִּקְרָא לוֹ לְיַעֲקֹב: 'אֵ־ל', וּמִי קָרְאוֹ 'אֵ־ל'? אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל! מֵהֵיכָן קוֹרֵא אָדָם אֶת הַמְּגִלָּה? וְכוּ'. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אוֹמֵר: מִ"בַּלַּיְלָה הַהוּא". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכֵן, מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תֹּקֶף". מַאן דְּאָמַר: 'כֻּלָּהּ', תָּקְפּוֹ שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ. וּמַאן דְּאָמַר: מֵ'אִישׁ יְהוּדִי', תָּקְפּוֹ שֶׁל מָרְדֳּכַי. וּמַאן דְּאָמַר: מֵ'אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה', תָּקְפּוֹ שֶׁל הָמָן. וּמַאן דְּאָמַר: מִ'בַּלַּיְלָה הַהוּא', תָּקְפּוֹ שֶׁל נֵס. רַב הוּנָא אָמַר מֵהָכָא: "וּמָה רָאוּ עַל כָּכָה, וּמָה הִגִּיעַ אֵלֵיהֶם". מַאן דְּאָמַר: 'כֻּלָּהּ', 'מָה רָאָה' אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּכֵּלִים שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ? 'עַל כָּכָה', מִשּׁוּם דְּחָשִׁישׁ שִׁבְעִים שְׁנִין וְלָא אִיפְּרוֹק. "וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם", דְּקָטַל וַשְׁתִּי. וּלְמַאן דְּאָמַר מֵ'אִישׁ יְהוּדִי', 'מָה רָאָה' מָרְדֳּכַי דְּאִיקְנֵי בְּהָמָן? 'עַל כָּכָה', דְּשַׁוִּי נַפְשֵׁיהּ עֲבוֹדָה זָרָה. 'וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם', דְּאִתְרְחִישׁ נִיסָּא. וּמַאן דְּאָמַר: מֵ'אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה', 'מָה רָאָה' הָמָן שֶׁנִּתְקַנֵּא בְּכָל הַיְּהוּדִים. 'עַל כָּכָה', מִשּׁוּם דְּמָרְדֳּכַי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה. 'וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם', 'וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ'. וּמַאן דְּאָמַר: מִ'בַּלַּיְלָה הַהוּא', 'מָה רָאָה' אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְהָבִיא אֶת סֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת? 'עַל כָּכָה', דְּזַמִּינְתֵּיהּ אֶסְתֵּר לְהָמָן בַּהֲדֵיהּ. 'וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם', דְּאִתְרְחִישׁ נִיסָּא. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִלְמָלֵי נִשְׁתַּיֵּר בַּמִּעָרָה שֶׁעָבַר בָּהּ מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ, כִּמְלֹא נָקֵב

מַחַט סְדָקִית, לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי הָאוֹרָה. דִּכְתִיב: "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי". וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: "וַעֲלֵיהֶם כְּכָל הַדְּבָרִים", מְלַמֵּד, שֶׁהֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, דִּקְדּוּקֵי תּוֹרָה, וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים, וּמַה שֶּׁסּוֹפְרִים עֲתִידִים לְחַדֵּשׁ. וּמַאי נִיהוּ? מִקְרָא מְגִלָּה.

פרק ג

מגילה פרק ג - כט מִשְׁנָה. הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב, יָצָא. גְּמָרָא. תָּנָא: מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתּוֹרָה. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: דְּאָמַר קְרָא: "וְאַתָּה, פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי", וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב, אִי־אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, כְּבָיְכוֹל, שֶׁאָפְלוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּעֲמִידָה. וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מְנַיִן לָרַב שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עַל גַּבֵּי מִטָּה, וְיִשְׁנָה לְתַלְמִידָיו עַל גַּבֵּי קַרְקַע? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". תָּנוּ רַבָּנָן: מִימוֹת מֹשֶׁה עַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל, הָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה מְעֻמָּד. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל, יָרַד חֹלִי לָעוֹלָם, וְהָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה מְיֻשָּׁב. וְהַיְנוּ דִּתְנַן: מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל, בָּטַל כְּבוֹד תּוֹרָה. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "וְאֵשֵׁב בָּהָר" וּכְתִיב: "וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר". אָמַר רַב: עוֹמֵד וְלוֹמֵד, יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב אֶלָּא שׁוֹחֶה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵין 'יְשִׁיבָה' אֶלָּא לְשׁוֹן עַכָּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים". רָבָא אָמַר: רַכּוֹת, מְעֻמָּד, קָשׁוֹת, מְיֻשָּׁב.

פִּסְקָא. בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי וּבְמִנְחָה בְּשַׁבָּת קוֹרִין שְׁלֹשָׁה. כְּנֶגֶד מִי? אָמַר רַב אַסִי: כְּנֶגֶד תּוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים. רָבָא אָמַר: כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים, לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. אֶלָּא הָא דְּתָנֵי רַב שִׁימִי: אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֲשָׂרָה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, 'וְיִדַּבֵּר' עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן. הַנֵּי עֲשָׂרָה כְּנֶגֶד מִי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה בַּטְלָנִין שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת. רַב יוֹסֵף אָמַר: כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. רַבִּי לֵוִי אָמַר: כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה הִלּוּלִין שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם, וְהֵי נִינְהוּ? 'וַיֹּאמֶר' דִּבְרֵאשִׁית. הַנֵי, תִּשְׁעָה הֲווּ? 'בְּרֵאשִׁית' נַמִּי, מַאֲמַר הוּא, דִּכְתִיב: "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ, וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם". אָמַר רָבָא: רִאשׁוֹן שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשֻׁבָּח. שֵׁנִי שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשֻׁבָּח. שְׁלִישִׁי שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשֻׁבָּח. רִאשׁוֹן שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשֻׁבָּח, דִּתְנַן: בְּשָׁלֹשׁ קְפוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ סְאִין, שֶׁבָּהֶן תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה, וְהָיָה כָּתוּב עֲלֵיהֶן: א' ב' ג', לֵידַע אֵיזוֹ מֵהֶן נִתְרְמָה רִאשׁוֹן, לְהַקְרִיב מִמֶּנָּה רִאשׁוֹן, שֶׁמְּצָוָה בָּרִאשׁוֹן. אֶמְצָעִי שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשֻׁבָּח, דִּתַנְיָא: "אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ", מְלַמֵּד, שֶׁמְּצַדֵּד פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי נֵר מַעֲרָבִי, וְנֵר מַעֲרָבִי כְּלַפֵּי שְׁכִינָה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִכָּאן, שֶׁאֶמְצָעִי מְשֻׁבָּח. וְאַחֲרוֹן שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשֻׁבָּח, מִשּׁוּם: "מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין". רַב פָּפָּא אִיקְלַע לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּאַבֵּי גּוּבַר, וְקָרָא רִאשׁוֹן אַרְבָּעָה, וְשַׁבְּחֵיהּ רַב פָּפָּא.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לִפֹּל עַל פָּנָיו, אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲנָה כֵּיהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ: קֻם לָךְ" וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן: 'קוּמָה', עַל אַפַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּקֹּד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם אָרֶץ". 'כְּרִיעָה', עַל בִּרְכַּיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "מִכְרַע עַל בִּרְכָּיו". 'הִשְׁתַּחֲוָאָה', זוֹ פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה?"!

פִּסְקָא. בְּשֵׁנִי וַחֲמִשִּׁי בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה קוֹרִין שְׁלֹשָׁה וְכוּ'. בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּבְחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד קוֹרִין אַרְבָּעָה וְכוּ'. בְּיוֹם טוֹב חֲמִשָּׁה, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁשָּׁה, בְּשַׁבָּת שִׁבְעָה וְכוּ'. הֵנֵי שְׁלֹשָׁה חֲמִשָּׁה שִׁבְעָה, כְּנֶגֶד מִי? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחֲמָנִי וְחַד דְּאָמְרֵי הּ וּמַנּוּ? רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחֲמָנִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, וְאָמְרֵי לָהּ: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי וְחַד דְּאָמְרֵי הּ וּמַנּוּ? רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחֲמָנִי. וְאָמְרֵי לָהּ: רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי. חַד אָמַר: כְּנֶגֶד 'בִּרְכַּת כֹּהֲנִים'. וְחַד אָמַר: כְּנֶגֶד 'שְׁלֹשָׁה שׁוֹמְרֵי הַסַּף', 'חֲמִשָּׁה מֵרוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ', 'וְשִׁבְעָה רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ'. תְּנִי רַב יוֹסֵף: שְׁלֹשָׁה, חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעָה. שְׁלֹשָׁה שׁוֹמְרֵי הַסַּף. חֲמִשָּׁה מֵרוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. שִׁבְעָה רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. אָמַר לוֹ אַבַּיֵי: עַד הָאִידָּנָא, מַאי טַעְמָא לֹא פָּרִישׁ לָן מַר? אָמַר לוֹ: לָא הֲוָה יָדַעְנָא דְּצָרִיכְיתוּ לֵי, וְמִי בָּעֵיתוּ מִינַּאי מִלְּתָא וְלָא אֲמְרִי לְכוּ?! אָמַר לוֹ יַעֲקֹב מִינָּאָה לְרַב יְהוּדָה: הֵנֵי שִׁשָּׁה דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּנֶגֶד מִי? אָמַר לוֹ: כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה שֶׁעָמְדוּ מִימִינוֹ שֶׁל עֶזְרָא וְשִׁשָּׁה מִשְּׂמֹאלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַסֹּפֵר עַל מִגְדַּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר, וַיַּעֲמֹד אֶצְלוֹ: מַתִּתְיָה וְשָׁמַע וַעֲנָיָה וְאוּרִיָּה וְחִלְקִיָּה וּמַעֲשֵׂיָה עַל יְמִינוֹ. וּמִשְּׂמֹאלוֹ: פְּדָיָה וּמִישָׁאֵל וּמַלְכִּיָּה וְחָשֻׁם וְחַשְׁבַּדָּנָה זְכַרְיָה מְשֻׁלָּם'. הֵנֵי, שִׁבְעָה הֲווּ? הֵינוּ 'זְכַרְיָה' הֵינוּ 'מְשֻׁלָּם'! וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ 'מְשֻׁלָּם'? דְּמֵשְׁלָם בְּעוֹבָדֵיהּ.

ל מִשְׁנָה. סוּמָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, וּמְתַרְגֵּם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁלֹּא רָאָה מְאוֹרוֹת מִיָּמָיו, לֹא יִפְרֹס עַל שְׁמַע.

גְּמָרָא. תַּנְיָא: אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא הַרְבֵּה צָפוּ לִדְרֹשׁ בַּמֶּרְכָּבָה וְלֹא רָאוּ אוֹתָהּ מִיֶּמֶיהֶם? וְרַבִּי יְהוּדָה? הָתָם, בַּאֲבַנְתָּא דְּלִיבָּא תַּלְיָא מִלְּתָא, וְהָא קָא מֵיכַוֵּין וְיָדַע. הָכָא, מִשּׁוּם הֲנָאָה הוּא, וְהָא, לֵית לֵיהּ הֲנָאָה. וְרַבָּנָן? אִית לֵיהּ הֲנָאָה! כִּדְרַבִּי יוֹסֵי, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל מִקְרָא זֶה: "וְהָיִיתָ מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם, כַּאֲשֶׁר יְמַשֵּׁשׁ הָעִוֵּר בָּאֲפֵלָה", וְכִי מַאי אִכְפַּת לֵיהּ לְעִוֵּר בֵּין אֲפֵלָה לְאוֹרָה? עַד שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה לְיָדִי. פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה, וְרָאִיתִי סוּמָא שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וַאֲבוּקָה בְּיָדוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, אֲבוּקָה זוֹ לְמָה לְךָ? אָמַר לִי: כָּל זְמַן שֶׁאֲבוּקָה בְּיָדִי, בְּנֵי אָדָם רוֹאִים אוֹתִי, וּמַצִּילִין אוֹתִי מִן הַפְּחָתִים, וּמִן הַקּוֹצִים, וּמִן הַבַּרְקָנִים.

אָמַר רַב אַסִי: חֵיפָּנִי וּבֵישָׁנִי לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אֵין מוֹרִידִין לִפְנֵי הַתֵּבָה, לֹא אַנְשֵׁי בֵּית שְׁאָן וְלֹא אַנְשֵׁי בֵּית חֵיפָה וְלֹא אַנְשֵׁי טִבְעוֹנִין, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹרִין לְ'אַלְפִּין' 'עֵינִין', וּלְ'עֵינִין' 'אַלְפִּין'.

מִשְׁנָה. הָאוֹמֵר: "יְבָרְכוּךְ וְכוּ', עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ" וְכוּ', מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ.

גְּמָרָא. מַאי טַעְמָא? פְּלִיגֵי בָּהּ תְּרֵי אֱמוֹרָאֵי בְּמַעֲרָבָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַבִּין, וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא; חַד אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁמַּטִּיל קִנְאָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, וְחַד אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁעוֹשֶׂה מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים, וְאֵינָן אֶלָּא גְּזֵרוֹת.

הָאוֹמֵר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר" וְכוּ'. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּיִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל הַכּוּתִית, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן לַעֲבוֹדָה זָרָה, הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

תָּנוּ רַבָּנָן: יֵשׁ נְקָרָאִים וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. יֵשׁ נְקָרָאִין וּמִתַּרְגְּמִין. וְיֵשׁ לֹא נְקָרָאִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. 'מַעֲשֵׂה־בְּרֵאשִׁית' נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא אַתּוּ לְשַׁיּוֹלֵי, מַה לְמַעְלָה? וּמַה לְמַטָּה? מַה לְפָנִים? וּמַה לְאָחוֹר? קָא מַשְׁמַע לָן. מַעֲשֵׂה לוֹט וּשְׁתֵּי בְּנוֹתָיו נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, נֵיחוֹשׁ לְכְבוֹדוֹ דְּאַבְרָהָם? קָמַשְׁמַע לָן. מַעֲשֵׂה תָּמָר וִיהוּדָה נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, נֵיחוֹשׁ לְכְבוֹדוֹ דִּיהוּדָה? קָמַשְׁמַע לָן, שֶׁבַּח הוּא לוֹ, דְּאוֹדִי. מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל הָרִאשׁוֹן נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, לֵיחוֹשׁ לְכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל? קָא מַשְׁמַע לָן, כָּל־שֶׁכֵּן דִּניחָא לְהוּ, דְּהַוְיָא לְהוּ כַּפָּרָה. קְלָלוֹת וּבְרָכוֹת נִקְרָאִין וּמִתַּרְגְּמִין, פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, נֵיחוֹשׁ דִּילְמָא פָּיְגָא דַּעְתַּיְהוּ דְּצִבּוּרָא, קָא מַשְׁמַע לָן. אֲזָהֳרוֹת וַעֲנָשִׁים נִקְרָאִין וּמִתַּרְגְּמִין, פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, נֵיחוֹשׁ דִּילְמָא אַתּוּ לְמֶעְבַּד מִינְּהָא? קָא מַשְׁמַע לָן. מַעֲשֵׂה אַמְנוֹן וְתָמָר נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, מַעֲשֵׂה אַבְשָׁלוֹם נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, לֵיחוֹשׁ לְיִקְרֵיהּ דְּדָוִד, קָא מַשְׁמַע לָן.

מַעֲשֵׂה פִּילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא לֵיחוֹשׁ לְכְבוֹדוֹ דְּבִנְיָמִין, קָא מַשְׁמַע לָן. "הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ", נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, פְּשִׁיטָא! לַאֲפוּקֵי מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה קוֹרֵא לְמַעְלָה מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: "הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ", אָמַר לוֹ: עַד שֶׁאַתָּה בוֹדֵק בְּתוֹעֲבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, צֵא בְּדֹק בְּתוֹעֲבוֹת אִמֶּךָ. בָּדְקוּ אַחֲרָיו, וּמָצְאוּ בּוֹ שֶׁמֶץ פְּסוּל. וְאֵלּוּ נִקְרָאִים וְלֹא מִתַּרְגְּמִין: מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָלַךְ לְכָבוּל, וְהָיָה קוֹרֵא חַזַּן הַכְּנֶסֶת: "וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר", אָמַר לוֹ לַמְתַרְגְּמָן: אַל תְּתַרְגֵּם אֶלָּא אַחֲרוֹן, וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים. מַעֲשֶׂה הָעֶגֶל הַשֵּׁנִי נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. וְאֵיזֶהוּ מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל הַשֵּׁנִי? מִן: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה", עַד "וַיָּרָא מֹשֶׁה". "בִּרְכַּת כֹּהֲנִים" נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם, מַאי טַעְמָא? מְשׁוּם

דִּכְתִיב: 'יִשָּׂא'. מַעֲשֶׂה דָּוִד וְאַמְנוֹן לֹא נִקְרִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. וְהָאַמַּרְתְּ: מַעֲשֶׂה אַמְנוֹן וְתָמָר נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם? לָא קַשְׁיָא, הָא דִּכְתִיב: "אַמְנוֹן בֶּן דָּוִד", הָא דִּכְתִיב: "אַמְנוֹן" סְתָמָא.

לֹא תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בִּתְשׁוּבָתוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ תְּשׁוּבָה שֶׁהֵשִׁיבוֹ אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה פָּקְרוּ הַמִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וָאַשְׁלְכֵהוּ בָאֵשׁ, וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה". תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל הַמִּקְרָאוֹת הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה לִגְנַאי, קוֹרִין אוֹתָן לְשֶׁבַח, כְּגוֹן: 'יִשְׁגָּלְנָה/ יִשְׁכָּבֶנָּה'; 'בַּעְפֹלִים/ בַּטְּחוֹרִים'; 'חֹרְיוֹנִים/דִּבְיוֹנִים'. "לֶאֱכֹל אֶת חֹרֵיהֶם וְלִשְׁתּוֹת אֶת שִׁינֵיהֶם", "לֶאֱכֹל אֶת צוֹאָתָם וְלִשְׁתּוֹת אֶת רַגְלֵיהֶם". 'לְמַחֲרָאוֹת/ לְמוֹצָאוֹת'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: 'לְמַחֲרָאוֹת' כְּשֵׁמָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנַאי לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָמַר רַב נַחְמָן: כָּל לִיצָנוּתָא אָסִירָא, בַּר מִלֵּיצָנוּתָא דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דְּשַׁרְיָא. דִּכְתִיב: "כָּרַע בֶּל קֹרֵס נְבוֹ", וּכְתִיב: "קֹרְסוּ כָרְעוּ יַחְדָּו, לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא" וְגוֹ'. רַבִּי יַנַּאי אָמַר מֵהָכָא: "לְעֻגְלוֹת בֵּית אָוֶן, יָגוּרוּ שְׁכַן שֹׁמְרוֹן. כִּי אָבַל עָלָיו עַמּוֹ, וּכְמָרָיו עָלָיו יָגִילוּ, עַל כְּבוֹדוֹ כִּי גָלָה מִמֶּנּוּ". אַל תִּקְרֵי: 'כְּבוֹדוֹ' אֶלָּא 'כָּבְדוֹ'. אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: שָׂרֵי לֵיהּ לְבַר יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שַׁקְלֵיהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאַנְחֵיהּ בְּשֵׁי"ן תֵּי"ו שֶׁלְּךָ. אָמַר רַב אַשֵׁי: הַאי מַאן דְּסַנְיָא שׁוּמְעָנֵיהּ, שָׂרֵי לֵיהּ לְבָזוּיֵיהּ בְּגִימֶ"ל וְשֵׁי"ן. וְהַאי מַאן דְּשַׁפִּיר שׁוּמְעָנֵיהּ, שָׂרֵי לֵיהּ לְשַׁבּוּחֵיהּ. וּמַאן דְּשַׁבְּחֵיהּ, יְנוּחוּ לוֹ בְּרָכוֹת עַל רֹאשׁוֹ.

פרק ד

מגילה פרק ד - לב כְּתִיב: "לְבַנְיָמִן אָמַר: יְדִיד ה', יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו, חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם". [בגמרא הביאו פלוגתא דתנאי, בענין אם ירושלים נתחלקה לשבטים, או לאו]. תַּנָּא אֶחָד סוֹבֵר שֶׁנִּתְחַלְּקָה לְשֵׁבֶט יְהוּדָה וּלְשֵׁבֶט בִּנְיָמִין, דְּתַנְיָא: מָה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה? הַר הַבַּיִת, וְהַלִּשְׁכוֹת, וְהָעֲזָרוֹת. וּמָה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין? אוּלָם, וְהֵיכָל וּבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וּרְצוּעָה הָיְתָה יוֹצֵאת מֵחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה, וְהָיְתָה נִכְנֶסֶת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וּבָהּ מִזְבֵּחַ בָּנוּי, וְהָיָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק מִצְטַעֵר עָלֶיהָ בְּכָל יוֹם לְבַלְעָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם". וּלְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין וְנַעֲשָׂה אֶשְׁפִּיזְכָאן לַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכַן". וְתַנָּא אֶחָד סוֹבֵר: לֹא נִתְחַלְּקָה יְרוּשָׁלַיִם לִשְׁבָטִים, דְּתַנְיָא: אֵין מַשְׁכִּירִין בָּתִּים בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם, לְפִי שֶׁאֵינָן שֶׁלָּהֶם. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: אַף לֹא מִטּוֹת. לְפִיכָךְ, עוֹרוֹת קָדָשִׁים, בַּעֲלֵי אוּשְׁפִּיזִין, נוֹטְלִין אוֹתָן בִּזְרוֹעַ. אָמַר אַבַּיֵי: שָׁמַע מִינָּהּ, אוֹרַח אַרְעָא לְמִשְׁבַּק אִינִישׁ גּוּלְפָא וּמַשְׁכָּא בְּאוּשְׁפִּיזֵיהּ....

אָמַר מַר זוּטָרָא: מִטְפָּחוֹת סְפָרִים שֶׁבָּלוּ, עוֹשִׂין אוֹתָן תַּכְרִיכִין לְמֵת מִצְוָה, וְזוֹ הִיא גְּנִיזָתָן. וְאָמַר רָבָא: סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבָּלָה, גּוֹנְזִין אוֹתוֹ אֵצֶל תַּלְמִיד חָכָם. וַאֲפִלּוּ שׁוֹנֶה הֲלָכוֹת. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: וּבִכְלֵי חֶרֶס, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּנְתַתָּם בִּכְלִי חֶרֶשׂ, לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים". ...

לג דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא, מַאי דִּכְתִיב: "וַיִּשְׁרֹף אֶת בֵּית ה', וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ, וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלַיִם, וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ". "בֵּית ה'", זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. "בֵּית הַמֶּלֶךְ", אֵלּוּ פַּלְטֵרִין שֶׁל מֶלֶךְ. "וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלַיִם", כְּמַשְׁמָעָן. "וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל", רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר: מָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִין בּוֹ תּוֹרָה, וְחַד אָמַר: מָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִין בּוֹ תְּפִלָּה. מַאן דְּאָמַר: תּוֹרָה, דִּכְתִיב: "יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר". וּמַאן דְּאָמַר: מָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִין בּוֹ תְּפִלָּה, דִּכְתִיב: "סַפְּרָה נָּא לִי אֵת כָּל הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִישָׁע". וֶאֱלִישָׁע כִּי עֶבֶד, בְּרַחֲמֵי הוּא דְּעָבֵד. תִּסְתַּיֵּם דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא דְּאָמַר: מָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִין בּוֹ תּוֹרָה, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בֵּית הַכְּנֶסֶת, מָתֹר לַעֲשׂוֹתוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ. תִּסְתַּיֵּם!

אִיבָּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִמְכֹּר סֵפֶר־תּוֹרָה יָשָׁן, לִקַּח בּוֹ חָדָשׁ? וְכוּ'. תָּא שְׁמַע: דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אֵין מוֹכְרִין סֵפֶר־תּוֹרָה, אֶלָּא לְלִמּוֹד תּוֹרָה, וְלִשָּׂא אִשָּׁה. שְׁמַע מִינָּהּ, תּוֹרָה בְּתוֹרָה, שַׁפִּיר דָּמֵי! דִּילְמָא, שַׁאנִי תַּלְמוּד, שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. אִשָּׁה נַמִּי, "לֹא תֹהוּ בָּרָאהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ"! אֶבָל תּוֹרָה בְּתוֹרָה, לֹא. תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יִמְכֹּר אָדָם סֵפֶר תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. יָתֵר עַל כֵּן, אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, וּמְכַר סֵפֶר תּוֹרָה, אוֹ בִּתּוֹ, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.

לד שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי זַבְּאי: בַּמָּה הֱאֲרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מִיָּמַי לֹא הִשְׁתַּנְתִּי מַיִם בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל תְּפִלָּה, וְלֹא כִּנִּיתִי שֵׁם לַחֲבֵרִי, וְלֹא בִּטַּלְתִּי קִדּוּשׁ הַיּוֹם. אִמָּא זְקֵנָה הָיְתָה לִי, פַּעַם אַחַת לֹא הָיָה לִי קִדּוּשׁ, מָכְרָה כִּפָּה שֶׁעַל רֹאשָׁהּ, וְהֵבִיאָה לִי קִדּוּשׁ הַיּוֹם. תָּנָא: כְּשֶׁמֵּתָה, הִנִּיחָה לוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵי יַיִן. כְּשֶׁמֵּת הוּא, הִנִּיחַ לְבָנָיו שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים גַּרְבֵי יַיִן. רַב הוּנָא הֲוָה אָסַר רִיתָא, וְקָאֵי קַמֵּיהּ דְּרַב. אָמַר לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לֵיהּ: לָא הֲוָה לִי לְקִדּוּשָׁא, וּמִשְׁכַּנְתֵּיהּ לְהֶמְיָנֵי וְאָתֵיתִי בֵּיהּ קִדּוּשָׁא. אָמַר לֵיהּ: יְהֵא רַעֲוָא דְּתֵיטוּם בְּשִׂירָאֵי. כִּי אִכְלַל רַבָּה בְּרֵיהּ, רַב הוּנָא, אִינִישׁ גּוּצָא הֲוָה, גָּנָא אַפּוּרְיָא, אָתָאן בָּנָתֵיהּ וְכַלָּתֵיהּ, שַׁלְחָן וְשַׁדְיָן מָאנֵי עִילּוּיֵיהּ, עַד דְּאִיטוּם בְּשִׂירָאֵי. כִּי שָׁמַע רַב, אִיקְפַּד, אָמַר: מַאי טַעְמָא לֹא אָמְרָתְּ לִי כִּי בֵּרַכְתִּיךְ: "וְכֵן לְמַר"?

שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: בַּמָּה הֱאֲרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מִיָּמַי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת, קַפְּנְדְּרִיָּא. וְלֹא פְּסָעָתִי עַל רָאשֵׁי עַם קָדֵשׁ, וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי בְּלֹא בְּרָכָה. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי פְּרִידָא: בַּמָּה הֱאֲרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מִיָּמַי לֹא קִדְּמַנִי אָדָם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא בֵּרַכְתִּי לִפְנֵי כֹּהֵן, וְלֹא אָכַלְתִּי מִבְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָסוּר לֶאֱכֹל מִבְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הָאוֹכֵל מִבְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ, כְּאִלּוּ אוֹכֵל טְבָלִים. וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ. וְלֹא בֵּרַכְתִּי לִפְנֵי כֹּהֵן. לְמֵימְרָא: דְּמַעֲלִיוּתָא הִיא? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁמְּבָרֵךְ

לְפָנָיו אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל עַם־הָאָרֶץ, אוֹתוֹ תַּלְמִיד חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְשַׁנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת", אַל תִּקְרֵי 'מְשַׁנְאַי' אֶלָּא 'מַשְׁנִיאַי'. כִּי קָאָמַר אִיהוּ, בְּשָׁוִין.

לֵה שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה: בַּמָּה הֱאֲרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מִימַי לֹא נִתְכַּבְּדְתִּי בְּקִלּוֹן חֲבֵרַי, וְלֹא עָלְתָה עִמִּי קְלָלַת חֲבֵרַי עַל מִטָּתִי, וְתָרָן הָיִיתִי בְּמָמוֹנִי. לֹא נִתְכַּבְּדְתִּי בְּקִלּוֹן חֲבֵרַי, כִּי הָא דְּרַב הוּנָא דְּרִי מָרָא אַכַּתְפֵּיהּ, אֲתָא רַב חָנָא בַּר חָנִילַאי וְקָא שָׁקִיל מִינֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: אִי רְגִילַת דְּדָרִית בְּמָאתֵיךְ, דָּרִי. וְאִי לָא, אִיתַיקּוּרֵי אֲנָא בְּזִילוּתָא דִּידָךְ, לָא נִיחָא לִי! וְלֹא עָלְתָה עַל מִטָּתִי קְלָלַת חֲבֵרַי, כִּי הָא דְּמַר זוּטְרָא, כִּי הֲוָה סָלִיק לְפוּרְיֵהּ, אָמַר: שְׁרִי לֵיהּ לְכָל מַאן דְּצַעֲרָן. וְתָרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי, דְּאָמַר מַר: אִיּוֹב, וַתָּרָן בְּמָמוֹנֵיהּ הֲוָה, שֶׁהָיָה מַנִּיחַ פְּרוּטָה לְחֶנְוָנִי מִמָּמוֹנָיו. שָׁאַל רַבִּי עֲקִיבָא אֶת רַבִּי נְחוּנְיָא הַגָּדוֹל: בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אַתּוּ גַּוְזָאֵי קָא מָחוּ לֵיהּ. סָלִיק, יָתִיב אַרֵישָׁא דְּדִיקְלָא. אָמַר לוֹ: רַבִּי, אִם נֶאֱמַר: 'כֻּבָּשׁ' לָמָּה נֶאֱמַר: 'אֶחָד"? אָמַר לֵיהּ: 'אֶחָד', מְיֻחָד שֶׁבְּעֲדָרוֹ. אָמַר לְהוּ: צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הוּא, שְׁבָקוּהוּ! אָמַר לוֹ: מִימַי לֹא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת, דִּכְתִיב: "וְשׁוֹנֵא מַתָּנוֹת יִחְיֶה". וְלֹא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי. וְתָרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי. לֹא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת, כִּי הָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי הֲווּ מְשַׁדְּרֵי לֵיהּ מַתָּנוֹת מִבֵּי־נְשֵׁיאָה, לָא הֲוָה שָׁקִיל. כִּי הֲווּ מְזַמְּנֵי לֵיהּ, לָא הֲוָה אָזִיל. אָמַר לְהוּ: לָא נִיחָא לְכוּ דְּאֶחְיֶה? דִּכְתִיב: "שׁוֹנֵא מַתָּנוֹת יִחְיֶה". רַבִּי זֵירָא, כִּי הֲווּ מְשַׁדְּרֵי לֵיהּ מִבֵּי־נְשֵׁיאָה, לָא הֲוָה שָׁקִיל, כִּי הֲווּ מְזַמְּנֵי לֵיהּ, אָזִיל. אָמַר: אִתְיַקּוּרֵי דְּמִתְיַקְּרֵי בִּי. וְלֹא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי, דְּאָמַר רָבָא: כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע", לְמִי 'נוֹשֵׂא עָוֹן'? לְמִי שֶׁהוּא 'עֹבֵר עַל פֶּשַׁע'.

לו שָׁאַל רַבִּי אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: בַּמָּה הֱאֲרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לוֹ: קַצְתִּ בְּחַיַּי? אָמַר לוֹ: רַבִּי, תּוֹרָה הִיא, וְלִלְמֹד אֲנִי צָרִיךְ! אָמַר לוֹ: מִימַי לֹא נִסְתַּכַּלְתִּי בְּצֶלֶם דְּמוּת אָדָם רָשָׁע, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָסוּר לְאָדָם לְהִסְתַּכֵּל בְּצֶלֶם דְּמוּת אָדָם רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לוּלֵי פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נֹשֵׂא, אִם אַבִּיט אֵלֶיךָ, וְאִם אֶרְאֶךָ". רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: עֵינָיו כֵּהוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק, וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת", מִשּׁוּם דְּאִסְתַּכֵּל בֵּיהּ בְּעֵשָׂו הָרָשָׁע. וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ? וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְעוֹלָם אַל תְּהִי קְלָלַת הֶדְיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ קִלֵּל אֶת שָׂרָה, וְנִתְקַיְּמָה בְּזַרְעָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה הוּא לְךָ כְּסוּת עֵינַיִם", אַל תִּקְרֵי 'כְּסוּת' אֶלָּא 'כַּסִּיוּת'. הָא וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ. רָבָא אָמַר: מֵהָכָא: "שְׂאֵת פְּנֵי רָשָׁע לֹא טוֹב". בִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ, אָמַר לוֹ: בָּרְכֵנִי, אָמַר לוֹ: יְהִי רָצוֹן שֶׁתַּגִּיעַ לַחֲצִי יָמַי. וּלְכוּלְהוּ לָא? אָמַר לוֹ: הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ בְּהֶמָה יִרְעוּ?! אֲבוּהָ בַּר אִיהִי וּמִנְיָמִין בַּר אִיהִי, חַד אָמַר: תֵּיתִי לִי, דְּלָא אִסְתַּכְלֵי בְּכוּתִי. וְחַד אָמַר: תֵּיתִי לִי, דְּלָא עַבְדִי שֻׁתָּפוּת בַּהֲדֵי כוּתִי. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי זֵירָא: בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מִימַי לֹא הִקְפַּדְתִּי בְּתוֹךְ בֵּיתִי, וְלֹא צָעַדְתִּי בִּפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנִּי,

וְלֹא הִרְהַרְתִּי בַּמְּבוֹאוֹת הַמְּטֻנָּפוֹת, וְלֹא הָלַכְתִּי אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תּוֹרָה וּבְלֹא תְּפִלִּין, וְלֹא יָשַׁנְתִּי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא שְׁנַת קֶבַע וְלֹא שְׁנַת עֲרַאי, וְלֹא שַׁשְׁתִּי בְּתַקָּלַת חֲבֵרַי, וְלֹא קָרִיתִי לַחֲבֵרַי בַּחֲכִינָתוֹ, וְאָמְרֵי לָהּ: בַּחֲנִיכָתוֹ.

מִשְׁנָה. וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁחָרַב, אֵין מַסְפִּידִין בְּתוֹכוֹ וְכוּ', וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ קַפַּנְדְּרְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲשִׁמוֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם", קְדֻשָּׁתָן אַף כְּשֶׁהֵן שׁוֹמְמִין וְכוּ'.

גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, אֵין נוֹהֲגִין בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ, אֵין אוֹכְלִין בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶן, וְאֵין נֵאוֹתִין בָּהֶן, וְאֵין מְטַיְּלִין בָּהֶן, וְאֵין נִכְנָסִין בָּהֶן, בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, וְאֵין מַסְפִּידִין בָּהֶן הֶסְפֵּד שֶׁל יָחִיד, אֲבָל קוֹרִין בָּהֶן, וְשׁוֹנִין בָּהֶן, וּמַסְפִּידִין בָּהֶן הֶסְפֵּד שֶׁל רַבִּים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בְּיִשּׁוּבָן, אֲבָל בְּחָרְבָּנָן, מַנִּיחִין אוֹתָן וְעוֹלִים בָּהֶן עֲשָׂבִים. וְלֹא יִתְלֹשׁ, מִפְּנֵי עֲגְמַת נָפֶשׁ. 'עֲשָׂבִים', מַאן דְּכַר שְׁמַיְהוּ? חֲסוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: וּמְכַבְּדִין אוֹתָן, וּמַרְבִּיצִין אוֹתָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ בָּהֶן עֲשָׂבִים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בְּיִשּׁוּבָן, אֲבָל בְּחָרְבָּנָן, מַנִּיחִין אוֹתָן לַעֲלוֹת. עָלוּ בָּהֶם עֲשָׂבִים, לֹא יִתְלֹשׁ, מִפְּנֵי עֲגְמַת נָפֶשׁ. אָמַר רַבִּי אַסִי: בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל, עַל תְּנַאי הֵן עֲשׂוּיִין, וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין נוֹהֲגִין בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ, וּמַאי נִיהוּ? חֶשְׁבּוֹנוֹת. אָמַר רַבִּי אַסִי: בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁמְּחַשְּׁבִין בּוֹ חֶשְׁבּוֹנוֹת, מַלִּינִין בּוֹ אֶת הַמֵּת. מַלִּינִין, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? לָא סַגְיָא דְּלָאו הָכִי?! אֶלָּא לַסּוֹף, שֶׁיְּלִינוּ בּוֹ מֵת-מִצְוָה. רַבִינָא וְרַב אַדָּא בַּר מַתְנָא, הֲווּ קָיְמֵי וְשָׁאֲלוּ שְׁאֵלְתָּא מֵרַבָּא. אִתָּא זֵילְחָא דְּמִיטְרָא, עַיְּלֵי לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אֲמְרֵי: הַאי דְּעַיְּלִינַן לְבֵית הַכְּנֶסֶת, לָאו מִשּׁוּם מִיטְרָא, אֶלָּא מִשּׁוּם דִּשְׁמַעְתָּא בַּעְיָא צִילּוּתָא כְּיוֹמָא דְּאִסְתְּנָא.

וּמַסְפִּידִין בָּהֶן הֶסְפֵּד שֶׁל רַבִּים. הֵיכִי דָּמֵי הֶסְפֵּדָא דְּרַבִּים? מַחְוִי רַב חִסְדָּא: כְּגוֹן הֶסְפֵּדָא דְּקָאֵי בֵּי רַב שֵׁשֶׁת. מַחְוִי רַב שֵׁשֶׁת: כְּגוֹן הֶסְפֵּדָא דְּקָאֵי בֵּי רַב חִסְדָּא. רַפְרָם אַסְפַּדָּה לְכַלָּתֵיהּ בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא, אָמַר: מִשּׁוּם יְקָרָא דִּידִי וּדְמִיתָא, אֲתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא. רַבִּי זֵירָא סַפְדֵיהּ לְהַהוּא מֵרַבָּנָן בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא, אָמַר: אִי מִשּׁוּם יְקָרָא דִּידִי, אִי מִשּׁוּם יְקָרָא דִּידֵיהּ דְּמִיתָא, אֲתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא. רֵישׁ לָקִישׁ סַפְדֵיהּ לְהַהוּא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן, דְּשָׁכִיחַ בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, דַּהֲוֵי תָּנֵי הִלְכָתָא בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שׁוּרָתָא, אָמַר: יַי חְסָרָא אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל גַּבְרָא רַבָּה. הַהוּא דַּהֲוָה תָּנֵי הִלְכָתָא, סִיפְרָא וְסִיפְרֵי וְתוֹסֶפְתָּא, וְשָׁכִיב. אֲתוּ וְאָמְרוּ לֵיהּ לְרַב נַחְמָן: לִיסְפְּדֵיהּ מַר. אָמַר: הֵיכִי נְסַפְּדֵיהּ? הֵי צָנֵי דְּמָלֵא סִפְרֵי, דְּחָסֵר? תְּא חֲזִי מָה בֵּין תַּקִּיפֵי דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, לְחָסְדֵי דְּבָבֶל. תָּנֵן הָתָם: וּדְאִשְׁתַּמַּשׁ בְּתָגָא, חֲלָף. תָּנָא רֵישׁ לָקִישׁ: זֶה הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֵי שֶׁשּׁוֹנֶה הִלְכוֹת כִּתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה. וְאָמַר עוּלָּא: לִישְׁתַּמֵּשׁ אִינִישׁ בְּמַאן דְּתָנֵי אַרְבָּעָה וְלָא לִישְׁתַּמֵּשׁ בְּמַאן דְּמַתְנֵי אַרְבָּעָה. כִּי הָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ הֲוָה אָזֵיל בְּאוֹרְחָא, מָטָא עוּרְקְמָא דְּמַיָּא. אָתָא הַהוּא גַּבְרָא, אַרְכְּבֵיהּ אַכַּתְפֵּיהּ וְקָא מַעְבַּר לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: קָרִיתָ? אָמַר לֵיהּ:

קָרִינָא. תְּנִיתָ? תַּנִּינָא אַרְבָּעָה סִדְרֵי מִשְׁנָה. אָמַר לֵיהּ: פְּסַלְתְּ לָךְ אַרְבָּעָה טוּרֵי, וְטָעַנְתְּ בַּר לָקִישׁ אַכַּתְפֵּיךְ? שָׁדֵי בַּר לָקִישָׁא בְּמַיָּא! אָמַר לֵיהּ: נִיחָא לִי דְּאַשְׁמְעֵיהּ לְמַר. אִי הָכִי גְּמוֹר מִינִי הָא מִלְּתָא דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא: בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, הֵן הֶחְמִירוּ עַל עַצְמָן, שֶׁאֲפִלּוּ רוֹאוֹת טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל, יוֹשְׁבוֹת עָלָיו שִׁבְעָה נְקִיִּים.

תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ", אַל תִּקְרֵי 'הֲלִיכוֹת' אֶלָּא 'הֲלָכוֹת'. תְּנוּ רַבָּנָן: מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת וּלְהַכְנָסַת כַּלָּה. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי: שֶׁהָיָה מְבַטֵּל תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת וּלְהַכְנָסַת הַכַּלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֵין שָׁם כָּל צָרְכּוֹ, אֲבָל יֵשׁ שָׁם כָּל צָרְכּוֹ, אֵין מְבַטְּלִין. וְכַמָּה 'כָּל צָרְכּוֹ'? אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אִינְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרֵי, וְשִׁיתָּא אַלְפֵי שִׁיפּוּרָא. וְאָמְרֵי לָהּ: תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרֵי, וּמִינְיָהוּ שִׁיתָּא אַלְפֵי שִׁיפּוּרָא. עוּלָּא אָמַר: כְּגוֹן דְּחַיְצֵי גַּבְרֵי מַאבּוּלָא עַד סִיכְרָא. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: כִּנְתִינָתָהּ, כָּךְ נְטִילָתָהּ, מַה נְּתִינָתָהּ, בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא, אַף נְטִילָתָהּ, בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא. הַנֵּי מִילֵּי לְמַאן דְּקָרֵי וְתָנִי, אֲבָל לְמַאן דְּמַתְנִי, לֵית לֵיהּ שִׁיעוּרָא.

לז תָּנָיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: בּוֹא וּרְאֵה, כַּמָּה חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁגָּלוּ, שְׁכִינָה עִמָּהֶם; גָּלוּ לְמִצְרַיִם, שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אֲבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם" וְגוֹ'. גָּלוּ לְבָבֶל, שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה". וְאַף כְּשֶׁהֵם עֲתִידִין לִגָּאֵל, שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ, וְרִחֲמֶךָ"; 'וְהֵשִׁיב' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'וְשָׁב', מְלַמֵּד, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁב עִמָּהֶם מִבֵּין הַגָּלֻיּוֹת. בָּבֶלָה הֵיכָא? אָמַר אַבַּיֵי: בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּהוּצָל וּבְבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּשַׁף־וְיַתִּיב בִּנְהַרְדְּעָא. וְלָא תֵּימָא: הָכָא וְהָכָא, אֶלָּא זִימְנִין הָכָא וְזִימְנִין הָכָא. אָמַר אַבַּיֵי: תֵּיתִי לִי, דְּכִי מָרְחִיקְנָא פַּרְסָה, עָיְלָנָא וּמַצְלִינָא בְּגַוָּהּ.

לח אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, וְלֵוִי, הֲווּ יַתְבֵי בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּשַׁף וְיַתִּיב בִּנְהַרְדְּעָא. אַתְיָא שְׁכִינָה, שָׁמְעוּ קָל רִגְשָׁא, קָמוּ נָפְקוּ. רַב שֵׁשֶׁת הֲוָה יָתִיב בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּשַׁף־וְיַתִּיב בִּנְהַרְדְּעָא, אַתְיָא שְׁכִינָה, וְלָא נָפַק. אֲתוּ מַלְאֲכֵי־הַשָּׁרֵת קָא מְבַעְתִּין לֵיהּ. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָלוּב וְשָׁאֵינוֹ עָלוּב, מִי נִדְחֶה מִפָּנֵי מִי? אָמַר לְהוּ: שַׁבְּקוּהוּ. "וַאֲהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעָט, בָּאֲרָצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּבָבֶל. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: זֶה בֵּית רַבֵּנוּ שֶׁבְּבָבֶל. דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב: "ה', מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָנוּ", אֵלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. אָמַר אַבַּיֵי: מֵרִישׁ הֲוָה גָּרִיסְנָא בְּגוֹ בֵּיתְאִי וּמַצְלִינָא בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא. כֵּיוָן דְּשָׁמְעִית לְהָא דְּקָאָמַר דָּוִד: "ה', אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ", לָא גָּרִיסְנָא אֶלָּא בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא. תַּנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר: עֲתִידִין בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁיִּקָּבְעוּ

בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כְתֻבוֹר בֶּהָרִים, וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבֹא". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה תָּבוֹר וְכַרְמֶל, שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לִלְמֹד תּוֹרָה לִפְנֵי שָׁעָה, נִקְבְּעוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, שֶׁקּוֹרִין בָּהֶם, וּמַרְבִּיצִין בָּהֶם אֶת הַתּוֹרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: מַאי דִּכְתִיב: "לָמָּה תִּרְצְדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים", יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם: לָמָּה תִּרְצוּ דִּין עִם סִינַי? כֻּלְּכֶם בַּעֲלֵי מוּמִין אַתֶּם אֵצֶל סִינַי! כְּתִיב הָכָא: 'גַּבְנֻנִּים', וּכְתִיב הָתָם: "אוֹ גִבֵּן אוֹ דַק". אָמַר רַב אַשִׁי: שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי מַאן דְּיָהִיר, בַּעַל מוּם הוּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה מוֹצֵא עַנְוָתָנוּתוֹ. דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים, וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים. כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים", וּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ: "עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה". שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים: "כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ" וְגוֹ'. וּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ: "וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ". וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים דִּכְתִיב: "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ", וּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ: "אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת". אָמַר רַב הוּנָא: רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַפְטִירִין: "חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי, הָיוּ עָלַי לָטֹרַח", מַאי, "הָיוּ עָלַי לָטֹרַח"? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא דַיָּין לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁחוֹטְאִין לְפָנַי, אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי לֵידַע אֵיזוֹ גְּזֵרָה קָשָׁה אָבִיא עֲלֵיהֶם.

מִשְׁנָה. בְּתַעֲנִיּוֹת, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, וְאֵין מַפְסִיקִין בִּקְלָלוֹת. גְּמָרָא. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר גַּמְדָּא, אָמַר רַב אַסִי: דְּאָמַר קְרָא: "מוּסַר ה', בְּנִי, אַל תִּמְאָס". רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים בְּרָכָה עַל הַפֻּרְעָנוּת. אֶלָּא הֵיכִי עָבִיד? תָּנָא: כְּשֶׁהוּא מַתְחִיל, מַתְחִיל בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵיהֶם, וּכְשֶׁהוּא מְסַיֵּם, מְסַיֵּם בַּפָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם. אָמַר אַבַּיֵי: לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא בִּקְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, אֲבָל קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, פּוֹסֵק! מַאי טַעְמָא? הַלָּלוּ בִּלְשׁוֹן רַבִּים אֲמוּרוֹת, וּמֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה אֲמָרָן. וְהַלָּלוּ בִּלְשׁוֹן יָחִיד אֲמוּרוֹת, וּמֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ אֲמָרָן.

תַּנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עֶזְרָא תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיְּהוּ קוֹרִין קְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים קֹדֶם עֲצֶרֶת, וְשֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה. מַאי טַעְמָא? אָמַר אַבַּיֵי, וְאִי תֵּימָא רֵישׁ לָקִישׁ: כְּדֵי שֶׁתִּכְלֶה הַשָּׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ. בִּשְׁלָמָא, שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, אִיכָּא כְּדֵי שֶׁתִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ. אֶלָּא שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, אַטּוּ 'עֲצֶרֶת', רֹאשׁ הַשָּׁנָה הִיא? אֵין, עֲצֶרֶת נַמִּי רֹאשׁ הַשָּׁנָה הִיא! דְּתָנָן: וּבַעֲצֶרֶת עַל פֵּרוֹת הָאִילָן.

אָמַר רַבִּי שְׁמַטְיָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֶשְׂרָה שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה, הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן גּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה. וְהַגּוֹלְלוֹ, נוֹטֵל שְׂכַר כֻּלָּן. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עֶשְׂרָה שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה, הַגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה קִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּן. 'שְׂכַר כֻּלָּן' סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא, קִבֵּל שָׂכָר כְּנֶגֶד כֻּלָּן!

לט וְאָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בְּבַת־קוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר". וְהַנֵּי מִילֵּי, דְּשָׁמַע קָל גַּבְרָא בְּמָתָא, וְאִתְּתָא בְּדַבְּרָא. וְהוּא דְּאָמַר: 'הֵן' 'הֵן'. וְהוּא דְּאָמַר: 'לָאו' 'לָאו'. וְאָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַקּוֹרֵא בְּלֹא נְעִימָה, וְשׁוֹנֶה בְּלֹא זְמָרָה, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים, וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם". מַתְקִיף לָהּ אַבַּיֵי: מִשּׁוּם דְּלֹא יָדַע לְבָסוּמֵי קָלֵיהּ, כְּתִיב בֵּיהּ: "וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם"? אֶלָּא, כִּדְרַב מְשַׁרְשִׁיָא, דְּאָמַר: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹשְׁבִים בְּעִיר אַחַת, וְאֵין נוֹחִין זֶה לְזֶה בַּהֲלָכָה, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם". "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין אוֹתָן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ. סְלִיק מַסֶּכֶת מְגִלָּה

תענית

פרק א

תענית פרק א - א שָׁאֲלוּ בַּגְּמָרָא עַל מַה שֶּׁשָּׁנִינוּ: מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים. מְנָא לָן, דְּמִדְכַּר לָהּ בִּתְפִלָּה? וְהֵשִׁיב: דְּתַנְיָא: (דברים י״א:י״ג) "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ", זוֹ תְּפִלָּה. אַתָּה אוֹמֵר: זוֹ תְּפִלָּה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֲבוֹדָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכָל לְבַבְכֶם", אֵי זוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ תְּפִלָּה. וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) "וְנָתַתִּי מְטַר" וְגוֹ'. וּמַאי אִירְיָא דְּתָנֵי 'גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים', לִיתְנֵי: 'מַזְכִּירִין עַל הַגְּשָׁמִים'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי שֶׁיּוֹרְדִין בִּגְבוּרָה, (תני לה גבורות) שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ט׳:י׳) "עֹשֶׂה גְּדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר". וּכְתִיב: (שם ה) "הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ" וְגוֹ'. מַאי מַשְׁמַע? וְאָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא: אַתְיָא 'חֵקֶר' 'חֵקֶר' מִבְּרִיתוֹ (שֶׁל) עוֹלָם, וְכְתִיב הָכָא: "עֹשֶׂה גְּדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר", וּכְתִיב הָתָם: (ישעיהו מ׳:כ״ח) "הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם ה', בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ, לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע, אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ". וּכְתִיב: (תהלים סח) "מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ, נֶאְזָר בִּגְבוּרָה"].

ב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה מַפְתְּחוֹת בְּיָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ בְּיַד שָׁלִיחַ וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁל חַיָּה, וְשֶׁל גְּשָׁמִים, וְשֶׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים. שֶׁל חַיָּה, דִּכְתִיב: (בראשית ל׳:כ״ב) "וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים, וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ". שֶׁל גְּשָׁמִים, דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:י״ב) "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב" וְגוֹ'. וְשֶׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים, דִּכְתִיב: (יחזקאל ל׳:ח׳) "וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' בְּפִתְחִי אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם". בְּמַעֲרָבָא אַמְרִי: אַף מַפְתֵּחַ שֶׁל פַּרְנָסָה, דִּכְתִיב: (תהילים קמ״ה:ט״ז) "פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ" וְגוֹ'. וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא לָא קָאָמַר לָהּ לְהַאי? אָמַר לְךָ רַבִּי יוֹחָנָן: גְּשָׁמִים נַמִּי, הֵינוּ פַּרְנָסָה. [תַּנְיָא: מֵאֵימָתַי מַזְכִּירִין עַל הַגְּשָׁמִים? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

מִשְּׁעַת נְטִילַת לוּלָב. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מִשְּׁעַת הַנָּחָתוֹ. אָמַר רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר: הוֹאִיל וְאַרְבָּעָה מִינִין הַלָּלוּ אֵינָן בָּאִין אֶלָּא לְרָצוֹת עַל הַמַּיִם, וּכְשֵׁם שֶׁאַרְבָּעָה מִינִין הַלָּלוּ אִי־אֶפְשָׁר בָּהֶם בְּלֹא מַיִם, כָּךְ אִי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא מַיִם וְכוּ'].

[תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: נֶאֱמַר בַּשֵּׁנִי (במדבר כ"ט:י"ט-כ') 'וְנִסְכֵּיהֶם', וְנֶאֱמַר בַּשִּׁשִּׁי 'וּנְסָכֶיהָ', וְנֶאֱמַר בַּשְּׁבִיעִי 'כְּמִשְׁפָּטָם', הֲרֵי מ"ם יו"ד מ"ם, הֲרֵי כָּאן 'מַיִם', מִכָּאן רֶמֶז לְנִסּוּךְ הַמַּיִם מִן הַתּוֹרָה].

ג תָּנָא: בָּטֵל וּבְרוּחוֹת, לֹא חִיְּבוּ חֲכָמִים לְהַזְכִּיר, וְאִם בָּא לְהַזְכִּיר, מַזְכִּיר. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: טַל וְרוּחוֹת אֵינָן נֶעֱצָרִין. 'טַל', מְנָא לָן דְּלָא מִיעֲצָר? דִּכְתִיב: (מלכים א י"ז:א') "וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי וְגוֹ', חַי ה' וְגוֹ', אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (מלכים א י"ח:א') "לֵךְ הֵרָאֵה אֶל אַחְאָב, וְאֶתְּנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה". וְאִלּוּ 'טַל' לָא קָאָמַר לֵיהּ. (למימרא) [מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם] דְּלָא מִיעֲצָר. וְכִי מֵאַחַר דְּלָא מִיעֲצָר, אֵלִיָּהוּ, אִשְׁתַּבּוּעֵי לָמָּה לֵיהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: אֶפְלוּ טַל דִּבְרָכָה, נַמִּי לָא אָתֵי. וְלִיהַדְּרֵיהּ לְטַל דִּבְרָכָה? מִשּׁוּם דְּלָא מִנְכְּרָא מִלְּתָא. 'רוּחוֹת', מְנָא לָן [דְּלָא מִיעַצְּרֵי]? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: דְּאָמַר קְרָא: (זכריה ב':י') "כִּי כְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פֵּרַשְׂתִּי אֶתְכֶם, נְאֻם ה'", מַאי קָאָמַר לְהוּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל? אִילֵימָא הָכִי קָאָמַר: דְּבַדְּרִתִינְכוּ בְּאַרְבַּע רוּחֵי דְּעָלְמָא, הַאי, 'כְּאַרְבַּע'? 'בְּאַרְבַּע' מִיבָּעֵי לֵיהּ! (אלא דמכיפנא לכו מארבע רוחי עלמא. "מארבע" מיבעי ליה?) אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: כְּשֵׁם שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא רוּחוֹת, כָּךְ אִי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא יִשְׂרָאֵל.

אָמַר רַב יְהוּדָה: זִיקָא דְּבָתַר מִיטְרָא, כְּמִיטְרָא. עִיבָּא דְּבָתַר מִיטְרָא, כְּמִיטְרָא. שִׁמְשָׁא דְּבָתַר מִיטְרָא, כִּתְרֵי מִיטְרֵי. לְמַעוּטֵי מַאי? לְמַעוּטֵי גִּילְהֵי דְּלֵילְיָא, וְשִׁמְשָׁא דְּבֵינֵי קָרְחֵי.

ד אָמַר רָבָא: מַעֲלִי תַּלְגָּא לְטוּרֵי, כַּחֲמִשָּׁה מְטָרֵי לְאַרְעָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל"ז:ו') "כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר הֱוֵא אָרֶץ, וְגֶשֶׁם מָטָר וְגֶשֶׁם מִטְרוֹת עֻזּוֹ".

וְאָמַר רָבָא: תַּלְגָּא, לְטוּרָא. מִיטְרָא רַזְיָא, לְאִילָנֵי. מִיטְרָא נַיְחָא, לְפֵירֵי. עוּרְפִילָא, אַפְלוּ לְפַרְצִידָא דְּתוּתֵי קָלָא, מְהַנְּיָא לֵיהּ. מַאי 'עוּרְפִילָא'? עוּרֵי־פִילֵי.

ה וְאָמַר רָבָא: הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן, דְּמִי לְפַרְצִידָא דְּתוּתֵי קָלָא, דְּכֵיוָן דְּנָבַט, נָבַט. וְאָמַר רָבָא: הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּרָתַח, אוֹרַיְתָא הוּא דְּקָא מַרְתְּחָא לֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ"ג:כ"ט) "הֲלוֹא כֹה דְּבָרִי כָּאֵשׁ, נְאֻם ה'". [וְאָמַר רַב אַשִׁי: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵינוֹ קָשֶׁה כְּבַרְזֶל, אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע"]. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי: אַתּוּן, מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לְהוּ! אֲנַן, מֵהָכָא מַתְנִינַן לְהוּ, דִּכְתִיב: (דברים ח':ט') "אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ

בְּרַזֶל", אַל תִּקְרֵי, 'אֲבָנֶיהָ', אֶלָּא 'בּוֹנֶיהָ'. אָמַר רַבִּינָא: אֲפִלּוּ הָכִי, מִבַּעֲי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֵילַף נַפְשֵׁיהּ בְּנִיחוּתָא, שְׁנֶאֱמַר: (קהלת י״א:י׳) "וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ".

ו אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: שִׁלְשָׁה שָׁאֲלוּ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, לִשְׁנַיִם הֶשִׁיבוּם כַּהֹגֶן, לְאֶחָד הֶשִׁיבוּהוּ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, וְאֵלּוּ הֵן: אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, וְשָׁאוּל בֶּן קִישׁ, וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי. אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, דִּכְתִיב: (בראשית כ״ד:י״ג-י״ד) ("ובנות אנשי העיר יוצאות לשאוב מים,) "וְהָיָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ" וְגוֹ', יָכוֹל אֲפִלּוּ חִגֶּרֶת אוֹ סוּמָא? הֶשִׁיבוּהוּ כַּהֹגֶן, וְנִזְדַּמְּנָה לוֹ רִבְקָה. שָׁאוּל בֶּן קִישׁ, דִּכְתִיב: (שמואל א י״:כ״ז) "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יַכֶּנּוּ, יַעְשְׁרֶנּוּ הַמֶּלֶךְ עֹשֶׁר גָּדוֹל, וְאֶת בִּתּוֹ יִתֵּן לוֹ, (לאשה) וְאֵת בֵּית אָבִיו יַעֲשֶׂה חָפְשִׁי". יָכוֹל אֲפִלּוּ עֶבֶד, אוֹ מַמְזֵר? הֶשִׁיבוּהוּ כַּהֹגֶן, וְנִזְדַּמֵּן לוֹ דָּוִד. יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי, דִּכְתִיב: (שופטים י״א:ל״א) "וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן, וְהָיָה לַה', וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה". יָכוֹל אֲפִלּוּ דָּבָר טָמֵא? וֶהֱשִׁיבוּהוּ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן וְנִזְדַּמְּנָה לוֹ בִּתּוֹ. וְהַיְנוּ דִּקָּא אָמַר לְהוּ נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: (ירמיהו ח׳:כ״ב) "הַצֳּרִי אֵין בְּגִלְעָד? אִם רֹפֵא אֵין שָׁם?" וּכְתִיב: (שם יט) "אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי". "אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי", זֶה בְּנוֹ שֶׁל מֵישַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים־ב ג׳) "וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו, וַיַּעֲלֵהוּ עֹלָה" (על החומה, ויהי קצף גדול על ישראל, ויסעו מעליו וישובו לארץ".) "וְלֹא דִבַּרְתִּי", זוֹ בִּתּוֹ שֶׁל יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי. "וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי", זֶה יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם.

אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: אַף כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שְׁאֲלָה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, וְהֵשִׁיבָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כַּהֹגֶן, דִּכְתִיב: (הושע ו׳:ג׳) "וְנֵדְעָה, נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת ה', כְּשַׁחַר נָכוֹן מֹצָאוֹ, וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ כְּמַלְקוֹשׁ יוֹרֶה אָרֶץ". אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בִּתִּי, אַתְּ שׁוֹאֶלֶת דָּבָר שֶׁפְּעָמִים מִתְבַּקֵּשׁ, וּפְעָמִים אֵינוֹ מִתְבַּקֵּשׁ, אֲבָל אֲנִי אֶהְיֶה לָךְ דָּבָר הַמִּתְבַּקֵּשׁ לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״ד:ו׳) "אֶהְיֶה כַּטַּל לְיִשְׂרָאֵל". וְעוֹד שָׁאֲלָה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, אָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (ש"ה ח) "שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ, כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ", אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בִּתִּי, אַתְּ שׁוֹאֶלֶת דָּבָר שֶׁפְּעָמִים נִרְאֶה, וּפְעָמִים אֵינוֹ נִרְאֶה, אֲבָל אֲנִי אֶעֱשֶׂה לָךְ דָּבָר שֶׁנִּרְאֶה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ט:ט״ז) "הֵן עַל כַּפַּיִם חֲקוֹתִיךְ".

ז מַשְׁנָה. עַד אֵימָתַי שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַפֶּסַח, רַבִּי (יוסי) [מֵאִיר] אוֹמֵר: עַד שֶׁיֵּצֵא נִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ב׳:כ״ג) "וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן". גְּמָרָא. אָמַר לוֹ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: 'יוֹרֶה' בְּנִיסָן? (הוא) 'יוֹרֶה', בְּמַרְחֶשְׁוָן הוּא! *) דִּתְנַן: יוֹרֶה בְּמַרְחֶשְׁוָן וּמַלְקוֹשׁ בְּנִיסָן. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בִּימֵי יוֹאֵל בֶּן פְּתוּאֵל נִתְקַיֵּם מִקְרָא זֶה, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שם א) "יֶתֶר הַגָּזָם אָכַל הָאַרְבֶּה, וְיֶתֶר הָאַרְבֶּה

אָכַל הַיֶּלֶק, וְיֶתֶר הַיֶּלֶק אָכַל הֶחָסִיל". אוֹתָהּ שָׁנָה יָצָא אָדָר, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. יָרְדָה לָהֶם רְבִיעָה רִאשׁוֹנָה בְּאֶחָד בְּנִיסָן. אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: צְאוּ וְזִרְעוּ. אָמְרוּ לוֹ: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַב חִטִּין אוֹ קַבַּיִם שְׂעוֹרִין, יֹאכְלֶנּוּ וְיִחְיֶה אוֹ יִזְרָעֶנּוּ (בקרקע) וְיָמוּת? אָמַר לָהֶם: אַף עַל פִּי כֵן צְאוּ זִרְעוּ! (יצאו וזרעו) וְנַעֲשָׂה לָהֶם נֵס, וְנִתְגַּלָּה לָהֶם מַה שֶּׁבַּכְּתָלִים, (ומה שבסדקים) וּמַה שֶּׁבְּחוֹרֵי נְמָלִים. יָצְאוּ וְזָרְעוּ בַּשֵּׁנִי וּבַשְּׁלִישִׁי וּבָרְבִיעִי. יָרְדָה לָהֶם רְבִיעָה שְׁנִיָּה בַּחֲמִשִּׁי בְּנִיסָן, וְהִקְרִיבוּ עֹמֶר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן. נִמְצֵאת הַתְּבוּאָה הַגְּדֵלָה בְּשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, גְּדֵלָה בְּאַחַד־עָשָׂר יוֹם. וְנִמְצָא עֹמֶר הַקָּרֵב מִתְּבוּאָה שֶׁל שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, קָרֵב מִתְּבוּאָה שֶׁל אַחַד־עָשָׂר יוֹם. וְעַל אוֹתוֹ הַדּוֹר הוּא אוֹמֵר: (תהילים קכ"ו:ה'-ו') "הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ, הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע". מַאי "הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע"? אָמַר רַב יְהוּדָה (אמר רב): שׁוֹר כְּשֶׁהָיָה חוֹרֵשׁ, בַּהֲלִיכָתוֹ בּוֹכֶה, וּבַחֲזִירָתוֹ אוֹכֵל חָזִיז מִן הַתֶּלֶם, וְזֶה "בֹּא יָבֹא בְרִנָּה" . מַאי "נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו"? אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: (אותה שנה) קָנָה, זֶרַע, וְשִׁבֹּלֶת, זְרָתִים הָיְתָה.

ח אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (מלכים־ב ח) "כִּי קָרָא ה' לָרָעָב, וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים", בְּהַנָּךְ שֶׁבַע שָׁנִים, מַאי אָכוּל? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה אָכְלוּ מַה שֶּׁבַּבָּתִּים. שְׁנִיָּה אָכְלוּ מַה שֶּׁבַּשָּׂדוֹת וּבַכְּרָמִים. שְׁלִישִׁית, בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה. רְבִיעִית, בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה. חֲמִשִּׁית, בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. שִׁשִּׁית, בְּשַׂר בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם. שְׁבִיעִית, בְּשַׂר זְרוֹעוֹתֵיהֶם, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ט':י"ט) "אִישׁ בְּשַׂר זְרֹעוֹ יֹאכֵלוּ".

ט וְאָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (הושע י"א:ט') "בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ, וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר". מְשׁוּם דִּ"בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ" "לֹא אָבוֹא בְּעִיר"? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא אָבוֹא בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה, עַד שֶׁאָבוֹא בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה. וּמִי אִיכָּא יְרוּשָׁלַיִם לְמַעְלָה? אִין, דִּכְתִיב: (תהילים קכ"ב:ב'-ג') "יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה, כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָהּ יַחְדָּו".

י וְאָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיה ז) "וּבְאַחַת יִבְעָרוּ וְיִכָּסְלוּ מוֹסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא"? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַחַת הִיא, שֶׁמַּבְעֶרֶת רְשָׁעִים בַּגֵּיהִנֹּם, מַאי הִיא? עֲבוֹדָה זָרָה! כְּתִיב הָכָא: "מוֹסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא", וּכְתִיב הָתָם: (שם) "הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים". וְאָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שם ב) "כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי", תַּרְתֵּין הוּא דַּהֲווּ, עֶשְׂרִין* וְתַרְתֵּין שְׁבִיקָא לְהוּ? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַחַת, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּשְׁתַּיִם, וּמַאי נִיהוּ? עֲבוֹדָה זָרָה! דִּכְתִיב: "כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי, אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים, לַחְצֹב לָהֶם בֹּארֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים". וּכְתִיב [בְּהוּ]: (שם) "כִּי

עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ, וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד, וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת? הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים, וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים, וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל". תָּנָא: כּוּתִיִּים עוֹבְדִים לָאֵשׁ, וְקֵדָרִיִּים עוֹבְדִין לַמַּיִם, וְאַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁהַמַּיִם מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ, לֹא הֵמִירוּ אֱלֹהֵיהֶם, וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלֹא יוֹעִיל.

יא וְאָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שמואל־א ח) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל", וּמִי סֵיב שְׁמוּאֵל כּוּלֵי הַאי, וְהָא בַּר חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם הֲוָה! דְּאָמַר מַר: מֵת בַּחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, זֶהוּ מִיתָתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זְקֵנָה קָפְצָה עָלָיו, דִּכְתִיב: (שמואל א ט״ו:י״א) "נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שָׁאוּל". אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁקַלְתַּנִי כְּמשֶׁה וְאַהֲרֹן, דִּכְתִיב: (תהילים צ״ט:ו׳) "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו, וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ", מַה מֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן, לֹא בָּטְלוּ מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם בְּחַיֵּיהֶם, אַף אֲנִי, לֹא יִתְבַּטְּלוּ מַעֲשֵׂה יָדַי בְּחַיָּי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵיכִי אֵיעָבִיד? לִימוּת שָׁאוּל, לָא קָא שָׁבִיק שְׁמוּאֵל; לִימוּת שְׁמוּאֵל, אַדְּזוּטָר, מְרַנְנֵי אַבַּתְרֵיהּ. לָא לִימוּת שָׁאוּל, וְלָא לִימוּת שְׁמוּאֵל, כְּבָר הִגִּיעָה מַלְכוּת דָּוִד, וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ אֲפִלּוּ כִּמְלֹא נִימָא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֶקְפֹּץ עָלָיו זְקָנָה, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שמואל א כ״ב:ו׳) "וְשָׁאוּל יוֹשֵׁב בַּגִּבְעָה תַּחַת הָאֶשֶׁל בָּרָמָה". וְכִי מָה עִנְיַן 'גִּבְעָה' אֵצֶל 'רָמָה'? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מִי גָּרַם לְשָׁאוּל שֶׁיֵּשֵׁב בַּגִּבְעָה שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה? תִּפְלֹתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. וּמִי מִידְחִי גַּבְרָא מִקַּמֵּי גַּבְרָא? אִין, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: מַאי דִּכְתִיב: (הושע ו׳:ה׳) "עַל כֵּן חָצַבְתִּי בַּנְּבִיאִים, הָרַגְתִּים בְּאִמְרֵי פִי". 'בְּמַעֲשֵׂיהֶם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'בְּאִמְרֵי פִי', אַלְמָא, מִידְּחִי גַּבְרָא מִקַּמֵּי גַּבְרָא.

יב רַב נַחְמָן וְרַב יִצְחָק הֲווּ יָתְבֵי בִּסְעוּדְתָא, אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: לֵימָא מַר מִלְּתָא, אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין מְסִיחִין בִּסְעוּדָה, שֶׁמָּא יַקְדִּים קָנֶה לְוֵשֶׁט, וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה. בָּתַר דְּסָעִיד, אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר יוֹחָנָן: יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת! אָמַר לֵיהּ: וְכִי בִּכְדִי סָפְדוּ סַפְדָנֵיָא? וְחָנְטוּ חַנְטָיָא? וְקָבְרוּ קַבְרָיָא? אָמַר לֵיהּ: מִקְרָא אֲנִי דּוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל׳:י׳) "וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב, נְאֻם ה', וְאַל תֵּחַת יִשְׂרָאֵל, כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק, וְאֶת זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם", מַקִּישׁ הוּא לְזַרְעוֹ, מַה זַּרְעוֹ בַּחַיִּים, אַף הוּא בַּחַיִּים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הָאוֹמֵר: 'רָחֵב' 'רָחֵב', מִיָּד נִקְרִי. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: אֲנָא אֲמִינָא, וְלָא אִכְפַּת לִי. אָמַר לֵיהּ: כִּי קָא אֲמִינָא, בְּיוֹדְעָהּ וּבְמַזְכִּירָהּ וּבְמַזְכִּיר אֶת שְׁמָהּ קָא אֲמִינָא. כִּי הֲוָה מִיפְּטַר, אָמַר לֵיהּ: לִיבָרְכָן מַר. אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר, וְהָיָה רָעֵב וְעָיֵף וְצָמֵא, וּמָצָא אִילָן שֶׁפֵּרוֹתָיו מְתוּקִין, וְצִלּוֹ נָאֶה, וְאַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתָּיו. אָכַל מִפֵּרוֹתָיו וְשָׁתָה מִמֵּימָיו וְיָשַׁב בְּצִלּוֹ, וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ לֵילֵךְ,

אָמַר לוֹ: אִילָן אִילָן, בַּמָּה אֲבָרֶכְךָ? אִם אוֹמַר: שֶׁיִּהְיוּ פֵּרוֹתֶיךָ מְתוּקִין? הֲרֵי פֵּרוֹתֶיךָ מְתוּקִין! שֶׁיִּהְיֶה צִלְּךָ נָאֶה? הֲרֵי צִלְּךָ נָאֶה! שֶׁתְּהֵא אַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּיךָ? הֲרֵי אַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּיךָ! אֶלָּא, יְהִי רָצוֹן שֶׁכָּל נְטִיעוֹת שֶׁנּוֹטְעִים מִמְּךָ, יִהְיוּ כְּמוֹתְךָ. אַף אַתָּה, בַּמָּה אֲבָרֶכְךָ? אִם בַּתּוֹרָה? הֲרֵי יֵשׁ לְךָ תּוֹרָה! (ואם לגדולה? הרי יש לך גדולה! ואם לכבוד? הרי יש לך כבוד!) וְאִם בְּעֹשֶׁר? הֲרֵי יֵשׁ לְךָ עֹשֶׁר! אִם בְּבָנִים? הֲרֵי יֵשׁ לְךָ בָּנִים! אֶלָּא, יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהוּ כָּל צָאֱצָאַי מֵעֶיךָ כְּמוֹתְךָ.

תָּנוּ רַבָּנָן: 'יוֹרֶה', שֶׁמּוֹרֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת לְהָטִיחַ גְּוִוֹתֵיהֶן, וּלְהַכְנִיס אֶת פֵּרוֹתֵיהֶם, וְלַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵיהֶן. דָּבָר אַחֵר: שֶׁמַּרְוֶה אֶת הָאָרֶץ וּמַשְׁקֶה (את) [עַד] הַתְּהוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס"ה:י"א) "תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת, גְּדוּדֶהָ בְּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה, צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ". דָּבָר אַחֵר: 'יוֹרֶה', שֶׁיּוֹרֵד בְּנַחַת, וְאֵינוֹ יוֹרֵד בְּזַעַף, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא 'יוֹרֶה', שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַפֵּרוֹת, וּמַשְׁטִיף אֶת הַזְּרָעִים, (ומשבר) [וּמְשַׁשֵּׁף] אֶת הָאִילָנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'מַלְקוֹשׁ'! מַה 'מַלְקוֹשׁ', לְבָרָכָה, אַף 'יוֹרֶה', לְבָרָכָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא 'מַלְקוֹשׁ', שֶׁמַּפִּיל אֶת הַבָּתִּים וּמְשַׁבֵּר אֶת הָאִילָנוֹת וּמַעֲלֶה סַקְאִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יוֹרֶה"! (ומלקוש) מַה 'יוֹרֶה', לְבָרָכָה, אַף 'מַלְקוֹשׁ', לְבָרָכָה. וְיוֹרֶה גּוּפֵיהּ, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (יואל ב':כ"ג) "וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַה' אֱלֹהֵיכֶם, כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה, וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן".

[תָּנוּ רַבָּנָן: ,יוֹרֶה' בְּמַרְחֶשְׁוָן. וּ'מַלְקוֹשׁ' בְּנִיסָן. אַתָּה אוֹמֵר: 'יוֹרֶה' בְּמַרְחֶשְׁוָן, וּ'מַלְקוֹשׁ' בְּנִיסָן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא 'יוֹרֶה' בְּתִשְׁרֵי, וּמַלְקוֹשׁ' בְּאִיָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּעִתּוֹ־מַלְקוֹשׁ". אָמַר רַב נְהִילָאִי בַּר אִידִי, אָמַר שְׁמוּאֵל: דָּבָר שֶׁמָּל קַשְׁיוּתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דִּבֵּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: דָּבָר שֶׁמְּמַלֵּא תְּבוּאָה בְּקַשֶּׁיהָ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: דָּבָר שֶׁיּוֹרֵד עַל הַמְּלִילוֹת וְעַל הַקַּשִּׁין. תָּנוּ רַבָּנָן: עַד מָתַי נֶהֱנִין וְשׁוֹרְפִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית? עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. מַאי טַעְמָא? דִּכְתִיב: (ויקרא כ"ה:ז') "וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ", כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת בַּשָּׂדֶה, הָאָכֵל לִבְהֶמְתְּךָ בַּבַּיִת, כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מַאי לְשׁוֹן 'רְבִיעָה'? דָּבָר שֶׁרוֹבֵעַ אֶת הַקַּרְקַע, כִּדְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: מִיטָרָא, בַּעְלָהּ דְּאַרְעָא הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ה:י') "כִּי כַאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם, וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם הִרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ"].

אָמַר רַב חִסְדָּא: גְּשָׁמִים שֶׁיָּרְדוּ עַל מִקְצַת מְדִינָה וְעַל מִקְצַת מְדִינָה לֹא יָרְדוּ, אֵין מִשּׁוּם 'וְעָצַר'. אֵינְיוּ? וְהָכְתִיב: (עמוס ד':ז') "וְגַם אָנֹכִי מָנַעְתִּי מִכֶּם אֶת הַגֶּשֶׁם בְּעוֹד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לַקָּצִיר, וְהִמְטַרְתִּי עַל עִיר אֶחָת, וְעַל עִיר אַחַת לֹא אַמְטִיר, חֶלְקָה אַחַת תִּמָּטֵר, וְחֶלְקָה אֲשֶׁר לֹא תַמְטִיר עָלֶיהָ תִּיבָשׁ". וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שְׁתֵּיהֶן לִקְלָלָה. לָא

קַשְׁיָא, הָא, דְּאָתָא טוּבָא, הָא, דְּאָתָא כִּדְמִיבָּעֵי לֵיהּ. אָמַר רַב (אסי) [אַשִׁי]: דִּיקָא נַמִי, דִּכְתִיב: 'תִּמָּטֵר'; תְּהֵא מְקוֹם מָטָר, שְׁמַע מִינָּהּ.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מֵאֵימָתַי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים? מִשֶּׁיֵּצֵא חָתָן לִקְרַאת כַּלָּה. מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרַדְתָּ לָנוּ". וְרַבִּי יוֹחָנָן מְסַיֵּם: "וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם, וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו וְכוּ', אַל יַעַזְבוּנוּ רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזָבוּנוּ בְּרוּךְ רַב הַהוֹדָאוֹת". "רַב הַהוֹדָאוֹת" וְלֹא "כָּל הַהוֹדָאוֹת"? אָמַר רָבָא: אֵימָא: "אֵל הַהוֹדָאוֹת". [אָמַר רַב פָּפָּא: הִלְכָךְ, נִימְרִינְהוּ לְתַרְוַיְהוּ: "אֵל הַהוֹדָאוֹת" וְ"רַב הַהוֹדָאוֹת"].

יג אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים מִתְּחִיַּת הַמֵּתִים, דְּאִלּוּ תְּחִיַּת הַמֵּתִים לַצַּדִּיקִים, וְאִלּוּ הָכָא, בֵּין לַצַּדִּיקִים בֵּין לָרְשָׁעִים. וּפְלִיגָא דְּרַב יוֹסֵף, דְּאָמַר רַב יוֹסֵף: מִתּוֹךְ שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, קְבָעוּהָ בְּתְחִיַּת הַמֵּתִים. אָמַר רַב יְהוּדָה: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים, כְּיוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל"ב:ב') "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי", וְאֵין 'לֶקַח', אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ד':ב') "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ". רָבָא אָמַר: יוֹתֵר מִיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי", מִי נִתְּלָה בְּמִי? הֱוֵי אוֹמֵר: קָטָן נִתְלֶה בְּגָדוֹל. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: (דברים ל"ב:ב') "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי", וּכְתִיב: "תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי"? אִם תַּלְמִיד חָכָם הָגוּן הוּא, כְּטַל, וְאִם לָאו, עוֹרְפֵהוּ כַּמָּטָר. תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי בְּנָאָה אוֹמֵר: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, תּוֹרָתוֹ נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ג':י"ח) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ", וְאוֹמֵר: (שם) "רְפָאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ", וְאוֹמֵר: (שם ח) "כִּי מֹצְאִי מָצָא חַיִּים". וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, נַעֲשֵׂית לוֹ סַם הַמָּוֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי", וְאֵין 'עֲרִיפָה' אֶלָּא הֲרִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כא) "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל".

יד אָמַר לֵיהּ (רבי זירא לרבי ירמיה) [רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא]: לֵיתֵי מַר לִיתְנֵי. אָמַר לֵיהּ [חָלִישׁ לִבָּאי], לָא יָכִילְנָא. לֵימָא מַר מִלְּתָא דְּאַגַּדְתָּא. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (דברים כ':י"ט) "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה", וְכִי אָדָם, עֵץ הַשָּׂדֶה הוּא? אֶלָּא מְשׁוּם דִּכְתִיב: (שם) "כִּי מִמֶּנּוּ תֹּאכֵל, וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת", [וּכְתִיב: "אֹתוֹ תַּשְׁחִית וְכָרַתָּ"], הָא כֵּיצַד? אִם תַּלְמִיד חָכָם הָגוּן הוּא, "מִמֶּנּוּ תֹּאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת". וְאִם לָאו, "אֹתוֹ תַּשְׁחִית וְכָרַתָּ". אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ"ז:י"ז) "בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד", לוֹמַר לְךָ: מַה בַּרְזֶל זֶה, אֶחָד מְחַדֵּד אֶת חֲבֵרוֹ, אַף שְׁנֵי תַּלְמִידִים, מְחַדְּדִין זֶה אֶת זֶה [בַּהֲלָכָה]. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כָּאֵשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ"ג:כ"ט) "הֲלוֹא כֹּה דְבָרַי כָּאֵשׁ, נְאֻם ה'", לוֹמַר לְךָ: מָה אֵשׁ אֵינוֹ דוֹלֵק יְחִידִי, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין מִתְקַיְּמִין בְּיִחִידִי. וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (שם נ) "חֶרֶב אֶל

הַבַּדִּים וְנֹאלוּ"? חָרֵב עַל שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁעוֹסְקִין בַּד בְּבַד בַּתּוֹרָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּסַפְּקִין, שֶׁנֶּאֱמַר: ["וְנֹאלוּ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁחוֹטְאִין], כְּתִיב הָכָא: 'וְנֹאלוּ', וּכְתִיב הָתָם: (במדבר י״ב:י״א) "אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ". וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מֵהָכָא: (ישעיהו י״ט:י״ג) "נוֹאֲלוּ שָׂרֵי צֹעַן" וְגוֹ'. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה כְּעֵץ? שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ג׳:י״ח) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ", לוֹמַר לְךָ: מָה עֵץ, קָטָן מַדְלִיק אֶת הַגָּדוֹל, אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, קְטַנִּים מְחַדְּדִים אֶת הַגְּדוֹלִים. וְהֵיכִנוּ דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַרְבֵּה לְמַדְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וּמֵחֲבֵרַי, יוֹתֵר מֵרַבּוֹתַי, וּמִתַּלְמִידַי, יוֹתֵר מִכֻּלָּם.

טו רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמֵי, כְּתִיב: (ישעיהו כ״א:י״ד) "לִקְרַאת צָמֵא הֲתָיוּ מָיִם", וּכְתִיב: (שם נה) "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם". אִם תַּלְמִיד (חכם) הָגוּן הוּא, "לִקְרַאת צָמֵא הֲתָיוּ מָיִם", וְאִם לָאו, "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם". רַבִּי חֲנִינָא בַּר חָמָא רָמֵי, כְּתִיב: (משלי ה׳:ט״ז) "יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה", וּכְתִיב: (שם) "יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ". אִם תַּלְמִיד הָגוּן הוּא, "יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה", וְאִם לָאו, "יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ". וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר אִידִי: לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה לְמַיִם? דְּכְתִיב: (ישעיהו נ״ה:א׳) "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם", לוֹמַר לְךָ: מַה מַּיִם מַנִּיחִין (במקום) [מָקוֹם] גְּבוֹהַּ, וְהוֹלְכִין לְמָקוֹם נָמוּךְ, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה, אֵין מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפָלָה. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה בִּשְׁלֹשָׁה מַשְׁקִין הַלָּלּוּ: בְּמַיִם, וּבְיַיִן, וּבֶחָלָב? דְּכְתִיב: "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם", וּכְתִיב: (ישעיהו נ״ה:א׳) "לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ, וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב", לוֹמַר לְךָ: מַה שְּׁלֹשָׁה (מיני) מַשְׁקִין הַלָּלּוּ, אֵין מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּפָחוּת שֶׁבַּכֵּלִים, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה, אֵין מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפָלָה. (עליו) וְהֵיכִנוּ דְּאָמְרָה לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ דְּקֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: אֵי חָכְמָה מִפְּאָרָה בְּכְלִי מְכֹעָר? אָמַר לָהּ: (בתי, מלכא) אֲבוּךְ, (במאי) רָמֵי חַמְרָא (אמרה ליה) בְּמָאנֵי דְּפַחְרָאאָמְרָה לֵיהּ: אֶלָּא בְּמַאי נֵירְמֵי? אָמַר לָהּ: כְּגוֹן אַתּוּן דַּחֲשִׁיבִיתוּ, רָמוּ בְּמָאנֵי כַּסְפָּא וְדַהֲבָא! אָזְלָה וְאָמְרָה לֵיהּ לַאֲבוּהָ, רָמֵי לְחַמְרֵיהּ בְּמָאנֵי דְּדַהֲבָא וְכַסְפָּא, וְתָקִיף. אָמַר לָהּ לְבָרְתֵּיהּ: מַאן אָמַר לָךְ הָכִי? אָמְרָה לֵיהּ: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, (ומאי אמרת ליה? הכי והכי אמרי ליה.) [קָרְיוּהָ, (לרבי יהושע בן חנניא) אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי אָמַרְתְּ לָהּ הָכִי? אָמַר לֵיהּ: כִּי הֵיכִי דְּאָמְרָה לִי (איהי הכי) אֲמָרִי לָהּ. וְהָא אִיכָּא, דְּשַׁפִּירֵי וּגְמִירֵי? אִי הֲווּ סָנוּ, טָפֵי הֲווּ גְּמִירֵי. דָּבָר אַחֵר: מַה שְּׁלֹשָׁה מַשְׁקִין הַלָּלּוּ, נִפְסָלִים בְּהֶסַח הַדַּעַת, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה [אֵין] מִשְׁתַּכְּחִין [אֶלָּא] בְּהֶיסַח הַדַּעַת.

טז אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים כְּיוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ בּוֹ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ה:ח׳) "הַרְעִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁחָקִים יִזְּלוּ צֶדֶק, תִּפְתַּח אֶרֶץ, וְיִפְרוּ יֶשַׁע, וּצְדָקָה תַּצְמִיחַ יַחַד, אֲנִי ה' בְּרָאתִיו", 'בְּרָאתִים', לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'בְּרָאתִיו'. אָמַר רַבִּי

אוֹשַׁעְיָא: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים, שֶׁאֲפִלּוּ יְשׁוּעָה פָּרָה וְרָבָה בוֹ, דִּכְתִיב: "תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֶשַׁע" . אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילָאִי: אֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִים, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְחֲלוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פה) "רָצִיתָ ה' אַרְצֶךָ, שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב, נָשָׂאתָ עֲוֹן עַמֶּךָ, כִּסִּיתָ כָּל חַטָּאתָם, סֶלָה".

אָמַר לֵיהּ זְעִירִי מִדְּיהַבַת לְרַבִּינָא: אַתּוּן מֵהָכָא מַתְנִיתוּ לָהּ? אַנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ: (מלכים א ח׳:ל״ד) "וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְסָלַחְתָּ לְחַטַּאת" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִין, אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ״ד:י״ט) "צִיָּה גַּם חֹם יִגְזְלוּ מֵימֵי שֶׁלֶג, שְׁאוֹל חָטָאוּ". אָמַר לֵיהּ זְעִירִי מִדְּיהַבַת לְרַבִּינָא: אַתּוּן מֵהָכָא מַתְנִיתוּ לָהּ? אַנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ: (דברים י״א:י״ז) "וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְגוֹ' וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה".

יז אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִים, אֶלָּא בִּשְׁבִיל בִּטּוּל תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ״ד:י״ט) "צִיָּה גַּם חֹם יִגְזְלוּ מֵימֵי שֶׁלֶג". מַאי מַשְׁמַע? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בִּשְׁבִיל דְּבָרִים שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא עֲשִׂיתֶם, יִגְזְלוּ מִכֶּם מֵימֵי שֶׁלֶג בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִין, אֶלָּא בִּשְׁבִיל מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ה:כ״ג) "רוּחַ צָפוֹן תְּחוֹלֵל גָּשֶׁם, וּפָנִים נִזְעָמִים לְשׁוֹן סָתֶר". אָמַר רַב סָלָא, אָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִין, אֶלָּא בִּשְׁבִיל עַזֵּי־פָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ג׳:ג׳) "וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה, וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ" וְגוֹ'. וְאָמַר רַב סָלָא, אָמַר רַב הַמְנוּנָא: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַזּוּת־פָּנִים, סוֹף נִכְשָׁל בַּעֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ". רַב נַחְמָן (בר יצחק) אָמַר: בְּיָדוּעַ שֶׁנִּכְשָׁל בַּעֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'הָיָה לָךְ', וְלֹא נֶאֱמַר: 'יִהְיֶה לָךְ'. (ו)אָמַר רַבָּה בַּר [רַב] הוּנָא: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַזּוּת פָּנִים, מֻתָּר לִקְרוֹתוֹ 'רָשָׁע', שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״א:כ״ט) "הֵעֵז אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מֻתָּר לִשְׁנֹאתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח׳:א׳) "וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא". אַל תִּקְרֵי, 'יְשֻׁנֶּא', אֶלָּא 'יִשָּׂנֵא', אָמַר רַב קְטִינָא: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִין, אֶלָּא בִּשְׁבִיל בִּטּוּל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת י׳:י״ח) "בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקֶרֶה", בִּשְׁבִיל עַצְלוּת שֶׁהָיָה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָסְקוּ בַּתּוֹרָה, נַעֲשָׂה שׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָךְ, וְאֵין 'מָךְ' אֶלָּא עָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ז:ח׳) "וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ". וְאֵין 'מְקֶרֶה' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״ד:ג׳) "הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו". רַב יוֹסֵף אָמַר: מֵהָכָא: (איוב ל״ז:כ״א) "וְעַתָּה לֹא רָאוּ אוֹר, בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים, וְרוּחַ עָבְרָה וַתְּטַהֲרֵם", וְאֵין 'אוֹר' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ו׳:כ״ג) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר". "בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים", תָּנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁרְּקִיעַ נַעֲשֶׂה בְּהוֹרִין בְּהוֹרִין לְהוֹרִיד טַל וּמָטָר, רוּחַ עָבְרָה וַתְּטַהֲרֵם.

יח אָמַר רַבִּי אַמִּי: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִין אֶלָּא בַּעֲוֹן גָּזֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ו:ל״ב) "עַל כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר", בַּעֲוֹן כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר. וְאֵין 'כַּפַּיִם' אֶלָּא חָמָס, שֶׁנֶּאֱמַר: (יונה ג׳:ח׳) "וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם", וְאֵין 'אוֹר' אֶלָּא מָטָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ז:י״א) "יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ", מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? יַרְבֶּה בִּתְפִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לו) "וַיְצַו עָלֶיהָ בְמַפְגִּיעַ", וְאֵין 'פְּגִיעָה' אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ז׳:ט״ז) "וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְגוֹ' וְאַל תִּפְגַּע בִּי". וְאָמַר רַבִּי אַמִּי: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י׳:י׳) "אִם קָהָה הַבַּרְזֶל וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל"? אִם רָאִיתָ רָקִיעַ, שֶׁקֵּהָה כְּבַרְזֶל מִלְּהוֹרִיד טַל וּמָטָר, בִּשְׁבִיל מַעֲשֵׂה הַדּוֹר שֶׁהֵן מְקַלְקְלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל". מַה תַּקָּנָתָן? יִתְגַּבְּרוּ (בחכמים) [בְּרַחֲמִים], שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַחֲיָלִים יְגַבֵּר וְיִתְרוֹן הַכְשֵׁיר חָכְמָה". כָּל־שֶׁכֵּן, אִם הֶכְשִׁרוּ מַעֲשֵׂיהֶם מֵעִיקָּרָא. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אִם רָאִיתָ תַּלְמִיד, שֶׁתַּלְמוּדוֹ קָשֶׁה עָלָיו כְּבַרְזֶל, בִּשְׁבִיל מִשְׁנָתוֹ שֶׁאֵינָהּ סְדוּרָה עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל". מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? יַרְבֶּה בִּישִׁיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַחֲיָלִים יְגַבֵּר וְיִתְרוֹן הַכְשֵׁיר חָכְמָה". כָּל־שֶׁכֵּן, אִם מִשְׁנָתוֹ סְדוּרָה לוֹ מֵעִיקָּרָא. כִּי הָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ הָוָה מְסַדֵּר מַתְנִיתִין אַרְבָּעִין זִימְנִין, כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה, וְעַיִל לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן.

רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מְסַדֵּר מַתְנִיתִין עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע זִימְנִין, כְּנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וְעַיִל לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא. רָבָא אָמַר: אִם רָאִיתָ תַּלְמִיד שֶׁתַּלְמוּדוֹ קָשֶׁה עָלָיו כְּבַרְזֶל, בִּשְׁבִיל רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַסְבִּיר לוֹ פָּנִים. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל". מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? יַרְבֶּה עָלָיו רֵעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַחֲיָלִים יְגַבֵּר וְיִתְרוֹן הַכְשֵׁיר חָכְמָה" כָּל־שֶׁכֵּן, אִם הֶכְשִׁרוּ מַעֲשָׂיו בִּפְנֵי רַבּוֹ מֵעִיקָּרָא.

יט וְאָמַר רַבִּי אַמִּי: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י׳) "אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ, וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן", אִם רָאִיתָ דּוֹר, שֶׁהַשָּׂמִים מִשְׁתַּכִּין עָלָיו כְּנָחָשֶׁת מִלְּהוֹרִיד טַל וּמָטָר, בִּשְׁבִיל לוֹחֲשֵׁי לְחִישׁוֹת שֶׁאֵין בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר. מַאי תַּקָּנָתָן? יֵלְכוּ אֵצֶל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְלָחֹשׁ, (וילחוש) דִּכְתִיב: (איוב לו) "יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ". "וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן", וְכָל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְלָחֹשׁ וְאֵינוֹ לוֹחֵשׁ, מָה הֶנְאָה יֵשׁ לוֹ? וְאִם לָחַשׁ וְלֹא נַעֲנָה, מַה תַּקָּנָתֵיהּ? יֵלֵךְ אֵצֶל חָסִיד שֶׁבַּדּוֹר וְיַרְבֶּה עָלָיו בִּתְפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיְצַו עָלֶיהָ בְמַפְגִּיעַ". וְאֵין 'פְּגִיעָה' אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ז) "וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה, וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה, וְאַל תִּפְגַּע בִּי". וְאִם לָחַשׁ (ונענה) [וְעָלְתָה בְיָדוֹ] וְהֵגִיס דַּעְתּוֹ עָלָיו, מֵבִיא אַף לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב לו) "מְקַנֶּה אַף עַל עוֹלֶה". רָבָא אָמַר: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹשְׁבִין בְּעִיר אַחַת (ונוחין) [וְאֵין נוֹחִין] זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, מִתְקַנְּאִין בָּאַף וּמַעֲלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְקַנֶּה אַף עַל עוֹלֶה".

כ אָמַר (רבי לוי) [רֵישׁ לָקִישׁ]: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י׳:י״א) "אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן" לֶעָתִיד לָבוֹא מִתְקַבְּצוֹת וּבָאוֹת כָּל הַחַיּוֹת אֵצֶל הַנָּחָשׁ וְאוֹמְרוֹת

לוֹ: אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, זְאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל, אַתָּה, מָה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ? אָמַר לָהֶם: "וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן". אָמַר רַבִּי אַמִּי: אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת, אֶלָּא אִם כֵּן מֵשִׂים נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ג׳:מ״א) "נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם". אוֹקִים (רבי) שְׁמוּאֵל [בַּר נַחְמָנִי] אָמוֹרָא עָלֶיהָ וְדָרַשׁ: (תהילים ע״ח:ל״ו-ל״ז) "וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ, וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ, וְלֹא נֶאֶמְנוּ בִּבְרִיתוֹ", וְאַף עַל פִּי כֵן, "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן" וְגוֹ'. קְשָׁיָן אַהֲדֵדֵי? לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר.

כא וְאָמַר רַבִּי אַמִּי: אֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִים אֶלָּא בִּשְׁבִיל בַּעֲלֵי אֲמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פה) "אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף". וְאָמַר רַבִּי אַמִּי: בּוֹא וּרְאֵה, כַּמָּה גְּדוֹלִים בַּעֲלֵי אֲמָנָה, מִנַּיִן? מֵחֶלְדָּה וּבוֹר, וּמָה הַמַּאֲמִין בְּחֶלְדָּה וּבוֹר כָּךְ, הַמַּאֲמִין בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמַּצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ מִלְּמַטָּה, מַצְדִּיקִין עָלָיו אֶת הַדִּין מִלְּמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף". רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין, אָמַר רַב הוּנָא: מֵהָכָא: (תהילים צ׳:י״א) "וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ". רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מֵהָכָא: (ישעיהו ס״ד:ד׳) "פָּגַעְתָּ אֶת שָׂשׂ וְעֹשֵׂה צֶדֶק, בִּדְרָכֶיךָ יִזְכְּרוּךָ, הֵן אַתָּה קָצַפְתָּ וַנֶּחֱטָא בָּהֶם עוֹלָם וְנִוָּשֵׁעַ". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַשָּׁמֵחַ בְּיִסּוּרִין שֶׁבָּאִים עָלָיו, מֵבִיא יְשׁוּעָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּהֶם עוֹלָם וְנִוָּשֵׁעַ".

כב אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (דברים י״א:י״ז) "וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם"? בְּשָׁעָה שֶׁהַשָּׁמַיִם נֶעֱצָרִין מִלְּהוֹרִיד *) (טַל וּ)מָטָר, דּוֹמֶה לְאִשָּׁה שֶׁמְּחַבֶּלֶת וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. וְהֵיכִי דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מְשׁוּם בַּר קַפָּרָא: נֶאֱמְרָה 'עֲצִירָה' בְּגִשָּׁמִים, וְנֶאֱמְרָה 'עֲצִירָה' בְּאִשָּׁה. נֶאֱמְרָה עֲצִירָה בְּאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ׳:י״ח) "כִּי עָצֹר עָצַר ה' בְּעַד כָּל רֶחֶם", וְנֶאֱמְרָה עֲצִירָה בְּגִשָּׁמִים, דִּכְתִיב: (דברים י״א:י״ז) "וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם". נֶאֱמְרָה 'לֵדָה' בְּאִשָּׁה, וְנֶאֱמְרָה 'לֵדָה' בְּגִשָּׁמִים, נֶאֱמְרָה 'לֵדָה' בְּאִשָּׁה, דִּכְתִיב: (בראשית ל׳:י״ז) "וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן". וְנֶאֱמְרָה 'לֵידָה' בְּגִשָּׁמִים, דִּכְתִיב: (ישעיהו נ״ה:י׳) "וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ". נֶאֱמְרָה 'פְּקִידָה' בְּאִשָּׁה, וְנֶאֱמְרָה 'פְּקִידָה' בְּגִשָּׁמִים, נֶאֱמְרָה 'פְּקִידָה' בְּאִשָּׁה דִּכְתִיב: (בראשית כ״א:א׳) "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה". וְנֶאֱמְרָה 'פְּקִידָה' בְּגִשָּׁמִים; דִּכְתִיב: (תהילים ס״ה:י׳) "פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתְּשֹׁקְקֶהָ רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם". מַאי "פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם"? תָּנָא: כְּמִין קֻבָּה יֵשׁ בָּרָקִיעַ, שְׁמִמָּנָּה גְּשָׁמִים יוֹצְאִים. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: מַאי דִּכְתִיב: (איוב ל״ז:י״ג) "אִם לְשֵׁבֶט אִם לְאַרְצוֹ, אִם לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ"? "אִם לְשֵׁבֶט", בְּהָרִים וּגְבָעוֹת. "אִם לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ", (בארצות) [לְאַרְצוֹ], בְּשָׂדוֹת וּבְכָרְמִים. "אִם לְשֵׁבֶט", לְאִילָנוֹת. "אִם לְאַרְצוֹ", לְזָרְעִים. "אִם לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ", בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת.

כג בִּימֵי רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי הֲוָה כַּפְנָא וּמוֹתְנָא, אֲמְרֵי: הֵיכִי נַעֲבִיד? נִיבָּעֵי רַחֲמֵי אַתַּרְתֵּי, לָא אֶפְשָׁר! אֶלָּא לִיבָּעֵי רַחֲמֵי אַמּוֹתְנָא וְכַפְנָא נִסְבֹּל. אָמַר לְהוּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: נִיבָּעֵי רַחֲמֵי אַכַּפְנָא, דְּכִי יָהִיב רַחֲמָנָא שׂוֹבְעָא, לְחַיֵּי הוּא דְיָהִיב, דִּכְתִיב: (תהילים קמ"ה:ט"ז) "פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן". וּמְנָא לָן דְּלָא מַצְלִינַן אַתַּרְתֵּי? דִּכְתִיב: (עזרא ח':כ"ג) "וַנָּצוּמָה וְנְבַקְשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל זֹאת". מִכְלָל, דְּאִיכָּא אַחֲרִיתִי. בְּמַעֲרָבָא אָמְרֵי מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי חַגַּי: מֵהָכָא: (דניאל ב':י"ח) "וְרַחֲמִין לְמִבְעֵא מִן קֳדָם אֱלָהּ שְׁמַיָּא עַל רָזָא דְּנָה". מִכְּלָל, דְּאִיכָּא אַחֲרִיתִי. בִּימֵי רַבִּי זֵירָא גָּזוּר דְּלָא לְמֵיתַב בְּתַעֲנִיתָא. אָמַר לְהוּ רַבִּי זֵירָא: נְקַבְּלִינֵיהּ עִלָּוָן, וּלְכִי בָּטִיל שְׁמָד לִיתְבֵיהּ. אָמְרֵי לֵיהּ: מָנָא לָךְ הָא? אָמַר לְהוּ: דִּכְתִיב: (שם י) "וַיֹּאמֶר אֵלַי: אַל תִּירָא דָּנִיֵּאל, כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ, נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ".

כד אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֶפְלוּ שְׁנַיִם כְּשֵׁנֵי אֵלִיָּהוּ, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת, אֵינָן אֶלָּא סִימָן קָלָלָה. הֵיכִי דְּאָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא: קָשֶׁה יוֹמָא דְּמִטְרָא, כְּיוֹמָא דְּדִינָא. אָמַר אַמֵּימַר: אִי לָא דְּצָרִיךְ לִבְרִיתָא, בָּעֵינָן רַחֲמֵי עֲלֵיהּ, וּמְבַטְּלִינַן לֵיהּ. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: שֶׁמֶשׁ בְּשַׁבָּת, צְדָקָה לָעֲנִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג':כ') "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא". וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים, שֶׁאֲפִלּוּ פְּרוּטָה שֶׁבַּכִּיס מִתְבָּרֶכֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ח:י"ב) "לִפְתֹּחַ ה' אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ, וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ". וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה, אֶלָּא בְּדָבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה, אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ".

תָּנוּ רַבָּנָן: הַנִּכְנָס לָמוּד אֶת גָּרְנוֹ, אוֹמֵר: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ". הִתְחִיל לָמוּד, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בַּכְּרִי הַזֶּה". מָדַד וְאַחַר כָּךְ בֵּרַךְ, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא, לְפִי שֶׁאֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה, לֹא בְּדָבָר הַשָּׁקוּל וְלֹא בְּדָבָר הַמָּדוּד וְלֹא בְּדָבָר הַמָּנוּי, אֶלָּא בְּדָבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים כְּיוֹם קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קכ"ו:ד') "שׁוּבָה ה' אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב". וְאֵין 'אֲפִיקִים' אֶלָּא מָטָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יח) "וַיֵּרְאוּ אֲפִיקֵי מַיִם". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים, שֶׁאֲפִלּוּ גְּיָסוֹת פּוֹסְקוֹת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם סה) "תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶיהָ" וְגוֹ'.

כה וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִים אֶלָּא בִּשְׁבִיל פּוֹסְקֵי צְדָקָה בָּרַבִּים, וְאֵין נוֹתְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ה:י"ד) "נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אַיִן, אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (דברים י"ד:כ"ב) "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר"? עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר. אַשְׁכְּחֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לִינּוּקָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר לֵיהּ: אֵימָא לִי פְּסוּקֵיךְ, אָמַר לֵיהּ: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר".

אָמַר לֵיהּ: וּמַאי "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר"? אָמַר לֵיהּ: עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר. אָמַר לֵיהּ: מְנָא לָךְ? אָמַר לֵיהּ: זִיל נַסֵּי. אָמַר לֵיהּ: וּמִי שָׁרֵי לְנַסּוּיֵי לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? וְהָא כְּתִיב: (שם ו) "לֹא תְנַסּוּ אֶת ה'".

אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא: חוּץ מִזּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג׳:י׳) "הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר, וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי, וּבְחָנוּנִי נָא בָזֹאת אָמַר ה' צְבָאוֹת, אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם, וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי". מַאי "עַד בְּלִי דָי"? אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא, אָמַר רַב: עַד שֶׁיִּבָּלוּ שִׂפְתוֹתֵיכֶם מִלּוֹמַר: 'דַּי'. אָמַר לֵיהּ: אִי הֲוָה מָטִינָא הָתָם, לְהַאי פְּסוּקָא, לָא הֲוֵינָא צְרִיכְנָא לָךְ, וּלְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּךְ.

כו וְתוּ, אִשְׁכְּחֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לִינּוּקָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּיָתִיב וְאָמַר: (משלי י״ט:ג׳) "אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל ה' יִזְעַף לִבּוֹ". יָתִיב רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא מְתַמֵּהַּ, אָמַר: מִי אִיכָּא מִידֵּי, דִּכְתִיבִי בִּכְתוּבִים דְּלָא רְמִיזִי בְּאוֹרַיְתָא? אָמַר לֵיהּ: אַטּוּ הָא, מִי לָא רְמִיזָא? וְהָא כְּתִיב: (בראשית מ״ב:כ״ח) "וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל אָחִיו לֵאמֹר: מַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ". דַּל עֵינֵיהּ, וְחָזָא בֵּיהּ, אַתְיָא אִימֵּיהּ אַפִּיקְתֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: תָּא מִקַּמַּיהּ, דְּלָא לִיעָבִיד לָךְ כִּדְעָבַד לַאֲבוּךְ.

כז וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָטָר, בִּשְׁבִיל יָחִיד, [פַּרְנָסָה, בִּשְׁבִיל רַבִּים. מָטָר, בִּשְׁבִיל יָחִיד], דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:י״ב) "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב וְגוֹ', לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ". פַּרְנָסָה, בִּשְׁבִיל רַבִּים, דִּכְתִיב: (שמות ט״ז:ד׳) "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם".

כח מֵיתִיבִי: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ הֵן: מֹשֶׁה, אַהֲרֹן וּמִרְיָם. וְשָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּנוּ עַל יָדָם, וְאֵלּוּ הֵן: בְּאֵר וְעָנָן וּמָן. 'בְּאֵר', בִּזְכוּת מִרְיָם. 'עַמּוּד עָנָן', בִּזְכוּת אַהֲרֹן. 'מָן', בִּזְכוּת מֹשֶׁה. מֵתָה מִרְיָם, נִסְתַּלֵּק הַבְּאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ׳:ב׳) "וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם". וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה", וְחָזְרָה בִּזְכוּת שְׁנֵיהֶם. מֵת אַהֲרֹן, נִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כא) "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד", מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע? שָׁמַע שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד, וּכְסָבוּר, נִתְּנָה לוֹ רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם כ) "וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן". אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַל תִּקְרֵי 'וַיִּרְאוּ', אֶלָּא 'וַיִּרָּאוּ'! כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת: אִי, דִּילְמָא, אֶלָּא, דְּהָא. חָזְרוּ שְׁנֵיהֶם בִּזְכוּת מֹשֶׁה. מֵת מֹשֶׁה, נִסְתַּלְּקוּ כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה י״א:ח׳) "וְאַכְחִד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים בְּיֶרַח אֶחָד". וְכִי בְּיֶרַח אֶחָד מֵתוּ? וַהֲלֹא מִרְיָם מֵתָה בְּנִיסָן, וְאַהֲרֹן בְּאָב, וּמֹשֶׁה בַּאֲדָר! אֶלָּא, מְלַמֵּד (שנסתלקו) [שֶׁנִּתְבַּטְּלוּ שְׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת שֶׁנִּתְּנוּ עַל יָדָן, וְנִסְתַּלְּקוּ] כֻּלָּם בְּיֶרַח אֶחָד. אַלְמָא, אַשְׁכְּחָן פַּרְנָסָה בִּשְׁבִיל יָחִיד! שַׁאנִי מֹשֶׁה, כֵּיוָן (דאלים זכותיה) [דִּלְרַבִּים הוּא בָּעֵי], כְּרַבִּים דָּמֵי.

כט רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ וְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אִידִי וְרַב חִיָּא מְוּוסְתַּנְיָא, הֲווּ שְׁכִיחֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרָבָא, אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא. כָּל אֵימַת דַּהֲוָה אָמַר לְהוּ שְׁמַעְתָּא, וְלָא הֲוָה מְסַתַּבְּרָא לְהוּ, הֲווּ מְרַמְזֵי אַהֲדָדֵי. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, אַקְרִיוּהוּ בְּחֶלְמֵיהּ: (זכריה י״א:ח׳) "וָאַכְחִד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים". לְמָחָר, כִּי הֲווּ מְפַטְּרֵי מִינֵּיהּ, אָמַר לְהוּ: "לֵיזְלוּ רַבָּנָן לִשְׁלָמָא". רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי הֲוָה שָׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא, הֲוָה מַקְשֵׁי לֵיהּ טוּבָא. יוֹמָא חַד חַזְיֵיהּ דְּנָפַל עַל אַפֵּיהּ, שַׁמְעֵיהּ דְּאָמַר: "רַחֲמָנָא לִיצְלָן מִכִּיסּוּפָא דְּשִׁימִי", קַבִּיל עֲלֵיהּ שְׁתִיקוּתָא, וְתוּ לָא אַקְשֵׁי לֵיהּ.

ל וְאַף רֵישׁ לָקִישׁ סָבַר: מָטָר, בִּשְׁבִיל יָחִיד, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מְנַיִן*)) לְמָטָר בִּשְׁבִיל יָחִיד? דִּכְתִיב: (זכריה י׳:א׳) "שַׁאֲלוּ מֵה' מָטָר בְּעֵת מַלְקוֹשׁ, ה' עֹשֶׂה חֲזִיזִים, וּמְטַר גֶּשֶׁם יִתֵּן לָהֶם לְאִישׁ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה". יָכוֹל לַכֹּל? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'לְאִישׁ'. וְתַנְיָא: אִי 'לְאִישׁ', יָכוֹל לְכָל שְׁדוֹתָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'שָׂדֶה'. אִי שָׂדֶה, יָכוֹל לְכָל הַשָּׂדֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'עֵשֶׂב'. כִּי הָא דְּרַב דָּנִיֵּאל בַּר (רב) קְטִינָא, הֲוָה לֵיהּ הַאי גִּינְתָּא. כָּל יוֹמָא הֲוָה אָזֵיל וְסַיֵּר לָהּ, אָמַר: הָא מֵישְׁרָא בַּעְיָא מַיָּא, וְהָא מֵישְׁרָא לָא בַּעְיָא מַיָּא. וְאָתָא מִטְרָא וְקָמַשְׁקֵי כָּל הֵיכָא דְּמִבָּעֵי לֵיהּ מַיָּא. מַאי, "ה' עֹשֶׂה חֲזִיזִים"? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מִלַּמֵּד, שֶׁכָּל צַדִּיק וְצַדִּיק, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֲזִיז בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מַאי 'חֲזִיזִים'? אָמַר רַב יְהוּדָה: פּוֹרְחוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: סִימָן לְמָטָר, פּוֹרְחוֹת. מַאי 'פּוֹרְחוֹת'? אָמַר רַב פָּפָּא: עִיבָּא קְלִישָׁא תּוּתֵי עִיבָּא סְמִיכְתָּא. אָמַר רַב יְהוּדָה: נְהִילָא מְקַמֵּי מִיטְרָא, אָתָא מִיטְרִי! בָּתַר מִיטְרָא, פָּסַק מִיטְרָא! מְקַמֵּיהּ מִיטְרָא, אַתִּי מִיטְרָא, וְסִימָנֵיהּ, מָהוּלְתָּא! דְּבָתַר מִיטְרָא, פָּסִיק מִיטְרָא, וְסִימָנֵיהּ, חַרְיָא דְּעִיזֵּי. עוּלָּא אִיקְלַע לְבָבֶל, חָזָא פּוֹרְחוֹת, אָמַר לְהוּ: פְּנוּ מָאנֵי, דְּהַשְׁתָּא אַתֵּי מִיטְרָא. לְסוֹף לָא אָתָא מִיטְרָא, אָמַר: כִּי הֵיכִי דְּמְשַׁקְּרֵי בַּבְלָאֵי, הָכִי מְשַׁקְּרֵי מִטְרַיְיהוּ. עוּלָּא אִיקְלַע לְבָבֶל, חָזָא מְלֵא צַנָּא דְּתַמְרֵי בְּזוּזָא, אָמַר: מְלֵא צַנָּא דְּדוּבְשָׁא בְּזוּזָא, וּבַבְלָאֵי לָא עַסְקֵי בְּאוֹרַיְיתָא? בְּלֵילְיָא צַעֲרוּהוּ, אָמַר: מְלֵא צַנָּא דְּסַכְּיֵנֵי בְּזוּזָא, וּבַבְלָאֵי עַסְקֵי בְּאוֹרַיְיתָא!

לא תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, מִמֵּימֵי אוֹקְיָנוּס הוּא שׁוֹתֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ב׳:ו׳) "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה". אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וַהֲלֹא מֵימֵי אוֹקְיָנוּס מְלוּחִין הֵם! אָמַר לֵיהּ: מִתְמַתְּקִין בָּעֲבִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, מִמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים הוּא שׁוֹתֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״א:י״א) "לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם". אֶלָּא, מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ"? מִלַּמֵּד, שֶׁהָעֲנָנִין מִתְגַּבְּרִין וְעוֹלִין (עד) לְרָקִיעַ, וּפוֹתְחִין פִּיהֶם כְּנֹאד, וּמְקַבְּלִין מֵי־מָטָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ו:כ״ז) "יָזְקוּ מָטָר לְאֵדוֹ", וְהֵם מְנֻקָּבוֹת כִּכְבָרָה, [וּבָאוֹת] וּמְחַשְּׁרוֹת מַיִם עַל גַּבֵּי קַרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב כ״ב:י״ב) "חֲשֹׁרַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים". וְאֵין בֵּין טִפָּה לְטִפָּה אֶלָּא כִּמְלֹא נִימָא, לְלַמֶּדְךָ

שֶׁגָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים כְּיוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ בּוֹ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ט':י') "עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר", וּכְתִיב: (שם ה) "הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ". וּכְתִיב לְהַלָּן: (ישעיהו מ':כ"ח) "הֲלֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ, אֱלֹהֵי עוֹלָם וְכוּ', אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ". (וכתיב: (תהילים ס"ה:ז') "מכין הרים בכחו" וגו'.) אָמַר מַר: (אמר לו רבי אליעזר) מִתְמַתְּקִים הֵם בָּעֲבִים. כְּמַאן אַזְלָא, הָא דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּתִיב: 'וְחֶשְׂכַת', וּכְתִיב: 'וַחֲשַׂרַת'. שְׁקוֹל כַּ"ף שְׁדֵי אַרֵי"שׁ, קְרֵי בֵּיהּ: 'וַחַכְשַׂרַת'. הָא כֵּיצַד? מִתְמַתְּקִים הֵן בָּעֲבִים, כְּמַאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְאֵידָךְ? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב דִּימִי, דְּאָמַר: אַמְרֵי בְּמַעֲרָבָא: חָשׁוּךְ עַנְנֵי, סְגִיאָן מוֹהֵי. נְהוֹר עַנְנֵי, זְעִירָן מוֹהֵי.

כְּמַאן אַזְלָא, הָא דְּתַנְיָא: מַיִם הָעֶלְיוֹנִים בְּמַאֲמָר הֵן תְּלוּיִים, וּפֵרוֹתֵיהֶן מֵי־גְּשָׁמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק"ד:י"ג) "מְפָּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ", כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? (אמר לך) הַהוּא, בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתִיב. כְּמַאן אַזְלָא, הָא דִּכְתִיב: (שם) "מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו", וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵעֲלִיּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר לְךָ: כֵּיוָן דְּקָא סְלִיקֵי לְהָתָם, כְּמַאן דְּאַתּוּ מֵהָתָם דָּמֵי. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, הָא דִּכְתִיב: (דברים כ"ח:כ"ד) "מְטַר אַרְצְךָ אָבָק וְעָפָר מִן הַשָּׁמַיִם", ("אבק ועפר מן השמים)" הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ? אֶלָּא כֵּיוָן דְּמַדְלֵי לְהָתָם, "מִן הַשָּׁמַיִם" קְרֵי לֵיהּ, הָכִי נַמִּי, כֵּיוָן דְּסְלִיקֵי לְהָתָם, "מֵעֲלִיּוֹתָיו" קְרֵי לֵיהּ. כְּמַאן אַזְלָא, הָא דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: (תהילים ל"ג:ז') "כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת", מִי גָּרַם לְאוֹצָרוֹת, שֶׁיִּתְמַלְּאוּ בָּר? תְּהוֹמוֹת, כְּמַאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? הַהוּא, בִּבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּתִיב.

לב תנו רַבָּנָן: אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִבְרֵאת תְּחִלָּה, וְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִבְרָא לִבְסוֹף שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ח':כ"ו) "עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת". (תנו רבנן:) אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה בַּתְּחִלָּה, וְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ (שותה) בַּסּוֹף, [שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה':י') "הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ, וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת"]. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה מֵי־גְּשָׁמִים, וְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שׁוֹתֶה מִתַּמְצִית. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמְּגַבֵּן אֶת הַגְּבִינָה, נוֹטֵל אֶת הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפִּסֹּלֶת. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מַשְׁקֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, וְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, מַשְׁקֵהוּ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ, וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת".

לג אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, תַּמְצִיתָהּ שֶׁל גַּן־עֵדֶן הוּא שׁוֹתֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ב) "וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן, וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים". תָּנָא: (מי תמצית) [מִתַּמְצִית] בֵּית כּוּר, שׁוֹתֶה *)) תַּרְקַב. תָּנוּ רַבָּנָן: אֶרֶץ מִצְרַיִם הַוְיָא אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה. וּמִצְרַיִם, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּכוּשׁ, וְכוּשׁ, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בָּעוֹלָם, וְעוֹלָם, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּגַן, וְגַן, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּעֵדֶן. וְעֵדֶן, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים

בְּגֵיהִנֹּם. נִמְצָא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, כְּכִסּוּי קְדֵרָה לְגֵיהִנֹּם. (וגיהנום) [וְיֵשׁ אוֹמְרִים: גֵּיהִנֹּם] אֵין לוֹ שִׁעוּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: עֵדֶן אֵין לוֹ שִׁעוּר. [אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיה נא) "שֹׂכֶנֶת עַל מַיִם רַבִּים רַבַּת אֹצָרֹת", מִי גָּרַם לְבָבֶל שֶׁיְּהוּ אוֹצְרוֹתֶיהָ מְלֵאוֹת בָּר? הֲוֵי אוֹמֵר: מִפְּנֵי שֶׁשּׂוֹכֶנֶת עַל מַיִם רַבִּים. אָמַר רַב: עֲתִירָה בָּבֶל, דְּחַצְדָא בְּלָא מִיטְרָא. אָמַר אַבַּיֵי: נַקְטִינָן: טוֹבְעָנִי וְלָא יוֹבְשָׁנִי].

לד "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו: לָמָּה תִתְרָאוּ". (בראשית מ"ב:א') אָמַר לָהֶם יַעֲקֹב לְבָנָיו: אַל תִּרְאוּ עַצְמְכֶם כְּשֶׁאַתֶּם שְׂבֵעִים, לֹא בִּפְנֵי עַשָּׁו וְלֹא בִּפְנֵי יִשְׁמָעֵאל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַנְּאוּ בָּכֶם. (בראשית מ"ה:כ"ד) "אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ"], אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם יוֹסֵף לְאֶחָיו: אַל תִּתְעַסְּקוּ בְּדָבָר הֲלָכָה, שֶׁמָּא תִּרְגַּז עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. אֵינִי, וְהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי בְּרַבִּי בֶּרֶכְיָה: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּהַלְכִין בַּדֶּרֶךְ, וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, רְאוּיִין לִשָּׂרֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב ב':י"א) "וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר, וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ, וַיַּפְרִדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם". טַעְמָא דְּאִיכָּא דִּבּוּר, הָא לֵיכָּא דִּבּוּר, רְאוּיִין לִשָּׂרֵף. לָא קַשְׁיָא, הָא, לְמֵיגְרַס, הָא, לְעֵיוּנֵי. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, וְהַכְנִיסוּ חַמָּה לָעִיר. "אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, דְּאָמַר מַר: פְּסִיעָה גַּסָּה נוֹטֶלֶת אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מִמְּאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. "וְהַכְנִיסוּ חַמָּה לָעִיר", כִּדְרַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לְעוֹלָם יֵצֵא אָדָם בְּכִי־טוֹב, וְיִכָּנֵס בְּכִי־טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ"ד:ג') "הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ".

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי חִיָּא: הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, אַל יֹאכַל יוֹתֵר מִשְּׁנֵי רְעָבוֹן. מַאי טַעְמָא? הָכָא תַּרְגִּימוּ: מְשׁוּם מַעְיָנָא. בְּמַעְרָבָא אָמְרִי: מְשׁוּם מְזוֹנֵי. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּיָתִיב בְּאָרְבָּא, אִי נַמִּי דְּקָאָזִיל מֵאָוְנָא לְאָוְנָא. רַב פָּפָּא, כָּל פַּרְסָה וּפַרְסָה אָכִיל חָדָא רִיפְתָּא, קָסָבַר מְשׁוּם מַעְיָנָא. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן, נִצּוֹל מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, [שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה) "בְּרָעָב פָּדְךָ מִמָּוֶת". 'מֵרָעָב', מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: בִּשְׁכַר שֶׁמַּרְעִיב עַצְמוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן נִצּוֹל מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה]. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אָסוּר לְאָדָם לְשַׂמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מא) "וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב". תָּנָא: חֲשׁוּכֵי בָנִים, מְשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶן בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן.

לה תְּנוּ רַבָּנָן: בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר, וּפָרַשׁ אֶחָד מֵהֶם, בָּאִים שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת [שֶׁמְּלַוִּין לוֹ לָאָדָם], וּמַנִּיחִין לוֹ יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ, וְאוֹמְרִים: פְּלוֹנִי זֶה שֶׁפָּרַשׁ מִן הַצִּבּוּר, אַל יִרְאֶה בְּנֶחָמַת צִבּוּר. תַּנְיָא אִידָךְ: בִּזְמַן שֶׁהַצִּבּוּר שְׁרוּי בְּצַעַר, אַל יֹאמַר אָדָם: אֵלֵךְ לְבֵיתִי וְאֹכַל וְאֶשְׁתֶּה, וְשָׁלוֹם עָלַיִךְ נַפְשִׁי. וְאִם עוֹשֶׂה כֵּן, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ישעיהו כ"ב:י"ג) "וְהִנֵּה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, הָרֹג בָּקָר וְשָׁחֹט צֹאן, אָכֹל בָּשָׂר וְשָׁתוֹת יָיִן, אָכוֹל וְשָׁתוֹ כִּי מָחָר נָמוּת". מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ? "וְנִגְלָה בְאָזְנָי ה' צְבָאוֹת אִם יְכֻפַּר הֶעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תְּמֻתוּן".

עַד כָּאן מִדַּת בֵּינוֹנִים. אֲבָל בְּמִדַּת רְשָׁעִים, מַה כְּתִיב? (שם נו) "אֵתְיוּ אֻקְחָה יַיִן וְנִסְבְּאָה שֵׁכָר" וְגוֹ'. מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ? (שם נז) "הַצַּדִּיק אָבָד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב וְגוֹ', כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק". אֶלָּא, יְצֵר אָדָם עִם הַצְּבוּר, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁצֵּר עַצְמוֹ עִם הַצְּבוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ז:י״ב) "וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים, וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַּחְתָּיו, וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ". וְכִי לֹא הָיָה לוֹ לְמֹשֶׁה כַּר אֶחָד, אוֹ כֶּסֶת אַחַת לֵישֵׁב עָלֶיהָ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה: הוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר, אַף אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּהֶם בְּצַעַר. וְכָל הַמְצַעֵר עַצְמוֹ עִם הַצְּבוּר זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּנֶחָמַת צִבּוּר. וְשָׁמָא יֹאמַר אָדָם: מִי מַעִיד בִּי? אַבְנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם וְקוֹרוֹת בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם מְעִידִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ב׳:י״א) "כִּי אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק, וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה". דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא אַמְרֵי: שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הַמְלַוִּין לוֹ לָאָדָם, הֵם מְעִידִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ״א:י״א) "כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ". רַבִּי חִדְקָא אוֹמֵר: נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הִיא מְעִידָה עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ז׳:ה׳) "מִשֹּׁכֶבֶת חֵיקֵךְ שְׁמֹר פִּתְחֵי פִיךְ". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם מְעִידִים בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ג:י׳) "אַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה״'. אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית, נִקְרָא 'חוֹטֵא'. (שנאמר: (במדבר ו׳:י״א) "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש". וכי באיזו נפש חטא? אלא שציער נפשו מן היין. ותניא:) [סָבַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא]: רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר [בְּרַבִּי] אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ", וְכִי בְּאֵיזוֹ נֶפֶשׁ חָטָא זֶה? אֶלָּא, שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן; וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר! וּמַה זֶּה שֶׁלֹּא צִעֵר עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, נִקְרָא 'חוֹטֵא', הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר [וְדָבָר], עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נִקְרָא 'קָדוֹשׁ', שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ", (והלא דברים קל־וחומר) וּמַה זֶּה שֶׁלֹּא צִעֵר עַצְמוֹ אֶלָּא (מן היין) [מִדָּבָר אֶחָד], נִקְרָא 'קָדוֹשׁ', הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה?! וְלִשְׁמוּאֵל, הָא אִיקְרִי 'קָדוֹשׁ'? (ההוא דמצי מצער נפשיה) [הַהוּא, אַ'גַּדֵּל פֶּרַע' קְאֵי]. וְרַבִּי אֶלְעָזָר, הָא אִיקְרִי 'חוֹטֵא'? הַהוּא, דְּמָסָאב נַפְשֵׁיהּ.

וּמִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הָכִי! וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם (יראה) [יָמֹד] אָדָם עַצְמוֹ כְּאִלּוּ קָדוֹשׁ שָׁרוּי בְּתוֹךְ מֵעָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״א:ט׳) "בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ". לְא קַשְׁיָא, הָא, דְּמָצֵי לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהּ, הָא, דְּלָא מָצֵי לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהּ. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: נִקְרָא 'חָסִיד' שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״א:י״ז) "גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד, [וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי"]. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה [בַּר אַבָּא], אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לֵישֵׁב בְּתַעֲנִית, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט מִמְּלָאכֶת שָׁמַיִם. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הַאי בַּר בֵּי רַב דְּיָתִיב בְּתַעֲנִיתָא, כַּלְבָּא לֵיכוֹל שֵׁירוּתֵיהּ.

לוֹ "אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל", (דברים ל״ב:ד׳) "אֵל אֱמוּנָה", כְּשֵׁם שֶׁנִּפְרָעִין מִן הָרְשָׁעִים לָעוֹלָם הַבָּא, אֲפִלּוּ עַל עֲבֵרָה קַלָּה שֶׁעוֹשִׂין, כָּךְ נִפְרָעִין מִן הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל עֲבֵרָה קַלָּה

שֶׁעוֹשִׂין. "וְאֵין עָוֶל", כְּשֵׁם שֶׁמְּשַׁלְּמִים שָׂכָר לַצַּדִּיקִים לָעוֹלָם הַבָּא, אֲפִלּוּ עַל מִצְוָה קַלָּה שֶׁעוֹשִׂין, כָּךְ מְשַׁלְּמִים שָׂכָר לָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה אֲפִלּוּ עַל מִצְוָה קַלָּה שֶׁעוֹשִׂין. "צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא", אָמְרוּ: בִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל אָדָם לְבֵית עוֹלָמוֹ, כָּל מַעֲשָׂיו (נפטרין) [נִפְרָטִין] לְפָנָיו, וְאוֹמְרִים לוֹ: כָּךְ וְכָךְ עָשִׂיתָ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהוּא אוֹמֵר: הֵן. וְאוֹמְרִים לוֹ: חָתַמְתָּ! וְחוֹתֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל"ז:ז') "בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתּוֹם". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין, וְאוֹמֵר לָהֶם: יָפָה דַּנְתּוּנִי. לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (תהילים נ"א:ו') "לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ" וְגוֹ'.

לז מַר עוּקְבָא אִיקְלַע לְגִנְזַק, בָּעוּ מִינֵיהּ: בַּמֶּה שִׁמֵּשׁ מֹשֶׁה כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים? לָא הֲוָה בְּיָדֵיהּ, אֲזַל וְשָׁאֵיל בֵּי מִדְרְשָׁא, אָמְרוּ לֵיהּ: בְּחָלוּק לָבָן. רַב כַּהֲנָא מַתְנִי: בְּחָלוּק לָבָן שֶׁאֵין לוֹ אִימְרָא. [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לִפֹּל עַל פָּנָיו, אֶלָּא אִם כֵּן נָעֲנָה כִּיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ז':י') "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ קֻם לָךְ, לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ?"] וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לַחְגֹּר שַׂק (על בשרו) אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲנָה כִּיהוֹרָם בֶּן אַחְאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב ו':ל') "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת דִּבְרֵי הָאִשָּׁה, וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו, וְהוּא עֹבֵר עַל הַחוֹמָה וַיַּרְא הָעָם וְהִנֵּה הַשַּׂק עַל בְּשָׂרוֹ מִבָּיִת". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא הַכֹּל בִּנְפִילָה, וְלֹא הַכֹּל בִּקְרִיעָה. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בִּנְפִילָה, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב בִּקְרִיעָה. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בִּנְפִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י"ד:ה') "וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן" וְגוֹ'. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב בִּקְרִיעָה, דִּכְתִיב: (שם) "וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם". מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא וְאִי תֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: אִי [הֲוָה] כְּתִיב 'יְהוֹשֻׁעַ' כִּדְקָאַמְרַתְּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב 'וִיהוֹשֻׁעַ', הָא וְהָא עֲבוּד.

לח וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא הַכֹּל בְּקִימָה, וְלֹא הַכֹּל בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה. מְלָכִים גּוֹיִים בְּקִימָה. וְשָׂרִים גּוֹיִים בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה. מְלָכִים בְּקִימָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ"ט:ז') "כֹּה אָמַר ה' גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל קְדוֹשׁוֹ: לִבְזֹה נֶפֶשׁ וגו', מְלָכִים יִרְאוּ וָקָמוּ". וְשָׂרִים בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂרִים וְיִשְׁתַּחֲווּ". מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, [וְאִיתֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי]: אִי כְּתִיב 'יִשְׁתַּחֲווּ' כִּדְקָאַמְרִינַן, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב 'וְיִשְׁתַּחֲווּ', הָא וְהָא עֲבוּד! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אָנוּ נֹאמַר: לֹא הַכֹּל לְאוֹרָה, וְלֹא הַכֹּל לְשִׂמְחָה. צַדִּיקִים לְאוֹרָה, וְיִשְׁרִים לְשִׂמְחָה. צַדִּיקִים לְאוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ"ז:י"א) "אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק". וְיִשְׁרִים לְשִׂמְחָה, דִּכְתִיב: "וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה".

פרק ב

תענית פרק ב - לט מַתְנִיתִין. סֵדֶר תַּעֲנִיּוֹת כֵּיצַד? מוֹצִיאִין אֶת הַתֵּבָה לִרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר, וְנוֹתְנִין אֵפֶר מְקֻלֶּה עַל גַּבֵּי הַתֵּבָה, [וּבְרֹאשׁ הַנָּשִׂיא, וּבְרֹאשׁ אַב בֵּית־דִּין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד

נוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ. הַזָּקֵן שֶׁבָּהֶן אוֹמֵר לִפְנֵיהֶן דִּבְרֵי כִבּוּשִׁין: אַחֵינוּ, לֹא נֶאֱמַר בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה: "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת שַׂקָּם וְאֶת תַּעֲנִיתָם", אֶלָּא (יונה ג׳:י׳) "וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה". וּבַקַּבָּלָה הוּא אוֹמֵר: (יואל ב׳:י״ג) "וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם". עָמְדוּ בִּתְפִלָּה, מוֹרִידִין לִפְנֵי הַתֵּבָה זָקֵן וְרָגִיל, וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים, וּבֵיתוֹ רֵיקָם, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לִבּוֹ שָׁלֵם בַּתְּפִלָּה, וְאוֹמֵר לִפְנֵיהֶן עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת; שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁבְּכָל יוֹם, וּמוֹסִיף עֲלֵיהֶן עוֹד שֵׁשׁ, וְאֵלּוּ הֵן: זְכֻרוֹנוֹת, וְשׁוֹפָרוֹת (תהילים ק״כ:א׳) "אֶל ה' בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי". (שם קכא) "אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים" וְגוֹ'. (שם קל) "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'". (שם קב) "תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר 'זְכֻרוֹנוֹת' וְ'שׁוֹפָרוֹת', אֶלָּא אוֹמֵר תַּחְתֵּיהֶן (מלכים א ח׳:ל״ז) "רָעָב כִּי יִהְיֶה בָאָרֶץ, דֶּבֶר כִּי יִהְיֶה". (ירמיהו י״ד:א׳) "אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ עַל דִּבְרֵי הַבַּצָּרוֹת". וְאוֹמֵר חוֹתָמֵיהֶן. עַל הָרִאשׁוֹנָה הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם, וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל. עַל הַשְּׁנִיָּה הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת אֲבוֹתֵינוּ עַל יַם־סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה', זוֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת.

עַל הַשְּׁלִישִׁית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת יְהוֹשָׁעַ בַּגִּלְגָּל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. עַל הָרְבִיעִית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת שְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ צְעָקָה. עַל הַחֲמִשִּׁית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. עַל הַשִּׁשִּׁית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת יוֹנָה מִמְּעֵי הַדָּגָה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. עַל הַשְּׁבִיעִית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת דָּוִד וְאֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְרַחֵם עַל הָאָרֶץ].

גְּמָרָא. וּבְרֹאשׁ הַנָּשִׂיא, וַהֲדַר תָּנֵי: כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ. אֵינִי, וְהָא תָּנֵן: רַבִּי אוֹמֵר: בִּגְדֵלָה מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל, (ובקלקלה) [וּבקלקלה] מַתְחִילִין מִן הַקָּטָן. בִּגְדֵלָה מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י״:י״ב) *)) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל אִיתָמָר". (ובקלקלה) [וּבקלקלה] מַתְחִילִין מִן הַקָּטָן, דְּאָמַר מַר: בִּתְחִלָּה נִתְקַלֵּל נָחָשׁ וְאַחַר כָּךְ נִתְקַלְּלָה חַוָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְקַלֵּל אָדָם. הָא, חֲשִׁיבוּתָא לְדִידְהוּ, דְּאָמְרֵי לְהוּ: אַתּוּן חֲשִׁיבִיתוּ לְמִיבְּעֵי עֲלָן רַחֲמֵי וְאַכּוּלֵי עָלְמָא. [וְהֵיכָא מָנַח לְהוּ? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּמָקוֹם תְּפִלִּין שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״א:ג׳) "לָשׂוּם לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן, לָתֵת לָהֶם פְּאֵר תַּחַת אֵפֶר"]. לָמָּה יוֹצְאִין לִרְחוֹבָהּ? רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר: לוֹמַר: זָעֲקָנוּ בְּצִנְעָא וְלֹא נַעֲנִינוּ, נְבַזֶּה עַצְמֵנוּ

בְּפַרְהֶסְיָא. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: גָּלִינוּ, גָּלוּתֵנוּ מְכַפֶּרֶת עָלֵינוּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּגָלוּ מִבֵּי־כְּנִישְׁתָּא לְבֵי־כְּנִישְׁתָּא. וְלָמָּה מוֹצִיאִין אֶת הַתֵּבָה לִרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לוֹמַר: כְּלִי צָנוּעַ הָיָה לָנוּ, וְנִתְבַּזֶּה בַּעֲוֹנֵינוּ. וְלָמָּה מִתְכַּסִּין בְּשַׂקִּים? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: לוֹמַר, הֲרֵי אָנוּ חֲשׁוּבִים כִּבְהֵמָה. וְלָמָּה נוֹתְנִין אֵפֶר מִקְלֶה עַל גַּבֵּי תֵּבָה? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי: כְּלוֹמַר: (תהילים צ״א:ט״ו) "עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה". רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: (ישעיהו ס״ג:ט׳) "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר". אָמַר רַבִּי זֵירָא: מֵרֵישׁ, כִּי הֲוָה חָזִינָא לְהוּ לְרַבָּנָן, דִּיהָבֵי אֵפֶר מִקְלֶה עַל גַּבֵּי תֵּבָה, מִזְדָּעֲזַע לִי כּוּלֵּי גּוּפָאִי. וְלָמָּה נוֹתְנִין אֵפֶר בְּרֹאשׁ כָּל אֶחָד וְאֶחָד? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא וְרַבִּי חֲנִינָא, חַד אָמַר: הֲרֵי אָנוּ חֲשׁוּבִים לְפָנֶיךָ כְּאֵפֶר. וְחַד אָמַר: כְּדֵי שֶׁיִּזְכֹּר לָנוּ אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ עָפָר סְתָם. לָמָּה יוֹצְאִין לְבֵית הַקְּבָרוֹת? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא וְרַבִּי (חמא בר) חֲנִינָא, חַד אָמַר: הֲרֵי אָנוּ חֲשׁוּבִין לְפָנֶיךָ כְּמֵתִים. וְחַד אָמַר: כְּדֵי שֶׁיְּבַקְּשׁוּ הַמֵּתִים רַחֲמִים עָלֵינוּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּפָנֶיךָ כְּמֵתִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים]. מַאי 'הַר־הַמּוֹרִיָּה'? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא וְרַבִּי חֲנִינָא, חַד אָמַר: הַר שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְחַד אָמַר: הַר שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ מוֹרָא לַגּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים].

מ פִּסְקָא. וְהַזָּקֵן שֶׁבָּהֶם אוֹמֵר לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין וְכוּ'. (גְּמָרָא). תָּנוּ רַבָּנָן: יֵשׁ שָׁם זָקֵן, אוֹמֵר זָקֵן, וְאֵם לָאו, אוֹמֵר חָכָם, וְאֵם לָאו, אוֹמֵר אָדָם שֶׁל צוּרָה. אַטּוּ זָקֵן דְּקָאָמְרִינַן, אַף עַל גַּב דְּלָאו חָכָם הוּא? אָמַר אַבַּיֵי: הָכִי קָאָמַר: [אִם] יֵשׁ שָׁם זָקֵן וְהוּא חָכָם, אוֹמֵר זָקֵן וְהוּא חָכָם. אֵין שָׁם זָקֵן וְהוּא חָכָם, אוֹמֵר חָכָם. אֵין שָׁם לֹא זָקֵן וְלֹא חָכָם, אוֹמֵר אָדָם שֶׁל צוּרָה. אַחֵינוּ, לֹא שַׂק וְלֹא תַּעֲנִית גּוֹרְמִין, אֶלָּא תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים גּוֹרְמִין, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם: "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת שַׂקָּם וְאֶת תַּעֲנִיתָם", אֶלָּא: (יונה ג׳:י׳) "וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה". "וְיִתְכַּסּוּ שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה", מַאי (עבוד) [הֲווּ עַבְדֵי]? אָסְרוּ אֶת הַבְּהֵמָה לְחוּד, וְהַוְלָדוֹת לְחוּד, אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (אם אתה מרחם עלינו, אנו מרחמים על אלו, ו)אִם אֵין אַתָּה מְרַחֵם עָלֵינוּ, אֵין אָנוּ מְרַחֲמִים עַל אֵלּוּ. (שם) "וְיִקְרְאוּ אֶל אֱלֹהִים בְּחָזְקָה", מַאי אָמוּר? (אמר רב שמואל) אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָלוּב וְשֶׁאֵינוֹ עָלוּב, (יכול ושאינו יכול) צַדִּיק וְרָשָׁע, מִי נִדְחֶה מִפָּנֶיךָ מִי? (שם) "וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה, וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם". מַאי "וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם"? אָמַר שְׁמוּאֵל: אֲפִלּוּ גָּזַל מְרִישׁ וּבְנָאוֹ בַּבִּירָה, מְקַעְקְעִין אֶת הַבִּירָה כֻּלָּהּ, וּמַחֲזִיר מָרִישׁ לְבָעָלָיו. [אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: אָדָם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עֲבֵרָה, וּמִתְוַדֶּה וְאֵינוֹ חוֹזֵר בּוֹ, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁתּוֹפֵס שֶׁרֶץ בְּיָדוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ טוֹבֵל בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. זְרָקוֹ מִיָּדוֹ, כֵּיוָן שֶׁטָּבַל בְּאַרְבָּעִים סְאָה מִיָּד עָלְתָה

לוֹ טְבִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ח:י״ג) "וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם". וְאוֹמֵר: (איכה ג׳:מ״א) "נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם, אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם"].

פִּסְקָא. עָמְדוּ בִּתְפִלָּה, מוֹרִידִין זָקֵן לִפְנֵי הַתֵּבָה וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: עָמְדוּ בִּתְפִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם זָקֵן וְחָכָם, אֵין מוֹרִידִין לִפְנֵי הַתֵּבָה אֶלָּא אָדָם הָרָגִיל. אֵיזֶהוּ רָגִיל? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְטַפֵּל וְאֵין לוֹ, וְיֵשׁ לוֹ יְגִיעָה בַּשָּׁדֶה, וּבֵיתוֹ רֵיקָם, וּפִרְקוֹ נָאֶה, וּשְׁפַל בֶּרֶךְ, וּמְרֻצֶּה לָעָם, וְיֵשׁ לוֹ נְעִימָה, וְקוֹלוֹ עָרֵב, וּבָקִי לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה וּנְבִיאִים וּכְתוּבִים, וְלִשְׁנוֹת בַּמִּדְרָשׁ הֲלָכוֹת וְהַגָּדוֹת, וּבָקִי בְּכָל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן. וְיִהְבוּ בֵּיהּ רַבָּנָן עֵינַיְהוּ בְּרַבִּי יִצְחָק בַּר אַמִּי. הַיְנוּ, 'מְטַפֵּל וְאֵין לוֹ', הַיְנוּ, 'בֵּיתוֹ רֵיקָם'? אָמַר רַב חִסְדָּא: זֶהוּ שֶׁבֵּיתוֹ רֵיקָם מִן הָעֲבָרָה. (זקן) וּפִרְקוֹ נָאֶה, אָמַר אַבַּיֵי: זֶה שֶׁלֹּא יָצָא עָלָיו שֵׁם רָע בְּיַלְדוּתוֹ. (ירמיהו י״ב:ח׳) "הָיְתָה לִי נַחֲלָתִי כְּאַרְיֵה בַּיָּעַר, נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל כֵּן שְׂנֵאתִיהָ". מַאי "נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ"? אָמַר מַר זוּטְרָא בַּר טוֹבְיָה, אָמַר רַב, וְאָמְרֵי לָהּ אָמַר רַבִּי חָמָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זֶה שְׁלִיחַ צִבּוּר הַיּוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, שֶׁאֵינוֹ הָגוּן. [וּבְחוֹתָמָהּ הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה וְכוּ', וְחַזָּן הַכְּנֶסֶת אוֹמֵר לָהֶם: הָרִיעוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הָרִיעוּ. וְכֵן בְּכָל בְּרָכָה, בְּאַחַת אוֹמֵר: 'תִּקְעוּ', וּבְאַחַת אוֹמֵר: 'הָרִיעוּ'. עַל הָרִאשׁוֹנָה הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם וְכוּ'. תָּנָא: יֵשׁ מַחֲלִיפִין צְעָקָה לְאֵלִיָּהוּ וּתְפִלָּה לִשְׁמוּאֵל. בִּשְׁלָמָא גַּבֵּי שְׁמוּאֵל, כְּתִיב בֵּיהּ: 'תְּפִלָּה', וּכְתִיב בֵּיהּ 'צְעָקָה', אֶלָּא גַּבֵּי אֵלִיָּהוּ, 'תְּפִלָּה' כְּתִיב, 'צְעָקָה' לָא כְּתִיב? (מלכים א י״ח:ל״ז) "עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי", לְשׁוֹן צְעָקָה הִיא]. עַל הַשִּׁבִיעִית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת דָּוִד כּוּ'. מִכְּדֵי יוֹנָה, בְּתַר דָּוִד וּשְׁלֹמֹה הֲוָה, מַאי טַעְמָא מַקְדִּים לֵיהּ בְּרֵישָׁא? מְשׁוּם דִּבְעִי לְמִחְתַּם: "מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ". רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר, אֲנִי כֹּהֵן, אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן לְעוֹלָם, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁתַּקָּנָתוֹ קַלְקָלָתוֹ].

תָּנוּ רַבָּנָן: מֶלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם, כֹּהֵן גָּדוֹל, מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. מֶלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם, מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא: אָמַר קְרָא: (ישעיהו ל״ג:י״ז) "מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶךָ". כֹּהֵן גָּדוֹל, מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: הוֹאִיל וּמִשְׁמָרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת. כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, מָנָא לָן? אַתְיָא 'פֶּרַע' 'פֶּרַע' מִנָּזִיר, כְּתִיב הָכָא: (יחזקאל מ״ד:כ׳) "וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ, וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ". וּכְתִיב הָתָם: (במדבר ו׳:ה׳) "קֹדֶשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע", מַה לְהַלָּן שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף כָּאן שְׁלֹשִׁים יוֹם.

מא תַּנְיָא, בְּעֶשְׂרִים וּתְמַנְיָא בֵּיהּ, אֲתַת בְּשׂוֹרְתָא טָבְתָא לִיהוּדְאֵי, דְּלָא *)) יְעִידוּן מִן אוֹרַיְתָא, שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה, וְשֶׁלֹּא יָמוּלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְשֶׁיְּחַלְּלוּ שַׁבָּתוֹת. מָה עָשָׂה (יהושע) [יְהוּדָה] בֶּן שַׁמּוּעַ וְחַבֵּרָיו? הָלְכוּ וְנָטְלוּ עֵצָה מִמַּטְרוֹנִיתָא אַחַת, שֶׁכָּל גְּדוֹלֵי רוֹמִי מְצוּיִין אֶצְלָהּ, אָמְרָה לָהֶם: בּוֹאוּ וְהַפְגִּינוּ

בַּלַּיְלָה. עָמְדוּ וְהִפְגִּינוּ בַּלַּיְלָה, וְאָמְרוּ: אִי־שָׁמַיִם, לֹא אַחֵיכֶם אֲנַחְנוּ? לֹא בְּנֵי אָב אֶחָד אֲנַחְנוּ? לֹא בְּנֵי אֵם אַחַת אֲנַחְנוּ? מַה נִּשְׁתַּנֵּינוּ מִכָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן, שֶׁאַתֶּם גּוֹזְרִין עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת? וּבִטְּלוּם. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם, עֶשְׂאוּהוּ יוֹם טוֹב. [רַב נַחְמָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא בִּתְרֵיסַר. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן: יוֹם טוּרְיָנוּס הוּא. אָמַר לְהוּ: יוֹם טוּרְיָנוּס גּוּפֵיהּ בְּטוּלֵי בַּטְּלֵיהּ, הוֹאִיל וְנֶהֱרְגוּ בּוֹ שִׁמְעָיָה וַאֲחִיָּה אֲחִיו. מַאי 'נִקְנוֹר'?] תַּנְיָא: 'נִיקָנוֹר'. אֶחָד מֵאַפְרְכֵי יְוָנִים הָיָה, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם הָיָה מֵנִיף יָדוֹ עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם, וְאוֹמֵר: אֵימָתַי תִּפֹּל בְּיָדִי (ואעשה בה מה שלבי חפץ) [וְאֶרְמְסָנָּה]. וּכְשֶׁגָּברוּ בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְנִצְּחוּם, (נכנסו לחיילות שלו) וְקִצְּצוּ בְּהוֹנוֹת יָדָיו וְרַגְלָיו, וּתְלָאוּם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם. אָמְרוּ: פֶּה שֶׁהָיָה מְדַבֵּר בְּגַאֲוָה, וְיָדַיִם שֶׁהָיוּ מְנִיפוֹת עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם (ורגלים שהיה מחשב*)*) בהם, בהם תעשה) נָקְמָה זוֹ. מַאי טוּרְיָנוּס? אָמְרוּ: (כשהרג) [כְּשֶׁבִּקֵּשׁ] טוּרְיָנוּס [לְהָרֹג] אֶת לוּלְיָאנוּס וְאֶת פַּפּוּס אָחִיו בְּלוּדְקְיָא, אָמַר לָהֶם: אִם מֵעַמּוֹ שֶׁל חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה אַתֶּם, יָבוֹא אֱלֹהֵיכֶם וְיַצִּילְכֶם מִיָּדִי, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִצִּיל לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מִיַּד נְבוּכַדְנֶאצַּר. אָמְרוּ לוֹ: חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, צַדִּיקִים גְּמוּרִים הָיוּ, וּרְאוּיִין לֵעָשׂוֹת לָהֶם נֵס, וּנְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ הָגוּן הָיָה, וְרָאוּי לֵעָשׂוֹת נֵס עַל יָדוֹ. וְאוֹתוֹ רָשָׁע, הֶדְיוֹט הוּא וְאֵינוֹ רָאוּי לֵעָשׂוֹת נֵס עַל יָדוֹ, וַאֲנַחְנוּ נִתְחַיַּבְנוּ (הריגה) [כְּלָיָה] לַמָּקוֹם, וְאִם אֵין אַתָּה הוֹרְגֵנוּ, הַרְבֵּה הוֹרְגִים יֵשׁ בְּיַד הַמָּקוֹם, הַרְבֵּה דֲּבִים יֵשׁ, הַרְבֵּה אֲרָיוֹת יֵשׁ, הַרְבֵּה נְמֵרִים יֵשׁ, שֶׁפּוֹגְעִין בָּנוּ, וְלֹא מְסָרָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיָדְךָ, אֶלָּא שֶׁעָתִיד לִפְרַע דָּמֵינוּ מִיָּדְךָ. אַף עַל פִּי כֵן הָרָגָם מִיָּד. אָמְרוּ: לֹא זָזוּ מִשָּׁם, עַד שֶׁבָּאתָה דְיוֹקְלִי מֵרוֹמִי וּפָצְעוּ אֶת מֹחוֹ בְּגִזְירִין.

פרק ג

תענית פרק ג - מַעֲשֶׂה שֶׁיָּרְדוּ זְקֵנִים מִירוּשָׁלַיִם לְעֲרֵיהֶם, וְגָזְרוּ תַּעֲנִית עַל שֶׁנִּרְאָה כִּמְלֹא פִּי־תַנּוּר שִׁדָּפוֹן בְּאַשְׁקְלוֹן. וְעוֹד גָּזְרוּ תַּעֲנִית עַל שֶׁאָכְלוּ זְאֵבִים שְׁנֵי תִינוֹקוֹת בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא עַל שֶׁאָכְלוּ, אֶלָּא עַל שֶׁנִּרְאוּ. עַל אֵלּוּ מַתְרִיעִין בְּשַׁבָּת: עַל עִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ נָהָר, וְעַל הַסְּפִינָה הַמִּטַּרְפֶּת בַּיָּם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעֶזְרָה וְלֹא לִצְעָקָה. שִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי אוֹמֵר: אַף עַל הַדֶּבֶר, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים.

[וְכֵן שֶׁפָּסְקוּ גְּשָׁמִים, בֵּין בָּשֵׁם לְבָשֵׁם אַרְבָּעִים יוֹם, מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַכַּת בַּצֹּרֶת. מַאי 'מַכַּת בַּצֹּרֶת'? וְכוּ' אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: סְאָה בְּסֶלַע וּשְׂכִיחָא, בַּצּוֹרְתָא. אַרְבַּע וְלָא שְׂכִיחָא, כַּפְנָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַמָּעוֹת בְּזוֹל, וּפֵרוֹת בְּיֹקֶר. אֲבָל מָעוֹת בְּיֹקֶר וּפֵרוֹת בְּזוֹל, מַתְרִיעִין עָלֶיהָ מִיָּד, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נָהִירְנָא, כַּד הֲווֹ קַיְמֵי אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וַהֲווּ נְפִישׁוּ נְפִיחֵי כָּפָן בִּטְבֶרְיָא, מִדְּלֵית אִיסָּר. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא:

מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נַעֲשׂוּ גְּשָׁמִים צְמוּקִין לָעוֹלָם; יֵשׁ שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ מְרֻבִּין, וְיֵשׁ שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ מוּעָטִין, יֵשׁ שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ יוֹרְדִין בִּזְמַנָּן, וְיֵשׁ שָׁנָה שֶׁאֵין גְּשָׁמֶיהָ יוֹרְדִין בִּזְמַנָּן. שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ יוֹרְדִין בִּזְמַנָּן, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְעֶבֶד שֶׁנָּתַן לוֹ רַבּוֹ פַּרְנָסָתוֹ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, וְנִמְצֵאת עֹסָה נֶאֱפֶת כְּתִקְנָהּ, וְנֶאֱכֶלֶת כְּתִקְנָהּ. שָׁנָה שֶׁאֵין גְּשָׁמֶיהָ יוֹרְדִין בִּזְמַנָּן, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְעֶבֶד, שֶׁנָּתַן לוֹ רַבּוֹ פַּרְנָסָתוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְנִמְצֵאת עֹסָה נֶאֱפֶת שֶׁלֹּא כְּתִקְנָהּ, וְנֶאֱכֶלֶת שֶׁלֹּא כְּתִקְנָהּ. שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ מְרֻבִּין, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְעֶבֶד, שֶׁנָּתַן לוֹ רַבּוֹ פַּרְנָסָתוֹ בְּבֵת־אַחַת, נִמְצְאוּ רֵחַיִם טוֹחֲנוֹת מִן הַכּוּר מַה שֶּׁטּוֹחֲנָת מִן הַקֵּב, וְנִמְצֵאת עֹסָה אוֹכֶלֶת מִן הַכּוּר כְּמוֹ אוֹכֶלֶת מִן הַקֵּב. שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ מוּעָטִין, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְעֶבֶד שֶׁנָּתַן לוֹ רַבּוֹ פַּרְנָסָתוֹ מְעַט מְעַט, נִמְצְאוּ רֵחַיִם, מַה שֶּׁטּוֹחֲנוֹת מִן הַכּוּר, טוֹחֲנוֹת מִן הַקֵּב, נִמְצֵאת עֹסָה כַּמָּה שֶׁנֶּאֱכֶלֶת מִן הַכּוּר אוֹכֶלֶת מִן הַקֵּב. דָּבָר אַחֵר: בִּזְמַן שֶׁגְּשָׁמֶיהָ מְרֻבִּין, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁמְּגַבֵּל אֶת הַטִּיט, אִם יֵשׁ לוֹ מַיִם רַבִּים, מַיִם אֵינָן כָּלִין, וְהַטִּיט מְגֻבָּל יָפֶה. אִם יֵשׁ לוֹ מַיִם מוּעָטִין, מַיִם כָּלִין וְהַטִּיט אֵינוֹ מִתְגַּבֵּל יָפֶה].

מב תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעַם אַחַת עָלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְרֶגֶל לִירוּשָׁלַיִם, וְלֹא הָיָה לָהֶם מַיִם לִשְׁתּוֹת. הָלַךְ נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן אֵצֶל הֶגְמוֹן אֶחָד שֶׁהָיָה שָׁם, אָמַר לוֹ: הַלְוֵינִי שְׁנַיִם־עָשָׂר מַעְיָנוֹת מַיִם לְעוֹלֵי רְגָלִים, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנַיִם־עָשָׂר מַעְיָנוֹת מַיִם. וְאִם לָאו, הֲרֵינִי נוֹתֵן לְךָ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה כִּכְרֵי כֶּסֶף, וְקִבֵּל לוֹ זְמַן. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, בִּשְׁחָרִית שָׁלַח לוֹ: שַׁגֵּר לִי אוֹ מַיִם אוֹ מָעוֹת [שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ]! שָׁלַח לוֹ: עֲדַיִן יֵשׁ לִי שְׁהוּת בַּיּוֹם. וְכֵן בַּצָּהֳרַיִם, וְכֵן בְּמִנְחָה שָׁלַח לוֹ: שַׁגֵּר לִי אוֹ מַיִם אוֹ מָעוֹת! שָׁלַח לוֹ: עֲדַיִן יֵשׁ לִי שְׁהוּת בַּיּוֹם. לִגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ הֶגְמוֹן, אָמַר: אֶפְשָׁר, כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ לֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, וְעַכְשָׁיו יֵרְדוּ גְּשָׁמִים? מִיָּד נִכְנַס לְבֵית הַמֶּרְחָץ בְּשִׂמְחָה, (ובעוד שאותו הגמון) [עַד שֶׁאוֹתוֹ הֶגְמוֹן נִכְנַס בְּשִׂמְחָתוֹ] בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, נִכְנַס נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ [כְּשֶׁהוּא עָצֵב], וְנִתְעַטֵּף וְעָמַד בִּתְפִלָּה, וְאָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא לִכְבוֹדִי עָשִׂיתִי, וְלֹא לְכָבוֹד בֵּית אַבָּא עָשִׂיתִי, אֶלָּא לִכְבוֹדְךָ עָשִׂיתִי, כְּדֵי שֶׁיִּהוּ מַיִם מְצוּיִין לְעוֹלֵי רְגָלִים. מִיָּד עָלוּ עָבִים וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים, עַד שֶׁהָיוּ מְלֵאוֹת כָּל הַמַּעְיָנוֹת וְהוֹתִירוּ. יָצָא אוֹתוֹ הֶגְמוֹן מִן הַמֶּרְחָץ, וְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן יָצָא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּשֶׁפָּגְעוּ זֶה בָּזֶה, אָמַר לוֹ: תֵּן לִי דְּמֵי מַיִם יוֹתֵר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ! אָמַר לֵיהּ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֱלֹהֶיךָ לֹא הִרְעִישׁ אֶת הָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִילְךָ, אֶלָּא עֲדַיִן יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה עָלֶיךָ, שֶׁאוֹצִיא מִמְּךָ מָעוֹתַי שֶׁכְּבָר שָׁקְעָה חַמָּה, וּמַיִם בִּרְשׁוּתִי יָרְדוּ. חָזַר וְנִכְנַס נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְנִתְעַטֵּף וְעָמַד בִּתְפִלָּה, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לְךָ אֲהוּבִים בְּעוֹלָמֶךָ, (וּכְשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ לִי נֵס בָּרִאשׁוֹנָה, כָּךְ עֲשֵׂה לִי נֵס בָּאַחֲרוֹנָה.) מִיָּד, (נשבה הרוח ו)נִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים, וְזָרְחָה הַחַמָּה. אָמַר אוֹתוֹ הֶגְמוֹן: אִלְמָלֵא

שֶׁנִּקְדָּה חֲמָה, הָיָה לִי פִּתְחוֹן פֶּה עָלֶיךָ שֶׁאוֹצִיא מִמְּךָ אֶת מָעוֹתַי. תָּנָא: לֹא 'נַקְדִּימוֹן' שְׁמוֹ, אֶלָּא 'בּוּנִי' שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'נַקְדִּימוֹן'? (שנקדה) [שֶׁנִּקְדְּרָה] חַמָּה בַּעֲבוּרוֹ.

מג תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, (נקדה) [נִקְדְּמָה] לָהֶם חַמָּה, וְאֵלּוּ הֵן: מֹשֶׁה, וִיהוֹשֻׁעַ, וְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן. נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן הָא דַּאֲמָרַן. (יש גירסא אחרת. בשלמא נקדימון בן גוריון, גמרא. יהושע נמי קרא דכתיב: וכו') יְהוֹשֻׁעַ דִּכְתִיב: (יהושע י׳:י״ג) "וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ, וְיָרֵחַ עָמָד". אֶלָּא מֹשֶׁה, מְנָא לָן? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַתְיָא 'אָחֵל', 'אָחֵל', כְּתִיב הָכָא (דברים ב׳:כ״ה) "אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ", וּכְתִיב הָתָם: (יהושע ג׳:ז׳) "אָחֵל גַּדֶּלְךָ". (אמר) רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: (רבי יונתן) אַתְיָא 'תֵּת', 'תֵּת', כְּתִיב הָכָא: 'תֵּת', וּכְתִיב הָתָם: (יהושע י׳:י״ב) "בְּיוֹם תֵּת ה' אֶת הָאֱמֹרִי" וְגוֹ'. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַתְיָא מִגּוּפֵיהּ דִּקְרָא: (דברים ב׳:כ״ה) "אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ", אֵימָתַי "וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ"? בְּשָׁעָה שֶׁנִּקְדְּמָה לוֹ חַמָּה לְמֹשֶׁה!

מד "הָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם לִנְדָּה בֵּינֵיהֶם" (איכה א׳:י״ז) אָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: לִבְרָכָה, כְּנִדָּה, מַה נִּדָּה יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר, אַף יְרוּשָׁלַיִם יֵשׁ לָהּ תַּקָּנָה. (שם) "הָיְתָה כְּאַלְמָנָה", אָמַר רַב יְהוּדָה: לִבְרָכָה, כְּאַלְמָנָה וְלֹא אַלְמָנָה מַמָּשׁ, אֶלָּא כְּאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וְדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר אֵלֶיהָ. (מלאכי ב׳:ט׳) "וְגַם אֲנִי נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים", אָמַר רַב יְהוּדָה: לִבְרָכָה, דְּלֹא מוּקְמֵי מִינַן לָא רֵישֵׁי נַהֲרֵי וְלָא גְּזֵירִיפֵּטֵי. (מלכים א י״ד:ט״ו) "וְהִכָּה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יָנוּד הַקָּנֶה בַּמָּיִם", אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לִבְרָכָה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ז:ו׳) "נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא", טוֹבָה קְלָלָה שֶׁקִּלֵּל אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי אֶת יִשְׂרָאֵל, יוֹתֵר מִבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָן בִּלְעָם הָרָשָׁע. אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי קִלְלָן בְּקָנֶה, אָמַר לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל: "וְהִכָּה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יָנוּד הַקָּנֶה [בַּמָּיִם]", מַה קָּנֶה זֶה עוֹמֵד בִּמְקוֹם מַיִם, וְגִזְעוֹ מַחֲלִיף, וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, וַאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ, אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא הוֹלֵךְ וּבָא עִמָּהֶן. דְּמֻמוּ הָרוּחוֹת, עָמַד הַקָּנֶה בִּמְקוֹמוֹ, (כך ישראל עומדין במים, התורה, אם הם גולין, גזעיהן מחליפין, ועוסקין בתורה ושרשיו מרובין, ואפילו כל גלויות שבארבע רוחות השמים אין מזיזין אותו מכח התורה.) אֲבָל בִּלְעָם הָרָשָׁע בֵּרְכָן בְּאֶרֶז, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כד) "כַּאֲרָזִים". ("עלי מים".) מָה אֶרֶז זֶה אֵינוֹ עוֹמֵד בִּמְקוֹם מַיִם, וְאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, וְאֵין שָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, וַאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם נוֹשְׁבוֹת בּוֹ, אֵינוֹ הוֹלֵךְ וּבָא עִמָּהֶן, כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבָּה בּוֹ רוּחַ דְּרוֹמִית, עוֹקַרְתּוֹ וְהוֹפַכְתּוֹ עַל פָּנָיו. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁזְּכָה קָנֶה לִטֹּל הֵימֶנּוּ קוֹלְמוֹס, לִכְתֹּב בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים.

מה תְּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רַךְ כְּקָנֶה, וְאַל יְהֵא קָשֶׁה כְּאֶרֶז. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מִמְּגְדּוֹל גְּדוֹר, מִבֵּית רַבּוֹ, וְהָיָה רָכוּב עַל חֲמוֹר, וּמְטַיֵּל עַל שְׂפַת הַנָּהָר, וְשָׂמַח שִׂמְחָה גְּדוֹלָה, וְהָיְתָה דַּעְתּוֹ גַּסָּה עָלָיו מִפְּנֵי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה הַרְבֵּה. נִזְדַּמֵּן לוֹ אָדָם אֶחָד, שֶׁהָיָה מְכֹעָר בְּיוֹתֵר. אָמַר לוֹ: שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי, וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ. אָמַר לוֹ: רֵיקָה, כַּמָּה מְכֹעָר אוֹתוֹ הָאִישׁ, שֶׁמָּא כָּל בְּנֵי עִירְךָ מְכֹעָרִין כְּמוֹתְךָ? אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ, אֶלָּא לֵךְ וֶאֱמֹר לָאָמָּן שֶׁעָשָׂאנִי, כַּמָּה מְכֹעָר כְּלִי זֶה שֶׁעָשִׂיתָ. כֵּיוָן שֶׁיָּדַע בְּעַצְמוֹ שֶׁחָטָא, יָרַד מִן הַחֲמוֹר, וְנִשְׁתַּטַּח לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: נַעֲנֵיתִי לְךָ, מְחֹל לִי. אָמַר לוֹ: אֵינִי מוֹחֵל לְךָ, עַד שֶׁתֵּלֵךְ לְאָמָּן שֶׁעָשָׂאנִי, וֶאֱמֹר לוֹ, כַּמָּה מְכֹעָר כְּלִי זֶה שֶׁעָשִׂיתָ. הָיָה מְטַיֵּל אַחֲרָיו, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְעִירוֹ. יָצְאוּ בְּנֵי עִירוֹ לְקָרָאתוֹ, וְהָיוּ אוֹמְרִים לוֹ: שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי רַבִּי, מוֹרִי מוֹרִי. אָמַר לָהֶם: לְמִי אַתֶּם קוֹרִין: "רַבִּי רַבִּי"? אָמְרוּ לוֹ: לָזֶה שֶׁמְּטַיֵּל אַחֲרֶיךָ. אָמַר לָהֶם: אִם זֶה רַבִּי? אַל יִרְבּוּ כְּמוֹתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל! אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי מָה? אָמַר לָהֶם: כָּךְ וְכָךְ עָשָׂה לִי. אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי־כֵן מְחֹל לוֹ, שֶׁאָדָם גָּדוֹל הוּא בַּתּוֹרָה. אָמַר לָהֶם: בִּשְׁבִילְכֶם הֲרֵינִי מוֹחֵל לוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא רָגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן. מִיָּד נִכְנַס רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְדָרַשׁ: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רַךְ כְּקָנֶה, וְאַל יְהֵא קָשֶׁה כְּאֶרֶז.

מו הַהִיא אֲשִׁיתָא רְעִיעָתָא דַּהֲוָת בִּנְהַרְדְּעָא, דְּלָא הֲוָה חָלַף רַב וּשְׁמוּאֵל תּוּתָהּ, אַף עַל גַּב דְּקַיְמָה בְּאַתְרָהּ תְּלֵיסַר שְׁנִין וְלָא נָפְלָה. יוֹמָא חַד אִיקְלַע רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְהָתָם, אָמַר שְׁמוּאֵל לָרָב: נֵיתֵי מַר וְנַקֵּיחַ. אָמַר לֵיהּ: לָא צְרִיכְנָא הָאִידָּנָא, דְּהָא אִיכָּא רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה בַּהֲדָן, דְּנִפֵּישָׁא זְכוּתֵיהּ וְלָא מִסְתְּפִינָא. רַב הוּנָא, הֲוָה לֵיהּ חַמְרָא בְּהַהוּא בֵּיתָא דַּהֲוָה רְעִיעָא. בָּעָא לְפָנוּיֵי, (לֵיהּ) עַיְּלֵיהּ לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְהָתָם, מַשְׁכֵּיהּ (לרב אדא בר אהבה) בִּשְׁמַעְתָּא הָתָם, עַד דְּפַנְיֵיהּ. בָּתַר דְּנָפְקוּ, נָפַל בֵּיתָא. אַרְגִּישׁ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה וְאִיקְפַּד. סָבַר לָהּ כִּי הָא דְּרַבִּי יַנַּאי, דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי: לְעוֹלָם אַל יַעֲמִיד אָדָם (עצמו) בְּמָקוֹם הַסַּכָּנָה, וְיֹאמַר, שֶׁעוֹשִׂין לוֹ נֵס, שֶׁמָּא אֵין עוֹשִׂין לוֹ נֵס, וְאִם [תִּמְצָא לוֹמַר]: עוֹשִׂין לוֹ נֵס, מְנַכִּין לוֹ מִזְכֻיּוֹתָיו. אָמַר רַב חָנָן: מַאי קְרָא? דְּכְתִיב: (בראשית ל"ב:י"א) "קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים" וְגוֹ'. (אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא: מתיירא אני שמא על הנס שאתה עושה לי, אתה מנכה מזכיותי, ונמצאתי קטן מכל החסדים ומכל האמת.) מַאי הֲוָה עוּבְדֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה? כִּי הָא דְּאִיתְמַר: שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מִיָּמַי לֹא הִקְפַּדְתִּי בְּתוֹךְ בֵּיתִי, וְלֹא צָעַדְתִּי בְּפָנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנִּי בְּחָכְמָה, וְלֹא הִרְהַרְתִּי בְּמִבְוָאוֹת הַמְּטֻנָּפוֹת, וְלֹא הָלַכְתִּי אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תוֹרָה וּבְלֹא תְּפִלִּין וְלֹא יָשַׁנְתִּי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא שְׁנַת קֶבַע וְלֹא שְׁנַת עֲרַאי, וְלֹא שַׁשְׁתִּי בְּתַקָּלַת חֲבֵרַי, וְלֹא קָרָאתִי לַחֲבֵרַי בַּחֲכִינָתוֹ, וְאֹמְרֵי לָהּ: בַּחֲנִיכָתוֹ.

מז אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַפְרָם בַּר פָּפָּא: לֵימָא לָן מַר מֵהֲנֵי מִילֵי מַעֲלְיוּתָא, דַּהֲוָה עָבִיד רַב הוּנָא. אָמַר לֵיהּ: בְּיַנְקוּתֵיהּ לָא דָּכִירְנָא, בְּסִיבוּתֵיהּ דָּכִירְנָא, דְּכָל יוֹמָא דְּעִיבָא, הֲוּו מַפְקִין לֵיהּ בְּגוּהֲרָקָא דְּדַהֲבָא, וְסַיר לָהּ לְכוּלָּהּ מָתָא, וְכָל אֲשִׁיתָא דַּהֲוָת רְעִיעָתָא, הֲוָה סָתַר לָהּ; אִם אֶפְשָׁר לְמָרָה, בָּאנִי לָהּ, וְאִם לָא, בָּאנִי לָהּ אֵיהוּ מִדְּנַפְשֵׁיהּ. וְכָל פַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא, הֲוָה מְשַׁדַּר שְׁלוּחָא לְשׁוּקָא, וְכָל יַרְקָא דַּהֲוָה יָתִיר לְגִינָאֵי, זַבִּין לְהוּ וְשָׁדֵי לְהוּ בְּנַהֲרָא. וְנַיְתְבוּהָ לַעֲנִיִּים! אָמַר: זִימְנִין דְּסָמְכָא דַּעְתַּיְהוּ, וְלָא אָתוּ לְמִיזְבַן. וְלִשַׁדְיֵיהּ לְבֵהֲמָה! סָבַר: מַאֲכַל אָדָם אַין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לִבְהֵמָה. וְלָא לִיזַבְּנֵיהּ כְּלָל? נִמְצֵאתָ אַתָּה מַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבוֹא. כַּד הֲוָה לֵיהּ מִלְּתָא דַּאֲסוּתָא, הֲוָה מָלֵי כּוּזָא דְּמַיָּא, וְתָלֵי לֵיהּ בְּסִיפָּא דְּבֵיתָא, וְאָמַר: כָּל (דצריך) [דְּבָעֵי], לֵיתֵי וְלִישְׁקוֹל. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: מִלְּתָא דְּשִׁיבְתָּא הֲוָה גָּמִיר, וַהֲוָה מָנַח לֵיהּ כּוּזָא דְּמַיָּא, (ותלי ליה אעיברא דדשא) [וְתָלֵי לֵיהּ], וְאָמַר: כָּל מַאן דְּצָרֵיךְ, לֵיעוֹל וְלֵיתוּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיסְתַּכֵּן. כִּי הֲוָה כָּרִיךְ רֵיפְתָּא, הֲוָה פָּתַח לְדָשָׁא וְאָמַר: כָּל מַאן דְּצָרֵיךְ, לֵיתֵי וְלִיכּוֹל. אָמַר רָבָא: כּוּלְּהוּ, מָצִינָא מְקַיְּמְנָא, לְבַר מֵהָא, [דְּלָא מָצִינָא לְמֶעֱבַד], מִשּׁוּם דִּנְפִישֵׁי בְּנֵי חֵילָא דְּמְחוֹזָא.

מח אִילְפָא וְרַבִּי יוֹחָנָן הֲווּ גַּרְסֵי בְּאוֹרַיְתָא, דְּחִיקָא לְהוּ מִלְּתָא טוּבָא, אָמְרוּ: נֵיקוּם וְנֵיזוּל, וְנֵיעֲבִיד עִיסְקָא, וּנְקַיֵּים בְּנַפְשַׁיִן (דברים טו) "אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן". אֲזָלוּ אִיתִיבוּ תּוֹתֵי גּוּדָא רְעִיעָא. הֲווּ קָא כָּרְכֵי רֵיפְתָּא. אֲתוּ [תָּרֵי] מַלְאֲכֵי־הַשָּׁרֵת, שַׁמְעֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן דְּקָאָמַר חַד לְחַבְרֵיהּ: נִישְׁדֵי עָלַיְהוּ הַאי גּוּדָא וְנִקְטְלִינְהוּ, שֶׁמַּנִּיחִין חַיֵּי עוֹלָם [הַבָּא] וְעוֹסְקִין בְּחַיֵּי שָׁעָה. אָמַר לֵיהּ אִידָךְ: שַׁבָּקִינְהוּ, דְּאִיכָּא בְּהוּ חַד, דְּקַיְימָא לֵיהּ שַׁעְתָּא. רַבִּי יוֹחָנָן שָׁמַע, אִילְפָא לָא שָׁמַע. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְאִילְפָא: שָׁמַע מַר מִידִּי? אָמַר לֵיהּ: לָא. אָמַר: מִדְּשַׁמְעֵי אֲנָא וְאִילְפָא לָא שָׁמַע, שְׁמַע מִינָּהּ לְדִידִי קַיְימָא לִי שַׁעְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: אִיהֲדָר וְאִקַּיֵּים בְּנַפְשָׁאי (דברים טו) "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ". רַבִּי יוֹחָנָן הָדַר, אִילְפָא לָא הָדַר. עַד דְּאָתָא אִילְפָא, מָלַךְ רַבִּי יוֹחָנָן. אָמְרוּ לוֹ: אִי יָתִיב מַר וְגָרִיס, לָא הֲוָה מָלִיךְ מַר? אֲזַל תְּלָא נַפְשֵׁיהּ בְּאִסְקָרְיָא דְּסִפִּינְתָּא, אָמַר: אִי אִיכָּא דְּשָׁאִיל לִי בְּמַתְנִיתָא דְּרַבִּי חִיָּא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, וְלָא פַּשְׁטִינָא לֵיהּ מִמַּתְנִיתִין, נַפִּילְנָא מֵאִסְקָרְיָא דְּסִפִּינְתָּא וְטַבְעָנָא. אָתָא הַהוּא סָבָא, תָּנָא לֵיהּ: הָאוֹמֵר: תְּנוּ לִבְנִי שֶׁקֶל לִבְנִי וְכוּ'.

מט אָמְרוּ עָלָיו עַל נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ, שֶׁהָיָה סוּמָא מִשְּׁתֵּי עֵינָיו, וְגִדֵּם מִשְּׁתֵּי יָדָיו, וְקִטֵּעַ מִשְּׁתֵּי רַגְלָיו, וְכָל גּוּפוֹ מָלֵא שְׁחִין, וְהָיָה מֻטָּל בְּבֵית רָעוּעַ, וְרַגְלֵי מִטָּתוֹ מֻנָּחִין בִּסְפָלִין שֶׁל מַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ עָלָיו נְמָלִים. פַּעַם אַחַת, [הָיְתָה מִטָּתוֹ מֻנַּחַת בְּבֵית רָעוּעַ], בִּקְּשׁוּ תַּלְמִידָיו לְפַנּוֹת מִטָּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ לְפַנּוֹת אֶת הַכֵּלִים. אָמַר לָהֶם: בָּנַי, פַּנּוּ אֶת הַכֵּלִים, וְאַחַר כָּךְ פַּנּוּ אֶת מִטָּתִי, שֶׁמֻּבְטָח לָכֶם כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי בַּבַּיִת, אֵין הַבַּיִת נוֹפֵל. פִּנּוּ אֶת הַכֵּלִים,

וְאַחַר כָּךְ פִּנּוּ אֶת מִטָּתוֹ, וְנָפַל הַבַּיִת. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, וְכִי מֵאַחַר שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר אַתָּה, לָמָּה עָלְתָה לְךָ כָּךְ? אָמַר לָהֶם: בָּנַי, אֲנִי גָּרַמְתִּי לְעַצְמִי, שֶׁפַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ לְבֵית חָמִי, וְהָיָה עִמִּי מַשּׂוֹי שְׁלֹשָׁה חֲמוֹרִים, אֶחָד שֶׁל מַאֲכָל וְאֶחָד שֶׁל מִשְׁתֶּה וְאֶחָד שֶׁל מֵינֵי מְגָדִים. בָּא עָנִי אֶחָד וְעָמַד לִי בַּדֶּרֶךְ וְאָמַר לִי: רַבִּי, פַּרְנְסֵנִי. אָמַרְתִּי לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁאֶפְרֹק מִן הַחֲמוֹר. לֹא הִסְפַּקְתִּי לִפְרֹק מִן הַחֲמוֹר עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ. הָלַכְתִּי, וְנָפַלְתִּי עַל פָּנָיו, וְאָמַרְתִּי: עֵינַי שֶׁלֹּא חָסוּ עַל עֵינֶיךָ, יְסוֹמוּ. יָדַי שֶׁלֹּא חָסוּ עַל יָדֶיךָ, יִתְגַּדְּמוּ. רַגְלַי שֶׁלֹּא חָסוּ עַל רַגְלֶיךָ, יִתְקַטְּעוּ. וְלֹא נִתְקָרְרָה דַּעְתִּי, עַד שֶׁאָמְרוּ: כָּל גּוּפִי יְהֵא מָלֵא שְׁחִין. אָמְרוּ לוֹ: אוֹי לָנוּ שֶׁרָאִינוּךָ בְּכָךְ, אָמַר לָהֶם: אוֹי לִי אִם לֹא רְאִיתוּנִי בְּכָךְ. וְאָמַאי קָרוּ לֵיהּ: "נַחוּם אִישׁ גַּם זוֹ"? דְּכָל מִלְּתָא דַּהֲוָה סָלְקָא לֵיהּ, אָמַר: "גַּם זוֹ לְטוֹבָה". זִימְנָא חָדָא בָּעֵי לְשַׁדּוּרֵי יִשְׂרָאֵל, דּוֹרוֹן לְבֵי קֵיסָר, אָמְרוּ: מַאן יֵזִיל? יֵזִיל נַחוּם אִישׁ גַּם זוֹ, דְּמֶלֶמְּד בְּנִסִּין הוּא. שָׁדְרוּ בְּיָדֵיהּ מְלֹא סִיפְטָא דַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. אָזַל וּבָת בְּהַהוּא דִּירָה. בְּלֵילְיָא קָמוּ הֲנָךְ דְּיוּרַאי, וְשַׁקְלִינְהוּ לְסִיפְטֵיהּ וּמַלּוֹנְהוּ עַפְרָא. (למחר, כי חזינהו, אמר: גם זו לטובה.) כִּי מָטָא הָתָם, [שַׁרִינְהוּ לְסִיפְטָא, חֲזִינְהוּ דְּמָלֵא עַפְרָא], בָּעָא מַלְכָּא לְקַטְלִינְהוּ לְכוּלְּהוּ, וְאָמַר: קָא מְחַיְכוּ בִּי יְהוּדָאֵי. [אָמַר: "גַּם זוֹ לְטוֹבָה"]. אָתָא אֵלִיָּהוּ, אִדְמֵי לֵיהּ כַּחָדָא מִינַיְהוּ, אָמַר לְהוּ: דִּילְמָא הָא עַפְרָא מַעַפְרָא דְּאַבְרָהָם אֲבוּהוֹן הוּא, דְּכִי הֲוָה שָׁדֵי עַפְרָא, הֲוּוּ סַיְפֵי, גִּילֵי, הֲווּ גִּירֵי, דִּכְתִיב: (ישעיה מא) "יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ, כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ". הַוְיָא חָדָא מִדִּינְתָא דְּלָא מָצֵי לְמִיכְבְּשָׁהּ, בָּדְקוּ מִינֵיהּ וְכַבְשׁוּהָ. עַיְּלוּהָ לְבֵי גְּנָזֵיהּ, וּמָלוּהוּ לְסִיפְטֵיהּ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְשַׁדְּרוּהוּ בְּיִקָּרָא רַבָּא. כִּי אָתָא, בַּתּוּ בְּהַהוּא דִּיוּרָא. אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי אַיְתִית בַּהֲדָךְ, דַּעֲבַדִי לָךְ יְקָרָא כּוּלֵי הַאי? אָמַר לְהוּ: מַאי דְּשַׁקְלִי מֵהָכָא [אַמְטִי לְהָתָם]. סָתְרוּ לְדִירַיְהוּ, וְאַמְטִינְהוּ לְבֵי מַלְכָּא. אָמְרוּ לֵיהּ: הַאי עַפְרָא דְּאַיְתֵי הָכָא, מִדֵּידָן הֲוָה, בָּדְקוּהָ וְלֹא אַשְׁכְּחוּהָ, וְקַטְלִינְהוּ לַהֲנָךְ דְּיוּרַאי.

נ אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לֵיקוּם מַר לֵיתֵיב לְגַבָּן. אָמַר לֵיהּ: תְּנִינָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם מְכַבְּדוֹ, אֶלָּא הוּא מְכַבֵּד אֶת מְקוֹמוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּסִינַי, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהַשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה עָלָיו, אָמְרָה תּוֹרָה: (שמות לד) "גַּם הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל יִרְעוּ [אֶל מוּל הָהָר הַהוּא]", נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מִמֶּנּוּ, אָמְרָה תּוֹרָה: (שם) "בְּמִשֹׁךְ הַיּוֹבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר". וְכֵן מָצִינוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֹהֶל נָטוּי, אָמְרָה תּוֹרָה: (במדבר ה) "וְיִשַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב" וְגוֹ'. הֻגְלוּ הַפָּרוֹכוֹת, מִיָּד הֻתְּרוּ זָבִין וּמְצֹרָעִין לִכָּנֵס שָׁם. אָמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, אֵיקוּם אֲנָא וְאֵיזִיל לְגַבֵּי דְּמַר. אָמַר לֵיהּ: מוּטָב שֶׁיָּבוֹא מָנֶה בֶּן פְּרָס, אֵצֶל מָנֶה בֶּן מָנֶה, וְאַל יָבוֹא מָנֶה בֶּן מָנֶה, אֵצֶל מָנֶה בֶּן פְּרָס.

נא בְּסוּרָא הֲוָת דְּבַרְתָּא, בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ דְּרַב לָא הֲוָת דְּבַרְתָּא. (סבור מינה) [סָבְרוּ מִינֵּיהּ]: מְשׁוּם זְכוּתֵיהּ דְּרַב, דְּנָפִישׁ. אִיתְּחַזִי לְהוּ בְּחֶלְמָא: רַב נְפִישָׁא זְכוּתֵיהּ טוּבָא, וְהָא מִלְּתָא זוּטָרָא הִיא לְרַב. אֶלָּא מְשׁוּם הַהוּא גַּבְרָא, דְּקָא מְשַׁיֵּיל מָרָא וּזְבִילָא לְבֵי קְבוּרָה. בִּדְרוּקֶרֶת הֲוָת דְּלֵיקְתָּא וּבְשִׁבְבוּתֵיהּ דְּרַב הוּנָא לָא הֲוָת דְּלֵיקְתָּא, סָבוּר מִינָּהּ: מְשׁוּם זְכוּתֵיהּ דְּרַב הוּנָא [דְּנָפִישׁ] הוּא. אִיתְּחַזִי לְהוּ בְּחֶלְמָא: רַב הוּנָא נְפִישָׁא זְכוּתֵיהּ טוּבָא, וְהַאי זוּטָרָא הוּא לְרַב הוּנָא, אֶלָּא מְשׁוּם הַהִיא אִתְּתָא, דְּמְחַמְּמָא תַּנּוּרָא (מערב שבת לערב שבת,) וּמְשַׁיְּילָא לְשֵׁיבְבוּתֵיהּ. [אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה: אַתּוּ קַמְצֵי, גָּזַר תַּעֲנִיתָא. אָמְרוּ לֵיהּ: לָא קָא מַפְסְדָן. אָמַר לְהוּ: זָוְדָא אַיְתּוּ בַּהֲדַיְהוּ? אָמְרוּ לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל: אִיכָּא מוֹתָנָא בֵּי חוֹזָאֵי, גָּזַר תַּעֲנִיתָא. אָמְרוּ לֵיהּ: וְהָא מָרְחַק? אָמַר: לֵיכָּא מַעְבְּרָא הָכָא, דְּפָסֵיק לֵיהּ! אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב נַחְמָן: אִיכָּא מוֹתָנָא בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, גָּזַר תַּעֲנִיתָא, אָמַר: אִם גְּבִירָה לוֹקָה, שִׁפְחָה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן!

נב אַבָּא אוּמָנָא, הֲוָה אָתֵי לֵיהּ שְׁלָמָא כָּל יוֹמָא מִמְּתִיבְתָּא דִּרְקִיעָא. וּלְאַבַּיֵי, מִמַּעֲלֵי שַׁבְּתָא לְמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. וּלְרָבָא, מִמַּעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי לְמַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי. הֲוָה קָא חָלְשָׁא דַּעְתֵּיהּ דְּאַבַּיֵי, עַל דְּאַבָּא אוּמָנָא. אָמְרוּ לֵיהּ: לָא מָצִית לְמֵיעֲבַד כְּעוּבְדֵיהּ דְּאַבָּא אוּמָנָא. מַאי עוּבְדֵיהּ דְּאַבָּא אוּמָנָא? דְּכִי הֲוָה עָבִיד (רפואה) [מִלְּתָא], הֲוָה עָבִיד לֵיהּ דּוּכְתָּא דְּגַבְרֵי לְחוּדֵיהוּ וּדְנָשֵׁי לְחוּדֵיהוּ. וַהֲוָה לֵיהּ לְבוּשָׁא דְּאִית בֵּיהּ קַרְנָא, דַּהֲוָת בַּזְעֵי כִּי כּוּסֵילְתָּא, דְּכִי הֲוָת אָתְיָא אִיתְּתָא, מַלְבֵּישׁ לָהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיסְתַּכֵּיל בָּהּ. וַהֲוָה לֵיהּ דּוּכְתָּא (מאבראי) [דְּצָנְיָא], לְמֵירְמֵי בֵּיהּ פְּרִיטֵי; דְּאִית לֵיהּ, רָמֵי בֵּיהּ, דְּלֵית לֵיהּ, הֲוָה אַתֵּי וְיָתֵיב וְלָא מִיכְסֵיף. וְכִי הֲוָה מִתְרַמֵּי לֵיהּ צוּרְבָא מֵרַבָּנָן, אַגְרָא מִינֵּיהּ לָא שָׁקֵיל (וכד הוה חזי איניש דלא אפשר ליה הוה) [וּבָתַר דְּקָאֵי], יָהֵיב לֵיהּ פְּרִיטֵי, וְאָמַר לֵיהּ: זִיל, אֵיבְרֵי נַפְשָׁךְ. זִימְנָא חָדָא, שָׁדַר אַבַּיֵי זוּגָא דְּרַבָּנָן לְמִבְדְּקֵיהּ, (אזל לביתיה) אוֹתְבִינְהוּ וְאוֹכְלִינְהוּ וְאַשְׁקִינְהוּ וּמָךְ לְהוּ בִּיסְתַּרְקֵי בְּלֵילְיָא. לְצַפְרָא, כַּרְכִינְהוּ וְאַיְתִינְהוּ לְשׁוּקָא. לְמָחָר, סָלֵיק לֵיהּ לְשׁוּקָא וְאַשְׁכְּחִינְהוּ. אָמְרוּ לֵיהּ: לִישַׁיְּמִינְהוּ מַר הֵיכִי שָׁוֵו, אָמַר לְהוּ: הָכִי וְהָכִי שָׁוֵו. אָמְרוּ לֵיהּ: דִּילְמָא שָׁוֵו טָפֵי? אָמַר לְהוּ: בְּהָכִי שַׁקְלִי לְהוּ. אָמְרוּ לֵיהּ: דִּידָךְ נִינְהוּ, וְשַׁקְלִינְהוּ מִינָּךְ. אָמְרוּ לֵיהּ: בְּמָטוּתָא מִינָּךְ, בְּמַאי חֲשַׁדְתִּינָן? אָמַר לְהוּ: אֲמִינָא: דִּילְמָא פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים אִיקְּלַע לְהוּ לְרַבָּנָן, וּכְסִיפָא לְהוּ מִלְּתָא לְמֵימַר. אָמְרוּ לֵיהּ: הַשְׁתָּא נִשְׁקְלֵיהּ מַר. אָמַר לְהוּ: מֵהָהִיא שַׁעְתָּא אֲסַחְתֵּיהּ לְדַעְתָּאי לְצָדָקָה. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ דְּרָבָא עַל דְּאַבַּיֵי. אִיתְּחַזִי לֵיהּ בְּחֶלְמָא וְאָמְרוּ לֵיהּ: מִסְתַּיְּךְ דְּקָא מַגְנֵי זְכוּתָךְ, אַכּוּלָּא כְּרָכָא.

נג רַב בְּרוֹקָא חוֹזָאָה הֲוָה קָאֵי בְּשׁוּקָא דְּבֵי לֶפֶט, (אתה אליהו זכרונו לברכה, איתחזי ליה) [הֲוָה שְׁכִיחַ אֵלִיָּהוּ גַּבֵּיהּ], אָמַר לֵיהּ: מִי אִיכָּא בְּהַאי שׁוּקָא בַּר עָלְמָא דְּאָתֵי? אָמַר

לֵיהּ: לֵיכָּא! אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתָא הַהוּא גַּבְרָא, דַּהֲוָה מְסַיֵּם מְסָאנֵי אוּכְמֵי, וְלָא רָמֵי חוּטֵי דְּתִכֶּלְתָּא בִּגְלִימֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: הַאי, בַּר עָלְמָא דְּאָתֵי הוּא! קָרָא לֵיהּ וְלָא אָתָא לְגַבֵּיהּ. אָזַל אִיהוּ אַבַּתְרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: מַאי עוּבְדָךְ? אָמַר לֵיהּ: זִיל הָאִידָנָא וְתָא לְמָחָר. (כִּי אָתָא לְמָחָר) אָמַר לֵיהּ: מַאי עוּבְדָךְ? אָמַר לֵיהּ: זַנְדוּקָא אֲנָא, וְאָסַרְנָא גַּבְרֵי לְחוּד וְנָשֵׁי לְחוּד, וּבְלֵילְיָא. רָמֵינָא פּוּרְיָא בֵּין גַּבְרֵי לְנָשֵׁי, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיעַבְדוּ אִיסּוּרָא. וְכִי חָזִינָא בַּת־יִשְׂרָאֵל, דִּיהְבוּ גּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] עֵינַיְהוּ עָלָהּ, מָסַרְנָא נַפְשָׁאי וּמַצֵּילְנָא לָהּ. זִימְנָא חֲדָא, אִיתְרַמֵּי נַעֲרָה מְאוֹרָסָה גַּבָּן, וְיָהֲבוּ בָּהּ גּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] עֵינַיְהוּ, וּבָעוּ לְמִינְסָהּ. אֲתָאי דּוּרְדָּיָא דְּחַמְרָא וְשַׁדָאי לָהּ בְּשִׁיפּוּלָא, וַאֲמִינָא לְהוּ: דִּיסְתָּנָא הִיא. מַאי טַעְמָא סַיַּמְתְּ מְסָאנֵי אוּכְמֵי? (אמר: מתאבל אנא על ירושלים. מאי טעמא לא) [וְלָא] רָמֵית חוּטֵי? דְּאָזֵילְנָא בֵּינֵי גּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים], כִּי הֵיכִי דְּלָא לִידְּעוּ, דִּיהוּדְאֵי אֲנָא, דְּכִי הָוֶה מִלְּתָא דְּצִינְעָא וּבָעוּ לְמִיגְזַר גְּזֵירְתָּא, מְגַלּוּ לִי, וַאֲמִינָא לְהוּ לְרַבָּנָן, וּבָעוּ רַחֲמֵי וּמְבַטְּלֵי לָהּ. מַאי טַעְמָא, כִּי אֲמִינָא לָךְ אֲנָא: מַאי עוּבְדָךְ? אָמַרְתָּ לִי: זִיל הָאִידָנָא וְתָא לְמָחָר! אָמַר לֵיהּ: דִּבְהַהִיא שַׁעְתָּא הֲווּ גָּזְרֵי גְּזֵירְתָּא, וַאֲמִינָא, אֵיזִיל בְּרֵישָׁא וְאַשְׁמְעֵיהּ (ואשלח) לְהוּ לְרַבָּנָן, כִּי הֵיכִי דְּלִיבְּעוּ רַחֲמֵי עָלֵיהּ דְּמִלְּתָא וִיבַטְּלוּנָהּ. אַדְּהָכִי וְהָכִי אַתּוּ תְּרֵי אַחֲרִינֵי, אָמַר לֵיהּ: הַנֵי נַמֵי, בְּנֵי עָלְמָא דְּאָתֵי נִינְהוּ! אָזַל לְגַבַּיְהוּ, אָמַר לְהוּ: מַאי עוֹבְדַיְכוּ? אָמְרוּ לֵיהּ: אִינָשֵׁי בְּדִיחֵי אֲנַן, כִּי חָזִינַן אִינִישׁ דַּעֲצִיבָא דַּעְתֵּיהּ, מְבַדְּחִינַן לֵיהּ. אִי נַמֵי, כִּי חָזִינַן בֵּי תְּרֵי, דְּאִית לְהוּ תִּיגְרָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, טָרְחִינַן וְעַבְדִינַן לְהוּ שְׁלָמָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי.

נד שְׁנִינוּ: מַתְרִיעִין עַל הַחֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַכָּה מְהַלֶּכֶת. גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: חֶרֶב שֶׁאָמְרוּ, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר, חֶרֶב שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שָׁלוֹם, אֶלָּא, אֲפִלּוּ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם, שֶׁאֵין לְךָ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם יוֹתֵר מִפַּרְעֹה נְכֹה, וְאַף עַל פִּי כֵן נִכְשַׁל בָּהּ יֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דה"ב לה) "וַיִּשְׁלַח אֵלָיו מַלְאָכִים לֵאמֹר: מַה לִּי וְלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה? לֹא עָלֶיךָ אַתָּה הַיּוֹם, כִּי אֶל בֵּית מִלְחַמְתִּי, וֵאלֹהִים אָמַר לְבַהֲלֵנִי, חֲדַל לְךָ מֵאֱלֹהִים אֲשֶׁר עִמִּי, וְאַל יַשְׁחִיתֶךָ". מַאן 'אֱלֹהִים'? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: זוֹ עֲבוֹדָה זָרָה. אָמַר: הוֹאִיל וְקָא בָּטַח בַּעֲבוֹדָה זָרָה, יָכִילְנָא לֵיהּ. (וכתיב:) (שם) "וַיֹּרוּ הַיֹּרִים לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַעֲבָדָיו: הַעֲבִירוּנִי [כִּי הָחֳלֵיתִי מְאֹד". מַאי, "כִּי הָחֳלֵיתִי מְאֹד"?] אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מְלַמֵּד, שֶׁעָשָׂאוּהוּ כָּל גּוּפוֹ כְּכָבָרָה. אָמַר (רב יהודה אמר רב) [רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן]: מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ יֹאשִׁיָּהוּ? שֶׁהָיָה לוֹ לִמָּלֵךְ בִּירְמְיָהוּ וְלֹא נִמְלַךְ. מַאי דָּרַשׁ? (ויקרא כו) "וְחָרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם", מַאי 'חֶרֶב'? אִי נַיְמָא חֶרֶב שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שָׁלוֹם, וְהָכְתִיב: (שם) "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ" וְגוֹ'. אֶלָּא אֲפִלּוּ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם. וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁאֵין דּוֹרוֹ דּוֹמֶה יָפֶה. כִּי הָוֶה קָא נָיְחָא נַפְשֵׁיהּ, אָתָא יִרְמְיָהוּ לְשִׁיּוּלֵי בֵּיהּ, חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה קָא מְרַחְשָׁן שִׁפְוָותֵיהּ, אָמַר:

דִּילְמָא חַס־וְחָלִילָה אַגַּב צַעֲרֵיהּ, קָאָמַר מִלְּתָא כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא? גָּחִין עֲלֵיהּ, שַׁמְעֵיהּ דַּהֲוָה קָא מַצְדְּיק דִּינָא עַל נַפְשֵׁיהּ, וְקָאָמַר: (איכה א) "צַדִּיק הוּא ה' כִּי פִיהוּ מָרִיתִי". פָּתַח עֲלֵיהּ יְרֶמְיָהוּ וְאָמַר: (שם ד) "רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ ה'" וְגוֹ'.

רבי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין הַיָּחִיד רַשַּׁאי לְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּתַעֲנִית, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, וְאֵין הַבְּרִיּוֹת מְרַחֲמוֹת עָלָיו. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי? דִּכְתִיב: (בראשית ב) "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה", נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתִּי בְּךָ, הַחֲיֵה!

נה תָּנוּ רַבָּנָן: "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם", לֹא שִׁכּוֹרָה, וְלֹא צְמֵאָה, אֶלָּא בֵּינוֹנִית, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהַגְּשָׁמִים מְרֻבִּין, מְטַשְׁטְשִׁין אֶת הָאָרֶץ, וְאֵינָהּ עוֹשָׂה פֵּרוֹת. דָּבָר אַחֵר: 'בְּעִתָּם', בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וּבְלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּימֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, שֶׁיָּרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וּבְלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, עַד (שהיו) [שֶׁנַּעֲשׂוּ] חִטִּים כִּכְלִיּוֹת, וּשְׂעוֹרִים, כִּגְרָעִינֵי זֵיתִים, וַעֲדָשִׁים, כְּדִינְרֵי זָהָב, וְצָרְרוּ מֵהֶם (חכמים) דֻּגְמָא לְדוֹרוֹת, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חֵטְא גּוֹרֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ה) "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה, וַחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם". וְכֵן מָצִינוּ בִּימֵי הוֹרְדוֹס, בִּזְמַן שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בְּבִנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁיָּרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים בַּלֵּילוֹת, לְמָחָר נָשְׁבָה הָרוּחַ וְנִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים וְזָרְחָה הַחַמָּה, וְכָל אֶחָד מַשְׁכִּים לְמַלַּאכְתּוֹ, לְהוֹדִיעַ, שֶׁמְּלַאכֶת שָׁמַיִם בִּידֵיהֶם.

נו מִשְׁנָה. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל: הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים וְכוּ'. (מעשה זה כתוב יותר באורך בברייתא זאת.) תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעַם אַחַת יָצָא רֹב אָדָר, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. אָמְרוּ לוֹ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל: הִתְפַּלֵּל וְיֵרְדוּ גְּשָׁמִים, הִתְפַּלֵּל וְלֹא יָרְדוּ. עָג עֻגָה וְעָמַד בְּתוֹכָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה חֲבַקּוּק הַנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ב) "עַל מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמֹדָה" וְגוֹ', אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּנֶיךָ שָׂמוּ פְּנֵיהֶם עָלַי, שֶׁאֲנִי כְּבֶן־בַּיִת לְפָנֶיךָ. נִשְׁבַּע אֲנִי בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן עַד שֶׁתְּרַחֵם עַל בָּנֶיךָ. הִתְחִילוּ הַגְּשָׁמִים מְנַטְּפִין. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, רְאִינוּךָ וְלֹא נָמוּת. כְּמֵדֵּמִין אָנוּ, שֶׁאֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין אֶלָּא לְהַתִּיר שְׁבוּעָתְךָ. אָמַר: (להם: "לא תמותו". אמר לפניו:) לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גְּשָׁמֵי בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת. יָרְדוּ בְּזַעַף עַד שֶׁכָּל טִפָּה וְטִפָּה כִּמְלֹא פִּי חָבִית, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין כָּל טִפָּה פְּחוּתָה מִלֹּג. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, רְאִינוּךָ וְלֹא נָמוּת, כְּמֵדֵּמִין אָנוּ, שֶׁאֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין, אֶלָּא לְשַׂחֵת הָעוֹלָם. (אמר להם: "לא תמותו") אָמַר לְפָנָיו: לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גְּשָׁמֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה. יָרְדוּ כְּתִקָּנָן, עַד שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. אָמְרוּ לוֹ: רַבִּי, כְּשֵׁם שֶׁהִתְפַּלַּלְתָּ עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּרְדוּ, כָּךְ הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וְיֵלְכוּ לָהֶם. (עוד כתוב במשנה: אמר להם: "צאו וראו אם נמחית אבן הטועים". ובברייתא לא נזכר זה אלא:) אָמַר לָהֶם: כָּךְ מְקֻבָּלַנִי, שֶׁאֵין מִתְפַּלְּלִין עַל רֹב הַטּוֹבָה. אַף עַל פִּי־כֵן, הָבִיאוּ לִי פַּר הוֹדָאָה, הֵבִיאוּ

לוֹ פַּר [הוֹדָאָה], וְסָמַךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם, אֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל לֹא רֹב טוֹבָה וְלֹא רֹב פֻּרְעָנוּת; כַּעַסְתָּ עֲלֵיהֶם, אֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל, הִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם רֹב טוּבְךָ, אֵינָם יְכוֹלִין לְקַבֵּל. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, (שיהא) [שֶׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְיהֵא] רֶוַח בָּעוֹלָם, מַיָּד נָשְׁבָה הָרוּחַ וְנִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים, וְזָרְחָה חַמָּה, יָצְאוּ (וראו הר הבית שמלא) [הָעָם לַשָּׂדֶה וְהֵבִיאוּ לָהֶם] כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת. שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: אִלְמָלֹא חוֹנִי אַתָּה, גּוֹזְרָנִי עָלֶיךָ נִדּוּי, שֶׁאִלּוּ הָיוּ שְׁנִים כְּשֶׁנֵּי אֵלְיָהוּ, שֶׁמַּפְתְּחוֹת שֶׁל גְּשָׁמִים בִּידֵי אֵלְיָהוּ, לֹא נִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל עַל יָדֶיךָ? אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאַתָּה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם [וְעוֹשֶׂה לְךָ רְצוֹנְךָ], כְּבֶן שֶׁמִּתְחַטֵּא לִפְנֵי אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ, אוֹמֵר לוֹ: הוֹלִיכֵנִי לָרְחָצֵנִי בְּחַמִּין מוֹלִיכוֹ, שָׁטְפֵנִי בְּצוֹנֵן, מוֹלִיכוֹ. תֵּן לִי אֱגוֹזִים שְׁקֵדִים אֲפַרְסְקִים וְרִמּוֹנִים, וְנוֹתֵן לוֹ. עָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר: (משלי כג) "יִשְׂמַח אָבִיךְ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ", תָּנוּ רַבָּנָן: כָּךְ שָׁלְחוּ לֵיהּ בְּנֵי לִשְׁכַּת הַגָּזִית לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל: (איוב כב) "וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ". אַתָּה גָּזַרְתָּ מִלְּמַטָּה וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַיֵּם אֲמָרֶיךָ מִלְּמַעְלָה. "וְעַל דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר", דּוֹר שֶׁהָיָה אָפֵל, הֵאַרְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. (שם) "כִּי הִשְׁפִּילוּ וַתֹּאמֶר גֵּוֶה", דּוֹר שֶׁהָיָה שָׁפֵל, הִגְבַּהְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. "וְשַׁח עֵינַיִם יוֹשֵׁעַ", דּוֹר שֶׁהָיָה שַׁח בַּעֲוֹנוֹ, הוֹשַׁעְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. (איוב כב) "יְמַלֵּט אִי נָקִי", דּוֹר שֶׁלֹּא הָיָה נָקִי, מִלַּטְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. "וְנִמְלַט בְּבֹר כַּפֶּיךָ", בְּמַה נִמְלַט? בְּמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ הַבְּרוּרִים.

נז אָמַר יוֹחָנָן: כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק, הָיָה מִצְטַעֵר עַל הַמִּקְרָא הַזֶּה: (תהלים קכו) "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים", אָמַר: אֶפְשָׁר שִׁבְעִין שְׁנִין כְּחֶלְמָא דְּמִי! מִי אִיכָּא דְּנַיְם שִׁבְעִים שְׁנִין? יוֹמָא חַד, הֲוָה קָאָזִיל בְּאוֹרְחָא, חֲזָיֵא לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא נָטַע חֲרוּבָא, אָמַר לֵיהּ: מִכְּדֵי, חֲרוּבָא עַד שִׁבְעִין שְׁנִין לָא טָעֵין, פְּשִׁיטָא לָךְ דְּחָזֵית שִׁבְעִין שְׁנִין וְאָכַלְתְּ מִינֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: אֲנָא, עָלְמָא בַּחֲרוּבָא אִשְׁתַּכַּחְתֵּיהּ, כִּי הֵיכִי דְּשָׁתְלוּ לִי אֲבָהָתִי, אֲנָא נַמִי אֶשְׁתּוֹל לִבְנָאי. יָתִיב וְקָא כָּרִיךְ רִיפְתָּא, אַתְיָא לֵיהּ שֵׁינְתָא, וְנַיְים. הַדְרָא עֲלֵיהּ מְשׁוּנְיָתֵיהּ וְאִכְסֵי מֵעֵינָא וְנַיְים שִׁבְעִים שְׁנִין. כִּי קָם (איתער), חֲזָיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּאָכֵיל מֵהַהוּא חֲרוּבָא. אָמַר לֵיהּ: יָדַעְתְּ מַאן שַׁתְלֵיהּ לְהַאי חֲרוּבָא? אָמַר לֵיהּ: אֲבוּהּ דְּאַבָּא. אָמַר: וַדַּאי נַיְמֵי לִי שִׁבְעִין שְׁנִין. חֲזָא לְחַמְרֵיהּ, דְּקָא יָלְדָה לֵיהּ רַמְכֵי רַמְכֵי. אֲזַל לְבֵיתֵיהּ. אָמַר לְהוּ: "בְּרֵיהּ דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל, הֵיכָא"? אָמְרוּ לֵיהּ: בְּרֵיהּ לֵיתֵיהּ. בַּר בְּרֵיהּ אִיתֵיהּ. אָמַר לְהוּ: 'אֲנָא הוּא'. לָא הֵימְנוּהוּ. אֲזַל לְבֵי מִדְרְשָׁא, שַׁמְעִינְהוּ לְרַבָּנָן דְּאַמְרִין: נְהִירָא לָן הָא שְׁמַעְתָּא הַאִידָנָא, כְּבִשְׁנֵי דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל, דְּכַד הֲוָה עַייֵל לְבֵי מִדְרְשָׁא, כָּל קוּשְׁיָא דַּהֲוּוּ לְהוּ לְרַבָּנָן, הֲוָה מְפָרֵק לְהוּ. אָמַר לְהוּ: 'אֲנָא הוּא'. לָא הֵימְנוּהוּ, וְלָא נָהֲגוּ בֵּיהּ יְקָרָא כִּדְמִיבָּעֵי לֵיהּ.

חֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, בָּעָא רַחֲמֵי דְּלֵימוּת, וְנָח נַפְשֵׁיהּ. אָמַר רָבָא: הֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: אוֹ חַבְרוּתָא אוֹ מִיתוּתָא.

נח אַבָּא חִלְקִיָּה, בַּר בְּרֵיהּ דְּחוֹנִי הַמְעַגֵּל הֲוָה. וַהֲווּ קָא אָזְלֵי רַבָּנָן גַּבֵּיהּ כַּד הֲווּ צָרִיכֵי עָלְמָא לְמִיטְרָא. זִימְנָא חֲדָא אִיצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, שָׁדְרוּ רַבָּנָן זוּגָא דְּרַבָּנָן לְקַמֵּיהּ לְמִיבָּעֵי רַחֲמֵי וְתֵיתֵי מִיטְרָא. אָזְלוּ לְבֵיתֵיהּ וְלָא אַשְׁכְּחוּהוּ, אָזְלוּ לְגַבֵּיהּ לְדַבְּרָא, אַשְׁכְּחוּהוּ דַּהֲוָה קָא רָפִיק. יְהָבוּ לֵיהּ שְׁלָמָא וְלָא אַסְבַּר לְהוּ אַפֵּיהּ. בְּפַנְיָא הֲוָה מַנְקֵט צִיבֵי, כִּי אָתָא, דָּרָא צִיבֵי [וּמָרָא] אֲחַד כַּתְפָּא, וּגְלִימֵיהּ אֲחַד כַּתְפָּא. כָּל אוֹרְחָא לָא סַיְּם מְסָאנֵיהּ, כִּי מָטָא מַיָּא, סַיֵּם מְסָאנֵיהּ. כִּי מָטָא בֵּינֵי הֵיזְמֵי וְהֵיגֵי, דְּלִינְהוּ לְמָאנֵיהּ. (כי איסתלק מהתם, אחתינהו למאניה). כִּי מָטָא לְמָתָא, נַפְקָא דְּבֵיתְהוּ לְאַפֵּיהּ כִּי מִקַּשְׁטָא. כִּי מָטָא לְבֵיתָא, עַיְּלָא דְּבֵיתְהוּ בְּרֵישָׁא, וַהֲדַר עַיֵּל אִיהוּ אַבַּתְרָהּ, וַהֲדַר עַיְּלֵי רַבָּנָן. יָתִיב, כָּרִיךְ רִיפְתָּא, וְלָא אָמַר לְהוּ לְרַבָּנָן: 'אִיתּוּ, כְּרִיכוּ! פָּלִיג רִיפְתָּא לִינּוּקֵי; יָהֵיב לֵיהּ לִקְשִׁישָׁא חֲדָא וּלְזוּטְרָא תַּרְתֵּי. אָמַר לְדְבֵיתְהוּ: יַדְעָנָא דְּרַבָּנָן אַמְטוּל מִיטְרָא אַתּוּ, נֵיקוּם נֵיסַר לְאִיגָּרָא לְמִיבָּעֵי רַחֲמֵי, אֶפְשָׁר דְּמִירְצֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָתֵי מִיטְרָא, [וְלָא נַחְזִיק טִיבוּתָא לְנַפְשַׁיִן]. סַקוּ לְאִיגָּרָא, קָם אִיהוּ בְּחַד זָוִיתָא, וּדְבֵיתְהוּ בְּחַד זָוִיתָא, וּבָעוּ רַחֲמֵי. קָדִים סָלִיק עֲנָנָא מִזָּוִיתָא דְּדְבֵיתְהוּ. כִּי נָחִית, אָמַר לְהוּ: אַמַּאי אָתוּ רַבָּנָן? אָמְרוּ לֵיהּ: שָׁדְרוּ רַבָּנָן לְגַבֵּי דְּמַר; לְמִיבָּעֵא רַחֲמֵי וּמַיְתֵי מִיטְרָא. אָמַר לְהוּ: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא הִצְרִיךְ אֶתְכֶם לְאַבָּא חִלְקִיָּה. אָמְרֵי לֵיהּ: יָדְעָנָא, דְּמִיטְרָא מֵחָמַת מַר הוּא דְּאָתָא, אֶלָּא לֵימָא לָן מַר הַנֵי מִילֵי דְּתִמְיהָ לָן; מַאי טַעְמָא, כִּי יְהַבִינָן לֵיהּ שְׁלָמָא לְמַר, לָא אַסְבַּר לָן אַפֵּיהּ? אָמַר לְהוּ: אֲגִיר יוֹמָא הֲוָאי, וַאֲמִינָא: לָא אִיפַּגַּר. מַאי טַעְמָא, דָּרָא מַר צִיבֵי אַחַד כַּתְפֵּיהּ וּגְלִימָא אַחַד כַּתְפֵּיהּ? אָמַר לְהוּ: טַלִּית שְׁאוּלָה הֲוָה, לְהָכִי שְׁאִילָה לִי, וּלְהָכִי לָא שְׁאִילָה לִי. מַאי טַעְמָא, כָּל אוֹרְחָא לָא סַיֵּם מַר מְסָאנֵיהּ, וְכִי מָטָא לְמַיָּא סַיֵּם מְסָאנֵיהּ? כּוּלֵּי אוֹרְחָא קָא חָזִינָא, בְּמַיָּא לָא קָא חָזִינָא. מַאי טַעְמָא, כִּי מָטָא מַר בְּהֵיזְמֵי וְהֵיגֵי דְּלֵיהּ לִלְבּוּשֵׁיהּ? אָמַר: זֶה מַעֲלֶה אֲרוּכָה, וְזֶה אֵין מַעֲלֶה אֲרוּכָה. מַאי טַעְמָא, נַפְקָא דְּבֵיתְהוּ דְּמַר לְאַפֵּיהּ כִּי מִקַּשְׁטָא? אָמַר לְהוּ: כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתֵּן עֵינַי בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת. מַאי טַעְמָא, עַיְּלָא הִיא בְּרֵישָׁא וּמַר עַיֵּל אַבַּתְרָהּ, וַהֲדַר עַיְּלִינָן אֲנַן? אָמַר לְהוּ: מְשׁוּם דְּלָא הֲוָה נְפִישָׁא רִיפְתָּא, וְאַחְזוּקֵי לְרַבָּנָן טוֹבַת חִנָּם לָא בָּעִינָא. מַאי טַעְמָא, יָהֵב מַר לִינּוּקָא קְשִׁישָׁא חֲדָא, וּלְזוּטְרָא תַּרְתֵּי? הַאי קָאֵי בְּבֵיתָא וְהַאי קָאֵי בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא. מַאי טַעְמָא, קָדִים סָלִיק עֲנָנֵי מֵהַאי זָוִיתָא דַּהֲוָה קָיְמָא דְּבֵיתְהוּ דְּמַר לַעֲנָנָא דִּידֵיהּ? מְשׁוּם דְּאִתְתָא שְׁכִיחָא בְּבֵיתָא, וּמִקָּרְבָא הֲנָיְתָהּ לֶעָנִי יוֹתֵר מִדְּגַבְרֵי. אִי נַמִי: בְּרִיוֹנֵי

שְׁכִיחֵי בִּשְׁבִיבוּתָן; אֲנָא קָבָעִינָא רַחֲמֵי עֲלַיְיהוּ דְּנֵימוּתוּ, וְאִיהִי הָוֵת קָא בַּעְיָא רַחֲמֵי עֲלַיְיהוּ דְּלִהַדְּרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְאַהַדְּרוּ.

נט חָנִין הַנֶּחְבָּא, בַּר בְּרַתֵּיהּ דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל הָוָה, כִּי הָוָה מִצְטָרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, מְשַׁדְּרֵי רַבָּנָן יְנוּקֵי דְּבֵי־רַב לְגַבֵּיהּ וְנָקְטֵי לֵיהּ בְּשִׁפּוּלֵי גְּלִימֵיהּ וְאָמְרֵי לֵיהּ: "אַבָּא אַבָּא, הַב לָן מִיטְרָא". אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָשֹׂה בִּשְׁבִיל אֵלּוּ, שֶׁאֵין מַכִּירִין בֵּין אַבָּא דְּיָהִיב מִיטְרָא לְאַבָּא דְּלָא יָהִיב מִיטְרָא. וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ: 'חָנִין הַנֶּחְבָּא'? שֶׁהָיָה מְחַבֵּא אֶת עַצְמוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא.

ס אָמַר לֵיהּ רַבִּי זְרִיקָא לְרַב סַפְרָא: תָּא חְזִי, מַה בֵּין תַּקִּיפֵי אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, לְחֲסִידֵי דְּבָבֶל; חֲסִידֵי דְּבָבֶל, רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, כִּי הָוֶה מִיצְטָרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, הָוֶה אָמַר לֵיהּ חַד לְחַבְרֵיהּ: לֵיכְנוּף לְגַבֵּי הָדֵדֵי וְלִיבָּעֵי רַחֲמֵי, אֶפְשָׁר דְּמִתְרְצֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָתָא מִיטְרָא. תַּקִּיפֵי דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן רַבִּי יוֹנָה אֲבוּהּ דְּרַבִּי מָנִי, כִּי הָוֶה מִצְטָרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, שָׁקִיל גּוּלְקָא וְאָמַר לְאִינָשֵׁי בֵּיתֵיהּ: אֵיזִיל וְאַיְתִי בְּזוּזָא עִיבּוּרָא. אָזִיל וְקָאֵי בְּדוּכְתָּא עַמִּיקְתָּא, דִּכְתִיב: (תהילים ק"ל:א') "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'", וְקָאֵי בְּדוּכְתָּא צְנִיעָא, וַהֲוָה מִיכְסֵי שָׁקָא, וּבָעֵי רַחֲמֵי וְאַתֵּי מִיטְרָא. כִּי הָוֶה אָתָא לְבֵיתֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: אַיְתֵי מַר עִיבּוּרָא? אָמַר לְהוּ: אַמִינָא: הוֹאִיל וְאָתָא מִיטְרָא, רָוַח עָלְמָא. וְתוּ, רַבִּי מָנִי בְּרֵיהּ, הָוֵה קָא מְצַעֲרוּ לֵיהּ דְּבֵי נְשִׂיאָה, אָזִיל אִשְׁתַּטַח אַמְעַרְתָּא דַּאֲבוּהּ. אָמַר לֵיהּ: אַבָּא אַבָּא, הַנֵי מְצַעֲרוּ לִי. יוֹמָא חַד, הָוֶה קָא חַלְפֵי הָתָם, אַנְקוּט כַּרְעַיְיהוּ דְּסוּסְוָתֵיהוּ, עַד דְּקַבְּלוּ עֲלַיְיהוּ דְּלָא קָא מְצַעֲרֵי לֵיהּ. וְתוּ, רַבִּי מָנִי (יומא חד) הָוֶה שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְיָשִׁיב, אָמַר לֵיהּ: עַתִּירֵי דְּבֵי חָמִי קָא מְצַעֲרֵי לִי. אָמַר: 'לִיעֲנוּ'! וְאִיעֲנוּ. אָמַר: קָא דָּחֲקוּ לִי. 'לִיעַתְּרוּ'! וְאִיעַתְּרוּ. אָמַר: לָא מְקַבְּלָא דְּבִיתְאִי עֲלָאִי. אָמַר לֵיהּ: מַה שְׁמָהּ? 'חַנָּה', 'תִּתַּיפֶּה חַנָּה'! נְתַיְפָתָה. אָמַר: קָא מָרְדָה עָלַי. אָמַר: 'תַּחֲזֹר חַנָּה לְשַׁחֲרִירוּתָהּ'! וְחָזְרָה חַנָּה לְשַׁחֲרִירוּתָהּ.

סא הַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי, דַּהֲווּ (שכיחי) קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְיָשִׁיב, אָמְרוּ לֵיהּ: נִיבָּעֵי מַר רַחֲמֵי עָלָן, דְּנַחְכִּים טְפֵי. אָמַר לְהוּ: עִמִּי הָיְתָה וְשִׁלַּחְתִּיהָ. רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַבִּין, הָוָה שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי דְּמִן יוֹקְרֵת, שַׁבְקֵיהּ וְאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי. יוֹמָא חַד, שַׁמְעֵיהּ דְּקָא גָּרִיס אָמַר שְׁמוּאֵל: הַשּׁוֹלֶה דָּג מִן הַיָּם בְּשַׁבָּת, כַּיּוֹן שֶׁיָּבֵשׁ בּוֹ כְּסֶלַע, חַיָּב. אָמַר לֵיהּ אִיהוּ: 'וּבֵין סְנַפִּירָיו'. אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר מַר דְּהַאי, רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַבִּין אָמְרָהּ? אָמַר לֵיהּ: אֲנָא הוּא יוֹסֵי בַּר אַבִּין. אָמַר לֵיהּ: וְלָאו קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי דְּמִן יוֹקְרֵת הָוֵה שְׁכִיחַ מַר? אָמַר לֵיהּ: 'אִין'. וּמַה טַּעַם שַׁבְקֵיהּ מַר וְאָתָא הָכָא? אָמַר לֵיהּ: גַּבְרָא, דְּעַל בְּרֵיהּ וְעַל בְּרַתֵּיהּ לָא חַיִס, עָלַי דִּידִי חַיִס? בְּרֵיהּ, מַאי הִיא? יוֹמָא חַד, הָווּ אַגְרֵי לֵיהּ אֲגִירֵי בְּדַבְּרָא, נָגַהּ לְמֵיתוּ לְהוּ רִיפְתָּא,

אָמְרוּ לֵיהּ לְבָרִיהּ: כַּפְנִינָן. הֲוָה הָתָם תְּאֵנָה, אָמַר: "תְּאֵנָה תְּאֵנָה, הוֹצִיאִי פֵּרוֹתַיִךְ, וְיֹאכְלוּ פּוֹעֲלַי אַבָּא"! אַפִּיקָא וְאָכְלוּ. אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתָא אֲבוּהָ. אָמַר לְהוּ: לָא תְּנָקְטוּ לִי בְּדַעְתַּיְכוּ, דְּהַאי דְּנָנַהְנָא, דִּבְמִלְתָא דְּמִצְוָה הֲוָאי, וְעַד הַשְׁתָּא הוּא דְּסָגְיָא. אָמְרוּ לֵיהּ: רַחֲמָנָא לִשְׁבְּעָךְ, כִּי הֵיכִי דְּשַׂבְּעִינָן בְּרָךְ. אָמַר לְהוּ: מַאי הֲוָאי? הָכִי וְהָכִי הֲוָה. אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, אַתָּה הִטְרַחְתָּ אֶת קוֹנְךָ לְהוֹצִיא תְּאֵנָה פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן, יֵאָסֵף שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ. בְּרַתֵּיהּ, מַאי הִיא? הַוְיָא לֵיהּ הַהִיא בְּרַתָּה בַּעֲלַת יֹפִי, חֲזֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, דַּהֲוָה קָא (בדיק) [כַּרְיָא] בְּהוּצֵי וְקָא מְהַדַּר אַבַּתְרֵהּ לְמִיחְזֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לֵיהּ: רַבִּי, אִם לְלוֹקְחָהּ לֹא זָכִיתִי, לְרֹאוֹתָהּ לֹא אֶזְכֶּה? אָמַר לָהּ: בִּתִּי, קָא מְצַעֲרַתְּא לְבָרְיָתָא? שׁוּבִי לַעֲפָרֵךְ, וְאַל יִכָּשְׁלוּ בָּךְ בְּנֵי אָדָם! (וכן הות לה) הַוְיָא לֵיהּ הַהוּא חַמְרָא, כַּד הֲוָה אַגְרֵי לָהּ, הֲווּ מוֹתְבֵי אַגְרָא עִילָּוֵיהּ, וַאֲתָיָא לְבֵי מָרָהּ, וְאִי טָפֵי לָהּ אוֹ בַּצְרֵי לָהּ, לָא אַתְיָא. יוֹמָא חַד, אַנְשׁוּ זוּגָא דְּסַנְדְּלֵי עֲלָהּ וְלָא אַזְלָה, עַד דְּשָׁקְלוּ הֵימֶנָּה וְהָדַר אַזְלָה.

סב אֱלִיעֶזֶר אִישׁ בַּרְתּוֹתָא, כַּד חָזוּ לֵיהּ גַּבָּאֵי צְדָקָה, טָשׁוּ מִינֵּיהּ, דְּכָל דַּהֲוָה נָקִיט, הֲוָה יָהִיב לְהוּ. יוֹמָא חַד, סָלִיק לְשׁוּקָא לְמִזְבַּן לָהּ נְדוּנְיָא לְבָרְתֵּיהּ. חַזְיוּהָ גַּבָּאֵי צְדָקָה, טָשׁוּ מִינֵּיהּ, אָזַל וְרָהַט בַּתְרֵיהוּ. אָמַר לְהוּ: [אַשְׁבַּעְתִּיכוּ], בְּמַאי עַסְקִיתוּ? אָמְרוּ לֵיהּ: בִּנְדוּנְיָא דְּיָתוֹם וִיתוֹמָה. אָמַר לְהוּ: הָעֲבוֹדָה, שֶׁהֵן קוֹדְמִין לְבִתִּי, שְׁקַל כָּל מַה דַּהֲוָה לֵיהּ, יְהָבֵיהּ נִיהֲלַיְהוּ. פָּשׁ גַּבֵּיהּ חַד זוּזָא, אָזַל זָבַן בֵּיהּ חִטֵּי וְאַסִּיק. שַׁדְיֵיהּ בְּאַכְלַבָּא. אֲתָיָא דְּבִיתְהוּ, אָמְרָה לָהּ לְבָרְתָּהּ: מַאי אֲיִתֵּי לָךְ אֲבוּךְ? אָמְרָה לָהּ: כָּל מַה דְּאֲיִתֵּי לְאַכְלַבָּא אַסְקֵיהּ. סְלִיקָא, אֲתָיָא לְמִפְתַּח בָּבָא דְּאַכְלַבָּא, חַזְיָא אַכְלַבָּא דְּמַלְיָא חִטֵּי, וְקָא נָפְקָא בְּצִנּוֹרָא דְּדָשָׁא, וְלָא מִיפְתַּח בָּבָא מֵחִטֵּי. כִּי אֲתָא מִבֵּי מִדְרְשָׁא, אָמְרָה לֵיהּ: רְאֵה מָה עָשָׂה לָךְ (בוראך) [אוֹהֲבָךְ]. אָמַר לָהּ: הָעֲבוֹדָה, הֲרֵי הֵם הֶקְדֵּשׁ עָלַיִךְ, וְאֵין לָךְ בָּהֶם, אֶלָּא כְּאֶחָד מֵעֲנֵיֵּי יִשְׂרָאֵל.

סג רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה גָּזַר תַּעֲנִיתָא, בָּעָא רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִטְרָא. אָמַר: כַּמָּה אִיכָּא בֵּין שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי לִיהוּדָה בֶּן גַּמְלִיאֵל. אוֹי לַדּוֹר שֶׁנִּתְקַע בְּכָךְ, אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁעָלְתָה בְּיָמָיו כָּךְ, חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ וְאָתָא מִטְרָא. (רבי יהודה) [דְּבֵי] נְשִׂיאָה גָּזַר תַּעֲנִיתָא וְלָא אוֹדְעִינְהוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן וּלְרֵישׁ לָקִישׁ. לְצַפְּרָא אוֹדְעִינְהוּ. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: הָא, לָא קַבְּלִינָן עָלָן מֵאוֹרְתָּא? אָמַר לֵיהּ: אֲנָן, בַּתְרֵיהוּ גְּרִירְנָן. דְּבֵי נְשִׂיאָה גָּזַר תַּעֲנִיתָא (בעו רחמי) וְלָא אָתָא מִטְרָא. תַּנְיֵי לְהוּ הוֹשַׁעְיָא זְעִירָא דְּמִן חַבְרַיָּא: (במדבר ט"ו:כ"ד) "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה לִשְׁגָגָה", מָשָׁל לְכַלָּה, בִּזְמַן שֶׁעֵינֶיהָ יָפוֹת, אֵין כָּל גּוּפָהּ צָרִיךְ בְּדִיקָה, וּבִזְמַן שֶׁאֵין עֵינֶיהָ יָפוֹת, כָּל גּוּפָהּ צָרִיךְ בְּדִיקָה. אָתוּ עֲבָדֵי, וְרָמוּ לֵיהּ אַצַּוְּארֵיהּ סוּדָרָא, וְקָא מְצַעֲרֵי לֵיהּ. אֲמֵרֵי לְהוּ (להנך בריוני) [בְּנֵי מָתָא]: שַׁבְקוּהָ, (דאנן נמי הוה קא מצערין ליה) [דְּהָא נַמִּי מְצַעֵר לָן], וְכַד חָזִינָן, דְּכָל מִילֵּיהּ לְשׁוּם שָׁמַיִם עָבִיד, לָא אַמְרִינָן לֵיהּ וְלָא

מִידִי, [וְשַׁבְקִינָן לֵיהּ], אַתּוּן נַמִּי שַׁבְקוּהָ. רַבִּי גָּזַר תַּעֲנִיתָא, (בעי רחמי) וְלָא אַתָא מִטְרָא. נָחִית קַמֵּיהּ אִילְפָא, וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי אִילְפִי, אָמַר: 'מַשִּׁיב הָרוּחַ' וְנָשַׁב זִיקָא. אָמַר: 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם' וְאָתָא מִטְרָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי עוּבְדָךְ? אָמַר לֵיהּ: דַּיָּרְנָא בְּרֵיסָא דְּחִיקָא, דְּלֵית בֵּיהּ חַמְרָא לְקִדּוּשָׁא וְאַבְדַלְתָּא, טָרַחְנָא וּמַיְתֵינָא חַמְרָא לְקִדּוּשָׁא וְאַבְדַלְתָּא, וּמַפֵּיקְנָא לְהוּ יְדֵי חוֹבָתַיְהוּ. רַב אִיקְלַע לְהַהוּא אַתְרָא, גָּזַר תַּעֲנִיתָא (בעי רחמי) וְלָא אַתָא מִטְרָא. נָחִית קַמֵּיהּ שְׁלִיחָא דְּצִבּוּרָא, אָמַר: 'מַשִּׁיב הָרוּחַ' וְנָשַׁב זִיקָא, אָמַר: 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם' וְאָתָא מִיטְרָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי עוּבְדָךְ? אָמַר לֵיהּ: מִיקָרֵי דַּרְדְּקֵי אֲנָא, וּמַקְרֵינָא לִבְנֵי עֲנִיֵּי כִּבְנֵי עַתִּירֵי, וְכָל דְּלָא אֶפְשָׁר לֵיהּ, לָא שָׁקִילְנָא מִינֵּיהּ מִידִי, וְאִית לִי פִּירָא דְּכַוְּרֵי, כָּל מַאן דְּפָשֵׁעַ (בינוקא), מְשַׁחִידְנָא לֵיהּ בְּכַוְּרֵי, וּמְשַׁדַּלְנָא לֵיהּ, עַד דְּאָתֵי וְקָרֵי. רַב נַחְמָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא, בָּעֵי רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִיטְרָא. (כי אזל לביתיה) אָמַר: שַׁקְלוּהָ לְנַחְמָן וְשַׁדְיוּהָ מִגּוֹדָא לְאַרְעָא, חָלַשׁ דַּעֲתֵיהּ וַאֲתָא מִטְרָא.

סד (רבא) [רַבָּה] גָּזַר תַּעֲנִיתָא, בָּעָא רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִטְרָא. אָמְרוּ לֵיהּ: וְהָא רַב יְהוּדָה בָּעָא רַחֲמֵי וַאֲתָא מִטְרָא! אָמַר לְהוּ: וּמָה אִעֲבִיד? אִי מִשּׁוּם תְּנוּיֵי, אֲנָן עֲדִיפִינָן מִינַיְהוּ, דְּבִשְׁנֵי דְּרַב יְהוּדָה, כּוּלְהוּ תְּנוּיֵי בִּנְזִיקִין הֲוָה, וַאֲנָן קָא מַתְנִינָן (טובא) [בְּשִׁשָּׁה סְדָרִים], וְכַד הֲוָה מָטֵי רַב יְהוּדָה בְּעוּקְצִין, הַאִשָּׁה שֶׁכּוֹבֶשֶׁת יָרָק בִּקְדֵרָה, וְאָמְרֵי לָהּ זֵיתִים שֶׁכְּבָשָׁן בְּטַרְפֵּיהֶן, טָהוֹרִין, אָמַר: הֲווֹיוֹת דְּרַב וּשְׁמוּאֵל קָא חָזֵינָא הָכָא, וַאֲנָן, מַתְנִינָן בְּעוּקְצִין תְּלֵיסַר מְתִיבְתָּא, וְאִלּוּ רַב יְהוּדָה, כִּי הֲוָה שָׁלִיף חַד מְסָאנָא אָתָא מִטְרָא, וְאֲנָן קָא צַוָּחִינָן כּוּלֵי יוֹמָא, וְלֵיכָּא דְּאַשְׁגַּח בָּן. אִי מִשּׁוּם עוּבְדָא, אִי אִיכָּא דְּחָזֵא מִידִי, לֵימָא! אֶבֶל מַה יַּעֲשׂוּ פַּרְנְסֵי הַדּוֹר, שֶׁאֵין דּוֹרָן דּוֹמֶה יָפָה. רַב יְהוּדָה חֲזָנֵהוּ לְבֵי תְּרֵי, דְּקָא פָּרְצֵי בְּרִיפְתָּא, אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ אִיכָּא שָׁבְעָא בְּעָלְמָא, יָהֵב עֵינֵיהּ וַהֲוָה כַּפְנָא. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב כַּהֲנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי נְחוּנְיָא: שַׁמְעֵיהּ דְּמַר, דְּשָׁכִיחַ קַמֵּיהּ, (בשמעתא) נִיעַשְׂיֵהּ דְּלִיפּוּק לְשׁוּקָא, וְנֵיחֲזֵי מַאי הַאי דְּאִיכָּא בְּעָלְמָא. מַשְׁכוּהָ וְעַשְׂיוּהָ וְאַפְּקוּהָ לְשׁוּקָא, חֲזָא כְּנוּפְיָא, אָמַר: מַאי הַאי? אָמְרֵי לֵיהּ: אַכְסִיפָא דְּתַמְרֵי קַיְמֵי, דְּקָא מְזַדְּבֶן. אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ אִיכָּא כַּפְנָא בְּעָלְמָא, אָמַר לְשַׁמְעֵיהּ: שְׁלוֹף לִי מְסָאנַי. שְׁלַף לֵיהּ חַד מְסָאנָא וְאָתָא מִטְרָא. כִּי מָטָא לְמִשְׁלַף אַחֲרִינָא, אָתָא אֵלִיָּהוּ (זכרונו לברכה) וְאָמַר לוֹ, [אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא]: אִי שָׁלַפְתְּ אַחֲרִינָא, מַחֲרִיבְנָא לֵיהּ לְעָלְמָא. אָמַר רַב מָרִי בְּרֵהּ דְּבַת שְׁמוּאֵל: קָאִימְנָא אַגּוֹדָא דִּנְהַר פָּפָּא, וַחֲזִינָא לְהוּ לְהַנָּהוּ מַלְאֲכֵי דְּדָמוּ לְמַלְחֵי, דְּקָא מַיְתוּ חָלָא וּמַלְיוֹנְהוּ לְאַרְבֵי, וַהֲוָה קִימְחָא דִּסְמִידָא, וְאָתוּ כּוּלֵי עָלְמָא לְמִזְבַּן מִינַּיְהּ, וְאַמִינָא לְהוּ: מֵהַאי לָא תִּזְבְּנוּ, דְּמַעֲשֵׂה נִסִּים הוּא.

(השתא אתו חיטי מפרזניא) [לְמָחָר אַתְיֵין אַרְבָּא דְּחִטֵּי דִּפְרָזְנָיָא] וְזַבּוּן כֻּלֵּי עָלְמָא. רָבָא אִיקְלַע לְהַגְרוֹנָיָא, גָּזַר תַּעֲנִיתָא, בָּעוּ רַחֲמֵי וְלָא אָתֵי מִטְרָא, אָמַר לְהוּ: בִּיתוּ כֻּלֵּי עָלְמָא בְּתַעֲנִיתֵיכוּ, בַּיתוּ. לְמָחָר אָמַר לְהוּ: מִי אִיכָּא דְּחָזֵי מִידִי בְּחֶלְמֵיהּ, לֵימָא. אָמַר לְהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר מֵהַגְרוֹנָיָא: לְדִידִי אַקְרִיוּן בְּחֶלְמָא: "שְׁלָם טָב, לָרַב טָב, מֵרִבּוֹן טָב, דְּמִטּוּבֵיהּ אוֹטִיב לְעַמֵּיהּ". אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ, עֵת רָצוֹן הִיא. בָּעָא רַחֲמֵי, וְאָתָא מִטְרָא.

סה הַהוּא גַּבְרָא, דְּאִיחַיֵּב נָגְדָּא בְּבֵי דִּינָא דְּרָבָא, מְשׁוּם דְּבָעַל גּוֹיָה [עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים]. נַגְדֵיהּ רָבָא וּמִית. אִישְׁתְּמַע מִלְּתָא בֵּי שְׁבוּר מַלְכָּא, בָּעֵי לְצַעוּרֵי לְרָבָא. אָמְרָה לֵיהּ אִפְּרָא הוּרְמִיז אִימַּיהּ דְּשָׁבוּר מַלְכָּא לִבְרָהּ: לָא לִיהֱוֵי לָךְ עֵסֶק [דְּבָרִים] בַּהֲדֵי יְהוּדָאֵי, דְּכָל מַאן דְּבָעֲיָין מְמָרַיְרוּ, עָבִיד לְהוּ. אָמַר לָהּ: מַאי הִיא? אָמְרָה לֵיהּ: דְּבָעוּ רַחֲמֵי וְאָתֵי מִטְרָא. אָמַר לָהּ: הַהוּא, מִשּׁוּם זִימְנָא דְּמִטְרָא הוּא, לִיבָּעוּ הָאִידְנָא בְּתְקוּפַת תַּמּוּז וְלֵיתֵי מִטְרָא! שָׁלְחָה לֵיהּ לְרָבָא: כַּוֵּן דַּעְתִּיךְ וּבָעֵי רַחֲמֵי וְיֵיתֵי מִטְרָא. בָּעָא רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִטְרָא. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם: (תהילים מ"ד:ב') "אֱלֹהִים, בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ, אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ, פֹּעַל פָּעַלְתָּ" וְגוֹ', וּבְעֵינֵינוּ לֹא רָאִינוּ", אָתָא מִטְרָא עַד דְּשָׁפוּךְ מַרְזְבֵי דִּמְחוֹזָא לְדִגְלַת. אִתְחֲזִי לֵיהּ אֲבוּהָ בְּחֶלְמָא, אָמַר: מִי אִיכָּא דְּמַטְרַח קַמֵּי שְׁמַיָּא כּוּלֵּי הַאי? קוּם וְאַשְׁנִי מִדּוּכְתִּיךְ, דְּרַתְחֵי עָלָךְ מִן שְׁמַיָּא. שְׁנִי דּוּכְתֵּיהּ, לְמָחָר אַשְׁכְּחֵיהּ לְפוּרְיֵהּ דְּמֵירְשָׁם בְּסַכִּינֵי. רַב פָּפָּא גָּזַר תַּעֲנִיתָא [וְלָא אָתָא מִטְרָא]. חָלַשׁ לְבֵיהּ (וטעים מידי), שָׁרַף פִּינְכָא דְּדַיְסָא, בָּעֵי רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִטְרָא. אָמַר לֵיהּ רַב נָתָן בַּר (אושעיא) אֶשְׁפַּזְתִּי: אִי שָׁרִיף מַר פִּינְכָא אַחֲרִיתִי דְּדַיְסָא, הֲוָה אָתֵי מִטְרָא. אִכְסִיף וְחָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, (בעא רחמי) וְאָתָא מִטְרָא.

סו רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, הֲוָה קָא אָזִיל בְּאוֹרְחָא, (והוה דארי צנא דמילחא ארישיה) אָתָא מִטְרָא, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּנַחַת וַחֲנִינָא בְּצַעַר, פָּסַק מִטְרָא. כִּי מָטָא לְבֵיתֵיהּ, אָמַר: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּצַעַר וַחֲנִינָא בְּנַחַת, אָתָא מִטְרָא. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי אַהֲנָיָא לֵיהּ צְלוֹתֵיהּ דְּכוֹהֵן גָּדוֹל לְגַבֵּי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא? דִּתְנַן: כֹּהֵן גָּדוֹל מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בַּבַּיִת הַחִיצוֹן, שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת יִשְׂרָאֵל, מַאי מַצְלֵי? רַבִּין בַּר (רב) אַדָּא וְרָבָא בַּר (רב) אַדָּא, תַּרְוַיְהוּ מְשַׁמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה אָמְרִי: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּהֵא שָׁנָה זוֹ, שְׁחוּנָה וּגְשׁוּמָה". 'שְׁחוּנָה', לְמֵימְרָא דְּמַעֲלִיוּתָא הִיא? אַדְרַבָּה, הָא גְּרִיעוּתָא הִיא?! אֶלָּא, אִם שְׁחוּנָה, תְּהֵא גְּשׁוּמָה [וּטְלוּלָה]. "וְאַל תִּכְנֹס לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְּרָכִים". וְרַב (אדא בר אהבה) [אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא] מְסַיֵּם בָּהּ מְשַׁמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה: "וְלֹא יַעֲדֵי עָבִיד שׁוּלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה, וְאַל יְהִיוּ עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צָרִיכִין לְהִתְפָּרְנֵס זֶה מִזֶּה, [וְלֹא לְעַם אַחֵר"].

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּכָל יוֹם וָיוֹם, בַּת־קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אֵינוֹ נִזּוֹן אֶלָּא בִּשְׁבִיל חֲנִינָא בְּנִי, וַחֲנִינָא בְּנִי, דַּיּוֹ בְּקַב חָרוּבִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. כָּל

מַעֲלֵי שַׁבְּתָא הֲוָת רְגִילָה דְּבִיתְהוּ דְּמְחַמְּמָא תַּנּוּרָא, וְשַׁדְיָא קוּטְרָא בְּתַנּוּרָא, מְשׁוּם כְּסוּפָּא. הַוְיָא לָהּ הַהִיא שִׁבְבַתָּא בִּישָׁתָא. אָמְרָה: מִכְּדֵי, יְדַעְנָא דְּמִידֵי לֵית לָהּ, אֵיזִיל וְאֶחְזֵי מַאי הִיא. אָזְלָה וְטָרְפָה אַבָּבָא, אִיכְסִיפָא וְעַיְלָא לְאִינְדְּרוֹנָא. אִיתְעֲבִיד לָהּ נִיסָּא, דְּאַשְׁכַּחְתֵּיהּ לְתַנּוּרָא דְּמָלֵי רִיפְתָּא, וְאַגְנָא דְּמַלְיָא לִישָׁא. אָמְרָה לָהּ: פְּלָנִיתָא פְּלָנִיתָא, אַיְתִי (מרדיך) [מַסָּא], דְּחָרִיךְ לִיךְ רִיפְתִּיךְ. אָמְרָה לָהּ: אַף אֲנָא לְהָכִי עַיְילִי. תָּנָא: אַף הִיא לְהָבִיא מַרְדֶּה נָכְנְסָה, מִפְּנֵי שֶׁמְּלַמֶּדֶת בְּנָסִים הָיְתָה. אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ: עַד אֵימַת נֵיזִיל וְנִצְטַעַר כּוּלֵי הַאי? אָמַר לָהּ: מַאי נַעֲבִיד? אָמְרָה לֵיהּ: בָּעֵי רַחֲמֵי, דְּלֵיתְבוּ לָךְ מִידִי. (מטיבותא דגניזא לצדיקי לעלמא דאתי.) בָּעָא רַחֲמֵי, יָצְתָה כְּמִין פִּסַּת יָד, וְיָהֲבוּ לֵיהּ חַד כַּרְעָא דְּפִתּוֹרָא דְּדַהֲבָא. חָזֵי בְּחֶלְמֵיהּ, דְּכוּלְּהוּ צַדִּיקֵי אָכְלֵי אַפְתּוֹרָא [דְּדַהֲבָא] דְּתִלַּת כַּרְעֵי, וְאִיהוּ, דְּתַרְתֵּין כַּרְעֵי. אָמַר לָהּ: נִיחָא לָךְ דְּכוּלְּהוּ צַדִּיקֵי אָכְלֵי אַפְתּוֹרָא דְּתִלַּת כַּרְעֵי, וְאַנָן אָכְלִינָן אַפְתּוֹרָא דְּשָׁקִיל חַד מִינַּיְהוּ? אָמְרָה לֵיהּ: [וּמַאי נַעֲבִיד]? בָּעֵי רַחֲמֵי נִשְׁקְלוּהָ. בָּעָא רַחֲמֵי וְשַׁקְלוּהָ. תָּנָא: גְּדוֹל נֵס הָאַחֲרוֹן יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, דִּגְמִירִי: מִן שְׁמַיָּא מֵיהַב יְהַבֵּי, מִשְׁקַל לָא שַׁקְלֵי. יוֹמָא חַד, בֵּי שִׁמְשֵׁי חֲזִיהּ לִבְרַתֵּיהּ דַּהֲוִית עָצִיבָא, אָמַר לָהּ: בִּתִּי אַמַּאי עָצִיבַתְּ? אָמְרָה לֵיהּ: דְּאִיחְלַף לִי מָנָא דְּמִשְׁחָא בְּמָנָא דְּחַלָּא, וְרַמַאי בִּשְׁרַגָּא. אָמַר לָהּ: מִי שֶׁאָמַר לַשֶּׁמֶן וְיַדְלִיק יֹאמַר לַחֹמֶץ וְיַדְלִיק. תָּנָא: הָיָה דּוֹלֵק וְהוֹלֵךְ [כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ], עַד שֶׁנָּטְלוּ מִמֶּנּוּ אוּר לְהַבְדָּלָה. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הֲווּ לֵיהּ הַנָּךְ עִיזֵי. אָמְרוּ לֵיהּ: קָא מַפְסְדָן עִיזָךְ, אָמַר לְהוּ: אִי קָא מַפְסְדָן, לֵיכְלִינְהוּ דִּבֵּי, וְאִי לָא, כָּל חָדָא וַחֲדָא לַיְתֵן דַּבָּא [לְאוֹרְתָּא] בְּקַרְנַיְהוּ. לְאוֹרְתָּא כָּל חָדָא וַחֲדָא אַיְתִי דַּבָּא בְּקַרְנָהָא. הֲוַאי לֵיהּ הַהִיא שִׁיבְבַתָּא דְּבָנָתָא בֵּיתָא, וְלָא קָא מַטְיָן כְּשׁוּרֵי. אָמְרָה לֵיהּ: בַּנַאי בֵּיתָא וְלָא קָא מַטְיָן כְּשׁוּרֵאי, אָמַר לָהּ: מַה שְׁמֵךְ? אָמְרָה לֵיהּ: 'אִיכּוּ', אָמַר לָהּ: אִיכּוּ (איכו) לִימְטוּ כְּשׁוּרֵיךְ. מָטוּ כְּשׁוּרְתָּא, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: סְנִיפִין עֲשָׂאן. תָּנָא, פְּלֵימוֹ אוֹמֵר: אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַבַּיִת, (שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפלתו) וְהָיוּ לְכָאן אַמָּה וּלְכָאן אַמָּה, וְהָיוּ אוֹמְרִים: זֶה הַבַּיִת שֶׁקִּירָה רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בִּתְפִלָּתוֹ.

סז רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת הֲוָה דְּחִיקָא לֵיהּ מִלְּתָא טוּבָא, עֲבַד מִלְּתָא, וְלָא הֲוָה לֵיהּ מִידִי לְמִטְעַם, אַשְׁכַּח בַּדָּא דְּתוּמָא, שָׁדָא לְפוּמֵיהּ, חֲלַשׁ לֵיבֵיהּ וְנַיִם. עַיְלוּ רַבָּנָן לְשַׁיּוּלֵי בֵּיהּ, חֲזִיוּהָ דְּבָכֵי וְחָיֵךְ, וְנָפֵיק צוּצִיתָא דְּנוּרָא מֵאַפּוּתֵיהּ. כִּי אִתְעַר, אָמְרִי לֵיהּ: מַאי טַעְמָא בָּכָה מַר וְחָיֵךְ וְנָפֵק צוּצִיתָא דְּנוּרָא מֵאַפּוּתֵיהּ? אָמַר לְהוּ: (דחזאי שכינה) [דַּהֲוָה יָתִיב עִמֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא], וְאָמְרִי קַמֵּיהּ: עַד אֵימָתַי אִדְבַּר וְאֵיזִיל בְּהַאי דּוּחְקָא? וְאָמַר לִי: [אֶלְעָזָר בְּנִי], נִיחָא לָךְ (דאיחריבית) [דְּאַפְכֵיהּ] לְעָלְמָא וְהָדַר אִבְרֵיהּ, וְאֶפְשָׁר דְּמִבְּרִית בְּשַׁעְתָּא דְּמְזוֹנֵי? אַמְרִי קַמֵּיהּ: (רבוניה דעלמא) כּוּלֵי הַאי וְאֶפְשָׁר? אַמְרֵי לֵיהּ: שְׁנֵי דְּחַיֵּי נְפִישִׁי אוֹ דְּחַיֵּינָא? אָמַר לִי: 'דְּחַיֵּית'. אַמְרִי לְקַמֵּיהּ: אִי הָכִי, לָא בָּעֵינָא! וְאָמַר לִי: בְּהַאי אַגְרָא

דְּאָמַרְתְּ: 'לָא בָּעֵינָא', יְהֵיבְנָא לָךְ לְעָלְמָא דְּאָתֵי, תְּלֵיסַר נַהֲרֵי (דמשכי) [דְּמַשְׁחֵי] אַפַּרְסְמָא דָּכְיָן, [כְּפָרַת וְדִגְלַת], דְּמַעֲנַגְתְּ בֵּהּ. אָמְרִי קַמֵּיהּ: רִבּוֹנֵיהּ דְּעָלְמָא, כּוּלֵּי, הַאי וְתוּ לָא? אָמַר לֵי: וּלְחַבָּרֵךְ מַאי נָתִיב לְהוּ? אָמְרִי (קמיה רבוניה דעלמא) [לֵיהּ]: וּמְגַבְּרָא דְּלֵית לֵיהּ קָא בָּעֵינָא, וּמַחְיָן בְּאַסְקוּטְלָא אַפּוּתָאֵי, וְאָמַר לִי: אֶלְעָזָר בָּרִי, אַגְרֵי בָּךְ גִּירֵי.

סח רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא גָּזַר תַּעֲנִיתָא, (בעא רחמי) וְלָא אָתָא מְטָרָא, אָמְרוּ לֵיהּ: וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי גָּזַר תַּעֲנִיתָא וְאָתָא מְטָרָא! אָמַר לְהוּ: הָא אֲנָא וְהָא בַּר לֵיוָאֵי. אָמְרוּ לֵיהּ: נֵיתֵי וּנְכַוֵּן דַּעְתִּין, אֶפְשָׁר דְּתַבְרֵי צְבוּרָא לְבֵיהּ וּבְעוּ רַחֲמֵי וְאָתֵי מְטָרָא. בְּעוּן רַחֲמֵי וְלָא אָתֵי מְטָרָא. אָמַר לֵיהּ: רְצוֹנְכֶם שֶׁיָּבוֹא מָטָר בִּשְׁבִילֵנוּ? אָמְרוּ לֵיהּ: הֵן. אָמַר: רָקִיעַ [רָקִיעַ] כַּסִּי פָּנַיִךְ! לָא כַּסִּי, אָמַר: כַּמָּה (חציפן) [עַזִּין] פְּנֵי רָקִיעַ. כַּסְיָא בְּעִיבָא וְאָתָא מְטָרָא. לֵוִי גָּזַר תַּעֲנִיתָא, בָּעֵי רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מְטָרָא. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָלִיתָ וְיָשַׁבְתָּ בַּמָּרוֹם, וְאֵין אַתָּה מְרַחֵם עַל בָּנֶיךָ. אָתָא מְטָרָא וְאִיטְלַע. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם אַל יַטִּיחַ אָדָם דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, שֶׁהֲרֵי אָדָם גָּדוֹל הִטִּיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה וְאִיטְלַע, וּמָנוּ? לֵוִי. וְהָא, גָּרְמָא לֵיהּ? וְהָא לֵוִי אַחְוִי קְדָה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי וְאִיטְלַע! הָא וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ.

רַבִּי חִיָּא בַּר לוּלְיָאנִי (אמר אנא) שַׁמְעִינְהוּ לְהַנָּךְ עֲנָנֵי דְּקָא אַמְרָן: נֵיזִיל וְנִשְׁדֵּי מִטְרָא בְּעַמּוֹן וּמוֹאָב. אָמַר לְהוּ: כְּשֶׁהֶחֱזִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַתּוֹרָה עַל כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן וְלֹא קִבְּלוּהָ, עַד שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְקִבְּלוּהָ, וְאַתּוּן שַׁבְקִיתוּ יִשְׂרָאֵל וְתִשְׁדּוּ מִטְרָא בְּעַמּוֹן וּמוֹאָב? שְׁדוּ אַדּוּכְתַּיְהוּ! שַׁדְיָן אַדּוּכְתַּיְהוּ.

סט דָּרַשׁ רַבִּי חִיָּא בַּר לוּלְיָאנִי: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים צ״ב:י״ג) "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה"? אִם נֶאֱמַר 'תָּמָר', לְמָה נֶאֱמַר 'אֶרֶז'? וְאִם נֶאֱמַר 'אֶרֶז', לְמָה נֶאֱמַר 'תָּמָר'? אִלּוּ נֶאֱמַר 'תָּמָר' וְלֹא נֶאֱמַר 'אֶרֶז', הָיִיתִי אוֹמֵר: מַה תָּמָר אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, אַף צַדִּיק, [חַס־וְשָׁלוֹם], אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, וְאִלּוּ נֶאֱמַר אֶרֶז וְלֹא נֶאֱמַר תָּמָר, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה אֶרֶז אֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, אַף צַדִּיק, [חַס־וְשָׁלוֹם], אֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר תָּמָר וְאֶרֶז.

ע תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁגָּזַר שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצְּבוּר, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. בָּאַחֲרוֹנָה הִתְחִילוּ הַצְּבוּר לָצֵאת. אָמַר לָהֶם: תִּקַּנְתֶּם קְבָרִים לְעַצְמְכֶם? גָּעוּ [כָּל הָעָם] בִּבְכִיָּה וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְאָמַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת, וְלֹא נַעֲנָה. יָרַד רַבִּי עֲקִיבָא אַחֲרָיו וְאָמַר: (אבינו מלכנו אבינו אתה) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אַתָּה, (אבינו מלכנו חטאנו לפניך) [אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, לְמַעַנְךָ] רַחֵם עָלֵינוּ. (אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך) וּמִיָּד נַעֲנָה, כִּסְבוּרִין הָעָם שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה, יָצָאתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: לֹא מִפְּנֵי שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה, אֶלָּא שֶׁזֶּה מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו וְזֶה אֵינוֹ מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו.

עא אָמַר רַבִּי (אלעזר) [אֶלְיעֶזֶר]: כְּשֶׁמְּנַסְּכִין אֶת הַמַּיִם בֶּחָג, תְּהוֹם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אַבַּע מֵימָךְ! קוֹל שְׁנֵי רֵעִים אֲנִי שׁוֹמֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״ב:ח׳) "תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ" וְגוֹ'. אָמַר רַבָּה: לְדִידִי חָזֵי לִי הַאי רִידְיָא, דַּמְיָא לְעִיגְלָא תִּלְתָּא, וּפְרִיטָא שִׁפּוֹתֶיהּ. וְקַיְמָא בֵּין תְּהוֹמָא תַּתָּאָה לְתְהוֹמָה עִלָּאָה. לְתְהוֹמָא עִלָּאָה אָמַר לֵיהּ: "חֶשֹׁר מֵימָיִךְ"! לְתְהוֹמָא תַּתָּאָה אָמַר לֵיהּ: "אַבַּע מֵימָךְ"! שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ב׳:י״ב) "הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ, וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ".

עב שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא וְיָרְדוּ לֶהֱם גְּשָׁמִים קֹדֶם הַנֵּץ הַחַמָּה, כִּסְבוּרִין הָעָם לוֹמַר: שִׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא. אָמַר לָהֶם: אֶמְשֹׁל לָכֶם מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ, אָמַר לָהֶם, תְּנוּ לוֹ וְאַל אֶשְׁמַע קוֹלוֹ. שׁוּב שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים לְאַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה. כִּסְבוּרִים הָעָם לוֹמַר: שִׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא, אָמַר לְהוּ שְׁמוּאֵל: לֹא שִׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא, אֶלָּא אֶמְשֹׁל לָכֶם מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ, וְאָמַר לָהֶם: הַמְתִּינוּ לוֹ עַד שֶׁיִּתְמַקְמֵק וְיִצְטַעֵר, וְאַחַר כָּךְ תְּנוּ לוֹ. לִשְׁמוּאֵל הַקָּטָן, שִׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר: 'מַשִּׁיב הָרוּחַ' וְנָשַׁב זִיקָא, אָמַר: 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם', וְאָתָא מְטָרָא.

מִשְׁנָה. מַעֲשֶׂה שֶׁגָּזְרוּ תַּעֲנִית בְּלֹד, וְיָרַד לָהֶם גְּשָׁמִים קֹדֶם חֲצוֹת. אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן: צְאוּ וְאִכְלוּ וּשְׁתוּ וַעֲשׂוּ אוֹתוֹ יוֹם־טוֹב, יָצְאוּ וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עָשָׂאוּהוּ יוֹם־טוֹב, וּבָאוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם וְאָמְרוּ הַלֵּל הַגָּדוֹל, (איזהו הלל הגדול? (תהילים קל״ו:א׳-ב׳) "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, הודו לאדוני האדונים כי לעולם חסדו".) גְּמָרָא. וְלִימְרוּ הַלֵּל מֵעִיקָּרָא! אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל הַגָּדוֹל אֶלָּא בְּנֶפֶשׁ שְׁבֵעָה, וְכָרֵס מְלֵאָה. אֵינִי! וְהָא רַב פָּפָּא אִיקְלַע לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּאַבֵּי גּוֹבֵר, [וְנָזַר תַּעֲנִית], וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קֹדֶם חֲצוֹת, וְאָמַר לָהֶם: אִמְרוּ הַלֵּל הַגָּדוֹל וַהֲדַר אִכְלוּ וּשְׁתוּ. שַׁאנִי בְּנֵי מָחוֹזָא, דְּשִׂכְיחָא בְּהוּ שִׁכְרוּת.

פרק ד

תענית פרק ד - עג מִשְׁנָה. אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״ח:ב׳) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם: אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי", הֵיאַךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו? הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת. עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר הָיָה מַעֲמָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים. הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וְיִשְׂרְאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר מִתְכַּנְּסִים לְעָרֵיהֶם וְקוֹרִין בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן: (בראשית א׳:ו׳) 'בְּרֵאשִׁית', וְ'יְהִי רָקִיעַ', בַּשֵּׁנִי: 'יְהִי רָקִיעַ', וְ'יִקָּווּ הַמַּיִם'. בַּשְּׁלִישִׁי: 'יִקָּווּ הַמַּיִם', וְ'יְהִי מְאוֹרוֹת'. בָּרְבִיעִי: 'יְהִי מְאוֹרוֹת', וְ'יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם'. בַּחֲמִשִּׁי:

'יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם' וַ'תּוֹצֵא הָאָרֶץ'. בַּשִּׁשִּׁי: 'תּוֹצֵא הָאָרֶץ' 'וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם'. פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה קוֹרִין אוֹתָהּ בַּשְּׁנַיִם וְהַקְּטַנָּה בְּיָחִיד. בְּשַׁחֲרִית בְּמוּסָף וּבְמִנְחָה נִכְנָסִין וְקוֹרִין אוֹתָהּ עַל פֶּה כְּקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע, עֶרֶב שַׁבָּת בְּמִנְחָה לֹא הָיוּ נִכְנָסִין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. גְּמָרָא. [*]אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנֶה מִשְׁמָרוֹת, אַרְבַּע מֵאֶלְעָזָר, וְאַרְבַּע מֵאִיתָמָר, בָּא שְׁמוּאֵל וְהֶעֱמִידָן עַל שֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה, בָּא דָּוִד וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר: (ד"ה א כו) "בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת דָּוִיד נִדְרְשׁוּ וַיִּמָּצֵא בָהֶם גִּבּוֹרֵי חַיִל בְּיַעְזֵיר גִּלְעָד", מֵיתִיבִי: מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנֶה מִשְׁמָרוֹת, אַרְבַּע מֵאֶלְעָזָר וְאַרְבַּע מֵאִיתָמָר, בָּא דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ט) "הֵמָּה יִסַּד דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָרוֹאֶה בֶּאֱמוּנָתָם". הָכִי קָאָמַר: מִיסּוּדוֹ שֶׁל דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי הֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע.

תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת עָלוּ מִן הַגּוֹלָה, וְאֵלּוּ הֵן: יְדַעְיָה, [חָרִים], פַּשְׁחוּר, וְאִמֵּר, עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְחִלְּקוּם וְהֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, בִּלְּלוּם וּנְתָנוּם בְּקַלְפֵּי, בָּא יְדַעְיָה וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרָיו, שֵׁשׁ, בָּא [חָרִים] וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרָיו, שֵׁשׁ, וְכֵן פַּשְׁחוּר וְכֵן אִמֵּר, וְכֵן הִתְנוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם שֶׁאֲפִלּוּ יְהוֹרִיב רֹאשׁ מִשְׁמֶרֶת עוֹלֶה, לֹא יְדַּחֶה יְדַעְיָה מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יְדַעְיָה עִקֵּר, וְיהוֹרִיב טָפֵל לוֹ.

פִּסְקָא. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר מִתְכַּנְּסִין בְּעָרֵיהֶן וְקוֹרִין בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית].

גְּמָרָא. מְנָא הֲנֵי מִילֵי? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא, אָמַר רַב אַסִי: אִלְמָלֵא מַעֲמָדוֹת, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט"ו:ח') "וַיֹּאמֶר: ה' אֱלֹהִים, בַּמֶּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה"? אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים לְפָנֶיךָ, וְאַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כְּדוֹר הַמַּבּוּל, וּכְדוֹר הַפְּלָגָה? אָמַר לוֹ: לָאו. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדִיעֵנִי בַּמֶּה אִירָשֶׁנָּה! אָמַר לוֹ: (שם) "קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת" וְגוֹ'. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם: תִּינַח בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם? אָמַר לוֹ: בְּנֵי, כְּבָר תִּקַּנְתִּי לָהֶם סֵדֶר קָרְבָּנוֹת, בִּזְמַן שֶׁקּוֹרִין בָּהֶם לְפָנַי, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ הִקְרִיבוּם לְפָנַי, וַאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם.

עַד תָּנוּ רַבָּנָן: אַנְשֵׁי מִשְׁמָר הָיוּ מִתְפַּלְּלִין עַל קָרְבַּן אֲחֵיהֶם שֶׁיִּתְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיוֹשְׁבִין אַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת [בְּשַׁבָּת]: [בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת, בִּשְׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת, וּבִרְבִיעִי וּבַחֲמִשִּׁי]. בַּשֵּׁנִי עַל יוֹרְדֵי הַיָּם. בַּשְּׁלִישִׁי עַל הוֹלְכֵי הַמִּדְבָּרוֹת. בָּרְבִיעִי עַל אַסְכָּרָה שֶׁלֹּא תִּפֹּל בַּתִּינוֹקוֹת. בַּחֲמִשִּׁי עַל עֲבֵרוֹת וּמֵנִיקוֹת. עֲבֵרוֹת שֶׁלֹּא יַפִּילוּ, וּמֵנִיקוֹת (שיגדלו) [שֶׁיְּנִיקוּ] אֶת בְּנֵיהֶם. וּבְעֶרֶב שַׁבָּת לֹא הָיוּ מִתְעַנִּין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, וְכָל שֶׁכֵּן בַּשַּׁבָּת עַצְמָהּ. בְּרִאשׁוֹן בְּשַׁבָּת מַאי טַעְמָא לָא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי הַגּוֹיִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר

נַחְמָנִי אוֹמֵר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לַיְצִירָה. (אי נמי) וְרִישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִשּׁוּם נְשָׁמָה יְתֵרָה, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: נְשָׁמָה יְתֵרָה נִתְּנָה בּוֹ בָּאָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת נִטֶּלֶת מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״א:י״ז) "שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ", כֵּיוָן שֶׁשָּׁבַת וַי אָבְדָה נֶפֶשׁ.

[פִּסְקָא. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן: 'בְּרֵאשִׁית' וְ'יְהִי רָקִיעַ'. תָּנָא: 'בְּרֵאשִׁית' בִּשְׁנַיִם, 'יְהִי רָקִיעַ' בְּאֶחָד. בִּשְׁלָמָא 'יְהִי רָקִיעַ' בְּאֶחָד, תְּלָתָא פְּסוּקָא הָווּ, אֶלָּא 'בְּרֵאשִׁית' בִּשְׁנַיִם, (מאי טעמא?) חֲמִשָּׁה פְּסוּקֵי הַוְיָן! וּתְנַן: הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה אַל יִפְחֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים? רַב אָמַר: דּוֹלֵג. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק. וְרַב דְּאָמַר: דּוֹלֵג, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר: פּוֹסֵק? קָסָבַר: כָּל פְּסוּקָא דְּלָא פַּסְקֵיהּ מֹשֶׁה, אֲנַן לָא פַּסְקִינַן לֵיהּ: וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק, וּמִי פַּסְקִינַן? וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא קְרָא: צַעַר גָּדוֹל הָיָה לִי אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא הַגָּדוֹל, וְלֹא הִתִּיר לִי לִפְסֹק, אֶלָּא לְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהִתְלַמֵּד עֲשׂוּיִין. וּשְׁמוּאֵל, הָתָם טַעְמָא מַאי? מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר, הָכָא נָמֵי לָא אֶפְשָׁר! וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר: דּוֹלֵג? גְּזֵרָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין, וּגְזֵרָה מִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין. מֵיתִיבִי: פָּרָשָׁה שֶׁל שִׁשָּׁה פְּסוּקִים, קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם וְשֶׁל חֲמִשָּׁה [בְּיָחִיד. וְאִם] הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה, הַשֵּׁנִי קוֹרֵא שְׁנַיִם מִפָּרָשָׁה זוֹ וְאֶחָד מִפָּרָשָׁה אַחֶרֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה, לְפִי שֶׁאֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה פְּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים. לְמַאן דְּאָמַר: דּוֹלֵג, לְדִלְגֵי! וּלְמַאן דְּאָמַר: פּוֹסֵק, לִפְסֹק! שַׁאנִי הָתָם דְּאִית לֵיהּ רַוְחָא].

עה תנו רַבָּנָן: מָה הֵם בְּנֵי גוֹנְבֵי עֲלֵי? וּמָה הֵם קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת? אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה הַמַּלְכוּת גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יַבִיאוּ עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, וְשֶׁלֹּא יַבִיאוּ בְּכוּרִים לִירוּשָׁלַיִם. וְהוֹשִׁיבוּ (פרסדאות) [פְּרוּזְדָאוֹת] עַל הַדְּרָכִים, כְּדֵרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרְבָעָם בֶּן נְבָט, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מָה עָשׂוּ יִרְאֵי־חֵטְא (וכשרים) שֶׁבָּאוֹתוֹ הַדּוֹר? הֵבִיאוּ סַלֵּי בְכוּרִים וְחִפּוּם בְּקִצִּיעוֹת וּנְטָלוּם, וְעָלֵי עַל כְּתֵפָם. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אֵצֶל פַּרְסְדָאוֹת, אָמְרוּ לָהֶם: לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִים? אָמְרוּ: לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי עִגּוּלֵי דְּבֵלָה בְּמַכְתֶּשֶׁת שֶׁלְּפָנֵינוּ וּבֶעֱלֵי שֶׁעַל כְּתֵפֵנוּ. כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶם, עִטְרוּם בְּסַלִּים וְהֵבִיאוּם לִירוּשָׁלַיִם. תָּנָא, הֵם הֵם בְּנֵי סַלְמָאי (הנתוצתי) [הַנִּתְפּוֹתִי]. תְּנוּ רַבָּנָן: מָה הֵם בְּנֵי סַלְמָאי (הנתוצתי) [הַנִּתְפּוֹתִי]? אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה הַמַּלְכוּת גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יַבִיאוּ עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, וְהוֹשִׁיבוּ פַּרְסְדָאוֹת עַל הַדְּרָכִים כְּדֵרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרְבָעָם בֶּן נְבָט, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מָה עָשׂוּ יִרְאֵי־חֵטְא (וכשרים) שֶׁבָּאוֹתוֹ הַדּוֹר? הֵבִיאוּ גְּזִירֵי עֵצִים, וַעֲשָׂאוּם כְּמוֹ סֻלָּמוֹת, וְהִנִּיחוּ עַל כְּתֵפָם וְהָלְכוּ לָהֶם. וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אֶצְלָם, אָמְרוּ לָהֶם: לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִים? אָמְרוּ: לְהָבִיא (שתי) גוֹזָלוֹת מִשּׁוֹבָךְ שֶׁלְּפָנֵינוּ בְּסֻלָּם שֶׁעַל כְּתֵפֵנוּ. כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶם, פֵּרְקוּם וְהֵבִיאוּם לִירוּשָׁלַיִם. עֲלֵיהֶם וְעַל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם נֶאֱמַר: (משלי י״:ז׳) "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה". וְעַל יָרְבָעָם בֶּן נְבָט וַחֲבֵרָיו נֶאֱמַר: (שם) "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב".

פִּסְקָא. בְּעֶשְׂרִים בּוֹ, בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה. תָּנָא: בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה, הֵן הֵן בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה. בְּעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל, בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה וְכוּ'.

תָּנוּ רַבָּנָן: בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה, הֵן הֵן בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה. בְּאֶחָד בְּטֵבֵת שָׁבוּ בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ שְׁנַיָּה וְכוּ'. מַנִּי מַתְנִיתִין? לֹא רַבִּי מֵאִיר וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי? אִי רַבִּי מֵאִיר, לִיתְנֵי: "שָׁבוּ בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנַיָּה"! אִי רַבִּי יְהוּדָה, לִיתְנֵי: "שָׁבוּ בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנַיָּה"! אִי רַבִּי יוֹסֵי, לִיתְנֵי: "שָׁבוּ בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה שְׁנַיָּה"! לְעוֹלָם רַבִּי יוֹסֵי, וּתְרֵי תַּנָּאֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי].

עו מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵרְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וַחֲמִשָּׁה, בְּתִשְׁעָה בְּאָב. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וּבָטַל הַתָּמִיד, וְהֻבְקְעָה הָעִיר, וְשָׂרַף אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה, וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל. בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ, וְחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשְּׁנִיָּה, וְנִלְכְּדָה בֵּיתָר, וְנֶחְרְשָׁה הָעִיר. גְּמָרָא. 'נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת' מְנָא לָן? דְּתַנְיָא: בְּשִׁשָּׁה בַּחֹדֶשׁ נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה בּוֹ, מַאן דְּאָמַר: 'בְּשִׁשָּׁה נִתְּנוּ', [בְּשִׁשָּׁה נִתְּנוּ], בַּשְּׁבִיעִי עָלָה [מֹשֶׁה]. מַאן דְּאָמַר: 'בְּשִׁבְעָה', [בַּשְּׁבִיעִי] נִתְּנוּ, בַּשְּׁבִיעִי עָלָה, דִּכְתִיב: (שמות כ"ד:ט"ז) ["וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי",] וּכְתִיב (שם) "וַיִּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר"]. (שם) "וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר" וְגוֹ'; [עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּסִיוָן וְשִׁיתְּסַר דְּתַמּוּז, מָלוּ לְהוּ אַרְבְּעִין, בְּשִׁיבְסַר בְּתַמּוּז נָחִית, אָתָא וְתַבְּרִינְהוּ לַלּוּחוֹת]. וּכְתִיב: (שם לב) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה, וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל, [וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדָו אֶת הַלֻּחֹת, וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר"]. בָּטַל הַתָּמִיד, גְּמָרָא. 'הֻבְקְעָה הָעִיר', בִּשְׁבְעָה־עָשָׂר בְּתַמּוּז הֲוָה? וְהָכְתִיב: (ירמיהו נ"ב:ו') "בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וַתִּבָּקַע הָעִיר"?! אָמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בָּרִאשׁוֹנָה, כָּאן, בַּשְּׁנִיָּה. דְּתַנְיָא: בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ הֻבְקְעָה הָעִיר בָּרִאשׁוֹנָה, וּבַשְּׁנִיָּה, בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר בּוֹ. וְשָׂרַף אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה, גְּמָרָא. "וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל", מְנָלָן? דִּכְתִיב: (דניאל י"ב:י"א) "וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם". וְחַד הֲוָה? וְהָכְתִיב: (שם ט) "וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשׁוֹמֵם".

אָמַר רָבָא: תְּרֵי הֲווּ, וְנָפַל חַד עַל חַבְרֵיהּ וְקָטְעֵיהּ לְיָדֵיהּ, וְאַשְׁכְּחוּ דִּכְתִיב עִילּוֹיֵהּ: אַנְתְּ צָבִית לְאַחְרוּבֵי בֵּיתָא, וְיָדָךְ (אושלת לי') [אַשְׁלֵימַת לֵיהּ]. בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (במדבר י':י"א) ("ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן") (שמות מ':י"ז) ["וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן"], וְאָמַר מַר: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, שְׁנִיָּה, הֻקִּים

אֶת הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים, [וּכְתִיב: (במדבר י׳:י״א) "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת"]. וּכְתִיב: (שם) "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים", (ו)אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: (מלמד) שֶׁפָּרוּ [אוֹתוֹ הַיּוֹם] מֵאַחֲרֵי ה'. וּכְתִיב: (שם יא) "וְהָאסַפְסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה", וּכְתִיב: (שם) "עַד חֹדֶשׁ יָמִים", דַּהֲווּ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם בְּסִיוָן. וּכְתִיב: (שם יב) "וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים". דַּהֲווּ לְהוּ עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן. וּכְתִיב: (שם יג) "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים", וְתַנְיָא: בְּכ"ט בְּסִיוָן שָׁלַח מֹשֶׁה מְרַגְּלִים, וּכְתִיב: (שם) "וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם", הֲנֵי "אַרְבָּעִים, נָכִי חַד" הֲווּ? אָמַר אַבַּיֵי: תַּמּוּז דְּהַהִיא שַׁתָּא מַלְיֵי מַלְיוֵי, דִּכְתִיב: (איכה א׳:ט״ו) "קָרָא עָלַי מוֹעֵד לְשָׁבֵר בַּחוּרָי", וּכְתִיב: (במדבר י״ד:א׳) "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא", וְאָמַר רַבָּה, [וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: אוֹתָהּ הַלַּיְלָה, לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, אֲנִי אֶקְבַּע לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. חָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (מלכים ב כ״ה:ח׳) "וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ, הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל, בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים וְגוֹ', וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה'". (איני, והכתיב:) [וּכְתִיב]: (ירמיהו נ״ב:י״ב) "וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה וְגוֹ' וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ", וְתַנְיָא: אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר, 'בְּשִׁבְעָה', שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: 'בַּעֲשָׂרָה', וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר, 'בַּעֲשָׂרָה', שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: 'בְּשִׁבְעָה'! הָא כֵּיצַד? בְּשִׁבְעָה בּוֹ נִכְנְסוּ הַגּוֹיִים לַהֵיכָל, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְקִלְקְלוּ בּוֹ [שְׁבִיעִי], שְׁמִינִי, וּתְשִׁיעִי, עַד שֶׁפָּנָה הַיּוֹם סָמוּךְ לְחֶשְׁכַת עֲשִׂירִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ו׳:ד׳) "אוֹי לָנוּ כִּי פָנָה הַיּוֹם כִּי יִנָּטוּ צִלְלֵי עָרֶב". לְעֵת עֶרֶב הִצִּיתוּ בּוֹ אֶת הָאֵשׁ וְנִשְׂרַף עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה בָּעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (בן זכאי): אִלְמָלֵא הָיִיתִי בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, לֹא קְבָעְתִּיו אֶלָּא בָּעֲשִׂירִי, מִפְּנֵי שֶׁרֻבּוֹ שֶׁל הֵיכָל נִשְׂרַף בּוֹ, וְרֻבָּנָן? (אמרי) אַתְחַלְתָּא דְּפוּרְעָנוּתָא עָדִיף, דְּבִתְשִׁיעִי הוּא דְּהַוְיָא. וּבַשְּׁנִיָּה, מְנָא לָן? דְּתַנְיָא: (רבי יוסי אומר:) מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי, וְחוֹבָה לְיוֹם (חובה) [חַיָּב]. אָמְרוּ: כְּשֶׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה, וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיָה, וּמִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה, וְהַלְוִיִּים עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָם וְאוֹמְרִים שִׁירָה, וּמַה שִׁירָה הָיוּ אוֹמְרִים? (תהילים צ״ד:כ״ג) "וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם", וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר: "יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ", עַד שֶׁבָּאוּ גּוֹיִים וּכְבָשׁוּם, וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה. 'נִלְכְּדָה בֵּיתָר', גְּמָרָא. 'נֶחְרְשָׁה הָעִיר', נַמִּי גְּמָרָא. תַּנְיָא: כְּשֶׁחָרַשׁ טוּרְנוּסְרוּפוּס הָרָשָׁע אֶת (האולם) [הַהֵיכָל], נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְהַחֲרֵב, בָּא אוֹתוֹ הֶגְמוֹן לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְאָמַר: 'בַּעַל הַחוֹטֶם מִתְבַּקֵּשׁ', 'בַּעַל הַחוֹטֶם מִתְבַּקֵּשׁ'. שָׁמַע רַבָּן גַּמְלִיאֵל אָזַל טָשָׁא מִינֵּיהּ. אָזַל לְגַבֵּיהּ בְּצִנְעָא, אָמַר לֵיהּ: אִי מַצֵּילְנָא לָךְ, מַיְתֵית לִי

לְעָלְמָא דְּאָתֵי? אָמַר לֵיהּ: אִין. [אָמַר לֵיהּ]: אִישְׁתַּבַּע לִי, אִישְׁתַּבַּע לֵיהּ. סָלִיק לְאִיגְּרָא נָפַל וּמֵת. וּגְמִירִי: דְּכִי גְּזִירִי גְּזָרָתָא וּמֵית חַד מִינַיְהוּ, מְבַטְּלִין לֵיהּ לְגְזָרָתָא. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: אוֹתוֹ הֶגְמוֹן מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

עז תָּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, נִתְקַבְּצוּ כִּתּוֹת כִּתּוֹת שֶׁל פְּרִחֵי כְהֻנָּה, וּמַפְתְּחוֹת (העזרה) [הַהֵיכָל] בִּידֵיהֶם, וְעָלוּ לְגַגּוֹ שֶׁל הֵיכָל וְאָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וְלֹא זָכִינוּ לִהְיוֹת גִּזְבָּרִים נֶאֱמָנִים לְפָנֶיךָ, הֲרֵי מַפְתְּחוֹת מְסוּרִין לְךָ, וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה, יָצְתָה כְּמִין פִּסַּת יָד וּלְקָחְתָם, וְהֵם קָפְצוּ וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הָאוּר, וַעֲלֵיהֶם קוֹנֵן יְשַׁעְיָה [הַנָּבִיא]: (ישעיהו כ״ב:א׳-ב׳) "מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן מַה לָּךְ אֲפוֹא כִּי עָלִית כֻּלָּךְ לַגַּגּוֹת, תְּשֻׁאוֹת מְלֵאָה עִיר הוֹמִיָּה קִרְיָה עַלִּיזָה" וְגוֹ'.*)) וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַרְקֵר עֲלֵיהֶם כְּתַרְנְגוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ב:ה׳) "כִּי יוֹם מְהוּמָה וּמְבוּסָה וּמְבוּכָה לַאדֹנָי אֱלֹהִים צְבָאוֹת בְּגֵי חִזָּיוֹן מְקַרְקַר קַר וְשׁוֹעַ אֶל הָהָר".

עח אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כְּשֵׁם שֶׁמְּשַׁנְּכְנָס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה, כָּךְ מְשַׁנְּכְנָס אֲדָר (ממעטין באבל ו)מַרְבִּים בְּשִׂמְחָה. אָמַר רַב פָּפָּא: הִלְכָךְ, הַאי בַּר יִשְׂרָאֵל דְּאִית לֵיהּ דִּינָא בַּהֲדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, בְּאָב, לִשְׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ, דְּרִיעַ מַזְלֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל, בַּאֲדָר, לֵיזִיל בַּהֲדֵיהּ, דְּבָרִיא מַזְלֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל: (ירמיהו כ״ט:י״א) "לָתֵת לָכֶם אַחֲרִית וְתִקְוָה", אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: אֵלּוּ דְּקָלִים וּכְלֵי פִּשְׁתָּן. (בראשית כ״ז:כ״ז) "כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'", אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כְּרֵיחַ שָׂדֶה שֶׁל תַּפּוּחִים.

[תַּנְיָא: תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְכֵן עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹכֵל וְשׂוֹתֶה כָּל צָרְכּוֹ, וּמַעֲלֶה עַל שֻׁלְחָנוֹ אֲפִלּוּ כְּסָעוּדַת שְׁלֹמֹה בְּשָׁעְתּוֹ, וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַחֹדֶשׁ כֻּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵינוֹ אָסוּר, אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבַד. וְתַנְיָא אִידָךְ: וְנוֹהֵג אֵבֶל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַחֹדֶשׁ כֻּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵינוֹ אָסוּר, אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבַד. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁלָשְׁתָּן, מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, דִּכְתִיב: (הושע ב׳:י״ג) "וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ, חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ". מַאן דְּאָמַר: מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית, מֵ'חַגָּהּ', וּמַאן דְּאָמַר: כָּל הַחֹדֶשׁ כֻּלּוֹ אָסוּר, מֵ'חָדְשָׁהּ'. מַאן דְּאָמַר: כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ אָסוּר, מִ'שַּׁבַּתָּהּ'.

תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל הַמִּצְוֹוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בְּאֵבֶל, נוֹהֲגוֹת בְּתִשְׁעָה בְּאָב; אָסוּר בַּאֲכִילָה, וּבִשְׁתִיָּה וּבְסִיכָה, וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וְאָסוּר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים, וְלִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה, בְּשִׁשָּׁה סְדָרִים, וּבְמִדְרָשׁ, וּבַהֲלָכוֹת, וּבְאַגָּדוֹת, אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּמָקוֹם

שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִקְרוֹת, וְשׁוֹנֶה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִשְׁנוֹת, וְקוֹרֵא בְּקִינוֹת, וּבְאֵיוֹב, וּבְדָבָרִים הָרָעִים שֶׁבְּיִרְמְיָה. וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטֵלִים, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ט:ט׳) "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף אֵינוֹ קוֹרֵא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִקְרוֹת, וְאֵינוֹ שׁוֹנֶה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִשְׁנוֹת, אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּאֵיוֹב, וּבְקִינוֹת, וּבִדְבָרִים הָרָעִים שֶׁבְּיִרְמְיָה, וּתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטֵלִים בּוֹ מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב".

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כְּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי: עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב מְבִיאִין לוֹ פַּת חֲרֵבָה בְּמֶלַח, וְיוֹשֵׁב בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם, וְאוֹכֵל, וְשׁוֹתֶה עָלֶיהָ קִיתוֹן שֶׁל מַיִם, וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁמֵּתוּ מֵטֶל לְפָנָיו].

עט מִשְׁנָה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁבָּהֶם בְּנוֹת (ישראל) [יְרוּשָׁלַיִם] יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לְבָן שְׁאוּלִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ, וְכָל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה. וּבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת (במחולות) [וְחוֹלוֹת] בַּכְּרָמִים. וּמָה הֵן אוֹמְרוֹת: בָּחוּר, שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה, מָה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ. אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה. (משלי ל״א:ל׳-ל״א) "שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי, אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל", וְאוֹמֵר: (שם) "תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ", וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שיר השירים ג׳:י״א) "צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ". 'בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ', זוֹ מַתַּן תּוֹרָה, 'וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ', זֶה בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

גְּמָרָא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב וְאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם, אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ, [שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ו:י׳) "שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְגִילוּ בָהּ כָּל אוֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ", מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ, וְשֶׁאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ. תַּנְיָא נָמִי הָכִי: כָּל הָאוֹכֵל בָּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן בְּתִשְׁעָה בְּאָב, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (יחזקאל ל״ב:כ״ז) "וַתְּהִי עֲוֹנוֹתָם עַל עַצְמוֹתָם".

פ פְּסָקָא. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְכוּ'. בְּשִׁלְמָא יוֹם הַכִּפּוּרִים; יוֹם סְלִיחָה וּמְחִילָה, יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת (לישראל). אֶלָּא חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב, מַאי הִיא? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: יוֹם שֶׁהֶתִּרוּ שְׁבָטִים לְבוֹא זֶה בְּזֶה. מַאי דְּרוּשׁ: (במדבר ל״ו:ו׳) "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לִבְנוֹת צְלָפְחָד" וְגוֹ', דָּבָר זֶה לֹא יִהֵא נוֹהֵג אֶלָּא בְּדוֹר זֶה. (בלבד) (רבה בר בר חנה אמר

רבי יוחנן) [וְאָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר רַב נַחְמָן]: יוֹם שֶׁהֵתַּר שֵׁבֶט בִּנְיָמִין לָבוֹא בַּקָּהָל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים כ״א:א׳) "וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּע בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר: אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בִּתּוֹ לְבִנְיָמִין לְאִשָּׁה", מַאי דָּרוּשׁ? [וְאָמַר רַב]: 'מִמֶּנּוּ' וְלֹא מִבְּנֵינוּ. (רב אידי בר אבין אמר רב יוסף) [רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַב יוֹחָנָן]: יוֹם שֶׁכָּלוּ בּוֹ מֵתֵי־מִדְבָּר, דְּאָמַר מַר: עַד שֶׁלֹּא כָלוּ מֵתֵי־מִדְבָּר, לֹא הָיָה דִּבּוּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ב׳:ט״ז-י״ז) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם, וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר", אַלַּי הָיָה הַדִּבּוּר. עוּלָא אָמַר: יוֹם שֶׁבִּטֵּל בּוֹ הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה פַּרְסָדְאוֹת *)) שֶׁהוֹשִׁיב יָרְבְעָם בֶּן נְבָט עַל הַדְּרָכִים, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל, וְאָמַר: לְאֵיזֶה שֶׁיִּרְצוּ יַעֲלוּ. רַב מַתְנָה אָמַר: יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ הֲרוּגֵי בֵּיתֵר לִקְבוּרָה. (דאמר) [וְאָמַר] רַב מַתְנָה]: [אוֹתוֹ] יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ הֲרוּגֵי בֵּיתֵר לִקְבוּרָה, תִּקְּנוּ בְּיַבְנֶה, "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", "הַטּוֹב", שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ, "וְהַמֵּטִיב", שֶׁנִּתְּנוּ לִקְבוּרָה. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: יוֹם שֶׁהָיוּ פּוֹסְקִין בּוֹ מִלְּכְרוֹת עֵצִים לַמַּעֲרָכָה. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: מֵהֶחָמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב וְאֵילָךְ תְּשַׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל חַמָּה, וְלֹא הָיוּ כּוֹרְתִין עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, לְפִי שֶׁאֵינָן יְבֵשִׁים. אָמַר רַב מְנַשְׁיָא: וְקָרוּ לֵיהּ: "יוֹם תִּבֵר מַגָּל". מִכָּאן וְאֵילָךְ: דְּמוֹסִיף יוֹסִיף, וּדְלָא מוֹסִיף, [וַיֶּאֱסֹף. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: מַאי 'יֶאֱסֹף'?] אָמַר רַב יוֹסֵף: תִּקְּבְרֵיהּ אִמֵּיהּ: [פְּסָקָא]. שֶׁבָּהֶם בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְכוּ', תָּנוּ רַבָּנָן: בַּת מֶלֶךְ שׁוֹאֶלֶת מִבַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, בַּת כֹּהֵן גָּדוֹל שׁוֹאֶלֶת מִבַּת סְגָן, בַּת סְגָן שׁוֹאֶלֶת מִבַּת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, בַּת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה שׁוֹאֶלֶת מִבַּת כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וְכָל יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲלִין זֶה מִזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. [פְּסָקָא]. כָּל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה. (אמר רבי זריקא) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֲפִלּוּ מְקַפָּלִין וּמֻנָּחִים בְּקַקְפָּא. [פְּסָקָא]. וּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים. תָּנָא: מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה נִפְנָה לְשָׁם. [פְּסָקָא]. וּמָה הֵן אוֹמְרוֹת? בָּחוּר וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: (ארבע משפחות היו בארץ ישראל) יְפֵפִיּוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת: תְּנוּ עֵינֵיכֶם בְּיֹפִי, שֶׁאֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְיֹפִי. מְיֻחָסוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת: תְּנוּ עֵינֵיכֶם בַּמִּשְׁפָּחָה, [לְפִי] שֶׁאֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים. (עֲשִׁירוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת: תְּנוּ עֵינֵיכֶם בְּבַעֲלֵי מָמוֹן. בֵּינוֹנִיּוֹת, וַעֲנִיּוֹת,) [מְכֹעָרוֹת] שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת: קְחוּ מִקַּחֲכֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּבִלְבַד שֶׁתְּעַטְּרוּנוּ בִּזְהוּבִים. פא (אָמַר רבי חלבו) אָמַר עוּלָא [בִּירְאָה], אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עִתִּיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים בְּגַן־עֵדֶן, וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵרְאָה (עליו) בְּאֶצְבָּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כה) "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא: הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ, זֶה ה' קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ".

הַדְרָן עָלָךְ בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים וּסְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת תַּעֲנִית

מועד קטן

פרק א

מועד קטן פרק א - א פִּסְקָא. וּמְצַיְּינִין עַל הַקְּבָרוֹת בַּמּוֹעֵד. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: רֶמֶז לְצִיּוּן קְבָרוֹת מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל״ט:ט״ו) "וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן", אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אַשִׁי: הָא, מְקַמֵּי דְּלֵיתֵי יְחֶזְקֵאל, (מנא לן) [מַאן אָמַר]? וּלְטַעֲמִיךְ, הָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: דָּבָר זֶה מְתוּרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא לָמַדְנוּ, עַד שֶׁבָּא יְחֶזְקֵאל בֶּן בּוּזִי וְלִמָּדָנוּ: (שם מד) "כָּל בֶּן נֵכָר עֲרֵל־לֵב, וְעֶרֶל בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל מִקְדָּשִׁי", הָא, מְקַמֵּי דְּלֵיתֵי יְחֶזְקֵאל (מנא לן) [מַאן אָמַר]? אֶלָּא, גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ, וְאָתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכָהּ אִקְרָא. אִי הָכִי, נִמִּי, גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ, וְאָתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכָהּ אִקְרָא. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר מֵהָכָא: (ויקרא י״ג:מ״ה) "וְהַמְצֹרָע אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ", מָה לְהַלָּן בְּגָדִים וְרֹאשׁ, אַף כָּאן בְּגָדִים וְרֹאשׁ. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר מֵהָכָא: (ויקרא י״ג:מ״ה) "וְטָמֵא טָמֵא יִקָּרֵא", טָמְאָה קוֹרְאָה [לוֹ], וְאוֹמֶרֶת לוֹ: 'פְּרֹשׁ'. וְכֵן אָמַר רַבִּי עֲזַיְאֵל בַּר בְּרֵיהּ דְּרַבִּי עֲזַיְאֵל (משמיה דרבי) רַבָּה: טָמְאָה קוֹרְאָה לוֹ וְאוֹמֶרֶת לוֹ: 'פְּרֹשׁ'. וְהַאי, לְהֶכִי הוּא דְּאָתָא? הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ (לגופיה) לְכִדְתַנְיָא: "וְטָמֵא טָמֵא יִקָּרֵא", צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים (יבקשו) [מְבַקְּשִׁין] עָלָיו רַחֲמִים. (וְכֵן מִי שֶׁאֵרַע בּוֹ דָּבָר, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים יְבַקְּשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים). אִם כֵּן לִכְתּוֹב: "וְטָמֵא יִקָּרֵא", מַאי "וְטָמֵא טָמֵא יִקָּרֵא"? שְׁמַע מִינָּהּ: טָמְאָה קוֹרְאָה לוֹ וְאוֹמֶרֶת לוֹ: 'פְּרֹשׁ'. אַבַּיֵי אָמַר, [מֵהָכָא]: (שם יט) "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל", רַב פָּפָּא אָמַר: (ישעיהו נ״ז:י״ד) "וְאָמַר סֹלּוּ סֹלּוּ, פַּנּוּ דָּרֶךְ". רַבִּי (חנינא) [חִינְנָא] (בריה דרב אידי) אָמַר: (שם) "הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי". רַבִּי הוֹשַׁעְיָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אָמַר: (שמות י״ח:כ') "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ, וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה", מַר זוּטְרָא אָמַר: (ויקרא ט״ו:ל״א) "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם". רַב אַשִׁי אָמַר: (שם יח) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. רַבִּינָא אָמַר: (תהילים נ׳:כ״ג) "וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בִּישׁוּעַת אֱלֹהִים". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַשָּׂם אוֹרְחוֹתָיו, (בעולם הזה) זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בִּישׁוּעַת אֱלֹהִים", אַל תִּקְרֵי: "וְשָׂם" אֶלָּא: "וְשָׁם". רַבִּי יַנַּאי, הָוָה לֵיהּ הַהוּא תַּלְמִידָא (דכולי שתא) [דְּכָל יוֹמָא] הָוָה מַקְשֵׁי לֵיהּ,אשתער וּבְשַׁבְּתָא דְּרִיגְלָא לָא [הָוָה] מַקְשֵׁי לֵיהּ, קָרֵי עֲלֵיהּ: "וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בִּישׁוּעַת אֱלֹהִים".

וְאִבָּעֵית אֵימָא: הָא אֲמָרַן: אֵין מַרְחִיקִין צִיּוּן מִמָּקוֹם טֻמְאָה, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהֵא שָׁם זֶקֶן אוֹ תַּלְמִיד, לְפִי שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בַּדָּבָר, אָמַר אַבַּיֵי: שְׁמַע מִינָּהּ: צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּאִיכָּא בְּמָתָא, כָּל מִילֵּי דְּמָתָא עֲלֵיהּ רָמְיָא.

מַתְנִיתִין. צָדִין אֶת הָאִישׁוּת, וְאֶת הָעַכְבָּרִים מִשְּׁדֵה הָאִילָן וּמִשְּׁדֵה הַלֶּבֶן כִּדַּרְכּוֹ בַּמּוֹעֵד, וּבַשְּׁבִיעִית וְכוּ'. גְּמָרָא. מַאי 'אִישׁוּת'? אָמַר רַב יְהוּדָה: בְּרִיָּה שֶׁאֵין לָהּ עֵינַיִם. אָמַר רָבָא

בַּר יִשְׁמָעֵאל, וְאִיתֵּימָא רַב יֵימַר בַּר שְׁלַמְיָה: מַאי קְרָאָה? (תהילים נ"ח:ט') "כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תָּמֵס יַהֲלֹךְ, נֹפֶל אֵשֶׁת בַּל חָזוּ שָׁמֶשׁ".

וְלֹא יַסְפִּידֻנוּ קוֹדֶם הֲרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם. מַאי שְׁנָא 'שְׁלֹשִׁים יוֹם'? אָמַר רַב כַּהֲנָא, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁכִּנֵּס מָעוֹת לַעֲלוֹת לָרֶגֶל, וּבָא סַפְּדָן וְעָמַד עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וּנְטָלָתָן אִשְׁתּוֹ וּנְתָנָתָן לוֹ, וְנִמְנַע וְלֹא עָלָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: לֹא יְעוֹרֵר עַל מֵתוֹ, וְלֹא יַסְפִּידֻנוּ קוֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לְפִי שֶׁאֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב שְׁלֹשִׁים יוֹם. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּקָא עָבִיד בְּחִנָּם.

מַתְנִיתִין. אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים בַּמּוֹעֵד, לֹא בְּתוּלוֹת וְלֹא אַלְמָנוֹת, וְלֹא מְיַבְּמִין, מִפְּנֵי שֶׁשִּׂמְחָה הִיא לוֹ. אֲבָל מַחֲזִיר הוּא אֶת גְּרוּשָׁתוֹ.

וְכִי שִׂמְחָה הִיא לוֹ, מַאי הֲוֵי? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכֵן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא, וְאָמְרֵי לָהּ, [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר], אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לְפִי שֶׁאֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה. רָבָה בַּר (רב) הוּנָא אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחַ שִׂמְחַת הֲרֶגֶל וְעוֹסֵק בְּשִׂמְחַת אִשְׁתּוֹ. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הָא דְּרַבָּה בַּר (רב) הוּנָא, דְּרַב הוּא, דְּאָמַר רַבִּי דָּנִיֵּאל בַּר קְטִינָא, אָמַר רַב: מְנַיִן שֶׁאֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים בַּמּוֹעֵד? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט"ז:י"ד) "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ", וְלֹא בְּאִשְׁתֶּךָ. עוּלָּא אָמַר: מִפְּנֵי הַטַּרְח. רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: מִפְּנֵי בְּטוּל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה.

ב וּדְאֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה, מְנָא לָן? (אמר רבי יהודה, אמר שמואל) דִּכְתִיב: (מלכים א ח':ס"ה) "וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת הַהִיא אֶת הֶחָג, וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, [קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד נַחַל מִצְרַיִם, לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים, אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם"], וְאִם אִיתָא דִּמְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה, אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵינְטַר עַד הֶחָג, וּמֶעֱבַד שִׁבְעָה לְהָכָא וּלְהָכָא! וְדִילְמָא מִינְטַר לָא נָטְרִינָן, (עד החג) וְהֵיכָא דְּאִיתְרְמִי עֲבָדִינָן? אִיבָּעֵי לֵיהּ לְשִׁיּוּרֵי פּוּרְתָּא. שִׁיּוּרֵי בְּבָנְיָן הַבַּיִת, לָא מְשַׁיְּרִינָן! אִיבָּעֵי לֵיהּ לְשִׁיּוּרֵי בְּאַמָּה כַּלְיָא־עוֹרֵב. אַמָּה כַּלְיָא־עוֹרֵב, נַמֵּי צָרֵךְ בִּנְיַן [הַבַּיִת] הוּא! אֶלָּא, מִדְּמַיַּתַּר לֵיהּ קְרָא, מִכְּדֵי כְּתִיב: "אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם", "שִׁבְעָה יָמִים וְשִׁבְעָה יָמִים" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינָּהּ: הָנֵי לְחוּד וְהָנֵי לְחוּד! אָמַר רַבִּי פַּרְנָךְ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתָהּ שָׁנָה לֹא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהָיוּ דּוֹאֲגִים וְאוֹמְרִים: שֶׁמָּא נִתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם: כֶּלְכֶם מְזֻמָּנִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא. מַאי דְּרוּשׁ? [אָמְרוּ] קַל־וָחֹמֶר: וּמָה מִשְׁכָּן, שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם, וְקָרְבַּן יָחִיד, דּוֹחֶה שַׁבָּת דְּאִסּוּר סְקִילָה, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּקְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם, וְקָרְבַּן צִבּוּר, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים (דאיסור) דְּעָנוּשׁ] כָּרֵת, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן! אֶלָּא אַמַּאי הָיוּ דּוֹאֲגִים? הָתָם, צָרֵךְ גְּבוֹהַּ, הָכָא, צָרֵךְ הֶדְיוֹט. (ואכתי) הָכָא נַמִּי, (ביום הכפורים) מֵיעֲבַד נִיעֲבְדוּהָ, מֵיכַל לָא נֵכְלוּ וְלָא נִשְׁתּוּ? אֵין שִׂמְחָה בְּלֹא אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וּמִשְׁכָּן, דְּדָחֵי שַׁבָּת, מְנָא

לָן? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב: (במדבר ז׳:י״ב) "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי", דִּילְמָא (ראשון לקרבנות) 'שְׁבִיעִי' לְקָרְבָּנוֹת? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אָמַר קְרָא: (שם) "בְּיוֹם עַשְׂתֵּי עָשָׂר יוֹם", מַה 'יוֹם' כֻּלּוֹ רָצוּף, אַף עַשְׂתֵּי עָשָׂר, [כֻּלָּם] רְצוּפִין, וְדִילְמָא, יָמִים הָרְאוּיִים? כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא: (שם) "בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם", מַה 'יוֹם', כֻּלּוֹ רָצוּף, אַף שְׁנֵים עָשָׂר יָמִים, כֻּלָּם רְצוּפִים. דִּילְמָא הָכָא נַמִּי (בראויין) [בְּיָמִים הָרְאוּיִין]? אִם כֵּן, תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי? וּמְקַדֵּשׁ, דְּדָחֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, מְנָא לָן? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב: (מלכים א ח׳:ס״ה) "אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם", וְדִילְמָא יָמִים הָרְאוּיִים? גָּמַר 'יוֹם' 'יוֹם' מֵהָתָם. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם: כֻּלְּכֶם מְזֻמָּנִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וּמְנָא לָן דְּאַחִיל לְהוּ? דְּתָנֵי (רב) תַּחְלִיפָא: (מלכים א ח׳:ס״ו) "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת הַמֶּלֶךְ, וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם [שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ". 'לְאָהֳלֵיהֶם'], שֶׁהָלְכוּ וּמָצְאוּ נְשׁוֹתֵיהֶן בְּטָהֳרָה. 'שְׂמֵחִים', שֶׁנֶּהֱנוּ מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. 'וְטוֹבֵי לֵב', שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד נִתְעַבְּרָה אִשְׁתּוֹ בְּבֵן זָכָר. "עַל כָּל הַטּוֹבָה", שֶׁיָּצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם: כֻּלְּכֶם מְזֻמָּנִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. "לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ", בְּשִׁלְמָא "לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ", דְּאַחִיל לְהוּ הַהוּא עָוֹן דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֶלָּא "לְדָוִד עַבְדּוֹ", מַאי הִיא? דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ שְׁלֹמֹה לְהַכְנִיס הָאָרוֹן (לפני ולפנים) [לַמְקַדֵּשׁ], דָּבְקוּ שְׁעָרִים זֶה בָּזֶה. אָמַר שְׁלֹמֹה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רְנָנוֹת וְלֹא נַעֲנָה, פָּתַח וְאָמַר: (תהילים כ״ד:ז׳-ח׳) "שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם, וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד? ה' עִזּוּז וְגִבּוֹר, ה' גִּבּוֹר מִלְחָמָה", וְלֹא נַעֲנָה, (הדר ואמר: "שאו שערים ראשיכם, ושאו פתחי עולם, ויבא מלך הכבוד. מי הוא זה מלך הכבוד? ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה". ולא נענה) כֵּיוָן שֶׁאָמַר: (ד"ה ב ו) "ה' אֱלֹהִים, אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ, זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִיד עַבְדֶּךָ", מִיָּד נַעֲנָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, נֶהֶפְכוּ פְּנֵי שׁוֹנְאֵי דָּוִד כְּשׁוּלֵי קְדֵרָה, וְיָדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּחַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד עַל אוֹתוֹ עָוֹן.

ג רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן (עכמאי) [עַסְמַיי] וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן גֵּרִים, תָּנוּ פָּרָשַׁת נְדָרִים בֵּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. אִיפְּטוּר מִינֵיהּ בְּאוֹרְתָא, בְּצַפְרָא אַתּוּ וְקָא מִפְּטְרִי מִינֵיהּ, אָמַר לְהוּ: וְלָא אִפְּטְרִיתוּ מִינַּאי בְּאוֹרְתָא? אָמְרוּ לֵיהּ: לִמַּדְתָּנוּ רַבֵּנוּ, תַּלְמִיד שֶׁנִּפְטַר מֵרַבּוֹ, וְלָן בְּאוֹתָהּ הָעִיר, צָרִיךְ שֶׁיִּפָּטֵר הֵימֶנּוּ פַּעַם אַחֶרֶת, דִּכְתִיב: (מלכים א ח׳:ס״ו) "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת הָעָם" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (דברי הימים ב ז׳:י׳) "בְּיוֹם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי שִׁלַּח אֶת הָעָם", [אֶלָּא], מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁנִּפְטַר מֵרַבּוֹ, וְלָן בְּאוֹתָהּ הָעִיר, צָרִיךְ לְפַטֵּר מִמֶּנּוּ פַּעַם אַחֶרֶת. אָמַר לֵיהּ לְבַרְיהּ: בְּנֵי אָדָם הַלָּלוּ, אֲנָשִׁים שֶׁל צוּרָה הֵם, זִיל לְגַבַּיְיהוּ וְלִיבָרְכוּךְ. אָזַל, אַשְׁכְּחִינְהוּ, וְקָא רָמוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי: כְּתִיב: (משלי ד׳:כ״ו) "פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ, וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכֹּנוּ", וּכְתִיב: (שם ה) "אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס, נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תֵדָע", לָא קַשְׁיָא,

כָּאן, בְּמִצְוָה שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, כָּאן, בְּמִצְוָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים. הָדוּר יַתְבֵי וְקָא מִיבָּעְיָא לְהוּ: כְּתִיב: (שם ג) "יִקָּרֵה הִיא מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָהּ", הָא חֲפָצֵי שָׁמַיִם יִשְׁווּ בָּהּ, וּכְתִיב: (שם ח) "וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁווּ בָהּ", וַאֲפִלּוּ חֲפָצֵי שָׁמַיִם? (לָא־קַשְׁיָא) כָּאן בְּמִצְוָה שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, כָּאן בְּמִצְוָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים. אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי בָּעֵית הָכָא? אָמַר לְהוּ: דְּאָמַר לִי אַבָּא: זִיל גַּבֵּיהוּ דְּלִיבָּרְכוּךְ. אָמְרוּ לֵיהּ: יְהֵא רַעֲוָא דְּתִזְרַע וְלָא תֶּחְצַד, תְּעַיֵּל וְלָא תַּפִּיק, תַּפִּיק וְלָא תְּעַיֵּל, לִיחְרוּב בֵּיתָךְ וְלֵיתֵיב אוּשְׁפִּיזָךְ, לִבְלְבֵל פְּתוֹרָךְ, וְלָא תֶּחְזֵי לְשַׁתָּא חַדְתָּא. כִּי אָתָא לְגַבֵּי אֲבוּהָ, אָמַר לֵיהּ: לָא מִיבָּעְיָא בְּרוּכֵי דְּלָא בָּרְכָן, אֶלָּא צְעוּרֵי צְעָרוּ לִי. אָמַר לֵיהּ: מַאי אָמְרוּ לָךְ? אָמַר לֵיהּ: הָכִי וְהָכִי [אָמְרוּ לִי]. אָמַר לֵיהּ: הֲנָךְ כּוּלְהוּ בִּרְכָתָא נִינְהוּ: "דְּתִזְרַע וְלָא תֶּחְצַד", תּוֹלִיד בָּנִין וְלָא לֵימוּתוּ. "תְּעַיֵּל וְלָא תַּפִּיק", תְּעַיֵּל כַּלְתָּא וְלָא לֵימוּתוּ בְּנָךְ (וליסקן לבי נשייהו) [דְּלִיפְקָן]. "תַּפִּיק וְלָא תְּעַיֵּל", תַּפִּיק בְּנָתָךְ וְלָא לֵימוּתוּ גַּבְרַיְהוּ, וְלָא לִיהַדְּרָן לְוָתָךְ. "לִיחְרוּב בֵּיתָךְ וְלֵיתֵיב אוּשְׁפִּיזָךְ", דְּהַאי עָלְמָא 'אוּשְׁפִּיזָא', וְהַהוּא עָלְמָא 'בֵּיתָא', דִּכְתִיב: (תהילים מ"ט:י"ב) "קִרְבָּם בָּתֵּימוֹ לְעוֹלָם", אַל תִּקְרֵי 'קִרְבָּם' אֶלָּא 'קִבְרָם'. "לִבְלְבֵל פְּתוֹרָךְ" בִּבְנֵי וּבִבְנָתָא. "וְלָא תֶּחְזֵי שַׁתָּא חַדְתָּא", דְּלָא תְּמוּתוּת אִתְּתָךְ וְלָא תִּנְסֵיב [אִנְתְּתָא] אַחֲרִיתִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אִיפְּטַר מִינַּיהּ (דרבי) [דְּרַב] אָמַר לֵיהּ לְבָרֵיהּ: זִיל לְגַבֵּיהּ דְּלִיבָרְכָךְ. אָמַר לֵיהּ: יְהֵא רַעֲוָא דְּלָא תְּבַיֵּישׁ וְלָא תִּתְבַּיֵּשׁ. כִּי אָתָא גַּבֵּי אֲבוּהָ, אָמַר לֵיהּ: מַאי אָמַר לָךְ? אָמַר לֵיהּ: מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא דְּאָמַר לִי. אָמַר לֵיהּ: בִּירְכָךְ בִּרְכָתָא דְּבָרְכִינְהוּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל וְתָנָא בָּהּ, דִּכְתִיב: (יואל ב׳:כ״ו) "וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ'. [וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם], וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי, וַאֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד, וְלֹא יֵבוֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם".

מַתְנִיתִין. וְעוֹשֶׂה אִשָּׁה תַּכְשִׁיטֶיהָ בַּמּוֹעֵד. גְּמָרָא. [דְּבֵיתְהוּ דְּרַב חִסְדָּא מְקַשְׁטָא בְּאַנְפֵּי כַּלְתָּא], יָתִיב רַב הוּנָא בַּר חִינְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, וְיָתִיב וְקָאָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא יַלְדָּה, אֲבָל זְקֵנָה, לָא. אָמַר לֵיהּ: הָאֱלֹהִים, אֱפִלּוּ אִמָּךְ! וַאֲפִלּוּ אִמָּא דְּאִמָּךְ! וַאֲפִלּוּ עוֹמֶדֶת עַל קְבוּרָתָהּ! דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: בַּת שִׁיתִּין כְּבַת שִׁית, לְקַל טַבְלָא רָהֲטָא.

אָמַר רָבָא: פְּרָקְמַטְיָא כְּלִשָּׁהוּא, אָסוּר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין: וּבְדָבָר הָאָבוּד, מָתָר. רַבִינָא הֲוָה לֵיהּ הַהוּא עִיסְקָא דַּהֲוָה מְזַדַּבִּין בְּשִׁיתָא אַלְפֵי, שַׁהֲיֵיהּ לְזִבּוּנֵיהּ בָּתַר חוֹלְאֵ־דְּמוֹעֲדָא, וְזַבְּנֵיהּ בִּתְרֵיסַר אַלְפֵי.

וְאָמַר רַב: אָמַר לִי אַדָּא צַיְדָא: כַּוְרָא סָמוּךְ לְמַסְרְחֵיהּ, מַעֲלִי. וְאָמַר רַב: אָמַר לִי אַדָּא צַיְדָא: כַּוְרָא, טָוֵיהּ בַּאֲחוֹרָהּ, אַסּוּקֵי בַּאֲבוּהָ, וּמֵיכְלִי בִּבְרֵיהּ, אִישְׁתִּי עֲלֵיהּ אֲבוּהָ. וְאָמַר רַב: אָמַר

לִי אַדָּא צַיְידָא: כַּוָּרָא, תַּחְלֵי, וַחֲלָבָא, לִיטְעוֹן גּוּפָא, וְלָא לִיטְעוֹן פּוּרְיָא. וְאָמַר רַב: אָמַר לִי אַדָּא צַיְידָא: כַּוָּרָא, תַּחְלֵי, וַחֲלָבָא, מַיָּא וְלָא שִׁיכְרָא, שִׁיכְרָא וְלָא חַמְרָא.

פרק ב

מועד קטן פרק ב - אין אגדות בפרק זה.

פרק ג

מועד קטן פרק ג - תַּנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְנַיִן לְסַנְהֶדְרִין (שראו באחד שהרג) [שֶׁהָרְגוּ] אֶת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵין טוֹעֲמִין כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י״ט:כ״ו) "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם", אֶלָּא לְעִיוֹנֵי בְּדִינֵיהּ, הָכָא נַמִּי וְכוּ'. *)) מְנַדֶּה שָׁמֵת, בֵּית־דִּין סוֹקְלִין אֶת אֲרוֹנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא שֶׁיַּעֲמִידוּ עָלָיו גַּל אֲבָנִים כְּגַלּוֹ שֶׁל עָכָן, אֶלָּא בֵּית־דִּין שׁוֹלְחִים וּמַנִּיחִין אֶבֶן גְּדוֹלָה עַל אֲרוֹנוֹ, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הַמִּתְנַדֶּה וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ, בֵּית־דִּין סוֹקְלִין אֶת אֲרוֹנוֹ.

מְצֹרָע, מַהוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה? תָּא שְׁמַע: (דברים ד׳:ט-י׳) "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ, וְלִבְנֵי בָנֶיךָ, (וסמיך ליה) יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחוֹרֵב", מַה לְּהַלָּן, בְּיִרְאָה, וּבְאֵימָה, בְּרֶתֶת, וּבְזִיעַ, (אַף כָּאן: בְּיִרְאָה, וּבְאֵימָה, בְּרֶתֶת וּבְזִיעַ) מִכָּאן אָמְרוּ: הַזָּבִין, (והזבות) וְהַמְצֹרָעִים, וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת, מֻתָּרִין לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, וּבַנְּבִיאִים, וּבַכְּתוּבִים, (וּבַמִּשְׁנָה) [וְלִשְׁנוֹת בַּמִּדְרָשׁ], וּבַתַּלְמוּד, וּבַהֲלָכוֹת, וּבָאַגָּדוֹת. וּבַעֲלֵי קְרָיָן, אֲסוּרִין, שְׁמַע מִינָּהּ. [אֲבָל חַיָּב בִּכְפִיַּת הַמִּטָּה, דְּתָנֵי בַּר קַפָּרָא: דְּמוּת דְּיוֹקְנֵי נָתַתִּי בָּהֶם, וּבַעֲוֹנוֹתֵיהֶם, הֲפַכְתִּיהָ, כְּפוּ מִטּוֹתֵיהֶן עָלֶיהָ].

אָמַר (רבה) [רָבָא]: מְנָא לָן דְּקַבְּעִינָן דּוּכְתָּא, וּמְשַׁדְּרִינָן שְׁלוּחָא דְּבֵית־דִּין, וּמְזַמְּנִין לֵיהּ לְדִינָא? דִּכְתִיב: (במדבר ט״ז:י״ב) "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב". וּמְנָא לָן דְּמְזַמְּנִין לְדִינָא? דִּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קֹרַח: אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי ה'". לְקַמֵּיהּ גַּבְרָא רַבָּה? מִדִּכְתִיב: "הֱיוּ לִפְנֵי ה'". אַתְּ וּפַלָּנְיָא? דִּכְתִיב: "אַתָּה וָהֵם וְאַהֲרֹן". דְּקַבְּעִינָן זִימְנָא? דִּכְתִיב: "מָחָר". זִימְנָא בָּתַר זִימְנָא? דִּכְתִיב: (ירמיהו מ״ו:י״ז) "קָרְאוּ שָׁם, פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שָׁאוֹן, הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד". וּמְנָא לָן, דְּאִי מִתְפַּקַּר בִּשְׁלוּחָא דְּבֵית־דִּין, וְאָתֵי וְאָמַר, לָא מִיתְחֲזֵי כְּלִישָׁנָא בִּישָׁא? דִּכְתִיב: (במדבר ט״ז:י״ד) "הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר", וּמְנָא לָן דְּמְשַׁמְּתִינָן? דִּכְתִיב: (שופטים ה׳:כ״ג) "אֹרוּ מֵרוֹז". דְּהַכִּי סָבְרָא דְּגַבְרָא *)) פְּלָנְיָא? דִּכְתִיב: "אָמַר מַלְאַךְ ה'". וּמְנָא לָן דְּמַחְרְמִינָן? דִּכְתִיב: "אֹרוּ אָרוֹר". דְּאָכִיל וְשָׁתֵי בַּהֲדֵיהּ, וְקָאֵי בְּאַרְבַּע אַמּוֹת דִּידֵיהּ? דִּכְתִיב: "יִשְׁבֶיהָ". וּמְנָא לָן, דְּפָרְטִינָן חֻטְאֵיהּ בְּצִבּוּרָא? דִּכְתִיב: (שם) "כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת ה'", וְאָמַר עוּלָא: בְּאַרְבַּע מֵאָה שִׁפּוּרֵי שַׁמְּתֵיהּ בָּרָק לְמֵרוֹז. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: גַּבְרָא רַבָּה הֲוָה, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: כּוֹכְבָא הֲוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים". וּמְנָא לָן, דְּמַפְקְרִינָן נְכָסֵיהּ? דִּכְתִיב: (עזרא י׳:ח׳) "וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא וְגוֹ' כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים, יֶחֱרַם כָּל רְכוּשׁוֹ, וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה". וּמְנָא לָן,

דְּנַצִינָן וְלִיטִינָן וּמַחִינָן וְתַלְשִׁינָן שֵׂעָר, וּמַשְׁבְּעִינָן? דִּכְתִיב: (נחמיה י״ג:כ״ה) "וָאָרִיב עִמָּם, וָאֲקַלְלֵם, וְאַכֶּה מֵהֶם אֲנָשִׁים, וָאֶמְרְטֵם וָאַשְׁבִּיעֵם". וּמְנָא לָן, דְּכַפְּתִינָן וְאַסְרִינָן וְעַבְּדִינָן הַרְדָּפָה? דִּכְתִיב: (עזרא ז׳:כ״ו) "הֵן לְמוּת, הֵן לְשָׁרוֹשִׁי, הֵן לַעֲנָשׁ נְכָסִין, וְלֶאֱסוּרִין". [מַאי 'לְשָׁרוֹשִׁי'? אָמַר אַדָּא מָרִי, אָמַר נָחֶמְיָה בַּר בָּרוּךְ, אָמַר רַב חִיָּא בַּר אָבִין, אָמַר רַב יְהוּדָה: 'הַרְדָּפָה'. מַאי 'הַרְדָּפָה'? אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: מְנַדִּין לְאַלְתַּר, וְשׁוֹנִין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וּמַחֲרִימִין לְאַחַר שִׁשִּׁים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי וּבַר קַפָּרָא, הֲווּ יַתְבֵי וְקָא גָּרְסֵי, קַשְׁיָא לְהוּ שְׁמַעְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן לְבַר קַפָּרָא: דָּבָר זֶה צָרִיךְ רַבִּי, אָמַר לֵיהּ בַּר קַפָּרָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן: וּמָה רַבִּי אוֹמֵר בְּדָבָר זֶה? אָזַל, אָמַר לֵיהּ לַאֲבוּהָ, אִיקְפַּד. אָתָא בַּר קַפָּרָא לְאִיתְחַזּוּיֵי לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: "בַּר קַפָּרָא, אֵינִי מַכִּירְךָ מֵעוֹלָם"! יָדַע דְּנָקֵט מִלְּתָא בְּדַעְתֵּיהּ, נָהֵג נְזִיפוּתָא בְּנַפְשֵׁיהּ תְּלָתִין יוֹמִין].

ה פַּעַם אַחַת גָּזַר רַבִּי שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ (תלמידים) [לַתַּלְמִידִים] בַּשּׁוּק, מַאי דָּרַשׁ? שִׁיר הַשִּׁירִים ז׳:ב') "חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ [וְכָמוֹ חֲלָאִים"]. מַה יֵּרֶךְ בַּסֵּתֶר, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה בַּסֵּתֶר. יָצָא רַבִּי חִיָּא וְשָׁנָה לִשְׁנֵי בְּנֵי אֶחָיו בַּשּׁוּק; לְרַב רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, שָׁמַע רַבִּי, אִקְפַּד. אָתָא רַבִּי חִיָּא לְאִיתְחַזּוּיֵי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: "עַיָּיא, רְאֵה מִי קוֹרֵא לְךָ מִבַּחוּץ"! יָדַע דְּנָקֵיט מִלְּתָא בְּדַעְתֵּיהּ, נָהֵג נְזִיפוּתָא בְּנַפְשֵׁיהּ תְּלָתִין יוֹמִין. בְּיוֹם תְּלָתִין שָׁלַח לֵיהּ: 'תָּא'! הָדַר שָׁלַח לֵיהּ: "לָא תֵּיתֵי"! מֵעִיקָּרָא מַאי סָבַר? מֵעִיקָּרָא סָבַר: "מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ", וְלִבְסוֹף סָבַר: לָא אָמְרִינַן "מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ". [לְסוֹף] אָתָא, אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא אַתְּיִת? אָמַר לֵיהּ: דְּשָׁלַח לִי מַר דְּלֵיתֵי. וְהָא שָׁלְחִי לָךְ דְּלָא תֵּיתֵי? זֶה רָאִיתִי וְזֶה לֹא רָאִיתִי. קָרֵי עֲלֵיהּ: (משלי ט״ז:ז') "בִּרְצוֹת ה' דַּרְכֵי אִישׁ, גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלֵם אִתּוֹ". אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא עָבְדַתְּ הָכִי? אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (שם א) "חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה". אָמַר לוֹ: אִם קָרִיתָ, לֹא שָׁנִיתָ. וְאִם שָׁנִיתָ, לֹא שִׁלַּשְׁתָּ, וְאִם שִׁלַּשְׁתָּ, לֹא פֵּרְשׁוּ לְךָ חֲכָמִים.

"חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה", כִּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מִבִּפְנִים, תּוֹרָתוֹ מַכְרֶזֶת עָלָיו (בפרהסיא) [מִבַּחוּץ]. וְהָכְתִיב: (ישעיהו מ״ח:ט״ז) "לֹא מֵרֹאשׁ בַּסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי"? הַהוּא, בְּיוֹמֵי דְּכַלָּה. וְרַבִּי חִיָּא, הַאי "חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ" מַאי עָבִיד לֵיהּ? מוּקֵי לָהּ בִּצְדָקָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים. [שְׁמוּאֵל וּמַר עוּקְבָא, כִּי הֲווּ יַתְבֵי, גַּרְסֵי שְׁמַעְתָּא, הֲווּ יָתְבִי מַר עוּקְבָא קַמֵּיהּ דְּשְׁמוּאֵל בְּרַחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת, וְכִי הֲווּ יַתְבֵי בְּדִינָא, הֲווּ יָתְבִי שְׁמוּאֵל קַמֵּיהּ דְּמַר עוּקְבָא בְּרַחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת, וַהֲווּ חַיְקֵי לֵיהּ דּוּכְתָּא לְמַר עוּקְבָא, בְּצִיפְתָּא וְיָתְבִי עִילּוּיֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁתַּמְעָן מִילֵּיהּ].

הַהִיא אִיתְּתָא דַּהֲוַת יָתְבָה בִּשְׁבִילָא, הֲוַת פָּשְׁטָה כַּרְעָא וְקָא מְנִיפָה חוּשְׁלָא, וַהֲוָה חָלִיף וְאָזִיל צוּרְבָא מֵרַבָּנָן, וְלָא אִכָּנְעָא מִקַּמֵּיהּ. אָמַר: כַּמָּה חֲצִיפָה הַאי אִיתְּתָא. אֲתָאי לְקַמֵּיהּ

דְּרַבִּי נָתָן, אָמַר לָהּ: מִי שָׁמַעְתְּ שֶׁמְּתָא מְפוּמֵיהּ? אָמְרָה לֵיהּ: לָא. אָמַר לָהּ: זִילִי נְהִיגִי נְזִיפוּתָא חַד יוֹמָא (בנפשייכי) [בְּנַפְשֵׁךְ].

ו רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה הֲוָה קָא פָּסֵיק סִידְרָא קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, כִּי מָטָא לְהַאי פְּסוּקָא: (שמואל ב כ"ג:א') "וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָּוִד הָאַחֲרֹנִים", אָמַר לֵיהּ: 'אַחֲרֹנִים', מִכְּלָל, דְּאִיכָּא רִאשׁוֹנִים! וְרִאשׁוֹנִים מַאי נִיהוּ? שָׁתִיק וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידִי. הָדַר אָמַר לֵיהּ: אַחֲרֹנִים מִכְּלָל דְּאִיכָּא רִאשׁוֹנִים, וְרִאשׁוֹנִים מַאי נִיהוּ? אָמַר לֵיהּ: מַאי דַּעְתָּךְ, כָּל דְּלָא יָדַע פֵּירוּשָׁא דְּהַאי קְרָא, לָאו גַּבְרָא רָבָא הוּא? יָדַע דְּנָקִיט מִלְּתָא בְּדַעְתֵּיהּ, נָהֵג נְזִיפוּתָא בְּנַפְשֵׁיהּ חַד יוֹמָא, (ובמאי דרמי עליה) [וְדַאֲתָאן עָלֵּהּ] מִיהָא, 'אַחֲרֹנִים' מִכְּלָל דְּאִיכָּא רִאשׁוֹנִים, רִאשׁוֹנִים מַאי נִיהוּ? דִּכְתִיב: (שם כב) "וַיְדַבֵּר דָּוִד לַה' אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד: דָּוִד, שִׁירָה אַתָּה אוֹמֵר לְפָנַי עַל מַפַּלְתּוֹ שֶׁל שָׁאוּל? (חַייֶּיךָ) אִלְמָלֵי אַתָּה שָׁאוּל וְהוּא דָּוִד, אִבַּדְתִּי כַּמָּה דָּוִד מִפָּנָיו. וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (תהילים ז':א') "שִׁגָּיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר שָׁר לַה' עַל דִּבְרֵי כוּשׁ בֶּן יְמִינִי". וְכִי 'כּוּשׁ' שְׁמוֹ? וַהֲלֹא 'שָׁאוּל' שְׁמוֹ! וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'כּוּשׁ'? לוֹמַר לְךָ: מַה כּוּשִׁי מְשֻׁנֶּה בְּעוֹרוֹ, אַף שָׁאוּל מְשֻׁנֶּה בְּמַעֲשָׂיו. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (במדבר י"ב:א') "עַל אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית", וְכִי 'כּוּשִׁית' שְׁמָהּ? וַהֲלֹא 'צִפּוֹרָה' שְׁמָהּ! וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'כּוּשִׁית'? לוֹמַר לְךָ: מַה כּוּשִׁי מְשֻׁנֶּה בְּעוֹרוֹ, אַף צִפּוֹרָה מְשֻׁנָּה בְּמַעֲשֶׂיהָ. (הטובים, ובמראה מכל הנשים) כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (ירמיהו ל"ח:ז') "וַיִּשְׁמַע עֶבֶד מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי", וְכִי 'כּוּשִׁי' שְׁמוֹ? וַהֲלֹא 'צְדָקְיָה' שְׁמוֹ? וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'כּוּשִׁי'? לוֹמַר לְךָ: מַה כּוּשִׁי מְשֻׁנֶּה בְּעוֹרוֹ, אַף צְדָקְיָה מְשֻׁנֶּה בְּמַעֲשָׂיו. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (עמוס ט':ז') "הֲלוֹ כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְכִי 'כּוּשִׁיִּים' שְׁמָן? וַהֲלֹא יִשְׂרָאֵל שְׁמָן! וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָן 'כּוּשִׁיִּים'? לוֹמַר לְךָ: מַה כּוּשִׁיִּים מְשֻׁנִּים בְּעוֹרָן, אַף יִשְׂרָאֵל מְשֻׁנִּים בְּמַעֲשֵׂיהֶם מִכָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן.

ז אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: מַאי דִּכְתִיב: (שמואל ב כ"ג:א') "נְאֻם דָּוִד בֶּן יִשַׁי, וּנְאֻם הַגֶּבֶר הֻקַם עָל"? שֶׁהֻקִּים עָלָּה שֶׁל תְּשׁוּבָה. (שם) "אֲמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, לִי דִּבֶּר צוּר יִשְׂרָאֵל, מוֹשֵׁל בָּאָדָם, צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים", מַאי קָאַמַר? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: הָכִי קָאָמַר: "אָמַר (דוד) אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי דִּבֵּר, צוּר יִשְׂרָאֵל אָנִי, מוֹשֵׁל בָּאָדָם, וּמִי מוֹשֵׁל בִּי? צַדִּיק! שֶׁאֲנִי גּוֹזֵר גְּזֵרָה, וְהוּא מְבַטְּלָהּ. (לִישְׁנָא אַחֲרִינָא: "צוּר יִשְׂרָאֵל אָנִי" מִי מוֹשֵׁל בָּאָדָם? צַדִּיק! שֶׁאֲנִי גּוֹזֵר גְּזֵרָה וְהוּא מְבַטְּלָהּ).

ח (שם כג) "אֵלֶּה שְׁמוֹת הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד, יֹשֵׁב בַּשֶּׁבֶת תַּחְכְּמֹנִי, רֹאשׁ הַשָּׁלִשִׁי הוּא עֲדִינוֹ הָעֶצְנִי, עַל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אֶחָת". מַאי קָאַמַר? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: הָכִי קָאָמַר: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת גִּבּוֹרוֹתָיו שֶׁל דָּוִד. "יוֹשֵׁב בַּשֶּׁבֶת", בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה, לֹא

הָיָה יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי כָּרִים וְלֹא עַל גַּבֵּי כְּסָתוֹת, אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע, דְּכָל כַּמָּה דַּהֲוָה קַיְּים [רַבֵּיהּ], עִירָא הַיְאִירִי, הֲוָה מַתְנֵי לְהוּ לְרַבָּנָן עַל גַּבֵּי כָּרִים וּכְסָתוֹת. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּעִירָא הַיְאִירִי, הֲוָה מַתְנֵי דָּוִד לְהוּ לְרַבָּנָן עַל גַּבֵּי קַרְקַע. אֲמְרֵי לֵיהּ: לֵיתֵיב מַר אַכְּרִים וְאַכְּסָתוֹת, לָא קַבִּיל עֲלֵיהּ. 'תַּחְכְּמֵנִי', [אָמַר רַב]: אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הוֹאִיל וְהִשְׁפַּלְתָּ עַצְמְךָ, תְּהֵא כְּמוֹנִי, שֶׁאֲנִי גּוֹזֵר גְּזֵרָה וְאַתָּה מְבַטְּלָהּ. "רֹאשׁ הַשָּׁלִשִׁי", [תְּהֵא] רֹאשׁ לִשְׁלֹשֶׁת אָבוֹת. "הוּא עֲדִינוֹ הָעֶצְנִי", בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, מְעַדֵּן עַצְמוֹ כְּתוֹלַעַת. (העצני) בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא לַמִּלְחָמָה, [הָיָה] מַקְשֶׁה עַצְמוֹ כְּעֵץ. "עַל שְׁמֹנָה מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אֶחָת", שֶׁהָיָה זוֹרֵק חֵץ וּמַפִּיל שְׁמוֹנָה מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אַחַת, וְהָיָה מִתְאַנֵּחַ עַל מָאתַיִם, דִּכְתִיב: (דברים ל"ב:ל') "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף", יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: (מלכים א ט"ו:ה') "רַק בִּדְבַר אוּרִיָּה הַחִתִּי".

ט הַהוּא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דַּהֲוָה סָנוּ שׁוּמְעֲנֵיהּ, אָמַר רַב יְהוּדָה: הֵיכִי נַעֲבִיד? נְשַׁמְּתֵיהּ, צְרִיכֵי לֵיהּ רַבָּנָן, לָא נְשַׁמְּתֵיהּ, קָא מִיחַלֵּל שְׁמֵיהּ דְּשָׁמַיָּא. אָמַר לֵיהּ לְרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: מִידֵּי שְׁמִיעַ לָךְ בְּהָא? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (מלאכי ב':ז') "כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַּעַת, וְתוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ, כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא". אִם הָרַב דּוֹמֶה לְמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת, יְבַקְּשׁוּ תּוֹרָה מִפִּיהוּ. וְאִם לָאו, אַל יְבַקְּשׁוּ תּוֹרָה מִפִּיהוּ. שַׁמְּתֵיהּ רַב יְהוּדָה, לְסוֹף אִיחְלִישׁ רַב יְהוּדָה, אֲתוּ רַבָּנָן לְשַׁיּוֹלֵי בֵּיהּ, וְאָתָא אֵיהוּ [נַמִּי] בַּהֲדֵי רַבָּנָן, כִּדְחַזְיֵיהּ רַב יְהוּדָה, אָחֵיךְ. אָמַר לֵיהּ: לָא מִסְתַּיְּיהּ דְּשַׁמְּתֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, אֶלָּא אַחוּכֵי נַמִּי קָא מְחַיֵּךְ בִּי? אָמַר לֵיהּ: לָאו בְּדִידְךָ חַיְכְנָא, אֶלָּא דְּכִי אַזִילְנָא לְעָלְמָא דְּאָתֵי, בְּדִידְחָנָא דַּעְתָּאי, דַּאֲפִלּוּ לְגַבְרָא רַבָּה כְּוָתָךְ לָא חָנֵיפִי לֵיהּ. נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב יְהוּדָה, אָתָא לְבֵי מִדְרְשָׁא, אָמַר לְהוּ: שְׁרוֹ לִי. אָמְרוּ לֵיהּ [רַבָּנָן]: גַּבְרָא רַבָּה דַּחֲשִׁיבָא כְּרַב יְהוּדָה לֵיכָּא הָכָא דְּלִישְׁרֵי לָךְ, [אֶלָּא] זִיל לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה, דְּלִישְׁרֵי לָךְ. אָזַל לְקַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ לְרַב אַמִּי: פּוּק עַיֵּין בֵּיהּ בְּדִינֵיהּ, אִי מִבָּעֵי לְמִשְׁרֵי [לֵיהּ], שְׁרֵי לֵיהּ. עַיֵּין רַב אַמִּי בְּדִינֵיהּ, סָבַר לְמִשְׁרֵי לֵיהּ, עָמַד רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי עַל רַגְלָיו וְאָמַר: מַה שִּׁפְחָה שֶׁל בֵּית רַבִּי, לֹא נָהֲגוּ חֲכָמִים קַלּוּת רֹאשׁ בְּנִדּוּיָהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים. יְהוּדָה חֲבֵרֵנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר רַבִּי זֵירָא: מַאי דִּקְמָן דְּאָתָא (ליה) סַבָּא הָאִידָנָא לְבֵי מִדְרְשָׁא? דְּהָא כַּמָּה שְׁנֵי לָא אָתָא לֵיהּ! שְׁמַע מִינָּהּ, לָא מִבָּעֵי לְמִישְׁרָא לֵיהּ, לָא שְׁרֵי לֵיהּ. נָפַק, כִּי קָא בָכֵי וְאָזִיל, אֲתָאי זִבּוּרָא, טַרְקֵיהּ אַאַמָּתֵיהּ וְשָׁכִיב. עַיְּילוּהָ לְמַעֲרְתָּא דַּחֲסִידֵי וְלָא קַבְּלוּהָ, עַיְּילוּהָ לְמַעֲרְתָּא דְּדַיְּנֵי, וְקַבְּלוּהָ. מַאי טַעְמָא? דְּעָבֵד כְּרַבִּי אֶלְעָאי, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֶלְעָאי (הזקן) אוֹמֵר: אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיִּצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, יֵלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים, וְיִתְעַטֵּף שְׁחוֹרִים, וְיַעֲשֶׂה מַה שֶּׁלִּבּוֹ חָפֵץ, וְאַל יְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא. (אֵינִי, וְהָתַנְיָא: הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר, כְּאִלּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי

שְׁכִינָה? לָא קַשְׁיָא, הָא דְּמָצֵי כַּייֵיף לֵיהּ לְיִצְרֵיהּ, הָא דְּלָא מָצֵי כַּייֵיף לֵיהּ לְיִצְרֵיהּ) שִׂפְחָה שֶׁל בֵּית רַבִּי, מַאי הִיא? דְּאַמְתָא דְּבֵי רַבִּי, חֲזַיתֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא מָחֵי לִבְרֵיהּ רַבָּה, אָמְרָה לֵיהּ: לֵיהֱוֵי הַהוּא גַּבְרָא בְּשַׁמְתָּא, דְּקָא עָבַר מִשּׁוּם: (ויקרא י״ט:י״ד) "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל", (דתנא דברי רבי ישמעאל) [דְּתַנְיָא]: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל", בְּמַכֶּה בְּנוֹ הַגָּדוֹל הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

י רֵישׁ לָקִישׁ הֲוָה מִינְטַר פַּרְדֵּסָא, אָתָא הַהוּא גַּבְרָא, קָא אָכִיל תְּאֵינֵי, רָמָא בֵּיהּ קָלָא, לָא אַשְׁגַּח בֵּיהּ, אָמַר: לֵיהֱוֵי הַהוּא גַּבְרָא בְּשַׁמְתָּא, אָמַר לֵיהּ: אַדְּרַבָּה, לֵיהֱוֵי הַהוּא גַּבְרָא בְּשַׁמְתָּא, אִם מָמוֹן נִתְחַיַּבְתִּי לְךָ, נְדוֹי מִי נִתְחַיַּבְתִּי לְךָ? אָתָא לְבֵי מִדְרְשָׁא, אָמְרוּ לֵיהּ: שָׁלוֹ נְדוּי, שֶׁלְּךָ אֵינוֹ נְדוּי. מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? זִיל לְגַבֵּיהּ דְּלִישְׁרֵי לָךְ. לָא יָדַעְנָא לֵיהּ. אָמְרוּ לֵיהּ: זִיל לְגַבֵּי נְשִׂיאָה דְּלִישְׁרֵי לָךְ, דְּתַנְיָא: [נְדוּהוּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי נְדָּהוּ, יֵלֵךְ אֵצֶל נָשִׂיא וְיַתִּיר לוֹ נְדוּיוֹ].

אָמַר רַב הוּנָא: בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ, אַב בֵּית־דִּין שֶׁסָּרַח, אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ, אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ: הִכָּבֵד וְשֵׁב בְּבֵיתְךָ. חָזַר וְסָרַח, מְנַדִּין אוֹתוֹ מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם, וּפְלִינָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: תַּלְמִיד חָכָם שֶׁסָּרַח, אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:ה׳) "וְכָשַׁלְתָּ הַיּוֹם וְכָשַׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ לָיְלָה", (ודמיתי אימך) כַּסֵּהוּ כְּלַיְלָה. מַר זוּטְרָא [חֲסִידָא], כִּי מְחַיֵּב צוּרְבָא מֵרַבָּנַן שַׁמְתָּא, בְּרֵישָׁא מְשַׁמַּת נַפְשֵׁיהּ, וְהַדַּר מְשַׁמַּת לְדִידֵיהּ. כִּי הֲוָה עָיֵיל בְּאוּשְׁפִּיזֵיהּ, שָׁרֵי לֵיהּ לְנַפְשֵׁיהּ, וְהַדַּר שָׁרֵי לֵיהּ לְדִידֵיהּ. אָמַר רַב גִּידֵּל, אָמַר רַב: תַּלְמִיד חָכָם מְנַדֶּה לְעַצְמוֹ וּמֵפֵר לְעַצְמוֹ. אָמַר רַב פָּפָּא: תֵּיתִי לִי דְּלָא שַׁמִּיתִי צוּרְבָא מֵרַבָּנַן מֵעוֹלָם, אֶלָּא כִּי [קָא] מְחַיֵּב צוּרְבָא מֵרַבָּנַן שַׁמְתָּא, הֵיכִי עָבִיד? כִּי הָא דְּבַמַּעֲרָבָא, מִימְנוּ אַנְגִּידָא דְּצוּרְבָא מֵרַבָּנַן, וְלָא מִימְנוּ אַשַּׁמְתָּא.

מַאי שַׁמְתָּא? אָמַר רַב: "שָׁם מִיתָה". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "שְׁמָמָה יִהְיֶה". וּמְהַנְּיָא בֵּיהּ, כִּי טִיחְתָא בְּתַנּוּרָא. וּפְלִינָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנֶסֶת בְּמָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֲבָרִים, כָּךְ כְּשֶׁהִיא יוֹצְאָה, יוֹצְאָה מִמָּאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֲבָרִים. כְּשֶׁהִיא נִכְנֶסֶת, דִּכְתִיב: (יהושע ו׳:י״ז) "וְהָיְתָה הָעִיר חֵרֶם הִיא וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ לַה" וְגוֹ'. 'חֵרֶם' בְּגִימַטְרִיָּא, מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה הוּא. כְּשֶׁהִיא יוֹצְאָה, דִּכְתִיב: (חבקוק ג׳:ב׳) "בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר", 'רַחֵם' בְּגִימַטְרִיָּא, הֲכִי הָווּ.

אָמַר רַב יוֹסֵף: שָׁדִי שַׁמְתָּא אַגְּנוּבְתָּא דְּכַלְבָּא, וְאִיהִי, דִּידָהּ עָבְדָא. דְּהַהוּא כַּלְבָּא דַּהֲוָה אָכִיל מְסָאנֵי דְּרַבָּנַן, וְלָא הֲווּ קָא יָדְעֵי מַנּוּ, וְשַׁמְתוּ לֵיהּ, אִיתְּלֵי בֵּיהּ נוּרָא בְּגַנּוּבְתֵּיהּ וַאֲכַלְתֵּיהּ. הַהוּא אַלְמָא דַּהֲוָה מְצַעֵר לֵיהּ לְהַהוּא צוּרְבָא מֵרַבָּנַן, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אָמַר לֵיהּ: זִיל שַׁמְתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: מִסְתַּפְּינָא מִינֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: שְׁקוֹל פְּתֵיחָא עֲלֵיהּ,

כָּל־שֶׁכֵּן דְּמִסְתַּפְּינָא מִינֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: שַׁקְלֵיהּ, אַחְתֵּיהּ בְּכַדָּא, וְאַחְתֵּיהּ בְּבֵי־קִבְרֵי, וְקָרֵי בֵּיהּ אַלְפָּא שִׁיפּוּרֵי בְּאַרְבְּעִין יוֹמִין. אָזַיל עָבִיד הָכִי, פָּקַע כַּדָּא וּמִית אַלְמָא. מַאי 'שִׁיפּוּרֵי'? שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ. מַאי 'תַּבְרָא'? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה: תַּבְרֵי בָּתֵּי רָמֵי, דְּתַנְיָא: אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם, אוֹ מִיתָה אוֹ עֹנִי.

יא פִּנְחָס, אֲחוּהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל, אִיתְּרַע בֵּיהּ מִלְּתָא, עֲיֵיל שְׁמוּאֵל לְמִשְׁאַל טַעְמָא מִינֵיהּ. חֲזָנָהוּ לְטוּפְרֵיהּ דַּהֲווּ נְפִישִׁין. אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי לָא שָׁקַלְתְּ לְהוּ? אָמַר לֵיהּ: אִלּוּ בְּדִידֵיהּ הֲוָה, מִי הֲוָה מְזַלְזֵל בֵּיהּ כּוּלֵי הַאי? הֲוָאי (קהלת י׳:ה׳) "כִּשְׁגָגָה שֶׁיֵּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט", וְאִיתְּרַע בֵּיהּ מִלְּתָא בִּשְׁמוּאֵל. עֲיֵיל פִּנְחָס אֲחוּהּ לְמִשְׁאַל טַעְמָא מִינֵיהּ. שַׁקְלִינְהוּ לְטוּפְרֵיהּ, חַבְטִינְהוּ בְּאַפֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: לֵית לָךְ: "בְּרִית כְּרוּתָה לִשְׁפָתַיִם"? דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לַשְּׂפָתַיִם? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״ב:ה׳) "וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו: שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם", וְאִסְתַּיְּעָא מִלְּתָא וְהָדְרוּ תַּרְוַיְיהוּ.

וְאָמַר רַב שֵׁמֶן בַּר אַבָּא: הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֵּי מִדְרָשָׁא בְּחוֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְשַׁקְלִינְהוּ לְטוּפְרֵיהּ בְּשִׁינֵּיהּ, וְזָרְקִינְהוּ, שְׁמַע מִינָּהּ תְּלַת; שְׁמַע מִינָּהּ: מֻתָּר לִטֹּל צִפָּרְנַיִם בְּחוֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, שְׁמַע מִינָּהּ: אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְאוּס]. וּשְׁמַע מִינָּהּ: מַתָּר לְזָרְקָן. אִינִי, וְהָא תַּנְיָא: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּצִפָּרְנַיִם: הַקּוֹבְרָן, צַדִּיק, שׁוֹרְפָן, חָסִיד, זוֹרְקָן, רָשָׁע! מַאי טַעְמָא? שְׁמָא תַּעֲבוֹר עָלָיְהוּ אִשָּׁה עֲבֵרָה וְתַפִּיל. אִשָּׁה בֵּי מִדְרָשָׁא לָא שְׁכִיחָא. וְכִי תֵּימָא: זִימְנִין דִּמְכַנְּשֵׁי לְהוּ, וְשָׁדֵי לְהוּ אַבְרָאֵי, כֵּיוָן דְּאִשְׁתַּנִּי, אִשְׁתַּנִּי.

אָמַר אַבִּיטוֹל סַפְרָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: פַּרְעֹה שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה, הוּא אַמָּה וּזְקֵנוֹ אַמָּה וּפַרְמַשְׁתְּקוֹ, אַמָּה וָזֵרֶת, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (דניאל ד׳:י״ד) "וּשְׂפַל אֲנָשִׁים יְקִים עֲלַהּ". וְאָמַר אַבִּיטוֹל סַפְרָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: פַּרְעֹה שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה, אַמְגּוּשֵׁי הֲוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ז׳:ט״ו) "הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה" וְגוֹ'.

יב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּכָל יוֹם וְיוֹם בַּת־קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, שֶׁדֶּה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי. (וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר רַב: אַרְבָּעִים יוֹם קֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, שֶׁדֶּה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, בַּיִת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, אֵשֶׁת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי. המאמרים האלו הובאו בגמרא להקשות על מאמר שמואל: מותר לארס אשה בחול המועד, שמא יקדמנו אחר, ותרצו הקושיא ואמרו:) אֶלָּא אֵימָא: שֶׁמָּא יְקַדְּמֶנּוּ אַחֵר בְּרַחֲמִים, כִּי הָא דְּרָבָא, שַׁמְעֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא בָּעֵי רַחֲמֵי, (רחמנא) [וְאָמַר]: תִּזְדַּמֵּן לִי פְּלָנִיתָא. אָמַר לֵיהּ: לָא תִּיבָּעֵי רַחֲמֵי הָכִי, אִי חַזְיָא לָךְ, לָא אַזְלָא מִמָּךְ, וְאִי לָא, כָּפְרָתְ (בה) [בַּהּ']. בָּתַר הָכִי שַׁמְעֵיהּ דְּקָאָמַר: (רחמנא) אוֹ אִיהוּ לֵימוּת מִקַּמָּהּ, אוֹ אִיהִי תְּמוּת

מְקַמֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: לָא אַמְרִי לָךְ: לָא תִּיבָּעֵי (רחמי) עֲלַהּ דְּמִלְּתָא הָכִי. אָמַר רַב מְשׁוּם רַבִּי רְאוּבֵן בַּר אִיצְטְרוּבָּלִי: מִן הַתּוֹרָה מִן הַנְּבִיאִים וּמִן הַכְּתוּבִים, מֵהּ' אִשֶּׁה לְאִישׁ. מִן הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב: (בראשית כ"ד:נ') "וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ: מֵהּ' יָצָא הַדָּבָר". מִן הַנְּבִיאִים, דִּכְתִיב: (שופטים י"ד:ד') "וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵהּ' הִיא". מִן הַכְּתוּבִים, דִּכְתִיב: (משלי י"ט:י"ד) "בַּיִת וְהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת וּמֵהּ' אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת". וְאָמַר רַב מְשׁוּם רַבִּי רְאוּבֵן בַּר אִיצְטְרוּבָּלִי, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תְּנָא, [אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן בֶּן אִיצְטְרוּבָּלִי]: אֵין אָדָם נֶחְשָׁד בְּדָבָר, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂאוֹ, וְאִם לֹא עָשָׂאוֹ כְּלוֹ, עָשָׂה מִקְצָתוֹ, וְאִם לֹא עָשָׂה מִקְצָתוֹ, הִרְהֵר בְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, וְאִם לֹא הִרְהֵר בְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, רָאָה אֲחֵרִים שֶׁעָשָׂאוּהוּ וְשָׂמַח. מֵתִיב רַב יַעֲקֹב: (מנהר פקוד) (מלכים ב י"ז:ט') "וַיְחַפְּאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל ה' אֱלֹהֵיהֶם"? הָתָם לְהַכְעִיס הוּא דְּעָבוּד. (תָּא שְׁמַע: (במדבר ט"ז:ד') "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו", מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע? אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ, וּמְנָא לָן? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק"ו:ט"ז) "וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה", הָתָם מְשׁוּם שִׂנְאָה הוּא דְּעָבוּד. וּבְסֵפֶר אַחֵר אֵין כָּתוּב: "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה", אֶלָּא) תָּא שְׁמַע: "וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה", רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק אָמַר: מְלַמֵּד, שֶׁכָּל אֶחָד קִנֵּא לְאִשְׁתּוֹ מִמֹּשֶׁה. הָתָם מְשׁוּם שִׂנְאָה הוּא דְּעָבוּד. תָּא שְׁמַע: דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי עִם מִי שֶׁחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ בְּדָבָר, וְאֵין בּוֹ. וְאָמַר רַב פָּפָּא: לְדִידִי חַשְׁדוּן (בי) וְלָא הֲוָה בִּי. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּקָלָא דְּפָסִיק, הָא, בְּקָלָא דְּלָא פָּסִיק.

[תָּנוּ רַבָּנָן: אָבֵל], שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, אָסוּר בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם וְכוּ'. וְהָתַנְיָא: מַעֲשֶׂה וּמֵתוּ בָּנָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, נִכְנְסוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְהִסְפִּידוּם הֶסְפֵּד גָּדוֹל. בְּשָׁעַת פְּטִירָתָן עָמַד רַבִּי עֲקִיבָא עַל סַפְסָל גָּדוֹל וְאָמַר: אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ, אֲפִלּוּ שְׁנֵי בָּנָיו חֲתָנִים, מְנָחָם הוּא בִּשְׁבִיל כָּבוֹד שֶׁעָשִׂיתֶם, וְאִם בִּשְׁבִיל עֲקִיבָא בָּאתֶם, הֲרֵי כַּמָּה עֲקִיבָא בַּשּׁוּק, אֶלָּא כָּךְ אָמַרְתֶּם: (תהילים ל"ז:ל"א) "תּוֹרַת אֱלֹהָיו בְּלִבּוֹ", וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁשְּׂכַרְכֶם כָּפוּל, לְכוּ לְבָתֵּיכֶם לְשָׁלוֹם! כְּבוֹד רַבִּים שַׁאנִי.

אָמַר רַבִּי מֵאִיר: הַמּוֹצֵא אֶת חֲבֵרוֹ אָבֵל לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּמְדַבֵּר עִמּוֹ תַּנְחוּמִין, לָמָּה הוּא דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁנִּשְׁבְּרָה רַגְלוֹ וְחָיְתָה, מְצָאוֹ רוֹפֵא וְאָמַר לוֹ: כַּלְּךָ אֶצְלִי, שֶׁאֲנִי שׁוֹבְרָהּ וְאֶרְפָּאֶנָּה, כְּדֵי שֶׁתֵּדַע, שֶׁסַּמְמָנִין שֶׁלִּי יָפִין.

[תָּנָא בְּאָבֵל רַבָּתִי: אָבֵל אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּימֵי אֲבֵלוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשִּׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּימֵי אֲבֵלוֹ, וְשָׁמְטוּ חֲזִירִים אֶת גְּוִיָּתוֹ. אָמַר שְׁמוּאֵל: 'פח"ז חוֹבָה, 'נת"ר רְשׁוּת. 'פְּרִיעַת הָרֹאשׁ', 'חֲזֶרֶת קֶרַע לַאֲחוֹרָיו', 'זְקִיפַת הַמִּטָּה חוֹבָה. 'נְעִילַת הַסַּנְדָּל', 'תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה', 'רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם בְּחַמִּין עַרְבִית' רְשׁוּת. וְרַב אָמַר: אַף פְּרִיעַת הָרֹאשׁ רְשׁוּת. וּשְׁמוּאֵל, מַאי שְׁנָא 'נְעִילַת הַסַּנְדָּל' דִּרְשׁוּת, דְּלָאו כּוּלֵּי עָלְמָא עֲבִידִי דְּסַיְמֵי מָסָאנֵיהוּ, 'פְּרִיעַת הָרֹאשׁ'

נַמֵּי, לְאוֹ כּוּלֵּי עָלְמָא עֲבִידֵי דִּמְגַלּוּ רֵישַׁיְהוּ? שְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל קֶרַע שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁעַת חִמּוּם, אֵינוֹ קֶרַע. וְכָל עֲטִיפָה שֶׁאֵינָהּ כַּעֲטִיפַת יִשְׁמְעֵאלִים אֵינָהּ עֲטִיפָה. מַחְוִי רַב נַחְמָן: עַד גּוּבֵּי דְּדִיקְנָא. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ מִנְעָלִים בְּרַגְלָיו, אֲבָל יֵשׁ לוֹ מִנְעָלִים בְּרַגְלָיו, מִנְעָלָיו מוֹכִיחִין עָלָיו. כָּל קֶרַע שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁעַת חִמּוּם, אֵינוֹ קֶרַע, וְהָא אָמְרוּ לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל: נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב, קְרַע עֲלֵיהּ תְּרֵיסַר מָנֵי, אָמַר: אָזַל גַּבְרָא דַּהֲוָה מְסָתְּפִינָא מִינֵּיהּ. אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן: נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, קְרַע עֲלֵיהּ תְּלֵיסַר אִצְטְלֵי מִילְתָא, אָמַר: אָזַל גַּבְרָא דַּהֲוָה מְסָתְּפִינָא מִינֵּיהּ? שַׁאנִי רַבָּנָן, דְּכִיוָן דְּכָל שַׁעְתָּא מַדְכְּרִי שְׁמַעְתַּיְהוּ, כִּשְׁעַת חִמּוּם דָּמֵי.

תַּנְיָא, מִפְּנֵי מָה בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שֶׁל אָדָם מֵתִים כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים? כְּדֵי שֶׁיִּבְכֶּה וְיִתְאַבֵּל עַל אָדָם כָּשֵׁר. יִבְכֶּה וְיִתְאַבֵּל? עֲרֵבוֹנָא קָא שָׁקֵיל מִינֵּיהּ?! אֶלָּא, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָּכָה וְהִתְאַבֵּל עַל אָדָם כָּשֵׁר. שֶׁכָּל הַבּוֹכֶה וּמִתְאַבֵּל עַל אָדָם כָּשֵׁר, מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, בִּשְׁבִיל כָּבוֹד שֶׁעָשָׂה לוֹ.

כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב סַפְרָא, לָא קָרְעוּ רַבָּנָן עֲלֵיהּ, אֲמָרֵי: לָא גַּמְרִינַן מִינֵּיהּ, אָמַר לְהוּ אַבַּיֵי: מִי תַּנְיָא: "הָרַב שֶׁמֵּת"? "חָכָם שֶׁמֵּת" תַּנְיָא! וְעוֹד, כָּל יוֹמָא, שְׁמַעְתְּתֵיהּ בְּפוּמַיְהוּ בְּבֵי מִדְרָשָׁא]. יד כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב הוּנָא, סָבוּר (רבנן) לְאוֹתּוּבֵי סֵפֶר תּוֹרָה אַפּוּרֵיהּ, אָמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא: מִלְּתָא, דְּבַחַיָּיו לָא סְבִירָא לֵיהּ, הַשְׁתָּא לֵיקוּם לַיעֲבִיד לֵיהּ? דְּאָמַר (רבי חלבו) [רַב תַּחְלִיפָא]: אֲנָא חֲזִיתֵיהּ לְרַב הוּנָא דְּבָעֵי לְמֵיתַב אַפּוּרְיָא, וַהֲוָה (יתיב) [מַנַּח] סֵפֶר תּוֹרָה עִילּוֹיֵיהּ, וְכַף (כרא) [כַּדָּא] אַאַרְעָא, וְאוֹתִיב עִילּוֹיֵיהּ סֵפֶר תּוֹרָה, אֲלָמָא קָסָבַר: אָסוּר לֵישֵׁב עַל הַמִּטָּה שֶׁסֵּפֶר תּוֹרָה [מֻנָּח] עָלֶיהָ. לָא הֲוָה נָפִיק פּוּרְיָא בְּבָבָא, סָבוּר לְשַׁלְשׁוּלֵי דָּרֶךְ גַּגּוֹת, אָמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא: הָכִי גָּמִירְנָא מִינֵּיהּ: חָכָם, (שמת) כְּבוֹדוֹ דֶּרֶךְ פְּתָחִים. סָבוּר לְאַשְׁנוּיֵי מִפּוּרְיָא לְפוּרְיָא, אָמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא: הָכִי גָּמִירְנָא מִינֵּיהּ: חָכָם, כְּבוֹדוֹ בְּמִטָּה רְאשׁוֹנָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מְנַיִן לְחָכָם, שֶׁכְּבוֹדוֹ בְּמִטָּה רִאשׁוֹנָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ו׳:ג׳) "וַיִּרְכְּבוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל עֲגָלָה חֲדָשָׁה" וְגוֹ'. פָּרוּס בָּבָא וְאַפְקוּהָ.

פָּתַח עֲלֵיהּ רַבִּי אַבָּא וְאָמַר: רָאוּי הָיָה רַבֵּנוּ שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה, אֶלָּא שֶׁבָּבֶל גָּרְמָה לוֹ. מֵתִיב רַב נַחְמָן בַּר (רב) חִסְדָּא, וְאָמְרֵי לֵיהּ, רַב חָנָן בַּר (רב) חִסְדָּא: (יחזקאל א) "הָיֹה הָיָה דְּבַר ה' אֶל יְחֶזְקֵאל" וְגוֹ'. טָפַח לֵיהּ אֲבוּהָ בְּסַנְדְּלֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: לָא אֲמִינָא (לכו) [לָךְ]: לָא תִּטְרוֹד עָלְמָא בְּמִילֵּי, מַאי "הָיֹה"? שֶׁהָיָה כְּבָר. כִּי אַסְקוּהָ לְהָתָם, אָמְרוּ לְרַבִּי אַמִּי וּלְרַבִּי אַסִי: רַב הוּנָא אָתֵי. אָמְרוּ: כִּי הֲוֵינָן הָתָם, לָא הֲוָה לָן לְדִלּוּיֵי רֵישִׁין מִינֵּיהּ, הַשְׁתָּא אֲתֵינָן לְהָכָא, אָתֵי לֵיהּ בַּתְרִין? אָמְרוּ לְהוּ: אֲרוֹנוֹ בָּא! רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִי נָפְקֵי, רַב אִילָּא וְרַבִּי חֲנִינָא לָא נָפְקֵי [וְכוּ']. אָמְרוּ: הֵיכָא נִינְחֵיהּ? (נִיעַיְּילֵיהּ לְמַעֲרָתָא דְּרַבִּי חִיָּא) רַב הוּנָא

רַבֵּץ תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי חִיָּא רַבֵּץ תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל. מַאן מְעַיֵּיל לֵיהּ? אָמַר לְהוּ רַב חַגָּא: אֲנָא מְעַיֵּילְנָא לֵיהּ, דְּאוּקְמוּתֵיהּ לְתַלְמוּדָאֵי כִּי הֲוָאֵי בַּר תַּמְנֵי סְרֵי שְׁנִין, וְלָא חֲזָאִי קְרָיָא, וּמְשַׁמַּע לֵיהּ קַמֵּיהּ, וְיָדַעְנָא בְּעוּבְדֵיהּ, דְּיוֹמָא חַד אִתְּהָפִיכָא לֵיהּ רְצוּעָה דְּתְפִילֵּי וְיָתִיב עֲלֵיהּ אַרְבְּעִין תַּעֲנִיתָא. עַיְּילֵיהּ, וַהֲוָה גָּנֵי יְהוּדָה מִימֵינֵיהּ דַּאֲבוּהָ, וְחִזְקִיָּה, מִשְּׂמָאלֵיהּ. אָמַר לֵיהּ יְהוּדָה לְחִזְקִיָּה: קוּם מִדּוּכְתֵּךְ, דְּלֵאו אוֹרַח אַרְעָא, דְּקָאֵי רַב הוּנָא. (אבראי) כִּי קָם, קָם בַּהֲדֵיהּ עַמּוּדָא דְּנוּרָא. חַזְיֵיהּ רַב חַגָּא, אִיבְּעִית, זַקְפֵיהּ לַאֲרוֹנָא, נָפֵיק וְאָתָא. וְהַאי דְּלָא אִיעַנַּשׁ, מִשּׁוּם דְּזַקַּף אֲרוֹנֵיהּ דְּרַב הוּנָא.

טו כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבָּה בַּר (רב) הוּנָא, וְרַב הַמְנוּנָא, אַסְּקִינְהוּ לְהָתָם.

כִּי מָטוּ לְגִשְׁרָא, קָמוּ גַּמְלֵי. אָמַר לְהוּ הַהוּא טַיָּיעָא: מַאי הַאי? אָמְרוּ לֵיהּ: רַבָּנָן דְּקָעַבְדֵי יְקָרָא אַהֲדֵי, מַר אָמַר: נִיעוֹל מַר בְּרֵישָׁא, וּמַר אָמַר: נִיעוֹל מַר בְּרֵישָׁא. אָמַר: אִי בְּדִינָא דִּידִי, גַּבְרָא בַּר גַּבְרָא נִיעוֹל בְּרֵישָׁא, חָלִיף גַּמְלֵיהּ דְּרַבָּה בַּר (רב) הוּנָא, נָתוּר כָּכֵיהּ וְשִׁינֵיהּ דְּהַהוּא טַיָּיעָא. פָּתַח עֲלֵיהּ הַהוּא יְנוּקָא: גֶּזַע יְשִׁישִׁים עָלָה מִבָּבֶל וְעִמּוֹ סֵפֶר מִלְחָמוֹת, קָאַת וְקִפּוֹד הֻכְפְּלוּ [לְרָאוֹת] בְּשׁוֹד וָשֶׁבֶר הַבָּא מִשִּׁנְעָר, קָצַף עַל עוֹלָמוֹ (וחמד) [וְחָמַס מִמֶּנּוּ] נִפְשׁוֹת, וְשָׁמַח בָּהֶן כְּכִלְיָה חֲדָשָׁה, רוֹכֵב עֲרָבוֹת שָׁשׁ וְשָׁמֵחַ בְּבוֹא אֵלָיו נֶפֶשׁ נָקִי וְצַדִּיק. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ (דרבי אבינא) [דְּרַבִּינָא], פָּתַח עֲלֵיהּ הַהוּא סַפְדָנָא: תְּמָרִים הֵנִיעוּ רֹאשׁ עַל צַדִּיק כַּתָּמָר. נָשִׂים לֵילוֹת כְּיָמִים, עַל מֵשִׂים לֵילוֹת כְּיָמִים. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְבַר־קִפּוּק: הַהוּא יוֹמָא מַאי אָמַרְתְּ? אָמַר לֵיהּ: [אֲמִינָא]: אִם בַּאֲרָזִים נָפְלָה שַׁלְהֶבֶת, מַה יַּעֲשׂוּ אֱזוֹבֵי קִיר? לְוַיְתָן בְּחַכָּה הָעֲלָה, וּמַה יַּעֲשׂוּ דְּגֵי הָרְקָק? בְּנַחַל שׁוֹטֵף נָפְלָה חַכָּה, מַה יַּעֲשׂוּ מֵי גֵּבִים? (קטנים) אָמַר לֵיהּ בַּר־אָבִין: חַס־וְשָׁלוֹם דְּ'חַכָּה' וְ'שַׁלְהֶבֶת' בְּצַדִּיקֵי אֲמִינָא. אֶלָּא מַאי אָמַרְתְּ? [אֲמִינָא]: בְּכוּ לְאֲבֵלִים וְלֹא לַאֲבֵדָה, שֶׁהִיא לִמְנוּחָה וְאָנוּ לַאֲנָחָה. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ עֲלַיְיהוּ, אִיתְּהָפִיךְ כַּרְעַיְיהוּ, וַהֲהוּא יוֹמָא לָא אַתּוּ לְאַסְפּוּדֵיהּ, וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַב אַשִׁי: לָא בַּר־אָבִין חָלִישׁ, וְלָאו בַּר־קִפּוּק חָלִישׁ. רָבָא, כִּי הֲוָה אָתֵי דִּיגְלַת, אָמַר לֵיהּ לְבַר אָבִין: קוּם אֵימָא מִלְּתָא, קָם וְאָמַר: בָּאוּ רֹב הַשְׁלִישִׁית בַּמַּיִם, זְכוֹר (בריית) וְרַחֵם, תְּעִינוּ מֵאַחֲרֵיךְ כְּאִשָּׁה מִבַּעְלָהּ, אַל תַּזְנִיחֵנוּ (באות, ועשה עמנו אות, כמי) [כְּאוֹת מֵי] מָרָה. רַבִּי חָנִין, חַתְנֵיהּ דְּבֵי נְשִׂיאָה הֲוָה, וְלָא הֲוּו לֵיהּ בָּנִי, בָּעָא רַחֲמֵי וַהֲווּ לֵיהּ. הַהוּא יוֹמָא (דבעי לממהליה) [דַּהֲוָה לֵיהּ], נָח נַפְשֵׁיהּ. פָּתַח עֲלֵיהּ הַהוּא סַפְדָנָא: שִׂמְחָה לְתוּגָה נֶהֱפְכָה, שָׂשׂוֹן וְיָגוֹן הֻדְבְּקוּ, בְּעֵת שִׂמְחָתוֹ נֶאֱנַח, בְּעֵת חֲנִינָתוֹ אָבַד חֲנִינוֹ. אַסִּיקוּ לֵיהּ 'חָנִין' עַל שְׁמֵיהּ. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי (פדת) [יוֹחָנָן], פָּתַח (פומיה) עֲלֵיהּ רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר: קָשֶׁה הַיּוֹם לְיִשְׂרָאֵל כְּיוֹם בּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בַּצָּהֳרַיִם, דִּכְתִיב: (עמוס ח׳:ט׳) "וְהֵבֵאתִי הַשֶּׁמֶשׁ בַּצָּהֳרָיִם". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה יוֹמוֹ שֶׁל יֹאשִׁיָּהוּ. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, יָתִיב רַבִּי אַמִּי

(עלויה) שִׁבְעָה, וּתְלָתִין. אָמַר רַב אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: רַבִּי אַמִּי דְּעָבַד, לְגַרְמֵיהּ עָבַד הָכִי, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִלּוּ רַבּוֹ שֶׁלְּמְּדוֹ חָכְמָה, אֵינוֹ יוֹשֵׁב עָלָיו אֶלָּא יוֹם אֶחָד. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, פָּתַח עָלֵיהּ הַהוּא סַפְדָנָא: אֶרֶץ שִׁנְעָר הָרָה וְיָלְדָה, אֶרֶץ צְבִי גְּדְלָה שַׁעֲשׁוּעֶיהָ, אוֹי נָא לָהּ אִמְרָה רֵקֶת, כִּי אָבְדָה כְּלִי חֶמְדָּתָהּ. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אַחְיתּוּ עַמּוּדֵי דְּקֵיסָרִי (דמעי) [מַיָּא]. דְּרַבִּי יוֹסֵי, שָׁפְעוּ מַרְזְבֵי דְּצִפּוֹרִי דְּמָא. דְּרַבִּי יַעֲקֹב, (בר אחא) אִיתְחֲמִיאוּ כּוֹכְבֵי בֵּימָמָא. דְּרַבִּי אַסִי, אִתְעַקְרוּ (כָּל אַרְזַיָּא. דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, אִתְעַקְרוּ) כָּל אִילָנַיָּא. דְּרַבִּי חִיָּא, נְחִיתוּ כֵּיפֵי דְּנוּרָא מִן רְקִיעָא. דְּרַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי (יוסי) [סִימָאִי], אִשְׁתָּעוּ כָּל צַלְמָנַיָּא וַהֲווֹ לְמַחְלְצַיָּא. דְּרַבִּי תַּנְחוּם בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא (אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ, אִתְעַקְרוּ) [אִתְקַצְצוּ] כָּל אַנְדְּרְטַיָּא. דְּרַבִּי (יצחק בר) אֶלְיָשִׁיב, אִתְחַתְּרוּ שִׁבְעִין מַחְתַּרְתָּא (בטבריא) [בְּנְהַרְדְּעָא]. דְּרַב הַמְנוּנָא, נְחִיתוּ כֵּיפֵי דְּבַרְדָּא מִן שְׁמַיָּא. דְּרַבָּה וְרַב יוֹסֵף, נָשׁוּק כֵּיפֵי דִּפְרָת אַהֲדָדֵי. דְּאַבַּיֵי וְרָבָא, נָשׁוּק כֵּיפֵי דְּדִגְלַת אַהֲדָדֵי. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב מְשַׁרְשִׁיָא, טָעוּן דִּיקְלֵי שִׁיצֵי.

טז תָּנוּ רַבָּנָן: וְאֵלּוּ קָרְעִין שֶׁאֵין מִתְאַחִין: הַקּוֹרֵעַ עַל אָבִיו, וְעַל אִמּוֹ, וְעַל רַבּוֹ שֶׁלְּמְּדוֹ תּוֹרָה, וְעַל נָשִׂיא, וְעַל אַב בֵּית־דִּין, וְעַל שְׁמוּעוֹת רָעוֹת, וְעַל בְּרָכַת הַשֵּׁם, וְעַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף, [וְעַל עָרֵי יְהוּדָה, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְקוֹרֵעַ עַל מִקְדַּשׁ וּמוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם]. אָבִיו וְאִמּוֹ וְרַבּוֹ שֶׁלְּמְּדוֹ תּוֹרָה מְנַיִן? דִּכְתִיב: (מלכים ב ב׳:י״ב) "וֶאֱלִישָׁע רֹאֶה וְהוּא מְצַעֵק: אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו", "אָבִי אָבִי" זֶה אָבִיו וְאִמּוֹ. "רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו" זֶה רַבּוֹ שֶׁלְּמְּדוֹ (חכמה) [תּוֹרָה]. מַאי מַשְׁמַע? כְּדְתַנְּרֵגֵּם רַב יוֹסֵף: "רַבִּי רַבִּי", דְּטַב לְהוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּצִלּוֹתֵיהּ מִרְתִיכִין וּפָרְשִׁין. 'וְלָא מִתְאַחְיִן' מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (מלכים ב ב׳:י״ב) "וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים". מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיִּקְרָעֵם', (לשנים) אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵם (קרעים) [לִשְׁנַיִם]? אֶלָּא מְלַמֵּד, שֶׁקְּרוּעִין וְעוֹמְדִין לִשְׁנַיִם, לְעוֹלָם! אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: אֱלִיָּהוּ, חַי הוּא! אָמַר לֵיהּ: כֵּיוָן דִּכְתִיב: (שם) "וְלֹא רָאָהוּ עוֹד", לְגַבֵּי דִידֵיהּ, כְּמֵת דָּמֵי. וְעַל נָשִׂיא וְאַב בֵּית־דִּין וּשְׁמוּעוֹת רָעוֹת, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (שמואל ב א׳:י״א-י״ב) "וַיַּחֲזֵק דָּוִד בִּבְגָדָו, וַיִּקְרָעֵם, וְגַם כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ, וַיִּסְפְּדוּ וַיִּבְכּוּ וַיָּצֻמוּ עַד הָעֶרֶב, עַל שָׁאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וְעַל עַם ה' וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל". 'שָׁאוּל', זֶה נָשִׂיא. 'יְהוֹנָתָן', זֶה אַב בֵּית־דִּין. "עַל עַם ה' וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל", אֵלּוּ שְׁמוּעוֹת רָעוֹת. אָמַר לֵיהּ (רבה) [רַב] בַּר שָׁבָא לְרַב כַּהֲנָא: וְאֵימָא: עַד דְּאֵיכָּא כּוּלְּהוּ? אָמַר לֵיהּ: 'עַל', 'עַל' הִפְסִיק הָעִנְיָן. וּמִי קָרְעִינַן אַשְׁמוּעוֹת הָרָעוֹת? וְהָא אָמְרוּ לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל: קָטַל שְׁבוּר מַלְכָּא תְּרֵיסַר אַלְפֵי יְהוּדָאֵי בְּמְזִינַת קֵסָרִי, וְלָא קָרַע? לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּרֹב צְבוּר, וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. וּמִי קָטַל שְׁבוּר מַלְכָּא יְהוּדָאֵי? וְהָא אָמַר לֵיהּ שְׁבוּר מַלְכָּא לִשְׁמוּאֵל: תֵּיתִי לִי דְּלָא קַטְלִי יְהוּדֵי מֵעוֹלָם? הָתָם,

אִינָהוּ גַּרְמֵי לְנַפְשַׁיְיהוּ, דְּאָמַר רַב אַמִי: לְקַל יְתֵירִי דְּמִזְיגַת קֶסְרִי, פָּקַע שׁוּרָא דְּלוּדְקִיָא. "עַל בְּרֵכַת הַשֵּׁם" מְנָלָן? דִּכְתִיב: (מלכים ב י״ח:ל״ז) "וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת, וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים". "סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף" מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (ירמיהו ל״ו:כ״ג) "וַיְהִי כִּקְרוֹא יְהוּדִי שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה, יִקָּרֵעֶהָ בְּתַעַר הַסֹּפֵר, וְהַשְׁלֵךְ אֶל הָאֵשׁ" וְגוֹ'. מַאי "שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה"? דְּאָמְרֵי לֵיהּ לִיהוֹיָקִים: כָּתַב יִרְמְיָהוּ סֵפֶר קִינוֹת. אָמַר לְהוּ: מַאי כְּתִיב בֵּיהּ? (איכה א׳:א׳) "אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד", אָמַר לְהוּ: אֲנָא מַלְכָּא. אָמְרוּ לֵיהּ: "בְּכֹה תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה". אָמַר: אֲנָא מַלְכָּא. "גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי", אָמַר לְהוּ: אֲנָא מַלְכָּא. "דָּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת", אָמַר: אֲנָא מַלְכָּא. "הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ", אָמַר לְהוּ: מִי אֲמָרָה? אָמַר: "כִּי ה' הוֹגָהּ עַל רֹב פְּשָׁעֶיהָ". מִיָּד, קָדַר כָּל הָאַזְכָּרוֹת שֶׁבָּהּ וּשְׁרָפָן בָּאֵשׁ. וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (ירמיהו ל״ו:כ״ד) "וְלֹא פָחֲדוּ וְלֹא קָרְעוּ", מִכְּלַל, דְּבָעוּ לְמִקְרָע. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: אֵימָא 'מִשְׁמוּעוֹת רָעוֹת'? אָמַר לֵיהּ: 'שְׁמוּעוֹת רָעוֹת' בְּהַהִיא שַׁעְתָּא מִי הֲווּ? [אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: הָרוֹאֶה סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּקְרַע, חַיָּב לִקְרֹעַ שְׁתֵּי קְרִיעוֹת; אַחַת עַל הַגְּוִיל, וְאַחַת עַל הַכְּתָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אַחֲרֵי שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים]". רַבִּי אַבָּא וְרַב הוּנָא בַּר חִיָּא הֲווּ יַתְבֵי, קָם רַבִּי אַבָּא לְאַפְנוּיֵי, שַׁקְלֵהּ לְטוֹטָפְתָּא, אַנְחֵהּ אֲבֵי סַדְיָא, אָתָא בַּת־נַעֲמִיתָא, בָּעֵי לְמִיבְלְעֵהּ (שדא רב הונא ידיה, ואצלינהו, אמר ליה: אי בלעא) [אָמַר]: הַשְׁתָּא אִיחַיַּבְנָא שְׁתֵּי קְרִיעוֹת. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא: מְנָא לָךְ הָא? בְּדִידִי הֲוָה עוּבְדָא, וַאֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב מַתְנָא וְלָא הֲוָה בְּיָדֵיהּ, וַאֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, וְאָמַר לִי: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא אָמְרוּ, אֶלָּא בִּזְרוֹעַ, וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. ['עָרֵי יְהוּדָה' מְנָלָן? דִּכְתִיב: (ירמיהו מ״א:ה׳) "וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם וְגוֹ' וּקְרֻעֵי בְגָדִים"]. רַב הַמְנוּנָא אִיקְלַע (לדארי מתא) [לְדָרוֹמְתָא], שָׁמַע קָל שִׁיפּוּרָא דְּשִׂכְבָא. חָזָא הַנָךְ אִינָשֵׁי דְּקָא עַבְדֵי עֲבִידְתָּא. אָמַר לְהוּ: לֶהֱוֹוּ הַנָךְ אִינָשֵׁי בְּשַׂמְתָּא, לָאו שִׂכְבָא אִיכָּא בְּמָתָא?! אָמְרוּ לֵיהּ: חַבְרוּתָא אִיכָּא בְּמָתָא. אָמַר לְהוּ: אִי הָכִי, שָׁרֵי לְכוּ.

יז אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל (המקשר) [הַמִּתְקַשֶּׁה] עַל מֵתוֹ יוֹתֵר מִדַּאי, עַל מֵת אַחֵר הוּא בּוֹכֶה. הַהִיא אִתְּתָא דַּהֲוָאי בְּשִׁבְבוּתֵיהּ דְּרַב הוּנָא, הֲווּ לָהּ שִׁבְעָה בָּנִים. שָׁכִיב חַד מִינַּיְיהוּ, הֲוָת בָּכְיָא עֲלֵיהּ בֵּיתֵירוּתָא, שְׁלַח לָהּ רַב הוּנָא: לָא תַּעַבְדִי הָכִי. לָא אַשְׁגְּחָה בֵּיהּ. שְׁלַח לָהּ: אִי צַיְיתַת, מוּטָב, וְאִי לָא, תִּימּוֹשׁ הַהִיא אִיתְּתָא זְוָדְתָא לְאִידָךְ [מִית], וּמֵתוּ כּוּלְּהוּ, וַהֲוָת קָא בָּכְיָא. שְׁלַח לָהּ: תִּימּוֹשׁ זְוָדְתָא לְנַפְשָׁהּ, וּמֵתָה. (ירמיהו כ״ב:י׳) "אַל תִּבְכּוּ לְמֵת, וְאַל תָּנֻדוּ לוֹ", "אַל תִּבְכּוּ לְמֵת", יוֹתֵר מִדַּאי. "וְאַל תָּנֻדוּ לוֹ", יוֹתֵר מִכַּשְׁעוּרוֹ. הָא כַּיצַד? שְׁלֹשָׁה [יָמִים] לִבְכִי, שִׁבְעָה לְהֶסְפֵּד, שְׁלֹשִׁים לְגִהוּץ וּלְתִסְפֹּרֶת. מִכָּאן וָאֵילָךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין אַתֶּם מְרַחֲמִים עָלָיו יוֹתֵר מִמֶּנִּי. (שם) "בְּכוּ בָכוֹ לַהֹלֵךְ", אָמַר

רַב יְהוּדָה: לַהוֹלֵךְ בְּלֹא בָּנִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לָא אָזִיל לְבֵי אֶבְלָא, אֶלָּא לְמַאן דְּאָזִיל בְּלָא בָּנֵי, דִּכְתִיב: "בְּכוֹ בָכוֹ לַהוֹלֵךְ, כִּי לֹא יָשׁוּב עוֹד וְרָאָה אֶת אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ". רַב הוּנָא אָמַר: זֶה שֶׁעָבַר עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ. רַב הוּנָא לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, הֻתְּרָה לוֹ . 'הֻתְּרָה לוֹ', סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא [אֵימָא]: נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֻתֵּר! [אָמַר רַבִּי לֵוִי: אֲבֵל, שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, יִרְאֶה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ בֵּין שְׁתֵּי יַרְכוֹתָיו. מִשְּׁלֹשָׁה עַד שִׁבְעָה, כְּאִלּוּ מֻנַּחַת לוֹ בְּקֶרֶן זָוִית. מִכָּאן וְאֵילָךְ, כְּאִלּוּ עוֹבֶרֶת בְּנֶגְדּוֹ בַּשּׁוּק.

יח אָמַר רַבִּי אַמִּי: לְמָה נִסְמְכָה מִיתַת מִרְיָם לְפָרָה אֲדֻמָּה? לוֹמַר לְךָ, מַה פָּרָה אֲדֻמָּה מְכַפֶּרֶת, אַף מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים מְכַפֶּרֶת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְמָה נִסְמְכָה מִיתַת אַהֲרֹן לְבִגְדֵי כְהֻנָּה? לוֹמַר לְךָ: מַה בִּגְדֵי כְהֻנָּה מְכַפְּרִים, אַף מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים מְכַפֶּרֶת.

יט תָּנוּ רַבָּנָן: מֵת פִּתְאוֹם, זוֹ הִיא מִיתָה חֲטוּפָה. חָלָה יוֹם אֶחָד וּמֵת, זוֹ מִיתָה דְּחוּפָה. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: זוֹ הִיא מִיתַת מַגֵּפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ״ד:ט״ז) "בֶּן אָדָם, הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה", וּכְתִיב: (שם) "וָאֲדַבֵּר אֶל הָעָם בַּבֹּקֶר, וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעֶרֶב". שְׁנֵי יָמִים וּמֵת, זוֹ הִיא מִיתָה דְּחוּיָה. שָׁלֹשׁ, גְּעָרָה. אַרְבַּע, נְזִיפָה. חֲמֵשׁ, מִיתַת כָּל אָדָם. אָמַר רַבִּי חֲנִין: מַאי קְרָאָה? (דברים ל״א:י״ד) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת". 'קָרְבוּ', תְּרֵי, 'יָמֶיךָ', תְּרֵי, 'הֵן', חָדָא, שֶׁכֵּן בִּלְשׁוֹן יְוָנִי קוֹרִין לְאַחַת, 'הִינָא'. מֵת בַּחֲמִשִּׁים [שָׁנָה], זוֹ הִיא מִיתַת כָּרֵת. בַּחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם [שָׁנָה], זוֹ הִיא מִיתָתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. שִׁשִּׁים, זוֹ הִיא (מִיתַת כָּל אָדָם) [מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם]. אָמַר מַר זוּטְרָא: מַאי קְרָא? דִּכְתִיב: (איוב ה׳:כ״ו) "תָּבוֹא בְכֶלַח כְּאֲלֵי קֶבֶר, כַּעֲלוֹת גָּדִישׁ בְּעִתּוֹ". 'בְּכֶלַח', בִּגִימַטְרִיָא שִׁשִּׁים. שִׁבְעִים, 'שִׁיבָה'. שְׁמוֹנִים, 'גְּבוּרָה', דִּכְתִיב: (תהילים צ׳:י׳) "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ, בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים". אָמַר (רבא) [רַבָּה]: מֵחֲמִשִּׁים וְעַד שִׁשִּׁים, זוֹ הִיא מִיתַת כָּרֵת. וְהַאי דְּלָא קָא חָשִׁיב לָהּ, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דִּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. רַב יוֹסֵף, כִּי הֲוָה בַּר שִׁיתִּין, עָבַד לְהוּ יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן, אָמַר: נַפְקָא לִי מִכָּרֵת. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: נְהִי דְּנַפְקִיק מַר מִכָּרֵת דִּשְׁנֵי, מִכָּרֵת דְּיוֹמֵי מִי נָפְקִיק מַר? אָמַר לֵיהּ: נְקוֹט מִיהָא פַּלְגָּא בְּיָדָךְ. רַב הוּנָא, נָח נַפְשֵׁיהּ פִּתְאוֹם, הֲווּ קָא דָּאֲגֵי רַבָּנָן עֲלֵיהּ. תָּנָא לְהוּ זוּגָא דְּמַן הַדְּיֵיב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לִגְבוּרוֹת, אֲבָל הִגִּיעַ לִגְבוּרוֹת, זוֹ הִיא מִיתַת נְשִׁיקָה.

כ אָמַר רָבָא: חַיֵּי, בְּנֵי, וּמְזוֹנֵי, לָאו בִּזְכוּתָא תְּלִיָא מִלְּתָא, אֶלָּא בְּמַזְלָא תְּלִיָא מִלְּתָא. דְּהָא רַבָּה וְרַב חִסְדָּא, תַּרְוַיְהוּ רַבָּנָן צַדִּיקֵי הֲווּ, מַר מַצְלֵי וְאָתֵי מְטָרָא. וּמַר מַצְלֵי וְאָתֵי מְטָרָא. רַב חִסְדָּא חָיֵה תִּשְׁעִין וְתַרְתֵּין [שְׁנִין]. רַבָּה חָיֵה אַרְבְּעִין. בֵּי רַב חִסְדָּא, שִׁיתִּין הִילּוּלֵי. בֵּי רַבָּה, שִׁיתִּין תִּכְלֵי. בֵּי רַב חִסְדָּא, נַהֲמָא דְּסִמִּידָא לְכַלְבֵּי וְלָא מִתְבָּעֵי. בֵּי רַבָּה, נַהֲמָא דְּשַׁעֲרָא

לֶאֱינְשֵׁי וְלָא מִשְׁתַּכַּח. וְאָמַר רָבָא: הֲנֵי תְּלַת מִילֵּי בָּעָאי מִן קַמֵּי שְׁמַיָּא, תַּרְתֵּי יְהָבוּ לִי וַחֲדָא לָא יְהָבוּ לִי, חוֹכְמְתֵיהּ דְּרַב הוּנָא וְעוּתְרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא יְהָבוּ לִי, וְעַנְוָתָנוּתֵיהּ דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא לָא יְהָבוּ לִי.

כ רַב סְעוֹרָם, אֲחוּהָ דְּרָבָא, הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה קָא מְנַמְנֵם. אָמַר לֵיהּ: לֵימָא לֵיהּ מַר דְּלָא לִיצַּעֲרָן, אָמַר לֵיהּ: וּמַר לָאו שׁוֹשְׁבִינֵיהּ הוּא? אָמַר לֵיהּ: כֵּינָן דְּאִיתְרַע מַזְלָא, לָא מַשְׁגַּח בֵּי. אָמַר לֵיהּ: לִיחֲזֵי לִי מַר! אִיתְחֲזֵי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: הֲוָה לְמַר צַעֲרָא? אָמַר לֵיהּ: כְּרִיבְדָא דְּכוּסֵילְתָא. (רבה) [רָבָא] הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן וַחֲזָא דְּקָא מְנַמְנֵם, אָמַר לֵיהּ: לֵימָא לֵיהּ מַר דְּלָא לִיצַּעֲרָן, אָמַר לֵיהּ: מַר לָאו אָדָם חָשׁוּב הוּא? אָמַר לֵיהּ: מַאן חָשֵׁיב? וּמַאן סַפְיֵן? וּמַאן רַקִּיעַ? אָמַר לֵיהּ לִיתְחֲזֵי לִי מַר. (בחלמא) אִיתְחֲזֵי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: הֲוָה לְמַר צַעֲרָא? אָמַר לֵיהּ: כְּמִשְׁחַל בֵּינֵיתָא מַחֲלָבָא. וְאִי אָמַר לִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא: זִיל הֲוֵית בְּהַהוּא עַלְמָא כַּד הֲוֵית, (ואיתית, אמינא ליה:) לָא בָּעִינָא, דְּנָפְישָׁא בְּעָתוּתָא. (דמלאך המות) רַבִּי אֶלְעָזָר, הֲוָה קָא אָכִיל תְּרוּמָה, אִתְחֲזֵי לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: לָאו תְּרוּמָה קָא אָכִילְנָא? וְלָאו קֹדֶשׁ אִיקָּרֵי? (נזר מיניה) חֲלִיפָא לֵיהּ שַׁעְתָּא. רַב שֵׁשֶׁת, אִיתְחֲזֵי לֵיהּ בְּשׁוּקָא, אָמַר לֵיהּ: בַּשּׂוּק? כִּבְהֵמָה?! אָתָא לְגוֹ בֵּיתֵיהּ, וְיָכִיל לֵיהּ. רַב (אסי) [אַשִׁי], אִיתְחֲזֵי לֵיהּ בְּשׁוּקָא, אָמַר לֵיהּ: אִיתְּרַח לִי תִּלְתִין יוֹמִין וַאֲהַדְּרִי לְתַלְמוּדַאי, דְּאַמְרִיתוּ: אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ. בְּיוֹם תִּלְתִין אָתָא, אָמַר: מַאי כּוּלֵּי הַאי? אָמַר לֵיהּ: דְּקָא דְּחַקְתְּ רַגְלֵיהּ דְּבַר נָתָן, וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ אֲפִלּוּ כְּמִלְא נִימָא. רַב חִסְדָּא, לָא הֲוָה קָא יָכִיל לֵיהּ, דְּלָא הֲוָה קָא שָׁתִיק פּוּמֵיהּ מִגְּרָסֵיהּ. סָלִיק, יָתִיב אַאַרְזָא דְּבֵי רַב, פָּקַע אַרְזָא דְּבֵי רַב, אִשְׁתִּיק, וְיָכִיל לֵיהּ. רַבִּי חִיָּא, לָא קָא מָצֵי לְמִקְרְבָא לֵיהּ, יוֹמָא חַד דָּמֵי נַפְשֵׁיהּ כְּעַנְיָא, אָתָא, טָרַף אַבָּבָא, אָמַר לֵיהּ: אַפִּיקוּ לִי רִיפְתָּא, (לְעַנְיָא) אַפִּיקוּ לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: קָא מְרַחֵם מַר אַעַנְיָא, אַהֲהוּא גַּבְרָא אַמַּאי לָא קָא מְרַחֵם מַר? גַּלִּי גַּבֵּיהּ וְאַחְוִי לֵיהּ שׁוֹטָא דְּנוּרָא, אַמְצִי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ.

כב מִשְׁנָה. נָשִׁים בַּמּוֹעֵד מְעַנּוֹת וְלֹא מְטַפְּחוֹת אַמַּאי אַמְרֵי? אָמַר (רבא) [רַב]: וַי לְאַזְלָא וַי לַחֲבִילָא. אָמַר רָבָא: נָשֵׁי דִּשְׁכֶנְצִיב אַמְרֵי הָכִי: וַי לְאַזְלָא וַי לַחֲבִילָא. וְאָמַר רָבָא: נָשֵׁי דִּשְׁכֶנְצִיב אַמְרֵי: גּוּד גַּרְמָא מִכָּכָא וְנִמְטוּ מַיָּא לְאַנְטִיכִי. וְאָמַר רָבָא: נָשֵׁי דִּשְׁכֶנְצִיב אַמְרֵי: שִׁיוֹל אִצְטָלָא דְּמֵילְתָא, לְבַר חָרֵי דִּשְׁלִימָא זָוְודֵיהּ. וְאָמַר רָבָא: נָשֵׁי דִּשְׁכֶנְצִיב אַמְרֵי: עַטּוּף וְכַסּוּ טוּרֵי, דְּבַר רַבְרְבֵי וּבַר רְמֵי הֲוָה. וְאָמַר רָבָא: נָשֵׁי דִּשְׁכֶנְצִיב אַמְרֵי: אֲחָנָא תַּגְרֵי, (דאזבונ) [אַזְבְּזְגֵי] מִיבְּדְקֵי. וְאָמַר רָבָא: נָשֵׁי דִּשְׁכֶנְצִיב אַמְרֵי: רְהִיט וְנָפִיל, וְאַמַּבְּרֵי זִיפּוּתָא יָזִיף. וְאָמַר רָבָא: נָשֵׁי דִּשְׁכֶנְצִיב אַמְרֵי: מוֹתָא כְּמוֹתָא, וּמַרְעָא חִיבּוּלְיָא.

כג תַּנְיָא. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: (קהלת ז׳:ב׳) "טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה" וְגוֹ׳. מַאי "וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ"? דְּבָרִים שֶׁל מִיתָה, דְּיִסְפַּד יִסְפְּדוּנֵיהּ, דְּיִקְבַּר יְקַבְּרוּנֵיהּ, דְּיִטְעַן יִטְעַנּוּנֵיהּ, (דילוי ילווניה) דִּידַל יְדָלוּנֵיהּ. וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי: דִּי לָא יְדַל, יְדָלוּנֵיהּ, דְּכְתִיב: (משלי כ״ה:ז׳) "כִּי טוֹב אֲמֹר לְךָ: עֲלֵה הֵנָּה, מֵהַשְׁפִּילְךָ לִפְנֵי נָדִיב, אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ".

כד תָּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁמֵּתוּ בָּנָיו שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, נִכְנְסוּ אַרְבָּעָה זְקֵנִים לְנַחֲמוֹ, רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן: דְּעוּ שֶׁחָכָם גָּדוֹל הוּא וּבָקִי בְּהַגָּדוֹת הוּא, וְאַל יִכָּנֵס אֶחָד מִכֶּם לְתוֹךְ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: וַאֲנִי אַחֲרוֹן! פָּתַח רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְאָמַר: רַבּוּ עֲוֹנוֹתָיו, תִּכְפּוּהוּ אֲבֵלִיו, הִטְרִיחַ רַבּוֹתָיו פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה. נַעֲנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר: (ויקרא י״:ו׳-ז׳) "וַאֲחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף ה'", וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה נָּדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁלֹּא עָשׂוּ אֶלָּא מִצְוָה אַחַת, דְּכְתִיב: (שם ט) "וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת הַדָּם אֵלָיו", כָּךְ? בָּנָיו שֶׁל רַבִּי [יִשְׁמָעֵאל], עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! נַעֲנָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְאָמַר: (מלכים א י״ד:י״ג) "וְסָפְדוּ לוֹ כָל יִשְׂרָאֵל וְקָבְרוּ אֹתוֹ" וְגוֹ׳. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמָה אֶבְיָה בֶּן יָרְבָעָם שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶלָּא דָּבָר אֶחָד טוֹב, דְּכְתִיב בֵּיהּ: (שם) "יַעַן נִמְצָא בּוֹ דָּבָר טוֹב", כָּךְ? בָּנָיו שֶׁל רַבִּי [יִשְׁמָעֵאל] עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! מַאי "דָּבָר טוֹב"? רַבִּי (איבא) [זֵירָא] וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, חַד אָמַר: שֶׁבִּטֵּל מִשְׁמַרְתּוֹ וְעָלָה לָרֶגֶל. וְחַד אָמַר: שֶׁבִּטֵּל פַּרְסְדָאוֹת שֶׁהוֹשִׁיב אָבִיו עַל הַדְּרָכִים, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. נַעֲנָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְאָמַר: (ירמיהו ל״ד:ה׳) "בְּשָׁלוֹם תָּמוּת, וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ [הַמְּלָכִים] הָרִאשׁוֹנִים" וְגוֹ׳. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה צִּדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶלָּא מִצְוָה אַחַת, שֶׁהֶעֱלָה יִרְמְיָה מִן הַטִּיט, כָּךְ? בָּנָיו שֶׁל רַבִּי [יִשְׁמָעֵאל], עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר: (זכריה י״ב:י״א) "בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמִּסְפֵּד בִּירוּשָׁלַיִם כְּמִסְפַּד הֲדַדְרִמּוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ". וְאָמַר רַב יוֹסֵף: אִלְמָלֵא תַּרְגּוּמָא דְּהַאי קְרָא, לָא הֲוָה יָדַעְנָא מַאי קָאָמַר: בְּעִידְנָא הַהִיא, יִסְגֵּי מִסְפְּדָא בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמִסְפְּדָא דְּאַחְאָב בַּר עָמְרִי, דְּקָטַל יָתֵיהּ הֲדַדְרִמּוֹן בַּר טַבְרִימּוֹן, וּכְמִסְפֵּד יֹאשִׁיָּהוּ בַּר אָמוֹן, דְּקָטַל יָתֵיהּ פַּרְעֹה חֲגִירָא בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמָה אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶלָּא דָּבָר אֶחָד טוֹב, דְּכְתִיב: (מלכים א כ״ב:ל״ה) "וְהַמֶּלֶךְ הָיָה מָעֳמָד בַּמֶּרְכָּבָה נֹכַח אֲרָם, וַיָּמָת בָּעֶרֶב", כָּךְ? בָּנָיו שֶׁל רַבִּי [יִשְׁמָעֵאל], עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: כְּתִיב בֵּיהּ בִּצְדְקִיָּהוּ: (ירמיהו ל״ד:ה׳) "בְּשָׁלוֹם תָּמוּת", וּכְתִיב: (שם לד) "וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר"? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁמֵּת נְבוּכַדְנֶצַּר בְּיָמָיו. וַאֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: כְּתִיב בֵּיהּ בְּיֹאשִׁיָּהוּ: (מ״ב כב) "לָכֵן הִנְנִי אֹסִפְךָ עַל אֲבוֹתֶיךָ, וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל

קְבוֹרֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם", וּכְתִיב: (ד"ה ב לה) "וַיֹּרוּ הַיֹּרִים לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ". וְאָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: שֶׁעָשָׂאוּהוּ כִּכְבָרָה. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁלֹּא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו. [אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מִנַּיִן לֶחָתָן שֶׁמֵּיסֵב בָּרֹאשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״א:י׳) "כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר", מַה כֹּהֵן, בָּרֹאשׁ, אַף חָתָן, בָּרֹאשׁ. וְכֹהֵן גּוּפֵיהּ, מְנָלָן? דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: (ויקרא כא) "וְקִדַּשְׁתּוֹ" לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, לְפִתּוֹחַ רִאשׁוֹן וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן וְלִטֹּל מָנָה יָפָה רִאשׁוֹן]. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: קָשָׁה יְצִיאַת נְשָׁמָה מִן הַגּוּף כְּצִפּוֹרֵי בְּפִי הַוֵּשֶׁט. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כְּפִיטּוּרֵי בְּפִי וֶשֶׁט. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חַיְתָא: הַנִּפְטָר מִן הַמֵּת, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'לֵךְ־לְשָׁלוֹם', אֶלָּא 'לֵךְ־בְּשָׁלוֹם'. הַנִּפְטָר מִן הַחַי, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'לֵךְ־בְּשָׁלוֹם', אֶלָּא 'לֵךְ־לְשָׁלוֹם'. הַנִּפְטָר מִן הַמֵּת, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'לֵךְ־לְשָׁלוֹם', אֶלָּא 'לֵךְ־בְּשָׁלוֹם', שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט״ו:ט״ו) "וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם". הַנִּפְטָר מִן הַחַי לֹא יֹאמַר לוֹ 'לֵךְ־בְּשָׁלוֹם', אֶלָּא 'לֵךְ־לְשָׁלוֹם', שֶׁהֲרֵי יִתְרוֹ שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה: (שמות ד׳:י״ח) 'לֵךְ לְשָׁלוֹם', הָלַךְ וְהִצְלִיחַ, דָּוִד אָמַר לְאַבְשָׁלוֹם: (שמואל ב ט״ו:ט׳) 'לֵךְ בְּשָׁלוֹם', הָלַךְ וְנִתְלָה. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי: כָּל הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּמִבֵּית הַמִּדְרָשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, זוֹכֶה וּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פד) "יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל יֵרָאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַשִׁי, אָמַר רַב: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֵין לָהֶם מְנוּחָה אֲפִלּוּ לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל, יֵרָאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן".

סְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת מוֹעֵד קָטָן

חגיגה

פרק א

חגיגה פרק א - [מַתְנִיתִין. הַכֹּל חַיָּבִין בִּרְאִיָּה כוּ'. גְּמָרָא. הַכֹּל לְאַתּוּיֵי מַאי? לְאַתּוּיֵי סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו], וּדְלָא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, יוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבָאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה: סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: שמות כג) 'יֵרָאֶה', 'יֵרָאֶה', כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא לִרְאוֹת כָּךְ בָּא לֵרָאוֹת. מַה לִּרְאוֹת, בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, כָּךְ לֵרָאוֹת, בִּשְׁתֵּי עֵינָיו.

א הַנְהוּ תְּרֵי אִלְמֵי, דַּהֲווּ בְּשִׁבִיבוּתֵיהּ דְּרַבִּי, בְּנֵי בַּרְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא, וְאָמְרֵי לָהּ בְּנֵי אַחְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּכָל אֵימַת דַּהֲוָה עָיֵל רַבִּי לְבֵי מִדְרָשָׁא, הֲווּ עָיְלֵי וְיָתְבֵי קַמֵּיהּ, וּמְנַיְדֵי בְּרֵישֵׁיהוּ, וּמְרַחֲשֵׁי בְּשִׁיפּוֹוּתֵיהוּ, וּבָעָא רַבִּי רַחֲמֵי עֲלַיְהוּ וְאִיתְסוּ, וְאִשְׁתַּכְּחִי, דַּהֲווּ גְּמִירֵי הִלְכְתָא, וְסִפְרָא, וְסִפְרֵי, (ותוספתא) וְכוּלֵּי תַּלְמוּדָא. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (ש"ה ז) "מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב", כַּמָּה יָפִין רַגְלֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (בנעלים) בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלִין לָרֶגֶל. 'בַּת נָדִיב': בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנִּקְרָא 'נָדִיב', שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים מז)

"נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם", וְכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, וְלֹא אֱלֹהֵי יִצְחָק וְיַעֲקֹב? אֶלָּא, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה תְּחִלָּה לַגֵּרִים. אָמַר רַב כַּהֲנָא: דָּרַשׁ רַב נָתָן בַּר מְנְיוּמִי מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי תַּנְחוּם: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית לז) "וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבּוֹר רֵק", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם? אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵין בּוֹ מַיִם"? מַיִם אֵין בּוֹ, אֲבָל נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ בּוֹ.

ב תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא וְרַבִּי אֶלְעָזָר (בן) חַסְמָא שֶׁהָלְכוּ לְהַקְבִּיל (את) פְּנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בִּפְקִיעִין. אָמַר לָהֶם: מַה חִדּוּשׁ הָיָה הַיּוֹם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ? אָמְרוּ לוֹ: (רבי) תַּלְמִידֶיךָ אָנוּ, וּמֵימֶיךָ אָנוּ שׁוֹתִין. אָמַר לָהֶם: אַף עַל פִּי כֵן, אִי־אֶפְשָׁר לְבֵית הַמִּדְרָשׁ בְּלֹא חִדּוּשׁ. שַׁבָּת שֶׁל מִי הָיְתָה? שַׁבָּת שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הָיְתָה. וּבַמָּה הָיְתָה הַגָּדָה הַיּוֹם? אָמְרוּ לוֹ: בְּפָרָשַׁת הַקְהֵל. וּמַה דָּרַשׁ בָּהּ? (דברים לא) "הַקְהֵל אֶת הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף", אִם אֲנָשִׁים בָּאִים לִלְמֹד, וְנָשִׁים בָּאוֹת לִשְׁמֹעַ, טַף לָמָּה בָּאִין? כְּדֵי (להקביל) [לִתֵּן] שָׂכָר לְמְבִיאֵיהֶם. אָמַר לָהֶם: מַרְגָּלִית טוֹבָה הָיְתָה (לי) בְּיָדֶכֶם, וּבְקַשְׁתֶּם לְאַבְּדָהּ מִמֶּנִּי? וְעוֹד דָּרַשׁ: (בה) (דברים כו) "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם", וּכְתִיב: "וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם". אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אַתֶּם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה (לכם) [אֶתְכֶם] חֲטִיבָה אַחַת בָּעוֹלָם. אַתֶּם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, דִּכְתִיב: (שם ו) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה (לכם) [אֶתְכֶם] חֲטִיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, דִּכְתִיב: (ד"ה א יז) "וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ". וְאַף הוּא פָּתַח וְדָרַשׁ: (קהלת יב) "דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת, וּכְמַשְׂמְרוֹת נְטוּעִים בַּעֲלֵי אֲסֻפוֹת, נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד", לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה לְדָרְבוֹנוֹת? לוֹמַר לְךָ? מַה דָּרְבָן זֶה מְכַוֵּן אֶת הַפָּרָה לִתְלָמֶיהָ, (להביא) [לְהוֹצִיא] חַיִּים לָעוֹלָם, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה, מְכַוְּנִים (לב) [אֶת] לוֹמְדֵיהֶם מִדַּרְכֵי מִיתָה לְדַרְכֵי חַיִּים. אִי מַה דָּרְבָן זֶה מְסַלְסֵל, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה, מְסַלְסְלִין עָלָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'וּכְמַשְׂמְרוֹת'. אִי מַה מַּסְמֵר זֶה חָסֵר וְלֹא יָתֵר, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה חֲסֵרִים וְלֹא יְתֵרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: נְטוּעִים. מַה נְּטִיעָה זוֹ פָּרָה וְרָבָה, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה פָּרִים וְרְבִים. 'בַּעֲלֵי אֲסֻפוֹת', אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁיּוֹשְׁבִין אֲסֻפּוֹת וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה. הַלְּלוּ מְטַמְּאִים, וְהַלְּלוּ מְטַהֲרִים. הַלְּלוּ אוֹסְרִין, וְהַלְּלוּ מַתִּירִין. הַלְּלוּ פּוֹסְלִין, וְהַלְּלוּ מַכְשִׁירִין. שֶׁמָּא יֹאמַר אָדָם: (הואיל והללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין, והללו מכשירין,) הֵיאַךְ אֲנִי לָמֵד תּוֹרָה מֵעַתָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֻּלָּם נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד", (כולן) אֵל אֶחָד נְתָנָן, וּפִרְנָס אֶחָד אָמַרן מִפִּי אָדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ) "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר". אַף אַתָּה עֲשֵׂה אָזְנְךָ כַּאֲפַרְכֶּסֶת, וּקְנֵה לְךָ לֵב [מֵבין] לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי הַמְטַהֲרִין וְדִבְרֵי הַמְטַמְּאִין, דִּבְרֵי הָאוֹסְרִין וְדִבְרֵי הַמַּתִּירִין, דִּבְרֵי הַפּוֹסְלִין וְדִבְרֵי

הַמַּכְשִׁירִין, וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה אָמַר לָהֶם: אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שָׁרוּי בְּתוֹכוֹ, שֶׁאֵין דּוֹרוֹ יָתוֹם. וְלֵימְרוּ לֵיה בְּהֶדְיָא! מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית, שֶׁהָלַךְ לְהַקְבִּיל אֶת פְּנֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּלֹד. אָמַר לוֹ: מָה חִדּוּשׁ הָיָה הַיּוֹם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ? אָמַר לוֹ: נִמְנוּ וְגָמְרוּ, עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעֲשֵׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית. אָמַר לוֹ: יוֹסֵי, פְּשׁוֹט יָדֶיךָ וְקַבֵּל אֶת עֵינֶיךָ. פָּשַׁט אֶת יָדָיו וְקִבֵּל אֶת עֵינָיו. בָּכָה רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר: (תהלים כה) "סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם". אָמַר לוֹ: לֵךְ וֶאֱמֹר לָהֶם: אַל תְּחוּשׁוּ לְמִנְיָנְכֶם, כְּבָר מְקֻבָּלַנִי מֵרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ, וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי: עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעֲשֵׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית, מַה טַּעַם? הַרְבֵּה כְּרִכִּים כָּבְשׁוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם, שֶׁלֹּא כָּבְשׁוּ עוֹלֵי בָּבֶל, (וקדושה) [מִפְּנֵי שֶׁקְּדֻשָּׁה] רִאשׁוֹנָה קְדֻשָּׁה לְשָׁעָתָהּ, וְלֹא קְדֻשָּׁה לֶעָתִיד לָבוֹא, וְהַנִּיחוּם, כְּדֵי שֶׁיִּסְמְכוּ עֲנִיִּים עֲלֵיהֶם בַּשְּׁבִיעִית. תָּנָא: לְאַחַר שֶׁנִּתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ אָמַר: יְהִי רָצוֹן שֶׁיַּחֲזְרוּ עֵינֵי יוֹסֵי לְמָקוֹמָן, וְחָזְרוּ. (ובמסכת פסחים פרק "מקום שנהגו" מאמר קצר דומה למה שכתוב למעלה: "כולם פרנס אחד אמרן" וכו', וזה לשונו: דרש רבא: (ישעיה ס) "ועמך כולם צדיקים", בין שאמר: להדליק, בין שאמר: שלא להדליק, שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד. עד כאן.)

ג [רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבָאי מִשּׁוּם] רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'יֵרָאֶה' 'יֵרָאֶה', כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא לִרְאוֹת, כָּךְ בָּא לֵרָאוֹת, מַה לִּרְאוֹת, בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, אַף לֵרָאוֹת, בִּשְׁתֵּי עֵינָיו. רַב הוּנָא, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא: 'יֵרָאֶה' 'יֵרָאֶה', בָּכֵי, אָמַר: עֶבֶד שֶׁרַבּוֹ מְצַפֶּה לִרְאוֹתוֹ, יִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ? דִּכְתִיב: (ישעיה א) "כִּי תָּבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי" וְגוֹ'. וְרַב הוּנָא, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכֵי: (דברים כז) "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם", עֶבֶד שֶׁרַבּוֹ מְצַפֶּה לֶאֱכֹל עַל שֻׁלְחָנוֹ, יִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה א) "לָמָּה לִּי רֹב זִבְחֵיכֶם יֹאמַר ה'" וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכֵי: (בראשית מה) "וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו", וּמַה תּוֹכֵחָה שֶׁל בָּשָׂר־וָדָם כָּךְ, שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא כָּל שֶׁכֵּן? רַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכֵי: (ש"א כח) "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל: לָמָּה הִרְגַּזְתַּנִי לְהַעֲלוֹת אֹתִי"? וּמַה שְׁמוּאֵל (הנביא) [הַצַּדִּיק] הָיָה מִתְיָרֵא מִיּוֹם הַדִּין, אָנוּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה? דִּשְׁמוּאֵל, מַאי הִיא? דִּכְתִיב: (שם) "וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל שָׁאוּל: אֱלֹהִים רָאִיתִי עֹלִים מִן הָאָרֶץ", 'עוֹלִים', תְּרֵי מַשְׁמַע! חַד שְׁמוּאֵל וְאִידָךְ, דְּאָזִיל שְׁמוּאֵל וְאַיְתִי לְמֹשֶׁה בַּהֲדֵיהּ. אָמַר [לֵיהּ]: דַּיְלְמָא חַס־וְשָׁלוֹם לְדִינָא קָא מִתְבָּעִינָא, קוּם בַּהֲדַאי, דְּלֵיכָּא מִלְּתָא דִּכְתִיבַת בְּאוֹרַיְתָא וְלָא קַיְמִתֵּיהּ. רַבִּי אַמִּי, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכֵי: (איכה ג) ("יתן למכה לחי ישבע בחרפה"). "יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ, אוּלַי יֵשׁ תִּקְוָה", אָמַר: כּוּלֵי הַאי וְאוּלַי?! רַבִּי אַמִּי, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכֵי: (צפניה ב) ("בקשו את ה' כל ענוי הארץ

אשר משפטו פעלו") "בַּקְּשׁוּ צֶדֶק, בַּקְּשׁוּ עֲנָוָה, אוּלַי תִּסָּתְרוּ בְּיוֹם אַף ה'". אָמַר: כּוּלֵי הַאי וְאוּלַי?! רַב (יוסף) [אַסִי], כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ה) "שִׂנְאוּ רָע וְאֶהֱבוּ טוֹב, וְהַצִּיגוּ בַשַּׁעַר מִשְׁפָּט, אוּלַי יֶחֱנַן ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת שְׁאֵרִית יוֹסֵף". אָמַר: כּוּלֵי הַאי וְאוּלַי?!

ד רַב יוֹסֵף, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכֵי: (משלי יג) "וְיֵשׁ נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט", [אָמַר]: וּמִי אִיכָּא אִינִישׁ דְּאָזִיל בְּלָא זִמְנֵיהּ? אִין! כִּי הָא דְּרַב (דימי) [בֵּיבִי] בַּר אַבַּיֵי, הֲוָה שְׁכִיחַ (גבי) [גַּבֵּיהּ] מַלְאַךְ־הַמָּוֶת. אָמַר לֵיהּ לִשְׁלוּחֵיהּ: זִיל אַיְתִי לִי מְרָיִם מְגַדְּלָא שַׁעַר נַשָּׁיָא. אָזַל, אַיְתֵי לֵיהּ מְרָיִם מְגַדְּלָא דַּרְדְּקֵי, אָמַר לֵיהּ: אֲנָא, מְרָיִם מְגַדְּלָא שַׁעַר נַשָּׁיָא אֲמָרִי לְךָ! אָמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, אֵיהַדָּרָה? אָמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וַאֲיִתֵיתָהּ, תֵּיהֱוֵי בְּמַנְיָנָא! וְאֶלָּא הֵיכִי יָכְלִתְּ לָהּ? הֲוָת נָקִיטָא מַתָּאָרָא בְּיָדָהּ, (וקא מחריא) [וַהֲוָת קָא שַׁגְרֵי וּמְחַרְיָא] תַּנּוּרָא, שַׁקַלְתֵּיהּ, אוֹתְבֵיהּ אַגַּבָּא דְּכַרְעָהּ, קָדְחָה, אִיתְרַע מַזָּלָהּ, וְאֵיתֵיתֵהּ. אָמַר לֵיהּ רַב בֵּיבִי בַּר אַבַּיֵי: אִית לְכוּ רְשׁוּתָא לְמֶעֱבַד הָכִי? אָמַר לֵיהּ: וְלָא כְּתִיב: "וְיֵשׁ נִסְפֶּה בְלֹא מִשְׁפָּט"?! אָמַר לֵיהּ: וְלָא כְּתִיב: (קהלת א) "דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא"? (והארץ לעולם עומדת"?) אָמַר לֵיהּ: דַּרְעִינָא לְהוּ אֲנָא עַד דְּמָלוּ לְדָרָא, וְהַדַּר מַשְׁלִימְנָא לְהוּ לְדוּמָה. אָמַר לֵיהּ: סוֹף סוֹף, שְׁנֵיהֶן, מַאי עֲבַדְתְּ לְהוּ? אָמַר לֵיהּ: אִי אִיכָּא צוּרְבָּא מֵרַבָּנָן, (שאינו עומד על מדותיו, מוספינא להו ליה. נוסח אחר:) [דְּמַעֲבִיר בְּמִילֵיהּ מוֹסִפְינָא לְהוּ לֵיהּ], וְהַוְיָא חֲלוּפֵיהּ. רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכֵי: (איוב ב) "וַתְּסִיתֵנִי בּוֹ לְבַלְּעוֹ חִנָּם", עֶבֶד שֶׁרִבּוֹ מְסִיתִין אוֹתוֹ עָלָיו וְנִסָּת, תַּקָּנָה יֵשׁ לוֹ?! רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכֵי: (שם טו) "הֵן בִּקְדֹשָׁו לֹא יַאֲמִין, וְשָׁמַיִם לֹא זַכּוּ בְעֵינָיו". וְאִם בִּקְדוֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין, בְּמַאן יַאֲמִין? יוֹמָא חַד, הֲוָה אָזִיל בְּאוּרְחָא, חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא מַנְקִיט תְּאֵינֵי, שָׁבִיק הַנָךְ דְּמַטוּ, וְשָׁקִיל הַנָךְ דְּלָא מַטוּ, אָמַר לֵיהּ: [לָאו] הֲנֵי מַעֲלָן טָפֵי? אָמַר לֵיהּ: הֲנֵי לְאוּרְחָא קָא בָּעִינָא לְהוּ, הֲנֵי, נַטְרַן וַהֲנֵי, לָא נַטְרַן. אָמַר: הַיְינוּ דִּכְתִיב: "הֵן בִּקְדֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין". אֵינִי, וְהָא הַהוּא תַּלְמִידָא דַּהֲוָה בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרַאי, דְּשָׁכִיב אַדְּזוּטָר, אָמַר: אִי בְּעֵי הַאי מֵרַבָּנָן, הֲוָה חַיֵּי. וְאִם אִיתָא, דִּילְמָא מֵ"הֵן בִּקְדֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין" הֲוָה? הַהוּא, מְבַעֵט בְּרִבּוֹתָיו הֲוָה.

ה רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, הֲוָה בָּכֵי: (מלאכי ג) "וְקָרַבְתִּי אֲלֵיכֶם לַמִּשְׁפָּט, וְהָיִיתִי עֵד מְמַהֵר בַּמְכַשְּׁפִים וּבַמְנָאֲפִים וּבַנִּשְׁבָּעִים (בשמי) לַשֶּׁקֶר, וּבְעֹשְׁקֵי שְׂכַר שָׂכִיר". (אלמנה ויתום ומטי גר ולא יראוני אמר ה' צבאות". אמר:) עֶבֶד שֶׁרִבּוֹ מְקָרְבוֹ לְדוּנוֹ, וּמְמַהֵר לְהָעִידוֹ, תַּקָּנָה יֵשׁ לוֹ?! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן [בֶּן זַכַּאי]: אוֹי לָנוּ, שֶׁשָּׁקַל עָלֵינוּ הַכָּתוּב קַלּוֹת כַּחֲמוּרוֹת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל הַמַּטֶּה דִּין שֶׁל גֵּר, כְּאִלּוּ מַטֶּה דִּינוֹ שֶׁל מַעְלָה, [שֶׁנֶּאֱמַר]: "וּמַטֵּי־גֵּר", 'וּמַטֵּי' כְּתִיב.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: כָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר וּמִתְחָרֵט בּוֹ, מוֹחֲלִין לוֹ (על כל עונותיו) מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג) "וְלֹא יְרֵאוּנִי", הָא "יְרֵאוּנִי", מוֹחֲלִין לוֹ מִיָּד! רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכִי: (קהלת יב) "כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט, עַל כָּל נֶעְלָם". ("אם טוב ואם רע". אמר:) עֶבֶד שֶׁרַבּוֹ שׁוֹקֵל לוֹ שְׂגָגוֹת כִּזְדוֹנוֹת, תַּקָּנָה יֵשׁ לוֹ?! מַאי "עַל כָּל נֶעְלָם"? אָמַר רַב: זֶה הַהוֹרֵג כְּנָה בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ וְנִמְאָס בָּהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: זֶה הָרַק בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ וְנִמְאָס בָּהּ. מַאי "אִם טוֹב וְאִם רָע"? אָמַר רַבִּי יַנַּאי: זֶה הַנּוֹתֵן צְדָקָה לֶעָנִי בְּפַרְהֶסְיָא, כִּי הָא דְּרַבִּי יַנַּאי חֲזָיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּיָהֵיב זוּזָא לַעֲנְיָא בְּפַרְהֶסְיָא, אָמַר לֵיהּ: מוּטָב דְּלָא יָהַבְתְּ לֵיהּ, דְּהַשְׁתָּא דְּיָהַבְתְּ לֵיהּ, אַכְסֵיפְתֵּיהּ. דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא אָמְרֵי: זֶה הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְאִשָּׁה בַּסֵּתֶר, דְּקָא מַיְתֵי לָהּ לִידֵי חֶשְׁדָּא. (רב) [רָבָא] אָמַר: זֶה הַמְשַׁגֵּר בָּשָׂר לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁאֵינוֹ מְחֻתָּךְ בְּעֶרְבֵי שַׁבָּתוֹת. אֵינִי! וְהָא רָבָא מְשַׁדַּר? שַׁאנִי בַּת רַב חִסְדָּא, דְּקִים לֵיהּ בְּגַוָּהּ [דְּבָקְיָא].

ו רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הֲוָה מַטֵּי לְהַאי קְרָא, בָּכִי: (דברים לא) "וְהָיָה כִּי תִמְצֶאן אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת". (אמר:) עֶבֶד שֶׁרַבּוֹ מַמְצִיא לוֹ רָעוֹת, (רבות) תַּקָּנָה יֵשׁ לוֹ?! מַאי, "רָעוֹת (רבות) וְצָרוֹת"? אָמַר רַב: רָעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ צָרוֹת זוֹ לְזוֹ, כְּגוֹן: זְבוּרָא וְעַקְרְבָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: זֶה הַמַּמְצִיא מָעוֹת לֶעָנִי בְּשָׁעַת דָּחְקוֹ. אָמַר רָבָא: הֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: זוּזֵי לַעֲלָא, לָא שְׁכִיחִי, לִתְלִיתָא, שְׁכִיחִי. (שם) "וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם הַהוּא וַעֲזַבְתִּים, וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם", אָמַר רַב בַּרְזִלָּא בַּר טַבְיוּמִי, אָמַר רַב: כָּל שֶׁאֵינוֹ בְּ"הֶסְתֵּר פָּנִים" אֵינוֹ מֵהֶם. כָּל שֶׁאֵינוֹ בְּ"וְהָיָה לֶאֱכֹל" אֵינוֹ מֵהֶם. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן (לרבה) [לְרָבָא]: מַר, לָא בְּ"הֶסְתֵּר פָּנִים" אִיתֵּיהּ, וְלָא בְּ"וְהָיָה לֶאֱכֹל" אִיתֵּיהּ? אָמַר לְהוּ: וּמִי יָדְעִיתּוּ כַּמָּה מִשְׁתַּדְּרְנָא בְּצִינְעָא לְבֵי שְׁבוּר מַלְכָּא? אֲפִלּוּ הָכִי, יְהָבוּ בֵּיהּ רַבָּנָן עֵינַיְהוּ. אַדְהָכִי, שַׁדּוּר דְּבֵי שְׁבוּר מַלְכָּא וְגַרְבּוּהוּ, [אָמַר]: (וְ)הַיְנוּ דְּתַנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם; אוֹ עָנִי, אוֹ מֵיתָה.

(דברים לא) "וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא", אָמַר רָבָא: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַף עַל פִּי שֶׁהִסְתַּרְתִּי פָּנַי מֵהֶם, (דכתיב: (שמות לג) "ודבר ה' אל משה, פנים אל פנים", אותם הפנים אסתיר, אבל) "בַּחֲלוֹם אֵדַבֶּר בּוֹ". רַב יוֹסֵף אָמַר: יָדוֹ נְטוּיָה עָלֵינוּ, (להגן) שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה נא) "וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךְ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה הֲוָה קָאֵי בֵּי קֵיסָר, אַחְוִי לֵיהּ הַהוּא צָדוֹקִי: עַמָּא, דְּאַהַדְּרִינְהוּ מָרֵיהּ לְאַפֵּיהּ מִינֵּיהּ. אַחְוִי לֵיהּ: (איהו) וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה עָלֵינוּ (להגן). אָמַר לוֹ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (בן חנניה): מַאי אַחְוִי לָךְ? עַמָּא, דְּאַהַדְּרִינְהוּ מָרֵיהּ לְאַפֵּיהּ מִינֵּיהּ. (ומאי אחוית ליה הכי והכי) [וַאֲנָא מַחְוִינָא לֵיהּ: יָדוֹ נְטוּיָה עָלֵינוּ]. אָמַר לֵיהּ לְהַהוּא צָדוֹקִי: מַאי אַחְוִית לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: עַמָּא, דְּאַהַדְּרִינְהוּ מָרֵיהּ לְאַפֵּיהּ, (והוא)

וּמַאי אַחְוִי לָךְ? אָמַר: לָא יָדַעְנָא. אָמַר: גַּבְרָא דְּלָא יָדַע מַאי מַחְווּ לֵיהּ בְּמָחוֹג, מַחְוִי קַמֵּיהּ מַלְכָּא?! אַפְּקוּהוּ (להההוא צדוקי) וְקַטְלוּהוּ. כִּי קָא נִיחָא נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן: וּמַאי תִּיהֱוֵי עָלָן מִן צְדוֹקִים? אָמַר לְהוּ: (ירמיה מט) "אָבְדָה עֵצָה מִבָּנִים נִסְרְחָה חָכְמָתָם", כֵּיוָן דְּאָבְדָה עֵצָה שֶׁל בָּנִים, נִסְרְחָה חָכְמָתָם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (בראשית לג) "וַיֹּאמֶר: נִסְעָה וְנֵלֵכָה, וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ". רַבִּי אִילָא הֲוָה סָלִיק וְאָזֵל בְּדַרְגָּא דְּבֵי (רבא) [רַבָּה] בַּר שִׁילָא, שַׁמְעֵיהּ לְהַהוּא יְנוּקָא דַּהֲוָה קָא קָרֵי: (עמוס ד) "כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבֹרֵא רוּחַ, וּמַגִּיד לְאָדָם מַה שֵּׂחוֹ", אָמַר: עֶבֶד שֶׁרִבּוֹ מַגִּיד לוֹ מַה שֵּׂחוֹ, תַּקָּנָה יֵשׁ לוֹ?! מַאי, 'מַה שֵּׂחוֹ'? אָמַר רַב: אֲפִלּוּ שִׂיחָה יְתֵרָה שֶׁבֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, מַגִּידִין לוֹ לְאָדָם בִּשְׁעַת מִיתָה. אֵינִי, וְהָא רַב כַּהֲנָא הֲוָה גַּנְיָ תּוּתֵי פּוּרְיֵיהּ דְּרַב, וְשַׁמְעֵיהּ דְּסָח וְצָחַק וְעָשָׂה צְרָכָיו. אָמַר: דָּמֵי פּוּמֵיהּ דְּרַב כְּמַאן דְּלָא טָעִים לֵיהּ תַּבְשִׁילָא. אָמַר לֵיהּ: כַּהֲנָא, פּוּק! לָאו אוֹרַח אַרְעָא! לָא קַשְׁיָא, כָּאן דְּצָרִיךְ לְרִצּוּיָהּ, הָא, דְּלָא צָרִיךְ לְרִצּוּיָהּ]. (ירמיה יג) "וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ, בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵוָה". מַאי, 'בְּמִסְתָּרִים'? אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר (אויא) [אִינְיָא] מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: מָקוֹם יֵשׁ לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבּוֹכֶה בּוֹ וּ'מִסְתָּרִים' שְׁמוֹ. וּמַאי, 'מִפְּנֵי גֵוָה'? אָמַר רַב [שְׁמוּאֵל בַּר] יִצְחָק: מִפְּנֵי גַּאֲוָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: מִפְּנֵי גַּאֲוָתָהּ שֶׁל מַלְכוּת שָׁמַיִם שֶׁנִּטְלָה. וּמִי אִיכָּא בְּכְיָיה קַמֵּיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? וְהָא אָמַר רַב פָּפָּא: אֵין עַצְבוּת לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ד"ה א טז) "עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ"? לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּבָתֵּי גַּוֵּאי, הָא בְּבָתֵּי בָּרֵאי. וּבְבָתֵּי בָּרֵאי לֵיכָּא עַצְבוּת? וְהָא כְּתִיב: (ישעיה כב) "וַיִּקְרָא אֲדֹנָי אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וְלַחֲגֹר שָׂק"? שַׁאנִי חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דַּאֲפִלּוּ מַלְאֲכֵי (השרת) [שָׁלוֹם] בָּכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לג) "הֵן אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חָצָה, מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכָּיוּן". (ירמיה יג) "וְדִמְעִי תֵּרַד עֵינִי דִּמְעָה, כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה'". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שָׁלֹשׁ דְּמָעוֹת הַלָּלוּ, לָמָּה? אַחַת, עַל מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן. וְאַחַת, עַל מִקְדָּשׁ שֵׁנִי. וְאַחַת, עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁגָּלוּ מִמְּקוֹמָן. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: אַחַת, עַל בְּטוּל תּוֹרָה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁגָּלוּ מִמְּקוֹמָן, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה'". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אַחַת, עַל בְּטוּל תּוֹרָה, מַאי, "כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה'"? כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל מִמְּקוֹמָן, אֵין לְךָ בְּטוּל תּוֹרָה גָּדוֹל מִזֶּה.

תָּנוּ רַבָּנָן: (על) שְׁלֹשָׁה, (דברים) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹכֶה עֲלֵיהֶם בְּכָל יוֹם; עַל מִי שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק. וְעַל מִי שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק. וְעַל פֹּרֶנֶס הַמִּתְגָּאֶה עַל הַצִּבּוּר בְּחִנָּם. רַבִּי הֲוָה נָקֵט סֵפֶר קִינוֹת, וְקָרֵי בְּגַוֵּיהּ, כִּי מָטָא לְהַאי פְּסוּקָא: (איכה ב׳:א׳) "הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ, תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל", נָפַל סִפְרָא מִיָּדֵיהּ, אָמַר: (נפל)

מֵאִיגְּרָא רָם לְבִירָא עָמִיקְתָא. רַבִּי וְרַבִּי חִיָּא הֲווּ שַׁקְלֵי וְאָזְלֵי בְּאוּרְחָא, כִּי מַטּוּ לְהַאי מָתָא, אַמְרֵי: אִי אִיכָּא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הָכָא, נֵיזִיל וּנְקַבֵּל אַפֵּיהּ, אַמְרֵי לְהוּ: אִיכָּא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הָכָא, וּמְאוֹר עֵינַיִם הוּא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא לְרַבִּי: תִּיבַּאתְּ הָכָא, וְלָא תְּזַלְזֵל בִּנְשִׁיאוּתָךְ, אֵיזִיל אֲנָא וְאַקְבֵּיל אַפֵּיהּ, תַּקְפֵּיהּ וְאָזִיל בַּהֲדֵיהּ. כִּי הֲווּ מִיפְּטְרֵי מִקַּמֵּיהּ, אָמַר לָהֶם: אַתֶּם הִקְבַּלְתֶּם פָּנִים הַנִּרְאִים וְאֵינָם רוֹאִים, תִּזְכּוּ וּתְקַבְּלוּ פְּנֵי שְׁכִינָה, הָרוֹאָה וְאֵינָהּ נִרְאָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְרַבִּי חִיָּא: אִכּוּ הַשְׁתָּא מְנַעְתָּנִי מֵהַאי בִּרְכְתָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא: מִמַּאן שְׁמִיעַ לָךְ? מִפִּרְקֵיהּ דְּרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמִיעַ לִי. דְּרַבִּי יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר חִיטַּיָּא, הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה מְקַבֵּל אַפֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ כָּל יוֹמָא. כִּי קָשׁ, אָמַר לֵיהּ: לָא לִיצְטַעַר מַר, דְּלָא יָכִיל מַר. אָמַר לֵיהּ: מִי זוּטַר מַאי דְּכְתִיב בְּהוּ בְּרַבָּנָן: (תהילים מ"ט:י-י"א) "וְיִחִי עוֹד לָנֶצַח, לֹא יִרְאֶה הַשָּׁחַת". (מה טעם לא יראה) "כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ", מָה הָרוֹאֶה חֲכָמִים בְּמִיתָתָן כָּךְ, בְּחַיֵּיהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! רַב אִידִי (בריה) [אֲבוּהָ] דְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי הֲוָה רָגִיל, דַּהֲוָה אָזִיל תְּלָתָא יַרְחֵי בְּאוּרְחָא, (והוה יתיב חד יומא באושפיזיה) וְחַד יוֹמָא בְּבֵי רַב, (והדר אתי) וַהֲווּ קָרוּ לֵיהּ רַבָּנָן: "בַּר בֵּי רַב דְּחַד יוֹמָא". חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ וְקָרֵי אֲנַפְשֵׁיהּ: (איוב י"ב:ד') "שְׂחֹק לְרֵעֲהוּ אֶהְיֶה, קֹרֵא לֶאֱלוֹהַּ וַיַּעֲנֵהוּ". אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: בְּמָטוּ מִינָּךְ, לָא תַּעֲנִישׁ רַבָּנָן. נָפַק רַבִּי יוֹחָנָן לְבֵי מִדְרְשָׁא וְדָרַשׁ: (ישעיהו נ"ח:ב') "וְאוֹתִי יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן וְדַעַת דְּרָכַי יֶחְפָּצוּן", וְכִי בַּיּוֹם דּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ וּבַלַּיְלָה אֵין דּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ? אֶלָּא, לוֹמַר לְךָ: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד בַּשָּׁנָה, (לשמה) מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָסַק כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ! וְכֵן (הוא אומר) בְּמִדַּת פּוּרְעָנוּת, [דִּכְתִיב]: (במדבר י"ד:ל"ד) "בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה, יוֹם לַשָּׁנָה", וְכִי אַרְבָּעִים שָׁנָה חָטְאוּ? וַהֲלֹא לֹא חָטְאוּ אֶלָּא אַרְבָּעִים יוֹם? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת, אֲפִלּוּ (פעם אחת) [יוֹם אֶחָד] בַּשָּׁנָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָבַר כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ.

תַּנְיָא. (במדבר כ"ח:ו') "עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה בְּהַר־סִינַי", רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מַעֲשֶׂיהָ נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי, וְהֵיא עַצְמָהּ לֹא קָרְבָה. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר: קְרִיבָה, וְשׁוּב לֹא פְּסָקָה. אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (עמוס ה':כ"ה) "הַזְּבָחִים וּמִנְחָה הִגַּשְׁתֶּם לִי בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, בֵּית יִשְׂרָאֵל"? שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה, הֵן הִקְרִיבוּ אוֹתָהּ.

בְּעִי רַב חִסְדָּא, הַאי קְרָא הֵיכִי כְּתִיב? (שמות כ"ד:ה') "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיַּעֲלוּ עֹלֹת, [וְכָבְשִׁים], וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים [לַה'", פָּרִים"]. אוֹ דִילְמָא אִידִי וְאִידִי פָּרִים הָווּ? לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? מַר זוּטְרָא אָמַר: לְפִסּוּק טָעֲמִים. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא אָמַר: לְאוֹמֶר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה, כְּעוֹלָה שֶׁהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, מַאי, פָּרִים הָווּ? אוֹ כְּבָשִׂים הָווּ? תֵּיקוּ!

תְּנַן הָתָם: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר, [הַפֵּאָה, וְהַבִּכּוּרִים, וְהָרְאָיוֹן, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְתַלְמוּד תּוֹרָה]:

ז לֵוִי רָמִי, כְּתִיב: (משלי כ"ה:י"ז) "הַקֹּר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ", וּכְתִיב: (תהילים ס"ו:י"ג) "אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת"? לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בַּחֲטָאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, כָּאן, בְּעוֹלוֹת וּשְׁלָמִים. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "הַקֹּר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ", בַּחֲטָאוֹת וַאֲשָׁמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַתָּה אוֹמֵר: בַּחֲטָאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעוֹלוֹת וּשְׁלָמִים? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת", הֲרֵי עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "הַקֹּר רַגְלְךָ"? בַּחֲטָאוֹת וַאֲשָׁמוֹת [הַכָּתוּב מְדַבֵּר].

[מַתְנִיתִין. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹכְלִים מְרֻבִּים וּנְכָסִים מוּעָטִים, מֵבִיא שְׁלָמִים מְרֻבִּים וְעוֹלוֹת מוּעָטוֹת. נְכָסִים מְרֻבִּין וְאוֹכְלִין מוּעָטִין, מֵבִיא עוֹלוֹת מְרֻבּוֹת וּשְׁלָמִים מוּעָטִין. זֶה וְזֶה מוּעָט, עַל זֶה נֶאֱמַר: "מְעָה כֶּסֶף שִׁתֵּי כֶסֶף". זֶה וְזֶה מְרֻבִּים, עַל זֶה נֶאֱמַר: (דברים ט"ז:י"ז) "אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כִּבְרִכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ"].

גְּמָרָא. תַּנְיָא: (קהלת א) "מְעָוֻת לֹא יוּכַל לִתְקֹן". (כיצד?) זֶה שֶׁבִּטֵּל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית אוֹ שֶׁל עַרְבִית, (ותפלה) [אוֹ שֶׁבִּטֵּל תְּפִלָּה] שֶׁל שַׁחֲרִית אוֹ שֶׁל עַרְבִית. "וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת", זֶה (שמנוהו) [שֶׁנִּמְנוּ] חֲבֵרָיו לִדְבַר מִצְוָה, וְלֹא נִמְנָה עִמָּהֶם. אָמַר לוֹ בַּר הֵי הֵי לְהִלֵּל: מַאי דִּכְתִיב: (מלאכי ג) "וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לָרָשָׁע, בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ", הַיְינוּ 'צַדִּיק', הַיְינוּ 'עֹבֵד־אֱלֹהִים'! הַיְינוּ 'רָשָׁע' הַיְינוּ 'לֹא־ עֲבָדוֹ'! *)) אָמַר לֵיהּ: 'עֲבָדוֹ' וְ'לֹא־עֲבָדוֹ', תַּרְוַיְהוּ, צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי נִינְהוּ, אֶבָל אֵינוֹ דּוֹמֶה שׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים, לְשׁוֹנֶה מֵאָה וְאַחַת. אָמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם חָדָא זִימְנָא, קְרֵי לֵיהּ: "לֹא עֲבָדוֹ"? אָמַר לֵיהּ: אִין, צֵא וּלְמַד מִשּׁוּק שֶׁל חַמָּרִים; עֲשָׂרָה פַּרְסֵי בְּזוּזָא, עֲשָׂרָה וְחַד פַּרְסֵי בְּתַרֵי זוּזֵי. אָמַר לֵיהּ אֵלִיָּהוּ לְבַר הֵי הֵי, וְאָמְרֵי לָהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיה מח) "הִנֵּה צְרַפְתִּיךָ וְלֹא בְכֶסֶף, בְּחַרְתִּיךָ בְּכוּר עֹנִי"? מְלַמֵּד, שֶׁחִזֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּל מִדּוֹת טוֹבוֹת [לִתֵּן לְיִשְׂרָאֵל], וְלֹא מָצָא לְיִשְׂרָאֵל מִדָּה טוֹבָה אֶלָּא עֲנִיּוּת. אָמַר שְׁמוּאֵל וְאִי תֵּימָא רַב יוֹסֵף: הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: יָאָה עֲנִיּוּתָא לְיִשְׂרָאֵל (כורדא) [כְּבַרְזָא] סוּמְקָא לְסוּסְיָא חִיוָּרָא.

מִשְׁנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: אֵי זֶהוּ "מְעָוֻת שֶׁלֹּא יוּכַל לִתְקֹן"? זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מַמְזֵר. אִם תֹּאמַר: בְּגוֹנֵב וְגוֹזֵל, יָכוֹל הוּא לְהַחֲזִירוֹ וְיִתַּקֵּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: אֵין קוֹרִין 'מְעָוֻת' אֶלָּא לְמִי שֶׁהָיָה מְתֻקָּן מִתְּחִלָּתוֹ וְנִתְעַוֵּת, וְאֵי־זֶה? זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה.

גְּמָרָא. וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מַמְזֵר וְכוּ', הוֹלִיד אִין, לֹא הוֹלִיד, לְאו? וְהָא תַּנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: גּוֹנֵב אָדָם, אֶפְשָׁר שֶׁיַּחֲזִיר גְּנֵבָתוֹ וְיִתַּקֵּן. [גּוֹזֵל אָדָם, אֶפְשָׁר שֶׁיַּחֲזִיר גְּזֵלָתוֹ וְיִתַּקֵּן]. אֶבָל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, וַאֲסָרָהּ עַל בַּעְלָהּ, נִטְרָד מִן הָעוֹלָם וְהָלַךְ לוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן

בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: אֵין אוֹמְרִים, בַּקְּרוּ גָּמָל, בַּקְּרוּ חֲזִיר, אֶלָּא בַּקְּרוּ טָלֶה! וְאֵיזֶה? זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם הַפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (משלי כ"ז:ח') "כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ כֵּן אִישׁ נוֹדֵד מִמְּקוֹמוֹ", וְאוֹמֵר: (ירמיהו ב':ה') "מַה מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל, כִּי רָחֲקוּ מֵעָלָי"? לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּאַחוֹתוֹ פְּנוּיָה, כָּאן, בְּאֵשֶׁת אִישׁ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּאֵשֶׁת אִישׁ, וְלָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּאָנֵס, כָּאן, בְּרָצוֹן. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּאָנֵס, וְלָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּאֵשֶׁת כֹּהֵן, כָּאן, בְּאֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל. (זכריה ח':י') "וְלִיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין שָׁלוֹם" וְגוֹ'. אָמַר רַב: כֵּיוָן שֶׁיָּצָא אָדָם מִדִּבְרֵי הֲלָכָה [וְלִדְבַר מִקְרָא], שׁוּב אֵין לוֹ שָׁלוֹם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: זֶה הַפּוֹרֵשׁ מִן הַתַּלְמוּד לַמִּשְׁנָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִלּוּ מִתַּלְמוּד לְתַלְמוּד. מִשְׁנָה. הֶתֵּר נְדָרִים פּוֹרְחִין בָּאֲוִיר, וְאֵין לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסָּמְכוּ. [הֲלָכוֹת שַׁבָּת, חֲגִיגוֹת, וְהַמְּעִילוֹת, הֲרֵי הֵם כַּהֲרָרִים הַתְּלוּיִים בְּשַׂעֲרָה, שֶׁהֵן מִקְרָא מוּעָט, וַהֲלָכוֹת מְרֻבּוֹת].

גמ' תַּנְיָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יֵשׁ לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסָּמְכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כז) "כִּי יַפְלִיא", (במדבר ו) "כִּי יַפְלִיא", שְׁתֵּי פְּעָמִים, אַחַת, הַפְלָאָה לְאִסּוּר וְאַחַת, הַפְלָאָה לְהֶתֵּר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יֵשׁ לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסָּמְכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ"ה:י"א) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי", בְּאַפַּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחָזַרְתִּי בִּי. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: יֵשׁ לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסָּמְכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל"ה:כ"ב) "כֹּל נְדִיב לֵב", חֲנַנְיָה בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יֵשׁ לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסָּמְכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי"ט:ק"ו) "נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: אִי הֲוַאי הָתָם, הֲוָה אָמִינָא לְהוּ מִלְתָא דַּעֲדִיפָא מִדִּידְהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל':ג') "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", הוּא אֵינוֹ מוֹחֵל, אֲבָל אֲחֵרִים מוֹחֲלִין לוֹ. אָמַר רָבָא: לְכוּלְהוּ אִית לְהוּ פְּרָכָא, בַּר מִדִּשְׁמוּאֵל, דְּלֵית לֵיהּ פְּרָכָא. אָמַר (רבינא) [רָבָא], וְאִי תֵּימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: טָבָא חֲדָא פִּלְפְּלָתָא חֲרִיפָא, מִמְּלָא צַנָא דְּקָרֵי.

פרק ב

חגיגה פרק ב - ח מִשְׁנָה (ראשונה). אֵין דּוֹרְשִׁין בְּעֲרָיוֹת בִּשְׁלֹשָׁה, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית בִּשְׁנַיִם, וְלֹא בְּמֶרְכָּבָה בְּיָחִיד, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חָכָם מֵבִין מִדַּעְתּוֹ. כָּל הַמִּסְתַּכֵּל בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, (ראוי) [רָתוּי] לוֹ שֶׁלֹּא בָא לָעוֹלָם; מַה לְּמַעְלָה, מַה לְּמַטָּה, מַה לְּפָנִים, וּמַה לְּאָחוֹר. וְכָל שֶׁלֹּא חָס עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ, (ראוי) [רָתוּי] לוֹ שֶׁלֹּא בָא לָעוֹלָם. גְּמָרָא. אָמְרוּ בְּרֵישָׁא: וְלֹא בְּמֶרְכָּבָה בְּיָחִיד, וְהָדַר אָמְרוּ: אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חָכָם מֵבִין מִדַּעְתּוֹ! הָכִי קָאָמַר: אֵין דּוֹרְשִׁין בָּעֲרָיוֹת לִשְׁלֹשָׁה, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית לִשְׁנַיִם, וְלֹא בְּמֶרְכָּבָה לְיָחִיד, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חָכָם מֵבִין מִדַּעְתּוֹ. וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית בִּשְׁנַיִם. מְנָא הֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: (דברים ד':ל"ב) "כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים", יָחִיד שׁוֹאֵל וְלֹא שְׁנַיִם שׁוֹאֲלִין. יָכוֹל יִשְׁאַל אָדָם

קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ". (אי "למן היום אשר ברא אלהים אדם") יָכוֹל לֹא יִשְׁאַל אָדָם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְיָמִים רִאשֹׁנִים וַאֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ"], יָכוֹל יִשְׁאַל אָדָם מַה לְמַעְלָה וּמַה לְמַטָּה וּמַה לְפָנִים וּמַה לְאָחוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵה הַשָּׁמָיִם"; מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵה הַשָּׁמַיִם, אַתָּה שׁוֹאֵל, וְאִי אַתָּה שׁוֹאֵל: מַה לְמַעְלָה, וּמַה לְמַטָּה, וּמַה לְפָנִים, וּמַה לְאָחוֹר. וְהַשְׁתָּא דְּנַפְקָא לֵיהּ מִן "לְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם", "לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם" לָמָּה לִי? (מיבעי ליה) לְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִן הָאָרֶץ וְעַד לָרָקִיעַ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ'. וְכֵיוָן שֶׁסָּרַח, הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָדוֹ עָלָיו וּמְעָטוֹ, (והעמידו על מאה אמה.) שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קל"ט:ה') "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי, וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה".

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אָדָם הָרִאשׁוֹן מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵה הַשָּׁמָיִם" וְכֵיוָן שֶׁסָּרַח הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָדוֹ עָלָיו וּמְעָטוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי, [וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה", אִי הָכִי], קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי! אִידִי וְאִידִי מִדָּה אַחַת הִיא. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְאֵלּוּ הֵן: שָׁמַיִם וָאָרֶץ, תֹּהוּ וָבֹהוּ, אוֹר וְחֹשֶׁךְ, רוּחַ וּמַיִם, מִדַּת יוֹם וּמִדַּת לַיְלָה. 'שָׁמַיִם־וָאָרֶץ', דִּכְתִיב: (בראשית א׳:א׳-ב׳) "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ". 'תֹּהוּ־וָבֹהוּ', דִּכְתִיב: (שם) "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ". 'אוֹר־וְחֹשֶׁךְ', דִּכְתִיב: (שם) "וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם". וּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר". 'רוּחַ־וּמַיִם', דִּכְתִיב: (שם) "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם". 'מִדַּת־יוֹם וּמִדַּת־לַיְלָה', דִּכְתִיב: ("ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה".) ["וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם אֶחָד"]. תָּנָא: 'תֹּהוּ', (זהו) קַו יָרֹק שֶׁמַּקִּיף אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵא חֹשֶׁךְ (לעולם), שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ח:י״ב) "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ". 'בֹּהוּ', אֵלּוּ אֲבָנִים מְפֻלָּמוֹת (ומפולשות) מְשֻׁקָּעוֹת בַּתְּהוֹם, שֶׁמֵּהֶם יוֹצֵא מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל״ד:י״א) "וְנָטָה עָלֶיהָ קַו תֹּהוּ וְאַבְנֵי בֹהוּ". וְ'אוֹר', בְּיוֹם רִאשׁוֹן אֵיבְרִי? וְהָכְתִיב: (בראשית א׳:י״ז) "וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם", וּכְתִיב: (שם) "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי"! (אלא) כִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אוֹר שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן, אָדָם צוֹפֶה (ומביט) בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (באנשי) בְּדוֹר הַמַּבּוּל וּדוֹר הַפְּלָגָה, וְרָאָה שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם מְקֻלְקָלִים, עָמַד וּגְנָזוֹ מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ח:ט״ו) "וְיִמָּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם, וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר", וּלְמִי גְּנָזוֹ? לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית א׳:ד׳) "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב", וְאֵין 'טוֹב' אֶלָּא צַדִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ג׳:י׳) "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב". וְכֵיוָן שֶׁרָאָה אוֹר שֶׁגְּנָזוֹ

לַצַּדִּיקִים, (מיד) שֶׁמַּח, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ג:ט׳) "אוֹר צַדִּיקִים יִשְׂמָח". כְּתַנָּאֵי: אוֹר שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן, אָדָם צוֹפֶה (ורואה) וּמַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הֵן הֵן מְאוֹרוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְלֹא נִתְלוּ עַד יוֹם רְבִיעִי. אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב: בַּעֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרָא הָעוֹלָם; בְּחָכְמָה, וּבִתְבוּנָה, וּבְדַעַת, בְּכֹחַ, וּבִגְבוּרָה, וּבִגְעָרָה, בְּצֶדֶק, וּבְמִשְׁפָּט, וּבְחֶסֶד, וּבְרַחֲמִים. 'בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה', דִּכְתִיב: (שם ג) "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה". 'בְּדַעַת', דִּכְתִיב: (שם) "בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ". 'בְּכֹחַ וּבִגְבוּרָה', דִּכְתִיב: (תהילים ס״ה:ז׳) "מַכִּין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה". 'בִּגְעָרָה', דִּכְתִיב: (איוב כ״ו:י״א) "עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ". 'בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט', דִּכְתִיב: (תהלים פט) "צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ". 'בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים', דִּכְתִיב: (שם כה) "זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה', וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, הָיָה מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כְּשִׁתֵּי פַּקְּעִיּוֹת שֶׁל שִׁתִּי, עַד שֶׁגָּעַר בּוֹ הַקָּבָּ"ה, וְהֶעֱמִידוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ, וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ", וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָוִי: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית יז) "אָנִי אֵ־ל שַׁדַּי", אֲנִי אֵ־ל שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי 'דַּי'! (איכא דאמרי) אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּבָּ"ה אֶת הַיָּם הִגְדִּיל, הָיָה מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁגָּעַר בּוֹ הַקָּבָּ"ה וְיִבְּשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחום א׳:ד׳) "גּוֹעֵר בַּיָּם וַיַּבְּשֵׁהוּ".

תָּנוּ רַבָּנָן: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שָׁמַיִם נִבְרְאוּ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית א׳:א׳) "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ", וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֶרֶץ נִבְרֵאת תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ב) "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם". (תניא) אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: לְדִבְרֵיכֶם, אָדָם בּוֹנֶה עֲלִיָּה וְאַחַר כָּךְ בּוֹנֶה בַּיִת?! שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ט׳:ו׳) "הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָו, וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ"? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל: לְדִבְרֵיכֶם, אָדָם (בונה) [עוֹשֶׂה] שְׂרַפְרָף, וְאַחַר כָּךְ [עוֹשֶׂה] כִּסֵּא?! דִּכְתִיב: (ישעיהו ס״ו:א׳) "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה וָזֶה כְּאֶחָד נִבְרְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ח:י״ג) "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ, וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם, קֹרֵא אֲנִי אֲלֵיהֶם: יַעַמְדוּ יַחְדָּו". וְאֵידָךְ, מַאי "יַחְדָּו"? דִּלְמָא מִשְׁתַּלְפֵי מֵהֲדֵדֵי. (מכל מקום) קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי! אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כְּשֶׁבָּרָאָן, בָּרָא שָׁמַיִם וְאַחַר כָּךְ אֶרֶץ, וּכְשֶׁנְּטָה, נָטָה אֶרֶץ וְאַחַר כָּךְ שָׁמַיִם. מַאי 'שָׁמַיִם'? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שֶׁשָּׁם מַיִם. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אֵשׁ וּמַיִם, מְלַמֵּד שֶׁהֵבִיאָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּטְרָפָן זֶה בָּזֶה וְעָשָׂה מֵהֶן רָקִיעַ. שָׁאַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, אָמַר לוֹ: אַתָּה, שֶׁשִּׁמַּשְׁתָּ אֶת נַחוּם אִישׁ גַּם זוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל 'אֶתְיִן' שֶׁבַּתּוֹרָה, 'אֶת־ הַשָּׁמַיִם, 'וְאֶת־הָאָרֶץ, מַאי דָּרַשׁ בָּהֶן? אָמַר לוֹ: אִלּוּ נֶאֱמַר: "שָׁמַיִם וָאָרֶץ", הָיִיתִי אוֹמֵר: "שָׁמַיִם וָאָרֶץ", שְׁמוֹתָן

שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵן, וְעַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ", 'שָׁמַיִם', שָׁמַיִם מַמָּשׁ. 'אֶרֶץ', אֶרֶץ מַמָּשׁ. "וְאֵת הָאָרֶץ", לָמָּה לִי? לְהַקְדִּים שָׁמַיִם לָאָרֶץ. (בראשית א׳:א׳-ב׳) "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ", מִכְּדֵי שָׁמַיִם מַתְחִיל בְּרֵישָׁא, מַאי שְׁנָא, דְּקָא חָשִׁיב מַעֲשֶׂה אֶרֶץ? תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו: הַשְׁכִּימוּ לְפִתְחִי! (למחר) הִשְׁכִּים וּמָצָא נָשִׁים וַאֲנָשִׁים, לְמִי מְשַׁבֵּחַ? לְמִי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַשְׁכִּים וְהִשְׁכִּים. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת, שֶׁרוֹאוֹת וְאֵינָן יוֹדְעוֹת מָה הֵם רוֹאוֹת, עוֹמְדוֹת וְאֵינָן יוֹדְעוֹת עַל מָה הֵן עוֹמְדוֹת. הָאָרֶץ, עַל מָה (היא) עוֹמֶדֶת? עַל הָעַמּוּדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ט׳:ו׳) "הַמַּרְגִּיז אֶרֶץ מִמְּקוֹמָהּ וְעַמּוּדֶיהָ יִתְפַּלָּצוּן", וְעַמּוּדִים, עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קל״ו:ו׳) "לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם". וּמַיִם, עַל הֶהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קד) "עַל הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם". וְהֶהָרִים, עַל רוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ד׳:י״ג) "יוֹצֵר הָרִים וּבֹרֵא רוּחַ". וְהָרוּחַ, בִּסְעָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קמ״ח:ח׳) "רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ". וּסְעָרָה, תְּלוּיָה בִּזְרוֹעוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:כ״ז) "וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַל שְׁנַיִם עָשָׂר עַמּוּדִים הִיא עוֹמֶדֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לב) "יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: (על) שִׁבְעָה עַמּוּדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט׳:א׳) "חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ אוֹמֵר: עַל עַמּוּד אֶחָד עוֹמֶדֶת, וְ'צַדִּיק' שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם י׳) "וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם". אָמַר רַב יְהוּדָה: שְׁנֵי רְקִיעִין הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י׳:י״ד) "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם". וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: שִׁבְעָה, וְאֵלּוּ הֵן: וִילוֹן, רָקִיעַ, שְׁחָקִים, זְבוּל, מָעוֹן, מָכוֹן, עֲרָבוֹת. 'וִילוֹן' אֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ כְּלוּם, אֶלָּא נִכְנָס שַׁחֲרִית וְיוֹצֵא עַרְבִית וּמְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ׳:כ״ב) "הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת". 'רָקִיעַ', שֶׁבּוֹ חַמָּה, וּלְבָנָה, כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת קְבוּעִים בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית א׳:י״ז) "וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם". 'שְׁחָקִים', שֶׁבּוֹ רֵיחַיִם עוֹמְדוֹת וְטוֹחֲנוֹת מָן לַצַּדִּיקִים, (לעתיד לבא) שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ע״ח:כ״ג-כ״ד) "וַיְצַו שְׁחָקִים מִמַּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח". (וכתיב) (שם) "וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל, וּדְגַן שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ". 'זְבוּל', שֶׁבּוֹ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּמִזְבֵּחַ בָּנוּי וּמְיֻכָּאל שַׂר הַגָּדוֹל עוֹמֵד וּמַקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ח׳:י״ג) "בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ, מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים". (וּמַה מַּקְרִיב? וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיֵּשׁ שָׁם פָּרִים וּכְבָשִׂים? אֶלָּא מַהוּ מַקְרִיב? נִשְׁמָתָן שֶׁל צַדִּיקִים.) וּמְנָא לָן, דְּאִיקְרֵי 'שָׁמַיִם'? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ג:ט״ו) "הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה מִזְּבֻל קָדְשְׁךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ". 'מָעוֹן', שֶׁבּוֹ כִּתּוֹת כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁאוֹמְרוֹת שִׁירָה בַּלַּיְלָה, וְחָשׁוֹת בַּיּוֹם מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״ב:ט׳) "יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי, תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹשֵׁךְ עָלָיו חוּט שֶׁל

חֶסֶד בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ", מַאי טַעְמָא, ["יוֹמָם] יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ"? מְשׁוּם דְּ"בַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי". אִיכָּא דְּאָמְרֵי: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁדּוֹמֶה לְלַיְלָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹשֵׁךְ עָלָיו חוּט שֶׁל חֶסֶד לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁדּוֹמֶה לְיוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי לֵוִי: כָּל הַפּוֹסֵק מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְעוֹסֵק בְּדִבְרֵי שִׂיחָה, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ גַּחֲלֵי רְתָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל׳:ד׳-ה׳) "הַקֹּטְפִים מַלּוּחַ עֲלֵי שִׂיחַ, וְשֹׁרֶשׁ רְתָמִים לַחְמָם". וּמְנָא לָן דְּאִיקְרֵי 'שְׂמִים'? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ו:ט״ו) "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ, מִן הַשָּׁמַיִם". 'מְכוֹן', שֶׁבּוֹ אוֹצָרוֹת שֶׁלֶג, וְאוֹצָרוֹת בָּרָד, וַעֲלִיַּת טְלָלִים רָעִים, וַעֲלִיַּת אֲגָלִים, וְחַדְרָהּ שֶׁל סוּפָה וּסְעָרָה, וּמְעָרָה שֶׁל קִיטּוֹר, וְכֶלְיָן, דַּלְתוֹתֶיהָן שֶׁל אֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו נ׳:כ״ה) ("פתח ה' את אוצרו, ויוצא את כלי זעמו"). [(דברים כ״ח:י״ב) "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב"], וְהַיְנוּ, בִּרְקִיעָא אִיתְּנְהוּ? הַיְנוּ, בְּאַרְעָא אִיתְּנְהוּ! דִּכְתִיב: (תהילים קמ״ח:ז׳-ח׳) "הַלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת, אֵשׁ וּבָרָד, שֶׁלֶג וְקִיטוֹר, רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְּבָרוֹ". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: (עַד שֶׁלֹּא בָּא דָּוִד הָיוּ בָּרְקִיעַ, וּכְשֶׁבָּא) דָּוִד בִּקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, וְהוֹרִידָן לָאָרֶץ. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם: (שם ה) "כִּי לֹא אֵ־ל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה, לֹא יְגָרְךָ רָע", צַדִּיק אַתָּה ה', לֹא יָגוּר בְּמָגוּרְךָ רָע. וּמְנָא לָן דְּאִיקְרֵי 'שְׂמִים'? שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ח׳:ל״ט) "וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מְכוֹן שִׁבְתֶּךָ". 'עֲרָבוֹת', שֶׁבּוֹ צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּצְדָקָה, גִּנְזֵי חַיִּים, גִּנְזֵי שָׁלוֹם, גִּנְזֵי בְּרָכָה, וְנִשְׁמָתָן שֶׁל צַדִּיקִים, וְרוּחוֹת, וּנְשָׁמוֹת שֶׁעֲתִידוֹת לְהִבָּרְאוֹת, וְטַל, שֶׁעֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲיוֹת בּוֹ אֶת הַמֵּתִים. 'צֶדֶק־וּמִשְׁפָּט' דִּכְתִיב: (תהלים פט) "צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ". 'צְדָקָה' דִּכְתִיב: (ישעיהו נ״ט:י״ז) "וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן".

'גִּנְזֵי־שָׁלוֹם', דִּכְתִיב: (שופטים ו׳:כ״ד) "וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם". 'גִּנְזֵי־חַיִּים', דִּכְתִיב: (תהילים ל״ו:י׳) "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים". 'גִּנְזֵי־בְּרָכָה', דִּכְתִיב: (תהילים כ״ד:ה׳) "יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ה'". 'וְנִשְׁמָתָן־שֶׁל־צַדִּיקִים', דִּכְתִיב: (שמואל א כ״ה:כ״ט) "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". רוּחוֹת וּנְשָׁמוֹת שֶׁעֲתִידוֹת לְהִבָּרְאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ז:ט״ז) "כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי". וְטַל, שֶׁעֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲיוֹת בּוֹ אֶת הַמֵּתִים, דִּכְתִיב: (תהילים ס״ח:י׳) "גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים". וְשָׁם, אוֹפַנִּים וּשְׂרָפִים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְכִסֵּא הַכָּבוֹד וּמֶלֶךְ אֵ־ל חַי (וקיים) רָם וְנִשָּׂא שׁוֹכֵן עֲלֵיהֶם [בָּעֲרָבוֹת], שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ". וּמְנָא לָן דְּאִיקְרֵי 'שְׂמִים'? (אמר רבי אבהו) אַתְיָא 'רְכִיבָה' 'רְכִיבָה'. כְּתִיב הָכָא: "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת", וּכְתִיב הָתָם: (דברים ל״ג:כ״ו) "רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ". וְחֹשֶׁךְ, עָנָן וַעֲרָפֶל מַקִּיפִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ח:י״ב) "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" וְגוֹ'. וּמִי אִיכָּא חֲשׁוֹכָא קַמֵּי שְׁמַיָּא? וְהָא כְּתִיב: (דניאל ב׳:כ״ב)

"הוּא גָּלֵא עַמִּיקָתָא וּמְסַתְּרָתָא, יָדַע מָה בַּחֲשׁוֹכָא, וּנְהוֹרָא עִמֵּהּ שְׁרֵא"? לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּבָתֵּי גַּוָּאֵי, הָא, בְּבָתֵּי בָּרָאֵי. וְאָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: עוֹד רָקִיעַ אֶחָד יֵשׁ, לְמַעְלָה מֵרָאשֵׁי הַחַיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל א׳:כ״ב) "וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ". עַד כָּאן, יֵשׁ לְךָ רְשׁוּת לְדַבֵּר, מִכָּאן וָאֵילָךְ, אֵין לְךָ רְשׁוּת לְדַבֵּר, שֶׁכֵּן כָּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא: "בְּמַפְלָא מִמְּךָ אַל תִּדְרֹשׁ, וּבַמְכֻסֶּה מִמְּךָ אַל תַּחְקֹר". בְּמַה שֶׁהָרְשׁוּת, הִתְבּוֹנֵן, אֵין לְךָ עֵסֶק בְּנִסְתָּרוֹת.

ט תַּנְיָא. אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: מַה תְּשׁוּבָה הֵשִׁיבָתוּ בַּת־קוֹל לְאוֹתוֹ רָשָׁע בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר: (ישעיהו י״ד:י״ד) "אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב, אֲדַמֶּה לְעֶלְיוֹן"? יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: רָשָׁע בֶּן רָשָׁע, בֶּן בְּנוֹ שֶׁל נִמְרוֹד הָרָשָׁע, שֶׁהִמְרִיד אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ עָלָיו בְּמַלְכוּתוֹ, כַּמָּה שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם? שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בִּגְבוּרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה, דִּכְתִיב: (תהילים צ׳:י׳) "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ, בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה" וְגוֹ'. וַהֲלֹא, מִן הָאָרֶץ וְעַד לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְעָבְיוֹ שֶׁל רָקִיעַ, מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת [שָׁנָה], וְכֵן בֵּין כָּל רָקִיעַ וְרָקִיעַ, לְמַעְלָה מֵהֶן חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ, וְרַגְלֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְקַרְסוֹלֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְשׁוֹקֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וּרְכוּבֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן, יַרְכֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְגוּפֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְצַוָּארֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְרֹאשֵׁי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְקַרְנֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן. וּלְמַעְלָה מֵהֶן כִּסֵּא הַכָּבוֹד, וְרַגְלֵי כִּסֵּא הַכָּבוֹד כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְכִסֵּא הַכָּבוֹד כְּנֶגֶד כֻּלָּן, (ולמעלה מהן) "מֶלְךְ אֵל חַי וְקַיָּם, רָם וְנִשָּׂא שׁוֹכֵן עֲלֵיהֶם"! וְאַתָּה אָמַרְתָּ: "אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב" וְגוֹ'? "אַךְ אֶל שְׁאוֹל תּוּרָד! אֶל יַרְכְּתֵי בוֹר".

[וְלֹא בְּמֶרְכָּבָה, בְּיָחִיד], תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: אֲבָל מוֹסְרִין לוֹ רָאשֵׁי פְּרָקִים. (ואמר רבי חייא) [אָמַר רַבִּי זֵירָא]: אֵין מוֹסְרִין רָאשֵׁי פְּרָקִים, אֶלָּא לְאַב בֵּית־דִּין, וּלְמִי שֶׁלִּבּוֹ דּוֹאֵג בְּקִרְבּוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: וְהוּא שֶׁלִּבּוֹ דּוֹאֵג בְּקִרְבּוֹ. אָמַר רַבִּי אַמִּי: אֵין מוֹסְרִין סִתְרֵי תּוֹרָה, אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָכְמָה דְּבָרִים: (ישעיהו ג׳:ג׳) "שַׂר חֲמִשִּׁים, וּנְשׂוּא פָנִים, וְיוֹעֵץ, וְחָכָם חֲרָשִׁים, וּנְבוֹן לָחַשׁ". וְאָמַר רַבִּי אַמִּי: אֵין מוֹסְרִין דִּבְרֵי תּוֹרָה לְגוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים], שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קמ״ז:י״ט-כ׳) "מַגִּיד דְּבָרָו לְיַעֲקֹב, חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי, וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם". אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי אֶלְעָזָר: תָּא אַגְמָרֵךְ מַעֲשֶׂה מֶרְכָּבָה. אָמַר לֵיהּ: אֲפִתִּי לָא קַשְׁיָא. כִּדְקָשָׁ, נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אָמַר לֵיהּ רַב אַסִי: תָּא אַגְמָרֵךְ מַעֲשֶׂה מֶרְכָּבָה, אָמַר לֵיהּ: אִי זַכָּאי, גְּמִירְנָא מֵרַבִּי יוֹחָנָן רַבָּךְ. רַב יוֹסֵף הָוָה גָּמִיר מַעֲשֶׂה מֶרְכָּבָה, וְסָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא הֲווּ תָּנוּ מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית. אָמְרוּ לֵיהּ: לִיגְמָרֵן [מַר] מַעֲשֶׂה מֶרְכָּבָה, אָמַר לְהוּ: אַגְמָרְתִּינָן אַתּוּן מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, אַגְמְרוּהָ. בָּתַר דְּגַמְּרוּהָ, אָמְרוּ: לִיגְמָרֵן מַר מַעֲשֶׂה מֶרְכָּבָה, אָמַר לְהוּ: תַּנִּינָא בְּהוּ: (שיר השירים ד׳:י״א) "דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ"; דְּבָרִים שֶׁהֵן מְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְחָלָב, יִהְיוּ תַּחַת לְשׁוֹנְךָ. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: מֵהָכָא: (משלי כ״ז:כ״ו)

"כְּבָשִׂים לִלְבוּשֶׁךָ", (אל תקרי "כבשים" אלא "כבושים".) דְּבָרִים שֶׁהֵם כִּבְשׁוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יְהִיוּ תַּחַת לְבוּשֶׁךָ. אָמְרוּ לֵיהּ: תַּנְיָנָן בְּהוּ עַד: (יחזקאל ב׳:א׳) "וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם", אָמַר לָהֶם: הֵן הֵן מַעֲשֶׂה מֶרְכָּבָה. מֵיתִיבִי: עַד הֵיכָן 'מַעֲשֶׂה־מֶרְכָּבָה'? רַבִּי אוֹמֵר: עַד 'וְאֵרֶא'. (כעין חשמל) בַּתְרָא. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: עַד 'הַחַשְׁמַל'. עַד 'וְאֵרֶא', מְגַמְּרִינָן, מִכָּאן וְאֵילָךְ, מַסְרִינָן רָאשֵׁי פְּרָקִים. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: עַד 'וְאֵרֶא', מַסְרִינָן רָאשֵׁי פְּרָקִים, מִכָּאן וְאֵילָךְ, אִם הוּא חָכָם מֵבִין מִדַּעְתּוֹ, אֵין! אִי לָא, לָא! וּמִי דָּרְשִׁינָן בְּ'חַשְׁמַל'? וְהָא הַהוּא יְנוּקָא [דַּהֲוָה] דְּדָרִישׁ בְּ'חַשְׁמַל' וְנָפַק נוּרָא (מחשמל) וַאֲכַלְתֵּיהּ? שַׁאנִי יְנוּקָא דְּלָא מָטָא זְמַנֵּיהּ. (דלאו אורח ארעא דדריש.) אָמַר רַב יְהוּדָה: (אמר רב) בְּרַם, זְכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לְטוֹב, וַחֲנַנְיָה בֶּן חִזְקִיָּה שְׁמוֹ, שֶׁאִלְמְלֵא הוּא, נִגְנַז סֵפֶר יְחֶזְקֵאל, שֶׁהָיוּ דְּבָרָיו סוֹתְרִים דִּבְרֵי תּוֹרָה, מָה עָשָׂה? (עלה לעליה) וְהֶעֱלוּ לוֹ (שם) שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵי שֶׁמֶן, וְיָשַׁב בָּעֲלִיָּה וּדְרָשָׁן.

תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּתִינוֹק [אֶחָד], שֶׁהָיָה קוֹרֵא בְּבֵית רַבּוֹ בְּסֵפֶר יְחֶזְקֵאל, וְהָיָה מֵבִין בְּ'חַשְׁמַל', יָצְתָה אֵשׁ מֵחַשְׁמַל וּשְׂרָפָתוּ. בִּקְּשׁוּ (חכמים) לְגְנֹז סֵפֶר יְחֶזְקֵאל. אָמַר לָהֶם (רבי יהושע בן גמליאל:) [חֲנַנְיָה בֶּן חִזְקִיָּה]: אִם זֶה חָכָם, כֻּלָּם, חֲכָמִים הֵם? מַאי 'חַשְׁמַל'? [אָמַר רַב יְהוּדָה]: חַיּוֹת אֵשׁ מְמַלְּלוֹת. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: עִתִּים חַשּׁוֹת, עִתִּים מְמַלְּלוֹת; בְּשָׁעָה שֶׁהַדִּבּוּר יוֹצֵא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַשּׁוֹת, וּבְשָׁעָה שֶׁאֵין הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מְמַלְּלוֹת. (יחזקאל א׳:י״ד) "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וְשׁוֹב", מַאי 'רָצוֹא וְשׁוֹב'? אָמַר רַב יְהוּדָה: כָּאוּר הַיּוֹצֵא מִפִּי הַכִּבְשָׁן. מַאי 'כְּמַרְאֵה הַבָּזָק'? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: כָּאוּר הַיּוֹצֵא מִבֵּין הַחָרָסִים. (שם) "וְאֵרֶא, וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן הַצָּפוֹן" וְגוֹ'. לְהֵיכָן אָזַל? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שֶׁהָלַךְ לִכְבֹּשׁ אֶת כָּל הָעוֹלָם לִפְנֵי נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרִשָׁע, וְכָל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם: בְּיַד אֻמָּה שְׁפָלָה מָסַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת בָּנָיו. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִי גָּרַם לִי שֶׁאֶהְיֶה שַׁמָּשׁ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים? עֲוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, [הֵן] גָּרְמוּ לִי. (יחזקאל א׳:ט״ו) "וְאֵרֶא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל הַחַיּוֹת". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַלְאָךְ אֶחָד, שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּאָרֶץ וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ לְבֵין הַחַיּוֹת. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: סַנְדַּלְפוֹן שְׁמוֹ, וְגָבֹהַּ מֵחֲבֵרוֹ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְעוֹמֵד אֲחוֹרֵי הַמֶּרְכָּבָה, וְקוֹשֵׁר כְּתָרִים לְקוֹנוֹ. אֵינִי! וְהָא כְּתִיב: (שם ג) "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ", מִכְּלָל, דִּמְקוֹמוֹ לֵיכָּא דְּיָדַע לֵיהּ! (אלא דקשר ליה לכתר, ומשביע בשם המפורש, ואזל תגא [דְּאָמַר שֵׁם אַתְּגָא, וְאָזַל וְיָתִיב בְּרֵישֵׁיהּ].

י אָמַר (רב) [רָבָא]: כָּל מַה שֶּׁרָאָה יְחֶזְקֵאל, רָאָה יְשַׁעְיָה. לְמַה יְחֶזְקֵאל דּוֹמֶה? לְבֶן כְּפָר, שֶׁרָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ. לְמַה יְשַׁעְיָה דּוֹמֶה? לְבֶן כְּרַךְ, שֶׁרָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (שמות ט״ו:א׳) "אָשִׁירָה לַה' כִּי גָאֹה גָּאָה", שִׁירוּ, לְמִי שֶׁמִּתְגָּאֶה עַל הַגֵּאִים, דְּאָמַר מַר: מֶלֶךְ שֶׁבַּחַיּוֹת, אֶרִי. מֶלֶךְ שֶׁבַּבְּהֵמוֹת, שׁוֹר. מֶלֶךְ שֶׁבָּעוֹפוֹת, נֶשֶׁר.

וְאָדָם, מִתְגָּאֶה עֲלֵיהֶם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְגָּאֶה עַל כֻּלָּם, וְעַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (יחזקאל א׳:י׳) "וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם, וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּן, וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאל לְאַרְבַּעְתָּן, וּפְנֵי נֶשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן". וּכְתִיב: (שם י׳) "וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָד, פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב, וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם, וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה, וְהָרְבִיעִי פְּנֵי נֶשֶׁר". וְאִלּוּ 'שׁוֹר', לָא קָא חָשִׁיב לֵיהּ! אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: יְחֶזְקֵאל בְּקֶשׁ עָלָיו רַחֲמִים, וַהֲפָכוֹ לִכְרוּב. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין קַטֵּגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר. מַאי 'כְּרוּב'? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כְּרַבְיָא, שֶׁכֵּן קוֹרִין בְּבָבֶל לִינוּקָא, 'רַבְיָא'. אָמַר לְהוּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, דִּכְתִיב: "פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב, וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם, וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה, וְהָרְבִיעִי פְּנֵי נֶשֶׁר". הֱיוּ 'פְּנֵי־כְּרוּב', הֱיוּ 'פְּנֵי־אָדָם'! (אדם וכרוב חד הוא) אֲפִי רַבְרְבֵי וַאֲפִי זוּטְרֵי. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (ישעיהו ו׳:ב׳) "שֵׁשׁ כְּנָפַיִם, שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד", וּכְתִיב: (יחזקאל א׳:ו׳) "וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָת, וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת לָהֶם"? לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, כָּאן, בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, כִּבְיָכוֹל, שֶׁנִּתְמַעֲטוּ כַּנְפֵי הַחַיּוֹת. הֵי מִינַיְהוּ אִימְעוּט? אָמַר רַבִּי (חֲנִינָא) [חֲנַנְאֵל], אָמַר רַב: אוֹתָם שֶׁאוֹמְרוֹת בָּהֶן שִׁירָה. כְּתִיב הָכָא: (ישעיהו ו׳:ב׳-ג׳) "וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף, וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר". וּכְתִיב הָתָם: (משלי כ״ג:ה׳) "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ". וְרַבָּנָן אָמְרֵי: אוֹתָן שֶׁמְּכַסּוֹת בָּהֶן רַגְלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל א׳:ז׳) "וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה". אִי לָאו דְּאִמְעוּט, מְנָא הֲוָה יָדַע? דִּלְמָא דְּגַלְאֵי וְאַחְוֵי לֵיהּ. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, "וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם", הָכִי נַמִּי דְּאִימְעוּט? אֶלָּא דְּגַלְאֵי וְאַחְוֵי לֵיהּ, הָכִי נַמִּי, דְּגַלְאֵי וְאַחְוֵי לֵיהּ. הָכִי הַשְׁתָּא, בִּשְׁלָמָא אַפֵּיהּ, אוֹרַח אַרְעָא לְגָלוּיֵי קַמֵּיהּ רַבֵּיהּ, אֶלָּא כַּרְעֵיהּ, לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְגָלוּיֵי קַמֵּיהּ רַבֵּהּ! כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (דניאל ז׳:י׳) "אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ, וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי יְקוּמוּן", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (איוב כ״ה:ג׳) "הֲיֵשׁ מִסְפָּר לְגְדוּדָיו", לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, כָּאן, בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. כִּבְיָכוֹל שֶׁנִּתְמַעֵט פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר מִשּׁוּם אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתָּאי: "אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ", (לגדוד) [מִסְפַּר גְּדוּד] אֶחָד, וְלִגְדוּדָיו אֵין מִסְפָּר. וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: "אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ" לִנְהַר דִּינוּר! שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ז׳:ט׳-י׳) "נְהַר דִּי־נוּר נָגֵד וְנָפֵק מִן קֳדָמוֹהִי, אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ" וְגוֹ'. מֵהֵיכָן נָפַק? (אמר רב ירמיה בר אבא, אמר רב:) מִזַּעְתָּן שֶׁל חַיּוֹת, וּלְהֵיכָן שָׁפְיָיךְ? אָמַר רַב: עַל רָאשֵׁי רְשָׁעִים יָחוּל בַּגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ״ג:י״ט) "הִנֵּה סַעֲרַת ה' חֵמָה יָצְאָה וְסַעַר מִתְחוֹלֵל, עַל רֹאשׁ רְשָׁעִים יָחוּל". וְרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: עַל אֲשֶׁר קַמְטוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ״ב:ט״ז) "אֲשֶׁר קַמְטוּ וְלֹא עֵת, נָהָר יוּצַק יְסוֹדָם". תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הֶחָסִיד: אֵלּוּ תִּשַּׁע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְאַרְבַּע דּוֹרוֹת, שֶׁקָּמְטוּ לְהַבְרָאוֹת קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וְלֹא נִבְרְאוּ. עָמַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (וטרדן, איכא דאמרי:) וּשְׁתָלָן בְּכָל

דּוֹר וְדוֹר, וְהֵן הֵן עַזֵּי־ פָּנִים שֶׁבַּדּוֹר. וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: 'אֲשֶׁר־קָמְטוּ', לִבָּרְכָה הוּא דִּכְתִיב, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמְּקַמְּטִים אֶת עַצְמָן (משינה) עַל דִּבְרֵי תוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְגַלֶּה לָהֶם סוֹד (הנהר) לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָהָר יוֹצֵק יְסוֹדָם". אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְחִיָּא בַּר רַב: בַּר אִירְיָא, תָּא אֵימָא לָךְ מִלְּתָא, מֵהָנֵי מִילֵי מַעֲלִיוּתָא, דַּהֲוָה אָמַר אָבוּךְ: כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא נִבְרָאִים מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מִנְּהַר דִּינוּר, וְאוֹמְרִים שִׁירָה וּבְטֵלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ג׳:כ״ג) "חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ". וּפְלִינָא דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁיּוֹצֵא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נִבְרָא מִמֶּנּוּ מַלְאָךְ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל״ג:ו׳) "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ, וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם". כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (דניאל ז׳:ט׳) "לְבוּשֵׁהּ כִּתְלַג חִוַּר, וּשְׂעַר רֵאשֵׁהּ כַּעֲמַר נָקָא", וּכְתִיב: (ש"ה ה) "רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז וְגוֹ', שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב". לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בִּישִׁיבָה, כָּאן, בְּמִלְחָמָה, דְּאָמַר מַר: אֵין לְךָ נָאֶה בִּישִׁיבָה, אֶלָּא זָקֵן. וְאֵין לְךָ נָאֶה בְּמִלְחָמָה, אֶלָּא בָּחוּר. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (דניאל ז׳:ט׳) "כָּרְסְיֵהּ שְׁבִיבִין דִּי־נוּר גַּלְגְּלוֹהִי נוּר דָּלִק", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שם) "עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִב", לָא קַשְׁיָא, אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לְדָוִד, כִּדְתַנְיָא: אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לְדָוִד, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: עֲקִיבָא, עַד מָתַי אַתָּה עוֹשֶׂה שְׁכִינָה חוֹל? אֶלָּא, אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לִצְדָקָה. קִבְּלָהּ מִיניהּ אוֹ לָא קִבְּלָהּ מִיניהּ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לִצְדָקָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: עֲקִיבָא, מַה לְּךָ אֵצֶל אַגָּדוֹת? כַּלִּיךְ מִדַּבְּרוֹתֶיךָ (ולך) אֵצֶל נְגָעִים וְאָהֳלוֹת. אֶלָּא, אֶחָד לַכִּסֵּא וְאֶחָד לַשְּׁרַפְרַף. כִּסֵּא, לֵישֵׁב עָלָיו, שְׁרַפְרַף, לְהַדּוֹם רַגְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ו:א׳) "כֹּה אָמַר ה': הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי". כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה קְלָלוֹת קִלֵּל יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ, עַד שֶׁאָמַר לָהֶם מִקְרָא זֶה: (ישעיהו ג׳:ה׳) "וְנִגַּשׂ הָעָם אִישׁ בְּאִישׁ, וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יִרְהָבוּ, הַנַּעַר בַּזָּקֵן, וְהַנִּקְלֶה בַּנִּכְבָּד".

"שְׁמוֹנֶה עָשְׂרֵה קְלָלוֹת", מַאי נִינְהוּ? דִּכְתִיב: (שם) "כִּי הִנֵּה הָאָדוֹן ה' צְבָאוֹת מֵסִיר מִירוּשָׁלַיִם וּמִיהוּדָה מַשְׁעֵן וּמַשְׁעֲנָה, כֹּל מַשְׁעַן לֶחֶם וְכֹל מַשְׁעַן מָיִם, גִּבּוֹר וְאִישׁ מִלְחָמָה, שׁוֹפֵט וְנָבִיא וְקוֹסֵם וְזָקֵן. שַׂר חֲמִשִּׁים וּנְשׂוּא פָנִים וְיוֹעֵץ וַחֲכַם חֲרָשִׁים וּנְבוֹן לָחַשׁ", וְנָתַתִּי נְעָרִים שָׂרֵיהֶם וְתַעֲלוּלִים יִמְשְׁלוּ בָם". 'מַשְׁעַן', אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא. 'מַשְׁעֲנָה', אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה, כְּגוֹן רַבִּי יְהוּדָה בֶּן (בתירא) [תֵּימָא] וַחֲבֵרָיו. וּפְלִיגִי בָּהּ רַב פָּפָּא וְרַבָּנָן, חַד אָמַר: שֵׁשׁ מֵאוֹת סִדְרֵי מִשְׁנָה, וְחַד אָמַר: שְׁבַע מֵאוֹת סִדְרֵי מִשְׁנָה. 'כֹּל־מַשְׁעַן־לֶחֶם', אֵלּוּ בַּעֲלֵי תַּלְמוּד, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט׳:ה׳) "לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי וּשְׁתוּ בְּיַיִן מָסָכְתִּי". 'כָּל־מַשְׁעַן־מָיִם', אֵלּוּ בַּעֲלֵי אַגָּדוֹת, שֶׁמּוֹשְׁכִין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם כַּמַּיִם, בָּאַגָּדָה. 'גִּבּוֹר', זֶה בַּעַל שְׁמוּעוֹת. (דבר אחר: זה המתגבר ביצרו.) 'אִישׁ־מִלְחָמָה', זֶה שֶׁיּוֹדֵעַ לִשָּׁא וְלִתֵּן בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה.

'שׁוֹפֵט', זֶה דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ. 'נָבִיא', כְּמַשְׁמָעוֹ. 'קוֹסֵם', זֶה מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי מז) "קֶסֶם עַל שִׂפְתֵי מֶלֶךְ". (במשפט לא ימעל פיו".) 'זָקֵן', זֶה שֶׁרָאוּי (לישב בישיבה) [לְיוֹשִׁיבָה]. 'שֹׂר־חֲמִשִּׁים', אַל תִּקְרֵי 'שֹׂר־חֲמִשִּׁים' אֶלָּא 'שֹׂר־חֲמָשִׁים', [זֶה] שֶׁיּוֹדֵעַ לְשָׁא וְלִתֵּן בַּחֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תּוֹרָה. דָּבָר אַחֵר: 'שֹׂר־חֲמִשִּׁים' כְּדְרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מִכָּאן שֶׁאֵין מַעֲמִידִים מְתֻרְגְּמָן עַל הַצִּבּוּר פָּחוֹת מֵחֲמִשִּׁים שָׁנָה. 'נְשׂוֹא־פָנִים', זֶה שֶׁנּוֹשְׂאִים פָּנִים לְדוֹרוֹ בַּעֲבוּרוֹ, לְמַעְלָה, כְּגוֹן רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא. לְמַטָּה, כְּגוֹן רַבִּי אַבָּהוּ בֵּי קִיסָר. 'יוֹעֵץ', (זה) שֶׁיּוֹדֵעַ לְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבּוֹעַ חֳדָשִׁים. 'חָכָם', זֶה תַּלְמִיד הַמַּחְכִּים אֶת רַבּוֹתָיו. 'חֲרָשִׁים', זֶה שֶׁנַּעֲשׂוּ הַכֹּל לְפָנָיו כְּחֲרָשִׁים, בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹתֵחַ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. 'וְנָבוֹן', זֶה הַמֵּבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. 'לָחַשׁ', זֶה שֶׁרָאוּי לִמְסֹר לוֹ דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנוּ בְּלַחַשׁ. "וְנָתַתִּי נְעָרִים שָׂרֵיהֶם", [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר]: בְּנֵי אָדָם שֶׁמְּנַעֲרִים מִן הַמִּצְוֹות. "וְתַעֲלוּלִים יִמְשְׁלוּ בָם", אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אֵלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁבְּנֵי תִּינוֹקוֹת. וְלֹא נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ, עַד שֶׁאָמַר לָהֶם: "יִרְהֲבוּ הַנַּעַר" וְגוֹ'. מַאי "יִרְהֲבוּ הַנַּעַר בַּזָּקֵן"? יָבוֹאוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁמְּנַעֲרִים מִן הַמִּצְוֹות וְיִרְהֲבוּ בְּמִי שֶׁמָּלֵא מִצְוֹות כְּרִמּוֹן. מַאי "וְהַנִּקְלֶה בַּנִּכְבָּד"? יָבוֹאוּ מִי שֶׁחֲמוּרוֹת דּוֹמוֹת לָהֶם כְּקַלּוֹת וְיִרְהֲבוּ בְּמִי שֶׁקַּלּוֹת דּוֹמוֹת עֲלֵיהֶם כַּחֲמוּרוֹת. אָמַר רַב קְטִינָא: אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת כִּשְׁלוֹנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם לֹא פָּסְקוּ מִמֶּנָּה אַנְשֵׁי אֲמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ג׳:ו׳) "כִּי יִתְפֹּשׂ אִישׁ בְּאָחִיו בֵּית אָבִיו, (לאמר) שִׂמְלָה לָכָה, קָצִין תִּהְיֶה לָנוּ"! דְּבָרִים שֶׁבְּנֵי אָדָם מִתְבַּסְּסִין בָּהֶם כְּשִׂמְלָה, יֶשְׁנָן תַּחַת יָדֶיךָ. (שם) "וְהַמַּכְשֵׁלָה הַזֹּאת", מַאי "וְהַמַּכְשֵׁלָה הַזֹּאת"? דְּבָרִים שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים עֲלֵיהֶם, אֶלָּא אִם כֵּן נִכְשְׁלוּ בָּהֶן יֶשְׁנָן תַּחַת יָדֶיךָ. (קצין תהיה לנו.) (שם) "יִשָּׂא בַיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: לֹא אֶהְיֶה חֹבֵשׁ". אֵין 'יִשָּׂא', אֶלָּא שְׂבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ׳:ז׳) "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא". "לֹא אֶהְיֶה חֹבֵשׁ", מַאי "לֹא אֶהְיֶה חֹבֵשׁ"? לֹא (אהיה) [הָיִיתִי] מְחוֹבְּשֵׁי בֵּית הַמִּדְרָשׁ. "וּבְבֵיתִי אֵין לֶחֶם וְאֵין שִׂמְלָה", שֶׁאֵין בְּיָדִי, לֹא מִקְרָא וְלֹא מִשְׁנָה וְלֹא תַּלְמוּד. וְדִילְמָא, שַׁאנִי הָתָם דְּאִי אָמַר לְהוּ: גְּמִירְנָא, אַמְרֵי לֵיהּ: אֵימָא לָן! הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר: גְּמַר וְשָׁכַח, מַאי "לֹא אֶהְיֶה חֹבֵשׁ"? לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ כְּלָל! אֵינִי, וְהָאָמַר רָבָא: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁפָּסְקוּ מִמֶּנָּה (אנשי) [בַּעֲלֵי] אֲמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ה׳:א׳) "שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם וּרְאוּ נָא וּדְעוּ, וּבַקְשׁוּ בִרְחוֹבוֹתֶיהָ, אִם תִּמְצְאוּ אִישׁ, אִם יֵשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מְבַקֵּשׁ אֱמוּנָה, וְאֶסְלַח לָהּ", לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּדִין תּוֹרָה, הָא, בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן. בְּדִינֵי תּוֹרָה הָווּ, בְּמַשָּׂא וּמַתָּן לָא הָווּ.

תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, (ויוצא מירושלים) [וְהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ], וְהָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עָרָךְ תַּלְמִידוֹ מְחַמֵּר אַחֲרָיו, (ללמוד תורה מפיו.) אָמַר לוֹ: רַבִּי, שְׁנֵה לִי פֶּרֶק אֶחָד בְּמַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה. אָמַר לוֹ: בְּנִי, לֹא כָךְ שָׁנִיתִי לָכֶם: וְלֹא

בְּמֶרְכָּבָה בְּיָחִיד, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חָכָם מֵבִין מִדַּעְתּוֹ? אָמַר לוֹ: רַבִּי, תַּרְשֵׁנִי לוֹמַר לְפָנֶיךָ (ממה) [דָּבָר אֶחָד] שֶׁלִּמַּדְתָּנִי. אָמַר לוֹ: אֱמֹר. מִיָּד יָרַד רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מִן הַחֲמוֹר, וְנִתְעַטֵּף וְיָשַׁב עַל הָאֶבֶן, (אחת) תַּחַת הַזֹּאת. אָמַר לוֹ: רַבִּי, מִפָּנַי מַה יָרַדְתָּ מִן הַחֲמוֹר? אָמַר לוֹ: אֶפְשָׁר, אַתָּה דּוֹרֵשׁ מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, וּשְׁכִינָה עִמָּנוּ, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְלַוִּין אוֹתָנוּ, וַאֲנִי אֶרְכַּב עַל הַחֲמוֹר? מִיָּד פָּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ וְדָרַשׁ בְּמַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה. יָרְדָה אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם (וסכסכה) [וְסִבְּבָה] אֶת כָּל הָאִילָנוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה. פָּתְחוּ כָּל הָאִילָנוֹת וְאָמְרוּ שִׁירָה. מַה שִּׁירָה אָמְרוּ? (תהילים קמ״ח:ז׳) "הַלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת וְגוֹ' עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים, הַלְלוּיָהּ", (ויש אומרים: שירה זאת אמרו: (דברי הימים א ט״ז:ל״ג) "אז ירננו עצי היער".) וְאַף מַלְאָךְ נַעֲנָה מִתּוֹךְ הָאֵשׁ וְאָמַר: וַדַּאי, הֵן הֵן מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה. עָמַד רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ, וְאָמַר: בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נָתַן בֵּן לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁיּוֹדֵעַ לְהָבִין וְלַחְקֹר וְלִדְרֹשׁ בְּמַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה כְּאֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ. יֵשׁ נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְאֵין נָאֶה מְקַיֵּם, וְיֵשׁ נָאֶה מְקַיֵּם וְאֵין נָאֶה דּוֹרֵשׁ . אֲבָל אַתָּה אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ, נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְנָאֶה מְקַיֵּם, אַשְׁרֶיךָ אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁאֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ יָצָא מֵחַלָּצֶיךָ. וּכְשֶׁנֶּאֶמְרוּ הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה הוּא וְרַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן מְהַלְכִין בַּדֶּרֶךְ, אָמְרוּ: אַף אָנוּ נִדְרֹשׁ בְּמַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה. פָּתַח רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְדָרַשׁ בְּמַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם תְּקוּפַת תַּמּוּז הָיְתָה, וְנִתְקַשְּׁרוּ שָׁמַיִם בֶּעָבִים, וְנִרְאֲתָה כְּמִין קֶשֶׁת בֶּעָנָן, וְהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִתְקַבְּצִין וּבָאִין לִרְאוֹת בְּמִזְמוּטֵי חָתָן וְכַלָּה. הָלַךְ רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן וְסִפֵּר הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אָמַר: אַשְׁרֵיכֶם, וְאַשְׁרֵי יוֹלַדְתְּכֶם, אַשְׁרֵי עֵינַי שֶׁכָּךְ רָאוּ, אַף אֲנִי וְאַתֶּם, בַּחֲלוֹמִי מְסֻבִּין הָיִינוּ עַל הַר־סִינַי, וְנָתְנָה עָלֵינוּ בַּת־קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם: (ואמרו) עֲלוּ לְכָאן [עֲלוּ לְכָאן]! טְרַקְלִין גְּדוֹלִים מוּכָנִים לָכֶם, וּמַצָּעוֹת גְּדוֹלוֹת מֻצָּעוֹת לָכֶם, אַתֶּם וְתַלְמִידֵיכֶם וְתַלְמִידֵי תַלְמִידֵיכֶם מְזֻמָּנִים לְכַת שְׁלִישִׁית. אֵינִי, וְהָא תַּנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ הַרְצָאוֹת הֵן; רַבִּי (יוסי הכהן) [יְהוֹשֻׁעַ] הִרְצָה דְּבָרִים לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. רַבִּי עֲקִיבָא הִרְצָה דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינַאי הִרְצָה דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וְאִלּוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ לֹא קָא חָשִׁיב לֵיהּ? דְּאַרְצִי וְאַרְצוּ קַמֵּיהּ קָא חָשִׁיב, דְּאַרְצִי וְלָא אַרְצוּ קַמֵּיהּ לָא קָא חָשִׁיב. אֵינִי, וְהָא רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינַאי, דְּאַרְצִי וְלָא אַרְצוּ קַמֵּיהּ, וְקָא חָשִׁיב לֵיהּ! אֶלָּא, דְּאַרְצִי מֵיהָא קַמֵּיהּ מַאן דְּאַרְצִי. (הוה קא חשיב) יא תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבָּעָה נִכְנְסוּ לַפַּרְדֵּס, אֵלּוּ הֵן: בֶּן עַזַּאי, בֶּן זוֹמָא, וְאַחֵר וְרַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁתִּכָּנְסוּ אֵצֶל אַבְנֵי שַׁיִשׁ טָהוֹר, הִזָּהֲרוּ שֶׁלֹּא תֹּאמְרוּ: 'מַיִם מַיִם'. מִשּׁוּם דִּכְתִיב: (תהילים ק״א:ז׳) "דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי". בֶּן עַזַּאי הֵצִיץ וָמֵת, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (תהילים קט״ז:ט״ו) "יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו". בֶּן זוֹמָא הֵצִיץ וְנִפְגַּע,

עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (משלי כ״ה:ט״ז) "דְּבַשׁ מָצָאתָ, אֱכֹל דֵּיֶּךָ, פֶּן תִּשְׂבָּעֶנּוּ וַהֲקֵאתוֹ". אַחֵר, קִצֵּץ בַּנְּטִיעוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא [נִכְנַס בְּשָׁלוֹם וְ]יָצָא בְּשָׁלוֹם. שָׁאֲלוּ אֶת בֶּן זוֹמָא: מַהוּ לִסְרוֹסִי כַּלְבָּא? אָמַר לָהֶם: (ויקרא כ״ב:כ״ד) "וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ". כָּל שֶׁבְּאַרְצְכֶם לֹא תַּעֲשׂוּ. שָׁאֲלוּ אֶת בֶּן זוֹמָא: בְּתוּלָה שֶׁעִבְּרָה, מַהוּ [לְכֹהֵן גָּדוֹל]? מִי חִישִׁינַן לְהָא דִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: יָכוֹלְנִי לִבְעֹל כַּמָּה (בתולות) [בְּעִילוֹת] בְּלֹא דָם? אוֹ דִילְמָא, דִּשְׁמוּאֵל לָא שְׁכִיחַ? אָמַר לְהוּ: דִּשְׁמוּאֵל לָא שְׁכִיחַ, וְחִישִׁינַן, שֶׁמָּא בְּאַמְבָּטֵי עִבְּרָה. וְהָא אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שְׁכִבַת זֶרַע שֶׁאֵינוֹ יוֹרֶה כַּחֵץ, אֵינוֹ מַזְרִיעַ? (דילמא) מֵעִיקָּרָא נַמִּי, יוֹרֶה כַּחֵץ הֲוַאי!

יב תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל גַּב מַעֲלֵה בְּהַר הַבַּיִת וְרָאָהוּ בֶּן זוֹמָא וְלֹא עָמַד מִפָּנָיו. אָמַר לוֹ: מֵאַיִן וּלְאַיִן בֶּן זוֹמָא? אָמַר לֵיהּ: צוֹפֶה הָיִיתִי בֵּין מַיִם הָעֶלְיוֹנִים לְמַיִם הַתַּחְתּוֹנִים, וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה, אֶלָּא שֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית א׳:ב׳) "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם", כְּיוֹנָה (זו) שֶׁמְּרַחֶפֶת עַל בָּנֶיהָ (ונוגעת) וְאֵינָהּ נוֹגַעַת. אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְתַלְמִידָיו: עֲדַיִן בֶּן זוֹמָא מִבַּחוּץ. מִכְּדִי, "וְרוּחַ אֱלֹהִים" וְגוֹ', (כתיב) [אֲימַת הֲוֵי?] בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְהַבְדָּלָה, בְּיוֹם שֵׁנִי הוּא דַּהֲוָה! שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם". וְכַמָּה? אָמַר (רבי חייא) [רַבִּי אַחָא] בַּר יַעֲקֹב: כִּמְלֹא נִימָא. וְרַבָּנָן אַמְרֵי: כִּגוּדָא דְּגַמְלָא. מַר זוּטְרָא וְאִי תֵּימָא רַב (אשי) [אַסִי] אָמַר: כִּתְרֵי גְּלִימֵי, דִּפְרִיסֵי אַהֲדָדֵי, וְאַמְרֵי לְהוּ: כִּתְרֵי כַּסֵּי, דִּסְחִיפֵי אַהֲדָדֵי. אַחֵר, קִצֵּץ בַּנְּטִיעוֹת, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (קהלת ה׳:ה׳) "אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ". מַאי הִיא? חֲזָא מְטַטְרוֹן, דְּאִתְיְהִיבָא לֵיהּ רְשׁוּתָא (חדא שעתא ביומא) לְמֵיתַב וּלְמִיכְתַּב זְכוּתָא דְּיִשְׂרָאֵל. אָמַר: גְּמִירְ, דְּאֵין לְמַעְלָה, (לא עמידה) לֹא יְשִׁיבָה (ולא קנאה) וְלֹא תַּחֲרוּת וְלֹא עֹרֶף וְלֹא עִפּוּי, שֶׁמָּא, חַס־וְשָׁלוֹם שְׁתֵּי רָשֻׁיּוֹת (יש בשמים?) [הֵן]? מִיָּד, אַפְקוּהָ לְמְטַטְרוֹן וּמַחְיוּהָ שִׁתִּין פּוּלְסֵי דְּנוּרָא. אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי טַעְמָא כִּי חֲזֵיתֵיהּ, לָא קָמְתָּ מִקַּמֵּיהּ? אִתְיְהִיבָא לֵיהּ רְשׁוּתָא לְמִמְחַק זַכְוָתָא דְּאַחֵר. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: (ירמיהו ג׳:י״ד) "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים, חוּץ מֵאַחֵר". (שידע כבודי ומרד בי.) אָמַר: הוֹאִיל וְאִטְרִידוּ לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא מֵהַהוּא עָלְמָא, לֵיפּוֹק וְלֵיהֱנֵי בְּהַאי עָלְמָא. נָפַק אַחֵר לְתַרְבּוּת רָעָה. אַשְׁכַּח זוֹנָה תְּבָעָה, אָמְרָה לֵיהּ: לָאו אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה אַתָּה? (ששמך יצא בכל הארץ?) עִקֵּר פּוּגְלָא מִמִּשְׁרָא בְּשַׁבָּת, וְיָהַב לָהּ. אָמְרָה: 'אַחֵר' הוּא! שָׁאַל אַחֵר אֶת רַבִּי מֵאִיר לְאַחַר שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה, [אָמַר לֵיהּ]: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת ז׳:י״ד) "גַּם אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים"? אָמַר לֵיהּ: כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (בעולמו) בָּרָא כְּנֶגְדּוֹ. בָּרָא הָרִים, בָּרָא גְּבָעוֹת. בָּרָא יַמִּים, בָּרָא נְהָרוֹת. אָמַר לֵיהּ: רַבִּי עֲקִיבָא רַבְּךָ לֹא כָּךְ אָמַר, אֶלָּא: בָּרָא צַדִּיקִים, בָּרָא רְשָׁעִים. בָּרָא גַּן־עֵדֶן, בָּרָא גֵּיהִנֹּם. כָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי חֲלָקִים, אֶחָד בְּגַן־עֵדֶן וְאֶחָד בְּגֵיהִנֹּם.

זָכָה צַדִּיק, נָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ בְּגַן עֵדֶן. נִתְחַיֵּב רָשָׁע, נָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ בַּגֵּיהִנֹּם. אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא: מַאי קְרָא? גַּבֵּי צַדִּיקִים כְּתִיב: (ישעיהו ס״א:ז׳) "לָכֵן בְּאַרְצָם מִשְׁנֶה יִירָשׁוּ". גַּבֵּי רְשָׁעִים כְּתִיב: (ירמיהו י״ז:י״ח) "וּמִשְׁנֶה שִׁבָּרוֹן שָׁבְרֵם".

יג שָׁאַל אַחֵר אֶת רַבִּי מֵאִיר לְאַחַר שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה: מַאי דִּכְתִיב: (איוב כ״ח:י״ז) "לֹא יַעַרְכֶנָּה זָהָב, וּזְכוּכִית, וּתְמוּרָתָהּ כְּלִי פָז"? אָמַר לֵיהּ: אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁקָּשִׁים לְקִנּוֹתָן כְּכְלֵי זָהָב וּכְלֵי פָז, וְנוֹחִין לְאַבְּדָן כִּכְלֵי זְכוּכִית. אָמַר לוֹ: (האלהים, אפילו ככלי חרס, אבל) רַבִּי עֲקִיבָא רַבְּךָ, לֹא כֵן אָמַר, אֶלָּא: מַה כְּלֵי זָהָב וּכְלֵי זְכוּכִית, (הללו) אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ יֵשׁ לָהֶם תַּקָּנָה. כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם, [אַף עַל פִּי] שֶׁסָּרַח, יֵשׁ לוֹ תַּקָּנָה. אָמַר לוֹ: אַף אַתָּה חֲזוֹר בְּךָ. אָמַר לוֹ: (והרי) כְּבָר שָׁמַעְתִּי מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרְגּוֹד: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים חוּץ מֵאַחֵר".

תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּאַחֵר שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל הַסּוּס בְּשַׁבָּת, וְהָיָה רַבִּי מֵאִיר מְהַלֵּךְ אַחֲרָיו לִלְמֹד תּוֹרָה מִפִּיו, (כיון שהגיע לתחום שבת), אָמַר לוֹ: מֵאִיר, חֲזוֹר בְּךָ. שֶׁכְּבָר שִׁעַרְתִּי בְּעִקְבֵי הַסּוּס, עַד כָּאן תְּחוּם שַׁבָּת. אָמַר לוֹ: וְאַף אַתָּה חֲזוֹר בְּךָ. אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא [כְּבָר אָמַרְתִּי לְךָ, שֶׁכְּבָר] שָׁמַעְתִּי מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרְגּוֹד: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים, חוּץ מֵאַחֵר". תַּקְפֵיהּ וְעַיְלֵיהּ בֵּי מִדְרְשָׁא. אָמַר לוֹ לִינוּקָא: פְּסֹק לִי פְּסוּקְיךְ: אָמַר לֵיהּ: (ישעיהו מ״ח:כ״ב) "אֵין שָׁלוֹם אָמַר ה' לָרְשָׁעִים". עַיְלֵיהּ לְבֵי כְּנִישְׁתָּא אַחֲרִיתִי, אָמַר לֵיהּ לִינוּקָא: (בני) פְּסֹק לִי פְּסוּקְיךְ: אָמַר לֵיהּ: (ירמיהו ב׳:כ״ב) "כִּי אִם תְּכַבְּסִי בַּנֶּתֶר, וְתַרְבִּי לָךְ בֹּרִית, נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי". עַיְלֵיהּ לְבֵי כְּנִישְׁתָּא אַחֲרִיתִי, אָמַר לֵיהּ לִינוּקָא: פְּסֹק לִי פְּסוּקְיךְ: אָמַר לֵיהּ: (שם ד) "וְאַתְּ שָׁדוּד מַה תַּעֲשִׂי, כִּי תַלְבְּשִׁי שָׁנִי, וְכִי תַעְדִּי עֲדִי זָהָב, כִּי תִקְרְעִי בַפּוּךְ עֵינַיִךְ, לַשָּׁוְא תִּתְיַפִּי". (תקפיה) *)) וְעַיְלֵיהּ בִּתְלֵיסַר בֵּי מִדְרְשָׁא, פָּסְקוּ לֵיהּ כִּי הַאי גַּוְנָא, לְבִישׁוּתָא. יְנוּקָא דְּסוֹף תְּלֵיסַר אָמַר לֵיהּ: (תהילים נ׳:ט״ז) "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים: מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי", הַהוּא יְנוּקָא הֲוָה מְגַמְגֵּם בְּלִישָׁנֵיהּ, אִישְׁתַּמַע כְּמַאן דְּקָאָמַר: "וְלָאֱלִישַׁע אָמַר אֱלֹהִים", שָׁקַל סַכִּינָא וְקָרְעֵיהּ וְשַׁדְרֵיהּ לְתַלֵּיסַר בֵּי מִדְרְשָׁא. אֵיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר: אִי הֲוָה סַכִּינָא בַּהֲדֵאי, קָרְעֵתֵיהּ.

כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּאַחֵר, אָמְרֵי: לָא מִידָּן לְדִינֵיהּ, וְלָא לְעָלְמָא דְּאַתְי לֵיתֵי. לָא מִידָּן לְדִינֵיהּ, מִשּׁוּם דְּעָסַק בַּתּוֹרָה. וְלָא לְעָלְמָא דְּאַתְי לֵיתֵי, מִשּׁוּם דְּחָטָא. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מוּטָב דְּלִידַּיְנֵיהּ, וְלֵיתֵי לְעָלְמָא דְּאַתְי. מָתַי אָמוּת וְאֵעָלֶה עָשָׁן מִקִּבְרוֹ. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר סָלִיק קוּטְרָא מִקִּבְרֵיהּ דְּאַחֵר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּבוּרְתָא לְמִיקְלֵייהּ רַבֵּיהּ? (בנורא) חַד הֲוָה בֵּינָנָא וְלָא מָצֵי לְאַצּוֹלֵיהּ? אִי נָקִיטְנָא (ליה) בְּיָדִי, מַאן מִירְמֵי לֵיהּ מִינָּאי? מָתַי אָמוּת וַאֲכַבֶּה עָשָׁן מִקִּבְרוֹ. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, פָּסַק קוּטְרָא מִקִּבְרֵיהּ דְּאַחֵר. פָּתַח עֲלֵיהּ הַהוּא סַפְדָנָא: אֲפִלּוּ שׁוֹמֵר הַפֶּתַח לֹא עָמַד לְפָנֶיךָ, רַבֵּנוּ. בִּתּוֹ שֶׁל אַחֵר אַתְיָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי,

אָמְרָה לֵיהּ: רַבִּי פַּרְנְסֵנִי. אָמַר לָהּ: בִּתּוֹ שֶׁל מִי אַתְּ? אָמְרָה: בִּתּוֹ שֶׁל 'אַחֵר' אֲנִי. אָמַר [לָהּ]: עֲדַיִין יֵשׁ מְזַרְעוֹ בָּעוֹלָם? וְהָכְתִיב: (איוב י״ח:י״ט) "לֹא נִין וְלֹא נֶכֶד בְּעַמּוֹ"? אָמְרָה לוֹ: (רבי) זְכֹר תּוֹרָתוֹ וְאַל תִּזְכֹּר לְמַעֲשָׂיו. [מְיַד] יָרְדָה אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם, וְסִכְסְכָה סַפְסָלוֹ שֶׁל רַבִּי. בָּכָה רַבִּי וְאָמַר: לַמִּתְגַּנִּין בַּתּוֹרָה כָּךְ, לַמִּשְׁתַּבְּחִין בָּהּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וְרַבִּי מֵאִיר, הֵיכִי גָּמַר תּוֹרָה מִפּוּמֵיהּ דְּאַחֵר? וְהָא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (מלאכי ב׳:ז׳) "כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַּעַת, וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ, כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא", אִם דּוֹמֶה הָרַב לְמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת, יְבַקְשׁוּ תּוֹרָה מִפִּיהוּ. וְאִם לָאו, אַל יְבַקְשׁוּ תּוֹרָה מִפִּיהוּ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: רַבִּי מֵאִיר קְרָא אַשְׁכַּח וְדָרַשׁ: (משלי כ״ב:י״ז) "הַט אָזְנְךָ, וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים, וְלִבְּךָ תָּשִׁית לְדַעְתִּי". 'לְדַעְתָּם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'לְדַעְתִּי'. רַבִּי (יוסי בר) חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא: (תהילים מ״ה:י״א) "שִׁמְעִי בַת, וּרְאִי וְהַטִּי אָזְנֵךְ, וְשִׁכְחִי עַמֵּךְ וּבֵית אָבִיךְ" וְגוֹ'. קְשׁוֹ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי? לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּגָדוֹל, הָא, בְּקָטָן. כִּי אָתָא רַב דִּימִי, אָמַר: אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא: רַבִּי מֵאִיר אַשְׁכַּח תּוּחְלָא, אָכַל גַּוָּהּ, וְשָׁדָא שִׁיחְלָא לְבָרָא. אַשְׁכְּחֵיהּ רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא לְאֵלְיָהוּ, אָמַר לֵיהּ: מַאי קָעָבִיד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא? אָמַר לֵיהּ: קָאָמַר שְׁמַעְתָּא מִפּוּמַיְהוּ דְּכוּלְּהוּ רַבָּנָן, וּמִפּוּמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר לָא קָאָמַר. אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי? [מִשּׁוּם] דְּקָא גָּמַר שְׁמַעְתָּא מִפּוּמֵיהּ דְּאַחֵר. אָמַר: וּמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? רַבִּי מֵאִיר, רִמּוֹן מָצָא, תּוֹכוֹ אָכַל, קְלִפָּתוֹ זָרַק. אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא קָאָמַר: מֵאִיר בְּנֵי כָּךְ הוּא אוֹמֵר: בְּזְמַן שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר, שְׁכִינָה מַה לְּשׁוֹן אוֹמֶרֶת? "קַלֵּנִי מֵרֹאשִׁי, קַלֵּנִי מִזְּרוֹעִי". אִם כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצְטַעֵר עַל דְּמָן שֶׁל רְשָׁעִים, (שנשפך) קַל־וָחֹמֶר עַל דְּמָן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁנִּשְׁפַּךְ:

יד אַשְׁכְּחֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, דְּתָלֵי וְקָאֵי אַעִיבְּרָא דְּדָשָׁא, וְקָא בָּכֵי. אָמַר לֵיהּ: שִׁינְנָא, אַמַּאי קָא בָּכֵית? אָמַר לֵיהּ: מִי זוּטַר מַאי דִּכְתִיב בְּהוּ בְּרַבָּנָן: (ישעיהו ל״ג:י״ח) "אַיֵּה סֹפֵר? אַיֵּה שֹׁקֵל? אַיֵּה סֹפֵר אֶת הַמִּגְדָּלִים"? 'אַיֵּה סוֹפֵר', שֶׁהָיוּ סוֹפְרִים לְכָל אוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. 'אַיֵּה שׁוֹקֵל', שֶׁהָיוּ שׁוֹקְלִים כָּל קַלִּים וַחֲמוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה. 'אַיֵּה סוֹפֵר אֶת הַמִּגְדָּלִים', שֶׁהָיוּ שׁוֹנִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת בְּמִנְדָּל הַפּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר. וְאָמַר רַב אַמִּי: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בַּעְיֵי בָּעוּ דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל בְּמִנְדָּל הַפּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר, וּתְנַן: שְׁלֹשָׁה מְלָכִים וְאַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. אַנַן מַה תִּיהֲוֵי עָלָן? אָמַר לֵיהּ: שִׁינְנָא, טִינָא הָיְתָה בְּלִבָּם! אַחֵר, מַאי? זָמֵר יְזָנִי לֹא פָּסַק מִפּוּמֵיהּ. אָמְרוּ עָלָיו עַל אַחֵר: שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיָה עוֹמֵד מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, הָרְבֵּה סְפָרִי מִינִין נוֹשְׁרִין לוֹ מֵחֵיקוֹ. שָׁאַל נִימוּס הַגַּזְרְדִי אֶת רַבִּי מֵאִיר: כָּל עֻמָּר דְּנָחִית לְיוֹרָה, סָלִיק? אָמַר לֵיהּ: כָּל מַאן דַּהֲוָה נָקֵי אַגַּב אִמֵּיהּ, סָלִיק, כָּל דְּלָא הֲוָה נָקֵי אַגַּב אִמֵּיהּ, לָא סָלִיק. רַבִּי עֲקִיבָא עָלָה בְּשָׁלוֹם וְיָרַד בְּשָׁלוֹם, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (שיר השירים א׳:ד׳) "מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה". וְאַף רַבִּי עֲקִיבָא, בִּקְּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת

לְדָחֲפוֹ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: (בני) הַנִּיחוּ לוֹ לְזָקֵן זֶה, שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְבוֹדִי. מַאי דָּרַשׁ?

אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: (דברים ל"ג:ב') "וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ", אוֹת הוּא בְּרִבְבָה שֶׁלּוֹ. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: (שיר השירים ה':י') "דָּגוּל מֵרְבָבָה", דֶּגֶמָא הוּא בְּרִבְבָה שֶׁלּוֹ. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר מֵהָכָא: (ישעיהו מ"ז:ד') "ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ", (אות) [אֲדוֹן] הוּא בַּצָּבָא שֶׁלּוֹ. וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מֵהָכָא: (מלכים א י"ט:י"א-י"ב) "לֹא בָרוּחַ ה', וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ, לֹא בָרַעַשׁ ה', וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ, לֹא בָאֵשׁ ה', וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה, [וְהִנֵּה ה' עֹבֵר"]. תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בַּשֵּׁדִים; שְׁלשָׁה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וּשְׁלשָׁה כִּבְנֵי אָדָם. שְׁלשָׁה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת; שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כְּנָפַיִם (כמותן) [כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת], וְשָׁטִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְיוֹדְעִין הֶעָתִיד לִהְיוֹת כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. 'יוֹדְעִין' סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא שׁוֹמְעִין מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרֹגוֹד כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. שְׁלשָׁה כִּבְנֵי אָדָם; אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים כִּבְנֵי אָדָם, וּפָרִים וְרָבִים כִּבְנֵי אָדָם, וּמֵתִים כִּבְנֵי אָדָם. וְשִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בִּבְנֵי אָדָם; שְׁלשָׁה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וּשְׁלשָׁה כִּבְהֵמָה. שְׁלשָׁה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת; יֵשׁ בָּהֶם דַּעַת כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְהוֹלְכִין בְּקוֹמָה זְקוּפָה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וּמְסַפְּרִים בִּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. שְׁלשָׁה כִּבְהֵמָה; אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וּפָרִין וְרָבִין, וּמוֹצִיאִין רְעִי כִּבְהֵמָה:

פִּסְקָא. כָּל הַמִּסְתַּכֵּל בְּאַרְבַּע דְּבָרִים וכו'. בִּשְׁלָמָא: מַה לְמַעְלָה, מַה לְמַטָּה, וּמַה לְאָחוֹר, לְחַיֵּי. אֶלָּא (מה) לְפָנִים, מַה דַּהֲוָה הֲוָה?! רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמְרֵי תְּרוַיְהוּ: לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו: לְכוּ וּבְנוּ לִי פַּלְטֵרִין גְּדוֹלִים עַל אַשְׁפָּה. הָלְכוּ וּבָנוּ לוֹ, וְאֵין רְצוֹנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁיַּזְכִּירוּ לוֹ שֵׁם אַשְׁפָּה: [פִּסְקָא]. כָּל שֶׁלֹּא חָס עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ וכו'.

מַאי הִיא? רַבִּי אַבָּא אָמַר: זֶה הַמִּסְתַּכֵּל בַּקֶּשֶׁת, דִּכְתִיב: (יחזקאל א':כ"ח) "כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן" וְגוֹ'. רַב יוֹסֵף אָמַר: זֶה הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר. דְּאָמַר מַר: כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְגַלֶּה עָלָיו בְּגָלוּי. רָבָא אָמַר: כָּל הַמִּסְתַּכֵּל בַּקֶּשֶׁת, צָרִיךְ שֶׁיִּפֹּל עַל פָּנָיו, דִּכְתִיב: (שם) "כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם, כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב, הוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד ה', וָאֵרֶא, וָאֶפֹּל עַל פָּנַי, וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר". לֵיטֵי עֲלָהּ בְּמַעֲרָבָא, מְשׁוּם דְּמִיחֲזֵי כְּמִינּוּת, אֶלָּא לֵימָא: "בָּרוּךְ זוֹכֵר הַבְּרִית". הְרוֹאֶה אֶת הַקֶּשֶׁת, צָרִיךְ לְבָרֵךְ. מַאי מְבָרֵךְ? "בָּרוּךְ זוֹכֵר הַבְּרִית". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: "בָּרוּךְ זוֹכֵר הַבְּרִית, וְנֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ, וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ". דְּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (שיר השירים ו':י"א) "אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל", לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה לֶאֱגוֹז? לוֹמַר לְךָ: מָה אֱגוֹז, אַף עַל פִּי שֶׁמְּלֻכְלָךְ בְּטִיט וּבְצוֹאָה, אֵין מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ נִמְאָס, אַף תַּלְמִיד חָכָם, אַף עַל פִּי שֶׁסָּרַח, אֵין תּוֹרָתוֹ נִמְאֶסֶת).

אָמַר רַב יִצְחָק: כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר, כְּאִלּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ו:א׳) "כֹּה אָמַר ה': הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי" וְגוֹ'. אֵינִי! וְהָא (תניא) [אָמַר] רַבִּי אֶלְעָאי הַזָּקֵן: (אומר) אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיִּצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, (בכל יום) יֵלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים, וְיִתְכַּסֶּה שְׁחוֹרִים, וְיַעֲשֶׂה מַה שֶּׁלִּבּוֹ חָפֵץ, וְאַל יְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא. לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּמָצֵי כַּייֵף לְיִצְרֵיהּ, הָא, דְּלָא מָצֵי כַּייֵף לְיִצְרֵיהּ. (תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר: נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּעֲבֹר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר, וְלֹא יְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ׳:ל״ט) "וְאַתֶּם בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֹּה אָמַר ה': אִישׁ גִּלּוּלָיו לְכוּ עֲבֹדוּ, וְאַחַר אִם אֵינְכֶם שֹׁמְעִים אֵלָי, וְאֶת שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תְחַלְּלוּ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי: אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיִּצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו וְכוּ'). דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָנִי מְתַרְגְּמַנֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמִּסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים עֵינָיו כֵּהוֹת: בַּקֶּשֶׁת, וּבַנָּשִׁיא, וּבַכֹּהֲנִים. 'בַּקֶּשֶׁת', דִּכְתִיב: (שם א) "כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן וְגוֹ'. [הוּא מַרְאֶה"]. 'בַּנָּשִׂיא', דִּכְתִיב: (במדבר כ״ז:כ׳) "וְנָתַתָּ מֵהוֹדְךָ עָלָיו". 'בַּכֹּהֲנִים', בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלִין לַדּוּכָן וּמְבָרְכִין אֶת הָעָם בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. דָּרַשׁ רַב יְהוּדָה בַּר נַחְמָנִי מְתַרְגְּמַנֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (מיכה ז׳:ה׳) "אַל תַּאֲמִינוּ בְרֵעַ, אַל תִּבְטְחוּ בְּאַלּוּף". אִם יֹאמַר לְךָ יֵצֶר־הָרַע: חַטֵּא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹחֵל לְךָ, אַל תַּאֲמִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תַּאֲמִינוּ בְרֵעַ". וְאֵין 'רַע' אֶלָּא יֵצֶר הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ח׳:כ״א) "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו". "אַל תִּבְטְחוּ בְּאַלּוּף", אֵין 'אַלּוּף' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ג׳:ד׳) "אֲלוּף נְעוּרַי אָתָּה". שֶׁמָּא יֹאמַר אָדָם: מִי מֵעִיד בִּי? אַבְנֵי בֵיתוֹ שֶׁל אָדָם וְקוֹרוֹת בֵּיתוֹ (ורהיטי ביתו) שֶׁל אָדָם מְעִידִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ב׳:י״א) "כִּי אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק, וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה". (תניא, רבי שילא) [רַבִּי זְרִיקָא] אוֹמֵר: שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הַמְּלַוִּין (לו) [אוֹתוֹ] מְעִידִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ״א:י״א) "כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ" (רבי זריקא אומר) [וְחָכָמִים אוֹמְרִים]: נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם מְעִידָה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ז׳:ה׳) "מִשֹּׁכֶבֶת חֵיקֶךָ שְׁמֹר פְּתָחֵי פִיךָ". אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁשָּׁרוּי בְּחֵיקוֹ שֶׁל אָדָם? הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ נְשָׁמָה. (וחכמים אומרים) [וְיֵשׁ אוֹמְרִים]: אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם מְעִידִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ג:י״ב) "וְאַתֶּם עֵדַי! נְאֻם ה', וַאֲנִי אֵל":

טוֹ תְּנוּ רַבָּנָן: אָמַר יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי: אֶרְאֶה בְּנֶחָמָה, אִם לֹא הֲרַגְתִּי עֵד זוֹמֵם, לְהוֹצִיא מִלִּבָּן שֶׁל צְדוֹקִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין הָעֵדִים זוֹמְמִים נֶהֱרָגִין, עַד שֶׁיֵּהָרֵג הַנִּדּוֹן. אָמַר [לוֹ] שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: אֶרְאֶה בְּנֶחָמָה, אִם לֹא שָׁפַכְתָּ דָּם נָקִי, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין הָעֵדִים זוֹמְמִים נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיְּזוֹמוּ שְׁנֵיהֶם, וְאֵין לוֹקִין עַד שֶׁיְּזוֹמוּ שְׁנֵיהֶם, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מָמוֹן עַד שֶׁיְּזוֹמוּ שְׁנֵיהֶם. מִיָּד קִבֵּל עָלָיו יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי שֶׁאֵינוֹ מוֹרֶה הֲלָכָה, אֶלָּא בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח. (אמרו) כָּל יָמָיו שֶׁל יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי הָיָה מִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָרוּג, וְהָיָה

קוֹלוֹ נִשְׁמַע, סְבוּרִין הָעָם לוֹמַר: קוֹלוֹ שֶׁל (מת) [הָרוּג] הוּא, אָמַר לָהֶם: קוֹלִי הוּא, תֵּדְעוּ, שֶׁלְּמָחָר הוּא מֵת, וְאֵין קוֹלוֹ נִשְׁמַע! אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: מְמַאי? דִּילְמָא פִּיּוּסֵיהּ פַּיְּסֵיהּ? אוֹ בְּדִינָא תַּבְעֵיהּ?

[פִּסְקָא]. יָצָא מְנַחֵם וְנִכְנַס שַׁמַּאי וְכוּ'. לְהֵיכָן יָצָא? אַבַּיֵי אָמַר: יָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. רָבָא אָמַר: יָצָא לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: יָצָא מְנַחֵם לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ, וְיָצְאוּ עִמּוֹ שְׁמוֹנִים זוּגוֹת תַּלְמִידִים לְבוּשִׁים סִירִיקוֹן.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: סָח לִי אַבָּא אֶלְעָזָר: פַּעַם אַחַת הָיָה לָנוּ עֵגֶל שֶׁל זִבְחֵי שְׁלָמִים, וְהֵבֵאנוּהוּ לְעֶזְרַת נָשִׁים, (לסמוך) [וְסָמְכוּ עָלָיו נָשִׁים], לֹא מִפְּנֵי שֶׁסְּמִיכָה בְּנָשִׁים, אֶלָּא כְּדֵי לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לַנָּשִׁים:

טז מִשְׁנָה. עֲצֶרֶת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יוֹם טְבוּחַ, אַחַר הַשַּׁבָּת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵין (לה) יוֹם טְבוּחַ [אַחַר הַשַּׁבָּת]. וּמוֹדִים, בַּעֲצֶרֶת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, שֶׁיּוֹם טְבוּחַ, אַחַר הַשַּׁבָּת. אֵין כֹּהֵן גָּדוֹל מִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלָיו, וּמַתְרִין בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית, שֶׁלֹּא לְקַיֵּם אֶת דִּבְרֵי הָאוֹמְרִים: עֲצֶרֶת אַחַר הַשַּׁבָּת: גְּמָרָא. וּרְמִינְהוּ: מַעֲשֶׂה וּמֵת (אלכסנדראי) [אַלֶכְּסָא] בְּלוּד, וּבָאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְסָפְדוֹ, וְלֹא הִנִּיחָן רַבִּי טַרְפוֹן, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם־טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת הָיָה. יוֹם־טוֹב, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אִי יוֹם־טוֹב, אִינְהוּ מִי קָא אַתּוּ? אֶלָּא אֵימָא: יוֹם טְבוּחַ הָיָה. לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּיוֹם־טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, כָּאן, בְּיוֹם־טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאתָ לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְאָמְרָה לוֹ: רַבִּי, בֶּגֶד זֶה אָרַגְתִּיו בְּטָהֳרָה, וְלֹא הָיָה בִּלְבִּי לִשְׁמֹרוֹ בְּטָהֳרָה, וּמִתּוֹךְ בְּדִיקוֹת שֶׁהָיָה בּוֹדְקָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, נִדָּה מָשְׁכָה עִמִּי בְּחֶבֶל. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כַּמָּה גְּדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: בִּלְבּוֹ לִשְׁמֹרוֹ, טָהוֹר! אֵין בִּלְבּוֹ לִשְׁמֹרוֹ, טָמֵא! שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה וְכוּ' כְּזֶה:

פרק ג

חגיגה פרק ג - יז תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מִפְּנֵי מָה, הַכֹּל נֶאֱמָנִים עַל טָהֳרַת יַיִן וְשֶׁמֶן כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ וּבוֹנֶה בָּמָה לְעַצְמוֹ, וְשׁוֹרֵף פָּרָה [אֲדֻמָּה] לְעַצְמוֹ. אָמַר רַב פָּפָּא: כְּמַאן מְקַבְּלִינַן [הָאִידְנָא] סָהֲדוּתָא מֵעַם־הָאָרֶץ? כְּמַאן? כְּרַבִּי יוֹסֵי. תַּנְיָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: בּוֹשֵׁנִי מִדִּבְרֵיכֶם בֵּית שַׁמַּאי, אֶפְשָׁר אִשָּׁה לָשָׁה? וְכוּ'. נִטְפַּל לוֹ תַּלְמִיד אֶחָד מִתַּלְמִידֵי בֵּית שַׁמַּאי, אָמַר לוֹ: אוֹמַר לְךָ טַעֲמוֹ שֶׁל בֵּית שַׁמַּאי. אָמַר לוֹ: אֱמֹר. אָמַר לוֹ: כֵּלָיו שֶׁל עַם הָאָרֶץ, טָמֵא אוֹ טָהוֹר? אָמַר לוֹ: טָמֵא. וְאִם אַתָּה אוֹמֵר לוֹ: 'טָמֵא', כְּלוּם מַשְׁגִּיחַ עָלֶיךָ? וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר לוֹ: טָמֵא, אוֹמֵר לְךָ: "שֶׁלִּי טָהוֹר וְשֶׁלְּךָ טָמֵא". וְזֶה טַעֲמָן שֶׁל בֵּית שַׁמַּאי. מִיָּד הָלַךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, אָמַר: נַעֲנֵיתִי לָכֶם עַצְמוֹת בֵּית שַׁמַּאי, וּמַה סְּתוּמוֹת שֶׁלָּכֶם כָּךְ, מְפֹרָשׁוֹת, עַל אַחַת

כַּמָּה וְכַמָּה! אָמְרוּ: כָּל יָמָיו הֶשְׁחֲרוּ שִׁנָּיו מִפְּנֵי תַּעֲנִיּוֹתָיו. (והסוגיא ארוכה בענין טומאה וטהרה, ועוד יש בגמרא לענין: אם שואלין מהם כלים או לאו.)

מִשְׁנָה. הַגַּבָּאִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת, וְכֵן הַגַּנָּבִים שֶׁהֶחֱזִירוּ אֶת הַכֵּלִים, נֶאֱמָנִים לוֹמַר: לֹא נָגַעְנוּ. וּבִירוּשָׁלַיִם נֶאֱמָנִים עַל הַקֹּדֶשׁ. וּבְשָׁעַת הָרֶגֶל אַף עַל הַתְּרוּמָה (אף על פי שהיא יותר חמורה.): גְּמָרָא. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: דְּאָמַר קְרָא: (שופטים כ) "וַיֵּאָסֵף כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעִיר, כְּאִישׁ אֶחָד, חֲבֵרִים". הַכְתּוּב עָשָׂאָם כֻּלָּם 'חֲבֵרִים'.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נֵס גָּדוֹל נַעֲשָׂה בְּלֶחֶם הַפָּנִים, כְּסִדּוּרוֹ כָּךְ סִלּוּקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"א כא) "לְשׁוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ".

יח כְּתִיב: (יחזקאל מא) "הַמִּזְבֵּחַ עֵץ, שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ וְגוֹ', וַיְדַבֵּר אֵלַי: זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'", פָּתַח בְּמִזְבֵּחַ וְסִיֵּם בְּשֻׁלְחָן? רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: בְּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, מִזְבֵּחַ מְכַפֵּר עַל אָדָם, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין הַמִּזְבֵּחַ קַיָּם, שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר עָלָיו. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן. קַל־וָחֹמֶר מִסָּלַמַנְדְּרָא! וּמַה סָּלַמַנְדְּרָא שֶׁתּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ הִיא, הַסָּךְ מִדָּמָהּ אֵין אוּר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁגּוּפָן אֵשׁ, דִּכְתִיב: (ירמיה כג) "הֲלֹא כֹה דְבָרַי כָּאֵשׁ, נְאֻם ה'", עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, קַל־וָחֹמֶר מִמְּזְבֵּחַ הַזָּהָב, וּמַה מִּזְבֵּחַ הַזָּהָב, שֶׁאֵין עָלָיו אֶלָּא כְּעֹבִי דִּינָר זָהָב, (הרבה) כַּמָּה שָׁנִים אֵין הָאוּר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְּלֵאִים מִצְוֹות כְּרִמּוֹן, דִּכְתִיב: (שה"ש ד) "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ", אַל תִּקְרֵי 'רַקָּתֵךְ' אֶלָּא רֵיקָנַיִן שֶׁבָּךְ, (מלאים מצוות כרמון) עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת חֲגִיגָה

יבמות

פרק א

יבמות פרק א - א תַּנְיָא: (ויקרא יט) "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" וְגוֹ'. יָכוֹל אָמַר לוֹ אָבִיו: הִטָּמֵא. אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: אַל תַּחֲזִיר, יָכוֹל יִשְׁמַע לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ, אֲנִי ה'", כֻּלְּכֶם חַיָּבִין בִּכְבוֹדִי! תַּנְיָא: יָכוֹל יְהֵא בִּנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ", כֻּלְּכֶם חַיָּבִין בִּכְבוֹדִי! תַּנְיָא: יָכוֹל יִתְיָרֵא אָדָם מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ", נֶאֱמְרָה 'שְׁמִירָה' בְּשַׁבָּת, וְנֶאֱמַר 'מוֹרָא' בַּמִּקְדָּשׁ, מַה שְׁמִירָה הָאֲמוּרָה בְּשַׁבָּת, לֹא מִשַּׁבָּת אַתָּה מִתְיָרֵא, אֶלָּא מִמִּי שֶׁהִזְהִיר עַל הַשַּׁבָּת, אַף מוֹרָא הָאֲמוּר בַּמִּקְדָּשׁ,

לֹא מִמְּקֻדָּשׁ אַתָּה מִתְיָרֵא, אֶלָּא מִמִּי שֶׁהִזְהִיר עַל הַמִּקְדָּשׁ. וְאֵיזֶה הוּא מוֹרָא מִקְדָּשׁ? לֹא יִכָּנֵס אָדָם בְּהַר־הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ, בְּמִנְעָלוֹ, בַּאֲפֻנְדָּתוֹ וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו, וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קַפַּנְדַּרְיָא, וּרְקִיקָה מִקֹּל־וָחֹמֶר. וְאֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ", מַה שְּׁמִירָה הָאֲמוּרָה בְּשַׁבָּת, לְעוֹלָם! אַף מוֹרָא הָאָמוּר בַּמִּקְדָּשׁ, לְעוֹלָם!

ב מִשְׁנָה. בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין אֶת הַצָּרוֹת לָאֲחִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִין. חָלְצוּ, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין מִן הַכְּהֻנָּה, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. נִתְיַבְּמוּ, בֵּית שַׁמַּאי מַכְשִׁירִין וּבֵית הִלֵּל פּוֹסְלִין. אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ אוֹסְרִין וְאֵלּוּ מַתִּירִין, אֵלּוּ פּוֹסְלִין וְאֵלּוּ מַכְשִׁירִין, לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי מִלִּשָּׂא נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי. כָּל הַטְּהֳרוֹת וְהַטֻּמְאוֹת שֶׁהָיוּ אֵלּוּ מְטַהֲרִין וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין, לֹא נִמְנְעוּ עוֹשִׂין טָהֳרוֹת אֵלּוּ עַל גַּב אֵלּוּ. [ובברייתא פירש יותר]. (ואמר: לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי לִשָּׂא נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאַהֲבָה וְרֵעוּת נוֹהֲגִין זֶה בָּזֶה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (זכריה ח) "וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ").

[גְּמָרָא. תַּנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בִּתְחִלָּתָהּ, הִטִּיל לָהּ הַכָּתוּב ה"א בְּסוֹפָהּ, וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּגוֹן 'אֵילִם' (שמות טז) 'אֵלִימָה'. 'מַחֲנַיִם' (שׁ"ב יז) 'מַחֲנָיְמָה'. 'מִצְרַיִם' (בראשית יב) 'מִצְרַיְמָה'. (במדבר לג) 'דִּבְלָתַיִם' 'דִּבְלָתַיְמָה'. (יחזקאל ח) 'יְרוּשָׁלַיִם' (ד"ה א ה). 'מִדְבָּרָה'].

ג אֵיכָא מַאן דְּאָמַר: לֹא עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם, דְּהָא בֵּית הִלֵּל רוּבָּא. וְאֵיכָא מַאן דְּאָמַר: עָשׂוּ, דְּכִי אָזְלִינַן בָּתַר רוּבָּא, הֵיכָא דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ, הָכָא בֵּית שַׁמַּאי מְחַדְּדֵי טְפֵי.

ד שְׁאֲלוּ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: 'צָרַת־הַבַּת' מַהוּ? אָמַר לָהֶם: מַחֲלֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל. וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי? אָמַר לָהֶם: [מִפְּנֵי] מָה אַתֶּם מַכְנִיסִין רֹאשׁ בֵּין שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים, בֵּין שְׁתֵּי מַחֲלֹקוֹת גְּדוֹלוֹת, בֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל? מִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא יִרְצוּ גַּלְגַּלְתֵּי. אֲנִי מֵעִיד לָכֶם עַל שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מִשְׁפַּחַת בֵּית עַכְמַאי מִבֵּית צְבוּעִים, וּמִשְׁפַּחַת בֵּית קָפְאֵי מִבֶּן מְקוֹשֵׁשׁ, שֶׁהֵן בְּנֵי צָרוֹת, וּמֵהֶם כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְשִׁמְּשׁוּ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ.

בִּימֵי רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הָרְכִינַס הָתְּרוּ צָרַת הַבַּת לָאַחִין, וְהָיָה הַדָּבָר קָשֶׁה לַחֲכָמִים, מִפְּנֵי שֶׁחָכָם גָּדוֹל הָיָה, (וזקן) וְעֵינָיו (כהות) [קָמוּ] מִלָּבוֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. אָמְרוּ: מִי יֵלֵךְ וְיוֹדִיעֵהוּ? אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אֲנִי אֵלֵךְ. וְאַחֲרָיו מִי? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וְאַחֲרָיו מִי? רַבִּי עֲקִיבָא. הָלְכוּ וְעָמְדוּ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ. נִכְנְסָה שִׁפְחָתוֹ, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, חֲכָמִי יִשְׂרָאֵל בָּאִין אֶצְלְךָ. אָמַר לָהּ: יִכָּנְסוּ, וְנִכְנְסוּ. תְּפָסוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הוֹשִׁיבוֹ עַל מִטָּה שֶׁל זָהָב. אָמַר לוֹ: רַבִּי, אֱמֹר לְתַלְמִידְךָ אַחֵר וְיֵשֵׁב. אָמַר לוֹ: מִי הוּא? אָמַר לוֹ: רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר

לוֹ: וְיֵשׁ לוֹ בֵּן לַעֲזַרְיָה חֲבֵרֵנוּ? קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: (תהלים לז) "נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם". תְּפָסוֹ וְהוֹשִׁיבוֹ עַל מִטָּה שֶׁל זָהָב. אָמַר לֵיהּ: רַבִּי, אֶמֹר לְתַלְמִידְךָ אַחֵר וְיֵשֵׁב. אָמַר לוֹ: וּמִי הוּא? אָמַר לוֹ: עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף. אָמַר לוֹ: אַתָּה הוּא עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף שֶׁשִּׁמְּךָ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ? שֵׁב בְּנִי, שֵׁב, כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ בְיִשְׂרָאֵל. (קרא עליו מקרא זה: (קהלת ז) "טוב שם משמן טוב".) הִתְחִילוּ מְסוֹבְבִין אוֹתוֹ בַּהֲלָכוֹת, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְצָרַת הַבַּת. אָמְרוּ לוֹ: צָרַת הַבַּת מַהוּ? אָמַר לָהֶם: מַחֲלֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל. הֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי? אָמַר לְהֶם: הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל. אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא מִשְּׁמְךָ אָמְרוּ: הֲלָכָה כְּבֵית שַׁמַּאי? אָמַר לָהֶם: 'דּוֹסָא' שְׁמַעְתֶּם? אוֹ 'בֶּן־הָרְכִּינַס' שְׁמַעְתֶּם? אָמְרוּ לוֹ: חַיֵּי רַבִּי, סְתָם שְׁמַעְנוּ. אָמַר לָהֶם: אָח קָטָן יֵשׁ לִי, בְּכוֹר שָׁטָן (שנון) הוּא, וְיוֹנָתָן שְׁמוֹ, וְהוּא מִתַּלְמִידֵי שַׁמַּאי, וְהִזְהָרוּ בּוֹ, שֶׁלֹּא יְקַפֵּחַ אֶתְכֶם בַּהֲלָכוֹת, לְפִי שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תְּשׁוּבוֹת בְּצָרַת הַבַּת שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת. אֲבָל מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁעַל מְדוּכָה זוֹ יָשַׁב חַגַּי הַנָּבִיא, וְאָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: צָרַת הַבַּת אֲסוּרָה, עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִים מַעֲשֵׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית, וּמְקַבְּלִין גֵּרִים מִן הַקְּרֵדוּיִים וּמִן הַתַּרְמוּדִיִּים. תָּנָא: כְּשֶׁנִּכְנְסוּ נִכְנְסוּ בְּפֶתַח אֶחָד, וּכְשֶׁיָּצְאוּ יָצְאוּ בִּשְׁלֹשָׁה פְּתָחִים.

פָּגַע בּוֹ בְּרַבִּי עֲקִיבָא, אַקְשֵׁי לֵיהּ, וְאוּקְמֵיהּ. אָמַר לוֹ: אַתָּה הוּא עֲקִיבָא, שֶׁשִּׁמְּךָ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ? אַשְׁרֶיךָ שֶׁזָּכִיתָ לְשֵׁם, וַעֲדַיִן לֹא הִגַּעְתָּ לְרוֹעֵה בָּקָר. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: וַאֲפִלּוּ לְרוֹעֵה צֹאן.

ה רַבִּי יוֹחָנָן וְסָבְיָא אָמְרֵי תַּרְוַיְהוּ: אֵין מְקַבְּלִין גֵּרִים מִן הַתַּרְמוֹדִיִּים. פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי יוֹחָנָן וְסָבְיָא, חַד אָמַר: מִשּׁוּם עַבְדֵי שְׁלֹמֹה, וְחַד אָמַר: מִשּׁוּם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: מִשּׁוּם עַבְדֵי שְׁלֹמֹה, קָסָבַר: [גּוֹי] עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, הַוָּלָד מַמְזֵר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: מִשּׁוּם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, מַאי הִיא? פְּלִיגֵי בָּהּ רַב יוֹסֵף (ורב כהנא) [וְרַבָּנָן], וְתַרְוַיְהוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, חַד אָמַר: תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרֵי וְשִׁיתָּא אַלְפֵי קַשְׁתּוּיֵי, וְחַד אָמַר: תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרָא וּמִינַּיְהוּ שִׁיתָּא אַלְפֵי קַשְׁתּוּיֵי, בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ גּוֹיִים [וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת] לַהֵיכָל, הַכֹּל נִפְנוּ עַל כֶּסֶף וְזָהָב, וְהֵם נִפְנוּ עַל בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ה) "נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ, בְּתוּלוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה". אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: פָּסוּק זֶה שַׂר־הָעוֹלָם אָמָרוֹ: (תהלים לז) "נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי". מַאן אָמְרָהּ? אִילֵימָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, מִי אִיכָּא זְקֵנָה קַמֵּיהּ? וְאֶלָּא דָּוִד אָמְרָהּ, מִי קָשִׁישׁ כּוּלֵי הַאי? אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: שַׂר־הָעוֹלָם אָמָרוֹ. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (איכה א) "יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל כָּל מַחֲמַדֶּיהָ", זֶה עַמּוֹן וּמוֹאָב, בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ גּוֹיִים [וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת] לַהֵיכָל, הַכֹּל נִפְנוּ עַל כֶּסֶף וְזָהָב, וְהֵם נִפְנוּ עַל סֵפֶר

תּוֹרָה, אָמְרוּ: זֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ (דברים כג) "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'", יִשְׁרֵף בָּאֵשׁ! (איכה א) "צָוָה ה' לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו". אָמַר רַב: כְּגוֹן הוּמַנְיָא לְפוּם נַהֲרָא.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב אַסִי: נָכְרִי שֶׁקִּדֵּשׁ בַּזְּמַן הַזֶּה, חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשָׁיו, שֶׁמָּא מֵעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים הוּא. וְהָא, כָּל דְּפָרִישׁ מֵרוּבָּא פָּרִישׁ? בְּדוּכְתָּא דְּקָבִיעִי, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: (מ"ב יח) "וַיַּנְחֵם בַּחֲלַח וּבְחָבוֹר, נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי". 'חֲלַח', זֶה (חלואות) [חֶלְזוֹן]. 'וְחָבוֹר', זֶה חַדְיָיב. 'נְהַר גּוֹזָן', זוֹ גִּינְזָק. 'וְעָרֵי מָדַי', זֶה חַמְדָּן וְחַבְרוֹתֶיהָ, וְאָמְרֵי לָהּ: זוֹ נִיהָר וְחַבְרוֹתֶיהָ. ['חַבְרוֹתֶיהָ' מַאן? אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּרַךְ מוֹשְׁכֵי חִידְקֵי וְדוּמְקַיָּא. 'פְּסוּלֵי דְּתַרְמוּד' מִשּׁוּם עַבְדֵי שְׁלֹמֹה, וְהֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: קַבָּא רָבָא וְקַבָּא זוּטָא מְגַנְדֵּר וְאָזִיל לְשָׁאוֹל, וּמְשָׁאוֹל לְתַרְמוּד, וּמִתַּרְמוּד לְמֵישָׁן, וּמִמֵּישָׁן לְהַרְפַּנְיָא]:

פרק ב

יבמות פרק ב - ז אִסּוּר קְדֵשָׁה, שְׁנֵיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ 'אִסּוּר קְדֵשָׁה'? אָמַר אַבַּיֵי: כָּל הַמְקַיֵּם דִּבְרֵי חֲכָמִים, נִקְרָא קָדוֹשׁ. אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּם דִּבְרֵי חֲכָמִים, קָדוֹשׁ הוּא דְּלָא מִקְרֵי, רָשָׁע נַמִּי לָא מִקְרֵי? אֶלָּא אָמַר רָבָא: קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ. ח אָמַר רָבָא: רֶמֶז לִשְׁנֵיּוֹת מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא יח) "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם". 'הָאֵל', קְשׁוֹת, מִכְּלַל דְּאִיכָּא רַכּוֹת. וּמַאי נִינְהוּ? שְׁנֵיּוֹת. וּמַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי 'אֵל' לִישְׁנָא דְּקֻשְׁיָא הוּא? דִּכְתִיב: (יחזקאל יז) "וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח". לֵימָא פְּלִיגָא דְּרַבִּי לֵוִי? דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי: קָשֶׁה עָנְשָׁן שֶׁל מִדּוֹת יוֹתֵר מֵעָנְשָׁן שֶׁל עֲרָיוֹת, שֶׁזֶּה נֶאֱמַר בָּהֶן 'אֵל', וְזֶה נֶאֱמַר בָּהֶן 'אֱלֹהֵי'. 'אֵל' קָשֶׁה, וְ'אֱלֹהֵי', קָשֶׁה מֵ'אֵל'. גַּבֵּי עֲרָיוֹת נַמִּי הָא כְּתִיב 'אֱלֹהֵי'! הַהוּא, לְמֵעוּטֵי מִדּוֹת מִכְּרֵת. אֶלָּא מַאי חוּמְרַיְהוּ? הַנֵּי, אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה, הַנֵּי, לָא אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה. רַב יְהוּדָה אָמַר: מֵהָכָא: (קהלת יב) "וְאִזֵּן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה". וְאָמַר עוּלָּא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: קוֹדֶם שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה, הָיְתָה תּוֹרָה דּוֹמָה לִכְפִיפָּה שֶׁאֵין לָהּ אָזְנַיִם, עַד שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה וְעָשָׂה לָהּ אָזְנַיִם. רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר: מֵהָכָא: (משלי ד) "פָּרְעֵהוּ אַל תֵּעָבֵר בּוֹ, שְׁטֵה מֵעָלָיו וַעֲבֹר". אָמַר רַב אַשִׁי: מָשָׁל דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם מְשַׁמֵּר פַּרְדֵּס, מְשַׁמְּרוֹ מִבַּחוּץ, כֻּלּוֹ מְשׁוּתָּמֵר. מִבִּפְנִים, שֶׁלְּפָנָיו מְשׁוּתָּמֵר, שֶׁלְּאַחֲרָיו אֵינוֹ מְשׁוּתָּמֵר. וְהָא דְּרַב אַשִׁי, בְּדוּתָא הִיא, הָתָם, שֶׁלְּפָנָיו מִיהָא מְשׁוּתָּמֵר, הָכָא, אִי לָאו שְׁנֵיּוֹת, פָּגַע בְּעֶרְוָה גּוּפָהּ. רַב כַּהֲנָא אָמַר: מֵהָכָא: (ויקרא יח) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הָא, דְּאוֹרַיְתָא הִיא! דְּאוֹרַיְתָא הִיא וּפָרְשׁוּ רַבָּנָן. כָּל הַתּוֹרָה נַמִּי פָּרְשׁוּ רַבָּנָן? מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא.

[פִּסְקָא]. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן מִכָּל מָקוֹם, פּוֹטֵר אֵשֶׁת אָבִיו מִן הַיִּבּוּם וְחַיָּב עַל מַכָּתוֹ. אַמַּאי? קְרִי כָּאן: (שמות כ"ב:כ"ז) "וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר", בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה עַמְּךָ! כִּדְאָמַר רַב פִּנְחָס

מִשְׁמֵיהּ דְּרַב פָּפָּא: בְּעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, הָא נַמִּי, כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. וְהָא, בַּר תְּשׁוּבָה הוּא? וְהָתַנְיָא, שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: אֵיזֶהוּ (קהלת א׳:ט״ו) "מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן", זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מַמְזֵר? הַשְׁתָּא מִיהָא, עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ הוּא.

תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים כה) "וְהָיָה הַבְּכוֹר", מִכָּאן שֶׁמִּצְוָה בַּגָּדוֹל לְיַבֵּם, "אֲשֶׁר תֵּלֵד", פָּרָט לְאַיְלוֹנִית שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו", לְנַחֲלָה אַתָּה אוֹמֵר: לְנַחֲלָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְשֵׁם? יוֹסֵף, קוֹרִין אוֹתוֹ יוֹסֵף. יַעֲקֹב, קוֹרִין אוֹתוֹ יַעֲקֹב. נֶאֱמַר כָּאן: "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: (בראשית מ״ח:ו׳) "עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְנַחֲלָתָם". מָה 'שֵׁם' הָאָמוּר לְהַלָּן, נַחֲלָה, אַף 'שֵׁם' הָאָמוּר כָּאן, לְנַחֲלָה. "וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ", פָּרָט לְסָרִיס שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי. אָמַר רָבָא: אַף עַל גַּב דִּבְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ, הָכָא אֲתָאי גְּזֵרָה־שָׁוָה, אַפֵּיקְתֵּיהּ מִפַּשְׁטֵיהּ לְגַמְרֵי.

ט רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אֶחָד גֵּרֵי אֲרָיוֹת וְאֶחָד גֵּרֵי חֲלוֹמוֹת וְאֶחָד גֵּרֵי מָרְדֳּכַי וְאֶסְתֵּר, אֵינָם גֵּרִים, עַד שֶׁיִּתְגַּיְּרוּ בְּזְמַן הַזֶּה. בְּזְמַן הַזֶּה סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: כְּבְזְמַן הַזֶּה (אף על פי שכבר העלו הלכה כדברי האומר: כולם גרים הם, אפילו הנטעןמִשּׁוּם דְּרַב (אשי) [אַסִי], דְּאָמַר רַב (אשי) [אַסִי]: (משלי ד׳:כ״ד) "הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה, וּלְזוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָ". תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְקַבְּלִין גֵּרִים לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, לֹא קִבְּלוּ גֵּרִים, לֹא בִּימֵי דָּוִד, וְלֹא בִּימֵי שְׁלֹמֹה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי קְרָא? (ישעיהו נ״ד:ט״ו) "הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי, מִי גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל", "מִי גָר אִתָּךְ" בַּעֲנִיּוּתֵךְ, הוּא דְּ"עָלַיִךְ יִפּוֹל", אֲבָל אִידָךְ לֹא.

פרק ג

יבמות פרק ג - אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל מוֹעֲכוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּי, 'תָּמָר' שְׁמָן. לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן 'תָּמָר'? עַל שֵׁם תָּמָר, שֶׁמִּעֲכָה בְּאֶצְבַּע. וְהָא הֲווּ 'עֵר' וְ'אוֹנָן'! שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן שִׁמְּשׁוּ. בִּשְׁלָמָא 'אוֹנָן', כְּתִיב בֵּיהּ: (בראשית ל״ח:ט׳) "וְשִׁחֵת אַרְצָה", אֶלָּא 'עֵר'? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "וַיָּמָת גַּם אֹתוֹ", אַף הוּא בְּאוֹתָהּ מִיתָה מֵת. בִּשְׁלָמָא 'אוֹנָן', מִשּׁוּם "לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע", אֶלָּא 'עֵר', מַאי טַעְמָא עָבַד הָכִי? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר וְתַכְחִישׁ יָפְיָהּ.

פרק ד

יבמות פרק ד - יא תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה וְדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ג׳:כ״ט) "אַל תַּחֲרֹשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה".

מִשְׁנָה. הַיְבָמָה לֹא תַּחֲלֹץ וְלֹא תִּתְיַבֵּם, עַד שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. וְכֵן כָּל שְׁאָר הַנָּשִׁים, לֹא יִתְאָרְסוּ וְלֹא יִנָּשְׂאוּ, עַד שֶׁיִּהוּ לָהֶן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. (ופרשו בגמרא: לא תתיבם: שמא יהיה הולד בן קימא, וקא פגע באסור אשת אח וכו׳.)

פְּסָקָא. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים וְכוּ'. בִּשְׁלָמָא יְבָמָה, כְּדַאֲמָרַן! אֶלָּא שְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים, אַמַּאי? אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: מִשּׁוּם דְּאָמַר קְרָא: (בראשית י״ז:ז׳) "לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ", לְהַבְחִין בֵּין זַרְעוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן לְזַרְעוֹ שֶׁל שֵׁנִי. מַתִּיב רָבָא: לְפִיכָךְ גֵּר וְגִיּוֹרֶת צְרִיכִין לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, הָכָא מַאי 'לְהַבְחִין' אִיכָּא? הָכָא נַמִּי אִיכָּא, לְהַבְחִין בֵּין זֶרַע שֶׁנִּזְרַע בִּקְדֻשָּׁה לְזֶרַע שֶׁלֹּא נִזְרַע בִּקְדֻשָּׁה:

הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב, אָמַר לְהוּ: כּוּתִי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: הַוְלָד כָּשֵׁר. אָמַר לֵיהּ: הַב לִי בְּרַתְּךָ. לָא יָהֲיבְנָא לָךְ! אָמַר רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא לְרַב: אַמְרֵי אִינָשֵׁי: "גַּמְלָא בְּמָדֵי אַקְבָּא רָקְדָא", הָא גַּמְלָא וְהָא קַבָּא וְהָא מָדֵי, וְלָא רָקְדָא? אָמַר לֵיהּ: אִי נִיהֲוֵי כִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן לָא יָהֲיבְנָא לֵיהּ בְּרַתִּי! אָמַר לֵיהּ: אִי הֲוָה כִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, אִי מַר לֹא יָהֲיב לֵיהּ, אַחֲרִינִי יַהֲבֵי לֵיהּ. הַאי, אִי מַר לָא יָהֲיב לֵיהּ, אַחֲרִינִי לָא יַהֲבֵי לֵיהּ. לָא הֲוָה קָא אָזֵיל מִקַּמֵּיהּ, יָהֲיב בֵּיהּ עֵינֵיהּ וְשָׁכִיב. וְאַף רַב מַתְנָה מוֹרֶה בָּהּ לְהֶתֵּירָא, וְאַף רַב יְהוּדָה מוֹרֶה בָּהּ לְהֶתֵּירָא, דְּכִי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, אָמַר לֵיהּ: זִיל אִיטְמַר אוֹ נְסִיב בַּת מִינָךְ. וְכִי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לֵיהּ: אוֹ גְּלִי אוֹ נְסִיב בַּת מִינָךְ:

תָּנוּ רַבָּנָן: גֵּר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה גֵּר, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בַּאֲבוֹתֵינוּ שֶׁמָּלוּ וְלֹא טָבְלוּ. טָבַל וְלֹא מָל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה גֵּר, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בָּאִמָּהוֹת שֶׁטָּבְלוּ וְלֹא מָלוּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: טָבַל וְלֹא מָל, מָל וְלֹא טָבַל, אֵינוֹ גֵּר עַד שֶׁיִּמּוֹל וְיִטְבֹּל. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נַמִּי, נַיְלַף מֵאִבּוֹתֵינוּ! וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִּי, נַיְלַף מֵאִמָּהוֹתֵינוּ! וְכִי תֵּימָא וְכוּ':

תָּנוּ רַבָּנָן: מִי שֶׁבָּא וְאָמַר: גֵּר אֲנִי, יְכוֹל נְקַבְּלֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'אִתְּךָ', בְּמֻחְזָק לְךָ. בָּא וְעֵדָיו עִמּוֹ, מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י״ט:ל״ג) "וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם", אֵין לִי אֶלָּא בָּאָרֶץ, בְּחוּץ־לָאָרֶץ מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'אִתְּךָ', בְּכָל מָקוֹם שֶׁאִתְּךָ. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: 'בָּאָרֶץ'? בָּאָרֶץ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה, בְּחוּץ לָאָרֶץ אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ, צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה:

תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים א׳:ט״ז) "וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ", מִכָּאן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּבֵית־דִּין, הֲרֵי זֶה גֵּר. בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, אֵינוֹ גֵּר. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְאָמַר לוֹ: נִתְגַּיַּרְתִּי בֵּינִי לְבֵין עַצְמִי, אָמַר לוֹ: יֵשׁ לְךָ עֵדִים? אָמַר לוֹ: לָאו. יֵשׁ לְךָ בָּנִים? אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: נֶאֱמָן אַתָּה לִפְסֹל אֶת עַצְמְךָ, וְאִי אַתָּה נֶאֱמָן לִפְסֹל אֶת בָּנֶיךָ:

יב תָּנוּ רַבָּנָן: גֵּר שֶׁבָּא לְהִתְגַּיֵּר בַּזְּמַן הַזֶּה, אוֹמְרִים לוֹ: מָה רָאִיתָ [שֶׁבָּאתָ] לְהִתְגַּיֵּר? אִי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁיִּשְׂרָאֵל בַּזְּמַן הַזֶּה, דְּווּיִים, דְּחוּפִים, סְחוּפִים, וּמְטֹרָפִים, וְיִסּוּרִין בָּאִים עֲלֵיהֶם? אִי אָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי וְאֵינִי כְּדַאי, מְקַבְּלִין אוֹתוֹ מִיָּד, *) וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ מִקְצָת מִצְווֹת קַלּוֹת

וּמִקְצָת מִצְוֹות חֲמוּרוֹת. מַאי טַעְמָא? דְּאִי פָּרִישׁ נִפְרֹשׁ. דְּאָמַר רַבִּי חֲלְבּוֹ: קָשִׁים גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת, דִּכְתִיב: (ישעיהו י״ד:א׳) "וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב". וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עָוֹן לֶקֶט, שִׁכְחָה, וּפֵאָה, וּמַעֲשֵׂר עָנִי. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֶּן־נֵכָר נֶהֱרָג עַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וְלֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן. וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עָנְשָׁן שֶׁל מִצְוֹות, אוֹמְרִים לוֹ: הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁעַד שֶׁלֹּא בָּאתָ לְמִדָּה זוֹ, אָכַלְתָּ חֵלֶב אי אַתָּה עָנוּשׁ כָּרֵת, חִלַּלְתָּ שַׁבָּת אי אַתָּה עָנוּשׁ סְקִילָה, עָכַשָׁיו, אָכַלְתָּ חֵלֶב אַתָּה עָנוּשׁ כָּרֵת, חִלַּלְתָּ שַׁבָּת אַתָּה עָנוּשׁ סְקִילָה. וּכְשֶׁם שֶׁמּוֹדִיעִין אוֹתוֹ עָנְשָׁן שֶׁל מִצְוֹות, כָּךְ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ מַתַּן שְׂכָרָן. אוֹמְרִים לוֹ: הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לַצַּדִּיקִים, וְיִשְׂרָאֵל בַּזְּמַן הַזֶּה, אֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל לֹא רֹב טוּבָה, וְלֹא רֹב פֻּרְעָנוּת. וְאֵין מַרְבִּין עָלָיו, וְאֵין מְדַקְדְּקִין עָלָיו. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי קְרָאָה? דִּכְתִיב: (רות א׳:י״ח) "וַתֵּרָא כִּי מִתְאַמֶּצֶת הִיא לָלֶכֶת אִתָּהּ וַתֶּחְדַּל לְדַבֵּר אֵלֶיהָ". אָמְרָה לָהּ: אֲסִיר לָן תְּחוּם שַׁבָּת, (שם) "בַּאֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלֵךְ". אֲסִיר לָן יִחוּד, "בַּאֲשֶׁר תָּלִינִי אָלִין", מִפְקְדָנָן תַּרְיַ"ג מִצְוֹות: "עַמֵּךְ עַמִּי". אֲסִיר לָן עֲבוֹדָה־זָרָה; "וֵאלֹהַיִךְ אֱלֹהָי". אַרְבַּע מִיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית־דִּין, "בַּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת". שְׁנֵי קְבָרִים נִמְסְרוּ לְבֵית־דִּין, "וְשָׁם אֶקָּבֵר". מֵיד, "וַתֵּרָא כִּי מִתְאַמֶּצֶת הִיא" וְגוֹ׳:

יג תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים כ״א:י״ב) "וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תִּקּוּץ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: תְּגַדֵּל. תָּנוּ רַבָּנָן: (שם) "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ" רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אָבִיהָ, אָבִיהָ מַמָּשׁ, אִמָּהּ, אִמָּהּ מַמָּשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אָבִיהָ וְאִמָּהּ זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ירמיהו ב׳:כ״ז) "אוֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה" וְגוֹ׳:

יד תַּנְיָא, רַבִּי חֲנַנְיָא בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִפְּנֵי מַה גֵּרִים בַּזְּמַן הַזֶּה מְעֻנִּים וְיִסּוּרִין בָּאִין עֲלֵיהֶם? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִיְּמוּ שֶׁבַע מִצְוֹות שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי נֹחַ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמִי, אֶלָּא מִפְּנֵי מַה מְעֻנִּין? לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹות כְּיִשְׂרָאֵל. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר: לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵאַהֲבָה אֶלָּא מִיִּרְאָה. אַחֵרִים אוֹמְרִים: מִפְּנֵי שֶׁשִּׁהוּ עַצְמָן לְהִכָּנֵס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, וְאִי־תֵּימָא רַבִּי חֲנַנְיָא: מַאי קְרָאָה? (רות ב׳:י״ב) "יְשַׁלֵּם ה' פָּעֳלֵךְ וּתְהִי מַשְׂכֻּרְתֵּךְ שְׁלֵמָה מֵעִם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לַחֲסוֹת" וְגוֹ׳:

טו תַּנְיָא, שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: מָצָאתִי מְגִלַּת יוּחָסִין בִּירוּשָׁלַיִם, וְכָתוּב בָּהּ: אִישׁ פְּלוֹנִי מַמְזֵר מֵאֲשֶׁת־אִישׁ. וְכָתוּב בָּהּ: מִשְׁנַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב קַב וְנָקִי. וְכָתוּב בָּהּ: מְנַשֶּׁה הָרַג אֶת יְשַׁעְיָה. אָמַר רָבָא: מֵידַן דַּיְינֵיהּ וְקַטְלֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: מֹשֶׁה רַבְּךָ אָמַר: (שמות ל״ג:כ׳) "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי", וְאַתָּה אָמַרְתָּ: (ישעיהו ו׳:א׳) "וָאֶרְאֶה אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא". מֹשֶׁה רַבְּךָ אָמַר: (דברים ד׳:ז׳) "מִי כַּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו",

וְאַתָּה אָמַרְתָּ: (ישעיהו נ"ה:ו') "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ, קְרָאוּהוּ" וְגוֹ'. מֹשֶׁה רַבְּךָ אָמַר: (שמות כ"ג:כ"ו) "אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא", וְאַתָּה אָמַרְתָּ: (מלכים ב כ:ו') "וְהוֹסַפְתִּי עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה". אָמַר יְשַׁעְיָה: יָדַעְנָא בֵּיהּ דְּלָא מְקַבֵּל מַה דְּאֵימָא לֵיהּ, וְאִי אֵימָא לֵיהּ, לִישַׁוְיֵהּ מֵזִיד. אָמַר שֵׁם אִיבְלַע בְּאַרְזָא, אַתְיוּהָ לְאַרְזָא וְנַסְרוּהוּ, כִּי מָטָא לַהֲדֵי פּוּמָא, נָח נַפְשֵׁיהּ, מְשׁוּם דְּאָמַר: (ישעיהו ו':ה') "וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב". מִכָּל מָקוֹם קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי? "וְאָרְאֶה אֶת ה'", כִּדְתַנְיָא: כָּל הַנְּבִיאִים נִסְתַּכְּלוּ בְּאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִסְתַּכֵּל בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה. (שם נה) "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ", הָא, בְּיָחִיד הָא, בְּצִבּוּר. וְיָחִיד אֵימַת? אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אֵלּוּ עֲשָׂרָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ־הַשָּׁנָה לְיוֹם־הַכִּפּוּרִים. "אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא", תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא: "אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא", אֵלּוּ שְׁנֵי דּוֹרוֹת, זָכָה, מַשְׁלִימִין לוֹ, לֹא זָכָה, פּוֹחֲתִין לוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זָכָה, מוֹסִיפִין לוֹ, לֹא זָכָה, פּוֹחֲתִין לוֹ. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְהוֹסַפְתִּי עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה"! אָמַר לָהֶם: מִשֶּׁלּוֹ הוֹסִיפוּ לוֹ. תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי נָבִיא עוֹמֵד וּמִתְנַבֵּא: (מלכים א י"ג:ב') "הִנֵּה בֵן נוֹלָד לְבֵית דָּוִד, יֹאשִׁיָּהוּ שְׁמוֹ", וַעֲדַיִן לֹא נוֹלַד מְנַשֶּׁה. וְרַבָּנָן, מִי כְּתִיב: "נוֹלָד מֵחִזְקִיָּה"? "לְבֵית דָּוִד" כְּתִיב! אִי מֵחִזְקִיָּה נוֹלָד, אִי מֵאִינַשׁ אַחֲרִינָא:

פרק ה

יבמות פרק ה - אין אגדות בפרק זה.

פרק ו

יבמות פרק ו - טז תַּנְיָא: (במדבר ל"א:י"ז) "וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ", בְּרִאוּיָה לְבַעַל הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר: בְּרִאוּיָה לְבַעַל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נִבְעֶלֶת מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ" וְגוֹ', הֲוֵי אוֹמֵר: בְּרִאוּיָה לְבַעַל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מְנָא יָדְעֵי? אָמַר רַבִּי (חנא) [הוּנָא] בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חָסִידָא: הָעֲבִירוּם לִפְנֵי הַצִּיץ, כָּל שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא רְאוּיָה לְבַעַל, כָּל שֶׁאֵין פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְבַעַל. אָמַר רַב נַחְמָן: סִימָן לַעֲבָרָה, הִדְרוֹקָן. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (שופטים כ"א:י"ב) "וַיִּמְצְאוּ מִיּוֹשְׁבֵי יָבֵישׁ גִּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא יָדְעָה אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר", מְנָא יָדְעֵי? אָמַר רַב כַּהֲנָא: הוֹשִׁיבָם עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן, בְּעוּלָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, בְּתוּלָה אֵין רֵיחָהּ נוֹדֵף. וְנַעֲבִירֶנָּה לִפְנֵי הַצִּיץ? אָמַר רַבִּי כַּהֲנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן: (שמות כ"ח:ל"ח) "לְרָצוֹן לָהֶם" כְּתִיב, לְרָצוֹן וְלֹא לְפָרְעָנוּת, אִי הָכִי, בְּמִדָּיָן נַמִּי? אָמַר רַב אַשִׁי: 'לָהֶם' כְּתִיב. לָהֶם לְרָצוֹן וְלֹא לְפָרְעָנוּת, לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ לְפָרְעָנוּת:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: קִבְרֵי כּוּתִים אֵינָם מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל"ד:ל"א) "וְאַתֶּן צֹאנִי, צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם". אַתֶּם קְרוּיִין 'אָדָם', וְאֵין כּוּתִים קְרוּיִין 'אָדָם':

מַתְנִיתִין. מַעֲשֶׂה בִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא שֶׁקִּדֵּשׁ לְמַרְתָּא בַּת בַּיְתוֹס, וּמִנָּהוּ הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּכְנָסָהּ וְכוּ'. גְּמָרָא. מִנָּהוּ אִין, נִתְמַנָּה, לָא. אָמַר רַב יוֹסֵף: קְטִיר קָחֲזִינָא הָכָא, דְּאָמַר רַב אַסִי: תַּרְקְבָאדְּדִינְרֵי עַיְלָהּ לֵיהּ מַרְתָּא בַּת בַּיְתוֹס לְיַנַּאי מַלְכָּא, עַד דְּמוּקֵי לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא בְּכַהֲנָא רַבְרְבָא:

יח תַּנְיָא: אֵין 'בְּתוּלָה', אֶלָּא 'נַעֲרָה', וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (בראשית כ"ד:ט"ז) "וְהַנַּעֲרָה טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד,בְּתוּלָה":

יט אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם כַּמָּה בָּנִים, אָסוּר לַעֲמֹד בְּלֹא אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ב':י"ח) "לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ". תַּנְיָא: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים עָשָׂה מֹשֶׁה [מִדַּעְתּוֹ], וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם; פֵּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה, וְשִׁבֵּר הַלּוּחוֹת, [וְהוֹסִיף יוֹם אֶחָד]. פֵּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה, מַאי דָּרַשׁ? אָמַר: וּמַה יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא דִּבְּרָה עִמָּהֶם שְׁכִינָה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה, וְקָבַע לָהֶם זְמַן, אָמְרָה תּוֹרָה: (שמות י"ט:ט"ו) "אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה". אֲנִי, שֶׁמְּיֻחָד לְדִבּוּר בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה, וְלֹא קָבַע לִי זְמַן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ה':כ"ז-כ"ח) "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם: שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם! וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". שִׁבֵּר הַלּוּחוֹת, מַאי דָּרַשׁ? אָמַר: וּמַה פֶּסַח שֶׁהוּא אֶחָד מִשֵּׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוּוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה: (שמות י"ב:מ"ג-מ"ד) "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ", הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְיִשְׂרָאֵל מוּמָרִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם, דִּכְתִיב: (שם לד) "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: "יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ". הוֹסִיף יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, מַאי דָּרַשׁ? דִּכְתִיב: (שם יט) "וְקַדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר", הַיּוֹם כְּמָחָר, מַה מָּחָר, לֵילוֹ עִמּוֹ, אַף הַיּוֹם, לֵילוֹ עִמּוֹ. וְלַיְלָה דְּהַאִידְנָא נָפַק לֵיהּ, שְׁמַע מִינַּהּ: תְּרֵי יוֹמֵי לְבַר מֵהַאִידְנָא. וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם, דְּלָא שַׁרְיָא שְׁכִינָה עַד שַׁבְּתָא]:

תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: זָכָר וּנְקֵבָה. אָמַר רַב הוּנָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן אֲלִיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי? דִּכְתִיב: (בראשית ד':ב') "וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל". הֶבֶל וַאֲחוֹתוֹ, קַיִן וַאֲחוֹתוֹ. וּכְתִיב: (שם) "כִּי שָׁת לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הָרָגוֹ קָיִן". וְרַבָּנָן? אוֹדוּיֵי הוּא דְּקָא מוֹדֵי:

כ אִיתְּמַר: הָיוּ לוֹ בָּנִים וּמֵתוּ, רַב הוּנָא אָמַר: קַיְּמִים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא קַיְּמִים. רַב הוּנָא אָמַר: קַיְּמִים, מִשּׁוּם דְּרַב אַסִי, דְּאָמַר רַב אַסִי: אֵין בֶּן־דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת

שֶׁבַּגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ז:ט"ז) "כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא קַיֵּם פְּרִיָה וּרְבִיָה, "לֶשֶׁבֶת יְצָרָהּ" בְּעֵינָן! וְהָא לִכָּא.

אָמַר לֵיהּ רַבָּה (לרבה) [לָרָבָא] בַּר מָארִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן: בְּנֵי בָּנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב: (בראשית ל"א:מ"ג) "הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי"? אֶלָּא מֵעַתָּה, "וְהַצֹּאן צֹאנִי", הָא נַמִּי? אֶלָּא דְּקָנִית מִינָאי, הָא נַמִּי, דְּקָנִית מִינָאי. אֶלָּא מֵהָכָא: (ד"ה א ב) "וְאַחַר בָּא חֶצְרוֹן אֶל בַּת מָכִיר אֲבִי גִלְעָד וְגוֹ' וַתֵּלֶד לוֹ אֶת שְׁגוּב", וּכְתִיב: (שופטים ה':י"ד) "מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים", וּכְתִיב: (תהלים ס) "יְהוּדָה מְחֹקְקִי":

כא תַּנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: נָשָׂא אָדָם אִשָּׁה בְּיַלְדוּתוֹ, יִשָּׂא אִשָּׁה בְּזִקְנוּתוֹ. הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּיַלְדוּתוֹ, יִהְיוּ לוֹ בָּנִים בְּזִקְנוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת י"א:ו') "בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ, וְלָעֶרֶב אַל תַּנַּח יָדֶךָ, כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵיזֶה יִכְשַׁר, הֲזֶה אוֹ זֶה, וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לָמַד תּוֹרָה בְּיַלְדוּתוֹ, יִלְמֹד תּוֹרָה בְּזִקְנוּתוֹ. הָיוּ לוֹ תַּלְמִידִים בְּיַלְדוּתוֹ, יִהְיוּ לוֹ תַּלְמִידִים בְּזִקְנוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּבֹּקֶר זְרַע זַרְעֶךָ" וגו'. אָמְרוּ: שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף זוּגִים תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא, מִגַּבַּת עַד אַנְטִיפְּרַס, וְכֻלָּן מֵתוּ בְּפֶרֶק אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָהֲגוּ כָּבוֹד זֶה לָזֶה. וְהָיָה הָעוֹלָם שָׁמֵם עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא אֵצֶל רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבַּדָּרוֹם, וּשְׁנָאָהּ לְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, וְהֵם [הֵם] הֶעֱמִידוּ תּוֹרָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. תְּנָא: כֻּלָּם מֵתוּ מִפֶּסַח וְעַד עֲצֶרֶת. אָמַר רַב חָמָא בַּר אַבָּא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין: וְכֻלָּם מֵתוּ מִיתָה רָעָה. מַאי הִיא? אָמַר רַב נַחְמָן, אַסְכָּרָה:

כב אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי חֲנִילַאי: כָּל (אדם) [יְהוּדִי] שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, שָׁרוּי בְּלֹא שִׂמְחָה בְּלֹא בְּרָכָה בְּלֹא טוֹבָה. 'בְּלֹא שִׂמְחָה' דִּכְתִיב: (דברים י"ד:כ"ו) "וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ". 'בְּלֹא בְּרָכָה' דִּכְתִיב: (יחזקאל מ"ד:ל') "לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ". 'בְּלֹא טוֹבָה' דִּכְתִיב: (בראשית ב':י"ח) "לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ". בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי: בְּלֹא תּוֹרָה וּבְלֹא חוֹמָה. 'בְּלֹא תּוֹרָה' דִּכְתִיב: (איוב ו':י"ג) "הַאִם אֵין עֶזְרָתִי בִי [וְתֻשִׁיָּה נִדְּחָה מִמֶּנִּי"]. 'בְּלֹא חוֹמָה' דִּכְתִיב: (ירמיהו ל"א:כ"ב) "נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר". רָבָא בַּר עוּלָּא אָמַר: אַף בְּלֹא שָׁלוֹם, דִּכְתִיב: (איוב ה':כ"ד) "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ" וְגוֹ'. [אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַיּוֹדֵעַ בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא יְרֵאַת שָׁמַיִם וְאֵינוֹ פּוֹקְדָהּ, נִקְרָא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ" וְגוֹ'. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: חַיָּב אָדָם לְפַקֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ" וְגוֹ']. תָּנוּ רַבָּנָן: הָאוֹהֵב [אֶת] אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ, וְהַמְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, וְהַמַּדְרִיךְ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְהַמַּשִּׂיאָן סָמוּךְ לְפִרְקָן, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (איוב ה':כ"ד) "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ". תָּנוּ רַבָּנָן: הָאוֹהֵב אֶת שְׁכֵנָיו, וְהַמְקָרֵב

אֶת קְרוֹבָיו, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת בַּת אֲחוֹתוֹ, וְהַמַּלְוֶה סֶלַע לֶעָנִי בְּשָׁעַת דָּחְקוֹ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ישעיהו נ"ח:ט') "אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה, תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר: הִנֵּנִי".

כג אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל (אדם) [וְיהוּדִי] שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, אֵינוֹ אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ה':ב') "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם, וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל [אָדָם] שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע, אֵינוֹ אָדָם. שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קט"ו:ט"ז) "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה', וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית ד) "וְאֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ"? זָכָה, עוֹזָרְתּוֹ, לֹא זָכָה, כְּנֶגְדּוֹ. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: רַבִּי אֶלְעָזָר רָמֵי: כְּתִיב: 'כְּנֶגְדּוֹ', וְקָרֵינָן (כנגדו) ['כְּנִיגְדּוֹ']? זָכָה, כְּנֶגְדּוֹ. לֹא זָכָה, מְנַגֶּדְתּוֹ. אַשְׁכְּחֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי לְאֵלִיָּהוּ. אָמַר לֵיהּ: כְּתִיב "וְאֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר", בְּמָה אִשָּׁה עוֹזַרְתּוֹ לְאָדָם? אָמַר לוֹ: אָדָם מֵבִיא חִטִּין, חִטִּין כּוֹסֵס? פִּשְׁתָּן, פִּשְׁתָּן לוֹבֵשׁ? לֹא נִמְצֵאת מְאִירָה עֵינָיו, וּמַעֲמִידָתוֹ עַל רַגְלָיו? וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (שם) "זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי", מְלַמֵּד, שֶׁבָּא אָדָם עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְלֹא נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ, עַד שֶׁבָּא עַל חַוָּה. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית י"ב:ג') "וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת טוֹבוֹת יֵשׁ לִי לְהַבְרִיךְ בְּךָ: רוּחַ הַמּוֹאָבִיָּה, וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית. "כֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה", אֲפִלּוּ מִשְׁפָּחוֹת הַדְּרוֹת בָּאֲדָמָה, אֵין מִתְבָּרְכוֹת אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. (שם יח) "כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ", אֲפִלּוּ סְפִינוֹת הַבָּאוֹת מִגַּלְיָא לְאַסְפַּמְיָא, אֵינָן מִתְבָּרְכוֹת אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל:

כד וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲתִידִין כָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת שֶׁיַּעַמְדוּ עַל הַקַּרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ"ז:כ"ט) "וְיָרְדוּ מֵאֳנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים, כֹּל חֹבְלֵי הַיָּם אֶל הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין לְךָ אֻמָּנוּת פְּחוּתָה מִן הַקַּרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָרְדוּ". רַבִּי אֶלְעָזָר חַזְיֵהּ לְהַהִיא אַרְעָא, דְּשַׁדֵּי בָּהּ כְּרָבָא לְפוּתְיֵהּ, אָמַר לֵיהּ: אִי תִּשְׁדֵּייהּ לְאָרְכֵיךְ, הֲפוּכֵי בְּעִיסְקָאטַב מִינָךְ. רַב עַל לְבֵינֵי (שבולי) [שִׁבֳּלֵי], חֲזִינְהוּ דְּקָא נַיְפִין, אָמַר לְהוּ: אִי תְּנוּפֵי אִיתְנִיפַן, הֲפוּכֵי בְּעִיסְקָא טַב מִינָךְ. אָמַר רָבָא: מֵאָה זוּזָא בְּעִיסְקָא, כָּל יוֹמָא בִּשְׁרָא וְחַמְרָא. מֵאָה זוּזֵי בְּאַרְעָא, מִילְחָא וַחֲפוּרָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא מְנַנְיָא לֵיהּ אַאַרְעָא, וּמֵירְמָא לֵיהּ תִּגְרָא. אָמַר רַב פָּפָּא: זֶרַע וְלֹא תַּזְבִּין, אַף עַל גַּב דְּכִי הֲדֵדֵי נִינְהוּ, הַנֵּי מְבָרְכֵי. זְבִין וְלֹא (תידול) [תֵּיזוּל], הַנֵּי מִילֵּי בִּיסְתַּרְקֵי, אֲבָל גְּלִימָא לָא מִתְרַמֵּי לֵיהּ כִּדְבָעֵי. טוֹם וְלֹא תַּשְׁפִּיץ, שַׁפִּיץ וְלֹא תִּבְנֵי, שֶׁכָּל הָעוֹסֵק בִּבְנָיָן, מִתְמַסְכֵּן. קְפוֹץ זְבִין אַרְעָא, מָתוּן נְסִיב אִיתְתָא. נְחוֹת דַּרְגָּא וּנְסִיב אִיתְתָא, סַק דַּרְגָּא וּבְחַר שׁוֹשְׁבִינָא:

כה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן אֲבִינָא: אֵין פֻּרְעָנוּת בָּא לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (צפניה ג) "הִכְרַתִּי גּוֹיִם, נָשַׁמּוּ פִּנּוֹתָם, הֶחֱרַבְתִּי חוּצוֹתָם". וּכְתִיב: (שם) "אָמַרְתִּי: אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי, תִּקְחִי מוּסָר". רַב הֲוָה מְפָטַר מֵרַבִּי חִיָּא, אָמַר לֵיהּ: רַחֲמָנָא לִיצְלָךְ מִמִּידֵי

דְּקָשֵׁי מִמּוֹתָא. וּמִי אִיכָּא מִידֵּי דְּקָשֵׁי מִמּוֹתָא? נָפֵק דַּק וְאַשְׁכַּח, (קהלת ז) "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה". רַב, הֲוָה קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ. כִּי אָמַר לָהּ: עָבִידִי לִי טְלוֹפְחֵי, עָבְדָה לֵיהּ חִימְצֵי. חִימְצֵי, עָבְדָה לֵיהּ טְלוֹפְחֵי. כִּי גָּדַל חֵיָא בְּרֵיהּ, אַפִּיךְ לָהּ. אָמַר לֵיהּ: אִיעַלְיָאלָךְ אִמָּךְ! אָמַר לֵיהּ: אֱנָא הוּא דְּקָא אַפִּיכְנָא לָהּ. אָמַר לֵיהּ: הַיְנוּ דְּקַאמְרֵי אִינְשֵׁי: דְּנָפִיק מִינָּךְ, טַעֲמָא מַלְפָּךְ. [מִיהוּ] אַתְּ לָא תַּעֲבִיד הָכִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ט) "לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר שֶׁקֶר, הַעֲוֹה נִלְאוּ". רַבִּי חִיָּא הֲוָה קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ. כִּי הֲוָה מַשְׁכַּח מִידֵּי, צָיֵר לֵיהּ בְּסוּדְרֵיהּ וּמַיְתֵי לָהּ. אָמַר לֵיהּ רַב: וְהָא קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ לְמַר? אָמַר לוֹ: דַּיֵּנוּ שֶׁמְּגַדְּלוֹת בָּנֵינוּ וּמַצִּילוֹת אוֹתָנוּ מִן הַחֵטְא. מַקְרֵי לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ: "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה". אָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן מַאן? אָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן אִמָּךְ. אֵינִי! וְהָא מַתְנִי לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ: אֵין אָדָם מוֹצֵא קוֹרַת רוּחַ אֶלָּא מֵאִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ה) "יְהִי מְקוֹרֵךְ בָּרוּךְ וּשְׂמַח מֵאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ", אָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן מַאן? כְּגוֹן אִמָּךְ! מִתְקִיף תִּקְיפָא, וַעֲבוּרֵי מִיעַבְּרָא בְּמִלְּהּ. הֵיכִי דָּמֵי אִשָּׁה רָעָה? אָמַר אַבַּיֵי: מְקַשְׁטָא לֵיהּ תַּכָּאוּמְקַשְׁטָא לֵיהּ פּוּמָא. רָבָא אָמַר: מְקַשְׁטָא לֵיהּ תַּכָּא וּמְהַדְּרָא לֵיהּ גַּבָּהּ:

כו אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: כֵּיוָן שֶׁנִּשָּׂא אָדָם אִשָּׁה, עָוֹנוֹתָיו מִתְפַּקְּקִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ח:כ״ב) "מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֶק רָצוֹן מֵה'". בְּמַעֲרָבָא, כִּי נָסֵיב אִינִישׁ אִתְּתָא, אָמְרֵי לֵיהּ הָכִי: 'מָצָא' אוֹ 'מוֹצֵא'? 'מָצָא', דִּכְתִיב: "מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב". 'מוֹצֵא', דִּכְתִיב: (קהלת ז׳:כ״ו) "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה" אָמַר רָבָא: אִשָּׁה רָעָה, מְצָוָה לְגָרְשָׁהּ, דִּכְתִיב: (משלי כ״ב:י׳) "גָּרֵשׁ לֵץ וְיֵצֵא מָדוֹן, וְיִשְׁבֹּת דִּין וְקָלוֹן". וְאָמַר רָבָא: אִשָּׁה רָעָה וּכְתֻבָּתָהּ מְרֻבָּה, צָרָתָהּ בְּצִדָּהּ, דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: בַּחֲבֶרְתָּהּ וְלֹא בְּסִילְתָּא. וְאָמַר רָבָא: קָשָׁה אִשָּׁה רָעָה כְּיוֹם סַגְרִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כז) "דֶּלֶף טוֹרֶד בְּיוֹם סַגְרִיר וְאֵשֶׁת מִדְיָנִים נְשָׁתָוֹת". וְאָמַר רָבָא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה, וְכַמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה. כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה, דִּכְתִיב: "מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב". אִי בְּגִנּוּהּ מִשְׁתְּעֵי קְרָא, כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה שֶׁהַכָּתוּב מְשַׁבְּחָהּ. אִי בַּתּוֹרָה מִשְׁתְּעֵי קְרָא, כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה בָּהּ. כַּמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה, דִּכְתִיב: "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה". אִי בְּגִנּוּהּ מִשְׁתְּעֵי קְרָא, כַּמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה שֶׁהַכָּתוּב מְגַנָּהּ. אִי בְּגֵיהִנֹּם מִשְׁתְּעֵי קְרָא, כַּמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה שֶׁגֵּיהִנֹּם נִמְשְׁלָה בָּהּ. (ירמיהו י״א:י״א) "הִנְנִי מֵבִיא אֲלֵיהֶם רָעָה אֲשֶׁר לֹא יוּכְלוּ לָצֵאת מִמֶּנָּה". אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: זוֹ אִשָּׁה רָעָה וּכְתֻבָּתָהּ מְרֻבָּה. (איכה א׳:י״ד) "נָתַנַנִי ה' בִּידֵי לֹא אוּכַל קוּם". אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא [בַּר חִיָּא]: זוֹ אִשָּׁה רָעָה וּכְתֻבָּתָהּ מְרֻבָּה. בְּמַעֲרָבָא אָמְרֵי: זֶה שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו תְּלוּיִין בְּכִסְפּוֹ:

כז "בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר". (דברים כ"ח:ל"ב) אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, אָמַר רַב: זוֹ אֵשֶׁת הָאָב. (שם לב) "בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם", אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, [אָמַר רַב]: זוֹ אִשָּׁה רָעָה וּכְתַבְתָּהּ מְרֻבָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵלּוּ הַצְּדוֹקִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים י"ד:א') "אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ: אֵין אֱלֹהִים". בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אֵלּוּ אַנְשֵׁי בַּרְבַּרְיָאָה, וְאַנְשֵׁי (מסטנאי) [מַרְטָנָאי], שְׁמְהַלְכִין עֲרֻמִּין בַּשּׁוּק, שֶׁאֵין לְךָ מְשֻׁקָּץ וּמְתֹעָב לִפְנֵי הַמָּקוֹם, יוֹתֵר מִמִּי שֶׁמְּהַלֵּךְ בַּשּׁוּק עָרֹם. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אֵלּוּ חַבְרַיָּא. אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן: אַתּוּ חַבְרֵי לְבָבֶל, שְׁנָא נָפֵל. אָמְרוּ לֵיהּ: מְקַבְּלֵי שׁוֹחֲדָא! תְּרֵיץ יָתִיב. גָּזְרוּ עַל שְׁלֹשָׁה מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה, גָּזְרוּ עַל הַבָּשָׂר, מִפְּנֵי הַמַּתָּנוֹת. גָּזְרוּ עַל הַמָּרְחָצָאוֹת, מִפְּנֵי הַטְּבִילָה. קָא מְחַטְּטֵי שַׁכְבֵי, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁמֵחִים בְּיוֹם אֵידָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י"ב:ט"ו) "וְהָיְתָה יַד ה' בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם". וְאָמַר רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל: זוֹ חִטּוּטֵי שַׁכְבֵי, דְּאָמַר מַר: בַּעָוֹן חַיִּים מֵתִים מִתְחַטְּטִין.

כח אָמַר לוֹ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָארִי: כְּתִיב: (ירמיהו ח':ב'-ג') "לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ, לְדֹמֶן עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ". וּכְתִיב: (שם) "וְנִבְחַר מָוֶת מֵחַיִּים". אָמַר לֵיהּ: נִבְחַר מָוֶת לָרְשָׁעִים שֶׁלֹּא יִחְיוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְיֶחֶטְאוּ וְיִפָּלוּ בְּגֵיהִנֹּם. כְּתִיב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא: "אִשָּׁה טוֹבָה, מַתָּנָה טוֹבָה [לְבַעְלָהּ]". וּכְתִיב: "אִשָּׁה טוֹבָה, בְּחֵיק יִרָא אֱלֹהִים תִּנָּתֵן. אִשָּׁה רָעָה, צָרַעַת לְבַעְלָהּ". מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? יְגָרְשֶׁנָּה וְיִתְרַפֵּא מִצָּרַעְתּוֹ. אִשָּׁה יָפָה, אַשְׁרֵי בַּעְלָהּ, מִסְפַּר יָמָיו כְּפֻלִּים. הַעֲלֵם עֵינֶיךָ מֵאֵשֶׁת־חֵן, פֶּן תִּלְכֶד בִּמְצוּדָתָהּ. אַל תֵּט אֵצֶל בַּעְלָהּ לִמְסֹךְ עִמּוֹ יַיִן וְשֵׁכָר, כִּי בְתֹאַר אִשָּׁה יָפָה, רַבִּים הֻשְׁחָתוּ, וַעֲצוּמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ. רַבִּים הָיוּ פְּצָעֵי רוֹכֵל הַמַּרְגִּילִים לְדַבֵּר עֲבֵרָה, כְּנִיצוֹץ מַבְעִיר גַּחֶלֶת". (ירמיהו ה':כ"ז) "כִּכְלוּב מָלֵא עוֹף כֵּן בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים מִרְמָה". "אַל תְּצַר צָרַת מָחָר כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֵד יוֹם, שָׁמָּא מָחָר בָּא וְאֵינֶנּוּ, נִמְצָא מִצְטַעֵר עַל עוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ". "מְנַע רַבִּים מִתּוֹךְ בֵּיתֶךָ, וְלֹא (רוכל) [הַכֹּל] תָּבִיא בֵּיתֶךָ. רַבִּים יִהְיוּ דוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמֶךָ, גַּלֵּה סוֹדְךָ לְאֶחָד מֵאֶלֶף".

כט אָמַר רַבִּי אַסִי: אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ז:ט"ז) "כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי". תַּנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל [יְהוּדִי] שֶׁאֵין עוֹסֵק בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט':ו') "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם, דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ". וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ". רַבִּי (עקיבא) [יַעֲקֹב] אוֹמֵר: כְּאִלּוּ מְמַעֵט אֶת הַדְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם", וּסְמִיךְ לֵיהּ: "וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ" וְגוֹ'. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים וּמְמַעֵט אֶת הַדְּמוּת, [שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ"]. אָמְרוּ לוֹ לְבֶן עַזַּאי: יֵשׁ נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְנָאֶה מְקַיֵּם, נָאֶה מְקַיֵּם *) וְאֵין נָאֶה דּוֹרֵשׁ, וְאַתָּה, נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְאֵין נָאֶה מְקַיֵּם? אָמַר לָהֶם: וּמָה אֶעֱשֶׂה שֶׁנַּפְשִׁי חָשְׁקָה בַּתּוֹרָה? אֶפְשָׁר לָעוֹלָם שֶׁיִּתְקַיְּמוּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים. תַּנְיָא אִידָךְ: רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁאֵין עוֹסֵק בְּפִרְיָה

וּרְבִיָּה, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם", וּסְמִיךְ לֵיהּ: "וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: כְּאִלּוּ מְמַעֵט הַדְּמוּת. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר וְכוּ', אָמְרוּ לוֹ לְבֶן עַזַּאי: יֵשׁ נָאֶה דוֹרֵשׁ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: (במדבר יא) "וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל", מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל פָּחוֹת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. הֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת חָסֵר אֶחָד, וְזֶה לֹא עָסַק בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה, לֹא נִמְצָא זֶה גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל? אַבָּא חָנָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ג) "וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם", הָא אִם הָיוּ לָהֶם בָּנִים, לֹא מֵתוּ! אֲחֵרִים אוֹמְרִים: גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י"ז:ז') "לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ". בִּזְמַן שֶׁזַּרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ, שְׁכִינָה שׁוֹרָה, אֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ, עַל מִי שׁוֹרָה? עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים?

ל תָּנוּ רַבָּנָן: נָשָׂא אִשָּׁה וְשָׁהָה עִמָּהּ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, שֶׁמָּא לֹא זָכָה לְהִבָּנוֹת מִמֶּנָּה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר: (בראשית יז) "מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן", לְלַמֶּדְךָ: שֶׁאֵין יְשִׁיבַת חוּץ לָאָרֶץ עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. לְפִיכָךְ, חָלָה הוּא, אוֹ שֶׁחָלְתָה הִיא, אוֹ שְׁנֵיהֶם חֲבוּשִׁים בְּבֵית הָאֲסוּרִים, אֵין עוֹלִים לוֹ מִן הַמִּנְיָן.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: וְלֵילַף מִיִּצְחָק, דִּכְתִיב: (שם כה) "וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רִבְקָה" וְגוֹ, וּכְתִיב: "וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם". אָמַר לֵיהּ: יִצְחָק, עִקּוּר הָוֶה. אִי הָכִי, אַבְרָהָם נַמִּי, עִקּוּר הָוֶה! הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִמְנוּ שִׁנּוּתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל? כְּדֵי לְיַחֵס בָּהֶן שִׁנּוּתָיו שֶׁל יַעֲקֹב.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: יִצְחָק אֲבִינוּ, עִקּוּר הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כה) "וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ". 'עַל אִשְׁתּוֹ' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'לְנֹכַח', מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם עֲקוּרִים הָיוּ. אִי הָכִי 'וַיֶּעְתַּר לוֹ'? 'וַיֶּעְתַּר לָהֶם' מִבָּעֵי לֵיהּ! לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה תְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק, לִתְפִלַּת צַדִּיק בֶּן רָשָׁע. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִפְּנֵי מָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ עֲקוּרִים? מִפְּנֵי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִתְפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: לָמָּה נִמְשְׁלָה תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים כְּ'עֶתֶר'? מָה 'עֶתֶר' זֶה מְהַפֵּךְ הַתְּבוּאָה בַּגֹּרֶן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כָּךְ תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים מְהַפֶּכֶת מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמִּדַּת רַגְזָנוּת לְמִדַּת רַחֲמָנוּת. אָמַר רַבִּי אַמִּי: אַבְרָהָם וְשָׂרָה טוּמְטוּמִין הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה נא) "הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם, וְאֶל מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם", וּכְתִיב: (שם) "הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם, וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלֶלְכֶם". אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: שָׂרָה אִמֵּנוּ, אֵילוֹנִית הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשי יא) "וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד", אֲפִלּוּ בֵּית וָלָד אֵין לָהּ:

לא [אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁשְּׁנוֹתֵיהֶן מְרֻבּוֹת, אֲבָל בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים שֶׁשְּׁנוֹתֵיהֶן מוּעָטוֹת, שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה, כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עִבּוּרִים. רַבָּה אָמַר רַב נַחְמָן: שָׁלֹשׁ שָׁנִים, כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ 'פְּקִידוֹת'. דְּאָמַר מַר: בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדוּ שָׂרָה, רָחֵל, וְחַנָּה. אָמַר רַבָּה: לֵיתְנְהוּ לְהַנֵּי כְּלָלֵי, מִכְּדֵי מַתְנִיתִין מַאן תַּקִּין? רַבִּי, וְהָא] בִּימֵי דָּוִד אִימְעוּט שְׁנֵי, דִּכְתִיב: (תהילים צ׳:י׳) "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה". [וְהַאי, "שֶׁמָּא לֹא זָכָה לְהִבָּנוֹת הֵימֶנָּה", וְדִילְמָא אִיהִי דְּלָא זָכְיָא? אִיהִי, כֵּיוָן דְּלָא מִפְקְדָא אַפְּרִיָה וּרְבִיָה, לָא מִיעַנְשָׁה].

לב אֵינִי! וְהָא אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא: נְסִיב אִתְּתָא וְאוֹלִיד בְּנֵי! וְאָמַר לְהוּ: אִי זַכָּאי, הֲווּ לִי מְקַמַּיְתָא. הָתָם, דְּחוּיֵי קָא מַדְחֵי לְהוּ לְרַבָּנָן, דְּרַבִּי אַבָּא [בַּר זַבְדָּא] אִיעֲקַר מִפְּרָקֵיהּ דְּרַב הוּנָא. רַב גִּידֵּל אִיעֲקַר מִפְּרָקֵיהּ דְּרַב הוּנָא. רַבִּי חֶלְבּוֹ אִיעֲקַר מִפְּרָקֵיהּ דְּרַב הוּנָא. רַב שֵׁשֶׁת אִיעֲקַר מִפְּרָקֵיהּ דְּרַב הוּנָא. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אֲחַזְתֵּיהּ סוּסְכִינְתָּא, תַּלְיוּהָ בְּאַרְזָא דְּבֵי־רַב, וְנָפַק מִינֵיהּ כְּהוּצָא יַרְקָא. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: שִׁבְתִּין סָבֵי הֲווֹ, וְכוּלְּהוּ אִיעֲקוּר מִפְּרָקֵיהּ דְּרַב הוּנָא, לְבַר מֵאֲנָא, דְּקַיְמִי בְּנַפְשָׁאי: (קהלת ז׳:י״ב) "הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ".

מַתְנִיתִין. הָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָה וּרְבִיָה, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: עַל שְׁנֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: (בראשית א׳:כ״ב) "וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים, וַיֹּאמֶר לָהֶם [אֱלֹהִים]: פְּרוּ וּרְבוּ". גְּמָרָא. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי אַלְעָאי מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן (שמוע) [שִׁמְעוֹן]: אָמַר קְרָא: (שם) "וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ", אִישׁ דַּרְכּוֹ לִכְבּשׁ, וְאֵין אִשָּׁה דַּרְכָּהּ לִכְבּשׁ. אַדְּרַבָּה! 'וְכִבְשֻׁהָ', תַּרְתֵּי מַשְׁמַע! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: 'וּכְבָשָׁהּ' כְּתִיב. רַב יוֹסֵף אָמַר: מֵהָכָא: (שם לה) "אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה". וְלָא קָאָמַר: "פְּרוּ וּרְבוּ".

לג וְאָמַר רַבִּי אַלְעָאי מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן (שמוע) [שִׁמְעוֹן]: כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה עַל אָדָם לוֹמַר דָּבָר הַנִּשְׁמָע, כָּךְ מִצְוָה עַל אָדָם שֶׁלֹּא לוֹמַר דָּבָר שֶׁלֹּא נִשְׁמָע. רַבִּי אַבָּא אָמַר: חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט׳:ח׳) "אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ, הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ". וְאָמַר רַבִּי אַלְעָאי מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: מֻתָּר לוֹ לָאָדָם לְשַׁנּוֹת בִּדְבַר הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית נ׳:י״ז) "אֲבִיךָ צִוָּה" וְגוֹ' כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף: אָנָּא שָׂא נָא". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ט״ז:ב׳) "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: אֵיךְ אֵלֵךְ? וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי" וְגוֹ'. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁנָּה בּוֹ. דְּמֵעִיקָּרָא כְּתִיב: (בראשית י״ח:י״ג-י״ד) "וַאדוֹנִי זָקֵן", וּלְבַסּוֹף כְּתִיב: "וַאֲנִי זָקַנְתִּי": דְּרַבִּי חִיָּא הֲוָה לֵהּ צַעַר לֵדָה. שַׁנָּאי מָנָא, וְאָתַת לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּא, אָמְרָה: אִתְּתָא מִפְקְדָה אַפְּרִיָה וּרְבִיָה? אָמַר לָהּ: לָא.

אָזְלַת אִישְׁתֵּיָא סַמָּא דַּעֲקַרְתֵּא. לְסוֹף אִגְּלָאי מִילְּתָא. אָמַר לָהּ: אִיכּוּ יָלְדְתָא לִי חֲדָא כְּרֵסָא אַחֲרִיתִי. דְּאָמַר מַר: יְהוּדָה וְחִזְקִיָּה, אַחֵי, פָּזִי וְטָבִי, אַחְוָתָא:

פרק ז

יבמות פרק ז - לד תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא כב) "וָזֶרַע אֵין לָהּ", אֵין לִי אֶלָּא זֶרַע, זֶרַע זָרָעָה, וַאֲפִלּוּ פָּסוּל, מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וָזֶרַע אֵין לָהּ", מִכָּל מָקוֹם. תָּנוּ רַבָּנָן: הֲרֵינִי כַּפָּרַת בֶּן־בִּתִּי 'כּוּזְא', שֶׁמַּאֲכִילַנִי בִּתְרוּמָה, וְאֵינִי כַּפָּרַת בֶּן־בִּתִּי 'כַּדָּא', שֶׁפּוֹסְלַנִי מִן הַתְּרוּמָה:

פרק ח

יבמות פרק ח - לה אָמַר רַבָּה בַּר יִצְחָק, אָמַר רַב: לֹא נִתְּנָה פְּרִיעַת מִילָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ה׳:ב׳) "בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ: עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים" וְגוֹ'. וְדִלְמָא הֲנָךְ דְּלָא מָהוּל כְּלָל? דִּכְתִיב: (שם) "כִּי מֻלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיֹּצְאִים, וְכָל הָעָם הַיְלִדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא מָלוּ". אִם כֵּן מַאי 'שׁוּב'? אֶלָּא לָאו לִפְרִיעָה, וּמַאי 'שֵׁנִית'? לְאַקּוֹשֵׁי סוֹף מִילָה לְתְחִלַּת מִילָה; מַה תְּחִלַּת מִילָה מְעַכֶּבֶת, אַף סוֹף מִילָה מְעַכֶּבֶת. דִּתְנַן: אֵלּוּ הֵן צִיצִין הַמְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה: בָּשָׂר הַחוֹפֶה וְכוּ'. [אָמַר רַבִּינָא וְאִיתֵּימָא רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר רַב: בָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רֹב גָּבְהָהּ שֶׁל עֲטָרָה]. וּבַמִּדְבָּר, מַאי טַעְמָא לָא מָהוּל? אִי בָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם חוּלְשָׁא דְּאוּרְחָא, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם דְּלָא נָשִׁיב לְהוּ רוּחַ צְפוֹנִית, דְּתַנְיָא: כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא נָשְׁבָה לָהֶם רוּחַ צְפוֹנִית. מַאי טַעְמָא? אִי בָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם דְּנָוְוּפֵי הֲווּ, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּלָא נִבְדְּרוּ עֲנָנֵי כָּבוֹד. אָמַר רַב פָּפָּא: הִלְכָךְ, יוֹמָא דְּעִיבָא וְיוֹמָא דְּשׁוּתָא, לָא מַהֲלִינָן בֵּיהּ, וְלָא מְסוּכְרִינָן בֵּיהּ. וְהָאִידְנָא דְּדָשׁוּ בֵּיהּ רַבִּים, (תהילים קט״ז:ו׳) "שׁוֹמֵר פְּתָאִים ה'": לו תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא הָיָה יוֹם שֶׁלֹּא נָשְׁבָה בּוֹ רוּחַ צְפוֹנִית בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ב:כ״ט) "וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר" וְגוֹ'. מַאי תַּלְמוּדָא? הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּעֵת רָצוֹן, מִלְּתָא הִיא. אָמַר רַב הוּנָא: דְּבַר תּוֹרָה, מָשׁוּךְ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, וּמְדַבְּרֵיהֶם גָּזְרוּ עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּעֶרֶל. (וְהֵבִיאוּ בַּגְּמָרָא עַל זֶה: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: מָשׁוּךְ לֹא יִמּוֹל מִפְּנֵי שֶׁסַּכָּנָה הִיא לוֹ. אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא הַרְבֵּה מָלוּ בִּימֵי בֶּן כּוּזִיבָא, וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת.):

לז מַתִּיב רַב יוֹסֵף: (מלכים א ג׳:א׳) "וַיִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה אֶת פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם" וְגוֹ? גִּיּוֹרֵי גַּיְרֵהּ. וְהָא לֹא קִבְּלוּ גֵּרִים (לא) בִּימֵי דָּוִד וְלֹא בִּימֵי שְׁלֹמֹה? מִידֵּי הוּא טַעְמָא, אֶלָּא לְשֻׁלְחַן מְלָכִים, הָא, לָא צְרֵיכָא לֵיהּ. וְהָא, מִצְרִית רְאשׁוֹנָה הִיא? וְכוּ'. אָמַר רַב פָּפָּא: אֲנָן, מִשְּׁלֹמֹה לֵיקוּם וְנֵתֵיב? שְׁלֹמֹה לָא נָסִיב מִידֵּי! דִּכְתִיב בֵּיהּ : (שם יא) "מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לֹא תָבֹאוּ בָהֶם וְהֵם לֹא יָבֹאוּ בָכֶם, אָכֵן יַטּוּ אֶת לְבַבְכֶם אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם, בָּהֶם דָּבַק

שְׁלֹמֹה לְאַהֲבָה". אֶלָּא קַשְׁיָא 'וַיִּתְחַתֵּן'? מִתּוֹךְ אַהֲבָה יְתֵרָה שֶׁאָהֲבָהּ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נִתְחַתֵּן בָּהּ:

לח מַשְׁנָה. עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אֲסוּרִין, וְאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם, אֲבָל נְקֵבוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת מִיָּד. גְּמָרָא. מְנָא הֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּאָמַר קְרָא: (שמואל א י״ז:נ״ה) "וְכִרְאוֹת שָׁאוּל אֶת דָּוִד יֹצֵא לִקְרַאת הַפְּלִשְׁתִּי, (ויאמר) [וַאֲמַר] אֶל אַבְנֵר שַׂר הַצָּבָא: בֶּן מִי זֶה הַנַּעַר, אַבְנֵר? וַיֹּאמֶר אַבְנֵר: חֵי נַפְשְׁךָ הַמֶּלֶךְ אִם יָדָעְתִּי". וְלָא יָדַע לֵיהּ? וְהָא כְּתִיב: (שם טז) "וַיֶּאֱהָבֵהוּ מְאֹד, וַיְהִי לוֹ נֹשֵׂא כֵלִים". אֶלָּא אַאֲבוּהּ קָא מַשְׁאִיל. וְאָבִיו, לָא יָדַע לֵיהּ? וְהָכְתִיב: (שם יז) "וְהָאִישׁ, בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בָאֲנָשִׁים", וְאָמַר רַב וְאִיתֵּימָא רַבִּי אַבָּא: זֶה יִשַׁי אֲבִי דָּוִד, שֶׁנִּכְנַס בְּאוּכְלוֹסָא וְיָצָא בְּאוּכְלוֹסָא. הָכִי קָאָמַר: זִיל שְׁאִיל אִי מִפֶּרֶץ אָתֵי, אִי מִזֶּרַח אָתֵי. אִי מִפֶּרֶץ אָתֵי, מַלְכָּא הֲוֵי, שֶׁהַמֶּלֶךְ פּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת דֶּרֶךְ וְאֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ. אִי מִזֶּרַח אָתֵי, חֲשִׁיבָא בְּעָלְמָא הֲוֵי. מַאי טַעְמָא אָמַר לֵיהּ: 'שְׁאַל עֲלֵיהּ'? (משום מאניה) דִּכְתִיב: (שמואל א י״ז:ל״ח) "וַיַּלְבֵּשׁ שָׁאוּל אֶת דָּוִד מַדָּיו". מַאי 'מַדָּיו'? כְּמִדָּתוֹ. וּכְתִיב בֵּיהּ בְּשָׁאוּל: (שם ט) "מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה גָּבֹהַּ מִכָּל הָעָם". (אמר: מכדי משכמו ומעלה גבוה מכל העם, מאי האי דאתרמו ליה מאנאי? שמע מינא: מלכא הוי.) אָמַר לֵיהּ דּוֹאֵג הָאֱדוֹמִי: עַד שֶׁאַתָּה מַשְׁאִיל עָלָיו, אִם הָגוּן הוּא לַמַּלְכוּת אִם לָאו, שְׁאַל עָלָיו, אִם רָאוּי לָבוֹא בַּקָּהָל אִם לָאו, מִשּׁוּם דְּקָא אָתֵי מֵרוּת הַמּוֹאָבִיָּה. אָמַר לֵיהּ אַבְנֵר: תְּנִינָא: 'עַמּוֹנִי' וְלֹא 'עַמּוֹנִית', 'מוֹאָבִי' וְלֹא 'מוֹאָבִית'. אֶלָּא מֵעַתָּה, 'מַמְזֵר' וְלֹא 'מַמְזֶרֶת'? 'מַמְזֵר' כְּתִיב, [מוּם־זָר]! 'מִצְרִי' וְלֹא 'מִצְרִית'? שַׁאנִי הָכָא, דִּמְפָרֵשׁ טַעְמָא דִּקְרָא: (דברים כ״ג:ד׳-ה׳) "עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם", דִּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְקַדֵּם, וְלֹא דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לְקַדֵּם. הָיָה לָהֶם לְקַדֵּם אֲנָשִׁים לִקְרַאת אֲנָשִׁים, וְנָשִׁים לִקְרַאת נָשִׁים! אִשְׁתִּיק. מִיָּד, "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ: שְׁאַל אַתָּה בֶּן מִי זֶה הָעֶלֶם!" הָתָם קְרֵי לֵיהּ 'נַעַר', וְהָכָא קְרֵי לֵיהּ 'עֶלֶם'? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: הֲלָכָה זוֹ נִתְעַלְּמָה מִמְּךָ, צֵא וּשְׁאַל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ! שָׁאַל, אָמְרוּ לֵיהּ: 'עַמּוֹנִי' וְלֹא 'עַמּוֹנִית', 'מוֹאָבִי' וְלֹא 'מוֹאָבִית'. אֲקַשֵׁי לְהוּ [דּוֹאֵג] כָּל הַנֵּי קוּשְׁיָתָא, אִישְׁתִּיקוּ. בָּעֵי לְאַכְרוּזֵי עֲלֵיהּ, מִיָּד (שמואל ב י״ז:כ״ה) "וַעֲמָשָׂא בֶן אִישׁ וּשְׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרְאֵלִי אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַל בַּת נָחָשׁ". וּכְתִיב: (דברי הימים א ב׳:י״ז) "יֶתֶר(א) הַיִּשְׁמְעֵאלִי". אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁחָגַר חַרְבּוֹ כְּיִשְׁמָעֵאל וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ הֲלָכָה זוֹ, יִדָּקֵר בַּחֶרֶב. כָּךְ מְקֻבָּלַנִי מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי: 'עַמּוֹנִי' וְלֹא 'עַמּוֹנִית', 'מוֹאָבִי' וְלֹא 'מוֹאָבִית'. וּמִי מְהֵימַן? וְהָא אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה וּבָא, אִם קֹדֶם מַעֲשֶׂה אֲמָרָהּ, שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאִם לָאו, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ? שַׁאנִי הָכָא, דְּהָא שְׁמוּאֵל וּבֵית־דִּינוֹ קַיָּם. מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא? הָכָא תַּרְגִּימוּ: (תהילים מ״ה:י״ד) "כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה". בְּמַעֲרָבָא אַמְרֵי, וְאִי תֵּימָא

רַבִּי יִצְחָק: אָמַר קְרָא: (בראשית י״ח:ט׳) "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו: אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ? וַיֹּאמֶר: הִנֵּה בָאֹהֶל". [כְּתַנָּאֵי: 'עַמּוֹנִי' וְלֹא 'עַמּוֹנִית', 'מוֹאָבִי' וְלֹא 'מוֹאָבִית', דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: (דברים כ״ג:ד׳-ה׳) "עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם", דִּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְקַדֵּם וְכוּ']:

לט דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קט״ז:ט״ז) "פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי"? אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! שְׁנֵי מוֹסֵרוֹת שֶׁהָיוּ עָלַי, פִּתַּחְתָּם: רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (שם מ) "רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה' אֱלֹהַי, נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ". 'אֵלַי' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'אֵלֵינוּ', מְלַמֵּד שֶׁהָיָה רְחַבְעָם יוֹשֵׁב בְּחֵיקוֹ שֶׁל דָּוִד, אָמַר לֵיהּ: עָלַי וְעָלֶיךָ נֶאֶמְרוּ שְׁתֵּי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (שם) "אָז אָמַרְתִּי הִנֵּה בָאתִי בִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי"? אָמַר דָּוִד: אֲנִי אָמַרְתִּי 'עַתָּה בָאתִי', וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁבִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלַי. הָתָם כְּתִיב: (בראשית יט) 'הַנִּמְצָאֹת', הָכָא כְּתִיב: (תהלים פט) "מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי, בְּשֶׁמֶן קָדְשִׁי מְשַׁחְתִּיו".

מ אָמַר רַב הוּנָא: מַמְזֵרָא לָא חַיֵּי. וְהָא אַנָן תְּנַן: מַמְזֵרִים אֲסוּרִין וְאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם? אָמַר רַבִּי זֵירָא: לְדִידִי מְפָרְשָׁא לָהּ מִינַּיהּ דְּרַב יְהוּדָה: דְּיָדְעַ חַיֵּי, דְּלָא יָדְעַ לָא חַיֵּי. דְּיָדְעַ וְלָא יָדְעַ, עַד תִּלְתָא דָּרָא חַיֵּי, טָפֵי לָא חַיֵּי. הַהוּא דַּהֲוָה בְּשִׁבְבוּתֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי, אַכְרִיז עֲלֵיהּ דְּמַמְזֵרָא הוּא. הֲוָה אָזֵיל וּבָכֵי. אָמַר לֵיהּ: חַיִּים נָתַתִּי לָךְ:

מא אָמַר רַב חָנָא בַּר אַדָּא: נְתִינִים, דָּוִד גָּזַר עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב כ״א:ב׳) "וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לַגִּבְעֹנִים, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, וְהַגִּבְעֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" וְגוֹ'. מַאי טַעְמָא גָּזַר עֲלֵיהוּ? דִּכְתִיב: (שם) "וְיְהִי רָעָב בִּימֵי דָוִד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה". שָׁנָה רִאשׁוֹנָה אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים יֵשׁ בָּכֶם? דִּכְתִיב: (דברים י״א:ט״ז-י״ז) "וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם, וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם, וְלֹא יִהְיֶה מָטָר" וְגוֹ'. בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ. שְׁנִיָּה אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא עוֹבְרֵי עֲבֵרָה יֵשׁ בָּכֶם? דִּכְתִיב: (ירמיהו ג׳:ג׳) "וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה, וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ" וְגוֹ'. בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ. שְׁלִישִׁית אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא פּוֹסְקֵי צְדָקָה בָּרַבִּים יֵשׁ בָּכֶם, וְאֵין נוֹתְנִין? דִּכְתִיב: (משלי כ״ה:י״ד) "נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אַיִן, אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר". בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ. אָמַר: אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בִּי. מִיָּד: (שמואל ב כ״א:א׳) "וַיְבַקֵּשׁ דָּוִד אֶת פְּנֵי ה'". מַאי הִיא? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שֶׁשָּׁאַל בְּאוּרִים וְתֻמִּים. מַאי מַשְׁמַע? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַתְיָא 'פְּנֵי', 'פְּנֵי'. כְּתִיב הָכָא: "וַיְבַקֵּשׁ דָּוִד אֶת פְּנֵי ה'", וּכְתִיב הָתָם: (במדבר כ״ז:כ״א) "וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה'". (שמואל ב כ״א:א׳) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים עַל אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעֹנִים". 'אֶל שָׁאוּל', שֶׁלֹּא נִסְפַּד כַּהֲלָכָה. "וְאֶל בֵּית הַדָּמִים עַל אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעוֹנִים", וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ

בְּשָׁאוּל שֶׁהֵמִית אֶת הַגִּבְעוֹנִים? אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהָרַג נוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ מַסְפִּיקִין לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הֲרָגָן. קָא תָּבַע אֶל שָׁאוּל שֶׁלֹּא נִסְפַּד כַּהֲלָכָה, וְקָא תָּבַע עַל אֲשֶׁר הֵמִית הַגִּבְעוֹנִים? אֵינוֹ! דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (צפניה ב׳:ג׳) "בַּקְּשׁוּ אֶת ה' כָּל עַנְוֵי הָאָרֶץ, אֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ פָּעָלוּ", בַּאֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ, שָׁם פָּעֲלוֹ, אָמַר דָּוִד: שָׁאוּל, נָפַקוּ לְהוּ תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, וְלָא דָּרְכֵיהּ לְמִסְפְּדֵיהּ. נְתִינִים, נָקְרִינְהוּ וּנְפַיְּסִינְהוּ. (שמואל ב כ״א:ב׳) "וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לַגִּבְעֹנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם וְגוֹ', מָה אֶעֱשֶׂה לָכֶם? וּבַמָּה אֲכַפֵּר? וּבָרְכוּ אֶת נַחֲלַת ה'. וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַגִּבְעֹנִים: אֵין לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב עִם שָׁאוּל וְעִם בֵּיתוֹ, וְאֵין לָנוּ אִישׁ וְגוֹ', יִתֵּן לָנוּ שִׁבְעָה אֲנָשִׁים מִבָּנָיו, וְהוֹקַעֲנוּם לַה'". פַּיְּסִינְהוּ וְלָא מְפַיְּסוּ. אָמַר דָּוִד: שְׁלֹשָׁה סְמָנִים יֵשׁ בְּאֻמָּה זוֹ; רַחֲמָנִין, וּבַיְּשָׁנִין וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים. 'רַחֲמָנִין', דִּכְתִיב: (דברים י״ג:י״ח) "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ". 'בַּיְּשָׁנִין', דִּכְתִיב: (שמות כ׳:י״ז) "וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם". 'גּוֹמְלֵי חֲסָדִים', דִּכְתִיב: (בראשית י״ח:י״ט) "לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו" וְגוֹ'. כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה סְמָנִין הַלָּלוּ, רָאוּי לְהִדָּבֵק בּוֹ, אֵין בּוֹ שְׁלֹשָׁה סְמָנִין הַלָּלוּ, אֵין רָאוּי לְהִדָּבֵק בּוֹ:

מב "וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁנֵי בְּנֵי רִצְפָּה בַת אַיָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְשָׁאוּל, אֶת אַרְמֹנִי וְאֶת מְפִבֹשֶׁת, וְאֶת חֲמֵשֶׁת בְּנֵי מִיכַל בַּת שָׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעַדְרִיאֵל בֶּן בַּרְזִלַּי הַמְּחֹלָתִי". (שם). מַאי שְׁנָא הַנֵּי? אָמַר רַב הוּנָא: הֶעֱבִירוּם לִפְנֵי אָרוֹן, כֹּל שֶׁאָרוֹן קוֹלְטוֹ, לְמִיתָה. כֹּל שֶׁאֵין אָרוֹן קוֹלְטוֹ, לְחַיִּים. מֵתִיב רַב (הונא) [חַנָּא] בַּר קְטִינָא: (ש"ב כא) "וַיַּחְמֹל הַמֶּלֶךְ עַל מְפִיבֹשֶׁת בֶּן יְהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל"? שֶׁלֹּא הֶעֱבִירוֹ. וְכִי מַשּׁוֹא פָּנִים יֵשׁ בַּדָּבָר?! אֶלָּא, שֶׁהֶעֱבִירוֹ וּקְלָטוֹ אָרוֹן, וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים וּפְלָטוֹ. וְאַכַּתִּי מַשּׁוֹא פָּנִים יֵשׁ בַּדָּבָר? אֶלָּא, שֶׁבִּקֵּשׁ רַחֲמִים שֶׁלֹּא יְקַלְקְלֶנּוּ הָאָרוֹן:

מג וְהָכְתִיב: (דברים כ״ד:ט״ז) "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים" וְגוֹ'? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוּטָב שֶׁתֵּעָקֵר אוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה, וְאַל יִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא. (שמואל ב כ״א:י׳) "וַתִּקַּח רִצְפָּה בַת אַיָּה אֶת הַשַּׂק וַתַּטֵּהוּ לָהּ אֶל הַצּוּר מִתְּחִלַּת קְצִיר עַד נָתַךְ מַיִם עֲלֵיהֶם מִן הַשָּׁמָיִם, וְלֹא נָתְנָה עוֹף הַשָּׁמַיִם לָנוּחַ עֲלֵיהֶם יוֹמָם, וְאֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה לָיְלָה". וְהָכְתִיב: (דברים כ״א:כ״ג) "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: מוּטָב שֶׁתֵּעָקֵר אוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה וְיִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים וְשָׁבִים אוֹמְרִים: מַה טִּיבָן שֶׁל אֵלּוּ? הַלָּלוּ בְּנֵי מְלָכִים הֵם. וּמָה עָשׂוּ? פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בְּגֵרִים גְּרוּרִים. אָמְרוּ: אֵין לְךָ אֻמָּה שֶׁרְאוּיָה לְהִדָּבֵק בָּהּ כְּזוֹ. וּמַה בְּנֵי מְלָכִים כָּךְ, בְּנֵי הֶדְיוֹטוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה?! וּמַה גֵּרִים גְּרוּרִים כָּךְ, יִשְׂרָאֵל עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה?! מִיָּד נִתְוַסְּפוּ עַל יִשְׂרָאֵל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ה׳:כ״ט-ל׳)

"וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל, וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר". וְדִלְמָא יִשְׂרָאֵל הֲווּ? לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: (שם ט) "וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עָבֶד". וְדִלְמָא דּוּנְגָר בְּעָלְמָא? אֶלָּא מֵהָכָא: (דברי הימים ב ב':ט"ז) "וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה [כָּל הָאֲנָשִׁים הַגֵּרִים] וְגוֹ', וַיִּמָּצְאוּ מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אָלֶף" וְגוֹ'. וּנְתִינִים, דָּוִד גָּזַר עֲלֵיהֶם? מֹשֶׁה גָּזַר עֲלֵיהֶם! דִּכְתִיב: (דברים כ"ט:י') "מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ" וְגוֹ'. מֹשֶׁה גָּזַר לְהַהוּא דָּרָא, וְדָוִד גָּזַר לְכוּלָּא דָּרָא. וְאַכַּתִּי, יְהוֹשֻׁעַ גָּזַר עֲלַיְהוּ? דִּכְתִיב: (יהושע ט':כ"ז) "וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ בַּיּוֹם הַהוּא חֹטְבֵי עֵצִים" וְגוֹ'?! יְהוֹשֻׁעַ גָּזַר בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, דָּוִד גָּזַר בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם:

פרק ט

יבמות פרק ט - מד תָּנוּ רַבָּנָן: תְּרוּמָה לַכֹּהֵן וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַלֵּוִי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: 'לַכֹּהֵן'. לַכֹּהֵן וְלֹא לַלֵּוִי?! אֵימָא: אַף לַכֹּהֵן. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא? דִּכְתִיב: (במדבר י"ח:כ"ו) "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם", בַּלְוִיִּם קָא מִשְׁתְּעֵי קְרָא. וְאִידָךְ? כִּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ 'כֹּהֲנִים' 'לְוִיִּם', וְזֶה אֶחָד מֵהֶם: (יחזקאל מ"ד:ט"ו) "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק". וְרַבִּי עֲקִיבָא? [הָכָא לֹא מָצִית אָמַרְתְּ, דִּכְתִיב: (במדבר י"ח:ל"א) "וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם", מִי שֶׁיָּכוֹל לְאָכְלוֹ בְּכָל מָקוֹם, יָצָא כֹּהֵן שֶׁאֵין יָכוֹל לְאָכְלוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת. וְאִידָךְ? כָּל הֵיכָא דְּבָעֵי, דִּלְמָא בָּעֵי חוֹמָה. וְאִי אָכִיל לֵיהּ בְּטֻמְאַת הַגּוּף לָא לָקֵי]. הַהִיא גִּינְּתָא דַּהֲוָה שָׁקִיל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מִינַּהּ, אָזַל רַבִּי עֲקִיבָא, אֲהַדְרֵהּ לְפִתְחָא לְבֵי־קְבָרֵי. אָמַר: עֲקִיבָא בְּתַרְמִילוֹ וַאֲנָא חַיֵּי? אִיתְמַר: מִפְּנֵי מַה קָנְסוּ לְוִיִּם בַּמַּעֲשֵׂר? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן] וְסָבְיָא. חַד אָמַר: שֶׁלֹּא עָלוּ בִּימֵי עֶזְרָא. וְחַד אָמַר: כְּדֵי שֶׁיִּסְמְכוּ כֹּהֲנִים עָלָיו בִּימֵי טֻמְאָתָן. [בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁלֹּא עָלוּ, מִשּׁוּם הָכִי קָנְסִינְהוּ. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: כְּדֵי שֶׁיִּסְמְכוּ עָלָיו כֹּהֲנִים בִּימֵי טֻמְאָתָן, מִשּׁוּם כֹּהֲנִים, קָנְסִינְהוּ לַלְוִיִּים? אֶלָּא, כּוּלֵּי עָלְמָא, קָנָסָא שֶׁלֹּא עָלוּ בִּימֵי עֶזְרָא. וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגֵי: מַר סָבַר: קָנָסָא לַעֲנִיִּים, וּמַר סָבַר: כֹּהֲנִים בִּימֵי טֻמְאָתָן, עֲנִיִּים נִינְהוּ. (בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: קָנָסָא לַעֲנִיִּים, מִשּׁוּם הָכִי אֲהַדְרֵהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְפִתְחָא לְבֵי־קְבָרֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: לַכֹּהֲנִים, אַמַּאי אֲהַדְרֵהּ לְפִיתְחָא לְבֵי־קְבָרֵי?) הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: אִי דְּקָא אָתֵית בְּתוֹרַת קָנָסָא, אִית לָךְ, וְאִי קָא אָתֵית בְּתוֹרַת חֲלוּקָה, לֵית לָךְ]. וּמְנָא לָן דְּלָא סְלִיקוּ בִּימֵי עֶזְרָא? דִּכְתִיב: (עזרא ח':ט"ו) "וָאֶקְבְּצֵם אֶל הַנָּהָר הַבָּא אֶל אַהֲוָא, וַנַּחֲנָה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה, וָאָבִינָה בָעָם וּבַכֹּהֲנִים, וּמִבְּנֵי לֵוִי לֹא מָצָאתִי שָׁם". אָמַר רַב חִסְדָּא: בַּתְּחִלָּה לֹא הָיוּ מַעֲמִידִין שׁוֹטְרִים אֶלָּא מִן הַלְוִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים ב י"ט:י"א) "וְשׁוֹטְרִים הַלְוִיִּם לִפְנֵיכֶם". עַכְשָׁיו אֵין מַעֲמִידִין שׁוֹטְרִים אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשׁוֹטְרִים הָרַבִּים בְּרֹאשֵׁיכֶם":

פרק י

יבמות פרק י - אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִנַּיִן שֶׁהַפְּקַר בֵּית־דִּין הֶפְקֵר? שֶׁנֶּאֱמַר: (עזרא י׳:ח׳) "וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים, יָחֳרַם כָּל רְכוּשׁוֹ, וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה". רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, מֵהָכָא: (יהושע י״ט:נ״א) "אֵלֶּה הַנְּחָלֹת אֲשֶׁר נָחֲלוּ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכִי מָה עִנְיָן 'רָאשִׁים' אֵצֶל 'אָבוֹת'? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מָה הָאָבוֹת מַנְחִילִין בְּנֵיהֶם כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ, אַף רָאשִׁים מַנְחִילִין אֶת הָעָם כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ:

מה תָּא שְׁמַע: (דברים י״ח:ט״ו) "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן", אֲפִלּוּ אוֹמֵר לְךָ: עֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה, כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר־ הַכַּרְמֶל, הַכֹּל לְפִי שָׁעָה, שְׁמַע לוֹ. שַׁאנִי הָתָם, דִּכְתִיב: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". וְלִגְמַר מִינֵיהּ! מִגְּדַר מִלְתָא שַׁאנִי. תָּא שְׁמַע: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: שְׁמַעְתִּי שֶׁבֵּית־דִּין מַכִּין וְעוֹנְשִׁין *) שֶׁלֹּא מִן הַדִּין, וְלֹא לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה. מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁרָכַב עַל סוּס בְּשַׁבָּת בֵּימֵי יְוָנִים, וֶהֱבִיאוּהוּ לְבֵית־דִּין וּסְקָלוּהוּ. לֹא מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לְכָךְ, אֶלָּא שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהִטִּיחַ בְּאִשְׁתּוֹ תַּחַת הַתְּאֵנָה, וֶהֱבִיאוּהוּ לְבֵית־דִּין וְהִלְקוּהוּ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לְכָךְ, אֶלָּא שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ. מִגְּדַר מִלְתָא שַׁאנִי:

רַבִּי יַנַּאי הֲוֵי לֵיהּ אֲרִיסָא דַּהֲוָה מַיְתֵי לֵיהּ כַּנְתָא דְּפֵירֵי כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא. הַהוּא יוֹמָא נָגַהּ לֵיהּ וְלָא אָתָא. שָׁקַל, עְשַׂר מִפֵּירֵי דְּבֵיתֵיהּ עִילּוּיֵהוּ. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּא, אֲמַר לֵיהּ: שַׁפִּיר עֲבַדְתְּ, דְּתַנְיָא: (דברים י״ד:כ״ג) "לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים", אֵלּוּ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. לְמַאי הִלְכְתָא? אִילֵימָא לְעַשּׁוּרֵי וּמֵיכַל, אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמִשְׁרֵי טְלָטוּל דְּרַבָּנָן? אֶלָּא לָאו כִּי הַאי גַּוְונָא. אָמַר לֵיהּ: וְהָא אַקְרִיוּן בְּחֶלְמָא: "קָנֶה רָצוּץ"? מַאי לָאו, הָכִי קָאָמְרֵי לֵיהּ: (מלכים ב י״ח:כ״א) "הִנֵּה בָטַחְתָּ לְךָ עַל מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה הָרָצוּץ הַזֶּה"? לָא, הָכִי קָאָמְרֵי לְךָ: (ישעיהו מ״ב:ג׳) "קָנֶה רָצוּץ לֹא יִשְׁבּוֹר, וּפִשְׁתָּה כֵהָה לֹא יְכַבֶּנָּה":

מו תַּנְיָא: (דברים כ״ג:ט״ז) "לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדוֹנָיו". רַבִּי אוֹמֵר: בְּלוֹקֵחַ עֶבֶד עַל מְנָת לְשַׁחְרְרוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דְּכָתַב לֵיהּ: לִכְשֶׁאֶקְחֲךָ, הֲרֵי עַצְמְךָ קָנוּי לְךָ מֵעַכְשָׁיו:

מז תַּנְיָא: (ויקרא כ״א:ז׳) "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ", אֲפִלּוּ לֹא נִתְגָּרְשָׁה אֶלָּא מֵאִישָׁהּ, פְּסוּלָה לְכְהֻנָּה. וְהֵינוּ רֵיחַ הַגֵּט שֶׁפּוֹסֵל בִּכְהֻנָּה.

מח אָזַל רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר לִשְׁמַעְתָּא בֵּי מִדְרָשָׁא, וְלָא אֲמָרָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. שָׁמַע רַבִּי יוֹחָנָן, אִיקְפַּד. עוּל לְגַבֵּיהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִי. אָמְרוּ לֵיהּ: לֹא כָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל טְבֶרְיָא, בְּנֶגֶר שֵׁשׁ בִּרְאשׁוֹ גְּלוּסְטְרָא, וְנָחְלְקוּ בּוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי, עַד

שֶׁקְּרָעוּ סֵפֶר תּוֹרָה בַּחֲמָתָן? 'קְרָעוּ' סַלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא אֵימָא: שֶׁנִּקְרַע סֵפֶר תּוֹרָה בַּחֲמָתָן. וְהָיָה שָׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִסְמָא, אָמַר: תָּמֵהַּ אֲנִי אִם לֹא יִהְיֶה בֵּית הַכְּנֶסֶת זוֹ, בֵּית עֲבוֹדָה זָרָה, וְכֵן הֶוָה. הָדַר אִיקְפַּד טְפֵי, אָמַר: חַבְרוּתָא נַמִּי? עַל לְגַבֵּהּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, אָמַר [לוֹ: כְּתִיב:] (יהושע י״א:ט״ו) "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה [עַבְדּוֹ], כֵּן צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ, וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ, לֹא הֵסִיר דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה". וְכִי כָּל דָּבָר שֶׁאָמַר יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה אוֹמֵר לָהֶם: כָּךְ אָמַר לִי מֹשֶׁה? אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ סְתָם, וְהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁתּוֹרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא. אַף רַבִּי אֶלְעָזָר תַּלְמִידָךְ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ סְתָם, וְהַכֹּל יוֹדְעִין (כי) [שֶׁהַתּוֹרָה] שֶׁלְּךָ הִיא. אָמַר לֵיהּ: מִפְּנֵי מָה אֵין אַתֶּם יוֹדְעִין לְפַיֵּס כְּבֶן אִידִי חֲבֵרֵנוּ? וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא קָפִיד כּוּלֵי הַאי? דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ס״א:ה') "אָגוּרָה בְאָהֳלְךָ עוֹלָמִים", וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לָגוּר בִּשְׁנֵי עוֹלָמִים?

אֶלָּא אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יְהִי רָצוֹן שֶׁיֹּאמְרוּ דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן (יהוצדק) יוֹחַי: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאוֹמְרִים דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, שִׂפְתוֹתָיו דּוֹבְבוֹת בַּקֶּבֶר. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן זְעִירִי, וְאִי תֵּימָא שִׁמְעוֹן נְזִירָא: מַאי קְרָאָה? (ש"ה ז) "וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים, דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים", כְּכֹמֶר שֶׁל עֲנָבִים. מַה כֹּמֶר שֶׁל עֲנָבִים, כֵּיוָן שֶׁמַּנִּיחַ אָדָם אֶצְבָּעוֹ עָלָיו, מִיָּד דּוֹבֵב, אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים כֵּיוָן שֶׁאוֹמְרִים דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, שִׂפְתוֹתֵיהֶם דּוֹבְבוֹת בַּקֶּבֶר:

פרק יא

יבמות פרק יא - מט "וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יוֹנָה בֶן אֲמִתַּי שֵׁנִית לֵאמֹר". (יונה ג׳:א׳) "שֵׁנִית דִּבְּרָה עִמּוֹ שְׁכִינָה, שְׁלִישִׁית לֹא דִּבְּרָה עִמּוֹ? וְהָכְתִיב: (מלכים ב י״ד:כ״ה) "הוּא הֵשִׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד יָם הָעֲרָבָה כִּדְבַר ה' וְגוֹ', אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עַבְדּוֹ יוֹנָה בֶן אֲמִתַּי הַנָּבִיא"! אָמַר רַבִּינָא: עַל עִסְקֵי נִינְוֵה קָאָמַר. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: הָכִי קָאָמַר: "כִּדְבַר ה' אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עַבְדּוֹ יוֹנָה בֶן אֲמִתַּי". (שנית) כְּשֵׁם שֶׁנֶּהְפַּךְ נִינְוֵה מֵרָעָה לְטוֹבָה, כָּךְ בִּימֵי יָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ, נֶהְפַּךְ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מֵרָעָה לְטוֹבָה:

תָּנוּ רַבָּנָן: הָעֶבֶד וְהָאִשָּׁה, אֵין חוֹלְקִין לָהֶם תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת. וּבְמָקוֹם שֶׁחוֹלְקִין, נוֹתְנִין לָאִשָּׁה תְּחִלָּה וּפוֹטְרִין אוֹתָהּ מִיָּד. מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: בְּמָקוֹם שֶׁחוֹלְקִין מַעֲשֵׂר עָנִי, נוֹתְנִין לָאִשָּׁה תְּחִלָּה. מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם זִילוּתָא. אָמַר רָבָא: מֵרִישָׁא, כִּי הֲווּ אַתּוּ גַּבְרָא וְאִתְּתָא לְדִינָא קַמָּאי, הֲוָה שָׁרִינָא תִּגְרָא דְּאִתְּתָא בְּרֵישָׁא, אֲמִינָא: דִּמְחַיֵּב בְּמִצְוֹות. כֵּיוָן דְּשָׁמַעְנָא לְהָא, שָׁרִינָא תִּגְרָא דְּאִתְּתָא בְּרֵישָׁא, מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם זִילוּתָא:

אָמַר שְׁמוּאֵל: עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים עוֹמְדִים, וּפָרַשׁ אֶחָד מֵהֶם וּבָעַל, הַוָּלָד שְׁתוּקִי. מַאי שְׁתוּקִי? אִילֵימָא שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִנְּכְסֵי אָבִיו? פְּשִׁיטָא! מִי יָדְעִינַן אֲבוּהָ מַנּוּ? אֶלָּא שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהֻנָּה. מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: (במדבר כ״ה:י״ג) "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו". בָּעֵינָא "זַרְעוֹ מְיֻחָס אַחֲרָיו" וְלֵיכָּא. מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי אַבְרָהָם דִּכְתִיב: (בראשית י״ז:ז׳) "לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ", הָתָם מַאי קָמְזַהַר לֵיהּ רַחֲמָנָא? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: לָא תִּינְסַב כּוּתִית וְשִׁפְחָה, דְּלָא לֵיזִיל זַרְעָךְ בַּתְרֵהּ:

פרק יב

יבמות פרק יב - אָמַר רָבָא: גֵּר דָּן אֶת חֲבֵרוֹ דְּבַר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ז:ט״ו) "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ, אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ, מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ". 'עָלֶיךָ' הוּא דְּבָעֵינָא 'מִקֶּרֶב אַחֶיךָ', אֲבָל גֵּר, דָּן אֶת חֲבֵרוֹ גֵּר, וְאִם הָיְתָה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, דָּן אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל. וּלְעִנְיַן חֲלִיצָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה אָבִיו וְאִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כה) "וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל". נ וְהָכְתִיב: (איוב לו) "יְחַלֵּץ עֲנִי בְעָנְיוֹ"? בְּשִׂכַר עָנְיוֹ יְחַלְּצֶנּוּ מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אֶלָּא הָא דִּכְתִיב: (תהלים לד) "חֹנֶה מַלְאַךְ ה' סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם"? בְּשִׂכַר יִרְאָיו יְחַלְּצֵם מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אֶלָּא הָא דִּכְתִיב: (ישעיה נח) "וְעַצְמוֹתֶיךָ יַחֲלִיץ", וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זוֹ, מְעֻלָּה שֶׁבַּבְּרָכוֹת, וְאָמַר רָבָא: זְרוּזֵי גַּרְמֵי! אֵין, מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי וְכוּ'.

אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָאָה לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: עַמָּא דְּחָלֵץ לֵיהּ מָרֵיהּ מִינֵיהּ, דִּכְתִיב: (הושע ה׳:ו׳) "בְּצֹאנָם וּבִבְקָרָם יֵלְכוּ לְבַקֵּשׁ אֶת ה' וְלֹא יִמְצָאוּ, חָלַץ מֵהֶם". אָמַר לֵיהּ: שׁוֹטֶה! מִי כְּתִיב: 'חָלַץ לָהֶם'? 'חָלַץ מֵהֶם' כְּתִיב, וְאִלּוּ יָבְמָה דְּחָלְצוּ לָהּ אַחִין, מִידֵּי מְשָׁשָׁא אִית בָּהּ?

נא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שָׁבַע בְּעִילוֹת בָּעַל אוֹתוֹ רָשָׁע בְּאוֹתוֹ יוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ה׳:כ״ז) "בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב, בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל, בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד". וְהָא קָא מִתְהַנְיָא מֵעֲבֵרָה? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, רָעָה הִיא אֵצֶל צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״א:כ״ד) "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תְּדַבֵּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע". בִּשְׁלָמָא 'רַע' לְחַיֵּי, אֶלָּא 'טוֹב' אַמַּאי לָא? אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, רָעָה הִיא אֵצֶל צַדִּיקִים. בִּשְׁלָמָא הָתָם, דִּלְמָא מַדְכַּר לֵיהּ שְׁמָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא הָכָא, מַאי רָעָה אִיכָּא? דְּקָא שָׁדֵי בָּהּ זוֹהֲמָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה הִטִּיל בָּהּ זוֹהֲמָא. יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי, פָּסְקָה זוֹהֲמָתָן. גּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] שֶׁלֹּא עָמְדוּ עַל הַר סִינַי, לֹא פָּסְקָה זוֹהֲמָתָן:

נב לֵוִי נָפַק לְקַרְיַתָא. בָּעוּ מִינֵּיהּ: גְּדֶמֶת מַהוּ שֶׁתַּחֲלֹץ? יְבָמָה שֶׁרְקְקָה דָּם מַהוּ? (זֶה הַמַּאֲמָר כָּתוּב גַּם כֵּן בִּירוּשַׁלְמִי יוֹתֵר בְּאָרְךָ, וְהֶעְתַּקְתִּיו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב כָּאן בַּגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ.) בְּנֵי סִימוֹנְיָא אַתּוּ לְגַבֵּי רַבִּי, אַמְרֵי לֵיהּ: בְּעָיָא תִּתֵּן לָן חַד בַּר־נַשׁ, דָּרִישׁ וְדָאִין וְחַזָּן

וְסוֹפֵר וּמַתְנָיָן וְעֶבֶד לָן כָּל צָרְכָנָן. וִיהַב לוֹן לֵוִי בַּר סִיסִי. עֲשׂוּ לוֹ בִּימָה גְּדוֹלָה וְהוֹשִׁיבוּהוּ עָלֶיהָ. אַתּוּן וְשָׁאֲלוּן לֵיהּ: הַגְּדֶמֶת בַּמָּה הִיא חוֹלֶצֶת? וְלֹא אַגִּיבוּן [אַנִּיבוּן]. רָקְקָה דָּם מַהוּ? וְלָא אַגִּיבוּן. אַמְרִין: דִּלְמָא לֵית הוּא מָאנֵי אוּלְפָן, נִשְׁאַל לֵיהּ אַגַּדְתָּא, שָׁאֲלוּן בְּאַגַּדְתָּא. אַתּוּ וְאַמְרֵי לֵיהּ: מַהוּ הָדֵין דִּכְתִיב: (דניאל י׳:כ״א) "אֶבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת"? אִם 'אֱמֶת' לָמָּה 'רָשׁוּם'? וְאִם 'רָשׁוּם' לָמָּה 'אֱמֶת'? וְלָא אַגִּיבוּן (כֵּן כָּתוּב בִּירוּשַׁלְמִי. וּבַגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ נוֹסְחָא אַחֲרֶת: הָרָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת, מִכְּלַל דְּאִיכָּא כְּתָב שֶׁאֵינוֹ אֱמֶת? לֹא הֲוָה בְּיָדֵיהּ. עַד כָּאן.) יְרוּשַׁלְמִי, אַתּוּן לְגַבֵּי רַבִּי. אַמְרִין לֵיהּ: הָדֵין פִּיּוּסָא דְּפַיְסִינָךְ? אָמַר לוֹן: חַיֵּיכוֹן, בַּר־נַשׁ דִּכְוָותִי יְהֵבִית לְכוֹן. שָׁלַח, אֵיתּוּהִי וְשָׁאֵיל לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: הַגְּדֶמֶת בַּמָּה הִיא חוֹלֶצֶת? אָמַר לֵיהּ: בְּשִׁנָּיהָ. רָקְקָה דָּם מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: אִם יֵשׁ בּוֹ צַחְצוּחִית שֶׁל רֹק כָּשֵׁר. (וּבַגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ: לָא הֲוָה בְּיָדֵיהּ. אָתָא, שָׁאֵיל בֵּיהּ מִדְּרָשָׁא. אָמְרוּ לֵיהּ: מִי כְּתִיב "וְחָלְצָה בַּיָּד"? וּמִי כְּתִיב "וְיָרְקָה רֹק"? עַד כָּאן.) מַהוּ הָדֵין דִּכְתִיב: "אֶבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת"? אָמַר לֵיהּ: עַד שֶׁלֹּא נֶחְתַּם גְּזַר דִּין, 'רָשׁוּם'. מִשֶּׁנֶּחְתַּם גְּזַר דִּין, 'אֱמֶת'. אָמַר לֵיהּ: וְלָמָּה לֹא אַגִּיבְתִּינוֹן? אָמַר לֵיהּ: עֲשׂוּ לִי בִּימָה גְּדוֹלָה, וְהוֹשִׁיבוּנִי עָלֶיהָ וְטָפַח רוּחִי עָלַי. וְקָרָא עָלָיו: (משלי ל׳:ל״ב) "אִם נָבַלְתָּ בְּהִתְנַשֵּׂא, וְאִם זַמּוֹתָ יָד לְפֶה". מִי גָּרַם לְךָ לְהִתְנַבֵּל בְּדִבְרֵי תוֹרָה? עַל שֶׁנִּשֵּׂאתָ בָּהֶם עַצְמְךָ. עַד כָּאן בִּירוּשַׁלְמִי. וּבַגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ: "אֶבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת", [וְכִי יֵשׁ כְּתָב שֶׁאֵינוֹ אֱמֶת]? לֹא קַשְׁיָא, כָּאן בִּגְזַר־דִּין שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שְׁבוּעָה, כָּאן בִּגְזַר־ דִּין שֶׁאֵין עִמּוֹ שְׁבוּעָה. כִּדְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן לִגְזַר־דִּין שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שְׁבוּעָה שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ג׳:י״ד) "וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי, אִם יְתְכַּפֵּר עֲוֹן בֵּית עֵלִי בְּזֶבַח וּבְמִנְחָה עַד עוֹלָם".

אָמַר (רבא) [רַבָּה]: בְּזֶבַח וּמִנְחָה אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר, אֲבָל מִתְכַּפֵּר הוּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה. אַבַּיֵּי אָמַר: בְּזֶבַח וּבְמִנְחָה אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר, אֲבָל מִתְכַּפֵּר בִּגְמִילוּת חֲסָדִים. (רבא) [רַבָּה] וְאַבַּיֵּי [מִדְּבֵית עֵלִי קָאָתוּ. (רבא) [רַבָּה] דְּעָסַק בַּתּוֹרָה, חָיָה אַרְבְּעִין שְׁנִין. אַבַּיֵּי דְּעָסַק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, חָיָה שִׁתִּין שְׁנִין. תָּנוּ רַבָּנָן: מִשְׁפָּחָה אַחַת הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ מֵתִים כְּבֶן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה. בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא מִמִּשְׁפַּחַת עֵלִי אַתֶּם? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ב) "וְכָל מַרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים". לְכוּ וְעִסְקוּ בַּתּוֹרָה וְתִחְיוּ. הָלְכוּ וְעָסְקוּ בַּתּוֹרָה, וְחָיוּ. וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתָם: "מִשְׁפַּחַת יוֹחָנָן" עַל שְׁמוֹ. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אוּנְיָא, אָמַר רַב: מִנַּיִן לִגְזַר־דִּין שֶׁל צִבּוּר שֶׁאֵינוֹ נֶחְתָּם? אֵינוֹ נֶחְתָּם?! וְהָכְתִיב: (ירמיה ב) "כִּי אִם תְּכַבְּסִי בַּנֶּתֶר וְתַרְבִּי לָךְ בֹּרִית, נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי", אֶלָּא, מִנַּיִן שֶׁאִלּוּ נֶחְתָּם, מִתְקַיֵּם? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד) "[כִּי] מִי [וְגוֹ'] כַּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו". וְהָכְתִיב: (ישעיה נה) "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאוּהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב"? לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר.

וְיָחִיד אֵימַת? אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אָבוּהּ: אֵלּוּ עֲשָׂרָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

נד רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי הֲווּ יָתְבֵי. פָּתַח חַד מִינַּיְהוּ וְאָמַר: הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עֵינָיו לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ט׳:ג׳) "וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים". וְחַד אָמַר:*) עֵינָיו לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ג׳:מ״א) "נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם". אַדְּהָכִי אָתָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי לְגַבַּיְהוּ, אָמַר לְהוּ: בְּמַאי עַסְקִיתוּ? אָמְרוּ לֵיהּ: בִּתְפִלָּה. אָמַר לָהֶם: כָּךְ אָמַר אַבָּא: הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עֵינָיו לְמַטָּה וְלִבּוֹ לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ. אַדְּהָכִי אָתָא רַבִּי לְמִתְיְבְתָא, אֵינְהוּ דַּהֲווּ קָלִילֵי, (עול) יָתְבֵי בְּדוּכְתַּיְהוּ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, אַגַּב יוּקָרֵיהּ הֲוָה מַפְסַע וְאָזִיל. אָמַר לֵיהּ אַבְּדָן: מִי הוּא זֶה שֶׁמַּפְסִיעַ עַל רָאשֵׁי עַם קָדֹשׁ? אָמַר לֵיהּ: אֲנִי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, שֶׁבָּאתִי לִלְמֹד תּוֹרָה מִפִּי רַבִּי. אָמַר לֵיהּ: וְכִי אַתָּה הָגוּן לִלְמוֹד תּוֹרָה מִפִּי רַבִּי? אָמַר לֵיהּ: וְכִי מֹשֶׁה הָיָה רָאוּי לִלְמוֹד תּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה?! אָמַר לֵיהּ: וְכִי מֹשֶׁה אַתָּה?! אָמַר לֵיהּ: וְכִי רַבְּךָ אֱלֹהִים הוּא?! אָמַר רַב יוֹסֵף: שַׁקְלֵיהּ רַבִּי לְמַטַרְפְּסֵיהּ, דְּקָאָמַר לֵיהּ: 'רַבְּךָ' וְלָא: 'רַבִּי'. אַדְּהָכִי אַתְיָא יְבָמָה לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי (למחלץ). אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְאַבְּדָן: פּוּק בְּדָקֵהּ! לְבָתַר דְּנָפַק, אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: כָּךְ אָמַר אַבָּא: (דברים כה) 'אִישׁ' כְּתוּב בַּפָּרָשָׁה, אֲבָל אִשָּׁה, בֵּין גְּדוֹלָה וּבֵין קְטַנָּה. אָמַר לֵיהּ: (רבי לאבדן: תוב אדוכתיך) [תָּא], לָא צְרִיכַת, כְּבָר הוֹרָה זָקֵן. הֲוָה קָא מַפְסַע אַבְּדָן וְאָתֵי. אָמַר לְהוּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: מִי שֶׁצְּרִיךְ לוֹ עַם קָדֹשׁ, יִפְסַע עַל רָאשֵׁי עַם קָדֹשׁ. מִי שֶׁאֵין לוֹ צָרֶךְ עַם קָדֹשׁ, הֵיאַךְ יִפְסַע עַל רָאשֵׁי עַם קָדֹשׁ? אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְאַבְּדָן: קוּם בְּדוּכְתָּךְ!

תָּנָא: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִצְטָרַע אַבְּדָן, וְטָבְעוּ שְׁנֵי בָּנָיו, וּמֵאָנוּ שִׁתֵּי כַּלּוֹתָיו. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּכַסְפֵּיהּ לְאַבְּדָן בְּהַאי עָלְמָא.

פרק יג

יבמות פרק יג - [מַאי דְּכְתִיב: (איכה ה׳:ד׳) "מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ, עֵצֵינוּ בְּמְחִיר יָבֹאוּ". בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה נִתְבַּקְּשָׁה הֲלָכָה זוֹ: הֲרֵי שֶׁיָּצְתָה מֵרֹאשׁוֹן בְּגֵט, וּמֵשֵׁנִי בְּמֵאוּן, מַהוּ שֶׁתַּחֲזֹר לְרִאשׁוֹן? שָׁכְרוּ אָדָם אֶחָד בְּאַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְשָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי עֲקִיבָא בְּבֵית הָאֲסוּרִין וְאָסַר. אֶת רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה בִּנְצִיבִין וְאָסַר].

נה תָּנֵי בַּר קַפָּרָא: לְעוֹלָם יְדַבֵּר אָדָם בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְיִתְרַחֵק מִן שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים; יְדַבֵּר בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: בַּחֲלִיצָה וּבַהֲבָאַת שָׁלוֹם וּבַהֲפָרַת נְדָרִים. בַּחֲלִיצָה, כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּתַנְיָא: אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ לְשֵׁם נוֹי, לְשֵׁם אִשּׁוּת, לְשֵׁם דָּבָר אַחֵר, כְּאִלּוּ פּוֹגֵעַ בְּעֶרְוָה, וְקָרוֹב בְּעֵינַי לִהְיוֹת הַוָּלָד מַמְזֵר. בַּהֲבָאַת שָׁלוֹם, דִּכְתִיב: (תהילים ל״ד:ט״ו)

"בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ", וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַתְיָא 'רְדִיפָה' 'רְדִיפָה', כְּתִיב הָכָא: "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ", וּכְתִיב הָתָם: (משלי כ"א:כ"א) "רֹדֵף צְדָקָה וָחָסֶד, יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד". בַּהֲפָרַת נְדָרִים, כְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: הַנּוֹדֵר, כְּאִלּוּ בָּנָה בָמָה, וְהִמְקִימוֹ, כְּאִלּוּ הִקְרִיב עָלֶיהָ קָרְבָּן. וְיִתְרַחֵק מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים; מִן הַמְּאוּנִים וּמִן הַפִּקָּדוֹנוֹת וּמִין הָעֲרֻבוֹנוֹת. מִן הַמְּאוּנִים, דִּילְמָא גָּדְלָה וּמִיחָרְטָא בָּהּ. מִן הַפִּקָּדוֹן, בְּבַר מָתָא, דְּבֵיתֵיהּ כִּי בֵּיתֵיהּ דָּמִי. מִן הָעֲרֻבוֹנוֹת, בְּעַרְבֵי שֶׁל־צִיּוֹן. דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י"א:ט"ו) "רַע יֵרוֹעַ כִּי עָרַב זָר", רָעָה אַחַר רָעָה תָּבוֹא לִמְקַבְּלֵי גֵּרִים, וְלֶעָרְבֵי שֶׁל־צִיּוֹן, וְלַתּוֹקֵעַ עַצְמוֹ לִדְבַר הֲלָכָה. מְקַבְּלֵי גֵּרִים, כְּרַבִּי חֶלְבּוֹ. דְּאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: קָשִׁים גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת בָּעוֹר. עַרְבֵי שֶׁל־צִיּוֹן, דְּעַבְדֵי שְׁלוּף־דּוֹק. תּוֹקֵעַ עַצְמוֹ לִדְבַר הֲלָכָה, דְּתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הָאוֹמֵר: אֵין לוֹ תּוֹרָה, אֵין לוֹ תּוֹרָה. פְּשִׁיטָא?! אֶלָּא, כָּל הָאוֹמֵר: אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה, אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה. הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא! אֶלָּא דַּאֲפִלּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ! מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב פָּפָּא: אָמַר קְרָא: (דברים ח) 'וּלְמַדְתֶּם' 'וַעֲשִׂיתֶם', כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בַּעֲשִׂיָּה יֶשְׁנוֹ בִּלְמִידָה. כָּל שֶׁאֵינוֹ בַּעֲשִׂיָּה אֵינוֹ בִּלְמִידָה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם כִּדְקָאָמְרִתְּ מֵעִיקָּרָא: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה, אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה, [וּדְקָאָמַרְתְּ: הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא?!] לָא צְרִיכָא, דְּקָא מַגְמַר לְאַחֲרִינֵי וְאָזְלֵי וְעַבְדֵי. מַהוּ דִּתֵימָא: אִית לֵיהּ אַגְרָא לְדִידֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן! וְאִי בָּעֵית אֵימָא: תּוֹקֵעַ עַצְמוֹ לִדְבַר הֲלָכָה, בְּדַיְנָא דְּאָתֵי דִּינָא לְקַמֵּיהּ, וְגָמַר הֲלָכָה וּמְדַמֵּי מִלְּתָא לְמִלְּתָא, וְאִית לֵיהּ רַבָּה וְלָא אָזֵיל מַשְׁאֵיל. דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: לְעוֹלָם יִרְאֶה דַּיָּן עַצְמוֹ, כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ בֵּין יַרְכוֹתָיו וְגֵיהִנֹּם פְּתוּחָה לוֹ מִתַּחְתָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ג':ז') "הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' מְפַחַד בַּלֵּילוֹת". מִפַּחַד שֶׁל גֵּיהִנֹּם שֶׁדּוֹמֶה לְלֵילָה:

פרק יד

יבמות פרק יד - אין אגדות בפרק זה.

פרק טו

יבמות פרק טו - אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרָבָא: הַמְזַכֶּה גֵּט לְאִשְׁתּוֹ בְּמָקוֹם קְטָטָה מַהוּ? כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ קְטָטָה בַּהֲדָהּ, זְכוּת הוּא לָהּ, אוֹ דִילְמָא, נִיחָא דְּגוּפָהּ עֲדִיף לָהּ? תָּא שְׁמַע: דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי: טַב לְמֵיתַב טַן דּוּ מִלְּמֵיתַב אַרְמְלוּ. אַבַּיֵּי אָמַר: דְּשׁוּמְשְׁמָנָא גַּבְרָא, כּוּרְסָהּ בֵּי חָרְתָא רָמוּ לָהּ. רַב פָּפָּא אָמַר: דְּנַפְצָא גַּבְרָא, תִּיקְרֵי בְּסִיפֵּי בָּבָאוֹתֵיתִיב. רַב אַשִׁי אָמַר: דְּקוּלְסָא גַּבְרָא, לָא בָּעֵי טַלְפָּחֵי לְקִידְרָא. תָּנָא: וְכֻלָּן מְזוֹנוֹת וְתוֹלוֹת בְּבַעֲלֵיהֶן:

פרק טז

יבמות פרק טז - מַתְנִיתִין. אֵין מְעִידִין אֶלָּא עַל פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחוֹטֶם וְכוּ'. גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: פַּדַּחַת בְּלֹא פַּרְצוּף פָּנִים, פַּרְצוּף פָּנִים בְּלֹא פַּדַּחַת, אֵין מְעִידִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עִם הַחוֹטֶם. אָמַר אַבַּיֵי, וְאִיתֵימָא רַב כַּהֲנָא: מַאי קְרָא? (ישעיה ג) "הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם". אַבָּא בַּר מַרְתָּא, דְּהוּא אַבָּא בַּר מַנְיוּמִי, הֲוּו מַסְקֵי בֵּיהּ דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא זוּזֵי. אֲיְתִי קֵירָא, דָּבַק בְּבָלְיָתָא, דָּבַק בְּאַפּוּתֵיהּ, חָלַף קַמֵּיהּ וְלָא (אישתמודעיה) [בְּשַׁקְרוּהָ].

נו הַהוּא גַּבְרָא דְּטָבַע בְּאַגְמָא דְּסַמְקֵי, אַנְסִיב רַב שִׁילָא לִדְבִיתְהוּ. אָמַר לֵיהּ רַב לִשְׁמוּאֵל: תָּא נְשַׁמְּתֵיהּ.

אָמַר לֵיהּ: נִשְׁלַח לֵיהּ בֶּרִישָׁא. שָׁלְחוּ לֵיהּ: מַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף, אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה אוֹ מֻתֶּרֶת? שָׁלַח לְהוּ: אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה! וְאַגְמֵי דְּסַמְקֵי, מַיִם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סוֹף, אוֹ שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף? שָׁלַח לְהוּ: מַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף הֵם! וּמַר, מַאי טַעְמָא עָבַד הָכִי? מִיטְעָא טָעֵינָא, אֲנָא סָבְרִי: כֵּיוָן דְּקָווּ וְקָיְמֵי, כְּמַיִם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סוֹף דָּמֵי, וְלָא הֵיא, כֵּיוָן דְּאֵיכָּא גַּלֵּי, אֵימוּר, גַּלֵּי אַשְׁפְּלוּהָ.

קְרֵי שְׁמוּאֵל עָלֵיהּ דְּרַב: (משלי יב) "לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן". קְרֵי רַב עָלֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: (שם יא) "וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ".

אָמַר רַב אַשִׁי: הָא דְּאָמְרֵי רַבָּנָן: מַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף, אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה, הַנֵּי מִילֵּי בְּאִינִישׁ דְּעָלְמָא, אֲבָל צוּרְבָא מֵרַבָּנָן, לָא. אִי דְּסָלִיק, קָלָא אִית לֵיהּ, וְלָא הֵיא! לָא שָׁנָא אִינִישׁ דְּעָלְמָא וְלָא שָׁנָא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן, דְּיֵיעֲבַד אִין לְכַתְּחִלָּה לָא.

נז תַּנְיָא: אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בְּסִפִּינָה, וְרָאִיתִי סְפִינָה אַחַת שֶׁנִּשְׁבְּרָה, (בים) וְהָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁבָּהּ, וּמַנּוּ? רַבִּי עֲקִיבָא. וּכְשֶׁעָלִיתִי בַּיַּבָּשָׁה, בָּא וְיָשַׁב וְדָן לְפָנַי בַּהֲלָכָה. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, מִי הֶעֱלָךְ? אָמַר לִי: דַּף שֶׁל סְפִינָה נִזְדַּמֵּן לִי, וְכָל גַּל וְגַל שֶׁבָּא עָלַי, נִעְנַעְתִּי לוֹ רֹאשִׁי. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: אִם יָבֹאוּ רְשָׁעִים עַל אָדָם יְנַעְנֵעַ לוֹ רֹאשׁוֹ. אָמַרְתִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: כַּמָּה גְּדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים שֶׁאוֹמְרִים: מַיִם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סוֹף, מֻתֶּרֶת! מַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף, אֲסוּרָה! תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בִּסְפִינָה, וְרָאִיתִי סְפִינָה אַחַת שֶׁמִּטְּרֶפֶתבַּיָּם, וְהָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁבָּהּ. וּמַנּוּ? רַבִּי מֵאִיר. כְּשֶׁעָלִיתִי לְמִדִּינַת קַפּוּטְקִיָּא, בָּא וְיָשַׁב וְדָן לְפָנַי בַּהֲלָכָה. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, מִי הֶעֱלָךְ? אָמַר לִי: גַּל טְרַדַנִילַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, עַד שֶׁהֶקִיאוּנִי לַיַּבָּשָׁה. אָמַרְתִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: כַּמָּה גְּדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁאָמְרוּ: מַיִם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סוֹף, אִשְׁתּוֹ מֻתֶּרֶת! מַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף, אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה!

נח תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין, שֶׁנָּפְלָה לַבּוֹר הַגָּדוֹל, וּבָאוּ וְהוֹדִיעוּ לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא. שָׁעָה רִאשׁוֹנָה, אָמַר לָהֶם: שָׁלוֹם. שְׁנִיָּה, אָמַר לָהֶם: שָׁלוֹם. שְׁלִישִׁית,

אָמַר לָהֶם: עֲלָתָה. אָמַר לָהּ: בִּתִּי, מִי הֶעֱלָךְ? אָמְרָה לוֹ: זָכָר שֶׁל רְחֵלִים נִזְדַּמֵּן לִי, וְזָקֵן מַנְהִיגוֹ. אָמְרוּ לוֹ: וְכִי נָבִיא אַתָּה? אָמַר לָהֶם: לֹא נָבִיא אָנֹכִי, וְלֹא בֶּן נָבִיא אָנֹכִי. אֶלָּא דָּבָר שֶׁהַצַּדִּיק מִתְעַסֵּק בּוֹ, [וְלֹא] יְכֹשֶׁל בּוֹ זַרְעוֹ. אָמַר רַבִּי אַבָּא: אַף עַל פִּי כֵן מֵת בְּנוֹ בַּצָּמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים נ׳:ג׳) "וּסְבִיבָיו נִשְׂעָרָה מְאֹד", מְלַמֵּד, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם סְבִיבָיו כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה. רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר, מֵהָכָא: (שם פט) "אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה, וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו".

מַתְנִיתִין. מַעֲשֶׂה בְּצַלְמוֹן, בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: אֲנִי [אִישׁ] פְּלוֹנִי בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי, נִשְׂכַּנִי נָחָשׁ, וַהֲרֵי אֲנִי מֵת. וְהָלְכוּ וְלֹא הִכִּירוּהוּ, וְהָלְכוּ וְהִשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ. גְּמָרָא. וְדִלְמָא שֵׁד הוּא? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שָׁרְאוּ לוֹ דְּמוּת אָדָם. אֵינְהוּ נַמִּי דָּמוּ! דְּחָזוּ לֵיהּ בָּבוּאָה. וְאֵינְהוּ נַמִּי אִית לְהוּ בָּבוּאָה! דְּחָזוּ לֵיהּ בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה. וְדִילְמָא לְדִידְהוּ נַמִּי אִית לְהוּ בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אָמַר לִי יוֹנָתָן שִׁדָּא: בָּבוּאָה אִית לְהוּ, בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה לֵית לְהוּ: [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ד:י״ג) "וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ".

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת יְבָמוֹת

כתובות

פרק א

כתובות פרק א - תְּנִי בַּר קַפָּרָא: בְּתוּלָה נִשֵּׂאת בְּרִבִיעִי וְנִבְעֶלֶת בַּחֲמִישִׁי, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ בְּרָכָה לַדָּגִים. אַלְמָנָה נִשֵּׂאת בַּחֲמִישִׁי וְנִבְעֶלֶת בְּשִׁשִּׁי, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ בְּרָכָה לָאָדָם. א דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂי צַדִּיקִים יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, דְּאִלּוּ בְּמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּתִיב: (ישעיהו מ״ח:י״ג) "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם", וְאִלּוּ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים כְּתִיב: (שמות ט״ו:י״ז) "מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה', מִקְדָּשׁ ה' כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ". הֵשִׁיב בַּבְלִי אֶחָד וְרַבִּי חִיָּא שְׁמוֹ: (תהילים צ״ה:ה׳) "וְיִבָּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ", יָדוֹ כְּתִיב. וְהָכְתִיב: 'יָצָרוּ'? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: יָצְרוּ אֲצִבְעוֹתָיו, כְּדִכְתִיב: (שם ח) "כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ" וְגוֹ'. מֵיתִיבִי: (שם יט) "הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל, וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ". הָכִי קָאָמַר: מַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מִי מַגִּיד? הָרָקִיעַ, וּמַאי נִיהוּ? מָטָר. ב דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: מַאי דִּכְתִיב: (דברים כ״ג:י״ד) "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ". אַל תִּקְרֵי: 'אָזְנֶךָ' אֶלָּא 'אָזְנְךָ', שֶׁאִם יִשְׁמַע אָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, יָנִיחַ אֶצְבָּעוֹ בְּאָזְנָיו. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִפְּנֵי מָה אֶצְבְּעוֹתָיו שֶׁל אָדָם דּוֹמוֹת לִיתֵדוֹת, מַאי טַעְמָא? אִילֵּימָא מִשּׁוּם דְּמַחְלְקָן, כָּל חֲדָא וַחֲדָא לְמִלְּתֵיהּ עֲבִידָא! דְּאָמַר מַר: זוֹ זֶרֶת, זוֹ קְמִיצָה, זוֹ אֶמָּה, זוֹ אֶצְבַּע,

זוֹ גּוּדֶל. אֶלָּא מַאי טַעְמָא מְשֻׁפּוֹת כִּיתֵּדוֹת? שֶׁאִם יִשְׁמַע אָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, יָנִיחַ אֶצְבְּעוֹתָיו בְּאָזְנָיו. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִפְּנֵי מָה אֹזֶן כֻּלָּהּ קָשָׁה וְהָאַלְיָה (שלה) רַכָּה? שֶׁאִם יִשְׁמַע אָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, יָכוֹף אַלְיָה לְתוֹכָהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: אַל יַשְׁמִיעַ אָדָם לְאָזְנָיו דְּבָרִים בְּטֵלִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכָוִים תְּחִלָּה לָאֲבָרִים.

ג אָמַר רַב נַחְמָן: אָמַר לִי הוֹנָא בַּר נָתָן תָּנָא: מִנַּיִן לְבִרְכַּת חֲתָנִים בַּעֲשָׂרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (רות ד':ב') "וַיִּקַּח (בועז) עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים" וְגוֹ'. וְרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: מֵהָכָא: (תהילים ס"ח:כ"ז) "בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים, ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל". וְרַב נַחְמָן, בְּהַאי קְרָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ, מַאי דָּרַשׁ בֵּיהּ? מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ עֲבָרִים שֶׁבְּמַעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם? שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל". [וְאִידָךְ? אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא: 'מִבֶּטֶן', מַאי 'מִמְּקוֹר'? עַל עִסְקֵי מָקוֹר. וְרַבִּי אַבָּהוּ, בְּהַאי קְרָא דְּרַב נַחְמָן, מַאי דָּרַשׁ בֵּיהּ? הַהוּא מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְמִדְרָשׁ: 'עִמּוֹנִי' וְלֹא עַמּוֹנִית, 'מוֹאָבִי', וְלֹא מוֹאָבִית. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לִבְרָכָה, לָא סַגְיָא דְּלָאו זְקֵנִים? וְאִידָךְ, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְמִדְרָשׁ, לָא סָגֵי דְּלָאו עֲשָׂרָה? אֵינִי! לְפִרְסוּמֵי מִלְּתָא, וְכִדְאָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב חַנָּא בַּגְדָּתָאָה: פּוּק וְאֵיתֵי לִי בֵּי עֲשָׂרָה, וְאֵימָא לָךְ בְּאַנְפַּיְיהוּ: הַמְזַכֶּה לְעָבָר קָנָה, וְהִלְכְתָא: הַמְזַכֶּה לְעָבָר לֹא קָנָה. תָּנוּ רַבָּנָן: מְבָרְכִין בִּרְכַּת חֲתָנִים בְּבֵית חֲתָנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף בְּבֵית הָאֵרוּסִין מְבָרְכִין אוֹתָהּ. אָמַר אַבַּיֵי: וּבִיהוּדָה שָׁנוּ, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְיַחֵד עִמָּהּ. תָּנְיָא אִידָךְ: מְבָרְכִין בִּרְכַּת חֲתָנִים בְּבֵית חֲתָנִים, וּבִרְכַּת אֵרוּסִין בְּבֵית הָאֵרוּסִין. 'בִּרְכַּת אֵרוּסִין' מַאי מְבָרֵךְ? רַבִּין בַּר רַב אַדָּא וְרַבָּה בַּר רַב אַדָּא, תַּרְוַיְיהוּ מְשַׁמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, אָמְרֵי: "בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרָיוֹת, וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת, וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין". רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מְסַיֵּם בָּהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה: "בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין". מַאן דְּלָא חָתִים, מִידֵּי דַּהֲוָה אַבִּרְכַּת פֵּרוֹת וְאַבִּרְכַּת מִצְוֹות. וּמַאן דְּחָתִים, מִידֵּי דַּהֲוָה אַקִּדּוּשָׁא. תָּנוּ רַבָּנָן: מְבָרְכִין בִּרְכַּת חֲתָנִים בַּעֲשָׂרָה כָּל שִׁבְעָה. אָמַר רַב יְהוּדָה: וְהוּא שֶׁבָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת. מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר רַב יְהוּדָה: "בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ". וְ"יוֹצֵר הָאָדָם". וַ"אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי עַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הָאָדָם". "שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה, בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ". "שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים כְּשַׂמֶּחֱךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה". "בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, חָתָן וְכַלָּה, גִּילָה, רִנָּה, דִּיצָה וְחֶדְוָה, אַהֲבָה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה ה' אֱלֹהֵינוּ, יִשָּׁמַע

בְּעֲרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה".

לֵוִי אִיקְלַע לְבֵי רַבִּי בְּהִלּוּלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרֵיהּ, בְּרִיךְ חְמֵשׁ]. רַב (אמי) [אַסִּי], אִקְלַע לְבֵי רַב אַשִׁי בְּהִלּוּלֵיהּ דְּמַר בְּרֵיהּ, בְּרִיךְ שִׁית. לֵימָא בְּהָא קָמִיפְלְגֵי, דְּמַר סָבַר: חֲדָא יְצִירָה הֲוָאי, וּמַר סָבַר: שְׁתֵּי יְצִירוֹת הֲווּ. לָא, דְּכוּלֵי עָלְמָא חֲדָא יְצִירָה הֲוָאי; מַר סָבַר: בָּתַר מַחֲשָׁבָה אָזְלִינַן, וּמַר סָבַר: בָּתַר מַעֲשֶׂה אָזְלִינַן. כִּי הָא דְּרַב יְהוּדָה רָמֵי: כְּתִיב: (בראשית א׳:כ״ז) "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ", וּכְתִיב: (שם ה) "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם", הָא כֵּיצַד? בַּתְּחִלָּה עָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹאוֹת שְׁנַיִם, וְלִבְסוֹף נִבְרָא אֶחָד.

ד רַב חִיָּא בַּר אַבָּא, מַקֵּרֵי בְּנֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ הֲוָה, וְאָמְרֵי לָהּ: מַתְנֵיבְּרֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ הֲוָה. שָׁכִיב לֵיהּ יְנוּקָא, יוֹמָא קַמָּא לָא אָזַל לְגַבֵּיהּ. לְמָחָר דַּבְּרֵיהּ לִיהוּדָה בַּר נַחְמָנִי מְתַרְגְּמָנֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: קוּם אֵימָא מִלְּתָא כָּל קָבֵל יְנוּקָא. פָּתַח וְאָמַר: (דברים ל״ב:י״ט) "וַיַּרְא ה' וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו", דּוֹר שֶׁאָבוֹת מְנָאֲצִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כּוֹעֵס עַל בָּנֵיהֶם וְעַל בְּנוֹתֵיהֶם וּמֵתִים כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: בָּחוּר הֲוָה, וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ: (ישעיהו ט׳:ט״ז) "עַל כֵּן עַל בַּחוּרָיו לֹא יִשְׂמַח אֲדֹנָי, וְאֶת יְתֹמָיו וְאֶת אַלְמְנֹתָיו לֹא יְרַחֵם, כִּי כֻלּוֹ חָנֵף וּמְרַע, וְכָל פֶּה דֹּבֵר נְבָלָה, בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה". מַאי "וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה"? אָמַר רַב חָנָן בַּר רַב: הַכֹּל יוֹדְעִין, כַּלָּה לְמָה נִכְנְסָה לַחֻפָּה, אֶלָּא כָּל הַמְּנַבֵּל פִּיו וּמוֹצִיא דִּבּוּר נְבָלָה מִפִּיו, אֲפִלּוּ נָחְתָּם לוֹ גְּזַר דִּינוֹ שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה לְטוֹבָה, נֶהְפַּךְ עָלָיו לְרָעָה. אָתָא לְנַחוּמֵי, צָעֲרִי קָא מְצַעַר לֵיהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: חֲשִׁיב אַתְּ לְאַתְּפוּסֵי אַדְּרָא. אָמַר לֵיהּ: קוּם אֵימָא מִלְּתָא כְּנֶגֶד שֶׁבָּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. פָּתַח וְאָמַר: "הָאֵל הַגָּדוֹל בְּרֹב גְּדֻלּוֹ, אַדִּיר וְחָזָק בְּרֹב נוֹרָאוֹת, מְחַיֶּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ, עוֹשֶׂה גְּדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֶּה הַמֵּתִים". אָמַר לוֹ: קוּם אֵימָא מִלְּתָא כְּנֶגֶד אֲבֵלִים. פָּתַח וְאָמַר: "אַחֵינוּ (המנוגעין) [הַמְיֻגָּעִין] וְהַמְדֻכְּאִין בָּאֵבֶל הַזֶּה, תְּנוּ לְבַבְכֶם לַחֲקֹר אֶת זֹאת, זֹאת הִיא עוֹמֶדֶת לָעַד, נָתִיב הוּא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. רַבִּים שָׂחוּ, רַבִּים יִשְׁתּוּ, כְּמִשְׁתֵּה רֹאשׁוֹנִים כְּךְ מִשְׁתֵּה אַחֲרוֹנִים. אַחֵינוּ, בַּעַל נֶחָמוֹת יְנַחֵם אֶתְכֶם. בָּרוּךְ מְנַחֵם אֲבֵלִים". אָמַר אַבַּיֵי: 'רַבִּים שָׂחוּ' לֵימָא, 'רַבִּים יִשְׁתּוּ', לָא לֵימָא. 'מִשְׁתֵּה רֹאשׁוֹנִים' לֵימָא, 'מִשְׁתֵּה אַחֲרוֹנִים' לָא לֵימָא. דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְכֵן תָּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי: לְעוֹלָם אַל יִפְתַּח אָדָם פִּיו לַשָּׂטָן. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָאָה? (ישעיהו א׳:י׳) "כִּסְדֹם הֲיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ". מַאי אַהֲדְרוּ לֵיהּ? (שם) "שִׁמְעוּ דְּבַר ה' קְצִינֵי סְדֹם" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ: קוּם אֵימָא מִלְּתָא כְּנֶגֶד מְנַחֲמֵי אֲבֵלִים. פָּתַח וְאָמַר: אַחֵינוּ, גּוֹמְלֵי חֲסָדִים בְּנֵי גּוֹמְלֵי חֲסָדִים, הַמַּחֲזִיקִים בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. (שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י״ח:י״ט) "כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו

וְאֶת בֵּיתוֹ" וְגוֹ'.) אַחֵינוּ, בַּעַל הַגְּמוּל יְשַׁלֵּם לָכֶם גְּמוּלְכֶם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׁלֵּם הַגְּמוּל.
אָמַר לֵיהּ: קוּם אֵימָא מִלְּתָא כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. פָּתַח וְאָמַר: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים! פְּדֵה וְהַצֵּל, מַלֵּט וְהוֹשַׁע עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִן הַדֶּבֶר וּמִן הַחֶרֶב וּמִן הַבִּזָּה וּמִן הַשִּׁדָּפוֹן וּמִן הַיֵּרָקוֹן וּמִכָּל מִינֵי פֻּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת בָּעוֹלָם, טֶרֶם נִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה, בָּרוּךְ אַתָּה ה', עוֹצֵר הַמַּגֵּפָה.
[אָמַר עוּלָא, וְאַמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת תִּקְּנוּ חֲכָמִים בְּבֵית הָאֵבֶל, שְׁלֹשָׁה קֹדֶם אֲכִילָה, כְּדֵי לִפְתֹּחַ אֶת בְּנֵי מֵעָיו. שְׁלֹשָׁה בְּתוֹךְ אֲכִילָה, כְּדֵי לִשְׁרוֹת אֲכִילָה שֶׁבְּמֵעָיו. וְאַרְבָּעָה לְאַחַר אֲכִילָה, אֶחָד כְּנֶגֶד 'הַזָּן', וְאֶחָד כְּנֶגֶד 'בְּרַכַּת הָאָרֶץ', וְאֶחָד כְּנֶגֶד 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם', וְאֶחָד כְּנֶגֶד 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב'. הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם אַרְבָּעָה: אֶחָד כְּנֶגֶד 'חַזֵּנִי הָעִיר'. וְאֶחָד כְּנֶגֶד 'פַּרְנְסֵי הָעִיר', וְאֶחָד כְּנֶגֶד 'בֵּית הַמִּקְדָּשׁ', וְאֶחָד כְּנֶגֶד 'רַבָּן גַּמְלִיאֵל'. הִתְחִילוּ הָיוּ שׁוֹתִין וּמִשְׁתַּכְּרִין. הֶחֱזִירוּ הַדָּבָר לְיָשְׁנוֹ. מַאי 'רַבָּן גַּמְלִיאֵל'? דְּתַנְיָא: בָּרְאשׁוֹנָה הָיְתָה הוֹצָאַת הַמֵּת קָשָׁה לִקְרוֹבָיו יוֹתֵר מִמִּיתָתוֹ, עַד שֶׁהָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ וּבוֹרְחִין. עַד שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְנָהַג קַלּוּת בְּעַצְמוֹ, וְהוֹצִיאוּהוּ בִּכְלֵי פִשְׁתָּן, וְנָהֲגוּ כָּל הָעָם אַחֲרָיו לְהוֹצִיא בִּכְלֵי פִשְׁתָּן. אָמַר רַב פָּפָּא: וְהָאִידָנָא נָהוּג עָלְמָא, אֲפִלּוּ בִּצְרָדָא בַּר־זוּזָא.
ה אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הַיּוֹצֵא לְמִלְחֶמֶת בֵּית דָּוִד, גֵּט כְּרִיתוּת כּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ, דִּכְתִיב: (ש"א יז) "וְאֶת אַחֵיךְ תִּפְקֹד לְשָׁלוֹם וְאֶת עֲרֻבָתָם תִּקָּח". מַאי "וְאֶת עֲרֻבָתָם תִּקָּח"? תְּנִי רַב יוֹסֵף: דְּבָרִים הַמְעָרְבִים בֵּינוֹ לְבֵינָהּ.
[הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן. אָמַר לוֹ: רַבִּי, בָּעַלְתִּי וְלֹא מָצָאתִי דָּם. אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, מִמִּשְׁפַּחַת דּוֹרְקְטִי אֲנִי, שֶׁאֵין לָהֶן לֹא דָּם נִדָּה וְלֹא דָּם בְּתוּלִים. בְּדַק רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּקִרְוֹבוֹתֶיהָ, וּמָצָא כִּדְבָרֶיהָ. אָמַר לוֹ: לֵךְ וְכֵה בְּמִקְחֵךְ, אַשְׁרֶיךָ שֶׁזִּכִּיתָ לְמִשְׁפַּחַת דּוֹרְקְטִי.
מַאי 'דּוֹרְקְטִי'? דּוֹר קָטוּעַ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: תַּנְחוּמִים שֶׁל הֶבֶל נִחֲמוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְאוֹתוֹ הָאִישׁ, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּא: כְּשֵׁם שֶׁהַשָּׁאוֹר יָפֶה לָעִסָּה, כָּךְ דְּמִים יָפִים לָאִשָּׁה. וְתָנָא מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כָּל אִשָּׁה שֶׁדָּמֶיהָ מְרֻבִּין, בָּנֶיהָ מְרֻבִּים.]
מַאי אַלְמָנָה? אָמַר רַבִּי חַנָּא בַּגְּדָתָאָה: 'אַלְמָנָה' עַל שֵׁם מָנָה. אַלְמָנָה מִן הָאֲרוּסִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אַיְדֵי דְּהָא קָרֵי לָהּ 'אַלְמָנָה', הָא נַמִּי קָרֵי לָהּ 'אַלְמָנָה'. אַלְמָנָה דִּכְתִיבָא בְּאוֹרַיְתָא, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? דַּעֲתִידִין רַבָּנָן דִּמְתַקְּנֵי לָהּ מָנָה. וּמִי כָּתַב קְרָא לֶעָתִיד? אִין, דִּכְתִיב: (בראשית ב׳:י״ד) "וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל, הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר". וְתָנָא רַב יוֹסֵף: 'אַשּׁוּר' זוֹ סִלִּיקָא, וּמִי הֲוָאי? אֶלָּא דַּעֲתִידָה, הָכָא נַמִּי דַּעֲתִידָה!
וְאָמַר רַב חַנָּא בַּגְּדָתָאָה: 'מָטָר' מַשָּׁקֶה, מָרְוֶה וּמְזַבֵּל וּמְעַדֵּן וּמַמְשִׁיךְ. אָמַר רָבָא בַּר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְאִיתֵּימָא רַב יֵימַר בַּר שִׁלְמְיָא: מַאי קְרָאָה? (תהילים ס״ה:י״א) "תְּלָמֶיהָ רַוֵּה

נַחַת גְּדוּדָהּ בִּרְבִיבִים תְּמוֹגְגֶנָּה, צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: 'מִזְבֵּחַ' מֵזִיחַ וּמֵזִין, מְחַבֵּב וּמְכַפֵּר. [הַיְנוּ] 'מְכַפֵּר' הַיְנוּ 'מֵזִיחַ'? מֵזִיחַ גְּזֵרוֹת, וּמְכַפֵּר עֲוֹנוֹת.

וְאָמַר רַב חַנָּא בַּגְדָּתָאָה: 'תַּמְרֵי' מְשַׁחְנָן, מַשְׁבְּעָן, מְשַׁלְּשְׁלָן, מְאַשְּׁרָן וְלָא מְפַנְּקָן. אָמַר רַב: אָכַל תְּמָרִים אַל יוֹרֶה. מֵיתִיבִי: תְּמָרִים, שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, יָפוֹת. בְּמִנְחָה, רָעוֹת. בַּצָּהֳרַיִם, אֵין כְּמוֹתָן, וּמְבַטְּלוֹת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: מַחֲשָׁבָה רָעָה וָחֳלִי מֵעַיִם וְתַחְתּוֹנִיּוֹת. מִי אַמְרִינַן דְּלָא מַעֲלוּ? עִלּוּיֵי מַעֲלוּ, וּלְפִי שַׁעְתָּא טַרְדָּא, מִידִי דַּהֲוָה אַחַמְרָא, דְּאָמַר מַר: הַשּׁוֹתֶה רְבִיעִית יַיִן, אַל יוֹרֶה. וְאִי בְּעִית אֵימָא: לָא קַשְׁיָא, הָא מִקַּמֵּי נַהֲמָא, הָא לְבָתַר נַהֲמָא. דְּאָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: תַּמְרֵי מִקַּמֵּי נַהֲמָא, כִּי נַרְגָּא לְדִיקוּלָא. בָּתַר נַהֲמָא, כִּי עִבְרָא לְדָשָׁא. 'דָּשָׁא' אָמַר רָבָא: דֶּרֶךְ שָׁם. 'דַּרְגָא' אָמַר רָבָא: דֶּרֶךְ גַּג. 'פּוּרְיָא' אָמַר רַב פָּפָּא: שֶׁפְּרִין וְרַבִּין עָלֶיהָ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אָנוּ נֹאמַר: 'אַיְלוֹנִית' דּוּכְרָנִיתָא דְּלָא יָלְדָה.

פרק ב

כתובות פרק ב - ו תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד מְרַקְּדִין לִפְנֵי הַכַּלָּה? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כַּלָּה כְּמוֹת שֶׁהִיא, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל: הֲרֵי שֶׁהָיְתָה חִגֶּרֶת אוֹ סוּמָא, אוֹמְרִים לָהּ: "כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה"? וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: (שמות כ"ג:ז') "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק"! אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: לְדִבְרֵיכֶם, מִי שֶׁלָּקַח מִקֵּח רַע מִן הַשּׁוּק, יְשַׁבְּחֶנּוּ בְּעֵינָיו אוֹ יְגַנֶּנּוּ בְּעֵינָיו? הֱוֵי אוֹמֵר: יְשַׁבְּחֶנּוּ בְּעֵינָיו! מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: לְעוֹלָם תְּהֵא דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעֹרֶבֶת עִם הַבְּרִיּוֹת. כִּי אָתָא רַב דִּימִי, אָמַר: הָכִי מַשְׁרוּ קַמַּיְהּ כַּלְּתָא בְּמַעֲרָבָא: "לָא כָּחָל וְלָא שָׂרָק וְלָא פִּרְכּוּס, וְיַעֲלַת חֵן".

ז כִּי סָמְכוּ רַבָּנָן לְרַבִּי זֵירָא, שָׁרוּ לֵיהּ הָכִי: "לָא כָּחָל וְלָא שָׂרָק וְלָא פִּרְכּוּס, וְיַעֲלַת חֵן". כִּי סָמְכוּ רַבָּנָן לְרַבִּי אַמִּי וּלְרַבִּי אַסִי, שָׁרוּ לְהוּ הָכִי: "כָּל מִן דֵּין וְכָל מִן דֵּין סְמִכוּ לָנָא, לָא תִּסְמְכוּ לָנָא לָא מִן סַרְמִיסִין, וְלָא מִן סַרְמִיטִין". וְאָמְרֵי לָהּ: "לָא מִן חֲמִיסִין, וְלָא מִן טוּרְמִיסִין". רַבִּי אַבָּהוּ, כִּי הֲוָה אָתֵי מִמְּתִיבְתָּא לְבֵי קֵיסָר, נָפְקָן אַמְהָתָא דְּבֵי קֵיסָר לְאַפֵּיהּ, וּמַשְׁרוּ לֵיהּ הָכִי: רָבָא דְּעַמֵּיהּ, וּמְדַבְּרָנָא דְּאֻמָּתֵיהּ, בּוּצִינָא דִּנְהוֹרָא, בְּרִיךְ מַתְּיָךְ לְשָׁלְם.

ח אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי, שֶׁהָיָה נוֹטֵל בַּד שֶׁל הֲדַס, וּמְרַקֵּד לִפְנֵי הַכַּלָּה, וְאָמַר: "כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה". רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מְרַקֵּד אַתִּלְת. אָמַר רַבִּי זֵירָא: קָא מַכְסִיף לָן סָבָא. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ, אִפְּסִיק עָמּוּדָא דְּנוּרָא בֵּין דִּיּוֹדֵיהּ לְכוּלֵּי עָלְמָא, וּגְמִירִי, דְּלָא מַפְסִיק עָמּוּדָא דְּנוּרָא אֶלָּא אִי לְחַד בְּדָרָא, אִי לְתֵרֵי בְּדָרָא. אָמַר רַבִּי זֵירָא: אַהֲנָיָא לֵיהּ שׁוֹטִיתֵיהּ לְסָבָא, וְאָמְרֵי לָהּ: שִׁיטָתֵיהּ לְסָבָא, וְאָמְרֵי לָהּ: שְׁטוּתֵיהּ לְסָבָא. רַב אַחָא מָרְכִיב לָהּ אַכַּתְפֵּיהּ וּמְרַקֵּד. אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן: אַנָן, מַהוּ לְמֶעֱבַד הָכִי? אָמַר לְהוּ: אִי דַּמְיָא עֲלַיְיכוּ

כְּכְשׁוּרָא, לְחַיֵּי, וְאִי לָא, לָא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מֻתָּר לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי כַּלָּה כָּל שִׁבְעָה, כְּדֵי לְחַבְּבָהּ עַל בַּעְלָהּ, וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ.

ט תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה, וְזֶה וְזֶה מִלִּפְנֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ עָלָיו עַל אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ, שֶׁעָבַר מִלִּפְנֵי כַּלָּה וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים. שִׁבְּחוּהוּ? מִכְּלַל דְּשַׁפִּיר עָבִיד? וְהָא אָמַר רַב אַשִׁי: אֲפִלּוּ לְמַאן דְּאָמַר, נָשִׂיא שֶׁמֵּת עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מָחוּל, מֶלֶךְ שֶׁמֵּת עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל! דְּאָמַר מַר: (דברים י״ז:ט״ו) "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"! שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. פָּרְשַׁת דְּרָכִים הֲוַאי. תָּנוּ רַבָּנָן: מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת וּלְהַכְנָסַת כַּלָּה. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְּעַאי, שֶׁהָיָה מְבַטֵּל תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת וּלְהַכְנָסַת כַּלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֵין עִמּוֹ כָּל צָרְכּוֹ, אֲבָל יֵשׁ עִמּוֹ כָּל צָרְכּוֹ, אֵין מְבַטְּלִין. וְכַמָּה 'כָּל צָרְכּוֹ'? אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אוּנְיָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרֵי וְשִׁתָּא אַלְפֵי שִׁפּוּרֵי, וְאַמְרֵי לָהּ: תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרֵי וּמְנִיְּהוּ, שִׁיתָּא אַלְפֵי שִׁפּוּרֵי. עוּלָּא אָמַר: כְּגוֹן דְּחַיְצֵי גַּבְרֵי מֵאַבּוּלָא וְעַד סִיכְרָא. רַב שֵׁשֶׁת וְאִי תֵּימָא רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: נְטִילָתָהּ כִּנְתִינָתָהּ, מַה נְּתִינָתָהּ בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא, אַף נְטִילָתָהּ בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא. וְהַנֵּי מִילֵּי לְמַאן דְּקָרֵי וְתָנֵי, אֲבָל לְמַאן דְּמַתְנֵי, לֵית לֵיהּ שִׁיעוּרָא.

מַתְנִיתִין. אָמַר רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן הַקַּצָּב: הַמְּעוֹן הַזֶּה, לֹא זָזָה יָדָהּ מִתּוֹךְ יְדֵי מִשְׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ גּוֹיִים [עַכּוּ"ם] לִירוּשָׁלַיִם וְעַד שֶׁיָּצְאוּ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין אָדָם מֵעִיד עַל עַצְמוֹ.]

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּלַמֵּד אֶת עַבְדּוֹ תּוֹרָה. וְלֹא? וְהָתַנְיָא: לָוֶה הֵימֶנּוּ רַבּוֹ, אוֹ שֶׁעָשָׂאוֹ רַבּוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין לִפְנֵי רַבּוֹ, אוֹ שֶׁקְּרָאוֹ שִׁלְשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, הֲרֵי זֶה לֹא יָצָא לְחֵרוּת. הָתָם, דְּאִקְּרֵי עֶבֶד מִדַּעְתֵּיהּ, כִּי קָאָמְרִינַן, דְּנָהִיג בֵּיהּ מִנְהַג בָּנִים.

[תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: מֵימַי לֹא הֵעַדְתִּי; פַּעַם אַחַת הֵעַדְתִּי וְהֶעֱלוּ עֶבֶד לְכְהֻנָּה עַל פִּי. 'הֶעֱלוּ' סַלְקָא דַּעְתָּךְ? הַשְׁתָּא, וּמַה בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יָדָם, צַדִּיקִים עַצְמָם, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן! אֶלָּא, בִּקְשׁוּ לְהַעֲלוֹת עֶבֶד לְכְהֻנָּה עַל פִּי. חָזָא בְּאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי, וְאָזַל וְאַסְהִיד בְּאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה.]

מַאי 'קְצָצָה'? דְּתָנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד 'קְצָצָה'? אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, בָּאִין בְּנֵי מִשְׁפָּחָה וּמְבִיאִין חָבִית מְלֵאָה פֵּרוֹת, וְשׁוֹבְרִין אוֹתָהּ בְּאֶמְצַע רְחָבָה, וְאוֹמְרִים: "אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל, שִׁמְעוּ! אָחִינוּ פְּלוֹנִי, נָשָׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, וּמִתְיָרְאִין אָנוּ שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב זַרְעוֹ בְּזַרְעֵנוּ, בּוֹאוּ וּקְחוּ לָכֶם דֻּגְמָא לְדוֹרוֹת, שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב זַרְעוֹ בְּזַרְעֵנוּ". וְזוֹ הִיא 'קְצָצָה', שֶׁהַתִּינוֹק נֶאֱמָן לְהַעִיד עָלֶיהָ.

פרק ג

כתובות פרק ג - י [תַּנְיָא: רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת לְתַשְׁלוּמִין; מַה שַּׁבָּת מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים וְכוּ'. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה?] אָמַר אַבַּיֵי: נֶאֱמַר: (שמות כא) 'אָסוֹן' בִּידֵי אָדָם, וְנֶאֱמַר: (בראשית מד) 'אָסוֹן' בִּידֵי שָׁמַיִם. מָה 'אָסוֹן' הָאָמוּר בִּידֵי אָדָם, פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִין, אַף 'אָסוֹן' הָאָמוּר בִּידֵי שָׁמַיִם, פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִין. מַתְקִיף לָהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: מִמַּאי דְּכִי קָא מַזְהַר לְהוּ יַעֲקֹב לְבָנָיו, עַל צִנִּים פַּחִים, דְּבִידֵי שָׁמַיִם נִינְהוּ? דִּלְמָא עַל אֲרָיָא וְגַנְּבֵי, דְּבִידֵי אָדָם נִינְהוּ? אַטּוּ יַעֲקֹב, אַהָא אִזְהַר, אַהָא לָא אִזְהַר? יַעֲקֹב, עַל כָּל מִילֵּי אִזְהַר! וְ'צִנִּים פַּחִים' בִּידֵי שָׁמַיִם נִינְהוּ? וְהָא תַּנְיָא: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִצִּנִּים פַּחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ב:ה׳) "צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ, שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם". וְתוּ, 'אֲרִיָא וְגַנְּבֵי', בִּידֵי אָדָם נִינְהוּ? וְהָא אָמַר רַב יוֹסֵף, וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבִּטְלוּ סַנְהֶדְרִין, אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. 'לֹא בָּטְלוּ'? הָא בָּטְלוּ לְהוּ! אֶלָּא דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ, מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב סְקִילָה, אוֹ נוֹפֵל מִן הַגַּג, אוֹ חַיָּה דּוֹרַסְתּוֹ. וּמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵפָה, אוֹ נוֹפֵל בְּדֶלֶקָה, אוֹ נֶחְשׁ מַכִּישׁוֹ. וּמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב הֶרְיָגָה, אוֹ נִמְסָר לַמַּלְכוּת, אוֹ לִסְטִין בָּאִין עָלָיו. וּמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב חֶנֶק, אוֹ טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, אוֹ מֵת בִּסְרוֹנְכִי. אֶלָּא אִיפּוּךְ: אַרְיָא וְגַנְּבֵי בִּידֵי שָׁמַיִם, צִנִּים פַּחִים בִּידֵי אָדָם.

פרק ד

כתובות פרק ד - אַזְהָרָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע, מְנָא לָן? רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: (ויקרא י״ט:ט״ז) מ"לֹא תֵלֵךְ רָכִיל", רַבִּי נָתָן אָמַר: (דברים כ״ג:י׳) מ"וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע", וְרַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהַאי? הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי פִּינְחָס בֶּן יָאִיר: "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע", מִכָּאן אָמַר רַבִּי פִּינְחָס בֶּן יָאִיר: אַל יְהֵרְהֵר אָדָם בַּיּוֹם וְיָבוֹא לִידֵי טֻמְאָה בַּלַּיְלָה. וְרַבִּי נָתָן, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהַאי? הַהוּא, אַזְהָרָה לְבֵית־דִּין שֶׁלֹּא יִהְיֶה רַךְ לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה. תַּנְיָא: (שמות כא) 'שְׁאֵרָהּ' אֵלּוּ מְזוֹנוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (מיכה ג׳:ג׳) "וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי". 'כְּסוּתָהּ' כְּמַשְׁמָעָהּ. 'עֹנָתָהּ' זוֹ עוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (בראשית ל״א:נ׳) "אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנֹתַי". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: 'שְׁאֵרָהּ' זוֹ עוֹנָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ויקרא י״ח:ו׳) "אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה". 'כְּסוּתָהּ' כְּמַשְׁמָעָהּ. 'עֹנָתָהּ' אֵלּוּ מְזוֹנוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (דברים ח) "וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ".

יא כִּי הֲווּ אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, אָמַר לְהוּ: יְאֲרוּד יָלְדָה, וְאַבְנֵי מָתָא שַׁדְיָא. כִּי הֲווּ אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר לְהוּ: כְּפוּ לֵיהּ אַסִיתָא בְּצִבּוּרָא, וְלֵיקוּם וְלֵימָא: עוֹרְבָא בָּעֵי בְּנֵי,

וְהַהוּא גַּבְרָא לָא בָּעֵי בְּנֵי. וְ'עוֹרְבָא' בָּעֵי בְּנֵי? וְהָכְתִיב: (תהילים קמ"ז:ט'-י') "לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ", לָא קַשְׁיָא!אשתשר הָא בְּחִיוָּרֵי, הָא בְּאוּכְמֵי.

אָמַר רַבִּי אַלְעָאי: בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ: הַמְבַזְּבְּזָאל יְבַזְּבֵּז יוֹתֵר מֵחֲמֵשׁ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: הַמְבַזְּבְּזָ אַל יְבַזְּבֵּז יוֹתֵר מֵחֲמֵשׁ, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לְבַזְּבֵּז [יוֹתֵר מֵחֲמֵשׁ], וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ חֲבֵרָיו, וּמַנּוּ? רַבִּי יְשֵׁבָב וְאָמְרֵי לָהּ: רַבִּי יְשֵׁבָב, וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ חֲבֵרָיו, וּמַנּוּ? רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַב נַחְמָן, וְאִיתֵּימָא רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: מַאי קְרָא? (בראשית כ"ח:כ"ב) "וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ", וְהָא לָא דָּמֵי עִשּׂוּרָא בַּתְרָא לְעִשּׂוּרָא קַמָּא? אָמַר רַב אַשִׁי: "אֲעַשְּׂרֶנּוּ", לְבַתְרָא כִּי קַמָּא.

[אָמַר רַב יִצְחָק: בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ, שֶׁיְּהֵא אָדָם מִתְגַּלְגֵּל עִם בְּנוֹ עַד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ, יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו. אֵינִי? וְהָא אָמַר לֵיהּ רַב לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת: בָּצִיר מִבַּר שִׁית לָא תְּקַבֵּל, בַּר שִׁית קַבֵּל, וְסָפֵי לֵיהּ כְּתוֹרָא. אִין! סָפֵי לֵיהּ כְּתוֹרָא, מִיהוּ אֵינוֹ יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו, עַד לְאַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: לָא קַשְׁיָא, הָא לְמִקְרָא, הָא לְמִשְׁנָה, דְּ[אָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: בַּר שִׁית לְמִקְרָא, בַּר עֶשֶׂר לְמִשְׁנָה, בַּר תְּלֵיסַר לְתַעֲנִיתָא מֵעֵת לְעֵת, וּבְתִינוֹקֶת, בַּת תְּרֵיסַר. אָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: הַאי בַּר שִׁית דְּטָרְקָא לֵיהּ עַקְרָבָא בְּיוֹמָא דְּמִשְׁלַם שִׁית לָא חַיִּי. מַאי אַסּוּתֵיהּ? מָרָא דְּדַיָּה חִיוָּרְתָא בְּשִׂכְרָא, נְשַׁפֵּיהּ וְנִשְׁקֵיהּ. הַאי בַּר שְׁתָּא דְּטָרִיק לֵיהּ זְבוּרָא בְּיוֹמָא דְּמִשְׁלַם שִׁתָּא, לָא חַיִּי. מַאי אַסּוּתֵיהּ? אַצָּוָתָא דְּדִיקְלָא בְּמַיָּא, נְשַׁפֵּיהּ וְנִשְׁקֵיהּ. אָמַר רַב קְטִינָא: כָּל הַמַּכְנִיס אֶת בְּנוֹ פְּחוֹת מִבֶּן שֵׁשׁ, רְשׁ אֲחָרָיו וְאֵינוֹ מַגִּיעוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: חֲבֵרָיו רְצִין אֲחָרָיו וְאֵין מַגִּיעִין אוֹתוֹ. וְתַרְוַיְהוּ אִיתְנְהוּ; חָלִישׁ, וְגָמִיר. אִי בָּעֵית אֵימָא: הָא דְּכָחִישׁ, הָא דְּבָרִיא.

יב "אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֹשֵׂה צְדָקָה בְכָל עֵת". (תהלים קו) וְכִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת צְדָקָה בְּכָל עֵת? דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּיַבְנֶה, וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: זֶה הַזָּן בָּנָיו וּבְנוֹתָיו כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: זֶה הַמְגַדֵּל יָתוֹם וְיִתוֹמָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וּמַשִּׂיאָן. (שם קיב) "הוֹן וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד", רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא: חַד אָמַר: זֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה וּמְלַמְּדָהּ. וְחַד אָמַר: זֶה הַכּוֹתֵב תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים וּמַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים. (שם קכח) "וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כֵּיוָן שֶׁבָּנִים לְבָנֶיךָ, שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל, דְּלָא אַתּוּ לִידֵי חֻלְיָצָה וְיִבּוּם. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: כֵּיוָן שֶׁבָּנִים לְבָנֶיךָ, שָׁלוֹם עַל דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל, דְּלָא אַתּוּ לְאָנְצוּיֵי.

תָּנוּ רַבָּנָן: 'שְׁבוּיֵי מַלְכוּת' הֲרֵי הֵן כִּשְׁבוּיִין, 'גְּנוּבֵי לִסְטוּת' אֵינָן כִּשְׁבוּיִין. וְהָתַנְיָא אִיפְכָא? 'מַלְכוּת' אַמַּלְכוּת' לָא קַשְׁיָא, הָא בְּמַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, הָא בְּמַלְכוּת בֶּן־ נֵצָר. 'לִסְטוּת'

אַלְסְטוּת' לָא קַשְׁיָא: הָא בְּבֶן־נַצָּר, הָא בְּלִסְטוּת דְּעַלְמָא. ו,בֶן־נַצָּר', הֲתָם קָרֵי לֵיהּ 'מָלֵךְ', וְהָכָא קָרֵי לֵיהּ 'לִסְטִים'? אֵין! גַּבֵּי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, לִסְטִים הוּא, גַּבֵּי לִסְטִים דְּעַלְמָא, מָלֵךְ הוּא. אָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינְנָא, לָא תֶּהֱוֵי בַּעֲבוּרֵי אַחְסְנְתָּא, אֲפִלּוּ מִבְּרָא בִּישָׁא לִבְרָא טָבָא, דְּלָא יְדִיעַ מַאי זַרְעָא נָפִיק מִינֵּיהּ, וְכָל שֶׁכֵּן מִבְּרָא לִבְרָתָא.

פרק ה

כתובות פרק ה - [מַשְׁנָה. וְאֵלּוּ מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ: טוֹחֶנֶת וְכוּ' וּמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ וְכוּ']. גְּמָרָא. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי חִיָּא, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּא: אֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְיֹפִי, אֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים. וְתָנֵי רַבִּי חִיָּא: אֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְתַכְשִׁיטֵי אִשָּׁה. וְתָנֵי רַבִּי חִיָּא: הָרוֹצֶה שֶׁיְּעַדֵּן אֶת אִשְׁתּוֹ, יַלְבִּישֶׁנָּה כְּלֵי פִשְׁתָּן. הָרוֹצֶה שֶׁיְּלַבֵּין אֶת בִּתּוֹ, יַאֲכִילֶנָּה אֶפְרוֹחִים, וְיַשְׁקֶנָּה חָלָב סָמוּךְ לְפָרְקָהּ.

וּמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ וְכוּ'. אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל זְמַן שֶׁמַּכִּירָהּ. הַהִיא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל. אָמַר לוֹ לְרַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף: זִיל בָּדְקָהּ! אָזַל אוֹתְבָהּ בְּדָרָא דְּנָשֵׁי, וְשַׁקְלֵיהּ לִבְרָא, וְקָמְהַדַּר לֵיהּ עִילוַיְהוּ. כִּי מָטָא לְגַבָּהּ, הֲוָה קָמְסָוֵי לְאַפָּהּ, כְּבַשְׁתַּנְהִי לְעֵינָא מִינֵּיהּ. אָמַר לָהּ: נְטַף עֵינַיִךְ! קוּם דְּרִי בְּרִיךְ!

דְּשָׁתְיָא שִׁכְרָא הֲווּ לָהּ בְּנֵי אוּכְמֵי. דְּאָכְלָה בִּשְׂרָא וְשָׁתְיָא חַמְרָא הֲווּ לָהּ בְּנֵי בַּרְיֵי. דְּאָכְלָה בֵּיעֵי הֲווּ לָהּ בְּנֵי עֵינָנֵי. דְּאָכְלָה כַּוְּרֵי הֲווּ לָהּ בְּנֵי חִינָּנֵי. דְּאָכְלָה כִּרְפְּסָא הֲווּ לָהּ בְּנֵי זִיוָתְנֵי. דְּאָכְלָה כֻּסְבְּרְתָּא הֲווּ לָהּ בְּנֵי בִּשְׂרָנֵי. דְּאָכְלָה אֶתְרוֹגָא הֲווּ לָהּ בְּנֵי רֵיחָנֵי. בְּרִתָּא דִּשְׁבוּר מַלְכָּא, אָכְלָה בָּהּ אִמָּהּ אֶתְרוֹגָא, וַהֲווּ מְסַקֵּי לָהּ לְקַמֵּיהּ דַּאֲבוּהָ בְּרֵישׁ רֵיחָנֵי.

[הֵיא אוֹמֶרֶת לְהָנִיק וְהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא לְהָנִיק, שׁוֹמְעִין לָהּ, צַעֲרָא דִּידָהּ הוּא. הוּא אוֹמֵר לְהָנִיק וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לְהָנִיק, מַהוּ? כָּל הֵיכָא דְּלָאו אוֹרְחָהּ, שׁוֹמְעִין לָהּ. הִיא אוֹרְחָהּ, וְהוּא לָאו אוֹרְחֵיהּ, מַאי? בָּתַר דִּידֵיהּ אָזְלִינַן, אוֹ בָּתַר דִּידָהּ אָזְלִינַן? וּפְשִׁיטָא לָהּ מֵהָא: "עוֹלָה עִמּוֹ וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת עִמּוֹ"! אָמַר רַב הוּנָא: מַאי קְרָאָה? (בראשית כ':ג'-ד') "וְהוּא בְּעֲלַת בָּעַל"; בַּעֲלִיָּתוֹ שֶׁל בַּעַל וְלֹא בִּירִידָתוֹ שֶׁל בַּעַל. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: מֵהָכָא: (שם ג) "כִּי הִיא הָיְתָה אֵם כָּל חָי"; לְחַיִּים נִתְּנָה וְלֹא לְצַעַר נִתְּנָה.]

יג אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנִינָא, אָמַר רַב הוּנָא: הַכֹּל מַשְׁהִין בִּפְנֵי הַשַּׁמָּשׁ, חוּץ מִבָּשָׂר וְיַיִן. אָמַר רַב חִסְדָּא: בָּשָׂר שָׁמֵן וְיַיִן יָשָׁן. אָמַר רָבָא: בָּשָׂר שָׁמֵן כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ. וְיַיִן יָשָׁן בִּתְקוּפַּת תַּמּוּז. אֲבוּהָ בַּר אִיהִי וּמְנָיְמִין בַּר אִיהִי, חַד סְפִי מִכָּל מִינָא וּמִינָא, וְחַד סְפִי מֵחַד מִינָא. מַר מְשְׁתַּעֵי אֲלִיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ, וּמַר לָא מְשְׁתַּעֵי אֲלִיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ. הַנָּהוּ תְּרֵי חֲסִידֵי, וְאָמְרֵי לָהּ: רַב מָרִי וְרַב פִּינְחָס בְּנֵי רַב חִסְדָּא. מַר קָדִים סָפֵי, וּמַר מְאַחֵר סָפֵי. דְּקָדִים סָפֵי, אֲלִיָּהוּ מְשְׁתַּעֵי בַּהֲדֵיהּ. דְּמְאַחֵר סָפֵי, לָא מְשְׁתַּעֵי אֲלִיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ. אֲמִימָר וּמַר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי, הֲווּ

קָא יָתְבֵי אַפִּיתְחָא דְּבֵי אַזְגּוּר מַלְכָּא. חָלִיף וְאָזִיל אַטּוּרְנָגָא דְּמַלְכָּא. חַזְיֵהּ רַב אַשִׁי לְמַר זוּטְרָא דְּחָוַר אַפֵּיהּ. שָׁקַל בְּאֶצְבְּעָתֵיהּ, אַנַח לֵיהּ בְּפוּמֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אַפְסָדְתָּא לִסְעוּדָתָא דְּמַלְכָּא. אָמְרֵי לֵיהּ: אַמַּאי תַּעֲבִיד הָכִי? אָמַר לְהוּ: מַאן דְּעָבִיד הַאי, פָּסַל לְמֵאֲכָל דְּמַלְכָּא! אָמְרֵי לֵיהּ: אַמַּאי? אָמַר לְהוּ: דְּבָר אַחֵר חֲזָאי בֵּיהּ. בָּדְקוּ וְלָא אַשְׁכְּחוּ. שָׁקַל אֶצְבְּעָתֵיהּ, אַנַח עֲלֵיהּ. אָמַר לְהוּ: הָכָא מִי בָּדְקִיתוּ? בָּדְקוּ וְאַשְׁכְּחוּ. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן: מַאי טַעְמָא סָמַכְתְּ אַנִּיסָא? אָמַר לְהוּ: חֲזָאי רוּחַ צְרַעַת דְּקָא פָּרְחָא עִלּוֹיֵהּ. הַהוּא רוֹמָאָה דְּאָמַר לָהּ לְהַהִיא אִתְּתָא: מִינְסְבַת לִי? אָמְרָה לֵיהּ: לָאו! אָזַל אֵיתִי רְמוֹנֵי, פְּלִי וְאָכַל קַמָּהּ. כָּל מַיָּא דְּצַעֲרֵי לָהּ, בְּלָעְתֵּיהּ, וְלָא יָהֵב לָהּ, עַד דְּזָג לָהּ. לְסוֹף אָמַר לָהּ: אִי מַסִּינָא לָךְ, מִינְסְבַת לִי? אָמְרָה לֵיהּ: אִין. אָזַל וְאֵיתֵי רְמוֹנֵי, פְּלִי וְאָכַל קַמָּהּ. אָמַר לָהּ: כָּל מַיָּא דְּצַעֲרֵי לָךְ, תּוּף שַׁדְאִי, תּוּף שַׁדְאִי! עַד דְּנָפַק מִינָהּ כִּי הוּצָא דְּיַרְקָא וְאִתְסִיאַת.

יד [הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִים לְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁלֹּא בְּרְשׁוּת, שְׁלֹשִׁים יוֹם וְכוּ'. בְּרְשׁוּת כַּמָּה? כַּמָּה דְּבָעֵי. אוּרְחָא דְּמִלְּתָא כַּמָּה? אָמַר רַב: חֹדֶשׁ כָּאן וְחֹדֶשׁ בַּבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: (דה"י א כז) "לְכֹל דִּבְרֵי הַמַּחְלְקוֹת הַבָּאָה וְהַיֹּצֵאת חֹדֶשׁ בְּחׇדְשׁוֹ לְכׇל חׇדְשֵׁי הַשָּׁנָה". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חֹדֶשׁ כָּאן וּשְׁנַיִם בְּבֵיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ה':כ"ח) "חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן, שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ". וְרַב נַמִּי, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהַהִיא? שַׁאנִי בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּאֶפְשָׁר עַל יְדֵי אֲחֵרִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהַהִיא? שַׁאנִי הָתָם, דְּאִית לֵיהּ הַרְוָחָה]. אָמַר רַב: אֲנָחָה שׁוֹבֶרֶת חֲצִי גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ"א:י"א) "וְאַתָּה בֶן אָדָם הֵאָנַח בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם וּבְמְרִירוּת תֵּאָנַח". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: [אַף] כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ: עַל מָה אַתָּה נֶאֱנָח? וְאָמַרְתָּ: אֶל שְׁמוּעָה כִּי בָאָה, וְנָמַס כָּל לֵב, וְרָפוּ כָל יָדַיִם, וְכֵהָתָה כָל רוּחַ, וְכָל בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה מָיִם". וְרַבִּי יוֹחָנָן, נַמִּי הָכְתִיב: "בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם"? הַהִיא, דְּכִי מַתְחָלָא, מְמַתְנַיִם מַתְחָלָא. וְרַב נַמִּי, הָכְתִיב: "וְנָמַס כָּל לֵב וְרָפוּ כָל יָדַיִם וְכֵהָתָה כָל רוּחַ"? שַׁאנִי שְׁמוּעָה דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דְּתַקִּיפָא טוּבָא. הַהוּא יִשְׂרָאֵל וְגוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת] דַּהֲווּ קָאָזְלֵי בְּאוּרְחָא בַּהֲדֵי הָדָדֵי. לָא אִמְצִי גּוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת] לְסָגוּיֵי בַּהֲדֵי יִשְׂרָאֵל. אַדְכְּרֵיהּ חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. נָגִיד וְאִיתְנַח, וַאֲפִלּוּ הָכִי לָא אִמְצִי גּוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת] לְסָגוּיֵי בַּהֲדֵיהּ. אָמַר לוֹ: לָא אֲמִרִיתוּ: אֲנָחָה שׁוֹבֶרֶת חֲצִי גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם? אָמַר לֵיהּ: הַנֵי מִילֵּי מִלְּתָא חַדְּתָא, אֲבָל הָא, דְּשִׁינָן בָּהּ, לָאו! דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: דְּמַלְּפָא תְּכֵלֵי לָא בָּהֲתָא.

טו [הַמַּיָּלִין בְּכָל יוֹם. מַאי 'מַיָּלִין'? אָמַר רָבָא: בְּנֵי פִּירְקֵי. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מַאן דִּכְתִיב בְּהוּ:] (תהילים קכ"ז:ב') "שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם, מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת, אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים, כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא", וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּנַדְּדוֹת שֵׁנָה

מֵעֵינֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּבָאוֹת לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. [וְאַתְּ אָמַרְתְּ, 'בְּנֵי פִּירְקֵי'? אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: כִּדְרַב, דְּאָמַר רַב: כְּגוֹן רַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת, דְּאָכִיל מִדִּידֵיהּ, וְשָׁתֵי מִדִּידֵיהּ, וְגַנֵּי בְּטוּלָּא דְּאַפַּדְנֵיהּ, וְלָא חָלִיף פְּרִיסְתָּקָא דְּמַלְכָּא אַבָּבֵיהּ. כִּי אָתָא רַבִּין אָמַר: כְּגוֹן מְפַנְקֵי דְּמַעֲרָבָא. רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה קָסָלִיק בְּדַרְגָּא, הֲווּ סָמְכֵי לֵיהּ רַב אַמִּי וְרַב אַסִי, אִיפְּחֲתָא דַּרְגָּא תּוּתֵיהּ, סָלִיק וְאַסְקִינְהוּ. אַמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן: וְכִי מֵאַחַר דְּהָכִי, לָמָּה לֵיהּ לְמִסְמְכֵיהּ? אָמַר לְהוּ: אִם כֵּן מָה אַנִּיחַ לְעֵת זִקְנָה?]

[פִּסְקָא. הַחַמָּרִים אַחַת בְּשַׁבָּת, הַגַּמָּלִים אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְכוּ']. אָמַר לוֹ (רבא) [רַבָּה] בַּר רַב חָנִין לְאַבַּיֵי: חָמָר וְנַעֲשָׂה גַּמָּל, מַאי? אָמַר לוֹ רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִתְפַּלּוּת, מֵעֲשָׂרָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת. [פִּסְקָא]. הַסַּפָּנִים אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִים לְתַלְמוּד תּוֹרָה שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. אָמַר רָבָא: סָמְכוּ רַבָּנָן אַדְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה וְעַבְדֵי עוּבְדָא בְּנַפְשַׁיְיהוּ, כִּי הָא דְּרַב רְחוּמֵי הֲוָה שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרָבָא בְּמְחוֹזָא. הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה אָתֵי לְבֵיתֵיהּ כָּל מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי. יוֹמָא חַד מְשַׁכְּתֵיהּ שְׁמַעְתָּא, הֲוָת מְסַכְיָא דְּבֵיתְהוּ, הַשְׁתָּא אָתֵי, הַשְׁתָּא אָתֵי. לָא אָתֵי, חָלַשׁ דַּעְתֵּהּ, אֲחִיתַת דְּמָעָתָא מֵעֵינָהּ. הֲוָה יָתִיב בְּאֵיגָּרָא, אִפְּחִית אִיגָּרָא מִתּוּתֵיהּ וְנָח נַפְשֵׁיהּ. [עוֹנָה שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם אֵימַת? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. (תהילים א׳:ג׳) "אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ", אָמַר רַב יְהוּדָה, וְאִיתֵּימָא רַב הוּנָא, וְאִיתֵּימָא רַב נַחְמָן: זֶה הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת.]

טז יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא, חַתְנֵיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי הֲוָה. אָזַיל וְיָתִיב בְּבֵי רַב, וְכָל בֵּי שְׁמָשָׁא הֲוָה אָתֵי לְבֵיתֵיהּ, וְכִי הֲוָה אָתֵי, הֲוָה קָא חָזֵי קַמֵּיהּ עֲמוּדָא דְּנוּרָא. יוֹמָא חַד מְשַׁכְּתֵיהּ שְׁמַעְתָּא, כֵּיוָן דְּלָא חָזֵי הַהוּא סִימָנָא, אָמַר לְהוּ רַבִּי יַנַּאי: כְּפוּ מִטָּתוֹ, שֶׁאִלְמָלֵא יְהוּדָה קַיָּם, לֹא בִּטֵּל עוֹנָתוֹ. הֲוַאי: (קהלת י׳:ה׳) "כִּשְׁגָגָה שֶׁיֵּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט", וְנָח נַפְשֵׁיהּ:

יז רַבִּי אִיעֶסִיק לֵיהּ לִבְרֵיהּ בֵּי רַבִּי חִיָּא. כִּי מָטָא לְמִכְתַּב כְּתֻבָּה, נָח נַפְשֵׁהּ דְּרִבִּיתָא. אָמַר רַבִּי: חַס־וְשָׁלוֹם פְּסוּלָא אִיכָּא? יָתִיבוּ וְעָיְינוּ [בַּמִּשְׁפָּחוֹת], רַבִּי אַתִּי מִשְּׁפַטְיָה בֶּן אֲבִיטַל, וְרַבִּי חִיָּא אַתִּי מִשִּׁמְעֵי אֲחֵי דָּוִד. אָזַל אִעֲסַק לֵיהּ לִבְרֵיהּ בֵּי רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא, פְּסְקוּ לֵיהּ תַּרְתֵּי סְרֵי שְׁנִין לְמֵיזַל בְּבֵי רַב. אַחְלְפוּהָ קַמֵּיהּ. אָמַר לְהוּ: נִיהֲווּ שִׁית שְׁנִין. אַחְלְפוּהָ קַמֵּיהּ, (תניין) אָמַר לְהוּ: אִיכְּנִיס וְהָדַר אֵיזִיל. הֲוָה קָא מִכְסֵיף מֵאֲבוּהָ. אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, דַּעַת קוֹנָךְ יֵשׁ בְּךָ! מֵעִיקָּרָא כְּתִיב: (שמות ט״ו:י״ז) "תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ". וּלְבָסוֹף כְּתִיב: (שם כה) "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם". אָזַל, יָתִיב תַּרְתֵּי סְרֵי שְׁנֵי בְּבֵי רַב. עַד דַּאֲתִי, אִיעַקְּרָא

דְּבֵיתְהוּ. אָמַר רַבִּי: הֵיכִי נַעֲבִיד? נִינָרְשָׁה, יֹאמְרוּ: עָנְיָה זוֹ לַשָּׁוְא שָׁמְרָה? נִינְסְבֵּיהּ אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי, יֹאמְרוּ: זֹאת אִשְׁתּוֹ וְזֹאת זוֹנָתוֹ. בָּעָא עֲלָהּ רַחֲמֵי, וְאִתְּסִיאַת.

יח רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַאי הֲוָה קָאָזִיל לְבֵי רַב בְּשֵׁילְהֵי הִלּוּלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. אָמַר לוֹ: אִיעַכֵּב לִי עַד דַּאֲתָאי בַּהֲדָךְ. לָא אִיעַכַּב לֵיהּ. אָזַל, יָתִיב תְּרֵי־סְרֵי שְׁנֵי בְּבֵי רַב, עַד דְּאַתִּי אִשְׁתָּנוּ שְׁבִילֵי דְּמָתָא, וְלָא יָדַע לְמֵיזַל לְבֵיתֵיהּ. אָזַל, יָתִיב אַגּוּדָא דְּנַהֲרָא. שָׁמְעָה לְהַהִיא רְבִיתָא דַּהֲווּ קָרוּ לָהּ: 'בַּת חֲכִינָאי', ['בַּת חֲכִינָאי', מָלֵי קוּלְתֵּהּ וְתָא נַיְזִיל]! אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ: הַאי רְבִיתָא דִּידָן. אָזַל בַּתְרָהּ, הֲוָה יְתִיבָא דְּבֵיתְהוּ, קָא נִיהֲלָא קְמָחָא, דַּל עֵינָהּ, חֲזִיתֵיהּ, סָוִי לִבָּהּ פָּרַח רוּחָהּ. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! עָנְיָה זוֹ, זֶה שְׂכָרָהּ? בָּעָא רַחֲמֵי עֲלָהּ וְחָיְתָה.

יט רַבִּי חָמָא בַּר בִּיסָא אָזַל, יָתִיב תְּרֵי סְרֵי שְׁנֵי בְּבֵי מִדְרָשָׁא. כִּי אָתָא, אָמַר: לָא אַעְבִּיד כִּדְעָבִיד בֶּן חֲכִינָאי. עַיֵּיל, יָתִיב בְּמִדְרָשָׁא, שָׁלַח לְבֵיתֵיהּ. אָתָא רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרֵיהּ, יָתִיב קַמֵּיהּ, הֲוָה קָא מַשְׁאִיל לֵיהּ שְׁמַעְתָּא. חָזָא דְּקָא מְחַדְּדֵי שְׁמַעְתָּא. [חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ]. אָמַר: אִי הֲוָאי הָכָא, הֲוָה לִי זֶרַע כִּי הַאי. עַל לְבֵיתֵיהּ, עַל בְּרֵיהּ, קָם קַמֵּיהּ. הוּא סָבַר: לְמִשְׁאַל שְׁמַעְתָּא קָא בָּעֵי. אָמְרָה לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ: מִי אִיכָּא [אַבָּא] דְּקָאִים מִקַּמֵּי (ינוקא) [בְּרָא]? קְרִי עֲלֵיהּ רָמֵי בַּר חָמָא: (קהלת ד׳:י״ב) "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק", זֶה רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי חָמָא בַּר בִּיסָא.

כ רַבִּי עֲקִיבָא, רַעְיָא דְּבֶן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ הֲוָה. חֲזִיתֵיהּ בְּרַתֵּיהּ דַּהֲוָה צָנִיעַ וּמַעֲלֵי. אָמְרָה לֵיהּ: אִי מְקַדַּשְׁנָא לָךְ, אָזְלַתְּ לְבֵי רַב? אָמַר לָהּ: אִין. אִקַּדְּשָׁה לֵיהּ בְּצִנְעָא, וְשַׁדַּרְתֵּיהּ. שְׁמַע אֲבוּהָ, אַפְקָהּ מִבֵּיתֵיהּ, אַדְּרַהּ הֲנָאָה מִנְּכָסֵיהּ. אָזִיל, יָתִיב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שְׁנֵי בְּבֵי רַב. כִּי אָתָא, אַיְתִי בַּהֲדֵיהּ תְּרֵיסַר אַלְפֵּי תַּלְמִידֵי. שַׁמְעֵיהּ לְהַהוּא סָבָא דְּקָאָמַר לָהּ: עַד כַּמָּה קָא מְדַבְּרַת אַלְמָנוּת חֲיוּת? אָמְרָה לֵיהּ: אִי לְדִידִי צַיְּית, יָתִיב תְּרֵי־סְרֵי שְׁנִין אַחֲרִינֵי בְּבֵי רַב. כִּי אָתָא, אַיְתִי בַּהֲדֵיהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַלְפֵי תַּלְמִידֵי. שָׁמְעָה דְּבֵיתְהוּ, הֲוַת קָא נַפְקָא לְאַפֵּיהּ. אָמְרוּ לָהּ שִׁיבְּבָתָא: שְׁאִילִי מַאנֵי, לְבוּשׁ וְאִיכְּסָאי. אָמְרָה לְהוּ: (משלי י״ב:י׳) "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ". כִּי מָטְאֵי לְגַבֵּיהּ, נָפְלָה עַל אַפָּהּ, קָא מְנַשְּׁקָא לֵיהּ לְכַרְעֵיהּ. הֲווּ קָא מַדְחְפוּ לָהּ שַׁמְעֵיהּ. אָמַר לְהוּ: שַׁבְקוּהָ, שֶׁלִּי וְשֶׁלָּכֶם, שֶׁלָּהּ הוּא! שָׁמַע אֲבוּהָ דְּאָתָא גַּבְרָא רַבָּא לְמָתָא, אָמַר: אֵיזִיל לְגַבֵּיהּ, אֶפְשָׁר דְּמֵפֵר נִדְרָאי. אָתָא לְגַבֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: אַדַּעְתָּא דְּגַבְרָא רַבָּא מִי נָדְרְתְּ? אָמַר לֵיהּ: אָפְלוּ פֶּרֶק אֶחָד, וַאֲפִלּוּ הֲלָכָה אַחַת. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא הוּא! נָפַל עַל אַנְפֵּיהּ, וְנִשְׁקֵיהּ עַל כַּרְעֵיהּ, וְיָהֵב לֵיהּ פַּלְגָּא מָמוֹנֵיהּ. בְּרַתֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא עָבְדָא לֵיהּ לְבָן עַזַּאי הָכִי, וְהַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: רְחֵלָא, בָּתַר רְחֵלָא אַזְלָא, כְּעוֹבְדֵי אִמָּהּ כָּךְ עוֹבְדֵי בְּרָתָהּ. רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ

דְּרָבָא, שַׁדְּרֵיהּ אֲבוּהָ לְבֵי רַב, לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף. פָּסְקוּ לֵיהּ שִׁית שְׁנִין. כִּי הֲוָה תְּלַת שְׁנֵי, מָטָא מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי. אָמַר: אֵיזִיל וְאֶחְזִינְהוּ לְאִינָשֵׁי בֵּיתִי. שָׁמַע אֲבוּהָ, שָׁקַל מָנָא וְנָפַק לְאַפֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: (זונתך) [זוּגְתְּךָ] נְזַכֶּרְתָּ? אֵיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר לֵיהּ: יוֹנָתְךָ נְזַכֶּרְתָּ? אִטְרוּד, לָא מַר אִפְּסִיק וְלָא מַר אִפְּסִיק.

אֵין פּוֹסְקִין יֵינוֹת לְאִשָּׁה, וְאִי תֵּימָא? (הושע ב׳:ז׳) "אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי, צַמְרִי וּפִשְׁתִּי שַׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי". דְּבָרִים שֶׁהָאִשָּׁה מִשְׁתּוֹקֶקֶת עֲלֵיהֶן, וּמַאי נִינְהוּ? תַּכְשִׁיטִין! דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר גְּבוֹרַיָּא, וְאָמְרִי לָהּ: אִישׁ כְּפַר גְּבוֹר־חַיִל: מִנַּיִן שֶׁאֵין פּוֹסְקִין יֵינוֹת לְאִשָּׁה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א א׳:ט׳) "וַתָּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אָכְלָה בְשִׁלֹה, וְאַחֲרֵי שָׁתֹה", 'שָׁתֹה', וְלֹא 'שָׁתֹת'. אֶלָּא מַעְתָּה 'אָכְלָה' וְלֹא 'אָכֹל' הָכִי נַמִּי? אָנָן, מִדְּשָׁנֵי קְרָא בְּדִבּוּרֵיהּ קַאֲמְרִינַן. מִכְּדֵי, בְּגָווֹהּ קָעָסִיק וְאָתֵי, מַאי טַעְמָא שָׁנֵי? שְׁמַע מִינָּהּ: 'שָׁתֹה' וְלֹא 'שָׁתֹת'. [אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַעֲשֶׂה בְּכַלְתּוֹ שֶׁל נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, שֶׁפָּסְקוּ לָהּ חֲכָמִים סָאתַיִם יַיִן לְצִיקֵי קְדֵרָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. אָמְרָה לָהֶן: כָּךְ תִּפְסְקוּ לִבְנוֹתֵיכֶם. תָּנָא: שׁוֹמֶרֶת יָבָם הָיְתָה, וְלֹא עָנוּ אַחֲרֶיהָ 'אָמֵן'. תָּנָא: כּוֹס אַחַת יָפָה לְאִשָּׁה, שְׁתַּיִם, נִוּוּל הוּא לָהּ. שָׁלֹשׁ, תּוֹבַעַת בַּפָּה. אַרְבַּע, אֶפִלּוּ חֲמוֹר תּוֹבַעַת בַּשּׁוּק וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת. אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין בַּעְלָה עִמָּהּ, אֲבָל בַּעְלָהּ עִמָּהּ, לֵית לָן בָּהּ. וְהָא חַנָּה, דְּבַעְלָהּ עִמָּהּ הֲוָאי? אַכְסָנַאי שַׁאנֵי, דְּאָמַר רַב הוּנָא: מִנַּיִן לְאַכְסָנַאי שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וְגוֹ' וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתָם הָרָמָתָה, וַיֵּדַע אֶלְקָנָה אֶת חַנָּה אִשְׁתּוֹ", הַשְׁתָּא אֵין, מֵעִיקָּרָא, לָא. חוּמְא, דְּבֵיתְהוּ דְּאַבַּיֵּי אֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא. אָמְרָה לֵיהּ: פְּסוֹק לִי מְזוֹנַי! פַּסַק לָהּ. פְּסוֹק לִי חַמְרָא! אָמַר לָהּ: יָדַעְנָא בֵּיהּ בְּנַחְמָנִי, דְּלָא הֲוָה שָׁתֵי חַמְרָא. אָמְרָה לֵיהּ: חַיֵּי דְּמַר, דַּהֲוֵי מַשְׁקֵי לֵיהּ בְּשׁוּפְרְזֵי כִּי הַאי. בַּהֲדֵי דְּקָא מְחַוְיָא לֵיהּ, אִיגְּלִי דַּרְעָא, נָפַל נְהוֹרָא בְּבֵי דִּינָא. קָם רָבָא, עַל לְבֵיתֵיהּ, תְּבָעֵהּ לְבַת רַב חִסְדָּא. אָמְרָה לֵיהּ בַּת רַב חִסְדָּא: מַאן הֲוֵי הָאִידְנָא בְּבֵי דִּינָא? אָמַר לָהּ: חוּמְא דְּבֵיתְהוּ דְּאַבַּיֵּי. נָפְקָא אַבַּתְרָהּ, מַחְתָּא לָהּ בְּקוּלְפֵּי דְּשִׁידָא, עַד דְּאַפְקָהּ לָהּ מִכּוּלֵּי מְחוֹזָא. אָמְרָה לָהּ: קָטַלְתְּ לָךְ תִּלְתָא, וְאָתַת לְמִקְטַל אַחֲרִינָא?]

פרק ו

כתובות פרק ו - כא תְּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, וְהָיָה יוֹצֵא מִירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ תַּלְמִידָיו מְהַלְּכִים אַחֲרָיו. רָאָה רִיבָּה אַחַת שֶׁהָיְתָה מְלַקֶּטֶת שְׂעוֹרִים מִבֵּין גֶּלְלֵי בְּהֵמְתָן שֶׁל עֲרָבִיִּים. כֵּיוָן שֶׁרָאָתָה אוֹתוֹ, נִתְעַטְּפָה בִּשְׂעָרָהּ וְעָמְדָה לְפָנָיו. אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, פַּרְנְסֵנִי! אָמַר לָהּ: בַּת מִי אַתְּ? אָמְרָה לוֹ: בַּת נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן אֲנִי. אָמַר לָהּ: בִּתִּי, מָמוֹן שֶׁל בֵּית אָבִיךְ הֵיכָן הָלַךְ? אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, לָא כְּדֵין מַתְלִין מִתְלָיָא בִּירוּשָׁלַיִם: "מְלַח

מָמוֹן, חַסֵּר". וְאַמְרֵי לָהּ: 'חֶסֶד'? וְשֶׁל בֵּית חָמִיךְ הֵיכָן הוּא? אָמְרָה לוֹ: בָּא זֶה וְאִבֵּד אֶת זֶה. אָמְרָה: רַבִּי, זְכוּר אַתָּה כְּשֶׁחָתַמְתָּ עַל כְּתֻבָּתִי? אָמַר לָהֶם לְתַלְמִידָיו: זְכוּר אֲנִי כְּשֶׁחָתַמְתִּי עַל כְּתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ, וְהָיִיתִי קוֹרֵא בָּהּ, אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב מִבֵּית אָבִיהָ, חוּץ מִשֶּׁל חָמִיהָ. בָּכָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאָמַר: אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, בִּזְמַן שֶׁעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֵין כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, וּבִזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, מוֹסְרָן בְּיַד אֻמָּה שְׁפָלָה. וְלֹא בְּיַד אֻמָּה שְׁפָלָה, אֶלָּא בְּיַד בְּהֵמְתָּן שֶׁל אֻמָּה שְׁפָלָה. וְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן לֹא עָשָׂה צְדָקָה? וְהָתַנְיָא: אָמְרוּ עָלָיו עַל נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, כְּשֶׁהָיָה יוֹצֵא מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, כְּלֵי מֵילַת הָיוּ מַצִּיעִין תַּחְתָּיו, וּבָאִים עֲנִיִּים וּמְקַפְּלִין אוֹתָן מֵאֲחָרָיו. אִי בָּעֵית אֵימָא: לִכְבוֹדוֹ הוּא דְּעָבַד, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: כִּדְבָעֵי לֵיהּ לְמֶעֱבַד לָא עָבַד, כִּדְאָמְרֵי אִינְשֵׁי: לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחְנָא. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק: אֲרָאָה בְּנֶחָמָה, אִם לֹא רְאִיתִיהָ שֶׁהָיְתָה מְלַקֶּטֶת שְׁעוֹרִים מִבֵּין טַלְפֵי סוּסִים בְּעַכּוֹ. קָרָאתִי עָלֶיהָ מִקְרָא זֶה: (ש"ה א) "אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים, צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ" וְגוֹ'. אַל תִּקְרָא 'גְּדִיֹּתַיִךְ' אֶלָּא 'גְּוִיּוֹתַיִךְ'.

תָּנוּ רַבָּנָן: יָתוֹם וִיתוֹמָה, שֶׁבָּאוּ לְהִתְפָּרְנֵס, מְפַרְנְסִין אֶת הַיְתוֹמָה, וְאַחַר כָּךְ אֶת הַיָּתוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ, דַּרְכּוֹ לְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים, וְאֵין הָאִשָּׁה דַּרְכָּהּ לְחַזֵּר. יָתוֹם וִיתוֹמָה שֶׁבָּאוּ לְנַשֵּׂא, מַשִּׂיאִין אֶת הַיְתוֹמָה, וְאַחַר כָּךְ מַשִּׂיאִין אֶת הַיָּתוֹם, מִפְּנֵי שֶׁבְּשִׁתָּהּ שֶׁל אִשָּׁה מְרֻבָּה מִשֶּׁל אִישׁ. תָּנוּ רַבָּנָן: יָתוֹם שֶׁבָּא לִשְׂא, שׁוֹכְרִין לוֹ בַּיִת, מַצִּיעִין לוֹ מִטָּה וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ, וְאַחַר כָּךְ מַשִּׂיאִין לוֹ אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט"ו:ח') "דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ". 'דֵּי מַחְסֹרוֹ', זֶה הַבַּיִת, 'אֲשֶׁר יֶחְסַר', זֶה מִטָּה וְשֻׁלְחָן. 'לוֹ', זוֹ אִשָּׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (בראשית ב':י"ח) "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ".

כב תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים ט"ו:ח') 'דֵּי מַחְסֹרוֹ' אַתָּה מְצַוֶּה עָלָיו לְפַרְנְסוֹ, וְאִי אַתָּה מְצַוֶּה עָלָיו לְעַשְּׁרוֹ. (שם) 'אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ', אֲפִלּוּ סוּס לִרְכֹּב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו. אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל הַזָּקֵן, שֶׁלִּקַּח לֶעָנִי בֶּן טוֹבִים אֶחָד סוּס לִרְכֹּב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו. פַּעַם אַחַת לֹא מָצָא עֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו, וְרָץ לְפָנָיו שְׁלֹשָׁה מִילִין. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּאַנְשֵׁי גָּלִיל הָעֶלְיוֹן שֶׁלִּקְחוּ לֶעָנִי בֶּן טוֹבִים אֶחָד מִצִּפּוֹרִי, לִיטְרָא בָּשָׂר בְּכָל יוֹם. 'לִיטְרָא בָּשָׂר' מַאי רְבוּתֵיהּ? אָמַר רַב הוּנָא: לִיטְרָא בָּשָׂר מִשֶּׁל עוֹפוֹת. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: בָּשָׂר בִּלְטָרָא מַמָּשׁ. רַב אַשִׁי אָמַר: הָתָם, כְּפַר קָטָן הָיָה, וּבְכָל יוֹמָא הֲווּ מַפְסְדֵי חֵיוּתָא אַמְטוּלְתֵּיהּ. הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי נְחֶמְיָה, אָמַר לוֹ: בַּמָּה אַתָּה סוֹעֵד? אָמַר לוֹ: בְּבָשָׂר שָׁמֵן וְיַיִן יָשָׁן. רְצוֹנְךָ שֶׁתְּגַלְגֵּל עִמִּי בַּעֲדָשִׁים? גִּלְגֵּל עִמּוֹ בַּעֲדָשִׁים וּמֵת. אָמַר: אוֹי לוֹ לָזֶה, שֶׁהֲרָגוֹ נְחֶמְיָה. אַדְרַבָּה, אוֹי לוֹ לִנְחֶמְיָה, שֶׁהֲרָגוֹ לָזֶה, מִיבָּעֵי לֵיהּ?! אֶלָּא אֵיהוּ הוּא דְּלָא אִיבָּעֵי לֵיהּ לְפִנּוּקֵי נַפְשֵׁיהּ כּוּלֵי הַאי. הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לֵיהּ: בַּמָּה אַתָּה סוֹעֵד? אָמַר לוֹ: בְּתַרְנְגֹלֶת פְּטוּמָה

וְיַיִן יָשָׁן. אָמַר לוֹ: וְלָא חַיִישְׁתְּ לְדוּחְקָא דְּצַבּוּרָא? אָמַר לֵיהּ: אַטּוּ מִדִּידְהוּ קָאֲכִילְנָא? מִדְּרַחֲמָנָא קָאֲכִילְנָא, דְּתַנְיָא: (תהילים קמ"ה:ט"ו) "עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ, וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ", 'בְּעִתָּם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'בְּעִתּוֹ'. מְלַמֵּד שֶׁלְּכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פַּרְנָסָתוֹ בְּעִתּוֹ. אִדְּהָכִי אֲתָאי אַחְתֵּיהּ דְּרָבָא, דְּלָא חַזְיָא לֵיהּ תְּלֵיסַר שְׁנֵי, וַאֲתָיָא לֵיהּ תַּרְנְגֹלֶת פְּטוּמָה וְיַיִן יָשָׁן. אָמַר: מַאי דְּקָמְאִי? אָמַר לֵיהּ: נַעֲנֵיתִי לָךְ, קוּם אֱכֹל!

כג תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפָּרְנֵס, נוֹתְנִים לוֹ לִשְׁוּם הַלְוָאָה, וְחוֹזְרִים וְנוֹתְנִים לוֹ לִשְׁוּם מַתָּנָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹתְנִים לוֹ לִשְׁוּם מַתָּנָה, וְחוֹזְרִים וְנוֹתְנִים לוֹ לִשְׁוּם הַלְוָאָה. 'לִשְׁוּם מַתָּנָה'? הָא לָא שָׁקִיל! אָמַר רָבָא: לִפְתֹּחַ לוֹ לִשְׁוּם מַתָּנָה. יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפַּרְנֵס, נוֹתְנִין לוֹ לִשְׁוּם מַתָּנָה, וְחוֹזְרִים וְנִפְרָעִים מִמֶּנּוּ. חוֹזְרִים וְנִפְרָעִים הֵימֶנּוּ? תּוּ לָא שָׁקִיל! אָמַר רַב פָּפָּא: לְאַחַר מִיתָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפַּרְנֵס, אֵין נִזְקָקִין לוֹ. אֵין לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפַּרְנֵס, אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא מַשְׁכוֹן וְטֹל! כְּדֵי שֶׁתָּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו.

כד מַר עוּקְבָא, הֲוָה עַנְיָא בְּשִׁבְבוּתֵיהּ, דַּהֲוָה רָגִיל כָּל יוֹמָא, דְּשָׁדֵי לֵיהּ אַרְבָּעָה זוּזֵי בְּצִינּוֹרָא דְּדָשָׁא. יוֹמָא חַד אָמַר: אֵיזִיל, אֶחֱזֵי מַאן קָא עָבֵיד בִּי הַהוּא טִיבוּתָא. הַהוּא יוֹמָא, נָגְהָא לֵיהּ לְמַר עוּקְבָא לְבֵי מִדְרָשָׁא. אַתְיָא דְּבִיתְהוּ בַּהֲדֵיהּ. כֵּיוָן דְּחָזָא דְּקָא מַצְלֵי לֵיהּ לְדָשָׁא, נָפַק בַּתְרֵיהּ. רָהוּט (וקם בהדי) [מִקַּמֵּיהּ. עַיְּלֵי לְהַהוּא] אִתּוּנָא דַּהֲוָה גְּרוּפָא נוּרָא. הֲוָה קָא מִיקַּלְיָין כַּרְעֵיהּ דְּמַר עוּקְבָא. אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ: שְׁקוֹל כַּרְעֵיךְ אוֹתֵיב אַכַּרְעָאי. חֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: אֲנָא שְׁכִיחְנָא בְּגַוּיהּ דְּבִיתָא, וּמִקָּרְבָא הֲנָיְתִי. וּמַאי כּוּלֵי הַאי? דְּאָמַר מַר זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב, וְאַמְרֵי לָהּ, אָמַר רַב הוּנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאַמְרֵי לָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁיִּמְסֹר עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים. מָנָא לָן? מִתָּמָר, דִּכְתִיב: (בראשית לח) "הִיא מוּצֵאת".

כה מַר עוּקְבָא, הֲוָה עַנְיָא בְּשִׁבְבוּתֵיהּ, דַּהֲוָה רָגִיל לִשְׁדּוּרֵי לֵיהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּזֵי כָּל מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי. יוֹמָא חַד שַׁדְּרִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ בְּיַד בְּרֵיהּ. אָתָא, אָמַר לֵיהּ: לָא צָרִיךְ. אָמַר לֵיהּ: מַאי חָזִית? חָזְאִי דְּקָא מְזַלְּפֵי לֵיהּ יַיִן יָשָׁן. אָמַר: מְפַנֵּק כּוּלֵי הַאי? עַיְּפִינְהוּ וְשַׁדְּרִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ. כִּי קָא נִיחָא נַפְשֵׁיהּ, אָמַר: אִיתּוּ לִי חֶשְׁבְּנָאי דְּצָדָקָה. אַשְׁכַּח דַּהֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ: שִׁבְעַת אַלְפֵי דִּינְרֵי סִיאַנְקִי. אָמַר: זַוְדָאי קְלִילִי וְאוּרְחָא רְחִיקְתָא. קָם, בַּזְבְּזֵיהּ לְפַלְגֵּיהּ מָמוֹנֵיהּ. הֵיכִי עָבַד הָכִי, וְהָאָמַר רַבִּי אַלְעָאי: בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ: הַמְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחֲמֵשׁ? הַנֵּי מִילֵּי מֵחַיִּים, שָׁמָא יֵרֵד מִנְּכָסָיו, אֲבָל לְאַחַר מִיתָה, לֵית לָן בָּהּ.

כו רַבִּי אַבָּא הֲוָה צַיִּיר זוּזֵי בְּסוּדְרֵיהּ וְשָׁדֵי לֵיהּ לַאֲחוֹרֵי, וּמַמְצֵי נַפְשֵׁיהּ לְבֵי עֲנֵיֵי, וּמַצְלֵי עֵינֵיהּ מֵרַמָּאֵי. רַבִּי חֲנִינָא הֲוָה הַהוּא עַנְיָא, דַּהֲוָה רָגִיל לְשָׁדוּרֵי לֵיהּ אַרְבַּע זוּזֵי כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא. יוֹמָא חַד שַׁדְרִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ בִּידָא דִּדְבִיתְהוּ. אֲתַאי אָמְרָה לֵיהּ: לָא צָרִיךְ! מַאי חָזֵית? שָׁמְעִי דַּהֲוָה קָאָמְרֵי לֵיהּ: בַּמָּה אַתָּה סוֹעֵד? בִּטְלִי כֶּסֶף אוֹ בִּטְלִי זָהָב? אָמַר: הַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בּוֹאוּ וְנַחֲזִיק טוֹבָה לְרַמָּאִין, שֶׁאִלְמָלֵא הֵם הָיִינוּ חוֹטְאִין בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים טו) "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֵטְא". וְתָנֵי רַבִּי חִיָּא בַּר רַב מִדִּיפְתִּי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. כְּתִיב הָכָא: (שם) "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל" וְגוֹ'. וּכְתִיב הָתָם: (שם יג) "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל", מַה לְּהַלָּן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אַף כָּאן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

כז תָּנוּ רַבָּנָן: הַמְסַמֵּא אֶת עֵינוֹ, וְהַמַּצְבֶּה אֶת בִּטְנוֹ, וְהַמְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקוֹ, אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁיָּבוֹא לִידֵי כָּךְ. [הַמְקַבֵּל צְדָקָה וְאֵינוֹ צָרִיךְ לָכָךְ, סוֹפוֹ, אֵין נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁיָּבוֹא לִידֵי כָּךְ.]

כח שָׁלַח לֵיהּ רַב עָנָן לְרַב הוּנָא: הוּנָא חַבְרִין שְׁלָם! כִּי אַתְיָא הָא אִתְּתָא לְקַמָּךְ, אַגְבֵּיהּ עִשּׂוּר נִכְסֵי. הֲוָה יָתִיב רַב שֵׁשֶׁת קַמֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: זִיל אֵימָא לֵיהּ, וּבְשַׁמְתָּא יְהֵא, מַאן דְּלָא אָמַר לֵיהּ: עָנָן עָנָן! מִמְקַרְקְעֵי אוֹ מִמְּטַלְטְלֵי? וּמַאן יָתִיב בֵּי מַרְזְחָא בְּרֵישָׁא? אָזַל רַב שֵׁשֶׁת לְקַמֵּיהּ דְּרַב עָנָן. אָמַר לֵיהּ: מַר 'רַבָּה', וְרַב הוּנָא 'רַבֵּיהּ דְּרַבָּה', וּשְׁמוּתִי שָׁמִית מַאן דְּלָא אָמַר לֵיהּ. וְאִי לָאו דְּשָׁמִית, לָא הֲוָה קָא *) אָמִינָא לֵיהּ לְמַר: עָנָן, עָנָן! מִמְקַרְקְעֵי אוֹ מִמְּטַלְטְלֵי? וּמַאן יָתִיב בֵּי מַרְזְחָא בְּרֵאשׁ? אָזַל רַב עָנָן לְקַמֵּיהּ דְּמַר עוּקְבָא, אָמַר לֵיהּ: חָזֵי מַר, הֵיכִי שָׁלַח לִי רַב הוּנָא: עָנָן עָנָן! וְעוֹד, 'מַרְזְחָא' דְּשָׁלַח לִי, [לָא יָדְעָנָא] מַאי נִיהוּ? אָמַר לֵיהּ: אֵימָא לִי אִיזִי, גּוּפָא דְּעוּבְדָא הֵיכִי הֲוָה? אָמַר לֵיהּ: הָכִי וְהָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה. אָמַר לֵיהּ: וְגַבְרָא דְּלָא יָדַע מַאי נִיהוּ 'מַרְזְחָא' שָׁלַח לֵיהּ לְרַב הוּנָא "הוּנָא חַבְרִין"?! מַאי 'מַרְזְחָא'? אָבֵל! דִּכְתִיב: (ירמיהו ט"ז:ה') "כִּי כֹה אָמַר ה': אַל תָּבוֹא בֵּית מַרְזֵחַ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מִנַּיִן לְאָבֵל שֶׁמֻּסָּר בְּרֹאשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ"ט:כ"ה) "אֶבְחַר דַּרְכָּם וְאֵשֵׁב רֹאשׁ וְאֶשְׁכֹּן כְּמֶלֶךְ בַּגְּדוּד, כַּאֲשֶׁר אֲבֵלִים יְנַחֵם". 'יְנַחֵם', אֲחֵרִים מְשַׁמְּעִי? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר רַב יִצְחָק: 'יְנַחֵם' כְּתִיב. מַר זוּטְרָא אָמַר: מֵהָכָא: (עמוס ו':ז') "וְסָר מִרְזַח סְרוּחִים". מַר וְזוּטְרָא נַעֲשָׂה שַׂר לִסְרוּחִים.

פרק ז

כתובות פרק ז - כט "אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאַת שָׁלוֹם". (ש"ה ח) אָמַר רַבִּי (יונתן) [יוֹחָנָן]: כְּכַלָּה שֶׁנִּמְצֵאת שְׁלֵמָה בְּבֵית חֲמִיהָ, וּרְדוּפָה לֵילֵךְ וּלְהַגִּיד שִׁבְחָהּ בְּבֵית אָבִיהָ. (הושע

ב׳:י״ח) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא, נְאֻם ה', תִּקְרְאִי 'אִישִׁי' וְלֹא תִקְרְאִי לִי עוֹד 'בַּעְלִי'". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּכַלָּה בְּבֵית חָמִיהָ, וְלֹא כְּכַלָּה בְּבֵית אָבִיהָ.

ל תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת ז׳:ב׳) "טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל, מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה, בַּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם, וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ", מַאי "וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ"? דְּבָרִים שֶׁל מִיתָה; דְּסָפַד יִסְפְּדוּנֵיהּ. דְּיִקְבַּר יִקְבְּרוּנֵיהּ. דְּיִדַּל יְדִלּוּנֵיהּ. דְּלַוָּאי יְלַוּוּנֵיהּ. דְּטָעַן יִטְעָנוּנֵיהּ.

תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ, שֶׁלֹּא תִּשְׁאַל וְלֹא תַּשְׁאִיל נָפָה וּכְבָרָה רֵחַיִם וְתַנּוּר, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, מִפְּנֵי שֶׁמַּשִּׂיאָהּ שֵׁם רַע בִּשְׁכֵנוֹתֶיהָ. וְכֵן הִיא שֶׁנָּדְרָה שֶׁלֹּא תִּשְׁאַל וְשֶׁלֹּא תַּשְׁאִיל נָפָה וּכְבָרָה רֵחַיִם וְתַנּוּר, וְשֶׁלֹּא תֵּאָרֵג בְּגָדִים נָאִים לְבָנָיו, תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתֻבָּה, מִפְּנֵי שֶׁמַּשִּׂיאָתוּ שֵׁם רַע בִּשְׁכֵנָיו.

[בַּעֲוֹן נְדָרִים בָּנִים מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ה׳:ה׳) "אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ" וְגוֹ'. וְאֵיזוֹ הֵן מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל אָדָם? הֱוֵי אוֹמֵר: בָּנָיו וּבְנוֹתָיו וְכוּ'. פְּסָקָא. אֵלּוּ יוֹצְאוֹת שֶׁלֹּא בִּכְתֻבָּה וְכוּ': הַמְקַלֶּלֶת יוֹלְדֶיהָ בְּפָנָיו. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: בִּמְקַלֶּלֶת יוֹלְדֶיהָ בִּפְנֵי מוֹלִידָיו. וְסֵימָנָךְ: (בראשית מ״ח:ה׳) "אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי".]

לא "וּלְצִיּוֹן יֵאָמַר אִישׁ וְאִישׁ יֻלַּד בָּהּ וְהוּא יְכוֹנְנֶהָ עֶלְיוֹן". (תהלים פז) אָמַר רַבִּי מָיְשָׁא בַּר בְּרִיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֶחָד הַנּוֹלָד בָּהּ, וְאֶחָד הַמְצַפֶּה לְרְאוֹתָהּ. אָמַר אַבַּיֵי: וְחַד מִינַיְהוּ עָדִיף כְּתְרֵי מִינָן. אָמַר רָבָא: וְחַד מִינָן, כִּי סָלִיק לְהָתָם עָדִיף כְּתְרֵי מִינַיְהוּ, דְּהָא רַבִּי יִרְמְיָה, דְּכִי הֲוָה הָכָא, לָא הֲוָה יָדַע מַאי קָאָמְרֵי רַבָּנָן, כִּי סָלִיק לְהָתָם, קָרֵי לָן: "בַּבְלָאֵי טִפְּשָׁאֵי".

[תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: סָח לִי זָקֵן אֶחָד מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מַכֵּי שְׁחִין הֵן, וְכֻלָּן אָמְרוּ חֲכָמִים: תַּשְׁמִישׁ קָשֶׁה לָהֶן, וּבַעֲלֵי רְאָתָן קָשֶׁה מִכֻּלָּן. מֵמַאי הֲוֵי? דְּתַנְיָא: הִקִּיז דָּם וְשָׁמַשׁ, הַוְיִין לוֹ בָּנִים וִיתִיקִין. הִקִּיזוּ שְׁנֵיהֶם וְשָׁמְשׁוּ, הַוְיִן לוֹ בָּנִים בַּעֲלֵי רְאָתָן. אָמַר רַב פָּפָּא: לָא אָמְרָן אֶלָּא דְּלָא טָעִים מִידֵּי, אֲבָל טָעִים מִידֵּי, לֵית לָן בָּהּ. מַאי סִימָנֵיהּ: דָּלְקָן עֵינֵיהּ, וְדָיְבֵי נְחִירֵיהּ, וְאַיְתֵי לֵיהּ רִירָא מִפּוּמֵיהּ, וְרָמוּ דִּידְבֵי עִילּוּיֵהּ. וּמַאי אַסּוּתֵיהּ? אָמַר אַבַּיֵי: פִּילָא וְלוּדְנָא, גִּירְדָא דְּאֶגוֹזָא, וְגִירְדָא דְּאַשְׁפָּא, וּכְלִיל מַלְכָּא, וּמַתְחָלָא דְּדִיקְלָא סוּמְקָא, וְשָׁלִיק לְהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וּמְעַיֵּיל לֵיהּ לְבֵיתָא דְּשִׁישָׁא. וְאִי לָא אִיכָּא בֵּיתָא דְּשִׁישָׁא, מְעַיֵּיל לֵיהּ לְבֵיתָא דְּשֵׁב לִבְנֵי וַאֲרִיחָא, וְנָטִיל לֵיהּ תְּלַת מְאָה כַּסֵּי עַל רֵישֵׁיהּ, עַד דְּרַפְיָא אַרְעִיתָא דְּמוֹחֵיהּ, וְקָרַע לְמוֹחֵיהּ, וּמַיְתֵי אַרְבַּע טַרְפֵי דְּאַסָא, וּמַדְלֵי כָּל חַד כַּרְעָא, וּמוֹתִיב חַד וְשָׁקִיל בִּצְבָתָא וְקָלֵי לֵיהּ, דְּאִי לָא, הָדַר עִילּוּיֵהּ.]

לב מַכְרִיז רַבִּי יוֹחָנָן: הִזְהֲרוּ מִזְּבוּבִים שֶׁל בַּעֲלֵי רָאתָן. רַבִּי זֵירָא לָא הֲוָה יָתִיב בְּזִיקֵיהּ. רַבִּי אֶלְעָזָר לָא עַיֵּיל בְּאָהֳלֵיהּ. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי לָא הֲווּ אַכְלֵי מִבֵּיעֵי דְּהַהִיא מְבוֹאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִיכְרַךְ בְּהוּ וְעָסִיק בַּתּוֹרָה. אָמַר: (משלי ה׳:י״ט) "אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן", אִם חֵן מַעֲלָה עַל לוֹמְדֶיהָ, אַגּוּנִי [לָא] מַגְנִי?! כִּי הֲוָה שָׁכִיב, אָמְרוּ לֵיהּ לְמַלְאַךְ־הַמָּוֶת: זִיל עֲבִיד לֵיהּ רְעוּתֵיהּ! אָזַל אִיתְחֲזִי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אַחְוִי לִי דּוּכְתָּאי, אָמַר לֵיהּ: לְחַיֵּי. [אָמַר לֵיהּ]: הַב לִי סַכִּינָךְ דִּלְמָא מִיבְעַתְּתַ לִי בְּאוֹרְחָא. יְהָבָה נִיהֲלֵיהּ. כִּי מָטָא לְהָהֵתָם, דַּלְיֵיהּ, קָא מַחְוִי לֵיהּ. שָׁוַר נָפַל לְהַהוּא גִּיסָא. נַקְטֵיהּ בְּקַרְנָא דְּגַלִּימֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: בִּשְׁבוּעָתָא, דְּלָא אַתְּינָא! אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִי אִיתְּשַׁל אַשְׁבּוּעָתֵיהּ, נָהְדַּר. אִי לָא, לָא נָהְדַּר! אָמַר לֵיהּ: הַב לִי סַכִּינָאִי, לָא הֲוָה יָהֵב לֵיהּ. נַפְקָא בַּת־קָלָא וְאָמְרָה לֵיהּ: הַב נִיהֲלֵיהּ, דְּמִתְבָּעָא לִבְרָיָתָא. מַכְרִיז אֵלִיָּהוּ קַמֵּיהּ: פַּנּוּ מָקוֹם לְבַר־לִיוָאי, פַּנּוּ מָקוֹם לְבַר־לִיוָאי! אָזַל, אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי דַּהֲוָה יָתִיב עַל תִּלַּת עֲשַׂר תַּכְטְכֵי פִּיזָא. אָמַר לֵיהּ: אַתְּ הוּא בַּר־לִיוָאי? אָמַר לֵיהּ: הֵן. (אמר לו:) נְרָאֲתָה הַקֶּשֶׁת בְּיָמֶיךָ? אָמַר לוֹ: הֵן.

אִם כֵּן אִי אַתָּה בַּר־לִיוָאי. וְלָא הִיא, דְּלָא הֲוָאי מִידִּי, אֶלָּא סָבַר לָא אַחֲזִיק טִיבוּתָא לְנַפְשָׁאי. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, שׁוּשְׁבִינֵיהּ הֲוָה. כִּי הֲוָה קָא נִיחָא נַפְשֵׁיהּ, אָמְרוּ לֵיהּ לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת: זִיל עֲבִיד לֵיהּ רְעוּתֵיהּ. אָזַל לְגַבֵּיהּ וְאִתְחֲזִי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: שַׁבְקֶן תְּלָתִין יוֹמֵי, עַד דְּנֵיהֲדַר תַּלְמוּדָאי, דְּאָמְרִי: אֹשֶׁר מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ. שַׁבְקֵיהּ. לְבָתַר תְּלָתִין יוֹמִין, אָזַל אִתְחֲזִי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אַחְוִי לִי דּוּכְתָּאי. אָמַר לֵיהּ: לְחַיֵּי. אָמַר לֵיהּ: הַב לִי סַכִּינָךְ, דִּלְמָא מִבְעַתְּתַ לִי בְּאוֹרְחָא. אָמַר לֵיהּ: כְּחַבְרָךְ בָּעֵית לְמֵיעֲבַד לִי? אָמַר לֵיהּ: אַיְתִי סֵפֶר תּוֹרָה וְחָזֵי, מִי אִיכָּא מִידִּי דִּכְתִיב בֵּיהּ דְּלָא קַיְימְתֵיהּ! אָמַר לֵיהּ: מִי אִיכְרַכְתְּ בְּבַעֲלֵי רָאתָן וְאִיעַסַּקְתְּ בַּתּוֹרָה? וַאֲפִלּוּ הָכִי, כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ, אִפְּסִיק לֵיהּ עֲמוּדָא דְּנוּרָא בֵּין דִּידֵיהּ לְעָלְמָא. וּגְמִירִי, דְּלָא מַפְסִיק עֲמוּדָא דְּנוּרָא, אֶלָּא לְחַד בְּדָרָא אוֹ לִתְרֵין בְּדָרָא. קָרַב לְגַבֵּיהּ רַבִּי אֲלַכְסַנְדְּרִי, אָמַר: עֲשֵׂה בִּשְׁבִיל כְּבוֹד חֲכָמִים, לָא אַשְׁגַּח. עֲשֵׂה בִּשְׁבִיל כְּבוֹד אָבִיךָ, לָא אַשְׁגַּח. עֲשֵׂה בִּשְׁבִיל כְּבוֹד עַצְמְךָ. אִיסְתַּלַּק. אָמַר אַבַּיֵי: לַאֲפוּקֵי מִמַּאן דְּלָא קָיֵים אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְנָא: לַאֲפוּקֵי מִמַּר, דְּלָא אִית לֵיהּ מַעֲקֶה לְאִיגְּרֵיהּ! וְלָא הִיא, מֲהֲוָה הֲוָה, וְהַהִיא שַׁעְתָּא הוּא דְּשַׁדְּיֵיהּ זִיקָא. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִפְּנֵי מָה אֵין בַּעֲלֵי רָאתָן בְּבָבֶל? מִפְּנֵי שֶׁאוֹכְלִין תְּרֵדִין וְשׁוֹתִין שֵׁכָר שֶׁל הִזְמִי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי מָה אֵין מְצוֹרָעִים בְּבָבֶל? מִפְּנֵי שֶׁאוֹכְלִין תְּרֵדִין וְשׁוֹתִין שֵׁכָר וְרוֹחֲצִין בְּמֵי פְּרָת.

פרק ח

כתובות פרק ח - אין אגדות בפרק זה.

פרק ט

כתובות פרק ט - הַהוּא דְּאָמַר לֵיהּ: 'נְכְסֵי לְטוֹבְיָהּ', שְׁכִיב וְכוּ'. אַתּוּ שְׁנֵי טוֹבְיָה, שָׁכֵן וְתַלְמִיד חָכָם, תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. קָרוֹב וְתַלְמִיד חָכָם, תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. אַבָּעְיָא לְהוּ: שָׁכֵן וְקָרוֹב, מַאי? תָּא שְׁמַע: (משלי כז) "טוֹב שָׁכֵן קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק", שְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים, שְׁנֵיהֶם שְׁכֵנִים, שְׁנֵיהֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים? "שׁוּדָא דְּדַיְינֵי".

פרק י

כתובות פרק י - אין אגדות בפרק זה.

פרק יא

כתובות פרק יא - לג אָמַר רַבִּי [חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי] יוֹחָנָן: כָּל הַמּוֹנֵעַ תַּלְמִידוֹ מִלְּשַׁמְּשׁוֹ, כְּאִלּוּ מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ו׳:י״ד) "לַמָּס מֵרֵעֵהוּ חָסֶד". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אוֹמֵר: אַף פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְיִרְאַת שַׁדַּי יַעֲזוֹב".

פרק יב

כתובות פרק יב - לד תָּנוּ רַבָּנָן: בִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי, אָמַר: לְבָנַי אֲנִי צָרִיךְ. נִכְנְסוּ בָּנָיו אֶצְלוֹ. אָמַר לָהֶם: הִזָּהֲרוּ בְּכָבוֹד אִמְּכֶם, נֵר יְהֵא דָּלוּק בְּמְקוֹמוֹ, שֻׁלְחָן יְהֵא עָרוּךְ בְּמְקוֹמוֹ, מִטָּה תְּהֵא מֻצַּעַת בְּמְקוֹמָהּ. יוֹסֵף חֻפָּנִי, וְשִׁמְעוֹן אֶפְרָתִי, הֵם שִׁמְּשׁוּנִי בְּחַיַּי וְהֵם יְשַׁמְּשׁוּנִי בְּמוֹתִי. הִזָּהֲרוּ בְּכָבוֹד אִמְּכֶם, דְּאוֹרַיְתָא הוּא! דִּכְתִיב: (שמות כ׳:י״ב, דברים ה׳:ט״ז) "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ", אֵשֶׁת אָב הֲוַאי, אֵשֶׁת אָב, נַמִּי דְּאוֹרַיְתָא הוּא! דְּתַנְיָא: "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ", 'אֶת אָבִיךָ' זוֹ אֵשֶׁת אָבִיךָ. 'וְאֶת אִמֶּךָ' זֶה בַּעַל אִמֶּךָ. וְא"ו יְתֵרָה, לְרַבּוֹת אָחִיךָ הַגָּדוֹל. הַנֵּי מִילֵּי מֵחַיִּים, אֲבָל לְאַחַר מִיתָה, לָא. נֵר יְהֵא דָּלוּק בְּמְקוֹמוֹ, שֻׁלְחָן יְהֵא עָרוּךְ בְּמְקוֹמוֹ, מִטָּה תְּהֵא מֻצַּעַת בְּמְקוֹמָהּ, מַאי טַעְמָא? כָּל בֵּי שְׁמֻשֵׁי הֲוָה אַתֵּי לְבֵיתֵיהּ. הַהוּא בֵּי שְׁמֻשָׁא, אֲתָאי שִׁיבְבָתָא, קָא קָרֵיָא אַבָּבָא. אָמְרָה אַמְתֵּיהּ: שְׁתִיקִי, דְּרַבִּי יָתִיב. כֵּיוָן דְּשָׁמַע, (תוב) [שׁוּב] לֹא אָתָא, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל צַדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים. יוֹסֵף חֻפָּנִי, וְשִׁמְעוֹן אֶפְרָתִי הֵם שִׁמְּשׁוּנִי בְּחַיַּי וְהֵם יְשַׁמְּשׁוּנִי בְּמוֹתִי. סְבוּר מִינָּהּ, בַּהֲדֵין עָלְמָא הוּא דְּקָאָמַר. כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָדִים עַרְסֵיהוּ לְעַרְסֵיהּ, אֲמָרֵי: שְׁמַע מִינָּהּ לְהַהוּא עָלְמָא הוּא דְּקָאָמַר, וְהַאי דְּאָמַר הָכִי, דְּלָא לֵימְרוּ, מִלְּתָא הֲוָאי לְהוּ, וְעַד הָאִידְנָא נַמִּי זְכוּתָא דְּרַבִּי הוּא דַּאֲהַנְיָא לְהוּ. אָמַר לָהֶם: לְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי צָרִיךְ! נִכְנְסוּ אֶצְלוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם: אַל תִּסְפְּדוּנִי בַּעֲיָרוֹת, וְהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. שִׁמְעוֹן בְּנִי, חָכָם, גַּמְלִיאֵל בְּנִי, נָשִׂיא, חֲנִינָא בַּר חָמָא יֵשֵׁב בָּרֹאשׁ. "אַל תִּסְפְּדוּנִי בַּעֲיָרוֹת", סְבוּר מִינָּהּ מִשּׁוּם טִרְחָא הוּא דְּקָאָמַר. כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקַסְפְּדֵי בִּכְרַכִּים וְקָאַתּוּ כּוּלֵּי עָלְמָא, אָמְרוּ: שְׁמַע מִינָּהּ מִשּׁוּם יְקָרָא הוּא דְּקָאָמַר. הוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, דְּלָא עֲדִיפְנָא מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ,

דִּכְתִיב: (דברים ל"ד:ח') "וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם", תְּלָתִין יוֹמִין סַפְדֵי בִּימָמָא וְלֵילְיָא, מִכָּאן וָאֵילָךְ, סַפְדֵי בִּימָמָא וְגַרְסֵי בְּלֵילְיָא, אוֹ סַפְדֵי בְּלֵילְיָא וְגַרְסֵי בִּימָמָא, עַד דְּסַפְדֵי תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא. הַהוּא יוֹמָא דְּאַשְׁכַּבְתֵּיהּ דְּרַבִּי, נָפְקָא בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: כָּל דַּהֲוָה בְּאַשְׁכַּבְתֵּיהּ דְּרַבִּי, מְזַמָּן הוּא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. הַהוּא כּוֹבֵס, כָּל יוֹמָא הֲוָה אַתֵּי קַמֵּיהּ, הַהוּא יוֹמָא לָא אָתָא, כֵּיוָן דְּשָׁמַע הָכִי, סָלִיק לְאִיגָּרָא וְנָפַל לְאַרְעָא וּמֵית. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: אַף הַהוּא כּוֹבֵס מְזַמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא!

לה "שִׁמְעוֹן בְּנֵי חָכָם", מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁמְעוֹן בְּנֵי חָכָם, גַּמְלִיאֵל בְּנִי, נָשִׂיא. אָמַר לֵוִי: צְרִיכָא לְמֵימַר? אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי: צְרִיכָא לְךָ וּלְמִטְלָעָתְךָ! מַאי קַשְׁיָא לֵיהּ? הָא קְרָא קָאָמַר: (דברי הימים ב כ"א:ג') "וְאֶת הַמַּמְלָכָה נָתַן לִיהוֹרָם כִּי הוּא הַבְּכוֹר", הַהוּא מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו, הֲוָה, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל אֵינוֹ מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו הֲוָה. וְרַבִּי, מַאי טַעְמָא עָבַד הָכִי? נְהִי דְּאֵינוֹ מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו בְּחָכְמָה, בְּיִרְאַת חֵטְא מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו הֲוָה. חֲנִינָא בַּר חָמָא יֵשֵׁב בְּרֹאשׁ. לֹא קִבֵּל רַבִּי חֲנִינָא, שֶׁהָיָה רַבִּי אֶפֶס גְּדוֹל מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה. יָתִיב רַבִּי אֶפֶס בְּרֵישָׁא, וְיָתִיב רַבִּי חֲנִינָא אַבָּרְאִי, וְאָתָא לֵוִי וְיָתִיב גַּבֵּיהּ. נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי אֶפֶס, וְיָתִיב רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵישָׁא, וְלָא הֲוָה לְלֵוִי אִינִישׁ לְמֵיתַב גַּבֵּיהּ, וְקָאָתָא לְבָבֶל. וְהַיְנוּ דְּאָמְרֵי לֵיהּ לְרַב: גַּבְרָא רַבָּה אִקְלַע לְנַהַרְדְּעָא וּמְטָלַע, וְדָרִישׁ: 'כְּלִילָא שְׁרִי'. אָמַר: שְׁמַע מִינַּהּ נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי אֶפֶס, וְיָתִיב רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵישָׁא, וְלָא הֲוָה לֵיהּ לְלֵוִי אִינִישׁ לְמֵיתַב גַּבֵּיהּ, וְקָאָתָא. וְאֵימָא: רַבִּי חֲנִינָא נָח נַפְשֵׁיהּ, וְרַבִּי אֶפֶס כְּדְיָתִיב יָתִיב, וְלָא הֲוָה לֵיהּ לְלֵוִי אִינִישׁ לְמֵיתַב גַּבֵּיהּ וְקָאַתְיָא? אִי בָּעֵית אֵימָא: לֵוִי לְרַבִּי אֶפֶס מֵיכַּף הֲוָה כַּייֵף לֵיהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: כֵּיוָן דְּאָמַר רַבִּי: "חֲנִינָא בַּר חָמָא יֵשֵׁב בָּרֹאשׁ", לָא סָגֵי דְּלָא מָלַךְ, דִּכְתִיב בְּהוּ בְּצַדִּיקִים: (איוב כ"ב:כ"ח) "וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ". וְהָא הֲוָה רַבִּי חִיָּא? נָח נַפְשֵׁיהּ. וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּא: אֲנִי רָאִיתִי קִבְרוֹ שֶׁל רַבִּי, וְהוֹרַדְתִּי עָלָיו דְּמָעוֹת? אִיפּוּךְ. וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּא: אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי, בָּטְלָה קְדֵשָׁה? אִיפּוּךְ. וְהָתַנְיָא: כְּשֶׁחָלָה רַבִּי, נִכְנַס רַבִּי חִיָּא אֶצְלוֹ, וּמְצָאוֹ שֶׁהוּא בּוֹכֶה. אָמַר לוֹ: רַבִּי, מִפְּנֵי מָה אַתָּה בּוֹכֶה? וְהָתַנְיָא: מֵת מִתּוֹךְ שְׂחוֹק, סִימָן יָפֶה לוֹ, מִתּוֹךְ הַבְכִּי, סִימָן רַע לוֹ. פָּנָיו לְמַעְלָה, סִימָן יָפֶה לוֹ, פָּנָיו לְמַטָּה, סִימָן רַע לוֹ, פָּנָיו כְּלַפֵּי הָעָם, סִימָן יָפֶה לוֹ. פָּנָיו כְּלַפֵּי הַכֹּתֶל, סִימָן רַע לוֹ. פָּנָיו יְרֵקִין, סִימָן רַע לוֹ, פָּנָיו צְהֻבִּין וְאֲדֻמִּים, סִימָן יָפֶה לוֹ. מֵת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, סִימָן יָפֶה לוֹ, בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, סִימָן רַע לוֹ. מֵת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, סִימָן רַע לוֹ, בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, סִימָן יָפֶה לוֹ. מֵת מֻחֱלֵי מֵעַיִם, סִימָן יָפֶה לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁרֻבָּן שֶׁל צַדִּיקִים מִיתָתָן בָּחֳלֵי מֵעַיִם. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא, אַתּוֹרָה וּמִצְוֹות קָא בָּכֵינָא. אִי בָּעֵית אֵימָא: אִיפּוּךְ, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: [לְעוֹלָם לָא תִּיפּוּךְ], רַבִּי חִיָּא עָסוּק בְּמִצְוֹות הֲוָה. וְרַבִּי סָבַר: לָא אֲפַגְּרֵיהּ.

לוֹ וְהַיְנוּ, דְּכִי הֲווּ מִנְצֵי רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי חִיָּא, אָמַר לוֹ רַבִּי חֲנִינָא לְרַבִּי חִיָּא: בַּהֲדֵי דִּידִי מִנְצֵית? דְּאִם חַס־וְשָׁלוֹם נִשְׁתַּכְּחָה תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, מֵהַדְּרָנָא לָהּ מִפִּלְפּוּלֵי! אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא: אֲנָא עַבְדִי דְּלָא מִשְׁתַּכְּחָא תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, דְּאַיְתֵינָא כִּיתָנָא, וְשָׁדְיָנָא, וּמְגַדְּלָנָא נִישְׁבֵּי, וְצַיְּידְנָא טַבְיָא, וּמַאֲכִילְנָא בִּישְׂרָא לְיַתְמֵי, וַאֲרִיכְנָא מְגִלְּתָא מִמַּשְׁכֵי דְּטַבְיֵי, וְסָלִיקְנָא לְמָתָא דְּלֵית בָּהּ מַקְרֵי דַּרְדְּקֵי, וְכָתִיבְנָא חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי לַחֲמִשָּׁה יְנוּקֵי, וּמַתְנִינָא שִׁיתָּא סִדְרֵי לְשִׁיתָּא יְנוּקֵי. לְכָל חַד וְחַד אֲמְרִי לֵיהּ: אַתְּנִי סִדְרָךְ לְחַבְרָךְ. וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי: "כַּמָּה גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂי חִיָּא". אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי: אֲפִלּוּ מִמְּךָ? אָמַר לוֹ: אִין! אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: אֲפִלּוּ מֵאַבָּא? אָמַר לוֹ: חַס־וְשָׁלוֹם! לֹא תְּהֵא כָּזֹאת בְּיִשְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶם: "לִבְנִי קָטָן אֲנִי צָרִיךְ". נִכְנַס רַבִּי שִׁמְעוֹן אֶצְלוֹ, מָסַר לוֹ סִדְרֵי חָכְמָה. אָמַר לָהֶם: "לִבְנִי גָּדוֹל אֲנִי צָרִיךְ". נִכְנַס רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֶצְלוֹ וּמָסַר לוֹ סִדְרֵי נְשִׂיאוּת. אָמַר לוֹ: "בְּנִי, נְהֹג נְשִׂיאוּתְךָ בְּרָמִים, זְרֹק מָרָה בַּתַּלְמִידִים". אֵינִי, וְהָכְתִיב: (תהילים ט"ו:ד') "וְאֶת יִרְאֵי ה' יְכַבֵּד", וְאָמַר מַר: זֶה יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה, כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה תַּלְמִיד חָכָם, הָיָה עוֹמֵד מִכִּסְאוֹ וּמְחַבְּקוֹ וּמְנַשְּׁקוֹ וְקוֹרֵא לוֹ: "רַבִּי, רַבִּי, מוֹרִי, מוֹרִי"? לָא קַשְׁיָא, הָא בְּצִינְעָא, הָא בְּפַרְהֶסְיָא. תָּנְיָא: רַבִּי מָטָל בְּצִפּוֹרִי וּמָקוֹם מוּכָן לוֹ בְּבֵית שְׁעָרִים. וְהַתַּנְיָא: (דברים ט"ז:כ') "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף" הֹלֵךְ אַחַר רַבִּי לְבֵית שְׁעָרִים. רַבִּי, בְּבֵית שְׁעָרִים הֲוָה, אֶלָּא כֵּיוָן דְּחָלַשׁ אַמְטִיוּהָ לְצִפּוֹרִי, דְּמִידַלְיָא וּבָסִים אֲוִירָהּ.

לז הַהוּא יוֹמָא דְּנָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי, נְזִרוּ רַבָּנָן תַּעֲנִיתָא, וּבָעוּ רַחֲמֵי. אֲמְרִי: כֹּל מַאן דְּאָמַר: "נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי", יִדְקֵר בַּחֲרֵב! סְלִיקָא אַמְתֵּיהּ דְּרַבִּי לְאִיגְּרָא, אָמְרָה: "עֶלְיוֹנִים מְבַקְּשִׁים אֶת רַבִּי, וְתַחְתּוֹנִים מְבַקְּשִׁים אֶת רַבִּי, יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּכוֹפוּ תַּחְתּוֹנִים אֶת הָעֶלְיוֹנִים". כֵּיוָן דַּחֲזָאי כַּמָּה זִמְנֵי דְּעַיֵּיל לְבֵית הַכִּסֵּא, וְחָלַץ תְּפִלִּין וּמָנַח לְהוּ וְקָמְצָטְעַר, אָמְרָה: "יֶהֱא רָצוֹן שֶׁיְּכוֹפוּ עֶלְיוֹנִים אֶת הַתַּחְתּוֹנִים"! וְלָא הֲווּ שָׁתְקֵי רַבָּנָן מִלְּמִבְעֵי רַחֲמֵי. שָׁקְלָה כּוּזָא, שַׁדְיָא מֵאִיגְּרָא, אִשְׁתִּיקוּ [מַרְחֲמֵי], וְנָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְבַר קַפָּרָא: זִיל עַיֵּין. אָזַל אַשְׁכְּחֵיהּ דְּנָח נַפְשֵׁיהּ. קָרְעֵיהּ לִלְבוּשֵׁיהּ וַאֲהַדְרֵיהּ לְקִרְעֵיהּ לַאֲחוֹרֵיהּ. פָּתַח וְאָמַר: אֲרָאֶלִּים וּמְצוּקִים אָחֲזוּ בַּאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, נִצְּחוּ אֲרָאֶלִּים אֶת הַמְּצוּקִים וְנִשְׁבָּה אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. אָמְרוּ לֵיהּ: נָח נַפְשֵׁיהּ? אָמַר לְהוּ: אַתּוּן קַאֲמִרִיתוּ, וַאֲנָא לָא קָאֲמִינָא. בְּשִׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי, זָקַף עֶשֶׂר אֶצְבְּעוֹתָיו כְּלַפֵּי מַעְלָה, אָמַר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁיָּגַעְתִּי בְּעֶשֶׂר אֶצְבְּעוֹתַי בַּתּוֹרָה, וְלֹא נֶהֱנֵיתִי אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שֶׁיְּהֵא שָׁלוֹם בְּמְנוּחָתִי. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: (ישעיהו נ"ז:ב') "יָבוֹא שָׁלוֹם, יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם". 'עַל מִשְׁכָּבְךָ' מִיבָּעֵי לֵיהּ! מְסַיַּע לְרַבִּי חִיָּא בַּר גַּמְדָּא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר גַּמְדָּא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל: בְּשָׁעָה שֶׁהַצַּדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, אוֹמְרִים מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, צַדִּיק [פְּלוֹנִי] בָּא. אוֹמֵר [לָהֶם]: "יְבוֹאוּ צַדִּיקִים וְיֵצְאוּ לְקָרְאתוֹ", [וְאוֹמְרִים לוֹ]: "יָבוֹא שָׁלוֹם, יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בְּשָׁעָה שֶׁהַצַּדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יוֹצְאוֹת לְקָרְאתוֹ, אַחַת אוֹמֶרֶת לוֹ: (בא) ["יָבוֹא] בְּשָׁלוֹם", וְאַחַת אוֹמֶרֶת: "הֹלֵךְ נְכֹחוֹ", וְאַחַת אוֹמֶרֶת לוֹ: "יָבוֹא שָׁלוֹם, יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם". וּבְשָׁעָה שֶׁהָרָשָׁע נֶאֱבָד מִן הָעוֹלָם, שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי חַבָּלָה יוֹצְאוֹת לִקְרָאתוֹ, אַחַת אוֹמֶרֶת: (שם מח) "אֵין שָׁלוֹם אָמַר ה' לָרְשָׁעִים". וְאַחַת אוֹמֶרֶת לוֹ: (שם נ) "לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן". וְאַחַת אוֹמֶרֶת לוֹ: (יחזקאל ל"ב:י"ט) "רְדָה וְהָשְׁכְּבָה אֶת עֲרֵלִים".

פרק יג

כתובות פרק יג - לח [אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעִים וְאַרְבָּעָה בָּתֵּי דִּינִין הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּנֶגְדָּן בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, וּכְנֶגְדָּן בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וּכְנֶגְדָּן בָּתֵּי סוֹפְרִים]. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב אַסִי: גּוֹזְרֵי גְּזֵרוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ נוֹטְלִים שְׂכָרָם, תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה מָנֶה מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. [לֹא רָצוּ, מוֹסִיפִין לָהֶן. 'לֹא רָצוּ'? אֲטוּ בִּרְשִׁיעֵי עַסְקִינַן. אֶלָּא, לֹא סִפְּקוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצוּ, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן]. קַרְנָא הֲוָה שָׁקִיל אִיסְתְּרָא מִזַּכַּאי וְאִיסְתְּרָא מֵחַיָּב, וְדָאִין לְהוּ דִּינָא. וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי? וְהָא כְּתִיב: (שמות כ"ג:ח') "וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח". [וְכִי תֵּימָא, כֵּיוָן דְּשָׁקִיל מִתַּרְוַיְהוּ לָא אַתֵּי לְאַצְלוּיֵי דִּינָא, וְכִי לָא אַתֵּי לְאַצְלוּיֵי דִּינָא, מִי שָׁרֵי? וְהָתַנְיָא: "וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אִם לְלַמֵּד שֶׁלֹּא לְזַכּוֹת אֶת הַחַיָּב וְלֹא לְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: (דברים ט"ז:י"ט) "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט", אֶלָּא אַפְלוּ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב, אֲמָרָה תּוֹרָה: "וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח". [הָנֵי מִילֵי, הֵיכָא דְּשָׁקִיל בְּתוֹרַת שׁוֹחֲדָא, קַרְנָא, בְּתוֹרַת אַגְרָא הֲוָה שָׁקִיל. וּבְתוֹרַת אַגְרָא מִי שָׁרֵי? וְהָתְנַן: הַנּוֹטֵל שָׂכָר לָדוּן, דִּינָיו בְּטֵלִין! הָנֵי מִילֵי אֲגַר דִּינָא, קַרְנָא, אֲגַר בְּטֵילָא הֲוָה שָׁקִיל. וַאֲגַר בְּטֵילָא מִי שָׁרֵי? וְהָתַנְיָא: מִכֹּעַר הַדַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר לָדוּן, אֶלָּא שֶׁדִּינוֹ דִּין. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא, אֲגַר דִּינָא, דִּינוֹ דִּין? וְהָתַנְיָא: הַנּוֹטֵל שָׂכָר לָדוּן, דִּינָיו בְּטֵלִין! אֶלָּא 'אֲגַר בְּטֵילָא', וְקָתָנֵי: מִכֹּעַר הַדַּיָּן. הָנֵי מִילֵי בְּטֵילָא דְּלָא מוּכְחָא, קַרְנָא, בְּטֵילָא דְּמוּכְחָא הֲוָה שָׁקִיל, דַּהֲוָה תָּהֵי בְּאַמְבָּרָא דְּחַמְרָא וְיָהֲבֵי לֵיהּ זוּזָא]. כִּי הָא דְּרַב הוּנָא, כִּי הֲוָה אַתֵּי דִּינָא לְקַמֵּיהּ, אָמַר לְהוּ: הָבוּ לִי גַּבְרָא דְּדָלִי לִי בַּחֲרִיקָאֵי, וְאֵידָן לְכוּ דִּינָא. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה סְמוּיוֹת עֵינֵיהֶם שֶׁל מְקַבְּלֵי שֹׁחַד; אָדָם חָשׁ בְּעֵינָיו, נוֹתֵן מָמוֹן לְרוֹפֵא, סָפֵק מִתְרַפֵּא סָפֵק אֵינוֹ מִתְרַפֵּא, וְהֵם נוֹטְלִין שָׂוֶה פְּרוּטָה וּמְסַמִּין עֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ"ג:ח') "כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים". תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים ט"ז:י"ט) "כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים", קַל וָחוֹמֶר לְטִפְּשִׁים. (שם) "וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים" קַל וָחוֹמֶר לָרְשָׁעִים. מִידֵּי, 'טִפְּשִׁים' וּ'רְשָׁעִים' בְּנֵי דִּינָא נִינְהוּ? אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: "כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים", אֲפִלּוּ חָכָם גָּדוֹל וְלוֹקֵחַ שֹׁחַד, אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם בְּלֹא

סַמְיוּת הַלֵּב. "וְיִסַּלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים" אֶפִלּוּ צַדִּיק גָּמוּר וְלוֹקֵחַ שֹׁחַד, אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, בְּלֹא טֵרוּף הַדַּעַת. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר כֹּהֵן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ"ט:ד') "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ, וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יֶהֶרְסֶנָּה", אִם דּוֹמֶה דַּיָּן לְמֶלֶךְ, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְכְלוּם, יַעֲמִיד אָרֶץ. וְאִם דּוֹמֶה לְכֹהֵן, שֶׁמְּחַזֵּר עַל הַגְּרָנוֹת, יֶהֶרְסֶנָּה. אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא: הַאי דַּיְינָא דְּשָׁאֵיל שְׁאֵילְתָּא, פָּסוּל לְמֵידַן דִּינָא. וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּלֵית לֵיהּ לְאוּשּׁוּלֵי, אֲבָל אִית לֵיהּ לְאוּשּׁוּלֵי, לֵית לָן בָּהּ. אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּשׁוֹחֲדָא? כֵּיוָן דְּמְקַבֵּל שׁוֹחַד מִינַּיהּ, אִיקָּרְבָא דַּעְתֵּיהּ לְגַבֵּיהּ וַהֲוֵי כְּגוּפֵיהּ, וְאֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ. מַאי 'שׁוֹחַד'? שֶׁהוּא חַד! אָמַר רַב פָּפָּא: לָא לִידּוֹן אִינִישׁ דִּינָא לְמַאן דְּרָחִים לֵיהּ, וְלָא לְמַאן דְּסָנֵי לֵיהּ. דְּרָחִים לֵיהּ, לָא חָזֵי לֵיהּ חוֹבָה, דְּסָנֵי לֵיהּ, לָא חָזֵי לֵיהּ זְכוּתָא. אָמַר אַבַּיֵי: הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּמְרַחֲמִין לֵיהּ בְּנֵי מָתָא, לָאו מִשּׁוּם דְּמַעֲלֵי טְפֵי, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלָא מוֹכַח לְהוּ בְּמִילֵּי דִּשְׁמַיָּא. [אָמַר רָבָא: מֵרִישׁ הֲוָה אָמִינָא: הַנֵּי בְּנֵי מְחוֹזָא, כּוּלְּהוּ רָחְמוּ לִי. כֵּיוָן דַּהֲוָאי דַּיְינָא, אָמִינָא: מִינַּיְיהוּ סָנוּ לִי וּמִינַּיְיהוּ רָחְמוּ לִי. כֵּיוָן דַּחֲזָאי דְּמַאן דְּמִיחַיֵּב לֵיהּ הָאִידָּנָא, קָא זָכֵי לְמָחָר, אֲמִינָא: אִי מִרְחַם, כּוּלְּהוּ רָחְמוּ לִי, אִי מַסְנוּ, כּוּלְּהוּ סָנוּ לִי].

לט תְּנוּ רַבָּנָן: (שמות כ"ג:ח') "וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח", אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֹׁחַד מָמוֹן, אֶלָּא אֲפִלּוּ שֹׁחַד דְּבָרִים נַמִּי אָסוּר, מִדְּלָא כְּתִיב: "בָּצַע לֹא תִקָּח". הֵיכִי דָּמֵי 'שֹׁחַד דְּבָרִים'? כִּי הָא דְּשִׁמּוּאֵל הֲוָה עָבַר בְּמַבָּרָא, אָתָא הַהוּא גַּבְרָא יְהַב לֵיהּ יְדֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: מַאי עֲבִידְתִּיךְ? אָמַר לֵיהּ: דִּינָא אִית לִי. אָמַר לֵיהּ: פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא. אֲמֵימָר הֲוָה יָתִיב וְקָא דָּאִין דִּינָא. פָּרַח גַּדְפָּא אַרֵישֵׁיהּ. אָתָא הַהוּא גַּבְרָא, שַׁקְלֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: מַאי עֲבִידְתִּיךְ? [אָמַר לֵיהּ: דִּינָא אִית לִי. אָמַר לֵיהּ: פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא]. מַר עוּקְבָא הֲוָה שָׁדֵי רוֹקָא קַמֵּיהּ, אָתָא הַהוּא גַּבְרָא כַּסֵּייהּ. אָמַר לֵיהּ: מַאי עֲבִידְתִּיךְ? [אָמַר לֵיהּ: דִּינָא אִית לִי. אָמַר לֵיהּ: פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא]. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, הֲוָה רָגִיל אֲרִיסֵיהּ דַּהֲוָה מַיְתֵי לֵיהּ כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא כַּנְתָא דְּפֵירֵי. יוֹמָא חַד אַיְתֵי לֵיהּ בַּחֲמִשְׁי בְּשַׁבְּתָא, אָמַר לֵיהּ: מַאי שְׁנָא הָאִידָּנָא? אָמַר לֵיהּ: דִּינָא אִית לִי וַאֲמִינָא: אַגַּב אוֹרְחָאי אַיְתֵי לֵיהּ לְמַר. לָא קַבִּיל מִינֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא. אוֹתִיב זוּזָא דְּרַבָּנָן וְקָא דָּיְינִין לֵיהּ. בַּהֲדֵי דְּקָא אָזִיל וְאַתֵּי, אָמַר: אִי בָּעֵי טָעִין הָכִי, וְאִי בָּעֵי טָעִין הָכִי. אָמַר: תִּפַּח נַפְשָׁם שֶׁל מְקַבְּלֵי שׁוֹחַד. וּמָה אֲנִי שֶׁלֹּא נָטַלְתִּי, וְאִם נָטַלְתִּי, שֶׁלִּי נָטַלְתִּי, כָּךְ! מְקַבְּלֵי שׁוֹחַד, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע, אַיְתֵי לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא רֵאשִׁית הַגֵּז. אָמַר לֵיהּ: מֵהֵיכָא אַתְּ? אָמַר לֵיהּ: מִדּוּפְּ פְּלַן, וּמֵהָתָם לְהָכָא לָא הֲוָה כֹּהֵן לְמֵיתְבָא לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: דִּינָא אִית לִי, אשתשר [וַאֲמִינָא: אַגַּב אוֹרְחָאי אַיְתֵי לֵיהּ לְמַר. אָמַר לֵיהּ: פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא. לָא קַבִּיל מִינֵּיהּ. אוֹתִיב לֵיהּ זוּגָא דְּרַבָּנָן וְקָא דָּיְנֵי לֵיהּ. בַּהֲדֵי דְּקָא אָזִיל וְאַתֵּי, אָמַר: אִי בָּעֵי טָעִין הָכִי, וְאִי בָּעֵי טָעִין הָכִי. אָמַר: תִּפַּח נַפְשָׁם שֶׁל

מְקַבְּלֵי שׂוֹחַד. וּמָה אֲנִי שֶׁלֹּא נָטַלְתִּי, וְאִם נָטַלְתִּי, שֶׁלִּי נָטַלְתִּי, כָּךְ! מְקַבְּלֵי שׂוֹחַד, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה]!

מ רַב עָנָן, אֵיתֵי לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא כַּנְתָּא דְּגִילְדָנֵי דְּבֵי גִּילֵי. אָמַר לֵיהּ: מַאי עֲבִידְתִּיךְ? אָמַר לֵיהּ: דִּינָא אִית לִי. לָא קַבֵּיל מִינֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: פָּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא. אָמַר לֵיהּ: דִּינֵּיהּ דְּמַר לָא בָּעִינָא, קְבוּלֵי לְקַבֵּיל מַר, דְּלָא לְמָנְעָן מַר מֵאַקְרוּבֵי בְּכוּרִים. דְּתַנְיָא (מלכים־ב ד) "וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה, וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹקִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם [שְׂעֹרִים], וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ". וְכִי אֱלִישָׁע אוֹכֵל בִּכּוּרִים הָוֶה? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל הַמֵּבִיא דּוֹרוֹן לְתַלְמִיד חָכָם, כְּאִלּוּ מַקְרִיב בִּכּוּרִים. אָמַר לֵיהּ: קְבוּלֵי לָא בָּעִינָא דְּאִיקַבֵּיל, הַשְׁתָּא דְּאַמַּרְתְּ לִי טַעְמָא, מְקַבְּלִינַן. שַׁדְּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן. שְׁלַח לֵיהּ: נְדַיְנֵיהּ מַר לְהַאי גַּבְרָא, דַּאֲנָא עָנָן פְּסִילְנָא לֵיהּ לְדִינָא. אָמַר: מִדְּשָׁלַח לִי הָכִי, שְׁמַע מִינַּהּ קְרִיבֵיהּ הוּא. הָוָה קָאִים דִּינָא דַּיְתָמֵי קַמֵּיהּ. אָמַר: הַאי 'עֲשֵׂה' וְהַאי 'עֲשֵׂה', עֲשֵׂה דִּכְבוֹד תּוֹרָה עָדִיף. סַלְקִינֵיהּ לְדִינָא דַּיְתָמֵי וְאַחְתֵּיהּ לְדִינֵיהּ. כֵּיוָן דְּחָזָא בַּעַל־דִּינֵיהּ יְקָרָא דְּקָא עָבִיד לֵיהּ, (איסתתר) [אִיסְתַּתֵּם] טַעֲנָתֵיהּ.

מא רַב עָנָן, הָוָה רָגִיל אֵלְיָהוּ דְּאַתֵּי גַּבֵּיהּ, דַּהֲוָה מַתְנֵי לֵיהּ סִדְרָא דְּאֵלְיָהוּ. כֵּיוָן דְּעָבִיד הָכִי, אִיסְתַּלַּק. אוֹתִיב בְּתַעֲנִיתָא וּבָעָא רַחֲמֵי וְאָתָא, כִּי אָתָא, הָוָה מִיבָּעֵית לֵיהּ בַּעוּתֵיהּ, וְעָבִיד תֵּיבוּתָא (ואנחיה) וְיָתִיב קַמֵּיהּ, עַד דְּאַפִּיק לֵיהּ סִדְרֵיהּ, וְהַיְנוּ דְּאַמְרֵי: "סֵדֶר אֵלְיָהוּ רַבָּה", "סֵדֶר אֵלְיָהוּ זוּטָא".

מב בִּשְׁנֵי דְּרַב יוֹסֵף הָוָה רִיתְחָא. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לָרַב יוֹסֵף: לִיבָּעֵי מַר רַחֲמֵי. אָמַר לְהוּ: הַשְׁתָּא, וּמָה אֱלִישָׁע, דְּכִי הָווּ רַבָּנָן מִיפְּטְרֵי מִקַּמֵּיהּ, הָווּ פִּישֵׁי תְּרֵי אַלְפִין וּמְאתָן רַבָּנָן, בְּעִידָּן רִיתְחָא, לָא הָוָה בָּעֵי רַחֲמֵי, אֲנָא, אִיבָּעֵי רַחֲמֵי? וּמַאי דְּפִישֵׁי הָכִי? דִּכְתִיב: (מלכים ב ד׳:מ״ג) "וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ: מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ?", מַאי "לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ"? אִילֵימָא: דְּכוּלְהוּ לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ, בִּשְׁנֵי בַּצֹּרֶת, טוּבָא הָווּ!? אֶלָּא לָאו, דְּכָל חַד וְחַד קַמֵּי מֵאָה אִישׁ. כִּי הָווּ מִפְּטְרוּ רַבָּנָן מִבֵּי רַב הָווּ פִּישֵׁי אַלְפָא וּמָאתָן רַבָּנָן. מִבֵּי רַב הוּנָא הָווּ פִּישֵׁי תַּמְנֵי מְאָה רַבָּנָן. רַב הוּנָא הָוָה דָּרִישׁ בִּתְלִיסַר אָמוֹרָאֵי. כִּי הָווּ קָיְמֵי רַבָּנָן מִמְּתִיבְתָּא דְּרַב הוּנָא וְנַפְּצֵי גְּלִימֵיהוּ, הָוָה סָלִיק אַבְקָא וְכַסֵּי לֵיהּ לְיוֹמָא, וְאָמְרֵי בְּמַעֲרְבָא: קָמוּ לֵיהּ מִמְּתִיבְתָּא דְּרַב הוּנָא בַּבְלָאָה. כִּי מִפְּטְרֵי רַבָּנָן מִבֵּי רַבָּה וְרַב יוֹסֵף, הָווּ פִּישֵׁי אַרְבַּע מְאָה רַבָּנָן וְקָרוּ לְנַפְּשַׁיְיהוּ: 'יַתְמֵי'. כִּי הָווּ מִפְּטְרֵי רַבָּנָן מִבֵּי אַבַּיֵי, וְאָמְרֵי לְהּ מִבֵּי רַב פָּפָּא, וְאָמְרֵי לְהּ מִבֵּי רַב אַשִׁי, הָווּ פִּישֵׁי מָאתָן רַבָּנָן וְקָרוּ לְנַפְּשַׁיְיהוּ: 'יַתְמֵי דְּיַתְמֵי'.

מג אָמַר שְׁמוּאֵל: שִׁנּוּי וֶסֶת תְּחִלַּת חֳלִי מֵעַיִם. כָּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא: (משלי ט״ו:ט״ו) "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים", וְהָא אִיכָּא שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים? כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: שִׁנּוּי

וָסֶת, תְּחִלַּת חֳלִי מֵעַיִם. בֶּן סִירָא אוֹמֵר: "אַף לֵילוֹת". בִּשְׁפַל גַּגִּים גַּגּוֹ וּבְמְרוֹם הָרִים כַּרְמוֹ, מִמְּטַר גַּגִּים לְגַגּוֹ, וּמֵעָפָר כַּרְמוֹ לִכְרָמִים.

מד תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ עוֹבְדֵי כוֹכָבִים. וְאַל יָדוּר בְּחוּץ לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֱלוֹהַּ, וְכָל הַדָּר בְּחוּץ לָאָרֶץ, דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ"ה:ל"ח-ל"ט) "לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים". וְכִי כָּל שֶׁאֵינוֹ דָּר בָּאָרֶץ אֵין לוֹ אֱלוֹהַּ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל הַדָּר בְּחוּץ לָאָרֶץ כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: (שמואל א כ"ו:י"ט) "כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה', לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים". וְכִי מִי אָמַר לוֹ לְדָוִד: "לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים"? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל הַדָּר בְּחוּץ לָאָרֶץ, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

מה רַבִּי זֵירָא הֲוָה קָא מְשַׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, דְּבָעֵי לְמֵיסַק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל הָעוֹלֶה מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ"ז:כ"ב) "בָּבֶלָה יוּבָאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ, עַד יוֹם פָּקְדִי אֹתָם, נְאֻם ה'", וְרַבִּי זֵירָא? הַהוּא, בְּכְלֵי שָׁרֵת כְּתִיב. וְרַב יְהוּדָה? כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא: (שה"ש ב) "הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה" וְגוֹ'. וְרַבִּי זֵירָא? הַהוּא שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל בַּחוֹמָה. וְרַב יְהוּדָה? 'הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם כְּתִיב! וְרַבִּי זֵירָא? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שְׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת הַלָּלוּ לָמָּה? אַחַת, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל בַּחוֹמָה, וְאַחַת, שֶׁהִשְׁבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאַחַת, שֶׁהִשְׁבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִדַּאי. וְרַב יְהוּדָה? (אמר): (שם) "אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ" כְּתִיב. וְרַבִּי זֵירָא? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי לֵוִי, דְּאָמַר: שֵׁשׁ שְׁבוּעוֹת הַלָּלוּ לָמָּה? תְּלָתָא, הַנֵי דַּאֲמָרַן, אִינָךְ: שֶׁלֹּא יָגְלוּ אֶת הַקֵּץ, וְשֶׁלֹּא יַרְחֲקוּ אֶת הַקֵּץ, וְשֶׁלֹּא יְגַלּוּ אֶת הַסּוֹד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. (שם) "בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם מְקַיְּמִים אֶת הַשְּׁבוּעָה, מוּטָב, וְאִם לָאו, אֲנִי מַתִּיר אֶת בְּשַׂרְכֶם כִּצְבָאוֹת אוֹ כְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה.

מו אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִ בְּלֹא עָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל"ג:כ"ד) "וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ נְשָׂא עָוֹן". אָמַר לֵיהּ (רבינא) [רָבָא] לְרַב אַשִׁי: אֲנַן, בְּסוֹבְלֵי חֳלָאִים מַתְנִינַן לָהּ. אָמַר רַב עָנָן: כָּל הַקָּבוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ קָבוּר תַּחַת הַמִּזְבֵּחַ, כְּתִיב הָכָא: (שמות כ':כ"א) "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי", וּכְתִיב הָתָם: (דברים ל"ב:מ"ג) "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ". עוּלָא הֲוָה רָגִיל, דַּהֲוָה סָלִיק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. נָח נַפְשֵׁיהּ בְּחוּץ לָאָרֶץ. אַתּוּ אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר. אָמַר: אַנְתְּ עוּלָא (עמוס ז':י"ז) "עַל אֲדָמָה

טְמֵאָה תָּמוּת". אָמְרוּ לוֹ: אֲרוֹנוֹ בָּא. אָמַר לָהֶם: אֵינוֹ דּוֹמֶה קוֹלַטְתּוֹ מֵחַיִּים, לְקוֹלַטְתּוֹ לְאַחַר מִיתָה. הַהוּא גַּבְרָא דְּנָפְלָה לֵיהּ יְבָמָה בֵּי חוֹזָאָה, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא. אָמַר לֵיהּ: מַהוּ לְמֵיחַת וּלְיַבְּמָהּ? אָמַר לֵיהּ: אָחִיו נָשָׂא כּוּתִית וּמֵת, בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁהֲרָגוֹ, וְהוּא יֵרֵד אַחֲרָיו? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, כָּךְ אָסוּר לָצֵאת מִבָּבֶל לִשְׁאָר אֲרָצוֹת. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף, דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: אֲפִלּוּ מִפּוּמְבְּדִיתָא לְבֵי־כּוּבֵי. הַהוּא דְּנָפַק מִפּוּמְבְּדִיתָא לְבֵי כּוּבֵי, שַׁמְתֵּיהּ רַב יוֹסֵף. הַהוּא דְּנָפַק מִפּוּמְבְּדִיתָא לְאֵיסְתּוּנְיָא, שְׁכִיב. אָמַר אַבַּיֵי: אִי בְּעֵי הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הָווּ חַיֵּי. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: כְּשֵׁרִין שֶׁבְּבָבֶל, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹלַטְתָּן, כְּשֵׁרִין שֶׁבִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, בָּבֶל קוֹלַטְתָּן. לְמַאי? אִילֵימָא לְיוּחֲסִין? וְהָאָמַר מַר: כָּל הָאֲרָצוֹת עִסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִסָּה לְבָבֶל. אֶלָּא לְעִנְיַן קְבוּרָה.

מז אָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל הַדָּר בְּבָבֶל כְּאִלּוּ דָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ב׳:י״א) "הוֹי צִיּוֹן הִמָּלְטִי יוֹשֶׁבֶת בַּת בָּבֶל". אָמַר אַבַּיֵי: נַקְטִינָן, בָּבֶל לָא חַזְיָא חַבְרֵיהּ דְּמָשִׁיחַ. תִּרְגְּמָהּ, אַהוּצְלֹ־דִּבְנְיָמִין, וְקָרוּ לֵיהּ: 'קַרְנָא דְּשֵׁיזְבְתָּא'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מֵתִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ אֵינָם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ״ו:כ׳) "וְנָתַתִּי צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים", אֶרֶץ שֶׁצְּבִיוֹנִי בָּהּ, מֵתֶיהָ חַיִּים, שֶׁאֵין צְבִיוֹנִי בָּהּ, אֵין מֵתֶיהָ חַיִּים. מַתִּיב רַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל: (ישעיהו כ״ו:י״ט) "יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן", מַאי "יִחְיוּ מֵתֶיךָ", מֵתִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, "נְבֵלָתִי יְקוּמוּן", מֵתִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ? וּמַאי "וְנָתַתִּי צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים"? אַנְּבוּכַדְנֶצַּר הוּא דִּכְתִיב, דְּאָמַר רַחֲמָנָא: מַיְתִינָא עֲלַיְיהוּ מַלְכָּא דְּקַלִּיל כִּי טַבְיָא. אָמַר לֵיהּ: רַבִּי, מִקְרָא אַחֵר אֲנִי דּוֹרֵשׁ: (ישעיהו מ״ב:ה׳) "נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ, וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ". וְאֶלָּא הָא כְּתִיב: "נְבֵלָתִי יְקוּמוּן"? הַהוּא, בִּנְפָלִים הוּא דִּכְתִיב. וְרַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל, הַאי "נוֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ", מַאי עָבִיד לֵיהּ? מְבָעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אֲפִלּוּ שִׁפְחָה [כְּנַעֲנִית] שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֻבְטָח לָהּ שֶׁהִיא בַּת הָעוֹלָם הַבָּא, כְּתִיב הָכָא: "לָעָם עָלֶיהָ", וּכְתִיב הָתָם: (בראשית כ״ב:ה׳) "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. "וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ", אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה (אמר רבי) [בַּר] אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא. וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר, צַדִּיקִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ אֵינָם חַיִּים? אָמַר רַבִּי (אילא) [אֵילְעַאי]: עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי אַבָּא סָלָא רַבָּה: "גִּלְגּוּל" לַצַּדִּיקִים, צַעַר הוּא? אָמַר אַבַּיֵי: מְחִלּוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם בַּקַּרְקַע.

מח "וּנְשָׁאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם" (בראשית מ״ז:ל׳), אָמַר קָרְנָא: דְּבָרִים בְּגוֹ, יוֹדֵעַ הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הָיָה, וְאִם מֵתִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ חַיִּים, לָמָּה הִטְרִיחַ אֶת בָּנָיו? (שמא לא יזכה למחילות) [שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו צַעַר מְחִלּוֹת]. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה

אוֹמֵר: (שם נ) "וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: דְּבָרִים בְּגוֹ, יוֹדֵעַ הָיָה יוֹסֵף בְּעַצְמוֹ, שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הָיָה, וְאִם מֵתִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ חַיִּים, לָמָּה הִטְרִיחַ אֶת אֶחָיו אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה? (שמא לא יזכה למחילות) [שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו צַעַר מְחִלּוֹת]. שָׁלְחוּ לֵיהּ אֲחוּהֵי לְרַבָּה: יוֹדֵעַ הָיָה יַעֲקֹב שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הָיָה וְכוּ'. אִילְפָא מוֹסִיף בָּהּ דְּבָרִים: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מִצְטַעֵר עַל אִשָּׁה אַחַת, וּבִקֵּשׁ לֵירֵד, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע כָּזֹאת, גִּלְגֵּל בְּעַצְמוֹ עַד יוֹם מוֹתוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁחָכָם גָּדוֹל אַתָּה, אֵינוֹ דוֹמֶה לוֹמֵד מֵעַצְמוֹ, לְלוֹמֵד מֵרַבּוֹ. וְאִי תֵּימָא: אֵין לְךָ רַב, יֵשׁ לְךָ רַב! וּמַנּוּ? רַבִּי יוֹחָנָן. וְאִם אֵין אַתָּה עוֹלֶה, הִזָּהֵר בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: אַל תַּרְבֶּה בִּישִׁיבָה, שֶׁיִּשִּׁיבָה קָשָׁה לְתַחְתּוֹנִיּוּת. וְאַל תַּרְבֶּה בַּעֲמִידָה, שֶׁעֲמִידָה קָשָׁה לַלֵּב. וְאַל תַּרְבֶּה בַּהֲלִיכָה, שֶׁהֲלִיכָה קָשָׁה לָעֵינַיִם. אֶלָּא: שְׁלִישׁ בַּעֲמִידָה, שְׁלִישׁ בִּישִׁיבָה, שְׁלִישׁ בְּהִלּוּךְ. כָּל יְשִׁיבָה שֶׁאֵין עִמָּהּ סְמִיכָה, עֲמִידָה נוֹחָה הֵימֶנָּה. 'עֲמִידָה', סַלְקָא דַּעְתָּךְ? וְהָאֲמַרְתְּ: עֲמִידָה קָשָׁה לַלֵּב? אֶלָּא יְשִׁיבָה שֶׁאֵין בָּהּ סְמִיכָה, עֲמִידָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סְמִיכָה, נוֹחָה הֵימֶנָּה. מט אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עַמֵּי אֲרָצוֹת אֵינָם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ"ו:י"ד) "מֵתִים בַּל יִחְיוּ, רְפָאִים בַּל יָקֻמוּ", תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "מֵתִים בַּל יִחְיוּ", יָכוֹל לַכֹּל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "רְפָאִים בַּל יָקֻמוּ", בְּמֵרְפֶּה עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: לָא נִיחָא לְמַרְיְהוּ דְּאָמַרְתְּ לְהוּ הָכִי, הַהוּא בְּמַרְפֶּה עַצְמוֹ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הוּא דִּכְתִיב. אָמַר לֵיהּ: מִקְרָא אַחֵר אֲנִי דּוֹרֵשׁ, דִּכְתִיב: (שם) "כִּי טַל אוֹרוֹת טַלֶּךָ, וְאֶרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל", כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹר תּוֹרָה אוֹר תּוֹרָה מְחַיֵּהוּ. וְכָל שֶׁאֵין מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹר תּוֹרָה, אֵין אוֹר תּוֹרָה מְחַיֵּהוּ. כֵּיוָן דְּחַזְיֵהּ דְּקָא מְצַטַּעַר, אָמַר לֵיהּ: רַבִּי מָצָאתִי לָהֶם (רפואה) [תַּקָּנָה] מִן הַתּוֹרָה: (דברים ד':ד') "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם", וְכִי אֶפְשָׁר לְדָבוּקֵי בַּשְּׂכִינָה? וְהָכְתִיב: (שם) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", אֶלָּא, כָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם, וְהָעוֹשֶׂה פְּרַקְמַטְיָא לְתַלְמִיד חָכָם, וְהַמְהַנֶּה תַּלְמִיד חָכָם מִנְּכָסָיו, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מְדַבֵּק בַּשְּׂכִינָה. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (שם ל) "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ', וּלְדָבְקָה בּוֹ", וְכִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְדַבֵּק בַּשְּׂכִינָה? אֶלָּא, כָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם, וְהָעוֹשֶׂה פְּרַקְמַטְיָא לְתַלְמִיד חָכָם, וְהַמְהַנֶּה תַּלְמִיד חָכָם מִנְּכָסָיו, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מְדַבֵּק בַּשְּׂכִינָה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי יוֹסֵף: עֲתִידִין צַדִּיקִים שֶׁמְּבַצְבְּצִין וְעוֹלִים בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ע"ב:ט"ז) "וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ", וְאֵין 'עִיר' אֶלָּא יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב י"ט:ל"ד) "וְגַנּוֹתִי אֶל הָעִיר הַזֹּאת". וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף: עֲתִידִין צַדִּיקִים שֶׁיַּעַמְדוּ בְּמַלְבּוּשֵׁיהֶם, קַל וָחוֹמֶר מֵחִטָּה, מָה חִטָּה שֶׁנִּקְבְּרָה עֲרֻמָּה, יוֹצְאָה בְּכַמָּה מַלְבּוּשִׁין, צַדִּיקִים שֶׁנִּקְבְּרוּ בִּלְבוּשֵׁיהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

נ וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי יוֹסֵף: עַתִּידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת וּכְלֵי מֵילֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים שם) "יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ". תָּנוּ רַבָּנָן: "יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים". אָמְרוּ: עַתִּידָה חִטָּה שֶׁתְּתַמֵּר כַּדֶּקֶל, וְעוֹלָה בְּרֹאשׁ הָרִים. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: יֵשׁ צַעַר לְקוֹצָרָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ", הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא רוּחַ מִבֵּית גְּנָזָיו, וּמְנַשֶּׁבֶת עָלֶיהָ, וּמַשִּׁירָהּ אֶת סָלְתָּהּ, וְאָדָם יוֹצֵא לַשָּׂדֶה וּמֵבִיא מְלֹא פִּסַּת יָדוֹ, וּמִמֶּנָּה פַּרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ. (דברים ל"ב:י"ד) "עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה", אָמְרוּ: עַתִּידָה חִטָּה שֶׁתְּהֵא כִּשְׁתֵּי כְלָיוֹת שֶׁל שׁוֹר הַגָּדוֹל. וְאַל תְּתַמַּהּ, שֶׁהֲרֵי שׁוּעָל קִנֵּן בְּלֶפֶת, וּשְׁקָלוּהוּ, וּמָצְאוּ בּוֹ שִׁשִּׁים לִיטְרִין, בְּלִיטְרָא שֶׁל צִפּוֹרִי. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּשִׁיחִין, בְּאֶחָד שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אֲבִיו שְׁלֹשָׁה בַּדֵּי חַרְדָּל, וְנִפְשַׁח אֶחָד מֵהֶם, וְנִמְצְאוּ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין חַרְדָּל, וּמֵעֲצָיו סָכְכוּ בּוֹ סֻכַּת יוֹצְרִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן תַּחְלִיפָא: קֶלַח שֶׁל כְּרוּב הִנִּיחַ לָנוּ אַבָּא, וְהָיִינוּ עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ בְּסֻלָּם. (שם) "וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר", אָמְרוּ: לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה, הָעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹלָם הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ צַעַר לִבְצֹר וְלִדְרֹךְ. הָעוֹלָם הַבָּא, מֵבִיא עֲנָבָה אַחַת בְּקָרוֹן אוֹ בִּסְפִינָה, וּמַנִּיחָהּ בְּזָוִית בֵּיתוֹ, וּמְסַפֵּק הֵימֶנָּה כְּפִיטָס גָּדוֹל, וְעֲצֵיהָ מַסִּיקִין תַּחַת הַתַּבְשִׁיל. וְאֵין לְךָ כָּל עֲנָבָה וַעֲנָבָה שֶׁאֵין בָּהּ שִׁלְשִׁים גַּרְבֵי יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר", אַל תִּקְרֵי 'חָמֶר' אֶלָּא 'חֹמֶר'. כִּי אָתָא רַב דִּימִי, אָמַר: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית מ"ט:י"א) "אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה", אֵין לְךָ כָּל גֶּפֶן וְגֶפֶן שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין צָרִיךְ עִיר אֶחָד לִבְצֹר. "וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ", אֵין לְךָ כָּל אִילָן סְרָק שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא מַשּׂוֹי שְׁתֵּי אֲתוֹנוֹת. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵין בּוֹ יַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ". וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵינוֹ אָדֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וּבְדַם עֲנָבִים". וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵינוֹ מַרְוֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "סוּתֹה". וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵין בּוֹ טַעַם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "חַכְלִילִי עֵינַיִם מְיַיִן", כָּל חֵךְ שֶׁטּוֹעֵם אוֹמֵר: 'לִי לִי'. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: לַנְּעָרִים יָפֶה וְלַזְּקֵנִים אֵינוֹ יָפֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב", אַל תִּקְרֵי 'לְבֶן שִׁנַּיִם', אֶלָּא: 'לָבָן שָׁנִים'. פַּשְׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! רְמֹז בְּעֵינֶיךָ, דְּבָסִים מֵחֲמָרָא, וְאַחֲוִי לִי שִׁנֶּיךָ, דְּבָסִים מֵחָלָבָא. מְסַיַּע לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: טוֹב הַמַּלְבִּין שִׁנַּיִם לַחֲבֵרוֹ, יוֹתֵר מִמַּשְׁקֵהוּ חָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב", אַל תִּקְרֵי 'לְבֶן שִׁנַּיִם', אֶלָּא 'לִבּוּן שִׁנַּיִם'.

נא רַב חִיָּא בַּר אַדָּא, מַקְרֵי דַּרְדְּקֵי דְּרֵישׁ לָקִישׁ הָוָה, אִיפְּגַּר תְּלָתָא יוֹמֵי וְלָא אָתָא. כִּי אָתָא, אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי אִיפְּגַּרְתְּ? אָמַר לֵיהּ: דְּלִית אַחַת הִנִּיחַ לִי אַבָּא, וּבָצַרְתִּי מְמֶנָּה, יוֹם רִאשׁוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶשְׁכּוֹלוֹת, אֶשְׁכּוֹל לְגָרָב. יוֹם שֵׁנִי בָּצַרְתִּי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶשְׁכּוֹלוֹת שְׁתֵּי אֶשְׁכּוֹל לְגָרָב. יוֹם שְׁלִישִׁי בָּצַרְתִּי מְמֶנָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶשְׁכּוֹלוֹת שְׁלֹשָׁה אֶשְׁכּוֹלוֹת לְגָרָב,

וְהִפְקַרְתִּי יוֹתֵר מֵחֲצָיְהּ. אָמַר לֵיהּ: אִי לָאו דְּאִיפְּגַּרְתָּא, הֲוָה עַבְדָא טְפֵי. רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל אִיקְלַע לִבְנֵי־בְּרַק, חֲזִינְהוּ לְהַנְהוּ עִזֵּי דְּקָאָכְלָן תּוּתֵי תְּאֵינֵי, וְקָא נָטְיֵיף דּוּבְשָׁא מִתְּאֵינֵי, וַחֲלָבָא טָיֵיף מִינַּיְהוּ, וּמִיעֲרֵב בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. אָמַר: הַיְינוּ, "זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ". אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בֶּן דּוֹסְתָּאִי: מִלֹּד לְאוֹנוֹ שְׁלֹשָׁה מִילִין, פַּעַם אַחַת קִדַּמְתִּי בַּנֶּשֶׁף, וְהָלַכְתִּי עַד קַרְסֻלַּי בִּדְבַשׁ שֶׁל תְּאֵנִים. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לְדִידִי חָזֵי לִי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ שֶׁל צִפּוֹרִי, וַהֲוֵי שִׁיתְסַר מִילִין אַשִּׁיתְסַר מִילִין. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: לְדִידִי חָזֵי לִי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ שֶׁל כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַוְיָא כְּמַבֵּי מִיכְסֵי עַד אַקְרָא דְּתוּלְבַּנְקִי עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּי פַּרְסֵי אוּרְכָּא, וּפוּתְיָא שִׁיתָּא פַּרְסֵי. רַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי עֲוִירָא וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אִיקְלְעוּ לְהַהוּא אַתְרָא, אַיְתוּ קַמַּיְהוּ אֲפַרְסְקָא, דַּהֲוָה כְּאִלְפָּס כְּפַר־הִינוּ, וְאִלְפָּס כְּפַר הִינוּ כַּמָּה הֲוָה? חֲמֵשׁ סְאִין. אָכְלוּ שְׁלִישׁ וְהִפְקִירוּ שְׁלִישׁ וְנָתְנוּ לִפְנֵי בְּהֶמְתָּן שְׁלִישׁ. לְשָׁנָה אִיקְלַע רַבִּי אֶלְעָזָר לְהָתָם וְאַיְתוּ לְקַמַּיְהוּ, נָקְטָן בְּיָדֵיהּ, וְאָמַר: (תהילים ק״ז:ל״ד) "אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה, מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אִיקְלַע לְגַבְלָא, חֲזִינְהוּ לְהַנְהוּ קְטוֹפֵי דַּהֲווּ קָטְמֵי כִּי עֻגְלֵי. אָמַר: "עֲגָלִים בֵּין הַגְּפָנִים"? אָמְרוּ לֵיהּ: 'קְטוֹפֵי נִינְהוּ'. אָמַר: "אֶרֶץ אֶרֶץ הַכְנִיסִי פֵּרוֹתַיִךְ! לְמִי אַתְּ מוֹצִיאָה פֵּרוֹתַיִךְ? לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַלָּלוּ, שֶׁעָמְדוּ עָלֵינוּ בְּחַטֹּאתֵינוּ?" לְשָׁנָה אִיקְלַע רַבִּי חִיָּא לְהָתָם, חֲזִינְהוּ דַּהֲווּ קָיְמֵי כְּעִזֵּי, אָמַר: "עִזִּים בֵּין הַגְּפָנִים?" אָמְרוּ לֵיהּ: "זִילוּ! לָא תַּעֲבִיד לָן כְּחַבְרָךְ".

נב תָּנוּ רַבָּנָן: בְּבִרְכוֹתֶיהָ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בֵּית סְאָה עוֹשָׂה חֲמֵשׁ רִבּוֹא כּוֹרִין. בִּישִׁיבָתָהּ שֶׁל צוֹעַן, בֵּית סְאָה עוֹשָׂה שִׁבְעִים כּוֹרִין. דְּתַנְיָא: אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אֲנִי רָאִיתִי בְּבִקְעַת בֵּית שְׁאָן, בֵּית סְאָה עוֹשָׂה שִׁבְעִים כּוֹרִין. וְאֵין לְךָ מָעֳלָה בְּכָל אֲרָצוֹת יוֹתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י״:ו״:י״ג:י׳) "כְּנַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְאֵין לְךָ מָעֳלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יוֹתֵר מִצּוֹעַן, דַּהֲווּ מָרֵבֵי בָּהּ מַלְכֵי, דִּכְתִיב: (ישעיהו ל׳:ד׳) "כִּי הָיוּ בְצוֹעַן שָׂרָיו". וְאֵין לְךָ טָרְשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵרַבֵּי בָּהּ מַלְכֵי, דִּכְתִיב: דַּהֲווּ קָבְרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי, וַאֲפִלּוּ הָכִי חֶבְרוֹן מְבֻנָּה עַל אַחַת מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן, דִּכְתִיב: (במדבר י״ג:כ״ב) "וְחֶבְרוֹן, שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צוֹעַן מִצְרָיִם". מַאי 'נִבְנְתָה'? אִילֵימָא, נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן, קֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה לִבְנוֹ גָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י) "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן", אֶלָּא שֶׁמְּבֻנָּה עַל אַחַת מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן, וְהַנֵּי מִילֵי בְּטָרְשִׁים, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּטָרְשִׁים, חֲמֵשׁ מְאָה. וְהַנֵּי מִילֵי שֶׁלֹּא בְּבִרְכוֹתֶיהָ, אֲבָל בְּבִרְכוֹתֶיהָ, כְּתִיב: (שם כו) "וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא, וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעָרִים".

נג תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: סְאָה בִּיהוּדָה הָיְתָה עוֹשָׂה חֲמֵשׁ סְאִים; סְאָה קֶמַח, סְאָה סֹלֶת, סְאָה סֻבִּין, סְאָה מֻרְסָן וּסְאָה קִבּוֹרִית. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי חֲנִינָא: יָאֵי מְשַׁבְּחִיתוּ בָּהּ בְּאַרְעָכוֹן, בֵּית סְאָה אַחַת הִנִּיחַ לִי אַבָּא, מִמֶּנָּה מְשַׁח, מִמֶּנָּה חֲמַר, מִמֶּנָּה עִבּוּר, מִמֶּנָּה

קְטָנִיּוֹת, מִמֶּנָּה רוֹעוֹת מִקָּנָתִי. אָמַר לֵיהּ הַהוּא בַּר־אֱמוֹרָאָה לְבַר אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל: הַאי (תלתא) [תְּאַלְתָּא] דְּקָיְמָא אַגּוּדָא דְּיַרְדְּנָא, כַּמָּה (גַּזְרִיתוּ) [גַּזְרִיתוּ] מִינָּהּ? אָמַר לֵיהּ: שִׁיתִּין כּוֹרֵי. אָמַר לֵיהּ: אַכַּתִּי לָא מְעַיְּילִיתּוּ בָּהּ, אַחְרִיבְתּוּהָ? אֲנָן, מְאָה וְעֶשְׂרִין כּוֹרֵי הֲוָה גַּזְרִינָן מִינָּהּ. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא נַמִּי, מֵחַד גִּיסָא קָאֲמִינָא לָךְ. אָמַר רַב חִסְדָּא: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו ג׳:י״ט) "וְאֶתֶּן לָךְ אֶרֶץ חֶמְדָּה נַחֲלַת צְבִי", לָמָּה נִמְשְׁלָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִ'צְבִי'? לוֹמַר לָךְ: מַה צְּבִי זֶה, אֵין עוֹרוֹ מַחֲזִיק בְּשָׂרוֹ, אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ מַחֲזֶקֶת פֵּרוֹתֶיהָ. דָּבָר אַחֵר: מַה צְּבִי זֶה, קַל מִכָּל הַחַיּוֹת, אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלָּה מִכָּל הָאֲרָצוֹת לְבַשֵּׁל אֶת פֵּרוֹתֶיהָ. אִי, מַה צְּבִי זֶה קַל, וְאֵין בְּשָׂרוֹ שָׁמֵן, אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלָּה לְבַשֵּׁל, וְאֵין פֵּרוֹתֶיהָ שְׁמֵנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שמות ג׳:ח׳) "אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ", שְׁמֵנִים מֵחָלָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ. (ובבא בתרא פרק מי־שמת (דף קמו) הביאו מאמר דומה לזה)

נד רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁשִּׁגֵּר לְבֵית חָמִיו יַיִן חָדָשׁ, וְשֶׁמֶן חָדָשׁ, וּכְלִי פִּשְׁתָּן חָדָשׁ בַּעֲצֶרֶת. מַאי קָמַשְׁמַע לָן? חֲשִׁיבוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קָא מַשְׁמַע לָן.

נה רַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי הֲוָה סָלִיק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָמַר: פַּלְטִי לִי מֵחָדָא. כִּי סָמְכוּהוּ, אָמַר: פַּלְטִי לִי מִתַּרְתֵּי. כִּי אוֹתְבוּהוּ בְּסוֹד הָעִבּוּר, אָמַר: פַּלְטִי לִי מִתְּלָתָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל י״ג:ט׳) "וְהָיְתָה יָדִי אֶל הַנְּבִיאִים הַחֹזִים שָׁוְא וְגוֹ', בְּסוֹד עַמִּי לֹא יִהְיוּ", זֶה סוֹד הָעִבּוּר. "וּבִכְתַב בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִכָּתֵבוּ", זוֹ סְמִיכָה. "וְאֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ", כְּמַשְׁמָעוֹ. רַבִּי זֵירָא, כִּי הֲוָה סָלִיק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לָא אַשְׁכַּח מַבְּרָא לְמֶעֱבַר, נָקַט בְּמִצְרָא וְקָעֲבַר. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָּא: עַמָּא פְּזִיזָא! דִּקְדְּמִיתּוּ פּוּמַיְכוּ לְאוּדְנַיְכוּ, אַכַּתִּי בְּפִזְיזוּתַיְכוּ קַיְמִיתּוּ. אָמַר לֵיהּ: דּוּכְתָּא דְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָא זָכוּ לָהּ, אֲנָא, מֵי יֵימַר דְּזָכֵינָא לָהּ?

רַבִּי אַבָּא, מְנַשֵּׁק כִּיפֵּי דְּעַכּוֹ. רַבִּי חֲנִינָא, מְתַקֵּן מַתְקְלֵיהּ. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִי קָיְמֵי מְשַׁמְּשָׁא לְטוּלָא וּמְטוּלָא לְשַׁמְּשָׁא. רַבִּי חִיָּא בַּר גַּמְדָּא מִינַּנְדַר בְּעַפְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״ב:ט״ו) "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ". אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר (רבה בר ירמיה) [רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא]: דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא, קָטֵגוֹרְיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים. כִּי אֲמִרִיתָהּ קַמֵּיהּ דְּשְׁמוּאֵל, אָמַר: צְרוּף אַחַר צְרוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ו׳:י״ג) "וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר". תָּנֵי רַב יוֹסֵף: בְּזוּזֵי וּבְזוּזֵי דְּבְזוּזֵי. אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי, אָמַר רַב: עָתִידִין כָּל אִילָנֵי סְרָק שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּטְעֲנוּ פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ב׳:כ״ב) "כִּי עֵץ נָשָׂא פִּרְיוֹ, תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם".

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת

נדרים

פרק א

נדרים פרק א - א אָמַר רַבִּי חַנִין, אָמַר (רבי) [רַב]: הַשׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ, צָרִיךְ לְנַדּוֹתוֹ, וְאִם לֹא נִדָּהוּ, הוּא עַצְמוֹ יִהֵא בִּנְדוּי, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהַזְכָּרַת הַשֵּׁם מְצוּיָה, שָׁם עֲנִיּוּת מְצוּיָה, וַעֲנִיּוּת, כְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ד׳:י״ט) "כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים" וְגוֹ'. וְתַנְיָא: (רבן שמעון בן גמליאל אומר) כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם (בו), אוֹ מִיתָה אוֹ עֹנִי. אָמַר רַבִּי אַבָּא: הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, שָׁמְעָה לְהַהִיא אִתְּתָא דְּאַפְּקָה הַזְכָּרַת הַשֵּׁם (מפומה) לְבַטָּלָה, שַׁמְתָּהּ, וְשָׁרָא לָהּ לְאַלְתַּר בְּאַנְפָּהּ). שְׁמַע מִינָּהּ תְּלַת; שְׁמַע מִינָּהּ, הַשּׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְנַדּוֹתוֹ. שְׁמַע מִינָּהּ, נִדָּהוּ בְּפָנָיו אֵין מַתִּיר לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו, וּשְׁמַע מִינָּהּ, אֵין בֵּין נִדּוּי לַהֶפָרָה וְלֹא כְּלוּם. אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: מְנַיִן שֶׁנִּשְׁבָּעִין לְקַיֵּם אֶת הַמְּצוָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי״ט:ק״ו) "נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה" וְגוֹ. וַהֲלֹא מֻשְׁבָּע וְעוֹמֵד מֵהַר־סִינַי הוּא? אֶלָּא [הָא] קָא מַשְׁמַע לָן: דְּשָׁרֵי לֵיהּ [לְאִינִישׁ] לְזָרוּזֵי נַפְשֵׁיהּ. וְאָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: הָאוֹמֵר [אַשְׁכִּים] אֶשְׁנֶה פֶּרֶק זֶה, אוֹ מַסֶּכְתָּא זוֹ, נֶדֶר גָּדוֹל נָדַר לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: נַשְׁכִּים וְנִשְׁנֶה פֶּרֶק זֶה, עָלָיו לְהַשְׁכִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ג׳:כ״ב) "וַיֹּאמֶר אֵלַי (בן אדם) [קוּם צֵא אֶל הַבִּקְעָה וְגוֹ', וָאֵצֵא אֶל הַבִּקְעָה, וְהִנֵּה שָׁם כְּבוֹד ה' עֹמֵד".

אָמַר רַב יוֹסֵף: נִדּוּהוּ בַּחֲלוֹם, צָרִיךְ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לְהַתִּיר לוֹ. וְהוּא דְּתָנוּ הִלְכָתָא, אֲבָל מָתְנוּ וְלֹא תָּנוּ, לֹא. וְאִי לֵיכָּא דְּתָנוּ הִלְכָתָא, אֲפִלּוּ מָתְנוּ וְלֹא תָּנוּ. וְאִי לֵיכָּא, לֵיזִיל וְלֵיתֵיב אַפָּרְשַׁת דְּרָכִים וְיֵהֵיב שְׁלָמָא לְבֵי עֲשָׂרָה, עַד דְּמִקְלְעֵי לֵיהּ עֲשָׂרָה דְּגַמְרֵי הִלְכָתָא.

ב אָמַר רַב חֲנִינָא, (אמר רבי) [אָמַר רַבִּי מֵאִשָּׁא] (ומטו בה) מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה בַּר אִילְעַאי: מַאי דִּכְתִיב: (מלאכי ג׳:כ׳) "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי" וְגוֹ'. אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם יְרֵאִין לְהַזְכִּיר אֶת שְׁמִי לְבַטָּלָה. (מלאכי ג׳:כ׳) "שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ". אָמַר אַבַּיֵי: שְׁמַע מִינָּהּ: הַדִּין חִירְנָא דְּיוֹמָא, מַסִי, וּפְלִיגָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אֵין גֵּיהִנֹּם לֶעָתִיד לָבוֹא, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ, צַדִּיקִים מִתְרַפְּאִין בָּהּ, וּרְשָׁעִים נִדּוֹנִין בָּהּ. צַדִּיקִים מִתְרַפְּאִין בָּהּ, דִּכְתִיב: "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמִּתְעַדְּנִין בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק". רְשָׁעִים נִדּוֹנִין בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר, וְהָיוּ כָל זֵדִים וְכָל עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ, וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא, אָמַר ה' צְבָאוֹת, אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף".

ג תַּנְיָא, אָמַר שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק: מִיָּמַי לֹא אָכַלְתִּי אָשָׁם נָזִיר טָמֵא, אֶלָּא אֶחָד. פַּעַם אַחַת בָּא אָדָם אֶחָד נָזִיר מִן הַדָּרוֹם, רְאִיתִיו [שֶׁהוּא] יְפֵה־עֵינַיִם, וְטוֹב־רֹאִי, וּקְוֻצּוֹתָיו סְדוּרוֹת לוֹ תַּלְתַּלִּים. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, מָה רָאִיתָ לְהַשְׁחִית שְׂעָרְךָ זֶה נָאֶה? אָמַר לִי: רוֹעֶה הָיִיתִי לְאַבָּא בְּעִירִי, וְהָלַכְתִּי לְמַלֹּאת מַיִם מִן הַמַּעְיָן, וְנִסְתַּכַּלְתִּי בְּבָבוּאָהשֶׁלִּי, וּפָחַז יִצְרִי עָלַי, וּבִקֵּשׁ לְטוֹרְדֵנִי מִן הָעוֹלָם. אָמַרְתִּי לוֹ: רָשָׁע, לְמָה אַתָּה מִתְגָּאֶה בְּעוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ, בְּמִי שֶׁהוּא עָתִיד לִהְיוֹת רִמָּה וְתוֹלֵעָה? הֶעָבוֹדָה, שֶׁאֲגַלֶּחֶךָּ לַשָּׁמַיִם. מִיָּד עָמַדְתִּי וּנְשַׁקְתִּיו עַל רֹאשׁוֹ, אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ נוֹזְרֵי נְזִירוּת בְּיִשְׂרָאֵל. עָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר: (במדבר ו׳:ב׳-ג׳) "אִישׁ כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר, נָזִיר לְהַזִּיר לַה'". מַתְקִיף לַהּ רַבִּי מָנִי: מַאי שְׁנָא אִשָּׁם נָזִיר טָמֵא דְּלָא אָכַל, מִשּׁוּם דְּאַתִּי עַל חֵטְא, כָּל אֲשָׁמוֹת נַמִּי לָא לֵיכוֹל, דְּעַל חֵטְא בָּאִין! אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹנָה: הַיְנוּ טַעְמָא, כְּשֶׁהֵן תּוֹהִין, נוֹזְרִים, וּכְשֶׁהֵן מִטַּמְּאִין וְרַבִּין עֲלֵיהֶם יְמֵי נְזִירוּת, מִתְחָרְטִין בָּהֶם, וְנִמְצְאוּ מְבִיאִים חֻלִּין לַעֲזָרָה.

תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מִתְאַוִּין לְהָבִיא קָרְבַּן חַטָּאת, לְפִי שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יְדֵיהֶם, מָה הָיוּ עוֹשִׂין? עוֹמְדִין וּמִתְנַדְּבִין נְזִירוּת לַמָּקוֹם, כְּדֵי שֶׁיִּתְחַיְּבוּ קָרְבַּן חַטָּאת לַמָּקוֹם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא נָדְרוּ בְּנָזִיר, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהָבִיא עוֹלָה, מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא! שְׁלָמִים, מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא! תּוֹדָה וְאַרְבָּעָה מִינֵי לַחְמָהּ, מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא! אֲבָל בִּנְזִירוּת לֹא הִתְנַדְּבוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרְאוּ 'חוֹטְאִים', שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ו׳:י״א) "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ".

תַּנְיָא: רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר בְּרִיבִּי אוֹמֵר: "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ", וְכִי בְּאֵיזֶה נֶפֶשׁ חָטָא זֶה? אֶלָּא שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה זֶּה שֶׁלֹּא צִעֵר עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, נִקְרָא 'חוֹטֵא', הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! מִכָּאן, כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית נִקְרָא 'חוֹטֵא'. וְהַדִּין קָרָא, בְּנָזִיר טָמֵא כְּתִיב, מִשּׁוּם דְּשָׁנָה בְּחֵטְא הוּא.

פרק ב

נדרים פרק ב - ד תַּנְיָא: לְעוֹלָם אַל תְּהִי רָגִיל בִּנְדָרִים, שֶׁסּוֹפְךָ לִמְעֹל בִּשְׁבוּעוֹת. וְאַל תְּהִי רָגִיל אֵצֶל עַם־הָאָרֶץ, שֶׁסּוֹפוֹ לְהַאֲכִילְךָ טְבָלִים. וְאַל תְּהִי רָגִיל אֵצֶל כֹּהֵן עַם־הָאָרֶץ, שֶׁסּוֹפוֹ לְהַאֲכִילְךָ תְּרוּמָה. (טמאה) אַל תִּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה, שֶׁסּוֹפְךָ לָבוֹא לִידֵי נאוף. רַב אַחִי בְּרֵבִי יִאשִׁיָּה אוֹמֵר: כָּל הַצּוֹפֶה בַּנָּשִׁים, סוֹף בָּא לִידֵי עֲבֵרָה. כָּל הַמִּסְתַּכֵּל בַּעֲקֵבָהּ שֶׁל אִשָּׁה, הַוְיָין לֵיהּ בָּנִים שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִים. אָמַר רַב יוֹסֵף: וּבְאִשְׁתּוֹ נִדָּה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: 'עֲקֵבָהּ' דִּקְתָנֵי, מְקוֹם הַתֹּרֶף, שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָעָקֵב, וְתַנְיָא: (שמות כ׳:י״ז) "וּבְעָבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם", [זוֹ בוּשָׁה]. (שם) "לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ" מְלַמֵּד, שֶׁהַבּוּשָׁה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא. מִכָּאן אָמְרוּ: סִימָן יָפֶה לָאָדָם שֶׁיְּהֵא בַּיְשָׁן, אֲחֵרִים אוֹמְרִים: כָּל

הַמִּתְבַּיֵּשׁ, לֹא בְּמֻהֶרָה הוּא חוֹטֵא, וְכָל שֶׁאֵין לוֹ בּשֶׁת פָּנִים, בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא עָמְדוּ אֲבוֹתָיו עַל הַר־סִינָי. [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבָאי: אַרְבָּעָה דְּבָרִים סָחוּ לִי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת: חִגְרִין, מִפְּנֵי מָה הַוָּיִן? מִפְּנֵי שֶׁהוֹפְכִים אֶת שֻׁלְחָנָם. אִלְמִים, מִפְּנֵי מָה הַוָּיִן? מִפְּנֵי שֶׁמְּנַשְּׁקִים עַל אוֹתוֹ מָקוֹם. חֵרְשִׁים, מִפְּנֵי מָה הַוָּיִן? מִפְּנֵי שֶׁמְּסַפְּרִים בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ. סוּמִין, מִפְּנֵי מָה הַוָּיִן? מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכְּלִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. וּרְמִינְהוּ: שְׁאֲלוּ אֶת אִימָא שָׁלוֹם: מִפְּנֵי מָה בָּנַיִךְ יְפֵיפִין בְּיוֹתֵר? אָמְרָה לָהֶן: אֵינוֹ מְסַפֵּר עִמִּי, לֹא בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה וְלֹא בְּסוֹף הַלַּיְלָה, אֶלָּא בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה. וּכְשֶׁהוּא מְסַפֵּר, מְגַלֶּה טָפַח וּמְכַסֶּה טָפַח, וְדוֹמָה עָלַיו כְּמִי שֶׁכְּפָאוֹ שֵׁד. וְאָמַרְתִּי לוֹ: מַה טַּעַם? וְאָמַר לִי: כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתֵּן אֶת עֵינַי בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת, וְנִמְצְאוּ בָנָיו בָּאִין לִידֵי מַמְזֵרוּת. לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּמִילֵּי דְּתַשְׁמִישׁ, הָא, בְּמִילֵּי אַחֲרָנֵיתָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי יוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבָאי, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין הֲלָכָה כְּיוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבָאי, אֶלָּא, כָּל מַה שֶּׁאָדָם רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ, עוֹשֶׂה, מָשָׁל לְבָשָׂר הַבָּא מִבֵּית הַטַּבָּח, רָצָה לְאָכְלוֹ בְּמֶלַח, אָכְלוֹ, צָלִי, אָכְלוֹ, מְבֻשָּׁל, אָכְלוֹ, שָׁלוּק, אָכְלוֹ. וְכֵן דָּג הַבָּא מִבֵּית הַצַּיָּד. אָמַר אַמֵּימָר: מַאן לֵאכֵי־הַשָּׁרֵת? רַבָּנָן, דְּאִי תֵּימָא: מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַמָּשׁ, אַמַּאי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הֲלָכָה כְּיוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבָאי? הָא אִינְהוּ בְּקִיאֵי בְּצוּרַת הַוֻּלָּד טְפֵי. וְאַמַּאי קָרוּ לְהוּ: 'מַלְאֲכֵי־הַשָּׁרֵת'? דְּמְצַיְּנֵי כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. הַהִיא דְּאַתְאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אָמְרָה לֵיהּ: רַבִּי, עָרְכְתִּי לוֹ שֻׁלְחָן וַהֲפָכוֹ. אָמַר לָהּ: בִּתִּי, תּוֹרָה הִתִּירַתְךְ, וַאֲנִי מָה אֶעֱשֶׂה לִיךְ? הַהִיא דְּאַתְאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, עָרְכְתִּי לוֹ שֻׁלְחָן וַהֲפָכוֹ. אָמַר: מַאי שְׁנָא מִן בֵּינְתָא? (במדבר ט"ו:ל"ט) "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם", מִכָּאן אָמַר רַבִּי: אַל יִשְׁתֶּה אָדָם בְּכוֹס זֶה וְיִתֵּן עֵינָיו בְּכוֹס אַחֵר. אָמַר רַבִּינָא: לָא נִצְרָכָא, אֶלָּא דַּאֲפִלּוּ שְׁתֵּי נָשָׁיו. (יחזקאל כ':ל"ז-ל"ח) "וּבָרוֹתִי מִכֶּם הַמֹּרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי". אָמַר רַבִּי לֵוִי: אֵלּוּ בְּנֵי תֵּשַׁע מִדּוֹת בְּנֵי אסנ"ת משגע"ח: בְּנֵי אֵימָה, בְּנֵי אֲנוּסָה, בְּנֵי שְׁנוּאָה, בְּנֵי נִדּוּי, בְּנֵי תְּמוּרָה, בְּנֵי מְרִיבָה, בְּנֵי שִׁכְרוּת, בְּנֵי גְּרוּשַׁת הַלֵּב, בְּנֵי עַרְבּוּבְיָא, בְּנֵי חֲצוּפָה. אִיתֵי, וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל אָדָם שֶׁאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעְתּוֹ, הַוָּיִן לוֹ בָּנִים שֶׁאֲפִלּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא הָיוּ כְּמוֹתָם. שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים א':י"ג) "הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים". וּכְתִיב: "וְאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם", וְלֹא כְּתִיב: 'נְבוֹנִים', וּכְתִיב: (בראשית מ"ט:י"ד) "יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם". וּכְתִיב: (דה"א יב) "מִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים". הַהִיא, דְּמַרְצָיָא אַרְצוּיֵי].

פרק ג

נדרים פרק ג - בַּר בַּרְתֵּיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי סָבָא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי סָבָא, אָמַר לֵיהּ: אִלּוּ הָוֻת יָדַעְתְּ דְּפַתְחִין פִּנְקָסָךְ וּמְמַשְׁמְשִׁין בְּעוּבָדָךְ, מִי נָדַרְתְּ? אָמַר לֵיהּ: לָא, וְשַׁרְיֵיהּ. אָמַר רַבִּי אַבָּא: מַאי קְרָאָה? (משלי כ':כ"ה) "וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּר".

ה בּוֹטֶה כְּמַדְקְרוֹת חָרֶב, וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא". (שם יב) כָּל הַבּוֹטֶה, רָאוּי לְדָקְרוֹ בְּחֶרֶב, אֶלָּא שֶׁלְּשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא. תַּנְיָא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: הַנּוֹדֵר, כְּאִלּוּ בָּנָה בָּמָה, וְהַמְקַיְּמוֹ, כְּאִלּוּ הִקְרִיב עָלֶיהָ קָרְבָּן.

אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַנּוֹדֵר, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַיְּמוֹ נִקְרָא 'רָשָׁע'. אָמַר רַבִּי (אבא) [אַבָּהוּ]: מַאי קְרָא? (דברים כ"ג:כ"ג) "וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא". וְיָלִיף 'חֶדְלָה', 'חֶדְלָה', כְּתִיב הָכָא: 'תֶּחְדַּל', וּכְתִיב הָתָם: (איוב ג':י"ז) "שָׁם רְשָׁעִים חָדְלוּ רֹגֶז".

ז אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: כָּל אָדָם שֶׁכּוֹעֵס, כָּל מִינֵי (פורענות של) גֵּיהִנֹּם שׁוֹלְטִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת י"א:י') "וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ" ("כי הילדות והשחרות הבל".) וְאֵין 'רָעָה' אֶלָּא גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט"ז:ד') "כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁתַּחְתּוֹנְיוֹתשׁוֹלְטוֹת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ח:ס"ה) "וְנָתַן ה' לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ". אֵיזֶה דָּבָר שֶׁמְּכַלֶּה אֶת הָעֵינַיִם וּמַדְאִיב אֶת הַנֶּפֶשׁ? הֱוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ תַּחְתּוֹנִיּוֹת. עוּלָּא, בְּמַסְקֵיהּ לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, אִתְלַוּוּן בַּהֲדֵיהּ תְּרִין בְּנֵי חוֹזָאֵי, קָם חַד, שַׁחְטֵיהּ לְחַבְרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ לְעוּלָּא: לָאו יָאֵי עֲבָדִי?אָמַר לֵיהּ: אִין, וּפָרַעְלֵיהּ בֵּית הַשְּׁחִיטָה. כִּי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: דִּילְמָא [חַס־וְשָׁלוֹם] חַזְקִית יְדֵי עוֹבְדֵי עֲבֵרָה? אָמַר לֵיהּ: (רבי יוחנן) נַפְשָׁךְ הִצַּלְתָּ. קָא תָּמַהּ רַבִּי יוֹחָנָן: "וְנָתַן ה' לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז", בְּבָבֶל כְּתִיב? אָמַר לְהוּ עוּלָּא: הַהִיא שַׁעְתָּא, לֹא הֲוָה עָבַר לָן יַרְדְּנָא.

ח אָמַר (רבא) [רַבָּה] בַּר רַב הוּנָא: כָּל אָדָם הַכּוֹעֵס, אֲפִלּוּ שְׁכִינָה אֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י':ד') "רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ, בַּל יִדְרֹשׁ, אֵין אֱלֹהִים כָּל מְזִמּוֹתָיו". רַב יִרְמְיָה מִדְּפְתִּי אָמַר: (אף) מְשַׁכַּחַ תַּלְמוּדוֹ, וּמוֹסִיף טִפְּשׁוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ז':ט') "כִּי כַעַס בְּחֵיק כְּסִילִים יָנוּחַ", וּכְתִיב: (משלי י"ג:ט"ז) "וּכְסִיל יִפְרֹשׂ אִוֶּלֶת". רַב נַחְמָן [בַּר יִצְחָק] אָמַר: בְּיָדוּעַ שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין מִזְכֻּיּוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ט:כ"ב) ("איש אף יגרה מדון") "וּבַעַל חֵמָה רַב פָּשַׁע".

ט אָמַר רַבִּי (אחא) [אַדָּא] בַּר חֲנִינָא: אִלְמָלֵא לֹא חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל, לֹא נִתַּן לָהֶם אֶלָּא חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרָה, וְסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ [בִּלְבַד], מִפְּנֵי שֶׁעֶרְכָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א':י"ח) "כִּי בְּרֹב חָכְמָה רָב כָּעַס". ("וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מַכְאוֹב".)

[רַבִּי אוֹמֵר: אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיִּבֹּר לוֹ הָאָדָם? כָּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי, הֲוָה לֵיהּ נִדְרָא לְמֵישְׁרָא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּנָן, אֲמְרֵי לֵיהּ: נָדַרְתָּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי? אָמַר: אִין. אַדַּעְתָּא דְּהָכִי? אִין. כַּמָּה זִימְנִין, וַהֲווּ מִצְטַעֲרֵי רַבָּנָן מִשִּׁימְשָׁא

לְטוּלָאוּמְטוּלָא לְשִׁימְשָׁא. (לשנא אחרינא: אדעתא דהכי? אין. כמה זימנין, והוו מצטערי רבנן משימשא לטולא ומטולא לשימשא) אָמַר לֵיהּ בָּטְנִית בְּרֵיהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל בֶּן בָּטְנִית: מִי נָדְרַתְּ אַדַּעְתָּא דְּמִצְטַעֲרֵי רַבָּנָן מִטּוּלָא לְשִׁימְשָׁא וּמִשִּׁימְשָׁא לְטוּלָא? אָמַר: לָא, וְשַׁרְיוּהָ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר רַבִּי יוֹסֵי הֲוָה לֵיהּ נִדְרָא לְמִישְׁרָא, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּנָן, אָמְרוּ לֵיהּ: נָדַרְתְּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי? אָמַר לְהוּ: אִין. נָדַרְתְּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי? אָמַר לְהוּ: אִין, כַּמָּה זִימְנִין, כֵּיוָן דְּחָזָא הַהוּא קִצְרָאדְּמִצְטַעֲרֵי רַבָּנָן, מַחְיֵיהּ בְּאוּכְלָא דְּקִצְרֵי, אָמַר: אַדַּעְתָּא דְּמָחֵי לִי קַצְרָא לָא נָדְרִי, וְשַׁרְיֵא לְנַפְשֵׁיהּ].

הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מַסִּיק בְּחַבְרֵיהּ זוּזֵי, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לֵיהּ לַלְוֶה: זִיל פְּרַע לִי. אָמַר לֵיהּ: פְּרָעְתִּיךְ, אָמַר לֵיהּ רָבָא: אִם כֵּן, זִיל אִישְׁתַּבַּע לֵיהּ דִּפְרָעְתֵּיהּ. אָזַל וְאַיְתִי קָנְיָא, וְיָהֵב זוּזֵי בְּגַוֵּיהּ, וַהֲוָה מִיסְתַּמֵּיךְ וְאָזִיל וְאַתֵּי עֲלֵיהּ לְבֵית־דִּין. אָמַר לוֹ לַמַּלְוֶה: נְקוֹט הַאי קָנְיָא בְּיָדָךְ. נָסַב סֵפֶר תּוֹרָה וְאִישְׁתַּבַּע דְּפַרְעֵיהּ כָּל מַה דַּהֲוָה לֵיהּ בְּיָדֵיהּ. הַהוּא מַלְוֶה רָגַז וְתָבְרֵיהּ לְהַהוּא קָנְיָא, וְאִישְׁתַּפּוּךְ הַנָּהוּ זוּזֵי בְּאַרְעָא, וְאִישְׁתַּכַּח דְּקוּשְׁטָא אִישְׁתַּבַּע. (קֻדַּם מַאֲמָר זֶה מוֹכִיחַ הַגְּמָרָא מִכַּמָּה רְאָיוֹת דְּלָא עָבִיד אִינַשׁ דְּמִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ, וְעַל זֶה מְקַשֶׁה:) וְאַכַּתִּי לָא עָבִיד דְּמִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ? וְהָתַנְיָא: וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, אָמַר לָהֶם: הֱווּ יוֹדְעִים שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּכֶם אֲנִי מַשְׁבִּיעַ אֶתְכֶם, אֶלָּא עַל דַּעְתִּי וְעַל דַּעַת הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ט:י״ג) "וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם" וְגוֹ'. מַאי אָמַר לְהוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְיִשְׂרָאֵל? לָאו, הָכִי קָאָמַר לְהוּ: דִּלְמָא עָבְדִיתוּן מִילֵּי, וְאַמְרִיתוּן: עַל דַּעְתֵּנוּ, מִשּׁוּם הָכִי אָמַר לְהוּ: עַל דַּעְתִּי. לְאַפּוּקֵי מַאי? לָאו, לְאַפּוּקֵי דְּאַסִּיקוּ שְׁמָאלַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, 'אֱלוֹהַּ', מִכְּלַל, דְּעָבִיד אִינַשׁ דְּמִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ. לָאו! עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אִיקְרֵי 'אֱלוֹהַּ', דִּכְתִיב: (שמות י״ב:י״ב) "וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים" וְגוֹ'. וְלַשְׁבַּע יָתְהוֹן דְּמָקַיְּמִיתוּן מִצְוֹת? מַשְׁמַע מִצְוַת עֲשֵׂה. וְלַשְׁבַּע יָתְהוֹן דְּמָקַיְּמִיתוּן כָּל מִצְוֹת? מַשְׁמַע, מִצְוַת צִיצִית, דְּאָמַר מַר: שְׁקוּלָה מִצְוַת צִיצִית כְּנֶגֶד כָּל מִצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה. וְלַשְׁבַּע יָתְהוֹן דְּמָקַיְּמִיתוּן תּוֹרָה? מַשְׁמַע, תּוֹרָה אַחַת. וְלַשְׁבַּע יָתְהוֹן דְּמָקַיְּמִיתוּן תּוֹרוֹת? מַשְׁמַע, תּוֹרַת מִנְחָה, תּוֹרַת חַטָּאת, תּוֹרַת אָשָׁם. וְלַשְׁבַּע יָתְהוֹן דְּמָקַיְּמִיתוּן תּוֹרָה וּמִצְוֹות? 'תּוֹרָה' מַשְׁמַע, תּוֹרַת הַמִּנְחָה, וּ'מִצְוֹות' מַשְׁמַע, מִצְוַת מֶלַח. וְלַשְׁבַּע יָתְהוֹן דְּמָקַיְּמִיתוּן תּוֹרָה כֻּלָּהּ? מַשְׁמַע, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דְּתַנְיָא: חֲמוּרָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ כְּאִלּוּ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְלַשְׁבַּע יָתְהוֹן דְּמָקַיְּמִיתוּן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְתוֹרָה כֻּלָּהּ? אִי נַמִּי תַּרְיַ"ג מִצְוֹות? אֶלָּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִלְּתָא דְּלָא טְרִיחָא נָקֵט. הַהוּא חִוָּיאַדַּהֲוָה בִּשְׁנֵי שְׁבוּר מַלְכָּא, רָמוּ עֲלֵיהּ תְּלֵיסַר אוּרְוָתְאדְּתִיבְנָא וּבָלַע יָתְהוֹן.

מִשְׁנָה. שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְזֶרַע אַבְרָהָם, אִסּוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּמֻתָּר בְּגוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים]. גְּמָרָא. וְהָאֵיכָּא יִשְׁמָעֵאל? (בראשית כ״א:י״ב) "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע" כְּתִיב. וְהָאֵיכָּא עֵשָׂו? 'בְּיִצְחָק', וְלֹא כָּל יִצְחָק.

י מִשְׁנָה. [קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לַעֲרֵלִים, מֻתָּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר בְּמוּלֵי גּוֹיִם [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] וְכוּ'. שֶׁאֵין הָעֲרֵלָה קְרוּיָה אֶלָּא לִשְׁמָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ט׳:כ״ה) "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר: (שמואל א י״ז:ל״ו) "וְהָיָה הַפְּלִשְׁתִּי הֶעָרֵל הַזֶּה". וְאוֹמֵר: (שמואל ב א׳:כ׳) "פֶּן תִּשְׂמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים, פֶּן תַּעֲלֹזְנָה בְּנוֹת הָעֲרֵלִים"]. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מְאוֹסָה הִיא הָעֲרֵלָה, שֶׁנִּתְנַּנּוּ בָהּ הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים, וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל עַרְלֵי־לֵב". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: גְּדוֹלָה הִיא מִילָה, שֶׁשִּׁשׁ־עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת נִכְרְתוּ עָלֶיהָ. רַבִּי יוֹסֵי (הגלילי) אוֹמֵר: גְּדוֹלָה הִיא מִילָה, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת הַחֲמוּרָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: גְּדוֹלָה הִיא מִילָה, שֶׁלֹּא נִתְּלָה לְמֹשֶׁה הַצַּדִּיק עָלֶיהָ אֲפִלּוּ מְלֹא שָׂעָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: גְּדוֹלָה הִיא מִילָה, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הַנְּגָעִים. רַבִּי (מאיר) אוֹמֵר: גְּדוֹלָה הִיא מִילָה, שֶׁכָּל הַמִּצְווֹת שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ, לֹא נִקְרָא שָׁלֵם עַד שֶׁמָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י״ז:א׳) "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים". דָּבָר אַחֵר: גְּדוֹלָה הִיא מִילָה, שֶׁאִלְמָלֶא הִיא, לֹא בָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל״ג:כ״ה) ["כֹּה אָמַר ה'], אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלָיְלָה, חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי". (רַבִּי אוֹמֵר: גְּדוֹלָה הִיא מִילָה, שֶׁהִיא שֶׁקּוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְווֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ד:ח׳) "הִנֵּה דַם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה").

יא תַּנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: גְּדוֹלָה מִילָה, שֶׁכָּל זְכִיּוֹת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לֹא עָמְדוּ לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְרַשֵּׁלְמִן הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ד׳:כ״ד) "וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן, וַיִּפְגְּשֵׁהוּ ה' וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ". אָמַר רַבִּי: (יוסי) חַס־וְשָׁלוֹם שֶׁמֹּשֶׁה נִתְרַשֵּׁל מִן הַמִּילָה, אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה: אָמוּל וְאֵצֵא, סַכָּנָה הִיא! דִּכְתִיב: (בראשית ל״ד:כ״ה) "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים". אָמוּל וְאֶשְׁהֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לִי: (שמות ד׳:י״ט) "לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם". אֶלָּא מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ? מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּמָּלוֹן תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן". רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בִּקֵּשׁ שָׂטָן לַהֲרֹג, אֶלָּא לְאוֹתוֹ תִּינוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ד׳:כ״ה) "כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי", צֵא וּרְאֵה, מִי קָרוּי 'חָתָן', מֹשֶׁה אוֹ אוֹתוֹ תִּינוֹק? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה הַתִּינוֹק. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר (זבינא) [בִּיזְנָא]: בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְרַשֵּׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִן הַמִּילָה, בָּאוּ אַף וְחֵמָה וּבָלְעוּהוּ, וְלֹא שִׁיְּרוּ מִמֶּנּוּ אֶלָּא רַגְלָיו. מִיָּד (שם) "וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וְגוֹ' וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה לְהָרְגָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל״ז:ח׳) "הֶרֶף מֵאַף וַעֲזֹב חֵמָה". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לְ'חֵמָה' הָרַג,

שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ"ז:ד') "חֵמָה אֵין לִי". וְהָכְתִיב: (דברים ט':י"ט) "כִּי יָגֹרְתִי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה"? תְּרֵי 'חֵמָה' הֲווּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: גּוּפָא דְּחֵמָה.

יב תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: גְּדוֹלָה מִילָה, שֶׁאֵין לָךְ (צדיק גמור בעולם) [מִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְווֹת] כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, וְלֹא נִקְרָא 'תָּמִים' אֶלָּא עַל שֵׁם הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י"ז:א'-ב') "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים". [וּכְתִיב]: "וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ". דָּבָר אַחֵר: גְּדוֹלָה מִילָה, שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְווֹת [שֶׁבַּתּוֹרָה], שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל"ד:כ"ז) "כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל". דָּבָר אַחֵר: גְּדוֹלָה מִילָה, שֶׁאִלְמָלֶא מִילָה לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי". וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גְּדוֹלָה תּוֹרָה, שֶׁאִלְמָלֶא תּוֹרָה לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה" וְגוֹ'. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ: (בראשית י"ז:א') "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים", אֲחָזָה רְעָדָה אֶת עַצְמוֹתָיו. אָמַר: שֶׁמָּא דָּבָר מְגֻנֶּה יֵשׁ בִּי? כֵּיוָן שֶׁאָמַר לֵיהּ: (שם) "וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ". מִיָּד נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ. (שם) "וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה", אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הִסְתַּכַּלְתִּי בַּמַּזָּל שֶׁלִּי, וְאֵין לִי בֵּן אַחֵר אֶלָּא יִשְׁמָעֵאל. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַבְרָהָם, צֵא מֵאִצְטַגְנִינוּת שֶׁלְּךָ, אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל.

יג אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַמִּתְמִים אֶת עַצְמוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְתַמֵּם עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב כ"ב:כ"ו ותהילים י"ח:כ"ו) "עִם חָסִיד תִּתְחַסָּד" וְגוֹ'. רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר: כָּל הַמִּתְמִים אֶת עַצְמוֹ, שָׁעָה עוֹמֶדֶת לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י"ז:ד') "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים". וּכְתִיב: (שם) "וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם".

יד אָמַר (רבי לוי) [רַבִּי]: כָּל הַמְנַחֵשׁ, לוֹ נַחַשׁ! שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ"ג:כ"ג) "כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב". וְהָא, בִּלְעָ"ם אָל"ף כְּתִיב? אֶלָּא מְשׁוּם 'מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה'. תָּנֵי אַהֲבָה בְּרִיהּ דְּרַבִּי זֵירָא: כָּל אָדָם שֶׁאֵינוֹ מְנַחֵשׁ, מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְמְחִיצָה, שֶׁאֲפִלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵינָם יְכוֹלִין לִכָּנֵס לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ["כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְגוֹ'], כְּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל".

טו אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ וְנִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּנָיו [לְמִצְרַיִם] מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים? מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַּרְיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י"ד:י"ד) "וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ, שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וַיִּרְדֹּף עַד דָּן". (רבי) [שְׁמוּאֵל (בר נחמני) אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהִפְרִיז עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם טו) "בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהִפְרִישׁ אֶת בְּנֵי אָדָם מִלְּבוֹא תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "תֶּן לִי הַנֶּפֶשׁ, וְהָרְכֻשׁ קַח לָךְ". (שם) "וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו",

רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: שֶׁהֵרִיקָן בַּתּוֹרָה. וְחַד אָמַר: שֶׁהֵרִיקָן בְּזָהָב. "שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת", אָמַר רַב אַמִּי בַּר אַבָּא: וֶאֱלִיעֶזֶר כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: זֶה הוּא אֱלִיעֶזֶר, 'אֱלִיעֶזֶר' בְּחוּשְׁבְּנָא, הָכִי הֲוֵי. וְאָמַר רַבִּי אַמִּי בַּר אַבָּא: בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כו) "עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי", (שנותיו של אברהם חוץ משלשה) 'עק"ב' בְּחוּשְׁבְּנָא מְאָה וְשִׁבְעִים וְתַרְתֵּין. וְאָמַר רַב אַמִּי בַּר אַבָּא: 'הַשָּׂטָן' בְּחוּשְׁבְּנָא, תְּלַת מְאָה וְשִׁיתִּין וְאַרְבַּע הֲווּ. וְאָמַר רַבִּי אַמִּי בַּר אַבָּא: כְּתִיב: 'אַבְרָם', וּכְתִיב: (דה"א א) "הוּא אַבְרָהָם", בִּתְחִלָּה הִמְלִיכוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם עַל מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁלֹשָׁה אֵיבָרִים, וְלִבְסוֹף, עַל מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה [אֵיבָרִים], וְאֵלּוּ הֵן: שְׁתֵּי עֵינַיִם וּשְׁתֵּי אָזְנַיִם וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה.

טז אָמַר רַב אַמִּי בַּר אַבָּא: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת ט':י"ד) "עִיר קְטַנָּה וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט,, וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים". 'עִיר קְטַנָּה' זֶה הַגּוּף. 'וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט', אֵלּוּ הָאֵיבָרִים. 'וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֹתָהּ', זֶה יֵצֶר־הָרָע. 'וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים', אֵלּוּ עֲוֹנוֹת. 'וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן חָכָם', זֶה יֵצֶר־הַטּוֹב. 'וּמִלַּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ', זוֹ תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. 'וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא', דִּבְשָׁעַת יֵצֶר־הָרָע לֵית דְּמִדְכַּר לֵיהּ לְיֵצֶר־הַטּוֹב. (שם ז) "הַחָכְמָה תְּעֹז לֶחָכָם", זוֹ תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. "מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר", אֵלּוּ שְׁתֵּי יְדַיִם וּשְׁתֵּי רַגְלַיִם וּשְׁתֵּי עֵינַיִם וּשְׁתֵּי אָזְנַיִם וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה וּפֶה.

יז אָמַר רַבִּי זְכַרְיָה מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹצִיא כְּהֲנָה מִשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י"ד:י"ח-י"ט) "וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם וְגוֹ', וְהוּא כֹּהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן", כֵּיוָן שֶׁהִקְדִּים בִּרְכַּת אַבְרָהָם לִבְרָכַת הַמָּקוֹם, הוֹצִיאוֹ מֵאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיְבָרְכֵהוּ, וַיֹּאמַר: בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן וְגוֹ', וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ אַבְרָהָם: וְכִי מַקְדִּימִין בִּרְכַּת עֶבֶד לִבְרָכַת רַבּוֹ? (לפיכך הוציאה מאברהם) [מִיָּד נִתְּנָהּ לְאַבְרָהָם], שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק"י:א') "לְדָוִד מִזְמוֹר, נְאֻם ה' לַאדֹנִי" וְגוֹ'. וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם, אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק", עַל דִּבּוּרוֹ שֶׁל מַלְכִּי צֶדֶק, וְהֵינוּ דִּכְתִיב: (בראשית י"ד:י"ח) "וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן", הוּא כֹּהֵן וְאֵין זַרְעוֹ כֹּהֵן.

פרק ד

אין בין המודר פרק רביעי

דף לה ע"ב: איבעיא להו הני כהני שלוחי דידן הוו או שלוחי דשמיא למאי נ"מ למודר הנאה אי אמרת שלוחי דידן הוו הא מהנו ליה ואסור ואי אמרת שלוחי דשמיא שרי מאי ת"ש דתנן מקריב עליו קיני זבין וכו':

דף לו ע"ב: פסקא [המודר הנאה מחברו] מלמדו מדרש הלכות ואגדות ולא ילמדנו מקרא. מקרא מאי טעמא לא ילמדנו משום דקמהני ליה מדרש נמי קא מהני ליה אמר שמואל במקום שנוטולין שכר על המקרא ואין נוטלין שכר על המדרש מאי פסקא [דף לז ע"א] הא קא משמע לן דאפילו במקום שנוטלין שכר על המקרא שרי למשקל. על המדרש לא שרי למשקל. מ"ש מדרש דלא דכתיב (דברים ד':י"ד) ואותי צוה ה' בעת ההיא (לאמר לכם) [ללמד אתכם] וכתיב (שם) ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם מקרא נמי בחנם רב אמר שכר שימור ורבי יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים:

יח: דף לז ע"ב: [אמר רב איקא בר אבין א"ר חננאל] אמר רב מאי דכתיב ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא. בספר תורת האלהים זה מקרא. מפורש זה תרגום. ושום שכל אלו הפסוקים. ויבינו במקרא אלו פיסוק טעמים ואמרי לה אלו המסורת. אמר ר' יצחק מקרא סופרים ועיטור סופרים וקריין ולא כתיבן וכתיבן ולא קריין הלכה למשה מסיני. מקרא סופרים ארץ ארץ שמים מצרים. עיטור סופרים (בראשית יח) אחר תעבורו (שם כד) אחר (תלכו) [תלך] (במדבר לא) אחר תאסף (תהלים מח) קדמו שרים אחר נוגנים (שם לו) צדקתך בהררי אל משפטיך תהום רבה. קריין ולא כתיבן. (ש"ב ח) פרת דבלכתו. (שם טז) איש דכאשר ישאל. (ירמיה לא) באים דונבנתה (שם ג) לה דפליטה. (רות ב) את דהגד הוגד. (רות ג) אלי דהגורן. (שם) אלי דהשעורים הלין קריין ולא כתיבן. כתיבן ולא קריין (מלכים ב ה':ח') נא דיסלח. [דף לח ע"א] (דברים ו) זאת דהמצוה). (ירמיה נא) ידרוך דהדורך. (יחזקאל מח) חמש דפאת נגב. (רות ג) אם דכי גואל הלין כתיבן ולא קריין. אמר רב אחא בר אדא במערבא פסקי ליהלהאי קרא לתלת פסוקי (שמות י"ט:ט') ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן:

יט שם: א"ר חמא בר חנינא לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות שנאמר (שמות ל"ד:א') פסל לך פסולתן יהא שלך אמר ר' יוסי בר חנינא בתחלה לא נתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר (שם) כתב לך פסל לך מה פסולתן שלך יהא אף כתיבתן שלך יהא ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר (משלי כ"ב:ט') טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל מתיב רב חסדא (דברים ד':י"ד) ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים אותי צוה ואני לכם (שם) ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי. אותי צוה ואני לכם (שם לא) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. השירה לחודה (שם) למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל. אלא פלפולא בעלמא:

כ: א"ר יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכולם ממשה. גבור דכתיב (שמות ט) ויפרוש את האהל על המשכן יאמר (רב) [מר] משה רבינו פרשו וכתיב (שם כז) עשר אמות ארך הקרש וגו' ואימא דאריך וקטין אלא מן הדין קרא דכתיב (דברים ט':י"ז) ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם (לעיניכם) ותניא הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין (ששה) [שלשה]. עשיר דכתיב (שמות ל"ד:א') פסל לך פסולתן שלך יהא. חכם רב ושמואל דאמרי תרוייהו חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם נתנו למשה חוץ מאחד דכתיב (תהילים ח':ו') ותחסרתי מעט מאלהים (וכבוד והדר תעטרהו). עניו דכתיב (במדבר י"ב:ג') והאיש משה ענו מאד (מכל האדם אשר על פני האדמה):

כא: א"ר יוחנן כל הנביאים כולם עשירים היו מנ"ל ממשה ומשמואל מעמוס ומיונה ממשה דכתיב (במדבר טו) לא חמור אחד מהם נשאתי אי בלא אגרא לאפוקי מאן דשקיל בלא אגרא ודלמא משום דעני היה אלא מפסל לך פסוללתן שלך יהא. משמואל דכתיב (שמואל א י"ב:ג') הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי וגו' אי בחנם לאפיקי מאן דשקיל בלא אגרא. אלא דאפילו בשכר ודלמא משום דעני הוה אלא מהכא (שם ז) ותשיבתי הרמתה כי שם ביתי (ושם שפט את ישראל ויבן שם מזבח לה) ואמר רבא כל מקום שהלך ביתו עמו. אמר רבא גדול האמור בשמואל ממה שנאמר במשה דאילו במשה כתיב לא חמור אחד מהם נשאתי דאפילו בשכר ואילו גבי שמואל אפ' ברצון לא (שכר) [שכרו] דכתיב (שם יב) ויאמרו לא עשקתנו ולא רציתנו ולא לקחת מיד איש מאומה. עמוס דכתיב (עמוס י) ויען עמוס ויאמר אל אמציה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים. ומתרגם רב יוסף ארי מרי ניתי אנא ושקמין אית לי בשפילתא. יונה דכתיב (יונה א':ג') ויתן שכרה וירד בה לבא עמהם תרשישה מלפני הק' ואמר רבי יוחנן שנתן שכרה של ספינה כולה. וא"ר רומנוס שכרה של ספינה היה ארבעת אלפים דינרי זהב:

כב: וא"ר יוחנן בתחלה היה משה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה שנאמר (שמות ל"א:י"ח) ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות כתובים באצבע אלהים: [דף לט ע"ב] א"ר שמעון בן לקיש רמז לבקור חולים מן התורה מנין דכתיב (במדבר ט"ז:כ"ט) אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני מאי משמע אמר רבא אם כמות כל האדם ימותון אלה שהם חולים ומוטלים על מטותם ובני אדם מבקרים אותם מה הבריות אומרים לא ה' (שלחו) [שלחני] לזה. דרש רבא מ"ד (שם) ואם בריאה יברא ה' אם בריאה גיהנם [מוטב] תהיה אם לאו יברא

ה'. איני והתניא שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם. ואלו הן. תורה. ותשובה. גן עדן. וגיהנם. וכסא הכבוד. ובית המקדש. ושמו של משיח. תורה דכתיב (משלי ח':כ"ב) ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. תשובה דכתיב (תהילים צ':ג') בטרם הרים יולדו וגו' תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. גן עדן דכתיב (בראשית ב':ח') ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם. גיהנם דכתיב (ישעיהו ל':ל"ג) כי ערוך מאתמול תפתה. כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. שמו של משיח דכתיב (תהילים ע"ב:י"ז) יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו. אלא ה"ק אי איברי לה פומא (הכא) מוטב ואי לא יברא ה' והא כתיב (קהלת א':ט') אין כל חדש תחת השמש ה"ק אי [הכא] לא מקרב פומא להכא ליקרב:

כג: דרש רבא ואמרי לה אמר ר' יצחק מ"ד (חבקוק ג':י"א) שמש ירח עמד זבולה. שמש ירח בזבול מאי בעו והא ברקיע קביעי מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירין ואם לאו אין אנו מאירין באותה שעה זרק בהן חצים וחניתות אמר להם בכל יום ויום משתחוים לכם ואתם מאירים בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם ובכל יום ויום יורה בהם חצים וחניתות ומאירים שנאמר (שם) לאור חציך יהלכו לנגה ברק חניתך:

כד: תניא בקור חולים אין לו שיעור מאי אין לו שיעור סבר רב יוסף למימר אין שיעור למתן שכרו אמרו. א"ל אביי וכל המצות מי יש שיעור למתן שכרן והא תנן הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות אלא אמר אביי אפילו גדול אצל קטן. רבא אמר אפי' מאה פעמים ביום (תניא נמי הכי בקור חולים אין לו שיעור אפילו גדול אצל קטן ואפילו מאה פעמים ביום). א"ר אחא בר חנינא כל המבקר את החולה נוטל אחד מששים מצערו א"ל אביי לרבא א"כ ליעיילו שיתין ולוקמוהו א"ל כעישורייתא דרבי ובבני גילו דתניא רבי אומר בת הנזונת מנכסי אחים נוטלת עשור נכסים אמרו לרבי לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן אחד אין לו לבן במקום בנות כלום אמר להם כך אני אומר ראשונה נוטלת עשור נכסים שניה במה ששיירה שלישית במה ששיירה וחוזרות כולן וחולקות בשוה. ר' חלבו חלש נפק אכריז רב כהנא [דף מ ע"א] רב חלבו באיש (רב חלבו באיש) לא איכא דקא אתי אמר להו לא כך היה מעשה התלמיד אחד מתלמידי ר"ע שחלה ולא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס רבי עקיבא לבקרו ובשביל שכבד ורבץ לפניו (חיה) [היה] א"ל רבי החייתני יצא רבי עקיבא ודרש כל שאינו מבקר את החולה כאילו שופך דמים כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות מאי גרמא (אלא אימא) [אילימא]

כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה ושאינו מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות שימות סלקא דעתך אלא כל שאינו מבקר את החולה אין מבקש עליו [רחמים] לא שיחיה ולא שימות. רבא יומא קדמאה דחלש אמר להו לא תגלו לאיניש דלא ליתרע מזל מכאן ואילך אמר להו פוקו אכריזו בשוקא רבא חלש דסני לי ליחדי וכתיב (משלי כ"ד:י"ז-י"ח) בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו ודרחים לי ליבעי עלי רחמים:

כה: (אמר רב יהודה אמר שמואל) [אמר רב] כל המבקר את החולה נצול מדינה של גיהנם שנאמר (תהילים מ"א:ב') אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' ואין דל אלא חולה שנאמר (ישעיהו ל"ח:י"ב) מדלה יבצעני אי נמי מהדין קרא (שמואל ב י"ג:ד') מדוע אתה ככה דל בן המלך ואין רעה אלא גיהנם שנא' (משלי ט"ז:ד') כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה. ואם בקרו מה שכרו כדאמרינן נצול מדינה של גיהנם אלא מה שכרו בעוה"ז (תהילים מ"א:ב'-ד') ה' ישמרהו ויחייהו יאושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו. ה' ישמרהו מיצר הרע ויחייהו מן היסורים ויאושר בארץ שיהו הכל מכבדים אותו ואל תתנהו בנפש אויביו שיזדמנו לו ריעים כנעמן שרפאוהו מצרעתו ואל יזדמנו לו ריעים כרחבעם שחלקו מלכות. תניא ר"ש בן אלעזר אומר אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה סתור ואל תבנה מפני שסתירת זקנים בנין ובנין ילדים סתירה וראיה לדבר (מלכים א י"ב:כ"ג) רחבעם בן שלמה. אמר רב ששת בריה דרב אידי לא ליסעור אינש קצירא לא בתלת שעי קמייתא דיומא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי בתלת שעי קמייתא רויחא דעתיה בתרייתא תקיף חולשיה. אמר ר' אבין אמר רב מנין בחליו. וא"ר אבין אמר רב מנין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי. תנ"ה הנכנס לבקר את החולה לא ישב על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל אלא מתעטף ויושב על גבי קרקע מפני שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי:

כו: דף ט ע"ב (אמר רבין) [א"ר אמי אמר רב] מ"ד (יחזקאל י"ב:ג') ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה זה נר וקערה [דף מא ע"א] ושטיח. (דברים כח) ובחסר כל (אמר רבין בר אבא) [א"ר אמרי אמר רב] בלא נר ובלא שלחן. רב חסדא אמר בלא אשה. רב ששת אמר בלא שמש. רב נחמן אמר בלא דעה. תנא בלא מלח ובלא רבב. אמר אביי נקיטינן אין עני אלא בדעה במערבא אמרי דדא ביה כולא ביה דלא דא ביה מה ביה דדא קני מה חסר דדא (חסר) [לא קני] מה קני:

כז: א"ר אלכסנדרי א"א חייא בר אבא אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו כל עונותיו שנאמר (תהילים ק"ג:ג') הסולח לכל עונכי הרופא לכל תחלואיכי. רב המנונא אומר חוזר לימי עלומיו שנאמר (איוב ל"ג:כ"ה) רוטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו. (תהילים מ"א:ד') כל משכבו הפכת בחליו אמר רב יוסף לומר שמשכח תלמודו:

כח: רב יוסף חלש אייקר ליה תלמודיה אהדריה אביי קמיה היינו דבכל דוכתא אמרינן אמר רב יוסף לא שמיע לי הא מלתא וא"כ אביי את אמרת לן ומהא מתניתא אמרת לן. רבי הוה גמיר תלת עשרה אפי הלכה אגמריה לרבי חייא ז' מנהון לסוף חלש רבי אהדריה רבי חייא קמיה הנהו ז' אפי דאגמריה ושיתא אזרא להו הוה ההוא קצרא דהוה שמיע ליה לרבי כד הוה גריס להון אזל ר' חייא גמר יתכון קמי קצרא ואתא אהדרינהו קמי רבי כד הוה חזי ליה רבי להההוא קצרא א"ל רבי אתה עשית אותי ואת חייא איכא דאמרי הכי אל אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי:

כט: ואמר רבי אלכסנדרי א"ר חייא בר אבא גדול נס שנעשה לחולה יותר מנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה דאילו חנניה מישאל ועזריה אש של הדיוט והכל יכולין לכבותה אבל [זו] של חולה אש של שמים הוא מי יוכל לכבותה. ואמר רבי אלכסנדרי אמר ר' חייא בר אבא ואמרי לה אמר ר' יהושע בן לוי כיון שהגיע קצו של אדם הכל מושלין בו שנאמר (בראשית ד':י"ד) והיה כל מוצאי יהרגני (רבא) [רב] אמר מהכא (תהילים קי"ט:צ"א) למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך. אמרו ליה לרבה בר שילא שכיב ההוא גברא גובהא רכיב גידרונא זוטרא מטא תיתורא איסתטט שדייה (במיא) וקא שכיב קרא אנפשיה למשפטיך עמדו היום וגו'. שמואל חזייה להההוא עקרבא דיתיב על אקרוקתא ועברא נהרא טרקא גברא ומית קרי עליה למשפטיך עמדו היום וגו':

ל: אמר שמואל אין מבקרין אלא למי שחלצתו חמה לאפוקי מאי לאפוקי הא דתניא ר' יוסי בן פרטא אומר [משום רבי אליעזר] אין מבקרין לא חולי מעים ולא חולי העין ולא מחושי הראש. בשלמא חולי מעים משום כסופא אלא חולי העין ומחושי הראש מ"ט משום דרב יהודה דאמר רב יהודה דבורא קשי לעינא ומעלי לאישתא. אמר רבא האי אישתא אי לאו דפרונקא דמלאכא דמיתותא היא מעלי [דף מא ע"ב] כחזרא לדקלא חד לתלתין יומין כי תרייקא לגופא רב נחמן בר יצחק אמר לא היא ולא תרייקא אמר. (רבא) [רבה] בר יונתן [אמר רב יחיאל] ערסן יפה לחולה לרפואתו מאי ערסן א"ר (יוחנן) [יונתן] חושלא דשערי עתיקתא [דריש נפיא אמר אביי ובעין בשולא כבשרא דתורא] רב יוסף אמר סמידי דשערי עתיקתא דריש נפיא אמר אביי ובעין בשולא כבשרא דתורא.

א"ר יוחנן בורדם אין מבקרין אותו ואין מזכירין שמו מ"ט א"ר אלעזר מפני שהוא כמעין הנובע וא"ר אלעזר למה נקרא שמו בורדם שהוא כמעין הנובע:

פרק ה

נדרים פרק ה - אין אגדות בפרק זה.

פרק ו

נדרים פרק ו - לא פְּסָקָא. [קוֹנָם תַּבְשִׁיל שֶׁאֵינִי טוֹעֵם, אָסוּר בְּמַעֲשֵׂה קְדֵרָה רַךְ, וּמֻתָּר בְּעָבֶה וְכוּ'. וְהָא, מִתַּבְשִׁיל נָדַר? אָמַר אַבַּיֵי: הַאי תַּנָּא, כָּל מִידֵי דְּמִתְאֲכִיל בֵּיהּ רִיפְתָּא, 'תַּבְשִׁיל' קָרוּ לֵיהּ. וְהָתַנְיָא: הַנּוֹדֵר מִן הַתַּבְשִׁיל, אָסוּר בְּכָל מִינֵי תַּבְשִׁיל, וְאָסוּר בְּצָלִי וּבְשָׁלוּק וּבִמְבֻשָּׁל. וְאָסוּר בְּהִיטְרִיּוֹתַרְכוֹת, שֶׁהַחוֹלִין אוֹכְלִין בָּהֶן פִּתָּן. אֵינִי? וְהָא רַבִּי יִרְמְיָה חָלַשׁ, עַל לָגְבֵּיהּ הַהוּא אַסְיָא לְאַסְיוֹהּ, חָזָא קָרָא דְּמַחַת בְּבֵיתֵיהּ, שַׁבְקֵיהּ וְנָפַק. אָמַר: מַלְאַךְ־מוֹתָא אִית לֵיהּ לְדֵין בְּבֵיתֵיהּ, וַאֲנָא אֵיעוֹל לְאַסָּאָה יָתֵיהּ? לָא קַשְׁיָא, הָא בְּרַכְיֵבי, הָא בְּאִשּׁוּנֵי. רָבָא בַּר עוּלָּא אָמַר: הָא בְּקָרָא גּוּפֵיהּ, וְהָא בְּגַוּיֵהּ דְּקָרָא, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: לוּלִיבָא דְּקָרָא, בְּסִילְקָא, לוּלִיבָא דְּכִיתְנָא, בְּכוּתְחָא, וְדָבָר זֶה אָסוּר לְאָמְרוֹ בִּפְנֵי עַם־הָאָרֶץ. רָבָא אָמַר: מַאן חוֹלִין? רַבָּנָן. רָבָא לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר רָבָא: כְּמַאן מַצְלִינָן עַל קְצִירֵי וְעַל מְרִיעֵי, [כְּמַאן? כְּרַבִּי יוֹסֵי]. מִדְּאָמַר: 'קְצִירֵי וּמְרִיעֵי', שְׁמַע מִינָּהּ: 'קְצִירֵי', קְצִירֵי מַמָּשׁ, 'מְרִיעֵי', רַבָּנָן. וּמֻתָּר בְּעָבֶה, מַתְנִיתִין דְּלָא כְּבַבְלָאֵי, דְּאָמַר רַב זֵירָא: בַּבְלָאֵי טִפְּשָׁאֵי, דְּאָכְלֵי לַחְמָא בְּלַחְמָא. אָמַר רַב חִסְדָּא: דְּמַשְׁאִיל לְהוֹן לְהַלֵּין נַקְדָנֵי דְּהוּצָל: הַדֵּין דַּיְסָא, הֵיכִין מַעֲלֵי לְמִיכְלְהּ? דְּחִטֵּי, בְּלַחְמָא דְּחִטֵּי. וּדְשַׂעֲרֵי, בְּלַחְמָא דְּשַׂעֲרֵי. אוֹ דִלְמָא, דְּחִטֵּי בְּדְשַׂעֲרֵי. וּדְשַׂעֲרֵי בִּדְחִטֵּי? רָבָא אַכְלֵיהּ בַּחֲסִיסֵי. רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַב הוּנָא דְּקָאָכִיל דַּיְסָא בְּאָצְבְּעָתֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי קָאָכִיל מַר בְּיָדֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַב: דַּיְסָא בְּאָצְבְּעָתָא, בָּסִים, כָּל־דְּכֵן בְּתַרְתֵּין, וְכָל־דְּכֵן בִּתְלָת. אָמַר לֵיהּ רַב לְחִיָּא בְּרֵיהּ, וְכֵן אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא לְרַבָּה בְּרֵיהּ: מְזַמְּנִים לְךָ לְמֵיכַל דַּיְסָא, עַד פַּרְסָה. לְמֵיכַל בִּישְׁרָא דְּתוֹרָא, עַד תְּלָתָא פַּרְסִין]. אָמַר לֵיהּ רַב לְחִיָּא בְּרֵיהּ, וְכֵן אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא לְרַבָּה בְּרֵיהּ: כָּל מִידַּעַם לָא תִּפְלוֹט קַמֵּיהּ רַבָּךְ, לְבַר מִן קָרָא וְדַיְסָא, שֶׁהֵן דּוֹמִין לִפְתִילָה שֶׁל אֶבֶר, וַאֲפִלּוּ קַמֵּי שְׁבוּר מַלְכָּא, פְּלוֹט. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי, חַד אָכִיל דַּיְסָא בְּאָצְבְּעָתֵיהּ, וְחַד אָכִיל בְּהוּצָא. אָמַר לֵיהּ דְּאָכִיל בְּאָצְבְּעָתֵיהּ לִדְאָכִיל בְּהוּצָא: עַד מָתַי אַתָּה מַאֲכִילֵנִי רֶקֶךְ? אָמַר לֵיהּ דְּאָכִיל בְּהוּצָא לִדְאָכִיל בְּאָצְבְּעָתֵיהּ: עַד מָתַי אַתָּה מַאֲכִילֵנִי צֵאָתְךָ.

רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, אַיְתּוּ לְקַמַּיְהוּ בְּלוּסְפַּיִן, רַבִּי יְהוּדָה אָכַל, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא אָכַל. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה: מַאי טַעְמָא לָא אָכִיל מַר? אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֲלוּ, אֵין יוֹצְאִין מִבְּנֵי מֵעַיִם כָּל עִקָּר! אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה: כָּל־שֶׁכֵּן, שֶׁנִּסְמֹךְ עֲלֵיהֶן לְמָחָר.

לב רַבִּי יְהוּדָה הָיָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפוֹן, אֲמַר לֵיהּ רַבִּי טַרְפוֹן: הַיּוֹם פָּנֶיךָ צְהֻבִּין. אֲמַר לֵיהּ: אֶמֶשׁ יָצְאוּ עֲבָדֶיךָ לַשָּׂדֶה, וְהֵבִיאוּ לָנוּ תְּרָדִין, וַאֲכַלְנוּם בְּלֹא מֶלַח, וְאִם אֲכַלְנוּם בְּמֶלַח, כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁהָיוּ פָּנֵינוּ צְהֻבִּים. אָמְרָה לֵיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא לְרַבִּי יְהוּדָה: מוֹרֶה וְרָוֶה? אֲמַר לָהּ: הֵימְנוּתָא בְּיָדָהּ דְּהַהִיא אִתְּתָא, אִי טָעֵימְנָא אֶלָּא קְדוּשָׁא וְאַבְדַּלְתָּא, וְאַרְבָּעָה כַּסֵּי דְּפִסְחָא, וְחוֹנְרָנִי צְדָעֵאי מִן הַפֶּסַח וְעַד עֲצֶרֶת, אֶלָּא: (קהלת ח׳:א׳) "חָכְמַת אָדָם תְּאִיר פָּנָיו". אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי יְהוּדָה: פָּנֶיךָ דּוֹמִין אוֹ כְּמַלְוֵי רִבִּית, אוֹ כְּמַגְדְּלֵי חֲזִירִים. אֲמַר לֵיהּ: בִּיהוּדָאֵי, תַּרְוַיְהוּ אֲסִירִין! (לי) אֶלָּא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בֵּית־הַכִּסֵּא אִית לִי מְבֵּיתִי וְעַד בֵּי מִדְרָשָׁא, וְכָל שָׁעָה וְשָׁעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד אֲנִי נִכְנָס. רַבִּי יְהוּדָה, כַּד אָזִיל לְבֵי מִדְרָשָׁא, שָׁקִיל גּוּלְפָּא עַל כְּתֵפֵיהּ, אֲמַר: "גְּדוֹלָה מְלָאכָה שֶׁמְּכַבֶּדֶת אֶת בְּעָלֶיהָ". רַבִּי שִׁמְעוֹן שָׁקִיל צַנָּא עַל כְּתֵפֵיהּ, אֲמַר: "גְּדוֹלָה מְלָאכָה שֶׁמְּכַבֶּדֶת אֶת בְּעָלֶיהָ". דְּבֵיתְהוּ דְּרַבִּי יְהוּדָה נַפְקָת, נְקִיטַת עַמָּרָא, עָבְדַת גְּלִימָא דְּהוּטְבֵי, כַּד נַפְקָא לְשׁוּקָא, מְכַסְיָא (ליה) [בֵּיהּ], וְכַד נָפֵיק רַבִּי יְהוּדָה לְצִלּוּיֵי, הֲוָה מְכַסֵּי וּמַצְלֵי, וְכַד מְכַסֵּי (ליה) [בֵּיהּ] הֲוָה מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ שֶׁעָטַנִי מְעִיל". זִימְנָא חֲדָא גָּזַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל תַּעֲנִיתָא, רַבִּי יְהוּדָה לָא אָתָא לְבֵי תַּעֲנִיתָא. אָמְרוּ לֵיהּ: לָא אִית לֵיהּ כְּסוּיָא. שָׁדַר לֵיהּ גְּלִימָא, וְלָא קַבִּיל. דְּלִי צִיפְתָּא, אֲמַר לֵיהּ לִשְׁלִיחָא: חָזֵי מַאי אִיכָּא, מֵיהוּ לָא נִיחָא לִי דְּאִיתְהַנִי בְּהַאי עָלְמָא.

לג רַבִּי עֲקִיבָא, אִיקְּדְּשַׁת לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ דְּבַר כַּלְבָּא־שָׁבוּעַ, שְׁמַע בַּר כַּלְבָּא־שָׁבוּעַ, אַדְּרָהּ הֲנָאָה מִכָּל נְכָסֵיהּ. אַזְלָא וְאִיתְנִיסִיבַת לֵיהּ בְּסִיתְוָא. הֲווּ גָּנוּ בֵּי־תִּבְנָא, הֲוָה קָא מַנְקִיט לֵיהּ תִּבְנָא מִן מַזְיֵיהּ, אָמַר לָהּ: אִי הֲוָאי לִי, רָמִינָא לִיךְ יְרוּשָׁלַיִם דְּדַהֲבָא! אָתָא אֵלִיָּהוּ, אִידְמֵי לְהוֹן כְּאִינָשָׁא, וְקָא קָרֵי אַבָּבָא, אָמַר לְהוּ: הָבוּ לִי פּוּרְתָּא דְּתִבְנָא, דְּאוֹלִידַת אִתְּתָאי, וְלֵית לִי מִידַּעַם לְאַגְנוּיֵיהּ. אָמַר לָהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְאִינְתְּתֵיהּ: חֲזָאי הַאי גַּבְרָא, דַּאֲפִלּוּ תִּבְנָא לָא אִית לֵיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: זִיל הֲוֵי בְּבֵי־רַב. אָזַל הֲוָה תַּרְתֵּי־סְרֵי שְׁנִין קַמֵּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. לְמִישְׁלַם תַּרְתֵּי־סְרֵי שְׁנִין, קָם וְאָתָא לְבֵיתֵיהּ, שְׁמַע מֵאֲחוֹרֵי בֵּיתֵיהּ דְּקָא אָמַר לָהּ רָשַׁע לְדִבְיתְהוּ: שַׁפִּיר עָבִיד לָךְ אֲבוּךְ! חֲדָא: דְּלָא דָּמֵי לִיךְ. וְעוֹד: שַׁבָּקָךְ אַרְמְלוּת חֵיוּת כּוּלְהוֹן שְׁנִין. אָמְרָה לֵיהּ: אִי מִינָאי דִּילִי צַיִּית, לִיהֱוֵי תַּרְתֵּי־סְרֵי שְׁנִין אַחֲרִינָא. אָמַר: הוֹאִיל וְיַהֲבַתְּ לִי רְשׁוּתָא, אַהֲדַר לַאֲחוֹרֵי. הָדַר, אָזַל, הֲוָה תַּרְתֵּי סְרֵי־שְׁנִין אַחֲרָנֵיתָא, אָתָא בְּעֶשְׂרִין וְאַרְבָּעָה אַלְפִין זוּגִין תַּלְמִידִין, נָפַק כּוּלֵי עָלְמָא לְאַפּוֹיֵיהּ, וְאַף הִיא קַדְּמַת לְמֵיפַּק לְאַפּוֹיֵיהּ, אָמַר לָהּ הַאי רְשִׁיעָא: וְאַתְּ, לְהֵיכָן אָזַלְתְּ? אָמְרָה לֵיהּ: (משלי כט) ("יֹדֵעַ צַדִּיק דִּין דַּלִּים") (שם יב) ["יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ"]. אָתַת לְאִיתְחָזָא לֵיהּ, קָא מַדְחוּ לָהּ רַבָּנָן, אָמַר לָהֶם: הָנִיחוּ לָהּ, שֶׁלִּי וְשֶׁלָּכֶם, שֶׁלָּהּ הוּא. שָׁמַע אֲבוּהָ, אָתָא וְאִיתְשִׁיל עַל נִדְרֵיהּ, וְאִישְׁתַּרִי מִן נְכָסֵיהּ.

לד מִן שִׁית מִילֵי אִיעַתָּר רַבִּי עֲקִיבָא; מִן בַּר כַּלְבָּא־שָׁבוּעַ, וּמִן אֵילָא דִּסְפִינְתָּא, דְּכָל סְפִינְתָּא עַבְדִּין לָהּ (חד מן ענא) [מִין עֵינָא]. זִמְנָא חֲדָא אַנְשִׁיוּהָ עַל כֵּיף יַמָּא, אָתָא הוּא, אַשְׁכְּחֵיהּ. וּמִן גַּוְוָא, דְּזִמְנָא חֲדָא יָהִיב אַרְבָּעָה זוּזֵי לְסַפּוֹנָאֵי, אָמַר לְהוֹן: אַיְתוּ לִי מִידַּעַם, וְלָא אַשְׁכְּחוּ אֶלָּא גַּוְוָא עַל כֵּיף יַמָּא, אַיְתוּהִי לֵיהּ, אָמְרוּ לֵיהּ: יַעֲבִיד מָרָנָא עֲלֵיהּ, אִישְׁתַּכַּח דַּהֲוָה מָלֵי דִּינְרֵי. דְּזִמְנָא חֲדָא טָבְעָה סְפִינְתָּא, וְכוּלֵי עִסְקָא הֲוָה מָחִית בְּהַהוּא גַּוְוָא, וְאִשְׁתַּכַּח הַהוּא זִמְנָא [דְּמִן דְּסָרוֹקִיתָא], וּמִן מַטְרוֹנִיתָא, וּמִן אִשְׁתּוֹ שֶׁל טוּרְנוּסְרוּפּוּס, וּמִן קְטִיעָא בַּר שָׁלוֹם.

לה רַב גַּמְדָּא יָהַב אַרְבָּעָה זוּזֵי לְסַפּוֹנָאֵי לְאַתּוּיֵי בְּהוֹן מִידַּעַם, לָא אַשְׁכְּחוּ, אַיְתוּ לֵיהּ בְּהוֹן קוֹפָא, אִישְׁתַּמִּיט, עַיֵּיל לְחוֹרְתָּא, חָפְרוּ בַּתְרֵיהּ, אַשְׁכְּחוּהָ דְּרָבִיעַאל מַרְגְּלִיתָא, אַיְתִיאוּ לֵיהּ כּוּלְהוֹן.

לו אָמְרָה לֵיהּ בַּת קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: (חכמה) [תּוֹרָה] מְפֹאָרָה בִּכְלִי מְכֹעָר? אָמַר לָהּ: לֹא לָמַדְתְּ מִבֵּית אָבִיךְ בְּמַה מַחְתִּין יַיִן? אָמְרָה לֵיהּ: בְּמָאנֵי דְּפַחָרָא. אָמַר לָהּ: כּוּלֵי עָלְמָא בְּמָאנֵי דְּפַחָרָא, וְאַתּוּן בְּמָאנֵי דְּפַחָרָא? אַתּוּן אֲחִיתוּ בְּמָאנֵי דְּכַסְפָּא וְדַהֲבָא! אָזְלַת וְרָמַת חַמְרָא בְּמָאנֵי דְּכַסְפָּא וְדַהֲבָא, וְסָרִי. אָמַר לָהּ: אַף אוֹרַיְתָא כֵּן. אָמְרָה לֵיהּ: וְהָאֵיכָא שַׁפִּירֵי וּגְמִירֵי? אָמַר לָהּ: אִי הֲווּ סַנְיָן, הֲווּ גְּמִירֵי טְפֵי.

לז הַהִיא דְּאָתַת לְקַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה [מִנְּהַרְדְּעָא] לְדִינָא, וְאִתְחֲזְיָבַת [מִן] דִּינָא. אָמְרָה לֵיהּ: שְׁמוּאֵל רַבָּךְ הָכִי דָּנָן? אָמַר לָהּ: יָדַעַתְּ לֵיהּ? אָמְרָה לֵיהּ: אִין, גּוּצָא, וְרַבָּה כְּרֵיסֵיהּ, אוּכָם, וְרַבָּה שִׁינֵיהּ, אָמַר לָהּ: לְבָזוּיֵיהּ קָא אָתֵית? תֶּהֱוִי הַהִיא אִנְתְּתָא בְּשַׁמְתָא, פָּקְעַת וּמִיתָא. הַהוּא גַּבְרָא דְּיָהֵב עַבְדָּא לְחַבְרֵיהּ לְאַגְמוּרֵיהּ אַלְפָּא מִינֵי לַפְּדֵי, אַגְמְרֵיהּ תְּמַנֵי מְאָה, אַזְמְנֵיהּ לְדִינָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אָמַר רַבִּי: אֲבוֹתֵינוּ אָמְרוּ: "נָשִׁינוּ טוֹבָה", אָנוּ, אֲפִלּוּ בְּעֵינֵינוּ לֹא רָאִינוּ.

לח רַבִּי עָבַד לֵיהּ הִלּוּלָאלְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרֵיהּ, (ולא אזמניה לבר־קפרא) כָּתַב עַל בֵּית גְּנָנָא: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אַלְפִין רִבּוֹאִין דִּינְרִין נַפְקֵי עַל בֵּית גְּנָנָא דֵּין, וְלָא אַזְמְנֵיהּ לְבַר־קַפְרָא. אָמַר (להון) [לֵיהּ:] אִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ כָּךְ, לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה? אַזְמְנֵיהּ. אָמַר: לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּךְ, לָעוֹלָם הַבָּא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה? יוֹמָא דְּמַחֲיֵךְ בֵּיהּ רַבִּי, אַתְיָא פּוּרְעָנוּתָא בָּעָלְמָא. אָמַר לֵיהּ לְבַר־ קַפְרָא: לָא תְּבַדְּחָן, וְיָהֵיבְנָא לָךְ אַרְבְּעִין גְּרִיוֵי חִיטֵּי. אָמַר לֵיהּ: לִיחֲזִי מַר, דְּבָכָל גְּרִיוָא דְּבָעֵינָא, שְׁקִילְנָא. שָׁקַל דִּיקוּלָא רַבָּה, טַחֲיֵיהּ בְּכַוָּרָא, וְסַחְפֵּיהּ עַל רֵישֵׁיהּ וְאָזַל וְאָמַר לֵיהּ: לֵיכוֹל לִי מַר אַרְבְּעִין גְּרִיוֵי חִיטֵּי דְּרָשִׁינָן בָּךְ, אַחֵיךְ רַבִּי. אָמַר לֵיהּ: לָאו אַזְהַרְתָּךְ דְּלָא תְּבַדְּחָן? אָמַר לֵיהּ: חִיטֵּי דְּרָשִׁינָן קָא נָסֵיבְנָא. אָמַר לָהּ בַּר־קַפָּרָא לִבְרָתֵיהּ דְּרַבִּי: לְמָחָר שַׁתִּינָא חַמְרָא בְּרִיקוּדָא דַּאֲבוּךְ, וּבְקוּרְקָנֵי דְּאִמֵּךְ.

לט בֶּן אֶלְעָשָׂה, חַתְנֵיהּ דְּרַבִּי הֲוָה, וְעָשִׂיר גָּדוֹל הָיָה, (ומטא) [אַזְמְנֵיהּ] לְבֵי הִלּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי. אָמַר לֵיהּ בַּר־קַפָּרָא לְרַבִּי: מַאי: (ויקרא כ) 'תּוֹעֵבָה'? כָּל דְּאָמַר לֵיהּ רַבִּי דְּהָכִי הוּא 'תּוֹעֵבָה', אַקְשֵׁיהּ בַּר־קַפָּרָא. אָמַר לֵיהּ: (רבי) פָּרִישׁ אַתְּ! אָמַר לֵיהּ: תֵּיתִי דְּבֵיתְהוּ, תִּרְמֵי לִי נַטְלָא! אַתְיָא רַמְיָא לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ לְרַבִּי: קוּם רְקוֹד לִי וְאוֹמַר לָךְ. הָכִי אָמַר רַחֲמָנָא: 'תּוֹעֵבָה', תּוֹעֶה אַתָּה בָּהּ. לְכַסָּא אַחֲרִינָא, אָמַר לֵיהּ: מַאי (שם יח) 'תֶּבֶל'? אָמַר לֵיהּ כְּעַנְיָנָא קַדְמָאָה. אָמַר לֵיהּ: עָבִיד לִי דְּאֵימַר לָךְ. עָבִיד, אָמַר לֵיהּ: 'תֶּבֶל הוּא' תִּבְלִין יֵשׁ בָּהּ? מִי שַׁנְיָא הֲדָא בִּיאָה מִכְּלְהוֹן אבתבר בִּיאוֹת? וּמַאי (שם יט) 'זִמָּה'? אָמַר לֵיהּ: עָבִיד וְכוּ' אָמַר לֵיהּ: זוֹ מָה הִיא? לָא יָכִיל בֶּן אֶלְעָשָׂה לְמִסְבַּל, [קָם] וְנָפַק, הוּא וְאִנְתְּתֵיהּ מִתַּמָּן.

מַאי בֶּן אֶלְעָשָׂה? דְּתַנְיָא: לֹא לְחִנָּם פִּזֵּר בֶּן אֶלְעָשָׂה אֶת מָעוֹתָיו, אֶלָּא לְהַרְאוֹת בָּהֶן תִּסְפֹּרֶת שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, דִּכְתִיב: (יחזקאל מ״ד:כ׳) "כָּסוֹם יְכַסְּמוּ אֶת רָאשֵׁיהֶם". תָּנָא: כְּעֵין לוּלְיָנִית. מַאי 'לוּלְיָנִית'? אָמַר רַב יְהוּדָה: תִּסְפֹּרֶתָא יְחִידָתָא. הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר רָבָא: רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד עִקָּרוֹ שֶׁל זֶה, וְהַיְנוּ תִּסְפֹּרֶת שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. [כְּתִיב (יונה ב׳:א׳) 'וַיְמַן ה' דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ אֶת יוֹנָה". וְהָכְתִיב: (שם) "וַיַּתְפֵּלֵל יוֹנָה וְגוֹ' מִמְּעֵי הַדָּגָה"? הָא לָא קַשְׁיָא, דִּלְמָא פַּלְטֵיהּ דָּג גָּדוֹל, וּבַלְעֵיהּ דָּג קָטָן וְכוּ'].

פרק ז

נדרים פרק ז - מ מַאי דִּכְתִיב: (במדבר כ״א:י״ח-י״ט) "וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה, וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל, וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת", כֵּיוָן שֶׁעוֹשֶׂה אָדָם אֶת עַצְמוֹ כְּמִדְבָּר, שֶׁהוּא מֻפְקָר לַכֹּל, תּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ בְּמַתָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה". וְכֵיוָן שֶׁנִּתְּנָה לוֹ בְּמַתָּנָה, נֶחְלוֹ אֵל. וְכֵיוָן שֶׁנֶּחְלוֹ אֵל, עוֹלֶה לְגָדְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת". וְאִם הִגְבִּיהַּ אֶת עַצְמוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא". וְלֹא עוֹד אֶלָּא (ששוקפין) [שֶׁשּׁוֹקְעִין] אוֹתוֹ בַּקַּרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן". וְאִם חוֹזֵר בּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַגְבִּיהוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ׳:ד׳) "כָּל גֶּיא יִנָּשֵׂא".

מָנָא לֵיהּ דְּעִיבּוּרָא דְּמָתָא כְּמָתָא דְּמֵי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּאָמַר קְרָא: (יהושע ה׳:י״ג) "וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ" וְגוֹ'. מַאי 'בִּירִיחוֹ'? אִילֵימָא בִּירִיחוֹ מַמָּשׁ, וְהָא כְּתִיב: (שם) "וִירִיחוֹ סֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת"? אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ, בְּעִיבּוּרָהּ. אֵימָא אֲפִלּוּ בִּתְחוּמָהּ? הָא כְּתִיב בִּתְחוּמָהּ: (במדבר ל״ה:ה׳) "וּמַדּוֹתֶם מִחוּץ לָעִיר".

פרק ח

נדרים פרק ח - מא [פִּסְקָא. עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַקַּיִץ, עַד שֶׁיִּכָּפְלוּ הַמַּקְצוּעוֹת. תָּנָא: עַד שֶׁיִּכָּפְלוּ רֹב הַמַּקְצוּעוֹת. תָּנָא: הֶקְפְּלוּרֹב הַמַּקְצוּעוֹת, מַתָּרוֹת מְשׁוּם גָּזֵל וּפְטוּרוֹת מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת.

רַבִּי וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אִיקְּלְעוּ לְהַהוּא אַתְרָא בְּזְמַן שֶׁהֶקְפִּלוּ רֹב הַמַּקְצוּעוֹת. רַבִּי הֲוָה קָא אָכִיל, רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה לָא אָכִיל. אָתָא מַרְהוֹן אָמַר לְהוּ: אַמַּאי לָא אָכְלֵי רַבָּנָן? הֶקְפִּלוּ רֹב הַמַּקְצוּעוֹת הוּא! וְאַף עַל פִּי כֵן לָא אָכִיל רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה, קָסָבַר: מְשׁוּם סַנְיוּת מִלְּתָא הוּא דְּקָאָמַר הַדִּין גַּבְרָא. רַבִּי חָמָא בַּר רַבִּי חֲנִינָא אִיקְּלַע לְהַהוּא אַתְרָא בְּזְמַן שֶׁהֶקְפִּלוּ רֹב הַמַּקְצוּעוֹת, הֲוָה קָאָכִיל, יָהִיב לְשַׁמְעֵיהּ, לָא אָכִיל. אָמַר לֵיהּ: אֶכֹל! כָּךְ אָמַר לִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר רַבִּי יוֹסֵי מִשּׁוּם אֲבִיו: הֶקְפִּלוּ רֹב הַמַּקְצוּעוֹת, מֻתָּרוֹת מִשּׁוּם גֵּזֶל וּפְטוּרוֹת מִן הַמַּעֲשֵׂר]. רַבִּי טַרְפוֹן, אַשְׁכְּחֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא בְּזְמַן שֶׁהֶקְפִּלוּ (רוֹב) הַמַּקְצוּעוֹת, דְּקָא אָכִיל, אַחֲתֵיהּ בְּשַׁקָּא וְשַׁקְלֵיהּ וְאַמְטֵיהּ לְמִשְׁדֵּייהּ בְּנַהֲרָא. אָמַר: "אוֹי לוֹ לְטַרְפוֹן שֶׁזֶּה הֶרְגּוֹ". שְׁמַע הַהוּא גַּבְרָא, שַׁבְקֵיהּ וְעָרַק. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מִשּׁוּם רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל: כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הָיָה מִצְטַעֵר עַל דָּבָר זֶה. אָמַר: אוֹי לִי שֶׁנִּשְׁתַּמַּשְׁתִּי בְּכִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה, נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם, קַל־וָחֹמֶר! וּמַה בֵּיאֹשַׁצַּר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי קֹדֶשׁ שֶׁנַּעֲשׂוּ [כְּלֵי] חֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ז׳:כ״ב) "וּבָאוּ בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ" כֵּיוָן שֶׁפָּרְצוּם נַעֲשׂוּ חֹל, נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם, דִּכְתִיב: (דניאל ה׳:ל׳) "בֵּהּ בַּלֵּילְיָא קְטִיל בֵּלְשַׁאצַּר". הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁהוּא קַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וְרַבִּי טַרְפוֹן, כֵּיוָן דְּכִי אָכִיל, הֶקְפִּלוּ רֹב הַמַּקְצוּעוֹת הֲוָה, אַמַּאי צַעֲרֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא? [מְשׁוּם דְּהַהוּא], הֲוּוּ גַּנְבֵי לֵיהּ עִנְבֵי כּוּלָּהּ שַׁתָּא, וְכֵיוָן דְּאַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי טַרְפוֹן, סָבַר: הַיְנוּ דְּגַנְבָן. אִי הָכִי, אַמַּאי צַעֵר נַפְשֵׁיהּ? מְשׁוּם דְּרַבִּי טַרְפוֹן עָשִׁיר גָּדוֹל הֲוָה, וַהֲוָה לֵיהּ לְפַיּוּסֵיהּ בְּדָמִים.

מב תַּנְיָא: (דברים ל׳:כ׳) "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ". שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם: אֶקְרָא, שֶׁיִּקְרְאוּנִי חֲכָם, אֶשְׁנֶה, שֶׁיִּקְרְאוּנִי רַבִּי, אֶשְׁנֶה, שֶׁאֶהְיֶה זָקֵן וְאֵשֵׁב בִּישִׁיבָה. אֶלָּא, לְמַד מֵאַהֲבָה, וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ז׳:ג׳) "קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעֹתֶיךָ, כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ". (וְאוֹמֵר: (שם ו) "קָשְׁרֵם עַל לִבְּךָ תָּמִיד, עָנְדֵם עַל גַּרְגְּרֹתֶךָ") וְאוֹמֵר: (שם ג) "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר: (שם) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן צָדוֹק אוֹמֵר: עֲשֵׂה דְּבָרִים (לפועלם) [לְשֵׁם פְּעָלָם], וְדַבֵּר בָּהֶם לִשְׁמָם, אַל תַּעֲשֵׂם עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם, וְאַל תַּעֲשֵׂם קַרְדֹּם לְהִיוֹת עוֹדֵר בּוֹ, וְקַל־וָחֹמֶר! וּמַה בֵּיאֹשַׁצַּר, שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא בִּכְלֵי קֹדֶשׁ שֶׁנַּעֲשׂוּ [כְּלֵי] חֹל, נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם, הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר רָבָא: שָׁרֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְאוֹדוּעֵי נַפְשֵׁיהּ בְּאַתְרָא דְּלָא יָדְעִין לֵיהּ, דִּכְתִיב: (מלכים א י״ח:י״ב) "וְעַבְדְּךָ יָרֵא אֶת ה' מִנְּעָרָי". אֶלָּא קַשְׁיָא דְּרַבִּי טַרְפוֹן? מְשׁוּם דְּעָשִׁיר גָּדוֹל הֲוָה, וַהֲוָה לֵיהּ לְפַיּוּסֵיהּ בְּדָמִים. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: "וְעַבְדְּךָ יָרֵא אֶת ה' מִנְּעָרָי", וּכְתִיב: (משלי כ״ז:ב׳) "יְהַלֶּלְךָ זָר וְלֹא פִיךָ". הָא, בְּאַתְרָא דְּיָדְעִין לֵיהּ, הָא,

בְּאַתְרָא דְּלָא יָדְעִין לֵיהּ. וְאָמַר רָבָא: שָׁרֵי לֵיהּ לְצוּרְבָא מֵרַבָּנָן לְמֵימַר, צוּרְבָא מֵרַבָּנָן אֲנָא, שָׁרוּ לִי תִּגְרָאֵי בְּרֵישָׁא! דִּכְתִיב: (שמואל ב ח׳:י״ח) "וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ", וְכִי כֹּהֲנִים הֲווּ? אֶלָּא מַה כֹּהֵן נוֹטֵל חֵלֶק בָּרֹאשׁ, אַף תַּלְמִיד חָכָם נוֹטֵל חֵלֶק בָּרֹאשׁ. וְכֹהֵן, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (ויקרא כ״א:ח׳) "וְקִדַּשְׁתּוֹ", כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב" וְגוֹ'. וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְקִדַּשְׁתּוֹ", לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה; לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן, וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן, וְלִטֹּל מָנָה יָפָה רִאשׁוֹן. וְאָמַר רָבָא: שָׁרֵי לֵיהּ לְצוּרְבָא מֵרַבָּנָן לְמֵימַר, לָא יָהֵיבְנָא אַכַּרְנָא, דִּכְתִיב: (עזרא ד׳:י״ג) "מִנְדָּה, בְּלוֹ, וַהֲלָךְ" וְגוֹ'. וְאָמַר רַב יְהוּדָה: 'מִנְדָּה', זוֹ מְנַת הַמֶּלֶךְ. 'בְּלוֹ', זֶה כֶּסֶף גּוּלְגַּלְתָּא. 'וַהֲלָךְ', זֶה אַרְנוֹנָא. וְאָמַר רָבָא: שָׁרֵי לֵיהּ לְצוּרְבָא מֵרַבָּנָן לְמֵימַר, עַבְדָּא דְּנוּרָא אֲנָא, לָא יָהֵיבְנָא אַכַּרְנָא, מַאי טַעְמָא? לְבָרוּחֵי אַרְיָא מִינֵיהּ קָאָמַר. רַב אַשִׁי הֲוֵי לֵיהּ הַהוּא אִבָּא, זַבְּנֵיהּ לְבֵי נוּרָא, אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִׁי: הָא אִיכָּא: (ויקרא י״ט:י״ד) "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל"? אָמַר לֵיהּ: רֹב עֲצִים לְהַסָּקָה נִתְּנוּ.

פרק ט

נדרים פרק ט - מג אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל מָקוֹם (שאתה מוצא) [שֶׁנֶּאֱמַר]: 'נִצִּים', 'נְצָבִים', אֵינָם אֶלָּא דָּתָן וַאֲבִירָם. אֶלָּא מַאי: (שמות ד׳:י״ט) "כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים" וְגוֹ'. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם. תַּנְיָא: אַרְבָּעָה חֲשׁוּבִים כְּמֵתִים; עָנִי, וּמְצוֹרָע, וְסוּמָא, וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים. עָנִי, דִּכְתִיב: "כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים". מְצוֹרָע, דִּכְתִיב: (במדבר י״ב:י״ב) "אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת". סוּמָא, דִּכְתִיב: (איכה ג׳:ו׳) "בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם". מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, דִּכְתִיב: (בראשית ל׳:א׳) "הָבָה לִי בָנִים, וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי".

מד תַּנְיָא: הַמַּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ, אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי נַחְמָן: (וְאִי תֵּימָא רַבִּי יוֹחָנָן) דִּכְתִיב: (שמות ד׳:ד׳) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ: בְּמִדְיָן נָדַרְתָּ, לֵךְ וְהַתֵּר נִדְרְךָ בְּמִדְיָן. דִּכְתִיב: (שם ב) "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ". וְאֵין 'אֱלֹהִ' אֶלָּא שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב: (יחזקאל י״ז:י״ג) "וַיְבֵא אֹתוֹ בְּאָלָה". וּכְתִיב: (דברי הימים ב ל״ו:י״ג) "וְגַם בַּמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר מָרַד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים". מַאי מְרִידוּתֵיהּ? אַשְׁכְּחֵיהּ צְדְקִיָּהוּ לִנְבוּכַדְנֶאצַּר דְּקָא אָכִיל אַרְנַבְתָּא חַיָּה, אָמַר לֵיהּ נְבוּכַדְנֶאצַּר לְצִדְקִיָּהוּ: אִשְׁתַּבַּע לִי דְּלָא מְגַלֵּית עָלַי, דְּלָא תִּתְזֵיל לִי מִלְּתָא. אִישְׁתַּבַּע לֵיהּ, לְסוֹף הֲוָה קָא מִצְטַעַר צְדְקִיָּהוּ בְּגוּפֵיהּ, אִיתְּשִׁיל אַשְׁבוּעָתֵיהּ וְגַלֵּי לֵיהּ, שָׁמַע נְבוּכַדְנֶאצַּר דְּקָא מְבַזֵּין לֵיהּ רַבְרְבָנוּהִי, שָׁלַח וְאַיְתִּי סַנְהֶדְרִין וְצִדְקִיָּהוּ, אָמַר לְהוּ: חֲזִיתוּן מַאי עָבִיד צִדְקִיָּהוּ, לָאו הָכִי הֲוָה, דְּאִשְׁתַּבַּעְתְּ בְּשָׁמָא דִּשְׁמַיָּא דְּלָא מְגַלֵּית? אָמַר לֵיהּ: אִיתְּשִׁילִית אַשְׁבוּעָתְאי. אָמַר לְהוֹן: מִתְּשִׁלִּין עַל שְׁבוּעָתָא? אָמְרוּ לֵיהּ: אִין. אָמַר לְהוּ: בְּפָנָיו, אוֹ אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו? אָמְרוּ לֵיהּ: בְּפָנָיו. אָמַר

לְהוֹן: [וְאַתּוּן מַאי עַבְדִיתוּן?] מַאי טַעְמָא לָא אַמְרִיתוּן לְצַדְקִיָּהוּ? מִיָּד: (איכה ב׳:י׳) "יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת־צִיּוֹן". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְלַמֵּד, שֶׁשָּׁמְטוּ כָּרִים מִתַּחְתֵּיהֶם.

מַתְנִיתִין. וְעוֹד אָמַר רַבִּי [מֵאִיר]: פּוֹתְחִין לוֹ מִן הַכָּתוּב שֶׁבַּתּוֹרָה, וְאוֹמְרִים לוֹ: אִלּוּ הָיִיתָ יוֹדֵעַ שֶׁאַתָּה עוֹבֵר עַל: (ויקרא י״ט:י״ז) "לֹא תִקֹּם", וְעַל "לֹא תִטֹּר". וְעַל: (שם) "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ". (שם) "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". (שם כה) "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ". שֶׁהוּא עָנִי וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לְפַרְנְסוֹ. אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא כֵּן, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר, הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

[מַתְנִיתִין. קוֹנָם שֶׁאֲנִי נוֹשֵׂא אֶת פְּלוֹנִית כְּעוּרָה, וַהֲרֵי הִיא נָאָה. שְׁחוֹרָה, וַהֲרֵי הִיא לְבָנָה. קְצָרָה, וַהֲרֵי הִיא אֲרֻכָּה, מֻתָּר בָּהּ! לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּעוּרָה וְנַעֲשֵׂית נָאָה, שְׁחוֹרָה וְנַעֲשֵׂית לְבָנָה, קְצָרָה וְנַעֲשֵׂית אֲרֻכָּה, אֶלָּא שֶׁהַנֶּדֶר טָעוּת. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנָּדַר מִבֵּית אֲחוֹתוֹ הֲנָיָה, וְהִכְנִיסוּהָ לְבֵית רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְיִפּוּהָ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּנִי, מִזּוֹ נָדַרְתָּ? אָמַר לֵיהּ: לָאו, וְהִתִּירָהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּכָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְאָמַר: בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נָאוֹת הֵן, אֶלָּא שֶׁהֲעֲנִיּוּת מְנַוֶּלְתָּן. וּכְשֶׁמֵּת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נוֹשְׂאוֹת קִינָה וְאוֹמְרוֹת: "בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּכֶינָה". וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשָׁאוּל: (שמואל ב א׳:כ״ד) "בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל אֶל שָׁאוּל בְּכֶינָה".

גמ' מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר? חְסוּרֵי מַחְסְרָא וְהָכִי קָתָנֵי: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אֲפִלּוּ כְּעוּרָה וְנַעֲשֵׂית נָאָה, שְׁחוֹרָה וְנַעֲשֵׂית לְבָנָה, קְצָרָה וְנַעֲשֵׂית אֲרֻכָּה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנָּדַר מִבֵּית אֲחוֹתוֹ וְהִכְנִיסוּהָ לְבֵית רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְיִפּוּהָ וְכוּ'. תָּנָא: שֵׁן תּוֹתֶבֶת הָיְתָה לָהּ, וְעָשָׂה לָהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֵׁן שֶׁל זָהָב מִשֶּׁלּוֹ. כִּי שְׁכִיב רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, פְּתַח עֲלֵיהּ הַהוּא סַפְּדָנָא הָכִי: בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּכֶינָה, הַמַּלְבִּישְׁכֶן וְכוּ'].

הַהוּא דְּאָמַר לָהּ לִדְבִיתְהוּ: קוֹנָם שֶׁאִי אַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד שֶׁתַּטְעִימִי תִּבְשִׁילֵךְ לְרַבִּי יְהוּדָה וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה טָעִים, אָמַר: קַל־וָחֹמֶר! וּמַה לַּעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אָמְרָה תּוֹרָה: שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בְּקֹדֶשׁ, יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם הַמְאָרְרִים בְּסָפֵק. וַאֲנִי, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה? רַבִּי שִׁמְעוֹן לָא טָעִים, אָמַר: יָמוּתוּ כָּל בְּנֵי אַלְמָנָה וְאַל יָזוּז שִׁמְעוֹן מִמְּקוֹמוֹ. וְעוֹד, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִתְרַגְּלִי לְמִנְדַּר.

הַהוּא דְּאָמַר לָהּ לִדְבִיתְהוּ: קוֹנָם שֶׁאִי אַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד שֶׁתַּרְאִי מוּם יָפֶה שֶׁבִּיךְ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי. אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא רֹאשָׁהּ נָאֶה? אָמְרוּ לוֹ: סַגְלְגַל. שֶׁמָּא שְׂעָרָהּ נָאֶה? דּוֹמֶה לַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן. שֶׁמָּא עֵינֶיהָ נָאוֹת? טְרוּטוֹת הֵן. שֶׁמָּא אָזְנֶיהָ נָאוֹת? כְּפוּלוֹת הֵן. שֶׁמָּא חָטְמָהּ נָאֶה? בָּלוּם הוּא. שֶׁמָּא שִׁפְתוֹתֶיהָ נָאוֹת? עָבוֹת. שֶׁמָּא צַוָּארָהּ נָאֶה? (שקוע) [שָׁקוּט] הוּא. שֶׁמָּא כְּרֵסָהּ נָאֶה? צָבָה הִיא. שֶׁמָּא רַגְלֶיהָ נָאוֹת? רְחֵבוֹת כְּשֶׁל אַוָּז. שֶׁמָּא

שְׁמָהּ נָאֶה? לְכִלּוּכִית [שְׁמָהּ]. אָמַר לָהֶן: יָפֶה קוֹרִין אוֹתָהּ "לְכִלּוּכִית", שֶׁהִיא מְלֻכְלֶכֶת בְּמוּמִין, וְשֹׁרִיָּה.

מה הַהוּא בַּר־בָּבֶל דְּסָלִיק לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, נָסִיב אִתְּתָא, אָמַר לָהּ: בַּשִּׁילִי לִי תְּרֵין (טלופחין)[טַלְפֵּי]. בַּשִּׁילַת לֵיהּ תְּרֵין [טַלְפֵּי]. רְתַח עֲלָהּ. לְמָחָר אָמַר לָהּ: בַּשִּׁילִי לִי גְּרִיוָא, בַּשִּׁילַת גְּרִיוָא, אָמַר לָהּ: אַיְתִי לִי תְּרֵין בּוּצִינִין, אַיְתִיאַת לֵיהּ תְּרֵין שְׁרָגִין. אָמַר לָהּ: תְּבַר יָתְהוֹן עַל בָּבָא. הֲוָה יָתִיב בָּבָא בֶּן בּוּטָא עַל בָּבָא, וְקָא דָּאִין דִּינָא. תַּבְרַת יָתְהוֹן עַל רֵישֵׁיהּ. אָמַר לָהּ: מָה הַדִּין דְּעַבְדִית? אָמְרָה לֵיהּ: כָּךְ צַוַּנִי בַּעְלִי. אָמַר לָהּ: אַתְּ עָשִׂית רְצוֹן בַּעְלֵךְ, הַמָּקוֹם יוֹצִיא מִמֵּךְ שְׁנֵי בָּנִים כְּבָבָא בֶּן בּוּטָא.

פרק י

נדרים פרק י - אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: חָזֵי מַר, הַאי מֵרַבָּנָן דְּאָתָא מִמַּעֲרָבָא וְאָמַר: אִזְדַּקִּיקוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְבֶרֵיהּ דְּרַב הוּנָא בַּר אַבִּין, וְשָׁרוּ לֵיהּ נִדְרֵיהּ, וְאָמַר לֵיהּ: זִיל וּבָעֵי רַחֲמֵי עַל נַפְשָׁךְ דְּחַטָּאת, דְּתָנֵי רַב דִּימִי אֲחוּהָ דְּרַב סַפְרָא: כָּל הַנּוֹדֵר, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַיְּמוֹ, נִקְרָא: 'חוֹטֵא'. אָמַר רַב זְבִיד: מַאי קְרָא: (דברים כ"ג:כ"ג) "וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא". הָא לָא חָדַלְתְּ, אִיכָּא חֵטְא.

פרק יא

נדרים פרק יא - מו אָמַר שְׁמוּאֵל: עִרְבּוּבְיתָא דְּרֵישָׁא, מַתְּיָא לִידֵי עַוִּירָא. עִרְבּוּבְיתָא דְּמָאנֵי, מַתְּיָא לִידֵי שַׁעֲמִימוּתָא. עִרְבּוּבְיתָא דְּגוּפָּא, מַתְּיָא לִידֵי שִׁיחְנֵי וְכִיבֵי. שָׁלְחוּ מִתָּם: הִזָּהֲרוּ בְּעִרְבּוּבְיתָא, הִזָּהֲרוּ בַּחֲבוּרָה, הִזָּהֲרוּ בִּבְנֵי עֲנִיִּים, שֶׁמֵּהֶם תֵּצֵא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ"ד:ז') "יִזַּל מַיִם מִדָּלָיו", (מדלים) שֶׁמֵּהֶם תֵּצֵא תּוֹרָה, וּמִפְּנֵי מָה אֵין [מְצוּיִין] תַּלְמִידֵי חֲכָמִים (יוצאין) [לְצֵאת] מִבְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים? אָמַר רַב יוֹסֵף: שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: תּוֹרָה יְרוּשָׁה הִיא לָהֶם. רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אָמַר: כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּדְּרוּ עַל הַצִּבּוּר. מַר זוּטְרָא אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהֵן (מתגדרין) [מִתְגַּבְּרִין] עַל הַצִּבּוּר. רַב אַשִׁי אָמַר: מִשּׁוּם דְּקָרוּ לְאִינָשֵׁי, 'חַמְרֵי'. רַבִּינָא אָמַר: שֶׁאֵין מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו ט':י"א) "מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֶן אֶת זֹאת". דָּבָר זֶה נִשְׁאַל לַחֲכָמִים, וְלַנְּבִיאִים, וּלְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְלֹא פֵּרְשׁוּהוּ. עַד שֶׁפֵּרְשׁוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֹּאמֶר ה': עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי" וְגוֹ'. הֵיכָן: "לֹא שָׁמְעוּ בְקוֹלִי", וְהֵיכָן: "לֹא הָלְכוּ בָהּ"? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שֶׁלֹּא בֵּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה.

אִיסִי בַּר יְהוּדָה לָא אָתָא לְמִתִיבְתָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי תְּלָתָא יוֹמֵי, אַשְׁכְּחֵיהּ וַרְדִימוּס בְּרַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא אַתִּי מַר לְבֵי מִדְרְשָׁא דְּאַבָּא הָא תְּלָתָא יוֹמִין? אָמַר לֵיהּ: כִּי טַעֲמֵיהּ דַּאֲבוּךְ לָא יָדַעְנָא, הֵיכָא אִיתְּאֵי? אָמַר לֵיהּ: לֵימָא מַר מַאי קָאָמַר לָךְ, דִּלְמָא יָדַעְנָא

טַעֲמֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: הָא דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כְּבִיסָתָן קוֹדֶם לְחַיֵּי אֲחֵרִים, קְרָא מְנָא לָן? אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (במדבר ל"ה:ג') "וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֵמָתָם" וְגוֹ'. מַאי 'חַיָּתָם', אִילֵימָא חַיָּה, וְהָלֹא חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה הִיא? אֶלָּא מַאי 'חַיָּתָם'? חַיּוּתָם מַמָּשׁ, פְּשִׁיטָא? אֶלָּא לָאו כְּבִיסָה, (והאיכא) [דְּהָא אִיכָּא] צַעֲרָא דְּעַרְבּוּבְיָתָא.

הַהוּא גַּבְרָא דְּאִיתְסַר הֲנָיָה דְּעָלְמָא עֲלֵיהּ, אִי נָסֵיב אִיתְּתָא, כִּי לָא תַּנִּינָא הִלְכְתָא. רָהִיט בָּבָא וְתוּבְלֵיָא, וְלָא מָצֵי לְמֵיתְנָא. אָתָא רַב אַחָא בַּר רַב הוּנָא וְשַׁבְּשֵׁיהּ, וְאִינְסִיב אִיתְּתָא, וְשָׁרְקֵי טִינָא, וַאֲתֵיֵי לְקַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא. אָמַר רָבָא: מַאן חַכִּים לְמֶעֱבַד כִּי הָא מִלְּתָא? אִי לָאו דְּרַב אַחָא בַּר רַב הוּנָא, דְּגַבְרָא רַבָּה הוּא.

הַהוּא נוֹאֵף דְּעַל לְגַבֵּי דְּהַאי אִינְתְּתָא. אָתָא גַּבְרָא, סָלִיק נוֹאֵף אֵיתִיב בְּכִלְאֵי בָּבָא, הֲווֹ מַחְתְּנֵי תַּחְלֵי תַּמָּן, וְטַעֲמִינוּן חִוְיָא. בָּעֵי מֵרִיהּ דְּבֵיתָא לְמֵיכַל מִן הַהוּא תַּחְלֵי בְּלָא דַּעְתָּא דְּאִינְתְּתָא. אָמַר לֵיהּ הַהוּא נוֹאֵף: לָא תֵּיכוֹל מִנְּהוֹן, דְּטַעֲמִינוּן חִוְיָא. אָמַר רָבָא: אִינְתְּתֵיהּ שַׁרְיָא, אִם אִיתָא דְּעָבַר אִיסּוּרָא, נִיחָא לֵיהּ דְּלֵיכוֹל וְלֵימוּת, דִּכְתִיב: (יחזקאל כ"ג:ל"ז) ("אנשי דמים") ["כִּי] נֹאֲפוּ וְדָם בִּידֵיהֶן". פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: אִיסּוּרָא עָבִיד, וְהַאי דְּאָמַר לֵיהּ, דִּנְיָחָא לֵיהּ דְּלָא לֵימוּת בַּעֲל, דְּתֶהֱוֵי אִינְתְּתָא עִילּוּיֵהּ: (משלי ט':י"ז) "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם". קָא מַשְׁמַע לָן.

הַדְרָן עָלָךְ וְאֵלּוּ נְדָרִים וּסְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת נְדָרִים

נזיר

פרק א

נזיר פרק א - תַּנְיָא: (שמות ט"ו:ב') "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", אֲנָאֶה לְפָנָיו בְּמִצְווֹת; אֶעֱשֶׂה לְפָנָיו סֻכָּה נָאָה, לוּלָב נָאֶה, צִיצִית נָאֶה, אֶכְתּוֹב לְפָנָיו סֵפֶר תּוֹרָה נָאֶה, וְאֶכְרְכֶנּוּ בְּשִׁירָאִין נָאִים. פְּסְקָא. "חֲרֵי עָלַי לְשַׁלֵּחַ פֶּרַע", חֲרֵי זֶה נָזִיר! מִמַּאי דְּהַדֵּין 'שִׁלּוּחַ' רִבּוּיָא הוּא?דִּכְתִיב: (שיר השירים ד':י"ג) "שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים". אֵימָא מִידֵּי דַּעֲבוּרֵי? כְּדִכְתִיב: (איוב ה':י') "וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת". תַּנָּא, 'פֶּרַע' 'פֶּרַע' יָלִיף, כְּתִיב הָכָא: (במדבר ו':ה') "קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ". וּכְתִיב הָתָם גַּבֵּי כֹּהֵן הֶדְיוֹט: (יחזקאל מ"ד:כ') "וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ". וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הַאי "שֹׁלֵחַ מַיִם" נַמִּי, רִבּוּי הוּא, (כדמתרגם רב יוסף) דְּכַד מַשְׁקִין לֵיהּ מַיָּא לְפֵירָא וְרַבֵּי.

תַּנְיָא: הָאוֹמֵר: 'יָמִין', חֲרֵי זֶה שְׁבוּעָה, מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דִּכְתִיב: (דניאל י"ב:ז') "וַיֵּרֶם יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם, וַיִּשָּׁבַע בְּחֵי הָעוֹלָם". אַמְרֵי: לָא, מִשּׁוּם דְּיָמִין גּוּפֵהּ אִיקְרֵי

שְׁבוּעָה, דְּתַנְיָא: מִנַּיִן לָאוֹמֵר 'יָמִין', שֶׁהוּא שְׁבוּעָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס"ב:ח') "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ". וּמִנַּיִן לָאוֹמֵר 'שְׂמֹאל', שֶׁהוּא שְׁבוּעָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ".

[תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נְזִיר שִׁמְשׁוֹן מֻתָּר לְטַמֵּא לְמֵתִים, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּטְמָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הָאוֹמֵר: נְזִיר שִׁמְשׁוֹן, לֹא אָמַר כְּלוּם, שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן שֶׁיָּצְאת נְזִירוּת מִפִּיו וְכוּ'. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק: מִיָּמַי לֹא אָכַלְתִּי אָשָׁם נָזִיר טָמֵא, חוּץ מֵאָדָם אֶחָד שֶׁבָּא אֵלַי מִן הַדָּרוֹם, יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאִי וּקְוָצוֹתָיו סְדוּרוֹת לוֹ תַּלְתַּלִּים, אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, מָה רָאִיתָ לְשַׁחֵת שֵׂעָר נָאֶה זֶה? אָמַר לִי: רוֹעֶה הָיִיתִי לְאָבִי בְּעִירִי, וְהָלַכְתִּי לִשְׁאֹב מַיִם מִן הַמַּעְיָן, וְנִסְתַּכַּלְתִּי בְּבָבוּאָה שֶׁלִּי, וּפָחַז יִצְרִי עָלַי, וּבִקֵּשׁ לְטוֹרְדֵנִי מִן הָעוֹלָם. אָמַרְתִּי לוֹ: רֵיקָה, מִפְּנֵי מָה אַתָּה מִתְגָּאֶה בְּעוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ, שֶׁסּוֹפְךָ לִהְיוֹת רִמָּה וְתוֹלֵעָה? הֲעָבוֹדָה, שֶׁאַגַּלֶּחֲךָ לַשָּׁמַיִם! עָמַדְתִּי וּנְשַׁקְתִּיו עַל רֹאשׁוֹ, אָמַרְתִּי לוֹ: כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ נְזִירִים בְּיִשְׂרָאֵל. עָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר: (במדבר ו':ב') "אִישׁ כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַה'"]. וְשִׁמְשׁוֹן, לָאו נָזִיר הָוֶה? וְהָכְתִיב: (שופטים י"ג:ה') "כִּי נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר". הָתָם, מַלְאָךְ הוּא דְּקָאָמַר. וּמְנָא לָן דְּאִיטְמִי לְמֵתִים? אִילֵּימָא מִדִּכְתִיב: (שם טו) "בִּלְחִי הַחֲמוֹר הִכֵּיתִי אֶלֶף אִישׁ", דִּילְמָא (גרדני גרדי) [גַּרוּיֵי גָּרִי] בְּהוּ, וְלָא נָגַע בְּהוּ? אֶלָּא מֵהָכָא: (שם יד) "וַיָּךְ מֵהֶם שְׁלֹשִׁים אִישׁ, וַיִּקַּח אֶת חֲלִיצוֹתָם". דִּילְמָא אַשְׁלַחֵינָן בְּרֵישָׁא וְהָדַר קָטְלִינְהוּ? "וַיָּךְ, וַיִּקַּח" כְּתִיב! וְדִילְמָא גּוֹסְסִין שְׁוֵינְהוּ? אֶלָּא, גְּמִירִי לָהּ.

א [נְזִיר עוֹלָם הֵיכָא כְּתִיב? דְּתַנְיָא], רַבִּי אוֹמֵר: אַבְשָׁלוֹם, נְזִיר עוֹלָם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ט"ו:ז') "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל (אביו, כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור בארם) וְגוֹ'. וַאֲשַׁלֵּם אֶת נְדָרִי". וּמְנַלַּח אַחַת לִשְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יד) "וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לְיָמִים אֲשֶׁר יְגַלַּח" וְגוֹ'. וְיָלִיף 'יָמִים' 'יָמִים' מִבְּתֵּי עָרֵי חוֹמָה. מָה הָתָם שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ, אַף כָּאן שְׁנֵים־ עָשָׂר חֹדֶשׁ. [הָנֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה מַאי עָבְידְתַּיְהוּ? רַבִּי נְהוֹרָאִי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לְקֵץ אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁשָּׁאֲלוּ לָהֶן מֶלֶךְ. תָּנָא: אוֹתוֹ שָׁנָה שֶׁשָּׁאֲלוּ לָהֶן מֶלֶךְ, הִיא שְׁנַת עֶשֶׂר לִשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי].

פרק ב

נזיר פרק ב - אין אגדות בפרק זה.

פרק ג

נזיר פרק ג - ב תַּנְיָא: רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר בְּרַבִּי אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: (במדבר ו':י"א) "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ", וְכִי בְּאֵיזוֹ נֶפֶשׁ חָטָא זֶה? אֶלָּא (מפני) שֶׁצִּעֵר נַפְשׁוֹ מִן הַיַּיִן, (נקרא חוטא) וְקַל־וָחֹמֶר, וּמַה זֶּה שֶׁלֹּא צִעֵר עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, נִקְרָא 'חוֹטֵא', הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וְהָא, (האי קרא) בְּנָזִיר טָמֵא כְּתִיב, וַאֲנַן,

אֲפִלּוּ נָזִיר טָהוֹר קָא אַמְרִינַן? קָא סָבַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר: נָזִיר טָהוֹר נַמִּי חוֹטֵא הוּא, וְהַיְנוּ טַעְמָא דִּכְתִיב (קרא) בְּנָזִיר טָמֵא, הוֹאִיל וְשָׁנָה בַּחֲטָאָה.

פרק ד

נזיר פרק ד - תָּנוּ רַבָּנָן: "אִישָׁה הֶפְרֵם וַה' יִסְלַח לָהּ". (במדבר ל׳:י״ג) בְּאִשָּׁה שֶׁהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא צְרִיכָה כַּפָּרָה וּסְלִיחָה. וּכְשֶׁהָיְתָה מַגִּיעַ רַבִּי עֲקִיבָא אֵצֶל פָּסוּק זֶה הָיָה בּוֹכֶה. וּמַה מִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר וְעָלְתָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר טְלֶה, טָעוּן כַּפָּרָה וּסְלִיחָה, הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר וְעָלְתָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (ויקרא ה׳:י״ז) "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ", וּמַה מִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר טְלֶה, וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, [כְּגוֹן חֲתִיכָה, סָפֵק שֶׁל שֶׁמֶן סָפֵק שֶׁל חֵלֶב], אָמַר קְרָא: "וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ", מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ", וּמַה מִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר טְלֶה וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, כְּגוֹן: שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אַחַת שֶׁל חֵלֶב וְאַחַת שֶׁל שֶׁמֶן, "וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ". הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! עַל דָּבָר זֶה יְדִוּוּ הַדְּווּיִים.

ג אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (הושע י״ד:י׳) "כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה' וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם, וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם"? מָשָׁל לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁצָּלוּ אֶת פִּסְחֵיהֶם, אֶחָד אָכְלוֹ לְשֵׁם מִצְוָה, וְאֶחָד אָכְלוֹ לְשֵׁם אֲכִילָה גַּסָּה. זֶה שֶׁאָכְלוֹ לְשֵׁם מִצְוָה: "צַדִּקִים יֵלְכוּ בָם", וְזֶה שֶׁאָכְלוֹ לְשֵׁם אֲכִילָה גַּסָּה: "וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם". אָמַר לֵיהּ רַבִּי לֵוִי: הַאי, רָשָׁע' קְרִית לֵיהּ? נְהִי דְּלָא קָא עָבִיד מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר, פֶּסַח מִיהַת הוּא דְּקָא עָבִיד! אֶלָּא, מָשָׁל לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, זֶה אִשְׁתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ עִמָּהּ בַּבַּיִת, וְזֶה אִשְׁתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ עִמָּהּ בַּבַּיִת. לְאֶחָד נִזְדַּמְּנָה לוֹ אִשְׁתּוֹ, וּלְאֶחָד נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲחוֹתוֹ. זֶה שֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: "צַדִּקִים יֵלְכוּ בָם", וְזֶה שֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ אֲחוֹתוֹ: "וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם". מִי דָּמִי? אַנָן, חֲדָא דֶּרֶךְ קָאַמְרִינַן, הָכָא שְׁתֵּי דְּרָכִים. אֶלָּא, מָשָׁל לְלוֹט וּשְׁתֵּי בְּנוֹתָיו, הֵן שֶׁנִּתְכַּוְּונוּ לְשֵׁם מִצְוָה: (ישרים דרכי ה') "וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם". הוּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְשֵׁם עֲבֵרָה: "וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם". וְדִלְמָא הוּא נַמִּי לְשֵׁם מִצְוָה אִיכַּוֵּון? (לא סלקא דעתך, דְּ)אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַפָּסוּק כֻּלּוֹ עַל שֵׁם עֲבֵרָה נֶאֱמַר: (בראשית י״ג:י׳) "וַיִּשָּׂא לוֹט", (שם לט) "וַתִּשָּׂא אֱשֶׁת אֲדֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ". (שם יג) "אֶת עֵינָיו". (שופטים י״ד:ג׳) "וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו: אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי". 'וַיַּרְא', (בראשית ל״ד:ב׳) "וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר". "אֶת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן". (משלי ו׳:כ״ו) "כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם". "כִּי כֻלֹּה מַשְׁקֶה", (הושע ב׳:ז׳) "אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי, צַמְרִי וּפִשְׁתִּי, שַׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי". וְהָא מֵינַס אָנִיס? תָּנָא מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי

בֶּן [רב] חוֹנִי: לָמָּה נָקוּד עַל וָא"ו שֶׁ"וּבְקוּמָהּ" שֶׁל בְּכִירָה? לוֹמַר: שֶׁבְּשָׁכְבָהּ לֹא יָדַע, הָא בְּקוּמָהּ יָדַע. וּמַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֶעֱבַד, מַאי דַּהֲוָה הֲוָה? נַפְקָא מִינָּהּ, דִּלְפַנְיָאאַחֲרִינָא לָא אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִשְׁתֵּי חַמְרָא.

ד דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ח:י״ט) "אָח נִפְשָׁע מִקִּרְיַת עֹז, וּמִדְיָנִים כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן", "אָח נִפְשָׁע מִקִּרְיַת עֹז", זֶה לוֹט, שֶׁפֵּרַשׁ מֵאַבְרָהָם. "וּמִדְיָנִים כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן", שֶׁהֵטִיל מְדָנִים בֵּינוֹ וּבֵין יִשְׂרָאֵל כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ג:ד׳) "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'". דָּרַשׁ רָבָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ח:א׳) "לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד בְּכָל תּוּשִׁיָּה יִתְגַּלָּע"? "לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד", זֶה לוֹט. "בְּכָל תּוּשִׁיָּה יִתְגַּלָּע", שֶׁנִּתְגַּלָּה קְלוֹנוֹ בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, דִּתְנַן: עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אֲסוּרִין וְאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם. אָמַר עוּלָא: תָּמָר זָנְתָה, זִמְרִי זָנָה; תָּמָר זָנְתָה, יָצְאוּ מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. זִמְרִי זָנָה, נָפְלוּ [עָלָיו] כַּמָּה רְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל.

ה אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: גְּדוֹלָה עֲבֵרָה לִשְׁמָהּ מִמִּצְוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. אֵינִי? וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. אֶלָּא אֵימָא: כְּמִצְוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. דִּכְתִיב: (שופטים ה׳:כ״ד) "תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי, מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ". מַאן אינון "נָשִׁים בָּאֹהֶל"? שָׂרָה, רִבְקָה, רָחֵל וְלֵאָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁבַע בְּעִילוֹת בָּעַל אוֹתוֹ רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: [(שם) "בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב" וְגוֹ'. וְהָא קָא מִתְהַנְיָא מִבְּעִילָה דִּילֵיהּ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים אֵינָהּ אֶלָּא רָעָה אֲצָל צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״א:כ״ט) "הִשָּׁמֶר לְךָ מְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע". בִּשְׁלָמָא 'רַע', שַׁפִּיר! אֶלָּא 'טוֹב', אַמַּאי לְא? אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: טוֹבָתוֹ, רָעָה הִיא, שְׁמַע מִינָּהּ]. גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. שֶׁבִּשְׁכַר אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בָּלָק, (הרשע) זָכָה וְיָצְתָה מִמֶּנּוּ רוּת. דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בַּר חֲנִינָא: רוּת, בַּת בְּנוֹ שֶׁל עֶגְלוֹן (בן בנו של בלק) מֶלֶךְ מוֹאָב [הָיְתָה]. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ אֲפִלּוּ שְׂכַר שִׂיחָה נְאָה? (מהכא) דְּאִלּוּ בְּכִירָה, דְּקָרְיֵיהּ 'מוֹאָב', אָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה: (דברים ב׳:ט׳) "אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה", מִלְחָמָה הוּא דְּלָא, הָא צְעוּרֵי צַעֲרִינְהוּ. וְאִלּוּ צְעִירָה, דְּקָרְיֵיהּ 'בֶּן עַמִּי', אָמַר לֵיהּ: (שם) "אַל תְּצָרֵם וְאַל תִּתְגַּר בָּם", כְּלָל, אֲפִלּוּ צְעוּרֵי לָא! אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אָבִין, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם לְדַבֵּר מִצְוָה, שֶׁבִּשְׁכַר לַיְלָה אַחַת שֶׁקָּדְמָה בְּכִירָה לִצְעִירָה זָכְתָה וְקִדַּמְתָּהּ אַרְבָּעָה דּוֹרוֹת [בְּיִשְׂרָאֵל] לְמַלְכוּת.

פרק ה

נזיר פרק ה - ו פּוֹתְחִין בִּתְנַאי נוֹלָד, הֵיכִי דָּמֵי? אֲמָרֵי לְהוֹן: אִלּוּ אָתָא אִינַשׁ וְאָמַר לְכוֹן, דְּיִחְרוּב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מִי הֲוָה נָדְרִתּוּן? אָמַר רַב יוֹסֵף: אִי הֲוָאי הָתָם, הֲוָה אֲמִינָא לְהוּ: הָא כְּתִיב: (ירמיהו ז׳:ד׳) "הֵיכַל ה', הֵיכַל ה', הֵיכַל ה' הֵמָּה", זֶה מִקְדַּשׁ רִאשׁוֹן וּמִקְדַּשׁ שֵׁנִי. נְהִי דְּיַדְעֵי (דליחרובה) [דְּיִחְרַב], מִי יַדְעֵי לְאֵימַת? אָמַר אַבַּיֵי: וְלָא יַדְעֵי לְאֵימַת? וְהָכְתִיב: (דניאל ט׳:כ״ד) "שָׁבֻעִים שִׁבְעִים נֶחְתַּךְ עַל עַמְּךָ וְעַל עִיר קָדְשֶׁךָ", וְאַכַּתִּי מִי יַדְעֵי בְּהֵי יוֹמָא?

פרק ו

נזיר פרק ו - אִיבָּעְיָא לְהוּ: הַאי מַזָּיא, מִלְּתַחַת רַבִּי, אוֹ מִלְּעֵיל? לְמַאי נָפְקָא מִינָּה? לְנָזִיר שֶׁגִּלְּחוּהוּ לִסְטִים וְשִׁיְּרוּ בּוֹ כְּדֵי לְכוֹף רֹאשׁוֹ לְעִקָּרוֹ, וְאִי אָמַרְתְּ: מִלְּתַחַת רַבִּי, נְזִירוּת, הָא שַׁקְלֵיהּ, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ: מִלְּעֵיל רַבִּי, מַאי דְּאַקְרֵיהּ הָא קָאִים. תָּא שְׁמַע: מַהָא אִינְבָּאחַיָּה, דְּקָאִים בְּעוּקְבָא דְּבִינְתָא, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ, מִלְּתַחַת רַבִּי, בְּרִישָׁא דְּבִינְתָא בָּעֵי לְמֵיקַם? [לְעוֹלָם מִלְּתַחַת רַבִּי, וְאַגַּב חִיּוּתָא נָחִית וְאָזִיל אִינְבָּא. תָּא שְׁמַע: אִינְבָּא מֵתָה בְּרִישָׁא דְּבִינְתָא, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ, מִלְּעֵיל רַבִּי, בְּעִיקְבָא דְּבִינְתָא בָּעֵי לְמֵיקַם! הָתָם נַמִּי מְשׁוּם דְּלֵית בָּהּ חֵילָא, שְׁרוּגֵי שְׁרִיגָא וְאָזִיל. תָּא שְׁמַע: מִבְּלוֹרִיתְדְּכוּשִׁים, דְּבָתַר דְּמַגְדְּלִין לָהּ, רַפְיָא מִלְּתַחַת. הָתָם נַמִּי אַיְדֵי דְּקַמְטָא הִיא, מִשִּׁיכְבָא דְּרַפְיָא. תָּא שְׁמַע: מִסְּקַרְתָּא דְּרַפְיָא עַמְרָא מִלְּתַחַת, וְתַנְיָא]. וְתוּ, כַּד צַבְעִין סַבְיָא דִּיקְנְהוֹן, חַוְרִין עִקְבֵי נִימְהוֹן, שְׁמַע מִינָּה מִלְּתַחַת רַבִּי, שְׁמַע מִינָּה.

פרק ז

נזיר פרק ז - תָּנוּ רַבָּנָן: לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוּדָה לְתַלְמִידָיו: אַל יִכָּנְסוּ תַּלְמִידֵי רַבִּי מֵאִיר לְכָאן, מִפְּנֵי שֶׁקִּנְתְּרָנִין הֵם, וְלֹא לִלְמֹד תּוֹרָה בָּאִים, אֶלָּא לְקַפְּחֵנִי בַּהֲלָכוֹת הֵן בָּאִים. דָּחַק סוּמְכוֹס וְנִכְנַס וְכוּ'. כָּעַס רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר לְהוּ: לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לָכֶם, אַל יִכָּנְסוּ וְכוּ'. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יֹאמְרוּ: מֵאִיר שָׁכַב, יְהוּדָה כָּעַס, יוֹסֵי שָׁתַק. תּוֹרָה, מַה תְּהֵא עָלֶיהָ?

אָמְרוּ: שְׁמַע מִינָּה, כָּל שְׁמַעְתְּתָא דְּמִתְאַמְרָה בְּבֵי תִּלְתָא, קַדְמָאֵי וּבַתְרָאֵי אַמְרִינָן, מִיצָּעָאֵי, לָא אַמְרִינָן. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אֲנָן נַמִּי תְּנִינָא: אָמַר נָחוּם הַלָּבְלָר: כָּךְ מְקַבְּלָנִי מֵרַבִּי מֵאִישָׁה, שֶׁקִּבֵּל מֵאַבָּא, שֶׁקִּבֵּל מִן הַזּוּגוֹת, שֶׁקִּבְּלוּ מִן הַנְּבִיאִים, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, בְּזוֹרֵעַ שֶׁבֶּת וְחָרְדָּל בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, שֶׁנּוֹתֵן פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאִלּוּ יְהוֹשֵׁעַ וְכָלֵב לָא קָחָשִׁיב, שְׁמַע מִינָּה.

פרק ח

נזיר פרק ח - אָמַר רַב הוּנָא: הַמַּקְיִף אֶת הַקָּטָן, הֲרֵי הוּא חַיָּב. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַב הוּנָא: וְדִידָךְ, מַאן מְנַלַּח לְהוֹן? אָמַר לֵיהּ: חוֹבָה. תִּקְבְּרִינוּן חוֹבָה לִבְנֵיהּ. כּוּלְּהוּ שְׁנֵי דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לָא אִתְקַיֵּם לֵיהּ זַרְעָא לְרַב הוּנָא.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא תֵצֵא אִשָּׁה בִּכְלֵי זַיִן לַמִּלְחָמָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים כד) "לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶּבֶר עַל אִשָּׁה". "וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה", שֶׁלֹּא יְתַקֵּן אִישׁ בְּתִקּוּנֵי אִשָּׁה. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא: חֲזִינָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּלֵית לֵיהּ. אָמַר לְהוֹן: מֻחֲמַת זְקָנָה נָשְׁרוּ. הַהוּא דְּאִיתְחַיֵּב נְגִידָא קַמֵּיהּ דְּרַב אַמִי, אִיגְּלַאי בֵּית הַשָּׁחִי, חֲזָיֵיהּ דְּלָא מְגַלַּח, אָמַר לֵיהּ רַב אַמִי: שַׁבְקוּהָ, דֵּין, מִן חַבְרַיָּא הוּא.

פרק ט

נזיר פרק ט - ח מִשְׁנָה. נָזִיר הָיָה שְׁמוּאֵל, כְּדִבְרֵי רַבִּי נְהוֹרָאִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"א א) "וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ", נֶאֱמַר בִּשְׁמוּאֵל: 'וּמוֹרָה', וְנֶאֱמַר בְּשִׁמְשׁוֹן: (שופטים יג) 'וּמוֹרָה', מַה 'מוֹרָה' הָאֲמוּרָה בְּשִׁמְשׁוֹן, נָזִיר, אַף 'מוֹרָה' הָאֲמוּרָה בִּשְׁמוּאֵל, נָזִיר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא אֵין מוֹרָה אֶלָּא שֶׁל בָּשָׂר־וָדָם? (דמתרגמינן: "ומרוות אינש לא תהי עלוהי") אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְהוֹרָאִי: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (שמואל א טז) "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי", שֶׁכְּבָר הָיְתָה עָלָיו מוֹרָה [שֶׁל] בָּשָׂר־וָדָם.

ט אָמַר לֵיהּ רַב לְחִיָּא בְּרֵיהּ: חֲטוֹף וּבְרִיךְ, וְכֵן אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא לְרַבָּה בְּרֵיהּ: חֲטוֹף וּבְרִיךְ. לְמֵימְרָא, דִּמְבָרֵךְ עָדִיף? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְבָרֵךְ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְהוֹרָאִי: הַשְׁמַיִם, כָּךְ הוּא! [תַּדַּע], שֶׁהֲרֵי גּוּלְיָרִין מִתְגָּרִים בַּמִּלְחָמָה, וְגִבּוֹרִים נוֹצְחִים. (אלא) תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא: אֶחָד הַמְבָרֵךְ וְאֶחָד הָעוֹנֶה אָמֵן בְּמַשְׁמָע, אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לְמָבָרֵךְ תְּחִלָּה. אָמַר רַבִּי (אלעא) [אֶלְעָזָר], אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה נד) "וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה' וְרֹב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ".

הדרן עלך מסכת נזיר

גיטין

פרק א

גיטין פרק א - א [שֶׁלַּח לֵיהּ רַבִּי אֶבְיָתָר לְרַב חִסְדָּא: גִּטִּין הַבָּאִין מִשָּׁם לְכָאן, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר: "בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם" וְכוּ']. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאן לֵימָא לָן דְּרַבִּי אֶבְיָתָר בַּר סַמְכָא הוּא? (דהא שלח) [וְעוֹד, הָא אִיהוּ דְּשָׁלַח] לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה: בְּנֵי אָדָם הָעוֹלִים מִשָּׁם לְכָאן, הֵם קָיְמוּ בְּעַצְמָן: (יואל ד':ג') "וַיִּתְּנוּ הַיֶּלֶד בַּזּוֹנָה, וְהַיַּלְדָּה מָכְרוּ בַיַּיִן וַיִּשְׁתּוּ". וְכָתַב לֵיהּ

בְּלָא שִׁרְטוּט. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: שְׁתַּיִם כּוֹתְבִין, שָׁלֹשׁ, אֵין כּוֹתְבִין. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: שָׁלֹשׁ כּוֹתְבִין, אַרְבַּע, אֵין כּוֹתְבִין. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אַטּוּ כָּל דְּלָא יָדַע הָא דְּרַבִּי יִצְחָק, לָאו גַּבְרָא רַבָּה הוּא? בִּשְׁלָמָא, מִלְּתָא דְּתַלְיָא בִּסְבָרָא, לְחַיֵּי! הָא, גְּמָרָא הִיא, וּגְמָרָא לָא שְׁמִיעַ לֵיהּ. וְעוֹד, הָא רַבִּי אֶבְיָתָר הוּא, דְּאַסְכִּים מָרִיהּ עַל יָדֵיהּ, דִּכְתִיב: (שופטים י״ט:ב׳) "וַתִּזְנֶה עָלָיו פִּילַגְשׁוֹ", רַבִּי אֶבְיָתָר אָמַר: זְבוּב מְצָא לָהּ. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר: נִימָא מָצָא לָהּ. וְאַשְׁכְּחֵיהּ רַבִּי אֶבְיָתָר לְאֵלָיָהוּ. אָמַר לֵיהּ: מַאי קָעָבִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? אָמַר לֵיהּ: עָסִיק בְּפִילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה. וּמַאי קָאָמַר? [אָמַר לֵיהּ]: אֶבְיָתָר בְּנִי, כְּךְ הוּא אוֹמֵר, יוֹנָתָן בְּנִי, כָּךְ הוּא אוֹמֵר. אָמַר לֵיהּ: חַס־וְשָׁלוֹם, וּמִי אִיכָּא סְפֵיקָא קַמֵּי שְׁמַיָּא? אָמַר לֵיהּ: אִלּוּ וְאִלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים הֵן. זְבוּב מְצָא וְלֹא הִקְפִּיד. נִימָא מְצָא וְהִקְפִּיד. אָמַר רַב יְהוּדָה: זְבוּב בַּקִּעָרָה, וְנִימָא, בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, זְבוּב, מְאִיסוּתָא, וְנִימָא, סַכַּנְתָא. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: אִידֵי וְאִידֵי בַּקִּעָרָה. זְבוּב, אוֹנְסָא, וְנִימָא, פְּשִׁיעוּתָא.

ב אָמַר רַב חִסְדָּא: לְעוֹלָם אַל יַטִּיל אָדָם אֵימָה יְתֵרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁהֲרֵי פִּילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה, הִטִּיל עָלֶיהָ בַּעְלָהּ אֵימָה יְתֵרָה, וְהִפִּילָה כַּמָּה רְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמַּטִּיל אֵימָה יְתֵרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, סוֹף הוּא בָּא לִידֵי שְׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת; גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וְחִלּוּל שַׁבָּת. אָמַר רָבָה בַּר בַּר חָנָה: הָא דְּאָמְרֵי רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה: עִשַּׂרְתֶּן?! עִרַבְתֶּן?! הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר! צָרִיךְ לְמַמְרִינְהוּ בְּנִיחוּתָא, כִּי הֵיכִי דְּלִיקַבְּלוּ מִינֵיהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: אֲנָא לָא שְׁמִיעָא לִי הָא דְּרָבָה בַּר בַּר חָנָה, וְקָיְמְתִיהּ מִסְּבָרָא. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: לְעוֹלָם אַל יַטִּיל אָדָם אֵימָה יְתֵרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁהֲרֵי אָדָם גָּדוֹל הִטִּיל אֵימָה יְתֵרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְהֶאֱכִילוּהוּ דָּבָר גָּדוֹל, וּמָנוּ? רַבִּי (חנניה) [חֲנִינָא] בֶּן גַּמְלִיאֵל. הֶאֱכִילוּהוּ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? הַשְׁתָּא בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵביא תַּקָּלָה עַל יָדָם, צַדִּיקִים עַצְמָם, לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! אֶלָּא בִּקְשׁוּ לְהַאֲכִילוֹ דָּבָר גָּדוֹל, וּמַאי נִיהוּ? אֵבֶר מִן הַחַי.

ג שָׁלַח לֵיהּ מַר עוּקְבָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר: בְּנֵי אָדָם הָעוֹמְדִים עָלַי, וּבְיָדִי לְמָסְרָם לַמַּלְכוּת, מַהוּ? שִׁרְטֵט וְכָתַב לֵיהּ: (תהילים ל״ט:ב׳) "אָמַרְתִּי, אֶשְׁמְרָה דְרָכַי מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי, אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם בְּעֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי", אַף עַל פִּי שֶׁהָרָשָׁע לְנֶגְדִּי, אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם. שָׁלַח לֵיהּ: קָא מְצַעֲרֵי לִי טוּבָא, וְלָא מָצֵינָא דְּאִיקּוּם בְּהוּ. שָׁלַח לֵיהּ: (תהילים ל״ז:ז׳) "דּוֹם לַה' וְהִתְחוֹלֵל לוֹ"! "דּוֹם (לו) לַה'"', וְהוּא יַפִּילֵם (לפניך) [לְךְ] חֲלָלִים חֲלָלִים, הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב עֲלֵיהֶם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶן. הַדָּבָר יָצָא מִפִּי רַבִּי אֶלְעָזָר, וּנְתָנוּהוּ לְגֶנֵיבָא בְּקוֹלָר.

ד שָׁלְחוּ לֵיהּ לְמַר עוּקְבָא: זִמְרָא, מְנָא לָן דְּאָסִיר? שִׁרְטֵט וְכָתַב לְהוּ: (הושע ט׳:א׳) "אַל תִּשְׂמַח יִשְׂרָאֵל אֶל גִּיל כָּעַמִּים". וְלִישְׁלַח לְהוּ מֵהָכָא: (ישעיהו כ״ד:ט׳) "בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן, יֵמַר שֵׂכָר לְשׁוֹתָיו", אִי מֵהַהוּא, הָוָה אָמִינָא: הַנֵי מִילֵּי זִמְרָא דְּמָנָא, אֲבָל דְּפוּמָא, שָׁרִי, קָא מַשְׁמַע לָן! אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בַּר נָתָן לְרַב אַשִׁי: מַאי דִּכְתִיב: (יהושע ט״ו:כ״ב) "וְקִינָה וְדִימוֹנָה וְעַדְעָדָה"? אָמַר לֵיהּ: מַתְוָתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָחֲשִׁיב. אָמַר לֵיהּ: אַטוּ אֶנָא לָא יָדַעְנָא דְּמַתְוָתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָחֲשִׁיב? אֶלָּא רַב גְּבִיהָה מֵאַרְגִּיזָא אָמַר בָּהּ טַעְמָא: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִנְאָה עַל חֲבֵרוֹ וְדוֹמֶם, שׁוֹכֵן עֲדֵי־עַד, עוֹשֶׂה לוֹ דִּין. אָמַר לֵיהּ: אֶלָּא מֵעַתָּה: (שם) "וְצִקְלַג וּמַדְמַנָּה וְסַנְסַנָּה", הָכִי נַמִּי? אָמַר לֵיהּ: אִי הָוָה רַב גְּבִיהָה מִבֵּי אַרְגִּיזָא הָכָא, הָוָה אָמַר בָּהּ טַעְמָא. רַב אַחָא מִבֵּי חוֹזָאָה אָמַר בָּהּ הָכִי: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צַעֲקַת לְגֵימָה עַל חֲבֵרוֹ וְדוֹמֶם, שׁוֹכֵן בַּסֶּנֶה, עוֹשֶׂה לוֹ דִּין. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ גָּלוּתָא לְרַב הוּנָא: 'כְּלִילָא', מְנָא לָן דְּאָסִיר? אָמַר לֵיהּ: מִדְּרַבָּנָן, דִּתְנַן: בְּפוּלְמוּס שֶׁל אַסְפַּסְיָנוּס גָּזְרוּ עַל עַטָּרוֹת חֲתָנִים, וְעַל הָאֵירוֹס. אַדְּהָכִי קָם רַב הוּנָא לְאַפְנוּיֵי, אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: קְרָא כְּתִיב: (יחזקאל כ״א:ל״א) "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים: הָסִיר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרֵם הָעֲטָרָה, זֹאת לֹא זֹאת, הַשְׁפָּלָה הַגְבֵהַּ, וְהַגְבֹהַּ הַשְׁפֵּיל". וְכִי מָה עִנְיַן 'מִצְנֶפֶת' אֵצֶל 'עֲטָרָה'? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: בִּזְמַן שֶׁהַמִּצְנֶפֶת בְּרֹאשׁ כֹּהֵן גָּדוֹל, עֲטָרָה בְּרֹאשׁ כָּל אָדָם, נִסְתַּלְּקָה מִצְנֶפֶת מֵרֹאשׁ כֹּהֵן גָּדוֹל, נִסְתַּלְּקָה עֲטָרָה מֵרֹאשׁ כָּל אָדָם. אַדְּהָכִי אָתָא רַב הוּנָא, אַשְׁכְּחִינְהוּ דַּהֲווּ יָתְבֵי, אָמַר לְהוּ: הָאֱלֹהִים, מִדְּרַבָּנָן! אֶלָּא חִסְדָּא שְׁמֵךְ וְחִיסְדָּאִין מִילֵּךְ. רַבִינָא אַשְׁכְּחֵיהּ לְמַר בַּר רַב אַשִׁי דַּהֲוָה גָּדִיל כְּלִילָא לִבְרָתֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מַר: "הָסִיר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרֵם הָעֲטָרָה"? אָמַר לֵיהּ: דּוּמְיָא דְּכֹהֵן גָּדוֹל, בְּגַבְרֵי, [אֲבָל בְּנָשֵׁי, לָא]. מַאי: "זֹאת לֹא זֹאת"? דָּרַשׁ רַב עֻוירָא, זִימְנִין אָמַר לֵיהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִי: דְּרַב אַמִי, וְזִימְנִין אָמַר לֵיהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִי: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: "הָסִיר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרֵם הָעֲטָרָה". אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֹאת לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִקְדִּימוּ לְפָנֶיךָ בְּסִינַי 'נַעֲשֶׂה' לְ'נִשְׁמַע'? אָמַר לָהֶן: לֹא זֹאת לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהִשְׁפִּילוּ אֶת הַגְּבֹהַּ, וְהִגְבִּיהוּ אֶת הַשָּׁפֵל, וְהֶעֱמִידוּ צֶלֶם בַּהֵיכָל?

ה דָּרַשׁ רַב עֻוירָא, זִימְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַמִי וְזִימְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִי: מַאי דִּכְתִיב: (נחום א) "כֹּה אָמַר ה': אִם שְׁלֵמִים, וְכֵן רַבִּים. וְכֵן נָגוֹז וְעָבַר" וְגוֹ'. אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו מְצֻמְצָמִין, יַעֲשֶׂה מֵהֶם צְדָקָה, וְכָל־שֶׁכֵּן כְּשֶׁהֵם מְרֻבִּים. מַאי "וְכֵן נָגוֹז וְעָבַר"? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל הַגּוֹזֵז מִנְכָסָיו וְעוֹשֶׂה מֵהֶם צְדָקָה, נִצּוֹל מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. מָשָׁל לִשְׁתֵּי רְחֵלוֹת שֶׁהָיוּ עוֹבְרוֹת בַּמַּיִם, אַחַת גְּזוּזָה וְאַחַת שֶׁאֵינָהּ גְּזוּזָה; גְּזוּזָה עָבְרָה, שֶׁאֵינָהּ גְּזוּזָה לֹא עָבְרָה. (נחום א) 'וְעִנְּתֵךְ', אָמַר מַר זוּטְרָא: אַפִּלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה יַעֲשֶׂה צְדָקָה. (שם) 'לֹא אֲעַנֶּךָּ עוֹד', תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שׁוּב אֵין מַרְאִין לוֹ סִימָנֵי עֲנִיּוּת.

[רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בִּנְהָרוֹת דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּכוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי, אֶלָּא] כִּי פְּלִיגֵי בַּיָּם הַגָּדוֹל, דְּתַנְיָא: אֵיזֶהוּ 'אָרֶץ' וְאֵיזֶהוּ 'חוּץ־לָאָרֶץ'? כָּל שֶׁשּׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִטּוּרֵי אַמָּנוֹן וְלִפְנִים, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מִטּוּרֵי אַמָּנוֹן וְלַחוּץ, חוּץ לָאָרֶץ. וְהַנִּסְּיָם שֶׁבַּיָּם, רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ חוּט מָתוּחַ עֲלֵיהֶם מִטּוּרֵי אַמָּנוֹן עַד נַחַל מִצְרַיִם, מִן הַחוּט וְלִפְנִים, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִן הַחוּט וְלַחוּץ, חוּץ לָאָרֶץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁכְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הוּא כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל"ד:ו') "וּגְבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל, וּגְבוּל זֶה יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל יָם". [וְהַנִּסְּיָן שֶׁבַּצְּדָדִין, רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ חוּט מָתוּחַ עֲלֵיהֶן מִקַּפְלוֹרְיָא וְעַד יָם אוֹקְיָנוּס, וּמִנַּחַל מִצְרַיִם וְעַד יָם אוֹקְיָנוּס, מִן הַחוּט וְלִפְנִים, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מִן הַחוּט וְלַחוּץ, חוּץ לָאָרֶץ].

תַּנְיָא: כְּשֶׁנֶּאֶמְרוּ דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יוֹסֵי, קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: (משלי כ"ד:כ"ו) "שִׂפָתַיִם יִשָּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים".

רַבִּי אַחַאי בְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, הֲוָה לֵיהּ אִיסְפְּקָא דְּכַסְפָּא בִּנְהַרְדְּעָא, אָמַר לֵיהּ לְרַבִּי דּוֹסְתָּאִי בְּרַבִּי יַנַּאי וּלְרַבִּי יוֹסֵי בַּר כִּיפַּר: בַּהֲדֵי דְּאַתִּיתוּ, אַתְיוּהָ נִיהֲלִי. אָזוּל יְהָבֵי נִיהֲלַיְהוּ. אָמְרֵי לְהוּ: נְקָנֵי מִינָיְכוּ. אָמְרֵי לְהוּ: לָא. אַמְרֵי לְהוּ: אַהֲדְרֵי נִיהֲלָן. רַבִּי דּוֹסְתָּאִי בְּרַבִּי יַנַּאי אָמַר לְהוּ: אִין. רַבִּי יוֹסֵי בַּר כִּיפַּר אָמַר לְהוּ: לָא. הֲווּ קָא מְצַעֲרוּ לֵיהּ, אָמְרוּ לֵיהּ: חָזֵי מַר הֵיכִי קָא עָבִיד. אָמַר לְהוּ: טַב רָמוּ לֵיהּ. כִּי אַתּוּ לְגַבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: חָזֵי מַר, לָא מִסְתַּיֵּיהּ דְּלָא סַיְעָן, אֶלָּא אָמַר לְהוּ נַמִּי: "טַב רָמוּ לֵיהּ". אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי תַּעֲבִיד הָכִי? אָמַר לֵיהּ: אוֹתָם בְּנֵי אָדָם, הֵם אָמְּה וְכוֹבָעָן אָמָּה וּמְדַבְּרִים מֵחֲצִיָּיהֶם, וּשְׁמוֹתֵיהֶם מְבֹהָלִים: 'אַרְדָּא', וְ'רַאטָא', וּ'פִילִי בְּרִישׁ'". אוֹמְרִים כְּפוֹתִין! כּוֹפְתִין, אוֹמְרִים הָרוֹגִין! הוֹרְגִין, אִלּוּ הָרְגוּ לְדוֹסְתָּאִי, מִי נָתַן לְיַנַּאי אַבָּא, בַּר כְּמוֹתִי? אָמַר לֵיהּ: בְּנֵי אָדָם הַלָּלוּ קְרוֹבִים לַמַּלְכוּת הֵם?! אָמַר לֵיהּ: הֵן. יֵשׁ לָהֶם סוּסִים וּפְרָדִים, שֻׁרְצִים אַחֲרֵיהֶם? אָמַר לֵיהּ: הֵן. אָמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, שַׁפִּיר עָבְדַתְּ.

פרק ב

גיטין פרק ב - ו רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה חָלַשׁ, עוּל לְגַבֵּיהּ רַב יְהוּדָה וְרָבָה לְשִׁיוּלֵי בֵּיהּ, בָּעוּ מִינֵּיהּ: שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם וְכוּ'. אַדְּהָכִי אֲתָא הַהוּא חַבָּרָא, שְׁקָלֵהּ לִשְׁרָנָא מִקַּמַּיְהוּ, אָמַר: רַחֲמָנָא, אוֹ בְּטוּלָּךְ, אוֹ בְּטוּלָא דְּבַר עֲשָׂו. לְמֵימְרָא דִּרוֹמָאֵי מַעֲלוּ מִפָּרְסָאֵי? וְהָתַנְיָא רַבִּי חִיָּא: מַאי דִּכְתִיב: (איוב כ"ח:כ"ג) "אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ, וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָהּ", יוֹדֵעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל גְּזֵרַת רוֹמִיִּים, עָמַד וְהִגְלָה אוֹתָם לְבָבֶל. לָא קַשְׁיָא, הָא, מִקַּמֵּי דְּנָיְחוּ חַבְרֵי לְבָבֶל, הָא, לְבָתַר דְּאַתּוּ חַבְרֵי לְבָבֶל.

תַּנְיָא: הָרֵי שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב אֶת הַשֵּׁם, וְנִתְכַּוֵּן לִכְתֹּב 'יְהוּדָה', וְטָעָה וְלֹא הִטִּיל בּוֹ דָּלֶ"ת, מַעֲבִיר עָלָיו קוֹלְמוֹס וּמְקַדְּשׁוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַשֵּׁם מִן הַמֻּבְחָר.

פרק ג

גיטין פרק ג - מַתְנִיתִין. שִׁלְשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא לִפְנֵי חֲכָמִים, וְקִיְּמוּ אֶת דְּבָרָיו: עַל עִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ כַּרְקוֹם, וְעַל הַסְּפִינָה הַמִּטָּרֶפֶת בַּיָּם, וְעַל הַיּוֹצֵא לִדּוֹן, שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת קַיְּמִין. אֲבָל עִיר שֶׁכְּבָשׁוּהָ [כַּרְקוֹם, וּסְפִינָה שֶׁאָבְדָה בַּיָּם, וְהַיּוֹצֵא לֵהָרֵג, נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חָמְרֵי חַיִּים וְחָמְרֵי מֵתִים; בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן, וּבַת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, לֹא תֹּאכַל בִּתְרוּמָה].
ז "וַיְהִי כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ, וַיְמַן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית" (יונה ד׳:ח׳). מַאי 'חֲרִישִׁית'? אָמַר רַב יְהוּדָה: בְּשָׁעָה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת, עוֹשָׂה תְּלָמִים תְּלָמִים בַּיָּם. אָמַר לוֹ (רבא) [רַבָּה]: אִי הָכִי, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) "וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה, וַיִּתְעַלָּף". אֶלָּא אָמַר (רבא) [רַבָּה]: בְּשָׁעָה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת, מְשַׁתֶּקֶת כָּל הָרוּחוֹת מִפָּנֶיהָ. [וְהַיְנוּ דִּכְתִיב] (איוב ל״ז:י״ז) "אֲשֶׁר בְּגָדֶיךָ חַמִּים בְּהַשְׁקֹט אֶרֶץ מִדָּרוֹם". אָמַר רַב תַּחְלִיפָא בַּר רַב חִסְדָּא, אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵימָתַי בְּגָדֶיךָ חַמִּים? בְּשָׁעָה שֶׁהַשְׁקֹט אֶרֶץ מִדָּרוֹם, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת, מְשַׁתֶּקֶת כָּל הָרוּחוֹת מִפָּנֶיהָ.
רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא הֲווּ יָתְבֵי, חְלִיף וְאָזֵיל גְּנִיבָא עֲלַיְהוּ. אָמַר חַד לְחַבְרֵיהּ: נֵיקוּם מִקַּמֵּיהּ, [דְּבַר אוֹרְיָן הוּא]. אָמַר לֵיהּ אִידָךְ: מִקַּמֵּי פַּלְגָאָה נֵיקוּם? אַדְּהָכִי אֲתָא אִיהוּ לְגַבַּיְהוּ, אָמַר לְהוּ: בְּמַאי עַסְקִיתוּ? אָמְרוּ לֵיהּ: בְּרוּחוֹת. אָמַר לְהוּ: הָכִי אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, אָמַר רַב: אַרְבַּע רוּחוֹת מְנַשְּׁבוֹת בְּכָל יוֹם, וְרוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת עִם כֻּלָּן, שֶׁאִלְמָלֵא כֵּן, אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, וְרוּחַ דְּרוֹמִית קָשָׁה מִכֻּלָּן. וְאִלְמָלֵא בֶּן נֵץ מַעֲמִידָהּ, נֶחֱרָב כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִפָּנֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לט) "הֲמִבִּינְךָ יַעֲבֹר נֵץ, יִפְרֹשׂ כְּנָפָו לְתֵימָן". רָבָא וְרַב נַחְמָן [בַּר יִצְחָק] הֲווּ יָתְבֵי, הָוָה חָלִיף וְאָזֵיל רַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב, דְּיָתִיב בְּגוּהֲרָקָא דְּדַקְבָא, וּפָרִיס עֲלֵיהּ סַרְבָּלָא דְּכַרְתֵּי. רָבָא אָזַל לְגַבֵּיהּ, רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לָא אָזַל לְגַבֵּיהּ. אָמַר: דִּילְמָא מֵאִינְשֵׁי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא נִינְהוּ, רָבָא צָרִיךְ לְהוּ, אֲנָא לָא צָרִיכְנָא לְהוּ. כִּדְחָזָא דְּרַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב הָוָה, אָזֵיל לְגַבֵּיהּ, גְּלִי לְדַרְעֵיהּ, אָמַר: "שַׁדְיָא נָשִׁיב", אָמַר (רבא) [רַבָּה]: הָכִי אָמַר רַב: "אִשָּׁה מַפֶּלֶת בּוֹ". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "אֲפִלּוּ מַרְגָּלִית שֶׁבַּיָּם מַרְקֶבֶת בּוֹ". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "אֲפִלּוּ שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁבִּמְעֵי אִשָּׁה מַסְרַחַת בּוֹ". אָמַר רַב נַחְמָן [בַּר יִצְחָק]: וּשְׁלָשְׁתָן, מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: (הושע י״ג:ט״ו) "כִּי הוּא בֵּין אַחִים יַפְרִיא, יָבוֹא קָדִים רוּחַ ה' מִמִּדְבָּר עֹלֶה, וְיֵבוֹשׁ מְקוֹרוֹ" וְגוֹ'. 'יֵבוֹשׁ מְקוֹרוֹ', זֶה מְקוֹרוֹ שֶׁל אִשָּׁה. 'וְיֶחֱרַב מַעְיָנוֹ', זֶה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁבִּמְעֵי אִשָּׁה. (שם) "הוּא יִשְׁסֶה אוֹצַר כָּל כְּלִי חֶמְדָּה", זוֹ מַרְגָּלִית שֶׁבַּיָּם.
אָמַר [רָבָא]: עֲדַי, סוּרָאָה הוּא, דְּדַיְקֵי קְרָאֵי. מַאי: "כִּי הוּא בֵּין אַחִים יַפְרִיא"? אָמַר רָבָא: אֲפִלּוּ שׁוּפְתָא בְּקוּפִינָא דְּמָרָא רַפְיָא. רַב יוֹסֵף אָמַר: אֲפִלּוּ סִיכְתָּא בְּדַפְנָא רַפְיָא. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: אֲפִלּוּ קַנְיָא בְּכוּפְתָּא רַפְיָא.

פרק ד

גיטין פרק ד - ח אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד, בִּשְׁנֵי בַצָּרֶת, שֶׁהִפְקִיד דִּינָר זָהָב אֵצֶל אַלְמָנָה, וְהִנִּיחָתוֹ בְּכַד שֶׁל קֶמַח, וַאֲפָאָתוֹ בְּפַת, וּנְתָנָתוֹ לְעָנִי. לְיָמִים בָּא בַּעַל הַדִּינָר, וְאָמַר לָהּ: הָבִי לִי דִּינָרִי. אָמְרָה לֵיהּ: יֵהָנֶה סַם הַמָּוֶת בְּאֶחָד מִבָּנָיִךְ שֶׁל אוֹתָהּ אִשָּׁה, אִם נֶהֱנֵית מִדִּינָרֵךְ כְּלוּם. אָמְרוּ: לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁמֵּת אֶחָד מִבָּנֶיהָ. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ: מַה מִּי שֶׁנִּשְׁבָּע בֶּאֱמֶת כָּךְ, הַנִּשְׁבָּע עַל שֶׁקֶר עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמַאי טַעְמָא אִיעַנְשָׁה? דְּאִישְׁתַּרְשֵׁי לָהּ מְקוֹם דִּינָר. וּמַאי "מִי שֶׁנִּשְׁבָּע בֶּאֱמֶת"? כְּמִי שֶׁנִּשְׁבָּע בֶּאֱמֶת!

הַהִיא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ: מַאי אַעֲבִיד לִיךְ? דְּרַב לָא מַגְבִּי כְּתוּבָה לְאַרְמַלְתָּא, וְאַבָּא מָרִי לָא מַגְבִּי כְּתוּבָה לְאַרְמַלְתָּא. אָמְרָה לֵיהּ: הַב לִי מְזוֹנֵי. אָמַר לֵיהּ: מְזוֹנוֹת נַמִּי לֵית לִיךְ, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הַתּוֹבַעַת בְּבֵית־דִּין, אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. אָמְרָה לֵיהּ: הָפְכוּהָ לְכוּרְסֵיהּ! כְּבֵי תְּרֵי עֲבָדָא לִי?! הָפְכוּהָ לְכוּרְסֵיהּ וְתֵרְצוּהָ וַאֲפִלּוּ הָכִי לָא אִיפְּרַק מֵחוּלְשָׁא.

ט אָמַר (שמואל) [עוּלָא]: עֲלוּבָה כַּלָּה שֶׁזִּנְּתָה בְּתוֹךְ חֻפָּתָהּ. [אָמַר רַב מָרִי בְּרֵהּ דְּרַבַּת שְׁמוּאֵל: מַאי קְרָא: (שיר השירים א׳:י״ב) "עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּמְסִבּוֹ, נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ". אָמַר רָבָא: עֲדַיִן חֲבִיבוּתָא הוּא גַּבָּן, דִּכְתִיב: 'נָתַן', וְלָא כְּתִיב: 'הִסְרִיחַ']. אשתשר תְּנוּ רַבָּנָן: הַנֶּעֱלָבִים וְאֵינָן עוֹלְבִים, שׁוֹמְעִין חֶרְפָּתָם וְאֵין מְשִׁיבִים, עוֹשִׂים מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִים בְּיִסּוּרִים, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: (שופטים ה׳:ל״א) "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ". [מַאי 'פְּרוֹסְבּוּל'? אָמַר רַב חִסְדָּא: פְּרוֹס בּוּלֵי וּבוּטֵי. 'בּוּלֵי', אֵלּוּ עֲשִׁירִים, דִּכְתִיב: (ויקרא כ״ו:י״ט) "וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם", וְתָנֵי רַב יוֹסֵף: אֵלּוּ בּוּלְאוֹת שֶׁבִּיהוּדָה. 'בּוּטֵי', אֵלּוּ עֲנִיִּים, דִּכְתִיב: (דברים טו) "וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ"].

י אָמַר (רבא) [רַבָּה]: בְּהֲנֵי תִּלַּת מִילֵי נַחְתֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים מִנְּכָסֵיהֶם; דְּמַפְקֵי עַבְדַיְהוּ לְחֵירוּתָא, וּדְסָיְרֵי נִכְסַיְהוּ בְּשִׁבְתָּא, וּדְקָבְעֵי סְעוּדְתַיְהוּ בְּשִׁבְתָּא בְּעִידָּן בֵּי מִדְרְשָׁא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, אַחַת קָבְעָה סְעוּדָתָהּ בְּשַׁבָּת, וְאַחַת קָבְעָה סְעוּדָתָהּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּשְׁתֵּיהֶן נֶעֱקְרוּ.

יא דָּרַשׁ רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: כְּשֵׁם שֶׁהַמַּקְדִּישׁ חֻצֵּי אִשָּׁה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, כָּךְ חֻצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֻצְיָהּ בַּת חוֹרִין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: מִי דָּמֵי? הָתָם, שִׁיֵּר בְּקִנְיָנוֹ, הָכָא, לָא שִׁיֵּר בְּקִנְיָנוֹ! הָדַר אוּקֵי רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אֲמוֹרָא עִילּוֹיֵהּ, וְדָרַשׁ: (ישעיהו ג׳:ו׳) "וְהַמַּכְשֵׁלָה הַזֹּאת תַּחַת יָדֶךָ". אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְשָׁל בָּהֶן. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: הַמְקַדֵּשׁ חֻצֵּי אִשָּׁה וְכוּ' (והורה כדברי רב חסדא).

יב בְּנָתֵיהּ דְּרַב נַחְמָן בָּחֲשָׁן קִידְרָא בְּיַדַיְהוּ, קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב עִילְּישׁ, כְּתִיב: (קהלת ז׳:כ״ח) "אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי, וְאִשָּׁה בְּכָל אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי". הָא אִיכָּא בְּנָתֵיהּ דְּרַב נַחְמָן? גָּרְמָא (ליה) [לְהוּ] מִלְּתָא וְאִישְׁתַּבָּאי אִיהוּ נַמֵּי בַּהֲדַיְהוּ. יוֹמָא חַד הֲוָה יָתִיב גַּבֵּיהּ הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה יָדַע בְּלִישְׁנָא דְּצִפּוֹרֵי, אָתָא עוּרְבָא וְקָא קָרֵי לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: מַאי קָאָמַר? אָמַר לֵיהּ: "עִילִּישׁ בְּרַח, עִילִּישׁ בְּרַח", אָמַר: עוּרְבָא שַׁקְרָא הוּא וְלָא סָמִיכְנָא עָלֵיהּ. אַדְּהָכִי אָתָא יוֹנָה, וְקָא קָרְיָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי קָאָמְרָה? אָמַר לֵיהּ: "עִילִּישׁ בָּרַח, עִילִּישׁ בְּרַח". אָמַר: כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כְּיוֹנָה מְתִילָא, שְׁמַע מִינָּהּ: מִיתְרַחִישׁ לִי נִיסָּא, אָמַר: אֵיזִיל אֶחֱזֵי בְּנָתֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, אִי קַיְמָן בְּהֵימְנוּתַיְהוּ, אַהַדְרִינְהוּ. אָמַר: נָשֵׁי, כָּל מִילֵּי דְּאִית לְהוּ, סַדְרָן לַהֲדֵי בְּבֵית הַכִּסֵּא, שַׁמְעִינְהוּ דְּקָאַמְרִין: עֲדֵי גּוּבְרִין, וּנְהַרְדְּעֵי גּוּבְרִין. נֵימָא לְהוּ לְשַׁבּוּיֵיהוּ: דִּלְרְחַקִינְהִי מֵהָכָא, דְּלָא לֵיתֵי אִינְשִׁין, וְלִישְׁמְעֵי, וְלִיפְרְקִינָן. קָם עָרַק, אָתָא אִיהוּ וְהַהוּא גַּבְרָא, לְדִידֵיהּ אִיתְרַחִישׁ לֵיהּ נִיסָּא. עָבַר בְּמַבָּרָא, וְהַהוּא גַּבְרָא אַשְׁכְּחוּהָ וְקַטְלוּהָ. כִּי הַדְרָן וַאֲתָאִין, [אָמַר]: הֲווּ קָא בַּחֲשָׁן קִידְרָא בִּכְשָׁפִים.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: הַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שֵׁם רַע, לֹא יַחֲזִיר? וּמִשּׁוּם נֶדֶר לֹא יַחֲזִיר? שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בַּעֲרָיוֹת וּבְנָדָרִים. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: אֱמֹר לָהּ, הֲרֵי יוֹדַעַת שֶׁמִּשּׁוּם שֵׁם רַע אֲנִי מוֹצִיאֵךְ, וּמִשּׁוּם נֶדֶר אֲנִי מוֹצִיאֵךְ.

פִּסְקָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל נֶדֶר שֶׁיָּדְעוּ בּוֹ רַבִּים לֹא יַחֲזִיר. וְשֶׁלֹּא יָדְעוּ בּוֹ רַבִּים יַחֲזִיר. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? דִּכְתִיב: (יהושע ט׳:י״ח) "וְלֹא הִכּוּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי נִשְׁבְּעוּ לָהֶם נְשִׂיאֵי הָעֵדָה". וְרַבָּנָן? הָתָם, מִי חָלָה עֲלוֹיְהוּ שְׁבוּעָה כְּלָל? כֵּיוָן דְּאָמְרוּ לְהוּ: "מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאנוּ", וְלֹא בָּאוּ, לָא חָיְלָה עֲלוֹיְהוּ שְׁבוּעָה כְּלָל. וְהַאי דְּלָא קָטְלִינְהוּ, מִשּׁוּם קִדֻּשַׁת הַשֵּׁם.

יג רֵישׁ לָקִישׁ זַבִּין נַפְשֵׁיהּ לְלוֹדָאֵי, שָׁקַל בַּהֲדֵיהּ חַיְתָא, (וגללתא) [וְגַלְגַּלְתָּא]. אָמַר: גְּמִירִי, דְּיוֹמָא בַּתְרָא, כָּל דְּבָעֵי מִינַיְהוּ, עַבְדֵי לֵיהּ, כִּי הֵיכִי. דְּלֵיחוּל אַדְּמֵיהּ. יוֹמָא בַּתְרָא, אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי נִיחָא לָךְ? אָמַר לְהוּ: בָּעִינָא מִקַּמְטִינְכוּ וְאוֹתְבִינְכוּ, וְכָל חַד מִינַיְכוּ אֶמְחֵיהּ חַיְתָא וּפַלְגָא. קַמְטִינְהוּ וְאוֹתְבִינְהוּ, וְכָל חַד מִינַיְהוּ, כַּד מַחְיֵיהּ חֲדָא חַיְתָא, נָפַק נְשָׁמְתֵיהּ, חַרְקִינְהוּ לְשִׁינַיְהוּ. אָמַר לֵיהּ: אַחוּכֵי קָא מְחַיְּכְתְּ בִּי? אֲכַתִּי פַּשׁ לָךְ גַּבֵּי פַּלְגָא דְּחַיְתָא. קַטְלִינְהוּ כּוּלְּהוּ. נָפַק וְאָתָא. [יָתִיב] קָאָכִיל וְשָׁתֵי, אָמְרָה לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ: לָא בָּעֵית מִידֵּי לְמִזְגָא עָלַיהּ? אָמַר לָהּ: בִּתִּי, כְּרֵיסִי כָּרִי. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ, שָׁבַק קָבָא דְּמוֹרִיקָא, קָרָא אַנַפְשֵׁיהּ: (תהילים מ״ט:י״א) "וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם".

פרק ה

גיטין פרק ה - תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: הַנִּזְקִין שְׁמִין לְהֶם בְּעֵדִית? מִפְּנֵי הַגַּזְלָנִים, וּמִפְּנֵי הַחַמְסָנִים. כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר אָדָם: לְמָה אֲנִי גּוֹזֵל? וְלָמָּה אֲנִי חוֹמֵס? לְמָחָר בֵּית־דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסַי, וְנוֹטְלִין שָׂדֶה נָאֶה שֶׁלִּי, וְסוֹמְכִין עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: (שמות כ״ב:ד׳) "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם".

יד הַהוּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס דַּהֲוָה בְּשֵׁבָבוּתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר, דַּהֲוָה קָא מַזְבַּן אַרְעָתָא וְזָבֵין עַבְדֵי, וְלָא שַׁבְקֵיהּ רַבִּי מֵאִיר, אַחְזוּ לֵיהּ בְּחֶלְמָא: (אנו) [אֲנִי] לַהֲרֹס וְאַתָּה לִבְנוֹת. וַאֲפִלּוּ הָכִי לָא אַשְׁגַּח. אָמַר: דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין. הַנָּהוּ בֵּי תְּרֵי דְּאִיגְּרִי בְּהוּ שָׁטָן. כָּל בֵּי שְׁמֻשֵׁי הֲווּ קָא מְנַצּוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. אֵיקְלַע רַבִּי מֵאִיר לְהָתָם, עַכְּבִינְהוּ תְּלָתָא בֵּי שְׁמֻשֵׁי, עַד דְּעָבַד לְהוּ שְׁלָמָא. שַׁמְעֵיהּ דְּקָאָמַר: וַי, אַפְקֵיהּ רַבִּי מֵאִיר לְהַהוּא גַּבְרָא מִבֵּיתֵיהּ.

תָּנוּ רַבָּנָן: גָּזַל מָרִישׁ וּבָנָאוֹ בַּבִּירָה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְקַעְקֵעַ כָּל הַבִּירָה כֻּלָּהּ וּמַחֲזִיר מָרִישׁ לְבָעָלָיו. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵין לוֹ אֶלָּא דְּמֵי מָרִישׁ בִּלְבָד, מְשׁוּם תַּקָּנַת הַשָּׁבִין.

טו מִשְׁנָה. לֹא הָיָה סִיקְרִיקוֹן בִּיהוּדָה בַּהֲרוּגֵי הַמִּלְחָמָה.

טז אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ח:י״ד) "אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד, וּמַקְשֶׁה לִבּוֹ" וְגוֹ'? אַקַּמְצָא וּבַר קַמְצָא חָרוּב יְרוּשָׁלַיִם. אַתַּרְנְגוֹלָא וְאַתַּרְנְגוֹלְתָּא חָרוּב טוּר מַלְכָּא. אַשַּׁקָּא דְּרִיסְפַּק חָרוּב בֵּיתָר. אַקַּמְצָא וּבַר קַמְצָא חָרוּב יְרוּשָׁלַיִם. הַהוּא גַּבְרָא, דְּרַחֲמֵיהּ קַמְצָא, וּבָעַל דְּבָבֵיהּ בַּר קַמְצָא, עָבַד סְעוּדְתָא, אָמַר לֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ: זִיל אַיְתִי לִי קַמְצָא. אָזַל אַיְתֵי לֵיהּ בַּר קַמְצָא. אָתָא, אַשְׁכְּחֵיהּ דַּהֲוָה יָתִיב, אָמַר לֵיהּ: מִכְּדֵי, הַהוּא גַּבְרָא בָּעַל דְּבָבָא דְּהַהוּא גַּבְרָא הוּא, מַאי בָּעֵית הָכָא? קוּם פּוֹק! אָמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וַאֲתָאי, שַׁבְקֵן, וְיָהֵיבְנָא לָךְ דְּמֵי מַה דְּאַכִּילְנָא וְשָׁתֵינָא. אָמַר לֵיהּ: לָא! [וְאָמַר לֵיהּ]: יָהֵיבְנָא לָךְ דְּמֵי פַּלְגָא דִּסְעוּדָתִיךְ. אָמַר לֵיהּ: לָא! [וְאָמַר לֵיהּ]: יָהֵיבְנָא לָךְ דְּמֵי כּוּלָּהּ סְעוּדָתִיךְ. אָמַר לֵיהּ: לָא! נַקְטֵיהּ בִּידֵיהּ, וְאוֹקְמֵיהּ וְאַפְקֵיהּ. אָמַר: הוֹאִיל וַהֲווּ יָתְבֵי רַבָּנָן וְלֹא מִיחוּ בֵּיהּ, שְׁמַע מִינָּהּ: קָא נִיחָא לְהוּ. אֵיזִיל, אֵיכוֹל [בְּהוּ] קוּרְצָא בֵּי מַלְכָּא.

יז אָזַל אָמַר לֵיהּ לְקֵיסָר: מָרְדוּ בְּךָ יְהוּדָאֵי. אָמַר לֵיהּ: מִי יֵימַר? אָמַר לֵיהּ: שְׁדַר לְהוּ קוּרְבָּנָא, חָזֵית אִי מְקָרְבִין לֵיהּ. אָזַל, שְׁדַר בִּידֵיהּ עֶגְלָא תְּלָתָא. בַּהֲדֵי דְּקָאתֵי, שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּנֵיב שְׂפָתַיִם, וְאָמְרֵי לָהּ בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן, דּוּכְתָּא, דִּלְדִידָן הֲוָה מוּמָא, וּלְדִידְהוּ לָאו מוּמָא הוּא. סָבוּר רַבָּנָן לְקָרוּבֵיהּ מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת. אָמַר לְהוּ רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן אַבְקִילַס: יֹאמְרוּ, בַּעֲלֵי מוּמִין קְרֵבִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. סָבוּר לְמֵיקְטְלֵיהּ, דְּלָא לֵיזִיל וְלֵימָא. אָמַר לְהוּ רַבִּי זְכַרְיָה: יֹאמְרוּ, מַטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים יֵהָרֵג. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן אַבְקִילַס הֶחֱרִיבָה אֶת בֵּיתֵנוּ, וְשָׂרְפָה אֶת הֵיכָלֵנוּ, וְהֶגְלִיתָנוּ מֵאַרְצֵנוּ. שֶׁדַּר עִלּוּיַהוּ נֵירוֹן

קֵיסָר. כִּי קָאָתֵי, שָׁדָא גִּירָא לְמִזְרָח, אָתָא נָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. לְמַעָרָב, אָתָא נָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, אָתָא נָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. אָמַר לֵיהּ לִינוּקָא: פְּסֹק לִי פְּסוּקֵיךְ. אָמַר לֵיהּ: (יחזקאל כ״ה:י״ד) "וְנָתַתִּי אֶת נְקָמָתִי בֶּאֱדוֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. אָמַר: קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּעֵי לַחֲרוּבֵי בֵּיתֵיהּ, וּבָעֵי לְכַפּוּרֵי יְדֵיהּ בְּהַהוּא גַּבְרָא. עָרַק וְאָזִיל וְאִיגַּיֵּיר, וְנָפַק מִינֵּיהּ רַבִּי מֵאִיר.

יח שִׁדְרֵיהּ עִילּוֹיֵהוּ לְאַסְפַּסְיָינוּס קֵיסָר, אָתָא, צָר עָלַהּ תְּלַת שְׁנֵי. הֲווּ בָּהּ הַנְהוּ תְּלָתָא עַתִּירֵי; נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן וּבֶן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ וּבֶן צִיצִית הַכְּסָת. נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, שֶׁנִּקְדָה לוֹ חַמָּה [בַּעֲבוּרוֹ]. בֶּן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ, שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְבֵיתוֹ כְּשֶׁהוּא רָעֵב כְּכֶלֶב, יוֹצֵא כְּשֶׁהוּא שָׂבֵעַ. בֶּן צִיצִית הַכְּסָת, שֶׁהָיְתָה צִיצָתוֹ נִגְרֶרֶת עַל גַּבֵּי כְּסָתוֹת. אִיכָּא דְּאָמְרִי: שֶׁהָיְתָה כִּסְתּוֹ מֻשָּׂלֶת בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי. חַד אָמַר לְהוּ: אֲנָא זַיְינָא לְהוּ בְּחִטֵּי וְשַׂעֲרֵי. וְחַד אָמַר לְהוּ: בְּדַחֲמָרָא [וּמִלְחָא] וּמִשְׁחָא. וְחַד אָמַר לְהוּ: בִּדְצִיבֵי. וְשַׁבְּחוּ רַבָּנָן לִדְצִיבֵי, דְּרַב חִסְדָּא, כָּל אַקְלִידֵי הֲוָה מָסַר לְשַׁמְעֵיהּ, בַּר מִדְּצִיבֵי, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: אַכַּלְבָּא דְּחִטֵּי, בָּעֵי שִׁתִּין אַכַּלְבֵּי דְּצִיבֵי. הֲוָה לְהוּ לְמֵיזַן עֲשָׂרִים וְחַד שַׁתָּא. הֲווּ בָּהּ הַנְהוּ בִּירְיוֹנֵי, אָמְרוּ לְהוּ רַבָּנָן: נֵיפּוּק וְנַעֲבִיד שְׁלָמָא בַּהֲדַיְיהוּ. לֹא שָׁבְקִינְהוּ. אַמְרֵי לְהוּ: נֵיפּוּק וְנַעֲבִיד קְרָבָא בַּהֲדַיְיהוּ. אַמְרֵי לְהוּ רַבָּנָן: לָא מִסְתַּיְיעָא מִלְּתָא. קָמוּ קָלְנְהוּ לְהַנְהוּ אַמְבְּרֵי דְּחִטֵּי וְשַׂעֲרֵי, וְהָוָה כַּפְנָא.

יט מַרְתָּא בַּת בַּיְתוּס, עַתִּירְתָּא דִּירוּשְׁלֵם הֲוָיָא, שָׁדַרְתֵּיהּ לִשְׁלוּחָהּ, אָמְרָה לֵיהּ: זִיל אַיְתִי לִי סְמִידָא! אַדְאָזַל, אֵיזְדַּבַּן. אָתָא אָמַר לָהּ: סְמִידָא לֵיכָּא, חִיּוָרְתָּא אִיכָּא. אָמְרָה לֵיהּ: זִיל אַיְתִי לִי! אַדְאָזַל, אֵיזְדַּבַּן. אָתָא וְאָמַר לָהּ: חִיּוָרְתָּא לֵיכָּא, גּוּשְׁקָרָא אִיכָּא. אָמְרָה לֵיהּ: זִיל אַיְתִי לִי! אַדְאָזַל אֵיזְדַּבַּן. אָתָא וְאָמַר לָהּ: גּוּשְׁקָרָא לֵיכָּא, קְמְחָא דְּשַׁעֲרֵי אִיכָּא. אָמְרָה לֵיהּ: זִיל אַיְתִי לִי! אַדְאָזַל, אֵיזְדַּבַּן. הֲוָת שְׁלִיפָא מְסָאנָא, אָמְרָה: אֵפּוּק וְאֵחֲזֵי אִי מַשְׁכַּחְנָא מִידֵּי לְמֵיכַל. אֵתֵיב לָהּ פַּרְתָּא בְּכַרְעָא וּמָתָה. קָרֵי עָלָהּ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: (דברים כ״ח:נ״ו) "הָרַכָּה בָךְ וְהָעֲנֻגָּה" וְגוֹ'. אִיכָּא דְּאָמְרִי: גְּרוֹגֶרֶת דְּרַבִּי צָדוֹק אָכְלָה וְאִיתְנִיסָא וּמֵתָה. דְּרַבִּי צָדוֹק יָתֵיב אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּתַעֲנִיתָא דְּלֹא לִיחְרוֹב יְרוּשְׁלֵם. כִּי הֲוָה אָכִיל מִידֵּי, הֲוָה מִתְחֲזֵי מֵאִבְרָאֵי, וְכִי הֲוָה בָּאֵרִי, מַיְתִי לֵיהּ גְּרוֹגְרוֹת, מַיִּיץ מַיְיהִי וְשָׁדֵי לְהוּ. כִּי הֲוָה קָא נָיְחָא נַפְשֵׁהּ, אַפֵּיקְתֵּהּ לְכָל דַּהֲבָא וְכַסְפָּא, שָׁדִיתֵיהּ בְּשׁוּקָא, אָמְרָה: הַאי, לְמַאי מִיבָּעֵי לִי? הַיְינוּ דִּכְתִיב: (יחזקאל ז׳:י״ט) "כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ".

כ אַבָּא סִיקְרָא, רֵישׁ בְּרְיוֹנֵי דִּירוּשְׁלֵם, בַּר אַחְתֵּיהּ דְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הֲוָה, שְׁלַח לֵיהּ: תָּא בְּצִינְעָא לְגַבָּאי. אָתָא, אָמַר לֵיהּ: עַד אֵימַת עַבְדִּיתוּ הָכִי, וְקַטְלִיתוּ לֵיהּ לְעָלְמָא בְּכַפְנָא? אָמַר לֵיהּ: מַאי אֵיעֲבִיד? דְּאִי אֲמִינָא לְהוּ מִידֵּי, קָטְלוּ לִי. אָמַר לֵיהּ: חֲזִי לִי תַּקָּנְתָּא לְדִידִי, דְּאֵיפּוֹק, אֶפְשָׁר דַּהֲוֵי הַצָּלָה פּוּרְתָּא. אָמַר לֵיהּ: נָקִיט נַפְשָׁךְ בִּקְצִירֵי, וְלֵיתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא

וְלִישַׁלּוּ בָּךְ. וְאַיְתִי מִידֵּי סָרְיָא וְאִגְּנִי גַּבָּךְ. וְלֵימְרוּ דְּנַח נַפְשֵׁיהּ. וְלִיעַיְּלוּ בָּךְ תַּלְמִידָךְ, וְלָא לֵיעוֹל בָּךְ אִינַשׁ אַחֲרִינָא. דְּלָא לִרְגְּשׁוּן בָּךְ דְּקָלִיל אַתְּ. דְּאִינְהוּ יָדְעֵי, דְּחַיָּיא קָלִיל מִמֵּיתָא. עָבִיד הָכִי. נְכְנַס בּוֹ רַבִּי אֶלְיְעֶזֶר מִצַּד אֶחָד, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִצַּד אֶחָד. כִּי מָטוּ לְפִיתְחָא, בָּעוּ לְמִדְקְרֵיהּ, אָמַר לְהוּ: יֹאמְרוּ, רַבָּן דָּקְרוּ. בָּעוּ לְמִידְחְפֵיהּ, אָמַר לְהוּ: יֹאמְרוּ, רַבָּן דָּחֲפוּ. פָּתְחוּ לֵיהּ בָּבָא, נָפַק. כִּי מָטָא לְהָתָם, אָמַר: שְׁלָמָא עָלָךְ מַלְכָּא, שְׁלָמָא עָלָךְ מַלְכָּא. אָמַר לֵיהּ: מִיחַיַּיבְתְּ תְּרֵי קְטָלָא! חָדָא, דְּלָאו מַלְכָּא אֲנָא, וְקָא קָרֵית לִי מַלְכָּא. וְתוּ, אִי מַלְכָּא אֲנָא, עַד הָאִידְנָא אַמַּאי לָא אָתֵית לְגַבַּאי? אָמַר לֵיהּ: דְּקָאַמְרַתְּ: לָאו מַלְכָּא אֲנָא, אִיבָּרָא, מַלְכָּא אַתְּ! דְּאִי לָאו מַלְכָּא אַתְּ, לָא מִימְסְרָא יְרוּשְׁלֵם בִּידָךְ. דִּכְתִיב: (ישעיהו י׳:ל״ד) "וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל", וְאֵין 'אַדִּיר' אֶלָּא מֶלֶךְ. דִּכְתִיב: (ירמיהו ל׳:כ״א) "וְהָיָה אַדִּירוֹ מִמֶּנּוּ" וְגוֹ'. וְאֵין 'לְבָנוֹן' אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ג׳:כ״ה) "הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן". וּדְקָאַמְרַתְּ: אִי מַלְכָּא אֲנָא, אַמַּאי לָא קָא אָתֵית לְגַבַּאי עַד הָאִידְנָא? בִּרְיוֹנֵי דְּאִית בָּן לָא שַׁבָּקִינָן. אָמַר לֵיהּ: אִלּוּ חָבִית שֶׁל דְּבַשׁ, וּדְרָקוֹן כָּרוּךְ עָלֶיהָ, לֹא הָיוּ שׁוֹבְרִין אֶת הֶחָבִית בִּשְׁבִיל דְּרָקוֹן? אִישְׁתִּיק. קָרֵי עָלֵיהּ רַב יוֹסֵף, וְאִיתֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא: (ישעיהו מ״ד:כ״ה) "מֵשִׁיב חֲכָמִים אָחוֹר וְדַעְתָּם יְסַכֵּל". אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר לֵיהּ: שַׁקְלִינָן צַבְתָּא, וְשַׁקְלִינָן לֵיהּ לְדָרְקוֹן וְקַטְלִינָן לֵיהּ, וְחָבִיתָא, שַׁבְקִינָן לָהּ. אַדְהָכִי, אָתָא פְּרִיסְתָּקָא עָלֵיהּ מֵרוֹמִי, אָמַר לֵיהּ: קוּם, דְּמִית לֵיהּ קֵיסָר, וְאַמְרֵי הַנָּהוּ חֲשִׁיבֵי דְּרוֹמִי לְאוֹתְיָבָךְ בְּרֵישָׁא. הֲוָה סַיֵּים חַד מָסְאנָא, בָּעֵי לְמָסַיְמָהּ לְאַחֲרִינָא, לָא עַיֵּיל. בָּעָא לְמִשְׁקְפֵיהּ לְאִידָךְ, לָא נָפַק. אָמַר: מַאי הַאי? אָמַר לֵיהּ: לָא תִּצְטַעַר, שְׁמוּעָה טוֹבָה אַתְיָא לָךְ, דִּכְתִיב: (משלי ט״ו:ל׳) "שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֶּׁן עָצֶם". אֶלָּא מַאי תַּקָּנָתֵיהּ? לֵיתֵי אִינַשׁ דְּלָא מֵיתָבָא דַּעְתָּךְ מִינֵּיהּ, וְלִיחְלִיף קַמָּךְ, דִּכְתִיב: (משלי י״ז:כ״ב) "וְרוּחַ נְכֵאָה תְּיַבֶּשׁ גָּרֶם". עָבַד הָכִי, עַיֵּיל. אָמַר לֵיהּ: וּמַאַחַר דְּחַכְמִיתוּ כּוּלֵי הַאי, עַד הָאִידְנָא אַמַּאי לָא אַתֵּיתוּ לְגַבַּאי? אָמַר לֵיהּ: וְלָא אַמְרֵי לָךְ? אָמַר לֵיהּ: אָנָא נַמִּי אַמְרֵי לְךָ. אָמַר לֵיהּ: מֵיזַל אָזֵילְנָא, וְאֵינִישׁ אַחֲרִינָא מְשַׁדַּרְנָא, אֶלָּא בָּעֵי מִינָּאי מִידֵּי דְּאָתֵן לָךְ. אָמַר לֵיהּ: תֵּן לִי יַבְנֶה וַחֲכָמֶיהָ, וְשׁוֹשֵׁילְתָּא דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְאַסָּוותָא דְּמַסְיֵין לֵיהּ לְרַבִּי צָדוֹק. קָרֵי עָלֵיהּ רַב יוֹסֵף, וְאִיתֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא: (ישעיהו מ״ד:כ״ה) "מֵשִׁיב חֲכָמִים אָחוֹר וְדַעְתָּם יְסַכֵּל". אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר לֵיהּ: לִשַׁבְקִינְהוּ הָנָךְ זִימְנָא. וְהוּא סָבַר: דִּלְמָא כּוּלֵי הַאי לָא עָבִיד, וְהַצָּלָה פּוּרְתָּא נַמִּי לָא הֲוֵי.

כא אַסָּוותָא דְּמַסְיֵין לֵיהּ לְרַבִּי צָדוֹק, מַאי הִיא? יוֹמָא קַמָּא אַשְׁקְיוּהָ מַיָּא דְּפָארֵי, לְמָחָר, מַיָּא דְּסִיפּוּקָא, לְמָחָר, מַיָּא דְּקִימְחָא, עַד דְּרָווֹחַ מֵיעֵיהּ פּוּרְתָּא פּוּרְתָּא.

כב אָזַל, שַׁדְּרֵיהּ לְטִיטוּס הָרָשָׁע. (דברים לב) "וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ". זֶה טִיטוּס הָרָשָׁע, שֶׁחֵרֵף וְגִדֵּף כְּלַפֵּי מַעְלָה. מֶה עָשָׂה? תָּפַשׂ זוֹנָה בְּיָדוֹ, וְנִכְנַס לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים,

וְהִצִּיעַ סֵפֶר תּוֹרָה, וְעָבַר עָלֶיהָ עֲבֵרָה. וְנָטַל סַיִף וְגִדֵּרְאָת הַפָּרֹכֶת, וְנַעֲשָׂה נֵס, וְהָיָה דָּם מְבַצְבֵּץ וְיוֹצֵא, וְקָסָבַר: הָרַג אֶת עַצְמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים עד) "שָׁאֲגוּ צוֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶךָ, שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת". אַבָּא חָנָן אוֹמֵר: (שם פט) "מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ", מִי כָּמוֹךָ חָסִין וְקָשֶׁה, שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ נְאוּצוֹ וְגִדּוּפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע וְשׁוֹתֵק. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: (שמות טו) "מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם ה'", מִי כָּמוֹךָ בָּאִלְּמִים. מֶה עָשָׂה? נָטַל אֶת הַפָּרֹכֶת, וְעָשָׂאוֹ כְּמִין גַּרְגּוּתְנִי, וְהֵבִיא כָּל הַכֵּלִים שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ וְהִנִּיחָן בָּהֶן, וְהוֹשִׁיבָן בִּסְפִינָה, לֵילֵךְ וּלְהִשְׁתַּבֵּחַ בְּעִירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח) "וּבְכֵן רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבֻרִים וָבָאוּ, וּמִמְּקוֹם קָדוֹשׁ יְהַלְּכוּ וְיִשְׁתַּכְּחוּ בָּעִיר אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ". אַל תִּקְרֵי: 'קְבוּרִים', אֶלָּא: 'קְבוּצִים'. אַל תִּקְרֵי: 'וְיִשְׁתַּכְּחוּ', אֶלָּא: 'וְיִשְׁתַּבְּחוּ'. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: קְבוּרִים מַמָּשׁ, דַּאֲפִלּוּ מִילֵּי דְּמִיטַּמְרָן, אִיגַּלְּיָין לֵיהּ. עָמַד עָלָיו נַחְשׁוֹל שֶׁבָּיָם לְטוֹבְעוֹ, אָמַר: כִּמְדָמֶה אֲנִי, שֶׁאֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ, אֵין גְּבוּרָתוֹ אֶלָּא בַּמַּיִם, בָּא פַּרְעֹה, טִבְּעוֹ בַּמַּיִם. בָּא סִיסְרָא, טִבְּעוֹ בַּמַּיִם. אַף הוּא עוֹמֵד עָלַי לְטוֹבְעֵנִי בַּמַּיִם. אִם גִּבּוֹר הוּא, יַעֲלֶה לַיַּבָּשָׁה וְיַעֲשֶׂה עִמִּי מִלְחָמָה. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה [לוֹ]: רָשָׁע בֶּן רָשָׁע, בֶּן בְּנוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע. בְּרִיָּה קַלָּה יֵשׁ לִי בְּעוֹלָמִי, וְיַתּוּשׁ שְׁמָהּ. אַמַּאי קָרֵי לָהּ: בְּרִיָּה קַלָּה? דְּמַעֲלָנָא אִית לָהּ וּמַפְקָנָא לֵית לָהּ. עָלָה לַיַּבָּשָׁה וְתַעֲשֶׂה עִמָּהּ מִלְחָמָה. עָלָה לַיַּבָּשָׁה, בָּא יַתּוּשׁ וְנִכְנַס בְּחָטְמוֹ, וְנִקַּר בְּמֹחוֹ שֶׁבַע שָׁנִים. יוֹמָא חַד הֲוָה קָא חָלִיף אַבָּבָא דְּבֵי נַפְחָא, שָׁמַע קוֹל אַרְזַפְתָּא, אֵישְׁתִּיק. אָמַר: אֵיכָּא תַּקַּנְתָּא, בְּכָל יוֹמָא מַיְתוּ נַפְחָא וּמְחוּקְמֵיהּ. לְגוֹ יְהִיב לֵיהּ אַרְבָּעָה זוּזֵי, לְיִשְׂרָאֵל אָמַר לֵיהּ: מִסְתַּיֵּיד דְּקָא חָזֵית בְּסַנְאֲךָ. עַד תְּלָתִין יוֹמִין עָבֵיד הָכִי, מִכָּאן וָאֵילָךְ, כֵּיוָן דְּדָשׁ דָּשׁ. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן עֲרוֹבָא: אֲנִי הָיִיתִי בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי, וּכְשֶׁמֵּת, פָּצְעוּ אֶת מֹחוֹ, וּמָצְאוּ בּוֹ כְּצִפּוֹר דְּרוֹר מִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: כְּגוֹזָל בֶּן שָׁנָה מִשְׁקַל שְׁנֵי לִיטְרִין. אָמַר אַבַּיֵי: נַקְטִינָן: פִּיו שֶׁל נְחֹשֶׁת וְצִפָּרְנָיו שֶׁל בַּרְזֶל. כִּי הֲוָה קָא מַיְתֵי, אָמַר לְהוּ: לְקַלּוּיֵהלַהוּא גַּבְרָא, וְלִבַּדְּרוּ לְקִיטְמֵיהּאֲשֵׁב יַמֵּי, דְּלָא לִשְׁכְּחֵיהּ אֱלָהָא דִּיהוּדָאֵי, וְלוּקְמֵיהּ בְּדִינָא.

כג אוּנְקְלוֹס בַּר קְלוֹנִיקוֹס, בַּר אַחְתֵּיהּ דְּטִיטוּס הֲוָה. בָּעֵי לְאִיגְיּוּרֵי. [אָזַל], אַסְקֵיהּ לְטִיטוּס בִּנְגִידָא. אָמַר לֵיהּ: מַאן חָשִׁיב בְּהַהוּא עָלְמָא? אָמַר לֵיהּ: יִשְׂרָאֵל. מַהוּ לְאִיתְדּוּקֵי בְּהוּ? אָמַר לֵיהּ: מִילֵּיהוּ נְפִישִׁין וְלָא מָצֵית לְקִיּוּמִינְהוּ. זִיל אִגְּרֵיבְּהוּ בְּהַאי עָלְמָא, וַהֲוֵית רֵישָׁא. דִּכְתִיב: (איכה א) "הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ, אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ" וגו'. כָּל הַמַּצֵר לְיִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה רֹאשׁ. אָמַר לֵיהּ: דִּינֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא בְּמַאי? אָמַר לֵיהּ: בְּמַאי דְּפָסִיק אֲנַפְשֵׁיהּ; כָּל יוֹמָא מְכַנְּשֵׁי לֵיהּ לְקִיטְמֵיהּ, וְדִינֵי לֵיהּ, וְקָלוּ לֵיהּ, וּמְבַדְּרוּ אֲשֵׁב יַמֵּי. אָזַל אַסְקֵיהּ לְבֵלְעָם בִּנְגִידָא, אָמַר לֵיהּ: מַאן חָשִׁיב בְּהַהוּא עָלְמָא? אָמַר לֵיהּ: יִשְׂרָאֵל. מַהוּ לְאִיתְדּוּקֵי בְּהוּ? אָמַר לֵיהּ: (דברים כ"ג) "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל יָמֶיךָ". אָמַר לֵיהּ: דִּינֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא בְּמַאי? אָמַר לֵיהּ:

בְּשִׁכְבַת זֶרַע רוֹתַחַת. אָזַל אַסִּיק לְפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בִּנְגִידָא. אָמַר לֵיהּ: מַאן חָשִׁיב בְּהַהוּא עָלְמָא? אָמַר לֵיהּ: יִשְׂרָאֵל. מַהוּ לְאִדְבּוּקֵי בְּהוּ? אָמַר לֵיהּ: טוֹבָתָם דְּרוֹשׁ, רָעָתָם אַל תִּדְרוֹשׁ, כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן כְּאִלּוּ נוֹגֵעַ בְּבָבַת עֵינוֹ. אָמַר לֵיהּ: דִּינֵיהּ דְּהַנֵּי גַּבְרֵי בְּמַאי? אָמַר לֵיהּ: בְּצוֹאָה רוֹתַחַת. דְּאָמַר מַר: כָּל הַמַּלְעִיג עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים נִדּוֹן בְּצוֹאָה רוֹתַחַת. תָּא חָזֵי מַה בֵּין פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, לִנְבִיאֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלָה כֹּחָהּ שֶׁל בּוּשָׁה, שֶׁהֲרֵי סִיַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת בַּר קַמְצָא, וְהֶחֱרִיב אֶת בֵּיתוֹ וְשָׂרַף אֶת הֵיכָלוֹ.

כד אַתַּרְנְגוֹלָא וְתַרְנְגוֹלְתָּא חָרוּב טוּר מַלְכָּא. דַּהֲווּ נְהִיגֵי, כִּי הֲווּ מַפְקֵי חַתְנָא וְכַלְתָּא, מַפְקֵי קָמֵיהוּ תַּרְנְגוֹלָא וְתַרְנְגוֹלְתָּא, כְּלוֹמַר: פְּרוּ וּרְבוּ כְּתַרְנְגוֹלִין. יוֹמָא חַד הֲוָה קָא חָלִיף גּוּבְרָא דְּרוֹמָאֵי, שָׁקְלִינְהוּ מִינַיְהוּ. נָפְלוּ עֲלַיְהוּ מָחוּנְהוּ. אַתּוּ אָמְרוּ לֵיהּ לְקֵיסָר: "מָרְדוּ בְּךָ יְהוּדָאֵי". אָתָא עֲלַיְהוּ. הֲוָה בְּהוּ הַהוּא בַּר־דְּרוֹמָא, דַּהֲוָה קָפֵיץ מִילָּא וְקָטִיל בְּהוּ. שַׁקְלֵיהּ קֵיסָר לְתָאגֵּיהּוְאוּתְבֵיהּ אַאַרְעָא, אָמַר: רִבּוֹנֵיהּ דְּעָלְמָא כּוּלֵיהּ, אִי נִיחָא לָךְ, לָא תִּמְסְרֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, לְדִידֵיהּ וּלְמַלְכוּתֵיהּ בְּיָדֵיהּ דְּחַד גַּבְרָא. אַכְשְׁלֵיהּ פּוּמָא לְבַר־דְּרוֹמָא, וְאָמַר: (תהילים ס) "הֲלֹא אַתָּה אֱלֹהִים זָנַחְתָּנוּ, וְלֹא תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאוֹתֵינוּ". דָּוִד נַמִּי אָמַר הָכִי? דָּוִד אַתְּמוּהֵי קָא מִתְמָה. עַל לְבֵית הַכִּסֵּא, אָתָא דְּרָקוֹנָאשַׁמְטֵיהּ לְכַרְכְּשֵׁיהּ, וְנָח נַפְשֵׁיהּ. אָמַר: הוֹאִיל וְאִתְרַחִישׁ לִי נִיסָּא הָא זִמְנָא, אֲשַׁבְּקִינְהוּ וְאָזַל. אִיזְדַּקּוּר, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְאַדְּלִיקוּ שְׁרָגֵי, עַד דְּאִתְחֲזֵי בְּלִילוֹנֵי דְּגוּשְׁפַּנְקָא בְּרֻחוֹק מִילָּא. אָמַר: מֵיחְדָא קָא חָדוּ בֵּי יְהוּדָאֵי, הֲדַר אָתָא עֲלַיְהוּ. אָמַר רַבִּי אַסִי: תְּלַת מְאָה אַלְפֵי שְׁלִיפֵי סַיְפָא עַיְּלוּ לְטוּר מַלְכָּא, וְקָטְלוּ בָּהּ תְּלָתָא יוֹמִין וּתְלָתָא לֵילָוָתָא, וּבְהַהִיא גִּיסָּא הִלּוּלֵי וְחִנְגֵּי, וְלָא הֲוֵי יָדְעֵי הַנֵּי בְּהַנֵּי.

כה "בִּלַּע ה' וְלֹא חָמַל אֵת כָּל נְאוֹת יַעֲקֹב". (איכה ב) כִּי אָתָא רַבִּין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵלּוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא עֲיָרוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ בְּהַר הַמֶּלֶךְ. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב אַסִי: שִׁשִּׁים רִבּוֹא עֲיָרוֹת הָיוּ לוֹ לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ בְּהַר הַמֶּלֶךְ, וְכָל אַחַת וְאַחַת הָיוּ בָהּ כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, חוּץ מִשֶּׁלֹּשׁ, שֶׁהָיוּ בָהֶן כִּפָּלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם. אֵלּוּ הֵן: כְּפַר בִּישׁ, כְּפַר שַׁחֲלִים, כְּפַר דִּכְרַיָּא. כְּפַר בִּישׁ, דְּלָא יְהֲבֵי בֵּיתָא לְאוּשְׁפִּיזָא. כְּפַר שַׁחֲלִים, שֶׁהָיְתָה פַּרְנָסָתָן מִן שַׁחֲלִים. כְּפַר דִּכְרַיָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁהָיוּ נְשׁוֹתֵיהֶם יוֹלְדוֹת זְכָרִים תְּחִלָּה, וְיוֹלְדוֹת נְקֵבוֹת בָּאַחֲרוֹנָה, וּפוֹסְקוֹת. אָמַר עוּלָּא: לְדִידִי חָזֵי לִי הַהוּא אַתְרָא, וַאֲפִלּוּ שִׁתִּין רִבְוָותָא קָנֵי לָא מַחֲזִיק. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָּא לְרַבִּי חֲנִינָא: שְׁקוּרֵי מְשַׁקְּרִיתוּ. אָמַר לֵיהּ: (ירמיה ג ודניאל יא) "אֶרֶץ צְבִי" כְּתִיב בָּהּ, מַה צְּבִי זֶה, אֵין עוֹרוֹ מַחֲזִיק אֶת בְּשָׂרוֹ, אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן שֶׁיּוֹשְׁבִין עָלֶיהָ, רָוְחָא, וּבִזְמַן שֶׁאֵין יוֹשְׁבִין עָלֶיהָ, גַּמְדָא.

כו רַב מַנְיוּמִי בַּר חִלְקִיָּה, וְרַב חִלְקִיָּה בַּר טוֹבִיָּה, וְרַב הוּנָא בַּר חִיָּא, הֲווּ יָתְבֵי גַּבֵּי הֲדָדֵי, אֲמְרֵי: אִי אִיכָּא דִּשְׁמִיעַ לֵיהּ מִלְּתָא מִכְּפַר סְכַנְיָא שֶׁל מִצְרַיִם, לֵימָא. פְּתַח חַד מִינַּיְהוּ וְאָמַר: מַעֲשֶׂה בְּאַרוּס שֶׁנִּשְׁבּוּ לְבֵין הַגּוֹיִים, וְהִשִּׁיאוּם זֶה לָזֶה. אָמְרָה לוֹ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, אַל תִּגַּע בִּי, שֶׁאֵין לִי כְּתֻבָּה מִמְּךָ. וְלֹא נָגַע בָּהּ עַד יוֹם מוֹתוֹ. וּכְשֶׁמֵּת, אָמְרָה לָהֶן: סִפְּדוּ לָזֶה, שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ יוֹתֵר מִיּוֹסֵף, דְּאִלּוּ בְּיוֹסֵף לָא הֲוָה אֶלָּא חֲדָא שַׁעְתָּא, וְהַאי, כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא. וְאִלּוּ יוֹסֵף, לְאוֹ בַּחֲדָא מִטָּה, וְהַאי, בַּחֲדָא מִטָּה. וְאִלּוּ יוֹסֵף, לְאוֹ אִשְׁתּוֹ, וְהַאי, אִשְׁתּוֹ. פְּתַח אִידָךְ וְאָמַר: מַעֲשֶׂה וְעָמְדוּ אַרְבָּעִים מוֹדִיּוֹת בְּדִינָר, נָחְסַר הַשַּׁעַר מוֹדָיָא אַחַת, וּבָדְקוּ וּמָצְאוּ אָב וּבְנוֹ שֶׁבָּאוּ עַל נַעֲרָה מְאֹרָסָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהֵבִיאוּם לְבֵית־דִּין וּסְקָלוּם, וְחָזַר הַשַּׁעַר לְמְקוֹמוֹ. פְּתַח אִידָךְ וְאָמַר: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד, שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשְׁתּוֹ לְגָרְשָׁהּ, וְהָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ מְרֻבָּה, מֶה עָשָׂה? הָלַךְ וְזִמֵּן אֶת שׁוֹשְׁבִינָיו, וְהֶאֱכִילָן, וְהִשְׁקָן, שִׁכְּרָן, וְהִשְׁכִּיבָן עַל מִטָּה אַחַת, וְהֵבִיא לֹבֶן בֵּיצָה וְהִטִּיל בֵּינֵיהֶן, וְהֶעֱמִיד לָהֶן עֵדִים, וּבָא לְבֵית־דִּין. הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד מִתַּלְמִידֵי שַׁמַּאי הַזָּקֵן, וּבָבָא בֶּן בּוּטָא שְׁמוֹ. אָמַר לָהֶם: כָּךְ מְקֻבָּלַנִי מִשַּׁמַּאי הַזָּקֵן, לֹבֶן בֵּיצָה סוֹלֵד מִן הָאוּר, וְשִׁכְבַת זֶרַע דּוֹחָה מִן הָאוּר. בָּדְקוּ וּמָצְאוּ כִּדְבָרָיו, וְהֵבִיאוּהוּ לְבֵית־דִּין, וְהִלְקוּהוּ, וְהִגְבּוּהוּ כְּתֻבָּתָהּ מִמֶּנּוּ. אָמַר לֵיהּ [אַבַּיֵי] לְרַב יוֹסֵף: וּמַאַחַר דְּהָווּ צַדִּיקִים כּוּלֵי הַאי, מַאי טַעְמָא אִיעֲנוּשׁ? אָמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם דְּלָא אִיאֲבוּל עַל יְרוּשְׁלַיִם. דִּכְתִיב: (ישעיה ס) "שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, וְגִילוּ בָהּ כָּל אֹהֲבֶיהָ, שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ".

כז אַשַּׁקָּא דְּרִיסְפַּק חָרוּב בֵּיתָר. דַּהֲווּ נָהֲגֵי, כִּי הֲוָה מִתְיַלֵּיד יְנוּקָא, שַׁתְּלֵי אַרְזָא. יְנוּקְתָּא, שַׁתְּלֵי תּוֹרְנִיתָא. וְכִי הֲווּ מִינְסְבֵי, קַיְצֵי לְהוּ וַעֲבְדֵי (להו) גְּנָנָא. יוֹמָא חֲדָא הֲוָה קָא חָלְפָא בְּרַתֵּיהּ דְּקֵיסָר. אִיתְּבַר שַׁקָּא דְּרִיסְפַּק. קָצוּ אַרְזָא וְעַיְילוּ לָהּ. אַתּוּ נָפוּל עָלַיְהוּ מָחוּנְהוּ. אַתּוּ אָמְרוּ לֵיהּ לְקֵיסָר: "מָרְדוּ בְּךָ יְהוּדָאֵי". אָתָא עָלַיְהוּ. "גְּדַע בָּחֳרִי אַף כֹּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל". (איכה ב) אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵלּוּ שְׁמוֹנִים [אֶלֶף] קַרְנֵי מִלְחָמָה שֶׁנִּכְנְסוּ לְכַרְךְ בֵּיתָר בְּשָׁעָה שֶׁלְּכָדוּהָ, וְהָרְגוּ בָהּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף, עַד שֶׁהָלַךְ דָּמָן וְנִפַּל לַיָּם הַגָּדוֹל. שֶׁמָּא תֹּאמַר: קְרוֹבָה הָיְתָה? רְחוֹקָה הָיְתָה מִיל. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: שְׁנֵי נְחָלִים יֵשׁ בְּבִקְעַת יְדִים, אֶחָד מוֹשֵׁךְ אֵילָךְ וְאֶחָד מוֹשֵׁךְ אֵילָךְ. וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים, שְׁנֵי חֲלָקִים מַיִם וְאֶחָד דָּם. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: שֶׁבַע שָׁנִים בָּצְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֶת כַּרְמֵיהֶם מִדָּמָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּלֹא זֶבֶל.

כח אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: סָח לִי זָקֵן אֶחָד מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: בְּבִקְעָה זוֹ הָרַג נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים מָאתַיִם וְאַחַת עֶשְׂרֵה רִבּוֹא, וּבִירוּשָׁלַיִם הָרַג תִּשְׁעִים וְאַרְבַּע רִבּוֹא עַל אֶבֶן אַחַת. עַד שֶׁהָלַךְ דָּמָן וְנָגַע בְּדָמוֹ שֶׁל זְכַרְיָה. לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (הושע

ד) "וְדִמִּים בְּדָמִים נָגָעוּ". אַשְׁכְּחֵיהּ לִדְמֵיהּ דִּזְכַרְיָה דַּהֲוָה קָא מְרַתַּח וְסָלִיק, אָמַר לְהוּ: מַאי הַאי? אָמְרוּ לֵיהּ: דַּם זָבְחִים דְּאִישְׁתַּפּוּךְ. אַיְתִי דְּמֵי וְלָא אִידְמֵי. אָמַר לְהוּ: אִי אַמְרֵיתוּ לִי, מוּטָב, וְאִי לָאו, מְסָרִיקְנָא לְבִשָּׂרֵיכוּ בְּמַסְרְקֵי דְּפַרְזְלָא! אָמְרֵי לֵיהּ: מַאי נֵימָא לָךְ? נְבִיָא הֲוָה בָּן, דַּהֲוָה קָא מוֹכַח לָן בְּמִילֵי דִּשְׁמַיָא, קַמַּיְנָן עֲלוֹיֵהּ וְקַטְלִינָן לֵיהּ. וְהָא כַּמָּה שְׁנִין דְּלָא קָא נַיְח דְּמֵיהּ. אָמַר לְהוּ: אֲנָא מְפַיְסְנָא לֵיהּ. אַיְתִי סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה, וְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, קְטַל עִילּוּיֵהּ וְלָא נָח. בַּחוּרִים וּבְתוּלוֹת, קְטַל עִילּוּיֵהּ וְלָא נָח. אַיְתִי תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן קְטַל עִילּוּיֵהּ וְלָא נָח. אָמַר לֵיהּ: זְכַרְיָה! זְכַרְיָה! טוֹבִים שֶׁבְּהֶם אִבַּדְתִּי, נִיחָא לְךָ דְּאַבְּדִינְהוּ לְכוּלְּהוּ? כַּד אָמַר לֵיהּ הָכִי, נָח. בְּהַהִיא שַׁעְתָּא הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּדַעְתֵּיהּ, אָמַר: וּמָה אִם עַל נֶפֶשׁ אַחַת כָּךְ, הַהוּא גַּבְרָא דְּקָטַל כָּל הַנֵי נְשָׁמָתָא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה?! עָרַק, אָזַל, שָׂדַר [שְׁטַר] פִּירְטָתָא בְּבֵיתֵיהּ וְאִגַּיֵיר. תָּנָא: נַעֲמָן, גֵּר תּוֹשָׁב הָיָה. נְבוּזַרְאֲדָן, גֵּר צֶדֶק הָיָה. מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל הָמָן לָמְדוּ תּוֹרָה בִּבְנֵי בְּרַק. מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל סִיסְרָא לִמְּדוּ תִּינוֹקוֹת בִּירוּשָׁלַיִם. מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל סַנְחֵרִיב לִמְּדוּ תּוֹרָה בָּרַבִּים. מַאן אִינּוּן? שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן. הֵינוּ דִּכְתִיב: (יחזקאל כד) "נָתַתִּי אֶת דָּמָהּ עַל צְחִיחַ סָלַע לְבִלְתִּי הִכָּסוֹת".

כט "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו". (בראשית כז) "הַקֹּל", זֶה אַדְרְיָינוּס קֵיסָר שֶׁהָרַג בְּאֵלֶּכְסַנְדְרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם שִׁשִּׁים רִבּוֹא עַל שִׁשִּׁים רִבּוֹא, כִּפְלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם. "קוֹל יַעֲקֹב", זֶה אַסְפַּסְינוּס קֵיסָר, שֶׁהָרַג בְּכָרְךְ בֵּיתָר אַרְבַּע מֵאוֹת רִבּוֹא, וְאָמְרֵי לְהּ: אַרְבַּעַת אֲלָפִים רִבּוֹא. "וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו", זוֹ מַלְכוּת אֱדוֹם שֶׁהֶחֱרִיבָה אֶת בֵּיתֵנוּ, וְשָׂרְפָה אֶת הֵיכָלֵנוּ, וְהִגְלִיתָנוּ מֵאַרְצֵנוּ. דָּבָר אַחֵר: "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב", אֵין לְךָ תְּפִלָּה שֶׁמּוֹעֶלֶת, שֶׁאֵין בָּהּ מִזְרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וְ"הַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו", אֵין לְךָ מִלְחָמָה שֶׁנּוֹצַחַת, שֶׁאֵין בָּהּ מִזַּרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: (איוב ה) "בְּשׁוֹט לָשׁוֹן תֵּחָבֵא", בְּחַרְחוּרֵי לָשׁוֹן תֵּחָבֵא.

ל אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קלז) "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל, שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן". מְלַמֵּד, שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד, חֻרְבַּן בַּיִת רִאשׁוֹן, וְחֻרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי. חֻרְבַּן בַּיִת רִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ". חֻרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי, דִּכְתִיב: (שם) "זְכֹר ה' לִבְנֵי אֱדוֹם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלִַם, הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, וְאִי תֵּימָא רַבִּי אֲמִי, וְאָמְרֵי לְהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: מַעֲשֶׂה בְּאַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים וִילָדוֹת שֶׁנִּשְׁבּוּ לְקָלוֹן. הִרְגִּישׁוּ בְּעַצְמָן לָמָּה הֵם מִתְבַּקְּשִׁים, אָמְרוּ: אִם אָנוּ טוֹבְעִים בַּיָּם, אָנוּ בָּאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא? דָּרַשׁ לָהֶם הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם: (שם סח) "אָמַר ה': מִבָּשָׁן אָשִׁיב, אָשִׁיב מִמְּצֹלוֹת יָם". 'מִבָּשָׁן אָשִׁיב', מִבֵּין שִׁנֵּי אֲרָיוֹת אָשִׁיב. 'מִמְּצֹלוֹת יָם', אֵלּוּ שֶׁטּוֹבְעִין בַּיָּם. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ יְלָדוֹת כָּךְ, קָפְצוּ כֻּלָּם וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הַיָּם. נָשְׂאוּ יְלָדִים קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמָם, וְאָמְרוּ: מָה הַלָּלוּ שֶׁדַּרְכָּן לְכָךְ, כָּךְ. אָנוּ, שֶׁאֵין דַּרְכֵּנוּ לְכָךְ, עַל אַחַת

כַּמָּה וְכַמָּה! אַף הֵם קָפְצוּ לְתוֹךְ הַיָּם. וַעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: (שם מד) "כִּי עָלֶיךָ הרגנו כָּל הַיּוֹם, נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה". וְרַב יְהוּדָה אָמַר: זוֹ אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָּנֶיהָ. אַתְיוּהָ לְקַמָּא לְקַמֵּיהּ דְּקֵיסָר, אָמְרוּ לֵיהּ: פְּלַח לַעֲבוֹדָה זָרָה! אָמַר לְהוּ: כָּתוּב בַּתּוֹרָה: (שמות כ) "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". אַפְקוּהָ וְקַטְּלוּהָ.

אַתְיוּהָ לְאִידָךְ לְקַמֵּיהּ דְּקֵיסָר, אָמְרוּ לֵיהּ: פְּלַח לַעֲבוֹדָה זָרָה! אָמַר לְהוּ: כָּתוּב בַּתּוֹרָה: (שמות כ׳:ג׳) "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי", אַפְקוּהָ וְקַטְּלוּהָ. אַתְיוּהָ לְאִידָךְ, וְאָמְרוּ לֵיהּ: פְּלַח לַעֲבוֹדָה זָרָה! אָמַר לְהוּ: כָּתוּב בַּתּוֹרָה: (שם לד) ("לא תשתחוה לאל אחר". אפקוה וקטלוה. אתיוה לאידך, אמרו ליה: פלח לעבודה זרה. אמר להם: כתוב בתורה:) (שם כב) "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם". אַפְקוּהָ וְקַטְּלוּהָ. אַתְיוּהָ לְאִידָךְ, אָמְרוּ לֵיהּ: פְּלַח לַעֲבוֹדָה זָרָה! אָמַר לָהֶם: כָּתוּב בַּתּוֹרָה: (דברים ו׳:ד׳) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", אַפְקוּהָ וְקַטְּלוּהָ. אַתְיוּהָ לְאִידָךְ, אָמְרוּ לֵיהּ: פְּלַח לַעֲבוֹדָה זָרָה! אָמַר לָהֶם: כָּתוּב בַּתּוֹרָה: (שם ד) "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד". אַפְקוּהָ וְקַטְּלוּהָ. אַתְיוּהָ לְאִידָךְ, אָמְרוּ לֵיהּ: פְּלַח לַעֲבוֹדָה זָרָה! אָמַר לְהוּ: כָּתוּב בַּתּוֹרָה: (שם כו) "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם וְגוֹ', וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם", כְּבָר נִשְׁבַּעְנוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין אָנוּ מַעֲבִירִין אוֹתוֹ בְּאֵל אַחֵר, וְאַף הוּא נִשְׁבַּע לָנוּ, שֶׁאֵין מַעֲבִיר אוֹתָנוּ בְּאָמָּה אַחֶרֶת. אָמַר לֵיהּ קֵיסָר: אִישְׁדֵי לָךְ גּוּשְׁפַּנְקָא, וְנֶחְתֵּין וְשָׁקְלֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלֵימְרוּ: קַבֵּיל עֲלֵיהּ הוּרְמָנָא דְּמַלְכָּא. אָמַר לֵיהּ: חָבָל עֲלָךְ קֵיסָר, חָבָל עֲלָךְ קֵיסָר, עַל כְּבוֹד עַצְמְךָ כְּךָ, עַל כְּבוֹד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אַפְקוּהָ לְמִקְטְלֵיהּ, אָמְרָה לְהוּ אִימֵּיהּ: יְהָבוּהָ נִיהֲלִי וְאַנַשְׁקֵיהּ פּוּרְתָּא. אָמְרָה לוֹ: בְּנִי, לְכוּ וְאִמְרוּ לְאַבְרָהָם אֲבִיכֶם: אַתָּה עָקַדְתָּ מִזְבֵּחַ אֶחָד, וַאֲנִי עָקַדְתִּי שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת. אַף הִיא עָלְתָה לַגַּג וְנָפְלָה וּמֵתָה, יָצָאתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: (תהילים קי״ג:ט׳) "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: זוֹ מִילָה, שֶׁנִּתְנָה בַּשִּׁמְינִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמַּרְאִין הֲלָכוֹת שְׁחִיטָה בְּעַצְמָם. דְּאָמַר רָבָא: כָּל מִילֵּי לִיחְזֵי אִינַשׁ בְּנַפְשֵׁיהּ, בַּר מִשְּׁחִיטָה וְדָבָר אַחֵר. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּמִיתִין עַצְמָן עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, כִּדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמֵּמִית עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״ט:י״ד) "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל".

לֹא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַרְבָּעִים סְאָה קְצוּצֵי תְּפִלִּין נִמְצְאוּ בְּרֹאשֵׁי הָרוּגֵי בֵּיתָר. רַבִּי יַנַּאי בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁלֹשׁ קֻפּוֹת שֶׁל אַרְבָּעִים אַרְבָּעִים סְאָה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אַרְבָּעִים קֻפּוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ סְאִין. וְלָא פְּלִיגִי, הָא, דְּרֵישָׁא, הָא, דְּדַרְעָא. אָמַר רַבִּי אַסִי: אַרְבָּעָה קַבִּין מֹחַ נִמְצְאוּ עַל אֶבֶן אַחַת. עוּלָּא אָמַר: תִּשְׁעָה קַבִּין. אָמַר רַב כַּהֲנָא, וְאִי

תֵּימָא שִׁילָא בַּר מָרִי: מַאי קְרָאָה? (תהילים קל"ז:ח') "בַּת בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה, אַשְׁרֵי שֶׁיְּשַׁלֶּם לָךְ וְגוֹ', אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֵז וְנִפֵּץ אֶת עֹלָלַיִךְ אֶל הַסָּלַע". (איכה ד':ב') "בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז". מַאי 'מְסֻלָּאִים בַּפָּז'? אִילֵימָא, דַּהֲווּ מְחַפֵּי בְּפִיזָא? וְהָאֲמְרֵי דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא: תַּרְתֵּי מַתְקְלֵי אִיסְתְּרֵי פִּיזֵי נָחוּת בְּעָלְמָא, חָדָא בִּרוֹמִי, וַחֲדָא בִּכוּלֵי עָלְמָא. אֶלָּא: שֶׁהָיוּ מְנַנִּין אֶת הַפָּז בְּיָפְיָן. מֵעִיקָּרָא הֲווּ חֲשִׁיבֵי דְּרוֹמָאֵי נָקְטֵי בִּלְיוֹנֵי דְּגוּשְׁפַּנְקָא וּמְשַׁמְּשֵׁי עַרְסֵיהוּ. מִכָּאן וָאֵילָךְ, מַיְתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַסְרֵי בְּכַרְעֵי דְּפוּרְיֵהוּ וּמְשַׁמְּשֵׁי. אָמַר לֵיהּ חַד לְחַבְרֵיהּ: הָא, הֵיכָא כְּתִיבָא? אָמַר לֵיהּ: (דברים כ"ח:ס"א) "גַּם כָּל חֳלִי וְכָל מַכָּה אֲשֶׁר לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת". אָמַר: כַּמָּה מְרַחְיְקְנָא מִדּוּכְתָּא פְּלָן. אָמַר לֵיהּ: אִינְגַּד, פּוּסְתָּא וּפַלְגָּא. אָמַר לֵיהּ: אִי מַטָאי לְגַבֵּיהּ, לָא אִיצְטְרִיכִי לָךְ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַאי דִּכְתִיב: (איכה ג':נ"א) "עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי". אַרְבַּע מֵאוֹת בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת הָיוּ בִּכְרַךְ בֵּיתָר, וּבְכָל אַחַת וְאַחַת הָיוּ בָּהּ אַרְבַּע מֵאוֹת מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד הָיוּ לְפָנָיו אַרְבַּע מֵאוֹת תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, וּכְשֶׁהָיָה אוֹיֵב נִכְנָס לְשָׁם, הָיוּ דּוֹקְרִין אוֹתוֹ בְּחַטְרֵיהֶן, וּכְשֶׁגָּבַר אוֹיֵב וּלְכָדוּם, כְּרָכוּם בְּסִפְרֵיהֶם וְהִצִּיתוּם בָּאֵשׁ.

לב תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, שֶׁהָלַךְ לִכְרַךְ גָּדוֹל שֶׁבְּרוֹמִי, אָמְרוּ לוֹ: תִּינוֹק אֶחָד יֵשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, יָפֶה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאִי, וּקְוָצוֹתָיו סְדוּרוֹת לוֹ תַּלְתַּלִּים. הָלַךְ וְעָמַד עַל פֶּתַח בֵּית הָאֲסוּרִים, אָמַר: (ישעיהו מ"ב:כ"ד) "מִי נָתַן לְמִשִּׁסָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים"? עָנָה אוֹתוֹ תִּינוֹק וְאָמַר: (שם) "הֲלוֹא ה' זוּ חָטָאנוּ לוֹ, וְלֹא אָבוּ בְדַרְכָיו הָלוֹךְ, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ". אָמַר: מַבְטִחֵנִי בּוֹ שֶׁמּוֹרֶה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, הֲעָבוֹדָה, שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן עַד שֶׁאֶפְדֶּנּוּ בְּכָל מָמוֹן שֶׁפּוֹסְקִין עָלָיו. אָמְרוּ: לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁפָּדָאוֹ בְּמָמוֹן הַרְבֵּה, וְלֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁהוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. וּמָנוּ? רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בִּבְנוֹ וּבְבִתּוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע, שֶׁנִּשְׁבּוּ לִשְׁנֵי אֲדוֹנִים. לְיָמִים נִזְדַּוְּגוּ שְׁנֵיהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד, זֶה אוֹמֵר: יֵשׁ לִי עֶבֶד שֶׁאֵין כְּיָפְיוֹ בְּכָל הָעוֹלָם, וְזֶה אוֹמֵר: יֵשׁ לִי שִׁפְחָה שֶׁאֵין בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּיָפְיָהּ. אָמְרוּ: בּוֹא וְנִשְׂאֵם זֶה לָזֶה וּנְחַלֵּק בַּוְּלָדוֹת. הִכְנִיסוּם לְחֶדֶר, זֶה יָשַׁב בְּקֶרֶן זָוִית זוֹ, וְזוֹ יָשְׁבָה בְּקֶרֶן זָוִית זוֹ. זֶה אוֹמֵר: אֲנִי כֹּהֵן בֶּן כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, אֶשָּׂא שִׁפְחָה? וְזֹאת אוֹמֶרֶת: אֲנִי כֹּהֶנֶת בַּת כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, אֶנָּשֵׂא לְעֶבֶד? וּבָכוּ כָּל הַלַּיְלָה. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, הִכִּירוּ זֶה אֶת זֶה, וְנָפְלוּ זֶה עַל זֶה, וְנָעוּבְּבְכִיָּה עַד שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתָן. וַעֲלֵיהֶן קוֹנֵן יִרְמְיָה: (איכה א':ט"ז) "עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה, עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה מַיִם".

לג אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת, וְצָפְנַת בַּת פְּנִיאֵל שְׁמָהּ. 'צָפְנַת' שֶׁהַכֹּל צוֹפִים בְּיָפְיָהּ, 'בַּת פְּנִיאֵל' בְּתוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁשִּׁמֵּשׁ לִפְנֵי וְלִפְנִים, שֶׁנִּתְעַלֵּל בָּהּ

שַׁבַּאי כָּל הַלַּיְלָה. לְמָחָר הִלְבִּישָׁהּ שִׁבְעָה חֲלוּקִים, וְהוֹצִיאָהּ לְמָכָרָהּ. בָּא אָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה מְכֹעָר בְּיוֹתֵר. אָמַר לוֹ: הַרְאֵנִי אֶת יָפְיָהּ, אָמַר לוֹ: רֵיקָה, אִם אַתָּה רוֹצֶה לִקַּח, קַח! שֶׁאֵין כְּיָפְיָהּ בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אָמַר לוֹ: אַף עַל פִּי כֵן. הִפְשִׁיטָהּ שִׁשָּׁה חֲלוּקִין, וּשְׁבִיעִי קְרַעְתּוֹ, וְנִתְפַּלְּשָׁה בָּאֵפֶר. אָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם עָלֵינוּ לֹא חַסְתָּ, עַל קְדֻשַּׁת שִׁמְךָ הַגָּבוֹר לָמָּה לָא תָּחוּס? וְעָלֶיהָ קוֹנֵן יִרְמְיָה: (ירמיהו ו':כ"ו) "בַּת־עַמִּי חִגְרִי שָׂק וְהִתְפַּלְּשִׁי בָּאֵפֶר, אֵבֶל יָחִיד עֲשִׂי לָךְ, מִסְפֵּד תַּמְרוּרִים, כִּי פִתְאֹם יָבֹא הַשֹּׁדֵד עָלֵינוּ". 'עָלַיִךְ' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'עָלֵינוּ'. כִּבְיָכוֹל, עָלַי וְעָלַיִךְ בָּא שׁוֹדֵד.

לד אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (מיכה ב':ב') "וְעָשְׁקוּ גֶּבֶר וּבֵיתוֹ, וְאִישׁ וְנַחֲלָתוֹ"? מַעֲשֶׂה בְּאָדָם שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאֵשֶׁת רֵעוֹ, וְשׁוּלְיָא דְּנַגְּרֵי"הָוה. פַּעַם אַחַת הֶצְרִךְ רֵעוֹ לְלִוּוֹת. אָמַר לוֹ: שַׁגֵּר אִשְׁתְּךָ אֶצְלִי וְאַלְוֶנָּה (לך). שִׁגֵּר אִשְׁתּוֹ אֶצְלוֹ, שָׁהָה עִמָּהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים. קִדֵּם וּבָא אֶצְלוֹ, אָמַר לוֹ: אִשְׁתִּי שֶׁשִּׁגַּרְתִּי לְךָ, הֵיכָן הִיא? אָמַר לוֹ: אֲנִי פְּטַרְתִּיהָ לְאַלְתַּר, וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהַתִּנּוֹקוֹת נִתְעַלְּלוּ בָּהּ בַּדֶּרֶךְ. אָמַר לוֹ: מָה אֶעֱשֶׂה? אָמַר לוֹ: אִם אַתָּה שׁוֹמֵעַ לַעֲצָתִי, גָּרְשָׁהּ. אָמַר לוֹ: כְּתֻבָּתָהּ מְרֻבָּה. אָמַר לוֹ: אֲנִי אַלְוֶךָּ וְתֵן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ. עָמַד זֶה וְגֵרְשָׁהּ, הָלַךְ הוּא וּנְשָׂאָהּ. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ לְפָרְעוֹ, אָמַר לוֹ: בּוֹא וַעֲשֵׂה עִמִּי בְּחוֹבְךָ. וְהָיוּ הֵם יוֹשְׁבִין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וְהוּא הָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עֲלֵיהֶם. וְהָיוּ דְּמָעוֹת נוֹשְׁרוֹת מֵעֵינָיו וְנוֹפְלוֹת בְּכוֹסֵיהֶן. וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין. וְאָמְרֵי לָהּ: עַל שְׁתֵּי פְּתִילוֹת בְּנֵר אֶחָד.

לה אָמַר רַבָּה בְּרֵיהּ דְּרָבָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי הִלֵּל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי וָלֶס: מִימוֹת מֹשֶׁה וְעַד רַבִּי, לֹא מָצִינוּ תּוֹרָה וּגְדֻלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד. וְלָא? וְהָא הֲוָה יְהוֹשֻׁעַ. הֲוָה אֶלְעָזָר! וְהָא הֲוָה אֶלְעָזָר? הֲוָה פִּינְחָס! וְהָא הֲוָה פִּינְחָס? הֲוּוּ זְקֵנִים! וְהָא הֲוָה שְׁמוּאֵל? הֲוָה שְׁמוּאֵל! וְהָא נָח נַפְשֵׁיהּ? כּוּלְּהוּ שְׁנֵי קָאָמְרִינָן! וְהָא הֲוָה דָּוִד? הֲוָה עִירָא הַיְאִירִי! וְהָא נָח נַפְשֵׁיהּ? כּוּלְּהוּ שְׁנֵי בָּעֵינָן! הָא הֲוָה שְׁלֹמֹה? הֲוָה שִׁמְעִי בֶּן גֵּרָא! וְהָא קָטְלֵיהּ? כּוּלְּהוּ שְׁנֵי קָאָמְרִינָן! הָא הֲוָה חִזְקִיָּה? הֲוָה שֶׁבְנָא! הָא אִיקְטִיל? כּוּלְּהוּ שְׁנֵי קָאָמְרִינָן! וְהָא הֲוָה עֶזְרָא? הֲוָה נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה! אָמַר רַבִּי אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא: אַף אֲנִי אוֹמֵר: מִימוֹת רַבִּי וְעַד רַב אַשִׁי, לֹא מָצִינוּ תּוֹרָה וּגְדֻלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד. וְלָא? וְהָא הֲוָה הוּנָא בַּר נָתָן? שַׁאנִי הוּנָא בַּר נָתָן, דְּמֵיכַף הֲוָה כַּייף לֵיהּ לְרַב אַשִׁי.

לו "וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל הַמֶּלְתָּחָה" וְגוֹ'. (מלכים ב י':כ"ב) מַאי 'מֶלְתָּחָה'? אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר יַעֲקֹב, [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: דָּבָר הַנִּמְלָל וְנִמְתָּח.

לז מִשְׁנָה. אֵלּוּ דְּבָרִים אָמְרוּ מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם: כֹּהֵן קוֹרֵא רִאשׁוֹן וְאַחֲרָיו לֵוִי וְאַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. גְּמָרָא. מְנָא הַנֵי מִילֵי? אָמַר רַב מַתְנָה: דְּאָמַר קְרָא: (דברים

ל״א:ט׳) "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי". אַטוּ אַנָן לָא יָדְעִינָן דְּכֹהֲנִים בְּנֵי לֵוִי נִינְהוּ? אֶלָּא, כֹּהֵן בְּרִישָׁא וְהָדַר לֵוִי. [רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: מֵהָכָא: (שם כא) "וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי". אַטוּ אַנָן לָא יָדְעִינָן דְּכֹהֲנִים בְּנֵי לֵוִי נִינְהוּ? אֶלָּא, כֹּהֵן בְּרִישָׁא וְהָדַר לֵוִי. רַב אַשִׁי אָמַר: מֵהָכָא: (ד"ה א כג) "בְּנֵי עַמְרָם; אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה, וַיִּבָּדֵל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים'. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר מֵהָכָא: (ויקרא כא) 'וְקִדַּשְׁתּוֹ'! לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה].

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: (שם) 'וְקִדַּשְׁתּוֹ', לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה; לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן, וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן, וְלִטֹּל מָנָה יָפָה רִאשׁוֹן. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם? דְּאוֹרַיְתָא הִיא! אָמַר לֵיהּ: דְּאוֹרַיְתָא, וּמִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ נַמִּי מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם הִיא, דִּכְתִיב: (משלי ג׳:י״ז) "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם, וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם"! אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: לְכִדְמַר, דְּתַנְיָא: שְׁנַיִם, מַמְתִּינִין זֶה לָזֶה בַּקְּעָרָה, שְׁלֹשָׁה, אֵין מַמְתִּינִין. הַבּוֹצֵעַ הוּא פּוֹשֵׁט יָדוֹ תְּחִלָּה, וְאִם בָּא לַחֲלֹק כָּבוֹד לְרַבּוֹ אוֹ לְמִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ].

לח [רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ, מְעַיְּנֵי בְּסִפְרָא דְּאַגַּדְתָּא בְּשַׁבְּתָא. וְהָא לֹא נִתַּן לִכָּתֵב? אֶלָּא כֵּיוָן דְּלָא אִפְשָׁר, (תהילים קי״ט:קכ״ו) "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ" וְכוּ'. "אֵין כּוֹתְבִין" וְכוּ'. אֵיתֵיבֵיהּ: אַף הִיא עָשְׂתָה טַבְלָא שֶׁל זָהָב, שֶׁפָּרְשַׁת סוֹטָה כְּתוּבָה עָלֶיהָ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בְּאֶלֶף בֵּית]. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי בְּנָאָה: הַתּוֹרָה, מְגִלָּה מְגִלָּה נִתְּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מ) "אָז אָמַרְתִּי, הִנֵּה בָאתִי בִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: תּוֹרָה, חֲתוּמָה נִתְּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״א:כ״ו) "לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה", וְאֵידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב: 'לָקֹחַ'! הַהוּא לְבָתַר דְּאִדְבַּק. וְאֵידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב: "בִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי"! הַהוּא, דְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אִקְרֵי 'מְגִלָּה', דִּכְתִיב: (זכריה ה׳:ב׳) "וַיֹּאמֶר אֵלַי: מָה אַתָּה רֹאֶה? וָאֹמַר: אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה". אִי נַמִּי לְכִדְרַבִּי לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי: שְׁמוֹנָה פְּרָשִׁיוֹת נֶאֶמְרוּ בְּיוֹם שֶׁהֻקַּם בּוֹ הַמִּשְׁכָּן, אֵלּוּ הֵן: פָּרָשַׁת כֹּהֲנִים, וּפָרָשַׁת לְוִיִּם, וּפָרָשַׁת טְמֵאִים, וּפָרָשַׁת שִׁלּוּחַ טְמֵאִים, וּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, וּפָרָשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן, וּפָרָשַׁת נְרוֹת, וּפָרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: תּוֹרָה, רֻבָּהּ בִּכְתָב, וּמְעוּטָהּ עַל־פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ח׳:י״ב) "אֶכְתֹּב לוֹ רֻבֵּי תוֹרָתִי, כְּמוֹ זָר נֶחְשָׁבוּ". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רֹב עַל־פֶּה, וּמְעוּט בִּכְתָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״ד:כ״ז) "כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה". וְאֵידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב: "אֶכְתֹּב לוֹ רֻבֵּי תוֹרָתִי"? הַהוּא, אַתְמוּהֵי קָא מִתַּמַּהּ: "אֶכְתֹּב לוֹ רֻבֵּי תוֹרָתִי? וַהֲלֹא כְּמוֹ זָר נֶחְשָׁבוּ"! וְאֵידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב: "כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה"! הַהוּא, מִשּׁוּם דִּתְקִיפִי לְמֵימְרִינְהוּ. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָנִי, מְתוּרְגְּמַנֵּיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כְּתִיב: (שם) "כְּתָב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה". וּכְתִיב: "כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", הָא כֵּיצַד? דִּבְרִים שֶׁבִּכְתָב אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאָמְרָם עַל־פֶּה, וּדְבָרִים שֶׁבְּעַל־פֶּה אִי

אַתָּה רַשַּׁאי לְאָמְרָם בִּכְתָב. [דְּבֵי] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: 'אֱלֹה', אֱלֹה אַתָּה כּוֹתֵב, וְאִי אַתָּה כּוֹתֵב הֲלָכוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא כָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא בִּשְׁבִיל דְּבָרִים שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל"ד:כ"ז) "כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל".

לט [פִּסְקָא]. מְעָרְבִין בְּבֵית יָשָׁן מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם כָּבוֹד? וְהָא הַהוּא שִׁפּוּרָא דַּהֲוָה מֵעִיקָּרָא בֵּי רַב יְהוּדָה, וְלִבְסוֹף בֵּי רַבָּה, וְלִבְסוֹף בֵּי רַב יוֹסֵף, וְלִבְסוֹף בֵּי אַבַּיֵי, וְלִבְסוֹף בֵּי רָבָא! אֶלָּא מִשּׁוּם חֲשָׁדָא.

[פִּסְקָא. עָנִי הַמְנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַזִּית, מַה שֶּׁתַּחְתָּיו גָּזֵל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם]. תָּנָא: אִם לִקֵּט וְנָתַן בַּיָּד, הֲרֵי זֶה גָּזֵל גָּמוּר. רַב כַּהֲנָא הֲוָה קָאָזִיל לְהוּצָל, חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה שָׁדֵי אוּפֵּי וְקָא נַתְרָן תַּמְרֵי. אָזַל קָא מַנְקֵיט וְאָכִיל, אָמַר לֵיהּ: חָזֵי מַר, דִּבְיָדַאי שַׁדִּיתִינְהוּ. אָמַר לֵיהּ: מֵאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה אַתָּה? קָרֵי עָלֵיהּ: (משלי י':כ"ה) "וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם".

מ תָּנוּ רַבָּנָן: מְפָרְנְסִים עֲנֵיֵּי גוֹיִים עִם עֲנֵיֵּי יִשְׂרָאֵל, וּמְבַקְּרִים חוֹלֵי גוֹיִים עִם חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, וְקוֹבְרִים מֵתֵי גוֹיִים עִם מֵתֵי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

[משנה. מַחֲזִיקִין יְדֵי גּוֹיִים בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. גְּמָרָא. רַב חִסְדָּא מַקְדִּים וְיָהִיב לְהוּ שְׁלָמָא. רַב כַּהֲנָא אָמַר לְהוּ: "שְׁלָמָא לְמַר"].

מא רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא הֲווּ יָתְבֵי, חָלִיף וְאָזִיל גְּנֵיבָא. אָמַר לֵיהּ חַד לְחַבְרֵיהּ: נֵיקוּם מִקַּמֵּיהּ, דְּבַר אוֹרָיְן הוּא. אָמַר לֵיהּ: וּמִקַּמֵּי פַּלְגָאָה נֵיקוּם? אַדְּהָכִי אָתָא אִייהוּ לְגַבַּיְיהוּ, אָמַר לְהוּ: "שְׁלָמָא עֲלֵיכוּ מַלְכֵי, שְׁלָמָא עֲלֵיכוּ מַלְכֵי". אָמְרוּ לֵיהּ: מְנָא לָךְ דְּרַבָּנָן אִיקְרֵי 'מַלְכֵי'? אָמַר לְהוּ: (משלי ח':ט"ו) "בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ" וְגוֹ'. אָמְרוּ לֵיהּ: וּמְנָא לָךְ דְּכַפְלִינָן שְׁלָמָא לְמַלְכֵי? אָמַר לְהוּ: דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁכּוֹפְלִין שָׁלוֹם לְמֶלֶךְ? שֶׁנֶּאֱמַר: (ד"ה א יב) "וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים, לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי, שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָךְ" וְגוֹ'. אָמְרֵי לֵיהּ: לִיטְעוֹם מַר מִידִי, אָמַר לְהוּ: הָכִי אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיִּטְעֹם כְּלוּם, עַד שֶׁיִּתֵּן מַאֲכָל לִבְהֶמְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י"א:ט"ו) "וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ", וְהָדַר: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ".

פרק ו

גיטין פרק ו - מב תַּנְיָא, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה הָיָה מוֹנֶה שִׁבְחָן שֶׁל חֲכָמִים: רַבִּי מֵאִיר, חָכָם וְסוֹפֵר. רַבִּי יְהוּדָה, חָכָם לִכְשֶׁיִּרְצֶה. רַבִּי טַרְפוֹן, גַּל שֶׁל אֱגוֹזִים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, חֲנוּת מְיֻלֶּאת. רַבִּי עֲקִיבָא, אוֹצָר בָּלוּם. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, קֻפַּת הָרוֹכְלִים. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, קֻפָּה שֶׁל בְּשָׂמִים. מִשְׁנַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב קִב וְנָקִי. רַבִּי יוֹסֵי, נְמוּקוֹ עִמּוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן, טוֹחֵן הַרְבֵּה וּמוֹצִיא קְמְעָא. תָּנָא: מְשַׁכֵּחַ קְמְעָא, וּמַה שֶּׁמּוֹצִיא, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶלָּא סָבִין.

וְכֵן אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן לְתַלְמִידָיו: בָּנַי, שְׁנוּ מִדּוֹתַי, שֶׁמִּדּוֹתַי, תְּרוּמוֹת מִתְּרוּמוֹת מִדּוֹתָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא.

פרק ז

גיטין פרק ז - מג רַב עַמְרָם חֲסִידָא, כִּי הֲוָה מְצַעֲרִין לֵיהּ בֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא, הֲוּו מַגְנוּ לֵיהּ אַתַּלְנָא, לְמָחָר אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי נִיחָא לֵיהּ לְמַר דְּלֵיתוּ לֵיהּ? אָמַר: כָּל דַּאֲמִינָא לְהוּ, מֵיפַּךְ הָפְכוּ, אָמַר לְהוּ: בִּישְׁרָא סוּמְקָא אַגּוּמְרֵי, וְחַמְרָא מַרְקָא. אַיְתֵי לֵיהּ אִינְהוּ בִּישְׁרָא שְׁמֵינָא אַגּוּמְרֵי וְחַמְרָא חֲיָיא, שָׁמְעָא יַלְתָא, וּמְעַיְּלָא לֵיהּ לְבֵי מַסּוּתָא, וּמוּקְמָא לֵיהּ בְּמַיָּא דְּבֵי מַסּוּתָא, עַד דְּמִתְהַפְּכֵי מַיָּא דְּבֵי מַסּוּתָא וַהֲווּ דְּמָא, וְקָאֵי בִּישְׁרֵיהּ פְּשִׁטֵי [פְּשִׁיטֵי]. רַב יוֹסֵף אִיעָסַק בְּרַחֲמִים. רַב שֵׁשֶׁת מִיתְעַסֵּק בִּכְשׁוּרֵי. אָמַר: גְּדוֹלָה מְלָאכָה, שֶׁמְּחַמֶּמֶת אֶת בְּעָלֶיהָ. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ גָּלוּתָא לְרַב שֵׁשֶׁת: מַאי טַעְמָא לָא סָעִיד מַר גַּבָּן? אָמַר לֵיהּ: דְּלָא מַעֲלוּ עַבְדֵי, דַּחֲשִׁידֵי אַאֵיבָר מִן הַחַי. אָמַר לֵיהּ: מִי יֵימַר? אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא מַחֲוֵינָא לָךְ. אָמַר לֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ: זִיל גְּנוֹב, אַיְתִי לִי חָדָא כַּרְעָא מֵחֵיוְתָא, אַיְתִי לֵיהּ. אָמַר לְהוּ: אַהַדְמוּ לִי הַדְמֵי דְּחֵיוְתָא, אַיְתוּ תְּלַת כַּרְעֵי, אוֹתִיבוּ קַמֵּיהּ. אָמַר לְהוּ: הָא, בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם הֲוָאי? פְּסוֹק, אַיְתוּ חָדָא מֵעָלְמָא, אוֹתִיבוּ קַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ: אוֹתִיבִי נַמֵּי לְהַהִיא דִּידָךְ, אוֹתִיבָהּ, אָמַר לְהוּ: הַאי, בַּת חֲמֵשׁ רַגְלַיִם הֲוָאי? אָמַר לֵיהּ: אִי הָכִי לִיעַבְדוּ קַמֵּיהּ דְּמַר וְלֵיכוֹל. אָמַר לֵיהּ: לְחַיֵּי. קְרִיבוּ תַּכָּא קָמֵיהּ, אַיְתוּ קַמֵּיהּ בִּישְׁרָא, אוֹתִיבוּ קַמֵּיהּ (דיסתנא) [דִּיסְתָּנָא] דְּחַנָּקָא חֲמָתָא. גַּשְׁשֵׁיהּ וְשַׁקְלָהּ, כָּרְכָה בְּסוּדָרֵיהּ. לְבָתַר דְּאָכִיל. אָמְרִי לֵיהּ: אִיגְנִיב לָן כַּסָּא דְּכַסְפָּא. בַּהֲדֵי דְּקָא מְעַיְּנֵי וְאָתוּ, אַשְׁכְּחוּהָ דְּכָרְכָה בְּסוּדָרֵיהּ. (אמר) [אַמְרֵי] לֵיהּ: חָזֵי מַר דְּלָא מֵיכַל קָא בָּעֵי, אֶלָּא לְצָעוּרָן. אָמַר לְהוּ: אֲנָא מֵיכַל אַכְלִי, וְטַעֲמֵי בֵּיהּ טַעְמָא דְּחִיוְרָא. אָמְרִי לֵיהּ: חִיוְרָא, לָא עָבִיד לָן הָאִידָנָא. אָמַר לְהוּ: בְּדָקוּ בְּדוּכְתֵּיהּ, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: אוּכְמָא בְּחִיוְרָא, וְחִיוְרָא בְּאוּכְמָתָא, לָקוּתָא הִיא, בָּדוֹק, אַשְׁכַּחְהוּ. כִּי קָא נָפִיק, כָּרוּ לֵיהּ בִּירָא, וְשָׁדוּ לֵיהּ צִיפְּיתָא עִילּוֹיֵיהּ. וְאָמְרִי לֵיהּ: לֵיתֵי מַר לִינַח. נָחַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא מֵאֲחוֹרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ לִינּוֹקָא: פְּסוֹק לִי פְּסוֹקֵיךְ! אָמַר לֵיהּ: (שמואל ב ב׳:כ״א) "נְטֵה לְךָ עַל יְמִינְךָ אוֹ עַל שְׂמֹאלֶךָ". אָמַר לֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ: מַאי קָא חָזֵית? אָמַר לֵיהּ: צִיפְּיתָא דְּשַׁדְיָא. אָמַר לֵיהּ: הָדַר מִינָּהּ! לְבָתַר דְּנָפַק, אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: מְנָא הֲוָה יָדַע מַר? אָמַר לֵיהּ: חָדָא, דְּנָחַר לִי מַר. וְעוֹד, דְּפָסֵיק לִי יְנוּקָא פְּסוּקָא, וְעוֹד, דַּחֲשִׁידִי עַבְדֵי דְּלָא מַעֲלוּ. מד "עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת וְתַעֲנֻגוֹת בְּנֵי הָאָדָם, שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת". (קהלת ב׳:ח׳) "שָׁרִים וְשָׁרוֹת", אֵלּוּ מִינֵי זֶמֶר. "וְתַעֲנֻגוֹת בְּנֵי הָאָדָם", אֵלּוּ בְּרֵכוֹת וּמֶרְחֲצָאוֹת. "שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת", הָכָא תַּרְגִּימוּ שֵׁידָה וְשִׁידְתִין. בְּמַעֲרָבָא אַמְרֵי: שִׁידְתָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מִינֵי שֵׁדִים הָיוּ בְּשִׁיחִין, וְשִׁידָה עַצְמָהּ, אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הִיא. אָמַר מַר: הָכָא תַּרְגִּימוּ: "שִׁידָה וְשִׁידְתִין".

שִׁידָה וְשִׁידָתִין, לְמַאי אִיבָּעֵי לֵיהּ? דִּכְתִיב: (מלכים א ו׳:ו׳-ז׳) "וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ, אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה" וְגוֹ'. אָמַר לְהוּ לְרַבָּנָן: הֵיכִי אִיעֲבִיד? (אמר) אַמְרֵי] לֵיהּ: אִיכָּא שָׁמִירָא דְּאַיְתִי מִשֶּׁה לְאַבְנֵי אֵפוֹד. אָמַר לְהוּ: הֵיכִי אִשְׁתַּכַּח? אַמְרֵי לֵיהּ: אַיְתִי שִׁידָה וְשִׁידָתִין, כַּבְשִׁינְהוּ אַהֲדָדֵי, אֶפְשָׁר דְּיַדְעֵי וּמְגַלוּ לָךְ. אַיְתִי שִׁידָה וְשִׁידָתִין, כַּבְשִׁינְהוּ אַהֲדָדֵי, אַמְרֵי: אֲנַן לָא יַדְעִינַן, דִּילְמָא אַשְׁמְדַאי מַלְכָּא דְּשַׁיְדֵי יָדַע. אָמַר לְהוּ: הֵיכָא אִיתֵיהּ? אַמְרֵי לֵיהּ: אִיתֵיהּ בְּטוּרָא פְּלָן. כַּרְיָא לֵיהּ בִּירָא וּמַלְיָא לֵיהּ מַיָּא וּמְכַסְיָא בְּטִינְרָא וַחֲתִימָא בְּגוּשְׁפַּנְקֵיהּ, וְכָל יוֹמָא סָלִיק לְרֵקִיעָא, וְגָמַר מְתִיבְתָּא דְּרֵקִיעָא, וְנָחִית לְאַרְעָא וְגָמַר מְתִיבְתָּא דְּאַרְעָא, וְאַתֵּי סַיֵּיר לֵיהּ לְגוּשְׁפַּנְקֵיהּ, וּמְגַלֵּי לֵיהּ וְשָׁתֵי וּמְכַסֵּי לֵיהּ וְחָתִים לֵיהּ וְאָזִיל.

מה שַׁדְּרֵיהּ (ליה) לְבִנְיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע, יְהִיב לֵיהּ שׁוֹשִׁילְתָּא, דְּחַקְיק עֲלָהּ שֵׁם, וְעִיזְקָתָא, דְּחַקְיק עֲלָהּ שֵׁם, וּגְבָבֵי דְּעַמְרָא וְזִיקֵי דְּחַמְרָא. אֲזַל כָּרָא בִּירָא מִתַּתָּאי, וְשַׁפְיִנְהוּ לְמַיָּא, וְסַתְמִינְהוּ בִּגְבָבֵי דְּעַמְרָא, וְכָרָא בִּירָא מֵעִילָּאי וְשַׁפְכִינְהוּ לְחַמְרָא, וְטַמִינְהוּ. סָלִיק יָתִיב בְּאֵילָנָא, כִּי אָתָא, סַיְרֵיהּ לְגוּשְׁפַּנְקָא, גַּלְיֵיהּ, אַשְׁכְּחֵיהּ חַמְרָא. אָמַר: כְּתִיב: (משלי כ׳:א׳) "לֵץ, הַיַּיִן הֹמֶה שֵׁכָר, וְכָל שֹׁגֶה בּוֹ לֹא יֶחְכָּם". וּכְתִיב: (הושע ד׳:י״א) "זְנוּת וְיַיִן וְתִירוֹשׁ יִקַּח לֵב", לָא אִשְׁתִּי. כִּי צָחֲיֵלָא סַגְיָא לֵיהּ, אִישְׁתִּי, רָוְא וְגָנָא. נָחִית, אָתָא, שָׁדָא בֵּיהּ שׁוֹשִׁילְתָּא, סַתְמֵיהּ. כִּי אִיתְעַר, הָוָה קָא מִיפַּרְזַל. אָמַר לֵיהּ: שְׁמָא דְּמָרָךְ עֲלָךְ. כִּי נָקִיט לֵיהּ וְאָתָא, מָטָא דִּיקְלָא, חַף בֵּיהּ, שַׁדְיֵהּ. מָטָא לְבֵיתָא, שַׁדְיֵהּ. מָטָא גַּבֵּי כּוּבָא דְּהַהִיא אַרְמַלְתָּא, נַפְקָא (היא׳) חַנָּנָא לֵיהּ, כָּפָא לְקוֹמְתֵיהּ מִינֵיהּ, אִיתְבַּר בֵּיהּ גַּרְמָא. אָמַר: הַיְנוּ דִּכְתִיב: (משלי כ״ה:ט״ו) "וְלָשׁוֹן רַכָּה תִּשְׁבָּר גָּרֶם". חָזָא סַמְיָא דַּהֲוָה קָא טָעֵי בְּאוֹרְחָא, אַסְקֵיהּ לְאוֹרְחֵיהּ. חָזָא רַוְיָא דַּהֲוָה קָא טָעֵי בְּאוֹרְחָא, אַסְקֵיהּ לְאוֹרְחֵיהּ. חָזָא חֲדָוָתָא דַּהֲווּ קָא מְחַדְּדֵי לָהּ, בָּכָה. שַׁמְעֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָאָמַר לֵיהּ לְאוּשְׁכְּפָא: עָבִיד לִי מָסָאנֵי לְשֵׁב שְׁנֵי, אַחִיךְ. חָזָא הַהוּא קַסְמָא דַּהֲוָה קָסִים, אַחִיךְ. כִּי מָטָא לְהָתָם, לָא עַיְלוּהָ לְגַבֵּיהּ דִּשְׁלֹמֹה עַד תְּלָתָא יוֹמֵי. יוֹמָא קַמָּא אָמַר לְהוּ: אַמַאי לָא קָא בָּעֵי לִי מַלְכָּא לְגַבֵּיהּ? אָמְרוּ לֵיהּ: אַנְסֵיהּ מִשְׁתֵּיהּ, שָׁקַל לְבֵינְתָּא אוֹתִיב אַחֲבָרְתֵּהּ. אַתּוּ אָמְרוּ לֵיהּ לִשְׁלֹמֹה, אָמַר לְהוּ: הָכִי אָמַר לְכוּ: הְדַר אַשְׁקְיוּהָ. לְמָחָר אָמַר לְהוּ: וְאַמַאי לָא קָא בָּעֵי לִי מַלְכָּא לְגַבֵּיהּ? אָמְרוּ לֵיהּ אַנְסֵיהּ מֵיכְלָא. שָׁקַל לְבֵינְתָּא מַחֲבָרְתֵּהּ אוֹתְבָהּ אַאַרְעָא, אַתּוּ אָמְרוּ לֵיהּ לִשְׁלֹמֹה, אָמַר לְהוּ: הָכִי אָמַר לְכוּ: נְגוּדוּ מִינֵיהּ מֵיכְלֵיהּ. לְסוֹף תְּלָתָא יוֹמֵי עַיֵּיל לְקַמֵּיהּ, שָׁקַל קַנְיָא וּמְשַׁח אַרְבָּעָה גַּרְמֵידֵי, וְשָׁדָא קַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: מִכְּדֵי, כִּי מַיִּית הַהוּא גַּבְרָא, לֵית לֵיהּ בַּהֲדֵין עָלְמָא אֶלָּא אַרְבָּעָה גַּרְמֵידֵי, הַשְׁתָּא כְּבַשְׁתֵּיהּ לְכוּלֵי עָלְמָא, וְלָא שָׁבַעְתָּ עַד דְּכִבַשְׁתָּן נַמִּי לְדִידִי? אָמַר לֵיהּ: לָא קָא בָּעִינָא מִינָּךְ מִידִי, בָּעִינָא דְּאִיבְנֵיהּ לְבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, וְקָא מִיבָּעֵי לִי שָׁמִירָא. אָמַר לֵיהּ: לְדִידִי לָא מָסַר לִי, לְשָׁרָא דְּיַמָּא מְסִירָא לֵיהּ, וְלָא יָהִיב לֵיהּ

אֶלָּא לְתַרְנְגוֹלָא־בְּרָא, דִּמְהֵימָן לֵיהּ אַשְׁבּוּעָתֵיהּ. וּמַאי עָבִיד בֵּיהּ? מַמְטֵי לֵיהּ לְטוּרֵי דְּלֵית בְּהוּ יִשּׁוּב, וּמָנַח לְהוּ אַשִׁינָא דְּטוּרָא, וּפָקַע טוּרָא, וּמְנָקֵיט מַיְתֵי בֵּיזָרֵי דְּאִילָנָא, וְשָׁדֵי הָתָם, וַהֲוֵי יִשּׁוּב. וְהֵיכִי דִּמְתַרְגְּמִינַן: 'נֶגֶד טוּרָא'. בָּדְקוּ קֵינָא דְּתַרְנְגוֹלָא־בְּרָא דְּאִית לֵיהּ בָּנִי, וְחַפְּיוּהָ לְקִינֵיהּ זוּגֵיתָא חִיוָרְתִי, כִּי אָתָא בָּעֵי לְמֵיעַל וְלָא מָצֵי, אָזַל אַיְתִי שָׁמִירָא, וְאוֹתְבֵיהּ עִילּוּיֵהּ, רָמָא בֵּיהּ קָלָא, שַׁדְיֵיהּ, שַׁקְלֵיהּ, אָזַל חָנַק נַפְשֵׁיהּ אַשְׁבּוּעָתֵיהּ.

מו אָמַר לֵיהּ בְּנָיָהוּ: מַאי טַעְמָא, כִּי חֲזִיתֵיהּ לְהַהוּא סַמְיָא דַּהֲוָה קָא טָעֵי בְּאוֹרְחָא, אַסֵּיקְתֵּיהּ לְאוֹרְחֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: מַכְרְזֵי עֲלֵיהּ בְּרִקְיעָא, דְּצַדִּיק גָּמוּר הוּא, וּמַאן דְּעָבֵיד לֵיהּ נַיְיחַ נַפְשֵׁיהּ, זָכֵי לְעָלְמָא דְּאָתֵי. וּמַאי טַעְמָא כִּי חֲזִיתֵיהּ לְהַהוּא רַוְיָא דְּקָא טָעֵי בְּאוֹרְחָא, אַסֵּיקְתֵּיהּ לְאוֹרְחֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: מַכְרְזֵי עֲלֵיהּ בְּרִקְיעָא, דְּרָשָׁע גָּמוּר הוּא, וְעָבְדֵי לֵיהּ נַיְיחַ נַפְשֵׁיהּ כִּי הֵיכִי דְּלִיכְלֵיהּ לְעָלְמָא. מַאי טַעְמָא כִּי חֲזִיתֵיהּ לְהַהוּא חָדְוָתָא, בָּכִית? אָמַר לֵיהּ: בָּעֵי מֵימַת גַּבְרָא בְּגוֹ תְּלָתִין יוֹמִין, וּבַעְיָא מִינְטַר לְיָבֵם קָטָן תְּלֵיסַר שְׁנִין. מַאי טַעְמָא כִּי שְׁמַעְתֵּיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּאָמַר לֵיהּ לְאוּשְׁכְּפָא: עָבִיד לִי מְסָאנֵי לְשֵׁבַע שְׁנִין, אַחֵיכְתְּ? אָמַר לֵיהּ: הַהוּא, שִׁבְעָה יוֹמָא לֵית לֵיהּ, מְסָאנֵי לִשְׁבַע שְׁנִין בָּעֵי? מַאי טַעְמָא כִּי חֲזִיתֵיהּ לְהַהוּא קַסְמָא דַּהֲוָה קָסִים, אַחֵיכְתְּ? אָמַר לֵיהּ: דַּהֲוָה יָתִיב אַבֵּי גַּזָּא דְּמַלְכָּא, לֵיקְסוֹם מַאי דְּאֵיכָּא תּוּתֵיהּ. תַּרְחֵיהּ גַּבֵּיהּ עַד דְּבַנְיֵיהּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. יוֹמָא חַד הֲוָה קָאֵי לְחוּדֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: כְּתִיב: (במדבר כ״ד:ח׳) "כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ". וְאָמְרִינַן: 'כְּתוֹעֲפֹת', אֵלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. 'רְאֵם', אֵלּוּ הַשֵּׁדִים. מַאי רְבוּתַיְכוּ מִינָּן? אָמַר לֵיהּ: שְׁקוֹל שׁוֹשֵׁילְתָּא מִינָּאי וְהַב לִי עִיזְקְתָךְ וְאַחְוִי לָךְ רְבוּתָאי, שַׁקְלֵיהּ לְשׁוֹשֵׁילְתָּא מִינֵּיהּ, וְיָהַב לֵיהּ עִיזְקְתָא. בַּלְעֵיהּ, אוֹתְבֵיהּ לְחַד גַּפֵּיהּ בְּרִקְיעָא וּלְחַד גַּפֵּיהּ בַּאֲרָעָא. פַּתְקֵיהּ אַרְבַּע מְאָה פַּרְסֵי, עַל הַהִיא שַׁעְתָּא אָמַר שְׁלֹמֹה: (קהלת א׳:ג׳) "מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ". (שם ב) וּכְתִיב: (כי זה) ["וְזֶה הָיָה] חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי". מַאי (כי זה) ['וְזֶה'?] רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: מַקְלוֹ וְחַד אָמַר: גּוּנְדּוֹ. הָיָה מְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים, כָּל הֵיכָא דְּמָטֵי, אָמַר: (שם א) "אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלִָם". כִּי מָטָא גַּבֵּי סַנְהֶדְרִין, אָמְרוּ רַבָּנָן: מִכְּדֵי, שׁוֹטֶה, בַּהֲדָא מִלְּתָא לָא סָרִיךְ, מַאי הַאי? אָמְרוּ לֵיהּ לִבְנָיָהוּ: קָא בָּעֵי לָךְ מַלְכָּא לְגַבֵּיהּ? אָמַר לְהוּ: לָא. שָׁלְחוּ לְהוּ לְמַלְכְּוָתָא: קָאָתֵי מַלְכָּא לְגַבֵּיכוּ? שָׁלְחוּ לְהוּ: אֵין קָאָתֵי. שָׁלְחוּ לְהוּ: בִּיקְּרָן בְּכַרְעֵיהּ. שָׁלְחוּ לְהוּ: בְּמוּקֵיהּ קָאָתֵי, וְקָא תָּבַע לְהוּ בְּנִידוּתַיְהוּ, וְקָא תָּבַע לָהּ נַמֵּי לְבַת־שֶׁבַע אִמֵּיהּ. אַתְיוּהָ לִשְׁלֹמֹה, וְהָבוּ לֵיהּ עִיזְקְתָא דְּחָקִיק עֲלֵיהּ שֵׁם, וְשׁוֹשֵׁילְתָּא דְּחָקִיק עֲלֵיהּ שֵׁם. כִּי עַיֵּיל, חֲזֵיֵיהּ, פָּרַח, וַאֲפֵילּוּ הָכִי הֲוָה לֵיהּ בִּיעֻתּוֹתָא מִינֵּיהּ, וַהֲיָנוּ דִּכְתִיב: (שיר השירים ג׳:ז׳-ח׳) "הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ, מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּם אֲחֲזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה, אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת".

רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: מֶלֶךְ וְהֶדְיוֹט, וְחַד אָמַר: מֶלֶךְ וְהֶדְיוֹט וּמֶלֶךְ. ['לְדָמָא דְּרִישָׁא', לֵיתֵיהּ שׁוּרְבִינָא, וּבִינָא, וְאָסָא דָּרָא, וְזֵיתָא, וְחִילְפָּא, וְחִילְפֵּי דִּימָא, וַיַּבְלָא, וְלִישְׁלוּקִינְהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וְלִינְטוֹל תְּלַת מְאָה כַּסֵּי אַהֲאִי גִּיסָא דְּרִישָׁא וּתְלַת מְאָה כַּסֵּי אַהֲאִי גִּיסָא דְּרֵישָׁא. וְאִי לָא, לֵיתֵי וָרְדָא חִיוָּרָא דְּקָאֵי בְּחַד דָּרָא, וְלִישְׁלְקֵיהּ, וְלִינְטוֹל שִׁיתִּין כַּסֵּי אַהֲאִי גִּיסָא דְּרֵישָׁא וְשִׁיתִּין כַּסֵּי אַהֲאִי גִּיסָא דְּרִישָׁא. 'לִצְלִיחְתָּא', לֵיתֵי תַּרְנְגוֹלְא בְּרָא וְלִישְׁחְטֵיהּ בְּזוּזָא חִיוָּרָא אַהֲהוּא גִּיסָא דְּכַיְיב לֵיהּ, וְנִזְדַּהַר מִדְּמֵיהּ, דְּלָא לִסַּמְיְנְהוּ לְעֵינֵיהּ, וְלִיתְלֵייהּ בְּסֵיפָא דְּבָבָא, דְּכִי עַיִל חַייָךְ בֵּיהּ, וְכִי נָפִיק חַייָךְ בֵּיהּ. 'לִבְרוּקְתִּי', לֵיתֵי עַקְרָבָא דְּשֵׁב חוּמְרֵי, וּנְיַבְּשֵׁיהּ בְּטוּלָא, וְנִישְׁחוֹק תַּרְתֵּי מַנְתָּא כּוּחְלָא וַחֲדָא מַנְתָּא מְיֵינֵיהּ, וּלִימְלֵי תְּלָתָא מִכְחְלֵי בְּהַאי עֵינָא וּתְלָתָא מִכְחְלֵי בְּהַאי עֵינָא, טָפֵי לָא לִימְלֵי, דְּאִי לָא, פָּקַע עֵינֵיהּ. 'לְשַׁבְרֵירֵי דְּלִילְיָא', נֵיתֵי שׁוּדְרָא בַּרְקָא, וְנֵיסַר חֲדָא כַּרְעָא מִינֵיהּ וַחֲדָא כַּרְעָא מִכַּלְבָּא, וְנֵיטְרְפוּ יְנוּקֵי חַסְפָּא אַבַּתְרֵיהּ, וְלֵימְרוּ לֵיהּ: אָסָא כַּלְבָּא, אַכְסָא תַּרְנְגוֹלָא. וְלִינְבֵּי שֵׁב אוּמְצֵי מִשְׁבָּעָה בָּתֵּי, וְלִיתְבִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ בְּצִינּוֹרָא דְּדָשָׁא וְנֵיכְלִינְהוּ בְּקִלְקוּלֵי דְּמָתָא. בָּתַר הָכִי לִפְשׁוֹט שׁוּדְרָא בַּרְקָא וְנֵימְרוּ הָכִי: שַׁבְרִירֵי דִּפְלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִיתָא, שַׁבְקִינוּהָ לִפְלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִיתָא, וְלִיחֲרוּ לְכַלְבָּא בְּבָבְיתָא דְּעֵינֵיהּ. 'לְשַׁבְרִירֵי דִּימָמָא', לֵיתֵי שִׁבְעָא סוּמְקֵי מְגַוָּא דְּחַיּוּתָא, וְנֵיטְווֹנְהוּ אַחַסְפָּא דְּאוּמְנָא, וְלֵתֵיב אֵיהוּ מְגַוָּאֵי וְאֵינִישׁ אַחֲרִינָא מֵאַבָּרֵי, וְנֵימָא לֵיהּ: עַוִּירָא הַב לִי דְּאֵיכוּל. וְנֵימָא לֵיהּ הַאִיךְ: פִּתְיחָא, סַב אֵיכוּל, וּבָתַר דְּאָכִיל, לִיתְבְּרֵיהּ לְחַסְפָּא, דְּאִי לָא, הַדְרֵי עִילּוּיֵהּ. 'לְדָמָא דְּאָתֵי מִנְּחִירָא', לֵיתֵי גַּבְרָא כּוֹהֵן דִּשְׁמֵיהּ לֵוִי, וְלִיכְתּוֹב לֵיהּ: 'לֵוִי' לְמַפְרֵעַ. וְאִי לָא, לֵיתֵי אִינִישׁ מֵעָלְמָא, וְנֵיכְתּוֹב לֵיהּ: 'אֲנָא פַּפִּי שִׁילָא בַּר סוּמְקִי' לְמַפְרֵעַ. וְאִי לָא, נֵיכְתּוֹב לֵיהּ הָכִי: טַעַם דְּלִי בְּמֵי כֶּסֶף, טַעַם דְּלִי בְּמֵי פְּגָם. וְאִי לָא, לֵיתֵי עִיקָּרָא דְּאַסְפַּסְתָּא וְאַשְׁלָא דְּפוּרְיָיא עַתִּיקָא וְקוּרְטָסָא וּמוֹרִיקִי וְסוּמְקָא דְּלוּלִיבָא, וְנִקְלִינְהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וְלֵיתֵי גַּבְבָא דְּעַמְרָא, וְנֵיגְדוֹל תַּרְתֵּי פְּתִילְתָּא, וְנֵיכְתְּשִׁינְהוּ בְּחַלָּא וּנְיַגְדֵּל בְּקִיטְמָא הֲדֵין, וְנֵיתֵיב בִּנְחִירֵיהּ. וְאִי לָא, לֵיחֲזֵי אִמַּת הַמַּיִם דְּאַזְלַת מִמִּזְרַח כְּלַפֵּי מַעֲרַב, וְנִפְסַע וְנֵיקוּם חַד כַּרְעָא לְהַאי גִּיסָא וְחַד כַּרְעָא לְהַאי גִּיסָא, וְנִישְׁקוֹל טִינָא בְּיָדֵיהּ דִּימִינָא מִתּוּתֵי כַּרְעָא דִּשְׂמָאלֵיהּ, וּבְיָדֵיהּ דִּשְׂמָאלֵיהּ מִתּוּתֵי כַּרְעָא דִּימִינֵיהּ, וְנֵיגְדוֹל תַּרְתֵּי פְּתִילְתָּא דְּעַמְרָא וְנִיטְמִישׁ בְּטִינָא, וְנֵיתֵיב בִּנְחִירֵיהּ. וְאִי לָא, לֵיתֵיב תּוּתֵי מַרְזְבָא, וְנֵיתוּ מַיָּא וְלִישְׁדֵי עֲלֵיהּ, וְלֵימְרוּ: כִּי הֵיכִי דְּפַסְקִי הָנֵי מַיָּא, לִיפְסוֹק דְּמֵיהּ דִּפְלַנְיָא בַּר פְּלַנְיְתָא. לְדָמָא דְּאָתֵי מִפּוּמָא, בַּדְקִינָן לֵיהּ בְּגִילָא דְּחִיטְתָּא, אִי טָרִיךְ, מֵרָאָה קָאָתֵי וְאִית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא. וְאִי לָא, מִכַּבְדָּא קָאָתֵי וְלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַב אַמֵּי לְרַב אַשֵׁי: וְהָאַנָן, אֵיפְכָא תְּנַן? נִטַּל הַכָּבֵד וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר הֵימֶנָּה כְּלוּם. הָרֹאָה שֶׁנִּקְּבָה אוֹ שֶׁחָסְרָה. אָמַר לֵיהּ: כֵּיוָן דְּמִפּוּמֵיהּ קָאָתֵי, אֵימַר: אִיתְמוּחֵי אִיתְמַח. אָמַר מַר: אִי מֵרָאָה קָאָתֵי אִית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא,

מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ? לֵיתֵי שִׁבְעָה כּוּנֵי מִפִּירְמָא דְּסִילְקָא וְשִׁבְעָה כּוּנֵי פִּירְמָא דְּכַרְתֵּי וַחֲמִשָּׁה כּוּנֵי פְּרִידָא וּתְלָתָא כּוּנֵי דְּטָלַפְחֵי וְכוּנָא דְּכַמּוּנָא וְכוּנָא דְּחַבְלֵי, וּכְנָגְדָן כַּנְתָּא פְּטִירְתָּא, וְלִיבְשׁוֹל וְלֵיכוֹל, וְלִשְׁתֵּי אַבַּתְרֵיהּ שִׁיכְרָא חֲרִיפָא דְּטַבַת. 'לְכָכָא', אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: לֵיתֵי תּוּמָא יְחִידָאָה וְנֵימְרְסֵיהּ בְּמִישְׁחָא וּמִילְחָא וְנַתְבֵיהּ אַטּוּפְרָאֵי דְּאַלְיוֹנָא דְּהַהוּא גִּיסָא דְּכַיְיב לֵיהּ, וּנְהַדַּר לֵיהּ גְּדַנְפָא דְּלִישָׁא, וְנִיזְדַּהַר לְבִישְׁרֵיהּ, דְּקַשֵׁי לְחִיוָרָא. 'לְחִינְכֵי', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חוּמְתִּי כִּי מַמְרוּ וְעִיקָּרָא דְּחוּמְתִּי עָדִיף מִמַּמְרוּ, וְנִינְקוֹט בְּפוּמֵיהּ, הַנֵּי, לְאוֹקוּמֵי! לְבִשּׁוּלֵי, לֵיתֵי פְּאֵרֵי דְּרֵישׁ נַפְיָא וּטְלַפְחֵי בְּעַפְרֵיהוּ וְשׁוּבְלִילְתָּא וְחוּמַרְתָּא דְּכִשּׁוּתָא, וְנִינְקוֹט כְּאַמְגּוּזָא בְּפוּמֵיהּ. 'לְאִיפְּתּוּחֵי' לִינְפַּח לֵיהּ חַבְרֵיהּ תַּחֲלֵי חִיוָרְתָּא בְּגִילָא דְּחִיטְתָּא. 'לְאַסּוּקֵי', לֵיתֵי עַפְרָא מִטּוּלָא דְּבֵית הַכִּסֵּא וְנִיגְבּוֹל בְּדוּבְשָׁא וְנֵיכוֹל, דְּמַעֲלֵי לֵיהּ. 'לְבַרְסָם', לֵיתֵי כִּי פִּיסְתָּקָא דְּנִשְׁדּוּר וְכִי אַמְגּוּזָא דְּחֲלְבְנֵיתָא דּוּבְשָׁנֵיתָא, וּמְלֵי תַּרְוָודָא דּוּבְשָׁא חִיוָרָא, וּמְלֵי נַטְלָא בַּת מְחוֹזָא חַמְרָא נְקִידָא, וְנִישְׁלוֹקִינְהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וְכִי בַּשּׁוּל נַשְׁדּוּר, בָּשִׁיל לֵיהּ כּוּלֵיהּ. וְאִי לָא, לֵיתֵי רְבִיעָתָא דְּחַלְבָא דְּעִיזָא חִיוָרְתֵּי, וְנִיטַיְּפֵיהּ אַתְּלַת קִלְחֵי כְּרָבָא, וְנִיבְחְשֵׁיהּ בְּגַוָּזָא דְּמַרְמְהִין, וְכִי בָּשׁוּל גַּוָּזָא בְּמַרְמְהִין, בָּשִׁיל לֵיהּ כּוּלֵיהּ. וְאִי לָא, לֵיתֵי נָפְקֵי דְּכַלְבָּא חִיוָרָא, וְנִיגְבּוֹל בְּנַטְפָא, וְכַמָּה דְּאֶפְשָׁר, נָפְקָא לָא נֵיכוֹל, דְּמַפְרִיק. 'לְגִירָא', לֵיתֵי גִּירָא דְּלִילְתָא וְנִיפְכֵיהּ וְנִשְׁדֵּי מַיָּא עִלּוּיֵהּ, וְנִשְׁתֵּי. וְאִי לָא, לֵיתֵי מַמָּיָא דְּאִישְׁתֵּי מִינַיְהוּ כַּלְבָּא בְּלֵילְיָא, וְנִיזְדַּהַר מִגֵּילוּיֵי. 'לְגֵילוּיֵי', אַנְפְּקָא דְּחַמְרָא חַיֵּי. 'לְמוּרְסָא', אַנְפְּקָא דְּחַמְרָא בְּאָהֳלָא תּוֹלָאנָא. 'לְפִירְחָא דְּלִיבָּא', לֵיתֵי תְּלַת בְּרוֹשֵׁי דְּשׁוּשַׁיְתָא דְּשַׁעֲרֵי, וְנִשְׁטַרֵינְהוּ בְּכַמְכָּא דְּלָא עָבַר עֵילוּיֵהּ אַרְבְּעִין יוֹמִין וְנֵיכוֹל וְנִשְׁתֵּי אַבַּתְרֵיהוּ חַמְרָא מַרְקָא. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרַבִינָא: וְכָל־שֶׁכֵּן דְּפָרַח לֵיבֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא לְיוּקְרָא דְּלִיבָּא אֲמָרֵי. 'לְפִירְחָא דְּלִיבָּא', לֵיתֵי תְּלַת בְּרוֹשֵׁיאתָא דְּחִטֵּי וְנִישְׁטַרֵינְהוּ בְּדוּבְשָׁא וְנֵיכוֹל, וְנִישְׁתֵּי אַבַּתְרֵיהוּ חַמְרָא חַיָּיא. 'לְצַרְחָא דְּלִיבָּא', לֵיתֵי תְּלַת בֵּיעֵי נִינָיֵיא וּבֵיעָתָא דְּכַמּוּנָא וּבֵיעָתָא דְּשׁוּמְשֵׁימֵי וְלֵיכוֹל. 'לִכְאֵב מֵעַי', לֵיתֵי תְּלַת מְאָה פִּלְפְּלֵי אֲרִיכְתָּא, וְכָל יוֹמָא נִשְׁתֵּי מְאָה מִינַיְהוּ בְּחַמְרָא. רַבִּין דְּמִן נָרֵשׁ עָבַד לֵהּ לִבְרַתֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי מְאָה וַחֲמִשִּׁין מֵהֲנֵי דִּידָן וְאִתְסְיָא. 'לְכִירְצָא', אַנְפְּקָא דְּחַמְרָא בְּאַטַרְפָא דְּעַרְאָה. 'לְכִירְצָא חִיוָרָא', לֵיתֵי בִּיזְרָא גַּלְגִּילָא וְנִיצַיְרֵיהּ בְּשִׁסְתַּג וְנִתַּיְרֵיהּ בְּמַיָּא, וְנִשְׁתֵּיהּ וְנִזְדַּהַר מִבֵּינְתָא, דְּאִי לָא, מְנַקְבָא לֵהּ לְמַעַיְנֵיהּ. לְמֵיסַר, סִיסִין רְטִיבָא בְּמַיָּא. לְמִשְׁרָא, יַבִּישְׁתָּא בְּמַיָּא, וְסִימָנָךְ: אִיצָא רְטִיבָא דְּסָכַר נַהֲרָא. 'לְטַחְלָא', לֵיתֵי שֵׁב בִּינֵי דְּמַיָּא וּנְיַיבְּשִׁינְהוּ בְּטוּלָא, וְכָל יוֹמָא נִישְׁתֵּי תַּרְתֵּי וּתְלָתָא בְּחַמְרָא. וְאִי לָא, לֵיתֵי טַחְלָא דְּצַפְרְתָא דְּלָא אִיפְּתַח, וְנִטַחְיָא בְּתַנּוּרָא וְנוּקֵי לַהֲדֵיהּ, וְנֵימָא: כִּי הֵיכִי דְּיַבִּישׁ הַאי טַחְלָא נִתְיַבֵּשׁ טְחָלְיָא דְּפִלּוֹנִי בַּר פְּלוֹנִיתָא. וְאִי לָא, נִיטַחְיֵיהּ בֵּינֵי אוּרְבֵּי דְּבֵיתָא חַדְתָּא, וְנֵימָא הָכִי. וְאִי לָא, לִיבְקֵי שִׁכְבָא דְּשַׁכִּיב בְּשַׁבְּתָא,

וְנִישְׁקְלֵיהּ לְיֵדֵיהּ וְנוֹתְבָהּ אַטַחְלֵיהּ, וְנַיְמָא: כִּי הֵיכִי דְּיַבִּישׁ הָא יָדָא, נְיַבֵּשׁ טְחַלְיָא דְּפְלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִיתָא. וְאִי לָא, נֵיתֵי בֵּינַיְתָהּ, וְנִיטַוְיָהּ בֵּי נַפְחָא. וְנִיכְלֵיהּ בְּמַיָּא דְּבֵי נַפְחָא וְנִישְׁתֵּי מִמַּיָּא דְּבֵי נַפְחָא. הַהִיא עִיזָא דַּהֲוָת שַׁתְיָא מַיָּא דְּבֵי נַפְחָא, אִישְׁתָּחִיט וְלָא אִישְׁתַּכָּח לָהּ טַחְלָא. וְאִי לָא, לִיפְתַּח חָבִיתָא דְּחַמְרָא לִשְׁמֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: אִי אִית לֵיהּ חָבִיתָא דְּחַמְרָא, לָא אַתֵּי לְקַמֵּיהּ דְּמַר, אֶלָּא מַרְגַּל בְּפַת שַׁחֲרִית, דְּמַעֲלְיָא לְכוּלֵּי גּוּפֵיהּ. 'לִרוּשְׁחָתָא', לֵיתֵי אַקִּיקִי וְאֵילָוָא וְאִסְפִּירְכָא וּמַרְתְּכָא וְחוּמַרְתָּא דְּפִילוֹן וְשִׁיאַפָּא דְּחַמֵּימְתָּא, וְנִינְקֵט בְּשַׁחֲקֵי דְּכֵיתְנָא בְּקַיְטָא, וְדַעֲמָר־גּוּפְנָא בְּסִיתְוָא. וְאִי לָא, לִישְׁתֵּי שִׁיכְרָא מַרְקָא. 'לְשִׁיגְרוֹנָא', לֵיתֵי פַּתְיָא דְּמוּנֵינֵי וְנִינַנְדְּרֵיהּ שִׁיתִּין זִימְנֵי אַהָא מְטַחְתֵּיהּ, וְשִׁיתִּין זִימְנֵי אַהָא מְטַחְתֵּיהּ. 'לְצָמִירְתָּא', נֵיתֵי תְּלַת נִיטּוֹפֵיתָא מִישְׁחָא דְּכוּפְרָא, וּתְלַת נִיטּוֹפֵיתָא אִיצָרָא דְּכַרְתֵּי, וּתְלַת נִיטּוֹפֵיתָא דְּחַמְרָא נְקֵידָא, וְלִישְׁדֵי לֵיהּ לְאִישׁ בָּאַמָּה, וּלְאִשָּׁה בָּאוֹתוֹ מָקוֹם. וְאִי לָא, לֵיתֵי אוּנָא דְּזֵיקָא, וְלִיתְלֵי לֵיהּ לְאִישׁ בָּאַמָּה, וּלְאִשָּׁה בַּדַּדִּין. וְאִי לָא, לֵיתֵי חוּטָא דְּזָהוֹרִיתָא דְּשַׁדְתֵּיהּ דּוּמָה בַּת דּוּמָה, וְלִיתְלֵי לֵיהּ לְאִישׁ בָּאַמָּה וּלְאִשָּׁה בַּדַּדִּין. וְאִי לָא, לֵיתֵי כְּנָה דְּזָכָר וּנְקֵבָה, וְלִיתְלֵי לֵיהּ לְאִישׁ בָּאַמָּה וּלְאִשָּׁה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְכִי מַשְׁתִּין, נַשְׁתִּין אַסִיסְנָא יַבִּישְׁתָּא בְּצִינּוֹרָא דְּדְשָׁא, וּנְעַיֵּין בְּחוּמַרְתָּא דְּנַפְקָא מִינֵיהּ, דְּמַעֲלְיָא לְכוּלְּהוּ צִימְרָא. 'לְצִימְרָא־בְּרָא', לֵיתֵי תְּלָתָא גְּרִיבֵי סוּפְלֵי וּתְלָתָא גְּרִיבֵי אַטָרַף אִדְרָא, וְנִישְׁלוֹקְנִהוּ כָּל חַד לְחוּדֵיהּ, וְלֵיתֵיב בֵּינַיְהוּ, וְלִתְבִינְהוּ בְּתַרְתֵּי מַשִׁיכְלֵי, וְנֵיתֵי פְּתוֹרָא וְנָנַח עִילּוּיֵהּ, וְנֵיקוּם מֵעִילּוּי הַאי, וְלוֹתֵיב עִילּוּי הַאי, וּמֵעִילּוּי הַאי וְלוֹתֵיב עִילּוּי הַאי, עַד דְּנֵיסַק בֵּיהּ הַבָּלָא, וְלִסְחֵי מִנַּיְהוּ. וְכִי שָׁתֵי, מִמַּיָּא דְּאִדְרָא לִישְׁתֵּי, מִמַּיָּא דְּסוּפְלֵי לָא לִישְׁתֵּי, מִשּׁוּם דְּמִיעַכְּרִי. 'לְצִימְרָא גַּוְנָא', לֵיתֵי שְׁבַע בּוּנֵי דְּסִילְקָא, מִשֵּׁב מֵשָׁארֵי וְנִישְׁלוֹקְנִהוּ בְּעַפְרַיְהוּ וְנֵיכוּל, וְנִישְׁתֵּי אַטָרַף אִדְרָא בְּשִׁיכְרָא אוֹ עִנְבֵי תְּאלָא בְּמַיִם. 'לַחֲזָזִיתָא', לֵיתֵי שֵׁב חִיטֵי אַרְזָנְיָתָא, וְנִיקְלִינְהוּ אַמְרָא חַדְתָּא, וְנָפֵיק מִשְׁחֵי מִינַיְהוּ וְנֵישׁוּף. רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי עָבִיד לֵיהּ לְהַהוּא גּוֹי לְדָבָר אַחֵר וְאִיתְּסִי.

אָמַר שְׁמוּאֵל: הַאי מַאן דְּמָחוּ לֵיהּ בַּאֲלוּנְכִי דְּפַרְסָאֵי, מִיחְיָיא לָא חַיִי, אַדְהָכִי וְהָכִי נִיסְפּוּ לֵיהּ בִּשְׂרָא שְׁמִינָא אַגּוּמְרֵי וְחַמְרָא חֵיָא, אֶפְשָׁר דְּחַיִי פּוּרְתָּא וּמִפְקִיד אַבֵּיתֵיהּ. אָמַר רַב אִידִי בַּר אַבִּין: הַאי מַאן דְּבָלַע זִיבּוּרָא, מִחְיָיא לָא חַיִי, אַדְהָכִי וְהָכִי נַשְׁקֵיהּ רְבִיעְיָתָא דְּחַלָּא שַׁמְזָג, אֶפְשָׁר דְּחַיִי פּוּרְתָּא וּמִפְקִיד לְבֵיתֵיהּ]. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אָכַל בְּשַׂר שׁוֹר בְּלֶפֶת, וְלֶן בַּלְבָנָה בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר אוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּתְקוּפַת תַּמּוּז, אֲחָזָתוּ אֲחִילּוּ. תָּנָא: וְהַמַּלְאָ כְּרֵסוֹ מִכָּל דָּבָר, אֲחָזָתוּ אֲחִילּוּ. אָמַר רַב פָּפָּא: אֲפִלּוּ מִתַּמְרֵי. פְּשִׁיטָא? סַלְקָא דַּעְתָּךְ, הוֹאִיל וְאָמַר מַר: תַּמְרֵי, מַשְׁבְּעָן וּמְשַׁחְנָן וּמְשַׁלְשְׁלָן וּמְאַשְׁרָן וְלָא מְפַנְּקָן, אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן! מַאי 'אֲחִילּוּ'? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵשׁ שֶׁל עֲצָמוֹת. מַאי אֵשׁ שֶׁל

עֲצָמוֹת? [אָמַר אַבַּיֵי]: אֵשׁ גָּרְמֵי. [מַאי אָסוּתֵיהּ? אָמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: כּוּלְהוּ שַׁקְיֶינְיָנִי, תְּלָתָא וְשִׁבְעָא וּתְרֵיסָר. וְהַאי, עַד דְּמִתְסְיָא! כּוּלְהוּ שַׁקְיֶינְיָנִי אַלִּיבָּא רֵיקָנָא. וְהַאי, בָּתַר דְּאָכַל וְשָׁתֵי וְעַיֵּיל לְבֵית הַכִּסֵּא וְנָפֵיק וּמַשֵּׁי יָדֵיהּ, וּמַיְתוּ לֵיהּ בּוּנָא דְּשִׁתִּיתָא דְּטַלַּפְחֵי וּבוּנָא דְּחַמְרָא עַתִּיקָא, וְנִיגַּבְלִינְהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וְיַכְרוֹל וְנִיכּוּל וְנִיכְרוֹךְ בִּסְדִינֵיהּ וְנִיגְנֵיהּ, וְלֵיכָּא דְּנוּקְמֵיהּ עַד דְּקָאֵי מְנַפֵּשׁ. וְכִי קָאֵי, לִישְׁקְלֵיהּ לִסְדִינֵיהּ מִינֵיהּ, וְאִי לָא, הָדַר עֵילוּיֵהּ]. אָמַר לֵיהּ אֵלִיָּהוּ לְרַבִּי נָתָן: אֶכֹל שְׁלִישׁ וּשְׁתֵּה שְׁלִישׁ וְהַנַּח שְׁלִישׁ, לְכָשֶׁתִּכְעֹס, תַּעֲמֹד עַל מְלוּאֶךָ. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: הָרוֹצֶה שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי חֳלִי מַעַיִם, יְהֵא רָגִיל בְּטַבּוּל קַיִץ וְחֹרֶף. סְעוּדָתְךָ שֶׁהֲנָאָתְךָ מְמֻנָּה, מְשׁוֹךְ יָדְךָ הֵימֶנָּה, וְאַל תַּשְׁהֶה עַצְמְךָ בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לִנְקֵבֶיךָ. [אָמַר מַר עוּקְבָא: הַאי מַאן דְּשָׁתֵי טִילְיָא חִיוָּרָא, אֲחָזְתּוּ וִיתְקָ. אָמַר רַב חִסְדָּא: שִׁיתִּין מִינֵי חַמְרָא הָווּ, מְעַלְיָא דְּכוּלְהוּ, סוּמְקָא רֵיחְתָּנָא. גְּרִיעָא דְּכוּלְהוּ, טִילְיָא חִיוָּרָא. אָמַר רַב יְהוּדָה: הַאי מַאן דְּיָתִיב בְּצַפְרָנֵי נִיסָן גַּבֵּי נוּרָא, וְשַׁייף מִשְׁחָא, וְנָפֵיק וְיָתִיב בְּשִׁמְשָׁא, אֲחָזְתּוּ וִיתְקָ. תָּנוּ רַבָּנָן: הִקִּיז דַּם וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ, הַוְיִין לוֹ בָּנִים וִיתְקְיְין. הִקִּיזוּ שְׁנֵיהֶם וְשִׁמְּשׁוּ, הַוְיִין לָהֶן בָּנִים בַּעֲלֵי רַאֲתָן. אָמַר רַב פָּפָּא: לָא אָמְרָן, אֶלָּא דְּלָא טָעִים מִידִי, אֲבָל טָעִים מִידִי, לֵית לָן בְּהּ. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: בָּא מִן הַדֶּרֶךְ וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ,*) הַוְיִין לוֹ בָּנִים וִיתְקְיְין. תָּנוּ רַבָּנָן: הַבָּא מִבֵּית הַכִּסֵּא, אַל יְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שִׁעוּר חֲצִי מִיל, מִפְּנֵי שֶׁשַּׁד בֵּית הַכִּסֵּא מְלַוֶּה עִמּוֹ. וְאִם שִׁמֵּשׁ, הַוְיִין לוֹ בָּנִים נְכֵפִים. תָּנוּ רַבָּנָן: הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ מֵעֲמָד, אוֹחֲזָתוּ עֲוִית, מְיֻשָּׁב, אוֹחֲזָתוּ דִּלְרָיָא. הִיא מִלְּמַעְלָה וְהוּא מִלְּמַטָּה, אוֹחֲזָתוּ דִּלַּרְיָא. מַאי 'דִּלַּרְיָא'? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: סַם דִּלַּרְיָא, דַּרְדָּרָא. מַאי 'דַּרְדָּרָא'? אָמַר אַבַּיֵי: מוֹרִיקָא דְּחוֹחֵי. רַב פָּפָּא אָלִיס וּבָלַע לֵיהּ. רַב פַּפִּי אָלִיס וְשָׁדִי לֵיהּ. אָמַר אַבַּיֵי: מִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, לֵיתֵי שְׁלֹשָׁה קִפְּיזֵי קוּרְטְמֵי דְּחוֹחֵי, וְנִידּוֹקִינְהוּ וְנִישְׁלְקִינְהוּ בְּחַמְרָא, וְנִישְׁתֵּי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֵן הֵן הֶחֱזִירוּנִי לְנַעֲרוּתִי].

מז שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַכְחִישִׁין כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם, וְאֵלּוּ הֵן: פַּחַד, דֶּרֶךְ וְעָוֹן. 'פַּחַד', דִּכְתִיב: (תהילים ל"ח:י"א) "לִבִּי סְחַרְחַר, עֲזָבַנִי כֹּחִי". 'דֶּרֶךְ', דִּכְתִיב: (שם קב) "עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִי, קַצַּר יָמָי". 'עָוֹן' דִּכְתִיב: (שם לא) "כָּשַׁל בַּעֲוֹנִי כֹּחִי". שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים (מתישין) [מַתִּיזִין] גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, וְאֵלּוּ הֵן: אָכַל מֵעֲמָד, וְשָׁתָה מֵעֲמָד, וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ מֵעֲמָד. חֲמִשָּׁה, קְרוֹבִים לְמִיתָה יוֹתֵר מִן הַחַיִּים, וְאֵלּוּ הֵן: אָכַל וְעָמַד, שָׁתָה וְעָמַד, הִקִּיז דָּם וְעָמַד, יָשַׁן וְעָמַד, שִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ וְעָמַד. שִׁשָּׁה, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן מִיָּד מֵת, וְאֵלּוּ הֵן: הַבָּא בַּדֶּרֶךְ וְנִתְיַגֵּעַ, הִקִּיז דָּם וְנִכְנַס לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְשָׁתָה וְנִשְׁתַּכֵּר וְיָשַׁן עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְהוּא שֶׁעָשָׂאן כְּסִדְרָן. אָמַר אַבַּיֵי: כְּסִדְרָן, מֵת, שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן, חָלִישׁ. אֵינִי?! וְהָא מְעוּרַת עָבְדָה לֵיהּ לְעַבְדָּהּ תְּלַת מִינֵיהוּ וּמִית? הַהוּא, כָּחוּשׁ הֲוָה. שְׁמוֹנָה, רֶבֶן קָשֶׁה וּמַעוּטָן יָפֶה, וְאֵלּוּ

הֵן: דֶּרֶךְ וֶדֶרֶךְ אֶרֶץ, עֹשֶׁר וּמְלֵאכָה. יַיִן וְשֵׁנָה, חַמִּין וְהַקָּזַת דָּם. שְׁמוֹנָה, מְמַעֲטִין אֶת הַזֶּרַע, וְאֵלּוּ הֵן: הַמֶּלַח וְהָרָעָב וְהַנָּתָק, בְּכִיָּה, וְשֵׁנָה עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְגַדְּנִיּוֹת, וְכִשּׁוּת שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, וְהַקָּזַת דָּם לְמַטָּה כִּפְלַיִם. תָּנָא: כְּשֵׁם שֶׁקְּשָׁה לְמַטָּה כִּפְלַיִם, כָּךְ יָפָה לְמַעְלָה כִּפְלַיִם. אָמַר רַב פָּפָּא: לְמַטָּה, לְמַטָּה מִן הַבֵּיצִים. לְמַעְלָה, לְמַעְלָה מִן הַבֵּיצִים. וְכִשּׁוּת שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, תָּנָא: כְּשֵׁם שֶׁקְּשָׁה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, כָּךְ יָפָה בִּזְמַנָּהּ. אָמַר רַב פָּפָּא: זְמַנָּהּ, תַּמּוּז, שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, טֵבֵת. יוֹמֵי נִיסָּן וְיוֹמֵי תִּשְׁרֵי, לָא מְעַלְיָא וְלָא קַשְׁיָא.

פרק ח

גיטין פרק ח - אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְּעַאי: בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, דּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים. דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים מַכְנִיסִין פֵּרוֹתֵיהֶן דֶּרֶךְ טְרַקְסְמוֹן, כְּדֵי לְחַיְּבָן בְּמַעֲשֵׂר. דּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים מַכְנִיסִין פֵּרוֹתֵיהֶן דֶּרֶךְ גַּגּוֹת, וְדֶרֶךְ קַרְפִּיפוֹת, כְּדֵי לְפוֹטְרָן מִן הַמַּעֲשֵׂר.

פרק ט

גיטין פרק ט - אַתְקִין רַב יְהוּדָה בִּשְׁטַר זְבִינֵי דְּעַבְדֵי: עַבְדָּא דְּנָן, מֻצְדָּק לְעַבְדּוּ, וּפְטִיר וְעָטִיר מִן חָרוּרֵי, וּמִן עֲלוּלֵי, וּמִן עֲרוּרֵי מַלְכָּא וּמַלְכָתָא, וְרִשּׁוּם דְּאִינִישׁ לָא אִית עֲלוֹהִי, וּמְנֻקֶּה מִכָּל מוּם וּמִן שְׁחִין, דְּנָפִיק עַד טַצָּהַר, חָדָת וַעֲתִיק. מַאי אֲסוּתֵיהּ? אָמַר אַבַּיֵי: גִּינְבְּרָא וּמַרְתְּכָא וְכַבְּרִיתָא וְחַלָּא דְּחַמְרָא וּמִשְׁחָא דְּזֵיתָא (ונפטא) [וְנַטְפִּיק] חִיוָרָא, וְשַׁיְפֵי לֵיהּ בְּגַדְפָּא דְּאַוָּזָא.

מח אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא חָרְבָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁעָבְדוּ בָהּ שִׁבְעָה בָּתֵּי דִינִין עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵלּוּ הֵן: יָרְבְעָם בֶּן נְבָט, וּבַעְשָׁא בֶּן אֲחִיָּה, וְאַחְאָב בֶּן עָמְרִי, וְיֵהוּא בֶּן נִמְשִׁי, וּפֶקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ, וּמְנַחֵם בֶּן גָּדִי, וְהוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה טו) "אוּמְלְלָה יֹלֶדֶת הִשְׁבִּעָה, נָפְחָה נַפְשָׁהּ, בָּא שִׁמְשָׁהּ בְּעוֹד יוֹמָם בּוֹשָׁה וְחָפְרָה". אָמַר רַב אַמִּי: מַאי קְרָאָה? (דברים ד) "כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים". אָמְרוּ לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִי לְרַב: כְּתִיב בֵּיהּ בְּהוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה: (מ"ב יז) "וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי ה', רַק לֹא כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב: (שם) "עָלָיו עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר" וְגוֹ'. אָמַר לְהוּ: אוֹתָן פַּרְדְּסִיאוֹת שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם עַל הַדְּרָכִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל, בָּא הוֹשֵׁעַ וּבִטְּלָן, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא עָלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אוֹתָן שָׁנִים שֶׁלֹּא עָלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל, יֵלְכוּ בַּשִּׁבְיָה. אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא, וְאָמְרִי לָהּ, אָמַר רַב חִסְדָּא, [אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה]: דְּרִישׁ מְרֵימַר: מַאי דִּכְתִיב: (דניאל ט) "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ, כִּי צַדִּיק ה' אֱלֹהֵינוּ", מְשׁוּם דְּ"צַדִּיק ה' אֱלֹהֵינוּ", "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ"? אֶלָּא, צָדַק עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִגְלָה גָּלוּת צְדָקִיָּהוּ, וַעֲדַיִן גָּלוּת יְכָנְיָה קַיֶּמֶת, דִּכְתִיב בֵּיהּ בְּגָלוּת יְכָנְיָה: (מ"ב כד) "וְהֶחֱרִישׁ וְהַמַּסְגֵּר

אֶלֶף", 'חָרַשׁ', שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁפּוֹתְחִין נַעֲשׂוּ הַכֹּל כְּחֵרְשִׁין. 'מַסְגֵּר', כֵּיוָן שֶׁסּוֹגְרִין, שׁוּב אֵינָן פּוֹתְחִין, וְכַמָּה? 'אֶלֶף'. עוּלָּא אָמַר: שֶׁהִקְדִּים שְׁתֵּי שָׁנִים (דברים ד) לִ'וְנוֹשַׁנְתֶּם'. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: שְׁמַע מִינָּהּ, 'מְהֵרָה' דְּמָרֵי עָלְמָא, תְּמַנְיָא מַאָה וַחֲמִישִׁין וְתַרְתֵּי הוּא.

מט תַּנְיָא. הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא אֲגוֹרִיאוֹת שֶׁל גּוֹיִים, אַף עַל פִּי שֶׁדִּינֵיהֶם כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַזְקִק לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״א:א׳) "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם", 'לִפְנֵיהֶם' וְלֹא לִפְנֵי גּוֹיִים. דָּבָר אַחֵר: 'לִפְנֵיהֶם' וְלֹא לִפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת.

אַכְלָה בַּשּׁוּק, גַּרְגְּרָה בַּשּׁוּק, הֵנִיקָה בַּשּׁוּק, בְּכָלַן רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: תֵּצֵא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוּזָרוֹת בַּלְּבָנָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: אִם כֵּן, לֹא הִנַּחְתָּ בַּת לְאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁיּוֹשֶׁבֶת תַּחַת בַּעְלָהּ? וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: (דברים כ״ד:א׳) "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: (שם יט) "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר", מַה לְּהַלָּן דָּבָר בָּרוּר, אַף כָּאן דָּבָר בָּרוּר.

[מִשְׁנָה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יְגָרֵשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן מָצָא בָהּ דְּבַר עֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ד:א׳) "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר". וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ הִקְדִּיחָה תַּבְשִׁילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר"]. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֲפִלּוּ מָצָא אַחֶרֶת נָאָה הֵימֶנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו". [גְּמָרָא]. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בְּדְרִישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: 'כִּי', מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת; אִי, דִּילְמָא, אֶלָּא, דְּהָא. בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי: ["וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו] כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", דְּהָא מָצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", אִי־נַמִּי מָצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר. [אָמַר לֵיהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא: אִם לִבּוֹ לְגָרְשָׁהּ, וְהֵיא יוֹשֶׁבֶת תַּחְתָּיו וּמְשַׁמַּשְׁתּוֹ, מַהוּ? קָרֵי עֲלֵיהּ: (משלי ג׳:כ״ט) "אַל תַּחֲרֹשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ"].

נ תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁהַדֵּעוֹת בְּמַאֲכָל, כָּךְ דֵּעוֹת בְּנָשִׁים. יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁזּוֹבוּב נוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסוֹ, וְזוֹרְקוֹ, וְאֵינוֹ שׁוֹתֵהוּ. וְזוֹ הִיא מִדַּת פַּפּוֹס בֶּן יְהוּדָה שֶׁהָיָה נוֹעֵל בִּפְנֵי אִשְׁתּוֹ וְיוֹצֵא. וְיֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁזּוֹבוּב נוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסוֹ, וְזוֹרְקוֹ, וְשׁוֹתֵהוּ, וְזוֹ הִיא מִדַּת כָּל אָדָם, שֶׁמְּדַבֶּרֶת עִם אַחֶיהָ וּקְרוֹבֶיהָ וּמַנִּיחָהּ. וְיֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁזּוֹבוּב נוֹפֵל לְתוֹךְ תַּמְחוּי, מוֹצְצוֹ וְאוֹכְלוֹ, וְזוֹ הִיא מִדַּת אָדָם רַע, שֶׁרוֹאֶה אֶת אִשְׁתּוֹ אוֹגֶתֶר יוֹצֵאת וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ, וְטוֹוָה בַּשּׁוּק, וּפְרוּמָה מִשְּׁנֵי צְדָדֶיהָ וְרוֹחֶצֶת עִם בְּנֵי אָדָם. "עִם בְּנֵי אָדָם" סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, בְּמָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם רוֹחֲצִין. זוֹ, מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לְגָרְשָׁהּ! שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ד:ב׳) "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְגוֹ' וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ, וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר", הַכָּתוּב קָרָאוֹ 'אַחֵר', לוֹמַר: שֶׁאֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, זֶה הוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ וְזֶה הִכְנִיס רְשָׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ.

זָכָה שֵׁנִי, שֹׁלְחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּשְׁנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן" וְגוֹ'. וְאִם לָאו: קוֹבְרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן", כְּדַאי הוּא בְּמִיתָה, שֶׁזֶּה הוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזֶה הִכְנִיס רְשָׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. (מלאכי ב׳:ט״ז) "כִּי שָׂנֵא שַׁלַּח". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם שְׂנֵאתָהּ, שַׁלַּח. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: שָׂנוּי הַמְשַׁלֵּחַ. וְלָא פְּלִיגִי, הָא, בְּזִווּג רִאשׁוֹן, הָא, בְּזִווּג שֵׁנִי. דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, אֲפִלּוּ מִזְבֵּחַ מוֹרִיד עָלֶיהָ דְּמָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְזֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ, כַּסּוֹת דִּמְעָה אֶת מִזְבַּח ה' בְּכִי וַאֲנָקָה מֵאֵין עוֹד פְּנוֹת אֶל הַמִּנְחָה וְלָקַחַת רָצוֹן מִיֶּדְכֶם, וַאֲמַרְתֶּם: עַל מָה? עַל כִּי ה' הֵעִיד בֵּינְךָ וּבֵין אֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ, אֲשֶׁר אַתָּה בָּגַדְתָּה בָּהּ וְהִיא חֲבֶרְתְּךָ וְאֵשֶׁת בְּרִיתֶךָ".

סַלְקָא לָהּ מַסֶּכֶת גִּטִּין

סוטה

פרק א

סוטה פרק א תניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין.

א אמר רב שמואל בר יצחק כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנאמר (תהילים קכ״ה:ג׳) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן וקשה לזווגן כקריעת ים סוף שנאמר (שם סח) אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות (אל תקרי מוציא אלא כמוציא) איני והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלונית לפלוני לא קשיא הא בזווג ראשון הא בזווג שני.

דף ג ע"א: מהו לשון קינוי אמר רב נחמן בר יצחק אין קינוי אלא לשון התראה וכה"א (יואל ב׳:י״ח) ויקנא ה' לארצו:

ב שם: תניא היה רבי מאיר אומר אדם עובר עבירה בסתר הקב"ה מכריז עליו בגלוי שנאמר (במדבר ה׳:י״ד) ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו ואין עברה אלא לשון הכרזה שנאמר (שמות ל״ו:ו׳) ויצו משה ויעבירו קול במחנה. אמר ריש לקיש אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות שנאמר (במדבר ה׳:י״ב) איש איש כי תשטה אשתו תשטה כתיב:

תנא דבי ר' ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו אא"כ נכנס בו רוח שנאמר (במדבר ה׳:י״ד) ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו מאי רוח רבנן אמרי רוח טומאה רב אשי אמר רוח

טהרה ומסתברא כמ"ד רוח טהרה דתניא וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר חובה אי אמרת בשלמא רוח טהרה שפיר אלא אי אמרת רוח טומאה רשות וחובה לעייולי לאיניש רוח טומאה בנפשיה:

ג אמר רב חסדא זנותא בביתא כקריא לשומשמי וא"ר (פפא) (חסדא) תוקפא בביתא כקריא לשומשמי אידי ואידי באתתא אבל בגברא לית לן בה.

ד ואמר רב חסדא בתחלה קודם שחטאו ישראל היה שכינה שרויה עם כל אחד ואחד שנאמר (דברים כ"ג:ט"ו) כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנם וכיון שחטאו היתה שכינה מסתלקת מהם שנאמר (שם) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך.

ה א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדימתו ומוליכתו לפניו לעוה"ב שנאמר (ישעיהו נ"ח:ח') והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו (ומוליכתו) ליום הדין שנאמר (איוב ו':י"ח) ילפתו ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו רבי אלעזר אומר קשורה בו ככלב שנאמר (בראשית ל"ט:י') ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לשכב אצלה בעוה"ז להיות עמה ליום הדין בעוה"ב.

ו דרש רב זעירא זמנין אמר לה משמיה דרב אמי וזמנין אמר לה משמיה דר' אסי כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה שנאמר (משלי ג) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבא האי בעד אשה זונה עד ככר לחם בעד ככר להם אשה זונה מיבעי' ליה. אלא אמר רבא כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם ואינו מוצא אמר רב זריקא א"ר אלעזר כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם. אמר רב חייא בר אשי אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה. תנ"ה הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים. א"ר אבהו כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר (יחזקאל ד':י"ג) ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אשר אדיחם שם מאי (משלי ו':כ"ו) ואשת איש נפש יקרה תצוד. א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נכשל באשת איש שנאמר ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבא האי נפש יקרה תצוד אמר רבא האי נפש יקרה נפש גבוה מיבעי' ליה ועוד היא תצוד מיבעי' ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש אפי' למד תורה דכתיב בה (שם ג) יקרה היא מפנינים יקרה היא מכ"ג שנכנס לפני ולפנים אפילו הכי היא צדתו לדינה של גיהנם.

ז א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כל אדם שיש בו גסות הרוח כעובד עבודה זרה כתיב הכא (שם טז) תועבת ה' כל גבה לב וכתיב התם (דברים ז':כ"ו) ולא תביא תעבה אל ביתך ור' יוחנן דידיה אמר כאלו כופר בעיקר שנא' (שם ח) ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך ר' חמא בר חנינא אמר כאילו בא על העריות כולם כתיב הכא תועבת ה' כל גבה לב וכתיב התם (ויקרא י"ח:כ"ז) כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ עולא אמר כאילו בנה במה שנא' (ישעיהו ב':כ"ב) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תיקרי במה אלא במה. מאי (משלי י"א:כ"א) יד ליד לא ינקה אמר רב כל הבא על אשת איש אפילו הקנהו להקב"ה שמים וארץ כאברהם אבינו דכתיב ביה (בראשית י"ד:כ"ב) הרמותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ לא ינקה מדינה של גיהנם. קשיא להו לדבי. ר' שילא האי יד ליד (יד ביד) [ידי] מיבעי ליה אלא אמרי דבי ר' שילא אפילו קבל תורה כמשה [רבינו] דכתיב ביה (דברים לג). מימינו אש דת למו לא ינקה מדינה של גיהנם. קשיא ליה לרבי יוחנן האי יד ליד יד מיד מיבעי ליה אלא א"ר יוחנן (דף ה) אפילו עשה צדקה בסתר דכתיב (משלי כ"א:י"ד) מתן בסתר יכפה אף ושחד בחיק חימה עזה לא ינקה מדינה של גיהנם.

ח אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירא מהכא (ירמיהו י"ג:ט"ו) שמעו והאזינו אל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (דברים ח':י"א) ורם לבבך ושכחת וכתיב (שם) השמר לך פן תשכח וכדרבי אבין א"ר דא"ר אבין א"ר אלעאי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דר' אמי וזמנין אמר (דף ד) ליה משמיה דר' אסי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט שנאמר (איוב כ"ד:כ"ד) רומו מעט יכול ישנו בעולם ת"ל (שם) ואיננו ואם חוזר בו נאסף מן העולם בזמנו שנא' (שם) ואם חוזר בו נאסף מן העולם בזמנו שנא' (שם) והומכו ככל יקפצון כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו (בראשית כד) בכל (שם כז) מכל (שם לג) כל ואם לאו (איוב כ"ד:כ"ד) ובראש שבלתי מלו מאי וכראש שבלתי מלו רב הונא ורב חסדא חד אמר כסאסאה דשבלתא וחד אמר כשבלתא עצמה בשלמא למ"ד כסאסאה דשבלתא היינו דכתיב וכראש שבלתי מלו אלא למ"ד כשבלתא עצמה מאי וכראש שבלתי מלו אמר רב אשי וכן תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שנכנס לתוך שדהו גבוה גבוה הוא מלקט. (ישעיהו נ"ז:ט"ו) ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וח"א אני את דכא ומסתברא כמ"ד אני את דכא שהרי הקדוש ב"ה השרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה אמר רב יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני.

ט א"ר אלעזר כל אדם בו גסות הרוח ראוי לגדע כאשרה כתיב הכא (ישעיהו י':ל"ג) ורמי הקומה גדעים וכתיב התם (דברים ל) ואשריהם תגדעון. א"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנא' (ישעיהו כ"ו:י"ט) הקיצו ורננו שוכני עפר שוכבי עפר לא נאמר אלא שוכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו. וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנא' (תהילים קל"ח:ו') כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע. דרש רב עוירא ואיתימא רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת ב"ו גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה ראה את השפל אבל מדת הקב"ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנאמר כי רם ה' ושפל יראה.

י אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנאמר (תהילים ק"א:ה') מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו. ואיכא דמתני לה אמספרי לה"ר שנאמר מלשני בסתר רעהו. א"ר אלכסנדרי כל מי שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קמעא עוכרתו שנאמר (ישעיהו נ"ז:כ') והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קמעא עוכרתו אדם שאין בו אלא רביעית דם אעכ"ו. א"ר חייא בר אשי אמר רב תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית אמר רב הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כסאסאה לשבלתא אמר רבא בשמתא מאן דאית ביה ובמשתא מאן דלית ביה. אמר ר"נ בר יצחק לא מינה ולא מקצתה מי זוטרא מ"ד ביה (משלי ט"ז:ה') תועבת ה' כל גבה לב.

יא אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעה אלא א"כ משים עצמו כבשר שנאמר (ישעיהו ס"ו:כ"ג) והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר ה' א"ר זירא בשר כתיב ביה (ויקרא יג) ונרפא אדם לא כתיב ביה ונרפא. א"ר יוחנן אדם 'אפר 'דם 'מרה בשר 'בושה 'סרוחה 'רמה ואיכא דאמרי "בושה "שאול "רמה דכתיב בשי"ן. אמר רב אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נפחת שנאמר (שם יד) ולשאת ולספחת ואין שאת אלא לשון גבהות שנאמר (ישעיהו ב':י"ד) ועל כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות ואין מפחת אלא מפילה שנאמר (שמואל א ב':ל"ו) ואמר ספחני נא אל אחת הכהנות לאכול פת לחם. א"ר יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה שבזמן שבהמ"ק קיים אדם מקריב מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן שנאמר (תהילים נ"א:י"ט) זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר (שם) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה.

יב וא"ר יהושע בן לוי כל השם אורחותיו בעולם הזה ורואה בישועתו של הקב"ה שנא' (תהילים נ':כ"ג) ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תקרי ושם אלא ושם דרך:
שם (דברים כ"ד:ב') והלכה והיתה לאיש אחר [ד, ו ע "א] אמר רב יוסף הכתוב קראו אחר שאין זה בן זוגו של שראשון שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס רשעה לתוך ביתו:
דף ז ע"א [משנה] היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עדי נפשות ואומרים לה [בתי] הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה שכנים הרעים עושים עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים ואומרים לפניה דברים שאינה כדאי לשומען היא וכל משפחת בית אביה [אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשער המזרח שעל פתח שער נקנור ששם משקין את הסוטות ומטהרין את היולדות ומטהרין את המצורעין] וכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו אם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה וסותר את שערה רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותרו היתה מתכסה בלבנים מכסה בשחורים היו עליה כלי זהב [דף ז ע"ב] וקטליאות גזמים וטבעות מעבירים ממנה כדי לנוולה ואח"כ מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה וכל הרוצה לראות בא לראות חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שלבה גם בהן וכל הנשים מותרות לראותה שנאמר (יחזקאל כ"ג:מ"ח) ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה:
יג ת"ר אומרים לפניה דברי הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הראשונים כגון (איוב ט"ו:י"ח) אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם יהודה הודה ולא בוש מה היה בסופו זכה וירש חיי עולם הבא. ראובן הודה ולא בוש מה היה בסופו זכה וירש חיי עולם הבא. ומה שכרן מה שכרן כדקאמרינן אלא מה שכרן בעוה"ז (שם) להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם בשלמא יהודה אשכחן דאודי דכתיב (בראשית לא) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני אלא ראובן מנא לן דאודי דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד (דברים ל"ג:ז') יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר רבש"ע מי גרם לראובן שיודה יהודה וזאת ליהודה מיד (שם) שמע ה' את קול יהודה על איבריה לשפא ולא הוו קא מיילין ליה למתיבתא דרקיע (שם) ואל עמו תביאנו לא הו הקא ידע למשקל ולמטרה בשמעתא בהדי רבנן (שם) ידיו רב לו לא הו הקא סלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא (שם) ועזר מצריו תהיה בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תשרף תמר אלא

ראובן למה ליה דאודי והאמר רב ששת חציף עלי מאן דמפרש חטאיה. כי היכי דלא לחשדו אחוהי בהדיה.

דף ה ע"א: (תנן) [תניא] האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו והאשה שני פרקים אחד מלפניה ואחד מלאחריה וכו'. אמר רבא גמירי דאין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות:

יד דף ח ע"ב: משנה במדה שאדם מודד מודדין לו היא קשטה את עצמה לעבירה המקום מנוולה. היא גלתה את עצמה לעבירה המקום גילה עליה. (הירך) [בירך] התחילה עבירה תחלה ואח"כ הבטן לפיכך תלקה הירך תחלה אח"כ הבטן ושאר הגוף לא פלט:

יד גמ' אמר רב יוסף אע"ג דמדה בטיל עצמה במדה לא בטיל דאמר רב יוסף וכן תני ר' חייא מיום שחרב בית המקדש אע"ג שבטל סנהדרין ארבע מיתות לא בטלו. והא בטלו אלא דין ד' מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או היה דורסו. מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או לסטין באין עליו. מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי.

טו תניא היה ר' מאיר אומר מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר (ישעיהו כ"ז:ח') בסאסאה בשלחה תריבנה אין לי אלא סאה מנין לרבות אפילו תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תתומן ועוקלא ת"ל (שם ט) כל סאון סואן ברעש ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפין לחשבון גדול ת"ל (קהלת ז':כ"ז) אחת לאחת למצוא חשבון וכן מצינו בסוטה שבמדה שמדדה בה מדדו לה. היא עמדה על פתח ביתה ליראות לו לפיכך כהן מעמידה בשער ניקנור ומראה קלונה לכל היא פרסה לו סודרין נאים על ראשה לפיכך כהן נוטל כיפה שעל ראשה ומניחו תחת רגליה היא קשטה לו פניה לפיכך [דף ט ע"א] פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות היא קלעה לו את שערה לפיכך כהן סותר את שערה היא הראתה לו באצבעותיה לפיכך צפרניה נושרות היא חגרה לו בצלצול לפיכך כהן מביא חבל מצרי וקושר למעלה מדדיה היא פשטה לו יריכה לפיכך יריכה נופלת היא קבלתו על כריסה לפיכך בטנה צבה היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה היא השקתו יין משובח בכוסית משובחים לפיכך כהן משקה אותה מים המרים במקדה של חרס היא עשתה בסתר יושב (מרום) [בסתר עליון] משים בה פנים שנאמר (איוב כ"ד:ט"ו) ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים. דבר אחר היא עשתה בסתר המקום פירסמה בגלוי שנאמר (משלי כ"ו:כ"ו) תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל:

טז וכי מאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצוא חשבון (ישעיה ט) כי כל סאון סואן ברעש למה לי לכמדה ומאחר דנפקא ליה מכי כל סאון סואן ברעש (שם כז) בסאסאה בשלחה תריבנה למה לי לכדרבי חיננא בר פפא דא"ר חיננא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה שנאמר בסאסאה בשלחה וגו' איני והאמר רבה ג' כוסות האמורות במצרים למה אחת ששתתה בימי משה ואחת ששתתה בימי פרעה נכה ואחת שעתידה לשתות עם חברותיה וכי תימא הנך אזדי והני אחריני נינהו והתניא א"ר יהודה מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר"ע אמר מנימין גר המצרי אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני ראוי לבא בקהל אלא אי אתמר הכי אתמר א"ר חיננא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן המלך עד שעת שילוחו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה. אמימר מתני לה להא דר' חיננא בר פפא אהא מאי דכתיב (מלאכי ג) כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם אני ה' לא שניתי לא הכיתי אומה ושניתי בה ואתם בני יעקב לא כליתם דכתיב (דברים לב) חצי אכלה בם חצי כלים והם אינם כלים. א"ר המנונא אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר (איוב כ) במלאת שפקו יצר לו.

יז דרש רבי חיננא בר פפא מ"ד (תהלים לג) רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה א"ת נאוה תהלה אלא נוה תהלה זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשי ידיהם דוד דכתיב (איכה ב) טבעו בארץ שעריה משה דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד קוסיו קרשיו בריחיו ועמודיו היכא אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל.

יח ת"ר סוטה נתנה עיניה במי שאינו שלה מה שבקשה לא ניתן לה ומה שבידה נטלו ממנה שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נוטין הימנו (ע"ב) וכן מצינו בנחש הקדמוני שנתן עיניו במי שאינו שלו מה שביקש לא ניתן לו ומה שבידו נטלו ממנו אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה עכשיו (בראשית ג) ארור יהיה מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי ילך בקומה זקופה עכשיו על גחונך תלך אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם עכשיו (שם) ועפר תאכל הוא אמר אהרוג אדם ואשא את חוה לפיכך (שם) ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה. וכן מצינו בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניה ועוזיהו והמן שנתנו עיניהם במה שאינו שלהם מה שבקשו לא ניתן להם ומה שהיה בידם נטלו מהם. [פיסקא הירך התחילה וכו'. מה"מ אילימא משום דכתיב (במדבר ה) בתת ה' את ירכך וגו' והכתיב וצבתה בטנה ונפלה ירכה אמר אביי כי לייט לייט תחלה ירך והדר

בטן לייט ומיא כי בדקי כי אורחייהו הדקי בטן ברישא והדר ירך בקללה נמי כתיב לצבות בטן ולנפיל ירך ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על מים המרים]:

יט משנה. שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר (שופטים טז) ואחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו ופי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות שנאמר (שם יח) ויסבו עשרה נערים נושאי כלי יואב ויכו את אבשלום ולפי שגנב שלש לבבות לב אביו ולב ב"ד ולב כל ישראל לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים שנאמר (שם) ויקח שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום עודנו חי בלב האלה.

כ ת"ר שמשון בעיניו מרד שנאמר (שופטים יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר (שם טז) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו איני והא כתיב (שם יד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא כי תואנה הוא מבקש מפלשתים כי אזל מיהא בתר ישרות עיניו אזל. תניא רבי אומר שמשון תחלת קלקולו בעזה לפיכך לקח בעזה תחלת קלקולו בעזה דכתיב (שם טז) וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה לפיכך לקה בעזה דכתיב (שם) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו ויורידו אותו עזתה והכתיב (שם יד) וירד שמשון תמנתה וירא שם אשה בתמנתה תחלת קלקולו מיהא בעזה הוה.

כא ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה תנא רבי אומר אלמלא לא נקרא שמה דלילה ראויה היתה שתקרא דלילה דלדלה כחו דלדלה לבו דלדלה מעשיו. דלדלה כחוד כתיב (שם) ויסר כחו מעליו דלדלה לבו דכתיב (שם) ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו. דלדלה מעשיו דאסתלק שכינה המינו דכתיב (שם) והוא לא ידע כי ה' סר מעליו. ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו מנא ידעה א"ר חנן א"ר ניכרין דברי אמת אביי אמר ידעה באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטילה כין דאמר לה (שם) כי גזיר אלהים אני אמרה השתא ודאי קושטא קאמר. כא: (שם) ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו ותקצר נפשו למות מאי ותאלצהו א"ר יצחק דבי רבי אמי בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו. (שם יג) ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא מאי כל טמא [ותו עד השתא דברים טמאים קאכלה] א"ר יצחק דבי ר' אמי דברים האסורים לנזיר. (שם טו) ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי ויצאו ממנו מים וישת א"ר יצחק דבי רבי אמי הוא נתאוה לדבר טמא לפיכך נתלו חייו בדבר טמא:

כב (שופטים יג) ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן א"ר אחא בר' חנינא אותו היום חלה נבואתו של יעקב אבינו דכתיב (בראשית מט) יהי דן נחש עלי דרך לפעמו א"ר יצחק דבי ר' אמי מלמד שהיתה רוח הקודש מקשקשת לפניו כזוג כתיב הכא לפעמו וכתיב התם (שמות כח) פעמון זהב ורמון. בין צרעה ובין אשתאול א"ר אסי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זב"ז (שופטים יג) והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים אמר ר' אחא בר' חנינא (דף י) הוחלה שבועתו של אבימלך שנאמר (בראשית כא) אם תשקר לי ולניני ולנכדי. (שופטים יג) ויגדל הנער ויברכהו ה' במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו אמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף:

כג (שם ט) ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה גו' ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים אמר רב יהודה אמר רב אמר שמשון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי עשרים ושתים שנה ששפטי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום.

כד (שופטים ט"ו:ד') וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים אמר רבי איבו בר נגדי אמר רבי חייא בר אבא אמר שמשון יבא שועל שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשים שחזרו משבועתם. תניא אמר רבי שמעון החסיד בין כתפיו של שמשון ששים אמה היה שנאמר (שם טז) וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחוז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתפיו תנא אין דלתות עזה פחותות משששים אמה. (שופטים ט"ז:ג') ויהי טוחן בבית האסורים אמר רבי יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר (איוב ל"א:י') תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרים מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו [לבית האסורים] כדי שתתעבר ממנו א"ר פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפיקא (גריווא) [גרידיא] דובלא. ואמר ר' יוחנן כל המזנה אשתו מזננת עליו שנאמר (שם) אפ נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי [וכתיב] תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרים והיינו דאמרי אינשי איהו בי קרי ואתתיה בי בוציני:

כה אמר ר' יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר (בראשית מ"ט:ט"ז) דן ידין עמו כאחד וגו' ואמר רבי יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר (תהילים פ"ד:י"ב) כי שמש ומגן ה' אלהים אלא מעתה לא ימחק אלא מעין שמו של הקב"ה מה הקב"ה מגן על כל העולם כולו אף שמשון הגין בדורו על ישראל. ואמר רבי יוחנן בלעם חגר ברגלו אחת היה שנאמר (במדבר כ"ג:ג') וילך שפי שמשון חגר בשתי רגליו הוה שנאמר (בראשית מ"ט:י"ז) שפיפון עלי ארח.

כו תנו רבנן חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולם לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה בעיניו אסא ברגליו. שמשון בכחו דכתיב (שופטים ט"ז:י"ט) ויסר כחו מעליו. שאול בצוארו דכתיב (שמואל א ל"א:ד') ויקח שאול את החרב ויפול עליה. אבשלום בשערו דכתיב (ש"ב כה) ויחזק ראשו באלה. צדקיהו עור אסא ברגליו דכתיב (מלכים א ט"ו:כ"ג) רק לעת זקנתו חלה את רגליו וא"ר יהודה אמר רב שאחזתו פודגרא אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכא דמי פודגרא אמר ליה כמחט בבשר החי מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חייש ביה ואיכא דאמרי מרביה שמיע ליה ואיכא דאמרי (תהילים כ"ה:י"ד) סוד ה' ליריאיו ובריתו להודיעם. דרש רבא מפני מה נענש המלך אסא מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר (מלכים א ט"ו:כ"ב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.

כז כתיב (שופטים י"ד:א') וירד שמשון תמנתה וכתיב (בראשית לח) הנה חמיך עולה תמנתה אמר רבי אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה ר' שמואל בר נחמני אמר תרתי תמנת הוה חדא בירידה וחדא בעליה רב פפא אמר חדא תמנת הואי דאתי מהאי גיסא ירידה ודאתי מהאי גיסא עליה כגון וורידנא ובי בארי ושוקא דנרש. (שם) ותשב בפתח עינים אמר רבי אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים מצפות לראותה רבי יוחנן אמר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר (יהושע ט"ו:ל"ד) תפוח והעינם. ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל ביך אביך קדושין א"ל יתומה אני שמא טמאה את א"ל טהורה אני:

כח (בראשית כ"א:ל"ג) ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר פרדם וחד אמר פונדק בשלמא למ"ד פרדס היינו דכתיב ויטע (אשל בבאר שבע ואמר ריש לקיש שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים) אלא למ"ד פונדק מאי ויטע כדכתיב (דניאל י"א:מ"ה) ויטע אהלי אפדנו בין ימים להר צבי קדש (בראשית כ"א:ל"ג) ויקרא שם בשם ה' אל עולם אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא (ע"ב) אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם שמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם משל אל עולם אכלתם הודו וברכו למי שאמר והיה העולם.

כט (בראשית ל"ח:ט"ו) ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה חשובה לזונה א"ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל כלה שצנועה בבית חמיה זוכה ויוצאים ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר נביאים דכתיב (ישעיהו א':א') חזון ישעיה בן אמוץ מלכים מדוד וא"ר לוי דבר זה מסורת בידנו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו. (בראשית ל"ח:כ"ה) היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה היא מתוצאת מיבעי' ליה א"ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל ורחקן בא גבריאל וקרבן והיינו דכתיב (תהילים נ"ו:א') למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם א"ר יוחנן לאחר שנתרחק סימניה נעשית כיונה אלמת. לדוד מכתם שיצא הימנה דוד שמך ותם לכל ד"א מכתם שהיה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול ד"א מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדלותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה. (בראשית ל"ח:כ"ה) והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר לו אנכי הר ותימר ליה מימר א"ר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב הנה בר ביזנא א"ר שמעון חסידא ואמרי לה א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים מנא לן מתמר. (שם) הכר נא א"ר חמא בר חנינא בהכר בשר לאביו בהכר בשרוהו (שם לז) הכר נא הכתנת בנך היא אם לא בהכר כבשרוהו הכר נא למי החותמת והפתילים הכר נא אין נא אלא לשון בקשה אמרה לו בבקשה ממך הכר נא בוראך ואל תעלים עינך ממני. (שם לח) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני היינו דאמר ר' חמא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא יוסף שקדש שם שמים בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא דכתיב (תהילים פ"א:ו') עדות ביהוסף שמו יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האו מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה. צדקה מני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. (בראשית ל"ח:כ"ו) ולא יסף עוד לדעתה אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי כיון שידעה שוב לו פסק ממנה כתיב הכא ולא יסף עוד לדעתה וכתיב התם (דברים ה':י"ט) קול גדול ולא יסף.

ל פיסקא. אבשלום נתגאה בשערו וכו'. ת"ר אבשלום בשערו מרד שנא' (שמואל ב י"ד:כ"ה) וכאבשלום לא היה איש יפה בכל ישראל להלל מאד מכף רגלו ועד קדקדו לא היה בו מום ובגלחו את ראשו והיה מקץ לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך. תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלין

בה לפיכך נתלה בשערו שנאמר (שם יח) ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה ויחזק ראשו באלה שקל ספסירא בעא למפסקיה תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה ראה גיהנם נבקעה מתחתיו. (שם יט) וירגז המלך ויעל על עלית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני אבשלום מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו יזעק המלך קול גדול בני אבשלום בני בני. הני תמניא זמני בני למה ז' דאסקיה מז' מדורי גיהנם אידך א"ד דקריב רישיה לגביה גופיה וא"ד דאתייה לעלמא דאתי. (שם יח) ואבשלום לקח ויצב לו בחייו את מצבת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על שמו ויקרא לה יד אבשלום עד היום הזה. מאי לקח אמר ר"ל שלקח מקח רע לעצמו (שם) את מצבת אשר בעמק המלך א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם (דף יא) שנאמר (שמואל ב י"ב:י"א) הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר (בראשית ל"ז:י"ד) וישלחהו מעמק חברון א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון שנאמר (שם טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם. כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב (שמואל ב י"ד:כ"ז) וילדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת ושמה תמר א"ר יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב (שם) ויאמר אל עבהדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה וגו'.

לא משנה. וכן לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר (שמות ב':ד') ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה כל ישראל ז' ימים במדבר שנאמר (במדבר י"ב:ט"ו) ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים יוסף זכה לקבור את אביו אין באחיו גדול מיוסף שנאמר (בראשית נ':ט') ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה. משה זכה בעצמות יוסף אין גדול ממנו בישראל שנאמר (שמות י"ג:י"ט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא שכינה שנאמר (דברים ל"ד:ו') ויקבור אותו בני. ולא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים שנאמר (ישעיהו נ"ח:ח') והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך.

פיסקא וכן לענין הטובה מרים וכו' מי דמי התם שעתא חדא הכא ז' יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א"ל רבא והא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא ה"ק וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם מדה טובה מרבה ממדת פורעניות (שמות ב':ד') ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר

ותתצב דכתיב (שמואל א ג׳:י׳) ויבא ה' ויתיצב ויקרא כפעם בפעם. אחותו (משלי ז׳:ד׳) אמור לחכמה אחותי את. מרחוק (ירמיהו ל״א:ג׳) מרחוק ה' נראה לי. לדעה (ש"א ב) כי אל דעות ה'. מה (דברים י׳:י״ב) מה ה' אלהיך שואל מעמך. יעשה (שמואל א כ״ה:כ״ח) יעשה ה' לאדוני בית נאמן. לו (שופטים ו׳:כ״ד) ויקרא לו ה' שלום.

לג (שמות א׳:ח׳) ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מ"ד חדש ממש דכתיב חדש ומ"ד שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלך. ומאי אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה. (שם) ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. תנא הוא התחיל בעצה תחלה שנאמר ויאמר אל עמו לפיכך לקה הוא תחלה שנאמר (שם ז) ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים (שם א) הבה נתחכמה לו להם מיבעי' ליה אמר ר' חמא ברבי חנינא בואו ונתחכמם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב (ישיעה טו) [כי הנה ה' באש יבא וכתיב] כי באש ה' נשפט נדונם בחרב (שם) ובחרבו את כל בשר בואו נדונם במים שכבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם שנאמר (שם נד) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ והם אינם יודעים שעל כל העולם אינו מביא אבל על אומה אחת מביא א"נ הוא אינו מביא אבל הם באים ונופלים לתוך המים וכה"א (שמות י״ד:כ״ז) ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתום הים והיינו דא"ר אלעזר מ"ד (שם יח) כי בדבר אשר זדו עליהם בקדרה שבשלו נתבשלו מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב (בראשית כ״ה:כ״ט) ויזד יעקב נזיד. א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ג' היו באותה עצה בלעם איוב ויתרו. בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורין, יתרו שברח זכו מבני בניו וישבו בלשכת הגזית שנאמר (דה"א ב) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (שופטים א׳:ט״ז) ובני קיני חותן משה. (שמות א׳:י׳) ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי' ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים. (שם) וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי' ליה תנא משום רבי אלעזר ברבי שמעון אמרו מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד מישראל שאמר להם איסטניס אני אומרים לו כלום איסטניס אתה יותר מפרעה. שרי מסים דבר שמשים לבנים (שם) למען ענותו בסבלותם ענותם מיבעי' ליה למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל. (שם) ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהם וחד אמר שממסכנות את בעליהם דאמר מר כל מי שעוסק בבנין מתמסכן (שם) את פתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון

ראשון מתרוסס. וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פתום שראשון ראשון פי תהום בולעו. (שם) וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי' ליה אמר ר"ש בן לקיש רה"ק מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ (שם) ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך רבי אלעזר אמר בפר רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה (שם) וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה אמר רבא בתחלה בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה (שם) את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמאל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ"ד נמי התם בפה רך הכא ודאי בפריכה.

לד דרש ר' עקיבא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו אבותינו ממצרים שבשעה שיוצאות לשאוב מים מזמן להם הקב"ה דגים קטנים בכדיהם ושאבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדרות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אותן אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותם וסכות אותם ומאכילות אותם ומשקות אותם נזקקות להם בין שפתים שנאמר (תהילים ס"ח:י"ד) אם תשכבון בין שפתים בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר (שם) כנפי יונה נחפה בכסף אברותיה בירקרק חרוץ וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהם הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר (ש"א ח) תחת התפוח עוררתיך שמה חבלתך אמך שמה חבלה ילדתך והקב"ה שולח מלאך מן השמים ומנקר אותם ומשפר אותם כחיה זו שמשפרת את הולד שנאמר (יחזקאל ט"ז:ד') ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי והמלח לא המלחת והתחל לא חתלת ונותן להם שני עגלים אחד של דבש ואחד של שמן שנאמר (דברים ל"ב:י"ג) ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור וכיון שמכירים בהם המצרים באים עליהם להרגם ונעשה להם נס ונבלעים בקרקע ומביאים שוורים וחורשים על גבם שנאמר (תהילים קכ"ט:ג') על גבי חרשו חורשים ולאחר שהולכים מבצבצים ויוצאים כעשב השדה שנאמר (יחזקאל ט"ז:ז') רבבה כצמח השדה נתתיך גו' ולאחר שמתגדלים באים עדרים עדרים לבתיהם שנאמר (שם) ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים אל תקרי בעדי עדיים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר (שמות ט"ו:ב') זה אלי ואנוהו.

לה (שם א) ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מאן דאמר אשה ובתה יוכבד ומרים ומאן דאמר כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ"ד אשה ובתה דתניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד. ד"א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה. פועה זו מרים ולמה נקרא

שמה פועה שהיתה פועה לולד ד"א שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל. ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים מאי אבנים אמר ר' יוחנן סימן גדול מסר להן. (שמות ל) אם בן הוא והמתן אותו ואם בת היא וחיה אמר ר' חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה. (שם) ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותם אלא שהיו מספקות להם מים ומזון. (שם) ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים המצריות העבריות כי חיות הנה מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה לא צריכה חיה אחריתי לאולודה אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלת יהודה (בראשית מ"ט:י"ז) גור אריה יהודה דן (שם) יהי דן נחש עלי דרך (שם) נפתלי אילה שלוחה (שם) ישששכר חמור גרם יוסף (דברים ל"ג:י"ז) בכור שורו הדר לו (שם) בנימין זאב יטרף דכתיב ביה כתיב ביה דלא כתיב ביה כתיב ביה (יחזקאל י"ט:ב') ואמרת מה אמך לביא בין אריות רבצה בתוך כפירים רבתה גוריה.

לו (שמות א':כ"א) ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ולוי חד אמר בתי מלכות וחד אמר בתי כהונה ולויה. מ"ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות נמי ממרים קאתי דכתיב (ד"ה א ב) ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב (שמואל א י"ז:י"ב) ודוד בן איש אפרתי (ד"ה א' ב) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון (במדבר יג) בן יפונה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ואכתי בן קנז הוא דכתיב (יהושע טז) וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב הקטן ממנו אמר רבא חורגיה דקנז הוה (דף יב) דיקא נמי דכתיב הקנזי ש"מ עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה הוליד והלא מניסיב הוה נסיב לה א"ר יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה. יריעות שהיו פניה דומות ליריעות ואלה בניה אל תקרי בניה אלא בוניה ישר שיישר את עצמו. ושובב ששיבב את יצרו וארדון שרידה את יצרו וא"ד על שהיו פניה דומות לורד. (ד"ה א ד) ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה לא חלאה ולא נערה הואי אלא בתחלה חלאה ולבסוף נערה (שם) ובני חלאה צרת וצהר ואתנן צרת שנעשית צרה לחברותיה צהר שהיו פניה דומות כצהרים אתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו.

לז (שמות א':כ"ב) ויצו פרעה לכל עמו לאמר א"ר יוסי בר' חנינא אף על עמו גזר וא"ר יוסי ברבי חנינא שלש גזירות גזר בתחלה (שם) אם בן הוא והמתן אותו ואח"כ היאורה תשליכוהו ולבסוף אף על עמו גזר.

לח (שמות ב׳:א׳) וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי להיכן הלך א"ר יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו. תנא עמרם גדול הדור היה כיון שגזר פרעה כל הבן היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלים עמד וגרש את אשתו עמדו כולם וגרשו נשותיהם אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה הרשע שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה גזרת בעוה"ז ולעוה"ב פרעה רשע הוא ספק גזרתו מתקיימת ספק אין מתקיימת ואתה צדיק ודאי גזרתך מתקיימת שנאמר (איוב כ"ב:כ"ח) ותגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולם והחזירו נשותיהם ויקח ויחזיר מיבעי' ליה אמר ר"י בר זבינא שעשה לה מעשה לקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניהם ומלאכי השרת אומרים (תהילים קי"ג:ט׳) אם הבנים שמחה. את בת לוי אפשר בת מאה ושלשים שנה היתה דא"ר חמא בר חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר (במדבר כ"ו:נ"ט) אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים וקרי לה בת א"ר יהודה בר ביזנא שנולדו בה סימני נערות.

לט: (שם) ותהר האשה ותלד בן (שמות ב׳:ב׳) והא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא. א"ר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה:

מ (שם) ותרא אותו כי טוב הוא תניא ר"מ אומר טוב שמו רבי יהודה אומר טוביה שמו ר' נחמיה הגון לנביאות אחרים אומרים נולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה שנולד משה נתמלא כל הבית אורה כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם (בראשית א׳:ד׳) וירא אלהים את האור כי טוב. (שמות ב׳:ב׳) ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו לה מצרים אלא משעה דאהדרה והיא הוה מיעברא ביה תתא ירחי מעיקרא. (שם) ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפני' ותיזיל אלא כל היכא דשמעי מצראי דמתיליד ינוקא ממטו ינוקא ומעוו התם כי היכי דלשמא לקלייהו ונעוי בהדייהו דכתיב (שה"ש ב) אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים.

מא (שמות ב׳:ג׳) ותקח לו תבת גמא מאי שנא גמא אמר רבי אלעזר מכאן לצדיקים שממונם חביב עליהם יותר מגופם וכל כך לפי שאין פושטים ידיהם בגזל ר"ש בר נחמני אמר דבר רך שיעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה (שם) ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ שלא יריח אותו צדיק ריח רע. (שם) ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאור ר"א אומר ים סוף ר"ש בר נחמני אמר (ע"ב) אגם דכתיב (ישעיהו י"ט:ו׳) קנה וסוף קמלו.

מב (ע"ב) ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור (שמות ב':ה') א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מלמד שירדה לרחוץ מגלולי בית אביה וכן הוא אומר (ישעיהו ד':ד') אם רחץ ה' את צואת בנות ציון. (שמות ב':ה') ונערותיה הולכות על יד היאור א"ר יוחנן אין הליכה זו אלא לשון מיתה וכן הוא אומר (בראשית כ"ה:ל"ב) הנה אנכי הולך למות. (שמות ב':ה') ותרא את התבה בתוך הסוף כיון דחזו דקבעי לאצולי למשה אמרו לה גברתנו מנהגו של עולם מלך ב"ו גוזר גזרה אם אין כל העולם מקיימין אותה בניו ובני ביתו מקיימין אותה ואת עוברת על גזרת אביך בא גבריאל וחבטן בקרקע. (שם) ותשלח את אמתה ותקחה ר' יהודה ורבי נחמיה חד אמר ידה וחד אמר שפחתה הא אמרת בא גבריאל והבטן בקרקע דשייר לה חדא דלאו אורח ארעא דבת מלכים למיקם דחודה ולמאן דאמר ידה לכתוב ידה הא קא משמע לן דאשתרבב אשתרבובי דאמר מר וכן אתה מוצא בשיני רשעים שנאמר (תהילים ג':ח') שני רשעים שברת ואמר ריש לקיש אל תקרי שברת אלא שרבבת.

מג (שמות ב':ו') ותפתח ותראהו את הילד ותרא מבעי' ליה אמר ר' יוסי בר' חנינא מלמד שראתה שכינה עמו. (שם) והנה נער בוכה קרי לו ילד וקרי לו נער תנא הוא ילד וקולו כנער דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה א"כ עשיתו למשה רבינו בעל מום אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה אמרה שמא לא אזכה לחופתו' (שם) ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה מנא ידעה אמר ר' יוסי ברבי חנינא מלמד שראתה אותו מהול. זה א"ר יוחנן מלמד שנתנבאה שלא מדעתה זה נופל ואין אחר נופל והיינו דא"ר אליעזר מאי דכתיב (ישעיהו ח':י"ט) וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים צופים ואינם יודעים מה צופים מהגים ואינם יודעים מה מהגים ראו שמושיעם של ישראל במים הוא לוקה עמדו וגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כיון דשדייהו למשה במיא אמרו תו לא קא חזינן כי ההוא סימנא בטלו לגזרתייהו והם אינם יודעים שעל מי מריבה הוא לוקה והיינו דאמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב (במדבר כ':י"ג) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל המה שראו אצטגניני פרעה וטעו היינו דקאמר משה (שם יא) שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו אמר להם משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם.

מד אמר רבי חנינא בר פפא אותו היום עשרים ואחד בניסן היה. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לומר לפניך שירה על הים ביום זה ילקה ביום זה. רבי אחא בר' חנינא אמר אותו היום ששה בסיון היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לקבל תורה בהר סיני ביום זה ילקה ביום זה בשלמא דמאן דאמר בששה בסיון

כשחת לה ג' ירחי דאמר מר בז' באדר נולד משה בז' באדר מת משה משבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי הוו אלא למאן דאמר בכ"א בניסן היכי משכחת לה אותה שנה מעוברת היתה רובו של ראשון ורובו של שאחרון ואמצעי שלם.

מה (שמות ב':ז') ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ותינק לך את הילד מאי שנא מעבריות מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עמי יינק דבר טמא והיינו דכתיב (ישעיהו כ"ח:ט') את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב ולעתיקי משדים. (שמות ב':ח') ותאמר לה בת פרעה לכי ותלך העלמה א"ר אלעזר מלמד שהלכה בזריזות כעלמה רבי שמואל בר נחמני אמר שהעלימה את דבריה. (שם) ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה אמר ר' חמא בר חנינא מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה הילכי הי שליכי. (שם) ואני אתן את שכרך אמר רב חמא בר חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירים להם אבידתן אלא שנותנים להם שכר עמה שנאמר ואני אתן את שכרך.

מו (שמות ט"ו:כ') ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה אחות אהרן ולא אחות משה אמר רב עמרם מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן (דף יג) ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית אורה עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתך וכיון שהטילוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתך והיינו דכתיב (שם ב) ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יהא בסוף נבואתה.

מז פיסקא. יוסף זכה לקבור את אביו וכו' מ"ש מעיקרא דכתיב (בראשית נ':ז') ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה והדר וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו ומ"ש לבסוף דכתיב (שם) וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו לקבור את אביו אמר רבי יוחנן בתחלה עד שלא ראו בכבודן של ישראל לא נהגו בהן כבוד ולבסוף שראו בכבודן נהגו בהם דכתיב (שם) ויבאו עד גרן האטד וכן גרן יש לה לאטד א"ר אבהו מלמד שהקיפוהו כתרים לארונו של יעקב כגורן זה שמקיפין לו אטד שבאו שם בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה תנא כולם למלחמה באו כיון שראו כתרו של יוסף שתלוי בארונו של יעקב נטלו כולם כתריהם ותלאום בארונו של יעקב תנא ל"ו כתרים נתלו בארונו של יעקב.

מח ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד תנא אפילו סוסים ואפילו חמורים כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו וקא מעכב אמר להו (שם) ממרא קרית הארבע היא חברון א"ר יצחק קרית ארבע ד' זוגות היו אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה.

איהו קברה ללאה בדידיה והאי דפייש דידי הוא אמרו ליה זבינתה אמר להו נהי דזביני בכירותא פשיטותא מי זביני אמרו ליה אין דכתיב (שם נ) בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק אין כירה אלא לשון מכירה שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה אמר להו הבו לי איגרתא אמרו ליה איגרתא בארעא דמצרים היא ומאן ניזיל ניזיל נפתלי דקליל כאילתא דכתיב (שם מט) נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר א"ר אבהו א"ת אמרי שפר אלא אמרי ספר חושים בן דן תמן הוה ויקירן ליה אודניה אמר להו מאי האי אמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון שקל קולפא מחייה אירשיה נתרין עיניה נפלן אכרעא דיעקב פתחינהו יעקב לעיניה ואחריך והיינו דכתיב (תהילים ע"ח:י"א) ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב (בראשית כ"ז:מ"ה) למה אשכל גם שניכם יום אחד ואע"ג דמיתתן ביום אחר לא הואי קבורתם מיהא ביום אחד הואי. ואי לא איעסק בית יוסף אחיו לא הוו מעסקי ביה והכתיב (שם נ) וישאו אותו בניו ארצה כנען אמרו הניחו לו כבודו במלכים יותר מהבדיוטות.

מט פיסקא. מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה תנו רבנן בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות שנאמר (משלי י':ח') חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור הלך משה אצלה א"ל כלום את יודעת היכן יוסף קבור אמר לו ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס הנהר כדי שיתברכו מימיו הלך משה ועמד על שפת הנילוס אמר יוסף הגיע עת שנשבע הקב"ה לגאול את ישראל והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה את עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקים משבועתך מיד צף ארונו של יוסף ואל תתמה האיך ברזל צף שהרי כתיב (מלכים ב ו':ה') ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים ויצעק ויאמר אהה אדוני והוא שאול וגו' וישלך שמה ויצף הברזל והלא דברים ק"ו ומה אלישע תלמידו של אליהו ואליהו תלמידו של משה צף הברזל מפני משה רבינו אעכ"ו רבי נתן אומר בקברניט של מלכים היה קבור הלך משה ועמד על בקרבניט של מלכים אמר יוסף הגיע עת שנשבע הקדוש ברוך הוא לגאול את ישראל והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה את עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקים משבועתך באותה שעה נזדעזע ארונו של יוסף נטלו משה והביאו אצלו וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היה ארונו של יוסף וארון של שכינה מהלכין זה עם זה והיו עוברים ושבים אומרים

מה טיבן של שתי ארונות הללו אמרו אחד של מת ואחד של שכינה אמרו וכי דרכו של מת להלך עם שכינה אמרו (ע"ב) קיים זה מה שכתוב בזה. ואי לא איעסק ביה משה לא הוו מיעסקו ביה ישראל והכתיב (יהושע כ"ד:ל"ב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם ותו אי לא איעסקו ביה ישראל בניו לא הוו מיעסקי ביה והכתיב (שם) ויהיו לבני יוסף לנחלה אמרו הניחו לו כבודו במרובים יותר מבמועטים ותו אמרו הניחו לו כבודו בגדולים יותר מבקטנים קברו בשכם מאי שנא בשכם (אמרו) משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבדה קשיא קראי אהדדי כתיב (שמות י"ג:י"ט) ויקח משה את עצמות יוסף כי השבע השביע וגו' וכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם א"ר חמא ברבי חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו ר' אלעזר אומר אף מורידין אותו מגדולתו דכתיב (בראשית ל"ח:א') ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו רבי שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו שנאמר (שם) ותמת בת שוע אשת יהודה וכתיב (שם) וימת ער ואונן.

נ אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקא אמרי ליה עבדך אבינו ולא מיחה ולא אמר להו מידי. וא"ר יהודה ואיתימא ר' חמא ברבי חנינא מפני מה מת יוסף קודם אחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות (בראשית ל"ט:א') ויוסף הורד מצרימה א"ר אלעזר אל תקרי הורד אלא הוריד שהוריד אצטגניני פרעה מגדולתם. (שם) ויקנהו פוטיפר סריס פרעה אמר רב שקנאו לעצמו (בא גבריאל וסירסו) בא גבריאל ופרעו מעיקרא כתיב פוטיפר ולבסוף כתיב (שם מא) פוטיפרע:

נא פיסקא. מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה שנאמר (דברים ל"ד:ו') ויקבור אותו בגי מול בית פעור ע"כ. (שם ז) ויאמר ה' אלי רב לך א"ר לוי ברב בישר ברב בישרוהו ברב בישר דכתיב (במדבר טו) רב לכם בני לוי ברב בישרוהו רב לך ד"א רב לך יש לך רב ומנו יהושע ד"א רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן וכל כך למה תנא דבי ר' ישמעאל לפום גמלא שיחנא. (דברים ל"א:ב') ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת"ל היום ומת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש שנאמר (שמות כ"ג:כ"ו) את מספר ימיך אמלא. לא אוכל עוד לצאת ולבא מאי לצאת ולבא אילימא לצאת ולבא ממש והכתיב (דברים ל"ד:ז') ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו ולא נס לחה וכתיב (שם) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ותניא שתים עשרה מעלות היו שם ופסעם משה בפסיעה אחת אמר רב שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן

לצאת ולבא בדברי תורה מלמד שנסתתמו ממנו מעינות החכמה. (שם לא) וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד תנא אותה שבת שבת של דיוזגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה.

נב תניא אמר רבי יהודה אלמלא מקרא כתוב א"א לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכתיב (דברים ל"ד:א') ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן קיימא דכתיב (במדבר ל"ב:ל"ז-ל"ח) ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלא ואת קריתים ואת נבו ואת בעל מעון (נבו ששם מתו ג' נביאים משה אהרן ומרים) והיכן משה קבור בחלקו של גד דכתיב (דברים ל"ג:כ"א) וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון מחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה הוי ארבעה מילין אותן ארבעה מילין מי הוליכו מלמד שהיה משה מת מוטל בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים (שם) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל והקב"ה מאי אמר (תהילים צ"ד:ט"ז) מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ושמואל אמר (קהלת ח':א') מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ורבי יוחנן אמר (איוב כ"ח:כ') והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה ורב נחמן בר יצחק אמר (דברים ל"ד:ה') וימת שם משה עבד ה'. סמליון אמר וימת שם משה ספרא רבא דישראל.

נג תניא רבי אליעזר הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל היה בת קול משמיע ואמר וימת משה ספרא רבא דישראל וי"א לא מת משה כתיב הכא וימת שם משה וכתיב התם (שמות ל"ד:כ"ח) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש (דברים ל"ד:ו') ויקבור אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור א"ר ברכיה סימן בתוך סימן ואפי' הכי ולא ידע איש את קבורתו וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל (דף יד) גסטרא של בית פעור הראונו היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה להם למטה למטה נדמה להם למעלה נחלקו לשתי כתות אותם העומדים למעלה נדמה להם למטה אותו העומדים למטה נדמה להם למעלה לקיים מה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה א"ר חמא ברבי חנינא אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור כתיב הכא ולא ידע איש את קבורתו וכתיב התם (שם לו) וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים וא"ר חמא בר חנינא מפני מה נקבר משה רבינו מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור.

נד (שם) וא"ר חמא ב"ח מאי דכתיב (שם יג) אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלוך אחרי שכינה והלא כבר נאמר (שם ד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא אלא הלך אחרי מדותיו של הקב"ה מה הוא הלביש ערומים דכתיב (בראשית ג':כ"א) ויעשה

ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה הלבש ערומים הקדוש ברוך הוא ביקר חולים דכתיב (שם יח) וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים. הקב"ה קבר מתים דכתיב (דברים ל"ד:ו') ויקבור אותו בגיא אף אתה קבור מתים. הקב"ה נחם אבלים דכתיב (בראשית כ"ה:י"א) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם רב ושמואל ח"א דבר הבא מן העור וחד אמר דבר שהעור נתנה בו. דרש רבי שמלאי תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה ג"ח תחלתה ג"ח דכתיב (שם ג) ויעשה ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וסופה גמילות חסדים דכתיב ויקבור אותו בגיא:

נה דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י וכל לאכול מפריה היה צריך או לשבוע מטובה היה צריך אלא כך אמר משה רבינו הרבה מצות נצטוו ישראל שאינם מתקיימות אלא בארץ אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו על ידי אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאילו עשיתם שנאמר (ישעיהו נ"ג:י"ב) לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע לכן אחלק לו ברבים שאני מחלק לו שכר שלם שמא תאמר כאחרונים ולא כראשונים ת"ל ואת עצומים יחלק שלל כאברהם יצחק ויעקב שהיו עצומים בתורה ובמצות. תחת אשר הערה למות נפשו שמסר עצמו למיתה שנאמר (שמות ל"ב:ל"ב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתב. ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר. והוא חטא רבים נשא שיכפר על מעשה העגל ולפושעים יפגיע שבקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר (ירמיהו ז':ט"ז) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ולא תפגע בי.

פרק ב

סוטה פרק ב - מִשְׁנָה. הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ, כְּדֵי לְיַגְּעָהּ וְכוּ'. גְּמָרָא. תַּנְיָא, אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכָל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי לְיַגְּעָהּ, כְּדֵי שֶׁתַּחֲזֹר בָּהּ. אִם כָּכָה חָסָה הַתּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, קַל־וָחֹמֶר, עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: בְּדִין הוּא, שֶׁתְּהֵא מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר, וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה? שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהֻדָּר. וּבְדִין הוּא. שֶׁתְּהֵא חַטָּאת חֵלֶב טְעוּנָה נְסָכִים, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר, וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה? שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהֻדָּר. אֲבָל חַטָּאתוֹ שֶׁל מְצֹרָע וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין נְסָכִין, לְפִי שֶׁאֵין בָּאִין עַל חֵטְא.

פְּסָקָא. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂה בְּהֵמָה, כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. תַּנְיָא, אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים: סוֹפְרִים, הַנִּיחוּ לִי וְאֶדְרְשֶׁנָּהּ כְּמִין חֹמֶר. דְּשַׁמְּעִיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּקָאָמַר: "הִיא הֶאֱכִילַתּוּ מִכָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה". אָמַר לֵיהּ: הָתִינַח עֲשִׂירָה, עֲנִיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה, כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה.

תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, צְרִיכִין שֶׁיֵּרָאוּ; עֶפֶר סוֹטָה וְאֵפֶר פָּרָה וְרֹק יְבָמָה. מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף דַּם צִפּוֹר.

נו דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁזָּכוּ, שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, לֹא זָכוּ, אֵשׁ אוֹכַלְתָּן. אָמַר רָבָא: וּדְאִשָּׁה, עֲדִיפָא מִדְּאִישׁ. מַאי טַעְמָא? הַאי מַצְרִיף וְהַאי לָא מַצְרִיף. אָמַר רָבָא: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: הָבֵא עֶפֶר לַסּוֹטָה? שֶׁאִם זָכְתָה, הַוְיִין לָהּ בָּנִים כְּאַבְרָהָם אֲבִינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (בראשית י״ח:כ״ז) "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר". לֹא זָכְתָה, תַּחֲזֹר לַעֲפָרָהּ.

נז דָּרַשׁ רָבָא: בְּשָׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ: (בראשית י״ח:כ״ז) "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹות; לְאֵפֶר פָּרָה וְלֶעֱפַר סוֹטָה. וְהָא אִיכָּא נַמִּי עֶפֶר כִּסּוּי הַדָּם? הָתָם, הֶכְשֵׁר מִצְוָה אִיכָּא, הָנָאָה לֵיכָּא. דָּרַשׁ רָבָא: בְּשָׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ: (שם יד) "אִם מֵחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל", זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹות; לִרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין וְלִתְכֶלֶת שֶׁל צִיצִית. בִּשְׁלָמָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין, דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:י׳) "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ, וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ", וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ, אֶלָּא חוּט שֶׁל תְּכֶלֶת מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, הָיָה רַבִּי רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכֶלֶת מִכָּל מִינֵי צְבָעוֹנִים? מִפְּנֵי שֶׁתְּכֶלֶת דּוֹמָה לְיָם וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ד:י׳) "וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר". וּכְתִיב: (יחזקאל א׳:כ״ו) "כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא".

פרק ג

סוטה פרק ג - נח מִשְׁנָה. אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת, עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלְאָה גִּידִים, וְהֵם אוֹמְרִים: (הוציאוה) הוֹצִיאוּהָ! שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא אֶת הָעֲזָרָה. אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת, [וְהָיְתָה] תּוֹלָה לָהּ. יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁנָה אַחַת, וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שְׁתֵּי שָׁנִים, וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. מִכָּאן אָמַר בֶּן עַזַּאי: חַיָּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה, שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה, תֵּדַע שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: [כָּל] הַמְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה, כְּאִלּוּ מְלַמְּדָהּ תִּפְלוּת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפְלוּת, מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת. הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה, וְרָשָׁע עָרוּם, וְאִשָּׁה פְּרוּשָׁה, וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁים, הֲרֵי אֵלּוּ (מכלי) [מְבַלֵּי] הָעוֹלָם.

וְהֵם אוֹמְרִים הוֹצִיאוּהָ וְכוּ'. מַאי טַעְמָא? דִּדִילְמָא מֵתָה. לְמֵימְרָא, דְּמֵת אָסוּר בְּמַחֲנֶה לְוִיָּה? וְהָתַנְיָא: טְמֵא־מֵת מֻתָּר לִכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְלֹא טְמֵא־מֵת בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות יג) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", עִמּוֹ בְּמַחֲצִתּוֹ! אָמַר אַבַּיֵי: שֶׁמָּא תִּפְרֹס נִדָּה. לְמֵימְרָא, דְּבִיעֲתוּתָא מְרַפְּיָא? אִין, דִּכְתִיב: (אסתר ד) "וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד", וְאָמַר רַב: שֶׁפֵּרְסָה נִדָּה. וְהָא אַנַן תְּנַן: חֲרָדָה, מְסַלֶּקֶת דָּמִים. פַּחְדָּא צָמִית, בִּיעֲתוּתָא מְרַפְּיָא.

נט [פִּסְקָא. יֵשׁ לָהּ זְכוּת וְכוּ']. מַנִּי מַתְנִיתִין? [לֹא אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן, וְלֹא רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יְצָחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם, וְלֹא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל], דְּתַנְיָא: (כמה) [אִם יֵשׁ לָהּ] זְכוּת, תּוֹלָה [לָהּ] שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים, כְּדֵי הַכָּרַת עֻבָּר, (שנאמר: (במדבר ה) "ונקתה ונזרעה זרע") דִּבְרֵי אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יְצָחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם אוֹמֵר: תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים, כְּתִיב הָכָא: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", וּכְתִיב הָתָם: (תהלים כב) "זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַה' לַדּוֹר", זֶרַע הָרָאוּי לְסַפֵּר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ד) "לְהֵן מַלְכָּא מִלְכִּי יִשְׁפַּר עָלָךְ, וַחֲטָאָךְ בִּצְדָקָה פְּרֻק, וַעֲוָיָתָךְ בְּמִחַן עֲנָיִן, הֵן תֶּהֱוֵה אַרְכָה לִשְׁלְוָתָךְ". וּכְתִיב: (דניאל ד) "כֹּלָּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא". וּכְתִיב: (שם) "לִקְצַת יַרְחִין תְּרֵי־עֲשַׂר". לְעוֹלָם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, וְאַשְׁכְּחָן קְרָא (דתאני ומתלית) [דְּאָמַר וְתָנֵי], דִּכְתִיב: (עמוס א) "כֹּה אָמַר ה': עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי אֱדוֹם, וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ". וּמַאי: "אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר"? דְּאֵיכָּא לְמֵיפְרַךְ: דִּילְמָא שַׁאנִי גּוֹיִים דְּלָא מִיפְקַד דִּינָא עֲלֵיהוּ.

ס פִּסְקָא. וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. זְכוּת דְּמַאי? אִי לֵימָא זְכוּת דְּתוֹרָה, הָא, אֵינָהּ מְצָוָה וְעוֹשָׂה הִיא? וְאֶלָּא זְכוּת דְּמִצְוָה, וּמִי מַגְּנָא כּוּלֵי הַאי? וְהָתַנְיָא: אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי: (משלי ו) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", תְּלָה הַכָּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר. [אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר], לוֹמַר לְךָ: מַה נֵּר אֵינוֹ (מגין) [מֵאִיר] אֶלָּא לְפִי שָׁעָה, אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִנָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה. [וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר, לוֹמַר לְךָ]: וּמָה אוֹר (מגין) [מֵאִיר] לְעוֹלָם, אַף תּוֹרָה מְגִנָּה לְעוֹלָם. וְאוֹמֵר: (שם) "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ" וְגוֹ'. "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ", בָּעוֹלָם הַזֶּה. "בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ", זוֹ מִיתָה. "וְהָקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ", (לעולם הבא) [לֶעָתִיד לָבוֹא]. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ (בדרך) בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה, וּמִתְיָרֵא מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַבַּרְקָנִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִים, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוֹר, נִצַּל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַבַּרְקָנִים וּמִן הַפְּחָתִים, וַעֲדַיִן מִתְיָרֵא מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִים, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, נִצַּל מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִים, וַעֲדַיִן אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת

דְּרָכִים, נִצַּל מִכֻּלָּם. דָּבָר אַחֵר: עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שה"ש ח) "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה". אָמַר רַב יוֹסֵף: מִצְוָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְּלָא, בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, אָגוּנֵי מַגְּנָא, אָצוּלֵי לָא מַצְּלָא. תּוֹרָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְּלָא. מַתְקֵיף לָהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל, מִי לָא עָסְקוּ בַּתּוֹרָה, אַמַּאי לָא הֱגִינָה עֲלֵיהוּ? אֶלָּא אָמַר רָבָא: תּוֹרָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְּלָא, בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, אַגּוּנֵי מַגְּנָא, אָצוּלֵי לָא מַצְּלָא. מִצְוָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ בֵּין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, אָגוּנֵי מַגְּנָא, אָצוּלֵי לָא מַצְּלָא. רַבִינָא אָמַר: לְעוֹלָם זְכוּת דְּתוֹרָה, וּדְקָאַמַרְתְּ: אֵינָהּ מְצַוָּה וְעוֹשָׂה, נְהִי דִּפְקוּדֵי לָא מִפְקְדֵי, בְּאַגְרָא דְּמַקְרְיִין בְּנַיְהוּ וּמְתַנְיִין בְּנַיְהוּ וְנַטְרָן לְגַבְרַיְהוּ עַד דְּאַתּוּ מִבֵּי רַבָּנָן, מִי לָא מִפְקְדֵי בַּהֲדַיְהוּ?

סא הִגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים. מַאי 'פָּרָשַׁת דְּרָכִים'? אָמַר רַב חִסְדָּא: זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹם הַמִּיתָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיִרְאַת חֵטְא. מַר זוּטְרָא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם, דְּסַלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא. דָּבָר אַחֵר: עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תּוֹרָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: דַּרְשֵׁיהּ רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי (יוסף) [יוֹסֵי] לְהַאי קְרָא כְּסִינַי, וְאִלְמָלֵי דְּרָשׁוּהוּ דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל הָכִי, לָא רָדְפוּ בָּתַר דָּוִד, דִּכְתִיב: (תהילים ע"א:י"א) "לֵאמֹר: אֱלֹהִים עֲזָבוֹ, רִדְפוּ וְתִפְשׂוּהוּ, כִּי אֵין מַצִּיל". מַאי דָּרוּשׁ? (דברים כ"ג:ט"ו-ט"ז) "וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר, וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ". וְלָא הֲווּ יָדְעִי, דַּעֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תּוֹרָה. מַאי: (שיר השירים ח':ז') "בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ"? אָמַר עוּלָּא: לֹא כְּשֶׁמְּעוֹן אָחִי עֲזָרְיָה, וְלֹא כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּבֵי נְשִׂיאָה, אֶלָּא כְּהִלֵּל וְשַׁבְנָא, דְּכִי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: הִלֵּל וְשַׁבְנָא אַחֵי הֲווּ, הִלֵּל עָסַק בַּתּוֹרָה, שַׁבְנָא עָבַד עִסְקָא, לְסוֹף אָמַר לוֹ: תָּא נַעֲרוֹב וְנִפְלוֹג, יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: (שם) "אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה, בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ".

סב פִּסְקָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: [כָּל] הַמְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תוֹרָה, לִמְּדָהּ תִּפְלוּת. (למדה) ['תִּפְלוּת'] סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, כְּאִלּוּ לִמְּדָהּ תִּפְלוּת. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: (משלי ח) "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה", כֵּינִן שֶׁנִּכְנְסָה (בו) חָכְמָה בָּאָדָם, נִכְנְסָה בּוֹ עַרְמוּמִית. וְרַבָּנָן, הַאי "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה", מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמַּעֲמִיד עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן עָרוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמֵּמִית עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יודע), שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כח) "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא".

פְּסָקָא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפָּלוּת, מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת. מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפָּלוּת [עָמוֹ], מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת.

פְּסָקָא. הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה וְכוּ'. הֵיכִי דָּמֵי 'חָסִיד שׁוֹטֶה'? כְּגוֹן דְּטָבְעָה אִתְּתָא בְּנַהֲרָא, וְאָמַר: (לא מסיקנא לה, משום דקא מסתכלנא בערוה,) [לָאו אֹרַח אַרְעָא לְאִיסְתַּכּוּלֵי בָּהּ וַאֲצוֹלָהּ]. 'וְרָשָׁע עָרוּם', הֵיכִי דָּמֵי 'רָשָׁע עָרוּם'? אָמַר רַבִּי (חֲנִינָא) [יוֹחָנָן]: זֶה הַמַּטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל־דִּין חֲבֵרוֹ. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: זֶה הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לֶעָנִי לְהַשְׁלִימוֹ לְמָאתַיִם זוּז, דִּתְנַן: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז, לֹא יִטֹּל לֶקֶט, שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשֵׂר־ עָנִי. הָיוּ לוֹ מָאתַיִם זוּז חָסֵר אֶחָד, אֲפִלּוּ אֶלֶף נוֹתְנִים לוֹ כְּאֶחָד, הֲרֵי זֶה יִטֹּל. רַב אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכֹּר בִּנְכָסִים מוּעָטִים, דְּאָמַר רַב אַסִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יְתוֹמִים שֶׁקָּדְמוּ וּמָכְרוּ בִּנְכָסִים מוּעָטִים, מַה שֶּׁמָּכְרוּ מָכְרוּ. אַבָּיֵי אָמַר: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכֹּר בִּנְכָסִים כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּתַנְיָא: נְכָסַי לָךְ, וְאַחֲרֶיךָ לִפְלוֹנִי, יָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר וְאָכַל, הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׂיֵּר רִאשׁוֹן (בלבד).

סג (אָמַר) רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: זֶה הַמַּכְרִיעַ אֲחֵרִים בְּאַרְחוֹתָיו. רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַב הוּנָא: זֶה הַמֵּקֵל לְעַצְמוֹ וּמַחְמִיר לַאֲחֵרִים. עוּלָּא (בר רב) אָמַר: זֶה שֶׁקָּרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, דְּאִיתְּמַר: קָרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: הֲרֵי זֶה עַם־הָאָרֶץ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: הֲרֵי זֶה בּוּר. רַבִּי יַנַּאי אָמַר: הֲרֵי זֶה כּוּתִי. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: הֲרֵי זֶה אַמְגּוּשׁ. אָמַר רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: רַטְיָן מָגוּשָׁא וְלֹא יָדַע מָה רַטְיָן. תַּנְיָא תָּנָא: וְלֹא יָדַע מַה תַּנְיָא.

סד תָּנוּ רַבָּנָן: אֱיזֶהוּ עַם־הָאָרֶץ? כָּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בְּבִרְכוֹתֶיהָ, דִּבְרֵי (רבי אליעזר ורבי יהושע) [רַבִּי מֵאִיר]. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תְּפִלִּין. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ. רַבִּי יוֹנָתָן בַּר יוֹסֵף אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵינוֹ מְגַדְּלָן לְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ קָרָא וְשָׁנָה, וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, זֶהוּ עַם־הָאָרֶץ. קָרָא וְלֹא שָׁנָה, הֲרֵי זֶה בּוּר, לֹא קָרָא וְלֹא שָׁנָה, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ירמיהו ל״א:כ״ז) "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה". (משלי כ״ד:כ״א) "יְרָא אֶת ה' בְּנִי וָמֶלֶךְ, עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרָב". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹנִין הֲלָכוֹת. פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא מַאי 'שׁוֹנִים'? שׁוֹנִים בְּחִטָּא, וְכִדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, הֻתְּרָה לוֹ (הֻתְּרָה לוֹ סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר) קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנִי: הַתַּנָּאִים מְבַלֵּי עוֹלָם. מְבַלֵּי עוֹלָם סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אָמַר (רבא)

[רַבִּינָא]: שֶׁמּוֹרִין [הֲלָכָה] מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר רַבִּי (ישמעאל) [יְהוֹשֻׁעַ]: וְכִי מְבַלֵּי עוֹלָם הֵם, וַהֲלֹא מְיַשְּׁבֵי עוֹלָם הֵם! שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ג׳:ו׳) "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ", אֶלָּא שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן.

סה פִּסְקָא. אִשָּׁה פְּרוּשָׁה וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: בְּתוּלָה צַלְעָנִית, וְאַלְמָנָה שׁוֹבָבִית, וְקַטָּן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו, הֲרֵי אֵלּוּ מְבַלֵּי עוֹלָם. אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְמַדְנוּ יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה, וְקִבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה. יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה, דְּרַבִּי יוֹחָנָן שְׁמָעָה לְהַהִיא בְּתוּלָה דְּנָפְלָה עַל אַפָּהּ וְאָמְרָה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּרָאתָ גַּן־עֵדֶן, בָּרָאתָ גֵּיהִנֹּם, בָּרָאתָ רְשָׁעִים, בָּרָאתָ צַדִּיקִים, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִּי בְּנֵי אָדָם. קִבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה, דְּהַהִיא אַרְמַלְתָּא דַּהֲוָאי בֵּי כְּנִישְׁתָּא בְּשֵׁיבְבוּתָהּ, וְכָל יוֹמָא הֲוָה אַתְיָא וּמַצְלָא בֵּי מִדְרָשָׁא דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אָמַר לָהּ: בִּתִּי, לָא בֵּית הַכְּנֶסֶת יֵשׁ בְּשֵׁבְבוּתֵךְ?! אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, וְלֹא שָׂכַר פְּסִיעוֹת יֵשׁ [לִי]?! כִּי קָאַמְרִינַן: כְּגוֹן יוֹחָנִי בַּת רְטִיבִי.

סו מַאי "קָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו"? הָכָא תַּרְגִּימוּ: זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַמְבַעֵט בְּרִבּוֹתָיו. רַבִּי אַבָּא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה, דְּאָמַר רַבִּי (אבא) [אַבָּהוּ, אָמַר רַב הוּנָא], אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ז׳:כ״ו) "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה, וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ"? "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה", זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה, "וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ", זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה. וְעַד כַּמָּה? עַד אַרְבָּעִים שָׁנָה. אֵינִי? וְהָא רַבָּה אוֹרִי. בְּשָׁוִין!

סז פִּסְקָא. וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁים וְכוּ', תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁבְעָה פְּרוּשִׁים הֵם; פָּרוּשׁ שִׁכְמִי, פָּרוּשׁ נָקְפִי, פָּרוּשׁ קִיזָאִי, פָּרוּשׁ מְדוֹכָה, פָּרוּשׁ מָה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה, פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה, פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה. פָּרוּשׁ שִׁכְמִי, זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שְׁכֶם. פָּרוּשׁ נָקְפִי, זֶה הַמְנַקֵּף אֶת רַגְלָיו. פָּרוּשׁ קִיזָאִי, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: זֶה הַמַּקִּיז דָּם בַּכְּתָלִים. פָּרוּשׁ מְדוֹכָה, אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא: דִּמְשֻׁפָּע כִּמְדוֹכָה. פָּרוּשׁ מָה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה, הָא, מַעֲלִיוּתָא הִיא? אֶלָּא דְּאָמַר: מָה חוֹבָתִי תּוּ וְאֶעֱשֶׂנָּה. פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה, פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה, אָמְרוּ לֵיהּ אַבַּיֵי וְרָבָא לְתַנָּא: לָא תִּתְנֵי 'פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה', 'פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה', דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דִּמְטַמְרָא, מִטַּמְרָא, דְּמַגַּלְיָא, מְגַלְיָא, (ודמטמרא) דְּבֵי דִּינָא רַבָּה לִיתְפְּרַע מֵהָנֵי דְּחָפּוּ גּוּנְדֵי. אָמַר לָהּ יַנַּאי מַלְכָּא לְדְבִיתְהוּ: אַל תִּתְיָרְאִי לֹא מִן הַפְּרוּשִׁים וְלֹא מִמִּי שֶׁאֵינָן פְּרוּשִׁים, אֶלָּא מִן הַצְּבוּעִים, שֶׁדּוֹמִין לַפְּרוּשִׁים, שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי וּמְבַקְּשִׁים שָׂכָר כְּפִינְחָס.

פרק ד

סוטה פרק ד - אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי זְעִירָא מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִנּוּיוֹ, קִנּוּיוֹ מָחוּל. וְזֶקֶן מַמְרֶא שֶׁרָצוּ בֵּית־דִּין לְמָחֹל לוֹ, מוֹחֲלִין לוֹ. וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁרָצוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ לְמָחֹל לוֹ, מוֹחֲלִין לוֹ. וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵרַי שֶׁבַּדָּרוֹם, עַל שְׁנַיִם הוֹדוּ לִי, וְעַל זָקֶן מַמְרֶא לֹא הוֹדוּ לִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל.

סח תַּנְיָא: (במדבר ה׳:כ״ח) "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", שֶׁאִם הָיְתָה עֲקָרָה נִפְקֶדֶת, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִם כֵּן, יִסְתַּתְּרוּ כָּל הָעֲקָרוֹת וְיִפָּקְדוּ, וְזוֹ, הוֹאִיל וְלֹא נִסְתְּרָה הִפְסִידָה?! אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִזְרְעָה זָרַע"? שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר, יוֹלֶדֶת בְּרֶוַח, (ואם היתה יולדת) נְקֵבוֹת, יוֹלֶדֶת זְכָרִים, [קְצָרִים, יוֹלֶדֶת אֲרֻכִּים, שְׁחוֹרִים, יוֹלֶדֶת לְבָנִים].

פרק ה

סוטה פרק ה - סט מִשְׁנָה. בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: (שמות טו) "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה', וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר". שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֵאמֹר', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֵאמֹר'? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין שִׁירָה אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה וְכוּ'. (בברייתא מפורש יותר) תָּנוּ רַבָּנָן: (את זו) [בּוֹ בַּיּוֹם] דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה? כְּנֶגְדּוֹל הַמַּקְרִיא אֶת הַהַלֵּל, וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים. מֹשֶׁה אוֹמֵר: (שם) "אָשִׁירָה לַה'", וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "אָשִׁירָה לַה'". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כְּקַטָּן הַמַּקְרִיא אֶת הַהַלֵּל, וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר, מֹשֶׁה אָמַר: "אָשִׁירָה לַה'", וְהֵם אוֹמְרִים: "אָשִׁירָה לַה'". מֹשֶׁה אָמַר: "כִּי גָאֹה גָּאָה", וְהֵם אוֹמְרִים: "כִּי גָאֹה גָּאָה". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּסוֹפֵר הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִלָּה וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו. בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי? רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: 'לֵאמֹר', אַמִּלְתָּא קַמַּיְתָא. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: 'לֵאמֹר', אַכֹּל מִלְּתָא וּמִלְּתָא. וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר: 'וַיֹּאמְרוּ', דְּאָמוּר כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. 'לֵאמֹר', דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא. תָּנוּ רַבָּנָן: דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה? עוֹלֶל מֻטָּל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלֶל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד (אמו) מִפִּיו, וְאָמְרוּ: (שמות טו) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים ח) "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז". (תַּנְיָא), הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ עֻבָּרִין שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם סח) "בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים, אֲדֹנָי מִמְקוֹר יִשְׂרָאֵל". [וְהָא לָא חָזוּ? אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: כָּרֵס נַעֲשָׂה לָהֶם כְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה וְרָאוּ].

ע מִשְׁנָה. בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוֹרְקְנוֹס: לֹא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם אֶלָּא מֵאַהֲבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב יג) "הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֲיַחֵל". וְעָדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל, "לוֹ אֲנִי מְיַחֵל", אוֹ "אֵינִי מְיַחֵל לוֹ". תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם כז) "עַד אֶגְוָע לֹא אָסִיר תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי", לְמֵד, שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִי יָגֵלָּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ כָּל יָמֶיךָ: לֹא עָבַד אִיּוֹב הַמָּקוֹם אֶלָּא מִיִּרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם א) "אִישׁ תָּם וְיָשָׁר, וִירֵא אֱלֹהִים, וְסָר מֵרָע", וַהֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוֹרְקְנוֹס תַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ לְמֵד, שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה.

גמ' וְנֵחָזֵי הַאי 'לֹא', הֵיכִי כְּתִיב? אִי בְּלָמֶ"ד אֶלֶ"ף כְּתִיב, 'לֹא' הוּא! וְאִי בְּלָמֶ"ד וָא"ו כְּתִיב, 'לוֹ' הוּא! וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֶ"ד אֶלֶ"ף, 'לֹא' הוּא? אֶלָּא מֵעַתָּה: (ישעיהו ס"ג:ט') "בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר", דִּכְתִיב בְּלָמֶ"ד אֶלֶף, הָכִי נַמִּי, דְּ'לֹא' הוּא? וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי? וְהָכְתִיב: (שם) "וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם וְגוֹ' וַיְנַשְּׂאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם". אֶלָּא, מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי.

עא תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֶאֱמַר: (איוב א':ח') "יֵרֵא אֱלֹהִים" בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר: (בראשית כ"ב:י"ב) "יְרֵא אֱלֹהִים" בְּאַבְרָהָם, מַה "יְרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם, מֵאַהֲבָה, אַף "יֵרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאִיּוֹב, מֵאַהֲבָה. וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (ישעיהו מ"א:ח') "זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי". (אי הכי) מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה? אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה תָּלוּי לְאֶלֶף דּוֹר וְזֶה תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר. הָכָא כְּתִיב: (שמות כ':ו') "וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי", וְהָתָם כְּתִיב: (דברים ז':ט') "וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר". הָתָם נַמִּי כְּתִיב: "לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר"? הַאי, לְדִסְמִיךְ לֵיהּ, וְהַאי, לְדִסְמִיךְ לֵיהּ. הַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ קָיְמֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיוֹן בְּחֶלְמָאִי: (תהילים ל"א:כ') "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ". וְחַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיוֹן בְּחֶלְמָאִי: (תהילים ה':י"ב) "וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ" וְגוֹ'. אָמַר לְהוּ: תַּרְוַיְכוּ [רַבָּנָן] צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן, מַר, מֵאַהֲבָה, וּמַר, מִיִּרְאָה.

פרק ו

סוטה פרק ו - אין אגדות בפרק זה.

פרק ז

סוטה פרק ז - עב תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אוֹמֵר: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, מִּוּדּוּי מַעֲשֵׂר, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, מִמִּקְרָא בִּכּוּרִים. וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: מִפְּנֵי מָה תִּקְנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם, בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. לָא תֵּימָא: 'גְּנוּתוֹ', אֶלָּא אֵימָא: 'צַעֲרוֹ', כִּדְתַנְיָא: (ויקרא י"ג:מ"ה) "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא"! צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.

עג [פִּסְקָא. אִלּוּ נֶאֱמָרִים בְּכָל לָשׁוֹן וְכוּ' וּתְפִלָּה. תְּפִלָּה, רַחֲמֵי הִיא, כָּל הֵיכָא דְּבָעֵי, מַצְלִין]. וּתְפִלָּה, בְּכָל לָשׁוֹן? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: (אמר רב) לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרְכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר. וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי? וְהָתַנְיָא: יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁמַע [בַּת]־קוֹל מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: נַצְּחוּ טַלְיָא, דְּאָזְלוּ לַאֲגָחָא קְרָבָא בְּאַנְטוֹכְיָא. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁשָּׁמַע [בַּת]־קוֹל מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: בְּטִילַת עֶבִידְתָּא, דְּאָמַר סַנְאָה לְאַיְתָאָה עַל הֵיכָלָא, וְנָהֲרַג גַּסְקְלָגַס, וּבָטְלוּ גְּזֵרוֹתָיו, וְכָתְבוּ אוֹתָהּ שָׁעָה וְכִוְּנָהּ. וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי (אמרום) [הָיָה אוֹמֵר]. אִי בָּעִית אֵימָא: בַּת־קוֹל שַׁאנִי, דִּלְאַשְׁמוּעִי עָבִידָא, וְאִי בָּעִית אֵימָא: גַּבְרִיאֵל הָווּ, דְּאָמַר מַר: בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִמְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן.

[פִּסְקָא. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים י״א:ל׳) "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן", מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. (שם) "אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ", מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת. (שם) "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה", אִלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם כּוּתִיִּים. (שם) "מוּל הַגִּלְגָּל", סָמוּךְ לַגִּלְגָּל. (שם) "אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה", שְׁכֶם, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: (בראשית י״ב:ו׳) "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ, עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה "אֵלוֹן מוֹרֶה" הָאָמוּר לְהַלָּן, שְׁכֶם, אַף כָּאן, שְׁכֶם. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה זִיַּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִיִּים, אָמַרְתִּי לָהֶם: זִיַּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם, וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: "אֵלוֹנֵי מֹרֶה", שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁ"אֵלוֹנֵי מֹרֶה", שְׁכֶם. אָנוּ לְמַדְנוּהָ בְּגְזֵרָה־שָׁוָה, אַתֶּם, בְּמַה לְמַדְתּוּם? רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן", סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, הֲלֹא כְּתִיב: (דברים כ״ז:ד׳) "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן". "אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ", מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת. "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", אֶרֶץ חִוִּי הִיא, "הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה", וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין? "מוּל הַגִּלְגָּל", וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל?! רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה. "דֶּרֶךְ", בְּדֶרֶךְ לְכוּ וְלֹא בְּשָׁדוֹת וּכְרָמִים, "הַיּוֹשֵׁב", בִּיּוּשׁוּב לְכוּ וְלֹא בְּמִדְבָּרוֹת, "בָּעֲרָבָה", בָּעֲרָבָה לְכוּ וְלֹא בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת].

עד תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְּגָלִים, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם נָסַע תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ג׳:י״א) "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר לִפְנֵיכֶם בַּיַּרְדֵּן". בְּכָל יוֹם לְוִיִּים נוֹשְׂאִים אֶת הָאָרוֹן, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הַכֹּהֲנִים נְשָׂאוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ" וְגוֹ'. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן; כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבְשָׁעָה שֶׁסִּבְּבוּ

אֶת יְרִיחוֹ, וּבְשָׁעָה שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ. וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים בַּמַּיִם, חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, דִּכְתִיב: (שם) "וּכְבוֹא נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן, וְרַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן נִטְבְּלוּ בִּקְצֵה הַמָּיִם". וּכְתִיב: "וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד" וְגוֹ'. וְכַמָּה (רוחבן) [וְגָבְהָן] שֶׁל מַיִם? שְׁנֵים עָשָׂר מִיל [עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל], כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, וְכִי אָדָם קַל אוֹ מַיִם קַלִּים? הֲוֵי אוֹמֵר: מַיִם קַלִּים! אִם כֵּן, בָּאִים מַיִם וְשׁוֹטְפִים אוֹתָם. אֶלָּא מִלַּמֵּד, שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין לְמַעְלָה כִּפִּין עַל גַּבֵּי כִּפִּין, יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִילִין, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ה) "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי" וְגוֹ', וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ: (שם ב) "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם־סוּף" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם) "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ, וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ" וְגוֹ'. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: דְּעוּ שֶׁעַל מְנָת כֵּן אַתֶּם עוֹבְרִים! עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל"ג:נ"ב) "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם". (וכתיב: (שם) "ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם". וכתיב: (שם) "והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם") אִם אַתֶּם עוֹשִׂים כֵּן, מוּטָב, וְאִם לָאו, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִים אֶתְכֶם. (שנאמר: (יהושע כ"ג:ט"ו) "עד השמידו אותכם) מַאי "אוֹתְכֶם"? אוֹתִי וְאֶתְכֶם. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: (שם ד) "וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם, כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר: מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" וְגוֹ'. סִימָן לַבָּנִים שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: (שם) "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים [הָכִין] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים, וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם, וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן" וְגוֹ'. יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה".

עֹה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אַבָּא חֲלַפְתָּא, [וְרַבִּי] אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים, וְכָל אַחַת שִׁעֲרוּהָ, מַשּׂוֹי אַרְבָּעִים סְאָה, וּגְמִירִי, דְּכָל טָעוּנָא דְּמִדְלֵי אִינִישׁ לְכִתְפֵּיהּ, תֵּילְתָא דְּטָעוּנֵיהּ הֲוָאי, וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י"ג:כ"ג) "וַיִּשְׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם". (ותניא) מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר 'בַּמּוֹט', אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא 'בִּשְׁנַיִם'? וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר 'בִּשְׁנַיִם'? בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: (מלמד ששני מוטות היו) טוּרְטַנִי וְטוּרְטַנִי דְּטוּרְטַנִי, הָא כֵּיצַד? (נמצא אתה אומר) שְׁמוֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכּוֹל, (שנים) אֶחָד נָשָׂא רִמּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵנָה. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם. (מאי טעמא) אִי בָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה. פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַמִי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא, חַד אָמַר: לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, כַּחֲנָיָתָן עָבְרוּ. לְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, בָּזֶה אַחַר זֶה

עָבְרוּ. וְחַד אָמַר: בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה בֵּין לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כַּחֲנָיָתָן עָבְרוּ. (מיהו) מַר סָבַר: אָדָם קַל, מַר סָבַר: מַיִם קַלִּים.

עו "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ". (במדבר י״ג:ב׳) [אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ]: "שְׁלַח לְךָ", לְדַעְתְּךָ, וְכִי אָדָם בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? הַיְנוּ דִּכְתִיב: (דברים א׳:כ״ג) "וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: 'בְּעֵינַי', וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם. (שם) "וְיָחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: (אמר רבי יוחנן:) מְרַגְּלִים לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְבָשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּתִיב הָכָא: "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", וּכְתִיב הָתָם: (ישעיהו כ״ד:כ״ג) "וְחָפְרָה הַלְבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה". (במדבר י״ג:ד׳) "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם, לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר", אָמַר רַבִּי יִצְחָק: דָּבָר זֶה מָסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְרַגְּלִים, עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ, וְאָנוּ לֹא עָלָה בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד: "סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל"; 'סְתוּר', שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, 'מִיכָאֵל', שֶׁעָשָׂה שׁוֹנְאוֹ מָךְ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַף אָנוּ נֹאמַר: "נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי". 'נַחְבִּי', שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. 'וָפְסִי', שֶׁפָּסַע עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

עז "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן". (במדבר י״ג:כ״ב) "וַיָּבֹאוּ", מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁפָּרַשׂ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת. אָמַר לָהֶם: אֲבוֹת הָעוֹלָם, בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. יְהוֹשֻׁעַ, כְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״ג:ט״ז) "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ", אָמַר לוֹ: "יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים". וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם יד) "וְעַבְדִּי כָלֵב, עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ" וְגוֹ'. (שם יג) "וְשֵׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק". 'אֲחִימַן', מְיֻמָּן שֶׁבְּאֶחָיו, 'שֵׁשַׁי', שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ כְּשִׁחִיתוֹת. 'תַּלְמַי', שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים. דָּבָר אַחֵר: 'אֲחִימַן', בָּנָה עָנָת, 'שֵׁשַׁי', בָּנָה אֲלוּשׁ, 'תַּלְמַי', בָּנָה תַּלְבּוּשׁ. 'יְלִידֵי הָעֲנָק', שֶׁמַּעֲנִיקִים חַמָּה בְּקוֹמָתָן.

עח "וְחֶבְרוֹן, שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם", (שם) מַאי 'נִבְנְתָה'? אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן, קוֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה בַּיִת לִבְנוֹ גָּדוֹל? דִּכְתִיב: (בראשית י׳:ו׳) "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּפוּט וּכְנָעַן", אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבֻנָּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן. [וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵחֶבְרוֹן, (משום) דְּקִבְרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי, וְאֵין לְךָ מְעָלָה בְּכָל הָאָרְצוֹת יוֹתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יג) "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרָיִם". וְאֵין לְךָ מְעָלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יוֹתֵר מִצֹּעַן, דִּכְתִיב: (ישעיהו ל׳:ד׳) "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו", וַאֲפִלּוּ הָכִי, חֶבְרוֹן מְבֻנָּה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן]. וְחֶבְרוֹן, טְרָשִׁים הֲוָאי? וְהָא כְּתִיב: (שמואל ב ט״ו:ז׳) "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ: אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה' בְּחֶבְרוֹן". וְאָמַר רַב אַוְיָא (אמר רבה בר רב חנן) [וְאִיתֵּימָא רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה]: שֶׁהָלַךְ

לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, וְתַנְיָא: אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. מִינָהּ, אַיְדִי דְּקָלִישָׁא אַרְעָא, עַבְדָא רַעְיָא וְשַׁמִּין קְנְיָנָא.

עט "וַיַּשֻּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ", (במדבר י״ג:כ״ה) (וכתיב) "וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה; מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה בְּעֵצָה רָעָה. (שם) "וַיְסַפְּרוּ לוֹ, וַיֹּאמְרוּ: בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ, וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא, וְזֶה פִּרְיָהּ, אֶפֶס כִּי עַז הָעָם". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כָּל דְּבַר לָשׁוֹן־הָרַע, שֶׁאֵין אוֹמְרִים דִּבְרֵי אֱמֶת בְּתְחִלָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּם בְּסוֹפוֹ.

פ "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה", (במדבר י״ג:ל׳) אָמַר (רבא) [רַבָּה]: שֶׁהִסִּיתָם בְּדִבְרִים, דְּחַזְיֵיהּ לִיהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי, אֲמָרִי לֵיהּ: דַּיִן, רֵישׁ קְטֵיעָא יְמַלֵּל? אָמַר כָּלֵב: אִי מִשְׁתָּעֵינָא, אֲמָרֵי בֵּי מִלְּתָא וְחַסְמִין לִי, (אשתקינהו ברישא, והדר אמינא להו) אָמַר לָהֶם: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? סַבְרֵי, בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי, אִישְׁתִּיקוּ. וְאָמַר לָהֶם: וַהֲלֹא הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם! וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם! וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן! אִם יֹאמַר: עֲשׂוּ סֻלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ, לֹא נִשְׁמַע לוֹ?! (שם) "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ, כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ, וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ: לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם, כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ", אַל תִּקְרֵי "מִמֶּנּוּ", אֶלָּא "מִמֵּנּוּ", כְּבִיכוֹל אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם.

פא "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא", (במדבר י״ג:ל״ב) דָּרַשׁ רָבָא: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חֲשָׁבוּהָ לְרָעָה. אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דִּכְתִיב הֵיכָא דְּמָטוּ, מַיִּית חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ, כִּי הֵיכִי דִּלְטָרְדוּ, וְלָא לִשְׁאִילוּ אַבַּתְרֵיהוּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאִיטְרִידוּ כּוּלֵי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּדֵיהּ. וְהֵם חֲשָׁבוּהָ לְרָעָה: (במדבר י״ג:ל״ג) "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא". (שם) "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם". אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: מְרַגְּלִים, שַׁקְרֵי הֲווּ. בִּשְׁלָמָא "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים" לְחַיֵּי, אֶלָּא "וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם", מְנָא [הֲווּ] יָדְעֵי? וְלָא הִיא, כִּי הֲווּ מַבְרוּ אֲבִילֵי, תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי לְהוּ, וְכֵיוָן דְּחָזְינְהוּ, סָלוּק בְּאֵילָנָא, שְׁמְעוּ דְּקָא אַמְרֵי: קָא חָזְינָא אִינְשֵׁי דְּדָמוּ לְקָמְצֵי בְּאֵילָנֵי. (שם יד) "וַתִּשָּׂא כָל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא". אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: *)אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵם בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. (שם) "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגֹּום אֹתָם בָּאֲבָנִים, וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁנִּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה. (שם) "וַיְמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מְלַמֵּד, שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשֻׁנָּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמָרְתָּא: מְלַמֵּד,

שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טַבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלְעִים יוֹצְאִים מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסִים בְּטַבּוּרָם, וּמִטַּבּוּרָם נִכְנָסִים בִּלְשׁוֹנָם. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ.

פב כֵּיוָן שֶׁעָלָה אַחָרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן, חָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ד׳:י״ח) "וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ כַפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה, וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם, וַיֵּלְכוּ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו". נִמְצָא אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו הַכֹּהֲנִים מִצַּד אֶחָד, וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד, נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר, וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה נֶאֱנַשׁ עֻזָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ו׳:ו׳) "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן נָכוֹן, וַיִּשְׁלַח עֻזָּה אֶל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וַיֹּאחֶז בּוֹ, כִּי שָׂמְטוּ הַבָּקָר". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עֻזָּה, אָרוֹן, נוֹשְׂאָיו נוֹשֵׂא, הוּא עָצְמוֹ, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?!

פג "וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה, וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל הַשַּׁל". (שם) רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר: חַד אָמַר: עַל עִסְקֵי שַׁלּוֹ, וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו לְפָנָיו. (שם) "וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֻזָּה בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים", מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּם, אַף עֻזָּה בָּא לָעוֹלָם הַבָּא. (שם) "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרֹץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. אֶלָּא מֵעַתָּה כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב: "וַיִּחַר", הָכִי נַמִּי? הָתָם כְּתִיב: 'אַף', הָכָא לָא כְּתִיב 'אַף'.

פד דָּרַשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ דָּוִד? מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תוֹרָה, 'זְמִירוֹת', שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי״ט:נ״ד) "זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן: (משלי כ״ג:ה׳) "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ", אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן 'זְמִירוֹת'? הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ז׳:ט׳) "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן, כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם, בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ". וְאֵיהוּ אַתְיֵהּ בַּעֲגָלָתָא.

פה "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ, כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן ה'", (שמואל א ו׳:י״ט) מְשׁוּם דְּ'רָאוּ', 'וַיַּךְ'? רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: קוֹצְרִים וּמְשְׁתַּחֲוִים הָיוּ, וְחַד אָמַר: מִילֵּי [נַמִּי] אָמוּר: מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרֵיתְ? וּמַאן (פייסך) [אָתָא עָלָךְ] דְּאִיפַּיְסַת? (שם) "וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ". רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שְׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ. וְחַד אָמַר: חֲמִשִּׁים אֶלֶף הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שְׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.

פו "וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' שִׁשָּׁה צְעָדִים, וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא". (ש״ב ו) וּכְתִיב: (ד״ה א טו) "שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים"? אָמַר רַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל: עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: אִם כֵּן, מְלֵאתָ

אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת! אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: עַל כָּל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. כְּתִיב: "גֹּרֶן כִּידֹן", וּכְתִיב: (ש"ב ו) "נָכוֹן". [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: בִּתְחִלָּה, 'כִּידֹן' וְלִבְסוֹף 'נָכוֹן'. נִמְצֵאתָ [אַתָּה] אוֹמֵר: שִׁלְשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ; אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים א) "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב, הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר". וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: (שם כז) "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" וְגוֹ'. וְאַתְיָא 'בַּאֵר', 'בַּאֵר'. וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ד) "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן הַיַּרְדֵּן, הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל".

פז תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כז) "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". וְאַחַר כָּךְ סָדוּהוּ אוֹתוֹ בַּסִּיד. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, הֵיאַךְ לָמְדוּ הַגּוֹיִם אֶת הַתּוֹרָה? אָמַר לוֹ: בֵּינָה יְתֵרָה נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּגּוֹיִם וְשִׁנְּרוּ נוֹטִירִין שֶׁלָּהֶם, וְקִלְּפוּ אֶת הַסִּיד, וְהִשְׁיאוּהָ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְבָאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶם לִלְמֹד תּוֹרָה וְלֹא לָמְדוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ, וְכָתְבוּ לָהֶם לְמַטָּה: (דברים כ) "לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם". הָא לְמַדְתָּ, שֶׁאִם [הָיוּ] חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה, [הָיוּ] מְקַבְּלִים אוֹתָם. אָמַר רָבָא בַּר (רב) שִׁילָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? דִּכְתִיב: (ישעיה לג) "וְהָיוּ עִתֵּים מְשָׂרְפוֹת שִׂיד", עַל עִסְקֵי סִיד. וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר לְךָ: כְּסִיד, מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵפָה, אַף אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵפָה. כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא: (דברים כא) "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ", לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים (של ארץ ישראל) [שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ], שֶׁאִם חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה, מְקַבְּלִים אוֹתָם, כְּמַאן? כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.

פח בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם: עָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבָאוּ לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל, וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד בִּפְנֵיהֶם, וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מֵיָּד נִתְרַז, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ"ג:כ"ז) "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ, וְהַמֹּתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם, וְנָתַתִּי אֶת כָּל אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף". וְאוֹמֵר: (שם טו) "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְמוּ כָּאָבֶן, עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'", זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה. "עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ", זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה. אֲמַר מַעֲתָּה: רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לֵעָשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְסָדוּהוּ בַּסִּיד וְכָתְבוּ (עליו) [עֲלֵיהֶם] אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ז:ג') "בַּאֵר הֵיטֵב", וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ [וְשָׁתוּ] וְשָׂמְחוּ, וּבֵרְכוּ, וְקִלְּלוּ, וְקִפְּלוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ

וְלָנוּ בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ד׳:ג׳) "וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהַנִּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן". יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה", וּכְתִיב: (שם) "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן הַיַּרְדֵּן, הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל". תְּנָא: צְרָעָה לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם, וְלֹא? וְהָכְתִיב: (שמות כ״ג:כ״ח) "וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה" וְגוֹ'. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: עַל [שְׁפַת] הַיַּרְדֵּן עָמְדָה, וְזָרְקָה בָּהֶם מָרָה, וְסִימֵת אֶת עֵינֵיהֶם מִלְמַעְלָה, וְסַרְסְתָּן מִלְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ב׳:ט׳) "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם, אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ, וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים, וְאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל, וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת". רַב פָּפָּא אָמַר: שְׁתֵּי צְרָעוֹת הָיוּ, חָדָא דְּמִשֻּׁה וַחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ; דְּמִשֻּׁה לָא עָבְרָה, דִּיהוֹשֻׁעַ עָבְרָה.

פט מִשְׁנָה. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע. הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְיִשְׂרָאֵל מִזֶּה וּמִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ח׳:ל״ג) "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן נֶגֶד הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם" וְגוֹ'. הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה: "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת ה'", אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן. הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה: (דברים כ״ז:ט״ו) "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה", וְהֵיוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן, עַד שֶׁגּוֹמְרִים בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "בַּאֵר הֵיטֵב". וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ וְלָנוּ בְּמִקוֹמָם".

צ גְּמָרָא. מַאי: (יהושע ח) "וְהַחֲצִיוֹ"? אָמַר רַב כַּהֲנָא: כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין כָּאן, כָּךְ חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד. מֵיתִיבִי: שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵפָיו, אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן, וְשֵׁמוֹת שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם; שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ח:י׳) "שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת, וְאֶת שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדוֹתָם". שֵׁנִית כְּתוֹלְדוֹתָם, וְלֹא רִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מֻקְדָּם, וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ, עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ, וְעֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחֻמָּשׁ הַפְּקוּדִים חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחֻמָּשׁ שִׁנְי, [כִּיצַד]? בְּנֵי לֵאָה כְּסִדְרָן, בְּנֵי רָחֵל אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שִׁפְחוֹת בָּאֶמְצַע, וְאֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "כְּתוֹלְדוֹתָם"? כְּשֵׁמוֹתָם שֶׁקָּרָא לָהֶם אֲבִיהֶם, וְלֹא כַּשֵּׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶם מֹשֶׁה; 'רְאוּבֵן' וְלֹא 'רְאוּבֵנִי', 'שִׁמְעוֹן' וְלֹא 'שִׁמְעוֹנִי', 'דָּן' וְלֹא 'דָּנִי', 'גָּד' וְלֹא 'גָּדִי'. תִּיּוּבְתָּא דְּרַב כַּהֲנָא, תִּיּוּבְתָּא! וְאֶלָּא מַאי 'וְהַחֲצִיוֹ'? תְּנָא: חֶצְיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים מְרֻבֶּה מֵחֶצְיוֹ שֶׁל מוּל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלִּוִּי לְמַטָּה. אִדְרַבָּה! מִפְּנֵי שֶׁלִּוִּי לְמַטָּה בָּצְרֵי לְהוּ? הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁלִּוִּי לְמַטָּה, בְּנֵי יוֹסֵף עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע י״ז:י״ד)

"וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ, לֵאמֹר: מַדּוּעַ נָתַתָּה לִי וְגוֹ' וְחֶבֶל אֶחָד וְגוֹ', וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ: אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה". אָמַר לָהֶם: לְכוּ וְהַחְבִּיאוּ עַצְמְכֶם בַּיְעָרִים, שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בָּכֶם עַיִן רָעָה, אָמְרֵי לֵיהּ: זַרְעֵיהּ דְּיוֹסֵף לָא שַׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: (בראשית מ"ט:כ"ב) "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן", וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַל תִּקְרֵי 'עֲלֵי־עָיִן', אֶלָּא 'עוֹלֵי־עַיִן'. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא: (שם מח) "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ", מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּים עֲלֵיהֶם, וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם. הַנֵּי חַמְשִׁין אוֹתִיּוֹת, חַמְשִׁין נְכִי חֲדָא הַוְיָן? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הוֹסִיפוּ לְיוֹסֵף אוֹת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פא) "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם". מַתְקִיף רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כְּתוֹלְדָתָם בָּעִינָן? אֶלָּא, בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, "בִּנְיָמִן" כְּתִיב, וְהָכָא, "בִּנְיָמִין" שָׁלֵם, כְּדִכְתִיב: (בראשית ל"ה:י"ח) "וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין".

צא אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, (זכה ו) הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. יְהוֹדָה שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, (זכה ו) נִקְרָא כֻּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. יוֹסֵף מַאי הִיא? דִּכְתִיב: (בראשית לט) "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: [מְלַמֵּד], שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵרָה נִתְכַּוְּנוּ. "וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ", רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ נִכְנַס. וְחַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו נִכְנַס. (שם) "וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם", אֶפְשָׁר בַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וְלֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ?! תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם אֵידָם הָיָה, וְהָלְכוּ כֻּלָּם לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶם: חוֹלָה אֲנִי. אָמְרָה: אֵין לָהּ יוֹם, שֶׁיּוֹסֵף נִזְקָק לָהּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה. (שם) "וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדּוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּאתָה דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנִרְאֵית לוֹ בַּחַלּוֹן. אָמַר לֵיהּ: יוֹסֵף, (יוסף) עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם, רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֶה זוֹנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כט) "וְרֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֵּד הוֹן"? מִיָּד: (בראשית מט) "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: מְלַמֵּד, שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ לְאֵיתָנָהּ. (שם) "וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו", מְלַמֵּד שֶׁנָּעַץ (צפרניו) [יָדָיו] בַּקַּרְקַע, וְיָצְאוּ (ש"ז) [תַּאֲוָתוֹ] מִבֵּין צִפָּרְנֵי יָדָיו. (שם) "מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב", מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיִּכָּתֵב שְׁמוֹ עַל (גבי) [אַבְנֵי] אֵפוֹד? אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב. "מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל", מִשָּׁם זָכָה (יוסף ונקרא) [וְנַעֲשָׂה] רוֹעֶה, (ישראל) שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פ) "רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף". תָּנָא: רָאוּי הָיָה יוֹסֵף לְצֵאת מִמֶּנּוּ שְׁנֵים־עָשָׂר שְׁבָטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אֲבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית לז) "אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף", אֶלָּא, שֶׁיָּצְאת שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִפָּרְנָיו, וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אֲחִיו, וְכֻלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מו) "וּבְנֵי בִנְיָמִן: בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי

וְרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאֶרְדְּ". 'בֶּלַע', שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאֻמּוֹת. 'בֶּכֶר', שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ. 'אַשְׁבֵּל', שֶׁשָּׁבוּ אֵל. 'גֵּרָא', שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת. 'וְנַעֲמָן', שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר. 'אֵחִי וְרֹאשׁ', אָחִי וְרֹאשִׁי הוּא. 'מֻפִּים' 'וְחֻפִּים', הוּא לֹא רָאָה בְּחֻפָּתִי וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחֻפָּתוֹ. 'וָאֶרְדְּ', אֵיכָא דְּאָמְרֵי: שֶׁיָּרַד לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי: שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶרֶד.

צב אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף: (בראשית מ״א:מ״ד) "וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ", אָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו: עֶבֶד שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ? אָמַר לָהֶן: גְּנוּבֵי מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ. אָמְרוּ לֵיהּ: אִם כֵּן יְהֵא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן. (אמר להן: אי הכי למחר איבדקיה, בליליא) בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִמְּדוֹ שִׁבְעִים לְשׁוֹן. לָא הֲוָה קָא גָּמִיר, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פא) "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם, שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע". לְצַפְרָא, כָּל לִישָׁנָא דְּאִשְׁתָּעִי פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהֲדַר לֵיהּ אִיהוּ. לְסוֹף הֲוָה קָא מִשְׁתָּעֵי יוֹסֵף בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלָא הֲוָה פַּרְעֹה יָדַע מַאי הֲוָה קָאָמַר, (אמר ליה: מאי האי? אמר ליה: לשון הקודש,) אָמַר לֵיהּ: אַגְמְרֶךָ! אַגְמְרֵיהּ, וְלָא הֲוָה קָא גָּמִיר. אָמַר לֵיהּ: אִשְׁתַּבַּע לִי דְּלָא מְגַלֵּית. אִשְׁתַּבַּע לֵיהּ. כִּי קָאָמַר לֵיהּ יוֹסֵף: (בראשית ג) "אֲבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר", אָמַר לֵיהּ: זִיל אִיתְּשִׁיל אַשְׁבּוּעָתָךְ. אָמַר לֵיהּ: אִיתְּשִׁיל נַמִּי אַדִּידְךָ! וְאַף עַל גַּב דְּלָא נִיחָא לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: (בראשית נ׳:ו׳) "עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ".

צג יְהוּדָה, מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים עַל שְׂפַת הַיָּם, הָיוּ שְׁבָטִים (מדיינים) [מְנַצְּחִין] זֶה עִם זֶה. זֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם. קָפַץ שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְיָרַד תְּחִלָּה לַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ח:כ״ח) "שָׁם בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם". אַל תִּקְרָא: 'רֹדֵם', אֶלָּא 'יָרַד־יָם'. וְהָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִין אוֹתָם שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם", ("שרי זבולון שרי נפתלי".) לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אֶשְׁפִּיזְכָּן לַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:י״ב) "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם. קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב וְיָרַד לַיָּם תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״ב:א׳) "סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם, וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל, וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל וְעִם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן", וְעָלָיו מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה: (תהילים ס״ט:ב׳-ג׳) "הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ, טָבַעְתִּי בִיוֵן מְצוּלָה וְגוֹ'. אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת מַיִם, וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה, וְאַל תֶּאְטַר עָלַי בְּאֵר פִּיהָ". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יְדִידִי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה [לְפָנַי]? אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה יֵּשׁ לִי לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: (שמות י״ד:ט״ו-ט״ז) "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ

עַל הַיָּם וּבְקָעֵהוּ" וְגוֹ'. לְפִיכָךְ זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי"ד:ב') "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו". מַאי טַעְמָא "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו", מִשּׁוּם דְּ"הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס".

צד תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר לֵוִי לְמַטָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לֵוִי לְמַעְלָה, וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר לְמַעְלָה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַטָּה, הָא כֵּיצַד? זְקֵנֵי כְּהֻנָּה וּלְוָיָה לְמַטָּה, וְהַשְׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: כָּל הָרְאוּי לְשֶׁרֶת, לְמַטָּה, וְהַשְׁאָר, לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר: אֵלּוּ וָאֵלּוּ לְמַטָּה עוֹמְדִים, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בְּקִלְלָה (האי). [ומאי] (דברים כז) 'עַל'? עַל, בְּסָמוּךְ, כִּדְתַנְיָא: [(ויקרא כד) "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה", רַבִּי אוֹמֵר: 'עַל', בְּסָמוּךְ], אַתָּה אוֹמֵר 'עַל' בְּסָמוּךְ אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא 'עַל' מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (שמות מ) "וְסַכֹּתָ עַל הָאָרֹן אֶת הַפָּרֹכֶת", הֲוֵי אוֹמֵר: 'עַל' בְּסָמוּךְ.

צה פִּסְקָא. הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: 'בָּרוּךְ' בִּכְלָל, 'וּבָרוּךְ' בְּפָרָט. 'אָרוּר' בִּכְלָל, 'וְאָרוּר' בְּפָרָט. 'לִלְמֹד וּלְלַמֵּד', 'לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת'. הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע. אַרְבַּע וְאַרְבַּע הֲרֵי כָּאן שְׁמוֹנָה, שְׁמוֹנָה וּשְׁמוֹנָה הֲרֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, וְכֵן בְּסִינַי, וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ח:ס"ט) "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" וְגוֹ'. וּכְתִיב: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" וְגוֹ'. נִמְצָא אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹצִיא הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, וּמַכְנִיס אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר. וּבִפְלוּגְתָּא דְּהַנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כְּלָלוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי, וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי, וְנִשְׁנוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וְאֵין לְךָ כָּל [דָּבָר] מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, נִמְצָא לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַבִּי מְשַׁרְשִׁיָא: עַרְבָא, וְעַרְבָא דְּעַרְבָא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ.

צו דָּרַשׁ רַב יְהוּדָה בַּר נַחְמָנִי מְתַרְגְּמַנֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל נוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, (שנאמר) (דברים כ"ז:ט"ו) "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת ה'" וְגוֹ', דְּעָבִיד פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, בְּאָרוּר סָגֵי לֵיהּ? אֶלָּא זֶה שֶׁבָּא עַל

הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד בֵּן (והלך לבין העובדי כוכבים) וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲרוּרִים אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ.

תַּנְיָא אִידָךְ: (במדבר ו) "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ! אַתָּה אוֹמֵר בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִנּוּי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", שְׁמִי הַמְיֻחָד לִי. יָכוֹל אַף בִּגְבוּלִין כֵּן? נֶאֱמַר כָּאן: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "לְשׂוֹם אֶת שְׁמִי שָׁם", מַה לְּהַלָּן בֵּית־הַבְּחִירָה, אַף כָּאן בְּבֵית־הַבְּחִירָה. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (שמות כ) "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ", בְּכָל מָקוֹם, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, מִקְרָא זֶה מְסֹרָס הוּא, "בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ, שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי", וְהֵיכָן אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ? בְּבֵית הַבְּחִירָה, שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, בְּבֵית הַבְּחִירָה.

צז אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִבְרָכַת כֹּהֲנִים? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ו׳:כ״ז) "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: (מנין שכל) [כָּל] כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ, מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵין מְבָרֵךְ, אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית יב) "וַאֲבָרְכָה מְבָרֲכֶיךָ".

צח וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ, אֶלָּא לְטוֹב עַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ב:ט׳) "טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ, כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל". אַל תִּקְרֵי 'יְבֹרָךְ', אֶלָּא 'יְבֹרַךְ'. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁאֶפְלּוּ עוֹפוֹת (שמים) מַכִּירִין בְּצָרֵי־עַיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי א׳:י״ז) "כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצָּרֵי־עַיִן, עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כג) "אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע־עַיִן וְגוֹ', כִּי כְּמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ כֵּן הוּא" וְגוֹ'. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) 'אַל תִּלְחַם', 'וְאַל תִּתְאָו'. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל צָרֵי־הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״א:ז׳) "וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ", וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזִּקְנֵי בֵּית־דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֶלָּא, לֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, לֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה.

אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁנִּפְתַּח סֵפֶר תּוֹרָה, אָסוּר לְסַפֵּר אֲפִלּוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ח׳:ה׳) "וּכְפָתְחוֹ עָמְדוּ", וְאֵין 'עָמִידָה' אֶלָּא שְׁתִיקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ב:ט״ז) "וְהוֹחַלְתִּי כִּי לֹא יְדַבֵּרוּ, כִּי עָמְדוּ לֹא עָנוּ עוֹד". רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: מֵהָכָא, (נחמיה ח׳:ג׳) "וְאָזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קל״ד:ב׳) "שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ, וּבָרְכוּ אֶת ה'"].

צט שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: בַּמָּה הֱאֲרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מִימַי לֹא עָשִׂיתִי קַפַּנְדְּרְיָא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְלֹא פָּסַעְתִּי עַל רָאשֵׁי עַם קָדֶשׁ, וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי בְּלֹא

בָּרְכָה. מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדֻּשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה". כִּי עָקַר כַּרְעֵיהּ (למיסק) מַאי אוֹמֵר? "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, [שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ, שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יְהֵא בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן". וְכִי מְהַדַּר אַפֵּיהּ מִצַּבּוּרָא מַאי אָמַר? אַדְּבְרֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב עוּקְבָא וְדָרַשׁ: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ". (דברים כ"ו:ט"ו) "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ', אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לְכֹף קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן, עַד שֶׁיִּחְזְרוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר. אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת 'כֹּהֲנִים', עַד שֶׁיְּכַלֶּה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בַּבְּרָכָה, עַד שֶׁיְּכַלֶּה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוּר. וְאֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת אָמֵן, עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת, עַד שֶׁיְּכַלֶּה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוּר. וְאָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר עַד שֶׁיְּתַחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּ"שִׂים־שָׁלוֹם", וְאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲקֹר רַגְלֵיהֶם וְלֵילֵךְ עַד שֶׁיְּגַמֵּר שְׁלִיחַ צִבּוּר "שִׂים־שָׁלוֹם". וְאָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת אָמֵן עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיְּכַלֶּה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּתַרְגּוּם, עַד שֶׁיְּכַלֶּה פָּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּפָסוּק אַחֵר, עַד שֶׁיְּכַלֶּה תִּרְגּוּם מִפִּי הַמְתַרְגֵּם. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמַּפְטִיר בְּנָבִיא צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַמַּפְטִיר רַשַּׁאי לְהַפְטִיר בְּנָבִיא, עַד שֶׁיְּגַלֵּל סֵפֶר תּוֹרָה. וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר רַשַּׁאי לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּבָה בְּצִבּוּר מִפְּנֵי כְּבוֹד צִבּוּר]. וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת, עַד שֶׁיְּנַטֵּל סֵפֶר תּוֹרָה וְיַנִּיחַ בְּמְקוֹמוֹ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁיֵּצֵא. [וְלָא פְּלִיגִי, הָא דְּאִיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא, הָא דְּלֵיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא].

אָמַר רָבָא: בַּר אָהִינָא, אַסְבְּרָה לִי: (דברים י"ג:ה') "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ". בִּזְמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, מָה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: (תהילים ק"ג:כ"א) "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ וְגוֹ', בָּרְכוּ ה' כָּל צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. בָּרְכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ, בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה'". בְּמוּסְפֵי דְּשַׁבְּתָא מָה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר רַב אַסִי: (שם קלד) "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה' וְגוֹ'. שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ, וּבָרְכוּ אֶת ה'". (שם קלה) "בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם, הַלְלוּיָהּ". וְלֵימְרוּ נַמֵּי: "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן", דִּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָנָא? אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: מִתּוֹךְ שֶׁהִתְחִיל בִּבְרָכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מְסַיֵּם בִּבְרָכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא מַאי אוֹמְרִים? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: (ירמיהו י"ד:ז') "אִם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ

בָּנוּ, ה' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ". (שם) "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה, לָמָּה תִהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ וְגוֹ'. לָמָּה תִהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם, כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ" וְגוֹ'. בִּנְעִילָה דְּיוֹמָא דְּכִפּוּרֵי מַאי אָמוּר? אָמַר מַר זוּטְרָא, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא: (תהילים קכ"ח:ד'-ה') "הִנֵּה כִּי־כֵן יְבֹרַךְ גֶּבֶר יָרֵא ה'. יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן, וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלִַ֫ם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל".

ק אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מֵרִישׁ הֲוָה אָמִינָא, עַנְוָתָנָא אָנָא. כֵּיוָן דַּחֲזִיתֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמִן עַכּוֹ, דְּאִיהוּ אָמַר חָדָא טַעְמָא וְאָמַר אַמּוֹרֵיהּ חַד טַעְמָא וְלָא קָפִיד, אָמִינָא, לְאוֹ עַנְוָתָנָא אָנָא. מַאי עַנְוָתָנוּתֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ? דְּאָמְרָה לֵהּ דְּבִיתְהוּ דְּאַמּוֹרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ לְדְבִיתְהוּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: הַאי דִּידָן לָא צָרִיךְ לֵיהּ לְהַאי דִּידָךְ, וְהַאי דְּגָחִין וְזָקִיף עֲלֵיהּ, יִקָּרֵא (דמלכותא) [בְּעָלְמָא] הוּא דְּעָבַד לֵיהּ. אֲזָלָא דְּבִיתְהוּ אָמְרָה לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּהוּ. אָמַר לָהּ: וּמַאי נַפְקָא לָךְ מִינָּהּ, מִינִּי וּמִינֵּיהּ יִתְקַלֵּס עִילָּאָה. וְתוּ אִימְנוּ רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ לְמִנּוּיֵיהּ בְּרֵישׁ מְתִיבְתָּא. [כֵּיוָן דְּ]חַזְיֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמִן עַכּוֹ (דתפסי) [דְּנָפְשֵׁי] לֵיהּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת, אָמַר לְהוּ: אִית לְכוּ רַבָּה. (ספרים אחרים: אמר להו: עד דמצלנא ליה לרבי אבא, לא אתא עד דאציל ליה.)

קא רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אִיקְלְעוּ לְהַהוּא אַתְרָא. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא דְּרִישׁ שְׁמַעְתָּא, וְרַבִּי אַבָּהוּ דְּרִישׁ אַגַּדְתָּא. שְׁבָקוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, וְאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ. אָמַר לָהֶם רַבִּי אַבָּהוּ: אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, שֶׁנִּכְנְסוּ לְעִיר אַחַת, אֶחָד מוֹכֵר מִינֵי אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְאֶחָד מוֹכֵר מִינֵי סְרִקִין, עַל מִי קוֹפְצִים? לֹא עַל מִי שֶׁמּוֹכֵר מִינֵי סְרִקִין? כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא הֲוָה אָזֵיל רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וּמַלְוֵי בַּהֲדֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ עַד בָּבָא דְּאוּשְׁפִּיזֵיהּ, מִשּׁוּם יְקָרָא דְּבֵי קֵיסָר. הַהוּא יוֹמָא אַלְוֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא [עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ], וַאֲפִלּוּ הָכִי לָא אִתּוֹתָב דַּעְתֵּיהּ מִינֵּיהּ. קב אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְעוֹלָם תְּהֵא אֵימַת צִבּוּר עָלֶיךָ, שֶׁהֲרֵי כֹּהֲנִים, פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם, וַאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי שְׁכִינָה. רַב נַחְמָן אָמַר: מֵהָכָא, (ד"ה א כח) "וַיָּקָם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וַיֹּאמֶר: שִׁמְעוּנִי אַחַי וְעַמִּי", אִם 'אַחַי' לָמָּה 'עַמִּי'? וְאִם 'עַמִּי' לָמָּה 'אַחַי'? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כְּךָ אָמַר לָהֶם דָּוִד לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם שׁוֹמְעִים לִי, 'אַחַי' אַתֶּם, וְאִם לָאו, 'עַמִּי' אַתֶּם וַאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקֵּל.

תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן בַּמְקֻדָּשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ט':ה') "קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם". וּמִנַּיִן שֶׁעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה תְּהִלָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ["וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ] וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה", עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה תֵּן לוֹ תְּהִלָּה.

מַתְנִיתִין. וַבְּרכוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיצַד? חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן, וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא: (ויקרא ט"ז:א') "אַחֲרֵי מוֹת", (שם כג) וְ"אַךְ בֶּעָשׂוֹר", וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ וְאוֹמֵר: יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם, כָּתוּב כָּאן. (במדבר כט) "וּבֶעָשׂוֹר" שֶׁבְּחֲמָשׁ הַפְּקוּדִים, קוֹרֵא עַל פֶּה, וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמוֹנָה בְּרָכוֹת; עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַהוֹדָיָה, וְעַל מְחִילַת הֶעָוֹן, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל יִשְׂרָאֵל, וְעַל הַכֹּהֲנִים, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְהַשְּׁאָר, תְּפִלָּה. גְּמָרָא. שְׁמַעְתְּ מִינָּהּ: חוֹלְקִין כָּבוֹד לַתַּלְמִיד בְּמָקוֹם הָרַב. אָמַר אַבַּיֵי: כּוּלָּהּ מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּכֹהֵן גָּדוֹל הוּא. וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא וְכוּ'. עוֹמֵד, מִכְּלָל, דְּיוֹשֵׁב הוּא? וְהָאֲמַר מַר: אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד! שָׁאנֵי אָמַר: (שמואל ב ז':י"ח) "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי" וְגוֹ'. כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת נָשִׁים, הָכָא נַמִּי בְּעֶזְרַת נָשִׁים. מֵיתִיבִי: וְהֵיכָן קוֹרִין בּוֹ? בָּעֲזָרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהַר־הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ח':ג') "וַיִּקְרָא בוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם", אָמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת נָשִׁים].

קג מִשְׁנָה. 'פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ' כֵּיצַד? מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג, בַּשְּׁמִינִי, בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית עוֹשִׂין לוֹ בִּימָה שֶׁל עֵץ בָּעֲזָרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל"א:י') "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת" וְגוֹ'. חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לִרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנוֹ לַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל, וְיוֹשֵׁב וְקוֹרֵא. אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד, וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים. וּכְשֶׁהִגִּיעַ אֵצֶל: (שם יז) "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא", זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת, אָמְרוּ לוֹ: לֹא תִתְיָרֵא, אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ, אָחִינוּ אַתָּה, אָחִינוּ אַתָּה. וְקוֹרֵא מִתְּחִלַּת: (שם א) "אֵלֶּה הַדְּבָרִים" [עַד "שְׁמַע", וּ"שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", "עַשֵּׂר־תְּעַשֵּׂר", "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר", וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה. בְּרָכוֹת שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מְבָרֵךְ אוֹתָן, הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ אוֹתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתֵן שֶׁל רַגְלַיִם תַּחַת מְחִילַת הֶעָוֹן. וְגְמָרָא. בַּשְּׁמִינִי, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֵימָא בַּשְּׁמִינִית].

קד פִּסְקָא. וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְ"לֹא תוּכַל" וְכוּ'. תָּנָא מִשּׁוּם רַבִּי נָתָן: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַיְּבוּ שׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה, מִפְּנֵי שֶׁחִנְּפוּ לוֹ לְאַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא: מִיּוֹם שֶׁגָּבְרָה אֶגְרוֹפָהּ שֶׁל חֲנֻפָּה נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: מַעֲשֶׂיךָ גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיהָ. דָּרַשׁ רַב יְהוּדָה בַּר מַעֲרָבָא, וְאִי תֵּימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: מֻתָּר לְהַחֲנִיף לְרִשְׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל"ב:ה') "לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל נָדִיב, וּלְכִילַי לֹא יֵאָמֵר שׁוֹעַ". מִכְּלָל, דְּבָעוֹלָם הַזֶּה שָׁרִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר" מֵהָכָא,

(בראשית ל"ג:י') "כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי". וּפְלִיגָא דְּרַבִּי לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי: מָשָׁל דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁזִּמֵּן אֶת חֲבֵרוֹ לִסְעוּדָה, וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְהָרְגוֹ. אָמַר לוֹ: טַעַם תַּבְשִׁיל זֶה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם, כְּתַבְשִׁיל שֶׁטָּעַמְתִּי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ. אָמַר: יָדַע לֵיהּ מַלְכָּא לְהַאי, מִסְתַּפְּינָא לְמִקְטְלֵיהּ.

קה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנֻפָּה, מֵבִיא 'אַף' לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל"ו:י"ג) "וְחַנְפֵי לֵב יָשִׂימוּ אָף", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "לֹא יְשַׁוְּעוּ כִּי אָסָרם". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנֻפָּה, אֲפִלּוּ עֲבָרִין שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן מְקַלְלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ד:כ"ד) "אֹמֵר לָרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה, יְקֻבָּהוּ עַמִּים, יִזְעָמוּהוּ לְאֻמִּים". וְאֵין 'קוֹב' אֶלָּא קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ"ג:ח') "מָה אֶקֹּב לֹא קַבֹּה אֵל". וְאֵין 'לְאֻמִּים' אֶלָּא עֲבָרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ"ה:כ"ג) "וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנֻפָּה, נוֹפֵל בְּגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ה':כ') "הוֹי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב, וְלַטּוֹב רָע, שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר, וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ, שָׂמִים מַר לְמָתוֹק, וּמָתוֹק לְמָר". מַה כְּתִיב אַחֲרָיו: "לָכֵן כֶּאֱכֹל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ, וַחֲשַׁשׁ לֶהָבָה יִרְפֶּה, שָׁרְשָׁם כַּמָּק יִהְיֶה, וּפִרְחָם כָּאָבָק יַעֲלֶה". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמַּחֲנִיף (לרשע) [לַחֲבֵרוֹ], סוֹף נוֹפֵל בְּיָדוֹ, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיָדוֹ, נוֹפֵל בְּיַד בְּנוֹ, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיַד בְּנוֹ, נוֹפֵל בְּיַד בֶּן בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ"ח:ה') "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אֶל חֲנַנְיָה הַנָּבִיא וגו', אָמֵן, כֵּן יַעֲשֶׂה ה', יָקֵם ה' אֶת דְּבָרֶיךָ" וגו'. וּכְתִיב: (שם לז) "וַיְהִי הוּא בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן, וְשֵׁם בַּעַל פְּקֻדָת, וּשְׁמוֹ יִרְאִיָּה בֶּן שֶׁלֶמְיָה בֶּן חֲנַנְיָה, וַיִּתְפֹּשׂ אֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא" וגו'. וּכְתִיב: (שם) "וַיִּתְפְּשׂוּ יִרְאִיָּה בִּירְמְיָהוּ, וַיְבִאֻהוּ אֶל הַשָּׂרִים". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנֻפָּה, מְאוּסָה כְּנִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ט"ו:ל"ד) "כִּי עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד". שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין 'לְנָדָה', 'גַּלְמוּדָה'. מַאי 'גַּלְמוּדָה'? גְּמוּלָה דָּא מִבַּעְלָהּ. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנֻפָּה, לְסוֹף גּוֹלָה, כְּתִיב הָכָא: "כִּי עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד", וּכְתִיב הָתָם: (ישעיהו מ"ט:כ"א) "וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ: מִי יָלַד לִי אֵת אֵלֶּה? וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה, גֹּלָה וְסוּרָה, וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל? הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי, אֵלֶּה אַיפֹה הֵם"?

קו (אמר רב חסדא) אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: אַרְבַּע כִּתּוֹת אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה; כַּת לֵצִים, כַּת שַׁקְרָנִים*), כַּת חֲנֻפִּים, כַּת מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן הָרָע. כַּת לֵצִים, דִּכְתִיב: (הושע ז':ה') "מָשַׁךְ יָדוֹ אֶת לֹצְצִים". כַּת שַׁקְרָנִים, דִּכְתִיב: (תהילים ק"א:ז') "דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי". כַּת חֲנֻפִּים, דִּכְתִיב: (איוב י"ג:ט"ז) "כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא". כַּת מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן הָרָע, דִּכְתִיב: (תהילים ה':ה') "כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגָרְךָ רָע, צַדִּיק אַתָּה ה' לֹא (יהיה) [יָגוּר] בְּמְגוּרְךָ רָע".

פרק ח

סוטה פרק ח - קז מִשְׁנָה. מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר אֶל הָעָם, בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ הָיָה מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ׳:ב׳) "וְהָיָה כְּקָרְבְכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן", [זֶה כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה], "וְדִבֶּר אֶל הָעָם", בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. (שם) "וְאָמַר אֲלֵהֶם: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', עַל אֹיְבֵיכֶם", (על שונאיכם) וְלֹא עַל אֲחֵיכֶם, לֹא יְהוּדָה עַל שִׁמְעוֹן, וְלֹא שִׁמְעוֹן עַל בִּנְיָמִין, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם יְרַחֲמוּ עֲלֵיכֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן: (ד"ה ב' כח) "וַיָּקֻמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת, וַיַּחֲזִיקוּ בַּשִּׁבְיָה, וְכָל מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלָל, וַיַּלְבְּשׁוּם וַיַּנְעִלוּם וַיַּאֲכִלוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסֻכּוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל כּוֹשֵׁל" וְגוֹ'. עַל אוֹיְבֵיכֶם אַתֶּם הוֹלְכִים, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם, אֵין מְרַחֲמִים עֲלֵיכֶם. (דברים כ׳:ג׳) "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם, אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם". "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם", מִפְּנֵי צַהֲלַת סוּסִים, וְצִחְצוּחַ חֲרָבוֹת. "אַל תִּירְאוּ", מִפְּנֵי הַגֶּפֶת הַתְּרִיסִים, וְשִׁפְעַת הַקַּלְגַּסִּים. "וְאַל תַּחְפְּזוּ", מִקּוֹל הַקְּרָנוֹת. "וְאַל תַּעַרְצוּ", מִפְּנֵי קוֹל הַצְּוָחָה. (שם) "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם", הֵם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר־וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. פְּלִשְׁתִּים בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת, וּמֶה הָיָה סוֹפוֹ? שֶׁנָּפַל בַּחֶרֶב וְהֵם נָפְלוּ עִמּוֹ. בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבַךְ, וּמֶה הָיָה סוֹפוֹ? שֶׁנָּפַל בַּחֶרֶב וְהֵם נָפְלוּ עִמּוֹ. אֲבָל אַתֶּם, אֵין אַתֶּם כֵּן, אֶלָּא, "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם", זֶה [מַחֲנֵה] הָאָרוֹן.

קח פִּסְקָא. (דברים כ׳:ג׳) "וְאָמַר אֲלֵהֶם: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל". (למה ליה למימר להו) [מַאי שְׁנָא] "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אֲפִלּוּ לֹא קִיַּמְתֶּם אֶלָּא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, אֵין אַתֶּם נִמְסָרִים בְּיָדָם. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁתֵּי פְּעָמִים מְדַבֵּר עִמָּהֶם, אֶחָד בַּסֵּפֶר וְאֶחָד בַּמִּלְחָמָה. בַּסֵּפֶר מַהוּ אוֹמֵר: "שִׁמְעוּ דִּבְרֵי מַעֲרְכֵי הַמִּלְחָמָה, וְחִזְרוּ". בַּמִּלְחָמָה מַהוּ אוֹמֵר: (דברים כ׳:ג׳) "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ". כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁגּוֹיִים עוֹשִׂים: מַגִּיפִין, וּמְרִיעִין, וְצוֹוְחִין, וְרוֹמְסִין.

קט [פִּסְקָא]. פְּלִשְׁתִּים בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת וְכוּ'. 'גָּלְיָת', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁעָמַד בְּגִלּוּי פָּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י״ז:ח׳) "בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי", וְאֵין 'אִישׁ' אֶלָּא הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט״ו:ג׳) "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֲרֵינִי מַפִּילוֹ בְּיַד בֶּן־אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י״ז:י״ב) "וְדָוִד בֶּן־אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לְכָדוֹ פִּיו לְאוֹתוֹ רָשָׁע. אֶחָד: (שם) "בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי". וְאִידָךְ, (שם) "אִם יוּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִכָּנִי, וְהָיִינוּ לָכֶם לַעֲבָדִים". וְאִידָךְ, [דְּקָאָמַר לֵיהּ לְדָוִד]: (שם) "הֲכֶלֶב אָנֹכִי כִּי אַתָּה בָא אֵלַי בַּמַּקְלוֹת". דָּוִד נַמִּי קָאָמַר לֵיהּ: "אַתָּה בָּא

אֲלֵי בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידוֹן". דָּוִד הָדַר אָמַר לֵיהּ: "וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֵרַפְתָּ". (שם) "וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּדֵי לְבַטְּלָם מִקְּרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית. (שם) "וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם", [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה בָּהֶם תּוֹרָה. (שם) "וַיֵּצֵא אִישׁ הַבֵּנַיִם מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים", מַאי 'בֵּנַיִם'? אָמַר רַב: שֶׁמְּבֻנֶּה מִכֹּל מוּם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בֵּינוֹנִי שֶׁבְּאֶחָיו. דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא אָמְרֵי: שֶׁהָיָה עָשׂוּי כְּבֵנָיִן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בַּר מֵאָה פַּפֵּי וְחַד נָאנָאי. "גָּלְיָת שְׁמוֹ מִגַּת", תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁהַכֹּל דָּשִׁים בְּאֻמּוֹ כְּגַת. כְּתִיב: (שם) 'מִמַּעַרוֹת', וְקָרִינַן 'מִמַּעַרְכוֹת'. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁהַכֹּל הֶעֱרוּ בְּאֻמּוֹ. כְּתִיב: (רות א) 'עָרְפָּה', וּכְתִיב (ש"ב כ"א) 'הָרָפָה'? רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'הָרָפָה' שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'עָרְפָּה'? שֶׁהַכֹּל עוֹרְפִין אוֹתָהּ מֵאֲחוֹרֶיהָ. וְחַד אָמַר: 'עָרְפָּה' שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'הָרָפָה'? שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין אוֹתָהּ כְּהָרִיפוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם יז) "וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתִּפְרֹשׂ אֶת הַמָּסָךְ עַל פְּנֵי הַבְּאֵר, וַתִּשְׁטַח עָלָיו הָרִפּוֹת, וְלֹא נוֹדַע דָּבָר". וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: (משלי כ"ז:כ"ב) "אִם תְּכַתֹּושׁ אֶת הָאֱוִיל בַּמכְתֶּשֶׁת בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת בַּעֲלִי". (שמואל ב כ"א:כ"ב) "אֶת אַרְבַּעַת אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְהָרָפָה בְּגַת, וַיִּפְּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו". מַאי נִינְהוּ? אָמַר רַב חִסְדָּא: סַף, וּמָדוֹן, גָּלְיָת, וְיִשְׁבִּי־בְנֹב. כְּתִיב: (שמואל א י"ז:ז') 'וְחֵץ חֲנִיתוֹ', וְקָרִינַן: 'וְעֵץ חֲנִיתוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲדַיִן לֹא הִגִּיעָנוּ לַחֲצֵי שִׁבְחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, מִכָּאן שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל רְשָׁעִים. וְלָא (לפרסומיה) [לִיפְתַּח בֵּיהּ] כְּלָל? אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל דָּוִד.

קי "וַיִּפְּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו" (שמואל ב כ"א:כ"ב). [דִּכְתִיב]: (רות א':י"ד) "וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹאוּ בְנֵי הַנְּשׁוּקָה וְיִפְּלוּ בְיַד בְּנֵי הַדְּבוּקָה. דָּרַשׁ רָבָא: בִּשְׂכַר אַרְבַּע דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִידָה עָרְפָּה עַל חֲמוֹתָהּ, זָכְתָה וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה אַרְבָּעָה גִּבּוֹרִים הַלָּלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַתִּשֶּׂנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד".

קיא פִּסְקָא. בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבַךְ וְכוּ'. כְּתִיב: 'שׁוֹבַךְ', וּכְתִיב: 'שׁוֹפָךְ'? רַב וּשְׁמוּאֵל, (ואמרי לה: רב אמי רב אסי) חַד אָמַר: 'שׁוֹבַךְ' שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'שׁוֹפָךְ'? שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ נִשְׁפָּךְ לְפָנָיו כְּקִתּוֹן. וְחַד אָמַר: 'שׁוֹפָךְ' שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'שׁוֹבַךְ'? שֶׁעָשׂוּי כְּשׁוֹבָךְ. (ירמיהו ה':ט"ז) "אַשְׁפָּתוֹ כְּקֶבֶר פָּתוּחַ, כֻּלָּם גִּבּוֹרִים". רַב וּשְׁמוּאֵל, [וְאָמְרֵי לָהּ, רַב אַמִּי וְרַב אַסִּי], חַד אָמַר: בְּשָׁעָה שֶׁזּוֹרְקִים חֵץ, עוֹשִׂים אַשְׁפָּתוֹת אַשְׁפָּתוֹת שֶׁל חֲלָלִים, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: מִפְּנֵי שֶׁאֲמָנִין בַּקֶּרֶב? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֻּלָּם גִּבּוֹרִים". וְחַד אָמַר: בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂים צָרְכֵיהֶם, עוֹשִׂים אַשְׁפָּתוֹת אַשְׁפָּתוֹת שֶׁל זָבֶל, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: מִפְּנֵי שֶׁחוֹלֵי מֵעַיִם הֵם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֻּלָּם גִּבּוֹרִים". אָמַר רַב מָרִי: שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי מַאן דְּנָפִישׁ זְבָלֵיהּ,

חֹלִי מֵעַיִם הוּא, לְמַאי נַפְקָא מִינָהּ? לִיטְרַח (על) [בְּ]נַפְשֵׁיהּ. (משלי י״ב:כ״ה) "דְּאָגָה בְלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה". רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִי, חַד אָמַר: יַשְׁחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ. וְחַד אָמַר: יְשִׂיחֶנָּה לַאֲחֵרִים. קִיב פִּסְקָא. אֲבָל אַתֶּם, אֵין אַתֶּם כֵּן, אֶלָּא: (דברים כ׳:ד׳) "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם" וְגוֹ'. זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן. וְכָל כָּךְ לָמָּה? מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׂם (וכנוייו) [וְכָל כִּנּוּיָו] מְנָחִים בָּאָרוֹן. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (במדבר ל״א:ו׳) "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה, אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא", "אֹתָם", אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין. "וְאֶת פִּינְחָס", זֶה מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. "כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ", זֶה הָאָרוֹן וְהַלּוּחוֹת שֶׁבּוֹ. "וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה", אֵלּוּ הַשּׁוֹפָרוֹת. תְּנָא: לֹא לְחָנָם הָלַךְ פִּינְחָס לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא לְפָרַע דִּין אֲבִי אִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״ז:ל״ו) "וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם". לְמֵימְרָא דְּפִינְחָס מִיּוֹסֵף קָאתֵי, וְהָכְתִיב: (שמות ו׳:כ״ה) "וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה". [מַאי] לָאו, מִיתְרוֹ [קָאתֵי], שֶׁפִּטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? לָא, מִיּוֹסֵף שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ. וַהֲלֹא שְׁבָטִים מְבַזִּין אוֹתוֹ: רְאִיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה, שֶׁפִּטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה זָרָה, יֵהָרֵג נָשִׂיא (שבט) מִיִּשְׂרָאֵל?! אֶלָּא, אִי אֲבוּהּ דְּאִימֵּיהּ מִיּוֹסֵף, אִימָּא דְּאִימֵּיהּ מִיִּתְרוֹ. וְאִי אִימָּא דְּאִימֵּיהּ מִיּוֹסֵף, אֲבוּהָּ דְּאִימֵּיהּ מִיִּתְרוֹ. דִּיקָא נַמִּי דִּכְתִיב "מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל", תְּרֵי מַשְׁמַע, שְׁמַע מִינָהּ!

קִיג תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים כ) "אֲשֶׁר בָּנָה", "אֲשֶׁר נָטַע", "אֲשֶׁר אֵרַשׂ", לִמֶּדְךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיִּבְנֶה אָדָם בַּיִת וְיִטַּע כֶּרֶם וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ: (משלי כ״ד:כ״ז) "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ, וְעַתְּדֵהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ, אַחַר וּבְנִית בֵיתֶךָ". "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ", זֶה בַּיִת. "וְעַתְּדֵהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ", זֶה כֶּרֶם. "אַחַר וּבְנִית בֵיתֶךָ", זוֹ אִשָּׁה. דָּבָר אַחֵר: "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ", זֶה מִקְרָא. "וְעַתְּדֵהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ", זֶה מִשְׁנָה. "אַחַר וּבְנִית בֵיתֶךָ", זֶה תַּלְמוּד. דָּבָר אַחֵר: "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ", זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה. "וְעַתְּדֵהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ", זֶה תַּלְמוּד. "אַחַר וּבְנִית בֵיתֶךָ", אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ", זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתַלְמוּד. "וְעַתְּדֵהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ", אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים. "אַחַר וּבְנִית בֵיתֶךָ", (בוא) דִּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר.

משנה. (דברים כ׳:ח׳) "וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם" וְגוֹ'. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב", כְּמַשְׁמָעוֹ! שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוּפָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: "הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב", זֶהוּ הַמִּתְיָרֵא מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ, לְפִיכָךְ תְּלָתָה לוֹ הַתּוֹרָה אֶת כָּל אֵלּוּ, שֶׁיַּחֲזוֹר בְּגִלְגֻּלָּן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, הֲרֵי הוּא "הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב". (שם) "וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם" וּבַעֲקֵבוֹ שֶׁל עַם, מַעֲמִידִין זְקִיפִין לְפָנֵיהֶם וַאֲחֹרִים מֵאֲחוֹרֵיהֶם וְכַשִּׁילִין שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶן,

וְכָל הַמְבַקֵּשׁ לַחֲזֹר הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו, שֶׁתְּחִלַּת נִיסָּה נְפִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ד׳:י״ז) "נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים, וְגַם מַגֵּפָה גְּדוֹלָה הָיְתָה בָעָם". וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: (שם לא) "וַיָּנֻסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים" וְגוֹ'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִלְחֲמוֹת הָרְשׁוּת, אֲבָל בְּמִלְחֲמוֹת מִצְוָה, הַכֹּל יוֹצְאִים, אֲפִלּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִלְחֲמוֹת מִצְוָה, אֲבָל בְּמִלְחֲמוֹת חוֹבָה, הַכֹּל יוֹצְאִים, וַאֲפִלּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ.

פרק ט

מִשְׁנָה. מֵאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִטְּבוּרוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מֵחָטְמוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה חָלָל, מִצַּוָּארוֹ. גְּמָרָא. בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי? מַר סָבַר: עִקָּר חִיּוּתָא בְּאַפֵּיהּ הוּא. וּמַר סָבַר: עִקָּר חִיּוּתָא בְּטַבּוּרֵיהּ הוּא. לֵימָא: כִּי הַנֵּי תַּנָּאֵי: מֵהֵיכָן הַוָּלָד נוֹצָר? מֵרֹאשׁוֹ! וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים ע״א:ו׳) "מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גּוֹזִי". וְאוֹמֵר: (ירמיהו ז׳:כ״ט) "גֹּזִּי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי". אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מִטְּבוּרוֹ, וּמְשַׁלֵּחַ שֶׁרְשָׁיו אֵילָךְ וְאֵילָךְ. אֲפִלּוּ תֵּימָא, אַבָּא שָׁאוּל, עַד כָּאן לָא קָאָמַר אַבָּא שָׁאוּל הָתָם, אֶלָּא לְעִנְיַן יְצִירָה, [דְּכִי מִיתְצַר וְלָד, מִמְּצִיעָתֵיהּ מִיתְצַר], אֲבָל לְעִנְיַן (נשמה) [חִיּוּתָא], דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּאַנְפֵּיהּ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ז׳:כ״ב) "כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה חָלָל, מִצַּוָּארוֹ.

מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב? דִּכְתִיב (יחזקאל כ״א:ל״ד) "לְתֵת אוֹתָךְ אֶל צַוְּארֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים".

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן שָׁאוּל: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: הָבֵא עֶגְלָה בַּנַּחַל? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה פֵּרוֹת, וְיֵעָרֵף בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, וִיכַפֵּר עַל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחוּהוּ לַעֲשׂוֹת פֵּרוֹת. הֵי 'פֵּרוֹת'? אִילֵימָא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אֶלָּא מֵעַתָּה אַזְקֵן וְאַסְרִיס הָכִי נַמֵּי דְּלָא עַרְפִינָן? אֶלָּא 'מִצְוֹת'.

מִשְׁנָה. זִקְנֵי אוֹתָהּ הָעִיר רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶם בְּמַיִם עַל מָקוֹם עֲרִיפָתָהּ שֶׁל עֶגְלָה, וְאוֹמְרִים: (דברים כ״א:ז׳) "יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ". וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה, שֶׁזִּקְנֵי בֵּית־דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֶלָּא לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ (ולא ראינוהו והנחנוהו. תנא: לא בא לידינו ופטרנוהו) בְּלֹא מְזוֹנוֹת, וְלֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים: "כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה' וְגוֹ', וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם". [שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם"? וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם"?] אֶלָּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשְּׂרָתָן: אִימָתַי שֶׁתַּעֲשׂוּ כָּךְ "נִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם".

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כּוֹפִין לַלָּוָיָה, שֶׁשְּׂכַר לְוָיָה אֵין לָהּ שִׁעּוּר, דִּכְתִיב: (שופטים א׳:כ״ד) "וַיִּרְאוּ הַשֹּׁמְרִים אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר, וַיֹּאמְרוּ לוֹ: הַרְאֵנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר, וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ חָסֶד". (ואמת) וּכְתִיב: (שם) "וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר". וּמָה חֶסֶד עָשׂוּ עִמּוֹ? שֶׁכָּל אוֹתָהּ הָעִיר הָרְגוּ לְפִי חָרֶב, וְאֶת הָאִישׁ וְאֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ שִׁלְּחוּ. (שנאמר) (שופטים א׳:כ״ה-כ״ו) "וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחִתִּים וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז". תָּנָא: הִיא לוּז שֶׁצּוֹבְעִין בָּהּ תְּכֶלֶת. הִיא לוּז שֶׁבָּא סַנְחֵרִיב (מלך אשור) וְלֹא בִּלְבְּלָהּ. בָּא נְבוּכַדְנֶאצַּר (מלך בבל) וְלֹא הֶחֱרִיבָהּ, וְאַף מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ. אֶלָּא זְקֵנִים שֶׁבָּהּ, בְּזְמַן שֶׁדַּעְתָּם קְצָה בָּהֶם, (מוציאים אותן) [יוֹצְאִים] חוּץ לַחוֹמָה וְהֵם מֵתִים. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמָה כְּנַעֲנִי זֶה, שֶׁלֹּא הָלַךְ בָּרַגְלָיו, וְלֹא דִּבֵּר בְּפִיו, גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, (המדבר בפיו והמהלך) [מִי שֶׁעוֹשֶׂה לְוָיָה] בְּרַגְלָיו, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן? אֶלָּא בַּמָּה הֶרְאָה לָהֶם? חִזְקִיָּה אָמַר: בְּפִיו עִקֵּם לָהֶם. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בְּאֶצְבָּעוֹ הֶרְאָה לָהֶם. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: כְּנַעֲנִי, בִּשְׂכַר שֶׁהֶרְאָה לָהֶם בְּאֶצְבַּע, גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְאֵין לוֹ לְוָיָה, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי א׳:ט׳) "כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ, וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בִּשְׁבִיל אַרְבַּע (אמות) [פְּסִיעוֹת] שֶׁלִּוָּהוּ פָּרְעָה לְאַבְרָהָם, נִשְׁתַּעְבֵּד בְּבָנָיו אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵרוֹ (אפילו) אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, אֵינוֹ נִזּוֹק. רַבִּינָא אֲלַוֵּיהּ (לרבה) [לְרָבָא] בַּר יִצְחָק אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר. מָטָא לְיֶדֵיהּ הֶזֵּיקָא וְאִיתְצִיל. תָּנוּ רַבָּנָן: הָרַב לַתַּלְמִיד, עַד עִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר, חָבֵר לְחָבֵר, עַד תְּחוּם שַׁבָּת, תַּלְמִיד לָרַב, אֵין לוֹ שִׁעּוּר. וְכַמָּה? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: עַד פַּרְסָה, וְלֹא אָמָרָן אֶלָּא רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מֵבִהָק. אֲבָל רַבּוֹ מֵבִהָק, שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת. רַב כַּהֲנָא אַלְוֵייהּ לְרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי מִפּוּם נַהֲרָא עַד בֵּי צִינְיָתָא דְּבָבֶל. כִּי מָטוּ הָתָם, אָמַר לוֹ: וַדַּאי דְּאַמְרִיתוּ: הֲנֵי בֵּי צִינְיָתָא דְּבָבֶל, אִיתְנְהוּ מִשְּׁנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן? (ועד השתא) אָמַר לֵיהּ: אַדְכַּרְתָּן מִלְּתָא, (דרבי) [דְּאָמַר רַבִּי] יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו ב׳:ו׳) "בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם", וְכִי מֵאַחַר דְּלֹא עָבַר הֵיכָן יָשַׁב? וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא יָשַׁב הֵיכָן עָבַר? אֶלָּא (לומר לך) אֶרֶץ שֶׁגָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לְיִשּׁוּב, נִתְיַשְּׁבָה, אֶרֶץ שֶׁלֹּא גָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לְיִשּׁוּב, לֹא נִתְיַשְּׁבָה. רַב מָרֵדֶכַי אַלְוֵייהּ לְרַב (שימי בר) אַשִׁי מֵהַגְרוּנְיָא וְעַד בֵּי קִיפָּאי. וְאָמְרֵי לָהּ, עַד בֵּי דּוּרָא.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה (ומתלוה), כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁאִלְמְלֵא לִוּוּהוּ אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ לְאֶלִישָׁע, לֹא גָּזְרָה דֻּבִּים בַּתִּינוֹקוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ״ב ב) "וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית־אֵל, וְהוּא עֹלֶה בַּדֶּרֶךְ, וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְסוּ בּוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ: עֲלֵה קָרֵחַ עֲלֵה קָרֵחַ". 'קָרֵחַ', שֶׁהִקְרַחְתָּ עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם. מַאי, 'וּנְעָרִים' (ומאי) 'קְטַנִּים'? אָמַר

רַבִּי אֶלְעָזָר: (נערים) שֶׁהָיוּ מְנֹעָרִים מִן הַמִּצְוֹות, 'קְטַנִּים', שֶׁהָיוּ מִקְטַנֵּי אֻמָּנָה. (במתניתא) תָּנָא: נְעָרִים הָיוּ, וּבִזְבְּזוּ עַצְמָם כִּקְטַנִּים. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: וְדִלְמָא עַל שֵׁם מְקוֹמָם? מִי לָא כְּתִיב: (מ"ב ה) "וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים, וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה", וְקִשְׁיָא לָן, קְרִי לָהּ 'נַעֲרָה', וְקְרִי לָהּ 'קְטַנָּה'. וְאָמַר רַבִּי פְּדָת: קְטַנָּה דְּמִן נְעוּרָן. הָתָם לֹא מִפָּרֵשׁ מְקוֹמָהּ, הָכָא מִפָּרֵשׁ מְקוֹמָן. (שם ב) "וַיִּפֶּן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם, וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם ה'". מַאי 'וַיִּרְאֵם'? אָמַר רַב: רְאָה מַמָּשׁ, כִּדְתַנְיָא: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם בּוֹ, אוֹ מִיתָה אוֹ עֹנִי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: רָאָה שֶׁכֵּלָיו נִתְעַבְּרָה בָּהֶן אִמָּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: בְּלוֹרִית רָאָה לָהֶם כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רָאָה שֶׁאֵין בָּהֶם לַחְלוּחִית שֶׁל מִצְוָה. וְדִלְמָא בְּזַרְעַיְהוּ [וָהֲוֵה] הָוָה? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא בָּם וְלֹא בְּזַרְעָם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. (שם) "וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם ה', וַתֵּצֶאנָה שְׁתַּיִם דֻּבִּים מִן הַיַּעַר" וְגוֹ'. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: נֵס. וְחַד אָמַר: נֵס בְּתוֹךְ נֵס. מַאן דְּאָמַר: נֵס, יַעַר הָוֶה, דֻּבִּים לָא הָווּ. וּמַאן דְּאָמַר: נֵס בְּתוֹךְ נֵס, לָא יַעַר הָוֶה וְלָא דֻּבִּים הָווּ. וְלִיהֱווּ דֻּבִּים וְלֹא לִיהֱוֵי יַעַר? (משום) דִּבְּעִיתִי. "וַתְּבַקַּעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנֵי יְלָדִים", (שם) אָמַר רַבִּי (יוסי ורבי) חֲנִינָא: בִּשְׁבִיל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קַרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, הֻבְקְעוּ מִיִּשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם יְלָדִים. אִינִי, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹות, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. שֶׁבִּשְׁכַר אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קָרְבָּנוֹת, שֶׁהִקְרִיב בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, זָכָה וְיָצְתָה מִמֶּנּוּ רוּת, שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה שְׁלֹמֹה, שֶׁכָּתוּב בֵּיהּ: (מ"א ג) "אֶלֶף עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה". וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי (בְּרַבִּי חֲנִינָא) [בֶּן חוֹנִי]: רוּת, בִּתּוֹ שֶׁל עֶגְלוֹן, (בן) בְּנוֹ שֶׁל בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב הָיְתָה! תַּאֲוָתוֹ מֵיהָא לְקַלְלָה הֲוָאי. (מ"ב ג) "וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע: הִנֵּה נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה. וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכָּלֶת". וְכִי מֵאַחַר דְּמַיִם רָעִים, וְהָאָרֶץ מְשַׁכָּלֶת, מַאי "מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב"? אָמַר רַבִּי חֲנִין: חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו. אָמַר רַבִּי (חנינא) [יוֹחָנָן]: שְׁלֹשָׁה חִנּוּת הֵן: חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו וְחֵן אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ וְחֵן מֻקָּח עַל מְקָחוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה חֲלָאִים חָלָה אֱלִישָׁע: אֶחָד עַל שֶׁגָּרָה דֻּבִּים בַּתִּינוֹקוֹת, וְאֶחָד שֶׁדְּחָפוֹ לְגֵיחֲזִי בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וְאֶחָד שֶׁמֵּת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ"ב יג) "וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ".

תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם תְּהֵא שְׂמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת, לֹא כֶּאֱלִישָׁע שֶׁדְּחָפוֹ לְגֵיחֲזִי בִּשְׁתֵּי יָדָיו, [לֹא כִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה שֶׁדְּחָפוּ לְתַלְמִידוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו]. אֱלִישָׁע, מַאי הִיא? דִּכְתִיב: (מ"ב ה) "וַיֹּאמֶר נַעֲמָן: הוֹאֵל קַח כִּכָּרַיִם" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר אֵלָיו: לֹא לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר הָפַךְ אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ, הַעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וּכְרָמִים וְצֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת". וּמִי שָׁקִיל כּוּלֵּי הַאי? כֶּסֶף וּבְגָדִים הוּא דְּשָׁקִיל! אָמַר רַבִּי

יִצְחָק: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה אֱלִישָׁע עוֹסֵק בִּשְׁמוֹנָה שְׁרָצִים, (בא ועמד לפניו) אָמַר לֵיהּ: רָשָׁע, הִגִּיעָה עֵת (שאתה מבקש) לִטֹּל שְׂכַר שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים! (שם) "וְצַרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם, וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מְצֹרָע כַּשָּׁלֶג". (שם ז) "וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה גֵּיחֲזִי וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו. (שם ח) "וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק", לָמָּה הָלַךְ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהַחֲזִירוֹ לְגֵיחֲזִי בִּתְשׁוּבָה. אָמַר לוֹ: 'חָזוֹר בְּךָ'! אָמַר לוֹ: מְקֻבָּלַנִי מִמְּךָ: כָּל הַחוֹטֵא וּמַחֲטִיא אֶת הָרַבִּים, אֵין מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מַאי עָבֵד? אֵיכָא דְּאָמְרֵי: אֶבֶן שׁוֹאֶבֶת תָּלָה לְהֹ לְחַטַּאת יָרְבָעָם בֶּן נְבָט וְהֶעֱמִידָהּ בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם. וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי: שֵׁם חָקַק לְהֹ עַל שְׁפָתָהּ, וְהָיְתָה אוֹמֶרֶת: 'אָנֹכִי' וְ'לֹא יִהְיֶה לְךָ'. וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי: רַבָּנָן מָנַע מִקַּמֵּי אֱלִישָׁע, דִּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמְרוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע: הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ". מִכְּלָל, דְּמֵעִיקָּרָא לָא הֲוָה [דָּחִיק]. (יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה, מַאי הִיא? כַּד הֲוָה קָטְלִינְהוּ יַנַּאי מַלְכָּא לְרַבָּנָן, שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, אַטְמְרֵתֵּיהּ אַחֲתֵּיהּ. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה עָרַק, וְאָזַל לְאַלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם. כִּי הֲוָה שְׁלָמָא, שְׁלַח לֵיהּ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: מִנִּי יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ, לְךָ אַלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, אָחוֹתִי, בַּעֲלִי שָׁרוּי בְּתוֹכֵךְ, וַאֲנִי אֵשֵׁב שׁוֹמֵמָה? אָמַר: שְׁמַע מִינַּהּ, הֲוָה לֵיהּ שְׁלָמָא וְכוּ וְכוּ.) תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יֵצֶר, תִּינוֹק וְאִשָּׁה, תְּהֵא שְׁמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת.

מִשְׁנָה. מְשֻׁרַבּוּ הָרַצְחָנִין בְּטָלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה, מִשֶּׁבָּא אֶלְעָזָר בֶּן דִּינַאי, וּתְחִנָּה בֶּן פְּרִישָׁא הָיָה נִקְרָא, חָזְרוּ לִקְרוֹתוֹ: 'בֶּן הָרַצְחָן'. מְשֻׁרַבּוּ הַנּוֹאֲפִים פָּסְקוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הִפְסִיקָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:י״ד) "לֹא אֶפְקֹוד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה, וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה, כִּי הֵם" וְגוֹ'. מְשֻׁמֶּת (יוסף) [יוֹסֵי] בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה, (ויוסף בן יוחנן) [וְיוֹסֵי בֶּן יְהוּדָה] אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם, בָּטְלוּ הָאֶשְׁכּוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ז׳:א׳) "אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל, בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי". יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הֶעֱבִיר (הודאת) [הוֹדָיַת] הַמַּעֲשֵׂר, וְאַף הוּא בִּטֵּל אֶת הַמְעוֹרְרִין וְאֶת הַנּוֹקְפִין. עַד יָמָיו הָיָה פַּטִּישׁ מַכֶּה בִּירוּשָׁלַיִם. כָּל יָמָיו אֵין אָדָם צָרִיךְ לִשְׁאֹל עַל הַדְּמַאי. מְשֻׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִין, בָּטַל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּשְׁתֶּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ד:ט׳) "בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן, יֵמַר שֵׁכָר לְשֹׁתָיו". מְשֻׁמֶּתוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, בָּטְלוּ אוּרִים וְתֻמִּים. מְשֻׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בָּטַל הַשָּׁמִיר, וְנִשְׁפַּת צוּפִים, וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי־אֱמֶנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ב:ב׳) "הוֹשִׁיעָה ה' כִּי גָמַר חָסִיד, כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: (משום רבי שמעון בן הסגן) [הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ]: מְשֻׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לְךָ יוֹם שֶׁאֵין בּוֹ קְלָלָה, וְלֹא יָרַד טַל שֶׁל בְּרָכָה, וְנָטַל טַעַם הַפֵּרוֹת. רַבִּי (שמעון) [יוֹסֵי] אוֹמֵר: אַף נָטַל שֶׁמֶן הַפֵּרוֹת. בְּפַלְמוּס שֶׁל אַסְפַּסְיָנוּס גָּזְרוּ עַל עַטְרוֹת חֲתָנִים וְעַל הָאֵירוֹס. בְּפַלְמוּס שֶׁל (קיסר) [טִיטוּס] גָּזְרוּ עַל עַטְרוֹת כַּלּוֹת, וְשֶׁלֹּא

יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ (חכמת) יְוָנִית. בַּפֶּלְמוּס הָאַחֲרוֹן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא תֵּצֵא כַּלָּה בְּאַפְרִיוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר. וְרַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ שֶׁתֵּצֵא כַּלָּה בְּאַפְרִיוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי מֵאִיר בָּטְלוּ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן עַזַּאי בָּטְלוּ הַשַּׁקְדָנִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן זוֹמָא בָּטְלוּ הַדַּרְשָׁנִים. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה. (מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, פָּסְקָה טוֹבָה מִן הָעוֹלָם. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בָּא גּוֹבַי, וְרִבּוּ צָרוֹת. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה פָּסַק הָעשֶׁר מִן הַחֲכָמִים). מִשֶּׁמֵּת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בָּטְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יוֹסֵי קַטִּינְתָּן פָּסְקוּ הַחֲסִידִים. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'קַטִּינְתָּן'? שֶׁהָיָה קַטְנוּתָן שֶׁל חֲסִידִים. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בָּטְלָה זִיו הַחָכְמָה. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה, וּמֵתָה טָהֳרָה וּפְרִישׁוּת. מִשֶּׁמֵּת [רַבִּי] יִשְׁמָעֵאל בֶּן פָּאבִי בָּטְלָה זִיו הַכְּהֻנָּה.

מִשֶּׁמֵּת רַבִּי בָּטְלָה עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא. [גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן]: רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בּוֹשׁוּ (עבדים) [חֲבֵרִים], וּבְנֵי חוֹרִין, וְחָפוּ רֹאשָׁם, וְנִדַּלְדְּלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, וְנֶעֱבְרוּ בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וְנֶעֱבְרוּ בַּעֲלֵי לָשׁוֹן־הָרָע, וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ [וְאֵין שׁוֹאֵל], וְעַל מִי יֵשׁ לָנוּ לְהִשָּׁעֵן? עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

[פִּסְקָא. מִשֶּׁחָרְבוּ הַנּוֹאֲפִין וְכוּ']. תָּנוּ רַבָּנָן: (במדבר ה׳:ל״א) "וְנָקָה הָאִישׁ מֵעָוֹן, וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ". בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן, הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵין הָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאוֹמֵר: (הושע ד׳:י״ד) "לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם" וְגוֹ'. מַאי וְאוֹמֵר? וְכִי תֵּימָא: עָוֹן דִּידְהוּ, אֵין, דִּבְנֵיהוּ וְדִבְנָתֵיהוּ, לָא? תָּא שְׁמַע: "לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה" וְגוֹ'. וְכִי תֵּימָא: עָוֹן דְּאֵשֶׁת־אִישׁ, אִין, עָוֹן דִּפְנוּיָה, לָא? תָּא שְׁמַע: (שם) "כִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת יִפָּרֵדוּ וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יְזַבֵּחוּ" [וְגוֹ'. מַאי]: "וְעָם לֹא יָבִין יִלָּבֵט"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם מַקְפִּידִים עַל עַצְמְכֶם, מַיִם בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם, וְאִם לָאו, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם.

מִשֶּׁחָרְבוּ בַּעֲלֵי הֶנָּאָה נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים, וְאֵין נוֹחַ בָּעוֹלָם. מִשֶּׁחָרְבוּ רוֹאֵי פָּנִים בַּדִּין בָּטַל (דברים א׳:י״ז) "לֹא תַגּוּרוּ" וּפָסַק: (שם) "לֹא תַכִּירוּ פָנִים", וּפָרְקוּ מֻהֵם עֹל שָׁמַיִם וְנָתְנוּ עֲלֵיהֶם עֹל בָּשָׂר־וָדָם. מִשֶּׁחָרְבוּ לוֹחֲשֵׁי לְחִישׁוֹת בַּדִּין רַבָּה חָרוֹן אַף [בְּיִשְׂרָאֵל], וְנִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה, [מִשּׁוּם] שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים פ״ב:א׳) "בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". מִשֶּׁחָרְבוּ (יחזקאל ל״ג:ל״א) "אַחֲרֵי בִּצְעָם לִבָּם הֹלֵךְ", רַבּוּ (ישעיהו ה׳:כ׳) "הָאֹמְרִים: לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע". מִשֶּׁחָרְבוּ הָאוֹמְרִים: לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע, רַבּוּ "הוֹי הוֹי" בָּעוֹלָם. מִשֶּׁחָרְבוּ מוֹשְׁכֵי הָרֹק, רַבּוּ הַיְהִירִים, וְנִתְמַעֲטוּ הַתַּלְמִידִים, וְהַתּוֹרָה חוֹזֶרֶת עַל לוֹמְדֶיהָ. מִשֶּׁחָרְבוּ הַיְהִירִים הִתְחִילוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִנָּשֵׂא לַיְהִירִים, שֶׁאֵין דּוֹרֵנוּ רוֹאִין אֶלָּא לַפָּנִים. אֵינִי? וְהָאָמַר (רב מרי) [מַר]: הַאי מַאי דְּמַיְהַר, אֲפִלּוּ אַאִינְשֵׁי בֵּיתֵיהּ לָא מִתְקַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ב׳:ה׳)

"וְאַף כִּי הַיַּיִן בּוֹגֵד, גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא יִנְוֶה", אֲפִלּוּ בַּנָּוֶה שֶׁלּוֹ! (אין מתקיים) מֵעִיקָּרָא קָפְצֵי עֲלַיְיהוּ, וְלִבְסוֹף מִתְּזָלֵי עֲלַיְיהוּ. מִשֶּׁרַבּוּ מְטִילֵי מְלַאי עַל בַּעֲלֵי בָּתִּים, רַבָּה הַשִּׂחַד וְהַטָּיַת הַמִּשְׁפָּט, וּפָקְרָה הַטּוֹבָה. מִשֶּׁרַבּוּ מְקַבְּלַנֵי טוֹבוֹתָיִךְ וּמְחַזְּקֵנֵי טוֹבוֹתָיִךְ, רַבּוּ אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה, שְׁפָלִים הֻגְבָּהוּ וּגְבוֹהִים הֻשְׁפָּלוּ, וּמַלְכוּתָא אַזְלָא וְנָוְלָא. מִשֶּׁרַבּוּ צָרֵי־עַיִן, רַבּוּ טוֹרְפֵי טֶרֶף, וְרַבּוּ מְאַמְּצֵי הַלֵּב וְקוֹפְצֵי יָדִים מִלְּהַלְווֹת, וְעָבְרוּ עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: (דברים ט״ו:ט׳) "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל". מִשֶּׁרַבּוּ מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת, נִתְמַעֲטוּ הַיְמִים וְקִצְרוּ הַשָּׁנִים, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי טו) "וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה". מִשֶּׁרַבּוּ זְחוּחֵי הַלֵּב, רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. מִשֶּׁרַבּוּ תַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִלֵּל שֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ כָּל צָרְכָּן, רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְנַעֲשֵׂית תּוֹרָה כִּשְׁתֵּי תּוֹרוֹת.

מִשֶּׁרַבּוּ מְקַבְּלֵי צְדָקָה מִן הַגּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים], הָיוּ יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְהֵם לְמַטָּה, יִשְׂרָאֵל לְפָנִים וְהֵם לְאָחוֹר. מִשֶּׁמֵּת יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר וְכוּ'. מַאי 'אֶשְׁכּוֹלוֹת'? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ. וְאַף הוּא בִּטֵּל אֶת הַמְּעוֹרְרִים, מַאי 'מְעוֹרְרִים'? אָמַר רַחֲבָה: בְּכָל יוֹם וְיוֹם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לְוִיִּים עַל דּוּכָן וְאוֹמְרִים: (תהילים מ״ד:כ״ד) "עוּרָה, לָמָּה תִישַׁן ה'", אָמַר לָהֶן: וְכִי יֵשׁ שֵׁנָה לִפָּנַי הַמָּקוֹם? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (שם קכא) "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן, שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל". אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּנַחַת וְשַׁלְוָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: "עוּרָה, לָמָּה תִישַׁן ה'".

פִּסְקָא. מִשֶּׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִין, בָּטַל הַשִּׁיר [מִבֵּית הַמִּשְׁתָּאוֹת], שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּשִּׁיר" וְגוֹ' (ישעיה כד). וּמְנָא לָן דִּבְסַנְהֶדְרִין כְּתִיב? אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: דְּאָמַר קְרָא: (איכה ה׳:י״ד) "זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ, בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם". אָמַר רַב: אוּדְנָא דְּשָׁמַע זִמְרָא, תֵּעָקֵר! אָמַר רָבָא: זִמְרָא בְּבֵיתָא, חוּרְבָא בְּסֵיפָא! שֶׁנֶּאֱמַר: (צפניה ב׳:י״ד) "קוֹל יְשׁוֹרֵר בַּחַלּוֹן חֹרֶב בַּסַּף, כִּי אַרְזָה עֵרָה". מַאי "כִּי אַרְזָה עֵרָה"? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: [בַּיִת הַמְסֻכָּךְ בָּאֲרָזִים. עִיר הוּא? אֶלָּא], אֲפִלּוּ בַּיִת הַמְסֻכָּךְ בָּאֲרָזִים, מִתְרוֹעֵעַ. (ואיכא דאמרי: אפילו בית המסוכך בארזים עיר הוא.) אָמַר רַב אַשִׁי: שְׁמַע מִינָּהּ, כִּי מַתְחִיל חוּרְבָא, בְּסֵיפָא מַתְחִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֹרֶב בַּסַּף". וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (ישעיהו כ״ד:י״ב) "וּשְׁאִיָּה יֻכַּת שָׁעַר". אָמַר מַר בַּר רַב אַשִׁי: לְדִידִי חָזֵי לִי, וּמְנַגַּח כְּתוֹרָא. אָמַר רַב הוּנָא: זִמְרָא דְּנַגְדֵי וּדְבַקְרֵי, שִׁירֵי. דְּנַרְדַּאֵי, אָסִיר. רַב הוּנָא בָּטִיל זִמְרָא, קָם מָאָה אַוָּזֵי בְּזוּזָא, וּמֵאָה סָאוֵי חִטֵּי בְּזוּזָא, וְלָא אִיבָּעֵין. אָתָא רַב חִסְדָּא, זְלֵזֵל בֵּיהּ, אִיבָּעֵי אַוָּזָא בְּזוּזָא וְלָא אַשְׁתַּכַּח. אָמַר רַב יוֹסֵף: זַמָּרֵי גַּבְרֵי וְעַנְיֵי נְשֵׁי, פְּרִיצוּתָא. זַמָּרָן נָשֵׁי וְעָנוּ גַּבְרֵי, כְּאֵשׁ בִּנְעֹרֶת. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לִבְטוּלֵי הָא מִקַּמֵּי הָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹתֶה בְּאַרְבָּעָה מִינֵי זֶמֶר, מֵבִיא חָמֵשׁ פֻּרְעָנִיּוֹת לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ה) "הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר, שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ וְגוֹ', וְהָיָה כִנּוֹר וָנֶבֶל תֹּף וְחָלִיל וָיַיִן

מִשְׁתֵּיהֶם" וְגוֹ'. מַה כְּתִיב אַחֲרָיו? (שם) "לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת", שֶׁגּוֹרְמִין גָּלוּת לָעוֹלָם. (שם) "וּכְבוֹדוֹ מְתֵי רָעָב", שֶׁמְּבִיאִין רָעָב לָעוֹלָם. (ישעיהו ה':ט"ו) "וַהֲמוֹנוֹ צִחֵה צָמָא", שֶׁגּוֹרְמִים לַתּוֹרָה שֶׁתִּשָּׁכַח מִלּוֹמְדֶיהָ. (שם) "וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל אִישׁ", שֶׁגּוֹרְמִים שִׁפְלוּת לְשׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְאֵין 'אִישׁ' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות טו) "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". (ישעיהו ה':ט"ו) "וְעֵינֵי גְבֹהִים תִּשְׁפַּלְנָה", שֶׁגּוֹרְמִים שִׁפְלוּת לְשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמַה כְּתִיב אַחֲרָיו? "לָכֵן הִרְחִיבָה שְׁאוֹל נַפְשָׁהּ" וְגוֹ' (שם).

מְשֻׁמָּדִים נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, בְּטֵלוּ אוּרִים וְתֻמִּים. מַאן נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים? אָמַר רַב הוּנָא: שְׁמוּאֵל וְדָוִד וּשְׁלֹמֹה. רַב נַחְמָן אָמַר: בֵּימֵי דָוִד, זְמָנִין סָלִיק, זְמָנִין לָא סָלִיק. שֶׁהֲרֵי שְׁאַל צָדוֹק וְעָלְתָה לוֹ, [שָׁאַל] אֶבְיָתָר וְלֹא עָלְתָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"ב טו) "וַיַּעַל אֶבְיָתָר". מַתִּיב רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל: (ד"ה ב' כו) "וַיְהִי לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים בִּימֵי זְכַרְיָהוּ הַמֵּבִין בְּרָאוֹת הָאֱלֹהִים", מַאי לָאו, בְּאוּרִים וְתֻמִּים. לָא, בִּנְבִיאוּת!

תָּא שְׁמַע: מִשֶּׁחָרַב בֵּית מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, בָּטְלוּ עָרֵי מִגְרָשׁ, וּפָסְקוּ אוּרִים וְתֻמִּים, וּפָסַק מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד, וְאֵם לְחָשֵׁךְ אָדָם לוֹמַר: (עזרא ב':ס"ג) "וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם: אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים", [וֶאֱמֹר לוֹ]: כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עַד שֶׁיִּחְיוּ מֵתִים, וְיָבוֹא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד. אֶלָּא אָמַר רַבִּי נָתָן: מַאן אִינּוּן נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים? לַאֲפוּקֵי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, דְּאִיקְרוּ 'אַחֲרוֹנִים', דְּתַנְיָא: מְשֻׁמָּדִים נְבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים; חַגַּי, זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְעַדַיִן הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּבַת־קוֹל, [שֶׁפַּעַם אַחַת הָיוּ מְסֻבִּין בַּעֲלִיַּת בֵּית גּוּרְיָא בִּירִיחוֹ, נָתְנָה עֲלֵיהֶן בַּת־קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה: יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד, שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עָלָיו, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ רָאוּי לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּהֶלֵּל הַזָּקֵן, וּכְשֶׁמֵּת הִסְפִּידוּהוּ: "הֵי חָסִיד הֵי עָנָו, תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֶזְרָא". וְשׁוּב פַּעַם אַחֶרֶת הָיוּ מְסֻבִּין בַּעֲלִיָּה בְּיַבְנֶה, נָתְנָה לָהֶן בַּת־קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה לָהֶן: יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד, שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עָלָיו, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכָּאִין לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בִּשְׁמוּאֵל הַקָּטָן, וּכְשֶׁמֵּת הִסְפִּידוּהוּ: "הֵי עָנָו הֵי חָסִיד, תַּלְמִידוֹ שֶׁל הִלֵּל". וְאַף הוּא אָמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: שִׁמְעוֹן וְיִשְׁמַעֵאל לְחַרְבָּא, וְחַבְרוֹהִי לִקְטָלָא, וּשְׁאָר עַמָּא לְבִיזָא, וַעֲקָן סַגִּיאִין עֲתִידִין לְמֵיתֵי עַל עַמָּא. אַף עַל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא בְּקֻשּׁוּ לוֹמַר: "הֵי חָסִיד הֵי עָנָו", אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה שָׁעָה, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין עַל הָרוּגֵי מַלְכוּת].

פִּסְקָא. בָּטֵל הַשֶּׁמִיר. תָּנוּ רַבָּנָן: שָׁמִיר, שֶׁבּוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ"א ו) "וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ, אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה" וְגוֹ'. דִּבְרֵים כִּכְתָבָן! דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה: וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (שם ז) "כָּל אֵלֶּה אֲבָנִים יְקָרוֹת כְּמִדּוֹת גָּזִית מְגֹרָרוֹת בַּמְּגֵרָה מִבַּיִת וּמִחוּץ". אֶלָּא מַאי: "לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ"? שֶׁהָיָה

מְתַקְּנָן מִבַּחוּץ וּמַכְנִיסָן מִבִּפְנִים. אָמַר (רב נחמן) [רַבִּי]: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּאַבְנֵי מִקְדָּשׁ, וְנִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה בְּאַבְנֵי בֵּיתוֹ. וּלְרַבִּי נְחֶמְיָה, שָׁמִיר לָמָּה לִי? (לאבני אפוד) כִּדְתַנְיָא: אֲבָנִים הַלָּלוּ אֵין כּוֹתְבִין עֲלֵיהֶם בִּדְיוֹ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כח) "פִּתּוּחֵי חוֹתָם", וְאֵין מְסָרְטִין עֲלֵיהֶם בְּאִזְמֵל, [מִשּׁוּם] שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "בְּמִלּוּאֹתָם", (הא כיצד) [אֶלָּא] כּוֹתְבִין עֲלֵיהֶם בִּדְיוֹ, וּמֵבִיא שָׁמִיר, וּמַרְאֶה לָהֶם מִבַּחוּץ, וְהֵן מִתְבַּקְּעוֹת מֵאֲלֵיהֶן כִּתְאֲנָה שֶׁמִּתְבַּקַּעַת בֵּימוֹת הַחַמָּה וְאֵינָהּ חֲסֵרָה כְּלוּם, וּכְבִקְּעָה זוֹ שֶׁנִּבְקַעַת בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְאֵינָהּ חֲסֵרָה כְּלוּם. תְּנוּ רַבָּנָן: שָׁמִיר זֶה, בְּרִיָּתוֹ כְּשִׁעוֹרָה, וּמְשֻׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית נִבְרָא, וְאֵין כָּל דָּבָר קָשֶׁה יָכוֹל לַעֲמֹד בְּפָנָיו, וְכֵיצַד מַצְנִיעִין אוֹתוֹ? כּוֹרְכִין אוֹתוֹ בְּסִפּוֹגִין שֶׁל צֶמֶר, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּאִיטוֹנִי שֶׁל אֵבֶר מְלֵאָה סָבִין שְׁעוֹרִין. [אָמַר רַב אַמִי: מְשֻׁחָרַב מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן בָּטְלָה שִׁירָא פָּרַנְדָא, וּזְכוּכִית לְבָנָה. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: מְשֻׁחָרַב מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן בָּטְלָה שִׁירָא פָּרַנְדָא, וּזְכוּכִית לְבָנָה, וְרֶכֶב בַּרְזֶל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף יַיִן קָרוּשׁ הַבָּא מִשְּׁנִיר, הַדּוֹמֶה כְּעֻגּוּלֵי דְּבֵלָה, וְנֹפֶת צוּפִים. מַאי 'נֹפֶת צוּפִים'? אָמַר רַב: סֹלֶת שֶׁצָּפָה עַל גַּבֵּי נָפָה, וְדוֹמָה לְעִסָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּדָבַשׁ וְשֶׁמֶן. וְלֵוִי אָמַר: שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת הַנִּדְבָּקוֹת בַּתַּנּוּר, וְתוֹפְחוֹת וּבָאוֹת, עַד שֶׁמַּגִּיעוֹת זוֹ לְזוֹ. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: זֶה דְּבַשׁ הַבָּא מִן הַצִּיפְיָא. מַאי מַשְׁמַע? כִּדְמְתַרְגֵּם רַב שֵׁשֶׁת: כְּמָא דְּנַתְזָן דִּבְרִיאָתָא, וְשַׁיְטָן בְּרוּמֵי עָלְמָא, וּמַתְיָין דּוּבְשָׁא מֵעִישְׁבֵי טוּרָא. תְּנַן הָתָם: כָּל הַנִּצּוֹק טָהוֹר, חוּץ מִדְּבַשׁ זְיָפִים וְהַצַּפִּיחִים, מַאי 'זְיָפִים'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּבַשׁ שֶׁמְּזַיְּפִין בּוֹ. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ, דִּכְתִיב: (יהושע ט"ו:כ"ד) "זִיף וְטָלֶם וּבְעָלוֹת". כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (תהילים נ"ד:ב') "בְּבוֹא הַזִּיפִים וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד" וְגוֹ'. מַאי 'זִיפִים'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּנֵי אָדָם הַמְזַיְּפִין דִּבְרֵיהֶם. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עַל שֵׁם מְקוֹמָן, כִּדְכְתִיב: "זִיף וְטָלֶם וּבְעָלוֹת".

פִּסְקָא. וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי אֱמָנָה. (מאי "אנשי אמנה"?) אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם הַמַּאֲמִינִים בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ וְאוֹמֵר: מָה אֹכַל לְמָחָר? אֵינוֹ אֶלָּא מִקְטַנֵּי אֱמָנָה, וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (זכריה ד':י') "כִּי מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת". מִי גָּרַם לַצַּדִּיקִים שֶׁיִּתְבַּזְבְּזוּ שֶׁלְּחָנָם לֶעָתִיד לָבוֹא? קְטַנּוּת שֶׁהָיְתָה בָּהֶם, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רָבָא אָמַר: אֵלּוּ קְטַנִּים בְּנֵי רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְּבַזְבְּזִין דִּין אֲבִיהֶם לֶעָתִיד לָבוֹא. אוֹמְרִים לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁאַתָּה עָתִיד לִפְרַע מֵהֶם, לָמָּה אַתָּה הִקְהִיתָ שִׁנֵּיהֶם בָּהֶם?

אָמַר רַבִּי אִילְעָא בַּר בֶּרֶכְיָה: אִלְמָלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל דָּוִד, הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מוֹכְרֵי רְבָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ט':כ"א) "שִׁיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם, אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶלָה". וְאָמַר רַבִּי אִילְעָא בַּר בֶּרֶכְיָה: אִלְמָלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חֲבַקּוּק, הָיוּ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִתְכַּסִּים בְּטַלִּית אֶחָד

וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ג׳:ב׳) "ה' שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ, יָרֵאתִי ה' פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ". אַל תִּקְרֵי: "בְּקֶרֶב שָׁנִים", אֶלָּא: "בְּקֵרוּב שָׁנִים". וְאָמַר רַבִּי אִילְעָא בַּר בֶּרֶכְיָה: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְהַלְכִים בַּדֶּרֶךְ, וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, רְאוּיִין לִשָּׂרֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ"ב ב) "וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר, וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ, וַיַּפְרִדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם, וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם" וְגוֹ'. טַעְמָא דְּאִיכָּא דִּבּוּר, הָא לֵיכָּא דִּבּוּר, רְאוּיִין לִשָּׂרֵף. וְאָמַר רַבִּי אִילְעָא בַּר בֶּרֶכְיָה: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַדָּרִין בְּעִיר אַחַת, וְאֵין נוֹחִין זֶה לְזֶה בַּהֲלָכָה, אֶחָד מֵת וְאֶחָד גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד׳:מ״ב) "לָכֵן שִׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת", וְאֵין 'דַּעַת' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:ו׳) "נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדַּעַת". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ דּוֹחַק, תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל׳:י״ט) "כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלִַם, בָּכוֹ לֹא תִבְכֶּה, חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ" וְגוֹ', וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) "וְנָתַן לָכֶם ה' לֶחֶם צַר וּמַיִם לָחַץ".* רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר: אַף אֵין הַפַּרְגּוֹד נִנְעָל לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ".

רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: (אף זוכה ומתקבל פניו) [מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ מִזִּיו] שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ".

פִּסְקָא. אֵין יוֹם שֶׁאֵין בּוֹ קְלָלָה וְכוּ'. אָמַר רָבָא: כָּל יוֹם וְיוֹם מְרֻבֶּה קְלָלָתוֹ מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ח:ס״ז) "בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב, וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר". הֵי בֹּקֶר? אִילֵימָא בֹּקֶר דְּלָמָחָר, מִי יָדַע מַאי הֲוֵי? אֶלָּא דְּחָלִיף וְאָזִיל. וְאֶלָּא, עַלְמָא אַמַּאי קָא מוּקִים? אַ"קְדוּשָׁא" דְּסִדְרָא, וְאַ"יְיָ" דְּאַגַּדְתָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י׳:כ״ב) "אֶרֶץ עֲפָתָה כְמוֹ אֹפֶל צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים, וַתֹּפַע כְּמוֹ אֹפֶל", הָא יֵשׁ סְדָרִים, תּוֹפִיעַ מֵאֹפֶל.

וְלֹא יָרַד טַל לִבְרָכָה, וְנִטַּל טַעַם הַפֵּרוֹת. תַּנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: טָהֳרָה בִּטְהָלָה טַעַם הַפֵּרוֹת וְרֵיחָם, מַעֲשֵׂר בִּטֵּל שֶׁמֶן דָּגָן. רַב הוּנָא אַשְׁכַּח תְּמַרְתָּא דְּהַנּוּנִיתָא, כָּרְכָה בְּסוּדְרֵיהּ, אָתָא רַבָּה בְּרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: קָא מוֹרַחְנָא מִינָּךְ רֵיחָא דְּהַנּוּנִיתָא. אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, טָהֳרָה יֵשׁ בְּךָ, יְהָבָהּ נִיהֲלֵיהּ. אַדְּהָכִי אָתָא (רבא) [אַבָּא] בְּרֵיהּ, שְׁקְלָהּ יְהָבָהּ נִיהֲלֵיהּ, אָמַר לוֹ: בְּנִי, שִׂמַּחְתָּ אֶת לִבִּי, וְהִקְהִיתָ אֶת שִׁנַּי. [הַיְנוּ] דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: רַחֲמֵי דְּאַבָּא, אַבָּנֵי, וְרַחֲמֵי דְּבָנֵי, אַבָּנֵי דַּהֲווּ (להו) [לֵיהּ]. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אִיטְפֵּיל בֵּיהּ בְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר בַּרְתֵּיהּ. כִּי גָּדַל, אָמַר לֵיהּ: אַשְׁקְיֵין מַיָּא. אָמַר לֵיהּ: אַטּוּ בְּרִךְ אֲנָא? בַּר בְּרַתָּךְ אֲנָא. וְהַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: רַבִּי רַבִּי, בַּר־בְּרַתָּךְ אֲנָא.

(רבי יהושע) [רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל] אוֹמֵר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית חֻמְדְּתֵנוּ, (תבו) [שָׁרוּ] חַכִּימַיָּא לְמֶהֱוֵי כְּסַפְרַיָּא, וְסַפְרַיָּא כְּחַזָּנַיָּא, וְחַזָּנַיָּא (כתלמידיא ותלמידיא) כְּעַמָּא דְּאַרְעָא, וְעַמָּא דְּאַרְעָא אַזְלָא (ומנוולה) [וְדַלְדְּלָה], אֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ, וְעַל מִי [יֵשׁ] לָנוּ לְהִשָּׁעֵן? עַל

אֲבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. בְּעִקְבוֹת הַמָּשִׁיחַ חֻצְפָּא יִסְגֵּי, וְיֹקֶר (יהא) [יֵאָמִיר], הַגֶּפֶן (פריק) [תִּתֵּן פִּרְיָהּ] וְהַיַּיִן בְּיֹקֶר, וְהַמַּלְכוּת תְּהֵא לְמִינוּת, וְאֵין תּוֹכַחַת. בֵּית הַוַּעַד יִהְיֶה לִזְנוּת, וְהַגָּלִיל יֵחָרֵב. וְהַגַּבְלָן יִשּׂוֹם, וְאַנְשֵׁי הַגְּבוּל יְסוֹבְבוּ מֵעִיר לְעִיר וְלֹא יְחוֹנְנוּ, וְחָכְמַת סוֹפְרִים תִּסְרַח, וְיִרְאֵי חֵטְא יִמָּאֲסוּ, וְהָאֱמֶת תְּהֵא נֶעְדֶּרֶת, נְעָרִים יַלְבִּינוּ [פְּנֵי] זְקֵנִים, גְּדוֹלִים יַעַמְדוּ מִפְּנֵי הַקְּטַנִּים. בֵּן מְנַבֵּל אָב, בַּת קָמָה בְּאִמָּהּ, כַּלָּה בַּחֲמוֹתָהּ, אוֹיְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵיתוֹ, פְּנֵי הַדּוֹר כִּפְנֵי הַכֶּלֶב, הַבֵּן לֹא יִתְבַּיֵּשׁ מֵאֲבִיו. וְעַל מִי [יֵּשׁ] לָנוּ לְהִשָּׁעֵן? (אלא) עַל אֲבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. פִּסְקָא. בְּפָלְמוּס שֶׁל אַסְפַּסְינוּס קֵיסָר גָּזְרוּ וְכוּ', וְשָׁלַח יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ חָכְמַת יְוָנִית. תָּנוּ רַבָּנָן: [כְּשֶׁצָּרוּ מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנַאי זֶה עַל זֶה, הָיָה הוֹרְקָנוּס מְבַחוּץ, וַאֲרִיסְטוֹבּוּלוּס מִבִּפְנִים. בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ מְשַׁלְשְׁלִין דִּינָרִים בְּקֻפָּה, וּמַעֲלִין לָהֶן תְּמִידִים. הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד, שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּחָכְמַת יְוָנִית. לָעַז לָהֶם בְּחָכְמַת יְוָנִית, אָמַר לָהֶן: כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִים בַּעֲבוֹדָה, אֵין נִמְסָרִין בְּיֶדְכֶם. לְמָחָר שִׁלְשְׁלוּ לָהֶם דִּינָרִים בְּקֻפָּה, וְהֶעֱלוּ לָהֶם חֲזִיר. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַחֲצִי חוֹמָה, נָעַץ צִפָּרְנָיו, נִזְדַּעְזְעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה. אוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: אָרוּר אָדָם שֶׁיְגַדֵּל חֲזִירִים, וְאָרוּר אָדָם שֶׁיְלַמֵּד לִבְנוֹ חָכְמַת יְוָנִית. וְעַל אוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנִינוּ: מַעֲשֶׂה וּבָא עֹמֶר מִגְּנוֹת צְרִיפִים, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִבִּקְעַת עֵין סוֹכֵר. אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי: בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן סוּרְסִי לָמָּה? אֶלָּא אִי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אִי לָשׁוֹן יְוָנִית! וְאָמַר רַב יוֹסֵף: בְּבָבֶל לְשׁוֹן אֲרַמִּי לָמָּה? אֶלָּא אוֹ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אוֹ לְשׁוֹן פַּרְסִי! לְשׁוֹן יְוָנִית לְחוּד וְחָכְמַת יְוָנִית לְחוּד. וְחָכְמַת יְוָנִית מִי אֲסִירָא? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַאי דִּכְתִיב: (איכה ג׳:נ״א) "עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי". אֶלֶף יְלָדִים הָיוּ בְּבֵית אַבָּא, חֲמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ תּוֹרָה, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ חָכְמַת יְוָנִית, וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶן אֶלָּא אֲנִי כָּאן וּבֶן אָחִי אַבָּא בְּעַסְיָא. שַׁאנִי שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל, דִּקְרוֹבִין לַמַּלְכוּת הֲווּ, דְּתַנְיָא: מְסַפֵּר קוֹמֵי הֲרֵי זֶה מְדַרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אַבְטוּלוּס בֶּן רָאוּבֵן הִתִּירוּ לְסַפֵּר קוֹמֵי, שֶׁהוּא קָרוֹב לַמַּלְכוּת. שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל, הִתִּירוּ לָהֶן חָכְמַת יְוָנִית, מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבִין לַמַּלְכוּת]. פִּסְקָא. מִשְּׁמֵת רַבִּי יְהוּדָה וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: מִשְּׁמֵת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִגְנַז סֵפֶר תּוֹרָה, מִשְּׁמֵת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בָּטְלוּ עֻצָּה וּמַחֲשָׁבָה. מִשֶּׁמֵת רַבִּי עֲקִיבָא בָּטְלוּ זְרוֹעֵי תּוֹרָה, וְנִסְתַּתְּמוּ מַעְיְנוֹת הַחָכְמָה. מִשֶּׁמֵת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בָּטְלָה עֲטָרַת חֲכָמִים, שֶׁעֲטָרַת חֲכָמִים, עִשְׁרָם. מִשֶּׁמֵת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בָּטְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. מִשֶּׁמֵת אַבָּא יוֹסֵי בֶּן קִטְּנְתָּא בָּטְלוּ חֲסִידִים. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ, "אַבָּא יוֹסֵי בֶּן קִטְּנְתָּא"? שֶׁהָיָה מִקְּטַנֵּי חֲסִידִים. מִשֶּׁמֵת בֶּן עַזַּאי בָּטְלוּ הַשַּׁקְדָנִים. מִשֶּׁמֵת בֶּן זוֹמָא בָּטְלוּ הַדַּרְשָׁנִים. מִשֶּׁמֵת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עָלָה גוֹבַאי וְרָבוּ צָרוֹת. מִשֶּׁמֵת רַבִּי הֻכְפְּלוּ הַצָּרוֹת. מִשֶּׁמֵת רַבִּי בָּטְלָה עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא. אָמַר לוֹ רַב יוֹסֵף לְתָנָא: לָא תֵּיתְנֵי 'עֲנָוָה', דְּאֵיכָּא אֲנָא. אָמַר לוֹ רַב נַחְמָן (בר יצחק) לְתָנָא:

לָא תִּתְּנִי 'יִרְאַת־חֵטְא' דְּאִיכָּא אֲנָא. רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר: זְהִירוּת מְבִיאָה לִידֵי זְרִיזוּת, וּזְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיּוּת וְכוּ', רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבִיאָה לִידֵי תְּחִיַּת הַמֵּתִים, וּתְחִיַּת הַמֵּתִים בָּאָה עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב. הַמָּקוֹם יְזַכֵּנוּ לִרְאוֹת בִּבְיאָתוֹ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן!
סְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת סוֹטָה.

קידושין

פרק א

קידושין פרק א - מִשְׁנָה. הָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים וְכוּ'. גְּמָרָא. מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי, 'שָׁלֹשׁ'? לִיתְנֵי 'שְׁלֹשָׁה'! מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי, 'דֶּרֶךְ', 'וְדֶרֶךְ', לְשׁוֹן נְקֵבָה הוּא, דִּכְתִיב: (שמות י"ח:כ') "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ", וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: "בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב", לִיתְנֵי, 'שִׁבַע'! מִשּׁוּם דְּקַבְּעֵי לְמִתְנֵי, 'דֶּרֶךְ', וַאֲשִׁכְּחַן דֶּרֶךְ דְּאִיקְרֵי לְשׁוֹן זָכָר, דִּכְתִיב: (דברים כ"ח:ז') "בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ". אִי הָכִי קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי? וְקַשְׁיָן נַמִּי מַתְנִיתִין אַהֲדָדֵי? קְרָא אַהֲדָדֵי לָא קַשְׁיָן, הָכָא דְּבַתּוֹרָה קָאֵי, וְתוֹרָה אִיקְרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה, דִּכְתִיב: (תהילים י"ט:ח') "תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ", כָּתַב לָהּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, הָתָם דְּבַמִּלְחָמָה קָאֵי, דְּדַרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה, וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה, כָּתַב לָהּ בִּלְשׁוֹן זָכָר. מַתְנִיתִין אַהֲדָדֵי לָא קַשְׁיָן וְכוּ'.
א תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: (דברים כ"ב:י"ג) "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה", וְלֹא כְּתִיב: "כִּי תִּלָּקַח אִשָּׁה לְאִישׁ". מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחַזֵּר עַל אִשָּׁה, וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לְחַזֵּר עַל אִישׁ, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵדָה, מִי חוֹזֵר עַל מִי? בַּעַל אֲבֵדָה מְחַזֵּר עַל אֲבֵדָתוֹ.
אִיבָּעְיָא לְהוּ: 'מְיֻחֶדֶת לִי' מַהוּ? 'מְיֻעֶדֶת לִי' מַהוּ? 'צַלְעָתִי' מַהוּ? 'עֶזְרָתִי' מַהוּ? 'נֶגְדָּתִי' מַהוּ? 'עֲצוּרָתִי' מַהוּ? 'סְגוּרָתִי' מַהוּ? 'תַּחְתַּי' מַהוּ? 'תְּפוּשָׂתִי' מַהוּ? 'לְקוּחָתִי' מַהוּ? פְּשׁוֹט מִיהָא חֲדָא, דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר: 'לְקוּחָתִי', הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ב:י"ג) "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה". אִיבָּעְיָא לְהוּ: 'חֲרוּפָתִי' מַהוּ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר: 'חֲרוּפָתִי', מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁכֵּן בִּיהוּדָה קוֹרִין לַאֲרוּסָה 'חֲרוּפָה', וִיהוּדָה הַוְיָא רוּבָּא דְּעָלְמָא? הָכִי קָאָמַר: הָאוֹמֵר: 'חֲרוּפָתִי' מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י"ט:כ') "וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ" וְכוּ'.
רַב מַנְגִּיד עַל דְּמִקַּדֵּשׁ בְּשׁוּקָא, וְעַל דְּמִקַּדֵּשׁ בְּבֵיאָה, וְעַל דְּמִקַּדֵּשׁ בְּלָא שִׁדּוּכֵי, וְעַל דְּמִבַּטֵּל גִּיטָא, וְעַל דְּמָסַר מוֹדָעָא אַגִּיטָא, וְעַל דְּמִצַּעַר שְׁלוּחֵי דְּרַבָּנָן, וְעַל דְּחָלָא שַׁמְתָּא עִילָּוֵיהּ תְּלָתִין יוֹמִין, וְעַל חֲתָנָא דְּדַיִּיר בְּבֵי חָמוּהָ. דְּדַיִּיר אִין, חָלִיף לָא? וְהָא הַהוּא חֲתָנָא דְּחָלִיף אַבָּבָא דְּבֵי חָמוּהָ, וְנָגְדֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת. הַהוּא, מֵידָם הָוֹת דַּיְמָא חָמָתֵיהּ מִינֵיהּ. נְהַרְדְּעֵי אָמְרֵי:

בְּכוּלְּהוּ לָא מַנְּגִיד רַב, אֶלָּא עַל דִּמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה בְּלָא שִׁדּוּכֵי, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: אֲפִלּוּ בְּשִׁדּוּכֵי נַמֵּי, מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא.

ב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב גִּיטִּין וְקִדּוּשִׁין, לֹא יֵהֵא לוֹ עֵסֶק עִמָּהֶן. אָמַר רַב אַסִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְקָשִׁים לָעוֹלָם יוֹתֵר מִדּוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:ב׳) "אָלֹה וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ וְגָנֹב וְנָאֹף פָּרָצוּ, וְדָמִים בְּדָמִים נָגָעוּ". מַאי מַשְׁמַע? כְּדִמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף: מוֹלְדִין בְּנִין מִנְּשֵׁי חַבְרֵיהוֹן, חוֹבִין עַל חוֹבִין מוֹסִיפִין, וּכְתִיב: (שם) "עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאֻמְלַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ, בְּחַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, וְגַם דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵפוּ". וְאִלּוּ בְּדוֹר הַמַּבּוּל, לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל דָּגִים שֶׁבַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ז׳:כ״ב) "מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרְבָה מֵתוּ", וְלֹא דָּגִים שֶׁבַּיָּם, וְאִלּוּ הָכָא, אֲפִלּוּ דָּגִים שֶׁבַּיָּם. וְאֵימָא: עַד דְּעָבִיד לְכוּלְּהוּ? לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ג:י׳) "כִּי מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה הָאָרֶץ". וְאֵימָא, 'אָלָה' לְחוּד וְהָנָךְ לְחוּדַיְהוּ? מִי כְּתִיב: 'וּפָרָצוּ'? 'פָּרָצוּ' כְּתִיב!

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית; אָדָם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ה:י״ד) "בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל" וְגוֹ', וְסָמִיךְ לֵיהּ: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ, אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ", דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיַּד לְיַד. לֹא הִרְגִּישׁ, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת שְׂדוֹתָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ", לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב" וְגוֹ'. וּמַאי שְׁנָא הָתָם דְּאָמַר: 'לֹא הִרְגִּישׁ', וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּאָמַר: 'לֹא בָּא לְיָדוֹ'? כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כְּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, [וַהֲתָרָה לוֹ. 'הַתָּרָה לוֹ', סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא], נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר. לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״א:ז׳) "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה". וְאַף עַל גַּב דִּבְתּוֹ לָא כְּתִיב בְּהַאי עִנְיָנָא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן, נַזְבִּין אִינֵשׁ בְּרַתֵּיהּ וְלָא נוֹזִיף בְּרִבְיָתָא. מַאי טַעְמָא? בְּרַתֵּיהּ, מָגַרְעָא וְנַפְקָא, וְהָא, מוֹסִיפָא וְאָזְלָא. לָא בָּאתָ לְיָדוֹ עַד שֶׁלָּוֶה בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ה:ל״ה) "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ" וְגוֹ'. לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ". לֹא 'לָךְ' אֶלָּא לְגֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) 'לְגֵר', וְלֹא לְגֵר־צֶדֶק, אֶלָּא לְגֵר־תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "גֵּר וְתוֹשָׁב". "מִשְׁפַּחַת גֵּר", זֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'לְעֵקֶר', זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ].

תַּנְיָא: (ויקרא כ״ה:כ״ה) "וְגָאַל אֶת מִמְכַּר אָחִיו", רְשׁוּת. אַתָּה אוֹמֵר: רְשׁוּת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוֹבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל", וְכִי יֵשׁ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים? אֶלָּא זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לִקַּח, שֶׁהָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר

אוֹמֵר: "וְנָאַל אֶת מִמְכַּר אָחִיו", חוֹבָה! אַתָּה אוֹמֵר: חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וּבָכָל וְגוֹ', גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ", הַכָּתוּב קִבָּעוֹ חוֹבָה.

תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים כ"א:י"א) "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה", בִּשְׁעַת שִׁבְיָה. "אֵשֶׁת", וַאֲפִלּוּ אֵשֶׁת־אִישׁ. "יְפַת־תֹּאַר", לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, מוּטָב שֶׁיֹּאכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׂר תְּמוּתוֹת שְׁחוּטוֹת, וְאַל יֹאכְלוּ בְּשַׂר תְּמוּתוֹת נְבֵלוֹת. "וְחָשַׁקְתָּ", אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ נָאָה. "בָּהּ", וְלֹא בָּהּ וּבַחֲבֶרְתָּהּ. "וְלָקַחְתָּ", לְקוּחִין יֵשׁ לָךְ בָּהּ. "לְךָ לְאִשָּׁה", שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת לוֹ וְאַחַת לְאָבִיו, אַחַת לוֹ וְאַחַת לִבְנוֹ. "וַהֲבֵאתָהּ", מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה בַּמִּלְחָמָה.

ג תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים טו) "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ", עִמָּךְ בְּמַאֲכָל, עִמָּךְ בְּמִשְׁתֶּה, שֶׁלֹּא תְּהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נְקִיָּה וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִבָּר. אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ. אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַתֶּבֶן. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי, כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ. (שמות כא) "וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ" וְגוֹ'. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָיָה דּוֹרֵשׁ מִקְרָא זֶה כְּמִין חֹמֶר: מַה נִּשְׁתַּנָּה אֹזֶן מִכָּל הָאֲבָרִים שֶׁבַּגּוּף? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֹזֶן שֶׁשָּׁמְעָה קוֹלִי עַל הַר־סִינַי [בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתִּי]: (ויקרא כה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, יֵרָצַע (בה). (שמות כא) ("וְהִגִּישׁוֹ אֶל הַדֶּלֶת וְגוֹ'") רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה כְּמִין חֹמֶר: מַה נִּשְׁתַּנּוּ דֶּלֶת וּמְזוּזָה מִכָּל כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁהָיוּ עֵדִי בְּמִצְרַיִם, בְּשָׁעָה שֶׁפָּסַחְתִּי עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְאָמַרְתִּי: "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהוֹצֵאתִים מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת, וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, יֵרָצַע בְּפָנֶיהָם!

תָּנוּ רַבָּנָן: הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ, עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת. כְּנֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת. אָמַר רַב שֶׁמֶן לְרַב אַשִׁי: לְמֵימְרָא דְּקָלָא לָאו כְּלוּם הוּא? וְהָתְנִי רְמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לָאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית, וְתָקַע בּוֹ וְשִׁבְּרוֹ, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וְאָמַר רַב יוֹסֵף: אַמְרֵי בֵּי רַב: סוּס שֶׁצָּנַף וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר, וְשָׁבְרוּ כֵּלִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת, מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק. אָמַר לוֹ: שַׁאנִי אָדָם, דְּכִיוְן דְּבַר־דַּעַת הוּא, אִיהוּ מַבְעִית נַפְשֵׁיהּ, כִּדְתַנְיָא: הַמַּבְעִית אֶת חֲבֵרוֹ, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, כֵּיצַד? תָּקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ, פָּטוּר. אֲחָזָהוּ וְתָקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ, חַיָּב.

סָבֵי דְּנַוּוּנְיָא לָא אַתּוּ לְפִרְקֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר לֵיהּ לְרַב הַמְנוּנָא: זִיל צַנְעִינְהוּ. אָזַל, אָמַר לְהוּ: מַאי טַעְמָא לָא אַתּוּ רַבָּנָן לְפִירְקָא? אָמְרוּ לֵיהּ: אַמַּאי נֵיתֵא? דְּבָעֵינָן מִינֵיהּ מִלְּתָא וְלָא פְּשִׁיט לָן. אָמַר לְהוּ: מִי בָּעֵיתוּ מִינָּאי מִידִי וְלָא פַּשְׁטִינָא לְכוּ? בָּעוּ מִינֵיהּ: עֶבֶד שֶׁסֵּרְסוֹ רַבּוֹ בַּבֵּיצִים מַהוּ? כְּמוּם שֶׁבְּגָלוּי דְּמֵי, אוֹ לָא? לָא הֲוָה בְּיָדֵיהּ. אָמְרוּ לֵיהּ: מַה שְׁמָךְ? אָמַר לְהוּ: 'הַמְנוּנָא'. אָמְרוּ לֵיהּ: לָאו 'הַמְנוּנָא' אֶלָּא 'קַרְנוּנָא'. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר

לֵיהּ: מַתְנִיתָא בָּעוּ מִינָּךְ, דִּתְנַן: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רָאשֵׁי אֲבָרִים שֶׁבָּאָדָם, כֻּלָּן אֵין מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה, וְאֵלּוּ הֵם: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי דַּדִּים שֶׁבָּאִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁבָּאִישׁ. וְתָנֵי עֲלָהּ: בְּכֻלָּם, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶם לְחֵרוּת. רַבִּי אוֹמֵר: אַף הַסֵּרוּס. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: אַף הַלָּשׁוֹן.

תָּנוּ רַבָּנָן: הוּא לִלְמֹד וּבְנוֹ לִלְמֹד, הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ! רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם בְּנוֹ זָרִיז (וממולא) [וּמְמֻלָּח], וְתַלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ, בְּנוֹ קוֹדְמוֹ! כִּי הָא דְּרַב יַעֲקֹב בְּרֵיהּ דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, שַׁדְרֵיהּ אֲבוּהּ לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵּי, כִּי אֲתָא, חֲזָיֵיהּ דְּלָא הֲוָה מְחַדְּדִין שְׁמַעְתֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: אֲנָא עֲדִיפְנָא מִינָּךְ, תִּיב אַתְּ וְאֵיזִיל אֲנָא. שְׁמַע אַבַּיֵּי דְּקָא הֲוָה אָתֵי, הֲוָה הַהוּא מַזִּיק בֵּי רַבָּנָן דְּאַבַּיֵּי, דְּכִי הֲוּו עַיְלִין תְּרִין אֲפִלּוּ בִּימָמָא הֲווּ מִתְזָקֵי. אָמַר לְהוּ: לָא לֵיתִיב לֵיהּ אִינִישׁ אוֹשְׁפִּיזָא, אֶפְשָׁר דְּמִיתְרַחִישׁ נִיסָּא. עַל, בַּת בְּהַהוּא בֵּי־רַבָּנָן, אִיתְּמִי לֵיהּ כְּתַנְיָא דְּשַׁבַּע רִישָׁוָתָא, כָּל כְּרִיעָה דְּכָרַע, נָתַר חַד רֵישָׁא. אָמַר לְהוּ לְמָחָר: אִי לָא אִיתְרַחִישׁ נִיסָּא, סַכַּנְתִּין.

ה [תָּנוּ רַבָּנָן: לִלְמֹד תּוֹרָה, וְלַעֲשׂוֹת אִשָּׁה, יִלְמֹד תּוֹרָה וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאִם אֵי־ אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא אִשָּׁה, יִשָּׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִלְמֹד תּוֹרָה]. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה, נוֹשֵׂא אָדָם אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ לוֹמֵד תּוֹרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רַחֲמִים בְּצַוָּארוֹ וְיַעֲסֹק בַּתּוֹרָה? וְלָא פְּלִיגִי, הָא, לָן, וְהָא, לְהוּ.

ו מִשְׁתַּבַּח לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא בִּדְרַב הַמְנוּנָא, דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא. אָמַר לוֹ: כְּשֶׁיָּבוֹא לְיָדְךָ, הֲבֵיאֵהוּ לְיָדִי. כִּי אֲתָא, חֲזָיֵיהּ דְּלָא פָּרִיס סוּדְרָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא פָּרִיסַת סוּדְרָא? אָמַר לֵיהּ: דְּלָא נָסִיבְנָא, וְהַדְרִינְהוּ לְאַפֵּיהּ מִינַּיהּ. אָמַר לֵיהּ: חָזֵי, דְּלָא חָזֵית לְהוּ לְאַפָּאֵי עַד דְּנָסְבַת. רַב הוּנָא לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר: בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה, כָּל יָמָיו בַּעֲבֵרָה. 'בַּעֲבֵרָה', סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: כָּל יָמָיו בְּהִרְהוּרֵי עֲבֵרָה. אָמַר רָבָא, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְצַפֶּה לָאָדָם, מָתַי יִשָּׂא אִשָּׁה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ עֶשְׂרִים וְלֹא נָשָׂא, אוֹמֵר: תִּפַּח עַצְמוֹתָיו. (של אותו האיש.) אָמַר רַב חִסְדָּא: הַאי דַּעֲדִיפְנָא מֵחַבְרַאי, דְּנָסִיבְנָא בְּשִׁיתְסַר, וְאִי הֲוָה נָסִיבְנָא בְּאַרְבֵּיסַר, הֲוָה אָמִינָא לַשָּׂטָן: 'גִּירָא בְּעֵינָיךְ'. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נָתָן בַּר אָמֵי: אַדְּיָדְךָ עַל צַוְּארֵיהּ דִּבְרִיךְ, מִשִּׁיתְסַר וְעַד עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם. וְאָמְרֵי לְהּ: מִתַּמְנֵי־סְרֵי עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. כְּתַנָּאֵי: (משלי כ"ב:ו') "חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ", רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר: מִשִּׁיתְסַר וְעַד עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, וְחַד אָמַר: מִתַּמְנֵי־סְרֵי וְעַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע.

ז עד הֵיכָן חַיָּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּגוֹן זְבוּלוּן בֶּן דָּן, שֶׁלִּמְּדוֹ אָבִי אָבִיו מִקְרָא וּמִשְׁנָה וּגְמָרָא, הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת. מֵיתִיבִי: לִמְּדוֹ מִקְרָא, אֵין מְלַמְּדוֹ

מִשְׁנָה. וְאָמַר רָבָא: 'מִקְרָא', זוֹ תּוֹרָה. כִּזְבוּלוֹן בֶּן דָּן, וְלֹא כִּזְבוּלוֹן בֶּן דָּן. כִּזְבוּלוֹן בֶּן דָּן, שֶׁלִּמְּדוֹ אֲבִי אָבִיו. וְלֹא כִּזְבוּלוֹן בֶּן דָּן, דְּאִלּוּ הָתָם: מִקְרָא, מִשְׁנָה וּגְמָרָא, הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת. וְאִלּוּ הָכָא: מִקְרָא לְבַד. וַאֲבִי אָבִיו מִי מִיחַיֵּב? וְהָתַנְיָא: "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם" (דברים י״א:י״ט), וְלֹא בְּנֵי בְּנֵיכֶם, וּמַה אֲנִי מְקַיֵּם: (שם ד) "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ"? לוֹמַר לְךָ: שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ לִמְּדוֹ לוֹ וְלִבְנוֹ וּלְבֶן בְּנוֹ, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: "וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם", אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵיכֶם, בְּנֵי בְּנֵיכֶם מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ", אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּנֵיכֶם"? בְּנֵיכֶם וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם]. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן בְּנוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִבְּלָהּ מֵהַר־סִינָי, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד׳:ט׳-י׳) "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב". רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּשָׁדִי רִיסְנָא אַרִיּשֵׁיהּ וְקָא מַמְטֵי לֵיהּ לִינוֹקָא לְבֵי כְּנִישְׁתָּא. אָמַר לֵיהּ: מַאי כּוּלֵּי הַאי? אָמַר לֵיהּ: מִי זוּטַר מַאי דִּכְתִיב: "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב". מִכָּאן וָאֵילָךְ, רַבָּה בַּר הוּנָא לָא טָעֵים אוּמְצָא עַד דְּמַיְתִי (ליה) לִינוּקָא לְבֵי מִדְרְשָׁא. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא לָא טָעֵים אוּמְצָא עַד דְּמַקְרֵי לִינוּקָא וּמוֹסְפֵיהּ. אָמַר רַב סְפָרָא מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: מַאי דִּכְתִיב: (שם ו) "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ", אַל תִּקְרֵי, 'וְשִׁנַּנְתָּם', אֶלָּא 'וְשִׁלַּשְׁתָּם'! לְעוֹלָם יְשַׁלֵּשׁ אָדָם שְׁנוֹתָיו; שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא, שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה, שְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד. מִי יוֹדֵעַ כַּמָּה חַיֵּיהּ? לָא צְרִיכָא, לְיוֹמֵי. לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ רִאשׁוֹנִים, 'סוֹפְרִים', שֶׁהָיוּ סוֹפְרִים כָּל אוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: (ויקרא יא) 'וָאו' דְּ'נָחוֹן', חֻצְיָן שֶׁל אוֹתִיּוֹת שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה. (שם י) 'דָּרֹשׁ דָּרַשׁ', חֻצְיָן שֶׁל תֵּבוֹת. (שם יג) 'וְהִתְגַּלָּח', [חֻצְיָן] שֶׁל פְּסוּקִים. (תהילים פ׳:י״ד) "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר", 'עַיִן' דְּ'יַעַר', חֻצְיָן שֶׁל תְּהִלִּים (באותיות). (שם עח) "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן", חֻצְיָן דִּפְסוּקִים. [בָּעֵי רַב יוֹסֵף: 'וָאו' דְּ'נָחוֹן', מֵהַאי גִּיסָא אוֹ מֵהַאי גִּיסָא? אָמַר לֵיהּ: נֵיתֵי סֵפֶר תּוֹרָה וְאִימְנִינְהוּ, מִי לָא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה וּמְנָאוּם. אָמַר לוֹ: אִינְהוּ בְּקִיאֵי בַּחֲסֵרוֹת וִיתֵרוֹת, אֲנַן לָא בְּקִיאִינַן. בָּעֵי רַב יוֹסֵף: 'וְהִתְגַּלָּח', מֵהַאי גִּיסָא אוֹ מֵהַאי גִּיסָא? אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: פְּסוּקֵי מִיהָא לֵיתוּ לִימְנוּיֵהּ! בְּפִסּוּקֵי נַמִּי לָא בְּקִיאִינַן, דִּכְתִיב אָתָא רַב אַחָא בַּר אַדָּא אָמַר: בְּמַעֲרָבָא פַּסְקֵי לֵיהּ לְהַאי קְרָא לִתְלָתָא פְּסוּקֵי: (שמות י״ט:ט׳) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן"].

ח תְּנוּ רַבָּנָן: (ח׳) [חֲמִשָּׁה] אֲלָפִים וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת שְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנָה פְּסוּקִים הַוְיָן [פְּסוּקֵי] סֵפֶר תּוֹרָה, יָתֵר עָלָיו סֵפֶר תְּהִלִּים, שְׁמוֹנָה. חָסֵר מִמֶּנּוּ דִּבְרֵי הַיָּמִים, שְׁמוֹנָה. תְּנוּ רַבָּנָן: (דברים ו) 'וְשִׁנַּנְתָּם', שֶׁיִּהְיוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה מְחֻדָּדִים בְּפִיךָ, שֶׁאִם יִשְׁאַל לְךָ אָדָם דָּבָר, אַל

תְּגַמְּגֵם וְתֹאמַר [לוֹ], אֶלָּא אֱמֹר לוֹ מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ז׳:ג׳) "אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר: (שם) "קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעוֹתֶיךָ, כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ". וְאוֹמֵר: (תהילים קכ״ז:ד׳) "כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר, כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים"*). וְאוֹמֵר: (שם מה) "חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר: (תהילים קכ״ז:ה׳) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם, [לֹא יֵבֹשׁוּ, כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר"]. מַאי, "אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר"? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: אֲפִלּוּ הָאָב וּבְנוֹ, הָרַב וְתַלְמִידוֹ, שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה בְּשַׁעַר אֶחָד, נַעֲשִׂים אוֹיְבִים זֶה אֶת זֶה, וְאֵינָם זָזִים מִשָּׁם עַד שֶׁנַּעֲשִׂים אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״א:י״ד) "אֶת וָהֵב בְּסוּפָה", אַל תִּקְרֵי 'בְּסוּפָה', אֶלָּא 'בְּסוֹפָהּ'.

ט תָּנוּ רַבָּנָן: "וְשַׁמְתֶּם", (דברים יא) סָמ״ךְ תָּם. נִמְשְׁלָה תּוֹרָה כְּסֵם חַיִּים; מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת בְּנוֹ מַכָּה גְּדוֹלָה, וְהִנִּיחַ לוֹ רְטִיָּה עַל מַכָּתוֹ, וְאָמַר לוֹ: בְּנִי, כָּל זְמַן שֶׁהָרְטִיָּה זוֹ עַל מַכָּתְךָ, אֱכֹל מַה שֶּׁהֲנָאתְךָ, וּשְׁתֵּה מַה שֶּׁהֲנָאתְךָ, וּרְחֹץ בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן, וְאֵין אַתָּה מִתְיָרֵא. וְאִם אַתָּה מַעֲבִירָהּ, הֲרֵי הִיא מַעֲלָה נוֹמֵי. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: בָּנַי, בָּרָאתִי יֵצֶר־הָרָע, וּבָרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין, וְאִם אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, אֵין אַתֶּם נִמְסָרִים בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ד׳:ז׳) "הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת", וְאִם אֵין אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, אַתֶּם נִמְסָרִים בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ", וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ בְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ". וְאִם אַתָּה רוֹצֶה, אַתָּה מוֹשֵׁל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ".

י תָּנוּ רַבָּנָן: קָשֶׁה יֵצֶר־הָרָע, שֶׁאֲפִלּוּ יוֹצְרוֹ קָרָאוֹ 'רַע', שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ח׳:כ״א) "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְחַדֵּשׁ עָלָיו בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ו) "רַק רַע כָּל הַיּוֹם". אָמַר (ריש לקיש) [רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָוִי]: יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל״ז:ל״ב) "צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ", וְאִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "ה' לֹא יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּנִי, אִם פָּגַע בְּךָ מְנַוָּל זֶה, מְשָׁכֵהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אִם אֶבֶן הוּא, נִמּוֹחַ! וְאִם בַּרְזֶל הוּא, מִתְפּוֹצֵץ! שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ״ג:כ״ט) "הֲלֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ, נְאֻם ה', וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע". [אִם אֶבֶן הוּא, נִמּוֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ה:א׳) "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם". וְאוֹמֵר: (איוב י״ד:י״ט) "אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם"].

[פִּסְקָא. לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה, מְנָלָן? דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ט:ו׳) "קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת, וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לָאֲנָשִׁים". בִּשְׁלָמָא בְּנוֹ, בְּיָדוֹ, אֶלָּא בִּתּוֹ, בְּיָדוֹ הִיא? הָכִי קָאָמַר לְהוּ: נִתֵּן לָהּ מִידֵי וְלַבְשֵׁיהּ וּנְכַסֵּייהּ, כִּי הֵיכִי דְּקָפְצוּ עָלָהּ אִינָשֵׁי].

יא [פְּסָקָא. הָאָב חַיָּב בִּבְנוֹ וְכוּ'], וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, מְנָא לָן? אָמַר חִזְקִיָּה: דְּאָמַר קְרָא: (קהלת ט':ט') "רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ", אִם אִשָּׁה מַמָּשׁ [הֵיא], כְּשֵׁם שֶׁחַיָּב לְהַשִּׂיאוֹ [אִשָּׁה], כָּךְ חַיָּב לְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת. אִי תּוֹרָה הִיא, כְּשֵׁם שֶׁחַיָּב לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, כָּךְ חַיָּב לְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף לְהַשִּׂיטוֹ בַּנָּהָר, מַאי טַעְמָא? חַיּוּתֵיהּ הִיא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, [מְלַמְּדוֹ לִסְטוּת. 'לִסְטוּת', סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא] כְּאִלּוּ מְלַמְּדוֹ לִסְטוּת. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּאַגְמְרֵיהּ (נמי) עִיסְקָא.

יב תָּנוּ רַבָּנָן: נֶאֱמַר: (שמות כ':י"ב) "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ", וְנֶאֱמַר: (משלי ג':ט') "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ", הִשְׁוָה הַכָּתוּב כִּבּוּד אָב וָאֵם לְכִבּוּד הַמָּקוֹם. נֶאֱמַר: (ויקרא י"ט:ג') "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ", וְנֶאֱמַר: (דברים ו':י"ג) "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", הִשְׁוָה הַכָּתוּב מוֹרָאַת אָב וָאֵם לְמוֹרָאַת הַמָּקוֹם. נֶאֱמַר: (שמות כ"א:י"ז) "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת", וְנֶאֱמַר: (ויקרא כ"ד:ט"ו) "אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ", הִשְׁוָה הַכָּתוּב בִּרְכַּת אָב וָאֵם לְבִרְכַּת הַמָּקוֹם. אֲבָל בְּהַכָּאָה, וַדַּאי אִי־אֶפְשָׁר, וְכֵן בַּדִּין, שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן שֻׁתָּפִין בּוֹ.

יג תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁלְשָׁה שֻׁתָּפִין הֵן בָּאָדָם: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָבִיו, וְאִמּוֹ. בִּזְמַן שֶׁאָדָם מְכַבֵּד אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, אֲמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ דָּרְתִּי בֵּינֵיהֶם וְכִבְּדוּנִי. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁבֵּן מְכַבֵּד אֶת אִמּוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁדַּלְתּוֹ בְּדִבְרִים, לְפִיכָךְ הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּבּוּד אָב לְכִבּוּד אֵם. וְגָלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁהַבֵּן מִתְיָרֵא מֵאָבִיו יוֹתֵר מֵאִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְּלַמְּדוֹ תּוֹרָה, לְפִיכָךְ הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרָא הָאֵם לְמוֹרָא הָאָב. תְּנִי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן: בִּזְמַן שֶׁאָדָם מְצַעֵר אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָפָה עָשִׂיתִי שֶׁלֹּא דָּרְתִּי בֵּינֵיהֶם, שֶׁאִלְמְלֵי דָּרְתִּי בֵּינֵיהֶם, צִעֲרוּנִי.

יד אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר, כְּאִלּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס"ו:א') "כֹּה אָמַר ה': הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּקוֹמָה זְקוּפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ו) "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ". רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לָא מַסְגֵי אַרְבַּע אַמּוֹת בְּגִלּוּי הָרֹאשׁ. אָמַר: שְׁכִינָה לְמַעְלָה מֵרֹאשִׁי. שַׁאַל בֶּן אֲלְמָנָה אַחַת אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אַבָּא אוֹמֵר: 'הַשְׁקֵנִי מַיִם', וְאִמָּא אוֹמֶרֶת: 'הַשְׁקֵנִי מַיִם', אֵיזֶה מֵהֶם קוֹדֵם? אָמַר לוֹ: הַנַּח כְּבוֹד אִמְּךָ וַעֲשֵׂה כְּבוֹד אָבִיךָ, שֶׁאַתָּה וְאִמְּךָ חַיָּבִים בְּכִבּוּד אָבִיךָ. בָּא לְפָנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ כָּךְ. אָמַר לוֹ: רַבִּי, נִתְנַּרְשָׁה מַהוּ? אָמַר לוֹ: מִבֵּין רִיסֵי עֵינֶיךָ נִכָּר, שֶׁבֵּן אַלְמָנָה אַתָּה, הַטֵּל לָהֶן מַיִם בְּסֵפֶל, וְקַעְקֵעַ לָהֶם כְּתַרְנְגוֹלִין.

טו דְּרַשׁ עוּלָּא רָבָא אַפִּיתְחָא דְּבֵי נְשִׂיאָה: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קל"ח:ד') "יוֹדוּךָ ה' כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ, כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ", 'מַאֲמַר פִּיךָ' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'אִמְרֵי פִיךָ', בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: (שמות כ׳:ג׳) 'אָנֹכִי', וְ'לֹא יִהְיֶה לְךָ', אָמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם: לְכְבוֹד עַצְמוֹ הוּא דּוֹרֵשׁ. כֵּיוָן שֶׁאָמַר: (שם) "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ", חָזְרוּ וְהוֹדוּ לַמַּאֲמָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת. רָבָא אָמַר: מֵהָכָא: (תהילים קי״ט:ק״ס) "רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת", רֹאשׁ דְּבָרְךָ וְלֹא סוֹף דְּבָרְךָ? אֶלָּא מִסּוֹף דְּבָרְךָ נָכָר, שֶׁ"רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת".

טז בָּעוּ מִינֵיהּ מֵרַב עוּלָּא: עַד הֵיכָן כִּבּוּד אָב וָאֵם? אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ מֶה עָשָׂה נָכְרִי אֶחָד (לאביו) בְּאַשְׁקְלוֹן, וְדָמָא בֶּן נְתִינָה שְׁמוֹ. אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת בִּקְּשׁוּ חֲכָמִים פַּרְגְמַטְיָא בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא שָׂכָר, וְהָיָה מַפְתֵּחַ מֻנָּח תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו וְלֹא צְעָרוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עַד הֵיכָן כִּבּוּד אָב וָאֵם? אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ מֶה עָשָׂה נָכְרִי אֶחָד בְּאַשְׁקְלוֹן לְאָבִיו, וְדָמָא בֶּן נְתִינָה שְׁמוֹ, (אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת) בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמִים אֲבָנִים לְאֵפוֹד בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא שָׂכָר, וְרֵב כַּהֲנָא מַתְנִי: בְּשִׁמּוֹנִים רִבּוֹא, וְהָיָה מַפְתֵּחַ מֻנָּח תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו, וְלֹא צְעָרוֹ. לְשָׁנָה הָאַחֶרֶת נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ, שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ פָּרָה אֲדֻמָּה בְּעֶדְרוֹ. נִכְנְסוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ. אָמַר לָהֶם: יוֹדֵעַ אֲנִי בָּכֶם, שֶׁאִם מְבַקֵּשׁ אֲנִי מִכֶּם כָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם, אַתֶּם נוֹתְנִים לִי, אֶלָּא אֵין אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, אֶלָּא אוֹתוֹ מָמוֹן שֶׁהִפְסַדְתִּי בִּשְׁבִיל כִּבּוּד אַבָּא. (וכששמעו חכמים בדבר אמרו:) [וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא]: וּמַה מִּי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה, כָּךְ! מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: גָּדוֹל מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה, מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַרִישׁ הֲוָה אֲמִינָא: מַאן דַּהֲוָה אָמַר לִי, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: "סוּמָא פָּטוּר מִן הַמִּצְוֹות", עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן. (אמינא אנא) [דְּהָא], לָא מִפְקִידְנָא, וְהָא עֲבִידְנָא. הַשְׁתָּא דְּשָׁמַעְנָא לְהָא דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: גָּדוֹל מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה, יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה, [אַדְרַבָּה]! מַאן דְּאָמַר לִי, דְּאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן.

יז כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: פַּעַם אַחַת הָיָה לָבוּשׁ סִירְקוֹן שֶׁל זָהָב, וְהָיָה יוֹשֵׁב בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי, וּבָאתָה אִמּוֹ וּקְרָעַתּוּ מִמֶּנּוּ וְטָפְחָה לוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְיָרְקָה לוֹ בְּפָנָיו, וְלֹא הִכְלִימָהּ. (וְנָפַל קוֹרְדַּקְסִין שֶׁלָּהּ, וְהוֹשִׁיט לָהּ, שֶׁלֹּא תִּצְטַעֵר.) תָּנֵי אֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: יֵשׁ מַאֲכִיל לְאָבִיו פַּסְיוֹנִי וְטוֹרְדוֹ מִן הָעוֹלָם. וְיֵשׁ מַטְחִינוֹ בְּרֵחַיִם וּמְבִיאוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כְּגוֹן אֲבִימִי בְּרִי, קַיֵּים מִצְוַת כִּבּוּד. חֲמִשָּׁה בְּנֵי סַמְכֵי הֲווּ לֵיהּ לַאֲבִימִי בְּחַיֵּי אֲבִיו, וְכִי הֲוָה אַתִּי רַבִּי אַבָּהוּ, קָרֵי אַבָּבָא, רָהִיט וְאָזֵל וּפָתַח לֵיהּ, וְאָמַר: 'אֵין אֵין', עַד דְּמָטָא הָתָם. יוֹמָא חַד אָמַר לֵיהּ: אַשְׁקְיֵין מַיָּא, אַדְאַיְתִי לֵיהּ, נְמָנֶם, גָּחִין קָאֵי לֵיהּ עַד דְּאִיתְעַר. אִיסְתַּיְּעָא מִלְּתֵיהּ וְדָרִישׁ אֲבִימִי: (תהילים ע״ט:א׳) "מִזְמוֹר לְאָסָף, אֱלֹהִים, בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ". אָמַר לוֹ רַב יַעֲקֹב בַּר אֲבוּהָ לְאַבַּיֵי: כְּגוֹן אֲנָא, דְּעַד דַּאֲתֵינָא מִבֵּי רַב. אַבָּא מַדְלִי לִי כַּסָּא, וְאִמָּא מַזְגָא לִי, הֵיכִי אִיעְבִּיד? אָמַר לֵיהּ: מֵאִמָּךְ קַבֵּיל, וּמֵאָבִיךְ לָא תְּקַבֵּל,

דְּכֵיוָן דְּ'בַר־תּוֹרָה' הוּא, חָלְשָׁה דַּעְתֵּיהּ. רַבִּי טַרְפוֹן הֲוָה לֵיהּ הַהִיא אִמָּא, דְּכָל אֵימַת דַּהֲוָת בַּעְיָא לְמֵיסַק לְפוּרְיָא, גָּחִין וְסָלִיק [לָהּ], וְכָל אֵימַת דַּהֲוָת נָחִית, נָחֲתַת עִלּוּיֵהּ], אָתָא וְקָא מִשְׁתַּבַּח בֵּי מִדְרָשָׁא. אֲמַרִי לֵיהּ: עַדַיִן לֹא הִגַּעְתָּ לַחֲצִי כִּבּוּד. כְּלוּם זָרְקָה אַרְנָקִי בְּפָנֶיךָ לַיָּם, וְלֹא הִכְלַמְתָּהּ? רַב יוֹסֵף, כִּי הֲוָה שָׁמַע קָל כַּרְעָא דְּאִמֵּיהּ, אָמַר: אֵיקוּם מִקַּמֵּי שְׁכִינָה דְּאַתְיָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַשְׁרֵי מִי שֶׁלֹּא חֲמָאן. רַבִּי יוֹחָנָן, עִבְּרַתּוּ אִמּוֹ, מֵת אָבִיו. יְלָדַתּוּ, מֵתָה אִמּוֹ. וְכֵן אַבַּיֵי. [אַיני, וְהָאָמַר אַבַּיֵי: "אָמְרָה לִי אֵם"? הַהִיא, מַרְבִּינִיתֵּיהּ הֲוָאי].

רַב אַסִי, הֲוָה לֵיהּ הַהִיא אִימָּא זְקֵנָה, אָמְרָה לֵיהּ: בָּעֵינָא תַּכְשִׁיטִין! עֲבַד לָהּ. בָּעֵינָא גַּבְרָא! נִיעַיֵּין לָךְ. בָּעֵינָא גַּבְרָא דְּשַׁפִּיר כְּוָותָךְ! שַׁבְקָהּ וְאָזַל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. שָׁמַע דְּקָאָזְלָה אַבַּתְרֵיהּ, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: מַהוּ לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּץ לָאָרֶץ? אָמַר לוֹ: אָסוּר, לְקָרַאת אִמָּא מַהוּ? אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ. (ארתח) [אַתְרַח] פּוּרְתָּא. הָדַר אָתָא, אָמַר לֵיהּ: אַסִי, נִתְרַצֵּיתְ לָצֵאת, הַמָּקוֹם יַחֲזִירְךָ לְשָׁלוֹם. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר לֵיהּ: חַס־וְשָׁלוֹם, דִּלְמָא מִירְתַּח רָתַח. אָמַר לֵיהּ: מַאי אָמַר לְךָ? אָמַר לֵיהּ: "הַמָּקוֹם יַחֲזִירְךָ לְשָׁלוֹם". אָמַר לֵיהּ: וְאִי אִיתָא דְּרָתַח, לָא הֲוָה מְבָרֵךְ לָךְ. אַדְּהָכִי וְהָכִי שָׁמְעֵי לַאֲרוֹנָא דְּקָאָתֵי, אָמַר: אִי יָדְעִי, לָא נַפְקִי.

תָּנוּ רַבָּנָן: מְכַבְּדוֹ בְּחַיָּיו וּמְכַבְּדוֹ בְּמוֹתוֹ. בְּחַיָּיו כֵּיצַד? הַנִּשְׁמָע בְּדִבְרֵי אָבִיו לְמָקוֹם, לֹא יֹאמַר: 'שַׁלְחוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי', 'מַהֲרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי', 'פַּטְרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי'. אֶלָּא כֻּלְּהוּ בִּשְׁבִיל אַבָּא. בְּמוֹתוֹ כֵּיצַד? הָיָה אוֹמֵר דָּבָר שְׁמוּעָה מִפִּיו, לֹא יֹאמַר: 'כָּךְ אָמַר אַבָּא', אֶלָּא: 'כָּךְ אָמַר אַבָּא מָרִי הֲרֵינִי כַּפָּרַת מִשְׁכָּבוֹ'. וְהַנֵי מִילֵי, תּוֹךְ שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִכָּאן וְאֵילָךְ אוֹמֵר: 'זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא'. [תָּנוּ רַבָּנָן: חָכָם, מְשַׁנֶּה שֵׁם אָבִיו וְשֵׁם רַבּוֹ. תֻּרְגְּמָן, אֵינוֹ מְשַׁנֶּה, לֹא שֵׁם אָבִיו וְלֹא שֵׁם רַבּוֹ. אֶבּוּהָ דְּמַאן? אִילֵימָא אֶבּוּהָ דִּמְתֻרְגְּמָן, אַטּוּ תֻּרְגְּמָן לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא? אֶלָּא אָמַר רָבָא: שֵׁם אָבִיו שֶׁל חָכָם וְשֵׁם רַבּוֹ שֶׁל חָכָם. כִּי הָא דְּאָמַר בַּר רַב אַשִׁי, כִּי הֲוָה דָּרִישׁ בְּפִירְקָא, אִיהוּ אָמַר: 'אַבָּא מָרִי', וְאָמוֹרֵיהּ אָמַר: 'הָכִי אָמַר רַב אַשִׁי'].

יח תָּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ 'מוֹרָא'? וְאֵיזֶהוּ 'כִּבּוּד'? 'מוֹרָא', לֹא עוֹמֵד בְּמְקוֹמוֹ וְלֹא יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו וְלֹא מַכְרִיעוֹ. 'כִּבּוּד', מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה וּמַלְבִּישׁ (ומנעיל) [וּמְכַסֶּה], מַכְנִיס וּמוֹצִיא. אִיבָּעְיָא לְהוּ: מְשֶׁל מִי? רַב יְהוּדָה אָמַר: מְשֶׁל בֵּן. רַב נָתָן (אמר רב) [בַּר] אוֹשַׁעְיָא [אָמַר]: מְשֶׁל אָב. [אוֹרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב יִרְמְיָה, וְאָמְרֵי לָהּ לִבְרֵיהּ דְּרַב יִרְמְיָה, כְּמַאן דְּאָמַר: מְשֶׁל אָב. מֵיתִיבִי: נֶאֱמַר: (שמות כ:י"ב) "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ", וְנֶאֱמַר: (משלי ג:ט') "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ". מַה לְהַלָּן בְּחֶסְרוֹן כִּיס, אַף כָּאן בְּחֶסְרוֹן כִּיס. וְאִי אָמַרְתָּ: מְשֶׁל אָב, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינֵיהּ? לְבִטּוּל מְלָאכָה. תָּא שְׁמַע: שְׁנֵי אַחִים, שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, הָאָב

וּבְנוֹ, הָרַב וְתַלְמִידוֹ, פּוֹדִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמַאֲכִילִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר עָנִי. וְאִי אָמַרְתְּ: מִשֶּׁל בֵּן, נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ מִשֶּׁל עֲנִיִּים. לָא צְרִיכָא, לְהַעֲדָפָה. אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי עָלָה: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: תָּבוֹא מְאֵרָה לְמִי שֶׁמַּאֲכִיל אֶת אֲבִיו מַעֲשֵׂר עָנִי. וְאִי לְהַעֲדָפָה, מַאי נַפְקָא מִינָהּ? אֲפִלּוּ הָכִי, זִילָא בֵּיהּ מִלְּתָא. תָּא שְׁמַע: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עַד הֵיכָן כִּבּוּד אָב וְאֵם? אָמַר לָהֶם: כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל אַרְנְקִי (של דינרים ויטילנו) וְיִזְרְקֶנּוּ לַיָּם בְּפָנָיו, וְאֵינוֹ מַכְלִימוֹ. וְאִי אָמַרְתְּ, מִשֶּׁל אָב, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינֵיהּ? בְּרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ. וְכִי הָא דְּרַבָּה בַּר] רַב הוּנָא, קְרַע שִׂרְאֵי בְּאַנְפֵּי רַבָּה בְּרֵיהּ, אָמַר: אֵיזִיל אֵיחֲזֵי אִי רָתַח אִי לָא רָתַח. וְדִלְמָא רָתַח, וְקָעָבַר: (ויקרא י״ט:י״ד) אַ"לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל"? דְּמָחִיל לֵיהּ לִיקָרֵיהּ. וְהָא קָעָבַר מִשּׁוּם: (דברים כ) "בַּל תַּשְׁחִית"? דְּעָבַד לֵיהּ בְּפוּמְבְּיָנֵי. וְדִלְמָא מִשּׁוּם הָכִי לָא רָתַח? דְּעָבַד לֵיהּ בְּשָׁעַת רִיתְחֵיהּ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר שִׁילָא, אָמַר רַב מַתְנָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: הָאָב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מָחוּל. הָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. וְרַב יוֹסֵף אָמַר: אֲפִלּוּ הָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ג:כ״א) "וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם". אָמַר רָבָא: הָכִי הַשְׁתָּא, הָתָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עָלְמָא דִּילֵיהּ הוּא וְתוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא, מָחִיל לֵיהּ לִיקָרֵיהּ! הָכָא, תּוֹרָה, דִּילֵיהּ הִיא? הֲדַר אָמַר רָבָא: אֵין, תּוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא! דִּכְתִיב: (תהילים א׳:ב׳) "וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה". [אֵינִי? וְהָא רָבָא מַשְׁקֵי בֵּי הִלּוּלָא דִּבְרֵיהּ, וְדַל לֵיהּ כַּסָּא לְרַב פָּפָּא וּלְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וְקָמוּ מִקַּמֵּיהּ. לְרַב מָרִי וּלְרַב פִּנְחָס בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, וְלָא קָמוּ מִקַּמֵּיהּ, אִיקְפַּד, וְאָמַר: הַנֵי רַבָּנָן רַבָּנָן, וְהַנֵי רַבָּנָן לָאו רַבָּנָן. וְתוּ, רַב פָּפָּא הָווּ מַשְׁקֵי בֵּי הִלּוּלָא דְּאַבָּא מַר בְּרֵיהּ, וְדַלִי לֵיהּ כַּסָּא לְרַבִּי יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, וְלָא קָם מִקַּמֵּיהּ, וְאִיקְפַּד. אֲפִלּוּ הָכִי, הִדּוּר מִיעֲבַד לֵיהּ בָּעוּ].

יט מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק שֶׁהָיוּ מְסֻבִּים בְּבֵית מִשְׁתֵּה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עֲלֵיהֶם. נָתַן הַכּוֹס לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלֹא נְטָלוֹ, נָתַן לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְקִבְּלוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה זֶּה יְהוֹשֻׁעַ, אָנוּ יוֹשְׁבִים, וְגַמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עָלֵינוּ? אָמַר לוֹ: מָצִינוּ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שֶׁשִּׁמֵּשׁ, אַבְרָהָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה! וְכָתוּב בּוֹ: (בראשית י״ח:ח׳) "וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם". וְשָׁמְא תֹּאמַר: כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִדְמוּ לוֹ? לֹא נִדְמוּ לוֹ אֶלָּא לְעַרְבִיִּים, וְאָנוּ, לֹא יְהֵא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עָלֵינוּ?! אָמַר לָהֶם רַבִּי צָדוֹק: עַד מָתַי אַתֶּם מַנִּיחִים כְּבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַתֶּם עוֹסְקִים בִּכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשִּׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלֶה נְשִׁיאִים וּמוֹרִיד מָטָר וּמַצְמִיחַ אֲדָמָה וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאָנוּ, לֹא יְהֵא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עָלֵינוּ?!

תָּנוּ רַבָּנָן: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם". (ויקרא י״ט:ל״ב) יָכוֹל אֲפִלּוּ מִפְּנֵי זָקֵן אַשְׁמַאי? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'זָקֵן', וְאֵין 'זָקֵן' אֶלָּא חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״א:ט״ז) "אֶסְפָּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֵין 'זָקֵן' אֶלָּא [מִי] שֶׁקָּנָה חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ח׳:כ״ב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ". יָכוֹל יַעֲמֹד מִמָּקוֹם רָחוֹק? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ", לֹא אָמַרְתִּי 'קִימָה' אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ 'הִדּוּר'. יָכוֹל יְהַדְּרֶנּוּ בְּמָמוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ", מַה 'קִימָה' שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, אַף 'הִדּוּר' שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס. יָכוֹל יַעֲמֹד מִפָּנָיו מִבֵּית הַכִּסֵּא, וּמִבֵּית הַמֶּרְחָץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ", לֹא אָמַרְתִּי 'קִימָה' אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ 'הִדּוּר'. יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּאִלּוּ לֹא רָאָהוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ["תָּקוּם] וְיָרֵאתָ", דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְזָקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָקֵן וְיָרֵאתָ". אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם", אֲפִלּוּ כָּל שֵׂיבָה בְּמַשְׁמָע. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הַיְנוּ תָּנָא קַמָּא. אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ יַנִּיק וְחַכִּים. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: יַנִּיק וְחַכִּים לָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: אֲפִלּוּ יַנִּיק וְחַכִּים.

כ אֵין בַּעֲלֵי אֻמָּנוּת (עומדין) [רַשָּׁאִים לַעֲמֹד] מִפְּנֵי תַּלְמִיד חָכָם בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִים בְּמְלַאכְתָּם. וְלָא? וְהָא תְּנַן: כָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת (שבירושלים) עוֹמְדִים בִּפְנֵיהֶם, וְשׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָם, וְאוֹמְרִים לָהֶם: אַחֵינוּ, אַנְשֵׁי מָקוֹם פְּלוֹנִי, בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִים, מִפְּנֵי תַּלְמִיד חָכָם אֵין עוֹמְדִים. אָמַר רַבִּי (אסי) [יוֹסֵי] בַּר אַבִּין: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ, שֶׁהֲרֵי מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִים, מִפְּנֵי תַּלְמִיד חָכָם אֵין עוֹמְדִים. וְדִלְמָא שַׁאנִי הָתָם, דְּאִם כֵּן (נמצאת) אַתָּה מַכְשִׁילָם לֶעָתִיד לָבוֹא? [תָּנָא: אֵיזוֹהִי קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִדּוּר? הֱוֵי אוֹמֵר זֶה אַרְבַּע אַמּוֹת. אָמַר אַבַּיֵי: לֹא אָמָרָן אֶלָּא בְּרַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַכֶּהָק, אֲבָל בְּרַבּוֹ הַמַּכֶּהָק, מְלֹא עֵינָיו. אַבַּיֵי, מִכִּי הֲוָה חָזֵי לֵיהּ לְאוּדְנֵיהּ דְּחַמְרָא דְּרַב יוֹסֵף דְּאַתְיָי, הֲוָה קָאֵים. אַבַּיֵי הֲוָה רָכִיב חַמְרָא וְקָא מַסְגֵי אַגּוּדָא דִּנְהַר סַגְיָא, יָתִיב רַב מְשַׁרְשִׁיָא וְרַבָּנָן בְּאִידָךְ גִּיסָא, וְלָא קָמוּ מִקַּמֵּיהּ. אָמַר לְהוּ: וְלָאו רַב מַכֶּהָק אֲנָא? אָמְרוּ לֵיהּ: לָאו אַדַּעְתַּיְיהוּ].

רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה קָאֵי מִקַּמֵּי סָבֵי דְּאַרְמָאֵי, אָמַר: כַּמָּה הִרְפַּתְקֵי עָדוּ עִילּוֹיֵהוּ דְּהָנֵי. רָבָא (מקמייהו) [מֵיקַם] לָא קָאֵים, הִדּוּר עָבִיד לְהוּ. אַבַּיֵי יָהִיב יָדָא לְסָבֵי. רָבָא מְשַׁדַּר שְׁלוּחֵיהּ. רַב נַחְמָן מְשַׁדַּר גּוּזָאֵי, אָמַר: אִי לָאו תּוֹרָה, כַּמָּה נַחְמָן בַּר אַבָּא אִיכָּא בְּשׁוּקָא.

כא אָמַר רַבִּי אַיְבוֹ, אָמַר רַבִּי יַנַּאי: אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לַעֲמֹד לִפְנֵי רַבּוֹ, אֶלָּא שַׁחֲרִית עַרְבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרֻבֶּה מִכְּבוֹד שָׁמַיִם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין עוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ, נִקְרָא רָשָׁע וְאֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים וְתַלְמוּדוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח׳:י״ג) "וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע, וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים, כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא [מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים]". 'מוֹרָא' זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּא? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא יט) "תָּקוּם וְיָרֵאתָ", הֱוֵי אוֹמֵר: 'מוֹרָא', זוֹ קִימָה.

[אִיבָּעְיָא לְהוּ: רָכוּב כִּמְהַלֵּךְ דָּמִי, אוֹ לָא? אָמַר אַבַּיֵי: תָּא שְׁמַע: טָמֵא יוֹשֵׁב תַּחַת הָאִילָן וְטָהוֹר עוֹמֵד, טָמֵא. טָמֵא עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְטָהוֹר יוֹשֵׁב, טָהוֹר, וְאִם יָשַׁב הַטָּמֵא, הַטָּהוֹר טָמֵא. וְכֵן בְּאֶבֶן הַמְנֻגַּעַת. וְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר כֹּהֵן: זֹאת אוֹמֶרֶת: רָכוּב כִּמְהַלֵּךְ דָּמִי, שְׁמַע מִינַּהּ! אִיבָּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לַעֲמֹד מִפְּנֵי סֵפֶר תּוֹרָה? רַבִּי חִלְקִיָּה וְרַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרֵי: קַל־וָחֹמֶר, מִפְּנֵי לוֹמְדֶיהָ עוֹמְדִים, מִפָּנֶיהָ לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! רַבִּי אִלְעַי וְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר זַבְדִּי הֲווּ יָתְבֵי, חָלִיף וְאָזִיל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, וְקָמוּ מִקַּמֵּיהּ, אָמַר לְהוּ: חָדָא, דְּאַתּוּן 'חַכִּימֵי' וַאֲנָא 'חִבֵּר'. וְעוֹד, כְּלוּם תּוֹרָה עוֹמֶדֶת מִפְּנֵי לוֹמְדֶיהָ? סָבַר לַהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לַעֲמֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. לַייט עֲלָה אַבַּיֵי. (שמות ל"ג:ח') "וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה", רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, חַד אָמַר: לְגָנַאי, וְחַד אָמַר: לְשֶׁבַח. מַאן דְּאָמַר: לְגָנַאי, כִּדְאִיתָא. מַאן דְּאָמַר: לְשֶׁבַח, אָמַר חִזְקִיָּה: אָמַר לִי רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַב אַבְדִּימִי דְּמִן חֵיפָא: חָכָם עוֹבֵר, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. וְכֵיוָן שֶׁעָבַר אַרְבַּע אַמּוֹת, יוֹשֵׁב. אַב בֵּית־דִּין עוֹבֵר, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מִלֹּא עֵינָיו, וְכֵיוָן שֶׁעָבַר אַרְבַּע אַמּוֹת, יוֹשֵׁב. נָשִׂיא עוֹבֵר, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מִלֹּא עֵינָיו, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב עַד שֶׁיֵּשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה"].

תָּנְיָא: "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים י"ד:א'), בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם נוֹהֲגִים מִנְהַג בָּנִים אַתֶּם קְרוּיִים 'בָּנִים', [אֵין אַתֶּם נוֹהֲגִים מִנְהַג בָּנִים, אֵין אַתֶּם קְרוּיִים 'בָּנִים']. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, [אַתֶּם] קְרוּיִים בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ד':כ"ב) "בָּנִים סְכָלִים הֵמָּה". וְאוֹמֵר: (דברים ל"ב:כ') "בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם". וְאוֹמֵר: (ישעיהו א':ד') "זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים". וְאוֹמֵר: (הושע ב':א') "וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם: לֹא עַמִּי אַתֶּם, יֵאָמֵר לָהֶם: בְּנֵי אֵל חָי". מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: 'סְכָלִים' הוּא דְּמִיקְרוּ 'בְּנֵי', כִּי לֵית בְּהוּ הֵימְנוּתַיְהוּ לָא מִיקְרוּ 'בְּנֵי', תָּא שְׁמַע: וְאוֹמֵר: "בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם". וְכִי תֵּימָא: כִּי לֵית בְּהוּ הֵימְנוּתַיְהוּ הוּא דְּמִיקְרוּ 'בָּנִים', כִּי פַּלְחֵי לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לָא מִיקְרוּ 'בָּנִים', תָּא שְׁמַע, וְאוֹמֵר: "זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים". וְכִי תֵּימָא: "בָּנִים מַשְׁחִיתִים" הוּא דְּמִיקְרוּ, "בְּנֵי מְעַלְיָא" לָא מִיקְרוּ, תָּא שְׁמַע: וְאוֹמֵר: "וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם: לֹא עַמִּי אַתֶּם, יֵאָמֵר לָהֶם: בְּנֵי אֵל חָי". [תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים י"ב:א') "אֵלֶּה הַחֻקִּים", אֵלּוּ הַמִּדְרָשׁוֹת. "וְהַמִּשְׁפָּטִים", אֵלּוּ הַדִּינִים. "אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן", זוֹ מִשְׁנָה. "לַעֲשׂוֹת", זוֹ מַעֲשֶׂה. "בָּאָרֶץ", יָכוֹל כָּל הַמִּצְוֹות כֻּלָּן לֹא יְהוּ נוֹהֲגִים אֶלָּא בָּאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאֲדָמָה". אִי "כָּל הַיָּמִים", יָכוֹל יְהוּ נוֹהֲגִים בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּאָרֶץ". אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, צֵא וּלְמַד מִמַּה שֶׁאָמוּר בָּעִנְיָן: (שם) "אֲבֵד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם" וְגוֹ'. מָה עֲבוֹדָה זָרָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא חוֹבַת

הַגּוּף וְנוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ, אַף כָּל שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף, נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ].

כב כְּתִיב: (שמות ט"ז:ל"ה) "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת, אֶת הַמָּן אָכְלוּ עַד בֹּאָם אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן". אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר: "עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: "אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן", וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר: "אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן", שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "עַד בֹּאָם" וְגוֹ', הָא כֵּיצַד? בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה וּפָסַק מָן מִלֵּילֵד, וְהָיוּ מִסְתַּפְּקִין מִמָּן שֶׁבִּכְלֵיהֶם עַד ט"ז בְּנִיסָן. תַּנְיָא אִידָךְ: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה", וְכִי אַרְבָּעִים שָׁנָה אָכְלוּ, וַהֲלֹא אַרְבָּעִים שָׁנָה חָסֵר שִׁלְשִׁים יוֹם אָכְלוּ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: עֲגוּלוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם טַעֲמוּ בָּהֶם טַעַם מָן. תַּנְיָא אִידָךְ: בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה, וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלָד, מִנַּיִן שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל"ד:ח') "וַיִּמְּתוּ שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה'", וּכְתִיב: (שם) "וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה [בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם"], וּכְתִיב: (יהושע א':א') "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה'", וּכְתִיב: (שם) "מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם) "עִבְרוּ (בתוך) [בְּקֶרֶב] הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת הָעָם [לֵאמֹר: הָכִינוּ לָכֶם צֵדָה, כִּי בְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן"]. וּכְתִיב: (שם ד) "וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן". צֵא מִמֶּנּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים לְמַפְרֵעַ, הָא לָמַדְתָּ שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה. וּמִנַּיִן שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל"א:ב') "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם, לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא". שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'הַיּוֹם', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'הַיּוֹם'? (היום מלאו ימי ושנותי) מְלַמֵּד, שֶׁיּוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְמַלֵּא שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ"ג:כ"ו) "אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא".

כג מִשְׁנָה. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, מֵיטִיבִין לוֹ וּמַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְנוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ. וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, אֵין מֵיטִיבִין לוֹ וְאֵין מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְאֵינוֹ נוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ.

גְּמָרָא. וּרְמִינְהִי: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת [לו] לָעוֹלָם הַבָּא, אֵלּוּ הֵן: כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים, וְהַבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר: כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת יִתֵּרָה עַל זְכֻיּוֹתָיו מֵיטִיבִין לוֹ, וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁמְּקַיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. מִכְּלַל דְּהַנָּךְ, אֲפִלּוּ בַּחֲדָא נַמִּי? אָמַר רַב שְׁמַעְיָה: לוֹמַר שֶׁאִם הָיְתָה שְׁקוּלָה, מַכְרַעַת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת [יִתֵּרָה] עַל זְכֻיּוֹתָיו מֵיטִיבִין לוֹ, וּרְמִינְהִי: כָּל שֶׁזְּכֻיּוֹתָיו מְרֻבִּין מַעֲוֹונוֹתָיו, מְרֵעִין לוֹ וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁשָּׁרַף כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְלֹא שִׁיֵּר מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת. וְכָל שֶׁעֲוֹונוֹתָיו מְרֻבִּים מִזְּכֻיּוֹתָיו, מֵיטִיבִין לוֹ וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁקִּיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְלֹא חִסֵּר אוֹת אַחַת מִמֶּנָּה. אָמַר

אַבַּיֵי: מַתְנִיתִין, דְּעָבְדִין לֵיהּ יוֹם טָב וְיוֹם בִּישׁ. רָבָא אָמַר: הָא מַנִּי? רַבִּי יַעֲקֹב הִיא, דְּאָמַר: שְׂכַר מִצְווֹת בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא.

כד דְּתַנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ, שֶׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָּהּ. בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב: (דברים ה׳:ט״ז) "לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ, וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ". בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן כְּתִיב: (שם כב) "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים". הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו: "עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גּוֹזָלוֹת", וְעָלָה לַבִּירָה וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם וְנָטַל אֶת הַבָּנִים, וּבַחֲזָרָתוֹ נָפַל וָמֵת, הֵיכָן טוֹבַת יָמָיו שֶׁל זֶה? וְהֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה? אֶלָּא: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ", לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב, "לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ", לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ. וְדִלְמָא לָאו הָכִי הָוֵה? רַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חָזָא. וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבֵרָה הָוֵה? מַחֲשָׁבָה רָעָה אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הָוֵה? וּכְתִיב: (יחזקאל י״ד:ה׳) "לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת [בֵּית] יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם". אִיהוּ נַמִּי, הָכִי קָאָמַר: אִי (מאי) סַלְקָא דַּעְתָּךְ, שְׂכַר מִצְווֹת בְּהַאי עָלְמָא, אַמַּאי לָא אַגִּין מִצְוָה עֲלֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לֵיתֵי לִידֵי הִרְהוּר? וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָם נִזּוֹקִין". הָתָם, בַּהֲלִיכָתָן שַׁאנִי. וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין, לֹא בַּהֲלִיכָתָן וְלֹא בַּחֲזָרָתָן". הָתָם, סָלְקָא דַּעְתָּךְ הָוֵה, דְּקָבִיעַ הֶזֵּיקָא, וְכָל הֵיכָא דְּקָבִיעַ הֶיזֵּקָא לָא סָמְכִינַן אַנִיסָא! דִּכְתִיב: (שמואל א ט״ז:ב׳) "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: אֵיךְ אֵלֵךְ? וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי". אָמַר רַב יוֹסֵף: אִלְמָלֵא דְּרָשֵׁיהּ אַחֵר לְהַאי קְרָא כְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר בְּרַתֵּיהּ, לָא חָטָא. וְאַחֵר, מַאי חָזָא? אִיכָּא דְּאָמְרִי: כִּי הַאי גַּוְנָא חָזָא, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: לִישָׁנָא (דגברא רבא) [דְּחוּצְפִּית הַמְּתֻרְגְּמָן] חָזָא, דַּהֲוָה גָּרִיר לֵיהּ דָּבָר אַחֵר, אָמַר: פֶּה שֶׁהֵפִיק מַרְגָּלִיּוֹת יְלַחֵךְ עָפָר?! נָפַק וְחָטָא.

כה רָמִי (ליה) רַב טוֹבִי בַּר רַב קִיסְנָא לְרָבָא: תְּנַן: כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, מֵיטִיבִין לוֹ. עָשָׂה, אֵין. לֹא עָשָׂה, לָא. וּרְמִינְהִי: יָשַׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה, נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. אָמַר לֵיהּ: הָתָם, כְּגוֹן שֶׁבָּא דִּבֵּר עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצַּל הֵימֶנָּה. כִּי הָא דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי, תְּבַעְתֵּיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא, אָמַר מִלְּתָא וּמַלֵּי נַפְשֵׁיהּ שִׂיחָנָא וְכִיבֵּי[עַבְדָה] הִיא מִלְּתָא וְאִיתְּסִיעֲרָק, טָשָׁא בְּהַהוּא בֵּי־בַּנֵּי, דְּכִי הֲווּ עַיְּלִין בֵּיהּ בִּתְרִין, אֲפִלּוּ בִּימָמָא הֲווּ מִתְזַקְּקִין. לְמָחָר אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן: מַאן נָטְרֵךְ? אָמַר לְהוּ: שְׁנֵי נוֹשְׂאֵי קֵיסָר שְׁמָרוּנִי כָּל הַלַּיְלָה. אָמְרוּ לֵיהּ: שְׁמַע דְּבַר (עבירה) [עֲרָוָה] בָּא לְיָדְךָ וְנִצַּלְתָּ הֵימֶנָּה, דְּתַנְיָא: כָּל הַבָּא דְּבַר (עבריה) [עֲרָוָה] לְיָדוֹ וְנִצַּל הֵימֶנָּה, עוֹשִׂים לוֹ נֵס. (תהילים ק״ג:כ׳) "גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ, לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ", כְּגוֹן רַבִּי צָדוֹק [וְחַבֵּרָיו. רַבִּי צָדוֹק], תְּבַעְתֵּיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא, אָמַר לָהּ: חָלַשׁ לִי לִבָּאי וְלָא מָצִינָא, אִיכָּא מִידֵּי לְמֵיכַל? אָמְרָה לֵיהּ: אִיכָּא דָּבָר טָמֵא. אָמַר לָהּ: מַאי נַפְקָא מִינָּהּ, דְּעָבִיד הָא, אָכוֹל הָא. שְׁגָרָא תַּנּוּרָא, קָא מַנְחַת לֵיהּ. סָלִיק וְיָתִיב בְּגַוֵּיהּ.

אָמְרָה לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לָהּ: דְּעָבִיד הָא, נָפִיל בְּהָא. אָמְרָה לֵיהּ: אִי יָדְעִי כּוּלֵי הַאי, לָא צְעָרְתִּיךְ. רַב כַּהֲנָא הֲוָה מַזְבַּן דִּיקוּלֵי, תְּבַעְתֵּיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא. אָמַר לָהּ: אֵיזִיל אִיקְשֵׁיט נַפְשָׁאִי. סָלִיק וְקָא נָפִיל מֵאִיגָּרָא לְאַרְעָא. אָתָא אֵלְיָהוּ קַבְּלֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: אַטְרַחְתָּן אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסֵי. אָמַר לֵיהּ: מִי גָּרַם לִי? לָאו עָנְיוּתָא? יָהַב לֵיהּ שִׁיפָּא דְּדִינְרֵי.

כו רָמִי לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: תְּנַן: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָן, אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלּוּ הֵן: כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְהֲבָאַת שָׁלוֹם שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב: (דברים ה׳:ט״ז) "לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ, וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ". בִּגְמִילוּת חֲסָדִים כְּתִיב: (משלי כ״א:כ״א) "רֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד". וּבַהֲבָאַת שָׁלוֹם, כְּתִיב: (תהילים ל״ד:ט״ו) "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ". וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַתְיָא 'רְדִיפָה' 'רְדִיפָה'. כְּתִיב הָכָא: "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ" וּכְתִיב הָתָם: "רֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד". בְּתַלְמוּד תּוֹרָה כְּתִיב: (דברים ל׳:כ׳) "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ". אִי הָכִי בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן נַמִּי כְּתִיב: (שם כב) "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים", [לֵיתְנִי נַמִּי הַאי?] תָּנָא וְשִׁיֵּר. תְּנִי תַּנָּא: "אֵלּוּ דְּבָרִים", וְאַתְּ אָמַרְתְּ: "תָּנָא וְשִׁיֵּר"? אָמַר רָבָא: רַבִּי אִידִי אַסְבְּרָא לִי, (ישעיהו ג׳:י׳) "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב, כִּי פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ", וְכִי יֵשׁ צַדִּיק טוֹב, וְצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ טוֹב? אֶלָּא טוֹב לַשָּׁמַיִם וְלַבְּרִיּוֹת, זֶהוּ "צַדִּיק טוֹב". טוֹב לַשָּׁמַיִם וְרַע לַבְּרִיּוֹת, זֶהוּ "צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ טוֹב". כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר [אַתָּה אוֹמֵר]: (שם) "אוֹי לָרָשָׁע רָע, כִּי גְמוּל יָדָיו יֵעָשֶׂה לוֹ", וְכִי יֵשׁ רָשָׁע רַע וְיֵשׁ רָשָׁע שֶׁאֵינוֹ רַע? אֶלָּא רַע לַשָּׁמַיִם וְרַע לַבְּרִיּוֹת, זֶהוּ "רָשָׁע רָע". רַע לַשָּׁמַיִם וְאֵינוֹ רַע לַבְּרִיּוֹת, זֶהוּ "רָשָׁע שֶׁאֵינוֹ רָע". הַזְכּוּת יֵשׁ לָהּ קֶרֶן וְיֵשׁ לָהּ פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי" וְגוֹ'. עֲבֵרָה יֵשׁ לָהּ קֶרֶן וְאֵין לָהּ פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹי לָרָשָׁע רָע" וְגוֹ'. וְאֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (משלי א׳:ל״א) "וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי דַרְכָּם, וּמִמֹּעֲצֹתֵיהֶם יִשְׂבָּעוּ". עֲבֵרָה שֶׁעוֹשָׂה פֵּרוֹת, יֵשׁ לָהּ פֵּרוֹת, וְשֶׁאֵין עוֹשָׂה פֵּרוֹת, אֵין לָהּ פֵּרוֹת. מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג׳:ט״ז) "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע, וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו, לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ". מַאי, "וּלְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ"? אָמַר רַב אַסִי: אֲפִלּוּ חָשַׁב אָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, וְנֶאֱנַס וְלֹא עָשָׂאָהּ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ. מַחֲשָׁבָה רָעָה אֵין הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ו:י״ח) "אָוֶן אִם רָאִיתִי בְלִבִּי, לֹא יִשְׁמַע ה'". וְאֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (ירמיהו ו׳:י״ט) "הִנֵּה אָנֹכִי (הֹנִי) מֵבִיא רָעָה אֶל הָעָם הַזֶּה פְּרִי מַחְשְׁבוֹתָם". מַחֲשָׁבָה שֶׁעוֹשָׂה פְּרִי, הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. מַחֲשָׁבָה שֶׁאֵין בָּהּ (מעשה) [פְּרִי], אֵין הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. וְאֶלָּא הָא דִּכְתִיב: (יחזקאל י״ד:ה׳) "לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת [בֵּית] יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם". אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הַהוּא בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת

הוּא דִּכְתִיב. דְּאָמַר מַר: חֲמוּרָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ, כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. עוּלָּא אָמַר: כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, הֻתְּרָה לוֹ. 'הֻתְּרָה לוֹ', סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֻתֵּר. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא: נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּעֲבֹר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר וְאַל יִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם [בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כ) "וְאַתֶּם בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים: אִישׁ גִּלּוּלָיו לְכוּ עֲבֹדוּ, [וְאַחַר] אִם אֵינְכֶם שֹׁמְעִים אֵלָי וְאֶת שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תְחַלְּלוּ". אָמַר רַבִּי אַלְעָאי הַזָּקֵן: אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיִּצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, יֵלֵךְ לִמְקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ וְיִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים וְיִתְכַּסֶּה שְׁחוֹרִים, וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ, וְאַל יְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא. אֵינִי? וְהָתַנְיָא: כָּל שֶׁלֹּא חָס עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ, רָאוּי לוֹ שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, מָה הִיא? רַבָּה אוֹמֵר: זֶה הַמִּסְתַּכֵּל בַּקֶּשֶׁת. רַב יוֹסֵף אוֹמֵר: זֶה הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר. לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּמָצֵי כַּייֵיף לְיִצְרֵיהּ, וְהָא, דְּלָא מָצֵי כַּייֵיף לְיִצְרֵיהּ]. כז תְּנַן הָתָם: אֵין מַקִּיפִין בְּחֹלּוֹל הַשֵּׁם, אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד. מַאי 'אֵין מַקִּיפִין'? אָמַר מַר זוּטְרָא: שֶׁאֵין עוֹשִׂין כְּחָנָנִי. (המקיף) אָמַר מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא: לוֹמַר, שֶׁאִם הָיְתָה שְׁקוּלָה, מַכְרַעַת.

כח תְּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם עַצְמוֹ, כְּאִלּוּ חֶצְיוֹ חַיָּב וְחֶצְיוֹ זַכַּאי, עָשָׂה מִצְוָה אַחַת, אַשְׁרָיו שֶׁהִכְרִיעַ עַצְמוֹ לְכַף זְכוּת. עָבַר עֲבֵרָה אַחַת, אוֹי לוֹ שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ לְכַף חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ט':י"ח) "וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה", בִּשְׁבִיל חֵטְא יְחִידִי שֶׁחָטָא, אָבַד מֻמָּנוּ טוֹבוֹת הַרְבֵּה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְפִי שֶׁהָעוֹלָם נִדּוֹן אַחַר רַבּוֹ, וְהַיְחִיד נִדּוֹן אַחַר רַבּוֹ, עָשָׂה מִצְוָה אַחַת, אַשְׁרָיו שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף זְכוּת. עָבַר עֲבֵרָה אַחַת, אוֹי לוֹ, שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה", בִּשְׁבִיל חֵטְא יְחִידִי שֶׁחָטָא זֶה, אָבַד מֻמָּנוּ וּמִכָּל הָעוֹלָם טוֹבָה הַרְבֵּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ צַדִּיק גָּמוּר כָּל יָמָיו, וּמָרַד בָּאַחֲרוֹנָה, אִבֵּד אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל"ג:י"ב) "צִדְקַת הַצַּדִּיק לֹא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ", וְאֲפִלּוּ רָשָׁע גָּמוּר כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בָּאַחֲרוֹנָה, אֵין מַזְכִּירִין לוֹ (שום רשע) [שׁוּב רִשְׁעוֹ], שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל"ג:י"ב) "וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֵׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ". וְנִיהֲוֵי כְּמֶחֱצָה עָוֹנוֹת וּמֶחֱצָה זְכֻיּוֹת? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בִּתּוֹהֶא עַל הָרִאשׁוֹנוֹת.

כט מִשְׁנָה. כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בַּמִּקְרָא וּבַמִּשְׁנָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ, לֹא בְּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ד':י"ב) "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בְמְהֵרָה יִנָּתֵק". וְכָל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב.

ל גְּמָרָא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק: לְמָה צַדִּיקִים נִמְשָׁלִים בָּעוֹלָם הַזֶּה? לְאִילָן שֶׁכֻּלּוֹ עוֹמֵד בְּמָקוֹם טָהֳרָה, וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְמָקוֹם טֻמְאָה, נִקְצָץ נוֹפוֹ, (נמצא) כֻּלּוֹ עוֹמֵד בְּמָקוֹם

טָהֳרָה. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֵבִיא יִסּוּרִים עַל צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁיִּרְשׁוּ הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ח׳:ז׳) "וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר, וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׂגֶּה מְאֹד". וּלְמָה רְשָׁעִים דּוֹמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה? לְאִילָן שֶׁכָּלוּ עוֹמֵד בִּמְקוֹם טֻמְאָה, וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לִמְקוֹם טָהֳרָה, נִקְצָץ נוֹפוֹ, כָּלוּ עוֹמֵד בִּמְקוֹם טֻמְאָה. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַשְׁפִּיעַ לָהֶם טוֹבָה [לָרְשָׁעִים] בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי לְטָרְדָן (ולהורידן) [וּלְהוֹרִישָׁן] לְמַדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה. (של גיהנום) שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ד:י״ב) "יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ, וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי מָוֶת".

לא וּכְבָר הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן וּזְקֵנִים מְסֻבִּין בַּעֲלִיַּת בֵּית נִתְזָה בְלוּד, נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוֹ בִּפְנֵיהֶם: תַּלְמוּד גָּדוֹל, אוֹ מַעֲשֶׂה גָּדוֹל? נַעֲנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר: מַעֲשֶׂה גָּדוֹל. נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר: תַּלְמוּד גָּדוֹל. נַעֲנוּ כֻלָּם וְאָמְרוּ: תַּלְמוּד גָּדוֹל, שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גָּדוֹל תַּלְמוּד, שֶׁקָּדַם לְחַלָּה אַרְבָּעִים שָׁנָה, לִתְרוּמוֹת וּלְמַעֲשְׂרוֹת חֲמִשִּׁים וְאַרְבַּע, לְשִׁמְיטִים שִׁשִּׁים וְאַחַת, לְיוֹבְלוֹת מֵאָה וְשָׁלֹשׁ. 'מֵאָה וְשָׁלֹשׁ'? 'מֵאָה וְאַרְבַּע' הַוְיָין! קָסָבַר: יוֹבֵל מִתְּחִלָּתוֹ הוּא מְשַׁמֵּט. וּכְשֵׁם שֶׁתַּלְמוּד קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה, כָּךְ דִּינוֹ קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה.

כִּדְרַב הַמְנוּנָא, דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין תְּחִלַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ז:י״ד) "פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן". וּכְשֵׁם שֶׁדִּינוֹ קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה, כָּךְ שְׁכָרוֹ קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״ה:מ״ד-מ״ה) "וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם, וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ, בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ".

פסקא. כָּל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּפְסוּל לְעֵדוּת. תָּנוּ רַבָּנָן: הָאוֹכֵל בַּשּׁוּק הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְכָלָב, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: פָּסוּל לְעֵדוּת. אָמַר רַב אִידִי בַּר אַבִּין: הֲלָכָה כְּיֵשׁ אוֹמְרִים. דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: רַגְזָן, לֹא עָלְתָה בְיָדוֹ אֶלָּא רַגְזָנוּתוֹ, וּלְאָדָם טוֹב מַטְעִימִים אוֹתוֹ מִפְּרִי מַעֲשָׂיו (בעולם הזה). וְכָל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, דֹּר הֶנָּאָה מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים א׳:א׳) "וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב", מוֹשָׁבוֹ, "מוֹשַׁב לֵצִים".

פרק ב

קידושין פרק ב - [תָּנוּ רַבָּנָן: עַל מְנָת שֶׁאֲנִי קָרִינָא, כֵּיוָן שֶׁקָּרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּקְרָא וְיִתְרְגֵּם. יִתְרְגֵּם מִדַּעְתֵּיהּ? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמְתַרְגֵּם פָּסוּק כְּצוּרָתוֹ, הֲרֵי זֶה בַּדַּאי, וְהַמּוֹסִיף עָלָיו, הֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף. אֶלָּא מַאי 'תַּרְגּוּם'? תִּרְגּוּם דִּידָן. וְהַנֵּי מִילֵּי דְּאָמַר לָהּ: 'קָרִינָא'. אֲבָל אָמַר לָהּ: 'קָרָא אֲנָא', עַד דְּקָרֵי אוֹרַיְתָא, נְבִיאֵי וּכְתוּבֵי בְּדִיוּקָא]. 'עַל מְנָת שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה', חִזְקִיָּה אָמַר: הֲלָכוֹת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: תּוֹרָה. מֵיתִיבִי: אֵיזוֹ הִיא 'מִשְׁנָה'? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֲלָכוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִדְרָשׁ. מַאי 'תּוֹרָה'? מִדְרַשׁ תּוֹרָה. וְהַנֵּי מִילֵּי דְּאָמַר לָהּ: 'תַּנְיָנָא', אֲבָל

(אם) אָמַר לָהּ: 'תַּנָּא אֲנָא' עַד דְּתָנֵי הִלְכָתָא, סֵיפְרָא וְסִפְרֵי [וְתוֹסֶפְתָּא]. 'עַל מְנָת שֶׁאֲנִי תַּלְמִיד', אֵין אוֹמְרִים: כְּשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹ כְּשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא, אֶלָּא כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם דָּבָר אֶחָד בְּתַלְמוּדוֹ וְאוֹמְרוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּמַסֶּכֶת כַּלָּה. 'עַל מְנָת שֶׁאֲנִי חָכָם', אֵין אוֹמְרִים: כְּחַכְמֵי יַבְנֶה, כְּרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, אֶלָּא כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ דְּבַר חָכְמָה בְּכָל מָקוֹם וְאוֹמְרָהּ. 'עַל מְנָת שֶׁאֲנִי גִּבּוֹר', אֵין אוֹמְרִים: כְּאַבָּנֵר בֶּן נֵר וּכְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, אֶלָּא כָּל שֶׁחֲבֵרָיו מִתְיָרְאִין מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי גְּבוּרָתוֹ. 'עַל מְנָת שֶׁאֲנִי עָשִׁיר', אֵין אוֹמְרִים כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם וּכְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, אֶלָּא כָּל שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְכַבְּדִים אוֹתוֹ מִפְּנֵי עָשְׁרוֹ. 'עַל מְנָת שֶׁאֲנִי צַדִּיק', אֲפִלּוּ רָשָׁע גָּמוּר, מְקֻדָּשֶׁת, שֶׁמָּא הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּדַעְתּוֹ. 'עַל מְנָת שֶׁאֲנִי רָשָׁע', אֲפִלּוּ צַדִּיק גָּמוּר, מְקֻדָּשֶׁת! שֶׁמָּא הִרְהֵר דְּבַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּלִבּוֹ.

לג עֲשָׂרָה קִבִּין חָכְמָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. עֲשָׂרָה קִבִּין יֹפִי יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה יְרוּשָׁלַיִם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. עֲשָׂרָה קִבִּין עֲשִׁירוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה רוֹמִי וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. עֲשָׂרָה קִבִּין עֲנִיּוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה בָּבֶל וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. עֲשָׂרָה קִבִּין גַּסּוּת־הָרוּחַ יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה עֵילָם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. וְגַסּוּת, לְבָבֶל לָא נָחִית? וְהָכְתִיב: (זכריה ה׳:ט׳) "וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם, וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם כִּכַנְפֵי הַחֲסִידָה, וַתִּשֶּׂנָה אֶת הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם, וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי: אָנָה הֵמָּה מוֹלִכוֹת אֶת הָאֵיפָה? וַיֹּאמֶר אֵלַי: לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ חֲנָפָה וְגַסּוּת הָרוּחַ שֶׁיְּרָדָה לְבָבֶל. אֵין, לְהָכָא נָחִית, וְאִישְׁתַּרְבּוּבֵי הוּא דְּאִישְׁתַּרְבּוּב לְהָתָם. דִּיקָא נַמִּי דִּכְתִיב: "לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת", שְׁמַע מִינָּהּ! אִינְיָן? וְהָא אָמַר מַר: סִימָן לְגַסּוּת הָרוּחַ, עֲנִיּוּת! וַעֲנִיּוּת בְּבָבֶל הוּא דְּאִיכָּא! מַאי 'עֲנִיּוּת'? 'עֲנִיּוּת דְּתוֹרָה', דִּכְתִיב: (שיר השירים ח׳:ח׳) "אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ", וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ עֵילָם, שֶׁזָּכְתָה לִלְמֹד וְלֹא זָכְתָה לְלַמֵּד. עֲשָׂרָה קִבִּים גְּבוּרָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ פָּרְסִיִּים וְכוּ'. עֲשָׂרָה קִבִּין כִּנּוּיִם יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה מָדַי וְכוּ'. עֲשָׂרָה קִבִּין כְּשָׁפִים יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ מִצְרַיִם וְכוּ'. עֲשָׂרָה קִבִּין נְגָעִים יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ חֲזִירִים וְכוּ'. עֲשָׂרָה קִבִּין זְנוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה עַרְבִיָּא וְכוּ'. עֲשָׂרָה קִבִּין עַזּוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה מֵישָׁן וְכוּ'. עֲשָׂרָה קִבִּין שִׂיחָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ נָשִׁים וְכוּ'. עֲשָׂרָה קִבִּין (שחרות) [שִׂכְרוּת] יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה (נטל כושן) [נָטְלוּ כּוּשִׁים] וְכוּ'. עֲשָׂרָה קִבִּין שְׁנָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ עֲבָדִים וְאֶחָד נָטְלוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

תַּנְיָא: הַצְּנוּעִין מוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶם, וְהַגַּרְגְּרָנִים חוֹלְקִים. מַאי 'חוֹלְקִים'? חוֹטְפִים, כְּדְקָתָנֵי סֵיפָא: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁחָטַף חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ, וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתוֹ: 'בֶּן חַמְצָן' עַד יוֹם מוֹתוֹ.

אָמַר רַבָּה בַּר [רב] שִׁילָא: מַאי קְרָאָה: (תהילים ע"א:ד') "אֱלֹהַי, פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע, מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ". (רבא) [רַבָּה] אָמַר: מֵהָכָא: (ישעיהו א':י"ז) "לִמְדוּ הֵיטֵב, דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ".

לד תַּנְיָא: שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי [וְאָמְרֵי לָהּ נְחֶמְיָה הָעַמְסוֹנִי] הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל 'אִתִּין' שֶׁבַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ: (דברים י':כ') לְ"אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", פֵּרַשׁ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, כָּל 'אִתִּין' שֶׁדָּרַשְׁתָּ, מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם? אָמַר לָהֶם: כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה, כָּךְ אֲקַבֵּל שָׂכָר עַל הַפְּרִישָׁה. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים.

לה תָּנוּ רַבָּנָן: לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוּדָה לְתַלְמִידָיו: אַל יִכָּנְסוּ תַּלְמִידֵי רַבִּי מֵאִיר לְכָאן, מִפְּנֵי שֶׁקִּנְתְּרָנִים הֵם, לֹא לִלְמֹד תּוֹרָה הֵם בָּאִים, אֶלָּא לְקַפְּחֵנוּ בַּהֲלָכוֹת הֵם בָּאִים. דָּחַק סוּמְכוּס וְנִכְנַס. אָמַר לָהֶם: כָּךְ שָׁנָה לִי רַבִּי מֵאִיר: הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ, בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבֵין קָדָשִׁים קַלִּים, לֹא קִדֵּשׁ. כָּעַס רַבִּי יְהוּדָה [עֲלֵיהֶם], אָמַר לָהֶם: לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לָכֶם: אַל יִכָּנְסוּ תַּלְמִידֵי רַבִּי מֵאִיר לְכָאן, מִפְּנֵי שֶׁקִּנְתְּרָנִים הֵם, וְלֹא לִלְמֹד תּוֹרָה הֵם בָּאִים אֶלָּא לְקַפְּחֵנוּ בַּהֲלָכוֹת הֵם בָּאִים, וְכִי אִשָּׁה בָּעֲזָרָה מְנַיִן? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יֹאמְרוּ: מֵאִיר שָׂכָב, יְהוּדָה כָּעַס, יוֹסֵי שָׁתַק, [דִּבְרֵי] תּוֹרָה, מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? וְכִי אֵין אָדָם עָשׂוּי לְקַבֵּל קִדּוּשִׁין לְבִתּוֹ בָּעֲזָרָה? וְאֵין אִשָּׁה עֲשׂוּיָה לַעֲשׂוֹת לָהּ שְׁלִיחַ לְקַבֵּל קִדּוּשֶׁיהָ בָּעֲזָרָה? וְעוֹד, דָּחֳקָה וְנִכְנְסָה מַאי?

פרק ג

קידושין פרק ג - לוֹ רַב גִּידֵל הֲוָה מְהַפֵּיךְ בְּהַהִיא אַרְעָא, אֲזִיל רַבִּי אַבָּא זַבְנָהּ, אֲזַל רַב גִּידֵל קַבְלֵיהּ לְרַבִּי זֵירָא. אֲזַל רַבִּי זֵירָא וְקַבְלֵיהּ לְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא. אָמַר לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲלֶה (עמנו) [אֶצְלֵנוּ] לָרֶגֶל. כִּי סָלִיק, אַשְׁכְּחֵיהּ, אָמַר לוֹ: עָנִי הַמְהַפֵּךְ בַּחֲרָרָה וּבָא אַחֵר וְנָטָלָהּ הֵימֶנּוּ, מַאי? אָמַר לוֹ: נִקְרָא 'רָשָׁע', וְאֶלָּא מַר, מַאי טַעְמָא עָבִיד הָכִי? אָמַר לוֹ: לָא הֲוָה יָדַעְנָא, הַשְׁתָּא נַמִּי, נֵיתְבָּהּ נִיהֲלֵיהּ מַר. אָמַר לֵיהּ: זְבוּנִי, לָא מַזְבִּינָא לָהּ, דְּאַרְעָא קָמִיתָא הִיא, וְלָא מְסַמְּנָא מִלְּתָא, אִי בָּעֵי לָהּ בְּמַתָּנָה, נִישְׁקְלֵהּ. רַב גִּידֵל לָא נָחִית לָהּ, דִּכְתִיב: (משלי ט"ו:כ"ז) "וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה". [רַבִּי אַבָּא לָא נָחִית לָהּ, מִשּׁוּם דְּהַפֵּיךְ בָּהּ רַב גִּידֵל].

לָא מַר נָחִית לָהּ וְלָא מַר נָחִית לָהּ, וּמִתְקָרְיָא: 'אַרְעָא דְּרַבָּנָן'.

מַתְנִיתִין. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל תְּנַאי שֶׁאֵינוֹ כִּתְנַאי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן, אֵינוֹ תְּנַאי, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל"ב:כ"ט) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם: אִם יַעַבְרוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן". וּכְתִיב: (שם) "וְאִם לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים". רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: צָרִיךְ הַדָּבָר לְאָמְרוֹ, שֶׁאִלְמָלֵא כֵן, יֵשׁ בַּמַּשְׁמָע שֶׁאֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא יִנָּחֲלוּ.

גְּמָרָא. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (בראשית ד׳:ז׳) "אִם תֵּיטִיב, שְׂאֵת, וְאִם לֹא תֵּיטִיב, לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ". אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא, לָמָּה לִי? סַלְקָא דַּעְתָּךְ "אִם תֵּיטִיב", אַגְרָא, "אִם לֹא תֵּיטִיב", לָא אַגְרָא וְלָא דִינָא, קָא מַשְׁמַע לָן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם כד) "אָז תִּנָּקֶה מֵאָלְתִי" וְגוֹ'. וְאֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הֵיכָא דְּנִיחָא לָהּ לְדִידָהּ וְלָא נִיחָא לֵיהּ לְדִידְהוּ, מַיְתֵי בְּעַל כּוֹרְחַיְהוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. "אִם לֹא תֹּאבֶה הָאִשָּׁה", לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ הֵיכָא דְּנִיחָא לְהוּ לְדִידְהוּ, וְלָא נִיחָא לָהּ לְדִידָהּ, נַיְתֵי בְּעַל כָּרְחָהּ? קָא מַשְׁמַע לָן]. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (ויקרא כ״ו:ט״ו) "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ" (שם) "וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ" אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ: "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ" בָּרְכָה. "אִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ" לֹא בָּרְכָה וְלֹא קְלָלָה, קָא מַשְׁמַע לָן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (ישעיהו א׳:כ׳) "אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם" וְגוֹ', "וְאִם תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם" וְגוֹ'. אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, לָמָּה לִי? אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ: "אִם תֹּאבוּ", טוֹב, "וְאִם תְּמָאֲנוּ", לֹא טוֹבָה וְלֹא רָעָה, קָא מַשְׁמַע לָן. מַאי, "חֶרֶב תְּאָכְלוּ". אָמַר רָבָא: מִילְחָא גְּלַלְנִיתָא וְנַהֲמָא דְּשַׂעֲרֵי אַקּוּשָׁא וּבַצְלֵי, דְּאָמַר מַר: פַּת פּוֹרְנִי חֲרֵבָה בְּמֶלַח וּבְצָלִים, קְשִׁים לַגּוּף כַּחֲרָבוֹת.

לז תַּנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּיַנַּאי הַמֶּלֶךְ שֶׁהָלַךְ לְכוּחְלִית שֶׁבַּמִּדְבָּר, וְכָבַשׁ שָׁם שִׁשִּׁים כְּרַכִּים, וּבַחֲזִירְתּוֹ הָיָה שָׂמֵחַ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה. (שלח) וְקָרָא לְכָל חֲכְמֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶם: אֲבוֹתֵינוּ הָיוּ אוֹכְלִים מְלוּחִים בִּזְמַן שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בִּבְנְיַן הַמִּקְדָּשׁ, אַף אָנוּ נֹאכַל מְלוּחִים זָכֹר לַאֲבוֹתֵינוּ. וְהֶעֱלוּ מְלוּחִים עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל זָהָב, וְאָכְלוּ. הָיָה שָׁם (אדם) אֶחָד, אִישׁ לֵץ, לֵב רַע וּבְלִיַּעַל, וְאֶלְעָזָר בֶּן פּוּעִירָא שְׁמוֹ. וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר בֶּן פּוּעִירָא לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, לִבָּם שֶׁל פְּרוּשִׁים עָלֶיךָ. וּמָה אֶעֱשֶׂה? הָקֵם לָהֶם בַּצִּיץ שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ. הֵקִים לָהֶם בַּצִּיץ שֶׁבֵּין עֵינָיו. הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד, וִיהוּדָה בֶּן גְּדִידָא שְׁמוֹ, וַיֹּאמֶר יְהוּדָה בֶּן גְּדִידָה לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, רַב לְךָ כֶּתֶר מַלְכוּת, הַנַּח כֶּתֶר כְּהֻנָּה לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אִמּוֹ נִשְׁבֵּית בְּמוֹדִיעִים. וַיְבַקֵּשׁ הַדָּבָר וְלֹא נִמְצָא, וַיְבַדְּלוּ חֲכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּזַעַם. וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר בֶּן פּוּעִירָא לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, הֶדְיוֹט שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל כָּךְ הוּא דִּינוֹ, וְאַתָּה מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל, כָּךְ הוּא דִּינְךָ? וּמָה אֶעֱשֶׂה? אִם אַתָּה שׁוֹמֵעַ לַעֲצָתִי, רָמְסֵם! וְתוֹרָה, מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? הֲרֵי כְּרוּכָה וּמֻנַּחַת בְּקֶרֶן זָוִית, כָּל הָרוֹצֶה לִלְמֹד יָבוֹא וְיִלְמֹד. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִיָּד נִזְרְקָה בּוֹ מִינוּת, דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר: תֵּינַח תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה מַאי? מִיָּד; וַתּוֹצֵץ הָרָעָה עַל יַד אֶלְעָזָר בֶּן פּוּעִירָא וַיֶּהֱרְגוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה הָעוֹלָם מְשֻׁתּוֹמֵם, עַד שֶׁבָּא שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח וְהֶחֱזִיר אֶת הַתּוֹרָה לְיָשְׁנָהּ.

לח בֶּן גְּרוּשָׁה וּבֶן חֲלוּצָה דַּעֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה, מְנָא לָן? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: דְּאָמַר קְרָא: (במדבר כ״ה:י״ג) "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו", בֵּין זֶרַע כָּשֵׁר וּבֵין זֶרַע פָּסוּל. אֲבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר: מֵהָכָא: (דברים ל״ג:י״א) "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ, וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה", אֲפִלּוּ חֵלְקִין שֶׁבּוֹ, תִּרְצֶה. רַבִּי יַנַּאי אָמַר: מֵהָכָא: (דברים כ״ו:ג׳) "וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם", וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל כֹּהֵן שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָמָיו? אֶלָּא, זֶה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל. בַּעַל־מוּם דַּעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, מְנָא לָן? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: אָמַר קְרָא: (במדבר כ״ה:י״ב) "לָכֵן אֱמֹר: הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם", כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא כְּשֶׁהוּא חָסֵר. וְהָא, 'שָׁלוֹם' כְּתִיב! אָמַר רַב נַחְמָן: 'וְא"ו' דְּ'שָׁלוֹם', קְטִיעָא הִיא.

פרק ד

קידושין פרק ד - לט [מַשְׁנָה. עֲשָׂרָה יוּחֲסִין עָלוּ מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כֹּהֲנֵי, לְוִיֵּי, יִשְׂרְאֵלֵי, חֲלָלֵי, גֵּרֵי, וַחֲרוּרֵי, מַמְזֵרֵי, נְתִינֵי, שְׁתוּקֵי וַאֲסוּפֵי. גְּמָרָא. מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי: 'עָלוּ מִבָּבֶל'? נֵיתְנֵי: 'הָלְכוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל'? מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָמַשְׁמַע לָן], כִּדְתַנְיָא: (דברים י״ז:ח׳) "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ", מְלַמֵּד, שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. בִּשְׁלָמָא "בֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל", הַיְינוּ דִּכְתִיב: "שם) "דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ, וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ", אֶלָּא, "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת" מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ג:ז׳) "לָכֵן, הִנֵּה יָמִים בָּאִים, נְאֻם ה', וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה' וְגוֹ', כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא" וְגוֹ'.

מ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל, עַד שֶׁעָשָׂאָהּ כְּסֹלֶת נְקִיָּה וְעָלָה. [כֹּהֲנֵי, לְוִיֵּי וְיִשְׂרְאֵלֵי, מְנָלָן דְּסָלְיקוּ? דִּכְתִיב: (עזרא ב׳:ע׳) "וַיֵּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, וּמִן הָעָם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים בְּעָרֵיהֶם, וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם". חֲלָלֵי, גֵּרֵי וַחֲרוּרֵי. 'חֲלָלֵי', מְנָלָן? דְּתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גְּדוֹלָה חֲזָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּמִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי חֲבַיָּה בְּנֵי הַקּוֹץ בְּנֵי בַרְזִלַּי אֲשֶׁר לָקַח מִבְּנוֹת בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי אִשָּׁה, וַיִּקָּרֵא עַל שְׁמָם. אֵלֶּה בִּקְשׁוּ כְתָבָם*)) הַמִּתְיַחְשִׂים וְלֹא נִמְצְאוּ, וַיְגֹאֲלוּ מִן הַכְּהֻנָּה. וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם: אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים". גֵּרֵי וַחֲרוּרֵי, מְנָלָן? אָמַר רַב חִסְדָּא: דְּאָמַר קְרָא: (שם ו) "וְכֹל הַנִּבְדָּל מִשְׁמַאת גּוֹיֵי הָאָרֶץ אֲלֵיהֶם". מַמְזֵרֵי, מְנָלָן? דִּכְתִיב: (נחמיה ב׳:י״ט) "וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי וְטֹבִיָּה הָעֶבֶד הָעַמֹּנִי". וּכְתִיב: (שם ו) "כִּי רַבִּים בִּיהוּדָה בַּעֲלֵי שְׁבוּעָה [לוֹ], כִּי חָתָן הוּא לִשְׁכַנְיָה בֶן אָרַח, וִיהוֹחָנָן בְּנוֹ לָקַח אֶת בַּת מְשֻׁלָּם בֶּן בֶּרֶכְיָה". קָסָבַר: גּוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, הַוָּלָד מַמְזֵר. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: הַוָּלָד מַמְזֵר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: הַוָּלָד כָּשֵׁר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? וְתוּ, מִמַּאי דַּהֲווּ לֵיהּ בָּנֵי, דִּלְמָא לָא הֲווּ לֵיהּ בָּנֵי? וְתוּ, מִמַּאי דְּהָכָא הֲווּ לְהוּ וּסְלִיקוּ, דִּלְמָא הָתָם הֲווּ? אֶלָּא מֵהָכָא], כְּתִיב:

(שם ז) "וְאֵלֶּה הָעוֹלִים מִתֵּל מֶלַח, תֵּל חַרְשָׁא כְּרוּב אַדּוֹן וְאִמֵּר, וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית אֲבֹתָם וְזַרְעָם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם". "תֵּל מֶלַח", אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁדּוֹמִין מַעֲשֵׂיהֶם לְמַעֲשֵׂה סְדוֹם שֶׁנֶּהְפְּכָה לְתֵל מֶלַח. "תֵּל חַרְשָׁא", זֶה שֶׁקּוֹרֵא 'אַבָּא', וְאִמּוֹ מְשַׁתְּקָתוֹ. "וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית אֲבֹתָם וְזַרְעָם, אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם", זֶהוּ אֲסוּפֵי שֶׁנֶּאֱסַף מִן הַשּׁוּק. (שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר לֹא אֶת אָבִיו וְלֹא אֶת אִמּוֹ.) "כְּרוּב אַדּוֹן וְאִמֵּר", אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמַר אָדוֹן: אֲנִי אָמַרְתִּי: יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי חֲשׁוּבִים כִּכְרוּב, וְהֵם שָׁמוּ עַצְמָם כְּנָמֵר. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמַר אָדוֹן: אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמוּ עַצְמָם כְּנָמֵר, הֵם חֲשׁוּבִים לְפָנַי כִּכְרוּב.

מא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ חָרַשׁ לְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּזְרָעוֹ מֶלַח, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ז׳:ס״א) "וְאֵלֶּה הָעוֹלִים מִתֵּל מֶלַח תֵּל חַרְשָׁא". אָמַר רַבָּה בַּר רַב אַדָּא, אָמַר רַב: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם מָמוֹן, הַוְיָין לוֹ בָּנִים שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ה׳:ז׳) "בַּה' בָּגָדוּ, [כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ"]. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: מָמוֹן פָּלַט, תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "עַתָּה יֹאכְלֵם חֹדֶשׁ אֶת חֶלְקֵיהֶם", וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: חֶלְקָן וְלֹא חֶלְקָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'חֶלְקֵיהֶם'. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: לִזְמַן מְרֻבֶּה. תַּלְמוּד לוֹמַר: 'חֹדֶשׁ', מַאי מַשְׁמַע? אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק: חֹדֶשׁ נִכְנַס וְחֹדֶשׁ יָצָא וּמָמוֹנָם אָבַד. וְאָמַר רַבָּה בַּר רַב אַדָּא, וְאָמְרִי לָהּ, אָמַר רַב סָלָא, אָמַר רַב הַמְנוּנָא: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, אֱלִיָּהוּ כָּפְתוּ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצְעוֹ. וְתָנָא: עַל כֻּלָּם אֱלִיָּהוּ כּוֹתֵב וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹתֵם: אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁפּוֹסֵל אֶת זַרְעוֹ וּפוֹגֵם אֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְלַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ. (וכל הנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקדוש ברוך הוא רוצעו.) וְכָל הַפּוֹסֵל, פָּסוּל, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׁבְחָהּ (של עולם) [לְעוֹלָם]. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמוּמוֹ פּוֹסֵל.

מב הַהוּא גַּבְרָא וְדִמְנַהֲרְדָעָא, דְּעַל לְבֵי מַטְבְּחַיָּא בְּפוּמְבְּדִיתָא, אָמַר לְהוּ: הָבוּ לִי בִּשְׂרָא, אָמְרוּ לֵיהּ: נְטַר עַד דְּשָׁקִיל שַׁמְעֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה בַּר יְחֶזְקֵאל (ברישא) וְנֵיתִיב לָךְ. אָמַר: מַאן יְהוּדָה בַּר שְׁוִיסְקֵאל דְּקָדִים לִי, דְּשָׁקִיל מִן קַמַּאי? אָזְלוּ אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה, (איקפיד, אפיק שיפורא) וְשַׁמְתֵּיהּ. אָמְרוּ לֵיהּ: רָגִיל דְּקָרֵי אִינְשֵׁי: 'עַבְדֵי', אַכְרִיז עֲלֵיהּ דְּעַבְדָּא הוּא. אָזַל הַהוּא גַּבְרָא אַזְמְנֵיהּ לְדִינָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אֵיתֵי פִּיתְקָא דְּהַזְמָנָא. אָזַל רַב יְהוּדָה לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ: אֵיזִיל אוֹ לָא אֵיזִיל? אָמַר לֵיהּ: מֵיזַל לָא מֵיבָּעֵי לָךְ לְמֵיזַל, מִשּׁוּם דְּגַבְרָא רַבָּה אַתְּ, אֶלָּא מִשּׁוּם יְקָרָא דְּבֵי נְשִׂיאָה, קוּם זִיל. אָתָא, אַשְׁכְּחֵיהּ דְּקָעָבִיד מַעֲקֶה, אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מַר לְהָא דְּאָמַר רַב הוּנָא בַּר אִידִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. אָמַר לֵיהּ: פּוּרְתָּא דְּגוּנְדְּרִיתָא הוּא דְּקָא עָבִידְנָא. אָמַר לֵיהּ: מִי סָנֵיָא 'מַעֲקֶה' דִּכְתִיב בְּאוֹרַיְתָא, אוֹ 'מְחִצָּה' דְּאָמוּר רַבָּנָן? אָמַר לֵיהּ: לֵיתִיב מַר אַקַּרְפִּיטָא. אָמַר לֵיהּ: וּמִי סָנֵיָא 'אִצְטַבָּא' דְּאָמוּר רַבָּנָן,

אוֹ 'סַפְסָל' דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי? אָמַר לֵיהּ: לֵיכּוֹל מַר אֶתְרוֹנְגָא. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הָאוֹמֵר 'אֶתְרוֹנְגָא', תִּילְתָּא בְּרֵמוּת רוּחָא, (דאית ביה, לימא) אוֹ 'אֶתְרוֹג' כְּדְקָרוּיֵה רַבָּנָן, אוֹ 'אֶתְרוֹגָא' כִּדְאַמְרֵי אִינְשֵׁי. אָמַר לֵיהּ: לִישְׁתֵּי מַר אַנְבָּגָא. אָמַר לֵיהּ: מִי סָנֵיָא 'אִיסְפָּרְגוּס' דְּקָרֵיהוּ רַבָּנָן, אוֹ 'אַנְפָּקָא' דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי. אָמַר לֵיהּ: תֵּיתֵי דּוֹנֵג תַּשְׁקִינָן. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּאִשָּׁה. (אמר לו:) קְטַנָּה הִיא. בְּפֵרוּשׁ אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּאִשָּׁה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה. נִשְׁדַּר לֵיהּ מַר שְׁלָמָא לְיַלְתָּא. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: קוֹל בְּאִשָּׁה עֶרְוָה. אֶפְשָׁר עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה. עַל יְדֵי בַּעְלָהּ? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל. שָׁלְחָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ: שָׁרֵי לֵיהּ תִּיגְרֵיהּ, דְּלָא נִישְׁוְוךְ כִּשְׁאָר (אינשי) [עַם הָאָרֶץ]. אָמַר לֵיהּ: מַאי שְׁיָאטֵיהּ דְּמַר הָכָא? אָמַר לֵיהּ: טַסְקָא דְּהַזְמְנוּתָא שָׁדַר מַר אַבַּתְרָאֵי. אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא, שׁוּתָא דְּמַר לָא גָּמִירְנָא, טַסְקָא דְּהַזְמְנוּתָא מְשַׁדַּרְנָא לְמַר? אַפִּיק דִּיסְקָא דְּהַזְמְנוּתָא מִבֵּי חַדְרֵיהּ וְאַחֲזִי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: הָא גַּבְרָא וְהָא טַסְקָא! אָמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וְאָתָא מַר לְהָכָא, לִישְׁתְּעֵי מִילֵּיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִימְרוּ: מִחַנְפֵי רַבָּנָן אַהֲדָדֵי. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא שַׁמְתֵּיהּ מַר לְהַהוּא גַּבְרָא? צְעַר שְׁלוּחָא דְּרַבָּנָן. וְנִגְּדֵיהּ מַר, דְּרַב מַנְּגִיד עַל מַאן דְּמְצַעַר שְׁלוּחָא דְּרַבָּנָן. דְּעָדִיף מִינֵּיהּ עַבְדֵּי לֵיהּ. מַאי טַעְמָא אַכְרִיז מַר עָלֵיהּ דְּעַבְדָּא הוּא? אָמַר לֵיהּ: דְּרָגִיל דְּקָרֵי אִינְשֵׁי 'עַבְדֵּי', וְתַנְיָא: כָּל הַפּוֹסֵל, פָּסוּל וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׁבְחָהּ שֶׁל עוֹלָם, וְאָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמוּמוֹ פּוֹסֵל. אֵימַר דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: לְמֵיחַשׁ לֵיהּ, לְאַכְרוּזֵי עֲלֵיהּ מִי אָמַר? אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתָא הַהוּא בַּר־דִּינֵיהּ מִנְּהַרְדְּעָא. אָמַר לֵיהּ הַהוּא בַּר דִּינֵיהּ לְרַב יְהוּדָה: לְדִידִי קָרֵית לִי 'עַבְדָּא'? דַּאֲתִינָא מִבֵּית חַשְׁמוֹנָאִי מַלְכָּא. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל דְּאָמַר: מִדְּבֵית חַשְׁמוֹנָאִי קָאֲתִינָא, עַבְדָּא הוּא! אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מַר לְהָא דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה, וּבָא וַאֲמָרָהּ, אִם קֹדֶם מַעֲשֶׂה אֲמָרָהּ, שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאִם לָאו אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. אָמַר לֵיהּ: הָא אִיכָּא רַב מַתְנָה דְּקָאֵי כְּוָתֵי. רַב מַתְנָה לָא חָזֵיהּ לְנַהַרְדְּעָא תְּלֵיסַר שְׁנֵי, הַהוּא יוֹמָא אָתָא. אָמַר לֵיהּ: דְּכִיר מַר מַאי דְּאָמַר שְׁמוּאֵל כִּי קָאֵי חֲדָא כַּרְעָא אֲגוּדָא וַחֲדָא כַּרְעָא בְּמַבָּרָא? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל דְּאָמַר: מִדְּבֵית חַשְׁמוֹנָאִי מַלְכָּא קָאֲתִינָא, עַבְדָּא הוּא, דְּלָא אִשְׁתַּיּוּר מִינַּיְהוּ אֶלָּא הַהִיא רְבִיתָא, דְּסַלְקָא לְאִיגְּרָא וְרָמְיָא קָלָא וְאָמְרָה: כָּל דְּאָמַר: "מִבֵּית חַשְׁמוֹנָאִי אֲנָא" עַבְדָּא הוּא. נָפְלָה מֵאִיגְּרָא וּמִיתָא. אַכְרוּז עֲלֵיהּ דְּעַבְדָּא הוּא. הַהוּא יוֹמָא אִקְּרָעָן כַּמָּה כְּתוּבָתָא בְּנַהַרְדְּעָא. כִּי קָא נָפִיק, נַפְקֵי אַבַּתְרֵיהּ לְמִרְגְּמֵיהּ. אָמַר לְהוּ: אִי שְׁתִיקוּ, שְׁתִיקוּ, וְאִי לָא, מְגַלֵּינָא עֲלַיְכוּ הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: תַּרְתֵּי זַרְעֵיתָא אִיכָּא בְּנַהַרְדְּעָא, חֲדָא מִיקָּרְיָא דְּבֵי יוֹנָה, וַחֲדָא מִיקָּרְיָא דְּבֵי עוֹרְבָתֵי, וְסִימָנִיךְ: טָמֵא, טָמֵא, טָהוֹר, טָהוֹר, שַׁדְיוּהָ לְהַהוּא

רִיגְמָא מִיַּדֵיהוּ, וְקָם אַטְמָא בִּנְהַר מַלְכָּא. [מַכְרִיז רַב יְהוּדָה בְּפוּמְבְּדִיתָא: אַדָא וְיוֹנָתָן, עַבְדֵי יְהוּדָה בַּר פָּפָּא, מַמְזֵירָא. בָּטֵי בַּר טוֹבִיָּה, בְּרָמוּת רוּחָא לָא שָׁקִיל גִּיטָא דְּחֵירוּתָא. מַכְרִיז רָבָא בְּמְחוֹזָא: בַּלָּאֵי, דַּנָּאֵי, טַלָּאֵי, מַלָּאֵי, זַנָּאֵי, כֻּלָּם לִפְסוּל. אָמַר רַב יְהוּדָה: גּוֹבָאֵי, גִּבְעוֹנָאֵי, דּוֹרְנוּנִיתָא, דַּרָאֵי נְתִינָאֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף: הַאי בֵּי כּוּבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא, כֻּלָּם דְּעַבְדֵי]. מג אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: אַרְבַּע מֵאוֹת עֲבָדִים, וְאָמְרֵי לָהּ: אַרְבַּעַת אֲלָפִים עֲבָדִים הָיוּ לוֹ לְקַשְׁחוּר בֶּן אִמֵּר וְכֻלָּם נִטְמְעוּ בַּכְּהֻנָּה, וְכָל כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עַזּוּת פָּנִים, אֵינוֹ אֶלָּא מֵהֶם. [אָמַר אַבָּיֵי: כּוּלְּהוּ יַתְבֵי בְּשׁוּרְיָא דְּבִנְהַרְדְּעָא]. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אִם רָאִיתָ כֹּהֵן בְּעַזּוּת מָצָח, אַל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:ד׳) "וְעַמְּךָ כְּמְרִיבֵי כֹהֵן". אָמַר רַבִּי אַבִּין בַּר רַב אַדָּא, אָמַר רַב: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ, מֵעִיד עַל כָּל הַשְּׁבָטִים וְאֵין מֵעִיד עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קכ״ב:ד׳) "שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים, שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל". אֵימָתַי הֲוֵי "עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל"? בִּזְמַן שֶׁהַשְּׁבָטִים "שִׁבְטֵי יָהּ". אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ, אֵין מַשְׁרֶה אֶלָּא עַל מִשְׁפָּחוֹת מְיֻחָסוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל׳:ח׳) "בָּעֵת הַהִיא, נְאֻם ה', אֶהְיֶה לֵאלֹהִים לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל". 'לְכָל יִשְׂרָאֵל' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'לְכָל מִשְׁפְּחוֹת', 'וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם'.

מד ["וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם"] (יחזקאל ל״ז:כ״ז) אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: זוֹ מַעֲלָה יְתֵרָה יֵשׁ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְגֵרִים, דְּאִלּוּ בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיב בְּהוּ: (שם) "וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים, וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם". וְאִלּוּ בְּגֵרִים כְּתִיב: (ירמיהו ל׳:כ״א-כ״ב) "מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלַי נְאֻם ה', וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים". אָמַר רַבִּי חֲלְבּוֹ: קָשִׁים גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י״ד:א׳) "וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם, וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב". כְּתִיב הָכָא: 'וְנִסְפְּחוּ', וּכְתִיב הָתָם: (ויקרא י״ד:נ״ז) "וְלַשְּׂאֵת וְלַסַּפַּחַת". אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְטַהֵר שְׁבָטִים, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי מְטַהֵר תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג׳:ג׳) "וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף, וְטִהַר אֶת בְּנֵי לֵוִי, וְזִקַּק אֹתָם כַּזָּהָב [וְכַכֶּסֶף], וְהָיוּ לַה' מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כֶּסֶף מְטַהֵר מַמְזֵרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף". מַאי: "מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה"? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: צְדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה, נִטְמְעָה.

מה אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הָאֲרָצוֹת עִסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִסָּה לְבָבֶל. [בִּימֵי רַבִּי בִּקְּשׁוּ לַעֲשׂוֹת בָּבֶל עִסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶן: קוֹצִים אַתֶּם מְשִׂימִים לִי בֵּין עֵינַי. רְצוֹנְכֶם יִטָּפֵל עִמָּכֶם רַבִּי חֲנִינָא בַּר חָמָא? נִטְפַּל עִמָּהֶם רַבִּי חֲנִינָא בַּר חָמָא, אָמַר לָהֶם: כָּךְ מְקֻבָּלַנִי מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם אָבִיו: כָּל אַרְצוֹת עִסָּה

לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִסָּה לְבָבֶל. בִּימֵי רַבִּי פִּנְחָס בִּקְּשׁוּ לַעֲשׂוֹת בָּבֶל עִסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם לַעֲבָדָיו: כְּשֶׁאֲנִי אוֹמֵר שְׁנֵי דְּבָרִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, טְלוּנִי בַּעֲרִיסָה וְרוּצוּ. כִּי עַיֵּיל, אָמַר לָהֶם: אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה! אַדַּיְתֵּבֵי וְקָמְעַיְנֵי בָּהּ, אָמַר לְהוּ: כָּל אֲרָצוֹת עִסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִסָּה לְבָבֶל. נְטָלוּהוּ בַּעֲרִיסָה וְרָצוּ, רָצוּ אַחֲרָיו וְלֹא הִגִּיעוּהוּ. יָשְׁבוּ וּבָדְקוּ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְסַכָּנָה וּפָרְשׁוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: 'הֵיכְלָא', בְּיֵדִינוּ הִיא, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁהֲרֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר נִטְמְעוּ בָּהּ. סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה, נִטְמְעָה. אָמַר אַבַּיֵי: אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא: מִשְׁפַּחַת בֵּית הַצְּרִיפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְרִיחֲקָהּ בֶּן־צִיּוֹן בְּזִרוֹעַ. עוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה וְקֵרְבָהּ בֶּן־צִיּוֹן בְּזִרוֹעַ. כְּגוֹן אֵלּוּ, אֵלְיָהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר, לְרַחֵק וּלְקָרֵב. כְּגוֹן אֵלּוּ דִּיְדְעִין, אֲבָל מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה, נִטְמְעָה. תָּאנָא: עוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה וְלֹא רָצוּ חֲכָמִים לְגַלּוֹתָהּ, אֲבָל חֲכָמִים מוֹסְרִים אוֹתוֹ לְבָנֶיהֶם וּלְתַלְמִידֵיהֶן פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, וְאַמְרֵי לָהּ: פַּעֲמַיִם בְּשָׁבוּעַ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר: פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, כִּדְתַנְיָא: הֲרֵינִי נָזִיר אִם לֹא אֶגַּלֶּה מִשְׁפָּחוֹת, יִהְיֶה נָזִיר וְלֹא יְגַלֶּה מִשְׁפָּחוֹת].

מו אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת, חֲכָמִים מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְתַלְמִידֵיהֶם פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, וְאַמְרֵי לָהּ: פַּעֲמַיִם בְּשָׁבוּעַ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר: פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, דִּכְתִיב: (שמות ג׳:ט״ו) "זֶה שְׁמִי לְעֹלָם", 'לַעֲלָם' כְּתִיב. רָבָא סָבַר לְמִדְרְשֵׁיהּ בְּפִירְקָא, אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא: 'לַעֲלָם' כְּתִיב. רַבִּי אֲבִינָא רָמֵי, כְּתִיב: 'זֶה שְׁמִי', וּכְתִיב: (שם) 'זֶה זִכְרִי', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא, נִכְתָּב אֲנִי בְּי"ד ה״א, וְנִקְרָא בְּאָלֶ"ף דָּלֶ"ת. תָּנוּ רַבָּנָן: בָּרְאשׁוֹנָה, שֵׁם בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה [אוֹתִיּוֹת] הָיוּ מוֹסְרִים אוֹתוֹ לְכָל אָדָם, מְשֻׁרְבִּין הַפְּרִיצִים, הָיוּ מוֹסְרִים אוֹתוֹ לַצְּנוּעִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה, וְהַצְּנוּעִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה מַבְלִיעִין אוֹתוֹ בִּנְעִימוֹת אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: פַּעַם אַחַת עָלִיתִי אַחַר אָחִי אִמִּי לַדּוּכָן, וְהִטִּיתִי אָזְנִי אֵצֶל כֹּהֵן גָּדוֹל, וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהִבְלִיעַ שֵׁם בִּנְעִימַת אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שֵׁם בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת, אֵין מוֹסְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁצָּנוּעַ וְעָנָו וְעוֹמֵד בַּחֲצִי יָמָיו וְאֵינוֹ כּוֹעֵס וְאֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּר וְאֵינוֹ מַעֲמִיד עַל מִדּוֹתָיו, וְכָל הַיּוֹדְעוֹ וְהַזָּהִיר בּוֹ וְהַמִּשְׁמְרוֹ בְּטָהֳרָה, אֲהוּב לְמַעְלָה וְנֶחְמָד לְמַטָּה, וְאֵימָתוֹ עַל הַבְּרִיּוֹת וְנוֹחַל שְׁנֵי עוֹלָמִים; הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא. מז זְעִירִי הֲוָה קָא מְשַׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דַּהֲוָה אָמַר לֵיהּ: נָסִיב בְּרַתְּיִ. יוֹמָא חַד הֲווּ קָאָזְלִי בְּאוֹרְחָא, מַטוּ לְעוּרְקָמָא דְּמַיָּא, אַרְכְּבֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן אַכַּתְפֵּיהּ וְקָא מַעֲבַר לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אוֹרַיְתִין כְּשֵׁרָה, בְּנַתִּין לָא כָּשְׁרָן? מַאי דַּעְתִּיךְ? אֵילֵימָא מִדִּתְנַן: עֶשְׂרָה יוּחֲסִין עָלוּ מִבָּבֶל: כֹּהֲנֵי, לְוֵיֵי, וְיִשְׂרְאֵלֵי. אֲטוּ כֹּהֲנֵי, לְוֵיֵי וְיִשְׂרְאֵלֵי, כּוּלְּהוּ סְלִיקוּ? כִּי הֵיכִי דְּאִשְׁתַּיּוּר

מֵהַנֵּי, אִשְׁתַּמִּיטְתֵּיהּ הָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל עַד שֶׁעָשָׂאהּ כְּסֹלֶת נְקִיָּה וְעָלָה. עוּלָּא אִיקְּלַע לְפוּמְבְּדִיתָא, לְבֵי רַב יְהוּדָה, חַזְיֵהּ לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ, דְּגַדֵּד וְלָא נָסֵיב. אָמַר: מַאי טַעְמָא לָא קָמְנָסֵיב לֵיהּ מַר אִיתְּתָא לִבְרֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: מִי יָדַעְנָא מֵהֵיכָא אַנְסְבֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אַטּוּ אֲנָן, מִי יָדְעִינַן מֵהֵיכָן קָאַתְינַן? דִּלְמָא מֵהַנָּךְ דִּכְתִיב: (איכה ה׳:י״א) "נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ, בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה". וְכִי תֵּימָא: גּוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוְּלָד כָּשֵׁר, וְדִלְמָא מֵהַנָּךְ דִּכְתִיב: (עמוס ו׳:ד׳) "הַשֹּׁכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן וּסְרָחִים עַל עַרְשׂוֹתָם", וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: אַלּוּ בְּנֵי אָדָם הַמַּשְׁתִּינִים מַיִם בִּפְנֵי מִטּוֹתֵיהֶם עֲרֵמִים. וּמְגַדֵּף בָּהּ רַבִּי אַבָּהוּ: (אלא מעתה) אִי הָכִי, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) "לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים", מִשּׁוּם דְּמַשְׁתִּינִים מַיִם בִּפְנֵי מִטּוֹתֵיהֶם עֲרֵמִים, יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים? אֶלָּא, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים זֶה עִם זֶה, וּמְדַבְּקִים מִטּוֹתֵיהֶם זוֹ בְּזוֹ, וּמַחֲלִיפִין נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה, וּמַסְרִיחִים עַרְשׂוֹתָם בְּשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶם. אָמַר לֵיהּ: הֵיכִי נַעֲבִיד? אָמַר לֵיהּ: זִיל בָּתַר שְׁתִיקוּתָא, כִּי הַאי דְּבַדְקֵי בְּנֵי מַעֲרָבָא, כִּי מִינְצוּ בֵּי תְּרֵי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, חָזוּ, הֵי מִינַיְהוּ דְּקָדִים וְשָׁתִיק, אַמְרֵי: הָא, מְיַחַס טָפֵי. אָמַר רַב: שְׁתִיקוּתָא דְּבָבֶל הַיְנוּ יְחוּסָא. אֵינִי? וְהָא אִיקְּלַע רַב לְבֵי שַׁפִּי חַלָּא, וּבָדַק בְּהוּ, (היכי בדק?) [מאי] לָאו, לְיוּחֲסִים, לָא, *)) אִי שַׁתְּקֵי אִי לָא שַׁתְּקֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אִם רָאִיתָ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁמִּתְגָּרִים זֶה בָּזֶה, [שֶׁמָּץ] פְּסוּל יֵשׁ בְּאֶחָד מֵהֶם, וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָם לְדַבֵּק אֶחָד בַּחֲבֵרוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אִם רָאִיתָ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת מִתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ, שֶׁמָּץ פְּסוּל יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן, וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָהּ לְדַבֵּק בַּחֲבֶרְתָּהּ.

[אָמַר רַב פָּפָּא סָבָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: בָּבֶל, בְּרִיאָה. מִישׁוֹן, מִיתָה. מָדַי, חוֹלָה. עֵילָם, גּוֹסֶסֶת. וּמַה בֵּין חוֹלִין לְגוֹסְסִין? רֹב חוֹלִין לְחַיִּים, רֹב גּוֹסְסִין לְמִיתָה].

מח [אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: מַאי דִּכְתִיב: (מלכים ב י״ח:י״א) "וַיַּנְחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר, נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי". 'חְלַח', זוֹ חִלָּזוֹן. 'חָבוֹר', זוֹ הַדְיָיב. 'נְהַר גּוֹזָן', זוֹ גִּינְזַק. 'עָרֵי מָדַי', זוֹ חַמְדָּן וְחַבְרוֹתֶיהָ, וְאָמְרֵי לָהּ: זוֹ נִיהוֹנַד וְחַבְרוֹתֶיהָ. מַאי 'חַבְרוֹתֶיהָ'? אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּרַךְ מוֹשְׁכֵי חוּסְקֵי וְרוּמְקֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכֻלָּם לִפְסוּל. קָסַלְקָא דַּעְתָּא: 'מוֹשְׁכֵי' הַיְנוּ 'מוֹשְׁכְנִי', וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין, אָמַר שְׁמוּאֵל: 'מוֹשְׁכְנִי', הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לִיוּחֲסִין. אֶלָּא 'מוֹשְׁכֵי' לְחוּד וּ'מוֹשְׁכְנִי' לְחוּד]. (דניאל ז׳:ה׳) "וּתְלָת עִלְעִין בְּפַמַּהּ בֵּין שִׁנַּהּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ חִלָּזוֹן וְהַדְיָיב וּנְצִיבִין, שֶׁפְּעָמִים בּוֹלְעָתָן וּפְעָמִים פּוֹלְטָתָן. (שם) "וַאֲרוּ חֱיוָה אָחֳרִי תִּנְיָנָה דָּמְיָה לְדֻב", תָּנֵי רַב יוֹסֵף: אֵלּוּ פָּרְסִיִּים, שֶׁאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים כְּדֻב, וּמְסַרְבָּלִים כְּדֻב, וּמְגַדְּלִים שֵׂעָר כְּדֻב, וְאֵין לָהֶם מְנוּחָה כְּדֻב. רַבִּי אַמִּי, כִּי הֲוָה חָזֵי פָּרְסָא דָּרְכִיב, אָמַר: הַיְנוּ דֻּבָּא נַיְדָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְלֵוִי: הַרְאֵנִי פָּרְסִיִּים, אָמַר לֵיהּ: דּוֹמִים לַחֲיָלוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד. הַרְאֵנִי

חַבָּרִים, אָמַר לֵיהּ: דּוֹמִים לְמַלְאָכֵי חַבָּלָה. הַרְאֵנִי יִשְׂמָעֵאלִים, אָמַר לֵיהּ: דּוֹמִים לְשִׁעִירִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא. הַרְאֵנִי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל, אָמַר לֵיהּ: דּוֹמִים לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת.

מט כִּי הֲוָה נִיחָא נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי, אָמַר: הוּמַנְיָא אִיכָּא בְּבָבֶל, כּוּלָּהּ דְּעַמּוֹנָאֵי הִיא. (סנהדרין כא) [מַסְגְּרָיָא] אִיכָּא בְּבָבֶל, כּוּלָּהּ דְּמִמְזָרְאֵי הִיא. בִּירְקָא אִיכָּא בְּבָבֶל, שְׁנֵי אַחִים יֵשׁ (שם) שֶׁמַּחֲלִיפִים נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה. בִּירְתָּא דְּסַטְיָא אִיכָּא בְּבָבֶל, הַיּוֹם סָרוּ מֵאַחֲרֵי ה', דְּאַקְפֵי פֵּירָא דְּכַוְּרֵי וְאָזְלוּ וְצָדוּ בְּהוּ בְּשַׁבְּתָא. שַׁמְתִּינְהוּ רַבִּי אֲחִי בַּר יֹאשִׁיָּה, וְאִשְׁתַּמּוּד. אַקְּרָא דְּאַנְמָא אִיכָּא בְּבָבֶל, אַדָּא בַּר אַהֲבָה יֵשׁ בָּהּ, הַיּוֹם יוֹשֵׁב בְּחֵיקוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. הַיּוֹם נוֹלַד רַב יְהוּדָה בְּבָבֶל, דְּאָמַר מַר: כְּשֶׁמֵּת רַבִּי עֻקְבָא נוֹלַד רַבִּי, כְּשֶׁמֵּת רַבִּי נוֹלַד רַב יְהוּדָה, כְּשֶׁמֵּת רַב יְהוּדָה נוֹלַד רָבָא. כְּשֶׁמֵּת רָבָא נוֹלַד רַב אַשִׁי. לְלַמְּדָךְ, שֶׁאֵין צַדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁנִּבְרָא צַדִּיק כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א׳:ה׳) "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ", עַד שֶׁלֹּא כָּבְתָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ג׳:ג׳) "וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב" וְגוֹ'.

נ "צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו". (איכה א׳:י״ז) רַב יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּגוֹן הוּמַנְיָא לְפוּם נַהֲרָא. (יחזקאל י״א:י״ג) "וַיְהִי כְּהִנָּבְאִי, וּפְלַטְיָהוּ בֶן בְּנָיָה מֵת, וָאֶפֹּל עַל פָּנַי וָאֶזְעַק קוֹל גָּדוֹל, וָאֹמַר: אָהָהּ ה' אֱלֹהִים". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: לְטוֹבָה, וְחַד אָמַר: לְרָעָה. מַאן דְּאָמַר: 'לְטוֹבָה', כִּי הָא דְּאִיסְתַּנְדְּרִי דְּמֵישָׁן, חַתְנֵיהּ דִּנְבוּכַדְנֶאצַּר הֲוָה, שְׁלַח לֵיהּ: מִכּוּלֵּי הַאי שִׁיבְיָא דְּאַיְתִית לָךְ, לָא שְׁדַרְתְּ לָן דְּקַאי לְקַמָּן? בָּעֵי לְשַׁדּוּרֵי לֵיהּ מִישְׁרָאֵל, אָמַר לוֹ פְּלַטְיָהוּ בֶּן בְּנָיָה: אֲנַן דְּחַשְׁבִינָן, נֵיקוּם מִקַּמָּךְ הָכָא, וְעַבְדִּין נֵיזְלוּ לְהָתָם. וְאָמַר נָבִיא: מִי שֶׁעָשָׂה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל יָמוּת בַּחֲצִי יָמָיו? מַאן דְּאָמַר: 'לְרָעָה', דִּכְתִיב: (שם) "וַתָּבֵא אֹתִי אֶל שַׁעַר בֵּית ה' הַקָּדְמוֹנִי, הַפּוֹנֶה קָדִימָה, וְהִנֵּה בְּפֶתַח (שער ההיכל בין האולם ולמזבח) [הַשַּׁעַר] עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ, וָאֶרְאֶה בְתוֹכָם אֶת יַאַזַנְיָה בֶן עַזּוּר, וְאֶת פְּלַטְיָהוּ בֶן בְּנָיָהוּ שָׂרֵי הָעָם". וּכְתִיב: (שם ח) "וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית, וְהִנֵּה פֶתַח הֵיכַל ה' בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ, אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה', וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה". מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי מַעֲרָב? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'"? מְלַמֵּד, שֶׁהָיוּ מַפְרִיעִין עַצְמָם, וּמִתְרִיזִין עַצְמָם כְּלַפֵּי מַעְלָה. וְקָאָמַר נָבִיא: מִי שֶׁעָשָׂה הָרָעָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל, יָמוּת עַל מִטָּתוֹ? [וְתִסְתַּיֵּם דְּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: 'לְרָעָה', דְּאָמַר רַב חִיָּא בַּר אַבִּין, אָמַר שְׁמוּאֵל: 'מוֹשְׁכְנִי', הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לְיוֹחֲסִים, מֵישׁוֹן, לָא חָשׁוּ לְהּ לֹא מִשּׁוּם עֲבֵדוּת, וְלֹא מִשּׁוּם מַמְזֵרוּת, אֶלָּא כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ בָהּ לֹא הִקְפִּידוּ עַל הַגְּרוּשׁוֹת. לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: שְׁמוּאֵל אָמַר: 'לְטוֹבָה', וּשְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר: הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ יָצָא לְחֵרוּת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות יג) "וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כָּסֶף", 'עֶבֶד אִישׁ', וְלֹא

'עֶבֶד אִשָּׁה'?! אֶלָּא, עֶבֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו, קָרוּי 'עֶבֶד', עֶבֶד שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו, אֵין קָרוּי 'עֶבֶד']. תָּנוּ רַבָּנָן: מַמְזֵירֵי וּנְתִינֵי טָהוֹרִים לֶעָתִיד לָבוֹא, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין טָהוֹרִים. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (יחזקאל ל"ו:כ"ה) "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם". אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "מִכָּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם", וְלֹא מִן הַמַּמְזֵרוּת. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אֲטַהֵר אֶתְכֶם", הֱוֵי אוֹמֵר: אַף מִן הַמַּמְזֵרוּת. בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (זכריה ט':ו') "וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד". אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי, מַאי, "וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד"? כְּדִמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף: "יְתִבוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל לְרוּחָצָן בְּאַרְעָהוֹן, דַּהֲווּ דָּמוּ בָּהּ לְנוּכְרָאִין". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף: אִי לָאו דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, הָווּ אַתֵּי אֵלִיָּהוּ וּמַפֵּיק מִינָּן צַוָּרֵי צַוָּרֵי [קוֹלָרִין].

נא מִשְׁנָה. אֵין בּוֹדְקִין לֹא מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן הַדּוּכָן וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן סַנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה. וְכָל שֶׁהֶחְזִקוּ אֲבוֹתָיו מִשּׁוֹטְרֵי הָרַבִּים וְגַבָּאֵי צְדָקָה מַשִּׁיאִין לַכְּהֻנָּה, וְאֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק אַחֲרֵיהֶם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיָה חָתוּם עֵד בְּעַרְכֵי הַיִּשְׁנָה שֶׁל צִפּוֹרִי. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיָה מֻכְתָּב בְּאִסְטַרְטְיָא שֶׁל מֶלֶךְ.

נב פִּסְקָא. "וְלֹא מִסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה", מַאי טַעְמָא? דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: כִּשֵּׁם שֶׁבֵּית־דִּין מְנַקִּים בְּצֶדֶק, כָּךְ מְנַקִּים מִכָּל מוּם. אָמַר מְרֵימַר: מַאי קְרָאָה: (ש"ה ד) "כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, וּמוּם אֵין בָּךְ". אֵימָא 'מוּם', מוּמָא מַמָּשׁ? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אָמַר קְרָא: (במדבר י"א:ט"ז) "וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ", 'עִמָּךְ', בְּדוֹמִים לָךְ! וְדִלְמָא, מִשּׁוּם שְׁכִינָה? אָמַר רַב נַחְמָן: אָמַר קְרָא: (שמות י"ח:כ"ב) "וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ", בְּדוֹמִים לָךְ".

נג פִּסְקָא. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיָה מֻכְתָּב בְּאִסְטַרְטְיָא שֶׁל מֶלֶךְ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: בַּחֲיָלוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָאָה? דִּכְתִיב: (ד"ה א ז) "וְהִתְיַחְשָׁם בַּצָּבָא בַּמִּלְחָמָה". וְטַעְמָא מַאי? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כְּדֵי שֶׁתְּהֵא זְכוּתָם וּזְכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּם. וְהָאִיכָּא: (שמואל ב כ"ג:ל"ז) "צֶלֶק הָעַמּוֹנִי"? מַאי לָאו דְּאַתֵּי מֵעַמּוֹן, לָא, דְּיָתִיב בְּעַמּוֹן. וְהָאִיכָּא: (שם) "אוּרִיָּה הַחִתִּי"? מַאי לָאו, דְּאַתֵּי מֵחֵת? לָא, דְּיָתִיב בְּחֵת. וְהָאִיכָּא "אִתַּי הַגִּתִּי", וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי דְּיָתִיב בְּגַת, וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן: אִתַּי הַגִּתִּי בָּא וּבִטְּלָהּ. (לעבודה זרה?) וְעוֹד, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים הָיוּ לוֹ לְדָוִד, וְכֻלָּם בְּנֵי יְפַת תֹּאַר הָיוּ, וְכֻלָּם מִסְתַּפְּרִים קוֹמֵי וּמְגַדְּלִים בְּלוֹרִית הָיוּ וְכֻלָּם יוֹשְׁבִים בְּקִרוֹנְיוֹת שֶׁל זָהָב וְהָיוּ מְהַלְּכִים בְּרָאשֵׁי גְּיָסוֹת, וְהֵם הֵם בַּעֲלֵי אֲגַרוֹפִים שֶׁל בֵּית דָּוִד. דְּאַזְלֵי לִבְעוּתֵי עָלְמָא.

נד מִשְׁנָה. לֹא יִתְיַחֵד אָדָם עִם שְׁתֵּי נָשִׁים, אֲבָל אִשָּׁה אַחַת מִתְיַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים. גְּמָרָא. [מַאי טַעְמָא? תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: הוֹאִיל וְנָשִׁים דַּעְתָּן קַלּוֹת עֲלֵיהֶן. מְנָא הֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: רֶמֶז לְיִחוּד מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ג:ז׳) "כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ", וְכִי בֶּן אֵם מֵסִית? בֶּן אָב אֵינוֹ מֵסִית? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: בֵּן מִתְיַחֵד עִם אִמּוֹ, וְאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. פַּשְׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? אָמַר אַבַּיֵי: לָא מִיבָּעְיָא קָאָמַר, לָא מִיבָּעְיָא 'בֶּן־אָב' דְּסָנֵי לֵיהּ, וְעַיֵּיץ לֵיהּ עֲצוֹת רָעוֹת, אֶלָּא אֲפִלּוּ 'בֶּן־אֵם' דְּלָא סָנֵי לֵיהּ, אֵימָא צַיְתֵי לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן]. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּתַנְיָא: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם יוֹצֵא בְּחֵיק, וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים, אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים. אֲפִלּוּ תֵּימָא אַבָּא שָׁאוּל, בִּשְׁעַת אֲנִינוּת תָּבִיר יְצֶרֵיהּ. וְרַבָּנָן סַבְרֵי כְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: (איכה ג׳:ל״ט) "מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי, גֶּבֶר עַל חֶטְאָו", אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת אֲנִינוּתוֹ שֶׁל אָדָם, יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו. וְאַבָּא שָׁאוּל? כִּי כְּתִיב הַהוּא, בְּמִתְרָעֵם עַל מִדּוֹתָיו כְּתִיב, וְהָכִי קָאָמַר: מַה יִּתְרָעֵם עַל מִדּוֹתָיו? וְכִי גֶּבֶר עַל חֶטְאָיו? דַּיּוֹ חַיִּים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ. וְרַבָּנָן? (אין מתגבר אפילו באנינות) כִּי הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּהַהִיא אִתְּתָא, דַּהֲוָה עוּבְדָא וְאַפִּיקְתֵּיהּ.

[פִּסְקָא]. אֲבָל אִשָּׁה אַחַת מִתְיַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּכְשֵׁרִים, אֲבָל בִּפְרוּצִים, אֲפִלּוּ בַּעֲשָׂרָה נַמִּי לָא! הֲוָה מַעֲשֶׂה, וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה בְּמַטָּה. אָמַר רַב יוֹסֵף: תֵּדַע דְּמִחַבְּרֵי בֵּי עֲשָׂרָה וְגַנְבֵי כְּשׁוּרָא וְלָא מִיכְסְפֵי מֵהֲדֵדֵי.

רַב וְרַב יְהוּדָה הֲווּ קָאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא, (אתאי) [הֲווּ קָאָזְלָא] הַהִיא אִתְּתָא קַמַּיְהוּ. אָמַר לוֹ רַב לְרַב יְהוּדָה: דַּל כַּרְעֵיךְ מִקַּמֵּיהּ גֵּיהִנֹּם. אָמַר לוֹ: וְהָא מַר אָמַר: בִּכְשֵׁרִים, שַׁפִּיר דָּמְיָא. אָמַר לֵיהּ: מִי יֵימַר דִּבְכְשֵׁרִים כְּגוֹן אֲנָא וְאַתְּ? אֶלָּא כְּגוֹן רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי וַחֲבֵרָיו. [רַב בֵּיבִי אִיקְלַע לְבֵי רַב יוֹסֵף, בָּתַר דְּכָרֵךְ רֵיפְתָּא, אָמַר לְהוּ: שְׁקוּלֵי דַּרְגָא מִתּוּתֵי בֵּיבִי. וְהָא אָמַר רַבָּה: בַּעְלָהּ בָּעִיר, אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד. שַׁאנִי רַב בֵּיבִי. דְּשׁוֹשְׁבִינְתֵּיהּ הֲוָאי, וְגַיְסָא בֵּיהּ. אָמַר רַב כַּהֲנָא: אֲנָשִׁים מִבַּחוּץ וְנָשִׁים מִבִּפְנִים, אֵין חוֹשְׁשִׁים מִשּׁוּם יִחוּד. אֲנָשִׁים מִבִּפְנִים וְנָשִׁים מִבַּחוּץ, חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא אִיפְּכָא. אָמַר אַבַּיֵי: הַשְׁתָּא דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא הָכִי, וְתָנָא מַתְנִיתָא אִיפְּכָא, אֲנָא נַעֲבִיד לְחוּמְרָא. אַבַּיֵי דַּיֵּיר גּוּלְפֵי, רָבָא דַּיֵּיר קָנָה. אָמַר אַבִּין: סַקְּבָא דְּשַׁתָּא, רִיגְלָא].

נה הַנָּךְ שְׁבוּיֶיתָא דַּאֲתָאן לִנְהַרְדְּעָא, אַסְקִינְהוּ לְבֵי רַב עַמְרָם חֲסִידָא, (אמר:) שְׁקוּלוּ דַּרְגָּא מִקַּמַּיְהוּ. בַּהֲדֵי דְּקָא חָלְפָה חָדָא מִינַּיְהוּ, נָפַל נְהוֹרָא בְּאֵיפּוּמָא. שַׁקְלֵיהּ רַב עַמְרָם לְדַרְגָּא, דְּלָא הֲווּ יָכְלִין בֵּי עֲשָׂרָה לְמִידַלֵּייהּ, דַּלֵּייהּ לְחוּדֵיהּ. סָלִיק וְאָזִיל. כִּי מָטָא לְפַלְגָא דְּדַרְגָּא, אִפְּשַׁח, רָמָא קָלָא: (אמר) "נוּרָא בֵּי עַמְרָם". אַתּוּ רַבָּנָן, אָמְרוּ לֵיהּ: כְּסִיפְתִּינָן. אָמַר לְהוּ:

מוּטָב תִּכְסְפוּ בֵּי עַמְרָם בְּעָלְמָא הַדֵּין וְלָא תִּכְסְפוּ מִינֵיהּ לְעָלְמָא דְּאַתְי. אַשְׁבְּעֵיהּ (ליצריה) דְּיִנְפַּק מִינֵיהּ, נָפַק מִינֵיהּ כִּי עַמּוּדָא דְּנוּרָא. אָמַר לֵיהּ: חָזִית, דְּאַתְּ 'נוּרָא', וַאֲנָא 'בִּשְׂרָא', וַאֲנָא עָדִיפְנָא מִינָךְ!

נו רַבִּי מֵאִיר הֲוָה מִתְלוֹצֵץ בְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, יוֹמָא חָדָא אִידְמֵי לֵיהּ שָׂטָן כְּאִתְּתָא בְּהַהּ גִּיסָא דְּנַהֲרָא, לָא הֲוָה מַבְרָא. נָקַט מִצְרָא וְקָא עָבַר. (ואזיל) כִּי מָטָא פַּלְגָא דְּמִצְרָא, שַׁבְקֵיהּ. אָמַר: אִי לָאו דְּקָא מַכְרִיזְנָא (עלך) בְּרַקִּיעָא: הִזָּהֲרוּ בְּרַבִּי מֵאִיר וְתוֹרָתוֹ, שַׁוִּיתִינְהוּ לְדָמָךְ כְּתַרְתֵּי מָעֵי. רַבִּי עֲקִיבָא הֲוָה מִתְלוֹצֵץ בְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה. יוֹמָא חָדָא אִידְמֵי לֵיהּ שָׂטָן כְּאִתְּתָא בְּרִישׁ דִּיקְלָא. נַקְטֵיהּ לְדִיקְלָא וְקָא סָלִיק וְאָזִיל. כִּי מָטָא לְפַלְגֵיהּ דְּדִיקְלָא, שַׁבְקֵיהּ. אָמַר: אִי לָאו דְּמַכְרִיזְנָא (עלך) בְּרַקִּיעָא: הִזָּהֲרוּ בְּרַבִּי עֲקִיבָא וְתוֹרָתוֹ, שַׁוִּיתִין לְדָמָךְ כְּתַרְתֵּי מָעֵי.

נז פְּלִימוֹ הֲוָה רָגִיל לְמֵימַר כָּל יוֹמָא: גִּירָא בְּעֵינֵיהּ דְּשִׁטְנָא, יוֹמָא חַד מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי הֲוָה, אִידְמֵי לֵיהּ כְּעַנְיָא. אָתָא קָרָא אַבָּבָא, אַפִּיקוּ לֵיהּ רִיפְתָּא. אָמַר לֵיהּ: יוֹמָא כִּי הָאִידָנָא, כּוּלֵי עָלְמָא מְגַוְּאֵי וַאֲנָא אַבָּרְאֵי? עַיְּלֵיהּ וּקְרֵיבוּ לֵיהּ רִיפְתָּא. אָמַר לֵיהּ: יוֹמָא כִּי הָאִידָנָא, כּוּלֵי עָלְמָא אַתַּכָּא וַאֲנָא לְחוּדָאי? אַתְיוּהָ אוֹתְבוּהָ אַתַּכָּא. הֲוָה יָתִיב, מָלֵא נַפְשֵׁיהּ שִׂיחָנָא וְכִיבֵי עֲלֵיהּ, [וַהֲוָה] קָעָבִיד בֵּיהּ מִילֵי דְּמָאִיס. אָמְרוּ לֵיהּ: תִּיב שַׁפִּיר! אָמַר לְהוּ: הָבוּ לִי כַּסָּא! יְהָבוּ לֵיהּ כַּסָּא, אַכְמַר שְׁדֵי בֵּיהּ כִּיחַ. נָחֲרוּ בֵּיהּ, שְׁקָא וּמִית. שָׁמְעוּ דַּהֲווּ קָאָמְרוּ: "פְּלִימוֹ קְטַל גַּבְרָא", "פְּלִימוֹ קְטַל גַּבְרָא", עָרַק וְטָשׁ בְּבֵית הַכִּסֵּא. אָזַל בַּתְרֵיהּ, נָפַל קַמֵּיהּ. כַּד חָזְיֵיהּ דַּהֲוָה מְצַטַּעַר, גָּלֵי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ, אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא אָמַרְתָּ הָכִי? וְאֶלָּא הֵיכִי אֵימָא? אָמַר לֵיהּ: לֵימָא מַר: "רַחֲמָנָא נִיגְעַר בֵּיהּ בַּשָּׂטָן".

נח רַבִּי חִיָּא בַּר אַשִׁי הֲוָה רָגִיל, כָּל עִידָּן דַּהֲוָה נָפִיל עַל אַפֵּיהּ, הֲוָה אָמַר: "הָרַחֲמָן יַצִּילֵנִי מִיֶּצֶר־הָרָע". יוֹמָא חַד שְׁמַעְתִּינְהוּ דְּבֵיתְהוּ, אָמְרָה: מִכְּדֵי, הָא כַּמָּה שְׁנֵי דְּפָרִישׁ לֵיהּ מִינָּאי, מַאי טַעְמָא קָאָמַר הָכְי? יוֹמָא חָדָא הֲוָה קָא גָּרִיס בְּגִינְתֵּיהּ, קַשְׁטָה נַפְשֵׁיהּ, חָלְפָה וְתַנְיֵיהּ קַמֵּיהּ. אָמַר לָהּ: מַאן אַתְּ? אָמְרָה: אֲנָא (ליה) חֲרוּתָא, דְּהַדְרִי מִיּוֹמָא, תָּבְעָהּ. אָמְרָה לֵיהּ: אַיְתִי נִיהֵלִי לְהַהּ רוּמְנָא דְּרִישׁ צוּצִיתָא, שָׁוַר, אָזַל, אַתְיֵיהּ נִיהֲלָהּ. כִּי אָתָא לְבֵיתֵיהּ, הֲוָה קָא שַׁגְרָא דְּבֵיתְהוּ תַּנּוּרָא, סָלִיק וְקָא יָתִיב בְּגַוֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לָהּ: הָכִי וְהָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה. אָמְרָה לֵיהּ: אֲנָא הָוֵאי. לָא אַשְׁגַּח בָּהּ, עַד דִּיהֲבָה לֵיהּ סִימָנָא. אָמַר לָהּ: אֲנָא מִיהָא לְאִיסּוּרָא אִיכַּוְּנִי. כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הָיָה מְצַטַּעֵר, עַד שֶׁמֵּת בְּאוֹתָהּ מִיתָה. דְּתַנְיָא: (במדבר ל׳:י״ג) "אִישָׁהּ הֶפֵר וַה' יִסְלַח לָהּ", בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? בְּאִשָּׁה שֶׁנְּדָרָה בְּנָזִיר, וְשָׁמַע בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וְהָיְתָה שׁוֹתָה יַיִן וּמְטַמְּאָה לְמֵתִים.

נט רַבִּי עֲקִיבָא, כִּי הֲוָה מָטֵי לְהַאי פְּסוּקָא, הֲוָה בָּכֵי, אָמַר: וּמַה מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל בְּשַׂר חֲזִיר, וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר טָלֶה, אָמְרָה תּוֹרָה: צְרִיכָה כַּפָּרָה וּסְלִיחָה, מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל בְּשַׂר חֲזִיר, וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (ויקרא ה׳:י״ז) ("והוא לא) ["וְלֹא] יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ", כְּשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְפָסוּק זֶה, הָיָה בּוֹכֶה: וּמַה מִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל שֶׁמֶן, וְעָלָה בְּיָדוֹ חֵלֶב, אָמְרָה תּוֹרָה: "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ", מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל חֵלֶב וְעָלָה בְּיָדוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ", עַל דָּבָר זֶה יְדִוּוּ כָּל הַדְּוּוִים.

רַב אַחָא בַּר אַבָּא אִיקְלַע לְבֵי רַב חִסְדָּא חַתְנֵיהּ, שַׁקְלֵיהּ לְבַת בְּרַתֵּיהּ, [אוֹתְבוּהָ בְּכַנְפֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לַהּ מַר דִּמְקַדְּשָׁא? אָמַר לֵיהּ: עָבְרַתְּ לָךְ אַדְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, וְאִיתֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר: אָסוּר לָאָדָם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֹאמַר, בְּפִלּוֹנִי אֲנִי רוֹצָה]. מַר נַמִּי עָבַר לֵיהּ אַדִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מְשִׁתַּמְּשִׁין בְּאִשָּׁה. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּאִידָךְ דִּשְׁמוּאֵל סְבִירָא לִי, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הַכֹּל לְשֵׁם שָׁמַיִם.

ס מִשְׁנָה. [כָּל שֶׁעָסָקָיו עִם הַנָּשִׁים, לֹא יִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים, וְלֹא יִלְמֹד אָדָם אֶת בְּנוֹ אֶמָּנוּת הַנָּשִׁים]. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אֶמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה, וְיִתְפַּלֵּל לְמִי שֶׁהָעֹשֶׁר וְהַנְּכָסִים שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין אֶמָּנוּת שֶׁאֵין בָּהּ עֲנִיּוּת וַעֲשִׁירוּת, שֶׁלֹּא עֲנִיּוּת מִן הָאֶמָּנוּת, וְלֹא עֲשִׁירוּת מִן הָאֶמָּנוּת, אֶלָּא הַכֹּל לְפִי זְכוּתוֹ. (של אדם.) רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: (אם) רָאִיתָ [מִימֶיךָ] חַיָּה וְעוֹף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֶמָּנוּת? וּמִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר, וַהֲלֹא לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי, וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי, (ומה אלו שנבראו לשמשני, הם מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני) אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר?! אֶלָּא שֶׁהֲרֵעוֹתִי אֶת מַעֲשַׂי וְקִפַּחְתִּי אֶת פַּרְנָסָתִי. אַבָּא גּוּרְיָין אִישׁ צַדָּיָן אוֹמֵר מִשּׁוּם אַבָּא גּוּרְיָא: לֹא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ, חַמָּר, גַּמָּל, קַדָּר, סַפָּן, (ספר), רוֹעֶה וְחָנְוָנִי, שֶׁאֻמָּנוּתָן אֻמָּנוּת לִיסְטִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְׁמוֹ: הַחַמָּרִים, רֻבָּן רְשָׁעִים, וְהַגַּמָּלִים, רֻבָּן כְּשֵׁרִים, הַסַּפָּנִים, רֻבָּן חֲסִידִים. טוֹב שֶׁבְּרוֹפְאִים לַגֵּיהִנֹּם. וְהַכָּשֵׁר שֶׁבַּטַּבָּחִים, שֻׁתָּפוֹ שֶׁל עֲמָלֵק. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אֻמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁאָדָם אוֹכֵל מִשְׂכָּרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא. וּשְׁאָר כָּל אֻמָּנוּת אֵינָן כֵּן, כְּשֶׁאָדָם בָּא לִידֵי חֹלִי, אוֹ לִידֵי זִקְנָה, אוֹ לִידֵי יִסּוּרִין, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲסֹק בְּמְלַאכְתּוֹ, הֲרֵי הוּא מֵת בָּרָעָב. אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא מְשַׁמַּרְתּוֹ מִכָּל רַע בְּנְעֲרוּתוֹ, וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּזִקְנוּתוֹ. בְּנַעֲרוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר: (ישעיה מ) "וְקוֵי ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ", בְּזִקְנוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר: (תהלים צב) "עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה". וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ: (בראשית כד) "וְאַבְרָהָם זָקֵן וּבָא', וַה' בֵּרַךְ אֶת

אַבְרָהָם בַּכֹּל". מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כו) "עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי, וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי".

גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל שֶׁעָסָקָיו עִם הַנָּשִׁים, סוּרוֹ רָע, כְּגוֹן הַצּוֹרְפִים וְהַסָּרִיקִין וְהַנָּקוֹרוֹת וְהָרוֹכְלִין וְהַגַּרְדִּיִּים וְהַסַּפָּרִים וְהַכּוֹבְסִים וְהַגָּרָע וְהַבַּלָּן וְהַבּוּרְסָקִי. אֵין מַעֲמִידִין מֵהֶם, לֹא מֶלֶךְ וְלֹא כֹהֵן גָּדוֹל. מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דִּפְסוּלֵי, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּזִיל אוּמָנוּתַיְיהוּ. תָּנוּ רַבָּנָן: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּגָרָע; מְהַלֵּךְ עַל צִדּוֹ, וְרוּחוֹ גַּסָּה, וְנִתְלֶה יוֹשֵׁב, (ואינו יושב,) וְעֵינוֹ צָרָה, וְעֵינוֹ רָעָה, אוֹכֵל הַרְבֵּה וּמוֹצִיא קְמְעָא, וְחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת, וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים.

סא תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: אֵין לְךָ אֻמָּנוּת שֶׁעוֹבֶרֶת מִן הָעוֹלָם, אִשְׁרֵי מִי שֶׁרוֹאֶה אֶת הוֹרָיו בְּאֻמָּנוּת מְעֻלֶּה, אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁרוֹאֶה אֶת (חבירו) [הוֹרָיו] בְּאֻמָּנוּת פְּגוּמָה. אי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא בַּשָּׂם וּבְלֹא בּוּרְסָקִי. אַשְׁרֵי מִי שֶׁאֻמָּנוּתוֹ בַּשָּׂם, וְאוֹי לוֹ מִי שֶׁאֻמָּנוּתוֹ בּוּרְסָקִי. וְאִי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא זְכָרִים וּבְלֹא נְקֵבוֹת, אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּנָיו זְכָרִים, וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁבָּנָיו נְקֵבוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אֻמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה, וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים לְמִי שֶׁהָעֹשֶׁר שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (חגי ב׳:ח׳) "לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב, נְאֻם ה' צְבָאוֹת".

סב [פִּסְקָא]. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: רָאִיתָ מִימֶיךָ וְכוּ'. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִימַי לֹא רָאִיתִי צְבִי קַיִץ, וַאֲרִי סַבָּל, וְשׁוּעָל חֲנָוָנִי, וְהֵם מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר, וְהֵם לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי, וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי. מָה אֵלּוּ שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי, מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר, וַאֲנִי שֶׁנִּבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי, אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר?! אֶלָּא, שֶׁהֵרַעוֹתִי אֶת מַעֲשַׂי וְקִפַּחְתִּי אֶת פַּרְנָסָתִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ה׳:כ״ה) "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה" וְגוֹ'.

סג [פִּסְקָא]. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אֻמָּנוּת וְכוּ'. תַּנְיָא, רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אֻמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁכָּל אֻמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין עוֹמְדוֹת לוֹ אֶלָּא בִּימֵי יַלְדוּתוֹ, אֲבָל בִּימֵי זִקְנוּתוֹ, הֲרֵי הוּא מֻטָּל בָּרָעָב. אֲבָל תּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן! עוֹמֶדֶת לוֹ לָאָדָם בְּעֵת יַלְדוּתוֹ, וְנוֹתֶנֶת אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּעֵת זִקְנוּתוֹ. בְּעֵת יַלְדוּתוֹ, מַהוּ אוֹמֵר: (ישעיהו מ׳:ל״א) "וְקוֵי ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ, יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים". בְּזִקְנוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר: (תהילים צ״ב:ט״ו) "עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ".

סְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין

בבא קמא

פרק א

בבא קמא פרק א - תָּנוּ רַבָּנָן: (שמות כא) "כִּי יִגַּח", אֵין נְגִיחָה אֶלָּא בְּקֶרֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ"א כב) "וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל, וַיֹּאמֶר: כֹּה אָמַר ה': בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר: (דברים לג) "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ, וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו, בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח", מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: דִּבְרֵי תּוֹרָה מִדִּבְרֵי קַבָּלָה לָא יַלְפִינַן. תָּא שְׁמַע: "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". [תּוֹלָדָה דְּ'קֶרֶן' מַאי הִיא? נְגִיפָה, וְנַשִּׁיכָה, רְבִיצָה וּבְעִיטָה]. מַאי שְׁנָא 'נְגִיחָה', דְּקָרֵי לֵיהּ אָב, דִּכְתִיב: (שמות כא) "כִּי יִגַּח", 'נְגִיפָה' נַמִּי כְּתִיב: (שם) "כִּי יִגֹּף"! הַאי נְגִיפָה, נְגִיחָה הִיא, דְּתַנְיָא]: פָּתַח בִּנְגִיפָה וְסִיֵּם בִּנְגִיחָה, לוֹמַר לְךָ: זוֹ הִיא נְגִיפָה, זוֹ הִיא נְגִיחָה. מַאי שְׁנָא גַּבֵּי אָדָם, דִּכְתִיב: "כִּי יִגַּח", וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי בְּהֵמָה, דִּכְתִיב: "כִּי יִגֹּף"? אָדָם דְּאִית לֵיהּ מַזָּלָא, כְּתִיב: "כִּי יִגַּח", בְּהֵמָה דְּלֵית לָהּ מַזָּלָא, כְּתִיב: "כִּי יִגֹּף".

[פִּסְקָא]. אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין: הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר וְכוּ'. מַאי 'מַבְעֶה'? רַב אָמַר: 'מַבְעֶה' זֶה אָדָם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: 'מַבְעֶה' זֶה הַשֵּׁן. רַב אָמַר: מַבְעֶה זֶה אָדָם, דִּכְתִיב: (ישעי' כא) "אָמַר שׁוֹמֵר: אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה, אִם תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן, דִּכְתִיב: (עובדיה א) "אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו, נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו". מַאי מַשְׁמַע? כְּדִמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף: "אֵיכְדֵין אִיתְבַּלִּישׁ עֵשָׂו, אִתְגַּלְיָין מַטְמְרוֹהִי".

אָמַר רַב אַסִי, אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב הוּנָא: בְּמִצְוָה, עַד שְׁלִישׁ. מַאי 'שְׁלִישׁ'? אִילֵימָא שְׁלִישׁ בֵּיתוֹ, אֶלָּא מֵעַתָּה אִי אִתְרְמִי לֵיהּ תְּלָתָא מִצְוָתָא, לֵיתֵיב לְכוּלֵּיהּ בֵּיתֵיהּ? אֶלָּא אָמַר רַב זֵירָא: בְּהִדּוּר מִצְוָה, עַד שְׁלִישׁ בַּמִּצְוָה. בָּעֵי רַב אַשִׁי: שְׁלִישׁ מִלְּגוֹ אוֹ שְׁלִישׁ מִלְּבַר? תֵּיקוּ. בְּמַעֲרָבָא אָמְרֵי מִשּׁוּם דְּרַבִּי זֵירָא: עַד שְׁלִישׁ מִשֶּׁלּוֹ, מִכָּאן וָאֵילָךְ, מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

ב תַּנְיָא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְגַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאַל יַעֲמִיד סֻלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ? (שנאמר) [תַּלְמוּד לוֹמַר]: (דברים כ"ב:ח') "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ". תַּנְיָא: צָבוּעַ זָכָר לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה עֲטַלֵּף. עֲטַלֵּף לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה עַרְפֹּד. עַרְפֹּד לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה קְמוֹשׁ. קְמוֹשׁ לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה חוֹחַ. חוֹחַ לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה שֵׁד. שִׁדְרוֹ שֶׁל אָדָם לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה נָחָשׁ. (והוא) [וְהַנֵּי מִילֵּי] דְּלָא כָּרַע בְּמוֹדִים.

"וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם אֲבוֹתָיו, וַיְקַבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי דָוִיד" (ד"ה כ לב). וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: 'בְּמַעֲלֵה', אֵצֶל מְעֲלִים שֶׁבַּמִּשְׁפָּחָה, וּמַאן נִינְהוּ? דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. (שם טז) ["וַיְקַבְּרֻהוּ בְקִבְרוֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה לוֹ בְּעִיר דָּוִיד], וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלְּא בְשָׂמִים וּזְנִים". מַאי

'בְּשָׂמִים וּזְנִים'? רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זָנֵי זָנֵי. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אוֹמֵר: בְּשָׂמִים, שֶׁכָּל הַמֵּרִיחַ בָּהֶם בָּא לִידֵי זִמָּה.

ג "כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי, וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי" (ירמיה יח). רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מְזוֹנָה. רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אוֹמֵר: שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת־אִישׁ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מְזוֹנָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (משלי כג) "כִּי שׁוּחָה עֲמֻקָּה, זוֹנָה". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת־אִישׁ, מַאי 'שׁוּחָה'? אַטוּ אֵשֶׁת־אִישׁ, מִי נָפְקָא מִכְּלַל זוֹנָה? בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת־אִישׁ, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (ירמיה יח) "וְאַתָּה ה' יָדַעְתָּ אֶת כָּל עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מְזוֹנָה, מַאי 'לַמָּוֶת'? שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ לְבֵאר טִיט. דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב: (שם) "וְיִהְיוּ מֻכְשָׁלִים לְפָנֶיךָ, בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם". אָמַר יִרְמְיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צְדָקָה, הַכְשִׁילֵם בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם שָׂכָר.

ד "וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ". (ד"ה ב לב) מְלַמֵּד שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי נָתָן וְרַבָּנָן, חַד אָמַר: שִׁלְשָׁה. וְחַד אָמַר: שִׁבְעָה, וְאַמְרֵי לָהּ: שִׁלְשִׁים. תָּנוּ רַבָּנָן: "וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ", זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁיָּצְאוּ לְפָנָיו שִׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף חֲלוּצֵי כָּתֵף, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה: וַהֲלֹא גַּם לִפְנֵי אַחְאָב עָשׂוּ כֵּן? אֶלָּא, שֶׁהִנִּיחוּ (לו) סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ, וְאָמְרוּ: "קַיֶּם זֶה מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה". וְהֵאִידָנָא נַמִּי עַבְדִינַן הָכִי. אֲפוּקֵי מַפְקִינַן, אֲנוּחֵי לָא מַנְחִינַן. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אֲנוּחֵי נַמִּי מַנְחִינַן, 'קַיֶּם', לָא אַמְרִינַן. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: הֲוָה אַזְילְנָא בַּהֲדֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן לְמִשְׁאַל שְׁמַעְתָּא, כִּי הֲוָה עָאל לְבֵית־הַכִּסֵּא, וַהֲוָה בָּעֵינָא מִינֵיהּ מִלְּתָא, לָא פָּשִׁיט לַן עַד דְּמָשֵׁי יְדֵיהּ, וּמַנַּח תְּפִלִּין וּמְבָרֵךְ, וְהָדַר אָמַר לַן: אֲפִלּוּ 'קַיֶּם', אַמְרִינַן, 'לִמֵּד', לָא אַמְרִינַן. וְהָאָמַר מַר: גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה, (שהתלמוד) [שֶׁהַלִּמּוּד] מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. לָא קַשְׁיָא, הָא, לְמִיגְמַר, הָא, לְאַגְמוּרֵי.

ה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו ל"ב:כ') "אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם, מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר". כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְגְמִילוּת חֲסָדִים, זוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: 'אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי', וְאֵין 'זְרִיעָה' אֶלָּא צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י:י"ב) "זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה, קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד". וְאֵין 'מַיִם' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ה:א') "הוֹי, כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם". זוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים, זוֹכֶה לְכֹלָּה כְּיוֹסֵף, דִּכְתִיב: (בראשית מ"ט:כ"ב) "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף וְגוֹ', בָּנוֹת צָעֲדָה עָלַי שׁוּר". וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת יִשָּׂשכָר, דִּכְתִיב: (שם) "יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם". אִיכָּא דְּאָמְרִי: אוֹיְבָיו נוֹפְלִין לְפָנָיו כְּיוֹסֵף, דִּכְתִיב: (דברים ל"ג:י"ז) "בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח, יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ". וְזוֹכֶה לְבִינָה כְּיִשָּׂשכָר, דִּכְתִיב: (ד"ה א יב) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל" וגו'.

פרק ב

בבא קמא פרק ב - ו אָמַר רַב סְחוֹרָה, אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ד:י״ב) "וּשְׁאִיָּה יֻכַּת שָׁעַר".
אָמַר מַר בַּר רַב אַשִׁי: לְדִידִי חָזֵי לִי, וּמְנַגַּח כְּתוֹרָא.
תָּא שְׁמַע: גָּמָל טָעוּן פִּשְׁתָּן, וְעָבַר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, נִכְנְסָה פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת, וְדָלְקוּ בְּנֵרוֹ שֶׁל חֲנְוָנִי, וְהִדְלִיק אֶת הַבִּירָה, בַּעַל גָּמָל חַיָּב. הִנִּיחַ חֲנְוָנִי נֵרוֹ מִבַּחוּץ, חֲנְוָנִי חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנֵר חֲנֻכָּה פָּטוּר.

פרק ג

בבא קמא פרק ג - ז תָּנוּ רַבָּנָן: חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִין קוֹצוֹתֵיהֶם וּזְכוּכִיּוֹתֵיהֶן בְּתוֹךְ שְׂדוֹתֵיהֶם, וּמַעֲמִיקִים לָהֶם שִׁלְשָׁה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִעְכֹּב הַמַּחֲרֵשָׁה. רַב שֵׁשֶׁת שְׂדֵי לְהוּ בְּנוּרָא, רָבָא שְׂדֵי לְהוּ בְּדִגְלַת. אָמַר רַב יְהוּדָה: הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמִיהֲוֵי חֲסִידָא, לִיקַיֵּים מִילֵי דִּנְזִיקִין. רָבָא אָמַר: מִילֵי דְּאָבוֹת, וְאָמְרֵי לָהּ: מִילֵי דִּבְרָכוֹת.
תָּא שְׁמַע: הַקַּדְּרִין וְהַזַּגָּגִין שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, נִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, וְהַשְּׁלִישִׁי (נתקל) בַּשֵּׁנִי, הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי, וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בְּנִזְקֵי שְׁלִישִׁי. וְאִם מֵחֲמַת הָרִאשׁוֹן נָפְלוּ, הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי כֻּלָּם. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה, פְּטוּרִין.
ח וּמוֹדָה אִיסִי (בן יהודה) בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְׁמָשׁוֹת, שֶׁהוּא פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁרֹץ בִּרְשׁוּת וְכוּ'.
בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מַאי 'בִּרְשׁוּת' אִיכָּא? כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת כַּלָּה מַלְכְּתָא. וְאָמְרֵי לָהּ: לִקְרַאת שַׁבָּת [כַּלָּה] מַלְכְּתָא. רַבִּי יַנַּאי מִתְעַטֵּף [וְקָאֵי], וְאָמַר: בּוֹאִי כַלָּה, בּוֹאִי כַלָּה.

פרק ד

בבא קמא פרק ד - תְּנָן הָתָם: הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵרוֹ, נוֹתֵן לוֹ סֶלַע וְכוּ', חָנָן בִּישָׁא תְּקַע לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ: זִיל הַב לֵיהּ פַּלְגָּא דְּזוּזָא! הֲוָה לֵיהּ זוּזָא מָכָא, בָּעֵי לְמֵיתְבָה לֵיהּ מִינֵּיהּ פַּלְגָּא דְּזוּזָא, לָא הֲוָה מִשְׁתַּקִיל לֵיהּ, תְּקַע לֵיהּ אַחֲרִינָא, וְיָהֲבֵיהּ נִיהֲלֵיהּ.
ט רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, שְׁכִיבָא לֵיהּ בַּרְתֵּיהּ. אַמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן לְעוּלָא: קוּם נֵיזֵל נִינַחֲמֵיהּ. אָמַר לְהוּ: מַאי אִית לִי גַּבֵּי נֶחָמָתָא דְּבַבְלָאֵי, דְּגִידוּפָא הוּא, דְּאָמְרֵי: "מַאי אֶפְשָׁר (ליה) לְמֶעֱבַד", הָא אֶפְשָׁר (להו) לְמֶעֱבַד, עַבְדֵי?! אֲזִיל הוּא לְחוּדֵיהּ גַּבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: (דברים ב) "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי: אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב, וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה". וְכִי [מָה] עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת? אֶלָּא, נָשָׂא מֹשֶׁה קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ, אָמַר: וּמַה מִּדְיָנִים, שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לְעָזוֹר אֶת מוֹאָב, אָמְרָה תּוֹרָה: (במדבר כה) "צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים

וְהִכִּיתֶם אוֹתָם", מוֹאֲבִים עַצְמָם, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא כְּשֶׁעָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ, עָלְתָה עַל דַּעְתִּי. שְׁתֵּי פְּרִידוֹת טוֹבוֹת יֵשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם; רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית. וְהָלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה בִּשְׁבִיל שְׁתֵּי פְּרִידוֹת טוֹבוֹת, חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל שְׁתֵּי אֻמּוֹת גְּדוֹלוֹת וְלֹא הֶחֱרִיבָן, בְּתוֹ שֶׁל רַבִּי, אִם כְּשֶׁרָה הִיא וּרְאוּיָה הִיא לָצֵאת מִמֶּנָּהּ דָּבָר טוֹב, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה דַּהֲוָה חָיְה.

י אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, אֲפִלּוּ שְׂכַר שִׂיחָה נָאָה. דְּאִלּוּ בְּכִירָה, דְּקָאָמְרָה: 'מוֹאָב', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: (דברים ב׳:ט׳) "אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה", מִלְחָמָה הוּא דְּלָא, הָא אַנְגָּרָיָא עָבִיד בְּהוּ. צְעִירָה דְּקָאָמְרָה: 'בֶּן־עַמִּי', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: (שם) "וְקָרְבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן, אַל תְּצוּרֵם וְאַל תִּתְגַּר בָּם", כְּלָל! דַּאֲפִלּוּ אַנְגָּרָיָא לָא תַּעֲבִיד בְּהוּ. וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם לִדְבַר מִצְוָה, שֶׁבִּשְׁבִיל לִילָה אַחַת שֶׁקִּדְּמָתָהּ בְּכִירָה לִצְעִירָה, קִדְּמָתָהּ אַרְבָּעָה דוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל: עוֹבֵד, יִשַׁי, דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. וְאִלּוּ צְעִירָה, עַד רְחַבְעָם, דִּכְתִיב: (מלכים א י״ד:כ״א) "וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית".

יא תַּנְיָא: שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי, וְאַמְרֵי לָהּ נְחֶמְיָה הָעַמְסוֹנִי הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל 'אִתִּין' שֶׁבַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ: (דברים ו׳:י״ג) לְ"אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", פֵּרַשׁ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, כָּל 'אִתִּין' שֶׁדָּרַשְׁתָּ, מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? אָמַר לָהֶם: כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שְׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה, כָּךְ קִבַּלְתִּי שְׂכָר עַל הַפְּרִישָׁה. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. [פְּסָקָא]. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין וְכוּ'. אָמַר רַבָּה: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דְּאָמַר קְרָא: (שמות כא) "וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ", שׁוּב אֵין לוֹ שְׁמִירָה לָזֶה. אָמַר לוֹ אַבַּיֵי: אֶלָּא מַעֲתָּה, דִּכְתִיב: (שם) "וְלֹא יְכַסֶּנּוּ", נַמִּי שׁוּב אֵין לוֹ כִּסּוּי לָזֶה? וְכִי תֵּימָא: הָכִי נַמִּי? וְהָתְנַן: כִּסָּהוּ כָּרְאוּי וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, פָּטוּר. אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: הַיְנוּ טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כִּדְתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְגַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ? וְאַל יַעֲמִיד סֻלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כב) "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ".

פרק ה

בבא קמא פרק ה - אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: מִנַּיִן לְ"הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה"? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כד) "מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם", יִגַּישׁ רְאָיָה אֲלֵיהֶם. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: הָא, לָמָּה לִי קְרָא? סְבָרָא הוּא! דְּכָאִיב לֵיהּ כְּאִיבָא אָזִיל לְבֵי אַסְיָא! אֶלָּא, קְרָא לְכִדְרַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהָ, דְּאָמַר [רַבִּי נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהָ]: מִנַּיִן שֶׁאֵין נִזְקָקִין אֶלָּא לַתּוֹבֵעַ תְּחִלָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: "מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵיהֶם", יַגִּישׁ דְּבָרָיו אֲלֵיהֶם. אַמְרֵי נְהַרְדְּעֵי: פְּעָמִים שֶׁנִּזְקָקִין לַנִּתְבָּע תְּחִלָּה, וְהֵיכִי דָּמֵי? דְּקָא זִילֵי נִכְסֵיהּ.

[מִשְׁנָה. אָדָם שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ, וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת. כֵּיצַד מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת?] שָׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כַּמָּה הִיא יָפָה עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה, וְכַמָּה הִיא יָפָה מִשֶּׁיָּלְדָה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אִם כֵּן, מִשֶּׁהָאִשָּׁה יוֹלֶדֶת מַשְׁבַּחַת, [אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַוְּלָדוֹת, [כַּמָּה הֵן יָפִין], וְנוֹתֵן לַבַּעַל וְכוּ'.

גְּמָרָא]. מַאי קָאָמַר? אָמַר (רב) [רַבָּה]: הָכִי קָאָמַר: וְכִי אִשָּׁה מַשְׁבַּחַת קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד, [יוֹתֵר מִלְּאַחַר שֶׁתֵּלֵד]? וַהֲלֹא אִשָּׁה מַשְׁבַּחַת לְאַחַר שֶׁתֵּלֵד, יוֹתֵר מִקֹּדֶם שֶׁתֵּלֵד. אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַוְּלָדוֹת וְנוֹתְנִין לַבַּעַל.

יב תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין שֶׁנָּפְלָה לְבוֹר גָּדוֹל, בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ אֶת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, שָׁעָה רְאשׁוֹנָה אָמַר לָהֶם: שָׁלוֹם. שְׁנִיָּה אָמַר לָהֶם: שָׁלוֹם. שְׁלִישִׁית אָמַר לָהֶם: עֲלָתָה. אָמְרוּ לָהּ: מִי הֶעֱלוּךְ? אָמְרָה לָהֶם: זָכָר שֶׁל רְחֵלִים נִזְדַּמֵּן לִי, וְזָקֵן אֶחָד מַנְהִיגוֹ. אָמְרוּ לוֹ: נָבִיא אַתָּה? אָמַר לָהֶם: לֹא נָבִיא אָנֹכִי, וְלֹא בֶּן נָבִיא אָנֹכִי, אֶלָּא כָּךְ אָמַרְתִּי: דָּבָר שֶׁאוֹתוֹ צַדִּיק מִצְטַעֵר בּוֹ, יִכָּשֵׁל בּוֹ זַרְעוֹ?! אָמַר רַב אַחָא: אַף עַל פִּי כֵן, (מתה בתו) [מֵת בְּנוֹ] בַּצָּמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים נ) "וּסְבִיבָיו נִשְׂעָרָה מְאֹד", מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם חֲסִידָיו אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה. רַבִּי נְחוּנְיָא אָמַר מֵהָכָא: (שם פט) "אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה, וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל הָאוֹמֵר, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַתָּרָן הוּא, יִוָּתְרוּ חַיָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לב) "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ, כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט". אָמַר רַבִּי חַנָּא, וְאִי תֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: מַאי דִּכְתִיב: (שמות לד) 'אֶרֶךְ־אַפַּיִם', וְלֹא כְּתִיב 'אֶרְכַּךְ־אַף', אֶרֶךְ אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים.

יג תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יְסַקֵּל אָדָם מַרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה מְסַקֵּל מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמְצָאוֹ חָסִיד אֶחָד. אָמַר לוֹ: רֵיקָה, מִפְּנֵי מָה אַתָּה מְסַקֵּל מֵרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ, לִרְשׁוּת שֶׁלְּךָ? לִגְלֵג עָלָיו. לְיָמִים נִצְרָךְ לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ, וְהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאוֹתוֹ רְשׁוּת הָרַבִּים וְנִכְשַׁל בְּאוֹתָן אֲבָנִים. אָמַר: יָפֶה אָמַר לִי אוֹתוֹ חָסִיד: מִפְּנֵי מָה אַתָּה מְסַקֵּל מֵרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ לִרְשׁוּת שֶׁלְּךָ.

יד דָּרַשׁ הַהוּא גְּלִילָאָה עֲלֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: כַּד רָגִיז רַעֲיָא עַל עָנָא, עָבִיד לִנְגִידָא סַמְיָיתָא. טו שָׁאַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲגִיל לְרַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי אַבָּא: מִפְּנֵי מָה, בַּדִּבְּרוֹת הָרִאשׁוֹנִים לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם: 'טוֹב', וּבַדִּבְּרוֹת הָאַחֲרוֹנִים נֶאֱמַר בָּהֶם: 'טוֹב'? אָמַר לוֹ: עַד שֶׁאַתָּה שׁוֹאֲלֵנִי, לָמָּה נֶאֱמַר בָּהֶם 'טוֹב', שַׁאֲלֵנִי אִם נֶאֱמַר בָּהֶם 'טוֹב' אִם לָאו. שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם נֶאֱמַר בָּהֶם 'טוֹב' אִם לָאו. כַּלֵּךְ אֵצֶל רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי, שֶׁהָיָה רָגִיל אֵצֶל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שֶׁהָיָה בָּקִי בָּאַגָּדָה. אָזַל לְגַבֵּיהּ, אָמַר לוֹ: מִמֶּנּוּ לֹא שָׁמַעְתִּי, אֶלָּא כָּךְ אָמַר לִי שְׁמוּאֵל בַּר נַחוּם אָחִי אִמּוֹ שֶׁל רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא, וְאָמְרֵי לְהּ (אחי) [אֲבִי] אִמּוֹ שֶׁל רַבִּי אַחִי בַּר רַבִּי חֲנִינָא: הוֹאִיל

וְסוֹפָן לְהִשְׁתַּבֵּר. [וְכִי סוֹפָן לְהִשְׁתַּבֵּר] מַאי הֲוֵי? אָמַר רַב אַשִׁי: חַס־וְשָׁלוֹם פְּסָקָה טוֹבָה מִישְׁרָאֵל. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: (בן לוי:) הָרוֹאֶה טֵי"ת בַּחֲלוֹמוֹ, סִימָן יָפֶה לוֹ. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: 'טוֹב', אֵימָא: (ישעיהו י״ד:כ״ג) "וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֶד"! חַד טֵי"ת קָאָמְרִינָן. אֵימָא: (איכה א׳:ט׳) "טָמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ". טֵי"ת־בֵּי"ת קָאָמְרִינָן. אֵימָא: (שם ב) "טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ". הוֹאִיל וּפָתַח בּוֹ הַכָּתוּב לְטוֹבָה תְּחִלָּה, שֶׁמִּבְּרֵאשִׁית עַד: (בראשית א׳:ד׳) "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר" לָא כְּתִיב 'טֵי"ת'. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: [כָּל] הָרוֹאֶה הֶסְפֵּד בַּחֲלוֹמוֹ, חָסוּ עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם וּפִדָּאוּהוּ. וְהַנֵי מִילֵי, בְּכִתָּבָא.

אָמַר שְׁמוּאֵל: אַוָּז וְאַוַּז־הַבָּר, כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה. מַתְקִיף לָהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן: מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּהַאי, אֲרִיךְ קוּעֵיהּ וְהַאי, זוּטָר קוּעֵיהּ, אֶלָּא מֵעַתָּה גַּמְלָא פַּרְסָא וּגַמְלָא טַיְיעָא, דְּהַאי, אֶלִּים קוּעֵיהּ וְהַאי, קְטִין קוּעֵיהּ, הָכִי נַמִּי דַּהֲווּ כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה? אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: זֶה, בֵּיצָיו מִן הַחוּץ, וְזֶה, בֵּיצָיו מִבִּפְנִים. רַב פָּפָּא אָמַר: הָא, טְעוּנָה חֲדָא בֵּיעָתָא בְּשִׁיחְלָא, וְהָא, טְעוּנָה כַּמָּה בֵּיעָתָא בְּשִׁיחְלָא.

פרק ו

בבא קמא פרק ו - תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אַרְבָּעָה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָם פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: הַפּוֹרֵץ גָּדֵר בִּפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ, וְהַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי הַדְּלֵקָה, וְהַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שֶׁקֶר לְהָעִיד, וְהַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לַחֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ.

טז (אלעזר) [אֶלְיעֶזֶר] זְעִירָא הֲוָה סַיֵּים מְסָאנֵי אוּכְמֵי (והוה אזיל) [וְקָאֵי] בְּשׁוּקָא דִּנְהַרְדְּעָא. אַשְׁכְּחוּהּ דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא, וְאָמְרֵי לֵיהּ: מַאי שְׁנָא הַנֵי מְסָאנֵי? אָמַר לְהוּ: דְּקָא מְאַבֵּילְנָא אֵירוּשְׁלֶם. אָמְרוּ לֵיהּ: אַתְּ חֲשִׁיבַת לְאִתְאַבּוֹלֵי אֵירוּשְׁלֶם? סָבוּר, יוֹהֲרָא הוּא, אַתְיוּהָ וְחַבְשׁוּהָ. אָמַר לְהוּ: גַּבְרָא רַבָּה אֲנָא. אָמְרוּ לֵיהּ: מְנָא יָדְעִינָן? אָמַר לְהוּ: אוֹ אַתּוּן בָּעוּ מִינָאי מִלְּתָא, אוֹ אֲנָא אִיבָּעֵי מִינֵיכוּ מִלְּתָא. אָמְרוּ לֵיהּ: בָּעֵי אַתְּ. אָמַר לְהוּ: הַאי מַאן דְּקַץ כּוּפְרָא, מַאי מְשַׁלֵּם? אָמְרוּ לֵיהּ: מְשַׁלֵּם דְּמֵי כּוּפְרָא. וְהָא הֲווּ תַּמְרֵי? (אלא) [אָמְרוּ לֵיהּ:] מְשַׁלֵּם דְּמֵי תַּמְרָא. אָמַר לְהוּ: וְהָא, לָאו תַּמְרֵי שְׁקִיל מִינֵיהּ? אָמְרוּ לֵיהּ: אֵימַר לָן אַתְּ. אָמַר לְהוּ: בְּשִׁשִּׁים. אָמְרוּ לֵיהּ: מַאן אָמַר כְּוָתֵיךְ? אָמַר לְהוּ: הָא שְׁמוּאֵל חַי וּבֵית דִּינוֹ קַיָּם, שָׁדְרוּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר לְהוּ: שַׁפִּיר קָאָמַר לְכוּ: בְּשִׁשִּׁים, וְשָׁבְקוּהוּ.

יז אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: אֵין פּוּרְעָנוּת בָּאָה לָעוֹלָם אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם, וְאֵינָהּ מַתְחֶלֶת אֶלָּא מִן הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ב:ה׳) "כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים", אֵימָתַי אֵשׁ יוֹצְאָה? בִּזְמַן (שהעצים) [שֶׁהַקּוֹצִים] מְצוּיִין לָהּ, וְאֵינָהּ מַתְחֶלֶת אֶלָּא מִן הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ", "וְאָכַל גָּדִישׁ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא: "וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ", שֶׁנֶּאֱכַל גָּדִישׁ כְּבָר. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: מַאי דִּכְתִיב: (שם יב)

"וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר". כֵּיוָן שֶׁנִּתַּן רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית, אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיקִים לְרְשָׁעִים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּתְחִיל מִן הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ"א:ח') "וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע". בָּכִי רַב יוֹסֵף: כּוּלֵי הַאי נַמִּי לְאֵין דּוֹמִין? אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: טִיבוּתָא הוּא לְגַבַּיְהוּ, דִּכְתִיב: (ישעיהו נ"ז:א') "כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּכִי־טוֹב וְיֵצֵא בְּכִי־טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י"ב:כ"ב) "וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר". תְּנוּ רַבָּנָן: דֶּבֶר בָּעִיר, כַּנֵּס רַגְלֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר", וְאוֹמֵר: (ישעיהו כ"ו:כ') "לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דִּלְתְךָ בַּעֲדֶךָ", וְאוֹמֵר: (דברים ל"ב:כ"ה) "מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה". מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: הַנֵּי מִילֵי, בְּלֵילְיָא, אֲבָל בִּימָמָא לָא, תָּא שְׁמַע: "לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דִּלְתְךָ בַּעֲדֶךָ". וְכִי תֵּימָא: הַנֵּי מִילֵי [הֵיכָא] דְּלֵיכָּא אֵימָה מִגַּוַּאי, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא אֵימָה מִגַּוַּאי, כִּי נָפִיק יָתִיב בֵּינֵי אִינְשֵׁי בְּצַוָּתָא דְּעָלְמָא, טָפֵי מַעֲלֵי, תָּא שְׁמַע: "מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה", אַף עַל גַּב דְּ'מֵחֲדָרִים אֵימָה', 'מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב'. רָבָא, בְּעִידָן רִיתְחָא הֲוָה סָכַר כַּוַּי, דִּכְתִיב: (ירמיהו ט':כ') "כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ". תְּנוּ רַבָּנָן: רָעָב בָּעִיר, פַּזֵּר רַגְלֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י"ב:י') "וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ, וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם", וְאוֹמֵר: (מלכים ב ז':ד') "אִם אָמַרְנוּ: נָבוֹא הָעִיר, וְהָרָעָב בָּעִיר, וָמַתְנוּ שָׁם". מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: הַנֵּי מִילֵי, הֵיכָא דְּלֵיכָּא סְפֵק נְפָשׁוֹת, אֲבָל הֵיכִי דְּאִיכָּא סְפֵק נְפָשׁוֹת, לָא, תָּא שְׁמַע: (שם) "לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרָם, אִם יְחַיּוּנוּ נְחַיֶּה". תְּנוּ רַבָּנָן: דֶּבֶר בָּעִיר, אַל יְהַלֵּךְ אָדָם בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת מְהַלֵּךְ בְּאֶמְצַע הַדְּרָכִים. דְּכֵיוָן דְּיָהֲבָא לֵיהּ רְשׁוּתָא, מִסְגֵּי לְהֶדְיָא. שָׁלוֹם בָּעִיר, אַל יְהַלֵּךְ אָדָם בְּצִדֵּי דְּרָכִים, דְּכֵיוָן דְּלֵית לֵיהּ רְשׁוּתָא, מִחְבָּא חֲבוּיֵי וּמַסְגֵּי. תְּנוּ רַבָּנָן: דֶּבֶר בָּעִיר, אַל יִכָּנֵס אָדָם יְחִידִי לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת מַפְקִיד שָׁם כֵּלָיו. וְהַנֵּי מִילֵי, הֵיכָא דְּלָא קָרוּ בֵּיהּ דַּרְדְּקֵי, וְלָא מַצְלוּ בֵּיהּ עֲשָׂרָה. תְּנוּ רַבָּנָן: כְּלָבִים בּוֹכִים, מַלְאַךְ הַמָּוֶת (בעיר) [בָּא לָעִיר]. כְּלָבִים מְשַׂחֲקִים, אֵלִיָּהוּ [הַנָּבִיא] בָּא לָעִיר. וְהַנֵּי מִילֵי, דְּלֵית בְּהוּ נְקֵבָה.

יח יָתִיב רַב אַמִּי וְרַב אַסִי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, מַר אָמַר לֵיהּ: לֵימָא מַר שְׁמַעְתְּתָא, וּמַר אָמַר לֵיהּ: לֵימָא מַר אַגַּדְתָּא. פְּתַח לְמֵימַר אַגַּדְתָּא וְלָא שָׁבִיק מַר. פְּתַח לְמֵימַר שְׁמַעְתְּתָא וְלָא שָׁבִיק מַר. אָמַר לָהֶם: אֶמְשֹׁל לָכֶם מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת יַלְדָּה וְאַחַת זְקֵנָה, יַלְדָּה מְלַקֶּטֶת לוֹ לְבָנוֹת, זְקֵנָה מְלַקֶּטֶת לוֹ שְׁחוֹרוֹת, נִמְצָא קֵרֵחַ מִכָּאן וּמִכָּאן. אָמַר לָהֶם: אִי הָכִי אֵימָא לְכוּ מִלְּתָא דְּשַׁוְיָא לְתַרְוַיְכוּ: (שמות כ"ב:ה') "כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים", 'תֵּצֵא', מֵעַצְמָהּ, "שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבָּעֵרָה", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עָלַי לְשַׁלֵּם אֶת הַבָּעֵרָה שֶׁהִבְעַרְתִּי, אֲנִי הִצַּתִּי אֵשׁ בְּצִיּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ד':י"א)

"וַיַּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסֹדֹתֶיהָ", וְאֲנִי עָתִיד לִבְנוֹתָהּ בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ב׳:ט׳) "וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ, [נְאֻם ה'] חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב, וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ". שְׁמַעְתְּתָא, פָּתַח הַכָּתוּב בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ וְסִיֵּם בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ, לוֹמַר לְךָ: אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חִצָּיו.

יט "וַיִּתְאַוֶּה דָּוִד, וַיֹּאמֶר: מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם מִבְּאֵר בֵּית לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר. וַיִּבְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבֹּרִים [בְּמַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים, וַיִּשְׁאֲבוּ מַיִם מִבְּאֵר בֵּית לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר" וְגוֹ']. (שמואל ב כ״ג:ט״ז) מַאי קָא מִיבָּעְיָא לֵיהּ? אָמַר רָבָא [אָמַר רַב נַחְמָן]: "טָמוּן בָּאֵשׁ" קָא מִיבָּעְיָא לֵיהּ, אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה, אִי כְּרַבָּנָן, וּפָשְׁטוּ לֵיהּ מֵאי דְּפָשְׁטוּ לֵיהּ. רַב הוּנָא אָמַר: גְּדִישִׁים דִּשְׁעוֹרִים דְּיִשְׂרָאֵל הֲווּ, דַּהֲווּ מְטַמְּרֵי פְּלִשְׁתִּים בְּהוּ, וְקָא מִיבָּעְיָא לֵיהּ: מַהוּ לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ? שְׁלְחוּ לֵיהּ: אָסוּר לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ, אֲבָל אַתָּה, מָלֵךְ אַתָּה, [וּמָלֵךְ] פּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת (לך) [לוֹ] דֶּרֶךְ וְאֵין מוֹחִין בְּיָדֶךָ. וְרַבָּנָן וְאִיתֵּימָא רַבָּה בַּר מָרִי אָמַר: גְּדִישִׁים דִּשְׁעוֹרִים דְּיִשְׂרָאֵל הֲווּ, וּגְדִישִׁים דַּעֲדָשִׁים דִּפְלִשְׁתִּים, וְקָא מִיבָּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִטֹּל גְּדִישִׁים שֶׁל שְׁעוֹרִים דְּיִשְׂרָאֵל, לִתֵּן לְפָנֵי בְּהֶמְתּוֹ, עַל מְנָת לְשַׁלֵּם גְּדִישִׁים שֶׁל עֲדָשִׁים דִּפְלִשְׁתִּים? שְׁלְחוּ לֵיהּ: (יחזקאל ל״ג:ט״ו) "חֲבֹל יָשִׁיב רָשָׁע, גְּזֵלָה יְשַׁלֵּם". אַף עַל פִּי שֶׁ"גְּזֵלָה מְשַׁלֵּם", רָשָׁע הוּא, אָבָל אַתָּה, מָלֵךְ אַתָּה, [וּמָלֵךְ] פּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת (לך) [לוֹ] דֶּרֶךְ וְאֵין מוֹחִין (בידך) [בְּיָדוֹ].

[בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: הַנֵּי תַּרְתֵּי, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שמואל ב כ״ג:ט״ז) "וְלֹא אָבָה [דָּוִד] לִשְׁתוֹתָם", אָמַר: כֵּיוָן דְּאִיכָּא אִיסּוּרָא לָא נִיחָא לִי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר]: "טָמוּן בָּאֵשׁ" קָא מִיבָּעְיָא לֵיהּ, מִכְּדֵי, גְּמָרָא הוּא דְּשָׁלְחוּ לֵיהּ, מַאי: "לֹא אָבָה דָּוִד לִשְׁתוֹתָם"? דִּלְמָא אַמְרִינְהוּ מִשְּׁמַיְהוּ. אָמַר: כָּךְ מְקַבְּלַנִי מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי: כָּל הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ לָמוּת עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, אֵין אוֹמְרִים דְּבַר הֲלָכָה מִשְּׁמוֹ.

אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְרַב אַשִׁי: מַה בֵּין 'גַּזְלָן' לְ'חַמְסָן'? אָמַר לֵיהּ: 'חַמְסָן', יָהִיב דְּמֵי, 'גַּזְלָן', לָא יָהִיב דְּמֵי. אָמַר לֵיהּ: יָהִיב דְּמֵי, 'חַמְסָן' קָרֵית לֵיהּ?! וְהָא אָמַר רַב הוּנָא: תַּלְיוּהָ וְזַבִּין, זַבִּינֵיהּ זְבִינָא? לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאָמַר, רוֹצֶה אֲנִי, הָא דְּלָא אָמַר רוֹצֶה אֲנִי.

פרק ז

בבא קמא פרק ז - אָמַר רָבָא: שׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קְרוּי 'שׁוֹר'. אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קְרוּי 'אַיִל'. שׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קְרוּי שׁוֹר, דִּכְתִיב: (ויקרא כ״ב:כ״ז) "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד". אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קְרוּי אַיִל, דִּכְתִיב: (בראשית ל״א:ל״ח) "וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי", אֵילִים הוּא דְּלָא אָכַל, כְּבָשִׂים אָכַל?! אֶלָּא לָאו, שְׁמַע מִינֵיהּ: אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קְרוּי 'אַיִל'.

כא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה? מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּרֵשׁ בַּחֵטְא וְכוּ'. כִּדְאָמַר רָבָא: מִפְּנֵי שֶׁשָּׁנָה בַּחֵטְא.

כב תְּנַן: כֶּרֶם רְבָעִי הָיוּ מְצַיְּינִין אוֹתוֹ בְּקִזּוּזוֹת אֲדָמָה, סִימָנָא כִּי אֲדָמָה, מָה אֲדָמָה, אִיכָּא הָנָאָה מִינָהּ, אַף הַאי נַמֵּי, כִּי מְפָרְקָא, שָׁרֵי לְאִיתְהַנּוּיֵי מִינָהּ. וְשֶׁל עָרְלָה בְּחַרְסִית, סִימָנָא כְּחַרְסִית, מַה חַרְסִית שֶׁאֵין הֲנָאָה מִינָהּ, אַף הַאי, לֵית בֵּיהּ הֲנָאָה מִינֵּיהּ. וְשֶׁל קְבָרוֹת בְּסִיד, סִימָנָיךְ, דְּחִוָּר כַּעֲצָמוֹת. וּמְמַחֶה וְשׁוֹפֵךְ כִּי הֵיכִי דְּנִיחֲוַור טְפֵי. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּשְּׁבִיעִית, דְּהֶפְקֵר נִינְהוּ, אֲבָל בִּשְׁאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ, הַלְעִיטֵהוּ לָרָשָׁע וְיָמוּת. וְהַצָּנוּעִים מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת, וְאוֹמְרִים: כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה, מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת הַלָּלוּ. [וְ]סָבַר רַבִּי יוֹסֵי: תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר כְּדִבּוּר דָּמִי? וְהָתְנַן: הֲרֵי זֶה "תְּמוּרַת עוֹלָה תְּמוּרַת שְׁלָמִים", הֲרֵי זוֹ "תְּמוּרַת עוֹלָה", דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם לְכָךְ נִתְכַּוֵּן מִתְּחִלָּה, הוֹאִיל וְאִי־אֶפְשָׁר לִקְרוֹת שְׁנֵי שֵׁמוֹת כְּאֶחָד, דִּבְרָיו קַיָּמִין, וְאִם אָמַר: 'תְּמוּרַת עוֹלָה', וְנִמְלַךְ וְאָמַר: 'תְּמוּרַת שְׁלָמִים', הֲרֵי זוֹ 'תְּמוּרַת עוֹלָה'. וְהָוֵינָן בָּהּ: נִמְלַךְ, פְּשִׁיטָא! [וְאָמַר רַב פָּפָּא: נִמְלַךְ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר קָאָמְרִינָן. אָמְרִי: תֵּרֵי 'תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר' הֲווּ, חַד, כְּדֵי שְׁאֵלַת תַּלְמִיד לָרָב, וְחַד, כְּדֵי שְׁאֵלַת הָרַב לַתַּלְמִיד. כִּי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי, כְּדֵי שְׁאֵלַת תַּלְמִיד לָרָב: "שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וּמוֹרִי", דְּנָפִישׁ. כְּדֵי שְׁאֵלַת הָרַב לַתַּלְמִיד: "שָׁלוֹם עָלֶיךָ", אִית לֵיהּ.

מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵין טָבִי עַבְדּוֹ, וְהָיָה שָׁמֵחַ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה. מְצָאוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לֵיהּ: אִי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁטָּבִי עַבְדִּי יָצָא לְחֵרוּת? אָמַר לוֹ: לָמָּה? אָמַר לוֹ: שֶׁסִּמֵּאתִי אֶת עֵינוֹ. אָמַר לוֹ: אֵין בְּדָבָרֶיךָ כְּלוּם, שֶׁכְּבָר אֵין לוֹ עֵדִים.

[וְ]אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: רָאוּהוּ שֶׁהִטְמִין בַּחוֹרְשִׁין וְטָבַח וּמָכַר, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אַמַּאי, הָא לָא מָשַׁךְ! אָמַר רַב חִסְדָּא: שֶׁהִכִּישׁוּהוּ בְּמַקֵּל, אָמְרִי: וְכֵיוָן דְּרָאוּהוּ, גַּזְלָן הוּא! כֵּיוָן דְּקָא מִטַּמְרִי מִנַּיְיהוּ, גַּנָּב הוּא]! וְאֶלָּא 'גַּזְלָן' הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כְּגוֹן בְּנָיְהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב כ"ג:כ"א) "וַיִּגְזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ". רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: כְּגוֹן בַּעֲלֵי שְׁכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ט׳:כ״ה) "וַיַּשְׂימוּ לוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיִּגְזְלוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדָּרֶךְ". וְרַבִּי אַבָּהוּ, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהַאי? אָמַר לְךָ: דְּכֵיוָן דְּמִטַּמְרֵי אִיטְמוּרֵי, לָאו גַּזְלָנֵי נִינְהוּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן? הָא דְּקָא מִטַּמְרֵי דְּלָא נְחָזִינְהוּ אִינָשֵׁי וְנִיעַרְקוּ מִינַּיְיהוּ.

כג שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: מִפְּנֵי מָה הֶחְמִירָה תּוֹרָה בְּגַנָּב יוֹתֵר מִגַּזְלָן? אָמַר לָהֶם: זֶה הַשְּׁוֶה כְּבוֹד עֶבֶד לְכְבוֹד קוֹנוֹ, וְזֶה לֹא הִשְׁוָה כְּבוֹד עֶבֶד לְכְבוֹד קוֹנוֹ, כְּבֶיכוֹל עָשָׂה עֵינַיִם שֶׁל מַטָּה כְּאִלּוּ אֵינָהּ רוֹאָה, וְאָזְנַיִם שֶׁל מַטָּה כְּאִלּוּ אֵינָהּ שׁוֹמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ט:ט״ו) "הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה' לַסְתִּר עֵצָה, וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (תהילים צ״ד:ז׳) "וַיֹּאמְרוּ: לֹא יִרְאֶה יָהּ, וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב". וּכְתִיב: (יחזקאל ט׳:ט׳) ["כִּי אָמְרוּ:] עָזַב ה' אֶת הָאָרֶץ וְאֵין ה' רֹאֶה". תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מָשָׁלוּ מָשָׁל

מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בָּעִיר וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה, אֶחָד זִמֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִמֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ, וְאֶחָד לֹא זִמֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִמֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ, אֵי זֶה מֵהֶם עָנְשׁוֹ מָרֻבֶּה? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה שֶׁזִּמֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא [זִמֵּן] אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחָהּ שֶׁל מְלָאכָה; שׁוֹר, שֶׁבִּטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, חֲמִשָּׁה. שֶׂה, שֶׁלֹּא בִּטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, אַרְבָּעָה. אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, שׁוֹר, שֶׁהוֹלֵךְ בְּרַגְלָיו, חֲמִשָּׁה, שֶׂה, שֶׁהִרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ, אַרְבָּעָה.

מַתְנִיתִין. אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא וּבְמִדְבָּרוֹת שֶׁבָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֵין מְגַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִים בִּירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי הַקֳּדָשִׁים. וְלֹא כֹהֲנִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הַטָּהֳרוֹת. אֵין מְגַדְּלִים חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם. לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֵין פּוֹרְסִין נִישׁוֹבִין לְיוֹנִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִן הַיִּשּׁוּב שְׁלֹשִׁים רִיס.

אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִבַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁבַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן הָיוּ בֵּית אַבָּא, וּמִפְּנֵי מָה חָרְבוּ? שֶׁהָיוּ מַרְעִין בַּחֲרָשִׁים, וְדָנִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּיָחִיד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ לָהֶם חֲרָשִׁים סָמוּךְ לְבָתֵּיהֶם, שָׁדֶה קְטַנָּה הָיְתָה וּמַעֲבִירִין דֶּרֶךְ עָלֶיהָ.

כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ: אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה, כָּךְ אָמְרוּ: אֵין מְגַדְּלִין חַיָּה דַּקָּה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר. מְגַדְּלִים כְּלָבִים כֻּפְרִין וַחֲתוּלִים וְקוֹפִין וְחֻלְדּוֹת־סְנָאִים, מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִים לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת. מַאי 'חֻלְדּוֹת־סְנָאִים'? אָמַר רַב יְהוּדָה: שִׁירְצָא חִרְצָא. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: (חרזא) [חַרְצָא] דִּקְטִינֵי שְׁקֵי, וְרָעְיָא בֵּינֵי וַרְדִּינֵי. וּמַאי 'שִׁרְצָא'? דְּמַתַּתְאֵי שַׁקֵּיהּ.

רַב וּשְׁמוּאֵל וְרַב אַסִי אִיקְּלְעוּ לְבֵי שְׁבוּעַ הַבֵּן, וְאָמְרֵי לָהּ: לְבֵי יְשׁוּעַ הַבֵּן. רַב לָא עַיֵּיל קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל. שְׁמוּאֵל לָא עַיֵּיל קַמֵּיהּ דְּרַב אַסִי. רַב אַסִי לָא עַיֵּיל קַמֵּיהּ דְּרַב. אָמְרִי: מַאן נְתָרַח? נְתָרַח שְׁמוּאֵל וְנֵיתֵי רַב וְרַב אַסִי. וְנִתְרַח רַב אוֹ רַב אַסִי. רַב, מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא דְּעָבַד לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל, מִשּׁוּם הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּלִטְיֵיהּ. אַדְּבְרֵיהּ רַב עֲלֵיהּ. אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתָא שׁוּנְרָא קַטְעֵיהּ לְיָדָא דִּינוּקָא. נָפַק רַב וְדָרַשׁ: חָתוּל, מֻתָּר לְהָרְגוֹ, וְאָסוּר לְקַיְּמוֹ, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם גָּזֵל, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם הֲשָׁבַת אֲבֵדָה לַבְּעָלִים.

אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא בַּר פָּפָּא, מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: מַתְרִיעִין עַל הַחִכּוּךְ בְּשַׁבָּת, וְדֶלֶת הַנִּנְעֶלֶת לֹא בִּמְהֵרָה תִּפָּתַח, וְהַלּוֹקֵחַ בֵּית בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כּוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. מֵיתִיבִי: וּשְׁאָר פֻּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת עַל הַצִּבּוּר, כְּגוֹן: חִכּוּךְ, חֻגָּב, זְבוּב, צְרָעָה, וַיְתוּשׁ, וְשִׁלּוּחַ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין אֶלָּא צוֹעֲקִים. לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּלַח, כָּאן, בְּיָבֵשׁ. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁחִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים, לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט) "וַיְהִי שְׁחִין אַבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה". וְדֶלֶת הַנִּנְעֶלֶת לֹא בִּמְהֵרָה תִּפָּתַח, מַאי הִיא? מַר זוּטְרָא אָמַר: סְמִיכָה.

רַב אַשִׁי אָמַר: כָּל הַמְּרִיעִין לוֹ, לֹא בִּמְהֵרָה מְטִיבִין לוֹ. רַב אַחָא מִדְּפְתִּי אָמַר: לְעוֹלָם אֵין מְטִיבִין לוֹ, וְלָא הִיא! רַב אַחָא מִדְּפְתִּי מַלְתָא דְּנַפְשֵׁיהּ הוּא דְּאָמַר. וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כּוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ, אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. בְּשַׁבָּת, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, [כִּדְאָמַר רָבָא הָתָם: אוֹמֵר לְגוֹי וְעוֹשֶׂה. הָכִי נַמִּי, אוֹמֵר לְגוֹי וְעוֹשֶׂה, וְאַף עַל גַּב דַּאֲמִירָה לְגוֹי שְׁבוּת הוּא, מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לָא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן].

תָּנוּ רַבָּנָן: עֲשָׂרָה תְּנָאִים הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ: שֶׁיִּהוּ מַרְעִין בָּחֳרָשִׁין, וּמְלַקְּטִין עֲצִים בְּשַׁדּוֹתֵיהֶם, וּמְלַקְּטִין עֲשָׂבִים בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִתִּלְתָּן. וְקוֹטְמִין נְטִיעוֹת בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִגְּרוֹפְיוֹת שֶׁל זַיִת, וּמַעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה, בְּנֵי הָעִיר מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ, וּמְחַכִּין בְּיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרֹס קֶלַע וְיַצְמִיד אֶת הַסְּפִינָה. וְנִפְנִין לְאַחוֹרֵי הַגָּדֵר, אֲפִלּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵאָה כַּרְכֹּם. וּמְהַלְּכִין בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה, וּמִסְתַּלְּקִין לְצִדֵּי הַדְּרָכִים מִפְּנֵי יְתֵדוֹת הַדְּרָכִים. וְהַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים מַפְסִיג וְעוֹלֶה מַפְסִיג וְיוֹרֵד, וּמֵת מִצְוָה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ.

תָּנוּ רַבָּנָן: יַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָה, בְּחֶלְקוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי הָיְתָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּטַּל מִלֹּא חֶבֶל חֵרֶם בְּדָרוֹמָהּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (דברים לג) "יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: תְּלוּשִׁים שֶׁבָּהָרִים, בְּחֶזְקַת כָּל הַשְּׁבָטִים הֵן עוֹמְדִים, וּמְחֻבָּרִים בְּחֶזְקַת אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט. וְאֵין לְךָ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ בָּהָר, וּבַשְּׁפֵלָה, וּבַנֶּגֶב, וּבָעֵמֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם א) "פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו, בָּעֲרָבָה, בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם" וְגוֹ'. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּכְּנַעֲנִיִּים וּבַפְּרִיזִּים, וּבָאֱמוֹרִיִּים שֶׁלְּפָנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו", אַלְמָא שְׁכֵנָיו הָכִי הֲווּ.

רַבִּי וְרַבִּי חִיָּא הֲווּ שַׁקְלֵי וְאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא, אִיסְתַּלְּקוּ לְצִדֵּי הַדְּרָכִים, הֲוָה קָא מַפְסִיעַ וְאָזֵיל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן קְנוֹסָא קָמֵיהּוּ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְרַבִּי חִיָּא: מִי הוּא זֶה שֶׁמַּרְאֶה גְּדֻלָּה בְּפָנֵינוּ? אָמַר לֵיהּ רַבִּי, שֶׁמָּא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן קְנוֹסָא תַּלְמִידִי הוּא, וְכָל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם. כִּי מָטוּ לְגַבֵּיהּ, חַזְיֵהּ, אָמַר לֵיהּ: אִי לָאו יְהוּדָה בֶּן קְנוֹסָא אַתְּ, גְּזַרְתִּינָךְ לְשַׁקַּךְ בְּגִיזְרָא דְּפַרְזְלָא.

אָמְרוּ: ['עֲשָׂרָה'? הֵנִי, חַד־סְרֵי הַוְיָין!] מְהַלְּכִין בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת, שְׁלֹמֹה אָמָרָהּ, כִּדְתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁכָּלוּ פֵּרוֹתָיו מִן הַשָּׂדֶה וְאֵינוֹ מַנִּיחַ בְּנֵי אָדָם לִכָּנֵס בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ, מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו? מָה הֶנָּאָה יֵשׁ לְפִלּוֹנִי? וּמַה הַבְּרִיּוֹת מַזִּיקוֹת לוֹ? עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "מְהֻיּוֹת טוֹב אַל תִּקְרֵי רַע". וּמִי כְּתִיב: "מְהֻיּוֹת טוֹב אַל תִּקְרֵי רַע"? אֵין, כְּתִיב כְּהַאי גַּוְונָא: (משלי ג׳:כ״ז) "אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו, בִּהְיוֹת לְאֵל יָדְךָ לַעֲשׂוֹת".

כד עֶשֶׂר תַּקָּנוֹת תִּקֵּן עֶזְרָא: שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין (בתורה) בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת, וְקוֹרִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי, וְזָדְנִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי, וּמְכַבְּסִין בַּחֲמִשִּׁי בְּשַׁבָּת, וְאוֹכְלִין שׁוּם בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה מַשְׁכֶּמֶת וְאוֹפָה, וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה חוֹגֶרֶת בְּסִנָּר, וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה חוֹפֶפֶת וְטוֹבֶלֶת, וְשֶׁיִּהוּ רוֹכְלִין

מְחַזְּרִין בַּעֲיָרוֹת, וְתִקֵּן טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרָיֵין. שֶׁיְּהוּ קוֹרִין בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת, מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. וְשֶׁיְּהוּ קוֹרִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי], עֶזְרָא תִּקֵּן?! וְהָא מֵעִיקָּרָא הֲוָה מִתַּקָּנָה, דְּתַנְיָא: (שמות טו) "וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מָיִם". דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אָמְרוּ: אֵין 'מַיִם' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה נה) "הוֹי, כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם", כֵּיוָן שֶׁהָלְכוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא תּוֹרָה, (מידּ) נִלְאוּ. עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְתִקְּנוּ לָהֶם שֶׁיְּהוּ קוֹרִין בְּשַׁבָּת וּמַפְסִיקִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת וְקוֹרִין בְּשֵׁנִי וּמַפְסִיקִין בִּשְׁלִישִׁי וּבִרְבִיעִי וְקוֹרִין בַּחֲמִשִּׁי וּמַפְסִיקִים עֶרֶב שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְלִינוּ בְּלֹא תּוֹרָה שְׁלֹשָׁה יָמִים. מֵעִיקָּרָא תִּקְּנוּ, חַד גַּבְרָא תְּלָתָא פְּסוּקֵי, אִי נַמִּי, תְּלָתָא גַּבְרֵי תְּלָתָא פְּסוּקֵי, כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים, אָתָא הוּא, תִּקֵּן, תְּלָתָא גַּבְרֵי וַעֲשָׂרָה פְּסוּקֵי, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה בַּטְלָנִין.

תָּנוּ רַבָּנָן: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּשׁוּם: מַשְׁבִּיעַ, וּמַשְׁחִין, וּמַצְהִיל פָּנִים, וּמַרְבֶּה הַזֶּרַע, וְהוֹרֵג כִּנִּים שֶׁבִּבְנֵי מֵעַיִם וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מַכְנִיס אַהֲבָה וּמוֹצִיא אֶת הַקִּנְאָה.

עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם: אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ, וְאֵין מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָּה, וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּנָגָעִים, וְאֵין מוֹצִיאִין בָּהּ זִיזִין וּגְוִוזְטְרָאוֹת, וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ אַשְׁפָּתוֹת, וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ כִּבְשׁוֹנוֹת, וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסוֹת, חוּץ מִגִּנַּת וָרְדִין שֶׁהָיוּ מִימוֹת [נְבִיאִים] רִאשׁוֹנִים, וְאֵין מְגַדְּלִין בָּהּ תַּרְנְגוֹלִים, וְאֵין מַלִּינִין בָּהּ אֶת הַמֵּת. אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ, דִּכְתִיב: (ויקרא כה) "וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לַצְמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ", לְדוֹרֹתָיו", וְקָסָבַר: לֹא נִתְחַלְּקָה יְרוּשָׁלַיִם לַשְּׁבָטִים. וְאֵינָהּ מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָּה, דִּכְתִיב: (דברים כא) "כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ", וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים. וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, דִּכְתִיב: (שם יג) 'עָרֶיךָ', וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים. וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בַּנְּגָעִים, דִּכְתִיב: (ויקרא יד) "וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם", וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים. וְאֵין מוֹצִיאִין בָּהּ זִיזִין וּגְוִוזְטְרָאוֹת, מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה, וּמִשּׁוּם דְּלָא לִיתְּזְקוּ עוֹלֵי רְגָלִים. וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ אַשְׁפָּתוֹת, מִשּׁוּם שְׁקָצִים. וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ כִּבְשׁוֹנוֹת, מִשּׁוּם קוּטְרָא. וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִין, מִשּׁוּם סִירְחָא. וְאֵין מְגַדְּלִין בָּהּ תַּרְנְגוֹלִים, מִשּׁוּם קְדֻשִּׁים. וְאֵין מַלִּינִים בָּהּ אֶת הַמֵּת, גְּמָרָא.

כה תָּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁצָּרוּ בֵּית חַשְׁמוֹנַאי זֶה עַל זֶה, הָיָה הוֹרְקְנוּס מִבִּפְנִים, וְאַרִיסְטוֹבּוּלוּס מִבַּחוּץ, וּבְכָל יוֹם הָיוּ מְשַׁלְשְׁלִים לָהֶם בְּקֻפָּה דִּינָרִין, וְהָיוּ מַעֲלִים לָהֶם תְּמִידִים. הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּחָכְמַת יְוָנִית. אָמַר לָהֶם: כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בָּעֲבוֹדָה, אֵין נִמְסָרִים בְּיֶדְכֶם. לְמָחָר שִׁלְשְׁלוּ דִּינָרִין בְּקֻפָּה וְהֶעֱלוּ לָהֶם חֲזִיר. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְחֲצִי הַחוֹמָה, נָעַץ צִפָּרְנָיו בַּחוֹמָה, נִזְדַּעְזְעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: אָרוּר הָאִישׁ שֶׁיְּגַדֵּל חֲזִירִים, וְאָרוּר הָאָדָם שֶׁיְּלַמֵּד אֶת בָּנוֹ חָכְמַת יְוָנִית. וְעַל

אוֹתָהּ שָׁעָה שָׁנִינוּ: מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא עֹמֶר מִגְּנוּת הַצְּרִיפִין, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִבְּקִעַת עֵין סוֹכָר. וְחָכְמַת יָוָנִית מִי אֲסִירָא?! וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי: בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן סוּרְסִי לָמָּה? אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אוֹ לְשׁוֹן יָוָנִית! וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בְּבָבֶל לְשׁוֹן אֲרַמִּי לָמָּה? אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אוֹ לְשׁוֹן פַּרְסִי! אַמְרֵי: לְשׁוֹן יָוָנִית לְחוּד, חָכְמַת יָוָנִית לְחוּד. וְחָכְמַת יָוָנִית מִי אֲסִירָא? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: (איכה ג׳:נ״א) "עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי", אֶלֶף יְלָדִים הָיוּ בְּבֵית אַבָּא, חֲמֵשׁ מֵאוֹת מֵהֶם לָמְדוּ תּוֹרָה, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת מֵהֶם לָמְדוּ חָכְמַת יָוָנִית, וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם, אֶלָּא אֲנִי כָּאן, וּבֶן אָחִי אַבָּא בְּעַסְיָא. אַמְרֵי: שַׁאנִי בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים לַמַּלְכוּת. וְכִדְתַנְיָא: הַמְסַפֵּר קוֹמֵי, הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אַבְטוּלְמוּס בַּר רְאוּבֵן, הִתִּירוּ לוֹ לְסַפֵּר קוֹמֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרוֹב לַמַּלְכוּת. שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הִתִּירוּ לָהֶם לְסַפֵּר בְּחָכְמַת יָוָנִית, מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבִים לַמַּלְכוּת.

תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב, אֶלָּא אִם כֵּן קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת, אֲבָל מְגַדֵּל הוּא בְּעִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר, וְקוֹשְׁרוֹ בַּיּוֹם וּמַתִּירוֹ בַּלַּיְלָה וְכוּ'.

כו דָּרַשׁ רַבִּי דּוֹסְתָּאִי דְּמִן בֵּירִי: (במדבר י׳:ל״ו) "וּבְנֻחֹה יֹאמַר: שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל", לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה עַל יִשְׂרָאֵל פָּחוֹת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת. חָסֵר אֶחָד, וְהָיְתָה אִשָּׁה עֲבָרָה בֵּינֵיהֶם וּרְאוּיָה לְהַשְׁלִים, וְנָבַח בָּהּ כֶּלֶב וְהִפִּילָהּ. נִמְצָא זֶה גָּרַם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל.

הַהִיא אִתְּתָא דְּעָאלַת לְמֵיפָא בְּהַהוּא בֵּיתָא, נָבַח בָּהּ כַּלְבָּא, אֲמַר לָהּ מָאֲרֵיהּ: לָא תִסְתַּפֵּי מִינֵיהּ, שְׁקִילִי נִיבֵיהּ. אֲמְרָה לֵיהּ: שְׁקִילָא (טיבותיה דההוא גברא) [טִיבוּתִיךְ] וְשַׁדְיָא אַחְיְזֵרֵי, כְּבָר נָד וְלָד.

פרק ח

בבא קמא פרק ח - [תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאִם עָלוּ בוֹ צְמָחִים מֵחֲמַת הַמַּכָּה וְנִסְתְּרָה הַמַּכָּה, שֶׁחַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ שִׂבְתּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שמות כ״א:י״ט) "רַק שִׂבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא". יָכוֹל אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'רַק'. אֲמַר מַר: יָכוֹל אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: 'רַק', שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה בָּעֵי קְרָא? אַמְרֵי: מַאי "שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה"? כִּדְתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי רוֹפֵא וְאָכַל דָּבֵשׁ אוֹ כָּל מִינֵי מְתִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁדָּבֵשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה קָשִׁין לַמַּכָּה, וְהֶעֱלָה מַכָּתוֹ גַּרְגּוֹתָנִי, יָכוֹל יְהֵא חַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'רַק'. מַאי 'גַּרְגּוֹתָנִי'? אָמַר אַבַּיֵי: נָאתָא כְּרִיכְתָּא. מַאי אֲסוּתֵיהּ? אָהֳלָא וְקִירָא וְקַלְבָּא. וְאִי אָמַר לֵיהּ: אַסְיָךְ אֲנָא, אָמַר לֵיהּ: דָּמִית עָלַי כְּאַרְיֵא אַרְבָּא. וְאִי אָמַר לֵיהּ: אַיְתִינָא אַסְיָא דְּמַגָּן בְּמַגָּן, אָמַר לֵיהּ: אַסְיָא דְּמַגָּן בְּמַגָּן, מַגָּן שָׁוֶה. וְאִי אָמַר: מַיְתִינָא לָךְ אַסְיָא רְחִיקָא, אָמַר לֵיהּ: אַסְיָא רְחִיקָא עֵינָא עָוְרָא. וְאִי אָמַר לֵיהּ הַךְ: הַב לִי לְדִידִי, וַאֲנָא

מַסְיְנָא נַפְשָׁאי, אָמַר לֵיהּ: פָּשַׁעְתְּ בְּנַפְשָׁךְ וְשָׁקַלְתְּ מִינָאי טְפֵי, וְאִי אָמַר לֵיהּ: קוּץ לִי מֵקַץ. אָמַר לֵיהּ: כָּל־שֶׁכֵּן דְּפָשַׁעְתְּ בְּנַפְשָׁךְ, וְקָרוּ לִי: 'שׁוֹר הַמַּזִּיק'.

[פִּסְקָא]. בֹּשֶׁת, הַכֹּל לְפִי הַמַּבַּיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. מַנִּי מַתְנִיתִין, לָא רַבִּי מֵאִיר וְלָא רַבִּי יְהוּדָה, אֶלָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּתָנָן: וְכֻלָּן רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם בְּנֵי־חוֹרִין שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם, שֶׁהֵם בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ, וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עֲשִׁירִים רוֹאִין אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵם בְּנֵי־חוֹרִין שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם, עֲנִיִּים, כִּפְחוּתִין שֶׁבָּהֶם.

כז תַּנְיָא [אִידַּךְ], רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סוּמָא אֵין לוֹ בֹּשֶׁת, וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטְרוֹ מִכָּל מִצְוֹוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. אָמַר רַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר קְרָא: (דברים ד׳:מ״ה) "אֱלֹהֶ֣יךָ הַמִּצְוֹת֮ וְהַחֻקִּים֒ וְהַמִּשְׁפָּטִים". כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּמִשְׁפָּטִים, יֶשְׁנוֹ בְּמִצְוֹוֹת וְחֻקִּים. וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּמִשְׁפָּטִים, אֵינוֹ בְּמִצְוֹוֹת וְחֻקִּים. אָמַר רַב יוֹסֵף: מֵרֵישׁ הֲוָה אָמִינָא: מַאן דְּאָמַר: "הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה", דְּאָמַר: סוּמָא פָּטוּר מִן הַמִּצְוֹוֹת, קָא עָבְדְּנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן. מַאי טַעְמָא? דְּלָא מִפְקְדָנָא וְקָא עָבְדְּנָא מִצְוֹוֹת. וְהַשְׁתָּא דִּשְׁמָעִיתָא לְהָא דְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: גָּדוֹל הַמְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה. מַאן דְּאָמַר לִי: "אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה", עָבְדְּנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן. מַאי טַעְמָא? כִּי מַפְקִידְנָא אִית לִי אַגְרָא טְפֵי.

מִשְׁנָה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁפָּרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה בַּשּׁוּק, בָּאתָ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְחִיְּבוֹ לִתֵּן לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. אָמַר לוֹ: רַבִּי, תֵּן לִי זְמַן וְנָתַן לוֹ זְמַן. שְׁמָרָהּ עוֹמֶדֶת עַל פֶּתַח חֲצֵרָהּ, וְשִׁבֵּר אֶת הַכַּד בְּפָנֶיהָ, וּבוֹ כְּאִסָּר שֶׁמָּן. גִּלְּתָה אֶת רֹאשָׁהּ וְהָיְתָה מְטַפַּחַת וּמַנַּחַת יָדָהּ עַל רֹאשָׁהּ, הֶעֱמִיד עָלֶיהָ עֲדִים וּבָא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ: לְזוֹ אֲנִי נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז? אָמַר לוֹ: לֹא אָמַרְתָּ כְּלוּם! הַחוֹבֵל בְּעַצְמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, פָּטוּר, אֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ, חַיָּבִים.

מַאן תַּנָּא דְּשָׁמַעְתְּ לֵיהּ דְּאָמַר: אֵין אָדָם רַשַּׁאי לַחֲבֹל בְּעַצְמוֹ? אִילֵימָא הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא: (בראשית ט׳:ה׳) "וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִיַּד נַפְשׁוֹתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ אֶת דִּמְכֶם. וְדִלְמָא, קָטְלָא שַׁאנְיָ? אֶלָּא, הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא: מְקֻרְעִין עַל הַמֵּת וְלֹא מְדַרְכֵי הָאֲמוֹרִי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שָׁמַעְתִּי שֶׁהַמְקָרֵעַ עַל הַמֵּת יוֹתֵר מִדַּאי, לוֹקֶה מִשּׁוּם "בַּל־תַּשְׁחִית", וְכָל־שֶׁכֵּן גּוּפוֹ. וְדִלְמָא, בְּגָדִים שַׁאנְיָ, דִּפְסִידָא דְּלָא הָדַר הוּא? כִּי הָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, קָרֵי לְמָאנֵי: 'מְכַבְּדוּתַיהּ', וְרַב חִסְדָּא כַּד הֲוָה מַסְגֵי בֵּינֵי הֵיזְמֵי וְהֵיגֵי, מַדְלֵי לְהוּ לְמָאנֵיהּ, אָמַר: זֶה מַעֲלֶה אֲרוּכָה וְזֶה אֵינוֹ מַעֲלֶה אֲרוּכָה. אֶלָּא הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר בְּרַבִּי: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: (במדבר ו׳:י״א) "וְכִפֶּר עָלָיו

מֵאֶשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ". [וְכִי בְּאֵיזוֹ נֶפֶשׁ חָטָא זֶה? אֶלָּא שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר; וּמַה זֶּה, שֶׁלֹּא צִעֵר עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, נִקְרָא 'חוֹטֵא', הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה]?

אָמַר רַב: דִּיקְלָא דְּטָעִין קַבָּא, אָסוּר לְמִקַּצְיֵיהּ. מֵיתִיבִי: אשתשר כַּמָּה יְהֵא בַּזִּית וְלֹא יְקַצְּצֶנּוּ? רֹבַע. שַׁאנִי זֵיתִים, דַּחֲשִׁיבִי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לָא שָׁכִיב שִׁיבְחָא בְּרִי, אֶלָּא דְּקַץ תְּאֵינָתָא בְּלָא זְמְנָהּ. אָמַר רַבִינָא: וְאִם הָיָה מְעֻלֶּה בְּדָמִים, מֻתָּר. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: (דברים כ׳:כ׳) "רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע", זֶה אִילַן מַאֲכָל. "כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא", זֶה אִילַן סְרָק. וְכִי מֵאַחַר שֶׁסּוֹפוֹ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא"? לְהַקִּדִּים סְרָק לְמַאֲכָל. יָכוֹל אֲפִלּוּ מְעֻלֶּה בְּדָמִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'רַק'. שְׁמוּאֵל אֵיתִי לֵיהּ אֲרִיסֵיהּ תַּמְרֵי, אְכִיל, טָעִים בְּהוּ טַעְמָא דְּחַמְרָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לֵיהּ: בֵּינֵי גּוּפְנֵי קָיְמֵי. אָמַר: מַכְחְשֵׁי בְּחַמְרָא כּוּלֵי הַאי? לְמָחָר אַיְתִי לִי מְקוֹרַיְהוּ. רַב חִסְדָּא חָזָא תָּאלֵי בֵּי גּוּפְנֵי, אָמַר לֵיהּ לַאֲרִיסֵיהּ: עַקְּרִינְהוּ: גּוּפְנֵי, עָנֵי דִּיקְלֵי, דִּיקְלֵי, לָא קָנֵי גּוּפְנֵי.

כח מִשְׁנָה. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ, אֵין נִמְחָל לוֹ עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ׳:ז׳) "וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ" וְגוֹ'. וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא מָחַל לוֹ, שֶׁהוּא אַכְזָרִי? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ׳:ז׳) "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים" וְגוֹ'.

גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ, דְּמֵי בָּשְׂתּוֹ, אֲבָל צַעֲרוֹ, אֲפִלּוּ הֵבִיא כָּל אֵילֵי נְבָיוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, אֵין נִמְחָל לוֹ, עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ, כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ". 'אֵשֶׁת נָבִיא' בְּעִי אַהֲדוּרֵי, אֵשֶׁת אַחַר לָא בְּעִי אַהֲדוּרֵי? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: "הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ" מִכָּל מָקוֹם! וּדְקָא אָמַרְתָּ: (שם) "הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג, הֲלֹא הוּא אָמַר לִי: אֲחוֹתִי הִיא, וְהִיא גַּם הִיא אָמְרָה: אָחִי הוּא"! נָבִיא הוּא, וּכְבָר לָמַד: אַכְסָנַאי שֶׁבָּא לָעִיר, עַל עִסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, אוֹ עַל עִסְקֵי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: 'אִשְׁתְּךָ הִיא?' 'אֲחוֹתְךָ הִיא'? מִכָּאן לְבֶן נֹחַ שֶׁנֶּהֱרָג, שֶׁהָיָה לוֹ לִלְמֹד וְלֹא לָמַד. (שם) "כִּי עָצֹר עָצַר ה'", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁתֵּי עֲצִירוֹת הָלְלוּ, לָמָּה? אַחַת בָּאִישׁ, שִׁכְבַת זֶרַע. שְׁנַיִם בָּאִשָּׁה, שִׁכְבַת זֶרַע וְלֵדָה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: שְׁנַיִם בָּאִישׁ, שִׁכְבַת זֶרַע וּקְטַנִּים. שְׁלֹשׁ בָּאִשָּׁה, שִׁכְבַת זֶרַע וְלֵדָה וּקְטַנִּים. רַבִּינָא אָמַר: שְׁלֹשָׁה בָּאִישׁ, שִׁכְבַת זֶרַע וּקְטַנִּים וּפִי־הַטַּבַּעַת. אַרְבָּעָה בָּאִשָּׁה, שִׁכְבַת זֶרַע וְלֵדָה וּקְטַנִּים וּפִי־הַטַּבַּעַת. (שם) "בְּעַד כָּל רֶחֶם", אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: אֲפִלּוּ תַּרְנְגוֹלֶת שֶׁל בֵּית אֲבִימֶלֶךְ לֹא הֵטִילָה בֵּיצָתָהּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן: כָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר, הוּא נַעֲנָה תְּחִלָּה? אָמַר לוֹ: דִּכְתִיב: (איוב מ״ב:י׳) "וַה' שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ בְעַד רֵעֵהוּ". אָמַר לֵיהּ: אַתְּ אָמַרְתְּ מֵהָתָם, וַאֲנָא אֲמִינָא מֵהָכָא:

(בראשית כ׳:י״ז) "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים, וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם כג) "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר" וְגוֹ'. כַּאֲשֶׁר אָמַר אַבְרָהָם (אל) [עַל] אֲבִימֶלֶךְ.

כט אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאַמְרֵי אֱינָשֵׁי: בַּהֲדֵי הוּצָא לָקֵי כַּרְבָא. אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (ירמיהו ב׳:כ״ט) "לָמָּה תָּרִיבוּ אֵלָי כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם בִּי, נְאֻם ה'", אָמַר לֵיהּ: אַתְּ אָמַרְתְּ מֵהָתָם וַאֲנָא אָמִינָא מֵהָכָא: (שמות ט״ז:כ״ח) "עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: כְּתִיב: (בראשית מ״ז:ב׳) "וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים". מַאן נִינְהוּ חֲמִשָּׁה? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתָם שֶׁהֶכְפִּילוּ בְּשֵׁשׁוּת. 'יְהוּדָה' נַמִּי אִיכְּפוּלֵי מִיכְּפַל! אָמַר לֵיהּ: לְמִלְּתֵיהּ הוּא דְּאִכְפַּל, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (דברים ל״ג:ו׳) "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת וגו'".

אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאַמְרֵי אֱינָשֵׁי: בָּתַר עַנְיָא אַזְלָא עֲנִיוּתָא. אָמַר לֵיהּ: דִּתְנַן: עֲשִׁירִים מְבִיאִים בִּכּוּרִים בְּקַלָּתוֹת שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף. עֲנִיִּים, בְּסַלֵּי נְצָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָּה, הַסַּלִּים וְהַבִּכּוּרִים (נתונים) [נוֹתְנִים] לַכֹּהֲנִים. אָמַר לֵיהּ: אַתְּ אָמַרְתְּ מֵהָתָם, וַאֲנָא אָמִינָא מֵהָכָא: (ויקרא יג) "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא".

לא אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן: הַשְׁכֵּם וֶאֱכֹל, בַּקַּיִץ מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַחֹרֶף מִפְּנֵי הַצִּנָּה, וְאַמְרֵי אִינָשֵׁי: שִׁיתִּין רְהוּטֵי רְהוּט, וְלָא מָטוּ לְגַבְרָא דְּמַצַּפְרָא כְּרִיךְ. דִּכְתִיב: (ישעיה מט) "לֹא יִרְעָבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא יַכֵּם שָׁרָב וְשָׁמֶשׁ". אָמַר לֵיהּ: אַתְּ אָמַרְתְּ מֵהָתָם, וַאֲנָא אָמִינָא מֵהָכָא: (שמות כג) "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם", זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה. "וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ", זוֹ פַּת בַּמֶּלַח וְקִתּוֹן שֶׁל מַיִם, מִכָּאן וָאֵילָךְ: (שם) "וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ". וְתַנְיָא: 'מַחֲלָה', זוֹ מָרָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'מַחֲלָה'? שֶׁשְּׁמוֹנִים וּשְׁלֹשָׁה חֲלָאִים יֵשׁ בָּהּ. 'מַחֲלָה' בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הֲווּ, וְכֻלָּן, פַּת בַּמֶּלַח שַׁחֲרִית וְקִתּוֹן שֶׁל מַיִם מְבַטְּלָתָן.

לב אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא (דאמרי אינשי) דְּאָמוּר רַבָּנָן: חַבְרִיךְ קַרְיֵיךְ 'חַמְרָא', אֶכְפָּא לְגַבֵּיךְ מוּשׁ. אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (בראשית טז) "וַיֹּאמַר: הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי וגו'", וַתֹּאמֶר: מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי" וְגוֹ'.

לג אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאַמְרֵי אִינָשֵׁי: מִלְּתָא דְּמִנַּנְיָא דְּאִית בָּךְ, קְדֵים אֲמָרָהּ! אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (בראשית כד) "וַיֹּאמַר: עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאַמְרֵי אִינָשֵׁי: שְׁפִיל וְאָזִיל בַּר־אַוְוָא, וְעֵינוֹהִי מְטַיְּפֵי. אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (ש"א כה) "וְהֵיטֵב ה' לַאדֹנִי, וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתֶךָ" וְגוֹ'.

לד אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: שִׁיתִּין תִּכְלֵי מַטְיוּהָ לְכַכָּא, דְּקַל חַבְרֵיהּ שָׁמַע וְלָא אָכַל. אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (מ"א א) "וְלִי אֲנִי עַבְדֶּךָ, וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן, וְלִבְנָיְהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע, וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא". אָמַר לֵיהּ: אַתְּ אָמְרַתְּ מֵהָתָם, וַאֲנָא אָמֵינָא מֵהָכָא: (בראשית כד) "וַיְבָאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ, וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה, וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה, וַיֶּאֱהָבֶהָ, וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ". וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם כה) "וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה".

לה אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: חַמְרָא דְּמַרְיֵהּ, וְטִיבוּתָא לְשַׁקְיֵהּ. אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (במדבר כז) "וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו וְגוֹ', לְמַעַן יִשְׁמְעוּ (ויירא) כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּכְתִיב: (דברים לד) "וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה, כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו, וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'.

לו אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: מְטַיֵּיל וְאָזִיל דְּקָלָא בִּישָׁא גַּבֵּי קִינָא דְּשַׁרְכֵי. אָמַר לֵיהּ: דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה, שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים וּתְנַן בְּמַתְנִיתִין וְתַנְינָא בִּבְרַיְיתָא. כָּתוּב בַּתּוֹרָה, דִּכְתִיב: (בראשית כח) "וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל". שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים, דִּכְתִיב: (שופטים יא) "וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ". וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים, דִּכְתִיב: (בן־סירא י"ג) "כָּל עוֹף לְמִינוֹ יִשְׁכּוֹן, (ובן) [וּבְנֵי] אָדָם לַדּוֹמֶה לוֹ". תְּנַן בְּמַתְנִיתִין: כָּל הַמְּחֻבָּר לַטָּמֵא, טָמֵא. כָּל הַמְּחֻבָּר לַטָּהוֹר, טָהוֹר. וְתַנְינָא בִּבְרַיְיתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא לְחִנָּם הָלַךְ זַרְזִיר אֵצֶל עוֹרֵב אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִינוֹ.

לז אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: אִי דְּלִית דּוּרָא, דְּלִינָא, וְאִי לָא, לָא דְּלִינָא. אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (שופטים ד) "וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק: אִם תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי. וְאִם לֹא תֵּלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: כַּלְבָּא בְּכַפְנֵיהּ, גְּלֵלֵי מִבְלַע, דִּכְתִיב: (משלי כז) "נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָּבוּס נֹפֶת, וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה כָּל מַר מָתוֹק". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: קָרִית חַבָּרָךְ וְלָא עָנָךְ, רָמֵי גּוּדָא [נ"א דְּחִי גּוּדָא] רַבָּה, שָׁדֵי בֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (יחזקאל כד) "יַעַן טַהֲרָתִיךְ, וְלֹא טָהַרְתְּ מִטֻּמְאָתֵךְ, לֹא תִטְהָרִי עוֹד". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: בִּירָא דְּשָׁתֵית מִינֵיהּ, (מיא) לָא תִּשְׁדֵּי בֵּיהּ קָלָא. אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (דברים כג) "לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי, כִּי אָחִיךָ הוּא. לֹא תְתַעֵב מִצְרִי, כִּי גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ".

לח אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: כַּד הֲווֹינָן זוּטְרֵי, לְגַבְרֵי, הַשְׁתָּא דְּקַשִּׁישְׁנָא, לְדַרְדְּקֵי. אָמַר לֵיהּ: מֵעִיקָּרָא כְּתִיב: (שמות י״ג:כ״א) "וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדָּרֶךְ, וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם". וְלִבְסוֹף כְּתִיב: (שם כג) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ".

לט אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי: בָּתַר מָרֵי נִכְסֵי, צִיבֵי מָשׁוּךְ. אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (בראשית יג) "וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם, הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים". אָמַר רַב חַנִּין: (כל) הַמּוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵרוֹ, הוּא נֶעֱנָשׁ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם טז) "וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם: חֲמָסִי עָלֶיךָ" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם כג) "וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ". וְהַנֵי מִילֵי דְּאִית לֵיהּ דַּיְנָא בְּאַרְעָא. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אוֹי לוֹ לַצּוֹעֵק יוֹתֵר מִלַּנִּצְעָק. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: אֶחָד הַצּוֹעֵק וְאֶחָד הַנִּצְעָק בַּמַּשְׁמָע, אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִים לַצּוֹעֵק יוֹתֵר מִן הַנִּצְעָק.

מ וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְעוֹלָם אַל תְּהִי קַלְלַת הֶדְיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ. שֶׁהֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ קִלֵּל אֶת שָׂרָה, וְנִתְקַיְּמָה בְּזַרְעָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ׳:ט״ז) "הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם", אָמַר לָהּ: הוֹאִיל וְכִסִּית מִמֶּנִּי וְלֹא גִּלִּית שֶׁהוּא אִישֵׁךְ וְנָרְמְתְּ (לי) [אֲלַי] הַצַּעַר הַזֶּה, יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהְיוּ לָךְ בָּנִים כְּהוּיֵי עֵינַיִם. וְנִתְקַיְּמָה בְּזַרְעָהּ, דִּכְתִיב: (שם כז) "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק, וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת". אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם מִן הַנִּרְדָּפִין, וְלֹא מִן הָרוֹדְפִין, שֶׁאֵין לְךָ נִרְדָּף בָּעוֹפוֹת יוֹתֵר מִתּוֹרִים וּבְנֵי־יוֹנָה, וְהִכְשִׁירָן הַכָּתוּב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ.

פרק ט

בבא קמא פרק ט - מא תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הֲרֵי שֶׁגָּזַל סְאָה שֶׁל חִטִּין, טְחָנָהּ, לְשָׁהּ וַאֲפָאָהּ וְהִפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה. כֵּיצַד מְבָרֵךְ? אֵין זֶה מְבָרֵךְ אֶלָּא מְנַאֵץ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: (תהלים י) "וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ נִאֵץ ה'".

מב תָּנוּ רַבָּנָן: הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ, אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם, וְהַמְקַבֵּל מֵהֶם אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּימֵי רַבִּי נִשְׂנֵית מִשְׁנָה זוֹ, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: רֵיקָה, אִם אַתָּה עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, אֲפִלּוּ אַבְנֵט אֵינוֹ שֶׁלְּךָ. וְנִמְנַע וְלֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ, אֵין מְקַבְּלִים מֵהֶם, וְהַמְקַבֵּל מֵהֶם אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ.

מג תָּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ מַטְבֵּעַ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם? דָּוִד וּשְׁלֹמֹה מִצַּד אֶחָד, וִירוּשָׁלַיִם [עִיר הַקֹּדֶשׁ] מִצַּד אַחֵר. וְאֵיזֶהוּ מַטְבֵּעַ שֶׁל אַבְרָהָם [אָבִינוּ]? זָקֵן וְזָקֵנָה מִצַּד אֶחָד, וּבָחוּר וּבְתוּלָה מִצַּד אַחֵר.

תָּא שְׁמַע: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה נִתְּנוּ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, וְכֻלָּן נִתְּנוּ בְּכֶלְל וּפְרָט וּכְלָל, וּבְרִית מֶלַח. כָּל הַמְקַיְּמָן, כְּאִלּוּ מְקַיֵּם כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל וּבְרִית מֶלַח. וְאֵלּוּ הֵן. עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ, וְאַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם, כְּאִלּוּ עוֹבֵר עַל כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל וּבְרִית מֶלַח. וְאֵלּוּ הֵן. עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ, וְאַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֶשֶׂר בִּגְבוּלִין. עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ: חַטַּאת בְּהֵמָה, וְחַטַּאת הָעוֹף, וְאָשָׁם וַדַּאי, וְאָשָׁם תָּלוּי, וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וְלֶג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע, וּמוֹתַר הָעֹמֶר, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, וּשְׁיָרֵי

מְנָחוֹת. וְאַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם: הַבְּכוֹרָה, וְהַבִּכּוּרִים, וְהַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר, וְעוֹרוֹת קָדָשִׁים. וְעֶשֶׂר בִּגְבוּלִין: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה, וְרֵאשִׁית הַגֵּז, וְהַמַּתָּנוֹת, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה, וּשְׁדֵה חֲרָמִים, וְגֵזֶל הַגֵּר.

פרק י

בבא קמא פרק י - מה אָמַר רַב בִּיבִי בַּר גִּידֵל, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: גֵּזֶל הַגּוֹי אָסוּר. מה אָמַר לֵיהּ (רב) לְרַב כַּהֲנָא: קוּם סַק לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְקַבִּיל עֲלָךְ דְּלָא תֵּיקְשֵׁי לְרַבִּי יוֹחָנָן שְׁבַע שְׁנִין. אָזַל, אַשְׁכְּחֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ דְּיָתִיב וְקָא מְסַיֵּים מְתִיבְתָּא דְּיוֹמָא לְרַבָּנָן. אָמַר לְהוּ: רֵישׁ לָקִישׁ הֵיכָא? אָמְרוּ לֵיהּ: אַמַּאי? אָמַר לְהוּ: הַאי קוּשְׁיָא וַהַאי קוּשְׁיָא. הַאי פֵּירוּקָא וְהַאי פֵּירוּקָא. אָמְרוּ לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ. אָזַל רֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן: אֲרִי עָלָה מִבָּבֶל, לְעַיֵּן מַר בְּמִתְיבְתָּא דִּלְמָחָר. לְמָחָר אוֹתְבוּהוּ בְּדָרָא קַמָּא, קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אָמַר שְׁמַעְתְּתָא וְלָא אַקְשֵׁי, שְׁמַעְתְּתָא וְלָא אַקְשֵׁי, אַנַחְתֵּיהּ אֲחוֹרֵי שְׁבַע דָּרֵי, עַד דְּאוּתְבֵיהּ בְּדָרָא בַּתְרָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אֲרִי שֶׁאָמַרְתָּ נַעֲשָׂה שׁוּעָל. אָמַר [רַב כַּהֲנָא]: יְהֵא רַעֲוָא דְּהַנֵּי שְׁבַע דָּרֵי, לִיהֲווּ חִלּוּפֵי שְׁבַע שְׁנִין דְּאָמַר לִי רַב. קָם אַכְּרְעֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: נְהֲדַר מַר בְּרֵישָׁא. אָמַר שְׁמַעְתְּתָא וְאַקְשֵׁיהּ, [וְאָמַר שְׁמַעְתְּתָא וְאַקְשֵׁיהּ, עַד דְּ]אוּקְמוּהָ בְּדָרָא קַמָּא. (אמר שמעתתא ואקשיה) רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה יָתִיב אַשְׁבַּע בְּסְתַּרְקֵי, שַׁלְפֵי לֵיהּ חָדָא בְּסְתַּרְקָא מִתּוּתֵיהּ. אָמַר שְׁמַעְתְּתָא וְאַקְשֵׁי לֵיהּ, עַד דְּשַׁלְפֵי לֵיהּ כּוּלֵּי בְּסְתַּרְקֵי מִתּוּתֵיהּ, עַד דְּיָתִיב אַאַרְעָא. רַבִּי יוֹחָנָן, גַּבְרָא סָבָא הֲוָה וּמַסְרְחֵי גְּבִינֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: דָּלוּ לִי עֵינַי וְאַחְזֵיהּ. דָּלוּ לֵיהּ בְּמִכְחַלְתָּא דְּכַסְפָּא. חֲזָא דִּפְרִיטָא שִׁפְוָתֵיהּ, סָבַר אֲחוּכֵי קָמְחַיֵּיךְ בֵּיהּ, חָלְשָׁא דַּעְתֵּיהּ וְנָח נַפְשֵׁיהּ. לְמָחָר אָמַר לְהוּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבָּנָן: חֲזִיתוּ לְבַבְלָאָה הֵיכִי עָבִיד? אָמְרוּ לֵיהּ: דַּרְכֵּיהּ הָכִי. עַל לְגַבֵּי מְעַרְתָּא, חֲזָא דַּהֲוָה הַדְרָא לֵיהּ עַכְנָא. אָמַר לֵיהּ: עַכְנָא עַכְנָא, פְּתַח פּוּמִיךְ וְיִכְנֵס הָרֵב אֵצֶל תַּלְמִיד וְלָא פָּתַח. יִכְנֵס חָבֵר אֵצֶל חָבֵר וְלָא פָּתַח. יִכְנֵס תַּלְמִיד אֵצֶל הָרֵב, פָּתַח לֵיהּ. בָּעֵי רַחֲמֵי וְאוּקְמֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אִי הֲוָה יָדַעְנָא דְּדַרְכֵּיהּ דְּמַר הָכִי, לָא חָלְשָׁא דַּעְתָּאי, הַשְׁתָּא לֵיתֵי מַר בַּהֲדָן. אָמַר לֵיהּ: אִי מָצִית לְמֵיבְעֵי רַחֲמֵי דְּתוּ לָא שַׁכִּיבְנָא, אֲזֵילְנָא, וְאִי לָא, לָא אֲזֵילְנָא, הוֹאִיל וְחָלִיף שַׁעְתָּא, חָלִיף. תַּיֵּרֵיהּ, אוּקְמֵיהּ, שַׁיְּילֵיהּ כָּל סְפֵיקָא דַּהֲוָה לֵיהּ, וּפַשְׁטִינְהוּ נְיָהֲלֵיהּ. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דִּילְכוֹן אֲמָרֵי, דִּילְהוֹן הִיא.

מו רַב חִסְדָּא הֲוָה לֵיהּ הַהוּא אַרְיֵסָא, דַּהֲוָה תָּקִיל וְיָהִיב תְּקִיל וְשָׁקִיל. סַלְקֵיהּ, קָרָא אַנַפְשֵׁיהּ: (משלי י״ג:כ״ב) "וְצָפוּן לַצַּדִּיק חַיִל חוֹטֵא". (איוב כ״ז:ח׳) "כִּי מַה תִּקְוַת חָנֵף כִּי יִבְצָע, כִּי יֵשֶׁל אֱלוֹהַּ נַפְשׁוֹ". רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר: נַפְשׁוֹ דְּנִגְזָל. וְחַד אָמַר: נַפְשׁוֹ שֶׁל גַּזְלָן. מַאן דְּאָמַר: נַפְשׁוֹ שֶׁל נִגְזָל, דִּכְתִיב: (משלי א׳:י״ט) "כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ

בָּצַע, אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח". מַאן דְּאָמַר: נַפְשׁוֹ שֶׁל גַּזְלָן, דִּכְתִיב: (שם כב) "אַל תִּגְזַל דָּל כִּי דַל הוּא, וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר, כִּי ה' יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ". וְאִידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב: "נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח"? מַאי 'בְּעָלָיו', בְּעָלָיו דְּהַשְׁתָּא. וְאִידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב: "וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ"? מַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם "וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם", מִשּׁוּם דְּקֹבְעֵי נֶפֶשׁ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, כְּאִלּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בָּצַע, אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח". וְאוֹמֵר: (ירמיהו ה':י"ז) "וְאָכַל קְצִירְךָ וְלַחְמֶךָ, יֹאכְלוּ בָנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ". וְאוֹמֵר: (יואל ד':י"ט) "מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִיא בְּאַרְצָם". וְאוֹמֵר: (שמואל ב כ"א:א') "אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים עַל אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעֹנִים". מַאי וְ'אוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: נֶפֶשׁ דִּידֵיהּ אִין, אֶבָל נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, לָא. תָּא שְׁמַע: "בְּשַׁר בָּנָיו וּבְנוֹתָיו", וְכִי תֵּימָא: הַנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא יָהֵיב דְּמֵי, אֲבָל הֵיכָא דְּיָהֵיב דְּמֵי, לָא, תָּא שְׁמַע: "מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִי בְּאַרְצָם". וְכִי תֵּימָא: הַנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָעֲבִיד בְּיָדִים. אֲבָל גְּרָמָא, לָא, תָּא שְׁמַע: "אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעֹנִים". וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁהָרַג שָׁאוּל אֶת הַגִּבְעוֹנִים? אֶלָּא, מִתּוֹךְ שֶׁהָרַג נוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ מְסַפְּקִים לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הָרָגָן.

גַּבָּאֵי צְדָקָה לוֹקְחִין מֵהֶן דָּבָר מוּעָט, אֲבָל לֹא דָּבָר מְרֻבֶּה, [וְהַבַּדְּדִין לוֹקְחִין מֵהֶן זֵיתִים בְּמִדָּה, וְשֶׁמֶן בְּמִדָּה. אֲבָל לֹא זֵיתִים בְּמוּעָט, וְשֶׁמֶן בְּמוּעָט. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לוֹקְחִין מִנָּשִׁים זֵיתִים בַּמּוּעָד. [נוסח אחר בְּמוּעָט] בַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן, שֶׁפְּעָמִים אָדָם בּוֹשׁ לִמְכֹּר עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וְנוֹתֵן לְאִשְׁתּוֹ וּמוֹכֶרֶת]. רַבִּינָא אִיקְלַע לְבֵי מְחוֹזָא, אַתּוּ נָשֵׁי דְּבֵי מְחוֹזָא, רָמוּ קַמֵּיהּ כַּבְלֵי וְשִׁירֵי. קַבִּיל מִינַּיְיהוּ. אָמַר לֵיהּ רַבָּה תּוֹסְפָאָה לְרַבִּינָא: וְהָתַנְיָא: גַּבָּאֵי צְדָקָה מְקַבְּלִים מֵהֶן דָּבָר מוּעָט, אֲבָל לֹא דָּבָר מְרֻבֶּה! אָמַר לֵיהּ: הַנֵי לְבָנֵי מְחוֹזָא, דָּבָר מוּעָט נִינְהוּ.

סְלִיקָא מַסֶּכֶת בַּבָּא קַמָּא

בבא מציעא

פרק א

בבא מציעא פרק א - [הַהוּא רַעְיָא דַּהֲווּ מַסְרֵי לֵיהּ כָּל יוֹמֵי חֵיוָתָא בְּסַהֲדֵי, יוֹמָא חַד מָסְרוּ לֵיהּ בְּלָא סַהֲדֵי. לְסוֹף אָמַר לְהוּ: לֹא הֲיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אַתּוּ סַהֲדֵי, אַסְהִידוּ בֵּיהּ דְּאָכַל תַּרְתֵּי מִינַּיְיהוּ, אָמַר רַב זֵירָא: [אִם אִיתָא לִדְרַבִּי חִיָּא קְמַיְיתָא], מִשְׁתַּבַּע אַשְׁאָרָא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: [אִי אִיתָא 'מִשְׁתַּבְּעִי'?! וְהָא גַּזְלָן הוּא! וְכוּ']. וְתֵיפּוֹק לֵיהּ דַּהֲוֵי לֵיהּ רוֹעֶה, וְאָמַר רַב יְהוּדָה: סְתָם רוֹעֶה פָּסוּל! לָא קַשְׁיָא, הָא דִּידֵיהּ, הָא, דְּעָלְמָא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, אַנָּן,

חֲיוָתָא לְרוֹעֶה הֵיכִי מַסְרִינַן? וְהָכְתִיב: (ויקרא י״ט:י״ד) "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל"! אֶלָּא, חֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ.

וְהָא אָמַר רַב: פּוֹעֵל יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אֲפִלּוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם! אָמַר לֵיהּ: כָּל כַּמָּה דְּלָא הָדַר בֵּיהּ, כְּיַד בַּעַל הַבַּיִת הוּא. כִּי הָדַר בֵּיהּ, טַעְמָא אַחֲרִינָא הוּא, דִּכְתִיב: (ויקרא כה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", עֲבָדַי הֵם וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים.

אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא: הָא גַּבְרָא וְהָא תְּיוּבְתָּא. אָמַר רָבָא: גַּבְרָא [קָא] חָזֵינָא, וּתְיוּבְתָּא לָא [קָא] חָזֵינָא כוּ'. שָׁלְחוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא, אָמַר לֵיהּ: זוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה לִפְנִים. אָמַר רָבָא: זוֹ צְרִיכָה לִפְנִים וְלִפְנֵי לִפְנִים.

[אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן אַחַר מַעֲשֶׂה בֵּית־דִּין, לֹא אָמַר כְּלוּם. מַאי טַעְמָא? כָּל מַעֲשֶׂה בֵּית־דִּין] כְּמַאן דְּנָקִיט שְׁטָרָא בְּיָדֵיהּ דָּמְיָן]. אָמַר לוֹ רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן: וְלֹא מִשְׁנָתֵנוּ הִיא זוֹ? הוֹצִיאָה גֵּט וְאֵין עִמּוֹ כְּתֻבָּה, גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ. אָמַר לֵיהּ: אִי לָאו דְּדַלָּאִי לָךְ חַסְפָּא, לָא מַשְׁכַּחַת מַרְגָּנִיתָא תּוּתָהּ.

א הַהוּא גִּיטָּא דְּאִשְׁתַּכַּח [בֵּי דִּינָא דְּרַב הוּנָא, דַּהֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ: "בִּשְׁוִירֵי מָתָא דְּעַל רְכִיס נַהֲרָא". אָמַר רַב הוּנָא: חַיְשִׁינָן לִשְׁנֵי שְׁוִירֵי. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה: פּוּק עַיֵּן, דִּילְאוֹרְתָא בָּעֵי לָהּ רַב הוּנָא מִינָּךְ, נָפַק דָּק וְאַשְׁכַּח, דִּתְנַן: כָּל מַעֲשֶׂה בֵּית־דִּין הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר]. אָמַר לֵיהּ רַב עַמְרָם לְרַבָּה: הֵיכִי פְּשִׁיט מַר אִיסּוּרָא מִמָּמוֹנָא? אָמַר לֵיהּ: תְּרָדָא! 'שִׁטְרֵי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִין' תְּנַן. פְּקַע אַרְזָא דְּבֵי רַב, מַר אָמַר: מִשּׁוּם לְתָאֵי דִּידֵי פְּקַע, וּמַר אָמַר: מִשּׁוּם לְתָאֵי דִּידֵי פְּקַע.

פרק ב

בבא מציעא פרק ב - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן יְהוֹצָדָק: מִנַּיִן לַאֲבֵדָה שֶׁשִּׁטְפָהּ נָהָר שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת? דִּכְתִיב: (דברים כ״ב:ג') "וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ, וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ, וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ", מִי שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם, יָצְאתָה זוֹ, שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וְאֵינָהּ מְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם.

אָמַר לְךָ רַבָּה: הָתָם הֵינוּ טַעְמָא: מִשּׁוּם דְּאֵין מַעֲבִירִין עַל הָאֲכָלִין.

ב אָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר שְׁמוּאֵל]: בְּהַנֵּי תְּלַת מִילֵּי עֲבִידִי רַבָּנָן דְּמִשַּׁנּוּ (בדבוריהו) [בְּמִלְּיְהוּ]: בְּמַסֶּכְתָּא, בְּפוּרְיָא וּבְאוּשְׁפִּיזָא.

מַר זוּטְרָא חָסִידָא אִנְגִּיב לֵיהּ כַּסָּא דְּכַסְפָּא מֵאוּשְׁפִּיזָא. חַזְיֵיהּ לְהַהוּא בַּר בֵּי רַב דְּמָשֵׁי יָדֵיהּ וְנָגִיב בִּגְלִימָא דְּחַבְרֵיהּ, אָמַר: הֵינוּ הַאי, דְּלָא אִיכְּפַת לֵיהּ אַמְמוֹנָא דְּחַבְרֵיהּ, כַּפְּתֵיהּ וְאוֹדֵי. אֲבוּהּ דְּשְׁמוּאֵל אַשְׁכַּח הַנֵּי חַמְרֵי בְּמִדְבָּרָא, וְאַהַדְּרִינְהוּ לְמָרַיְהוּ לְבָתַר תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין.

"וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ". (דברים כ"ב:ב') וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֶׁנּוּ? אֶלָּא, דָּרְשֵׁהוּ אִם רַמַּאי הוּא (אם לאו) [אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי].

מַתְנִיתִין. וְעַד מָתַי חַיָּב לְהַכְרִיז? עַד כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ בּוֹ שְׁכֵנָיו, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ רְגָלִים, וְאַחַר הָרֶגֶל הָאַחֲרוֹן שִׁבְעָה יָמִים, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה, וְיַחֲזֹר שְׁלֹשָׁה, וְיַכְרִיז יוֹם אֶחָד. גְּמָרָא. תָּנָא: שְׁכֵנֵי אֲבֵדָה, [מַאי שְׁכֵנֵי אֲבֵדָה? אִילֵימָא שְׁכֵנֵי דְּבַעַל אֲבֵדָה, אִי יָדַע לֵיהּ, לֵיזֵל וְלֵהַדְרֵיהּ נָהֲלֵיהּ! אֶלָּא, שְׁכֵנֵי מָקוֹם שֶׁנִּמְצְאָה בּוֹ אֲבֵדָה. פְּסָקָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְכוּ'], וּרְמִינְהוּ: בְּשִׁלְשָׁה בְּמַרְחֶשְׁוָן שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה בּוֹ, שֶׁהוּא חֲמִשָּׁה־עָשָׂר יוֹם אַחַר הֶחָג, כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ אַחֲרוֹן שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְנָהָר פְּרָת. אָמַר רַב יוֹסֵף: לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, כָּאן, בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי. בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, דִּנְפִישֵׁי יִשְׂרָאֵל טוּבָא, דִּכְתִיב: (מלכים א ד':כ') "יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל (שפת) הַיָּם לָרֹב", בָּעִינָן כּוּלֵּי הַאי. בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, דְּלָא נְפִישֵׁי יִשְׂרָאֵל טוּבָא, דִּכְתִיב בְּהוּ: (עזרא ב':ס"ד) "כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אֲלָפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים", לָא בָּעִינָן כּוּלֵּי הַאי.

[מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, הִתְקִינוּ שֶׁיִּהוּ מַכְרִיזִין בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וּמִשֶּׁרַבּוּ הָאַנָּסִין, הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ מוֹדִיעִין לִשְׁכֵנָיו וְלִמְיֻדָּעָיו, וְדַיּוֹ], מַאי, 'מִשֶּׁרַבּוּ הָאַנָּסִין'? דְּאָמְרִי: 'אֲבֵדְתָּא לְמַלְכָּא'. רַב אַמִּי אִשְׁכַּח אוּדְיָא דְּדִינְרֵי, חֲזָיֵיהּ הַהוּא רוֹמָאָה דְּקָא מִירְתַּת, אָמַר לֵיהּ: זִילִי, שְׁקוֹל לְנַפְשָׁךְ דְּלָאו פַּרְסָאֵי אַנַן.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֶבֶן טֹעַן הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם, כָּל מִי (שאבד) [שֶׁאָבְדָה לוֹ] אֲבֵדָה נִפְנָה לְשָׁם, וְכָל מִי שֶׁמּוֹצֵא אֲבֵדָה נִפְנָה לְשָׁם. זֶה עוֹמֵד וּמַכְרִיז, וְזֶה עוֹמֵד וְנוֹתֵן סְמָנִים וְנוֹטְלָהּ, וְזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ: "צְאוּ וּרְאוּ אִם נִמְחֵית אֶבֶן (הטועים) [הַטּוֹעִים]".

אֲבוּהָ דְּרַב פָּפָּא אִירְכַּס לֵיהּ חַמְרָא וְאִשְׁכְּחוּהָ. אְתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמַר לוֹ: זִיל אֵיתֵי סַהֲדֵי דְּלָאו רַמַּאי אַתְּ וְטוֹל. אָזַל אֵיתֵי סַהֲדֵי. אָמַר לְהוּ: "יַדְּעִיתוּן בֵּיהּ דְּרַמַּאי הוּא"? אָמְרוּ לֵיהּ: 'אִין'. אָמַר לְהוּ: 'אֲנָא, רַמָּאָה אֲנָא'? אָמְרוּ לֵיהּ: אַנַן, 'לָאו רַמַּאי אַתְּ קָאַמְרִינַן. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: מִסְתַּבְּרָא, לָא מַיְתֵי אִינַשׁ חוֹבְתָא לְנַפְשֵׁיהּ.

אָמַר מַר: הַשּׁוֹאֵל סֵפֶר תּוֹרָה מֵחֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ (לאחרים) [לְאַחֵר]. מַאי אִירְיָא סֵפֶר תּוֹרָה? אֲפִלּוּ כָּל מִילֵּי נַמִּי! דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּאן שָׁנָה רַבִּי: אֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לְהַשְׁאִיל וְאֵין הַשּׁוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר! סֵפֶר תּוֹרָה אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, מַהוּ דְּתֵימָא: נֵיחָא לֵיהּ לְאִינַשׁ דְּתַעֲבִיד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן.

מָצָא כְּסוּת, מְנַעֲרָהּ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. לְמֵימְרָא, דְּנָעוּר מַעֲלֵי לְהּ?! וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּרְדִּי אֶמֶן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, יְנַעֵר כְּסוּתוֹ בְּכָל יוֹם! אַמְרֵי: בְּכָל יוֹם קָשֵׁי לְהּ, אַחַת

לִשְׁלֹשִׁים יוֹם מַעֲלֵי לָהּ. אִי בָּעֵית אֵימָא: לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּחַד, וְהָא, בִּתְרֵי. אִי בָּעֵית אֵימָא: לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּיָדָא, וְהָא, בְּחוּטְרָא. אִי בָּעֵית אֵימָא: לָא קַשְׁיָא, הָא, בִּדְמַעְמְרָא, הָא, בִּדְכִיתָנָא.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כַּסָּא דְּחָרְשִׁין וְלָא כַּסָּא דְּפוֹשְׁרִין, וְלָא אֲמָרָן אֶלָּא בִּכְלֵי מַתָּכוֹת, אֲבָל בִּכְלֵי חֶרֶשׂ, לֵית לָן בָּהּ. בִּכְלֵי מַתָּכוֹת נַמִּי, לָא אֲמָרָן אֶלָּא דְּלָא צָוִיץ, אֲבָל דְּצָוִיץ, לֵית לָן בָּהּ. וְלָא אֲמָרָן, אֶלָּא דְּלָא שָׁדָא בֵּיהּ צִיבֵי, אֲבָל שָׁדָא בֵּיהּ צִיבֵי, לֵית לָן בָּהּ.

ג אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִי שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו מָעוֹת הַרְבֵּה, וְרוֹצֶה לְאַבְּדָן, יִלְבַּשׁ (בכלי) [בְּגָדֵי] פִּשְׁתָּן, וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זְכוּכִית, וְיִשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים וְאַל יֵשֵׁב עִמָּהֶם. יִלְבַּשׁ (בכלי) [בְּגָדֵי] פִּשְׁתָּן, בְּכִיתְנָא רוּמְיָתָא. וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זְכוּכִית, בְּזוּגְיָתָא חִיוָּרְתָּא. וְיִשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים וְאַל יֵשֵׁב עִמָּהֶם, תַּרְגּוּמָהּ, בְּתוֹרֵי דְּנָפִישׁ פְּסִידֵיהּ.

תָּנוּ רַבָּנָן: הַמּוֹצֵא כְּלֵי עֵץ, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּשַׁבִּיל שֶׁלֹּא יֵרָקְבוּ. כְּלֵי נְחשֶׁת, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּחַמִּין אֲבָל לֹא עַל יְדֵי הָאוּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּשַּׁחֲקָן. כְּלֵי כֶּסֶף, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּצוֹנֵן אֲבָל לֹא בְּחַמִּין, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁחִירָן. מַגְרְפוֹת וְקַרְדֳּמוֹת, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בָּרָךְ אֲבָל לֹא בְּקָשֶׁה, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְחִיתָן. כְּלֵי זָהָב וּכְלֵי זְכוּכִית לֹא יִגַּע בָּהֶם עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלִיָּהוּ. וּכְדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בַּאֲבֵדָה, כָּךְ אָמְרוּ בְּפִקָּדוֹן. 'פִּקָּדוֹן', מַאי עָבִידְתֵּיהּ גַּבֵּיהּ? [אָמַר רַב אַדָּא בַּר חָמָא], אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: בְּפִקָּדוֹן שֶׁהָלְכוּ בַּעֲלֵיהֶן לִמְדִינַת הַיָּם.

[פִּסְקָא]. מָצָא שַׂק אוֹ קֻפָּה, [וְכָל דָּבָר] שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטֹּל, הֲרֵי זֶה לֹא יִטֹּל כּוּ'. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: (דברים כב) 'וְהִתְעַלַּמְתָּ', פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם, וּפְעָמִים שֶׁאִי אַתָּה מִתְעַלֵּם. הָא כֵּיצַד? הָיָה כֹּהֵן וְהִיא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אוֹ שֶׁהָיָה זָקֵן וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה מְלֻאכָה שֶׁלּוֹ מְרֻבָּה מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם".

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי הֲוָה קָאָזִיל בְּאוֹרְחָא, פְּגַע בֵּיהּ הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה דָּרֵי פַּתְכָּא דְּאוּפֵי, אוֹתְבִינְהוּ וְקָא מִיתְפַּח. אָמַר לֵיהּ: 'דְּלִי לִי'. אָמַר לֵיהּ: 'כַּמָּה שָׁוְוין?' אָמַר לֵיהּ: 'כַּפֶּלְגָא דְּזוּזָא'. יָהֵיב לֵיהּ כַּפֶּלְגָא דְּזוּזָא וַאֲפַקְרֵהּ. הָדַר זָכָה בֵּהּ. הָדַר יָהֵיב לֵיהּ כַּפֶּלְגָא דְּזוּזָא וַאֲפַקְרֵהּ. חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה בָּעֵי לְמֵיהָדַר לְמִזְכֵּהּ בֵּהּ, אָמַר לֵיהּ: 'לְכוּלֵי עָלְמָא אַפְקְרֵינְהוּ, וְלָךְ לָא אַפְקְרֵינְהוּ'.

ד תָּנֵי רַב יוֹסֵף: (שמות י״ח:כ׳) "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם", זֶה בֵּית חַיֵּיהֶם. "אֶת הַדֶּרֶךְ", זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים. "יֵלְכוּ", זֶה בִּקּוּר חוֹלִים. "בָּהּ", זוֹ קְבוּרָה. "וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה", זֶה הַדִּין. "אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן", זוֹ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. אָמַר מַר: 'אֲשֶׁר יֵלְכוּ', זֶה בִּקּוּר חוֹלִים. הֵינוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים! לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לְבֶן־גִּילוֹ, דְּאָמַר מַר: בֶּן־גִּילוֹ נוֹטֵל אֶחָד מִשִּׁשִּׁים מֵחֶלְיוֹ, וַאֲפִלּוּ הָכִי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיזַל לְגַבֵּיהּ. 'בָּהּ', זוֹ קְבוּרָה, הֵינוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים. לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לְזָקֵן וְאֵינָהּ לְפִי

כְּבוֹדוֹ. 'אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן', זוֹ לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא עַל שֶׁדָּנוּ בָהּ דִּין תּוֹרָה. אֶלָּא, דַּיְנֵי דְּמָגִיזְתָּא לְדַיְינוּ? אֶלָּא אֵימָא: שֶׁהֶעֱמִידוּ דַּיְינֵיהֶם עַל דִּין תּוֹרָה, וְלֹא עָבְדוּ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין.

אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִדְּרַבָּנָן לְרָבָא: וְאֵימָא, (ויקרא יט) 'הוֹכֵחַ', חָדָא זִימְנָא, 'תּוֹכִיחַ', תְּרֵי זִימְנֵי? אָמַר לֵיהּ: 'הוֹכֵחַ', אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים מַשְׁמַע. 'תּוֹכִיחַ', אֵין לִי אֶלָּא הָרַב לַתַּלְמִיד, תַּלְמִיד לָרַב מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ", מִכָּל מָקוֹם.

ה "פָּתֹחַ תִּפְתַּח". (דברים ט"ו:ח') אֵין לִי אֶלָּא לַעֲנִיֵּי עִירְךָ, לַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת, מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "פָּתֹחַ תִּפְתַּח", מִכָּל מָקוֹם. "נָתוֹן תִּתֵּן", אֵין לִי אֶלָּא מַתָּנָה מְרֻבָּה, מַתָּנָה מוּעֶטֶת מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נָתוֹן תִּתֵּן", מִכָּל מָקוֹם. "הַעֲנֵק תַּעֲנִיק", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בְּגָלָלוֹ, מַעֲנִיקִים (לו), לֹא נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בְּגָלָלוֹ, מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַעֲנֵק תַּעֲנִיק", מִכָּל מָקוֹם. וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה דְּאָמַר: נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בְּגָלָלוֹ מַעֲנִיקִים לוֹ. לֹא נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בְּגָלָלוֹ אֵין מַעֲנִיקִים, (לו) "תַּעֲנִיק", לָמָּה לִי? דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. (שם) "הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפָּרְנֵס, אָמַר רַחֲמָנָא: תֵּן לוֹ דֶּרֶךְ הַלְוָאָה. יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפָּרְנֵס, מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תַּעֲבִיטֶנּוּ", מִכָּל מָקוֹם.

תָּנוּ רַבָּנָן: מְנַיִן שֶׁאִם אָמַר לוֹ אָבִיו: הִטָּמֵא, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: אַל תַּחֲזִיר, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י"ט:ג') "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ, אֲנִי ה'" כָּלְכֶם חַיָּבִים בִּכְבוֹדִי. טַעְמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא: "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", הָא לָאו הָכִי, הֲוָה אֲמִינָא: צַיְיתִית לֵיהּ, וְאַמַּאי? הַאי 'עֲשֵׂה', וְהַאי 'לֹא־תַּעֲשֶׂה' וַ'עֲשֵׂה', וְלֹא אַתִּי 'עֲשֵׂה' וְדָחֵי אֶת 'לֹא־תַּעֲשֶׂה' וַ'עֲשֵׂה'? אִיצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ: הוֹאִיל וְהַקֵּשׁ כְּבוֹד אָב וָאֵם לִכְבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן: (שמות) "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: (משלי ג':ט') "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ", הִלְכָךְ לְצַיֵּית לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן: דְּלָא לִישְׁמַע לֵיהּ.

אָמַר רָבָא: מִדִּבְרֵי שְׁנֵיהֶם נִלְמַד, "צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים" דְּאוֹרַיְתָא.

תָּא שְׁמַע: אוֹהֵב, לְפָרֹק וְשׁוֹנֵא, לִטְעֹן, מִצְוָה בְּשׁוֹנֵא, כְּדֵי לְכֹף אֶת יִצְרוֹ. וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ "צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים" דְּאוֹרַיְתָא, הָא, עָדִיף לֵיהּ! אֲפִלּוּ הָכִי, 'כְּדֵי לְכֹף אֶת יִצְרוֹ' עָדִיף.

ו מִשְׁנָה. אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת אָבִיו, אֲבֵדָתוֹ קוֹדֶמֶת. אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת רַבּוֹ, שֶׁלּוֹ קוֹדֶם. אֲבֵדַת אָבִיו וַאֲבֵדַת רַבּוֹ, שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת, שֶׁאָבִיו הֵבִיאוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה מְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אָבִיו חָכָם, שֶׁל אָבִיו קוֹדֶמֶת. הָיָה אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִין מַשָּׂאוֹי, מַנִּיחַ אֶת שֶׁל רַבּוֹ וְאַחַר כָּךְ מַנִּיחַ אֶת שֶׁל אָבִיו. הָיָה אָבִיו וְרַבּוֹ בְּבֵית הַשְּׁבִי, פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת אָבִיו. וְאִם אָבִיו חָכָם, פּוֹדֶה אֶת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ.

גְּמָרָא. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר [רַב יְהוּדָה, אָמַר] רַב: אָמַר קְרָא: (דברים ט"ו:ד') "אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן", שֶׁלְּךָ קוֹדֵם לְשֶׁל כָּל אָדָם. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמְקַיֵּם בְּעַצְמוֹ כָּךְ, סוֹף בָּא לִידֵי כָּךְ. תָּנוּ רַבָּנָן: 'רַבּוֹ' שֶׁאָמְרוּ, רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה, וְלֹא רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ מִקְרָא וּמִשְׁנָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁרֹב חָכְמָתוֹ הֵימֶנּוּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ לֹא הֵאִיר עֵינָיו אֶלָּא בְּמִשְׁנָה אַחַת, זֶה הוּא רַבּוֹ. אָמַר רָבָא: כְּנוֹן רַב סְחוֹרָה, דְּאַסְבְּרֵיהּ "אֶחָד יוֹרֵד לְאַמַּת הַשֵּׁחִי, וְאֶחָד פּוֹתֵחַ כִּיוָן"]. אָמַר עוּלָּא: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל, עוֹמְדִים זֶה מִפְּנֵי זֶה, וְקוֹרְעִין זֶה עַל זֶה,

בָּעֵא מִינֵּיהּ רַב חִסְדָּא מֵרַב הוּנָא: תַּלְמִיד וְצָרִיךְ לוֹ רַבּוֹ, מַאי? אָמַר לֵיהּ: חִסְדָּא, חִסְדָּא, לָא צְרִיכְנָא לָךְ, אַתְּ צְרִיכַתְּ לִי. עַד אַרְבָּעִים שְׁנִין אִיקְפְּדֵי אַהֲדָדֵי וְלָא עַיְילֵי לְגַבֵּי הֲדָדֵי. יָתִיב רַב חִסְדָּא אַרְבָּעִין תַּעֲנִיתָא, מִשּׁוּם דְּחָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ דְּרַב הוּנָא. יָתִיב רַב הוּנָא אַרְבָּעִין תַּעֲנִיתָא, מִשּׁוּם דְּחַשְׁדֵיהּ לְרַב חִסְדָּא.

ז תָּנוּ רַבָּנָן: הָעוֹסְקִים בְּמִקְרָא, מִדָּה וְאֵינָהּ מִדָּה. בְּמִשְׁנָה, מִדָּה וְנוֹטֵל עָלֶיהָ שָׂכָר. בְּתַלְמוּד, אֵין לְךָ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוֹ. וּלְעוֹלָם הֱוֵי רָץ לַמִּשְׁנָה יוֹתֵר מִן הַתַּלְמוּד. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אָמַרְתְּ: "בְּתַלְמוּד, אֵין לְךָ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוֹ", וַהֲדַר אָמַרְתְּ: "וּלְעוֹלָם הֱוֵי רָץ לַמִּשְׁנָה יוֹתֵר מִן הַתַּלְמוּד"! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בִּימֵי רַבִּי נִשְׂנֵית מִשְׁנָה זוֹ, שָׁבְקֵי כּוּלֵּי עָלְמָא מַתְנִיתִין וְאָזְלוּ בָּתַר תַּלְמוּדָא. הֲדַר דָּרַשׁ לְהוּ: וּלְעוֹלָם הֱוֵי רָץ לַמִּשְׁנָה יוֹתֵר מִן הַתַּלְמוּד. מַאי דָּרוּשׁ? כִּדְדָרִישׁ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו נ"ח:א') "הַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם". "הַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם", אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁשְּׁגָגוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כְּזְדוֹנוֹת. "וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם", אֵלּוּ עַמֵּי־הָאָרֶץ, שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כִּשְׁגָגוֹת. וְהֵיכָנוּ דְּתָנָן: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֱוֵי זָהִיר בַּתַּלְמוּד, שֶׁשִּׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי: מַאי דִּכְתִיב: (שם סו) "שִׁמְעוּ דְּבַר ה' הַחֲרֵדִים אֶל דְּבָרוֹ", אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. ["אָמְרוּ] אֲחֵיכֶם", אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא. "שֹׂנְאֵיכֶם", אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. "מְנַדֵּיכֶם", אֵלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ. שֶׁמָּא תֹּאמַר: (פסק) [אָבַד] סָבְרָם וּבָטַל סִכּוּיָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנִרְאֶה בְשִׂמְחָתְכֶם". שֶׁמָּא תֹּאמַר: יִשְׂרָאֵל יֵבוֹשׁוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֵם יֵבֹשׁוּ", גּוֹיִם יֵבוֹשׁוּ וְיִשְׂרָאֵל יִשְׂמָחוּ.

פרק ג

בבא מציעא פרק ג - [מַאי שְׁנָא לְוֶה דִּמְהֵימָן לֵיהּ לַמַּלְוֶה], וּמַאי שְׁנָא מַלְוֶה דְּלָא מְהֵימָן לֵיהּ לַלּוֶֹה? לְוֶה מְקַיֵּם בֵּיהּ בַּמַּלְוֶה: (משלי י"א:ג') "תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם", מַלְוֶה מְקַיֵּם בֵּיהּ בַּלּוֶֹה (שם) "וְסֶלֶף בּוֹגְדִים יְשָׁדֵּם".

ה "וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב, וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים". (שמות כ״ב:כ״ג) (אמר רבי אלעזר:) מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם", יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁנְּשׁוֹתֵיהֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיהֶם יְתוֹמִים? אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם" וְגוֹ'? מְלַמֵּד שֶׁנְּשׁוֹתֵיהֶם מְבַקְּשׁוֹת לִנָּשֵׂא וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן, וּבְנֵיהֶם רוֹצִים לֵירֵד לִנְכְסֵי אֲבִיהֶם, וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָם.

[אֵלּוּ הֵן נְכָסֵי נְטוּשִׁין: הָרֵי שֶׁהָיָה אָבִיו אוֹ אָחִיו אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין, הָלְכוּ לָהֶם לִמְדִינַת הַיָּם, וְלֹא שָׁמְעוּ בָּהֶן שֶׁמֵּת, וְאָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: [שְׁמַעְתִּי שֶׁהַנְּטוּשִׁין כִּשְׁבוּיִין]. הַיּוֹרֵד לִנְכְסֵי רְטוּשִׁין, מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. וְאֵלּוּ הֵן נְכָסֵי רְטוּשִׁין: הָרֵי שֶׁהָיָה אָבִיו אוֹ אָחִיו אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין כָּאן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הָלְכוּ]. מַאי שְׁנָא הַנָּךְ, דְּקָרֵי לְהוּ: 'נְטוּשִׁים', וּמַאי שְׁנָא הַנֵּי, דְּקָרֵי לְהוּ: 'רְטוּשִׁים'? 'נְטוּשִׁים', דִּבְעַל כָּרְחוֹ, דִּכְתִיב: (שמות כ״ג:י״א) "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ", אַפְקַעְתָּא דְּמַלְכָּא. 'רְטוּשִׁים', דְּמִדַּעְתָּן, דִּכְתִיב: (הושע י׳:י״ד) "אֵם עַל בָּנִים רֻטָּשָׁה".

מָרִי בַּר אִיסָק, אָתָא לֵיהּ אַחָא מִבֵּי חוֹזָאָה, אָמַר לֵיהּ: פְּלוֹג לִי! אָמַר לֵיהּ: לָא יָדַעְנָא לָךְ. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר לֵיהּ: שַׁפִּיר קָאָמַר לָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ״ב:ח׳) "וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו, וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ", מְלַמֵּד שֶׁיָּצָא בְּלֹא חֲתִימַת זָקָן, וּבָא בַּחֲתִימַת זָקָן. אָמַר לוֹ: זִיל אַיְתִי סַהֲדֵי דְּאַחוּהָ אַתְּ. אָמַר לֵיהּ: אִית לִי סַהֲדֵי וְדַחְלֵי מִינַּיהּ, דְּגַבְרָא אַלְמָא הוּא. אָמַר לֵיהּ לְדִידֵיהּ: זִיל אַנְתְּ אַיְתֵי סַהֲדֵי דְּלָאו אָחוּךְ הוּא, אָמַר לֵיהּ: דִּינָא הָכִי? "הַמּוֹצִיא מֻחֲבֶרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה"! אָמַר לֵיהּ: הָכִי דַּיְינִינַן לָךְ וּלְכָל אַלְמֵי דְּחַבְרָךְ.

ט אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְעוֹלָם יְהֵא כִּסּוּפוֹ שֶׁל אָדָם מְצוּי בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ד:כ״ה) "וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ". וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְעוֹלָם יְשַׁלֵּשׁ אָדָם מָעוֹתָיו, שְׁלִישׁ בַּקַּרְקַע וּשְׁלִישׁ בְּפַרְקְמַטְיָא וּשְׁלִישׁ תַּחַת יָדוֹ. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּדָבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כח) "יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ". תָּנוּ רַבָּנָן: הַהוֹלֵךְ לִמֹּד אֶת גָּרְנוֹ, אוֹמֵר: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ". הִתְחִיל לִמֹּד אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אַתָּה הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בַּכְּרִי הַזֶּה" . מָדַד וְאַחַר כָּךְ בֵּרַךְ, הָרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא, לְפִי שֶׁאֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה, לֹא בְּדָבָר הַשָּׁקוּל וְלֹא בְּדָבָר הַמָּדוּד וְלֹא בְּדָבָר הַמָּנוּי, אֶלָּא בְּדָבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ".

מַתְנִיתִין. הַחוֹשֵׁב לִשְׁלֹחַ יָד בַּפִּקָּדוֹן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: חַיָּב. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ב:ז׳) "אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ" וְגוֹ'.

גְּמָרָא. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: (שם) "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע", בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְלַמֵּד שֶׁחַיָּב עַל הַמַּחֲשָׁבָה כְּמַעֲשֶׂה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ". אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע". אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ [בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ"]. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע"? שֶׁיָּכוֹל, אֵין לִי אֶלָּא הוּא, אָמַר לְעַבְדּוֹ וְלִשְׁלוּחוֹ, מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע".

פרק ד

בבא מציעא פרק ד - פסקא. אֲבָל אָמְרוּ: "מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפְּלָגָה וּמֵאַנְשֵׁי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּמִמִּצְרַיִם בַּיָּם, הוּא עָתִיד לִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ". גְּמָרָא. אִיתְּמַר, אַבַּיֵּי אָמַר: אוֹדוֹעֵי מוֹדְעִינַן לֵיהּ. רָבָא אָמַר: מֵילַט לַיְטִינַן לֵיהּ. אַבַּיֵּי אָמַר: אוֹדוֹעֵי מוֹדְעִינַן לֵיהּ, דִּכְתִיב: (שם) "וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר". רָבָא אָמַר: מֵילַט לַיְטִינַן לֵיהּ. אִיתְּמַר: 'דְּבָרִים', רַב אָמַר: אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְחַסְּרֵי אֲמָנָה, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם מְחַסְּרֵי אֲמָנָה. מֵיתִיבִי: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י"ט:ל"ו) "הִין־צֶדֶק"? וַהֲלֹא הִין בִּכְלַל אֵיפָה (הוא) [הָיָה]? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: שֶׁיְּהֵא 'הִין' שָׁלֵךְ צֶדֶק, וְיֹאוּ' שֶׁלְּךָ צֶדֶק. אָמַר אַבַּיֵּי: הַהוּא שָׁלֵא יְדַבֵּר אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בַּלֵּב. מֵיתִיבִי: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: טַלִּית קוֹנָה דִּינַר זָהָב, וְאֵין דִּינַר זָהָב קוֹנָה טַלִּית, מִכָּל מָקוֹם כָּךְ הֲלָכָה, אֲבָל אָמְרוּ: "מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפְּלָגָה, הוּא עָתִיד לִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ". תַּנָּאֵי הִיא, דְּתָנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתְיָא שֶׁאָמַר לִבְנוֹ: צֵא וּשְׂכֹר לָנוּ פּוֹעֲלִים, הָלַךְ וּפָסַק לָהֶם מְזוֹנוֹת, וּכְשֶׁבָּא אֵצֶל אֲבִיו, אָמַר לוֹ: בְּנִי, אֲפִלּוּ אַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כִּסְעֻדַּת שְׁלֹמֹה בְּשַׁעְתּוֹ, לֹא יָצָאתָ יְדֵי חוֹבָתְךָ עִמָּהֶם, שֶׁהֵם בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא יַתְחִילוּ בַּמְּלָאכָה, צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם: עַל מְנָת שֶׁאֵין לָכֶם עָלַי אֶלָּא פַּת וְקִטְנִית בִּלְבָד. וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ: דְּבָרִים, יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם מְחַסְּרֵי־אֲמָנָה, הֵיכִי אָמַר לֵיהּ: "זִיל הָדַר בְּךָ"? שַׁאנִי הָתָם דִּפּוֹעֲלִים גּוּפַיְהוּ לָא סָמְכָא דַּעְתַּיְהוּ, מַאי טַעְמָא? מֵיַדַּע יְדַעֵי דְּעַל אַבּוּהָ סָמְכִי.

אָמַר רַב פַּפִּי: אָמַר לִי רַבִינָא: לְדִידִי אָמַר לִי הַהוּא מֵרַבָּנָן וְרַב טָבוּת שְׁמֵיהּ, וְאָמְרֵי לָהּ, רַב שְׁמוּאֵל בַּר זוּטְרָא שְׁמֵיהּ: דְּאִי (הוו) יְהֲבֵי לֵיהּ כָּל חֲלָלָא דְּעָלְמָא לָא הֲוָה [קָא] מְשַׁנֵּי בְּדִבּוּרֵיהּ וְכוּ'.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מְנַיִן לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא, שֶׁפּוֹדִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י"ד:כ"ד) "כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ", וְאֵין 'שְׂאֵת' אֶלָּא אֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ"ג:ל"ד) "וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו".

יא תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא כ"ה:י"ז) "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ", בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר, בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאוֹנָאַת מָמוֹן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (שם) "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ, אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ", הֲרֵי אוֹנָאַת מָמוֹן אָמוּר. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ"? בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים. הָא כֵּיצַד? אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה, אַל יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשָׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים. אִם הָיָה בֶּן גֵּרִים, אַל יֹאמַר לוֹ: זְכוֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ. אִם הָיָה גֵּר וּבָא לִלְמֹד תּוֹרָה, אַל יֹאמַר לוֹ: (מי שלא האמין באל־חי) [פֶּה שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים], יָבוֹא לִלְמֹד תּוֹרָה שֶׁנֶּאֶמְרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה?! אִם הָיוּ יִסּוּרִין בָּאִים עָלָיו, (או) אִם הָיוּ חֲלָאִים בָּאִים עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּר אֶת בָּנָיו, אַל יֹאמַר לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ לוֹ חֲבֵרָיו לְאִיּוֹב: (איוב ד':ו'-ז') "הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִסְלָתֶךָ, תִּקְוָתְךָ וְתֹם דְּרָכֶיךָ, זְכָר נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד!" אִם הָיוּ חַמָּרִים מְבַקְּשִׁים תְּבוּאָה מִמֶּנּוּ, לֹא יֹאמַר לָהֶם: לְכוּ אֵצֶל פְּלוֹנִי שֶׁהוּא מוֹכֵר תְּבוּאָה, וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁלֹּא מָכַר מֵעוֹלָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לֹא יִתְלֶה עֵינָיו עַל הַמַּקָּח, בְּשָׁעָה שֶׁאֵין לוֹ דְּמִים, (מפני) שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב, וְכָל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב, נֶאֱמַר בּוֹ: (ויקרא י"ט:י"ד) "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: גָּדוֹל אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁזֶּה נֶאֱמַר בּוֹ: (שם כה) "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: זֶה בְּגוּפוֹ וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: זֶה נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן, וְזֶה לֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן.

יב תָּנֵי תָּנָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כָּל הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים. אָמַר לֵיהּ: שַׁפִּיר קָאָמַרְתְּ! דַּחֲזִינָא לֵיהּ דְּאָזִיל סוּמְקָא וְאָתֵי חִיוְרָא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי: בְּמַעֲרָבָא בְּמַאי זְהִירֵי? אָמַר לֵיהּ: בְּאַחְווּרֵי אַפֵּי, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַכֹּל יוֹרְדִין לְגֵיהִנֹּם חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה. 'הַכֹּל', סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: כֹּל הַיּוֹרְדִין לְגֵיהִנֹּם עוֹלִין חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה, שֶׁיּוֹרְדִים וְאֵינָם עוֹלִים וְאֵלּוּ הֵן: הַבָּא עַל אֵשֶׁת־אִישׁ, וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, וְהַמְכַנֶּה שֵׁם רַע לַחֲבֵרוֹ. 'מְכַנֶּה', הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא 'מַלְבִּין'! אַף עַל גַּב דְּדָשׁ בֵּיהּ בִּשְׁמֵיהּ. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נוֹחַ לוֹ לָאָדָם, שֶׁיָּבוֹא עַל סָפֵק אֵשֶׁת־אִישׁ, וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים. מְנָא לָן? מִדְּדָרַשׁ רָבָא, דְּדָרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ל"ה:ט"ו) "וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ וְגוֹ' קָרְעוּ וְלֹא דָמוּ". אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁאִם הָיוּ מְקָרְעִין בְּשָׂרִי, לֹא הָיָה דָּמִי שׁוֹתֵת לָאָרֶץ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִים בִּנְגָעִים וְאָהֳלוֹת. אוֹמְרִים לִי: דָּוִד, הַבָּא עַל אֵשֶׁת־אִישׁ מִיתָתוֹ בַּמֶּה? וַאֲנִי אוֹמֵר לָהֶם: מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְאָמַר מַר זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב, וְאָמְרֵי לָהּ: אָמַר רַב חַנָּא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: נוֹחַ לוֹ

לָאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים. מְנָא לָן? מִתָּמָר, דִּכְתִיב: (בראשית ל"ח:כ"ה) "הִיא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ".

יג אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: מַאי דִּכְתִיב: (ויקרא כ"ה:י"ז) "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ", עִם שֶׁאִתְּךָ בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְווֹת אַל תּוֹנֵהוּ. אָמַר רַב: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בְּאוֹנָאַת אִשְׁתּוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁדִּמְעָתָהּ מְצוּיָה, אוֹנָאָתָהּ קְרוֹבָה.

יד אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִנְעֲלוּ שַׁעֲרֵי תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ג':ח') "גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ שָׂתַם תְּפִלָּתִי". וְאַף עַל פִּי שֶׁשַּׁעֲרֵי תְּפִלָּה נִנְעֲלוּ, שַׁעֲרֵי דְּמָעוֹת לֹא נִנְעֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל"ט:י"ג) "שִׁמְעָה תְפִלָּתִי ה', וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה, אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ". וְאָמַר רַב: כָּל הַהוֹלֵךְ אַחַר עֲצַת אִשְׁתּוֹ, נוֹפֵל בְּגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ"א כא) "רַק לֹא הָיָה כְאַחְאָב" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי: וְהָא אֲמָרֵי אִינְשֵׁי: אִתְּתָךְ גּוּצָא, גָּחִין וְתִלְחוֹשׁ לָהּ. לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּמִילֵי דְּעָלְמָא, וְהָא, בְּמִילֵי דְּבֵיתָא. לִשְׁנָא אַחֲרִינָא: הָא, בְּמִילֵי דִּשְׁמַיָּא, וְהָא בְּמִילֵי דְּעָלְמָא.

טו אָמַר רַב חִסְדָּא: כָּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלִים חוּץ מִשַּׁעֲרֵי אוֹנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ז':ז'): "הִנֵּה ה' נִצָּב עַל חוֹמַת אֲנָךְ וּבְיָדוֹ אֲנָךְ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַכֹּל נִפְרָע בְּיֵדֵי שָׁלִיחַ חוּץ מֵאוֹנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיָדוֹ אֲנָךְ". אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: שְׁלֹשָׁה, אֵין הַפַּרְגּוֹד נִנְעָל בִּפְנֵיהֶם: אוֹנָאָה, וְגֶזֶל, וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אוֹנָאָה דִּכְתִיב: "וּבְיָדוֹ אֲנָךְ". גֶּזֶל דִּכְתִיב: (ירמיהו ו':ז') "חָמָס וְשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ עַל פָּנַי תָּמִיד". עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דִּכְתִיב: (ישעיהו ס"ה:ג') "הָעָם הַמַּכְעִסִים אֹתִי עַל פָּנַי תָּמִיד".

טז אָמַר רַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בִּתְבוּאָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁאֵין מְרִיבָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא עַל עִסְקֵי תְּבוּאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קמ"ז:י"ד) "הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם, חֶלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ". אָמַר רַב פָּפָּא: הֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: כַּד מִשְׁלַם שַׁעֲרֵי מִכַּדָּא, נָקִישׁ וְאַתֵּי תִּיגְרָא בְּבֵיתָא. *) וְאָמַר רַב חִינְנָא בַּר פָּפָּא: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בִּתְבוּאָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁלֹּא נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל 'דַּלִּים' אֶלָּא עַל עִסְקֵי תְּבוּאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ו':ד') "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. כְּתִיב (שם) "וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם". וּכְתִיב: (שם) "וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵי מִדְיָן".*) וְאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בְּכִבּוּד אִשְׁתּוֹ, שֶׁאֵין בְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י"ב:ט"ז) "וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ". וְהֵינוּ דְּאָמַר לְהוּ רָבָא לִבְנֵי מְחוֹזָא: אוֹקִירוּ לְנַשֵּׁיכוּ כִּי הֵיכִי דְּתִתְעַתְּרוּ.

יז תְּנַן הָתָם: חֲתָכוֹ חֲלִיּוֹת וְנָתַן חוֹל בֵּין חֲלִיָּא לְחֲלִיָּא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים. וְזֶה הוּא תַּנּוּר שֶׁל עַכְנַאי. מַאי 'עַכְנַאי'? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: שֶׁהִקִּיפוּ דְּבָרִים כְּעַכְנָא וְטִמְּאוּהוּ. תָּנָא: בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם הֵשִׁיב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כָּל תְּשׁוּבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם וְלֹא

קִבְּלוּ הֵימֶנּוּ. אָמַר לָהֶם: אִם הֲלָכָה כְּמוֹתִי, חָרוּב זֶה יוֹכִיחַ! נֶעֱקַר חָרוּב מִמְּקוֹמוֹ מֵאָה אַמָּה, וְאָמְרֵי לָהּ: אַרְבַּע מֵאוֹת אַמָּה. אָמְרוּ לוֹ: אֵין מְבִיאִין רְאָיָה מִן הֶחָרוּב. חָזַר וְאָמַר לָהֶם: אִם הֲלָכָה כְּמוֹתִי, אַמַּת הַמַּיִם יוֹכִיחוּ! חָזְרוּ אַמַּת הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם. אָמְרוּ לוֹ: אֵין מְבִיאִין רְאָיָה מֵאַמַּת הַמַּיִם. חָזַר וְאָמַר [לָהֶם]: אִם הֲלָכָה כְּמוֹתִי, כָּתְלֵי בֵּית־הַמִּדְרָשׁ יוֹכִיחוּ! הִטּוּ כָּתְלֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ לִפֹּל. גָּעַר בָּהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר לָהֶם: אִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְנַצְּחִים זֶה אֶת זֶה בַּהֲלָכָה, אַתֶּם, מַה טִּיבְכֶם? לֹא נָפְלוּ מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְלֹא זָקְפוּ מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַעֲדַיִן מַטִּין וְעוֹמְדִים. חָזַר וְאָמַר לָהֶם: אִם הֲלָכָה כְּמוֹתִי, מִן הַשָּׁמַיִם יוֹכִיחוּ! יָצְאָתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: מַה לָּכֶם אֵצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם! עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר: (דברים ל) "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא"! מַאי, "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא"? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: [שֶׁכְּבָר נִתְּנָה תּוֹרָה מֵהַר־סִינַי], אֵין אָנוּ מַשְׁגִּיחִין בְּבַת־קוֹל, שֶׁכְּבָר כָּתַבְתָּ בַּתּוֹרָה בְּהַר־ סִינַי: (שמות כ״ג:ב׳) "אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת".

אַשְׁכְּחֵיהּ רַבִּי נָתָן לְאֵלִיָּהוּ, אָמַר לֵיהּ: מַאי עָבֵיד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּהַהוּא שַׁעְתָּא? אָמַר לֵיהּ: קָא חָייךְ, אָמַר: נִצְּחוּנִי בָּנַי, נִצְּחוּנִי בָּנַי. אָמְרוּ: אוֹתוֹ הַיּוֹם הֵבִיאוּ כָּל טְהָרוֹת שֶׁטִּהֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּשְׂרָפוּם בָּאֵשׁ. וְנִמְנוּ עָלָיו וּבֵרְכוּהוּ, וְאָמְרוּ: "מִי יֵלֵךְ וְיוֹדִיעוֹ"? אָמַר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא: "אֲנִי אֵלֵךְ, שֶׁמָּא יֵלֵךְ אָדָם שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְיוֹדִיעוֹ, וְנִמְצָא מַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ". מָה עָשָׂה רַבִּי עֲקִיבָא? לָבַשׁ שְׁחוֹרִים וְנִתְעַטֵּף שְׁחוֹרִים, וְיָשַׁב לְפָנָיו בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: 'עֲקִיבָא! מַה יּוֹם מִיָּמִים'? אָמַר לוֹ: רַבִּי, כְּמִדָּמֶה לִי שֶׁחֲבֵרֶיךָ בְּדֵלִין מִמְּךָ. אַף הוּא קָרַע בְּגָדָיו וְחָלַץ מִנְעָלָיו וְנִשְׁמַט וְיָשַׁב עַל גַּבֵּי קַרְקַע. זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת, לָקָה הָעוֹלָם שְׁלִישׁ בְּזֵיתִים, וּשְׁלִישׁ בְּחִטִּים, וּשְׁלִישׁ בִּשְׁעוֹרִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף בָּצֵק שֶׁבִּידֵי אִשָּׁה תָּפַח. תָּנָא: (אך) [ספרים אחרים: אַף] גָּדוֹל הָיָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנָּתַן בּוֹ עֵינָיו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִשְׂרַף. וְאַף רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה בָּא בִּסְפִינָה, עָמַד עָלָיו נַחְשׁוֹל לְטַבְּעוֹ, אָמַר: כְּמִדָּמֶה לִי שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא בִּשְׁבִיל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס. עָמַד עַל רַגְלָיו וְאָמַר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא לִכְבוֹדִי עָשִׂיתִי, וְלֹא לִכְבוֹד בֵּית אַבָּא עָשִׂיתִי, אֶלָּא לִכְבוֹדְךָ, שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. נָח הַיָּם מִזַּעְפּוֹ. אִימָא־שְׁלוֹם דְּבִיתְהוּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אַחְתֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל הֲוַאי, מֵהַהוּא מַעֲשֶׂה וְאֵילָךְ לֹא הֲוָת שַׁבְקַת לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמֵיפַל עַל אַפֵּיהּ. הַהוּא יוֹמָא רֵישׁ יַרְחָא הֲוָה, וְאִיחְלַף לָהּ בֵּין מָלֵא לְחָסֵר. אִיכָּא דְּאָמְרִי: [אָתָא] עַנְיָא וְקָאֵי אַבָּבָא, אַפִּיקָה לֵיהּ רִיפְתָּא, אַשְׁכַּחְתֵּיהּ דְּנָפַל עַל אַנְפֵּיהּ, אָמְרָה לֵיהּ: קוּם, קְטַלְתֵּיהּ לְאָחִי. אַדְּהָכִי נָפַק שִׁיפּוּרָא מִבֵּי רַבָּן גַּמְלִיאֵל דְּשָׁכִיב. אָמַר לָהּ: מְנָא יָדַעְתְּ? אָמְרָה לֵיהּ: כָּךְ מְקַבְּלַנִי מִבֵּית אֲבִי־אַבָּא: כָּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלִין, חוּץ מִשַּׁעֲרֵי אוֹנָאָה.

יח תָּנוּ רַבָּנָן: הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, וְהַלּוֹחֲצוֹ, עוֹבֵר בִּשְׁנַיִם. מַאי שְׁנָא מְאַנֶּה? דִּכְתִיב שְׁלֹשָׁה לָאוִין: (שמות כ״ב:כ׳) "וְגֵר לֹא תוֹנֶה". (ויקרא י״ט:ל״ג) "וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם, לֹא תוֹנוּ אוֹתוֹ". (שם כה) "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ". וְגֵר בִּכְלַל עֲמִיתוֹ' הוּא. לוֹחֲצוֹ נַמִּי, שְׁלֹשָׁה כְּתִיבִי: (שמות כ״ב:כ״ד) "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ". (שם כג) "וְגֵר לֹא תִלְחָץ". (שם כב) "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". וְגֵר בִּכְלַל הוּא. אֶלָּא, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה בִּשְׁלֹשָׁה. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: מִפְּנֵי מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה בִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת, וְאָמְרֵי לְהּ בְּאַרְבָּעִים וְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת בַּגֵּר? מִפְּנֵי שֶׁסּוֹרוֹ רַע. מַאי דִּכְתִיב: "וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ, כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם"? תָּנָא, (משום) רַבִּי נָתָן [אוֹמֵר]: מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ. וְהֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: דְּזָקִיף לֵיהּ זְקִיפָא בְּדָיוּתְקֵיהּ, לָא נַיְימָא לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ, זָקִיף בֵּינִיתָא. מַתְנִיתִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יְחַלֵּק הַחָנְוָנִי קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים לַתִּינוֹקוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַרְגִּילָן לָבוֹא אֲצָלוֹ, וַחֲכָמִים מַתִּירִין. וְלֹא יִפְחֹת אֶת הַשַּׁעַר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זָכוּר לַטּוֹב. לֹא יָבֹר אֶת הַגְּרִיסִין, דִּבְרֵי אַבָּא שָׁאוּל, וַחֲכָמִים מַתִּירִין. וּמוֹדִים שֶׁלֹּא יָבֹר מֵעַל פִּי מְגוּרָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעַיִן. אֵין מְפָרְכְּסִין לֹא אֶת הָאָדָם וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא אֶת הַכֵּלִים. יט הַהוּא עַבְדָּא סָבָא, דְּאָזִיל צַבְעֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ וּלְדִקְנֵיהּ. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לֵיהּ: זַבְּנֵן. אָמַר לֵיהּ: "וַיִּהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ", אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל, זַבְּנֵיהּ. יוֹמָא חַד אָמַר לֵיהּ: אַשְׁקְיֵין מַיָּא, אָזַל, חַוְּרֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ וּלְדִקְנֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: חָזֵי, דַּאֲנָא קָשִׁישׁ מֵאֲבוּךְ, קְרִי אַנַּפְשֵׁיהּ (משלי י״א:ח׳) "צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ [וַיָּבֹא אַחֵר תַּחְתָּיו"].

פרק ה

בבא מציעא פרק ה - כ "לֹא תִגְּנֹבוּ" (ויקרא י״ט:ל״ה) דִּכְתַב רַחֲמָנָא, לָמָּה לִי? לְכִדְתַנְיָא: "לֹא תִגְּנֹבוּ", עַל מְנָת לְמֵיקַט, "לֹא תִגְּנֹבוּ", עַל מְנָת לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. אָמַר לֵיהּ רַב יֵימַר לְרַב אַשִׁי: לָאו דִּכְתַב רַחֲמָנָא בְּמִשְׁקָלוֹת, לָמָּה לִי? אָמַר לֵיהּ: לְטוֹמֵן מִשְׁקְלוֹתָיו בְּמֶלַח. הַאי, גֶּזֶל מְעַלְיָא הוּא! לַעֲבֹר עָלָיו מִשְּׁעַת עֲשִׂיָּה! תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא יט) "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל [בַּמִּשְׁפָּט, בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה"]. ('בַּמִּשְׁפָּט', כְּמַשְׁמָעוֹ.) 'בַּמִּדָּה', זוֹ מְדִידַת קַרְקַע, שֶׁלֹּא יְמַדֵּד לְאֶחָד בִּימוֹת הַחַמָּה וּלְאֶחֵר, בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. 'בַּמִּשְׁקָל', שֶׁלֹּא יַטְמִין מִשְׁקְלוֹתָיו בְּמֶלַח. 'וּבַמְּשׂוּרָה', שֶׁלֹּא יַרְתִּיחַ. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה מְּשׂוּרָה, שֶׁהִיא אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים (ושלשה) [וְשִׁשָּׁה] בָּלֹג, הִקְפִּידָה עָלֶיהָ הַתּוֹרָה, קַל־וָחֹמֶר לְהֵין וְחֲצִי הִין וּשְׁלִישִׁית הַהִין וּרְבִיעִית הַהִין וְלֹג וַחֲצִי לֹג וּרְבִיעִית הַלֹּג. אָמַר רָבָא: לָמָּה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא 'יְצִיאַת מִצְרַיִם' בְּרִבּית, 'יְצִיאַת מִצְרַיִם' גַּבֵּי צִיצִית, 'יְצִיאַת מִצְרַיִם' בְּמִשְׁקָלוֹת? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְטִפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל

בְּכוֹר, אֲנִי [הוּא] שֶׁעָתִיד לִפָּרַע מִמִּי שֶׁתּוֹלֶה מָעוֹתָיו בְּגוֹי וּמַלְוֶה אוֹתָן לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וּמִמִּי שֶׁטּוֹמֵן מִשְׁקְלוֹתָיו בְּמֶלַח, וּמִמִּי שֶׁתּוֹלֶה קְלָא־אִילָן בְּבִגְדוֹ, וְאוֹמֵר: תְּכֵלֶת הוּא.

כא רַבִינָא אִיקְלַע לְסוּרָא דִּפְרָת, אָמַר לֵיהּ רַב חֲנִינָא מְסוּרָא דִּפְרָת לְרַבִינָא: יְצִיאַת מִצְרַיִם דְּכָתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי שְׁרָצִים לָמָּה לִי? אָמַר לֵיהּ: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְטִפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, אֲנִי עָתִיד לִפָּרַע מִמִּי שֶׁמְּעָרֵב קְרֵבֵי דָּגִים טְמֵאִים בִּקְרֵבֵי דָּגִים טְהוֹרִים, וּמוֹכְרָן לְיִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא, 'הַמַּעֲלֶה' קָא קַשְׁיָא לִי, מַאי שְׁנָא הָכָא 'הַמַּעֲלֶה' דִּכְתַב רַחֲמָנָא? אָמַר לֵיהּ: לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִלְמָלֵא (לא) הֶעֱלֵיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר זֶה, שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין בִּשְׁרָצִים, דַּיָּי. אָמַר לֵיהּ: וּמִי נָפִישׁ אַגְרֵיהּ טְפֵי מֵרִבִּית וּמְצִיצִית וּמִמַּשְׁקָלוֹת? אָמַר לֵיהּ: אַף עַל גַּב דְּלָא נָפִישׁ אַגְרֵיהּ טְפֵי, מְאִיסֵי לְמֵיכְלִינְהוּ. [פְּסְקָא]. אֵיזֶהוּ תַּרְבִּית? הַמַּרְבֶּה בְּפֵרוֹת וְכוּ'. [אָטוּ כָּל הַנֵי דְּאָמְרִינַן עַד הַשְׁתָּא, לָאו רִבִּית הוּא?! אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: עַד כָּאן שֶׁל תּוֹרָה, מִכָּאן וָאֵילָךְ, שֶׁל דִּבְרֵיהֶם]. וְכֵן אָמַר רָבָא: עַד כָּאן שֶׁל תּוֹרָה, מִכָּאן וָאֵילָךְ, שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. עַד כָּאן (איוב כ״ז:י״ז) "יָכִין רָשָׁע, וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ". עַד כָּאן, וְתוּ לָא?! אֶלָּא, אֲפִלּוּ עַד כָּאן "יָכִין רָשָׁע, וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ".

כב תַּנְיָא: שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וּבְיַד אֶחָד מֵהֶם קִיתּוֹן שֶׁל מַיִם, אִם שׁוֹתִים שְׁנֵיהֶם, מֵתִים, וְאִם שׁוֹתֶה אֶחָד מֵהֶם, מַגִּיעַ לַיִּשּׁוּב, דָּרַשׁ בֶּן פְּטוּרָא: מוּטָב שֶׁיִּשְׁתּוּ שְׁנֵיהֶם וְיָמוּתוּ, וְאַל יִרְאֶה אֶחָד מֵהֶם בְּמִיתַת חֲבֵרוֹ. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: (ויקרא כ״ה:ל״ו) "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ", חַייְךָ קוֹדְמִין לְחַיֵּי חֲבֵרְךָ.

אָמַר רַב כַּהֲנָא: הָווּ יְתִיבְנָא בְּשִׁילְהֵי פִּרְקֵי דְּרַב, וְשָׁמְעִית דְּקָאָמַר: 'קְרִי קְרִי', וְלָא יָדְעְנָא מַאי קָאָמַר. בָּתַר דְּקָם רַב, אֲמָרִי לְהוּ: מַאי 'קְרִי' 'קְרִי' דְּקָאָמַר רַב? אֲמָרֵי לִי: הָכִי קָאָמַר רַב: הַאי מַאן דְּיָהִיב זוּזֵי לְגִינָּאָה אִ'קְרִי' וְקָא אָזְלֵי עֲשָׂרָה קָרֵי בְּנֵי זַרְתָּא, וְאָמַר לֵיהּ: יְהִיבְנָא לָךְ בְּנֵי גַּרְמִידָא, אִיתְנְהוּ, שָׁרֵי, לֵיתְנְהוּ, אָסוּר. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּמֵמֵילָא קָא רַבּוּ, שַׁפִּיר דָּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן.

רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, תַּקִּיף עֲבֵדֵי דְּאִנְשֵׁי דְּמַסִּיק בְּהוּ זוּזֵי, וְעָבִיד בְּהוּ עֲבִידְתָּא. אָמַר לֵיהּ (רבה) [רָבָא] בְּרֵיהּ: מַאי טַעְמָא עָבִיד מַר הָכִי? אָמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּרַב נַחְמָן סְבִירָא לִי, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: עַבְדָּא נָהוּם כְּרֵיסֵיהּ, לָא שָׁוִי. אָמַר לֵיהּ: אֵימוּר דְּאָמַר רַב נַחְמָן, כְּגוֹן דְּארוּ עֲבַדֵּיהּ, דְּמַרְקִיד בֵּי כּוּבֵי. עַבְדֵי אַחֲרִינֵי, מִי אָמַר? אָמַר לֵיהּ: אֲנָא, כִּי הָא דְּרַב דָּנִיֵּאל בַּר [רַב] קְטִינָא, אָמַר רַב סְבִירָא לִי, דְּאָמַר: הַתּוֹקֵף עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה פְּטוּר, דְּנִיחָא לֵיהּ דְּלָא נִסְתְּרֵי עַבְדֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: הַנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא מַסִּיק בֵּיהּ זוּזֵי, מַר, כֵּיוָן דְּמַסִּיק בְּהוּ זוּזֵי, מִיחֲזֵי כְּרִבִּית.

כג "מַרְבֶּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית, לְחוֹנֵן דַּלִּים יִקְבְּצֶנּוּ" (משלי כ"ח:ח'). מַאי, "לְחוֹנֵן דַּלִּים"? אָמַר רַב: כְּגוֹן שְׁבוּר מַלְכָּא.

כד תָּנֵי רַב יוֹסֵף: (שמות כ"ב:כ"ד) "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי, [אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ"]. עַמִּי וְגוֹ', עַמִּי קוֹדֶם. עָנִי וְעָשִׁיר, עָנִי קוֹדֵם. עֲנִיֶּיךָ וַעֲנֵיֵּי עִירְךָ, עֲנִיֶּיךָ קוֹדְמִין. עֲנֵיֵּי עִירְךָ וַעֲנֵיֵּי עִיר אַחֶרֶת, עֲנֵיֵּי עִירְךָ קוֹדְמִין. [אָמַר מַר: עַמִּי וְגוֹ', עַמִּי קוֹדֵם, פְּשִׁיטָא! אָמַר רַבִּי נָתָן: אָמַר לִי הוּנָא: לָא נִצְרְכָה, דַּאֲפִלּוּ לְגוֹי בְּרִבִּית וּלְיִשְׂרְאֵל בְּחִנָּם]. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בּוֹא וּרְאֵה [כַּמָּה] סְמוּיוֹת עֵינֵיהֶם שֶׁל מַלְוֵי בְּרִבִּית, אָדָם קוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ רָשָׁע, יוֹרֵד עִמּוֹ (עד) לְחַיָּיו, וְהֵם מְבִיאִים עֵדִים וְלַבְלָר וְקוּלְמוֹס וּדְיוֹ, וְכוֹתְבִין וְחוֹתְמִין: פְּלוֹנִי זֶה כָּפַר בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָן שֶׁלֹּא בְּרִבִּית, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (תהילים ט"ו:ה') "כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ, וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקָח, עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם". הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית נִכְסָיו מִתְמוֹטְטִין. וְהָא קָא חָזֵינָן דְּלָא מוֹזְפֵי בְּרִבִּית וְקָא מִתְמוֹטְטִין? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַלָּלוּ מִתְמוֹטְטִין וְעוֹלִים, וְהַלָּלוּ מִתְמוֹטְטִין וְאֵינָם עוֹלִים. (חבקוק א':י"ג) "לָמָּה תַבִּיט בּוֹגְדִים, תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ". אָמַר רַב הוּנָא: צַדִּיק מִמֶּנּוּ, בּוֹלֵעַ, צַדִּיק גָּמוּר, אֵינוֹ בּוֹלֵעַ.

רַב סְעוֹרָם, אֲחוּהָ דְּרָבָא, הֲוָה תַּקֵּיף אִינְשֵׁי דְּלָא מַעֲלֵי, וּמְעַיֵּיל לְהוּ בְּגוּהַרְקָא דְּרָבָא. אָמַר לֵיהּ רָבָא: שַׁפִּיר קָעֲבַדְתְּ, דְּתַנְיָא: רָאִיתִי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, מִנַּיִן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְהִשְׂתַּעְבֵּד בּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא כ"ה:מ"ו) "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ, וּבְאַחֵיכֶם", יָכוֹל אֲפִלּוּ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו" וְגוֹ'.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה, וְאֵינוֹ רָגִיל לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם, שֶׁאָסוּר לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים כג) "נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ" אֲפִלּוּ דִּבּוּר אָסוּר.

כה תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַלְוֵי בְּרִבִּית, יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁמַּרְוִיחִין, מַפְסִידִין. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמְּשִׁימִין מִשָּׁה רַבֵּנוּ 'חָכָם', וְתוֹרָתוֹ 'אֱמֶת', וְאוֹמְרִים: אִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁהָיָה רָוַח בַּדָּבָר, לֹא הָיָה כּוֹתְבוֹ. כִּי אָתָא רַב דִּימִי, אָמַר: מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וְיוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲבֹר לְפָנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שמות כ"ב:כ"ד) "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: כְּאִלּוּ דָּנוֹ בִּשְׁנֵי דִינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס"ו:י"ב) "הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ, בָּאנוּ בָאֵשׁ וּבַמָּיִם". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָם שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, עוֹבֵר מִשּׁוּם: (ויקרא י"ט:י"ד) "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל". וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: גּוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל"א:י"ט) "תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר, הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק". אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב אַשִׁי: קָא מְקַיֵּים רַבִינָא כָּל מַה דְּאָמוּר רַבָּנָן. שָׁלַח לֵיהּ בַּהֲדֵי

פַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא: לִישְׁדַּר לִי מַר עֲשָׂרָה זוּזֵי, דְּאִתְרַמֵּי לִי קְטִינָא דְּאַרְעָא לְמִזְבַּן. שָׁלַח לֵיהּ: נֵיתֵי מַר סַהֲדֵי וְנִכְתַּב כְּתָבָא. שָׁלַח לֵיהּ: אֲפִלּוּ אֲנָא נַמִּי? שָׁלַח לֵיהּ: כָּל־שֶׁכֵּן מַר, דְּטָרִיד בְּגִירְסָא וּמִשְׁתְּלִי וְגוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁלְשָׁה צוֹעֲקִים וְאֵינָם נַעֲנִים, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָם שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, וְהַקּוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, וּמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ מוֹשֶׁלֶת עָלָיו. "הַקּוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ", מַאי הִיא? אִיכָּא דְּאָמְרֵי: תּוֹלֶה נְכָסָיו בְּגוֹי. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְבָנָיו בְּחַיָּיו. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: דְּבִישׁ לֵיהּ בְּהָא מָתָא וְלָא אָזִיל לְמָתָא אַחֲרִיתִי.

פרק ו

בבא מציעא פרק ו - [מִשְׁנָה. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהוֹלִיכָהּ בָּהָר וְהוֹלִיכָהּ בַּבִּקְעָה, [בַּבִּקְעָה וְהוֹלִיכָהּ בָּהָר, אֲפִלּוּ זוֹ עֶשֶׂר מִילִין וְזוֹ עֶשֶׂר מִילִין] וּמֵתָה, חַיָּב, וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא: הָא מַנִּי? רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: כָּל הַמַּעֲבִיר עַל דַּעַת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת נִקְרָא גַּזְלָן. וְאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא: הֵי רַבִּי מֵאִיר? וְכוּ'. [אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר דְּמַגְבַּת פּוּרִים, דְּתַנְיָא: מַגְבַּת פּוּרִים, לְפוּרִים, מַגְבַּת הָעִיר, לְאוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין מְדַקְדְּקִין בַּדָּבָר, אֲבָל לוֹקְחִין אֶת הָעֲגָלִים וְשׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִים אוֹתָן, וְהַמּוֹתָר, יִפֹּל לְכִיס שֶׁל צְדָקָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מַגְבַּת פּוּרִים, לְפוּרִים, וְאֵין הֶעָנִי רַשַּׁאי לִקַּח מֵהֶן רְצוּעָה לְסַנְדָּלוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר. וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַקֵּל. דִּלְמָא הָתָם נַמִּי, דְּאַדַּעְתָּא דְּפוּרִים הוּא דְּיָהֲב לֵיהּ, אַדַּעְתָּא דְּמִידִי אַחֲרִינָא לָא יָהֲיב לֵיהּ! אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר, דְּתַנְיָא]: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: הַנּוֹתֵן דִּינָר לֶעָנִי לִקַּח לוֹ חָלוּק לֹא יִקַּח בּוֹ טַלִּית. טַלִּית, לֹא יִקַּח בּוֹ חָלוּק, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲבִיר עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְדִלְמָא שַׁאנִי הָתָם דְּאַדַּעְתָּא לְמִחְשְׁדֵיהּ, דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: אָמַר פְּלָנְיָא: זַבְּנִינָא לֵיהּ לְבוּשָׁא לְפְלוֹנִי עַנְיָא וְלָא זָבַן לֵיהּ. אִי נַמִּי: זַבְּנִינָא לֵיהּ גְּלִימָא וְלָא זָבַן לֵיהּ. אִם כֵּן, לִיתְנִי: "מִפְּנֵי הַחֲשָׁד", מַאי: "מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲבִיר עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת"? שְׁמַע מִינָּהּ מִשּׁוּם דִּשַׁנִי הִיא, וְכָל הַמַּעֲבִיר עַל דַּעַת בַּעַל הַבַּיִת נִקְרָא גַּזְלָן.

[פִּסְקָא]. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר, וְהִבְרִיקָה אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית אַנְגַּרְיָא, אוֹמֵר לוֹ וְכוּ'. מַאי 'וְהִבְרִיקָה'? הָכָא תַּרְגִּימוּ: 'נְהוֹרִיתְא'. רָבָא אָמַר: 'אַבְזָקַת'. הַהוּא דְּאָמַר לֵיהּ: "אַבְזָקַת בְּמֵילְתָא דְּמַלְכָא", אַמְרֵי לֵיהּ: בְּמַאי? בְּטְלֵי־כֻּפָּף אוֹ בְּטְלֵי־דְּהַב? אִיכָּא דְּאָמְרֵי: 'בְּטְלֵי־כֻּפָּף' אָמַר, וְקָטְלוּהָ. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: 'בְּטְלֵי־דְּהַב' אָמַר, וְשַׁבְּקוּהָ.

תָּנוּ רַבָּנָן: הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִישׁ, לֹא תִּרְכַּב עָלֶיהָ אִשָּׁה. אִשָּׁה, רוֹכֶבֶת עָלֶיהָ אִישׁ. וְאִשָּׁה, בֵּין גְּדוֹלָה וּבֵין קְטַנָּה, אֲפִלּוּ מְעֻבֶּרֶת וַאֲפִלּוּ מֵינִיקָה. הַשְׁתָּא מֵינִיקָה אָמְרַתְּ, מְעֻבֶּרֶת מִבָּעְיָא? אָמַר רַב פָּפָּא: מְעֻבֶּרֶת וְהִיא מֵינִיקָה, קָאָמַר. אָמַר אַבַּיֵי: שְׁמַע מִינָּהּ: בֵּינֵיתָא, אַכְּרֵסָא תַּקְלָא, לְמַאי נַפְקָא מִינֵּיהּ? לְמִקַּח וּמִמְכָּר.

כו רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, תָּבְרוּ לֵיהּ הַנְהוּ שְׁקוֹלָאֵי חֲבִיתָא דְּחַמְרָא, שְׁקַל לְגָלִימַיְהוּ. אַתּוּ, אָמְרוּ לְרַב, אָמַר לֵיהּ: הַב לְהוּ גְּלִימַיְהוּ! אָמַר לֵיהּ: דִּינָא הָכִי? אָמַר לֵיהּ: אִין, (משלי ב׳:כ׳) "לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים". יְהִיב לְהוּ גְּלִימַיְהוּ. אָמְרוּ לֵיהּ: עֲנִיֵּי אֲנַן, וְטָרְחִינַן כּוּלָּא יוֹמָא, וְכַפְּינָן וְלֵית לָן מִידִי. אָמַר לֵיהּ: זִיל הַב לְהוּ אַגְרַיְהוּ, אָמַר לֵיהּ: דִּינָא הָכִי? אָמַר לֵיהּ: אִין (שם) "וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר".

פרק ז

בבא מציעא פרק ז - כז דָּרַשׁ רַבִּי זֵירָא, וְאָמְרֵי לָהּ: תָּנָא רַב יוֹסֵף: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ק״ד:כ׳) "תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה, בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתּוֹ יָעַר". "תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה", זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁדּוֹמֶה לְלַיְלָה. "בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתּוֹ יָעַר", אֵלּוּ רְשָׁעִים שֶׁבּוֹ שֶׁדּוֹמִין לְחַיָּה שֶׁבַּיַּעַר. "תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן, וְאֶל מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן". "תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ", לַצַּדִּיקִים. "יֵאָסֵפוּן", רְשָׁעִים לְגֵיהִנֹּם. "וְאֶל מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן", אֵין לְךָ כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק שֶׁאֵין לוֹ מָדוֹר לְפִי כְּבוֹדוֹ. "יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ", יֵצְאוּ צַדִּיקִים לְקַבֵּל שְׂכָרָן. "וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב", בְּמִי שֶׁהִשְׁלִים עֲבוֹדָתוֹ עֲדֵי עֶרֶב.

כח רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אַשְׁכַּח לְהַהוּא פַּרְהַגּוֹנָא דְּקָא תָּפִיס גַּנְבֵי. אָמַר לֵיהּ: הֵיכִי יָכְלְתָּ לְהוּ? לָאו כְּחַיּוּתָא מְתִילֵי? דִּכְתִיב בְּהוּ: "בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתּוֹ יָעַר". אִיכָּא דְּאָמְרֵי: מֵהַאי קְרָא קָאָמַר לֵיהּ: (שם י) "יְיָאֹרֵב בַּמִּסְתָּר כְּאַרְיֵה בְּסֻכֹּה". דִּלְמָא שְׁקַלְתְּ צַדִּיקֵי וְשָׁבַקְתְּ רְשִׁיעֵי? אָמַר לֵיהּ: וּמַאי אַעֲבִיד? הוּרְמָנָא דְּמַלְכָּא הוּא. אָמַר לֵיהּ: תָּא אַגְמְרָךְ הֵיכִי תַּעֲבִיד, עוּל בְּאַרְבַּע שָׁעֵי לַחֲנוּתָא, כִּי חָזֵית אִינִישׁ דְּקָא שָׁתֵי חַמְרָא וְקָא נָקִיט כַּסָּא בְּיָדֵיהּ וְקָא מְנַמְנֵם, שָׁאֵיל עִילּוֵיהּ, אִי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הוּא וְנַיְים, אַקְדּוּמֵי קָדִים לְגֵירְסֵיהּ. אִי פּוֹעֵל הוּא, קָדִים קָא עָבִיד עֲבִידְתֵּיהּ. אִי עֲבִידְתֵּיהּ בְּלֵילְיָא, רְדוּדֵי רָדִיד, וְאִי לָא, גַּנְבָא הוּא וְתַפְסֵיהּ. אִשְׁתְּמַע מִלְּתָא בֵּי מַלְכָּא, אֲמְרִי: קְרִינָא דְּאַגְרְתָא אִיהוּ לִיהֱוֵי פַּרְנָקָא. אַתְיוּהָ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְקָא תָּפִיס גַּנְבֵי וְאָזִיל. שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: חֹמֶץ בֶּן יַיִן! עַד מָתַי אַתָּה מוֹסֵר עַמּוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ לַהֲרִיגָה? שָׁלַח לֵיהּ: קוֹצִים אֲנִי מְכַלֶּה מִן הַכֶּרֶם. שָׁלַח לֵיהּ: יָבוֹא בַּעַל הַכֶּרֶם וְיכַלֶּה אֶת קוֹצָיו. יוֹמָא חַד פָּגַע בֵּיהּ הַהוּא כּוֹבֵס, קַרְיֵיהּ: 'חֹמֶץ בֶּן יַיִן', אָמַר: מִדְּחָצִיף כּוּלֵי הַאי, שְׁמַע מִינֵּיהּ: רְשִׁיעָא הוּא. אָמַר לְהוּ: תְּפְסוּהָ! תַּפְסוּהָ. לְבָתַר דְּנָח דַּעְתֵּיהּ, אָזַל בַּתְרֵיהּ לְפָרוּקֵיהּ, וְלָא מְצִי. קָרֵי עָלֵיהּ: (משלי כ״א:כ״ג) "שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ, שֹׁמֵר (מצרה) [מִצָּרוֹת] נַפְשׁוֹ". זַקְפוּהָ, קָם תּוּתֵי זְקִיפָא וְקָא בָּכֵי, אָמְרוּ לֵיהּ: רַבִּי, אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהוּא וּבָנוֹ בָּעֲלוּ נַעֲרָה מְאֹרָסָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. הִנִּיחַ יָדוֹ עַל בְּנֵי מֵעָיו, וְאָמַר: שִׁישׁוּ בְנֵי מֵעַי, שִׁישׁוּ, וּמַה סְפֵקוֹת שֶׁלָּכֶם, כָּךְ, וַדָּאוֹת שֶׁלָּכֶם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מֻבְטָח אֲנִי בָּכֶם שֶׁאֵין רִמָּה וְתוֹלֵעָה שׁוֹלֶטֶת בָּכֶם. וַאֲפִלּוּ הָכִי לָא מַייְתְבָא דַּעְתֵּיהּ.

אַשְׁקִיוּהָ סַמָּא דְּשִׁינְתָא וְעַיְילוּהָ לְבֵיתָא דְּשִׁישָׁא וְקָרְעוּ לְכָרֵיסֵיהּ. הֲווּ מַפְקֵי מִינֵיהּ דִּיקּוּלֵי דִּיקּוּלֵי דְּתַרְבָּא, וּמוֹתְבֵי בְּשִׁמְשָׁא בְּתַמּוּז וּבְאָב וְלָא מַסְרְחֵי. כָּל תַּרְבֵּי נַמֵּי לָא סְרִיחַ! כָּל תַּרְבֵּי לָא סְרִיחַ, שׁוּרַיְקֵי סוּמְקֵי מַסְרִיחַ, הָכָא אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא שׁוּרַיְקֵי סוּמְקֵי לָא מַסְרִיחַ. קְרֵי אֲנַפְשֵׁיהּ: (תהילים ט״ז:ט׳) "אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח". וְאַף רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי מָטָא כִּי הַאי מַעֲשֶׂה לְיַדֵּיהּ, פָּגַע בֵּיהּ אֵלִיָּהוּ, אָמַר לֵיהּ: עַד מָתַי אַתָּה מוֹסֵר עַמּוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ לַהֲרִיגָה? אָמַר לֵיהּ: מַאי אִיעֲבִיד? הוּרְמָנָא דְּמַלְכָּא הוּא.

כט כִּי הֲווּ מְקַלְּעֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, הֲווּ עָיְיל בַּקְרָא דְּתוֹרֵי בֵּינַיְיהוּ, וְלָא הֲוָה נָגְעָן בְּהוּ.

ל אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲנָא אִישְׁתַּיְירִי מִשִּׁפְּיְירֵי יְרוּשָׁלַיִם. הַאי מַאן דְּבָעֵי מֵיחֲזֵי שׁוּפְרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, נֵיתֵי כַּסָּא דְּכַסְפָּא מִבֵּי סִילְקֵי, וְנִיסַּלֵּיהּ פַּרְצִידֵי דְּרוֹמְנָא סוּמְקָא, וְנֵיהַדַּר לֵיהּ כְּלִילָא דְּוַרְדָּא סוּמְקָא לְפוּמֵּיהּ, וְנוֹתְבֵיהּ בֵּין שִׁמְשָׁא לְטוּלָא, הַהוּא זַהֲרוּרֵי, מֵעַיִן שׁוּפְרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אֵינִיָּיהוּ וְהָאָמַר מַר: שׁוּפְרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא מֵעַיִן שׁוּפְרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, וְשׁוּפְרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ מֵעַיִן שׁוּפְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב אָבִינוּ, וְיַעֲקֹב אָבִינוּ מֵעַיִן שׁוּפְרֵיהּ דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן. וְאִלּוּ רַבִּי יוֹחָנָן לָא קָחָשִׁיב לֵיהּ! שַׁאנִי רַבִּי יוֹחָנָן, דְּהַדְרַת פָּנִים לָא הַוְיָא לֵיהּ. רַבִּי יוֹחָנָן הֲוֵי אָזִיל וְיָתִיב אַשַּׁעֲרֵי טְבִילָה, אָמַר: כִּי סַלְקָן בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִטְּבִילַת מִצְוָה, לְפִגְעוּ בִּי כִּי הֵיכִי דְּלֵיהֲווּ לְהוּ בָּנֵי שַׁפִּירֵי כְּוָתֵי, גְּמִירֵי אוֹרַיְתָא כְּוָתֵי. אַמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן: לָא מִסְתַּפֵּי מַר מֵעֵינָא בִּישָׁא?! אָמַר לְהוּ: אֲנָא מִזַּרְעָא דְּיוֹסֵף קַאָתֵינָא, דְּלָא שָׁלַט בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: (בראשית מ״ט:כ״ב) "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף, בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן". וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַל תִּקְרֵי 'עֲלֵי עָיִן', [אֶלָּא 'עוֹלֵי עָיִן']. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר מֵהָכָא: (שם מח) "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ", מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּים אוֹתָם וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם. יוֹמָא חַד הֲוָה קָא סָחֵי רַבִּי יוֹחָנָן בְּיַרְדְּנָא, חֲזָיֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ, וְשָׁוַר לְיַרְדְּנָא אַבַּתְרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: 'חֵילָךְ לְאוֹרַיְתָא'. אָמַר לֵיהּ: 'שׁוּפְרָךְ לְנָשֵׁי'. אָמַר לֵיהּ: אִי הַדְרַתְּ בָּךְ, יְהֵיבְנָא לָךְ אֲחוֹתִי, דְּשַׁפִּירָא מִינַּאי. קַבִּיל עֲלֵיהּ. בָּעֵי לְמֵיהַדַּר לַאֲתוּיֵי מָאנֵיהּ וְלָא מְצִי הָדַר. אַקְרֵייֵיהּ וְאַתְנֵייֵיהּ וְשַׁוֵּיהּ גַּבְרָא רַבָּא. יוֹמָא חַד הֲוּוּ מְפַלְגֵי בֵּי מִדְרְשָׁא: הַסַּיִף וְהַסַּכִּין וְהַפְּגִיוֹן וְהָרוֹמַח וּמַגֵּל־יָד וּמַגֵּל קָצִיר, מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? מִשֶּׁעַת גְּמַר מְלַאכְתָּן. וּמֵאֵימָתַי גְּמַר מְלַאכְתָּן? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִשֶּׁצָּרְפָן בַּכִּבְשָׁן. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִשֶּׁיְּצַחְצְחָן בָּמַיִם. אָמַר לֵיהּ: לִסְטָאָה, בְּלִיסְטָיוּתֵיהּ יָדַע! אָמַר לֵיהּ: וּמַאי אַהֲנִית לִיהּ? הָתָם 'רַבִּי' קָרוּ לִי, הָכָא 'רַבִּי' קָרוּ לִי. אָמַר לֵיהּ: אַהֲנַאי לָךְ, דַּאֲקָרְבִינָךְ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, חָלַשׁ רֵישׁ לָקִישׁ. אֲתָאי אַחְתֵּיהּ קָא בַּכְיָא. אָמְרָה לֵיהּ: עֲשֵׂה בִּשְׁבִיל בָּנַי. אָמַר לָהּ: (ירמיהו מ״ט:י״א) "עָזְבָה יְתֹמֶיךָ וַאֲנִי אֲחַיֶּה". עֲשֵׂה בִּשְׁבִיל אַלְמְנוּתִי. אָמַר לָהּ:

(שם) "וְאַלְמְנוֹתֶיךָ עָלַי תִּבְטָחוּ". נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וַהֲוָה קָא מִצְטַעֵר רַבִּי יוֹחָנָן בַּתְרֵיהּ טוּבָא. אָמְרוּ רַבָּנָן: מַאן לֵיזִיל לִיתְבֵיהּ לְדַעְתֵּיהּ? נֵיזִיל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, דְּמְחַדְּדִין שְׁמַעְתָּתֵיהּ. אָזִיל, יָתֵיב קַמֵּיהּ, כָּל מִלְּתָא דַּהֲוָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: תַּנְיָא דְּמִסַּיְיעָא לָךְ. אָמַר: אַתְּ כְּבַר־לָקִישָׁא?! בַּר־ לָקִישָׁא, כִּי הֲוָה אָמִינָא מִלְּתָא, הֲוָה מַקְשֵׁי לִי עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע קוּשְׁיָתָא, וּפְרִיקְנָא לֵיהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע פֵּירוּקָא, וּמְמֵילָא רַוְחָא שְׁמַעְתָּא, וְאַתְּ אָמַרְתְּ: תַּנְיָא דְּמִסַּיְיעָא לָךְ! אַטוּ לָא יָדַעְנָא דְּשַׁפִּיר קָאָמִינָא? הֲוָה קָאָזִיל וְקָרַע מָאנֵיהּ, וְקָא בָּכֵי, וְאָמַר: 'הֵיכָא אַתְּ בַּר־לָקִישָׁא'? 'הֵיכָא אַתְּ בַּר־לָקִישָׁא'? וַהֲוָה קָא צַוַח עַד דְּשָׁף דַּעְתֵּיהּ מִינַּיהּ. בָּעוּ רַבָּנָן רַחֲמֵי עֲלֵיהּ וְנָח נַפְשֵׁיהּ.

לא וַאֲפִלּוּ הָכִי, לָא סָמַךְ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אַדַּעְתֵּיהּ, קַבִּיל עֲלֵיהּ יְסוּרֵי. בְּאוּרְתָּא הֲווּ מַיְכִין לֵיהּ שִׁיתִּין נַמְטֵי, לְצַפְרָא נַגְדֵי מִתּוּתֵיהּ שִׁיתִּין מְשִׁיכְלֵי דְּמָא [וְכִיבָא]. לְמָחָר עָבְדָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ שִׁיתִּין מִינֵי לַפְדָּא, וְאָכִיל לְהוּ וּבָרֵי, וְלָא הֲוָה שַׁבְקָה לֵיהּ דְּבִתְהוּ לְמֵיפַּק לְבֵי מִדְרָשָׁא. כִּי הֵיכִי דְּלָא לִדְחֲקוּהָ רַבָּנָן. בְּאוּרְתָּא אָמַר לְהוּ: 'אַחֵי וְרֵעַי בּוֹאוּ', בְּצַפְרָא אָמַר לְהוּ: 'זִילוּ", מִפְּנֵי בְּטוּל תּוֹרָה. יוֹמָא חַד שָׁמְעָה דְּבִיתְהוּ, אָמְרָה לֵיהּ: אַתְּ קָא מַיְיתֵית לְהוּ עִלָּוְךָ? כִּילֵית מָמוֹן שֶׁל בֵּית אַבָּא! אִימְרָדָה, אָזְלָה לְבֵי נַשָּׁא. סְלִיקוּ וְאַתּוּ הָנָךְ שִׁיתִּין סְפוּנְאֵי, עַיְילוּ לֵיהּ שִׁיתִּין עַבְדֵי כִּי נָקִיטֵי שִׁיתִּין אַרְנָקֵי וְעָבְדוּ לֵיהּ שִׁיתִּין מִינֵי לַפְדָּא וְאָכִיל לְהוּ. יוֹמָא חַד אָמְרָה לֵהּ לִבְרַתָּא: זִיל בָּקִי בַּאֲבוּךְ, מַאי קָעָבִיד הָאִידָנָא. אַתְיָא, אָמַר לָהּ: זִיל אִמְרִי לְאִמֵּךְ: "שֻׁלְנוּ, גָּדוֹל מִשֻּׁלְחֵם", קָרֵי אַנַפְשֵׁיהּ: (משלי ל״א:י״ד) "הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר, מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ". אָכַל וְשָׁתֵי וּבָרֵי, נָפַק לְבֵית מִדְרָשָׁא, אַיְתוּ לְקַמֵּיהּ שִׁיתִּין מִינֵי דָּמָא, טַהֲרִינְהוּ. הֲווּ קָא מָרְנֵי רַבָּנָן וְאָמְרִי: סַלְקָא דַּעְתָּךְ, לֵית בְּהוּ חַד סָפֵק?! אָמַר לְהוּ: אִם כְּמוֹתִי הוּא, יְהִיוּ כֻּלָּם זְכָרִים, וְאִם לָאו, תְּהֵא נְקֵבָה אַחַת בֵּינֵיהֶם. הָיוּ כֻּלָּם זְכָרִים, וְאַסִּיקוּ לְהוּ "[רַבִּי] אֶלְעָזָר" עַל שְׁמֵיהּ. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי: כַּמָּה פְּרִיָּה וּרְבִיָּה בִּטְלָה רְשָׁעָה זוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. כִּי הֲוָה קָא נִיחָא נַפְשֵׁיהּ, אָמַר לָהּ לִדְבִיתְהוּ: יְדַעְנָא בְּרַבָּנָן דִּרְתִיחֵי עֲלַי וְלָא מִיעַסְקִי בִּי שַׁפִּיר. אוֹגְנִין בְּעִילִיתָא, וְלָא תִּדְחֲלִין מִינָאי. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: אִישְׁתַּעְיָא לִי אִימֵּיהּ דְּרַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן], דְּאִישְׁתַּעְיָא לָהּ דְּבִיתְהוּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן: לָא פָּחוֹת מִתְּמַנֵי סְרֵי, וְלָא טְפֵי מֵעֶשְׂרִין וּתְרֵין שְׁנִין אוֹגְנִיתֵיהּ בְּעִילִיתָא, כִּי הֲוָה סַלְיְקָנָא מְעַיְנָנָא לֵיהּ בְּמִזְיֵיהּ, כִּי הֲוָה מִשְׁתַּמְטָא בֵּינֵיתָא מִינֵיהּ, הֲוָה אָתְא דָּמָא. יוֹמָא חַד חֲזָאי רִיחֲשָׁא דְּקָא נָפִיק מֵאוּדְנֵיהּ, חָלַשׁ דַּעְתָּאי, אִיתְחֲזִי לִי בְּחֶלְמָא, אָמַר לִי: לָא מִידִּי הוּא, יוֹמָא חַד שַׁמְעִי בְּזִילוּתָא דְּצוּרְבָא מֵרַבָּנָן וְלָא מָחֲאִי כִּדְאַבָּעִי לִי. כִּי הֲווּ אַתּוּ בֵּי תְּרֵי לְדִינָא, הֲווּ קָיְמֵי אַבָּבָא, אָמַר מַר מִלְּתֵיהּ וּמַר מִלְּתֵיהּ, נָפִיק קָלָא מֵעִילִיתֵיהּ, וְאָמַר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי'. יוֹמָא חַד, הֲוָה קָא מִינְצְיָא דְּבִיתְהוּ בַּהֲדֵי

שֵׁיבָתָא, אָמְרָה לָהּ: תְּהֵא כְּבַעֲלֵיךְ, שֶׁלֹּא נִתַּן לִקְבוּרָה. אַמְרֵי רַבָּנָן: כּוּלֵי הַאי וַדַּאי לָאו אוֹרַח אַרְעָא. אִיכָּא דְּאַמְרֵי: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אִתְחֲזִי לְהוּ בְּחֶלְמָא, אָמַר לְהוּ: פְּרִידָה אַחַת יֵשׁ לִי בֵּינֵיכֶם, וְאִי אַתֶּם רוֹצִים לַהֲבִיאָהּ אֶצְלִי? אָזוּל רַבָּנָן לְאִיעֲסוּקֵי בֵּיהּ. לָא שָׁבְקוּ בְּנֵי עַכְבְּרַיָּא, דְּכָל שְׁנֵי דַּהֲוָה נַיִּים רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר שִׁמְעוֹן בְּעִילְתֵיהּ, לָא סָלִיק חַיָּה רָעָה לְמָתָיְיהוּ. יוֹמָא חַד, מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי הֲוָה, הֲווּ טָרִידֵי, שַׁדְרוּהָ רַבָּנָן לִבְנֵי בֵּירֵי וְאַסְקוּהָ לְעַרְסֵיהּ, וְאַמְטִיוּהָ לְמַעַרְתָּא דַּאֲבוּהָ, אַשְׁכְּחוּהָ לְעַכְנָא דְּהַדְּרָא לֵיהּ לְמַעַרְתָּא, אָמְרוּ לָהּ: עַכְנָא עַכְנָא, פִּתְחִי פִּיךְ וְיִכָּנֵס בֵּן אֲצָל אֲבִיו, פָּתַח לְהוּ.

לב שָׁלַח רַבִּי לְדַבֵּר בְּאִשְׁתּוֹ. שָׁלְחָה לֵיהּ: כְּלִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ, יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ חֹל?! תַּמָּן אָמְרִין: בַּאֲתַר דְּמָרֵי בֵּיתָא תָּלָא זֵיינֵיהּ, כּוּלְבָּא רַעְיָא, קוּלְתֵיהּ תָּלָא?! שָׁלַח לָהּ: נְהִי דְּבַתּוֹרָה גָּדוֹל מִמֶּנִּי, אֲבָל בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים, מִי גָּדוֹל מִמֶּנִּי? שָׁלְחָה לֵיהּ: בַּתּוֹרָה מִיהָא גָּדוֹל מִמְּךָ, לָא יָדַעְנָא, (אבל) בְּמַעֲשִׂים, יָדַעְנָא, דְּהָא קָבִיל עֲלֵיהּ יִסּוּרֵי. 'בַּתּוֹרָה', מַאי הִיא? דְּכִי הֲווּ יָתְבֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אַסַּפְסָלֵי, יָתְבֵי קָמֵיהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי אַחָאָ, מַקְשׁוּ וּמְפָרְקוּ, אָמְרוּ: מֵימֵיהֶם אָנוּ שׁוֹתִים, וְהֵם יוֹשְׁבִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע? עָבְדוּ לְהוּ סַפְסָלֵי, אַסְקִינְהוּ. אָמַר לָהֶם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: פְּרִידָה אַחַת יֵשׁ לִי בֵּינֵיכֶם, וְאַתֶּם מְבַקְּשִׁים לְאַבְּדָהּ הֵימֶנִּי? אַחְתּוּהָ לְרַבִּי, אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָב יִחְיֶה, וּמִי שֶׁאֵין לוֹ אָב יָמוּת? אַחְתּוּהָ נַמִּי לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, חֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, אָמַר: קָא חַשְׁבִיתוּ לֵיהּ כְּוָותִי? עַד הַהוּא יוֹמָא, כִּי הֲוָה אָמַר רַבִּי מִלְּתָא, הֲוָה מְסַיְּיע לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מִכָּאן וְאֵילָךְ, כִּי הֲוָה אָמַר לֵיהּ רַבִּי: יֵשׁ לִי לְהַשִּׁיב, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: כָּךְ וְכָךְ יֵשׁ לְךָ לְהָשִׁיב, זוֹ הִיא תְּשׁוּבָתְךָ. הַשְׁתָּא הִקַּפְתְּנוּ תְּשׁוּבוֹת, חֲבִילוֹת שָׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי. אָתָא אָמַר לֵיהּ לַאֲבוּהָ, אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, אַל יֵרַע לְךָ, שֶׁהוּא אֲרִי בֶּן אֲרִי, וְאַתָּה אֲרִי בֶּן שׁוּעָל. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי: שְׁלֹשָׁה עַנְוָתָנִין הֵן, וְאֵלּוּ הֵם: אַבָּא, וּבְנֵי בְתֵירָה, וְיוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, הָא דְּאָמְרִינָן. בְּנֵי בְתֵירָה, דְּאָמַר מַר: הוֹשִׁיבוּהוּ בָּרֹאשׁ וּמִנּוּהוּ לְנָשִׂיא עֲלֵיהֶם. יוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל, דִּכְאָמַר לֵיהּ לְדָוִד: (שמואל א כ״ג:י״ז) "וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל, וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לְךָ לְמִשְׁנֶה". מַמַּאי? דִּלְמָא יוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל, דְּחָזָא דְּגָרִיר עָלְמָא בָּתַר דָּוִד? בְּנֵי בְתֵירָה נַמִּי, דְּחָזוּ לְהַהִלֵּל דְּעָדִיף מִינַיְיהוּ? אֶלָּא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וַדַּאי הֲוָה עַנְוְתָן. אָמַר רַבִּי: חֲבִיבִין יִסּוּרִין, קָבִיל עֲלֵיהּ תְּלֵיסַר שְׁנֵי, שִׁית בְּצָמִירְתָּא, וְשֶׁבַע (בצפדינא[בְּצִפְּירְנָא]. וְאָמְרֵי לָהּ: שֶׁבַע בְּצָמִירְתָּא, וְשִׁית (בצפדינא) [בְּצִפְּירְנָא]. אֲהוֹרְיֵרֵיהּ דְּבֵי רַבִּי הֲוָה עַתִּיר מִשְׁבּוּר מַלְכָּא. כַּד הֲוָה רָמֵי כִּיסְתָּא לְחֵיוָתָא, הֲוָה אָזִיל קָלָא בִּתְלָתָא מִילֵּי, הֲוָה מְכַוֵּין דְּרָמֵי בְּהַהִיא שַׁעְתָּא דְּעַיֵּיל רַבִּי־הַכֹּסֵא, וַאֲפִלּוּ הָכִי מִעַבֵּר לֵיהּ קָלֵיהּ לְקָלֵיהוּ, וְשָׁמְעֵי לֵיהּ נְחוּתֵי יַמָּא.

וַאֲפִלּוּ הָכִי, יְסוּרֵי דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן עֲדִיפֵי מִדְּרַבִּי, דְּאִלּוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מֵאַהֲבָה בָּאוּ וּמֵאַהֲבָה הָלְכוּ. דְּרַבִּי, עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה בָּאוּ וְעַל יְדֵי מַעֲשֶׂה הָלְכוּ. עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה בָּאוּ, מַאי הִיא? דְּהַהוּא עֶגְלָא, דַּהֲווּ קָא מַמְטוּ לֵיהּ לִשְׁחִיטָה, אָזַל תַּלְיָא לְרֵישֵׁיהּ בְּכַנְפֵּיהּ דְּרַבִּי וְקָא בָּכֵי. אָמַר לֵיהּ: 'זִיל, לָכָךְ נוֹצַרְתָּ!' אַמְרֵי: הוֹאִיל וְלָא קָא מְרַחֵם, לֵיתוּ עֲלֵיהּ יִסּוּרִין. עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה הָלְכוּ, יוֹמָא חַד הֲווֹ קָא כַּנְשָׁא אַמְתֵּיהּ דְּרַבִּי בֵּיתָא, הֲווֹ שַׁדְיָא בְּנֵי כַּרְכּוּשְׁתָּא, וְקָא כַּנְשָׁא לְהוּ, אָמַר לָהּ: שַׁבְקִינְהוּ, כְּתִיב: (תהילים קמ"ה:ט') "וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו". אַמְרֵי: הוֹאִיל וּמְרַחֵם, (רחימן) נְרַחֵם עֲלֵיהּ. כּוּלְהוּ שְׁנֵי יְסוּרֵי דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, לָא שָׁכִיב אִינִישׁ בְּלָא זְמָנֵיהּ, כּוּלְהוּ שְׁנֵי יְסוּרֵי דְּרַבִּי, לָא אִיצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִטְרָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא: קָשֶׁה יוֹמָא דְּמִטְרָא כְּיוֹמָא דְּדִינָא. וְאָמַר אַמֵּימָר: אִי לָאו צָרִיךְ לְעָלְמָא, בָּעוּ רַבָּנָן רַחֲמֵי עֲלַיְיהוּ וּמְבַטְּלִינָן לֵיהּ. אֲפִלּוּ הָכִי, כִּי הֲווּ עַקְרֵי פּוּגְלָא מִמִּשְׁרָא, הֲוָה קָיְימָא בֵּירָא מַלְיָא מַיָּא.

לג אִיקְּלַע רַבִּי לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אָמַר לְהוּ: יֵשׁ [לוֹ] בֵּן לְאוֹתוֹ צַדִּיק? אָמְרוּ לוֹ: יֵשׁ לוֹ בֵּן, וְכָל זוֹנָה שֶׁנִּשְׂכֶּרֶת בִּשְׁתַּיִם, שׁוֹכְרָתוֹ (בארבע) [בַּשְּׁמוֹנָה]. אַתְיֵיהּ, אַסְמְכֵיהּ [בְּרַבִּי], וְאִשְׁתְּלֵמֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אִיסִי בֶּן לַקוּנְיָא אֲחוּהּ דְּאִימֵיהּ. כָּל יוֹמָא הֲוָה אָמַר: לְקָרְיָתִי אֲנָא אֵיזִיל. אָמַר לְהוּ: חַכִּים עָבְדוּ יָתֵךְ, וְגוּלְתָא דְּדַהֲבָא פְּרְסוּ עָלָךְ, וְ'רַבִּי' קְרוּ לָךְ, וְאַתְּ אָמַרְתְּ: לְקָרְיָתִי אֲנָא אֵיזִיל? אָמַר לְהוּ: מוֹמֵי עָזוּבָא דָּא. כִּי גָּדַל, אֲתָא, יָתֵיב בְּמָתִיבְתָּא דְּרַבִּי, שַׁמְעֵיהּ לְקַלֵּיהּ, אָמַר: הָא קָלָא דְּמִי לְקַלֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. אָמְרוּ לֵיהּ: בְּרֵיהּ הוּא, קְרִי עָלֵיהּ: (משלי י״א:ל-ל״א) "פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים, וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם". "פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים", זֶה רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. "וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם", זֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אִיסִי בֶּן לַקוּנְיָא. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ, אַמְטְיוּהָ לְמַעַרְתָּא דַּאֲבוּהָ, הֲוָה הָדְרָא לָהּ עַכְנָא לְמַעַרְתָּא. אָמְרוּ לָהּ: עַכְנָא עַכְנָא, פְּתַח פִּיךְ וְיִכָּנֵס בֵּן אֲצֶל אָבִיו. לֹא פָּתְחָה לָהֶם, כִּסְבוּרִין הָעָם לוֹמַר: שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: לֹא מִפְּנֵי שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה, אֶלָּא, זֶה הָיָה בְּצַעַר מְעָרָה, וְזֶה לֹא הָיָה בְּצַעַר מְעָרָה.

לד אִיקְּלַע רַבִּי לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי טַרְפוֹן, אָמַר לְהוּ: יֵשׁ [לוֹ] בֵּן לְאוֹתוֹ צַדִּיק שֶׁהָיָה מְקַפֵּחַ אֶת בְּנָיו? אָמְרוּ לוֹ: בֵּן אֵין לוֹ, בֶּן בַּת יֵשׁ לוֹ, וְכָל זוֹנָה שֶׁנִּשְׂכֶּרֶת בִּשְׁתַּיִם שׁוֹכְרָתוֹ (בארבע) [בַּשְּׁמוֹנָה]. אַתְיוּהָ לְקַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: אִי הָדַרְתְּ בָּךְ, יָהֵיבְנָא לָךְ בְּרַתְּאִי. הָדַר בֵּיהּ, אֵיכָּא דְּאָמְרֵי: נִסְבָּהּ וְגֵרְשָׁהּ, אֵיכָּא דְּאָמְרֵי: לָא נִסְבָּהּ כְּלָל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בִּשְׁבִיל זוֹ חָזַר זֶה. וְלָמָּה לֵיהּ כּוּלֵּי הַאי? דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרֵי לָהּ אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה, זוֹכֶה וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ט״ו:י״ט) "אִם תָּשׁוּב וַאֲשִׁיבְךָ,

לְפָנַי תַּעֲמֹד". וְכָל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן עַם הָאָרֶץ תּוֹרָה, אֲפִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר גְּזֵרָה, מְבַטְּלָהּ בִּשְׁבִילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאִם תּוֹצִיא יָקָר מִזּוֹלֵל, כְּפִי תִּהְיֶה".

לה אָמַר רַבִּי פַּרְנָךְ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שֶׁהוּא תַּלְמִיד חָכָם, וּבְנוֹ תַּלְמִיד חָכָם, וּבֶן בְּנוֹ תַּלְמִיד חָכָם, שׁוּב אֵין תּוֹרָה פּוֹסֶקֶת מִזַּרְעוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ט:כ"א) "וַאֲנִי, זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם, אָמַר ה' וְגוֹ', לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ, אָמַר ה', מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם". מַאי, 'אָמַר ה'"? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי עָרֵב לְךָ בְּדָבָר זֶה. מַאי, 'מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם'? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: מִכָּאן וְאֵילָךְ, הַתּוֹרָה מְחַזֶּרֶת עַל אַכְסַנְיָא שֶׁלָּהּ.

לו רַב יוֹסֵף יָתִיב אַרְבְּעִין תַּעֲנִיתָא, וְאַקְרִיוּהָ: "לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ". יָתִיב אַרְבְּעִין תַּעֲנִיתָא אָחֳרִינָא, וְאַקְרִיוּהָ: "לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ". יָתִיב (ארבעים) [מָאָה] תַּעֲנִיתָא אָחֳרִינָא, וְאַקְרִיוּהוּ: "לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ", אָמַר: מִכָּאן וְאֵילָךְ לָא צָרִיכְנָא, תּוֹרָה מְחַזֶּרֶת עַל אַכְסַנְיָא שֶׁלָּהּ.

לז רַבִּי זֵירָא, כִּי סָלִיק לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, יָתִיב מֵאָה תַּעֲנִיתָא דְּלִשְׁכַּח תַּלְמוּדָא בַּבְלָאָה מִינֵּיהּ. כִּי הֵיכִי דְּלָא נִטְרְדֵיהּ. יָתִיב מֵאָה תַּעֲנִיתָא אַחֲרָנֵיתָא דְּלָא לִישְׁכּוֹב רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשִׁנֵּיהּ, וְנוֹפְלִין עִילּוּיֵהּ מִילֵּי דְּצִבּוּרָא, וְיָתִיב מֵאָה אַחֲרִינֵי דְּלָא נְשָׁלוֹט בֵּיהּ נוּרָא דְּגֵיהִנֹּם. כָּל תְּלָתִין יוֹמִין הֲוָה בָּדִיק נַפְשֵׁיהּ, שָׁנַר תַּנּוּרָא, סָלִיק וְיָתִיב בְּגַוֵּיהּ, וְלָא הֲוָה שָׁלְטָא בֵּיהּ נוּרָא, יוֹמָא חַד יְהֲבוּ בֵּיהּ רַבָּנָן עֵינָא, וְאִיחַרְכוּ שְׁקֵיהּ, וְקָרוּ לֵיהּ: קְטִינָא, חָרִיךְ שְׁקֵיהּ.

לח אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו ט':י"א) "מִי הָאִישׁ הֶחָכָם, וְיָבֶן אֶת זֹאת, [וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי ה' אֵלָיו וְיַגִּדֶהָ], עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ"? דָּבָר זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים וְלֹא פֵּרְשׁוּהוּ, אָמְרוּ נְבִיאִים וְלֹא פֵּרְשׁוּהוּ, עַד שֶׁפֵּרְשׁוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֹּאמֶר ה': עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם", אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שֶׁלֹּא בֵּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה. אָמַר רַב (נחמן) [חָמָא]: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י"ד:ל"ג) "בְּלֵב נָבוֹן תָּנוּחַ חָכְמָה, וּבְקֶרֶב כְּסִילִים תִּוָּדַע", "בְּלֵב נָבוֹן תָּנוּחַ חָכְמָה", זֶה תַּלְמִיד חָכָם בֶּן תַּלְמִיד חָכָם. "וּבְקֶרֶב כְּסִילִים תִּוָּדַע", זֶה תַּלְמִיד חָכָם בֶּן עַם־ הָאָרֶץ. אָמַר עוּלָא: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: אִסְתִּירָא בְּלָגְיָנָא, קִישׁ קִישׁ קָרֵיָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא: מַאי דִּכְתִיב: (איוב ג':י"ט) "קָטֹן וְגָדוֹל שָׁם הוּא, וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו", אַטּוּ לָא יָדְעִינַן דְּקָטָן וְגָדוֹל שָׁם הוּא? אֶלָּא, כָּל הַמַּקְטִין עַצְמוֹ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, נַעֲשֶׂה גָּדוֹל לָעוֹלָם הַבָּא. וְכָל הַמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּעֶבֶד עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, נַעֲשֶׂה חָפְשִׁי לָעוֹלָם הַבָּא.

לט רֵישׁ לָקִישׁ הֲוָה מְצַיֵּין מְעָרְתָּא דְּרַבָּנָן, כִּי מָטָא לְמַעַרְתֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּא, אִיעַלְּמָא מִינֵּיהּ, חָלְשָׁא דַּעְתֵּיהּ, אָמַר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא פִּלְפַּלְתִּי בַּתּוֹרָה כְּמוֹתוֹ? יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: תּוֹרָה כְּמוֹתוֹ פִּלְפַּלְתָּ, תּוֹרָה כְּמוֹתוֹ לֹא רִבַּצְתָּ. כִּי הֲווּ מִינְצוּ רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי חִיָּא,

אָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא לְרַבִּי חִיָּא: בַּהֲדֵי דִּידִי קָא מִינְצִיתְּ?! חַס־וְשָׁלוֹם, אִי מִשְׁתַּכְּחָה תּוֹרָה מִישְׂרָאֵל מֵהַדְרָנָא לָהּ מִפִּלְפּוּלֵי. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא לְרַבִּי חֲנִינָא: בַּהֲדֵי דִּידִי קָא מִינְצִיתְּ?! דְּעָבְדִי לַתּוֹרָה דְּלָא תִּשְׁתַּכַּח מִישְׂרָאֵל. מַאי עָבְידְנָא? אָזְלִינָא וְשָׁדְינָא כִּיתְנָא, וְגָדְלִינָא נִישְׁבֵּי, וְצַיְידְנָא טָבֵיי וּמַאֲכִילְנָא בִּשְׂרֵיהוּ לְיַתְמֵי, (ועבדנא) [וְאַרִיכְנָא] מְגִילְתָא, וְכַתִיבְנָא חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי, וּסְלִיקְנָא לְמָתָא, וּמַקְרִינָא חֲמִשָּׁה יְנוּקֵי בַּחֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי, וּמַתְנִינָא שִׁיתָּא יְנוּקֵי שִׁיתָּא סִדְרֵי, וַאֲמַרְנָא לְהוּ: עַד דְּהַדְרְנָא וְאַתְּינָא, אַקְרוּ אַהֲדָדֵי וְאַתְּנוּ אַהֲדָדֵי, וְעָבְדִי לְהּ לְתוֹרָה דְּלָא תִּשְׁתַּכַּח מִישְׂרָאֵל. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי: 'כַּמָּה גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂי חִיָּא'. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: 'אֲפִלּוּ מִמַּר'? אָמַר לֵיהּ: 'אִין', 'אֲפִלּוּ מֵאַבָּא'? אָמַר לֵיהּ: 'חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא תְּהֵא כָּזֹאת בְּיִשְׂרָאֵל'!

אָמַר רַבִּי זֵירָא: אֶמֶשׁ נִרְאָה לִי רַבִּי יוֹסֵי (בר רבי) [בְּרַבִּי] חֲנִינָא, אָמַרְתִּי לוֹ: אֵצֶל מִי אַתָּה תָּקוּעַ? אָמַר לִי: אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אֵצֶל מִי? אֵצֶל רַבִּי יַנַּאי. וְרַבִּי יַנַּאי אֵצֶל מִי? אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא. וְרַבִּי חֲנִינָא אֵצֶל מִי? אֵצֶל רַבִּי חִיָּא, אָמַרְתִּי לוֹ: וְרַבִּי יוֹחָנָן אֵצֶל רַבִּי חִיָּא לָא?! אָמַר לִי: בַּאֲתַר דְּזִקּוּקִין דְּנוּרָא וּבְעוּרִין דְּאֶשָׁא, מַאן מְעַיֵּיל בַּר נַפְחָא לְתַמָּן? אָמַר רַבִּי חֲבִיבָא: אִשְׁתְּעִי לִי רַב חֲבִיבָא בַּר סוּרְמַקִי: חָזֵי לִי הַהוּא מֵרַבָּנָן, דַּהֲוָה שְׁכִיחַ אֵלִיָּהוּ גַּבֵּיהּ, דְּלִצַּפְרָא הֲוָה שַׁפִּירִין עֵינֵיהּ, לְאוּרְתָּא דַּמְיָין כַּד מִיקַּלְיָין בְּנוּרָא, וַאֲמָרֵי לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לִי: דְּאַמְרֵי לֵיהּ לְאֵלִיָּהוּ: אַחְוִי לִי רַבָּנָן כִּי סַלְקֵי בִּמְתִיבְתָּא דִּרְקִיעָא, אָמַר לִי: בְּכוּלְּהוּ מָצֵית בָּהוּ לְאִיסְתַּכּוּלֵי, לְבַר מִגּוּהַרְקָא דְּרַבִּי חִיָּא, דְּלָא תִּסְתַּכֵּל בֵּיהּ. מַאי סִימָנֵיהוּ? בְּכוּלְּהוּ אַזְלֵי מַלְאֲכֵי כִּי סַלְקֵי וְנָחֲתֵי, לְבַר מִגּוּהַרְקָא דְּרַבִּי חִיָּא, דְּמַנַּפְּשֵׁיהּ סָלְיִק וְנָחִית. וְלָא מָצֵאי לְאוּקְמֵי אַנַּפְשָׁאי, אִסְתַּכְּלִי בֵּיהּ, אַתּוּ תְּרֵי בּוּטְיטֵי דְּנוּרָא וּמַחֲיֵיהּ לַהֲהוּא גַּבְרָא, וְסַמִּינְהוּ לְעֵינֵיהּ. לְמָחָר אַזְלִי, אִשְׁתַּטְחִי אַמְעָרְתֵּיהּ, אַמִינָא: מַתְנִיתָא דְּמַר מַתְנִינָא, וְאִתַּסָּאי. אֵלִיָּהוּ הֲוָה שְׁכִיחַ בְּמִתִיבְתָּא דְּרַבִּי, יוֹמָא חַד, רֵישׁ יַרְחָא הֲוָה, נָגַהּ לֵיהּ וְלָא אָתָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא נָגַהּ לֵיהּ לְמַר? אָמַר לֵיהּ: אַדְּאוּקְמִינָא לְאַבְרָהָם (ומשי) [וּמְשִׁינָא] יְדֵיהּ וּמַצְלִי, וּמַגְנִינָא לֵיהּ, וְכֵן לְיִצְחָק וְכֵן לְיַעֲקֹב. וְלוּקְמִינְהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי? סַבְרֵי, תַּקְפֵי בְּרַחֲמֵי וּמִיתֵּי לֵיהּ לְמָשִׁיחַ בְּלָא זִמְנֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: וַיֵּשׁ דּוּגְמָתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה? אָמַר לֵיהּ: אִיכָּא רַבִּי חִיָּא וּבָנָיו. גָּזַר רַבִּי תַּעֲנִיתָא, אַחְתִינְהוּ לְרַבִּי חִיָּא וּבָנָיו, אָמַר: "מַשִּׁיב הָרוּחַ" וְנָשַׁב זִיקָא, אָמַר: "מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם" וְאָתָא מְטָרָא. מָטָא לְמֵימַר: "מְחַיֵּה הַמֵּתִים" רָגַשׁ עָלְמָא, אָמְרֵי בָּרְקִיעַ: מַאן גָּלֵי רָזֵיהּ בְּעָלְמָא? אָמְרֵי: אֵלִיָּהוּ! אַתְיוּהָ לְאֵלִיָּהוּ, מַחְיוּהָ שִׁתִּין פּוּלְסֵי דְּנוּרָא, אָתָא אִידְמֵי לְהוּ כְּדוּבָּא דְּנוּרָא, עַל בֵּינֵיהוּ וְטַרְדִינְהוּ.

מ שְׁמוּאֵל יַרְחִינָאָה, אַסְיֵיהּ דְּרַבִּי הֲוָה, חָלַשׁ רַבִּי בְּעֵינֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: אֵימְלִי לָךְ סַמָּא? אָמַר לֵיהּ: לָא יָכִילְנָא. אַשְׁטַר לָךְ מִשְׁטַר? אָמַר לְהוּ: לָא יָכִילְנָא. הֲוָה מוֹתִיב לֵיהּ בְּגוּבְתָּא

דְּסַמְנֵי תּוּתֵי בֵּי סַדְיֵיהּ וְאִיתְּסִי. הֲוָה קָא מִצְטַעֵר רַבִּי לְמִסְמְכֵיהּ וְלָא הֲוָה מִסְתַּיְּעָא מִלְּתָא. אָמַר לֵיהּ: לָא לִצְטַעֵר מַר, לְדִידִי חָזֵי לִי סִיפְרָא דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, וּכְתִיב בֵּיהּ: שְׁמוּאֵל יַרְחִינָאָה 'חַכִּים' יִתְקְרֵי, 'רַבִּי' לָא יִתְקְרֵי. וְאָסוּ דְּרַבִּי, עַל יָדוֹ תִּהֵא. רַבִּי וְרַבִּי נָתָן, סוֹף מִשְׁנָה. רַב אַשִׁי וְרַבִינָא, סוֹף הוֹרָאָה, וְסִימָנִיךְ: (תהילים ע"ג:י"ז) "עַד אָבוֹא אֶל מִקְדְּשֵׁי אֵל, אָבִינָה לְאַחֲרִיתָם".

מא אָמַר רַב כַּהֲנָא: אִשְׁתָּעִי לִי רַב חָמָא בַּר בַּרְתֵּיהּ (דחמא) [דְּחַסָא]: רַבָּה בַּר נַחְמָנִי, אַגַּב שְׁמָדָא נָח נַפְשֵׁיהּ. אָכְלוּ בֵּיהּ קוּרְצָא בֵּי מַלְכָּא. אָמְרוּ: אֵיכָּא חַד גַּבְרָא בִּיהוּדָאֵי דְּקָא מְבַטֵּל תְּרֵיסַר אַלְפֵּי גַּבְרָא מֵישְׁרָאֵל, יַרְחָא בְּקֵיטָא, וְיַרְחָא בְּסִיתְוָא מִכְּרָגָא דְּמַלְכָּא, שָׁדְרוּ פְּרִיסְתְּקָא דְּמַלְכָּא אֲבַתְרֵיהּ וְלָא אַשְׁכְּחֵיהּ. עָרַק וְאָזִיל [מְפוּמְבְּדִיתָא לְאַקְרָא], מֵאַקְרָא לְאַגְמָא, וּמֵאַגְמָא לְשִׁחִין, וּמִשִּׁחִין (לצריבא, ומצריבא) [לְצָרִיפָה, וּמִצָּרִיפָה] לְעֵינָא־דְּמַיָּא, וּמֵעֵינָא־דְּמַיָּא לְפוּמְבְּדִיתָא. בְּפוּמְבְּדִיתָא אַשְׁכְּחֵיהּ. אִיקְלַע פְּרִיסְתְּקָא דְּמַלְכָּא לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא דְּרַבָּה, קְרִיבוּ תַּכָּא קַמֵּיהּ, וַאֲשְׁקוּהוּ תְּרֵי כַּסֵּי וְדַלְיוּהוּ לְתַכָּא מִקַּמֵּיהּ, הָדַר פַּרְצוּפֵיהּ לַאֲחוֹרֵיהּ, אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי נַעֲבִיד לֵיהּ? גַּבְרָא דְּמַלְכָּא הוּא, אָמַר לְהוּ: קְרִיבוּ תַּכָּא לְקַמֵּיהּ וְאַשְׁקְיוּהוּ חַד כַּסָּא, וְדַלְיוּהוּ לְתַכָּא מִקַּמֵּיהּ וְלִיתְּסִי. עָבְדוּ לֵיהּ הָכִי וְאִיתְּסִי. אָמַר: מַיְדַע יַדְּעָנָא דְּגַבְרָא דְּקָא בָּעֵינָא, הָכָא הוּא, בָּחִישׁ אַבַּתְרֵיהּ, וְאַשְׁכְּחֵיהּ. אָמַר: אַזִילְנָא מַהָא, אִי מִקְטַל קְטָלוּ לְהַהוּא גַּבְרָא, לָא מְגַלְּינָא, וְאִי נְגוּדֵי מְנַגְּדֵי לֵיהּ, מְגַלְּינָא. אַתְיוּהָ לְקַמֵּיהּ, עַיְּילֵיהּ לְאַדְרוֹנָא וְטָרְקֵיהּ לְבָבָא בְּאַנְפֵּיהּ, בָּעָא רַחֲמֵי פָּרַק אֲשִׁיתָא. עָרַק וְאָזַל לְאַגְמָא. הֲוָה יָתִיב אַגֵּירְדָּא דְּדִקּוּלָא וְקָא גָּרִיס. קָא מִיפַּלְגֵי בְּמִתְיִבְתָּא דְּרַקִּיעָא: אִם בַּהֶרֶת קוֹדֶמֶת לְשֵׂעָר לָבָן, טָמֵא, וְאִם שֵׂעָר לָבָן קוֹדֵם לְבַהֶרֶת, טָהוֹר. סָפֵק, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר: טָהוֹר, וְכוּלְּהוּ מְתִיבְתָּא דְּרַקִּיעָא אַמְרֵי: טָמֵא. אַמְרֵי: מַאן נוֹכַח? נוֹכַח רַבָּה בַּר נַחְמָנִי, דְּאָמַר רַבָּה בַּר נַחְמָנִי: אֲנִי יָחִיד בַּנְּעָלִים, אֲנִי יָחִיד בְּאֹהָלוֹת. שָׁדְרוּ שָׁלִיחַ בַּתְרֵיהּ, וְלָא הֲוָה מָצֵי מַלְאַךְ הַמָּוֶת לְמִקְרַב לֵיהּ, מִדְּלָא הֲוָה קָא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגְּרִסֵיהּ. אַדְּהָכִי נָשֵׁיב זִיקָא וַאֲוושׁ בֵּינֵי קָנְיָא, סָבַר גּוּנְדָּא דְּפָרְשֵׁי הוּא, אָמַר: תֵּינַח נַפְשֵׁיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא וְלָא יְמַסֵּר בִּידָא דְּמַלְכוּתָא, כִּי הֲוָה קָא נִיחָא נַפְשֵׁיהּ, אָמַר: "טָהוֹר! טָהוֹר!", יָצְאַת בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: אַשְׁרֶיךָ רַבָּה בַּר נַחְמָנִי, שֶׁגּוּפְךָ טָהוֹר וְיָצְאַת נִשְׁמָתְךָ בְּ'טָהוֹר'. נָפַל פִּיתְקָא מֵרַקִּיעָא בְּפוּמְבְּדִיתָא: "רַבָּה בַּר נַחְמָנִי נִתְבַּקֵּשׁ בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה". נָפְקוּ אַבָּיֵי וְכוּלְּהוּ רַבָּנָן לְאִיעֲסוּקֵיהּ בֵּיהּ, לָא הֲוָה יָדְעֵי דּוּכְתֵּיהּ, אָזְלוּ לְאַגְמָא, חָזוּ צִפֳּרֵי דְּמִטַּלְלֵי וְקָיְמֵי, אָמְרֵי: שְׁמַע מִינַּהּ הָתָם הוּא. סָפְדוּהָ תְּלָתָא יוֹמָא וּתְלָתָא לֵילְוָתָא, נָפַל פִּיתְקָא: 'כָּל הַפּוֹרֵשׁ יְהֵא בְּנִדּוּי'. סָפְדוּהָ שִׁבְעָה יוֹמֵי, נָפַל פִּיתְקָא: "לְכוּ לְבָתֵּיכֶם לְשָׁלוֹם". הַהוּא יוֹמָא דְּנָח נַפְשֵׁיהּ, דַּלְיֵיהּ זַעְפָּא, וְדַרְיֵהּ לְהַהוּא טַיְּעָא כִּי רָכִיב גַּמְלָא, מֵהַאי גִּיסָא דְּנָהַר פָּפָּא וְשַׁדְיֵיהּ

בְּהַהִיא גִּיסָא. אָמַר: מַאי הַאי? אָמְרוּ לֵיהּ: נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבָּה בַּר נַחְמָנִי. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כּוּלֵּי עָלְמָא דִּידָךְ הוּא, וְרַבָּה בַּר נַחְמָנִי דִּידָךְ, אַתְּ דְּרַבָּה וְרַבָּה דִּידָךְ, אַמַּאי קָא מַחְרַבְתְּ לֵיהּ לְעָלְמָא? נָח זַעְפָּא.

מב רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא בַּעַל בָּשָׂר הָוָה, יוֹמָא חַד הָוָה חֲמִימָא לֵיהּ, הֲוָה סָלִיק וְיָתִיב אַשִּׁינָא דְּטוּרָא, אָמַר לָהּ לִבְרָתֵיהּ: בִּתִּי, הַנִּיפִי עָלַי בְּמְנִיפָא, וַאֲנִי אֶתֵּן לִיךְ כִּכָּרִין דְּנֶרֶךְ, אַדְּהָכִי נָשִׁיב זִיקָא, אָמַר: כַּמָּה כִּכָּרִים דְּנֶרֶךְ לְמָארֵיהּ דִּיכִי.

מג מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתְיָא שֶׁאָמַר לִבְנוֹ: צֵא וּשְׂכֹר לָנוּ פּוֹעֲלִים, הָלַךְ וּפָסַק לָהֶם מְזוֹנוֹת. כְּשֶׁבָּא אֵצֶל אָבִיו, אָמַר לוֹ: בְּנִי, אֲפִלּוּ אִם אַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה בְּשִׁעְתּוֹ, לֹא יָצָאתָ יְדֵי חוֹבָתְךָ עִמָּהֶם, שֶׁהֵם בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְכוּ'.

גְּמָרָא. לְמֵימְרָא דִּסְעוּדָה דְּאַבְרָהָם אֲבִינוּ עֲדִיפָא מִדְּשְׁלֹמֹה?! וְהָכְתִיב: (מלכים א ה':ב'-ג') "וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֹלֶת, וְשִׁשִּׁים כֹּר קֶמַח, עֲשָׂרָה בָקָר בְּרִאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן, לְבַד מֵאַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר, וּבְרֻבָּרִים אֲבוּסִים". וְאָמַר גּוּרְיוֹן בֶּן אִסְטְיוֹן מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: הַלָּלוּ, לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים. וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר: הַלָּלוּ, לְצִיקֵי קְדֵרָה! וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֶלֶף נָשִׁים הָיוּ לִשְׁלֹמֹה, כָּל אַחַת וְאַחַת עָשְׂתָה לוֹ בְּבֵיתָהּ כָּךְ. מַאי טַעְמָא? זוֹ סְבוּרָה, שֶׁמָּא אֶצְלָהּ סוֹעֵד הַיּוֹם, וְזוֹ סְבוּרָה, [שֶׁמָּא] אֶצְלָהּ סוֹעֵד הַיּוֹם. וְאִלּוּ גַּבֵּי אַבְרָהָם כְּתִיב: (בראשית י"ח:ז') "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם, וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר רַךְ וְטוֹב", וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: "בֶּן בָּקָר", אֶחָד, "רַךְ", שְׁנַיִם, "וְטוֹב", שְׁלֹשָׁה. הָתָם, תְּלַת תּוֹרֵי לְתִלְתָּא גַּבְרֵי, הָכָא, לְכָל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד':כ') "יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל [שפת] הַיָּם". מַאי "בְּרֻבָּרִים אֲבוּסִים"? אָמַר רַב: שֶׁאוֹבְסִים אוֹתָן בְּעַל כָּרְחָן. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: שֶׁאֲבוּסִים וְעוֹמְדִים מֵאֲלֵיהֶם. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מְבִיאִים תּוֹר מִמַּרְעִיתוֹ בְּדֶלָא אָנִיס, וְתַרְנְגֹלֶת מֵאַשְׁפָּתָהּ בְּדֶלָא אָנִיסָא. אָמַר רַב יְהוּדָה: מֻבְחָר שֶׁבַּבְּהֵמוֹת, שׁוֹר. מֻבְחָר שֶׁבָּעוֹפוֹת, תַּרְנְגֹלֶת. אָמַר אַמֵּימָר: זַגְתָּא אוּכְמְתָא בֵּי בָּטְנֵיתָא, דְּמִשְׁתַּכְּחָא בֵּינֵי עַצְרֵי, דְּלָא מַצְיָא פַּסְיָא קַנְיָא. (בראשית י"ח:ז') "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם", אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: "בֶּן בָּקָר", אֶחָד, "רַךְ", שְׁנַיִם, "וְטוֹב", שְׁלֹשָׁה. וְאֵימָא חַד, כִּדְאָמְרֵי אִינִישֵׁי: 'רַכִּיךְ וְטָב'! אִם כֵּן, לִכְתּוֹב: 'רַךְ טוֹב', מַאי 'וְטוֹב'? שְׁמַע מִינַּהּ, לִדְרָשָׁה. וְאֵימָא: תְּרֵי! מִדְּ'טוֹב' לִדְרָשָׁה, 'רַךְ' נַמִּי לִדְרָשָׁה. מַתִּיב רַבָּה בַּר עוּלָּא, וְאִי תֵּימָא רַב הוֹשַׁעְיָא, וְאִי תֵּימָא רַבִּי נָתָן בְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: "וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר, וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ". כָּל חַד וְחַד יְהָבֵיהּ לְנַעַר חַד. "וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר" וְגוֹ'. דְּקַמָּא קַמָּא דְּמַטְיָא, אַיְתִי לְקַמַּיְהוּ. וְלָמָּה לִי תְּלָתָא? תִּסְגֵּי בְּחַד! אָמַר רַבִּי חָנָן בַּר רָבָא: כְּדֵי לְהַאֲכִילָן שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל.

מד אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי: לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִן הַמִּנְהָג, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה עָלָה לַמָּרוֹם וְלֹא אָכַל לֶחֶם. וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יָרְדוּ לְמַטָּה וְאָכְלוּ לֶחֶם. 'אָכְלוּ', סַלְקָא דַּעְתָּךְ! אֶלָּא אֵימָא: נִרְאוּ כְּמִי שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה אַבְרָהָם לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בְּעַצְמוֹ, עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָנָיו בְּעַצְמוֹ. וְכָל מַה שֶּׁעָשָׂה אַבְרָהָם עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָנָיו עַל יְדֵי שְׁלִיחַ: (בראשית י״ח:ז׳) "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם", (במדבר י״א:ל״א) "וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה'". "וַיַּקְהֵ חֲמָאָה וְחָלָב", (שמות ט״ז:ד׳) "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם". "וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ", (שם יז) "הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל הַצּוּר בְּחֹרֵב". "וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם", (שמות י״ג:כ״א) "וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם". "יַקֵּהּ נָא מְעַט מַיִם", (שם יז) "וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם". וּפְלִיגָא דְּרַב חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בִּשְׂכַר שָׁלֹשׁ זְכוּ לְשָׁלֹשׁ. בִּשְׂכַר "חֶמְאָה וְחָלָב" זְכוּ לְמָן. בִּשְׂכַר "וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם" זְכוּ לְעַמּוּד הֶעָנָן. בִּשְׂכַר "יַקֵּהּ נָא מְעַט מַיִם" זְכוּ לִבְאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם. (בראשית י״ח:ד׳) "יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם". אָמַר רַבִּי יַנַּאי בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אָמְרוּ לוֹ: וְכִי בְּעַרְבִיִּים חֲשַׁדְתָּנוּ, שֶׁהֵם מְשַׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם? כְּבָר יָצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל.

מה "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' וְגוֹ' כְּחֹם הַיּוֹם". (שם יח) מַאי "כְּחֹם הַיּוֹם"? אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם, יוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁל מִילָה שֶׁל אַבְרָהָם הָיָה, וּבָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִשְׁאֹל בִּאֲבָרָהָם, הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַמָּה מִנִּרְתִּיקָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק בְּאוֹרְחִים. שְׁדָרֵיהּ לֶאֱלִיעֶזֶר לְמֵיפַּק לִבְרָאֵי, נָפַק וְלָא אַשְׁכַּח. אָמַר: לָא מְהֵימְנִינָא לָךְ, הַיְנוּ דְּאָמְרֵי תַּמָּן: לֵית הֵימְנוּתָא בְּעַבְדֵי. נָפַק אִיהוּ, חַזְיֵיהּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּקָאֵי אַבָּבָא, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (בראשית י״ח:ג׳) "אַל נָא תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ". כֵּיוָן דְּחָזָא דְּקָא אָסַר וְשָׁרֵי, אָמַר: לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְמֵיקַם הָכָא, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) "וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו, וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם". מֵעִיקָּרָא אַתּוּ קָמוּ עָלַיְיהוּ, כִּי חַזְיוּהָ דַּהֲוָה לֵיהּ צַעֲרָא, אָמְרוּ: לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְמֵיקַם הָכָא. מַאן נִינְהוּ "שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים"? מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל וּרְפָאֵל. מִיכָאֵל, שֶׁבָּא לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה. רְפָאֵל, שֶׁבָּא לְרַפּאוֹת אֶת אַבְרָהָם. גַּבְרִיאֵל, דְּאָזִיל לְמֵהַפְכֵיהּ לְסְדֹם. וְהָכְתִיב: (שם יט) "וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב"? דְּאָזֵל מִיכָאֵל בַּהֲדֵיהּ לְשֵׁזְבֵיהּ לְלוֹט, דִּיקָא נַמִּי דִּכְתִיב: (שם) "וַיְהַפֵּךְ אֶת הֶעָרִים הָאֵל", וְלָא כְּתִיב: 'וַיַּהַפְכוּ', שְׁמַע מִינָּהּ. מַאי שְׁנָא לְגַבֵּי אַבְרָהָם דִּכְתִיב: (שם יח) "כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ", וּמַאי שְׁנָא לְגַבֵּי לוֹט דִּכְתִיב: (שם יט) "וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִכָּאן שֶׁמְּסָרְבִין לְקָטָן וְאֵין מְסָרְבִין לְגָדוֹל.

מו כְּתִיב: (בראשית י״ח:ז׳) "וְאֶקְחָה פַת לֶחֶם", וּכְתִיב: "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִכָּאן, שֶׁצַּדִּיקִים אוֹמְרִים מְעַט וְעוֹשִׂים הַרְבֵּה, רְשָׁעִים אוֹמְרִים הַרְבֵּה וַאֲפִלּוּ מְעַט אֵינָם עוֹשִׂין. מְנָלָן? מֵעֶפְרוֹן, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב: (שם כג) "אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף", וּלְבָסוֹף כְּתִיב: (שם) "וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן וְגוֹ' עֹבֵר לַסֹּחֵר", דְּלָא שְׁקִיל מִינֵּיהּ אֶלָּא קַנְטָרֵי, דְּאִיכָּא [דּוּכְתָּא] דְּקָרֵי לֵיהּ לְתִיקְלָא 'קַנְטִירָא'. כְּתִיב: (שם יח) 'קֶמַח', וּכְתִיב 'סֹלֶת'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִכָּאן, שֶׁהָאִשָּׁה צָרָה עֵינֶיהָ בָּאוֹרְחִים יוֹתֵר מִן הָאִישׁ. כְּתִיב: (שם) "לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת", וּכְתִיב: "וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב [וּבֶן הַבָּקָר]", וְאִלּוּ לֶחֶם לָא אַיְתִי לְקַמַּיְהוּ. אָמַר אֲפַרְיִם מְקֻשָּׁאָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר: אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹכֵל חֻלִּין בְּטָהֳרָה הָיָה, וְשָׂרָה אִמֵּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם פְּרִסָה נִדָּה. (שם) "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו: אַיֵּה שָׂרָה [אִשְׁתֶּךָ]? וַיֹּאמֶר: הִנֵּה בָאֹהֶל", לְהוֹדִיעַ, שֶׁשָּׂרָה אִמֵּנוּ צְנוּעָה הָיְתָה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יִצְחָק: יוֹדְעִים הָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁשָּׂרָה אִמֵּנוּ בָּאֹהֶל הָיְתָה, אֶלָּא מַאי 'בָּאֹהֶל'? כְּדֵי לְחַבְּבָהּ עַל בַּעְלָהּ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: כְּדֵי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה. תַּנְיָא מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: לָמָּה נָקוּד עַל 'אַיּוֹ' שֶׁבְּ'אֵלָיו'? לְמִדָּה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיִּשְׁאַל אָדָם בְּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ. וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל? עַל יְדֵי בַּעְלָהּ (קאמר) [שַׁאנֵי].

מז "אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִי עֶדְנָה" (בראשית י״ח:י״ב). אָמַר רַב חִסְדָּא: אַחַר שֶׁנִּתְבַּלָּה הַבָּשָׂר וְרַבּוּ הַקְּמָטִין, נִתְעַדֵּן הַבָּשָׂר וְנִתְפַּשְּׁטוּ הַקְּמָטִין וְחָזַר יְפִי לְמְקוֹמוֹ. כְּתִיב: (שם) "וַאדֹנִי זָקֵן", וּכְתִיב: "וַאֲנִי זָקַנְתִּי", דְּלָא מוֹתִיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּרִקָּאמְרָה אִיהִי. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁאֲפִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁנָּה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַתִּצְחַק שָׂרָה וְגוֹ', וַאדֹנִי זָקֵן", וּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָהָם" וְגוֹ', וַאֲנִי זָקַנְתִּי". (שם כא) "וַתֹּאמֶר: מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם, הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה". כַּמָּה בָּנִים הֵינִיקָה שָׂרָה? אָמַר רַבִּי לֵוִי: אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁגָּמַל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ, עָשָׂה סְעוּדָה גְּדוֹלָה, הָיוּ כָּל הַגּוֹיִים מְרַנְּנִים וְאוֹמְרִים: רְאִיתֶם זָקֵן וּזְקֵנָה שֶׁהֵבִיאוּ אֲסוּפֵי מִן הַשּׁוּק, וְאוֹמְרִים: בְּנֵנוּ הוּא. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעוֹשִׂין מִשְׁתֶּה גָּדוֹל לְהַעֲמִיד דִּבְרֵיהֶם. מָה עָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ? הָלַךְ וְזִמַּן כָּל גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, וְשָׂרָה אִמֵּנוּ זִמְּנָה אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן, וְכָל אַחַת וְאַחַת הֵבִיאָה בְּנָהּ עִמָּהּ, וּמֵינִיקָתָהּ לֹא הֵבִיאָה, וְנַעֲשָׂה נֵס בְּשָׂרָה אִמֵּנוּ, וְנִפְתְּחוּ דַּדֶּיהָ כִּשְׁנֵי מַעְיָנוֹת, וְהֵנִיקָה אֶת כֻּלָּם. וַעֲדַיִן הָיוּ מְרַנְּנִים וְאוֹמְרִים: אִם שָׂרָה הַבַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד, אַבְרָהָם בֶּן מֵאָה שָׁנָה יוֹלִיד? מִיָּד נֶהְפַּךְ קְלַסְתֵּר פָּנִים שֶׁל יִצְחָק וְנִדְמָה לְאַבְרָהָם. פָּתְחוּ כֻּלָּם וְאָמְרוּ: (שם כה) "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק".

מח עַד אַבְרָהָם לֹא הָיָה זִקְנָה, מַאן דַּהֲוָה בָּעֵי לְמִשְׁתְּעֵי בַּהֲדֵי אַבְרָהָם, מִשְׁתְּעֵי בַּהֲדֵי יִצְחָק. בַּהֲדֵי יִצְחָק, מִשְׁתְּעֵי בַּהֲדֵי אַבְרָהָם. אָתָא אַבְרָהָם, בָּעָא רַחֲמֵי, וַהֲוָה זִקְנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ"ד:א') "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים".

עַד יַעֲקֹב לָא הֲוָה חוּלְשָׁא, אָתָא יַעֲקֹב, בָּעָא רַחֲמֵי וַהֲוָה חוּלְשָׁא, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ"ח:א') "וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף: הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה". עַד דְּאָתָא אֱלִישָׁע לָא הֲוָה דְּחָלִישׁ וְאִתְפַּח, אָתָא אֱלִישָׁע, בָּעָא רַחֲמֵי וְאִתְפַּח, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב י"ג:י"ד) "וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ", מִכְּלָל, דְּחָלָה חוֹלִי אַחֲרִיתִי. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה חֳלָאִים חָלָה אֱלִישָׁע: אֶחָד, שֶׁדְּחָפוּ לְגֵיחֲזִי בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וְאֶחָד, שֶׁגָּזְרָה דֶּבִּים בַּתִּינוֹקוֹת, וְאֶחָד, שֶׁמֵּת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ".

מט תַּנְיָא, מִפְּנֵי מָה חָרְבוּ חֲנֻיּוֹת שֶׁל בֵּית הִינִי שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים קֹדֶם יְרוּשָׁלַיִם? מִפְּנֵי שֶׁהֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: (דברים י"ד:כ"ב) "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר וְאָכַלְתָּ", וְלֹא מוֹכֵר. "תְּבוּאַת זַרְעֶךָ", וְלֹא לוֹקֵחַ.

[הַהוּא רַעְיָא דַּהֲוָה קָא רָעֵי חֵיוָתָא אַגּוּדָא דִּנְהַר פָּפָּא, שָׁרִיג חָדָא מִינַיְהוּ וְנָפְלַת לְמַיָּא, אָתָא לְקַמֵּיהּ (דרבה) [דְּרָבָא] וּפַטְרֵיהּ, אָמַר: מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֶעְבַּד? הָא נָטַר כִּדְנָטְרֵי אִינְשֵׁי. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, עַל לָמָּתָא בְּעִידְנָא דְּעַיְלֵי אִינְשֵׁי, הָכִי נַמִּי דְּפָטוּר? אָמַר לֵיהּ: אִין. גַּנָּא פּוּרְתָּא בְּעִדְנָא דְּגַנּוּ אִינְשֵׁי, הָכִי נַמִּי דְּפָטוּר? אָמַר לֵיהּ: אִין]. אִיתֵיבֵיהּ: אֵלּוּ הֵם אֲנָסִים שֶׁשּׁוֹמֵר שָׂכָר פָּטוּר עֲלֵיהֶם, כְּגוֹן: (איוב א':ט"ו) "וַתִּפֹּל שְׁבָא וַתִּקָּחֵם, וְאֶת הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי חָרֶב". אָמַר לֵיהּ: הָתָם, בְּחַזָּנֵי מָתָא. אִיתֵיבֵיהּ: עַד מָתַי שׁוֹמֵר שָׂכָר חַיָּב לִשְׁמֹר? עַד כְּדֵי, (בראשית ל"א:מ') "הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה". אָמַר לֵיהּ: הָתָם נַמִּי, בְּחַזָּנֵי מָתָא. אָמַר לֵיהּ: אַטּוּ יַעֲקֹב אָבִינוּ, חַזָּן מָתָא הֲוָה? דְּאָמַר לֵיהּ לְלָבָן: נָטְרִי לָךְ נְטִירוּתָא יְתֵירְתָּא כְּחַזָּנֵי מָתָא.

פרק ח

בבא מציעא פרק ח - הַהוּא גַּבְרָא דְּשַׁאִיל שׁוּנְרָא מֵחַבְרֵיהּ, חֲבוּר עֲלֵיהּ עַכְבְּרֵי וְקַטְלוּהָ. יָתִיב רַב אַשִׁי וְקַמֵּיבָעְיָא לֵיהּ: כְּהַאי גַּוְנָא מַאי? כִּי מֵתָה מֵחֲמַת מְלָאכָה דְּמֵי אוֹ לֹא? אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדֳּכַי (וְלָרַב אַשִׁי): הָכִי אָמַר אַבִּימִי מֵהַגְרוֹנְיָא מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: גַּבְרֵי דְּנַשֵּׁי קַטְלוּהָ, לָא דִּינָא וְלָא דַּיְנָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָכִיל עַכְבְּרֵי טוּבָא וְחָבִיל וּמֵית. יָתִיב רַב אַשִׁי וְקָא מְעַיֵּין בָּהּ: כְּהַאי גַּוְנָא מַאי? אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדֳּכַי לְרַב אַשִׁי: הָכִי אָמַר אַבִּימִי מֵהַגְרוֹנְיָא: גַּבְרָא דְּנַשֵּׁי קַטְלוּהָ, לָא דִּינָא וְלָא דַּיְנָא.

פרק ט

בבא מציעא פרק ט - תְּנַן הָתָם: פְּרִיצֵי זֵיתִים וַעֲנָבִים, בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין. מַאי 'פְּרִיצֵי זֵיתִים'? אָמַר רַב הוּנָא: רִשְׁעֵי זֵיתִים. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָאָה: (דניאל י״א:י״ד) "[וּבְנֵי] פָּרִיצֵי עַמְּךָ יִנַּשְּׂאוּ לְהַעֲמִיד חָזוֹן [וְנִכְשָׁלוּ]". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא: (יחזקאל י״ח:י׳) "וְהוֹלִיד בֵּן פָּרִיץ שֹׁפֵךְ דָּם".

תַּנְיָא, הָיָה נוֹשֵׂא מַשָּׂאוֹי עַל רֹאשׁוֹ, וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, אִם הָיוּ תְּפִלִּין רוֹצְצוֹת, אָסוּר, וְאִם לָאו, מֻתָּר. בְּאֵיזוֹ מַשָּׂאוֹי אָמְרוּ? בְּמַשָּׂאוֹי שֶׁל אַרְבַּעַת קַבִּין. תְּנִי רַבִּי חִיָּא: הַמּוֹצִיא זֶבֶל עַל רֹאשׁוֹ, וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יְסַלְּקֶם לְצָדָדִין, וְלֹא יְקַשְּׁרֵם בְּמָתְנָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹהֵג בָּהֶם מִנְהַג בְּזָיוֹן, אֲבָל קוֹשְׁרָם עַל זְרוֹעוֹ בְּמָקוֹם תְּפִלִּין. מֹשׁוּם (דבי) [רַבִּי] שִׁילָא אָמְרוּ: אֲפִלּוּ מִטְפַּחַת שֶׁלָּהֶן אָסוּר לְהָנִיחַ עַל הָרֹאשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּפִלִּין, וְכַמָּה? אָמַר אַבַּיֵי: אֲפִלּוּ רִבְעָא דְּרִבְעָא דְּפוּמְבְּדִיתָא.

[משנה. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ וַאֲכָלָהּ חָגָב, אוֹ נִשְׂדְּפָה, אִם מַכַּת מְדִינָה הִיא, מְנַכֶּה לוֹ מִן חִכּוּרוֹ וְכוּ'. גְּמָרָא]. אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁזְּרָעָהּ וְצָמְחָה, וַאֲכָלָהּ חָגָב, אֲבָל לֹא זְרָעָהּ כְּלָל, לֹא, דְּאָמַר לוֹ: אִלּוּ זְרַעְתָּהּ, הָוֶה מְקַיֵּים בִּי: (תהילים ל״ז:י״ט) "לֹא יֵבֹשׁוּ בְּעֵת רָעָה, וּבִימֵי רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ". מַתִּיב רַב שֵׁשֶׁת: רוֹעֶה שֶׁהָיָה רוֹעֶה, וְהִנִּיחַ עֶדְרוֹ וּבָא לָעִיר, וּבָא זְאֵב וְטָרַף, וּבָא אֲרִי וְדָרַס. אֵין אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיָה שָׁם הָיָה מַצִּיל, אֶלָּא אוֹמְדִין אוֹתוֹ, אִם יָכוֹל לְהַצִּיל, חַיָּב, וְאִם לָאו, פָּטוּר, וְאַמַּאי? נֵימָא לֵיהּ: אִי הֲוִית הָתָם, הָוֶה מְקַיֵּים (בה) [בִּי] (שמואל א י״ז:ל״ו) "גַּם אֶת הָאֲרִי גַּם הַדֹּוב הִכָּה עַבְדֶּךָ". מֹשׁוּם דְּאָמַר לוֹ: אִי הֲוִית חָזֵית לְאִתְרַחוּשֵׁי לָךְ נִיסָּא, הָוֶה אִתְרְחִישׁ לָךְ נִיסָּא, כְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, דְּמַתְיֵין עִיזֵי דּוּבֵּי בְּקַרְנַיְהוּ. וְלֵימָא לֵיהּ: נְהִי דְּלִנְיסָּא רַבָּה לָא הָוֶה חָזֵינָא, לְנִיסָּא זוּטָא חָזֵינָא. קַשְׁיָא.

מַתְנִיתִין. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְזָרְעָהּ שְׁעוֹרִים לֹא יִזְרָעֶנָּה חִטִּין. חִטִּין, יִזְרָעֶנָּה שְׁעוֹרִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹסֵר כּוֹ'. גְּמָרָא. [אָמַר רַבִּי חִסְדָּא]: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל? דִּכְתִיב: (צפניה ג׳:י״ג) "שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עַוְלָה, וְלֹא יְדַבְּרוּ כָזָב, וְלֹא יִמָּצֵא בְּפִיהֶם לְשׁוֹן תַּרְמִית".

נ אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַבִּין בַּר רַב נַחְמָן: אַבִּין אָחִי, לָא תִּזְבּוֹן אַרְעָא דְּסִמְיכָא לְמָתָא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֶׁיֵּעָמֵד עַל שְׂדֵה חֲבֵרוֹ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹמֶדֶת בְּקָמוֹתֶיהָ. וְהָא אַשְׁכְּחִינְהוּ רַבִּי אַבָּא לְתַלְמִידֵיהּ דְּרַב, אָמַר לְהוּ: מַאי אָמַר רַב בְּהַנֵּי קְרָאֵי: (דברים כ״ח:ג׳-ד׳) "בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר, וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה, בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ". וְאָמְרוּ לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַב: "בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר", שֶׁיִּהֵא בֵּיתְךָ סָמוּךְ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת. "בָּרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה", שֶׁיִּהוּ נְכָסֶיךָ קְרוֹבִים לָעִיר. "בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ", שֶׁלֹּא תִּמְצָא אִשְׁתְּךָ

סָפֵק נִדָּה בִּשְׁעַת בִּיאָתְךָ מִן הַדֶּרֶךְ. "בָּרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ", שֶׁיְּהוּ צֵאֱצָאֵי מֵעֶיךָ כְּמוֹתְךָ. וְאָמַר לְהוּ: רַבִּי יוֹחָנָן לָא אָמַר הָכִי, אֶלָּא: "בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר", שֶׁיְּהֵא בֵּית־הַכִּסֵּא סָמוּךְ לְשֻׁלְחָנְךָ, [אֲבָל בֵּית־הַכְּנֶסֶת לֹא. וְרַבִּי יוֹחָנָן לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: שְׂכַר פְּסִיעוֹת יֵשׁ]. "בָּרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה", שֶׁיְּהוּ נְכָסֶיךָ מְשֻׁלָּשִׁין, שְׁלִישׁ בִּתְבוּאָה, שְׁלִישׁ בִּזֵּיתִים וּשְׁלִישׁ בִּגְפָנִים. "בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ, וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ", שֶׁתְּהֵא יְצִיאָתְךָ מִן הָעוֹלָם, כִּביאָתְךָ לָעוֹלָם, מַה בִּיאָתְךָ לָעוֹלָם, בְּלֹא חֵטְא, כָּךְ יְצִיאָתְךָ מִן הָעוֹלָם, בְּלֹא חֵטְא. לָא קַשְׁיָא, הָא דְּמֻהֲדַר לֵיהּ שׁוּרָא וְרִתְקָא, הָא דְּלָא מְהֲדַר לֵיהּ שׁוּרָא וְרִתְקָא.

נא "וְהֵסִיר ה' מִמְּךָ כָּל חֹלִי" (דברים ז׳:ט״ו). אָמַר רַב: (זהו) [זוֹ] עַיִן, רַב לְטַעֲמֵיהּ, דְּרַב סָלֵיק לְבֵי קִבְרֵי, עָבַד מַאי דְּעָבַד, אָמַר: תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה, בְּעַיִן־רָעָה, וְאֶחָד, בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: זֶה הָרוּחַ. שְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הַכָּל, בְּרוּחַ. וְלִשְׁמוּאֵל, הָא אֵיכָא הֲרוּגֵי מַלְכוּת? הֲנָךְ נַמִּי, אִי לָאו זִיקָא, עַבְדִי לְהוּ (סמתרי) [סַמָּא] וְחַיֵּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: זוֹ צוֹאָה, דְּאָמַר מַר: צוֹאַת הַחֹטֶם וְצוֹאַת הָאֹזֶן, רֻבָּם, קְשָׁה, וּמְעוּטָם, יָפֶה. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: זוֹ צְנָנָה, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִצִּנְנִים פַּחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ב:ה׳) "צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ, שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: זוֹ מָרָה. [תָּנְיָא נַמִּי הָכִי: 'מַחֲלָה', זוֹ מָרָה], וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'מַחֲלָה'? שֶׁהִיא מַחֶלָה כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם. דְּבָר אַחֵר: 'מַחֲלָה', שֶׁשִּׁמּוֹנִים וּשְׁלֹשָׁה חֳלָאִים תְּלוּיִין בַּמָּרָה, וְכֻלָּן, פֹּת שַׁחֲרִית בְּמֶלַח, וְקִתּוֹן שֶׁל מַיִם מְבַטְּלָתָן. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּפֹת שַׁחֲרִית: מַצָּלֶת מִן הַחַמָּה, וּמִן הַצִּנָּה, וּמִן הַזִּיקִין, וּמִן הַמַּזִּיקִין, וּמַחְכִּימַת פֶּתִי, וְזוֹכָה בַּדִּין, לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְלַמֵּד, וּדְבָרָיו נִשְׁמָעִים, וְתַלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ, וְאֵין בְּשָׂרוֹ מַעֲלֶה הֶבֶל, וְנִזְקָק לְאִשְׁתּוֹ וְאֵינוֹ מִתְאַוֶּה לְאִשָּׁה אַחֶרֶת, וְהוֹרֶגֶת כִּנָּה שֶׁבִּבְנֵי מֵעַיִם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף מוֹצִיא אֶת הַקְּנָאָה, וּמַכְנִיס אֶת הָאַהֲבָה. אָמַר לוֹ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאַמְרֵי אִינָשֵׁי: שִׁתִּין רְהִיטֵי רָהוּט, וְלָא מָטוּ לְגַבְרָא דְּמַצַּפְרָא כָּרֵךְ וכו'. [כדאמרינן לעיל בבא קמא פרק החובל]. [ירושלמי] "וְהֵסִיר ה' מִמְּךָ כָּל חֹלִי", רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: "כָּל חֹלִי", זֶה רַעְיוֹן. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: (דברים כ״ח:מ״ח) "וְנָתַן עֹל בַּרְזֶל עַל צַוַּאר", זֶה רַעְיוֹן. אָמַר רַבִּי אַבִּין: "וְהֵסִיר ה' מִמְּךָ כָּל חֹלִי", זֶה יֵצֶר הָרָע, שֶׁרֹאשׁוֹ מָתוֹק וְסוֹפוֹ מַר.

נב רַבָּה בַּר רַב נַחְמָן הֲוָה קָאָזִיל בְּאָרְבָּא, חָזָא הַהוּא אִבָּא דְּקָאֵי אַגּוּדָּא דְּנַהֲרָא, אָמַר לְהוּ: (האי) דְּמַאן? אָמְרוּ לֵיהּ: דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמַר: (עזרא ט׳:ב׳) "וְיַד הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים הָיְתָה בַּמַּעַל הַזֶּה רִאשׁוֹנָה". אָמַר לְהוּ: קוֹצוֹ! קָצוּ. אָתָא רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אַשְׁכְּחֵיהּ דְּקָיֵץ,

אָמַר: מַאן קַצְיֵיהּ, תֵּקוּץ עַנְפֵּיהּ! אַמְרֵי: כּוּלְּהוּ שְׁנֵי דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא לָא אִיקַּיֵּים לֵיהּ זַרְעָא לְרַבָּה בַּר רַב נַחְמָן.

תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן לִשְׁכִּיר יוֹם שֶׁגּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה? (שנאמר) [תַּלְמוּד לוֹמַר]: (ויקרא י״ט:י״ג) "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר". וּמִנַּיִן לִשְׁכִּיר לַיְלָה שֶׁגּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ד:ט״ו) "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ". וְאֵימָא אִיפְּכָא? שְׂכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא בַּסּוֹף.

תָּנוּ רַבָּנָן: מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁ"עַד בֹּקֶר", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַד בֹּקֶר"? מְלַמֵּד, שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא עַד בֹּקֶר רִאשׁוֹן בִּלְבַד, מִכָּאן וְאֵילָךְ מַאי? אָמַר רַב: עוֹבֵר מִשּׁוּם 'בַּל־תַּשְׁהֶא'. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָאָה: (משלי ג׳:כ״ח) "אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ: לֵךְ וָשׁוּב וּמָחָר אֶתֵּן, וְיֵשׁ אִתָּךְ".

נג תַּנְיָא: "וְאֶלָּיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ". (דברים כ״ד:ט״ו) מִכְּפִי מָה עֲלָה זֶה בַּכֶּבֶשׁ, וְנִתְלָה בָּאִילָן, וּמָסַר אֶת עַצְמוֹ לְמִיתָה? לֹא *) עַל שְׂכָרוֹ! דָּבָר אַחֵר: "וְאֶלָּיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ", כָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר, כְּאִלּוּ נוֹטֵל נַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ. רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר: נַפְשׁוֹ שֶׁל גַּזְלָן, וְחַד אָמַר: נַפְשׁוֹ שֶׁל נִגְזָל. מַאן דְּאָמַר: נַפְשׁוֹ שֶׁל גַּזְלָן וְכוּ'. (כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל.)

נד אַשְׁכְּחֵיהּ רַבָּה בַּר אֲבוּהָ לְאֶלְיָהוּ דְּקָאֵי בְּבֵית הַקְּבָרוֹת [שֶׁל גּוֹיִים], אָמַר לוֹ: מַהוּ שֶׁיְּסַדְּרוּ בְּבַעַל חוֹב? אָמַר לֵיהּ: גָּמַר 'מִיכָה' 'מִיכָה' מֵעֲרָכִין. גַּבֵּי עֲרָכִין כְּתִיב: (ויקרא כ״ז:ח') "וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ", גַּבֵּי בַּעַל חוֹב כְּתִיב: (שם כה) "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ". מִנַּיִן לְעָרֹם שֶׁלֹּא יִתְרֹם? דִּכְתִיב: (דברים כ״ג:ט״ו) "וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר". [וְאָמַר לוֹ: לָאו כֹּהֵן הוּא מַר? מַאי טַעְמָא קָאֵי מַר בְּבֵית הַקְּבָרוֹת? אָמַר לוֹ: לָא מַתְנִי מַר טְהָרוֹת כּוּ'? אָמַר לוֹ: בְּאַרְבָּעָה לָא מָצִינָא, בְּשִׁיתָּא מָצִינָא?! אָמַר לֵיהּ: וְאַמַּאי? אָמַר לוֹ: דְּחִיקָא לִי מִלְּתָא. דַּבְּרֵיהּ וְעַיְּלֵיהּ לְגַו־עֲדָן. אָמַר לוֹ: פְּשׁוֹט גְּלִימָךְ, סַפְּי, שְׁקוֹל מֵהֲנֵי טַרְפֵּי. סָפָא, שָׁקַל, כִּי הֲוָה נָפֵיק, שָׁמַע דְּקָאָמַר: מַאן קָאָכִיל לְעַלְמֵיהּ כְּרַבָּה בַּר אֲבוּהָ? נָפַץ שַׁדְנָהוּ, אֲפִלּוּ הָכִי אַתְּיֵהּ לְגַלְימֵיהּ, סָחַט גְּלִימָא רֵיחָא, זַבִּינֵיהּ בְּתַרְיסַר אַלְפֵי דִּינְרֵי. פַּלְגִינְהוּ לְחַתְנָותֵיהּ.

נה תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים כ״ד:י') "לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ". לְבֵיתוֹ אִי אַתָּה נִכְנָס, אֲבָל אַתָּה נִכְנָס לְבֵיתוֹ שֶׁל עֲרֵב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (משלי כ״ז:י״ג) "קַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר: (שם ו) "בְּנִי, אִם עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ, תָּקַעְתָּ לַזָּר כַּפֶּיךָ, נוֹקַשְׁתָּ בְאִמְרֵי פִיךָ, נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי פִיךָ, עֲשֵׂה זֹאת אֵפוֹא בְּנִי וְהִנָּצֵל, כִּי בָאתָ בְכַף רֵעֶךָ, לֵךְ הִתְרַפֵּס וּרְהַב רֵעֶיךָ", אִם מָמוֹן יֵשׁ לוֹ בְּיָדְךָ, הַתֵּר לוֹ פִּסַּת יָד. וְאִם לָאו, הַרְבֵּה עָלָיו רֵעִים.

תַּנְיָא: (דברים י״ז:י״ז) "וְלֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים", רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַרְבֶּה הוּא, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהוּ מְסִירוֹת אֶת לִבּוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אַחַת, וְהִיא מְסִירָה אֶת לִבּוֹ הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים"? אֲפִלּוּ כַּאֲבִיגַיִל.

פרק י

בבא מציעא פרק י - הַנְהוּ בֵּי תְּרֵי דַּהֲווּ דַּיְירֵי, חַד עִילָּאי וְחַד תַּתָּאי, אִיפְּחִית מַעֲזִיבָה, כִּי מַשֵּׁי מַיָּא עִילָּאי, אַזְלֵי וּמַזְקֵי לְתַתָּאי. מִי מְתַקֵּן? רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר: עַל הָעֶלְיוֹן לְתַקֵּן. וְרַבִּי אֶלְעָאי מְשׁוּם רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף אָמַר: הַתַּחְתּוֹן מְתַקֵּן, וְסִימָן: (בראשית ל״ט:א׳) "וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה".

מְשְׁנָה. שְׁתֵּי גְּנוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ, וְהַיֵּרֶק אדתדר בֵּינְתַיִם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שֶׁל עֶלְיוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל תַּחְתּוֹן. [אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אִם יִרְצֶה הָעֶלְיוֹן לִקַּח אֶת עָפְרוֹ, אֵין כָּאן יֶרֶק. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם יִרְצֶה הַתַּחְתּוֹן לְמַלֹּאת אֶת גִּנָּתוֹ, אֵין כָּאן יֶרֶק. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מֵאַחַר שֶׁשְּׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לִמְחוֹת זֶה עַל זֶה, רוֹאִין מֵהֵיכָן יֶרֶק זֶה חַי]. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לִפְשׁט אֶת יָדוֹ וְלִטֹּל, הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ, וְהַשְּׁאָר, שֶׁל תַּחְתּוֹן. גְּמָרָא]. אָמַר אֶפְרַיִם סַפְרָא תַּלְמִידוֹ שֶׁל רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רֵישׁ לָקִישׁ: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. אַמְרוּהָ קַמֵּיהּ דִּשְׁבוּר מַלְכָּא, אָמַר לֵיהּ: אַפְּרְיוֹן נַמְטֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן.

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת בָּבָא מְצִיעָא

בבא בתרא

פרק א

בבא בתרא פרק א - א "גָּדוֹל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת [הַזֶּה] הָאַחֲרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן". (חגי ב׳:ט׳) רַב וּשְׁמוּאֵל, וְאַמְרִי לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר: בְּבִנְיָן. וְחַד אָמַר: בְּשָׁנִים. וְאִיתָא לְהָא וְאִיתָא לְהָא.

ב הוֹרְדוֹס, עַבְדָּא דְּבֵית חַשְׁמוֹנָאי הֲוָה, נָתַן עֵינָיו בְּאוֹתָהּ תִּינוֹקֶת. יוֹמָא חַד שָׁמַע [הַהוּא גַּבְרָא] בַּת־קָלָא דַּהֲוָה קָאָמְרָה: כָּל עַבְדָּא דְּמָרִיד הַשְׁתָּא, מַצְלַח. קָם, קָטְלִינְהוּ לְכוּלְהוּ מָרְוָתֵיהּ, וְשַׁיְרֵהּ לְאוֹתָהּ תִּינוֹקֶת. כַּד חֲזַת הַהִיא [יְנוּקְתָא] דְּקָא בָּעֵי לְמִינְסָבָהּ, סְלִיקָא (לה) לְאִיגָּרָא, [וְרָמָא קָלָא] וְאָמְרָה: כָּל מַאן דְּיֵתֵי וְיֵמַר: מִדְּבֵית חַשְׁמוֹנָאי קָאתֵינָא, עַבְדָּא הוּא! דְּלָא אִשְׁתַּיֵּיר מִינַיְהוּ אֶלָּא הַהִיא יְנוּקְתָא, וְהַהִיא יְנוּקְתָא (תיפול ותימות השתא. וְ)נָפְלָה (לה מתה) [מֵאִיגָּרָא לְאַרְעָא]. טָמְנָהּ בְּדוּבְשָׁא שָׁבַע שָׁנִים. אִיכָּא דְּאָמְרִי: בָּא עָלֶיהָ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: לֹא בָּא עָלֶיהָ. מַאן דְּאָמַר: בָּא עָלֶיהָ, [הָא דְּטָמְנָהּ], לִיתּוּבֵי לְיִצְרֵיהּ. לְמַאן דְּאָמַר: לֹא בָּא עָלֶיהָ, (למה ליה למעבד הכי?) [הַאי דְּטָמְנָהּ], כִּי הֵיכִי (דניפוק ליה שם דנסיב בת

מלכא) [דְּנַאמְרוּ, בַּת־מֶלֶךְ נָסַב]. אָמַר: מַאן דָּרִישׁ: (דברים י״ז:ט״ו) "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"? רַבָּנָן! קָם קַטְלִינְהוּ לְכוּלְהוּ רַבָּנָן, (שיריה) [שַׁבְקֵיהּ] לְבָבָא בֶּן בּוּטָא (למיסב) [לְמִשְׁקַל] עֻצָּה מִינֵּיהּ. אַהֲדַר לֵיהּ כְּלִילָא דְּיַאלֵי, וְנַקְרִינְהוּ לְעֵינֵיהּ. יוֹמָא חַד אָתָא וְיָתִיב קַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: חָזֵי מַר, הַאי עַבְדָּא בִּישָׁא מַאי [קָא] עָבַד, (קם קטלינוה לכולהו רבנן, וקטלינוה לכולהו מרוותיה.) אָמַר לֵיהּ: מַאי אִיעֲבִיד לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: נִילְטֵייהּ מַר. אָמַר לֵיהּ: כְּתִיב: (קהלת י׳:כ׳) "גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל". אָמַר לֵיהּ: הַאי לָאו מֶלֶךְ הוּא. אָמַר לֵיהּ: וְלָא יְהֵא (אלא) עְשִׁיר [בְּעָלְמָא], דִּכְתִיב: (שם) "וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר". אָמַר לֵיהּ: וְלָא יְהֵא אֶלָּא נָשִׂיא, וּכְתִיב: (שמות כ״ב:כ״ז-כ״ח) "וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר". אָמַר לֵיהּ: בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמָּךְ, וְהַאי לָאו עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמָּךְ. אָמַר לֵיהּ: מִסְתַּפְּינָא [מִינֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ] (איכא אניש דשמע מילתא ואזיל ומודע ליה אמר ליה השתא מיהא) לֵיכָּא אִינִישׁ גַּבָּן, [דַּאֲנָא וְאַתְּ יָתִיבְנָא], אָמַר לֵיהּ: [כְּתִיב]: (קהלת י׳:כ׳) "כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא הוּא, אִי הֲוָה יָדַעְנָא (דצניעיתון) [דְּזַהֲרֵי רַבָּנָן] כּוּלֵי הַאי, לָא הֲוָה קַטְלִינָא לְכוּ, הַשְׁתָּא, מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא? אָמַר לֵיהּ: (הוא כבה אורו של עולם, ילך ויעסוק באורו של עולם) הוּא כְּבָה אוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם (רבנן,) דִּכְתִיב: (משלי ו׳:כ״ג) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", יֵלֵךְ וְיַעֲסֹק בְּאוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם, (בית המקדש) דִּכְתִיב: (ישעיהו ב׳:ב׳) "וְנָהֲרוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם". אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָכִי אָמַר לֵיהּ: הוּא סְמֵא עֵינוֹ שֶׁל עוֹלָם (רבנן,) דִּכְתִיב: (במדבר ט״ו:כ״ד) "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה". יֵלֵךְ וְיַעֲסֹק בְּעֵינוֹ שֶׁל עוֹלָם (בית המקדש) דִּכְתִיב: (יחזקאל כ״ד:כ״א) "הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם". אָמַר לֵיהּ: מִסְתַּפְּינָא מִמַּלְכוּתָא. אָמַר לֵיהּ: שָׁדַר שְׁלִיחָא, לֵיזִיל שַׁתָּא, (באורחא) וְלִיעַכֵּב שַׁתָּא, וְלִיהֱדַר שַׁתָּא. אַדְּהָכִי וְהָכִי סָתַרְתְּ לֵיהּ, וּבָנִית לֵיהּ. עָבַד הָכִי, (כי אתא) שָׁלְחוּ לֵיהּ: אִם לֹא סָתַרְתָּ אַל תִּסְתֹּר. אִם סָתַרְתָּ אַל תִּבְנֶה. אִם סָתַרְתָּ וּבָנִיתָ, עַבְדָּא בִּישָׁא! בָּתַר דְּעַבְדִּין מִתְמַלְכִין. אִם זַיְנָךְ עָלָךְ, סִפְרָךְ כָּאן, לָא רַכָּא וְלָא בַּר רַכָּא. הוֹרְדוּס עַבְדָּא, קְלַנְיָא מִתְעָבִיד. וּמְנָא לָן דְּהַאי 'רַכָּא' לִישָׁנָא דְּמַלְכוּתָא הוּא? דִּכְתִיב: (שמואל ב ג׳:ל״ט) "וְאָנֹכִי הַיּוֹם רַךְ וּמָשׁוּחַ מֶלֶךְ". וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: (בראשית מ״א:מ״ג) "וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ". אָמְרוּ: מִי שֶׁלֹּא רָאָה בְּנִין הוֹרְדוּס, לֹא רָאָה בִּנְיָן נָאֶה [מִימָיו]. בְּמַאי בַּנְיֵיהּ? אָמַר רַבָּה: בְּאַבְנֵי שִׁישָׁא וּמַרְמָרָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּאַבְנֵי כּוּחְלָא, שִׁישָׁא וּמַרְמָרָא. אַפִּיק שָׁפָה, וּמְעַיֵּיל שָׁפָה, כִּי הֵיכִי דְּלִקַבִּיל סִידָא. סָבַר לְמִישְׁעֵיהּ בְּדַהֲבָא. אַמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן: שַׁבְקֵיהּ, דְּהָכִי שַׁפִּיר טְפֵי, דְּמֶחֱזֵי כִּי אָדְוָתָא דְּיַמָּא.

ג וּבָבָא בֶּן בּוּטָא, הֵיכִי (משיא[עָבַד הָכִי]? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּנִיֵּאל? מִפְּנֵי שֶׁהִשִּׂיא עֻצָּה לִנְבוּכַדְנֶאצַּר, דִּכְתִיב: (דניאל

ד׳:כ״ד) "לְהֵן מַלְכָּא מִלְכִי יִשְׁפַּר עֲלָךְ, וַחֲטָאָךְ בְּצִדְקָה פְּרָק, [וַעֲוָיָתָךְ בְּמִחַן עֲנָיִן, הֵן תֶּהֱוֵה אַרְכָה לִשְׁלְוָתָךְ" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (שם ד) "כֹּלָא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא]. וּכְתִיב: (שם) "וְלִקְצָת יַרְחִין תְּרֵי־עָשַׂר" וְגוֹ'. אִי בָּעֵית אֵימָא: שַׁאנִי עַבְדָּא, דְּאִיחַיֵּיב בְּמִצְווֹת. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: שַׁאנִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, (דלא סגיא ליה בלא מלכא,) [דְּאִי לָא מַלְכוּת, לָא מִתְבְּנִי. וְדָנִיֵּאל], מְנָא לָן דְּאִיעֲנַשׁ? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: (אסתר ד׳:ה׳) "וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ". וְאָמַר רַב: 'הֲתָךְ' זֶה דָּנִיֵּאל, הָא נִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁחֲתָכוּהוּ מִגְּדֻלָּתוֹ. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁכָּל דִּבְרֵי מַלְכוּת נֶחְתָּכִין עַל פִּיו, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ לְגֹב אֲרָיוֹת. וּבָבָא בֶּן בּוּטָא, הֵיכִי אַסְבֵּיהּ [לֵיהּ] עֲצָה לְהוֹרְדוּס לְמִסְתְּרֵיהּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא: לָא לִסְתּוֹר אִינִישׁ בֵּי כְּנִישְׁתָּא עַד דְּבָנֵי בֵּי כְּנִישְׁתָּא אַחֲרִיתִי? אִי בָּעֵית אֵימָא: שַׁאנִי מַלְכוּתָא דְּלָא הַדְרָה בֵּיהּ. דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אִי אָמְרָה מַלְכוּתָא: עֲקֹרְנָא טוּרָא, עַקְרוּהָ וְלָא הַדְרָה בֵּיהּ. אִי בָּעֵית אֵימָא: תִּיוּהָא חֲזָא בֵּיהּ.

ד הַהוּא חֲסִידָא דַּהֲוָה רָגִיל דְּקָא מְשַׁתְּעֵי אֵלִיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ, בָּנָה בֵּית שַׁעַר וְלָא אִשְׁתַּעֵי בַּהֲדֵיהּ. ה רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה רָמָא דְּשׁוּרָא אַרַבָּנָן. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לֵוִי: רַבָּנָן לָא צְרִיכֵי נְטִירוּתָא, דִּכְתִיב: (תהילים קל״ט:י״ח) "אֶסְפְּרֵם, מֵחוֹל יִרְבּוּן". ['אֶסְפְּרֵם' לְמַאן? אִילֵימָא לַצַּדִּיקִים דִּנְפִישִׁין מַחְלָא], (מאי "אספרם מחול ירבון"? אי נימא צדיקים) הַשְׁתָּא כּוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל כְּתִיב בְּהוּ: (בראשית כ״ב:י״ז) "כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם". צַדִּיקִים, (דאית בהו נפישי מחלא?) [צַדִּיקִים עַצְמָם מֵחוֹל יִרְבּוּן]? אֶלָּא [הָכִי קָאָמַר: 'אֶסְפְּרֵם'], אִלּוּ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁאֶסְפְּרֵם, מֵחוֹל יִרְבּוּן. וְקַל־וָחֹמֶר, וּמָה חוֹל שֶׁמּוּעָט, מֵגֵן עַל הַיָּם, מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁהֵם מְרֻבִּים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כִּי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי לָא תֵּימָא לֵיהּ מֵהַאי קְרָא: (שיר השירים ח׳:י׳) "אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת". "אֲנִי חוֹמָה", זוֹ תּוֹרָה. "וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת", אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. (והוא) [וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבַר לָהּ כִּדְדָרַשׁ רָבָא: "אֲנִי חוֹמָה", זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. "וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת", אֵלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. (רב הונא) [רַב נַחְמָן] בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא שָׁדָא כַּרְגָּא אַרַבָּנָן, אָמַר לֵיהּ רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק: עֲבַרְתְּ אַדְּאוֹרַיְתָא, אַדִּנְבִיאֵי, אַדִּכְתוּבֵי. אַדְּאוֹרַיְתָא, דִּכְתִיב: (דברים ל״ג:ג׳) "אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ". אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מְחַבֵּב אֻמּוֹת הָעוֹלָם, יִהְיוּ "כָּל קְדוֹשָׁיו בְּיָדֶךָ". "וְהֵם תָּכּוּ לְרַגְלֶךָ", תְּנִי רַב יוֹסֵף: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּכַתְּתִין רַגְלֵיהֶם מֵעִיר לְעִיר, וּמִמְּדִינָה לִמְדִינָה לִלְמֹד תּוֹרָה. "יִשָּׂא מִדַּבָּרֹתֶיךָ"; לִשָּׂא וְלִתֵּן בִּדְבָרָיו שֶׁל מָקוֹם. אַדִּנְבִיאֵי, דִּכְתִיב: (הושע ח׳:י׳-י״א) "גַּם כִּי יִתְּנוּ בַגּוֹיִם, עַתָּה אֲקַבְּצֵם וַיָּחֵלּוּ מְּעָט מִמַּשָּׂא מֶלֶךְ שָׂרִים". אָמַר (רבא) [עוּלָּא]: פָּסוּק

זֶה בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית נֶאֱמַר, "אִם (כלם יתנו בגוים) [תְּנוּ כוּלְהוּ], "עַתָּה אֶקַבְּצֵם". וְאִם מְעַט מֵהֶם, "וַיְחִלוּ מִמַּשָּׂא מֶלֶךְ שָׂרִים".

ו רַבִּי פָּתַח אוֹצָרוֹת בִּשְׁנֵי בַּצָּרֹת, וְאָמַר: יְכָנְסוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא, בַּעֲלֵי מִשְׁנָה, בַּעֲלֵי תַּלְמוּד, [בַּעֲלֵי הֲלָכָה], בַּעֲלֵי הַגָּדוֹת. אֲבָל עַמֵּי־הָאָרֶץ אַל יִכָּנְסוּ! דְּחַק יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם וְנִכְנַס. אָמַר לוֹ: רַבִּי פַּרְנְסֵנִי. אָמַר לוֹ: [בְּנִי], קָרִיתָ? אָמַר לוֹ: לָאו. אָמַר לוֹ: שָׁנִיתָ? אָמַר לוֹ: לָאו. אָמַר לוֹ: אִם כֵּן בַּמָּה אֲפַרְנְסָךְ? אָמַר לוֹ: פַּרְנְסֵנִי כַּכֶּלֶב, פַּרְנְסֵנִי כָּעוֹרֵב. פַּרְנְסוֹ. לְאַחַר שֶׁיָּצָא, יָתִיב רַבִּי וְקָא מִצְטַעֵר. אָמַר: אוֹי לִי שֶׁנָּתַתִּי פָּתִי לְעַם־הָאָרֶץ. אָמַר לָפָנָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי: שֶׁמָּא יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם תַּלְמִידְךָ הוּא? שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לֵהָנוֹת בִּכְבוֹד תּוֹרָה [מִימָיו]. בָּדְקוּ אַחֲרָיו (ומצאו). אָמַר רַבִּי: יְכָנְסוּ הַכֹּל. רַבִּי לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי: אֵין פּוּרְעָנוּת בָּאָה לָעוֹלָם אֶלָּא בְּשִׁבְיל עַמֵּי־הָאָרֶץ. כִּי הַהוּא דְּמֵי כְּלִילָא דְּשָׁדוּ אַטָּבָרְיָא, אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי וְאָמְרוּ לֵיהּ: לֵיתְבוּ רַבָּנָן בַּהֲדָן. אָמַר לְהוּ: לָא. אָמְרוּ לֵיהּ: עַרוֹקִינָן, אָמַר לְהוּ: עָרוֹקוּ. עָרַק פַּלְגָא, דַּלְיוּהָ לְפַלְגָא. אַתּוּ הַנְהוּ פַּלְגָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אָמְרוּ לֵיהּ: לֵיתְבוּ רַבָּנָן בַּהֲדָן, אָמַר לְהוּ: לָא. אָמְרוּ לֵיהּ: עַרוֹקִינָן. אָמַר לְהוּ: עָרוֹקוּ. עָרוֹק כֻּלְּהוֹן, פֻּשׁ [הַהוּא] כּוֹבֵס, שַׁדְיוּהָ אַכּוֹבֵס, עָרַק כּוֹבֵס, פָּקַע כְּלִילָא. אָמַר רַבִּי: רְאִיתֶם, שֶׁאֵין פּוּרְעָנוּת בָּא לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל עַמֵּי־הָאָרֶץ.

ז אִיפְּרָא הוֹרְמִיז אִימֵּיהּ דִּשְׁבוּר מַלְכָּא, שַׁדְּרָהּ אַרְנְקָא דְּדִינְרֵי קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אָמְרָה לֵיהּ: תֶּהֱוֵי דָּא לְמַצְוָה רַבָּה. יָתִיב רַב יוֹסֵף וְקָא מְעַיֵּין בָּהּ, 'מִצְוָה־רַבָּה' מַאי הֱוֵי? אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִדְּתָנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה: אֵין פּוֹסְקִין צְדָקָה עַל הַיְתוֹמִים, אֲפִלּוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, שְׁמַע מִינָּהּ: 'מִצְוָה רַבָּה', פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים הוּא. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מְנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן: 'מִצְוָה רַבָּה', פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים הוּא? [אָמַר לֵיהּ]: דִּכְתִיב: (ירמיהו ט״ו:ב׳) "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ: אָנָה נֵצֵא? וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם: כֹּה אָמַר ה': אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת, וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב, וַאֲשֶׁר לָרָעָב לָרָעָב, וַאֲשֶׁר לַשֶּׁבִי לַשֶּׁבִי". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְּאֻחָר בְּפָסוּק זֶה קָשֶׁה מֵחֲבֵרוֹ, חֶרֶב קָשָׁה מִמָּוֶת. אִי בָּעֵית אֵימָא: סְבָרָא, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: קְרָא. אִי בָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, הַאי [קָא] מְנַוֵּל, וְהַאי לָא קָא מְנַוֵּל. אִי בָּעֵית אֵימָא: קְרָא: (תהילים קט״ז:ט״ו) "יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו". רָעָב קָשֶׁה מֵחֶרֶב (אי בעית אימא: סברא, אי בעית אימא: קרא) אִי בָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, הַאי קָא מִצְטַעֵר, הַאי לָא קָא מִצְטַעֵר. אִי בָּעֵית אֵימָא קְרָא: (איכה ד׳:ט׳) "טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב". שְׁבִי קָשֶׁה מִכֻּלָּם, דְּכוּלְהוּ אִיתְּנְהוּ בֵּיהּ.

אָמַר מַר: אֵין עוֹשִׁין שְׁרֵרוֹת עַל הַצִּבּוּר פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַב נַחְמָן: אָמַר קְרָא: (שמות כ״ח:ה׳) "וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב" וְגוֹ'. שְׂרֵרוֹת הוּא דְּלָא עַבְדֵי, הָא הֵימוּנֵי, מְהֵימָן, מְסַיְּעָא לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מַעֲשֶׂה וּמִנָּה רַבִּי שְׁנֵי אַחִין עַל הַקֻּפָּה.

מַאי שְׁרִירוּתָא? דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לְפִי שֶׁמְּמַשְׁכְּנִים עַל הַצְּדָקָה, וְאֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

ח (אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ממשכנין על הצדקה אפילו בערב שבת.) אֵינִי, וְהָכְתִיב: (ירמיהו ל׳:כ׳) "וּפָקַדְתִּי עַל כָּל לֹחֲצָיו", וְאָמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מַרְתָּא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: אֲפִלּוּ עַל גַּבָּאֵי צְדָקָה. לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאָמִיד, הָא דְּלָא אָמִיד. כִּי הָא דְּרָבָא אַכְּפֵיהּ לְרַב נָתָן בַּר אַמִּי, וְשָׁקִיל מִינֵּיהּ אַרְבָּעָה מֵאָה זוּזֵי לְצָדָקָה. (דניאל י״ב:ג׳) "וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ", זֶה דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ. (שם) ["וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד", אֵלּוּ גַּבָּאֵי צְדָקָה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: "וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ", זֶה דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ], וְגַבָּאֵי צְדָקָה. "וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד", אֵלּוּ מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת, כְּגוֹן מַאן? [אָמַר רַב]: כְּגוֹן רַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת, דְּרַב אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת דַּהֲוָה קָאֵי בְּגִינְתֵּיהּ , אָמַר לֵיהּ: שְׁבַקְתֵּיהּ לְהֵימָנוּתָךְ? אָמַר לֵיהּ: הָא תְּלֵיסַר שְׁנִין דְּלָא חֲזָאי [לִי], וְהַשְׁתָּא נַמִּי דַּעְתַּאי (להתם) [עֵילָּוּיהוּ]. וְ'רַבָּנָן' מַאי? אָמַר רַבִינָא: (שופטים ה׳:ל״א) "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ".

תָּנוּ רַבָּנָן: גַּבָּאֵי צְדָקָה אֵינָן רַשָּׁאִין לִפְרֹשׁ זֶה מִזֶּה, אֲבָל פּוֹרֵשׁ זֶה לַשַּׁעַר וְזֶה לַחֲנוּת. מָצָא מָעוֹת בַּשּׁוּק, לֹא יִתְּנֵם בְּתוֹךְ כִּיסוֹ, אֶלָּא נוֹתְנָם לְתוֹךְ אַרְנְקִי שֶׁל צְדָקָה, וּלְכְשֶׁיָּבוֹא לְבֵיתוֹ, יִטְּלֵם. כֵּיוֹצֵא בּוֹ, הָיָה נוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וּפָרַע בַּשּׁוּק, לֹא יִתְּנֵם בְּתוֹךְ כִּיסוֹ, אֶלָּא נוֹתְנָן לְתוֹךְ אַרְנְקִי שֶׁל צְדָקָה, וּכְשֶׁיָּבוֹא לְבֵיתוֹ יִטְּלֵם. תָּנוּ רַבָּנָן: גַּבָּאֵי צְדָקָה שֶׁאֵין לָהֶם עֲנִיִּים לְחַלֵּק, פּוֹרְטִין לַאֲחֵרִים, וְאֵין פּוֹרְטִין לְעַצְמָן. גַּבָּאֵי תַּמְחוּיִשֶׁאֵין לָהֶם עֲנִיִּים לְחַלֵּק, מוֹכְרִין לַאֲחֵרִים וְאֵין מוֹכְרִין לְעַצְמָן. מָעוֹת שֶׁל צְדָקָה אֵין מוֹנִין אוֹתָם שְׁתַּיִם (שתים) אֶלָּא אַחַת אַחַת.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְחַשְּׁבִין בִּצְדָקָה עִם גַּבָּאֵי צְדָקָה, וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁ עִם הַגִּזְבָּרִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב י״ב:ט״ז) "וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף עַל יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה, כִּי בֶאֱמֶנָה הֵם עֹשִׂים". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם גִּזְבָּר נֶאֱמָן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, יָצוּר וְיִמְנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיְצַוּוּ וַיִּמְנוּ".

אָמַר רַב הוּנָא: בּוֹדְקִין לִמְזוֹנוֹת וְאֵין בּוֹדְקִין לִכְסוּת. אִי בָּעֵית אֵימָא קְרָא, וְאִי בָּעֵית אֵימָא סְבָרָא. אִי בָּעֵית אֵימָא סְבָרָא; הַאי קָא מְבַזֵּי וְהַאי לָא קָא מְבַזֵּי. אִי בָּעֵית אֵימָא קְרָא: (ישעיהו נ״ח:ז׳) "הֲלוֹ פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ", בְּשִׁי"ן כְּתִיב,*) 'פְּרוֹשׂ' וְהַדַּר הַב לֵיהּ. וְהָתָם כְּתִיב: (שם) "כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ". ['כִּי תִרְאֶה'], לְאַלְתַּר. וְרַב יְהוּדָה אָמַר: בּוֹדְקִין לִכְסוּת וְאֵין בּוֹדְקִין לִמְזוֹנוֹת, אִי בָּעֵית אֵימָא קְרָא, וְאִי בָּעֵית אֵימָא סְבָרָא. אִי בָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, הַאי קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ וְהַאי לָא קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ. אִי בָּעֵית אֵימָא קְרָא; הָכָא כְּתִיב:

"הֲלֹא פָּרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ", 'פְּרֹס' לְאַלְתַּר, וְכִדְקָרְינָן. וְהָתָם כְּתִיב: "כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ"; כְּשֶׁיֵּרָאֶה לְךָ. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה: אָמַר 'כַּסּוּנִי', בּוֹדְקִין אַחֲרָיו. 'פַּרְנְסוּנִי', אֵין בּוֹדְקִין. תַּנְיָא: אִם הָיָה מְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים, אֵין נִזְקָקִין לוֹ. הָהוּא עַנְיָא דַּהֲוָה מְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים, דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא, לָא מִזְדַּקִּיק לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רַב סַמָּא בְּרֵיהּ דְּרַב יֵיבָא לְרַב פָּפָּא: אִי מַר לָא מִזְדַּקִּיק לֵיהּ, אִינִישׁ אַחֲרִינָא לָא מִזְדַּקִּיק לֵיהּ, לִימוּת לֵיהּ? וְהָא תַּנְיָא: אִם הָיָה עָנִי הַמְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים, אֵין נִזְקָקִין לוֹ. אָמַר לֵיהּ: אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְמַתָּנָה מְרֻבָּה, אֲבָל נִזְקָקִין לוֹ לְמַתָּנָה מוּעֶטֶת.

ט אָמַר רַב אַסִי: לְעוֹלָם אַל יִמְנַע אָדָם (את) עַצְמוֹ מִלָּתֵת שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה י:ל"ג) "וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת לָתֵת עָלֵינוּ שְׁלִשִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לַעֲבֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ". וְאָמַר רַב אַסִי: שְׁקוּלָה צְדָקָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹות, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת" וְגוֹ'. 'מִצְוָה' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא 'מִצְוֹת'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גָּדוֹל הַמְעַשֶּׂה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל"ב:י"ז) *)"וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם, וַעֲבֹדַת הַצְּדָקָה הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד עוֹלָם", וְזָכָה, "הֲלֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ". לֹא זָכָה, "וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת"]. אָמַר לְהוּ רָבָא לִבְנֵי מְחוֹזָא: [בְּמַטּוּתָא מִינַיְכוּ], עוּשׂוּ אַהֲדֵדֵי, כִּי הֵיכִי דְּתִיהֲוֵי [לְכוּ] שַׁלְמָא בְּמַלְכוּתָא. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, אָדָם נוֹתֵן שְׁקָלוֹ וּמִתְכַּפֵּר לוֹ, וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין בֵּית מִקְדָּשׁ קַיָּם, (זכה (שם נח) "הלא פרוס לרעב לחמך". לא זכה) [אִם עוֹשִׂין צְדָקָה, מוּטָב, וְאִם לָאו], בָּאִין גּוֹיִים וְנוֹטְלִין (אותה) בְּזָרוֹעַ. (שנאמר: "ועניים מרודים תביא בית". אמר מר עוקבא:) וְאַף עַל פִּי כֵן נֶחְשָׁב לָנוּ כִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס:י"ז) "וְנֹגְשַׁיִךְ צְדָקָה". אָמַר (רב) [רָבָא: הַאי מִלְּתָא אִשְׁתַּעְיָא לִי עוּלָּא מְשַׁגֵּשׁ אְרְחָתֵיהּ דְּאִימֵּיהּ], מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (שם נט) "וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן". לוֹמַר לְךָ: מַה שִּׁרְיוֹן זֶה, כָּל קְלָפָּה וּקְלִפָּה מִצְטָרֶפֶת לְשִׁרְיוֹן גָּדוֹל, אַף צְדָקָה, כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא: (שם סד) "וּכְבֶגֶד עִדִּים כָּל צִדְקֹתֵינוּ", מַה בֶּגֶד זֶה, כָּל נִימָא וְנִימָא מִצְטָרֶפֶת לְבֶגֶד גָּדוֹל, אַף צְדָקָה, כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל.

(אמר רבא האי מלתא אישתעי לי עולא משגש ארחתיה דאימיה.) אַמַּאי קָרוּ לֵיהּ, עוּלָּא מְשַׁגֵּשׁ אְרְחָתֵיהּ דְּאִימֵּיהּ? דְּבָעָא מִינֵּיהּ רַב אַחֲדְבוֹי בַּר אַמִּי מֵרַב שֵׁשֶׁת: מְנַיִן לְמִצְרַע בֵּימֵי סִפּוּרוֹ שֶׁמְּטַמֵּא אָדָם? אָמַר לֵיהּ: [הוֹאִיל וּמְטַמֵּא בְּנָגְדִים מְטַמֵּא אָדָם. אָמַר לֵיהּ: דִּלְמָא טָמְאָה בְּחִבּוּרִים שַׁאנִי? דְּהָא הֵסִיט נְבֵלָה דְּמְטַמֵּא בְּנָגְדִים, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם? אָמַר לֵיהּ: וְאֶלָּא שֶׁרֶץ, דְּמְטַמֵּא אָדָם מְנָלָן? לָאו מִשּׁוּם דְּמְטַמֵּא בְּנָגְדִים. אָמַר לֵיהּ: שֶׁרֶץ, בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ: (ויקרא כ"ב:ה') "אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ". אֶלָּא שִׁכְבַת־זֶרַע דְּמְטַמֵּא אָדָם, מְנָלָן?

לָאו מִשּׁוּם דְּהוֹאִיל וּמְטַמֵּא בְּגָדִים, מְטַמֵּא אָדָם. אָמַר לֵיהּ: שִׁכְבַת זֶרַע נַמִּי בְּהֶדְיָא כְּתִיב בּוֹ: (שם) "אוֹ אִישׁ", לְרַבּוֹת אֶת הַנּוֹגֵעַ]. אַהֲדַר לֵיהּ בִּבְדִיחוּתָא, חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, אִישְׁתִּיק רַב אַחֲדְבוֹי בַּר אַמִּי, וְאִיתְיַקַּר תַּלְמוּדֵיהּ. אַתְיָא אִימֵּיהּ וְקָא בָכְיָא קַמֵּיהּ, צַוְחָא צַוְחָא וְלָא אַשְׁגַּח בָּהּ. אָמְרָה לֵיהּ: חָזֵי לְהַנֵי חֲדֵיֵי דְּמָצִית מִינַיְהוּ, בָּעָא רַחֲמֵי עֲלֵיהּ וְאִתְסִי. י אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, דְּאִלּוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּתִיב: (דברים ט׳:י״ט) "כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה". וְאִלּוּ בְּעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּתִיב: (משלי כ״א:י״ד) "מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף".*) וּפְלִיגָא דְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: 'אַף', כּוֹפֶה, 'חֵמָה', אֵינוֹ כּוֹפֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְשֹׂחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה", אַף עַל פִּי שֶׁ"שֹׂחַד־בַּחֵק", חֵמָה עַזָּה! וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי: אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל דַּיִּן הַנּוֹטֵל שֹׂחַד, מֵבִיא חֵמָה עַזָּה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֹׂחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה". וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לֶעָנִי, מִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁשׁ בְּרָכוֹת, וְהַמְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים, מִתְבָּרֵךְ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת. הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לֶעָנִי מִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁשׁ בְּרָכוֹת, דִּכְתִיב: (ישעיהו נ״ח:ז׳) "הֲלֹא פָרֹס (לרעב לחמך) וְגוֹ', [וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת וְגוֹ'. כִּי תִרְאֶה עָרֹם" וְגוֹ']. (שם) (אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח, והלך לפניך צדקך, כבוד ה' יאספך, אז תקרא וה' יענה, תשוע ויאמר הנני וגו') וְהַמְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים מִתְבָּרֵךְ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת, דִּכְתִיב: (שם) "וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ, וְנֶפֶשׁ נִעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ, וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ, וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם, וְנָחֲךָ ה' תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְגוֹ'*), וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם, מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר תְּקוֹמֵם" [וְגוֹ']. (וקורא לך גודר פרץ משובב נתיבות לשבת.") וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״א:כ״א) "רֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד", מִשּׁוּם דְּרוֹדֵף צְדָקָה, יִמְצָא צְדָקָה? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל הָרוֹדֵף צְדָקָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְצִיא לוֹ מָעוֹת, (לעשות מהן) [וְעוֹשֶׂה בָּהֶן] צְדָקָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְצִיא לוֹ בְּנֵי אָדָם הַמְהֻגָּנִים, לַעֲשׂוֹת לָהֶן צְדָקָה, כְּדֵי לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שְׂכָרוֹ, לַאֲפוּקֵי מִדְּרַשׁ (רבא) [רַבָּה], דְּדָרַשׁ (רבא) [רַבָּה]: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו י״ח:כ״ג) "וְיִהְיוּ מֻכְשָׁלִים לְפָנֶיךָ, בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם", אָמַר יִרְמְיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹבְשִׁים אֶת יִצְרָם, וּמְבַקְּשִׁים לַעֲשׂוֹת צְדָקָה [לְפָנֶיךָ], הַכְשִׁילֵם בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ שְׂכָר עֲלֵיהֶם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ [בֶּן לֵוִי] אוֹמֵר: [כָּל הָרָגִיל לַעֲשׂוֹת צְדָקָה], (זוכה לבנים) [הַוְיָין לוֹ] בַּעֲלֵי חָכְמָה, בַּעֲלֵי עֹשֶׁר, בַּעֲלֵי הַגָּדָה. בַּעֲלֵי חָכְמָה, דִּכְתִיב: "יִמְצָא חַיִּים". בַּעֲלֵי עֹשֶׁר, דִּכְתִיב: "צְדָקָה". בַּעֲלֵי הַגָּדָה, דִּכְתִיב: "וְכָבוֹד", כְּתִיב הָכָא: "וְכָבוֹד", וּכְתִיב הָתָם: (משלי ג׳:ל״ה) "כָּבוֹד חֲכָמִים יְנְחָלוּ".

יא תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יֵשׁ (פתחון פה) [לוֹ] לְבַעַל הַדִּין לְהַשְׁיבְךָ וְלוֹמַר לְךָ: אִם אֱלֹהֵיכֶם אוֹהֵב עֲנִיִּים [הוּא], מִפְּנֵי מָה אֵינוֹ מְפַרְנְסָן? אֶמֹר לוֹ: כְּדֵי (להנצל) [שֶׁנִּצֹּל]

אִנּוּ בָּהֶם מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. וְזוֹ שְׁאֵלָה שָׁאַל טוּרְנוּסְרוּפוּס (הרשע) אֶת רַבִּי עֲקִיבָא: אִם אֱלֹהֵיכֶם אוֹהֵב עֲנִיִּים [הוּא], מִפְּנֵי מָה אֵינוֹ מְפַרְנְסָן? אָמַר לוֹ: כְּדֵי (להנצל) [שֶׁנִּצֹּל] אֲנוּ בָּהֶם מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אָמַר לוֹ: אַדְרַבָּה, זוֹ שֶׁמְּחַיָּבָתָן לַגֵּיהִנֹּם! אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁכָּעַס עַל עַבְדּוֹ, וְחָבָשׁוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, (וגזר) [וְצִוָּה] עָלָיו שֶׁלֹּא לְהַאֲכִילוֹ וְשֶׁלֹּא לְהַשְׁקוֹתוֹ. וְהָלַךְ אָדָם אֶחָד וְהֶאֱכִילָהוּ וְהִשְׁקָהוּ. לִכְשֶׁשָּׁמַע הַמֶּלֶךְ, (הלא) [לֹא] כּוֹעֵס עָלָיו? וְאַתֶּם קְרוּיִים 'עֲבָדִים', דִּכְתִיב: (ויקרא כ״ה:נ״ה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים". אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ וַחֲבָשׁוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְצִוָּה עָלָיו שֶׁלֹּא לְהַאֲכִילוֹ וְשֶׁלֹּא לְהַשְׁקוֹתוֹ, וְהָלַךְ אָדָם אֶחָד וְהֶאֱכִילָהוּ וְהִשְׁקָהוּ. לִכְשֶׁשָּׁמַע הַמֶּלֶךְ, מְשַׁגֵּר לוֹ דּוֹרוֹן, וְאִנּוּ קְרוּיִים 'בָּנִים', שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ד:א׳) "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם". אָמַר לוֹ: אַתֶּם קְרוּיִים 'בָּנִים', (ואתם) [ו]קְרוּיִים 'עֲבָדִים'. בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, [אַתֶּם] קְרוּיִים 'בָּנִים', וּבִזְמַן שֶׁאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם [אַתֶּם] קְרוּיִים 'עֲבָדִים'. וְעַכְשָׁיו אֵין אַתֶּם עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. אָמַר לוֹ: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (ישעיהו נ״ח:ז׳) "הֲלֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ, וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָּיִת". אֵימָתַי "וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָּיִת"? (בזמן הזה) [הָאִידָנָא]! וְקָאָמַר: "הֲלֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ".

יב דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר שָׁלוֹם: כְּשֵׁם שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם קְצוּבִים לוֹ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, כָּךְ חֶסְרוֹנוֹתָיו [שֶׁל אָדָם] קְצוּבִים לוֹ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה. זָכָה, "הֲלֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ". לֹא זָכָה, "וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָּיִת". כִּי הָא דְּבָנֵי אַחְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, חָזָא לְהוּ בְּחַלְמָא דְּבָעוּ לְמֵיחְסַר שִׁבְעָה מֵאָה דִּינָרִין, עֲשִׂינְהוּ וְשָׁקַל מִינַיְהוּ לִצְדָקָה, פּוּשׁ גַּבַּיְהוּ שִׁיבְסַר דִּינָרֵי, כִּי מָטָא מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי, שָׁדְרוּ דְּבֵי קֵיסָר (שקלינהו,) [נַקְטִינְהוּ]. אָמַר לְהוּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: לָא תִּדְחֲלוּ, שִׁיבְסַר דִּינָרֵי גַּבַּיְכוּ שַׁקְלִינְהוּ מִינַיְכוּ. אֲמָרֵי לֵיהּ: מְנָא יָדַעְתְּ? אָמַר לְהוּ: (הכי) חָזְאִי לְכוּ בְּחַלְמָא. אָמְרוּ לֵיהּ: אַמַּאי לָא אָמַרְתְּ לָן? דְּנִיתְבִינְהוּ. אָמַר לְהוּ: אֲמִינָא, כִּי הֵיכִי דְּתַעְבְּדוּ מִצְוָה לִשְׁמָהּ. רַב פָּפָּא הֲוָה קָא סָלִיק בְּדַרְגָא, אִישְׁתַּמִּיט כַּרְעֵיהּ, בָּעֵי לְמֵיפַל, (חלש דעתיה) אָמַר: הַשְׁתָּא כֵּן אִיחַיֵּיב מַאן דְּסָנֵי לָן כְּמָחַלְלֵי שַׁבָּתוֹת וּכְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָמַר לֵיהּ חִיָּא בַּר רַב מִדְּפוּתֵי לְרַב פָּפָּא: שְׁמָא עָנִי בָּא לְיָדֵךְ וְלֹא פִּרְנַסְתּוֹ? דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. כְּתִיב הָכָא: (דברים ט״ו:ט׳) "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל". וּכְתִיב הָתָם: (שם יג) "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל". מַה לְהַלָּן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אַף כָּאן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

יג תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: כָּל צְדָקָה וָחֶסֶד שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שָׁלוֹם גָּדוֹל וּפְרַקְלִיטִין גְּדוֹלִים בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ט״ז:ה׳) "כֹּה אָמַר ה׳: אַל תָּבוֹא בֵּית מַרְזֵחַ, וְאַל תֵּלֵךְ לִסְפוֹד, וְאַל תָּנֹד לָהֶם, כִּי אָסַפְתִּי אֶת שְׁלוֹמִי מֵאֶת הָעָם הַזֶּה, נְאֻם ה׳, אֶת הַחֶסֶד וְאֶת הָרַחֲמִים". "חֶסֶד", זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים. "רַחֲמִים", זוֹ צְדָקָה. תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: גְּדוֹלָה צְדָקָה שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הַגְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ו:א׳) "כֹּה אָמַר ה׳: שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה, כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא, וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת". הוּא הָיָה אוֹמֵר: עֲשָׂרָה דְּבָרִים קָשִׁים נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם; הַר קָשֶׁה, בַּרְזֶל מְחַתְּכוֹ. בַּרְזֶל קָשֶׁה, (אש) [אור] מְפַעְפְּעוֹ. (אש) [אור] קָשֶׁה, מַיִם מְכַבִּין אוֹתוֹ. מַיִם קָשִׁים, עָבִים סוֹבְלִים אוֹתָן. עָבִין קָשִׁים, רוּחַ מְפַזַּרְתָּן. רוּחַ קָשֶׁה, גּוּף סוֹבְלוֹ. גּוּף קָשֶׁה, פַּחַד שׁוֹבְרוֹ. פַּחַד קָשֶׁה, יַיִן מְפִיגוֹ. יַיִן קָשֶׁה, שֵׁנָה מְפַכַּחְתּוֹ, וּמִיתָה, קָשֶׁה מִכֻּלָּם. וּצְדָקָה מַצֶּלֶת מִן הַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י׳:ב׳) "וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת".

יד דָּרַשׁ רַבִּי דּוֹסְתָּאִי בְּרַבִּי יַנַּאי: בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, אָדָם מֵבִיא דּוֹרוֹן [גְּדוֹל] לַמֶּלֶךְ, סָפֵק מְקַבְּלִים אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ, [סָפֵק אֵין מְקַבְּלִים אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ], וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר: מְקַבְּלִים אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ, סָפֵק רוֹאֶה פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, סָפֵק אֵינוֹ רוֹאֶה [פְּנֵי הַמֶּלֶךְ]. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אָדָם נוֹתֵן פְּרוּטָה לֶעָנִי, זוֹכֶה וּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ז:ט״ו) "אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ, אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ". רַבִּי אֶלְעָזָר יְהִיב פְּרוּטָה לֶעָנִי, וְהָדַר מַצְלֵי, אָמַר: (כתיב) [דִּכְתִיב]: "אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ". מַאי "אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ"? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּנַדְּדִין שֵׁנָה מֵעֵינֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׂבִּיעָן מִזִּיו הַשְּׁכִינָה לָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ט:י״ז) "מַלְוֵה ה׳ חוֹנֵן דָּל"? אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי־אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ, כְּבָיְכוֹל, "עֶבֶד לַוֶּה לְאִישׁ מַלְוֶה".

טו אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: (אמר) רַבִּי יוֹחָנָן [רָמִי], כְּתִיב: (משלי י״א:ד׳) "לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֶבְרָה, וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת". וּכְתִיב: (שם י׳) "לֹא יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רֶשַׁע, וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת". שְׁתֵּי צְדָקוֹת הַלָּלוּ לָמָּה? אַחַת שֶׁמַּצֶּלֶת מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, וְאַחַת שֶׁמַּצֶּלֶת מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה. וְאֵיזוֹ הִיא שֶׁמַּצֶּלֶת מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם? הֲהוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ 'עֶבְרָה', דִּכְתִיב: (צפניה א׳:ט״ו) "יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא". וְאֵיזוֹ הִיא שֶׁמַּצֶּלֶת מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה? נוֹתְנָהּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי נוֹתְנָהּ, נוֹטְלָהּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי נוֹטְלָהּ. נוֹתְנָהּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי נוֹתְנָהּ, לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אַבָּא. וְאֶלָּא הֵיכִי לִיעְבִּיד? לִיתְּבָהּ לְאַרְנְקִי שֶׁל צְדָקָה. מֵיתִיבִי: מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם וְיִהְיוּ לוֹ בָּנִים [זְכָרִים]? רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יְפַזֵּר מָעוֹתָיו לָעֲנִיִּים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (בן קרחה) אוֹמֵר: יְשַׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ בְּדָבָר מִצְוָה. רַבִּי

אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא יִתֵּן אָדָם פְּרוּטָה לְתוֹךְ אַרְנְקִי שֶׁל צְדָקָה, אֶלָּא אִם כֵּן מְמֻנֶּה עָלֶיהָ כְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן. כִּי קָאמְרִינַן, דִּמְמֻנֶּה עָלֶיהָ כְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בַּמֶּה תְּרוֹמֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל? אָמַר לוֹ: בְּ'כִי־תִשָּׂא'. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: שָׁאֲלוּ אֶת שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד, עַד הֵיכָן כֹּחָהּ שֶׁל צְדָקָה? אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ מַה פֵּרֵשׁ דָּוִד אַבָּא: (תהילים קי"ב:ט') "פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד, קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד". (רבא) [רַבִּי אַבָּא] אָמַר: מֵהָכָא: (ישעיהו ל"ג:ט"ז) "הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן, מְצָדוֹת סְלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ, לַחְמוֹ נִתָּן, מֵימָיו נֶאֱמָנִים". מַאי טַעְמָא "מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן, מְצָדוֹת סְלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ"? מִשּׁוּם דְּ"לַחְמוֹ נִתָּן וּמֵימָיו נֶאֱמָנִים".

טז וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: שְׁאֲלוּ אֶת שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד, אֵי־זֶהוּ בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא? אָמַר לָהֶם: כָּל (ישעיה כד) שֶׁ"כְּנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד". כִּי הָא דְּיוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, (בן לוי) חָלִישׁ וְאִיתְנַגִּיד. אָמַר לֵיהּ אֲבוּהָ: מַאי חָזֵית? אָמַר לֵיהּ: עוֹלָם הָפוּךְ רָאִיתִי; עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה. אָמַר לֵיהּ: עוֹלָם בָּרוּר רָאִיתָ. (אמר ליה) וַאֲנָן, הֵיכִי (איתנן) [חֲזִתְינָן]? אָמַר לֵיהּ: כִּי הֵיכִי (דאיתנן) [דְּחַשְׁבִינָן] הָכָא, (איתנן) [חַשְׁבִינָן] הָתָם. וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ. וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: הֲרוּגֵי מַלְכוּת אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד בִּמְחִצָּתָן. מַאן נִינְהוּ? אִילֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, מִשּׁוּם הֲרוּגֵי מַלְכוּת, וְתוּ לָא? פְּשִׁיטָא, (דהא איכא מעשים טובים) בְּלָאו הָכִי נַמִּי?! אֶלָּא הֲרוּגֵי לֹד.

יח אִיפְּרָא הוּרְמִיז, אִימֵּיהּ דִּשְׁבוּר מַלְכָּא, שַׁדְּרָה אַרְבַּע מְאָה (ארנקידינרי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי, וְלָא קַבְּלִינְהוּ. (שדרתינוה) [שַׁדְּרִינְהוּ] לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, וְקַבְּלִינְהוּ [מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת. שָׁמַע רַבִּי אַמִּי, וְאִיקְפַּד. אָמַר: לֵית לֵיהּ: (ישעיהו כ"ז:י"א) "בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה, נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ". וְרָבָא? מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת. וְרַבִּי אַמִּי נַמִּי, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת? דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִפְלְגִינְהוּ לַעֲנֵי גוֹיִים. וְרָבָא נַמִּי, לַעֲנֵי הַגּוֹיִים יַהֲבִינְהוּ. וְרַבִּי אַמִּי דְּאִיקְפַּד, הוּא דְּלָא סַיְמוּהָ קַמֵּיהּ]. תַּנְיָא: אָמְרוּ עָלָיו עַל בְּנֵימִין הַצַּדִּיק, שֶׁהָיָה מְמֻנֶּה עַל קֻפָּה שֶׁל צְדָקָה, פַּעַם אַחַת בָּאתָה אִשָּׁה (אחת ועמדה) לְפָנָיו בְּשֵׁנִי בַּצֹּרֶת. אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, פַּרְנְסֵנִי. אָמַר לָהּ: הָעֲבוֹדָה, אֵין בַּקֻּפָּה שֶׁל צְדָקָה כְּלוּם. אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, אִם אֵין אַתָּה מְפַרְנְסֵנִי, הֲרֵי אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָּנֶיהָ מֵתִים. עָמַד וּפִרְנְסָהּ מִשֶּׁלּוֹ. לְיָמִים חָלָה (בנימין הצדיק) וְנָטָה לָמוּת, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה אָמַרְתָּ: כָּל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא, וּבְנְיָמִין הַצַּדִּיק, שֶׁהֶחֱיָה אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָּנֶיהָ, יָמוּת בְּשָׁנִים מוּעָטוֹת [הַלָּלוּ? מִיָּד קָרְעוּ לוֹ גְּזַר דִּינוֹ], תָּנָא: הוֹסִיפוּ לוֹ עַל שְׁנוֹתָיו עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנִים.

יט תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּמוֹנְבַּז הַמֶּלֶךְ שֶׁבִּזְבֵּז אוֹצְרוֹתָיו וְאוֹצְרוֹת אֲבוֹתָיו בְּשִׁנֵּי בַּצֹּרֶת, וְחָבְרוּ עָלָיו אֶחָיו וּבֵית אָבִיו. אָמְרוּ לוֹ: אֲבוֹתֶיךָ גָּנְזוּוְהוֹסִיפוּ עַל שֶׁל אֲבוֹתָם. וְאַתָּה, (בזבזת) אוֹצְרוֹתֶיךָ וְאוֹצְרוֹת אֲבוֹתֶיךָ [מְבַזְבְּזָם]? אָמַר לָהֶם: אֲבוֹתַי גָּנְזוּ (אוצרות) לְמַטָּה, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי (אוצרות) לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פה) "אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף". אֲבוֹתַי גָּנְזוּ בְּמָקוֹם שֶׁהַיָּד שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַיָּד שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם פט) "צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ". אֲבוֹתַי גָּנְזוּ דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ג׳:י׳) "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב, כִּי פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ". אֲבוֹתַי גָּנְזוּ אוֹצְרוֹת מָמוֹן וַאֲנִי גָּנַזְתִּי [אוֹצְרוֹת] נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״א:ל׳) "פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם". אֲבוֹתַי גָּנְזוּ לַאֲחֵרִים, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי לְעַצְמִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ד:י״ג) "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה". אֲבוֹתַי גָּנְזוּ לָעוֹלָם הַזֶּה, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ח:ח׳) "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ, כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ".

כ אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי דְּמִן חֵיפָה: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִטְלָה נְבוּאָה מִן הַנְּבִיאִים וְנִתְּנָה לַחֲכָמִים, אַטּוּ חָכָם לָאו נָבִיא הוּא? הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְלָה מִן הַנְּבִיאִים, מִן הַחֲכָמִים לֹא נִטְלָה. אָמַר אַמֵּימַר: וְחָכָם עָדִיף מִנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ׳:י״ב) "וְנָבִיא לְבַב חָכְמָה", מִי נִתְלָה בְּמִי? הֲוֵי אוֹמֵר: קָטָן נִתְלָה בַּגָּדוֹל. אָמַר אַבַּיֵי: תֵּדַע, דְּהָא אָמַר גַּבְרָא רַבָּה מִלְּתָא, וּמִתְאַמְרָא מִשְׁמֵיהּ דְּגַבְרָא רָבָא אַחֲרִינָא כְּוָתֵיהּ. אָמַר רָבָא: מַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא תַּרְוַיְיהוּ בְּנֵי חַד מַזְלָא נִינְהוּ? אֶלָּא אָמַר רָבָא: תֵּדַע, דְּאָמַר גַּבְרָא רַבָּה מִלְּתָא, וּמִתְאַמְרָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא (בן) [בַּר] יוֹסֵף כְּוָתֵיהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: מַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא לְהָא מִלְּתָא בַּר מַזְלֵיהּ (דרבי עֲקִיבָא) הוּא? אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: תֵּדַע, דְּאָמַר גַּבְרָא רַבָּה מִלְּתָא, וּמִתְאַמְרָא הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי כְּוָתֵיהּ. וְדִילְמָא כְּסוּמָא בַּאֲרֶבָּה? וְלָאו טַעְמָא (קאמר בה) [יָהִיב]? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִטְלָה נְבוּאָה מִן הַנְּבִיאִים וְנִתְּנָה לַשּׁוֹטִים וְלַתִּינוֹקוֹת. לַשּׁוֹטִים, מַאי הִיא? כִּי הָא דְּמַר בַּר רַב אַשִׁי הֲוָה קָאֵי בְּרִיסְתָּקָא דְּמָחוֹזָא, שַׁמְעֵיהּ לְהַהוּא שׁוֹטֶה דְּקָאָמַר: רֵישׁ מְתִיבְתָּא דְּמָלִיךְ בְּמָתָא מְחַסְיָא, (השתא) טָבְיוּמֵי חָתִים. אָמַר: מַאן חָתִים בְּכוּלְּהוּ רַבָּנָן 'טָבְיוּמֵי'? אֲנָא! שְׁמַע מִינַּהּ: לְדִידִי קָיְמָא לִי שַׁעְתָּא, קָם אַתָּא. אַדְּאַתָּא*), אִימְנוּ רַבָּנָן (עליה) [לְאוֹתְבֵיהּ] דְּרַב אַחָא מִדִּפְתִּי (לאותוביה) בְּרֵישָׁא, (כד) [כַּיְוָן דְּ]שַׁמְעֵי דְּאַתָּא, (בעי למיפתח רב אחא מדפתי) שָׁדְרוּ זוּגָא דְּרַבָּנָן לְגַבֵּיהּ לְאַמְלוֹכֵי בֵּיהּ. עַכְּבִינְהוּ, [הָדָר] שָׁדְרוּ זוּגָא [דְּרַבָּנָן] אַחֲרִינָא, עַכְּבִינְהוּ, עַד דְּמָלוּ בֵּי עֶשְׂרָה, וּפָתַח אִיהוּ וְתָנָא [וְדָרַשׁ], לְפִי שֶׁאֵין פּוֹתְחִין בְּ'כֹלָּה" פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. קָרֵי רַב אַחָא (מדפתי) אַנַפְשֵׁיהּ: כָּל הַמְּרִיעִין לוֹ, לֹא בְּמְהֵרָה מְטִיבִין לוֹ, וְכָל הַמְּטִיבִין לוֹ, לֹא בְּמְהֵרָה מְרִיעִין לוֹ. (ולאו מילתא היא, אגב צערא דנפשיה קאמר.) תִּינוֹקוֹת, מַאי

הִיא? כִּי הָא דִּבְרַתֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא הֲוָה יָתְבָא בְּכַנְפֵּיהּ דְּאָבִיהָ, [הֲווּ] יַתְבֵי קַמֵּיהּ רָבָא וְרַמֵי בַּר חָמָא, אָמַר לָהּ: מַאן בָּעֵית מִינַּיְיהוּ? אָמְרָה לֵיהּ: תַּרְוַיְיהוּ. אָמַר רָבָא: וַאֲנָא בַּתְרָא.

כא אָמַר רַב אַבְדִּימִי דְּמִן חֵיפָה: קוֹדֶם שֶׁאָכַל אָדָם וְשָׂתָה, יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי לְבָבוֹת. לְאַחַר שֶׁאָכַל וְשָׂתָה, אֵין לוֹ אֶלָּא לֵב אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י״א:י״ב) "וְאִישׁ נָבוּב יִלָּבֵב". וּכְתִיב: (שמות כ״ז:ח׳) "נְבוּב לֻחֹת", וּמְתַרְגְּמִינַן: "חֲלִיל לוּחִין". אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הָרְגִיל בַּיַּיִן אֲפִלּוּ לִבּוֹ אָטוּם כִּבְתוּלָה, יַיִן מְפַקְּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ט׳:י״ז) "וְתִירוֹשׁ יְנוֹבֵב בְּתָלוֹת".

תָּנוּ רַבָּנָן: מַדְבִּיק אָדָם תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים כְּאֶחָד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תּוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, נְבִיאִים בִּפְנֵי עַצְמָן וּכְתוּבִים בִּפְנֵי עַצְמָן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאָמַר רַב יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּבַיְתוּס בֶּן זוֹנִין שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁמוֹנָה נְבִיאִים מְדַבְּקִין כְּאֶחָד, עַל פְּנֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא הָיוּ לוֹ אֶלָּא אֶחָד אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אָמַר רַבִּי: מַעֲשֶׂה וְהֵבִיאוּ לְפָנֵינוּ תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים מְדַבְּקִין כְּאֶחָד, וְהִכְשַׁרְנוּם.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין עוֹשִׂין סֵפֶר תּוֹרָה, לֹא אָרְכּוֹ יוֹתֵר עַל הֶקֵּפּוֹ, וְלֹא הֶקֵּפּוֹ יוֹתֵר עַל אָרְכּוֹ. שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי: שִׁעוּר סֵפֶר תּוֹרָה בְּכַמָּה? אָמַר לָהֶם: בְּגִוְיל, שִׁשָּׁה, בְּקֻלָּף בְּכַמָּה? אֵינִי יוֹדֵעַ. רַב הוּנָא כָּתַב שִׁבְעִין סִפְרֵי דְּאוֹרַיְתָא, וְלָא אִתְרְמִי לֵיהּ אֶלָּא חַד. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב כָּתַב חַד אַמַּשְׁכָּא דְּעֶגְלֵי וְאִיתְרְמִי לֵיהּ. יְהָבוּ בֵּיהּ רַבָּנָן עֵינַיְיהוּ וְנָח נַפְשֵׁיהּ. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב הַמְנוּנָא: כָּתַב רַב אַמִּי אַרְבַּע מֵאוֹת סִפְרֵי תּוֹרָה? אָמַר לֵיהּ: דִּילְמָא (דברים ל״ג:ד׳) "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה" כְּתַב? אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבִּי זֵירָא: נָטַע רַבִּי יַנַּאי אַרְבַּע מֵאוֹת כְּרָמֵי? אָמַר לֵיהּ: דִּילְמָא שְׁתִּים כְּנֶגֶד שְׁתִּים וְאַחַת יוֹצֵא זָנָב.

כב (תַּנְיָא) [מֵיתִיבִי], אָרוֹן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, אַמָּתַיִם וְחֵצִי אָרְכּוֹ, וְאַמָּה וְחֵצִי רָחְבּוֹ, וְאַמָּה וְחֵצִי קוֹמָתוֹ, בָּאַמָּה (של) [בַּת] שִׁשָּׁה טְפָחִים. וְהַלּוּחוֹת, אָרְכָּן שִׁשָּׁה, וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה, וְעָבְיָן שִׁלְשָׁה, וּמַנָּחוֹת [כְּנֶגֶד] (ל)אָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן. וְכַמָּה לוּחוֹת אוֹכְלוֹת בָּאָרוֹן? שְׁנֵים־עָשָׂר טְפָחִים, נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם שִׁלְשָׁה טְפָחִים, צֵא מֵהֶם טֶפַח, מָחֳצָה לְכֹתֶל זֶה וּמָחֳצָה לְכֹתֶל זֶה, נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם שְׁנֵי טְפָחִים שֶׁבָּהֶם סֵפֶר תּוֹרָה מֻנָּח, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ח׳:ט׳) "אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב". מַאי "אֵין בָּאָרוֹן רַק"? "מִעוּט אַחַר מִעוּט! וְאֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת, סֵפֶר תּוֹרָה הַמֻּנָּח (שם) [בָּאָרוֹן]. פִּרְנַסְתָּ אָרוֹן לְאָרְכּוֹ, צֵא וּפַרְנֵס אָרוֹן לְרָחְבּוֹ. כַּמָּה לוּחוֹת אוֹכְלוֹת בָּאָרוֹן? שִׁשָּׁה טְפָחִים, נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם שִׁלְשָׁה טְפָחִים, צֵא מֵהֶם טֶפַח, מָחֳצָה לְכֹתֶל זֶה, וּמָחֳצָה לְכֹתֶל זֶה, נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם שְׁנֵי טְפָחִים, שֶׁלֹּא יְהֵא סֵפֶר תּוֹרָה נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּשֶׁהוּא דָּחוּק, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים, וְהַלּוּחוֹת, אָרְכָּן שִׁשָּׁה וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה, וְעָבְיָן שִׁלְשָׁה, מֻנָּחוֹת

בְּאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן. כַּמָּה לוּחוֹת אוֹכְלוֹת בָּאָרוֹן? שְׁנֵים־עָשָׂר טְפָחִים. נִשְׁתַּיֵּר שָׁם חֲצִי טֶפַח, אֶצְבַּע לְכֹתֶל זֶה וְאֶצְבַּע לְכֹתֶל זֶה. פִּרְנַסְתָּ אָרוֹן לְאָרְכּוֹ, צֵא וּפַרְנֵס [אָרוֹן] לְרָחְבּוֹ, כַּמָּה לוּחוֹת (אוכלות) [אוֹגְדוֹת] בָּאָרוֹן? שִׁשָּׁה טְפָחִים, נִשְׁתַּיֵּר שָׁם טֶפַח וּמֶחֱצָה. צֵא מֵהֶן חֲצִי טֶפַח, אֶצְבַּע וּמֶחֱצָה לְכֹתֶל זֶה וְאֶצְבַּע וּמֶחֱצָה לְכֹתֶל זֶה, נִשְׁתַּיֵּר שָׁם טֶפַח, שֶׁשָּׁם עַמּוּדִים עוֹמְדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"ה ג) "אַפְרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן". (וכתיב:) (שם) "עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף" וְגוֹ'. וְאַרְגָּז שֶׁשִּׁגְּרוּ [בוֹ] פְּלִשְׁתִּים דּוֹרוֹן לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מָנַח (שם) בְּצִדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ו׳:ח׳) "וְאֵת כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֲשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם, תְּשִׂימוּ בָּאַרְגַּז מִצִּדּוֹ" וְגוֹ'). וְעָלָיו סֵפֶר תּוֹרָה מָנַח, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״א:כ״ו) "לָקוֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה] וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה'", מִצִּדּוֹ מָנַח וְלֹא בְּתוֹכוֹ. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אֵין בָּאָרוֹן רַק"? לְרַבּוֹת שִׁבְרֵי לוּחוֹת, שֶׁמֻּנָּחוֹת בָּאָרוֹן. [וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ, סֵפֶר תּוֹרָה הֶקֵּפוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים, מִכְּדֵי, כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּהֶקֵּפוֹ שִׁלְשָׁה טְפָחִים, יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טֶפַח, וְכֵיוָן דְּלֶאֱמְצָעִיתוֹ נִגְלָל, נָפִישׁ לֵיהּ מִתְּרֵי טְפָחָא רַוְחָא דְּבֵינֵי בֵינֵי, בִּתְרֵי פּוּשְׁכֵי הֵיכִי יָתִיב? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: סֵפֶר עֶזְרָא, לְתַחְלָתוֹ הוּא נִגְלָל. וְאַבַּתִּי תְּרֵי בִּתְרֵי הֵיכִי יָתִיב? אָמַר רַב אַשִׁי: דְּכָרִיךְ בֵּיהּ פּוּרְתָּא וְכָרְכֵיהּ לְעֵיל. וְרַבִּי יְהוּדָה, מִקַּמֵּי דְּלֵיתֵי אַרְגָּז, סֵפֶר תּוֹרָה הֵיכִי הֲוָה יָתִיב? דַּפָּא הֲוָה נָפִיק מִינֵיהּ, וְיָתִיב עִילּוּיֵהּ סֵפֶר תּוֹרָה. וְרַבִּי מֵאִיר, הַאי "מִצַּד אָרוֹן" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ דְּמַתְנַח לֵיהּ מִצַּד, וְלָא מַתְנַח בֵּינֵי לוּחֵי, וּלְעוֹלָם בְּגַוֵּיהּ מִן הַצַּד. וְרַבִּי מֵאִיר, עַמּוּדִים הֵיכָא הֲווּ קַיְימֵי? מִבְּרַאי. וְרַבִּי מֵאִיר, שִׁבְרֵי לוּחוֹת דְּמֻנָּחִים בָּאָרוֹן, מְנָן לָן? נַפָּקָא לֵיהּ] (מנא לן) מִדְּרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: מַאי דִּכְתִיב: (שמואל ב ו׳:ב׳) "אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם, שֵׁם ה' צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו". מְלַמֵּד, שֶׁלּוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים בָּאָרוֹן. וְאִידָךְ, הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מְלַמֵּד, שֶׁהַשֵּׁם וְכָל כִּנּוּיָיו מֻנָּחִים בָּאָרוֹן. וְאִידָךְ נַמִּי, מִבָּעֵי לֵיהּ לְהָכִי? אֵין הָכִי נַמִּי, אֶלָּא שִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים בָּאָרוֹן, מְנָא לָן? נַפָּקָא לֵיהּ מִדְּתָנֵי רַב יוֹסֵף, דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: (דברים י׳:ב׳) "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ, וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן", מְלַמֵּד, שֶׁהַלּוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים בָּאָרוֹן. וְאִידָךְ? הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ.

כג תָּנוּ רַבָּנָן: סִדְרָן שֶׁל נְבִיאִים; יְהוֹשֻׁעַ, שׁוֹפְטִים, שְׁמוּאֵל, מְלָכִים, יִרְמְיָה, יְחֶזְקֵאל, יְשַׁעְיָה, וּשְׁנֵים־עָשָׂר. מִכְּדֵי, הוֹשֵׁעַ קָדִים, דִּכְתִיב: (הושע א׳:ב׳) "תְּחִלַּת דִּבֶּר ה' בְּהוֹשֵׁעַ", וְכִי עִם הוֹשֵׁעַ דִּבֶּר תְּחִלָּה, וַהֲלֹא מִמֹּשֶׁה וְעַד הוֹשֵׁעַ כַּמָּה נְבִיאִים הָיוּ? וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁהָיָה תְּחִלָּה לְאַרְבָּעָה נְבִיאִים שֶׁנִּתְנַבְּאוּ בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק, וְאֵלּוּ הֵם: הוֹשֵׁעַ, יְשַׁעְיָה, עָמוֹס וּמִיכָה. וְלִיקְדְּמֵיהּ לְהוֹשֵׁעַ בְּרֵישָׁא! כֵּיוָן דִּכְתִיב נְבוּאָתֵיהּ גַּבֵּי חַגַּי, זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי,

(ואינהו) [וְחַגַּי, זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי], סוֹף נְבִיאִים הֲווּ, חָשִׁיב לֵיהּ בַּהֲדַיְיהוּ. וְלִכְתְּבֵיהּ לְחוּדֵיהּ, וְלִקְדְּמֵיהּ? אַיְדֵי דְּזוּטָר, מִירְכַּס. מִכְּדֵי, יְשַׁעְיָה קָדִים לְיִרְמְיָה [וִיחֶזְקֵאל], לִקְדִים לִישַׁעְיָה בְּרֵישָׁא? כֵּיוָן דִּמְלָכִים סֵיפֵיהּ חֻרְבָּנָא, וְיִרְמְיָה כּוּלֵיהּ חֻרְבָּנָא, וִיחֶזְקֵאל רֵישֵׁיהּ חֻרְבָּנָא וְסֵיפֵיהּ נֶחָמָתָא. וְישַׁעְיָה כּוּלֵיהּ נֶחָמָתָא, סַמְכִינַן חוּרְבָּנָא לְחוּרְבָּנָא, וְנֶחָמָתָא לְנֶחָמָתָא.

כד (תָּנוּ רַבָּנָן): סִדְרָן שֶׁל כְּתוּבִים: רוּת [וְסֵפֶר] תְּהִלִּים, אִיּוֹב, מִשְׁלֵי, קֹהֶלֶת, שִׁיר־ הַשִּׁירִים, קִינוֹת, דָּנִיֵּאל וּמְגִלַּת־אֶסְתֵּר, עֶזְרָא וְדִבְרֵי־ הַיָּמִים. וּלְמַאן דְּאָמַר: אִיּוֹב בִּימֵי מֹשֶׁה הָיָה, לִיקְדְּמֵיהּ לְאִיּוֹב בְּרֵישָׁא! אַתְחוּלֵי פּוּרְעָנוּתָא לָא מַתְחִלִינַן. רוּת, נַמִּי פּוּרְעָנוּתָא הֲוָה? פּוּרְעָנוּתָא דְּאִית לֵיהּ אַחֲרִית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְמָה נִקְרָא שְׁמָהּ 'רוּת'? שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד, שֶׁרָוְיָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשִׁירוֹת וּבְתוּשְׁבָּחוֹת. וּמִי כְּתָבָן? מֹשֶׁה כְּתַב סִפְרוֹ וּפָרָשַׁת בִּלְעָם וְאִיּוֹב. וִיהוֹשֻׁעַ כָּתַב סִפְרוֹ וּשְׁמוֹנָה פְּסוּקִים שֶׁבַּתּוֹרָה. שְׁמוּאֵל כָּתַב סִפְרוֹ וְסֵפֶר שׁוֹפְטִים וְרוּת. דָּוִד כָּתַב סֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי עֲשָׂרָה זְקֵנִים: עַל יְדֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְעַל יְדֵי מַלְכִּי־צֶדֶק, וְעַל יְדֵי אַבְרָהָם וְעַל יְדֵי מֹשֶׁה, וְעַל יְדֵי הֵימָן, וְעַל יְדֵי יְדוּתוּן, וְעַל יְדֵי אָסָף, וְעַל יְדֵי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי קֹרַח. יִרְמְיָה כָּתַב סִפְרוֹ וְסֵפֶר מְלָכִים וְקִינוֹת. חִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ כָּתְבוּ יְשַׁעְיָה, מִשְׁלֵי וְשִׁיר־ הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת. אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה כָּתְבוּ יְחֶזְקֵאל, תְּרֵי־עָשָׂר, דָּנִיֵּאל וּמְגִלַּת־אֶסְתֵּר. עֶזְרָא כָּתַב סִפְרוֹ וְיַחַס שֶׁל דִּבְרֵי הַיָּמִים עַד לוֹ. מְסַיְּעַ לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לֹא עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל עַד שֶׁיִּחֵס עַצְמוֹ וְעָלָה. וּמַאן אַסְקֵיהּ? נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה.

כה אָמַר מַר: יְהוֹשֻׁעַ כָּתַב סִפְרוֹ וּשְׁמוֹנָה פְּסוּקִים שֶׁבַּתּוֹרָה. תַּנְיָא כְּמַאן דְּאָמַר: שְׁמוֹנָה פְּסוּקִים שֶׁבַּתּוֹרָה, יְהוֹשֻׁעַ כְּתָבָן, דְּתַנְיָא: (דברים ל״ד:ה׳) "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה'". אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מֵת וְכָתַב: "וַיָּמָת [שָׁם מֹשֶׁה]"? אֶלָּא, עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאֵילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי נְחֶמְיָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֶפְשָׁר סֵפֶר תּוֹרָה חָסֵר אוֹת אַחַת, וּכְתִיב: (דברים ל״א:כ״ו) "לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה", אֶלָּא, עַד כָּאן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר, וּמֹשֶׁה אוֹמֵר וְכוֹתֵב, מִכָּאן וְאֵילָךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדֶמַע, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן: (ירמיהו ל״ו:י״ח) "וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּתֵב עַל הַסֵּפֶר בַּדְיו"? כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר אַבָּא, אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: שְׁמוֹנָה פְּסוּקִים שֶׁבַּתּוֹרָה, יְחִיד קוֹרֵא אוֹתָן, נַיְמָא: [רַבִּי יְהוּדָה הִיא וְ]דְלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן, הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנִי אִישְׁתַּנִי. יְהוֹשֻׁעַ כָּתַב סִפְרוֹ, וְהָכְתִיב: (יהושע כ״ד:ל״ג) "וַיָּמֹת יְהוֹשֻׁעַ" וְגוֹ'? דְּאַסְקֵיהּ אֶלְעָזָר. וְהָכְתִיב: (שם) "וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן מֵת", דְּאַסְקֵיהּ פִּינְחָס. שְׁמוּאֵל כָּתַב סִפְרוֹ? וְהָכְתִיב: (שמואל א כ״ח:ג׳) "וּשְׁמוּאֵל מֵת", דְּאַסְקֵיהּ גָּד הַחוֹזֶה וְנָתָן הַנָּבִיא. דָּוִד כָּתַב (ספרו) [סֵפֶר תְּהִלִּים] עַל יְדֵי

עֲשָׂרָה זְקֵנִים. וְלִיחְשׁוֹב נַמִּי אֵיתָן הָאֶזְרָחִי? אָמַר רַב: אֵיתָן הָאֶזְרָחִי זֶה הוּא אַבְרָהָם. כְּתִיב הָכָא: (תהלים פט) 'אֵיתָן הָאֶזְרָחִי', וּכְתִיב הָתָם: (ישעיהו מ"א:ב') "מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ". (ואימא יעקב? דכתיב ביה: (בראשית ל"ב:ל"ב) "ויזרח לו השמש", ההוא מיבעי ליה: שמש שבאה בעבורו, זרחה בעבורו.) קָא חָשִׁיב מֹשֶׁה וְקָא חָשִׁיב הֵימָן, וְהָאָמַר רַב: הֵימָן זֶה מֹשֶׁה. כְּתִיב הָכָא 'הֵימָן', וּכְתִיב הָתָם: (במדבר י"ב:ז') "בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא". תְּרֵי הֵימָן הֲווּ. מֹשֶׁה כְּתַב סִפְרוֹ וּפָרָשַׁת בִּלְעָם וְאִיּוֹב. מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי לֵוִי בַּר לַחְמָא, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר לַחְמָא: אִיּוֹב בִּימֵי מֹשֶׁה הָיָה, כְּתִיב הָכָא: (איוב י"ט:כ"ג) "מִי יִתֵּן אֲפוֹ וְיִכָּתְבוּן מִלָּי", וּכְתִיב הָתָם: (שמות ל"ג:ט"ז) "וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵיפוֹא". וְאֵימָא בִּימֵי יִצְחָק? דִּכְתִיב בֵּיהּ: (בראשית כ"ז:ל"ג) "מִי אֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד". וְאֵימָא בִּימֵי יַעֲקֹב? דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שם מג) "אִם כֵּן אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ". וְאֵימָא [בִּימֵי] יוֹסֵף? דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שם לז) "אֵיפֹה הֵם רֹעִים". לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: (איוב י"ט:כ"ג) "מִי יִתֵּן בַּסֵּפֶר וְיֻחָקוּ". וּמֹשֶׁה [הוּא דְּ]אִיקְרִי 'מְחוֹקֵק' דִּכְתִיב: (דברים ל"ג:כ"א) "וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן". רָבָא אָמַר: אִיּוֹב בִּימֵי מְרַגְּלִים הָיָה, כְּתִיב הָכָא: (איוב א':א') "אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוּץ, אִיּוֹב שְׁמוֹ". וּכְתִיב הָתָם: (במדבר י"ג:כ') "הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ", מִי דָּמֵי, הָתָם 'עֵץ', הָכָא 'עוּץ'? הָכִי קָאָמַר (אמר) [לְהוֹ] מֹשֶׁה (למרגלים ראו אם) [לְיִשְׂרָאֵל]: יֶשְׁנוֹ לְאוֹתוֹ אָדָם שֶׁשִּׁנּוֹתָיו אֲרֻכּוֹת כְּעֵץ, וּמַגִּין עַל דּוֹרוֹ כְּעֵץ?

כו יָתִיב הַהוּא מָרַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, וְיָתִיב וְקָאָמַר: אִיּוֹב לֹא הָיָה וְלֹא נִבְרָא, אֶלָּא מָשָׁל הָיָה. אָמַר לֵיהּ: עָלֶיךָ אָמַר קְרָא: (איוב א':א') "אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ". (אמר ליה) אֶלָּא מֵעַתָּה: (שמואל ב י"ב:ג') "וְלָרָשׁ אֵין כֹּל, כִּי אִם כִּבְשָׂה אַחַת קְטַנָּה" וְגוֹ'. מִי הֲוָה? אֶלָּא מָשָׁל בְּעָלְמָא הוּא, הָכָא נַמִּי מָשָׁל בְּעָלְמָא. (אמר ליה) אִם כֵּן, שְׁמוֹ וְשֵׁם עִירוֹ לָמָּה? (ליה?) רַבִּי יוֹנָתָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תַּרְוַויְהוּ: אִיּוֹב מֵעוֹלֵי גּוֹלָה הָיָה, (ומדרשו) [וּבֵית מִדְרָשׁוֹ] בְּטֶבֶרְיָה הָיָה. מֵיתִיבִי: יְמֵי שְׁנוֹתָיו שֶׁל אִיּוֹב, מִשָּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם וְעַד שָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ. אֵימָא: כְּמִשָּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ וְעַד שָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ. מֵיתִיבִי: שִׁבְעָה נְבִיאִים נִתְנַבְּאוּ לַגּוֹיִים וְאֵלּוּ הֵן: בִּלְעָם וְאָבִיו, וְאִיּוֹב וְאֶלִיפַז הַתֵּימָנִי וּבִלְדָּד הַשּׁוּחִי וְצוֹפַר הַנַּעֲמָתִי וֶאֱלִיהוּא בֶּן בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי. [אָמַר לֵיהּ]: וְלִיטַעֲמִיךְ, אֱלִיהוּא בֶּן בַּרַכְאֵל, (הבוזי הכא נמי) דִּלְאו מִישְׂרָאֵל הֲוָה? [וְהָא כְּתִיב: "מִמִּשְׁפַּחַת רָם"], אֶלָּא אִיתְנַבּוּיֵי אִיתְנַבִּי לַגּוֹיִם, הָכָא נַמִּי אִיּוֹב אִיתְנַבּוּי אִיתְנַבִּי לַגּוֹיִם. אַטּוּ כּוּלְּהוּ נְבִיאֵי, מִי לָא אִיתְנַבִּיאוּ לַגּוֹיִים? כּוּלְּהוּ נְבִיאֵי, עִקָּר נְבִיאוּתַיְהוּ בְּיִשְׂרָאֵל, הָנֵי, עִקָּר נְבִיאוּתַיְהוּ בַּגּוֹיִים. מֵיתִיבִי: חָסִיד הָיָה בַּגּוֹיִים וְאִיּוֹב שְׁמוֹ, וְלֹא בָּא לָעוֹלָם אֶלָּא כְּדֵי לְקַבֵּל שְׂכָרוֹ. (באו) [הֲבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] עָלָיו יִסּוּרִין, הִתְחִיל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף, כָּפַל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ

בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי לְטָרְדוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא. תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִיּוֹב בִּימֵי שְׁפוֹט הַשּׁוֹפְטִים הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ"ז:י"ב-י"ג) "הֵן אַתֶּם כֻּלְּכֶם חֲזִיתֶם וְלָמָּה זֶּה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ", אֵי זֶהוּ דּוֹר שֶׁכֻּלּוֹ הֶבֶל? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל שְׁפוֹט הַשּׁוֹפְטִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: אִיּוֹב בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מב) "וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים יָפוֹת כִּבְנוֹת אִיּוֹב בְּכָל הָאָרֶץ", אֵיזוֹ דּוֹר שֶׁנִּתְבַּקְשׁוּ נָשִׁים יָפוֹת? הֱוֵי אוֹמֵר זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ. וְאֵימָא: בִּימֵי דָּוִד, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (מלכים א א':ג') "וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה". הָתָם: (שם) "בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל", הָכָא "בְּכָל הָאָרֶץ". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אִיּוֹב בִּימֵי מַלְכַּת־שְׁבָא הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב א':ט"ו) "וַתִּפֹּל שְׁבָא וַתִּקָּחֵם". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִיּוֹב בִּימֵי כַּשְׁדִּים הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כַּשְׂדִּים שָׂמוּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אִיּוֹב בִּימֵי יַעֲקֹב הָיָה, וְדִינָה בַּת יַעֲקֹב נָשָׂא, כְּתִיב הָכָא: (שם ב) "כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי", וּכְתִיב הָתָם: (בראשית ל"ד:ז') "כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל". וְכוּלְּהוּ תַּנָּאֵי סְבִירָא לְהוּ, דְּאִיּוֹב מִיִּשְׂרָאֵל הֲוָה, לְבַר מִיֵּשׁ אוֹמְרִים. דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ מֵהַגּוֹיִים הֲוָה, בָּתַר דְּשָׁכִיב מַשֶּׁה מִי שָׁרְתָה שְׁכִינָה עַל הַגּוֹיִים? וְהָא אָמַר מַר: בִּקֵּשׁ מַשֶּׁה שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עַל הַגּוֹיִם, וְנִתַּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל"ג:ט"ז) "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ".

כז אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דּוֹרוֹ שֶׁל אִיּוֹב שְׁטוּף בְּזִמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ"ז:י"ב) "הֵן אַתֶּם כֻּלְּכֶם חֲזִיתֶם, וְלָמָּה זֶּה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ". וּכְתִיב: (ש"ה ז) "שׁוּבִי שׁוּבִי [הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי] וְנֶחֱזֶה בָּךְ". אֵימָא בִּנְבוּאָה? דִּכְתִיב: (ישעיהו א':א') "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ", אִם כֵּן "לָמָּה זֶּה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ" (אַמַּאי) [וְלָמָּה לִי?]. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (רות א':א') "וַיְהִי בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים"? דּוֹר שֶׁשּׁוֹפֵט אֶת שׁוֹפְטָיו. אָמַר לוֹ: טֹל קֵיסָם מִבֵּין (שיניך) [עֵינֶיךָ], אָמַר לוֹ: טֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ. אָמַר לוֹ: (ישעיהו א':כ"ב) "כַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִיגִים". אָמַר לוֹ: (שם) "סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הָאוֹמֵר: מַלְכַּת שְׁבָא "אִשָּׁה הָיְתָה", אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. מַאי 'מַלְכַּת־שְׁבָא'? 'מַלְכוּתָא־דְּשִׁבְעָא'. (איוב א':ו') "וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה', וַיָּבוֹא גַּם הַשָּׂטָן בְּתוֹכָם וגו', וַיֹּאמֶר ה' אֶת הַשָּׂטָן: מֵאַיִן תָּבֹא? וגו' מִשּׁוּט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ". אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שַׁטְתִּי בְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְלֹא מָצָאתִי נֶאֱמָן כְּאַבְרָהָם עַבְדֶּךָ, שֶׁאָמַרְתָּ לוֹ: (בראשית י"ג:י"ז) "קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה" (ובשעה) [אֲפִלּוּ הָכִי, בְּשָׁעָה] שֶׁבִּקֵּשׁ לְקַבֵּר אֶת שָׂרָה, לֹא מָצָא מָקוֹם לְקִבּוּרָה, עַד שֶׁקָּנָה בְּאַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף, וְלֹא הִרְהֵר אַחַר מִדּוֹתֶיךָ. (איוב א':ח') "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן: הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ (עַל) עַבְדִּי אִיּוֹב, כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ, אִישׁ תָּם וְיָשָׁר" וגו'. מַאי "וְסָר מֵרָע"? אָמַר (רבה) [רַבִּי אַבָּא] בַּר שְׁמוּאֵל: אִיּוֹב, וַתְּרָן בְּמָמוֹנוֹ הָיָה, מְנַהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָדָם נוֹתֵן חֲצִי פְּרוּטָה לְחֶנְוָנִי, וְאִיּוֹב וִתְּרָהּ מִשֶּׁלּוֹ.

כח אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּדוֹל שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִיּוֹב מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם, דְּאִלּוּ בְּאַבְרָהָם כְּתִיב: (בראשית כ"ב:י"ב) "כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה". וְאִלּוּ בְּאִיּוֹב כְּתִיב: (איוב א':ח'-ט') "אִישׁ תָּם וְיָשָׁר, יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע". (שם) "וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת ה' וַיֹּאמַר: הַחִנָּם יָרֵא אִיּוֹב אֱלֹהִים, הֲלֹא אַתָּה שַׂכְתָּ בַּעֲדוֹ, וּבְעַד בֵּיתוֹ, וּבְעַד כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִסָּבִיב, מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ, וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ". מַאי "מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ"? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: כָּל הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב מִתְבָּרֵךְ. מַאי "וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ"? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מִקְנֵהוּ שֶׁל אִיּוֹב פָּרַץ גְּדֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם; מְנָהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם, זְאֵבִים הוֹרְגִים אֶת הָעִזִּים, וּמִקְנֵהוּ שֶׁל אִיּוֹב, הָעִזִּים הוֹרְגִים אֶת הַזְּאֵבִים. (שם) "וְאוּלָם שְׁלַח נָא יָדְךָ וְגוֹ', וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן: הִנֵּה כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיָדֶךָ, רַק אֵלָיו אַל תִּשְׁלַח יָדֶךָ וְגוֹ', וַיְהִי הַיּוֹם וּבָנָיו וּבְנֹתָיו אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר, וּמַלְאָךְ בָּא אֶל אִיּוֹב, וַיֹּאמַר: הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת, וְהָאֲתֹנוֹת רֹעוֹת עַל יְדֵיהֶם". מַאי "הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת וְהָאֲתֹנוֹת רֹעוֹת עַל יְדֵיהֶם"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְלַמֵּד שֶׁהִטְעִימוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאִיּוֹב מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא. (שנאמר ונגש חורש בקוצר גירסת הילקוט.)

כט "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן: הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ [אֶל] (עַל) עַבְדִּי אִיּוֹב וְגוֹ', וַתְּסִיתֵנִי בּוֹ לְבַלְּעוֹ חִנָּם" (איוב ב':ג'). אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב, אִי־אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ, (כביכול) כְּאָדָם שֶׁמַּסִּיתִין אוֹתוֹ וְנִסָּת. [בְּמַתְנִיתָא] תָּנָא: יוֹרֵד (ומסית) [וּמַתְעֶה], עוֹלֶה (ומשטין) [וּמַרְגִּיז], נוֹטֵל רְשׁוּת וְנוֹטֵל נְשָׁמָה. (שם) "וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת ה' וַיֹּאמַר: עוֹר בְּעַד עוֹר" וְגוֹ'. וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן: וְגוֹ' אַךְ אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: קְשֵׁה צַעֲרוֹ שֶׁל שָׂטָן יוֹתֵר מִשֶּׁל אִיּוֹב, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאוֹמֵר לְעַבְדּוֹ: שְׁבֹר אֶת הֶחָבִית וּשְׁמֹר אֶת יֵינָהּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: הוּא שָׂטָן, הוּא יֵצֶר־הָרָע, הוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת. הוּא שָׂטָן, דִּכְתִיב: (שם) "וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן". הוּא יֵצֶר הָרַע, דִּכְתִיב: (שם) "רַק אֵלָיו אַל תִּשְׁלַח יָדֶךָ". וּכְתִיב הָתָם: (בראשית ו':ה') "רַק רַע כָּל הַיּוֹם". הוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת, דִּכְתִיב: "אַךְ אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר". אַלְמָא, בֵּיהּ קַיְמָא מִלְּתָא.

ל אָמַר רַבִּי לֵוִי: שָׂטָן וּפְנִינָה, לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּנוּ. שָׂטָן, [כֵּיוָן] דְּחַזְיֵיהּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּקָא נָטֵה [דַּעְתֵּיהּ] בְּתַר אִיּוֹב, אָמַר (דלמא) חַס־וְשָׁלוֹם מְנַשְּׁיָא לֵיהּ לְרַחֲמוּתֵיהּ דְּאַבְרָהָם. פְּנִינָה, דִּכְתִיב: (שמואל א א':ו') "וְכַעַסַּתָּהּ צָרָתָהּ גַּם כַּעַס בַּעֲבוּר הַרְעִמָהּ". דְּרִשָׁהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב בְּפַפְּוּנְיָא, וְאָתָא שָׂטָן וְנַשְּׁקֵיהּ אַכַּרְעֵיהּ. (איוב א':כ"א-כ"ב) "בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב בִּשְׂפָתָיו", אָמַר רָבָא: בִּשְׂפָתָיו לֹא חָטָא, (אבל) בְּלִבּוֹ חָטָא. [מַאי קְאָמַר]? (איוב ט':כ"ד) "אֶרֶץ נִתְּנָה בְיַד רָשָׁע" וְגוֹ'. אָמַר רָבָא: בִּקֵּשׁ אִיּוֹב לַהֲפֹךְ קְעָרָה עַל פִּיהָ. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: לֹא דִּבֵּר אִיּוֹב אֶלָּא כְּנֶגֶד הַשָּׂטָן. כְּתַנָּאֵי: "אֶרֶץ נִתְּנָה בְיַד רָשָׁע", רַבִּי אֱלִיעֶזֶר

אוֹמֵר: בְּקֵשׁ אִיּוֹב לַהֲפֹךְ קְעָרָה עַל פִּיהָ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא דִבֵּר אִיּוֹב אֶלָּא (כנגד) [כְּלַפֵּי] שָׂטָן.

לֹא "עַל דַּעְתְּךָ כִּי לֹא אֶרְשָׁע. וְאֵין מְיַדֶּךָ מַצִּיל". (שם י) אָמַר רָבָא: בְּקֵשׁ אִיּוֹב לִפְטֹר אֶת [כָּל] הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִן הַדִּין, אָמַר [לְפָנָיו]: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּרָאתָ שׁוֹר, פַּרְסוֹתָיו סְדוּקוֹת. בָּרָאתָ חֲמוֹר, פַּרְסוֹתָיו קְלוּטוֹת. בָּרָאתָ גַּן־עֵדֶן, בָּרָאתָ גֵּיהִנֹּם, בָּרָאתָ צַדִּיקִים, בָּרָאתָ רְשָׁעִים, מִי מְעַכֵּב עַל יָדְךָ? וּמַאי אַהַדְּרוּ לֵיהּ חַבְרֵיהּ לְאִיּוֹב? (שם טו) "אַף אַתָּה תָּפֵר יִרְאָה, וְתִגְרַע שִׂיחָה לִפְנֵי אֵל". בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יֵצֶר הָרַע, בָּרָא לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין. דְּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (שם כט) "בִּרְכַּת אֹבֵד עָלַי תָּבֹא וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנֵן". "בִּרְכַּת אֹבֵד עָלַי תָּבֹא", [מְלַמֵּד] שֶׁהָיָה גּוֹזֵל שְׂדֵה יְתוֹמִים, וּמַשְׁבִּיחָהּ, וּמַחֲזִירָהּ לָהֶם. "וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנִין", כָּל הֵיכָא דַּהֲוָה אִיכָּא אַלְמָנָה דְּלָא [הֲוָה] נָסְבֵי לָהּ, הֲוָה [אָזִיל] שָׂדֵי שְׁמֵיהּ עֲלָהּ, [וַהֲוּ] (ו)אַתּוּ וְנָסְבֵי לָהּ. (איוב ו׳:ב׳) "לוּ שָׁקוֹל יִשָּׁקֵל כַּעְשִׂי" וְגוֹ'. אָמַר (רבא) [רב]: עַפְרָא לְפוּמֵיהּ דְּאִיּוֹב! חַבְרוּתָא כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא? (שם ט) "לֹא יֵשׁ בֵּינֵינוּ מוֹכִיחַ, יָשֶׁת יָדוֹ עַל שְׁנֵינוּ". אָמַר (רבא) [רב]: עַפְרָא לְפוּמֵיהּ דְּאִיּוֹב! כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁמּוֹכִיחַ אֶת רַבּוֹ? (שם לא) "בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינָי, וּמָה אֶתְבּוֹנָן עַל בְּתוּלָה". אָמַר רָבָא: (איוב, בלא דידיה לא מסתכל, אבל) [עַפְרָא לְפוּמֵיהּ דְּאִיּוֹב! אִיהוּ בְּאַחֲרָנִיתָא], אַבְרָהָם אָפְלוּ בְּדִידֵיהּ לָא מִסְתַּכֵּל, דִּכְתִיב: (בראשית י״ב:י״א) "הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ", מִכְּלָל, דְּמֵעִיקָּרָא לָא הֲוָה יָדַע לָהּ. (איוב ז׳:ט׳) "כָּלָה עָנָן וַיֵּלֶךְ, כֵּן יוֹרֵד שְׁאוֹל לֹא יַעֲלֶה". אָמַר (רבא) [רַבָּה]: מְלַמֵּד, שֶׁכָּפַר אִיּוֹב בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים.

לב "אֲשֶׁר בִּשְׂעָרָה יְשׁוּפֵנִי, וְהִרְבָּה פְּצָעַי חִנָּם" (שם ט). אָמַר (רבא) [רַבָּה]: אִיּוֹב, בִּסְעָרָה חֲרָף, וּבִסְעָרָה הֱשִׁיבוּהוּ. בִּסְעָרָה חֲרָף, דִּכְתִיב: "אֲשֶׁר בִּשְׂעָרָה יְשׁוּפֵנִי", אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁמָּא רוּחַ סְעָרָה עָבְרָה לְפָנֶיךָ, וְנִתְחַלֵּף לְךָ בֵּין 'אִיּוֹב' לְ'אוֹיֵב'? בִּסְעָרָה הֱשִׁיבוּהוּ, דִּכְתִיב: (שם לח) "וַיַּעַן ה' אֶת אִיּוֹב מִן הַסְּעָרָה וַיֹּאמַר וְגוֹ', אֱזָר נָא כְגֶבֶר חָלָצֶיךָ, וְאֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי". אָמַר לֵיהּ: הַרְבֵּה נִימִין בָּרָאתִי (בראשו של אדם) [בָּאָדָם], וְכָל (אחד ואחד) [נִימָא וְנִימָא] בָּרָאתִי לָהּ גֶּמָּא בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁתַּיִם יוֹנְקוֹת בְּגֶמָּא אַחַת, שֶׁאִלְמְלֵא שְׁתַּיִם יוֹנְקוֹת בְּגֶמָּא אַחַת, מַחֲשִׁיכוֹת מְאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. בֵּין גֶּמָּא לְגֶמָּא לֹא נִתְחַלֵּף לִי, בֵּין אִיּוֹב לְאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי?! (איוב ל״ח:כ״ה) "מִי פִלַּג לַשֶּׁטֶף תְּעָלָה" [וְגוֹ']. הַרְבֵּה טִפִּין בָּרָאתִי בֶּעָבִים, וְכָל טִפָּה וְטִפָּה בָּרָאתִי לָהּ דְּפוּס בִּפְנֵי עַצְמָהּ, [כְּדֵי] שֶׁלֹּא יְהוּ (שתים בדפוס) [שְׁתֵּי טִפִּין יוֹצְאוֹת מִדְּפוּס] אֶחָד, שֶׁאִלְמְלֵא (שתים בדפוס) [שְׁתֵּי טִפִּין יוֹצְאוֹת מִדְּפוּס] אֶחָד, מְטַשְׁטְשׁוֹת אֶת הָאָרֶץ וְאֵינָהּ (עושה) [מוֹצִיאָה] פֵּרוֹת. בֵּין טִפָּה לְטִפָּה לֹא נִתְחַלֵּף לִי, בֵּין אִיּוֹב לְאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי? וּמַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי 'תְּעָלָה' לִישָׁנָא דְּדְפוּס הוּא? אָמַר רַבָּה בַּר (עולא) [שִׁילָא]: דִּכְתִיב: (מלכים א י״ח:ל״ב) "וַיַּעַשׂ תְּעָלָה

כְּבֵית סָאתַיִם זֶרַע". (איוב ל"ח:כ"ה) "וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קֹלוֹת", הַרְבֵּה קוֹלוֹת בָּרָאתִי בָּעֲבִים, וְכָל קוֹל וְקוֹל בָּרָאתִי לוֹ שְׁבִיל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, [כְּדֵי] שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנֵי קוֹלוֹת יוֹצְאוֹת מִשְּׁבִיל אֶחָד, (שאם יהיו) שֶׁאֹלְמָלֵי] שְׁנֵי קוֹלוֹת יוֹצְאִין מִשְּׁבִיל אֶחָד מַחֲרִיבִין אֶת כָּל הָעוֹלָם. בֵּין קוֹל לְקוֹל לֹא נִתְחַלֵּף לִי, בֵּין אִיּוֹב לְאוֹיֵב, נִתְחַלֵּף לִי? (שם לט) הֲיָדַעְתָּ עֵת לֶדֶת יַעֲלֵי סָלַע, חֹלֶל אַיָּלוֹת תִּשְׁמֹר". יְעֵלָה זוֹ, אַכְזְרִית עַל בָּנֶיהָ, וּבְשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לָלֶדֶת, עוֹלָה לְרֹאשׁ הָהָר, כְּדֵי (שתפול ממנו ותמות) [שֶׁיִּפֹּל מִמֶּנָּה וְיָמוּת], וַאֲנִי מַזְמִין לָהּ נֶשֶׁר שֶׁמְּקַבְּלוֹ בִּכְנָפֶיהָ, וּמַנִּיחוֹ לְפָנֶיהָ, (ואינו מקדים ואינו מאחר אפילו רגע אחד, שאם מאחר אפילו רגע אחד, מיד מתה.) [וְאֹלְמָלֵי מַקְדִּים רֶגַע אֶחָד, אוֹ מְתְאַחֵר רֶגַע אֶחָד, מִיָּד מֵת]. בֵּין רֶגַע לְרֶגַע לֹא נִתְחַלֵּף לִי, בֵּין אִיּוֹב לְאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי? (שם) "חֹלֶל אַיָּלוֹת תִּשְׁמֹר", אַיָּלָה זוֹ, רַחְמָהּ צַר, וּבְשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לֵילֵד, אֲנִי מַזְמִין לָהּ דְּרָקוֹן שֶׁמַּכִּישָׁהּ בְּבֵית הָרֶחֶם, וּמְתְרַפָּה וְיוֹלֶדֶת, (ואינו מקדים רגע, ואינו מאחר רגע, שאם) [וְאֹלְמָלֵי] מַקְדִּים רֶגַע אֶחָד, אוֹ מְאַחֵר רֶגַע אֶחָד, מִיָּד מֵתָה. בֵּין רֶגַע לְרֶגַע לֹא נִתְחַלֵּף לִי, בֵּין אִיּוֹב לְאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי? (שם לד) "אִיּוֹב לֹא בְדַעַת יְדַבֵּר וּדְבָרָיו לֹא בְהַשְׂכֵּיל", (וכתיב: (שם מב) "כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב".) אָמַר רָבָא: מִכָּאן שֶׁאֵין אָדָם נִתְפָּס (על) [בִּשְׁעַת] צַעֲרוֹ.

לג "וַיִּשְׁמְעוּ שְׁלֹשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב" וְגוֹ'. (איוב ב':י"א) מַאי "וַיִּוָּעֲדוּ יַחְדָּו"? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מְלַמֵּד, שֶׁנִּכְנְסוּ כֻּלָּם בְּשַׁעַר אֶחָד. וְתָנָא: בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פַּרְסָה. מָנָא הֲווּ יָדְעֵי? אִיכָּא דְּאָמְרִי: כְּלִילֵי הֲווּ לְהוּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִילָנֵי הֲווּ לְהוּ, כֵּינָן דְּכַמְשֵׁי, הֲווּ יָדְעֵי. אָמַר רָבָא: הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: אוֹ חַבְרָא כְּחַבְרֵי דְּאִיּוֹב, אוֹ מִיתוּתָא. (בראשית ו':א') "וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, [וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם]", רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רְבִיָּה בָּאָה לָעוֹלָם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לֵוִי אָמַר: מְרִיבָה בָּאָה לָעוֹלָם. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לֵוִי: לְדִידָךְ דְּאָמַרְתְּ: רְבִיָּה בָּאָה לָעוֹלָם, מִפְּנֵי מָה לֹא נִכְפְּלוּ בְּנוֹתָיו שֶׁל אִיּוֹב? אָמַר לֵיהּ: (אף על פי) [נְהִי] דְּלֹא נִכְפְּלוּ בְּשֵׁמוֹת, [אֲבָל] נִכְפְּלוּ בְּיָפְיָן, דִּכְתִיב: (איוב מ"ב:י"ג-י"ד) "וַיְהִי לוֹ שִׁבְעָנָה בָנִים וּשְׁלוֹשׁ בָּנוֹת, וַיִּקְרָא שֵׁם הָאַחַת יְמִימָה, וְשֵׁם הַשֵּׁנִית קְצִיעָה, וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית קֶרֶן־הַפּוּךְ". 'יְמִימָה', [שֶׁהָיְתָה] דּוֹמָה לְיוֹם. 'קְצִיעָה', [שֶׁהָיְתָה] רֵיחָהּ נוֹדֵף כְּקְצִיעָה. 'קֶרֶן־הַפּוּךְ', אַמְרֵי דְּבֵי רַבִּי שִׁילְא: שֶׁדּוֹמָה לְקַרְנָא דְּקָרֵשׁ. מְחָכוּ עָלָהּ בַּמַּעֲרָבָא, 'קַרְנָא דְּקָרֵשׁ', לְקוּתָא הִיא? אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: כְּכוּרְכְּמָא דְּרִישְׁקָא בְּמִינֵיהּ, כְּדִכְתִיב: (ירמיהו ד':ל') "כִּי תִקְרְעִי בַפּוּךְ עֵינַיִךְ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי, אִיתְיְלִידָא לֵיהּ בַּרְתָּא, הֲוָה קָא חָלְשָׁא דַּעְתֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ אֲבוּהָ: רְבִיָּה (נולדה לך) [בָּאָה לָעוֹלָם]. אָמַר לֵיהּ בַּר קַפָּרָא: תַּנְחוּמִין שֶׁל הֶבֶל נִחֲמֶךָּ אֲבוּהּ, דְּתַנְיָא: אִי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא זְכָרִים וּבְלֹא נְקֵבוֹת, אוֹי לוֹ

לְמִי שֶׁבָּנָיו נְקֵבוֹת, אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּנָיו זְכָרִים. אִי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא בַּסָּם וּבְלֹא בּוּרְסְקִי, אוֹי לְמִי שֶׁאֲמָנוּתוֹ בּוּרְסְקִי, אַשְׁרֵי לְמִי שֶׁאֲמָנוּתוֹ בַּסָּם.

לד "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל" (בראשית כ״ד:א׳-ב׳). מַאי 'בַּכֹּל'? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת. אֲחֵרִים*) אוֹמְרִים: בַּת הָיְתָה לְאַבְרָהָם, וּ'בַכֹּל' שְׁמָהּ. (לקמן בפרק "מי שמת", הביאו מאמר זה, ואמרו: אימור דשמעת ליה לרבי יהודה, (דאפילו) ברתא [נמי] לא חסריה רחמנא לאברהם, דעדיפא מברא מי שמעת ליה?) רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר: אַצְטַגְנִינוּת (גדולה) הָיְתָה (לו לאברהם) [בְּלִבּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ], שֶׁכָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב מַשְׁכִּימִין לְפִתְחוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: (מרגלית) [אֶבֶן] טוֹבָה הָיְתָה (לאברהם) תְּלוּיָה בְּצַוָּארוֹ [שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ], שֶׁכָּל חוֹלֶה שֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ, מִיָּד נִתְרַפֵּא. וּבְשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר [אַבְרָהָם אָבִינוּ] מִן הָעוֹלָם, נְטָלָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּתְלָאָהּ בְּגַלְגַּל חַמָּה. (והיינו) [אָמַר אַבַּיֵי: הַיְנוּ] דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: אִידְּלֵי יוֹמָא אִידְּלֵי קְצִירָא. דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא מָרַד עֵשָׂו בְּיָמָיו. דָּבָר אַחֵר: שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו. שֶׁלֹּא מָרַד עֵשָׂו בְּיָמָיו, [מְנָלַן]? דִּכְתִיב: (בראשית כ״ה:כ״ט) "וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד, וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה" וְגוֹ'. וְתָנָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם נִפְטַר אַבְרָהָם אָבִינוּ (מן העולם) וְעָשָׂה יַעֲקֹב אָבִינוּ תַּבְשִׁיל שֶׁל עֲדָשִׁים לְנַחֵם אֶת יִצְחָק אָבִיו. וּמַאי שְׁנָא עֲדָשִׁים? (אמר רבא בר מרי ו)אָמְרֵי (לה) בְּמַעֲרָבָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבָּה בַּר מָרִי: מָה עֲדָשָׁה זוֹ מְגֻלְגֶּלֶת, אַף אֲבֵלוּת מְגֻלְגֶּלֶת [וּמְחַזֶּרֶת עַל בָּאֵי עוֹלָם]. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: מָה עֲדָשָׁה זוֹ אֵין לָהּ פֶּה, אַף אָבֵל אֵין לוֹ פֶּה. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, לְנַחוּמֵי בְּבֵיעֵי.

לה שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו, מְנָא לָן? כִּי הָא דְּרַבִינָא וְרַב חָמָא בַּר (ביזנא) [בּוּזִי], הֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָה, וְקָא מְנַמְנֵם רָבָא. אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב חָמָא בַּר (ביזנא) [בּוּזִי]: וַדַּאי דְּאַמְרִיתוּ: (משמיה דרבי יוחנן:) כָּל מִיתָה (שנאמר) [שֶׁיֵּשׁ] בָּהּ גְּוִיעָה, (אינה אלא מיתה) [זוֹ הִיא מִיתָתָן] שֶׁל צַדִּיקִים? אָמַר לֵיהּ: אִין. וְהָא דּוֹר הַמַּבּוּל? (דכתיב בהו "גויעה"?) אָמַר לֵיהּ: [אָנָן], 'גְּוִיעָה' וַ'אֲסִיפָה' קָאַמְרִינָן. וְהָא יִשְׁמָעֵאל דִּכְתִיב בֵּיהּ 'גְּוִיעָה' 'וַאֲסִיפָה'? אַדְּהָכִי אִיתְעַר בְּהוּ [רבו] רָבָא, אָמַר לְהוּ: דַּרְדְּקֵי, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יִשְׁמָעֵאל עָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּחַיֵּי אָבִיו. מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (בראשית כ״ה:ט׳) "וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו". (מכדי ישמעאל קשישוְדלְמָא דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חָשִׁיב [לְהוּ]? אֶלָּא מֵעַתָּה: (שם לה) "וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו", (הכי נמי) [מַאי טַעְמָא לָא חָשִׁיב לְהוּ דֶּרֶךְ חָכְמָתָן]? אֶלָּא (שמע מינא:) מִדְּאַקְדְּמֵיהּ, אַדִּבּוּרֵי אַדְּבְּרֵיהּ (מקמיה), וּמִדְּאַדְּבְּרֵיהּ, שְׁמַע מִינָהּ: תְּשׁוּבָה עָבַד [בְּיָמָיו].

לו תְּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, הִטְעִימָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא, וְאֵלּוּ הֵם: אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב. אַבְרָהָם, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (בראשית כד) 'בַּכֹּל'. יִצְחָק, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שם כז) 'מִכֹּל'. יַעֲקֹב, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שם לג) 'כֹּל'. שְׁלֹשָׁה, לֹא שָׁלַט בָּהֶם יֵצֶר הָרַע, אֵלּוּ הֵם: אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב. דִּכְתִיב בְּהוּ: 'בַּכֹּל', 'מִכֹּל', 'כֹּל'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף דָּוִד, דִּכְתִיב: (תהילים ק"ט:כ"ב) "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי". (ותנא קמא ההוא) [וְאִידָךְ]? צַעֲרֵיהּ הוּא דְּקָא מַדְכַּר. תְּנוּ רַבָּנָן: שְׁשָׁה לֹא שָׁלַט בָּהֶם מַלְאַךְ הַמָּוֶת, אֵלּוּ הֵם: אַבְרָהָם, יִצְחָק, וְיַעֲקֹב, מֹשֶׁה, אַהֲרֹן, וּמִרְיָם. אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, דִּכְתִיב בְּהוּ: 'בַּכֹּל' 'מִכֹּל' 'כֹּל'. מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם, דִּכְתִיב בְּהוּ: (במדבר ל"ג:א') "עַל פִּי ה'", וְהָא מִרְיָם לָא כָּתַב בָּהּ "עַל פִּי ה'"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַף מִרְיָם בִּנְשִׁיקָה מֵתָה, דְּאַתְיָא: (במדבר כ) 'שָׁם' (דברים לד) 'שָׁם', מִמֹּשֶׁה. אֶלָּא מִפְּנֵי מַה לֹּא נֶאֱמַר בָּהּ: "עַל פִּי ה'"? שֶׁנִּגְנַאי הַדָּבָר לוֹמַר. תְּנוּ רַבָּנָן: שִׁבְעָה, לֹא שָׁלְטָה בָּהֶן רִמָּה וְתוֹלֵעָה, אֵלּוּ הֵם: אַבְרָהָם, יִצְחָק, וְיַעֲקֹב, מֹשֶׁה, אַהֲרֹן, וּמִרְיָם, וּבִנְיָמִין בֶּן יַעֲקֹב. אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם, כְּדַאֲמָרַן. בִּנְיָמִין בֶּן יַעֲקֹב, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (דברים ל"ג:י"ב) "וּלְבִנְיָמִין אָמַר: יְדִיד ה' יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף דָּוִד, דִּכְתִיב: (תהילים ט"ז:ט') "אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח". (ותנא קמא?) [וְאִידָךְ? הַהוּא], רַחֲמֵים הוּא דְּקָא בָּעֵי. תְּנוּ רַבָּנָן: אַרְבָּעָה מֵתוּ בְּעֶטְיוֹ שֶׁל נָחָשׁ, וְאֵלּוּ הֵם: בִּנְיָמִין בֶּן יַעֲקֹב, וְעַמְרָם אֲבִי מֹשֶׁה, וְיִשַׁי אֲבִי דָּוִד, וְכִלְאָב בֶּן דָּוִד. וְכוּלְּהוּ גְּמָרָא, לְבַר מִיִּשַׁי [אֲבִי דָּוִד], דִּמְפָרֵשׁ בֵּיהּ קְרָא, דִּכְתִיב: (שמואל ב י"ז:כ"ה) "וַעֲמָשָׂא בֶן אִישׁ, וּשְׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרְאֵלִי, אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַל בַּת נָחָשׁ אֲחוֹת צְרוּיָה אֵם יוֹאָב". וְכִי בַּת נָחָשׁ הִיא? וַהֲלֹא בַּת יִשַׁי הִיא? דִּכְתִיב: (דברי הימים א ב':ט"ז) "וַאֲחִיּוֹתֵיהֶם צְרוּיָה" וְגוֹ'. אֶלָּא, בַּת מִי שֶׁמֵּת בְּעֶטְיוֹ שֶׁל נָחָשׁ.

פרק ב

בבא בתרא פרק ב - לז אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּרֵם זָכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לַטּוֹב, וְיהוֹשָׁעַ בֶּן גַּמְלָא שְׁמוֹ, שֶׁאִלְמָלֵא הוּא נִשְׁתַּכְּחָה תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. שֶׁבַּתְּחִלָּה, מִי (שהיה) [שֶׁיֵּשׁ] לוֹ אָב, מְלַמְּדוֹ תּוֹרָה. מִי (שלא היה) [שֶׁאֵין] לוֹ אָב, לֹא הָיָה לָמֵד תּוֹרָה. מַאי דְּרוּשׁ: (דברים י"א:י"ט) "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם"; וְלִמַּדְתֶּם אַתֶּם. הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ מוֹשִׁיבִין מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת בִּירוּשָׁלַיִם. מַאי דְּרוּשׁ: (ישעיהו ב':ג', מיכה ד':ב') "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה, וּדְבַר ה' מִירוּשָׁלָיִם". וַעֲדַיִן, מִי (שהיה) [שֶׁיֵּשׁ] לוֹ אָב, הָיָה מַעֲלֵהוּ וְלוֹמֵד, וּמִי (שלא היה) [שֶׁאֵין] לוֹ אָב, לֹא הָיָה עוֹלֶה וְלוֹמֵד. הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ מוֹשִׁיבִין (מלמדי תינוקות) בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ, וּמַכְנִיסִין אוֹתָן כְּבֶן שֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה וּכְבֶן שִׁבְעִ־עֶשְׂרֵה. (וכשרבו) [וּמִי שֶׁהָיָה רַבּוֹ] כּוֹעֵס עֲלֵיהֶן, בּוֹעֵט בּוֹ וְיוֹצֵא. עַד שֶׁבָּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא, וְתִקֵּן שֶׁיִּהְיוּ מוֹשִׁיבִין מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וּבְכָל עִיר וְעִיר, וּמַכְנִיסִין אוֹתָן כְּבֶן שֵׁשׁ וּכְבֶן שֶׁבַע. אָמַר לֵיהּ רַב לְרַב

שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת: עַד שִׁית לָא תְּקַבֵּיל, מִכָּאן וְאֵילָךְ, קַבֵּיל וְאַסְפִּי לֵיהּ כְּתוֹרָא. וְאָמַר לֵיהּ רַב לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת: כִּי מַחֵית לִינּוּקָא, לָא תִּמְחֵי לֵיהּ אֶלָּא בְּעַרְקְתָא דִּמְסָנָא, דְּקָרֵי קָרֵי, דְּלָא קָרֵי, לֵיהֱוֵי צַוָּותָא לְחַבְרֵיהּ.

לח [וְאָמַר רָבָא: הַאי מַקְרֵי יְנוּקֵי דְּגָרִיס, וְאֵיכָּא אַחֲרִינָא דְּגָרִיס טָפֵי מִינֵּיהּ, לָא מְסַלְּקִינָן לֵיהּ, דִּילְמָא אַתֵּי לְאִיתַרְשׁוּלֵי. רַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא אָמַר: כָּל־שֶׁכֵּן דְּגָרִיס טָפֵי! קְנָאַת סוֹפְרִים תַּרְבֶּה חָכְמָה. וְ]אָמַר רָבָא: הַנֵּי תְּרֵי מַקְרֵי דַּרְדְּקֵי, חַד גָּרִיס וְלָא דַּיְיק, וְחַד דַּיְיק וְלָא גָּרִיס, מוֹתְבִינָן הַהוּא דְּגָרִיס וְלָא דַּיְיק, (מאי טעמא?) שַׁבָּשְׁתָּא, מְמַיְּלָא נַפְקָא. וְרַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא אָמַר: מוֹתְבִינָן (ההוא) דְּדַיְיק וְלָא גָּרִיס, (מאי טעמא?) שַׁבָּשְׁתָּא, כֵּיוָן דְּעַל עַל, דִּכְתִיב: (מלכים א יי:א:ט״ז) "כִּי שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים יָשַׁב שָׁם יוֹאָב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הִכְרִית כָּל זָכָר בֶּאֱדוֹם", כִּי אָתָא (לגבי) [לְקַמֵּיהּ דְּ]דָוִד, אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא עָבַדְתְּ הָכִי? אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (דברים כ״ה:י״ט) "תִּמְחֶה אֶת 'זָכָר' עֲמָלֵק". אָמַר לֵיהּ: וְהָא אֲנָן 'זֶכֶר' קָרִינָן? אָמַר לֵיהּ: לְדִידִי 'זָכָר' אַקְרִיוּן. אָזַל, שַׁיְלֵיהּ לְרַבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ הֵיכִי אַקְרִיתוּן? אָמַר לְהוּ ("תמחה את זָכָר עמלק") ["זָכָר"]. שָׁקַל סַפְסִירָאלְמַקְטְלֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי? אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: (ירמיהו מ״ח:י׳) "אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה". אָמַר לֵיהּ: שַׁבְקֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא וְלִיקוּם בְּ'אָרוּר'. אָמַר לֵיהּ: (הא) כְּתִיב: (שם) "וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם". אֵיכָּא דְּאָמְרֵי: קַטְלֵיהּ, וְאֵיכָּא דְּאָמְרֵי: לָא קַטְלֵיהּ.

לט רַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא אַיְתִי גְּרוֹגָרוֹת בִּסְפִינָה. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ גְּלוּתָא לְרָבָא: פּוּק חֲזִי, אִי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הוּא, נָקִיט לֵיהּ שׁוּקָא. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: (זיל) [פּוּק] תְּהֵי לֵיהּ אַקַּנְקַנֵּיהּ, [נָפֵק], אָזַל, בָּעָא מִינֵּיהּ: פִּיל שֶׁבַּלַּע כְּפִיפָה מִצְּרִית וְהֵקִיאָהּ דֶּרֶךְ בֵּית הָרֵעִי, מַהוּ? לָא הֲוָה בְּיָדֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: מַר נִיהוּ רָבָא? טָפַח לֵיהּ בְּסַנְדָּלֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: בֵּין דִּידִי לְרָבָא טוּבָא אִיכָּא, מִיהוּ עַל כָּרְחָךְ אֲנָא רַבָּךְ, וְרָבָא, רַבָּה דְּרַבָּךְ. (לסוף) לָא נָקְטוּ לֵיהּ שׁוּקָא, פָּסִיד גְּרוֹגְרוֹת דִּידֵיהּ, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אָמַר לֵיהּ: חֲזִי מַר מַאי עָבְדוּ (בי) [לֵי]. אָמַר לֵיהּ: מַאן דְּלָא שַׁהֲיֵיהּ לְאוֹנְיֵתֵיהּ דְּמַלְכָּא דְּאֱדוֹם, לָא לִישְׁהַיֵּיהּ לְאוֹנְיֵתֵיךְ, דִּכְתִיב: (עמוס ב׳:א׳) "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי מוֹאָב, וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ, עַל שְׂרֹפּוֹ עַצְמוֹת מֶלֶךְ אֱדוֹם לַשִּׂיד". נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה. רַב יוֹסֵף אָמַר: אֲנָא עֲנִישְׁתֵּיהּ, דַּאֲנָא לְטֵיתֵיהּ. רַב דִּימִי אָמַר: אֲנָא עֲנִישְׁתֵּיהּ, דְּאַפְסִיד גְּרוֹגְרוֹת דִּידִי. אַבַּיֵי אָמַר: אֲנָא עֲנִישְׁתֵּיהּ, (דהוי) [דְּ]אָמַר לְהוּ לְרַבָּנָן: (עד דמגרריתו) [אַדְמָגְרְמִיתוּ] גַּרְמֵי בֵּי אַבַּיֵי, אִתּוּ וְאִכְלוּ בִּשְׂרָא שְׁמִינָא בֵּי רָבָא. רָבָא אָמַר: אֲנָא עֲנִישְׁתֵּיהּ, דְּכִי הֲוָה אָזֵיל לְבֵי טַבְחָא לְמִשְׁקַל אוּמְצָא, (הוה) אָמַר לְהוּ [לְטַבְחֵי]: אֲנָא אֶשְׁקוֹל בִּשְׂרָא מִקַּמֵּי שַׁמְעֵיהּ דְּרָבָא, דַּאֲנָא עָדִיפְנָא מִינֵּיהּ. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אֲנָא עֲנִישְׁתֵּיהּ, דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, רֵישׁ כַּלָּה

הֲוָה. כָּל יוֹמָא קַמֵּי דְּנִיעוּל לְכַלָּה, הֲוָה מַרְהִיט בַּהֲדֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לִשְׁמַעְתֵּיהּ, וְהַדַּר עַיֵּיל לְכַלָּה. הַהוּא יוֹמָא (עכבוה) [נַקְטוּהָ] רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ [לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה], מִשּׁוּם דְּלָא הֲווּ בְּסִיּוּמָא, אָמְרוּ לֵיהּ: אֵימָא לָן הַנֵי שְׁמַעְתְּתָא דְּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה, הֵיכִי אָמְרִינְהוּ רָבָא. אָמַר לְהוּ: הָכִי [אָמַר רָבָא], וְהָכִי אָמַר רָבָא, אַדְּהָכִי נָגַהּ לֵיהּ לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק. אַתֵּי רַבָּנָן אָמְרוּ לֵיהּ: קוּם, דְּנָגַהּ לָן, לְמָה יָתִיב מַר? אָמַר לְהוּ: [יָתִיבְנָא וְ]קָא מְנַטְרָא לְעַרְסֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה. אַדְּהָכִי נָפַק קָלָא דְּנַח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה. וּמְסַתַּבְּרָא, דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק עַנְשֵׁיהּ.

מ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בּוֹאוּ וְנַחֲזִיק טוֹבָה לַאֲבוֹתֵינוּ שֶׁהוֹדִיעוּנוּ מְקוֹם תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ט׳:ו׳) "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מְשִׁתַּחֲוִים". מַתְקִיף לָךְ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: (אימא) [וְדִילְמָא] כְּעֶבֶד שֶׁנּוֹטֵל פְּרָס מֵרַבּוֹ וְחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו וּמִשְׁתַּחֲוֶה? קַשְׁיָא. (ואף רבי) [וְרַבִּי] הוֹשַׁעְיָא סָבַר: שְׁכִינָה בְּכָל מָקוֹם, דְּאָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא: (מנין שהשכינה בכל מקום שנאמר:) [מַאי דִּכְתִיב]: (שם) "אַתָּה הוּא ה' לְבַדֶּךָ, אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ'. שְׁלוּחֶיךָ לֹא כְּשְׁלוּחֵי בָּשָׂר־וָדָם. שְׁלוּחֵי בָּשָׂר־וָדָם, מִמָּקוֹם שֶׁמִּשְׁתַּלְחִין לְשָׁם מַחֲזִירִין שְׁלוּחֵיהֶם. אֲבָל שְׁלוּחֶיךָ, לְמָקוֹם שֶׁמִּשְׁתַּלְחִין, (שם) [מִשָּׁם] מַחֲזִירִין שְׁלִיחוּתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ח:ל״ה) "הֲתִשַׁלַּח בְּרָקִים, וְיֵלְכוּ וְיֹאמְרוּ לְךָ: הִנֵּנוּ". 'יֵלְכוּ וְיֹאמְרוּ' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'וְיֵלְכוּ וְיֹאמְרוּ', מְלַמֵּד, שֶׁהַשְּׁכִינָה בְּכָל מָקוֹם. וְאַף רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: שֶׁהַשְּׁכִינָה בְּכָל מָקוֹם, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִנַּיִן שֶׁהַשְּׁכִינָה בְּכָל מָקוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ב׳:ז׳) "וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי יֹצֵא, וּמַלְאָךְ אַחֵר יֹצֵא לִקְרָאתוֹ". 'אַחֲרָיו' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'לִקְרָאתוֹ', מְלַמֵּד, שֶׁהַשְּׁכִינָה בְּכָל מָקוֹם. וְאַף רַב שֵׁשֶׁת סָבַר: שְׁכִינָה בְּכָל מָקוֹם, דְּאָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת לְשַׁמְעֵיהּ: לְכָל רוּחָתָא אוּקְמָן, לְבַר (ממדינחא) [מִמִּזְרָח], וְלָאו מִשּׁוּם דְּלֵית בֵּיהּ שְׁכִינָה, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּמוֹרוּ בֵּיהּ מִינָאֵי. וְרַבִּי אַבָּהוּ (סבר) [אָמַר]: שְׁכִינָה בַּמַּעֲרָב, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מַאי 'אוּרְיָה'? אֱוִיר־יָהּ!

מא אָמַר רַב יְהוּדָה: (אמר רב) מַאי דִּכְתִיב: (דברים ל״ב:ב׳) "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי", זוֹ רוּחַ מַעֲרָבִית הַבָּאָה מֵעֲרָפוֹ*) שֶׁל עוֹלָם. (שם) "תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי", זוֹ רוּחַ צְפוֹנִית, שֶׁמַּזֶּלֶת [אֶת] הַזָּהָב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיהו מ״ו:ו׳) "הַזֹּלִים זָהָב מִכִּיס". "כִּשְׂעִירִם עָלַי דֶּשֶׁא", זוֹ רוּחַ מִזְרָחִית, שֶׁמַּסְעֶרֶת אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּשָׂעִיר. "וּכְרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב", זוֹ רוּחַ דְּרוֹמִית, (שמעלת) [שֶׁהִיא מַעֲלַת] רְבִיבִים וּמְגַדֶּלֶת עֲשָׂבִים. תַּנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עוֹלָם, לְאַכְסַדְרָה הוּא דּוֹמֶה, וְרוּחַ צְפוֹנִית אֵינָהּ (מסוככת) [מְסוֹכֶכֶת], וּכְשֶׁחַמָּה מַגַּעַת לְקֶרֶן מַעֲרָבִית צְפוֹנִית נִכְפֶּפֶת וְעוֹלָה לְמַעְלָה מִן הָרָקִיעַ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עוֹלָם לְקֻבָּה הוּא דּוֹמֶה וְרוּחַ צְפוֹנִית (מסוככת) [מְסוֹכֶכֶת], וּכְשֶׁחַמָּה מַגַּעַת לְקֶרֶן מַעֲרָבִית צְפוֹנִית, מַקֶּפֶת

[וְחוֹזֶרֶת] אֲחוֹרֵי הַכִּפָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א׳:ו׳) "הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם, וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן" [וְגוֹ׳]. "הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם", בַּיּוֹם. "וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן", בַּלַּיְלָה. "סוֹבֵב סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ, [וְעַל סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ]", אֵלּוּ פְּנֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁפְּעָמִים מְסוֹבַבְתָּן וּפְעָמִים מְהַלַּכְתָּן. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אֲתָאן לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. (איוב ל״ז:ט׳) "מִן הַחֶדֶר תָּבוֹא סוּפָה", זוֹ רוּחַ דְּרוֹמִית, "וּמִמְּזָרִים קָרָה", זוֹ רוּחַ צְפוֹנִית. "מִנִּשְׁמַת אֵל יִתֵּן קָרַח", זוֹ רוּחַ מַעֲרָבִית. "וְרֹחַב מַיִם בְּמוּצָק", זוֹ רוּחַ מִזְרָחִית. וְהָאָמַר מַר: רוּחַ דְּרוֹמִית מַעֲלַת רְבִיבִים, וּמְגַדֶּלֶת עֲשָׂבִים? לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאַתְיָא מִזְרָחִית. וְהָאָמַר מַר: רוּחַ דְּרוֹמִית מַעֲלַת רְבִיבִים, וּמְגַדֶּלֶת עֲשָׂבִים? לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאַתְיָא מִטְרָא בְּנִיחוּתָא, הָא, בְּשִׁפּוּכוּתָא. אָמַר רַב חִסְדָּא: מַאי דִּכְתִיב: (שם) "מִצָּפוֹן זָהָב יֶאֱתֶה"? זוֹ רוּחַ צְפוֹנִית, שֶׁמַּזֶּלֶת אֶת הַזָּהָב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיהו מ״ו:ו׳) "הַזָּלִים זָהָב מִכִּיס". אָמַר רַפְרָם בַּר פָּפָּא, אָמַר רַב חִסְדָּא: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא הֻגְשְׁמָה רוּחַ דְּרוֹמִית, דִּכְתִיב: (שם ט) "וַיִּגְזֹר עַל יָמִין וְרָעֵב, וַיֹּאכַל עַל שְׂמֹאול וְלֹא שָׂבֵעוּ". וּכְתִיב: (תהלים פט) "צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם". וְאָמַר רַפְרָם בַּר פָּפָּא, אָמַר רַב חִסְדָּא: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (לא ירדו גשמים) [אֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין] מֵאוֹצָר טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ח:י״ב) "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב". בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, (ושרויים בארצם) [וְיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין עַל אַדְמָתָם], גְּשָׁמִים יוֹרְדִים מֵאוֹצָר טוֹב, וּבִזְמַן שֶׁאֵין (שרויים בארצם) [יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין עַל אַדְמָתָם], אֵין [גְּשָׁמִים] יוֹרְדִים מֵאוֹצָר טוֹב.

מב אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הָרוֹצֶה (להתחכם) [שֶׁיַּחְכִּים], יַדְרִים. וְשֶׁיִּתְעַשֵּׁר, יַצְפִּין. וְסִימָנִיךְ; שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן, וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: לְעוֹלָם יַדְרִים, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁמִּתְחַכֵּם, מִתְעַשֵּׁר, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ג׳:ט״ז) "אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד". וְהָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁכִינָה בְּמַעֲרָב! (לא צריכא דמצלי אצלויי) [דְּמְצַדֵּד אַצְדּוּדֵי]. אָמַר לֵיהּ רַב חֲנִינָא לְרַב אַשִׁי: כְּגוֹן אַתּוּן דְּיָתְבִיתוּ לְצָפוֹנָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, אַדְּרִימוּ אַדְּרוּמֵי. וּמָנָא לָן, דְּבָבֶל לְצָפוֹנָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל קָיְמָא? דִּכְתִיב: (ירמיהו א׳:י״ד) "מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ".

רָבָא בַּר רַב חַנִין, הָווּ לֵיהּ הַנָּהוּ דְּקָלֵי אַמִּיצְרָא דְּפַרְדִּיסָא דְּרַב יוֹסֵף, הֲווּ אַתּוּ צְפוֹרֵי, יַתְבֵי בְּדִקְלֵי, וְנַחְתֵּי בְּפַרְדִּיסָא, וּמַפְסְדֵי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: זִיל קוּץ. אָמַר לֵיהּ: וְהָא אַרְחִיקֵי לִי? אָמַר לֵיהּ: הַנֵי מִילֵי לְאֵילָנוֹת, אֲבָל לִגְפָנִים בָּעִינַן טְפֵי. וְהָא אַנַן תְּנַן: אֶחָד גְּפָנִים וְאֶחָד כָּל הָאִילָן? אָמַר לֵיהּ: הַנֵי מִילֵי אִילָן לְאִילָן, וּגְפָנִים לִגְפָנִים, אֲבָל אִילָן לִגְפָנִים, בָּעִינַן טְפֵי. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא לָא קַיְיצְנָא, דְּאָמַר רַב: הַאי דִּיקְלָא דְּטָעִין קַבָּא אָסוּר לְמַקְצֵייהּ. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לָא שָׁכִיב שִׁכְחַת בְּרִי, אֶלָּא דְּקָץ תְּאֵנָתָא בְּלָא זִימְנֵיהּ. מַר, אִי נִיחָא לֵיהּ לִיקּוּץ.

פרק ג

בבא בתרא פרק ג - [יָתִיב רַב אַחָא בַּר עַוְיָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַסִי, וְיָתִיב וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא]: חֲצוּבָא מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר. מַאי 'חֲצוּבָא'? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שֶׁבּוֹ תִּחֵם יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לֹא מָנָה יְהוֹשֻׁעַ אֶלָּא עָיְרוֹת הָעוֹמְדוֹת עַל הַגְּבוּלִין. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר, לְאַפּוּקֵי מַאי? לְאַפּוּקֵי קֵינִי, קְנִיזִּי וְקַדְמוֹנִי. תַּנְיָא: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נַפְתּוּחָא, עַרְבָאָה וְשַׁלְמָאָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַר־שֵׂעִיר, עַמּוֹן וּמוֹאָב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַרְדִּיסְקוּס, אַסְיָא וְאַסְפַּמְיָא.

מג "וְעֹצֶם עֵינָיו מֵרְאוֹת בָּרַע" (ישעיהו ל"ג:ט"ו). אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: זֶה שֶׁאֵין מַסְתַּכֵּל בַּנָּשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁהֵן עוֹמְדוֹת עַל הַכְּבִיסָה. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאִיכָּא דַּרְכָּא אַחֲרִינָא, (ואזיל) רָשָׁע הוּא! אִי דְּלֵיכָּא דַּרְכָּא אַחֲרִינָא, אָנוּס הוּא! לְעוֹלָם דְּלֵיכָּא דַּרְכָּא אַחֲרִינָא, וַאֲפִלּוּ הָכִי אִיבָּעֵי [לֵיהּ] לְמֵימַס נַפְשֵׁיהּ. בָּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי בְּנָאָה: חָלוּק שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם כֵּיצַד? כָּל שֶׁאֵין בְּשָׂרוֹ נִרְאֶה מִתַּחְתָּיו. טַלִּית שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם כֵּיצַד? כָּל שֶׁאֵין חָלוּקוֹ נִרְאֶה מִתַּחְתָּיו טָפַח. שֻׁלְחָן שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם כֵּיצַד? שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי גָּדִיל וּשְׁלִישׁ גְּלָאִי, שֶׁעָלָיו (כוסות וקערות מונחות) [קְעָרוֹת, וְיָרָק], וְטַבַּעְתּוֹ מִבַּחוּץ. וְהָא תַּנְיָא: טַבַּעְתּוֹ מִבִּפְנִים? לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִיכָּא יְנוּקָא, הָא דְּלֵיכָּא יְנוּקָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דְּלֵיכָּא יְנוּקָא, (והא) [וְלָא קַשְׁיָא, הָא] דְּאִיכָּא שַׁמְעָא, וְהָא דְּלֵיכָּא שַׁמְעָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דְּאִיכָּא שַׁמְעָא, וְלָא קַשְׁיָא. הָא בְּלֵילְיָא, הָא בִּימָמָא. וְשֶׁל עַם־הָאָרֶץ, דּוֹמֶה לְמִדְוָרָה, וּקְדֵרוֹת מַקִּיפוֹת אוֹתָהּ. מִטָּה שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם כֵּיצַד? כָּל שֶׁאֵין תַּחְתֶּיהָ אֶלָּא סַנְדָּלִין בִּימוֹת הַחַמָּה, וּמְנַעֲלִים בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. וְשֶׁל עַם־הָאָרֶץ, דּוֹמֶה לְאוֹצָר בָּלוּם.

מד רַבִּי בְּנָאָה, הֲוָה [קָא] מְצַיֵּין מְעַרְתָּא. (דרבנן.) כִּי מָטָא לְמְעַרְתָּא דְּאַבְרָהָם, (אבינו,) אִשְׁכְּחֵיהּ לֶאֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם דְּקָאֵי קַמֵּי בְּבָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי קָעָבֵיד אַבְרָהָם? אָמַר לֵיהּ: גַּאנֵי בְּכַנְפָּהּ דְּשָׂרָה, וּמְעַיְּנָא לֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ. אָמַר לֵיהּ: זִיל אֵימָא לֵיהּ: בְּנָאָה קָאֵי אַבָּבָא. (אזל) אָמַר לֵיהּ: לֵיעוֹל. (וליתי) מֵידַע יָדַע דְּיֵצֶר־הָרַע בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא. עַל עַיִּין וְנָפַק, כִּי מָטָא לְמְעַרְתָּא דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, יָצְתָה בַּת־קוֹל (ואמרה לו) [וְאָמְרָה]: נִסְתַּכְּלְתָּ בִּדְמוּת דְּיוֹקְנִי, בִּדְיוֹקְנִי עַצְמָהּ אַל תִּסְתַּכֵּל. וְהָא בָּעֵינָא לְצַיּוּנֵי מְעַרְתָּא? כְּמִדַּת הַחִיצוֹנָה כָּךְ מִדַּת הַפְּנִימִית. וּלְמַאן דְּאָמַר: שְׁנֵי בָּתִּים, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, (קיימן) [כְּמִדַּת הָעֶלְיוֹנָה כָּךְ מִדַּת הַתַּחְתּוֹנָה. אָמַר רַבִּי בְּנָאָה: נִסְתַּכַּלְתִּי בִּשְׁנֵי עֲקֵבָיו, (של אדם הראשון) וְדוֹמִים לִשְׁנֵי גַּלְגַּלֵּי חַמָּה. הַכֹּל בִּפְנֵי שָׂרָה, כְּקוֹף בִּפְנֵי אָדָם. שָׂרָה בִּפְנֵי חַוָּה, כְּקוֹף בִּפְנֵי אָדָם. חַוָּה בִּפְנֵי אָדָם, כְּקוֹף בִּפְנֵי אָדָם. אָדָם בִּפְנֵי שְׁכִינָה, כְּקוֹף בִּפְנֵי אָדָם. שׁוּפְרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, (מעין

שופריה דרב. ודרב) מֵעֵין [שׁוּפְרֵיהּ] דְּרַבִּי אַבָּהוּ. [שׁוּפְרֵיהּ] דְּרַבִּי אַבָּהוּ, מֵעֵין [שׁוּפְרֵיהּ] דְּיַעֲקֹב אָבִינוּ. [שׁוּפְרֵיהּ] דְּיַעֲקֹב אָבִינוּ, מֵעֵין [שׁוּפְרֵיהּ] דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן. (דאדם הראשון מעין דשכינה.) הַהוּא אַמְגּוּשָׁא דַּהֲוָה מְחַטֵּט שַׂכְבֵי, כִּי מָטָא לְמְעַרְתָּא דְּרַב טוּבִי בַּר מַתְנָה, תַּפְסֵיהּ בְּדֵיקְנֵיהּ, אָתָא אַבַּיֵי, אָמַר לֵיהּ: בְּמָטוּתָא (מינייכו) [מִינָךְ] שַׂבְקוּהוּ. לְשָׁנָה [אַחֲרִיתִי] הָדַר אָתָא, תַּפְסֵיהּ בְּדֵיקְנָא, (הדר) אָתָא אַבַּיֵי וְלָא שַׁבְקֵיהּ עַד דְּאַיְתִי (מסערתא) [מִסְפָּרָא] וְגַזְיֵיהּ לְדֵיקְנֵיהּ.

מה הַהוּא (גברא) דְּאָמַר לְהוּ: חֲבִיתָא דְּעַפְרָא לְחַד בְּרָאי. חֲבִיתָא דְּגַרְמָא לְחַד בְּרָאי. חֲבִיתָא דְּאוּדְרָא לְחַד בְּרָאי. לָא הֲווּ יַדְעֵי מַאי קָאָמַר לְהוּ. אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי בְּנָאָה. אָמַר לְהוּ: אִית לְכוּ אַרְעָא? אָמְרוּ לֵיהּ: אִין. (אמר להו:) אִית לְכוּ חֵיוָתָא? אִין. אִית לְכוּ בְּסְתַרְקֵי? אִין. אִי הָכִי, הָכִי קָאָמַר לְכוּ.

מו הַהוּא גַּבְרָא דְּשָׁמְעָא לְדִבְיתְהוּ דְּקָא אָמְרָה לִבְרָתָהּ: אַמַּאי לָא צָנְיעַת בְּאִיסּוּרָא? הַדְּ אִתְּתָא, עֲשָׂרָה בְּנֵי אִית לָהּ, וְלֵית לִי מֵאֲבוּךְ אֶלָּא חַד. כִּי שָׁכִיב, אָמַר [לְהוּ]: כָּל נִכְסֵי לְחַד בָּרָא, וְלָא יַדְעֵי לְהֵי מִינַיְהוּ (פקיד). אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי בְּנָאָה, אָמַר לְהוּ: זִילוּ חֲבוֹטוּ קִיבּוּרָא דַּאֲבוּכוֹן, עַד דְּקָאֵי וּמְגַלֵּי לְכוּ לְהֵי מִינַיְכוּ שָׁבְקָא. אָזְלוּ כּוּלְהוּ, הַהוּא דְּבֵרֵיהּ הֲוָה, לָא אָזַל. אָמַר לְהוּ: כּוּלְהוּ נִכְסֵי, דְּהַאי! אָזְלוּ אָכְלוּ קוּרְצָא בֵּי־מַלְכָּא, אַמְרֵי: אִיכָּא גַּבְרָא חַד בִּיהוּדָאֵי, דְּקָא מַפֵּיק מָמוֹנָא מֵאִינָשֵׁי בְּלָא סַהֲדֵי, וּבְלָא מִידִי. אַתְיוּהָ, חַבְשׁוּהָ. אַזְלָא דְּבִיתְהוּ אָמְרָה לְהוּ: (לבי מלכא) עַבְדָּא חַד הֲוָה לִי, פָּסְקוּ לְרֵישֵׁיהּ, וּפַשְׁטוּהָ לְמַשְׁכֵּיהּ, וְאָכְלוּ בִּשְׂרֵיהּ, וְקָא מָלוּ בֵּיהּ מַיָּא, וּמַשְׁקוּ בֵּיהּ לְחַבְרַיָּא, וְלָא קָא יְהֵבִי לִי דְּמֵיהּ, וְלָא אַגְרֵיהּ. לָא יָדְעֵי מַאי קָאָמְרָה לְהוּ. אַמְרֵי: נֵיתֵי לְחַכִּימָא דִּיהוּדָאֵי וְלֵימָא. קָרִיוּהָ לְרַבִּי בְּנָאָה, אָמַר לְהוּ: זַרְנוּקָא אָמְרָה לְכוּ. אַמְרֵי: הוֹאִיל וְחַכִּים כֻּלֵּי הַאי, לֵיתֵיב אַבָּבָא וְנִידּוֹן דִּינָא. חָזָא דַּהֲוָה כְּתִיב (אבבא דאבולא) [בְּאַבּוּלָא]: כָּל דַּיָּן דְּמִתְקָרֵי לְדִין לָא שְׁמֵיהּ דַּיָּן. אָמַר לְהוּ: אֶלָּא מֵעַתָּה (אי) אָתָא אִינִישׁ מֵעָלְמָא וּמַזְמִין לֵיהּ לְדִינָא (לאו שמיה דיין) [פַּסְלֵיהּ?] אֶלָּא: כָּל דַּיָּן דְּמִתְקָרֵי לַדִּין, וּמַפְקִין מִינֵיהּ מָמוֹנָא בְּדִין, לָאו שְׁמֵיהּ דַּיָּן. כְּתִבוּ הָכִי: בְּרַם סָבֵי דִּיהוּדָאֵי אַמְרֵי: כָּל דַּיָּן דְּמִתְקָרֵי לַדִּין וּמַפְקִין מִינֵיהּ מָמוֹנָא בַּדִּין לָאו שְׁמֵיהּ דַּיָּן. חָזָא דִּכְתִיב (ביה): בְּרֹאשׁ כָּל מוֹתָא אֲנָא דָּם, בְּרֵישׁ כָּל חַיְיָן אֲנָא חֲמַר. אָמַר לְהוּ: אֶלָּא מַעַתָּה, דָּנָפַל מְאִינָּרָא וּמַיִת, דָּנָפַל מִדִּיקְלָא וּמַיִת, דָּמָא קַטְלֵיהּ? וְתוּ, מַאן דְּדַרְכֵּיהּ לְמֵימַת וּמַשְׁקוּ לֵיהּ חַמְרָא, חַיֵּי? אֶלָּא הָכִי בָּעֵי לְמֵיכְתַּב: בְּרֵישׁ כָּל מַרְעִין, אֲנָא דָּם. בְּרֵישׁ כָּל אַסְוָן, אֲנָא חֲמַר. כָּתְבוּ הָכִי: בְּרַם סָבֵי דִּיהוּדָאֵי אַמְרֵי: בְּרֵישׁ כָּל מַרְעִין, אֲנָא דָּם. בְּרֵישׁ כָּל אַסְוָן, אֲנָא חֲמַר. בַּאֲתַר דְּלֵית חֲמַר תַּמָּן מִיתְבָּעֵי סַמָּנִין.

[אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: צָנוֹר הַמְקַלֵּחַ מַיִם לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַגַּג לְסוֹתְמוֹ, בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו, דְּאָמַר לוֹ: כִּי הֵיכִי דְּאַתְּ קָנֵית לָךְ חָצֵר דִּידִי לְמִשְׁדָּא בֵּיהּ מַיָּא, לְדִידִי נַמִּי קָנֵי לִי מַיָּא דְּאִיגָּרָךְ]. אִיתְּמַר, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר: מְעַכֵּב. רַב חָמָא אָמַר: אֵינוֹ מְעַכֵּב. אָזַל שַׁיְלֵיהּ לְרַבִּי בִּיסָא, אָמַר לֵיהּ: מְעַכֵּב. קָרֵי עֲלֵיהּ רָמֵי בַּר חָמָא: (קהלת ד':י"ב) "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק", זֶה רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי חָמָא בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי בִּיסָא. מז [מִשְׁנָה. לֹא יִפְתַּח אָדָם לַחֲצַר הַשֻּׁתָּפִין פֶּתַח כְּנֶגֶד פֶּתַח וְכוּ'. גְּמָרָא. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּאָמַר קְרָא]: (במדבר כ"ד:ב') "וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת עֵינָיו, וַיַּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו". מָה רָאָה? רָאָה שֶׁאֵין פִּתְחֵי אָהֳלֵיהֶם מְכֻוָּנִין זֶה לָזֶה, אָמַר: רְאוּיִין הַלָּלוּ שֶׁתִּשְׁרֶה עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה.

רַבִּי יַנַּאי הֲוָה לֵיהּ אִילָן הַנּוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, הֲוָה הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה לֵיהּ נַמִּי אִילָן הַנּוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אַתּוּ בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, הֲווּ קָא מְעַכְּבֵי עִילּוּיֵיהּ, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי, אָמַר לֵיהּ: זִיל הָאִידָנָא וְתָא לְמָחָר. בְּלֵילְיָא שָׁדַר, קַצֵּייהּ לְהַהוּא דִּידֵיהּ. לְמָחָר אָתָא לְקַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: זִיל קוּץ! אָמַר לֵיהּ: הָא מַר, נַמִּי אִית לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: זִיל חָזֵי, אִי קוּץ דִּידִי קוּץ דִּידָךְ, אִי לָא קוּץ דִּידִי לָא תִּקוּץ אַתְּ. מֵעִיקָּרָא מַאי סָבַר וְלִבְסוֹף מַאי סָבַר? מֵעִיקָּרָא סָבַר: נֵיחָא לְהוּ לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים דִּיתְבֵי בְּטוּלֵיהּ. כֵּיוָן דְּחָזָא דְּקָא מְעַכְּבֵי, שָׁדַר קַצֵּייהּ. וְלֵימָא לֵיהּ: זִיל קוּץ דִּידָךְ וְהַדַּר אִיקוּץ דִּידִי? מִשּׁוּם דְּרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר: (צפניה ב':א') "הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקוֹשּׁוּ"; קְשׁוֹט עַצְמְךָ וְאַחַר כָּךְ קְשׁוֹט אֲחֵרִים.

מח תְּנוּ רַבָּנָן: מִשֶּׁחָרַב הַבַּיִת (באחרונה) [בַּשְּׁנִיָּה], רַבּוּ פְּרוּשִׁין בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן. נִטְפַּל לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לָהֶן: בָּנַי, מִפְּנֵי מָה אֵין אַתֶּם אוֹכְלִים בָּשָׂר, וְאֵין אַתֶּם שׁוֹתִים יַיִן? אָמְרוּ לוֹ: נֹאכַל בָּשָׂר שֶׁמְּמָנוּ מַקְרִיבִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְעַכְשָׁיו בָּטֵל? וְנִשְׁתֶּה יַיִן, (שממנו) [שֶׁ]מְנַסְּכִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְעַכְשָׁיו בָּטֵל? אָמַר לָהֶם: אִם כֵּן, לֶחֶם לֹא נֹאכַל, שֶׁכְּבָר בָּטְלוּ מִנְחוֹת. אֶפְשָׁר בְּפֵרוֹת. פֵּרוֹת לֹא נֹאכַל, שֶׁכְּבָר בָּטְלוּ בִּכּוּרִים. אֶפְשָׁר בְּפֵרוֹת אֲחֵרִים. מַיִם לֹא נִשְׁתֶּה, שֶׁכְּבָר בָּטַל נִסּוּךְ הַמַּיִם. שָׁתְקוּ, אָמַר לָהֶם: בָּנַי, בּוֹאוּ וְאוֹמַר לָכֶם: שֶׁלֹּא לְהִתְאַבֵּל כָּל עִקָּר אי־אֶפְשָׁר, שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה, וּלְהִתְאַבֵּל יוֹתֵר מִדַּאי אי־אֶפְשָׁר, שֶׁאֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן יְכוֹלִים רֹב הַצִּבּוּר לַעֲמֹד בָּהּ. (אמר רב אדא בר אהבה: מאי קרא?) דִּכְתִיב: (מלאכי ג':ט') "בַּמְאֵרָה אַתֶּם נֶאֱרָרִים, וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ". (אי איכא "גוי כולו" אין. אי לא, לא) אֶלָּא כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: סָד אָדָם אֶת בֵּיתוֹ בְּסִיד, וּמְשַׂיֵּר בָּהּ דָּבָר מוּעָט. וְכַמָּה? אָמַר רַב יוֹסֵף: אַמָּה עַל אַמָּה. אָמַר רַב חִסְדָּא: וּכְנֶגֶד הַפֶּתַח. עוֹשֶׂה אָדָם כָּל צָרְכֵי סְעוּדָה, וּמְשַׂיֵּר בָּהּ דָּבָר מוּעָט, מַאי הִיא? אָמַר רַב פָּפָּא: כַּסָּא דְּהַרְסָנָא. וְעוֹשֶׂה אִשָּׁה כָּל תַּכְשִׁיטֶיהָ, וּמְשַׂיֶּרֶת דָּבָר מוּעָט, מַאי הִיא? אָמַר

רַב: (פפא) בַּת צִידְעָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קל"ז:ה'-ו') "אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי, תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי" וְגוֹ'. מַאי "עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי"? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: זֶה אֵפֶר מִקְלֶה שֶׁבְּרֹאשׁ חֲתָנִים. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: הֵיכָא מָנַח לָהּ? (אמר ליה) בִּמְקוֹם תְּפִלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס"א:ג') "לָשׂוּם לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן, [לָתֵת לָהֶם] פְּאֵר תַּחַת אֵפֶר". וְכָל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם סו) "[שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם" וְגוֹ']. ("שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה".) תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּין הוּא שֶׁנִּגְזֹר עַל עַצְמֵנוּ שֶׁלֹּא נֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא נִשְׁתֶּה יַיִן, אֶלָּא שֶׁאֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִּבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִים לַעֲמֹד בָּהּ. וּמִיּוֹם שֶׁפָּשְׁטָה מַלְכוּת (אדום) שֶׁגּוֹזֶרֶת עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת, וּמְבַטֶּלֶת מִמֶּנּוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹות, וְאֵין מַנַּחַת אוֹתָנוּ לְכָנֵס לִשְׁבוּעַ הַבָּן. וְאָמְרֵי לָהּ לִיהוֹשֻׁעַ הַבָּן, דִּין הוּא שֶׁנִּגְזֹר עַל עַצְמֵנוּ שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּלְהוֹלִיד בָּנִים, וְנִמְצָא זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ כָּלֶה [מֵאֲלֵיהֶן], אֶלָּא הַנַּח לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, מוּטָב שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹגְגִין וְאַל יִהְיוּ מְזִידִין.

פרק ד

בבא בתרא פרק ד - [מַשְׁנָה. הַמּוֹכֵר אֶת הַשָּׂדֶה, מָכַר אֶת הָאֲבָנִים שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ וְכוּ'], וְלֹא אֶת הֶחָרוּב הַמֻּרְכָּב, וְלֹא אֶת סַדַּן הַשִּׁקְמָהמְנָא הֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: דְּאָמַר קְרָא: (בראשית כ"ג:י"ז) "וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה וְגוֹ', מִי שֶׁצָּרִיךְ לִגְבוֹל סָבִיב, [יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין צְרִיכִין לִגְבוֹל סָבִיב]. אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: מִכָּאן לִמְצָרִים מִן הַתּוֹרָה.

פרק ה

בבא בתרא פרק ה - מַתְנִיתִין. הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה, מָכַר אֶת הַתֹּרֶן, וְאֶת הַנֵּס, וְאֶת הָעוֹגֶן, וְאֶת כָּל הַמַּנְהִיגִין אוֹתָהּ וְכוּ'. גְּמָרָא. 'תֹּרֶן', אִיסְקַרְיָא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל כ"ז:ה') "אֳרֶז מִלְּבָנוֹן לָקְחוּ לַעֲשׂוֹת תֹּרֶן עָלָיִךְ". 'נֵס', אִדְרָא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם) "שֵׁשׁ בְּרִקְמָה מִמִּצְרַיִם הָיָה מְפֻרָשֵׂךְ לִהְיוֹת לָךְ לְנֵס". 'עוֹגֵן', תְּנֵי רַבִּי חִיָּא: אֵלּוּ עוֹגְנִין שֶׁלָּהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (רות א':י"ג) "הֲלָהֶן תְּשַׂבֵּרְנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדָּלוּ, הֲלָהֶן תֵּעָגֵנָה לְבִלְתִּי הֱיוֹת לְאִישׁ". 'מַנְהִיגִין', אָמַר רַבִּי אַבָּא: [אֵלּוּ] הַמְּשׁוֹטִין שֶׁלָּהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל כ"ז:ו') "אַלּוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ מַשּׁוֹטָיִךְ", וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: (שם) "וְיָרְדוּ מֵאֳנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט". מט אָמַר רַבָּה: אִשְׁתָּעוּ לִי נְחוּתֵי יַמָּא: הַאי גַּלָּא דְּמַטְבַּע לְסִפִּינְתָּא מִתְחֲזֵי כִּי צוּצִיתָא דְּנוּרָא, חַוּרְתִּי בְּרֵישָׁא, וּמְחִינָן לָהּ בְּאַלְוָתָא דְּחִקִּיק עֲלָהּ: "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה, יָהּ (יה) ה' צְבָאוֹת, אֵמֶן אֵמֶן סֶלָה" וְנַיְיחִ. אָמַר רַבָּה: (בר בר חנה) אִשְׁתָּעוּ לִי נְחוּתֵי יַמָּא: בֵּין גַּלָּא לְגַלָּא תְּלַת מְאָה פַּרְסֵי, וְרוּמָא דְּגַלָּא תְּלַת מְאָה פַּרְסֵי. זִימְנָא חָדָא הֲוָה אַזְלִינָן בְּאוֹרְחָא, וְדָלִינָן גַּלָּא עַד דַּחֲזִינָא בֵּי מַרְבַּעְתָּא דְּכוֹכְבָא זוּטָא, דְּהַוְיָא כְּמִבְזַר אַרְבְּעִין גְּרִיוֵי בִּיזְרָא

דְּחַרְדְּלָא, וְאִי דְּלִינָן טְפֵי, הֲוָה מִקְלִינָן מֵהַבְלָא. וְרַמְיָא לָהּ גַּלָּא קַלָּא לַחֲבֶרְתָּהּ: (ואמרה לה) חֲבֶרְתִּי, מִי שָׁבַקְתְּ מִידֵי בְּעָלְמָא דְּלָא שְׁטַפְתֵּיהּ, (וניתי אנן ונחרביה) [וְנֵיתֵי אֲנָא וּנְאַבְּדֵיהּ]? אָמַר לָהּ: פּוּק חֲזֵי גְּבוּרְתֵּיהּ דְּמָרִיךְ, (דאפילו) כְּמִלְּא חוּטָא דְּלָא לֵית דַּעֲבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ה׳:כ״ב) "הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ, נְאֻם ה'. אִם מִפָּנַי לֹא תָחִילוּ, אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם, חֹק עוֹלָם וְלֹא יַעַבְרֶנָּהוּ".

נ אָמַר רַבָּה: (בר בר חנה) לְדִידִי חָזֵי לִי הוּרְמִין בַּר לִילִיתָא, (דהוה) [כִּי] קָא רָהִיט אַקּוּפֵּיהּ דְּשׁוּרָא דִּמְחוֹזָא, וּרְהִיט פָּרְשָׁא, כִּי רָכִיב (סוסיא) [חֵיוּתָא] מִתַּתַּאי, וְלָא יָכִיל לֵיהּ. זִמְנָא חָדָא הֲוָה מְסַרְגָּאן לֵיהּ תַּרְתֵּי (חיותא) [כּוּדְנַיָּתֵי], וְקַיְמָן אַתְּרֵי גַּשְׁרֵי (דדונג) [דְּרוּגְנָגָן], וְשָׁוֵר מֵהַאי לְהַאי וּמֵהַאי לְהַאי, וְנָקִיט תְּרֵי (כסי) [מַזְגֵּי] דְּחַמְרָא בְּיָדֵיהּ, וּמוֹרִיק מֵהַאי לְהַאי [וּמֵהַאי לְהַאי], וְלָא נַטְפָא (מינייהו ניטפא) [נָטוּפְתָּא] לְאַרְעָא, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם: (תהילים ק״ז:כ״ו) "יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת" הֲוָה, (ושמעת מלכותא) [עַד דִּשְׁמְעוּ בֵּי מַלְכוּתָא], וְקַטְלֵיהּ.

נא אָמַר רַבָּה (בר בר חנה): לְדִידִי חָזֵי לִי אוּרְזִילָא בַּר־יוֹמֵיהּ דַּהֲוָה כְּהַר־תָּבוֹר, וְהַר־תָּבוֹר כַּמָּה הֲוֵי? (ארבעין) [אַרְבַּע] פַּרְסֵי, (ובי משכא)[וּמְשָׁאכָה] דְּצַוָּארֵיהּ תְּלָתָא פַּרְסֵי, וּבֵי מַרְבַּעְתָּא דְּרֵישֵׁיהּ פַּרְסָא וּפַלְגָא, רָמָא כּוּפְתָּא וְסַכְּרֵיהּ לְיַרְדְּנָא.

נב וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: לְדִידִי חָזֵי לִי הַהוּא אַקְרוּקְתָּא דַּהֲוָה כִּי אַקְרֵיהּ דְּהַגְרוּנְיָא, וְאַקְרֵיהּ דְּהַגְרוּנְיָא כַּמָּה הֲוֵי? שִׁיתִּין בַּתֵּי. אַתָּא תַּנִּינָא בָּלְעָהּ, אָתָא פּוּשְׁקַנְצָא וּבָלְעָהּ לְתַנִּינָא, וְסָלִיק יְתִיב בְּאִילָנָא. תָּא חֲזֵי כַּמָּה נָפִישׁ חֵילֵיהּ דְּאִילָנָא. אָמַר רַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל: אִי לָאו דַּהֲוָאי הָתָם לָא הֵמְנִי.

נג וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: זִמְנָא חָדָא הֲוָה [קָא] אָזְלִינָא בִּסְפִינְתָּא, וַחֲזִינָא הַהוּא כַּוְרָא דְּיַתְבָא לֵיהּ אִכְלָא־טִינָא בְּאוּסַיֵּיהּ, וְאַדְחוּהִי מַיָּא וְשַׁדְיוּהָ לְגוּדָא, וְחָרוּב מִינֵּיהּ שִׁיתִּין מְחוֹזֵי, [וְאָכְלוּ מִינֵּיהּ שִׁיתִּין מְחוֹזֵי], וּמָלְחוּ מִינֵּיהּ שִׁיתִּין מְחוֹזֵי, (וקריבו) [וּמַלְּאוּ] מֵחַד גַּלְגָּלָא דְּעֵינֵיהּ תְּלַת מְאָה גַּרְבֵּי מִשְׁחָא, וְכִי הַדָּרָן לְבָתַר תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, חֲזִינָן דַּהֲוָה קָא מְנַסְרִי מִגַּרְמֵיהּ מְטַלַּלְתָּא, וְיָתְבֵי לְמִבְנִינְהוּ הַנָּךְ מְחוֹזֵי. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: זִמְנָא חָדָא הֲוָה קָאָזְלִינָן בִּסְפִינְתָּא, וַחֲזִינָן הַהוּא כַּוְרָא דְּיַתְבָא לֵיהּ חַלְתָּא אַגַּבֵּיהּ, וְקָדַח אַגְמָא עִילּוּיֵהּ, סַבְרִינָן יַבֶּשְׁתָּא הִיא, וְסָלְקִינָן, וְאַפְּינָן וּבַשְּׁלִינָן אַגַּבֵּיהּ, וְכַד חַם גַּבֵּיהּ, אִיתְהַפִּיךְ, וְאִי לָאו דַּהֲוָה מְקָרְבָא סְפִינְתָּא הֲוָה טָבְעִינָן. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: זִמְנָא חָדָא הֲוָה אָזְלִינָן בִּסְפִינְתָּא, וְסָנְאֵי סְפִינְתָּא בֵּין שִׁיצָא לְשִׁיצָא דְּכַוְרָא תְּלָתָא יוֹמָא וּתְלָתָא לֵילְוָתָא, אִיהוּ בְּזִקְיָפָא וְאָנָן בְּשִׁפּוּלָא. וְכִי תֵּימָא: לָא מַסְנֵיָא סְפִינְתָּא טוּבָא, כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר:

כְּמֵיחַם קוּמְקוּמְסָא דְּמַיָּא, מַסְגְּיָא שִׁיתִּין פַּרְסֵי וְשָׁדֵי פַּרְשָׁא גִּירָא, וְקַדְמָא לֵיהּ (איהו). וְאָמַר רַב אַשִׁי: הַהוּא, גִּילְדָּנָא דְּיַמָּא הֲוָאי, דְּאִית לֵיהּ תְּרֵי שֵׁיצֵּא.

נד וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: זִימְנָא חָדָא הֲוָה אַזְלִינָן בִּסְפִינְתָא, (וחזאי) [וַחֲזִינָן] הַהִיא צִפַּרְתָּא (דהוה קאי) [דְּקָאִים] עַד קַרְסוּלֵיהּ בְּמַיָּא, וְרֵישֵׁיהּ בְּרָקִיעָא, וְאַמְרִינָן: לֵית מַיָּא, (ניחות) [וּבָעִינָן לְמֵיחוּת] לְאַקּוּרֵי נַפְשִׁין, וְנָפַק בַּת־קַלָּא [וְאָמַר לָן: לָא תֵּיחוּתוּ לְהָכָא, דְּנָפְלָה לֵיהּ (חצינא) [חֲצִיצָא] לְבַר־נַגָּרָא (הכא) הָא שְׁבַע שְׁנִין, וְלָא מַטְיָא לְאַרְעָא, וְלָאו מִשּׁוּם דִּנְפִישֵׁי מַיָּא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּרְדִיפֵי מַיָּא. אָמַר רַב אַשִׁי: הַהוּא, 'זִיז־שַׁדַי' הוּא, דִּכְתִיב: (תהילים נ׳:י״א) "וְזִיז שָׁדַי עִמָּדִי".

נה וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: זִימְנָא חָדָא הֲוָה [קָא] אַזְלִינָן בְּמִדְבְּרָא, וַחֲזִינָן הַנֵי אַוְזֵי דִּשְׁמִיטָן גַּדְפַיְהוּ מִשַּׁמְנַיְהוּ, וְקָא נַגְדֵי נַחֲלֵי דְּמַשְׁחָא מִתּוּתַיְהוּ, וַאֲמִינָא לְהוּ: אִית (לי מנייכו) [לָן] מִגַּבַּיְכוּ] חֶלְקָא לְעָלְמָא דְּאַתְיָי? חָדָא דַּיְלָא לִי אַטְמָא, וַחֲדָא דַּיְלָא לִי גַּדְפָּא. כִּי אֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר לִי: עָתִידִין יִשְׂרָאֵל לִתֵּן עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין.

נו וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: זִימְנָא חָדָא הֲוָה קָאַזְלִינָן בְּמִדְבְּרָא, וְאִתְּלַוִי בַּהֲדָן הַהוּא טַיָּעָא דַּהֲוָה שָׁקִיל עַפְרָא וּמוֹרַח לֵיהּ, וְאָמַר: הָא אוֹרְחָא, לְדוּכְתָּא פְּלָן, וְהָא אוֹרְחָא, לְדוּכְתָּא פְּלָן. אַמְרִינָן לֵיהּ: כַּמָּה מְרַחְקִינָן מִמַּיָּא? וְאָמַר לָן? הָבוּ לִי עַפְרָא, יְהָבִינָן לֵיהּ וְאָמַר לָן: תְּמַנְיָא פַּרְסֵי. תַּנְיָנָן וִיהָבִינָן לֵיהּ, אָמַר לָן: דִּמְרַחְקִינָן תְּלָתָא פַּרְסֵי. אַפְכִית לֵיהּ וְלָא יְכִילִית לֵיהּ. (ואמר רבה בר בר חנה:) אָמַר לִי: (ההוא טייעא:) תָּא וְאַחְוִי לָךְ מֵתֵי מִדְבָּר, אַזְלִי וַחֲזִיתִינְהוּ, וְדָמוּ כְּמַאן דְּמִיבְסְמֵי, וְגָנוּ אַפַּרְקִיד, וַהֲוָה זָקִיפָא בִּירְכֵּיהּ דְּחַד מִינַיְהוּ וְעַיֵּיל טַיָּעָא תּוּתֵי בִּירְכֵּיהּ כִּי רָכִיב גַּמְלָא וּזְקִיפָא רוּמְחֵיהּ, וְלָא נָגַע בֵּיהּ. פַּסְקִי חָדָא קָרְנָא דְּתָכֶלְתָּא דְּחַד מִינַיְהוּ, וְלָא הֲוָה מִסְתַּגֵּי לָן. אָמַר לִי: דִּילְמָא שָׁקַלְתְּ מִידֵּי מִינַיְהוּ? אַהֲדַרִיהּ, דְּגְמִירִי, דְּמַאן דְּשָׁקִיל מִידֵּי מִינַיְהוּ, לָא מִסְתַּגֵּי לֵיהּ, אַזְלִי אֲהַדְּרִתֵּיהוּ, וְהָדַר מִסְתַּגֵּי לָן. כִּי אֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּנָן, אָמְרוּ לִי: כָּל אַבָּא, חַמְרָא, וְכָל בַּר בַּר חַנָּה, סִיכְסָא, לְמַאי הִלְכְתָא [עַבְדִית הָכִי? לְמֵידַע] אִי כְּבִית שַׁמַּאי, אִיבָּעֵי לָךְ לְמִימְנִי חוּטִין, אִי כְּבֵית הִלֵּל, אִיבָּעֵי לָךְ לְמִימְנִי חֻלְיוֹת.

נז (ואמר רבה בר בר חנה:) אָמַר לִי: (ההוא טייעא:) תָּא אַחְוִי לָךְ טוּרָא דְּסִינַי, אַזְלִי וַחֲזַאי דְּהַדְרָן לֵיהּ עַקְרֵבֵי, וְקַיְמָן כִּי חַמְרֵי חִוָּרְתִּי, שְׁמַעְתִּי בַּת־קוֹל שֶׁאוֹמֶרֶת: אוֹי לִי שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי, וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי מִי מֵפֵר לִי? כִּי אֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּנָן, אָמְרוּ לִי: כָּל אַבָּא, חַמְרָא, וְכָל בַּר בַּר חַנָּה, סִיכְסָא. הֲוָה לָךְ לְמֵימַר: "מוּפָר לָךְ". (מופר לך) (ורבה בר בר חנה?) [וְהוּא] סָבַר: דִּילְמָא מִשְּׁבוּעָתָא דְּמַבּוּל קָאָמַר. וְרַבָּנָן? אִם כֵּן, 'אוֹי לִי' לָמָּה?

נח (ואמר רבה בר בר חנה:) אָמַר לִי: (ההוא טייעא:) תָּא אַחְוִי לָךְ בְּלוּעֵי דְּקַרְח, (אזלי) וַחֲזָאי תְּרֵי בִּיזְעֵי דַּהֲוָה נָפֵיק מִינַיְהוּ קוּטְרָא, (שקל) [שַׁקְלֵי] גַּבְבָא דְּעַמְרָא, (ומשייה) [וְאַמְשִׁינָה] בְּמַיָּא, (ואנחיה) [וְדַעֲצִיתָה] בְּרֵישָׁא דִּרוֹמְחָא, וְעַיְלֵיהּ הָתָם. וְכִי אַפֵּיק, הֲוָה אִיחֲרֵךְ אִיחְרוּכֵי. אָמַר לִי: אַצִּית, מַאי שָׁמַעְתְּ? וְשַׁמְעִית דַּהֲווּ אַמְרִין: "מֹשֶׁה וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת, וְהֵן בַּדַּאיִן". אָמַר לִי: כָּל שִׁלְשִׁים יוֹמֵי מֵהַדְּרָא לְהוּ גֵּיהִנֹּם לְהָכָא כְּבָשָׁר בְּקַלַּחַת, וְאַמְרֵי הָכִי: "מֹשֶׁה וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת וְהֵן בַּדַּאיִן".

נט (ואמר רבה בר בר חנה:) אָמַר לִי: (ההוא טייעא:) תָּא וְאַחְוִי לָךְ הֵיכָא דְּנָשְׁקֵי אַרְעָא וּרְקִיעָא אַהֲדָדֵי. (אזלי וחזאי דעביד כוי כוישקְלִיתָא לְסַלְתָּאי, וְאַנְחָתָהּ בְּכַוְתָּא דְּרָקִיעַ, אַדְמַצְלִינָא, בָּעִיתָהּ, וְלָא אַשְׁכְּחִיתָהּ, (אמרי) [וַאֲמִינָא] לֵיהּ: אִיכָּא גַּנְבֵי הָכָא? אָמַר לִי: [הַאי] גַּלְגַּלָּא דְּרָקִיעָא הוּא דְּהָדַר, נָטַר עַד לְמָחָר כִּי הַשְׁתָּא [הָכָא], וּמַשְׁכַּחַת לָהּ.

רַבִּי יוֹחָנָן מִשְׁתַּעֵי: זִימְנָא חֲדָא הֲוָה קָאָזְלִינָן בִּסְפִינְתָּא, וַחֲזִינָא הַהוּא כַּוָּרָא דְּאַפֵּיק רֵישֵׁיהּ (ממיא) [מִימָּא], וְדָמְיָא עֵינֵיהּ כִּתְרֵי סִיהֲרֵי וְנָפוּץ מַיָּא מִתַּרְתֵּי (אוסייה) [זִימֵּיהּ] כִּתְרֵי מַבְרֵי דְּסוּרָא. רַב סַפְרָא מִשְׁתַּעֵי: זִימְנָא חֲדָא הֲוָה קָא אָזְלִינָא בִּסְפִינְתָּא, וַחֲזִינָן הַהוּא כַּוָּרָא דְּאַפֵּיק רֵישֵׁיהּ (ממיא, ואית) [מִימָּא, וַהֲוָה] לֵיהּ קַרְנֵי, וְחָקִיק עֲלַיְהוּ: אֲנָא בְּרֵיהּ קַלָּה שֶׁבַּיָּם, וַהֲוִינָא תְּלַת מְאָה פַּרְסֵי, וְאָזְלִינָא לְפוּמֵיהּ דְּלִוְיָתָן. אָמַר רַב אַשִׁי: הַהוּא, עִיזָא דְּיַמָּא הוּא, דִּבְחִישָׁא וְאִית לָהּ קַרְנֵי.

סא רַבִּי (יונתן) [יוֹחָנָן] מִשְׁתַּעֵי: זִימְנָא חֲדָא הֲוָה קָאָזְלִינָן בִּסְפִינְתָּא, וַחֲזִינָן הַהִיא קַרְטָלִיתָא דַּהֲווּ מְקַבְּעֵי בָּהּ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְהַדְרִי לָהּ מִינֵי דְּכָווֹרֵי דְּמִקָּרֵי (בירשא) [כַּרְשָׁא]. נָחִית בַּר אֲמוֹרָאֵי לְאַתּוּיֵי, וְרָגַשׁ וּבָעֵי דְּנִשְׁמְטֵיהּ לְאַטְמֵיהּ, (ודרא) [וְשָׁדָא] זֵיקָא דְּחַלָּא, וּנְחַת נָפַק בַּת־קַלָּא וְאָמַר [לָן]: מַאי אִית לְכוּ בַּהֲדֵי קַרְטָלִיתָא, דִּדְבִיתְהוּ דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, דַּעֲתִידָא דְּשָׁדְיָא תְּכֵלְתָּא בָּהּ לְצַדִּיקֵי, לְעָלְמָא דְּאַתְיָא. רַב יְהוּדָה הֵינְדוּאָה מִשְׁתַּעֵי: זִימְנָא חֲדָא הֲוָה אָזְלִינָא בִּסְפִינְתָּא, וַחֲזִינָא הַהוּא אֱבֶן טָבָא (ד) [דַּהֲוָה הַדְּיר] לֵיהּ תַּנִּינָא, וְנָחַת בַּר אַמּוֹרָאֵי לְאַתּוּיֵהּ, אָתָא תַּנִּינָא, קָא (בלע לה) [בָּעֵי לְמִיבְלַע] לִסְפִינְתָּא. אָתָא (ציפרא) [פּוּשְׁקַנְצָא] פַּסְקֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ, אִתְהַפִּיכוּ מַיָּא וַהֲווּ דְּמָא, אָתָא תַּנִּינָא חַבְרֵיהּ שַׁקְלֵיהּ וְתַלְיֵיהּ, (ואחייה) [וְחָיֵה]. הֲדַר אָתָא קָא [בָּעֵי] בָּלְעָה לִסְפִינְתָּא, הֲדַר אָתָא צִיפְּרָא, פַּסְקֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ, שַׁקְלָה לְהַהִיא אֱבֶן טָבָא, שַׁדְיוּהָ לִסְפִינְתָּא, הֲוָה הַנֵי צִיפְּרֵי מְלִיחֵי בַּהֲדָן, אוֹתְבִינְהוּ (בהדייהו) [עֲלַיְהוּ], שַׁקְלוּהָ וּפָרְחוּ [לְהוּ בַּהֲדֵיהּ].

סב תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ בָּאִין בִּסְפִינָה, וְהָיָה רַבִּי אֶלִיעֶזֶר יָשֵׁן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נֵעוֹר, נִזְדַּעְזַע רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְנִינְעַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר. אָמַר לוֹ: מַה זֶּה יְהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי מַה נִּזְדַּעְזַעְתָּ? אָמַר לוֹ: מָאוֹר גָּדוֹל רָאִיתִי בַּיָּם, אָמַר לוֹ: שֶׁמָּא עֵינָיו שֶׁל לִוְיָתָן רָאִיתָ? דִּכְתִיב:

(איוב מ״א:י׳) "עֵינָיו כְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר". אָמַר רַב אַשִׁי: אָמַר לִי הוּנָא בַּר נָתָן: זִימְנָא חָדָא הֲוָה אַזְלִינָן בְּמִדְבָּרָא. וַהֲוָאי אַטְמָא דְּבִשְׁרָא בַּהֲדָן, פָּתַחְנָא וְנָקִירְנָא, וַאֲנַחְנָא אַעִישְׁבֵי, אַדְמַיְתִינָן צִיבֵי, חָלַם [אַטְמָא] וְטַוִינֵיהּ. כִּי הַדָּרָן לְבָתַר תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, חַזִינְהוּ לְהַנָּהוּ גּוּמְרֵי, דַּהֲווּ קָא (מחממי) [מְלַחֲשֵׁי]. כִּי אֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּאַמֵּימַר, אָמַר לִי: הַהוּא עִישְׁבָא, סַמְתְּרֵי הֲוָה, הַנָּהוּ גּוּמְרֵי, דְּרִיתְמָא הֲווּ. (בראשית א׳:כ״א) "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים". הָכָא תַּרְגִּימוּ: אַרְזִילֵי דְּיַמָּא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: זֶה לִוְיָתָן נָחָשׁ בָּרִיחַ, וְלִוְיָתָן נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן, דִּכְתִיב: (ישעיהו כ״ז:א׳) "בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד ה' בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה" וְגוֹ' (על לויתן וְגוֹ'.)

סג אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם, וְאַף לִוְיָתָן [נָחָשׁ בָּרִיחַ וְלִוְיָתָן נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן], זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם, וְאִלְמָלֵא נִזְקְקִין זֶה לָזֶה, מַחֲרִיבִין (את) כָּל הָעוֹלָם [כֻּלּוֹ]. מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? סֵרַס אֶת הַזָּכָר וְהָרַג (את) הַנְּקֵבָה וּמְלָחָהּ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ז:א׳) "וְהָרַג אֶת הַתַּנִּין אֲשֶׁר בַּיָּם". וְאַף בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף, זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם, וְאִלְמָלֵא נִזְקְקִין זֶה עִם זֶה, מַחֲרִיבִין (את) כָּל הָעוֹלָם [כֻּלּוֹ]. מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? סֵרַס אֶת הַזָּכָר וְצִנַּן (את) הַנְּקֵבָה, וְשִׁמְּרָהּ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב מ׳:ט״ז) "הִנֵּה נָא כֹחוֹ בְמָתְנָיו וְאוֹנוֹ בִּשְׁרִירֵי בִטְנוֹ". "הִנֵּה נָא כֹחוֹ בְמָתְנָיו", זֶה זָכָר, "וְאוֹנוֹ בִּשְׁרִירֵי בִטְנוֹ", זוֹ נְקֵבָה. הֲתָם נַמִּי לִיסַּרְסֵיהּ לְזָכָר וְלִיצַנְּנָהּ לַנְּקֵבָה? דָּגִים פְּרִיצֵי. וְלִיעֲבִיד אִיפְּכָא? אִי בָּעֵית אֵימָא: (מלחה דנוקבתא עדיף) [נְקֵבָה, מָלְחָה מְעַלֵּי]. אִי בָּעֵית אֵימָא: כֵּיוָן דִּכְתִיב: (תהילים ק״ד:כ״ו) "לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֵק בּוֹ", בַּהֲדֵי נְקֵבָה לָאו אוֹרַח אַרְעָא. הָכָא נַמִּי לִמְלְחָהּ לִנְקֵבָה? כַּוְרָא מְלִיחָא, מְעַלֵּי, בִּשְׁרָא מְלִיחָא, לָא מְעַלֵּי. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹאת אֶת הָעוֹלָם, אָמַר לוֹ לְשׁוֹר שֶׁל יָם: פְּתַח פִּיךָ וּבְלַע כָּל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, דַּיּוֹ שֶׁאֶעֱמֹד בְּשֶׁלִּי. [מִיָּד] בָּעַט בּוֹ וְהָרָגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ״ו:י״ב) "בְּכֹחוֹ רָגַע הַיָּם וּבִתְבוּנָתוֹ מָחַץ רָהַב". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: שְׁמַע מִינָּהּ: שׁוֹר שֶׁל יָם, 'רַהַב' שְׁמוֹ. וְאִלְמָלֵא מַיִם מְכַסִּים אוֹתוֹ, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד מִפְּנֵי רֵיחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י״א:ט׳) "לֹא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ בְּכָל הַר קָדְשִׁי, כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים". אַל תִּקְרֵי: "לַיָּם מְכַסִּים", אֶלָּא "לְשַׁרְהּ שֶׁל יָם מְכַסִּים".

סד וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיָאס. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיָאס, וּמְהַלֵּךְ בְּיָמָהּ שֶׁל סִיבְכַּי וּבְיָמָהּ שֶׁל טְבֶרְיָה, וּמִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד לַיָּם הַגָּדוֹל, וּמִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְפִיו שֶׁל לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב מ׳:כ״ג) "יִבְטַח כִּי יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל פִּיהוּ". מַתְקִיף לָהּ רָבָא בַּר עוּלָּא: הַאי, (תהילים נ׳:י׳) "בִּבְהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף" כְּתִיב! אֶלָּא אָמַר

רָבָא בַּר עוּלָּא: אֵימָתַי בְּהֵמוֹת בְּהָרְרֵי אָלָף בְּטוּחוֹת? (בשעה) [בְּזְמַן] שֶׁמַּגִּיחַ יַרְדֵּן לְפִיו שֶׁל לִוְיָתָן. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי (יונתן) [יוֹחָנָן]: מַאי דִּכְתִיב: (שם כד) "כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ"? אֵלּוּ שִׁבְעָה יַמִּים וְאַרְבָּעָה נְהָרוֹת, שֶׁמַּקִּיפִין אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֵלּוּ הֵן שִׁבְעָה יַמִּים: יַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָה, וְיַמָּהּ שֶׁל סְדוֹם, וְיַמָּהּ שֶׁל חֵילַת, וְיַמָּהּ שֶׁל חֵילָתָא, וְיַמָּהּ שֶׁל סִבְכַּי, וְיָם אַסְפַּמְיָא, וְיָם הַגָּדוֹל. וְאֵלּוּ הֵן אַרְבָּעָה נְהָרוֹת: יַרְדֵּן, וְיַרְמוּךְ, וְקִירְמִיוֹן, וּפוּגָא. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: עָתִיד גַּבְרִיאֵל לַעֲשׂוֹת קְנִינְיָא עִם לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב מ׳:כ״ה) "תִּמְשֹׁךְ לִוְיָתָן בְּחַכָּה, וּבְחֶבֶל תַּשְׁקִיעַ לְש�ֹׁנוֹ". וְאֹלְמְלֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "הָעֹשׂוֹ יַגִּישׁ חַרְבּוֹ". כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי (יונתן) [יוֹחָנָן]: בְּשָׁעָה שֶׁלִּוְיָתָן רָעֵב, מוֹצִיא הֶבֶל מִפִּיו וּמַרְתִּיחַ כָּל מֵימוֹת שֶׁבַּמְּצוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מא) "יַרְתִּיחַ כַּסִּיר מְצוּלָה". וְאֹלְמְלֵא מַכְנִיס רֹאשׁוֹ לְגַן־עֵדֶן אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרֵיחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב מ׳:ל״א-כ״ג) "יָם יָשִׂים כַּמֶּרְקָחָה". וּבְשָׁעָה שֶׁצָּמֵא, עוֹשֶׂה תְּלָמִים תְּלָמִים בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אַחֲרָיו יָאִיר נָתִיב". וְאָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אֵין תְּהוֹם חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ עַד שִׁבְעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "יַחְשֹׁב תְּהוֹם לְשֵׂיבָה", וְאֵין שֵׂיבָה פְּחוּתָה מִשִּׁבְעִים (שנה). אָמַר רַבָּה (בר בר חנה), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים מִבְּשָׂרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מ) "יִכְרוּ עָלָיו חַבָּרִים", וְאֵין 'כְּרָה' אֶלָּא סְעוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב ו׳:כ״ג) "וַיִּכְרֶה לָהֶם כֶּרֶה גְּדוֹלָה, וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ", וְאֵין 'חַבָּרִים', אֶלָּא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ח׳:י״ג) "הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי". וְהַשְׁאֵר, חוֹלְקִין אוֹתוֹ, וְעוֹשִׂין בּוֹ סְחוֹרָה [בְּשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם], שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב מ׳:ל״א) "יֶחֱצוּהוּ בֵּין כְּנַעֲנִים". וְאֵין 'כְּנַעֲנִים' אֶלָּא תַּגָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״ב:ח׳) "כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב", וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (ישעיהו כ״ג:ח׳) "אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים, כִּנְעָנֶיהָ נִכְבְּדֵי אָרֶץ". וְאָמַר רַבָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת סֻכָּה לַצַּדִּיקִים מֵעוֹרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב מ׳:כ״ט) "הֲתִמְלֵא בְשֻׂכּוֹת עוֹרוֹ", זָכָה, עוֹשִׂין לוֹ סֻכָּה, לֹא זָכָה, עוֹשִׂין לוֹ צְלָצַל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּבְצִלְצַל דָּגִים רֹאשׁוֹ". זָכָה, עוֹשִׂין לוֹ צְלָצָל, לֹא זָכָה, עוֹשִׂין לוֹ עֲנָק, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי א׳:ט׳) "וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרוֹתָיִךְ". זָכָה, עוֹשִׂין לוֹ עֲנָק, לֹא זָכָה, עוֹשִׂין לוֹ קֶמֶיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב מ) "וְתִקְשָׁרֵנוּ לְנַעֲרוֹתָיִךְ". וְהַשְׁאֵר, פּוֹרְסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל חוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם, וְזִיווֹ (הולך) [מַבְהִיק] מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס׳:ג׳) "וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זַרְחֵךְ".

סה "וְשָׁמְתִּי כַדְכֹּד שִׁמְשֹׁתַיִךְ" (ישעיהו נ״ד:י״ב). אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: פְּלִיגֵי (ביה תרי אמוראי בארעא; יהודה וחזקיה בניו של רבי חייא, ותרי מלאכי ברקיעא, מיכאל וגבריאל) [תְּרֵי מַלְאֲכֵי בִּרְקִיעָא; גַּבְרִיאֵל וּמִיכָאֵל, וְאָמְרֵי לָהּ תְּרֵי אֲמוֹרָאֵי בַּמַּעֲרָבָא

ומאן אינון? יְהוּדָה וְחִזְקִיָּה]. חַד אָמַר: דְּ'שׁוֹהַם', וְחַד אָמַר: דְּ'יָשְׁפֵּה'. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לְהֲוֵי כְּדֵין וּכְדֵין. (שם) "וּשְׁעָרִיךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח"כִּי הָא דְּיָתִיב רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא דָּרִישׁ: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָבִיא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁהֵן שִׁלְשִׁים עַל שִׁלְשִׁים, וְחוֹקֵק בָּהֶן עֶשֶׂר (ברום) [עַל] עֶשְׂרִים, וּמַעֲמִידָם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם. לִגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד: הַשְׁתָּא, כְּבִיעֲתָא (דצלצלתא) [דְּצִיצְלָא] לָא מַשְׁכְּחִינָן, כּוּלֵי הַאי מַשְׁכְּחִינָן? לְיָמִים הִפְלִיגָה סְפִינָתוֹ בַּיָּם, חָזָא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת (דקא) [דַּיְתְבֵי וְקָא] מְנַסְּרֵי אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁהֵם שִׁלְשִׁים עַל שִׁלְשִׁים, וְחָקוּק בָּהֶם עֶשֶׂר בְּרוּם עֶשְׂרִים. אָמַר לְהוּ: הַנֵי לְמַאי? אָמְרוּ לֵיהּ: שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַעֲמִידָן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: דְּרֹשׁ רַבִּי, וּלְךָ נָאֶה לִדְרֹשׁ, כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ כֵּן רָאִיתִי, אָמַר לוֹ: רֵיקָא, אִלְמָלֵא לֹא רָאִיתָ לֹא הֶאֱמַנְתָּ?! מְלַגְלֵג עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים אַתָּה! נָתַן עֵינָיו בּוֹ, וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת.

סו מֵיתִיבִי: (ויקרא כו) "וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת", רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מָאתַיִם אַמָּה, כִּשְׁתֵּי קוֹמוֹת שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מֵאָה אַמָּה, כְּנֶגֶד הֵיכָל וּכְתָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קמד) "אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל". כִּי קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְכַוְּיֵי דְּבֵי זִיקָא. וְאָמַר רַבָּה, (בר בר חנה) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת שִׁבְעָה חֻפּוֹת לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ד) "וּבָרָא ה' עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאָהּ, עָנָן יוֹמָם וְעָשָׁן וְנֹגַהּ אֵשׁ לֶהָבָה לָיְלָה (וגו'. מאי) כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חֻפָּה". מְלַמֵּד, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹשֶׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֻפָּה לְפִי כְּבוֹדוֹ. וְעָשָׁן בַּחֻפָּה לָמָּה? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל מִי שֶׁעֵינָיו צָרוֹת בְּתַלְמִיד חָכָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִתְמַלְּאוֹת עֵינָיו עָשָׁן לָעוֹלָם הַבָּא. וְאֵשׁ בַּחֻפָּה לָמָּה? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְוֶה מֵחֻפָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה, אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלִמָּה, כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (במדבר כז) "וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו", וְלֹא כָּל הוֹדְךָ. זְקֵנִים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר אָמְרוּ: פְּנֵי מֹשֶׁה כִּפְנֵי חַמָּה, פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּפְנֵי לְבָנָה. אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלִמָּה. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: עָשָׂה חֻפּוֹת עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם הָרִאשׁוֹן בְּגַן־עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כח) "בְּעֵדֶן גַּן אֱלֹהִים הָיִיתְ כָּל אֶבֶן יְקָרָה" ("מסוכתך אודם פטדה") וְגוֹ'. מַר זוּטְרָא אָמַר: אַחַת־עֶשְׂרֵה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אֶבֶן יְקָרָה". (מסוכתך) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְנָרוּעַ שֶׁבְּכֻלָּם, זָהָב, דְּקָא חָשִׁיב לֵיהּ לְבָסוֹף. מַאי (שם) "מְלֵאכֶת תֻּפֶּיךָ וּנְקָבֶיךָ [בְּךָ"]? אָמַר רַב יְהוּדָה: (אמר רב) אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחִירָם מֶלֶךְ צוֹר: בְּךָ נִסְתַּכַּלְתִּי וּבָרָאתִי נְקָבִים נְקָבִים בָּאָדָם. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: [הָכִי קָאָמַר]: בְּךָ נִסְתַּכַּלְתִּי וְקִנַּסְתִּי מִיתָה עַל אָדָם הָרִאשׁוֹן. מַאי: (ישעיה ד) "וְעַל מִקְרָאָהּ"? אָמַר רַבָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא כִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל

עוֹלָם הַזֶּה, יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה, כָּל הָרוֹצֶה לַעֲלוֹת, עוֹלֶה. שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, אֵין עוֹלִין (לה), אֶלָּא הַמְזֻמָּנִין [לָהּ].

סז וְאָמַר רַבָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֲתִידִין צַדִּיקִים שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מג) "כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי (יונתן) [יוֹחָנָן]: שְׁלֹשָׁה נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵלּוּ הֵן: צַדִּיקִים, וּמָשִׁיחַ, וְירוּשָׁלַיִם. צַדִּיקִים, הָא דַּאֲמָרַן. מָשִׁיחַ, דִּכְתִיב: (ירמיה כג) "וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוֹ ה' צִדְקֵנוּ". יְרוּשָׁלַיִם, דִּכְתִיב: (יחזקאל מח) "סָבִיב שְׁמֹנָה עָשָׂר אֶלֶף וְשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם ה' שָׁמָּה". אַל תִּקְרִי, "ה' שָׁמָּה", אֶלָּא, "ה' שְׁמָהּ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲתִידִין צַדִּיקִים שֶׁאוֹמְרִים לִפְנֵיהֶם 'קָדוֹשׁ', כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְרִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ד) "וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם, קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ". וְאָמַר רַבָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: (עתידה ירושלים שתגבה) [עֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַגְבִּיהַּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם] שְׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה יד) "וְרָאֲמָה וְיָשְׁבָה תַחְתֶּיהָ", מַאי 'תַּחְתֶּיהָ'? 'כְּתַחְתֶּיהָ'! וּמַאי דְּהַאי תַּחְתֶּיהָ, תִּלְתָא פַּרְסֵי הַוְיָא? אָמַר (רבא) [רַבָּה]: אָמַר לִי הַהוּא סָבָא: [לְדִידִי חֲזִי לִי] יְרוּשָׁלַיִם קָמַיְתָא, וּתְלָתָא פַּרְסָאֵי הֲוָאי, וְשָׁמָא תֹּאמַר: יֵשׁ צַעַר לַעֲלוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ישעיה ס) "מִי אֵלֶּה כָּעָב תְּעוּפֶינָה, [וְכַיּוֹנִים אֶל אֲרֻבֹּתֵיהֶם]". אָמַר רַב פָּפָּא: שְׁמַע מִינָּהּ: הַאי עֵיבָא, תִּלְתָא פַּרְסֵי מִידְלִי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: בְּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתֵת אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּמִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ב) "וְאֹמַר: (אל המלאך הדובר בי) אָנָה אַתָּה הֹלֵךְ? וַיֹּאמֶר אֵלַי: לָמֹד אֶת יְרוּשָׁלַיִם, לִרְאוֹת כַּמָּה רָחְבָּהּ וְכַמָּה אָרְכָּהּ". אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַרְבֵּה כְּרַכִּים בָּרָאתָ בְּעוֹלָמְךָ, שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְלֹא נָתַתָּ מִדַּת אָרְכָּן וּמִדַּת רָחְבָּן, וִירוּשָׁלַיִם, שֶׁשִּׁמְךָ בְּתוֹכָהּ, וּמִקְדָּשְׁךָ בְּתוֹכָהּ, וְצַדִּיקִים בְּתוֹכָהּ, אַתָּה נוֹתֵן בָּהּ מִדָּה? מִיָּד: (שם) "וַיֹּאמֶר אֵלָיו: רֻץ דַּבֵּר אֶל הַנַּעַר הַלָּז לֵאמֹר: פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם מֵרֹב אָדָם וּבְהֵמָה [בְּתוֹכָהּ]". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: עֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם אֶלֶף טֶפַח גִּינּוֹאוֹת, אֶלֶף קֶפֶל מִגְדָּלִים, אֶלֶף לִיצוּי בִּירְנִיוֹת, אֶלֶף וְלִשְׁנֵי [שִׁילֹה] טֶטְרְפָּאוֹת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד הֲוָאי כְּצִפּוֹרֵי בְּשַׁלְוָתָהּ. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אֲנִי רָאִיתִי צִפּוֹרֵי בְּשַׁלְוָתָהּ, וְהָיוּ בָהּ מֵאָה שְׁמוֹנִים אֶלֶף [שָׁוְוקִים שֶׁל] מוֹכְרֵי צֵיקֵי קְדֵרָה. (יחזקאל מא) "וְהַצְּלָעוֹת צֶלַע אֶל צֶלַע, שָׁלוֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים". מַאי "שָׁלוֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים"? [אָמַר רַבִּי לֵוִי], אָמַר רַב פַּפִּי מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִיכְנִי: אִם שָׁלֹשׁ יְרוּשָׁלַיִם הֵן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשִׁים מְדוֹרִים לְמַעְלָה. אִם שְׁלֹשִׁים יְרוּשָׁלַיִם הֵן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשָׁה מְדוֹרִים לְמַעְלָה.

סח אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (במדבר כא) "עַל כֵּן יֵאָמְרוּ הַמֹּשְׁלִים: בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן וְגוֹ'. 'הַמֹּשְׁלִים', אֵלּוּ הַמּוֹשְׁלִים בְּיִצְרָם. 'בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן', בּוֹאוּ וְנַחֲשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל עוֹלָם, הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ, וּשְׂכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ. 'תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן', אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, תִּבָּנֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְתִכּוֹנֵן לָעוֹלָם הַבָּא. 'עִיר־סִיחוֹן', אִם מֵשִׂים אָדָם עַצְמוֹ כְּעִיר זֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר שִׂיחָה נָאָה, מַה כְּתִיב אַחֲרָיו: "כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן" וְגוֹ'. תֵּצֵא אֵשׁ מִן הַמְּחַשְּׁבִים, וְתֹאכַל אֶת שֶׁאֵינָם מְחַשְּׁבִים. 'לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן', מִקְּרִיַּת צַדִּיקִים שֶׁנִּקְרְאוּ שִׂיחִין. 'אָכְלָה עָר מוֹאָב' זֶה הַמְּהַלֵּךְ אַחַר יִצְרוֹ, כְּעִיר זֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר שִׂיחָה נָאָה. 'בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן', אֵלּוּ גַּסֵּי־הָרוּחַ, דְּאָמַר מַר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ נוֹפֵל בַּגֵּיהִנֹּם. 'וְנִירָם', אָמַר רָשַׁע: אֵין רָם. 'אָבַד חֶשְׁבּוֹן', אָבַד חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. 'עַד דִּיבוֹן', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַמְתֵּן עַד שֶׁיָּבוֹא דִּין. 'וַנַּשִּׁים עַד נֹפַח', עַד שֶׁתָּבוֹא אֵשׁ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה נְפוּחַ. 'עַד מֵידְבָא', עַד שֶׁתַּדְאִיב נִשְׁמָתָן. וְאַמְרֵי לָהּ: עַד דְּעָבִיד מַאי דְּבָעֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֵשׁ אוֹכַלְתּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל טו) "וְנָתַתִּי אֶת פָּנַי בָּהֶם, מֵהָאֵשׁ יָצְאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם". כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הַמְרַפֶּה עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, נוֹפֵל בַּגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כא) "אָדָם תּוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַשְׂכֵּל, בִּקְהַל רְפָאִים יָנוּחַ", וְאֵין 'רְפָאִים' אֶלָּא (יורדי) גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ט) "וְלֹא יָדַע כִּי רְפָאִים שָׁם בְּעִמְקֵי שְׁאוֹל קְרָאֶיהָ".

סט וְאָרֵז, אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף? וְהָא דְּרַשׁ רַבִּי חִיָּא בַּר לוּלְיָינִי: (אפיתחא דבי נשיאה,) מַאי דִּכְתִיב: (תהלים צב) "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרַח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה", אִם נֶאֱמַר 'תָּמָר', לָמָּה נֶאֱמַר 'אֶרֶז'? וְאִם נֶאֱמַר 'אֶרֶז', לָמָּה נֶאֱמַר 'תָּמָר'? אִם נֶאֱמַר אֶרֶז וְלֹא נֶאֱמַר תָּמָר, הָיִיתִי אוֹמֵר: אִי מָה אֶרֶז אֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, אַף צַדִּיק אֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת לְכָךְ נֶאֱמַר 'תָּמָר'. וְאִם נֶאֱמַר תָּמָר וְלֹא נֶאֱמַר אֶרֶז, הָיִיתִי אוֹמֵר: מַה תָּמָר אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, אַף צַדִּיק אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, לְכָךְ נֶאֱמַר אֶרֶז. (התם) [וְאֶלָּא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן], בִּשְׁאָר מִינֵי אֲרָזִים, כִּדְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: אָמְרֵי בְּבֵי רַב: עֲשָׂרָה מִינֵי אֲרָזִים הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מא) "אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז, שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן. אָשִׂים בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ, תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו". (תנא) 'אֶרֶז', אַרְזָא וכו'.

[הַקּוֹנָה שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ (שדה) [שֶׁל] חֲבֵרוֹ, מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מֵבִיא וְקוֹרֵא וְכוּ'. וּמַסִּיק הַגְּמָרָא: דִּלְהַאי תַּנָּא, סְפוּקֵי מְסַפְּקָא, אִי קָנָה קַרְקַע אוֹ לֹא וְכוּ'. וְדִלְמָא בִּכּוּרִים נִינְהוּ, וּבָעֵי קְרִיָּה? וְכוּ']. דְּעָבִיד לְהוּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר: בָּצָרָן וְשִׁגְרָן בְּיַד שָׁלִיחַ, וּמֵת שָׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ, מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, מַאי טַעְמָא? דִּכְתִיב: (דברים כו) "וְלָקַחְתָּ וְהֵבֵאתָ", עַד שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה וַהֲבָאָה בְּאֶחָד, וְהָא, לֵיכָּא. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא

לְרַב אַשִׁי: מִכְּדֵי, פְּסוּקֵי נִינְהוּ, לִיקְרֵי? אָמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם דְּמֶחֱזֵי כְּשִׁיקְרָא. רַב מְשַׁרְשִׁיָא בְּרֵיהּ דְּרַב חִיָּא אָמַר: דִּילְמָא אַתִּי לְאַפְקוּעֵינְהוּ מִתְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר.

ע [פִּסְקָא. שְׁתֵּימְתִּית וְנִמְצֵאת לְבָנָה, לְבָנָה וְנִמְצֵאת שְׁתֵּימְתִּית, שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִים לַחֲזֹר בָּהֶן]. אָמַר רַב פָּפָּא: מִדְּקָתָנֵי: לְבָנָה, שְׁמַע מִינָּהּ: הָא שִׁמְשָׁא, סוּמְקָתִי הֵיא, תֵּדַע, דְּקָא סַמְקָא צַפְרָא וּפַנְיָא, וְהַאי דְּלָא חֲזִינָן לֵיהּ כּוּלֵּי יוֹמָא, נְהוֹרִין [הוּא] דְּלָא בָּרֵי. מֵיתִיבִי: (ויקרא יג) "וּמַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר", כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל, וְהָתָם לָבָן הוּא. כְּמַרְאֵה חַמָּה וְלֹא כְּמַרְאֵה חַמָּה, כְּמַרְאֵה חַמָּה, דַּעֲמֻקָּה [מִן הַצֵּל], וְלֹא כְּמַרְאֵה חַמָּה, דְּאִלּוּ הָתָם לְבָן, וְהָכָא אָדֹם. וּלְמַאי דְּסָלְיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא, הָא קָא סַמְקָא צַפְרָא וּפַנְיָא. בְּפַנְיָא, דְּחַלְפָא אַפִּיתְחָא דְּגֵיהִנֹּם, בְּצַפְרָא, דְּחַלְפָא אַוּרְדֵי דְּגַן־עֵדֶן. וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי: אִיפְּכָא.

מַתְנִיתִין. וְחַיָּב לְהַכְרִיעַ לוֹ טָפֵח. הָיָה שׁוֹקֵל לוֹ עַיִן בְּעַיִן, נוֹתֵן לוֹ גֵּרוּמִין. גְּמָרָא. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: דְּאָמַר קְרָא: (דברים כה) "אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק", צַדֵּק מִשֶּׁלְךָ וְתֵן לוֹ. אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: הָיָה שׁוֹקֵל לוֹ עַיִן בְּעַיִן, נוֹתֵן לוֹ גֵּרוּמִין. וְאִי הַכְרָעָה, דְּאוֹרְיְתָא, הֵיכִי יָהֵיב לֵיהּ עַיִן בְּעַיִן? אֶלָּא רֵישָׁא בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ, וְכִי אִיתְמַר דְּרֵישׁ לָקִישׁ, אַסֵּיפָא אִיתְמַר: הָיָה שׁוֹקֵל לוֹ עַיִן בְּעַיִן, נוֹתֵן לוֹ גֵּרוּמִין. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: דְּאָמַר קְרָא: "וְצֶדֶק", צַדֵּק מִשֶּׁלְךָ וְתֵן לוֹ.

עא אָמַר רַבִּי לֵוִי: קְשֶׁה עָנְשָׁן שֶׁל מִדּוֹת יוֹתֵר מֵעָנְשָׁן שֶׁל עֲרָיוֹת, שֶׁזֶּה נֶאֱמַר בָּהֶן: (ויקרא יח) 'אֵל', וְזֶה נֶאֱמַר בָּהֶן: (דברים כה) 'אֱלֹה'. וּמַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי 'אֵל' קְשֶׁה הוּא? דִּכְתִיב: (יחזקאל יז) "וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח". (ו'אלה' קשה מ'אל'). גַּבֵּי עֲרָיוֹת נַמִּי הָכְתִיב: (ויקרא יח) 'אֱלֹה'? הַהוּא, לְמֵעוּטֵי מִדּוֹת מִכָּרֵת. וְאֶלָּא מַאי (חומרייהו) [עוֹדְפַיְהוּ]? דְּהָתָם אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה, [וְהָכָא לָא אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה]. אָמַר רַבִּי לֵוִי: קְשֶׁה גָּזֵל הֶדְיוֹט יוֹתֵר מִגָּזֵל גְּבוֹהַּ, שֶׁזֶּה הִקְדִּים חֵטְא לִמְעִילָה, וְזֶה הִקְדִּים מְעִילָה לְחֵטְא.

עב וְאָמַר רַבִּי לֵוִי: בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם; הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, וְקִלְלָן בִּשְׁמוֹנָה. בֵּרְכָם בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם: (ויקרא כו) מֵ'אִם בְּחֻקֹּתַי', עַד 'קוֹמְמִיוּת'. וְקִלְלָם בִּשְׁמוֹנָה: (שם) מ"וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ", עַד "וְאֶת חֻקֹּתַי גָּעָלָה נַפְשָׁם". וְאִלּוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בֵּרְכָן בִּשְׁמוֹנָה וְקִלְלָם בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם. בֵּרְכָן בִּשְׁמוֹנָה: (דברים כח) מ"וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע", עַד: 'לְעָבְדָם'. וְקִלְלָם בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, מִן: (שם) "וְהָיָה אִם לֹא תִּשְׁמַע", עַד: "וְאֵין קֹנֶה".

עג תָּנוּ רַבָּנָן: מְנַיִן שֶׁאֵין מוֹחֲקִין בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹדְשִׁין, וְאֵין גּוֹדְשִׁין בְּמָקוֹם שֶׁמּוֹחֲקִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים כ"ה:ט"ו) "אֵיפָה שְׁלֵמָה". וּמְנַיִן שֶׁאִם אָמַר: הֲרֵינִי מוֹחֵק בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹדְשִׁין, וּלְפָחוֹת [לוֹ] מִן הַדְּמִים, וַהֲרֵינִי גּוֹדֵשׁ בְּמָקוֹם שֶׁמּוֹחֲקִין, לְהוֹסִיף לוֹ עַל הַדְּמִים, שֶׁאֵין

שׁוֹמְעִין לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ". תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין מְעַיְּנִין בְּמָקוֹם שֶׁמַּכְרִיעִין, וְאֵין מַכְרִיעִין בְּמָקוֹם שֶׁמְּעַיְּנִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "אֶבֶן שְׁלֵמָה". וּמִנַּיִן שֶׁאִם אָמַר: הֲרֵינִי מְעַיֵּן בְּמָקוֹם שֶׁמַּכְרִיעִין, לִפְחוֹת לוֹ מִן הַדְּמִים, וַהֲרֵינִי מַכְרִיעַ בְּמָקוֹם שֶׁמְּעַיְּנִין, לְהוֹסִיף לוֹ עַל הַדְּמִים, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק" (יהיה לך") אָמַר רַב יְהוּדָה מִסּוּרָא: (דברים כ״ה:י״ד) "לֹא יִהְיֶה (לו בביתו) [לְךָ] בְּבֵיתְךָ"], מַה טַּעַם? מִשּׁוּם "אֵיפָה וְאֵיפָה", לֹא יִהְיֶה (לו בכיסוי) [לְךָ בְּכִיסְךָ], מַה טַּעַם? מִשּׁוּם "אֶבֶן וְאֶבֶן". [וַאֲבַל] "אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ", אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ.

עַד תָּנוּ רַבָּנָן: (שם) "יִהְיֶה לָךְ"! מְלַמֵּד שֶׁמַּעֲמִידִין אֲגַרְדְּמִים לַמִּדּוֹת, וְאֵין מַעֲמִידִין אֲגַרְדְּמִים לַשְּׁעָרִים. דְּבֵי נְשִׂיאָה אוּקְימוּ אֲגַרְדְּמִים בֵּין לַמִּדּוֹת בֵּין לַשְּׁעָרִים. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְקַרְנָא: פּוֹק תְּנִי לְהוּ: מַעֲמִידִין אֲגַרְדְּמִים לַמִּדּוֹת וְאֵין מַעֲמִידִין [אֲגַרְדְּמִים] לַשְּׁעָרִים. נָפַק וְדָרַשׁ לְהוּ: מַעֲמִידִין אֲגַרְדְּמִים בֵּין לַמִּדּוֹת וּבֵין לַשְּׁעָרִים. אָמַר לֵיהּ: מַה שְׁמְךָ? 'קַרְנָא'. (תיפוק) [נַפְקָא] לֵיהּ קַרְנָא בְּעֵינֵיהּ. וְהוּא, כְּמַאן סָבְרָא? כִּי הָא דְּאָמַר רָמֵי בַּר (אבא) [חָמָא], אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַעֲמִידִים אֲגַרְדְּמִים בֵּין לַמִּדּוֹת וּבֵין לַשְּׁעָרִים, מִפְּנֵי הָרַמָּאִים.

עַה תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין עוֹשִׂין אֶת הַמַּחַק, צִדּוֹ אֶחָד עָבֶה וְצִדּוֹ אֶחָד קָצָר, וְלֹא יִמְחֹק בְּבַת־אַחַת, שֶׁהַמּוֹחֵק בְּבַת־אַחַת, רַע לַמּוֹכֵר וְיָפֶה לַלּוֹקֵחַ. וְלֹא יִמְחֹק מְעַט מְעַט, (מפני) שֶׁרַע לַלּוֹקֵחַ וְיָפֶה לַמּוֹכֵר. וְעַל כֻּלָּן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: אוֹי לִי אִם אוֹמַר, וְאוֹי לִי אִם לֹא אוֹמַר. אוֹי לִי אִם אוֹמַר, שֶׁמָּא יִלְמְדוּ (ממנו) הָרַמָּאִים. (ואוי לי) [וְ]אִם לֹא אוֹמַר, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הָרַמָּאִים: אֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּקִיאִין בְּמַעֲשֶׂה יָדֵינוּ. [אִיבָּעְיָא לְהוּ]: אֲמָרָהּ, אוֹ לֹא אֲמָרָהּ? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: אֲמָרָהּ! וּמֵהַאי קְרָא אֲמָרָהּ: (הושע י״ד:י׳) "כִּי יִשָּׁרִים דַּרְכֵי ה', וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם".

עו כיוצא בָּזֶה שָׁנִינוּ פֶּרֶק י״ז מִמַּסֶּכֶת כֵּלִים: קִנָּה מֵאָזְנַיִם וְהַמַּחַק שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בֵּית קִבּוּל מַתֶּכֶת, וְהָאֶסֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מָעוֹת, וְקִנָּה שֶׁל עֲנִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל (שמן) [מַיִם], וּמַקֵּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מְזוּזָה, וּמַרְגְּלִית, הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, וְעַל כֻּלָּם אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: אוֹי לִי אִם אוֹמַר, אוֹי לִי אִם לֹא אוֹמַר.

עז תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא י״ט:ל״ה) "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט, בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה". 'בַּמִּדָּה', זוֹ מְדִידַת קַרְקַע, שֶׁלֹּא יְמַדֵּד לְאֶחָד בִּימוֹת הַחַמָּה וּלְאֶחָד בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. 'בַּמִּשְׁקָל', שֶׁלֹּא יַטְמִין מִשְׁקְלוֹתָיו בְּמֶלַח. 'בַּמְּשׂוּרָה', שֶׁלֹּא יַרְתִּיחַ, וְקַל־וָחֹמֶר! וּמַה מְּשׂוּרָה, שֶׁהִיא אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ בְּלֹג, הִקְפִּידָה עָלֶיהָ תּוֹרָה, קַל־וָחֹמֶר לְהֵיזִין וַחֲצִי הֵיזִין וּשְׁלִישִׁית הַהֵיזִין וּרְבִיעִית הַהֵיזִין וְלֹג וַחֲצִי לֹג וּרְבִיעִית (הלוג) [וַחֲצִי] תּוֹמֶן וְעוּכְלָא, אָמַר רַב

יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּשְׁהֶה מִדָּה חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וַאֲפִלּוּ הִיא עֲבִיט שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם. אָמַר רַב פָּפָּא: לָא אָמְרָן אֶלָּא בְּאַתְרָא דְּלָא חָתְמִי, אֲבָל בְּאַתְרָא דַּחָתְמִי, אִי לָא חָזֵי חוֹתָמָהּ, לָא שָׁקִיל, וּבְאַתְרָא דְּלָא חָתְמִי נַמִּי לָא אָמְרָן, אֶלָּא דְּלָא מְהַנְדְּסִי, אֲבָל מְהַנְדְּסִי, לֵית לָן בָּהּ. וְלָא הִיא, זְמָנִין (דמתרמי) [דְּמִיקָּרֵי] בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וּמִיקָּרֵי וְשָׁקִיל.

עַח תָּנוּ רַבָּנָן: אוֹצְרֵי פֵּרוֹת, וּמַלְוֵי בְּרִבִּית, וּמַקְטִינֵי אֵיפָה, וּמַפְקִיעֵי שְׁעָרִים, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: (עמוס ח׳:ה׳) "לֵאמֹר: מָתַי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ וְנַשְׁבִּירָה שֶׁבֶר, וְהַשַּׁבָּת וְנִפְתְּחָה בָּר, לְהַקְטִין אֵיפָה, וּלְהַגְדִּיל שֶׁקֶל, וּלְעַוֵּת מֹאזְנֵי מִרְמָה". (מה כתוב אחריו?) [וּכְתִיב]: (שם) "נִשְׁבַּע ה' בִּגְאוֹן יַעֲקֹב: אִם אֶשְׁכַּח לָנֶצַח כָּל מַעֲשֵׂיהֶם". אוֹצְרֵי פֵּרוֹת כְּגוֹן מַאן? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּגוֹן שַׁבְּתַאי אוֹצֵר פִּירֵי.

עט אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל מַזְבִּין לְהוּ לְפִירֵי בְּתַרְעָא חֲרִיפָאכְּתַרְעָא חֲרִיפָא. שְׁמוּאֵל בְּרֵיהּ מַשְׁהֵי לְפִירֵי וּמַזְבִּין לְהוּ בְּתַרְעָא אַפְלָא כְּתַרְעָא חֲרִיפָא. שָׁלְחוּ מִתָּם: טָבָא דְּאַבָּא מִדְּבָרָא. [מַאי טַעְמָא]? תַּרְעָא, (כיון) דְּרָווח רָווח.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מוֹצִיאִין פֵּרוֹת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּבְרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן: יֵינוֹת, שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא מַתִּיר בְּיַיִן, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט אֶת הַתִּפְלָה.

פ תָּנוּ רַבָּנָן: בזמן הבית אֵין יוֹצְאִין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּץ לָאָרֶץ, אֶלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ סְאָתַיִם בְּסֶלַע. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא לִקַּח, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁמּוֹצֵא לִקַּח, אֲפִלּוּ עָמְדוּ סְאָה בְּסֶלַע לֹא יֵצֵא. וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: אֱלִימֶלֶךְ, מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן, גְּדוֹלֵי הַדּוֹר הָיוּ, וּפַרְנְסֵי הַדּוֹר הָיוּ, וּמִפְּנֵי מָה נֶעֱנְשׁוּ? מִפְּנֵי שֶׁיָּצְאוּ מֵהָאָרֶץ לְחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (רות א׳:י״ט) "וַתֵּהֹם כָּל הָעִיר עֲלֵיהֶן, וַתֹּאמַרְנָה: הֲזֹאת נָעֳמִי?" מַאי 'הֲזֹאת נָעֳמִי'? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָמְרוּ: חֲזִיתֶם נָעֳמִי שֶׁיָּצְאָה מֵהָאָרֶץ לְחוּץ לָאָרֶץ, מָה עָלְתָה לָהּ? וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁבָּאת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֻתָּה אִשְׁתּוֹ שֶׁל בֹּעַז, וְהֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: עַד דְּלָא שְׁכִיב שִׁכְבָא, קַיְימָא מַנּוּ בֵּיתֵיהּ. אָמַר רַבָּה בַּר רַב (יצחק) [הוּנָא], אָמַר רַב: אִבְצָן זֶה בֹּעַז. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? כְּאִידָךְ דְּרַבָּה בַּר רַב (יצחק) [הוּנָא], דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב (יצחק) [הוּנָא], אָמַר רַב: מֵאָה עֶשְׂרִים מִשְׁתָּאוֹת עָשָׂה בֹּעַז לְבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים י״ב:ט׳) "וַיְהִי לוֹ שְׁלֹשִׁים בָּנִים, וּשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת שִׁלַּח הַחוּצָה, וּשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת הֵבִיא לְבָנָיו מִן הַחוּץ" וְגוֹ'. וּלְכָל אֶחָד וְאֶחָד עָשָׂה שְׁנֵי מִשְׁתָּאוֹת; אֶחָד בְּבֵית אָבִיו וְאֶחָד בְּבֵית חָמִיו, וּבְכֻלָּן לֹא זִמֵּן אֶת מְנוֹחַ, אָמַר: כּוּדְנַיָּא עַקָּרָה, בְּמַאי פָּרַע לִי? תָּנָא: וְכֻלָּן מֵתוּ בְּחַיָּיו. וְהֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: בְּחַיֶּיךָ דְּיַלְדַתְּ שִׁתִּין, לְמָה לִיךְ? (דילדת?) אִיכְפֵּל וְאוֹלִיד חַד, דְּמִן שִׁתִּין זָרִיז. אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, אָמַר רַב: אֱלִימֶלֶךְ, וְשַׂלְמוֹן וּפְלוֹנִי־אַלְמוֹנִי וַאֲבִי

נָעֲמִי, כֻּלָּם בְּנֵי נְחָשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב הֵם. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? שֶׁאֲפִלּוּ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת אָבוֹת, אֵינָהּ עוֹמֶדֶת לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא מִן הָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ.

פא וְאָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, אָמַר רַב: אִמֵּיהּ דְּאַבְרָהָם, אַמְתְּלָאֵי בַּת כַּרְנְבוּ. אִמֵּיהּ דְּהָמָן, אַמְתְּלָאֵי בַּת עוֹרְבְּתָא. וְסִימָנִיךְ: טָמֵא, טָמֵא, טָהוֹר טָהוֹר. אִמֵּיהּ דְּדָוִד נָצְבָת בַּת עֲדָאֵל שְׁמָהּ. אִמֵּיהּ דְּשִׁמְשׁוֹן, צְלֶלְפּוֹנִית, וַאֲחָתֵיהּ (נשיק) [נַשִּׁין], לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לְתִשְׁוּבַת הַמִּינִין. וְאָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, אָמַר רַב: עֶשֶׂר שָׁנִין נֶחְבַּשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ, שְׁלוֹשׁ בְּכוּתָא וְשָׁבַע בְּקָדְרוֹ. רַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא מַתְנִי אִיפְּכָא. אָמַר רַב חִסְדָּא: עִיבְּרָא זְעִירָא דְּכוּתָא, זֶהוּ אוּר כַּשְׂדִּים. וְאָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, אָמַר רַב: אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּפְטַר אַבְרָהָם אָבִינוּ מִן הָעוֹלָם, עָמְדוּ כָּל גְּדוֹלֵי הַדּוֹר [בְּשׁוּרָה], וְאָמְרוּ: אוֹי לוֹ לָעוֹלָם שֶׁאָבַד מַנְהִיגוֹ, וְאוֹי לָהּ לַסְּפִינָה שֶׁאָבַד קַבַּרְנִיטָהּ. (דה"א כט) "וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ", אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, אָמַר רַב: אֲפִלּוּ רֵישׁ גַּרְגּוּתָא, מִן שְׁמַיָּא מוּקְמֵי לֵיהּ.

פב אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: חַס־וְשָׁלוֹם, שֶׁאֲפִלּוּ מָצְאוּ סֵבִין לֹא יָצְאוּ, וְאֶלָּא מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנְשׁוּ? שֶׁהָיָה לָהֶם לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דּוֹרָם וְלֹא בִּקְּשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ז:י"ג) "בְּזַעֲקֵךְ יַצִּילֵךְ קִבּוּצַיִךְ". אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מָעוֹת בְּזוֹל וּפֵרוֹת בְּיֹקֶר, אֲבָל מָעוֹת בְּיֹקֶר, אֲפִלּוּ עָמְדוּ אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, יוֹצְאִין! דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נְהִירְנָא, כַּד הֲווּ קַיְמִין אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע וַהֲווּ נְפִישֵׁי נְפִיחֵי כָּפָן בְּטָבָרְיָא, מִדְּלֵית אִיסָר. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נְהִירְנָא*), כַּד לָא הֲווּ מִתְגְּרִין פּוֹעֲלֵיָא לְמַדְנַח קַרְתָּא, מֵרֵיחַ פִּיתָּא [מַיְתִּין]. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נְהִירְנָא, כַּד הֲוָה בָּצַע יְנוּקָא חֲרוּבָא, וַהֲוָה נָגִיד חוּטָא דְּדוּבְשָׁא עַל תְּרֵין דַּרְעוֹהִי. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: נְהִירְנָא, כַּד הֲוָה נָטִיל עוֹרְבָא בִּשְׂרָא, נָגִיד חוּטָא דְּמִשְׁחָא מֵרֵישׁ שׁוּרָא וְעַד לְאַרְעָא. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נְהִירְנָא, כַּד הֲווּ מְטַיְּלִין טַלְיָא וְטַלְיָתָא בְּשׁוּקָא, כְּבַר שִׁית־עֶשְׂרֵה וּכְבַר שְׁבַע־עֶשְׂרֵה, וְלָא הֲווּ חֲטָאן. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נְהִירְנָא, כַּד הֲווּ אַמְרִין בֵּי מִדְרָשָׁא, דְּמוֹדֵי לְהוֹן, נָפַל בֵּידֵיהוֹן, דְּמִתְרַחְיִץ עֲלֵיהוֹן, דִּילֵיהּ דִּילְהוֹן.

פג כְּתִיב: (רות א׳:ב׳) "מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן", וּכְתִיב: (דברי הימים א ד׳:כ״ב) "יוֹאָשׁ וְשָׂרָף", רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'מַחְלוֹן' וְ'כִלְיוֹן' שְׁמָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם: 'יוֹאָשׁ' וְ'שָׂרָף'? 'יוֹאָשׁ', שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִן הַגְּאֻלָּה. 'שָׂרָף', שֶׁנִּתְחַיְּבוּ שְׂרֵפָה לַמָּקוֹם. וְחַד אָמַר: 'יוֹאָשׁ וְשָׂרָף' שְׁמָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם 'מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן'? 'מַחְלוֹן', שֶׁעָשׂוּ גּוּפָם חֲלִין, 'כִּלְיוֹן', שֶׁנִּתְחַיְּבוּ כְּלָיָה לַמָּקוֹם. תַּנְיָא כְּמַאן דְּאָמַר: 'מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן' שְׁמָם, דְּתַנְיָא: מַאי דִּכְתִיב: (שם) "וְיוֹקִים וְאַנְשֵׁי כֹזֵבָא וְיוֹאָשׁ וְשָׂרָף אֲשֶׁר בָּעֲלוּ לְמוֹאָב וְיָשֹׁבִי לָחֶם וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים". 'יוֹקִים', זֶה יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁהֵקִים שְׁבוּעָה לְאַנְשֵׁי גִּבְעוֹן. 'וְאַנְשֵׁי כֹזֵבָא', אֵלּוּ אַנְשֵׁי גִּבְעוֹן, שֶׁכִּזְּבוּ בִּיהוֹשֻׁעַ.

'וְיוֹאָשׁ וְשָׂרָף', אֵלּוּ מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן. לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן 'יוֹאָשׁ וְשָׂרָף'? 'יוֹאָשׁ', שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִן הַגְּאֻלָּה, 'שָׂרָף', שֶׁנִּתְחַיְּבוּ שְׂרֵפָה לַמָּקוֹם. "אֲשֶׁר בָּעֲלוּ לְמוֹאָב", אֲשֶׁר נָשְׂאוּ נָשִׁים מוֹאֲבִיּוֹת. "וְיָשֵׁבֵי לָחֶם", זוֹ רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה, שֶׁשָּׁבָה וְנִדְבְּקָה בְּבֵית לֶחֶם יְהוּדָה. "וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים", דְּבָרִים הַלָּלוּ עַתִּיק יוֹמִין אֲמָרָן, דִּכְתִיב: (תהילים פ״ט:כ״א) "מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי". וּכְתִיב: (בראשית י״ט:ט״ו) "שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת". (ד"ה א ד) "הֵמָּה הַיּוֹצְרִים וְיֹשְׁבֵי נְטָעִים וּגְדֵרָה עִם הַמֶּלֶךְ בְּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ שָׁם". 'הֵמָּה הַיּוֹצְרִים', אֵלּוּ בְּנֵי יְהוֹנָדָב בֶּן רֵכָב, שֶׁנִּצְרוּ שְׁבוּעַת אֲבִיהֶם. 'יֹשְׁבֵי נְטָעִים', זֶה שְׁלֹמֹה, שֶׁדּוֹמֶה לְנָטִיעָה בְּמַלְכוּתוֹ. 'וּגְדֵרָה', זֶה סַנְהֶדְרִין, שֶׁגָּדְרוּ פִּרְצוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. "עִם הַמֶּלֶךְ בְּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ שָׁם", זוֹ רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה, שֶׁרָאֲתָה מַלְכוּת שְׁלֹמֹה בֶּן בְּנוֹ שֶׁל בֶּן בְּנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ב׳:י״ט) "וַיָּשֶׂם כִּסֵּא לְאֵם הַמֶּלֶךְ", וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְאִמָּהּ שֶׁל מַלְכוּת.

פד תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא כ״ה:כ״ב) "וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן", בְּלֹא סַלְמַנְטוֹן. מַאי 'בְּלֹא סַלְמַנְטוֹן'? רַב נַחְמָן אָמַר: בְּלֹא רְצִינָאתָא, וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בְּלֹא (שריפה) [שְׂדִיפָא]. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ [דְּרַב שֵׁשֶׁת, תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ] דְּרַב נַחְמָן: "וַאֲכַלְתֶּם (מן התבואה) יָשָׁן", יָכוֹל יְהוּ יִשְׂרָאֵל מְצַפִּין לֶחֱדָשׁ מִפְּנֵי יָשָׁן שֶׁכָּלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "עַד בּוֹא תְּבוּאָתָהּ"; עַד שֶׁתָּבוֹא תְּבוּאָה מֵאֶלֶיהָ. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: "וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן", יָכוֹל יְהוּ יִשְׂרָאֵל מְצַפִּין לֶחֱדָשׁ מִפְּנֵי שֶׁיָּשָׁן רַע? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַד בּוֹא תְּבוּאָתָהּ", עַד שֶׁתָּבֹא [תְּבוּאָה] מֵאֶלֶיהָ. תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא כ״ו:י׳) "וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן", מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמְיֻשָּׁן מֵחֲבֵרוֹ הוּא מְעֻלֶּה מֵחֲבֵרוֹ, וְאֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְיַשְּׁנָן, (אבל) דְּבָרִים שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְיַשְּׁנָן, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'יָשָׁן נוֹשָׁן', מִכָּל מָקוֹם. "וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ", מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ אוֹצָרוֹת מְלֵאִים יָשָׁן, וּגְרָנוֹת מְלֵאִים חָדָשׁ, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: הֵיאַךְ נוֹצִיא זֶה מִפְּנֵי זֶה? אָמַר רַב פָּפָּא: לְכָל מִילֵּי מְעַלְּי עַתִּיקָא, לְבַר מִתַּמְרֵי וְשִׁיכְרֵי וְהַרְסָנָא.

פרק ו

בבא בתרא פרק ו - הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִנְהָג גָּדוֹל הָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, הַמּוֹסֵר סְעוּדָה לַחֲבֵרוֹ וְקִלְקְלָהּ, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ, וּדְמֵי בּשֶׁת אוּרְחָיו. עוֹד מִנְהָג גָּדוֹל הָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, מַפָּה פְּרוּסָה עַל גַּבֵּי הַפֶּתַח; כָּל זְמַן שֶׁהַמַּפָּה פְּרוּסָה, אוֹרְחִין נִכְנָסִין, נִסְתַּלְּקָה הַמַּפָּה, אֵין הָאוֹרְחִין נִכְנָסִין.

אָמַר רבי זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב: אֵין אוֹמְרִים קִדּוּשׁ הַיּוֹם אֶלָּא עַל יַיִן הָרָאוּי לְנַסֵּךְ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, לְמַעוּטֵי מַאי? אִילֵימָא לְמַעוּטֵי יַיִן מִגִּתּוֹ וְכוּ'. [אִי לְמַעוּטֵי מְגֻלֶּה, סַכָּנָה הוּא? וְכוּ'], אִי בָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם לְמַעוּטֵי מְגֻלֶּה, וְאַף עַל גַּב דְּעַבְּרֵיהּ בְּמִסְנֶנֶת, כְּרַבִּי נְחֶמְיָה, אֲפִלּוּ הָכִי: (מלאכי א׳:ח׳) "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ, הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ". בָּעָא מִינֵּיהּ רַב

כַּהֲנָא חֲמוּהָ דְּרַב מְשַׁרְשִׁיָא מֵרָבָא: חֲמַר חִוָּרִין, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: (משלי כ"ג:ל"א) "אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם".

פֹּה אָמַר רַב חִיָּא בַּר יוֹסֵף: חַמְרָא, מַזְלָא דְּמָרִיהּ גָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ב':ה') "וְאַף כִּי הַיַּיִן בּוֹגֵד, גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא יִנְוֶה". אָמַר רַב מָרִי: הַאי מַאן דְּיָהִיר, אַפְּלוּ אַאִינְשֵׁי בֵּיתֵיהּ לָא מִתְקַבֵּל, דִּכְתִיב: "גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא יִנְוֶה". מַאי 'לֹא יִנְוֶה'? בְּנָוֶה שָׁלוֹ! אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמִּתְגָּאֶה בְּטַלִּית שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם וְאֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם, אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בְּמְחִצָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּתִיב הָכָא: "לֹא יִנְוֶה", וּכְתִיב הָתָם: (שמות ט"ו:י"ג) "אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ". פּוֹ כָּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן־סִירָא: הַכֹּל שָׁקַלְתִּי בְּכַף מָאזְנַיִם, וְלֹא מָצָאתִי קַל מִסָּבִין. וְקַל מִסָּבִין, חָתָן הַדָּר בְּבֵית חָמִיו, וְקַל מֵחָתָן, אוֹרֵחַ מַכְנִיס אוֹרֵחַ. וְקַל מֵאוֹרֵחַ, מְשִׁיב דָּבָר בְּטָרֶם יִשְׁמָע, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י"ח:י"ג) "מֵשִׁיב דָּבָר בְּטֶרֶם יִשְׁמָע, אִוֶּלֶת הִיא לוֹ וּכְלִמָּה".

פּוֹ רַבִּי חֲנִינָא נָפַק לְקַרְיֵיתָא, רְמוּ לֵיהּ קְרָאֵי אֲהַדָּדֵי, כְּתִיב: (מלכים א ו':ב') "וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַה', שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ, וְעֶשְׂרִים אַמָּה רָחְבּוֹ, וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ". וּכְתִיב: (שם) "וְלִפְנֵי הַדְּבִיר עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ, וְעֶשְׂרִים אַמָּה רֹחַב, וְעֶשְׂרִים אַמָּה קוֹמָתוֹ". אָמַר לְהוּ: כִּי קָא חָשִׁיב, מְשַׁפַּת כְּרוּבִים וּלְמַעְלָה. (קא חשיב.) מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? הָא קָא מַשְׁמַע לָן: לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה, מַה לְּמַעְלָה, אֵין מְשַׁמֵּשׁ כְּלוּם, אַף לְמַטָּה, אֵין מְשַׁמֵּשׁ כְּלוּם. מְסַיַּע לֵיהּ לְרַבִּי לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי וְאִי תֵּימָא רַבִּי יוֹחָנָן: דָּבָר זֶה מָסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְקוֹם אָרוֹן [וּכְרוּבִים] אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכָא: אָרוֹן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, יֵשׁ לוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת רֻוחַ לְכָל רוּחַ וְרוּחַ.

[מְגִלָּה כָּתוּב בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן מֵאֶמָּר בְּעִנְיָן זֶה, וְרָאוּי לְסַדְּרוֹ בַּמָּקוֹם הַזֶּה.]

פֹּח אָמַר רַבִּי לֵוִי: (ואי תימא רב פפי) דָּבָר זֶה מָסֹרֶת (היא) בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְקוֹם אָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אָרוֹן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, יֵשׁ לוֹ (ריוח) עֶשֶׂר אַמּוֹת לְכָל רוּחַ. (ורוח) וּכְתִיב: "וְלִפְנֵי הַדְּבִיר עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ, וְעֶשְׂרִים אַמָּה רֹחַב, וְעֶשְׂרִים אַמָּה קוֹמָתוֹ וַיְצַפֵּהוּ זָהָב". אָרוֹן גּוּפֵיהּ הֵיכָא הֲוָה מָנַח? אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: בְּנֵס הָיָה עוֹמֵד.

פּט אָמַר רַבִּינָאִי, אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּרוּבִים, בְּנֵס הָיוּ עוֹמְדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְחָמֵשׁ אַמּוֹת כְּנַף הַכְּרוּב הָאֶחָת, וְחָמֵשׁ אַמּוֹת כְּנַף הַכְּרוּב הַשֵּׁנִית. עֶשֶׂר אַמּוֹת מִקְצוֹת כְּנָפָיו וְעַד קְצוֹת כְּנָפָיו". גּוּפַיְיהוּ, הֵיכָא הֲוָה קָיְמִי? אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: בְּנֵס הָיוּ עוֹמְדִין. מַתְקִיף לָהּ אַבַּיֵי: וְדִילְמָא בּוֹלְטִין כְּתַרְנְגוֹלִים*) הֲוּו קָיְמִי? מַתְקִיף לָהּ רָבָא: וְדִילְמָא, זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה הֲוּו קָיְמִי? מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: וְדִילְמָא בַּאֲלַכְסוֹנָא הֲוּו קָיְמִי? מַתְקִיף לָהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: וְדִילְמָא בֵּיתָא, מֵעִילָּאי רְוָח? מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא: וְדִלְמָא מֵיכַף הֲוּו כַּיְפֵי יְדֵיהוּ? מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: וְדִילְמָא שַׁלְחוּפֵי הֲוּו מְשַׁלְחֲפֵי? (ידייהו)

כֵּיצַד הֵן עוֹמְדִין? רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: פְּנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו, וְחַד אָמַר: פְּנֵיהֶם לַבַּיִת. וּלְמַאן דְּאָמַר: פְּנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו, הָכְתִיב: (ד"ה ב ג) "וּפְנֵיהֶם לַבַּיִת"? לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כָּאן, בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. וּלְמַאן דְּאָמַר: פְּנֵיהֶם לַבַּיִת, הָכְתִיב: (שמות כה) "וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו"? דִּמְצַדְּדֵי אַצְדּוּדֵי. דְּתַנְיָא, אוּנְקְלוּס הַגֵּר אוֹמֵר: כְּרוּבִים; (ד"ה ב ג) "מַעֲשֵׂה צַעֲצָעִים" הֵם, וּמְצַדְּדִין פְּנֵיהֶם כְּתַלְמִיד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ.

תַּנְיָא: הָלַךְ בָּהּ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ, קָנָה מָקוֹם הִלּוּכוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הִלּוּךְ מוֹעִיל כְּלוּם, עַד שֶׁיַּחֲזִיק. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: (בראשית י״ג:י״ז) "קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ, כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה". וְרַבָּנָן? הָתָם, מִשּׁוּם חֲבִיבוּתָא דְּאַבְרָהָם הוּא דְקָאָמַר לֵיהּ הָכִי, וְכֵדֵי שֶׁיְּהֵא נוֹחַ לִכְבֹּשׁ לִפְנֵי בָּנָיו].

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁבְעָה מַעֲמָדוֹת וּמוֹשָׁבוֹת לַמֵּת, כְּנֶגֶד (קהלת א׳:ב׳) "הֶבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת, הֶבֶל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל". אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: הֵיכִי עַבְדִּי? אָמַר לֵיהּ: כִּדְתַנְיָא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בִּיהוּדָה, בָּרְאשׁוֹנָה לֹא הָיוּ פּוֹחֲתִין מִשִּׁבְעָה מַעֲמָדוֹת וּמוֹשָׁבוֹת לַמֵּת, כְּגוֹן: "עִמְדוּ יְקָרִים, עֲמוֹדוּ, שְׁבוּ יְקָרִים, שְׁבוּ". אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, אַף בְּשַׁבָּת מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כֵּן.

פרק ז

בבא בתרא פרק ז - אין אגדות בפרק זה.

פרק ח

בבא בתרא פרק ח - צ וּמִשְׁפַּחַת אֵם אֵינָהּ קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה? וְהָכְתִיב: (שופטים י״ז:ז׳) "וַיְהִי נַעַר מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה, וְהוּא לֵוִי, וְהוּא גָּר שָׁם". [הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אָמַרְתְּ]: "מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה", אַלְמָא, מִיהוּדָה קָא אַתִי. *) "וְהוּא לֵוִי", אַלְמָא, מִלֵּוִי קָאַתִי? אֶלָּא לָאו, דַּאֲבוּהּ מִלֵּוִי וְאִמֵּיהּ מִיהוּדָה, וְקָאָמַר: "מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה". אָמַר רָבָא בַּר רַב חָנָן: לָא, גִּבְרָא דְּשָׁמֵיהּ לֵוִי. אִי הָכִי, הַיְנוּ דְּקָאָמַר מִיכָה: (שם) "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יֵיטִיב ה' לִי, כִּי הָיָה לִי הַלֵּוִי לְכֹהֵן". [אִין], דְּאִתְרַמְיָי לֵיהּ [גַּבְרָא] דְּשָׁמֵיהּ לֵוִי. וְכִי לֵוִי שְׁמוֹ, וַהֲלֹא יְהוֹנָתָן שְׁמוֹ? דִּכְתִיב: (שם יח) "וִיהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מְנַשֶּׁה, הוּא וּבָנָיו הָיוּ כֹהֲנִים לְשֵׁבֶט הַדָּנִי". [אָמַר לוֹ: וְלִיטַעֲמִיךְ, וְכִי בֶּן מְנַשֶּׁה הוּא, וַהֲלֹא בֶּן מֹשֶׁה הוּא? דִּכְתִיב: (ד"ה א כג) "בְּנֵי מֹשֶׁה; גֵּרְשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר"]. אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה מְנַשֶּׁה, תְּלָאוֹ הַכָּתוּב בִּמְנַשֶּׁה. הָכִי נַמִּי, מִתּוֹךְ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה מְנַשֶּׁה דְּאַתְי מִיהוּדָה, תְּלָאוֹ הַכָּתוּב בִּיהוּדָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מִכָּאן, שֶׁתּוֹלִין אֶת (הקללה) [הַקְּלָלָה] בַּמְקֻלְקָל. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא: (מלכים א א׳:ו׳) "וְגַם הוּא טוֹב תֹּאַר מְאֹד, וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי

אַבְשָׁלוֹם". וְהָלֹא אֲדוֹנִיָּה בֶּן חַגִּית וְאַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה! (בת תלמי מלך גשור?) אֶלָּא, מִתּוֹךְ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה אַבְשָׁלוֹם, שֶׁמָּרַד (באביו) [בַּמַּלְכוּת], תְּלָאוֹ הַכָּתוּב בְּאַבְשָׁלוֹם. [הָכָא נַמִּי, מִתּוֹךְ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה מְנַשֶּׁה, תְּלָאוֹ הַכָּתוּב בִּמְנַשֶּׁה].

צא אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם יִדְבַּק אָדָם בְּטוֹבִים, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה שֶׁנִּשָּׂא בַּת יִתְרוֹ, יָצָא מִמֶּנּוּ יְהוֹנָתָן. אַהֲרֹן שֶׁנִּשָּׂא בַּת עַמִּינָדָב, יָצָא מִמֶּנּוּ פִּינְחָס. וּפִינְחָס, לָאו מִיִּתְרוֹ אַתְּי? וְהָכְתִיב: (שמות ו׳:כ״ה) "וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה", מַאי לָאו דְּאַתְּי מִיִּתְרוֹ, שֶׁפִּטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? לָא, דְּאַתְּי מִיּוֹסֵף, שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ. וַהֲלֹא שִׁבְטִים מְבַזִּין אוֹתוֹ, [וְאוֹמְרִים:] רְאִיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה, [בֶּן] שֶׁפִּטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְהָרַג נְשִׂיא שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל? אֶלָּא, אִי אֲבוּהּ דְּאִמֵּיהּ מִיּוֹסֵף, אִמָּא דְּאִמֵּיהּ מִיִּתְרוֹ, וְאִי אֲבוּהּ דְּאִמֵּיהּ מִיִּתְרוֹ, אִמָּא דְּאִמֵּיהּ מִיּוֹסֵף, דִּיקָא נַמִּי דִּכְתִיב: "מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל"; תְּרֵי, שְׁמַע מִינָּהּ. אָמַר רָבָא: הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיךְ שֶׁיְּבַדֵּק בְּאַחֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ו׳:כ״ג) "וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן". מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: 'בַּת עַמִּינָדָב', אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲחוֹת נַחְשׁוֹן הִיא? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: 'אֲחוֹת נַחְשׁוֹן'? מִכָּאן לְנוֹשֵׂא אִשָּׁה, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּבַדֵּק בְּאַחֶיהָ.

תָּנָא: רֹב בָּנִים דּוֹמִים לַאֲחֵי הָאֵם.

צב "וַיָּסוּרוּ שָׁם, וַיֹּאמְרוּ לוֹ: מִי הֵבִיאֲךָ הֲלֹם? וּמָה אַתָּה עֹשֶׂה בָּזֶה? וּמַה לְּךָ פֹּה?" (שופטים י״ח:ג׳-ד׳) אָמְרוּ לוֹ: לָאו מִמֹּשֶׁה קָא אַתְּית? דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שמות ג׳:ה׳) "אַל תִּקְרַב הֲלוֹם", לָאו מִמֹּשֶׁה קָאַתְּית דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שם ד) "מַה זֶּה בְיָדֶךָ", לָאו מִמֹּשֶׁה קָאַתְּית דִּכְתִיב בֵּיהּ: (דברים ה׳:כ״ח) "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי", וְעַכְשָׁיו תַּעֲשֶׂה (כומר) [כֹּהֵן] לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? אָמַר לָהֶם: כָּךְ מְקֻבָּלַנִי מִבֵּית אֲבִי־אַבָּא: לְעוֹלָם יַשְׁכִּיר אָדָם עַצְמוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא יְצָטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, וְהוּא (אינו יודע מאי 'עבודה זרה') [סָבַר: לַעֲבוֹדָה זָרָה מַמָּשׁ, וְלֹא הִיא, אֶלָּא עֲבוֹדָה זָרָה], עֲבוֹדָה שֶׁזָּרָה (הימנו) [לוֹ], כְּדְאָמַר לוֹ רַב לְרַב כַּהֲנָא: נְטוֹשׁ נְבֵילְתָּא בְּשׁוּקָא, וּשְׁקוֹל אַגְרָא, וְלֹא תֵּימָא: (כהנא אנא) וְגַבְרָא רָבָא אֲנָא, וְזִילָא בֵּי מִלְתָא. כֵּיוָן שֶׁרָאָה דָּוִד שֶׁמָּמוֹן חָבִיב עָלָיו בְּיוֹתֵר, (שמו נגיד) [מִנָּהוּ] עַל הָאוֹצָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (דה״א כו) "וּשְׁבוּאֵל בֶּן גֵּרְשׁוֹם בֶּן מֹשֶׁה נָגִיד עַל הָאוֹצָרוֹת", וְכִי 'שְׁבוּאֵל' שְׁמוֹ? וַהֲלֹא 'יְהוֹנָתָן' שְׁמוֹ? אֶמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁשָּׁב לְאֵל בְּכָל לִבּוֹ.

מִסְתַּמִּיךְ וְאָזֵיל רַבִּי יַנַּאי אַכְּתֵפָא דְּרַבִּי שִׁמְלַאי שַׁמְעֵיהּ, וְאַתְּי רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה לְאַפֵּיהוּ, אָמַר לוֹ: בַּר אֵינִישׁ דְּאָתָא לְקִיבְלָנָא הוּא יָאֵי, וְגוּלְתֵּיהּ יָאֵי. כִּי מָטָא לְגַבֵּיהּ, גַּשְּׁשֵׁיהּ, אָמַר לוֹ: דֵּין, שִׁיעוּרֵיהּ כַּשַּׁק. בָּעָא מִינֵּיהּ: מִנַּיִן לַבֵּן שֶׁקּוֹדֶם לַבַּת בִּנְכָסֵי הָאֵם? אָמַר לוֹ: דִּכְתִיב: 'מַטּוֹת', מַקִּישׁ מַטֵּה הָאֵם לְמַטֵּה הָאָב, מַה מַּטֵּה הָאָב, בֵּן קוֹדֵם לַבַּת, אַף מַטֵּה הָאֵם, בֵּן

קוֹדֶם לַבַּת. אָמַר לוֹ: אִי מַה מַּשֶּׂה הָאָב, בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי־שְׁנַיִם, אַף מַשֶּׂה הָאֵם, בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. אָמַר לֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ: גּוּד, לֵית־דִּין צָבֵי לְמֵילַף.

צג תַּנְיָא: בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה (ביה) [בְּטֵבֵת], תַּבְנָא לְדִינָנָא, שֶׁהָיוּ צַדּוֹקִים אוֹמְרִים: תִּירַשׁ הַבַּת עִם בַּת־הַבֵּן. נִטְפַּל לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אָמַר לָהֶם: שׁוֹטִים, מִנַּיִן זֶה לָכֶם? וְלֹא הָיָה (בהם) אָדָם שֶׁהֶחֱזִירוֹ דָּבָר, חוּץ מִזֶּקֶן אֶחָד שֶׁהָיָה מְפַטְפֵּט כְּנֶגְדּוֹ, וְאָמַר: וּמַה בַּת־בְּנוֹ הַבָּאָה מִכֹּחַ (כחו) [בְּנוֹ], תִּירָשֶׁנּוּ, בִּתּוֹ הַבָּאָה מִכֹּחוֹ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! וְקָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: (בראשית ל״ו:כ׳) "אֵלֶּה בְנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, לוֹטָן, וְשׁוֹבָל, וְצִבְעוֹן, וַעֲנָה". וּכְתִיב: (שם) "וְאֵלֶּה בְנֵי צִבְעוֹן, וְאַיָּה וַעֲנָה". ("הוא ענה אשר מצא".) אֶלָּא מְלַמֵּד, שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ, וְהוֹלִיד עֲנָה. וְדִילְמָא תְּרֵי 'עֲנָה' הֲווּ? אָמַר רַבָּה: אֲמִינָא מִלְּתָא דְּלָא אֲמָרָה שְׁבוּר מַלְכָּא, וּמַנּוּ? שְׁמוּאֵל, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר רַב פָּפָּא: אֲמִינָא מִלְּתָא דְּלָא אֲמָרָה שְׁבוּר מַלְכָּא, וּמַנּוּ? רַבָּה. אָמַר קְרָא: "הוּא עֲנָה", הוּא עֲנָה דְּמֵעִיקָּרָא. אָמַר לוֹ: רַבִּי, בְּכָךְ אַתָּה פּוֹטְרֵנִי? אָמַר לוֹ: שׁוֹטֶה! וְלֹא תְּהֵא תּוֹרָה שְׁלֵמָה שֶׁלָּנוּ כְּשִׁיחָה בְּטֵלָה שֶׁלָּכֶם, מַה לְּבַת־בְּנוֹ, שֶׁכֵּן יָפָה כֹּחָהּ בְּמָקוֹם הָאַחִים, תֹּאמַר בְּבִתּוֹ, שֶׁהוּרַע כֹּחָהּ בְּמָקוֹם אַחִים! (ובטלום) [וְנִצְחוּם]. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עָשָׂאוּהוּ יוֹם־טוֹב. (שופטים כ״א:י״ז) "וַיֹּאמְרוּ: יְרֻשַּׁת פְּלֵיטָה לְבִנְיָמִין, וְלֹא יִמָּחֶה שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל". אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי: מְלַמֵּד שֶׁהִתְנוּ עַל שֵׁבֶט בִּנְיָמִין שֶׁלֹּא תִּירַשׁ בַּת־הַבֵּן עִם הָאַחִים.

צד אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל (מי) שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָלֵא עָלָיו עֶבְרָה, כְּתִיב הָכָא: (במדבר כ״ז:ח׳) "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ", וּכְתִיב הָתָם: (צפניה א׳:ט״ו) "יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא". (תהילים נ״ה:כ׳) "אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ, וְלֹא יָרְאוּ אֱלֹהִים", רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר: כָּל (מי) שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן. וְחַד אָמַר: כָּל (מי) שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תַּלְמִיד. תִּסְתַּיֵּם דְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: תַּלְמִיד, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דַּיָּן גַּרְמָא דַּעֲשִׂירָאָה בִּיר. תִּסְתַּיֵּם [דְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר תַּלְמִיד]. וּמִדְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר תַּלְמִיד, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: בֵּן. וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לָא אָזִיל לְבֵי טַמְיָא אֶלָּא לְמֵאן דְּשָׁכִיב בְּלָא בָּנִי, דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ב:י׳) "בְּכוּ בָכוֹ לַהֹלֵךְ", וְאָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: לַהוֹלֵךְ בְּלֹא בֵּן זָכָר. אֶלָּא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא דְּאָמַר: תַּלְמִיד. וּמִדְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי [הוּא דְּ]אָמַר: תַּלְמִיד, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בֵּן, קַשְׁיָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן, לָא קַשְׁיָא, הָא דִּידֵיהּ, הָא דְּרַבֵּיהּ. דָּרַשׁ רַבִּי פִּנְחָס בַּר חָמָא: מַאי דִּכְתִיב: (מלכים א י״א:כ״א) "וְהַדַד שָׁמַע בְּמִצְרַיִם כִּי שָׁכַב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו, וְכִי מֵת יוֹאָב שַׂר הַצָּבָא". מִפְּנֵי מָה בְּדָוִד נֶאֱמְרָה [בוֹ] 'שְׁכִיבָה', וּבְיוֹאָב נֶאֱמְרָה בּוֹ 'מִיתָה'? דָּוִד שֶׁהִנִּיחַ בֵּן, נֶאֱמְרָה בּוֹ 'שְׁכִיבָה', וְיוֹאָב שֶׁלֹּא הִנִּיחַ בֵּן, נֶאֱמְרָה בּוֹ 'מִיתָה'. וְיוֹאָב לֹא הִנִּיחַ בֵּן? וְהָכְתִיב: (עזרא ח׳:ט׳) "מִבְּנֵי יוֹאָב; עֹבַדְיָה בֶּן

יְחִיאֵל", אֶלָּא דָּוִד, שֶׁהִנִּיחַ בֵּן כְּמוֹתוֹ, נֶאֱמְרָה בּוֹ 'שְׁכִיבָה', יוֹאָב שֶׁלֹּא הִנִּיחַ בֶּן כְּמוֹתוֹ, נֶאֱמְרָה בּוֹ 'מִיתָה'.

צה דָּרַשׁ רַבִּי פִּנְחָס בֶּן חָמָא: קָשָׁה עֲנִיּוּת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם יוֹתֵר מֵחֲמִשָּׁה מַכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י״ט:כ״א) "חָנֵנִי חָנֵנִי אַתֶּם רֵעָי, כִּי יַד אֱלוֹהַּ נָגְעָה בִּי", וְקָאָמְרֵי לֵיהּ [חַבְרֵיהּ]: (שם לו) "הִשָּׁמֶר אַל תֵּפֶן אֶל אָוֶן, כִּי עַל זֶה בָּחַרְתָּ מֵעֹנִי".

צו דָּרַשׁ רַבִּי פִּנְחָס בֶּן חָמָא: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ (צער או) חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, יֵלֵךְ אֵצֶל חָכָם וִיבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט״ז:י״ד) "חֲמַת מֶלֶךְ מַלְאֲכֵי מָוֶת, וְאִישׁ חָכָם יְכַפְּרֶנָּה".

צח תַּנְיָא, רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״ו:נ״ה) "לְשִׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחָלוּ". אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (שם) "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה", 'לָאֵלֶּה', כְּאֵלֶּה, לְהוֹצִיא אֶת הַטְּפָלִים. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: לְבָאֵי הָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה". אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "לְשִׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחָלוּ"? מְשֻׁנָּה נַחֲלָה זוֹ מִכָּל נַחֲלוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁכָּל נַחֲלוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, חַיִּים יוֹרְשִׁים מֵתִים, וְכָאן, מֵתִים יוֹרְשִׁים חַיִּים. אָמַר רַבִּי: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי אַחִים כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ בְּעִיר אַחַת, לְאָחָד יֵשׁ לוֹ בֵּן אֶחָד, וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, וְהָלְכוּ לַגֹּרֶן, זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ [בֵּן] אֶחָד, נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד, וְזֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים, וּמַחֲזִירִין אֵצֶל אֲבִיהֶם, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִים בְּשָׁוֶה.

צט (יהושע י״ז:י״ד) "וַיְדַבְּרוּ בְנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: מַדּוּעַ נָתַתָּה לִי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד, וְחֶבֶל אֶחָד, וַאֲנִי עַם רָב עַד אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרְכַנִי ה'". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: לְבָאֵי הָאָרֶץ, מַאי קָא צַוָּחֵי? כּוּלְּהוּ שָׁקוּל מְשׁוּם טָפְלִים דַּהֲווּ נְפִישֵׁי לְהוּ. אָמַר אַבַּיֵי: שְׁמַע מִינַּהּ: לָא הֲווּ חַד דְּלָא שָׁקִיל. דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ הֲווּ חַד דְּלָא שָׁקִיל, אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִצְוַח. וְכִי תֵּימָא: 'דְּצַוּוח וְאַהֲנִי', כַּתְּבֵיהּ קְרָא, 'דְּצַוּוח וְלָא אַהֲנִי'; לָא כַּתְּבֵיהּ קְרָא, הָא בְּנֵי יוֹסֵף דְּצַוּוחֵי וְלָא אַהֲנִי, וְכַתְּבִינְהוּ קְרָא! הָתָם], עֵצָה טוֹבָה קָמַשְׁמַע לָן; דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְאִיזְדַּהוּרֵי מֵעֵינָא בִּישָׁא, וְהַיְנוּ דְּקָאָמַר לְהוּ יְהוֹשֻׁעַ, דִּכְתִיב: (יהושע י״ז:ט״ו) "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ: אִם עַם רַב אַתָּה, עֲלֵה לְךָ הַיְעָרָה", אָמַר לְהוּ: לְכוּ וְהֶחָבְאוּ עַצְמְכֶם בַּיְעָרִים, שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בָּכֶם עַיִן רַע. אָמְרוּ לֵיהּ: אֲנָן, מִזַּרְעָא דְּיוֹסֵף, דְּלָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: (בראשית מ״ט:כ״ב) "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף, בֵּן פֹּרָת עָלֵי עָיִן", וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַל תִּקְרֵי 'עָלֵי־עַיִן', אֶלָּא 'עוֹלֵי־עַיִן'. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר מֵהָכָא: (שם מח) "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ", מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, (הים) [מַיִם] מְכַסֶּה עֲלֵיהֶם, וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם.

ק [שייך לעיל למאמר צח רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לְאֵלֶּה וְלָאֵלֶּה נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ, [כְּדֵי לְקַיֵּם שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, הָא כֵּיצַד? הָיָה מְיוּצְאֵי מִצְרַיִם, נוֹטֵל חֶלְקוֹ עִם יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, הָיָה מִבָּאֵי הָאָרֶץ, נוֹטֵל חֶלְקוֹ עִם בָּאֵי הָאָרֶץ. מִכָּאן וּמִכָּאן, נוֹטֵל חֶלְקוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן. מְרַגְּלִים], יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב נָטְלוּ חֶלְקָם. (של מרגלים.) מִתְלוֹנְנִים וַעֲדַת קֹרַח, לֹא הָיָה לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ. מְרַגְּלִים, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב נָטְלוּ חֶלְקָם. מְנָא הַנֵי מִילֵי? אָמַר עוּלָּא: דְּאָמַר קְרָא: (במדבר י״ד:ל״ח) "וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה חָיוּ מִן הָאֲנָשִׁים הָהֵם". מַאי 'חָיוּ'? אִילֵימָא חָיוּ מַמָּשׁ, וְהָא כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא: (במדבר כ״ו:ס״ה) "וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ, כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן". אֶלָּא מַאי 'חָיוּ'? שֶׁחָיוּ בְּחֶלְקָם. מִתְלוֹנְנִים וַעֲדַת קֹרַח, לֹא הָיָה לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ. וְהָתַנְיָא: מְרַגְּלִים, מִתְלוֹנְנִים וַעֲדַת קֹרַח, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב נָטְלוּ חֶלְקָם. לָא קַשְׁיָא, מַר מַקִּישׁ מִתְלוֹנְנִים לְמְרַגְּלִים. וּמַר לֹא מַקִּישׁ מִתְלוֹנְנִים לְמְרַגְּלִים. דְּתַנְיָא: (שם כז) "אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר", זֶה צְלָפְחָד. "וְהוּא לֹא הָיָה בְתוֹךְ הָעֵדָה", זוֹ עֲדַת מְרַגְּלִים, "הַנּוֹעָדִים עַל ה'", אֵלּוּ מִתְלוֹנְנִים. "בַּעֲדַת קֹרַח", כְּמַשְׁמָעוֹ. מַר מַקִּישׁ מִתְלוֹנְנִים לְמְרַגְּלִים. וּמַר לֹא מַקִּישׁ [מִתְלוֹנְנִים לְמְרַגְּלִים]. וְאָמַר לוֹ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: וּלְמַאן דְּמַקִּישׁ מִתְלוֹנְנִים לְמְרַגְּלִים, אִיכְּפוֹל יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב וְיִרְתּוּ לְכֻלָּהּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? אָמַר לֵיהּ: מִתְלוֹנְנִים שֶׁבַּעֲדַת קֹרַח קַאֲמְרִינַן.

קא אָמַר רַבִּי חִיְּיקָא: שִׁמְעוֹן הַשִּׁיקְמוֹנִי הָיָה לִי חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְכָךְ הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן הַשִּׁיקְמוֹנִי אוֹמֵר: יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁבְּנוֹת צְלָפְחָד יוֹרְשׁוֹת הֵן, אֲבָל לֹא הָיָה יוֹדֵעַ אִם נוֹטְלוֹת חֵלֶק בְּכוֹרָה, אִם לָאו. וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת נְחָלוֹת לִכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד וְנִכְתְּבָה עַל יָדָן. וְיוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁהַמְקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״א:י״ד) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", אֲבָל לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ מִיתָה הוּא מֵת. וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ שֶׁתִּכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁנִּתְחַיֵּב מְקוֹשֵׁשׁ וְנִכְתְּבָה עַל יָדוֹ, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁמְּנַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי, וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב.

קב "תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ". (שמות ט״ו:י״ז) "תְּבִיאֵנוּ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "תְּבִאֵמוֹ", מְלַמֵּד שֶׁמִּתְנַבְּאִים וְאֵינָם יוֹדְעִים מַה מִּתְנַבְּאִים: (במדבר כ״ז:ב׳) "וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה, וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם וְכָל הָעֵדָה". אֶפְשָׁר, עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְלֹא אָמַר כְּלוּם. עָמְדוּ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, וְלֹא אָמַר כְּלוּם, וְעָמְדוּ לִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים וְכָל הָעֵדָה? אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ, דִּבְּרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר: בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים, וְהָלְכוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵי כֻּלָּם, בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי? מַר סָבַר: חוֹלְקִין כָּבוֹד לַתַּלְמִיד בְּמָקוֹם הָרַב. וּמַר סָבַר: אֵין חוֹלְקִין. וְהִלְכָתָא, חוֹלְקִין, וְהִלְכָתָא, אֵין חוֹלְקִין. קַשְׁיָא הִלְכָתָא אַהִלְכָתָא? [הִלְכָתָא אַהִלְכָתָא] לָא קַשְׁיָא, הָא דְּפָלִיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יִקְרָא, הָא

דְּלָא פָּלִיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יִקָּרָא. תָּנָא: בְּנוֹת צְלָפְחָד חַכְמָנִיּוֹת הָיוּ, דַּרְשָׁנִיּוֹת הָיוּ, צִדְקָנִיּוֹת הָיוּ. חַכְמָנִיּוֹת הָיוּ, שֶׁלְּפִי שָׁעָה דִּבְּרוּ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּרְבִּי יִצְחָק: (אותו היום היה) [מְלַמֵּד שֶׁהָיָה] מֹשֶׁה רַבֵּנוּ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בְּפָרָשַׁת יָבָמִין, [שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ה:ה') "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו"], אָמְרוּ לוֹ: אִם כְּבֶן אָנוּ [חֲשׁוּבִין], (נירש) [תְּנָה לָנוּ נַחֲלָה] כְּבֶן, וְאִם לָאו, תִּתְיַבֵּם אִמֵּנוּ! מִיָּד (במדבר כ"ז:ה') "וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה'". דַּרְשָׁנִיּוֹת הָיוּ, שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת: אִלּוּ הָיָה לוֹ בֵּן לֹא דִּבְּרָנוּ. וְהַתַּנְיָא: 'בַּת', אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: סָמֵי מִכָּאן 'בַּת'. אַבַּיֵי אָמַר: אֲפִלּוּ הָיָה בַּת־לַבָּן, לֹא דִּבְּרָנוּ. צִדְקָנִיּוֹת הָיוּ, שֶׁלֹּא נִשְׂאוּ אֶלָּא לֶהָגוּן לָהֶם.

קג תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֲפִלּוּ קְטַנָּה שֶׁבְּהֶן לֹא נִשֵּׂאת פְּחוּתָה מֵאַרְבָּעִים שָׁנָה. אֵינִי, וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא: נִשֵּׂאת פְּחוּתָה מֵעֶשְׂרִים, יוֹלֶדֶת עַד שִׁשִּׁים. בַּת עֶשְׂרִים, יוֹלֶדֶת עַד אַרְבָּעִים. בַּת אַרְבָּעִים, שׁוּב אֵינָהּ יוֹלֶדֶת! אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁצִּדְקָנִיּוֹת הָיוּ, נַעֲשָׂה לָהֶן נֵס כְּיוֹכֶבֶד, דִּכְתִיב: (שמות ב':א') "וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי", אֶפְשָׁר, בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, (היתה) וְקָרָא לָהּ 'בַּת'? דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ, וְלֶדֶתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת, דִּכְתִיב: (במדבר כז) "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם", לֶדֶתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְהוֹרָתָהּ, שֶׁלֹּא בְּמִצְרַיִם. וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ 'בַּת'? אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר (זבינא) [זְבִידָא]: מְלַמֵּד] שֶׁנּוֹלְדוּ לָהּ סִימָנֵי נְעָרוּת; נִתְעַדֵּן הַבָּשָׂר וְנִפְשְׁטוּ הַקְּמָטִים וְחָזַר הַיְפִי לְמְקוֹמוֹ. 'וַיִּקַּח'? 'וַיַּחֲזֹר' מִבְּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר (זבינא) [זְבִידָא]: מְלַמֵּד] שֶׁעָשָׂה לָהּ מַעֲשֶׂה לִקּוּחִין, הוֹשִׁיבָהּ בְּאַפְרְיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמְרִים מְשׁוֹרְרִין לְפָנֶיהָ, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים: (תהילים קי"ג:ט') "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה". לְהַלָּן מָנָאן הַכָּתוּב דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן, וְכָאן דֶּרֶךְ חָכְמָתָן.

מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַבִּי אַמִּי. דְּאָמַר רַבִּי אַמִּי: בִּישִׁיבָה, הַלָּךְ אַחַר חָכְמָה, בְּמִסְבָּה, הַלָּךְ אַחַר זְקֵנָה. אָמַר רַב אַשִׁי: וְהוּא דְּמֻפְלָג בְּחָכְמָה, וְהוּא דְּמֻפְלָג בְּזִקְנָה. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּנוֹת צְלָפְחָד, שִׁקּוּלוֹת הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל"ו:י') 'וַתִּהְיֶינָה', הָוְיָה אַחַת לְכֻלָּן.

קד תְּנַן הָתָם, אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת (ישראל) [יְרוּשָׁלַיִם] יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לָבָן שְׁאוּלִים, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. בִּשְׁלָמָא יוֹם הַכִּפּוּרִים, יוֹם סְלִיחָה וּמְחִילָה, וְיוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, אֶלָּא חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב, מַאי הִיא? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: יוֹם שֶׁהִתִּירוּ שִׁבְטִים לְבוֹא זֶה בָּזֶה. מַאי דָּרוּשׁ? (במדבר לו) 'זֶה הַדָּבָר', דָּבָר זֶה לֹא יִהֵא נוֹהֵג אֶלָּא בְּדוֹר זֶה. רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר [רַבִּי יוֹחָנָן]: יוֹם שֶׁהַתִּיר שֵׁבֶט בִּנְיָמִין לָבוֹא בַּקָּהָל, דִּכְתִיב: (שופטים כ"א:א') "וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּע בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר: אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בִּתּוֹ לְבִנְיָמִין לְאִשָּׁה", מַאי דָּרוּשׁ? 'מִמֶּנּוּ' וְלֹא מִבָּנֵינוּ. רַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַב נַחְמָן: יוֹם שֶׁכָּלוּ בּוֹ מֵתֵי מִדְבָּר, דְּאָמַר מַר: עַד שֶׁלֹּא כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר, לֹא הָיָה דִּבּוּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר:

(דברים ב׳:ט״ז) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם", (וכתיב) [וְסָמִיךְ לֵיהּ]: "וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר", אֵלַי הָיָה הַדִּבּוּר. עוּלָא אָמַר: יוֹם שֶׁבִּטֵּל בּוֹ הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה פַּרְדְּסִיאוֹת שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם (בן נבט) עַל הַדְּרָכִים, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. רַב מַתָּנָה אָמַר: יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ הֲרוּגֵי בֵּיתֵר לִקְבוּרָה, דְּאָמַר רַב מַתָּנָה: אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּתְּנוּ הֲרוּגֵי בֵּיתֵר לִקְבוּרָה, תִּקְּנוּ בְּיַבְנֶה, "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". 'הַטּוֹב', שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ, 'וְהַמֵּטִיב', שֶׁנִּתְּנוּ לִקְבוּרָה. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: יוֹם שֶׁפּוֹסְקִין בּוֹ מִלְכְרוֹת עֲצִים לַמַּעֲרָכָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: כְּיוָן שֶׁהִגִּיעַ חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב, תֶּשֶׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל חַמָּה, וְלֹא הָיוּ כּוֹרְתִים עֲצִים לַמַּעֲרָכָה. אָמַר רַב מְנַשֶּׁה: וְקָרוּ לֵיהּ, יוֹם 'תְּבַר־מַגָּל'. מִכָּאן וָאֵילָךְ, דְּמוֹסְיף, יוֹסִיף, וְשֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף, יֶאֱסֹף, מַאי 'יֶאֱסֹף'? תָּנֵי רַב יוֹסֵף: תִּקְבְּרֵיהּ אִמֵּיהּ.

קה תְּנוּ רַבָּנָן: שִׁבְעָה, קִפְּלוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ; מְתוּשֶׁלַח רָאָה (את) אָדָם, שֵׁם רָאָה (את) מְתוּשֶׁלַח. יַעֲקֹב רָאָה (את) שֵׁם, עַמְרָם רָאָה אֶת יַעֲקֹב, אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי רָאָה אֶת עַמְרָם, אֵלִיָּהוּ רָאָה אֶת אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי, וַעֲדַיִן (הוא) קַיָּם. וַאֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי רָאָה אֶת עַמְרָם? וְהָכְתִיב: (במדבר כ״ז:י״ח) "וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ, כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן"? אָמַר רַב הַמְנוּנָא: לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, דִּכְתִיב: (שם יד) "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם, וְכָל פְּקֻדֵיכֶם לְכָל מִסְפַּרְכֶם, מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה", מִי שֶׁפְּקוּדָיו מִבֶּן עֶשְׂרִים (שנה ומעלה), יָצָא שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁפְּקוּדָיו מִבֶּן שְׁלֹשִׁים. וּמִשְּׁאָר שְׁבָטִים לָא עַיֶּילְ? וְהָתַנְיָא: יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וּמָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה נוֹלְדוּ בִּימֵי יַעֲקֹב, וְלֹא מֵתוּ עַד שֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ז׳:ה׳) "וַיַּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ", וְתַנְיָא: שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה (איש) מַמָּשׁ! דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה: וְכִי נֶאֱמַר: "שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה"? וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא: "כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה". אֶלָּא, זֶה יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה שֶׁשָּׁקוּל כְּרֻבָּהּ שֶׁל סַנְהֶדְרִין. אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה, לֹא עַל פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים, וְלֹא עַל יָתֵר מִבֶּן שִׁשִּׁים. לֹא עַל פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים, דִּכְתִיב: "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה". וְלֹא עַל יָתֵר מִבֶּן שִׁשִּׁים, גָּמַר 'וָמַעְלָה' (ויקרא כ״ז:ג׳) 'וָמַעְלָה' מַעֲרָכִין, מַה לְהַלָּן יָתֵר מִבֶּן שִׁשִּׁים כְּפָחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים, אַף כָּאן, יָתֵר מִבֶּן שִׁשִּׁים כְּפָחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים.

קו אִיבָּעְיָא לְהוּ: אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לִשְׁבָטִים אִיפְּלוּג, אוֹ דִילְמָא: לְקַרְקַף גַּבְרֵי אִיפְּלוּג? תָּא שְׁמַע: (במדבר כו) "בֵּין רַב לִמְעָט", וְעוֹד תַּנְיָא: עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבָטִים, שֶׁבַּתְּחִלָּה לֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא לְשִׁבְעִים עָשָׂר שְׁבָטִים, וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא בְּכֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּין רַב לִמְעָט", אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: סְאָה בִּיהוּדָה שָׁוְה חֲמֵשׁ סְאִין בַּגָּלִיל, וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא בְּגוֹרָל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אַךְ בְּגוֹרָל", וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא בְּאוּרִים וְתֻמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "עַל פִּי הַגּוֹרָל". הָא כֵּיצַד? אֶלְעָזָר מְלַבֵּשׁ אוּרִים וְתֻמִּים, וִיהוֹשֻׁעַ וְכָל יִשְׂרָאֵל

עוֹמְדִים לְפָנָיו, וְקַלְּפֵי שֶׁל שִׁבְטִים, וְקַלְּפֵי שֶׁל תְּחוּמִים מֻנָּחִים לְפָנָיו, וְהָיָה מְכַוֵּן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמֵר: זְבוּלוּן עוֹלֶה, תְּחוּם עַכּוֹ עוֹלֶה עִמּוֹ. טָרַף בַּקַּלְפֵּי שֶׁל שִׁבְטִים, וְעָלָה בְּיָדוֹ זְבוּלוּן. טָרַף בַּקַּלְפֵּי שֶׁל תְּחוּמִים וְעָלָה בְּיָדוֹ תְּחוּם עַכּוֹ. וְחוֹזֵר וּמְכַוֵּן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאוֹמֵר: נַפְתָּלִי עוֹלֶה וּתְחוּם גִּינוֹסַר עוֹלֶה עִמּוֹ. טָרַף בַּקַּלְפֵּי שֶׁל שִׁבְטִים וְעָלָה בְּיָדוֹ נַפְתָּלִי, טָרַף בַּקַּלְפֵּי שֶׁל תְּחוּמִין וְעָלָה בְּיָדוֹ תְּחוּם גִּינוֹסַר. וְכֵן כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט. וְלֹא כַּחֲלוּקָה שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה, חֲלוּקָה שֶׁל עוֹלָם הַבָּא; הָעוֹלָם הַזֶּה, אָדָם יֵשׁ לוֹ שְׂדֵה־לָבָן, אֵין לוֹ שְׂדֵה־פַּרְדֵּס. שְׂדֵה־פַּרְדֵּס, אֵין לוֹ שְׂדֵה־לָבָן. לָעוֹלָם הַבָּא, אֵין לְךָ כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁאֵין לוֹ בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבָעֲמָק, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל מ״ח:ל״א) "שַׁעַר רְאוּבֵן אֶחָד, שַׁעַר יְהוּדָה אֶחָד, שַׁעַר לֵוִי אֶחָד", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַלֵּק לָהֶן בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאֵלֶּה מַחְלְקֹתָם, נְאֻם ה'". קָתָנֵי מִיהַת: שֶׁבַּתְּחִלָּה לֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, שְׁמַע מִינָּהּ: לִשְׁבָטִים אִיפְּלוּג, שְׁמַע מִינָּהּ. אָמַר מַר: עָתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבָטִים. אִידָךְ לְמַאן? אָמַר רַב חִסְדָּא: לַנָּשִׂיא, דִּכְתִיב: (שם) "וְהָעֲבֵד הָעִיר יַעַבְדוּהוּ מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל". אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: אֵימָא, רוּנְגָר בָּעָלְמָא? לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: (שם) "וְהַנּוֹתָר לַנָּשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ, וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר". וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא לִכְסָפִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּין רַב לִמְעָט", לְמַאי? אִילֵימָא לְשׁוּפְרָא וְסַנְיָא? אַטוּ בְּשׁוּפְטָנֵי עַסְקִינַן?! אֶלָּא לְקָרוֹבָה וּרְחוֹקָה.

כְּתַנָּאֵי, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בִּכְסָפִים הֶעֱלוּהָ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בְּקַרְקַע הֶעֱלוּהָ.

קז תָּנָא: (שם) "אַךְ בְּגוֹרָל", יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, לְמַאי? אִילֵימָא דְּלָא שַׁקְלֵי כְּלָל, הַשְׁתָּא דְּלָאו דִּידְהוּ שָׁקוּל, דִּידְהוּ מִיבָּעְיָא? אֶלָּא, שֶׁלֹּא נָטְלוּ בְּגוֹרָל, אֶלָּא עַל פִּי ה'. יְהוֹשֻׁעַ, דִּכְתִיב: (יהושע י״ט:נ׳) "עַל פִּי ה' נָתְנוּ לוֹ אֶת הָעִיר אֲשֶׁר שָׁאָל, אֶת תִּמְנַת סֶרַח בְּהַר אֶפְרָיִם". כָּתִיב: (שם) 'סֶרַח', וּכְתִיב: (שופטים א) 'חֶרֶס'? אָמַר רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר: בִּתְחִלָּה פֵּרוֹתֶיהָ כַּחֶרֶס, וְלִבְסוֹף, פֵּרוֹתֶיהָ מַסְרִיחִין. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: בִּתְחִלָּה מַסְרִיחִין וְלִבְסוֹף, כַּחֶרֶס. כָּלֵב, דִּכְתִיב: (שם) "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת חֶבְרוֹן, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה, וַיּוֹרֶשׁ מִשָּׁם אֶת שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הָעֲנָק". חֶבְרוֹן, עִיר מִקְלָט הֲוַאי! אָמַר אַבַּיֵי: פַּרְוָרֶהָא, דִּכְתִיב: (יהושע כ״א:י״ב) "וְאֶת שְׂדֵה הָעִיר וְאֶת חֲצֵרֶיהָ נָתְנוּ לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה בַּאֲחֻזָּתוֹ".

קח "וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אֶחָד וְגוֹ', בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי". (בראשית מ״ח:כ״ב) וְכִי בְּחַרְבּוֹ וּבְקַשְׁתּוֹ לָקַח? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (תהילים מ״ד:ז׳) "כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח, וְחַרְבִּי לֹא תוֹשִׁיעֵנִי"? אֶלָּא 'חַרְבִּי', זוֹ תְּפִלָּה. 'קַשְׁתִּי', זוֹ בַּקָּשָׁה.

קט בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי חֲלְבּוֹ מֵרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: מָה רָאָה יַעֲקֹב שֶׁנָּטַל בְּכוֹרָה מֵרָאוּבֵן, [וְנִתְּנָהּ לְיוֹסֵף]? מָה רָאָה?! (דברי הימים א ה׳:א׳) "וּבְחַלְלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו" [כְּתִיב]! אֶלָּא מָה רָאָה שֶׁנִּתְּנָהּ לְיוֹסֵף? אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְבַעַל בַּיִת שֶׁגִּדֵּל יָתוֹם

בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, לְיָמִים הֶעֱשִׁיר אוֹתוֹ יָתוֹם, וְאָמַר: אַהֲנֵיהוּ לְבַעַל הַבַּיִת מִנְּכָסַי. אָמַר לֵיהּ: וְאִי לָאו דְּחָטָא רְאוּבֵן, לָא מֵהֲנֵי לֵיהּ לְיוֹסֵף וְלָא (מידי) [מִדָּעַם]? אֶלָּא רַבִּי יוֹנָתָן רַבֵּךְ לֹא כָּךְ אָמַר: רְאוּיָה הָיְתָה בְּכוֹרָה לָצֵאת מֵרָחֵל, דִּכְתִיב: (בראשית ל) "אֱלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף", אֶלָּא שֶׁקִּדְּמַתְּהּ לֵאָה בְּרַחֲמִים, וּמִתּוֹךְ צְנִיעוּת שֶׁהָיְתָה בָּהּ בָּרְחֵל, הֶחֱזִירָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָהּ. מַאי קְדַמְתְּהּ לֵאָה בְּרַחֲמִים? דִּכְתִיב: (שם כט) "וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת", מַאי 'רַכּוֹת'? אִילֵימָא רַכּוֹת מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר, בְּגִנּוּת בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב, דִּכְתִיב: (שם ז) "מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהוֹרָה", בְּגִנּוּת הַצַּדִּיקִים דִּבֵּר הַכָּתוּב?! אֶלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁמַּתְּנוֹתֶיהָ אֲרֻכּוֹת. (בכהונה, ארוכות בְּלִוְיָה, ארוכות במלכות) (רבא) [רַב] אָמַר: לְעוֹלָם רַכּוֹת מַמָּשׁ, וְלֹא גְּנַאי הוּא לָהּ, אֶלָּא שֶׁבַח הוּא לָהּ, שֶׁהָיְתָה שׁוֹמַעַת [עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים] בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לָהּ לְרִבְקָה, שְׁתֵּי בָּנוֹת יֵשׁ לוֹ לְלָבָן, גְּדוֹלָה לַגָּדוֹל, וּקְטַנָּה לַקָּטָן, הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים, וְשׁוֹאֶלֶת: גָּדוֹל, מַה מַּעֲשָׂיו? אִישׁ (יודע ציד) [רַע הוּא, מְלַסְטֵם בְּרִיּוֹת]. קָטָן מַה מַּעֲשָׂיו? (שם כה) "אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים", הָיְתָה בּוֹכָה עַד שֶׁנִּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינֶיהָ, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם כט) "וַיִּרְא ה' כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה", מַאי 'שְׂנוּאָה'? אִילֵימָא שְׂנוּאָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר בְּגִנּוּת בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב, בְּגִנּוּת צַדִּיקִים דִּבֵּר הַכָּתוּב? אֶלָּא, (מאי שנואה) [רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] שֶׁשִּׂנּוּאִין מַעֲשֶׂיהָ עָשָׂו (בעיניה) [בְּפָנֶיהָ], (מיד) "וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ". וּמַאי צְנִיעוּת הָיְתָה בָּהּ בָּרְחֵל? דִּכְתִיב: (בראשית כ"ט:י"ב) "וַיַּגֶּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא, וְכִי בֶּן רִבְקָה הוּא". וַהֲלֹא בֶּן־אֲחוֹת אָבִיהָ הוּא? אֶלָּא אָמַר לָהּ: מִינְסָבַת לִי? אָמְרָה לֵיהּ: אִין, מִיהוּ, (אית לי) אַבָּא רַמָּאָה [הוּא], וְלָא יְכֵלְתְּ לֵיהּ. אָמַר לָהּ: מַאי רַמָּאוּתֵיהּ? אָמְרָה לֵיהּ: אִית לִי אַחְתָּא דְּקִשְׁשָׁא מִינָאי, וְלָא מִינְסִיב לִי*) מִקַּמָּהּ. אָמַר לָהּ: אָחִיו אֲנָא בְּרַמָּאוּת. אָמְרָה לֵיהּ: וּמִי שָׁרֵי לְהוּ לְצַדִּיקֵי לְסָגוּיֵי בְּרַמָּאוּת? אִין, (שמואל ב כ"ב:כ"ז) "עִם נָבָר תִּתָּבָר, וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל". מָסַר לָהּ סִימָנִין. כִּי קָא מְעַיְּילִי לָהּ לְלֵאָה, סָבְרָה: הַשְׁתָּא מִיכְסְפָא אֲחוֹתִי, מְסָרְתִינְהוּ נִיהֲלָהּ, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (בראשית כ"ט:כ"ה) "וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה הִיא לֵאָה", מִכְּלַל, דְּעַד הַשְׁתָּא, לָאו לֵאָה הֲוָאי? אֶלָּא מִתּוֹךְ סִימָנִים שֶׁמָּסַר לָהּ יַעֲקֹב לְרָחֵל, וּמְסָרְתָן לְלֵאָה, לָא הֲוָה יָדַע לָהּ עַד הַהִיא שַׁעְתָּא.

קִ בָּעָא מִינֵּיהּ אַבָּא חֲלִיפָּא קַרְוִיא מֵרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: בִּכְלָלָן אַתָּה מוֹצֵא שִׁבְעִים, וּבִפְרָטָן (אי) אַתָּה מוֹצֵא (אלא) שִׁבְעִים חָסֵר אֶחָד? אָמַר לֵיהּ: תִּיוּמָּה הָיְתָה עִם דִּינָה, דִּכְתִיב: (בראשית מ"ו:ט"ו) "וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ". אֶלָּא מֵעַתָּה, תִּיוּמָּה הָיְתָה עִם בִּנְיָמִין? דִּכְתִיב: (שם מג) "אֶת בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן אִמּוֹ"? אָמַר לֵיהּ: מַרְגָּלִית טוֹבָה הָיְתָה בְּיָדִי, וְאַתָּה רוֹצֶה לְאַבְּדָהּ מִמֶּנִּי? הָכִי אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ וְלִדָּתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת,

שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ"ו:נ"ט) "אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם", לֵדָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם.

קִיא בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי [חֶלְבּוֹ מֵרַבִּי] שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: (מרבי יונתן) כְּתִיב: (בראשית ל':כ"ה) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף" וְגוֹ', מַאי שְׁנָא כִּי אִתְיְלִיד יוֹסֵף? אָמַר לֵיהּ: רָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁאֵין זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו נִמְסָר אֶלָּא בְּיַד זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (עובדיה א':י"ח) "וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ, וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה, וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ" וְגוֹ'. אִיתְיְבֵיהּ: (שמואל א ל':י"ז) "וַיַּכֵּם דָּוִד מִהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם", אָמַר לֵיהּ: דְּאִיקְרֵיךְ נְבִיאֵי, לָא אִקְרֵיךְ כְּתוּבֵי, דִּכְתִיב: (דברי הימים א י"ב:כ"א) "בְּלֶכְתּוֹ אֶל צִיקְלַג נָפְלוּ עָלָיו מִמְּנַשֶּׁה: עַדְנַח, וְיוֹזָבָד, וִידִיעֲאֵל, וּמִיכָאֵל, וְיוֹזָבָד, וֶאֱלִיהוּא, וְצִלְתַּי, רָאשֵׁי הָאֲלָפִים אֲשֶׁר לִמְנַשֶּׁה". מֵתִיב רַב יוֹסֵף: (שם ד) "וּמֵהֶם מִן בְּנֵי שִׁמְעוֹן הָלְכוּ לְהַר שֵׂעִיר אֲנָשִׁים חֲמֵשׁ מֵאוֹת, וּפְלַטְיָה, וּנְעַרְיָה, וּרְפָיָה, וְעֻזִּיאֵל בְּנֵי יִשְׁעִי בְּרֹאשָׁם, וַיַּכּוּ אֶת שְׁאֵרִית הַפְּלֵטָה לַעֲמָלֵק, וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה", אָמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא: יִשְׁעִי נַמִּי מִמְּנַשֶּׁה אַתְּי, דִּכְתִיב: (שם ה) "וּבְנֵי מְנַשֶּׁה, חֵפֶר וְיִשְׁעִי".

הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, אָמַר לֵיהּ: מֻחְזָקְנִי בָּזֶה שֶׁהוּא בְּכוֹר, אָמַר לֵיהּ: מְנָא יָדַעְתְּ? אָמַר לֵיהּ: דְּכִי אַתּוּ לְגַבֵּי אֲבוּהָ, אָמַר לְהוּ: זִילוּ לְגַבֵּי שִׁכְחַת בְּרִי, דִּבְכוֹרָא הוּא, וּמַסֵּי רוּקֵיהּ. וְדִלְמָא בּוּכְרָא דְּאִימָּא הוּא? גְּמִירִי: בּוּכְרָא דְּאַבָּא מַסֵּי רוּקֵיהּ, בּוּכְרָא דְּאִימָּא לָא מַסֵּי רוּקֵיהּ.

קִיב אָמַר לְהוּ רָבָא לְרַב פָּפָּא וּלְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: כִּי אַתֵּי פִּיסְקָא דְּדִינָא דִּידִי לְקַמַּיכוּ, וַחֲזִיתוּ בֵּיהּ פִּירְכָא, לָא תִּקְרְעוּנֵיהּ עַד דַּאֲתֵיתוּ לְקַמָּאי, אִי אִית לִי טַעְמָא, אֲמִינָא לְכוּ, וְאִי לָא, הָדְרָנָא בִּי. לְאַחַר מִיתָה, לָא מִיקְרַע תִּיקְרְעוּנֵיהּ וְלָא מִיגְמַר תִּיגְמְרוּן מִינֵּיהּ. מִיקְרַע לָא תִּיקְרְעוּנֵיהּ, דְּאִי הֲוֵינָא קָיְמִים, [דִּילְמָא] אָמִינָא לְכוּ טַעְמָא. וּמִיגְמַר לָא תִּיגְמְרוּן מִינֵּיהּ, דְּאֵין לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת.

קִיג מִשְׁנָה. הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, וְהִנִּיחַ אֶת בָּנָיו, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, אֲבָל אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם לֹא הָיוּ בָּנָיו נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה, זְכוּר לַטּוֹב.

גְּמָרָא. יוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר, הָיָה לוֹ בֵּן שֶׁלֹּא הָיָה נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, הוֹצִיא לֵיהּ עִילְּיתָא דְּדִינְרֵי, קָם אַקְּדְּשָׁהּ לַשָּׁמַיִם, אָזַל בְּרֵיהּ נָסִיב בַּת גְּדִיל כְּלִילֵי דְּיַנַּאי מַלְכָּא, אוֹלִידָא דְּבִיתְהוּ, אֲיְתִי לָהּ בּוּנְיָתָא, קָרְעָה אַשְׁכַּח בָּהּ מַרְגָּלִיתָא. אָמְרָה לֵיהּ: לָא תִּסְטֵיהּ לְבֵי מַלְכָּא, דְּשַׁקְלֵי לָהּ מִינָּךְ בִּדְמֵי קְלִילֵי, זִיל אַמְטֵיהּ לְגַזְבְּרֵי דְּבֵי מִקְדְּשָׁא, וְלָא תְּשַׁיְּמֵהּ אַתְּ, דַּאֲמִירָה לְגַבּוֹהּ כְּמִסְירָה לְהֶדְיוֹט, אֶלָּא לִישַׁיְּמוּהָ אִינְהוּ. אָמְטֵיהּ, שַׁיְּמוּהָ בְּתַלֵּיסְרֵי עִילְּיתָא דְּדִינְרֵי. אָמְרֵי לֵיהּ: שֶׁבַע אִיכָּא, שִׁית לֵיכָּא. אָמַר לְהוּ: שֶׁבַע הָבוּ לִי, שִׁית, הֲרֵי הֵן מְקֻדָּשׁוֹת לַשָּׁמַיִם,

עָמְדוּ וְכָתְבוּ: יוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר הִכְנִיס אֶחָד, וּבְנוֹ הִכְנִיס שֵׁשׁ. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: יוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר הִכְנִיס אֶחָד, וּבְנוֹ הוֹצִיא שֵׁבַע. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינְנָא, לָא תֶּהֱוֵי בֵּי עֲבוּרֵי אַחְסַנְתָּא וַאֲפִלּוּ מִבְּרָא בִּישָׁא לִבְרָא טָבָא, וְכָל־שֶׁכֵּן מִבְּרָא לִבְרָתָא.

קִיד הַהוּא דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ: נְכָסַי לְךָ וְאַחֲרֵיךְ לְפְלוֹנִי, וְרֹאשׁוֹן רָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ הָוֶה, בָּתַר דְּשָׁכִיב רֹאשׁוֹן, אָתָא שֵׁנִי וְקָא תָּבַע. סָבַר רַב עִילַּאי קַמֵּיהּ דְּרָבָא לְמֵימַר: שֵׁנִי, נַמִּי קָא שָׁקִיל. אָמַר לֵיהּ: דַּיְינֵי דַּחֲצַצְתָּא הָכִי דַּיְינֵי, לָאו הַיְינוּ דְּשָׁלַח רַב אַחָא בַּר רַב שִׁילָא? אֵיכְסִיף, (אמר ליה:) [קְרִי עָלַיְיהוּ]: (ישעיהו ס׳:כ״ב) "אֲנִי ה' בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה".

קטו תְּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁלֹּא הָיוּ בָּנָיו נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה, עָמַד וְכָתַב נְכָסָיו לְיוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל. מֶה עָשָׂה יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל? מָכַר שְׁלִישׁ, וְהִקְדִּישׁ שְׁלִישׁ, וְהֶחֱזִיר לְבָנָיו שְׁלִישׁ. בָּא עָלָיו שַׁמַּאי בְּמַקְלוֹ וּבְתַרְמִילוֹ, אָמַר לֵיהּ: שַׁמַּאי, אִם אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא מַה שֶּׁמָּכַרְתִּי וּמַה שֶּׁהִקְדַּשְׁתִּי, אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא מַה שֶּׁהֶחֱזַרְתִּי, וְאִם לָאו, אִי אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא מַה שֶּׁהֶחֱזַרְתִּי. אָמַר: הֵטִיחַ עָלַי בֶּן עֻזִּיאֵל, הֵטִיחַ עָלַי בֶּן עֻזִּיאֵל.

פרק ט

בבא בתרא פרק ט - [מַשְׁנָה. מִי שֶׁמֵּת, וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת, בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין, הַבָּנִים יִירְשׁוּ, וְהַבָּנוֹת יְזוֹנוּ. נְכָסִים מוּעָטִין, הַבָּנוֹת יְזוֹנוּ, וְהַבָּנִים יִשְׁאֲלוּ עַל הַפִּתְחִים]. אַדְמוֹן אוֹמֵר: בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר, הִפְסַדְתִּי? וְכוּ'. מַאי קָאָמַר? אָמַר אַבַּיֵי: הָכִי קָאָמַר: בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר, וְרָאוּי אֲנִי לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, הִפְסַדְתִּי? אָמַר לֵיהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, מַאן דְּעָסִיק בַּתּוֹרָה הוּא דְּיָרִית, דִּלָּא עָסִיק בַּתּוֹרָה, לָא יָרִית? אֶלָּא אָמַר רָבָא: הָכִי קָאָמַר: בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר וְרָאוּי אֲנִי לִירַשׁ בִּנְכָסִים מְרֻבִּים, הִפְסַדְתִּי בִּנְכָסִים מוּעָטִים?

קִיו [מַשְׁנָה. הָאוֹמֵר: אִם יָלְדָה אִשְׁתִּי זָכָר, יִטֹּל מָנֶה, יָלְדָה זָכָר, יִטֹּל מָנֶה! נְקֵבָה, מָאתַיִם, יָלְדָה נְקֵבָה נוֹטֶלֶת מָאתַיִם. גְּמָרָא. לְמֵימְרָא דְּבַת עֲדִיפָא לֵיהּ מִבֶּן? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָלֵא עָלָיו עֶבְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כז) "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ". וְאֵין 'הַעֲבָרָה' אֶלָּא עֶבְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (צפניה א׳:ט״ו) "יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא". לְעִנְיַן יְרוּשָׁה, בֵּן עָדִיף לֵיהּ, לְעִנְיַן הַרְוָחָה, בִּתּוֹ עֲדִיפָא לֵיהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הָכָא, בְּמַבְכֶּרֶת עִסְקִינַן, וּכְדַרַב חִסְדָּא, דְּ[אָמַר רַב חִסְדָּא: בַּת בְּתִחְלָּה, סִימָן יָפֶה לְבָנִים. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: דְּמַרְבְּיָא (אחי) [לַאֲחָהּ], וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: דְּלָא שָׁלְטָא (בהו) [בֵּיהּ] עֵינָא בִּישָׁא. אָמַר רַב חִסְדָּא: וּלְדִידִי, בְּנָתָן עֲדִיפִין לִי מִבְּנֵי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא. הֵי רַבִּי יְהוּדָה? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה דְּ'בַכֹּל', דְּתַנְיָא: (בראשית כ״ד:א׳-ב׳) "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל", רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת, [וּ'בַכֹּל' שְׁמָהּ]. אֵימוּר דְּשָׁמַעְתְּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה, דְּבַרְתָּא

נַמִּי לָא חַסְרֵיהּ רַחֲמָנָא לְאַבְרָהָם. דַּעֲדִיפָא מִבֵּן, מִי שָׁמַעְתְּ לֵיהּ? אֶלָּא הָא רַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: מִצְוָה לָזוּן [אֶת הַבָּנוֹת], וְקַל־וָחֹמֶר לַבָּנִים, דְּעַסְקֵי בַּתּוֹרָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִצְוָה לָזוּן אֶת הַבָּנִים, וְקַל־וָחֹמֶר לַבָּנוֹת, דְּלָא לִיתְזְלָן].

[וְהִלְכָתָא: הַמְזַכֶּה לְעֻבָּר לֹא קָנָה. הַהוּא דְּאָמַר לִדְבִיתְהוּ: נְכָסַי לִבְנֵי, דִּיהֲווֹי לִי מִינָךְ, אָתָא בְּרֵיהּ קְשִׁישָׁא, אָמַר לֵיהּ: הַהוּא גַּבְרָא, מַה תִּיהֲוֵי עֲלֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: זִיל קְנִי כְּחַד מִבְּרָא. הַנָּךְ וַדַּאי לָא קָנוּ, דְּאַכַּתִּי לִיתְנַהוּ, הַאי], אִית חוּלָק לְטַלְיָא בְּמִקּוֹם בְּנָיָא, אוֹ לֵית [לֵיהּ חוּלַק לְטַלְיָא בְּמִקּוֹם בְּנָיָא. רַבִּי אַבִּין וְרַבִּי מְיַשָּׁא וְרַבִּי יִרְמְיָה דְּאָמְרֵי: אִית חוּלָק לְטַלְיָא בְּמִקּוֹם בְּנָיָא, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא דְּאָמְרֵי: לֵית חוּלָק לְטַלְיָא בְּמִקּוֹם בְּנָיָא]. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַבִּי יִרְמְיָה: הִלְכְתָא כְּוָותָן אוֹ הִלְכְתָא כְּוָותַיְכוּ? אָמַר לֵיהּ: פְּשִׁיטָא דְּהִלְכְתָא כְּוָותָן, דְּקַשִּׁישְׁנָא מִנַּיְכוּ, וְלָאו הִלְכְתָא כְּוָותַיְכוּ, דְּדַרְדְּקֵי אַתּוּן. אָמַר לֵיהּ: מִידֵּי בְּקַשְׁשׁוּתָא תַּלְיָא מִלְּתָא? בְּטַעְמָא תַּלְיָא מִלְּתָא, וְטַעְמָא מַאי? זִיל לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי אַבִּין, דְּאַסְבְּרַהּ נִיהֲלֵיהּ, וְכַרְכִּישׁ בֵּיהּ רֵישֵׁיהּ בֵּי מִדְרָשָׁא.

קִיז "וּבְנֵי דָן חֻשִׁים" (בראשית מ״ו:כ״ג). תָּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה: מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ בָּנָיו מְרֻבִּים, כְּחוּשִׁים שֶׁל קָנֶה.

הַהוּא דְּאָמַר לְהוּ: נְכָסַי לִבְנָאי, הֲווֹי לֵיהּ בְּרָא וּבַר־בְּרָא, קָרוּ אִינְשֵׁי לְבַר־בְּרָא 'בְּרָא' אוֹ לָא? רַב חֲבִיבָא אָמַר: קָרוּ אִינְשֵׁי לְבַר־בְּרָא 'בְּרָא'. מַר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר: לָא קָרוּ אִינְשֵׁי לְבַר־בְּרָא 'בְּרָא'. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּמַר בַּר רַב אַשִׁי: הַמַּדָּר הֲנָאָה מִבָּנִים, מָתַר בִּבְנֵי־בָנִים.

[מִשְׁנָה. אַחִין הַשֻּׁתָּפִין, שֶׁנָּפַל אֶחָד מֵהֶן לְאֻמָּנוּת, נָפַל לָאֻמָּצַע]. חָלָה וְנִתְרַפֵּא, נִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ. גְּמָרָא. שְׁלַח רַבִּין מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָאי: לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא שֶׁחָלָה בִּפְשִׁיעָה, [אֲבָל בְּאֹנֶס, נִתְרַפֵּא מִן הָאֻמָּצַע. הֵיכִי דָּמֵי בִּפְשִׁיעָה]? כְּדַרְבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִצִּנִּים פַּחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ב:ה׳) "צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ, שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם".

קִיח תָּנוּ רַבָּנָן: עַתִּיר נְכָסִין עַתִּיר פֶּמְבֵּי, זֶהוּ בַּעַל הַגְּדוֹת. עַתִּיר סְלָעִין עַתִּיר תְּקוּעַ, זֶהוּ בַּעַל פְּלִפּוּל. עַתִּיר מְשַׁח עַתִּיר כְּמַס, זֶהוּ בַּעַל שְׁמוּעוֹת. הַכֹּל צְרִיכִין לְמָרֵי חִיטֵּי, וּמַאי נִיהוּ? גְּמָרָא.

קִיט אָמַר רַבִּי זֵירָא, [אָמַר רַב]: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ט״ו:ט״ו) "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים"? זֶה בַּעַל תַּלְמוּד. "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד", זֶה בַּעַל מִשְׁנָה. רָבָא אָמַר: אִיפְּכָא, וְהֵינוּ דְּאָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא מִשְׁמֵיהּ (דרבי) [דְּרָבָא]: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י׳:ט׳) "מַסִּיעַ אֲבָנִים יֵעָצֵב בָּהֶם, בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֵן בָּם", "מַסִּיעַ אֲבָנִים יֵעָצֵב בָּהֶם", אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. "בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֵן בָּם", אֵלּוּ בַּעֲלֵי תַּלְמוּד. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים", זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה רָעָה.

"וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד", זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה טוֹבָה. רַבִּי יַנַּאי אָמַר: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים", זֶה אִיסְטְנִיס. "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד", זֶה שֶׁדַּעְתּוֹ יָפָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים", זֶה רַחְמָנִי. "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד", זֶה אַכְזָרִי. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים", זֶה שֶׁדַּעְתּוֹ קְצָרָה, "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד", זֶה שֶׁדַּעְתּוֹ רְחָבָה. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים", וְהֵאֵיכָא שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים? כִּדְשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: שִׁנּוּי וֶסֶת, תְּחִלַּת חֳלִי (מעים). כְּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים", בֶּן סִירָא אוֹמֵר: "אַף לֵילוֹת"! "בִּשְׂפַל גַּגִּים גַּגּוֹ. מִמְּטַר גַּגִּים לְגַגּוֹ. בִּמְרוֹם הָרִים כַּרְמוֹ. מֵעָפָר כַּרְמוֹ לִכְרָמִים".

[מַשְׁנָה. הַשּׁוֹלֵחַ סְבָלוֹנוֹת לְבֵית חְמִיו, שָׁלַח שָׁם מֵאָה מָנֶה, [וְאָכַל שָׁם סְעוּדַת חָתָן, אֲפִלּוּ בְּדִינָר, אֵינָן נִגְבִּין. לֹא אָכַל שָׁם סְעוּדַת חָתָן, הֲרֵי אֵלּוּ נִגְבִּין. שָׁלַח סְבָלוֹנוֹת מֵרְבִּין שֶׁיַּחְזְרוּ עִמּוֹ לְבֵית בַּעְלָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ נִגְבִּין. סְבָלוֹנוֹת מוּעָטִין, שֶׁתִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּבֵית אָבִיהָ, אֵין נִגְבִּין]. גְּמָרָא. אָמַר רָבָא: דַּוְקָא דִּינָר, [אֲבָל פָּחוֹת מִדִּינָר, לֹא. פְּשִׁיטָא, דִּינָר תְּנַן! מַהוּ דְּתֵימָא: הוּא הַדִּין דַּאֲפִלּוּ פָּחוֹת מִדִּינָר, וְהַאי דְּקָתָנֵי דִּינָר, אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא קָתָנֵי, קָא מַשְׁמַע לָן]. 'אָכַל' תְּנַן, 'שָׁתָה' מַאי? ['הוּא' תְּנַן, 'שְׁלוּחוֹ' מַאי? 'שָׁם' תְּנַן], 'שִׁגֵּר לוֹ' מַאי? תָּא שְׁמַע: דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁשִּׁגֵּר לְבֵית חְמִיו מֵאָה קְרָנוֹת שֶׁל כַּדֵּי יַיִן, וְשֶׁל כַּדֵּי שֶׁמֶן, וְשֶׁל כְּלֵי כֶסֶף, וּכְלֵי זָהָב, וְשֶׁל כְּלֵי מִילֶת, וְרָכַב בְּשִׁמְחָתוֹ, וְהָלַךְ וְעָמַד עַל פֶּתַח בֵּית חְמִיו, וְהוֹצִיא כּוֹס שֶׁל חֲמִין, וְשָׁתָה וָמֵת, וְזוֹ הֲלָכָה [הֶעֱלָה רַבִּי אַחָא שַׂר הַבִּירָה לִפְנֵי חֲכָמִים לְאוּשָׁא, וְאָמְרוּ: סְבָלוֹנוֹת הָעֲשׂוּיִין לִבְלוֹת, אֵין נִגְבִּין, וְשֶׁאֵין עֲשׂוּיִין לִבְלוֹת, נִגְבִּין], [שְׁמַע מִינָּהּ]: אֲפִלּוּ שָׁתָה, שְׁמַעְתְּ מִינָּהּ אֲפִלּוּ פָּחוֹת מִדִּינָר. אָמַר רַבִּי אַשִׁי: מַאן לֵימָא לָן דְּלָא שָׁחֲקֵי לֵיהּ מַרְגָּלִיתָא דְּשַׁוְיָא אַלְפָּא זוּזֵי וְאַשְׁקֵיהּ?

קכ תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צִוָּה אֶחִיתֹפֶל אֶת בָּנָיו: אַל תִּהְיוּ בְּמַחֲלֹקֶת, וְאַל תִּמְרְדוּ בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, וְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת בָּרוּר, זִרְעוּ חִטִּים. מַר זוּטְרָא אָמַר: 'בָּלוּל' אִיתְּמַר. אָמְרֵי נְהַרְדָּעֵי [מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יַעֲקֹב]: לֹא 'בָּרוּר' בָּרוּר מַמָּשׁ, וְלֹא 'בָּלוּל' בָּלוּל מַמָּשׁ. אֶלָּא אֲפִלּוּ בָּלוּל וְרוּחַ צְפוֹנִית מְנַשַּׁבְתּוּ, זֶה הוּא בָּרוּר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי: אָנָן, אַדְּרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי מַתְנִינַן לָהּ, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, הַכֹּל צוֹפִים לַעֲשָׂן הַמַּעֲרָכָה; נָטָה כְּלַפֵּי צָפוֹן, עֲנִיִּים שְׂמֵחִים וּבַעֲלֵי בָּתִּים עֲצֵבִים, מִפְּנֵי שֶׁגִּשְׁמֵי שָׁנָה מְרֻבִּים וּפֵרוֹת מְרֻקָּבִים. נָטָה כְּלַפֵּי דָּרוֹם, עֲנִיִּים עֲצֵבִים וּבַעֲלֵי בָּתִּים שְׂמֵחִים, מִפְּנֵי שֶׁגִּשְׁמֵי שָׁנָה מוּעָטִים, וּפֵרוֹת מִשְׁתַּמְּרִין. נָטָה כְּלַפֵּי מִזְרָח, הַכֹּל שְׂמֵחִים. נָטָה כְּלַפֵּי מַעֲרָב, הַכֹּל עֲצֵבִים. וּרְמִינְהוּ: מִזְרָחִית, לְעוֹלָם יָפָה. מַעֲרָבִית, לְעוֹלָם קָשָׁה. רוּחַ צְפוֹנִית יָפָה לַחִטִּים בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ, וְקָשָׁה לַזֵּיתִים בְּשָׁעָה שֶׁיָּנְצוּ. וְרוּחַ דְּרוֹמִית קָשָׁה לַחִטִּים בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ, וְיָפָה לַזֵּיתִים בְּשָׁעָה שֶׁיָּנְצוּ. אָמַר רַב יוֹסֵף, וְאִי תֵּימָא

מַר זוּטְרָא, [וְאִי תֵּימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק]: וְסִימָנָךְ: שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, הַאי, מַרְבִּי דִּידֵיהּ, וְהַאי, מַרְבִּי דִּידֵיהּ. לָא קַשְׁיָא, הָא לָן, וְהָא לְהוּ. תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: יוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת בָּרוּר, סִימָן יָפֶה לְכָל הַשָּׁנָה. אָמַר רַב זְבִיד: הַאי יוֹמָא קָמָא דְּרֵישׁ שַׁתָּא, אִי חֲמִימָא, כּוּלָּא שַׁתָּא חֲמִימָא. אִי קְרִירָא, כּוּלָּא שַׁתָּא קְרִירָא. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לִתְפִלָּתוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל.

הַהוּא פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים, דְּאָזִיל זַבִּין נְכָסֵיהּ [דְּאֲבוּהָ], אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אֲמַרִי לֵיהּ קְרוֹבִים: זִיל אְכִיל תַּמְרֵי וְשָׁדֵי בֵּיהּ קַשְׁיָתָא בֵּי רָבָא. עָבַד הָכִי. אֲמַר לְהוּ: זְבִינֵיהּ לָאו זְבִינָא. כִּי כָּתְבוּ לֵיהּ שְׁטָרָא, אֲמַרִי לֵיהּ לְקוֹחוֹת: זִיל אֵימָא לֵיהּ לְרָבָא: מְגַלַּת אֶסְתֵּר, בְּזוּזָא, שְׁטָרָא דְּמַר, בְּזוּזָא? אָזַל אֲמַר לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: זְבִינֵיהּ זְבִינָא. אָמְרוּ לֵיהּ קְרוֹבִים: לְקוֹחוֹת אַגְמְרוּהָ. אֲמַר לְהוּ: מַסְבְּרֵי לֵיהּ וְסָבַר, כֵּיוָן דְּמַסְבְּרֵי לֵיהּ וְסָבַר, מֵידַע יָדַע, וְהָא דְּעָבִיד הָכִי, חֶצְפָּא יְתֵרָה הוּא דַּהֲוָה בֵּיהּ.

קְכָא אִיתְּמַר: בֵּן שֶׁמָּכַר בְּנִכְסֵי אָבִיו בְּחַיֵּי אָבִיו וּמֵת, בָּנוֹ מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, וְזוֹ הִיא שֶׁקָּשָׁה בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת. וְלֵימְרוּ לֵיהּ: אֲבוּךְ מַזְבִּין, אַתְּ מַפְּיק? מַאי קוּשְׁיָא, מָצִי אָמַר: מִכֹּחַ אֲבוּהְ דְּאַבָּא קָאֲתֵינָא, תֵּדַע דִּכְתִיב: (תהילים מ"ה:י"ז) "תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ, תְּשִׁיתֵמוֹ לְשָׂרִים בְּכָל הָאָרֶץ". לֹא, לְעוֹלָם כִּדְאַמְרִינָן מַעִיקָּרָא, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: "תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ", הַהוּא, בִּבְרָכָה כְּתִיב.

קְכָב אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי: הֲדָא אָמְרָה: בֶּן עַזַּאי, תַּלְמִיד חָבֵר דְּרַבִּי עֲקִיבָא הֲוָה, דְּקָאָמַר לֵיהּ: שֶׁבָּאתָ.

פרק י

בבא בתרא פרק י - הַהוּא שְׁטָרָא דַּהֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ: בִּשְׁנַת פְּלוֹנִי אַרְכָּן. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: יְבָדֵק אֵימָתַי עָמַד אַרְכָּן בְּאַרְכָּנוּתֵיהּ. וְדִילְמָא דְּאָרִיךְ מַלְכוּתֵיהּ? אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: כָּךְ מִנְהָגָהּ שֶׁל אֵמָּה זוֹ, שָׁנָה רִאשׁוֹנָה קוֹרִין לוֹ אַרְכָּן, שְׁנִיָּה, קוֹרִין לוֹ דִּיגוֹן.

קְכג הַהוּא מְקַשֵּׁר דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, וְאָמַר רַבִּי: אֵין זְמַן בָּזֶה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי לְרַבִּי: שְׁמָא בֵּין קְשָׁרָיו הוּא מַבְלַע? פַּלְיֵיהּ וְחַזְיֵיהּ. הָדַר חָזָא [בֵּיהּ] רַבִּי בְּבִישׁוּת. אָמַר לֵיהּ: לָאו אֲנָא כְּתַבְתֵּיהּ, אֶלָּא יְהוּדָה חַיְטָא כַּתְבֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: כַּלֵּךְ מִלְּשׁוֹן הָרַע כָּזֶה. זִימְנָא חֲדָא הֲוָה יָתִיב רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי, וְקָפְסִיק סִדְרָא (וספר) [בְּסֵפֶר] תְּהִלִּים קַמֵּיהּ דְּרַבִּי, וְאָמַר רַבִּי: כַּמָּה מְיֻשָּׁר כְּתָב זֶה. אָמַר לֵיהּ: לָאו אֲנָא כְּתַבְתֵּיהּ, אֶלָּא יְהוּדָה חַיְטָא כַּתְבֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: כַּלֵּךְ מִלְּשׁוֹן הָרַע כָּזֶה. בִּשְׁלָמָא הָתָם, אִיכָּא לְשׁוֹן הָרַע, אֶלָּא הָכָא, מַאי לָשׁוֹן הָרַע אִיכָּא? מִשּׁוּם דְּרַב דִּימִי, דְּתָנֵי רַב דִּימִי אֲחוּהָ דְּרַב סַפְרָא: לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי רָעָתוֹ. אָמַר רַב עַמְרָם, [אָמַר רַב]: שָׁלֹשׁ

עֲבֵרוֹת אֵין אָדָם נִצּוֹל מֵהֶם בְּכָל יוֹם; הִרְהוּר עֲבֵרָה, וְעִיּוּן תְּפִלָּה, וְלָשׁוֹן הָרַע. לָשׁוֹן הָרַע, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, (אימא:) אֲבַק לָשׁוֹן הָרַע. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: רֶבֶן בְּגֶזֶל, וּמְעוּטָן בָּעֲרָיוֹת, וְהַכֹּל, בְּלָשׁוֹן הָרַע. בְּלָשׁוֹן הָרַע סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא: בַּאֲבַק לָשׁוֹן הָרַע.

אָמַר אַבַּיֵי: הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמֶחֱוֵי חֻתְימוֹת יָדֵיהּ בְּבֵי דִּינָא, לָא לֶחֱוֵי בְּסוֹף מְגִילְתָּא, דִּלְמָא מַשְׁכַּח לָהּ אַחֵר וְכָתַב דְּמַסִּיק בֵּיהּ זוּזֵי, וּתְנַן: הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. הַהוּא בַּזְבִּינָא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי, אָמַר לֵיהּ: נֶחֱזֵי לִי מַר חֻתְימַת יָדֵיהּ, דְּכִי אַתּוּ רַבָּנַן מַחֲווּ לִי, מַעְבַּרְנָא לְהוּ בְּלָא מִכְסָא, אַחֲוֵי לֵיהּ בְּרֵישׁ מְגִילְתָּא, הָוָה קָא נָגִיד בֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: כְּבָר קָדְמוּךְ רַבָּנַן.

קכד הַהוּא שְׁטָרָא דַּהֲוָה חָתִים עָלֵיהּ רָבָא וְרַב אַחָא בַּר אַדָּא. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לֵיהּ: אֵין, חָתְימַת יָדָא דִּידִי הִיא, מִיהוּ קַמֵּיהּ דְּרַב אַחָא בַּר אַדָּא לָא חָתִימְנָא לִי מֵעוֹלָם. כַּפְתֵּיהּ וְאוֹדִי. אָמַר לֵיהּ: בִּשְׁלָמָא דִּידִי זַיְפְתָּ, אֶלָּא דְּרַב אַחָא בַּר אַדָּא דְּרָתִית יָדֵיהּ, הֵיכִי עָבַדְתְּ? אָמַר לֵיהּ: אַנְחִי יָדָאי אַמַּצָּרָא, וְאַמְרֵי לָהּ: קָם אַזְרוֹנָקָא וְכָתַב.

אָמַר רַב הוּנָא: מִנַּיִן לָעֵרֶב דְּמִשְׁתַּעְבֵּד? דִּכְתִיב: (בראשית מ"ג:ט') "אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְּשֶׁנּוּ". מַתְקִיף לָהּ רַב חִסְדָּא: הָא, קַבָּלָנוּת הוּא! דִּכְתִיב: (שם מב) "תְּנָה אֹתוֹ עַל יָדִי, וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ". אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מֵהָכָא: (משלי כ"ז:י"ג) (לקח) "[קַח] בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר, וּבְעַד נָכְרִיָּה חַבְּלֵהוּ". וְאוֹמֵר: (שם ו) "בְּנִי, אִם עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ, תָּקַעְתָּ לַזָּר כַּפֶּיךָ, נוֹקַשְׁתָּ בְאִמְרֵי פִיךָ, נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי פִיךָ, עֲשֵׂה זֹאת אֲפוֹא בְּנִי וְהִנָּצֵל, כִּי בָאתָ בְכַף רֵעֶךָ, לֵךְ הִתְרַפֵּס וּרְהַב רֵעֶיךָ", אִם מָמוֹן יֵשׁ לוֹ בְּיָדֶךָ, הַתֵּר לוֹ פִּסַּת יָד. וְאִם לָאו, הַרְבֵּה עָלָיו רֵעִים.

קכה מַתְנָה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הָרוֹצֶה שֶׁיַּחְכִּים, יַעֲסֹק בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, שֶׁאֵין לְךָ מְקְצוֹעַ בַּתּוֹרָה הַיּוֹתֵר מֵהֶן, וְהֵם כַּמַּעְיָן הַנּוֹבֵעַ, וְהָרוֹצֶה שֶׁיַּעֲסֹק בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת יְשַׁמֵּשׁ אֶת שְׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס.

סְלִיק מַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא

סנהדרין

פרק א

סנהדרין פרק א - [מַתְנָה]. סַנְהֶדְרִין גְּדוֹלָה הָיְתָה שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, וְשֶׁל קְטַנָּה שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. מִנַּיִן לַגְּדוֹלָה, שֶׁהֵיא שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י"א:ט"ז) "אֶסְפָּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁבְעִים. וּמִנַּיִן לַקְּטַנָּה, שֶׁהֵיא שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לה) "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה", "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה", 'עֵדָה' שׁוֹפֶטֶת, וְ'עֵדָה' מַצֶּלֶת, הֲרֵי כָּאן עֶשְׂרִים. וּמִנַּיִן לְ'עֵדָה', שֶׁהֵיא עֲשָׂרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם

יד) "עַד מָתַי לָעֲדָה הָרָעָה הַזֹּאת", יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. וּמִנַּיִן לְהָבִיא עוֹד שְׁלִשָּׁה? מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ג:ב׳) "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת", [שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁאֶהְיֶה עִמָּהֶם לְטוֹבָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת"? לֹא כְּהַטָּיָתְךָ לְטוֹבָה, הַטָּיָתְךָ לְרָעָה, הַטָּיָתְךָ לְטוֹבָה, עַל פִּי אֶחָד, הַטָּיָתְךָ לְרָעָה, עַל פִּי שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית־דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה].

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: דְּבַר תּוֹרָה, אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת, בְּדִרִישָׁה וַחֲקִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ד:כ״ב) "מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם", וּמַה טַּעַם אָמְרוּ: דִּינֵי מָמוֹנוֹת לֹא בְּעִינָן דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין.

א תַּנְיָא: (בראשית מ״ט:י׳) "לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה", אֵלּוּ רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁרוֹדִין אֶת יִשְׂרָאֵל בַּשֵּׁבֶט. (שם) "וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו", אֵלּוּ בְּנֵי בָּנָיו שֶׁל הִלֵּל, שֶׁמְּלַמְּדִין תּוֹרָה בָּרַבִּים. תַּנְיָא: תַּלְמִיד, אַל יוֹרֶה בְּמָקוֹם רַבּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.

ב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אָסוּר לִבְצֹעַ, וְכָל הַבּוֹצֵעַ הֲרֵי זֶה חוֹטֵא, וְכָל הַמְבָרֵךְ אֶת הַבּוֹצֵעַ הֲרֵי זֶה מְנָאֵץ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: (תהילים י׳:ג׳) "וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ, נִאֵץ ה'". אֶלָּא, יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר! שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים א׳:י״ז) "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא". וְכֵן מֹשֶׁה הָיָה אוֹמֵר: "יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר". אֶבֶל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, וּמֵשִׁים שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ב׳:ו׳) "תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ, [וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו, בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי, וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן]". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הֲרֵי שֶׁגָּזַל סְאָה שֶׁל חִטִּים, וּטְחָנָהּ וַאֲפָאָהּ וְהִפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה, כֵּיצַד מְבָרֵךְ? אֵין זֶה מְבָרֵךְ, אֶלָּא מְנָאֵץ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ, נִאֵץ ה'". רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא נֶאֱמַר: "בֹּצֵעַ", אֶלָּא כְּנֶגֶד יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״ז:כ״ו) "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו: מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ". וְכָל הַמְבָרֵךְ אֶת יְהוּדָה, הֲרֵי זֶה מְנָאֵץ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ, נִאֵץ ה'". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: מִצְוָה לִבְצֹעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ח׳:ט״ז) "אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם", וַהֲלֹא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִשְׁפָּט אֵין שָׁלוֹם, וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁלוֹם אֵין מִשְׁפָּט! אֶלָּא, אֵיזֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלוֹם? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה בְּצוּעַ. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: (שמואל ב ח׳:ט״ו) "וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה", וַהֲלֹא כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִשְׁפָּט אֵין צְדָקָה, וּצְדָקָה אֵין מִשְׁפָּט! אֶלָּא, אֵיזֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צְדָקָה? הֱוֵי אוֹמֵר זֶה בְּצוּעַ, אֲתָאן לְתַנָּא קַמָּא. דָּן אֶת הַדִּין, זִכָּה אֶת הַזַּכַּאי וְחִיֵּב אֶת הַחַיָּב, וְרָאָה שֶׁנִּתְחַיֵּב עָנִי מָמוֹן, וְשִׁלֵּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, זֶה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה, מִשְׁפָּט לָזֶה וּצְדָקָה לָזֶה. מִשְׁפָּט לָזֶה, שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ מָמוֹן, וּצְדָקָה לָזֶה, שֶׁשִּׁלֵּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: "וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ", מִשְׁפָּט לָזֶה,

שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ אֶת מָמוֹנוֹ, וּצְדָקָה לָזֶה, שֶׁשִּׁלֵּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי: הַאי, "לְכָל עַמּוֹ"? 'לָעֲנִיִּים' מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא, [רַבִּי אוֹמֵר]: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁלֵּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, זֶהוּ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה, מִשְׁפָּט לָזֶה וּצְדָקָה לָזֶה, מִשְׁפָּט לָזֶה, שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ מָמוֹנוֹ, וּצְדָקָה לָזֶה, שֶׁהוֹצִיא גְּזֵלָה מִתַּחַת יָדוֹ. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילָאִי, דְּאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילָאִי: לֹא נֶאֱמַר מִקְרָא זֶה אֶלָּא כְּנֶגֶד מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל"ב:ה') "וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו", מָה רָאָה? אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: רָאָה חוּר שֶׁזָּבוּחַ לְפָנָיו, אָמַר: אִי לָא שָׁמַעְנָא לְהוּ הַשְׁתָּא, עָבְדוּ לִי כִּדְעָבְדוּ בְּחוּר, וּמִיקַּיְּים בִּי (איכה ב':כ') "אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ ה' כֹּהֵן וְנָבִיא", וְלָא הַוְיָא לְהוּ תַּקָּנְתָּא לְעוֹלָם. מוּטָב דְּלִיעְבְּדוּ לְעֶגְלָא, אֶפְשָׁר הַוְיָא לְהוּ תַּקָּנְתָּא בִּתְשׁוּבָה.

ג רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לַדִּין, עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם, אוֹ מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם וְאִי מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם, אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: 'צְאוּ וּבְצָעוּ'. מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם, וְאַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: 'צְאוּ וּבְצָעוּ', שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי יז) "פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן, וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ", קוֹדֶם שֶׁנִּתְגַּלַּע הָרִיב, אַתָּה יָכוֹל לְנָטְשׁוֹ, מִשֶּׁנִּתְגַּלַּע הָרִיב, אִי אַתָּה יָכוֹל לְנָטְשׁוֹ. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, אֶחָד רַךְ וְאֶחָד קָשֶׁה, עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם, אוֹ מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: "אֵין אֲנִי נִזְקָק לָכֶם", שֶׁמָּא נִתְחַיֵּב חֶזְק וְנִמְצָא חָזָק רוֹדְפוֹ. מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם וְאַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר לָהֶן: "אֵינִי נִזְקָק לָכֶם", שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים א) "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: מִנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְרָאָה זְכוּת לֶעָנִי וְחוֹבָה לֶעָשִׁיר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִשְׁתֹּק? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ", (רבי חנין אומר) [וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָן]: לֹא תַכְנִיס דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ. וְיִהְיוּ עֲדִים יוֹדְעִים אֶת מִי הֵם מְעִידִים, וְלִפְנֵי מִי הֵם מְעִידִים, וּמִי עָתִיד לְפָרַע מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יט) "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב, לִפְנֵי ה'". וְיִהְיוּ הַדַּיָּנִים יוֹדְעִים אֶת מִי הֵם דָּנִים, וְלִפְנֵי מִי הֵם דָּנִים, וּמִי עָתִיד לְפָרַע מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים פ"ב:א') "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל, בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". וְכֵן בִּיהוֹשָׁפָט הוּא אוֹמֵר: (דברי הימים ב י"ט:ו') "וַיֹּאמֶר אֶל הַשֹּׁפְטִים: רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים, כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ, כִּי (אם) לַה'". שֶׁמָּא יֹאמַר הַדַּיָּן: מַה לִּי בַּצַּעַר הַזֶּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְעִמָּכֶם בְּדָבָר מִשְׁפָּט", אֵין לוֹ לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת.

ד אָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין תְּחִלַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם נִדּוֹן, אֶלָּא עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י"ז:י"ד) "פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן".

ה אָמַר רַב הוּנָא: הַאי תִּיגְרָא, דַּמְיָא לְצַנְוֹרָא דִּבְדִקָא דְמַיָא, כֵּיוָן דְרָוַח, רָוַח. אַבַּיֵי קְשִׁישָׁא אָמַר: דָמֵי לְגוּדָא דְגַמְלָא, כֵּיוָן דְקָם, קָם. הַהוּא דַהֲוָה קָאָמַר וְאָזֵיל: טוּבֵיהּ דְשָׁמַע וְאָדִישׁ, חַלְפוּהָ בִּישְׁתָא מֵאָה. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: "פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן", רֵישׁ מְאָה דִינֵי. הַהוּא דַהֲוָה קָאָמַר וְאָזֵיל: אַתַּרְתֵּי תְּלַת גַּנְבָא, לָא מִיקְטַל. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: (עמוס ב':ו') "כֹּה אָמַר ה': עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ". הַהוּא דַהֲוָה קָאָמַר וְאָזֵיל: שֵׁב בֵּירֵי לְשַׁלְמָנָא, וְחַד לְעוֹבֵד בִּישׁ. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: (משלי כ"ד:ט"ז) "כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וְקָם". ("ורשע יפול באחת".) הַהוּא דַהֲוָה קָאָמַר: (ואזיל ד) [דְּאָזֵיל] מְבֵּי דִינָא שַׁקְלוּ גְּלִימֵיהּ, לִיזְמַר [וְמָר] וְלֵיזִיל בְּאוֹרְחָא. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: (שמות י"ח:כ"ג) "וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה עַל מְקוֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם". הַהוּא דַהֲוָה קָאָמַר וְאָזֵיל: הֵיא נַיְמָא וְדִיקוּלָא שַׁפִּיל. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: (קהלת י':י"ח) "בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמִּקְרֶה" וְגוֹ'. הַהוּא דַהֲוָה קָאָמַר וְאָזֵיל: גַּבְרָא דְּרָחִיצְנָא עֲלֵיהּ, אַדְיֵהּ לְגָזִיזֵיהּ וְקָם. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: (תהילים מ"א:י') "גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר בָּטַחְתִּי בוֹ, אוֹכֵל לַחְמִי, הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב".

ו הַהוּא דַהֲוָה קָאָמַר וְאָזֵיל: כִּי רַחִימְתִּין הֲוָה עָזְיָא, אַפּוּתְיָא דְסַפְסִירָא שָׁכְבִין, הַשְׁתָּא דְּלָא עָזְיָא רַחִימְתִּין, פּוּרְיָא בַּר שִׁיתִּין גַּרְמִידֵי לָא סָגֵי לָן. אָמַר רַב הוּנָא: קְרָאֵי כְּתִיבֵי, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב: (שמות כ"ה:כ"ב) "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת", וְתַנְיָא: אָרוֹן תִּשְׁעָה, וְכַפֹּרֶת טֶפַח, הֲרֵי כָּאן עֲשָׂרָה, וּכְתִיב: (מלכים א ו':ב') "וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַה'. שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ", וְלִבְסוֹף כְּתִיב: (ישעיהו ס"ו:א') "כֹּה אָמַר ה': הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, אֵי זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי" וְגוֹ'.

מַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי "לֹא תָגוּרוּ", לִישְׁנָא דִּכְנוּשֵׁי הוּא? אָמַר רַב נַחְמָן: אָמַר קְרָא: (דברים כ"ח:ל"ט) "וְיַיִן לֹא תִשְׁתֶּה וְלֹא תֶאֱגֹר". רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, מֵהָכָא: (משלי ו':ח') "תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ, אָגְרָה בַקָּצִיר מַאֲכָלָהּ". רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר, מֵהָכָא: (שם י') "אֹגֵר בַּקַּיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל".

ז אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, מַשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים פ"ב:א') "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל, בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט", וְכָל [דַּיָּן] שֶׁאֵינוֹ דָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יב) "מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאֲנָקַת אֶבְיוֹנִים, עַתָּה אָקוּם, יֹאמַר ה'". וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל (ממון) מִזֶּה וְנוֹתֵן לָזֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (גובה)

[נוֹטֵל] מִמֶּנּוּ נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ב:כ"ב-כ"ג) "אַל תִּגְזֹל דָּל כִּי דַל הוּא, [וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר] כִּי ה' יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: לְעוֹלָם יִרְאֶה דַּיָּן עַצְמוֹ, כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ בֵּין יַרְכוֹתָיו, וְגֵיהִנֹּם פָּתוּחַ לוֹ מִתַּחְתָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ג':ז'-ח') "הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ [מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּם אֲחֲזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה, אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ] מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת", מִפַּחְדָּהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם שֶׁדּוֹמָה לְלַיְלָה. דָּרַשׁ רַבִּי יֹאשִׁיָּה, וְאִי תֵּימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו כ"א:י"ב) "בֵּית דָּוִד, כֹּה אָמַר ה': דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט, וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק", וְכִי בַּבֹּקֶר דָּנִין וְכָל הַיּוֹם אֵין דָּנִין? אֶלָּא, אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר כַּבֹּקֶר, אָמְרֵהוּ, וְאִם לָאו, אַל תֹּאמְרֵהוּ. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מֵהָכָא: (משלי ז':ד') "אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ", אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר, כַּאֲחוֹתְךָ שֶׁהִיא אֲסוּרָה לָךְ, אָמְרֵהוּ. וְאִם לָאו, אַל תֹּאמְרֵהוּ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין בַּדִּין, קוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּאר כֻּלָּן. פְּשִׁיטָא?! לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְתַלְמִיד הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ.

ח רַב הוּנָא, כִּי הֲוָה אַתֵּי דִּינָא לְקַמֵּיהּ, מַכְנִיף וּמֵיתֵי עֲשָׂרָה רַבָּנָן מִבֵּי רַב, אָמַר: כִּי הֵיכִי דְּלִימְטֵיהּ שִׂיבָא מִכְּשׁוּרָא. רַב אַשִׁי, כִּי הֲוָה אַתֵּי טָרֵיפְתָּא לְקַמֵּיהּ, מַכְנִיף וּמֵיתֵי לְהוּ לְכוּלְּהוּ טַבְחֵי דְּמָתָא מְחַסְיָא, אָמַר: כִּי הֵיכִי דְּלִימְטֵיהּ שִׂיבָא מִכְּשׁוּרָא. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר כֹּהֵן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ"ט:ד') "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ, וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יֶהֶרְסֶנָּה", אִם דַּיָּן דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִכְלוּם, "יַעֲמִיד אָרֶץ", וְאִם דּוֹמֶה לְכֹהֵן, שֶׁמְּחַזֵּר בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, "יֶהֶרְסֶנָּה". דְּבֵי נְשִׂיאָה אוּקְמֵי דַּיְנָא דְּלָא הֲוָה גָּמִיר. אָמְרוּ לֵיהּ לִיהוּדָה בַּר נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמַנֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ: קוּם עָלֵיהּ בְּאָמוֹרָא, קָם גָּחִין עָלֵיהּ, וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידִּי. פָּתַח וְאָמַר: (חבקוק ב':י"ט) "הוֹי אוֹמֵר לָעֵץ: הָקִיצָה, עוּרִי לְאֶבֶן דּוּמָם, הוּא יוֹרֶה, הִנֵּה הוּא תָּפוּשׂ זָהָב וָכֶסֶף, וְכָל רוּחַ אֵין בְּקִרְבּוֹ", וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִפָּרַע מִמַּעֲמִידָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַה' בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ, הַס מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ".

ט אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמַּעֲמִיד דַּיָּן עַל הַצִּבּוּר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, כְּאִלּוּ נוֹטֵעַ אֲשֵׁרָה [בְּיִשְׂרָאֵל], שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט"ז:י"ח) "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ". אָמַר רַב אַשִׁי: וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תַּלְמִיד חָכָם, כְּאִלּוּ נְטָעוֹ אֵצֶל מִזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אֵצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ". כְּתִיב: (שמות כ':כ') "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב", אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב הוּא דְּלָא עַבְדֵי, הָא דְּעֵץ וְאֶבֶן שְׁרֵי? אָמַר רַב אַשִׁי: אֱלוֹהַּ הַבָּא בְּשִׁבְיל כֶּסֶף, וֵאלוֹהַּ הַבָּא בְּשִׁבְיל זָהָב. רַב, כִּי הֲוָה אַתֵּי לְבֵי דִּינָא, אָמַר הָכִי: בִּרְעוּת נַפְשָׁאי לְקָטְלָא נָפִיק, וּצְבִי בֵּיתֵיהּ לֵית הוּא עָבִיד, וְרֵיקָן לְבֵיתֵיהּ עַיִל, הַלְוַאי שֶׁתְּהֵא בִּיאָה כִּיצִיאָה. כִּי הֲוָה חָזֵי אַמְבּוּהָא דְּסַפְּרֵי אַבַּתְרֵיהּ, אָמַר: (איוב כ':ז') "אִם יַעֲלֶה

לַשָּׁמַיִם שֹׂיאוֹ וְגוֹ', כְּגָלְלוֹ לָנֶצַח יֹאבֵד" וְגוֹ'. מַר זוּטְרָא חֲסִידָא, כִּי הֲווּ מְכַתְּפֵי לֵיהּ בְּשַׁבְּתָא דְּרִיגְלָא, אָמַר הָכִי: (משלי כ״ז:כ״ד) "כִּי לֹא לְעוֹלָם חֹסֶן, וְאִם נֵזֶר לְדוֹר וָדוֹר".

י דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן, הֲווּ מְתוּנִין בַּדִּין, דִּכְתִיב: (שמות כ׳:כ״ג) "וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת", וְסָמִיךְ לֵיהּ: (שם כא) "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יַפְסִיעַ עַל רֹאשֵׁי עַם קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים". 'אֲשֶׁר תָּשִׂים', 'אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם' מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵּימָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: אַלּוּ כְּלֵי הַדַּיָּנִים. (כי הא דְּ)רַב הוּנָא, כִּי הֲוָה נָפִיק לְדִינָא, אָמַר הָכִי: אַפִּיקוּ לִי מָאנֵי חֲנוּתָאֵי, וּמַאי נִינְהוּ? (חוטרי) [מַקֵּל], וְסַנְדָּלַי, שִׁפּוּרֵי, וּרְצוּעֵי.

יא "וְאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִיא" (דברים א), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּנֶגֶד מַקֵּל וּרְצוּעָה תְּהֵא זָרִיז. (שם) "שְׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם, וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אַזְהָרָה (לדיין) [לְבֵית־דִּין], שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַּעַל־דִּין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל־דִּין חֲבֵרוֹ, וְאַזְהָרָה לְבַעַל־דִּין, שֶׁלֹּא יְטָעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל־דִּין חֲבֵרוֹ, קְרִי בֵּיהּ נַמִּי, "שְׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם". רַב כַּהֲנָא אָמַר, מֵהָכָא: (שמות כג) "מִלֹּא תִשָּׂא", "לֹא תַשִּׂיא". (דברים א) "וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: צַדֵּק אֶת הַדִּין, (בלבך) וְאַחַר כָּךְ חַתְכֵהוּ. (שם) "בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ", אָמַר רַב יְהוּדָה: אֲפִלּוּ בֵּין בַּיִת לָעֲלִיָּה, 'וּבֵין גֵּרוֹ', אָמַר רַב יְהוּדָה: אֲפִלּוּ בֵּין תִּנּוּר לְכִירַיִם. (דברים א) "לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט", רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא תַּכִּירֻהוּ, רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] אוֹמֵר: לֹא תְּנַכְּרֻהוּ. אוּשְׁפִּיזְכְּנֵיהּ דְּרַב אַתָא לְקַמֵּיהּ לְדִינָא, אָמַר לֵיהּ: לָאו אוּשְׁפִּיזְכְּנֵי אַתְּ? אָמַר לֵיהּ: אֵין. אָמַר לֵיהּ: דִּינָא אִית לִי. אָמַר לֵיהּ: פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא. אָמַר לֵיהּ לְרַב כַּהֲנָא: פּוּק דַּיְנֵיהּ, חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה [קָא] גָּאִיס [בֵּיהּ]. אָמַר לֵיהּ: אִי צַיְתַת, צַיְתַת, וְאִי לָא מַפֵּיקְנָא לָךְ רַב מֵאוּנָךְ. (דברים א) "כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שֶׁיְּהֵא חָבִיב עָלֶיךָ דִּין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מֵאָה מָנֶה. לְמַאי הִלְכְתָא? אִילֵימָא לְעִיּוּנֵי בֵּיהּ וּמִיפְסְקֵיהּ, פְּשִׁיטָא! אֶלָּא לְאַקְדּוּמֵיהּ. (שם) "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ", (אָמַר רַבִּי חַנִּין: אַל תַּכְנִיס דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ.) (שם) "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא", אָמַר רַב חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא דַּיָּן לָרְשָׁעִים שֶׁנּוֹטְלִים מִזֶּה מָמוֹן וְנוֹתְנִים לָזֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין, אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי לְהַחֲזִיר מָמוֹן לִבְעָלָיו. (שם) "וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא וְאִי תֵּימָא רַבִּי יֹאשִׁיָּה: עַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כז) "וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה'". מַתְקִיף לְהּ רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק: מִי כְּתִיב: "וְאַשְׁמִיעֻכֶם"? (דברים א) "וּשְׁמַעְתִּיו" כְּתִיב! אִי גָּמִירְנָא, וְאִי לָא, אַזִילְנָא וְגָמִירְנָא, אֶלָּא כִּדְתַנְיָא: רְאוּיָה פָּרָשַׁת נְחָלוֹת שֶׁתִּכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד וְנִכְתְּבָה עַל יָדָן. וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ שֶׁתִּכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֶלָּא שֶׁנִּתְחַיֵּב מְקוֹשֵׁשׁ וְנִכְתְּבָה עַל

יָדוֹ, לְלַמְּדְךָ, שֶׁמְּגַלְגְּלִין חוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב, וּזְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי. כְּתִיב: (שם) "וְאָצַוֶּה אֶת שׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִיא", וּכְתִיב: (שם) "וְאָצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִיא", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי שַׁמְלָאי: אַזְהָרָה לַצַּבּוּר שֶׁתְּהֵא אֵימַת דַּיָּן עֲלֵיהֶם, וְאַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁיְּסַבֵּל אֶת הַצִּבּוּר. עַד כַּמָּה? אָמַר רַבִּי חֲנִין וְאִי תֵּימָא רַבִּי שַׁבְּתַאי: (במדבר יא) "כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֶּנֶק".
יב כְּתִיב: (דברים ל"א:כ"ג) "כִּי אַתָּה תָּבוֹא", וּכְתִיב: (שם) "כִּי אַתָּה תָּבִיא", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ: אַתָּה וְהַזְּקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר עִמָּהֶם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: טֹל מַקֵּל וְהַךְ עַל קַרְקָדֶם, דַּבָּר אֶחָד לַדּוֹר וְאֵין שְׁנֵי דַּבָּרִים לַדּוֹר. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: (דברי הימים א כ"ח:ב') "וַיָּקָם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וַיֹּאמֶר: שִׁמְעוּנִי אַחַי וְעַמִּי", אִם 'אַחַי' לָמָּה 'עַמִּי'? וְאִם 'עַמִּי' לָמָּה 'אַחַי'? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם דָּוִד לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם שׁוֹמְעִין לִי, אַחַי אַתֶּם, וְאִם לָאו, עַמִּי אַתֶּם, וְאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקְלוֹת!
תָּנָן, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָא שְׁלִישִׁי אֶלָּא לְהַחֲמִיר עָלָיו וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כְּיוֹצֵא בְּאֵלּוּ, אִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב (לנטפל) [וְאֶת הַנִּטְפָּל] לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּשַׁלֵּם שָׂכָר אֶת הַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה, כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה.
מִשְׁנָה. עִבּוּר הַשָּׁנָה בִּשְׁלֹשָׁה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מַתְחִילִין, וּבַחֲמִשָּׁה נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין, וְגוֹמְרִים בְּשִׁבְעָה. גְּמָרָא. תַּנֵּי שְׁלֹשָׁה, חֲמִשָּׁה, וְשִׁבְעָה, כְּנֶגֶד מִי? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי וְחַד דְּעַמֵּיהּ, וּמַנִּי? רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, וְאָמְרֵי לָהּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי וְחַד דְּעַמֵּיהּ, וּמַנִּי? רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי, חַד אָמַר: כְּנֶגֶד בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וְחַד אָמַר: שְׁלֹשָׁה, כְּנֶגֶד שׁוֹמְרֵי הַסַּף, חֲמִשָּׁה, מְרוֹאֲי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, שִׁבְעָה, רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. [תָּנֵי רַב יוֹסֵף: הַנֵּי ג', ה' וז'. שְׁלֹשָׁה, כְּנֶגֶד שׁוֹמְרֵי הַסַּף. חֲמִשָּׁה, מְרוֹאֲי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. שִׁבְעָה, רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ]. אָמַר לֵיהּ: אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: עַד הָאִידְנָא מַאי טַעְמָא לָא פָּרִישׁ לָן מַר הָכִי? אָמַר לֵיהּ: לָא הֲוָה יָדַעְנָא דִּצְרִיכִיתוּ, מִי בָּעֵיתוּ מִנָּאי מִלְּתָא וְלָא אֲמָרֵי לְכוּ?
יג תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא בִּמְזֻמָּנִים לָהּ. מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁאָמַר: הַשְׁכִּימוּ לִי שִׁבְעָה לָעֲלִיָּה, הִשְׁכִּים וּמָצָא שְׁמוֹנָה, אָמַר: מִי הוּא שֶׁעָלָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, יֵרֵד! עָמַד שְׁמוּאֵל הַקָּטָן וְאָמַר: אֲנִי הוּא שֶׁעָלִיתִי שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְלֹא לְעַבֵּר הַשָּׁנָה עָלִיתִי, אֶלָּא לִלְמֹד הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה הֲצַרְכְתִּי. אָמַר לוֹ: שֵׁב בְּנִי, שֵׁבוּ! רְאוּיוֹת כָּל הַשָּׁנִים כֻּלָּן לְהִתְעַבֵּר עַל יָדְךָ, אֶלָּא אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא בִּמְזֻמָּנִים לָהּ. וְלֹא שְׁמוּאֵל הַקָּטָן הָיָה, אֶלָּא אִינִישׁ אַחֲרִינָא, וּמֵחֲמַת כִּיסּוּפָא הוּא דְּעָבֵד. כִּי הָא דְּיָתִיב רַבִּי וְקָא דָּרִישׁ, וְהֵרִיחַ רֵיחַ שׁוּם, אָמַר: מִי שֶׁאָכַל שׁוּם יֵצֵא! עָמַד רַבִּי חִיָּא וְיָצָא, עָמְדוּ כֻּלָּן וְיָצְאוּ. בַּשַּׁחַר, מְצָאוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי לְרַבִּי חִיָּא, אָמַר לוֹ: אַתָּה הוּא שֶׁצִּעֲרְתָּ לְאַבָּא? אָמַר: חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא תְּהֵא כָּזֹאת בְּיִשְׂרָאֵל. וְרַבִּי חִיָּא, מֵהֵיכָא גָּמִיר לָהּ? מֵרַבִּי מֵאִיר. דְּתַנְיָא, מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה

אַחַת שֶׁבָּאתָ לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, אֶחָד מִכֶּם קִדְּשַׁנִי בְּבִיאָה. עָמַד רַבִּי מֵאִיר וְכָתַב לָהּ גֵּט כְּרִיתוּת וְנָתַן לָהּ, עָמְדוּ, כָּתְבוּ כֻּלָּם וְנָתְנוּ לָהּ. וְרַבִּי מֵאִיר מֵהֵיכָא גָּמִיר לָהּ? מִשְּׁמוּאֵל הַקָּטָן. וּשְׁמוּאֵל הַקָּטָן מֵהֵיכָא גָּמִיר לֵיהּ? מִשְּׁכַנְיָה בֶּן יְחִיאֵל, דִּכְתִיב: (עזרא י׳:ב׳) "וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן יְחִיאֵל מִבְּנֵי עֵילָם, וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא: אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵּאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מֵעַמֵּי הָאָרֶץ, וְעַתָּה יֵשׁ מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל זֹאת". וּשְׁכַנְיָה בֶּן יְחִיאֵל מֵהֵיכָא גָּמַר לָהּ? מִיהוֹשָׁעַ, דִּכְתִיב: (יהושע ז׳:י׳-י״א) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ: קֻם לָךְ, לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ, חָטָא יִשְׂרָאֵל". אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי חָטָא? אָמַר לוֹ: וְכִי דִּילְטוֹר אֲנִי? לֵךְ הַשֵּׁל גּוֹרָלוֹת. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מִמֹּשֶׁה, דִּכְתִיב: (שמות ט״ז:כ״ח) "עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם".

יד תָּנוּ רַבָּנָן: מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים, חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּבַת־קוֹל. פַּעַם אַחַת הָיוּ מְסֻבִּין בַּעֲלִיַּת בֵּית גּוּרְיָא בִּירִיחוֹ, וְנָתְנָה עֲלֵיהֶם בַּת־קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם: יֵשׁ כָּאן אֶחָד שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכַּאי לְכָךְ. נָתְנוּ חֲכָמִים אֶת עֵינֵיהֶם בְּהִלֵּל הַזָּקֵן. וּכְשֶׁמֵּת, אָמְרוּ עָלָיו: "הֵי חָסִיד, הֵי עָנָו, תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֶזְרָא". שׁוּב פַּעַם אַחַת, הָיוּ מְסֻבִּין בַּעֲלִיָּה בְּיַבְנֶה, וְנָתְנָה עֲלֵיהֶם בַּת־קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם: יֵשׁ כָּאן אֶחָד, שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכַּאי לְכָךְ. נָתְנוּ חֲכָמִים אֶת עֵינֵיהֶם בְּשִׁמְוּאֵל הַקָּטָן. וּכְשֶׁמֵּת, אָמְרוּ עָלָיו: "הֵי חָסִיד, הֵי עָנָו, תַּלְמִידוֹ שֶׁל הִלֵּל". אַף הוּא אָמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: שִׁמְעוֹן וְיִשְׁמָעֵאל, לְחַרְבָּא, וְחַבְרוֹהִי, לְקִטְלָא, וּשְׁאַר עַמָּא, לְבִיזָא, וְעָקָן סַגִּיאָן עֲתִידִין לְמֵיתֵי עַל עָלְמָא. וְעַל יְהוּדָה בֶּן בָּבָא בְּקִשּׁוּ לוֹמַר כֵּן, אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה שָׁעָה, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין עַל הֲרוּגֵי מַלְכוּת.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בִּשְׁנֵי רָעָבוֹן. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: (מלכים ב ד׳:מ״ב) "וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה, וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׂעֹרִים" וְגוֹ'. וְאֵין לְךָ קַלָּה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַשֵּׁל פֵּרוֹתֶיהָ יוֹתֵר מִבַּעַל שָׁלִשָׁה, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא בִּכְּרָה אֶלָּא מִין אֶחָד. שֶׁמָּא תֹּאמַר: חִטִּים? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'שְׂעוֹרִים'. שֶׁמָּא תֹּאמַר: לִפְנֵי הָעֹמֶר? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ", אַחַר הָעֹמֶר הָיָה. אֲמֹר מֵעַתָּה: רְאוּיָה הָיְתָה אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁתִּתְעַבֵּר, וּמִפְּנֵי מָה לֹא עִבְּרוּהָ אֱלִישָׁע? שֶׁשְּׁנַת בַּצֹּרֶת הָיְתָה, וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לְבֵית הַגְּרָנוֹת. [תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, [וְאִם עִבְּרוּהָ, אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת]. אֲבָל מִפְּנֵי הַדְּחָק, מְעַבְּרִין אוֹתָהּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִיָּד, וְאַף עַל פִּי כֵן], אֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא אֲדָר. אֵינִי?! וְהָא שָׁלְחוּ לֵיהּ לְרָבָא: זוּג בָּא מֵרָקַּת, וּתְפָשׁוֹ נָשֶׁר, וּבְיָדָם דְּבָרִים הַנַּעֲשֶׂה בְּלוּז, וּמַאי נִיהוּ? תְּכֵלֶת, בְּזְכוּת הָרַחֲמִים וּבִזְכוּתָם יָצְאוּ בְּשָׁלוֹם, וַעֲמוּסֵי יֵרֵכַי נַחְשׁוֹן בְּקִשּׁוּ לְקַבֵּעַ נָצִיב אֶחָד, וְלֹא הִנִּיחָן אֲדוֹמֵי הַלָּז, אֶבָל בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת נֶאֶסְפוּ וְקָבְעוּ לֵיהּ נָצִיב אֶחָד

בַּיֶּרַח שֶׁמֵּת בּוֹ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. חִשּׁוּבֵי מְחַשְּׁבֵי, גִּלּוּיֵי לָא מְגַלּוּ. מַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי 'נְצִיב', לִישְׁנָא דְּיַרְחָא הוּא? שָׁנֶאֱמַר: (מלכים א ד׳:ז׳) "וְלִשְׁלֹמֹה שְׁנֵים עָשָׂר נְצָבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְכִלְכְּלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת בֵּיתוֹ חֹדֶשׁ בַּשָּׁנָה". וְהָכְתִיב: (שם) "וּנְצִיב אֶחָד אֲשֶׁר בָּאָרֶץ", רַב יְהוּדָה וְרַב נָחְמָן, חַד אָמַר: אֶחָד מְמֻנֶּה עַל כֻּלָּם, וְחַד אָמַר: כְּנֶגֶד חֹדֶשׁ הָעִבּוּר.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְעַבְּרִין. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁעִבֵּר אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה, וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, דִּכְתִיב: (דה"ב ל) "כִּי מַרְבִּית הָעָם רַבַּת מֵאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה, יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן לֹא הִטֶּהָרוּ, כִּי אָכְלוּ אֶת הַפֶּסַח בְּלֹא כַּכָּתוּב, כִּי הִתְפַּלֵּל יְחִזְקִיָּהוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר: ה' הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה עִבְּרוּהָ, מְעֻבֶּרֶת, אֶלָּא מִפְּנֵי מַה בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ? שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא אֲדָר, וְהוּא עִבֵּר נִיסָן בְּנִיסָן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁיאָן אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי.

טו אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָב יוֹסֵף: מִיסְמַךְ סָבֵי בִּשְׁלֹשָׁה, מְנָא לָן? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב: (במדבר כ״ז:כ״ג) "וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו", (מכדי משה יחיד הוה,) אִי הָכִי, תִּסְגֵּי בְּחַד! וְכִי תֵּימָא: מֹשֶׁה בִּמְקוֹם שִׁבְעִים וְחַד קָאֵי, אִי הָכִי, לִיבָּעֵי שִׁבְעִים וְחַד! קַשְׁיָא. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: בְּיָדָא מַמָּשׁ סַמְכִינַן לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: סַמְכִינַן לֵיהּ בִּשְׁמָא, קְרוּ לֵיהּ 'רַבִּי', וִיהֵבֵי לֵיהּ רְשׁוּתָא לְמֵידַן דִּינֵי קְנָסוֹת. וְחַד, לָא סָמִיךְ? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: בָּרָם, זְכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לַטּוֹב, וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא שְׁמוֹ, שֶׁאִלְמָלֵא הוּא, נִשְׁתַּכְּחוּ דִּינֵי קְנָסוֹת [מִיִּשְׂרָאֵל]. נִשְׁתַּכְּחוּ, נְגָרוֹסֵינְהוּ?! אֶלָּא, בָּטְלוּ דִּינֵי קְנָסוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַסּוֹמֵךְ, יֵהָרֵג, וְכָל הַנִּסְמָךְ, יֵהָרֵג, וְעִיר שֶׁסּוֹמְכִין בָּהּ, תֵּחָרֵב, וּתְחוּמִין שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶם, יֵעָקְרוּ. מָה עָשָׂה רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא? הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ בֵּין שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים, [וּבֵין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת], וּבֵין שְׁנֵי תְּחוּמֵי שַׁבָּת, בֵּין אוּשָׁא לִשְׁפַרְעָם, וְסָמַךְ שָׁם חֲמִשָּׁה זְקֵנִים, וְאֵלּוּ הֵן: רַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ. רַב אַוְיָא מוֹסִיף: אַף רַבִּי נְחֶמְיָה. כֵּיוָן שֶׁהִכִּירוּ אוֹיְבִים בָּהֶם, (בָּאוּ לְהָרְגָם.) אָמַר לָהֶם: בָּנַי רוּצוּ! אָמְרוּ לוֹ: רַבִּי, מַה תְּהֵא עָלֶיךָ? אָמַר לָהֶם: הֲרֵינִי מֻטָּל לִפְנֵיהֶם כְּאֶבֶן שֶׁאֵין לָהּ הוֹפְכִים. אָמְרוּ: לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁנָּעֲצוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לוּנְבְיאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, וַעֲשָׂאוּהוּ כִּכְבָרָה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, אַחֲרִינֵי הֲווּ בַּהֲדֵיהּ, וְהַאי דְּלָא חָשִׁיב לְהוּ, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא. וְרַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא סָמְכוֹ? וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הָאוֹמֵר עַל רַבִּי מֵאִיר, שֶׁלֹּא סָמְכוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. סָמְכֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא וְלָא קַבְּלוּ, (דאכתי הוה יניק,) סָמְכֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא וְקַבְּלוּ.

טז רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, הֲוָה קָא מִשְׁתַּקִּיד רַבִּי יוֹחָנָן לְמִסְמְכִינְהוּ, לָא הֲוָה מִסְתַּיְּעָא מִלְּתָא, הֲוָה קָא מִצְטַעַר טוּבָא. אָמְרוּ לֵיהּ: לָא נִצְטַעַר מַר, דַּאֲנָן, מִדְּבֵית עִלַּי קָאַתְינָן, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין נִסְמָכִים לְבֵית עִלַּי? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ב:ל"ב) "וְלֹא יִהְיֶה זָקֵן בְּבֵיתְךָ כָּל הַיָּמִים", מַאי 'זָקֵן'? אִילֵימָא זָקֵן מַמָּשׁ, וְהָכְתִיב: (שם) "וְכָל מַרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים"? אֶלָּא סְמִיכָה.

יז רַבִּי זֵירָא הֲוָה מִיטַּמַּר מִלְּמִסְמְכֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם הֱוֵי קָבֵל וְקַיָּם. כַּיּוֹן דְּשָׁמְעָהּ לְהָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין אָדָם עוֹלֶה לְגַדְלָה, אֶלָּא אִם כֵּן מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, אָמְצֵי לֵיהּ אַנַפְשֵׁיהּ. כִּי סָמְכוּהָ לְרַבִּי זֵירָא, שָׁרוּ לֵיהּ הָכִי: [לָא כְּחַל, וְלֹא שָׂרָק, וְלֹא פִּרְכּוּס, וְיַעֲלַת חֵן. כִּי סָמְכוּהָ לְרַבִּי אַמִּי וּלְרַבִּי אַסִי, שָׁרוּ לְהוּ הָכִי: כָּל מִן דַּיִן, כָּל מִן דַּיִן, סְמוֹכוּ לָנָא. לֹא תִּסְמְכוּ לָנָא, לֹא מִסַּרְמִיטִין וְלֹא מִסַּרְמִיסִין, וְאָמְרֵי לָהּ: לֹא מֲחַמְּיסִין וְלֹא מְטוּרְמִיסִין. רַבִּי אַבָּהוּ, כִּי הֲוָה אַתְּיָא מִמְּתִיבְתָּא לְבֵי קֵיסָר, נַפְקֵי מַטְרוֹנַיְתָא דְּבֵי קֵיסָר וּמְשַׁרְיָן לֵיהּ: רַבָּה דְּעַמֵּיהּ, מְדַבְּרָנָא דְּאוּמָּתֵיהּ, בּוֹצִינָא דִּנְהוֹרָא], בְּרִיךְ מַתְּיָךְ לְשָׁלָם. (כִּדְאִיתָא לְעֵיל בִּכְתֻבּוֹת פֶּרֶק שֵׁנִי.)

יח תָּנוּ רַבָּנָן: "וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה". (במדבר י״א:כ״ו) יֵשׁ אוֹמְרִים: בַּקַּלְפִּי נִשְׁתַּיְּרוּ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: (שם) "אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", אָמַר מֹשֶׁה: כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה? אֶבְרֹר שִׁשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, נִמְצְאוּ שְׁנַיִם יְתֵרִים. אֶבְרֹר חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, נִמְצְאוּ עֶשְׂרָה חֲסֵרִים. אֶבְרֹר שִׁשָּׁה מִשֵּׁבֶט זֶה וַחֲמִשָּׁה מִשֵּׁבֶט זֶה, הֲרֵינִי מַטִּיל קִנְאָה בֵּין הַשְּׁבָטִים, מֶה עָשָׂה? בֵּרַר שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה, וְהֵבִיא שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם פִּתְקִין, עַל שִׁבְעִים כָּתַב 'זָקֵן', וּשְׁנַיִם הִנִּיחַ חָלָק, בְּלָלָן וּנְתָנָן בַּקַּלְפִּי. אָמַר לָהֶם: בּוֹאוּ וּטְלוּ פִּתְקֵיכֶם. כָּל מִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ 'זָקֵן', אָמַר: כְּבָר קִדֵּשְׁךָ שָׁמַיִם, מִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ חָלָק, אָמַר: הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בְּךָ, אֲנִי מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ? כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (שם ג) "וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת", אָמַר מֹשֶׁה: כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל? אִם אֹמַר לוֹ: תֵּן לִי פִּדְיוֹנְךָ וְצֵא, יֹאמַר לִי: כְּבָר פְּדָאנִי בֶּן לֵוִי. מֶה עָשָׂה? הֵבִיא עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלָפִים פִּתְקִין וְכָתַב עֲלֵיהֶם: 'בֶּן־לֵוִי', וְעַל מָאתַיִם שִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה, כָּתַב עֲלֵיהֶם: 'חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים'. בְּלָלָן וּנְתָנָן בַּקַּלְפִּי, אָמַר לָהֶם: טְלוּ פִּתְקֵיכֶם, מִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ 'בֶּן־לֵוִי', אָמַר לוֹ: כְּבָר פְּדָאֲךָ בֶּן־לֵוִי. מִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ 'חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים', אָמַר לוֹ: תֵּן פִּדְיוֹנְךָ וְצֵא. (תנא) רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בַּמַּחֲנֶה נִשְׁתַּיְּרוּ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: (במדבר י״א:ט״ז) "אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ", אָמְרוּ אֶלְדָּד וּמֵידָד: אֵין אָנוּ רְאוּיִין לְאוֹתָהּ גְּדֻלָּה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הוֹאִיל וּמְעַטְתֶּם עַצְמְכֶם, הֲרֵינִי מוֹסִיף גְּדֻלָּה עַל גְּדֻלַּתְכֶם, וּמַה גְּדֻלָּה הוֹסִיף לָהֶם? שֶׁהִנְבִּיאִים כֻּלָּם נִתְנַבְּאוּ וּפָסְקוּ, וְהֵם נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָסְקוּ. וּמַה נִּבּוּאָה נִתְנַבְּאוּ? אָמְרוּ:

"מֹשֶׁה מֵת, יְהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ". אַבָּא חַנִּין אוֹמֵר, מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עַל עִסְקֵי שְׁלָו הֵם מִתְנַבְּאִים: "עֲלִי שְׁלָו עֲלִי שְׁלָו". רַב נַחְמָן אוֹמֵר: עַל עִסְקֵי גּוֹג וּמָגוֹג הָיוּ מִתְנַבְּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל"ח:י"ז) "כֹּה אָמַר ה' (צבאות) [אֱלֹהִים]: הַאַתָּה הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי בְּיָמִים קַדְמוֹנִים בְּיַד עֲבָדַי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים בַּיָּמִים הָהֵם שָׁנִים, לְהָבִיא אוֹתְךָ עֲלֵיהֶם". אַל תִּקְרֵי 'שָׁנִים', אֶלָּא 'שְׁנַיִם'. אֵיזוֹ הֵן שְׁנַיִם נְבִיאִים, שֶׁנִּתְנַבְּאוּ בְּפֶרֶק אֶחָד, נְבוּאָה אַחַת? הֱוֵי אוֹמֵר: אֶלְדָּד וּמֵידָד. אָמַר מַר: כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּם נִתְנַבְּאוּ וּפָסְקוּ, וְהֵם נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָּסְקוּ. מְנָא לָן דְּפָסְקוּ? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב: (במדבר י"א:כ"ה) "וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ", אֶלָּא מֵעַתָּה: (דברים ה':י"ט) "קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף", הָכִי נַמִּי דְּלָא אוֹסִיף הוּא? אֶלָּא דְּלָא פָּסַק הוּא. אֶלָּא הָכָא כְּתִיב: "וַיִּתְנַבְּאוּ", הָתָם כְּתִיב: "מִתְנַבְּאִים", עֲדַיִן מִתְנַבְּאִים וְהוֹלְכִים. בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: "מֹשֶׁה מֵת", הַיְינוּ דִּכְתִיב: (במדבר י"א:כ"ח) "אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: הַנָּךְ תַּרְתֵּי, מַאי "אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם"? דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא, דַּהֲוָה לֵיהּ כְּתַלְמִיד הַמּוֹרֶה הֲלָכָה לִפְנֵי רַבּוֹ. בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: הַנָּךְ תַּרְתֵּי, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (שם) "מִי יִתֵּן", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: מֹשֶׁה מֵת, (מי ניח) [מֵינַח] הֲוָה נִיחָא לֵיהּ? לָא סֵימוּ קַמֵּיהּ. מַאי "כְּלָאֵם"? אָמַר לֵיהּ: הַטֵּל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִבּוּר, וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶם.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין מוֹשִׁיבִין בַּסַּנְהֶדְרִין, אֶלָּא בַּעֲלֵי קוֹמָה, וּבַעֲלֵי חָכְמָה, וּבַעֲלֵי מַרְאֶה, וּבַעֲלֵי זְקָנָה, וּבַעֲלֵי כְּשָׁפִים, וְיוֹדְעִים בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתַּרְגְּמָן. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אֵין מוֹשִׁיבִין בַּסַּנְהֶדְרִין, אֶלָּא מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְטַהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ מִן הַתּוֹרָה. אָמַר רַב: אֲנִי אִדּוּן וַאֲטַהֲרֵנוּ; וּמַה נָּחָשׁ, שֶׁמְּמִית וּמְרַבֶּה טֻמְאָה, טָהוֹר. שֶׁרֶץ שֶׁאֵינוֹ מֵמִית וּמְרַבֶּה טֻמְאָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָהוֹר?! וְלָא הִיא, מִידֵּי דַּהֲוָה אַקּוֹץ בְּעָלְמָא.

תַּנְיָא: שְׁנָיָה, חֲכָמָה, שְׁלִישִׁית, אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנָּה. "לְמֵדִין לִפְנֵי חֲכָמִים", לֵוִי מַרְבֵּי. "דָּנִין לִפְנֵי חֲכָמִים", שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא וְחָנָן הַמִּצְרִי וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַתְנִי חֲמִשָּׁה: שִׁמְעוֹן, שִׁמְעוֹן וְשִׁמְעוֹן, חָנָן וַחֲנַנְיָא. "רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּבָבֶל", רַב וּשְׁמוּאֵל. "רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל", רַבִּי אַבָּא. "דַּיְינֵי גּוֹלָה", קַרְנָא. "דַּיְינֵי דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל", רַב אַמִּי וְרַב אַסִי. "דַּיְינֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא", רַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל. "דַּיְינֵי דִּנְהַרְדְּעָא", רַב אַדָּא בַּר מַנְיוֹמִי. "סָבֵי דְּסוּרָא", רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא. "סָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא", רַב יְהוּדָה וְרַב עֵינָא. "חֲרִיפֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא", עֵיפָא וַאֲבִימִי בְּנֵי רַחֲבָה. "אֲמוֹרָאֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא", רַבָּה וְרַב יוֹסֵף. "אֲמוֹרָאֵי דִּנְהַרְדְּעָא", רַב חָמָא. "נְהַרְבְּלָאֵי מַתְנוּ", רָמֵי בַּר בְּרַבִּי. "אַמְרֵי בֵּי רַב", רַב הוּנָא. וְהָאָמַר רַב הוּנָא: "אַמְרֵי בֵּי רַב"? אֶלָּא, רַב הַמְנוּנָא. "אַמְרֵי בְּמַעֲרָבָא" רַבִּי יִרְמְיָה. "שָׁלְחוּ מִתָּם", רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא. "מְחָכוּ עָלָה בְּמַעֲרָבָא", רַבִּי אֶלְעָזָר. וְהָא שָׁלְחוּ מִתָּם: "לְדִבְרֵי

רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא"? אֶלָּא אֵיפוּךְ: "שָׁלְחוּ מִתָּם", רַבִּי אֶלְעָזָר. "מְחָכוּ עָלָה בְּמַעֲרָבָא", רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא.

יט תַּנְיָא: כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים הַלָּלוּ, אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לָדוּר בְּתוֹכָהּ: בֵּית־דִּין מַכִּין וְעוֹנְשִׁין, וְקֻפָּה שֶׁל צְדָקָה נְגְבֵּית בִּשְׁנַיִם וּמִתְחַלֶּקֶת בִּשְׁלֹשָׁה, וּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּבֵית הַמֶּרְחָץ, וּבֵית הַכִּסֵּא, רוֹפֵא, וְאֻמָּן, וְלַבְלָר (וְטַבָּח) וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת. מְשׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא אָמְרוּ: אַף מֵינֵי פֵּירָא, מִפְּנֵי שֶׁמֵּינֵי פֵּירָא מְאִירִין אֶת הָעֵינַיִם.

תָּנוּ רַבָּנָן: "וְשַׁמְתָּ עֲלֵיהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים, שָׂרֵי מֵאוֹת, שָׂרֵי חֲמִשִּׁים, וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת" (שמות י״ח:כ״א). "שָׂרֵי אֲלָפִים", שֵׁשׁ מֵאוֹת, "שָׂרֵי מֵאוֹת", שֵׁשֶׁת אֲלָפִים, "שָׂרֵי חֲמִשִּׁים", שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף, "שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת", שִׁשָּׁה רִבּוֹא, נִמְצְאוּ דַּיְנֵי יִשְׂרָאֵל, שִׁבְעַת רִבּוֹא וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת.

פרק ב

סנהדרין פרק ב - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹשֵׂא הַמֶּלֶךְ אַלְמָנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד, שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָתוֹ שֶׁל שָׁאוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב י״ב:ח׳) "וָאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ, וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ". גְּמָרָא. גּוּפָא, אֵין מוֹשִׁיבִין מֶלֶךְ בַּסַּנְהֶדְרִין, וְלֹא מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל בְּעִבּוּר שְׁנָה. מֶלֶךְ בַּסַּנְהֶדְרִין, דִּכְתִיב: (שמות כג) "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב", לֹא תַּעֲנֶה עַל רַב. לֹא מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל בְּעִבּוּר שָׁנָה. מֶלֶךְ, מִשּׁוּם אַפְסָנְיָא. כֹּהֵן גָּדוֹל, מִשּׁוּם צִנְעָה. אָמַר רַב פָּפָּא: שְׁמַע מִינָּהּ: שַׁתָּא, בָּתַר יַרְחָא אָזִיל. אֵינִי, וְהָא הַנָּךְ שִׁלְשָׁה רוֹעֵי בָּקָר דַּהֲווּ קָיְמֵי, וְשַׁמְעִינְהוּ רַבָּנָן דְּקָאָמְרֵי, חַד אָמַר: אִם בָּכִיר וְלָקִישׁ כַּחֲדָא יָנֵץ, דִּין הוּא אֲדָר, וְאִם לָאו, לֵית דִּין אֲדָר. וְחַד אָמַר: אִם תּוֹר בִּצְפַּר, בִּתְלַג יָמוּת, וּבְטִיהֲרָא, בְּטוּל תְּאֵנָה יִדְמוֹךְ, יְשַׁלַּח מַשְׁכֵּיהּ, דִּין הוּא אֲדָר. וְאִם לָאו, לֵית דִּין אֲדָר. וְחַד אָמַר: אִם קִידּוּם תַּקִּיף לַחֲדָא יְהֵא, יִפַּח בְּלוֹעֲךָ נָפִיק לְקִיבְלֵיהּ, דִּין הוּא אֲדָר, וְאִם לָאו, לֵית־דִּין אֲדָר. וְעִבְּרוּהָ רַבָּנָן לְהַאי שַׁתָּא. וְתִסְבְּרָא, רַבָּנָן אַרְעָיְתָא סָמוּךְ? אֶלָּא רַבָּנָן אַחוּשְׁבְּנַיְהוּ סָמוּךְ, וְרוֹעֵי בָּקָר, אִיסְתִּיוּעֵי הוּא דְּאִיסְתִּיעָא מִלְּתַיְהוּ.

תָּנוּ רַבָּנָן: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אֲבֵלִים עוֹמְדִים, וְכָל הָעָם עוֹבְרִים, וְהָיוּ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת בִּירוּשָׁלַיִם מִתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ, זֹאת אוֹמֶרֶת [תְּחִלָּה], וְזֹאת אוֹמֶרֶת: אֲנִי עוֹבֶרֶת [תְּחִלָּה], הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ הָעָם עוֹמְדִים וַאֲבֵלִים עוֹבְרִים.

כא פִּסְקָא. מֶלֶךְ לֹא דָּן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ. אָמַר רַב יוֹסֵף: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מַלְכֵי בֵּית־דָּוִד, דָּן וְדָנִין אוֹתָן, דִּכְתִיב: (ירמיה כא) "בֵּית דָּוִד, כֹּה אָמַר ה': דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט", וְאִי לָא דַּיְנִינַן לְהוּ, אִינְהוּ הֵיכִי דַּיְנִי? וְהָכְתִיב: (צפניה ב) "הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקֹשּׁוּ", וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: קְשׁוֹט עַצְמְךָ וְאַחַר כָּךְ קְשׁוֹט אֲחֵרִים. אֶלָּא מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, מַאי טַעְמָא לָא? מִשּׁוּם

מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, דְּעַבְדֵּיהּ דְּיַנַּאי מַלְכָּא קְטַל נַפְשָׁא. אֲמַר לְהוּ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח לַחֲכָמִים: תְּנוּ עֵינֵיכֶם בּוֹ וּנְדוּנֶנּוּ. שָׁלְחוּ לֵיהּ: עַבְדָּךְ קְטַל נַפְשָׁא. שַׁדְּרֵיהּ לְהוּ. שָׁלְחוּ לֵיהּ: תָּא אַנְתְּ נַמִּי לְהָכָא, (שמות כא) "וְהוּעַד בִּבְעָלָיו", אָמְרָה תּוֹרָה: יָבוֹא בַּעַל הַשּׁוֹר וְיֵעָמֵד עַל שׁוֹרוֹ. אָתָא וְיָתִיב. אֲמַר לֵיהּ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, עֲמֹד עַל רַגְלֶיךָ וְיֵעִידוּ בָּךְ! וְלֹא לְפָנֵינוּ אַתָּה עוֹמֵד, אֶלָּא לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אַתָּה עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים יט) "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב" וְגוֹ'. אֲמַר לוֹ: לֹא כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר אַתָּה, אֶלָּא כְּמָה שֶׁיֹּאמְרוּ חֲבֵרֶיךָ. נִפְנָה לִימִינוֹ, כָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע, נִפְנָה לִשְׂמֹאלוֹ, כָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע. אֲמַר לָהֶם שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: בַּעֲלֵי מַחֲשָׁבוֹת אַתֶּם, יָבוֹא בַּעַל מַחֲשָׁבוֹת וְיִפָּרַע מִכֶּם, מִיָּד בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בַּקַּרְקַע, וּמֵתוּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: מֶלֶךְ לֹא דָן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ, לֹא מֵעִיד וְלֹא מְעִידִין אוֹתוֹ.

כב שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי יוֹסֵי: הֵיאַךְ נָשָׂא דָּוִד שְׁתֵּי אֲחָיוֹת בְּחַיֵּיהֶן? אָמַר לָהֶם: מִיכַל, אַחַר מִיתַת מֵרַב נִשְׂאָהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: קִדּוּשֵׁי טָעוּת הָיוּ לוֹ בְּמֵרַב, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"ב ג) "תְּנָה אֶת אִשְׁתִּי אֶת מִיכַל אֲשֶׁר אֵרַשְׂתִּי לִי בְּמֵאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים". מַאי תַּלְמוּדָא? אָמַר רַב פָּפָּא: מִיכַל אִשְׁתִּי וְלֹא מֵרַב אִשְׁתִּי. מַאי קִדּוּשֵׁי טָעוּת? דִּכְתִיב: (שם א יז) "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יַכֶּנּוּ, יַעְשְׁרֶנּוּ הַמֶּלֶךְ עֹשֶׁר גָּדוֹל, וְאֶת בִּתּוֹ יִתֶּן לוֹ". אָזַל קָטְלֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ: מִלְוָה אִית לָךְ גַּבְאי, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, אָזַל יְהַבָהּ לְעַדְרִיאֵל, דִּכְתִיב: (שם יח) "וַיְהִי בְּעֵת תֵּת אֶת מֵרַב בַּת שָׁאוּל לְדָוִד, וְהִיא נִתְּנָה לְעַדְרִיאֵל הַמְּחֹלָתִי לְאִשָּׁה". אֲמַר לֵיהּ: אִי בְּעִית דְּאֶתֵּן לָךְ מִיכַל, זִיל אֵיתֵי לִי מֵאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים. אָזַל אֵיתֵי לֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ שָׁאוּל: מִלְוָה וּפְרוֹטָה אִית לָךְ גַּבְאי. שָׁאוּל סָבַר: מִלְוָה וּפְרוֹטָה, דַּעְתֵּיהּ אֲמִלְוָה, וְדָוִד סָבַר, מִלְוָה וּפְרוֹטָה, דַּעְתֵּיהּ אַפְרוֹטָה. וְאִי בָּעִית אֵימָא: דְּכוּלֵי עָלְמָא, מִלְוָה וּפְרוֹטָה, דַּעְתֵּיהּ אַפְרוֹטָה. שָׁאוּל סָבַר: לָא חָזֵי וְלָא מִידֵי, וְדָוִד סָבַר: חָזֵי לְכַלְבֵּי וְשׁוּנְרֵי. וְרַבִּי יוֹסֵי, הַאי "תְּנָה אֶת אִשְׁתִּי אֶת מִיכַל" מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ? רַבִּי יוֹסֵי לְטַעֲמֵיהּ, דְּתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי הָיָה דוֹרֵשׁ (שני): מִקְרָאוֹת מְעֹרָבִים, כְּתִיב: (ש"ב כא) "וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁנֵי בְנֵי רִצְפָּה בַת אַיָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְשָׁאוּל, אֶת אַרְמֹנִי וְאֶת מְפִבֹשֶׁת, וְאֶת חֲמִשֶּׁת בְּנֵי מִיכַל בַּת שָׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעַדְרִיאֵל בֶּן בַּרְזִלַּי הַמְּחֹלָתִי" וְגוֹ'], וְכִי מִיכַל, לְעַדְרִיאֵל נִתְּנָה? וַהֲלֹא לְפַלְטִי בֶּן לַיִשׁ נִתְּנָה, דִּכְתִיב: (ש"א כה) "וְשָׁאוּל נָתַן אֶת מִיכַל בִּתּוֹ, אֵשֶׁת דָּוִד לְפַלְטִי בֶן לַיִשׁ" וְגוֹ'. אֶלָּא מַקִּישׁ קִדּוּשֵׁי מֵרַב לְעַדְרִיאֵל, לְקִדּוּשֵׁי מִיכַל לְפַלְטִי, מַה קִּדּוּשֵׁי מִיכַל לְפַלְטִי, בְּעָבֵרָה, אַף קִדּוּשֵׁי מֵרַב לְעַדְרִיאֵל, בְּעָבֵרָה. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה נַמִּי, הָכְתִיב: (ש"ב כא) "וְאֶת חֲמִשֶּׁת בְּנֵי מִיכַל בַּת שָׁאוּל"?! (וְכִי מִיכַל יָלְדָה? וַהֲלֹא מֵרַב יָלְדָה!) אֲמַר לָךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מֵרַב יָלְדָה וּמִיכַל גִּדְּלָה, לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ עַל שְׁמָהּ, לְלַמְּדָךְ, שֶׁכָּל הַמְגַדֵּל יָתוֹם

בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ יְלָדוֹ. רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר מֵהָכָא: (רות ד) "וַתִּקְרֶאנָה לוֹ הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד בֵּן לְנָעֳמִי", וְכִי נָעֳמִי יָלְדָה? וַהֲלֹא רוּת יָלְדָה! אֶלָּא רוּת יָלְדָה וְנָעֳמִי גִּדְּלָה, לְפִיכָךְ נִקְרָא עַל שְׁמָהּ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מֵהָכָא: (דה"א ד) "וְאִשְׁתּוֹ הַיְהוּדִיָּה יָלְדָה אֶת יֶרֶד אֲבִי גְדוֹר וְגוֹ', וְאֵלֶּה בְּנֵי בִּתְיָה בַת פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח (לו) מָרֶד". 'מֶרֶד', זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'מֶרֶד'? שֶׁמָּרַד בַּעֲצַת מְרַגְּלִים. וְכִי בִּתְיָה יָלְדָה? וַהֲלֹא יוֹכֶבֶד יָלְדָה! אֶלָּא יוֹכֶבֶד יָלְדָה וּבִתְיָה גִּדְּלָה, לְפִיכָךְ נִקְרָא עַל שְׁמָהּ. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, מֵהָכָא: (תהלים עז) "גָּאַלְתָּ בִזְרוֹעַ עַמֶּךָ, בְּנֵי יַעֲקֹב וְיוֹסֵף, סֶלָה". וְכִי יוֹסֵף יָלַד, וַהֲלֹא יַעֲקֹב יָלַד? אֶלָּא יַעֲקֹב יָלַד וְיוֹסֵף כִּלְכֵּל, לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ.

כג אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ יְלָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ג) "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה", וּכְתִיב: (שם) "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן", לוֹמַר לְךָ: אַהֲרֹן יָלַד וּמֹשֶׁה לִמֵּד, לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ. (שנאמר) (ישעיה כט) "לָכֵן כֹּה אָמַר ה' אֶל בֵּית יַעֲקֹב, אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם", וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ בְּיַעֲקֹב שֶׁפָּדָאוֹ לְאַבְרָהָם? אָמַר רַב יְהוּדָה: שֶׁפָּדָאוֹ מִצַּעַר גִּדּוּל בָּנִים, וְהֵיכָן מָצִינוּ דִּכְתִיב: (שם) "לֹא עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב, וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ". "לֹא עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב", מֵאֲבִיו. "וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ", מֵאֲבִי אֲבִיו.

כד כְּתִיב: (ש"א כה) "פַּלְטִי", וּכְתִיב: (ש"ב ג) "פַּלְטִיאֵל". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: 'פַּלְטִי' שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'פַּלְטִיאֵל'? שֶׁפִּלְּטוֹ אֵל מִן הָעֲבֵרָה. מֶה עָשָׂה? נָעַץ חֶרֶב בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, אָמַר: כָּל הָעוֹסֵק בְּדָבָר זֶה, יִדָּקֵר בְּחֶרֶב [זֶה]. וְהָכְתִיב: (שם) "וַיֵּלֶךְ אִתָּהּ אִישָׁהּ"? שֶׁנִּצְטַעֲרָה לָהּ כְּאִישָׁהּ. וְהָכְתִיב: (שם) "הָלוֹךְ וּבָכֹה". עַל מִצְוָה דְּאָזִיל מִינֵיהּ. (ש"ב ג) "עַד בַּחֻרִים". שֶׁנִּצְטַעֲרוּ שְׁנֵיהֶם כְּבַחוּרִים, שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם בֵּיאָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תְּקִפוֹ שֶׁל יוֹסֵף, עַנְוָתָנוּתוֹ שֶׁל בֹּעַז. תְּקִפוֹ שֶׁל בֹּעַז, עַנְוָתָנוּתוֹ שֶׁל פַּלְטִי בֶּן לַיִשׁ. תְּקִפוֹ שֶׁל יוֹסֵף, עַנְוָתָנוּתוֹ שֶׁל בֹּעַז, דִּכְתִיב: (רות ג) "וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ, וַיִּלָּפֵת", מַאי 'וַיִּלָּפֵת'? אָמַר רַבִּי: שֶׁנַּעֲשָׂה בְּשָׂרוֹ כְּרָאשֵׁי לְפָתוֹת. תְּקִפוֹ שֶׁל בֹּעַז, עַנְוָתָנוּתוֹ שֶׁל פַּלְטִי בֶּן לַיִשׁ, דִּכְתִיב: (משלי לא) "רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חַיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה". "רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חַיִל", זֶה יוֹסֵף וּבֹעַז, "וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה", זֶה פַּלְטִי בֶּן לַיִשׁ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (שם) "שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי", "שֶׁקֶר הַחֵן", זֶה יוֹסֵף. "וְהֶבֶל הַיֹּפִי", זֶה בֹּעַז. "יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל", זֶה פַּלְטִי בֶּן לַיִשׁ. דָּבָר אַחֵר: "שֶׁקֶר הַחֵן", זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. "וְהֶבֶל הַיֹּפִי", זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ. "יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל", זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל (חזקיה) [הַזְּקֵנִים]. דָּבָר אַחֵר: "שֶׁקֶר הַחֵן", זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ. "וְהֶבֶל הַיֹּפִי", זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה. "יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל", זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי.

אָמְרוּ עָלָיו עַל (דורו של) רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי, שֶׁהָיוּ שִׁשָּׁה תַּלְמִידִים מִתְכַּסִּים בְּטַלִּית אַחַת וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה.

כה תְּנוּ רַבָּנָן: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ נָשִׁים לָצֵאת אַחַר הַמִּטָּה, יוֹצְאוֹת. לִפְנֵי הַמִּטָּה, יוֹצְאוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם, נָשִׁים לִפְנֵי הַמִּטָּה יוֹצְאוֹת, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד, שֶׁיָּצָא אַחַר מִטָּתוֹ שֶׁל אַבְנֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"ב ג) "וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הֹלֵךְ אַחֲרֵי הַמִּטָּה". אָמְרוּ לֵיהּ: לֹא הָיָה הַדָּבָר, אֶלָּא לְפַיֵּס אֶת הָעָם, וְנִתְפַּיְּסוּ, שֶׁהָיָה דָּוִד יוֹצֵא מִבֵּין הָאֲנָשִׁים וְנִכְנָס לְבֵין הַנָּשִׁים, וְיוֹצֵא מִבֵּין הַנָּשִׁים וְנִכְנָס לְבֵין הָאֲנָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֵּדְעוּ כָל הָעָם וְכָל יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' כִּי לֹא הָיְתָה מֵהַמֶּלֶךְ לְהָמִית אֶת אַבְנֵר". דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (שם) "וַיָּבֹא כָל הָעָם לְהַבְרוֹת אֶת דָּוִד", וְכָתִיב: 'לְהַכְרוֹת'] וְקָרִינַן 'לְהַבְרוֹת', בְּתָחְלָה, לְהַכְרוֹתוֹ, וְלִבְסוֹף, לְהַבְרוֹתוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ אַבְנֵר? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִמְחוֹת בְּשָׁאוּל וְלֹא מִחָה. רַבִּי יִצְחָק אָמַר: מִחָה וְלֹא נַעֲנָה. וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: (שם) "וַיְקוֹנֵן הַמֶּלֶךְ אֶל אַבְנֵר, וַיֹּאמַר: הַכְּמוֹת נָבָל יָמוּת אַבְנֵר? יָדֶיךָ לֹא אֲסֻרוֹת! וְרַגְלֶיךָ לֹא לְנְחֻשְׁתַּיִם הֻגָּשׁוּ"!. מַאן דְּאָמַר: לֹא מִחָה, הָכִי קָאָמַר: [מִכְּדֵי], "יָדֶיךָ לֹא אֲסֻרוֹת, וְרַגְלֶיךָ לֹא לְנְחֻשְׁתַּיִם הֻגָּשׁוּ", מַאי טַעְמָא לֹא מָחִית? (שם) "כִּנְפוֹל לִפְנֵי בְנֵי עַוְלָה נָפָלְתָּ". וּמַאן דְּאָמַר: מִחָה וְלֹא נַעֲנָה, אַתְמוּהֵי מִתְמַהּ: "הַכְּמוֹת נָבָל יָמוּת? יָדֶיךָ לֹא אֲסֻרוֹת, וְרַגְלֶיךָ לֹא לְנְחֻשְׁתַּיִם"? מִכְּדֵי, מְחוּיֵי קָא מָחִית, מַאי טַעְמָא, "כִּנְפוֹל לִפְנֵי בְנֵי עַוְלָה נָפָלְתָּ"? לְמַאן דְּאָמַר: מִחָה, מַאי טַעְמָא אִיעֲנַשׁ? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: שְׁשָׁהָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה.

כו רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מֶלֶךְ, מֶלֶךְ מֻתָּר בּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ, אֶלָּא כְּדֵי לְאַיֵּם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ; לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ, וּלְהַכְרִית זֶרַע עֲשָׂו שֶׁל עֲמָלֵק, וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ, אֶלָּא כְּנֶגֶד תַּרְעֻמְתָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ" וְגוֹ'. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר, כַּהֲגֵן שְׁאָלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"א ח) "תְּנָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ", אֲבָל עַמֵּי־הָאָרֶץ שֶׁבָּהֶן קִלְקְלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְהָיינוּ גַּם אֲנַחְנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם, וּשְׁפָטָנוּ מַלְכֵּנוּ, וְיָצָא לְפָנֵינוּ". תַּנְיָא (אידך,) רַבִּי (יוסי) [יְהוּדָה] אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ: לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ, וּלְהַכְרִית זֶרַע עֲשָׂו שֶׁל עֲמָלֵק, וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה. וְאֵינִי יוֹדֵעַ, אֵיזֶה [מֵהֶן] תְּחִלָּה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (שמות יז) "כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק", הֲוֵי אוֹמֵר: לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ תְּחִלָּה. וְאֵין 'כִּסֵּא' אֶלָּא מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דה"א כט) "וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ". וְעַדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ אִם לְהַכְרִית זֶרַע עֲשָׂו שֶׁל עֲמָלֵק תְּחִלָּה, וְאִם לִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה [תְּחִלָּה], כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (דברים יב) "וְהֵנִיחַ (ה') לָכֶם מִכָּל אוֹיְבֵיכֶם"

וְגוֹ', "וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'" וְגוֹ', הֲוֵי אוֹמֵר: לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק תְּחִלָּה. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: (ש"ב ז) "וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ דָּוִד בְּבֵיתוֹ, וַה' הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב". וּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא: רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים" וְגוֹ'.

כז אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בִּתְחִלָּה, מָלַךְ שְׁלֹמֹה עַל הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דה"א ט) "וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה'", וְלִבְסוֹף מָלַךְ עַל הַתַּחְתּוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ה':ד') "כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר מִתִּפְסַח וְעַד עַזָּה". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'תִּפְסַח', בְּסוֹף הָעוֹלָם וְ'עַזָּה', בְּסוֹף הָעוֹלָם. וְחַד אָמַר: 'תִּפְסַח' וְ'עַזָּה', בַּהֲדֵי הֲדָדֵי הֲווּ יָתְבֵי, וּכְשֵׁם שֶׁמָּלַךְ עַל תִּפְסַח וְעַל עַזָּה, כָּךְ מָלַךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. וְלִבְסוֹף לֹא מָלַךְ אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א':י"ב) "אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. וְלִבְסוֹף לֹא מָלַךְ אֶלָּא עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָיִם" וְלִבְסוֹף לֹא מָלַךְ אֶלָּא עַל מִטָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ג':ז') "הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה" וְגוֹ'. וְלִבְסוֹף לֹא מָלַךְ אֶלָּא עַל מַקְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א':ג') ("מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ" וְגוֹ'. וּכְתִיב:) (שם ב) "זֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: מַקְלוֹ. וְחַד אָמַר: גּוּנְדּוֹ. הָדַר אוֹ לָא הָדַר? רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: הָדַר. וְחַד אָמַר: לָא הָדַר. מַאן דְּאָמַר: לָא הָדַר מָלֵךְ וְהֶדְיוֹט. מַאן דְּאָמַר: הָדַר, מָלֵךְ וְהֶדְיוֹט וּמָלֵךְ.

[פִּיסְקָא]. וּפוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ. תָּנוּ רַבָּנָן: אוֹצָרוֹת מְלָכִים, לַמֶּלֶךְ, וּשְׁאָר בְּזָה שֶׁבּוֹזְזִין, מֻחֲצָה לַמֶּלֶךְ וּמֻחֲצָה לָעָם. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי, וְאָמְרִי לְהּ לְרַב אַחָא: בִּשְׁלָמָא, אוֹצָרוֹת מְלָכִים, לַמֶּלֶךְ, אוֹרְחָא דְּמִלְתָא, אֶלָּא שְׁאָר בְּזָה שֶׁבּוֹזְזִין, מֻחֲצָה לַמֶּלֶךְ וּמֻחֲצָה לָעָם, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (דברי הימים א כ"ט:כ"ב) "וַיִּמְשְׁחוּ לַה' לְנָגִיד וּלְצָדוֹק", מַקִּישׁ 'נָגִיד' לְ'צָדוֹק'. מַה צָּדוֹק, מֻחֲצָה לוֹ וּמֻחֲצָה לְאֶחָיו, אַף נָגִיד, מֻחֲצָה לוֹ וּמֻחֲצָה לְאֶחָיו. וְצָדוֹק גּוּפֵיהּ מְנָלָן? דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: (ויקרא כ"ד:ט') "וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו", מֻחֲצָה לְאַהֲרֹן וּמֻחֲצָה לְבָנָיו.

כח "לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים", עַל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, מְנָא לָן? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ג':ב'-ג') "וַיִּוָּלְדוּ לְדָוִד בָּנִים בְּחֶבְרוֹן, וַיְהִי בְכוֹרוֹ אַמְנוֹן לַאֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִית, וּמִשְׁנֵהוּ כִלְאָב לַאֲבִיגַיִל וְגוֹ', וְהַשִּׁלִּשִׁי אַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה וְגוֹ', וְהָרְבִיעִי אֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית, וְהַחֲמִישִׁי שְׁפַטְיָה בֶן אֲבִיטָל, וְהַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעֶגְלָה אֵשֶׁת דָּוִד" וְגוֹ'. (וכתיב) (וְקָאָמַר לֵיהּ נָבִיא): (שם יב) "וְאִם מְעָט, וְאוֹסִפָה לְךָ כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה", "כָּהֵנָּה", שִׁית, "וְכָהֵנָּה", שִׁית, הֲוֹ לְהוּ תַּמְנֵי סְרֵי (וְכוּ'). וְהָא הֲוָת מִיכַל! אָמַר רַב: 'עֶגְלָה', זוֹ מִיכַל, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'עֶגְלָה'? שֶׁחֲבִיבָה עָלָיו כְּעֶגְלָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שופטים י"ד:י"ח) "לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי" וְגוֹ'. וּמִי הֲווּ לְמִיכַל בְּנֵי? וְהָכְתִיב: (שמואל ב ו':כ"ג) "וּלְמִיכַל בַּת שָׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ יָלֶד, עַד יוֹם מוֹתָהּ". אָמַר רַב

חִסְדָּא: עַד יוֹם מוֹתָהּ לֹא הָיָה לָהּ, בְּיוֹם מוֹתָהּ הָיָה לָהּ. מִכְּדֵי, בְּנֵיהּ הֵיכָא קָא חָשִׁיב לְהוּ? בְּחֶבְרוֹן, וְאִלּוּ מַעֲשֶׂה דְּמִיכַל בִּירוּשָׁלַיִם הֲוָה! דִּכְתִיב: (שם) "וּמִיכַל בַּת שָׁאוּל נִשְׁקְפָה בְּעַד הַחַלּוֹן, וַתֵּרֶא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה', וַתִּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ", וְאָמַר רַב יְהוּדָה וְאִי תֵּימָא רַב יוֹסֵף: שְׁקַלְתָּהּ מִיכַל לְמִיטַרְפְּסָהּ. אֶלָּא אֵימָא: עַד אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הָיָה לָהּ, מִכָּאן וְאֵילָךְ לֹא הָיָה לָהּ. וְהָכְתִיב: (שם ה) "וַיִּקַּח דָּוִד עוֹד פִּלַגְשִׁים וְנָשִׁים מִירוּשָׁלִַם"? לְמִלּוּיֵי שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. מַאי 'נָשִׁים', וּמַאי 'פִּילַגְשִׁים'? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: 'נָשִׁים', בִּכְתֻבָּה וּבְקִדּוּשִׁין, 'פִּילַגְשִׁים', בְּלֹא כְּתֻבָּה וּבְלֹא קִדּוּשִׁין. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים הָיוּ לוֹ לְדָוִד, כֻּלָּן בְּנֵי יַפַּת תֹּאַר הָיוּ, וּמְגַדְּלֵי בְּלוֹרִית הָיוּ, וְכֻלָּן יוֹשְׁבִים בְּקִרוֹנוֹת שֶׁל זָהָב, וּמְהַלְּכֵי בָּרְאשֵׁי גְּיָסוֹת הָיוּ, וְהֵם בַּעֲלֵי אֻגְרוֹפִין שֶׁל בֵּית דָּוִד. אָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: תָּמָר, בַּת יַפַּת תֹּאַר הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב י״ג:י״ג) "וְדַבֶּר נָא אֶל הַמֶּלֶךְ, כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ", וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ, בַּת נְשׂוּאִים הִיא, אַחְתֵּיהּ מִי הֲוָה שַׁרְיָא לֵיהּ? (תמר) אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: בַּת יַפַּת תֹּאַר הָיְתָה. (שם) "וּלְאַמְנוֹן רֵעַ וּשְׁמוֹ יוֹנָדָב בֶּן שִׁמְעָה אֲחִי דָּוִד, (והיה) [וְיוֹנָדָב] אִישׁ חָכָם" וְגוֹ'. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אִישׁ חָכָם לְרִשְׁעָה. (שם) "וַיֹּאמֶר [לוֹ]: מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל, בֶּן הַמֶּלֶךְ? וְגוֹ', וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָדָב: שְׁכַב עַל מִשְׁכָּבְךָ וְהִתְחָל וְגוֹ'. וְעָשְׂתָה לְעֵינַי אֶת הַבְּרִיָּה וְגוֹ' וַתִּקַּח אֶת הַמַּשְׁרֵת וַתִּצֹק לְפָנָיו". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שֶׁעָשְׂתָה לוֹ מֵינֵי טִינָּן. "וַיִּשְׁנָאֶהָ אַמְנוֹן שִׂנְאָה גְּדוֹלָה", מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: נִימָא נִקְשְׁרָה לוֹ, וַעֲשָׂאתוּ כְּרוּת שָׁפְכָה, וְכִי נִקְשְׁרָה לוֹ, אֵיהִי מַאי עָבְדָה? אֶלָּא אֵימָא: קְשָׁרָה לוֹ נִימָא, וַעֲשָׂאתוּ כְּרוּת שָׁפְכָה. אֵינִי, וְהָא דְּרִישׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (יחזקאל ט״ז:י״ד) "וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם בְּיָפְיֵךְ", שֶׁאֵין לָהֶם לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל, לֹא שְׁעַר בֵּית הַשָּׁחִי, וְלֹא (שער) בֵּית הָעֲרָוָה. שַׁאנִי תָּמָר, דְּבַת יַפַּת תֹּאַר הֲוָאי. (שמואל ב י״ג:י״ט) "וַתִּקַּח תָּמָר אֵפֶר עַל רֹאשָׁהּ, וּכְתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה", תָּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: גָּדֵר גָּדוֹל גָּדְרָה תָּמָר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אָמְרוּ: אִם לִבְנוֹת מְלָכִים כָּךְ, לִבְנוֹת הֶדְיוֹטוֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אִם לִצְנוּעוֹת כָּךְ, לִפְרוּצוֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ עַל הַיִּחוּד, וְעַל הַפְּנוּיָה.

כט "וַאֲנוֹנִיָּה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ" (מלכים א א׳:ה'). אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מְלַמֵּד, שֶׁבִּקֵּשׁ לְהָהָלְמוֹ, וְלֹא הוֹלְמַתּוּ. (שם) "וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים, וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו". מַאי רְבוּתָא? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כֻּלָּן נְטוּלֵי טְחוֹל וַחֲקוּקֵי כַּפּוֹת רַגְלַיִם הָיוּ. ל רַב יְהוּדָה רְמִי: כְּתִיב: (מלכים א ה׳:ו') "וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבָּעִים אֶלֶף אֻרְוֹת סוּסִים לְמֶרְכָּבוֹ", וּכְתִיב: (דברי הימים ב ט׳:כ״ה) "וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבַּעַת אֲלָפִים אֻרְיוֹת סוּסִים", הָא כַּיצַד? אִם אַרְבָּעִים אֶלֶף אִיצְטַבְלָאוֹת הָיוּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיוּ בּוֹ אַרְבַּעַת אֲלָפִים

אֲרוּוֹת, וְאִם אַרְבַּעַת אֲלָפִים אִיצְטַבְּלָאוֹת הָיוּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיוּ בּוֹ אַרְבָּעִים אֶלֶף אֲרוּוֹת. רַבִּי יִצְחָק רְמִי: כְּתִיב: (שם) "אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לִמְאוּמָה", וּכְתִיב: (מלכים א י׳:כ״א) "וַיְתֵן (שלמה) [הַמֶּלֶךְ] אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים"? לָא קַשְׁיָא, כָּאן, קֹדֶם שֶׁנִּשָּׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, כָּאן, לְאַחַר שֶׁנִּשָּׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּשָׁעָה שֶׁנִּשָּׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, יָרַד גַּבְרִיאֵל וְנָעַץ קָנֶה בַּיָּם, וְהֶעֱלָה שִׁרְטוֹן, וְעָלָיו נִבְנָה כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁבְּרוֹמִי.

לא וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְגַּלּוּ טַעֲמֵי תּוֹרָה? שֶׁהֲרֵי שִׁתֵּי מִקְרָאוֹת נִתְגַּלּוּ טַעֲמָן, וְנִכְשַׁל בָּהֶן גְּדוֹל הָעוֹלָם, כְּתִיב: (דברים יז) "לֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים", אָמַר שְׁלֹמֹה "אֲנִי אַרְבֶּה וְלֹא אָסוּר", וּכְתִיב: (מ״א יא) "וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה, נָשָׁיו הִטּוּ אֶת לְבָבוֹ". וּכְתִיב: (דברים יז) "וְלֹא יַרְבֶּה לּוֹ סוּסִים", וְאָמַר שְׁלֹמֹה: אֲנִי אַרְבֶּה וְלֹא אָשִׁיב, וּכְתִיב: (מ״א יא) "וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ" וְגוֹ'.

לב מִשְׁנָה. מֶלֶךְ כּוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה (לעצמו) [לְשִׁמּוֹ], יוֹצֵא לְמִלְחָמָה וְהוּא [מוֹצִיאָהּ] עִמּוֹ, נִכְנָס, וְהוּא [מַכְנִיסָהּ] עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בַּדִּין, וְהוּא עִמּוֹ, מֵסֵב, וְהוּא כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ז:י״ט) "וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו". גְּמָרָא. (אמר רבי אבא) אָמַר (רבא) [רַבָּה]: אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ לָאָדָם אֲבוֹתָיו, סֵפֶר תּוֹרָה, מִצְוָה לִכְתֹּב מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לא) "וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה". אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי: וְכוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִשְׁמּוֹ, (ובלבד) שֶׁלֹּא יִתְגָּאֶה בְּשֶׁל (אבותיו) [וַאֲחֵרִים]. מֶלֶךְ אִין, הֶדְיוֹט לָא. לָא צְרִיכָא, [אֶלָּא] לִשְׁתֵּי תּוֹרוֹת, וְכִדְתַנְיָא: "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה" וְגוֹ', כּוֹתֵב לִשְׁמוֹ שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, אַחַת שֶׁהִיא יוֹצֵאת וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ, וְאַחַת, שֶׁמְּנַחַת לוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו. אוֹתָהּ שֶׁיּוֹצֵאת וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ, עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּמִין קַמֵּיעַ, וְתוֹלֶה בִּזְרוֹעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ט״ז:ח׳) "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָמִיד, כִּי מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט". אֵינוֹ נִכְנָס בָּהּ לֹא לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְלֹא לְבֵית הַכִּסֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ז:י״ט) "וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ", מָקוֹם הָרָאוּי לִקְרוֹת בּוֹ.

לג אָמַר מַר זוּטְרָא, וְאִי תֵּימָא מַר עוּקְבָא: בְּתְחִלָּה, נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בִּכְתַב עִבְרִי, וּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, חֲזָרָה וְנִתְּנָה לָהֶם בִּימֵי עֶזְרָא בִּכְתַב אֲשׁוּרִית וּלְשׁוֹן אֲרַמִּי. בֵּרְרוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל כְּתַב אֲשׁוּרִית וּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְהִנִּיחוּ לַהֶדְיוֹטוֹת כְּתַב עִבְרִית וּלְשׁוֹן אֲרַמִּית. מַאן הֶדְיוֹטוֹת? אָמַר רַב חִסְדָּא: כּוּתָאֵי. מַאי כְּתַב עִבְרִית? אָמַר רַב חִסְדָּא: כְּתַב לִיבּוֹנָאָה. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: רָאוּי הָיָה עֶזְרָא, שֶׁתִּנָּתֵן תּוֹרָה עַל יָדוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּמֵלֵא לֹא קָדְמוֹ מֹשֶׁה. בְּמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר: (שמות י״ט:ג׳) "וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים", בְּעֶזְרָא הוּא אוֹמֵר: (עזרא ז׳:ו׳) "הוּא עֶזְרָא עָלָה מִבָּבֶל", מָה 'עֲלִיָּה' הָאֲמוּר כָּאן, תּוֹרָה, אַף עֲלִיָּה הָאֲמוּר לְהַלָּן, תּוֹרָה. בְּמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר: (דברים ד׳:י״ד) "וְאֹתִי צִוָּה ה' בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים",

בְּעֶזְרָא הוּא אוֹמֵר: (עזרא ז׳:י׳) "כִּי עֶזְרָא הֵכִין לְבָבוֹ לִדְרֹשׁ אֶת תּוֹרַת ה׳, (אלהיו) וְלַעֲשׂוֹת וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט". וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה עַל יָדוֹ, נִשְׁתַּנְּתָה עַל יָדוֹ הַכָּתָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (עזרא ד׳:ז׳) "וּכְתָב הַנִּשְׁתְּוָן כְּתוּב אֲרָמִית וּמְתֻרְגָּם אֲרָמִית", וּכְתִיב: (דניאל ה׳:ח׳) "וְלָא כָהֲלִין כְּתָבָא לְמִקְרֵא, וּפִשְׁרֵהּ לְהוֹדָעָה לְמַלְכָּא", (מְלַמֵּד שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתַּן), [וּכְתִיב]: (דברים י״ז:י״ח) "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת", כְּתָב הָרָאוּי לְהִשְׁתַּנּוֹת. לָמָּה נִקְרֵאת 'אַשּׁוּרִית'? שֶׁעָלְתָה עִמָּהֶם מֵאַשּׁוּר. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: [בִּתְחִלָּה], בְּכְתָב זֶה נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּיָון שֶׁחָטְאָה, נֶהְפַּךְ לָהֶן לְרוֹעַ, כְּיָון שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן, הֶחֱזִירוֹ לָהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ט׳:י״ב) "שׁוּבוּ לְבֶצֶר אֲסִירֵי הַתִּקְוָה, גַּם הַיּוֹם מַגִּיד מִשְׁנֶה אָשִׁיב לָךְ". לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'אַשּׁוּרִית'? שֶׁמְּאֻשֶּׁרֶת בִּכְתָבָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן [בֶּן אֶלְעָזָר] אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי: כְּתָב זֶה לֹא נִשְׁתַּנְּתָה כָּל עִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ז:י׳) "וָוֵי הָעַמֻּדִים", מָה עַמּוּדִים לֹא נִשְׁתַּנּוּ, אַף וָוִים לֹא נִשְׁתַּנּוּ. וְאוֹמֵר: (אסתר ח׳:ט׳) "וְאֶל הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם", מַה לְּשׁוֹנָם לֹא נִשְׁתַּנְּתָה, אַף כְּתָבָם לֹא נִשְׁתַּנְּתָה. אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם, "אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת"? לִשְׁתֵּי תּוֹרוֹת, אַחַת שֶׁיּוֹצֵאת וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ, וְאַחַת, שֶׁמַּנַּחַת לוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו. אוֹתָהּ שֶׁיּוֹצֵאת וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ, עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּעֵין קָמֵיעַ וְתוֹלֶה בְּזְרוֹעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ט״ז:ח׳) "שִׁוִּיתִי ה׳ לְנֶגְדִּי תָמִיד". וְאִידָךְ, הַאי 'שִׁוִּיתִי', מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ, לְכִדְרַב חַנָּא בַּר בִּיזְנָא, [דְּאָמַר רַב חַנָּא בַּר בִּיזְנָא], אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: הַמִּתְפַּלֵּל, צָרִיךְ שֶׁיִּרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ שְׁכִינָה כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁוִּיתִי ה׳ לְנֶגְדִּי תָמִיד". לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: כְּתָב זֶה לֹא נִשְׁתַּנָּה, מַאי: "לָא כָהֲלִין כְּתָבָא לְמִקְרֵא"? אָמַר רַב: בְּגִימַטְרִיָּא אִיכְתַּב לְהוֹן: "יט"ת יט"ת אד"ך פוגחמ"ט". מַאי פָּרִישׁ לְהוּ: (דניאל ה׳:כ״ו-כ״ז) "מְנֵא מְנֵא תְּקֵל וּפַרְסִין". "מְנֵא מְנָה אֱלָהָא מַלְכוּתָךְ וְהַשְׁלְמַהּ" (לָךְ). "תְּקֵל תְּקִלְתָּא בְמֹאזַנְיָא וְהִשְׁתְּכַחַתְּ חַסִיר". "פְּרֵס פְּרִיסַת מַלְכוּתָךְ וִיהִיבַת לְמָדַי וּפָרָס". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "ממתו"ס ננקפ"י אאלר"ן". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "אנ"ם אנ"ם לק"ת ניסרפ"ו". רַב אַשִׁי אָמַר: "נמ"א נמ"א קת"ל פורסי"ן".

לד אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲבִישַׁג מֻתֶּרֶת לִשְׁלֹמֹה, וַאֲסוּרָה לַאֲדוֹנִיָּה. מֻתֶּרֶת לִשְׁלֹמֹה, דְּמֶלֶךְ הָיָה, וּמֶלֶךְ מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֻׁרְבִיטוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וַאֲסוּרָה לַאֲדוֹנִיָּה ' דְּהֶדְיוֹט הוּא. אֲבִישַׁג, מַאי הִיא? דִּכְתִיב: (מלכים א א׳:א׳) "וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים [וְגוֹ']", וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ" וְגוֹ', וּכְתִיב: (שם) "וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה" וְגוֹ', וּכְתִיב: (שם) "וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד, וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת, וַתְּשָׁרְתֵהוּ". אָמְרָה: נִינְסְבָן. אָמַר לָהּ: אֲסִירַת לִי.

לה אָמַר רַב שֵׁמֶן בַּר אַבָּא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשֶׁה גֵּרוּשִׁים, שֶׁהֲרֵי (לדוד) [דָּוִד הַמֶּלֶךְ], הִתִּירוּ לוֹ לְיַחֵד, וְלֹא הִתִּירוּ לוֹ לְגָרֵשׁ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה,

אֲפִלּוּ מִזְבֵּחַ מוֹרִיד עָלָיו דְּמָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ב׳:י״ג) "וְזֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ, כַּסּוֹת דִּמְעָה אֶת מִזְבַּח ה"' וְגוֹ', וּכְתִיב: (שם) "וַאֲמַרְתֶּם עַל מָה וְגוֹ', וְהִיא חֲבֶרְתְּךָ וְאֵשֶׁת בְּרִיתֶךָ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְאִיתֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מֻתָּה, אֶלָּא אִם כֵּן מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ מָמוֹן וְאֵין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ב:כ״ז) "אִם אֵין לְךָ לְשַׁלֵּם, לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מֵעִם חֲתֻתֶּיךָ". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל אָדָם שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, כְּאִלּוּ חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ״ד:ט״ז) "בֶּן אָדָם, הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה, וְלֹא תִסְפֹּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלוֹא תָבוֹא דִּמְעָתֶךָ", וּכְתִיב: (שם) "וְאַדַּבֵּר אֶל הָעָם בַּבֹּקֶר, וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעָרֶב", וּכְתִיב: (שם) "הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי, גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם". אָמַר רַבִּי אַלֶכְסַנְדְּרַאי: כָּל אָדָם שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּיָמָיו, עוֹלָם חָשַׁךְ בַּעֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י״ח:ו׳) "אוֹר חָשַׁךְ בְּאָהֳלוֹ, וְנֵרוֹ עָלָיו יִדְעָךְ". רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: פְּסִיעוֹתָיו מִתְקַצְּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "יֵצְרוּ צַעֲדֵי אוֹנוֹ". רַבִּי אַבָּהוּ אוֹמֵר: עֲצָתוֹ נוֹפֶלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְתַשְׁלִיכֵהוּ עֲצָתוֹ". אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: קָשֶׁה לְזִוּוּגָם כִּקְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ח:ז׳) "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה, מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת". אַל תִּקְרֵי, "מוֹצִיא אֲסִירִים", אֶלָּא, "כְּמוֹצִיא אֲסִירִים", אַל תִּקְרֵי "בַּכּוֹשָׁרוֹת", אֶלָּא "בְּכִי וְשִׁירוֹת". אִינִי, וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד, בַּת־קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי. לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּזִוּוּג רִאשׁוֹן, הָא, בְּזִוּוּג שֵׁנִי. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן: לַכֹּל יֵשׁ תְּמוּרָה, חוּץ מֵאֵשֶׁת נְעוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ד:ו׳) "וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס". מַתְנִי לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ: אֵין אָדָם מוֹצֵא קֹרַת רוּחַ אֶלָּא מֵאִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ה׳:י״ח) "יְהִי מְקוֹרֵךְ בָּרוּךְ, וּשְׂמַח מֵאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ". אָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן מַאן? אָמַר לֵיהּ כְּגוֹן אִמְּךָ. אִינִי, וְהָא מַקְרִי לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ: (קהלת ז׳:כ״ו) "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה, אֲשֶׁר הִיא מְצוֹדִים וַחֲרָמִים", וְאָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן מַאן? וְאָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן אִמְּךָ. מַתְקִיף תִּקְיפָא, עַבּוּרֵי מִיעַבְּרָא בְּמֵילֵי. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אוּנְיָא [מְשַׁמֵּיהּ דְּרַב]: אִשָּׁה, גֹּלֶם הִיא, וְאֵינָהּ כּוֹרֶתֶת בְּרִית, אֶלָּא לְמִי שֶׁעָשְׂאָהּ כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ד:ה׳) "כִּי בוֹעֲלַיִךְ עוֹשַׂיִךְ, ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ". תְּנָא: אֵין אִישׁ מֵת אֶלָּא לְאִשְׁתּוֹ, וְאֵין אִשָּׁה מֵתָה אֶלָּא לְבַעְלָהּ. אֵין אִישׁ מֵת אֶלָּא לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (רות א׳:ג׳) "וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי". וְאֵין אִשָּׁה מֵתָה אֶלָּא לְבַעְלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ״ח:ז׳) "וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל".

פרק ג

סנהדרין פרק ג - לוֹ תַּנְיָא: כָּךְ הָיוּ נְקִיֵּי הַדַּעַת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹשִׂין; לֹא הָיוּ חוֹתְמִים עַל הַשְּׁטָר, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִים מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם. וְלֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין בַּדִּין, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִים מִי יוֹשֵׁב עִמָּהֶם. וְלֹא הָיוּ נִכְנָסִים בְּסָעוּדָה, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִים מִי מֵסֵב עִמָּהֶם.

אָמַר רַבִּי מֵאִיר: זֶה פּוֹסֵל עֲדֵיו שֶׁל זֶה, וְזֶה פּוֹסֵל עֲדֵיו שֶׁל זֶה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: פֶּה קָדוֹשׁ יֹאמַר דָּבָר זֶה? תְּנִי: עֵדוֹ. אֵינִי? וְהָאָמַר עוּלָּא: הָרוֹאֶה אֶת רֵישׁ לָקִישׁ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ כְּאִלּוּ עוֹקֵר הָרִים וְטוֹחֲנָן זֶה בָּזֶה. אָמַר רַבִינָא: וַהֲלֹא כָּל הָרוֹאֶה רַבִּי מֵאִיר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ כְּאִלּוּ עוֹקֵר הָרֵי הָרִים וְטוֹחֲנָן זֶה בָּזֶה. הָכִי קָאָמַר: בּוֹא וּרְאֵה, כַּמָּה מְחַבְּבִין זֶה אֶת זֶה, כִּי הָא דְּיָתִיב רַבִּי וְקָאָמַר: אָסוּר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: אַבָּא הִתִּיר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. אָמַר לוֹ: כְּבָר הוֹרָה זָקֵן. אָמַר רַב פָּפָּא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה מְחַבְּבִין זֶה אֶת זֶה, דְּאִלּוּ רַבִּי יוֹסֵי קַיְים, הֲיָה כָּפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי, דְּהָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו הָוָה, וְהָיָה כָּפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי, וְקָאָמַר: "כְּבָר הוֹרָה זָקֵן".

לז אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַאי דִּכְתִיב: (זכריה יא) "וָאֶקַח לִי שְׁנֵי מַקְלוֹת, לְאַחַד קָרָאתִי נֹעַם וּלְאַחַד קָרָאתִי חֹבְלִים", 'נֹעַם', אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁמַּנְעִימִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה. 'חֹבְלִים', אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁמְּחַבְּלִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה. (זכריה ד) "וַיֹּאמֶר: (אלי) אֵלָּה [שְׁנֵי] בְנֵי הַיִצְהָר הָעֹמְדִים", "[וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ]". 'יִצְהָר', אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹחִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה כְּשֶׁמֶן זַיִת. (שם) "וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ", אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁמְּרִירִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה כְּזַיִת. כְּתִיב: (שם ה) "וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת, וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם, וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם כְּכַנְפֵי הַחֲסִידָה, וַתִּשֶּׂאנָה אֶת הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם. וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי: אָנָה הֵמָּה מוֹלִיכוֹת אֶת הָאֵיפָה? וַיֹּאמֶר אֵלַי: לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: זוֹ חֲנֻפָּה וְגַסוּת־הָרוּחַ, שֶׁיָּרְדוּ לְבָבֶל. וְגַסוּת־הָרוּחַ, לְבָבֶל נָחִית? וְהָאָמַר מַר: עֲשָׂרָה קַבִּין גַּסוּת־הָרוּחַ יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה עֵילֶם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אִין, לְבָבֶל נָחִית, וְאִשְׁתַּרְבּוּבֵי הוּא דְּאִשְׁתַּרְבַּב לְעֵילֶם, דִּיקָא נַמִּי, דִּכְתִיב: "לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר", שְׁמַע מִינַּהּ. וְגַסוּת, לְבָבֶל לָא? וְהָאָמַר מַר: סִימָן לְגַסוּת הָרוּחַ, עֲנִיוּת, וַעֲנִיוּת, לְבָבֶל נָחִית! מַאי עֲנִיוּת? עֲנִיוּת תּוֹרָה, דִּכְתִיב: (שה"ש ח) "אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה, וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ", וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ עֵילֶם, שֶׁזָּכְתָה לִלְמֹד וְלֹא זָכְתָה לְלַמֵּד. מַאי 'בְּבֶל'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּלוּלָה בְּמִקְרָא, בְּלוּלָה בְּמִשְׁנָה, בְּלוּלָה בְּתַלְמוּד. (איכה ג) "בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם", אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: זֶה תַּלְמוּדוֹ שֶׁל בָּבֶל.

הַהוּא טַבָּחָא, דְּאִשְׁתַּכַּח דְּנָפְקָא טְרֵיפוּתָא מִתּוּתֵי יְדֵיהּ, פַּסְלֵיהּ רַב נַחְמָן, וְעַבְּרֵיהּ. אָזַל, רַבִּי מַזְּיֵהּ וְטוּפְרֵיהּ. סָבַר רַבִּי נָתָן לְאַכְשׁוּרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ רָבָא: דִּילְמָא, אִיעֲרוּמֵי קָא מַעֲרִים. אֶלָּא מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? כִּדְרַב אִידִי בַּר אַבִּין, דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אַבִּין: הֶחְשׁוּד עַל הַטְּרֵפוֹת, אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיֵּלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּדָבָר חָשׁוּב, אוֹ שֶׁיּוֹצִיא טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב מִשֶּׁלּוֹ.

לח אָמַר רַב יְהוּדָה: סְתָם רוֹעֶה, פָּסוּל, סְתָם גַּבַּאי, כָּשֵׁר. אֲבוּהּ דְּרַבִּי זֵירָא, עָבַד גַּבָּיוּתָא תְּלֵיסַר שְׁנִין. כִּי הֲוָה אָתָא רֵישׁ גָּלוּתָא, כִּי הֲוָה חָזֵי רַבָּנָן, אָמַר לְהוּ: (ישעיהו כ"ו:כ') "לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ". כִּי הֲוָה חָזֵי אִינִישׁ דְּמָתָא, אָמַר: רֵישׁ גָּלוּתָא אָתָא לְמָתָא, וְהָאִידָנָא נָכִיס אַבָּא לְפוּם בְּרָא, וּבְרָא לְפוּם אַבָּא, וּמִגְנָזוּ כּוּלֵי עָלְמָא. כִּי אַתְיָא, אָמַר לֵיהּ: מִמַּאן נֵיבָּעֵי? כִּי נֵיחָא נַפְשֵׁיהּ, אָמַר לוֹ: שְׁקוּלֵי תְּלֵיסַר מָעֵי, דְּצַיְירֵי לִי בַּסְדִינָאֵי, וְהַדְּרוּ לֵיהּ לְפַלָּנְיָא, דְּשַׁקְלְתִינְהוּ מִינַיהּ, וְלָא אִיצְטָרִיכוּ לִי.

לט רַבִּי חִיָּא בַּר זַרְנוּקִי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק הֲווּ קָאָזְלֵי לְעֵבֶר שְׁנָה בְּעַסְיָא, פָּגַע בְּהוּ רֵישׁ לָקִישׁ, אִיטְפֵּל בַּהֲדַיְיהוּ. אָמַר: אֵיזִיל אֵיחֲזֵי, הֵיכִי עֲבְדֵי עוּבְדָא. חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא כָּרִיב. אָמַר לָהֶם: כֹּהֵן וְחָרִישׁ. אָמְרוּ לוֹ: יָכוֹל לוֹמַר: אַגִּיסְטוֹן אֲנִי בְּתוֹכוֹ. תּוּ חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה כָּסַח בְּכַרְמוֹ. אָמַר לְהוּ: כֹּהֵן וְזוֹמֵר. אָמְרוּ לוֹ: יָכוֹל לוֹמַר: לְעֵקֶל בֵּית־הַבַּד אֲנִי צָרִיךְ. אָמַר לָהֶם: הַלֵּב יוֹדֵעַ אִם לְעֵקֶל אִם לַעֲקַלְקַלּוֹת. הֵי אָמַר לְהוּ בְּרֵישָׁא? אִילֵימָא הָא קַמַּיְתָא אָמַר לְהוּ בְּרֵישָׁא, הָא נַמִּי לֵימְרוּן: אַגִּיסְטוֹן אֲנִי בְּתוֹכוֹ. אֶלָּא הָא אָמַר לְהוּ בְּרֵישָׁא, וַהֲדַר אָמַר לְהוּ הַךְ. מַאי שְׁנָא 'כֹּהֵן'? מִשּׁוּם דַּחֲשִׁידֵי אַשְׁבִּיעִית. (דתנן) [סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה סְאִין שֶׁל שְׁבִיעִית, תַּעֲלֶה. פָּחוֹת מִכֵּן, יֵרָקְבוּ. וַהֲוֵינַן בָּהּ, אַמַּאי יֵרָקְבוּ? יִמְכְּרֵנוּ לְכֹהֵן בִּדְמֵי תְּרוּמָה, חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה. וְאָמַר רַב חִיָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא: זֹאת אוֹמֶרֶת: נֶחְשְׁדוּ כֹּהֲנִים אַשְׁבִּיעִית]. אָמְרוּ: טְרוֹדָאהוּא דֵּין. כִּי מָטוּ לְהָתָם, סְלִיקוּ לְאִיגְּרָא, שַׁלְפוּהָ לְדַרְגָּא מִתּוּתֵיהּ. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: בְּנֵי אָדָם הַחֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית, כְּשֵׁרִין לְעַבֵּר שָׁנָה? הָדַר אָמַר: לָא קַשְׁיָא לִי, מִידֵּי דַּהֲוָה אַשְׁלְשָׁה רוֹעֵי בָּקָר, וְרַבָּנָן, אַחוֹשְׁבָּנַיְיהוּ סָמִיךְ. הָדַר אָמַר: לָא דָּמֵי, הָתָם הָדוּר אִימְנוּ רַבָּנָן וְעִבְּרוּהָ לְהַהִיא שַׁתָּא, הָכָא, קֶשֶׁר רְשָׁעִים הוּא, וְקֶשֶׁר רְשָׁעִים אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּא עָקָא. כִּי אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמְרוּ לֵיהּ: קָרֵי לָן: "רוֹעֵי בָּקָר", וְלָא (מחית ולא מידי?) [אָמַר לֵיהּ מַר וְלָא מִידֵּי]? אָמַר לְהוּ: וְאִי קָרֵי לְכוּ "רוֹעֵי צֹאן", מַאי אָמְרֵי לֵיהּ?

מ מַאי "קֶשֶׁר רְשָׁעִים"? שֶׁבְּנָא הֲוָה דָּרִישׁ בְּתִלֵּיסַר רִבְוָתָא, חִזְקִיָּה הֲוָה דָּרִישׁ בְּחַד־סַר רִבְוָתָא. כִּי אָתָא סַנְחֵרִיב וְצָר עָלָה דִּירוּשְׁלֵם, כָּתַב שֶׁבְּנָא פִּתְקָאשָׁדָא בְּגִירָא: שֶׁבְּנָא וְסִיעָתוֹ הִשְׁלִימוּ, חִזְקִיָּה וְסִיעָתוֹ לֹא הִשְׁלִימוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י"א:ב') "כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קֶשֶׁת, כּוֹנְנוּ חִצָּם עַל יֶתֶר". הֲוָה קָא מְסַתַּפֵּי חִזְקִיָּה, אָמַר: דִּילְמָא חַס־וְשָׁלוֹם נַטְיֵיהּ דַּיְעָתֵיהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּתַר רוּבָּא? כֵּיוָן דְּרוּבָּא מְמָסְרֵי, אֵינָהוּ נַמִּי מְמָסְרֵי. בָּא נָבִיא וְאָמַר לוֹ: (ישעיהו ח':י"ב) "לֹא תֹאמְרוּן קֶשֶׁר לְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר הָעָם הַזֶּה קֶשֶׁר". (כלו) [כְּלוֹמַר]: קֶשֶׁר רְשָׁעִים הוּא, וְקֶשֶׁר רְשָׁעִים אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן. הָלַךְ לַחְצֹב לוֹ קֶבֶר בְּקִבְרֵי בֵּית דָּוִד, בָּא נָבִיא וְאָמַר לוֹ: (שם כב) "מַה לְּךָ פֹּה? וּמִי לְךָ פֹּה? כִּי חָצַבְתָּ לְךָ פֹּה קֶבֶר

וְגוֹ', הִנֵּה ה' מְטַלְטֶלְךָ טַלְטֵלָה גָּבֶר". אָמַר רַב: טִלְטוּלָא דְגַבְרָא, קָשֶׁה מִדְּאִיתְתָא. (שם) "וְעֹטְךָ עָטֹה", אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד, שֶׁפָּרְחָה בּוֹ צָרַעַת, כְּתִיב הָכָא: "וְעֹטְךָ עָטֹה", וּכְתִיב הָתָם: (ויקרא י״ג:מ״ה) "וְעַל שָׂפָם יַעֲטֶה". (ישעיהו כ״ב:י״ז-י״ח) "צָנוֹף יִצְנָפְךָ צְנִפָּה, כַּדּוּר אֶל אֶרֶץ רַחְבַת יָדָיִם" [וְגוֹ']. תָּנָא: הוּא בִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת גְּדֵלָה לְעַצְמוֹ וְקָלוֹן לְבֵית אֲדוֹנָיו, לְפִיכָךְ נֶהְפַּךְ כְּבוֹדוֹ לְקָלוֹן. כִּי הֲוָה נָפִיק אִיהוּ, אָתָא גַּבְרִיאֵל, אַחֲדֵיהּ לְדָשָׁא בְּאַפֵּי מַשְׁרְיָתֵיהּאָמְרוּ לֵיהּ: מַשְׁרְיָתָךְ הֵיכָא? (אָמַר לְהוּ: מָרְדוּ וַאֲהַדְרוּ בְּי.) [אָמַר: הַדְרוּ בְּי]. אָמְרוּ לֵיהּ: אִם כֵּן, אַחוּכֵי קָא מְחַיַּכְתְּ בַּן! נְקַבּוּהוּ בַּעֲקֵבָיו וּתְלָאוּהוּ בְּזַנְבֵי סוּסֵיהֶם, וְהָיוּ מְגָרְרִין אוֹתוֹ עַל הַקּוֹצִים וְעַל הַבַּרְקָנִים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁבָּנָא בַּעַל הֲנָאָה הָיָה, כְּתִיב הָכָא: (ישעיהו כ״ב:ט״ו) "לֵךְ בֹּא אֶל הַסֹּכֵן". וּכְתִיב הָתָם: (מלכים א א׳:ד׳) "וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת".

מא "כִּי הַשָּׁתוֹת יֵהָרֵסוּן, צַדִּיק מַה פָּעָל", (תהילים י״א:ג׳) רַב יְהוּדָה וְרַב עֵינָא, חַד אָמַר: אִלּוּ חִזְקִיָּה וְסִיעָתוֹ נֶהֱרְסִין, "צַדִּיק מַה פָּעָל". וְחַד אָמַר: אִלּוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יֵהָרֵס, "צַדִּיק מַה פָּעָל". וְעוּלָּא אָמַר: אִלּוּ מַחְשְׁבוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע אֵינָם נֶהֱרָסוֹת, "צַדִּיק מַה פָּעָל". בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר: אִלּוּ מַחְשְׁבוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, הֵינוּ דִּכְתִיב: "כִּי הַשָּׁתוֹת יֵהָרֵסוּן". (כְּמַשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשֶׂת דָּוִד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל לִבּוֹ".) וּלְמַאן דְּאָמַר: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נַמִּי, דִּתְנַן: אֶבֶן הָיְתָה שָׁם מִימוֹת נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, וּשְׁתִיָּה' הָיְתָה נִקְרֵאת. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: חִזְקִיָּה וְסִיעָתוֹ, הֵיכָא אַשְׁכְּחָן צַדִּיקֵי, דְּאִיקְרוּ 'שָׁתוֹת'? דִּכְתִיב: (שמואל א ב׳:ח׳) "כִּי לַה' מְצֻקֵי אֶרֶץ, וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל". וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: (ישעיהו כ״ח:כ״ט) "הִפְלִיא עֵצָה, הִגְדִּיל תּוּשִׁיָּה". אָמַר רַבִּי חֲנִינָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ: 'תּוּשִׁיָּה'? מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַתֶּשֶׁת כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם. דָּבָר אַחֵר: ,תּוּשִׁיָּה', שֶׁנִּתְּנָה בַּחֲשַׁאי מִפְּנֵי הַשָּׂטָן. דָּבָר אַחֵר: 'תּוּשִׁיָּה', דְּבָרִים שֶׁל תֹּהוּ, שֶׁהָעוֹלָם מַשְׁתֹּת עֲלֵיהֶם.

מב אָמַר עוּלָּא: מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת, אֲפִלּוּ לְדִבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה׳:י״ב) "מֵפֵר מַחְשְׁבוֹת עָרוּמִים, וְלֹא תַעֲשֶׂינָה יְדֵיהֶם תּוּשִׁיָּה". אָמַר רַבָּה: אִם עֲסוּקִים לִשְׁמָהּ, אֵינָהּ מוֹעֶלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ט:כ״א) "רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ, וַעֲצַת ה' הִיא תָקוּם", עֵצָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דְּבַר ה', הִיא תָקוּם לְעוֹלָם.

מג "לֹא יוּמְתוּ אֲבוֹת עַל בָּנִים", (דברים כ״ד:ט״ז) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אִם לְלַמֵּד שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אֲבוֹת בַּעֲוֹן בָּנִים, וּבָנִים בַּעֲוֹן אֲבוֹת, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: (שם) "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ", אֶלָּא, "לֹא יוּמְתוּ אֲבוֹת עַל בָּנִים", בְּעֵדוּת בָּנִים, "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת", בְּעֵדוּת אָבוֹת. וּבָנִים בַּעֲוֹן אֲבוֹת לֹא? וְהָכְתִיב: (שמות ל״ד:ז׳) "פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים". הָתָם, כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם, כִּדְתַנְיָא: (ויקרא כ״ו:ל״ט) "וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ", כְּשֶׁאוֹחֲזִין

מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. אַתָּה אוֹמֵר: כְּשֶׁאוֹחֲזִין, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּשֶׁאֵין אוֹחֲזִין? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ", הֲרֵי כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (וּכְשֶׁאֵין אוֹחֲזִין) [וְ]לֹא? וְהָכְתִיב: (ויקרא כ"ו:ל"ז) "וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו", אִישׁ בַּעֲוֹן אָחִיו, מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּם עֲרֵבִים זֶה לָזֶה. הָתָם, שֶׁהָיָה בְּיָדָם לִמְחוֹת וְלֹא מִחוּ.

מד מְאַיְמִין עַל הָעֵדִים. הֵיכִי אַמְרִינַן לְהוּ? אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי אַמְרִינַן לְהוּ: (משלי כ"ה:י"ד) "נְשִׁיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אַיִן, אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר". אָמַר לֵיהּ רָבָא: יָכְלֵי לְמֵימַר: שֵׁב שְׁנֵי הָוֶה כַּפְּנָאוַאבָּבָא דְּאוּמְנָא לָא חָלִיף. אֶלָּא אָמַר רָבָא: אַמְרִינַן לְהוּ: (משלי כ"ה:י"ח) "מֵפִיץ וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן, אִישׁ עָנֶה בְרֵעֵהוּ עֵד שָׁקֶר". אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי: יָכְלֵי לְמֵימַר: שֵׁב שְׁנֵי הָוֶה מוֹתָנָאוְאִינַשׁ בְּלָא שְׁנֵי לָא שָׁכִיב. אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, אָמַר לִי נָתָן בַּר מַר זוּטְרָא: אַמְרֵי לְהוּ: סַהֲדֵי שַׁקְרֵי, אַאוּגְרֵיהוּ זִילֵי, דִּכְתִיב: (מלכים א כ"א:י') "וְהוֹשִׁיבוּ שְׁנַיִם אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל נֶגְדּוֹ, וִיעִד�ֻהוּ לֵאמֹר: בֵּרַכְתָּ אֱלֹהִים וָמֶלֶךְ".

מה אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין טוֹעֲנִין לְמֵסִית? מִנָּחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְלָאִי: הַרְבֵּה טְעָנוֹת הָיָה לוֹ לַנָּחָשׁ לִטְעֹן וְלֹא טָעַן, וּמִפְּנֵי מַה לֹּא טָעַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? לְפִי שֶׁלֹּא טָעַן הוּא. מַאי הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר? דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד, דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין? דִּבְרֵי הָרַב שׁוֹמְעִין! אָמַר חִזְקִיָּה: מִנַּיִן שֶׁכָּל הַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ג':ג') "כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ, וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ". רַב מַשְׁרְשִׁיָא אָמַר, מֵהָכָא: (שמות כ"ה:י') "אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ". רַב אַשִׁי אָמַר: (שם כו) "עַשְׂתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת".

הֲרֵי שֶׁהָיָה מִצְטַעֵר עַל מָעוֹת (מַעֲשֵׂר שֵׁנִי) שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו, וּבָא בַּעַל הַחֲלוֹם וְאָמַר לוֹ: כָּךְ וְכָךְ הֵם, בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי הֵן, שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן, זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ: דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין.

תַּנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּךְ הָיָה מִנְהָגָן שֶׁל נְקֵיֵּי הַדַּעַתבִּירוּשָׁלַיִם; מַכְנִיסִין לְבַעֲלֵי דִינִין וְשׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶם, וּמַכְנִיסִין הָעֵדִים וְשׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶם, וּמוֹצִיאִין אוֹתָם לַחוּץ, וְנוֹשְׁאִים וְנוֹתְנִים בַּדָּבָר.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים הָוָה מִשְׁתַּקֵּיד עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא לְמִסְמְכֵיהּ, וְלָא קָמִסְתַּיְעָא מִלְּתָא. יוֹמָא חַד הָוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לְהוּ: מִי אִיכָּא דְּיָדַע הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, אוֹ לָא? אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים: דֵּין יָדַע. אָמַר לֵיהּ: לֵימָא אִיזִי. אָמַר לֵיהּ: לִיסְמְכֵיהּ מַר בְּרֵישָׁא. סַמְכֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, אֲמֹר לִי כֵּיצַד שָׁמַעְתָּ? אָמַר לֵיהּ: כָּךְ שָׁמַעְתִּי, שָׁמוּדָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לְרַבִּי נָתָן. אָמַר: לָזֶה הֲצַרְכְתִּי? הַשְׁתָּא, וּמָה עִקָּר

רְאִיָּה בַּהֲדֵי הֲדֵדֵי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: לָא בָּעֵינָן, הַגָּדָה מְבָעְיָא? אָמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וְעָלִיתָ לֹא תֵרֵד. אָמַר רַבִּי זֵירָא: שְׁמַע מִינָּהּ: גַּבְרָא רַבָּה, כֵּיוָן (דסמיך) [דְּאִסְתַּמִּיךְ] סָמִיךְ. תָּנוּ רַבָּנָן: מְנַיִן לְכְשֶׁיֵּצֵא, שֶׁלֹּא יֹאמַר: אֲנִי מְזַכֶּה וַחֲבֵרַי מְחַיְּבִין, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁחֲבֵרַי רַבּוּ עָלַי, תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י״ט:ט״ז) "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ". וְאוֹמֵר: (משלי י״א:י״ג) "הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד".

מו הַהוּא תַּלְמִידָא, (דאפיק) [דְּנָפִיק עֲלֵיהּ קָלָא, דְּגַלִּי] מִלְּתָא דְּאִיתְמַר בֵּי מִדְרָשָׁא (דרבי אמי) בְּתַר עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין, וְאַפְּקֵיהּ רַבִּי אַמִּי מִבֵּי מִדְרָשָׁא, (וְאַכְרִיז עֲלֵיהּ) [אָמַר]: דַּיִּן, גַּלֵּי רָזַיָּא הוּא.

שָׁלְחוּ לֵיהּ לְמַר עוּקְבָא: לִדְזִיו לֵיהּ כְּבַר בִּתְיָה, שְׁלַם, עוּקְבָן הַבַּבְלִי קָבֵל קֻדְמָנָא: יִרְמְיָה אָחִי הֶעֱבִיר עָלַי אֶת הַדֶּרֶךְ, וְאָמְרוּ לוֹ: הַשְׁאִירוּהוּ וְיִרְאוּ פָּנֵינוּ בְּטְבֶרְיָא. [הָא גּוּפֵיהּ קַשְׁיָא, אָמַרְתְּ: אָמְרוּ לוֹ, אַלְמָא: דַּיְּינוּהוּ אַתּוּן. הַשְׁאִירוּהוּ וְיִרְאֶה פָּנֵינוּ בְּטְבֶרְיָה, אַלְמָא: שַׁדְּרוּהוּ הָכָא! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: אָמְרוּ לֵיהּ: דַּיְּינוּהוּ אַתּוּן, אִי צַיְּית, צַיְּית, וְאִי לָא, הַשְׁאִירוּהוּ וְיִרְאֶה פָּנֵינוּ בְּטְבֶרְיָא].

פרק ד

סנהדרין פרק ד - [מִשְׁנָה. אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת, בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ד:כ״ב) "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם". גְּמָרָא. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, מִי בָּעֵינַן דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה? וּרְמִינְהוּ וְכוּ', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: דִּבֵּר תּוֹרָה, אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת, בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם", וּמַה טַּעַם אָמְרוּ: דִּינֵי מָמוֹנוֹת לֹא בָּעֵינַן דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין. [אֶלָּא מֵעַתָּה, טָעוּ לֹא יְשַׁלְּמוּ?! כָּל שֶׁכֵּן שֶׁתִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין. רָבָא אָמַר: מַתְנִיתִין דְּהָכָא, בְּדִינֵי קְנָסוֹת, וְאִידָךְ, בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת]. רַב פָּפָּא אָמַר: אִידִי וְאִידִי בְּהוֹדָאָה וְהַלְוָאָה, כָּאן, בְּדִין מְרֻמֶּה, כָּאן, בְּדִין שֶׁאֵינוֹ מְרֻמֶּה, כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּרֵישׁ לָקִישׁ רָמִי, כְּתִיב: (ויקרא י״ט:ט״ו) "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ", וּכְתִיב: (דברים ט״ז:כ') "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף", הָא כֵּיצַד? כָּאן, בְּדִין מְרֻמֶּה, כָּאן, בְּדִין שֶׁאֵין מְרֻמֶּה. רַב אַשִׁי אָמַר: מַתְנִיתִין, כִּדְשַׁנְינָן, קְרָאֵי, אֶחָד לְדִין, וְאֶחָד לְפִשְׁרָהכִּדְתַנְיָא: "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף", אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לְפִשְׁרָה; כֵּיצַד? שְׁתֵּי סְפִינוֹת עוֹבְרוֹת בַּנָּהָר וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה, אִם עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיהֶן, שְׁתֵּיהֶן טוֹבְעוֹת, בָּזֶה אַחַר זֶה, שְׁתֵּיהֶן עוֹבְרוֹת. וְכֵן שְׁנֵי גְּמַלִּים שֶׁהָיוּ עוֹלִין בְּמַעֲלוֹת בֵּית חוֹרוֹן וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה, אִם עָלוּ שְׁנֵיהֶם, שְׁנֵיהֶם נוֹפְלִים, בָּזֶה אַחַר זֶה, שְׁנֵיהֶם עוֹלִים, הָא כֵּיצַד? טְעוּנָה וְשֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה, תְּדֻחֶה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה מִפְּנֵי טְעוּנָה. קְרוֹבָה וְשֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה, תְּדֻחֶה קְרוֹבָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן קְרוֹבוֹת, שְׁתֵּיהֶן רְחוֹקוֹת, הַטֵּל פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן, וּמַעֲלוֹת שָׂכָר זוֹ לָזוֹ.

מז תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים יז) "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף", הַלֵּךְ אַחַר בֵּית־דִּין יָפֶה; אַחַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְלֵד, אַחַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לִבְרוֹר־חַיִל. תָּנָא: קוֹל רֵיחַיִם בְּבוּרְנִי, שְׁבוּעַ הַבֵּן, שְׁבוּעַ הַבֵּן (שם). אוֹר הַנֵּר בִּבְרוֹר־חַיִל, מְשֻׁתֶּה שָׁם, מְשֻׁתֶּה שָׁם. תָּנוּ רַבָּנָן: "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף", הַלֵּךְ אַחַר חֲכָמִים לִישִׁיבָה, אַחַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְלֵד, אַחַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לִבְרוֹר־חַיִל, אַחַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לִפְקִיעִין, אַחַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְיַבְנֶה, אַחַר רַבִּי עֲקִיבָא לִבְנֵי־בְרַק, אַחַר רַבִּי מַתְיָא לְרוֹמִי, אַחַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן לְסִיכְנִי, אַחַר רַבִּי יוֹסֵי לְצִפּוֹרִי, אַחַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה לִנְצִיבִין, אַחַר [רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אָחִי] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לַגּוֹלָה, אַחַר רַבִּי לְבֵית שְׁעָרִים, אַחַר חֲכָמִים לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית.

[במשנה איתא שִׁדֵּינִי מָמוֹנוֹת, מַחֲזִירִין בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּרְמִינְהוּ: דָּן אֶת הַדִּין, וְזָכָה אֶת הַחַיָּב, וְחִיֵּב אֶת הַזַּכַּאי וְכוּ'], מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְיִשַּׁלֵּם מִבֵּיתוֹ. אָמַר רַב יוֹסֵף: לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּמוּמְחֶה וְכוּ'. [רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: כָּאן, שֶׁטָּעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה, כָּאן, שֶׁטָּעָה בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת וְכוּ']. אִיתְּמַר: רַב הַמְנוּנָא לְרַב שֵׁשֶׁת: מַעֲשֶׂה בְּפָרָה שֶׁל בֵּית מְנַחֵם, שֶׁנִּטְלָה הָאֵם שֶׁלָּהּ, וְהֶאֱכִילָהּ רַבִּי טַרְפוֹן לַכְּלָבִים, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּיַבְנֶה, וְהִתִּירוּהָ, שֶׁאָמַר תּוֹדוֹס הָרוֹפֵא: אֵין פָּרָה וַחֲזִירָה יוֹצְאָה מֵאֶלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, אֶלָּא אִם כֵּן חוֹתְכִין הָאֵם שֶׁלָּהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּלֵד. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: הָלְכָה חָמוּרָה טַרְפוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: פִּטּוּר אַתָּה, שֶׁכָּל הַמּוּמְחֶה לָרַבִּים, פִּטּוּר מִלְּשַׁלֵּם. [וְאִם אִיתָא, לֵימָא לֵיהּ: טוֹעֶה בִּדְבַר מִשְׁנָה אַתָּה, וְטוֹעֶה בִּדְבַר מִשְׁנָה, חוֹזֵר חדא ועוד קאמר חדא דטועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר ועוד אי נמי משיקול הדעת טעית מומחה לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם].

פְּסָקָא. דִּינֵי נְפָשׁוֹת [מַחֲזִירִין לִזְכוּת, וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוֹבָה]. תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּית־דִּין חַיָּב, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, [מִנַּיִן] שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שמות כג) "וְנָקִי אַל תַּהֲרֹג". וּמִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּית־דִּין זַכַּאי, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג". אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: וְחִילּוּפָא, לְמֵסִית, דִּכְתִיב: (דברים י״ג:ט׳) "לֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו". רַב כַּהֲנָא מַתְנִי: (שם) מ"כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ".

וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוֹבָה. (וכו'.) [אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְהוּא שֶׁטָּעָה בְּדָבָר שֶׁאֵין הַצְּדוּקִין מוֹדִין בּוֹ, אֲבָל טָעָה בְּדָבָר שֶׁהַצְּדוּקִין מוֹדִין בּוֹ, זִיל קְרִי בֵּי רַב הוּא]. בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא מֵרַבִּי יוֹחָנָן: טָעָה בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: אַדְמוֹקְדָךְ יָקִיד, זִיל קוֹץ קָרֵךְ וְצָלִי.

מח "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים, שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי" וְגוֹ'. (תהילים ס"ב:י"ב) מִקְרָא אֶחָד יוֹצֵא לְכַמָּה טְעָמִים, וְאֵין טַעַם אֶחָד יוֹצֵא (משתי) [מִכַּמָּה] מִקְרָאוֹת. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: (ירמיהו כ"ג:כ"ט) "וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע", מַה פַּטִּישׁ זֶה מִתְחַלֵּק לְכַמָּה נִיצוֹצוֹת, אַף מִקְרָא אֶחָד יוֹצֵא לְכַמָּה טְעָמִים.

מט קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם" וְגוֹ', אִם הָעָם חָטְאוּ, רָאשֵׁי הָעָם מֶה חָטְאוּ? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: חֵלֶק עֲלֵיהֶם בָּתֵּי־דִינִין, מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם שֶׁאֵין דָּנִין שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד, וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּשְׁתֵּי מִיתוֹת, אֲבָל בְּמִיתָה אַחַת, דָּנִין. אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּשׁוּב חָרוֹן אַף מִיִּשְׂרָאֵל.

דִּינֵי מָמוֹנוֹת, גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם [בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה, דִּינֵי נְפָשׁוֹת, גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם לִזְכוּת, וּבַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו לְחוֹבָה]. מְנָא הַנֵי מִילֵי? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: דְּאָמַר קְרָא: (ישעיהו א':כ"א) "מְלֵאתִי מִשְׁפָּט, צֶדֶק יָלִין בָּהּ, וְעַתָּה מְרַצְּחִים". וְרָבָא אָמַר מֵהָכָא: (שם) "אַשְּׁרוּ חָמוֹץ", אַשְּׁרֵי דַּיָּן שֶׁמְּחַמֵּץ אֶת דִּינוֹ. וְאִידָךְ? אַשְּׁרֵי חָמוֹץ וְלֹא חוֹמֶץ.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, [אָמַר רַבִּי יִצְחָק]: כָּל תַּעֲנִית שֶׁמְּלִינִין בָּהּ צָדָקָה, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו א':כ"א) "צֶדֶק יָלִין בָּהּ, וְעַתָּה מְרַצְּחִים". וְהַנֵי מִילֵי בְּרִיפְתָּא וּבְתַמְרֵי, אֲבָל זוּזֵי וְחִיטֵּי וְשַׂעֲרֵי, לֵית לָן בָּהּ.

אָמַר רַבָּה בַּרְיהּ דְּרָבָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי הִלֵּל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי וָלֶס: מִימוֹת מֹשֶׁה וְעַד רַבִּי, לֹא מָצִינוּ תּוֹרָה וּגְדֻלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד. וְלָא? וְהָא הֲוָה יְהוֹשָׁעַ? הֲוָה אֶלְעָזָר. וְהָא הֲוָה פִּינְחָס? הֲוּו זְקֵנִים. וְהָא הֲוָה שְׁמוּאֵל? הֲוָה שְׁמוּאֵל. וְהָא נָח נַפְשֵׁיהּ? כּוּלְהוּ שְׁנֵיהּ, קַאֲמְרִינָן. וְהָא הֲוָה דָּוִד? הֲוָה עִירָא הַיָּאִירִי, וְהָא נָח נַפְשֵׁיהּ? כּוּלְהוּ שְׁנֵיהּ, קַאֲמְרִינָן. וְהָא הֲוָה שְׁלֹמֹה? הֲוָה שִׁמְעִי בֶּן גֵּרָא, וְהָא קָטְלֵיהּ? כּוּלְהוּ שְׁנֵיהּ, קַאֲמְרִינָן. וְהָא הֲוָה חִזְקִיָּה? הֲוָה שֶׁבְנָא, וְהָא אִיקְטִיל? כּוּלְהוּ שְׁנֵיהּ, קַאֲמְרִינָן. וְהָא הֲוָה עֶזְרָא? הֲוָה נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: אַף אֲנִי אוֹמֵר: מִימוֹת רַבִּי עַד רַב אַשִׁי, לָא מָצִינוּ תּוֹרָה וּגְדֻלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד. וְלָא? וְהָא הֲוָה הוּנָא בַּר נָתָן? [הוּנָא בַּר נָתָן], מֵיכַף הֲוָה כַּייְיף לֵיהּ לְרַב אַשִׁי.

[פִּסְקָא]. דִּינֵי נְפָשׁוֹת מַתְחִילִין מִן הַצַּד. מְנָא הַנֵי מִילֵי? אָמַר רַב אַחָא בַּר פָּפָּא, אָמַר קְרָא: (שמות כג) "לֹא תַעֲנֶה עַל רִב", לֹא תַּעֲנֶה עַל רַב. רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵהָכָא: (שמואל א כ"ה:י"ג) "וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲנָשָׁיו: חִגְרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ, וַיַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ, וַיַּחְגֹּר גַּם דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ".

[פִּסְקָא]. וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת. מַאי טַעְמָא? דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: כְּשֵׁם שֶׁבֵּית־דִּין מְנַקִּין בְּצֶדֶק, כָּךְ מְנַקִּין מִכָּל מוּם. אָמַר אַמֵּימַר: מַאי קְרָאָה? (ש"ה ד) "כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ". וְדִילְמָא, מוּם מַמָּשׁ? אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אָמַר קְרָא: (במדבר י"א:ט"ז)

"וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ", "עִמָּךְ", בְּדוֹמִין לָךְ. וְדִילְמָא, הָתָם מִשּׁוּם שְׁכִינָה? אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אָמַר קְרָא: (שמות י״ח:כ״ב) "וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ", "אִתְּךָ", בְּדוֹמִין לָךְ לִיהֱוֵי.

נא "שָׁרְרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג" וְגוֹ'. (ש"ה ז) "שָׁרְרֵךְ", זוֹ סַנְהֶדְרִין. לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "שָׁרְרֵךְ"? שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּטַבּוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם. "אַגַּן", שֶׁהִיא מְגִינָה עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. "הַסַּהַר", שֶׁהִיא דּוֹמָה לְסַהַר. "אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג", שֶׁאִם הֶצְרַךְ אֶחָד מֵהֶם לָצֵאת, רוֹאִים אִם יֵשׁ עֶשְׂרִים וּשְׁלִשָּׁה, כְּנֶגֶד סַנְהֶדְרִין קְטַנָּה, יוֹצֵא, וְאִם לָאו, אֵינוֹ יוֹצֵא. (שה"ש ז) "בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים", מָה עֲרֵמַת חִטִּים, הַכֹּל נֶהֱנִין מִמֶּנָּה, אַף סַנְהֶדְרִין, הַכֹּל נֶהֱנִין מִטַּעֲמֵיהֶן. (שם) "סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים", שֶׁאֲפִלּוּ בְּסוּגָה שֶׁל שׁוֹשַׁנִּים, לֹא יִפְרְצוּ בָּהֶן פִּרְצוֹת, וְהֵינוּ דְּאָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַב כַּהֲנָא: אַמְרִיתוּ, נִדָּה שָׂרִי לְיִחוּדֵי גַּבְרָא, אֶפְשָׁר, אֵשׁ בְּנִעֳרֶת וְאֵינָהּ מְהַבְהֶבֶת? אָמַר לֵיהּ: הַתּוֹרָה הֵעִידָה עָלֵינוּ: "סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים", שֶׁאֲפִלּוּ בְּסוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים, לֹא יִפְרְצוּ בָּהֶן פִּרְצוֹת. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר מֵהָכָא: (שם ו) "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ", אֲפִלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּךְ, מְלֵאִים מִצְוֹות כְּרִמּוֹן. רַבִּי זֵירָא אָמַר מֵהָכָא: (בראשית כ״ז:כ״ז) "וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו", אַל תִּקְרֵי "בְּגָדָיו", אֶלָּא "בּוֹגְדָיו", (דַּאֲפִלּוּ בּוֹגְדִים שֶׁבָּהֶם יֵשׁ בָּהֶם רֵיחַ.) הַנְהוּ בְּרִיוֹנֵי, דַּהֲווֹן בְּשַׁבְּבוּתֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, דַּהֲוָה מְקָרֵב לְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּנִיהַדְּרוּ (בִּתְשׁוּבָה) [וְלְהוּ בִּתְיוּבְתָא], וַהֲווֹ קַפְדֵי רַבָּנָן. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, אָמְרוּ: עַד הַאִידָּנָא הֲוָה (קטינא) [חֲרִיכָא קְטִין] חָרִיךְ שְׁקֵי, דַּהֲוָה בָּעֵי עֲלַן רַחֲמֵי, הַשְׁתָּא מַאן בָּעֵי עֲלַן רַחֲמֵי? הִרְהֲרוּ בְּלִבַּיְיהוּ, וְעָבְדוּ תְּשׁוּבָה.

נב מִשְׁנָה. כֵּיצַד מְאַיְּמִין אֶת הָעֵדִים? עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת, הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָם וּמְאַיְּמִין עֲלֵיהֶם: שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ מֵאֹמֶד, וּמִשְּׁמוּעָה, עֵד מִפִּי עֵד, וּמִפִּי אָדָם נֶאֱמָן, שֶׁמָּא אִי אַתֶּם יוֹדְעִים, שֶׁסּוֹפֵנוּ לִבְדֹּק אֶתְכֶם בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, הֱווּ יוֹדְעִין, שֶׁלֹּא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת דִּינֵי נְפָשׁוֹת. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אָדָם נוֹתֵן מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לוֹ. דִּינֵי נְפָשׁוֹת, דָּמוֹ וְדַם זַרְעוֹתָיו תְּלוּיִין בּוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּקַיִן שֶׁהָרַג אֶת אָחִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ד׳:י׳) "קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים", אֵינוֹ אוֹמֵר, "דַּם אָחִיךָ", אֶלָּא, "דְּמֵי אָחִיךָ", דָּמוֹ וְדַם זַרְעוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: "דְּמֵי אָחִיךָ", שֶׁהָיָה דָּמוֹ מֻשְׁלָךְ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים. לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא. וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא. וּמִפְּנֵי [שְׁלוֹם] הַבְּרִיּוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: אַבָּא גָּדוֹל מֵאָבִיךָ, וְשֶׁלֹּא יְהוּ הַמִּינִים אוֹמְרִים: הַרְבֵּה רָשֻׁיּוֹת בַּשָּׁמַיִם, וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד, כֻּלָּן דּוֹמִין זֶה לָזֶה, וּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, טָבַע כָּל אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ, לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּב לוֹמַר: בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם.

וְשָׁמָּא תֹּאמְרוּ: מַה לָּנוּ וְלַצָּרָה [הַזֹּאת]? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (ויקרא ה':א') "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע, אִם לוֹא יַגִּיד" וְגוֹ'. וְשָׁמָּא תֹּאמְרוּ: מַה לָּנוּ לָחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (משלי י"א:י') "וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה". גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד מֵאֶמֶת? אוֹמֵר לָהֶם: שָׁמָּא כָּךְ רְאִיתֶם, שֶׁרֹץ אַחַר חֲבֵרוֹ לְחָרְבָּה, וְרָצְתֶם אַחֲרָיו, וּמְצָאתֶם סַיִף בְּיָדוֹ, וְדָמוֹ מְטַפְטֵף, וְהָרוֹג מְפַרְפֵּר, אִם כָּךְ רְאִיתֶם, לֹא רְאִיתֶם כְּלוּם.

נג תַּנְיָא, אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: אֶרְאֶה בַּנֶּחָמָה, אִם לֹא רָאִיתִי אֶחָד, שֶׁרֹץ אַחַר חֲבֵרוֹ לְחָרְבָּה, וְרָצְתִּי אַחֲרָיו, וְרָאִיתִי סַיִף בְּיָדוֹ, וְדָמוֹ מְטַפְטֵף, וְהָרוֹג מְפַרְפֵּר, וְאָמַרְתִּי לוֹ: רָשָׁע, מִי הָרַג לָזֶה, אוֹ אֲנִי אוֹ אַתָּה? אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁאֵין דָּמְךָ מָסוּר בְּיָדִי, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: (דברים י"ז:ו') "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יוּמַת הַמֵּת", הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, יִפְרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁהָרַג אֶת חֲבֵרוֹ. אָמְרוּ: לֹא זָזוּ מִשָּׁם, עַד שֶׁבָּא נָחָשׁ וְהִכִּישׁוֹ וּמֵת. וְהַאי, בַּר נָחָשׁ הוּא? וְהָאָמַר רַב יוֹסֵף, וְכֵן תָּנֵי דְּבֵי חִזְקִיָּה: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִין, אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. לֹא בָּטְלוּ? וְהָא בָּטְלוּ?! אֶלָּא, דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב סְקִילָה, אוֹ נוֹפֵל מִן הַגָּג, אוֹ חַיָּה דּוֹרְסַתּוּ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵפָה, אוֹ נוֹפֵל בְּדָלֶקֶת, אוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב הֶרְיָגָה, אוֹ נִמְסָר לַמַּלְכוּת, אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב חֶנֶק, אוֹ טוֹבֵעַ בַּנָּהָר אוֹ מֵת בְּסִרוֹנְכִי. אָמְרֵי: הַהוּא, חֵטְא אַחֲרִיתִי הֲוָה בֵּיהּ, דְּאָמַר מַר: מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִיתוֹת בֵּית־דִּין, נִדּוֹן בַּחֲמוּרָה.

נד [פִּסְקָא. הֲווּ יוֹדְעִין וְכוּ']. אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה קַיִן בְּהֶבֶל אֶחָיו חֲבוּרוֹת חֲבוּרוֹת, פְּצִיעוֹת פְּצִיעוֹת, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן נְשָׁמָה יוֹצֵאת, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְצַוָּארוֹ. וְאָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: מִיּוֹם שֶׁפָּתְחָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וְקִבְּלַתּוּ לְדָמוֹ שֶׁל הֶבֶל, שׁוּב לֹא פָּתְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ"ד:ט"ז) "מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ, צְבִי לַצַּדִּיק", "מִכְּנַף הָאָרֶץ", וְלֹא מִפִּי הָאָרֶץ. אִיתְיבֵיהּ חִזְקִיָּה אָחִיו: (במדבר ט"ז:ל"ב) "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ". אָמַר לֵיהּ: לְרָעָה פָּתְחָה, לְטוֹבָה לֹא פָּתְחָה. וְאָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: גָּלוּת מְכַפֶּרֶת עָוֹן מֻחֲצָה, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב: (בראשית ד':י"ד) "וְהָיִיתִי נָע וָנָד", וְלִבְסוֹף כְּתִיב: (שם) "וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד".

נה אָמַר רַב יְהוּדָה: גָּלוּת מְכַפֶּרֶת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל"ח:ב') "כֹּה אָמַר ה': הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בַּחֶרֶב, בָּרָעָב וּבַדָּבֶר. וְהַיֹּצֵא [וְנִפַּל] אֶל הַכַּשְׂדִּים (וְחָיָה) [הַצָּרִים עֲלֵיכֶם, יִחְיֶה], וְהָיְתָה לוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל" ("וְחָי".) רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: גָּלוּת מְכַפֶּרֶת עַל הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כב) "כֹּה אָמַר ה': כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה; עֲרִירִי, גֶּבֶר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו, כִּי לֹא יִצְלַח מִזַּרְעוֹ אִישׁ יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דָּוִד וּמֹשֵׁל עוֹד בִּיהוּדָה", וּבָתַר דְּגָלָה כְּתִיב: (ד"ה א ג) "וּבְנֵי יְכָנְיָה אַסִּר, (בנו) שְׁאַלְתִּיאֵל בְּנוֹ", 'אַסִּר', שֶׁעִבְּרָתוּ אִמּוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים. 'שְׁאַלְתִּיאֵל',

שֶׁשְּׁתָלוֹ אֵל שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַנִּשְׁתָּלִין, גְּמִירִי, אֵין הָאִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת מֵעֲמָד, וְהֵיא נִתְעַבְּרָה מֵעֲמָד. דָּבָר אַחֵר: 'שְׁאַלְתִּיאֵל', שֶׁנִּשְׁאַל עַל אָלָתוֹ אֵל. (שם) 'זְרֻבָּבֶל', שֶׁנִּזְרַע בְּבָבֶל. וּמַה שְׁמוֹ? "נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה" שְׁמוֹ.

נו יְהוּדָה וְחִזְקִיָּה, בְּנֵי רַבִּי חִיָּא, הֲווּ יַתְבֵי בִּסְעוּדְתָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי, וְלָא הֲווּ קָאַמְרֵי וְלָא מִידֵי. אֲמַרִי לְהוּ: אַגְבְּרוּ חַמְרָא אַדַּרְדְּקֵי, כִּי הֵיכִי דְּלֵימְרוּ מִלְּתָא. כֵּיוָן דְּאִיבְּסוּם, פָּתְחוּ וְאָמְרוּ: אֵין בֶּן דָּוִד בָּא, עַד שֶׁיִּכְלוּ שְׁנֵי בָּתֵּי אָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, אֵלּוּ הֵן: רֹאשׁ גּוֹלָה שֶׁבְּבָבֶל, וְנָשִׂיא שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ח':י"ד) "וְהָיָה לְמִקְדָּשׁ וּלְאֶבֶן נֶגֶף וּלְצוּר מִכְשׁוֹל, לִשְׁנֵי בָתֵּי יִשְׂרָאֵל". אָמַר לָהֶם: בָּנַי, קוֹצִים אַתֶּם מַטִּילִים לִי בְּעֵינַי? אָמַר לוֹ רַבִּי חִיָּא: רַבִּי, אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ, 'יַיִן' נִתַּן בְּשִׁבְעִים אוֹתִיּוֹת, וְ'סוֹד' נִתַּן בְּשִׁבְעִים אוֹתִיּוֹת, נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד.

אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא, וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַב חִסְדָּא: דָּרַשׁ מָרִי בַּר מַר: מַאי דִּכְתִיב: (דניאל ט':י"ד) "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה, וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ, כִּי צַדִּיק ה' אֱלֹהֵינוּ", מְשׁוּם דְּ"צַדִּיק ה'", "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה, וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ"? (אלא) [אין], צָדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְדִּים גָּלוּת צְדָקִיָּה וְעוֹד גָּלוּת יְכָנְיָה קַיְּמַת, דִּכְתִיב בְּגָלוּת יְכָנְיָה: (מלכים ב כ"ד:ט"ז) "וְהֶחָרֹשׁ וְהַמַּסְגֵּר; אֶלֶף", 'חָרָשׁ', כֵּיוָן שֶׁפּוֹתְחִין, הַכֹּל נַעֲשׂוּ כְּחֲרָשִׁין. 'מַסְגֵּר', כֵּיוָן שֶׁסּוֹגְרִין בַּהֲלָכָה, שׁוּב אֵין פּוֹתְחִין. וְכַמָּה הָיוּ? אֶלֶף. עוּלָּא אָמַר: שֶׁהִקְדִּים שִׁתֵּי שָׁנִים לִ'וְנוֹשַׁנְתֶּם'. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: שְׁמַע מִינָּהּ, 'מְהֵרָה' דְּמָרֵי עָלְמָא, תַּמְנֵי מְאָה וְחַמְשִׁין וְתַרְתֵּין הֲווּ.

נז תָּנוּ רַבָּנָן: אָדָם, יְחִידִי נִבְרָא, וּמִפְּנֵי מָה? שֶׁלֹּא יְהוּ מִינִין אוֹמְרִים: הַרְבֵּה רָשׁוּיוֹת בַּשָּׁמַיִם. דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי הַצַּדִּיקִים וּמִפְּנֵי הָרְשָׁעִים, שֶׁלֹּא יְהוּ צַדִּיקִים אוֹמְרִים: אָנוּ בְּנֵי צַדִּיק, וּרְשָׁעִים אוֹמְרִים: אָנוּ בְּנֵי רָשָׁע. דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת, שֶׁלֹּא יְהוּ מִשְׁפָּחוֹת מִתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ. וּמָה עַכְשָׁיו שֶׁנִּבְרָא יָחִיד, מִתְגָּרוֹת, אִם נִבְרְאוּ שְׁנַיִם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי הַגַּזְלָנִים וּמִפְּנֵי הַחַמְסָנִים, וּמָה עַכְשָׁיו שֶׁנִּבְרָא יְחִידִי, גּוֹזְלִין וְחוֹמְסִים, אִם נִבְרְאוּ שְׁנַיִם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

נח [פִּסְקָא. וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן:] וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד, וְכֻלָּן דּוֹמִין זֶה לָזֶה. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ, בָּרוּךְ הוּא, טוֹבֵעַ כָּל אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל"ח:י"ד) "תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם, וְיִתְיַצְּבוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ". וּמִפְּנֵי מָה אֵין פַּרְצוּפֵיהֶן דּוֹמִין זֶה לָזֶה? שֶׁלֹּא יִרְאֶה אָדָם דִּירָה נָאָה, וְאִשָּׁה נָאָה, וְיֹאמַר: שֶׁלִּי הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיִּמָּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם, וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר". תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר:

בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָדָם מִשְׁתַּנֶּה מֵחֲבֵרוֹ: בְּקוֹל, בְּמַרְאֶה, וּבְדַעַת. בְּקוֹל וּבְמַרְאֶה, מִשּׁוּם עֶרְוָה. וּבְדַעַת, מִפְּנֵי הַגַּזְלָנִים וְהַחַמְסָנִים.

נט תְּנוּ רַבָּנָן: אָדָם נִבְרָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּמִפְּנֵי מָה? שֶׁלֹּא יְהוּ מִינִין אוֹמְרִים: שֶׁתָּף הָיָה לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר: שֶׁאִם תְּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו, אוֹמְרִים לוֹ: יַתּוּשׁ קְדָמָךְ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַמִּצְוָה [מִיָּד]. דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַסְּעוּדָה מִיָּד. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁבָּנָה פַּלְטֵרִין וְשִׁכְלְלָן, וְהִתְקִין סְעוּדָה, וְאַחַר כָּךְ הִכְנִיס אוֹרְחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט׳:ב׳-ג׳) "חָכְמוֹת בָּנְתָה וְגוֹ', טָבְחָה טִבְחָהּ וְגוֹ', שָׁלְחָה נַעֲרֹתֶיהָ תִקְרָא" וְגוֹ'. "חָכְמוֹת בָּנְתָה", זוֹ מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבָּרָא אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּחָכְמָה. "חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה", אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. "טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ", אֵלּוּ יַמִּים וּנְהָרוֹת וְכָל צָרְכֵי עוֹלָם. ("אַף עָרְכָה שֻׁלְחָנָהּ", אֵלּוּ אִילָנוֹת וּדְשָׁאִים.) "שָׁלְחָה נַעֲרֹתֶיהָ תִקְרָא", זֶה אָדָם וְחַוָּה. "עַל גַּפֵּי מְרֹמֵי קָרֶת", רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה רָמִי, כְּתִיב: 'עַל גַּפֵּי', וּכְתִיב: 'עַל כִּסֵּא'. בְּתְחִלָּה 'עַל גַּפֵּי', וְלְבָסוֹף 'עַל כִּסֵּא'. (שם) "מִי פֶתִי יָסַר הֵנָּה, חֲסַר לֵב אָמְרָה לוֹ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִי פִּתְּאוֹ לְזֶה"? אִשָּׁה אָמְרָה לוֹ, דִּכְתִיב: (שם ו) "נֹאף אִשָּׁה חֲסַר לֵב". [תַּנְיָא], הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ הֻצְּבְּרָעָפָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קל"ט:ט"ז) "גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ", וּכְתִיב: (זכריה ד׳:י׳) "עֵינֵי ה' הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ".

אָמַר רַב אוֹשַׁעְיָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: אָדָם הָרִאשׁוֹן, (שם ע"ב) גּוּפוֹ מִבָּבֶל, וְרֹאשׁוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵבָרָיו מִשְּׁאָר אֲרָצוֹת, עִגְבוֹנָיו, אָמַר רַבִּי (יוחנן) [אַחָא]: מֵאַקְרָא דְּאַגְמָא. אָמַר רַבִּי (אחא) [יוֹחָנָן] בְּרַבִּי חֲנִינָא: שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת הָיוּ הַיּוֹם; שָׁעָה רִאשׁוֹנָה, הֻצְּבַּר עֲפָרוֹ, שְׁנִיָּה, נַעֲשָׂה גֹּלֶם, שְׁלִישִׁית, נִמְתְּחוּ אֵבָרָיו, רְבִיעִית, נִזְרְקָה בּוֹ נְשָׁמָה, חֲמִשִּׁית, עָמַד עַל רַגְלָיו, שִׁשִּׁית, קָרָא שֵׁמוֹת, שְׁבִיעִית, נִזְדַּוְּגָה לוֹ חַוָּה, שְׁמִינִית, עָלוּ לַמִּטָּה שְׁנַיִם וְיָרְדוּ אַרְבָּעָה, תְּשִׁיעִית, נִצְטַוָּה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִן הָאִילָן, עֲשִׂירִית, סָרַח, אַחַת עֶשְׂרֵה, נִדּוֹן, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, נִטְרַד וְהָלַךְ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״ט:י״ג) "וְאָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין". אָמַר רַבִּי בַּר חָמָא: אֵין חַיָּה רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּאָדָם, אֶלָּא אִם כֵּן נִדְמֶה לָהּ כִּבְהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ"

סא אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרוֹאוֹת אֶת הָאָדָם, בָּרָא כַּת אַחַת שֶׁל מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת, אָמַר לָהֶם: רְצוֹנְכֶם, (בראשית א׳:כ״ו) "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ"? אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה מַּעֲשָׂיו? אָמַר לָהֶם: כָּךְ וְכָךְ מַעֲשָׂיו. אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (תהילים ח׳:ה׳) "מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ, וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ". הוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ הַקָּטַנָּה בֵּינֵיהֶם, וּשְׂרָפָם. וְכֵן כַּת שְׁנִיָּה. כַּת שְׁלִישִׁית, אָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל

עוֹלָם, רְאשׁוֹנִים שֶׁאָמְרוּ לְפָנֶיךָ, מָה הוֹעִילוּ? כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁלְּךָ הוּא, כָּל מַה שֶּׁאַתָּה רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָמְךָ עֲשֵׂה. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ (לדור) [לְאַנְשֵׁי דּוֹר] הַמַּבּוּל, וְאַנְשֵׁי דּוֹר הַפְּלָגָה, שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם מְקַלְקְלִים אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא יָפֶה אָמְרוּ רִאשׁוֹנִים לְפָנֶיךָ? אָמַר לָהֶם: (ישעיהו מ"ו:ד') "וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא, וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל" [וְגוֹ'].

סב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָדָם הָרִאשׁוֹן, בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי סִפֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְלִי, מַה יִּקְרוּ רֵעֶיךָ, אֵל", וְהַיְנוּ דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית ה׳:א׳) "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם", מְלַמֵּד, שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דּוֹר דּוֹר וְדוֹרְשָׁיו, דּוֹר דּוֹר וַחֲכָמָיו. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, שָׂמַח בְּתוֹרָתוֹ, וְנִתְעַצֵּב בְּמִיתָתוֹ. אָמַר: "וְלִי מַה יִּקְרוּ רֵעֶיךָ, אֵל". וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִין הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ג׳:ט׳) "וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה" אֵן נָטָה לִבְּךָ? רַבִּי יִצְחָק אָמַר: מוֹשֵׁךְ בְּעָרְלָתוֹ הָיָה, כְּתִיב הָכָא: (הושע ו׳:ז׳) "וְהֵמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְרִית", וּכְתִיב הָתָם: (בראשית י״ז:י״ד) "אֶת בְּרִיתִי הֵפַר". רַב נַחְמָן אָמַר: כּוֹפֵר בָּעִקָּר הָיָה, כְּתִיב הָכָא: "עָבְרוּ בְרִית", וּכְתִיב הָתָם: "אֶת בְּרִיתִי הֵפַר", וְאוֹמֵר: (דברים כ״ט:כ״ד) "עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם".

סג תְּנַן הָתָם: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הֱוֵי שָׁקוּד לִלְמֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה שֶּׁתְּשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא אֶפִּיקוֹרוֹס גּוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים], אֲבָל אֶפִּיקוֹרוֹס יִשְׂרָאֵל, כְּלִשֶּׁכֵּן דְּפָקַר טְפֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מָקוֹם שֶׁפָּקְרוּ הַמִּינִין, תִּשּׁוּבָתָן בְּצִדָּן. (בראשית א׳:כ״ז) "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ", וְאוֹמֵר: (שם) "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ". (שם יא) "הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם", (בראשית י״א:ה׳) "וַיֵּרֶד ה' לִרְאֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל". (שם לה) "כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים", (ואומר) (שם) "לְאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי". (דברים ד׳:ז׳) "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו, כַּה' אֱלֹהֵינוּ בְכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו", (שמואל ב ז׳:כ״ג) "וּמִי כְעַמְּךָ כְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ, אֲשֶׁר הָלְכוּ (לו) אֱלֹהִים, לִפְדּוֹת לוֹ לְעָם". (דניאל ז׳:ט׳) "עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו, וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִב", הַנָךְ, לָמָּה לִי? כִּדְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה דָּבָר, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְלָךְ בְּפַמַלְיָאשֶׁל מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ד) "בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָמָא, וּמַאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא". הָתֵינַח כּוּלְהוּ, "עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו", מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶחָד לוֹ, וְאֶחָד לְדָוִד, דְּתַנְיָא: אֶחָד לוֹ, וְאֶחָד לְדָוִד, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: עֲקִיבָא, עַד מָתַי אַתָּה עוֹשֶׂה שְׁכִינָה חֹל? אֶלָּא, אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לִצְדָקָה. קִבֵּלָהּ מִינֵיהּ, אוֹ לָא קִבֵּלָהּ מִינֵיהּ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לִצְדָקָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר [לוֹ] רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: עֲקִיבָא, מָה לְךָ אֵצֶל הַגָּדָה? כַּלֵּךְ לְךָ אֵצֶל נְגָעִים וְאֹהָלוֹת, אֶחָד לְכִסֵּא וְאֶחָד לִשְׁרַפְרָף. כִּסֵּא, לֵישֵׁב עָלָיו, שְׁרַפְרָף, לְהַדּוֹם רַגְלָיו. אָמַר רַבִּי נַחְמָן: הַאי מַאן דְּיָדַע לְאַהֲדוּרֵי לְמִינֵי כְּרֵב אִידִית, לִיהֲדַר, וְאִי לָא, לָא

לִיהֲדַר. אָמַר הַהוּא מִינָא לְרַב אִידִית: כְּתִיב: (שמות כ״ד:א׳) "וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר: עֲלֵה אֶל ה'", "עֲלֵה אֵלַי" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר לֵיהּ: זֶהוּ מְטַטְרוֹן, שֶׁשְּׁמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ, דִּכְתִיב: (שם כג) "כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ", אִי הָכִי נִיפְלְחוּ לֵיהּ! כְּתִיב: (שם) "אַל תַּמֵּר בּוֹ", אַל תְּמִירֵנִי בּוֹ. אִם כֵּן, "לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם" לָמָּה לִי? אָמַר לוֹ: הֵימְנוּתָא (דידן) [בְּיָדָן], דַּאֲפִלּוּ בְּפַרְוָנְקָא נַמִּי לָא קַבִּילְנֵיהּ, דִּכְתִיב: (שמות ל״ג:ט״ו) "וַיֹּאמֶר אֵלָיו: אִם אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: כְּתִיב: (בראשית י״ט:כ״ד) "וַה' הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וְאֵשׁ, מֵאֵת ה'", 'מֵאִתּוֹ' מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר לֵיהּ הַהוּא כּוּתִּבְסּ: שַׁבָּקֵיהּ, אֲנָא מְהַדְּרָנָא לֵיהּ, דִּכְתִיב: (שם ד) "וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו: עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי, נְשֵׁי לֶמֶךְ", 'נָשַׁי' מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא, מִשְׁתָּעֵי קְרָא הָכִי, הָכִי נַמִּי, מִשְׁתָּעֵי קְרָא הָכִי. אָמַר לֵיהּ: מָנָא לָךְ הָא? מִפִּירְקֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר שְׁמִיעַ לִי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כִּי הֲוָה דָּרִישׁ רַבִּי מֵאִיר בְּפִירְקֵיהּ, הֲוָה דָּרִישׁ תִּילְתָּא שְׁמַעְתָּא, תִּילְתָּא אַגַּדְתָּא, תִּילְתָּא מַתְלֵי. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מְשָׁלֵי שׁוּעָלִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר, וְאָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה; (ירמיהו ל״א:כ״ט) "אָבוֹת אָכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהֶינָה". (ויקרא י״ט:ל״ו) "מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי צֶדֶק". (משלי י״א:ח׳) "צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו".

סד אָמַר לֵיהּ (קיסר) [כּוֹפֶר] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: אֱלֹהֵיכֶם, גַּנָּב הוּא, דִּכְתִיב: (בראשית ב׳:כ״א) "וַיַּפֶּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן". אָמְרָה לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ: שַׁבָּקֵיהּ, דַּאֲנָא מְהַדְּרָנָא לֵיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: תְּנוּ לִי דּוּכּוּס אֶחָד. אָמַר לָהּ: לָמָּה לִיךְ? [אָמְרָה לֵיהּ]: לִיסְטִין בָּא עָלֵינוּ הַלַּיְלָה, וְנָטְלוּ מִמֶּנּוּ קִיתוֹן שֶׁל כֶּסֶף, וְהִנִּיחַ לָנוּ קִיתוֹן שֶׁל זָהָב. אָמַר לָהּ: הַלְוֹאי שֶׁיָּבוֹא עָלֵינוּ בְּכָל יוֹם. וְלֹא יָפָה הָיָה לוֹ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנְּטָלוּ מִמֶּנּוּ צֵלָע אַחַת, וְנָתְנוּ לוֹ שִׁפְחָה לְשַׁמְּשׁוֹ? אָמַר לָהּ: הָכִי קָאָמִינָא, אֶלָּא לִישְׁקְלֵיהּ בְּהֲדָיָא. אָמְרָה לֵיהּ: אַיְתוּ לִי אוּמְצָא דְּבִשְׂרָא, אַיְתוּ לָהּ, אוּתְבָהּ תּוּתֵי, בַּחְשָׁא, אַפֵּיקְתָּהּ. אָמְרָה לֵיהּ: אֲכֹל מֵהַאי. אָמַר לָהּ: מְאִיסָא לִי. אָמְרָה לֵיהּ: וְאָדָם הָרִאשׁוֹן נַמִּי, אִי הֲוָה שְׁקִילָא בְּהֲדָיָא, הֲוָה מְאִיסָא לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ (קיסר) [כּוֹפֶר] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: יַדְעָנָא אֱלֹהֵיכוּ, מַאי קָא עָבִיד, (וְהֵיכָן יָתִיב). אִיתְנְגִיד וְאִיתְנַח. אָמַר לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר: בֵּן אֶחָד יֵשׁ לִי בִּכְרַכֵּי הַיָּם, וְיֵשׁ לִי גִּיעְגּוּעִין עָלָיו, בָּעֵינָא דְּמַחְוִית לֵיהּ נִיהָלִי. אָמַר לֵיהּ: מִי יַדְעָנָא הֵיכָא נִיהוּ? אָמַר לֵיהּ: דְּאִיכָּא בְּאַרְעָא לָא יָדַעְתְּ, דְּאִיכָּא בִּשְׁמַיָּא יָדַעְתְּ? אָמַר לֵיהּ (קיסר) [כּוֹפֶר] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: כְּתִיב: (תהילים קמ״ז:ד׳) "מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים", מַאי רְבוּתֵיהּ? אֲנָא מָצִינָא לְמִימְנֵי כּוֹכְבֵי. אַיְתִי חַבּוּשֵׁי שִׁדִּינְהוּ בְּאַרְבִּילָאוְקָא מְהַדַּר לְהוּ. אָמַר לֵיהּ: מָנִינְהוּ! אָמַר לֵיהּ: אוּקְמִינְהוּ, אָמַר לֵיהּ: רְקִיעָא נַמִּי הָכִי הַדְרָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָכִי אָמַר לֵיהּ קֵיסָר: מִמְּנוּ לִי כּוֹכְבֵי.

אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: אֵימָא לִי, כָּכִיךְ וְשִׁינַיִךְ כַּמָּה הֲווּ? שָׁדָא יָדֵיהּ לְפוּמֵיהּ וְקָא מָנֵי לְהוּ. אָמַר לֵיהּ: דְּאִיכָּא בְּפוּמָךְ לָא יָדַעְתְּ, דְּאִיכָּא בְּרָקִיעָא יָדַעְתְּ?

סה אָמַר לֵיהּ (קיסר) [כּוֹפֶר] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: מִי שֶׁבָּרָא הָרִים, לֹא בָּרָא רוּחַ, (וּמִי שֶׁבָּרָא רוּחַ, לֹא בָּרָא הָרִים,) שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ד׳:י״ג) "כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ". אֶלָּא מֵעַתָּה גַּבֵּי אָדָם דִּכְתִיב: (בראשית ב) "וַיִּבְרָא", "וַיִּיצֶר", הָכִי נַמִּי, מִי שֶׁבָּרָא זֶה לֹא בָּרָא זֶה? טֶפַח עַל טֶפַח יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, וּשְׁנֵי נְקָבִים יֵשׁ בּוֹ, מִי שֶׁבָּרָא זֶה לֹא בָּרָא זֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ״ד:ט׳) "הַנֹּטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע! אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט"! אָמַר לֵיהּ: אֵין. אָמַר לֵיהּ: וּבְשִׁעַת מִיתָה, כֻּלָּם נִתְפַּיְּסוּ? אָמַר לֵיהּ הַהוּא אַמְגּוּשָׁא לְאַמֵּימָר: מְפַלְגָּךְ לְעֵילָאֵי, דְּהוֹרְמִיז, מְפַלְגָּךְ לְתַתָּאֵי, דְּאַהוֹרְמִיז. אָמַר לֵיהּ: אִם כֵּן הֵיכִי שְׁבִיק לֵיהּ אַהוֹרְמִיז לְהוֹרְמִיז, לְאַעֲבוֹרֵי מַיָּא בְּאַרְעֵיהּ?

סו אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי תַּנְחוּם: תָּא לִיהֱוֵי כוּלָּן לְעַמָּא חַד. אָמַר לֵיהּ: לְחַיֵּי, מִיהוּ אַנָן דְּמַהֲלִינָן, לָא מָצִינָן מִיהֱוֵי כְּוָתַיְכוּ, אַתּוּן מְהֵילְתּוּ וַהֲווּ כְּוָתָן. אָמַר לֵיהּ: מֵימַר שַׁפִּיר קָאֲמַרְתְּ, מִיהוּ, כָּל דְּזָכֵי לְמַלְכָּא, לִישְׁדְיוּהָ לְבֵיבָר. שַׁדְיוּהָ לְבֵיבָר וְלָא אַכְלוּהָ. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא: הַאי דְּלָא אַכְלוּהָ, מִשּׁוּם דְּלָא כָּפוּן הוּא. שַׁדְיוּהָ לְדִידֵיהּ, וְאַכְלוּהָ. אָמַר לֵיהּ (קיסר) [כּוֹפֶר] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: אַמְרִיתּוּ, כָּל בֵּי עֶשְׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא, כַּמָּה שְׁכִינְתָּא אִיכָּא? קָרֵייהּ לְשַׁמְעֵיהּ, מַחְיֵיהּ בְּהֶפְקֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי (מָחִית לֵיהּ?) דְּעַל שְׁמִשָּׁא בְּבֵיתָא [דְּכוֹפֶר], אָמַר לֵיהּ: (קיסר) שְׁמִשָּׁא, אַכּוּלֵי עָלְמָא נַיְחָא. (אָמַר לֵיהּ:) וּמַה שְׁמִשָּׁא, דְּהוּא חַד מִן אַלְפָּא אַלְפֵי רִבְוָון דְּמִשַּׁמְשֵׁי קַמֵּי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, נַיְחָא אַכּוּלֵי עָלְמָא, שְׁכִינְתָּא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

סז אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי אַבָּהוּ: אֱלֹהֵיכוֹן, גַּחֲכָן הוּא, דְּקָאָמַר לֵיהּ לִיחֶזְקֵאל: (יחזקאל ד׳:ד׳) "שְׂכַב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמָאלִי", וּכְתִיב: (שם) "וְשָׂכַבְתָּ עַל צִדְּךָ הַיְמָנִי". (אַדְּהָכִי וְהָכִי,) אָתָא הַהוּא תַּלְמִידָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא דִּשְׁבִיעִיתָא? אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא אֲמִינָא לְכוּ מִלְּתָא דְּשַׁוְיָא לְתַרְוַיְהוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: זִרְעוּ שֵׁשׁ וְהַשְׁמִיטוּ שֶׁבַע, כְּדֵי שֶׁתִּדְעוּ שֶׁהָאָרֶץ שֶׁלִּי הִיא. וְהֵם לֹא עָשׂוּ כֵן, אֶלָּא חָטְאוּ וְגָלוּ. מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁפָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה, אִם אַכְזָרִי הוּא, הוֹרֵג אֶת כֻּלָּן, אִם רַחֲמָן הוּא, הוֹרֵג חֶצְיָן. אִם רַחֲמָן מָלֵא רַחֲמִים הוּא, מְיַסֵּר אֶת הַגְּדוֹלִים שֶׁבָּהֶם בְּיִסּוּרִין. אַף כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַסֵּר אֶת יְחֶזְקֵאל, כְּדֵי לְמַרְקָעָוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

סח אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי אַבָּהוּ: אֱלֹהֵיכֶם, כֹּהֵן הוּא, דִּכְתִיב: (שמות כ״ה:ב׳) "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", כִּי קָרְבֵיהּ לְמֹשֶׁה, בְּמַאי טָבִיל? וְכִי תֵּימָא: בְּמַיָּא, וְהָכְתִיב: (ישעיהו מ׳:י״ב) "מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם"? אָמַר לֵיהּ: בְּנוּרָא טָבִיל, דִּכְתִיב: (שם סו) "כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבוֹא"

וְגוֹ'. וּמִי סָלְקָא טְבִילוּתָא בְּנוּרָא? אָמַר לֵיהּ: אַדְרַבָּה, עִקַּר טְבִילוּתָא בְּנוּרָא הוּא, דִּכְתִיב: (במדבר ל"א:כ"ג) ("כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ, תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר" וְגוֹ',) "וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ, תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם". אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי אַבְיָנָא: כְּתִיב: (שמואל ב ז':כ"ג) "וּמִי כְעַמְּךָ כְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ", מַאי רְבוּתַיְיהוּ? אַתּוּן נַמִּי, עַרְבִיתּוּבַּהֲדָן! דִּכְתִיב: (ישעיהו מ':י"ז) "כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ". אָמַר לֵיהּ: מִדִּידְכוּ אַסְהִידוּ עָלָן, דִּכְתִיב: (במדבר כ"ג:ט') "וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב". (כִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּ)רַבִּי אֶלְעָזָר רָמֵי, כְּתִיב: (תהילים קמ"ה:ט') "טוֹב ה' לַכֹּל", וּכְתִיב: (איכה ג':כ"ה) "טוֹב ה' לְקַוָּו". מָשָׁל לְאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּרְדֵּס, כְּשֶׁהוּא מַשְׁקֶה, מַשְׁקֶה אֶת כֻּלּוֹ. כְּשֶׁהוּא עוֹדֵר, אֵינוֹ עוֹדֵר אֶלָּא טוֹבִים שֶׁבָּהֶם.

סט "וַיַּעֲבֹר הָרִנָּה בַּמַּחֲנֶה" (מלכים א כ"ב:ל"ו), אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא: (משלי י"א:י') "וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה", בַּאֲבֹד אַחְאָב בֶּן עָמְרִי, רִנָּה. וּמִי חָדֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַפַּלְתָּן שֶׁל רְשָׁעִים? וְהָכְתִיב: (ד"ה ב כ) "בְּצֵאת לִפְנֵי הֶחָלוּץ, וְאֹמְרִים: הוֹדוּ לַה' כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", וְאָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִפְּנֵי מַה לֹּא נֶאֱמַר בְּהוֹדָאָה זוֹ: "כִּי־טוֹב"? לְפִי שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂמֵחַ בְּמַפַּלְתָּן שֶׁל רְשָׁעִים, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (שמות י"ד:כ') "וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלָּיְלָה"? בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּקְּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לוֹמַר שִׁירָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַעֲשֵׂי יָדַי טוֹבְעִים בַּיָּם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: הוּא אֵינוֹ שִׁשׁ, אֶבֶל אֲחֵרִים מַשִּׁישׁ. דְּיֵקָא נַמִּי, דִּכְתִיב: (דברים כ"ח:ס"ג) "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ ה'" וְגוֹ', כְּתִיב 'יָשִׂישׂ', וְלֹא כְּתִיב 'יָשׂוּשׂ', שְׁמַע מִינָּהּ.

ע וְהַזְּנוֹת רָחְצוּ" וְגוֹ'. (מלכים א כ"ב:ל"ח,) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְמֶרֶק שְׁתֵּי חֶזְיוֹנוֹת, אַחַת שֶׁל מִיכָיְהוּ, וְאַחַת שֶׁל אֵלִיָּהוּ. בְּמִיכָיְהוּ כְּתִיב: (שם) "אִם שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם, לֹא דִבֶּר ה' בִּי". בְּאֵלִיָּהוּ כְּתִיב: (שם כא) "בְּמָקוֹם אֲשֶׁר לָקְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דַּם נָבוֹת". רָבָא אָמַר: זוֹנוֹת מַמָּשׁ. אַחְאָב, אִישׁ מְצֻנָּן הָיָה, וְעָשְׂתָה לוֹ אִיזֶבֶל שְׁתֵּי צוּרֵי זוֹנוֹת בְּמֶרְכַּבְתּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה אוֹתָן וְיִתְחַמֵּם. (שם כב) "וְאִישׁ מָשַׁךְ בַּקֶּשֶׁת לְתֻמּוֹ וַיַּכֶּה" וְגוֹ', רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: לְפִי תֻּמּוֹ. רָבָא אָמַר: לְתַמֵּם שְׁתֵּי חֶזְיוֹנוֹת, אַחַת שֶׁל מִיכָיְהוּ, וְאַחַת שֶׁל אֵלִיָּהוּ.

עא כְּתִיב: "וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל עֹבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל הַבָּיִת, וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת ה' מְאֹד" (מלכים א י"ח:ג'), מַאי (אמר ליה) [וְקָאָמַר קְרָא]? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הָכִי אָמַר לֵיהּ: בְּיַעֲקֹב כְּתִיב: (בראשית ל':כ"ז) "נִחַשְׁתִּי, וַיְבָרְכֵנִי ה' בִּגְלָלֶךָּ", וּבְיוֹסֵף כְּתִיב: (שם לט) "וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף". וּבֵיתֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, לָא (קא) [הֲוָה] מִבְרִיךְ, שְׁמָא לֹא יִרֵא אֱלֹהִים (הוא) [אִתָּה]? יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: "וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת ה' מְאֹד, וּבֵיתוֹ שֶׁל אַחְאָב אֵינוֹ מְזֻמָּן לִבְרָכָה". אָמַר (רבא) [רַבִּי אַבָּא]: גָּדוֹל שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֹבַדְיָהוּ, יוֹתֵר

מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דְּאִלּוּ בְּאַבְרָהָם לֹא כְּתִיב 'מְאֹד', וּבְעַבְדָיְהוּ כְּתִיב 'מְאֹד'. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִפְּנֵי מַה זָּכָה עֹבַדְיָהוּ לִנְבִיאוּת? מִפְּנֵי שֶׁהֶחְבִּיא מֵאָה נְבִיאִים בַּמְּעָרָה, דִּכְתִיב: (מלכים א י״ח:ד׳) "וַיְהִי בְּהַכְרִית אִיזֶבֶל אֶת נְבִיאֵי ה', וַיִּקַּח עֹבַדְיָהוּ מֵאָה נְבִיאִים, וַיַּחְבִּיאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה" וְגוֹ'. מַאי שְׁנָא, חֲמִשִּׁים אִישׁ? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִיַּעֲקֹב לְמַד, [שֶׁנֶּאֱמַר]: (בראשית ל״ב:ט׳) "וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה". רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: לְפִי (שלא היתה) [שֶׁאֵין] הַמְּעָרָה מַחֲזֶקֶת יוֹתֵר מֵחֲמִשִּׁים. (איש) (עובדיה א׳:א׳) "חֲזוֹן עֹבַדְיָה, כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים לֶאֱדוֹם" וְגוֹ'. מַאי שְׁנָא, עֹבַדְיָה לֶאֱדוֹם? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא עֹבַדְיָה, שֶׁדָּר בֵּין שְׁנֵי רְשָׁעִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, וְיִתְנַבֵּא עַל עֵשָׂו [הָרָשָׁע], שֶׁדָּר בֵּין שְׁנֵי צַדִּיקִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. אָמַר אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה, תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: עֹבַדְיָה, גֵּר אֲדוֹמִי הָיָה, וְהֵינִוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: מִינֵּיהּ וּבֵיהּ אִבָּא, לֵיזִיל בֵּיהּ נָרָגָא.

עב "וַיַּךְ אֶת מוֹאָב וַיְמַדְּדֵם בַּחֶבֶל הַשְׁכֵּב אוֹתָם אַרְצָה וַיְמַדֵּד שְׁנֵי חֲבָלִים לְהָמִית" וְגוֹ'. (שמואל ב ח׳:ב׳) אָמַר [רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם] רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: הֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: מִינֵּיהּ וּבֵיהּ אִבָּא, לֵיזִיל בֵּיהּ נָרָגָא. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: יֵרֵךְ, מִתּוֹכָהּ מַסְרַחַת. (מלכים ב ג׳:כ״ז) "וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו, וַיַּעֲלֵהוּ עֹלָה עַל הַחוֹמָה", רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: לְשֵׁם שָׁמַיִם. וְחַד אָמַר: לְשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: לְשֵׁם שָׁמַיִם, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (שם) "וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: לְשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מַאי, "וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל"? כִּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי רָמִי, כְּתִיב: (יחזקאל ה׳:ז׳) "וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם". וּכְתִיב: (שם יא) "וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם עֲשִׂיתֶם" וְגוֹ'. (עֲשִׂיתֶם) כַּמְתֻקָּנִים שֶׁבָּהֶם לֹא עֲשִׂיתֶם, (אבל) כַּמְקֻלְקָלִים שֶׁבָּהֶם עֲשִׂיתֶם. (מלכים ב ג׳:כ״ז) "וַיִּסְעוּ מֵעָלָיו וַיָּשֻׁבוּ לָאָרֶץ", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: אוֹתָהּ שָׁעָה, יָרְדוּ שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה. (מלכים א א׳:ד׳) "וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: עֲדַיִן לֹא הִגִּיעָה לַחֲצִי יָפְיָהּ שֶׁל שָׂרָה, דִּכְתִיב: 'עַד מְאֹד', וְלֹא 'מְאֹד' בִּכְלָל.

פרק ה

סנהדרין פרק ה - אָמַר רַב אַחָא בַּר חֲנִינָא, אָמַר רַבִּי אַסִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עַד (מתי) [כַּמָּה] מְבָרְכִין עַל הַחֹדֶשׁ? עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא פְּגִימָתָהּ. וְכַמָּה? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, אָמַר רַב יְהוּדָה: עַד שִׁבְעָה. נְהָרְדְּעֵי אָמְרֵי: עַד שִׁשָּׁה עָשָׂר. וְתָרְוִיהוּ, כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לְהוּ, הָא, לְמֶהֱוֵי כִּי יַתִּירָא, הָא, לְמֶהֱוֵי כִּי (כפיא) [נַפְיָא]אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרַבִּינָא:

וְלִיבָרִיךְ 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב'?! אָמַר לֵיהּ: אַטּוּ כִּי חָסֵר, מִי מְבָרְכִינַן 'דַּיָּן הָאֱמֶת', [וְלִיבָרִיךְ 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב']? וְלִיבָרְכִינְהוּ לְתַרְוַיְהוּ! כֵּיוָן דְּהַיְנוּ אוֹרְחַיְיהּ, לָא מְבָרְכִינַן.

עג אָמַר רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, [אָמַר רַב אַסִי], אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְבָרֵךְ עַל הַחֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ, כְּאִלּוּ מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה. כְּתִיב הָכָא: (שמות יב) "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה", וּכְתִיב הָתָם: (שם טו) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִלְמָלֵא לֹא זָכוּ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ, דַּיָּן. אָמַר אַבַּיֵי: הִלְכָךְ נֵמְרִינְהוּ מְעֻמָּד. מְרֵימַר וּמַר זוּטְרָא, מְכַתְּפֵיאַהֲדֵי וּמְבָרְכֵי. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא לְרַב אַשִׁי: בְּמַעֲרָבָא מְבָרְכֵי: "בָּרוּךְ מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים". אָמַר לֵיהּ: הַאי, נָשֵׁי דִּידָן נַמִּי מְבָרְכִי, אֶלָּא כִּדְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: "בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים, [וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם, חֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָם, שְׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם, פּוֹעֲלֵי אֱמֶת, שֶׁפְּעָלָתָן אֱמֶת, וְלַלְּבָנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לַעֲמוּסֵי בָטֶן, שֶׁהֵן עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ, וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ, בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים"].

עד "כִּי בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ מִלְחָמָה", (משלי כד) אָמַר רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, אָמַר רַב אַסִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּמִי אַתָּה מוֹצֵא מִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה? בְּמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ חֲבִילוֹת שֶׁל מִשְׁנָה. קְרִי רַב יוֹסֵף אַנַפְשֵׁיהּ: (שם יד) "וְרֹב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר".

מָצְאוּ לוֹ זְכוּת וְכוּ'. וְלֹא הָיוּ שׁוֹתִין יַיִן כָּל הַיּוֹם וְכוּ'. יַיִן, מַאי טַעְמָא לָא? אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא: אָמַר קְרָא: (שם לא) "וּלְרוֹזְנִים אֵי שֵׁכָר"; הָעוֹסְקִין בְּרָזוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל יִשְׁתַּכְּרוּ.

פרק ו

סנהדרין פרק ו - אָמַר רַב חִיָּא בַּר רַב אַשִׁי, אָמַר רַב חִסְדָּא: הַיּוֹצֵא לֵהָרֵג, מַשְׁקִין אוֹתוֹ קוֹרְטֹשֶׁל לְבוֹנָה בְּכוֹס שֶׁל יַיִן, כְּדֵי שֶׁתִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי לא) "תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד, וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ". וְתַנְיָא: נָשִׁים יְקָרוֹת שֶׁבּוֹ בְּיוֹתֵר שֶׁבְּיוֹתֵר, הָיוּ מִתְנַדְּבוֹת וּמְבִיאוֹת אוֹתָן. לֹא הִתְנַדְּבוּ נָשִׁים יְקָרוֹת, מִשֶּׁל מִי? הָא וַדַּאי מִסְתַּבְּרָא, מִשֶּׁל צִבּוּר, כֵּיוָן דִּכְתִיב: "תְּנוּ", מִדִּידְהוּ.

עה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַזּוֹבֵחַ אֶת יִצְרוֹ וּמִתְוַדֶּה [עָלָיו], מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ כִּבְּדוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁנֵי עוֹלָמִים, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. דִּכְתִיב: (תהלים נ) "זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: (בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלִים נְמוּכֵי הָרוּחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,) בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, אָדָם מַקְרִיב עוֹלָה, שְׂכַר עוֹלָה בְּיָדוֹ, מְנָחָה, שְׂכַר מְנָחָה בְּיָדוֹ. אֲבָל מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפָלָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ הִקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים נא) "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִמְאֶסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה".

עו מִשְׁנָה. הָיָה רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת, אוֹמְרִים לוֹ: הִתְוַדֵּה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין, שֶׁכָּל הַמִּתְוַדֶּה, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּעָכָן, שֶׁאָמַר לֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ: (יהושע ז׳:י״ט) "בְּנִי, שִׂים נָא כָבוֹד לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְתֵן לוֹ תּוֹדָה וְגוֹ'. וַיַּעַן עָכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר: אָמְנָה, אָנֹכִי חָטָאתִי וְגוֹ', וְכָזֹאת וְכָזֹאת" וְגוֹ'. וּמִנַּיִן שֶׁכִּפֵּר לוֹ וְדִוּיוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ: מֶה עֲכַרְתָּנוּ? יַעְכָּרְךָ ה' בַּיּוֹם הַזֶּה"! בַּיּוֹם הַזֶּה אַתָּה עָכוּר, וְאֵי אַתָּה עָכוּר לָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְוַדּוֹת, אוֹמְרִים לוֹ: אֱמֹר: תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹונוֹתַי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם (הוא) [הָיָה] יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְזֻמָּם, אוֹמֵר: תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹונוֹתַי חוּץ מֵעָוֹן זֶה. אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יְהוּ כָּל אָדָם אוֹמְרִים כֵּן, כְּדֵי לְנַקּוֹת עַצְמָן.

עז תָּנוּ רַבָּנָן: (יהושע ז) 'נָא', אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיהוֹשֻׁעַ: (שם) "חָטָא יִשְׂרָאֵל", אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי חָטָא? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: וְכִי דֵּילָטוֹרָאנִי? לֵךְ הַפֵּל גּוֹרָלוֹת. הָלַךְ וְהִפִּיל גּוֹרָלוֹת, וְנָפַל הַגּוֹרָל עַל עָכָן. אָמַר לוֹ עָכָן: יְהוֹשֻׁעַ, בְּגוֹרָל אַתָּה בָּא עָלַי? אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, שְׁנֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר אַתֶּם, אִם אֲנִי מַפִּיל עֲלֵיכֶם גּוֹרָל, עַל אֶחָד מִכֶּם הוּא נוֹפֵל! אָמַר לוֹ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, אַל תּוֹצִיא לַעַז עַל הַגּוֹרָלוֹת, שֶׁעַתִּידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתֵּחָלֵק בְּגוֹרָל, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״ו:נ״ה) "אַךְ בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת הָאָרֶץ". "וְתֵן לוֹ תּוֹדָה", אָמַר רַבִּינָא: שְׁחוּדֵי שַׁחֲדִיהּ בְּמֵילֵי. אָמַר לֵיהּ: כְּלוּם אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ אֶלָּא הוֹדָאָה, תֵּן לוֹ תּוֹדָה וְהִפְטֵר. [מִיָּד], "וַיַּעַן עָכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר: אָמְנָה אָנֹכִי חָטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי". אָמַר רַבִּי אֵסִי, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד, שֶׁמַּעַל עָכָן בִּשְׁלֹשָׁה חֲרָמִים, שְׁנַיִם בִּימֵי מֹשֶׁה, וְאֶחָד בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי (יהושע) [שִׁמְעוֹן]: חֲמִשָּׁה, אַרְבָּעָה בִּימֵי מֹשֶׁה, וְאֶחָד בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי חָטָאתִי, וְכָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי". וְעַד הַשְׁתָּא, מַאי טַעְמָא לָא אִיעָנוּשׁ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְשׁוּם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: לְפִי שֶׁלֹּא עָנַשׁ עַל הַנִּסְתָּרוֹת, עַד שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן.

עח כְּתַנָּאֵי: (דברים כט) "הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ, וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם". לָמָּה נָקוּד עַל "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ" וְעַל עַי"ן שֶׁבְּ'עַד'? מְלַמֵּד, שֶׁלֹּא עָנַשׁ עַל הַנִּסְתָּרוֹת עַד שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְחֶמְיָה: וְכִי עָנַשׁ עַל הַנִּסְתָּרוֹת לְעוֹלָם? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "עַד עוֹלָם". אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁלֹּא עָנַשׁ עַל הַנִּסְתָּרוֹת, כָּךְ לֹא עָנַשׁ עַל עֲנָשִׁין שֶׁבַּגָּלוּי, עַד שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן. אֶלָּא אַעָכָן, מַאי טַעְמָא אִיעָנוּשׁ? מִשּׁוּם דַּהֲווּ יָדְעֵי בֵּיהּ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. (יהושע ז) "חָטָא יִשְׂרָאֵל", אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא: אַף עַל פִּי שֶׁחָטָא, יִשְׂרָאֵל הוּא. אָמַר רַבִּי אַבָּא: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: אָסָאדְקָאי בֵּינֵי חִילְפֵי, 'אָסָא' שְׁמֵיהּ, וְ'אָסָא' קָרוּ לֵיהּ.

(שם) "וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם, וְגַם לָקְחוּ מִן הַחֵרֶם, וְגַם גָּנְבוּ, וְגַם כִּחֲשׁוּ, וְגַם שָׂמוּ בִכְלֵיהֶם". אָמַר רַבִּי אַלְעַאי, מְשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר מַסְפְּרְתָּא: מְלַמֵּד, שֶׁעָבַר עָכָן עַל חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, חֲמִשָּׁה 'גַּם'. וְאָמַר רַבִּי אַלְעַאי, מְשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר מַסְפְּרְתָּא: עָכָן, מוֹשֵׁךְ בְּעָרְלָתוֹ הָיָה, כְּתִיב הָכָא: (שם) "וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי", וּכְתִיב הָתָם: (בראשית יז) "אֶת בְּרִיתִי הֵפַר". פְּשִׁיטָא. מַהוּ דְּתֵימָא: בְּמִצְווֹת גּוּפֵיהּ לָא פָּקַר, קָא מַשְׁמַע לַן. (יהושע ז) "וְכִי עָשָׂה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל", אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא: מְלַמֵּד, שֶׁבָּעַל עָכָן נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה. כְּתִיב הָכָא: "וְכִי עָשָׂה נְבָלָה", וּכְתִיב הָתָם: (בראשית לד) ("כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל",) (דברים כב) ["כִּי עִשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל"]. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: כּוּלֵי הַאי לָא פָּקַר נַפְשֵׁיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. רַבִּינָא אָמַר: דִּינוֹ כְּנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, דִּבְסִקִּילָה. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ גָּלוּתָא לְרַב הוּנָא: כְּתִיב: (יהושע ז) "וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת עָכָן בֶּן זֶרַח וְגוֹ', וְאֶת בָּנָיו וְאֶת בְּנֹתָיו" וְגוֹ'. אִם הוּא חָטָא, בָּנָיו וּבְנוֹתָיו מֶה חָטְאוּ? אָמַר לֵיהּ: וּלְטַעֲמִיךְ, אִם הוּא חָטָא, כָּל יִשְׂרָאֵל מֶה חָטְאוּ? דִּכְתִיב: (שם) "וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ"! אֶלָּא לְרִדּוּתָן, הָכָא נַמִּי כְּדֵי לְרַדּוֹתָן. (שם) "וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָם בָּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אֹתָם בָּאֲבָנִים", בְּתַרְתֵּי? אָמַר רַבִּינָא: הָרָאוּי לִשְׂרֵפָה, לִשְׂרֵפָה, הָרָאוּי לִסְקִילָה, לִסְקִילָה. (יהושע ז) "וְאֵרֶא בַּשָּׁלָל אַדֶּרֶת שִׁנְעָר אַחַת טוֹבָה, וּמָאתַיִם שְׁקָלִים כֶּסֶף", רַב אָמַר: אִיצְטְלָא דְּמִילְתָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: סַרְבָּלָא דְּצָרִיפָא. (שם) "וַיַּצֵּק לִפְנֵי ה'", אָמַר רַב נַחְמָן: בָּא וַחֲבָטָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַל אֵלּוּ תֵּהָרֵג רַבָּה שֶׁל סַנְהֶדְרִין? דִּכְתִיב: (שם) "וַיַּכּוּ מֵהֶם אֲנָשֵׁי הָעַי כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ", וְתַנְיָא: שִׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה מַמָּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְחֶמְיָה: וְכִי נֶאֱמַר: "שִׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ"? וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא: "כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ", אֶלָּא, זֶה יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה, שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד רַבָּה שֶׁל סַנְהֶדְרִין.

עט אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ח:כ״ג) "תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ, וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוֹת", "תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ", זֶה מֹשֶׁה. "וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוֹת", זֶה יְהוֹשֻׁעַ. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: (יהושע ז׳:כ״ג) "וַיַּצֵּק לִפְנֵי ה'", וְאָמַר רַב נַחְמָן: בָּא וַחֲבָטָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אַטוּ פִּינְחָס לָא עָבַד הָכִי? דִּכְתִיב: (תהילים ק״ו:ל׳) "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל, וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה", וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: 'וַיִּתְפַּלֵּל' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'וַיְפַלֵּל', מְלַמֵּד, שֶׁעָשָׂה פְּלִילוּת עִם קוֹנוֹ. בָּא וַחֲבָטָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַל אֵלּוּ יִפְּלוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל? דִּכְתִיב: (במדבר כ״ה:ט׳) "וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף". וְאֶלָּא מֵהָכָא: (יהושע ז׳:ז׳) "לָמָּה הֶעֱבַרְתָּ הַעֲבִיר אֶת הָעָם הַזֶּה אֶת הַיַּרְדֵּן", מֹשֶׁה נַמִּי מֵימַר אָמַר: (שמות ה׳:כ״ב) "לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה"? אֶלָּא מֵהָכָא: (יהושע ז׳:ז׳) "וְלוּ הוֹאַלְנוּ וַנֵּשֶׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן". (שם) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ: קֻם לְךָ", דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא: אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא: שֶׁלְּךָ, קָשֶׁה מִשֶּׁלָּהֶם, אֲנִי אָמַרְתִּי: (דברים כ"ז:ד') "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן תָּקִימוּ", וְאַתֶּם רְחַקְתֶּם שִׁשִּׁים מִיל. בָּתַר דְּנָפַק, אוּקִים רַב אֲמוֹרָא עֲלֵיהּ, וְדָרַשׁ: (יהושע י"א:ט"ו) "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה עַבְדּוֹ, כֵּן צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ, וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ, לֹא הֵסִיר דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה". אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קֶם לָךְ"? אָמַר לוֹ: אַתָּה גָּרַמְתָּ לָהֶם, וְהֵינוּ דְּקָאָמַר לֵיהּ בָּעַי: (יהושע ח':ב') "וְעָשִׂיתָ לְעַי וּלְמַלְכָּהּ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לִירִיחוֹ וּלְמַלְכָּהּ, רַק שְׁלָלָהּ וּבְהֶמְתָּהּ תָּבֹזּוּ לָכֶם".

פ "וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ, וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְגוֹ', וַיֹּאמֶר: לֹא, כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה', עַתָּה בָאתִי, וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ" (יהושע ה). הֵיכִי עָבִיד הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֶׁיִּתֵּן שָׁלוֹם לַחֲבֵרוֹ בַּלַּיְלָה, חַיְשִׁינַן, שֶׁמָּא שֵׁד הוּא. שַׁאנִי הָתָם דְּקָאָמַר לוֹ: "אֲנִי שַׂר צְבָא ה', עַתָּה בָאתִי". וְדִילְמָא מְשַׁקֶּרֶי? גְּמִירִי, דְּלָא מַפְקֵי שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה. אָמַר לֵיהּ: אֶמֶשׁ בְּטַלְתֶּם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְעַכְשָׁיו בְּטַלְתֶּם תַּלְמוּד תּוֹרָה. אָמַר לוֹ: עַל אֵיזֶה מֵהֶם בָּאתָ? אָמַר לוֹ: "עַתָּה בָאתִי". מִיָּד, (וילך) ["וַיֵּלֶךְ"] יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֵמֶק", וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְלַמֵּד, (שהלך) [שֶׁלָּן] בְּעֶמְקָהּ שֶׁל הֲלָכָה. אָמַר (רבי) שְׁמוּאֵל בַּר (אויא) [אוּנְיָא] מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה, יוֹתֵר מֵהַקְרָבַת תְּמִידִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַתָּה בָאתִי".

פא אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי: הַאי קְרָא, בְּמַעֲרָבָא בְּמַאי מוּקְמִיתוּ לֵיהּ? (משלי כ"ה:ח'-ט') "אַל תֵּצֵא לָרִב מַהֵר, פֶּן מַה תַּעֲשֶׂה בְּאַחֲרִיתָהּ בְּהַכְלִים אֹתְךָ רֵעֶךָ, רִיבְךָ רִיב אֶת רֵעֶךָ, וְסוֹד אַחֵר אַל תְּגַל", בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיחֶזְקֵאל: לֵךְ אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: (יחזקאל ט"ז:ג') "אֲבִיךְ הָאֱמֹרִי, וְאִמֵּךְ חִתִּית", אָמְרָה רוּחַ פִּסְקוֹנִית לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם יָבוֹאוּ אַבְרָהָם וְשָׂרָה וְיַעַמְדוּ לְפָנֶיךָ, אַתָּה אוֹמֵר לָהֶם וּמַכְלִים אוֹתָם? "רִיבְךָ רִיב אֶת רֵעֶךָ, וְסוֹד אַחֵר אַל תְּגַל". וּמִי אִית לֵיהּ רְשׁוּתָא כּוּלֵי הַאי? אִין, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שִׁלְשָׁה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ: 'פִּסְקוֹן', 'אִיטְמוֹן' 'סִיגְרוֹן'; 'פִּסְקוֹן', שֶׁפּוֹסֵק דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה. 'אִיטְמוֹן', שֶׁאוֹטֵם עָוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. 'סִיגְרוֹן', כֵּיוָן שֶׁסּוֹגֵר, שׁוּב אֵינוֹ פּוֹתֵחַ.

פב "הֲיַעֲרֹךְ שׁוּעֲךָ לֹא בְצָר" (איוב ל"ו:י"ט), אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם תְּפִלָּה לְצָרָה, שֶׁאִלְמָלֵא לֹא הִקְדִּים אַבְרָהָם תְּפִלָּה לַצָּרָה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעַי, לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִשּׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: כָּל הַמְאַמֵּץ עַצְמוֹ בִּתְפִלָּה מִלְּמַטָּה, אֵין לוֹ צָרִים מִלְּמַעְלָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים, שֶׁיְּהוּ הַכֹּל מְאַמְּצִים אֶת כֹּחוֹ, וְאַל יְהוּ לוֹ צָרִים מִלְּמַעְלָה.

פג כְּתִיב: (ד"ה א ב) "וּבְנֵי זֶרַח; זִמְרִי וְאֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל (ודרדע) [וְדַרְעַ], כֻּלָּם חֲמִשָּׁה". מַאי, "כֻּלָּם חֲמִשָּׁה"? כֻּלָּם חֲמִשָּׁה הֵם לָעוֹלָם הַבָּא]. כְּתִיב: 'זִמְרִי', וּכְתִיב: (יהושע ז:י"ט) 'עָכָן', רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'עָכָן' שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'זִמְרִי'? שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה זִמְרִי. וְחַד אָמַר: 'זִמְרִי' שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עָכָן? שֶׁעִכֵּן עֲנוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

פד פִּסְקָא. לְנַקּוֹת עַצְמָן. וינקו [וְינַקּוּ] אֶת עַצְמָן?! כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל בָּתֵּי דִּינִים וְעַל הָעֵדִים. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה (באחד) [בְּאֶחָד] שֶׁיָּצָא לְהָרֵג, אָמַר: אִם יֵשׁ בִּי עָוֹן זֶה, לֹא תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, וְאִם אֵין בִּי עָוֹן זֶה, תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, וּבֵית־דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל מְנֻקִּים, וְהָעֵדִים, לֹא תְּהֵא לָהֶם מְחִילָה לְעוֹלָם. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים לְדָבָרָיו, אָמְרוּ: לְהַחֲזִירוֹ אֵי־אֶפְשָׁר, שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה, אֶלָּא יֵהָרֵג, וְיֵהָא קוֹלָרְתָּלוּי בְּצַוָּאר הָעֵדִים. [פְּשִׁיטָא], כָּל כְּמִינֵיהּ? לָא צְרִיכָא, דְּקָא הַדְּרֵי בְּהוּ סָהֲדֵי. וְכִי הַדְּרֵי בְּהוּ, מַאי הֲוֵי? וְהָא: כֵּיוָן שֶׁהִגִּיד, שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַגִּיד"! לָא צְרִיכָא, דְּאַף עַל גַּב דְּקָא יָהֲבֵי טַעְמָא לְמִלְּתַיְהוּ, כִּי הַהוּא מַעֲשֶׂה, דְּבַעְיָא מִיכְסָא.

פה מִשְׁנָה. כֵּיצַד תּוֹלִין אוֹתוֹ? [מְשַׁקְּעִין אֶת הַקּוֹרָה בָּאָרֶץ, וְהָעֵץ יוֹצֵא, וּמַקִּיף שְׁתֵּי יָדָיו זוֹ עַל גַּב זוֹ, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַקּוֹרָה מֻטָּה עַל הַכֹּתֶל, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַטַּבָּחִין עוֹשִׂין, וּמַתִּירִין אוֹתוֹ מִיָּד]. וְאִם לָן, עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"א:כ"ג) "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ, כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא, כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי" וְגוֹ', כְּלוֹמַר, מִפְּנֵי מָה זֶּה תָּלוּי? מִפְּנֵי שֶׁבֵּרַךְ אֶת הַשֵּׁם, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם מְצַטַּעֵר עַל דָּמָם שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁנִּשְׁפַּךְ, קַל־וָחֹמֶר עַל דָּמָם שֶׁל צַדִּיקִים. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא: כָּל הַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. הֵלִינוּ לִכְבוֹדוֹ, [לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִים], אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. וְלֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתָיו, אֶלָּא שְׁנֵי בָּתֵּי קְבָרוֹת הָיוּ מְתֻקָּנִין לְבֵית־דִּין, אֶחָד לְנֶהֱרָגִין וּלְנֶחֱנָקִין, וְאֶחָד לִנְסְקָלִין וּלְנִשְׂרָפִין. נִתְעַכֵּל הַבָּשָׂר, מְלַקְּטִין אֶת הָעֲצָמוֹת וְקוֹבְרִין אוֹתָן בִּמְקוֹמָן, וְהַקְּרוֹבִים בָּאִים וְשׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹם הַדַּיָּנִין, וּבִשְׁלוֹם הָעֵדִים, כְּלוֹמַר: שָׁאִין בְּלִבֵּנוּ עֲלֵיכֶם, שֶׁדִּין אֱמֶת דַּנְתֶּם. וְלֹא הָיוּ מִתְאַבְּלִים אֲבָל אוֹנָנִים, שֶׁאֵין אֲנִינוּת אֶלָּא בַּלֵּב. גְּמָרָא. תָּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים בְּעִיר אַחַת, אֶחָד מִנּוּהוּ שַׂר, וְאֶחָד יָצָא לְלִסְטִיוּת. צִוָּה הַשַּׂר וּתְלָאוּהוּ, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר: הַשַּׂר תָּלוּי. צִוָּה הַשַּׂר וְהוֹרִידוּהוּ.

פו אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מִנַּיִן לְמֵלִין אֶת מֵתוֹ, שֶׁעוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"א:כ"ג) "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ", מִכָּאן לְמֵלִין אֶת מֵתוֹ שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. [אִיכָּא דְּאָמְרִי], אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: רֶמֶז לִקְבוּרָה מִן

הַתּוֹרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ", מִכָּאן, רָמָז לִקְבוּרָה מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לֵיהּ שְׁבוּר מַלְכָּא לְרַב (חסדא) [חָמָא]: קְבוּרָה מִדְּאוֹרַיְתָא מְנָא לְכוּ? אִישְׁתִּיק וְלָא אָמַר וְלָא מִידִי. (אמר ליה) [אָמַר] רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אִימְסַר עָלְמָא בְּיָדֵי דְּטַפְשָׁאֵי, אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר: "כִּי קָבוֹר". דְּלִיעֲבִיד לֵיהּ*) אָרוֹן. "תִּקְבְּרֶנּוּ", לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. וְלֵימָא: מִדְּאִקְּבּוּר צַדִּיקֵי. מִנָּהָגָא בְּעָלְמָא. מִדְּאִקְּבְּרִיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה. דְּלָא לִישְׁתַּנֵּי מִמְּנָהָגָא. תָּא שְׁמַע: (מלכים א י״ד:י״ג) "וְסָפְדוּ לוֹ כָל יִשְׂרָאֵל, וְקָבְרוּ אֹתוֹ". דְּלָא לִישְׁתַּנֵּי מִמְּנָהָגָא. (ירמיהו ט״ז:ד׳) "לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ, לְדֹמֶן עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ". דְּלִישְׁתַּנּוּ מִמְּנָהָגָא. אִיבָּעֵיָא לְהוּ: קְבוּרָה, מִשּׁוּם בְּזָיוֹנָא הוּא, אוֹ מִשּׁוּם כַּפָּרָה הוּא. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? דְּאָמַר: לָא (תקברוה) [בָּעִינָא דְּלִיקְבְּרוּהָ] לְהַהוּא גַּבְרָא. אִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם בְּזָיוֹנָא הוּא, לָאו כָּל כַּמִּינֵיהּ. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם כַּפָּרָה הוּא, דְּאָמַר: "לָא בָּעִינָא כַּפָּרָה"! מַאי? תָּא שְׁמַע: מִדְּאִיקְּבּוּר צַדִּיקֵי. אִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם כַּפָּרָה הוּא, צַדִּיקֵי, לְכַפָּרָה צְרִיכֵי? אִין, דִּכְתִיב: (קהלת ו) "כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ" וְגוֹ'. תָּא שְׁמַע: "וְסָפְדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל, וְקָבְרוּ אֹתוֹ, [כִּי זֶה לְבַדּוֹ יָבֹא לְיָרְבְעָם אֶל קֶבֶר"]. אִי אָמַרְתְּ, כִּי הֵיכִי דְּתִיהֲוֵי לְהוּ כַּפָּרָה, הַנָךְ נַמִּי לִיקְבְּרוּ, כִּי הֵיכִי דְּתִיהֲוֵי לְהוּ כַּפָּרָה. הַאי*), דְּצַדִּיק [הוּא], תִּיהֲוֵי לֵיהּ כַּפָּרָה, הַנָךְ, לָא לִיהֲווּ כַּפָּרָה. תָּא שְׁמַע: "לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ". דְּלָא תִּיהֲוֵי לְהוּ כַּפָּרָה.

פּוּ אִיבָּעֵיָא לְהוּ: הֶסְפֵּדָא, יִקָּרָא דְּחַיֵּי הוּא, אוֹ יִקָּרָא דְּשִׁיכְבֵי־הוּא. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? דְּאָמַר: "לָא תִּסְפְּדוּהָ לְהַהוּא גַּבְרָא", אִי נַמִּי: לַאֲפוּקֵי מִיּוֹרְשִׁים. (מאי) תָּא שְׁמַע: (בראשית כ״ג:ב׳) "וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ". אִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם יִקָּרָא דְּחַיֵּי הוּא, מִשּׁוּם יִקָּרָא דְּאַבְרָהָם, מַשְׁהוּ לָהּ לְשָׂרָה? שָׂרָה גּוּפָא נִיחָא לָהּ, כִּי הֵיכִי דְּנִתְיַקַּר בָּהּ אַבְרָהָם. תָּא שְׁמַע: "וְסָפְדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל, וְקָבְרוּ אֹתוֹ", וְאִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם יִקָּרָא דְּחַיֵּי הוּא, הַנֵי בְּנֵי יִקָּרָא נִינְהוּ? נִיחָא לְהוּ לְצַדִּיקֵי, דְּנִתְיַקְּרוּ בָּהוּ אִינְשֵׁי. תָּא שְׁמַע: "לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ", (אִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם יִקָּרָא דְּשַׁכְבֵי, שַׁפִּיר, דְּהַנֵי, לָאו בְּנֵי יִקָּרָא נִינְהוּ. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ, יִקָּרָא דְּחַיֵּי הוּא, הָא נַמִּי יִסָּפְדוּ, כִּי הֵיכִי דְּתִיהֲוֵי לְהוּ יִקָּרָא לְאִינְשֵׁי?) לָא נִיחָא (לְהוּ) [לְצַדִּיקַיָּא], דְּנִתְיַקְּרוּ בִּרְשִׁיעַיָּא. תָּא שְׁמַע: (ירמיהו ל״ד:ה׳) "בְּשָׁלוֹם תָּמוּת, וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים וְגוֹ'. וְהוֹי אָדוֹן יִסְפְּדוּ לָךְ". אִי אָמַרְתְּ [מִשּׁוּם] יִקָּרָא דְּחַיֵּי הוּא, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: לִיתְיַקְּרוּ בָךְ יִשְׂרָאֵל, כִּי הֵיכִי דְּאִיתְיַקְּרוּ בַּאֲבָהָתָךְ. תָּא שְׁמַע: (תהילים ט״ו:ד׳) "נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס", זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁגִּנֵּר עַצְמוֹתָיו שֶׁל אָבִיו בְּמִטָּה שֶׁל חֲבָלִים. וְאִי אָמַרְתְּ יִקָּרָא דְּחַיֵּי הוּא, מַאי טַעְמָא עָבִיד הָכִי? מִשּׁוּם דְּתִיהֲוֵי כַּפָּרָה לְאָבִיו. וּמִשּׁוּם כַּפָּרָה דַּאֲבוּהּ, מַשְׁהֵי לֵיהּ לְיִקָּרָא דְּכָל יִשְׂרָאֵל? יִשְׂרָאֵל גּוּפַיְיהוּ נִיחָא לְהוּ, דְּמָחֲלוּ יִקָּרַיְיהוּ לְגַבֵּיהּ. תָּא שְׁמַע: אָמַר לְהוּ: (רבי) אַל תַּסְפִּידוּנִי בָּעֲיָרוֹת. וְאִי אָמַרְתְּ

יִקָּרֵא דְּחַיֵּי הוּא, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ? קָסָבַר, (רבי) לִיתְיַקְּרוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל טָפֵי. (פורתא). [תָּא שְׁמַע: הֵלִינוֹ לִכְבוֹדוֹ, לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו, מַאי לָאו, לִכְבוֹדוֹ שֶׁל מֵת! לֹא, לִכְבוֹדוֹ שֶׁל חַי. וּמְשׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל חַי, מַבִּיתְלֵיהּ לַמֵּת? אִין, כִּי אָמַר רַחֲמָנָא: (דברים כ״א:כ״ג) "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ", דּוּמְיָא דְּתָלוּי, דְּאִית בֵּיהּ בְּזָיוֹן, אֲבָל הָכָא, כֵּיוָן דְּלֵית בֵּיהּ בְּזָיוֹן, לָא. תָּא שְׁמַע: הֵלִינוֹ לִכְבוֹדוֹ, לְשַׁמֵּעַ עָלָיו עֲיָרוֹת, לְהָבִיא לוֹ מְקוֹנְנוֹת, לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו, שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה, אֵינוֹ אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ שֶׁל מֵת. הָכִי קָאָמַר: כָּל הָעוֹשֶׂה לִכְבוֹדוֹ שֶׁל חַי, אֵין בּוֹ בְּזָיוֹן לַמֵּת]. תָּא שְׁמַע: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: סִימָן יָפֶה לַמֵּת, שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְאַחַר מִיתָה; מֵת שֶׁלֹּא נִסְפַּד, וְלֹא נִקְבַּר, אוֹ שֶׁחַיָּה גּוֹרַרְתּוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ גְּשָׁמִים מְזַלְּפִים עַל מִטָּתוֹ, זֶהוּ סִימָן יָפֶה לַמֵּת. שְׁמַע מִינָּהּ: יִקָּרֵא דִּשְׁכִיבָא הוּא, שְׁמַע מִינָּהּ.

פח אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא: מְנַיִן שֶׁאֵין קוֹבְרִין רָשָׁע אֵצֶל צַדִּיק? דִּכְתִיב: (מלכים ב י״ג:כ״א) "וַיְהִי הֵם קֹבְרִים אִישׁ, וְהִנֵּה רָאוּ אֶת הַגְּדוּד, וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֱלִישָׁע וְגוֹ', וַיִּחִי, וַיָּקָם עַל רַגְלָיו". אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא: וְדִילְמָא לְקִיּוּמֵי: (שם ב) "וִיהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי"? אָמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, הַיְנוּ דְּתַנְיָא: עַל רַגְלָיו עָמַד, וּלְבֵיתוֹ לֹא הָלַךְ? אֶלָּא, "וִיהִי נָא פִּי שְׁנַיִם", הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ דְּאַחֵיי? אָמַר לֵיהּ*) רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁרִפֵּא צַרַעַת נַעֲמָן, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּמֵת, דִּכְתִיב: (במדבר י״ב:י״ב) "אַל נָא תְהִי כַּמֵּת". וּכְשֵׁם שֶׁאֵין קוֹבְרִים רָשָׁע אֵצֶל צַדִּיק, כָּךְ אֵין קוֹבְרִין רָשָׁע חָמוּר אֵצֶל רָשָׁע קַל.

אָמַר לֵיהּ רָבָא: מִי קָא מְדַמֵּית נָהֳרָג מִתּוֹךְ רִשְׁעוֹ, לְמֵת מִתּוֹךְ רִשְׁעוֹ? מֵת מִתּוֹךְ רִשְׁעוֹ, כֵּיוָן דְּכִי אוֹרְחֵיהּ קָמַיִת, לָא הַוְיָא לֵיהּ כַּפָּרָה, נָהֳרָג מִתּוֹךְ רִשְׁעוֹ, כֵּיוָן דְּלָאו כִּי אוֹרְחֵיהּ מַיִית, הֲוֵי לֵיהּ כַּפָּרָה. תֵּדַע, דִּכְתִיב: (תהילים ע״ט:א׳) "מִזְמוֹר לְאָסָף, אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ וְגוֹ', נָתְנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם, בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ אָרֶץ". מַאי 'עֲבָדֶיךָ'? וּמַאי 'חֲסִידֶיךָ'? לָאו 'חֲסִידֶיךָ', חֲסִידֶיךָ מַמָּשׁ, 'עֲבָדֶיךָ', הַנָּךְ דְּחַיְבֵי דִּינָא מֵעִיקָּרָא, וְכֵיוָן דְּאִיקְטַל, קָרֵי לְהוּ: 'עֲבָדֶיךָ'.

פט קִבְּרֵיהּ דְּרַב, הֲווּ שַׁקְלֵי מִינֵּיהּ עַפְרָא לְאִישְׁתַּאבַת יוֹמָא. אַתּוּ אָמְרוּ לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל, אָמַר לְהוּ: יָאוֹת עַבְדִּין! קָרְקַע עוֹלָם הִיא, וְקָרְקַע עוֹלָם אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת, דִּכְתִיב: (מלכים ב כ״ג:ו׳) "וַיִּשְׂלֹךְ אֶת עֲפָרָהּ עַל קֶבֶר בְּנֵי הָעָם". מַקִּישׁ קֶבֶר בְּנֵי הָעָם לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּמְחֻבָּר לָא מִיתְסְרָא, דִּכְתִיב: (דברים י״ב:ב׳) "אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים" אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים, וְלֹא הֶהָרִים אֱלֹהֵיהֶם, הָכִי נַמִּי, בִּמְחֻבָּר לָא מִיתְסַר.

צ תָּנוּ רַבָּנָן: הֲרוּגֵי מַלְכוּת, נִכְסֵיהֶם לַמֶּלֶךְ, הֲרוּגֵי בֵּית־דִּין, נִכְסֵיהֶם לַיּוֹרְשִׁים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הֲרוּגֵי מַלְכוּת, נִכְסֵיהֶם לַיּוֹרְשִׁים, אָמְרוּ לְרַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (מלכים א כ"א:י"ח) "הִנֵּה בְכָרֶם נָבוֹת אֲשֶׁר יָרַד שָׁם לְרִשְׁתּוֹ". אָמַר לָהֶם: בֶּן אֲחִי אָבִיו הָיָה, וְרָאוּי לְיָרְשׁוֹ הָיָה. אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא הַרְבֵּה בָּנִים הָיוּ לוֹ?! אָמַר לָהֶן: אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו הָרַג, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ב ט) "אִם לֹא אֶת דְּמֵי נָבוֹת וְאֶת דְּמֵי בָנָיו רָאִיתִי". וְרַבָּנָן? הַהוּא, בָּנִים הָרְאוּיִין לָצֵאת מִמֶּנּוּ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: נִכְסֵיהֶם לַמֶּלֶךְ, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (שם א כא) "בֵּרַךְ נָבוֹת אֱלֹהִים וָמֶלֶךְ". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: נִכְסֵיהֶן לַיּוֹרְשִׁין, לָמָּה לִי 'וָמֶלֶךְ'? וְלִטַעְמִיךְ, 'אֱלֹהִים' לָמָּה לִי? אֶלָּא, לְאַפּוּשֵׁי רִיתְחָא, הָכָא נַמִּי, לְאַפּוּשֵׁי רִיתְחָא. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: נִכְסֵיהֶם לַמֶּלֶךְ, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (מלכים א ב':כ"ח) "וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל ה', וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ", וּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר לֹא, (אצא) כִּי פֹּה אָמוּת". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: נִכְסֵיהֶם לַיּוֹרְשִׁים, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ? לְחַיֵּי שָׁעָה.

צא "וַיָּשֶׁב בְּנָיָהוּ אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר: כֹּה דִּבֶּר יוֹאָב וְכֹה עָנָנִי". (שם) אָמַר לֵיהּ: זִיל אֵימָא לֵיהּ: תַּרְתֵּי לָא תַּעֲבִיד בְּהַהוּא גַּבְרָא, אִי קָטַלְתְּ לֵיהּ, קַבּוּל לְטוּתֵיהּ דְּלַטְיֵיהּ אָבוּךְ. וְאִי לָא, שַׁבְקֵיהּ דְּלֵיקוּם בִּלְטוּתֵיהּ דְּלַטְיֵיהּ אָבוּךְ. (שם) "וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ: עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר, וּפְגַע בּוֹ וּקְבָרְתּוֹ". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל קְלָלוֹת שֶׁקִּלֵּל דָּוִד אֶת יוֹאָב, נִתְקַיְּמוּ בְּזַרְעוֹ שֶׁל דָּוִד; (שמואל ב ג':כ"ט) "וְאַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע וּמַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ וְנֹפֵל בַּחֶרֶב וְחָסֵר לָחֶם". 'זָב', מֵרְחַבְעָם, דִּכְתִיב: (מלכים א י"ב:י"ח) "וְהַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם הִתְאַמֵּץ לַעֲלוֹת בַּמֶּרְכָּבָה לָנוּס יְרוּשָׁלָיִם", וּכְתִיב: (ויקרא ט"ו:ט') "וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא". 'מְצֹרָע', מֵעֻזִּיָּהוּ, דִּכְתִיב: (ד"ה ב כו) "וּכְחָזְקָתוֹ, גָּבַהּ לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית, וַיִּמְעַל בַּה' אֱלֹהָיו, וַיָּבֹא אֶל הֵיכַל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת", וּכְתִיב: (שם) "וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ". "מַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ", מֵאָסָא, דִּכְתִיב: (מלכים א ט"ו:כ"ג) "רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו", וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שֶׁאֲחָזוֹ פּוֹדַגְרָא. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן: הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר לֵיהּ: כְּמַחַט בִּבְשַׂר הַחַי. מָנָא יָדַע? אִי בְּעִית אֵימָא: מֵיחַשׁ הֲוָה חַיִּישׁ בֵּיהּ, וְאִי בְּעִית אֵימָא: מַרְבִּיהּ הֲוָה גָּמִיר לָהּ, וְאִי בָּעִית אֵימָא: (תהילים כ"ה:י"ד) "סוֹד ה' לִירֵאָיו, וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם". "נֹפֵל בַּחֶרֶב", מֵיאֹשִׁיָּהוּ, דִּכְתִיב: (ד"ה ב לה) "וַיֹּרוּ הַיֹּרִים לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ", וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שֶׁעָשׂוּ כָּל גּוּפוֹ כִּכְבָרָה. "וְחָסֵר לָחֶם", מִיכָנְיָה, דִּכְתִיב: (מלכים ב כ"ה:ל' וירמיהו נ"ב:ל"ד) "וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה לוֹ". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: תְּהֵא לוּטָא, וְלָא תְּהֵא (מלטטא) [לַיְטָא]. אַתְיוּהָ לְיוֹאָב, דַּיְינֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא קְטַלְתֵּיהּ לְאַבְנֵר? אָמַר לֵיהּ: גּוֹאֵל הַדָּם דַּעֲשָׂהאֵל הֲוָאי. עֲשָׂהאֵל, רוֹדֵף הֲוָה! אָמַר לֵיהּ: הָיָה לוֹ לְהַצִּילוֹ בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו. אָמַר

לֵיהּ: לָא הֲוָה יָכוֹל לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא בְּדִפְּקָן חֲמִשִּׁית כַּוֵּן לֵיהּ, דִּכְתִיב: (שמואל ב ב׳:כ״ג) "וַיַּכֵּהוּ אַבְנֵר בְּאַחֲרֵי הַחֲנִית אֶל הַחֹמֶשׁ", וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּדִפְּקָן חֲמִשִּׁית, בְּמָקוֹם שֶׁמָּרָה וְכָבֵד תְּלוּיִים בּוֹ ', בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו לָא יָכִיל לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: נֵיזִיל לְאַבְנֵר, מַאי טַעְמָא קְטַלְתֵּיהּ לַעֲמָשָׂא? אָמַר לֵיהּ: עֲמָשָׂא, מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת הֲוָה, דִּכְתִיב: (שמואל ב כ׳:ד׳) "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל עֲמָשָׂא: הַזְעֶק לִי אֶת אִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְגוֹ'. וַיֵּלֶךְ עֲמָשָׂא לְהַזְעִיק אֶת יְהוּדָה, וַיּוֹחֶר" וְגוֹ'. אָמְרוּ לֵיהּ: עֲמָשָׂא, אַכִּין וְרַקִּין דָּרַשׁ. אַשְׁכְּחִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל דְּפָתְיֵיחַ לְהוּ בְּמַסֶּכְתָּא. אָמַר, כְּתִיב: (יהושע א׳:י״ח) "כֹּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ, וְלֹא יִשְׁמַע אֶת דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר תְּצַוֶּנּוּ, יוּמָת", יָכוֹל, אֲפִלּוּ לְדִבְרֵי תוֹרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "רַק חֲזַק וֶאֱמָץ", אֶלָּא הַהוּא גַּבְרָא, מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת הֲוָה, דִּכְתִיב: (מלכים א ב׳:כ״ח) "וְהַשְּׁמֻעָה בָּאָה עַד יוֹאָב, כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה, וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה". מַאי "לֹא נָטָה"? אָמַר רַב יְהוּדָה: שֶׁבִּקֵּשׁ לִנְטוֹת וְלֹא נָטָה, וּמַאי טַעְמָא לֹא נָטָה? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲדַיִן לַחְלוּחִיתָשֶׁל דָּוִד קַיֶּמֶת. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: עֲדַיִן אִצְטַגְנִינֵי שֶׁל דָּוִד קַיָּמִין, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים הָיוּ לוֹ לְדָוִד, כֻּלָּן בְּנֵי יְפַת תֹּאַר הָיוּ, וּמְגַדְּלֵי בְּלוֹרִיתָהֶיוּ, וּמְהַלְכִין בְּרֹאשֵׁי הַגְּיָסוֹתֶהָיוּ, וְהֵן הֵן בַּעֲלֵי אֶגְרוֹפִין שֶׁל דָּוִד.

פב וּפְלִינָא דְּרַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: אִלְמָלֵא דָּוִד, לֹא (עסק) [עָשָׂה] יוֹאָב בַּמִּלְחָמָה, וְאִלְמָלֵא יוֹאָב, לֹא עָסַק דָּוִד בַּתּוֹרָה, כְּדִכְתִיב: (ש"ב ח) "וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ", (וסמיך ליה:) "וְיוֹאָב [בֶּן צְרוּיָה] עַל הַצָּבָא". מַאי טַעְמָא, "דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ"? מְשׁוּם דְּ"יוֹאָב עַל הַצָּבָא". וּמַאי טַעְמָא, "יוֹאָב עַל הַצָּבָא"? מְשׁוּם דְּ"דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה [לְכָל עַמּוֹ"]. (שם ג) "וַיֵּצֵא יוֹאָב מֵעִם דָּוִד, וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אַחֲרֵי אַבְנֵר, וַיָּשֻׁבוּ אֹתוֹ מִבּוֹר הַסִּרָה וְדָוִד לֹא יָדָע". מַאי "בּוֹר הַסִּרָה"? אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: בּוֹר וְסִירָה גָּרְמוּ לוֹ לְאַבְנֵר שֶׁיֵּהָרֵג. (שם) "וַיַּטֵּהוּ יוֹאָב אֶל תּוֹךְ הַשַּׁעַר לְדַבֵּר אִתּוֹ בַּשֶּׁלִי", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁדָּנוֹ בְּדִין סַנְהֶדְרִין. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא קְטַלְתֵּיהּ לַעֲשָׂהאֵל? עֲשָׂהאֵל, רוֹדֵף הֲוָה! הָיָה לְךָ לְהַצִּילוֹ בְּאַחַד מֵאֵיבָרָיו! לָא יָכִילְנָא לֵיהּ. הַשְׁתָּא בְּדִפְּקָן חֲמִשִּׁית אִיכָוַנְתְּ לֵיהּ, בְּאַחַד מֵאֵיבָרָיו לָא יָכְלְתְּ לֵיהּ? "לְדַבֵּר אִתּוֹ בַּשֶּׁלִי", אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: (לְדַבֵּר אִתּוֹ) עַל עִסְקֵי שַׁלּוֹ*). (שם) "וַיַּכֵּהוּ שָׁם הַחֹמֶשׁ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּדִפְּקָן חֲמִשִּׁית, מָקוֹם שֶׁמָּרָה וְכָבֵד תְּלוּיִים בּוֹ. (מ"א ב) "וְהֵשִׁיב ה' אֶת דָּמוֹ עַל רֹאשׁוֹ, אֲשֶׁר פָּגַע בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים צַדִּיקִים וְטוֹבִים מִמֶּנּוּ, וַיַּהַרְגֵם בַּחֶרֶב". 'טוֹבִים', שֶׁהֵם דָּרְשׁוּ אַכִּין וְרַקִּין, וְהוּא לֹא דָּרַשׁ. 'וְצַדִּקִים', שֶׁהֵם בַּפֶּה וְלֹא עָשׂוּ, וְהוּא בְּאֻגֶּרֶת, וְעָשָׂה. (ש"ב כ) "וְעַמָּשָׂא לֹא נִשְׁמַר בַּחֶרֶב אֲשֶׁר בְּיַד יוֹאָב" וְגוֹ'. (אָמַר רַב יְהוּדָה), אָמַר רַב: שֶׁלֹּא חָשָׁדוֹ. (מ"א ב) "וַיִּקְבֹּר בְּבֵיתוֹ בַּמִּדְבָּר", אַטּוּ בֵּיתוֹ, מִדְבָּר הוּא? אָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: כְּמִדְבָּר, מַה

מִדָּבָר מֻפְקָר לַכֹּל, אַף בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹאָב מֻפְקָר לַכֹּל. דָּבָר אַחֵר: כַּמִּדָּבָר הַזֶּה, מַה מִּדָּבָר הַזֶּה מְנֻקֶּה מִגֶּזֶל וַעֲרָיוֹת, אַף בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹאָב מְנֻקֶּה מִגֶּזֶל וַעֲרָיוֹת. (ד"ה א יא) "וְיוֹאָב יְחַיֶּה אֶת שְׁאָר הָעִיר", אָמַר רַב יְהוּדָה: (אָמַר רַב) אֶפְלוּ מוֹנִיני וְצַחֲנָתָא טָעִים, פָּרִיס לְהוּ.

פרק ז

סנהדרין פרק ז - צג תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא כ"א:ט') "אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת"? שֶׁאִם הָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ קִדֻּשׁ, נוֹהֲגִין בּוֹ חֹל. כָּבוֹד, נוֹהֲגִין בּוֹ בִּזָּיוֹן, אוֹמְרִים: אָרוּר שֶׁזּוֹ יָלַד, אָרוּר שֶׁזּוֹ גִּדֵּל, אָרוּר שֶׁיָּצְאָה זוֹ מֵחֲלָצָיו. אָמַר רַב אַשִׁי: כְּמַאן קָרִינָן רְשִׁיעָא בַּר רְשִׁיעָא, וַאֲפִלּוּ לְרְשִׁיעָא בַּר צַדִּיקָיָא? כְּמַאן? (כהני תנאי) [כְּהַאי תַּנָּא]. משנה. מְצָוֹת הַנִּשְׂרָפִים, הָיוּ מַשְׁקִיעִין אוֹתוֹ בְּזֶבֶל עַד אַרְכֻּבּוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשֶׁה לְתוֹךְ הָרַכָּה, וְכוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ, זֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ, עַד שֶׁפּוֹתֵחַ אֶת פִּיו, וּמַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו, וְיוֹרֶדֶת לְתוֹךְ מֵעָיו וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו. [רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הוּא, אִם מֵת בְּיָדָם, לֹא הָיוּ מְקַיְּמִין בּוֹ מִצְוַת שְׂרֵפָה. אֶלָּא פּוֹתֵחַ אֶת פִּיו בְּצִבַּת שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתוֹ, וּמַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו, וְיוֹרֶדֶת לְתוֹךְ מֵעָיו, וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר (בן) בְּרַבִּי צָדוֹק: מַעֲשֶׂה בְּבַת כֹּהֵן אַחַת שֶׁזִּנְּתָה, וְהִקִּיפוּהָ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וּשְׂרָפוּהָ. אָמַר(ו) לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בֵּית־דִּין שֶׁל אוֹתָהּ שָׁעָה בָּקִי. גְּמָרָא. מַאי 'פְּתִילָה'? אָמַר רַב מַתְנָה: פְּתִילָה שֶׁל אֵבֶר]. מְנָא לָן? אַתְיָא 'שְׂרֵפָה', 'שְׂרֵפָה', מֵעֵדֻת קֹרַח. מַה לְּהַלָּן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם, אַף כָּאן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַתְיָא 'שְׂרֵפָה', 'שְׂרֵפָה', מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מַה לְּהַלָּן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם, אַף כָּאן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם. מַאן דְּיָלִיף מֵעֵדֻת קֹרַח, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (במדבר יז) "אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשׁוֹתָם", שֶׁנִּשְׁמְתָם נִשְׂרֶפֶת וְגוּף קַיָּם. וְאִידָךְ? הַהִיא, שְׂרֵפָה מַמָּשׁ [הִיא]. וּמַאי 'בְּנַפְשׁוֹתָם'? שֶׁנִּתְחַיְּבוּ שְׂרֵפָה עַל עִסְקֵי נַפְשׁוֹתָם, כִּדְרִישׁ לְקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (תהלים לה) "בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג, חָרַק עָלַי שִׁנֵּימוֹ". בִּשְׁבִיל חֲנֻפָּה שֶׁהֶחֱנִיפוּ לְקֹרַח עַל עִסְקֵי לְגִימָה, חָרַק עֲלֵיהֶם שֹׁר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שִׁנָּיו. וּמִמַּאן דְּיָלִיף מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (ויקרא י) "וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'", כְּעֵין מִיתָה. וְאִידָךְ? הַהוּא, שְׂרֵפָה מַמָּשׁ הֲוַאי, וּמַאי דִּכְתִיב, "וַיָּמֻתוּ". דְּאַתְחִיל בְּהוּ מַגֵּפָה כְּעֵין מִיתָה, דְּתַנְיָא, אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתָּאִי אוֹמֵר: שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ יָצְאוּ מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, וְנֶחְלְקוּ לְאַרְבַּע וְנִכְנְסוּ, שְׁנַיִם בְּחָטְמוֹ שֶׁל זֶה, וּשְׁנַיִם בְּחָטְמוֹ שֶׁל זֶה, וּשְׂרָפוּם. וְהָכְתִיב: (שם) "וַתֹּאכַל אוֹתָם"? אוֹתָם וְלֹא בִּגְדֵיהֶם. צד וּכְבָר הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מְהַלְּכִים בַּדֶּרֶךְ, וְנָדָב וַאֲבִיהוּא מְהַלְּכִין אַחֲרֵיהֶם, וְכָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיהֶם. אָמַר לוֹ נָדָב לַאֲבִיהוּא: אֵימָתַי יָמוּתוּ שְׁנֵי זְקֵנִים הַלָּלוּ, וְאֲנִי וְאַתָּה נַנְהִיג אֶת

הַדּוֹר! אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַנִּרְאֶה, מִי קוֹבֵר אֶת מִי! אָמַר רַב פָּפָּא: הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: נְפִישֵׁי גַּמְלֵי סָבֵי, דְּטָעֲינֵי מַשְׁכֵי דְּהוּגְנֵי.

צה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְמָה תַּלְמִיד חָכָם דּוֹמֶה לְפָנֵי עַם הָאָרֶץ? בְּתְחִלָּה דּוֹמֶה לוֹ לְקִיתוֹן שֶׁל זָהָב, סֵפֶר (עמו) [הֵימֶנּוּ], דּוֹמֶה לוֹ לְקִיתוֹן שֶׁל כֶּסֶף, נֶהֱנָה מִמֶּנּוּ, דּוֹמֶה לוֹ לְקִיתוֹן שֶׁל חֶרֶס, כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבַּר, שׁוּב אֵין לוֹ תַּקָּנָה.

צו (תַּנְיָא, כְּתִיב: (דברים י״ב:ג׳) "וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ",) וּמָה אִילָנוֹת שֶׁאֵין אוֹכְלִין, וְאֵין שׁוֹתִים, וְאֵין מְרִיחִים, אָמְרָה תּוֹרָה 'הַשְׁחֵת', 'שְׂרֹף' וְ'כַלֵּה', הוֹאִיל וּבָא לְאָדָם תַּקְלָה עַל יָדָן, הַמַּתְעֶה אֶת חֲבֵרוֹ מִדַּרְכֵי חַיִּים לְדַרְכֵי מִיתָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

צז תְּנוּ רַבָּנָן: שֶׁבַע מִצְווֹת נִצְטַווּ בְּנֵי נֹחַ: דִּינִין, וּבִרְכַּת־הַשֵּׁם, וַעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים, וְגִלּוּי־עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת־דָּמִים, וְגָזֵל, וְאֵיבָר־מִן־הַחַי. רַבִּי (חֲנִינָא) [חֲנַנְיָא] בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף עַל הַדָּם מִן הַחַי. רַבִּי חִיזְקָא אוֹמֵר: אַף עַל הַסֵּרוּס. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף עַל הַכִּשּׁוּף. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מְכַשֵּׁף, בֶּן נֹחַ מָזְהָר עָלָיו. (דברים יח) "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ [וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קוֹסֵם קְסָמִים, מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף וְחֹבֵר־חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים], כִּי תוֹעֲבַת ה' כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה, וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה [ה' אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ"], וְלֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב, אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר. רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר] אוֹמֵר: אַף עַל הַכִּלְאַיִם. מֻתָּרִים בְּנֵי נֹחַ לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם וְלִזְרֹעַ כִּלְאַיִם, וְאֵינָם אֲסוּרִים אֶלָּא בְּהַרְבָּעַת בְּהֵמָה וְהַרְכָּבַת אִילָן. מְנָא הַנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּאָמַר קְרָא: (בראשית ב) "וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר: מִכֹּל עֵץ הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל", 'וַיְצַו', אֵלּוּ הַדִּינִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם יח) "כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו" וְגוֹ'. 'הַשֵּׁם', זוֹ בִּרְכַּת הַשֵּׁם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ויקרא כד) "וְנֹקֵב שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת". 'אֱלֹהִים', זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמות כ) "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי". 'עַל הָאָדָם', זוֹ שְׁפִיכוּת דָּמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (בראשית ט) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם". 'לֵאמֹר', זוֹ גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ירמיה ג) "לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר". 'מִכֹּל עֵץ הַגָּן', וְלֹא גָּזֵל. 'אָכֹל תֹּאכֵל', וְלֹא אֵיבָר מִן הַחַי. כִּי אָתָא רַבִּי יִצְחָק, תְּנִי אִפְּכָא: 'וַיְצַו', זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. 'אֱלֹהִים', אֵלּוּ הַדִּינִין. בִּשְׁלָמָא 'אֱלֹהִים', אֵלּוּ הַדִּינִין, דִּכְתִיב: (שמות כב) "וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים", אֶלָּא 'וַיְצַו', זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מַאי מַשְׁמַע? רַב חִסְדָּא וְרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, חַד אָמַר מֵהָכָא: (שם לב) "סָרוּ מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם, עָשׂוּ לָהֶם" וְגוֹ'. וְחַד אָמַר מֵהָכָא: (הושע ה) "עָשׂוּק אֶפְרַיִם, רְצוּץ מִשְׁפָּט, כִּי הוֹאִיל הָלַךְ אַחֲרֵי צָו". וְאַדִּינִין, בְּנֵי נֹחַ אִיפְּקוּד? וְהָתַנְיָא: עֶשֶׂר מִצְווֹת נִצְטַווּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמָרָה, שֶׁבַע שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ, וְהוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם: דִּינִין, וְשַׁבָּת, וְכִבּוּד אָב וָאֵם. דִּינִין, (דכתיב):

(שמות טו) "שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט". שַׁבָּת וְכִבּוּד אָב וָאֵם, דִּכְתִיב: (דברים ה) "כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאָמַר רַב יְהוּדָה: "כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ" בְּמָרָה. אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהָ: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְעֵדָה, וְעֵדִים, וְהַתְרָאָה. אִי הָכִי, מַאי "וְהוֹסִיפוּ עָלֵיהֶם דִּינִין"? אֶלָּא אָמַר רָבָא: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְדִינֵי קְנָסוֹת. אַבַּיֵי, "וְהוֹסִיפוּ בְּדִינִין" מִיבָּעֵי לֵיהּ! [אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְהוֹשִׁיב בֵּית־דִּין בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וְעִיר. וְהָא, בְּנֵי נֹחַ לָא אִיפְקוּד? וְהַתַּנְיָא: כְּשֵׁם שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל לְהוֹשִׁיב בָּתֵּי דִינִין בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וְעִיר, כָּךְ נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ לְהוֹשִׁיב בָּתֵּי דִינִין בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וְעִיר]! אֶלָּא אָמַר (רב פפא) [וְרָבָא]: הַאי תְּנָא, תְּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה הוּא, דְּמַפִּיק ד"ך, וּמְעַיֵּל ס"ך. דְּתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה: שֶׁבַע מִצְוֹות נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ: עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְגֵזֶל, וְאֵיבָר מִן הַחַי, וְסֵרוּס וְכִלְאַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא נִצְטַוָּה אֶלָּא עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ב) "וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם". רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: אַף עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף עַל הַדִּינִין.

בֶּן נֹחַ, הָיָה נֶהֱרָג [בְּדַיָּן אֶחָד, וּבְעֵד אֶחָד, שֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה, מִפִּי אִישׁ, וְלֹא מִפִּי אִשָּׁה, וַאֲפִלּוּ קְרוֹב. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ]: אַף עַל הָעֲבָרִין. [מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב יְהוּדָה: דְּאָמַר קְרָא: (בראשית ט׳:ה׳) "וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ", אֲפִלּוּ בְּדַיָּן אֶחָד. (שם) "מִיַּד כָּל חַיָּה", אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה. (שם) "אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם", אֲפִלּוּ בְּעֵד אֶחָד. (שם) 'מִיַּד אִישׁ', וְלֹא מִיַּד אִשָּׁה. 'אָחִיו', אֲפִלּוּ קְרוֹב. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף עַל הָעֲבָרִין], מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל? דִּכְתִיב: (שם) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם, דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ", אֵיזֶהוּ אָדָם שֶׁבָּאָדָם? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה עֲבָר שֶׁבִּמְעֵי אִמּוֹ.

תָּא שְׁמַע: מִפְּנֵי מַה לֹּא נִשָּׂא אָדָם אֶת בִּתּוֹ? כְּדֵי שֶׁיִּשָּׂא קַיִן אֶת אֲחוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים פ״ט:ג׳) "כִּי אָמַרְתִּי, עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה".

צח אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמַּגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ב) "וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע: לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ?" "[לָמָּה] הִכִּיתָ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "[לָמָּה] תַכֶּה", אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא 'רָשָׁע'. אָמַר זְעִירִי, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: נִקְרָא 'חוֹטֵא', שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"א ב) "וְאִם לֹא, לַקֳחָתִי בְחָזְקָה", וּכְתִיב: (שם) "וַתְּהִי חַטַּאת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד אֶת פְּנֵי ה'". רַב הוּנָא אָמַר: תִּקְצֵץ יָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב לח) "וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר". רַב הוּנָא קַץ יָדָא. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא קְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כב) "וְאִישׁ זְרוֹעַ לוֹ הָאָרֶץ". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא נִתְּנָה קַרְקַע אֶלָּא לְבַעֲלֵי זְרוֹעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ זְרוֹעַ לוֹ הָאָרֶץ". וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (משלי יב) "עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם", אִם עוֹשֶׂה אָדָם עַצְמוֹ כְּעֶבֶד לְאַדְמָה, יִשְׂבַּע לֶחֶם, וְאִם לָאו לֹא יִשְׂבַּע לֶחֶם.

צט מֵיתִיבִי: הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י״ח:ה׳) "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם", כֹּהֲנִים, לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִיִּים לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'הָאָדָם', הָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל.

ק אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָדָם הָרִאשׁוֹן, לֹא הֻתַּר לוֹ בָּשָׂר לַאֲכִילָה, דִּכְתִיב: (בראשית א׳:כ״ט-ל׳) "לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ", וְלֹא חַיַּת הָאָרֶץ לָכֶם. וּכְשֶׁבָּאוּ בְּנֵי נֹחַ, הִתִּיר לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ט) "כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל". יָכוֹל לֹא יְהֵא אֵיבָר מִן הַחַי נוֹהֵג בּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ". [יָכוֹל אַף לִשְׁרָצִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'אַךְ'. וּמַאי תַּלְמוּדְיהּ? אָמַר רַב הוּנָא: 'דָּמוֹ', מִי שֶׁדָּמוֹ חָלוּק מִבְּשָׂרוֹ, יָצְאוּ שְׁרָצִים, שֶׁאֵין דָּמָן חָלוּק מִבְּשָׂרָן]. מֵיתִיבִי: (שם א) "וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם", מַאי לָאו, לַאֲכִילָה! לֹא, לִמְלָאכָה. וְדָגִים, בְּנֵי מְלָאכָה נִינְהוּ? אִין, כִּדְרַחְבָא, דְּבָעֵי רַחְבָא: הִנְהִיג בְּעֵיזָא וְשַׁבּוּטָא מַאי? תָּא שְׁמַע: (בראשית א׳:כ״ו) "וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם", מַאי לָאו, לַאֲכִילָה! לֹא, לִמְלָאכָה. וְעוֹפוֹת, בְּנֵי מְלָאכָה נִינְהוּ? אִין, כִּדְבָעֵי (רבא) [רַבָּה] בַּר רַב הוּנָא: דָּשׁ בְּאַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין, לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַהוּ? תָּא שְׁמַע: (שם) "וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת". הַהוּא, (מיבעי ליה) לְאַתּוּיֵי נָחָשׁ הוּא דְּאָתָא, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: חֶבֶל עַל שַׁמָּשׁ גָּדוֹל שֶׁאָבַד מִן הָעוֹלָם, שֶׁאִלְמָלֵא לֹא נִתְקַלֵּל נָחָשׁ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְזַמְּנִים לוֹ שְׁנֵי נְחָשִׁים טוֹבִים, אֶחָד מְשַׁגְּרוֹ לַצָּפוֹן וְאֶחָד מְשַׁגְּרוֹ לַדָּרוֹם, לְהָבִיא לוֹ (סנדלפין) [סַנְדַּלְכוֹנִים] טוֹבִים, וּמַרְגָּלִיּוֹת טוֹבוֹת. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּפְשִׁילִין לוֹ רְצוּעָה מִתַּחַת זְנָבוֹ, וּמוֹצִיא בּוֹ עָפָר לְגִנָּתוֹ וּלְחֻרְבָּתוֹ. מֵיתִיבִי, [הָיָה] רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר: אָדָם הָרִאשׁוֹן מֻסָּב בְּגַן עֵדֶן הָיָה, וְהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת צוֹלִין לוֹ בָּשָׂר, וּמְצַנְּנִין לוֹ יַיִן, וְהֵצִיץ בּוֹ נָחָשׁ, וְרָאָה כְּבוֹדוֹ, וְנִתְקַנֵּא בּוֹ. הָתָם, בְּבָשָׂר הַיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם. וּמִי אִיכָּא בָּשָׂר הַיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם? אִין, כִּי הָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, הֲוָה קָא אָזִיל בְּאוֹרְחָא, פַּגְעֵי בֵּיהּ הָנָךְ אַרְיָוָתָא, וַהֲווּ קָא נַהֲמֵי בְּאַפֵּיהּ, אָמַר: (תהילים ק״ד:כ״א) "הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף", נְחִיתוּ תַּרְתֵּי אַטְמָאתָא, חֲדָא אֲכָלוּהָ וַחֲדָא שַׁבְקוּהָ. אֲיתֵי וְאָתָא לְבֵי מִדְרְשָׁא, [בָּעוּ עֲלֹהּ: דָּבָר טָמֵא הוּא זֶה, אוֹ דָּבָר טָהוֹר?] אָמְרוּ לֵיהּ: אֵין דָּבָר טָמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם.

[פִּסְקָא]. נְגָמַר הַדִּין וְכוּ', [וְהַדַּיָּנִין עוֹמְדִין עַל רַגְלֵיהֶן, וְקוֹרְעִין וְכוּ']. עוֹמְדִין, מְנָא לָן? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַמִּי: דְּאָמַר קְרָא: (שופטים ג׳:כ׳) "וְאֵהוּד בָּא אֵלָיו, וְהוּא יֹשֵׁב בַּעֲלִיַּת הַמְקֵרָה אֲשֶׁר לוֹ לְבַדּוֹ, וַיֹּאמֶר אֵהוּד: דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ, וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמָה עֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב, שֶׁהוּא נָכְרִי, וְלֹא יָדַע אֶלָּא בְּכִנּוּי, עָמַד. יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם הַמְפֹרָשׁ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! 'קוֹרְעִין', מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (מלכים ב י״ח:ל״ז) "וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת, וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר, וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל חִזְקִיָּהוּ

קְרוּעֵי בְגָדִים, וַיַּגִּדוּ לוֹ דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה". 'וְלֹא מְאַחְיִן', מְנָא לָן? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַתְיָא 'קְרִיעָה', 'קְרִיעָה'. כְּתִיב הָכָא: "קְרוּעֵי בְגָדִים", וּכְתִיב הָתָם: (מלכים ב ב׳:י״ב) "וֶאֱלִישָׁע רֹאֶה וְהוּא מְצַעֵק: אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו, וְלֹא רָאָהוּ עוֹד, וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים". מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם', אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵן 'קְרָעִים', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'קְרָעִים'? מְלַמֵּד, שֶׁהֵן קְרוּעִים לְעוֹלָם.

קא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִלְמָלֵא וְא"ו שֶׁבְּ'הֶעֱלוּךָ', נִתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה. כְּתַנָּאֵי, אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אִלְמָלֵא וְא"ו שֶׁבְּ'הֶעֱלוּךָ', נִתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה.

קב תַּנְיָא: מִנַּיִן לְאוֹכֵל מִן הַבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, שֶׁהוּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י״ט:כ״ו) "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם". דָּבָר אַחֵר: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם", לֹא תֹּאכְלוּ בָּשָׂר וַעֲדַיִן דָּם בַּמַּזְרָק. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַבְרִין עַל הֲרוּגֵי בֵּית־דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵין טוֹעֲמִין כְּלוּם כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַזְהָרָה לְבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם".

קג אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה שֻׁתָּפוּת עִם הַגּוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים], שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה, וְנִשְׁבַּע בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: (שמות כ״ג:י״ג) "לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ". כִּי אָתָא עוּלָּא, בַּת בְּקַלְנְבוֹ, אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְהֵיכָא בַּת מַר? אָמַר לֵיהּ: 'בְּקַלְנְבוֹ'. אָמַר לֵיהּ: וְהָא כְּתִיב: (שם) "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ"? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, מֻתָּר לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ. וְהָא, הֵיכָא כְּתִיבָא? כְּדִכְתִיב: (ישעיהו מ״ו:א׳) "כָּרַע בֵּל, קֹרַס נְבוֹ". אָמַר רַבִּי נַחְמָן: כָּל לֵיצָנוּתָא אֲסִירָא, חוּץ מִלֵּיצָנוּתָא דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דִּשְׁרָיָא, דִּכְתִיב: "כָּרַע בֵּל, קֹרַס נְבוֹ וְגוֹ', קָרְסוּ כָרְעוּ יַחְדָּו, (כי) לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא". וּכְתִיב: (הושע י׳:ה׳) "לְעֶגְלוֹת בֵּית אָוֶן יָגוּרוּ. שָׁכַן שֹׁמְרוֹן, כִּי אָבַל עָלָיו עַמּוֹ, וּכְמָרָיו עָלָיו יָגִילוּ, עַל כְּבוֹדוֹ כִּי גָלָה מִמֶּנּוּ". אַל תִּקְרֵי 'כְּבוֹדוֹ', אֶלָּא 'כָּבְדוֹ'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שם יג) "וְעַתָּה יוֹסִפוּ לַחֲטֹא, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה מִכַּסְפָּם, כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים מַעֲשֵׂה חָרָשִׁים" וְגוֹ'. מַאי, "כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים"? מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד עָשָׂה דְּמוּת יְרֵאָתוֹ, וּמַנִּיחוֹ בְּכִיסוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁזּוֹכָרָהּ, מוֹצִיאָהּ מִתּוֹךְ חֵיקוֹ, וּמְחַבְּקָהּ וּמְנַשְּׁקָהּ. מַאי: (שם) "זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן"? אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי: שֶׁהָיוּ כְּמָרִים נוֹתְנִים עֵינֵיהֶם בְּבַעֲלֵי מָמוֹן, וּמַרְעִיבִין אֶת הָעֲגָלִים, וְעוֹשִׂים דְּמוּת עֲצַבֵּיהֶם, וּמַעֲמִידִין אוֹתָם בְּצַד אֲבוּסֵיהֶם, וּמוֹצִיאִים אוֹתָם לַחוּץ. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָם, רָצִין אַחֲרֵיהֶם וּמְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶם, אוֹמְרִים לוֹ: עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים חָפֵץ בְּךָ, יָבוֹא וְיִזְבַּח עַצְמוֹ לוֹ. אָמַר רָבָא: הַאי, "זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן", "[וַעֲגָלִים יִשָּׁקוּן] לִזְבּוֹחַ אָדָם" מִיבָּעֵי לֵיהּ!

אֶלָּא אָמַר רָבָא: כָּל הַזּוֹבֵחַ אֶת בְּנוֹ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אוֹמְרִים לוֹ: דּוֹרוֹן גָּדוֹל הִקְרִיב לוֹ, יָבוֹא וְיִשַּׁק לוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: (מלכים ב י״ז:ל׳) "וְאַנְשֵׁי בָבֶל עָשׂוּ אֶת סֻכּוֹת בְּנוֹת". וּמַאי נִיהוּ? תַּרְנְגֹלֶת. "וְאַנְשֵׁי כוּת עָשׂוּ אֶת נֵרְגַל", וּמַאי נִיהוּ? תַּרְנְגוֹל. "וְאַנְשֵׁי חֲמָת עָשׂוּ אֶת אֲשִׁימָא", וּמַאי נִיהוּ? בַּרְחָא קַרְחָא. "וְהָעַוִּים עָשׂוּ נִבְחַז וְאֶת תַּרְתָּק", וּמַאי נִיהוּ? כֶּלֶב וַחֲמוֹר. (שם) "וְהַסְּפַרְוִים שֹׂרְפִים אֶת בְּנֵיהֶם (וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם) בָּאֵשׁ לְאַדְרַמֶּלֶךְ וַעֲנַמֶּלֶךְ אֱלֹהֵי סְפַרְוָיִם", וּמַאי נִיהוּ? הַפֶּרֶד וְהַסּוּס. 'אַדְרַמֶּלֶךְ', דְּאָדַר לֵיהּ לְמָרֵיהּ בְּטִעְיָנָא. 'וַעֲנַמֶּלֶךְ', דְּעָנֵי לֵיהּ לְמָרֵיהּ בְּקָרְבָּא. אַף חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, בִּקֵּשׁ אֲבִיו לַעֲשׂוֹת לוֹ כֵּן, אֶלָּא שֶׁסָּכְתָה אִמּוֹ סָלְמַנְדְּרָא. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: יוֹדְעִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ, וְלֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֶלָּא לְהַתִּיר לָהֶם עֲרָיוֹת בְּפָרְהֶסְיָא. מַתִּיב רַב מְשַׁרְשְׁיָא: (ירמיהו י״ז:ב׳) "כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם" וְגוֹ', וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כְּאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּעֲגוּעִין עַל בְּנוֹ. בָּתַר דַּאֲבִיקוּ בֵּיהּ. תָּא שְׁמַע: (ויקרא כ״ו:ל׳) "וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם", אָמְרוּ: אֵלְיָהוּ הַצַּדִּיק הָיָה מְחַזֵּר עַל תְּפוּחֵי רָעָב שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, פַּעַם אַחַת מָצָא תִּינוֹק, שֶׁהָיָה תָּפוּחַ וּמֻטָּל בָּאַשְׁפָּה, אָמַר לוֹ: מֵאֵיזֶה מִשְׁפָּחָה אַתָּה? אָמַר לוֹ: מִמִּשְׁפָּחָה פְּלוֹנִית אֲנִי. אָמַר לֵיהּ: כְּלוּם נִשְׁתַּיֵּר מֵאוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה? אָמַר לוֹ: לָאו, חוּץ מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ: אִם אֲנִי מְלַמְּדְךָ דָּבָר שֶׁאַתָּה חַי בּוֹ, אַתָּה לְמֵד? אָמַר לוֹ: הֵין. אָמַר לוֹ: אֱמֹר בְּכָל יוֹם "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". אָמַר לוֹ: (עמוס ו׳:י׳) "הֲס, כִּי לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם ה'", שֶׁלֹּא לְמְּדוּהוּ אָבִיו וְאִמּוֹ. מִיָּד הוֹצִיא יְרֵאָתוֹ מֵחֵיקוֹ, וּמְנַשְּׁקָהּ וּמְחַבְּקָהּ, עַד שֶׁנִּבְקְעָה כְּרֵסוֹ, וְנָפְלָה יְרֵאָתוֹ [לָאָרֶץ], וְנָפַל הוּא עָלֶיהָ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם". בָּתַר דַּאֲבִיקוּ בֵּיהּ. תָּא שְׁמַע: (נחמיה ט׳:ד׳-ה׳) "וַיִּזְעֲקוּ בְקוֹל גָּדוֹל אֶל ה' אֱלֹהֵיהֶם", מַאי אָמוּר? אָמַר רַב יְהוּדָה, וְאִי תֵּימָא רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: בַּיָּיא, בַּיָּיא, הַיְנוּ דְּאַחְרוּבָא לְבֵיתָא, וְקַלְיָא לְהֵיכָלָא, וְקַטְלִינְהוּ לְצַדִּיקָיָא, וְאַגְלִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל מֵאַרְעַיְהוּ, וַעֲדַיִן הוּא מְרַקֵּד בֵּינָן, כְּלוּם יְהַבְתֵּיהּ לָן, אֶלָּא לְקִבּוּלֵי אַגְרָא, לָא אִיהוּ בָּעֵינָן, וְלָא אַגְרֵיהּ בָּעֵינָן! (וכו' עד בקרובתיה, כדאיתא ביומא פרק בא לו.) [בָּתַר דַּאֲבִיקוּ בֵּיהּ. יַתְבֵי תְּלָתָא יוֹמָא בְּתַעֲנִיתָא, בָּעוּ רַחֲמֵי, נָפַל לְהוּ פִּיתְקָא מֵרְקִיעָא, דַּהֲוָה כְּתִיב בֵּהּ: 'אֱמֶת'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: שְׁמַע מִינָּהּ, חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'אֱמֶת'. נָפַק כְּגוּרְיָא דְּנוּרָא מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. אָמַר לְהוּ נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: הַיְנוּ יְצָרָא דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. בַּהֲדֵי דְּקָתַפְסֵי לֵיהּ, אִישְׁתַּמִּיט בֵּינֵיתָא מִינֵּיהּ, וְאָזַל קָלֵיהּ בְּאַרְבַּע מְאָה פַּרְסֵי. אָמְרוּ: הֵיכִי נַעֲבִיד? דִּילְמָא מִשְׁתַּמְּעָא מְרַחֲמֵי עֲלֵיהּ. אָמַר לְהוּ נָבִיא: שַׁדְיוּהוּ בְּדוּדָא דְּאַרְבָּא, וְכַסְיוּהוּ בְּאַבְרָא, דְּשָׁיֵיף קָלֵיהּ, דִּכְתִיב: (זכריה ה׳:ח׳) "וַיֹּאמֶר: זֹאת הָרִשְׁעָה, וַיַּשְׁלֵךְ אֹתָהּ אֶל תּוֹךְ הָאֵיפָה, וַיַּשְׁלֵךְ אֶת אֶבֶן הָעוֹפֶרֶת אֶל פִּיהָ". אַמְרֵי: הוֹאִיל וְעֵת רָצוֹן הוּא, נִבְעֵי רַחֲמֵי אֵיצְרָא דַּעֲבֵרָה. בָּעוּ

רַחֲמֵי, אִימְסַר בְּיַדֵיהוּ, חַבְשׁוּהָ תְּלָתָא יוֹמֵי, אִיבָּעוּ בֵּיעָתָא בַּת יוֹמָא לְחוֹלֶה*), וְלָא אַשְׁכְּחוּ. אַמְרֵי: הֵיכִי נַעֲבִיד? נִבָּעוּ פַּלְגָא, פַּלְגָא מֵרְקִיעָא לָא יַהֲבֵי. כַּחְלִינְהוּ לְעֵינֵיהּ, אַהֲנֵי בֵּיהּ דְּלָא אִיגְרוּ אִינִישׁ בִּקְרוֹבְתֵיהּ]. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּגוֹיָה [עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים] אַחַת, שֶׁהָיְתָה חוֹלָה בְּיוֹתֵר, אָמְרָה: אִם תַּעֲמֹד הַהִיא אִשָּׁה מֵחֳלְיָהּ, תֵּלֵךְ וְתַעֲבֹד לְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם. עָמְדָה, וְעָבְדָה לְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה לִפְעוֹר, שָׁאֲלָה לַכֹּמְרִים: בַּמָּה עוֹבְדִים לְזוֹ? אָמְרוּ לָהּ: אוֹכְלִין תִּרְדִין, וְשׁוֹתִין שֵׁכָר, וּמַתְרִיזִין בְּפָנֶיהָ. אָמְרָה: מוּטָב שֶׁתַּחֲזוֹר הַהִיא אִשָּׁה לְחָלְיָהּ, וְלֹא תַּעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה בְּכָךְ. אַתֶּם בֵּית יִשְׂרָאֵל אֵינָם כֵּן, (במדבר כ"ה:ה') "הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר", כְּצָמִיד פָּתִיל. (דברים ד':ד') "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם", כִּשְׁתֵּי תְּמָרוֹת הַדְּבוּקוֹת זוֹ בְּזוֹ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: "הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר", כְּצָמִיד עַל יְדֵי אִשָּׁה. "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם", דְּבוּקִים מַמָּשׁ.

[מִשְׁנָה. הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ, אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיִּמְסֹר לַמֹּלֶךְ, וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ וְכוּ'. גְּמָרָא. תַּנְיָא: אֶחָד לַמֹּלֶךְ, וְאֶחָד לִשְׁאָר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים חַיָּב. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לַמֹּלֶךְ חַיָּב, שֶׁלֹּא לַמֹּלֶךְ פָּטוּר. אָמַר אַבַּיֵי: רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד; רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָא דַּאֲמָרַן. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס, דְּתַנְיָא]: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: מִפְּנֵי מַה תָּפְסָה תּוֹרָה לְשׁוֹן "מֹלֶךְ"? כָּל שֶׁהַמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם, וַאֲפִלּוּ צָרוֹר, וַאֲפִלּוּ קֵיסָם. רָבָא אָמַר: מֹלֶךְ עֲרַאי אִיכָּא בֵּינַיְהוּ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ וְכוּ'. אָמַר רַב יְהוּדָה: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבִירֶנּוּ דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה. הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר אַבַּיֵי: שְׁרָנָא דְּלִבְנֵי בְּמִיצְעֵי, נוּרָא מֵהַאי גִּיסָא, וְנוּרָא מֵהַאי גִּיסָא. רָבָא אָמַר: כְּמַשְׁוְרְתָא דְּפוּרְיָא. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שָׁלֹשׁ כְּרִיתוֹת בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לָמָּה? אַחַת, לִכְדָרְכָּהּ, וְאַחַת, לְשֶׁלֹּא כִּדְרְכָּהּ, וְאַחַת, לַמֹּלֶךְ. [וּלְמַאן דְּאָמַר: 'מֹלֶךְ', עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הִיא, כָּרֵת בְּמֹלֶךְ לָמָּה לִי? לְמַעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כִּדְרְכָּהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר: מְגַדֵּף, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הִיא, כָּרֵת בְּמְגַדֵּף לָמָּה לִי? לְכִדְתַנְיָא]: (במדבר ט"ו:ל"א) "הַכָּרֵת תִּכָּרֵת", 'הַכָּרֵת', בָּעוֹלָם הַזֶּה, 'תִּכָּרֵת', לָעוֹלָם הַבָּא, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: 'וְנִכְרְתָה', וְכִי שְׁלֹשָׁה עוֹלָמִים יֵשׁ? אֶלָּא, 'וְנִכְרְתָה', בָּעוֹלָם הַזֶּה, 'הִכָּרֵת', לָעוֹלָם הַבָּא, 'תִּכָּרֵת', דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם.

מַתְנִיתִין. 'בַּעַל־אוֹב' זֶה פִּיתוֹם, הַמְדַבֵּר מִשָּׁחְיוֹ, וְ'יִדְּעוֹנִי' זֶה הַמְדַבֵּר בְּפִיו, הֲרֵי אֵלּוּ בְּסִקִילָה, וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶם בְּאַזְהָרָה.

תָּנוּ רַבָּנָן: 'בַּעַל־אוֹב' זֶה הַמְדַבֵּר בֵּין הַפְּרָקִים, וּמְבִין אֲצִילֵי יָדָיו. 'יִדְּעוֹנִי' זֶה הַמַּנִּיחַ עֶצֶם יַדּוּעַ בְּפִיו, וְהוּא מְדַבֵּר מֵאֵלָיו. מֵיתִיבִי: (ישעיהו כ"ט:ד') "וְהָיָה כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֶךָ", מַאי לָאו, דְּמִשְׁתָּעֵי כִּי אוֹרְחַיְהוּ? לָאו! דְּסָלִיק וְיָתִיב בֵּין הַפְּרָקִים וּמִשְׁתָּעֵי.

קד וְאַף שְׁאֵלָה זוֹ שָׁאַל טוּרְנוּסְרוּפוּס הָרָשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ: מַה יּוֹם מִיּוֹמַיִם? אָמַר לוֹ: וּמַה גֶּבֶר מִגּוּבְרִין? אָמַר לוֹ: דְּמָרֵי צְבִי. שַׁבָּת נַמִּי, דְּמָרֵי צְבִי. אָמַר לֵיהּ: הָכִי קָאָמְינָא לָךְ: מִי יֵימַר דְּהָאִידְנָא שַׁבְּתָא? אָמַר לֵיהּ: נְהַר סַבַּטְיוֹן יוֹכִיחַ, בַּעַל אוֹב יוֹכִיחַ, קִבְרוֹ שֶׁל אָבִיו יוֹכִיחַ, שֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה עָשָׁן בְּשַׁבָּת. אָמַר לוֹ: בִּזְיתוֹ, בִּיְשָׁתוֹ, וְקִלְלָתוֹ.

קה תַּנְיָא: (דברים י״ח:י״א) "וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים" זֶה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ, וְהוֹלֵךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה, וּכְשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְמִקְרָא זֶה, הָיָה בּוֹכֶה; וּמָה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה, שׁוֹרָה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה, הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טָהֳרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁעֲוונוֹתֵינוּ גָּרְמוּ לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ט:ב׳) "[כִּי אִם] עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּלִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם". אָמַר רָבָא: אִי בָּעוּ צַדִּיקֵי, בָּרוּ עָלְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּלִים" וְגוֹ'. רָבָא בָּרָא גַּבְרָא, שַׁדְּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, הֲוָה קָא מִשְׁתָּעֵי בַּהֲדֵיהּ, וְלָא הֲוָה קָא מְהַדַּר לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: מִן חַבְרַיָּא אַתְּ? הָדַר לַעֲפָרֵךְ!

קו תָּנוּ רַבָּנָן: 'מְעוֹנֵן' רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: זֶה הַמַּעֲבִיר שִׁבְעָה מִינֵי זְכוּר עַל הָעַיִן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: זֶה הַמְחַשֵּׁב עִתִּים וְשָׁעוֹת, וְאוֹמֵר: "הַיּוֹם יָפֶה לָצֵאת", "לָמָחָר יָפֶה לִקַּח". ["לִמּוּדֵי עַרְבֵי שִׁבִּיעִיּוֹת, חִטִּין יָפוֹת", "עִקּוּרֵי קִטְנִיּוֹת מְהֻיּוֹת רָעוֹת']. תָּנוּ רַבָּנָן: 'מְנַחֵשׁ' זֶה הָאוֹמֵר: 'פִּתּוֹ נָפְלָה מִפִּיו', 'מַקְלוֹ נָפְלָה מִיָּדוֹ', 'בְּנוֹ קוֹרֵא לוֹ מֵאֲחוֹרָיו', 'עוֹרֵב קוֹרֵא לוֹ', 'צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ', 'נָחָשׁ מִימִינוֹ', 'שׁוּעָל מִשְּׂמֹאלוֹ', (דף סו) 'אַל תַּתְחֵיל בִּי', 'שַׁחֲרִית הוּא', 'רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא', 'מוֹצָאֵי שַׁבָּת הוּא'. תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא י״ט) "לֹא תְנַחֲשׁוּ" כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁים בְּחַלְדָּה, בְּעוֹפוֹת, בְּדָגִים וּבַכּוֹכָבִים.

קז תָּנוּ רַבָּנָן: (מכשף) "[מְכַשֵּׁפָה]" אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר: (שמות כב) "מְכַשֵּׁפָה"? (לא תחיה") מִפְּנֵי שֶׁרֹּב נָשִׁים מְצוּיוֹת בְּכִשָּׁפִים וְכוּ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן "כְּשָׁפִים"? שֶׁמַּכְחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה. (דברים ד׳:ל״ה) "אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֲפִלּוּ בִּדְבַר כְּשָׁפִים. הַהִיא אִתְּתָא, דַּהֲוָת קָא מְהַדְּרָא לְמִשְׁקַל עַפְרָא מִתּוּתֵי כַּרְעֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא. אָמַר לָהּ: אִי מִסְתַּיַּעְתְּ, זִיל עָבִידִי, "אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ" כְּתִיב! אֵינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן "כְּשָׁפִים"? שֶׁמַּכְחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה? שַׁאנִי רַבִּי חֲנִינָא דְּנָפִישׁ זְכוּתֵיהּ. אָמַר רַבִּי אַיְבוּ בַּר נַגְרִי, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: "בְּלָטֵיהֶם", אֵלּוּ מַעֲשֶׂה שֵׁדִים. "בְּלַהֲטֵיהֶם", אֵלּוּ מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (בראשית ג׳:כ״ד) "וְאֶת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת". אָמַר אַבַּיֵי: דְּקִפְּיד אַמְּנָא, שֵׁד, דְּלָא קְפִיד אַמְּנָא, כְּשָׁפִים. אָמַר אַבַּיֵי: הִלְכוֹת כְּשָׁפִים, כְּהִלְכוֹת שַׁבָּת; יֵשׁ מֵהֶן בִּסְקִילָה, וְיֵשׁ מֵהֶן פָּטוּר אֶבָל

אָסוּר, וְיֵשׁ מֵהֶן מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, בִּסְקִילָה, הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה, כִּדְרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא*), כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא הֲווּ עַסְקֵי בְּהִלְכוֹת יְצִירָה, וּמִבְּרֵי לְהוּ עִיגְלָא תִּילְתָּא, וְאָכְלֵי לֵיהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: חֲזִינָא לֵיהּ לַאֲבוּהָ דְּקָרָנָא, דְּנָפֵיק וְשָׁדֵי כְּרֵיכֵי דְּשִׁירָאֵי מִנְּחִירֵיהּ. (שמות ח׳:ט״ו) "וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל פַּרְעֹה: אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִכָּאן שֶׁאֵין הַשֵּׁד יָכוֹל לִבְרֹאת בְּרִיָּה פְּחוּתָה מִכַּשְּׁעוֹרָה. רַב פָּפָּא אָמַר: הָאֱלֹהִים! אֲפִלּוּ כְּגַמְלָא נַמִּי לָא מָצֵי בָּרֵי! אֶלָּא, הַאי מִיכְנִיף לֵיהּ, וְהַאי לָא מִיכְנִיף לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רַב לְרַבִּי חִיָּא: לְדִידְךָ חָזֵי לְךָ הַהוּא טַיָּעָא, דְּשַׁקְלֵיהּ לְסַפְסִירָא וְגַיְדֵיהּ לְגַמְלָא, וְטָרַף לֵיהּ בְּטַבְלָא וְקָם. אָמַר לֵיהּ: לְבָתַר הָכִי, דָּם וּפַרְתָּא מִי הֲוָאִי? אָמַר לֵיהּ: לָאו! [אֶלָּא] הַהִיא, אֲחִיזַת עֵינַיִם הֲוָאי. זְעִירִי אִיקְּלַע לְאַלֶּכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, זָבַן חַמְרָא, כִּי מָטָא לְאַשְׁקוּיֵי מַיָּא, פָּשַׁר, קָם אַגַּמְלָא דְּאַסְקוּנֵיתָא. אָמְרוּ לֵיהּ: אִי לָאו דְּזִעְירִי אַתְּ, לָא הֲוָה מְהַדְּרִינַן לָךְ, מִי אִיכָּא דְּזָבֵין מִידֵּי הָכָא, וְלָא בָּדַק לֵיהּ אַמַּיָּא? (רבי) יַנַּאי אִיקְּלַע לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא, אָמַר לְהוּ: אַשְׁקְיוּן מַיָּא, קְרִיבוּ לֵיהּ שַׁתִּיתָא, חֲזִיֵּיהּ לְהַהִיא אִיתְּתָא דַּהֲוָה קָא מְרַחֲשָׁן שִׁיפּוּתָהּ, שְׁדֵי פּוּרְתָּא מִינֵּיהּ, הֲוָה עַקְרָבָא. אָמַר לְהוּ: אֲנָא, שַׁתָּאי מִדִּידְכוּ, וְאַתּוּן נַמֵּי שְׁתוּ מִדִּידִי, אַשְׁקְיֵיהּ, הֲוָת חַמְרָא, רָכְבָהּ, סָלִיק לְשׁוּקָא, אָתָא חֲבֵירְתֵּהּ, פָּשְׁרָא לָהּ, חֲזִיוֹהָ דְּרָכִיב [וְדָקְאֵי אַ]אִיתְּתָא בְּשׁוּקָא. (שמות ח׳:ב׳) "וַתַּעַל הַצְפַרְדֵּעַ וַתְּכַס" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: [צְפַרְדֵּעַ] אַחַת הָיְתָה, וְהִשְׁרִיצָה וּמִלְּאת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. כְּתַנָּאֵי, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, וּמִלְּאת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: עֲקִיבָא, מַה לְךָ אֵצֶל הַגָּדוֹת, כַּלֵּה מִדַּבְּרוֹתֶיךָ, וְלֵךְ אֵצֶל נְגָעִים וְאֹהָלוֹת. צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, וְשָׁרְקָה לָהֶם וְהֵם בָּאוּ.

קכ תַּנְיָא. כְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נִכְנְסוּ רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו לְבַקְּרוֹ, הוּא יוֹשֵׁב בְּקִינּוּף שֶׁלּוֹ, וְהֵם יוֹשְׁבִין בְּטַרְקְלִין שֶׁלּוֹ. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם, עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה, וְנִכְנַס הוּרְקָנוּס בְּנוֹ לַחֶלֶץ תְּפִלָּיו, גָּעַר בּוֹ, וְיָצָא בִּנְזִיפָה. אָמַר לָהֶם לַחֲבֵרָיו: כְּמְדֻמֶּה אֲנִי, שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אַבָּא נִטְרָפָה. אָמַר לְהוּ: דַּעְתּוֹ וְדַעַת אִמּוֹ נִטְרָפָה. הֵיאַךְ מַנִּיחִין אִסּוּר סְקִילָה, וְעוֹסְקִין בְּאִסּוּר שְׁבוּת? כֵּיוָן שֶׁרָאוּ חֲכָמִים שֶׁדַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו, נִכְנְסוּ וְיָשְׁבוּ לְפָנָיו מֵרָחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת. אָמַר לָהֶם: לָמָּה בָּאתֶם? אָמְרוּ לוֹ: לִלְמֹד תּוֹרָה בָּאנוּ. אָמַר לָהֶם: וְעַד עַכְשָׁיו, לָמָּה לֹא בָּאתֶם? אָמְרוּ לוֹ: לֹא הָיָה לָנוּ פְּנַאי. אָמַר לָהֶם: תְּמֵהַּ אֲנִי, אִם יְמוּתוּ מִיתַת עַצְמָן. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: (שלו) [שֶׁלִּי] מַהוּ? אָמַר לוֹ: שֶׁלְּךָ קָשֶׁה מִשֶּׁלָּהֶן. נָטַל שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתָיו וְהִנִּיחָן עַל לִבּוֹ, אָמַר: אוֹי לָכֶם שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתַי, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי סִפְרֵי תּוֹרוֹת שֶׁנִּגְלְלִין. הָרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי, וְהִרְבֵּה תּוֹרָה לִמַּדְתִּי; הִרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי, וְלֹא חִסַּרְתִּי מֵרַבּוֹתַי, אֲפִלּוּ כְּכֶלֶב הַמְלַקֵּק מִן הַיָּם. הִרְבֵּה תּוֹרָה לִמַּדְתִּי, וְלֹא חִסְרוּנִי תַּלְמִידַי, אֶלָּא כְּמִכְחוֹל בְּשִׁפּוֹפֶרֶת. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה

שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת בְּבַהֲרֵת עַזָּה, וְלֹא הָיָה אָדָם שׁוֹאֲלֵנִי בָּהֶם דָּבָר מֵעוֹלָם. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת וְאוֹמְרִי לָהּ: שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הֲלָכוֹת בִּנְטִיעַת קִשּׁוּאִין, וְלֹא הָיָה אָדָם שׁוֹאֲלֵנִי בָּהֶם דָּבָר מֵעוֹלָם, חוּץ מֵעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף. פַּעַם אַחַת אֲנִי וְהוּא מְהַלְכִין הָיִינוּ בַּדֶּרֶךְ, אָמַר לִי: רַבִּי, לַמַּדְתַּנִי בִּנְטִיעוֹת קִשּׁוּאִים. אָמַרְתִּי דָּבָר אֶחָד, נִתְמַלְּאָה כָּל הַשָּׂדֶה קִשּׁוּאִים. אָמַר לִי: רַבִּי, לַמַּדְתַּנִי נְטִיעָתָן, לַמַּדְתַּנִי עֲקִירָתָן. אָמַרְתִּי דָּבָר אֶחָד, נִתְקַבְּצוּ כֻּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד. אָמְרוּ לוֹ: הַכַּדּוּר, וְהָאִמּוּם, [וְהַקֶּמֶיע, וּצְרוֹר הַמַּרְגָּלִיּוֹת, וּמִשְׁקֹלֶת קְטַנָּה, מַהוּ? אָמַר לָהֶם: הֵן טְמֵאִים, וְטָהֲרָתָן בְּמַה שֶׁהֵן. מִנְעָל שֶׁעַל גַּבֵּי הָאִמּוּם] מַהוּ? אָמַר לָהֶם: [הוּא] טָהוֹר, וְיָצְאתָה נִשְׁמָתוֹ בְּטָהֳרָה. עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר: הֵתַר הַנֶּדֶר, הֵתַר הַנֶּדֶר. לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, פָּגַע בּוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, (מן) [בֵּין] קֵיסָרִי לְלֹד, הָיָה מַכֶּה בִּבְשָׂרוֹ עַד שֶׁדָּמוֹ שׁוֹתֶת לָאָרֶץ, פָּתַח עָלָיו בְּשׁוּרָה וְאָמַר: (מלכים ב ב׳:י״ב) "אָבִי אָבִי, רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו", הַרְבֵּה מָעוֹת יֵשׁ לִי, וְאֵין לִי שֶׁלְּחָנִי לְהַרְצוֹתָן.

פרק ח

סנהדרין פרק ח - קט (דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מוֹלִידִים בְּנֵי שִׁמּוֹנֶה שָׁנִים). מְנָא לָן [דְּאוֹלִיד]? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב: (שמואל ב י״א:ג׳) "הֲלֹא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעָם אֵשֶׁת אוּרִיָּה הַחִתִּי", וּכְתִיב: (שם כג) "אֱלִיעָם בֶּן אֲחִיתֹפֶל הַגִּלֹנִי", וּכְתִיב: (שם יב) "וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ 'יְדִידְיָה', בַּעֲבוּר (כי) ה'" (אהבו), וּכְתִיב: (שם יג) "וַיְהִי לִשְׁנָתַיִם יָמִים, וַיְהִי גֹּזְזִים לְאַבְשָׁלוֹם", וּכְתִיב: (שם) "וְאַבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גְּשׁוּר, וַיְהִי שָׁם שָׁלֹשׁ שָׁנִים", וּכְתִיב: (שם יד) "וַיֵּשֶׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלַיִם שְׁנָתַיִם יָמִים, וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה", וּכְתִיב: (שם טו) "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ: אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה' בְּחֶבְרוֹן", וּכְתִיב: (שם יז) "וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נַעֲשְׂתָה עֲצָתוֹ, וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר, [וַיָּקָם] וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ, אֶל עִירוֹ, וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ, וַיֶּחְנַק", וּכְתִיב: (תהילים נ״ה:כ״ד) "אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם". וְתַנְיָא: כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דּוֹאֵג אֵינָם אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּע, וְשֶׁל אֲחִיתֹפֶל אֵינָם אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ. כַּמָּה הַוְיָא לְהוּ? תְּלָתִין וּתְלָת, דֵּל שֶׁבַע דַּהֲוָה שְׁלֹמֹה, פֻּשׁ לְהוּ עֶשְׂרִים וְשִׁית. דֵּל תַּרְתֵּי שְׁנֵי לִתְלָתָא עִבּוּרֵי, אִישְׁתַּכַּח דְּכָל חַד וְחַד בִּתְמַנֵּי אוֹלִיד. מִמַּאי? דִּלְמָא תַּרְוַיְהוּ בְּתַשַׁע אוֹלִיד, וּבַת־שֶׁבַע אוֹלִיד בְּשִׁית, מִשּׁוּם דְּאִתְּתָא בָּרְיָא הִיא. תֵּדַע, דְּהָא הַוְיָא לָהּ וָלָד מֵעֵיקָרָא. אֶלָּא מֵהָכָא: (בראשית י״א:כ״ז) "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח, תֶּרַח הוֹלִיד אֶת אַבְרָם, אֶת נָחוֹר וְאֶת הָרָן", וְאַבְרָהָם גָּדוֹל מִנָּחוֹר שָׁנָה, וְנָחוֹר גָּדוֹל מֵהָרָן שָׁנָה, נִמְצָא אַבְרָהָם גָּדוֹל שְׁתֵּי שָׁנִים מֵהָרָן. וּכְתִיב: (שם) "וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים" וְגוֹ'. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: יִסְכָּה זוֹ שָׂרָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'יִסְכָּה'? שֶׁסּוֹכָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהֵינוּ דִּכְתִיב: (שם כא) "כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיִךְ שָׂרָה, שְׁמַע

בְּקוֹלָהּ". דָּבָר אַחֵר: 'יִסְכָּה', שֶׁהַכֹּל סָכִין בְּיִפְיָהּ. וּכְתִיב: (שם יז) "וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק, וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ" וְגוֹ'. כַּמָּה קָשִׁישׁ אַבְרָהָם מִשָּׂרָה? עֶשֶׂר שָׁנִין, וְקָשִׁישׁ מֵאֲבוּהָ, תְּרֵתֵּין שְׁנִין. אִשְׁתַּכַּח, כִּי אוֹלְדָה הָרָן לְשָׂרָה, בִּתְמַנֵי אוֹלְדָה. מִמַּאי? דִּילְמָא אַבְרָהָם, זוּטָא דַּאֲחוּהָ הֲוָה, וְדָרֵךְ חָכְמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ. תֵּדַע, דְּקָא חָשִׁיב לְהוּ קְרָא דֶּרֶךְ חָכְמָתָן, דִּכְתִיב: (שם ה) "וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת". 'שֵׁם' גָּדוֹל מֵחָם שָׁנָה, וְ'חָם' גָּדוֹל מִיָּפֶת שָׁנָה, נִמְצָא שֵׁם, גָּדוֹל מִיָּפֶת שְׁתֵּי שָׁנִים, וּכְתִיב: (שם ז) "וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל הָאָרֶץ". וּכְתִיב: (שם יא) "אֵלֶּה תוֹלְדֹת שֵׁם, שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה, וַיּוֹלֶד אֶת אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל", בֶּן מֵאָה שָׁנָה? בַּר מְאָה וְתַרְתֵּין שְׁנִין הֲוָה! אֶלָּא דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ, הָכִי נַמִּי דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ. אָמַר רַב כַּהֲנָא: אַמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא, אָמַר: אַתּוּן מֵהָכָא מַתְנִיתוּ לָהּ, אֲנָן מֵהָכָא מַתְנִינָן לָהּ: (שם י) "וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם הוּא, אֲבִי כָּל בְּנֵי עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל", [יֶפֶת], הַגָּדוֹל שֶׁבְּאֶחָיו [הֲוָה]. אֶלָּא מִנָּא לָן? מֵהָכָא: (שמות ל"ח:כ"ב) "וּבְצַלְאֵל בֶּן אוּרִי, בֶּן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה". וּכְתִיב: (ד"ה א ב) "וַתִּמְנַע עֲוּבָה, (אשת כלב) וַיִּקַּח לוֹ כָלֵב אֶת אֶפְרָת, וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר". וְכִי עָבֵד בְּצַלְאֵל מִשְׁכָּן, בַּר כַּמָּה הֲוָה? בַּר תְּלֵיסַר, (שני) דִּכְתִיב: (שמות ל"ו:ד') "אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עֹשִׂים", וְתַנְיָא: שְׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מִשָּׁה מִשְׁכָּן, שְׁנִיָּה הֵקִים מִשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים, וּכְתִיב: (יהושע י"ד:ו'-ז') "בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בְּשָׁלְחַ מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וְגוֹ'. וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה". כַּמָּה הַוְיָא לְהוּ? אַרְבָּעִים, דַּל אַרְבֵּיסַר דַּהֲוָה בְּצַלְאֵל, פָּשׁוּ לְהוּ עֶשְׂרִין וְשִׁית, דַּל תַּרְתֵּי שְׁנֵי דִּתְלָתָא עִבּוּרֵי, אִישְׁתַּכַּח דְּכָל חַד וְחַד, בִּתְמַנֵי אוֹלִיד.

[פִּסְקָא]. בֶּן וְלֹא בַּת. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: בַּדִּין הוּא, שֶׁתְּהֵא בַּת רְאוּיָה לִהְיוֹת כְּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין אֲצָלָהּ בַּעֲבֵרָה, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא: 'בֵּן' וְלֹא בַּת.

קִי אָמַר רַבִּי חָנָן: לֹא נִבְרָא יַיִן בָּעוֹלָם אֶלָּא לְנַחֵם אֲבֵלִים, וּלְשַׁלֵּם שָׂכָר לָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ל"א:ו') "תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד, וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שם כג) "אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם". אַל תֵּרֶא יַיִן שֶׁמַּאֲדִים פְּנֵיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּמַלְבִּין פְּנֵיהֶם לָעוֹלָם הַבָּא. רָבָא אָמַר: "אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם", אַל תֵּרֶא יַיִן, שֶׁאַחֲרִיתוֹ דָּם. רַב כַּהֲנָא רָמֵי, כְּתִיב: 'תִּירֹשׁ', וְקָרְיָנַן 'תִּירוֹשׁ', זָקָה, נַעֲשָׂה רֹאשׁ, לֹא זָקָה נַעֲשָׂה רֹשׁ. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: (תהלים קד) "יְשַׂמַּח" וְקָרְיָנַן "יְשַׂמַּח"? זָקָה, מְשַׂמְּחוֹ, לֹא זָקָה, מְשַׂמֵּהוּ. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רָבָא: חַמְרָא וְרֵיחָנֵי, פָּקְחִין. אָמַר רַבִּי עַמְרָם בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ"ג:כ"ט) "לְמִי אוֹי? לְמִי אֲבוֹי? לְמִי מְדָנִים? לְמִי שִׂיחַ? לְמִי פְּצָעִים חִנָּם? לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם? לַמְאַחֲרִים עַל הַיָּיִן, לַבָּאִים לַחְקוֹר מִמְסָךְ". כִּי אָתָא רַב דִּימִי,

אָמַר: אַמְרִי בְּמַעֲרָבָא: הַאי קְרָא, מַאן דְּדָרִישׁ לֵיהּ מְרִישֵׁיהּ לְסוֹפֵיהּ, מְדְּרִישׁ, וּמְסוֹפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ מְדְּרִישׁ. דָּרַשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה: שְׁלִשָּׁה עָשָׂר וָוִי"ן נֶאֶמְרוּ בְּיַיִן: (בראשית ט':כ'-כ"א) "וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם וַיִּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֶּד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת הַשִּׂמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם וְגוֹ' וַיִּיקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: סַרְסוֹ. וְחַד אָמַר: רְבָעוֹ. מַאן דְּאָמַר: סַרְסוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁקִּלְקְלוֹ בָּרְבִיעֵי, קִלְּלוֹ בָּרְבִיעִי. וּמַאן דְּאָמַר: רְבָעוֹ, גְּמַר 'וַיַּרְא', 'וַיַּרְא', כְּתִיב הָכָא: "וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן [אֵת עֶרְוַת אָבִיו]", וּכְתִיב [הָתָם]: (שם לד) "וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר" [וְגוֹ']. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: סַרְסוֹ, מִשּׁוּם הָכִי קִלְּלוֹ בָּרְבִיעִי, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: רְבָעוֹ, מַאי שְׁנָא רְבִיעִי? נִלְטַיֵּיהּ בְּהֲדָיְא! הָא וְהָא הֲוָאי. "וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה, וַיִּטַּע כָּרֶם". אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר (מר) [רב] עוּקְבָא, וְאָמְרֵי לָהּ אָמַר מַר עוּקְבָא, אָמַר רַבִּי זַכַּאי: אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנֹחַ: נֹחַ, לֹא הָיָה לְךָ לִלְמֹד מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא גָּרַם לוֹ אֶלָּא יַיִן! כְּמַאן דְּאָמַר: אוֹתוֹ אִילָן שֶׁאָכַל מִמֶּנּוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן, גֶּפֶן הָיָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: [אוֹתוֹ אִילָן שֶׁאָכַל אָדָם הָרִאשׁוֹן מִמֶּנּוּ], גֶּפֶן הָיָה, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמֵּביא יְלָלָה לָאָדָם אֶלָּא יַיִן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חִטָּה הָיָה, שֶׁאֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרֹא אַבָּא וְאִמָּא, עַד שֶׁיִּטְעֹם טַעַם דָּגָן. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: תְּאֵנָה הָיָה, שֶׁבַּדָּבָר שֶׁקִּלְקְלוּ, בּוֹ נִתְקְנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ג) "וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה".

קיא "דִּבְרֵי לְמוּאֵל מֶלֶךְ, מַשָּׂא אֲשֶׁר יִסְּרַתּוּ אִמּוֹ". (משלי ל"א:א') אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מְלַמֵּד, שֶׁכִּפָּאתוּ אִמּוֹ עַל הָעֲמוּד, וְאָמְרָה לוֹ: (שם) "מַה בְּרִי, וּמַה בַּר בִּטְנִי, וּמָה בַּר נְדָרָי", "מַה בְּרִי", הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁאֲבִיךָ יָרֵא שָׁמַיִם הָיָה, עֲכָשָׁיו יֹאמְרוּ: אִמּוֹ גָּרְמָה לוֹ! "וּמַה בַּר בִּטְנִי", כָּל הַנָּשִׁים שֶׁל בֵּית אָבִיךָ, כֵּיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת, שׁוּב אֵינָן רוֹאוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, וַאֲנִי דְּחַקְתִּי וְנִכְנַסְתִּי, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לִי בֵּן מְזָרֵז וּמְלֻבָּן. "וּמָה בַּר נְדָרָי", כָּל נָשִׁים שֶׁל בֵּית אָבִיךָ, הָיוּ נוֹדְרוֹת וְאוֹמְרוֹת: יְהֵא לִי בֵּן הָגוּן לַמַּלְכוּת, וַאֲנִי נָדַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: יְהֵא לִי בֵּן זָרִיז וּמְמֻלָּא בַּתּוֹרָה, וְהָגוּן לַנְּבִיאוּת. (שם) "אַל לַמְּלָכִים לְמוּאֵל, אַל לַמְּלָכִים שְׁתוֹ יָיִן". 'אַל לַמְּלָכִים', אָמְרָה לוֹ: בְּנִי, מַה לְּךָ אֵצֶל מְלָכִים, שֶׁשּׁוֹתִין יַיִן וּמִשְׁתַּכְּרִים וְאוֹמְרִים: לָמָּה לָנוּ אֵל. 'וּלְרוֹזְנִים אֵי שֵׁכָר', מִי שֶׁכָּל רָזֵי עוֹלָם גְּלוּיִים לוֹ, יִשְׁתֶּה יַיִן וְיִשְׁתַּכֵּר? אִיכָּא דְּאָמְרֵי: מִי שֶׁכָּל רוֹזְנֵי עוֹלָם מַשְׁכִּימִין לְפִתְחוֹ, יִשְׁתֶּה יַיִן וְיִשְׁתַּכֵּר? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְנַיִן שֶׁחֲזַר שְׁלֹמֹה וְהוֹדָה לְאִמּוֹ? דִּכְתִיב: (שם ל) "כִּי בַעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ, וְלֹא בִינַת אָדָם לִי", "כִּי בַעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ", מִנַּח, דִּכְתִיב: (בראשית ט':כ') "וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה". "וְלֹא בִינַת אָדָם לִי", זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן.

קִיב אָמַר רַבִּי זֵירָא: הַיְשֵׁן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, תּוֹרָתוֹ נַעֲשֵׂית לוֹ קְרָעִים [קְרָעִים], שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ג:כ״א) "וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה".

קִיג תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ שָׁוָה לְאָבִיו, בְּקוֹל וּבְמַרְאֶה וּבְקוֹמָה, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, (שנאמר) [מַאי טַעְמָא? דִּקְאָמַר:] (דברים כ״א:כ׳) ["אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ", וּמִדְּקוֹל בָּעֵינָן שָׁוִין, מַרְאֶה וְקוֹמָה נַמִּי בָּעֵינַן שָׁוִין. [כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא: בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב? דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוּדָה.

אִיבָּעֵית אֵימָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּ[תַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטִימָר בָּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי, אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסָקְלוֹ? אֶלָּא, לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב? דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: אֲנִי רְאִיתִיו, וְיָשַׁבְתִּי עַל קִבְרוֹ. כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא: עִיר הַנִּדַּחַת לֹא הָיְתָה, וְלֹא עֲתִידָה לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתְּבָה? דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, כְּמַאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲפִלּוּ מְזוּזָה אַחַת, אֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת. (דכתיב) [מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא]: (שם יג) "וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ, וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ", וְכִיוָן דְּאִיכָּא מְזוּזָה, לָא אֶפְשָׁר, דִּכְתִיב: (שם יב) "לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: אֲנִי רְאִיתִיהָ, וְיָשַׁבְתִּי עַל תִּלָּהּ.

כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא: בַּיִת הַמְנֻגָּע לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב? דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין הַבַּיִת טָמֵא, עַד שֶׁיְּרָאֶה כִּשְׁתֵּי גְּרִיסִין, [עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים, בִּשְׁנֵי כְתָלִים, בְּקֶרֶן זָוִית, אֶרְכּוֹ כִּשְׁתֵּי גְּרִיסִין], וְרָחְבּוֹ כִּגְרִיס. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן? כְּתִיב: 'קִיר' וּכְתִיב: 'קִירוֹת', אֵיזֶהוּ קִיר שֶׁהוּא כְּקִירוֹת? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה קֶרֶן זָוִית. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק: מָקוֹם הָיָה בְּתָחוּם עַזָּה, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ: חוּרְבָתָא סְגִירְתָּא. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ: פַּעַם אַחַת הָלַכְתִּי לַגָּלִיל, וְרָאִיתִי מָקוֹם שֶׁמְּצַיְּנִין אוֹתוֹ, וְאָמְרוּ: אֲבָנִים מְנֻגָּעוֹת פְּנוּ לְשָׁם.

קִיד תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטִימָר בָּשָׂר, וְשָׁתָה חֲצִי לֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי, אָמְרָה תּוֹרָה: יֵצֵא לְבֵית־דִּין וְיִסָּקֵל? אֶלָּא, הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁסּוֹפוֹ מְגַמֵּר נִכְסֵי אָבִיו, וּמְבַקֵּשׁ לְמוּדוֹ וְאֵינוֹ מוֹצֵא, וְיוֹצֵא לְפָרְשַׁת דְּרָכִים, וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת. אָמְרָה תּוֹרָה (מוטב) שֶׁיָּמוּת זַכַּאי, וְאַל יָמוּת חַיָּב, שֶׁמִּיתָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם, וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. שֶׁקֶט לָרְשָׁעִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. יַיִן וְשֵׁנָה לָרְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. פִּזּוּר לָרְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם.

הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ וְכוּ'. גְּמָרָא. אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּמַחְתֶּרֶת? חֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ, וְהַאי מֵימַר אָמַר: אִי אַזְלִינָא, קָאֵי לְאַפָּאֵי, וְלָא שָׁבִיק לִי, וְאִי קָאֵי לְאַפָּאֵי, קָטְלִינָא לֵיהּ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "אִם בָּא לַהֲרָגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ". מְנַיִן לְרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, אוֹ חַיָּה גּוֹרֶרְתּוֹ, אוֹ לִסְטִין בָּאִין עָלָיו, שֶׁהוּא חַיָּב לְהַצִּילוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י״ט:ט״ז) "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". וְהָא מֵהָכָא נַפְקָא? מֵהָתָם נַפְקָא, אֲבֵדַת גּוּפוֹ מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים כב) "וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ". אִי מֵהָתָם, הָווּ אָמִינָא: הָנֵי מִילֵי בְּנַפְשׁוֹ, אֲבָל מִיטְרַח וּמֵינַר אַגְרֵי, אֵימָא לָא? קָא מַשְׁמַע לָן.

בָּעוּ מִינֵיהּ מֵרַבִּי אַמִּי: בֶּן נֹחַ, מְצֻוֶּה עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם, אוֹ אֵינוֹ מְצֻוֶּה עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. אָמַר אַבַּיֵי: תָּא שְׁמַע: שֶׁבַע מִצְווֹת נִצְטַווּ בְּנֵי נֹחַ. וְאִם אִיתָא, תַּמְנֵי הַוְיָין! אָמַר לֵיהּ רָבָא: אִינְהוּ וְכָל אֲיזְרִיהוּ. מַאי הָווּ עֲלָהּ? אָמַר רַבִּי אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אַמְרֵי בֵּי רַב: כְּתִיב: (מלכים ב ה׳:י״ח) "לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח ה' לְעַבְדֶּךָ, בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה, וְהוּא נִשְׁעָן עַל יָדִי, וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי", וּכְתִיב: (מלכים ב ה׳:י״ח) "וַיֹּאמֶר לוֹ: לֵךְ לְשָׁלוֹם". וְאִם אִיתָא, לָא לֵימָא לֵיהּ! הָא בְּצִינְעָא, הָא בְּפַרְהֶסְיָא.

קטו אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה אַחַת, וְהֶעֱלָה לִבּוֹ טִינָא. בָּאוּ וְשָׁאֲלוּ לָרוֹפְאִים, אָמְרוּ: אֵין לוֹ תַּקָּנָה, עַד שֶׁתִּבְע�ל לוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: יָמוּת וְאַל תִּבְע�ל לוֹ. תַּעֲמֹד לְפָנָיו עֲרֻמָּה, יָמוּת וְאַל תַּעֲמֹד לְפָנָיו עֲרֻמָּה. תְּסַפֵּר עִמּוֹ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, יָמוּת וְאַל תְּסַפֵּר עִמּוֹ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר. פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר רַב אִידִי וְרַבִּי שְׁמוּאֵל (בר נחמיה) [בַּר נַחְמָנִי], חַד אָמַר: אִשָּׁת־אִישׁ הָיְתָה, וְחַד אָמַר: פְּנוּיָה הָיְתָה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: אִשָּׁת־אִישׁ הָיְתָה, שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: פְּנוּיָה הָיְתָה, מַאי כּוּלֵּי הַאי? אָמַר רַב פָּפָּא: מְשׁוּם פֻּגָּם מִשְׁפָּחָה. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר: כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בַּעֲרָיוֹת. וְלֵינְסְבֵּהּ מִינְסַב? לָא מְיַתְּבָא דַּעְתֵּיהּ, כִּדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִטְּלָה טַעַם בִּיאָה וְנִתְּנָה לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט׳:י״ז) "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ, וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם".

פרק ט

סנהדרין פרק ט - קטז "אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ", (ויקרא יט) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זֶה הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְזָקֵן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: זֶה הַמַּשְׁהֶה בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת. אָמַר רַב כַּהֲנָא מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא: אֵיזֶהוּ עָנִי רָשָׁע עָרוּם? זֶה הַמַּשְׁהֶה בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת. וְאָמַר רַב כַּהֲנָא מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא: הֲוֵי זָהִיר מִן הַיּוֹעֵצֶת לְפִי דַּרְכּוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְזָקֵן, וְהַמַּשִּׂיא אִשָּׁה לִבְנוֹ קָטָן, וְהַמַּחֲזִיר אֲבֵדָה לְגוֹי [וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים], עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (דברים כט) "לְמַעַן סְפוֹת הָרְוָה אֶת הַצְּמֵאָה, לֹא יֹאבֶה ה' סְלֹחַ לוֹ". (וְסָמוּךְ לְפִרְקָן, שַׁפִּיר דְּמִי לְהַשִּׂיאָן

לְקָטַנִּים וּקְטַנּוֹת.) (כדאמרינן ביבמות פרק הבא על יבמתו.) [מֵיתִיבִי: הָאוֹהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ, וְהַמְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, וְהַמַּדְרִיךְ בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְהַמַּשִּׂיאָן סָמוּךְ לְפִרְקָן, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (איוב ה) "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ, וּפָקַדְתָּ נָוְךָ, וְלֹא תֶחֱטָא". סָמוּךְ לְפִרְקָן שַׁאנִי. תָּנוּ רַבָּנָן: הָאוֹהֵב אֶת שְׁכֵנָיו, וְהַמְקָרֵב אֶת קְרוֹבָיו, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת בַּת אֲחוֹתוֹ, וְהַמַּלְוֶה סֶלַע לֶעָנִי בִּשְׁעַת דָּחְקוֹ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ישעיה נח) "אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה"].

אָמַר שְׁמוּאֵל: מִפָּנַי מַה לֹּא נֶאֶמְרָה "יָד" בְּבַרְזֶל? שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית בְּכָל שֶׁהוּא. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי אוֹמֵר: גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית בְּכָל שֶׁהוּא, לְפִיכָךְ לֹא נָתְנָה תּוֹרָה בּוֹ שִׁעוּר. וְהַנַּי מִילֵּי, דְּבַרְזֵייהּ מִיבְּרִז.

[מִשְׁנָה. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּאֶבֶן בֵּין בְּאֶגְרוֹף, וַאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה, וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וּמֵת, חַיָּב. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: פָּטוּר, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר. גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה: (שמות כא) "אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ, וְנִקָּה הַמַּכֶּה", וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזֶּה מְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק, וְזֶה נֶהֱרָג? אֶלָּא, זֶה שֶׁאָמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה, וּלְאַחַר כָּךְ הִכְבִּיד וּמֵת, שֶׁהוּא פָּטוּר. וְרַבָּנָן, הַאי "וְנִקָּה הַמַּכֶּה", מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ? מְלַמֵּד, שֶׁחוֹבְשִׁין אוֹתוֹ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חֲבִישָׁה מְנָא לָן? יָלִיף מִמְּקוֹשֵׁשׁ. וְרַבָּנָן נַמִּי, לֵילְפוּ מִמְּקוֹשֵׁשׁ? מְקוֹשֵׁשׁ, בַּר קְטָלָא, וּמֹשֶׁה לָא הֲוָה יָדַע, קְטָלֵיהּ בְּמַאי, לְאַפּוּקֵי הַאי, דְּלָא יַדְעִינַן אִי בַּר קְטָלָא הוּא אִי לָאו בַּר קְטָלָא הוּא. וְרַבִּי נְחֶמְיָה? יָלִיף מִמְּגַדֵּף, דְּלָא הֲוָה יָדַע אִי בַּר קְטָלָא הוּא וְחָבְשׁוּהָ. וְרַבָּנָן? מְגַדֵּף, הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, כִּדְתַנְיָא: יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁהַמְקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לא) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", אֶלָּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ מִיתָה נֶהֱרָג, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר טו) "כִּי לֹא פֹרַשׁ" וְגוֹ'. אֲבָל מְגַדֵּף, לֹא נֶאֱמַר בּוֹ, אֶלָּא "לְפָרֹשׁ לָהֶם עַל פִּי ה'", שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ אִם הוּא בֶּן מִיתָה כָּל עִקָּר אִם לָאו.

אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינְנָא, לֹא תֵּימָא לֵיהּ לַאֲבוּךְ הָכִי, דְּתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁהָיָה אָבִיו עוֹבֵר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, לֹא יֹאמַר לוֹ: אַבָּא, עָבְרָתָ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה. אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: אַבָּא, כָּךְ כְּתִיב בַּתּוֹרָה. סוֹף סוֹף הַיְנוּ הַךְ? אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: אַבָּא, מִקְרָא כָּתוּב בַּתּוֹרָה כָּךְ הוּא.

קִיז דָּרַשׁ רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב: (יחזקאל יח) "אֶל הֶהָרִים לֹא אָכָל", שֶׁלֹּא אָכַל בִּזְכוּת אֲבוֹתָיו, "וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל", שֶׁלֹּא הָלַךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה. "וְאֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא", שֶׁלֹּא יָרַד לְאֲמָנוּת חֲבֵרוֹ. "וְאֶל אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב", שֶׁלֹּא נָהֲנָה מִקֻּפָּה שֶׁל צְדָקָה, וּכְתִיב: (יחזקאל יח) "צַדִּיק הוּא חָיֹה יִחְיֶה". כְּשֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל מַגִּיעַ לַמִּקְרָא הַזֶּה, הָיָה בּוֹכֶה, וְאָמַר: מַאן דְּעָבִיד לְכוּלְּהוּ, הוּא דְּחַיֵּי, בַּחֲדָא מִינַּיהוּ לָא?

(חיי?) אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא: אֶלָּא מַעֲתָּה: (ויקרא יח) "אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה", הָכִי נַמִּי, בְּכוּלְּהוּ אִין, בַּחֲדָא מִינַיְהוּ לָא? אֶלָּא, בְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה, הָכָא נַמִּי בְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה.
קִיז מִשְׁנָה. מִי שֶׁלָּקָה וְשָׁנָה, בֵּית־דִּין כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה, וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׂעוֹרִים עַד שֶׁכְּרֵסוֹ נִבְקַעַת. הַהוֹרֵג נְפָשׁוֹת שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה, וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ.
גְּמָרָא. מַאי כִּפָּה? אָמַר רַב יְהוּדָה: מִלְּא קוֹמָתוֹ. וְהֵיכָא רְמִיזָא? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: (תהלים לד) "תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה". וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת ט) "כִּי [גַּם] לֹא יֵדַע הָאָדָם אֶת עִתּוֹ, כַּדָּגִים שֶׁנֶּאֱחָזִים בִּמְצוֹדָה רָעָה". מַאי 'מְצוֹדָה רָעָה'? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: חַכָּה.
קכ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁשָּׁה נִסִּים נַעֲשׂוּ לוֹ לְפִינְחָס; אֶחָד, שֶׁהָיָה לוֹ לִזְמְרִי לְפָרֵשׁ וְלֹא פֵּרֵשׁ. וְאֶחָד, שֶׁהָיָה לוֹ לְדַבֵּר וְלֹא דִּבֵּר. וְאֶחָד, שֶׁכִּוְּנוּ בְּזַכְרוּתוֹ שֶׁל אִישׁ, וּבְנִקְבוּתָהּ שֶׁל אִשָּׁה. וְאֶחָד, שֶׁהָיָה לוֹ לְדַבֵּר וְלֹא דִּבֵּר. וְאֶחָד, שֶׁבָּא מַלְאָךְ וְהִגְבִּיהַּ אֶת הַמִּשְׁקוֹף. וְאֶחָד, שֶׁבָּא מַלְאָךְ וְהִשְׁחִית בָּעָם. וּבָא וַחֲבָטָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַל אֵלּוּ יִפְּלוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כה) "וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף". וְהַיְנוּ דִּכְתִיב: (תהלים קו) "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: 'וַיִּתְפַּלֵּל' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'וַיְפַלֵּל', מְלַמֵּד, [כִּבְיָכוֹל] שֶׁעָשָׂה פְּלִילוּת עִם קוֹנוֹ. בִּקֵּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְדָחְפוֹ. אָמַר לָהֶם: הַנִּיחוּ לוֹ! קַנַּאי בֶּן קַנַּאי הוּא, מֵשִׁיב חֵמָה בֶּן מֵשִׁיב חֵמָה הוּא. הִתְחִילוּ שְׁבָטִים מְבַזִּין אוֹתוֹ: רְאִיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה, שֶׁפִּטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֶגְלִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְהָרַג נְשִׂיא שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל? בָּא הַכָּתוּב וְיִחְסוֹ: (במדבר כה) "פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: הַקְדֵּם לוֹ שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם", וּרְאוּיָה כַּפָּרָה זוֹ שֶׁתְּהֵא מְכַפֶּרֶת וְהוֹלֶכֶת לְעוֹלָם. אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ל) "זַרְזִיר מָתְנַיִם אוֹ תָיִשׁ, וּמֶלֶךְ אַלְקוֹם עִמּוֹ", אַרְבַּע מֵאוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּעִילוֹת בָּעַל אוֹתוֹ רָשָׁע אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְהִמְתִּין פִּינְחָס לוֹ עַד שֶׁתְּשַׁשׁ כֹּחוֹ, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁמֶּלֶךְ אַלְקוֹם עִמּוֹ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: שִׁשִּׁים, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כְּבֵיצָה הַמּוּזֶרֶת, וְהֵיא הָיְתָה כַּעֲרָבָה הַמְּלֵאָה מַיִם. אָמַר רַב כַּהֲנָא: וּמוֹשְׁבָהּ, בֵּית סְאָה. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: קֻבָּר שֶׁלָּהּ, אַמָּה. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לֹא כָּזְבִי שְׁמָהּ, אֶלָּא שְׁוֵילְנָאִי בַּת צוּר שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'כָּזְבִי'? שֶׁכִּזְּבָה בְּאָבִיהָ. דָּבָר אַחֵר: 'כָּזְבִי', שֶׁאָמְרָה לְאָבִיהָ: כּוֹס בִּי עִם זֶה. וְהַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: בֵּין קָנֵי לְאַרְבָּנֵי, שְׁוֵילְנָאִי מַאי בַּעְיָא? בַּהֲדֵי קָלְפֵּי דְּקָנֵי, שְׁוֵילְנָאִי [מַאי בַּעְיָא]?
גַּיְּפְתָּהּ לְאָמָּהּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ: זִמְרִי, וּבֶן סָלוּא, וְשָׁאוּל, וּבֶן הַכְּנַעֲנִית, וּשְׁלֻמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדָּי. 'זִמְרִי', עַל שֶׁנַּעֲשָׂה כְּבֵיצָה הַמּוּזֶרֶת. 'בֶּן־סָלוּא', עַל שֶׁהִסְלִיא עֲוֹנוֹת

שֶׁל מִשְׁפַּחְתּוֹ. 'שָׁאוּל', עַל שֶׁהִשְׁאִיל עַצְמוֹ לִדְבַר עֲבֵרָה. 'בֶּן־הַכְּנַעֲנִית', עַל שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה כְּנַעַן. וּמַה שְׁמוֹ? "שְׁלֹמִיאֵל בֶּן צוּרִי שַׁדַּי" שְׁמוֹ.

קכא אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אֲבוּיָה: כָּתוּב עַל גֻּלְגֻּלְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָקִים: "זֹאת וְעוֹד אַחֶרֶת". זְקֵנוֹ דְּרַבִּי פְּרִידָא אַשְׁכַּח הַהוּא גֻּלְגֻּלְתָּא, דַּהֲוָה שַׁדְיָא בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם, וַהֲוָה כְּתִיב עִילּוֹיֵהּ: "זֹאת וְעוֹד אַחֶרֶת", קָבְרָהּ וַהֲדַר נָבוּג, קָבְרָהּ וַהֲדַר נָבוּג. אָמַר: דִּילְמָא הַאי גֻּלְגֻּלְתָּא שֶׁל יְהוֹיָקִים, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (ירמיה כב) "קְבוּרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר, סָחוֹב וְהַשְׁלֵךְ מֵהָלְאָה לְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָיִם". אָמַר: מַלְכָּא הוּא, וְלָאו אוֹרַח אַרְעָא לְבָזוּיֵהּ, שְׁקָלָהּ, כָּרְכָהּ בְּשִׁירָאֵי, וְאוֹתְבֵיהּ בְּסִיפְטָא. אָתָא דְּבִיתְהוּ, חֲזִיתָא, נַפְקַת. אָמְרָה לְהוּ לְשִׁיבְטָהָא, אָמְרָה לָהּ: הַאי, דְּאִתְתָּא קְמַיְתָא הִיא, דְּלָא קָא מְנְשֵׁי לָהּ, שָׁגְרָתָא לְתַנּוּרָא, וְקָלָתָהּ. כִּי אָתָא, אָמַר: הַיְינוּ דִּכְתִיב עִילּוֹיֵהּ: "זֹאת וְעוֹד אַחֶרֶת".

פרק י

סנהדרין פרק י - אִיבָּעְיָא לְהוּ: בֵּן, מַהוּ שֶׁיִּקְיז [דָּם] לְאָבִיו? רַב מַתְנָה אָמַר: (ויקרא י״ט:י״ח) "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". רַב דִּימִי בַּר חֲנִינָא אָמַר: "מַכֵּה אָדָם וּמַכֵּה בְהֵמָה", מַה "מַכֵּה בְהֵמָה", לְרִפּוּאָה פָּטוּר, אַף "מַכֵּה אָדָם", לְרִפּוּאָה פָּטוּר. רַב לָא שָׁבִיק לְבָרְיֵהּ לְמִשְׁקַל לֵיהּ סִילְוָא. מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא לָא שָׁבִיק לְבָרְיֵהּ לְמִפְתַּח לֵיהּ כַּוְותָא, דִּילְמָא חָבִיל, וַהֲוָה לֵיהּ שִׁגְגַת אִסּוּר. אִי הָכִי, אַחֵר נַמִּי? אַחֵר, שִׁגְגַת לָאו, בְּנוֹ, שִׁגְגַת חֶנֶק.

קכב מִשְׁנָה. זְקֵן מַמְרֵא, עַל פִּי בֵּית־דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ז:ח׳) "כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט" וְגוֹ'. וּשְׁלֹשָׁה בָּתֵּי דִינִים הָיוּ שָׁם: אֶחָד [יוֹשֵׁב] עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאֶחָד [יוֹשֵׁב] עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאֶחָד [יוֹשֵׁב] בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית. בָּאִים לָזֶה שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאָמַר לָהֶם: כָּךְ דָּרַשְׁתִּי, וְכָךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרַי, כָּךְ לָמַדְתִּי, וְכָךְ לִמְּדוּ חֲבֵרַי. אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לָאו, אִלּוּ וְאִלּוּ בָּאִים לְאוֹתָן שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאוֹמֵר: כָּךְ דָּרַשְׁתִּי, וְכָךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרַי, כָּךְ לִמַּדְתִּי, וְכָךְ לִמְּדוּ חֲבֵרַי. אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לָאו, אִלּוּ וְאִלּוּ בָּאִים לְבֵית־דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּלְשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁמִּשָּׁם תּוֹרָה יוֹצְאָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ז:י׳) "מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה'". חָזַר לְעִירוֹ וְשָׁנָה וְלִמֵּד כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיָה לוֹמֵד, פָּטוּר. וְאִם הוֹרָה לַעֲשׂוֹת, חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ" וְגוֹ', אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיּוֹרֶה לַעֲשׂוֹת. תַּלְמִיד שֶׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת, פָּטוּר. נִמְצָא חָמְרוֹ, קָלּוֹ.

קכג תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מִתְּחִלָּה לֹא הָיוּ מַרְבִּין מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא בֵּית־דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד יוֹשְׁבִים בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית, וּשְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וּשְׁאָר בָּתֵּי דִינִים שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה יוֹשְׁבִים בְּכָל עָיְרוֹת יִשְׂרָאֵל. הֶצְרֵךְ הַדָּבָר לִשְׁאֹל, שׁוֹאֵל מִבֵּית־דִּין שֶׁבְּעִירוֹ. אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם.

וְאִם לָאו, בָּאִים לְזֶה שֶׁסָּמוּךְ לְעִירוֹ. אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לָאו, בָּאִים לְזֶה שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת וְכוּ', עַד בָּאִים לִלְשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁשָּׁם יוֹשְׁבִים מִתְּמִיד שֶׁל שַׁחַר עַד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים יוֹשְׁבִים בַּחֵיל. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה בִּפְנֵיהֶם, אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם, וְאִם לָאו עוֹמְדִין לְמִנְיָן, רַבּוּ הַמְטַמְּאִין, טִמְּאוּ. רַבּוּ הַמְטַהֲרִין, טִהֲרוּ. מִשֶּׁרַבּוּ תַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִלֵּל שֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ כָּל צָרְכָּן, רַבּוּ מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, וְנַעֲשֵׂית תּוֹרָה כִּשְׁתֵּי תוֹרוֹת. מִשָּׁם כּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין בְּכָל מְקוֹמוֹת: כָּל מִי שֶׁהוּא חָכָם, וּשְׁפַל בָּרָךְ, וְדַעַת הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ יְהֵא דַּיָּן בְּעִירוֹ. מִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְהַר הַבַּיִת, מִשָּׁם לַעֲזָרָה, מִשָּׁם לִלְשְׁכַּת הַגָּזִית.

שָׁלְחוּ מִתָּם: אֵי זֶהוּ בֶּן עוֹלָם הַבָּא? עַנְוָתָן, וּשְׁפַל בָּרָךְ, שַׁיָּךְ עַיִל, שַׁיָּךְ וְנָפִיק, וְגָרִיס בְּאוֹרַיְתָא תְּדִירָא, וְלָא מַחֲזִיק טִיבוּתָא לְנַפְשֵׁיהּ. יְהָבוּ בֵּיהּ רַבָּנָן עֵינוֹהִי בְּרַב עוּלָא בַּר אַבָּא. תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבָּעָה צְרִיכִין הַכָּרָזָה: מֵסִית, וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, וְזָקֵן מַמְרֵא, וְעֵדִים זוֹמְמִים. בְּכוּלְּהוּ כְּתִיב בְּהוּ: "וְכָל הָעָם, וְכָל יִשְׂרָאֵל". בְּעֵדִים (זוֹמְמִים) כְּתִיב: "וְהַנִּשְׁאָרִים" דִּלְאו כּוּלֵּי עָלְמָא חָזוּ לְסָהֲדוּתָא.

קכה תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, מִיתָתָן בִּידֵי אָדָם: הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע וְכוּ', כְּגוֹן: צִדְקִיָּהוּ בֶּן כְּנַעֲנָה, דִּכְתִיב: (מלכים א כ"ב:י"א ודברי הימים ב י"ח:י') "וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל". מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֶיעֱבַד? רוּחַ נְבוֹת אַטְעִיתֵיהּ! דִּכְתִיב: (שם ושם) "וַיֹּאמֶר ה': מִי יְפַתֶּה אֶת אַחְאָב, וַיַּעַל וְיִפֹּל בְּרָמֹת גִּלְעָד? [וְגוֹ'] וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי ה', וַיֹּאמֶר: אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ [וְגוֹ'], וַיֹּאמֶר: תְּפַתֶּה וְגַם תּוּכָל, צֵא וַעֲשֵׂה כֵן". אֲמַר רַב יְהוּדָה: מַאי 'צֵא'? צֵא מִמְּחִצָּתִי. מַאי 'רוּחַ'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רוּחוֹ שֶׁל נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי. הֲוָה לֵיהּ לְמֵידַק, כִּדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: סַנְגּוֹן אֶחָד עוֹלֶה לְכַמָּה נְבִיאִים, וְאֵין שְׁנֵי נְבִיאִים מִתְנַבְּאִים בְּסַנְגּוֹן אֶחָד. עוֹבַדְיָה אָמַר: (עובדיה א':ג') "זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ". יִרְמְיָה אָמַר: (ירמיהו מ"ט:ט"ז) "תִּפְלַצְתְּךָ הִשִּׁיא אוֹתָךְ זְדוֹן לִבֶּךָ". וְהַנֵּי, מִדְּקָאָמְרֵי כֻּלְּהֵי בַּהֲדֵי, שְׁמַע מִינָּהּ: לָאו כְּלוּם קָאָמְרִי. דִּלְמָא, לָא הֲוָה יָדַע לֵיהּ לְהָא דְּרַבִּי יִצְחָק. יְהוֹשָׁפָט הֲוָה הָתָם, וְקָאָמַר לְהוּ, דִּכְתִיב: (מלכים א כ"ב:ז' ודברי הימים ב י"ח:ו') "וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט: הַאֵין פֹּה נָבִיא לַה' עוֹד?" אָמַר לֵיהּ: הָא אִיכָּא כָּל הַנֵּי! אָמַר לֵיהּ: כָּךְ מְקַבְּלַנִי מִבֵּית אֲבִי אַבָּא: סַנְגּוֹן אֶחָד עוֹלֶה לְכַמָּה נְבִיאִים, וְאֵין שְׁנֵי נְבִיאִים מִתְנַבְּאִים בְּסַנְגּוֹן אֶחָד.

הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ, כְּגוֹן: חֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר, דִּקְאֵי יִרְמְיָה בַּשּׁוּק הָעֶלְיוֹן, וְקָאָמַר: (ירמיהו מ"ט:ל"ה) "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת: הִנְנִי שֹׁבֵר אֶת קֶשֶׁת עֵילָם". נָשָׂא חֲנַנְיָה קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ: וּמָה עֵילָם, שֶׁלֹּא בָּאָה אֶלָּא לַעֲזֹר אֶת בָּבֶל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "הִנְנִי שֹׁבֵר אֶת קֶשֶׁת עֵילָם", כַּשְׁדִּיִּים עַצְמָן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָתָא אִיהוּ בַּשּׁוּק הַתַּחְתּוֹן, אָמַר: (שם

כח) "כֹּה אָמַר ה': וְגוֹ', שָׁבַרְתִּי אֶת עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל". אָמַר לוֹ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: הַאי, לַחֲבֵרוֹ נַמִּי לָא נֶאֱמַר. אָמַר לוֹ: כֵּיוָן דְּאִתְיָהִיב קַל־וָחֹמֶר לְמִדְרַשׁ, כְּמַאן דְּאִיתְמַר לֵיהּ דְּמִי, הוּא נִיהוּ דְּלָא נֶאֱמַר לוֹ. הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּגוֹן: נְבִיאֵי הַבַּעַל. הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ, כְּגוֹן: יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי. וְהַמְּוַתֵּר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, כְּגוֹן: חַבְרֵיהּ דְּמִיכָה, דִּכְתִיב: (מלכים א כ:ל"ה) "וְאִישׁ אֶחָד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים אָמַר אֶל רֵעֵהוּ: בִּדְבַר ה' הַכֵּינִי נָא" וְגוֹ', וּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר לוֹ: יַעַן אֲשֶׁר לֹא שָׁמַעְתָּ" וְגוֹ'. וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, כְּגוֹן: עִדּוֹ הַנָּבִיא, דִּכְתִיב: (שם יג) "כִּי כֵן צִוָּה אֹתִי", וּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר לוֹ: גַּם אֲנִי נָבִיא כָּמוֹךָ", וּכְתִיב: (שם) "וַיָּשָׁב אִתּוֹ", וּכְתִיב: (שם) "וַיֵּלֶךְ וַיִּמְצָאֵהוּ אַרְיֵה".

תְּנִי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא: הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ לוֹקֶה. אָמַר לֵיהּ: מַאן דְּאָכִיל תַּמְרֵי בַּאֲרְבִּילָא לָקֵי, מַאן מַתְרֵי בֵּיהּ? אָמַר אַבַּיֵי: חַבְרֵיהּ נְבִיאֵי. מָנָא יָדְעֵי? אָמַר אַבַּיֵי: דִּכְתִיב: (עמוס ג:ז') "כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהִים דָּבָר, כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ". וְדִלְמָא הַדָּרֵי בֵּיהּ? אִם אִיתָא דְּהַדָּרֵי בֵּיהּ, אוֹדוּעֵי הֲווּ מוֹדְעֵי לְכוּלְּהוּ נְבִיאֵי. וְהָא יוֹנָה, דְּהַדָּרֵי בֵּיהּ וְלָא אוֹדְעוּהָ? יוֹנָה מֵעִיקָּרָא, נִינְוֵה נָהְפְּכָת אָמְרוּ לֵיהּ, אִיהוּ לָא יָדַע אִי לְטוֹבָה, אִי לְרָעָה. הַמְּוַתֵּר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, מָנָא יָדַע דְּאִיעֲנַשׁ? דְּיָהֵב אוֹת. וְהָא מִיכָה, דְּלָא יָהֵב לֵיהּ אוֹת וְאִיעֲנַשׁ! הֵיכָא דְּמֻחְזָק שַׁאנִי. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, אַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הֵיכִי שָׁמַע לֵיהּ יִצְחָק? אֵלְיָהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, הֵיכִי סָמְכִי עֲלֵיהּ, וְעַבְדֵי שְׁחוּטֵי חוּץ? [אֶלָּא, הֵיכָא דְּמֻחְזָק שַׁאנִי].

קְכוּ "וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם", (בראשית כ"ב:א') "אַחַר" מַאי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל שָׂטָן, דִּכְתִיב: (בראשית כ"א:ח') "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל". אָמַר שָׂטָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זָקֵן זֶה חֲנַנְתּוֹ לְמֵאָה שָׁנָה פְּרִי בֶּטֶן, מִכָּל סְעוּדָה שֶׁעָשָׂה, לֹא הָיָה לוֹ תּוֹר אֶחָד אוֹ גוֹזָל אֶחָד לְהַקְרִיב לְפָנֶיךָ? אָמַר לוֹ: כְּלוּם עָשָׂה, אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנוֹ, אִם אֲנִי אוֹמֵר לוֹ: זְבַח אֶת בִּנְךָ לְפָנַי, מִיָּד זוֹבְחוֹ. מִיָּד, "וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ", אָמַר רַבִּי שְׁמְעוֹן בַּר אַבָּא: אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁעָמְדוּ עָלָיו מִלְחָמוֹת הַרְבֵּה, וְהָיָה לוֹ גִּבּוֹר אֶחָד וְנִצְּחָן. לְיָמִים עָמְדָה עָלָיו מִלְחָמָה חֲזָקָה, אָמַר לוֹ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, עֲמֹד לִי בְּמִלְחָמָה זוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: רְאשׁוֹנוֹת אֵין בְּהֶם מַמָּשׁ. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לְאַבְרָהָם: נִסֵּיתִיךָ בְּכַמָּה נִסְיוֹנוֹת, וְעָמַדְתָּ בְּכֻלָּן, עַכְשָׁיו עֲמֹד לִי בְּנִסָּיוֹן זֶה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: אֵין מַמָּשׁ בָּרִאשׁוֹנִים. 'אֶת בִּנְךָ', שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לִי. 'אֶת יְחִידְךָ', זֶה יְחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ. 'אֲשֶׁר אָהַבְתָּ', תַּרְוַיְהוּ רַחֲמְנֵי לְהוּ. 'אֶת יִצְחָק'. וְכָל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו. קְדֹמוֹ שָׂטָן לַדֶּרֶךְ, אָמַר לוֹ: (איוב ד':ג'-ד') "הֶנֵּה יִסַּרְתָּ רַבִּים וְיָדַיִם רָפוֹת תְּחַזֵּק. כּוֹשֵׁל יְקִימוּן מִלֶּיךָ וְגוֹ', כִּי עַתָּה תָּבוֹא אֵלֶיךָ וַתֵּלֶא". אָמַר

לוֹ: (תהילים כ״ו:י״א) "וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ". אָמַר לוֹ: (איוב ד׳:ז׳) "הֲלֹא* יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ". אָמַר לֵיהּ: "זְכָר נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד". כֵּיוָן דְּחָזֵי דְּלָא קָא שְׁמִיעַ לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: "וְאֵלַי דָּבָר יְגֻנָּב", כָּךְ שָׁמְעִתִּי מֵאֲחוֹרֵי הַפַּרְגּוֹד: "שֹׂה לְעוֹלָה", וְאֵין "יִצְחָק לְעוֹלָה". אָמַר לוֹ: כָּךְ עָנְשׁוֹ שֶׁל בַּדַּאי, שֶׁאֲפִלּוּ אָמַר אֱמֶת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר: אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל לְיִצְחָק, אָמַר לוֹ יִשְׁמָעֵאל לְיִצְחָק: אֲנִי גָּדוֹל מִמְּךָ בְּמִצְווֹת, שֶׁאַתָּה מַלְתָּ בֶּן שְׁמוֹנַת יָמִים, וַאֲנִי בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. אָמַר לוֹ: וּבְאֵיבָר אֶחָד אַתָּה מְגָרֶה בִּי? אִם אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: זְבַח עַצְמְךָ לְפָנַי, אֲנִי זוֹבֵחַ, מִיָּד, "וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם".

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּכֹּל, אִם יֹאמַר לְךָ נָבִיא: עֲבֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, שְׁמַע לוֹ, חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁאֲפִלּוּ מַעֲמִיד לְךָ חַמָּה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ, אַל תִּשְׁמַע לוֹ. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הִגִּיעָה תוֹרָה לְסוֹף דַּעְתָּהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, לְפִיכָךְ נֶאֱנְתָה תוֹרָה מֻמְשָׁלָה בָּהּ, שֶׁאֲפִלּוּ מַעֲמִיד לְךָ חַמָּה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ, אַל תִּשְׁמַע לוֹ. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: חַס־וְשָׁלוֹם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲמִיד חַמָּה לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, אֶלָּא כְּגוֹן: חֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר, שֶׁמִּתְחִלָּתוֹ הָיָה נְבִיא אֱמֶת, וּלְבִסּוֹף נְבִיא שֶׁקֶר.

פרק יא

סנהדרין פרק יא - קכז [מִשְׁנָה] כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ס) "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ, נֵצֶר מַטָּעַי, מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר". וְאֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא: הָאוֹמֵר: אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, וְאֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֶפִּיקוֹרוֹס. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף הַקּוֹרֵא בַּסְּפָרִים הַחִיצוֹנִים, וְהַלּוֹחֵשׁ עַל הַמַּכָּה, וְאוֹמֵר: (שמות טו) "כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ, כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ". אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף הַהוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו. גְּמָרָא. וְכָל כָּךְ לָמָּה? תָּנָא: הוּא כָּפַר בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, לְפִיכָךְ לֹא יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: (מ"ב ז) "וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע, שִׁמְעוּ דְבַר ה' וְגוֹ', כְּעֵת מָחָר סְאָה סֹלֶת בְּשֶׁקֶל, וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל, בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן", וּכְתִיב: (שם) "וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ וְגוֹ' וַיֹּאמֶר: הִנֵּה ה' עֹשֶׂה אֲרֻבוֹת בַּשָּׁמַיִם, הֲיִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה? וַיֹּאמֶר: הִנְּכָה רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ, וּמִשָּׁם לֹא תֹאכַל", וּכְתִיב: (שם) "וַיְהִי לוֹ כֵּן, וַיִּרְמְסוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר, וַיָּמֹת". וְדִלְמָא קִלְלַת אֱלִישָׁע גָּרְמָה לֵיהּ, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: קִלְלַת חָכָם אֲפִלּוּ בְּחִנָּם הִיא בָּאָה. אִם כֵּן לִכְתּוֹב: 'וַיִּרְמְסֵהוּ וַיָּמֹת'! מַאי 'בַּשַּׁעַר'? עַל עִסְקֵי שַׁעַר.

קכח [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יח) "וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן", וְכִי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לְעוֹלָם קַיָּם? (שישראל) [וַהֲלֹא לֹא

נִכְנַס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ תְּרוּמָה! אֶלָּא מְלַמֵּד, שֶׁעָתִיד לִחְיוֹת, וְיִשְׂרָאֵל נוֹתְנִים לוֹ תְּרוּמָה, מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: 'לְאַהֲרֹן', כְּ'אַהֲרֹן', מָה אַהֲרֹן חָבֵר, אַף בָּנָיו חֲבֵרִים, (מִכָּאן שֶׁאֵין נוֹתְנִים מַתָּנָה לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ.) אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, [אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן]: מִנַּיִן שֶׁאֵין נוֹתְנִין תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ? שֶׁנֶּאֱמַר: (דה"ב לא) "וַיֹּאמֶר לָעָם לְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לָתֵת מָנָת (לכהנים ולויים) [הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם], לְמַעַן יֶחֱזְקוּ בְּתוֹרַת ה'", כָּל הַמַּחֲזִיק בְּתוֹרַת ה' יֵשׁ לוֹ מָנָת, וְשֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק בְּתוֹרַת ה', אֵין לוֹ מָנָת. אָמַר רַב אַחָא בַּר אַדָּא, אָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל הַנּוֹתֵן תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַם־הָאָרֶץ, כְּאִלּוּ נָתָנָהּ לִפְנֵי אֲרִי, מָה אֲרִי סָפֵק דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, סָפֵק אֵינוֹ דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, אַף כֹּהֵן עַם־הָאָרֶץ, סָפֵק אוֹכְלָהּ בְּטָהֳרָה, סָפֵק אוֹכְלָהּ בְּטֻמְאָה. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אַף גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כב) "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ". דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב תָּנָא: אַף מַשִּׂיאוֹ עָוֹן אַשְׁמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה, בְּאָכְלָם אֶת קָדְשֵׁיהֶם". תַּנְיָא, רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר: מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ו) "וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן". 'לָכֶם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'לָהֶם', מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. שָׁאֲלוּ צְדוֹקִים אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה הַמֵּתִים? אָמַר לָהֶן: מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַנְּבִיאִים וּמִן הַכְּתוּבִים, וְלֹא קִבְּלוּ מִמֶּנּוּ. מִן הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב: (דברים לא) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ, וְקָם" אָמְרוּ לֵיהּ: וְדִילְמָא: "וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה"! מִן הַנְּבִיאִים, דִּכְתִיב: (ישעיה כו) "יִחְיוּ מֵתֶיךָ, נְבֵלָתִי יְקוּמוּן, הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר, כִּי טַל אוֹרוֹת טַלֶּךָ, [וְאֶרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל"]. וְדִילְמָא, מֵתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל! מִן הַכְּתוּבִים, דִּכְתִיב: (שיר ז) "וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב, הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים, דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים". וְדִילְמָא, רְחוּשֵׁי מְרַחֲשָׁן שִׂפְוָתֵיהּ בְּעָלְמָא. כִּדְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמְרָה הֲלָכָה בִּשְׁמוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, שִׂפְתוֹתָיו דּוֹבְבוֹת בַּקֶּבֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים". עַד שֶׁאָמַר לָהֶם מִקְרָא זֶה: (דברים יא) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם". 'לָכֶם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'לָהֶם', מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה (שנאמר) [וְאָמַר לָהֶם]: (שם ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם, חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם", מָה הַיּוֹם כֻּלְּכֶם קַיָּמִים, אַף לְעוֹלָם הַבָּא כֻּלְּכֶם קַיָּמִים. שָׁאֲלוּ רוֹמָיִים אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה מֵתִים, וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת? אָמַר לָהוּ: תַּרְוַיְהוּ מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לא) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ, וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה". וְדִילְמָא, "וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה". אָמַר לָהוּ: נְקוּטוּ מֵיהָא פַּלְגָא בִּידַיְכוּ, דְּיוֹדֵעַ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת. אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה מֵתִים, וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם" וְגוֹ'.

קכט תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה זִיפְתִּי סִפְרֵי (כותים) [צְדוֹקִים], שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. אָמַרְתִּי לָהֶם: זִיפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיָדְכֶם כְּלוּם, שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (במדבר טו) "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָהּ בָּהּ", 'הִכָּרֵת תִּכָּרֵת', בָּעוֹלָם הַזֶּה 'עֲוֹנָהּ בָּהּ', לְאֵימַת? לָאו, לָעוֹלָם הַבָּא! אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: וְלֵימָא לְהוּ תַּרְוַיְהוּ, מֵ"הִכָּרֵת תִּכָּרֵת". [אֵינְהוּ הָווּ אָמְרֵי לֵיהּ]: דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. כְּתַנָּאֵי: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת", 'הִכָּרֵת' בָּעוֹלָם הַזֶּה. 'תִּכָּרֵת' לָעוֹלָם הַבָּא, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (במדבר טו) "אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה", וְכִי שְׁלוֹשָׁה עוֹלָמִים יֵשׁ? אֶלָּא, 'וְנִכְרְתָה', בָּעוֹלָם הַזֶּה, 'הִכָּרֵת', לָעוֹלָם הַבָּא, 'הִכָּרֵת תִּכָּרֵת', דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. בֵּין רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּבֵין רַבִּי עֲקִיבָא, "עֲוֹנָהּ בָּהּ" מַאי עַבְדֵי לֵיהּ? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: יָכוֹל אֲפִלּוּ עָשָׂה תְּשׁוּבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֲוֹנָהּ בָּהּ", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ. שָׁאֲלָה קְלֵיאוֹפַּטְרָא מַלְכָּתָא אֶת רַבִּי מֵאִיר, אָמְרָה: יָדַעְנָא דְּחַיֵּי שַׂכְבֵי, דִּכְתִיב: (תהלים עב) "וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ", אֶלָּא כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִים, עוֹמְדִים עֲרֻמִּים, אוֹ בִּלְבוּשֵׁיהֶם עוֹמְדִים? אָמַר לָהּ: קַל־וָחֹמֶר מֵחִטָּה, וּמָה חִטָּה, שֶׁנִּקְבְּרָה עֲרֻמָּה, יוֹצְאָה בְּכַמָּה לְבוּשִׁים, צַדִּיקִים שֶׁנִּקְבָּרִים בִּלְבוּשֵׁיהֶם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: אַמְרִיתוּ דְּשַׂכְבֵי חַיֵּי, הָא הֲווּ עַפְרָא, וְעַפְרָא מִי קָא חַיֵּי? אָמְרָה לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ: שַׂבְקֵיהּ, וַאֲנָא מְהַדְּרָנָא לֵיהּ; שְׁנֵי יוֹצְרִים יֵשׁ בְּעִירֵנוּ, אֶחָד יוֹצֵר מִן הַמַּיִם, וְאֶחָד יוֹצֵר מִן הַטִּיט, אֵיזֶה מֵהֶן מְשֻׁבָּח? אָמַר לָהּ: זֶה שֶׁיּוֹצֵר מִן הַמַּיִם. אָמְרָה לֵיהּ: מִן הַמַּיִם צָר, מִן הַטִּיט לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?! דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: קַל־וָחֹמֶר מִכְּלֵי זְכוּכִית, מַה כְּלֵי זְכוּכִית, שֶׁעֲמָלָן בְּרוּחַ בָּשָׂר־וָדָם, נִשְׁבָּרִו, יֵשׁ לָהֶם תַּקָּנָה, בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁבְּרוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר לֵיהּ הַהוּא (מינא) [צְדוֹקִי], לְרַבִּי אֲמִי: אַמְרִיתוּ דְּשַׂכְבֵי חַיֵּי, הָא הֲווּ עַפְרָא, וְעַפְרָא מִי קָא חַיֵּי? אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו: לְכוּ וּבְנוּ לִי פַּלְטֵרִין גְּדוֹלִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַיִם וְעָפָר, הָלְכוּ וּבְנוּ אוֹתוֹ. לְיָמִים נָפְלוּ. אָמַר לָהֶם: חִזְרוּ וּבְנוּ אוֹתָן בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָפָר וּמַיִם. אָמְרוּ לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין. כְּעַס עֲלֵיהֶם, אָמַר לָהֶם: בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַיִם וְעָפָר בְּנִיתֶם, עַכְשָׁיו שֶׁיֵּשׁ מַיִם וְעָפָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וְאִם אֵין אַתָּה מַאֲמִין, צֵא לַבִּקְעָה וּרְאֵה עַכְבָּר, שֶׁהַיּוֹם חָצְיוֹ בָּשָׂר וְחָצְיוֹ אֲדָמָה, לְמָחָר הִשְׁרִיץ וְנַעֲשָׂה כֻּלּוֹ בָּשָׂר, שֶׁמָּא תֹּאמַר לִזְמַן מְרֻבֶּה? עֲלֵה לָהָר וּרְאֵה, שֶׁהַיּוֹם אֵין בּוֹ אֶלָּא חִלָּזוֹן אַחַת, לְמָחָר יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְנִתְמַלֵּא כֻּלּוֹ חִלְזוֹנוֹת. אָמַר לֵיהּ הַהוּא (מינא) [צְדוֹקִי] לְגַבֵּיהָא בֶּן פְּסִיסָא: אוֹי לְכוֹן חַיָּבַיָּא, דְּאַמְרִיתוּ: מֵיתֵי חַיִּין. דְּחַיִּין, מֵיתֵי, דְּמֵיתֵי, חַיִּין?! אָמַר לֵיהּ: אוֹי לְכוֹן חַיָּבַיָּא, דְּאַמְרִיתוּ: מֵיתֵי לָא חַיִּין. דְּלָא הֲווּ, (הוו) [חַיֵּי], דַּהֲווּ, לָא כָּל־שֶׁכֵּן?! אָמַר

לֵיהּ: חַיָּבְיָא קָרֵית לִי? אִי קָאֵימְנָא, בָּעִיטְנָא בָּךְ וּפַשִׁיטְנָא לְעַקְמוּתָךְ מִינָּךְ. אָמַר לֵיהּ: אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, רוֹפֵא אֻמָּן תִּקָּרֵא, וְשָׂכָר הַרְבֵּה תִּטֹּל!

קל תָּנוּ רַבָּנָן: בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּנִיסָן, אִיתְנְטִילוּ דִּימוֹסְנָאֵי מִיהוּדָה וּמִירוּשָׁלַיִם, כְּשֶׁבָּאוּ בְּנֵי אַפְרִיקָא לָדוּן עִם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן, אָמְרוּ לוֹ: אֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלָּנוּ הִיא, דִּכְתִיב: (במדבר ל"ד:ב') "אֶרֶץ כְּנַעַן לִגְבֻלֹתֶיהָ", וּכְנַעַן, אֲבוּהוֹן דְּהַנָּהוּ אִינָשֵׁי הֲוָה. אָמַר לְהוּ גְּבִיהָא בֶּן פְּסִיסָא לַחֲכָמִים: תְּנוּ לִי רְשׁוּת וְאֵלֵךְ וְאָדוּן עִמָּהֶם לִפְנֵי אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן. אִם יְנַצְּחוּנִי, אֹמְרוּ: הֶדְיוֹט שֶׁבָּנוּ נִצַּחְתֶּם, וְאִם [לָהֶם]: תּוֹרַת מֹשֶׁה נִצַּחְתֶּם. נָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת, הָלַךְ וְדָן עִמָּהֶם. אָמַר לָהֶם: מֵהֵיכָן אַתֶּם מְבִיאִים רְאָיָה? אָמְרוּ לוֹ: מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אָבִיא לָכֶם רְאָיָה אֶלָּא מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט':כ"ה) "וַיֹּאמֶר: אָרוּר כְּנָעַן, עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו". עֶבֶד שֶׁקָּנָה נְכָסִים, עֶבֶד לְמִי, וּנְכָסִים לְמִי? וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים שֶׁלֹּא עָבַדְתּוּנוּ. אָמַר לְהוּ אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס מַלְכָּא: הַחֲזִירוּ לוֹ תְּשׁוּבָה! אָמְרוּ לוֹ: תְּנָה לָנוּ זְמַן שִׁלְשָׁה יָמִים, נָתַן לָהֶם יָמִים, בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ תְּשׁוּבָה, מִיָּד הִנִּיחוּ שְׁדוֹתֵיהֶן כְּשֶׁהֵן זְרוּעוֹת, וְכַרְמֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נְטוּעוֹת, וְאוֹתָהּ שָׁנָה, שְׁבִיעִית הָיְתָה.

קלא שׁוּב פַּעַם אַחַת בָּאוּ בְּנֵי מִצְרַיִם לָדוּן עִם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן, אָמְרוּ לוֹ: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (שמות י"ב:ל"ו) "וַה' נָתַן אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם", תְּנוּ לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנְּטָלְתֶּם מִמֶּנּוּ. אָמַר גְּבִיהָא בֶּן פְּסִיסָא לַחֲכָמִים: תְּנוּ לִי רְשׁוּת, וְאֵלֵךְ וְאָדוּן עִמָּהֶם לִפְנֵי אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס, אִם יְנַצְּחוּנִי, אֹמְרוּ לָהֶם: הֶדְיוֹט שֶׁבָּנוּ נִצַּחְתֶּם, וְאִם אֲנִי אֲנַצַּח אוֹתָם, אֹמְרוּ לָהֶם: תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִצַּחְתֶּם. נָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת, וְהָלַךְ וְדָן עִמָּהֶם. אָמַר לָהֶם: מֵהֵיכָן אַתֶּם מְבִיאִים רְאָיָה? אָמְרוּ לוֹ: מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אָבִיא לָכֶם רְאָיָה אֶלָּא מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם, שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה", תְּנוּ לָנוּ שִׁכַּר עֲבוֹדָה שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא, שֶׁשִּׁעְבַּדְתֶּם בְּמִצְרַיִם שִׁלְשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. אָמַר לָהֶם אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן: הַחֲזִירוּ לוֹ תְּשׁוּבָה! אָמְרוּ לוֹ: תְּנָה לָנוּ זְמַן שִׁלְשָׁה יָמִים, נָתַן לָהֶם זְמַן, בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ תְּשׁוּבָה, מִיָּד הִנִּיחוּ שְׁדוֹתֵיהֶן כְּשֶׁהֵן זְרוּעוֹת, וְכַרְמֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נְטוּעוֹת וּבָרְחוּ, וְאוֹתָהּ שָׁנָה, שְׁבִיעִית הָיְתָה. וְשׁוּב פַּעַם אַחַת בָּאוּ בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה לָדוּן עִם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן. אָמְרוּ לוֹ: אֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלָּנוּ וְשֶׁלָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ"ה:י"ב) "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם", וּכְתִיב: (שם) "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם". אָמַר לָהֶם גְּבִיהָא בֶּן פְּסִיסָא לַחֲכָמִים: תְּנוּ לִי רְשׁוּת, וְאֵלֵךְ וְאָדוּן עִמָּהֶם לִפְנֵי אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס. אִם יְנַצְּחוּנִי, אִמְרוּ: הֶדְיוֹט שֶׁבָּנוּ נִצַּחְתֶּם, וְאִם אֲנִי אֲנַצַּח אוֹתָם, אִמְרוּ [לָהֶם]: תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִצַּחְתֶּם. נָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת, וְהָלַךְ וְדָן

עִמָּהֶם. אָמַר לָהֶם: מֵהֵיכָן אַתֶּם מְבִיאִין רְאָיָה? אָמְרוּ לוֹ מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אָבִיא רְאָיָה, אֶלָּא מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק, וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת". אָב (שכתב אנטין) [שֶׁנָּתַן אַנְטִין] לְבָנָיו בְּחַיָּיו, וְשִׁגֵּר זֶה מֵעַל זֶה, כְּלוּם יֵשׁ לָזֶה עַל זֶה כְּלוּם?

קלב אָמַר לֵיהּ אַנְטוֹנִינוֹס לְרַבִּי: גּוּף וּנְשָׁמָה יְכוֹלִין לִפְטֹר עַצְמָן מִן הַדִּין. כֵּיצַד? גּוּף אוֹמֵר: נְשָׁמָה חָטְאָה, שֶׁמִּיּוֹם שֶׁפְּרְשָׁה מִמֶּנִּי, הֲרֵינִי מֻטָּל כְּאֶבֶן דּוּמָם בַּקֶּבֶר. וּנְשָׁמָה אוֹמֶרֶת: גּוּף חָטָא, שֶׁמִּיּוֹם שֶׁפְּרַשְׁתִּי מִמֶּנּוּ, הֲרֵינִי פּוֹרַחַת בָּאֲוִיר כְּצִפּוֹר. אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס נָאֶה, וְהָיָה בּוֹ בַּכּוּרוֹת נָאוֹת, וְהוֹשִׁיב בּוֹ שְׁנֵי שׁוֹמְרִים, אֶחָד חִגֵּר וְאֶחָד סוּמָא. אָמַר לוֹ חִגֵּר לְסוּמָא: בַּכּוּרוֹת נָאוֹת אֲנִי רוֹאֶה בַּפַּרְדֵּס, בּוֹא וְהַרְכִּיבֵנִי וּנְבִיאֵם לְאָכְלָם. רָכַב חִגֵּר עַל גַּבֵּי סוּמָא וֶהֱבִיאוּם וַאֲכָלוּם. לְיָמִים בָּא בַּעַל הַפַּרְדֵּס, אָמַר לָהֶם: בַּכּוּרוֹת נָאוֹת הֵיכָן הֵם? אָמַר לוֹ סוּמָא: כְּלוּם יֵשׁ לִי עֵינַיִם לִרְאוֹת? אָמַר לוֹ חִגֵּר: כְּלוּם יֵשׁ לִי רַגְלַיִם לְהַלֵּךְ בָּהֶם? מָה עָשָׂה? הִרְכִּיב חִגֵּר עַל גַּבֵּי סוּמָא, וְדָן אוֹתָם כְּאֶחָד. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֵבִיא אֶת הַנְּשָׁמָה וְזוֹרְקָהּ בַּגּוּף, וְדָן אוֹתָם כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים נ) "יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל, וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ". "יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל", זוֹ נְשָׁמָה. "וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ", זֶה הַגּוּף.

קלג אָמַר לֵיהּ אַנְטוֹנִינוֹס לְרַבִּי: מִפְּנֵי מָה חַמָּה יוֹצְאָה בַּמִּזְרָח וְשׁוֹקַעַת בַּמַּעֲרָב? אָמַר לֵיהּ: אִי הֲוָה אֵיפְכָא, נַמִּי הָכִי [הֲוָה] אָמְרִתְּ לִי. אָמַר לֵיהּ: הָכִי קָאָמִינָא לָךְ: מִפְּנֵי מַה שׁוֹקַעַת בַּמַּעֲרָב? אָמַר לֵיהּ: כְּדֵי לִתֵּן שָׁלוֹם לְקוֹנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ט׳:ו׳) "וְצִבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים". אָמַר לֵיהּ: וְתֵיתִי עַד פַּלְגָא דִּרְקִיעָא, וְתִתֵּן שָׁלְמָא וְתֵיעוֹל? מִשּׁוּם פּוֹעֲלִים, וּמִשּׁוּם עוֹבְרֵי דְּרָכִים.

קלד אָמַר לוֹ אַנְטוֹנִינוֹס לְרַבִּי: נְשָׁמָה, מֵאֵימָתַי נִתְּנָה בָּאָדָם, מִשְּׁעַת פְּקִידָה אוֹ מִשְּׁעַת יְצִירָה? אָמַר לוֹ: מִשְּׁעַת יְצִירָה. אָמַר לוֹ: אֶפְשָׁר לַחֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר, עוֹמֶדֶת שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא מֶלַח וְאֵינָהּ מַסְרַחַת?! (אמר ליה) [וְאֶלָּא] מִשְּׁעַת פְּקִידָה. (אמר ליה: אין, משעת פקידה) אָמַר רַבִּי: דָּבָר זֶה לְמַדְנִי אַנְטוֹנִינוֹס, וּמִקְרָא מְסַיְּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י׳) "וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי". אָמַר לוֹ אַנְטוֹנִינוֹס לְרַבִּי: יֵצֶר הָרָע, מֵאֵימָתַי שׁוֹלֵט בּוֹ בָּאָדָם, מִשְּׁעַת יְצִירָה אוֹ מִשְּׁעַת יְצִיאָה? אָמַר לוֹ: מִשְּׁעַת יְצִירָה. [אָמַר לוֹ]: אִם כֵּן יִבְעֹט בְּאִמּוֹ וְיֵצֵא? אֶלָּא מִשְּׁעַת יְצִיאָה. אָמַר רַבִּי: דָּבָר זֶה לְמַדְנִי אַנְטוֹנִינוֹס, וְהַכָּתוּב מְסַיְּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ד) "לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ".

קלה רֵישׁ לָקִישׁ רָמֵי, כְּתִיב: (ירמיה לא) "בֶּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ, הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו", וּכְתִיב: (ישעיה לה) "אָז יְדַלֵּג כָּאַיָּל פִּסֵּחַ, וְתָרֹן לְשׁוֹן אִלֵּם, כִּי נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר מַיִם, וּנְחָלִים

בָּעֲרָבָה". הָא כֵּיצַד? עוֹמְדִים בְּמוּמָם וּמִתְרַפְּאִים. עוּלָּא רָמֵי: כְּתִיב: (שם כה) "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח, וּמָחָה ה' אֱלֹהִים דִּמְעָה מֵעַל כָּל פָּנִים", וּכְתִיב: (שם סה) "כִּי הַנַּעַר בֶּן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת וְגוֹ', לֹא יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד עוּל יָמִים". לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּיִשְׂרָאֵל, כָּאן, בְּגוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים]. וְגוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] מַאי בָּעוּ הָתָם? הַנָּךְ דִּכְתִיב בְּהוּ: (שם סא) "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם, וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם וְכֹרְמֵיכֶם". רַב חִסְדָּא רָמֵי, כְּתִיב: (שם כד) "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה, כִּי מָלַךְ ה' צְבָאוֹת", וּכְתִיב: (שם ל) "וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה, וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים". לָא קַשְׁיָא, כָּאן, לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, כָּאן, לָעוֹלָם הַבָּא. וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבַד, לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּמַחֲנֵה צַדִּיקִים, כָּאן, בְּמַחֲנֵה שְׁכִינָה. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: (דברים לב) "אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה", וּכְתִיב: (שם) "מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַה שֶּׁאֲנִי מֵמִית, אֲנִי מְחַיֶּה, וְהֲדַר מַה שֶּׁמָּחַצְתִּי, אֲנִי אֶרְפָּא.

קָלוּ תָּנוּ רַבָּנָן: "אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה", יָכוֹל תְּהֵא מִיתָה בְּאֶחָד וְחַיִּים בְּאַחֵר, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעוֹלָם נוֹהֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא", מַה מְּחִיצָה וּרְפוּאָה בְּאֶחָד, אַף מִיתָה וְחַיִּים בְּאֶחָד, מִכָּאן תְּשׁוּבָה לְאוֹמֵר: אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. תַּנְיָא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מְנַיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט״ו:א׳) "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. 'שָׁר' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'יָשִׁיר', מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר [אַתָּה אוֹמֵר]: (יהושע ח׳:ל׳) "אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ לַה'", 'בָּנָה' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'יִבְנֶה', מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. [אֶלָּא מֵעַתָּה (מלכים א י״א:ז׳) "אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה" וְגוֹ', הָכִי נַמִּי דְּיִבְנֶה? אֶלָּא, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ בָּנָה]. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מְנַיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פד) "אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ, עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה", 'הַלְלוּךָ' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'יְהַלְלוּךָ', מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הָאוֹמֵר שִׁירָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, זוֹכֶה וְאוֹמְרָהּ לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְנַיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ב:ח׳) "קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל, יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ" וְגוֹ'. 'רְנָנוּ' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'יְרַנֵּנוּ', מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֲתִידִין כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּם לוֹמַר שִׁירָה בְּקוֹל אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל, (וְגוֹ') [יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ"]. אָמַר (מר זוטרא) [רָבָא]: מְנַיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:ו׳) "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת", 'יְחִי רְאוּבֵן', (לימות המשיח) "[בָּעוֹלָם הַזֶּה], "וְאַל יָמֹת" לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּינָא אָמַר מֵהָכָא: (דניאל י״ב:ב׳) "וְרַבִּים מִיְּשֵׁנֵי אַדְמַת עָפָר יָקִיצוּ" וְגוֹ'. רַב אַשִׁי אָמַר מֵהָכָא: (שם) "וְאַתָּה לֵךְ לַקֵּץ, וְתָנוּחַ, וְתַעֲמֹד לְגֹרָלְךָ לְקֵץ הַיָּמִין".

קלז אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמּוֹנֵעַ הֲלָכָה מִפִּי תַּלְמִיד, כְּאִלּוּ גּוֹזְלוֹ מִנַּחֲלַת אֲבוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:ד׳) תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב", מוֹרָשָׁה הִיא לְכָל יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: כָּל הַמּוֹנֵעַ הֲלָכָה מִפִּי תַּלְמִיד, אֲפִלּוּ עֲבָרִין שֶׁבְּמֵעֵי אִמּוֹ מְקַלְלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״א:כ״ו) "מֹנֵעַ בָּר יְקֻבָּהוּ לְאֹום", וְאֵין 'לְאֹום' אֶלָּא עֲבָרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״ה:כ״ג) "וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ", וְאֵין 'קֹב' אֶלָּא קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״ג:ח׳) "מָה אֶקֹּב לֹא קַבֹּה אֵל". וְאֵין 'בָּר' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ב׳:י״ב) "נַשְּׁקוּ בַר פֶּן יֶאֱנַף". עוּלָא בַּר יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מְנַקְּבִין אוֹתוֹ כְּכְבָרָה. כְּתִיב הָכָא: "יְקֻבָּהוּ לְאֹום", וּכְתִיב הָתָם: (מלכים ב י״ב:י׳) "וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ". וְאָמַר אַבַּיֵי: כִּי אוּכְלָא דְּקַצְרֵי. וְאִם לְמָדוֹ מַה שְׁכָרוֹ? אָמַר רָבָא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: זוֹכֶה לִבְרָכוֹת כְּיוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״א:כ״ו) "וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר", וְאֵין 'מַשְׁבִּיר' אֶלָּא יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ״ב:ו׳) "וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ, הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ". אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כָּל הַמְלַמֵּד תּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, זוֹכֶה וּמַלְמְדָהּ לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״א:כ״ה) "וּמַרְוֶה גַּם הוּא יוֹרֶא".

קלח אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל פַּרְנָס שֶׁמַּנְהִיג אֶת הַצִּבּוּר בְּנַחַת, זוֹכֶה וּמַנְהִיגָם לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ט:י׳) "כִּי מְרַחֲמָם יְנַהֲגֵם, וְעַל מַבּוּעֵי מַיִם יְנַהֲלֵם". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גְּדוֹלָה דֵּעָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ב) "כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'". [וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ שֶׁנִּתַּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט״ו:י״ז) "פָּעַלְתָּ ה', מִקְדָּשׁ ה' כּוֹנָנוּ יָדֶיךָ". מַתְקִיף לַהּ רַב אַדָּא קַרְחִינְאָה: אֶלָּא מַעֲתָּה, גְּדוֹלָה נְקָמָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, דִּכְתִיב: (תהילים צ״ד:א׳) "אֵל נְקָמוֹת ה', אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ"? אָמַר לֵיהּ: לְמִלְּתֵיהּ, הָכִי נַמִּי. כְּדַעוּלָא, דְּאָמַר עוּלָא: שְׁתֵּי הוֹפָעִיּוֹת הַלָּלוּ לָמָּה? אַחַת לְמִדַּת טוֹבָה, וְאַחַת לְמִדַּת פֻּרְעָנוּת. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דֵּעָה, כְּאִלּוּ נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו, שֶׁזֶּה נִתָּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, וְזֶה נִתָּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת]. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דֵּעָה, לַסּוֹף מִתְעַשֵּׁר, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ד:ד׳) "וּבְדַעַת, חֲדָרִים יִמָּלְאוּ, כָּל הוֹן יָקָר וְנָעִים". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה, אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ז:י״א) "כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא, עַל כֵּן לֹא יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ, וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַנּוֹתֵן פִּתּוֹ לְמִי שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה, יְסוּרִין בָּאִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (עובדיה א׳:ז׳) "לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ, אֵין תְּבוּנָה בּוֹ". וְאֵין 'מָזוֹר' אֶלָּא יִסּוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ה) "וַיַּרְא אֶפְרַיִם אֶת חָלְיוֹ, וִיהוּדָה אֶת מְזֹרוֹ". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה, לַסּוֹף גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ה׳:י״ג) "לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת".

קלט וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל בַּיִת שֶׁאֵין דִּבְרֵי תוֹרָה נִשְׁמָעִין בּוֹ בַּלַּיְלָה, אֵשׁ אוֹכַלְתּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ׳:כ״ו) "כָּל חֹשֶׁךְ טָמוּן לִצְפוּנָיו, תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא נֻפָּח, יֵרַע שָׂרִיד בְּאָהֳלוֹ". אֵין 'שָׂרִיד' אֶלָּא תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ג׳:ה׳) "וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קֹרֵא". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְהַגֶּה תַּלְמִיד חָכָם מִנְּכָסָיו, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ׳:כ״א) "אֵין שָׂרִיד לְאָכְלוֹ, עַל כֵּן לֹא יָחִיל טוּבוֹ". אֵין 'שָׂרִיד' אֶלָּא תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קֹרֵא".

קמ וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁיֵּר פַּת עַל שֻׁלְחָנוֹ, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "אֵין שָׂרִיד לְאָכְלוֹ, עַל כֵּן לֹא יָחִיל טוּבוֹ". וְהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמְשַׁיֵּר פִּתִּיתִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ה:י״א) "הָעֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן, וְהַמְמַלְאִים לַמְנִי מִמְסָךְ". לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּאִיכָּא שְׁלֵמָה בַּהֲדֵיהּ, הָא, דְּלֵיכָּא שְׁלֵמָה בַּהֲדֵיהּ. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמַּחֲלִיף בְּדִבּוּרוֹ, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, כְּתִיב הָכָא: (בראשית כ״ז:י״ב) "וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ", וּכְתִיב הָתָם: (ירמיהו י׳:ט״ו) "הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם הֱוֵי קָבֵל וְקַיָּם. אָמַר רַבִּי זֵירָא: אַף אֲנָן נַמִּי תְּנִינָא: בַּיִת אָפֵל, אֵין פּוֹתְחִין לוֹ חַלּוֹנוֹת לִרְאוֹת נִגְעוֹ, שְׁמַע מִינַּהּ. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמִּסְתַּכֵּל בְּעֶרְוָה, קְשָׁתוֹ נְנֶעֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ג׳:ט׳) "עֶרְיָה תֵּעוֹר קַשְׁתֶּךָ".

קמא אָמַר רַבִּי טָבִי, אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ל׳:ט״ז) "שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם, אֶרֶץ לֹא שָׂבְעָה מַיִם". וְכִי מָה עִנְיַן שְׁאוֹל אֵצֶל רֶחֶם? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מָה רֶחֶם מַכְנִיס וּמוֹצִיא, אַף שְׁאוֹל מַכְנִיס וּמוֹצִיא, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר: וּמָה רֶחֶם שֶׁמַּכְנִיסִים בּוֹ בַּחֲשַׁאי, מוֹצִיאִין מֶמֶּנּוּ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, שְׁאוֹל שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ בְּקוֹלוֹת, אֵינוֹ דִּין שֶׁמּוֹצִיאִין הֵימֶנּוּ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת?! מִכָּאן תְּשׁוּבָה לְאוֹמְרִים: אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. תְּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: צַדִּיקִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲיוֹתָן, אֵינָם חוֹזְרִים לַעֲפָרָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ד׳:ג׳) "וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן, וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם, קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ, כָּל הַכָּתוּב לַחַיִּים בִּירוּשָׁלָיִם". מַה קָּדוֹשׁ, לְעוֹלָם קַיָּם, אַף הֵם לְעוֹלָם קַיָּמִין. וְאִם תֹּאמַר: אוֹתָן (אלף) שָׁנִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַדֵּשׁ בָּהֶן אֶת עוֹלָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ב) "וְנִשְׂגָּב ה' לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא", צַדִּיקִים, מָה הֵם עוֹשִׂים? הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם כְּנָפַיִם כִּנְשָׁרִים, וְשִׁטִּין עַל פְּנֵי הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״ו:ג׳) "עַל כֵּן לֹא נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ" וְגוֹ'. וְשָׁמָא תֹּאמַר: יֵשׁ לָהֶם צַעַר? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ישעיהו מ׳:ל״א) "וְקוֵי ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ, יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים, יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ, יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ". וְנֵילַף מִמֵּתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל? סָבַר לָהּ, כְּמַאן דְּאָמַר: בֶּאֱמֶת, מָשָׁל הָיָה, דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מֵתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל, עָמְדוּ עַל רַגְלֵיהֶם וְאָמְרוּ שִׁירָה וּמֵתוּ. וּמַה שִׁירָה אָמְרוּ? "ה' מֵמִית בְּצֶדֶק וּמְחַיֶּה בְּרַחֲמִים". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שִׁירָה זוֹ אָמְרוּ:

(שמואל א ב׳:ו׳) "ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה, מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֱמֶת, מָשָׁל הָיָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְחֶמְיָה: אִם 'אֱמֶת' לָמָּה 'מָשָׁל'? וְאִם 'מָשָׁל' לָמָּה 'אֱמֶת'? אֶלָּא בֶּאֱמֶת, מָשָׁל הָיָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מֵתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל, עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנָשְׂאוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת. עָמַד רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא עַל רַגְלָיו וְאָמַר: "אֲנִי מִבְּנֵי בְנֵיהֶם, וְהַלָּלוּ, תְּפִלִּין שֶׁהִנִּיחַ [לִי] אֲבִי אַבָּא מֵהֶן". וּמַאן נִינְהוּ מֵתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל? אָמַר רַב: אִלּוּ בְּנֵי אֶפְרַיִם, שֶׁמָּנוּ לַקֵּץ וְטָעוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א ז׳:כ׳) "וּבְנֵי אֶפְרַיִם שׁוּתֶלַח, וּבֶרֶד בְּנוֹ, וְתַחַת בְּנוֹ, וְאֶלְעָדָה בְנוֹ, וְתַחַת בְּנוֹ, וְזָבָד בְּנוֹ, וְשׁוּתֶלַח בְּנוֹ, וְעֶזֶר וְאֶלְעָד, וַהֲרֻגוּם אַנְשֵׁי גַת הַנּוֹלָדִים בָּאָרֶץ" וגו'. וּכְתִיב: (שם) "וַיִּתְאַבֵּל אֶפְרַיִם אֲבִיהֶם יָמִים רַבִּים. וַיָּבֹאוּ אֶחָיו לְנַחֲמוֹ". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אִלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁכָּפְרוּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל״ז:י״א) "וַיֹּאמֶר אֵלַי: בֶּן אָדָם, הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה, כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה, הִנֵּה אֹמְרִים: יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ, נִגְזַרְנוּ לָנוּ". רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: אִלּוּ בְּנֵי אָדָם, שֶׁאֵין בָּהֶם לַחְלוּחִית שֶׁל מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר ה'". רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: אִלּוּ בְּנֵי אָדָם, שֶׁחִפּוּ אֶת הַהֵיכָל כֻּלּוֹ שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ח) "וָאָבוֹא וָאֵרְאֶה, וְהִנֵּה כָל תַּבְנִית רֶמֶשׂ וּבְהֵמָה שֶׁקֶץ וְכָל גִּלּוּלֵי בֵית יִשְׂרָאֵל, מְחֻקֶּה עַל הַקִּיר סָבִיב סָבִיב", (כְּתִיב הָכָא: "סָבִיב") וּכְתִיב הָתָם: (שם לז) "וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב סָבִיב". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אִלּוּ מֵתִים, שֶׁבְּבִקְעַת דּוּרָא. (דאמר רבי) [וְאָמַר רַבִּי] יוֹחָנָן: מִנְּהַר אַשֶּׁל עַד רַבָּתִי, בְּקִעַת דּוּרָא. (ואמר רבי יוחנן) [שֶׁ]בְּשָׁעָה שֶׁהֶגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר אֶת יִשְׂרָאֵל, הָיוּ בָהֶן בַּחוּרִים שֶׁהָיוּ מְגַנִּין אֶת הַחַמָּה בְּיָפְיָן, וְהָיוּ כַּשְׁדִּיּוֹת רוֹאוֹת אוֹתָם וְשׁוֹפְעוֹת זִיבוֹת. אָמְרוּ לְבַעֲלֵיהֶן, וּבַעֲלֵיהֶן לַמֶּלֶךְ, וְצִוָּה הַמֶּלֶךְ וַהֲרֻגוּם. וַעֲדַיִן הָיוּ שׁוֹפְעוֹת זִיבוֹת. צִוָּה הַמֶּלֶךְ וּרְמָסוּם.

קמב תָּנוּ רַבָּנָן: בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל נְבוּכַדְנֶאצַּר, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיחֶזְקֵאל: לֵךְ וְהַחֲיֵה מֵתִים בְּבִקְעַת דּוּרָא. כֵּיוָן שֶׁהֶחֱיָה אוֹתָם, בָּאוּ עֲצָמוֹת וְטָפְחוּ לוֹ לְאוֹתוֹ רָשָׁע, שְׁחִיק טַמְיָא עַל פָּנָיו. אָמַר: מַה טִּיבָן שֶׁל אֵלּוּ? אָמְרוּ לוֹ: חַבְרַיָּהֶם שֶׁל אֵלּוּ, מְחַיֶּה מֵתִים בְּבִקְעַת דּוּרָא. פָּתַח וְאָמַר: (דניאל ג׳:ל״ג) "אֲתוֹהִי כְּמָה רַבְרְבִין, וְתִמְהוֹהִי כְּמָה תַקִּיפִין, מַלְכוּתֵיהּ מַלְכוּת עָלַם" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: יָצָק זָהָב רוֹתֵחַ לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, שְׁחִיק טַמְיָא, שֶׁאִלְמְלֵא לֹא בָא מַלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו, בִּקֵּשׁ לְגַנּוֹת כָּל שִׁירוֹת וְתוּשְׁבָּחוֹת שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים. תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁשָּׁה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אִלּוּ הֵן: צָף הַכִּבְשָׁן, וְנִפְרַץ הַכִּבְשָׁן, וְהַמַּיִם סוּרוֹ, וְנָהֲפַךְ צֶלֶם עַל פָּנָיו, וְנִשְׂרְפוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, וְהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל אֶת הַמֵּתִים בְּבִקְעַת דּוּרָא. וְכוּלְּהוּ גְּמָרָא, וְאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת קְרָאֵי, דִּכְתִיב: (שם) "וּנְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ שָׁלַח לְמִכְנַס לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא, [סִגְנַיָּא, וּפַחֲוָתָא,

אֲדַרְגְּזַרְיָא, גְּדַבְּרַיָּא, דְּתַבְּרַיָּא, תִּפְתָּיֵא, וְכֹל שִׁלְטֹנֵי מְדִינָתָא" וְגוֹ'], וּכְתִיב: (דניאל ג׳:כ״ז) "וּמִתְכַּנְּשִׁין אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא, סְגָנַיָּא, וּפַחֲוָתָא, וְהַדְּבְרֵי מַלְכָּא חָזַיִן לְגֻבְרַיָּא אִלֵּךְ" וְגוֹ'. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן יַעֲקֹב: אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה, לֹא יְשַׁנֶּה אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִן הָרַבָּנוּת שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "בֵּאדַיִן גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ כְּפִתוּ בְסַרְבָּלֵיהוֹן, פַּטְשֵׁיהוֹן, וְכַרְבְּלָתְהוֹן" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּדוֹלִים צַדִּיקִים יוֹתֵר מִמַּלְאָכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "עָנֵה וְאָמַר: הָא אֲנָה חָזֵה גֻּבְרִין אַרְבְּעָה שְׁרַיִן מַהְלְכִין בְּגוֹא נוּרָא, (וכל חבל) [וַחֲבָל] לָא אִיתַי בְּהוֹן, וְרֵוֵהּ דִּי רְבִיעָאָה דְּמֵה לְבַר אֱלָהִין".

קמג אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חַנִילַאי: בְּשָׁעָה שֶׁיִּצְאוּ חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ, בָּאוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְטָפְחוּ לְשׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל פְּנֵיהֶם. אָמְרוּ לָהֶם: יֵשׁ לָכֶם אֱלוֹהַּ כָּזֶה, וְאַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים לַצֶּלֶם? מִיָּד פָּתְחוּ וְאָמְרוּ: (דניאל ט׳:ז׳) "לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה, וְלָנוּ בֹשֶׁת הַפָּנִים כַּיּוֹם הַזֶּה". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (שיר השירים ז׳:ט׳) "אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר, אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו", (אמר הקדוש ברוך הוא: אני) "אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשָׁיו לֹא עָלָה בְּיָדִי אֶלָּא סַנְסָן אֶחָד, שֶׁל חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (זכריה א׳:ח׳) "רָאִיתִי הַלַּיְלָה וְהִנֵּה אִישׁ רֹכֵב עַל סוּס אָדֹם, וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה, [וְאַחֲרָיו סוּסִים אֲדֻמִּים שְׂרֻקִּים וּלְבָנִים]". מַאי 'רָאִיתִי הַלַּיְלָה'? בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַפֵּךְ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְלַיְלָה, 'וְהִנֵּה אִישׁ רֹכֵב' אֵין 'אִישׁ' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט״ו:ג׳) "ה' אִישׁ מִלְחָמָה, ה' שְׁמוֹ". 'עַל סוּס אָדֹם', בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַהֲפֹךְ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לָדָם, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בַּחֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ח) "וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה", וְאֵין 'הֲדַסִּים' אֶלָּא צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (אסתר ב׳:ז׳) "וַיְהִי אֹמֵן אֶת הֲדַסָּה". וְאֵין 'מְצֻלָה' אֶלָּא בָּבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ד:כ״ז) "הָאֹמֵר לַצּוּלָה חָרְבִי, וְנַהֲרֹתַיִךְ אוֹבִישׁ". מִיָּד, מְלַאִים רֹגֶז נַעֲשִׂים שְׂרֻקִּים, וְאֲדֻמִּים נַעֲשׂוּ לְבָנִים. אָמַר רַב פָּפָּא: שְׁמַע מִינַּהּ: סוּסְיָא חִיוְרָא, מַעֲלֵי לְחֶלְמָא. וְרַבָּנָן, לְהֵיכָא אָזוּל? אָמַר רַב: בְּעֵין [הָרָע] מֵתוּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּרֹק טָבְעוּ, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנָשְׂאוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת. כְּתַנָּאֵי: רַבִּי (אלעזר) [אֱלִיעֶזֶר] אוֹמֵר: בְּעֵין־[הָרָע] מֵתוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בְּרֹק טָבְעוּ, וְחָכָמִים אוֹמְרִים: עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנָשְׂאוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ג׳:ח׳) "שְׁמַע נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ, כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה", אֵיזוֹ הֵם אֲנָשִׁים, שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶן מוֹפֵת? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. וְדָנִיֵּאל, לְהֵיכָן אָזַל? אָמַר רַב: לְמִיכְרָא נַהֲרָא רָבָא (בטורא) [בְּטָבֶרְיָא]. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לַאֲתוּיֵי בִּיזְרָא דְּאַסְפַּסְתָּא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לַאֲתוּיֵי חֲזִירֵי [דְּאַלֶּכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם]. אִינִי

(וְהַתְּנָיָא) [וְהָתְנָן]: תּוֹדוֹס הָרוֹפֵא אוֹמֵר: אֵין פָּרָה וַחֲזִירָה יוֹצְאָה מֵאֶלְכְּסַנְדְּרְיָא שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁאֵין חוֹתְכִין הָאֵם שֶׁלָּהּ, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֵּלֵד. זוּטְרֵי אַיְתִי, בְּלָא דַּעְתַּיְיהוּ.

קמד תְּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֲצָה: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְדָנִיֵּאל, וּנְבוּכַדְנֶאצַּר. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר: לֵיזִיל דָּנִיֵּאל מֵהָכָא, דְּלָא לֵימְרוּ: בִּזְכוּתֵיהּ אִיתְנַצּוּל, וְדָנִיֵּאל אָמַר: אֵיזִיל מֵהָכָא, דְּלָא לִיקַיֵּים בִּי: (דברים ז׳:כ״ה) "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ". וּנְבוּכַדְנֶאצַּר אָמַר: יֵזִיל דָּנִיֵּאל מֵהָכָא דְּלָא לֵימְרוּ: קַלְיֵיהּ לֵאלוֹהֵיהּ בְּנוּרָא. וּמַנַּיִן דְּסָגִיד לֵיהּ? דִּכְתִיב: (דניאל ב׳:מ״ו) "בֵּאדַיִן מַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר נְפַל עַל אַנְפּוֹהִי וּלְדָנִיֵּאל סְגִד" וְגוֹ'.

קמה "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וְאֶל צִדְקִיָּהוּ בֶן מַעֲשֵׂיָה, הַנִּבְּאִים לָכֶם בִּשְׁמִי שָׁקֶר" וְגוֹ', (ירמיהו כ״ט:כ״א) וּכְתִיב: (שם) "וְלֶקַח מֵהֶם קְלָלָה לְכֹל גָּלוּת יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּבָבֶל לֵאמֹר: יְשִׂמְךָ ה' כְּצִדְקִיָּהוּ וּכְאָחְאָב אֲשֶׁר קָלָם מֶלֶךְ בָּבֶל [בָּאֵשׁ]". 'אֲשֶׁר שָׁרְפָם', לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'אֲשֶׁר קָלָם'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מְלַמֵּד, שֶׁעָשָׂאָם כְּקַלָּיוֹת. (שם) "יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל, וַיְנָאֲפוּ אֶת נְשֵׁי רֵעֵיהֶם". מַאי עָבוּד? אָזִיל לְגַבֵּי בְּרַתֵּיהּ דִּנְבוּכַדְנֶאצַּר. אַחְאָב אָמַר לָהּ: כֹּה אָמַר ה', הִשָּׁמְעִי אֶל צִדְקִיָּהוּ. וְצִדְקִיָּהוּ אָמַר: כֹּה אָמַר ה', הִשָּׁמְעִי אֶל אַחְאָב. אָזְלָה וְאָמְרָה לֵיהּ לַאֲבוּהָ. אָמַר לָהּ: אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זִמָּה הוּא, כִּי אַתּוּ לְגַבָּךְ, שַׁדְּרִינְהוּ לְגַבָּאי. כִּי אַתּוּ לְגַבָּהּ, שַׁדַּרְתִּינְהוּ לְגַבֵּי אֲבוּהָ. אָמַר לְהוּ: מַאן אָמַר לְכוֹן? אָמְרוּ לֵיהּ: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְהָא חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שְׁאַלְתִּינְהוּ, וְאָמְרוּ לִי: אָסוּר. אָמְרוּ לֵיהּ: אֲנַן, נַמִּי נְבִיאֵי כְּוָותַיְיהוּ, לְדִידְהוּ לָא אָמַר לְהוּ, לְדִידַן אָמַר לָן. אָמַר לְהוּ: אֲנָא בָּעִינָא דְּאִיבְּדְקִינְכוּ, כִּי הֵיכִי דְּבָדְקִתְּינְהוּ לַחֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. אָמְרוּ לֵיהּ: אִינּוּן תְּלָתָא הֲווּ, וַאֲנַן תְּרֵין. אָמַר לְהוּ: בַּחֲרוּ לְכוֹן, מַאן דְּבָעֵיתוּ בַּהֲדַיְיכוּ. אֲמָרֵי: יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָּדוֹל, סַבְרֵי: לֵיתֵי יְהוֹשֻׁעַ, דְּנָפֵישׁ זְכוּתֵיהּ וּמַגְנֵי עָלָן. אַחְתְּיוּהָ, שַׁדִּינְהוּ. אִינְהוּ אִיקְלוּ, יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָּדוֹל (איחרך) אִיחְרוּכֵי מָאנֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ג׳:א׳) "וַיַּרְאֵנִי אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ ה', וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ", וּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן: יִגְעַר ה' בְּךָ הַשָּׂטָן, וְיִגְעַר ה' בְּךָ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם, הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ". אָמַר לֵיהּ: יָדַעְנָא דְּצַדִּיקָא אַתְּ, אֶלָּא מַאי טַעְמָא אַהֲנֵיָא בָּךְ פּוּרְתָּא נוּרָא, וַחֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, לָא אַהֲנֵיָא בְּהוּ כְּלָל? אָמַר לֵיהּ: אִינְהוּ תְּלָתָא הֲווּ, וְאָנָא חַד. אָמַר לוֹ: וְהָא אַבְרָהָם יְחִיד הֲוָה! הָתָם, לָא הֲווּ רְשָׁעִים בַּהֲדֵיהּ, וְלָא אִיתְיְהִיב רְשׁוּתָא לְנוּרָא. וְהָכָא הֲווּ רְשָׁעִים בַּהֲדֵי, וְאִתְיְהִיב רְשׁוּתָא לְנוּרָא. וְהֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: תְּרֵי אוּדֵי יְבִישֵׁי וְחַד רְטִיבָאוּקְדָן יְבִישֵׁי לְרְטִיבָא. מַאי טַעְמָא אִיעֲנַשׁ? אָמַר רַב פָּפָּא: שֶׁהָיוּ בָּנָיו נְשׂוּאִין נָשִׁים שֶׁאֵינָן הֲגוּנוֹת לְכְהֻנָּה וְלֹא מִחָּה בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר:

(שם) "וְיהוֹשָׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים". וְכִי דַּרְכּוֹ שֶׁל יְהוֹשָׁעַ, לִלְבֹּשׁ בְּגָדִים צוֹאִים? אֶלָּא מְלַמֵּד, שֶׁהָיוּ בָּנָיו נְשׂוּאִין נָשִׁים שֶׁאֵינָן הֲגוּנוֹת לְכְהֻנָּה וְלֹא מִחָה בָּהֶן.

קמו אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא בְּצִפּוֹרִי: מַאי דִּכְתִיב: (רות ג) "וַתֹּאמֶר: שֵׁשׁ הַשְּׂעֹרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי". מַאי "שֵׁשׁ הַשְּׂעֹרִים"? אִילֵימָא "שֵׁשׁ שְׂעוֹרִים" מַמָּשׁ, וְכִי דַּרְכּוֹ שֶׁל בֹּעַז לִתֵּן מַתָּנָה שֵׁשׁ שְׂעוֹרִים? [אֶלָּא, שֵׁשׁ סְאִין, וְכִי דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִטֹּל שֵׁשׁ סְאִין? אֶלָּא, רֶמֶז [רָמַז] לָהּ, שֶׁעֲתִידִין שִׁשָּׁה בָּנִים לָצֵאת מִמֶּנָּה, שֶׁמִּתְבָּרְכִין בְּשֵׁשׁ [שֵׁשׁ] בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: דָּוִד, וּמָשִׁיחַ, דָּנִיֵּאל, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. דָּוִד. דִּכְתִיב: (ש"א טז) "וַיַּעַן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר: הִנֵּה רָאִיתִי בֵּן לְיִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי יֹדֵעַ נֵגֶן, וְגִבּוֹר חַיִל, וְאִישׁ מִלְחָמָה, וּנְבוֹן דָּבָר, וְאִישׁ תֹּאַר, וַה' עִמּוֹ", וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַפְּסוּק הַזֶּה לֹא אָמָרוֹ דּוֹאֵג אֶלָּא בְּלָשׁוֹן הָרַע: 'יֹדֵעַ נֵגֶן', שֶׁיּוֹדֵעַ לִשְׁאֹל. 'וְגִבּוֹר חַיִל', שֶׁיּוֹדֵעַ לְהָשִׁיב. 'אִישׁ מִלְחָמָה', שֶׁיּוֹדֵעַ לִשָּׂא וְלִתֵּן בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה. 'וּנְבוֹן דָּבָר', שֶׁמֵּבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. 'וְאִישׁ תֹּאַר', שֶׁמַּרְאֶה פָּנִים בַּהֲלָכָה. 'וַה' עִמּוֹ', שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם. בְּכוּלְּהוּ, אָמַר לֵיהּ: יוֹנָתָן בְּנִי כָּמוֹהוּ. כֵּיוָן דְּאָמַר לֵיהּ: "וַה' עִמּוֹ", מִלְּתָא, דִּבְדִידֵיהּ נַמִּי לָא הֲוָה בֵּיהּ, חָלְשָׁא דַּעְתֵּיהּ וְנִתְקַנֵּא בּוֹ, דִּבְשָׁאוּל כְּתִיב: (שם יד) "וּבְכֹל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ", וּבְדָוִד כְּתִיב: "בְּכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַצְלִיחַ". וּמְנָא לָן דְּדוֹאֵג (האדומי) הֲוָה? כְּתִיב הָכָא: (ש"א טז) "[וַיַּעַן] אֶחָד מֵהַנְּעָרִים", מְיֻחָד שֶׁבַּנְּעָרִים, וּכְתִיב הָתָם: (שם כא) "וְשָׁם אִישׁ מֵעַבְדֵי שָׁאוּל בַּיּוֹם הַהוּא נֶעְצָר לִפְנֵי ה', וּשְׁמוֹ דֹּאֵג הָאֲדֹמִי, אַבִּיר הָרֹעִים אֲשֶׁר לְשָׁאוּל". מָשִׁיחַ, דִּכְתִיב: (ישעיה יא) "וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה', רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה, [רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה, רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה'" וגו']. וּכְתִיב: (שם) "וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת ה', וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט, וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנָיו יוֹכִיחַ". אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי: מְלַמֵּד, שֶׁהִטְעִינוֹ מִצְוֹות וְיִסּוּרִים כְּרֵחַיִם. רָבָא אָמַר: דְּמוֹרַח וְדָאִין, דִּכְתִיב: "וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט". (שם) "וְשָׁפַט בְּצֶדֶק דַּלִּים, וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי אָרֶץ". בַּר כּוֹזִיבָא מָלַךְ תַּרְתֵּין שְׁנִין וּפַלְגָא. אָמַר לְהוּ לְרַבָּנָן: אֲנָא מָשִׁיחַ. אָמְרוּ לֵיהּ: בְּמָשִׁיחַ כְּתִיב, דְּמוֹרַח וְדָאִין, נָחֵזֵי אַנָן אִי מוֹרַח וְדָאִין. כֵּיוָן דְּחַזְיוּהּ דְּלָא מוֹרַח וְדָאִין, קַטְלוּהוּ. דָּנִיֵּאל, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, דִּכְתִיב בְּהוּ: (דניאל א) "יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מְאוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּגוֹ', [וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ" וּגוֹ']. מַאי "אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מְאוּם"? אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר (חנניה) [חֲנִינָא]: אֲפִלּוּ כְּרִיבְדָא דְּכוּסִילְתָּא לָא הֲוָה בְּהוּ. מַאי "וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ"? אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד, שֶׁהָיוּ אוֹנְסִין אֶת עַצְמָן מִן הַשְּׂחוֹק וּמִן הַשִּׂיחָה וּמִן הַשֵּׁנָה, וּמַעֲמִידִין עַל עַצְמָן בְּשָׁעָה שֶׁנִּצְטָרְכִים לְנִקְבֵיהֶם, מִפְּנֵי אֵימַת מַלְכוּת.

קמז "וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה, דָּנִיֵּאל, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה". (דניאל א׳:ו׳) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כֻּלָּן מִבְּנֵי יְהוּדָה הֵם, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: דָּנִיֵּאל, מִבְּנֵי יְהוּדָה, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, מִשָּׁאָר שְׁבָטִים. (מלכים ב כ׳:י״ח) "וּמִבָּנֶיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמְּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקָּחוּ, וְהָיוּ סָרִיסִים בְּהֵיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל". מַאי 'סָרִיסִים'? רַב אָמַר: סָרִיסִים מַמָּשׁ. וְרַבִּי חֲנִינָה אָמַר: שֶׁנִּסְתָּרְסָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵיהֶם. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁנִּסְתָּרְסָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵיהֶם, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (דניאל ג׳:כ״ה) "וַחֲבַל לָא אִיתַי בְּהוֹן". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: סָרִיסִים מַמָּשׁ, מַאי "וַחֲבַל לָא אִיתַי בְּהוֹן"? חַבְלָא דְּנוּרָא. וְהָכְתִיב: (שם) "וְרִיחַ נוּר לָא עֲדַת בְּהוֹן"? לָא חַבְלָא וְלָא רֵיחָא. בִּשְׁלָמָא, לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁנִּסְתָּרְסָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵיהֶם, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (ישעיהו נ״ו:ד׳) "כִּי כֹה אָמַר ה' לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתַי" וְגוֹ'. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: סָרִיסִים מַמָּשׁ, מִשְׁתָּעֵי קְרָא בְּגַנּוּתָא דְּצַדַּיקֵי? הָא וְהָא הֲוָה בְּהוּ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: סָרִיסִים מַמָּשׁ, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) "בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם, טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁנִּסְתָּרְסָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵיהֶם, מַאי "טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת"? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִבָּנִים שֶׁהָיוּ לָהֶם כְּבָר, וּמֵתוּ. מַאי "שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן לוֹ, אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת"? אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא בְּצִפּוֹרִי: זֶה סֵפֶר דָּנִיֵּאל, שֶׁנִּקְרָא עַל שְׁמוֹ.

קמח מִכְּדֵי, כָּל מֵילֵי דְּעֶזְרָא, נְחֶמְיָה [בֶּן חֲכַלְיָה] אֲמְרִינְהוּ, וּנְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה, מַאי טַעְמָא, לָא אִיקְרִי סִפְרָא עַל שְׁמֵיהּ? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: מִפְּנֵי שֶׁהֶחֱזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ה׳:י״ט) "זָכְרָה לִּי אֱלֹהַי לְטוֹבָה". דָּוִד נַמִּי מֵימַר אָמַר: (תהילים ק״ו:ד׳) "זָכְרֵנִי ה' בִּרְצוֹן עַמֶּךָ, פָּקְדֵנִי בִּישׁוּעָתֶךָ". דָּוִד, רַחֲמֵי הוּא דְּקָבְעֵי. רַב יוֹסֵף אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁסִּפֵּר בְּגָנוּתָן שֶׁל רִאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ה׳:ט״ו) "וְהַפַּחוֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר לְפָנַי הִכְבִּידוּ עַל הָעָם, וַיִּקְחוּ מֵהֶם בְּלֶחֶם וְיַיִן, אַחַר כֶּסֶף שְׁקָלִים אַרְבָּעִים, גַּם נַעֲרֵיהֶם שָׁלְטוּ עַל הָעָם" וְגוֹ'. וְאַף עַל דָּנִיֵּאל, שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, סִפֵּר. וּמְנָא לָן דְּגָדוֹל מִמֶּנּוּ? דִּכְתִיב: (דניאל י׳:ז׳) "וְרָאִיתִי אֲנִי דָּנִיֵּאל לְבַדִּי אֶת הַמַּרְאָה, וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאָה, אֲבָל חָרָדָה גְּדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם, וַיִּבְרְחוּ בְּהֶחָבֵא". וּמַאי נִיהוּ 'אֲנָשִׁים'? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וְאִי תֵּימָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: זֶה חַגַּי, זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי. [אִינְהוּ עֲדִיפֵי מִינַיהּ, וְאִיהוּ עֲדִיף מִינַיְיהוּ; אִינְהוּ עֲדִיפֵי מִינַיהּ, דְּאִינְהוּ נְבִיאֵי, וְאִיהוּ לָא נָבִיא. וְאִיהוּ עֲדִיף מִינַיְיהוּ, דְּאִיהוּ חָזָא, וְאִינְהוּ לָא חָזוּ. וְכִי מֵאַחַר דְּלָא חָזוּ, מַאי טַעְמָא אִיבְּעִיתוּ? אַף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לָא חָזוּ מִידֵּי, מַזָּלַיְיהוּ חָזוּ. אָמַר רַבִּינָא: שְׁמַע מִינָּהּ: הַאי מַאן דְּמִיבָּעֵית, אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לָא חָזֵי, מַזָּלֵיהּ חָזֵי. מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ? לִינְשׁוֹף מִדּוּכְתֵּיהּ אַרְבָּעָה גַּרְמִידֵי. אִי נַמִּי: לִיקְרֵי קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִי קָאֵי בְּמָקוֹם הַטִּנּוֹפֶת, לֵימָא הָכִי: עִיזָא דְּבֵי טַבְחָא שְׁמֵינָא מִינָּאי.

קמט "לְסִרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין קֵץ" וְגוֹ' (ישעיהו ט':ו'). אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא בְּצִפּוֹרִי: מִפְּנֵי מַה כָּל מֵ"ם שֶׁבְּאֶמְצַע תֵּבָה פְּתוּחָה, וְזוֹ סְתוּמָה? בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת חִזְקִיָּהוּ מָשִׁיחַ, וְסַנְחֵרִיב גּוֹג וּמָגוֹג. אָמְרָה מִדַּת הַדִּין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאָמַר כַּמָּה שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת לְפָנֶיךָ, לֹא עָשִׂיתָ מָשִׁיחַ, חִזְקִיָּה, שֶׁעָשִׂיתָ לוֹ כָּל הַנִּסִּים הַלָּלוּ וְלֹא אָמַר לְפָנֶיךָ שִׁירָה, תַּעֲשֶׂה מָשִׁיחַ? לְכָךְ נִסְתַּתֵּם. מִיָּד, פָּתְחָה הָאָרֶץ וְאָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי אוֹמֵר לְפָנֶיךָ שִׁירָה תַּחַת צַדִּיק זֶה, וַעֲשָׂהוּ מָשִׁיחַ. פָּתְחָה וְאָמְרָה שִׁירָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כד) "מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ, צְבִי לַצַּדִּיק" וְגוֹ'. אָמַר שַׁר הָעוֹלָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲשֵׂה צְבִיּוֹנוֹ לְצַדִּיק זֶה! יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: "רָזִי לִי, רָזִי לִי". אָמַר נָבִיא: "אוֹי לִי, אוֹי לִי", עַד מָתַי? יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: (שם) "בֹּגְדִים בָּגָדוּ, וּבֶגֶד בּוֹגְדִים בָּגָדוּ". וְאָמַר רָבָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי יִצְחָק: עַד דְּאַתּוּ בְּזוּזֵי, וּבְזוּזֵי דִּבְזוּזֵי. (שם כא) "מַשָּׂא דּוּמָה אֵלַי קֹרֵא מִשֵּׂעִיר, שֹׁמֵר מַה מִּלַּיְלָה" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתוֹ מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הָרוּחוֹת, דּוּמָה שְׁמוֹ. נִתְקַבְּצוּ כָּל הָרוּחוֹת אֵצֶל דּוּמָה, אָמְרוּ לוֹ: "שֹׁמֵר מַה מִּלַּיְלָה, שֹׁמֵר מַה מִּלַּיְלָה. (לא אתא בקר) "אָמַר שֹׁמֵר אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה, אִם תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ, שֻׁבוּ אֵתָיוּ".

קנ תָּנָא מְשׁוּם רַבִּי פַּפְּיָס: גְּנַאי הוּא לְחִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ שֶׁלֹּא אָמְרוּ שִׁירָה, עַד שֶׁפָּתְחָה הָאָרֶץ וְאָמְרָה שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ"ד:ט"ז) "מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק" וְגוֹ'. וְכֵיוָצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (שמות י"ח:י') "וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ: בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם". תָּנָא מְשׁוּם רַבִּי פַּפְּיָס: גְּנַאי הוּא לְמֹשֶׁה וְשִׁשִּׁים רִבּוֹא, שֶׁלֹּא אָמְרוּ 'בָּרוּךְ', עַד שֶׁבָּא יִתְרוֹ וְאָמַר: "בָּרוּךְ ה'". (שם) "וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ". רַב וּשְׁמוּאֵל, רַב אָמַר: שֶׁהֶעֱבִיר חֶרֶב חַדָּה עַל בְּשָׂרוֹ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: שֶׁנַּעֲשָׂה חִדּוּדִין חִדּוּדִין כָּל בְּשָׂרוֹ. אָמַר רַב: הַיְנוּ דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי: גִּיּוֹרָא, עַד עֲשָׂרָה דָּרֵי, לָא תִּבְזֵי אַרְמָאָה קַמֵּיהּ. (ישעיהו י':ט"ז) "לָכֵן יְשַׁלַּח הָאָדוֹן אֲדֹנָי צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן", מַאי, "בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן"? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא חִזְקִיָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁמוֹנָה שֵׁמוֹת, וְיִפָּרַע מִסַּנְחֵרִיב, שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁמוֹנָה שֵׁמוֹת. "חִזְקִיָּהוּ", דִּכְתִיב: (שם ט) "כִּי יֶלֶד יֻלַּד לָנוּ, בֵּן נִתַּן לָנוּ, וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה עַל שִׁכְמוֹ, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ: פֶּלֶא יוֹעֵץ, אֵל גִּבּוֹר, אֲבִי עַד, שַׂר שָׁלוֹם". וְהָאֵיכָא 'חִזְקִיָּהוּ'? שֶׁחִזְּקוֹ יָהּ. דָּבָר אַחֵר: 'חִזְקִיָּהוּ', שֶׁחִזֵּק אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. 'סַנְחֵרִיב', דִּכְתִיב בֵּיהּ: (מלכים ב ט"ו:כ"ט) 'תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר', (ד"ה ב כח) 'תִּלְגַּת פִּלְנֶאסֶר', (מ"ב יז) 'שַׁלְמַנְאֶסֶר', (שם טו) 'פּוּל', (ישעיה כ) 'סַרְגּוֹן', (עזרא ד':י') 'אָסְנַפַּר רָבָא וְיַקִּירָא'. וְהָאֵיכָא, 'סַנְחֵרִיב'? שֶׁסִּיתְתוֹ רִיב. דָּבָר אַחֵר: שֶׁסָּח וְנָחַר דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי מַה זָכָה אוֹתוֹ רָשָׁע לִקְרוֹתוֹ, "אָסְנַפַּר רָבָא וְיַקִּירָא"? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סִפֵּר בִּגְנוּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב י"ח:ל"ב) "עַד בֹּאִי וְלָקַחְתִּי

אֶתְכֶם אֶל אַרְצְכֶם". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: מֶלֶךְ פִּקֵּחַ הָיָה, וְחַד אָמַר: מֶלֶךְ טִפֵּשׁ הָיָה. לְמַאן דְּאָמַר: מֶלֶךְ פִּקֵּחַ הָיָה, אִי אֱמִינָא לְהוּ, עֲדַיְפָא מֵאַרְעַיְכוּ, אָמְרוּ: קָא מְשַׁקַּרְתְּ. מַאן דְּאָמַר: מֶלֶךְ טִפֵּשׁ הָיָה, אִם כֵּן, מַאי רְבוּתֵיהּ?! לְהֵיכָא אַגְלֵי לְהוּ? מַר זוּטְרָא אָמַר: לְאַפְרִיקִי. וְרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: לְהָרֵי סְלוּג. אֲבָל יִשְׂרָאֵל, סִפְּרוּ בִּגְנוּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי מַטוּ 'שׁוּשׁ', אָמְרוּ: שַׁוְיָא כִּי אַרְעִין. כִּי מַטוּ 'עַלְמִין', אָמְרוּ: כְּעַלְמִין. כִּי מַטוּ 'שׁוּשׁ־תְּרֵי', אָמְרוּ: עַל חַד תְּרֵין.

קנא "וְתַחַת כְּבֹדוֹ יֵקַד יְקֹד כְּיקוֹד אֵשׁ". (ישעיהו י׳:ט״ז) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "תַּחַת כְּבֹדוֹ", וְלֹא כְּבוֹדוֹ מַמָּשׁ, כִּי הָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, קָרֵי לְהוּ לְמַאנְיֵהּ, 'מְכַבְּדוֹתַי'. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: "תַּחַת כְּבֹדוֹ" מַמָּשׁ, כְּשֶׁרַפַת בְּנֵי אַהֲרֹן; מַה לְּהַלָּן, שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם, אַף כָּאן, שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם.

קנב תָּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: פַּרְעֹה שֶׁחֵרֵף בְּעַצְמוֹ, נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ בְּעַצְמוֹ. סַנְחֵרִיב שֶׁחֵרֵף עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. פַּרְעֹה, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שמות ה׳:ב׳) "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ", נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ בְּעַצְמוֹ, דִּכְתִיב: (שמות י״ד:כ״ז) "וַיְנַעֵר ה' אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם". וּכְתִיב: (חבקוק ג׳:ט״ו) "דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ, חֹמֶר מַיִם רַבִּים". סַנְחֵרִיב, דִּכְתִיב: (מלכים ב י״ט:כ״ג) "בְּיַד מַלְאָכֶיךָ חֵרַפְתָּ ה'", נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, דִּכְתִיב: (שם) "וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה', וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף" וְגוֹ'. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמֵי, כְּתִיב: (ישעיהו ל״ז:ל״ו) "מְרוֹם קְצוֹ", וּכְתִיב: (מלכים ב י״ט:כ״ג) "מְלוֹן קִצֹּה". אָמַר אוֹתוֹ רָשָׁע: בְּתְחִלָּה אַחֲרִיב דִּירָה שֶׁל מַטָּה, וְאַחַר כָּךְ אַחֲרִיב דִּירָה שֶׁל מַעְלָה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו ל״ו:י׳) "וְעַתָּה הֲמִבַּלְעֲדֵי ה' עָלִיתִי אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְהַשְׁחִיתָהּ?! ה' אָמַר אֵלַי: עֲלֵה אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהַשְׁחִיתָהּ". מַאי הִיא? דְּשַׁמְעֵיהּ לְנָבִיא דְּקָאָמַר: (ישעיהו ח׳:ו׳) "יַעַן כִּי מָאַס הָעָם הַזֶּה אֶת מֵי הַשִּׁלֹחַ הַהֹלְכִים לְאַט, וּמְשׂוֹשׂ אֶת רְצִין וּבֶן רְמַלְיָהוּ". אָמַר רַב יוֹסֵף: "אִלְמְלֵא תַּרְגּוּמָא דְּהַאי קְרָא, לָא יָדַעְנָא מַאי קָאָמַר; חָלַף דְּקָץ עַמָּא הַדֵּין בְּמַלְכוּתָא דְּבֵית דָּוִד, דְּמַדְבַּר לְהוֹן בְּנַיָּח, כְּמֵי הַשִּׁילוֹחַ דְּנָגְדִין בְּנַיָּח, וְאִתְרְעִיאוּ בְּרְצִין וּבֶן רְמַלְיָהוּ.

קנג אמר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ג׳:ל״ג) "מְאֵרַת ה' בְּבֵית רָשָׁע, וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ", "מְאֵרַת ה' בְּבֵית רָשָׁע", זֶה פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ, שֶׁהָיָה אוֹכֵל אַרְבָּעִים סְאָה גּוֹזָלוֹת בְּקִנּוּחַ סְעוּדָה, "וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ", זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁהָיָה אוֹכֵל לִיטְרָא (בשר) [יָרָק] בְּסְעוּדָה. (ישעיהו ח׳:ז׳) "וְלָכֵן הִנֵּה ה' מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַנָּהָר הָעֲצוּמִים וְהָרַבִּים, אֶת מֶלֶךְ אַשּׁוּר", וּכְתִיב: (שם) "וְחָלַף בִּיהוּדָה, שָׁטַף וְעָבַר, עַד צַוָּאר יַגִּיעַ".

אֶלָּא מַאי טַעְמָא אִיעֲנִישׁ? נְבִיא, אַעֲשָׂרֶת הַשְּׁבָטִים אִיתְנַבִּי, וְהוּא יָהִיב דַּעְתֵּיהּ עַל כּוּלָּהּ יְרוּשָׁלַיִם. בָּא נָבִיא וְאָמַר לוֹ: (שם) "כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לָהּ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר בְּרָכְיָה: אֵין נִמְסָר עַם עָיִף בַּתּוֹרָה, בְּיַד מִי שֶׁמַּצִּיק לוֹ. מַאי: (שם) "כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי, וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד דֶּרֶךְ הַיָּם, עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, גְּלִיל הַגּוֹיִם", לֹא כָּרִאשׁוֹנִים, שֶׁהֵקֵלּוּ מֵעֲלֵיהֶם עֹל תּוֹרָה, אֲבָל אַחֲרוֹנִים, שֶׁהִכְבִּידוּ עֲלֵיהֶם עֹל תּוֹרָה, וּרְאוּיִין הַלְּלוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס כְּעוֹבְרֵי הַיָּם וּכְדוֹרְכֵי הַיַּרְדֵּן. אִם חוֹזֵר בּוֹ, מוּטָב, וְאִם לָאו, אֲנִי אֶעֱשֶׂה לוֹ גְּלִיל בַּגּוֹיִם. (ד"ה ב לב) "אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת [הָאֵלֶּה], בָּא סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, וַיָּבֹא בִיהוּדָה, וַיִּחַן עַל הֶעָרִים הַבְּצֻרוֹת, וַיֹּאמֶר לְבַקְּעָם אֲלֵיו". הַאי דִּישְׁנָא לְהַאי פִּרְדַשְׁנָא? "אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת", מַאי 'אַחַר'? אָמַר רַבִינָא: לְאַחַר שֶׁקִּפֵּץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: אִי אֲמִינָא לֵיהּ לְחִזְקִיָּה, אַיְתֵינָא לֵיהּ לְסַנְחֵרִיב, וּמַסְרֵנָא לֵיהּ בְּיָדָךְ, הַשְׁתָּא אָמַר, לָא הוּא בָּעֵינָא, וְלָא בִּיעַתּוּתֵיהּ בָּעֵינָא. מֵיָד קָפַץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנִשְׁבַּע דְּמַיְתֵינָא לֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י"ד:כ"ד) "נִשְׁבַּע ה' צְבָאוֹת לֵאמֹר: אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי כֵּן הָיָתָה, וְכַאֲשֶׁר יָעַצְתִּי הִיא תָקוּם, לִשְׁבֹּר אַשּׁוּר בְּאַרְצִי, וְעַל הָרַי אֲבוּסֶנּוּ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: [אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא]: יָבוֹא סַנְחֵרִיב וְסִיעָתוֹ וְיַעֲשֶׂה אֲבוּס לְחִזְקִיָּהוּ וּלְסִיעָתוֹ. (שם י) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יָסוּר סֵבֶלוֹ מֵעַל שִׁכְמֶךָ, וְעֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ, וְחֻבַּל עֹל מִפְּנֵי שָׁמֶן". אָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא: חֻבַּל עֹל שֶׁל סַנְחֵרִיב מִפְּנֵי שַׁמְנוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, שֶׁהָיָה דּוֹלֵק בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. מֶה עָשָׂה? נָעַץ חֶרֶב עַל פֶּתַח בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, יִדָּקֵר בְּחֶרֶב זֶה! בָּדְקוּ מִדָּן וְעַד בְּאֵר־שֶׁבַע, וְלֹא מָצְאוּ עַם־הָאָרֶץ, מִגְּבַת וְעַד אַנְטִיפְרַס, וְלֹא מָצְאוּ תִּינוֹק וְתִינֶקֶת, אִישׁ וְאִשָּׁה, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּקִיאִין בְּהִלְכוֹת טָמְאָה וְטָהֳרָה. וְעַל אוֹתוֹ הַדּוֹר הוּא אוֹמֵר: (שם ז) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִחְיֶה אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר וּשְׁתֵּי צֹאן", וְאוֹמֵר: (שם) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה כָּל מָקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה שָׁם אֶלֶף גֶּפֶן בְּאֶלֶף כָּסֶף, לַשָּׁמִיר וְלַשַּׁיִת יִהְיֶה". אַף עַל פִּי שֶׁאֶלֶף גֶּפֶן בְּאֶלֶף כֶּסֶף, לַשָּׁמִיר וְלַשַּׁיִת יִהְיֶה. (שם לג) "וְאֻסַּף שִׁלְלְכֶם אֹסֶף הֶחָסִיל". אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: אִסְפוּ שִׁלְלְכֶם. אָמְרוּ לוֹ: לִבְזֹז אוֹ לַחֲלֹק? אָמַר לָהֶם: "כְּאֹסֶף הֶחָסִיל", מָה אֹסֶף הֶחָסִיל, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַצְמוֹ, אַף שִׁלְלְכֶם, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַצְמוֹ. אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא מָמוֹן עֲשָׂרֶת הַשְּׁבָטִים מְעֹרָב בּוֹ? אָמַר לָהֶם: (שם) "כְּמַשַּׂק גֻּבִים שִׂקַּק בּוֹ", מַה גֻּבִים הַלְּלוּ מַעֲלִין אֶת הָאָדָם מִטָּמְאָה לְטָהֳרָה, אַף מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁנִּפַּל בְּיַד גּוֹי [עוֹבְדֵי כוֹכָבִים], מֵיָד טָהֵר.

קנד אָמַר רַב הוּנָא: עֲשָׂר מַסָּעוֹת נָסַע אוֹתוֹ רָשָׁע בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י:כ"ח-כ"ט) "בָּא עַל עַיָּת, עָבַר בְּמִגְרוֹן, לְמִכְמָשׂ יַפְקִיד כֵּלָיו, עָבְרוּ מַעְבָּרָה, גֶּבַע מָלוֹן לָנוּ, חָרְדָה הָרָמָה, גִּבְעַת שָׁאוּל נָסָה. צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים, הַקְשִׁיבִי לַיְשָׁה, עֲנִיָּה עֲנָתוֹת.

נָדְדָה מַדְמֵנָה, יֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעִיזוּ. עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד" וְגוֹ'. הַנִּי, טוּבָא הַוְיָין "צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים", נָבִיא הוּא דְּקָאָמַר לְהוּ לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. "צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים", בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁעָשׂוּ מִצְוֹות לְפָנַי כְּגַלֵּי הַיָּם, הַקְשִׁיבִי לִיְשָׁה. מֵהַאי, לָא תִּסְתַּפִּי, אֶלָּא אִיסְתַּפִּי מִנְּבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע, דִּמְתִיל כְּאַרְיֵה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ד׳:ז׳) "עָלָה אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ". מַאי, "עֲנִיָּה עֲנָתוֹת"? עָתִיד יִרְמְיָה בֶּן חִלְקִיָּה מֵעֲנָתוֹת דְּמִתְנַבֵּי עָלָה, דִּכְתִיב: (שם א) "דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן חִלְקִיָּהוּ מִן הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת". מִי דָּמִי? הָתָם אַרְיֵה, הָכָא לְיִשָּׁה? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁשָּׁה שֵׁמוֹת יֵשׁ לָאֲרִי, אֵלּוּ הֵם: (בראשית מט) 'אַרְיֵה', (שופטים יד) 'כְּפִיר', (בראשית מט) 'לָבִיא', (ישעיהו ל׳:ו׳) 'לַיִשׁ', (תהלים צא) 'שַׁחַל', (איוב כח) 'שַׁחַץ'. אִי הָכִי, בַּצָּרֵי לְהוּ עברו מעברה תרתי נינהו. מאי עוד היום בנוב לעמוד א"ר הונא אותו היום נשתייר מעונה של נוב אמרו ליה כלדאי אי אזלת האידנא יכלת לה ואי לא לא יכלת לה אורחא דבעא לסגויי בעשרה יומי סגא בחד יומא כי מטו לירושלים שדו ליה ביסתרקי עד דסליק ויתיב מעלוי שורא עד דחזייה לכולה ירושלים כי חזייה אדזוטר בעיניה אמר הלא דא היא קרת' דירושלים דעלה ארגשית כל משרייתי ועלה כבשית כל מדינתי הלא היא זעירא וחלשא מכל כרכי עממיא דכבשית בתקוף ידי עלה קם ומניד ברישיה מוביל ומייתי בידיה על טור בית מקדשא דבציון ועל עזרתא דבירושלים אמרין ליה נשדי בה ידא האידנא אמר להו תמהיתו דאתיתו מאורחא למחר אייתו לי כל חד וחד מנייכו גולמי' (הרג טינא) מינה מיד ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור גו' וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים א"ר פפא היינו דאמרי אינשי בת דינא בטל דינא:

קנה: וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו וגו' ויאמר להכות את דוד מאי וישבי בנוב א"ר יהודה אמר רב איש שבא על עסקי נוב א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרג נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרג שאול ושלשת בניו רצונך יכלה זרעך או תמסר ביד אויב אמר לפניו רבש"ע מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי יומא חד נפק לשכר בזאי אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משכיה עד דאמטייה לארץ פלשתים כדחזייה ישבי בנוב אמר היינו האי דקטליה לגלית אחי כפתיה קמטיה ואותביה תותי בי בדייא אתעביד ליה ניסא מכא ליה ארעא מתותיה היינו דכתיב תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה חייף רישיה בד' גרבי דמיא חזינהו כתמי דמא. איכא דאמרי אתא יונה איטריף קמיה אמר אבישי כנסת ישראל כיונה אמתילא שנא' כנפי יונה נחפה בכסף שמע מינה דוד מלכא דישראל בצערא שרי. אתא לביתיה

ולא אשכחיה שדר לבי מדרשא ולא אשכחיה אמר תנן אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסכנה מאי אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה בשעת הסכנה שפיר דמי רכביה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא בהדיה דקא מסגי חזייה לערפה אימיה דהות עזלא כי חזיתי הפסקתיה לפילכא שדיתיה עלויה סברא למקטליה אמרי ליה עלם אייתי לי פלך פתקיה בריש מוחה וקטל' כד חזייה ישבי בנוב אמר השתא הוו בי תרין וקטלי לי פתקיה לדוד לעילאי ודץ ליה לרומחיה אמר ניפול עליה ונקטול אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמיא לארעא ונימא ליה איהו אין חבוש מוציא את עצמו מבית האסורים א"ל מאי בעית הכא א"ל הכי אמר לי קודש אבריך הוא והכי אהדרי ליה א"ל אפיך צלותך בר ברך קירא ליזבין ואת לא תצטער א"ל אי הכי סייע בהדן היינו דכתיב ויעזר לו אבישי בן צרויה אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה אמר אבישי שם ואחתיה הוה קא רדף בתרייהו כי מטו קובי אמרי קום ביה כי מטו בי תרי אמרי בתרי גוריון קטליה לאריא אמרי ליה זיל אשכח לערפה אמך בקיברה כי אדכרי ליה שמא דאימיה כחש חיליה קטליה היינו דכתיב אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל:

קנו: ת"ר שלשה קפצה להם הארץ אליעזר עבד אברהם יעקב אבינו ואבישי בן צרויה. אבישי בן צרויה הא דאמרן אליעזר עבד אברהם דכתיב ואבא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק יעקב אבינו דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע גו' ויפגע במקום וגו' כי מטא כו'. ומנ"ל דכלה זרעיה דדוד דכתיב ועתליה אם אחזיה ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה הא אשתייר לה יואש התם נמי אשתייר אביתר דכתיב וימלט בן אחד לאחימלך בן אחיטוב ושמו אביתר א"ר יהודה אמר רב אלמלא לא נשתייר אביתר לאחימלך כן אחיטוב לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט:

קנז: אמר רב יהודה אמר רב בא עליהם סנחריב בארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים ויושבים בקרונות של זהב ועמהם שגלונות וזונות ובשמונים אלף גבורים לבושי שריון קליפה וששים אלף אחוזי חרב רצים לפניו והשאר פרשי' וכן באו (אל) [על] אברהם וכן עתידין לבא עם גוג ומגוג במתניתא תנא אורך מחנהו ד' מאות פרסה רוחב צואר סוסיו ארבעים פרסה סך מחנהו ר' וששים רבוא אלפין חסר חד בעא אבייי חס' [חד רבוא או חסר חד] אלפא או חסר מאה או חסר חד תיקו. תנא ראשונה עכברו בשחי (שטו ועברו) שנ' וחלף ביהודה ושטף ועבר. אמצעיים עברו בקומה שנ' עד צואר יגיע. אחרונים העלו עפר על רגליהם ולא מצאו מים בנהר לשתות עד שהביאו מים ממקום אחר ושתו שנא' אני קרתי ושתיתי מים וגו' והכתיב ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור

מאה ושמונים וחמשה אלף וגו' א"ר אבהו הללו ראשי גייסות הן אמר רב אשי דיקא נמי דכתיב במשמניו רזון בשמנים דאית בהו אמר רבינא דיקא נמי דכתיב וישלח ה' מלאך ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה וגו' ויבא בית אלהיו ומיציאי מעיו שם הפילוהו בחרב שמע מינה:

קנח: במה הכם רבי אליעזר אומר ביד חכם שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה היא היד שעתידה ליפרע מסנחריב רבי יהושע אומר באצבע חכם שנא' ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא היא אצבע שעתידה ליפרע מסנחריב. ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אמר לו הקב"ה לגבריאל מגלך נטושה אמר לפניו רבש"ע נטושה ועומדת משמת ימי בראשית שנ' מפני חרבות נדדו [מפני חרב נטושה וגו'] רשב"י אומר אותו הפרק זמן בישול פירות היה א"ל הקב"ה לגבריאל כשאתה יוצא לבשל פירו' היזקק להם שנ' מידי עברו יקח אתכם כי בבוקר בבקר וגו' א"ר פפא היינו דאמרי אינשי אגב אורחך לבעל דבבך אישתמע וי"א בחוטמין נשף בהם ומתו שנ' וגם נשף בהם וייבשו רבי ירמיה בר אבא אמר כפים ספק להם ומתו שנאמר וגם אני אכה כפי אל כפי והנחותי חמתי רבי יצחק נפחא אמר אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי החיות ומתו שנאמר מרוממותיך נפצו גוים:

קנט: כמה נשתיירו מהם אמר רב עשרה שנאמר ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם כמה נער יכול לכתוב (יוד וכמה יו"ד) עשרה ושמואל אומר ט' שנאמר [ונשאר בו עוללות] כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה וחמשה בסעיפיה וגו' ר' יהושע בן לוי אומר י"ד. שנאמר שנים שלשה גרגרים ד' וה' וגו' רבי יוחנן אומר ה' סנחריב ושני בניו נ"נ ונבוזר אדן נבוזר אדן גמר' נ"נ דכתיב ורוח די רביעאה דמה לבר אלהין ואי לא דחזייה מנא הוה ידע. סנחריב ושני בניו דכתיב ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו דכתיב ביום ההוא יגלח ה' בתער השכירה [בעברי נהר במלך אשור את הראש ואת שער הרגלים וגם את הזקן תספה] אתא קב"ה ואדמי ליה כגברא סבא אמר ליה כי אזלת לגבי מלכי מזרח ומערב דאייתיתינהו לבנייהו וקטלתינהו מאי אמרת להו א"ל וההוא גברא בההוא פחד אנמי יתיב א"ל היכי נעביד א"ל זיל ושני נפשך במאי אישני א"ל זיל אייתי לי מספר ואיגזייך אזל אשכח דפא מתיבותא דנח אמר היינו אלהא רבא דשיזביה לנח מטופנא אמר אי אזיל ההוא גברא ומצלח מקרב להו לתרין בנוהי קמך שמעו בנוהי וקטלוהו היינו דכתיב ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב:

קס: ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וגו' א"ר יוחנן אותו מלאך שנזדמן לו לאברהם לילה שמו שנאמר והלילה אמר הורה גבר. רבי יצחק נפחא אמר שעשה עמו מעשה לילה שנאמר מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם וגו'. אמר ריש לקיש טבא דנפחא מדבר נפחא. וירדוף עד דן אמר ר' יוחנן כיון שבא אותו צדיק עד דן תשש כחו ראה בני בניו שעתידין לעבוד ע"ג בדן שנא' וישם האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן ואף נ"נ לא נתגבר עד שהגיע לדן שנאמר מדן נשמע נחרת סוסיו:

קסא: אמר רבי זירא אע"ג דשלח רבי יהודה בן בתירא מנציבין הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו והזהרו בורידין כרבי יהודה והזהרו בבני עמי הארץ שמהן תצא תורה כי האי מלתא מודעינן להו צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד נטעתם גם שורשו ילכו גם עשו פרי מה אהדרו ליה כי את רגלים רצתה וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים וגו' משל לאדם אחד שאמר יכול אני לרוץ שלש פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים נזדמן לו רגלי אחד רץ לפניו שלשה מילין ביבשה ונלאה א"ל ומה לפני רגלי כך לפני הסוסים עאכ"ו ומה ג' מילין כך ג' פרסאות עאכ"ו ומה ביבשה כך בין בצעי המים על אחת כמה וכמה אף אתה ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לנ"נ שרץ אחר כבודי אתה מתמיה כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים על אחת כמה וכמה היינו דכתיב לנביאים נשבה לבי בקרבי וגו' הני ד' פסיעות מאי היא דכתיב בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים וגו' משום דשמע כי חלה חזקיהו [ויחזק] שדר ליה ספרים ומנחה [אין] לדרוש את המופת אשר [היה] בארץ דאמר ר' יוחנן אותו היום שמת בו אחז שתי שעות היה וכי חלה חזקיה ואיתפח אהדרינהו קב"ה לחנך עשר שעי ניהליה דכתיב הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחרונית עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה אמר להו מאי האי אמרו ליה חזקיה חלש ואילפח אמר איכא גברא כי האי ולא בעינא לשדורי ליה שלמא כתבו ליה שלמא למלכא חזקיהו שלם לקרתא דירושלם שלם לאלהא רבא. נבוכדנאצר ספרא דבלאדן הוה ההיא שעתא לא הוה התם כי אתא אמר להו היכי כתביתו אמרו ליה הכי כתבינן אמר להו קריאתו ליה אלהא רבא וכתביתו ליה לבסוף [אמר] אלא הכי כתיבו שלם לאלהא רבא שלם לקרתא דירושלם שלם למלכא חזקיה אמרו ליה קריינא דאיגרתא איהו להוי פרוונקא רהט בתריה כדרהיט ארבעה פסיעות אתא גבריאל ואוקמיה א"ר יוחנן אלמלא לא בא גבריאל והעמידו לא היה תקנה ח"ו לישראל:

קסב: מאי בלאדן בן בלאדן אמרי בלאדן מלכא הוה ואשתנו אפיה והוו כי דכלבא הוה יתיב בריה על מלכותא כי הוה כתב הוה כתב שמיה ושמיה דאבוה והיינו דכתיב בן יכבד אב ועבד אדוניו בן יכבד אב הא דאמרן ועבד אדוניו דכתיב בחדש החמישי בעשור לחודש היא שנת י"ט למלך נ"נ מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלים וישרוף את בית ה' ואת בית המלך ומי סליק נ"נ לירושלים והכתיב ויעלו אותו אל מלך בבל [רבלתה] וא"ר אבהו זו אנטוכיא רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר דמות דיוקנו היתה חקוקה לו על מרכבתו וחד אמר אימה יתירה היתה לו ממנו ודומה כמי שעומד לפניו אמר רבא טעין תלת מאה כודניאתא נרגא דפרזלא דשליטא בפרזלא שדר ליה נבוכדנאצר לנבוזר אדן וכולה בלעתינהו חד דשא דירושלים שנאמר ועתה פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון בעי לימהדר אמר מסתפינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב נפק קלא ואמרה שוור בו שוור נבוזר אדן שוורד מטא זימנא דמקדש חריב והיכלא מיקלי פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות הוה קטיל ואזיל עד דמטא היכלא אדליק ביה נורא גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא שנאמר גת דרך ה' לבתולת בת יהודה הו הקא זיחה דעתיה נפקא בת קלא ואמרה ליה עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר קחי ריחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות חטים לא נאמר אלא קמח חזי דמיה דזכריה וכו':

קסג: ת"ר נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה מבני בניו של סיסרא לימדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ומנו רב שמואל בר שילת ואף מבני בניו של נבוכדנאצר בקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מ"ה לפני הקב"ה רבש"ע מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניסם תחת כנפי השכינה היינו דכתיב רפאנו את בבל ולא נרפתה ולא אמר זה נבוכדנאצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגומא ציניייתא דבבל:

קסד: אמר עולא עמון ומואב שיבבי בישי דירושלים הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מתנבו לחורבא דירושלים שלחו לנבוכדנאצר פוק ותא אמר מסתפיא דלא לעבדן לי כדעבדו בקמאי שלחו ליה כי אין האיש ביביתו ואין איש אלא הקדוש ב"ה שנאמר ה' איש מלחמה שלח להו בקריבא הוא ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שלח להו אית בהו צדיקי דבעו רחמי ומייתי ליה שלחו ליה צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקים שנאמר ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים שלח להו

הדרי רשיעי בתשובה ובע רחמי ומייתו ליה שלחו ליה כבר קבע להן זמן שנאמר ליום הכסא יבא ביתו אין כסא אלא זמן שנא' בכסה ליום חגגו שלח להו סיתוא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא וממיטרא שלחו ליה תא אשינא דטורא שנאמר שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטירין שלך דכתיב בעת ההיא נאם ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה וגו' ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר אהבום וגו' ואשר הלכו אחריהם א"ל רב נחמן לרב [יצחק] מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי א"ל מאן בר נפלי א"ל משיח ומשיח בר נפלי קרית ליה א"ל אין דכתיב ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת:

קסה: א"ל הכי א"ר יוחנן דור שבן דוד בא בו ת"ח מתמעטין והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות עד שהראשונה פקודה שנייה ממהרת לבא. ת"ר שבוע שבן דוד בא בו שנה ראשונה מתקיים מקרא זה והמטתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. שניה חצי רעב משתלחין. שלישית רעב גדול ומתים אנשים ונשים וטף חסידים ואנשי מעשה ותורה משתכחת מלומדיה. ברביעית שובע ואינו שובע. בחמישית שובע גדול ואוכלין ושותין ושמחין ותורה חוזרת על לומדיה. בששית קולות. ובשביעית מלחמות. במוצאי שביעית בן דוד בא. אמר רב יוסף הא כמה שביעית דהוה כן ולא אתא אמר אביי בששית קולות בשביעית מלחמות מי הוה ועוד כסדרן מי הוה (אשר חרפו אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך) תניא ר' יהודה אומר דור שבן דוד בא בו בית הוועד יהיה לזנות והגליל יחרב וגב לן ישתומם ואנשי (גליל) [גבול] יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו ופני הדור כפני כלב והאמת נעדרת שנאמר ותהי האמת נעדרת (וסר מרע משתולל) מאי ותהי האמת נעדרת אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה מאי וסר מרע משתולל אמרי דברי ר' שילא כל מי שסר מרע משתולל על הבריות:

קסו: אמר רבא מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא אמר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמי' ואמרי לה רב טב יומי שמיה דאי הוה יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדיבוריה זימנא חדא איקלע להההוא אתרא ושוטא שמיה ולא הוו משנו בדיבורייהו ולא הוו מיית איניש מהתם בלא זימניה נסיבי אתתא מנהון והוו ליה תרתין בנין מינה יומא חד הוה יתבא דביתהו וקא חייפא רישה אתאי שיבבתא טרפא אדשא סבר לאו אורח ארעא אמר לה ליתא הכא שכיבי ליה תרתין בניה אתו אינשי דאתרא לקמיה א"ל מאי האי אמר להו הכי הוה מעשה אמרו ליה במטותא מינך פוק מאתרין ולא תיגרי בהו

מותנא בהנך אינשי. תניא רבי נהוראי אומר דור שבן דוד בא בו נערים ילבינו פני זקנים וזקנים יעמדו לפני נערים ובת קמה באמה וכלה בחמותה ופני הדור כפני הכלב ואין הבן מתבייש מאביו. תניא רבי נחמיה אומר דור שבן דוד בא בו העזות תרבה והיוקר יעות והגפן יתן פריו והיין ביוקר ואין תוכחה ת"ר כי ידין ה' עמו כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב אין בן דוד בא עד שירבו המלשינות ד"א עד שיתמעטו התלמידים ד"א עד שתכלה פרוטה מן הכיס. ד"א עד שיתיאשו מן הגאולה שנאמר ואפס עצור ועזוב כביכול אין סומך ואין עוזר לישראל כי הא דרבי זירא כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה אמר להו במטותא בעינא מינייכו לא תרחקוה דתנינא ג' באין בהיסח הדעת אלו הן משיח מציאה ועקרב:

קסז: אמר רב קטינא שית אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא אביי אמר תרי חרוב שנאמר יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו תניא כותיה דרב קטינא כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לז' שנים כך העולם משמט אלף שנים לז' אלפים שנה שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא ואומר מזמור שיר ליום השבת יום שכלו שבת ואומר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא ב' אלפים תוהו ב' אלפים תורה ב' אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו א"ל אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא אין העולם פחות מפ"ה יובלות וביובל האחרון בן דוד בא אמר ליה בתחלתו או בסופו א"ל איני יודע כלה או אינו כלה אמר ליה איני יודע רב אשי אומר הכי א"ל עד הכא לא תסתכי ליה מכאן ואילך איסתכי ליה שלח רב חנן בר תחליפא לרב יוסף מצאתי אדם אחד ובידו מגלה אחת כתובה אשורית ובלה"ק אמרתי לו זו מנין לך אמר לי לחיילות של רומי נשכרתי ובין גנזי רומי מצאתיה וכתוב בה לאחר ארבעת אלפים ומאתים וצ"א שנה לאחר בריאתו של עולם. עולם יתום מהם מלחמות תנינים ומהם מלחמות גוג ומגוג והשאר ימות המשיח ואין הקדוש ברוך הוא מחדש עולמו אלא לאחר ז' אלפים שנה רב אחא בריה (דרבי אבא) [דרבא] אמר לאחר חמשת אלפים שנה איתמר:

קסח: תניא רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד התהום כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר. לא כרבותינו שהיו דורשין עד עידן עידנין ופלג עידן ולא כרבי שמלאי שהיה דורש האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש ולא כר"ע שהיה דורש עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ אלא מלכות ראשונה ע' שנה מלכות שני נ"ב ומלכות בן כוזיבא שתי שנים ומחצה מאי ויפח לקץ ולא יכזב א"ר שמואל בר נחמני א"ר (יוחנן) [יונתן] תיפח עצמן של מחשבי קיצין

שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנא' אם יתמהמה חכה לו שמא תאמר אנו מחכין והוא אינו מחכה ת"ל לכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב מדת הדין מעכבת וכי מאחר שמדת הדין מעכבת אנו למה מחכים לקבל שכר שנאמר אשרי כל חוכי לו אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא שנא' אשרי כל חוכי לו לו בגימטריא תלתין ושיתא הוו איני והאמר רבא דרא דקמי קב"ה תמני סרי אלפי פרסא הואי שנאמר סביב י"ח ואלף ל"ק הא דמסתכלי באספקלריא המאירה הא דמסתכלי באספקלריא שאינה מאירה ומי נפישי כולי האי והאמר חזקיה א"ר ירמיה משום ר' שמעון בן יוחאי ראיי בני עלייה והם מועטין אם אלף הן אני ובני מהם וכו' אם שנים הם אני ובני הם לא קשיא הא דעיילי בבר הא דעיילי בלא בר:

קסט: אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו כתנאי רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר לו רבי יהושע אם ישראל אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקב"ה מעמיד להן גזירות קשות ומחזירן למוטב תניא אידך רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם א"ל ר' יהושע והלא כבר נאמר חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו חנם מהכרתם ולא בכסף תגאלו לא בתשובה ומעשים טובים אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע והלא כבר נאמר שובו אלי ואשובה אליכם אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר בשובה ונחת תושעון וגו' אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר והלא כבר נאמר כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי וגו' אמר לו ר"א והלא כבר נאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו [ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה] שתק רבי אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא רבי אליעזר אומר אף מזה שנאמר כי לפני הימים האלה שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום מן הצר מאי ליוצא ולבא אין שלום מן הצר רב אמר אף תלמידי חכמים שיש בהם שלום דכתיב שלום רב לאוהבי תורתך אין להם שלום מפני הצר ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים כולם שקולין:

קע: א"ר חנינא אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא שנאמר אז אשקיע מימיהם ונהרותיהם בשמן אוליך וכתיב (בתריה) ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל אמר רבי חמא ברבי חנינא אין בן דוד בא עד שתכלה התמנות הזלה מישראל שנאמר וכרת הזלזלים במזמרות [ואת הנטישות הסיר התז] וכתיב בתריה בעת ההיא יובל שי לה' צבאות וגו' ואמר זעירא א"ר חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל שנאמר כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך וכתיב והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה'. א"ר שמלאי משום ר' אלעזר בר' שמעון אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל שנאמר ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך ואסירה כל בדיליך ואשיבה ושופטיך וגומר אמר עולא אין ירושלים נפדית אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. א"ר פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי דכתיב ואצרוף כבור סיגיך ואסירה כל בדיליך אי בטלי דייני בטלי גזירפטי דכתיב הסיר ה' משפטיך פנה אויביך. א"ר יוחנן אם ראית דור שנתמעט והולך חכה לו שנאמר ואת עם עני תושיע ועינך על רמים תשפיל. ואמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנא' כי יבא כנהר צר רוח ה' נוססה בו (וכתיב) [וסמיך ליה] ובא לציון גואל. ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב בדור שכולו זכאי שנאמר ועמן כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ בדור שכולו חייב דכתיב וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע וכתיב למעני אעשה:

קעא: א"ר אלכסנדראי רבי יהושע בן לוי רמי כתיב בעתה וכתיב אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה ואמר ר' אלכסנדראי רבי יהושע ב"ל רמי כתיב וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה וכתי' עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני ורוכב על חמור א"ל שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישדר ליה אנא סוסיא ברקא דאית לי א"ל מי אית לך בר חיור גווני. (רבי יהושע ב"ל אשכחיה לאליהו דהוה קאי אפתחא דג"ע א"ל אימת אתי משיח א"ל לכשירצה אדוננו הזה אמר רבי יהושע בן לוי ב' ראיתי וקול ג' שמעתי ד') ריב"ל אשכחיה לאליהו דהוה קאי אפתחא דמערבתא דרשב"י א"ל אתינא לעלמא דאתי א"ל אם ירצה האדון הזה אריב"ל ב' ראיתי וקול ג' שמעתי אמינא ליה אימת אתי משיח א"ל זיל שייליה לדידיה והיכא יתיב אפתחא דרומי ומאי סימניה יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זמנא ואיהו שרי חד ואסיר חד אמר דלמא מיבעינא דלא איעכבנא אזיל לגביה א"ל שלום עליך רבי ומורי א"ל שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר אמר ליה היום. אתי לגבי אליהו א"ל מאי אמר לך א"ל

שלום עליך בר ליואי א"ל אבטח לך ולאבוך לעלמא דאתי א"ל שקורי קא שקיר בי דאמר לי היום אתינא ולא אתא א"ל הכי אמר לך היום אם בקולו תשמעו:

קעב: שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קסמא אימתי בן דוד בא אמר מתירא אני שמא תבקשו ממנו אות אמרו לו אין אנו מבקשים ממך אות אמר להן לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויבנה ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא אמרו רבינו תן לנו אות אמר להן ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשים ממני אות אמרו לו ואעפ"כ אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמייס לדם ונהפכו. בשעת פטירתו אמר להם העמיקו לי ארוני שאין כל דקל ודקל שבבבל שאין סוס של פרסיים נקשר בו ואין לך כל ארון וארון שבא"י שאין סוס מדי אוכל בו תבן אמר רב אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות על ישראל תשעה חדשים שנאמר לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל:

קעג: אמר עולא ייתי ולא אחמיניה וכן אמר רבא [רבה] ייתי ולא אחמיניה רב יוסף אמר ייתי ואזכה דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה א"ל אביי לרבא [לרבה] מאי טעמך אילימא משום חבלו של משיח והתניא שאלו תלמידיו את רבי אליעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים אמר שמא יגרום החטא כדרבי יעקב בר אידי דרבי יעקב בר אידי רמי כתיב והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב ויירא יעקב ויצר לו שהיה מתירא שמא יגרום החטא כדתניא עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה אמור מעתה רואויין היו לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא וכן אמר רבי יוחנן ייתי ולא אחמיניה אמר ליה ר"ל מאי טעמא אילימא משום דכתיב כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדוב [ובא הבית] וסמך ידו אל הקיר ונשכו הנחש בא וארב דוגמתו בעה"ז בזמן שאדם יוצא לשדה פגע בו סנטר דומה כמי שפגע בו ארי נכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגעו דוב נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש אלא משום דכתיב שאלו נא וראו אם יולד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולד' ונהפכו כל פנים לירקון מאי ראיתי כל גבר אמר רבא בר יצחק א"ר מי שכל גבורה שלו ומאי נהפכו כל פנים לירקון אמר ר' יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה (באותה שעה אומר) בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אאבד אלו מפני אלו:

קעד: אמר רב גידל אמר רב עתידין ישראל דאכלי שני משיח אמר רב יוסף פשיטא ואלא מאן אכיל להו חילק ובילק אכלי להו לאפוקי מדרבי הילל דאמר אין משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה. אמר רב לא אברי עלמא אלא לדוד. ושמואל אמר למשה.

ורבי יוחנן אמר למשיח. מה שמו דבי רבי שילא אמרי שילה שמו שנאמר עד כי יבא שילה. דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי רבי חנינא אמרי חנינא שמו שנאמר אשר לא אתן לכם חנינה. וי"א מנחם בן חזקיה שמו שנאמר כי רחק ממני מנחם משיב נפשי. ורבנן אמרי חוורא דבי רבי שמו שנא' אכן חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה. אמר רב נחמן אי מן חיי הוא כגון אנא שנאמר והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש אי מן מתייא הוא כגון דניאל איש חמודות אמר רב יהודה אמר רב עתיד הקב"ה לעמוד להם דוד אחר שנאמר ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים א"ל רב פפא לאביי והכתיב ודוד עבדי נשיא להם לעולם כגון קיסר ופלג קיסר. דרש רבי שמלאי מ"ד הוי המתאוים את יום ה' למה זה לכם יום ה' הוא חושך ולא אור משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפים לאור א"ל תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי הוא ואתה למה לך אור והיינו דא"ל ההוא צדוקי לרבי אבוה אימתי אתי משיח א"ל לכי חפי להו חשובא להנהו אינשי א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא כתיב כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומרים [ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה] תנא רבי (אלעזר) [אליעזר] אומר ימות המשיח ארבעים שנה שנ' ארבעים שנה אקוט בדור רבי אלעזר בן עזריה אומר ע' שנה שנא' והיה ביום ההוא ונשכחת צור שבעים שנה כימי מלך א' אי זהו מלך מיוחד הוי אומר זה משיח. ר' אומר שלשה דורות שנאמר ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים. ר' הלל אומר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיהו אמר ר' יוסף שרא ליה מריח לרבי הלל חזקיה אימת הוה בבית ראשון ואלו זכרי' קא מתנבי בבית שני ואמר גילי מאד בת ציון הרקיעי בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע וגו':

קעה: תניא אידך ר' אליעזר אומר ימות המשיח ארבעים שנה כתיב הבא ויענך וירעיבך ויאכילך את המן וכתיב התם שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה ורבי דוסא אומר ת' שנה שנאמר שמחנו כימות עניתנו וגו' וכתיב ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה רבי אומר שס"ה שנה כמנין ימות החמה שנאמר כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה מאי יום נקם בלבי אמר רבי יוחנן ללבי גילית לאיברי לא גליתי רבי שמעון בן לקיש אומר ללבי גליתי למלאכי השרת לא גליתי תני אביי בריה דרבי אבהו ימות המשיח לישראל שבעת אלפים שנה שנאמר ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך. א"ר יהודה אמר שמואל ימות המשיח כמיום שנברא העולם ועד עכשיו שנאמר כימי השמים על הארץ. רב נחמן בר יצחק אמר כימי נח עד עכשיו שנא' כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי. א"ר חייא בר אבא

א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעה"ב עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העה"ז לימות המשיח אלא כו' וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים עצמם עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דרבי אבהו דאר ואבהו מקום שבעלי תשובה עומדים שם אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו ברישא רחוק והדר קרוב מאי רחוק רחוק דמעיקרא ומאי קרוב קרוב דמעיקרא [ודהשתא] ורבי יוחנן אמר לרחוק שהוא רחוק מעבירה קרוב שהוא קרוב לעבירה ונתרחק ממנה וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך מאי עין לא ראתה א"ר יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו ששת ימי בראשית ריש לקיש אמר זה עדין שלא ראתה עין מעולם ואם תאמר גן הוא עדן תלמוד לומר ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן:

קעו: פיסקא: והאומר אין תורה מן השמים. ת"ר כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת זה האומר אין תורה מן השמים. דבר אחר כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס. ד"א כי דבר ה' בזה זה המגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר. הכרת תכרת הכרת בעוה"ז תכרת בעולם הבא מכאן א"ר אליעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדו' והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה והמלבין פני חבירו ברבים אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא תניא אידך כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים ואפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו זה הוא כי דבר ה' בזה ואפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מקל וחומר זה מגזירה שוה זו זהו כי דבר ה' בזה. תניא היה רבי מאיר אומר הלומד תורה ואינו מלמדה זהו דבר ה' בזה רבי נתן אומר כל מי שאינו משגיח על המשנה. רבי נהוראי אומר כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק. רבי ישמעאל אומר זה העובד ע"ג. מאי משמע דתנא דברי רבי ישמעאל כי דבר ה' בזה זה המבזה דבור שנאמר לו למשה מסיני אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים וגו'. רבי יהושע בן קרחה אומר כל הלומד תורה ואין חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר. רבי יהושע אומר כל הלומד תורה ומשכחה דומה לאשה שיולדת וקוברת. רבי עקיבא אומר זמר בכל יום זמר בכל יום אמר רב יצחק בר אבדימי מאי קרא שנאמר נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו הוא עמל במקום הזה ותורתו עומלת לו במקום אחר. אמר רבי אלעזר אדם לעמל נברא שנאמר כי אדם לעמל

יולד ואיני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא כשהוא אומר כי אכף פיהו הוי אומר לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך הוי אומר לעמל תורה נברא והיינו דאמר רבא כלהו גופיה דרופתקי נינהו טוביה לדזכי והוו דרופתקיה דאורייתא נואף אשה חסר לה אמר ריש לקיש זה הלומד תורה לפרקים שנאמר כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך:

קעז: תנו רבנן והנפש אשר תעשה ביד רמה זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי אמר לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פלגש לאליפז וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה יצתה בת קול ואמר ליה תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך וגומר ועליו מפורש בקבלה הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה. מאי כעבות העגלה אמר רבי אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה לעבות העגלה ודאתאן עלה מיהא אחות לוטן תמנע מאי היא תמנע בת מלכים הואי דכתיב אלוף לוטן אלוף תמנע וכל אלוף מלכותא בלא תגא היא בעיא לאיגיורי באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה הלכה והיתה פלגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת נפק מינה עמלק דצערינהו לישראל מ"ט דלא איבעי להו לרחקה. וילך ראובן בימי קציר חטים אמר רבא בר יצחק אמר רב מכאן לצדיקים שאין פושטים ידיהם בגזל וימצא דודאים בשדה מאי דודאים אמר רב יברוחי לוי אמר סיגלי ר' יונתן אמר סביסקי (סיבסוך) א"ר אלכסנדראי כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי. רב אמר כאלו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה שנאמר ואשים דברי בפיך וגו' לנטוע שמים וליסוד ארץ רבי יוחנן אמר אף מגין על כל העולם כלו שנאמר ובצל ידי כסיתיך ולוי אמר אף מקרב את הגאולה שנאמר ולאמר לציון עמי אתה אמר ריש לקיש כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. ר"א אומר כאלו עשאו לדברי תורה נאמר ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם רבא אומר כאילו עשאו לעצמו שנא' ועשיתם אותם אל תקרי אותם אלא אתם אמר רבי אבהו כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו שנאמר ומטך אשר הכית את היאור וכי משה הכה את היאור והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו:

קעח: פיסקא: אפיקורוס רב ורבי חנינא אמרי תרוייהו זה שהיה המבזה תלמיד חכם בזמן הבית רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי זה המבזה חברו בפני תלמיד חכם בזמן הבית בשלמא למאן דאמר המבזה חברו בפני תלמיד חכם בזמן הבית אפיקורוס הוי מבזה תלמיד חכם עצמו בזמן הבית מגלה פנים בתורה שלא כהלכה הוי אלא למאן דאמר מבזה תלמיד חכם עצמו בזמן הכית אפיקורוס הוי מגלה פנים בתורה כגון מאן כגון מנשה בן חזקיה ואיכא דמתני לה אסיפא מגלה פנים בתורה רב ורבי חנינא אמרי זה המבזה תלמיד חכם בזמן הבית רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי זה המבזה את חברו בפני תלמיד חכם בזמן הבית רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי זה המבזה את חברו בפני תלמיד חכם בזמן הבית בשלמא למאן דאמר המבזה תלמיד חכם עצמו בזמן הבית אפיקורוס הוי אלא למאן דאמר המבזה חברו בפני תלמיד חכם בזמן הבית מגלה פנים בתורה הוי אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרי לדידהו תנו אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי אמר רב נחמן בר יצחק מהכא נמי שמע מינה שנאמר ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא בדוכתא אחריתי ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר מר רבא אמר כגון הני דבי בנימין אסיא דאמרי מאי אהנו לן רבן מעולם לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה רבא כי הוו מייתי טרפה דבי בנימין קמיה כי הוה חזי ביה טעמא להתירא אמר להו תיחזו דקא שרינא לכו עורבא כי הוי חזי ליה טעמא לאיסורא אמר להו תיחזו דקא אסרנא לכו יונה:

קעט: רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן רב פפא אישתלי ואמר כגון הני רבנן ואיתיב בתעניתא. לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא הוו קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה כי מטו מגלת אסתר אמרי הא מגלת אסתר לא בעיא מטפחת אמר להו כי האי גונא נמי מיחזי כי אפקירותא רב נחמן אמר זה הקורא רבו בשמו דאמר ר' יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר ויאמר גיחזי אדוני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא ויתיב וקאמר עתיד הקב"ה להוציא (מעין) נחל מבית קדשי הקדשים ועליו כל מיני מגדים שנאמר ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתום פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה א"ל ההוא סבא יישר וכן אמר ר' יוחנן. אמר ליה ר' ירמיה לרבי זירא כי האי גונא מיחזי אפקירותא אמר ליה האי סיועי קא מסייע לך אלא אי שמיע לך הא שמיע לך כי הא דיתיב ר' יוחנן וקא דריש עתיד

הקדוש ב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים אמות וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידם בשערי ירושלים שנאמר ושמתי כדבר שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וגו' לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעתא דצלצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזינהו למלאכי השרת דקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות אמר להו הני למאי אמרי ליה עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים כי הדר אשכחיה לרבי יוחנן דיתיב וקא דריש אמר ליה רבי דורש ולך נאה לדרוש כשם שאמרת כך ראיתי אמר לו ריקא אם לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה יהב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות מיתיבי ואולך אתכם קוממיות רבי מאיר אומר מאתים אמה בשתי קומות של אדם הראשון רבי יהודה אומר מאה אמות כנגד היכל וכותליו שנאמר אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל כי קאמר רבי יוחנן לכוי דבי זיקא:

קפ: ועלהו לתרופה רב יצחק בר אבדימי ורב חסדא חד אמר להתיר פה של מעלה וחד אמר להתיר פה של מטה איתמר נמי חזקיה אמר להתיר פה אלמים. בר קפרא אמר להתיר פה עקרות. רבי יוחנן אמר לתרופה ממש מאי לתרופה ר' שמואל בר נחמני אמר לתואר פנים של בעלי הפה:

קפא: דרש ר' יהודה בר' סימון כל המשחיר (פנים) [פניו] על דברי תורה בעולם הזה הקדוש ב"ה מבהיק זיוו לעולם הבא שנאמר מראהו כלבנון בחור כארזים אמר רבי תנחום ברבי חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקדוש ב"ה משביעו לעולם הבא שנאמר ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנאמר ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה אמר ליה אביי וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן אמר ליה מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי, במערבא משמיה דרבה בר מדי עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש וגו' יש בגמטריא תלת מאה ועשרה הוי תניא רבי מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו דכתיב בסאסאה בשלחה תריבנה. א"ל רבי יהודה (ר' יהושע) וכי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעולם הבא והא כתי' ושמים בזרת תכן ואתה אי אומר כן אי זה היא מדה מרובה מדה טובה מרובה או מדת פורענות הוי אומר מדה טוב' מרובה ממדת פורענות במדה טובה כתי' ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ודגם שמים נתן למו ובמדת פורענות הוא אומר וארובות השמים נפתחו במדת פורענות כתיב ויצאו וראו בפגרי

האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוה אלא כשם שנותן הקדוש ברוך הוא כח ברשעים לקבל פורענותן כך נותן הקב"ה כח בצדיקים לקבל טובתן:

קפב: פיסקא: ר' עקיבא אומר אף הקורא בספרי' החיצוני' תנא בספרי אפיקורסים רב יוסף אמר אף בס' בן סירא אסור למיקרי אמר ליה אביי מאי טעמא אי לימא משום דכתיב ביה לא תנטוש גילדנא מאודניה דלא ליזיל משכיה לחבלא אלא צלי יתי' בנורא ואיכול ביה תרתין גריצין אי מפשטיה באורייתא נמי כתיב לא תשחית את עצה אי מדרשא אורחא דארעא קא משמע לן דלא לבעול שלא כדרכה ואלא משום דכתיב בת לאביה מטמונת שוא מפחדה לא יישן בלילה בקטנותה שמא תתפתה בנערותה שמא תזנה בגרה שמא לא תנשא נישאת שמא לא יהיה לה בנים הזקינה שמא תעשה כשפים הא רבנן נמי אמרוה אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות אלא משום דכתיב לא תיעל דוי בלבך דגברי גוברין קטל דוי הא שלמה נמי אמרה דאגה בלב איש ישחנה רבי אמי ור' אסי חד אמר יסיחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים ואלא משום דכתיב מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך והא ר' נמי אמרה דתניא ר' אומר לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר איש רעים להתרועע אלא משום דכתיב זלדקן קורטין. עבדקן סכסן. דנפח בכסי לא צחי. אמר במאי איכול לחמא לחמא סב מיניה. מאן דאית ליה מעברתא בדיקניה כולי עלמא לא יכלי ליה. אמר רב יוסף מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו אשה טובה מתנה טובה בחיק ירא אלהים תנתן אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה מתוך ביתו ויתרפא מצרעתו אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במצודתה אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתאר אשה יפה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה כניצוץ מבעיר נחלת ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף משוכבת חיקך שמור פתחי פיך אל תצר צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום שמא למחר איננו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו כל ימי עני רעים בן סירא אומר אף לילות בשפל גנים גנו ובמרום הרים כרמו ממטר גנים לגנו ומעפר כרמו לכרמים אמר ר' זירא אמר רב כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד וכו' - עד שנוי וסת תחלת חולי מעים וכו':

קפג: תנו רבנן הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה

ואומרת לפניו רבש"ע עשאוני בניך ככנור שמנגנים בו אמר לה בתי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו אמרה לפניו רבש"ע אם בעלי מקרא הם יעסקו בתורה ובנביאים וכתובים אם בעלי משנה הם יעסקו במשנה ובהלכות ובהגדות ואם בעלי תלמוד הם יעסקו בהלכות הפסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות החג בחג. העיד ר"ש בן אלעזר משום ר' (שמעון) [יהושע] בן חנניה כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר ודבר בעתו מה טוב:

קפד: פיסקא: והלוחש על המכה א"ר יוחנן וברוקק בה לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה אתמר רב אמר אפילו בנגע צרעת רבי חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה:

קפה: רב יצחק בר שמואל בר מרתא איקלע להההוא אושפיזא אייתיאו ליה משחא במנא שף נפקן ליה צמחי באפיה נפק לשוקא חזיתיה ההיא אתתא אמרה זיקא דחמת קא חזינא הכא עבדא ליה מלתא ואיתסי א"ל ר' אבא לרבה בר מרי כתיב כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך וכי מאחר שלא שם רפואה למה א"ל הכי אמר רבי יוחנן מקרא זה מעצמו נדרש שנאמר ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך אם תשמע לא אשים ואם לאו אשים ואף עפ"כ אני ה' רופאך:

קפו: אמר רבה בר בר חנה כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להם חמה עזה יש בעולם התחילו [הן] בוכים ורבי עקיבא משחק אמרו לו מפני מה אתה שוחק אמר להם וכי מפני מה אתם בוכים אמרו לו אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה אמר להם לכך אני משחק שכל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדבש אמרתי שמא ח"ו קבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח. אמה ליה עקיבא כלום חסרתי מן התור' כולה א"ל למדתנו רבינו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא:

קפז: תנו רבנן כשחלה ר' אליעזר נכנסו ד' זקנים לבקרו ר' טרפון ור' יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ור"ע. נענה רבי טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטפה של גשמים שטפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הזה ולעולם הבא נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה בעולם הזה וור' בעולם הזה ולעולם הבא. נענה ר' אלעזר בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ולעולם הבא. נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין [אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין] א"ל עקיבא זו מנין לך אמר מקרא אני דורש בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים ויעש הרע בעיני ה' וכתיב גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה וכי חזקיהו מלך

יהודה לכל העולם כולו לימד תורה ולמנשה בנו לא לימד תורה אלא מכל טורח שטרח בו ומכל עמל שעמל בו לא העלוהו למוטב אלא יסורין שנאמר וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחוחים ויאסרוהו בנחשתים ויוליכוהו בבלה וכתיב ובהצר לו חלה את פני ה' וגו' ויתפלל אליו ויעתר לו [וישמע תחנתו] [מאי עביד ליה שדיוה בדודא דנחשא ושדו נורא תותיה והוה קא מצטער טובא אמר היכי לעביד נקרייה להקב"ה כעיס עילואי נקרייה לע"ג לית בה ממשא מה עשה קרא לגדולים ולא עניוהו קרא לקטנים ולא עניוהו אמר רבונו של עולם אי ענית ענית ואי לא אמינא איהו נמי כוותהון מיד ויעתר לו] וישיבהו [ירושלים] למלכותו הא למדת שחביבין יסורין:

קפח: ת"ר שלשה באו בעלילה ואלו הן קין. עשו. ומנשה. קין דכתיב גדול עוני מנשוא אמר לפניו רבונו של עולם כלום גדול עוני מששים רבוא שעתידין לחטוא לפניך ואתה סולח להם. עשו דכתיב הברכה אחת היא לך אבי. מנשה בתחלה קרא לאלוהות הרבה ולבסוף קרא לאלהי אבותיו:

קפט: משנה שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא שלשה מלכים. ירבעם. אחאב. ומנשה. רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר ויתפלל אליו [ויעתר לו] וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו אמרו לו למלכותו השיבו ולא לחיי עולם הבא השיבו. ארבעה הדיוטות. בלעם .ודואג. ואחיתופל. וגיחזי: (גמ' מי מנאן א"ר אשי אנשי כנסת הגדולה):

קצ: תנו רבנן ירבעם שריבע עם ד"א ירבעם שעשה מריבה בעם ד"א ירבעם שעשה מריבה בין ישראל לאביהם שבשמים. בן נבט בן שניבט ולא ראה. תנא הוא נבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי. נבט שניבט ולא ראה. מיכה שנתמכמך בבנין ומה שמו שבע בן בכרי שמו. ת"ר שלשה ניבטו ולא ראו ואלו הן. נבט. ואחיתופל. ואצטגניני פרעה. נבט שראה אש שיוצא מאמתו הוא סבר איהו מליך ולא היא ירבעם הוא דנפק מיניה. אחיתופל ראה צרעת שפרחה לו על אמתו הוא סבר איהו מליך ולא היא בת שבע [בתו] היא דנפק מינה שלמה. אצטגניני פרעה דאמר רבי חמא בר חנינא מאי דכתיב המה מי מריבה המה שראו אצטגניני פרעה וטעו ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה אמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו והם לא ידעו שעל עיסקי מי מריבה הוא לוקה. ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב ויהי הדבר הזה לחטאת בית ירבעם להכחיד ולהשמיד מעל פני האדמה להכחיד בעולם הזה ולהשמיד לעולם הבא. אמר רבי יוחנן מפני מה זכה ירבעם למלכות מפני שהוכיח את שלמה (לשם שמים) ומפני מה נענש

מפני שהוכיחו ברבים שנאמר וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו א"ל דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה ומאי וזה אשר הרים יד במלך אמר רב נחמן שחלץ תפליו (לפניו) בפניו:

קצא: אמר רב נחמן גסות הרוח שהיה בו בירבעם טרדתו מן העולם שנאמר ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם מלך יהודה והרגוני ושבו אל רחבעם מלך יהודה [אמר] גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הואי וקטלין לי ואזלו בתריה מיד ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים וישם את האחד בבית אל ואת האחד בדן מאי ויועץ אמר רב יהודה אמר רב שהושיב רשע אצל צדיק אמר להו חתמיתו על כל דעבידנא אמרו ליה הן אמר להו מלכא בעינא למיהוי אמרו ליה הן כל דאמינא לכו עבדיתו א"ל הן אפילו למפלת לע"ג א"ל צדיק ח"ו א"ל רשע לצדיק סלקא דעתך דגברא כירבעם פלח לע"ג אלא למינסינהו הוא דקא בעי אי מקבליתו למימריה או לא ואף אחיה השילוני טעה וחתם דהא יהוא צדיקא רבא הוה שנאמר ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני וגומר וכתיב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי ישראל וגו' מאי גרמה ליה אמר אביי ברית כרותה לשפתים. שנאמר אחאב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה. רבא אמר חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה דכתיב ושחטה שטים העמיקו ואני מוסר לכלם א"ר יוחנן אמר הקב"ה הם העמיקו משלי אני אמרתי כל שאינו עולה לרגל עובר בעשה והם אמרו כל העולה לרגל ידקר בחרב:

קצב: ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלים וגו' תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות. ויהי בעת ההיא וירד יהודה תנא משמיה דרבי יוסי עת היא מזומנת לרעה בעת פקודתם יאבדו תנא משום ר' יוסי עת היא מזומנת לפורענות בעת רצון עניתיך תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לטובה וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות וילך רחבעם שכם כי שכם באו כל ישראל להמליך אותו תנא משום רבי יוסי מקום מזומן לפורענות בשכם ענו את דינה בשכם מכרו אחיו את יוסף בשכם נחלקה מלכות בית דוד וירבעם יצא מירושלים וגו' אמר ר' חנינא בר פפא שיצא מפתקה של ירושלים. ויצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניה' לבדם בשדה מאי בשלמה חדשה אמר רב נחמן כשלמה חדשה

מה שלמה חדשה אין בה שום דופי אף תורתו של ירבעם לא היה בו שום דופי ד"א שלמה חדשה שחדשו דברים שלא שמעה אוזן מעולם מאי ושניהם לבדם בשדה אמר רב יהודה אמר רב שכל ת"ח דומין לפניהם כעשבי השדה ואיכא דאמרי שכל טעמי תורה מגולין להם כשדה לכן תתני שלוחים על מורשת גת בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל אמר רבי חנינא בר פפא יצאתה בת קול ואמרה להן מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת תתני שלוחים לבניו בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל:

קצג: אמר רבי חנינא בר פפא כל הנהנה מן העה"ז בלא ברכה כאלו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל שנאמר גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנאמר הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנ"י שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית ישראל לאביהם שבשמים:

קצד: וידח ירבעם בן נבט את ישראל מאחרי ה' והחטיאם חטאה גדולה א"ר חנן בשתי מקלות המתיזות זו את זו ודי זהב אמרי דבי רבי ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להן לישראל עד שאמרו די גרם להם לעשות להם אלהי זהב משל אין ארי דורס ונוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בזר אמר ר' אושעיא עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד מכאן ואילך משנים וג' עגלים אמר רבי יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מכ"ד בהכרע ליטרא של עגל הראשון שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. א"ר חנינא לאחר כ"ד דורות נגבה פסוק זה שנאמר ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקודות העיר ואיש כלי משחיתו בידו אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה וגו': מאי אחר אמר רבא [רבי אבא] אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו א"ל חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בג"ע א"ל ומי בראש א"ל בן ישיש בראש אמר אי הכי לא בעינא:

קצה: רבי אבהו הוה רגיל דהוה קא דריש בשלשה מלכים חלש קיבל עליה דלא דריש כיון דאיתפח הדר קא דריש אמרו ליה קבילת עליך דלא דרשת בהו אמר אינהו מי אהדרו בהו דאנא אהדר בי רב אשי אוקים אג' מלכי' אמר למחר נפתח בחברין אתא מנשה איתחזי ליה בחילמיה אמר חברך וחברי דאבוך קרית לן מהיכא בעית למישרא המוציא א"ל לא ידענא א"ל מהיכא דבעי' למישרא המוציא לא גמירת וחברך קרית לן א"ל אגמרן לי (מיהא) ולמחר' דרשינן ליה משמך בפירקא א"ל מהיכא דקרים בישולא א"ל מאחר דחכימת כולי האי מאי טעמא קא פלחיתו לע"ג א"ל אי הות התם הות נקיט בשיפולי גלימא בשינך ורהטת אבתראה למחר אמר להו לרבנן נפתח ברבוותא אחאב אח לשמים

ואב לע"ג אח לשמים הכתיב אח לצרה יולד אב לע"ג דכתיב כרחם אב על בנים ויהי הנקל לכתו בחטאת ירבעם בן נבט א"ר יוחנן קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם ומפני מה תלה הכתוב בירבעם מפני שהוא היה תחלה לקלקלה גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי א"ר יוחנן אין לך כל תלם ותלם בארץ ישראל שלא העמיד אחאב עליו ע"ג והשתחוה לה:

קצו: ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל עצור בעה"ז ועזוב לעה"ב. א"ר יוחנן מפני מה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל שנאמר ויקן את ההר שומרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את ההר ויקרא שם העיר אשר בנה על שם שמר אדני ההר שומרון. א"ר יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ"ב אותיות שנאמר וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו ויאמר למלאכי בן הדד אמר לאדוני המלך כל אשר שלחת לעבדך בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות מאי מחמד עיניך לאו ספר תורה ודילמא ע"ג לא ס"ד דכתיב ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ולא תאבה ודילמא סבי דבהתא הוו מי לא כתיב וישר הדבר בעיני אבשלום ובעיני כל זקני ישראל ואמר רב יוסף סבי דבהתא התם לא כתיב וכל העם הכא כתיב וכל העם דאי אפשר דלא הוו בהון צדיקי דכתיב והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו:

קצז: אמר רב נחמן אחאב שקול היה שנאמר ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה בכה מתקיף לה רב יוסף מאן דכתיב ביה רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אותו איזבל ותנינא בכל יום ויום איזבל היתה שוקלת שקלי זהב לע"ג ואת אמרת אחאב שקול היה אלא אחאב וותרן בממונו היה ומתוך שהיה מהנה ת"ח מנכסיו כפרו לו מחצה ויצא הרוח ויעמוד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו במה ויאמר אצא ואהיה רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן מאי רוח אמר רבי יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי מאי צא אמר רבינא אמר ליה הקב"ה צא ממחיצתי שכן כתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני א"ר פפא היינו דאמרי אינשי דפרע קיניה מחריב ביתיה ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב [לעשות] להכעיס את ה' אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו אמר רבי יוחנן שכתב על דלתות שומרון אחאב כפר בה' אלהי ישראל לפיכך (לא יהיה לו) [אין

לו] חלק באלהי ישראל ויבקשו את אחזיהו וילכדהו והוא מתחבא בשומרון אמר ר' לוי שהיה קודר אזכרות וכותב ע"ג תחתיהן:

קצח: מנשה שנשה יה דבר אחר מנשה שהנשיא את ישראל לאביהם שבשמים ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתי' בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמשה שנים מלך בירושלים ויעש אשרה כאשר עשה אחאב מלך ישראל מה אחאב אין לו חלק לעה"ב אף מנשה אין לו חלק לעה"ב. [פיסקא] רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו אמרו [לו] למלכותו השיבו לא לעולם הבא השיבו אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו שנאמר ונתתים לזעוה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו מ"ס בגלל מנשה שעשה תשובה ואינהו לא עביד ומ"ס בגלל מנשה דלא עבד תשובה. אמר רבי יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהם של בעלי תשובה דתני תנא קמיה דרבי יוחנן מנשה עשה תשובה ל"ג שנים דכתיב בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים וכתיב ויעש אשרה כאשר עשה אחאב וגו' כמה מלך אחאב עשרים ותרתין שנין מנשה כמה מלך נ"ה דל מינייהו כ"ב פשו להו ל"ג. אמר רבי יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב וישמע אליו ויחתר לו ויעתר לו מיבעי ליה מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה (והטמינו) מפני מדת הדין:

קצט: ואמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי מאי דכתיב בראשית ממלכת יהוקים בן יאשיהו וכתיב בראשית ממלכת צדקיהו וכי עד האידנא לא הוו מלכי אלא ביקש הקדוש ב"ה להחזיר את כל העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל יהויקים כיון שנסתכל בדורו נתקררה דעתו וביקש הקדוש ברוך הוא להפוך לעולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה נסתכל בצדקיה ונתקררה דעתו בצדקיה נמי כתיב ויעש הרע בעיני ה' שהיה בידו למחות ולא מיחה:

ר: וא"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב איש חכם נשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת אמר הקב"ה כעסתי על אחז ונתתיו ביד מלכי דמשק זיבח וקיטר לאלהיהם שנא' ויזבח לאלהי דרמשק המכים בו ויאמר כי אלהי מלכי ארם הם מעזרים אותם להם אזבח ויעזרוני. והם היו לו להכשילו ולכל ישראל. שחקתי עם אמציה ונתתי מלכי אדום בידו הביא אלהיהם והשתחוה להם שנאמר ויהי אחרי בוא אמציה מהכות את אדומים ויבא את אלהי בני שעיר ויעמידם לו לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקטר אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בכי ליה למר ולא ידע אחוכי לי למר ולא ידע וי ליה למר דלא ידע בין טב לביש ויבאו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך מאי שער התוך א"ר יוחנן

משום רבי שמעון בן יוחאי מקום שמחתכין בו הלכות. א"ר פפא היינו דאמרי אינשי באתרא דמרא ביתא תלה ליה זייניה תמן קולבא רעיא קולתיה תלה:

רא: א"ר חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מ"ד על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כלו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה. על שדה איש עצל עברתי זה אחז ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה והנה עלה כלו קמשונים זה אמון. כסו פניו חרולים זה יהויקים. וגדר אבניו נהרסה זה צדקיה שנחרב בית המקדש בימיו. ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא ארבע כתות אין מקבלין פני שכינה. כת לצים. כת שקרנים. כת חניפים. כת מספרי לשון הרע. כת לצים דכתיב משך ידו את לוצצים. כת שקרנים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. כת חניפים דכתיב כי לא לפניו חנף יבא. כת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע. צדיק אתה ולא יהיה במגורך רע:

רב: ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך לא תאונה אליך רעה שלא ישלוט בך יצר הרע ונגע לא יקרב באהליך שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך. דבר אחר לא תאונה אליך רעה שלא יבעתוך חלומות והרהורים רעים. ונגע לא יקרב באהליך שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים עד כאן ברכו אביו מכאן ואילך ברכתו אמו כי מלאכיו יצוה לך וגו' על כפים ישאונך וגו' על שחל ופתן תדרוך וגו' עד כאן ברכתו אמו מכאן ואילך ברכתו שכינה כי בי חשק ואפלטהו וגו' יקראני ואענהו וגו' אורך ימים אשביעהו וגו':

רג: אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר. מפני מה עי"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא נכתביה כלל רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר מפני כבודו של נחמיה בן חכליה:

רד: [ת"ר] מנשה היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו. אחאב שמונים וחמשה. ירבעם מאה ושלשה. תניא היה רבי מאיר אומר אבשלום אין לו חלק לעולם הבא שנאמר ויכו את אבשלום וימיתוהו. ויכוהו בעולם הזה וימיתוהו לעולם הבא. תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן ויעש הרע בעיני ה' לא חיין ולא נדונין וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני ה' הכא תרגימו שהרג ישעיה במערבא אמרי שעשה צלם משאוי אלף בני אדם ובכל יום ויום היה הורג את כולם:

רה: כמאן אזלא הא דאמר רבה בר בר חנה שקולה נשמה של צדיק אחד בכל העולם כולו כמ"ד ישעיה הרג. כתיב פסל וכתיב פסילים א"ר יוחנן בתחלה עשה לו פרצוף אחד ולבסוף עשה לו ארבעה פרצופין כדי שתראה שכינה ותכעוס. אחז העמידו בעליה שנאמר ואת המזבחות אשר על הגג עלית אחז וגו'. מנשה העמידו בהיכל שנאמר וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה בנו בבית הזה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם. אמון הכניסו לבית קדשי הקדשים שנאמר כי קצר המצע מהשתרע וגו' מאי כי קצר המצע מהשתרע אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כי קצר מצע זה מלהשתרר עליו שני רעים כאחד. מאי והמסכה צרה אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן כי הוה מטי להאי קרא הוה קא בכי מי שכתב בו כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה. אחז חתם את התורה שנאמר צור תעודה חתום תורה בלימודי. מנשה קדר את האזכרות אמון שרף את התורה. אחז בטל את העבודה. מנשה הרס את המזבח. אמון העלה שממית על גבי המזבח. אחז התיר את הערוה. מנשה עם אחותו. אמון עם אמו שנא' כי הוא אמון הרבה רשמה. רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שהיה עם אמו אמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו אמר לה כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי כי אתא יהויקים אמר קמאי לא ידעי לארגוזי כלום אנו צריכים אלא לאורו יש לנו זהב פרוים שאנו משתמשים בו יטול אורו אמרו לו והלא כסף וזהב שלו הוא שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות אמר להם כבר נתנו לנו שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם:

רו: אמר ליה רבא לרבה בר מרי מפני מה לא מנו את יהויקם משום דכתיב ביה ויתר דברי יהויקים וכל תועבותיו אשר עשה והנמצא עליו מאי והנמצא עליו רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר שחקק שם ע"ג על אמתו וחד אמר שחקק שם שמים על אמתו אמר ליה במלכים לא שמעתי בהדיוטות שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר ועבר בים צרה והכה בים גלים אמר רבי יוחנן זה פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה שלשה מיליז והיו עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה בקשו מלאכי השרת לדוחפו אמר להם הקדוש ב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים. ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה אמר להן הקב"ה בכבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם מחיתם:

רז: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קמא גדולה לגימה שהרחיקה ב' משפחות מישראל שנאמר על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ורבי יוחנן דידיה אמר מרחקת את

הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל ושגגתו עולה זדון. מרחקת את הקרובים מעמון ומואב ומקרבת את הרחוקים מיתרו דאמר רבי יוחנן בשכר קראן לו ויאכל לחם זכו בניו וישבו בלשכת הגזית שנאמר ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב התם ובני קני חתן משה עלו מעיר התמרים וגו'. ומעלמת עינים מן הרשעים ממיכה. ומשרה שכינתו על נביאי הבעל מחבירו של עדו הנביא דכתיב ויהי הם יושבים אל השלחן ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו. ושגגתו עולה זדון דאמר רב יהודה אמר רב אלמלא הלוהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים. ולא נטרד דואג האדומי. ולא נהרג שאול ושלשת בניו:

רח: ומפני מה לא מנו את אחז אמר רבי ירמיה בר אבא מפני שמוטל בין שני צדיקים בין יותם ליחזקיהו רב יוסף אמר מפני שהיה לו בושת פנים מישעיהו שנא' ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסילת שדה כובס מאי כובס א"ד דכבשינהו לאפיה וחלף א"ד אוכלא דקצרי סחף אריש‌יה וחלף. מפני מה לא מנו את אמון מפני כבודו של יאשיהו מנשה נמי לא נמנייה מפני כבודו של חזקיהו ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא כדתניא ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל אין יצחק מציל את עשו השתא דאתית להכי אחז נמי לא אימני משום כבודו של חזקיהו:

רט: ומפני מה לא מנו את יהויקים משום דרבי חייא בר אבויה דאמר רבי חייא בר אבויה כתוב על גולגלתו של יהויקים זאת ועוד אחרת. זקנו דרבי פרידא אשכח ההוא גולגלתא דהות שדיא בשערי ירושלים והוה כתוב עילויה זאת ועוד אחרת קברה והדר נבוג קברה והדר נבוג אמר דילמא האי גולגלתו של יהויקים היא דכתיב ביה קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלים אמר מלכא הוא ולאו אורח ארעא לבזויה שקלה כרכה בשיראי ואותביה בסיפתא אתיא דביתהו חזיתא נפקא אמרה להו לשיבבתא אמרי לה האי דאתתיה קמייתא היא דלא קא מנשי לה שגרתא לתנורא וקלתה כי אתא אמר היינו דכתיב עילויה זאת ועוד אחרת:

ריּ: תניא א"ר שמעון בן אלעזר בשביל הטוב מה אות בשביל מה אות אכלו כשדים על שולחנו בשביל כשדים שאכלו על שלחנו ומשמש עליהם גרם גלות לבניו שנאמר ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל וישמח עליהם חזקיה ויראם את בית נכאתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים וגו' אמר רב מאי בית

נכאתה אשתו השקתה עליהם ושמואל אמר בית גנזיו הראה להם ורבי יוחנן אמר זין אוכל זין הראה להם:

ריא: איכה ישבה בדד [אמר רבה] א"ר יוחנן מפני מה לקו ישראל באיכה מפני שעברו על ל"ו כריתות שבתורה. אמר רבי יוחנן מפני מה לקו באל"ף בית מפני שעברו על התורה שנתנה באל"ף בי"ת ישבה בדד אמר רבא [רבה] אמר רבי יוחנן אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל עכשיו יהיה בדד מושבם העיר רבתי עם אמר רבא [רבה] א"ר יוחנן שהיו משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהיו להם בנים הרבה. היתה כאלמנה א"ר יהודה אמר רב כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה. רבתי בגוים שרתי במדינות אמר רבא [רבה] א"ר יוחנן כל מקום שהלכו נעשו שרים לאדוניהם:

ריב: תנו רבנן מעשה בשני בני אדם שנשבו בהר הכרמל. והיה שבאי מהלך אחריהם ואמר אחד מהם לחברו גמל שמהלך לפנינו סומא באחד מעיניו וטעונה ב' נודות אחד של יין ואחד של שמן ושני בני אדם המנהיגים אותו אחד פרסי ואחד ישראל אמר להם שבאי עם קשה עורף מאין אתם יודעים אמרו לו גמל מעשבים שלפניה מצד שרואה אוכלת ומצד שאינה רואה אינה אוכלת וטעונה שני נודות אחד של יין ואחד של שמן של יין מטפטף ושוקע ושל שמן מטפטף וצף ושני בני אדם המנהיגים אותו אחד פרסי ואחד ישראל פרסי נפנה לדרך וישראל נפנה לצדדין רדף אחריהם ומצא כדבריהם בא ונשקם על ראשם והביאם לביתו ועשה להם סעודה גדולה והיה מרקד לפניהם ואמר ברוך שבחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו ובכל מקום שהם הולכים נעשים שרים לאדוניהם ופטרן והלכו לבתיהם לשלום:

ריג: בכה תבכה בלילה שני בכיות הללו למה אמר רבא [רבה] א"ר יוחנן אחד על בית ראשון ואחד על בית שני בלילה על עסקי לילה שנאמר ותשא כל העדה ויתנו את קולם בבכי ויבכו העם בלילה ההוא אמר רבא [רבה] אמר רבי יוחנן אותו (היום) [הלילה] ערב תשעה באב היה אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות. דבר אחר בלילה שכל הבוכה בלילה קולו נשמע. דבר אחר בלילה שכל הבוכה בלילה כוכבים ומזלות בוכין עמו. דבר אחר בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו מעשה באשה אחת שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה עליו בלילה שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכונתו ודמעתה על לחיה אמר רבא [רבה] אמר ר' יוחנן כאשה

שבוכה על בעל נעוריה שנאמר אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה. היו צריה לראש אמר רבא [רבה] אמר רבי יוחנן כל המיצר לישראל נעשה ראש שנאמר כי לא מועף לאשר מוצק לה וגומר אמר רבי אלעאי בר ברכיה [רבה] אמר רבי יוחנן כל המציק להם לישראל אינו עיף:

ריד: לא אליכם כל עוברי דרך אמר רבא (רבה) א"ר יוחנן מכאן לקובלנא מן התורה כל עוברי דרך אמר רב עמרם אמר רב עשאוני כעוברי על דת דאלו בסדום כתיב וה' המטיר על סדום ואלו בירושלים כתיב ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה וגומר [וכתיב] ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכי משוא פנים יש בדבר אמר רבא (רבה) אמר ר' יוחנן מדה יתירה היתה בירושלים שלא היתה בסדום דאלו בסדום כתיב הנה זה [היה] עון סדום אחותך גאון שבעת לחם וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה וגו' ואלו בירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן סלה כל אבירי ה' בקרבי כאדם שאומר לחבירו נפסלה מטבע זו:

רטו: פצו עליך פיהם אמר רבא [רבה] אמר ר' יוחנן מפני מה הקדים פ"א לעי"ן בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם אוכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו אמר רבא [רבה] אמר רבי יוחנן כל האוכל מלחמן של ישראל היה טועם טעם לחם ושאינו אוכל מלחמן של ישראל אינו טועם טעם לחם, ה' לא קראו רב אמר אלו הדיינין ושמואל אמר אלו מלמדי תינוקות:

רטז: אמר רב יהודה אמר רב בקשו למנות עוד אחד באתה דמות דיוקנו של אביו ונשתטחה לפניהם ולא השגיחו עליו באתה אש מן השמים וליחכה אש בספסליהם ולא השגיחו עליה יצאת בת קול ואמרה להם חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשוכים מי שהקדים ביתי לביתו ולא עוד אלא שביתי בנה בשבע שנים וביתו בנה בשלש עשרה לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשוכים ולא השגיחו עליה יצאת בת קול ואמרה המעמך ישלמנה כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני וגו'. דורשי רשומות היו אומרים כולם באים לעולם הבא שנא' לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרועעי. לי גלעד זה אחאב שנפל ברמות גלעד. מנשה כמשמעו. אפרים מעוז ראשי זה ירבעם דקאתי מאפרים. יהודה מחוקקי זה אחיתופל דקאתי מיהודה. מואב סיר רחצי זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה. על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי. עלי פלשת התרועעי אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אם יבא דוד שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת מה אתה עושה לו אמר להם עלי לעשותם רעים זה לזה:

ריז: מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת וגו' אמר רב תשובה נצחת השיבתו כנסת ישראל לנביא אמר להם נביא לישראל חזרו בתשובה אבותיכם שחטאו היכן הם אמרו להם ונביאכם שלא חטאו היכן הם שנאמר אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו (אמר להם אבותיכם) חזרו והודו שנאמר אך דברי וחקי אשר צויתי את עבדי הנביאים הלא השיגו אבותיכם וישובו ויאמרו כאשר זמם ה' צבאות לעשות לנו כדרכנו וכמעללנו כן עשה אתנו. אמר שמואל באו י' בני אדם וישבו לפניו אמר להם חזרו בתשובה אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום אמר לו הקדוש ברוך הוא לנביא לך אמור להם איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי גו' והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב דוד עבדי נבוכדנאצר עבדי גלוי וידוע למי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כך לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא וקראו עבדו עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. אמר רב נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרוקינן ויסרו למשפט אלהיו יורנו אמר רבה בר בר חנה אמר (ליה) [להן] נביא לישראל חזרו בתשובה אמרו לו אין אנו יכולין יצר הרע שולט בנו אמר להם יסרו יצרכם אמרו לו אלהיו יורנו:

ריח: [פיסקא] ארבעה הדיוטות בלעם. ודואג. ואחיתופל. וגיחזי. בלעם בלא עם. ד"א בלעם שבלה עם. בן בעור שבא על בעיר. תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי בעור שבא על בעיר. כושן רשעתים דעבד שני רשעיות בישראל אחד בימי יעקב ואחד בימי שפוט השופטים ומה שמו לבן הארמי שמו כתיב בן בעור וכתיב בנו בעור אמר רבי יוחנן אביו בנו הוא לו בנביאות בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא שאר עו"ג אחריני אתו מתניתין מני רבי יהושע היא דתניא רבי אליעזר אומר ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו פושעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו עובדי גלולים דברי ר"א אמר לו רבי יהושע וכי נאמר בכל הגוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי אלהים אלא ישובו רשעים לשאולה מאי נינהו כל גוים שכחי אלהים ואף בלעם נתן סימן בעצמו אמר תמות נפשי מות ישרים אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו הנני הולך לעמי:

ריט: וילכו זקני מואב וזקני מדין תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה לזה בא זאב על אחד אמר האחד אם איני עוזרו היום הורג אותי ולמחר בא עלי הלכו שניהם והרגו הזאב אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי

כרכושתא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דביש גדא. וישבו שרי מואב עם בלעם ושרי מדין להיכן אזול כיון דאמר להו לינו פה הלילה והשיבותי אתכם דבר אמרו כלום יש אב ששונא את בנו. אמר רב נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני מעיקרא כתיב לא תלך עמהם ולבסוף כתיב קום לך אתם אמר רב ששת חוצפא מלכותא בלא תאגא היא דכתיב ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגו':

רכ: אמר רבי יוחנן בלעם חגר ברגלו אחת היה שנא' וילך שפי שמשון בשתי רגליו שנאמר שפיפון עלי אורח. בלעם סומא באחת מעיניו היה שנאמר שתום העין. קוסם כו' היה דכתיב הכא נופל וגלוי עינים וכתיב התם נופל על המטה וגו'. איתמר מר זוטרא אמר קוסם כו' היה בר [מר] בריה דרבינא אמר שבא על אתונו מאן דאמר קוסם כו' כדאמרן מאן דאמר בא על אתונו היה כתיב הכא כרע שכב וכתיב התם בין רגליה כרע נפל שכב וגו':

רכא: ויודע דעת עליון השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע וכו':

רכב: ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו תנא משום רבי שמעון בן אלעזר אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם דכתי' וישכם אברהם בבוקר שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם דכתיב ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו:

רכג: אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצתה ממנו רות וא"ר יוסי בר חוני [הונא] רות בתו של עגלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה:

רכד: אמר ליה רבא לרבה בר מרי כתיב וייטב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל כסאו מכסאך אורח ארעא למימר ליה למלכא הכי אמר ליה מעין קאמר ליה דאי לא תימא הכי תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך נשים באהל מאן נינהו שרה ורבקה ורחל ולאה אורח ארעא למימר הכי אלא מעין קאמר הכי נמי מעין קאמר ופליגא דרבי יוסי בר חוני דאמר רבי יוסי בר חוני בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו בנו משלמ' ותלמידו אי בעית אימא ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ואי בעית אימא ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו:

רכה: וישם ה' דבר בפי בלעם רבי אלעזר אומר מלאך. רבי יונתן אמר חכה. אמר רבי יוחנן מברכתו של בלעם אתה למד מה היה בלבו לומר שלא יהיו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות מה טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם משכנותיך ישראל. לא תהא מלכותן נמשכת כנחלים נטיו. לא יהיו להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר. לא יהא ריחו נודף. כאהלים נטע ה'. לא יהיו להם מרבים בעלי קומה כארזים עלי מים. לא יהיה להם

מלך בן מלך. יזל מים מדליו. לא תהא מלכותו שולטת בז' עממין וזרעו במים רבים. לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו. לא תהא איומה מלכותן ותנשא מלכותו. אמר רבי אבא בר כהנא כולן חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות שנאמר והפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך קללה ולא קללות:

רכו: אמר רב שמואל בר נחמני מאי דכתיב נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקלל אחיה השלוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם. אחיה השלוני קלל את ישראל בקנה שנאמר והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו' מה קנה זו עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפי' כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הוא הולך ובא עמהן כיון שדוממו הרוחות עומד הקנה במקומו. אבל בלעם ברכם כארז מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים:

רכז: וירא את הקיני וישא משלו א"ל בלעם ליתרו קיני לא היית עמנו באות' עצה מי הושיבך אצל איתני עולם והיינו דאמר רבי חייא בר אבא א"ר שמלאי שלשה היו באותו עצה אלו הן בלעם. איוב. ויתרו. בלעם שיעץ נהרג. איוב ששתק נידון ביסורין. ויתרו שברח זכו בני בניו וישבו בלשכת הגזית שנא' ומשפחות סופרי' יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל אמר ר"ל אוי מי שמחיה עצמו בשם אל א"ר יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה פדיון לבניו מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנזקקין זה עם זה וצים מיד כתים אמר רב ליבון אשפי"ר וענו אשור וענו עבר עד אשור קטלי מיקטל מכאן ואילך משעבדי שעבודי:

רכח: הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הזה מיבעי ליה אמר ר' אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים אמר ליה אלהיהם של אלו שונא זמה הוא והם מתאוים לכלי פשתן בוא ואשיאך עצה עשה להם קלעים והושיב בהם זונות זקנה מבחוץ וילדה מבפנים וימכרו להם כלי פשתן עשה להם קלעים מהר של שלג עד בית הישימון והושיב בהם זונות זקנה מבחוץ וילדה מבפנים ובשעה שישראל אוכלים ושותים ושמחים ויוצאים לטייל בשוק אומרת לו הזקנה אי אתה מבקש כלי פשתן זקנה אומרת לו בשוה וילדה אומרת בפחות ב' וג' פעמים ואחר

כך אומרת לו הרי אתה כבן בית שב ברור לעצמך וצרצורים של יין עמוני מונח אצלה ועדיין לא נאסר יין של מנסכי יין לאלילים אמרה לו רצונך שתשתה כוס של יין כיון ששתה בער בו אמר לה השמיעי לי הוציאה יראתה מתוך חיקה אמרה לו עבוד לזה אמר לה הלא יהודי אני אמרה לו ומה אכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור והוא אינו יודע שעבודתה בכך ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך שנאמר המה באו בעל פעור וינזרו לבשת ויהי שקוצים כאהבם:

רכט: וישב ישראל בשטים רבי אליעזר אומר שטים שמה רבי יהושע אומר שנתעסקו בדברי שטות ותקראן לעם גו' רבי אליעזר אומר ערומות פגעו בהן רבי יהושע אומר שנעשו כלם כו'. מאי לשון רפידים רבי אליעזר אומר רפידים שמה רבי יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה (כשם) שנאמר לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים אמר רבי יוחנן כל מקום שנאמר וישב אינו אלא לשון צער שנא' וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות וישב יעקב בארץ מגורי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה וישב ישראל בארץ מצרים ויקרבו ימי ישראל למות וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו וגומר ויקם ה' שטן לשלמה וגו':

רל: ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגומר ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב בלעם מאי בעי התם אמר רבי יוחנן שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא ואזל למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזיזו מיניה ואת בלעם בן בעור הקוסם קוסם נביא הוא אמר רבי יוחנן בתחלה נביא ולבסוף קוסם אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי מסגני ושליטי הות אייזן לגברי נגרי הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם אמר שקיימו בו ארבע מיתות סקילה שרפה הרג וחנק א"ל ההוא צדוקי לרבי חנינא מי שמיע לך בלעם בר כמה הוה אמר ליה מיכתב לא כתיב אלא מדכתיב אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם בר תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע אמר ליה שפיר קאמרת לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין בלעם חגירא כדקטל יתיה פנחס ליסטאה. אמר ליה מר בריה דרבינא לבריה בכולהו לא תפוש למדרש לבד מבלעם הרשע דכמה דמשכחת ביה דרוש ביה:

רלא: כתיב דואג וכתיב דויג אמר ר' יוחנן בתחלה ישב הקב"ה ואמר שמא יצא זה לתרבות רעה לאחר שיצא אמר וי שיצא זה. אמר רבי יצחק מאי דכתיב מה תתהלל ברעה הגבור חסר אל כל היום אמר ליה הקב"ה לדואג לא גבור בתורה אתה מה תתהלל ברעה לא חסד אל נטויה עליך כל היום. ואמר ר' יצחק מאי דכתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי אמר לי' הקדוש ברוך הוא לדואג הרשע מה לך לספר חקי כשאתה מגיע

לפרשת מרצחים ופרשת מספרי לשון הרע מה אתה דורש בהם ותשא בריתי עלי פיך אמר רבי אמי אין תורתו של דואג אלא משפחה ולחוץ. אמר רבי יצחק מאי דכתיב יראו צדיקים וייראו ועליו ישחקו בתחלה יראו ולבסוף ישחקו. ואמר רבי יצחק מאי דכתיב חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם ימות. דואג אמר חיל בלע ויקיאנו אמר לפניו מבטנו יורישנו אל. וא"ר יצחק מ"ד גם אל יתצך וגו' אמר הקב"ה לדוד ניתי דואג לעלמא דאתי אמר לפניו גם אל יתצך לנצח לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה יחתך ויסחך מאהל ליהוי ליה בנין רבנן ושרשך מארץ חיים סלה. וא"ר יצחק מאי דכתיב איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים איה סופר כל אותיות שבתורה איה שוקל ששוקל כל קלים וחמורים שבתורה איה סופר את המגדלים שהיה סופר ש' הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר א"ר אמי ארבע מאו' בעייא הוו בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר ולא אפשיט להו חד. אמר רבא רבותא למבעי בעיי בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין ואנן קא מתנינן בעוקצין טובא וכי הוה מטי רב יהודה האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא ורב יהודה שליף חד מסאני ואתא מטרא ואנן צוחינן וליכא דמשגח בן אלא הקדוש ברוך הוא לבא בעי דכתיב וה' יראה ללבב:

רלב: אמר רב משרשיא דואג ואחיתופל לא הוו סברי שמעתא. מתקיף ליה מר זוטרא מאן דכתיב ביה איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים ואת אמרת לא הוו סברי שמעתא אלא דלא הוה סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא דכתיב סוד ה' ליראיו. אמר ר' אמי לא מת דואג עד ששכח תלמודו שנאמר הוא ימות באין מוסר וברוב אולתו ישגה רב אמר נצטרע שנא' הצמתה כל זונה ממך וכתיב התם לצמיתות ומתרגמינן לחלוטין ותנן אין בין מוסגר ומוחלט אלא פריעה ופרימה. אמר ר' יוחנן שלשה מלאכי חבלה נזדמנו לו לדואג אחד ששכח תלמודו. ואחד ששרף נשמתו ואחד שפיזר עפרו בבתי כנסיות ובתי מדרשות. ואמר רבי יוחנן דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה דואג בימי שאול אחיתופל בימי דוד. ואמר רבי יוחנן דואג ואחיתופל לא חצו ימיהם תניא נמי הכי אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם כל שנותיו של דואג לא היו אלא ל"ד ושל אחיתופל אינם אלא ל"ג:

רלג: ואמר רבי יוחנן בתחלה קראו דוד לאחיתופל רבו ולבסוף קראו חברו ולבסוף קראו תלמידו בתחלה קראו רבו ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי ולבסוף קראו חברו אשר

יחדו נמתיק סוד וגו' ולבסוף קראו תלמידו גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי גו':

רלד: אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל אמר לפניו רבונו של עולם מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד אמר אינהו מינסו לי את לא מינסית לי אמר לפניו רבש"ע נסני שנא' בחנני ה' ונסני אמר ליה מינסא לך ועבידנא מלתא בהדך דלדידהו לא הודענא ואלו אנא קא מודענא לך דמנסינא לך בדבר ערוה מיד ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו וגו' אמר רב יהודה שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה אבר קטן יש באדם משביעו רעב ומרעיבו שבע (והיינו דכתיב) ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד בת שבע הות קא חייפא רישה תותי חלתא אתי שטן אידמי ליה כצפרתא פתק ביה גירא פתקה לחלתא אגליה וחזייה מיד וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמר הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וישלח דוד מלאכים ויקחה ותבא אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מטומאתה והיינו דכתיב בחנת לבי פקדת לילה צרפתני בל תמצא זמותי בל יעבר פי אמר איכו זממא נפל בפומיה דמאן דסגי לי ולא אמר כי הא מלתא:

רלה: דרש רבא מ"ד למנצח לדוד בה' חסיתי איך תאמרו לנפשי נודי הרכם צפור אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מחול לי על אותו עון שלא יאמרו הרשעים הר שבכס צפור נדדתו. דרש רבא מ"ד לך לבדך חטאתי וגו' אמר דוד לפני הקדוש ב"ה גלוי וידוע קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכי למריה. דרש רבא מ"ד כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד משמת ימי בראשית אלא שבאת עליו במכאוב. וכן תנא דבי ר' ישמעאל ראויה היתה לדוד בת שבע בת אליעם אלא שאכלה פגה. דרש רבא מ"ד ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נכים ולא ידעתי קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאם היו קורעין את בשרי לא היה דמי שותת ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקים באהלות ונגעים פוסקים ממשנתן ואומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה אמרתי להם הבא על א"א מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא אבל המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעוה"ב:

רלז: ואמר רב יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד ע"ג שנאמר ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים ואין ראש אלא עבודת גלולים שנאמר הוא צלמא רישיה די דהב והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו א"ל לדוד יאמרו מלך כמותך

יעבוד ע"ג אמר ליה מלך שכמותי יהרגנו בנו מוטב יעבוד ע"ג ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. אמר מאי טעמא נסבת יפת תואר אמר ליה יפת תואר רחמנא שריא אמר ליה לא דרשת סמוכין דסמיך ליה כי יהיה לאיש בן סורר ומורה כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה:

רלח: דרש רבי דומתאי דמן בירי למה דוד דומה לסוחר כותי אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע שגיאות מי יבין א"ל שביקי לך. ומנסתרות נקני שביקי לך. גם מזדים חשוך עבדך שביקי לך. אל ימשלו בי דלא לשתעו בי רבנן. שביקי לך. אז איתם שלא יכתב סורחני אמר לו אי אפשר ומה יו"ד שנטלתי משרי עמד וצווח כמה שנים עד שבא יהושע והוספתי לו שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע כל הפרשה כלה על אחת כמה וכמה ונקיתי מפשע רב אמר לפניו רבש"ע מחול לי על אותו עון כולו אמר כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על גחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה. אמר ליה כל הכי נטרד ההוא גברא א"ל קביל עליך יסורין קביל עליה. אמר רב יהודה אמר רב ו' חדשים נצטרע דוד ונסתלקה הימנו שכינה ופירשו ממנו סנהדרין נצטרע דכתיב תחטאני באזוב ואטהר וגו'. נסתלקה הימנו שכינה דכתיב השיבה לי ששון ישעך וגו'. ופירשו ממנו סנהדרין דכתיב ישובו לי יראיך וגו'. ו' חדשים מנ"ל דכתיב והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלים ל"ג שנים וכתיב בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים ובירושלים מלך ל"ג שנה והנך ששה חדשים לא קא חשיב ש"מ דאצטרע (כתיב עשה עמי אות לטובה וגו') אמר לפניו רבש"ע מחול לי על אותו עון מחול לך עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבשו א"ל בחייך איני מודיע אבל אני מודיע בחיי שלמה בנך בשעה שבנה שלמה את בה"מ בקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים דבקו שערים זה בזה אמר כ"ד רננות ולא נענה אמר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד וגו' ולא נענה כיון שאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדרה וידעו כל ישראל שמחל לו הקדוש ב"ה על אותו עון:

רלט: [פיסקא גיחזי דכתיב] וילך אלישע דמשק להיכא אזל א"ר יוחנן שהלך להחזיר גיחזי בתשובה ולא חזר א"ל חזור בך א"ל כך מקובלני ממך החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק בפיה והיתה מכרזת ואומרת אנכי ולא יהיה לך ואיכא דאמרי רבנן דחה מקמיה שנאמר ויאמרו בני הנביאים אל

אלישע הנה המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד הנה לא הוה דחיק:

רמ: תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידים (עיין בגמרא) גיחזי דכתיב ויאמר נעמן הואל וקח ככרים כסף ויפרץ בו וגו'. ויאמר אליו אלישע מאין גיחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה ויאמר אליך לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת את הבגדים זיתים וכרמים צאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל אמר רבי יצחק באותה שעה היה אלישע יושב ודורש בשמונה שרצים ונעמן שר צבא מלך ארם היה מצורע אמרי ליה ההיא רביתא דאישתבאי מארעא דישראל אי אזלת לגבי אלישע מסי לך כי אתא אמר ליה זיל טבול בירדן אמר ליה אחוכי קא מחייכת בי אמרו ליה הנהו דהוו בהדיה מאי נפקא לך מיניה זיל נסי אזל וטבל כירדנא ואיתסי אתא אייתי ליה כל הני דנקט לא צבי לקבולי מיניה גיחזי איפטר מקמיה אלישע אזל שקל מאי דשקל ואפקיד כי אתא חזייה אלישע לצרעת דהות פרחה עילויה רישיה אמר ליה רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד עולם ויצא מלפניו מצורע כשלג. ר' יהושע בן פרחיה (עיין בגמרא) וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער אמר רבי יוחנן גיחזי וג' בניו. (ת"ר) [תניא אר"ש בן אלעזר] יצר תנוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת:

רמא: תנו רבנן שלשה חלאים חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגיחזי בשתי ידים ואחד שמת בו שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו. עד אברהם לא היתה זקנה כל דחזי לאברהם אמר האי יצחק כל דחזי ליצחק אמר האי אברהם. בעא אברהם רחמי דליהוי ליה זקנה שנאמר ואברהם זקן בא בימים עד יעקב לא הוה חולשא בעא רחמי והוה חולשא שנאמר ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד אלישע לא הוה איניש חליש דמיתפח ואתא אלישע ובעא רחמי ואיתפח שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו:

רמב: משנה דור המבול אין להם חלק לעולם הבא. ואין עומדין בדין שנאמר לא ידון רוחי באדם לעולם [לא דין ולא רוח] דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ויפץ ה' אותם משם וכתיב ומשם הפיצם ה'. אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא (אבל עומדין בדין) שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים [רעים בעולם הזה וחטאים בעולם הבא] [אבל עומדין בדין] רבי נחמיה אומר אלו ואלו אין עומדין בדין שנאמר על כן לא יקומו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים. על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול

וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו בעדת צדיקים אינם עומדין אבל עומדין בעדת רשעים: גמ' תנו רבנן דור המבול אין להם חלק לעולם הבא שנא' וימח את כל היקום אשר על פני האדמה וגומר וימח את כל היקום בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא דברי רבי עקיבא ר' יהודה בן בתירה אומר לא חיין ולא נידונין שנא' לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח ד"א לא ידון רוחי שלא תהא נשמתן חוזרת [לנדנה] ר' מנחם ברבי יוסף [יוסי] אומר אפילו בשעה שהקדוש ברוך הוא מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתן קשה להם בגיהנם שנאמר תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם:

רמג: תנו רבנן דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם בתיהם שלום מפחד וגו' וכתיב שורו עבר ולא יגעיל וגו' וכתיב ישלחו כצאן עוליהם וגו' ישאו בתוף וכנור וגו' יבלו בטוב ימיהם וגו' וכתיב וכרגע שאול יחתו וגו' והיא גרמה שאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו ומה שדי כי נעבדנו וגו' אמרו כלום אנו צריכים לו אלא לטפה של גשמים יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין מהם אמר הקדוש ב"ה בטובה שהשפעתי להם בה מכעיסים אותי ובה אני דן אותם שנאמר ואני הנני מביא את המבול מים רבי יוסי אומר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל גלגל העין שדומה למים שנאמר ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו לפיכך דן אותם במים שדומה לגלגל העין שנאמר נבקעו כל מעינות תהום רבה אמר רבי יוחנן דור המבול ברבה קלקלו וברבה נידונו ברבה קלקלו דכתיב וירא ה' כי רבה רעת האדם ברבה נידונו דכתיב נבקעו כל מעינות תהום רבה וכתיב ויסכרו מעינות תהום אמר רבי יוחנן שלשה נשתיירו מהם בלועה דגדוד וחמי טבריה ועינא רבתי דבירם:

רמד: כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. אמר רבי יוחנן מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה וכו' אמר רבי אבא בר כהנא וכולם חזרו חוץ מתושלמי. ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני אמר ר' יוחנן בא וראה כמה גדול כחו של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם אלא עד שפשטו ידיהם בגזל שנאמר כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ וכתיב החמס קם למטה רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נח בהם אמר רבי אלעזר מלמד שזקף עצמו כמקל ועמד לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נח בהם תנא דבי ר' ישמעאל אף על נח נחתם גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה' נאמר כי נחמתי כי עשיתם ונח מצא חן בעיני ה' וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ כי אתא רב דימי אמר. אמר הקב"ה יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ מאי משמע כתיב הכא וינחם

וכתיב התם וינחם אותם וידבר על לבם ואיכא דאמרי לא יפה עשיתי שתקנתי קברות בארץ כתיב הכא וינחם ה' וכתיב התם וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו:

רמה: אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. אמר ר' יוחנן בדורותיו ולא בדורות אחרים. ור"ל אמר בדורותיו כ"ש בדורות אחרים. א"ר חנינא משל דר' יוחנן למה הדבר דומה לחבית של יין שהיתה מונחת במרתף של חומץ במקומה ריחה נודף שלא במקומה אין ריחה נודף. אמר ר' אושעיא משל דר"ל למה הדבר דומה לצלוחית של פלייטון שהיתה מונחת במקום הטנופת במקומה ריחה נודף כ"ש במקום הבוסם. וימח את כל היקום אשר על פני האדמה אם אדם חטא בהמה מה חטאת תנא משום ר' יהושע בן קרחה משל לאדם שעשה (סעודה) [חופה] לבנו והתקין מכל מיני סעודה לימים מת בנו עמד ופזר את חופתו אמר כלום עשיתי אלא בשביל בני עכשיו שמת בני חופה ל"ל אף הקב"ה אמר כלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם עכשיו שאדם חטא בהמה וחיה ל"ל מכל אשר בחרבה מתו ולא דגים שבים דרש רבי יוסי דמן קסרי מ"ד קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואמר להם עשו תשובה ואם לאו הקב"ה מביא עליכם את המבול ומקפה נבלתכם על המים כזיקים שנאמר קל הוא על פני מים ולא עוד אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם שנאמר תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים מלמד שהיו מפנים דרך כרמים אמרו לו ומי מעכב אמר להם פרידה אחת יש לי להוציא מכם אם כן לא נפנה דרך כרמים:

רמו: דרש רבא מאי דכתיב לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואמר להם דברים קשים כלפידים והיו מבזין אותו אמרו לו זקן תיבה זו למה אמר להם הקב"ה מביא עליכם את המבול אמרו מבול של מה אם מבול של אש יש לנו דבר אחד ועליתא שמה ואם של מים הוא מביא אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ ואם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו ואמרי לה עקש שמו אמר להם הוא מביא מבין עקבי רגליכם שנאמר נכון למועדי רגל. תניא מימי המבול קשים (ועבים) שנאמר נכון למועדי רגל. אמר רב חסדא ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא וישוכו המים וכתיב התם וחמת המלך שככה:

רמז: ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ מה טיבם של שבעת הימים אמר רב אלו ימי אבלות של מתושלח ללמדך שהספידן של צדיקים מעכבת את הפורענות לבא ד"א לשבעת ששינה הקב"ה עליהם סדרי בראשית שהיתה החמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח. דבר אחר שקבע להם הקב"ה זמן גדול ואחר כך זמן קטן. דבר אחר

לשבעת הימים שהטעימם מעין העולם הבא כדי שידעו מה טובה מנעו מהם מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאותן שלא נעבדה בהם עבירה מנא ידע אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בו עבירה ר' אבהו אומר מאותן הבאים מאליהן:

רמח: עשה לך תיבת עצי גופר מאי גופר אמר רב אדא אמרי דבי ר' שילא זו מבליג ואמרי לה גולמיש. צוהר תעשה לתיבה אמר רבי יוחנן אמר ליה הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים. ואל אמה תכלנה מלמעלה דבהכי הוא דקיימא. תחתים שנים ושלישים תעשה תנא תחתים לזבל אמצעים לבהמה עליונים לאדם. וישלח את העורב אמר ריש לקיש תשובה נצחת השיבו עורב לנח אמר ליה רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטהורים שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת. ועוד אמר ליה שמא לאשתי אתה צריך א"ל רשע במותר לי נאסר לי בנאסר לי לא כל שכן ומנא לן דנאסרו עליו דכתיב ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך וכתיב צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך ואמר רבי יוחנן מכאן שנאסרו בתשמיש המטה. תנו רבנן שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו כלב ועורב וחם. כלב נקשר. עורב רוקק. חם לקה בעורו. וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים. א"ר ירמיה מכאן שדידתם של עופות טהורים עם הצדיקים והנה עלה זית טרף בפיה אמר רבי אלעזר אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא דכתיב הטריפני לחם חקי. למשפחותיהם יצאו מן התיבה אמר רבי יוחנן למשפחותם ולא הם:

רמט: אמר רב חנא בר ליואי [ביזנא] א"ל אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התיבה אתון היכי הויתון אמר ליה צער גדול היה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכיל ביום האכלנוה ביום שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה. האי זיקתא לא הוה ידע אבא מה אכלה יומא חד הוה יתיב וקא פאלי רמונא נפל תולעתא מיניה אכלה מכאן ואילך הוא גביל ליה חיזרא כי מתלע אכלת. אריה אשתא זינתיה דאמר רב לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זינא אשתא. אורשינה אשכחיה אבא דגני בספנא דתיבותא אמר ליה לא בעית מזוני אמר ליה חזיתיך דהוה טרידת אמינא לא אצערך א"ל יהא רעוא דלא תמות שנ' ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים:

רנ: אמר רב חנא בר ליואי אמר ליה שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבדיתו אמר ליה אייתי הקב"ה לאברהם ואותביה מימיניה והוו שדינן עפרא והוו חרבי גילי והוו גירי שנאמר מזמור לדוד נאום ה' לאדני שב לימיני עד אשית אויביך וגו' וכתיב מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו [יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו] נחום איש גם זו הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה יומא חד בעי ישראל לשדורי דורון לבי קיסר וכו':

רנא: פיסקא: דור הפלגה אין להם חלק לעה"ב מה עבוד אמרי דבי ר' שילא אמרו נבנה מגדול ונעלה לרקיע ונכה [אותו] בקרדומו' כדי שיזובו מימיו מחכו עלה במערבא אם כן ליבנו אחד בטורא אלא אמר רבי ירמיה בר אלעזר נחלקו לשלשה כתות אחת אומרת נעלה ונשב שם ואחת אומרת נעלה ונעבוד ע"ג ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה זו שאומרת נעלה ונשב שם הפיצם ה'. וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופין ורוחין ושדים ולילין וזו שאומרת נעלה ונעבוד ע"ג כי שם בלל ה' שפת כל הארץ. תניא ר' נתן אמר כולם לשם ע"ג נתכוונו כתיב הכא נעשה לנו שם וכתיב התם ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה להלן ע"ג אף כאן ע"ג. א"ר יוחנן מגדל שליש נשרף. שליש נבלע. שליש קיים. אמר רב אויר מגדל משכח. אמר רב יוסף בבל ובורסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף אמר רבי אסי בור שאפי:

רנב: פיסקא: אנשי סדום אין להם חלק לעה"ב. תנו רבנן אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד רעים בעולם הזה וחטאים לעולם הבא א"ר יהודה רעים בגופם וחטאים בממונם רעים בגופם דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים וחטאים בממונם דכתיב והיה בך חטא. לה' זו ברכת השם. מאד שמתכונים וחטאים במתניתא תנא רעים בממונם וחטאים בגופם רעים בממונם דכתיב ורעה עינך באחיך האביון. וחטאים בגופם דכתי' וחטאתי לאלהים. לה' זו ברכת השם. מאד זו שפיכות דמים שנא' וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד. תנו רבנן אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם ארץ ממנה יצא להם ותחתיה נהפך כמו אש מקום ספיר וגו' נתיב לא ידעו עיט וגו' לא הדריכוהו בני שחץ וגו' אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם גו' למה לנו עוברי דרכים שאין באים עלינו אלא לחסרנו מממוננו בואו ונשכח רגל מארצנו שנא' פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל וגו':

רנג: דרש רבא מאי דכתיב עד אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם כקיר נטוי גדר הדחויה מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו

עליו ובאים ונוטלים את ממונו. דרש רבא מאי דכתיב חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא ידעו אור מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקידים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גנזיהם ולערב באים ומריחים אותו ככלב שנאמר ישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר ובאים וחותרים שם ונוטלין אותו ממון ערום הלכו וגו' חמור יתומים וגו' והוא לקברות וגו' דרשה רבי יוסי בצפורי אחתרן ההוא ליליי תלת מאה מחתרתי בציפורי אתו וקא מצערי ליה אמרו ליה יהבת להו אורחא לגנבי אמר להו מי הוה ידענא דאתו כי קא נח נפשיה דרבי יוסי שפעו מרזבי דצפורי דמא. אמרי דאית ליה חד תורא נרעי חד יומא דלית ליה נרעי תרי יומי ההוא יתמא בר ארמלת' הבו ליה תורי למרעי אזל שקלינהו וקטלינהו אמר להו דאית ליה תורא נישקיל חד משכי דלית ליה תורא נישקיל תרי משכי אמרו ליה מאי האי אמר להו סוף דינא כתחלת דינא. מה תחלת דינא דאית ליה חד תורא נרעי חד יומא דלית ליה נרעי תרי יומי ה"נ דלית ליה תורא לשקול תרי משכי: דעבר במברא ניתיב חד זוזא דלא עבר ניתיב תרי. דהוה ליה דרא דלבני אתי כל חד וחד שקיל חדא אמר ליה אנא חדא דשקלי. דהוה שדי תומי או שמכי אתי כל חד וחד שקיל חדא אמר ליה אנא חדא דשקלי:

רנד: ארבעה דייני הוו בסדום שקראי ושקרוראי וזייפי ומצלי דינא דמחי ליה לאתתא דחבריה ומפלת לה אמרו ליה יהבה ניהליה דניעברה ניהלך. דפסיק ליה לאודנא דחמרא דחבריה אמרו ליה הבי ניהליה. עד דקדחה. דפדע ליה לחבריה אמרו ליה הב ליה אגרא דשקל לך דמא. דעבר במברא יהיב ארבע זוזסי דעבר במיא יהיב תמני זוזי זמנא חדא אתא ההוא כובס איקלע להתם אמרו ליה הב ארבעה זוזי אמר להו אנא במיא עברי אמר ליה אם כן הב תמניא זוזי לא יהב פדעוהו אתא לקמיה דיינא אמר ליה הב אגרא דשקל לך דמא ותמני [זוזי] דעברת במיא. אליעזר עבד אברהם איתרמי להתם פדעוהו אתא לקמיה דיינא א"ל הב ליה אגרא דשקל לך דמא פדעיה איהו לדיינא אמר מאי האי אמר ליה אגרא דנפק לי מינך הב ניהליה להאי וזו ידידי כדקיימי קיימי. הכי אתנו ביניהו כל מאן דמזמן גברא לבי הלולא לשלחו גלימיה הוה ההיא הלולא [איקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא כי בעי למיסעד] אזל אליעזר עבד אברהם ויתיב אסיפא דכולהו אמרו ליה מאן אזמינך להכא אמר להההוא דיתיב את אזמנתן להכא אמר דלמא שמעי בי דאנא אזמינתיה ומשלחי ליה מאניה דההוא גברא שקל גלימיה ורהט לברא וכן עבד לכלהו עד דנפקי כלהו ואכלה איהו לסעודתא. הויא להו אפורייתא דהוו מגני עלה אורחי כי הוה אריך גייצי ליה גוץ מתחי ליה. אליעזר עבד אברהם איקלע להתם אמרו ליה קום גני אפורייא אמר להון נדרא נדרי מן יומא דמיתת אמא לא גנינא אפורייא. כי הוה מתרמי

להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתיב שמיה עליה ורפתא לא הוה ממטו ליה כי הו המית אתי כל חד וחד ושקל דידיה הויא ההיא רביתא דהוה קא מפקא רפתא לעניא בחצבא איגלאי מלתא שפיוה דובשא ואוקמוה על איגר שורא אתי דבורי ואכלוה והיינו דכתיב ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה ואמר רב יהודה אמר רב על עסקי ריבה:

רנה: משנה מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנא' וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא [דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא כו' שנא' במדבר הזה יתמו גו' ד"ר עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם הוא אומר אספו לי חסידי גו'] עדת קרח אין עתידין לעלות שנאמר ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי רבי עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל:

גמ' ת"ר עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ותכס עליהם הארץ בעלם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר' עקיבא רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הן כאבדה המתבקשת שנאמר תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי. ויקח קרח אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו. קרח שעשה (שנעשה) קרחה בישראל. בן יצהר בן שהרתיח עליו את כל העולם כצהרים. בן קהת בן שקהו שיני מולידיו. בן לוי בן שנעשה לויה בגיהנם וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם אמר רב שמואל בר יצחק יעקב בקש רחמים על עצמו שנא' בסורם אל תבא נפשי אלו מרגלים ובקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח. דתן ואבירם דתן שעבר על דת [אל] אבירם שאיבר לבבו מעשות תשובה ואון שישב באנינות פלת שנעשו לו פלאות בן ראובן בן שראה והבין אמר רב און אשתו הצילתו אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא אמר לה מאי תאעביד הואי בעצה ואשתבעי לי בהדייהו אמרה ליה ידענא דכולה כנישתא קדושתא נינהו דכתיב כי כל העדה כלם קדושים אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי אותיבה על בבא וסתרתא למזיה כל דאתא חזייה הדר אדהכי והכי אבלעו להו:

רנו: אתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה איהו הוה מלכא לאחוה שויא כהנא רבא לבני אחוהי שוינהו סגני דכהנא אי אתיא תרומה אמר תהוי לכהן אי אתו מעשר דשקליתו אתון אמר הבו חד מעשרה לכהן ועוד דגייז ליה למזייכו ומיטלל לכו כי כופתא עינא יהב במזייכו אמר ליה הא איהו נמי קא עביד אמרה ליה כיון דכולהו רבותא דידיה אמר איהו נמי תמות נפשי עם פלשתים ועוד דקאמר לכו עבדיתו תכלתא אי ס"ד תכלתא

מצוה אפיק גלימיה דתכלתא כסינהו לכלהו מתיבתך היינו דכתיב חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת. ואולת בידיה תהרסנה זו אשתו של קרח:

רנז: ויקומו לפני משה ואנשי מבני ישראל חמשים ומאתים מיוחדים שבעדה. קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים. אנשי שם שהיה לשם שם בכל העולם וישמע משה ויפול על פניו מה שמועה שמע אמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שחשדוהו באשת איש שנאמר ויקנאו למשה במחנה אמר רב שמואל בר יצחק מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשה שנאמר ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה ויקם משה וילך אל דתן ואבירם אמר ר"ל מכאן שאין מחזיקים במחלוקת דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי ליצטרע כתיב הכא ביד משה לו וכתיב התם ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך אמר רבי יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש כתיב הכא ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת וכתיב התם עם חמת זוחלי עפר א"ר חסדא כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנא' בהצותם על ה'. ואמר רבי חמא בר חנינא כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה שנא' המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' אמר רבי חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאלו מתרעם על השכינה שנאמר לא עלינו תלונותיכם כי על ה'. אמר רבי אבהו כל המהרהר אחר רבו כאלו מהרהר אחר שכינה שנא' וידבר העם באלהים ובמשה עושר שמור לבעליו לרעתו אמר ריש לקיש זה עושרו של קרח ואת כל היקום אשר ברגליהם א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו ואמר רבי לוי משוי שלש מאות פרדות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידא וקליפי דגילדא:

רנח: אמר רבי חנא בר חנינא שלשה מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחד נגלתה לקרח ואחד נגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחד גנוזה לצדיקים לעתיד לבא. ואמר רבי יוחנן קרח לא מן הבלועין ולא מן השרופים. לא מן הבלועים דכתיב ואת כל האדם אשר לקרח ולא קרח. ולא מן השרופים דכתיב באכל האש את חמים ומאתים איש ולא קרח. במתניתא תנא קרח מן הבלועים ומן השרופים מן הבלועים דכתיב ותבלע אותם ואת קרח. מן השרופים דכתיב ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש וקרח בהדייהו:

רנט: אמר רבא מאי דכתיב שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו מלמד שעלה שמש וירח לזבול אמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא עד שזרק בהם חצים אמר להם בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם והאידנא לא

נפקי עד דמחו להו. דרש רבא מ"ד ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה אמר משה לפני הקב"ה אם בריאה גיהנם מוטב ואם לאו יברא ה' למאי אילימא למיברי ממש והא אין כל חדש תחת השמש אלא לקרובי פתחא. ובני קרח לא מתו תנא משום רבי אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה אמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה קאזילנא באורחא אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך בלועי דקרח וכו':

רס: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. תנו רבנן דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו בעולם הזה ושם ימותו לעולם הבא ואומר אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר באין הם לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי [באפי] נשבעתי וחוזרני בי רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמר פסוק זה אלא כנגד דורות הבאים. אספו לי חסידי אלו צדיקים שבכל דור ודור. כורתי בריתי אלו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבשן האש. עלי זבח אלו רבי עקיבא וחביריו שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה רבי שמעון בן מנסיא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה שנאמר הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה [מה אחרים באים בזכותן הם עצמן לא כל שכן]:

רסא: משנה עשרת השבטים אינם עתידין לחזור שנא' וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינם חוזרים דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר כיום הזה מה היום מאפיל ומאיר אף הם שאפילה להם [כך] עתידה להאיר עליהם:

גמ' תנו רבנן עשרת השבטים (אינם עתידים לחזור) [אין להם חלק לעולם הבא] שנאמר ויתשם ה' מעל אדמתם בעולם הזה וישליכם אל ארץ אחרת לעולם הבא דברי רבי עקיבא רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון אם מעשיהם כהיום הזה אינם חוזרים ואם לאו חוזרים רבי אומר באים הם לעולם הבא שנאמר ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה שנאמר הלוך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמירת שובה משובה ישראל נאם ה' לוא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם מאי חסידותיה דתניא קטני בני רשעי ישראל אינן באין לעולם הבא שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעולם הזה וענף לעולם הבא דברי רבן גמליאל רבי עקיבא אומר באים הם

לעולם הבא שנאמר שומר פתאים ה' שכן קורין בכרכי הים לינוקא פתיא ואומר גודו אילנא וחבלוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו ואלא מה אני מקיים לא יעזוב להם שורש וענף שלא יניח להם לא מצוה ולא שיורי מצוה. דבר אחר שורש זה נשמה וענף זה הגוף:

רסב: איתמר קטן מאימתי בא לעולם הבא רבי חייא ורבי שמעון בר רבי חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שסיפר מאן דאמר משעה שנולד שנאמר יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה ומאן דאמר משעה שסיפר דכתיב זרע יעבדנו יסופר לה' לדור. איתמר רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב זרע יעבדנו. רב נחמן בר יצחק אמר משעה שנימול דכתיב עני אני וגוע מנוער נשאתי אימיך אפונה. תנא משום רבי מאיר משעה שיאמר אמן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן מאי אמן אמר רבי חננא אל מל נאמן:

רסג: לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק ארז"ל למי שמשייר אפילו חק אחד אמר [ליה] רבי יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אפילו לא (עשה) [למד] אלא חק אחד. והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישי יותר בה אמר ר"ל שלישי של שם אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אפילו שלישי של נח כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה אמר ריש לקיש דברים ככתבן אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר כולה ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה. יתיב רב כהנא קמיה דרב ויתיב וקאמר דברים ככתבן אמר ליה רב לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה. חזייה דהוה קא חייף רישיה וסליק ויתיב קמיה דרב א"ל לא תמצא בארץ החיים א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא קאמינא לא תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה תנא ר' סימאי אומר נאמר ולקחתי אתכם לי לעם ונאמר והבאתי אתכם מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ מה ביאתן לארץ שנים משים רבוא אף יציאתן ממצרים שנים משים רבוא. אמר רבא וכן לימות המשיח שנאמר וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים:

רסד: תניא רבי אליעזר ברבי יוסי אומר פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים ומצאתי זקן אחד ואמר לי בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך מהם טבעו בים מהם הרגו בחרב מהם מעכו בבנין ועל דבר זה נענש משה רבינו שנא' ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה אמר ליה הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרבה פעמים

נגליתי לאברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הרהרו על מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואמרתי לאברהם קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה בקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בד' מאות שקל כסף ולא הרהר על מדותי. אמרתי ליצחק גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך בקשו עבדיו מים לשתות ולא מצאו עד שעשה מריבה שנאמר ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ולא הרהר אחר מדותי. אמרתי ליעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה בקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הרהר אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת לי מה שמך בתחלה ועכשיו אתה אומר לי והצל לא הצלת את עמך עתה תראה אשר אעשה לפרעה במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמ' ל"א מלכים:

רסה: וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מה ראה משה ר' חנינא בן גמליאל אמר ארך אפים ראה ורבנן אמרו אמת ראה תניא כמאן דאמר ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום מצאו. להקב"ה שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבש"ע ארך אפים לצדיקים אמר ליה אף לרשעים אמר לפניו רשעים יאבדו אמר ליה השתא חזית דמבעי לך כשחטאו ישראל אמר ליה לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים אמר לפניו רבש"ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים והיינו דכתיב ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר רבי חגי הוה סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה להההוא ינוקא דאמר עדותיך נאמנו מאוד לביתך נאוה קדש ה' לאורך ימים וסמיך ליה תפלה למשה וגומר אמר שמע מינה ארך אפים ראה:

רסו: אמר ר' אלעזר אמר רבי חנינא עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק וכו' משנה אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא שנאמר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את יושבי עירם וגו'. כליל לה' אלהיך אמר רבי שמעון אמר הקב"ה אם אתה עושה דין בעיר הנדחת מעלה אני עליך כאלו אתה מעלה כליל לפני ולא ידבק בידך מאומה מן החרם שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם:

רסז: החרם אותה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה ואת כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים שבתוכה. שללה ולא שלל שמים ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה. אמר ר' שמעון מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד:

רסח: וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו גו' ממשמע שנאמר העיר הזאת איני יודע שהיא יריחו אלא מה תלמוד

לומר יריחו לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו דכתיב בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו כאבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה. תניא באבירם בכורו רשע לא היה לו ללמוד בשגוב צעירו רשע היה לו ללמוד בשגוב צעירו רשע היה לו ללמוד אבירם ושגוב מאי עביד הכי קאמר באבירם בכורו [לא] היה לו ללמוד לאותו רשע בשגוב צעירו ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו מה תלמוד לומר שגוב צעירו מלמד שהיה מקבר והולך מאבירם עד שגוב. אחאב שושביניה הוה אתא איהו ואליהו למשאל [בשלמא] בי טמיא יתיב וקאמר דלמא כי לט יהושע הכי ליט לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו א"ל אליהו אין א"ל אחאב השתא לווטא דמשה לא קא מקיימה דכתיב וסרתם ועבדתם וגו' וכתיב וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו' וההוא גברא אוקים ליה ע"ג על כל תלם ותלם ולא שביק ליה מטרא למיזל מיסגד ליה לווטתא דיהושע תלמידיה מיקיימה מיד ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד חי ה' אלהי ישראל אם יהיה טל ומטר וגו' בעא רחמי ויהבו ליה אקלידא דמטר וקם ואזל ויהי דבר ה' אליו לאמר לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית וגו' והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר מהיכא א"ר יהודה אמר רב מבי טבחי דאחאב. ויהי מקץ ימים ויבש הנחל כי לא היה גשם בארץ כיון דחזא דאיכא צערא בעלמא כתיב ויהי דבר ה' אלי לאמר קום לך צרפתה [וכתיב] ויהי אחר הדברים האלה חלה בן אשה בעלת הבית בעא רחמי למיתן ליה אקלידא דתחיית המתים אמרו ליה שלש מפתחות לא נמסרו לשליח של חיה ושל גשמים ושל תחית המתים יאמרו שתים ביד תלמיד ואחד ביד הרב אייתי האי ושקיל האי וכתיב מיד לך הראה אל אחאב ואתנה מטר:

רסט: דרש ההוא גלילאה קמיה דרב חסדא משל דאליהו למה הדבר דומה לגברא דטרקיה לגליה ואבדה למפתחיה דרש רבי יוסי בצפורי אבא אליהו קפדן הוה איכסי מיניה תלתא יומי ולא אתא כי אתא אמר ליה אמאי לא אתא מר א"ל קפדנא קרית לי א"ל הא דקמן קפיד מר:

פיסקא: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי. תנו רבנן רשע בא לעולם חרון אף בא לעולם שנאמר בבא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה רשע אבד מן העולם טוב בא לעולם שנאמר ובאבוד רשעים רנה צדיק נפטר מן העולם רעה בא לעולם שנאמר הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספו באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק צדיק בא לעולם טוב בא לעולם שנאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו:

רלט: [פיסקא גיחזי דכתיב] וילך אלישע דמשק להיכא אזל א"ר יוחנן שהלך להחזיר גיחזי בתשובה ולא חזר א"ל חזור בך א"ל כך מקובלני ממך החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק בפיה והיתה מכרזת ואומרת אנכי ולא יהיה לך ואיכא דאמרי רבנן דחה מקמיה שנאמר ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד הנה לא הוה דחיק:

רמ: תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידים (עיין בגמרא) גיחזי דכתיב ויאמר נעמן הואל וקח ככרים כסף ויפרץ בו וגו'. ויאמר אליו אלישע מאין גיחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה ויאמר אליך לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת את הבגדים זיתים וכרמים צאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל אמר רבי יצחק באותה שעה היה אלישע יושב ודורש בשמונה שרצים ונעמן שר צבא מלך ארם היה מצורע אמרי ליה ההיא רביתא דאישתבאי מארעא דישראל אי אזלת לגבי אלישע מסי לך כי אתא אמר ליה זיל טבול בירדן אמר ליה אחוכי קא מחייכת בי אמרו ליה הנהו דהוו בהדיה מאי נפקא לך מיניה זיל נסי אזל וטבל כירדנא ואיתסי אתא אייתי ליה כל הני דנקט לא צבי לקבולי מיניה גיחזי איפטר מקמיה אלישע אזל שקל מאי דשקל ואפקיד כי אתא חזייה אלישע לצרעת דהות פרחה עילויה רישיה אמר ליה רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד עולם ויצא מלפניו מצורע כשלג. ר' יהושע בן פרחיה (עיין בגמרא) וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער אמר רבי יוחנן גיחזי וג' בניו. (ת"ר) [תניא אר"ש בן אלעזר] יצר תנוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת:

רמא: תנו רבנן שלשה חלאים חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגיחזי בשתי ידים ואחד שמת בו שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו. עד אברהם לא היתה זקנה כל דחזי לאברהם אמר האי יצחק כל דחזי ליצחק אמר האי אברהם. בעא אברהם רחמי דליהוי ליה זקנה שנאמר ואברהם זקן בא בימים עד יעקב לא הוה חולשא בעא רחמי והוה חולשא שנאמר ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד אלישע לא הוה איניש חליש דמיתפח ואתא אלישע ובעא רחמי ואיתפח שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו:

רמב: משנה דור המבול אין להם חלק לעולם הבא. ואין עומדין בדין שנאמר לא ידון רוחי באדם לעולם [לא דין ולא רוח] דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ויפץ ה' אותם משם וכתיב ומשם הפיצם ה'. אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא (אבל עומדין בדין) שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים [רעים בעולם הזה וחטאים בעולם הבא] [אבל עומדין בדין] רבי נחמיה אומר אלו ואלו אין עומדין בדין שנאמר על כן לא יקומו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים. על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו בעדת צדיקים אינם עומדין אבל עומדין בעדת רשעים: גמ' תנו רבנן דור המבול אין להם חלק לעולם הבא שנא' וימח את כל היקום אשר על פני האדמה וגומר וימח את כל היקום בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא דברי רבי עקיבא ר' יהודה בן בתירה אומר לא חיין ולא נידונין שנא' לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח ד"א לא ידון רוחי שלא תהא נשמתן חוזרת [לנדנה] ר' מנחם ברבי יוסף [יוסי] אומר אפילו בשעה שהקדוש ברוך הוא מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתן קשה להם בגיהנם שנאמר תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם:

רמג: תנו רבנן דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם בתיהם שלום מפחד וגו' וכתיב שורו עבר ולא יגעיל וגו' וכתיב ישלחו כצאן עוליהם וגו' ישאו בתוף וכנור וגו' יבלו בטוב ימיהם וגו' וכתיב וכרגע שאול יחתו וגו' והיא גרמה שאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו ומה שדי כי נעבדנו וגו' אמרו כלום אנו צריכים לו אלא לטפה של גשמים יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין מהם אמר הקדוש ב"ה בטובה שהשפעתי להם בה מכעיסים אותי ובה אני דן אותם שנאמר ואני הנני מביא את המבול מים רבי יוסי אומר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל גלגל העין שדומה למים שנאמר ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו לפיכך דן אותם במים שדומה לגלגל העין שנאמר נבקעו כל מעינות תהום רבה אמר רבי יוחנן דור המבול ברבה קלקלו וברבה נידונו ברבה קלקלו דכתיב ויראה ה' כי רבה רעת האדם ברבה נידונו דכתיב נבקעו כל מעינות תהום רבה וכתיב ויסכרו מעינות תהום אמר רבי יוחנן שלשה נשתיירו מהם בלועה דגדוד וחמי טבריה ועינא רבתי דבירם:

רמד: כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. אמר רבי יוחנן מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה וכו' אמר רבי אבא בר כהנא וכולם חזרו חוץ מתושלמי. ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני אמר ר' יוחנן בא וראה כמה גדול כחו של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם אלא עד שפשטו ידיהם בגזל שנאמר כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ וכתיב החמס קם למטה רשע

לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נח בהם אמר רבי אלעזר מלמד שזקף עצמו כמקל ועמד לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נח בהם תנא דבי ר' ישמעאל אף על נח נחתם גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה' נאמר כי נחמתי כי עשיתם ונח מצא חן בעיני ה' וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ כי אתא רב דימי אמר. אמר הקב"ה יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ מאי משמע כתיב הכא וינחם וכתיב התם וינחם אותם וידבר על לבם ואיכא דאמרי לא יפה עשיתי שתקנתי קברות בארץ כתיב הכא וינחם ה' וכתיב התם וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו:

רמה: אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. אמר ר' יוחנן בדורותיו ולא בדורות אחרים. ור"ל אמר בדורותיו כ"ש בדורות אחרים. א"ר חנינא משל דר' יוחנן למה הדבר דומה לחבית של יין שהיתה מונחת במרתף של חומץ במקומה ריחה נודף שלא במקומה אין ריחה נודף. אמר ר' אושעיא משל דר"ל למה הדבר דומה לצלוחית של פלייטון שהיתה מונחת במקום הטנופת במקומה ריחה נודף כ"ש במקום הבוסם. וימח את כל היקום אשר על פני האדמה אם אדם חטא בהמה מה חטאת תנא משום ר' יהושע בן קרחה משל לאדם שעשה (סעודה) [חופה] לבנו והתקין מכל מיני סעודה לימים מת בנו עמד ופזר את חופתו אמר כלום עשיתי אלא בשביל בני עכשיו שמת בני חופה ל"ל אף הקב"ה אמר כלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם עכשיו שאדם חטא בהמה וחיה ל"ל מכל אשר בחרבה מתו ולא דגים שבים דרש רבי יוסי דמן קסרי מ"ד קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואמר להם עשו תשובה ואם לאו הקב"ה מביא עליכם את המבול ומקפה נבלתכם על המים כזיקים שנאמר קל הוא על פני מים ולא עוד אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם שנאמר תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים מלמד שהיו מפנים דרך כרמים אמרו לו ומי מעכב אמר להם פרידה אחת יש לי להוציא מכם אם כן לא נפנה דרך כרמים:

רמו: דרש רבא מאי דכתיב לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואמר להם דברים קשים כלפידים והיו מבזין אותו אמרו לו זקן תיבה זו למה אמר להם הקב"ה מביא עליכם את המבול אמרו מבול של מה אם מבול של אש יש לנו דבר אחד ועליתא שמה ואם של מים הוא מביא אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ ואם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו ואמרי לה עקש שמו אמר להם הוא מביא מבין עקבי רגליכם שנאמר נכון למועדי רגל. תניא מימי המבול קשים (ועבים) שנאמר נכון למועדי רגל. אמר רב

חסדא ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא וישוכו המים וכתיב התם וחמת המלך שככה:

רמז: ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ מה טיבם של שבעת הימים אמר רב אלו ימי אבלות של מתושלח ללמדך שהספידן של צדיקים מעכבת את הפורענות לבא ד"א לשבעת ששינה הקב"ה עליהם סדרי בראשית שהיתה החמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח. דבר אחר שקבע להם הקב"ה זמן גדול ואחר כך זמן קטן. דבר אחר לשבעת הימים שהטעימם מעין העולם הבא כדי שידעו מה טובה מנעו מהם מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאותן שלא נעבדה בהם עבירה מנא ידע אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בו עבירה ר' אבהו אומר מאותן הבאים מאליהן:

רמח: עשה לך תיבת עצי גופר מאי גופר אמר רב אדא אמרי דבי ר' שילא זו מבליג ואמרי לה גולמיש. צוהר תעשה לתיבה אמר רבי יוחנן אמר ליה הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים. ואל אמה תכלנה מלמעלה דבהכי הוא דקיימא. תחתים שנים ושלישים תעשה תנא תחתים לזבל אמצעים לבהמה עליונים לאדם. וישלח את העורב אמר ריש לקיש תשובה נצחת השיבו עורב לנח אמר ליה רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטהורים שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת. ועוד אמר ליה שמא לאשתי אתה צריך א"ל רשע במותר לי נאסר לי בנאסר לי לא כל שכן ומנא לן דנאסרו עליו דכתיב ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך וכתיב צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך ואמר רבי יוחנן מכאן שנאסרו בתשמיש המטה. תנו רבנן שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו כלב ועורב וחם. כלב נקשר. עורב רוקק. חם לקה בעורו. וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים. א"ר ירמיה מכאן שדידתם של עופות טהורים עם הצדיקים והנה עלה זית טרף בפיה אמר רבי אלעזר אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא דכתיב הטריפני לחם חקי. למשפחותיהם יצאו מן התיבה אמר רבי יוחנן למשפחותם ולא הם:

רמט: אמר רב חנא בר ליואי [ביזנא] א"ל אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התיבה אתון היכי הויתון אמר ליה צער גדול היה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכיל

ביום האכלנוה ביום שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה. האי זיקתא לא הוה ידע אבא מה אכלה יומא חד הוה יתיב וקא פאלי רמונא נפל תולעתא מיניה אכלה מכאן ואילך הוא גביל ליה חיזרא כי מתלע אכלת. אריה אשתא זינתיה דאמר רב לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זינא אשתא. אורשינה אשכחיה אבא דגני בספנא דתיבותא אמר ליה לא בעית מזוני אמר ליה חזיתיך דהוה טרידת אמינא לא אצערך א"ל יהא רעוא דלא תמות שנ' ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים:

רנ: אמר רב חנא בר ליואי אמר ליה שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבדיתו אמר ליה אייתי הקב"ה לאברהם ואותביה מימיניה והוו שדינן עפרא והוו חרבי גילי והוו גירי שנאמר מזמור לדוד נאום ה' לאדני שב לימיני עד אשית אויביך וגו' וכתיב מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו [יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו] נחום איש גם זו הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה יומא חד בעי ישראל לשדורי דורון לבי קיסר וכו':

רנא: פיסקא: דור הפלגה אין להם חלק לעה"ב מה עבוד אמרי דבי ר' שילא אמרו נבנה מגדול ונעלה לרקיע ונכה [אותו] בקרדומו' כדי שיזובו מימיו מחכו עלה במערבא אם כן ליבנו אחד בטורא אלא אמר רבי ירמיה בר אלעזר נחלקו לשלשה כתות אחת אומרת נעלה ונשב שם ואחת אומרת נעלה ונעבוד ע"ג ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה זו שאומרת נעלה ונשב שם הפיצם ה'. וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופין ורוחין ושדים וליליין וזו שאומרת נעלה ונעבוד ע"ג כי שם בלל ה' שפת כל הארץ. תניא ר' נתן אמר כולם לשם ע"ג נתכוונו כתיב הכא נעשה לנו שם וכתיב התם ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה להלן ע"ג אף כאן ע"ג. א"ר יוחנן מגדל שליש נשרף. שליש נבלע. שליש קיים. אמר רב אויר מגדל משכח. אמר רב יוסף בבל ובורסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף אמר רבי אסי בור שאפי:

רנב: פיסקא: אנשי סדום אין להם חלק לעה"ב. תנו רבנן אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד רעים בעולם הזה וחטאים לעולם הבא א"ר יהודה רעים בגופם וחטאים בממונם רעים בגופם דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים וחטאים בממונם דכתיב והיה בך חטא. לה' זו ברכת השם. מאד שמתכונים וחטאים במתניתא תנא רעים בממונם וחטאים בגופם רעים בממונם דכתיב ורעה עינך באחיך האביון. וחטאים בגופם דכתי' וחטאתי לאלהים. לה' זו ברכת השם. מאד זו שפיכות דמים שנא' וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד. תנו רבנן אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם ארץ ממנה יצא להם

ותחתיה נהפך כמו אש מקום ספיר וגו' נתיב לא ידעו עיט וגו' לא הדריכוהו בני שחץ וגו' אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם גו' למה לנו עוברי דרכים שאין באים עלינו אלא לחסרנו מממוננו בואו ונשכח רגל מארצנו שנא' פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל וגו':

חודש פברואר

רנג: דרש רבא מאי דכתיב עד אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם כקיר נטוי גדר הדחויה מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלים את ממונו. דרש רבא מאי דכתיב חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא ידעו אור מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקידים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גנזיהם ולערב באים ומריחים אותו ככלב שנאמר ישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר ובאים וחותרים שם ונוטלין אותו ממון ערום הלכו וגו' חמור יתומים וגו' והוא לקברות וגו' דרשה רבי יוסי בצפורי אחתרן ההוא לילי' תלת מאה מחתרתי בציפורי אתו וקא מצערי ליה אמרו ליה יהבת להו אורחא לגנבי אמר להו מי הוה ידענא דאתו כי קא נח נפשיה דרבי יוסי שפעו מרזבי דצפורי דמא. אמרי דאית ליה חד תורא נרעי חד יומא דלית ליה נרעי תרי יומי ההוא יתמא בר ארמלת' הבו ליה תורי למרעי אזל שקלינהו וקטלינהו אמר להו דאית ליה תורא נישקיל חד משכי דלית ליה תורא נישקיל תרי משכי אמרו ליה מאי האי אמר להו סוף דינא כתחלת דינא. מה תחלת דינא דאית ליה חד תורא נרעי חד יומא דלית ליה נרעי תרי יומי ה"נ דלית ליה תורא לשקול תרי משכי: דעבר במברא ניתיב חד זוזא דלא עבר ניתיב תרי. דהוה ליה דרא דלבני אתי כל חד וחד שקיל חדא אמר ליה אנא חדא דשקלי. דהוה שדי תומי או שמכי אתי כל חד וחד שקיל חדא אמר ליה אנא חדא דשקלי:

רנד: ארבעה דייני הוו בסדום שקראי ושקרוראי וזייפי ומצלי דינא דמחי ליה לאתתא דחבריה ומפלת לה אמרו ליה יהבה ניהליה דניעברה ניהלך. דפסיק ליה לאודנא דחמרא דחבריה אמרו ליה הבי ניהליה. עד דקדחה. דפדע ליה לחבריה אמרו ליה הב ליה אגרא דשקל לך דמא. דעבר במברא יהיב ארבע זוזסי דעבר במיא יהיב תמני זוזי זמנא חדא אתא ההוא כובס איקלע להתם אמרו ליה הב ארבעה זוזי אמר להו אנא במיא עברי אמר ליה אם כן הב תמניא זוזי לא יהב פדעוהו אתא לקמיה דיינא אמר ליה הב אגרא דשקל לך דמא ותמני [זוזי] דעברת במיא. אליעזר עבד אברהם איתרמי להתם פדעוהו אתא לקמיה דיינא א"ל הב ליה אגרא דשקל לך דמא פדעיה איהו לדיינא אמר מאי האי אמר ליה אגרא דנפק לי מינך הב ניהליה להאי וזו ידידי כדקיימי קיימי. הכי אתנו ביניהו כל

מאן דמזמן גברא לבי הלולא לשלחו גלימיה הוה ההיא הלולא [איקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא כי בעי למיסעד] אזל אליעזר עבד אברהם ויתיב אסיפא דכולהו אמרו ליה מאן אזמינך להכא אמר להההוא דיתיב את אזמנתן להכא אמר דלמא שמעי בי דאנא אזמינתיה ומשלחי ליה מאניה דההוא גברא שקל גלימיה ורהט לברא וכן עבד לכלהו עד דנפקי כלהו ואכלה איהו לסעודתא. הויא להו אפורייתא דהוו מגני עלה אורחי כי הוה אריך גייצי ליה גוץ מתחי ליה. אליעזר עבד אברהם איקלע להתם אמרו ליה קום גני אפורייא אמר להון נדרא נדרי מן יומא דמיתת אמא לא גנינא אפורייא. כי הוה מתרמי להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתיב שמיה עליה ורפתא לא הוה ממטו ליה כי הו המית אתי כל חד וחד ושקל דידיה הויא ההיא רביתא דהוה קא מפקא רפתא לעניא בחצבא איגלאי מלתא שפיוה דובשא ואוקמוה על איגר שורא אתי דבורי ואכלוה והיינו דכתיב ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה ואמר רב יהודה אמר רב על עסקי ריבה:

רנה: משנה מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנא' וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא [דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא כו' שנא' במדבר הזה יתמו גו' ד"ר עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם הוא אומר אספו לי חסידי גו'] עדת קרח אין עתידין לעלות שנאמר ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי רבי עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל:

גמ' ת"ר עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ותכס עליהם הארץ בעלם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר' עקיבא רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הן כאבדה המתבקשת שנאמר תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי. ויקח קרח אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו. קרח שעשה (שנעשה) קרחה בישראל. בן יצהר בן שהרתיח עליו את כל העולם כצהרים. בן קהת בן שקהו שיני מולידיו. בן לוי בן שנעשה לויה בגיהנם וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם אמר רב שמואל בר יצחק יעקב בקש רחמים על עצמו שנא' בסורם אל תבא נפשי אלו מרגלים ובקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח. דתן ואבירם דתן שעבר על דת [אל] אבירם שאיבר לבבו מעשות תשובה ואון שישב באנינות פלת שנעשו לו פלאות בן ראובן בן שראה והבין אמר רב און אשתו הצילתו אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא אמר לה מאי תאעביד הואי בעצה ואשתבעי לי בהדייהו אמרה ליה ידענא דכולה כנישתא קדושתא נינהו דכתיב כי כל העדה כלם קדושים אמרה ליה תוב

דאנא מצילנא לך אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי אותיבה על בבא וסתרתא למזיה כל דאתא חזייה הדר אדהכי והכי אבלעו להו:

רנו: אתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה איהו הוה מלכא לאחוה שויא כהנא רבא לבני אחוהי שוינהו סגני דכהנא אי אתיא תרומה אמר תהוי לכהן אי אתו מעשר דשקליתו אתון אמר הבו חד מעשרה לכהן ועוד דגייז ליה למזייכו ומיטלל לכו כי כופתא עינא יהב במזייכו אמר ליה הא איהו נמי קא עביד אמרה ליה כיון דכולהו רבותא דידיה אמר איהו נמי תמות נפשי עם פלשתים ועוד דקאמר לכו עבדיתו תכלתא אי ס"ד תכלתא מצוה אפיק גלימיה דתכלתא כסינהו לכלהו מתיבתך היינו דכתיב חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת. ואולת בידיה תהרסנה זו אשתו של קרח:

רנז: ויקומו לפני משה ואנשי מבני ישראל חמשים ומאתים מיוחדים שבעדה. קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים. אנשי שם שהיה לשם שם בכל העולם וישמע משה ויפול על פניו מה שמועה שמע אמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שחשדוהו באשת איש שנאמר ויקנאו למשה במחנה אמר רב שמואל בר יצחק מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשה שנאמר ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה ויקם משה וילך אל דתן ואבירם אמר ר"ל מכאן שאין מחזיקים במחלוקת דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי ליצטרע כתיב הכא ביד משה לו וכתיב התם ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך אמר רבי יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש כתיב הכא ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת וכתיב התם עם חמת זוחלי עפר א"ר חסדא כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנא' בהצותם על ה'. ואמר רבי חמא בר חנינא כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה שנא' המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' אמר רבי חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאלו מתרעם על השכינה שנאמר לא עלינו תלונותיכם כי על ה'. אמר רבי אבהו כל המהרהר אחר רבו כאלו מהרהר אחר שכינה שנא' וידבר העם באלהים ובמשה עושר שמור לבעליו לרעתו אמר ריש לקיש זה עושרו של קרח ואת כל היקום אשר ברגליהם א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו ואמר רבי לוי משוי שלש מאות פרדות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידא וקליפי דגילדא:

רנח: אמר רבי חנא בר חנינא שלשה מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחד נגלתה לקרח ואחד נגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחד גנוזה לצדיקים לעתיד לבא. ואמר רבי יוחנן קרח לא מן הבלועין ולא מן השרופים. לא מן הבלועים דכתיב ואת כל האדם אשר

לקרח ולא קרח. ולא מן השרופים דכתיב באכל האש את חמים ומאתים איש ולא קרח. במתניתא תנא קרח מן הבלועים ומן השרופים מן הבלועים דכתיב ותבלע אותם ואת קרח. מן השרופים דכתיב ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש וקרח בהדייהו:

רנט: אמר רבא מאי דכתיב שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו מלמד שעלה שמש וירח לזבול אמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא עד שזרק בהם חצים אמר להם בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם והאידנא לא נפקי עד דמחו להו. דרש רבא מ"ד ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה אמר משה לפני הקב"ה אם בריאה גיהנם מוטב ואם לאו יברא ה' למאי אילימא למיברי ממש והא אין כל חדש תחת השמש אלא לקרובי פתחא. ובני קרח לא מתו תנא משום רבי אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה אמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה קאזילנא באורחא אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך בלועי דקרח וכו':

רס: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. תנו רבנן דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו בעולם הזה ושם ימותו לעולם הבא ואומר אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר באין הם לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי [באפי] נשבעתי וחוזרני בי רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמר פסוק זה אלא כנגד דורות הבאים. אספו לי חסידי אלו צדיקים שבכל דור ודור. כורתי בריתי אלו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבשן האש. עלי זבח אלו רבי עקיבא וחביריו שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה רבי שמעון בן מנסיא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה שנאמר הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה [מה אחרים באים בזכותן הם עצמן לא כל שכן]:

רסא: משנה עשרת השבטים אינם עתידין לחזור שנא' וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינם חוזרים דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר כיום הזה מה היום מאפיל ומאיר אף הם שאפילה להם [כך] עתידה להאיר עליהם:

גמ' תנו רבנן עשרת השבטים (אינם עתידים לחזור) [אין להם חלק לעולם הבא] שנאמר ויתשם ה' מעל אדמתם בעולם הזה וישליכם אל ארץ אחרת לעולם הבא דברי רבי עקיבא רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון אם מעשיהם כהיום הזה

אינם חוזרים ואם לאו חוזרים רבי אומר באים הם לעולם הבא שנאמר ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה שנאמר הלוך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמירת שובה משובה ישראל נאם ה' לוא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם מאי חסידותיה דתניא קטני בני רשעי ישראל אינן באין לעולם הבא שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעולם הזה וענף לעולם הבא דברי רבן גמליאל רבי עקיבא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר שומר פתאים ה' שכן קורין בכרכי הים לינוקא פתיא ואומר גודו אילנא וחבלוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו ואלא מה אני מקיים לא יעזוב להם שורש וענף שלא יניח להם לא מצוה ולא שיורי מצוה. דבר אחר שורש זה נשמה וענף זה הגוף:

רסב: איתמר קטן מאימתי בא לעולם הבא רבי חייא ורבי שמעון בר רבי חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שסיפר מאן דאמר משעה שנולד שנאמר יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה ומאן דאמר משעה שסיפר דכתיב זרע יעבדנו יסופר לה' לדור. איתמר רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב זרע יעבדנו. רב נחמן בר יצחק אמר משעה שנימול דכתיב עני אני וגוע מנוער נשאתי אימיך אפונה. תנא משום רבי מאיר משעה שיאמר אמן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן מאי אמן אמר רבי חננא אל מל נאמן:

רסג: לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק אר"ל למי שמשייר אפילו חק אחד אמר [ליה] רבי יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אפילו לא (עשה) [למד] אלא חק אחד. והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישי יותר בה אמר ר"ל שלישי של שם אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אפילו שלישי של נח כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה אמר ריש לקיש דברים ככתבן אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר כולה ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה. יתיב רב כהנא קמיה דרב ויתיב וקאמר דברים ככתבן אמר ליה רב לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה. חזייה דהוה קא חייף רישיה וסליק ויתיב קמיה דרב א"ל לא תמצא בארץ החיים א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא קאמינא לא תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה תנא ר' סימאי אומר נאמר ולקחתי אתכם לי לעם ונאמר והבאתי אתכם מקיש יציאתן ממצרים

לביאתן לארץ מה ביאתן לארץ שנים משים רבוא אף יציאתן ממצרים שנים משים רבוא. אמר רבא וכן לימות המשיח שנאמר וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים:

רסד: תניא רבי אליעזר ברבי יוסי אומר פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים ומצאתי זקן אחד ואמר לי בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך מהם טבעו בים מהם הרגו בחרב מהם מעכו בבנין ועל דבר זה נענש משה רבינו שנא' ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה אמר ליה הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרבה פעמים נגליתי לאברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הרהרו על מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואמרתי לאברהם קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה בקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בד' מאות שקל כסף ולא הרהר על מדותי. אמרתי ליצחק גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך בקשו עבדיו מים לשתות ולא מצאו עד שעשה מריבה שנאמר ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ולא הרהר אחר מדותי. אמרתי ליעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה בקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הרהר אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת לי מה שמך בתחלה ועכשיו אתה אומר לי והצל לא הצלת את עמך עתה תראה אשר אעשה לפרעה במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמ' ל"א מלכים:

רסה: וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מה ראה משה ר' חנינא בן גמליאל אמר ארך אפים ראה ורבנן אמרו אמת ראה תניא כמאן דאמר ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום מצאו. להקב"ה שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבש"ע ארך אפים לצדיקים אמר ליה אף לרשעים אמר לפניו רשעים יאבדו אמר ליה השתא חזית דמבעי לך כשחטאו ישראל אמר ליה לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים אמר לפניו רבש"ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים והיינו דכתיב ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר רבי חגי הוה סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה להההוא ינוקא דאמר עדותיך נאמנו מאוד לביתך נאוה קדש ה' לאורך ימים וסמיך ליה תפלה למשה וגומר אמר שמע מינה ארך אפים ראה:

רסו: אמר ר' אלעזר אמר רבי חנינא עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק וכו' משנה אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא שנאמר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את יושבי עירם וגו'. כליל לה' אלהיך אמר רבי שמעון אמר הקב"ה אם אתה עושה דין בעיר הנדחת מעלה אני עליך כאלו אתה מעלה כליל לפני ולא ידבק בידך

מאומה מן החרם שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם:

רסז: החרם אותה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה ואת כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים שבתוכה. שללה ולא שלל שמים ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה. אמר ר' שמעון מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד:

רסח: וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו גו' ממשמע שנאמר העיר הזאת איני יודע שהיא יריחו אלא מה תלמוד לומר יריחו לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו דכתיב בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו כאבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה. תניא באבירם בכורו רשע לא היה לו ללמוד בשגוב צעירו רשע היה לו ללמוד בשגוב צעירו רשע היה לו ללמוד אבירם ושגוב מאי עביד הכי קאמר באבירם בכורו [לא] היה לו ללמוד לאותו רשע בשגוב צעירו ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו מה תלמוד לומר שגוב צעירו מלמד שהיה מקבר והולך מאבירם עד שגוב. אחאב שושביניה הוה אתא איהו ואליהו למשאל [בשלמא] בי טמיא יתיב וקאמר דלמא כי לט יהושע הכי ליט לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו א"ל אליהו אין א"ל אחאב השתא לווטא דמשה לא קא מקיימה דכתיב וסרתם ועבדתם וגו' וכתיב וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו' וההוא גברא אוקים ליה ע"ג על כל תלם ותלם ולא שביק ליה מטרא למיזל מיסגד ליה לווטתא דיהושע תלמידיה מיקיימה מיד ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד חי ה' אלהי ישראל אם יהיה טל ומטר וגו' בעא רחמי ויהבו ליה אקלידא דמטר וקם ואזל ויהי דבר ה' אליו לאמר לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית וגו' והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר מהיכא א"ר יהודה אמר רב מבי טבחי דאחאב. ויהי מקץ ימים ויבש הנחל כי לא היה גשם בארץ כיון דחזא דאיכא צערא בעלמא כתיב ויהי דבר ה' אלי לאמר קום לך צרפתה [וכתיב] ויהי אחר הדברים האלה חלה בן אשה בעלת הבית בעא רחמי למיתן ליה אקלידא דתחיית המתים אמרו ליה שלש מפתחות לא נמסרו לשליח של חיה ושל גשמים ושל תחית המתים יאמרו שתים ביד תלמיד ואחד ביד הרב אייתי האי ושקיל האי וכתיב מיד לך הראה אל אחאב ואתנה מטר:

רסט: דרש ההוא גלילאה קמיה דרב חסדא משל דאליהו למה הדבר דומה לגברא דטרקיה לגליה ואבדה למפתחיה דרש רבי יוסי בצפורי אבא אליהו קפדן הוה איכסי

מיניה תלתא יומי ולא אתא כי אתא אמר ליה אמאי לא אתא מר א"ל קפדנא קרית לי א"ל הא דקמן קפיד מר:

פיסקא: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי. תנו רבנן רשע בא לעולם חרון אף בא לעולם שנאמר בבא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה רשע אבד מן העולם טוב בא לעולם שנאמר ובאבוד רשעים רנה צדיק נפטר מן העולם רעה בא לעולם שנאמר הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספו באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק צדיק בא לעולם טוב בא לעולם שנאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו:

מכות

פרק א

מכות פרק א - א אָמַר עוּלָּא: רֶמֶז לְעֵדִים זוֹמְמִין (שלוקין) מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? [רֶמֶז לְעֵדִים זוֹמְמִין]?! וְהָא כְּתִיב: (דברים י״ט:י״ט) "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם". אֶלָּא רֶמֶז לְעֵדִים זוֹמְמִין שֶׁלּוֹקִין מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? דִּכְתִיב: (שם כה) "וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע, וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע". מְשׁוּם שֶׁהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק, וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע, וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע? אֶלָּא עֵדִים שֶׁהִרְשִׁיעוּ אֶת הַצַּדִּיק, וְאַתּוּ עֵדִים אַחֲרִינִי, וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק דְּמֵעִיקָּרָא, וְשַׁוִּינְהוּ לַהֲנֵי רְשָׁעִים, "וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע". תֵּפּוּק לֵיהּ: (שמות כ) מ"לֹא תַעֲנֶה"? מְשׁוּם דַּהֲוֵי לְאוֹ שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, וְכָל לְאוֹ שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה אֵין לוֹקִין עָלָיו.

ב אָמַר שְׁמוּאֵל לְרַב מַתְנָה: לֹא תֵּיתִיב עַל כַּרְעָךְ עַד (דאמרת) [דְּמִפַּרְשַׁתְּ] לְהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא, מְנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סְתָם, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְתוֹבְעוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, אֶחָד הַמַּלְוֶה בִּשְׁטָר וְאֶחָד הַמַּלְוֶה עַל פֶּה. [אָמַר לוֹ]: שָׁנֶאֱמַר: (דברים ט״ו:ט׳) "קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה". מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: "[קָרְבָה] שְׁנַת הַשֶּׁבַע", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה? אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה"? לוֹמַר לְךָ: יֵשׁ לְךָ שְׁמִטָּה אַחֶרֶת שֶׁהִיא כָּזוֹ, וְאֵיזוֹ זוֹ? הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סְתָם, שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְתוֹבְעוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, דְּאָמַר מַר: שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּשָׁנָה חֲשׁוּבִים שָׁנָה.

מִשְׁנָה: (דברים י״ז:ו׳) "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים" וְכוּ'. אִם יִתְקַיֵּם עֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פֵּרַט לְךָ הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה? אֶלָּא לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם: מַה שְּׁלֹשָׁה מְזִימִין אֶת הַשְּׁנַיִם, אַף הַשְּׁנַיִם יְזִימוּ אֶת הַשְּׁלֹשָׁה. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "עֵדִים". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה שְּׁנַיִם אֵינָם נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין, אַף שְׁלֹשָׁה אֵינָם נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשְׁתָּן זוֹמְמִין. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא

בָּא הַשְּׁלִישִׁי לְהָקֵל אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, וְאִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה וְכוּ'.

ג מִשְׁנָה: סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אַחַת בְּשָׁבוּעַ, נִקְרֵאת: 'חוֹבָלָנִית'. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אַחַת לְשִׁבְעִים שָׁנָה. רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיִינוּ בַּסַּנְהֶדְרִין לֹא נֶהֱרַג אָדָם מֵעוֹלָם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הֵם מַרְבִּים שׁוֹפְכֵי דָמִים בְּיִשְׂרָאֵל.

פרק ב

מכות פרק ב - מִשְׁנָה. הַזּוֹרֵק אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרַג, הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. [רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִם מִכְּשֶׁיָּצָאתָה הָאֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הַלָּזֶה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר]. זָרַק אֶת הָאֶבֶן לַחֲצֵרוֹ וְהָרַג, אִם יֵשׁ רְשׁוּת לַנִּזָּק לְכָנֵס לְשָׁם, גּוֹלֶה. וְאִם לָאו אֵינוֹ גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ט:ה׳) "וְאָשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר". (לַחְטוֹב עֵצִים".) מַה יַּעַר, רְשׁוּת לַנִּזָּק וְלַמַּזִּיק לְהִכָּנֵס לְשָׁם, אַף כָּל רְשׁוּת לַנִּזָּק וְלַמַּזִּיק לְהִכָּנֵס לְשָׁם. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מָה חֲטִיבַת עֵצִים רְשׁוּת, אַף כָּל רְשׁוּת, יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וּשְׁלִיחַ בֵּית־דִּין. גְּמָרָא. אָמַר לוֹ הַהוּא מֵרַבָּנָן לְרָבָא: מִמַּאי דְּמֵחֲטִיבַת עֵצִים דִּרְשׁוּת? דִּלְמָא מֵחֲטִיבַת עֵצִים דְּסֵכָּה, וּמֵחֲטִיבַת עֵצִים דְּמַעֲרָכָה, וַאֲפִלּוּ הָכִי אָמַר רַחֲמָנָא לִיגְלִי? אָמַר לֵיהּ: כֵּיוָן דְּאִם מָצָא חָטוּב (אינו חוטב) לָאו מִצְוָה, הַשְׁתָּא נַמִּי לָאו מִצְוָה. אֵיתִיבֵיהּ רַבִינָא לְרָבָא: יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ וּשְׁלִיחַ בֵּית־דִּין, (ואמאי) לֵימָא: כֵּיוָן דְּאִלּוּ נָמִיר, לָאו מִצְוָה, הַשְׁתָּא נַמִּי לָאו מִצְוָה! הָתָם, אַף עַל גַּב דְּנָמִיר, מִצְוָה, דִּכְתִיב: (משלי כ״ט:י״ז) "יַסֵּר בִּנְךָ וְיָנִיחֶךָּ, וְיִתֵּן מַעֲדַנֵּי לְנַפְשֶׁךָ".

ד "וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ, כִּי נָבִיא הוּא", אֵשֶׁת נָבִיא הוּא דְּתֵיהֲדָר וכו' (ב"ק פ"ח מאמר כח)

ה תָּנוּ רַבָּנָן: שֹׁלֹשׁ עָרִים הִבְדִּיל מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וּכְנֶגְדָּן הִבְדִּיל יְהוֹשֻׁעַ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, וּמְכָוְנוֹת (הן) [הָיוּ] כְּמִין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁבַּכֶּרֶם. (יהושע כ׳:ח׳) 'חֶבְרוֹן' בִּיהוּדָה, כְּנֶגֶד (דברים ד׳:מ״ג) 'בֶּצֶר' בַּמִּדְבָּר. (יהושע כ׳:ז׳) 'שְׁכֶם' בְּהַר אֶפְרַיִם, כְּנֶגֶד (דברים ד׳:מ״ג) 'רָמוֹת' בַּגִּלְעָד. 'קֶדֶשׁ' בְּהַר נַפְתָּלִי, כְּנֶגֶד 'גּוֹלָן' בַּבָּשָׁן. (שם יט) "וְשִׁלְשָׁתָּ" שֶׁיִּהוּ מְשֻׁלָּשׁוֹת, שֶׁיְּהֵא מִדְרוֹם לְחֶבְרוֹן כְּמֵחֶבְרוֹן לִשְׁכֶם, וּמֵחֶבְרוֹן לִשְׁכֶם כְּמִשְׁכֶם לְקֶדֶשׁ, וּמִשְׁכֶם לְקֶדֶשׁ כְּמִקֶּדֶשׁ לְצָפוֹן. בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן תִּלְתָּ, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תִּלְתָּ? אָמַר אַבַּיֵי: בַּגִּלְעָד שְׁכִיחֵי רוֹצְחִים, דִּכְתִיב: (הושע ו׳:ח׳) "גִּלְעָד קִרְיַת פֹּעֲלֵי אָוֶן עֲקֻבָּה מִדָּם". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁהָיוּ עוֹקְבִים לַהֲרֹג נְפָשׁוֹת. מַאי שְׁנָא מֵהַאי גִּיסָא [וּמֵהַאי גִּיסָא] דְּמַרְחֲקֵי, וּמַאי שְׁנָא מִצִּיעָאֵי דְּמִקָּרְבֵי?

אָמַר אַבַּיֵי: בִּשְׁכָם נַמֵּי שְׁכִיחִי רוֹצְחִים, שְׁנָאֲמַר: (שם) "וּכְחַכֵּי אִישׁ גְּדוּדִים חֶבֶר כֹּהֲנִים דֶּרֶךְ יִרְצְחוּ שֶׁכְמָה" [וְגוֹ']. מַאי חֶבֶר כֹּהֲנִים? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁהָיוּ מִתְחַבְּרִים לְהָרֹג נְפָשׁוֹת, כַּכֹּהֲנִים הַלָּלוּ שֶׁמִּתְחַבְּרִים לַחֲלֹק תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת. וְתוּ לֵיכָּא? וְהָאֵיכָּא: (במדבר ל"ה:ו') "וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר". אָמַר אַבַּיֵי: הַלָּלוּ קוֹלְטוֹת בֵּין לְדַעַת בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת. הַלָּלוּ אֵין קוֹלְטוֹת אֶלָּא לְדַעַת. וְ'חֶבְרוֹן', עִיר מִקְלָט הָוְאִי? וְהָכְתִיב: (שופטים א':כ') "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת חֶבְרוֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה". אָמַר אַבַּיֵי: פַּרְוַדְהָא, דִּכְתִיב: (יהושע כ"א:י"ב) "וְאֶת שְׂדֵה הָעִיר וְאֶת חֲצֵרֶיהָ נָתְנוּ לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה".

עָרִים הַלָּלוּ, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן, לֹא טִירִים קְטַנִּים, וְלֹא כְּרַכִּים גְּדוֹלִים, אֶלָּא עֲיָרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם מַיִם, אִם אֵין שָׁם מַיִם, מְבִיאִין (שם) [לָהֶם] מַיִם, וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם שְׁוָקִים, וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם אוּכְלוּסִין, נִתְמַעֲטוּ אוּכְלוּסֵיהֶן מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן. נִתְמַעֲטוּ דִּיוּרֵיהֶן מְבִיאִין לָהֶם כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִיִּים, וְאֵין מוֹכְרִין בָּהֶם לֹא כְּלֵי זַיִן וְלֹא כְּלֵי מְצוּדָה, דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה וַחֲכָמִים מַתִּירִין. וְשָׁוִין, שֶׁאֵין פּוֹרְסִין בְּתוֹכָן מְצוּדוֹת וְאֵין מַפְשִׁילִין בְּתוֹכָן חֲבָלִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא רֶגֶל גּוֹאֶל הַדָּם מְצוּיָה שָׁם. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי קְרָא? (דברים ד) "וְנָס אֶל אַחַת מִן הֶעָרִים הָאֵל וָחָי". עָבִיד לֵיהּ מִידֵי דְּתֶהֱוֵי לֵיהּ חִיּוּתָא.

ו תָּנָא: תַּלְמִיד שֶׁגָּלָה מַגְלִין רַבּוֹ עִמּוֹ, דִּכְתִיב: (דברים ד':מ"ב) "וְנָס אֶל אַחַת מִן הֶעָרִים הָאֵל וָחָי", עָבִיד לֵיהּ מִידֵי דְּתֶהֱוֵי לֵיהּ חִיּוּתָא. אָמַר רַבִּי זֵירָא: מִכָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרַב שֶׁגָּלָה מַגְלִין יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ, אֵינִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן לְדִבְרֵי תּוֹרָה שֶׁהֵן קוֹלְטִין, דִּכְתִיב: (שם) "אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שם) "וְזֹאת הַתּוֹרָה"? לָא קַשְׁיָא, הָא בְּעִידְנָא דְּעָסִיק בָּהּ, הָא בְּעִידְנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ. אִי בָּעֵית אֵימָא: מַאי 'קוֹלְטִין'? מְמַלְּאִין הַמָּוֹת. כִּי הָא דְּרַב חִסְדָּא הֲוָה יָתִיב וְגָרַס בְּבֵי רַב, לָא מָצִי שְׁלִיחָא דְּמַלְאֲכָא דְּמוּתָא לְמֵיקְרַב (ליה) [לְגַבֵּיהּ], (משום) דְּלָא [הֲוָה] פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּירְסָא. סָלִיק וְיָתִיב אַאַרְזָא דְּבֵי רַב, וּפָקַע אַרְזָא, אִישְׁתִּיק וְיָכִיל לֵיהּ.

ז אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי: מִפְּנֵי מַה זָכָה רְאוּבֵן לְהִמָּנוֹת בְּהַצָּלָה תְּחִלָּה? מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּתַח בְּהַצָּלָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל"ז:כ"א) "וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם". דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי, מַאי דִּכְתִיב: (דברים ד':מ"א) "אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: הַזְרֵחַ הַשֶּׁמֶשׁ לְרוֹצְחִים. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר [לֵיהּ] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַזְרַחְתָּ שֶׁמֶשׁ לְרוֹצְחִים? דָּרַשׁ רַבִּי סִימַאי: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת ה':ט') "אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף, וּמִי אֹהֵב בָּהָמוֹן (לו) [לֹא] תְבוּאָה". "אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף", זֶה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁשָּׁלֹשׁ עָרִים שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אֵינָן קוֹלְטוֹת עַד שֶׁנִּבְחֲרוּ

שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן. אָמַר: מִצְוָה הַבָּאָה לְיָדֶי אֲקַיְּמֶנָּה. "וּמִי אֹהֵב בֶּהָמוֹן לוֹ תְּבוּאָה", לְמִי נָאֶה לִלְמֹד בֶּהָמוֹן? לְמִי שֶׁכָּל תְּבוּאָה שֶׁלּוֹ, וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ק"ו:ב') "מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת ה', יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ", לְמִי נָאֶה לְמַלֵּל גְּבוּרוֹת ה'? לְמִי שֶׁיָּכוֹל לְהַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ. וְרַבָּנָן, וְאִי תֵּימָא רַבָּה בַּר מָרִי אַמְרֵי: "מִי אֹהֵב בֶּהָמוֹן לוֹ תְּבוּאָה", כָּל הָאוֹהֵב לִלְמֹד בֶּהָמוֹן לוֹ תְּבוּאָה. יְהֵבוּ בֵּיהּ רַבָּנָן עֵינַיְהוּ (ברכה בריה דרבא) [בְּרָבָא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה]. רַב אַשִׁי אָמַר: כָּל הָאוֹהֵב לִלְמֹד בֶּהָמוֹן לוֹ תְּבוּאָה, וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו נ':ל"ו) "חֶרֶב אֶל הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ", חֶרֶב עַל [צַוְּארֵי] שׁוֹנְאֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁיּוֹשְׁבִים בַּד בְּבַד וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּטַפְּשִׁין. כְּתִיב הָכָא: "וְנֹאָלוּ", וּכְתִיב הָתָם: (במדבר יב) "אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ". [וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁחוֹטְאִין, שֶׁנֶּאֱמַר]: "וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ". וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (ישעיהו י"ט:י"ג) "נוֹאֲלוּ שָׂרֵי צֹעַן". רַבִּינָא אָמַר: כָּל הָאוֹהֵב לִלְמֹד בֶּהָמוֹן לוֹ תְּבוּאָה, וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי: הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וְיוֹתֵר מֵחֲבֵרַי, וּמִתַּלְמִידַי, יוֹתֵר מִכֻּלָּם.

ח אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: (תהלים קכב) "עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם", מִי גָּרַם לְרַגְלֵינוּ שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין בַּמִּלְחָמָה? שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ [בֶּן לֵוִי]: מַאי דִּכְתִיב: (שם) "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד, שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית ה' נֵלֵךְ". אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שָׂמַחְתִּי בְּנֵי אָדָם שֶׁאוֹמְרִים: מָתַי יָמוּת זָקֵן זֶה, וְיָבוֹא שְׁלֹמֹה בְּנוֹ, וְיִבְנֶה בֵּית הַבְּחִירָה, וְנַעֲלֶה לָרֶגֶל, וְשָׂמַחְתִּי. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: (שם פד) "כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלָף", טוֹב לִי יוֹם אֶחָד שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה [לְפָנַי], מֵאֶלֶף עוֹלוֹת שֶׁעָתִיד שְׁלֹמֹה בְּנְךָ לְהַקְרִיב לְפָנַי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ.

ט מִשְׁנָה. וּמְכַוְּנִים לָהֶם דְּרָכִים מִזּוֹ לָזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים יט) "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ". וּמוֹסְרִים לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ, וִידַבְּרוּ אֵלָיו. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: (אף) הוּא מְדַבֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ". לְפִיכָךְ אִמּוֹתֵיהֶן שֶׁל כֹּהֲנִים (היו) מְסַפְּקוֹת לָהֶם (מים ומזון) [מְחִיָה וּכְסוּת], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶן שֶׁיָּמוּתוּ.*) גְּמָרָא. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: "מִקְלָט" [הָיָה] כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים, כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר הָרוֹצֵחַ, וְיִפְנֶה לְשָׁם. אָמַר רַבִּי (הונא) [כָּהֲנָא]: מַאי קְרָא? "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ", עֲשֵׂה לְךָ הֲכָנָה בַּדֶּרֶךְ. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא פָּתַח לָהּ פִּתְחָא לְהַאי פָּרְשָׁתָא מֵהָכָא: (תהלים כה) "טוֹב וְיָשָׁר ה', עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ". אִם לַחַטָּאִים מוֹרֶה, קַל וָחֹמֶר לַצַּדִּיקִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ פָּתַח לָהּ פִּתְחָא לְהַאי פָּרְשָׁתָא מֵהָכָא: (שמות כא) "וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה, וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ" וְגוֹ'. (ש"א כד) "כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי, מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע". בַּמָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר?

בְּשָׁנֵי בְנֵי אָדָם שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ, אֶחָד הָרַג בְּשׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג בְּמֵזִיד. לָזֶה אֵין עֵדִים, וְלָזֶה אֵין עֵדִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמְּנָן לְפוּנְדָּק אֶחָד, זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֶּלָּם, וְזֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג יוֹרֵד בַּסֶּלָּם וְנוֹפֵל עָלָיו וְהוֹרְגוֹ. (נמצא) זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד, נֶהֱרַג, וְזֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג, גּוֹלֶה.

י [אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמַר רַב הוּנָא, וְאַמְרֵי לָהּ] אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַנְּבִיאִים וּמִן הַכְּתוּבִים, בְּדֶרֶךְ שֶׁאָדָם רוֹצֶה לֵילֵךְ [בָּהּ] מוֹלִיכִין אוֹתוֹ. מִן הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב: (במדבר כ"ב:כ') "לֵךְ תֵּלֵךְ עִמָּהֶם", וּכְתִיב: (שם) "קוּם לֵךְ אִתָּם". מִן הַנְּבִיאִים, דִּכְתִיב: (ישעיהו מ"ח:י"ז) "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל, מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ". מִן הַכְּתוּבִים, דִּכְתִיב: (משלי ג':ל"ד) "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ, וְלַעֲנָוִים יִתֶּן חֵן".

אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: מִפְּנֵי מַה נֶּאֶמְרָה פָּרָשַׁת רוֹצְחִים בְּלָשׁוֹן עִזָּה? דִּכְתִיב: (יהושע כ':א'-ב') "וַיְדַבֵּר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: תְּנוּ לָכֶם אֶת עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי" וְגוֹ'. מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל תּוֹרָה. לְמֵימְרָא, דְּכָל 'דִּבּוּר', לָשׁוֹן קָשֶׁה? אֵין, דִּכְתִיב: (בראשית מ"ב:ל') "דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת", וְהָתַנְיָא: (מלאכי ג) "נִדְבְּרוּ", אֵין 'נִדְבְּרוּ' אֶלָּא לְשׁוֹן נַחַת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים מ"ז:ד') "יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ', 'דַּבֵּר' לְחוּד, 'יַדְבֵּר' לְחוּד.

יא פִּסְקָא. לְפִיכָךְ אִמּוֹתֵיהֶן שֶׁל כֹּהֲנִים וְכוּ'. טַעְמָא דְּלָא מַצְלוּ, הָא מַצְלוּ מֵיתִי? וְהָכְתִיב: (משלי כ"ו:ב') "כַּצִּפּוֹר לָנוּד, כַּדְּרוֹר לָעוּף, כֵּן קְלָלַת חִנָּם לֹא תָבֹא"? אָמַר (להו) הַהוּא סָבָא: מִפְּרַקְיֵהּ דְּרָבָא שְׁמִיעַ לִי, (מפני) שֶׁהָיָה לָהֶם לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דּוֹרָם וְלֹא בִּקְּשׁוּ. וְאִיכָּא (דאמרי) [וְדָמְתְנִי]: כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶם שֶׁלֹּא יָמוּתוּ. טַעְמָא דְּמַצְלוּ, הָא לָא מַצְלוּ, מֵיתִי? מַאי הָווּ לֵיהּ לְמֶעֱבַד? הָכָא אַמְרִינַן: "טוֹבִיָּה חָטָא וְזִיגּוּד מִינֵּגַד"? הָתָם אַמְרֵי: "שְׁכֶם נָסִיב, מַבָּגְאֵי גָּזַר"? אָמַר (להו) הַהוּא סָבָא: מִפְּרַקְיֵהּ (דאבא) [דְּרָבָא] שְׁמִיעַ לִי, (מפני) שֶׁהָיָה לָהֶם לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דּוֹרָם וְלֹא בִּקְּשׁוּ. כִּי הָא דְּהַהוּא גַּבְרָא דְּאַכְלֵיהּ אַרְיָא בְּרִחוּק תְּלַת (מאה) פַּרְסֵי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי וְלָא אִשְׁתְּעִי אֵלֵיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ תְּלָתָא יוֹמִין.

יב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: קְלָלַת חָכָם, אֲפִלּוּ בְּחִנָּם הִיא בָּאָה, מְנָא לָן? מֵאֲחִיתֹפֶל, [שֶׁבְּשָׁעָה] שֶׁכָּרָה דָּוִד שִׁתִּין, קָפָא תְּהוֹמָא וּבָעֵי לְמִשְׁטְפֵיהּ לְעָלְמָא. אָמַר דָּוִד: מִי אִיכָּא דְּיָדַע אֵי שָׁרֵי לְמֵיכְתַּב שֵׁם וּמְשַׁדֵּי בְּתְהוֹמָא, וְנִיחַ. לֵיכָּא דְּאָמַר לֵיהּ וְלָא מִידֵּי. אָמַר: כָּל הַיּוֹדֵעַ לוֹמַר וְאֵינוֹ אוֹמֵר, יֵחָנֵק בִּגְרוֹנוֹ! נָשָׂא אֲחִיתֹפֶל קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ, [וְאָמַר]: וּמָה לְעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אָמְרָה תּוֹרָה: שְׁמִי הַנִּכְתָּב בִּקְדֻשָּׁה, יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם. (לעשות שלום) עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר לֵיהּ: שָׁרֵי. כָּתַב שֵׁם

אֲחַסְפָּא וְשָׁדָא בִּתְהוֹמָא, (הדר תהומא) [נַחַת] וְקָם בְּדוּכְתֵּיהּ, וַאֲפִלּוּ הָכִי כְּתִיב: (שמואל ב י״ז:כ״ג) "וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נֶעֱשְׂתָה עֲצָתוֹ [וְגוֹ'] וַיֶּחְנַק". אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: קְלָלַת חָכָם, אֲפִלּוּ עַל תְּנַאי הִיא בָּאָה. מְנָא לָן? מֵעֵלִי, דְּקָאָמַר לֵיהּ עֵלִי לִשְׁמוּאֵל: (שמואל א ג׳:י״ז) "כֹּה יַעֲשֶׂה לְךָ אֱלֹהִים, וְכֹה יוֹסִיף, אִם תְּכַחֵד מִמֶּנִּי דָּבָר". (וכתיב) [וְאַף עַל גַּב דִּכְתִיב]: (שם) "וַיַּגֶּד לוֹ [שְׁמוּאֵל] אֶת כָּל הַדְּבָרִים, (האלה) וְלֹא כִחֵד מִמֶּנּוּ". (דבר) וַאֲפִלּוּ הָכִי כְּתִיב: (שם ח) "וְלֹא הָלְכוּ בָנָיו בִּדְרָכָו" וְגוֹ'.

יג אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: נִדּוּי (אפילו) עַל תְּנַאי, צָרִיךְ הֲפָרָה, מְנָא לָן? מִיהוּדָה, דִּכְתִיב: (בראשית מ״ג:ט׳) "אִם לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ, וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים". וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר יוֹנָתָן מַאי דִּכְתִיב: (דברים ל״ג:ו׳-ז׳) "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת, וִיהִי מְתָיו מְסְפָּר, וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר". כָּל אוֹתָם אַרְבָּעִים שָׁנָה (שהלכו) [שֶׁהָיוּ] יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וכו'.

יד אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שְׁתֵּי טָעֲיוֹת טָעָה יוֹאָב בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ב׳:כ״ח) "וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל ה', וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ". טָעָה שֶׁאֵין קוֹלֵט אֶלָּא גַּגּוֹ וְהוּא תָּפַשׂ בְּקַרְנוֹתָיו. טָעָה שֶׁאֵין קוֹלֵט אֶלָּא מִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים וְהוּא תָּפַשׂ בְּמִזְבַּח שֶׁל שִׁילֹה. אָמַר אַבַּיֵי: בְּהָא נַמִּי [מִיטְעָא טָעָה], טָעָה שֶׁאֵין קוֹלֵט אֶלָּא כֹּהֵן וַעֲבוֹדָה בְּיָדוֹ, וְהוּא זָר הָיָה.

מַשְׁנָה. כֵּיוֹצֵא בּוֹ, רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה [לְעִיר מִקְלָטוֹ], וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ, יֹאמַר לָהֶם: רוֹצֵחַ אֲנִי. אָמְרוּ לוֹ: "אַף עַל פִּי כֵן", יְקַבֵּל מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים יט) "וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ".

פרק ג

מכות פרק ג - טו אָמַר רַבִּי אַחָא: הַמַּשְׁהֶה אֶת נְקָבָיו עוֹבֵר מִשּׁוּם: (ויקרא י״א:מ״ג) "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם". אָמַר רַבִּי בִּיבָי בַּר אַבַּיֵי: הַאי מַאן דְּשָׁתֵי (מיא) בְּקַרְנָא דְּאוּמְנָא, קָא עָבַר מִשּׁוּם: "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם".

טז אָמַר רָבָא: כַּמָּה טִפְּשָׁאֵי שְׁאַר אִינְשֵׁי, דְּקַיְימִי קַמֵּי סֵפֶר תּוֹרָה, וְלָא קַיְימִי מִקַּמֵּי גַּבְרָא רַבָּה, דְּאִלּוּ בְּסֵפֶר תּוֹרָה כְּתִיב: (דברים כה) "אַרְבָּעִים", וְאַתּוּ רַבָּנָן וּבָצְרוּ חָדָא.

[פִּסְקָא]. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַרְבָּעִים שְׁלֵמוֹת [הוּא לוֹקֶה]. וְהֵיכָן הוּא לוֹקֶה אֶת הַיִּתֵּרָה? בֵּין כְּתָפָיו. גְּמָרָא]. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? דִּכְתִיב: (זכריה י״ג:ו׳) "מָה הַמַּכּוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יָדֶיךָ? וְאָמַר: אֲשֶׁר הֻכֵּיתִי בֵּית מְאַהֲבָי". וְרַבָּנָן? הַהוּא בְּתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן הוּא דִּכְתִיב.

מַשְׁנָה. כֵּיצַד מַלְקִין אוֹתוֹ וְכוּ', וְהַקּוֹרֵא קוֹרֵא: (דברים כ״ח:נ״ט) "אֵם לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹ', וְהִפְלָא ה' אֶת מַכֹּתְךָ וְאֵת מַכּוֹת" וְגוֹ'. וְחוֹזֵר לְתְחִלַּת הַמִּקְרָא: (שם כט) "וּשְׁמַרְתֶּם

אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת" וְגוֹ'. וְחוֹתֵם: (תהילים ע"ח:ל"ח) "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן" וְגוֹ'. וְחוֹזֵר לְתְחִלַּת הַמִּקְרָא.

יז אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מִנַּיִן לִרְצוּעָה שֶׁהִיא שֶׁל עֵגֶל? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ה:ג') "אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף", וְסָמִיךְ לֵיהּ: (שם) "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ". וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת (אמר רבי אלעזר:) [מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה]: מִנַּיִן לִיבָמָה שֶׁנָּפְלָה לִפְנֵי מֵכֶּה שְׁחִין, שֶׁאֵין חוֹסְמִין אוֹתָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: (שם) "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו" וְגוֹ'. וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: כָּל הַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל"ד:י"ז-י"ח) "אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַּעֲשֶׂה לָּךְ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר". וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן־הָרָע, וְכָל הַמְקַבֵּל לָשׁוֹן־הָרָע, וְכָל הַמֵּעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר, רָאוּי לְהַשְׁלִיכוֹ לַכְּלָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כב) "לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא, אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס", וּקְרֵי בֵּיהּ [נַמִּי]: "לֹא תַשִּׁיא".

יח פִּסְקָא. וּשְׁתֵּי רְצוּעוֹת עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בָּהּ. תָּנָא: וְשֶׁל חֲמוֹר, כִּדְדָרַשׁ הַהוּא גְּלִילָאָה עֲלֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: (ישעיהו א':ג') "יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו, יִשְׂרָאֵל לֹא יָדָע". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא מִי שֶׁמַּכִּיר [אֵבוּס] בְּעָלָיו וְיִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר [אֵבוּס] בְּעָלָיו. מִשְׁנָה. כָּל חַיְבֵי כְּרִיתוּת שֶׁלָּקוּ, נִפְטְרוּ מִידֵי כְּרִיתוּתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ה:ג') "וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ", כֵּיוָן שֶׁלָּקָה, הֲרֵי הוּא כְּאָחִיךָ, דִּבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְאָמַר רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל: מָה אִם הָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת, (נפשו ניטלת לו) [נוֹטֵל נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ], הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ נַפְשׁוֹ. רַבִּי (ישמעאל) [שִׁמְעוֹן] אוֹמֵר: מִמְּקוֹמוֹ הוּא לָמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י"ח:כ"ט) "וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם". וְאוֹמֵר (שם) "וָחַי בָּהֶם", הָא כָּל הַיּוֹשֵׁב וְאֵינוֹ עוֹבֵר עֲבֵרָה, נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי אוֹמֵר: [הֲרֵי הוּא אוֹמֵר]: (דברים י"ב:כ"ג) "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם, כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ", (ואומר: (שם) "לֹא תֹאכְלֶנּוּ, לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ".) וּמָה אִם הַדָּם, שֶׁנִּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ, הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ מְקַבֵּל שָׂכָר, גֶּזֶל וַעֲרָיוֹת שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוָּה לָהֶן וּמְחַמְּדָתָן, הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּזַכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר: רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹות, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ"ב:כ"א) "ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר".

יט אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים עָשׂוּ בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה, וְהִסְכִּימוּ בֵּית־דִּין שֶׁל מַעְלָה עַל יָדָן. אֵלּוּ הֵן: מִקְרָא מְגֻלָּה, וּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם בַּשֵּׁם, וַהֲבָאַת מַעֲשֵׂר. מִקְרָא מְגֻלָּה,

דִּכְתִיב: (אסתר ט׳:כ״ז) "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים", קִיְּמוּ לְמַעְלָה מַה שֶּׁקִּבְּלוּ לְמַטָּה. שְׁאֵלַת שָׁלוֹם, (בשם) דִּכְתִיב: (רות ב׳:ד׳) "וְהִנֵּה בֹּעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם, וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים: ה' עִמָּכֶם". וְאוֹמֵר: (שופטים ו׳:י״ב-י״ג) "ה' עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל". מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: בֹּעַז הוּא דְּעָבַד מִדַּעְתֵּיהּ, וּמִן שְׁמַיָּא לָא אַסְכִּימוּ עַל יְדֵיהּ, תָּא שְׁמַע, [וְאוֹמֵר]: "ה' עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל". הֲבָאַת מַעֲשֵׂר, דִּכְתִיב: ((דברי הימים ב ל״א:ה׳) "וְכִפְרִי הַדָּבָר, הִרְבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֵאשִׁית דָּגָן וְגוֹ', וְכֹל תְּבוּאַת שָׂדֶה וּמַעֲשַׂר הַכֹּל לָרֹב", וּכְתִיב:) (מלאכי ג׳:י׳) "הָבִיאוּ אֶת [כָּל] הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר, וִיהִי טֶרֶף וְגוֹ'. (שם) וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי". [מַאי "עַד בְּלִי דָי"]? אָמַר רַב (חָמָא, אָמַר רַב) [וְרַמִּי בַּר רַב]: עַד שֶׁיִּבְלוּ שִׂפְתוֹתֵיכֶם מִלּוֹמַר: 'דַּי'.

כ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הוֹפִיעַ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ: בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שֵׁם, וּבְבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל [הָרָמָתִי]. וּבְבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה. בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שֵׁם, דִּכְתִיב: (בראשית ל״ח:כ״ו) "וַיַּכֵּר יְהוּדָה, וַיֹּאמֶר: צָדְקָה מִמֶּנִּי" וְגוֹ'. מְנָא יָדַע? דִּלְמָא כִּי הֵיכִי דְּאָזִיל אִיהוּ לְגַבָּהּ, אָזִיל נַמֵּי אִינִישׁ אַחֲרִינָא [לְגַבָּהּ]? יָצָאת בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים. בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, דִּכְתִיב: (שמואל א י״ב:ג׳) "הִנְנִי, עֲנוּ בִי נֶגֶד ה' וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ, וְגוֹ', וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: עֵד ה' בָּכֶם, וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה, כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה, וַיֹּאמֶר: עֵד". 'וַיֹּאמְרוּ', מִיבָּעֵי לֵיהּ! יָצְאת בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: אֲנִי עֵד [בְּדָבָר זֶה]. בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה, דִּכְתִיב: (מלכים א ג׳:כ״ז) "וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ (שלמה) וַיֹּאמֶר: תְּנוּ לָהּ אֶת הַיָּלוּד הַחַי, וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ, הִיא אִמּוֹ". מְנָא יָדַע? דִּלְמָא אִיעֲרוּמֵי קָא מְעָרְמָא? יָצְאת בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: 'הִיא אִמּוֹ'. אָמַר רָבָא: מַאי? דִּלְמָא, יְהוּדָה, כֵּיוָן דְּחָשִׁיב יוֹמֵי וְיַרְחֵי וְאִתְרַמֵי, (ליה) דַּחֲזִינָן מַחְזְקִינָן, דְּלָא חָזִינָן לָא מַחְזְקִינָן. שְׁמוּאֵל נַמֵּי, דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָרֵי לְהוּ בְּלָשׁוֹן יָחִיד, דִּכְתִיב: (ישעיהו מ״ה:י״ז) "יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּה'". שְׁלֹמֹה נַמֵּי, מִדְּהָא מְרַחֵם קָא מְרַחֲמָא, וְהָא לָא קָא מְרַחֲמָא. אֶלָּא גְּמָרָא.

כא דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמְלָאי: תַּרְיַ"ג מִצְוֹות נֶאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה, (בסיני) שס"ה לָאוִין כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. רמ"ח עֲשֵׂה כְּנֶגֶד אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם. אָמַר רַב הַמְנוּנָא, מַאי קְרָא: (דברים ל״ג:ד׳) "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה". 'תּוֹרָה' בְּגִימַטְרִיָּא (הכי הוה. תורה) שִׁית מֵאָה וְחַד סְרֵי הַוָיָין, "אָנֹכִי", וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ", מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעֲנוּם. בָּא דָּוִד וְהֶעֱמִידָן עַל אַחַת עֶשְׂרֵה, דִּכְתִיב: (תהילים ט״ו:א׳-ב׳) "מִזְמוֹר לְדָוִד, ה', מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ, מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ, הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק, וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ" וְגוֹ'. 'הוֹלֵךְ תְּמִים', זֶה אַבְרָהָם, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (בראשית י״ז:א׳) "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים". 'וּפֹעֵל צֶדֶק', כְּגוֹן אַבָּא חִלְקִיָּה. 'וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ' כְּגוֹן: רַב סַפְרָא. 'לֹא רָגַל עַל לְשׁוֹנוֹ', זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, דִּכְתִיב: "אוּלַי יְמַשֵּׁנִי אָבִי". 'לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה', שֶׁלֹּא יָרַד לְאֻמָּנוּת חֲבֵרוֹ. 'וְחֶרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קְרֹבוֹ', זֶה הַמְקָרֵב אֶת קְרוֹבָיו.

'נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס', זֶה חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁגִּרֵר עַצְמוֹת אָבִיו (על מטה) [בְּמִטָּה] שֶׁל חֲבָלִים. 'וְאֶת יִרְאֵי ה' יְכַבֵּד', זֶה יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיָה רוֹאֶה תַּלְמִיד חָכָם, הָיָה עוֹמֵד מִכִּסְאוֹ, וּמְחַבְּקוֹ וּמְנַשְּׁקוֹ, וְקוֹרֵא לוֹ: [אָבִי אָבִי, רַבִּי רַבִּי]. מוֹרִי מוֹרִי. 'נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמֵר', כְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֱהֵא בְּתַעֲנִית עַד שֶׁאָבוֹא לְבֵיתִי. 'כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ', אֲפִלּוּ רִבִּית גּוֹי. "וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקָח", כְּגוֹן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי. וּכְתִיב: "עֹשֶׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם". וּכְשֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל מַגִּיעַ לַמִּקְרָא הַזֶּה, הָיָה בּוֹכֶה, אָמַר: מַאן דְּעָבִיד [לְהוּ לְ]כוּלְּהוּ הוּא דְּלָא יְמוֹט, הָא (דעביד) [חָדָא] מִינַיְהוּ, יְמוֹט? *) אָמַר לֵיהּ: (רַבִּי עֲקִיבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה) (ויקרא י"ח:כ"ד) "אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה", בְּכוּלְּהוּ אֵין, בַּחֲדָא מִינַיְהוּ לָא? אֶלָּא "בְּכָל אֵלֶּה", בְּאַחַת מֵאֵלֶּה, הָכִי נַמִּי, "עֹשֶׂה אֵלֶּה", אַחַת מֵאֵלֶּה. בָּא יְשַׁעְיָה וְהֶעֱמִידָן עַל שֵׁשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל"ג:ט"ו) "הֹלֵךְ צְדָקוֹת, וְדֹבֵר מֵישָׁרִים, מֹאֵס בְּבֶצַע מַעֲשַׁקּוֹת" וְגוֹ'. 'הֹלֵךְ צְדָקוֹת', זֶה אַבְרָהָם, דִּכְתִיב: (בראשית י"ח:י"ט) "כִּי יְדַעְתִּיו וְגוֹ' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט". 'וְדֹבֵר מֵישָׁרִים', זֶה שֶׁאֵינוֹ מַקְנִיט פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים. 'מֹאֵס בְּבֶצַע מַעֲשַׁקּוֹת', [כְּגוֹן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֶלִישָׁע. 'נֹעֵר כַּפָּיו מִתְּמֹךְ בַּשֹּׁחַד'], כְּגוֹן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי. 'אֹטֵם אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ דָּמִים', כְּגוֹן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּלָא שְׁמִיעַ לֵיהּ בְּזִילוּתָא (דרבנן) [דְּצוּרְבָּא מֵרַבָּנָן] וְשָׁתִיק. 'וְעֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע', כִּדְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: זֶה שֶׁאֵין מִסְתַּכֵּל בַּנָּשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁעוֹמְדוֹת עַל הַכִּבְיסָה. וּכְתִיב: (ישעיהו ל"ג:ט"ז) "הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן, מִצְדוֹת סְלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ. לַחְמוֹ נִתָּן מֵימָיו נֶאֱמָנִים". בָּא מִיכָה וְהֶעֱמִידָן עַל שָׁלוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ו':ח') "הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב, וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ, כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד, וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם (ה') אֱלֹהֶיךָ". 'עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט', זֶה הַדִּין. 'וְאַהֲבַת חֶסֶד', זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים. 'וְהַצְנֵעַ לֶכֶת', זֶה הַכְנָסַת כַּלָּה וְהוֹצָאַת הַמֵּת. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה דְּבָרִים שֶׁאֵין דַּרְכָּן לַעֲשׂוֹתָן בְּצִנְעָא, אָמְרָה תּוֹרָה: "וְהַצְנֵעַ לֶכֶת", דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לַעֲשׂוֹתָן בְּצִנְעָא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! חָזַר יְשַׁעְיָהוּ וְהֶעֱמִידָן עַל שְׁתַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ו:א') "כֹּה אָמַר ה': שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה" וְגוֹ'. בָּא עָמוֹס וְהֶעֱמִידָן עַל אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ה':ד') "כִּי כֹה אָמַר ה' לְבֵית יִשְׂרָאֵל: דִּרְשׁוּנִי וִחְיוּ". מַתְקִיף לֵיהּ רַב נַחְמָן [בַּר יִצְחָק], (ודלמא [אֵימָא]: "דִּרְשׁוּנִי" בְּכָל הַתּוֹרָה (הזאת) [כֻּלָּהּ]? אֶלָּא בָּא חֲבַקּוּק וְהֶעֱמִידָן עַל אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ב':ד') "וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה".

כב אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אַרְבַּע גְּזֵרוֹת גָּזַר מֹשֶׁה [רַבֵּנוּ] עַל יִשְׂרָאֵל, וּבָאוּ אַרְבָּעָה (זקנים) [נְבִיאִים] וּבִטְּלוּם. מֹשֶׁה אָמַר: (דברים ל"ג:כ"ח) "וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב". בָּא עָמוֹס וּבִטְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ז':ה'-ו') "חֲדַל נָא, מִי יָקוּם יַעֲקֹב, כִּי קָטֹן

הוּא". וּכְתִיב: (שם) "נִחַם ה' עַל זֹאת, גַּם הִיא לֹא תִהְיֶה, אָמַר ה' אֱלֹהִים". מֹשֶׁה אָמַר: (דברים כ"ח:ס"ה) "וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ". בָּא יִרְמְיָה (וּבְטָלָהּ דִּכְתִיב) [וְאָמַר]: "הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל". (ירמיהו ל"א:ב') "מֹשֶׁה אָמַר: (שמות ל"ד:ז') "פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים", בָּא יְחֶזְקֵאל וּבְטָלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל י"ח:ד') "הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת". מֹשֶׁה אָמַר: (ויקרא כ"ו:ל"ח) "וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם". בָּא יְשַׁעְיָה (וּבְטָלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר) [וְאָמַר]: (ישעיהו כ"ז:י"ג) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר" וְגוֹ'. אָמַר רַב: מִסְתַּפְּנָא מֵהַאי קְרָא: "וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם". מִתְקִיף לַהּ רַב פָּפָּא: וְדִלְמָא כַּאֲבֵדָה הַמִּתְבַּקֶּשֶׁת? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי"ט:קע"ו) "תָּעִיתִי כְשֶׂה אֹבֵד, בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ". אֶלָּא מִסֵּיפָא דִּקְרָא: (ויקרא כ"ו:ל"ח) "וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם". מַתְקִיף לַהּ מַר זוּטְרָא: (ואיתימא רב אשי) וְדִלְמָא כַּאֲכִילַת קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין?

כג וכבר הָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי עֲקִיבָא מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְשָׁמְעוּ קוֹל הֲמוֹנָהּ שֶׁל אֱרֹם (מפטילוס) [מַפְלָטְיָה], בְּרְחוֹק מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל. הִתְחִילוּ (הם) בּוֹכִים, וְרַבִּי עֲקִיבָא מְשַׂחֵק, אָמְרוּ לוֹ: (עקיבא למה) [מִפְּנֵי מָה] אַתָּה מְשַׂחֵק? אָמַר לָהֶם: לָמָּה אַתֶּם בּוֹכִים? אָמְרוּ לוֹ: גּוֹיִם הַלָּלוּ שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לָעֲצַבִּים וּמְקַטְּרִים לָאֱלִילִים, יוֹשְׁבִים בְּטַח (ושלוה) וְהַשַּׁקֵּט, וְאָנוּ, בֵּית הֲדוֹם רַגְלֵי אֱלֹהֵינוּ שָׂרוּף בָּאֵשׁ, וְלֹא נִבְכֶּה? אָמַר לָהֶם: לְכָךְ אֲנִי מְשַׂחֵק, (אם) [וּמַה] לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ כָּךְ, לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה? שׁוּב פַּעַם אַחַת הָיוּ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר צוֹפִים, קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, רָאוּ שׁוּעָל שֶׁהָיָה יוֹצֵא מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. הִתְחִילוּ הֵם בּוֹכִים וְרַבִּי עֲקִיבָא מְשַׂחֵק, אָמְרוּ לוֹ: (עקיבא) מִפְּנֵי מָה אַתָּה מְשַׂחֵק? אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹכִים? אָמְרוּ לוֹ: מָקוֹם שֶׁכָּתוּב בּוֹ: (במדבר א':נ"א) "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", עַכְשָׁיו (נִתְקַיֵּם בּוֹ (איכה ה':י"ח) "עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם") "שׁוּעָלִים הִלְכוּ בוֹ", וְלֹא נִבְכֶּה? אָמַר לָהֶם: לְכָךְ אֲנִי מְשַׂחֵק, דִּכְתִיב: (ישעיהו ח':ב') "וְאָעִידָה לִי עֵדִים נֶאֱמָנִים, אֵת אוּרִיָּה הַכֹּהֵן, וְאֵת זְכַרְיָהוּ בֶּן יְבֶרֶכְיָהוּ", וְכִי מָה עִנְיַן אוּרִיָּה אֵצֶל זְכַרְיָה? וַהֲלֹא אוּרִיָּה בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וּזְכַרְיָה בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי? אֶלָּא תְּלָה הַכָּתוּב נְבוּאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה, בִּנְבוּאָתוֹ שֶׁל אוּרִיָּה. בְּאוּרִיָּה כְּתִיב: (מיכה ג':י"ב) "לָכֵן בִּגְלָלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ, וִירוּשָׁלַיִם עִיִּין תִּהְיֶה, וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר". בִּזְכַרְיָה כְּתִיב: (זכריה ח':ד') "עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלָיִם". עַד שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל אוּרִיָּה, הָיִיתִי מִתְיָרֵא (שמא לא) [שֶׁלֹּא] תִּתְקַיֵּם נְבוּאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה, עַכְשָׁיו שֶׁנִּתְקַיְּמָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל אוּרִיָּה, בְּיָדוּעַ שֶׁנִּבוּאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה מִתְקַיֶּמֶת, וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה אָמְרוּ לוֹ: עֲקִיבָא נִחַמְתָּנוּ, עֲקִיבָא נִחַמְתָּנוּ. (ה' יְנַחֲמֵנוּ, אָמֵן).

שבועות

פרק א

שבועות פרק א - תַּנְיָא, (שמות כא דברים ט) "מַרְצֵעַ", אֵין לִי אֶלָּא מַרְצֵעַ, מְנַיִן לָרִבּוֹת הַסּוֹל, וְהַסְּיָרָה, הַמַּחַט, וְהַמַּקְדֵּחַ, וְהַמִּכְתָּב? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְלָקַחְתָּ", כָּל דָּבָר הַנִּלְקָח בַּיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר: 'מַרְצֵעַ', מַה מַּרְצֵעַ מְיֻחָד שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כָּל שֶׁל מַתֶּכֶת.

אָמַר מַר: "וְנֶעְלַם", מִכְּלַל שֶׁיָּדַע, [מַאי מַשְׁמַע?] אָמַר רָבָא: מִדִּלְא כְּתִיב: "וְהִיא עֲלוּמָה מִמֶּנּוּ". אָמַר לֵיהּ: אַבַּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה גַּבֵּי סוֹטָה דִּכְתִיב: (במדבר ה׳:י״ג) "וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ", מִכְּלַל דַּהֲוָה יָדַע מֵעִיקָּרָא? אִי הֲוָה יָדַע, מִי בָּדְקֵי לָהּ מַיָּא! וְהָתַנְיָא: (שם) "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן, וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ", בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן, הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ: אֵין הָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְתוּ, גַּבֵּי תּוֹרָה דִּכְתִיב: (איוב כ״ח:כ״א) "וְנֶעְלָמָה מֵעֵינֵי כָל חָי, וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה", מִכְּלַל דְּאִיכָּא דַּהֲוָה יָדַע בָּהּ, וְהָכְתִיב: (שם) "לֹא יָדַע אֱנוֹשׁ עֶרְכָּהּ"? אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: קְסָבַר רַבִּי: יְדִיעַת בֵּית רַבּוֹ שְׁמָהּ יְדִיעָה.

א "וְתֵאכֶל כָּל אַרְעָא, וּתְדוּשִׁנַּהּ, וְתַדְקִנַּהּ" (דניאל ז׳:כ״ג). אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ רוֹמִי [חַיָּבֶת] שֶׁטִּבְעָהּ יְצָא בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

וְכִי תֵּימָא: אֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וְיֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף, שָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: [נַיפּוּךְ מֵיפַךְ, אָמַר קְרָא: (ויקרא יז): "לְכָל חַטֹּאתָם", מִכְּלַל דִּבְנֵי ח�ֻטָּאוֹת נִינְהוּ, וְנִתְכַּפְּרָה כַּפָּרָה גְּמוּרָה. אִי כְּתִיב: "מֵחַטֹּאתָם", כְּדְקָא אָמַרְתְּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב: "לְכָל חַטֹּאתָם", לְהַנָּךְ דְּאַתּוּ לְכָלָּל חַטָּאת]. וְכִי מַאַחַר שֶׁאֵינוֹ מְכַפֵּר, לָמָּה תּוֹלֶה? אָמַר רַבִּי זֵירָא: לוֹמַר: שֶׁאִם מֵת, מֵת בְּלֹא עָוֹן. אָמַר לֵיהּ רָבָא: אִם מֵת, מִיתָה מְמָרֶקֶת! אֶלָּא אָמַר רָבָא: לְהָגִין עָלָיו מִן הַיִּסּוּרִין.

ב אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַה נִּשְׁתַּנָּה שָׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לַה'"? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שָׂעִיר זֶה יְהֵא כַּפָּרָה (עלי) [עַל] שֶׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ.

אָמַר רַבִּי יוֹנָה: אָמַר קְרָא: (במדבר כ״ט:ל״ט) "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", הוּקְשׁוּ כָּל הַמּוֹעֲדִים כֻּלָּם זֶה לָזֶה, וְהָא רֹאשׁ חֹדֶשׁ לָאו מוֹעֵד הוּא? אִיבָּרָא, רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַמִּי אִיקְרִי מוֹעֵד, כִּדְאָמַר אַבַּיֵי, דְּאָמַר אַבַּיֵי: תַּמּוּז דְּהַהִיא שַׁתָּא, מַלְיוֹהּ מַלְיֵיהּ, דִּכְתִיב: (איכה א׳:ט״ו) "קָרָא עָלַי מוֹעֵד לְשָׁבֵר בַּחוּרָי".

מָנָא הַנֵּי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: (ויקרא ט״ז:ט״ו-ט״ז) "וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. 'פְּשָׁעִים', אֵלּוּ הַמְּרָדִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (מלכים ב ג׳:ז׳) "מֶלֶךְ מוֹאָב פָּשַׁע בִּי", וְאוֹמֵר:

(שם ח) "אָז תִּפָּשַׁע לִבְנָה בָּעֵת הַהִיא". 'חַטָּאוֹת', אֵלּוּ הַשְּׁגָגוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ויקרא ד':ב') "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה".

ג מִשְׁנָה. עַל שְׁאָר עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת וְכוּ'. עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, כְּרִיתוּת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין. עַל כֻּלָּן שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר. גְּמָרָא. הַאי עֲשֵׂה, הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלָא עָבַד תְּשׁוּבָה, (משלי כ"א:כ"ז) "זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה"! אִי דְּעָבַד תְּשׁוּבָה, כָּל יוֹמָא נַמִּי, דְּתַנְיָא: עָבַר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ. אָמַר רַבִּי זֵירָא: בְּעוֹמֵד בִּמְרִדּוּ. וְרַבִּי הִיא, דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: עַל כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה, בֵּין לֹא עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה, יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, חוּץ מִפּוֹרֵק עֹל וּמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה וּמֵפֵר בְּרִית בַּבָּשָׂר, שֶׁאִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, וְאִם לָאו אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? דְּתַנְיָא: (במדבר ט"ו:ל"א) 'כִּי דְבַר ה' בָּזָה', זֶה הַפּוֹרֵק עֹל, וּמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה. 'וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפַר', זֶה הַמֵּפֵר בְּרִית בַּבָּשָׂר. 'הִכָּרֵת תִּכָּרֵת', 'הִכָּרֵת', לְפָנַי יוֹם הַכִּפּוּרִים, 'תִּכָּרֵת', לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. יָכוֹל אֲפִלּוּ עָשָׂה תְּשׁוּבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'עֲוֹנָהּ בָּהּ', לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ. וְרַבָּנָן: 'הִכָּרֵת', בָּעוֹלָם הַזֶּה, 'תִּכָּרֵת', לָעוֹלָם הַבָּא. 'עֲוֹנָהּ בָּהּ', שֶׁאִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה וּמֵת, מִיתָה מְמָרֶקֶת.

תַּנְיָא: יָכוֹל לֹא יְהֵא יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר אֶלָּא אִם כֵּן הִתְעַנָּה בּוֹ, וּקְרָאוֹ מִקְרָא קֹדֶשׁ, וְלֹא עָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה. לֹא הִתְעַנָּה בּוֹ, וְלֹא קְרָאוֹ מִקְרָא קֹדֶשׁ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא כ"ג:כ"ז) "יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא", מִכָּל מָקוֹם! אָמַר אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא, הָא, רַבִּי, וְהָא, רַבִּי יְהוּדָה וְכוּ'.

פרק ב

שבועות פרק ב - ד תַּנְיָא: נֶאֱמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה: (ויקרא א) "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ". (ונאמר) בְּעוֹלַת הָעוֹף: (שם) "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ". וּבְמִנְחָה: (שם ב) "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ". מְלַמֵּד: אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְכַוֵּן לִבּוֹ (לשמים) [לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם].

ה מִשְׁנָה. אֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא בְּמֶלֶךְ וְנָבִיא וְאוּרִים וְתֻמִּים וְסַנְהֶדְרִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאַחַת וּבִשְׁתֵּי תּוֹדוֹת וּבְשִׁיר, וּבֵית־דִּין מְהַלְּכִין וּשְׁתֵּי תּוֹדוֹת אַחֲרֵיהֶם וְכָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיהֶם.

אֵין בְּנָיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּלַּיְלָה, דְּאָמַר אַבַּיֵי: מִנַּיִן דְּאֵין בְּנָיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּלַּיְלָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ט) "וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן", בַּיּוֹם מְקִימוֹ, אֲבָל בַּלַּיְלָה אֵין מְקִימוֹ.

ו תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁיר שֶׁל תּוֹדָה בְּכִנּוֹרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְצִלְצָלִים, עַל כָּל פִּנָּה וּפִנָּה, עַל כָּל אֶבֶן גְּדוֹלָה שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם אוֹמֵר: (תהלים ל) "אֲרוֹמִמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי" וְגוֹ'. וְשִׁיר שֶׁל פְּגָעִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: שִׁיר שֶׁל נְגָעִים. מַאן דְּאָמַר: דִּ'נְגָעִים', דִּכְתִיב: (שם צא) "וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ",

וּמַאן דְּאָמַר: 'פְּגָעִים', דִּכְתִיב: (שם) "יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ", (בכנורות ובנבלים ובתופים אומר.) [וְאוֹמֵר]: "יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן" וְגוֹ', עַד "כִּי אַתָּה ה' מַחְסִי". וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר: (שם ג) "מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ", עַד: "לַה' הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶלָה". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר לְהוּ לְהַנֵּי קְרָאֵי וְנַאנִי. הֵיכִי עָבִיד הָכִי? וְהָא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אָסוּר לְהִתְרַפְּאוֹת בְּדִבְרֵי תּוֹרָה? לְהָגֵן שַׁאנִי. וְאֶלָּא כִּי אָמַר: 'אָסוּר', דְּאִיכָּא מַכָּה. אִי דְּאִיכָּא מַכָּה, 'אָסוּר' וְתוּ לָא? וְהָתְנַן: הַלּוֹחֵשׁ עַל הַמַּכָּה, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. הָא אִיתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּרוֹקֵק שָׁנוּ, לְפִי שֶׁאֵין מַזִּכִּירִין שֵׁם שָׁמַיִם עַל הָרְקִיקָה.

ז תַּנְיָא: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (במדבר יט) "אֶת מִשְׁכַּן ה' טִמֵּא". וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שם) "כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא" וְכוּ'. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִם נָאֲמַר: 'מִשְׁכָּנִי', לְמָה נֶאֱמַר: 'מִקְדָּשִׁי'? וְאִם נֶאֱמַר: 'מִקְדָּשִׁי', לְמָה נֶאֱמַר: 'מִשְׁכָּנִי'? אִם נֶאֱמַר: 'מִשְׁכָּנִי' [וְלֹא נֶאֱמַר: 'מִקְדָּשִׁי'], הָיִיתִי אוֹמֵר: עַל מִשְׁכָּן יְהֵא חַיָּב, שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, (אבל על) [וְעַל] מִקְדָּשׁ לֹא יְהֵא חַיָּב. (לכך נאמר מקדש.) וְאִם נֶאֱמַר: 'מִקְדָּשִׁי' [וְלֹא נֶאֱמַר: 'מִשְׁכָּנִי'], הָיִיתִי אוֹמֵר: עַל מִקְדָּשׁ יְהֵא חַיָּב, שֶׁקְּדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם, (אבל על) [וְעַל] מִשְׁכָּן לֹא יְהֵא חַיָּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: 'מִשְׁכָּנִי' [וּלְכָךְ נֶאֱמַר: 'מִקְדָּשִׁי'].

ח תְּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא טו) "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם". אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה: מִכָּאן אַזְהָרָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּפְרְשׁוּ מִנְּשׁוֹתֵיהֶם סָמוּךְ לְוִסְתָּן, וְכַמָּה? אָמַר רַבָּה: עוֹנָה. (אחת.) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל שֶׁאֵינוֹ פּוֹרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ, אֲפִלּוּ הַוָּיִן לוֹ בָּנִים כִּבְנֵי אַהֲרֹן, מֵתִים, דִּכְתִיב: "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם, וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: (שם טז) "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַפּוֹרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ, הַוָּיִן לוֹ בָּנִים זְכָרִים, דִּכְתִיב: (שם יא) "לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר", וְסָמִיךְ לֵיהּ: (שם יב) "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: הַוָּיִן לוֹ בָּנִים רְאוּיִן לְהוֹרָאָה, דִּכְתִיב: (שם י) "לְהַבְדִּיל וּלְהוֹרֹת". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמַּבְדִּיל עַל הַיַּיִן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת, הַוָּיִן לוֹ בָּנִים זְכָרִים, דִּכְתִיב: (שם) "לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל". וּכְתִיב הָתָם: (שם יא) "לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר", וְסָמִיךְ לֵיהּ: (שם יב) "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: בָּנִים רְאוּיִן לְהוֹרָאָה, דִּכְתִיב: "לְהַבְדִּיל וּלְהוֹרֹת". אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, הַוָּיִן לוֹ בָּנִים זְכָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יא) "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ".

פרק ג

שבועות פרק ג - תַּנְיָא: (שמות כ) 'זָכוֹר' (דברים ה) וְ'שָׁמוֹר' בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ, מַה שֶּׁאֵין הַפֶּה יָכוֹל לְדַבֵּר, וּמַה שֶּׁאֵין הָאוֹזֶן יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ.

פרק ד

שבועות פרק ד - תָּנוּ רַבָּנָן: "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים". (דברים י״ט:י״ז.) מִצְוָה לְבַעֲלֵי דִינִין שֶׁיַּעַמְדוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: שָׁמַעְתִּי שֶׁאִם רָצוּ לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם, מוֹשִׁיבִין. אֵיזֶהוּ אָסוּר? שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, אֶחָד מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ.

ט תָּנוּ רַבָּנָן: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ", (ויקרא י״ט:ט״ו,) שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶחָד מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ. דָּבָר אַחֵר: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ", הֱוֵי דָּן אֶת חֲבֵרְךָ לְכַף זְכוּת. תְּנִי רַב יוֹסֵף: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ", עִם שְׁאִתְּךָ בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת, הִשְׁתַּדֵּלְלְדוּנוֹ יָפֶה.

רַב (הונא) [עוּלָּא] בְּרֵיהּ דְּרַב עִילָּאי, הֲוֵי לֵיהּ דִּינָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, שְׁלַח לֵיהּ רַב יוֹסֵף: (עילאי) [עוּלָּא] חֲבֵרֵנוּ, עָמִיתַבַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות. אָמַר: מַאי שְׁלַח לִי, לְחָנּוּפֵי לֵיהּ? הָדַר אָמַר: לְמִישְׁרֵי בְּתִיגָּרָא. אִי נַמִי: לְשׁוּדָא דְּדַיְינֵי. אָמַר עוּלָּא: מַחֲלוֹקֶת בְּבַעֲלֵי דִינִין, אֲבָל בְּעֵדִים, דִּבְרֵי הַכֹּל בַּעֲמִידָה, דִּכְתִיב: (דברים י״ט:י״ז) "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים". אָמַר רַב הוּנָא: מַחֲלוֹקֶת בִּשְׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן, אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין, דִּבְרֵי הַכֹּל דַּיָּנִין בִּישִׁיבָה וּבַעֲלֵי דִינִין בַּעֲמִידָה, דִּכְתִיב: (שמות י״ח:י״ג) "וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם, וַיַּעֲמֹד הָעָם".

י דְּבִיתְהוּ דְּרַב הוּנָא, הֲוַת לָהּ דִּינָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אָמַר: הֵיכִי אַעֲבִיד? אִי אֵיקוּם מִקַּמָּהּ, מְסִתַּתְּמָן טַעֲנָתֵיהּ דְּבַעַל דִּינָהּ, לָא אֵיקוּם מִקַּמָּהּ, אֵשֶׁת חָבֵר הֲרֵי הִיא כְּחָבֵר. אָמַר לֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ: צֵא וְאַפְרַח עֲלֵי בַּר־אַוְזָא, וְשָׁדֵי עִילּוּאֵי וְאֵיקוּם.

אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן וְעַם־הָאָרֶץ דְּאִית לְהוּ דִּינָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, מוֹתְבִינָן לֵיהּ לְצוּרְבָא מֵרַבָּנָן, וּלְעַם־הָאָרֶץ נַמִּי אֲמְרִינָן לֵיהּ: תֵּיב, וְאִי קָאֵי, לֵית לָן בָּהּ. רַב בַּר שְׁרַבְיָא, הֲוֵי לֵיהּ דִּינָא קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא, אוֹתְבֵיהּ וְאוֹתֵיב נַמִּי לְבַעַל דִּינֵיהּ. אָתָא שְׁלִיחָא דְּבֵי דִינָא בָּטַשׁ בֵּיהּ וְאוּקְמֵיהּ לְעַם־ הָאָרֶץ, וְלָא אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא: תֵּיב. הֵיכִי עָבִיד הָכִי? וְהָא מְסִתַּתְּמָן טַעֲנָתֵיהּ. אָמַר רַב פָּפָּא: מֵימַר אָמַר: אֵיהוּ הָא אוֹתְבָן, שְׁלִיחָא הוּא דְּלָא מְפַיֵּיסְמִינָאי. וְאָמַר [רַבָּה בַּר] רַב הוּנָא: הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן וְעַם־הָאָרֶץ דְּאִית לְהוּ דִּינָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, לָא לִיקְדִים צוּרְבָא מֵרַבָּנָן וְלֵיתֵיב, מִשּׁוּם דְּמִיחְזֵי כְּמַאן דְּסָדַר לֵיהּ לְדִינֵיהּ. וְלָא אָמְרָן אֶלָּא דְּלָא קְבִיעַ לֵיהּ עִידְנֵיהּ, אֲבָל אִי קְבִיעַ לֵיהּ עִידְנֵיהּ, לֵית לָן בָּהּ, מֵימַר אָמַר: בְּעִידְנֵיהּ טָרִיד.

וְאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּיָדַע בְּסַהֲדוּתָא, וְזִילָא בֵּיהּ מִלְּתָאלְמֵיזַל לְבֵי דִּינָא דְּזוּטַר מִינֵּיהּ לְאַסְהוּדֵי קַמֵּיהּ, לָא לֵיזִיל. אָמַר רַב (ששת) [שֵׁישָׁא] בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא: מָצָא שַׂק אוֹ קֻפָּה, וְאֵין דַּרְכּוֹ לִטֹּל, הֲרֵי זֶה לֹא יִטֹּל. הָנֵי מִילֵּי בְּמָמוֹנָא, אֲבָל בְּאִיסּוּרָא: (משלי כ״א:ל׳) "אֵין חָכְמָה, וְאֵין תְּבוּנָה, וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד ה'", כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חִלּוּל ה', אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב. רַב יֵימַר הֲוָה יָדַע לֵיהּ סַהֲדוּתָא לְמַר זוּטְרָא, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַמֵּימַר, אוֹתְבִינְהוּ לְכוּלְהוּ, אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְאַמֵּימַר: וְהָאָמַר עוּלָּא: מַחֲלֹקֶת בְּבַעֲלֵי דִּינִין, אֲבָל בְּעֵדִים הַכֹּל בַּעֲמִידָה. אָמַר לֵיהּ: הַאי עֲשֵׂה, וְהַאי עֲשֵׂה, עֲשֵׂה דְּכְבוֹד תּוֹרָה עָדִיף.

יא תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יְעָשֶׂה סָנֵיגְרוֹן לִדְבָרָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שמות כ׳:י״ג:ז׳) "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". וּמִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יֵשֵׁב תַּלְמִיד בּוּר לְפָנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁיְּוַדַּע בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן, וְכֵן עַד שֶׁיְּוַדַּע בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף עִמּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁיְּוַדַּע בַּדִּין שֶׁהוּא מֻרְמֶה, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְהָעֵדִים מְעִידִים, אֶחְתְּכֶנּוּ, וְיֹהֵא קוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּארָן עֵדִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". מִנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ וְרוֹאֶה זְכוּת לֶעָנִי וְחוֹבָה לֶעָשִׁיר, [מִנַּיִן] שֶׁלֹּא יִשְׁתֹּק? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". מִנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁרוֹאֶה אֶת רַבּוֹ שֶׁטּוֹעֶה בַּדִּין, שֶׁלֹּא יֹאמַר: אֲמַתִּין לוֹ עַד שֶׁיְּגַמְּרֶנּוּ וְאֶסְתְּרֶנּוּ וְאֶבְנֶנּוּ מִשֶּׁלִּי, כְּדֵי שֶׁיִּקָּרֵא הַדִּין עַל שְׁמִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". מִנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ: יוֹדֵעַ אַתָּה בִּי, שֶׁאִם נוֹתְנִין לִי מֵאָה מָנֶה אֵינִי מְבַזֶּה, מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל פְּלוֹנִי, וְאֵין לִי עָלָיו אֶלָּא עֵד אֶחָד, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף עִמּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". הַאי, "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק" נַפְקָא? הָא וַדַּאי שִׁקּוּרֵי קָא מְשַׁקֵּר, וְרַחֲמָנָא אָמַר: (שמות כ) "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר". אֶלָּא כְּגוֹן דְּאָמַר לוֹ: וַדַּאי חַד סַהֲדָא אִית לִי, וְתָא אַתָּה קוּם הָתֶם, וְלָא תֵּימָא וְלָא מִידִי, דְּהָא לָא מַפְקַת מִפּוּמָךְ שִׁיקְרָא, אֲפִלּוּ הָכִי אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". [מִנַּיִן לְנוֹשֶׁהבַּחֲבֵרוֹ מָנֶה, שֶׁלֹּא יֹאמַר: אֶטְעָנֶנּוּ בְּמֵאתַיִם כְּדֵי שֶׁיּוֹדֶה לִי בְּמָנֶה, וְיִתְחַיֵּב לִי שְׁבוּעָה, וַאֲגַלְגֵּל עָלָיו שְׁבוּעָה מִמָּקוֹם אַחֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק"]. מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה, וּטְעָנוֹ מֵאתַיִם, שֶׁלֹּא יֹאמַר: אֶכְפְּרֶנּוּ בְּבֵית־דִּין, וְאוֹדֶה לוֹ חוּץ לְבֵית־דִּין, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה, וְלֹא יְגַלְגֵּל עָלַי שְׁבוּעָה מִמָּקוֹם אַחֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". מִנַּיִן לִשְׁלֹשָׁה שֶׁנּוֹשִׁין מָנֶה בְּאֶחָד, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד בַּעַל דִּין וּשְׁנַיִם עֵדִים, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיאוּ מָנֶה וְיַחֲלְקוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". מִנַּיִן לִשְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, אֶחָד לָבוּשׁ סְמַרְטוּטִין וְאֶחָד לָבוּשׁ אִיצְטְלִיתבַּת מֵאָה מָנֶה, שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: לְבַשׁ כְּמוֹתוֹ, אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּמוֹתְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". כִּי הֲווּ אַתּוּ

לְקַמֵּיהּ (דרבא) [דְּרַבָּה] בַּר רַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ: שְׁלוּפוּ פּוּזְמַקַיְכוּ וְחוּתוּ לְדִינָא. מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַּעַל דִּין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר תִּרְחָק". מִנַּיִן לְבַעַל דִּין שֶׁלֹּא יְטַעֵים דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק". רַב כַּהֲנָא מַתְנִי, (שם) "מִ"לֹּא תִשָּׂא" וְ"לֹא תַשִּׂיא". (יחזקאל י״ח:י״ח) "וַאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמָּיו". רַב אָמַר: זֶה הַבָּא בְּהַרְשָׁאָה וּשְׁמוּאֵל אָמַר: זֶה הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ עֲסִיקִין.

משנה 'מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם', ['מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם', 'אוֹסְרֵיכֶם אֲנִי', הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. 'בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ', הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין]. בְּ'אֱלָף דָּלֶת', בְּ'יוֹד הֵא', בְּ'שַׁ־דַּי', בְּ'צְבָאוֹת', בְּ'חַנּוּן וְרַחוּם'. בְּ'אֶרֶךְ אַפַּיִם', בְּ'רַב חֶסֶד' [וּבְכָל הַכִּנּוּיִין], הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין]. גְּמָרָא. לְמֵימְרָא, דְּ'חַנּוּן וְרַחוּם' שֵׁמוֹת נִינְהוּ, וּרְמִינְהוּ: יֵשׁ שֵׁמוֹת שֶׁנִּמְחָקִין, וְיֵשׁ שֵׁמוֹת שֶׁאֵין נִמְחָקִין. אֵלּוּ הֵם שֵׁמוֹת שֶׁאֵין נִמְחָקִין, כְּגוֹן: 'אֵ־ל', 'אֱ־לֹהֵי־ךָ', 'אֱ־לֹהִים', 'אֱ־לֹהֵי־כֶם', 'אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה', 'אָלֶף דָּלֶת', וְ'יוֹד הֵא', 'שַׁ־דַּי', 'צְבָא־וֹת', הֲרֵי אֵלּוּ אֵין נִמְחָקִין. אֲבָל, 'הַגָּדוֹל', 'הַגִּבּוֹר', 'וְ'הַנּוֹרָא', 'הָאֵדִיר' וְ'הֶחָזָק', וְ'הָאַמִּיץ', 'הָעִזּוּז', 'חַנּוּן', וְ'רַחוּם', 'אֶרֶךְ אַפַּיִם' וְ'רַב חֶסֶד', הֲרֵי אֵלּוּ נִמְחָקִין. [אָמַר אַבַּיֵי: מַתְנִיתִין בְּמִי שֶׁהוּא חַנּוּן, בְּמִי שֶׁהוּא רַחוּם קָאָמַר].

יב כָּל שֵׁמוֹת הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה בְּאַבְרָהָם, קֹדֶשׁ, חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא חֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י״ח:ג') "וַיֹּאמַר: אֲדֹנָי אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ". (חנניה) [חֲנַנְיָא] בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אָמְרוּ: אַף זֶה קֹדֶשׁ. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: גְּדוֹל הַכְנָסַת אוֹרְחִים יוֹתֵר מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, כְּמַאן? כְּאוֹתוֹ הַזּוּג. כָּל שֵׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּלוֹט חֹל, חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יט) "וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם: אַל נָא אֲדֹנָי, הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ" וְגוֹ', מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כָּל שֵׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּנָבוֹת, קֹדֶשׁ, בְּמִיכָה חֹל. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּנָבוֹת קֹדֶשׁ, בְּמִיכָה, יֵשׁ מֵהֶם חֹל, וְיֵשׁ מֵהֶם קֹדֶשׁ. 'אָלֶף לָמֶד', חֹל. 'יוֹד הֵא', קֹדֶשׁ. חוּץ מִזֶּה, שֶׁאָלֶף לָמֶד וְהוּא קֹדֶשׁ: (שופטים י״ח:ל״א) "כָּל יְמֵי הֱיוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים בְּשִׁלֹה". כָּל שֵׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חֹל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: קֹדֶשׁ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלִיעֶזֶר: וְכִי מַבְטִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה? אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מַה שֶּׁהִבְטִיחַ עָשָׂה, וְהֵם לֹא בִּיחֲנוּאִם לִנְצֹחַ אִם לְנַצֵּחַ. בְּאַחֲרוֹנָה שְׁבִיחֲנוּ, הִסְכִּימוּ עַל יָדָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כ) "וּפִינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן [הַכֹּהֵן] עֹמֵד (לפני ה') [לְפָנָיו], בַּיָּמִים הָהֵם לֵאמֹר: הַאוֹסִף עוֹד לָצֵאת לַמִּלְחָמָה עִם [בְּנֵי] בִנְיָמִין אָחִי, אִם אֶחְדָּל" וְגוֹ'. כָּל 'שְׁלֹמֹה' הָאֲמוּרִים בְּשִׁיר הַשִּׁירִים קֹדֶשׁ, שִׁיר לְמִי שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ, חוּץ מִזֶּה: (שם ח) "כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנַי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה". ['שְׁלֹמֹה'], לְרִידְיֵהּ, "וּמְאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ", רַבָּנָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף זֶה חֹל, (שם ג) "הִנֵּה מִטָּתוֹ

שֶׁלִּשְׁלֹמֹה". אַף זֶה, וְלֹא מִיבָּעְיָא הָאֵיךְ? אֶלָּא הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל מַלְכוּתָא דְּקַטְלָא חַד מִשִּׁיתָּא בְּעָלְמָא, לָא מִיעַנְשָׁא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנַי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה", לְמַלְכוּתָא דְּרִקִיעָא, "וּמָאתַיִם לִנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ", לְמַלְכוּתָא דְּאַרְעָא. שְׁמוּאֵל, לָא כְּתַנָּא קַמָּא וְלָא כְּיֵשׁ אוֹמְרִים? אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: וְיֵשׁ אוֹמְרִים (אף) זֶה קֹדֶשׁ וְזֶה הוּא חֹל, דְּ'מַטָּתוֹ'. וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: כְּיֵשׁ אוֹמְרִים. כָּל מַלְכַיָּא הָאֱמוּרִים בְּדָנִיֵּאל חֹל, חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, (דניאל ב׳:ל״ז) "אַנְתְּ מַלְכָּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא דִּי אֱלָהּ שְׁמַיָּא מַלְכוּתָא חִסְנָא וְתַקְפָּא וִיקָרָא יְהַב לָךְ". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ד) "מְרַאי חֶלְמָא לְשָׁנְאָךְ וּפִשְׁרֵהּ לְעָרָךְ".

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: 'אָמֵן', בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קַבָּלַת דְּבָרִים, בּוֹ הַאֲמָנַת דְּבָרִים. בּוֹ שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב: (במדבר ה׳:כ״ב) "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן". בּוֹ קַבָּלַת דְּבָרִים, דִּכְתִיב: (דברים כ״ז:כ״ו) "אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם, וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן". בּוֹ הַאֲמָנַת דְּבָרִים, דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ח:ו') "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה [הַנָּבִיא]: (אל חנניהו) אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה', יָקֵם ה' אֶת דְּבָרֶיךָ".

[פִּסְקָא]. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ וַחֲבֵרוֹ, [בְּכֻלָּן עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה]. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: וְדִבְרֵי הַכֹּל. עַצְמוֹ, דִּכְתִיב: (דברים ד׳:ט') "רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד" וְגוֹ'. כִּדְרַבִּי אַבִּין אָמַר רַבִּי אֵילָעַאי, דְּאָמַר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'הִשָּׁמֶר', 'פֶּן', וְ'אַל', אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַּעֲשֶׂה. וַחֲבֵרוֹ דִּכְתִיב: (ויקרא י״ט:י״ד) "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ".

יג פִּסְקָא. (דברים כ״ח:ס״ט) "יַכְּךָ ה' [אֱלֹהִים", "כֵּן יְכַבְּכָה אֱלֹהִים", זוֹ הִיא "אָלָה" הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה. יְתִיב רַב כַּהֲנָא קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה וְיָתִיב וְקָאָמַר הָא מַתְנִיתִין כְּדְתַנְיָן. אָמַר לֵיהּ: כַּנָּה. יְתִיב הַהוּא מְרַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרַב כַּהֲנָא וְיָתִיב וְקָאָמַר: (תהילים נ״ב:ז') "גַּם אֵ־ל יִתָּצְךָ לָנֶצַח, יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֹׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה". אָמַר לֵיהּ: כַּנֵּה. (פשיטא) תַּרְתֵּי לְמָה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא: הַנֵי מִילֵי מַתְנִיתָא, אֲבָל בְּקִרְאֵי, אֵימָא לָא מְכַנִּינַן. קָא מַשְׁמַע לָן.

פרק ה

שבועות פרק ה - אין אגדות בפרק זה.

פרק ו

שבועות פרק ו - הֵיכִי מַשְׁבְּעִינַן לֵיהּ? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בִּשְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, דִּכְתִיב: (בראשית כד) "וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם". אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אַשִׁי: כְּמַאן? כְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר אִידִי, דְּאָמַר: בָּעִינָן שֵׁם הַמְיֻחָדאָמַר לֵיהּ: אֲפִלּוּ תֵּימָא: רַבָּנָן, דְּאָמְרֵי בְּכִנּוּי, וְנַפְקָא מִינָּהּ, דְּצָרִיךְ לְאַתְפּוסֵי חֻפְצָא בִּידֵיהּ, כִּדְרָבָא, דְּאָמַר: הַאי דַּיְינָא דְּאַשְׁבַּע בַּ"ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם", נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁטָּעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה וְחוֹזֵר. וְאָמַר רַב פָּפָּא: הַאי דַּיְינָא דְּאַשְׁבַּע בִּתְפִלִּין, נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁטָּעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה וְחוֹזֵר, וְהִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרָבָא,

וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב פָּפָּא. הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרָבָא, דְּהָא לָא נָקִיט חֶפְצָא בְּיָדֵיהּ, וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב פָּפָּא, דְּהָא נָקִיט חֶפְצָא בְּיָדֵיהּ. שְׁבוּעָה, מְעֻמָּד, תַּלְמִיד חָכָם, מְיֻשָּׁב. שְׁבוּעָה, בְּסֵפֶר תּוֹרָה, תַּלְמִיד חָכָם, לְכַתְּחִלָּה בִּתְפִלִּין.

יד תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, אַף הִיא בִּלְשׁוֹנָהּ נֶאֱמָרָה. אוֹמְרִים לוֹ: הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזְדַּעֲזַעבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּסִינַי: (שמות כ) "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱל־הֶיךָ לַשָּׁוְא". וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן: 'וְנִקָּה', וְכָאן נֶאֱמַר: 'לֹא יְנַקֶּה'. וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ, וְכָאן מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ה':ה') "אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ", וְאֵין 'בְּשָׂרוֹ' אֶלָּא קְרוֹבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ח:ז') "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם". וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ, וְכָאן מִמֶּנּוּ וּמִכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד':ב') "אָלֹה וְכַחֵשׁ". (ורצוח וגנוב.) וְאֵימָא: עַד דְּעָבֵיד לְהוּ לְכוּלְּהוּ? לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: (ירמיהו כ"ג:י') "כִּי מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה הָאָרֶץ", וּכְתִיב: (הושע ד':ג') "עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ, וְאֻמְלַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ". וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת תּוֹלִין לוֹשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, וְכָאן נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְאַלְתַּרשֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ה':ד') "הוֹצֵאתִיהָ נְאֻם ה' צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר, וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלָּתוּ, וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו". 'הוֹצֵאתִיהָ', לְאַלְתַּר! "וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב", זֶה הַגּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁאֵין לוֹ מָמוֹן אֵצֶל חֲבֵרוֹ וְטוֹעֲנוֹ וּמַשְׁבִּיעוֹ. "וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר", כְּמַשְׁמָעוֹ. "וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלָּתוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו", הֵא לְמַדְתָּ: דְּבָרִים שֶׁאֵין אִישׁ וּמַיִם מְכַלִּין אוֹתָן, שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מְכַלָּה אוֹתָן. אִם אָמַר: אֵינִי נִשְׁבָּע, פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְאִם אָמַר: הֲרֵינִי נִשְׁבָּע, הָעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים וְזֶה לָזֶה]: (במדבר ט"ז:כ"ו) "סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה" [וְגוֹ']. וּכְשֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ, אוֹמְרִים לוֹ: הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתָךְ, אֶלָּא עַל דַּעַת הַמָּקוֹם וְעַל דַּעַת בֵּית־דִּין, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, (עליו השלום,) כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם: דְּעוּ שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּכֶם אֲנִי מַשְׁבִּיעַ אֶתְכֶם, אֶלָּא עַל דַּעַת הַמָּקוֹם וְעַל דַּעְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ"ט:י"ד) "וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם וְגוֹ' כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה". אֵין לִי אֶלָּא אוֹתָם הָעוֹמְדִין עַל הַר־סִינַי, דּוֹרוֹת הַבָּאִים, וְגֵרִים הָעֲתִידִים לְהִתְגַּיֵּר, מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים כ"ט:י"ד) "וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה". וְאֵין לִי אֶלָּא מִצְוּוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּהַר־סִינַי, מִצְוּוֹת הָעֲתִידוֹת לְהִתְחַדֵּשׁ, כְּגוֹן: מִקְרָא מְגִלָּה, מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (אסתר ט':כ"ז) "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ", קִיְּמוּ מַה שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר.

טו אָמַר מַר: אוֹמְרִים לוֹ: הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזְדַּעֲזַע בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: (שמות כ':ז') "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא". מַאי טַעְמָא? אֵילֵימָא מִשּׁוּם דְּאִתְיְהִיב בְּסִינַי, עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת נַמִּי אִתְיְהִבוּ? (בסיני.) אֶלָּא מִשּׁוּם דַּחֲמִירָא. וּמִי חֲמִירָא?

וְהָא (תנן) [תַּנְיָא]: אֵלּוּ הֵן קַלּוֹת: עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, חוץ מִ"לֹא תִשָּׂא". חֲמוּרוֹת: זוֹ כְּרִיתוּת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין, וְ"לֹא תִשָּׂא" עִמָּהֶן. אֶלָּא כִּדְתָנֵי טַעְמָא: וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נָאֲמַר בָּהֶן: "וְנִקָּה", וְכָאן [נָאֲמַר]: "לֹא יְנַקֶּה". וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, לֹא נָאֲמַר בָּהֶן: "לֹא יְנַקֶּה"? וְהָכְתִיב: (שם לד) "וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה"! הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר: "וְנַקֵּה", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא יְנַקֶּה", וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר: "לֹא יְנַקֶּה", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: "וְנַקֵּה", הָא כֵּיצַד? מְנַקֶּה הוּא לַשָּׁבִים, וְאֵינוֹ מְנַקֶּה לְשֹׁאֵינָן שָׁבִים. כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ, וְכָאן מֵהֶם וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ. וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ לֹא? וְהָכְתִיב: (ויקרא כ׳:ה׳) "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ" וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם הוּא חָטָא, מִשְׁפַּחְתּוֹ מֶה חָטְאָה? לוֹמַר לְךָ: אֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוֹכֵס, שֶׁאֵין כֻּלָּהּ מוֹכְסִין. וְשֶׁיֵּשׁ בָּהּ לִסְטִים, שֶׁאֵין כֻּלָּהּ לִסְטִים, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַפִּין עָלָיו. הָתָם בְּדִינָא אַחֲרִינִי, הָכָא בְּדִינָא דִּידֵיהּ, כִּדְתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: (שם) "וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי", יָכוֹל כָּל הַמִּשְׁפָּחָה כֻּלָּהּ בְּהִכָּרֵת? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'אֹתוֹ', אוֹתוֹ בְּהִכָּרֵת, וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה כֻּלָּהּ בְּהִכָּרֵת. [פְּסְקָא]. וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ וְכוּ'. וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִכָּל הָעוֹלָם לֹא? וְהָכְתִיב: (שם כו) "וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו", אִישׁ בַּעֲוֹן אָחִיו, מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה בָּזֶה. הָתָם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם לִמְחוֹת וְלֹא מִחוּ. מַאי אִיכָּא בֵּין רְשָׁעִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ, לִרְשָׁעִים דְּעָלְמָא? בֵּין צַדִּיקִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ, לְצַדִּיקִים דְּעָלְמָא? הוּא בִּשְׁאָר עֲבֵרוֹת, בְּדִינֵיהּ, וּרְשָׁעִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ, בְּדִין חָמוּר, וּרְשָׁעִים דְּעָלְמָא, בְּדִין הַקַּל. צַדִּיקֵי, דְּהָכָא וְהָכָא פְּטִירֵי. גַּבֵּי שְׁבוּעָה, הוּא וּרְשָׁעִים דְּמִשְׁפָּחָה, בְּדִינֵיהּ. וּרְשָׁעִים דְּעָלְמָא, בְּדִין חָמוּר, וְצַדִּיקֵי, דְּהָכָא וְהָכָא בְּדִין הַקַּל. [פְּסְקָא]. וְאִם אָמַר: הֲרֵינִי נִשְׁבָּע, הָעוֹמְדִים שָׁם וְכוּ'. בְּשִׁלְמָא הַהוּא דְּקָא מִשְׁתַּבַּע, דְּקָאֵי בְּאִיסּוּרָא, אֶלָּא הַהוּא דְּקָא מַשְׁבַּע לֵיהּ, אַמַּאי? מִשּׁוּם דְּתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר: (שמות כ״ב:י׳) "שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם", מְלַמֵּד שֶׁשְּׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁנֵיהֶם.

[פְּסְקָא]. "מָנָה לִי בְּיָדְךָ", "אֵין לְךָ בְּיָדִי", פָּטוּר. אָמַר רַבִּי נַחְמָן: וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵּת, מַאי טַעְמָא? חֲזָקָה, אֵין אָדָם תּוֹבֵעַ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ עָלָיו. אַדְרַבָּה, חֲזָקָה אֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו בִּפְנֵי בַּעַל חוֹבוֹ? אִשְׁתַּמּוּטֵי הוּא דְּקָא מִשְׁתַּמִּיט לֵיהּסָבַר; עַד דַּהֲוֵי לִי, וּפָרַעְנָא לֵיהּ.

הַהוּא דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ: הַב לִי מְאָה זוּזֵי דְּמַסִּיקְנָאבָּךְ, אָמַר לֵיהּ: לֹא פָּרַעְתִּיךְ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? אַתּוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, אָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם. סָבַר רַב שֵׁשֶׁת לְמֵימַר: הֶחְזַק כַּפָּרָן. אָמַר לֵיהּ רָבָא: כָּל מִלְּתָא דְּלָא רַמְיָא עֲלֵיהּ דְּאִינִישׁ לָאו אַדַּעְתֵּיהּ.

פרק ז

שבועות פרק ז - אָמַר רַבִּי נַחְמָן: הַאי מַאן דְּנָקִיט נַרְגָּאבְּיָדֵיהּ וְאָמַר: אֵיזִיל וְאֵיקְטְלֵיהּלְדִיקְלָא דְּפְלַנְיָא, וְאִישְׁתַּכַּח דְּקָטִיל וְשָׁדֵי, לָא אָמְרִינַן: דְּהוּא קָטְלֵיהּ, אֲלָמָא עָבִיד אִינִישׁ דְּגָזִים וְלָא עָבִיד.

טז תַּנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר: (שמות כב) "שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם" וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁהַשְּׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁנֵיהֶם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר: אַזְהָרָה לְעוֹקֵב אַחַר נוֹאֵף מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם כ) "לֹא תִנְאָף", "לֹא תַנְאִיף". (דברים א) "וַתַּרְגְּנוּ בְאָהֳלֵיכֶם", רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר: תִּרְתֶּם וְגִנִּיתֶם בְּאָהֳלוֹ שֶׁל מָקוֹם. (שם) "עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נָהָר פְּרָת", רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר: קָרֵב לְגַבֵּי דְּהִינָא, וְאִידְהַן דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: עֶבֶד מֶלֶךְ, כְּמֶלֶךְ.

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת

פרק ח

שבועות פרק ח - אין אגדות בפרק זה.

עדויות

פרק א

עדויות פרק א - א וְלָמָּה מַזְכִּירִין אֶת דִּבְרֵי שַׁמַּאי וְהִלֵּל לְבַטָּלָה? לְלַמֵּד לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם עוֹמֵד עַל דְּבָרָיו, שֶׁהֲרֵי אֻבּוֹת הָעוֹלָם לֹא עָמְדוּ עַל דִּבְרֵיהֶם.

ב וְלָמָּה מַזְכִּירִין דִּבְרֵי הַיָּחִיד בֵּין הַמְרֻבִּין, הוֹאִיל וְאֵין הֲלָכָה אֶלָּא כְּדִבְרֵי הַמְרֻבִּים. שֶׁאִם יִרְאֶה בֵּית־דִּין אֶת דִּבְרֵי הַיָּחִיד וְיִסְמוֹךְ עָלָיו, שֶׁאֵין בֵּית־דִּין יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרֵי בֵּית־דִּין חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן. הָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן אֲבָל לֹא בְּחָכְמָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן.

ג אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם כֵּן לָמָּה מַזְכִּירִין דִּבְרֵי הַיָּחִיד בֵּין הַמְרֻבִּין לְבַטָּלָה? שֶׁאִם יֹאמַר אָדָם, כָּךְ אֲנִי מְקֻבָּל, יֹאמְרוּ לוֹ: כְּדִבְרֵי אִישׁ פְּלוֹנִי שָׁמַעְתָּ.

פרק ב

עדויות פרק ב - ד הוא היה אומר האב זוכה לבן בנוי ובכח ובעושר ובחכמה ובשנים ומספר לדורות לפניו והוא הקץ שנאמר (ישעיהו מ״א:ד׳) קורא הדורות מראש אע"פ שנאמר (בראשית ט״ו:י״ג) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ונאמר (שם) ודור רביעי ישובו הנה.

ה אף הוא היה אומר חמשה דברים של י"ב חדש. משפט דור המבול שנים עשר חדש. משפט המצרים י"ב חדש. משפט איוב שנים עשר חדש. משפט גוג ומגוג לעתיד לבא שנים עשר חדש. משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש שנאמר (ישעיהו ס"ו:כ"ג) והיה מדי חדש בחדשו. ר' יוחנן בן נורי אומר מן הפסח ועד העצרת שנאמר (שם) ומדי שבת בשבתו.

פרק ג

עדויות פרק ג - אין אגדות בפרק זה.

פרק ד

עדויות פרק ד - אין אגדות בפרק זה.

פרק ה

עדויות פרק ה ו רבי ישמעאל אומר קהלת אינו מטמא את הידים כדברי ב"ש וב"ה אומרים מטמא את הידים.

ז עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים אמרו לו עקביא חזור בך בד' דברים שהיית אומר ונעשך אב (דף ט) ב"ד לישראל אמר להן מוטב לי להקרא שוטה כל ימי ולא לעשות שעה אחת רשע לפני המקום שלא יהיו אומרים בשביל שררה חזר בו. הוא היה מטמא שער פקודה ודם הירוק וחכמים מטהרין והוא היה מתיר שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואחר כך שחטו וחכמים אוסרין. הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את השפחה המשוחררת וחכמים אומרים משקין אמרו לו מעשה בכרכמית שפחה משוחררת שהיתה בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון אמר להם דוגמא השקוה ונדוהו ומת בנדויו וסקלו ב"ד את ארונו א"ר יהודה ח"ו שעקביא נתנדה שאין העזרה ננעלת על כל אדם מישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל. ואת מי נדו את ר' אלעזר בן חנוך שפקפק בטהרת ידים וכשמת שלחו ב"ד והניחו אבן על ארונו ללמד שכל המנודה ומת בנדויו סוקלין את ארונו.

ח בשעת מיתתו אמר לבנו בני חזור בך בד' דברים שהייתי אומר א"ל ואתה למה לא חזרת בך אמר ליה בני אני שמעתי מפי המרובים והם שמעו מפי המרובים אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתן אבל אתה שמעת מפי היחיד והם שמעו מפי המרובין מוטב להניח את דברי היחיד ולאחוז את דברי המרובים א"ל אבא פקוד עלי לחבריך א"ל איני מפקד אמר ליה שמא עולה מצאת בי אמר ליה לא מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך.

פרק ו

עדויות פרק ו - אין אגדות בפרק זה.

פרק ז
עדויות פרק ז - אין אגדות בפרק זה.

פרק ח
עדויות פרק ח - ט אמר ר' יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב אלא לרחק את המקורבין בזרוע ולקרב את המרוחקים בזרוע משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן ורחקוה בני ציון בזרוע ועוד אחרת היתה שם וקרבוה בני ציון בזרוע כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב. רבי יהודה אומר לקרב אבל לא לרחק. ר' שמעון אומר להשוות את המחלוקת וחכמים אומרים לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם שנאמר (מלאכי ג׳:כ״ג-כ״ד) הנני שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.
הדרן עלך מסכת עדויות

עבודה זרה

פרק א
עבודה זרה פרק א

א: אמר רבי יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה הן באות ומעידות עליהם לעולם הבא שנאמר יתנו עדיהם ויצדקו. יתנו עדיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עו"ג דרש רבי חנינא [בר פפא] ואי תימא רבי שמלאי לעתיד לבא מביא כביכול הקדוש ברוך הוא ספר תורה ומניחה בחיקו ואמר כל מי שעוסק בתורה יבא ויטול שכרו נכנסת מלכות פרס מ"ט משום דחשיבא בתרא מנא לן דכתיב וארו חיוה אחרי תנינא דמיה לדוב ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלים כדוב ושותים כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב פרס מאי טעמא עיילא סבור מחריבי בית המקדש הקדמונים סתרו ב"המק ואנן מיבנא בנינן:
ג: רבי מאיר היה אומר מנין שאפילו נכרי שעוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא אדם מלמד שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול אלא לומר לך שאין מקבלין עליהם שכר במצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה דא"ר חנינא גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצוה ועושה היו אומרים לפני הקב"ה רבונו של עולם ישראל שקבלוה היכן קיימוה אמר להן הקב"ה אני מעיד בישראל שקיימו את התורה כולה היו אומרים

לפניו רבש"ע כלום יש אב שמעיד על בנו דכתיב בני בכורי ישראל אמר להם יבואו שמים וארץ ויעידו בם בישראל שקיימו את התורה כולה אומרים רבש"ע אף שמים וארץ נוגעין בעדותיהם שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (דא"ר) [וא"ר] שמעון בן לקיש מ"ד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים את התורה מוטב ואם לאו הריני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו ואמר חזקיה מ"ד משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה אומר הקב"ה להן יבאו מכם ויעידו בישראל שקיימו את התורה כלה יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד ע"ג יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל תבא אשת פוטי פרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העריות יבא נבוכד נאצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם יבא דריוש ויעיד דניאל שלא ביטל את התפלה יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני ויעידו בישראל שקיימו את התורה כלה שנאמר יתנו עדיהם ויצדקו היו אומרים לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה אמר להם הקב"ה שוטים מי שטרח בערב שבת אוכל בשבת ומי שלא טרח בערב שבת מהיכן אוכל בשבת אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ומי מצי אמרי כהכי והאמר ריב"ל מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם אלא לפי שאין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו ואמאי קרי ליה מצוה קלה לפי שאין בה חסרון כיס:

ד: ואמר רבי יצחק אין שחוק לפני הקב"ה אלא אותו היום בלבד איני והאמר רב יהודה אמר רב י"ב שעות הוי היום שלשה שעות ראשונות כו' שניות יושב ודן את כל העולם כלו כיון שרואה עולם כלו מתחייב בדין עומד מעל כסא הדין ויושב על כסא רחמים שלישית יושב הקדוש ברוך הוא וזן את כל העולם כלו מקרני ראמים ועד ביצי כנים רביעית יושב ושוחק עם לויתן שנא' לויתן זה יצרת לשחק בו אמר רב נחמן בר יצחק עם בריותיו משחק על בריותיו אינו משחק אלא ואתו יום בלבד:

ה: אמר ליה רב אחא גלילאה לרב נחמן בר יצחק למ"ד מכי חרב בית המקדש אין שחוק לפני הקב"ה ברביעית מאי עביד יושב ולומד תורה לתנוקות של בית רבן ומנא לן דליכא שחוק קמיה אילימא מדכתיב ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וגו' דלמא אותו היום ותו לא אלא דכתיב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי ודלמא שכחה הוא דליכא אבל שמחה מיהא איכא אלא מהכא החשתי מעולם אחריש אתאפק וגו' אלא מאי עביד בהו ברביעית יושב ומלמד תורה

לתינוקות של בית רבן שנאמר את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמלי מחלב ולעתיקי משדים ומקמי דליחרב בית המקדש דהוה שחוק לפני הקב"ה תנוקות מאן הוה מיגמר להו אב"א מטטרון ואב"א הא והא הקב"ה עביד תינח ביממא ובלילא מאי עביד אי בעית אימא כעין יממא ואי בעית אימא רוכב על כרוב קל שלו ושט בי"ח אלפים עולמות שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אל תקרי שנאן אלא שאינן ואי בעית אימא יושב ושומע שיר מפי חיות הקדש שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו וגו' מה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום דבלילה שירה עמי איכא דאמרי [אמר ריש לקיש] כל העוסק בתורה בעולם הזה שהוא דומה ללילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא שהוא דומה ליום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו וגו' מה טעם יצוה ה' משום דבלילה שירה עמי. אמר ר' לוי כל הפוסק מד"ת ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים שנאמר הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם:

ו: אמר רב יהודה אמר שמואל מאי דכתיב ותעשה אדם כדגי הים גו' למה נמשלו בני אדם לדגי הים לומר לך מה דגים שבים כיון שעולים ליבשה מיד מתים אף בני אדם כיון שפורשים מן התורה ומן המצות מיד מתים דבר אחר מה דגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים כך בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים אב"א בעה"ב ואב"א בה"ז אב"א בעה"ז וכדרבי חנינא דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ואב"א לעה"ב כדריש לקיש דאמר ריש לקיש אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה ומקדירה רשעים נידונים בה וצדיקים מתרפאים בה רשעים נדונין בה דכתיב כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעה"ז ולא ענף לעה"ב וצדיקים מתרפאים בה שנא' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק דבר אחר מה דגים שבים הגדול מחברו בולעו אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות הגדול מחברו בולעו והיינו דתנן ר' חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו:

ז: רבי חנינא בר פפא רמי כתיב שדי לא מצאנוהו שגיא כח וכתיב ימינך ה' נאדרי בכח לא קשיא כאן בשעת הדין כאן בשעת מלחמה. רבי חמא בר חנינא רמי כתיב חמה אין לי וכתיב נוקם ה' ובעל חמה לא קשיא כאן בצדיקים כאן ברשעים רבי אחא בר חנינא

[רב חיננא בר פפא] אמר חמה אין לי שכבר נשבעתי מי יתנני שלא נשבעתי ואהיה שמיר ושית במלחמה והיינו דא"ר אלכסנדראי מאי דכתיב והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים אבקש ממי אמר הקב"ה אבקש בניגני שלהם אם יש להם זכות אפדם ואם לאו אשמידם והיינו דאמר רבא מאי דכתיב אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להם שוע אמר הקדוש ברוך הוא כשאני דן את הצדיקים איני דן אותם כרשעים שכתוב בהם עוה עוה אשימנה אבל צדיקים אני פורע מהם מעט מעט כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה דבר אחר אפילו אין צדיקים עושין מצוה לפני אלא מעט כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה אני מצרפו לחשבון גדול שנאמר אם בפידו להם שוע ד"א בשכר שמשועין לפני אני אושיע אותם והיינו דאמר רבא [ר' אבא] מאי דכתיב ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים אני אמרתי אפדם בממונם בעולם זה כדי שיזכו לעולם הבא והמה דברו עלי כזבים והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא מאי דכתיב ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע אמר הקב"ה אני אמרתי איסרם ביסורים בעה"ז כדי שיתחזקו זרועותם לעולם הבא ואלי יחשבו רע:

ח: משתבח להו רבי אבהו לצדוקי בדרב ספרא דאדם גדול הוא בקו ליה מכסא דתליסר שני יומא חד אשכחוהו אמרו ליה כתיב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם מאן דאית ליה סיסיא ברחמיה מסיק ליה לא הוה בידיה רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה אתא רבי אבהו אשכחינהו אמר להו אמאי קא מצעריתו ליה אמרו ליה ולא אמרת לן דאדם גדול הוא ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא אמר להו אימור דאמינא לכו בתנאי בקראי מי אמרי לכו אמרו ליה ומאי שנא אתון דידעיתו והוא לא ידע אמר להו אנן דשכיחין גבייכו רמינן אנפשין [ומעיינין] (וידעינן דמעיינינן בקראי) אינהו לא מעייני בקראי אמרו ליה אימא לן את אמר להו אמשול לכם משל למה"ד לאדם שנושה בשני בני אדם אחד אוהבו וא' שונאו אוהבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת:

ט: דרש רבי אבא בר כהנא מאי דכתיב חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם חולין הוא לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע ולא והכתיב והכרתי ממך צדיק ורשע בצדיק שאינו גמור אבל בצדיק גמור לא והכתיב וממקדשי תחלו ותני רב יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה (מראש ועד סוף) מאל"ף ועד תי"ו חתם נמי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינן גמורים:

י: רב פפא רמי כתיב ואל זועם בכל יום וכתיב ולפני זעמו מי יעמוד לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור. תנו רבנן ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכו':

יא: אמר רב יוסף לא ליצלי אינש צלותא דמוספין בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד מ"ט (זמנין דמפקיד עליה) [כיון דמפקיד] דינא דלמא מעייני בעובדיה ומדחי אי הכי דצבור נמי דצבור נפישי זכותייהו אי הכי דיחיד דצפרא נמי כיון דאיכא צבור דקא מצלו לא מדחו והא אמרת שלש ראשונות כו' איפוך אב"א לעולם לא תיפוך ותורה דכתיב בה אמת דכתיב אמת קנה ואל תמכור אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין ודין דלא כתיב ביה אמת עושה הקב"ה לפנים משורת הדין:

יב: שאמר ריב"ל מ"ד אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא מחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכרן ואריב"ל כל המצות שישראל עושים בעולם הזה הן באות ומעידות עליהם לעולם הבא שנאמר יתנו עדיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת. יתנו עדיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עו"ג:

יג: ואמר רבי יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים והיינו דא"ר יוחנן משום רשב"י לא היה דור ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראויין לאותו מעשה לא היה דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב ולבי חלל בקרבי ולא ישראל ראוין לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים ולא עשו אלא לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד שעשה תשובה אף אתם עשה תשובה אם חטא צבור אומרים להו לכו אצל צבור שעשו תשובה אף אתם עשו תשובה וצריכא דאי אשמועינן יחיד משום דלא מפרסם חטאיה אבל צבור דמפרסם חטאיה אימא לא צריכא ואי אשמעינן צבור משום דנפישי ברחמי אבל יחיד [דלא אלימא זכותיה] אימא לא צריכא. והיינו דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה:

יד: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא שנאמר והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו ר' אלעזר אומר קשורה בו ככלב שנאמר ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה. לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא:

טו: אמר ר"ל באו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא לא חטאו אנו לא באנו לעולם שנאמר אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם. חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון. למימרא

דאם לא חטאו לא הוו מולידים והכתיב ואתם פרו ורבו. עד סיני בסיני נמי הא כתיב לך אמור להם שובו לכם לאהליכם לשמחת עונה והכתיב למען ייטב להם ולבניהם לעולם לאותם העומדים על הר סיני והא אמר ריש לקיש מ"ד זה ספר תולדות אדם וכי ספר היה לו לאדם הראשון אלא מלמד שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור ודור ודורשיו דור ודור וחכמיו דור ודור ופרנסיו כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו אמר ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם וא"ר אסי [יוסי] אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנאמר כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי לא תימא אנו לא באנו לעולם אלא אימא כמי שלא באנו לעולם למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי והא כתיבי פרשת יבמות ופרשת נחלות. על תנאי ומי כתיב קרא על תנאי אין כדאמר ר"ל מ"ד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקדוש ב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את התורה מוטב ואם לאו הריני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו:

טז: מתיבי מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי וגו' לבטל מהם מלאך המות אי אפשר שכבר נגזרה גזירה (לבטל מהם מיתה אי אפשר שכבר נקנסה) הא לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא ז' עממין שולטים בהם שנאמר למען ייטב להם ולבניהם לעולם הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי יוסי אומר לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהם שנאמר אני אמרתי אלהים אתם וחבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו ורבי יוסי נמי הא כתיב למען ייטב להם ולבניהם לעולם טובה הוא דהויא לעולם הא מיתה איכא אמר לך כיון דליכא מיתה אין לך טובה גדולה מזו ותנא קמא הא כתיב אכן כאדם תמותון מאי מיתה עניות דאמר מר ארבעה חשובים כמת. עני. ומצורע. וסומא. ומי שאין לו בנים. עני דכתיב כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך ומאן נינהו דתן ואבירם והא חיו כיון שירדו מנכסיהן עשאן הכתוב כמתים. מצורע דכתיב אל נא תהי כמת. סומא דכתיב במחשכים הושיבני כמתי עולם. ומי שאין לו בנים דכתיב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי:

יז: ת"ר מי יתן והיה לבבם זה להם אמר משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם היה לכם לומר תן לנו אתה. כפויי טובה הם דכתיב ונפשנו קצה בלחם הקלוקל. בני כפויי טובה דכתיב האשה אשר נתת עמדי וגו' אף משה רבינו לא רמזה להם לישראל אלא לאחר ארבעים שנה שנא' ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר וגו' [וכתיב] ולא נתן ה' לכם לב לדעת אמר רבא [רבה] שמע מיניה לא קאים אינש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין:

יח: ת"ר אם בחקתי תלכו אין אם אלא לשון בקשה וכן הוא אומר לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו כמעט אויביהם אכניע וגו' ואומר לו הקשבת למצותי ויהיה כנהר שלומך וגו':

יט: א"ר יוחנן משום רבי בנאה מ"ד אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור אשריהם ישראל שבזמן שהם עוסקים בתורה ובגמילות חסדים יצרן מסור בידם ולא הם מסורים ביד יצרם שנאמר אשריכם זורעי על כל מים ואין זריעה אלא צדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים משלחי רגל השור והחמור. תנא דבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי:

ת"ר הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהם גדול מחברו בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו הלך אחר המחמיר רבי יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחרי המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל:

ת"ר וכולן שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר חזרו בהן במטמונית אין מקבלין אותן בפרהסיא מקבלין אותן א"ד עשו דבריהם במטמונית מקבלין אותן בפרהסיא אין מקבלין אותן ר"ש ור' יהושע בן קרחה אומרים בין כך ובין כך מקבלים שנאמר שובו בנים שובבים א"ר יצחק איש כפר עכו א"ר יוחנן הלכתא כאותו הזוג:

תניא רבי אליעזר אומר שואל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל שנאמר תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו וגו' אין שיחה אלא תפלה שנא' ויצא יצחק לשוח בשדה. רבי יהושע אומר יתפלל ואח"כ ישאל צרכיו שנאמר אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד ורבי אליעזר נמי הכתיב אשפוך לפניו שיחי ה"ק אשפוך לפניו שיחי בזמן שצרתי לפניו אגיד ורבי יהושע נמי הכתיב תפלה לעני כי יעטוף ה"ק אימתי תפלה לעני בזמן שלפני ה' ישפוך שיחו מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי במאי קמיפלגי כדדרש רבי שמלאי דדרש ר' שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל מנ"ל ממשה רבינו דכתיב ה' אלהים אתה החלות וגו' וכתיב בתריה אעברה נא וגומר [ר' יהושע סבר ילפינן ממשה ורבי אליעזר סבר לא ילפינן ממשה שאני משה דרב גובריה]:

כ: ת"ר כיון שראה אדם הראשון היום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי (העול' מתמעט) [עולם חשך בעדי] וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי [מן השמים] ישב ח' ימים בתענית ובתפלה כיון שנפלה תקופת טבת וראה יום

שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא עמד ועשה שמנה י"ט לשנה אחרת עשאן אלו ואלו י"ט הוא קבען לשמים והם קבעום לע"ג בשלמא למאן דאמר בתשרי נברא העולם יומי זוטי חזא ליה יומי אריכי אכתי לא חזא אלא למ"ד בניסן נברא העולם הא חזא ליה יומי זוטי ויומי אריכי. דהוו זוטי כולי האי לא חזא. ת"ר יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה עליו חמה אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי [מן השמים] היה יושב בתענית [ובוכה] כל הלילה וחוה בוכה כנגדו וכיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא עמד והקריב שור שקרניו קודמות לפרסותיו שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרן מפריס ברישא מקרין והדר מפריס אמר רב [שמואל] שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו שנא' מקרין מפריס מקרין תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק מקרן כתיב:

כב: כי אתא רב דימי אמר תלתין ותרין קרבי עבדי רומאי בהדי אומה אחת ולא יכילו להו רומאי עד דשתפינהו. לישראל בהדייהו והכי אתנו בהדייהו אי מינן מלכי מנייכו אפרכי אי מנייכו מלכי מינן אפרכי שלחו להו רומאי לאומה אחת עד האידנא עבדינן בקרבא השתא נעבדו בדינא מרגלית ואבן טובה אי זה מהן יעשה בסיס לחברו שלחו להם מרגלית לאבן טובה אבן טובה ואינך איזה מהן יעשה בסיס לחברו אבן טובה לאינך. אינך וספר תורה אי זה מהן יעשה בסיס לחברו אינך לספר תורה שלחו להו אם כן אנן ישראל בהדן וס"ת גבן כפו להו. עשרין ושית שנין קמו בהימנותייהו בהדי ישראל ולא אשתעבדו בהו מכאן ואילך ואשתעבדו בהו מעיקרא מאי דרוש ולבסוף מאי דרוש מעיקרא דרוש ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך וגו' ולבסוף דרוש יעבר נא אדני לפני עבדו:

תני רבי יוסי ברבי מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות אנטנינוס בפני הבית ק"פ שנה מלכות חשמונאי בפני הבית ק"ג שנה מלכות בית הורדוס ק"ג מכאן ואילך צא וחשוב כמה שנים אחר החורבן (וע' בגמ'):

כג: תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו. ושני אלפים תורה ושני אלפים ימות המשיח. ובענותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו. ב' אלפים תורה מאימת אילימא ממתן תורה עד הכא ליכא כולי האי (ועוד) דכי מעיין' בהו שפיר בשני דתוהו תרתי אלפא ופרטא דהאי אלפא הוא דהוי. אלא מואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתין שנין הוה כמה בצירו מדתני תנא ארבע מאה וארבעים ותמני שנין [הויא] וכי מעיינת מואת הנפש אשר עשו בחרן עד מתן תורה ארבע מאה וארבעין ותמני שנין הויין:

א"ר חנינא אחר ת' לחורבן הבית אם יאמר לך קח שדה שוה אלף דינרין בדינר א' אל תקח במתניתא תנא אחר ד' אלפים ורל"א שנה לבריאת העול' אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרין בדינר אח' אל תקח. [מאי ביניהו איכא ביניהו תלת שנין דמתניתא טפיא תלת שנין]:

כד: תני רבי יוסף מ"ד הנה קטין נתתיך בגוים שאין מעמידין מלך בן מלך בזוי אתה מאד שאין להם לא כתב ולא לשון:

כה: אמר ליה אנטונינוס לרבי בעינא דילוך אסוירוס בני תחותי ותתעבד טבריא קלניא ואי אמינא להו חדא עבדי תרתי לא עבדי אייתי גברא ארכביה (אכתפיה לחבריה) [אחבריה] ויהב ליה יונה לעילאי בידיה וא"ל לתתאה דיימר ליה לעילאי דניפרח יונה מידי' אמר ש"מ ה"ק לי את (תבא) [בעי] מינייהו דאסוירו' בני ימלוך תחותי ואימא ליה לאסוירוס דתתעביד טבריא קלניא א"ל קא מצערין לי חשובי ארם אעייליה לגנתא כל יומא הוה עקר החד פוגלא [ממישרא] קמיה אמר ש"מ ה"ק לי קטול חד חד מינייהו ולא תתגרי בהו בכולהו ונימא ליה מימר בהדיא אמר שמעי חשובי דארם ומצערי ליה ונימא לי' בצנעה משום דכתיב כי עוף השמים יוליך את הקול הויא ליה ברתא ושמה גירא וקא עבדה איסור' שדר ליה גרגירא שדר ליה כוסברתא שרר ליה כרתי שדר לי' חסא כל יומא הוה משדר ליה מטרתא דדהבא פריכא וחיטי אפומייהו א"ל אמטי ליה חיטי לרבי א"ל רבי לא צריכנא דאית לי טובא א"ל ליהוי למאן דבתרא דיהבו לבתראי דאתי בתרך דאתו מינייהו ליפקי עלייהו הויא ליה הוא נקירתא דהוה אתי מביתי' לבי רבי וכל יומא הוו אתו תרי עבדי הדיה חד קטיל אבבא דבי רבי וחד קטיל אבבא דביתיה וא"ל בעידנא דאתינא לא נשכח אינש בהדך יומא חד אשכחיה לרבי חנינא בר חמא דהוה יתיב א"ל לא אמינא לך בעידנא דאתינא לא נשכח גברא קמך א"ל לית דין בר אינש א"ל אימא ליה ליזל וליקרי לה הוא עבד דגאני אבבא [דקאים וליתי] אזל ר"ח בר חמא אשחיה דקטיל אמר היכי לעביד איזל ואימא ליה דקטיל אין משיבין על הקלקלה אישבקיה איזיל השתא מזלזלנא במלכות בעי רחמי עליה ואחייה ושדריה אמר ידענא דאפי' זוטרי דאית בכו מחיי מיתי נינהו ומיהו בעידנא דאתינא לא נשכח אינש בהדך כל יומא הוה משמש ליה לרבי [ומאכיל לי' ומשקי לי'] וכי הוה בעי רבי למיסק לפורייה הוה גחין קמיה א"ל סק עילואי לפוריך א"ל לאו אורח ארעא לזלזולא במלכות כולי האי אמר מי ישימני מצע תחתיך לעה"ב א"ל אית לי לעלמא דאתי א"ל אין תנ"ה מלכיה ולא כל מלכיה כל נשיאיה ולא כל שריה מלכיה ולא כל מלכיה פרט לאנטונינוס בהן אסוירוס כל נשיאיה ולא כל שריה פרט לקטיעא בר שלום:

כו: קטיעא בר שלום מאי היא דההוא קיסר דהוה סגי ליה ליהודאי אמר להו לחשיבי מלכותיה מי שעלתה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער אמרו לי יקטענה ויחיה אמר להו קטיעא בר שלום חדא דלא מכלית להו דכתיב כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם מאי קאמר אילימא דבדרתינהו בארבע רוחות השמים לימא בארבע אלא כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל ועוד קראו לך מלכותא קטיעא א"ל מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי למלכא שדו ליה לקמוניא חלולא כד נקטי ליה ואזיל אמרה ליה ההוא מטרוניתא וי לה לאילפא דאזלה בלא מכסא (שקיל סכינא קטעא לערלתא גחין) נפל על רישא דערלתא וקטעה שיניה אמר יהבית מכסאי חלפית ועברית כי קא שדו ליה אמר כל נכסאי לר' עקיבא וחבירו נפק ר"ע ודרש והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו יצאת בת קול ואמרה קטיעא בר שלום מזומן לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים. אנטונינוס שמשיה לרבי אדרכן שמשיה לרב כי שכיב אנטונינוס אמר רבי נתפרדה חבילה כי שכיב אדרכן אמר רב נתפרדה חבילה:

כז: אונקלוס בר קלוניקוס איגייר שדר קיסר גונדא דרומאי אבתריה משכינהו בקראי ואיגיירו הדר שדר גונדא אחרינא אבתריה אמר להו לא תימרו ליה מידי כד נקטיה ליה ואזל אמר להו אימא לכו מלתא בעלמא ניפורא נקיט גורא קמי פיפיורא פיפיורא נקיט נורא לדוכסא דוכסא להגמונא הגמונא לקומא קומא מי נקיט נורא קמי איניש אמרו ליה לא אמר להו הקב"ה נקט נורא קמיה ישראל כתיב וה' הולך לפניהם יומם וגו' איגייר כולהו הדר שדר גונדא אחרינא בתריה אמר להו לא תשתעו כלל בהדיה כי נקטין ליה ואזלי חזי מזוזתא דמנח' אפתחא אותיב ידיה עלה אחיך אמרו ליה אמאי קא מחייכת אמר להו מנהגו של עולם מלך יושב מבפנים ועבדיו משמרין אותו מבחוץ אבל הקב"ה עבדיו מלפנים והוא משמרן מבחוץ שאמר ה' ישמר צאתך ובואך וגו' איגייר ותו לא שדר אבתריה ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך א"ר יהודה אמר רב אל תקרא שני גוים אלא שני גיים זה אנטונינוס ורבי שלא פסקו משלחנם לא צנון ולא חזרת ולא קישות ולא בימות החמה ולא בימות הגשמים דאמר מר צנון מחתך המאכל חזרת מהפך המאכל קישות מרחיב בני מעים והא תנא דבי רבי ישמעאל למה נקרא שמם קשואים שהם קשים לגוף כחרבות לא קשיא הא ברברבא הא בזוטרא:

כח: אמר רב יהודה אמר שמואל עוד אחרת יש להם ברומי אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חגר ומלבישין אותו בלבושו של אדם הראשון ומניחין לו קרקפלו של רבי ישמעאל בראשו ותלו ליה בצואריה מתקלי ארבעה זוזי פיזא ומחפין

את השוקים באינך ומכריזין וקורין לפניו סך קירי פלסתר אחוהי דמרנא זייפנא דחמא חמא ודלא חמא לא חמא מאי אהני ליה לרמאה ברמאותי' ולזייפנא בזייפנותיה ומסיימי בה הכי וי לדין כד יקום דין:

כט: ת"ר כשנתפס רבי אליעזר העלוהו לגרדום לידון אמר ליה אותו הגמון זקן שכמותך יתעסק בדברים בטלים הללו א"ל נאמן עלי הדיין כסבור אותו ההגמון עליו הוא אומר והוא לא אמר אלא כנגד אביו שבשמים אמר לו האמנתני דימוס פטור אתה וכשבא אל ביתו נכנסו תלמידיו לנחמו ולא קבל מהן תנחומין א"ל ר"ע [רבי] הרשני לומר לפניך דבר אחד ממה שלמדתני אמר לו אמור אמר לו רבי שמא דבר אפיקורסות בא לידך והנאך הדבר ועליו נתפשת אמר לו עקיבא הזכרתני פעם אחת הייתי מהלך ומצאני אחד אמר לי כתיב בתורתכם לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך וגומר מהו לעשות ממנו בית הכסא לכהן גדול ולא אמרתי לו כלום אמר לי [כך לימדני] כי מאתנן זונה קבצה עד אתנן זונה ישובו ממקום הטנופת באו למקום הטנופת ישובו והנאני הדבר ועל ידי זה נתפשתי ועברתי על מה שכתוב בתורה הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה. הרחק מעליה דרכך זו אפיקורסת. איכא דאמרי הרחק מעליה דרכך זו אפיקורסת ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה ועד כמה אמר רב חסדא עד ארבע אמות ורבנן האי מאתנן זונה מאי דרשי ביה כדרב חסדא דא"ר חסדא כל זונה שנשכרת סופה שוכרה שנאמר ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לך ותהי להפך ופליגא דרבי פדת דא"ר פדת לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד שנאמר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה. עולא כי הוה אתא מבי רב הוה מנשק להו לאחתיה אבי ידייהו ואמרי לה אבי הדייהו ופליגא דידיה אדידיה דאמר עולא שום קריבה בעלמא אסור משום לך לך אמרין לגזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב:

ל: כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים ומאחר שלא שבו היכן ישיגו הכי קאמר ואם ישובו לא ישיגו למימרא דכל דפריש מאפיקורס' מיית והא ההיא אתתא דאתת לקמיה דרב חסדא ואמרה ליה קלה שבקלות עשתה בנה הקטן מבנה הגדול ואמר להו רב חסדא טרחו לה בזוודתא ולא מתה כיון דאמרה ליה קלה שבקלות עשיתי מכלל דאפיקורסת נמי הויא בה האי דלא מתה משום דלא הדרה בה שפיר. איכא דמתני הכי מאפיקורסת אין מעבירה לא והא ההיא אתתא דאתת לקמיה דרב חסדא אמרה לי הקלה שבקלות עשתה בנה קטן מבנה גדול ואמר להו רב חסדא זוידו לה זוודתה ומתה מדקאמר ליה קלה שבקלות עשתה מכלל דאפיקורסת הויא בה:

לא: ומעבירה לא והתניא אמרו עליו על אלעזר בן דרדיא שלא הניח זונה [אחת בעולם] שלא בא עליה פעם אחת שמע שיש זונה בכרכי הים ונוטלת כיס דינרין בשכרה נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות בשעת הרגל דבר אמרה אלעזר בן דרדיא אין מקבלין אותו בתשובה הלך וישב בין הרים וגבעות אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך רחמים נבקש על עצמינו שנאמר כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך רחמים נבקש על עצמינו שנאמר כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה אמר חמה ולבנה בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך רחמים נבקש רחמים על עצמינו שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה אמר כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים אמרו עד שנבקש עליך רחמים נבקש על עצמינו שנאמר ונמקו כל צבא השמים אמר אין הדבר תלוי אלא בי הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו יצאתה ב"ק ואמרה רבי אלעזר בן דרדיא מזומן לחיי העולם הבא והא הכא בעבירה הוה ומית התם כיון דאביק ביה טובא כאפיקורסת הוה דמיא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה בשעה אחת אמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלים אותם אלא שקורין אותם רבי:

לב: רבי חנינא ורבי יונתן הוו אזלי באורחא כי מטו להנהו תרי שבילי חד הוה פצי אפתחא דע"ג וחד הוה פצי אפתחא דזונות אמר ליה חד לחבריה ניזיל אפתחא דע"ג דנכיס יצריה אמר ליה אידך ניזיל אפתחא דזונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא כי מטו להתם חזינהו לזונות (דאכנען) [איתכנעו] מקמייהו א"ל מנא לך הא א"ל כתיב מזמה תשמור עליך תבונה תנצרכה. אמרו ליה רבנן לרבא מאי מזמה אילימא תורה דכתיב בה זמה ומתרגמינן עצת חטאין וכתיב הפליא עצה הגדיל תושיה אי הכי מזמה זמה מבעי ליה אלא מאי מזמה מדברי זמה תשמור עליך תורה:

לג: ת"ר כשנתפסו רבי אליעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון אמר לו ר"א בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון אשריך רבי חנינא שנתפסת על דבר אחד אוי לי שנתפסתי על ה' דברים אמר לו ר"ח בן תרדיון אשריך שנתפסת על ה' דברים ואתה ניצול אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול שאתה עסקת בתורה ובג"ח ואני לא עסקתי אלא בתורה בלבד וכדרב הונא דאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה מאי ללא אלהי אמת אמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה. ובג"ח לא עסק והתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר אל יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אא"כ ממונה עליה ת"ח

כר"ח בן תרדיון הימוני מהימן מעבד לא עבד והתניא אמר לו ר' מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים מעבד עבד כדבעי ליה לא עבד:...
לד: אתיוה לר"א בן פרטא א"ל מ"ט תנית מאי טעמא גנבת אמר להו אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא מדהא לא איתא הא נמי לא איתא ומ"ט קרו לך ר' רבן של טרסיים אני אייתו ליה תרי קיבורי אמרו ליה הי דשתיא והי דערבא אתרחיש ליה ניסא אתיא זיבורא וייב על דערבא ואתיא זיבורתא ויתיב על דשתיא אמר להו הא דשתיא והא דערבא ומ"ט לא אתית [אמר להו] זקן אני ומתיירא אני שמא תרמסוני ברגליכם אמרו ועד האידנא כמה סבי ארמוס אתרחיש ניסא וארמס חד סבא בההוא יומא ומ"ט שבקת עבדך לחירות אמר להו לא היו דברים מעולם קם חד מינייהו לאסהודי ביה אתא אליהו אידמי ליה בחד מחשיבי דמלכותא א"ל שבקוה מדאתרחיש ליה ניסא בכולהו בהא נמי מתרחיש ליה ניסא וההוא גברא בישותיה הוא דקא מחוי לולא אשגח ביה קם למימר להו הוה כתיבא אגרתא דהוה כתיב מחשובי דרומאי לשדורי לקיסר ושדרות בידיה לההוא גברא אתא אליהו פתקיה ארבע מאה פרסי אזל ולא אתא:
לה: אתיוה לרבי חנינא בן תרדיון א"ל מאי טעמא קא עסקת בתורה אמר להו כאשר צוני ה' אלהי מיד גזרו עליו לשרפה ועל אשתו להריגה ועל בתו לישב בקובה של זונות. עליו לשרפה שהיה הוגה את השם באותיותיו והיכי עביד הכי והא תנן אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא להתלמד עבד התניא לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות ואלא מאי טעמא איעגש משום דהוגה את השם בפרהסיא הוה. ועל אשתו להריגה דלא מיחתה בו מכאן אמרו כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש עליו. ועל בתו לישב בקובה של זונות דאמר רבי יוחנן פעם אחת היתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי אמרו כמה נאה פסיעותיה של ריבה זאת מיד דקדקה בפסיעותיה והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב עון עקבי יסובני עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה מסבבין אותו ביום הדין. ובשעת הוצאת שלשתן הצדיקו עליהם את הדין הוא אמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אשתו אמרה אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא. בתו אמרה גדול העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני האדם אמר רבי כמה גדולים שלשה הצדיקים הללו שנזדמנו להם שלשה מקראות של צדוק הדין בשעת צדוק הדין:
לו: תנו רבנן כשחלה רבי יוסי בן קסמא הלך ר"ח בן תרדיון אצלו לבקרו א"ל חנינא אחי אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה שהחריבה ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדין היא קיימת ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק

בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר תורה מונחת בחיקך אמר לו מן השמים ירחמו אמר לו אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר מן השמים ירחמו תמהני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש אמר ליה ר"ח מה אני לעולם הבא אמר לו כלום בא מעשה לידך אמר ליה רבי מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים אמר לו אם כן מחלקך יהא חלקי ומגורלך יהא גורלי אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קסמא והלכו כל גדולי רומי לקוברו והספידוהו הספד גדול ובחזרתן מצאו לר"ח בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו הביאוהו וכרכוהו בספר תורה והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהר אמרה לו בתו אבא אראך בכך אמר לה אלמלא אני נשרפתי לבדי [היה] קשה הדבר [לי] ועכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי מי שיבקש עלבונה של תורה הוא יבקש עלבוני אמרו לו תלמידיו רבי מה אתה רואה אמר להן גוילין נשרפין ואותיותיו פורחות אף אתה פתח פיך ותכנס בך האש אמר להן מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול הוא בעצמו א"ל קליסטנירו רבי אם אני מרבה עליך בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך אתה מביאני לעולם הבא אמר לו הן אשתבע לי אשתבע לו מיד הרבה עליו בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו ויצאתה נשמתו במהרה אף הוא קפץ ונפל לתוך האור יצאתה בת קול ואמרה ר"ח בן תרדיון וקליסטנירו מזומנים לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים:

לז: ברוריה דביתהו דר' מאיר ברתיה דרבי חנינא בן תרדיון הות אמרה ליה זילא בי מלתא דיתבה אחותי בקובה של זונות שקל תרקבא דדינרין ואזל ואמר אי לא אתעביד בה איסורא מתרחיש ניסא ואי עבדת איסורא לא מתרחיש ניסא אזל נקט נפשיה כחד פרשא אמר לה השמיעי לי אמרה ליה דשתנא אנא אמר לה מתרחנא לך אמרה ומאי נפקא לך מינאי דאיכא נפישין דשפירי מינאי טובא אמר שמע מינה לא אתעביד בה איסורא כל דאתי אמרה ליה הכי אזל לגבי שומר דידה אמר ליה הבה ניהלי א"ל מסתפינא ממלכותא א"ל שקול תרקבא דדינרי פלגא פלח ופלגא ליהוי לך א"ל וכי שלמי מאי איעביד א"ל אימר אלהא דמאיר עננו אלהא דמאיר עננו ומיתצלת א"ל ומי יימר דהכי הוא א"ל השתא חזית הוו הנהו כלבי דאכלי אנשי שקל קלא פתק בהו אתו עליה למיכליה אמר אלהא דמאיר עננו שבקוהו יהבה ליה ניהליה לסוף אשתמע מלתא בי מלכא אתיוה אסקוה לזקיפא אמר אלהא דמאיר עננו אחתוה אמרו ליה מאי האי אמר להו הכי הוה עובדא חקקוה לדמותיה דר"מ אפתחא דרומאי אמרי כל דחזייה ליה לתפסיה יומא חד חזיוה

רהטי אבתריה רהט מקמייהו ואזל לבי זונות א"ד בשולם חזא טמש בהא ומתק בהא וא"ד אתא אליהו אידמי ליה כזונה כרכתיה ואחדתיה אמרי ח"ו אי ר"מ הוה לא הוה עביד הכי קא ערק לבבל איכא דאמרי משום האי מעשה וא"ד ממעשה דברוריה:

לח: ת"ר ההולך לאיצטדינין ולכרקום וראה את הנחשים ואת החברים בוקיון מוקיון מוליגין לוליון סגלרין סגלרינן הרי זה מושב לצים ועליהם הכתוב אומר ובמושב לצים לא ישב וסמיך ליה כי אם בתורת ה' חפצו הא למדת שהדברים הללו מביאים [את האדם] לידי בטול תורה ורמינהו הולכין לאצטדינין [מותר] מפני שצוח ומציל לכרקום [מותר] מפני ישוב מדינה ובלבד שלא יתחשב עמהם ואם נתחשב עמהם אסור קשיא איצטדינין אאיצטדינין וקשיא כרקום אכרקום בשלמא כרקום אכרקום ל"ק כאן במתחשב עמהם כאן בשאין מתחשב עמהם אלא איצטדינין אאיצטדינין קשיא תנאי היא דתניא אין הולכין לאיצטדינין מפני מושב לצים ר' נתן מתיר מפני שני דברים אחד מפני שצוח ומציל ואחד מפני שמעיד עדות אשה להשיאה. תנו רבנן אין הולכין לאיצטדיאות ולקירקסאות מפני שהיו מזבלין שם בזמן הבית לע"ג דברי ר"מ וחכמים אומרים מקום שהיה מזבלין שם היה אסור משום חשד ע"ג מקום שלא היה מזבלין היה אסור מפני מושב לצים מאי בינייהו אמר רבי חנינא מסורא נשא ונתן איכא בינייהו:

לט: דרש רבי שמעון בן פזי מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו' וכי מאחר שלא הלך מהיכן עמד ומאחר שלא עמד מהיכן ישב ומאחר שלא ישב מהיכן לץ אלא לומר לך שאם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ ואם לץ עליו הכתוב אומר אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא אמר ר' אלעזר כל המתלוצץ יסורין באין עליו שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם. אמר להו רבא לרבנן במטותא מינייכו דלא תתלוצצו דלא לייתו יסורין עלייכו אמר רב קטינא וכל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין שנאמר משך ידו את לוצצים אמר ר"ל כל המתלוצץ נופל בגיהנם שנאמר זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהנם דכתיב יום עברה היום ההוא אמר רבי אושעיא כל המתיהר נופל בגיהנם שנא' זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עבירה אלא גיהנם דכתיב יום עברה היום ההוא וגו'. אמר ר' (תנחום) [חנילאי] בר חנילאי כל המתלוצץ גורם כלייה לעולם שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם כלה ונחרצה אמר ר' אלעזר קשה היא שתחילתו יסורין וסופו כלייה. דרש רבי שמעון בן פזי מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך וגו' אשרי מי שלא הלך לטרטיאות ולקרקסיאות ובדרך חטאים לא עמד [זה שלא עמד] בקנגיון ובמושב לצים לא ישב [שלא ישב] בתחבולות שמא יאמר אדם הואיל ולא הלכתי לטרטיאות וקרקסיאות

ולא עמדתי בקנגיון אלך ואגרה בשינה תלמוד לומר כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה:

מ: א"ר שמואל בר נחמן אמר רבי יוחנן [יונתן] מ"ד אשרי האיש אשר לא הלך וגו' אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים זה אברהם שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה מפני שאנשי דור הפלגה רשעים היו שנאמר הבה נבנה לנו עיר ובדרך חטאים לא עמד [שלא עמד] במעמד אנשי סדום מפני שאנשי סדום חטאים היו שנא' ואנשי סדום רעים וחטאים ובמושב לצים לא ישב שלא ישב במושב אנשי פלשתים שאנשי פלשתים ליצנים היו שנאמר ויהי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק וגו':

מא: אשרי איש ירא את ה' אשרי איש ולא אשה אמר ר' עמרם אמר רב אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש רבי יהושע בן לוי אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש. במצותיו חפץ מאד א"ר אלעזר במצותיו ולא בשכר מצותיו כדתנן הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס:

מב: כי אם בתורת ה' חפצו תניא [א"ר] אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו לוי ור"ש ברבי הוו יתבי קמיה דרבי וקא פסקי סדרא שלים ספרא לוי אמר לייתו לן משלי ור"ש [ברבי] אמר לייתו לן תהלים כפיוה ללוי ואתיוה לתהלים כי מטו כי אם בתורת ה' חפצו פירש רבי ואמר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו וגו' א"ל לוי לרבי נתת לי רשות לעמוד א"ר אבדימי בר חמא בר חסא כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפצו שנא' כי אם בתורת ה' חפצו אמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו ואמר רבא בתחלה נקראת התורה על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שם שלו שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו וגו':

מג: ואמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ יהגה שנאמר בתורת ה' והדר ובתורתו יהגה ואמר רבא לעולם ליגרס אינש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי לתאבה גרסה כתיב ולא כתיב טחנה. רבא רמי כתיב על גפי וכתיב על כסא בתחלה על גפי ולבסוף על כסא רבא רמי כתיב בראש מרומים וכתיב עלי דרך בתחלה בראש מרומים ולבסוף עלי דרך עולא רמי כתיב שתה מים מבורך וכתיב ונוזלים מתוך בארך בתחלה מבורך ולבסוף מתוך בארך אמר רבא א"ר סחורה א"ר הונא מ"ד הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט ואם קובץ על יד ירבה. אמר רבא ידעי רבנן להאי מלתא ועברי עלה א"ר נחמן בר יצחק אנא

עבידתה ואיקיימה בידי. א"ר שיזבי משום ר"א בן עזריה מ"ד לא יחרוך רמיה צידו צייד הרמאי לא יחיה ולא יאריך ימים ורב ששת אמר צייד הרמאי יחרוך כי אתא רב דימי אמר משל לצייד שצד צפרים אם משבר כנפיה של ראשונה מתקיימת בידו ואם לאו אינה מתקיימת בידו:

מד: והיה כעץ שתול על פלגי מים אמרי דבי רבי ינאי כעץ שתול ולא כעץ נטוע כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם אמר להו רב חסדא לרבנן בעינא דאימא לכו מלתא ואנא מסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם שבקוה ואזול קמי דרבא אמר להו הני מילי בסברא אבל גמרא מחד רבא מעלו כי היכי דלא לפלוג לישני. על פלגי מים א"ר תנחום בר חנילאי לעולמם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא ושליש במשנה ושליש בתלמוד ומי ידע כמה חיי כי קאמרינן ביומי. אשר פריו יתן בעתו אמר רבא אם פריו יתן בעתו עלהו לא יבול ואם לאו על הלומד ועל המלד עליהם הכתוב אומר לא כן הרשעים וגו':

מה: אמר רבי אבא אמר רב הונא [אמר רב] מ"ד כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה ועד כמה א"ר זירא עד ארבעין שנין והא רבא אורי התם בשוין. ועלהו לא יבול [אמר רב אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה] א"ר אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב מנין שאפי' שיחת [חולין של] תלמידי חכמים צריכה תלמוד שנאמר ועלהו לא יבול:

מו: אמר ריב"ל דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו כתוב בתורה דכתיב ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון. שנוי בנביאים דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח [את דרכיך] ואז תשכיל. ומשולש בכתובים דכתיב כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח. מכריז רבי אלכסנדראי מאן בעי חיי מאן בעי חיי כניפו ליה כולי עלמא ואתו לגביה אמרו ליה הב לן חיי אמר להו מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך מרע וגו' שמא יאמר אדם הואיל ונצרתי את לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה אלך ואגרה בשינה תלמוד לומר סור מרע ועשה טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. מעשה ברבי שמעון בן גמליאל שהיה עומד על גבי מעלה בהר הבית וראה כותית אחת שהיתה נאה ביותר ואמר מה רבו מעשיך ה' ואף ר"ע ראה אשת טורנוסרופוס ורק ושחק

ובכה רק שהיתה [באה] מטפה סרוחה שחק דעתידה למיגיירה ונסיב לה בכה דהאי שופרא בלי בארעא רבנן אודיי הוא דמודו דאמר מר הרואה בריות טובות ואילנות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו. ולאסתכולי מי שרי מיתיבי ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל איש באשה נאה אפי' היא פנויה באשת איש ואפי' היא מכוערת ולא בבגדי צבע של אשה ולא בחמור ולא בחמורתה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעוף ולא בעופפת בשעה שנזקקין זה לזה ואפי' מלא עינים כמלאך המות קרן זוית הואי:

מז: אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים ובשעת פטירתו של אדם עומד למעלה מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטפה של מרה תלויה (בה) [בו] כיון שרואה אותו החולה מזדעזע ופותח את פיו וזורק טפה של מרה לתוך פיו ממנו מת ממנו מסריח ממנו פניו מוריקות. ממנו מת נימא פליגא אדאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אמר לי מלאך המות אי לאו דחיישינא ליקרא דברייתא הוה פרענא להו בית השחיטה כבמה דלמא ההיא טפה מחתכת להו לסימנין. ממנה מסריח מסייע ליה לרבי חנינא בר כהנא דאמר רבי חנינא בר כהנא אמרי בי רב הרוצה שלא יסריח מתו יהפכנו על פניו:

מח: ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות. זהירות מביאה לידי זריזות. זריזות מביאה לידי נקיות. נקיות מביאה לידי פרישות. פרישות מביאה לידי טהרה. טהרה מביאה לידי קדושה. קדושה מביאה לידי ענוה. ענוה מביאה לידי יראת חטא. יראת חטא מביאה לידי חסידות. חסידות מביאה לידי רוח הקדש. רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים וחסידות גדולה מכלם שנאמר אז דברת בחזון לחסידיך. ופליגא דריב"ל דאמר ריב"ל ענוה גדולה מכלן שנא' יען משח ה' אותי לבשר ענוים. חסידים וצדיקים לא נאמר כאן אלא ענוים הא למדת שענוה גדולה מכלם:

פרק ב

עבודה זרה פרק ב - נ יָתִיב רַבִּי אַמִּי (ורבי אסי) וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אַקִילְעָאדְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, פָּתַח חַד מִינַיְהוּ וְאָמַר: וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בְּכָל הַקְּרְבָּנוֹת כֻּלָּן, פָּתַח אִידָךְ [מִינַיְהוּ] וְאָמַר: מַאי אָהַדְרוּ לֵיהּ [חַבְרוֹהִי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר]? (ישעיה ס) "כָּל צֹאן קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ" וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כֻּלָּם גֵּרִים גְּרוּרִים הֵם לֶעָתִיד לָבוֹא. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָאָה? (צפניה ג) "כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה [לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה'"]. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְדִלְמָא מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא דְּהַדְרֵי בָּהּ? אָמַר לְהוּ רַב יוֹסֵף: (שם) "לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד" כְּתִיב.

נא "וַיִּשַׁרְנָה הַפָּרוֹת בַּדֶּרֶךְ" וְגוֹ'.אשתשר (ש"א ו) מַאי "וַיִּשַׁרְנָה הַפָּרוֹת"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה. (וכן אמר) רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב: (שעקמו) [שֶׁשִּׁשְׁרוּ] פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּיאָרוֹן וְאָמְרוּ שִׁירָה. וּמַה שִׁירָה אָמְרוּ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: (שמות טו) "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה" וְגוֹ'. וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר: (ישעיה יב) "וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא: הוֹדוּ לַה' קִרְאוּ בִשְׁמוֹ" וְגוֹ'. וְרִישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִזְמוֹרָא יַתְמָא, (תהלים צח) "מִזְמוֹר שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ, כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה" וְגוֹ. רַבִּי (אלעזר) [אֶלִיעֶזֶר] אוֹמֵר: (שם צט) "ה' מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים". רַבִּי שְׁמוּאֵל [בַּר נַחְמָנִי] אָמַר: (שם צג) "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ". רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: "רָנִּי רָנִּי הַשֹּׁטָה, הִתְנוֹפְפִי בְרוֹב הַדֶּרֶךְ הַמְחוּשָׁקָה בְּרִקְמֵי זָהָב הַמְהֻלָּלָה בְּדִבְיר אַרְמוֹן הַמְפוּאָרָה בַּעֲדֵי עֲדָיִים". רַב אַשִׁי מַתְנִי לָהּ לְהָא דְּרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אַהָא: (במדבר י) "וַיְהִי בִּנְסוֹעַ הָאָרוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה" וְגוֹ, וְיִשְׂרָאֵל מַאי אָמוּר? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: "רָנִּי רָנִּי הַשֹּׁטָה" וְגוֹ'. אָמַר (רבא) [רַב:] כְּמַאן קָארוּ פָּרָסָאֵי לְסִפְרָא 'דְּבִיר'? מֵהָכָא: (שופטים א) "וְשֵׁם דְּבִיר לְפָנִים קִרְיַת סֵפֶר". אָמַר רַב אַשִׁי: כְּמַאן קָרוּ פָּרְבָאֵי לְנַדָּה 'דִּשְׁתְּנָא'? מֵהָכָא: (בראשית לא) "כִּי דֶרֶךְ נָשִׁים לִי".

נב "וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וְיָרֵחַ עָמָד, עַד יִקֹּם גּוֹי אֹיְבָיו, הֲלֹא הִיא כְתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר" (יהושע י). מַאי "סֵפֶר הַיָּשָׁר"? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה סֵפֶר אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁנִּקְרְאוּ 'יְשָׁרִים', שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כג) "תָּמוּת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים" וְגוֹ'. וְהֵיכָא רָמְיָא? (בראשית מח) "וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם". אֵימָתַי יִהְיֶה "מְלֹא גּוֹיִם"? בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדָה לוֹ חַמָּה לִיהוֹשֻׁעַ. (רבי אלעזר אומר: זה ספר משנה תורה. ואמאי קרי ליה: "ספר הישר"? דכתיב ביה (דברים ו) "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" וגו'. והיכא רמיזא? (שם ג) "בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ". אימתי "בהם עמים ינגח, יחדיו אפסי ארץ"? בשעה שעמדה לו חמה ליהושע.) (יהושע י) "וַיַּעֲמֹד הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצִי הַשָּׁמַיִם, וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תָּמִים". וְכַמָּה? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעֵי, אָזַל שִׁית וְקָם שִׁית, אָזַל שִׁית וְקָם שִׁית, כֻּלָּה מִלְּתָא כְּיוֹם תְּמִים. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ, אָזַל שִׁית וְקָם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, אָזַל שִׁית וְקָם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. עֲמִידָתוֹ כְּיוֹם תְּמִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן נַחְמָן אָמַר: אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, אָזַל שִׁית וְקָם תַּרְתֵּי סְרֵי, אָזַל שִׁית וְקָם עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תְּמִים", מִכְּלָל, דְּמַעִיקָּרָא לָאו כְּיוֹם תְּמִים הֲוָה. אִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּתוֹסֶפְתָּא פְּלִיגִי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, אָזַל שִׁית וְקָם תְּרֵיסַר, אָזַל שִׁית וְקָם תְּרֵיסַר, עֲמִידָתוֹ כְּיוֹם תְּמִים. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ, אָזַל שִׁית וְקָם תַּרְתֵּי סְרֵי, אָזַל שִׁית וְקָם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. "וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תְּמִים". (מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים הוה.)

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, אָזַל שִׁית וְקָם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, אָזַל שִׁית וְקָם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, מַקִּישׁ עֲמִידָתוֹ לְבִיאָתוֹ, מַה בִּיאָתוֹ כְּיוֹם תְּמִים, אַף עֲמִידָתוֹ כְּיוֹם תָּמִים. נג תָּנָא: כְּשֵׁם שֶׁעֲמִדָה לוֹ חַמָּה לִיהוֹשֻׁעַ, כָּךְ עֲמָדָה לוֹ לְמֹשֶׁה, וּלְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן. (בשלמא) יְהוֹשֻׁעַ, קָרָא. נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, גְּמָרָא. אֶלָּא מֹשֶׁה מְנָא לָן? (אמר רבי אלעזר:) אַתְיָא 'אָחֵל' 'אָחֵל'. כְּתִיב הָכָא: (דברים ב) "אָחֵל תֵּת פַּחְדֶּךָ". וּכְתִיב בִּיהוֹשֻׁעַ: (יהושע ג) "אָחֵל גַּדֶּלְךָ לְעֵינֵי הָעַמִּים". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַתְיָא 'תֵּת' 'תֵּת'. כְּתִיב הָכָא: 'תֵּת', וּכְתִיב הָתָם: (שם י) "בְּיוֹם תֵּת ה' אֶת הָאֱמוֹרִי לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר נַחְמָנִי אָמַר: (אתיא) מִגּוּפֵיהּ דִּקְרָא [שְׁמַעְתִּ לַיהּ]: (דברים ב) "אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ". אֵימָתַי "וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ"? בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדָה לוֹ חַמָּה לְמֹשֶׁה. מֵיתִיבִי: (יהושע י) "וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו". אִי בָּעֵית אֵימָא: שָׁעוֹת הוּא דְּלָא נְפִישִׁין כּוּלֵי הַאי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אַבְנֵי בָּרָד לֹא הֲווֹ, דִּכְתִיב: (שם) "וַיְהִי בְּנָסָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', וַה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ'. (ש"ב א) "וַיֹּאמֶר לְלַמֵּד (את) בְּנֵי יְהוּדָה קָשֶׁת, הֲלֹא הִיא כְתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר", מַאי סֵפֶר הַיָּשָׁר? אָמַר רַבִּי [חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי] יוֹחָנָן: זֶה סֵפֶר אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁנִּקְרְאוּ 'יְשָׁרִים', דִּכְתִיב: (במדבר כג) "תָּמוּת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים". הֵיכָא רְמִיזָא? (בראשית מט) "יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ, יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ". אֵיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שֶׁצְּרִיכָה יָד כְּנֶגֶד עֹרֶף? הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ קֶשֶׁת. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: (על) [וְזֶה] סֵפֶר מִשְׁנָה תּוֹרָה, וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ 'סֵפֶר הַיָּשָׁר'? דִּכְתִיב: (דברים ו) "וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה'". הֵיכָא רְמִיזָא? (שם לג) "יָדָיו רַב לוֹ", אֵיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שֶׁצְּרִיכָה שְׁתֵּי יָדַיִם? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ קֶשֶׁת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: (על) [וְזֶה] סֵפֶר שׁוֹפְטִים, אַמַּאי קָרֵי לֵיהּ 'סֵפֶר הַיָּשָׁר'? דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שופטים יז) "בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה". הֵיכָא רְמִיזָא? (שם ג) "לְמַעַן דַּעַת דֹּרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלַמְּדָם מִלְחָמָה", אֵיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שֶׁצְּרִיכָה לִמּוּד? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ קֶשֶׁת. וּמְנָא לָן דְּבִיהוּדָה כְּתִיב? דִּכְתִיב: (שם א) "מִי יַעֲלֶה לָנוּ בַּתְּחִלָּה אֶל הַכְּנַעֲנִי לְהִלָּחֶם בּוֹ? וַיֹּאמֶר ה': יְהוּדָה יַעֲלֶה". (ש"א ט) "וַיָּרֶם הַטַּבָּח אֶת הַשּׁוֹק וְהָעֶלְיָהּ וַיָּשֶׂם לִפְנֵי שָׁאוּל". מַאי 'וְהָעֶלְיָהּ'? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: הַשּׁוֹק וְהָאַלְיָה, וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ: 'וְהָעֶלְיָהּ'? מְשׁוּם דְּמִסְמְכָא שׁוֹק לְאַלְיָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: חֲזֶה וְשׁוֹק, וּמַאי 'וְהָעֶלְיָהּ'? דְּמַחְית לֵיהּ לְחֲזֶה עִילּוּיֵי שׁוֹק, [כִּי בָּעֵי אֲנוּפֵי], וּמַנְפֵּי לֵיהּ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: שׁוֹק וְשׁוּפָּיהּ, וּמַאי 'וְהָעֶלְיָהּ'? מְשׁוּם דְּשׁוּפִי, עִילּוּיֵי שׁוֹק קָאֵי.

נד תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין לִכְזִיב, וּפָגְעוּ בָּהֶן לִסְטִים וְאָמְרוּ: לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין? אָמְרוּ לָהֶם? לְעִכּוּ, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִכְזִיב, פָּרְשׁוּ. אָמְרוּ לָהֶם: תַּלְמִידֵי מִי אַתֶּם? אָמְרוּ לָהֶם: תַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמְרוּ [לָהֶן]: אַשְׁרֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידָיו, שֶׁלֹּא

פָּגַע בָּהֶן אָדָם רַע מֵעוֹלָם. רַב מְנַשֶּׁה הֲוָה אָזִיל לְבֵי תּוּרְתָּא, פָּגְעוּ בֵּי גַּנְבֵי, אָמְרוּ לוֹ: לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ? אָמַר לָהֶן: (לסוריא) [לְפוּמְבְּדִיתָא]. כִּי מָטָא לְבֵי תּוּרְתָּא, פֵּרֵשׁ. אָמְרוּ לֵיהּ: תַּלְמִידָא דִיהוּדָה רַמָּאָה אַתְּ? אָמַר לְהוּ: יַדְעִיתוּ לֵיהּ? לִיהֲווּ הַנָּךְ אִינְשֵׁי בְּשַׁמְתֵּיהּ. (אזול) [אָזְלוּ], עָבוּד גְּנֵיבְתָּא עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְלָא אַצְלְחוּ. כֵּיוָן דְּחָזוּ, אַתִּי כּוּלְהוּ, (ושרו) [וְתָבְעוּ] שַׁמְתַּיְהוּ. הֲוָה בְּהוֹ חַד גַּרְדָּנָא, לָא אָתָא (למשרא) [לְשָׁרוּיֵהּ] שַׁמְתֵּיהּ, אַכְלֵיהּ אַרְיָא, וְהַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: גַּרְדָּנָא דְּלָא טַיְזָא, שַׁתָּא בָּצְרָה מִשְׁנֵיהּ. תָּא חֲזִי מַה בֵּין גַּנְבֵי דְּבָבֶל, לְלִסְטִים דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

[אִיתְּמַר. מְנַיִן לְמִילָה בְּגוֹי שֶׁהִיא פְּסוּלָה? דְּרוּ בַּר פָּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר: (בראשית יז) "וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "הִמּוֹל יִמּוֹל". מַאי בֵּינַיְיהוּ? [עֲרַבִי מָהוּל וְגַבְנוּנִי מָהוּל אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, מַאן דְּאָמַר: "הִמּוֹל יִמּוֹל" אִיכָּא. וּמַאן דְּאָמַר: "אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר" לֵיכָּא. וּלְמַאן דְּאָמַר: "הִמּוֹל יִמּוֹל" אִיכָּא, וְהָתְנַן: קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה מִן הָעֲרֵלִים, מֻתָּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר בְּמוּלֵי גּוֹיִם. אַלְמָא אַף עַל גַּב דְּמָהִילִי, כְּמַאן דְּלָא מָהִילִי דָּמוּ. אֶלָּא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, יִשְׂרָאֵל שֶׁמַּתּוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָה וְלֹא מָלוּהוּ, לְמַאן דְּאָמַר: "וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמוֹר" אִיכָּא, לְמַאן דְּאָמַר: "הִמּוֹל יִמּוֹל" לֵיכָּא. וּלְמַאן דְּאָמַר: "הִמּוֹל יִמּוֹל" לֵיכָּא, וְהָתְנַן: קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה מְמוּלִים, אָסוּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֻתָּר בְּמוּלֵי גּוֹיִם. אַלְמָא: אַף עַל גַּב דְּלָא מָהִילִי, כְּמַאן דְּמָהִילִי דָּמוּ! אֶלָּא] אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: אִשָּׁה, לְמַאן דְּאָמַר: "וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר" לֵיכָּא, דְּאִשָּׁה לָאו בַּת מִילָה הִיא. וּלְמַאן דְּאָמַר: "הִמּוֹל יִמּוֹל" אִיכָּא, דְּאִשָּׁה כְּמַאן דְּמָהִילָא דָּמְיָא. וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: אִשָּׁה לָא? וְהָכְתִיב: (שמות ד) "וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר", קְרֵי בֵּיהּ: "וַתַּקַּח", וְהָכְתִיב: "וַתִּכְרֹת"? קְרֵי בֵּיהּ: "וַתַּכֶּרֶת", דְּאָמְרָה לְאִינָשׁ אַחֲרִינָא וְעָבַד. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אֲתָאי אִיהִי וְאַתְחָלָה, וְאָתָא מֹשֶׁה וְאַגְמְרָה.

נה כְּתִיב: (מ"ב ז) "אִם אָמְרִנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם" וְגוֹ', וְהָא אִיכָּא חַיֵּי שָׁעָה? אֶלָּא [לָאו] לְחַיֵּי שָׁעָה לֹא חַיְשִׁינַן. מֵיתִיבִי: לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן אָדָם עִם הַמִּינִין, וְאֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶן אֲפִלּוּ לְחַיֵּי שָׁעָה. וּמַעֲשֶׂה בְּבֶן דָּמָה בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהִכִּישׁוֹנָחָשׁ, וּבָא יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר סְכַנְיָא לְרַפְּאוֹתוֹ, וְלֹא הִנִּיחוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אָמַר לוֹ: יִשְׁמָעֵאל אָחִי הַנַּח לִי וְאֶתְרַפֵּא מִמֶּנּוּ, וַאֲנִי אָבִיא לְךָ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מֻתָּר, וְלֹא הִסְפִּיק לִגְמֹר הַדָּבָר, עַד שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתוֹ וּמֵת. קָאָרֵי עֲלֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אַשְׁרֶיךָ בֶּן דָּמָה שֶׁגּוּפְךָ טָהוֹר וְנִשְׁמָתְךָ יָצְאָה בְּטָהֳרָה, וְלֹא עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי חֲבֵרֶיךָ שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: (קהלת י) "וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכָּנוּ נָחָשׁ". שַׁאנִי מִינוּת [דְּמַשְׁכָא], דְּאַתִּי (למיסרך) [לְמִימְשַׁךְ] בַּתְרֵיהּ. אָמַר מַר: וְלֹא עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי חֲבֵרֶיךָ שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: "וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכָּנוּ נָחָשׁ". אִיהוּ נַמִּי חִוְיָא טַרְקֵיהּ? חִוְיָא דְּרַבָּנָן קָאָמַר לֵיהּ, דְּלֵית לֵיהּ אָסוּתָא. מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר לֵיהּ? (כדאמר

רב נחמן בר יצחק:) (ויקרא יח) "וְחַי בָּהֶם" וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל? הַנֵּי מִילֵּי בְּצִינְעָא, אֲבָל בְּפַרְהֶסְיָא לָא. דְּתַנְיָא: הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאִם (אומר) [אוֹמְרִים לוֹ] לְאָדָם, עֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה וְאַל תֵּהָרֵג, שֶׁיַּעֲבֹד וְאַל יֵהָרֵג? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחַי בָּהֶם" וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. יָכוֹל אֲפִלּוּ בְּפַרְהֶסְיָא? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם כב) "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי" וְגוֹ'.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַעֲלִין אוֹנְקְלִי בְּשַׁבָּת. מַאי אוֹנְקְלִי? אָמַר רַבִּי אַבָּא: אִיסְטוֹמְכָא דִּילְבָּא. מַאי אֲסוּתָא? מַיְתִי כַּמּוֹנָא כָּרְוְיָא, וְנִינְוָא, וְאַנְדָּנָא, וְצִיתְרֵי, וַאֲבַדְתָּא. לְלַבָּא, בְּחַמְרָא וְסִימָנִיךְ: (תהלים קד) "וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ". לְרוּחָא, בְּמַיָּא וְסִימָנִיךְ: (בראשית א) וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם". לְכוּדָּא, בְּשִׁיכְרָא וְסִימָנִיךְ: (שם כד) "וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ". רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא שָׁחִיקְלְהוּ לְכוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וְשָׁקִיל לֵיהּ מְלָא חָמֵשׁ אֲצְבְּעוֹתֵיהּ וְשָׁתֵי לֵיהּ. רַב אַשֵׁי שָׁחִיק כָּל חַד וְחַד לְחוּדֵיהּ, וְשָׁקִיל מְלֹא אֲצְבְּעָתֵיהּ רַבָּתִי, וּמְלֹא אֲצְבְּעָתֵיהּ זוּטַרְתִּי. אָמַר רַב פָּפָּא: אֲנָא עַבְדִי לְכָל הַנֵּי וְלָא אִיתְּסָאִי, עַד דְּאָמַר לִי הַהוּא טַיָּעָא: אִיתֵּי כּוּזָא חַדְתָּא, וּמַלֵּיהּ מַיָּא וְרָמֵי בֵּיהּ תַּרְוָדָא דְּדוּבְשָׁא, וְתָלֵי לָהּ בֵּי כּוֹכְבֵי, וּלְמָחָר אֵישְׁתֵּי. עַבְדִי הָכִי וְאִיתְּסָאִי.

נו מִשְׁנָה. שָׁאַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי (עקיבא) [יְהוֹשֻׁעַ] כְּשֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ: מִפְּנֵי מָה אָסְרוּ גְּבִינַת גּוֹיִם? אָמַר לֵיהּ: מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּקֵבַת עֲגָלִים שֶׁל עֲבוֹדַת אֱלִילִים. אָמַר לֵיהּ: אִם כֵּן מִפְּנֵי מַה לֹּא אָסְרוּהָ בַּהֲנָאָה? הִשְׁאִיר לְדָבָר אַחֵר, אָמַר לֵיהּ: יִשְׁמָעֵאל (אחי) הַיַּאֲךְ אַתָּה קוֹרֵא: (ש"ה א) "כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן", אוֹ "כִּי טוֹבִים דֹּדַיִךְ"? אָמַר לֵיהּ: "כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן". אָמַר לֵיהּ: אֵין הַדָּבָר כֵּן, שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ (מוכיח) [מְלַמֵּד] עָלָיו: "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים" וְגוֹ'.

וְחֶרֶס הַדְּרַיאנִי. מַאי 'הַדְּרַיאנִי'? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: חֶרֶס שֶׁל אַדְרַיאנוּס קֵיסָר. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: קַרְקַע בְּתוּלָה הָיְתָה, שֶׁלֹּא עִבְּדָהּ אָדָם מֵעוֹלָם. עִבְּדָהּ וּנְטָעָהּ וְרָמָא לֵיהּ לְחַמְרָא בְּגוּלְפֵי חִיוְרֵי, וּמַיְצֵי לְהוּ לְחַמְרֵיהוּ וּמַתְבְּרוּ לְהוּ בְּחַסְפֵּי, וְדָרוּ בַּהֲדֵיהוּ, וְכָל הֵיכָא דְּמַטוּ, תָּרוּ לְהוּ וְשָׁתוּ.

נז גמרא. הִשְׁיאוֹ לְדָבָר אַחֵר וְכוּ'. מַאי? (שיר א) "כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן"? כִּי אָתָא רַב דִּימִי, אָמַר: אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲרֵבִים עָלַי דִּבְרֵי (דודים) [דוֹדֶיךָ], יוֹתֵר מִיֵּינָהּ שֶׁל תּוֹרָה. מַאי שְׁנָא הַאי קְרָא דְּשַׁיְלֵיהּ?אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, [וְאִיתֵּימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַמִּי]: מֵרֵישֵׁיהּ דִּקְרָא קָאָמַר לֵיהּ: (שם) "יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ". אָמַר לֵיהּ: יִשְׁמָעֵאל אָחִי חֲשׁוֹקְשָׁתָיךְ זוֹ בְּזוֹ וְאַל תִּבָּהֵל לְהָשִׁיב. מַאי טַעְמָא? אָמַר עוּלָּא [וְאִיתֵּימָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא]: גְּזֵרָה חֲדָשָׁה הִיא וְאֵין מְפַקְפְּקִין בָּהּ. וְאַמַּאי לֹא

אָמְרָה לֵיהּ? מִשּׁוּם דְּעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא: כִּי גָּזְרוּ גְּזֵרָה בְּמַעֲרָבָא, לָא מְגַלּוּ טַעְמָא עַד תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, דִּלְמָא אֵיכָּא אִינִישׁ דְּלָא סָבִירָא לֵיהּ, וְאַתֵּי לְזַלְזוּלֵי בָּהּ.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵשֶׁת חָבֵר הֲרֵי הִיא כְּחָבֵר. עַבְדּוֹ שֶׁל חָבֵר הֲרֵי הוּא כְּחָבֵר. חָבֵר שֶׁמֵּת, אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ.

נח דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: מַאי דִּכְתִיב: (ש"ה א) "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים". לְמַה תַּלְמִיד חָכָם דּוֹמֶה? לִצְלוֹחִית שֶׁל פַּלְיְטוֹן, מְגֻלָּה, רֵיחָהּ נוֹדֵף, מְכֻסָּה, אֵין רֵיחָהּ נוֹדֵף. וְלֹא עוֹד אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁמְּכֻסִּין מִמֶּנּוּ מִתְגַּלִּין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שה"ש א) "עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ", קְרִי בֵּיהּ "עֲלוּמוּת". (אהבוך.) וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת אוֹהֲבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲלָמוֹת", קְרִי בֵּיהּ "עַל־מוֹת אֲהֵבוּךָ". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנּוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמוֹת; [אֶחָד] הָעוֹלָם הַזֶּה, [וְאֶחָד] הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲלָמוֹת", קְרִי בֵּיהּ "עוֹלָמוֹת".

נט אָמַר רַב: תְּרֵי מִינֵי שַׁתִּיתָא שָׁדַר (ליה) בַּרְזִילַי הַגִּלְעָדִי לְדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב י"ז:כ"ז-כ"ח) "מִשְׁכָּב וְסַפּוֹת וּכְלֵי יוֹצֵר וְחִטִּים וּשְׂעֹרִים וְקֶמַח וְקָלִי וּפוֹל וַעֲדָשִׁים וְקָלִי".

תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעַם אַחַת חָשַׁרְבִּי בְּמֵעָיו. אָמַר: כְּלוּם יֵשׁ אָדָם שֶׁיּוֹדֵעַ, יֵין תַּפּוּחִים שֶׁל גּוֹיִם, אָסוּר אוֹ מֻתָּר? אָמַר לְפָנָיו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: פַּעַם אַחַת חָשׁ אַבָּא בְּמֵעָיו, וְהֵבִיאוּ לוֹ יֵין תַּפּוּחִים שֶׁל גּוֹיִם שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה, וְשָׁתָה וְנִתְרַפֵּא. אָמַר לֵיהּ: כָּל כָּךְ הָיָה בְּיָדְךָ, וְאַתָּה מְצַעֲרֵנִי? בָּדְקוּ וּמָצְאוּ גּוֹי אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵיִין תַּפּוּחִים שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה, וְשָׁתָה וְנִתְרַפֵּא. אָמַר: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁמָּסַר עוֹלָמוֹ לְשׁוֹמְרִים.

פרק ג

עבודה זרה פרק ג - ס "וְגַם אֶת מַעֲכָה אִמּוֹ (הסירה) [וַיְסִרֶהָ] מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לְאֲשֵׁרָה וַיִּכְרֹת אָסָא אֶת מִפְלַצְתָּהּ". (מלכים א ט"ו:י"ג) מַאי "מִפְלַצְתָּהּ"? אָמַר רַב יְהוּדָה: (אמר רב) דַּהֲוָת מַפְלְיָא לֵיצָנוּתָא. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: כְּמִין זַכְרוּת עָשְׂתָה לָהּ וְהָיְתָה נִבְעֶלֶת לוֹ בְּכָל יוֹם. רַב הוּנָא רְמִי, כְּתִיב: (דה"א יד) "וַיַּעַזְבוּ [שָׁם] אֶת אֱלֹהֵיהֶם, וַיֹּאמֶר דָּוִיד וַיִּשָּׂרְפוּ בָּאֵשׁ", וּכְתִיב: (שמואל ב ה':כ"א) "וַיִּשָּׂאֵם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו"? לָא קַשְׁיָא, כָּאן קֹדֶם שֶׁבָּא אִתַּי הַגִּתִּי, כָּאן לְאַחַר שֶׁבָּא אִתַּי הַגִּתִּי, דִּכְתִיב: (שם יב) "וַיִּקַּח אֶת עֲטֶרֶת מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ, וּמִשְׁקָלָהּ כִּכַּר זָהָב וְאֶבֶן יְקָרָה וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד". וּמִי שָׁרֵי? אִיסּוּרֵי הֶנָאָה נִינְהוּ. אָמַר רַב נַחְמָן: אִתַּי הַגִּתִּי בָּא וּבִטְּלָהּ. "וּמִשְׁקָלָהּ כִּכַּר זָהָב". (מ') [הֵיכִי] מָצֵי מַנַּח לָהּ? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: רְאוּיָה (היתה) לְנוּחַ בְּרֹאשׁ דָּוִד. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר: אֶבֶן שׁוֹאֶבֶת הָיְתָה לָהּ, דַּהֲוָת דָּאֲרֵי לָהּ. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: אֶבֶן יְקָרָה הָיְתָה בָּהּ, שֶׁשָּׁוָה כִּכַּר זָהָב. (תהילים קי"ט:נ"ו) "זֹאת הָיְתָה לִּי, כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי". מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: בִּשְׁכַר שֶׁ"פִּקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי", "זֹאת הָיְתָה לִּי" לְעֵדוּת. מַאי 'עֵדוּתָהּ'? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי:

שֶׁהָיָה מַנִּיחָהּ בִּמְקוֹם תְּפִלִּין וְהוֹלַמְתּוֹ. וְהָא (קא) בָּעֵי אַנּוּחֵי תְּפִלִּין. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: מָקוֹם יֵשׁ בָּרֹאשׁ שֶׁרָאוּי לְהַנִּיחַ בּוֹ שְׁתֵּי תְּפִלִּין. (מלכים ב יי"א:י"ב) (ויוציאו) ['וַיּוֹצֵא] אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַנֵּזֶר וְאֶת הָעֵדוּת". 'נֵזֶר' זוֹ כְּלִילָא. 'עֵדוּת', אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: עֵדוּת הִיא לְבֵית דָּוִד שֶׁכָּל הָרָאוּי לְמַלְכוּת הוֹלַמְתּוֹ, (ושאין) [וְכָל שֶׁאֵינוֹ] רָאוּי לְמַלְכוּת אֵין הוֹלַמְתּוֹ. (מלכים א א':ה') "וַאֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר: אֲנִי אֶמְלוֹךְ". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: (שבקש) [שֶׁמִּתְנַשֵּׂא] לְהוֹלְמוֹ וְלֹא הוֹלַמְתּוֹ. (שם) "וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים, וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו". מַאי רְבוּתָא? תְּנָא: כֻּלָּם נְטוּלֵי טְחוֹל וַחֲקוּקֵי כַּפּוֹת הָרַגְלַיִם.

סא תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מַנַּיִן לְעוֹקֵר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁצָּרִיךְ לְשָׁרֵשׁ אַחֲרֶיהָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים י"ב:ג') "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם". אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (דברים י"ב:ג') "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן". אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם"? לְכַנּוֹת לָהּ שֵׁם. [יָכוֹל לְשֶׁבַח? לְשֶׁבַח סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, יָכוֹל לֹא לְשֶׁבַח וְלֹא] לִגְנַאי? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם ז) "שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ".

פרק ד

עבודה זרה פרק ד - סב תָּנוּ רַבָּנָן: שָׁאֲלוּ פִּילוֹסוֹפִין אֶת הַזְּקֵנִים בְּרוֹמִי: אִם אֱלֹהֵיכֶם, אֵין רְצוֹנוֹ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי מָה אֵין מְבַטְּלָהּ? אָמְרוּ לָהֶם: אִלּוּ לְדָבָר שֶׁאֵין הָעוֹלָם צָרִיךְ לוֹ הָיוּ עוֹבְדִין, הָיָה מְבַטְּלוֹ. הֲרֵי עוֹבְדִים לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה לַכּוֹכָבִים וְלַמַּזָּלוֹת. יְאַבֵּד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים? אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג, וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ עֲתִידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין. דָּבָר אַחֵר: הֲרֵי שֶׁגָּזַל סְאָה שֶׁל חִטִּין, וְהָלַךְ וּזְרָעָהּ בַּקַּרְקַע, דִּין הוּא שֶׁלֹּא תִּצְמַח, אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג [וְהוֹלֵךְ], וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ, עֲתִידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין. דָּבָר אַחֵר: הֲרֵי שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, דִּין הוּא שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר, אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג [וְהוֹלֵךְ], וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ, עֲתִידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא דַיָּין לְרָשָׁעִים שֶׁעוֹשִׂים סֻלָּע שֶׁלִּי פּוּמְבִּי, אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי וּמַחְתִּימִין אוֹתִי בְּעַל כָּרְחִי.

סג שָׁאַל פִּילוֹסוֹף אֶחָד אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל: כָּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם: (דברים ד':כ"ד) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא, אֵל קַנָּא". מִפְּנֵי מָה מִתְקַנֵּא בְּעוֹבְדֶיהָ, וְאֵין מִתְקַנֵּא בָּהּ? אָמַר לוֹ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְנָשִׁיא שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, וְאוֹתוֹ בֵּן הָיָה מְגַדֵּל לוֹ אֶת הַכֶּלֶב, וְהָעֶלָה לוֹ שֵׁם עַל שֵׁם אָבִיו, וּכְשֶׁהוּא נִשְׁבַּע, אוֹמֵר: בְּחַיֵּי כֶּלֶב אַבָּא, כְּשֶׁשָּׁמַע הָאָב, עַל מִי [הוּא] כּוֹעֵס? עַל הַבֵּן [הוּא כּוֹעֵס], אוֹ עַל הַכֶּלֶב [הוּא כּוֹעֵס]? הֱוֵי אוֹמֵר: עַל הַבֵּן [הוּא כּוֹעֵס]. אָמַר לֵיהּ: כֶּלֶב אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ? וַהֲלֹא יֵשׁ בָּהּ מַמָּשׁ! אָמַר לֵיהּ: מָה רָאִיתָ? [אָמַר לוֹ]: פַּעַם אַחַת נָפְלָה דְּלֵקָה בְּעִירֵנוּ, וְנִשְׂרְפָה כָּל הָעִיר, וְהַבַּיִת שֶׁהָיָה שָׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים

לֹא נִשְׂרְפָה. אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁסָּרְחָהעָלָיו מְדִינָה, כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִלְחָמָה, עִם הַחַיִּים הוּא עוֹשֶׂה, אוֹ עִם הַמֵּתִים [הוּא עוֹשֶׂה]? הֲוֵי אוֹמֵר: עִם הַחַיִּים [הוּא עוֹשֶׂה]. אָמַר לֵיהּ: כֶּלֶב אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ? מֵת אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ? אִם כֵּן יֹאבְדֶנָּה מִן הָעוֹלָם! אָמַר לֵיהּ: אִלּוּ לְדָבָר שֶׁאֵין הָעוֹלָם צָרִךְ בּוֹ עוֹבְדִין, הָיָה מְבַטְּלוֹ. הֲרֵי הֵם עוֹבְדִים לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה לַכּוֹכָבִים וְלַמַּזָּלוֹת, לַאֲפִיקִים וְלַגָּאָיוֹת. יֹאבֵד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים? (אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקלקלו, עתידין ליתן את הדין.) וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (צפניה א׳:ב׳-ג׳) "אָסֹף אֶסֵּף כֹּל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, נְאֻם ה'". וּכְתִיב: (שם) "אֶסֵּף אָדָם וּבְהֵמָה אֶסֵּף עוֹף הַשָּׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם וְהַמַּכְשֵׁלוֹת אֶת הָרְשָׁעִים" וְגוֹ'. וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהָרְשָׁעִים נִכְשָׁלִים בָּהֶם, יְאַבְּדֵם מִן הָעוֹלָם? וַהֲלֹא לְאָדָם הֵם עוֹבְדִים? (שם) "וְהִכְרַתִּי אֶת הָאָדָם" וְגוֹ'.

סד שָׁאַל אַגְרִיפַּס שַׂר צָבָא אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל: כְּתִיב בְּתוֹרַתְכֶם: (דברים ד׳:כ״ד) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא". כְּלוּם מִתְקַנֵּא, אֶלָּא חָכָם בְּחָכָם. גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר. עָשִׁיר בֶּעָשִׁיר. אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה עַל אִשְׁתּוֹ, חֲשׁוּבָה מִמֶּנָּה אֵין מִתְקַנֵּא בָּהּ, פְּחוּתָה מִמֶּנָּה מִתְקַנֵּא בָּהּ. אָמַר לֵיהּ: זוּנִין לְרַבִּי עֲקִיבָא: לִבִּי וְלִבֵּךְ יְדָעִין דַּעֲבוֹדַת גִּלּוּלִין לֵית בָּהּ מְשִׁשָּׁא, וְהָא קָא חָזִינַן [גַּבְרֵי] דְּאָזְלֵי כִּי מִתְבָּרֵי, וְאַתּוּ כִּי מַצְמְדֵי, מַאי טַעְמָא? אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם נֶאֱמָן שֶׁהָיָה בָּעִיר, וְכָל בְּנֵי עִירוֹ הָיוּ מַפְקִידִים אֲצָלוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים. בָּא אָדָם אֶחָד הִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּעֵדִים, פַּעַם אַחַת שָׁכַח וְהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּלֹא עֵדִים. אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: בּוֹא וְנִכְפְּרֵנּוּ. אָמַר לָהּ: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹטָה זֶה עָשָׂה שֶׁלֹּא כַּהֶגֶן, אַנּוּ נַאֲבֵד אֶת אֱמוּנָתֵנוּ? אַף [כָּךְ] יִסּוּרִין, בְּשָׁעָה שֶׁמְּשַׁגְּרִין אוֹתָן עַל הָאָדָם, מַשְׁבִּיעִין (עליהם) [אוֹתָן] שֶׁלֹּא תֵּלְכוּ אֶלָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְלֹא תֵּצְאוּ אֶלָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי, [וּבְשָׁעָה פְּלוֹנִית], וְעַל יְדֵי פְּלוֹנִי, וְעַל יְדֵי סַם פְּלוֹנִי. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּן לָצֵאת, הָלַךְ וְה לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. (שלו) אָמְרוּ יִסּוּרִין: דִּין הוּא שֶׁלֹּא נֵצֵא. חוֹזְרִים וְאוֹמְרִים: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹטָה זֶה עוֹשֶׂה שֶׁלֹּא כַּהֶגֶן, אַנּוּ (נתיר) [נְאַבֵּד] שְׁבוּעָתֵנוּ? וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:נ״ט) "וְהִפְלִיא ה' אֶת מַכֹּתְךָ וְאֶת מַכּוֹת זַרְעֶךָ מַכּוֹת גְּדֹלוֹת וְנֶאֱמָנִים". 'רְעִים', בִּשְׁלִיחוּתָן. 'וְנֶאֱמָנִים', בִּשְׁבוּעָתָן. אָמַר לֵיהּ: (רבה) [רָבָא] בַּר רַב יִצְחָק לְרַב יְהוּדָה: הָאֵיכָא [בַּיִת] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּאַתְרִין, דְּכִי מַנְּגִיבְעָלְמָא, וְלֹא אַתֵּי מִטְרָא, מִתְחֲזֵי לְהוּ בְּחַלְמָא, וְאָמַר לְהוּ: שַׁחֲטוּ לִי גַּבְרָא, וְאֵיתֵי מִטְרָא. שָׁחֲטוּ לָהּ גַּבְרָא וְאָתָא מִטְרָא. אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא (איכו שכיבי) [אִי הֲוֵי שְׁכִיבְנָא], לָא אָמְרֵי לְכוּ הָא מִלְּתָא, הָכִי אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (שם ד) "אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם לְכָל הָעַמִּים". מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱלִיקָן בִּדְבָרִים כְּדֵי לְטָרְדָן

מִן הָעוֹלָם. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ג:ל״ד) "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ, וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן" בָּא לְטַמֵּא, פּוֹתְחִין לוֹ, בָּא לְטַהֵר, מְסַיְּעִין אוֹתוֹ.

בָּעָא מִינֵּיהּ רַב אַסִי מֵרַבִּי יוֹחָנָן: יַיִן שֶׁמְּסָכוֹ גּוֹי מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: וְאֵימָא 'מְזָגוֹ'? אָמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּדְכְתִיב קָאֲמִינָא: (משליט) "טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ". אָמַר לֵיהּ: לְשׁוֹן תּוֹרָה לְעַצְמָהּ וּלְשׁוֹן חֲכָמִים לְעַצְמוֹ. [מַאי? אָמַר לֵיהּ: אָסוּר, מְשׁוּם "לֵךְ לֵךְ, אַמְרִין נְזִירָא, סְחוֹר סְחוֹר, לְכַרְמָא לֹא תִּקְרַב"].

פרק ה

עבודה זרה פרק ה - סה רָבָא אַמְטֵי לֵיהּ קוּרְבָּנָאלְבַר שֵׁשָׁךְ בְּיוֹם אִידָם, אָמַר: יְדַעְנָא בֵּיהּ דְּלָא פָּלַח לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָזַל, אַשְׁכְּחֵיהּ דְּיָתִיב עַד צַוְּארֵיהּ בְּוַורְדֵי, וְקַיְּמָן זוֹנוֹת עֲרֻמּוֹת קַמֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: אִית לְכוּ כִּי הַאי גַּוְנָא לְעָלְמָא דְּאַתְּי? אָמַר לֵיהּ: דִּידָן עָדִיפָא טָפֵי מֵהַאי. (ומאי טפי מהאי) [אָמַר לֵיהּ: טָפֵי מֵהַאי מִי הֲוָה?] אָמַר לֵיהּ: אַתּוּן אִית עֲלַיְכוּ אֵימְתָא דְּמַלְכוּתָא. אֲנַן, לָא תְּהֲוֵי עֲלַן אֵימְתָא דְּמַלְכוּתָא. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא מֵיהָא מַאי אֵימְתָא דְּמַלְכוּתָא אִיכָּא עֲלַי? (אדקאי) [אַדְּיָתְבֵי] אָתָא פְּרִיסְתָּקְאדְּמַלְכָּא, אָמַר לֵיהּ: קוּם דְּקָא בָּעֵי לָךְ מַלְכָּא. כִּי נָפִיק וְאָזִיל, אָמַר לֵיהּ: עֵינָא דְּחַזְיָא לְכוּ בְּבִישׁוּתָא תִּפְקַע! אָמַר לֵיהּ רָבָא: 'אָמֵן'. פִּקְּעֵי עֵינֵיהּ דְּבַר שֵׁשָׁךְ. אָמַר רַב פַּפִּי: אֵיבָעֵי לֵיהּ לְמֵימַר לֵיהּ מֵהָכָא: (תהילים מ״ה:י׳) "בְּנוֹת מְלָכִים בִּיקָרוֹתָיִךְ, נִצְּבָה שֵׁגַל לִימִינֵךְ בְּכֶתֶם אוֹפִיר". אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: (איבעי ליה למימר מהכא: (בראשית כ״ה:כ״ג) "ולאם מלאם יאמץ". אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מֵאי קְרָא בְּמָארֵה אַתֶּם נֹארִים אוֹתִי אַתֶּם קוֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ אִי אֵיכָא גּוֹי כֻּלּוֹ אֵין וְאִי לֹא לֹא:

א״ר יְהוֹשֻׁעַ עֶשְׂרָה שִׁיּוּשְׁבִין בְּדִין קוֹלֹר תְּלוּי בְּצִוָּאר כֻּלָּן פְּשִׁיטָא הָא קָמ״ל דְּאֲפִילּוּ תַּלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ רַב הוּנָא כִּי הֲוָה נָפִיק לְבֵי דִּינָא מַיְיתֵי עֶשְׂרָה תַּנָּאֵי דְּבֵי רַב לְקַמֵּיהּ כִּי הֵיכִי

הוריות

פרק א

הוריות פרק א -

א: סמכו רבותינו על דברי רבן שמעון בן גמליאל ועל דברי רבי אלעזר בן צדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולים לעמוד בה ואמר רב אדא בר אהבה מאי קרא במארה אתם נארים אותי אתם קובעים הגוי כלו אי איכא גוי כלו אין ואי לא לא:

א״ר יהושע עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כלן פשיטא הא קמ״ל דאפילו תלמיד בפני רבו רב הונא כי הוה נפיק לבי דינא מייתי עשרה תנאי דבי רב לקמיה כי היכי

דנמטין שיבא מכשורה רב אשי כי הוו מייתי טריפה לקמי המייתי י' טבחי ממתא מחסיא ומותיב קמיה אמר כי היכי דנמטיין שיבא מכשורא:...
ורבי יהודה ור"ש שבט אחד דאיקרי קהל מנ"ל אמרי דכתיב ויעמוד יהושפט בקהל יהודה וירושלים בבית ה' לפני החצר החדשה מאי חדשה א"ר יוחנן שחדשו דברי' ואמרו טבול יום אל יכנס במחנה לויה מתקיף לה רב אחא בר יעקב אמאי דילמא שאני ירושלים דהו' נמי בנימין אלא א"ר אחא בר יעקב דכתיב ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל וגו' מאן איתיליד ליה ההיא שעתא בנימין ש"מ ה"ק רחמנא מתיליד לך השתא אחרינא א"ל רב שיזבא [שבא] לרב כהנא דילמא הכי קאמר ליה לכי מתיליד לך בנימין הוא דהוו י"ב שבטים דמתקרי קהל א"ל אלא י"ב שבטים איקרו קהל י"א לא איקרי קהל:
א"ר אחא בר יעקב שבטו של לוי לא איקרי קהל דכתיב הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים וגו' כל שיש לו אחוזה איקרי קהל וכל שאין לו אחוזה לא איקרי קהל:

פרק ב

הוריות פרק ב -

ב: וכי תשגו ולא תעשו בעבודת גילולים כתיב מנא לן אמר רבא וכי תימא ריב"ל [ואמרי לה כדי דא"ק וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אי זה מצוה ששקולה כנגד כל המצות הוי אומר זה עבודת גילולים דבי רבי תנא אמר קרא וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' אל משה את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה אי זו היא מצוה (שצוה) [שהיא] בדבורו של הקב"ה וצוה ע"י משה הוי אומר זו עבודת גילולים [דתנא ר' ישמעאל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום] דברי ר' ישמעאל תנא מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם אי זה מצוה שהיא נאמרה בתחלה הוי אומר זה ע"צ והאמר מר י' מצות נצטוו ישראל במרה אלא מחוורתא כרשנינן מעיקרא:
ג: היה רבי ירמיה אומר כתיב (ויקרא ה':ז') ואם לא תגיע ידו ונאמר (שם) ואם לא תשיג ידו מי שבא לידי עניות ועשירות יצא נשיא וכהן משוח שאינם באים לידי עניות בנשיא מהו אומר (שם ד) מכל מצות ה' אלהיו מי שאין על גביו אלא ה' אלהיו בכהן משיח הוא אומר (שם כא) והכהן הגדול מאחיו שיהא גדול מאחיו בכח בנוי ובעושר ובחכמה אחרים אומרים מנין שאם אין לו שאתה חייב לגדלו משאר אחיו ת"ל הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו.
ת"ר אשר נשיא יחטא יכול גזרה ת"ל אם הכהן המשיח יחטא מה להלן לכשיחטא הכא נמי לכשיחטא אמר מר יכול גזרה גזרה מהיכא תיתי אמרי אין אשכחן דכתיב ונתתי נגע

צרעת בבית ארץ אחוזתכם בשורה היא (לכם) [להם] שנגעים באים (עליכם) [עליהם] דברי ר"י ר"ש אומר פרט לנגעי אונסין לאו א"ר יהודה בשורה הכא נמי אימא גזרה היא הילכך כתיב אם:

פרק ג

הוריות פרק ג - ד תנו רבנן (ויקרא ד':כ"ב) אשר נשיא יחטא אמר רבי אבדימי בר חמא פרט לנשיא שנצטרע שנאמר (מ"א טו) וינגע ה' את המלך ויהי מצרע עד יום מותו וישב בבית החפשית מדקאמר בבית החפשית מכלל דעד השתא עבד הוה. כי הא דרבן גמליאל ורבי יהושע הוו קא אזלי בספינתא בהדי רבן גמליאל הוה פתא ובהדי ר' יהושע הוה פתא וסולתא שלם פתא דרבן גמליאל סמך אסולתא דרבי יהושע א"ל מי הוה ידעתא דהוי לן עכובא כולי האי דאייתית סולתא א"ל כוכב אחד יש שעולה לשבעים שנה ומתעה את הספנין אמרתי שמא יעלה ויתעה אותנו א"ל וכל כך יש בידך ואתה יורד לספינה א"ל עד שאתה תמה עלי תמה על ב' תלמידים שיש לך ביבשה רבי יוחנן בן גודגדא ור' אלעזר חסמא שיודעין לשער כל טפין שבים ואין להם לחם לאכול ובגד ללבוש נתן דעתו להושיבן בראש כשעלה ליבשה שלח להם ולא באו חזר ושלח להם ובאו אמר להם כמדומין אתם ששררות אני נותן לכם (ע"ב) עבדות אני נותן לכם שנאמר (מלכים א י"ב:ו'-ז') וידברו אליו לאמר אם היום תהיה עבד לעם הזה:

ה: תנו רבנן אשר נשיא יחטא אמר רבי יוחנן בן זכאי אשרי הדור שהנשיא שלו (יביא) [מביא] קרבן על שגגתו ומה אם נשיא מביא קרבן על שגגתו צריך [אתה] לומר ההדיוט ומה אם על שגגתו מביא קרבן צ"ל מזדונו מתקיף לה רבה [רבא] בריה דרבא [דרבה] אלא מעתה דכתיב ואת אשר חטא מן הקדש ישלם הכי נמי דאשרי הוא וגבי ירבעם דכתיב אשר חטא ואשר החטיא את ישראל הכי נמי דאשרי הדור הוא (אלא מדשני) [שאני הכא דשני] שקרא בדבוריה:

ו דרש רב נחמן בר רב חסדא מאי דכתיב (קהלת ח':י"ד) יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים וגו' אשרי צדיקים שמגיע אליהם בעוה"ז כמעשה הרשעים של עוה"ב אוי לרשעים שמגיע אליהם בעוה"ז כמעשה הצדיקים של עוה"ב. מתקיף לה רבא אטו צדיקי אי אכלי תרי עלמי מי סגי להו אלא אמר רבא אשרי צדיקים שמגיע אליהם בעוה"ז כמעשה הטוב שהמקום עושה לרשעים בעוה"ז ואוי להם לרשעים שמגיע אליהם בעוה"ז כמעשה הרע המגיע לצדיקים בעוה"ז. רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אתו לקמיה דרבא אמר להו אוקמיתון מסכתא פלן ומסכתא פלן אמרו ליה אין איעתריתו פורתא אמרו ליה אין דזבנינן קטינא דארעא קרא

עלייהו אשריהם צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים שבעולם הזה בעוה"ז. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מ"ד (הושע י"ד:י') כי ישרים דרכי ה' וגו' משל למה הדבר דומה לשני בני אדם שצלו את פסחיהם וכו' (עי' נזיר דף כג כל המאמר).

ז: תניא ויקח משה את שמן המשחה [וימשח את המשכן ואת כל אשר בו] ר' יהודה אומר שמן המשחה שעשה משה במדבר כמה נסים נעשו בו מתחלתו ועד סופו תחלתו לא היה אלא שנים עשר לוגין ראה כמה יורה בולעת וכמה עיקרין בולעין וכמה האור שורף ובו נמשח המשכן וכל כליו ואהרן ובניו כל ז' ימי המלואים ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה:

ח: אין מושחין מלך בן מלך וא"ת מפני מה נמשח שלמה מפני מחלוקתו של אדוניה ואת יהואש מפני עתליה ואת יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים ואותו שמן קיים לעתיד לבא שנא' שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם זה בגימטריא תריסר לוגי הוו אמר מר אין מושחין מלך בן מלך מנ"ל א"ר אחא בר יעקב דאמר קרא למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל ירושה היא לכם ואלו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה דכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו לימא קרא והכהן תחתיו מבניו מאי המשיח קמ"ל דבניו נמי אי הוי משיח הוי כהן גדול ואי לא לא הוי כהן גדול. תנא אף יהוא בן נמשי לא נמשח אלא מפני מחלוקתו של יורם בן אחאב ותיפוק ליה דמלך ראשון הוא חסורי מחסרא והכי קתני מלכי בית דוד מושחין מלכי בית ישראל אין מושחין מנא לן דאמר קרא קום משחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין אחר טעון משיחה (ואמר) [אמר] מר אף יהוא לא נמשח אלא מפני מחלוקתו של יורם ומשום מחלוקתו של יורם נמעול בשמן המשחה כדאמר רב פפא באפרסמונא דכיא ה"נ באפרסמונא דכיא. ואת יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים ומי קשיש מיניה והכתיב ובני יאשיה הבכור יוחנן והב' יהויקים והג' צדקיה והד' שלום וא"ר יוחנן הוא יהואחז הוא יוחנן הוא שלום והוא צדקיה אלמא יהואחז קשיש אלא לעולם יהויקים קשיש ומאי בכור בכור למלכות ומי מלכי זוטרי קמי רברבי והכתיב והממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור יהורם ממלא מקום אבותיו הוא [יהויקים לאו ממלא מקום אבותיו הוה] אמר מר הוא שלום הוא צדקיה כו' והא חד חד חשיב להו דכתיב הג' והד' מאי שלישי ג' לבנים ומאי רביעי רביעי למלכות דמעיקרא מלך יהואחז והדר יהויקים והדר יהויכין ולסוף צדקיה ת"ר הוא שלום הוא צדקיה למה נקרא שמו שלום שהיה מושלם במעשיו ד"א ששלמה מלכות בית דוד בחייו ומה שמו מתניה שמו

דכתיב וימלך [מלך בבל את] מתניה דודו תחתיו ויסב את שמו צדקיה ואמר לו יה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי וכתיב וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים:
ט: ומי הוה שמן המשחה והתניא משנגנז הארון נגנז עמו צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה וכו' ומי גנזו יאשיהו וכו' א"ר פפא באפרסמונא דכיא:
ת"ר כיצד מושחין המלכים כמין נזר ואת הכהנים כמין כי מאי כמין כי א"ר מנשיא בר גדא כמין כף יוני תני חדא בתחלה יוצקין שמן על ראשו ואח"כ נותנין שמן בין ריסי עיניו ותניא אחריתי בתחלה נותנין לו שמן בין ריסי עיניו ואח"כ יוצקין שמן על ראשו [תנאי היא איכא דאמרי משיחה עדיפא ואיכא דאמרי יציקה עדיפא]:
י: ת"ר כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן אמרו כמין שתי טיפי מרגליות היו תלויות בזקנו של אהרן אמר רב פפא תנא כשהוא מספר עולות ויושבות [לו] בעיקר זקנו ועל דבר זה היה משה דואג אמר שמא ח"ו מעלתי בשמן המשחה יצתה בת קול ואמרה לו [כשמן הטוב גו'] כטל חרמון מה טל זה אין בו מעילה אף שמן שבזקן אהרן אין בו מעילה ועדיין אהרן דואג שמא הוא לא מעל (לפי שלא נהנה) אני מעלתי שנהגתי יצתה בת קול ואמרה הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד מה משה לא מעל אף אתה לא מעלת:
יא: תנו רבנן אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתמשך מלכותן שנא' ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם וגו' והורדתם אותו אל גיחון:
אמר רבי אמי האי מאן דבעי למידע אי מסיק ליה שתא אי לא ליתלי שרגא בהדי עשרה יומי דבין ריש שתא ליומי דכפורא בביתא דלא נשיב זיקא בגויה אי משיך נהורי' לידע דמסיק ליה שתא מאן דבעי למעבד עסקא ובעי למידע (עסקיה) אי מצלח אי לא לירבי תרנגולא אי שמין ושפיר לידע דמצלח עסקיה האי מאן דמפיק לאורחא ובעי לידע אי הדר לביתו אי לא ניקום בביתא דהברא אי חזי בבואה דבבואה נידע דהדר (ואי לא חזי בבואה דבבואה נידע דלא חדר לביתיה) ולאו מלתא היא דלמא חלשא דעתיה ומיתרע מזליה אמר אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא לעולם יהא רגיל איניש (למחזי) [למיכל] ברישא דשתא קרא רוביא כרתי סילקי ותמרי אמר להו רב משרשיא לבריה כי בעיתו מיעל ומיגמרי קמי דרבייכו גרסו מתני' [ועלו] קמיה דרבייכו כי יתביתו קמיה חזיתו לפומיה דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך וכי גרסיתו גרסו על נהרא כי היכא דמשכן מיא משכן שמעתתייכו אקיקלא דמתא מחסיא תיבו ולא תיבו על אפדני דפומבדיתא טב גילדנא סריא דמתא מחסיא למיכל מכותחא דרמי כיפי רמה קרני

בה' רמה קרני ולא רמה פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן:

יב: משנה כל התדיר מחברו הוא קודם את חברו וכל המקודש מחברו קודם את חברו פר המשיח ופר העדה [עומדים] פר המשיח קודם לפר העדה בכל מעשיו האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבידה האשה קודמת לאיש לכסותה ולהוציאה מבית השבי ובזמן ששניהם עומדין על הקלקלה האיש קודם לאשה. כהן קודם ללוי ולוי קודם לישראל וישראל קודם לממזר ממזר קודם לנתין נתין קודם לגר גר קודם לעבד משוחרר אימתי בזמן שכולם שוין אבל אם הממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ:

יג תנו רבנן היה הוא ואביו ורבו בבית האסורים הוא קודם לרבו ורבו לאביו ואמו קודמת לכולן חכם קודם למלך ישראל חכם שמת אין לנו כיוצא בו מלך שמת כל ישראל ראויין למלכות מלך קודם לכהן גדול שנאמר (מלכים א א׳:ל״ג) ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם כהן גדול קודם לנביא שנאמר (שם) וימשחו אותו צדוק הכהן ונתן הנביא הקדים כהן לנביא ואומר (זכריה ג׳:ח׳) שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעך וגו' שמא תאמר הדיוטות היו ת"ל (שם) כי אנשי מופת המה ואין מופת אלא נבואה שנאמר (דברים י״ג:ב׳) ונתן אליך אות או מופת.

כהן קודם ללוי שנאמר (ד"ה א' כ"ג) ובני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש הקדשים לוי קודם לישראל שנאמר (דברים י׳:ח׳) בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי וגו' ישראל קודם לממזר שזה מיוחס וזה אינו מיוחס ממזר קודם לנתין זה בא מטפה כשרה וזה בא מטפה פסולה נתין קודם לגר זה גדל עמנו בקדושה וזה לא גדל עמנו בקדושה גר קודם לעבד משוחרר זה היה בכלל ארור וזה לא היה בכלל ארור.

יד אימתי בזמן שכולם שוין וכו'. מנא הני מילי אמר ר' אחא בר חנינא דאמר קרא (משלי ג׳:ט״ו) יקרה היא מפנינים יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. תניא רשב"י אומר בדין הוא שיקדים עבד משוחרר לגר שזה גדל עמנו בקדושה וזה לא גדל עמנו בקדושה אלא שזה היה בכלל ארור וזה לא היה בכלל ארור. שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן צדוק מפני מה הכל רצין לישא גיורת ואין רצין לישא משוחררת אמר להם שזו היתה בכלל ארור וזו לא היתה בכלל ארור ד"א זו היתה בחזקת שימור וזו לא היתה בחזקת שימור. טו שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן צדוק מפני מה כלב מכיר את קונו וחתול אין מכיר את קונו אמר להם ומה האוכל ממה שהעכבר אוכל משכח תלמודו האוכל עכבר עצמו לא כל שכן. שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בר צדוק מפני מה הכל מושלין בעכבר אמר

להם מפני שסורו רע מאי היא רבא אמר אפילו גלימי גייסי (ע"ב) רב פפא אמר אפילו שופינא דמרא גייסי. חמשה דברים משכחין את התלמוד האוכל ממה שאוכל עכבר וממה שאוכל ממנו חתול והאוכל לב בהמה והרגיל בזיתים והשותה מים של שיורי הרחיצה והרוחץ רגליו זה ע"ג זה וי"א אף המניח כליו תחת מראשותיו. ה' דברים יפים לתלמוד האוכל פת פחמין ואין צריך לומר פחמין עצמן והאוכל ביצה מגולגלת בלא מלח והרגיל ביין ובבשמים והרגיל בשמן זית והשותה מים של שיורי עיסה וי"א אף המטבל אצבעותיו במלח ואוכל והרגיל ביין ובבשמים דאמר רבא חמרא וריחני פקחין הרגיל בשמן זית דא"ר יוחנן כשם שהזית משכח תלמוד של שבעים שנה כך שמן זית מחזיר תלמוד של שבעים שנה המטבל אצבעותיו במלח אמר ריש לקיש באחד כתנאי רבי יהודה אומר אחד ולא שנים רבי יוסי אומר שנים ולא שלשה וסימנך קמיצה. עשרה דברים קשים לתלמוד העובר תחת אפסר גמל וכל שכן תחת גמל עצמו. והעובר בין שני גמלים. והעובר בין שתי נשים והאשה העוברת בין שני אנשים. והעובר תחת ריח רע של נבלה. והעובר תחת הגשר שלא עברו תחתיו מים וארבעים יום והאוכל פת שלא בשל כל צרכו. והאוכל בשר מזוהמא לסטרון והשותה מאמת המים העוברת בבית הקברות. והמסתכל בפני המת. וי"א אף הקורא כתב שעל גבי הקבר:

טז תנו רבנן כשהנשיא נכנס כל העם עומדים לפניו ואינם יושבים עד שיאמר שבו כשאב"ד נכנס עושין לו ב' שורות אחד מכאן ואחד מכאן ואין יושבים עד שישב במקומו כשחכם נכנס אחד עומד ואחד יושב עד שישב במקומו בני ת"ח ות"ח בזמן שרבים צריכים להם מפסיעין על ראשי העם אע"פ שגנאי הוא לת"ח שיכנס באחרונה יצא לצורך נכנס ויושב במקומו. בני ת"ח שממונין אביהם פרנסים על הצבור בזמן שיש בהם דעת לשמוע נכנסין ויושבים בפני אביהם ואחוריהם כלפי העם אין בהם דעת לשמוע נכנסין ויושבים לפני אביהם ופניהם כלפי העם רבי אלעזר בן צדוק אומר אף בבית המשתה עושין אותם סניפין. אמר רבא בחיי אביהם ובפני אביהם מפני כבוד אביהם.

יז אמר רבי יוחנן בימי רבן שמעון בן גמליאל נשנית משנה זו רבן שמעון בן גמליאל נשיא רבי מאיר חכם ר' נתן אב בית דין כי הוה עייל רבן שמעון בן גמליאל הוו קיימי כולי עלמא מקמיה כי הוו עיילי רבי מאיר ור' נתן הוו קיימי כולי עלמא מקימייהו א"ר שמעון בן גמליאל בעינא דליהוי הכירא בין דילי לדילהום תקין הא מתניתין ההוא יומא לא הוו ר"מ ור' נתן התם למחר כי אתו חזו לא קמו מקמייהו כדרשב"ג אמרו מאי האי אמרו ליה הכי תקון רשב"ג א"ל ר"מ לר' נתן אנא חכם ואת אב"ד נתקין מלתא כל דלין א"ל ר' נתן מאי נעביד ליה נימא ליה גלי עוקצין דלא גמיר וכי לא ידע נימא ליה (תהילים ק"ו:ב')

מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו למי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלותיו ונעבריה ותהוי את נשיא ואנא אב"ד שמעינהו רבי יעקב בן קורשאי אמר דלמא ח"ו אתא לידי כסופא אזיל ויתיב אחורי עיליתיה דרשב"ג גרס ותנא גרס ותנא אמר מאי האי דלמא חס ושלום איכא מידי בי מדרשא יהיב דעתיה עיין בה וגרסה למחר אמרו ליה ניתני מר בעוקצין פתח ותני בתר דאוקי א"ל אי לאו גמירנא כסיפתון פקיד ואפקינהו מבי מדרשא הוו כתבו קשייתא בפתקא ושדו התם דהוה מפרק הוה מפרק דלא הוה מפרק כתבי פירוקא ושדו אמר להו רבי יוסי תורה מבחוץ ואנו מבפנים אמר להו רשב"ג ניעלינהו מיהו ליקנסינהו דלא לימרו שמעתתא משמייהו אסיקו ליה לרבי מאיר אחרים ולרבי נתן יש אומרים אחוי להו בחלמייהו זילו פייסוה לרבן גמליאל ר' נתן אזל ר' מאיר לא אזל אמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין כי אזל ר' נתן א"ל רשב"ג נהי דאהני לך קומרא דאבוך למיהוי אב בית דין למיהוי נשיא מי אהני.מתני ליה רבי לר"ש בריה אחרים אומרים אילו היה תמורה (דף יד) לא היה קרב א"ל מי הם הללו שמימיהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירין א"ל בני אדם שבקשו לעקור כבודך וכבוד בית אביך א"ל (קהלת ט':ו') גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה א"ל (תהילים ט':ז') האויב תמו חרבות לנצח א"ל הני מילי היכא דאהני מעשייהו רבנן לא אהנו מעשייהו הדר אתנייה אמרו משום ר' מאיר אילו היה תמורה לא היה קרב אמר רבא ואפילו רבי דענותנא הוה תנא אמרו משום ר' מאיר ר' מאיר אומר לא אמר.

יח אמר רבי יוחנן פליגי בה ר' שמעון בן גמליאל ורבנן חד אמר סיני עדיף וחד אמר עוקר הרים עדיף רב יוסף סיני רבה עוקר הרים שלחו לתמן סיני ועוקר הרים הי מנייהו עדיף שלחו להו סיני עדיף דהכל צריכים למרי חטא ואפ"ה לא קביל עליה רב יוסף מלך רבה עשרין ותרתין שנין והדר מלך רב יוסף כולהו שני דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לביתו לא קרא. אביי ורבי ור' זירא ורבה בר רב מתנה הוו יתבי והוו צריכי לרישא אמרי כל דאמר מלתא ולא מפריך ליהוי רישא כולהו איפרוך דאביי לא איפרוך חזייה רבא לאביי דגבה רישא א"ל נחמני פתח ואימא איבעיא להו רבי זירא ורבה בר רב מתנה הי מנייהו עדיף רבי זירא חריף ומקשי רבה בר רב מתנא מתון ומסיק מאי תיקו.

הדרן עלך מסכת הוריות

זבחים

פרק א

זבחים פרק א - אָמַר רָבָא: עוֹלָה, דּוֹרוֹן הִיא. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלֵיכָּא תְּשׁוּבָה, (משלי כ״א:כ״ז) "זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה". וְאִי דְּאִיכָּא תְּשׁוּבָה, הָתַנְיָא: עֵבֵר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשָׁב, לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִים לוֹ. אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: דּוֹרוֹן הִיא. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: חַטָּאת לָמָּה בָּאָה? לְמָה בָּאָה? לְכַפֵּר! אֶלָּא לָמָּה בָּאָה לִפְנֵי עוֹלָה? לִפְרַקְלִיט שֶׁנִּכְנָס, [רָצָה פְּרַקְלִיט, נִכְנָס] דּוֹרוֹן אַחֲרָיו.

פרק ב

זבחים פרק ב - מַאי דְּהַאי 'בַּד', כִּיתְנָא הוּא? אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרַבִּי חֲנִינָא: דְּבָר הָעוֹלֶה מִן הַקַּרְקַע בַּד בְּבַד, אֵימָא עַמְרָא? עַמְרָא מִפְצֵיל, כִּיתְנָא נַמִּי מִפְצֵיל! עַל יְדֵי לְקוּתָא מִפְצֵיל. רַבִינָא אָמַר: מֵהָכָא: (יחזקאל מ״ד:י״ח) "פַּאֲרֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל רֹאשָׁם [וּמִכְנְסֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל מָתְנֵיהֶם, לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע"].

מַאי: "לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע"? אָמַר אַבַּיֵי: לֹא יַחְגְּרוּ בְּמָקוֹם שֶׁמַּזִּיעִין. כִּדְתַנְיָא: כְּשֵׁהֵן חוֹגְרִין, אֵין חוֹגְרִין לֹא לְמַטָּה מִמְּתְנֵיהֶם וְלֹא לְמַעְלָה מֵאַצִּילֵיהֶן, אֶלָּא כְּנֶגֶד אַצִּילֵי יְדֵיהֶן. אָמַר רַב אַשִׁי: אָמַר לִי הוּנָא בַּר נָתָן: זִמְנָא חָדָא, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּאִיזְגְּדַר מַלְכָּא, וַהֲוָה מַדְלִי לִי הֶמְיָנָאי, וְתֵיתֵיהּ נִיהֲלִי, וְאָמַר לִי: (שמות י״ט:ו') "מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ" כְּתִיב בְּכוּ. כִּי אֲתָאי קַמֵּהּ דַּאֲמִימַר, אָמַר לִי: אִקְיֵם בָּךְ: (ישעיהו מ״ט:כ״ג) "וְהָיוּ מְלָכִים אוֹמְנֶיךָ".

[פִּסְקָא. עֶרֶל שֶׁמֵּתוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָה פָּסוּל לַעֲבוֹדָה. מְנָלָן? אָמַר רַב חַסְדָּא: דָּבָר זֶה מִתּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא לְמַדְנוּ, מִדִּבְרֵי יְחֶזְקֵאל בֶּן בּוּזִי לָמַדְנוּ] (יחזקאל מ״ד:ט') "כָּל בֶּן נֵכָר עֲרֵל־לֵב, וְעֲרֵל־בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל מִקְדָּשִׁי" (לשרתני) וְכוּ'. תְּנוּ רַבָּנָן: "בֶּן נֵכָר", יָכוֹל בֶּן נֵכָר עֶרְלַת־לֵב, וְעֶרְלַת־בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל מִקְדָּשִׁי" (לשרתני) וְכוּ'. תְּנוּ רַבָּנָן: "בֶּן נֵכָר", יָכוֹל בֶּן נֵכָר מַמָּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'עֲרֵל לֵב'. אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר: 'בֶּן נֵכָר'? שֶׁנִּתְנַכְּרוּ מַעֲשָׂיו לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְאֵין לִי אֶלָּא [וְעֶרְלַת לֵב, עֶרְלַת בָּשָׂר מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֶרְלַת בָּשָׂר"]:

פרק ג

זבחים פרק ג - וְלִיעֲבִיד פִּשְׁפֵּשׁ? אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְהוּ: (דה"א כח) "הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל, כֹּל מַלְאֲכוֹת הַתַּבְנִית".

מוֹתִיב רָבָא: אִלּוּ נֶאֱמַר: (ויקרא א) "קָרְבָּן לַה', בְּהֵמָה", הָיִיתִי אוֹמֵר: חַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים יד) "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וּשֵׂה עִזִּים אַיָּל וּצְבִי" וְגוֹ'. תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא א) "בָּקָר וָצֹאן". "בָּקָר וָצֹאן" אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא חַיָּה. יָכוֹל לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא כָּשֵׁר? הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה? לְתַלְמִיד שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ: הָבֵא לִי חִטִּין וְהֵבִיא לוֹ חִטִּין וּשְׂעוֹרִים, שֶׁאֵינוֹ כְּמַעֲבִיר עַל דְּבָרָיו, אֶלָּא מוֹסִיף עַל דְּבָרָיו וְכָשֵׁר. תַּלְמוּד

לוֹמַר: "בָּקָר וְצֹאן". "בָּקָר וְצֹאן" אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא חַיָּה, הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה? לְתַלְמִיד שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ: אַל תָּבִיא לִי אֶלָּא חִטִּין, וְהֵבִיא לוֹ חִטִּין וּשְׂעוֹרִים, שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹסִיף עַל דְּבָרָיו, אֶלָּא כְּמַעֲבִיר עַל דְּבָרָיו וּפָסוּל. תְּיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, תְּיוּבְתָּא.

פרק ד

זבחים פרק ד - ט תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִפְּנֵי מַה נֶּאֱמְרוּ (ויקרא ד) "יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת" בְּפֶר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וְלֹא נֶאֱמְרוּ בְּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר? מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁכָּעַס עַל אוֹהֲבוֹ וּמֵעֵט בְּסַרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ. וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִפְּנֵי מַה נֶּאֱמְרָה (שם) "פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ", בְּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וְלֹא נֶאֱמְרָה בְּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה, אִם מְעוּטָה סָרְחָה, פַּמַּלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְאִם רַבָּה סָרְחָה, אֵין פַּמַּלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת.

מַתְנִיתִין. לְשֵׁם שְׁשָׁה דְּבָרִים הַזָּבַח נִזְבָּח: לְשֵׁם זֶבַח, לְשֵׁם זוֹבֵחַ, לְשֵׁם ה', לְשֵׁם אִשִּׁים, לְשֵׁם רֵיחַ, לְשֵׁם נִיחוֹחַ, וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם לְשֵׁם (חטאת) [חֵטְא]. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אַף מִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְשׁוּם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, כָּשֵׁר, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית־דִּין, שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד.

פרק ה

זבחים פרק ה - כ קֶרֶן מִזְרָחִית [וְדִרוֹמִית] שֶׁל מִזְבֵּחַ, לֹא הָיָה לָהּ יְסוֹד. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר]: לְפִי שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל טוֹרַף, דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: מִזְבֵּחַ (היה) אוֹכֵל בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה אַמָּה. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא, אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: רְצוּעָה הָיְתָה יוֹצְאָה מֵחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְנִכְנֶסֶת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וְהָיָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק מִצְטַעֵר עָלֶיהָ בְּכָל יוֹם לְנוֹטְלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:י״ב) "חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם". לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָן לַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". כא דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (שמואל א י״ט:י״ח) "וַיֵּלֶךְ הוּא וּשְׁמוּאֵל, וַיֵּשְׁבוּ בְּנָיוֹת (וכתיב (שם) הנה דוד בניות) בָּרָמָה". וְכִי מָה עִנְיַן 'נָיוֹת' אֵצֶל רָמָה? אֶלָּא שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין בָּרָמָה וְעוֹסְקִין בְּנוֹיוֹ שֶׁל עוֹלָם. אָמְרֵי: כְּתִיב: (דברים י״ז:ח') "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ", מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, וְלָא הֲווּ יָדְעֵי מְקוֹמוֹ הֵיכָא, אֵיתְיוּ סֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, בְּכוּלְהוּ (שבטים) כְּתִיב: (יהושע ט״ו:ט' וטז) "[וְיָרַד] וְעָלָה הַגִּבוּל, וְתָאַר הַגְּבוּל". בְּשֵׁבֶט בִּנְיָמִין (שם יח) 'וְעָלָה' כְּתִיב, 'וְיָרַד', לָא כְּתִיב. אָמְרֵי: שְׁמַע מִינַּהּ, הָכָא הוּא מְקוֹמוֹ. סָבוּר לְמִבְנֵיהּ בְּעֵין עֵיטָם דְּמִידְלָא. אָמְרוּ: נִתְּתֵי בֵּיהּ קְלִיל, כְּדִכְתִיב: (דברים ל״ג:י״ב) "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". (ואיכא דאמרי:) [וְאִי בָּעֵית אֵימָא:] גְּמִירִי, בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה סַנְהֶדְרִין יָתְבִין, וּשְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ

שֶׁל בְּנֵימִין הִיא, וְאִי מַדְלִינָן לֵיהּ, אִתְפָּלִיג לֵיהּ טוּבָא, (ואתי לאיפלוגי,) מוּטָב נִתֵּי בֵּיהּ פּוּרְתָּא, כְּדְכְתִיב: "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". וְעַל דָּבָר זֶה נִתְקַנָּא בֵּיהּ דּוֹאֵג הָאֱדוֹמִי בְּדָוִד, כְּדְכְתִיב: (תהילים ס"ט:י') "כִּי קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי, וְחֶרְפּוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלָי". וּכְתִיב: (תהילים קל"ב:א'-ב') "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, [זְכוֹר ה' לְדָוִד אֵת כָּל עֲנוֹתוֹ], אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַה', נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב, אִם אָבֹא וְגוֹ', עַד אֶמְצָא מָקוֹם וְגוֹ', הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה, מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר". 'בְּאֶפְרָתָה', זֶה יְהוֹשֻׁעַ דְּאִתֵּי מֵאֶפְרַיִם, ['מְצָאנוּהָ] בִּשְׂדֵי יָעַר', זֶה בִּנְיָמִין, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (בראשית מט) "זְאֵב יִטְרָף.

פרק ו

זבחים פרק ו - אָמַר רַב: מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם, כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ שָׁם, פְּסוּלִין. וּמִקְרָא הָיָה בְּיָדֵינוּ וּשְׁכָחְנוּהוּ. כִּי סָלִיק רַב כַּהֲנָא, אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי, דְּקָאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: מִנַּיִן לְמִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם, שֶׁכָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ שָׁם פְּסוּלִין? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ:כ"א) "וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ". וְכִי עָלָיו אַתָּה זוֹבֵחַ? אֶלָּא כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא כְּשֶׁהוּא חָסֵר.

אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: מִזְבֵּחַ שֶׁל שִׁילֹה, שֶׁל אֲבָנִים הָיָה, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: (שמות כ) 'אֲבָנִים' (דברים כז) 'אֲבָנִים' (שם) 'אֲבָנִים' שָׁלֹשׁ פְּעָמִים? אֶחָד שֶׁל שִׁילֹה וְאֶחָד שֶׁל נוֹב וְגִבְעוֹן וְאֶחָד בְּבֵית עוֹלָמִים. מֵתִיב רַב אַחָא בַּר אַמֵּי: אֵשׁ שֶׁיָּרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי מֹשֶׁה, לֹא נִסְתַּלְּקָה מֵעַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, אֶלָּא בִּימֵי שְׁלֹמֹה, וְאֵשׁ שֶׁיָּרְדָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה לֹא נִסְתַּלְּקָה עַד שֶׁבָּא מְנַשֶּׁה וְסִלְּקָהּ. וְאִם אִיתָא, מֵעִיקָּרָא הוּא דְּאִיסְתַּלֵּק לֵיהּ? הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִזְבַּח שֶׁל שִׁילֹה שֶׁל נְחֹשֶׁת הָיָה, חָלוּל וּמָלֵא אֲבָנִים. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מַאי 'לֹא נִסְתַּלְּקָה'? לֹא נִסְתַּלְּקָה לְבַטָּלָה. מַאי הִיא: רַבָּנָן אָמְרֵי: שְׁבִיבָא הֲוָה מְשַׁדְּרָא. רַב פָּפָּא אָמַר: אוּשְׁפִּיזָא הֲוָה נָקִיט, וְזִמְנִין הָכָא וְזִמְנִין הָכָא.

תָּנָן הָתָם: וּכְשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה, הוֹסִיפוּ עָלָיו אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַדָּרוֹם, וְאַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַמַּעֲרָב, כְּמִין גַּמָּ"א. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב יוֹסֵף: מִשּׁוּם דְּלָא סָפֵק. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: הַשְׁתָּא מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (מ"א ד) "יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל (שפת) הַיָּם", סָפֵק. מִקְדָּשׁ שֵׁנִי, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (עזרא ב) "כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא", לֹא סָפֵק? אָמַר לֵיהּ: הָתָם אֵשׁ שֶׁל שָׁמַיִם מְסַיְּעָתָם, הָכָא, אֵין אֵשׁ שֶׁל שָׁמַיִם מְסַיְּעָתָן

בְּשֶׁלְמָא בַּיִת, מִינְכְּרָא צוּרְתוֹ, אֶלָּא מִזְבֵּחַ, מְנָא יָדְעֵי? אָמַר רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר]: רָאוּ מִזְבֵּחַ בָּנוּי, וּמִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל [עוֹמֵד וּ]מַקְרִיב עָלָיו. וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק רָאוּ שֶׁמֻּנָּח בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: מִכָּל הַבַּיִת כֻּלּוֹ הֵרִיחוּ רֵיחַ

קְטוֹרֶת, מִשָּׁם הֵרִיחוּ רֵיחַ אֲבָרִים. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים עָלוּ עִמָּהֶם מִן הַגּוֹלָה, אֶחָד שֶׁהֵעִיד עֲלֵיהֶן עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד עֲלֵיהֶן עַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶן שֶׁמַּקְרִיבִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּיִת. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: "שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים עָלוּ עִמָּהֶם מִן הַגּוֹלָה, אֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶן שֶׁמַּקְרִיבִין שֶׁאֵין בַּיִת, וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶן עַל הַתּוֹרָה שֶׁתִּכְתֵּב אַשּׁוּרִית.

בְּנֵי אַחְתֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפוֹן הֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפוֹן, פָּתַח וְאָמַר: (בראשית כ״ה:א׳) "וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ יוֹקְנִי". אָמְרוּ לוֹ: 'קְטוּרָה' כְּתִיב, קָרָא עֲלֵיהֶם: 'בְּנֵי קְטוּרָה'.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחָן שֶׁל כֹּהֲנִים, שֶׁאֵין לְךָ קַל בְּעוֹפוֹת יוֹתֵר מִמֶּרְאָה וְנוֹצָה, פְּעָמִים שֶׁהַכֹּהֵן זוֹרְקָן יוֹתֵר מִבִּשְׁלֹשִׁים אַמָּה, דִּתְנַן: נָטַל מַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וְכוּ'.

פרק ז

זבחים פרק ז - אין אגדות בפרק זה.

פרק ח

זבחים פרק ח - אין אגדות בפרק זה.

פרק ט

זבחים פרק ט - כב אָמַר רַבִּי עֲנָנִי בַּר שָׁשׁוֹן: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת קְרָבָנוֹת לְפָרָשַׁת בִּגְדֵי כְּהֻנָּה? לוֹמַר לְךָ, מַה קְּרָבָנוֹת מְכַפְּרִין, אַף בִּגְדֵי כְּהֻנָּה מְכַפְּרִין. כְּתִנֶּת מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״ז:ל״א) "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם". מְכָנְסַיִם מְכַפְּרִין עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ח:מ״ב) "וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה". וְהַמִּצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסֵּי הָרוּחַ, [מַנַּיִן? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא]: יָבוֹא דָּבָר שֶׁבִּגְבֹהַּ וְיכַפֵּר עַל גֹּבַהּ. אַבְנֵט מְכַפֵּר עַל הָרְהוּר הַלֵּב, אַהֲיכָא דְּאִיתֵּיהּ. חֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל הַדִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט". אֵפוֹד [מְכַפֵּר] עַל עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ג׳:ד׳) "וְאֵין אֵפֹד וּתְרָפִים". מְעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרַע, מַנַּיִן? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: יָבוֹא דָּבָר שֶׁבְּקוֹל וְיכַפֵּר עַל קוֹל [הָרַע]. צִיץ מְכַפֵּר עַל עַזּוּת פָּנִים, בַּצִּיץ כְּתִיב: (שמות כ״ח:ל״ז-ל״ח) "וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן", וּבְעַזּוּת פָּנִים כְּתִיב: (ירמיהו ג׳:ג׳) "וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ". אֵינִי, וְהָא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁנֵי דְּבָרִים לֹא מָצִינוּ [לָהֶם] כַּפָּרָה בַּקְּרְבָּנוֹת וּמָצִינוּ [לוֹ] כַּפָּרָה מִמָּקוֹם אַחֵר, וְאֵלּוּ הֵן: שִׁפְיכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרַע. שִׁפְיכוּת דָּמִים מַעֲגָלָה עֲרוּפָה. לָשׁוֹן הָרַע מִקְטֹרֶת. דְּתָנֵי רַב חֲנַנְיָא: מִנַּיִן לִקְטֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״ז:י״ב) "וַיִּתֵּן אֶת

הַקְּטֹרֶת וְיִכַּפֵּר עַל הָעָם". וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַל מַה קְּטֹרֶת מְכַפֶּרֶת? עַל לָשׁוֹן־הָרַע, יָבוֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה חֲשַׁאי. קַשְׁיָא 'שְׁפִיכוּת דָּמִים' אַ'שְׁפִיכוּת דָּמִים', קַשְׁיָא 'לָשׁוֹן הָרַע' אַ'לָשׁוֹן הָרַע'. שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִיכוּת דָּמִים לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּיָדְיַע מַאן קַטְלֵיהּ, הָא, דְּלָא יָדְיַע מַאן קַטְלֵיהּ. אִי יָדְיַע מַאן קַטְלֵיהּ, בַּר קְטָלָא הוּא? בְּמֵזִיד, וְלָא אַתְרוּ בֵּיהּ. וְ'לָשׁוֹן הָרַע' אַ'לָשׁוֹן הָרַע' [נַמִּי] לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּצִנְעָא הָא, בְּפַרְהֶסְיָא.

פרק י

זבחים פרק י - אין אגדות בפרק זה.

פרק יא

זבחים פרק יא - רַב יִצְחָק בַּר יְהוּדָה הֲוָה רָגִיל קַמֵּיהּ דְּרַמִּי בַּר חָמָא. שַׁבְּקֵיהּ וְאָזִיל לְרַב שֵׁשֶׁת. יוֹמָא חַד פָּגַע בֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: אַלְקְפְתָּא נָקְטָן רֵיחָא אַתִּי לֵיהּ לְיָד. מִשּׁוּם דְּאָזְלְתְּ לְךָ לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, הֲוֵית לָךְ כִּי רַב שֵׁשֶׁת? אֲמַר לֵיהּ: לָאו מִשּׁוּם הָכִי. מַר, כִּי בָּעֵינָא מִלְּתָא, פָּשִׁיט לִי מִסְּבָרָא, כִּי מְשַׁכַּחְנָא מַתְנִיתָא, פָּרְכָא לָהּ. רַב שֵׁשֶׁת, כִּי בָּעֵינָא מִלְּתָא מִינַּיהּ, פָּשִׁיט לִי מִמַּתְנִיתָא, דְּכִי נַמֵּי מְשַׁכַּחְנָא מִלְּתָא וּפָרְכָא, מַתְנִיתָא וּמַתְנִיתָא הִיא. אֲמַר לֵיהּ: בְּעֵי מִינָּאי מִלְּתָא דְּאֶפְשׁוֹט לָךְ כִּי מַתְנִיתָא, בָּעָא מִינַּיהּ: בִּשֵּׁל בְּמִקְצַת כְּלִי, [טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, אוֹ אֵין טָעוּן]? וְכוּ'.

פרק יב

זבחים פרק יב - כג אָמַר רַבִּי (אלעאי) [אֶלְעָזָר], אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לֹא נִתְכַּהֵן פִּינְחָס, עַד שֶׁהָרְגוּ לְזִמְרִי, דִּכְתִיב: (במדבר כ"ה:י"ג) "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם". רַב אַשִׁי אָמַר: עַד שֶׁשָּׁם שְׁלוֹם בֵּין הַשִּׁבְטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע כ"ב:ל') "וַיִּשְׁמַע פִּינְחָס הַכֹּהֵן" וְגוֹ'. וּלְרַב אַשִׁי, הָא כְּתִיב נַמִּי: "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ"? כִּי כְּתִיב הַהוּא, בִּבְרָכָה כְּתִיב. וּלְרַבִּי חֲנִינָא נַמִּי, הָא כְּתִיב: "וַיִּשְׁמַע פִּינְחָס הַכֹּהֵן"? הַהוּא לְיַחֵס זַרְעוֹ אַחֲרָיו.

אָמַר רַב: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כֹּהֵן גָּדוֹל וְחוֹלֵק בְּקָדְשֵׁי שָׁמַיִם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא ח':כ"ט) "מֵאֵיל הַמִּלּוּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה לְמָנָה". מֵיתִיבִי: וַהֲלֹא פִּינְחָס הָיָה עִמָּהֶם, וְאִם אִיתָא, לֵימָא: וַהֲלֹא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הָיָה עִמָּהֶם? דִּלְמָא שַׁאנִי מֹשֶׁה, דְּטָרִיד בַּשְּׁכִינָה, דְּאָמַר מַר: מֹשֶׁה, בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה וּבְהַשְׁכָּמָה יָרַד.

מֵיתִיבִי: מִרְיָם, מִי הִסְגִּירָהּ? אִם תֹּאמַר: מֹשֶׁה הִסְגִּירָהּ, מֹשֶׁה זָר הוּא, וְאֵין זָר רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים? וְאִם תֹּאמַר: אַהֲרֹן הִסְגִּירָהּ, אַהֲרֹן קָרוֹב הוּא, וְאֵין קָרוֹב רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים. אֶלָּא כְּבוֹד [גָּדוֹל] חָלַק לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִרְיָם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲנִי כֹּהֵן, וַאֲנִי מַסְגִּירָהּ, אֲנִי חוֹלְטָהּ, וַאֲנִי פּוֹטְרָהּ. קָתָנֵי מִיהַת: מֹשֶׁה זָר, וְאֵין זָר רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: שַׁאנִי מַרְאוֹת נְגָעִים, דְּ"אַהֲרֹן וּבָנָיו" כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה. מֵיתִיבִי: חָמֵשׁ שְׁמָחוֹת הָיְתָה

אֱלִישֶׁבַע יְתֵרָה עַל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל: יְבָמָה, מֶלֶךְ, אִישָׁה, כֹּהֵן גָּדוֹל, בְּנָהּ, סָגָן, בֶּן בְּנָהּ, מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. וְאָחִיהָ, נְשִׂיא שֵׁבָט, וַאֲבֵלָהּ עַל שְׁנֵי בָּנֶיהָ. קָתָנִי מִיהַת: יְבָמָה מֶלֶךְ, [מֶלֶךְ] אִין, כֹּהֵן גָּדוֹל לָא? אֵימָא: אַף מֶלֶךְ.

כד (שמות ד׳:י״ד) "וַיִּחַר אַף ה' בְּמֹשֶׁה", רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: כָּל חֲרוֹן־אַף שֶׁבַּתּוֹרָה, נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם, וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: אַף זֶה נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי", וַהֲלֹא כֹּהֵן (גדול) הוּא! הָכִי קָאָמַר: אֲנִי אָמַרְתִּי: אַתָּה כֹּהֵן וְהוּא לֵוִי, וְעַכְשָׁיו הוּא כֹּהֵן וְאַתָּה לֵוִי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא נִתְכַּהֵן מֹשֶׁה אֶלָּא שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים בִּלְבַד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא פָּסְקָה כְּהֻנָּה אֶלָּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א כ״ג:י״ד) "וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים, בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֵּוִי". וְאוֹמֵר: (תהילים צ״ט:ו׳) "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ", מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: קְרָא לְדוֹרוֹת הוּא דְּכְתִיב, וְאוֹמֵר: "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן [בְּכֹהֲנָיו]". וְכָל חֲרוֹן אַף שֶׁבַּתּוֹרָה, נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם? וְהָכְתִיב: (שמות י״א:ח׳) "וְיָצְאוּ מֵעִם פַּרְעֹה בָּחֳרִי־אָף", וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידִּי. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: סְטָרוֹ וְיָצָא. וּמִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ הָכִי? וְהָכְתִיב: (שם) "וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל שְׂפַת הַיְאוֹר". וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מֶלֶךְ הוּא, וְהִסְבִּיר לוֹ פָּנִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רָשָׁע (היה) [הוּא], וְהָעֵז פָּנֶיךָ בּוֹ. אֵיפּוּךְ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: לְעוֹלָם תְּהֵא אֵימַת מַלְכוּת עָלֶיךָ, דִּכְתִיב: (שם יא) "וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי". וְאִלּוּ לְדִידֵיהּ לָא קָאָמַר לֵיהּ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מֵהָכָא: (מלכים א י״ח:מ״ו) "וְיַד ה' הָיְתָה אֶל אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו, וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב". אָמַר עוּלָּא: בְּקֵשׁ מֹשֶׁה (רבינו) מַלְכוּת, וְלֹא נִתְּנוּ לוֹ, דִּכְתִיב: (שמות ג׳:ה׳) "אַל תִּקְרַב הֲלֹם", וְאֵין 'הֲלֹם' אֶלָּא (בית) מַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ז׳:י״ח) "מִי אָנֹכִי ה' אֱלֹהִים? וּמִי בֵיתִי? כִּי הֲבִיאֹתָנִי עַד הֲלֹם"? [מֵתִיב רָבָא: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יְבָמָה, מֶלֶךְ. אָמַר רָבָא: לוֹ וּלְזַרְעוֹ קָאָמַר], וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב: 'הֲלֹם' (עד עולם) [לְדוֹרוֹת] הוּא? וְהָא גַּבֵּי שָׁאוּל, דִּכְתִיב: (שמואל א י׳:כ״ב) "הֲבָא [עוֹד] הֲלֹם אִישׁ", הוּא אֵין, זַרְעוֹ לָא. אִי בְּעִית אֵימָא: הָא הֲוָה אִישׁ בֹּשֶׁת. וְאִי בְּעִית אֵימָא: שָׁאנִי שָׁאוּל, דַּאֲפִלּוּ בְּבָנָיו לָא קַיְמָא, כִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹסְקִין גְּדֻלָּה לְאָדָם, פּוֹסְקִין לוֹ וּלְזַרְעוֹ (אחריו) עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ו:ז׳-ח׳) "לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו וְאֶת מְלָכִים לַכִּסֵּא, וַיֹּשִׁיבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ". וְאִם הִגִּיס דַּעְתּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאִם אֲסוּרִים בַּזִּקִים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי עֹנִי".

פרק יג

זבחים פרק יג - אין אגדות בפרק זה.

פרק יד

זבחים פרק יד - כה [פִּסְקָא. פָּרַת חֲטָאת שֶׁשְּׂרָפָהּ חוּץ מִגִּנְתָּהּ וְכוּ', אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי חוּץ. מַאי 'חוּץ מִגִּנְתָּהּ'? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: חוּץ מִמָּקוֹם הַבָּדוּק לָהּ]. אָמַר [לוֹ] רַבִּי יוֹחָנָן: [וַהֲלֹא] כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּדוּקָה הִיא? וְכוּ'. [בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי]? רֵישׁ לָקִישׁ סָבַר: יָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר: לֹא יָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַב נַחְמָן [בַּר יִצְחָק]: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ. (יחזקאל כ"ב:כ"ד) "בֶּן אָדָם, אֱמָר לָהּ: אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֻהָרָה, הִיא לֹא גֶשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם". רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר: אַתְמוּהֵי קָא מִתְמַהּ [קְרָא]: אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֻהָרָה? כְּלוּם יָרְדוּ עָלַיִךְ גְּשָׁמִים בְּיוֹם זַעַם? וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבַר כְּפַשְׁטֵיהּ דִּקְרָא: "אֶרֶץ לֹא טְהוֹרָה אַתְּ, מִי לֹא יָרְדוּ עָלַיִךְ גְּשָׁמִים בְּיוֹם זַעַם"? אֵיתִיבֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: (בראשית ז':כ"ב) "מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרְבָה מֵתוּ". בִּשְׁלָמָא לְדִידִי דַּאֲמִינָא: יָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם הָכִי מֵתוּ, אֶלָּא לְדִידָךְ, אַמַּאי מֵתוּ? מַהַבְלָא. [כְּדָרַב חִסְדָּא], דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: (בני דור המבול) בְּרוֹתְחִין קִלְקְלוּ, וּבְרוֹתְחִין נִדּוֹנוּ, (ברותחין קלקלו, בשכבת זרע, וברותחין נדונו) דִּכְתִיב [הָכָא]: (שם ח) "וַיִּשְׁכּוּ הַמָּיִם". וּכְתִיב [הָתָם]: (אסתר ז':י') "וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה". אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: "מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרְבָה מֵתוּ". בִּשְׁלָמָא לְדִידִי (הייני דאיכא) [דַּאֲמִינָא: לֹא יָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם הָכִי הֲווֹ] חָרְבָה, אֶלָּא לְדִידָךְ. מַאי חָרְבָה? (איכא?) חָרְבָה דְּמֵעִיקָּרָא. [וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ "חָרְבָה"]? כִּדְרַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּדוֹר הַמַּבּוּל לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל דָּגִים שֶׁבַּיָּם, [שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרְבָה מֵתוּ", וְלֹא דָּגִים שֶׁבַּיָּם]. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: לֹא יָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הַיְנוּ דְּקָם (אורזילא דימא) [רֵימָא] הָתָם, אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ (אורזילא) [רֵימָא] הֵיכָן קָם? אָמַר רַבִּי יַנַּאי: גּוּרְאוֹת הִכְנִיס בַּתֵּבָה, וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: לְדִידִי חָזֵי לִי הַאי אוֹרְזִילָא (דימא) [דְּרֵימָא] בַּר יוֹמֵהּ דַּהֲוֵי כְּהַר תְּבוֹר. וְהַר תָּבוֹר כַּמָּה הֲוֵי? אַרְבְּעִין פַּרְסִין. מַשְׁכֵּיהּ דְּצַוָּארֵיהּ (תרי) [תְּלָתָא] פַּרְסָא, מַרְבַּעְתָּא דְּרֵישֵׁיהּ פַּרְסָא וּפַלְגָּא, רָמָא (סכא) [כַּבָּא] וְסַכְּרֵיהּ לְיַרְדְּנָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רֹאשׁוֹ הִכְנִיס בַּתֵּבָה. סוֹף סוֹף הָא אָמַרְתְּ: מַרְבַּעְתָּא דְּרֵישֵׁיהּ פַּרְסָא וּפַלְגָּא? אֶלָּא [רֹאשׁ] חָטְמוֹ הִכְנִיס לַתֵּבָה. וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא יָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? לְדִבְרֵיו דְּרֵישׁ לָקִישׁ קָאָמַר. וְהָא קָסָגְיָא תֵּבָה? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: קַרְנָיו קָשְׁרוּ בַּתֵּבָה. וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא: [אַנְשֵׁי] דּוֹר הַמַּבּוּל בְּרוֹתְחִין קִלְקְלוּ וּבְרוֹתְחִין נִדּוֹנוּ. וּלְטַעְמִיךְ, תֵּבָה הֵיכִי סַגְיָא? [וְעוֹד], עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הֵיכִי קָם? אֶלָּא נַעֲשָׂה [לָהֶם] נֵס, וְנִצְטַנְּנוּ צִדֵּי הַתֵּבָה. [וּלְרֵישׁ לָקִישׁ, נְהִי נַמִּי דְּיָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהָא לֹא פָּשׁ? דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'מְצוּלָה'? שֶׁכָּל מֵתֵי מַבּוּל נִצְטַלְּלוּ שָׁם. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'שִׁנְעָר'? שֶׁכָּל מֵתֵי מַבּוּל נִנְעֲרוּ שָׁם. אִי־אֶפְשָׁר דְּלֹא אִדְבְּקוּ].

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'שִׂנְעָר'? שֶׁמְּנַעֶרֶת (את) עֲשִׁירֶיהָ. וְהָא קָא חָזֵינָא דְּקָאֵי? עַד תְּלַת דָּרֵי הוּא דְּקָאֵי. אָמַר רַבִּי אַמִּי: [כָּל] הָאוֹכֵל מֵעֲפָרָהּ דְּבָבֶל, כְּאִלּוּ אוֹכֵל [בְּשַׂר אֲבוֹתָיו, תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: כָּל הָאוֹכֵל מֵעֲפָרָהּ דְּבָבֶל, כְּאִלּוּ אוֹכֵל בְּשַׂר אֲבוֹתָיו, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: כְּאִלּוּ אוֹכֵל] שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים.

כו תַּנְיָא: (שמות י״ט:כ״ב) "וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' יִתְקַדָּשׁוּ", רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: זוֹ פְּרִישׁוּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי אוֹמֵר: זוֹ פְּרִישׁוּת נָדָב וַאֲבִיהוּא. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: זוֹ פְּרִישׁוּת נָדָב וַאֲבִיהוּא, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (ויקרא י׳:ג׳) "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר, בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: זוֹ פְּרִישׁוּת בְּכוֹרוֹת, (פרישות נדב ואביהוא) הֵיכָא רְמִיזָא? דִּכְתִיב: (שמות כ״ט:מ״ג) "וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי", אַל תִּקְרֵיי 'בִּכְבוֹדִי', אֶלָּא 'בִּמְכֻבָּדַי'. דָּבָר זֶה (רמזו) [אָמַר] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, וְלֹא יָדַע עַד שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו שֶׁל אַהֲרֹן. (כשמתו) [כֵּיוָן שֶׁמֵּתוּ] בְּנֵי אַהֲרֹן, אָמַר לוֹ: אַהֲרֹן אָחִי, לֹא מֵתוּ בָּנֶיךָ, אֶלָּא לְקַדֵּשׁ כְּבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם. וְכֵיוָן שֶׁיָּדַע אַהֲרֹן שֶׁבָּנָיו יְדוּעֵי מָקוֹם הֵם, שָׁתַק וְקִבֵּל שָׂכָר, (על שתיקתו) שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י׳:ג׳) "וַיִּדֹּם אַהֲרֹן". וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: (תהילים ל״ז:ז׳) "דּוֹם לַה' וְהִתְחוֹלֵל לוֹ". אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַפִּיל לְךָ חֲלָלִים [חֲלָלִים], דּוֹם! וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה: (קהלת ג׳:ז׳) "עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר". פְּעָמִים שֶׁאָדָם שׁוֹתֵק וּמְקַבֵּל שָׂכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ, וּפְעָמִים שֶׁאָדָם מְדַבֵּר וּמְקַבֵּל שָׂכָר עַל דִּבּוּרוֹ. וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי [חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי] יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ס״ח:ל״ו) "נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ", אַל תִּקְרֵי 'מִמִּקְדָּשֶׁיךָ' אֶלָּא 'מִמְּקַדֵּשֶׁיךָ', בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה דִּין בִּמְקַדְּשָׁיו, מִתְיָרֵא וּמִתְעַלֶּה (ומתקלס) [וּמִתְהַלֵּל].

כז תַּנְיָא, עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיָתָה הַבָּמָה, וַעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת [וְכוּ'], וְהַכָּל קָרְבוּ עוֹלוֹת. (וכו') עוֹלוֹת אִין, שְׁלָמִים לָא? וְהָכְתִיב: (שמות כ״ד:ה׳) "וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים [לַה' פָּרִים"]. אֶלָּא אֵימָא: הַכֹּל קָרְבוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים. וְהָתַנְיָא: אֲבָל שְׁלָמִים לֹא, כִּי אִם עוֹלוֹת [עוֹלוֹת אִין, שְׁלָמִים לָא]. כְּמַאן דְּאָמַר: לֹא קָרְבוּ שְׁלָמִים בְּנֵי נֹחַ. דְּאִיתְּמַר: רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, חַד אָמַר: קָרְבוּ שְׁלָמִים בְּנֵי נֹחַ, וְחַד אָמַר, לֹא קָרְבוּ. (שלמים בני נח.) מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר: קָרְבוּ שְׁלָמִים בְּנֵי נֹחַ? דִּכְתִיב: (בראשית ד׳:ד׳) "וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁחֶלְבּוֹ קָרֵב [לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ], וְכֻלּוֹ אֵינוֹ קָרֵב [לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ]? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה שְׁלָמִים, וּמַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר: לֹא קָרְבוּ? (בני נח שלמים) דִּכְתִיב: (שיר השירים ד׳:ט״ז) "עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן", הִתְנַעֲרִי אֻמָּה שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ בַּצָּפוֹן, וְתָבוֹא אֻמָּה שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ צָפוֹן וְדָרוֹם. וּמַר [נַמִּי] הָכְתִיב: 'מֵחֶלְבֵהֶן'? מְשַׁמְנֵיהוֹן דִּידְהוּ. וְאִידָךְ, הָכְתִיב: "עוּרִי [צָפוֹן"]? הַהוּא בְּקִבּוּץ גָּלֻיּוֹת הוּא דִּכְתִיב. וְהָכְתִיב: (שמות י׳:כ״ה)

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: גַּם אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵינוּ זְבָחִים וְעֹלֹת, [וְעָשִׂינוּ לַה' אֱלֹהֵינוּ]", זְבָחִים לַאֲכִילָה, וְעוֹלוֹת לְהַקְרָבָה. וְהָכְתִיב: (שם יח) "וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים", יִתְרוֹ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה הָוָה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: יִתְרוֹ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה הָוָה, נִיחָא, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: יִתְרוֹ קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה (בא) [הָיָה], מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? דְּאִיתְּמַר, בְּנֵי] רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר: [יִתְרוֹ] אַחַר מַתַּן תּוֹרָה הָוָה, וְחַד אָמַר: [יִתְרוֹ] קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָוָה. לְמַאן דְּאָמַר: קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָוָה, קָסָבַר: קְרֵבוּ שְׁלָמִים בְּנֵי נֹחַ.

כח כְּתַנָּאֵי: (שמות י״ח:א׳) "וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ [כֹּהֵן מִדְיָן"]. (חותן משה) מַה שְּׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא וְנִתְגַּיֵּר? רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק שָׁמַע, (ובא.) שֶׁהָרֵי כְּתוּבָה בְּצִדּוֹ: (שמות י״ז:י״ג) "וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עֲמָלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרֶב". רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר: מַתַּן תּוֹרָה שָׁמַע וּבָא. כְּשֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה קוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְכָל מַלְכֵי הַגּוֹיִם, אֲחָזָתָם רְעָדָה בְּהֵיכְלֵיהֶן וְאָמְרוּ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ״ט:ט׳) "וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד". נִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם אֵצֶל בִּלְעָם הָרָשָׁע וְאָמְרוּ לוֹ: מַה קּוֹל הֶהָמוֹן אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ? שֶׁמָּא (מביא) מַבּוּל [בָּא] לָעוֹלָם? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "ה' לַמַּבּוּל יָשָׁב". אָמַר לָהֶן: "וַיֵּשֶׁב ה' מֶלֶךְ לְעוֹלָם", כְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵין מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם. (שנאמר: (ישעיהו נ״ד:ט׳) "כי מי נח זאת לי" וגו'.) אָמְרוּ לוֹ: (שמא) מַבּוּל שֶׁל מַיִם אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל מַבּוּל שֶׁל אֵשׁ מֵבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם סו) "כִּי (הנה ה' באש יבא) [בָּאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט]" וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם: כְּבָר נִשְׁבַּע (לָהֶם שֶׁלֹּא יָבִיא מַבּוּל כָּל עִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט׳:י״א) "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל".) [שֶׁאֵינוֹ מַשְׁחִית כָּל בָּשָׂר]. אֶלָּא מַה קּוֹל הֶהָמוֹן שֶׁשָּׁמַעְנוּ? אָמַר לָהֶם: חֶמְדָּה טוֹבָה יֵשׁ לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּבֵית גְּנָזָיו, (שגנזה) [וְגִנּוּזָה אֶצְלוֹ] תתקע"ד [תְּשַׁע מֵאוֹת שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה] דּוֹרוֹת קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, (והוא מבקש) [וּבִקֵּשׁ] לִתְּנָהּ לְבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ״ט:י״א) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן". מֵיָּד (ענו) [פָּתְחוּ] כֻּלָּם וְאָמְרוּ: "ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם". רַבִּי אֶלִיעֶזֶר (בן יעקב) אוֹמֵר: קְרִיעַת יַם סוּף שָׁמַע וּבָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ה׳:א׳) "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי". (וגו', את אשר הוביש ה' את מי הירדן מפני בני ישראל עד עברם, וימס לבבם ולא היה בהם עוד רוח מפני בני ישראל.) וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ: (יהושע ב׳:י׳) "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף". ("מפניכם וגו', ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם".) מַאי שְׁנָא הָתָם דִּכְתִיב: (שם ה) "וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ". (והכא כתיב) [וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּקָאָמַר]: (שם ב) "וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ". אֲפִלּוּ אַקְשׁוּיֵי לָא אִקְשׁוּ, וּמְנָא יָדְעָה? דְּאָמַר מַר, אֵין לְךָ כָּל שֹׂר וְנָגִיד שֶׁלֹּא בָּא אֶל רָחָב הַזּוֹנָה. אָמְרוּ: בַּת עֶשֶׂר שָׁנִים הָיְתָה

כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְזִנְּתָה כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר. אַחַר חֲמִשִּׁים שָׁנָה נִתְגַּיְּרָה, אָמְרָה: יִמָּחֵל לִי בִּשְׂכַר חֶבֶל וּפִשְׁתִּים וְחַלּוֹן.

כט מְנָא הַנֵּי מִילֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן: (ויקרא יז) "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין עַל שְׁחִיטַת חוּץ, וְאֵין הַנָּכְרִים מְצֻוִּין עַל שְׁחִיטַת חוּץ. לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹשֶׂה בָּמָה לְעַצְמוֹ וּמַקְרִיב עָלֶיהָ כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא, אָמַר רַבִּי (יוסי) [אַסִי]: אָסוּר לְסַיְּעוֹ, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ. אָמַר (רבא) [רַבָּה]: וּלְאוֹרִינְהוּ לְהוּ שָׁרֵי. כִּי הָא דְּאִיפְּרָא הוּרְמִיז, אִימֵּיהּ דִּשְׁבוּר מַלְכָּא, שַׁדְרָה עֶגְלָא תִּילְתָּא (לקמייהו) [לְרָבָא], אָמְרָה לְהוּ: (קרבוה) [אַסְקוּהָ] נִיהֱלֵיהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם. אָמַר לְהוּ רָבָא לְרַב סַפְרָא וּלְרַב אַחָא בַּר הוּנָא: זִילוּ דַּבְּרוּ תְּרֵי עוּלְמִין (גילאי) [גַּיְילְדָּאֵי], וַחֲזוּ הֵיכָא דְּמַסְקָא יַמָּא שַׁרְטוֹן, (ואייתי) [וְשַׁקְלִי] צִיבֵי חַדְתָּא וַאֲפִיקוּ נוּרָא מִן מָנָא חַדְתָּא, (וקריבו) [וַאַסְקוּהָ] נִיהֱלֵיהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם. [אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי]: כְּמַאן? כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, (דאמר) [דְּתַנְיָא: רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ אוֹמֵר]: מַה מִּזְבֵּחַ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ (בהם) [בּוֹ] הֶדְיוֹט, אַף עֵצִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הֶדְיוֹט. וְהָא מוֹדֶה רַבִּי אֶלְעָזָר [בֶּן שַׁמּוּעַ] בְּבָמָה? דְּתַנְיָא: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (דברי הימים א כ״א:כ״ה) "וַיִּתֵּן דָּוִד לְאָרְנָן בַּמָּקוֹם שְׁקֶל זָהָב מִשְׁקַל שֵׁשׁ מֵאוֹת". וּכְתִיב: (שמואל ב כ״ד:כ״ד) "וַיִּקֶן דָּוִד אֶת הַגֹּרֶן וְאֶת הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים". הָא כֵּיצַד? גָּבָה מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים זָהָב, שֶׁהֵם שֵׁשׁ מֵאוֹת. רַבִּי אוֹמֵר: מִשּׁוּם אַבָּא יוֹסֵי בֶּן (דורמסקית) [דּוֹסְתָּאִי]: בָּקָר וְעֵצִים, מָקוֹם מִזְבֵּחַ בַּחֲמִשִּׁים שְׁקָלִים, וְכָל הַבַּיִת כֻּלּוֹ בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ אוֹמֵר: (כתיב: "ויקן דוד את הגורן", כמפורש בענין. ומה מפורש בענין? שנאמר: "ויתן דוד לארנון", וגו' אבל (שמואל ב כ״ד:כ״ב) "הבקר לעולה, והמוריגים וכלי הבקר לעצים בכסף שקלים חמשים".) [בָּקָר וְעֵצִים, וּמָקוֹם מִזְבֵּחַ בַּחֲמִשִּׁים. וְכָל הַבַּיִת כֻּלּוֹ בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת], דִּכְתִיב: (שם) "וַיֹּאמֶר אָרַוְנָה אֶל דָּוִד: יִקַּח וְיַעַל אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָיו, רְאֵה הַבָּקָר לָעוֹלָה וְהַמּוֹרגִים וּכְלֵי הַבָּקָר לָעֵצִים". [וְרָבָא אָמַר לְךָ]: הָתָם נַמִּי בְּחַדְתֵּי. מַאי 'מוֹרגִים'? אָמַר (רבא) [עוּלָא]: מִטָּה שֶׁל טוּרְבָּל. מַאי מִטָּה שֶׁל טוּרְבָּל? אָמַר (רב יהודה) [אַבַּיֵי]: עִיזָּא דְּקוּרְקְסָא דְּדִישָׁא. אָמַר (רב יוסף) [אַבַּיֵי]: מַאי קְרָא (ישעיהו מ״א:ט״ו) "הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרג חָרוּץ חָדָשׁ" וְגוֹ'. מַקְרֵי לֵיהּ רָבָא לִבְרֵיהּ, וְרָמֵי לֵיהּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי, כְּתִיב: "וַיִּתֵּן דָּוִד לְאַרְנוֹן מִשְׁקַל זָהָב שְׁקָלִים שֵׁשׁ מֵאוֹת", וּכְתִיב: "וַיִּקֶן דָּוִד אֶת הַגֹּרֶן וְאֶת הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים". הָא כֵּיצַד? גָּבָה מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים שֶׁהֵם שֵׁשׁ מֵאוֹת. וְאַכַּתִּי קַשְׁיָן אַהֲדָדֵי, הָכְתִיב הָתָם: 'זָהָב', וְהָכָא כְּתִיב 'כֶּסֶף'? אֶלָּא אֵימָא: גָּבָה כֶּסֶף (בשש) [בְּמִשְׁקַל שֵׁשׁ] מֵאוֹת שִׁקְלֵי זָהָב.

ל פִּסְקָא. קְדָשִׁים קַלִּים נֶאֱכָלִין בְּכָל הָרוֹאֶה, מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? (אמר רבי אלעזר:) אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: אָמַר קְרָא: (דברים י״ב:י״ג) "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עוֹלֹתֶיךָ, בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה". בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה, אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה. רַב אַבְדִּימִי בַּר (חמא ברבי דוסא) [חָסָא] אָמַר: אָמַר קְרָא: (יהושע ט״ז:ו׳) ("ונסב הגבול מזרחה תאנת שילה", מאי "תאנת שילה"?) ["וְלוֹ תַּאֲנַת שִׁילֹה", מָקוֹם] שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ מִתְאַוֵּחַ עַל אֲכִילַת קָדָשִׁים שֶׁלּוֹ, רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: (בראשית מ״ט:כ״ב) "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן", *)עַיִן שֶׁלֹּא רָצְתָה לְהָנוֹת מִמִּי שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהּ, תִּזְכֶּה וְתֹאכַל כְּמִלֹּא עֵין שֶׁלָּהּ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: (דברים ל״ג:ט״ז) "וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה", עַיִן שֶׁלֹּא רָצְתָה לְהָנוֹת מִמִּי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהּ, תִּזְכֶּה וְתֹאכַל בֵּין הַשְּׁנוּאִים שֶׁלָּהּ.

לא כִּי אָתָא (רבין) [רַב דִּימִי] אָמַר רַב: (בארבעה) [בִּשְׁלֹשָׁה] מְקוֹמוֹת שָׁרְתָה לָהֶן שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל: בְּשִׁילֹה, בְּנוֹב וּבְגִבְעוֹן, וּבְבֵית עוֹלָמִים. וּבְכֻלָּן לֹא שָׁרְתָה אֶלָּא בְּחֵלֶק בִּנְיָמִין, [שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:י״ב) "חֹפֵף עָלָיו" וְגוֹ' כָּל הַחֲפִיפוֹת לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין]. אָזַל אַבַּיֵּי אֲמָרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף. אָמַר: חַד בְּרָא הֲוָה לֵיהּ לְכַיְלִיל וְלָא מִיתְקִין. וְהָכְתִיב: (תהילים ע״ח:ס׳) "וַיִּטֹּשׁ מִשְׁכַּן שִׁילוֹ, אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם". [וּכְתִיב]: "וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף, וּבְשֵׁבֶט אֶפְרַיִם לֹא בָחָר". אָמַר רַב אַדָּא: (בר אהבה:) וּמַאי קוּשְׁיָא? דִּילְמָא שְׁכִינָה בְּחֵלֶק בִּנְיָמִין, וְסַנְהֶדְרִין בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּצִינוּ בְּבֵית עוֹלָמִים, שְׁכִינָה [בְּחֶלְקוֹ שֶׁל] בִּנְיָמִין, וְסַנְהֶדְרִין בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ: הָכִי הַשְׁתָּא? בִּשְׁלָמָא הָתָם מִקְּרָבָן נַחֲלָאוֹת אַהֲדֵדֵי, אֶלָּא הָכָא, מִי מִקְּרָבָן? אֵין! הָכָא נַמִּי מִקְּרָבָן. כִּדְאָמַר רַבִּי (חייא) [חָמָא] בַּר חֲנִינָא: רְצוּעָה הָיְתָה יוֹצֵאת מֵחֶלְקוֹ [שֶׁל יְהוּדָה, וְנִכְנֶסֶת לְחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין. וּבָהּ הָיָה מְזַבֵּחַ בָּנוּי, וְהָיָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק מִצְטַעֵר עָלֶיהָ לְבָלְעָהּ. הָכִי נַמִּי רְצוּעָה הָיְתָה יוֹצֵאת מֵחֶלְקוֹ] שֶׁל יוֹסֵף, וְנִכְנְסָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, [וְהֵינוּ] דִּכְתִיב: (יהושע ט״ז:ו׳) "וְנָסַב הַגְּבוּל מִזְרָחָה תַּאֲנַת שִׁילֹה". כְּתַנְאֵי, *)(רבי מאיר) [רַבִּי] אוֹמֵר: (דברים לג) "חֹפֵף עָלָיו", זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה. "כָּל הַיּוֹם", אֵלּוּ יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ. "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכַן", זֶה הָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי [מֵאִיר] אוֹמֵר: "חֹפֵף עָלָיו", זֶה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן. "כָּל הַיּוֹם", (אלו ימות המשיח) [זֶה מִקְדָּשׁ שֵׁנִי]. "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכַן", (זה העולם הבא) [אֵלּוּ יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ].

לב תָּנוּ רַבָּנָן: יְמֵי אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, אַרְבָּעִים שָׁנָה חָסֵר אַחַת. [יְמֵי אֹהֶל מוֹעֵד] שֶׁבַּגִּלְגָּל, אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שֶׁבַע שֶׁכָּבְשׁוּ וְשֶׁבַע שֶׁחָלְקוּ. [יְמֵי אֹהֶל מוֹעֵד] שֶׁבְּנוֹב וְשֶׁבְּגִבְעוֹן, חֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע, נִשְׁתַּיֵּר [לְשִׁילֹה] שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁבְעִים חָסֵר אַחַת. [יְמֵי אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת], מְנָא לָן? דְּאָמַר מַר: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מִשָּׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, בַּשְּׁנִיָּה הוּקַם וְשָׁלַח מִשָּׁה מְרַגְּלִים. אַרְבַּע עֶשְׂרֵה בַּגִּלְגָּל, שֶׁבַע שֶׁכָּבְשׁוּ, [שֶׁבַע שֶׁחָלְקוּ] מְנָא לָן?

מִדְּאָמַר כָּלֵב: (יהושע י״ד:י׳) "בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בִּשְׁלֹחַ וגו׳, וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה". כִּי עָבְרוּ לַיַּרְדֵּן כַּמָּה הֲוֵי? בַּר תַּמְנִין נְכִי תַּרְתֵּי, וְקָאָמַר: "בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה". הֲרֵי שֶׁבַע שֶׁבָּבְשׁוּ. וְשֶׁבַע שֶׁחָלְקוּ מִנָּא לָן? אִי בָּעֵית אֵימָא: מִדְּשָׁבַע כָּבְשׁוּ, שֶׁבַע נַמִּי חָלְקוּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מִדְּלָא מַשְׁכַּחַת לָהּ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר שֶׁהֻכְּתָה הָעִיר. שֶׁבְּנוֹב וְשֶׁבְּגִבְעוֹן, חֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִנָּא לָן? דִּכְתִיב: (שמואל א ד׳:י״ח) "וַיְהִי כְּהַזְכִּירוֹ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּפֹּל מֵעַל הַכִּסֵּא אָחֹרַנִּית, בְּעַד יַד הַשָּׁעַר, וַתִּשָּׁבֶר מַפְרַקְתּוֹ וַיָּמֹת", וְתַנְיָא: כְּשֶׁמֵּת עֵלִי [הַכֹּהֵן], חָרְבָה שִׁילֹה וּבָאוּ לְנוֹב, כְּשֶׁמֵּת שְׁמוּאֵל [הָרָמָתִי], חָרְבָה נוֹב וּבָאוּ לְגִבְעוֹן. וּכְתִיב: (שם ז) "וַיְהִי מִיּוֹם שֶׁבֶת הָאָרוֹן בְּקִרְיַת יְעָרִים, וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים, וַיִּהְיוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה. הֵי נִינְהוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה? עֶשֶׂר דִּשְׁמוּאֵל בְּעַצְמוֹ, וְשָׁנָה לְשָׁאוּל וּשְׁמוּאֵל, וּשְׁתַּיִם לְשָׁאוּל בְּעַצְמוֹ, וְשֶׁבַע שֶׁמָּלַךְ דָּוִד בְּחֶבְרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ב׳:י״א) "וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד וגו׳, בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים, (ובירושלים מלך שלושים ושלוש שנים". וארבעה דשלמה, דכתיב) [וּבִשְׁלֹמֹה כְּתִיב]: (דברי הימים ב ג׳:ב׳) "וַיָּחֶל לִבְנוֹת בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, בַּשֵּׁנִי בִּשְׁנַת אַרְבַּע לִמַלְכוּתוֹ". נִשְׁתַּיְּרוּ לְשִׁילֹה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁבְעִים חָסֵר אַחַת.

לג תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים י״ב:ט׳) "כִּי לֹא בָאתֶם עַד עַתָּה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה". 'מְנוּחָה', זוֹ שִׁילֹה, 'נַחֲלָה', זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, (וכן הוא אומר) [וְאוֹמֵר: (ירמיהו י״ב:ח׳) "הָיְתָה לִי נַחֲלָתִי כְּאַרְיֵה בַּיָּעַר". וְאוֹמֵר]: (שם) "הָעֵיט צָבוּעַ נַחֲלָתִי לִי", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: 'מְנוּחָה', זוֹ יְרוּשָׁלַיִם. 'נַחֲלָה', זוֹ שִׁילֹה. (וכן הוא אומר) [וְאוֹמֵר: (תהילים קל״ב:י״ג) "זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר: (שם) "כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ". בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: 'מְנוּחָה', זוֹ שִׁילֹה, הַיְנוּ דִּכְתִיב: "אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: 'מְנוּחָה', זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, ['נַחֲלָה', זוֹ שִׁילֹה], "אֶל הַנַּחֲלָה וְאֶל הַמְּנוּחָה" מֵיבָּעֵי לֵיהּ? הָכִי קָאָמַר: לָא מִבַּעְיָא מְנוּחָה דְּלָא מָטִיתוּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ נַחֲלָה [נַמִּי] לָא מָטִיתוּ.

סְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת זְבָחִים

מנחות

פרק א

מנחות פרק א - רַבִּי אֲבִימִי תְּנֵי מְנָחוֹת בֵּי רַב חִסְדָּא. וַאֲבִימִי בֵּי רַב חִסְדָּא תְּנֵי? וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא: קוֹלְפֵי טָבֵי בָּלְעֵי מֵאֲבִימִי עֲלָהּ דְּהָא שְׁמַעְתָּא: בָּא לְהַכְרִיז רְצוּפִין, שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֵׁנִי וַחֲמִשִּׁי וְשֵׁנִי, שִׁשִּׁים יוֹם. אֲבִימִי, מַסֶּכְתָּא אִיתְעַקּוּרֵי אִיתְעַקְּרָא לֵיהּ, וְאָתָא קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְאַדְכּוּרֵי לְגַמְרֵיהּ. וְלִישְׁלַח לֵיהּ וְלֵיתֵי לְגַבֵּיהּ? סָבַר, הָכִי מִסְתַּיְּעָא מִלְּתָא טְפֵי.

פרק ב

מנחות פרק ב - אין אגדות בפרק זה.

פרק ג

מנחות פרק ג - תניא אָמַר רַבִּי: כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְמַצּוֹת מִדּוֹתַי אֵצֶל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, וְאָמְרִי לָהּ: לְמַצּוֹת מִדּוֹתָיו שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר שַׁמּוּעַ, מָצָאתִי יוֹסֵף הַבַּבְלִי יוֹשֵׁב לְפָנָיו, וְהָיָה חָבִיב לוֹ בְּיוֹתֵר, עַד לְאַחַת. אָמַר לֵיהּ: רַבִּי, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזָּבַח לְהַנִּיחַ מִדָּמוֹ לְמָחָר, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: כָּשֵׁר. עַרְבִית אָמַר לֵיהּ: כָּשֵׁר. שַׁחֲרִית אָמַר לֵיהּ: כָּשֵׁר. צָהֳרַיִם אָמַר לֵיהּ: כָּשֵׁר. מִנְחָה אָמַר לֵיהּ: כָּשֵׁר, אֶלָּא שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. צָהֳבוּ פָּנָיו שֶׁל יוֹסֵף הַבַּבְלִי. אָמַר לֵיהּ: יוֹסֵף, כְּמַדָּמֶּה אָנִי שֶׁלֹּא כִּוַּנוּ שְׁמוּעָתֵנוּ עַד עַתָּה. אָמַר לֵיהּ: רַבִּי, הֵן, אֶלָּא שֶׁרַבִּי יְהוּדָה 'פְּסוּל' שָׁנָה לִי, וְחָזַרְתִּי עַל כָּל תַּלְמִידָיו וּבִקַּשְׁתִּי לִי חָבֵר, וְלֹא מָצָאתִי, עַכְשָׁיו שֶׁשָּׁנִיתָ לִי: 'פָּסוּל', הֲֵחֲזַרְתָּ לִי אֲבֵדָתִי. זַלְגוּעֵינָיו שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ דְּמָעוֹת. אָמַר: אַשְׁרֵיכֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁדִּינֵי תוֹרָה חֲבִיבִין עֲלֵיכֶם בְּיוֹתֵר, קְרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: (תהלים קיט) "מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי".

תַּנְיָא: (במדבר יח) "בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא", שֶׁתְּהֵא בְּרִית אֲמוּרָה בְּמֶלַח, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן: "בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִיא", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: (שם כה) "בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם", כְּשֵׁם שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְקָרְבָּנוֹת בְּלֹא כְּהֻנָּה, כָּךְ אִי־אֶפְשָׁר לְקָרְבָּנוֹת בְּלֹא מֶלַח.

אַרְבָּעָה מִינִין שֶׁבַּלּוּלָב. שְׁנַיִם מֵהֶן עוֹשִׂין פֵּרוֹת, וּשְׁנַיִם מֵהֶן אֵינָן עוֹשִׂין פֵּרוֹת. הָעוֹשִׂין פֵּרוֹת יִהְיוּ זְקוּקִין לְשֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּרוֹת, וְשֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּרוֹת יִהְיוּ זְקוּקִין לְעוֹשִׂין פֵּרוֹת. וְאֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בָּהֶן עַד שֶׁיִּהוּ כֻּלָּן בַּאֲגֻדָּה אַחַת, וְכֵן יִשְׂרָאֵל בְּהַרְצָאָה, עַד שֶׁיִּהוּ כֻּלָּן בַּאֲגֻדָּה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ט׳:ו׳) "הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָו, וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ".

תַּנְיָא אִידָךְ: לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם בַּיִת תַּבְנִית הֵיכָל, אַכְסַדְרָה כְּנֶגֶד אוּלָם, חֵצֵר כְּנֶגֶד עֲזָרָה. שֻׁלְחָן כְּנֶגֶד שֻׁלְחָן, מְנוֹרָה כְּנֶגֶד מְנוֹרָה. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא שֶׁל חֲמִשָּׁה, וְשֶׁל שִׁשָּׁה וְשֶׁל שְׁמוֹנָה. וְשֶׁל שִׁבְעָה לֹא יַעֲשֶׂה וַאֲפִלּוּ מִשְּׁאָר מִינֵי מַתְּכוֹת. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁל עֵץ [לֹא] יַעֲשֶׂה, (כנגד) [כְּדֶרֶךְ] שֶׁעָשׂוּ מַלְכֵי בְּנֵי חַשְׁמוֹנָאִי. אָמַר לֵיהּ: מִשָּׁם רְאָיָה? שִׁפּוּדִין שֶׁל בַּרְזֶל הָיוּ, וְחִפּוּם בְּבַעַץ, הֶעֱשִׁירוּ עֲשָׁאוּם שֶׁל כֶּסֶף, חָזְרוּ וְהֶעֱשִׁירוּ עֲשָׁאוּם שֶׁל זָהָב.

א אָמַר שְׁמוּאֵל [מַשְׁמֵיהּ דְּסָבָא]: גְּבָהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר טְפָחִים, הָרַגְלַיִם וְהַפֶּרַח שִׁלְשָׁה טְפָחִים, וּטְפָחַיִם חָלָק וכו' (דה"ב ד) "וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרוֹת וְהַמֶּלְקָחַיִם זָהָב הוּא מִכְלוֹת זָהָב". מַאי 'מִכְלוֹת זָהָב'? אָמַר רַבִּי (יהודה אמר רב אסי) [אַמִּי]: שֶׁכִּלַּתּוּ לְכָל זָהָב [סְגוּר] שֶׁל שְׁלֹמֹה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: (אסי׳) עֶשֶׂר מְנוֹרוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה, וְכָל אַחַת וְאַחַת הֵבִיא לָהּ אֶלֶף כִּכַּר זָהָב, וְהִכְנִיסוּהוּ אֶלֶף פְּעָמִים לַכּוּר, וְהֶעֱמִידוּהוּ עַל כִּכָּר. [וּמִי חָסֵר

כּוּלֵי הַאי? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲשֶׂה וְהָיְתָה מְנוֹרַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יְתֵרָה עַל שֶׁל מֹשֶׁה בְּדִינָר זָהָב קוֹרְדִּיקִינִי, וְהִכְנִיסוּהָ שְׁמוֹנִים פְּעָמִים לַכּוּר וְהֶעֱמִידוּהָ עַל כְּכָר. כִּיוָן דְּקָאֵי קָאֵי]. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (ויקרא כ"ד:ד') "עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה"? שֶׁיְּרִדוּ מַעֲשֶׂיהָ מִמְּקוֹם טָהֳרָה. (שם) "עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר", מְלַמֵּד שֶׁמַּגְבִּיהִין אוֹתוֹ וּמַרְאִין בּוֹ לְחֶם הַפָּנִים לְעוֹלֵי רְגָלִים, וְאוֹמְרִים לָהֶם: רְאוּ חִבַּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, מַאי 'חִבַּתְכֶם'? כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נֵס גָּדוֹל נַעֲשָׂה בְּלֶחֶם הַפָּנִים, סְלוּקוֹ כְּסִדּוּרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א כ"א:ז') "לְשׁוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ". תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲרוֹן שֶׁל אֵשׁ, וְשֻׁלְחָן שֶׁל אֵשׁ, וּמְנוֹרָה שֶׁל אֵשׁ יָרְדוּ מִן הַשָּׁמַיִם, וְרָאָה מֹשֶׁה וְעָשָׂה כְּמוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ"ה:מ') "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר". אֶלָּא מֵעַתָּה (דכתיב): (שמות כ"ו:ל') "וַהֲקֵמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר". הָכִי נַמִּי? הָכָא כְּתִיב: כְּמִשְׁפָּטוֹ', הָתָם כְּתִיב: 'בְּתַבְנִיתָם'. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גַּבְרִיאֵל חָגוּר כְּמִין פַּסְקִיָּא הָיָה, וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה מַעֲשֵׂה מְנוֹרָה, דִּכְתִיב: (במדבר ח':ד') "וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה". תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיוּ קָשִׁים לוֹ לְמֹשֶׁה, עַד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֶצְבַּע, וְאֵלּוּ הֵן: מְנוֹרָה, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּשְׁרָצִים. מְנוֹרָה, דִּכְתִיב: "וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה". רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דִּכְתִיב: (שמות י"ב:ב') "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים". שְׁרָצִים, דִּכְתִיב: (ויקרא י"א:כ"ט) "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, דִּכְתִיב: (שמות כ"ט:ל"ח) "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ".

רַמִּי בַּר תַּמְרִי, דְּהוּא חֲמוּהָ דְּרַמִּי בַּר דִּיקוּלִי, אִיפְּסִיק לֵיהּ כַּרְעֵיהּ דְּוָי"ו' דְּוַיַּהַרְג' בְּנִיקְבָא. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, אָמַר לֵיהּ: זִיל אַיְתִי יְנוּקָא דְּלָא חַכִּים וְלָא טִפֵּשׁ. אִי קָרוּ לֵיהּ 'וַיַּהַרְג', כָּשֵׁר, אִי לָא, 'יֵהָרֵג' הוּא וּפָסוּל.

ב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם, מְצָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיּוֹשֵׁב וְקוֹשֵׁר כְּתָרִים לָאוֹתִיּוֹת. אָמַר [לְפָנָיו]: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי מְעַכֵּב עַל יָדְךָ? אָמַר לוֹ: אָדָם [אֶחָד יֵשׁ], שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּסוֹף כַּמָּה דּוֹרוֹת, וַעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף שְׁמוֹ, שֶׁעָתִיד לִדְרֹשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ תִּלֵּי תִּלִּים שֶׁל הֲלָכוֹת, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַרְאֵהוּ לִי. אָמַר לוֹ: חֲזֹר לַאֲחוֹרֶיךָ. הָלַךְ וְיָשַׁב לְסוֹף שְׁמוֹנָה (עֶשְׂרֵה) שׁוּרוֹת, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מָה הֵם אוֹמְרִים, תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְדָבָר [אֶחָד], אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי מְנַיִן לְךָ? אָמַר לָהֶם: הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ. חָזַר וּבָא לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יֵשׁ לְךָ אָדָם כָּזֶה, וְאַתָּה נוֹתֵן תּוֹרָה עַל יָדִי? אָמַר לוֹ: שְׁתֹק, כָּךְ עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֶרְאִיתַנִי תּוֹרָתוֹ, הַרְאֵנִי שְׂכָרוֹ. אָמַר לוֹ: חֲזֹר לַאֲחוֹרֶיךָ. חָזַר

לְאָחוֹרָיו, וְרָאָה שֶׁשּׁוֹקְלִין בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹלִין. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זוֹ תּוֹרָה וְזוֹ שְׂכָרָהּ? אָמַר לוֹ: שְׁתֹק, כָּךְ עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי.

ג אָמַר רַב אַשִׁי: חֲזִינָא לְהוּ לְסִפְרֵי (דווקנים) [דַּוְקָנֵי] דְּבֵי רַב, דְּחַטְרֵי לֵיהּ לְגַגֵּיהּ דְּחֵי"ת, וְתָלוּ לֵיהּ לְכַרְעֵיהּ דְּהֵ"א. חַטְרֵי (ליה) [לְהוּ] לְגַגֵּיהּ דְּחֵי"ת, כְּלוֹמַר: חַי [הוּא] בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְתָלוּ לֵיהּ לְכַרְעֵיהּ דְּהֵ"א, (אמאי?) כִּדְבָעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה מֵרַב אַמִי: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו כ"ו:ג'-ד') "בִּטְחוּ בָה' עֲדֵי עַד, כִּי בְיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים". אָמַר לוֹ: כָּל הַתּוֹלֶה בִּטְחוֹנוֹ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (הוי) [הֲרֵי] לוֹ מַחֲסֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. אָ"לְ: אֲנָא הָכִי קָא קַשְׁיָא לִי: מַאי שְׁנָא דִּכְתִיב: 'בְּיָהּ' וְלָא כְּתִיב: 'יְהֹ'? כִּדְדָרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְּעַאי: אֵלּוּ שְׁנֵי עוֹלָמִים שֶׁבָּרָא הַקָּבָ"ה, אֶחָד בְּהֵ"א, וְאֶחָד בְּיו"ד, וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם הָעוֹלָם הַזֶּה בְּהֵ"א, וְעוֹלָם הַבָּא בְּיו"ד, אוֹ אִם הָעוֹלָם הַזֶּה בְּיו"ד וְהָעוֹלָם הַבָּא בְּהֵ"א. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (בראשית ב':ד') "אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם", אַל תִּקְרֵי 'בְּהִבָּרְאָם', אֶלָּא 'בְּהֵ"א בְּרָאָם', [הֲוֵי אוֹמֵר: הָעוֹלָם הַזֶּה בְּהֵ"א, וְהָעוֹלָם הַבָּא בְּיו"ד]. וּמִפְּנֵי מָה נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה בְּהֵ"א? מִפְּנֵי שֶׁדּוֹמֶה לְאַכְסַדְרָה, שֶׁכָּל הָרוֹצֶה לָצֵאת יוֹצֵא. מַאי טַעְמָא תַּלְיָא כַּרְעֵיהּ? (דה"א?) דְּאִי הָדַר בִּתְשׁוּבָה מְעַיְּלֵי לֵיהּ. וּלְעַיְלוּהוּ בְּהַהּ? לָא מִסְתַּיְּעָא מִלְּתָא, כִּדְרַ"שׁ בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר ר"שׁ בֶּן לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ג':י"ד) "אֹם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ, וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן". בָּא לִטַּמֵּא פּוֹתְחִין לוֹ. בָּא לִטַּהֵר מְסַיְּעִין אוֹתוֹ. מַאי טַעְמָא אִית לֵיהּ תָּגָא? אָמַר הַקָּבָ"ה: אִם חוֹזֵר בּוֹ, אֲנִי קוֹשֵׁר לוֹ *)כֶּתֶר. מִפְּנֵי מָה נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא בְּיו"ד? מִפְּנֵי שֶׁצַּדִּיקִים שֶׁבּוֹ מוּעָטִין. מִפְּנֵי מָה כְּפוּף רֹאשׁוֹ? מִפְּנֵי שֶׁצַּדִּיקִים שֶׁבּוֹ כְּפוּפִים רָאשֵׁיהֶם, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁאֵינָן דּוֹמִים זֶה לָזֶה.

אָמַר רַב: סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי טָעֻיּוֹת בְּכָל דַּף וְדַף, יְתַקֵּן. שָׁלֹשׁ, יְגַנֵּז. וְתַנְיָא תְּיוּבְתֵּיהּ: שָׁלֹשׁ, יְתַקֵּן. אַרְבַּע, יְגַנֵּז, תָּנָא: אִם יֵשׁ בּוֹ דַּף אַחַת שְׁלֵמָה מַצֶּלֶת עַל כֻּלָּן. אָמַר רַב יִצְחָק [בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב]: וְהוּא דִּכְתִיב רוּבֵּיהּ דְּסִפְרָא שַׁפִּיר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: אִי אִית בְּהַהוּא דַּף שָׁלֹשׁ טָעֻיּוֹת, מַאי? אָמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וְאִתְיְהִיב לְאִיתְקוּנֵי, מִיתְקַן, וְהַנֵי מִילֵּי חֲסֵרוֹת, אֲבָל יְתֵרוֹת, לֵית לָן בְּהוּ. חֲסֵרוֹת, מַאי טַעְמָא לָא? אָמַר רַב כַּהֲנָא: מְשׁוּם דְּמֵיחְזֵי כְּמְנַמֵּר.

תַּנְיָא: (דברים ל"ד:ה') "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה'". אֶפְשָׁר מֹשֶׁה חַי, וְכָתַב: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה"? אֶלָּא, עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאֵילָךְ, כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי נְחֶמְיָה. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֶפְשָׁר, סֵפֶר תּוֹרָה חָסֵר אוֹת אַחַת? וּכְתִיב: (שם לא) "לָקֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ" וְגוֹ'. אֶלָּא, עַד כָּאן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב וְאוֹמֵר, מִכָּאן וְאֵילָךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדֶמַע.

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן: (ירמיהו ל"ו:י"ח) "וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ: מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וַאֲנִי כֹּתֵב עַל הַסֵּפֶר בַּדְיוֹ".

אָמַר רַב חִסְדָּא: "עַל הָאָרֶץ" בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: בְּסוֹף שִׁיטָה, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: בְּתְחִלַּת שִׁיטָה. מַאן דְּאָמַר: בְּסוֹף שִׁיטָה, (תהילים ק"ג:י"א) "כִּגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ", מַאן דְּאָמַר: בְּתְחִלַּת שִׁיטָה, כִּי הֵיכִי דִּמְרַחֲקֵי שָׁמַיִם מֵאָרֶץ.

ד אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, הַשֹּׁר יוֹשֵׁב מִבִּפְנִים, וַעֲבָדָיו מְשַׁמְּרִים אוֹתוֹ מִבַּחוּץ, וּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵינוֹ כֵן, עֲבָדָיו יוֹשְׁבִין מִבִּפְנִים וְהוּא מְשַׁמְּרָן מִבַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קכ"א:ה') "ה' שֹׁמְרֶךָ, ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ".

ה "וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ". (דברים כ"ח:י') תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ. (שמות ל"ג:כ"ג) "וְהֵסַרְתִּי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי, וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ", אָמַר רַב חַנָּא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חָסִידָא: מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא כְּלַפֵּי פָּנִים, כְּדֵי שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנִים וְלֹא לְאָחוֹר.

תָּנוּ רַבָּנָן: 'יָדְךָ', זוֹ שְׁמֹאל. אַתָּה אוֹמֵר שְׁמֹאל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יָמִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ישעיהו מ"ח:י"ג) "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ, וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם". וְאוֹמֵר: (שופטים ה':כ"ו) "יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה, וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים". וְאוֹמֵר: (תהילים ע"ד:י"א) "לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ, וִימִינְךָ מִקֶּרֶב חֵיקְךָ כַּלֵּה". רַבִּי יוֹסֵי הַחוֹרֶם אוֹמֵר: מְצִינוּ יָמִין שֶׁנִּקְרָא 'יָד', שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ"ח:י"ז) "וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יַד יְמִינוֹ". וְאֵידָךְ? "יַד יְמִינוֹ" אִיקְרִי, 'יָד' סְתָמָא לָא אִיקְרִי.

בָּעָא מִינֵּיהּ פְּלֵימוֹ מֵרַבִּי: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי רָאשִׁים, בְּאֵיזוֹ מֵהֶם מַנִּיחַ תְּפִלִּין? אָמַר לֵיהּ: אוֹ קוּם גְּלִי, אוֹ קַבֵּל עָלֶיךָ שַׁמְתָּא. אַדְּהָכִי אָתָא הַהוּא גַּבְרָא, אָמַר לֵיהּ: אִיתְלִיד לִי יְנוּקָא דְּאִית לֵיהּ תְּרֵי רֵישֵׁי, כַּמָּה בָּעִינָן לְמֵיתַב לַכֹּהֵן? אָתָא הַהוּא סָבָא, תָּנָא לֵיהּ: חַיָּב לְתֵּן לוֹ עֲשָׂרָה סְלָעִים.

פרק ד

מנחות פרק ד - ו מַלְאָכָא אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַב קְטִינָא דְּמֵיכְסֵי סָדִינָא. אָמַר לֵיהּ: קְטִינָא קְטִינָא, סָדִינָא בְּקַיְטָא, וְסַרְבָּלָא בְּסִיתְוָא, צִיצִית [שֶׁל תְּכֵלֶת] מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? אָמַר לֵיהּ: עַנְשֵׁיתּוּ אַעֲשֵׂה'? אָמַר לֵיהּ: (אין) בִּזְמַן דְּאִיכָּא רִיתְחָא עַנְשִׁינָן.

ז תַּנְיָא: (במדבר טו) "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם". רְאֵה מִצְוָה זוֹ וּזְכֹר מִצְוָה אַחֶרֶת הַתְּלוּיָה בָּהּ, וְאֵיזוֹ זוֹ? קְרִיאַת שְׁמַע. דִּתְנַן: מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּשַׁחֲרִית? מִשֶּׁיַּכִּיר בֵּין תְּכֵלֶת לְלָבָן. תַּנְיָא אִידָךְ: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'", רְאֵה מִצְוָה זוֹ וּזְכֹר מִצְוָה אַחֶרֶת הַסְּמוּכָה לָךְ, וְאֵיזוֹ זוֹ? [מִצְוַת] כְּלָאִים, דִּכְתִיב: (דברים כב) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז, [צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו], גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ". תַּנְיָא אִידָךְ, "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'", שְׁקוּלָה מִצְוָה זוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן. וְתַנְיָא אִידָךְ: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה', וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם", רְאֵיָה מְבִיאָה לִידֵי זְכִירָה, זְכִירָה מְבִיאָה לִידֵי מַעֲשֶׂה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: כָּל (הזהיר) [הַזָּרִיז] בְּמִצְוָה זוֹ, זוֹכֶה וּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה. כְּתִיב הָכָא: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", וּכְתִיב הָתָם: (שם ו) "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַּעֲבֹד". תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכֵלֶת מִכָּל מִינֵי צְבָעוֹנִין? מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לַיָּם, וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ דּוֹמֶה (לְסַפִּיר, וְסַפִּיר דּוֹמֶה) לְכִסֵּא הַכָּבוֹד. שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כד) "וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר". וּכְתִיב (התם) (יחזקאל א) "כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא". תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: (קשה) [גָּדוֹל] עָנְשׁוֹ שֶׁל לָבָן [יוֹתֵר] מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל תְּכֵלֶת. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לִשְׁנֵי עֲבָדָיו, לְאֶחָד (אומר לו) [אָמַר]: הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל טִיט! וּלְאֶחָד אָמַר: הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל זָהָב! וּפִשְׁעוּ שְׁנֵיהֶם וְלֹא הֵבִיאוּ. אֵיזֶה עָנְשׁוֹ מְרֻבֶּה? [הֱוֵי אוֹמֵר]: זֶה שֶׁאָמַר לוֹ הָבֵא לִי [חוֹתָם] שֶׁל טִיט וְלֹא הֵבִיא. ח תָּנוּ רַבָּנָן: חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁסִּבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹוֹת; תְּפִלִּין בְּרָאשֵׁיהֶן, תְּפִלִּין בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶן, צִיצִית בְּבִגְדֵיהֶן, מְזוּזוֹת בְּפִתְחֵיהֶן. וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד: (תהלים קיט) "שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ". וּבְשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס דָּוִד לַמֶּרְחָץ וְרָאָה (שעמד) [עַצְמוֹ עוֹמֵד] עֵירֹם, אָמַר: אוֹי לִי שֶׁאֶעֱמֹד עֵירֹם בְּלֹא מִצְוֹות. כֵּיוָן שֶׁנִּזְכַּר בַּמִּילָה שֶׁבִּבְשָׂרוֹ, נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ. לְאַחַר שֶׁיָּצָא אָמַר עָלֶיהָ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יב) "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד", עַל הַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה בַּשְּׁמִינִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹ וְצִיצִית בְּבִגְדּוֹ וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ, הַכֹּל בְּחִזּוּק שֶׁלֹּא יֶחֱטָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ד) "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק". וְאוֹמֵר: (תהלים לד) "חֹנֶה מַלְאַךְ ה' סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם".

ט הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י) "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ". (רבי) [רַב] חִיָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא, בְּשַׁבְּתָא וּבְיוֹמֵי טָבֵי טָרַח וּמְמַלֵּא לְהוּ בְּאִסְפַּרְמָקֵי וּמְגַדֵּי.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, וְאֵלּוּ הֵן: "שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי", "שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה", "שֶׁלֹּא עָשַׂנִי בּוּר". רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב שַׁמְעֵיהּ לִבְרֵיהּ דַּהֲוָה מְבָרֵךְ:

"שֶׁלֹּא עָשַׂנִי בּוּר", אָמַר לֵיהּ: כּוּלֵי הַאי נַמִּי? אָמַר לֵיהּ: וְאֶלָּא מַאי מְבָרֵךְ? "שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עֶבֶד". הַיְנוּ אִשָּׁה? עֶבֶד זִיל טְפֵי.

תָּנוּ רַבָּנָן: חֶלְזוֹן זֶה, גּוּפוֹ דּוֹמֶה לַיָּם, וּבְרִיָּתוֹ דּוֹמָה לְדָג, וְעוֹלֶה אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה, וּבָדָמוֹ צוֹבְעִין תְּכֵלֶת, לְפִיכָךְ דָּמָיו יְקָרִים.

י תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי נָתָן: אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה קַלָּה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁאֵין מַתַּן שְׂכָרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּבָעוֹלָם הַבָּא (אבל) אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה. צֵא וּלְמַד מִמִּצְוַת צִיצִית. מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה זָהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית. שָׁמַע שֶׁיֵּשׁ זוֹנָה (אחת) בִּכְרַכֵּי הַיָּם שֶׁנּוֹטֶלֶת אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בִּשְׂכָרָהּ. שִׁגְּרָה לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים, וְקִבְּעָה לוֹ זְמַן. כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ, הָלַךְ וְיָשַׁב עַל (פתח ביתה) [הַפֶּתַח], נִכְנְסָה שִׁפְחָתָהּ וְאָמְרָה לָהּ: אוֹתוֹ אָדָם שֶׁשִּׁגַּרְתְּ לִיךְ אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בָּא וְיוֹשֵׁב עַל הַפֶּתַח. אָמְרָה לָהּ: יִכָּנֵס. נִכְנַס. הִצִּיעָה לוֹ שֵׁבַע מִטּוֹת, שֵׁשׁ שֶׁל כֶּסֶף (ועליונה) [וְאַחַת] שֶׁל זָהָב. וּבֵין כָּל אַחַת וְאַחַת (ספסל) [סֻלָּם] שֶׁל כֶּסֶף, וְעֶלְיוֹנָה שֶׁל זָהָב. וְעָלְתָה וְיָשְׁבָה עַל גַּבֵּי הָעֶלְיוֹנָה [כְּשֶׁהִיא] עֲרֻמָּה. וְאַף הוּא עָלָה לֵישֵׁב עִירֹם כְּנֶגְדָּהּ. בָּאוּ [אַרְבַּע] צִיצִיּוֹתָיו וְטָפְחוּ לוֹ עַל פָּנָיו, נִשְׁמַט וְיָשַׁב עַל גַּבֵּי קַרְקַע. וְאַף הִיא נִשְׁמְטָה וְיָשְׁבָה עַל גַּבֵּי קַרְקַע. אָמְרָה לוֹ: גַּפָּהּ שֶׁל רוֹמִי, שֶׁאֵין אֲנִי מַנִּיחָתְךָ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מַה מּוּם רָאִיתָ בִּי. אָמַר לָהּ: הָעֲבוֹדָה, שֶׁלֹּא רָאִיתִי אִשָּׁה יָפָה כְּמוֹתֵךְ, אֶלָּא מִצְוָה אַחַת צִוָּה אֱלֹהֵינוּ וְצִיצִית שְׁמָהּ. וּכְתִיב בָּהּ: (במדבר טו) "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", שְׁתֵּי פְּעָמִים; אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפְרַע, וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִתֵּן שָׂכָר. וְעַכְשָׁיו נִדְמוּ עָלַי כְּאַרְבָּעָה עֵדִים. אָמְרָה לוֹ: הָעֲבוֹדָה, שֶׁאֵינִי מַנַּחְתְּךָ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מַה שְׁמֶךָ, (ושם) [וּמַה שֵּׁם] עִירֶךָ, וּמַה שֵּׁם רַבְּךָ, וּמַה שֵּׁם בֵּית מִדְרָשֶׁךָ שֶׁאַתָּה לוֹמֵד בּוֹ תּוֹרָה. כָּתַב וְנָתַן בְּיָדָהּ. עָמְדָה וְחִלְּקָה כָּל נְכָסֶיהָ; שְׁלִישׁ לַמַּלְכוּת וּשְׁלִישׁ לָעֲנִיִּים וּשְׁלִישׁ נָטְלָה בְּיָדָהּ, חוּץ מֵאוֹתָן מַצָּעוֹת, וּבָאתָ לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא. אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, צַוֵּה עָלַי וַיֵּעָשׂוּנִי גִּיּוֹרֶת. אָמַר לָהּ: בִּתִּי, שֶׁמָּא עֵינַיִךְ נָתַתְּ בְּאֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים? הוֹצִיאָה הַכְּתָב מִיָּדָהּ וְנָתְנָה לוֹ. אָמַר לָהּ: לְכִי זְכִי בְּמִקָּחֵךְ. אוֹתָן מַצָּעוֹת שֶׁהִצִּיעָה לוֹ בְּאִסּוּר, הִצִּיעָה לוֹ בְּהֶתֵּר. זֶה מַתַּן שְׂכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלָעוֹלָם הַבָּא אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה.

יא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תְּפִלִּין עוֹבֵר בִּשְׁמוֹנָה 'עֲשֵׂה'. כָּל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ צִיצִית בִּבְגָדוֹ עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה 'עֲשֵׂה'. כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה 'עֲשֵׂה'. כָּל שֶׁאֵין לוֹ מְזוּזָה בְּפִתְחוֹ עוֹבֵר בִּשְׁנֵי 'עֲשֵׂה'; 'וּכְתַבְתָּם', 'וּכְתַבְתָּם'. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין מַאֲרִיךְ יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל"ח:ט"ז) "אֲדֹנָי עֲלֵיהֶם יִחְיוּ, וּלְכָל בָּהֶן חַיֵּי רוּחִי וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵינִי".

יב "כֹּה אָמַר ה' [אֱלֹהִים]: בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר בֶּן בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת הַמִּקְדָּשׁ". (יחזקאל מ"ה:י"ח) 'חַטָּאת'? עוֹלָה הִיא! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פָּרָשָׁה זוֹ, אֵלְיָהוּ עָתִיד

לְדוֹרְשָׁהּ. רַב אַשִׁי אָמַר: (אני אפרשנה) מִלּוּאִים הִקְרִיבוּ בִּימֵי עֶזְרָא כְּדֶרֶךְ שֶׁהִקְרִיבוּ בִּימֵי מֹשֶׁה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: פָּרָשָׁה זוֹ, אֵלְיָהוּ עָתִיד לְדוֹרְשָׁהּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: מִלּוּאִים הִקְרִיבוּ בִּימֵי עֶזְרָא כְּדֶרֶךְ שֶׁהִקְרִיבוּ בִּימֵי מֹשֶׁה. אָמַר לוֹ: תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ שֶׁהִנַּחְתָּ אֶת דַּעְתִּי. (שם מד) "כָּל נִבְלָה וּטְרֵפָה מִן הָעוֹף וּמִן הַבְּהֵמָה, לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים". כֹּהֲנִים הוּא דְּלָא יֹאכְלוּ, הָא יִשְׂרָאֵל יֹאכְלוּ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פָּרָשָׁה זוֹ, אֵלְיָהוּ עָתִיד לְדוֹרְשָׁהּ. (רבה) [רַבִּינָא] אָמַר: כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: הוֹאִיל וְאִשְׁתַּרְיָא מְלִיקָה לְגַבֵּיהּ, תִּשְׁתְּרֵי נַמִּי נְבֵלָה וּטְרֵפָה, קָא מַשְׁמַע לָן. (שם מה) "וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ, מֵאִישׁ שׁוֹגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבָּיִת". 'שִׁבְעָה', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵלּוּ שִׁבְעָה שְׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם רַבּוֹ שֶׁל קָהָל. 'חֹדֶשׁ', (שחדשו) [אם חִדְּשׁוּ] וְאָמְרוּ חֵלֶב מֻתָּר. "מֵאִישׁ שׁוֹגֶה וּמִפֶּתִי", מְלַמֵּד שֶׁאֵין חַיָּבִים אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: זָכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לְטוֹב, וַחֲנַנְיָה בֶּן חִזְקִיָּה בֶּן גּוּרְיוֹן שְׁמוֹ, שֶׁאִלְמָלֵא הוּא, נִגְנַז סֵפֶר יְחֶזְקֵאל, שֶׁהָיוּ דְּבָרָיו סוֹתְרִין דִּבְרֵי תּוֹרָה, מֶה עָשָׂה? (העלו לו) [הֶעֱלָה] שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵי שֶׁמֶן, וְיָשַׁב בָּעֲלִיָּה וּדְרָשׁוֹ.

פרק ה

מנחות פרק ה - יג אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַבִּי פְּרִידָא: (עזריה) [רַבִּי עֶזְרָא] בַּר בְּרֵיהּ דְּרַב אַבְטוּלַס, דְּהוּא עֲשִׂירִי לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּהוּא עֲשִׂירִי לְעֶזְרָא, קְאֵי אַבָּבָא. אָמַר לְהוּ: מַאי כּוּלֵּי הַאי? אִי בַּר־אוֹרְיָן הוּא, יָאֵי! וְאִי בַּר אֲבָהָן וּבַר אוֹרְיָן, יָאֵי [וְיָאֵי]! וְאִי בַּר אֲבָהָן וְלָא בַּר אוֹרְיָן, אֶשָּׁא תְּכַלֵּיהּ! אָמְרוּ לֵיהּ: בַּר אוֹרְיָן הוּא. אָמַר לְהוּ: לֵיעוֹל וְלֵיתֵי! חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה עָכִירָא דַּעְתֵּיהּ, פָּתַח וְאָמַר: (תהילים ט״ז:ב׳) "אָמַרְתְּ לַה': אֲדֹנָי אָתָּה, טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ". אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַחֲזֵק לִי טוֹבָה שֶׁהוֹדַעְתִּיךָ בָּעוֹלָם. אָמַר לָהּ: "טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ", אֵין אֲנִי מַחֲזִיק טוֹבָה אֶלָּא לְאַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהוֹדִיעוּנִי בָּעוֹלָם תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ט״ז:ג׳) "לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם". כֵּיוָן דְּקָא שַׁמְעֵיהּ דְּקָא אָמַר: 'אַדִּיר', פָּתַח וְאָמַר: "יְבוֹא אַדִּיר וְיִפְרַע לָאַדִּירִים מֵאַדִּירִים בָּאַדִּירִים". ["יָבוֹא] אַדִּיר", זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב: (שם צג) "אַדִּיר בַּמָּרוֹם ה'". "וְיִפְרַע לָאַדִּירִים", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב: "וְאַדִּירֵי כָל חֶפְצִי בָם". "מֵאַדִּירִים", אֵלּוּ מִצְרַיִם, דִּכְתִיב: (שמות ט״ו:י׳) "צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים". 'בָּאַדִּירִים', אֵלּוּ מַיִם, דִּכְתִיב: (תהילים צ״ג:ד׳) "אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם". "יָבוֹא יָדִיד בֶּן יָדִיד, וְיִבְנֶה יָדִיד לְיָדִיד בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יָדִיד, וְיִתְכַּפְּרוּ בּוֹ יְדִידִים". "יָבוֹא יָדִיד", זֶה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, דִּכְתִיב: (שמואל ב י״ב:כ״ה) "וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ: יְדִידְיָה, בַּעֲבוּר ה'". "בֶּן יָדִיד", זֶה אַבְרָהָם, דִּכְתִיב: (ירמיהו י״א:ט״ו) "מָה לִידִידִי בְּבֵיתִי". "וְיִבְנֶה יָדִיד", זֶה

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב: (תהלים פד) "מַה יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ ה' צְבָאוֹת". 'לְיָדִיד', זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב: (ישעיהו ה':א') "אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי". "בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יָדִיד", זֶה בִּנְיָמִין, דִּכְתִיב: (דברים ל"ג:י"ב) "לְבִנְיָמִין אָמַר: יְדִיד ה'". "וְיִתְכַּפְּרוּ בּוֹ יְדִידִים", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב: (ירמיהו י"ב:ז') "נָתַתִּי אֶת יְדִידוּת נַפְשִׁי בְּכַף אֹיְבֶיהָ". "יָבוֹא טוֹב וְיקַבֵּל טוֹב מִטּוֹב לַטּוֹבִים". "יָבוֹא טוֹב", זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב: (שמות ב':ב') "וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא". "וְיקַבֵּל טוֹב", זוֹ תּוֹרָה, דִּכְתִיב: (משלי ד':ב') "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ". 'מִטּוֹב', זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קמ"ה:ט') "טוֹב ה' לַכֹּל". 'לַטּוֹבִים', אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב: (שם קכה) "הֵיטִיבָה ה' לַטּוֹבִים". "יָבוֹא זֶה וְיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה לְעֵם זוֹ". "יָבוֹא זֶה", זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב: (שמות ל"ב:א') "כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ". "וְיקַבֵּל זֹאת", זוֹ הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב: (דברים ד':מ"ד) "וְזֹאת הַתּוֹרָה". 'מִזֶּה', זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב: (שמות ט"ו:ב') "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". "לְעֵם זוֹ", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב: ((ישעיהו מ"ג:כ"א). עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי" וּכְתִיב): (שמות ט"ו:ט"ז) "עַם זוּ קָנִיתָ".

יד אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּשָׁעָה (שהחריב הקב"ה) [שֶׁחָרַב] בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מְצָאוֹ [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] לְאַבְרָהָם עוֹמֵד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. אָמַר לֵיהּ: (ירמיהו י"א:ט"ו) "מֶה לִידִידִי בְּבֵיתִי"? אָמַר לוֹ: עַל עִסְקֵי בָּנַי בָּאתִי. אָמַר לוֹ: בָּנֶיךָ חָטְאוּ וְגָלוּ. אָמַר לוֹ: שָׁמָא בְּשׁוֹגֵג חָטְאוּ? אָמַר לוֹ: (שם) "עֲשׂוֹתָהּ הַמְזִמָּתָה". אָמַר לוֹ: שָׁמָא מִעוּטָם חָטְאוּ? אָמַר לוֹ: (שם) "הָרַבִּים". אָמַר לוֹ: הָיָה לְךָ לִזְכֹּר לָהֶם בְּרִית מִילָה. אָמַר לוֹ: (שם) "וּבְשַׂר קֹדֶשׁ יַעֲבְרוּ מֵעָלַיִךְ". אָמַר לוֹ: שָׁמָא אִם הִמְתַּנְתָּ לָהֶם, הָיוּ חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה? אָמַר לוֹ: (שם) "כִּי רָעָתֵכִי אָז תַּעֲלֹזִי". מִיָּד הִנִּיחַ יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ, וְהָיָה צוֹעֵק וּבוֹכֶה, וְאָמַר [לוֹ]: שָׁמָא חַס־וְשָׁלוֹם אֵין לָהֶם תִּקָּנָה? יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: (שם) "זַיִת רַעֲנָן יְפֵה פְרִי תֹאַר קָרָא ה' שְׁמֵךְ". מַה זַּיִת זֶה אֲחֵרִיתוֹ בְּסוֹפוֹ, אַף יִשְׂרָאֵל אַחֲרִיתָן בְּסוֹפָן. (שם) "לְקוֹל הֲמוּלָה נָדְלָה הִצִּית אֵשׁ עָלֶיהָ וְרָעוּ דָּלִיּוֹתָיו". אָמַר רַב (חנן) [חִינְנָא] בַּר פָּפָּא: לְקוֹל מִלֵּיהוּ שֶׁל מְרַגְּלִים נִתְרוֹעֲעוּ דָּלִיּוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דְּאָמַר רַב (חנא) [חִינְנָא] בַּר פָּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: (במדבר י"ג:ל"א) "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ". (אמרו): [אַל תִּקְרִי 'מִמֶּנּוּ' אֶלָּא 'מִמֶּנִּי']. כְּבִיכוֹל שֶׁאֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. מַתְקִיף לֵהּ רַב (אחא) [חִיָּא] בַּר חִינְנָא (בר פפא): הַאי "לְקוֹל הֲמוּלָה", "לְקוֹל מִלָּה" מִיבָּעֵי לֵיהּ? אֶלָּא אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם, אֲנִי אָמַרְתִּי: יִשְׁתַּעְבְּדוּ בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, כָּל אַחַת וְאַחַת (כשעבוד מלכות מצרים) [כְּשִׁעְבּוּר אַרְבַּע גָּלֻיּוֹת], הַשְׁתָּא, [כָּל] חָדָא וַחֲדָא מַאי דְּפָסִיק לְהוּ. וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי: אֲנִי אָמַרְתִּי, בָּזֶה אַחַר זֶה, עַכְשָׁיו, בְּבַת אַחַת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְזַיִת? [לוֹמַר לְךָ]: מַה זַּיִת (זה) אֵין עָלָיו נוֹשְׁרִין, לֹא בִּימוֹת

הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אַף יִשְׂרָאֵל אֵין לָהֶם בַּטָּלָה [עוֹלָמִית], לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא. (ואמר) רַבִּי יוֹחָנָן [וְאָמַר]: לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְזַיִת? לוֹמַר לְךָ: מַה זַּיִת (זה) אֵינוֹ מוֹצִיא שַׁמְנוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי כְּתִישָׁה, אַף יִשְׂרָאֵל אֵין חוֹזְרִין לְמוּטָב אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין. מַתְנִיתִין. מַה בֵּין 'מַחֲבַת, לְ'מַרְחֶשֶׁת'? 'מַרְחֶשֶׁת', יֵשׁ לָהּ כִּסּוּי, 'מַחֲבַת', אֵין לָהּ כִּסּוּי, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְכוּ'. גְּמָרָא. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי? אִילֵימָא 'מַרְחֶשֶׁת', דְּאַתְיָא אַרְחוּשֵׁי הַלֵּב, כְּדִכְתִיב: (תהילים מ״ה:ב׳) "רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב". וּ'מַחֲבַת', דְּאַתְיָא אַמַּחֲבוֹאֵי הַפָּה, כְּדַאֲמְרֵי אִינְשֵׁי: מַנְבַּח נְבוּחֵי. אֵימָא אִיפְכָא, 'מַחֲבַת', דְּאַתְיָא אַמַּחֲבוֹאֵי הַלֵּב, דִּכְתִיב: (בראשית ל״א:כ״ז) "לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ". 'מַרְחֶשֶׁת', דְּאַתְיָא אַרְחוּשֵׁי, כְּדַאֲמְרֵי אִינְשֵׁי: הָוָה מְרַחְשָׁן שִׂיפְוָתֵיהּ. אֶלָּא גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ.

פרק ו

מנחות פרק ו - טו תָּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁצָּרוּ מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנָאי וכו'.

טז פְּסָקָא. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא הָעֹמֶר מִגְּגוֹת צְרִיפִין, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִבִּקְעַת עֵין־סוֹכֵר. כִּי מָטָא עֹמֶר לָא הֲווּ יַדְעֵי (היכא איכא) [מֵהֵיכָא אַיְתִי] עֹמֶר. (לאיתויי.) אַכְרְזוּ, אָתָא הַהוּא חֵרְשָׁא, אוֹתִיב חָדָא יְדֵיהּ אַאִיגְרָא וַחֲדָא יְדֵיהּ אַצְרִיפָא. אָמַר לְהוּ מָרְדֶּכָי: מִי אִיכָּא דּוּכְתָּא דִּשְׁמֵיהּ "צְרִיפִין גַּגּוֹת", אוֹ "גַּגּוֹת צְרִיפִין"? בְּדוּק וְאַשְׁכְּחוּ. כִּי בָּעוּ לְאֵיתוּיֵי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, לָא הֲווּ יַדְעֵי (היכא איכא) [מֵהֵיכָא לְאַתּוּיֵי], אַכְרְזוּ. אָתָא הַהוּא [גַּבְרָא] חֵרְשָׁא, אוֹתִיב (חדא) יְדֵיהּ אַעֵינֵיהּ, וַחֲדָא יְדֵיהּ אַסִּיכְרָא. אָמַר לְהוּ מָרְדֶּכָי: וּמִי אִיכָּא דּוּכְתָּא דִּשְׁמֵיהּ 'עֵין סוֹכֵר' אוֹ 'סוֹכֵר עַיִן'. בְּדוּק וְאַשְׁכְּחוּ. [הַנְהוּ שָׁלֹשׁ נָשִׁים דְּאַיְתֵי שָׁלֹשׁ קִנִּין, חֲדָא אָמְרָה 'לְזִיבָתִי', וַחֲדָא אָמְרָה 'לְיַמָּתִי', וַחֲדָא אָמְרָה 'לְעוֹנָתִי'. סָבוּר מִינָהּ 'זִיבָתִי', זָבָה מַמָּשׁ, 'לְיַמָּתִי', לְיַמָּתִי מַמָּשׁ, 'לְעוֹנָתִי', לְעוֹנָתָהּ, דְּכוּלְּהוּ, חֲדָא חַטָּאת וַחֲדָא עוֹלָה. אָמַר לְהוּ מָרְדֶּכָי: שֶׁמָּא בְּזוֹב סְכָנָה, שֶׁמָּא בַּיָּם סְכָנָה, שֶׁמָּא בְּעֵינָהּ סְכָנָה, דְּכוּלְּהוּ, עוֹלוֹת נִינְהוּ. בְּדוּק וְאַשְׁכַּח. וְהַיְינוּ דִּתְנַן]: (תנן) "פִּתַּחְיָה עַל הַקִּנִּין", 'פִּתַּחְיָה', זֶה מָרְדֶּכָי, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'פִּתַּחְיָה'? שֶׁפּוֹתֵחַ דְּבָרִים וְדוֹרְשָׁן, וְיוֹדֵעַ בִּשְׁבָעִים לָשׁוֹן. כּוּלְּהוּ סַנְהֶדְרֵי נַמֵּי (הוו) יַדְעֵי שִׁבְעִים לָשׁוֹן. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין מוֹשִׁיבִים בַּסַּנְהֶדְרִין, אֶלָּא בַּעֲלֵי חָכְמָה, בַּעֲלֵי מַרְאֶה, בַּעֲלֵי קוֹמָה, בַּעֲלֵי זְקָנָה, בַּעֲלֵי כְּשָׁפִים, וְיוֹדְעִים שִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתֻּרְגְּמָן. אֶלָּא דַּהֲווּ בַּייֵל לִישָׁנֵי וְדָרִישׁ. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: (עזרא ב ונחמיה ז) (נחמיה) "מָרְדֳּכַי בִּלְשָׁן".

הָיוּ בַּיְתוֹסִין אוֹמְרִים: 'עֲצֶרֶת', אַחַר שַׁבָּת. נִטְפַּל לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאָמַר לָהֶם: שׁוֹטִים, מִנַּיִן לָכֶם? וְלֹא הָיָה אָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה מְשִׁיבוֹ, חוּץ מִזָּקֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מְפַטְפֵּט כְּנֶגְדּוֹ, וְאָמַר: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה, וְיוֹדֵעַ שֶׁעֲצֶרֶת יוֹם אֶחָד הוּא, עָמַד וְתִקְּנָהּ

אַחַר שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ יִשְׂרָאֵל מִתְעַנְּגִין שְׁנֵי יָמִים. קָרָא עָלָיו מִקְרָא זֶה: (דברים א׳:ב׳) "אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר". וְאִם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה, לָמָּה אֲחָרָן בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה? אָמַר לוֹ: רַבִּי, בְּכָךְ אַתָּה פּוֹטְרֵנִי? אָמַר לוֹ: שׁוֹטֶה, וְלֹא תְּהֵא תּוֹרָה שְׁלֵמָה שֶׁלָּנוּ, כְּשִׂיחָה בְּטֵלָה שֶׁלָּכֶם. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (ויקרא כ״ג:ט״ו) "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם". וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שם) "שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה". הָא כֵּיצַד? כָּאן בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, כָּאן בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶמְצַע הַשַּׁבָּת.

בְּעִי רַבִּי זֵירָא: חִטִּין שֶׁיָּרְדוּ בֶּעָבִים, מַהוּ? לְמַאי? אִי לְמִנְחוֹת, אַמַּאי לָא? אֶלָּא לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, מַאי? (ויקרא כג) "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם", אָמַר רַחֲמָנָא, לְאַפּוּקֵי, דְּחוּץ לָאָרֶץ דְּלָא, אֲבָל דְּעָבִים שַׁפִּיר דָּמְי. אוֹ דִלְמָא, "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם" דַּוְקָא, וַאֲפִלּוּ דְּעָבִים נַמִּי לָא. וּמִי אִיכָּא כְּהַאי גַּוְנָא? אִין, כִּדְעַדֵּי טַיָּעָא, נְחִיתָא לֵיהּ רוּם כֵּיזְבָא חִיטֵּי בְּתִלָתָא פַּרְסֵי.

תַּנְיָא: שִׁשָּׁה דְּבָרִים עָשׂוּ אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ, שְׁלֹשָׁה בִּרְצוֹן חֲכָמִים, וּשְׁלֹשָׁה שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים, וְאֵלּוּ שֶׁבִּרְצוֹן חֲכָמִים: מַרְכִּיבִין דְּקָלִים כָּל הַיּוֹם, וְכוֹרְכִין אֶת שְׁמַע, וְקוֹצְרִין לִפְנֵי הָעֹמֶר, בִּרְצוֹן חֲכָמִים. וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים: גּוֹדְשִׁין לִפְנֵי הָעֹמֶר, וּמַתִּירִין גַּמְזִיּוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁל חָרוּב וְשֶׁל שִׁקְמָה, וּפוֹרְצִין פְּרָצוֹת בְּגִנּוֹתֵיהֶן וּבְפַרְדְּסֵיהֶן לְהַאֲכִיל נָשֶׁר לַעֲנִיִּים בִּשְׁנֵי בַּצֶּרֶת בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: אִם בִּרְצוֹן חֲכָמִים הֵן עוֹשִׂין, יְהִיוּ כָּל אָדָם עוֹשִׂין כֵּן? אֶלָּא אֵלּוּ וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים, וְעַל שְׁלֹשָׁה מִחוּ בְּיָדָם, וְעַל שְׁלֹשָׁה לֹא מִחוּ בְּיָדָם.

פרק ז

מנחות פרק ז - אין אגדות בפרק זה.

פרק ח

מנחות פרק ח - אין אגדות בפרק זה.

פרק ט

מנחות פרק ט - יז אָמְרֵי לֵיהּ יוֹחָנִי וּמַמְרֵא לְמֹשֶׁה: תֶּבֶן אַתָּה מַכְנִיס לָעֲפָרִים? אָמַר לְהוּ: אָמְרֵי אִינְשֵׁי: לְמָתָא יַרְקָא, יַרְקָא שְׁקוֹל.

יח "וַיִּשְׁלַח יוֹאָב תְּקוֹעָה, וַיִּקַּח מִשָּׁם אִשָּׁה חֲכָמָה" (שמואל ב י״ד:ב׳). מַאי שְׁנָא תְּקוֹעָה? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִתּוֹךְ שֶׁרְגִילִין בְּשֶׁמֶן זַיִת, חָכְמָה מְצוּיָה בָּהֶם. תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים ל״ג:כ״ד) "וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ", זֶה חֶלְקוֹ שֶׁל אָשֵׁר, שֶׁמּוֹשֵׁךְ שֶׁמֶן כְּמַעְיָן. אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת נִצְטָרְכוּ אַנְשֵׁי לוּדְקִיָּא לְשֶׁמֶן, מִנּוּ לָהֶם פּוּלְמוּסְטוּס אֶחָד. אָמְרוּ לוֹ: לֵךְ וְהָבֵא לָנוּ שֶׁמֶן בְּמֵאָה רִבּוֹא. הָלַךְ לִירוּשָׁלַיִם. אָמְרוּ לוֹ: לֵךְ לְצוֹר, הָלַךְ לְצוֹר. אָמְרוּ לוֹ: לֵךְ לְגוּשׁ חָלָב, הָלַךְ לְגוּשׁ חָלָב. אָמְרוּ לוֹ: לֵךְ אֵצֶל פְּלוֹנִי בַּשָּׁדֶה (הלך) [הַלָּז], וּמְצָאוֹ עוֹזֵק תַּחַת זֵיתָיו. אָמַר לוֹ: יֵשׁ

לְךָ שָׁמָּן בְּמֵאָה רִבּוֹא שֶׁאֲנִי צָרִיךְ? אָמַר לוֹ: (הן.) הַמְתֵּן [לִי] עַד שֶׁאֲסַיֵּם מְלַאכְתִּי. הִמְתִּין (לו) עַד שֶׁסִּיֵּם מְלַאכְתּוֹ. לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם מְלַאכְתּוֹ, הִפְשִׁיל כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו, וְהָיָה מְסַקֵּל וּבָא בַּדֶּרֶךְ. אָמַר: לָזֶה יֵשׁ לוֹ שָׁמָּן בְּמֵאָה רִבּוֹא? כְּמָדֳמֶה אֲנִי שֶׁשְּׂחוֹק שַׂחֲקוּ בִּי הַיְהוּדִים. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לָעִיר, (הביאה) [הוֹצִיאָה] לוֹ שִׁפְחָתוֹ קוּמְקוּמוּס שֶׁל חַמִּין, וְרָחַץ בּוֹ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְהוֹצִיאָה לוֹ סֵפֶל שֶׁל זָהָב מָלֵא שָׁמָּן, וְטָבַל בּוֹ יָדָיו וְרַגְלָיו, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ". לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, מָדַד לוֹ שָׁמָּן בְּמֵאָה רִבּוֹא. אָמַר לוֹ: כְּלוּם אַתָּה צָרִיךְ יוֹתֵר? אָמַר לוֹ: הֵן, אֶלָּא שֶׁאֵין בְּיָדִי דְּמִים. אָמַר לוֹ: אִם אַתָּה רוֹצֶה לְקַח, קַח, וַאֲנִי (אבוא) [אֵלֵךְ] עִמְּךָ וְאֶטֹּל הַדָּמִים. מָדַד לוֹ שָׁמָּן בִּשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה רִבּוֹא, אָמְרוּ, לֹא הִנִּיחַ אוֹתוֹ הָאִישׁ לֹא סוּס וְלֹא פֶּרֶד וְלֹא גָּמָל וְלֹא חֲמוֹר בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא שָׂכָרוֹ. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְעִירוֹ, יָצְאוּ אַנְשֵׁי עִירוֹ לְקַלְסוֹ, אָמַר לָהֶם: לֹא תְּקַלְּסוּ לִי, אֶלָּא לָזֶה שֶׁעִמִּי, שֶׁמְּדַד לִי שָׁמָּן בְּמֵאָה רִבּוֹא, וַהֲרֵי נוֹשֶׂה בִּי שִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֵה רִבּוֹא, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ב:ז׳) "יֵשׁ מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל, מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב".

יט "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ". (ויקרא כ״ד:ב׳) אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: (אמר רבי יונתן) "אֵלֶיךָ" וְלֹא לִי, לֹא לְאוֹרָהּ אֲנִי צָרִיךְ. שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, אָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא אָכִילָה אֲנִי צָרִיךְ, וְלֹא לְאוֹרָהּ אֲנִי צָרִיךְ. (מלכים א ו׳:ד׳) "וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים". תָּנָא: שְׁקוּפִים *)(בחוץ) [מִבִּפְנִים], וַאֲטוּמִים (בפנים) [בַּחוּץ]. לֹא לְאוֹרָהּ אֲנִי צָרִיךְ. (ויקרא כ״ד:ג׳) "מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד". עֵדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם, שֶׁשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה בְּיִשְׂרָאֵל. אִם תֹּאמַר: לְאוֹרָהּ אֲנִי צָרִיךְ, וַהֲלֹא כָּל אוֹתָם הַשָּׁנִים שֶׁהָלְכוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ? אֶלָּא, עֵדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה בְּיִשְׂרָאֵל. מַאי עֵדוּתָהּ? [אָמַר רָבָא]: זֶה נֵר מַעֲרָבִי, שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חַבְרוֹתֶיהָ. מִמֶּנָּה הָיָה מַדְלִיק, וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּם.

אֵין מְבִיאִין, לֹא מָתוֹק וְלֹא מְבֻשָּׁל וְכוּ'. [פִּסְקָא. אֵין מְבִיאִין יַיִן לַמִּקְדָּשׁ וְכוּ' אֶלָּא מִן הָרַגְלִיּוֹת וּמִן הַכַּרְמִים הָעֲבוּדִין]. תָּנָא: כַּרְמִים הָעֲבוּדִים פַּעֲמַיִם בַּשָּׁנָה. רַב יוֹסֵף הֲוָה לֵיהּ קַרְנָא דְּפַרְדְּסָא דְּרִפְיִק בֵּיהּ טְפֵי רִיפְקָא, וְעָבַד חַמְרָא דְּדָרֵי מַיָּא עַל חַד תְּרִין. [פִּסְקָא. כֵּיצַד בּוֹדֵק? גִּזְבָּר יוֹשֵׁב וְקָנֶה בְּיָדוֹ, זָרַק הַגִּיר, הִקִּישׁ בַּקָּנֶה]. תָּנָא: זָרַק הַגִּיר שֶׁל שְׁמָרִים. גִּזְבָּר הִקִּישׁ בַּקָּנֶה, וְלֵימָא לֵיהּ מֵימַר? מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּשֵׁם שֶׁהַדִּבּוּר יָפֶה לַבְּשָׂמִים, כָּךְ דִּבּוּר רַע לַיַּיִן. תָּנוּ רַבָּנָן: אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחָבְרוֹן, עֲגָלִים מִשָּׁרוֹן, גּוֹזָלוֹת מֵהַר הַמֶּלֶךְ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִבִּיאִין כְּבָשִׂים שֶׁגִּבְהָן כְּרָחְבָּן. אָמַר רָבָא בַּר [רַב] שִׁילָא: מַאי טַעְמָא דְּרַב יְהוּדָה? דִּכְתִיב: (ישעיהו ל׳:כ״ג) "יִרְעֶה מִקְנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא כַּר נִרְחָב".

כ כְּתִיב: (ישעיהו ס״ב:ו׳) "עַל חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלַיִם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּירִים אֶת ה', אַל דֳּמִי לָכֶם". מַאי אַמְרֵי? [הָכִי] אָמַר (רבה) [רָבָא] בַּר רַב שִׁילָא: (תהילים ק״ב:י״ד) "אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן, כִּי עֵת לְחָנְנָהּ, כִּי בָא מוֹעֵד". רַב נַחְמָן [בַּר יִצְחָק] אָמַר: (שם קמז) "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה', נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס", וּמֵעִיקָּרָא מַאי הֲווּ אַמְרֵי? אָמַר רָבָא [בַּר רַב שִׁילָא]: (שם קלב) "כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן אִוָּה לְמוֹשָׁב לוֹ".

פרק י

מנחות פרק י - רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: מְנוֹרָה בָּאָה מִן הַכֹּפֶר, וְאֵין מַלְקְחֶיהָ וּמַחְתּוֹתֶיהָ וְנֵרוֹתֶיהָ בָּאִין מִן הַכֹּפֶר, וְאֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (שמות כ״ה:ל״ט) "אֶת כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה"? שֶׁהָיוּ כֵלִים שֶׁל זָהָב. זָהָב, בְּהֶדְיָא כְּתִיב בּוֹ: (שם) "וְעָשִׂיתָ אֶת נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל עֵבֶר פָּנֶיהָ וּמַלְקְחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר". לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְפִי נֵרוֹת, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: הוֹאִיל וּפִי נֵרוֹת אַשְׁחוּרֵי מִשְׁחַר, הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְלִיעְבִּיד זָהָב כָּל דְּהוּ, קָא מַשְׁמַע לָן.

תָּנוּ רַבָּנָן: (שמות כ״ז:כ״א) "מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר", תֵּן לָהּ מִדָּתָהּ שֶׁתְּהֵא דּוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר. דָּבָר אַחֵר: "מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר", אֵין לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁכְּשֵׁרָה מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר, אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד. וְשֶׁעָרוּ חֲכָמִים חֲצִי לוֹג מֵאוֹרְתָּא וְעַד צַפְרָא. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שֶׁעָרוּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שֶׁעָרוּ. מַאן דְּאָמַר: מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שֶׁעָרוּ, הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּמַאן דְּאָמַר: מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שֶׁעָרוּ, אֵין עֲנִיּוּת בְּמָקוֹם עֲשִׁירוּת.

פרק יא

מנחות פרק יא - כא מְנָא לָן דְּמַעֲלִין? (בקדש?) אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: דְּאָמַר קְרָא: (במדבר י״ז:ג׳) "אֶת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם, וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים, צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ" וְגוֹ'. בַּתְּחִלָּה, תַּשְׁמִישֵׁי מִזְבֵּחַ, וְעַכְשָׁיו, גּוּפוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. (דברים י׳:ב׳) "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן". תְּנִי רַב יוֹסֵף: מְלַמֵּד שֶׁהַלּוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים בָּאָרוֹן. מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁשָּׁכַח תַּלְמוּדוֹ מֻחָמֶת אָנְסוֹ, שֶׁאֵין נוֹהֲגִים בּוֹ מִנְהַג בִּזָּיוֹן. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: פְּעָמִים שֶׁבִּטּוּלָהּ שֶׁל תּוֹרָה זֶה הוּא יְסוּדָהּ, דִּכְתִיב: (שם) "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", (מלמד שאמר) [אָמַר] לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: תַּלְמִיד חָכָם שֶׁסָּרַח, אֵין (מנדין) [מְבַזִּין] אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:ה׳) "וְכָשַׁלְתָּ הַיּוֹם וְכָשַׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ לָיְלָה", כַּסֵּהוּ כַּלַּיְלָה. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמְשַׁכֵּחַ דָּבָר אֶחָד מִתַּלְמוּדוֹ, עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד׳:ט׳) "רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים". וּכְדִבְרֵי רַבִּי אַבִּין, אָמַר רַב (אילא) [אִילְעָא], דְּאָמַר רַבִּי אַבִּין, אָמַר רַב (אילא) [אִילְעָא]: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'הִשָּׁמֵר', 'פֶּן', וְ'אַל', אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַּעֲשֶׂה. רַבִינָא אָמַר: עוֹבֵר

בִּשְׁנֵי לָאוִין: 'הִשָּׁמֶר' וּ'פֶן'. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין: 'הִשָּׁמֶר לְךָ', וּ'שְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד', 'פֶּן תִּשְׁכַּח'. יָכוֹל אֲפִלּוּ מֵחֲמַת אָנְסוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ", בְּמִסְירָם מִלִּבּוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר: יָכוֹל אֲפִלּוּ תָּקְפָה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'רַק'. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: תּוֹרָה נִתְּנָה בְּאַרְבָּעִים יוֹם, וְנִשְׁמְתוֹ נוֹצְרָה לְאַרְבָּעִים יוֹם, כָּל הַמְשַׁמֵּר הַתּוֹרָה, נִשְׁמְתוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אֶת הַתּוֹרָה אֵין נִשְׁמְתוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמָּסַר צִפּוֹר דְּרוֹר לְעַבְדּוֹ. אָמַר: (ליה:) כִּמְדֻמֶּה אַתָּה, שֶׁאִם אַתָּה מְאַבְּדָהּ, אִסָּר אֲנִי נוֹטֵל מִמְּךָ בְּדָמֶיהָ? נִשְׁמָתְךָ אֲנִי נוֹטֵל מִמְּךָ.

כב אָמַר רַבִּי אַמִּי: מִדְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי לְמַדְנוּ: אֲפִלּוּ לֹא שָׁנָה אָדָם אֶלָּא פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית, קַיֶּמֶת מִצְוַת: (יהושע א׳:ח׳) "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן (יהוצדק) [יוֹחַאי]: אֲפִלּוּ לֹא קָרָא אָדָם אֶלָּא קְרִיאַת שְׁמַע עַרְבִית וְשַׁחֲרִית, קַיֶּמֶת מִצְוַת "לֹא יָמוּשׁ", וְדָבָר זֶה אָסוּר לְאָמְרוֹ בִּפְנֵי עַם־הָאָרֶץ. וְרָבָא אָמַר: מִצְוָה לְאָמְרוֹ בִּפְנֵי עַמֵּי־הָאָרֶץ. שְׁאַל בֶּן דָּמָה בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּגוֹן אֲנִי שֶׁלָּמַדְתִּי (את) כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, מַהוּ שֶׁאֶלְמַד חָכְמַת יְוָנִית? קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ. וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה", צֵא וּבְדֹק (אי זו היא) שָׁעָה שֶׁאֵינָהּ לֹא מִן הַיּוֹם וְלֹא מִן הַלַּיְלָה, וּלְמֹד בָּהּ חָכְמַת יְוָנִית. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: פָּסוּק זֶה (אֵינוֹ) לֹא מִצְוָה וְלֹא חוֹבָה, אֶלָּא בְּרָכָה. רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה חֲבִיבִין עָלָיו בְּיוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״ג:י״א) "וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר, לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יְהוֹשֻׁעַ, כָּל כָּךְ חֲבִיבִין עָלֶיךָ דִּבְרֵי תוֹרָה, "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: דִּבְרֵי תוֹרָה לֹא יְהוּ עָלֶיךָ חוֹבָה, וְאִי אַתָּה רַשַּׁאי לִפְטֹר עַצְמְךָ מֵהֶן.

כג אָמַר חִזְקִיָּה: מַאי דִּכְתִיב: (איוב ל״ו:ט״ז) "וְאַף הֲסִיתְךָ מִפִּי צָר רַחַב לֹא מוּצָק תַּחְתֶּיהָ" וְגוֹ'. בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, אָדָם מַסִּית חֲבֵרוֹ מִדֶּרְכֵי חַיִּים לְדַרְכֵי מִיתָה. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסִּית הָאָדָם מִדַּרְכֵי מִיתָה לְדַרְכֵי חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַף הֲסִיתְךָ מִפִּי צָר" מִגֵּיהִנֹּם, שֶׁפִּיהָ צַר, שֶׁעָשְׁנָה צְבוּר בְּתוֹכָהּ. וְשָׁמָּא תֹּאמַר: כְּשֵׁם שֶׁפִּיהָ צַר, כָּךְ כֻּלָּהּ צָרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ישעיהו ל׳:ל״ג) "הֶעְמִיק הִרְחִיב". וְשָׁמָּא תֹּאמַר: לַמֶּלֶךְ לֹא הוּכְנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "גַּם הִיא לַמֶּלֶךְ הוּכָן". וְשָׁמָּא תֹּאמַר: אֵין בָּהּ עֵצִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "מְדֶרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה". וְשָׁמָּא תֹּאמַר: זֶה שְׁכָרָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: (איוב ל״ו:ט״ז) "וְנַחַת שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא דָשֶׁן".

פרק יב

מנחות פרק יב - כד אָמַר רַבִּי יוֹחָנִין: (דברים כ״ח:ס״ו) "וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד", זֶה הַלּוֹקֵחַ תְּבוּאָה מִשָּׁנָה לְשָׁנָה. "וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם", זֶה הַלּוֹקֵחַ תְּבוּאָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. "וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ", זֶה הַסּוֹמֵךְ עַל הַפִּלְטֵר.

כה אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִפְּנֵי מַה נִּשְׁתַּנָּה מִנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: (ויקרא ב) 'נֶפֶשׁ'? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִי דָּרְכּוֹ לְהָבִיא מִנְחָה? עָנִי! מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ לְפָנַי. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַה נִּשְׁתַּנָּה מִנְחָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ חֲמִשָּׁה מִינֵי טִגּוּן הַלָּלוּ? מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁעָשָׂה לוֹ אוֹהֲבוֹ סְעוּדָה, וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא עָנִי, אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה לִי מֵהֶן חֲמִשָּׁה מִינֵי טִגּוּן, כְּדֵי שֶׁאֲהֶנֶה מִמְּךָ.

פרק יג

מנחות פרק יג - כו תַּנְיָא: אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁמֵּת שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, אָמַר לָהֶם: שָׁנָה זוֹ הוּא מֵת וכו'. (יומא פ' טרף בקלפי מאמר לט)

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה: בַּתְּחִלָּה כָּל הָאוֹמֵר, עֲלֵה לָהּ, אֲנִי כּוֹפְתוֹ וְנוֹתְנוֹ לִפְנֵי הָאֲרִי. וְעַתָּה, כָּל הָאוֹמֵר לִי לֵירֵד מִמֶּנָּה, אֲנִי מַטִּיל עָלָיו קוּמְקוּם שֶׁל חַמִּין, שֶׁהֲרֵי שָׂאוּל בָּרַח מִמֶּנָּה, וּכְשֶׁעָלָה, בִּקֵּשׁ לַהֲרֹג דָּוִד.

כז "הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ" (ישעיהו מ״ג:ו'). "הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק", אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: אֵלּוּ גָּלְיוֹת שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁדַּעְתָּן מְיֻשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶם כְּבָנִים. "וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ" אֵלּוּ גָּלְיוֹת שֶׁבְּשְׁאָר אַרְצוֹת, שֶׁאֵין דַּעְתָּן מְיֻשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶם כְּבָנוֹת.

כח (אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמַר רַב, וְאַמְרֵי לָהּ אָמַר רַב כַּהֲנָא, אָמַר רַב, וְאַמְרֵי לָהּ אָמַר) [אָמַר רַב אַבָּא בַּר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַב חִסְדָּא וְאַמְרֵי לָהּ, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר] רַב: מְצוֹר וְעַד קַרְתָּגְנִי, מַכְּירִין אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, מְצוֹר כְּלַפֵּי מַעֲרָב, וּמִקַּרְטָגְנִי כְּלַפֵּי מִזְרָח, אֵין מַכְּירִין לֹא לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אִיתִיבֵיהּ רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא לְרַב: (מלאכי א׳:י״א) "כִּי מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ, גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם. וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה". אָמַר לֵיהּ: שִׁימִי אַתְּ? דְּקָארוּ לֵיהּ: "אֱלָהָא דְּאֱלָהַיָּא". "וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר" וְגוֹ'. "בְּכָל מָקוֹם" סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, [אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן]: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה (בלילה) [בְּכָל מָקוֹם], מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ מַקְטִירִים וּמַגִּישִׁים לִשְׁמִי. "וּמִנְחָה טְהוֹרָה", (אמר רבי נחמיה:) זֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּטָהֳרָה. (מאי היא?) נוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְאַחַר כָּךְ לוֹמֵד תּוֹרָה.

כט (תהילים קל״ד:א') "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת וְגוֹ' בְּבֵית ה' בַּלֵּילוֹת". מַאי 'בַּלֵּילוֹת'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עוֹסְקִים

בַּעֲבוֹדָה. (דברי הימים ב ב׳:ג׳) "לְעוֹלָם זֹאת עַל יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: [זֶה] מִזְבֵּחַ בָּנוּי וּמִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל עוֹמֵד וּמַקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדָה, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נִבְנָה מִקְדָּשׁ בִּימֵיהֶם. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (ויקרא ז׳:ל״ז) "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה, לַמִּנְחָה" וְגוֹ'. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה וּמִנְחָה חַטָּאת וְאָשָׁם. אָמַר רָבָא: הַאי "לָעֹלָה לַמִּנְחָה". "עוֹלָה וּמִנְחָה" מִיבָּעֵי לֵיהּ? אֶלָּא אָמַר רָבָא: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא עוֹלָה, וְלֹא מִנְחָה, וְלֹא חַטָּאת, וְלֹא אָשָׁם. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שם ו) "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת", "זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם", כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת חַטָּאת, כְּאִלּוּ הִקְרִיב חַטָּאת. וְכָל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת אָשָׁם, כְּאִלּוּ הִקְרִיב אָשָׁם.

ל מִשְׁנָה. נֶאֱמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה: (ויקרא א׳:ט׳) "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ". וּבְעוֹלַת הָעוֹף: (שם) "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ". וּבְמִנְחָה: (שם ב) "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ". לְלַמֶּדְךָ: שֶׁאֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן (את) לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם.

גְּמָרָא. אָמַר רַבִּי זֵירָא: מַאי קְרָא? (קהלת ה׳:י״א) "מְתוּקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה יֹאכֵל". רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר: מֵהָכָא: (קהלת ה׳:י׳) "בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ, וּמַה כִּשָּׁרוֹן לִבְעָלֶיהָ, כִּי אִם רְאוּת עֵינָיו". תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי: בּוֹא וּרְאֵה מַה כְּתִיב בְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם: לֹא 'אֵל', וְלֹא 'אֱלֹהִים', אֶלָּא 'לַהַשֵּׁם'. שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחֲלֹק. נֶאֱמַר בַּשּׂוֹר הַגֵּס: (ויקרא א׳:ט׳) "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ". וּבְעוֹף הַדַּק: "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ", וּבְמִנְחָה: "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ" לוֹמַר לְךָ: אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: לָאֲכִילָה הוּא צָרִיךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (תהילים נ׳:י״ג) "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ" וְגוֹ', "הַאוֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים" וְגוֹ'. לֹא אָמַרְתִּי לָכֶם: זִבְחוּ כְּדֵי שֶׁתֹּאמַר, אֶעֱשֶׂה רְצוֹנוֹ וְיַעֲשֶׂה רְצוֹנִי, וְלֹא לִרְצוֹנִי אַתֶּם זוֹבְחִים, אֶלָּא לִרְצוֹנְכֶם [אַתֶּם זוֹבְחִים], שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י״ט:ה׳) "לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ".

הַדְרָן עָלָךְ הֲרֵי עָלַי עִשָּׂרוֹן וּסְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת מְנָחוֹת

חולין

פרק א

חולין פרק א - כְּתִיב: (דברים כ״ג:כ״ג) "וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא", וּכְתִיב: (קהלת ה׳:ד׳) "טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר, מִשֶּׁתִּדּוֹר וְלֹא תְשַׁלֵּם", וְתַנְיָא: טוֹב מִזֶּה וּמִזֶּה, שֶׁאֵינוֹ נוֹדֵר כָּל עִקָּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: טוֹב מִזֶּה וּמִזֶּה, נוֹדֵר וּמְשַׁלֵּם.

א "וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה יֹשְׁבִים אִישׁ עַל כִּסְאוֹ, מְלֻבָּשִׁים בְּגָדִים בְּגֹרֶן פֶּתַח שַׁעַר שֹׁמְרוֹן". (מלכים א כ"ב:י') מַאי 'גֹּרֶן'? אִילֵימָא גֹּרֶן מַמָּשׁ, אַטוּ שַׁעַר שׁוֹמְרוֹן גֹּרֶן הֲוָה? אֶלָּא כִּי גֹּרֶן, דִּתְנַן: סַנְהֶדְרִין הָיְתָה כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגֻלָּה, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה. (מלכים א י"ז:ו') "וְהָעֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר בַּבֹּקֶר, וְלֶחֶם וּבָשָׂר בָּעֶרֶב". אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מִבֵּי טַבְּחֵי דְּאַחְאָב מְבִיאִין לוֹ, עַל פִּי הַדִּבּוּר. מַאי עוֹרְבִים? אָמַר רַבִּינָא: עוֹרְבִים מַמָּשׁ.

ב תַּנְיָא: (ויקרא א) "מִן הַבְּהֵמָה", לְהָבִיא בְּנֵי אָדָם שֶׁדּוֹמִין לִבְהֵמָה. מִכָּאן אָמְרוּ: מְקַבְּלִין קָרְבָּנוֹת מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁיַּחְזְרוּ בָּהֶם בִּתְשׁוּבָה, חוּץ מִן הַמּוּמָר, (לנסך) [וּמְנַסֵּךְ] אֶת הַיַּיִן, וּמְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב 'בְּהֵמָה', גְּרִיעוּתָא הִיא? וְהָא כְּתִיב: (תהילים ל"ו:ז') "אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה'", וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם עֵירֻמִּים בְּדַעַת וּמְשׁוּמָּמִין עַצְמָן כִּבְהֵמָה. הָתָם כְּתִיב "אָדָם וּבְהֵמָה", הָכָא, 'בְּהֵמָה' לְחוּדָא כְּתִיב. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "אָדָם וּבְהֵמָה", מַעֲלְיוּתָא הִיא? וְהָכְתִיב: (ירמיהו ל"א:כ"ז) "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה". הָתָם קָא חַלְּקִיהּ קְרָא, זֶרַע אָדָם לְחוּד, וְזֶרַע בְּהֵמָה לְחוּד.

ג רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר שַׁדְּרֵיהּ רַבִּי מֵאִיר לְאַתּוּיֵי חַמְרָא מִבֵּי כּוּתָאֵי, אַשְׁכְּחֵיהּ הַהוּא סָבָא. אָמַר לֵיהּ: (משלי כ"ג:ב') "וְשַׂמְתָּ שַׂכִּין בְּלֹעֶךָ אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה". הָלַךְ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר וְסִפֵּר דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי מֵאִיר. וְנָזַר עֲלֵיהֶם. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דְּמוּת יוֹנָה מָצְאוּ לָהֶם בְּרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים אוֹתָהּ. [וְרַבִּי מֵאִיר לְטַעֲמֵיהּ דְּחַיֵּישׁ לְמִיעוּטָא, וְנָזַר רוּבָּא אַטוּ מִיעוּטָא]. פְּשִׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? בְּתַלְמִיד הֵיאוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ. דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּא: (שם) "כִּי תֵשֵׁב לְלַחוֹם אֶת מוֹשֵׁל, בִּין תָּבִין אֶת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ, וְשַׂמְתָּ שַׂכִּין בְּלֹעֶךָ" וְגוֹ'. אִם יוֹדֵעַ תַּלְמִיד בָּרְבּוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַחֲזִיר לוֹ טַעַם, 'בִּין'! וְאִם לָאו, "תָּבִין אֶת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ, וְשַׂמְתָּ שַׂכִּין בְּלֹעֶךָ, אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה", פְּרֹשׁ הֵימֶנּוּ!

ד הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן זְרוּז בֶּן חָמְיוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר לִפְנֵי רַבִּי, עַל רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָכַל עֶלָה שֶׁל יָרָק בְּבֵית שְׁאָן, וְהִתִּיר רַבִּי אֶת בֵּית שְׁאָן כֻּלָּהּ עַל יָדוֹ. חָבְרוּ עָלָיו אֶחָיו וּבֵית אָבִיו, אָמְרוּ לוֹ: מָקוֹם שֶׁאָבוֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבוֹתֶיךָ נָהֲגוּ בּוֹ אִסּוּר, אַתָּה תִּנְהֹג בּוֹ הֶתֵּר? דָּרַשׁ לָהֶם מִקְרָא זֶה: (מלכים ב י"ח:ד') "וְכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה, כִּי עַד הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ, וַיִּקְרָא לוֹ: נְחֻשְׁתָּן". אֶפְשָׁר, בָּא אָסָא וְלֹא בִּעֲרוֹ? בָּא יְהוֹשָׁפָט וְלֹא בִּעֲרוֹ? וַהֲלֹא כָּל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם אָסָא וִיהוֹשָׁפָט בִּעֲרוּם? אֶלָּא מָקוֹם הִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ, אַף אֲנִי, מָקוֹם הִנִּיחוּ לִי אֲבוֹתַי לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ. מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁאָמַר דָּבָר הֲלָכָה, שֶׁאֵין מְזִיחִים אוֹתוֹ, וְאָמְרֵי לָהּ: אֵין מַזְנִיחִים אוֹתוֹ. וְאָמְרֵי לָהּ: אֵין מַזְחִיחִין

אוֹתוֹ. מַאן דְּאָמַר: 'מְזִיחִין', דִּכְתִיב: (שמות כ"ח:כ"ח) "וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן". וּמַאן דְּאָמַר: 'אֵין מַזְנִיחִים', כְּתִיב: (איכה ג':ל"א) "כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה'". וּמַאן דְּאָמַר: 'מַזְחִיחִין', דִּתְנָן: מְשָׁרְבִּוּ זְחוּחֵי הַלֵּב, רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל.

ה אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יְדֵי בְּהֶמְתָּן שֶׁל צַדִּיקִים. דְּרַבִּי פִּינְחָס בֶּן יָאִיר הֲוָה קָא אָזִיל לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, פָּגַע בֵּיהּ בְּגִינְאֵי נַהֲרָא. אָמַר לֵיהּ: גִּינָאֵי, חֲלֹק לְמֵימֵיךְ וְאֶעֱבֹר בְּךָ. אָמַר לוֹ: אַתָּה הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנְךָ, וַאֲנִי הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנִי. אַתָּה סָפֵק עוֹשֶׂה, סָפֵק אִי אַתָּה עוֹשֶׂה, וַאֲנִי וַדַּאי עוֹשֶׂה. אָמַר לוֹ: אִם אִי אַתָּה חוֹלֵק, גּוֹזְרִנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ בְּךָ מַיִם לְעוֹלָם, חָלַק לֵיהּ. הֲוָה הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה דָּאֲרֵי חִיטֵי לְפִיסְחָא, אָמַר לֵיהּ: חֲלֹק לֵיהּ נַמֵּי לְהַאי, דִּבְמִצְוָה עָסִיק, חָלַק לֵיהּ. הֲוָה הַהוּא טַיָּעָא דְּלָוֶה בַּהֲדֵיהוּ, וְאָמַר לֵיהּ: חֲלֹק לֵיהּ נַמֵּי לְהַאי, דְּלָא לֵימָא: כָּךְ עוֹשִׂין לִבְנֵי לְוָיָה. חָלַק לֵיהּ. אָמַר רַב יוֹסֵף: כַּמָּה נָפְישׁוּ גַּבְרָא מִמֹּשֶׁה וְשִׁבְתֵּין רִבְבָן, דְּאִלּוּ הָתָם חַד זִימְנָא, וְהָכָא תְּלַת זִימְנֵי. וְדִילְמָא הָכָא נַמֵּי חֲדָא זִימְנָא? אֶלָּא כְּמֹשֶׁה וְשִׁבְתֵּין רִבְבָן. אִיקְּלַע לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא, רָמוּ לֵיהּ שַׁעֲרֵי לְחַמְרֵיהּ, לָא אָכַל, חַבְטִינְהוּ, לָא אָכַל. נַקְּרִינְהוּ, לָא אָכַל. אָמַר לְהוּ: דִּלְמָא לָא מְעַשְּׂרָן? עַשְּׂרִינְהוּ וְאָכַל. אָמַר: עֲנִיָּה זוֹ הוֹלֶכֶת לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָהּ, וְאַתֶּם מַאֲכִילִין אוֹתָהּ טְבָלִים? שְׁמַע רַבִּי, נָפַק לְאַפֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: רְצוֹנְךָ סְעֹד אֶצְלִי? אָמַר לֵיהּ: הֵן. צָהֲבוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי. אָמַר לֵיהּ: כְּמִדָּמֶה אַתָּה שֶׁמִּדָּר הֲנָאָה מִיִּשְׂרָאֵל אֲנִי? יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵן, יֵשׁ רוֹצֶה וְאֵין לוֹ, וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה, וּכְתִיב: (משלי כ"ג:ו'-ז') "אַל תִּלְחַם [וְאֶת] לֶחֶם רַע עָיִן, וְאַל תִּתְאָו לְמַטְעַמּוֹתָיו, כִּי כְמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ כֵּן הוּא, אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ, וְלִבּוֹ בַל עִמָּךְ". וְאַתָּה רוֹצֶה וְיֵשׁ לְךָ. הַשְׁתָּא מִיהָא מְסַרְהִיבְנָא, דִּבְמִלְּתָא דְּמִצְוָה קָא טָרַחְנָא. כִּי הֲדָרְנָא אַתֵּינָא, עַיְּלָנָא לְגַבָּךְ. כִּי אָתָא, אִיתְרַמִי עַל בְּהַהוּא פִּיתְחָא דַּהֲווּ קָיְמִין בֵּיהּ כּוּדְנַיְתָא חִיוָרְתָּא. אָמַר: מַלְאַךְ הַמָּוֶת בְּבֵיתוֹ שֶׁל זֶה, וַאֲנִי אֶסְעֹד אֶצְלוֹ? שְׁמַע רַבִּי, נָפַק לְאַפֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: מְזַבְּנִינָא לְהוּ. אָמַר לֵיהּ: (ויקרא י"ט:י"ד) "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". מַפְקְרָנָא לְהוּ! מַפְשֵׁשׁ הֵיזֵיקָא. עַקְּרָנָא לְהוּ! אֵיכָא "צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים". קָטִילְנָא לְהוּ! אֵיכָּא: (דברים כ) "בַּל תַּשְׁחִית", הֲוָה קָא מְבַתֵּשׁ בֵּיהּ טוּבָא, גָּבַהּ טוּרָא בֵּינַיְיהוּ. בָּכָה רַבִּי וְאָמַר: מַה בְּחַיֵּיהֶן כְּךָ, בְּמִיתָתָן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: גְּדוֹלִים צַדִּיקִים בְּמִיתָתָן יוֹתֵר מִבְּחַיֵּיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב י"ג:כ"א) "וַיְהִי הֵם קֹבְרִים אִישׁ, וְהִנֵּה רָאוּ אֶת הַגְּדוּד, וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֱלִישָׁע, וַיֵּלֶךְ וַיִּגַּע הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת אֱלִישָׁע, וַיִּחִי, וַיָּקָם עַל רַגְלָיו". אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: וְדִלְמָא לְקִיּוּמֵי בֵּיהּ בִּרְכָתָא דְּאֵלִיָּהוּ, דִּכְתִיב: (שם ב) "וַיְהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי", אָמַר לֵיהּ: אִי הָכִי הַיְינוּ דִּתְנִינָא: "עַל רַגְלָיו עָמַד, וּלְבֵיתוֹ לֹא הָלַךְ", אֶלָּא בַּמָּה אִיקַּיֵּם? כִּדְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שָׂרְפָה צָרַעַת נַעֲמָן, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כַּמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר:

(במדבר י״ב:י״ב) "אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם 'יֵמִם'? שֶׁאֵימָתָן מֻטֶּלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת. דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִימַי לֹא שְׁאָלַנִי אָדָם עַל מַכַּת פִּרְדָּה לְבָנָה וְחָיָה. וְהָא קָא חָזִינָא דְּחַיֵּי? אֵימַר: וְחָיָת. וְהָא קָא חָזִינָא דְּמִיתְּסֵי? דְּחִיוְּרָן רֵישׁ כַּרְעֵיהוּ קָא אַמְרִינַן.

"אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ". (דברים ד׳:ל״ה) אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: וַאֲפִלּוּ כְּשָׁפִים. הַהִיא אִתְּתָא דַּהֲוָות קָא מְהַדְּרָא לְמִשְׁקַל עַפְרָא מִתּוּתֵיהּ כַּרְעֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא. אָמַר לָהּ: שְׁקוּלִי, לָא מִסְתַּיְיעָא מִלְּתֵיךְ, "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ", כְּתִיב! וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם 'כְּשָׁפִים'? שֶׁמַּכְחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה. שַׁאנִי רַבִּי חֲנִינָא, דִּנְפִישָׁא זְכוּתֵיהּ. וְאָמַר רַבִּי (אלעזר) [חֲנִינָא]: אֵין אָדָם נוֹקֵף אֶצְבָּעוֹ מִלְּמַטָּה, אֶלָּא אִם כֵּן מַכְרִיזִין עָלָיו מִלְּמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל״ז:כ״ג) "מֵה' מְצֻעָדֵי גֶּבֶר כּוֹנָנוּ (משלי כ׳:כ״ד-כ״ה) וְאָדָם מָה יָּבִין דַּרְכּוֹ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: דַּם נְקוּף מְרַצָּה כְּדַם עוֹלָה. אָמַר רָבָא: בְּגוּדָל יָמִין וּבְנִקּוּף שֵׂנִי, וְהוּא דְּקָאָזִיל לְדָבָר מִצְוָה, אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי פִּינְחָס בֶּן יָאִיר: מִימָיו לֹא בָּצַע עַל פְּרוּסָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, וּמִיּוֹם שֶׁעָמַד עַל דַּעְתּוֹ לֹא נֶהֱנָה מִסְּעֻדַּת אָבִיו.

ז אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ (שידע) [שֶׁיִּלְמֹד] שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: כְּתָב, שְׁחִיטָה וּמִילָה. וְרַב (חנינא) [חֲנַנְיָא] בַּר שַׁלְמְיָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר: אַף קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין, וּבִרְכַּת חֲתָנִים, וְצִיצִית.

בַּיִת אָפֵל, אֵין פּוֹתְחִין בּוֹ חַלּוֹנוֹת לִרְאוֹת אֶת נִגְעוֹ. הֲנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא אִיתְחֲזַק, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיתְחֲזַק, אִיתְחֲזַק.

יָתִיב רַב אָחוֹרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא, וְרַבִּי חִיָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי, וְיָתִיב רַבִּי וְקָאָמַר: מְנַיִן לִשְׁחִיטָה שֶׁהִיא בְּתָלוּשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״ב:י׳) "וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט". אָמַר לֵיהּ רַב לְרַבִּי חִיָּא: מַאי קָאָמַר? אָמַר לֵיהּ: וְי"ו דִּכְתִיב אַאוֹפְתָא קָאָמַר. וְהָא קְרָא קָאָמַר? קְרָא, זְרִיזוּתֵיהּ דְּאַבְרָהָם קָא מַשְׁמַע לָן.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'הַשְׁחָתָה', אֵינוֹ אֶלָּא דְּבַר עֲרָוָה וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. דְּבַר עֲרָוָה, דִּכְתִיב: (בראשית ו׳:י״ב) "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ". עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דִּכְתִיב: (דברים ד׳:ט״ז) "פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל".

ח כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (במדבר ח׳:כ״ד) "מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שם ד) "מִבֶּן שְׁלֹשִׁים". (שנה".) [אי־אֶפְשָׁר לוֹמַר 'שְׁלֹשִׁים' שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: 'עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ', וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר 'עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ', שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר 'שְׁלֹשִׁים'], הָא כֵּיצַד? עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ לְתַלְמוּד, וּשְׁלֹשִׁים לַעֲבוֹדָה. מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים, שׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל א׳:ד׳) "וּלְגַדְּלָם שָׁנִים

שָׁלוֹשׁ [וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים"]. וְאֵידָךְ? שַׁאנִי לְשׁוֹן כַּשְׂדִּים, דְּקַלְיל. וְאֵידָךְ? שַׁאנִי הִלְכוֹת עֲבוֹדָה, דְּתַקִּיפִין.

ט אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא, שֶׁהָיָה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְהָיָה עוֹמֵד עַל רַגְלוֹ אַחַת וְחוֹלֵץ מִנְעָלוֹ, וְנוֹעֵל מִנְעָלוֹ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: חַמִּין וְשֶׁמֶן שֶׁסָּכַתְנִי אִמִּי בְּיַלְדוּתִי, הֵם עָמְדוּ לִי בְּעֵת זִקְנוּתִי.

פרק ב

חולין פרק ב - י דְּרַשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה: בְּהֵמָה שֶׁנִּבְרֵאת מִן הַיַּבָּשָׁה, הֶכְשֵׁרָהּ בִּשְׁנֵי סִימָנִים. דָּגִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הַמַּיִם הֶכְשֵׁרָן בְּוַדַּאי כְּלוּם. עוֹף שֶׁנִּבְרָא מִן הָרְקִק, הֶכְשֵׁרוֹ בְּסִימָן אֶחָד. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל קַפּוֹטָקָאָה: תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי עוֹפוֹת יֵשׁ לָהֶן קַשְׁקַשִּׁים בְּרַגְלֵיהֶם כַּדָּגִים. וְעוֹד שְׁאָלוֹ: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (בראשית א׳:כ׳) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ". אַלְמָא, מִמַּיָּא אִיבְרוּ, וּכְתִיב: (שם ב) "וַיִּצֶר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמָיִם". אַלְמָא, מֵאַרְעָא אִיבְרוּ. אָמַר לוֹ: מִן הָרְקִק נִבְרְאוּ. רָאוּ תַּלְמִידָיו מְסִתַּכְּלִים זֶה בָּזֶה, אָמַר לָהֶם: קָשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם שֶׁדְּחִיתִי אֶת אוֹבִי בְּקַשׁ? מִן הַמַּיִם נִבְרְאוּ, וְלָמָּה הֶבִיאָן אֶל הָאָדָם? לִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: בְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן אָמַר לְאוֹתוֹ הֶגְמוֹן, וּבְלָשׁוֹן הָרִאשׁוֹן אָמַר לָהֶם לְתַלְמִידָיו, מְשׁוּם דְּכְתִיב עַל 'וַיִּצֶר'.

מָנָא הַנֵי מִילֵּי? אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר קְרָא: (ירמיהו ט׳:ז׳) "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר". תְּנִי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: ['וְשָׁחַט'], אֵין 'וְשָׁחַט' אֶלָּא וּמָשַׁךְ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (מלכים א י״:ט״ז) "זָהָב שָׁחוּט", וְאוֹמֵר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר". מַאי 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: "זָהָב שָׁחוּט" שֶׁנִּטְוָה כַּחוּט הוּא. תָּא שְׁמַע: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם". רָבָא הֲוָה בָּדִיק לְהוּ גִּירָא לְרַבִּי יוֹנָה בַּר תַּחְלִיפָא, וְשָׁחַט בָּהּ עוֹפָא בַּהֲדֵי דְּפָרַח.

יא כְּתִיב: (יחזקאל ד׳:י״ד) "וָאֹמַר אֲהָהּ ה' אֱלֹהִים הִנֵּה נַפְשִׁי לֹא מְטֻמָּאָה, וּנְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא אָכַלְתִּי מִנְּעוּרַי וְעַד עַתָּה. וְלֹא בָא בְּפִי בְּשַׂר פִּגּוּל". "הִנֵּה נַפְשִׁי לֹא מְטֻמָּאָה", שֶׁלֹּא הִרְהַרְתִּי בַּיּוֹם לָבוֹא לִידֵי טֻמְאָה בַּלַּיְלָה. "וּנְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא אָכַלְתִּי מִנְּעוּרַי", שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי בְּשַׂר כּוֹס כּוֹס מֵעוֹלָם. "וְלֹא בָא בְּפִי בְּשַׂר פִּגּוּל", שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי מִבְּהֵמָה שֶׁהוֹרָה בָּהּ חָכָם. מְשׁוּם רַבִּי [נָתָן] אָמְרוּ: שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי מִבְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ.

פְּסוּלָה אֵין, זִבְחֵי מֵתִים לָא. וּרְמִינְהוּ: הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם הָרִים, לְשֵׁם גְּבָעוֹת, לְשֵׁם נְהָרוֹת, לְשֵׁם מִדְבָּרוֹת, לְשֵׁם חַמָּה וּלְבָנָה, לְשֵׁם כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. לְשֵׁם מִיכָאֵל שַׂר הַגָּדוֹל, לְשֵׁם שִׁלְשׁוּל קָטָן, הֲרֵי אֵלּוּ זִבְחֵי מֵתִים. אָמַר אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא. הָא, דְּאָמַר לְהַר. הָא, דְּאָמַר לְגַדָּא־דְּהַר. דִּיקָא נַמֵּי דְּקָתָנֵי: דּוּמְיָא דְּמִיכָאֵל שַׂר הַגָּדוֹל, שְׁמַע מִינָּהּ.

פרק ג

חולין פרק ג - יב תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: (ויקרא י״א:ב׳) "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ", מְלַמֵּד שֶׁתְּפַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכָּל מִין וּמִין, וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה, וְאָמַר לוֹ: זֹאת אֶכֹל, וְזֹאת לֹא תֹּאכַל.

[תַּנְיָא. נִקְבָה הַקֶּבָה. נִקְבוּ הַדַּקִּים, טָרְפָה. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף נִקְבָה הַמָּרָה].

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי אֲהַדְּרוּ לֵיהּ חַבְרֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה? (איוב ט״ז:י״ג) "יִשְׁפֹּךְ לָאָרֶץ מְרֹרָתִי", וַעֲדַיִן אִיּוֹב קַיָּים, אָמַר לֵיהּ: אֵין מַזְכִּירִין מַעֲשֶׂה נְסִים, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, (שם) "יְפַלַּח כִּלְיוֹתַי וְלֹא יַחְמֹל", מִי קָא חַיֵּי? אֶלָּא נִיסָּא שַׁאנִי, דִּכְתִיב: (שם) רַק אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר", הָכָא נַמִּי, נִיסָּא שַׁאנִי.

יג תַּנְיָא, דָּן אֶת הַדִּין, זְכָה וְחַיֵּב, טִמֵּא וְטִהֵר, אָסַר וְהִתִּיר, וְכֵן הָעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ, כֻּלָּם רַשָּׁאִין לִקַּח, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: הַרְחֵק מִן הַכִּעוּר וּמִן הַדּוֹמֶה לוֹ.

יד אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם? הָרוֹאֶה טָרְפָה לְעַצְמוֹ. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: אֵיזֶהוּ: (משלי ט״ו:כ״ז) "וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה", זֶה הָרוֹאֶה טָרְפָה לְעַצְמוֹ. דָּרַשׁ מַר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: כָּל מִי שֶׁקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, וְרוֹאֶה טָרְפָה לְעַצְמוֹ וְשִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (תהילים קכ״ח:ב׳) "יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל, אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ". רַב זְבִיד אָמַר: זוֹכֶה וְנוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, הָעוֹלָם הַזֶּה, וְהָעוֹלָם הַבָּא. "אַשְׁרֶיךָ", בָּעוֹלָם הַזֶּה, "וְטוֹב לָךְ", לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי אֶלְעָזָר כִּי הֲווּ מְשַׁדְּרֵי לֵיהּ מִבֵּי נְשִׂיאָה מִידֵי, לָא שָׁקִיל, וְכִי הֲווּ מְזַמְּנֵי לֵיהּ, לָא אָזִיל. אָמַר: לָא קָא בָּעֵי מַר דְּאֵיחְיֵי? דִּכְתִיב: (משלי ט״ו:כ״ז) "וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה". רַבִּי זֵירָא, כִּי מְשַׁדְּרֵי לֵיהּ, לָא שָׁקִיל. כִּי הֲווּ מְזַמְּנֵי לֵיהּ, אָזִיל, אָמַר: אִתְיַקּוּרֵי הוּא דְּמִתְיַקְּרוּ בֵּי.

טו תַּנְיָא: (במדבר ו׳:כ״ג) "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לָמְדָנוּ בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי כֹּהֲנִים, לְכֹהֲנִים עַצְמָן לֹא לָמְדָנוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם", הֱוֵי אוֹמֵר כֹּהֲנִים מְבָרְכִים לְיִשְׂרָאֵל, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבָרֵךְ לַכֹּהֲנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לָמְדָנוּ בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי כֹּהֲנִים, מִפִּי גְּבוּרָה לֹא לָמְדָנוּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם", הֱוֵי אוֹמֵר: כֹּהֲנִים מְבָרְכִין לְיִשְׂרָאֵל, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְסַכִּים (עליהם) [עַל יָדָם]. אֶלָּא רַבִּי עֲקִיבָא, בְּרָכָה לַכֹּהֲנִים מְנָא לָן? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: (בראשית י״ב:ג׳) מֵ"וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ" (וסימניך: ישמעאל כהנא מסיעא) [וּמַאי מְסַיְּעָא] כַּהֲנֵי? דְּמוּקֵי לָהּ לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים בְּמָקוֹם בְּרָכָה דְּיִשְׂרָאֵל.

אָמַר רַב מְנַשְּׁיָא: הַנֵּי דִּכְרֵי דְּגַנְבֵי גַּנְבֵי, אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִסּוּק אֵיבָרִים. מַאי טַעְמָא? כִּי שָׁדוּ לְהוּ, אַמָּתְנַיְהוּ שָׁדוּ לְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּלִירְהַטוּ קַמֵּיהוּ. אֲהַדְּרִינְהוּ, וַדַּאי חַיְשִׁינַן. וְהַנֵּי מִילֵּי דַּאֲהַדְּרִינְהוּ מֵחֲמַת יְרָאָה, אֲבָל מֵחֲמַת תְּשׁוּבָה, תְּשׁוּבָה מַעֲלְיָתָא הוּא דְּעָבְדִי.

[פִּסְקָא. וְאֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת בַּבְּהֵמָה: נְקֵבָה הַנִּוְרֶגֶרֶת, אוֹ שֶׁנִּסְדְּקָה]. עַד כַּמָּה תֶּחְסַר? רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד כְּאִיסָר הָאִיטַלְקִי]. אָמַר זְעִירִי: אַתּוּן דְּלָא מִיתְחַמֵּי לְכוֹן שִׁיעוּרָא, שִׁעוּרֵיהּ כְּדִינָרָא קוֹרְדִינָאָה, וַהֲוֵי כִּפְשִׁיטָא זוּטָרְתִּי, וּמִשְׁתַּכְּחָא בֵּינֵי פְּשִׁיטֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא.

אָמַר רַבִּי חַנָּא פְּתוֹרָאָה: עִילְאֵי מִינָאֵי הֲוָה קָאֵי בַּר נַפְחָא, וּבָעָא מִינָאֵי דִּינָרָא קוֹרְדִינָאָה לְשִׁעוּרֵי בֵּיהּ טְרֵיפְתָּא, וּבָעֵית לְמֵיקָם מִקַּמֵּיהּ, וְלָא שְׁבָקַנִי. אָמַר לִי: שֵׁב, בְּנִי שֵׁב, אֵין בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת רַשָּׁאִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּשָׁעָה שֶׁעֲסוּקִים בְּמַלַאכְתָּם. וְלָא? (והתניא) [וְהָתְנַן]: כָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנוּת עוֹמְדִים מִפְּנֵיהֶם, וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן, וְאוֹמְרִים לָהֶם: אַחֵינוּ אַנְשֵׁי מָקוֹם פְּלוֹנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשָׁלוֹם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִין, מִפְּנֵי תַּלְמִיד חָכָם אֵין עוֹמְדִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַבִּין: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ, שֶׁהֲרֵי מִפְּנֵיהֶן עוֹמְדִים, מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין עוֹמְדִים, מִמַּאי? דִּלְמָא כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא נִמְצָא מַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבוֹא.

טז כְּתִיב: (דברים ל"ב:ו') "הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ". מְלַמֵּד שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹנָנִיּוֹת בָּאָדָם, שֶׁאִם נָהְפַּךְ אֶחָד מֵהֶם, אֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת. תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: "הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ", כְּרַכָּא, דְּכוּלָּא בֵּיהּ: מִמֶּנּוּ כֹּהֲנָיו, מִמֶּנּוּ נְבִיאָיו, מִמֶּנּוּ שָׁרָיו, מִמֶּנּוּ מְלָכָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה י':ד') "מִמֶּנּוּ פִּנָּה, מִמֶּנּוּ יָתֵד" וְגוֹ'. הַהוּא רוֹמָאָה דְּחַזְיֵהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּנָפַל מֵאִיגָּרָא לְאַרְעָא, פָּקַע כְּרֵסֵיהּ וְנָפַק מֵעֵינֵיהּ, אַתְיוּהָ לְבֵרֵיהּ, וְשַׁחֲטֵיהּ קַמֵּיהּ בַּאֲחִיזַת עֵינַיִם, אִינְגִּיד וְאִיתְנַח, עוּל לְמֵעֵינֵיהּ, וְחַיְטֵיהּ לְכְרֵסֵיהּ.

יז אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, שֶׁעָסְקָן בְּדָבָרִים הָיָה, [וְהָיָה עוֹשֶׂה דָּבָר לְהוֹצִיא מִלִּבּוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁהָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם נִטְלָה הַנּוֹצָה פְּסוּלָה. וְתַרְנְגֹלֶת הָיְתָה לוֹ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, שֶׁנִּטְלָה נוֹצָה שֶׁלָּהּ, וְהִנִּיחָהּ בְּתַנּוּר, וְטָלָה עָלֶיהָ בְּמַטְלִית שֶׁל טַרְסִיִּים, וְגִדְּלָה כְּנָפַיִם הָאֲחֹרוֹנִים יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים. וְדִלְמָא קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה: טְרֵפָה מַשְׁבַּחַת? אִם כֵּן, בְּמִידֵּי דְּמִיטְרְפָא, בָּהּ הִגְדִּילָה כְּנָפַיִם הָאֲחֹרוֹנִים יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים]? מַאי עַסְקָן בְּדָבָרִים? אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא: דִּכְתִיב: (משלי ו':ו'-ח') "לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל, רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם, אֲשֶׁר אֵין לָהּ קָצִין, שֹׁטֵר וּמֹשֵׁל, תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ". אָמַר: אֵיזִיל אֵחֲזִי אִי וַדַּאי הוּא דְּלֵית לְהוּ מַלְכָּא. אָזַל בִּתְקוּפַת תַּמּוּז, פָּרְסֵיהּ לְגָלִימָא אַקְיָנָא דְּשׁוּמְשְׁמַנֵּי. נָפַק אָתָא חַד מִינַיְהוּ, אַתְּנָח בֵּיהּ סִימָנָא, עַל, אָמַר לְהוּ: "נָפַל טוּלָא". נָפְקוּ וְאַתּוּ, דְּלֵייהּ לְגָלִימָא, נָפַל שִׁמְשָׁא, נָפְלוּ עֲלֵיהּ וְקַטְלֵיהּ. אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ לֵית לְהוּ מַלְכָּא. דְּאִי אִית

לְהוּ, הָרְמָנָא דְּמַלְכָּא לָא לִיבָּעֵי? אָמַר לֵיהּ רַב (אדא) [אַחָא] בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: וְדִלְמָא מַלְכָּא הָווּ בַּהֲדַיְיהוּ? אִי נַמִּי, הָרְמָנָא דְּמַלְכָּא הָווּ נָקְטֵי? אִי נַמִּי, בֵּין מַלְכָּא לְמַלְכָּא הָווּ? דִּכְתִיב: (שופטים י״ז:ו׳) "בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה". אֶלָּא סְמוֹךְ אַהֵימְנוּתֵיהּ דִּשְׁלֹמֹה.

יח אָמַר רַב יְהוּדָה: הַאי מַאן דְּאָכַל תְּלַת תַּקְלֵי חִלְתִּית אַלִּיבָּא רֵיקָנָא, מִשְׁתַּלֵּחַ מַשְׁכֵּיהּ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: בְּדִידִי הֲוָה עוּבְדָא, וְאָכְלִי חַד תִּקְלָא חִלְתִּית, וְאִי לָא דְּיַתְבִי בְּמַיָּא, מִשְׁתַּלֵּחַ מַשְׁכָּאי, וְקַיְּמִתִּי בְּעַצְמִי: (קהלת ז׳:י״ב) "הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ". הַהוּא בַּר טַבְיָא דְּאָתֵי לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא, דַּהֲוָה מִפְסְקָן כַּרְעָן בַּתְרֵיתָא, בְּדָקֵיהּ רַב בְּצֹמֶת הַגִּידִין וְאַכְשְׁרֵיהּ. סָבַר לְמֵיכַל מִינֵיהּ בְּאוּמְצָא, אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל: לָא חַיִּישׁ מַר לְנִקּוּרֵי? אָמַר לֵיהּ: מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? נֵיתְבֵיהּ בְּתַנּוּרָא, דְּאִיהוּ בָּדִיק נַפְשֵׁיהּ, אוֹתְבֵיהּ, נָפַל תִּילְחֵי תִּילְחֵי. קָרֵי שְׁמוּאֵל עָלֵיהּ דְּרַב: (משלי י״ב:כ״א) "לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן". קָרֵי רַב עָלֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: (דניאל ד׳:ו׳) "וְכָל רָז לָא אָנֵס לָךְ".

יט הַהוּא עִיזָא כַּרְכּוּז דַּהֲוָאי בֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא, דְּעָקוּר מָלָא צַנָּא דְּתַרְבָּא מִינָּהּ. רַב אַחָאי אָסַר, רַב שְׁמוּאֵל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ אָכַל מִינֵיהּ. קָרֵי אֲנַפְשֵׁיהּ: (משלי י״ח:כ׳) "מִפְּרִי פִּי אִישׁ תִּשְׂבַּע בִּטְנוֹ". שָׂלְחוּ מִתָּם: הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, וְהִזָּהֲרוּ בְּרַבֵּינוּ אַחָאי, שֶׁמַּאִיר עֵינֵי גּוֹלָה הוּא.

כ אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: אֱלֹהֵיכֶם כְּאַרְיֵה מְתִיל, דִּכְתִיב: (עמוס ג׳:ח׳) "אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא". מַאי רְבוּתֵיהּ, פְּרִשָׁה קַטִּיל אַרְיֵה! אָמַר לֵיהּ: לָאו כְּהַאי אַרְיֵה מְתִיל, (אלא) כְּאַרְיֵה דְּבֵי עִילָאי מְתִיל. אָמַר לֵיהּ: בָּעֵינָא דְּמַחְזֵית לֵיהּ נִיהָלִי. אָמַר לֵיהּ: לָא מָצֵית חָזֵית לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אִיבָּרָא, חָזֵינָא לֵיהּ. בָּעָא רַחֲמֵי אִתְעָקַר מִדּוּכְתֵּיהּ. כִּי הֲוָה מְרַחֵיק אַרְבַּע מְאָה פַּרְסֵי, נִיהַם חַד קָלָא, אֲפִלּוּ כָּל מַעְבַּרְתָּא וְשׁוּרָא דְּרוֹמֵי נָפַל, אַדְּמָרַחֲק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פַּרְסֵי, נִיהַם קָלָא אַחֲרִינָא, נָתוּר כָּכֵי וְשִׁינֵי דְּגַבְרֵי, וְאַף הוּא נָפַל מִכּוּרְסֵיהּ לְאַרְעָא. אָמַר לֵיהּ: בְּמָטוּתָא מִינָּךְ, בָּעֵי רַחֲמֵי עֲלֵיהּ דְּלֵיהֲדַר לְדוּכְתֵּיהּ, בָּעָא רַחֲמֵי עֲלֵיהּ וְאַהֲדַר לֵיהּ לְאַתְרֵיהּ.

כא אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: בָּעֵינָא דְּאֶחְזֵי לֵאלֹהֵיכוּ. אָמַר לֵיהּ: לָא מָצֵית חָזֵית לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אִיבָּרָא, [חָזֵינָא לֵיהּ]. אָזַל אוּקְמֵיהּ לַהֲדֵי יוֹמָא בְּתִקּוּפַת תַּמּוּז. אָמַר לֵיהּ: אִסְתַּכֵּל בֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: לָא מָצֵינָא. אָמַר לֵיהּ: (ומה שמשא) [יוֹמָא] דְּחַד מְשַׁמְּשֵׁי דְּקַיְּמֵי קַמֵּיהּ דְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַרְתְּ, לָא מָצֵינָא לְאִסְתַּכְּלָא בֵּיהּ, שְׁכִינָה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן? וְתוּ אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: בָּעֵינָא דְּאַצְבִּית לֵיהּ נַהֲמָא לֵאלֹהֵיכוּ. אָמַר לֵיהּ: לָא מָצֵית. (אמר ליה:) [אַמַּאי? נְפִישׁוּ חֵילוֹוָתֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אִיבָּרָא. אָמַר לֵיהּ: פּוּק

[צָבִית] לְגוּדָא דִּרְבִיתָא, דְּרָווּחַ עָלְמָא. טָרַח שִׁיתָּא יַרְחֵי קַיְטָא. אָתָא זִיקָא כַּנְשֵׁיהּ לְיַמָּא. טָרַח שִׁיתָּא יַרְחֵי דְּסִיתְוָתָא. אָתָא מִטְרָא טַבְעֵיהּ בְּיַמָּא. אָמַר לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לֵיהּ: הַנֵּי כְּנוּשָׁאֵי וּזְלוּחָאֵי דְּאַתּוּ קַמַּיהּ. אָמַר לֵיהּ: אִי הָכִי לָא מָצִינָא.

כב אָמְרָה לֵיהּ בַּת קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: אֱלֹהֵיכוֹן נַגָּרָא הוּא, דִּכְתִיב: (תהילים ק"ד:ג') "הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו", אִימָא לֵיהּ דְּנַעֲבִיד לִי חֲדָא מִסְתּוֹרִיתָא. אָמַר: לְחַיֵּי. בָּעָא רַחֲמֵי עֲלָהּ, וְאִינַּגְּעָה. אוֹתְבָהּ בְּשׁוּקָא דְּרוֹמִי, וְיָהֲבוּ לָהּ מִסְתּוֹרִיתָא. דַּהֲווּ נָהֲגֵי, דְּכָל דְּמָנַּע בְּרוֹמִי יְהֲבוּ לֵיהּ מִסְתּוֹרִיתָא, וְיָתִיב בְּשׁוּקָא, וּסְתַר דּוּלְלֵי, כִּי הֵיכִי דְּלֵיחֲזוּ אִינָשֵׁי, וְלִיבָּעוּ רַחֲמֵי עֲלֵיהּ. יוֹמָא חַד הֲוָה קָא חָלִיף הָתָם, הֲוָת יָתְבָה וְסָתְרָה דּוּלְלֵי בְּשׁוּקָא דְּרוֹמָאֵי, אָמַר לָהּ: שַׁפִּירְתָּא מִסְתּוֹרִיתָא דְּיָהֲב לִיךְ אֱלָהַיִ? אָמְרָה לֵיהּ: אֵימָא לֵאלֹהַיְכוּ דְּלִישְׁקוֹל מַאי דְּיָהֲב לִי. אָמַר לָהּ: אֱלֹהָא דִּידָן, מֵיהַב יָהִיב, מִשְׁקַל לָא שָׁקִיל.

כג אָמַר רַב יְהוּדָה: שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן, קֶרֶן אַחַת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס"ט:ל"ב) "וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס". 'מַקְרִן', תַּרְתֵּי מַשְׁמַע? אָמַר רַב נַחְמָן: 'מִקֶּרֶן' כְּתִיב. אָמַר רַב יְהוּדָה: שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן, קַרְנָיו קוֹדְמוֹת לְפַרְסוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס". 'מַקְרִן' בְּרֵישָׁא, וְהָדַר 'מַפְרִיס'.

מְסַיְּעָא לֵיהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית בְּקוֹמָתָן נִבְרְאוּ. (בדעתם). [לְדַעְתָּם] נִבְרְאוּ. בְּצִבְיוֹנָם נִבְרְאוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ב':א') "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם", אַל תִּקְרֵי 'צְבָאָם', אֶלָּא: 'צְבְיוֹנָם'.

כד דָּרַשׁ רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: (תהילים ק"ד:ל"א) "יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם, יִשְׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו", פָּסוּק זֶה שֶׁר הָעוֹלָם אָמָרוֹ. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: (בראשית א) ('לִמִינֵהוּ') ['לְמִינוֹ'] בְּאִילָנוֹת, נָשְׂאוּ דְּשָׁאִים קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמָן: אִם רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעִרְבּוּבְיָא, לָמָּה אָמַר: 'לְמִינֵהוּ' בְּאִילָנוֹת? וְעוֹד קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אִילָנוֹת שֶׁאֵין דַּרְכָּן לָצֵאת בְּעִרְבּוּבְיָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 'לְמִינֵהוּ', אָנוּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד יָצָא לְמִינוֹ. פָּתַח שַׁר הָעוֹלָם וְאָמַר: "יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם יִשְׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו".

כה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי רָמִי, כְּתִיב: (בראשית א':ט"ז) "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים" וכו'. (האמור הזה כתוב בארוך בפ"ק דשבועות.)

כו רַב אַסִי רָמִי, כְּתִיב: (בראשית א':י"ב) "וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא", בִּתְלַת בְּשַׁבְתָּא. וּכְתִיב: (שם ב) "וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ", בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. מְלַמֵּד שֶׁיָּצְאוּ דְּשָׁאִים, וְעָמְדוּ עַל פֶּתַח קַרְקַע, עַד שֶׁבָּא אָדָם הָרִאשׁוֹן וּבִקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְצָמְחוּ. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִתְפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים. רַב נַחְמָן בַּר פָּפָּא הַוְיָא לֵיהּ

הַהוּא גִּינְתָא, שָׁדִי בֵּיהּ בִּיזְרָנֵי וְלָא צָמַח, בָּעָא רַחֲמֵי, אָתָא מִיטְרָא וְצָמַח. אָמַר: הַיְינוּ דְּרַב אַסִי.

כז אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא: (דברים יד) 'הַשְׁסוּעָה' בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא, שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁתֵּי שִׁדְרָאוֹת. וְכִי מִשֶּׁה רַבֵּנוּ קַנִּיגִי הָיָה, אוֹ בַּלִיסְתְּרִי הָיָה? מִכָּאן תְּשׁוּבָה לָאוֹמְרִים: אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב תַּחְלִיפָא בַּר אֲבִינָא: זִיל כְּתֹב קַנִּיגִי וּבַלִיסְתְּרִי בְּאַגַּדְתִּיךְ וּפָרְשָׁהּ.

כח "חֻמֶּשֶׁת סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים, הָעַזְתִּי וְהָאַשְׁדּוֹדִי, הָאֶשְׁקְלוֹנִי, הַגִּתִּי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים" (יהושע י"ג:ג'). אָמַר חֲמִשָּׁה וְחָשִׁיב שִׁיתָּא? אָמַר רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: אַדּוֹנָקִי שֶׁלְּהֶן חֲמִשָּׁה. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב תַּחְלִיפָא בַּר אֲבִינָא: כְּתֹב אַדּוֹנָקִי בְּאַגַּדְתִּיךְ וּפָרְשָׁהּ. וּפְלִיגָא דְּרַב, דְּאָמַר רַב: עַוִּים, מִתֵּימָן בָּאוּ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: עַוִּים, מִתֵּימָן בָּאוּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָן 'עַוִּים'? שֶׁעִוְּתוּ אֶת מְקוֹמָן. דָּבָר אַחֵר: עַוִּים, שֶׁאִוּוּ לֵאלוֹהוּת הַרְבֵּה. דָּבָר אַחֵר: 'עַוִּים', שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָן אוֹחֲזָתוֹ עֲוִית. אָמַר רַב יוֹסֵף: וְאִית לְהוּ שִׁית סְרֵי דָּרֵי שִׁינֵי לְכָל חַד וְחַד. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: הַרְבֵּה מִקְרָאוֹת שֶׁרָאוּין לִשָּׂרֵף, (כספרי צדוקין) וְהֵן הֵן גּוּפֵי תּוֹרָה. (דברים ב':כ"ג) "וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד עַזָּה", מַאי נַפְקָא לָן מִינַּיהּ? מִדְּאַשְׁבְּעֵיהּ אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם: (בראשית כ"א:כ"ג) "אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֵיתוּ כַּפְתּוֹרִים לֵיפְקוּ מֵעַוִּים, דְּהַיְינוּ: פְּלִשְׁתִּים, וְלֵיתוּ יִשְׂרָאֵל לֵיפְקוּ מִכַּפְתּוֹרִים. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (במדבר כ"א:כ"ו) "כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן [מֶלֶךְ] הָאֱמֹרִי הִיא, וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן" וְגוֹ']. מַאי נַפְקָא מִינָּהּ? דְּאָמַר לְהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: (דברים ב':ט') "אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֵיתֵי סִיחוֹן לֵיפּוֹק מִמּוֹאָב, וְלֵיתוּ יִשְׂרָאֵל וְלִיפְקוּ מִסִּיחוֹן. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַב פָּפָּא: עַמּוֹן וּמוֹאָב טָהֲרוּ בְּסִיחוֹן. (שם ג) "צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן". תָּנָא: 'שְׂנִיר', וְ'שִׂרְיוֹן' (מארץ) [מֵהָרֵי אֶרֶץ] יִשְׂרָאֵל הֵם, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֵמוֹת הָעוֹלָם הָלַךְ וּבָנָה לוֹ כְּרַךְ גָּדוֹל לְעַצְמוֹ, וְהֶעֱלָה לוֹ עַל שֵׁם הָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֶפִלּוּ הָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲבִיבִין עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (בראשית מ"ז:כ"א) "וְאֶת הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים", מַאי נַפְקָא מִינָּהּ? דְּלָא לִיקְרוּ לְאַחוּהִי 'גְּלוָתָא'.

כט אָמַר רַב יְהוּדָה: (ויקרא יא) 'שִׁלְהֹבֶת', זֶה הַשּׁוֹלֶה דָּגִים מִן הַיָּם. (שם) 'דּוּכִיפַת', שֶׁהוֹדוֹ כְּפוּת. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: 'דּוּכִיפַת', שֶׁהוֹדוֹ כָּפוּת, וְזֶהוּ שֶׁהֵבִיא שָׁמִיר לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הֲוָה חָזֵי שָׁלְהֹבֶת אָמַר: (תהילים ל"ו:ז') "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה". כִּי הֲוָה חָזֵי נְמָלָה אָמַר: (שם) "צִדְקָתְךָ כְּהָרְרֵי אֵל". אָמַר רַב יְהוּדָה: (ויקרא יא) 'רָחָם', זוֹ שְׁרַקְרַק. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'רָחָם'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כֵּיוָן שֶׁבָּאָה רְחָם, בָּאוּ רַחֲמִים לָעוֹלָם. אָמַר רַב בֵּיבִי בַּר

אַבַּיֵי: וְהוּא דְּיָתִיב אֲמִידִי וְעָבִיד 'שְׁרַקְרַק', וּגְמִירִי, דְּאִי יָתִיב אַאַרְעָא וְשָׁרִיק, אַתֵּי מְשִׁיחָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה י׳:ח׳) "אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם". אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר רַב שִׁימִי לְמַר בַּר (איתאי) [רַב אִידְּאִי]: וְהָא הַהוּא דְּיָתִיב בֵּי כַּרְבָּא וְשָׁרַק, וְאָתָא גָּלָל אַפְסְקֵיהּ לְמוֹחֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: הַהוּא בַּיְּדָא הֲוָה.

ל תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁבְּהֵמָה טְמֵאָה מְרֻבָּה מִן הַטְּהוֹרָה, לְפִיכָךְ מָנָה הַכָּתוּב בַּטְּהוֹרָה. גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁעוֹפוֹת טְהוֹרִים מְרֻבִּים עַל הַטְּמֵאִים, לְפִיכָךְ מָנָה הַכָּתוּב בַּטְּמֵאִים. מַאי קָמַשְׁמַע לָן? כִּדְרַב הוּנָא אָמַר רַב, וְאָמְרֵי לְהּ: אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִידָיו דָּבָר קָצָר.

[פִּסְקָא]. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל עוֹף [הַדּוֹרֵס, טָמֵא]. תַּנְיָא, רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא טָמֵא, יֵשׁ לוֹ אֲצַבַּע יְתֵרָה וְזֶפֶק וְקוֹרְקְבָנוֹ נְקֻלָּף, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא טָהוֹר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: מוֹתְחִין לוֹ חוּט שֶׁל מְשִׁיחָה, אִם חוֹלֵק אֶת רַגְלָיו, שְׁנַיִם לְכָאן וּשְׁנַיִם לְכָאן, טָמֵא. שָׁלֹשׁ לְכָאן וְאַחַת לְכָאן, טָהוֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל עוֹף הַקּוֹלֵט מִן הָאֲוִיר, טָמֵא, צִפָּרְתָּא נַמִּי מִיקְּלַט קָלְטָה? אָמַר אַבַּיֵי: קוֹלֵט וְאוֹכֵל קָאַמְרִינַן. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: שָׁכֵן עִם טְמֵאִים, טָמֵא, עִם טְהוֹרִים, טָהוֹר. כְּמַאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא לְחִנָּם הָלַךְ זַרְזִיר אֵצֶל עוֹרֵב, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִינוֹ. אָפִלּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, שָׁכֵן וְנִדְמֶה קָאַמְרִינַן.

לֹא תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית אוֹמֵר: לְוָיָתָן, דָּג טָהוֹר הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב מ״א:ז׳) "גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים" וְגוֹ'. "אֲפִיקֵי מָגִנִּים", אֵלּוּ קַשְׂקַשִּׂים שֶׁבּוֹ. (שם) "תַּחְתִּיו חַדּוּדֵי חָרֶשׂ", אֵלּוּ סְנַפִּירִין שֶׁפּוֹרְחִין בָּהֶם.

פרק ד

חולין פרק ד - תַּנְיָא: אֵילָן שֶׁמַּשִּׁיר פֵּרוֹתָיו, סוֹקְרוֹ בְּסִיקְרָא, וְטוֹעֲנוֹ בַּאֲבָנִים. בִּשְׁלָמָא טוֹעֲנוֹ בַּאֲבָנִים, כִּי הֵיכִי דְּלֵיכְחוּשׁ חֵילֵיהּ. אֶלָּא סוֹקְרוֹ בְּסִיקְרָא, אַמַּאי? כִּי הֵיכִי דְּלֵיחְזְיוּהָ אִינָשֵׁי, וְלֵיבָעֵי רַחֲמֵי עִילּוּיֵהּ, כִּדְתַנְיָא: (ויקרא י״ג:מ״ה) "וְטָמֵא טָמֵא יִקָּרֵא", צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים, וְכֵן מִי שֶׁאֵרַע בּוֹ דָּבָר, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. אָמַר רַבִינָא: כְּמַאן תַּלְיָנָא כּוּבְסָא בְּדִיקְלָא? כְּמַאן? כִּי הַאי תַּנָּא.

פרק ה

חולין פרק ה - [מִשְׁנָה.] "יוֹם אֶחָד" הָאָמוּר בְּ"אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ", הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלַּיְלָה. אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא, נֶאֱמַר בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: (בראשית א) "יוֹם אֶחָד", וְנֶאֱמַר

בְּ"אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ": (ויקרא כב) "יוֹם אֶחָד", מַה "יוֹם אֶחָד" הָאָמוּר בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלַּיְלָה. אַף "יוֹם אֶחָד" הָאָמוּר בְּ"אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ", הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלַּיְלָה.

פרק ו

חולין פרק ו - לב תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים י"ב:כ') "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ" וְגוֹ'. לְמִדָּה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם בָּשָׂר אֶלָּא לְתַאֲבוֹן. יָכוֹל יִקַּח אָדָם מִן הַשּׁוּק וְיֹאכַל? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ". יָכוֹל יִזְבַּח כָּל בְּקָרוֹ וְיֹאכַל? כָּל צֹאנוֹ וְיֹאכַל? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'מִבְּקָרְךָ', וְלֹא 'כָּל־בְּקָרְךָ', 'מִצֹּאנְךָ', וְלֹא 'כָּל־צֹאנְךָ'. מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָנָה, יִקַּח לְפָסוֹ לִיטְרָא יָרָק. עֲשָׂרָה מָנָה, יִקַּח לְפָסוֹ לִיטְרָא דָּגִים. חֲמִשִּׁים מָנָה, יִקַּח לְפָסוֹ לִיטְרָא בָּשָׂר. מֵאָה מָנָה, יִשְׁפְּתוּ לוֹ קְדֵרָה בְּכָל יוֹם. וְאֵינָךְ אֵימַת? מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. אָמַר רַב: צְרִיכִין אָנוּ לָחוּשׁ לְדִבְרֵי זְקֵן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַבָּא, מִמִּשְׁפַּחַת בְּרִיאִים הָיָה, אֲבָל כְּגוֹן אָנוּ, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּרוּטָה בְּתוֹךְ (ביתו) [כִּיסוֹ], יְרִיצָנָּה לְחֻנְוָנִי. אָמַר רַב נַחְמָן: כְּגוֹן אָנוּ לוֹוִין וְאוֹכְלִין. (משלי כ"ז:כ"ו) "כְּבָשִׂים לִלְבוּשֶׁךָ", מִגֵּז כְּבָשִׂים יְהִי מַלְבּוּשֶׁךָ, (שם) וּמְחִיר שָׂדֶה עַתּוּדִים", לְעוֹלָם יִמְכֹּר אָדָם שָׂדֶה, וְיִקַּח עַתּוּדִים. וְאַל יִמְכֹּר אָדָם עַתּוּדִים וְיִקַּח שָׂדֶה. (שם) "וְדֵי חֲלֵב עִזִּים", דַּיּוֹ לָאָדָם שֶׁיִּתְפַּרְנֵס מֵחֲלֵב גְּדָיִים וּטְלָאִים שֶׁבְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. (שם) "לְלַחְמֶךָ לְלֶחֶם בֵּיתֶךָ", לַחְמְךָ קוֹדֵם לְלֶחֶם בֵּיתְךָ. (שם) "וְחַיִּים לְנַעֲרוֹתָיִךְ", אָמַר מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן: תֵּן חַיִּים לְנַעֲרוֹתָיִךְ. מִכָּאן לְמִדָּה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁלֹּא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ בָּשָׂר וְיַיִן.

לג אמר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרוֹצֶה שֶׁיִּתְעַשֵּׁר, יַעֲסֹק בִּבְהֵמָה דַּקָּה, אָמַר רַב חִסְדָּא: מַאי דִּכְתִיב: (דברים ז':י"ג) "וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ", שֶׁמְּעַשְׁרוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כַּסָּא דְּחָרְשִׁין וְלָא כַּסָּא דְּפוֹשְׁרִין. וְהַנֵּי מִילֵי בִּכְלֵי מַתְּכוֹת, אֲבָל בִּכְלֵי חֶרֶשׂ, לֵית לָן בָּהּ. וּבִכְלֵי מַתְּכוֹת נַמִּי לָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּלָא שְׁדֵי בְּהוּ צִיבְיָא, אֲבָל שְׁדֵי בְּהוּ צִיבְיָא לֵית לָן בָּהּ. וְכִי לָא שְׁדֵי בְּהוּ צִיבְיָא, נַמִּי לָא אֲמָרַן, אֶלָּא דְּלָא צַיֵּץ, אֲבָל צַיֵּץ, לֵית לָן בָּהּ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִי שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אֲבִיו מְעוֹת הַרְבֵּה וְרוֹצֶה לְאַבְּדָן, יִלְבַּשׁ כְּלֵי פִּשְׁתָּן וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זְכוּכִית, וְיִשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים וְאַל יֵשֵׁב עִמָּהֶם. יִלְבַּשׁ כְּלֵי פִּשְׁתָּן, בְּכִיתְנָא רוּמְיָתָא. וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זְכוּכִית, בְּזוּגִיתָא חִיוָרְתָא. וְיִשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים וְאַל יֵשֵׁב עִמָּהֶם, בְּתוֹרֵי, דְּנָפִישׁ פְּסִידֵיהוּ. דְּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִּי: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קי"ב:ה'-ו') "טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה, יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט". לְעוֹלָם יֹאכַל אָדָם וְיִשְׁתֶּה, פָּחוֹת מִמַּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְיִלְבַּשׁ וְיִתְכַּסֶּה בְּמַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְיכַבֵּד אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו יוֹתֵר מִמַּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, שֶׁהֵם תְּלוּיִין בּוֹ, וְהוּא תָּלוּי בְּמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.

לד רַבִּי חִיָּא נָפַל לֵיהּ יָאנִיבָא בְּכִיתְנֵיהּ, [אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אָמַר לֵיהּ: שְׁקוֹל עוֹפָא וּשְׁחוֹט עַל בּוּבִיתָא דְּמַיָּא, דְּמוֹרַח דְּמָא וְשָׁבִיק לֵיהּ]. וּמִי נָפַל לֵיהּ יָאנִיבָא בְּכִיתְנֵיהּ? וְהָאָמַר רַבִּין בַּר אַבָּא, וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי אַבִּין בַּר שְׁבָא: מְשָׁעֲלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה, פָּסְקוּ הַזִּיקִים, וְהַזְּוָועוֹת, וְהָרוּחוֹת, וְהָרַעֲמִים, וְלֹא הֶחֱמִיץ יֵינָם, וְלֹא לָקָה פִּשְׁתָּנָם, וְנָתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם בְּרַבִּי חִיָּא וּבָנָיו. כִּי מְהַנְּיָא זְכוּתֵיהּ, אֲעָלְמָא, אֲדִידְהוּ, לָא, כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּכָל יוֹם וְיוֹם בַּת־קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזּוֹן בִּשְׁבִיל חֲנִינָא בְּנִי, וַחֲנִינָא בְּנִי, דַּי לוֹ בְּקַב חָרוּבִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת.

לה תָּנָיָא: (ויקרא יז) "וְשָׁפַךְ וְכִסָּה", מִי שֶׁשָּׁפַךְ הוּא יְכַסֶּנּוּ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁחַט, וְקִדֵּם חֲבֵרוֹ וְכִסָּה, וְחִיְּבוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לִתֵּן עֲשָׂרָה זְהוּבִים. אִיבָּעְיָא לְהוּ: שְׂכַר מִצְוָה, אוֹ שְׂכַר בְּרָכָה? לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן, אִי אָמְרַתְּ: שְׂכַר מִצְוָה, אַחַת הִיא, וְאִי אָמְרַתְּ: שְׂכַר בְּרָכָה, הַוְיָין אַרְבָּעִין. מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוּקִי לְרַבִּי: מִי שֶׁיָּצַר הָרִים לֹא בָרָא רוּחַ, וּמִי שֶׁבָּרָא רוּחַ לֹא יָצַר הָרִים, דִּכְתִיב: (עמוס ד׳:י״ג) "כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ". אָמַר לֵיהּ: שׁוֹטֶה, שָׁפִיל לְסֵיפָא דִּקְרָא: "ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת שְׁמוֹ". אָמַר לֵיהּ: נָקוֹט לִי זִמְנִי תְּלָתָא יוֹמֵי, וּמְהַדְּרָנָא לָךְ תְּיוּבְתָּא. יָתִיב רַבִּי שְׁלֹשׁ תַּעֲנִיתָא. כִּי הֲוָה קָא בָּעֵי (מיברא) [מִיבָּרַךְ], אָמְרוּ לֵיהּ: צְדוּקִי קָאֵי אַבָּבָא. אָמַר: (תהילים ס״ט:כ״ב) "וַיִּתְּנוּ בְּבָרוּתִי רֹאשׁ" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ: רַבִּי, מְבַשֵּׂר טוֹבוֹת אֲנִי לְךָ, לֹא מָצָא אוֹיְבְךָ תְּשׁוּבָה, וְנָפַל מִן הַגַּג וָמֵת. אָמַר לוֹ: רְצוֹנְךָ שֶׁתִּסְעֹד אֶצְלִי? אָמַר לֵיהּ: הֵן. לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, אָמַר לוֹ: כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה אַתָּה שׁוֹתֶה, אוֹ אַרְבָּעִים זְהוּבִים אַתָּה נוֹטֵל? אָמַר לוֹ: כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה אֲנִי שׁוֹתֶה, יָצָאתָ בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה שָׁוְוה אַרְבָּעִים זְהוּבִים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: עֲדַיִן יֶשְׁנָהּ לְאוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי, וְקוֹרִין אוֹתָהּ מִשְׁפַּחַת בַּר לוּיָאנוּס.

הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר, וְאֵין לוֹ (אפר) [עָפָר] לְכַסּוֹת, שׁוֹחֵק דִּינָר זָהָב וּמְכַסֶּה. הָיָה מְהַלֵּךְ בִּסְפִינָה, וְאֵין לוֹ עָפָר לְכַסּוֹת, שׁוֹרֵף טַלִּיתוֹ וּמְכַסֶּה. בִּשְׁלָמָא שׁוֹרֵף טַלִּיתוֹ וּמְכַסֶּה, אַשְׁכְּחֵן אֵפֶר דְּאִיקְרֵי עָפָר. אֶלָּא דִּינָר זָהָב מְנָא לָן? אָמַר רַבִּי זֵירָא: (איוב כ״ח:ו׳) "וְעַפְרֹת זָהָב לוֹ". לוֹ אָמַר רָבָא: בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ: (בראשית י״ח:כ״ז) "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", זְכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹות; אֵפֶר פָּרָה וַעֲפַר סוֹטָה. וְלִיחְשׁוֹב נַמִּי עֲפַר כִּסּוּי הַדָּם? הָתָם, הֶכְשֵׁר מִצְוָה אִיכָּא, הָנָאָה לֵיכָּא.

לז וְאָמַר רָבָא: בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם [אָבִינוּ]: (שם יד) "אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל", זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹות; לְחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת, וּרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין. בִּשְׁלָמָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין, כְּתִיב: (דברים כ״ח:י׳) "וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ", וְתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבָּרֹאשׁ. אֶלָּא חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת, מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר:

מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכֵלֶת מִכָּל הַצִּבְעוֹנִין? מִפְּנֵי שֶׁתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לַיָּם, וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְאֶבֶן סַפִּיר, וְאֶבֶן סַפִּיר דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, דִּכְתִיב: (שמות כ״ד:י׳) "וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו" וְגוֹ'. וּכְתִיב: (יחזקאל א׳:כ״ו) "כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא". אָמַר רַבִּי אַבָּא: קָשֶׁה גֶּזֶל הַנֶּאֱכָל, שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵינָן יְכוֹלִין לְהַחֲזִירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י״ד:כ״ד) "בִּלְעָדַי, רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים".

לח אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי בְּהַגָּדָה, עֲשֵׂה אָזְנְךָ כַּאֲפַרְכֶּסֶת. (דברים ז׳:ז׳) "לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים חָשַׁק ה' בָּכֶם" וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: חוֹשְׁקַנִי בָּכֶם, שֶׁאֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מַשְׁפִּיעַ לָכֶם גְּדֻלָּה, אַתֶּם מְמַעֲטִין (את) עַצְמְכֶם לְפָנַי. נָתַתִּי גְּדֻלָּה לְאַבְרָהָם, אָמַר לְפָנַי: (בראשית י״ח:כ״ז) "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר". לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, אָמְרוּ: (שמות ט״ז:כ״ב-כ״ג) "וְנַחְנוּ מָה". לְדָוִד, אָמַר: (תהילים כ״ב:ז׳) "וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ". אֲבָל גּוֹיִם אֵינָם כֵּן. נָתַתִּי גְּדֻלָּה לְנִמְרוֹד, אָמַר: (בראשית י״א:ד׳) "הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר". לְפַרְעֹה, אָמַר: (שמות ה׳:ב׳) "מִי ה'". לְסַנְחֵרִיב, אָמַר: (מלכים ב י״ח:ל״ה) "מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת" וְגוֹ'. לִנְבוּכַדְנֶאצַּר, אָמַר: (ישעיהו י״ד:י״ד) "אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב". לְחִירָם מֶלֶךְ צוֹר, אָמַר: (יחזקאל כ״ח:ב׳) "מוֹשַׁב אֱלֹהִים יָשַׁבְתִּי בְּלֵב יַמִּים". אָמַר רָבָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי יוֹחָנָן: גָּדוֹל שֶׁנֶּאֱמַר בְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם, דְּאִלּוּ בְּאַבְרָהָם כְּתִיב: "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", וְאִלּוּ בְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּתִיב: "וְנַחְנוּ מָה". [וְאָמַר רָבָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם אֶלָּא בִּשְׁבִיל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, כְּתִיב הָכָא: "וְנַחְנוּ מָה"]. וּכְתִיב הָתָם: (איוב כ״ו:ז׳) "תֹּלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה".

לט אָמַר רַבִּי אִילְעָא: אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם אֶלָּא בִּשְׁבִיל מִי שֶׁבּוֹלֵם אֶת עַצְמוֹ בִּשְׁעַת מְרִיבָה. שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "תֹּלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה". רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: מִי שֶׁמְּשִׁים עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:כ״ז) "וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים נ״ח:ב׳) "הַאָמְנָם אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן, מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם". מָה אֱמָנוּתוֹ שֶׁל אָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה? יָשִׁים עַצְמוֹ כְּאִלֵּם, יָכוֹל אַף לְדִבְרֵי תוֹרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן". יָכוֹל יַגִּיס דַּעְתּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם".

פרק ז

חולין פרק ז - מ תְּנָן הָתָם: תַּפּוּחַ הָיָה בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, פְּעָמִים הָיָה עָלָיו כִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת כּוֹר, אָמַר רָבָא: גּוּזְמָא. הִשְׁקוּ אֶת הַתָּמִיד בְּכוֹס שֶׁל זָהָב, אָמַר רָבָא: גּוּזְמָא. אָמַר רַב אַמִּי: דִּבְּרָה תּוֹרָה לְשׁוֹן הֲבַאי. דִּבְּרוּ נְבִיאִים לְשׁוֹן הֲבַאי. דִּבְּרוּ חֲכָמִים לְשׁוֹן הֲבַאי. דִּבְּרוּ חֲכָמִים לְשׁוֹן הֲבַאי; הָא דַּאֲמָרַן. דִּבְּרָה תּוֹרָה לְשׁוֹן הֲבַאי: (דברים א׳:כ״ח) "עָרִים גְּד�ֹלֹת וּבְצוּרֹת

בַּשָּׁמַיִם". דִּבְּרוּ נְבִיאִים לְשׁוֹן הֲבַאי: (מלכים א א׳:מ׳) "וַתִּבָּקַע הָאָרֶץ (לקולם) [בְּקוֹלָם"]. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי, אָמַר שְׁמוּאֵל: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת דִּבְּרוּ חֲכָמִים לְשׁוֹן הֲבַאי, וְאֵלּוּ הֵן: תַּפּוּחַ, גֶּפֶן וּפָרֹכֶת. תַּפּוּחַ, הָא דַּאֲמָרַן. גֶּפֶן, דִּתְנַן: גֶּפֶן שֶׁל זָהָב הָיְתָה עוֹמֶדֶת עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, וּמִדְלָה עַל גַּבֵּי כְּלוֹנְסוֹת, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מִתְנַדֵּב גַּרְגִּיר אוֹ אֶשְׁכּוֹל, מֵבִיא וְתוֹלֶה בָּהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי (יצחק) [צָדוֹק]: מַעֲשֶׂה הָיָה וְנִמְנוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים לְפַנּוֹתָהּ. פָּרֹכֶת, דִּתְנַן: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן הַסְּגָן: פָּרֹכֶת, עָבְיָהּ טֶפַח, וְעַל שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם נִירִים נֶאֱרֶגֶת, וְעַל כָּל נִימָא וְנִימָא עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע חוּטִין, אֹרְכָּהּ אַרְבָּעִים בָּאַמָּה, וְרָחְבָּהּ עֶשְׂרִים בָּאַמָּה. וּמִשְׁמוֹנִים וּשְׁתֵּי רִבּוֹא נַעֲשֵׂית, וּשְׁתַּיִם עוֹשִׂים בְּשָׁנָה, וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים מַטְבִּילִין אוֹתָהּ.

מא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: כְּתִיב: (בראשית ל״ב:כ״ו) "בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ", כְּאָדָם שֶׁחוֹבֵק עִם חֲבֵרוֹ וְיָדוֹ מַגַּעַת לְכַף יְמִינוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים נִדְמָה לוֹ. דְּאָמַר מַר: יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּטְפַּל לוֹ גּוֹי בַּדֶּרֶךְ, טוֹפְלוֹ לִימִינוֹ. רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא בַּר עוּלָּא אָמַר: כְּתַלְמִיד חָכָם נִדְמָה לוֹ, דְּאָמַר מַר: הַמְהַלֵּךְ לִימִין רַבּוֹ, הֲרֵי זֶה בּוּר. וְרַבָּנָן? מֵאֲחוֹרֵיהּ אִתָּא, וְנַשֵּׁיהּ בְּתַרְוַיְהוּ. וְרַבָּנָן, הַאי "בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ", מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְאִידָךְ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מְלַמֵּד שֶׁהֶעֱלוּ אָבִינוּ בְּרִגְלֵיהֶם עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד. כְּתִיב הָכָא: "בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ". וּכְתִיב הָתָם: (נחום א׳:ג׳) "וְעָנָן אֲבַק רַגְלָיו".

מב וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "גִּיד הַנָּשֶׁה"? שֶׁנָּשָׁה מִמְּקוֹמוֹ וְעָלָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ירמיהו נ״א:ל׳) "נָשְׁתָּה גְבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו ט׳:ז׳) "דָּבָר שָׁלַח ה' בְּיַעֲקֹב, וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל", "דָּבָר שָׁלַח בְּיַעֲקֹב", זֶה גִּיד הַנָּשֶׁה. "וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל", שֶׁפָּשַׁט אִסּוּרוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית מ״ג:ט״ז) "וּטְבֹחַ טֶבַח [וְהָכֵן"], פְּרַע לָהֶם בֵּית הַשְׁחִיטָה. "וְהָכֵן", טֹל גִּיד הַנָּשֶׁה בְּפָנֵיהֶם. כְּמַאן דְּאָמַר: גִּיד הַנָּשֶׁה נֶאֱסָר לִבְנֵי נֹחַ. (שם לב) "וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר עַל פַּכִּין קְטַנִּים. מִכָּאן לַצַּדִּיקִים שֶׁחֲבִיב עֲלֵיהֶם מָמוֹנָם יוֹתֵר מִגּוּפָן. וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶם בַּגָּזֵל. (שם) "וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁלֹּא יֵצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר: מֵהָכָא: (רות ג׳:ב׳) "הִנֵּה הוּא זֹרֶה אֶת גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים". רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: מֵהָכָא: (בראשית כ״ב:ג׳) "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ" וְגוֹ'. וְרַבָּנָן אָמְרֵי: מֵהָכָא: (שם לז) "לֶךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן" וְגוֹ'. רַב אָמַר: מֵהָכָא: (שם לב) "וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ".

מג אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: שָׁאַלְתִּי אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְאֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאִטְלִיז שֶׁל אִימָאוֹס, שֶׁהָלְכוּ לִקַּח בְּהֵמָה לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, כְּתִיב: (שם) "וַיִּזְרַח לוֹ הַשָּׁמֶשׁ", וְכִי שֶׁמֶשׁ לוֹ לְבַדּוֹ זָרְחָה, וַהֲלֹא לְכָל הָעוֹלָם זָרְחָה? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: שֶׁמֶשׁ הַבָּאָה בַּעֲבוּרוֹ, זָרְחָה בַּעֲבוּרוֹ. דִּכְתִיב: (שם כח) "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה", וּכְתִיב: "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם", כִּי מָטָא לְחָרָן, אָמַר: אֶפְשָׁר עָבַרְתִּי עַל מָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ בּוֹ אֲבוֹתַי, וַאֲנִי לֹא הִתְפַּלַּלְתִּי בּוֹ? [כַּד] יְהַב דַּעְתֵּיהּ לְמֵיהַדַּר, קַפְצָה לֵיהּ אַרְעָא, מִיָּד, "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם". כַּד צַלִּי, בָּעָא לְמֵיהַדַּר. (מיתי.) אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: צַדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי וְיִפָּטֵר בְּלֹא לִינָה? מִיָּד, "בָּא הַשָּׁמֶשׁ". כְּתִיב: (שם) "וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם". וּכְתִיב: (בראשית כ"ח:י"א) "וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן". אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְלַמֵּד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ כָּל אוֹתָן אֲבָנִים לְמָקוֹם אֶחָד, וְכָל אַחַת וְאַחַת אוֹמֶרֶת: עָלַי יָנִיחַ צַדִּיק זֶה רֹאשׁוֹ. תָּנָא: וְכֻלָּן נִבְלְעוּ בְּאַחַת. (שם) "וַיַּחֲלֹם, וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה". תָּנָא: כַּמָּה רָחְבוֹ שֶׁל סֻלָּם? שְׁמוֹנַת אֲלָפִים פַּרְסָאוֹת, דִּכְתִיב: (שם) "וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ". 'עֹלִים', שְׁנַיִם, 'וְיֹרְדִים', שְׁנַיִם. וְכִי פָּגְעוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, הֲווּ לְהוּ אַרְבַּע. וּכְתִיב בֵּיהּ בַּמַּלְאָךְ: (דניאל י':ו') "וּגְוִיָּתוֹ כְּתַרְשִׁישׁ", וּגְמִירִי, דְּ'תַרְשִׁישׁ' תְּרֵי אַלְפֵי פַּרְסֵי הֲווּ. תָּנָא: עוֹלִים וּמְסַתַּכְּלִים בְּדְיוֹקְנוֹ שֶׁל מַעְלָה, וְיוֹרְדִים וּמְסַתַּכְּלִים בְּדְיוֹקְנוֹ שֶׁל מַטָּה, וּבָעוּ לְסַכּוּנֵיהּ. מִיָּד (בראשית כ"ח:י"ג) "וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב, אִי־אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, כְּאָדָם שֶׁמֵּנִיחַ עַל בְּנוֹ. (שם) "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ" וְגוֹ'. מַאי רְבוּתֵיהּ? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְלַמֵּד שֶׁקִּפְּלָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחָהּ תַּחַת יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לִכְבֹשׁ לִבָּנָיו.

מד "וַיֹּאמֶר: שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשַּׁחַר", (שם לב). אָמַר לֵיהּ: גַּנָּב אַתָּה? אוֹ קוּבְּיוֹסְטוֹס אַתָּה? שֶׁמִּתְיָרֵא אַתָּה מִן הַשַּׁחַר? אָמַר לוֹ: מַלְאָךְ אֲנִי, וּמִיּוֹם שֶׁנִּבְרֵאתִי לֹא הִגִּיעַ זְמַנִּי לוֹמַר שִׁירָה עַד עַכְשָׁיו. מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב חֲנַנְאֵל, אָמַר רַב: שְׁלֹשׁ כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרוֹת שִׁירָה בְּכָל יוֹם. אַחַת אוֹמֶרֶת: 'קָדוֹשׁ', וְאַחַת אוֹמֶרֶת: 'קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת'. מֵיתִיבִי: חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה בְּכָל שָׁעָה, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם, וְאָמְרֵי לָהּ: פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת. וְאָמְרֵי לָהּ: פַּעַם אַחַת בַּחֹדֶשׁ. וְאָמְרֵי לָהּ: פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה. וְאָמְרֵי לָהּ: פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ. וְאָמְרֵי לָהּ: פַּעַם אַחַת בְּיוֹבֵל. וְאָמְרֵי לָהּ: פַּעַם אַחַת בָּעוֹלָם. וְיִשְׂרָאֵל מַזְכִּירִין אֶת הַשֵּׁם אַחַר שְׁתֵּי תֵּבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ו) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'" וְגוֹ', וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין מַזְכִּירִין אֶת הַשֵּׁם אֶלָּא לְאַחַר שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת, כְּדִכְתִיב: (ישעיהו ו':ג') "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת", וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים שִׁירָה לְמַעְלָה, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל"ח:ז') "בְּרָן יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר", וְהָדַר: "וַיָּרִיעוּ

כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים". אֶלָּא אַחַת אוֹמֶרֶת: 'קָדוֹשׁ', וְאַחַת אוֹמֶרֶת: 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ'. וְאַחַת אוֹמֶרֶת: "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת". וְהָאֵיכָא: 'בָּרוּךְ'? [דף צב ע"א] 'בָּרוּךְ', אוֹפַנִּים הוּא דְּאָמְרֵי לֵיהּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: כֵּיוָן דְּאִיתְיְהִיב רְשׁוּתָא, אִיתְיְהִיב. (הושע י״ב:ה׳) "וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֶּכָל, בָּכָה, וַיִּתְחַנֶּן לוֹ". אֵינִי יוֹדֵעַ מִי נַעֲשָׂה שַׂר לְמִי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים", הֲוֵי אוֹמֵר: יַעֲקֹב נַעֲשָׂה שַׂר לַמַּלְאָךְ. "בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ". אֵינִי יוֹדֵעַ מִי בָּכָה לְמִי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'שַׁלְּחֵנִי', הֲוֵי אוֹמֵר: מַלְאָךְ בָּכָה לְיַעֲקֹב. "כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים", אָמַר (רבא) [וְרַבָּה]: רָמָז רָמַז לוֹ שֶׁעָתִידִין שְׁנֵי שָׂרִים לָצֵאת מִמֶּנּוּ; רֹאשׁ גּוֹלָה שֶׁבְּבָבֶל וְנָשִׂיא שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מִכָּאן רָמַז לוֹ גָּלוּת בבל.

מה "וּבַגָּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם". (בראשית מ׳:י׳.) אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַב: אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה שָׂרֵי גֵּאִים הַיּוֹצְאִין מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. פְּעָמִים שֶׁשְּׁנַיִם כָּאן וְאֶחָד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פְּעָמִים שֶׁשְּׁנַיִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כָּאן. יְהֵבוּ רַבָּנָן עֵינַיְהוּ בְּרַבָּנָא עוּקְבָא, וְרַבָּנָא נְחֶמְיָה בְּנֵי בְּרַתֵּיהּ דְּרַב. רָבָא אָמַר: אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה שָׂרֵי גּוֹיִם שֶׁמְּלַמְּדִין זְכוּת עַל יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: 'גֶּפֶן', זֶה הָעוֹלָם. 'שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם', זֶה אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. "וְהִיא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ", (שם) אֵלּוּ הָאִמָּהוֹת. "הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים", אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי מַרְאִין לוֹ לָאָדָם מַה שֶּׁהָיָה? וַהֲלֹא אֵין מַרְאִין לוֹ לָאָדָם אֶלָּא מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת?! אֶלָּא 'גֶּפֶן', זֶה תּוֹרָה. 'שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם', אֵלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם. "וְהִיא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ", אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין. 'הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים', אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: עֲדַיִן צְרִיכִין אָנוּ לַמּוֹעֲדִי, דְּמוּקִים לֵיהּ כּוּלֵּיהּ בְּחַד מָקוֹם. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר: 'גֶּפֶן', זֶה יְרוּשָׁלַיִם. 'שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם', זֶה מִקְדָּשׁ, מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל. "וְהִיא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ", אֵלּוּ פְּרָחֵי כְהֻנָּה. 'הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים', אֵלּוּ נְסָכִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מוּקִים לָהּ בְּמַתָּנוֹת, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: 'גֶּפֶן', זוֹ תּוֹרָה. 'שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם', זֶה בְּאֵר, עַמּוּד־עָנָן וּמָן. "וְהִיא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ", אֵלּוּ הַבְּכוּרִים. 'הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים', אֵלּוּ נְסָכִים. רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: 'גֶּפֶן', אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים פ׳:ט׳) "גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ". 'שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם', אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹלִין בָּהֶן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. "וְהִיא כְּפֹרַחַת [עָלְתָה נִצָּהּ]', הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמות א׳:ז׳) "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ". 'עָלְתָה נִצָּהּ', הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִגָּאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיהו ס״ג:ג׳) "וְיֵז נִצְחָם עַל בְּגָדַי וְכָל מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי". 'הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים', הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל מְצָרִים לִשְׁתּוֹת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה. וְהֵינוּ דְּאָמַר רָבָא: שָׁלֹשׁ כּוֹסוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרַיִם, לָמָּה? אֶחָד שֶׁשָּׁתְתָה בִּימֵי מֹשֶׁה, וְאֶחָד שֶׁשָּׁתְתָה בִּימֵי פַּרְעֹה נְכֹה, וְאֶחָד שֶׁעָתִידָה לִשְׁתּוֹת עִם כָּל הָאֻמּוֹת. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: כִּי

דָּרִישׁ לְהוּ רַב לְהַנֵּי קְרָאֵי בְּאַגַּדְתָּא, כְּוָתָךְ דָּרִישׁ לְהוּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אֲמָה זוֹ כְּגָפָן נִמְשְׁלָה, זְמוֹרוֹת שֶׁבָּהּ, אֵלּוּ בַּעֲלֵי בָּתִּים. אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁבָּהּ, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. עָלִין שֶׁבָּהּ, אֵלּוּ עַמֵּי־ הָאָרֶץ. קְנוֹקְנוֹת שֶׁבָּהּ, אֵלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. וְהַיְנוּ דְּשָׁלְחוּ מִתָּם: לִיבָּעֵי רַחֲמֵי אֶתְכָּלְיָא עַל עָלְיָא, דְּאִלְמָלֵא עָלְיָא לָא מִתְקַיְּמִין אֶתְכָּלְיָא.

מו "וָאֶכְרֶהָ לִּי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּסֶף". (הושע ג׳:ב׳.) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: אֵין 'כִּירָה' אֶלָּא [לְשׁוֹן] מְכִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית נ׳:ה׳) "בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי". "בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר", זֶה חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁבּוֹ נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. 'כֶּסֶף', אֵלּוּ צַדִּיקִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (משלי ז׳:כ׳) "צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ". 'וְחֹמֶר שְׂעֹרִים', וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים' אֵלּוּ אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה צַדִּיקִים שֶׁהָעוֹלָם מִתְקַיֵּם בָּהֶם. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם שִׁלְשִׁים כָּאן, וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאִם שִׁלְשִׁים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּאן. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (זכריה י״א:י״ג) "וָאֶקְחָה שְׁלֹשִׁים הַכֶּסֶף וָאַשְׁלִיךְ אֹתוֹ בֵּית ה' אֶל (האוצר) [הַיּוֹצֵר]". הֲוֵי אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּאן. אָמַר אַבַּיֵי: וְרוּבַּיְהוּ מִשְׁתַּכְּחוּ בְּבֵי כְּנִשְׁתָּא דְּתוּתֵי אַפְתָּא. [וְהַיְנוּ דִּכְתִיב]: (שם) "וְאֹמַר אֲלֵיהֶם: אִם טוֹב בְּעֵינֵיכֶם, הָבוּ שְׂכָרִי, וְאִם לֹא, חֲדָלוּ, וַיִּשְׁקְלוּ אֶת שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כָּסֶף". אָמַר רַב יְהוּדָה: אֵלּוּ שְׁלֹשִׁים צַדִּיקֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם מִתְקַיְּמִין עֲלֵיהֶם. עוּלָּא אָמַר: אֵלּוּ שְׁלֹשִׁים מִצְווֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ, וְאֵין מְקַיְּמִין אֶלָּא שְׁלֹשׁ. אַחַת, שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתֻבָּה לִזְכָרִים. וְאַחַת, שֶׁאֵין שׁוֹקְלִין בְּשַׂר הַמֵּת בְּמָקוֹלִין. וְאַחַת, שֶׁמְּכַבְּדִין אֶת הַתּוֹרָה.

מז אָמַר שְׁמוּאֵל: אָסוּר לְגַנֵּב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וַאֲפִלּוּ דַּעְתּוֹ שֶׁל נָכְרִי. וְהָא דִּשְׁמוּאֵל, לָאו בְּפֵרוּשׁ אִיתְּמַר, אֶלָּא מִכְּלָלָא אִיתְּמַר, דִּשְׁמוּאֵל הֲוָה קָא עָבַר בְּמַבָּרָא, אָמַר לֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ: פַּיְסֵיהּ לְמַבּוּרֵיהּ, פַּיְסֵיהּ וְאֵיקַפַּד. מַאי טַעְמָא אֵיקַפַּד? אָמַר אַבַּיֵי: תַּרְנְגֹלֶת טְרֵפָה הֲוָאי וְיָהֲבָה נִיהֲלֵיהּ בְּמַר דִּשְׁחוּטָה. (רבה) [וְרָבָא] אָמַר: אַנְפְּקָא אָמַר לֵיהּ לְאַשְׁקוּיֵי, וְאַשְׁקֵיהּ חַמְרָא מְזִיגָא. וְכִי מִכְּלָלָא מַאי? לְמַאן דְּאָמַר: טְרֵפָה הֲוָאי, אָמַר לֵיהּ: אַמַאי תַּשְׁהֶא אִיסּוּרָא. לְמַאן דְּאָמַר: אַנְפְּקָא אָמַר לֵיהּ לְאַשְׁקוּיֵי, אַנְפְּקָא, חַיָּא מַשְׁמַע.

מח תַּנְיָא. הָיָה רַבִּי [מֵאִיר] אוֹמֵר: אַל יְסַרְהֵב אָדָם לַחֲבֵרוֹ לִסְעֹד אֶצְלוֹ, וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵינוֹ סוֹעֵד. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ בְּתִקְרֹבֶת, וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל. וְלֹא יִפְתַּח לוֹ חֲבִיּוֹת הַמְכוּרוֹת לְחֶנְוָנִי, אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדִיעוֹ. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: סֹד שָׂמָן מִפַּךְ רֵיקָן, וְאִם בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ, מֻתָּר. אֲיִי, וְהָא עוּלָּא אִיקְלַע לְבֵי רַב יְהוּדָה, פָּתַח לוֹ חֲבִיּוֹת הַמְכוּרוֹת לְחֶנְוָנִי. אוֹדוּעֵי אוֹדְעֵיהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: שַׁאנֵי עוּלָּא, דְּחָבִיב לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה, דִּבְלָאו הָכִי נַמֵּי פְּתוּחֵי מִפְתַּח לֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יֵלֵךְ אָדָם לְבֵית הָאָבֵל, וּבְיָדוֹ לָגִין הַמִּתְקַשְׁקֵשׁ, וְלֹא יְמַלְאֶנּוּ מַיִם, מִפְּנֵי שֶׁמַּתְעֵהוּ. וְאִם יֵשׁ שָׁם חֶבֶר־עִיר, מֻתָּר. תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יִמְכֹּר אָדָם לַחֲבֵרוֹ סַנְדָּל שֶׁל מֵתָה

בְּכָלָל שֶׁל חַיָּה שְׁחוּטָה, מִפְּנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים: אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁמַּתְעֶהוּ, וְאֶחָד, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. וְלֹא יְשַׁגֵּר אָדָם לַחֲבֵרוֹ חָבִית שֶׁל יַיִן, וְשֶׁמָּן צָף עַל פִּיהָ. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשִּׁגֵּר לַחֲבֵרוֹ חָבִית שֶׁל יַיִן וְשֶׁמָּן צָף עַל פִּיהָ, וְהָלַךְ וְזִמֵּן עָלֶיהָ אוֹרְחִים וְנִכְנַס וּמְצָאָהּ שֶׁהִיא שֶׁל יַיִן, וְחָנַק אֶת עַצְמוֹ. וְאֵין הָאוֹרְחִין רַשָּׁאִין לִתֵּן מִמַּה שֶּׁלִּפְנֵיהֶם לְבָנוֹ וּלְבִתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן נָטְלוּ רְשׁוּת מִבַּעַל הַבַּיִת. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁזִּמֵּן שִׁלְשָׁה אוֹרְחִין בִּשְׁנֵי בַצֹּרֶת, וְלֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחַ לִפְנֵיהֶם אֶלָּא כְּשֶׁלֹּשׁ בֵּיצִים. בָּא בְּנוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, נָטַל אֶחָד מֵהֶם חֶלְקוֹ וּנְתָנוֹ לוֹ, וְכֵן שְׁנַיִם, וְכֵן שְׁלֹשׁ. בָּא אָבִיו שֶׁל תִּינוֹק, מְצָאוֹ שֶׁעוֹזֵק אֶחָד בְּפִיו וּשְׁנַיִם בְּיָדָיו, חֲבָטוֹ בַּקַּרְקַע וּמֵת, כֵּיוָן שֶׁרָאֲתָה אִמּוֹ, עָלְתָה לַגַּג וְנָפְלָה וּמֵתָה. אַף הוּא עָלָה לַגַּג וְנָפַל וּמֵת. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: עַל דָּבָר זֶה נֶהֶרְגוּ שְׁלֹשׁ נְפָשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, מַאי קָמַשְׁמַע לָן? דְּכוּלָּהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא.

מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן הֲוָה קָאָזַל מִסֵּיכְרָא לְבֵי מְחוֹזָא, וְרָבָא וַרַב סַפְרָא הֲווּ קָא אַתּוּ לְסֵיכְרָא, פָּגְעוּ אַהֲדָדֵי, הוּא סָבַר לְאַפֵּיהּ הוּא דְּקָאַתּוּ, אָמַר לְהוּ: לָמָּה לְהוּ לְרַבָּנָן דְּטָרְחוּ וְאַתּוּ כּוּלֵי הַאי? אָמַר לֵיהּ רַב סַפְרָא: אַנָן לָא הֲווּ יָדְעִינָן דְּקָאַתְּ מַר, אִי הֲווּ יָדְעִינָן, טָפֵי הֲווֹ טָרְחִינָן. אָמַר לֵיהּ רָבָא: מַאי טַעְמָא אָמְרַתְּ לֵיהּ הָכִי, דְּאַחְלִישְׁתֵּיהּ לְדַעְתֵּיהּ? אָמַר לֵיהּ: וְהָא קָא מַטְעֵינָן לֵיהּ? אִיהוּ הוּא דְּקָא מַטְעֵי נַפְשֵׁיהּ.

מט רַב הֲוָה קָאָזִיל לְבֵי רַב חָנָן (בר רבא) חַתְנֵיהּ, חָזֵי מַבָּרָא דְּקָאַתְּ לְאַפֵּיהּ, אָמַר: מַבָּרָא קָאַתְּ לְאַפָּאי, יוֹמָא טָבָא לְגוֹ. אָזַל קָם אַבָּבָא, אוֹדִיק בְּבִזְעָא דְּדַשָּׁא, חַזְיֵהּ חִיוּתָא דְּתַלְיָא, טָרַף אַבָּבָא, נָפוֹק אַתּוּ כּוּלֵי עָלְמָא לְאַפֵּיהּ, אָתָא טַבְּחָא נַמֵּי, לָא עַלִּים רַב עֵינֵיהּ מִינֵיהּ. אָמַר לְהוּ: אִכּוּ הַשְׁתָּא, סָפִיתוּ לְהוּ אִיסּוּרָא לִבְנֵי בְּרָתִי, לָא אָכַל רַב מֵהַהוּא בִּשְׁרָא. מַאי טַעְמָא? אִי מִשּׁוּם אִיעַלּוּמֵי, הָא לָא אִיעַלִּים? אֶלָּא דְּנָחִישׁ, וְהָאָמַר רַב: כָּל נַחַשׁ שֶׁאֵינוֹ כְּאֶלִּיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם וּכְיוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל, אֵינוֹ נַחַשׁ. אֶלָּא סְעוּדַת רְשׁוּת הֲוָאי, וְרַב לָא מִיתְהַנֵּי מִסְּעוּדַת הָרְשׁוּת. רַב בָּדִיק בְּמַבָּרָא, וּשְׁמוּאֵל בָּדִיק בְּסִפְרָא, רַבִּי יוֹחָנָן בָּדִיק בֵּינוּקָא. כּוּלְּהוּ שְׁנֵי דְּרַב הֲוָה כָּתַב לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: לְקַדֵּם רַבֵּנוּ שֶׁבְּבָבֶל, כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ, הֲוָה כָּתַב לִשְׁמוּאֵל: לְקַדֵּם חֲבֵרֵנוּ שֶׁבְּבָבֶל. אָמַר: לָא יָדַע לִי מִידִי, דְּרַבֵּיהּ אֲנָא. כָּתַב, שְׁדַר לֵיהּ עִבּוּרָא דְּשִׁיתִּין שְׁנֵי. אָמַר: הַשְׁתָּא חוּשְׁבָּנָא בְּעָלְמָא יָדַע. כָּתַב, שְׁדַר לֵיהּ תְּלֵיסַר גַּמְלֵי סְפֵיקֵי טָרֵיפְתָּא. אָמַר: אִית לִי רַב בְּבָבֶל, אַיְזִיל אֶחֱזֵייהּ, אָמַר לֵיהּ לִינוּקָא: פְּסֹק לִי פְּסוּקֵיךְ! אָמַר לֵיהּ: (שמואל א כ"ח:ג') "וּשְׁמוּאֵל מֵת", אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ, נָח נַפְשֵׁיהּ דִּשְׁמוּאֵל, וְלָא הִיא, לָא שָׁכִיב שְׁמוּאֵל, אֶלָּא כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיטְרַח רַבִּי יוֹחָנָן. תַּנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בַּיִת, תִּינוֹק וְאִשָּׁה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נַחַשׁ, יֵשׁ סִימָן. אָמַר רַבִּי

אֶלְעָזָר: וְהוּא דְּאִיתְחַזֵּק תְּלָתָא זִימְנֵי, דִּכְתִיב: (בראשית מ״ב:ל״ו) "יוֹסֵף אֵינֶנּוּ, וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ, וְאֶת בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ".

אָמַר רָבָא: מֵרִישָׁא הָוָה אָמִינָא: סִימָנָא עָדִיף מִטְּבִיעוּת עֵינָא, דְּהָא מְהַדְּרִינַן אֲבִידְתָּא בְּסִימָנָא, וְלָא מְהַדְּרִינַן בִּטְבִיעוּת עֵינָא, הַשְׁתָּא דִּשְׁמַעְתִּינְהוּ לְהַנֵּי שְׁמַעְתְּתָא, אֲמִינָא: טְבִיעוּת עֵינָא עָדִיפָא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, הֵיאַךְ סוּמָא מֻתָּר בְּאִשְׁתּוֹ? וּבְנֵי אָדָם מֻתָּרִים בִּנְשׁוֹתֵיהֶם בַּלַּיְלָה? אֶלָּא בִּטְבִיעוּת עֵינָא דִּקְלָא, הָכִי נַמִּי בִּטְבִיעוּת עֵינָא. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב מְשַׁרְשִׁיָא: תֵּדַע, דְּאִלּוּ אַתּוּ בֵּי תְּרֵי וְאָמְרִי: פְּלַנְיָא, דְּהַאי סִימָנֵיהּ [וְהַאי סִימָנֵיהּ], קָטֵל נַפְשָׁא, לָא קָטְלִינַן לֵיהּ, וְאִלּוּ אָמְרִי: אִית לַן טְבִיעוּת עֵינָא בְּגַוֵּיהּ, קָטְלִינַן לֵיהּ.

[פִּסְקָא. גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בִּטְהוֹרָה וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּטְמֵאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף בִּטְמֵאָה]. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְהָלֹא מִבְּנֵי יַעֲקֹב [נֶאֱסַר גִּיד הַנָּשֶׁה? וְעַדַיִן בְּהֵמָה טְמֵאָה מֻתֶּרֶת לָהֶן וְכוּ']. תַּנְיָא, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: וְכִי נֶאֱמַר: (בראשית ל״ב:ל״ג) "עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יַעֲקֹב", וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וְלֹא נִקְרְאוּ 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' עַד סִינַי! אֶלָּא בְּסִינַי נֶאֱמַר, אֶלָּא שֶׁנִּכְתַּב בְּמָקוֹמוֹ, לֵידַע מֵאֵיזֶה טַעַם נֶאֱסַר לָהֶם. מַתִּיב רָבָא: (שם מו) "וַיִּשְׁאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם". לְאַחַר מַעֲשֶׂה. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: מֵהַאי שַׁעְתָּא לִיתְסַר? אָמַר לֵיהּ: וְכִי תּוֹרָה פְּעָמִים פְּעָמִים נִתְּנָה? הַהוּא שַׁעְתָּא לְאוּ שַׁעַת מַעֲשֶׂה הֲוָאי, וְלָא שְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה הֲוָאי.

פרק ח

חולין פרק ח - נ אָמַר שְׁמוּאֵל: אֲנָא לְהָא מִלְּתָא, חַלָּא בַּר חַמְרָא לְגַבֵּי אַבָּא, דְּאִלּוּ אַבָּא הָוָה סַיֵּיר נִכְסֵיהּ תְּרֵי זִמְנֵי בְּיוֹמָא, וַאֲנָא לָא סָיְרִנָא אֶלָּא חָדָא זִימְנָא. שְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: מַאן דְּסַיֵּר נִכְסֵיהּ כָּל יוֹמָא (ויומא), מַשְׁכַּח אִיסְתָּרָא. אַבַּיֵי הָוָה סַיֵּר נִכְסֵיהּ כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא. יוֹמָא חַד פָּגַע בְּאַרְיֵיסֵיהּ דְּדָרִיפְתְּכָא דְּאוֹפְיָא, אָמַר לֵיהּ: הַנֵי לְהֵיכָא? אָמַר לֵיהּ: לְבֵי מַר. אָמַר לֵיהּ: כְּבָר קְדָמוּךְ רַבָּנָן. רַב אַסִי הָוָה סַיֵּר נִכְסֵיהּ כָּל יוֹמָא, אָמַר: הֵיכָא נִינְהוּ כָּל הַנֵי אִיסְתְּרֵי דְּמַר שְׁמוּאֵל? יוֹמָא חַד חָזְיָא צִינּוֹרָא דְּבִידְקָא בְּאַרְעֵיהּ, שַׁקְלֵיהּ לְגָלִימֵיהּ, כַּרְכֵיהּ, אוֹתְבֵיהּ בְּגַוֵּיהּ, רָמָא קַלָּא, אַתּוּ אִינָשֵׁי, סָכְרוּהָ, (אמר:) אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ אִיסְתְּרֵי דְּמַר שְׁמוּאֵל.

נא אָמַר אַבַּיֵי: מֵרִישׁ הָוָה אָמִינָא, הַאי דְּלָא מָשׁוּ מַיָּא בַּתְרַאי עַל אַרְעָא, מִשּׁוּם זוּהֲמָא. אָמַר לֵי מַר: מִשּׁוּם דְּשַׁרְיָא רוּחַ רָעָה עֲלַיְיהוּ. וְאָמַר אַבַּיֵי: מֵרִישׁ הָוָה אָמִינָא, הַאי דְּלָא שָׁקִיל מִידֵּי מִפְּתוֹרָא, כִּי נָקִיט אִינִישׁ כַּסָּא לְמִישְׁתִּי, שָׁמָא יֶאֱרַע דְּבַר קַלְקֻלָּה בַּסְּעוּדָה. אָמַר לֵי מַר: מִשּׁוּם דְּקַשֵׁי לְרוּחַ צְרֵדָה. וְלָא אָמְרַן אֶלָּא דְּשָׁקִיל וְלָא מְהַדַּר, אֲבָל מְשַׁקַּל וְאַהֲדוּרֵי, לֵית לַן בָּהּ. וְלָא אָמְרַן אֶלָּא חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, אֲבָל תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, לֵית לַן בָּהּ.

וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא מִידֵּי דְּצָרִיךְ לִסְעוּדָתָא, אֲבָל מִידֵּי דְּלָא צָרִיךְ לִסְעוּדָתָא, לֵית לָן בָּהּ. מַר בַּר רַב אַשִׁי קַפִּיד אֲפִלּוּ אַאֲסִיתָא וּבוּכְנָא דְּתַבְלֵי, מִידֵּי דְּצָרִיכֵי לִסְעוּדָתָא. וְאָמַר אַבַּיֵי: מֵרִישׁ הֲוָה אֲמִינָא, הַאי דְּכַנְשֵׁי נְשָׁוָרָא, מִשּׁוּם מְנַקְּרוּתָא, אָמַר לִי מַר: מִשּׁוּם דְּקַשֵׁי לַעֲנִיוּתָא. הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מֵהֲדַר עֲלֵיהּ שָׁרָא דַּעֲנִיוּתָא, וְלָא הֲוָה יָכִיל לֵיהּ, דְּקָא זָהִיר אַנְשָׁוָרָא טוּבָא. יוֹמָא חַד כָּרַךְ רִיפְתָּא אַיַּבְלֵי, אָמַר: הַשְׁתָּא וַדַּאי נָפַל בֵּידַאי, בָּתַר דְּאָכִיל, אַיְתִי מָרָא, עַקְרִינְהוּ לְיַבְלֵי, שַׁדִינְהוּ לְנַהֲרָא, שַׁמְעֵיהּ דְּקָאָמַר: יַי (ווי) דְּאַפְקֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא מִבֵּיתֵיהּ. נב וְאָמַר אַבַּיֵי: מֵרִישׁ הֲוָה אֲמִינָא, הַאי דְּלָא שָׁתֵי אוֹפְיָא, מִשּׁוּם מְאִיסוּתָא, אָמַר לִי מַר: מִשּׁוּם דְּקַשֵׁי לְכַרְסָם. מִישְׁתְּיֵיהּ, קָשֶׁה לְכַרְסָם. מִינְפַּח בֵּיהּ, קַשְׁיָא לְרֵישָׁא. מְדַחְיֵיהּ, קָשֶׁה לַעֲנִיוּתָא. מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? לִשַׁקְּעֵיהּ שְׁקוּעֵי. לְכַרְסָם דְּחַמְרָא, שִׁיכְרָא. דְּשִׁיכְרָא, מַיָּא. דְּמַיָּא, לֵית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא, וְהֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי: בָּתַר עַנְיָא אַזְלָא עֲנִיוּתָא. וְאָמַר אַבַּיֵי: מֵרִישׁ הֲוָה אֲמִינָא, הַאי דְּלָא אָכְלֵי יַרְקָא מִכִּישָׁא דְּאָסָר גִּינָאָה, מִשּׁוּם דְּמִיחְזֵי כְּרַעֲבָתָנוּתָא. אָמַר לִי מַר: מִשּׁוּם דְּקַשֵׁי לְכָשָׁפִים. רַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא הֲווּ קָאָזְלֵי בְּאַרְבָּא. אָמְרָה לְהוּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא: אוֹתְבַן בַּהֲדַיְכוּ, לָא אוֹתְבוּהָ, אָמְרָה מִלְתָא אַסַּרְתָּהּ לְאַרְבָּא, אָמְרוּ אִינְהוּ מִלְתָא שַׁרְיוּהָ. אָמְרָה לְהוּ: מַאי אִיעֲבִיד לְכוּ? דְּלָא מְקַנַּח לְכוּ בְּחַסְפָּא, וְלָא קָטִיל לְכוּ כְּנָּה אַמַּנְיָכוּ, וְלָא אָכִיל לְכוּ יַרְקָא מִכִּישָׁא דְּאָסַר גִּינָאָה. וְאָמַר אַבַּיֵי: מֵרִישׁ הֲוָה אֲמִינָא, הַאי דְּלָא אָכְלֵי יַרְקָא דְּנָפַל (מתכא) [אַתַּכָּא], מִשּׁוּם מְאִיסוּתָא, אָמַר לִי מַר: מִשּׁוּם דְּקַשֵׁי לְרֵיחַ הַפֶּה.

נג וְאָמַר אַבַּיֵי: מֵרִישׁ הֲוָה אֲמִינָא: הַאי דְּלָא יַתְבֵי תּוּתֵי מַרְזִיבָא, מִשּׁוּם שׁוֹפְכִים. אָמַר לִי מַר: מִשּׁוּם דִּשְׁכִיחֵי מַזִּיקִין. הַנָּהוּ שְׁקוּלָאֵי דַּהֲווּ דָּרוּ חֲבֵיתָא דְּחַמְרָא, בָּעוּ לְאֵיתְפּוּחֵי, אוֹתְבוּהָ תּוּתֵי מַרְזִיבָא, פָּקְעָה. אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּמָר בַּר רַב אַשִׁי, אַפִּיק שִׁפּוּרֵי, שַׁמְתֵּיהּ. אָתָא לְקַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי תַּעֲבִיד הָכִי? אָמַר לֵיהּ: הֵיכִי אִיעֲבִיד, כִּי אוֹתֵבִיהּ בְּאוּנְאֵי? אָמַר לֵיהּ: אַתְּ בְּדוֹכְתָּא דִּשְׁכִיחֵי רַבִּים, מַאי בָּעֵית? אַתְּ הוּא דְּשָׁנִית, זִיל שְׁלִים. אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא נַמֵּי לִיקְבַּע לִי מַר זִימְנָא וְאֶפְרַע, קָבַע לֵיהּ זִימְנָא, כִּי מָטָא זִימְנֵיהּ, אִיעַכַּב. כִּי אָתָא, אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי לָא אָתֵית בְּזִימְנָךְ? אָמַר לֵיהּ: כָּל מִילֵּי דְּצַיִיר, וְחָתִים, וְכַיֵּיל, וּמַנֵּי, לֵית לָן רְשׁוּתָא לְמִשְׁקַל מִינֵיהּ, עַד דְּמַשְׁכְּחִינָא מִידֵּי דְּהֶפְקֵרָא. וְאָמַר אַבַּיֵי: מֵרִישׁ הֲוָה אֲמִינָא, הַאי דְּשָׁדוּ מַיָּא מִפּוּמָא דְּחַצְבָא, מִשּׁוּם צִיבְתָּא, אָמַר לִי מַר: מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מַיִם הָרָעִים. הַהוּא בַּר שִׁידָא דַּהֲוָה בֵּי רַב פָּפָּא, אֲזַל לְאַתּוּיֵי מַיִם מִנַּהֲרָא, אִיעַכַּב, כִּי אָתָא, אָמְרוּ לֵיהּ: אַמַּאי אִיעַכַּבְתְּ? אָמַר לְהוּ: עַד דְּחַלְּפֵי מַיִם הָרָעִים. אַדְּהָכִי חַזְנְהוּ דְּקָא שָׁדוּ מַיָּא מִפּוּמָא דְּחַצְבָא. אָמַר: אִי הֲוָה יָדַעְנָא דִּרְגִילְתּוּ לְמֵיעֲבֵד הָכִי, לָא אִיעַכְּבִי.

נד כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: מַיִם הָרִאשׁוֹנִים הֶאֱכִילוּ בְּשַׂר חֲזִיר. וּמַיִם אַחֲרוֹנִים הוֹצִיאוּ אֶת הָאִשָּׁה מִבַּעְלָהּ. כִּי אָתָא רַבִּין אָמַר: רִאשׁוֹנִים, הֶאֱכִילוּ בְּשַׂר נְבֵלָה, אַחֲרוֹנִים, הָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וְסִימָנִיךְ: אָתָא רַב דִּימִי אַפְקָהּ, אָתָא רַבִּין קַטְלָהּ. רַבִּי אַבָּא מָתְנִי חֲדָא מֵהֲנֵי וַחֲדָא מֵהֲנֵי לְחוּמְרָא.

אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל אַשְׁכְּחֵיהּ לִשְׁמוּאֵל דְּקָא בָּכֵי, אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי קָא בָּכֵית? דְּמַחְיֶן רָבָאי, אַמַּאי? דְּאָמַר לִי: קָא סָפֵית לְבָרְאִי וְלָא מָשֵׁית יְדֵיךְ. וְאַמַּאי לָא מָשֵׁית? אָמַר לֵיהּ: הוּא אָכִיל וַאֲנָא מָשֵׁינָא? אָמַר לֵיהּ: לָא מִסְתַּיֵּיהּ דְּלָא גָּמִיר, מֵימְחָא נַמֵּי מָחֵי? וְהִלְכָתָא: אוֹכֵל מֵחֲמַת מַאֲכִיל, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם. מַאֲכִיל, אֵינוֹ צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם.

נה אָמְרָה לֵיהּ יַלְתָּא לְרַב נַחְמָן: מִכְּדֵי, כָּל דְּאָסַר לָן רַחֲמָנָא, שָׁרָא לָן כְּוָותֵיהּ, אָסַר לָן דָּמָא, שָׁרָא לָן כְּבֵדָא. נִדָּה, דַּם טֹהַר. חֵלֶב בְּהֵמָה, חֵלֶב חַיָּה. חֲזִיר, מוֹחָא דְּשִׁבּוּטָא. גִּירוּתָא, לִישְׁנָא דְּכַוָּרָא. אֵשֶׁת אִישׁ, גְּרוּשָׁה בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ. אֵשֶׁת אָח, יְבָמָה. נָכְרִית, יְפַת־תֹּאַר. בָּעֵינָא לְמֵיכַל בִּישְׁרָא בְּחַלְבָא. אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן לְטַבָּחֵי: זְווּקוּ לָהּ כַּחְלִי.

אַיְתוּהוּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּלָא הֲוָה מוֹסַר אֲבוּהָ וְאִימֵּיהּ, כַּפְתּוּהוּ, אָמַר לְהוּ: שַׁבְקוּהוּ, דְּתַנְיָא: כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁמִּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ, אֵין בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה מֻזְהָרִין עָלֶיהָ.

פרק ט

חולין פרק ט - תָּנוּ רַבָּנָן: לְגְיוֹן הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְנִכְנָס לַבַּיִת, הַבַּיִת טָמֵא, שֶׁאֵין לְךָ כָּל לְגְיוֹן וְלְגְיוֹן שֶׁאֵין לוֹ כַּמָּה קַרְקַפְּלִין. וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי קַרְקַפְּלוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מָנָח בְּרֹאשׁ מְלָכִים.

נו תָּנוּ רַבָּנָן:"הַצֵּב לְמִינֵהוּ", לְהָבִיא הֶעָרוֹד (וכן) [וּבֶן] הַנְּפִילִים וְסָלָמַנְדְּרָא, וּכְשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְפָסוּק זֶה, (היה) אוֹמֵר: (תהילים ק"ד:כ"ד) "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה'", יֵשׁ לְךָ בְּרִיּוֹת גְּדוֹלוֹת בַּיָּם, וְיֵשׁ לְךָ בְּרִיּוֹת גְּדוֹלוֹת בַּיַּבָּשָׁה, שֶׁבַּיָּם, אִלְמָלֵא עוֹלוֹת בַּיַּבָּשָׁה מִיָּד מֵתוֹת. שֶׁבַּיַּבָּשָׁה, אִלְמָלֵא יוֹרְדוֹת לַיָּם מִיָּד מֵתוֹת. יֵשׁ לְךָ בְּרִיּוֹת גְּדוֹלוֹת בָּאוּר, וְיֵשׁ לְךָ בְּרִיּוֹת גְּדוֹלוֹת בָּאֲוִיר. שֶׁבָּאוּר, אִלְמָלֵא עוֹלוֹת לָאֲוִיר מִיָּד מֵתוֹת. שֶׁבָּאֲוִיר, אִלְמָלֵא יוֹרְדוֹת לָאוּר מִיָּד מֵתוֹת, "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה'". תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל שֶׁיֵּשׁ בַּיַּבָּשָׁה יֵשׁ בַּיָּם חוּץ מִן הַחֻלְדָּה. אָמַר רַבִּי זֵירָא: מַאי קְרָא: (שם מט) "הַאֲזִינוּ כָּל יֹשְׁבֵי חָלֶד". אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: בֵּיבָרֵי דְּנָרֵשׁ, אֵינָן מִן הַיִּשּׁוּב. אָמַר רַב פָּפָּא: בְּשַׁמְתָּא נָרֵשׁ, תַּרְבֵּיהּ, מַשְׁכֵּיהּ וְאַלְיָתֵיהּ. (ירמיהו כ"ב:כ"ט) "אֶרֶץ, אֶרֶץ, אֶרֶץ, שִׁמְעִי דְּבַר ה'", אָמַר רַב פָּפָּא: לֹא אָבְתָה נָרֵשׁ שְׁמֹעַ דְּבַר ה'.

אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: נִרְשָׁאָה נַשְׁקִיךְ, מְנִי כָּכִיךְ. נְהַר פְּקוּדָאָה לָוִיךְ, מְגִלֵּימָא שַׁפִּירָא דְּחָזֵי עָלַיְךְ. פּוּמְבְּדִיתָאָה לָוִיךְ, אַשְׁנִי אוּשְׁפִּיזָךְ. אָמַר רַב הוּנָא בַּר תּוֹרְתָּא: פַּעַם אַחַת הָלַכְתִּי לַוַּעַד, וְרָאִיתִי נָחָשׁ שֶׁהוּא כָּרוּךְ עַל הַצָּב. לְיָמִים יָצָא עָרוֹד מִבֵּינֵיהֶם, וּכְשֶׁבָּאתִי

לִפְנֵי [רַבִּי] שִׁמְעוֹן הֶחָסִיד, אָמַר לִי: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵם הֵבִיאוּ בְּרִיָּה שֶׁלֹּא בָּרָאתִי בְּעוֹלָמִי, [אַף] אֲנִי אָבִיא עֲלֵיהֶם בְּרִיָּה שֶׁלֹּא בָּרָאתִי בְּעוֹלָמִי. וְהָאָמַר מַר: כָּל שֶׁתַּשְׁמִישָׁן וְעִבּוּרָן שָׁוֶה, יוֹלְדִין וּמְגַדְּלִין זֶה מִזֶּה, וְכָל שֶׁאֵין תַּשְׁמִישָׁן וְעִבּוּרָן שָׁוֶה, אֵין יוֹלְדִין וּמְגַדְּלִין זֶה מִזֶּה. אָמַר רַב: נֵס בְּתוֹךְ נֵס. הַאי, פּוּרְעָנוּתָא הוּא? מַאי "נֵס בְּתוֹךְ נֵס"? לְפֵרָעָנוּת.

פרק י

חולין פרק י - אָמַר רבי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין נוֹתְנִים מַתָּנָה לְכֹהֵן עַם־הָאָרֶץ? שֶׁנֶּאֱמַר: (דה"ב לא) "וַיֹּאמֶר לָעָם, לְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לָתֵת מְנָת (לכהנים וללוים) [הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם], לְמַעַן יֶחֱזְקוּ בְּתוֹרַת ה'", כָּל הַמַּחֲזִיק בְּתוֹרַת ה' יֵשׁ לוֹ מְנָת, וְשֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק בְּתוֹרַת ה' אֵין לוֹ מְנָת.

אָמַר רָבָא: בָּדַק לָן רַב יוֹסֵף: הַאי כַּהֲנָא דְּחָטֵיף מַתָּנָתָא, חִבּוּבֵי קָא מְחַבֵּב מִצְוָה, אוֹ זִלְזוּלֵי קָא מְזַלְזֵל בְּמִצְוָה? וּפְשַׁטְנָא לֵיהּ: (דברים יח) 'וְנָתַן'! וְלֹא שֶׁיִּטֹּל מֵעַצְמוֹ. אָמַר אַבַּיֵי: מֵרִישׁ הֲוָה חָטֵיפְנָא מַתָּנָתָא, אָמִינָא: חִבּוּבֵי קָא מְחַבִּיבְנָא מִצְוָה. כֵּיוָן דְּשַׁמְעָנָא לְהָא: 'וְנָתַן' וְלֹא שֶׁיִּטֹּל מֵעַצְמוֹ! מְחָטֵיף לָא חָטֵיפְנָא, מֵימַר (אמינא) [אָמְרִי]: 'הָבוּ לִי'! וְכֵיוָן דְּשַׁמְעָנָא לְהָא דְּתַנְיָא: [(שמואל א ח':ג') "וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע"]. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּנֵי שְׁמוּאֵל, חֶלְקָם שָׁאֲלוּ בְּפִיהֶם, מֵימַר נַמִּי לָא אָמִינָא, וְאִי יְהָבוּ לִי, שְׁקִילְנָא. כֵּיוָן דְּשַׁמְעָנָא לְהָא דְּתַנְיָא: הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין [אֶת] יְדֵיהֶם, וְהַגַּרְגְּרָנִים חוֹלְקִים, מִשְׁקַל נַמִּי לָא שָׁקִילְנָא, לְבַר מִמַּעֲלֵי יוֹמֵי דְּכִפּוּרֵי, לְאַחְזוּקֵי נַפְשָׁאֵי בְּכַהֲנֵי. וְלִפְרוֹס יָדֵיהּ? אַנְסֵיהּ לֵיהּ עִידְנֵיהּ.

נז כְּתִיב: (משלי כ"ה:כ') "מַעֲדֶה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה, חֹמֶץ עַל נָתֶר, וְשָׁר בַּשִּׁרִים עַל לֵב רָע". פַּשְׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? בְּשׁוֹנֶה לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַשּׁוֹנֶה לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, נוֹפֵל בַּגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ':כ"ו) "כָּל חֹשֶׁךְ טָמוּן לִצְפוּנָיו, תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא נָפָח, יֵרַע שָׂרִיד בְּאָהֳלוֹ", וְאֵין 'שָׂרִיד' אֶלָּא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ג':ה') "וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קֹרֵא". אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב: כָּל הַשּׁוֹנֶה לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, כְּזוֹרֵק אֶבֶן לְמֶרְקוּלִיס, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ו:ח') "כִּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה, כֵּן נוֹתֵן לִכְסִיל כָּבוֹד", (וְאֵין "כָּבוֹד" אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ג) "כָּבוֹד חֲכָמִים יְנְחָלוּ וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ טוֹב". אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: כָּל הָעוֹשֶׂה טוֹבָה לְמִי שֶׁאֵינָהּ יוֹדַעְתָּהּ, כְּאִלּוּ זוֹרֵק אֶבֶן לְמֶרְקוּלִיס, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כו) "כִּצְרוֹר אֶבֶן" וְגוֹ'.) וּכְתִיב: (שם יט) "לֹא נָאוָה לִכְסִיל תַּעֲנוּג".

נח תְּנִי, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְרָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: סָפֵק לָקֵט, לָקֵט. סָפֵק שִׁכְחָה, שִׁכְחָה. סָפֵק פֵּאָה, פֵּאָה. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (תהלים פב) "עָנִי

וָרֹשׁ הַצְּדִיקוּ", מַאי 'הַצְּדִיקוּ'? אִילֵימָא בְּדִינִין, וְהָכְתִיב: (שמות כ״ג:ג׳) "וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ"? אֶלָּא צַדֵּק מִשֶּׁלְךָ וְתֵן לוֹ.

נט דּוֹרְשֵׁי חֲמוּרוֹת הָיוּ אוֹמְרִים: הַזָּרוֹעַ כְּנֶגֶד הַיָּד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (במדבר כ״ה:ז׳) "וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ". וּלְחָיַיִם כְּנֶגֶד תְּפִלָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים ק״ו:ל׳) "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל". קֵבָה כְּמַשְׁמָעָהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (במדבר כ״ה:ח׳) "וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קֳבָתָהּ".

פרק יא

חולין פרק יא -

ראשית הגז פרק אחד עשר

כי סליק איסי בר היני אשכחיה לד' יוחנן דקא מתני ליה לבריה רחלים א"ל אתניה רחלות א"ל כדכתיב רחלים מאתים א"ל לשון תורה לעצמה לשון חכמים לעצמן א"ל מאן ריש סדרא בבבל א"ל אבא אריכא א"ל אבא אריכא קרית ליה נהירנא כד הוה יתיבנה אחרי י"ז שורן אחוריה דרב קמיה דרבי ונפקי זקוקין דנורא מפומיה דרב לפומיה דר' ומפומיה דרבי לפומיה דרב ולית אנא ידע מה הן אומרין ואתה אבא אריכא קרית ליה:

פרק יב

חולין פרק יב אָמַר רַבִּינָא: הִלְכָךְ עוֹף טָהוֹר שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, פָּטוּר מִשְּׁלּוּחַ. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: (דברים כ״ב:ז׳) "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ", בְּמִי שֶׁאַתָּה מְצֻוֶּה לְשַׁלְּחוֹ, יָצָא זֶה שֶׁאִי אַתָּה מְצֻוֶּה לְשַׁלְּחוֹ, אֶלָּא לַהֲבִיאוֹ לְבֵית־דִּין. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּגָמִיר דִּינָא, בַּר קְטָלָא הוּא! אֶלָּא דְּלָא גָּמִיר דִּינֵיהּ, וּבָעֵי לְאַתּוּיֵי לְבֵית־דִּין וְקִיּוּמֵי בֵּיהּ: (שם יג) "וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ".

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מָצָא קֵן בַּיָּם, חַיָּב בְּשִׁלּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ג:ט״ז) "כֹּה אָמַר ה' הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ" וְגוֹ'. אֶלָּא מֵעַתָּה, מָצָא קֵן בַּשָּׁמַיִם, דִּכְתִיב: (משלי ל׳:י״ט) "דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר בַּשָּׁמָיִם", הָכִי נַמִּי דִּמְחַיֵּיב בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן? 'דֶּרֶךְ נָשֶׁר' אִיקְרִי, 'דֶּרֶךְ' סְתָמָא לָא אִיקְרִי. ס אָמְרוּ לֵיהּ פַּפּוּנָאֵי לְרַב מַתְנָה: מָצָא קֵן בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם מַהוּ? אָמַר [לְהוּ]: (שמואל ב ט״ו:ל״ב) "וַאֲדָמָה עַל רֹאשׁוֹ". מִשֶּׁה מִן הַתּוֹרָה מְנַיִן? (בראשית ו׳:ג׳). "בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר". הָמָן מִן הַתּוֹרָה מְנַיִן? (שם ג) "הֲמִן הָעֵץ". אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה מְנַיִן? (דברים ל״א:י״ח) "וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר". מָרְדֳּכַי מִן הַתּוֹרָה מְנַיִן? דִּכְתִיב: (שמות ל׳:כ״ג) "מָר דְּרוֹר". וּמְתַרְגְּמִינַן: מֵירָא דַּכְיָא.

סא [פִּסְקָא. וְאֵיזֶהוּ שֶׁאֵינוֹ מְזַמֵּן וְכוּ', וְכֵן יוֹנֵי הַרְדַּסְיָאוֹת פָּטוּר מִשְּׁלּוּחַ]. רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, (בר רבי) חַד תָּנֵי: 'הוֹרְדַסְיָאוֹת'. וְחַד תָּנֵי: 'הַדְרַסְיָאוֹת'. מַאן דְּתָנֵי 'הוֹרְדַסְיָאוֹת', עַל שֵׁם הוֹרְדוּס. וּמַאן דְּתָנֵי 'הַדְרַסְיָאוֹת', עַל שֵׁם מְקוֹמָן. אָמַר רַב כַּהֲנָא: לְדִידִי חַזְיָן, וְקַיְמָן

שִׁיתְּסָר דָּרֵי, כִּפְתֵי מִילָא. וַהֲוָה קָרֵיָא: 'קִירִי', 'קִירִי', הֲוָה חַד מִנַּיְהוּ דְּלָא הֲוָה קָרֵיָא 'קִירִי', 'קִירִי'. אָמְרָה לָהּ חֲבֶרְתָּהּ: סוּמָא, אִמְרִי: 'קִירִי', 'קִירִי'. אָמְרָה: סוּמָא, אִמְרִי 'קִירִי־כִּירִי', אַתְּיוּהָ וְשַׁחְטוּהָ. אָמַר רַב אַשִׁי: אָמַר לִי (רבי) חֲנִינָא: מִילִין. מִילִין, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא בְּמִילִין.

סב מִשְׁנָה. לֹא יִטֹּל אָדָם אֵם עַל בָּנִים, אֲפִלּוּ לְטַהֵר אֶת הַמְּצֹרָע, וּמָה אִם מִצְוָה קַלָּה שֶׁהִיא כְּאִסָּר, אָמְרָה תּוֹרָה: (דברים כ״ב:ז׳) "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים". קַל־וָחֹמֶר עַל מִצְוֹות חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. גְּמָרָא. תַּנְיָא [דְּבֵי] רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ, שֶׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָּהּ. בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב: (שם ה) "לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ, וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ". וּבְשִׁלּוּחַ הַקֵּן כְּתִיב: "לְמַעַן יִיטַב לְךָ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים", הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו: עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גּוֹזָלוֹת, וְעָלָה וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם וְלָקַח אֶת הַבָּנִים, וּבַחֲזָרָתוֹ נָפַל וּמֵת. הֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה? וְהֵיכָן (טובות ימיו) [טוֹבָתוֹ] שֶׁל זֶה? אֶלָּא: "לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ", בְּעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ, "וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ", לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב. וְדִלְמָא לָא הָכִי הֲוָה? רַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חָזָא. וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבֵרָה הֲוָה? מַחֲשָׁבָה רָעָה אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֲוָה? דִּכְתִיב: (יחזקאל י״ד:ה׳) "לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם". וְאָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: זוֹ מַחֲשֶׁבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. הָכִי קָאָמַר: אִם אִיתָא דְּאִיכָּא שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא, תֵּהֲנֵי לֵיהּ וְתָגֵין עֲלֵיהּ דְּלָא לֵיתֵי לִידֵי הִרְהוּר וְלִיתְזַק. אֶלָּא שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא. וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִים? [בַּחֲזָרָתָן שַׁאנִי. וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִים], לֹא בַּהֲלִיכָתָן וְלֹא בַּחֲזָרָתָן? סָלְקָא דַּעְתָּךְ רָעוּעַ הָוָה, וּמָקוֹם דְּקָבוּעַ הֲיָיזֵיקָא שַׁאנִי, דִּכְתִיב: (שמואל א ט״ז:ב׳) "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ, וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי". אָמַר רַב יוֹסֵף: אִלְמָלֵא דַּרְשֵׁיהּ אַחֵר לְהַאי קְרָא כְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר בְּרָתֵיהּ, לָא חָטָא, מַאי חָזָא? אִיכָּא דְּאָמְרִי: כִּי הַאי מַעֲשֶׂה חָזָא. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: לִישָׁנָא דְּרַבִּי חוּצְפִּית הַמְתֻרְגְּמָן חָזָא, דַּהֲוָה מוּטָלֶת בְּאַשְׁפָּה. אָמַר: פֶּה שֶׁהֵפִיק מַרְגָּלִיּוֹת יִלְחַךְ עָפָר? וְהוּא לָא יָדַע: "לְמַעַן יִיטַב לְךָ", בְּעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב. "וּלְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ", בְּעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ.

הַדְרָן עָלָךְ שִׁלּוּחַ הַקֵּן וּסְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת חוּלִין בְּסַיְעָתָא דִּשְׁמַיָּא

בכורות

פרק א

בכורות פרק א - אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ כֹּהֲנִים 'לְוִיִּם', וְזֶה אֶחָד מֵהֶם: (יחזקאל מ״ד:ט״ו) "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק".

[אִיתְּמַר: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת בַּמִּדְבָּר. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לֹא קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת בַּמִּדְבָּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת בַּמִּדְבָּר, דְּרַחֲמָנָא אָמַר לִיקְדָשׁוּ, כְּדִכְתִיב: (שמות י״ג:ב׳) "קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר". וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לֹא קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת בַּמִּדְבָּר, מִדִּכְתִיב: (שם) "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ 'וְהַעֲבַרְתָּ', מִכְּלַל, דְּמֵעִיקָּרָא לָא קָדוֹשׁ וְכוּ']. תָּא שְׁמַע: נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל: בְּמִצְרַיִם, וּבַמִּדְבָּר, וּבִכְנִיסָתָן יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ. בְּמִצְרַיִם מַהוּ אוֹמֵר, (שמות י״ג:ב׳) "קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר". בַּמִּדְבָּר הוּא אוֹמֵר, (במדבר ג׳:י״ג) "כִּי לִי כָל בְּכוֹר" (בבני ישראל".) בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ הוּא אוֹמֵר, (שמות י״ג:ב׳) "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ וְהַעֲבַרְתָּ". אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הֶזְהֲרוּ עַל הַבְּכוֹרוֹת לְקַדֵּשׁ וְלֹא קָדְשׁוּ, וּבְמִצְרַיִם [נַמִּי] לֹא קָדְשׁוּ. [וְהָא קָאָמְרִינָן דְּקָדוֹשׁ? הָכִי קָאָמַר: מֵהֶן קָדְשׁוּ וּמֵהֶן לֹא קָדְשׁוּ. מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא: בַּמִּדְבָּר לֹא קָדְשׁוּ? וְהָכְתִיב: (במדבר ג׳:מ׳) "פְּקֹד כָּל בְּכֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קָדְשׁוּ וְלֹא פָּסְקוּ, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר קָדְשׁוּ וּפָסְקוּ].

א שָׁאַל קוּנְטְרִיקוּס הֶגְמוֹן אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: בַּפָּרָטָן שֶׁל לְוִיִּם אַתָּה מוֹצֵא עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וּבְכֻלָּן אַתָּה מוֹצֵא עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אֶלֶף. אוֹתָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לְהֵיכָן הָלְכוּ? אָמַר לוֹ: אוֹתָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, בְּכוֹרוֹת הָיוּ, וְאֵין בְּכוֹר מַפְקִיעַ בְּכוֹר. מַאי טַעְמָא? אָמַר אַבַּיֵי: דַּיּוֹ לִבְכוֹר שֶׁיַּפְקִיעַ קְדֻשַּׁת עַצְמוֹ. וְעוֹד שְׁאֵלוֹ: בְּגִבּוּי הַכֶּסֶף אַתָּה מוֹצֵא מָאתַיִם וְאַחַת כִּכָּר וְאַחַד עֶשֶׂר מָנֶה, דִּכְתִיב: (שמות ל״ח:כ״ו) "בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" וְגוֹ', לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף" וְגוֹ'. וּבִנְתִינַת הַכֶּסֶף אַתָּה מוֹצֵא מְאַת כִּכָּר, דִּכְתִיב: (שם) "וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכָּסֶף" וְגוֹ'. מֹשֶׁה רַבְּכֶם גַּנָּב הָיָה, אוֹ קוּבְּיוֹסְטוֹס הָיָה, אוֹ אֵינוֹ בָּקִי בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת הָיָה? נָטַל מֶחֱצָה וְנָתַן מֶחֱצָה, וּמֶחֱצָה שָׁלֵם לֹא הֶחֱזִיר. אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ גִּזְבָּר נֶאֱמָן הָיָה, וּבָקִי בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת הָיָה, וּמָנֶה שֶׁל קֹדֶשׁ כָּפוּל הָיָה. וּמָנֶה שֶׁל קֹדֶשׁ כָּפוּל הָיָה, מְנָא לָן? אָמַר רַב חִסְדָּא: דִּכְתִיב: (יחזקאל מ״ה:י״ב) "וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה, עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה, וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה, וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם".

ב אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: שְׁאַלְתִּי אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּבֵית מוֹתְבָא רְבָא: מַה נִּשְׁתַּנּוּ פְּטֻרֵי חֲמוֹרִים מִפְּטֻרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים? אָמַר לִי: גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא. וְעוֹד, שֶׁסִּיְּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁאֵין לְךָ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ תִּשְׁעִים חֲמוֹרִים לוּבִים, טְעוּנִים מִכַּסְפָּא וְדַהֲבָא שֶׁל מִצְרַיִם. וְעוֹד שְׁאַלְתִּיו: מַה לְּשׁוֹן 'רְפִידִים'? אָמַר לִי: רְפִידִים שְׁמָהּ. כְּתַנָּאֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: רְפִידִים שְׁמָהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שֶׁרִפּוּ עַצְמָן מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ירמיהו מ״ז:ג׳) "לֹא הִפְנוּ אָבוֹת אֶל בָּנִים מֵרְפְיוֹן יָדָיִם". וְעוֹד שְׁאַלְתִּיו: מַה לְּשׁוֹן 'שִׁטִּים'? אָמַר לִי: שִׁטִּים שְׁמָהּ. כְּתַנָּאֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שִׁטִּים שְׁמָהּ. רַבִּי

יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שָׁנִתְעַסְקוּ בְּדִבְרֵי שְׁטוּת. (במדבר כ״ה:ב׳) "וַתִּקְרֶאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עֲרֵמוֹת פָּגְעוּ בָהֶן.

ג תָּנוּ רַבָּנָן: דָּג טָמֵא מַשְׁרִיץ, דָּג טָהוֹר, מֵטִיל בֵּיצִים. כָּל הַמּוֹלִיד, מֵנִיק, מֵטִיל בֵּיצִים, מְלַקֵּט, חוּץ מֵעֲטָלֵף, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֵּטִיל בֵּיצִים, מֵנִיק. הַדּוֹלְפִנִין פָּרִים וְרָבִים (מבני) [כִּבְנֵי] אָדָם. מַאי 'הַדּוֹלְפִנִין'? אָמַר רַב יְהוּדָה: בְּנֵי יָמָא. כָּל שֶׁזִּכְרוּתוֹ בַּחוּץ, מוֹלִיד. מִבִּפְנִים, מֵטִיל בֵּיצִים. כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם, יוֹלִיד בַּיּוֹם. כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בַּלַּיְלָה, יוֹלִיד בַּלַּיְלָה. כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, יוֹלִיד בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. תַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם יוֹלִיד בַּיּוֹם, תַּרְנְגוֹל. בַּלַּיְלָה, עֲטָלֵף. בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, אָדָם [וְכָל דְּדָמֵי לֵיהּ]. כָּל שֶׁתַּשְׁמִישָׁן וְעִבּוּרָן שָׁוֶה, יוֹלְדִין וּמְגַדְּלִין זֶה מִזֶּה. אֵין תַּשְׁמִישָׁן וְעִבּוּרָן שָׁוֶה, אֵין יוֹלְדִין וּמְגַדְּלִין זֶה מִזֶּה. הַכֹּל מְשַׁמְּשִׁין פָּנִים כְּנֶגֶד עֹרֶף, חוּץ מֵאָדָם וְדָג וְנָחָשׁ. מַאי שְׁנָא הַנֵּי תְּלָתָא? [כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר]: אַמְרֵי בְּמַעֲרָבָא: הוֹאִיל וְדִבְּרָה עִמָּהֶם שְׁכִינָה. תָּנָא: גָּמָל, אָחוֹר כְּנֶגֶד אָחוֹר.

ד תָּנוּ רַבָּנָן: תַּרְנְגוֹלֶת, לְעֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, וּכְנָגְדּוֹ בְּאֵילָן, לוּז. כֶּלֶב, לַחֲמִשִּׁים יוֹם, וּכְנֶגְדּוֹ בְּאֵילָן, תְּאֵנָה. חֲזִיר, לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם יוֹם, וּכְנֶגְדּוֹ בְּאֵילָן, תּוּת. חֲזִיר, לְשִׁשִּׁים יוֹם, וּכְנֶגְדּוֹ בְּאֵילָן, תַּפּוּחַ. שׁוּעָל וְכָל מִינֵי שְׂרָצִים, לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּהּ בְּאֵילָן, תְּבוּאָה. בְּהֵמָה דַּקָּה טְהוֹרָה, לַחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּהּ בְּאֵילָן, גֶּפֶן. בְּהֵמָה גַּסָּה טְהוֹרָה, לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּהּ בְּאֵילָן, זַיִת. בְּהֵמָה גַּסָּה טְמֵאָה, לִשְׁנֵים־עָשָׂר חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּהּ בְּאֵילָן, דֶּקֶל. הָאֲרִי וְהַזְּאֵב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַפִּיל וְהַקּוֹף וְהַקִּיפּוֹף, לְשֶׁלֶשׁ שָׁנִים, וּכְנֶגְדָּן בְּאֵילָן, בְּנוֹת שׁוּחַ. אֶפְעֶה, לְשִׁבְעִים שָׁנָה, וּכְנֶגְדּוֹ בְּאֵילָן, חָרוּב. חָרוּב זֶה מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ עַד שְׁעַת גְּמַר פִּרְיוֹ, שִׁבְעִים שָׁנָה, וְימֵי עִבּוּרוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים. נָחָשׁ, לְשֶׁבַע שָׁנִים, וּלְאוֹתוֹ רָשָׁע לֹא מָצִינוּ לוֹ חָבֵר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מוֹכְסָסִין [וּבְנוֹת שֶׁבַע] מָנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב], וּמָטוּ בָּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: אָמַר קְרָא: (בראשית ג׳:י״ד) "אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה". אִם מִבְּהֵמָה נִתְקַלֵּל, מֵחַיַּת הַשָּׂדֶה לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?! אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, כְּשֵׁם שֶׁבְּהֵמָה נִתְקַלְּלָה [מַחְיָה] אֶחָד לְשֶׁבַע, וּמַאי נִיהוּ? חֲמוֹר מֵחָתוּל. כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מִבְּהֵמָה אֶחָד לְשֶׁבַע, דַּהֲוָה לֵיהּ שֶׁבַע שָׁנֵי. וְאֵימָא: כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה חַיָּה מִבְּהֵמָה אֶחָד לְשִׁלֹּשׁ, וּמַאי נִיהוּ? אֲרִי מֵחָמוֹר. כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מֵחַיָּה דַּהֲוָה לֵיהּ תֵּשַׁע שָׁנִים. מִי כְּתִיב "מִכָּל הַחַיָּה וּמִכָּל הַבְּהֵמָה"? "מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל הַחַיָּה" כְּתִיב! אָרוּר הוּא מִבְּהֵמָה שֶׁנִּתְקַלְּלָה מֵחַיָּה. וְאֵימָא: כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה בְּהֵמָה מֵחַיָּה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ, וּמַאי נִיהוּ? עֵז מֵחָתוּל, כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מִבְּהֵמָה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ, דַּהֲוָה לֵיהּ חֲמֵיסַר יַרְחֵי? אִי בָּעֵית אֵימָא: "מִכָּל הַבְּהֵמָה" כְּתִיב, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: קְלָלָה הוּא, שְׁדִי קְלָלָה עִילּוּיֵהּ!

ה אָמַר לוֹ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: נָחָשׁ, לְכַמָּה מֵיעַבֵּר וּמוֹלִיד? אָמַר לֵיהּ: לְשֶׁבַע שְׁנִין, וְהָא סָבֵי דְּבֵי אַתּוּנָא אַרְבְּעוּהָ וְאוֹלִיד לִתְלַת? הַנָּהוּ, מְעַבְּרִין הֲווּ מֵעִיקָּרָא אַרְבַּע שְׁנִין. וְהָא מְשַׁמְּשֵׁי שְׁמוּשַׁי? אִינְהוּ נַמֵּי מְשַׁמְּשֵׁי כְּאָדָם. וְהָא חַכִּימִין אִינּוּן? אַנָן חַכִּימִין מִנַּיְהוּ! אִי חַכִּימַת, זִיל זַכִּינְהוּ וְאֵיתֵינְהוּ לִי. אָמַר לֵיהּ: כַּמָּה הֲווּ? שִׁשִּׁים גַּבְרֵי. אָמַר לֵיהּ: עָבִיד לִי סְפִינְתָא דְּשִׁשִּׁים בָּתֵּי, וְכָל בֵּיתָא שָׁדֵי בָּהּ שִׁשִּׁים בִּסְתְּרָקֵי. עָבִיד לֵיהּ. כִּי מָטָא לְהָתָם, עַל לְבֵי טַבְחָא, אַשְׁכְּחֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא (עביד) [פָּשִׁיט] חִיוּתָא. אָמַר לֵיהּ: (רישא אית לך) [רֵישָׁךְ] לִזְבּוּנֵי? אָמַר לֵיהּ: אִין. אָמַר לֵיהּ: (רישא) בְּכַמָּה? אָמַר לֵיהּ: בְּפַלְגָּא דְּזוּזָא. יָהֵב לֵיהּ. לְסוֹף (אמר ליה: הב לי רישך, יהב ליה חד רישא דחיותא) אָמַר לֵיהּ: אֲנָא, "רֵישָׁא דְּחַיּוּתָא" אֲמָרֵי לָךְ? (אנא רישך אמרי לך) אָמַר לֵיהּ: אִי בָּעִית דְּאִישְׁבְּקָךְ, סַגֵּי, אַחֲוִי לִי פִּתְחָא דְּבֵי אַתּוּנָא. אָמַר לֵיהּ: מֵיסְתַּפְּנָא, דְּכָל דְּמַחֲוֵי לְהוּ קָטְלֵי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: דָּרִי כְּרוֹכָא דְּקָנְיָא, וְכִי מַטִּית לְהָתָם זָקְפֵיהּ כְּמַאן דְּקָא מִתְפַּח. אָזַל, אַשְׁכַּח דָּרְבָנָאֵי מְגַוְּאֵי וְדָרְבָנָאֵי מִבָּרְאֵי, דְּאִי חָזֵא כַּרְעָא דְּעַיְלִי, קָטְלֵי לְהוּ לִבְרְאֵי. וּדְנַפְקָא, קָטְלֵי לְהוּ לְגַוְּאֵי. אַפְּכֵיהּ לְסַנְדָּלֵיהּ, קָטְלֵיהּ לְהוּ לְגַוְּאֵי. אַפְּכֵיהּ לְסַנְדָּלֵיהּ, קָטְלִינְהוּ לְכוּלְּהוּ. אָזַל אַשְׁכַּח יְנוּקֵי מְלֵּעֵיל וְסָבֵי מִתַּתָּאֵי. אָמַר: אִי יְהִיבְנָא שְׁלָמָא לְהַנֵּי קָטְלֵי לִי (הני סברי אנן עדיפינן דיתבינן לעיל ואינהו לתחת אי יהיבנא להני קטלי לי) הַנֵּי. סָבְרִי: אַנַן עָדִיפְנַן, דַּאֲנַן קְשִׁישֵׁי וְאִינְהוּ דַּרְדְּקֵי. אָמַר לְהוּ: "שְׁלָמָא לְכוּ". אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי עֲבִידְתִּיךְ? אָמַר לְהוּ: חַכִּימַיָּא דִּיהוּדָאֵי אֲנָא, וְאַתְּאֵי לְמִיגְמַר חָכְמָה מִינַּיְכוּ. אָמְרֵי לֵיהּ: אִי הָכִי נִיבָּעֵי (מינך מלתא) [לָךְ]. אָמַר לְהוּ: לְחַיֵּי, אִי זְכִיתוּ לִי, כָּל דִּבְעֵיתוּ עֲבִידוּ בִּי, וְאִי זְכִינָא לְכוּ, אָכְלוּ (נהמא) גַּבָּאֵי דִּידִי בִּסְפִינְתָא. אָמְרֵי [לֵיהּ]: הַאי גַּבְרָא דְּאָזִיל בָּעֵי אִיתְּתָא, וְלָא יַהֲבֵי לֵיהּ. מַאי חָזֵי דְּאָזִיל לְהֵיכָא דְּמַדְלִי מִינָּהּ? שָׂקַל סִיכְתָּא, דָּצָה לְתַתָּאֵי, לָא עָאל, דָּלִי, דָּצָה לְעֵיל, עָאל. אָמַר: הַאי נַמֵּי מִתְרַמְיָא לֵיהּ בַּת מַזְלֵיהּ. גַּבְרָא דְּאוֹזִיף וְטָרִיף, מַאי חָזֵי דַּהֲדַר אוֹזִיף? אָמַר לְהוּ: (זיל) גַּבְרָא [אָזַל] לְאַגְמָא, קָטִיל קַמָּא טוּנָא, וְלָא מָצֵי בֵּיהּ, קָטַל וּמַנַּח עֲלֵיהּ, עַד דְּמִתְרַמֵּי לֵיהּ אִינְשֵׁי דְּמִידְלֵי לֵיהּ. [אָמְרוּ לֵיהּ]: אֵימָא לָן מִילֵּי דְּכִדְיבִי. אָמַר לְהוּ: הָווּ לָן כּוּדְנָיָתָא וִילִידָה, וַהֲוֵי תָּלֵי לֵיהּ פִּיתְקָא, וּכְתִיב בֵּיהּ: דְּמַסִּיק בְּבֵי אַבָּא מֵאָה אַלְפָּא זוּזֵי. אָמְרוּ לֵיהּ וְכוּדְנָיָתָא מִי יָלְדָה? אָמַר לְהוּ: הֵי נִינְהוּ מִילֵּי דְּכִדְיבִי. מִילְּחָא כִּי סָרְיָא, בְּמַאי מַלְּחֵי לֵיהּ? בְּסִילְתָּא דְּכוּדְנָתָא. וּמִי אִיכָּא סִילִיתָא לְכוּדְנָתָא? וּמִילְּחָא מִי סָרְיָא? בָּנֵי לָן בֵּיתָא בַּאֲוִירָא דְּעָלְמָא. אָמַר שֵׁם, קָם וְתַלָּא בֵּין שְׁמַיָּא לְאַרְעָא. אָמַר לְהוּ: אַסִּיקוּ לִי לִיבְנֵי וְטִינָאאָמְרוּ לֵיהּ: מְצִיעוּתֵיהּ דְּעָלְמָא הֵיכָא? זָקְפָה לְאֶצְבְּעָתֵיהּ אָמַר לְהוּ: הָכָא! אָמְרוּ לֵיהּ: מִי יֵימַר? אָמַר: אַיְתּוּ אַשְׁלִי וּמַשְׁחוּ, אָמְרוּ לֵיהּ: אִית לָן בִּירָא בְּדַבְרָא, עַיְלֵיהּ לְמָתָא. (אייתי פארי שדא להו) אָמַר לְהוּ: אִיפְּשִׁילוּ לִי חַבְלֵי דְּפָארֵי וְאִיעַיְלִי. (אמרו ליה ומי איכא

דמפשל חבל מפארי אמר להו ומי איכא דמייתי בירא מדברא למתא) אִית לָן רֵיחַיָּא דִּתְבִירָא, חַיְטָהּ! (שקל פיסקא מינה שדא להו) אָמַר לְהוּ: כְּרָכוּ לִי מִינָהּ גַּרְדֵי, וְאִחַיְטָהּ. (אמרו ומי איכא דיכיל למכרך גרדי מריחייא אמר להו ומי איכא דחייטי ריחייא) מִישְׁרָא דְּסַכִּינֵי, בְּמַאי קַטְלֵי לֵיהּ? בְּקַרְנָא דְּחַמְרָא. וּמִי אִיכָּא קַרְנָא לְחַמְרָא? וּמִישְׁרָא דְּסַכִּינֵי מִי הַוְיָא? אַיְתִי לֵיהּ תַּרְתֵּי בֵּיעֵי. אָמְרֵי לֵיהּ: הֵי זוּגָתָא חִיוָרְתָּא? וְהֵי זוּגָתָא אוּכְמַתִּי? אַיְתִי אִיהוּ תְּרֵי גְּבִינֵי. אָמַר לְהוּ: הֵי דְּעִיזָא חִיוָרְתָּא וְהֵי דְּעִיזָא אוּכְמַתִּי? אָמְרוּ לֵיהּ: וּרְצִיצָא דְּמַיֵּית בְּבִיעַתֵּיהּ בְּהֵי נַפְקָא רוּחֵיהּ? אָמַר לְהוּ: בְּהַיְנוּ דְּעָאִיל. אָמְרוּ לֵיהּ: אַחְוֵי לָן מָנָא דְּלָא שָׁוֵי לְחַבְלֵיהּ. אַיְתִי בּוּדְיָא, פָּשְׁטוּהָ לָא הֲוָה עַיֵּיל בְּתַרְעָא. אָמַר לְהוּ: אַיְתִי מָרָא, סָתְרוּ, הַיְנוּ מָנָא דְּלָא שָׁוֵי לְחַבְלֵיהּ. אַיְתִינְהוּ כָּל חַד וְחַד, כִּי חָזֵי שִׁיתִּין בִּסְתַּרְקֵי סָבָר: כּוּלְּהוּ חַבְרָאֵי לְהָכָא אַתּוּ. אָמַר לְהוּ לְסַפּוּנָא: שָׁרֵי סְפִינְתָּךְ! בַּהֲדֵי דְּאַתִּי, אַיְתִי עָפָר מֵעַפְרַיְהוּ. כִּי מָטָא לְבֵי בְּלִיעֵי, (אית ביה תלת צילמין חד מטי ידיה אריאשא וחד מטי אליביה ובתרא דכולהו מחוי בידיה לאחוריה) שָׁקַל כּוּזָא דְּמַיָּא מִבֵּי בְּלִיעֵי. כִּי אָתָא, אוּקְמִינְהוּ קַמֵּי קֵיסָר, וַחֲזִינְהוּ דַּהֲווּ מֵעַנּוּ. אָמַר לְהוּ: לָאו הַנֵי אִינְהוּ. שָׁקַל מֵעַפְרַיְהוּ שָׁדָא עֲלַיְהוּ, אַקְשׁוּ לְאַפֵּי מַלְכָּא. אָמַר לְהוּ: כָּל דְּבָעִית עָבִיד לְהוּ. אֵיתוּ הַנְהוּ מַיָּא דְּאַתִּי מִבֵּי בְּלִיעֵי, שָׁדִינְהוּ בְּתִיגְרָא. אָמַר לְהוּ: מַלִּיוּהָ לְהַאי וְאִיזִילוּ לְכוּ. מָלוּ שָׁדוּ בֵּיהּ, קַמָּא קַמָּא הֲוָה קָא בָּלַע לְהוּ. מָלוּ עַד דְּשָׁמוּט כְּתֵפַיְהוּ (וכלו) [וּבָלוּ] וְאָזוּל.

[מַשְׁנָה] מִצְוַת הַיִּבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה. בָּרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ מִתְכַּוְּנִין לְשֵׁם מִצְוָה, וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְּנִין לְשֵׁם מִצְוָה, אָמְרוּ, מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם.

פרק ב

בכורות פרק ב - אין אגדות בפרק זה.

פרק ג

בכורות פרק ג - אין אגדות בפרק זה.

פרק ד

בכורות פרק ד - [מַשְׁנָה]. הַנּוֹטֵל שָׂכָר לָדוּן, דִּינָיו בְּטֵלִים וְכוּ'. גְּמָרָא. מְנָא הַנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: דְּאָמַר קְרָא: (דברים ד':ה') "רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם" וְגוֹ'. מָה אֲנִי בְּחִנָּם אַף אַתֶּם בְּחִנָּם. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה' אֱלֹהָי", מָה אֲנִי בְּחִנָּם אַף אַתֶּם בְּחִנָּם. וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא מָצָא בְּחִנָּם, שֶׁיִּלְמַד בְּשָׂכָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: (משלי כ"ג:כ"ג) "אֱמֶת קְנֵה". (ואל תמכור") וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר: כְּשֵׁם שֶׁלְּמַדְתִּיהּ בְּשָׂכָר, כָּךְ אֲלַמְּדֶנּוּ בְּשָׂכָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר".

ו תָּנוּ רַבָּנָן: הַבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת, אִם רְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג בְּצִינְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מְקַבְּלִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאַחַר כָּךְ מְלַמְּדִין אוֹתוֹ, וְאִם לָאו, מְלַמְּדִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, וְהוּא לוֹמֵד כְּדַרְכּוֹ וְהוֹלֵךְ.

ז תָּנוּ רַבָּנָן: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: חָבֵר וְנַעֲשָׂה גַּבַּאי, דּוֹחִין אוֹתוֹ מֵחֲבֵרוּתוֹ, פֵּרַשׁ, אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, חָזְרוּ לוֹמַר: פֵּרַשׁ הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם. רַב הוּנָא בַּר חִיָּא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ שֶׁעְתָּא, הֲוָה קָא עַיֵּל גַּבֵּיהּ רַבָּה וְרַב יוֹסֵף וְאַרְבַּע מֵאוֹת זוּגֵי דְּרַבָּנָן, שְׁמַע דְּקָא אַתּוּ קָטֵר לְהוּ אַרְבַּע מֵאוֹת תַּכְתְּקֵי, לְסוֹף שְׁמְעוּ דְּנַעֲשָׂה גַּבַּאי. שָׁלְחוּ לֵיהּ: יָזִיל לֵיהּ לַחֲשִׁיבוּתֵיהּ, יָזִיל לֵיהּ לְקַדְמוּתֵיהּ. שָׁלַח לְהוּ: הַדְרֵי בֵּי. רַב יוֹסֵף לָא אָזַל. רַבָּה אָזַל. רַב יוֹסֵף אָמַר: תְּנִינָא: "פֵּרַשׁ אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ"! רַבָּה אָמַר: תְּנִינָא: "חָזְרוּ לוֹמַר פֵּרַשׁ, הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם"!

פרק ה

בכורות פרק ה - ח (רב בר אידי) [רַב אִידִי] סָרְסֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת הֲוָה. שָׁמַע מִינֵּיהּ. אָזַל אֲמָרָהּ בֵּי מִדְרְשָׁא וְלָא אֲמָרָהּ מִשְּׁמֵיהּ. שָׁמַע רַב שֵׁשֶׁת אִיקְפַּד. אָמַר: מַאן עָקַץ, לִיעָקְצֵיהּ עַקְרְבָּא. וְרַב שֵׁשֶׁת, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינֵּיהּ? דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ס״א:ה׳) "אָגוּרָה בְאָהֳלְךָ עוֹלָמִים", וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לָדוּר בִּשְׁנֵי עוֹלָמִים? אֶלָּא אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם: יְהִי רָצוֹן שֶׁיֹּאמְרוּ דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאוֹמְרִים דָּבָר שְׁמוּעָה מִפִּיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, שִׂפְתוֹתָיו דּוֹבְבוֹת בַּקֶּבֶר. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר זְעִירָא: (ואמרי לה אמר רבי שמעון נזירא) מַאי קְרָא? (שיר השירים ז׳:י׳) "וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים, דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים", כְּכֹמֶר שֶׁל עֲנָבִים. מַה כֹּמֶר שֶׁל עֲנָבִים, כֵּיוָן שֶׁאָדָם נוֹגֵעַ בּוֹ, דּוֹבֵב, אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כֵּיוָן שֶׁאוֹמְרִים דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, שִׂפְתוֹתָיו דּוֹבְבוֹת בַּקֶּבֶר.

אָמַר לוֹ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי: לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר: הֶחְשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ, וְקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר: הֶחְשׁוּד עַל דָּבָר אֶחָד, חָשׁוּד לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. כַּהֲנַי, הָכִי נַמִּי דְּלָא דַּיְינִי דַּיְינָא? וְהָכְתִיב: (דברים כ״א:ה׳) "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נֶגַע". אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר, לְחַשְׁשָׁא, לְאַחְזוּקֵינְהוּ מִי אָמַר.

ט רַבִּי צָדוֹק הָיָה לֵיהּ לַהוּא בּוּכְרָא, רָמָא לֵיהּ שַׁעֲרֵי בְּסַלֵּי נְצָרִים (של) [כֵּילֵיהּ עָרוּבָה] עֲרָבָה קְלוּפָּה, בַּהֲדֵי דְּקָא אָכִיל אִיבְּזְעֵאי שִׁפְוָתֵיהּ. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר לוֹ: כְּלוּם חָלַקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הֵן. בָּא לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לוֹ: לָאו. וַהֲלֹא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לִי: הֵן? אָמַר לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיִּכָּנְסוּ בַּעֲלֵי תְּרִיסִין לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בַּעֲלֵי תְּרִיסִין לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. עָמַד הַשּׁוֹאֵל וְשָׁאַל: כְּלוּם חָלַקְנוּ בֵּין

חֲבֵר לְעַם־הָאָרֶץ? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לָאו. אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: וַהֲלֹא מִשְׁמְךָ אָמְרוּ לִי: הֵן. יְהוֹשֻׁעַ, עֲמֹד עַל רַגְלֶיךָ וְיָעִידוּ בְּךָ! עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר: הֵיאַךְ אֶעֱשֶׂה? אִלְמָלֵא אֲנִי חַי וְהוּא מֵת, יָכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַמֵּת. עַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי חַי וְהוּא חַי, הֵיאַךְ יָכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַחַי? הָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו עַד שֶׁרָנְנוּ כָּל הָעָם, וְאָמְרוּ (כל העם) לְחוּצְפִּית הַמְתֻרְגְּמָן: עֲמֹד! וְעָמַד.

פרק ו

בכורות פרק ו - [פִּסְקָא] אֵיזֶהוּ תַּבְלוּל? לָבָן הַפּוֹסֵק אֶת הַסִּירָה וְכוּ'. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לָבָן נְכְנָס בַּשָּׁחוֹר, הֲרֵי זֶה מוּם. שָׁחוֹר וְנִכְנָס בַּלָּבָן, אֵינוֹ מוּם, שֶׁאֵין מוּמִין בַּלָּבָן. אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי? דִּכְתִיב: (תהילים ע"ג:ז') "יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵימוֹ", "תַּרְבָּא דְּעֵינָא" אִיקְרִי, "עֵינֵימוֹ" סְתָמָא לָא אִיקְרִי.

פרק ז

בכורות פרק ז - אָמַר רַב: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, עֶשֶׂר אֲמוֹת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות מ:י"ט) "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן". מִי פְּרָשׂוֹ? מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם פְּרָשׂוֹ, וּכְתִיב: (שם כו) "עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ". אָמַר לוֹ רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא לְרַב: אִם כֵּן, עֲשִׂיתוֹ לְמֹשֶׁה בַּעַל מוּם. דִּתְנַן: גּוּפוֹ גָּדוֹל מֵאֲבָרָיו אוֹ קָטָן מֵאֲבָרָיו. אָמַר לוֹ: (רב) שִׁימִי, בְּאַמָּה שֶׁל קֶרֶשׁ קָאַמְרִינָן.

י תַּנְיָא: מַשְׁתִּינִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים, וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַשְׁתִּין מַיִם וְלֹא הִשְׁתִּין, וְנִמְצָא כְּרֵסוֹ צָבָה. שְׁמוּאֵל אִיצְטְרִיךְ [לֵיהּ] בְּשַׁבְּתָא דְּרִיגְלָא, נַגְדוּ לֵיהּ גְּלִימָא. אָתָא אָמַר לֵיהּ לַאֲבוּהָ. אָמַר לוֹ: אִיתֵיב לָךְ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּזֵי, וְזִיל הֲדַר עוּבְדָא לְמָארֵיהּ. אַתְּ אֶפְשָׁר לָךְ, דְּלָא אֶפְשָׁר לֵיהּ, מִיסְתַּכִּין. מַר בַּר רַב אַשִׁי אִיצְטְרִיךְ אַגּוּדָא דְּגַמְלָא, אִישְׁתִּין. אָמְרֵי לֵיהּ חֲמָתָךְ קָא אַתְיָא, אָמַר לְהוּ: בְּאוּנָּה. וְתֶפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם עֲלוּקָה. בְּשׁוֹתֶת. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁנֵי נְקָבִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, אֶחָד מוֹצִיא (מים) [שָׁתָן], וְאֶחָד מוֹצִיא זֶרַע, וְאֵין בֵּין זֶה לְזֶה אֶלָּא כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם. בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם נִצְרָךְ, (ומשתין) אִם נִקְּבוּ זֶה לְתוֹךְ זֶה נַעֲשָׂה עָקוּר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (דברים ו) "לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ". אֵימָתַי לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר? בִּזְמַן שֶׁבִּבְהֶמְתֶּךָ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּיתְךָ עָקוּר מִן הַתַּלְמִידִים. 'עֲקָרָה', שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּפִלָּתְךָ עֲקָרָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, וְאֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עַצְמְךָ כִּבְהֵמָה.

וְאֵיזֶהוּ רֹב מִנְיָנוֹ? מֵאָה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה. אָמַר לוֹ רַבִּינָא לְרָבָא: תָּנָא, מִנְיָנָא אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן? [קָא מַשְׁמַע לָן, כִּדְתַנְיָא: 'חָסֵר', שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא מָאתַיִם, וְ'יָתֵר', שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מָאתַיִם וּשְׁמוֹנִים וְאֶחָד, כֻּלָּן עוֹלִין לְמִנְיַן מֵאָה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה. זִיל בָּתַר רוּבָּהּ דְּאִינְשֵׁי]. אָמַר רַב

יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִידָיו שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁשָּׁלְקוּ זוֹנָה אַחַת שֶׁנִּתְחַיְּבָה שְׂרֵפָה לַמֶּלֶךְ, בָּדְקוּ וּמָצְאוּ בָּהּ מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם. אָמַר לָהֶם: שָׁמָּא בְּאִשָּׁה בְּדַקְתֶּם? שֶׁהוֹסִיף לָהּ הַכָּתוּב שְׁנֵי צִירִים וּשְׁתֵּי דְּלָתוֹת. תַּנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁצִּירִים לְבַיִת, כָּךְ צִירִים לְאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ד׳:י״ט) "וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי נֶהֶפְכוּ עָלֶיהָ צִרֶיהָ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁדְּלָתוֹת לַבַּיִת, כָּךְ דְּלָתוֹת לָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ג׳:י׳) "כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁמַּפְתֵּחַ לַבַּיִת, כָּךְ מַפְתֵּחַ לָאִשָּׁה. שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״ט:ל״א) "וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ".

פִּסְקָא. יָתֵר בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו. (שש ושש עשרים וארבע, רבי יהודה מכשיר וחכמים פוסלין) אָמַר רַבִּי יִצְחָק: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: (ש"ב כח) "וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה". וּכְתִיב: (שם) "וַיְהִי אִישׁ מָדוֹן וְאֶצְבְּעוֹת יָדָיו וְאֶצְבְּעֹת רַגְלָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ". מַר סָבַר: בִּגְנוּתֵיהּ מִשְׁתָּעֵי, מַר סָבַר: בְּשִׁבְחֵיהּ מִשְׁתָּעֵי וְכוּ'. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן, יָתֵר בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. אָמַר לוֹ: כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ בְיִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: מִשָּׁם רְאָיָה, כָּךְ אָמַר לוֹ, כְּמוֹתְךָ יִתְמָעֲטוּ מַמְזֵרֵי וּנְתִינֵי מִיִּשְׂרָאֵל.

הַקִּפַּח [וְכוּ' פְּסוּלִים בָּאָדָם]. תָּנֵי רַב זְבִיד: 'גָּבוֹהַּ']. אֵינִי? וְהָתְנִי רַבִּי אַבָּהוּ: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשְׁתַּבֵּחַ בְּבַעֲלֵי קוֹמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ב׳:ט׳) "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם, אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ". אָמַר רַב פָּפָּא: בַּאֲרִיכָא שְׁמִיטָא סַנְיָא. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: גָּבוֹהַּ לֹא יִשָּׁא גְּבוֹהִית, שֶׁמָּא יֵצֵא מֵהֶן תֹּרֶן. נִגָּף לֹא יִשָּׂא נִגָּף, שֶׁמָּא יֵצֵא מֵהֶן אֶצְבְּעִי. לָבָן לֹא יִשָּׂא לְבָנָה, שֶׁמָּא יֵצֵא מֵהֶם בֹּהַק. שְׁחוֹר לֹא יִשָּׂא שְׁחוֹרָה, שֶׁמָּא יֵצֵא מֵהֶם טָפוּחַ.

פרק ח

בכורות פרק ח - יא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה סְתָם, 'סְלָעִין'. דִּנְבִיאִים, 'לִיטְרִין'. דִּכְתוּבִים, 'קַנְתִּירִין', חוּץ מִכַּסְפּוֹ שֶׁל עֶפְרוֹן, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה סְתָם, 'קַנְתִּירִין'! דִּכְתִיב: (בראשית כ״ג:ט״ז) "אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עוֹבֵר לַסּוֹחֵר". וְאֵיפָא דִּיוּקְתָא דְּקָרוּ לְקַנְתִּירָא 'תִּיקְלָא'. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: בִּקְּשׁוּ לִגְנוֹז כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם, מִפְּנֵי כַּסְפָּהּ וּזְהָבָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁמָּצְאוּ לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁמַּתָּר, דִּכְתִיב: (יחזקאל ז׳:כ״ב) "וּבָאוּ בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ". וִירוּשָׁלַיִם הֲוָיָא רוּבָּא דְּעָלְמָא? אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: בִּקְּשׁוּ לִגְנוֹז אֶת דִּינָרָא הַדְּרִיאָנָא טוּרְיָאנָא שִׁיפָא, מִפְּנֵי טִבְעָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁמָּצְאוּ לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מֻתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאוּ בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ".

פרק ט

בכורות פרק ט - יב אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'יַרְדֵּן'? שֶׁיָּרַד מִדָּן. אָמַר לוֹ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי: אַתּוּן מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לָהּ, אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינָן

לָהּ: (יהושע י״ט:מ״ז) "וַיִּקְרְאוּ לְלֶשֶׁם דָּן, כְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם", וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: 'לֶשֶׁם' זֶה פַּמְיָאס. וְתַנְיָא: יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיָאס.

אָמַר (רבי יודן) [רַב יְהוּדָה], אָמַר רַב: כָּל הַנְּהָרוֹת לְמַטָּה מִשָּׁלֹשׁ נְהָרוֹת, וְשָׁלֹשׁ נְהָרוֹת לְמַטָּה מִפְּרָת. וְהָאֵיכָא עֵינָתָא דְּמִידַלְיָן? אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: הַנְהוּ סוּלְמֵי דִּפְרָת נִינְהוּ וְהָכְתִיב: (בראשית ב׳:י״ד) "וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת". אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְאִיתֵּימָא רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הוּא פְּרָת דְּמַעְיְקְרָא. תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: 'יוּבָל' שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה טז) "וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוּבָל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו", וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'פְּרָת'? שֶׁמֵּימָיו פָּרִים וְרַבִּים. מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: נַהֲרָא, מְכִיפֵּיהּ מִיבְּרִיךְ. וּפְלִיגָא דְּרַב, דְּאָמַר רַב אַמִּי, אָמַר רַב: מִיטְרָא בְּמַעֲרָבָא, סַהֲדָא רַבָּה פְּרָת.

יג הֵעִיד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן סַתְרִיאֵל מֵעֲרָקַת לִבְנָה לִפְנֵי רַבִּי חִזְרִין, שֶׁבִּמְקוֹמֵנוּ יֵשׁ לָהֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא קַלְפִּין, (יתוש שבמקומנו, יש לו ששים רבוא קלפין) בְּבֵית הֶמְסַס שֶׁלּוֹ. פַּעַם אַחַת נָפַל אֶרֶז [אֶחָד] בִּמְקוֹמֵנוּ, וְעָבְרוּ שִׁשָּׁה־עָשָׂר קְרָנוֹת עַל חוּדוֹ. פַּעַם אַחַת נָפְלָה בֵּיצַת בַּר־יוֹכְנִי, וְטִבְעָה שִׁשִּׁים כְּרָכִים, וְשִׁבְּרָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲרָזִים, וּמִי שַׁדְיָא לֵיהּ? וְהָכְתִיב: (איוב ל״ט:י״ג) "כְּנַף רְנָנִים נֶעֱלָסָה"! אָמַר רַב אַסִי: הַהִיא, מוּזַרְתָּא הֲוָאי.

יד תַּנְיָא בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹמִים עָלַי כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם, חוּץ מִן הַקֶּרַח הַזֶּה. סְלִיק מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת

ערכין

פרק א

ערכין פרק א - אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר רַב: הָאוֹמֵר סֶלַע זוֹ לִצְדָקָה, מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ, בֵּין לְאַחֵר בֵּין לְעַצְמוֹ, בֵּין אָמַר 'עָלַי', בֵּין אָמַר 'הֲרֵי זֶה'. תְּנוּ רַבָּנָן: "סֶלַע זוֹ לִצְדָקָה", עַד שֶׁלֹּא בָּאתָ לְיַד גַּבַּאי, מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ. מְשֶׁבָּאתָ לְיַד גַּבַּאי, אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ. אֵינִי? וְהָא רַבִּי יַנַּאי יָזִיף וּפָרַע? שַׁאנִי רַבִּי יַנַּאי, דְּנִיחָא לְהוּ לַעֲנִיִּים, דְּכַמָּה דְּמַשְׁהֵי, מַעֲשֶׂה וּמַיְתֵי לְהוּ. תְּנוּ רַבָּנָן: יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ. סָבַר רַבִּי חִיָּא [בַּר אַבָּא] לְמֵימַר: לָא שְׁנָא לְדִבַּר הָרְשׁוּת וְלָא שְׁנָא לְדִבַּר מִצְוָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אַמִּי: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָא שָׁנוּ אֶלָּא לְדִבַּר הָרְשׁוּת, אֲבָל לְדִבַּר מִצְוָה מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ.

פרק ב

ערכין פרק ב - א כְּתִיב: (תהילים ל״ו:ז׳) "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵ־ל" וְגוֹ'. אָמַר רַב יְהוּדָה: אִלְמָלֵא "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵ־ל", מִי יָכוֹל לַעֲמֹד לְפָנַי "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה". רַבָּה אָמַר: "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵ־ל", מִפְּנֵי שֶׁ"מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה". בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי? בְּדְרַבִּי אֶלְעָזָר

וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּאִיתְמַר: רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: 'כּוֹבֵשׁ', וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר: 'נוֹשֵׂא'. רַבָּה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְרַב יְהוּדָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים יָחִיד גּוֹמֵר בָּהֶם הַהַלֵּל; שְׁמוֹנָה יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנֻכָּה, וְיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב (א') שֶׁל עֲצֶרֶת, וּבַגּוֹלָה, עֶשְׂרִים וְאֶחָד. תִּשְׁעָה יְמֵי הֶחָג, שְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנֻכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת. מַאי שְׁנָא בֶּחָג, דְּאַמְרִינַן כָּל יוֹמָא? וּמַאי שְׁנָא בְּפֶסַח, דְּלָא אַמְרִינַן כָּל יוֹמָא? דְּחַג, חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן, דְּפֶסַח, אֵין חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן. שַׁבָּת, דַּחֲלוּקָה בְּקָרְבְּנוֹתֶיהָ, לֵימָא! לָא אִיקְּרִי מוֹעֵד! רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּאִיקְּרִי 'מוֹעֵד' לֵימָא! לָא אִיקַּדֵּשׁ בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, דִּכְתִיב: (ישעיהו ל׳:כ״ט) "הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֶּשׁ חָג". לַיְלָה הַמְקֻדָּשׁ לֶחָג טָעוּן שִׁירָה, וְשֶׁאֵין מְקֻדָּשׁ לֶחָג אֵין טָעוּן שִׁירָה. רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּאִיקְּרוּ 'מוֹעֵד', וְאִקְּדּוּשׁ בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, לֵימָא! מִשּׁוּם דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפָּנֵי מָה אֵין אוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל שִׁירָה לְפָנֶיךָ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים? אָמַר לָהֶם: אֶפְשָׁר, מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין, וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִין לְפָנָיו, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנָיו? וְהָא חֲנֻכָּה, דְּלָא הָכִי וְלָא הָכִי, וְקָאַמְרִינַן! מִשּׁוּם נִיסָּא. פּוּרִים דְּאִיכָּא נִיסָּא לֵימָא! אָמַר רַב יִצְחָק: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה עַל נֵס שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וַהֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם דְּנֵס שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ הוּא, וְאַמְרִינַן הַלֵּל? כִּדְתַנְיָא: עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה. רַב נַחְמָן אָמַר: קְרִיאָתָהּ זוֹ הַלֵּילָא. רָבָא אָמַר: בַּשְּׁלָמָא הָתָם "הַלְלוּ עַבְדֵי ה'" וְלֹא עַבְדֵי פַּרְעֹה, הָכָא "הַלְלוּ עַבְדֵי ה'" וְלֹא עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ? אַכַּתִּי עַבְדֵי אַחַשְׁוֵרוֹשׁ אַנַן! וּלְרַב נַחְמָן דְּאָמַר: קְרִיאָתָהּ זוֹ הִיא הַלֵּילָא. וְהָתַנְיָא: מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה. כֵּינָן שֶׁגָּלוּ, חָזְרוּ לְהֶתֵּירָן הָרִאשׁוֹן.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֲבוּב הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, חָלָק הָיָה, דַּק הָיָה, שֶׁל קָנֶה הָיָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיָה. צִוָּה הַמֶּלֶךְ וְצִפּוּהוּ זָהָב וְקוֹלוֹ לֹא הָיָה עָרֵב, נָטְלוּ אֶת צִפּוּיוֹ וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹ שֶׁהָיָה. צִלְצָל הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל נְחֹשֶׁת הָיָה, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב וְנִפְגָּם, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אֻמָּנִים מֵאֶלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם וְתִקְּנוּהוּ, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב. נָטְלוּ [אֶת] תִּקּוּנוֹ וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹ שֶׁהָיָה. מַכְתֶּשֶׁת הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל נְחֹשֶׁת הָיְתָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיְתָה, וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת הַבָּשָׂמִים. נִתְפַּגְּמָה, וְהֵבִיאוּ אֻמָּנִים מֵאֶלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם וְתִקְּנוּהָ, וְלֹא הָיְתָה מְפַטֶּמֶת [כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה]. נָטְלוּ [אֶת] תִּקּוּנָהּ וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. אֵלּוּ שְׁנֵי כֵלִים נִשְׁתַּיְּרוּ מִמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וְנִתְפַּגְּמוּ, וְלֹא הָיָה לָהֶם אֲרוּכָה. וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד: (מלכים א ז׳:מ״ה) "נְחֹשֶׁת מְמֹרָט". (דברי הימים ב ד׳:י״ט) "נְחֹשֶׁת (ממורק) [מָרוּק"]. וַעֲלֵיהֶם

הוּא אוֹמֵר: (עזרא ח׳:כ״ז) "וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מֻצְהָב [טוֹבָה] שְׁנַיִם חֲמוּדֹת (מזהב) [כַּזָּהָב]". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: שְׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים בְּאֶחָד שֶׁל זָהָב, וְחַד אָמַר: כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשְׁנַיִם שֶׁל זָהָב. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב. תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: שְׁנַיִם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: 'שְׁנַיִם'. אַל תִּיקְרֵי 'שְׁנַיִם' אֶלָּא 'שְׁנַיִם'.

ב תָּנְיָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: (אומר מי) שִׁילּוֹחַ הָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם בִּכְאסָּר, וְצִוָּה הַמֶּלֶךְ וְהִרְחִיבוּהוּ, כְּדֵי שֶׁיִּתְרַבּוּ מֵימָיו, וְנִתְמַעֲטוּ. חָזְרוּ וּמִיעֲטוּהוּ, וְהָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ט׳:כ״ב) "אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ" וְגוֹ'.

אָמַר (רבה) [רָבָא] בַּר שִׁילָא, אָמַר רַב מַתְנָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: מַגְרֵפָה הָיְתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, עֶשְׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָּהּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מוֹצִיא עֲשָׂרָה מֵינֵי זֶמֶר. נִמְצֵאת כֻּלָּהּ מוֹצִיאָה מֵאָה מֵינֵי זֶמֶר, בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: הִיא אַמָּה, וְגֻבּוֹהַּ אַמָּה, וְקַתָּא יוֹצֵא הֵימֶנָּה, וַעֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָּהּ, כָּל אֶחָד מוֹצִיא מֵאָה מֵינֵי זֶמֶר, נִמְצֵאת כֻּלָּהּ מוֹצִיאָה אֶלֶף מֵינֵי זֶמֶר. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וְסִימָנִיךְ: מַתְנִיתִין גּוּזְמָא.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: מִנַּיִן לְעִקָּר שִׁירָה מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ח:ז׳) "וְשֵׁרַת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו", אֵיזוֹ שֵׁרוּת שֶׁבְּשֵׁם? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ שִׁירָה. וְאֵימָא נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם? מִדְּכְתִיב: (שם י׳) "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ". מִכְּלָל, דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים לָאו שֵׁרוּת הוּא. רַב מַתְנָה אָמַר: מֵהָכָא: (שם חכ) "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב". אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ שִׁירָה. וְאֵימָא דִּבְרֵי תּוֹרָה? דִּכְתִיב: (תהילים י״ט:ט׳) "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב", "מְשַׂמְּחֵי לֵב" אִיקְרֵי, "טוֹב" לָא אִיקְרֵי, וְאֵימָא בִּכּוּרִים? דִּכְתִיב: (דברים כ״ו:י״א) "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב". "טוֹב" אִיקְרֵי, "טוּב לֵבָב" לָא אִיקְרֵי.

חִזְקִיָּה אָמַר: מֵהָכָא: (דברי הימים א ט״ו:כ״ב) "וּכְנַנְיָהוּ שַׂר הַלְוִיִּם (ישור) [בַּמַּשָּׂא יָסוֹר] (במשא) כִּי מֵבִין הוּא". אַל תִּקְרֵי 'יָסוֹר' אֶלָּא 'יָשִׁיר'. בַּלְוָטִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵהָכָא, (במדבר ד׳:מ״ז) "לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה". אֵיזֶהוּ עֲבוֹדָה שֶׁצְּרִיכָה עֲבוֹדָה? הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ שִׁירָה. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: מֵהָכָא, (תהילים פא:ג׳) "שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל". רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מֵהָכָא, (ישעיהו כ״ד:י״ד) ("הם) [הֵמָּה] יִשְׂאוּ קוֹלָם, יָרֹנּוּ בִּגְאוֹן ה', צָהֲלוּ מִיָּם". וְתַנָּא מַיְתֵי לֵיהּ מֵהָכָא: (במדבר ז׳:ט׳) "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן, כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשְׂאוּ". מִמַּשְׂמַע שֶׁנֶּאֱמַר 'בַּכָּתֵף', אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיִּשְׂאוּ? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'יִשְׂאוּ'? אֵין 'יִשְׂאוּ' אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים פא:ג׳) "שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף". וְאוֹמֵר "יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ" וְגוֹ'. חֲנַנְיָא בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: מֵהָכָא: (שמות י״ט:י״ט) "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל", עַל עִסְקֵי קוֹל. רַב אַשִׁי אָמַר: מֵהָכָא: (ד"ה ב ה) "וַיְהִי כְּאֶחָד

לַמְחַצְּרִים וְלַמְשַׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד", רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר: מֵהָכָא: (במדבר י״ח:ג׳) "וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם". מָה אַתֶּם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ, אַף הֵם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "לֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם". אַתֶּם בְּשֶׁלָּכֶם, בְּמִיתָה. הֵם בְּשֶׁלָּהֶם, אֵינָן בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה.

ג [בָּעֵי רַבִּי אַבִּין: עוֹלַת נְדָבַת צִבּוּר טְעוּנָה שִׁירָה אוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה שִׁירָה? (במדבר י) "עוֹלֹתֵיכֶם" אָמַר רַחֲמָנָא, אַחַת עוֹלַת חוֹבָה וְאַחַת עוֹלַת נְדָבָה, אוֹ דִּילְמָא עוֹלוֹתֵיכֶם דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאָמַר רַחֲמָנָא וְכוּ'? תָּא שְׁמַע]: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְנַלָּנְלִין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי וְחוֹבָה לְיוֹם חַיָּיב. אָמְרוּ: כְּשֶׁחָרַב בַּיִת רִאשׁוֹן, אוֹתוֹ הַיּוֹם, תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיְתָה. וּמִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה. וְהָיוּ [כֹּהֲנִים וּ]לְוִיִּים עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָם וְאוֹמְרִים שִׁירָה. וּמַה שִּׁירָה הָיוּ אוֹמְרִים? (תהילים צ״ד:כ״ג) "וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם". וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר: "יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ", עַד שֶׁבָּאוּ אוֹיְבִים וּכְבָשׁוּם. וְכֵן בַּשֵּׁנִיָּה. הַאי שִׁירָה, מַאי עֲבִידְתַּיהּ? אִילֵימָא דְּעוֹלַת חוֹבָה, מִי הֲוָאִי? בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטַל הַתָּמִיד! אֶלָּא לָאו דְּעוֹלַת נְדָבָה. וְתִסְבְּרָא? מַאי שְׁנָא דְּעוֹלַת חוֹבָה דְּלָא הֲוָאִי? וּמַאי שְׁנָא דְּעוֹלַת נְדָבָה דַּהֲוָאִי? הָא לָא קַשְׁיָא, בֶּן בָּקָר אַקְרַאי בְּעָלְמָא הוּא דְּאִיתְרַמֵּי לְהוּ. אָמַר רָבָא וְאִי תֵּימָא רַב אַשִׁי: וְתִסְבְּרָא? שִׁירָה דְּיוֹמַיהּ: (שם כד) "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", "וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם" בְּשִׁירָה דְּאַרְבָּעָה בְּשַׁבָּת הוּא! אֶלָּא אִילֵּיא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָפַל לְהוּ בְּפוּמַיְיהוּ.

תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּנּוֹר שֶׁל מִקְדָּשׁ, שֶׁל שִׁבְעָה נִימִין הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ט״ז:י״א) "שִׂבַּע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ", אַל תִּקְרֵי 'שִׂבַּע' אֶלָּא 'שֶׁבַע', וְשֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ 'שְׂמוֹנָה', שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יב) "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית", עַל נִימָא שְׁמִינִית. שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, 'עֶשֶׂר', שֶׁנֶּאֱמַר: (שם צב) "עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל, עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר". וְנֶאֱמַר: (שם לג) "הוֹדוּ לַה' בְּכִנּוֹר, בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ, שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ".

פרק ג

ערכין פרק ג - ד משנה נִמְצָא: אוֹמֵר בְּפִיו חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, וְכֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נֶחְתַּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לָשׁוֹן־הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״ד:כ״ב) "וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים". וְגוֹ'.

ה פִּסְקָא: "שֶׁלֹּא נֶחְתַּם" וְכוּ'. מַמַּאי? דִּילְמָא מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לֹא מָלְאָה סְאָתָם? דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ד) "בִּמְלֹאוֹת שְׁפָקוֹ יֵצֶר לוֹ" (אלא אמר רבי שמעון) [אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ]: אָמַר קְרָא: (במדבר י״ד:כ״ב) "וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי", עַל זֶה נֶחְתַּם עֲלֵיהֶם גְּזַר דִּין.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחוֹ שֶׁל לָשׁוֹן הָרָע, [מְנָלָן]? מִמְּרַגְּלִים. וּמַה מְּרַגְּלִים שֶׁהוֹצִיאוּ שֵׁם רַע עַל עֵצִים וַאֲבָנִים, כָּךְ! מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! מִמַּאי? דְּיִלְמָא מִשּׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא? דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, דִּכְתִיב: (שם יג) "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ". [אַל תִּקְרֵי: "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ", אֶלָּא "מִמֶּנּוּ"]. כִּבְיָכוֹל אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. אֶלָּא אָמַר (רבא) [רַבָּה], אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אָמַר קְרָא: (שם יד) "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה, בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'", עַל דִּבַּת הָאָרֶץ שֶׁהוֹצִיאוּ.

ו תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: עֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם בַּמִּדְבָּר, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמַּיִם, שְׁנַיִם בַּמָּן וּשְׁנַיִם בַּשְּׂלָו. אֶחָד בָּעֵגֶל וְאֶחָד בְּמִדְבַּר פָּארָן. שְׁנַיִם בַּיָּם; אֶחָד בִּירִידָה וְאֶחָד בַּעֲלִיָּה. בִּירִידָה, דִּכְתִיב (שמות י״ד:י״א) "וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה: הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים" וְגוֹ'. בַּעֲלִיָּה, כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ דּוֹר, מִקְטַנֵּי אֲמָנָה הָיוּ. כִּדְדָרֵשׁ רַבָּה בַּר מָרִי: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ק״ו:ז׳-ח׳) "וַיָּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף, [וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ"]. מְלַמֵּד, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַמְרִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וְאָמְרוּ: כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים מִצַּד זֶה, כָּךְ מִצְרִיִּים עוֹלִים מִצַּד אַחֵר, וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׂר שֶׁל יָם: פְּלֹט אוֹתָם לַיַּבָּשָׁה! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, [כְּלוּם] יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה, וְחוֹזֵר וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶחָד וּמֵחֶצָה שֶׁבָּהֶם. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, [כְּלוּם] יֵשׁ עֶבֶד שֶׁתּוֹבֵעַ אֶת רַבּוֹ? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: נַחַל קִישׁוֹן יְהֵא עָרֵב. מִיָּד נִפְלְטוּ לַיַּבָּשָׁה, דִּכְתִיב: (שמות י״ד:ל׳) "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם". שְׁנַיִם בַּמַּיִם, בְּמָרָה, וּבְרִפְידִים. בְּמָרָה, דִּכְתִיב: (שם טו) "וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמָּרָה". וּכְתִיב: (שם) *))"וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה". בִּרְפִידִים, דִּכְתִיב: (שם יז) "וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתּוֹת הָעָם", וּכְתִיב: (שם) "וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה". שְׁנַיִם בַּמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות טז) "[אַל תֵּצְאוּ] וְיָצְאוּ. "אַל תּוֹתִירוּ" וַיּוֹתִירוּ. שְׁנַיִם בַּשְּׂלָיו, בְּשְׂלָיו רִאשׁוֹן וּבְשְׂלָיו שֵׁנִי. בְּשְׂלָיו רִאשׁוֹן: (שם) "בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר". בְּשְׂלָיו שֵׁנִי, דִּכְתִיב: (במדבר י״א:ד׳) "וְהָאֲסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה". עֵגֶל כִּדְאִיתֵיהּ. וּבְמִדְבַּר פָּארָן כִּדְאִיתֵיהּ.

ז אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ק״כ:ג׳) "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּוסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה"? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַלָּשׁוֹן: כָּל אֵבָרַיִו שֶׁל אָדָם זְקוּפִין, וְאַתְּה מוּטָל. כָּל אֵבָרַיִו שֶׁל אָדָם מְבֻחוּץ וְאַתְּה מְבֻפְנִים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהִקַּפְתִּי לְךָ שְׁתֵּי חוֹמוֹת: אַחַת שֶׁל עֶצֶם וְאַחַת שֶׁל בָּשָׂר. "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּוסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, כְּאִלּוּ כּוֹפֵר בָּעִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יב) "אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ, מִי אָדוֹן לָנוּ". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם

רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, נְגָעִים בָּאִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קא) "מְלַשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ, אוֹתוֹ אַצְמִית". (גבה עינים ורחב לבב, אותו לא אוכל) וּכְתִיב הָתָם: (ויקרא כה) "לִצְמִתֻת", וּמְתַרְגְמִינַן 'לַחֲלוּטִין'. וּתְנַן: אֵין בֵּין מְצֹרָע מוּסְגָר לִמְצֹרָע מֻחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (שם יד) "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע", זוֹ הִיא תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י׳:י״א) "אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ, [וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן"]. לֶעָתִיד לָבוֹא מִתְקַבְּצוֹת (ובאות) כָּל הַחַיּוֹת [וּבָאוֹת] אֵצֶל הַנָּחָשׁ, וְאוֹמְרוֹת לוֹ: אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, זְאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל, אַתָּה, מַה הֶנָּאָה יֵשׁ לְךָ? אוֹמֵר לָהֶן: וּמַה יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן? וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, מַגְדִּיל עָוֹנוֹתָיו עַד לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ע״ג:ט׳) "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ". אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, רָאוּי לְסָקְלוֹ בָּאֲבָנִים, כְּתִיב הָכָא: (שם קא) "אוֹתוֹ אַצְמִית", וּכְתִיב הָתָם: (איכה ג׳:נ״ג) "צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי". וְאָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״א:ה׳) "[מְלַשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ, אוֹתוֹ אַצְמִית, גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב], אוֹתוֹ לֹא אוּכָל", אַל תִּקְרֵי "אוֹתוֹ' [לֹא אוּכָל"], אֶלָּא "אִתּוֹ [לֹא אוּכָל"]. וְאֵיכָא דְּמַתְנִי לְהּ עַל גַּבֵּי הָרוּחַ. אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשֵׂר שֶׁל גֵּיהִנֹּם: אֲנִי עָלָיו מִלְּמַעְלָה וְאַתָּה עָלָיו מִלְּמַטָּה נְדוֹנֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קכ) "חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים". אֵין 'חֵץ' אֶלָּא לָשׁוֹן, (הרע) שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ט׳:ז׳) "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר", וְאֵין 'גִּבּוֹר' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ב:י״ג) "ה' כַּגִּבּוֹר יֵצֵא". "גַּחֲלֵי רְתָמִים", הֵינוּ גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַב חָמָא בַּר חֲנִינָא: מַאי תַּקָּנְתָּם שֶׁל מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע? אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט״ו:ד׳) "מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים", וְאֵין 'לָשׁוֹן' אֶלָּא לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם". וְאֵין "עֵץ חַיִּים", אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ג) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ". וְאִם עַם־הָאָרֶץ הוּא, יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם טו) "וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ", רַבִּי (אבא) [אַחָא] בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: סִפֵּר, אֵין לוֹ תַּקָּנָה! שֶׁכְּבָר כָּרָתוֹ דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ב:ד׳) "יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת, לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת". אֶלָּא מַה תַּקָּנָתוֹ, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרַע, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא, יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ".

ח תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, מַגְדִּיל עָוֹנוֹת כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה עֲבֵרוֹת: עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, כְּתִיב הָכָא: (תהילים י״ב:ד׳) "לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת", וּכְתִיב בַּעֲבוֹדָה זָרָה: (שמות ל״ב:ל״א) "אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֵטְאָה גְדֹלָה", בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת,

כְּתִיב: (בראשית ל"ט:ט') "וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים". בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים כְּתִיב: (שם ד) "נָדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא". 'נְּדוֹלוֹת', אֵימָא תַּרְתֵּי? הֵי מִינַיְהוּ מַפְקַת? בְּמַעֲרָבָא אַמְרֵי: "לָשׁוֹן תְּלִיתָאי קָטִיל תְּלָתָא", הוֹרֶגֶת לִמְסַפְּרוֹ וְלִמְקַבְּלוֹ וְלָאוֹמְרִים עָלָיו. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י"ח:כ"א) "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן" וְכִי יֵשׁ יָד לַלָּשׁוֹן? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מַה יָּד מְמִיתָה, אַף לָשׁוֹן מֵמִיתָה. אִי, מַה יָּד אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא בְּסָמוּךְ לָהּ, אַף לָשׁוֹן אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא בְּסָמוּךְ לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ירמיהו ט':ז') "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם", אִי, מַה חֵץ שָׁחוּט, עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה, אַף לָשׁוֹן עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ". וְכִי מַאַחַר דִּכְתִיב: "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם", "חֵץ שָׁחוּט [לְשׁוֹנָם"] לָמָּה לִי? הָא קָמַשְׁמַע לָן: דְּקַטִּיל כְּחֵץ. וּמַאַחַר דִּכְתִיב: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם", "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן" לָמָּה לִי? כִּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: דְּבָעֵי, חַיֵּי, בְּלִישָׁנֵיהּ, דְּבָעֵי מַיֵּית, בְּלִישָׁנֵיהּ. הֵיכִי דָּמֵי לִישָׁנָא בִּישָׁא? אָמַר (רבא) [רַבָּה]: כְּגוֹן דְּאָמַר: אֵיכָא נוּרָא בֵּי פְּלָנְיָא. אָמַר לוֹ אַבַּיֵי: מַאי קָא עָבִיד? גְּלוּיֵי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא? אֶלָּא דְּמַפִּיק בְּלִשּׁוֹן הָרַע, וְאָמַר: (איכא דמשתכחא) [הֵיכָא מְשְׁתַּכְחָא] נוּרָא? אֶלָּא בֵּי פְּלָנְיָא, דְּאֵיכָּא בִּשְׁרָא וְכַוָּרֵי. אָמַר (רב פפא) [רַבָּה]: כָּל מִלְּתָא דְּמִתְאֲמְרָה בְּאַפֵּי מָרָהּ, לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא. אָמַר לוֹ אַבַּיֵי: כָּל־שֶׁכֵּן! דְּאֵיכָּא חוּצְפָּא וְלִישָׁנָא בִּישָׁא. אָמַר לוֹ: אֲנָא כִּי הָא דְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לִי: דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מֵימֵי לֹא אָמַרְתִּי דָּבָר וְחָזַרְתִּי לָאֲחוֹרַי. אָמַר (רבא) [רַבָּה] בַּר רַב הוּנָא: כָּל מִלְּתָא דְּמִתְאֲמְרָה בְּאַפֵּי תְּלָתָא לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא. מַאי טַעְמָא? חַבְרָךְ, חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ, חַבְרָא אִית לֵיהּ. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ"ז:י"ד) "מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל, בַּבֹּקֶר הַשְׁכִּים, קְלָלָה תֵּחָשֵׁב לוֹ", כְּגוֹן דְּאִיקְלַע לְאוּשְׁפִּיזָא, וְטָרְחוּ קַמֵּיהּ שַׁפִּיר, לְמָחָר נָפִיק יָתִיב בְּשׁוּקָא וְאָמַר: "רַחֲמָנָא לִיבָרְכֵיהּ לְפָלַנְיָא דְּהָכִי טָרַח קַמָּאי", וְשָׁמְעֵי אִינָשֵׁי וְאָזְלֵי וְאָנְסֵי לֵיהּ. תָּנֵי רַב דִּימִי אֲחוּהָ דְּרַב סַפְרָא: לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי (גנותו) [רָעָתוֹ]. וְאֵיכָּא דְּאָמְרֵי: רַב דִּימִי אֲחוּהָ דְּרַב סַפְרָא חָלַשׁ, עַל רַב סַפְרָא לִשְׁיוּלֵיהּ בֵּיהּ. אָמַר לְהוּ: תֵּיתֵי לִי דְּקַיְמִית כָּל דְּאָמוֹר רַבָּנָן. אָמְרוּ לֵיהּ: הַאי, מִי מְקַיְמַת? לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ [שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי גְּנוּתוֹ]. אָמַר לֵיהּ: לָא (הוה) שְׁמִיעַ לִי, דְּאִי הֲוָה שְׁמִיעַ לִי, קַיְמִיתֵיהּ.

ט אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נְגָעִים בָּאִים: עַל לָשׁוֹן הָרַע, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל גַּסּוּת הָרוּחַ, וְעַל הַגָּזֶל, וְעַל צָרוּת הָעַיִן. עַל לָשׁוֹן הָרַע, דִּכְתִיב: (תהילים ק"א:ה') "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ, אוֹתוֹ אַצְמִית". עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב: (שמואל ב ג':כ"ט) ("לא) ["וְאַל] יִכָּרֵת מִבֵּית

יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע" וְגוֹ'. וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, דִּכְתִיב: (מלכים ב ה':כ"ג) "וַיֹּאמֶר נַעֲמָן: הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם". וּכְתִיב: (שם) "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ". עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב: (בראשית י"ב:י"ז) "וַיְנַגַּע ה' אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ". עַל גַּסּוּת הָרוּחַ דִּכְתִיב: (דברי הימים ב כ"ו:ט"ו-ט"ז) ("ובחזקתו) "[וּכְחֶזְקָתוֹ] גָּבְהָה לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעַל בַּה' אֱלֹהָיו [וְגוֹ], וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ". וְעַל הַגֶּזֶל דִּכְתִיב: (ויקרא י"ד:ל"ו) "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת", וְתָנָא: הוּא כֹּהֵן מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, יָבוֹא הַכֹּהֵן וִיפַזֵּר מָמוֹנוֹ. וְעַל צָרוּת הָעַיִן, דִּכְתִיב: (שם) "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר: כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִי שֶׁמְּיֻחָד בֵּיתוֹ לוֹ. אֵינִי וְהָאָמַר רַבִּי בְּרַבִּי עָנָנִי בְּרַבִּי שִׁשּׁוֹן: לָמָּה נִסְמְכָה [פָּרָשַׁת] בִּגְדֵי כְהֻנָּה לְפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת? לוֹמַר לְךָ: מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין, אַף בִּגְדֵי כְהֻנָּה מְכַפְּרִין. [כְּתֹנֶת מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב: (בראשית כז) "וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם". מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב: (שמות כ"ח:מ"ב) "וְעָשׂוּ לָהֶם מִכְנְסֵי בַד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה". מִצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסּוּת הָרוּחַ, כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: יָבוֹא דָּבָר שֶׁבַּגַּבֹּהַּ וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה גַּבֹּהַּ. אַבְנֵט מְכַפֶּרֶת עַל הָרְהוּר הַלֵּב, אַהֵיכָא דְּאִיתֵיהּ. (דכתיב) (שם) "והיה על לב אהרן".) חֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל הַדִּינִין דִּכְתִיב: (שם) "וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט". אֵפוֹד מְכַפֵּר עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דִּכְתִיב: (הושע ג':ד') "וְאֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים". מְעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרַע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא דָּבָר שֶׁבְּקוֹל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה הַקּוֹל. צִיץ מְכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה עַזּי פָּנִים, כְּתִיב הָכָא: (שמות כ"ח:ל"ז-ל"ח) "וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן", וּכְתִיב הָתָם: (ירמיה ה) "וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ". לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו, הָא, דְּלָא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו. אִי אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו, אַתּוּ נְגָעִים עֲלֵיהּ, אִי לָא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו, מְעִיל מְכַפֵּר. וְהָאָמַר רַבִּי סִימוֹן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁנֵי דְּבָרִים לֹא מָצִינוּ לָהֶם בַּקָּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה, בְּדָבָר אַחֵר מָצִינוּ לָהֶם כַּפָּרָה, שְׁפִיכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרַע. שְׁפִיכוּת דָּמִים, בְּעֶגְלָה עֲרוּפָה, וְלָשׁוֹן הָרַע, בַּקְּטֹרֶת. דְּתַנְיָא רַבִּי חֲנִינָא: לְמַדְנוּ לִקְטֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת, דִּכְתִיב: (במדבר י"ז:י"ב) "וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וִיכַפֵּר עַל הָעָם", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַל מַה קְּטֹרֶת מְכַפֶּרֶת? עַל לָשׁוֹן הָרַע. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא דָּבָר שֶׁבְּחַשָּׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה חַשָּׁאי. קַשְׁיָא שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִיכוּת דָּמִים. קַשְׁיָא לָשׁוֹן הָרַע אַלָּשׁוֹן הָרַע. שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִיכוּת דָּמִים לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּיָדְיעַ מַאן קַטְלֵיהּ, הָא, דְּלָא יָדְיעַ מַאן קַטְלֵיהּ, דְּיָדְיעַ מַאן קַטְלֵיהּ, בַּר קְטָלָא הוּא! בְּמֵזִיד וְלָא אַתְרוּ בֵּיהּ. לָשׁוֹן הָרַע אַלָּשׁוֹן הָרַע לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּצִינְעָא הָא, בְּפַרְהֶסְיָא].

י בָּעָא [מִינֵּיהּ] רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר (גרב) [נָדָב] מֵרַבִּי חֲנִינָא, [וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָדָב, חַתְנֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא מֵרַבִּי חֲנִינָא], וְאָמְרֵי לָהּ מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַה נִּשְׁתַּנָּה מְצֹרָע שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה: (ויקרא י"ג:מ"ו) "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ"? הוּא הִבְדִּיל בֵּין אִישׁ

לְאִשְׁתּוֹ וּבֵין אִישׁ לְרֵעֵהוּ, לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה: "בְּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַה נִּשְׁתַּנָּה מִצָּרַעַת שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה: (שם יד) יָבִיא שְׁתֵּי צִפֳּרִים לְטָהֳרָתוֹ? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הוּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה פַּטִּיט, לְפִיכָךְ [אָמְרָה תּוֹרָה] יָבִיא קָרְבַּן פָּטִיט. תָּנוּ רַבָּנָן: (שם יט) "לֹא תִשְׁנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ", יָכוֹל לֹא יַכֶּנּוּ לֹא יִסְטְרֶנּוּ לֹא יְקַלְלֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "בִּלְבָבֶךָ"! בְּשִׁנְאָה שֶׁבַּלֵּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מִנַּיִן לְרוֹאֶה דָּבָר מְגֻנֶּה בַּחֲבֵרוֹ, שֶׁחַיָּב לְהוֹכִיחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י״ט:י״ז) "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ". [הוֹכִיחוֹ וְ]לֹא קִבֵּל, מִנַּיִן שֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹכִיחֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תּוֹכִיחַ", מִכָּל מָקוֹם. יָכוֹל אֲפִלּוּ פָּנָיו מִשְׁתַּנִּים? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "לֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא".

יא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: תְּמֵהַּ אֲנִי [אִם] יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה [מִי] שֶׁיְּכוֹל לְהוֹכִיחַ, אִם יֹאמַר [לוֹ]: טֹל קֵיסָם מִבֵּין שִׁנֶּיךָ, אוֹמְרִים לוֹ: טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר [בֶּן עֲזַרְיָה]: (תמה אני, אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה, אמר רבי עקיבא:) תְּמֵהַּ אֲנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהוֹכִיחַ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן [בֶּן נוּרִי]: מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהַרְבֵּה פְּעָמִים לָקָה עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף, עַל יָדִי, שֶׁהָיִיתִי קוֹבֵל עָלָיו לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסִיף בִּי אַהֲבָה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (משלי ט׳:ח׳) "אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ, הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ". בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: (בן פזי) תּוֹכָחָה לִשְׁמָהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, הֵי מִינַּיְהוּ עֲדִיפָא? אָמַר לֵיהּ: מִי לָא מוֹדֵית דַּעֲנָוָה לִשְׁמָהּ עֲדִיפָא? דְּאָמַר מַר: עֲנָוָה, גְּדוֹלָה מִכֻּלָּן, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נַמִּי עֲדִיפָא! דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹות, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן בָּא לִשְׁמָן, הֵי דָּמֵי תּוֹכָחָה לִשְׁמָהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ? כִּי הָא דְּרַב הוּנָא וְחִיָּא בַּר רַב, הֲווּ יַתְבֵי קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר לְהוּ (רבי) חִיָּא בַּר רַב: חָזֵי מַר דְּקָא מְצַעֵר לִי רַב הוּנָא. קַבִּיל עֲלֵיהּ דִּתּוּ לָא מְצַעֵר לֵיהּ. בָּתַר דְּנָפִיק, אָמַר לֵיהּ: הָכִי וְהָכִי קָא עָבִיד. אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי לָא אָמְרִתְּ לִי בְּאַפֵּיהּ? אָמַר לֵיהּ: חַס לִי דְּלִיכְסוּף זַרְעֵיהּ דְּרַב עַל יָדַאי. עַד הֵיכָן תּוֹכָחָה? רַב אָמַר: עַד הַכָּאָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד קְלָלָה. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: עַד נְזִיפָה. [כְּתַנָּאֵי, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עַד הַכָּאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד קְלָלָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: עַד נְזִיפָה]. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וּשְׁלִשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א כ׳:ל׳) "וַיִּחַר אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן, וַיֹּאמֶר לוֹ: בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת", וּכְתִיב: (שם) "וַיַּטֵּל שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ". מַאן דְּאָמַר: עַד הַכָּאָה, דִּכְתִיב: "לְהַכֹּתוֹ". מַאן דְּאָמַר: עַד קְלָלָה, דִּכְתִיב: (שם) "לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ". וּלְמַאן דְּאָמַר: עַד נְזִיפָה, דִּכְתִיב: "וַיִּחַר". וּלְמַאן דְּאָמַר: עַד נְזִיפָה, וְהָכְתִיב הַכָּאָה וּקְלָלָה? שַׁאנִי הָתָם, דְּאַגַּב חֲבִיבוּתָא יְתֵירְתָּא דַּהֲוָה [בֵּיהּ] לִיהוֹנָתָן בְּדָוִד, מָסַר נַפְשֵׁיהּ טְפֵי. עַד הֵיכָן לֹא יִשְׁנֶה אָדָם מֵאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ? רַב אָמַר: עַד הַכָּאָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר עַד שֶׁיַּפְשִׁילוּ כֵּלָיו

לְאָחוֹרָיו. בְּהַכָּאָה דִּידֵיהּ כּוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי. בְּהַפְשָׁלַת כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו כּוּלֵי עָלְמָא נַמִּי לָא פְּלִיגֵי. כִּי פְּלִיגֵי בְּהַכָּאָה דִּדְבִיתְהוּ. מַר סָבַר: כֵּיוָן דִּלְדִידֵיהּ לָא קָא מְצַעֵר לֵיהּ, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינַּהּ, וּמַר סָבַר אַתֵּי לְאִיטְרוּדֵי. וְכָל כָּךְ לָמָּה? דְּאָמַר מַר: אַכְסָנַאי פּוֹגֵם וְנִפְגָּם. יב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מְנַיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מֵאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ? מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י״ג:ג׳) ("אל) ["עַד] הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה". רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא: (שם) "וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו", מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אַכְסַנְיָא דְּאַקְרָאי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְנַיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם (מאומנות) [מֵאָמָּנוּתוֹ וּמֵאָמָּנוּת] אֲבוֹתָיו? שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ז׳:י״ג-י״ד) "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר, בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת, וַיִּמָּלֵא אֶת הַחָכְמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה בַּנְּחֹשֶׁת". וְאָמַר מַר: אִמֵּיהּ מִדְּבֵית דָּן. (דכתיב) [וּכְתִיב]: "וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן" (חרש").

יג עַד הֵיכָן תַּכְלִית יִסּוּרִין? [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר]: כָּל שֶׁאָרְגוּ לוֹ בֶּגֶד לִלְבֹּשׁ וְאֵינוֹ מִתְקַבֵּל עָלָיו. מַתְקִיף לָהּ (רבי) [רָבָא] זְעִירָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: גְּדוֹלָה מִזּוֹ אָמְרוּ: אֲפִלּוּ נִתְכַּוְּנוּ לִמְזֹג לוֹ בְּחַמִּין, וּמָזְגוּ לוֹ בְּצוֹנֵן. בְּצוֹנֵן וּמָזְגוּ לוֹ בְּחַמִּין. וְאַתְּ אָמַרְתְּ כּוּלֵי הַאי? מַר בְּרֵיהּ (דרב דימי) [דְּרַבִינָא] אָמַר: אֲפִלּוּ נָהֲפַךְ לוֹ חֲלוּקוֹ. רָבָא אָמַר וְאִיתֵּימָא [רַב חִסְדָּא וְאִיתֵּימָא] רַבִּי יִצְחָק, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אֲפִלּוּ הוֹשִׁיט יָדוֹ לַכִּיס לִטֹּל שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְיָדוֹ שְׁתַּיִם, וְדַוְקָא שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְיָדוֹ שְׁנַיִם, אֲבָל שְׁתַּיִם וְעָלוּ שָׁלֹשׁ, לָאו! דְּלָא אִית טִירְחָא לְמִשְׁדַּיָיא, וְכָל כָּךְ לָמָּה? דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא יִסּוּרִין, קִבֵּל עוֹלָמוֹ. בְּמַעֲרָבָא אָמְרֵי: פֶּרֶעָנוּת מְזַדְּמֶנֶת לוֹ. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אִלְמָלֵא בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּדִּין, אֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי הַתּוֹכָחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י״ב:ז׳) "וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאֶשְׁפְּטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי ה', אֶת כָּל צִדְקוֹת ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם".

יד (תהילים כ״ד:ו׳) "זֶה דּוֹר דּוֹרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה". פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה וְרַבָּנָן, חַד אָמַר: דּוֹר לְפִי פַּרְנָס, וְחַד אָמַר: פַּרְנָס לְפִי דּוֹרוֹ. לְמַאי הִלְכְתָא? אִילֵימָא לְמַעֲלְיוּתָא. דְּמַר סָבַר: אִי מַעֲלִי דְּרָא מַעֲלִי פַּרְנָס, וּמַר סָבַר: אִי מַעֲלִי פַּרְנָס מַעֲלִי דָּרָא, הָא אִיכָּא יְהוֹיָקִים? דְּלָא מַעֲלִי וְדָרֵיהּ מַעֲלִי! וְהָא אִיכָּא צִדְקִיָּהוּ? דַּהֲוָה מַעֲלִי וְדָרֵיהּ לָא הֲוָה מַעֲלִי! דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ו:א׳) "בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה". (שם כח) "וּבְרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה", בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתֹהוּ וָבֹהוּ בִּשְׁבִיל יְהוֹיָקִים, וְכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּדוֹרוֹ נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ. בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתֹהוּ

וְבֹהוּ בִּשְׁבִיל דּוֹרוֹ שֶׁל צְדָקְיָהוּ, וְכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּצִדְקְיָהוּ נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ. אֶלָּא לְעִנְיַן תּוֹקְפָא וְנִיחוּתָא קָאַמְרִינַן.

פרק ד

ערכין פרק ד - אין אגדות בפרק זה.

פרק ה

ערכין פרק ה - אין אגדות בפרק זה.

פרק ו

ערכין פרק ו - מִשְׁנָה הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיְתָה עָלָיו כְּתֻבַּת אִשָּׁה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כְּשֶׁיִּגְרְשֶׁנָּה, יְהוֹר הֲנָאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אַף הֶעָרֵב לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְהָיָה בַּעְלָהּ מְגָרְשָׁהּ, יְדִירֶנָּה הֲנָאָה, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה קִינּוּנְיָא עַל נְכָסִים שֶׁל זֶה, וְיַחֲזֹר אֶת אִשְׁתּוֹ. גְּמָרָא. מַשֶּׁה בַּר עַצְרִי עַרְבָא דְּכַלְתֵּיהּ הֲוָה, וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ, צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הֲוָה, וּדְחִיקָא לֵיהּ מִלְּתָא. אָמַר אַבַּיֵי: לֵיכָּא דְּנִיסְבֵּיהּ עֲצָה לְרַב הוּנָא, דְּלִיגְרְשָׁהּ לִדְבִיתְהוּ וְתִתְבַּע כְּתֻבָּתָהּ מֵאֲבִיהָ, וְלִיהַדְּרָהּ מֵהַדְרִי. אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָאַנָן, "יְהוֹר הֲנָאָה" תְּנַן! וְאַבַּיֵי? אַטּוּ כָּל דְּמָגֵרַשׁ, בְּבֵית־דִּין מָגֵרַשׁ? לְסוֹף אִיגְּלַאי מִלְּתָא דְּכֹהֵן הֲוָה. אָמַר אַבַּיֵי: בָּתַר עַנְיָא אַזְלָא עֲנִיוּתָא. וּמִי אָמַר אַבַּיֵי הָכִי? וְהָאָמַר אַבַּיֵי: אֵיזֶהוּ רָשָׁע עָרוּם? זֶה הַמֵּשִׂיא עֵצָה לְמִכֹּר נְכָסִים, כְּרַבָּן [שִׁמְעוֹן בֶּן] גַּמְלִיאֵל. בְּרֵיהּ שַׁאנִי, וְצוּרְבָא מֵרַבָּנָן שַׁאנִי.

[פִּסְקָא]. הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, מַעֲלִין לוֹ תְּפִלִּין. הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבַן לְנִכְסֵיהּ, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יֵימַר. אָמַר לְהוּ: סְלִיקוּ לֵיהּ תְּפִלִּין! מַאי קָמַשְׁמַע לָן? מַתְנִיתִין הִיא: הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, מַעֲלִין לוֹ תְּפִלִּין. מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דְּסָבַר מִצְוָה קָא עָבִידְנָא, אֲבָל לְעִנְיָן זְבוּנֵי, מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ לָא זָבֵין אִינִישׁ, קָמַשְׁמַע לָן.

פרק ז

ערכין פרק ז - אין אגדות בפרק זה.

פרק ח

ערכין פרק ח - טו מַשְׁנָה. הִגִּיעַ יוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאֲלָה, הָיְתָה חֲלוּטָה לוֹ. אֶחָד הַלּוֹקֵחַ וְאֶחָד הַנּוֹתֵן לוֹ בְּמַתָּנָה. שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) "לִצְמִיתֻת". בְּרֹאשׁוֹנָה הָיָה נִטְמָן יוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁתְּהֵא חֲלוּטָה לוֹ. הִתְקִין הִלֵּל (הזקן) שֶׁיְּהֵא חוֹלֵשׁ אֶת מָעוֹתָיו בַּלִּשְׁכָּה, וְיהֵא שׁוֹבֵר אֶת הַדֶּלֶת וְנִכְנָס, אֵימָתַי שֶׁיִּרְצֶה הַלָּה, יָבוֹא וְיִטֹּל אֶת מָעוֹתָיו.

טז אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית, אָדָם נוֹשֶׂא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטָלָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת

תָּשֵׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ". וּכְתִיב: (שם) "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ", דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד. לֹא הִרְגִּישׁ, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת שְׂדוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ". לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב". מַאי שְׁנָא הָתָם דְּקָאָמַר: "לֹא הִרְגִּישׁ", וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּקָאָמַר: "לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ"? כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, [הֻתְּרָה לוֹ. הֻתְּרָה לוֹ? כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, הֻתְּרָה לוֹ. הֻתְּרָה לוֹ? סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא]: נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר. לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ, סוֹף שֶׁמּוֹכֵר אֶת בֵּתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כא) "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה", וְאַף עַל גַּב דְּבִתּוֹ לָאו בְּהַאי עִנְיָנָא כְּתִיב, נִיחָא לֵיה לְאִינִישׁ דְּלִזְבּוּן בַּרְתֵּיהּ וְלָא נוֹזִיף בְּרִבִּיתָא, דְּאִלּוּ הָתָם מִיגְרָעָא וְאָזְלָא, וְהָכָא קָא מוּסְפָא וְאָזְלָא. לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ סוֹף שֶׁיִּלְוֶה בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ". וּכְתִיב: (שם) "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית", לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ, סוֹף שֶׁמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ". לֹא לָךְ אֶלָּא לַגֵּר! [שֶׁנֶּאֱמַר 'לַגֵּר']. וְלֹא לְגֵר־צֶדֶק אֶלָּא לְגֵר־תּוֹשָׁב, [שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגֵר תּוֹשָׁב"], "מִשְׁפַּחַת גֵּר", זֶה נָכְרִי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אוֹ לְעֵקֶר", זֶה הַנִּמְכָּר [וְנַעֲשָׂה מְשֹׁרֶת] לַעֲבוֹדָה זָרָה [עַצְמָהּ].

יז (נחמיה ה) "וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקָּהָל הַשָּׁבִים מִן הַשִּׁבְי סֻכּוֹת, וַיֵּשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת, כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ" וְגוֹ'. אֶפְשָׁר בָּא דָוִד וְלֹא עָשָׂה סֻכּוֹת, (בא שלמה ולא עשה סכות) עַד שֶׁבָּא עֶזְרָא? אֶלָּא מַקִּישׁ בִּיאָתָם בִּימֵי עֶזְרָא לְבִיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, מַה בִּיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, מָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה, (ונתחייבו בתרומות ומעשרות.) אַף בִּיאָתָם בִּימֵי עֶזְרָא, [מָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת, וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה, וְאוֹמֵר: (דברים ל) "וְהֵבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ". מַקִּישׁ יְרוּשָׁתְךָ לִירוּשַׁת אֲבוֹתֶיךָ. מַה יְּרוּשַׁת אֲבוֹתֶיךָ, בְּחִדּוּשׁ כָּל דְּבָרִים הַלָּלוּ, אַף יְרוּשָׁתְךָ, בְּחִדּוּשׁ כָּל דְּבָרִים הַלָּלוּ. וְאֵידָךְ, דְּבָעֵי רַחֲמֵי עַל יְצָר דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וּבַטְלֵיהּ, וְאַגִּין זְכוּתָא עֲלַיְהוּ כִּי סַכָּה! וְהַיְנוּ דִּקְאָ קַפִּיד קְרָא עִילּוּיֵהּ דִּיהוֹשֻׁעַ, דִּבְכָל דּוּכְתֵּי כְּתִיב: 'יְהוֹשֻׁעַ', הָכָא כְּתִיב: (נחמיה ח) 'יֵשׁוּעַ'. בְּשִׁלְמָא מֹשֶׁה לָא בָּעָא רַחֲמֵי, דְּלָא הֲוָה זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ, דַּהֲוָה לֵיהּ זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַמַּאי לָא לִיבְּעֵי רַחֲמֵי? וְהָא כְּתִיב: "אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ". הָכִי קָאָמַר: כֵּיוָן דְּיָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ, יָרַשְׁתָּ אַתְּ. וּמִי מָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת? הַשְׁתָּא מִשֻּׁגָּלָה שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, בָּטְלוּ יוֹבְלוֹת. עֶזְרָא, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (עזרא ב) "כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים". הֲוָה מָנֵי? דְּתַנְיָא, מִשֻּׁגָּלָה שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה בָּטְלוּ יוֹבְלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ", בִּזְמַן שֶׁכָּל יוֹשְׁבֶיהָ עָלֶיהָ, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁגָּלוּ מִקְצָתָן. יָכוֹל הָיוּ עָלֶיהָ וְהֵן מְעֹרָבִין שֵׁבֶט בִּנְיָמִין בִּיהוּדָה, וְשֵׁבֶט יְהוּדָה בִּבְנְיָמִין, יְהֵא יוֹבֵל נוֹהֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר לְכָל יוֹשְׁבֶיהָ,

בִּזְמַן שֶׁיּוֹשְׁבִיהָ כְּתִקּוּנָן וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְעֹרָבִין. אָמַר רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק: מָנוּ יוֹבְלוֹת לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִין. הָנִיחָא לְרַבָּנָן, דְּאָמְרִי: שְׁנַת חֲמִשִּׁים אֵינָהּ מִן הַמְּנָיָן, אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן, לָמָּה לִי? בִּשְׁמִיטִין סַגְיָא! הָא וַדַּאי דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְלֹא מָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת? וְהָכְתִיב: (ירמיה לד) "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר יִמָּכֵר לָךְ", וְהַוינָן בֵּהּ: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים", וְהָכְתִיב: (דברים טו) "וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים". וְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: שֵׁשׁ לַנִּמְכָּר וְשֶׁבַע לַנִּרְצָע. הַהוּא בְּתוֹכֵחָה כְּתִיב, וְקָאָמַר נָבִיא: ה"שְׁלַחְתֶּם", וְהָכְתִיב: (ירמיה לד) "וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלְּחוּ"! אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יִרְמְיָה הֶחֱזִירָן וְיֹאשִׁיָּה בָּן אָמוֹן מָלַךְ עֲלֵיהֶן. וּמְנָא לָן דְּהַדּוּר? דִּכְתִיב: (יחזקאל ז) "כִּי הַמּוֹכֵר אֶל הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב", אֶפְשָׁר יוֹבֵל בָּטֵל וְנָבִיא מִתְנַבֵּא עָלָיו שֶׁיְּבָטֵל? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירָן יִרְמְיָה. וּמְנָלָן דְּיֹאשִׁיָּה מָלַךְ עֲלֵיהֶן? דִּכְתִיב:] (מ"ב כג) "וַיֹּאמֶר: מַה הַצִּיּוּן הַלָּז אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה? וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר: הַקֶּבֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיהוּדָה, [וַיִּקְרָא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בֵּית אֵל"]. וְכִי מַה טִּיבוֹ שֶׁל יֹאשִׁיָּהוּ בְּבֵית אֵל? אֶלָּא כְּשֶׁהֶחֱזִירָן יִרְמְיָהוּ, יֹאשִׁיָּהוּ מָלַךְ עֲלֵיהֶם. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מֵהָכָא: (הושע ו) "גַּם יְהוּדָה שָׁת קָצִיר לָךְ בְּשׁוּבִי שְׁבוּת עַמִּי".

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת עֲרָכִין.

תמורה

פרק א

תמורה פרק א - [אָמַר רַב אִידִי בַּר אַבִּין], אָמַר רַב עַמְרָם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: [רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר] מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: כָּל לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, עֲשָׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה, לוֹקֶה, לֹא עֲשָׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה, פָּטוּר, חוּץ מִנִּשְׁבָּע וּמֵמִיר וּמְקַלֵּל חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֲשָׂה מַעֲשֶׂה, חַיָּב. מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמְרוּ: אַף הַמַּקְדִּים תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים. נִשְׁבַּע, מָנָא לָן? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אָמַר קְרָא: (שמות כ׳:ז׳) "כִּי לֹא יְנַקֶּה ה' אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא", בֵּית־דִּין שֶׁל מַעְלָה אֵין מְנַקִּין אוֹתוֹ, אֲבָל בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה מְלַקִּין אוֹתוֹ וּמְנַקִּין אוֹתוֹ. אָמַר לוֹ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: וְאֵימָא: לָא תִּיהֲוֵי לֵיהּ נְקִיּוּת כְּלָל? אָמַר לוֹ: אִם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא: "לֹא יְנַקֶּה" וְלִישְׁתּוֹק, "הַשֵּׁם" לָמָּה לִי? בֵּית־דִּין שֶׁל מַעְלָה, הוּא דְּאֵין מְנַקִּין אוֹתוֹ, אֲבָל בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה מְלַקִּין וּמְנַקִּין אוֹתוֹ.

הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם, מָנָא לָן? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: אָמַר קְרָא: (דברים כ״ח:נ״ט) "אִם לֹא תִשְׁמֹר", וּכְתִיב: (שם) "וְהִפְלָא ה' אֶת מַכֹּתְךָ". הַפְלָאָה זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (שם כה) "וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו", הֱוֵי אוֹמֵר: "הַפְלָאָה" זוֹ

מַלְקוֹת. אֵימַר: אֲפִלּוּ שְׁבוּעַת אֱמֶת? בְּהֶדְיָא כְּתִיב: (שמות כ"ב:י') "שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם". אֵימָא הַנֵי מִילֵי לְפַיֵּס אֶת חֲבֵרוֹ, אֲבָל מִילְקָא, לִילְקֵי? לָא מָצִית אָמַרְתְּ, דְּהָא כְּתִיב: (דברים ו':י"ג) "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ". הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיה לְכִדְאָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁנִּשְׁבָּעִין לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי"ט:ק"ו) "נִשְׁבַּעְתִּי וַאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ", הָא כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא: (דברים י':כ') "וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ". אֶלָּא לְמַאי אָתָא? לְמִקַּלְּל אֶת חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם.

פרק ב

תמורה פרק ב - [כִּי סָלִיק רַב דִּימִי, אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַב יִרְמְיָה דְּיָתִיב וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן לִנְסָכִים הַבָּאִים עִם הַזֶּבַח, שֶׁאֵין קְרֵבִים אֶלָּא בַּיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (במדבר כט) "וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם", מַה שְּׁלָמִים בַּיּוֹם, אַף נְסָכִים בַּיּוֹם. אָמַר: אִי אַשְׁכְּחֵיהּ דִּכְתִיב אִיגַּרְתָּא, שַׁלְחֵיהּ לְרַב יוֹסֵף, [וְלָא תִּסְמֵי מִנְחַת נְסָכִים מִמַּתְנִיתִין. וְלָא קַשְׁיָא, כָּאן בִּנְסָכִים הַבָּאִים עִם הַזֶּבַח, כָּאן בִּנְסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן]. וְאִי הֲוָה לֵיה אִיגַּרְתָּא, מִי אֶפְשָׁר לְמֵישְׁלְחָא? וְהָא אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כּוֹתְבֵי הֲלָכוֹת כְּשׁוֹרְפֵי הַתּוֹרָה, וְהַלּוֹמֵד מֵהֶן אֵינוֹ נוֹטֵל שְׂכָרוֹ]. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָנִי מְתַרְגְּמַנֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שמות ל"ד:כ"ז) "כְּתָב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שם) "כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה". לוֹמַר לְךָ: דִּבְרִים שֶׁבְּעַל־פֶּה אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאָמְרָם בִּכְתָב. וְשֶׁבִּכְתָב, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאָמְרָם עַל־פֶּה. וְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "כְּתָב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", אֵלֶּה אַתָּה כּוֹתֵב, אֲבָל אִי אַתָּה כּוֹתֵב הֲלָכוֹת. אָמְרִי: דִּלְמָא מִלְּתָא חַדְתִּי שַׁאנִי, דְּהָא רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ מְעַיְּנִי בְּסִפְרָא דְּאַגַּדְתָּא בְּשַׁבְּתָא, וְדָרְשֵׁי הָכִי: (תהילים קי"ט:קכ"ו) "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ", אָמְרִי: מוּטָב תֵּעָקֵר תּוֹרָה, וְאַל תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל.

מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: דְּנָזִיר לָאו נָדָר וְנָדָב הוּא? וְהָכְתִיב: (שמואל ב ט"ו:ז') "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ: אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה' בְּחֶבְרוֹן, כִּי נֶדֶר נָדַר עַבְדְּךָ" וְגוֹ'. מַאי לָאו אַקֶּרְבָּן? לָא אַעֹקֶר נִדְרוֹ קָאָמַר. עִקֵּר נִדְרוֹ בְּחֶבְרוֹן הֲוֶה? וַהֲלֹא בִּגְשׁוּר (הוא) [הֲוָה]! אָמַר רַב אַחָא [וְאִיתֵּימָא רַבָּה בַּר רַב חָנָן]: לֹא הָלַךְ אַבְשָׁלוֹם אֶלָּא לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי תֵּימָא: לְאַקְרוּבֵי הוּא דְּאָזִיל, שָׁבִיק יְרוּשָׁלַיִם וְאָזִיל וּמַקְרִיב בְּחֶבְרוֹן? וְאֶלָּא מַאי? לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, הַאי "אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה' בְּחֶבְרוֹן", 'מֵחֶבְרוֹן' מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא לְעוֹלָם לְאַקְרוּבֵי, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: אַמַּאי שָׁבִיק יְרוּשָׁלַיִם וּמַקְרִיב בְּחֶבְרוֹן? תֵּיקְשֵׁי לָךְ גִּבְעוֹן, דְּמָקוֹם קָדוֹשׁ הוּא? אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהֶחֱרִיבוּ הַבָּמוֹת, כָּל הֵיכָא דְּבָעֵי, מַקְרִיב.

אַרְבָּעִים שָׁנָה לְמַאן? תַּנְיָא רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁשָּׁאֲלוּ לָהֶם מֶלֶךְ, דְּתַנְיָא: אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁשָּׁאֲלוּ לָהֶם מֶלֶךְ, [אוֹתָהּ שָׁנָה] עֲשִׂירִית שֶׁל שְׁמוּאֵל הָיְתָה, עֶשֶׂר שָׁנִים מָלַךְ שְׁמוּאֵל בְּעַצְמוֹ, שָׁנָה אַחַת שֶׁמָּלַךְ שָׁאוּל וּשְׁמוּאֵל, וּשְׁתַּיִם שֶׁמָּלַךְ שָׁאוּל בְּעַצְמוֹ, וּשְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שֶׁמָּלַךְ דָּוִד.

בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: כָּל אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁעָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל מִימֵי מֹשֶׁה עַד שֶׁמֵּת (יוסי) [יוֹסֵף] בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה, לֹא הָיָה בָּהֶם שׁוּם דֹּפִי, מִכָּאן וָאֵילָךְ, הָיָה בָּהֶם [שׁוּם] דֹּפִי. וְהַתַּנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד [אֶחָד] שֶׁהָיָה גּוֹנֵחַ מִלִּבּוֹ, וְשָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים, וְאָמְרוּ: אֵין לוֹ תִּקָּנָה עַד שֶׁיִּינַק חָלָב רוֹתֵחַ שַׁחֲרִית, וְהֵבִיאוּ הָעֵז וְקִשְׁרוּ לוֹ בְּכַרְעֵי מִטָּתוֹ, וְהָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה חָלָב. לְמָחָר נִכְנְסוּ חֲבֵרָיו לְבַקְּרוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ עֵז, אָמְרוּ: לִסְטִים מְזֵיָּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָנוּ נִכְנָסִים לְבַקְּרוֹ? יָשְׁבוּ וּבָדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ בּוֹ עָוֹן אֶלָּא שֶׁל אוֹתָהּ הָעֵז בִּלְבַד. וַאַף הוּא, בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ, אָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי בְּעַצְמִי שֶׁאֵין בִּי עָוֹן אֶלָּא שֶׁל אוֹתָהּ הָעֵז בִּלְבַד, שֶׁעָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְקָיְמָא לָן: כָּל הֵיכָא דְּאָמְרִינַן: מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד, אוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, אוֹ רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִילָעִאי. וְרַבָּנָן? בָּתַר (יוסי) [יוֹסֵף] בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה דָּרֵי דָּרֵי הֲווּ. אָמַר רַב יוֹסֵף: דֹּפִי שֶׁל סְמִיכָה קָתָנֵי. וְהָא (יוסי) [יוֹסֵף] בֶּן יוֹעֶזֶר גּוּפֵיהּ מִיפְּלַג פְּלִיג בִּסְמִיכָה! כִּי אִיפְּלִיג בְּהּ בְּסוֹף שְׁנֵיהֶם דְּבָצִיר לִיבָּא.

א אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: שִׁלְשֶׁת אֲלָפִים הֲלָכוֹת נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמְרוּ לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: שְׁאַל, אָמַר לָהֶם: (דברים ל) "לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא". אָמְרוּ לוֹ לִשְׁמוּאֵל: שְׁאַל, אָמַר לָהֶם: (ויקרא כ״ז:ל״ד) "אֵלֶּה הַמִּצוֹת"! שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא: אַף חֲטָאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, נִשְׁתַּכְּחָה בִּימֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמְרוּ לְפִינְחָס: שְׁאַל, אָמַר לָהֶם: [לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא". אָמְרוּ לֶאֱלִיעֶזֶר: שְׁאַל, אָמַר לָהֶם]: "אֵלֶּה הַמִּצוֹת"! שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְגַן־עֵדֶן, אָמַר לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: שְׁאַל מִמֶּנִּי כָּל סְפֵקוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ, אָמַר לוֹ: רַבִּי, כְּלוּם הִנַּחְתִּיךָ שָׁעָה אַחַת וְהָלַכְתִּי לִמְקוֹם אַחֵר? לֹא כָּךְ כָּתַבְתָּ [בִּי]: (שמות ל״ג:י״א) "וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל". מִיָּד תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל (משה) [יְהוֹשֻׁעַ], וְנִשְׁתַּכְּחוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת, וְנוֹלְדוּ לוֹ שְׁבַע מֵאוֹת סְפֵקוֹת, וְעָמְדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עָלָיו לְהָרְגוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לוֹמַר לְךָ אֵי־אֶפְשָׁר, לֵךְ וְטוֹרְדָן בְּמִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע א׳:א׳) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה וְגוֹ'. [וַיֹּאמֶר ה'" וְגוֹ']. (וכתיב ("שם) "בעוד שלשת ימים הכינו לכם צדה" וְגוֹ'.) בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת קַל־וָחֹמֶר וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמַר רַבִּי [אַבָּהוּ]: אַף עַל פִּי כֵן הֶחֱזִירָן עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז מִתּוֹךְ פִּלְפּוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם טו ושופטים א׳:י״ג) "וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי

כָּלֵב וַיִּתֶּן לוֹ אֶת עַכְסָה בִתּוֹ לְאִשָּׁה", וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'עַכְסָה'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ, כּוֹעֵס עַל אִשְׁתּוֹ. (שופטים א':י"ד) "וַיְהִי בְּבוֹאָהּ וַתְּסִיתֵהוּ לִשְׁאוֹל מֵאֵת אָבִיהָ הַשָּׂדֶה וַתִּצְנַח מֵעַל הַחֲמוֹר" וְגוֹ'. [מאי 'וַתִּצְנַח'? אָמַר רָבָא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָמְרָה לוֹ: מָה חֲמוֹר זֶה, כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ מַאֲכָל [בַּאֲבוּסוֹ], מִיָּד צוֹעֵק, אַף אִשָּׁה, כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ תְּבוּאָה [בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ], מִיָּד צוֹעֶקֶת. (שם) "וַתֹּאמֶר לוֹ: (הבה) [תְּנָה] לִי בְרָכָה, כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נְתַתָּנִי, (בית שמנוגב מכל טובה) וְנָתַתָּה לִי גֻּלֹּת מָיִם". אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא תּוֹרָה בִּלְבָד, (שם) "וַיִּתֶּן לָהּ כָּלֵב אֵת גֻּלֹּת עִלִּיּוֹת, וְאֵת גֻּלֹּת תַּחְתִּיּוֹת". אָמַר לָהּ: מִי (שכל רזי עולם) [שֶׁדָּר] עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, (שלו) יְבַקֵּשׁ (ממני) [מִמֶּנּוּ] מְזוֹנוֹת. וְכָלֵב, "בֶּן־קְנַז" הוּא? וְהָא, "בֶּן־יְפוּנֶה" הוּא! מַאי 'יְפוּנֶה'? שֶׁנִּפְנָה מֵעֲצַת הַמְּרַגְּלִים. וְאַכַּתִּי [בֶּן־קְנַז הוּא]? בֶּן חֶצְרוֹן הוּא! דִּכְתִיב: (דברי הימים א ב':י"ח) "וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה". (אמרי) [אָמַר רָבָא]: חוֹרְגֵיהּ דִּקְנַז הֲוָה, (דיקא נמי דכתיב: "בן יפונה הקנזי, ולא כתיב: 'בן קנז" שמע מינה.) תָּנָא: הוּא עָתְנִיאֵל הוּא יַעְבֵּץ. וּמַה שְׁמוֹ? יְהוּדָה אַחֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוֹ. 'עָתְנִיאֵל', שֶׁעָנָאוֹ אֵל. 'יַעְבֵּץ', שֶׁיִּעֵץ וְרִבֵּץ תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל. וּמְנָא לָן דְּעָנָאוֹ אֵל? דִּכְתִיב: (שם ד) "וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (ויאמר) [לֵאמֹר]: אִם בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי" וְגוֹ'. "אִם בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי", בַּתּוֹרָה. "וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי", בְּתַלְמִידִים. "וְהָיְתָה יָדְךָ (עמדי) [עִמִּי"], שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח תַּלְמוּדִי מִלִּבְּיִ. "וְעָשִׂיתָ (לִי) מֵרָעָה", שֶׁיְּזַדְּמְנוּ לִי רֵעִים כְּמוֹתִי. "לְבִלְתִּי עָצְבִּי", שֶׁלֹּא יִשַּׁגְּבֵנִי יֵצֶר הָרַע (מלשונות עצבי אם עשית בי) [מִלְּשׁוֹנוֹת. וְאִם אַתָּה עוֹשֶׂה] כֵּן, מוּטָב. וְאִם לָאו, הֲרֵינִי הוֹלֵךְ בִּנְסִיסֵי לַשְׁאוֹל. מִיָּד: (שם) "וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֵת אֲשֶׁר שָׁאָל". כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (משלי כ"ט:י"ג) "רָשׁ וְאִישׁ תְּכָכִים נִפְגָּשׁוּ, מְאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'". בְּשָׁעָה שֶׁתַּלְמִיד הוֹלֵךְ אֵצֶל הָרַב וְאוֹמֵר לוֹ: לַמְּדֵנִי תּוֹרָה, אִם מְלַמְּדוֹ, (תורה) "מְאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'". (ואם מלמדו הקדוש ברוך הוא, מחכים לשניהם.) וְאִם לָאו: (משלי כ"ב:ב') "עָשִׁיר וָרָשׁ נִפְגָּשׁוּ, עוֹשֵׂה כֻלָּם ה'", מִי שֶׁעָשָׂאוֹ חָכָם לָזֶה, עוֹשֶׂה אוֹתוֹ טִפֵּשׁ. טִפֵּשׁ לָזֶה, עוֹשֶׂה אוֹתוֹ חָכָם, זוֹ מִשְׁנַת רַבִּי נָתָן. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: "אִם בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי", בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה. "וְהִרְבִּיתִי אֶת גְּבוּלִי", בְּבָנִים וּבְבָנוֹת. "וְהָיְתָה יָדְךָ עִמָּדִי", בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן. "וְעָשִׂיתָ (עמדי) מֵרָעָה", שֶׁלֹּא יְהֵא בִּי מֵחוּשׁ רֹאשׁ, וּמֵחוּשׁ אָזְנַיִם, וּמֵחוּשׁ עֵינַיִם. "לְבִלְתִּי עָצְבִּי", שֶׁלֹּא יְשַׁגְּבֵנִי יֵצֶר הָרַע (מלשנות עצבי). [מִלְּשׁוֹנוֹת]. אִם אַתָּה עוֹשֶׂה (בי) כֵּן, מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵינִי הוֹלֵךְ בִּנְסִיסֵי לִשְׁאוֹל. "וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֵת אֲשֶׁר שָׁאָל". כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "רָשׁ וְאִישׁ תְּכָכִים נִפְגָּשׁוּ" וְגוֹ'. בְּשָׁעָה שֶׁעָנִי הוֹלֵךְ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת וְאוֹמֵר: פַּרְנְסֵנִי, אִם מְפַרְנְסוֹ, מוּטָב, וְאִם לָאו, "עָשִׁיר וָרָשׁ נִפְגָּשׁוּ, (מאיר עיני שניהם ה') [עוֹשֶׂה כֻלָּם ה']". מִי שֶׁעָשָׂאוֹ עָשִׁיר לָזֶה, עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עָנִי. עָנִי לָזֶה, עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עָשִׁיר.

הַדָּרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת תְּמוּרָה

כריתות

פרק א

כריתות פרק א - א אָמַר לְהוּ רַב מְשַׁרְשִׁיָא לְבָנֵיהּ: כִּי בָּעֵיתוּ[לְמֵיזַל] לְמִגְמַר קַמֵּי רַבְּכוֹן וכו'.

אָמַר מַר: כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר: הֵיטֵב הַדֵּק, הַדֵּק הֵיטֵב. מְסַיְּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּשֵׁם שֶׁהַדִּבּוּר רַע לַיַּיִן, כֵּן הַדִּבּוּר יָפֶה לַבְּשָׂמִים.

ב תָּנוּ רַבָּנָן: פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת, הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וכו' א"ר יוחנן י"א סמנין נאמרו לו משה מסיני א"ר הונא מאי קראה (שמות ל): "קח לך סמים" וגו'. אָמַר רַב (חמא) [חַנָא] בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חָסִידָא: כָּל תַּעֲנִית שֶׁאֵין בָּהּ מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ תַּעֲנִית, שֶׁהֲרֵי חֶלְבְּנָה רֵיחָהּ רַע, וּמְנָאָהּ הַכָּתוּב בֵּין סַמְנֵי הַקְּטֹרֶת. אַבַּיֵי אָמַר: מֵהָכָא: (עמוס ט) "וַאֲגַדְתּוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ". תָּנוּ רַבָּנָן: (במדבר טו) "אֵת ה' הוּא מְגַדֵּף". אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: גָּרְפָתְּ קְעָרָה וְחִסַּרְתָּ. קָסָבָר, מְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם הוּא. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: גָּרַפְתָּ קְעָרָה וְלֹא חִסַּרְתָּ, קָסָבָר: מְגַדֵּף הַיְנוּ עֲבוֹדָה זָרָה.

פרק ב

כריתות פרק ב - ג רַבִּי אוֹמֵר: (שם) "כָּכֶם כִּגֹּר", כַּאֲבוֹתֵיכֶם, מָה אֲבוֹתֵיכֶם לֹא נִכְנְסוּ לַבְּרִית אֶלָּא בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת דָּמִים, אַף (הגרים) [הֵם] לֹא יִכָּנְסוּ לַבְּרִית אֶלָּא בְּמִילָה [וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת דָּמִים וכו']. מִילָה, דִּכְתִיב: (יהושע ה':ה') "כִּי מֻלִים הָיוּ [כָּל הָעָם הַיֹּצְאִים" וְגוֹ']. טְבִילָה, דִּכְתִיב: (שמות כ"ד:ו') "וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם, וַיִּזְרֹק עַל הָעָם", וְאֵין הֶזֵּאָה (אלא) [בְּלֹא] טְבִילָה. הַרְצָאַת דָּמִים, דִּכְתִיב: (שם) "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת" וְגוֹ'.

(במדבר ו':ט') "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם", 'פֶּתַע', זֶה שׁוֹגֵג, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם לה) "אִם בְּפֶתַע בְּלֹא אֵיבָה". 'פִּתְאֹם', זֶה אֹנֶס, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (במדבר י"ב:ד') "וַיֹּאמֶר ה' פִּתְאֹם אֶל מֹשֶׁה". תַּנְיָא אִידָךְ: 'פִּתְאֹם', זֶה מֵזִיד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (משלי כ"ב:ג') "עָרוּם רָאָה רָעָה נִסְתָּר, פְּתָאיִם עָבְרוּ וְנֶעֱנָשׁוּ".

פרק ג

כריתות פרק ג - ד תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא י':י') "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל" אֵלּוּ דָּמִים וַעֲרָכִין וַחֲרָמִים וְהֶקְדֵּשׁוֹת. "וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר", אֵלּוּ טֻמְאוֹת וּטְהָרוֹת. "וּלְהוֹרוֹת",

זוֹ הוֹרָאָה. "אֶת כָּל הַחֻקִּים", אֵלּוּ הַמִּדְרָשׁוֹת. "אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'", זוֹ (תלמוד) [הֲלָכָה]. "בְּיַד מֹשֶׁה", זוֹ (הלכה למשה מסיני) [גְּמָרָא].

פרק ד

כריתות פרק ד - אין אגדות בפרק זה.

פרק ה

כריתות פרק ה - [פְּסָקָא]. דַּם [הַקְּזָה], שֶׁהַנְּשָׁמָה יוֹצֵאת בּוֹ, חַיָּבִין עָלָיו. אִיתְּמַר: אֵיזֶהוּ דַּם הַקְּזָה שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כָּל זְמַן שֶׁמְּקַלֵּחַ. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִטִּפָּה הַמַּשְׁחֶרֶת וָאֵילָךְ.

פרק ו

כריתות פרק ו - ה מִשְׁנָה. חַיָּבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וַדַּאִין שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים, חַיָּבִין לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. מִי שֶׁבָּא (בידו) [עַל יָדוֹ] סְפֵק עֲבֵרָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲפִלּוּ עִם חֲשֵׁכָה פָּטוּר. שֶׁכָּל הַיּוֹם מְכַפֵּר.

ו מִשְׁנָה. הָאָב קוֹדֵם לָאֵם בְּכָל מָקוֹם. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁכִּבּוּד הָאָב עָדִיף עַל כִּבּוּד הָאֵם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י״ט:ג׳) "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ", מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: הָאָב קוֹדֵם לָאֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאִמּוֹ חַיָּבִים בְּכִבּוּד אָבִיו, וְכֵן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, אִם זָכָה הַבֵּן לִפְנֵי הָרַב, הָרַב קוֹדֵם אֶת הָאָב, בְּכָל מָקוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָבִיו חַיָּבִים בְּכִבּוּד רַבּוֹ. הַדְּרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת כְּרִיתוּת

מעילה

פרק א

מעילה פרק א - אין אגדות בפרק זה.

פרק ב

מעילה פרק ב - אין אגדות בפרק זה.

פרק ג

מעילה פרק ג - אין אגדות בפרק זה.

פרק ד

מעילה פרק ד - א שְׁאַל רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בִּרוֹמִי: מִנַּיִן לְדָם שְׁרָצִים שֶׁהוּא טָמֵא? אָמַר לוֹ: דְּאָמַר קְרָא: (ויקרא יא) "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא", אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: חַכִּים לֵיהּ בֶּן יוֹחַאי. אָמַר לָהֶן: תַּלְמוּד עָרוּךְ הוּא בְּפִיו שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִשְׁמְרוּ שַׁבָּת, וְשֶׁלֹּא יָמוֹלוּ בְּנֵיהֶם,

וְשֶׁיִּבָּעֲלוּ נְדוֹת. הָלַךְ רַבִּי רְאוּבֵן בֶּן אִיסְטְרוּבְּלִי וְסִפֵּר קוּמִי, וְהָלַךְ וְיָשַׁב עִמָּהֶם. אָמַר לָהֶן: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹיֵב, יַעֲנִי אוֹ יַעֲשִׂיר? אָמְרוּ לֵיהּ: יַעֲנִי. אָמַר לָהֶן: אִם כֵּן, לֹא יַעֲשׂוּ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיֵּעָנוּ. אָמְרוּ: טָבִית. (אמרו ליבטלו) [אָמַר: לְבָטֵל]! וּבְטָלוּהָ. חָזַר וְאָמַר לָהֶן: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹיֵב, יַכְחִישׁ אוֹ יַבְרִיא? אָמְרוּ לוֹ: יַכְחִישׁ. אָמַר לָהֶן: אִם כֵּן, יְמוֹלוּ אֶת בְּנֵיהֶם לִשְׁמוֹנָה יָמִים כְּדֵי שֶׁיַּכְחִישׁוּ. אָמְרוּ: טָבִית. אָמַר: בַּטָּלוּהָ! חָזַר וְאָמַר לָהֶם: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹיֵב, יַרְבֶּה אוֹ יְתַמְעֵט? אָמְרוּ לֵיהּ יְתַמְעֵט. אָמַר לָהֶן: אִם כֵּן לֹא יִבָּעֲלוּ נְדוֹת. אָמְרוּ: טָבִית. אָמַר: בַּטָּלוּהָ! הִכִּירוּ בּוֹ שֶׁהוּא יְהוּדִי, הֶחֱזִירוּם. אָמְרוּ: מִי יֵלֵךְ וִיבַטֵּל אֶת הַגְּזֵרָה? יֵלֵךְ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, שֶׁהוּא מְלֻמָּד בְּנִסִּים, וְאַחֲרָיו מִי [יֵלֵךְ]? רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי. אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹסֵי: אִלּוּ הָיָה אַבָּא חַלַּפְתָּא קַיָּם, יְכוֹלִים אַתֶּם לוֹמַר לוֹ: תֵּן בְּנָךְ לַהֲרִיגָה? אָמַר לָהֶן רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִלּוּ הָיָה יוֹחַאי אַבָּא קַיָּם, יְכוֹלִים אַתֶּם לוֹמַר לוֹ: תֵּן בְּנָךְ לַהֲרִיגָה? אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹסֵי: אֲנָא אַזְלִית, דִּלְמָא עָנִישׁ לֵיה רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּקָא מִסְתַּפֵּינָא. קַבֵּיל עֲלֵיהּ דְּלָא לִיעַנְּשֵׁיהּ. אֶפְלוּ הָכִי עַנְּשֵׁיהּ. כְּשֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוֹ לְפָנֵיהֶם: מִנַּיִן לְדָם שְׁרָצִים שֶׁהוּא טָמֵא? עִקֵּם פִּיו רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְאָמַר: (ויקרא יא) "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא". אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן: מֵעַקִּימַת שְׂפָתֶיךָ אַתָּה נָכֹר שֶׁתַּלְמִיד חָכָם אַתָּה, [אַל] יַחֲזֹר הַבֵּן (בשלום) אֱצֶל אָבִיו. יָצָא לִקְרָאתוֹ בֶּן (תלמיון) [תְּמַלְיוֹן], (אמר) רְצוֹנְכֶם אָבוֹא עִמָּהֶם? בָּכָה רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמַר: [מַה] שִׁפְחָה שֶׁל בֵּית אַבָּא, נִזְדַּמֵּן לָהּ מַלְאָךְ שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים, אֲנִי (אפילו) לֹא פַּעַם אַחַת? יָבוֹא הַנֵּס מִכָּל מָקוֹם. קָדִים הוּא עַל בִּבְרַתֵּיהּ דְּקֵיסָר, כִּי מָטָא הָתָם, (אמרו) [אָמַר]: "בֶּן (תלמיון) [תְּמַלְיוֹן] צֵא, [בֶּן תְּמַלְיוֹן צֵא"], כֵּיוָן דְּקָרוּ לֵיהּ, נָפַק. אָזַל. אָמַר לָהֶן: שְׁאִילוּ כָּל מַה דְּאִית לְכוֹן לְמִשְׁאַל וְעַיְּלִינְהוּ לְגִינְזָא לִשְׁקוֹל כָּל דְּבָעוּ. (עול) אַשְׁכְּחוּ לְהַהִיא אִיגַּרְתָּא, שַׁקְלוּהָ, קָרְעוּהָ. וְהַיְנוּ *)דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: אֲנִי רְאִיתִיהָ בְּרוֹמִי, וְהֵיוּ עָלֶיהָ כַּמָּה טִפֵּי דְּמִים.

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת מְעִילָה

תמיד

פרק א

תמיד פרק א - [פִּסְקָא]. פִּרְחֵי כְּהֻנָּה, אִישׁ כְּסוּתוֹ בָּאָרֶץ, אַמַּאי הָתָם קָרֵי לְהוּ 'רוֹבִים' וְהָכָא קָרֵי לְהוּ 'פִּרְחֵי כְּהֻנָּה'? אָמְרֵי: אֵין, הָתָם דְּלָא מַטוּ לְמֶעֱבַד עֲבוֹדָה, קָרוּ לְהוּ 'רוֹבִים', וְהָכָא דְּמָטוּ לְמֶעֱבַד עֲבוֹדָה, קָרֵי לְהוּ 'פִּרְחֵי'.

א אָמַר לֵיהּ רַב לְחִיָּא בְּרֵיהּ, [וְכֵן אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא לְרָבָא בְּרֵיהּ]: חֲשִׁיךְ, תְּקִין נַפְשָׁךְ, וְקַדִּים, תְּקִין נַפְשָׁךְ, כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּרְחַק. תִּיב וְגַלִּי, וְכַסִּי וְקוּם. שְׁטוֹף וּשְׁתִי, שְׁטוֹף וְאַחִית,

וּכְשֶׁאַתָּה שׁוֹתֶה מַיִם, שְׁפוֹךְ מֵהֶן, וְאַחַר כֵּן תֵּן לְתַלְמִידֶךָ, כִּדְתַנְיָא: לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם מַיִם וְיִתֵּן לְתַלְמִידָיו, אֶלָּא אִם כֵּן שָׁפַךְ מֵהֶם. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁתָה מַיִם, וְלֹא שָׁפַךְ מֵהֶם, וְנָתַן לְתַלְמִידוֹ וְאוֹתוֹ תַּלְמִיד אִסְטְנִיס הָיָה, וְלֹא רָצָה לִשְׁתּוֹת וּמֵת בַּצָּמָא. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם מַיִם וְיִתֵּן לְתַלְמִידוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן שָׁפַךְ מֵהֶם. אָמַר רַב אַשִׁי: הִלְכָךְ, הַאי תַּלְמִידָא דְּשָׁפְיִךְ קַמֵּי רַבֵּיהּ, לֵית (ליה) [בֵּיהּ] מְשׁוּם אַפְקִירוּתָא.

תְּנַן הָתָם: אִישׁ הַר הַבַּיִת הָיָה מְחַזֵּר עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר, וַאֲבָקוֹת דּוֹלְקוֹת לְפָנָיו, וְכָל מִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד וְאוֹמֵר לוֹ: "אִישׁ הַר הַבַּיִת, שָׁלוֹם עָלֶיךָ", נִכְּר שֶׁהוּא יָשֵׁן. חוֹבְטוֹ בְּמַקְלוֹ, וּרְשׁוּת הָיְתָה לוֹ לִשְׂרֹף כְּסוּתוֹ, וְהֵם אוֹמְרִים: מַה קּוֹל בָּעֲזָרָה? קוֹל בֶּן לֵוִי לוֹקֶה, וּבְגָדָיו נִשְׂרָפִין, שֶׁיִּשֵּׁן לוֹ עַל מִשְׁמַרְתּוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: פַּעַם אַחַת מָצְאוּ אֶת אֲחִי (אימא) [אִמִּי] יָשֵׁן, וְשָׂרְפוּ אֶת כְּסוּתוֹ. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: כִּי מָטוּ רַבִּי יוֹחָנָן בְּהָא מַתְנִיתִין, אָמַר הָכִי: אַשְׁרֵיכֶם לָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאֲפִלּוּ עַל אֹנֶס שֵׁנָה, עוֹשִׁין דִּין, שֶׁלֹּא עַל אֹנֶס שֵׁנָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ב תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיִּבֹּר לוֹ הָאָדָם, יֶאֱהַב אֶת הַתּוֹכֵחוֹת, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁתּוֹכֵחוֹת בָּעוֹלָם, נַחַת רוּחַ (בעולם) [בָּאָה לָעוֹלָם], טוֹבָה וּבְרָכָה (באה) [בָּאִין] לָעוֹלָם, וְרָעָה מִסְתַּלֶּקֶת מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ד:כ"ה) "וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם, וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִרְכַּת טוֹב". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: יַחֲזִיק בֶּאֱמוּנָה יִתֵּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק"א:ו') "עֵינַי בְּנֶאֱמְנֵי אֶרֶץ" וְגוֹ'. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הַמּוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוֹכֶה (לפלגו) [לְחֶלְקוֹ] שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ"ח:כ"ג) "מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרַי" (חן ימצא ממחליק לשון".) וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמּוֹשְׁכִין (אחריו) [עָלָיו] חוּט שֶׁל חֶסֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵן יִמְצָא [מְמַחֲלִיק לָשׁוֹן"].

פרק ב

תמיד פרק ב - [משנה. תַּפּוּחַ הָיָה בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, פְּעָמִים שֶׁהָיוּ עָלָיו כְּשִׁלֹּשׁ מֵאוֹת כּוֹר וְכוּ']. אָמַר רָבָא: גּוּזְמָא. הִשְׁקוּ אֶת הַתָּמִיד בְּכוֹס שֶׁל זָהָב, אָמַר רָבָא: גּוּזְמָא. אָמַר רַבִּי אַמִּי: דִּבְּרָה תּוֹרָה לְשׁוֹן הֶבַאי, דִּבְּרוּ נְבִיאִים לְשׁוֹן הֶבַאי, דִּבְּרוּ חֲכָמִים לְשׁוֹן הֶבַאי. דִּבְּרָה תּוֹרָה לְשׁוֹן הֶבַאי, דִּכְתִיב: (דברים א':כ"ח) "עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם", 'בַּשָּׁמַיִם' סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא גּוּזְמָא. דִּבְּרוּ חֲכָמִים לְשׁוֹן הֶבַאי, הָא דַּאֲמָרַן: 'תַּפּוּחַ', וְ"הִשְׁקוּ אֶת הַתָּמִיד בְּכוֹס שֶׁל זָהָב". דִּבְּרוּ נְבִיאִים לְשׁוֹן הֶבַאי, דִּכְתִיב: (מלכים א א':מ') (וכל עם הארץ) ["וַיַּעֲלוּ כָל הָעָם אַחֲרָיו, וְהָעָם] מְחַלְּלִים בַּחֲלִלִים וְגוֹ' וַתִּבָּקַע הָאָרֶץ (לקולם) [בְּקוֹלָם"]. אָמַר רַבִּי יַנַּאי בַּר נַחְמָנִי, אָמַר שְׁמוּאֵל: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת דִּבְּרוּ חֲכָמִים לְשׁוֹן הֶבַאי, וְאֵלּוּ הֵן: תַּפּוּחַ, גֶּפֶן וּפָרֹכֶת.

פרק ג

תמיד פרק ג - אין אגדות בפרק זה.

פרק ד

תמיד פרק ד - ג עֲשָׂרָה דְּבָרִים שְׁאַל אַלֶכְסַנְדְּרוּס מוֹקְדוֹן אֶת זְקֵנֵי הַנֶּגֶב, אָמַר לָהֶן: מִן הַשָּׁמַיִם לָאָרֶץ רָחוֹק, אוֹ מִמִּזְרָח לַמַּעֲרָב? אָמְרוּ לֵיהּ: מִמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי חַמָּה בַּמִּזְרָח, הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּהּ, חַמָּה בַּמַּעֲרָב, הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּהּ. חַמָּה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ, אֵין הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּהּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה וְזֶה שָׁוִין כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קג) "כִּי כִגְבֹהַ שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ, גָּבַר חַסְדּוֹ עַל יְרֵאָיו". (שם) "כְּרָחוֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב". וְאִי חַד [מִינַּיְהוּ] נָפִישׁ לְכִתּוֹב תַּרְוַיְהוּ בְּהַהוּא דְּנָפִישׁ, אֶלָּא מַאי טַעְמָא, חַמָּה בְּאֶמְצַע רָקִיעַ אֵין הַכֹּל מִסְתַּכְּלִים בָּהּ? מְשׁוּם דְּקָאֵי לְהֶדְיָא, וְלָא כַּפֵּי לֵיהּ מִידֵי. אָמַר לָהֶם: שָׁמַיִם נִבְרְאוּ תְּחִלָּה, אוֹ הָאָרֶץ? אָמְרוּ לוֹ: שָׁמַיִם נִבְרְאוּ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית א) "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם: אוֹר נִבְרֵאת תְּחִלָּה, אוֹ חֹשֶׁךְ? אָמְרוּ לוֹ: מִלָּה דָּא, לֵית לָהּ פָּתְרֵי. וְנֵימְרוּ לֵיהּ: חֹשֶׁךְ נִבְרֵאת תְּחִלָּה? דִּכְתִיב: (שם) "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ". וַהֲדָר: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר, וַיְהִי אוֹר". סַבְרֵי, דִּלְמָא אַתּוּ לְשִׁיּוּלֵי: מַה לְמַעְלָה? מַה לְמַטָּה? מַה לְפָנִים? מַה לְאָחוֹר? אִי הָכִי, שָׁמַיִם נַמִּי לָא לֵימְרוּ לֵיהּ? מֵעִיקָּרָא סַבְרֵי אַקְּרָא בְּעָלְמָא הוּא [דְּקָא שַׁיֵּל], כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּהָדַר מְשַׁיֵּל, סַבְרֵי, לָא נֵימָא לֵיהּ, דִּלְמָא אַתֵּי לְשִׁיּוּלֵיהּ, מַה לְמַעְלָה [מַה לְמַטָּה מַה לְפָנִים מַה לְאָחוֹר]. אָמַר לָהֶם: אִי דֵּין מִתְקָרֵי 'חַכִּים'? אָמְרוּ לוֹ: [אִיזֶהוּ חָכָם] הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד! אָמַר לָהֶם: אִי דֵּין מִתְקָרֵי 'גִּבּוֹר'? אָמְרוּ לוֹ: [אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר?] הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ! אָמַר לְהוּ: אִי דֵּין מִתְקָרֵי 'עָשִׁיר'? אָמְרוּ לוֹ: [אֵיזֶהוּ עָשִׁיר?] הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ! אָמַר לָהֶם: וּמַה יַּעֲבִיד אִינִישׁ וְיִחְיֶה? אָמְרוּ לֵיהּ: יָמִית עַצְמוֹ! מַה יַּעֲבִיד אִינִישׁ וְיָמוּת? יְחַיֶּה אֶת עַצְמוֹ! אָמַר לָהֶם: מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם וְיִתְקַבֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת? אָמְרוּ לוֹ: יִסְנֵי מַלְכוּת וְשָׁלְטָן אָמַר [לְהוּ]: דִּידִי טָבָא מִדִּידְכוּ, יִרְחַם מַלְכוֹ וְשָׁלְטָן, וְיַעֲבִיד טִיבוֹ עִם בְּנֵי אֲנָשָׁא. אָמַר לְהוּ: בְּיַמָּא יָאֵי (למהדר) [לְמֵידַר], אוֹ בְּיַבֶּשְׁתָּא? אָמְרוּ לוֹ: בְּיַבֶּשְׁתָּא, דְּהָא כָּל נְחוּתֵי יַמָּא, לָא מְיַתְבָא דַּעְתַּיְהוּ עַד דְּסָלְיָקָן לְיַבֶּשְׁתָּא. אָמַר לָהֶם: אִי דֵּין מִינַּיְכוּ חַכִּים טָפֵי? אָמְרוּ לוֹ: כּוּלָּנָא כַּחֲדָא שָׁוִין, דְּהָא כָּל מִלְּתָא דְּאָמַרְתְּ לָן, כַּחֲדָא פָּתַרְנָא לָךְ. אָמַר לְהוֹן: מַה דֵּין אַתְּרִיסְתּוּן לְקַבְלָן? אָמְרוּ לוֹ: שִׁטְנָא נָצַח. אָמַר לְהוֹן: קַטִילְנָא לְכוֹן בִּגְזֵרַת מַלְכִּין. אָמְרוּ לוֹ: שָׁלְטָן בִּידֵ מַלְכָּא וְלָא יָאֵי לְמַלְכָּא כַּדֵּב, מִיָּד אַלְבִּישׁ יָתְהוֹן לְבוּשִׁין דְּאַרְגָּוָן וְשָׁדֵי מָנִיכָא דְּדַהֲבָא עַל צַוָּארֵיהוֹן.

ד אָמַר לְהוּ: בָּעִינָא לְמֵיזַל לְמִדִינַת אַפְּרִיקִי, אָמְרוּ לֵיהּ: לָא מָצִית אָזְלְתְּ, דְּמַפְסְקֵי הֲרֵי חֹשֶׁךְ. אָמַר לְהוּ: לָא סָגֵי דְּלָא אָזְלִינָא, אַמְטוּ הָכִי מְשַׁיְּלָנָא לְכוֹן, אֶלָּא מַאי אַעֲבִיד? אָמְרוּ

לֵיהּ: אַיְתִי חַמְרָא לוּבָא דְּפָרְשֵׁי בְּהַבְרָא, וְאַיְתִי קְבוּרֵי דְּמַתְנִי, וְקָטַר בְּהַאי גִּיסָא, דְּכִי אַתִּית נָקְטָתְּ בְּגַוַּיְהוּ, וְאַתִּית [לְאַתָּרָךְ]. עָבַד הָכִי וְאָזַל. מָטָא לְהַהוּא מְחוֹזָא, דְּכוּלֵּיהּ נָשֵׁי, בָּעָא לְמֶעֱבַד קְרָבָא בַּהֲדַיְהוּ, אָמְרֵי לֵיהּ: אִי קָטַלְתְּ לָן, אָמְרֵי: נָשֵׁי קָטַל, אִי קְטִילְנָא לָךְ, אָמְרֵי: מַלְכָּא דְּקָטְלוּהָ נָשֵׁי. אָמַר לְהוּ: אַיְתּוּ לִי נַהֲמָא, אַתְּיָן לֵיהּ נַהֲמָא דְּדַהֲבָא אַפְּתּוֹרָא דְּדַהֲבָא. אָמַר לְהוּ: מִי אַכְלֵי אִינְשֵׁי נַהֲמָא דְּדַהֲבָא? אָמְרוּ לֵיהּ: [אֶלָּא אִי נַהֲמָא בָּעִית], לָא הֲוָה נַהֲמָא בְּאַתְרִיךְ, דְּשָׁקְלִית וְאַתִּית לְהָכָא? כִּי נָפַק [וְאַתְיָן], כָּתַב אַבְּבָא דְּמָחוֹזָא: אֲנָא אֶלְכְּסַנְדְּרוּס מוֹקְדוֹן, [הֲוִיתְי] שַׁטְיָא עַד דְּאַתִּיתִי לְמַדִינַת אַפְרִיקִי, דִּי נַשְׁיָא, וְיַלְפִי עֲצָה מִן נַשְׁיָא. כִּי שָׁקִיל וְאָתֵי, יָתִיב אַהַהוּא מַעְיְנָא, וְקָא אָכִיל נַהֲמָא. הֲוּוּ בְּיֵדֵיהּ גְּלְדֵנֵי מְלוּחִים, בַּהֲדֵי דְּמָחֲוֵרֵי לְהוּ, נְפַל בְּהוּ (רוחא) [רֵיחָא]. אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי מַעְיְנָא מִגַּן־עֵדֶן קָא אַתְיָא. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: שָׁקַל מֵהַהוּא מַיָּא, טָרָא בְּאַפֵּיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: אַדְּלֵיהּ כּוּלֵּיהּ עַד דְּמָטָא לְפִתְחָא דְּגַן־עֵדֶן, רָמָא קָלָא: פִּתְחוּ לִי בָּבָא! אָמְרוּ לֵיהּ: (תהלים קיח) "זֶה הַשַּׁעַר לַה' צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ". אָמַר לְהוּ: אֲנָא מַלְכָּא אֲנָא, מְחַשַּׁב חֶשְׁבְּנָא, הָבוּ לִי מִידִי, יְהָבוּ לֵיהּ גַּלְגַּלְתָּא חֲדָא, אָתָא תַּקְלֵיהּ לְכוּלֵּיהּ כַּסְפָּא וְדַהֲבָא דְּיִלֵּיהּ בַּהֲדֵיהּ, וְלָא הֲוָה תָּקִיל. אָמַר לְהוּ לְרַבָּנָן: מַאי הַאי? אָמְרוּ לֵיהּ: גַּלְגַּלְתָּא דְּעֵינָא דְּבִשְׁרָא־וּדְמָא דְּלָא שָׁבַע. אָמַר לְהוּ: מִמַּאי דְּהָכִי הוּא, דִּלְמָא שָׂבַע? אָמְרוּ לֵיהּ: שְׁקוֹל קְלִיל עַפְרָא, כַּסְיֵיהּ, וּלְאַלְתַּר תָּקַל, דִּכְתִיב: (משלי כז) "שְׁאוֹל [וַאֲבַדּוֹן לֹא תִּשְׂבַּעְנָה"] וְגוֹ'.

ה תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: גֵּיהִנֹּם, (יש) לְמַעְלָה מִן הָרָקִיעַ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לַאֲחוֹרֵי הָרֵי חֹשֶׁךְ. תְּנִיא (דבי) רַבִּי חִיָּא: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, שְׁכִינָה כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים טז) "שויתי ה' לנגדי תמיד", ואומר:) (איכה ב) "קוּמִי רֹנִּי בַלַּיְלָה וְגוֹ' נֹכַח פְּנֵי ה'". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה נד) "וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה', וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ" וְגוֹ'.

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת תָּמִיד בְּסַיְעְתָּא דִּשְׁמַיָּא

קינים

פרק א

קינים פרק א - אין אגדות בפרק זה.

פרק ב

קינים פרק ב - אין אגדות בפרק זה.

פרק ג
קנים פרק ג- משנה אחרונה ר' שמעון בן עקשיא אומר זקני עם הארץ כל זמן שמזקינים דעתן מוטרפת עליהן שנא' (איוב י"ב:כ') מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח אבל זקני תורה (נ"א תלמידי חכמים) אינן כן אלא כל זמן שמזקינים דעתם מתישבת שנאמר (שם) בישישים חכמה ואורך ימים תבונה.
הדרן עלך מסכת קנים

כלים

פרק א
כלים פרק א - אין אגדות בפרק זה.

פרק ב
כלים פרק ב - אין אגדות בפרק זה.

פרק ג
כלים פרק ג - אין אגדות בפרק זה.

פרק ד
כלים פרק ד - אין אגדות בפרק זה.

פרק ה
כלים פרק ה - אין אגדות בפרק זה.

פרק ו
כלים פרק ו - אין אגדות בפרק זה.

פרק ז
כלים פרק ז - אין אגדות בפרק זה.

פרק ח
כלים פרק ח - אין אגדות בפרק זה.

פרק ט
כלים פרק ט - אין אגדות בפרק זה.

פרק י
כלים פרק י - אין אגדות בפרק זה.

פרק יא
כלים פרק יא - אין אגדות בפרק זה.

פרק יב
כלים פרק יב - אין אגדות בפרק זה.

פרק יג
כלים פרק יג - אין אגדות בפרק זה.

פרק יד
כלים פרק יד - אין אגדות בפרק זה.

פרק טו
כלים פרק טו - אין אגדות בפרק זה.

פרק טז
כלים פרק טז - אין אגדות בפרק זה.

פרק יז
כלים פרק יז - קנה מאזנים והמחק שיש בהן בית קבול וכו' ועל כלן א"ר יוחנן בן זכאי או לי אם אומר או לי אם לא אומר.
הדרן עלך מסכת כלים

נגעים

פרק א
נגעים פרק א - אין אגדות בפרק זה.

פרק ב
נגעים פרק ב - אין אגדות בפרק זה.

פרק ג
נגעים פרק ג - אין אגדות בפרק זה.

פרק ד
נגעים פרק ד - אין אגדות בפרק זה.

פרק ה
נגעים פרק ה - אין אגדות בפרק זה.

פרק ו
נגעים פרק ו - אין אגדות בפרק זה.

פרק ז
נגעים פרק ז - אין אגדות בפרק זה.

פרק ח
נגעים פרק ח - אין אגדות בפרק זה.

פרק ט
נגעים פרק ט - אין אגדות בפרק זה.

פרק י
נגעים פרק י - אין אגדות בפרק זה.

פרק יא
נגעים פרק יא - אין אגדות בפרק זה.

פרק יב
נגעים פרק יב - ב כיצד ראיית הבית (ויקרא י״ד:ל״ה) ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית אפילו ת"ח ויודע שהוא נגע ודאי לא יגזור ויאמר נגע נראה לי בבית אלא כנגע. (שם) וצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית גו' א"ר מאיר וכי מה מטמא לו אם תאמר כלי עציו ובגדיו ומתכותיו מטבילין והם טהורים על מה חסה התורה על כלי חרסו ועל פכו ועל טפיו ואם כן חסה התורה על ממונו הבזוי ק"ו על ממונו החביב אם על ממונו ק"ו על נפש בניו ובנותיו אם כך על של רשע ק"ו על של צדיק.
ג (שם) וצוה הכהן וחלצו את האבנים והשליכו אתהן וגו' ולקחו אבנים אחרות ועפר אחר יקח וטח את הבית מכאן אמרו אוי לרשע ואוי לשכנו שניהם חולצין שניה קוצעים שניהם מביאים את האבנים אבל הוא לבדו מביא את העפר שנא' (שם) ועפר אחר יקח וטח את הבי' ואין חברו מטפל עמו בטיחה.
הדרן עלך מסכת נגעים

נידה

פרק א
נדה פרק א - כַּמָּה הַכָּרַת הָעֻבָּר? סוּמְכוֹס אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: ג' חֳדָשִׁים, וְאַע"פִּ שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״ח:כ״ד) "וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים" וְגוֹ'. זֶכֶר לַדָּבָר? קְרָא כְּתִיב, וּרְאָיָה גְּדוֹלָה הִיא! מִשּׁוּם דְּאִיכָּא דְּיָלְדָה לְתִשְׁעָה, וְאִיכָּא דְּיָלְדָה לְשִׁבְעָה.
א אָ"ר אִילְעָאי: מַ"טַ דְּרַ"מ? דִּכְתִיב: (איוב י״ד:ד׳) "מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא, לֹא אֶחָד". וְרַבָּנָן? אָ"ר יוֹחָנָן: זוֹ שִׁכְבַת זֶרַע, שֶׁהוּא טָמֵא וְאָדָם הַנּוֹצָר מִמֶּנּוּ טָהוֹר. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֲפִלּוּ מֵי

הַנִּדָּה, שֶׁהַמַּיָּה וּמַזִּין עָלָיו טָהוֹר, וְנוֹגֵעַ טָמֵא. וְהֵינוּ דְּאָמַר שְׁלֹמֹה: (קהלת ז׳:כ״ג) "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה, וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי".

פרק ב

נדה פרק ב - ב מִשְׁנָה. כָּל הַיָּד הַמְּרֻבָּה לִבְדֹּק, בַּנָּשִׁים מְשֻׁבַּחַת, וּבָאֲנָשִׁים תִּקְצֵץ. גְּמָרָא. מַאי שְׁנָא נָשִׁים, וּמַאי שְׁנָא אֲנָשִׁים? נָשִׁים דְּלָאו בְּנוֹת הַרְגָּשָׁה נִינְהוּ, מְשֻׁבָּחוֹת. אֲנָשִׁים דִּבְנֵי הַרְגָּשָׁה נִינְהוּ, תִּקְצֵץ. אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא מַרְבָּה, כִּי לֹא מַרְבָּה נַמִּי? כִּי קָתָנֵי 'מַרְבָּה', אַ'נָּשִׁים'.

ג תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הָאוֹחֵז בָּאֻמָּה וּמַשְׁתִּין, כְּאִלּוּ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וַהֲלֹא נִיצּוֹצוֹת נִתָּזִין עַל רַגְלָיו, וְנִרְאֶה כִּכְרוּת שָׁפְכָה, וְנִמְצָא מוֹצִיא לַעַז עַל בָּנָיו שֶׁהֵם מַמְזֵרִים. אָמַר לָהוּ: מוּטָב שֶׁיּוֹצִיא לַעַז עַל בָּנָיו שֶׁהֵם מַמְזֵרִים, וְאַל יַעֲשֶׂה עַצְמוֹ רָשָׁע שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי הַמָּקוֹם.

ד תַּנְיָא אִידָךְ, אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לַחֲכָמִים: אֶפְשָׁר יַעֲמֹד אָדָם בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ וְיַשְׁתִּין, אוֹ יַשְׁתִּין בָּעָפָר תְּחוֹחַ, וְאַל יַעֲשֶׂה עַצְמוֹ רָשָׁע שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי הַמָּקוֹם. הֵי אָמַר לְהוּ בְּרִישָׁא? אִילֵימָא קָמַיְתָא אָמַר לְהוּ בְּרִישָׁא, בָּתַר דְּאָמַר לְהוּ אִסּוּרָא, הָדַר אָמַר לְהוּ תַּקַּנְתָּא? אֶלָּא, הָא אָמַר לְהוּ בְּרִישָׁא, וְאָמְרוּ לֵיהּ: אֵין לוֹ מָקוֹם גָּבוֹהַּ וְעָפָר תְּחוֹחַ, מַאי? אָמַר לָהֶן: מוּטָב שֶׁיּוֹצִיא לַעַז עַל בָּנָיו, וְאַל יַעֲשֶׂה עַצְמוֹ רָשָׁע שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי הַמָּקוֹם. וְכָל כְּךָ לָמָּה? מִפְּנֵי שֶׁמּוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמּוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה, חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״ח:י׳) "וַיֵּרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיָּמֶת גַּם אֹתוֹ". רַבִּי יִצְחָק, וְרַב אַמִּי אָמְרֵי: כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ז:ה׳) "הַנֶּחָמִים בָּאֵלִים תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן, שֹׁחֲטֵי הַיְלָדִים בַּנְּחָלִים, תַּחַת סְעִפֵי הַסְּלָעִים". אַל תִּקְרֵי 'שׁוֹחֲטֵי', אֶלָּא 'סוֹחֲטֵי'. רַב אַסִי אָמַר: כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. כְּתִיב הָכָא: "תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן", וּכְתִיב הָתָם: (דברים י״ב:ב׳) "עַל הֶהָרִים הָרָמִים [וְעַל הַגְּבָעוֹת] וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן".

ה רַב יְהוּדָה וּשְׁמוּאֵל הֲווּ קָיְמֵי אַאִיגְּרָא דְּבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּשַׁף וְיָתֵיב בִּנְהַרְדְּעָא, אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה לִשְׁמוּאֵל: צָרִיךְ אֲנִי לְהַשְׁתִּין. אָמַר לֵיהּ: שִׁינְנָא, אֶחוֹז בְּאַמָּתְךָ וְהַשְׁתֵּן לַחוּץ. הֵיכִי עָבִיד הָכֵי? וְהָתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הָאוֹחֵז בְּאֻמָּתוֹ וּמַשְׁתִּין, כְּאִלּוּ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם. אָמַר אַבַּיֵי: עֲשָׂאוּהוּ כְּבוּלְשֶׁת, דִּתְנַן: בּוּלְשֶׁת שֶׁנִּכְנְסָה לָעִיר, בִּשְׁעַת שָׁלוֹם, חֲבִיּוֹת פְּתוּחוֹת אֲסוּרוֹת. סְתוּמוֹת מֻתָּרוֹת. בִּשְׁעַת מִלְחָמָה, אֵלּוּ וְאֵלּוּ מֻתָּרוֹת, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם פְּנַאי לְנַסֵּךְ. אַלְמָא כֵּיוָן דִּבְעִיתֵי, לָא אַתֵּי לְנִסּוּכֵי, הָכָא נַמִּי כֵּיוָן דִּבְעִיתֵי, לָא אַתֵּי לְהֶרְהוּרֵי. וְהָכָא מַאי בֵּיעָתוּתָא אִיכָּא? אִי בָּעֵית אֵימָא: בֵּיעָתוּתָא דְּלֵילָא וּדְאַגָּרָא, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: בֵּיעָתוּתָא דְּרַבֵּיהּ, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: בֵּיעָתוּתָא דִּשְׁכִינָה, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אֵימְתָא דְּמָרֵיהּ

עֲלֵיהּ, דְּקָרֵי שְׁמוּאֵל עֲלֵיהּ: אֵין זֶה יְלוּד אִשָּׁה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: נָשׁוּי הָוָה, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: אִם הָיָה נָשׁוּי מֵתָר.

ו אָמַר רַב: הַמַּקְשֶׁה עַצְמוֹ לְדַעַת יְהֵא בְּנִדּוּי. וְלֵימָא: אָסוּר! דְּקָמְגַּרֵי יֵצֶר הָרַע אַנַּפְשֵׁיהּ. וְרַבִּי אַמִּי אָמַר: נִקְרָא (מומר) [עֲבַרְיָן], שֶׁכָּךְ אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה כָּךְ, וּלְמָחָר אוֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה כָּךְ. וּלְמָחָר אוֹמֵר לוֹ לֵךְ וַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוֹלֵךְ וְעוֹבֵד. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: אָמַר רַבִּי אַמִּי: כָּל הַמֵּבִיא עַצְמוֹ לִידֵי הִרְהוּר, אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בִּמְחִצָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּתִיב הָכָא: (בראשית ל"ח:י') "וַיֵּרַע בְּעֵינֵי ה'", וּכְתִיב הָתָם: (תהילים ה':ה') "כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה, לֹא יְגָרְךָ רָע". [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי "לֹא יְגָרְךָ רָע"? לֹא יָגוּר בְּמְגוּרְךָ רַע]. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו א':ט"ו) "יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ", אֵלּוּ הַמְּנָאֲפִים בַּיָּד. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: (שמות כ) "לֹא תְנָאָף", לֹא תְּהֵא בְּךָ נְאוּף בֵּין בַּיָּד בֵּין בָּרֶגֶל. תָּנוּ רַבָּנָן: הַגֵּרִים וְהַמְשַׁחֲקִים בְּתִינוֹקוֹת מְעַכְּבִים אֶת הַמָּשִׁיחַ. בְּשִׁלְמָא גֵּרִים, כְּרַבִּי חֶלְבּוֹ, דְּאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: קָשִׁים גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת, אֶלָּא מְשַׂחֲקִים בְּתִינוֹקוֹת, מַאי הִיא? אִילֵימָא מִשּׁוּם זְכוּר? בְּנֵי סְקִילָה נִינְהוּ! אֶלָּא דֶּרֶךְ אֲבָרִים? בְּנֵי מַבּוּל נִינְהוּ! אֶלָּא דִּנְסִיבֵי קְטַנּוֹת דְּלָאו בְּנוֹת אוּלּוֹדֵי נִינְהוּ, דְּאָמַר רַב אַסִי: אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ"ז:ט"ז) "כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף, וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי".

ז תַּנְיָא, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: כָּל הַמַּכְנִיס יָדוֹ לְמַטָּה מִטַּבּוּרוֹ, תִּקְצַץ! אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי טַרְפוֹן: יָשַׁב לוֹ קוֹץ בְּכַרְסוֹ, לֹא יִטְּלֶנּוּ? אָמַר לָהֶן: לֹא! וַהֲלֹא כְּרֵסוֹ נִבְקַעַת מִפְּנֵי הַקּוֹץ? אָמַר לָהֶם: מוּטָב תִּבָּקַע כְּרֵסוֹ, וְאַל יֵרֵד לְבָאֵר שַׁחַת. תָּנָא: רוֹכְבֵי גְּמַלִּים, כֻּלָּם רְשָׁעִים. הַסַּפָּנִים, כֻּלָּם צַדִּיקִים. הַחַמָּרִים, מֵהֶם רְשָׁעִים מֵהֶם צַדִּיקִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לַיִט אַמַּאן דְּגַנֵּי אַפַּרְקִיד וכו'.

ח אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּיּוֹם. אָמַר רַב הַמְנוּנָא מַאי קְרָא? שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ג) "יֹאבַד יוֹם אִוָּלֵד בּוֹ, וְהַלַּיְלָה אָמַר הֹרָה גָּבֶר", לַיְלָה נִתַּן לְהֵרָיוֹן וְיוֹם לֹא נִתַּן לְהֵרָיוֹן. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר מֵהָכָא: (משלי יט) "בּוֹזֵה דְרָכָיו יָמוּת". וְרֵישׁ לָקִישׁ, הַאי קְרָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ כִּדְדָרִישׁ רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, דְּדָרִישׁ רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: אוֹתוֹ מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הַהֵרָיוֹן, 'לַיְלָה' שְׁמוֹ, וְנוֹטֵל טִפָּה וּמַעֲמִידָהּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאוֹמֵר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, טִפָּה זוֹ, מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? גִּבּוֹר אוֹ חָלָשׁ, חָכָם אוֹ טִפֵּשׁ, עָשִׁיר אוֹ עָנִי? וְאִלּוּ רָשָׁע אוֹ צַדִּיק, לֹא קָאָמַרְתָּ! כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י) "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ, כִּי אִם לְיִרְאָה". וְרַבִּי יוֹחָנָן? אִם כֵּן נִכְתֹּב קְרָא: 'גֶּבֶר־הֹרָה', מַאי

'הֹרָה־גָּבֶר'? לַיְלָה נִתָּן לְהֵרָיוֹן וְיוֹם לֹא נִתָּן לְהֵרָיוֹן. וְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי קְרָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לִכְדִכְתִיב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא: שָׁלֹשׁ שָׁנֵאתִי וְאַרְבַּע לֹא אָהַבְתִּי: שַׂר הַנִּרְגָּל בְּבֵית הַמִּשְׁתָּאוֹת. וְאָמְרִי לָהּ: שַׂר הַנִּרְגָּן, (ואמרי לה: שר הנרגז.) וְהַמּוֹשִׁיב שֶׁבֶת בִּמְרוֹמֵי קֶרֶת, וְהָאוֹחֵז בָּאַמָּה וּמַשְׁתִּין מַיִם, וְהַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ פִּתְאוֹם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וַאֲפִלּוּ לְבֵיתוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן [בֶּן יוֹחַאי]: אַרְבָּעָה דְּבָרִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאָן, וַאֲנִי אֵינִי אוֹהֲבָן: הַנִּכְנָס לְבֵיתוֹ פִּתְאוֹם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, לְבֵית חֲבֵרוֹ, וְהָאוֹחֵז בָּאַמָּה וּמַשְׁתִּין מַיִם, וְהַמַּשְׁתִּין מַיִם עֶרֹם לִפְנֵי מִטָּתוֹ, וְהַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּפְנֵי כַּל חַי. אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה לִשְׁמוּאֵל: וַאֲפִלּוּ לִפְנֵי עַכְבָּרִים? אָמַר לֵיהּ: שִׁינְנָא, לֹאו! אֶלָּא כְּגוֹן: שֶׁל בֵּית פְּלוֹנִי שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶם בִּפְנֵי עַבְדֵּיהֶם וְשִׁפְחוֹתֵיהֶם. וְאִינְהוּ מַאי דָּרוּשׁ? (בראשית כב) "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. רַבָּה בַּר רַב הוּנָא מְקַרְקֵשׁ זַגֵּי דְּכִילְתֵּיהּ. אַבַּיֵי בַּאלִי דִּידְבֵי. (רב פפא) [רָבָא] בַּאלִי פְּרוּחֵי.

ט אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הֵן, שֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתָן מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וְדָמוֹ בְּרֹאשׁוֹ: הָאוֹכֵל שׁוּם קָלוּף, וּבָצָל קָלוּף, וּבֵיצָה קְלוּפָה, וְהַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין מְזוּגִין שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן הַלַּיְלָה, וְהַלָּן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, וְהַנּוֹטֵל צִפָּרְנָיו וְזוֹרְקָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהַמַּקִּיז דָּם וּמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ. אוֹכֵל שׁוּם קָלוּף וְכוּ', אַף עַל גַּב דְּמַנְחֵי בְּסִילְתָּא וּמְצַיְרֵי וַחֲתִימֵי, רוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶן, וְלֹא אָמְרָן אֶלָּא דְּלָא שַׁיֵּר בֵּהֶן עִקָּרָן אוֹ קְלִפָּתָן, אֲבָל שַׁיֵּר בֵּהֶן עִקָּרָן אוֹ קְלִפָּתָן, לֵית לָן בָּהּ. וְהַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין מְזוּגִין שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן הַלַּיְלָה, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: וְהוּא שֶׁלָּנוּ בִּכְלֵי מַתֶּכוֹת, אָמַר רַב פָּפָּא: וּכְלֵי נֶתֶר כִּכְלֵי מַתֶּכוֹת דְּמִי. [וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְהוּא שֶׁלָּנוּ בִּכְלֵי מַתֶּכוֹת, וּכְלֵי נֶתֶר כִּכְלֵי מַתֶּכוֹת דְּמִי]. וְהַלָּן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה, זִימְנִין דְּמִסַּכְּנִין לֵיהּ. וְהַנּוֹטֵל צִפָּרְנָיו וְזוֹרְקָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מִפְּנֵי שֶׁאִשָּׁה מְעֻבֶּרֶת עוֹבֶרֶת עֲלֵיהֶן וּמַפֶּלֶת, וְלֹא אָמְרָן אֶלָּא דְּשָׁקִיל בִּגְנוּסְטְרִיָא, וְלֹא אָמְרָן אֶלָּא דְּשַׁקִיל דְּיַדֵּיהּ וּדְכַרְעֵיהּ, וְלֹא אָמְרָן אֶלָּא דְּלָא גָּז מִידֵּי בַּתְרֵיהוּ, אֲבָל גָּז מִידֵּי בַּתְרֵיהוּ, לֵית לָן בָּהּ, וְלָא הֵיא! לְכוּלָּא מִלְּתָא חֵישִׁינַן. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּצִפָּרְנַיִם: שׁוֹרְפָן, חָסִיד, קוֹבְרָן, צַדִּיק, זוֹרְקָן, רָשָׁע. וְהַמַּקִּיז דָּם וּמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ, דְּאָמַר מַר: הִקִּיז דָּם וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ, הַוְיָן לוֹ בָּנִים וִיתְקְיָן, הִקִּיזוּ שְׁנֵיהֶם וְשִׁמְּשׁוּ, הַוְיָן לוֹ בָּנִים בַּעֲלֵי רָאתָן. אָמַר רַב: וְלֹא אָמְרָן אֶלָּא דְּלָא טָעִים מִידֵּי, אֲבָל טָעִים מִידֵּי לֵית לָן בָּהּ.

י אָמַר רַב חִסְדָּא: אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֶׁיְּשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י״ט:י״ח) "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", מַאי מַשְׁמַע? אָמַר אַבַּיֵי: שֶׁמָּא יִרְאֶה בָּהּ דָּבָר מְגֻנֶּה, וְתִתְגַּנֶּה עָלָיו. אָמַר רַב הוּנָא: יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵם, וְאֵין מְשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶן בַּיּוֹם. אָמַר (רב) [רָבָא]: וְאִם הָיָה בַּיִת אָפֵל מֻתָּר. וְתַלְמִיד־חָכָם, מַאָפִיל בִּכְסוּתוֹ וּמְשַׁמֵּשׁ.

אָמַר לְהוּ רַבִּי יַנַּאי לְבָנָיו: בָּנַי, אַל תִּקְבְּרוּנִי לֹא בְּכֵלִים שְׁחוֹרִים, וְלֹא [בְּכֵלִים] לְבָנִים. שְׁחוֹרִים, שֶׁמָּא אֲזִכֶּה, וְאֶהְיֶה כְּאֶבֶל בֵּין הַחֲתָנִים. לְבָנִים, שֶׁמָּא לֹא אֲזְכֶּה, וְאֶהְיֶה כְּחָתָן בֵּין הָאֲבֵלִים, אֶלָּא בְּכֵלִים הָאוֹלְיָרִין הַבָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חָכְמָתָא דְּרַבִּי חֲנִינָא גָּרְמָא לִי דְּלָא אַחְזִי דְּמָא, מְטַמִּינָא, מְטַהֲרָנָא, מְטַמֵּא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עַנְוָתָנוּתָא דְּרַבִּי חֲנִינָא גָּרְמָא לִי דַּחֲזַאי דְּמָא, וּמָה רַבִּי חֲנִינָא דְּעַנְוָתָן הוּא, מַחְית נַפְשֵׁיהּ לְסָפֵק וְחָזֵי, אֲנָא לָא אַחְזִי?! אָמַר רַבִּי זֵירָא: טִיבְעָא דְּבָבֶל גָּרְמָא לִי דְּלָא חָזֵאי דְּמָא, דַּאֲמִינָא: בְּטִבְעָא לָא יְדַעֲנָא, בִּדְמָא יְדַעֲנָא? לְמֵימְרָא דְּבִטְבִיעָא תַּלְיָא מִלְּתָא? וְהָא רַבָּה הוּא דְּיָדַע בְּטִבְעָא, וְלָא יָדַע בִּדְמָא? כָּל־שֶׁכֵּן קָאָמַר: וּמָה רַבָּה, דְּיָדַע בְּטִבְעָא, לָא חָזֵא דְּמָא, וַאֲנָא אַחְזִי?!

יא עוּלָא אִיקְּלַע לְפוּמְבְּדִיתָא, אֲיְתוּ לְקַמֵּיהּ דְּמָא, וְלָא חָזֵא, אָמַר: וּמָה רַבִּי אֶלְעָזָר דְּמָרָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל הֲוָה, כִּי מִקְּלַע לְאַתְרָא דְּרַב יְהוּדָה, לָא חָזֵי דְּמָא, אֲנָא אַחְזֵיהּ? וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ, מָרָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל? דְּהַהִיא אִתְּתָא דְּאַיְתִי דְּמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הֲוָה יָתִיב רַב אַמִּי קַמֵּיהּ, אַרְחֵיהּ, אָמַר לָהּ: [הַאי] דַּם חִמּוּד הוּא, בָּתַר דְּנַפְקָה, אִטְפַּל לָהּ רַב אַמִּי, אָמְרָה לֵיהּ: בַּעֲלִי הָיָה בַּדֶּרֶךְ, וְחִמַּדְתִּיו. קָרֵי עֲלֵיהּ: (תהילים כ״ה:י״ד) "סוֹד ה' לִירֵאָיו". אֲיפָרָא הוּרְמִיז, אִימֵּיהּ דִּשְׁבוּר מַלְכָּא, שַׁדְּרָה דְּמָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, הֲוָה יָתִיב רַב עוֹבַדְיָה קַמֵּיהּ, אַרְחֵיהּ, אָמַר לְהוּ: הַאי דַּם חִמּוּד הוּא. אָמְרָה לֵיהּ לִבְרָא: תָּא חֲזֵי כַּמָּה (חביבין) [חַכִּימִין] יְהוּדָאֵי. אָמַר לָהּ: דִּלְמָא כְּסוּמָא בַּאֲרַבְּתָא? הֲדַר שַׁדְּרָה לֵיהּ שִׁיתִּין מִינֵי דְּמָא, וְכוּלְּהוּ אָמְרִינְהוּ. הַהוּא בַּתְרָא, דַּם כִּנִּים הָוֶה, וְלָא הֲוָה יָדַע, אֵיסְתַּיְּעָא מִלְּתָא וְשָׁדַר לָהּ מַסְרִיקוּתָא דְּמִקַּטְלֵי כַּלְמֵי, אָמְרָה: יְהוּדָאֵי, בְּתַוְנֵי דְּלִבָּא (יתבי) [יַתְבִי].

פרק ג

נדה פרק ג - אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת לִילִית, אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, וְלָד הוּא, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּנָפַיִם. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּסִימוֹנְיָא, בְּאַחַת שֶׁהִפִּילָה דְּמוּת לִילִית, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: וָלָד הוּא, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּנָפַיִם.

יב תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי, וְהָיִיתִי מִסְתַּכֵּל בַּעֲצָמוֹת שֶׁל מֵתִים, הַשּׁוֹתֶה יַיִן [חַי], עַצְמוֹתָיו שְׁרוּפִים. מָזוּג, עַצְמוֹתָיו סְכוּיִין. כָּרְאוּי, עַצְמוֹתָיו מְשׁוּחִין. וְכָל מִי שֶׁשְּׁתִיָּתוֹ מְרֻבָּה מֵאֲכִילָתוֹ, עַצְמוֹתָיו שְׁרוּפִין. אֲכִילָתוֹ מְרֻבָּה מִשְּׁתִיָּתוֹ, עַצְמוֹתָיו סְכוּיִין. כָּרְאוּי, עַצְמוֹתָיו מְשׁוּחִין. תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, וְאִי תֵּימָא רַבִּי יוֹחָנָן: קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי, פַּעַם אַחַת רָצְתִי אַחַר צְבִי, נִכְנַסְתִּי בְּקוּלִית שֶׁל מֵת, וְרָצְתִי אַחֲרָיו שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת, וּצְבִי לֹא הִגַּעְתִּי, וְקוּלִית לֹא כָלְתָה. כְּשֶׁחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי, אָמְרוּ לִי: שֶׁל עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָיְתָה. תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי, פַּעַם אַחַת נִפְתְּחָה מְעָרָה תַּחְתַּי,

וְעָמַדְתִּי בְּגַלְגַּל עֵינָיו שֶׁל מֵת עַד חָטְמִי, כְּשֶׁחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי, אָמְרוּ לִי: עַיִן שֶׁל אַבְשָׁלוֹם הָוָה, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: אַבָּא שָׁאוּל נַנָּס הָוָה, אַבָּא שָׁאוּל אָרֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה, וְרַבִּי טַרְפוֹן מַגִּיעַ לְכָתֵפוֹ. (הוה) וְרַבִּי טַרְפוֹן אָרֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה, (ורבי עקיבא מגיע לכתפו. ורבי עקיבא ארוך בדור הוה) וְרַבִּי מֵאִיר מַגִּיעַ לְכָתֵפוֹ. וְרַבִּי מֵאִיר אָרֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה, וְרַבִּי מַגִּיעַ לְכָתֵפוֹ. וְרַבִּי אָרֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה, וְרַבִּי חִיָּא מַגִּיעַ לְכָתֵפוֹ. וְרַבִּי חִיָּא אָרֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה, וְרַב מַגִּיעַ לְכָתֵפוֹ. רַב אָרֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה, וְרַב יְהוּדָה מַגִּיעַ לְכָתֵפוֹ. וְרַב יְהוּדָה אָרֹךְ בְּדוֹרוֹ הָוָה, וְאַדָּא דַּיְלָא (דפומבדיתא) מַגִּיעַ לְכָתֵפוֹ. וּפַרְשַׁתְּכִינָא [וְדִפּוּמְבְּדִיתָא] קָאֵי לֵיהּ לְאַדָּא דַּיְלָא עַד (חרציה) [פַּלְגֵיהּ], וְכוּלֵי עָלְמָא קָאֵי לֵיהּ לְפַרְשַׁתְּכִינָא עַד (פלגיה) [חַרְצֵיהּ].

אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: (בראשית ג׳:כ״א) "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם", מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עוֹר לָאָדָם אֶלָּא אִם כֵּן נוֹצָר.

יג אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל וָלָד מֵרֹאשׁוֹ, וּשְׁתֵּי עֵינָיו כִּשְׁתֵּי טִפִּין שֶׁל זְבוּב. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: מֻרְחָקִין זֶה מִזֶּה. שְׁנֵי חָטְמִין כִּשְׁתֵּי טִפִּין שֶׁל זְבוּב, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: וּמְקֹרָבִין זֶה לָזֶה. וּפִיו מָתוּחַ כְּחוּט הַשַּׂעָרָה, וּגְוִיָּתוֹ כַּעֲדָשָׁה, וְאִם הָיְתָה נְקֵבָה (נכרת) [נִדּוֹנָה] כִּשְׁעוֹרָה סְדוּקָה לְאָרְכָּהּ. וְחִתּוּךְ יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֵין לוֹ, וְעָלָיו מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה: (איוב י׳:י׳-י״א) "הֲלֹא כֶחָלָב תַּתִּיכֵנִי, וְכַגְּבִנָּה תַּקְפִּיאֵנִי, עוֹר וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי, וּבְעֲצָמוֹת וְגִידִים תְּסֹכְכֵנִי, חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי, [וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי"].

תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלִיָּא בַּבַּיִת, הַבַּיִת טָמֵא, [לֹא שֶׁהַשְׁלִיָּא וָלָד, אֶלָּא שֶׁאֵין שְׁלִיָּא שֶׁאֵין וָלָד עִמָּהּ], דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֲרִין וְכוּ'. יְתֵיב רַב פָּפָּא אֲחוֹרֵיהּ דְּרַב בֵּיבִי, קַמֵּיהּ דְּרַב הַמְנוּנָא, וְיָתֵיב וְקָאָמַר: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? דְּקָסָבַר: כָּל טֻמְאָה שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ מִמִּין אַחֵר, בְּטֵלָה. אָמַר רַב פָּפָּא: הַיְינוּ נַמִּי טַעֲמַיְהוּ דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי. אַחֵיכוּ עֲלֵיהּ; מַאי שְׁנָא? פְּשִׁיטָא! אָמַר רַב פָּפָּא: אֲפִלּוּ כִּי הַאי מִלְּתָא לֵימָא אִינִישׁ, וְלָא נִשְׁתּוֹק קַמֵּיהּ רַבֵּיהּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ל׳:ל״ב) "אִם נָבַלְתָּ בְהִתְנַשֵּׂא, וְאִם זַמּוֹתָ יָד לְפֶה".

יד דָּרַשׁ רַבִּי שַׁמְלַאי: לְמָה הַוָּלָד דּוֹמֶה בְּמֵעֵי אִמּוֹ? לְפִנְקָס שֶׁמְּקֻפָּל וּמֻנָּח, יָדָיו עַל שְׁנֵי צִדָּעָיו, וּשְׁנֵי אֲצִילָיו עַל שְׁתֵּי אַרְכֻּבוֹתָיו, וּשְׁנֵי עֲקֵבָיו עַל שְׁתֵּי עַגְבוֹתָיו, וְרֹאשׁוֹ (על) [מֻנָּח לוֹ בֵּין] בִּרְכָּיו, וּפִיו סָתוּם, וְטַבּוּרוֹ פָּתוּחַ, וְאוֹכֵל מִמַּה שֶּׁאִמּוֹ אוֹכֶלֶת, וְשׁוֹתֶה מִמַּה שֶּׁאִמּוֹ שׁוֹתָה, וְאֵינוֹ מוֹצִיא רְעִי, שֶׁמָּא יַהֲרֹג אֶת אִמּוֹ. וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא לָאֲוִיר הָעוֹלָם, נִפְתָּח הַסָּתוּם, וְנִסְתָּם הַפָּתוּחַ, שֶׁאִלְמָלֵא כֵּן, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲיוֹת אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת. וְנֵר דָּלוּק [לוֹ] עַל רֹאשׁוֹ, וְצוֹפֶה וּמַבִּיט מִסּוֹף הָעוֹלָם עַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ״ט:ג׳) "בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עָלֵי רֹאשִׁי, לְאוֹרוֹ אֵלֶךְ חֹשֶׁךְ". וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי אָדָם יָשֵׁן כָּאן וְרוֹאֶה חֲלוֹם בְּאַסְפַּמְיָא, וְאֵין לְךָ יָמִים

[שֶׁאָדָם] שָׂרוּי בְּטוֹבָה יוֹתֵר מֵאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "מִי יִתְּנֵנִי כְיַרְחֵי קֶדֶם, כִּימֵי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי". וְאֵיזֶהוּ יָמִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יְרָחִים, וְאֵין בָּהֶם שָׁנִים? הֱוֵי אוֹמֵר: אֵלּוּ יַרְחֵי לֵדָה, וּמְלַמְּדִים אוֹתוֹ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ד׳:ד׳) "וַיֹּרֵנִי, וַיֹּאמֶר לִי: יִתְמָךְ דְּבָרַי לִבֶּךָ, שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה". וְאוֹמֵר: (איוב כ״ט:ד׳) "בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עָלַי אָהֳלִי". מַאי: 'וְאוֹמֵר'? וְכִי תֵּימָא: נָבִיא הוּא דְּקָאָמַר, תָּא שְׁמַע: "בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עָלַי אָהֳלִי". וְכֵיוָן שֶׁבָּא לָאָויר הָעוֹלָם, בָּא מַלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו, וּמְשַׁכְּחוֹ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ד׳:ז׳) "לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ". וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם, עַד שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ה:כ״ג) "כִּי (לך) [לִי] תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ, [תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן]". "כִּי (לך) [לִי] תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ", זֶה יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ״ב:ל׳) "לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָל יֹרְדֵי עָפָר". "תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן", זֶה יוֹם הַלֵּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כד) "נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב, אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁו, וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה". וּמַה הִיא הַשְּׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ? תְּהִי צַדִּיק וְאַל תְּהִי רָשָׁע, וַאֲפִלּוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אוֹמְרִים לְךָ: צַדִּיק אַתָּה, הֱיֵה בְּעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע, וֶהֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טָהוֹר, וּמְשָׁרְתָיו טְהוֹרִים, וְנִשְׁמָה שֶׁנָּתַן בְּךָ טְהוֹרָה הִיא, אִם אַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּטָהֳרָה, מוּטָב. וְאִם לָאו, הֲרֵינִי נוֹטְלָהּ מִמְּךָ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָשָׁל לְכֹהֵן (שנתן) [שֶׁמָּסַר] תְּרוּמָה לְעַם־הָאָרֶץ, וְאָמַר לוֹ: אִם אַתָּה מְשַׁמְּרָהּ, בְּטָהֳרָה מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵינִי שׁוֹרְפָהּ לְפָנֶיךָ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי קְרָא? (שם עא) "מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גּוֹזִי". מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'גּוֹזִי' לִישְׁנָא דְּאִשְׁתַּבּוּעֵי הוּא? דִּכְתִיב: (ירמיהו ז׳:כ״ט) "גֹּזִי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְמָה וְלָד דּוֹמֶה בְּמֵעֵי אִמּוֹ? לְאֻגּוֹז מָנֻח בְּסֵפֶל שֶׁל מַיִם, אָדָם נוֹתֵן אֶצְבָּעוֹ עָלֶיהָ, שׁוֹקֵעַ לְכָאן וּלְכָאן.

טו תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים הָרִאשׁוֹנִים, וְלָד דַּר בַּמָּדוֹר הַתַּחְתּוֹן, אֶמְצָעִיִּים, וְלָד דַּר בַּמָּדוֹר הָאֶמְצָעִי, אַחֲרוֹנִים, דַּר בַּמָּדוֹר הָעֶלְיוֹן. וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת, (מתרפק) [מִתְהַפֵּךְ] וְיוֹצֵא, וְזֶהוּ חֶבְלֵי אִשָּׁה. וְהֵינוּ דִּתְנַן:*) חֶבְלֵי שֶׁל נְקֵבָה מֵרֵבִין מִשֶּׁל זָכָר. (דאמר רבי) [וְאָמַר רַבִּי] אֶלְעָזָר: מַאי קְרָא: (תהילים קל״ט:ט״ו) "אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בַסֵּתֶר, רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ". 'דַּרְתִּי' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'רֻקַּמְתִּי'. מַאי שְׁנָא, דְּחֶבְלֵי נְקֵבָה מֵרֵבִין מִשֶּׁל זָכָר? זֶה בָּא כְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ, וְזֶה בָּא כְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ. (זה הופך פניו) [זוֹ הוֹפֶכֶת פָּנֶיהָ], וְזֶה אֵין הוֹפֵךְ פָּנָיו. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים הָרִאשׁוֹנִים תַּשְׁמִישׁ קָשֶׁה לְאִשָּׁה וְגַם קָשֶׁה לַוָּלָד, אֶמְצָעִיִּים, קָשֶׁה לְאִשָּׁה וְיָפֶה לַוָּלָד, אַחֲרוֹנִים, יָפֶה לְאִשָּׁה וְיָפֶה לַוָּלָד, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ יֵצֵא הַוָּלָד מְלֻבָּן וּמְזֹרָז. תָּנָא: הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ לְיוֹם תִּשְׁעִים, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, מָנָא יָדַע? אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: מְשַׁמֵּשׁ וְהוֹלֵךְ (שם קטז) וְ"שׁוֹמֵר פְּתָאִים ה'". תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה שֶׁתַּפְיָן יֵשׁ בָּאָדָם: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָבִיו, וְאִמּוֹ. אָבִיו מַזְרִיעַ לֹבֶן, שֶׁמִּמֶּנּוּ מֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁוֹ, וְגִידִין וְצִפָּרְנַיִם וַעֲצָמוֹת, וְלֹבֶן שֶׁבָּעַיִן. (אשה) [אִמּוֹ] מַזְרַעַת אֹדֶם, שֶׁמִּמֶּנּוּ עוֹר וּבָשָׂר וּשְׂעָרוֹת, וְשָׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן. וְהַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן בּוֹ רוּחַ וּנְשָׁמָה וּקְלַסְתֵּר פָּנִים וּרְאִיַּת הָעַיִן וּשְׁמִיעַת הָאָזֶן וְדִבּוּר פֶּה וְהִלּוּךְ רַגְלַיִם וְדַעַת וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ, וְחֵלֶק אָבִיו וְאִמּוֹ מַנִּיחַ לִפְנֵיהֶם. אָמַר רַב פָּפָּא: הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: פּוּץ מִלְחָא, וְשָׁדֵי בִּשְׂרָא לְכַלְבָּא.

טז דָּרַשׁ רַב (חנינא) [חִינְנָא] בַּר פָּפָּא: מַאי דִּכְתִיב: (איוב ט׳:י׳) "עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר". בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, נוֹתֵן חֻפָּץ בְּחֻמָּת צְרוּרָה וּפִיהָ לְמַעְלָה, סָפֵק מִשְׁתַּמֵּר, סָפֵק אֵין מִשְׁתַּמֵּר. וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר הָעֻבָּר בְּמֵעֵי אִשָּׁה פְּתוּחָה, וּפִיהָ לְמַטָּה וּמִשְׁתַּמֵּר. דָּבָר אַחֵר: אָדָם נוֹתֵן חֻפָּצָיו לְכַף מֹאזְנַיִם, כָּל זְמַן שֶׁמַּכְבִּיד יוֹרֵד לְמַטָּה, וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּל זְמַן שֶׁמַּכְבִּיד הַוָּלָד, עוֹלֶה לְמַעְלָה. דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קל״ט:י״ד) "אוֹדְךָ עַל כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי, נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד". בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. אָדָם נוֹתֵן זֶרַע בַּעֲרוּגָה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹלֶה בְּמִינוֹ. וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר הָעֻבָּר בְּמֵעֵי אִשָּׁה, וְכֻלָּן עוֹלִין לְמִין אֶחָד. דָּבָר אַחֵר: צַבָּע נוֹתֵן סַמָּנִים לַיּוֹרָה, כֻּלָּן עוֹלִין לְצֶבַע אֶחָד, וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר הָעֻבָּר בְּמֵעֵי אִשָּׁה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹלֶה לְמִינוֹ. דָּרַשׁ רַב יוֹסֵף: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו י״ב:א׳) "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי, יָשׁוּב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי", בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁיִּצְאוּ לִסְחוֹרָה, יָשַׁב לוֹ קוֹץ בְּרַגְלוֹ לְאֶחָד מֵהֶם, הִתְחִיל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף. לְיָמִים שָׁמַע (שֶׁטָּבַע) [שֶׁטָּבְעָה] סְפִינָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּיָּם, הִתְחִיל מוֹדֶה וּמְשַׁבֵּחַ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "יָשׁוּב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי". וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ע״ב:י״ח-י״ט) "עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת (גדולות) לְבַדּוֹ, וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם", אֲפִלּוּ בַּעַל הַנֵּס אֵינוֹ מַכִּיר בְּנִסּוֹ. דָּרַשׁ רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: מַאי דִּכְתִיב: (שם קלט) "אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ, וְכָל דְּרָכַי הִסְכַּנְתָּה". מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נוֹצַר אָדָם מִן כָּל הַטִּפָּה, אֶלָּא מִן הַבָּרוּר שֶׁבְּהּ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָשָׁל לְאָדָם שֶׁזּוֹרֶה בְּבֵית הַגָּרְנוֹת, נוֹטֵל אֶת הָאֹכֶל, וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסֹלֶת. כִּדְרַבִּי אַבָּהוּ, דְּרַבִּי אַבָּהוּ רָמֵי, כְּתִיב: (שמואל ב כ״ב:מ׳) "וַתַּזְרֵנִי חַיִל", וּכְתִיב: (תהילים י״ח:ל״ג) "הָאֵל הַמְאַזְּרֵנִי חָיִל". אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זָרִיתָנִי וְזֵרְזְתַּנִי.

יז דָּרַשׁ רַבִּי אַבָּהוּ: מַאי דִּכְתִיב: (במדבר כ״ג:י׳) "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב, וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל", מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וְסוֹפֵר אֶת רְבִיעִיּוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מָתַי תָּבוֹא טִפָּה שֶׁהַצַּדִּיק נוֹצָר הֵימֶנָּה, וְעַל דָּבָר זֶה נִסְמֶית עֵינוֹ שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע, אָמַר: מִי שֶׁהוּא טָהוֹר וְקָדוֹשׁ, וּמִשָּׁרְתָיו טְהוֹרִים וּקְדוֹשִׁים, יָצִיץ בְּדָבָר זֶה? מִיָּד נִסְמֵית עֵינוֹ, דִּכְתִיב: (במדבר כ״ד:ג׳) "וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן". וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית

כ) "וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא", מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סִיֵּע בְּאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מט) "יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם", חֲמוֹר גָּרַם לוֹ לְיִשָּׂשכָר. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי אַמִּי: אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה, יוֹלֶדֶת זָכָר. אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה, יוֹלֶדֶת נְקֵבָה. שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י״ב:ב׳) "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". תָּנוּ רַבָּנָן: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה, יוֹלֶדֶת זָכָר, אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה, יוֹלֶדֶת נְקֵבָה, וְלֹא פֵּרְשׁוּ חֲכָמִים אֶת הַדָּבָר, עַד שֶׁבָּא רַבִּי צָדוֹק וּפֵרְשׁוֹ: (בראשית מ״ו:ט״ו) "אֵלֶּה בְנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אָרָם, וְאֶת דִּינָה בִתּוֹ". תְּלָה הַזְּכָרִים בַּנְּקֵבוֹת, וְאֶת הַנְּקֵבוֹת בַּזְּכָרִים. (דה"א ח) "וַיְהִיוּ בְנֵי (עילם) [אוּלָם] אֲנָשִׁים גִּבּוֹרֵי חַיִל, (מלומדי מלחמה,) דֹּרְכֵי קֶשֶׁת, (מרבים) [וּמַרְבִּים] בָּנִים וּבְנֵי בָנִים". וְכִי בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם לְהַרְבּוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים? אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁמַּשְׁהִין עַצְמָן בַּבֶּטֶן, כְּדֵי שֶׁיַּזְרִיעוּ נְשׁוֹתֵיהֶן תְּחִלָּה, שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵיהֶם זְכָרִים, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הֵם מַרְבִּים בָּנִים וּבְנֵי בָנִים. וַהֲיָנוּ דְּאָמַר רַב קְטִינָא: יְכוֹלַנִי לַעֲשׂוֹת כָּל בָּנַי זְכָרִים. אָמַר רָבָא: הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כָּל בָּנָיו זְכָרִים, יִבְעֹל וְיִשְׁנָה.

יח אָמַר רַבִּי יִצְחָק, (אמרי דבי רבי) [אָמַר רַב אַמִּי]: אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא סָמוּךְ לְוֶסְתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים נא) "הֵן בְּעָוֹן חוֹלָלְתִּי". וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: סָמוּךְ לַטָּבִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי", מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'חֵטְא' לִישְׁנָא דְּדִכּוּיֵי הוּא? דִּכְתִיב: (ויקרא יד) "וְחִטֵּא אֶת הַבַּיִת", וּמְתַרְגְּמִינַן: וִידַכֵּי יָת בֵּיתָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (תהלים נא) "תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר". וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַב אַמִּי: כֵּיוָן שֶׁבָּא זָכָר בָּעוֹלָם, בָּא שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה טז) "שִׁלְחוּ כַר מֹשֵׁל אֶרֶץ", זָכָר", זֶה כַּר. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַב אַמִּי: בָּא זָכָר בָּעוֹלָם, בָּא כִּכָּרוֹ בְּיָדוֹ, "זָכָר", זֶה כַּר, דִּכְתִיב: (מ"ב ו) "וַיִּכְרֶה לָהֶם כִּכָּר גְּדוֹלָה". נְקֵבָה, אֵין עִמָּהּ כְּלוּם. "נְקֵבָה", נְקִיָּה בָּאָה, עַד דְּאָמְרָה, מְזוֹנַי לָא יְהֲבֵי לָהּ, דִּכְתִיב: (בראשית ל) "נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה".

יט שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן (יוחאי) [יוֹחַי]: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: יוֹלֶדֶת מְבִיאָה קָרְבָּן? אָמַר לָהֶם: בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לֵילֵד, קוֹפֶצֶת וְנִשְׁבַּעַת שֶׁלֹּא תִּזְקֹק לְבַעְלָהּ, לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה: תָּבִיא קָרְבָּן. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: וְהָא מְזִידָה הִיא, וּבַחֲרָטָה תַּלְיָא מִלְּתָא? וְעוֹד, קָרְבַּן שְׁבוּעָה בָּעֵי אִיתּוּיֵי! וּמִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה זָכָר לִשְׁבָעָה, וּנְקֵבָה לְאַרְבַּע עָשָׂר? זָכָר שֶׁהַכֹּל שְׂמֵחִים בּוֹ, מִתְחָרֶטֶת לִשְׁבָעָה, נְקֵבָה שֶׁהַכֹּל עֲצֵבִים בָּהּ, מִתְחָרֶטֶת לְאַרְבַּע עָשָׂר. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: מְילָה לִשְׁמוֹנָה? שֶׁלֹּא יְהוּ כֻּלָּם שְׂמֵחִים, וְאָבִיו וְאִמּוֹ עֲצֵבִים. תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה נִדָּה לִשְׁבָעָה? מִפְּנֵי שֶׁרָגִיל בָּהּ, וְקָץ בָּהּ, אָמְרָה תּוֹרָה תְּהֵא טְמֵאָה שִׁבְעָה יָמִים, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא חֲבִיבָה עַל בַּעְלָהּ כִּשְׁעַת כְּנִיסָתָהּ לַחֻפָּה. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי דּוֹסְתָּאי בְּרַבִּי יַנַּאי: מִפְּנֵי מָה אִישׁ מְחַזֵּר עַל אִשָּׁה, וְאֵין

אִשָּׁה מְחַזֶּרֶת עַל אִישׁ? מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָבַד לוֹ אֲבֵדָה, מִי מְחַזֵּר עַל מִי? בַּעַל אֲבֵידָה מְחַזֵּר עַל אֲבֵדָתוֹ. מִפְּנֵי מָה אִישׁ פָּנָיו לְמַטָּה, וְאִשָּׁה פָּנֶיהָ לְמַעְלָה כְּלַפֵּי הָאִישׁ? זֶה מִמָּקוֹם שֶׁנִּבְרָא, וְזוֹ מִמָּקוֹם שֶׁנִּבְרֵאת. מִפְּנֵי מָה הָאִישׁ מְקֻבָּל פִּיּוּס, וְאֵין אִשָּׁה מְקֻבֶּלֶת פִּיּוּס? זֶה מִמָּקוֹם שֶׁנִּבְרָא, וְזוֹ מִמָּקוֹם שֶׁנִּבְרֵאת. מִפְּנֵי מָה אִישׁ קוֹלוֹ עָב, וְאֵין אִשָּׁה קוֹלָהּ עָבֶה? זֶה מִמָּקוֹם שֶׁנִּבְרָא, וְזוֹ מִמָּקוֹם שֶׁנִּבְרֵאת. [מִפְּנֵי מָה אִשָּׁה קוֹלָהּ עָרֵב, וְאֵין אִישׁ קוֹלוֹ עָרֵב? זֶה מִמָּקוֹם שֶׁנִּבְרָא, וְזוֹ מִמָּקוֹם שֶׁנִּבְרֵאת], שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"ה ב) "כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה".

פרק ד

נדה פרק ד - רַב פָּפָּא אִיקְלַע לְתוּאַךְ, אָמַר: אִי אִיכָּא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הָכָא, אֵיזִיל אִיקְבַּל אַפֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ הַאי סַבְתָּא: אִיכָּא הָכָא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן, וְרַב שְׁמוּאֵל שְׁמֵיהּ, וְתָנֵי מַתְנִיתָא, יְהֵא רַעֲוָא דְּתֵיהֲוֵי כְּוָתֵיהּ. אָמַר: מִדְּקָמְבָרְכֵי לִי בְּגַוֵּיהּ, שְׁמַע מִינָּהּ יְרֵא שָׁמַיִם הוּא, אָזַל לְגַבֵּיהּ, רָמָא לֵיהּ תּוֹרָא, רְמֵי לֵיהּ מַתְנִיתִין אַהֲדָדֵי וְכוּ'.

כ שִׁילָא בַּר אֲבִינָא, עָבַד עוּבְדָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב, כִּי קָא נִיחָא נַפְשֵׁיהּ דְּרַב, אָמַר לֵיהּ לְרַב אַסִי: זִיל צַנְעֵיהּ, וְאִי לָא צַיְית, גַּרְיֵיהּ! הוּא סָבַר 'גַּדְיֵיהּ' אָמַר לֵיהּ: כִּי קָא נִיחָא נַפְשֵׁיהּ דְּרַב, אָמַר לֵיהּ: הָדַר בְּךָ! דְּהָדַר בֵּיהּ רַב. אָמַר לֵיהּ: אִם אִיתָא דְּהָדַר בֵּיהּ, לְדִידִי הֲוָה אָמַר לִי, לָא צַיְית, גַּדְיֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: וְלָא מִסְתַּפְּיֵת מַר מִדְּלֵיקָתָא? אָמַר לֵיהּ: אֲנָא אִיסִי בֶּן יְהוּדָה, דְּהוּא אִיסִי בֶּן גּוּר אַרְיֵה, דְּהוּא אִיסִי בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּהוּא אִיסִי בֶּן מַהֲלַלְאֵל, אֲסִיתָא דִּנְחָשָׁא, דְּלָא שָׁלְטִי בֵּיהּ רִקְבָּא. אָמַר לֵיהּ: וַאֲנָא שִׁילָא בַּר אֲבִינָא בּוּכְנָא דְּפַרְזְלָא, דְּמִתְבַּר אֲסִיתָא דִּנְחָשָׁא. חָלַשׁ רַב אַסִי, עַיְלוּהָ בַּחֲמֵימֵי, אַפְּקוּהָ מִקְּרִירֵי, עַיְלוּהָ בְּקָרִירֵי, אַפְּקוּהָ מֵחֲמֵימֵי. נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב אַסִי. אֲזַל שִׁילָא, אָמַר לְדִבְיתְהוּ: צְבִיתִי לִי זִוְּדְתָּא, דְּלָא לֵיזַל וְלֵימָא לְרַב מִילֵּי עִילּוּאֵי. צְבִיתָא לֵיהּ זִוְּדְתָּא, נָח נַפְשֵׁיהּ דְּשִׁילָא, חָזוּ דְּפַרְחָא אָסָא מֵהַאי פּוּרְיָא לְהַאי פּוּרְיָא, אֲמֶרִי: שְׁמַע מִינָּהּ: עָבְדוּ רַבָּנָן פִּיסָא.

כא אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין הָאִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת [וְיוֹלֶדֶת] אֶלָּא לְמֵאתַיִם שִׁבְעִים וְאֶחָד יוֹם, אוֹ לְמָאתַיִם שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם יוֹם, אוֹ לְמָאתַיִם שִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה. הוּא דְּאָמַר, כַּחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים, דְּתַנְיָא: חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים לֹא הָיוּ מְשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶם אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה בְּשַׁבָּת, שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ נְשׁוֹתֵיהֶן לִידֵי חִלּוּל שַׁבָּת. בְּאַרְבָּעָה, וְתוּ לָא? אִימָּא: מֵרְבִיעִי וְאֵילָךְ. אָמַר מַר זוּטְרָא: מַאי טַעֲמַיְהוּ דַּחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים? דִּכְתִיב: (רות ד':י"ג) "וַיִּתֵּן ה' לָהּ הֵרָיוֹן", 'הֵרָיוֹן' בְּגִימַטְרִיָּא, מָאתָן וְשִׁבְעִים וְחַד הֲוֹו. אָמַר מַר זוּטְרָא: אֲפִלּוּ לְמַאן דְּאָמַר: יוֹלֶדֶת לְתִשְׁעָה אֵינָהּ יוֹלֶדֶת לְמֻקְצָעִים, יוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה, יוֹלֶדֶת לְמֻקְצָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א א':כ') "וַיְהִי לִתְקֻפּוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד בֵּן", מְעוּט 'תְּקוּפוֹת', שְׁנַיִם, מְעוּט 'יָמִים', שְׁנַיִם.

פרק ה

נדה פרק ה - כב אָמַר רַב חִסְדָּא: (מאי דכתיב) [מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי]? (בראשית ב׳:כ״ב) "וַיִּבֶן ה' [אֱלֹהִים] אֶת הַצֵּלָע", מְלַמֵּד שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּינָה יְתֵרָה בְּאִשָּׁה יוֹתֵר מִבָּאִישׁ. רֵישׁ לָקִישׁ מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אָמַר: "וַיִּבֶן ה' אֶת הַצֵּלָע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה, וַיְבִיאֶהָ אֶל הָאָדָם", מְלַמֵּד שֶׁקִּלְּעָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה, וְהֵבִיאָהּ אֵצֶל אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לִקִילְעָתָא: 'בְּנַיְתָּא'.

פרק ו

נדה פרק ו - אין אגדות בפרק זה.

פרק ז

נדה פרק ז - אין אגדות בפרק זה.

פרק ח

נדה פרק ח - כג כְּתִיב: (איוב ט׳:י״ז) "אֲשֶׁר בִּשְׂעָרָה יְשׁוּפֵנִי, וְהִרְבָּה פְצָעַי חִנָּם". אָמַר רָבָא: אִיּוֹב בִּסְעָרָה חֲרָךְ, וּבִסְעָרָה הֱשִׁיבוּהוּ, בִּסְעָרָה חֲרָךְ, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁמָא רוּחַ סְעָרָה עֲבָרָה לְפָנֶיךָ, וְנִתְחַלֵּף לְךָ בֵּין 'אִיּוֹב' לְ'אוֹיֵב'? בִּסְעָרָה הֱשִׁיבוּהוּ: (שם לח) "וַיַּעַן ה' אֶת אִיּוֹב מִן הַסְּעָרָה, וַיֹּאמֶר אֵלָיו": שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, הַרְבֵּה נִימִין בָּרָאתִי בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם, וּלְכָל נִימָא וְנִימָא בָּרָאתִי לָהּ גּוּמָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁתַּיִם יוֹנְקוֹת מִגּוּמָא אַחַת, שֶׁאִלְמָלֵא שְׁתַּיִם יוֹנְקוֹת מִגּוּמָא אַחַת, מַכְחִישׁ מְאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. גּוּמָא בְּגוּמָא לֹא נִתְחַלֵּף לִי, אִיּוֹב בְּאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי?!

פרק ט

נדה פרק ט - תַּנְיָא: אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מַעֲשֶׂה בְּסֶלַע בֵּית חוֹרוֹן, שֶׁהָיוּ מַחְזִיקִין בָּהּ טָמְאָה, וְלֹא יָכְלוּ חֲכָמִים לְבַדֵּק, מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה מְרֻבָּה, וְהָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא שְׁמוֹ, אָמַר לָהֶם: הָבִיאוּ לִי סְדִינִים, הֵבִיאוּ לוֹ סְדִינִים, שָׁרָאן בַּמַּיִם וּפָרְסָן עֲלֵיהֶן, מְקוֹם טָהֳרָה, יָבֵשׁ, מְקוֹם טָמְאָה, לַח. וּבָדְקוּ וּמָצְאוּ בּוֹר גָּדוֹל מָלֵא עֲצָמוֹת. תָּנָא: הוּא הַבּוֹר שֶׁמִּלֵּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה חֲלָלִים, דִּכְתִיב: (ירמיהו מ״א:ט׳) "וְהַבּוֹר אֲשֶׁר הִשְׁלִיךְ שָׁם יִשְׁמָעֵאל [אֵת כָּל] פִּגְרֵי הָאֲנָשִׁים" וְגוֹ'.

כד כְּתִיב: (ירמיהו מ״א:ט׳) "וְהַבּוֹר אֲשֶׁר הִשְׁלִיךְ שָׁם יִשְׁמָעֵאל [אֵת כָּל] פִּגְרֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִכָּה בְּיַד גְּדַלְיָהוּ". וְכִי גְּדַלְיָה הָרָגָן? וַהֲלֹא יִשְׁמָעֵאל הָרָגָן?! אֶלָּא שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהָיָה לוֹ לְחוּשׁ לַעֲצַת יוֹחָנָן [בֶּן קָרֵחַ], וְלֹא חָשׁ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הָרָגָן. אָמַר רָבָא: הַאי לִישָׁנָא בִּישָׁא, אַף עַל פִּי דְּלִקַבּוּלֵי לָא מִיבָּעֵי, לְמֵיחַשׁ לֵיהּ מִיבָּעֵי. הַנָּהוּ בְּנֵי גְּלִילָא דְּנָפְקֵי עֲלַיְהוּ קְלָא דְּקִטּוּל נַפְשָׁא, אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפוֹן, אָמְרוּ לֵיהּ: לְטַמְרִינָן מַר. אָמַר

לֵהוּ: הֵיכִי נַעֲבִיד? אִי לָא אַטְמְרִינְכוּ, חָזֵי יָתֵיכִי. אַטְמְרִינְכוּ, הָא אָמוּר רַבָּנָן: הַאי לִישָׁנָא בִּישָׁא, אַף עַל גַּב דְּלִקַבּוּלֵי לָא מִיבָּעֵי, לְמֵיחַשׁ לֵיהּ מִיבָּעֵי, זִילוּ אַתּוּן טָמְרוּ נַפְשַׁיְכוּ. (במדבר כ"א:ל"ד) "וַיֹּאמֶר ה' אֶת מֹשֶׁה: אַל תִּירָא", מִכְּדֵי סִיחוֹן וְעוֹג אַחֵי הֲווּ, דְּאָמַר מַר: סִיחוֹן וְעוֹג בְּנֵי אֲחֵי בַּר שַׁמְחָזַאי הֲווּ, מַאי שְׁנָא מֵעוֹג דְּקָמְסְתַּפֵי, וּמַאי שְׁנָא מִסִּיחוֹן דְּלָא קָמְסְתַּפֵי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן (יוחאי) [יוֹחַי]: מִתְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק אַתָּה יוֹדֵעַ מַה הָיָה בְּלִבּוֹ, אָמַר: שֶׁמָּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י"ד:י"ג) "וַיָּבֹא הַפָּלִיט, וַיַּגֶּד לְאַבְרָם", וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה עוֹג שֶׁפָּלַט מִדּוֹר הַמַּבּוּל.

תָּנוּ רַבָּנָן: בֶּגֶד שֶׁאָבַד בּוֹ כִּלְאַיִם, הֲרֵי זֶה לֹא יִמְכְּרֶנּוּ לְכוּתִי, וְלֹא יַעֲשֶׂה מַרְדַּעַת לַחֲמוֹר, אֲבָל עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ תַּכְרִיכִין לַמֵּת. אָמַר רַב יוֹסֵף: זֹאת אוֹמֶרֶת, מִצְווֹת בְּטֵלוֹת לֶעָתִיד לָבוֹא.

פרק י

נדה פרק י - כה אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר שְׁלֵמְיָה מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כֵּיוָן שֶׁנִּתְקוּ שִׁנָּיו שֶׁל אָדָם, נִתְמָעֲטוּ מְזוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ד':ו') ("גם אנכי) [וְגַם אֲנִי] נָתַתִּי לָכֶם נְקִיּוֹן שִׁנַּיִם בְּכָל עָרֵיכֶם, וְחֹסֶר לֶחֶם בְּכֹל מְקוֹמוֹתֵיכֶם".

כו תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁנַיִם עָשָׂר דְּבָרִים שָׁאֲלוּ אַנְשֵׁי אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי חָכְמָה, שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי אַגָּדָה, שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי בּוּרוֹת, שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי דֶּרֶךְ אֶרֶץ. שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי חָכְמָה וְכוּ'. שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי אַגָּדָה: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (יחזקאל י"ח:ל"ב) "כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שמואל א ב':כ"ה) "כִּי חָפֵץ ה' לַהֲמִיתָם"? כָּאן, בְּעוֹשִׂין תְּשׁוּבָה, כָּאן, בְּשֶׁאֵין עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (דברים י':י"ז) (כי) ["אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד". וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (במדבר ו':כ"ו) "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ"? כָּאן, קֹדֶם גְּזַר־דִּין, כָּאן, לְאַחַר גְּזַר־דִּין. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (תהילים קל"ב:י"ג) "כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (ירמיהו ל"ב:ל"א) "כִּי עַל אַפִּי וְעַל חֲמָתִי הָיְתָה [לִי] הָעִיר הַזֹּאת, לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּנוּ אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה"? כָּאן, קֹדֶם שֶׁנִּשְׁלְמָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּת פַּרְעֹה, כָּאן, אַחַר שֶׁנִּשְׁלְמָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּת פַּרְעֹה. שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי בּוּרוֹת: אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט מַהוּ שֶׁתִּטַּמֵּא? אָמַר לָהֶן: מֵת מְטַמֵּא, וְאֵין נְצִיב מֶלַח מְטַמֵּא. בֶּן שׁוּנַמִּית, מַהוּ שֶׁיִּטַּמֵּא? אָמַר לָהֶן: מֵת מְטַמֵּא, וְאֵין חַי מְטַמֵּא. מֵתִים לֶעָתִיד לָבוֹא, צְרִיכִין הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, אוֹ אֵין צְרִיכִין? אָמַר לָהֶן: לְכָשֶׁיִּחְיוּ נַחְכִּים לָהֶן. אִיכָּא דְּאָמְרִי: לְכָשֶׁיָּבוֹא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עִמָּהֶם. שְׁלֹשָׁה דֶּרֶךְ אֶרֶץ: מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם וְיֶחְכָּם? אָמַר לָהֶן: יַרְבֶּה בִּישִׁיבָה וִימַעֵט בִּסְחוֹרָה. אָמְרוּ: הַרְבֵּה עָשׂוּ כֵּן, וְלֹא הוֹעִיל לָהֶם. אֶלָּא יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִמִּי שֶׁהַחָכְמָה שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ב':ו') "כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה". תָּנָא רַבִּי חִיָּא: מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה לַעֲבָדָיו,

וּמְשַׁגֵּר לְאוֹהֲבָיו מִמַּה שֶּׁלְּפָנָיו, מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? דְּהָא בְּלָא הָא לָא סַגְיָא. מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם וְיִתְעַשֵּׁר? אָמַר לָהֶן: יַרְבֶּה בִּסְחוֹרָה, וְיִשָּׂא וְיִתֵּן בֶּאֱמוּנָה. אָמְרוּ לוֹ: הַרְבֵּה עָשׂוּ כֵּן וְלֹא הוֹעִילוּ. אֶלָּא יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים לְמִי שֶׁהָעֹשֶׁר שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (חגי ב׳:ח׳) "לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב", מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? דְּהָא בְּלָא הָא לָא סַגְיָא. מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם וְיִהְיוּ לוֹ בָּנִים זְכָרִים? אָמַר לָהֶן: יְשָׂא אִשָּׁה הַהוֹגֶנֶת לוֹ, וְיִתְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ. אָמְרוּ: הַרְבֵּה עָשׂוּ כֵּן וְלֹא הוֹעִילוּ. אֶלָּא יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִמִּי שֶׁהַבָּנִים שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קכ״ז:ג׳) "הִנֵּה נַחֲלַת ה' בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן". מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? דְּהָא בְּלָא הָא לָא סַגְיָא. מַאי "שְׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן"? אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: בִּשְׂכַר שֶׁמַּשְׁהִין עַצְמָן בַּבֶּטֶן, כְּדֵי שֶׁתַּזְרִיעַ אִשְׁתּוֹ תְּחִלָּה, נוֹתֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכַר פְּרִי הַבָּטֶן.

כז תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: כָּל הַשׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ג׳:ו׳) "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ". אַל תִּקְרֵי 'הֲלִיכוֹת', אֶלָּא 'הֲלָכוֹת'.

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת נִדָּה

ידיים

פרק א

ידים פרק א - אין אגדות בפרק זה.

פרק ב

ידים פרק ב - אין אגדות בפרק זה.

פרק ג

ידים פרק ג - א סֵפֶר שֶׁנִּמְחַק, וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּפָרָשַׁת: (במדבר י׳:ל״ה) "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן", מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם. מְגִלָּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן" מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם. כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. שִׁיר־הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִים אֶת הַיָּדַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁיר־הַשִּׁירִים מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, וְקֹהֶלֶת מַחֲלֹקֶת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, וְשִׁיר־הַשִּׁירִים מַחֲלֹקֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קֹהֶלֶת, מִקֶּלֵּי בֵּית־שַׁמַּאי וּמֵחֻמְרֵי בֵּית־הִלֵּל. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי: מְקֻבָּל אֲנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זְקֵנִים, [בַּיּוֹם] שֶׁהוֹשִׁיבוּ אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בְּיִשְׁיבָה, שֶׁשִּׁיר־הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא נֶחֱלַק אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עַל שִׁיר־הַשִּׁירִים שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, שֶׁאֵין הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי כַּיּוֹם שֶׁנִּתַּן בּוֹ שִׁיר־הַשִּׁירִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַכְּתוּבִים קֹדֶשׁ, וְשִׁיר־ הַשִּׁירִים קֹדֶשׁ קָדָשִׁים.

וְאִם נֶחְלְקוּ, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא עַל קוֹהֶלֶת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן יֵשׁוּעַ, בֶּן חָמְיוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא: כְּדִבְרֵי בֶּן עַזַּאי כָּךְ נֶחְלְקוּ וְכֵן גָּמְרוּ.

פרק ד

ידים פרק ד - ב בּוֹ בַּיּוֹם בָּא יְהוּדָה גֵּר עַמּוֹנִי, וְעָמַד לִפְנֵיהֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אָמַר לָהֶם: מָה אֲנִי לְבוֹא בַּקָּהָל? אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: אָסוּר אַתָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מֻתָּר אַתָּה. אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: הַכָּתוּב אוֹמֵר: (דברים כד) "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'"! וְגוֹ'. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים בִּמְקוֹמָן הֵן? כְּבָר עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּבִלְבֵּל אֶת כָּל הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י':י"ג) "וְאָסִיר גְּבוּלֹת עַמִּים, וַעֲתוּדֹתֵיהֶם שׁוֹסֵתִי, וְאוֹרִיד כַּאבִּיר יוֹשְׁבִים". אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ירמיהו מ"ט:ו') "וְאַחֲרֵי כֵן אָשִׁיב אֶת שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן", וּכְבָר חָזְרוּ! אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הַכָּתוּב אוֹמֵר: (עמוס ט':י"ד) "וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל", (ויהודה) וַעֲדַיִן לֹא חָזְרוּ! וְהִתִּירוּהוּ לָבוֹא בַּקָּהָל.

ג תַּרְגּוּם שֶׁבְּעֶזְרָא וְשֶׁבְּדָנִיֵּאל, מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, תַּרְגּוּם שֶׁכְּתָבוֹ עִבְרִית, וְעִבְרִית שֶׁכְּתָבוֹ תַּרְגּוּם, וּכְתָב עִבְרִי אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, וּלְעוֹלָם אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, עַד שֶׁיִּכְתְּבֶנּוּ אַשּׁוּרִית עַל הָעוֹר וּבְדָיוֹ.

ד אוֹמְרִים צְדוֹקִים: קוֹבְלָנוּ עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים, שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, וְסִפְרֵי הַמִּינִים אֵינָם מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: וְכִי אֵין לָנוּ עַל הַפְּרוּשִׁים אֶלָּא זוֹ בִּלְבָד? וַהֲלֹא הֵם אוֹמְרִים: עַצְמוֹת חֲמוֹר טְהוֹרִים, וְעַצְמוֹת יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל טְמֵאִים. אָמַר לֵיהּ: לְפִי חִבָּתָן הִיא טֻמְאָתָן, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אָדָם עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ תַּרְוָדוֹת. אָמַר לָהֶם: אַף כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, לְפִי חִבָּתָן הִיא טֻמְאָתָן! סִפְרֵי הַמִּינִים, שֶׁאֵינָן חֲבִיבִין אֵין מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.

ה אוֹמְרִים צְדוֹקִים: קוֹבְלָנוּ אָנוּ עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים, מָה אִם שׁוֹרִי וַחֲמוֹרִי, שֶׁאֵינִי חַיָּב בָּהֶם מִצְוֹוֹת, הֲרֵי אֲנִי חַיָּב בְּנִזְקָן, עַבְדִּי וְאָמָתִי שֶׁאֲנִי חַיָּב בָּהֶן מִצְוֹוֹת, אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶהֱא חַיָּב בְּנִזְקָן? אָמַר לָהֶם: לֹא, אִם אָמַרְתֶּם בְּשׁוֹרִי וַחֲמוֹרִי שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת, תֹּאמְרוּ בְּעֶבֶד וְאָמָה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת? שֶׁאִם אַקְנִיטֶנּוּ, יֵלֵךְ וְיַדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל אַחֵר, וְאֶהֱא חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ו אָמַר גְּלִילִי: קוֹבֵל אֲנִי עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים, שֶׁאַתֶּם כּוֹתְבִים אֶת הַמּוֹשֵׁל עִם מֹשֶׁה בַּגֵּט, אוֹמְרִים פְּרוּשִׁים: קוֹבְלִים אָנוּ עָלֶיךָ מִין גְּלִילִי, שֶׁאַתָּם כּוֹתְבִים אֶת הַמּוֹשֵׁל עִם הַשֵּׁם בַּדַּף, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאַתֶּם כּוֹתְבִים אֶת הַמּוֹשֵׁל מִלְּמַעְלָן, וְאֶת הַשֵּׁם מִלְּמַטָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ה) "וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה: מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ, לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל"? וּכְשֶׁלָּקָה, מַהוּ אוֹמֵר? (שם ט) "ה' הַצַּדִּיק".

הַדָּרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת יָדַיִם

עוקצין

פרק א

עוקצין פרק א - אין אגדות בפרק זה.

פרק ב

עוקצין פרק ב - אין אגדות בפרק זה.

פרק ג

עוקצין פרק ג - זֹ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר עוֹלָמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ח׳:כ״א) "לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ, וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא: לֹא מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים כ״ט:י״א) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם".

סְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת עֻקְצִין

מידות

פרק א

מסכת מדות

פרק שני

מתני' כל הנכנסין (לדרך) [להר] הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שאירעו

דבר שהוא מקיף לשמאל מה לך מקיף לשמאל שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך שאני מנודה השוכן

בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך דברי ר"מ א"ל רבי יוסי עשיתו כאילו עברו עליו את הדין אלא השוכן

בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך:

המזבח פרק שלישי

מתני' לא היו סדין אותו בכפיס של ברזל שמא יגע ויפסל שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם והמזבח

נברא להאריך ימיו של אדם אינו בדין שיניף המקצר על המאריך:

פתחו של היכל פרק ד

מתני' ההיכל צר מלאחוריו ורחב מלפניו ודומה לארי שנאמר הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד מה
הארי צר לאחוריו ורחב מלפניו אף ההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו: